

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
УЛУТТУК ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ
ГУМАНИТАРДЫК ЖАНА ЭКОНОМИКАЛЫК
ИЛИМДЕР БӨЛҮМҮ
Ч.АЙТМАТОВ АТЫНДАГЫ
ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ ИНСТИТУТУ

ОРУСЧА-КЫРГЫЗЧА СӨЗДҮК

II ТОМ

К—О

РУССКО-КЫРГЫЗСКИЙ СЛОВАРЬ

II ТОМ

К—О

БИШКЕК
«АВРАСИЯ ПРЕСС»

УДК 80/81
ББК 81.2-4
Р 89

Кыргыз Республикасында 2014-2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн улуттук программасы боюнча Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгынын (2014-ж. 2-июль, № 119) жана Кыргыз Республикасынын өкмөтүнүн токтомунун (2015-ж. 6-апрель, № 151) негизинде жарык көрдү.

Басмага КР УИАнын Чыңгыз Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун Окумуштуулар Кеңеши тарабынан сунуш кылынды.

Составители – түзүүчүлөр:

**Абдуллаев Э., Абдыкеримов К., Бейшекеев Н.,
Бекназаров К., Долонов Э., Исаев Д., Кангелдиев А.,
Карасаев Х., Саякбаев К., Сейдакматов, Тынаев Ж., Умралин Р.**

Редакционная коллегия – редакциялык кеңеш:

Акматалиев А.А. – академик НАН КР
Дербишева З.К. – доктор филологических наук, профессор
Исаев Д. – кандидат филологических наук
Семенова Ж.А. – кандидат филологических наук
Сооронкулов Г.У. – кандидат педагогических наук
Токоев Т. – доктор филологических наук
Турсунов А.А. – член.-корр. НАН КР
Тагаев М.Ж. – доктор филологических наук, профессор

Редакторы – редакторлор:

Абдуллаев Э. – кандидат филологических наук
Исаев Д. – кандидат филологических наук

Ответственный редактор – жооптуу редактор

Дербишева З.К. – доктор филологических наук, профессор

Ответственный за выпуск – чыгарууга жооптуу

Семенова Ж.А. – кандидат филологических наук

Рецензенты – рецензенттер:

профессор **Скирдов В.Д.**, профессор **Джапаров Ш.**, профессор **Янцен В.К.**,
канд.филол.наук. **Ким Степан**, канд.филол.наук.. **Джумагулов, д.ф.н. Саматов К.**

Орусча-кыргызча сөздүк = Русско-кыргызский словарь. том-2.

– Б.: Avrasya press. 608 с.

Р 89
ISBN 978-9967-464-83-4

Словарь содержит свыше **85 000** слов современного русского литературного языка, словосочетания, идиоматику, пословицы и поговорки. Словарь рассчитан как на специалистов-филологов, переводчиков, работников печати, радио и телевидения, так и на широкий круг читателей.

Р 4602030000-16

ISBN 978-9967-464-83-4

УДК 80/81
ББК 81.2-4

© КРУИА,
© «АВРАСИЯ ПРЕСС»

К

К, ко предлог с дат. 1. (при обозначении направленности действия в сторону кого-чего-л.) -га, -ны, карай, көздөй, жакка; **плыть к берегу** жээкти көздөй сүзүп (чабак уруп) жөнөө; **плыть от острова к острову** бир аралдан экинчи аралды көздөй сүзүп жөнөө; **от дома к дому** бир үйдөн бир үйгө; **подойти к окну** терезеге жакын баруу; **готовиться к концерту** концертке даярдануу; **обращаться к молодёжи** жаштарга кайрылып сөз айтуу; **подсесть к столу** үстөлгө жакындап отуруу; **дорога к базе** базага (алып) бара турган жол; **ко лбу** чекеге, маңдайга; **2.** (указывает на предмет, лицо, с которым связано действие) -га, -ны **требовательность к себе** өзүнө карата талап коё билүү; **готовность к работе** жумушка (ишке) даяр тургандык; **любовь к родине** мекенди сүйүү; **ненависть к врагам** душманды жек көрүү; **3.** (при обозначении цели назначения) -га, -га карай, карата; **приучить к порядку** тартипке (тартиптүүлүккө) үйрөтүү; **готовиться к экзаменам** экзамендерге даярдануу; **стремление к новому** жаңыны карай (жаңылыкка) умтулуу; **подарок ко дню рождения** туулган күнүнө карата белек; **4.** (указывает время, срок) -да, -га, -га карата; **к двум часам** саат экиге чейин, саат экиде; **к вечеру он кончил работу** кечке жуук ал ишин бүттү; **к утру ветер затих** таңга жуук шамал токтоду; **5.** (о прибавлении, присоединении, прикреплении) -га; **к двум прибавить три** экиге үчтү кошуу; **присоединиться к большинству** көпчүлүк тарапка (көпчүлүк пикирине) кошулуу; **прикрепить к стене** дубалга бекитип коюу, дубалга бекитүү; **6.** (при указании на соответствие чему-л.) -га, -га карай; **годный к употреблению** колдонууга жарактуу; **одеваться к лицу** жарашыгына карай кийинүү; **жарашыктуу кийинүү**; **говорить к месту** ылайыгына карай сүйлөө, орду менен сөз айтуу; **7.** (в заглавиях) ...га карата, ...жөнүндө; **к вопросу о монистическом взгляде на историю** тарыхка монисттик көз караш жөнүндөгү маселеге карата; **к вопросу о происхождении языка** тилдин келип чыгышы жөнүндөгү маселеге карата; **8.** (в призывах) -га, -га карай; **к новым успехам** в

сельском хозяйстве! Айыл чарбасынын жаңы ийгиликтерине карай! Айыл чарбасында жаңы ийгиликтерге жетишели! **9.** в сочет. с сущ. образует вводн. слова: **к счастью** тилекке жараша, ондой берди болуп, бактыбыз бар экен, бактыбызга жараша; ондой болуп, **к несчастью** тилекке каршы, кырсык болуп, талайыбыз тайкы экен; **к сожалению** аттигинин, атаганат... албетте, өкүнүчтүү; **к примеру** мисалы, мисалга алсак.

-ка частица разг. при повел. накл. и гл. буд. вр. -чы, кана... -чы; **скажи-ка мне** кана, мага айтып берчи; **пойду-ка я в кино** киного барайынчы, киного барып келейинчи; **дайте-ка мне пройти** мен өтүп кетейинчи; **прочитай-ка мне письмо ещё раз** кана, катты мага дагы бир жолу окуп берчи.

Кабак м 1. араккана, шарапкана, ичкилик үйү; **2.** разг. пренебр. ыбырсыган, чачылган үй, тартипсиз жай; **что за ~ здесь устроили!** бул жердин чакчелекейин чыгарып жиберипсинер го!

Кабала I ж 1. ист. кабала (байыркы жана орто кылымдагы Руста: келишим же кат жүзүндө берилген милдеттеме, мында – карыз алуучуну карыз берүүгө көз каранды кылган); **2.** ист. карызынан кутула албаган өмүр бою көз карандылык; **3.** кулдукка жакын көз карандылык.

Кабала II ж то же, что кабалистика.

Кабалистика ж кабалистика (1. орто кылымдарда иудаизмде айрыкча диний-мистикалык окуу ошого негизделген үрп-адат; **2.** перен. кандайдыр сырдуу, адам түшүнгүс нерсе).

Кабалистическ/ий, -ая, -ое 1. кабалистикалык, кабалистикага негизделген; **2.** перен. кандайдыр сырдуу; ~ **ие знаки** кандайдыр сырдуу белгилер.

Кабальн/ый, -ая, -ое 1. ист. маңкурт, кыңк эткис кул болуп калган, дене кул болгон; ~ **ые холобы** кыңк эткис кулдар, эркинен такыр ажыраган кулдар; **2.** ист. кулдукка сала турган, кулдукка түшүрө турган келишим, мойнунан байлап алган келишим; ~ **ые условия** кыңк эткис кылып мойнунан байлап алган шарттар.

Кабан м 1. догуз, жапайы чочко; **2.**

каман, чочконун эркеги; **3. спец.** чоң кесек, бир нерсенин олчойгон кесеги; ~ **гёрной поро́ды** бөлүнүп түшкөн олчойгон тоо теги; ~ **льда** чоң кесек *муз*.

Кабан/ий, -ья, -ье доңуз..., каман..., чочко..., ~ **ьи следы́** доңуз издери; ~ **ье стадо** доңуз (каман) эти.

Кабанчик *м* **1. уменьш. к кабан;** **2.** жаш каман.

Кабарга́ *ж* кабарга (кебетеси бугуга окшош, бирок мүйүзү кичине, эркегинин киндигинде жыпар жыттанган беши болгон тайгада жашоочу айбандардын бир тукуму).

Кабарго́в/ый, -ая, -ое кабарга...; ~ **ая шку́ра** кабарга териси; **♦ кабарго́вая струя́** кабарга мускусу (кабарганын киндик бешинен алынган жыттуу зат).

Кабарди́нка I *ж см.* кабарди́нцы.

Кабарди́нка II *ж* кабардинка (**1.** кафтандын бир түрү; **2.** Түндүк Кавказда кенири таралган эркектер бийлөөчү элдик бийи).

Кабардинск/ий, -ая, -ое кабардин ..., ~ **ий язы́к** кабардин тили; ~ **ая поро́да лошаде́й** кабардин жылкысы.

Кабарди́нцы *мн. (ед. кабарди́нец м, кабарди́нка ж)* кабардиндер (Кабардино-Балкариянын негизги калкы).

Кабаре́ *ср нескл.* кабаре (эстрадалуу кафе же кичине ресторан).

Кабаро́ж/ий, -ья, -ье кабарганын, кабарга..., ~ **ьи тропы** кабарганын чыйырлары, кабарганын чыйыр жолдору; ~ **ий му́скус** кабарга мускусу (кабарганын киндик бешинен алынган жыттуу зат).

Кабатчик *м* аракканачы, араккана кармоочу адам.

Кабатчи́ца **1. женск. к кабатчик;** **2.** аракканачынын аялы.

Кабатк/ий, -ая, -ое **1.** араккана..., **2. перен.** одоно, адепсиз; **-ие шутки** одоно тамаша, ыпылас тамаша.

Кабачки́ *мн. (ед. кабачо́к м)* кабачки, кабачка (кичинекей сүйрү болгон ашкабактын түрү).

Кабачко́в/ый, -ая, -ое кабачки..., кабачка...; ~ **ая икра́** кабачки икрасы.

Кабель *м* кабель; ~ **подво́дный** суу астындагы кабель; ~ **электри́ческий** электр кабели; ~ **телефо́нный** телефон кабели.

Кабельн/ый, -ая, -ое **1.** кабель...; ~ **ая ли́ния** кабель линиясы; ~ **ый заво́д** кабель заводу; ~ **ая промышле́нность** кабель өнөр жайы.

Кабельтов *м мор.* **1.** кабельтов (узундугу 185,2 метрге барабар деңизде колдонуучу узундук өлчөмү); **2.** кемелерде колдонулуучу жоон кенаф аркан.

Кабельщик *м* кабельщик, кабелчи (кабель жасоочу же кабель тартуучу жумушчу).

Кабеста́н *м спец.* кабестан (порттордо, темир жолдордо жүктөрдү көтөрүп, бир жерден экинчи жерге түшүрүүчү көтөргүч, лебедка).

Кабина́ *ж* кабина, бөлмө; ~ **ли́фта** лифт кабинасы; ~ **элева́тора** элеватор кабинасы; ~ **самолёта** самолёт кабинасы; ~ **для голосова́ния** шайлоодо добуш берүү кабинасы; **душева́я** ~ душ кабинасы (бөлмөсү).

Кабине́т *м* **1.** кабинет, бөлмө; ~ **директора** директордун кабинети; **отде́льный** ~ өзүнчө, айрым кабинет, өзүнчө бөлмө; **физи́ческий** ~ физика кабинети; **зубовраче́бный** ~ тиш доктору кабинети; **2. разг.** кабинет (мебель комплекти; ~ **из оре́хового дере́ва** жангак жыгачынан жасалган кабинет (мебель)); **3.** кабинет, өкмөт (кээ бир чет мамлекеттерде: өкмөт мүчөлөрү болуп эсептелген министрлер курамы); ~ **министров** министрлер кабинети; **форми́ровать** ~ өкмөт (өкмөт курамын) түзүү.

Кабине́тн/ый, -ая, -ое **1.** кабинеттик, кабинетке арналган; кабинет; ~ **ая мебель** кабинет мебели; **2.** кабинетте өткөрүлө турган, кабинет...; ~ **ые заседа́ния** кабинетте өткөрүлө турган отурум; **3. перен.** турмуштан, коомчулуктан ажырап калган; кабинетин гана билген; ~ **ый учёный** турмуш менен байланышпай калган илимпоз; **♦ кабинетный роя́ль** чакан, кичине рояль.

Кабинк/а *ж уменьш. к кабина* (кичине, чакан кабина), ~ **а автомаши́ны** автомашинанын кабинкасы; ~ **и на пля́же** пляждагы чечине турган кабинкалар (бөлмөлөр).

Каблогра́мма *ж спец.* каблограмма (суу астындагы кабель аркылуу берилүүчү телеграмма).

Каблу́к *м* така; **высо́кий** ~ бийик така; **ни́зкий** ~ жапыз така; **♦ держа́ть под каблу́к** толук баш ийдирип кармоо (адатта күйөөсүн); **быть под каблу́ком у кого** аялынын айтканы менен болуу.

Каблу́чн/ый, -ая, -ое такалык, такага керектүү; ~ **гвоздь** такага кагылуучу мык.

Каблучо́к *м уменьш. к каблук* кичине така, такача.

Кабота́ж *м мор.* каботаж (бир өлкөнүн порттору арасындагы кеме катташуусу); **большо́й** ~ чоң каботаж (ар башка деңиздердин порттору арасындагы кеме катташуусу); **ма́лый** ~ кичи каботаж (бир эле деңиздин портторунун арасындагы кеме катташуусу).

Кабота́жник *м* **1.** каботажник (каботажник кемеди иштөөчү моряк); **2. разг.** каботаж кемеси.

Каботажн/ый, -ая, -ое каботаждык, каботаж...; ~ **ое судно** каботаж кемеси; ~ **ое пла́вание** каботаж кемелеринин катташы;

каботаж кемеде сүзүп жүрүү; ~ **ые переводки** каботаж кемелери менен жүк ташуу.

Кабриолёт *м* кабриолет (**1.** бир ат чегиле турган эки дөңгөлөктүү араба; **2.** жеңил автомобилдин үстү ачылып-жыйнала турган кузову).

Кабы 1. *союз усл. прост.* эгер, эгерде... болсо, болгондо; ~ **было так, другое дело** эгер ушундай болгондо, башкача болмок эле; *в знач. частицы* атаганат; **эх, ~ добраться поскорее!** атаганат, тезирээк эле жетсек ээ! **если бы да кабы** эгер ошондой болгон болсо.

Кавалёр I м 1. кавалер (аял менен жуп болуп бийлеген киши); **2. прост.** жигит; боз бала; **3. разг. (поклонник)** кавалер (аялдын жанында отурганда, бирге жүргөндө ага эпилдеп-жепилдеп турган эркек).

Кавалёр II кавалер (ордендүү, ордени бар киши); ~ **ордена Дружба Достук** орденинин кавалери.

Кавалергáрд *м* кавалергард (падышалык армияда: кавалергарддык полктун солдаты же офицери).

Кавалергáрдск/ий, -ая, -ое кавалергарддык, кавалергард...; ~ **мундёр** кавалергард мундири; **кавалергáрдский полк** кавалергарддык полк (гвардиялык оор кавалериянын биринчи полку, айрыкча падышалык салтанатта ардактуу кароолдо болушкан).

Кавалерийск/ий, -ая, -ое кавалериялык, кавалерия..., кавалерист...; ~ **ая дивизия** кавалериялык дивизия, аттуу аскерлер дивизиясы, кавалеристтер дивизиясы; ~ **ая атака** аттуу аскерлердин чабуулу.

Кавалерист м 1. кавалерист, аттуу аскер; **2. разг.** чабандес.

Кавалерия ж кавалерия, аттуу аскерлер;

Кавалёрск/ий, -ая, -ое *уст.* кавалердик, кавалер..., жигиттердин, жигит..., — **А где женщине скучно, там ~ ое дело даму развлекать** (Лесков) Аялдар зеригип турган учурларда алардын көңүлүн ачыш жигиттердин иши.

Кавалькада ж кавалькада (атчан сайрандап жүргөн адамдар же кыз-келиндер тобу, жалпы эле атчандар тобу).

Кавардак м 1. куурдак, кууруп бышырылган тамак; **2. перен. разг.** тартипсиздик, баш аламандык.

Каватина ж *муз.* каватина (опералык обон салуудагы ариянын бир түрү); ~ **Фауста** Фауст каватинасы.

Кáверза ж *разг.* **1.** *чаще мн.* кáверзы арам ой, куйтулук; **2.** куйтуланган амал, арампөөш жорук.

Кáверзник м *разг.* куйту, арампөөш адам.

Кáверзница *разг. женск. к* кáверзник.

Кáверзничать *несов. разг.* арам ой менен

ишти татаалдаштыруу, куйтулук кылып ишти бузуу; куйтулук кылуу, арампөөштүк кылуу.

Кáверзн/ый, -ая, -ое *разг.* **1.** куйту, арам ойлуу; арампөөш, амалкөй; ~ **ый человек** куйту (арамза) адам; **2.** чалкеш, чаташ, кычыктуу; ~ **ый вопрос** чалкеш маселе; ~ **ая задача** чиеленишкен чаташ маселе; ~ **ый поступок** арампөөштүк мамиле.

Кáверна ж 1. *мед.* каверна (оорунун натыйжасында ички организмде пайда болгон көңдөй кобул); **2. геол.** көңдөй, кобул (тоо тектеринин арасында пайда болгон боштук).

Кáвернозн/ый, -ая, -ое 1. *мед* каверналуу, көңдөйчө пайда болгон; **2. геол.** көңдөйү бар, кобулдуу тешиги бар.

Кавказск/ий, -ая, -ое кавказдык, кавказдыктар, кавказ...; ~ **ие горы** Кавказ тоолору.

Кавказцы мн. (ед. кавказец м кавказка ж) кавказдыктар (Кавказда туулуп өскөн же Кавказда жашаган калктар).

Кавун м *обл.* дарбыз.

Кавыка ж 1. кавыка (саптын, тамганын үстү жагына коюлуучу, мис. *й* тыбышынын үстүндө коюлуучу белги); **2. прост.** илмечалма, ойкуштаткан жазуу.

Кавычки (ед. кавычка ж) тырмакча; **взять в ~** тырмакчага алуу; **закрýть** тырмакчаны жабуу, тырмакчаны ичине алуу; **открýть ~** тырмакчаны ачуу; **♦ в кавычках ирон.** тырмакчанын ичинде, сөрөй; **пóвар в кавычках** ашпоз деген эле аты бар.

Каган м *ист.* каган, какан (орто кылымдардагы түрк элдеринин мамлекет башкаруучусунун наамы жана ошол наамды алып жүргөн адам).

Каганат м *ист.* каганат, кандык (каган башкарган мамлекет). **Хазáрский ~** Хазар кагандыгы.

Каганец м кара чырак, май шам.

Кагат м с.-х. кагат (картошканын, кызылчанын ж.б. жерге үйүп үстүн жаап койгон үйүндүсү).

Кагор м кагор (кызыл винонун бир түрү).

Кадáнс м 1. *то же, что каденция 1;* **2.** каданс (тыбыштардын ритмикалык ырааттуулугу); **3. лит.** каданс (ырдагы, прозадагы ритм).

Кадáстр м спец. кадастр (бир нерсе жөнүндөгү маалыматтар катталып, жыйынтыкталган тизме, жыйынтык); ~ **месторождéний полéзных ископаéмых** пайдалуу казылып алынуучу кендердин кадастры ~ **рек** өзөндөрдүн кадастры.

Кадáстров/ый, -ая, -ое кадастрлык, кадастр...

Кадéнция ж *муз* каденция (**1.** музыкада

чыгарманын композициялык жагынан бүтүндүгүн билдирген бөлүгү; **2.** оркестрдин коштоосу менен ойнолуучу чыгармаларда солисттин өтө жогорку виртуоздукту көрсөтүп оркестр коштобостон аткаруучу кыстырынды бөлүкчөсү).

Кадёт I м кадет (кадеттик корпусун тарбиялануучусу).

Кадёт II м кадет (революцияга чейинки Россияда: конституциялык, демократиялык партиянын мүчөсү).

Кадётск/ий I, -ая, -ое кадеттик, кадеттер, кадет...; ~ **мундёр** кадеттер мундири; **кадётский корпус** кадеттер корпусу (офицердик кызматка даярдоочу аскердик орто окуу жайы).

Кадётск/ий II, -ая, -ое кадеттер, кадеттик, кадет...; ~ **ая партия** кадеттер партиясы.

Кадди м нескл. казы (шарият суракчысы).

Кадило ср церк. кадило (чиркөөдө ибадат кылганда ичине ладан салып түтөтүүчү идиш); **◇ раздуть кадило прост.** кандайдыр бир ишти дуулдатып жиберүү.

Кадить несов. 1. церк. ладан түтөтүү, кадило менен ладан түтөтүү; **2. перен.** бирөөнү ашыра мактоо, кол куушуруп бөйпөндөө.

Кадка ж кадка, жыгач челек.

Кадмиев/ый, -ая, -ое кадмийлүү, кадмий...; ~ **ые соли** кадмий туздары; ~ **ые руды** кадмийлүү кендер, кадмий кендери.

Кадмий м 1. кадмий (химиялык элемент, күмүш сымал жумшак металл); **2. (искусственная желтая краска)** сары боёк.

Кадр м кадр (**1.** киноплёнкадагы же фотоплёнкадагы айрым сүрөт; **2.** кинофильмдеги айрым эпизод же көрүнүш); **◇ за кадром** кадрдан тышкары калган, кадрга кирбей калган.

Кадриль ж кадрийль (жуп-жуп болуп бет маңдай турушуп бийлеген бийдин бир түрү жана анын музыкасы).

Кадровик м разг. 1. воен. кадровик (дайыма аскердик курамында калып иштеген аскер кызматчысы); **2.** кадрлар бөлүмүнүн кызматкери.

Кадров/ый, -ая, -ое кадрдык; ~ **ый рабочий** эчактан иштеп келе жаткан жумушчу; ~ **ые войска** кадрдык аскерлер.

Кадры мн. кадрлар (**1.** демобилизация болгондо да аскер бөлүктөрүндө иштеп кала берген аскерлердин туруктуу курамы; **2.** кандайдыр бир ишканада, мекемеде, партиялык же профсоюздук уюмдарда иштеп машыккан кызматкерлердин негизги курамы).

Кадушка ж кадушка, кичирээк жыгач челек.

Кадык м коко (кекиртектин кокусу).

Каёмка ж ичке кыюу, ичке кыйык, жээк.

Каёмчат/ый, -ая, -ое кыюу салынган, жээк бастырылган; ~ **платок** жээк бастырылган жоолук.

Каждодневно/ый, -ая, -ое күн сайын болуп туруучу, күндөлүк; ~ **ая работа** күн сайын болуп туруучу жумуш.

Кажд/ый, -ая, -ое 1. мест. определит. ар, ар бир, ...сайын; ~ **ый день** күн сайын, ар күнү; с ~ **ым днём** күн сайын; ~ **ую неделю** апта сайын, жума сайын, ар аптада; ~ **ый человек в селе известен ему** кыштактагы ар бир киши ага белгилүү болчу; ~ **ый из нас (биздин)** ар кимибиз; ~ **ый из них (алардын)** ар бири, (алардын) кимиси болбосун; **2. в знач. сущ. каждый м, каждая ж** ар ким, ар бир киши, ким болбосун; **это знает ~ ый (-ая)** муну ар ким билет.

Кажется вводн. сл. см. казаться 3.

Кажись вводн. сл. прост. балким, ...са (м) керек, ...ган сыяктанам; ~ **я его знаю** аны мен билсем керек; мен көргөн киши сыяктуу.

Кажущ/ийся, -аяся, -еся 1. прич. от казаться; **2. прил.** өңдөнүп көрүнгөн, сыяктанган, окшоп көрүнгөн; **это только ~ аяся трудность** бул оор өңдөнүп гана көрүнгөн кыйынчылык.

Казак м казак орус (**1.** 15–17-кылымдарда орус мамлекетинде: Дондон, Яиктен, Запорожьеден качып чет-жакаларга орношкон крепостной дыйкандар; **2.** кийинчерээк ошол качкан эркин адамдардан түзүлгөн аскер бөлүктөрүнүн жоокери); **◇ вольный казак** төрт тарабы кыбыла адам, өз билгениндей жүргөн киши.

Казакин м уст. казакин (бели бүрмөлүү кыска бешмантча).

Казан м нар.-разг. казан, чоң казан.

Казанок м нар.-разг. уменьш. к казан.

Казарка ж казарка (тундрада жашоочу жапайы каздын бир түрү).

Казарма ж 1. казарма (аскерлер туруучу өзүнчө имарат); **2. разг. неодобр.** жупуну, начар имарат.

Казарменн/ый, -ая, -ое 1. казармадагы, казарма...; ~ **ая жизнь** казарма турмушу, казармадагы тиричилик; **2. перен.** казармага окшогон, казарма кейиптенген көрксүз; **◇ быть на казарменном положении** казармадагыдай абалда болуу (эч жакка кете албоо, өз эркинче жүрө албоо).

Казать несов. что прост. көрүнүү, көрсөтүү; **◇ не казать глаз (носу)** такыр көрүнбөй кетүү, такыр көздөн далдаа болуу.

Казаться сов. несов. 1. сыяктуу, окшоо, болуп көрүнүү; **он кажется начитанным** ал көптү билген адамга окшоп турат; **вы кажетесь моложе своих лет** сиз өз

курагыңыздан жаш көрүнөсүз; **2. безл. кому** көрүнүү, сыяктуу сезилүү; **дело гораздо сложнее, чем кажется** бул иш оңой сыяктуу көрүнгөнү менен, бир кыйла татаал; **мне кажется, что я его где-то встречал** мен аны менен бир жерден жолуккан сыяктуумун, мен аны бир жерден жолуктургандай сезип турам; **3. в знач. ввонд. сл. кажется, казалась** сыягы; **на улице, кажется, ветер** көчөдө, сыягы, шамал болуп турат окшойт; **♦ не казаться на глаза прост.** бирөөнүн көзүнө чалдыкпоо.

Казáхи *мн.* (*ед.* казáх *м*, казáшка *ж*) казактар.

Казáхск/ий, -ая, -ое казак...; ~ **язык** казак тили

Казáцк/ий, -ая, -ое казак орустар...; ~ **ая шапка** казак орустардын баш кийими.

Казáчество *ср собир.* казак орустар.

Казáч/ий, -ья, -ье орустардын, казак орус...; ~ **ьи станицы** казак орустардын станицалары; ~ **ий офицер** казак орус офицери.

Казáчка *ж* казачка (казак орус аялы же кызы).

Казачóк *м* **1. уменьш.-ласк. к казáк** казак орус баласы; **2. казачок** (акырындап темпи күчөгөн бий жана анын музыкасы); **3. уст.** казачок (казак орусча кийиндирилген кызматчы бала).

Казейн *м* казеин (сүттө боло турган белок зат).

Казейнов/ый, -ая, -ое **1.** казеин...; ~ **ый завод** казеин заводу; **2.** ичинде казеин бар; казеин...; ~ **ый клей** казеин желим, казеинден жасалган желим.

Каземáт *м* каземат (**1. воен.** жер бетине же жер астына жасалган коргонуу курулушу); **2. воен., мор.** замбирек орнотуу, дарыларды сактоо жана адамдарды коргоо үчүн кемелердин үстүнө жасалган брондолгон жай; **3.** революцияга чейинки Россияда: саясий айыпталуучуларды камай турган бөлмө, камера.

Казёнка *ж уст. прост.* казёнка (**1.** казыналык вино дүкөнү; **2.** ошондой дүкөндөрдө сатыла турган арак).

Казённокóштн/ый, -ая, -ое *уст.* казынанын, мамлекеттин эсебинен багыла турган жана окутула турган; ~ **ученик** мамлекеттин эсебинен багыла турган окуучу.

Казённ/ый I, -ая, -ое *уст.* **1.** казыналык, мамлекеттик, казынага, мамлекетке карай турган; ~ **ое имúщество** казыналык (мамлекеттик) мүлк; **2.** казынадан, мамлекеттин эсебинен бериле турган; ~ **ое обмундировáние** казына (мамлекет) тарабынан бериле турган кийим-кече; **3. перен.** формалдуу, бюрократтык, курулай; ~ **ое**

выражéние курулай эле айтылган сөз; ~ **ое отношéние к делу** ишке кайдыгер кароо, иштеди аты кылуу; **казённые крестьяне** 18–19-кылымдардагы Россияда: казынага караган, башкача айтканда, мамлекетке караган крепостной дыйкандар; **казённая палáта** революцияга чейинки Россияда: финансы жактарын башкара турган губерниялык орган.

Казённый II: казённая часть спец. куралдын ок салына турган бөлүгү.

Казёнщина *ж разг.* эптеп эле милдеттен кутулуу үчүн ары-бери иштей салуучулук, төрөпейилдик мамиле, бюрократтык.

Казинó *ср нескл.* казино (кумаркана же көнүл ача турган рестораны бар үй).

Казнá *ж уст.* **1.** казына (мамлекетке караштуу мал-мүлк); **государственная** ~ мамлекеттик казына; **2.** акча, мүлк; **золотáя** ~ алтын казына; **3.** мамлекет, өкмөт; **Больницы не я стрóю, а** ~ (Гладков). Ооруканаларды мен эмес, казына куруп жатат.

Казначéй *м* казначей (**1.** кандайдыр бир мекемеге, коомдук уюмга тийиштүү акчаларды же кымбат нерселерди сактап туруучу адам; ~ **профко́ма** профкомдун казначейи; **2. уст.** аскердик бөлүктөрдө: акчаны, буюмдарды кабыл алып жана берип туруучу адам; **3. уст.** казначействону башкаруучу).

Казначéйск/ий, -ая, -ое казыналык, казына...; ~ **ая дóлжность** казыначылык мансап; **казначéйские билéты** казына билеттери (мамлекет тарабынан чыгарылган **1, 3** жана **5** сомдук кагаз акча; башка мамлекеттерде: алтынга алмашылбай турган кагаз акча).

Казначéйство *ср* казначейство (финансы органы).

Казнить *несов. кого-что* **1. тж. сов.** өлүм жазасына тартуу; **2. перен.** кыйноо, азап чектирүү, жапа тарттыруу; ~ **кого-л. презрénием** кимдир бирөөлөрдү жек көрүнчү кылып жапа чектирүү; **3. перен. книжн. уст.** айыптоо, каралоо, ашкерелеп айыбын ачуу; **Фонвизин казнил в своих комéдиях дикое невéжество старóго поколénия** (Белинский) Фонвизин өзүнүн комедияларында эски мундун жапайы наадандыгын ашкерелеп айыбын ачкан.

Казниться *несов.* **1.** өкүнүү, кейүү, жапа чегүү, кайгыруу; **2. страд. к казнить** **1, 3.**

Казнокрáд *м* казына уурдоочу, мамлекет байлыгын уурдоочу, казына уурусу.

Казнокрáдство *ср* казына уурдоочулук, мамлекет байлыгына кол салуучулук.

Казнь *ж* **1.** өлүм жазасын берүү, өлүм жазасына тартуу, өлүм жазасы; **2. перен.** жаза, кыйноо, жазалоо; **♦ торгóвая казнь** *уст.* балак алып эл алдында жазалоо (падышалык Россияда 1845-жылга чейин болгон);

казнь египетская оор бүлүнчүлүк, өтө эле кыйын балээге жолугуу, эл башына түшкөн чоң бүлүнчүлүк.

Казов/ый, -ая, -ое *уст.* курулай боёмолоп көрсөткөн; **♦ казовый конец** кандайдыр бир иштин утуштуу, жеңиштүү жагы.

Казуар *м* казуар (Австралияда, Жаны Гвинеяда болуучу төө куштун бир түрү).

Казуист *м* 1. казуист (сот ишиндеги өтө татаал, чиеленишкен ишти чечмелей билген чебер юрист); 2. *перен.* талаш-тартыш жагына өтө эле уста, айлакер адам.

Казуистика *ж* 1. *юр.* казуистика (түрдүү юридикалык учурларда закондун жалпы статьяларын колдонуу); 2. *книжн.* казуистика (орто кылымдардагы схоластикада өкүм сүргөн айрым окуяларды, учурларды жалпы догмага багындыруу ыкмасы); 3. *перен.* жалпы эле күмөндүү, жалган, шектүү иштерди эптештирип далилдөөгө ийкемдүүлүк, эпчилдик.

Казуистическ/ий, -ая, -ое казуистикага негизделген, казуистикалык, эптештирип далилдөөгө негизделген; **~ ое объяснение** казуистикалык түшүндүрүү.

Казус *м* 1. *юр.* татаал, чиеленишкен иш; 2. *разг.* таң каларлык окуя, жагдай; **неожиданный** ~ күтүлбөгөн окуя.

Казусн/ый, -ая, -ое чиеленишкен, татаал (сот ишинде).

Кайн *м* *уст.* бетпак, кан төккүч (Адам атанын Кайн (Абыл) өз бир тууганы Авелди (Кабылды) өлтүрүп, кан төккөнү жөнүндөгү уламыштан улам).

Кайла *ж* чукулдук, мети.

Кайлитъ *несов. спец.* чукулдук менен иштөө, мети менен иштөө; **~ целый день** күн бою чукулдук менен иштөө, керээли-кечке мети менен иштөө; **~ поро́ду** тоо катмарын чукулдук менен уратуу.

Кайло́ *ср то же, что кайла́.*

Кайм/а *ж* кыюу, жээк; **плато́к с красной** ~ ой кызыл менен жээктелген жоолук.

Кайма́к *м нар.-разг.* каймак (сүттүн үстү, сүттүн каймагы).

Кайма́н *м* кайман (Борбордук жана Түштүк Америкада жашоочу крокодилдердин бир түрү).

Кайнозо́й *м геол. то же, что кайнозойская э́ра (см. кайнозойский).*

Кайнозо́йс/ий: кайнозойская э́ра кайнозой эрасы (жердин геологиялык тарыхындагы эң кийинки эра).

Кайф *м* кайф, магдыроо; **предава́ться** ~ у магдырап кайф болуп жүрүү.

Кайфова́ть *несов.* кайф болуу, кайф болуп магдыроо.

Как **I** 1. *вопр.* кандай, кандайча, кандай

кылып, кантип, эмнеге, не үчүн, негедир, эмне; **~ пройти к вокзалу?** вокзалга кандай барууга болот?; **~ далеко́ отсюда́ до го́рода?** бул жерден шаарга чейин ыраакпы?; **~ давно́ это случи́лось?** бул окуянын болгонуна канча болду?; **~ пожива́ешь?** кандай туруп атасың? абалың кандай?; **~ вас зову́т?** сиздин ысмыңыз ким? атыңыз ким эле?; **~ мне быть эмне кылышым керек?**; 2. *образа действия* кай таризде, эмне деп жатканы; **Не всегда́ ва́жно – что говоря́т, но всегда́ ва́жно ~ говоря́т** (М. Горький) Элдин эмнелерди сүйлөп жатканында кеп жок, эл эмнелер жөнүндө сүйлөп жатышат – кеп ошондо; 3. *определит.* мына ушундай, мына минтип, ушул жосунда, кандайча, кантип; **а ты сде́лай вот ~ сен мына мындай иште, сен мына мындай кыл;** **~ шуми́т ве́тер!** шамалдын дуулдаганын сураба!; **~ я рад вас ви́деть** сизди көргөнүмө аябай кубанычтамын!; **вы дово́льны?** – **Ещё ~ !** сиз ыраазы болдунузбу? – Абдан!, ананчы!; 4. *времени* дайыма, ар убак; 5. *неопр. разг.* – ыраак; **оде́лся бы ~ скорее́?** тезирээк кийинсең болот эле?; 6. *относ.* -дай, кандай; **сде́лай так, ~ я говорю́** менин айтканымдай кыл; **~ хо́чет, так и поступа́ет** өзү кандай кааласа, ошондой иштейт; **я ви́дел, ~ он упáл** ал кандай жыгылганын мен өзүм көрдүм; **он, ~ и все** башкалар кандай болсо, ал да ошондой; **кому́ ~ кимге** кандай жагат; бирөөгө андай, бирөөгө мындай; **когда ~ ыгына** жараша; **~ на чей вкус** кимге кандай жагат, ким эмнени жактырат; **как бу́дто ...гандай, -ган** сыяктуу; **как бы..., как бы не...** -багай эле; **как бы он не уви́дел** ал көрүп калбагай эле; **как бы не так!** тапкан экенсиң! **как бы то ни́ было** кандай болгондо да, канткенде да; **как нельзя́...** өтө, өтө эле; болушунча; **как нельзя́ лу́чше** мындан мыкты болбойт, мындан артык болууга мүмкүн эмес; **не что ино́е, как -дан** башка эмес, так эле ошонун өзү; **как мо́жно** колдон келишинче, мүмкүн катары; **как когдá (когдá как)** убактына жараша, шартына карай; **смотря́ как** кандай болушуна карап; иш кандай болот, ошого карата; **как раз в знач. сказ.** абдан чак; **ту́фли мне как раз** туфли менин бутума абдан чак келди; **тут как тут** даяр боло калат; **а он тут как тут** ал болсо даяр боло калат; **ме́жду тем как** ошол арада; **как ни...** -са да, -га карабастан; **как ни спеши́л, опозда́л** канчалык шашсам да, кечигип калдым; **как ника́к** кандай болгондо да, эмне кылып болсо да; **где как** иштин жөнүнө карата; кандай абалда, ошого карап; **хоть как** кандай болбосун, кандай кылып болсо да; **как же** ананчы, албетте; **вы вы́полнили мою́ про́сьбу?** – Как же, как

же! сиз менин өтүнүчүмдү орундадыңызбы? – Ананчы, орундабай анан! как вдруг ал аңгыча болбой, кокусунан; как попалó эптеп-септеп эле туш келгендей, баш-аягы жок.

Как II союз. 1. сравн. – дай, окшоп; так... – гыдай; белый, ~ снег кардай ак (апшак); на улицах многолюдно, ~ в праздники көчөдө так майрамдагыдай киши көп; с вершины все было видно, ~ на ладони чокудан бардык нерсе алаканындагыдай көрүнүп турат; 2. присоед. катары, -га...; говорю вам ~ друг сизге жолдош (дос) катары айтып атам; эта ткань годится ~ штора бул кездеме парда кылууга жарайт; ~ известно баарыга белгилүү; ~ например мисал катары, мисал үчүн, мисалы; 3. врем. ...менен, ...эле, -ар замат, ...бери; ~ приедешь домой, напиши (письмо) үйгө келерин менен дароо кат жаз; ~ только уехал, забыл про своё обещание ал кеткенде эле өзүнүн убадасын унутуп калган; прошло три недели, ~ его нет ал кеткенден бери үч жума өттү; сегодня год, ~ мы приехали сюда бул жерге келгенибизге мына бүгүн бир жыл болду; 4. усл. -са; ~ он так и я ал кандай болсо, мен да ошондоймун.

Как III частица 1. (для выражения внезапности, напряжённости) иш-аракеттин бирден бет алганын тактайт; ~ он закричит! ал ушунчалык катуу бакырып жиберет! катуу бакырып жиберсе болобу!; вдруг он ~ засмеётся! кокустан эле күлүп жиберсе болобу!; 2. (для выражения удивления, негодования и т.п.) өкүнүчтү, таң калууну сыпаттайт; ~ его нет дома? ал үйдө жок беле? она прелесть ~ поёт ал ушундай укмуштуу ырдайт.

Какавёлла ж какавелла (какао уругунун кабыгы).

Какадú м нескл. какаду (башында таажысы бар тоту куш).

Какао ср нескл. какао (1. данынан шоколад жасала турган тропикалык жыгач; 2. ошол жыгачтын даны жана анын порошогу; 3. ошол порошоктон жасалып ичиле турган суюктук).

Какао́в/ый, -ая, -ое какао..., какаодон жасалган; ~ ое дерево какао жыгачы; ~ ые плантации какао плантациясы;

Как-либо нареч. то же, что как-нибудь 1.

Как-нибудь нареч. 1. эптеп, эптеп-септеп бир амалын таап, иши кылып, кандай болбосун; уговори́ его ~ эптеп аны көндүр, иши кылып бир амалын таап аны көндүр; 2. эптеп, эптеп-септеп, арыдан-бери кылып; заше́й пока́ ~ азырынча эптеп тигип коё турчу; 3. эптеп, убакыт таап; ~ в друго́й раз дагы бир жолу бирдеме кыларбыз; ~ на той неде́ле эмки аптада эптеп бирдеме кыларбыз.

Како́в, -а́, -о́ мест. в знач. сказ. 1. вопр. кандай, кандайча; ~ он собой? ал кандай неме, өңү-башы кандай неме?; ну, ~ а статья макала кандай экен?; узна́й, ~ а будет по́года за́втра? билчи, эртең аба ырайы кандай болот экен?; 2. определит. кара, карабайсынбы; а весна́-то ~ а! жазды карабайсынбы, кандай сонун жаз! ~ ы дожди́! жамгырды карабайсынбы, кандай сонун!; ~ хитре́ц! амалкөйлүгүн карабайсынбы?; 3. относ. кандай, жараша, карай; како́в поп, тако́в и приход погов. попко жараша кирешеси болот да; эшегине жараша тушагы да; Таки́х пи́сем, о приведе́нное, он написа́л разны́м лю́дям, вероятно, деся́тки (М.Горький) Жогоруда келтирилгендей каттарды, ал, балким, ондогон адамдарга жазган болуу керек; ◇ како́в ни (на) есть кандай болбосун, баары бир, кандай болсо да мейли.

Каково нареч. вопр. и относ. кандай, кандайча; ~ тебе спало́сь? кандай уктадың, жакшы уктадыңбы? – Ну, ~, приятель, пожива́ешь? (Крылов) Кана, айтчы, досум, кандай, жакшысынбы?; ~ мне это ви́деть! муну кайсы бетим менен карайм.

Каков/о́й, -ая, -ое мест. уст. 1. кайсы бир, кээ бир, кай бири; документ, ~ ой дол́жен быть, возвра́щён кайсы бир, кээ бир, кай бири; документ кайтарылып берилиши керек; 2. мындай, буга окшогон, бул сыяктуу, ушундай; меня́ охвати́л страх, ~ ую никогда́ не испы́тывал мен дегеле өмүрүмдө мындай корккон эмесмин.

Како́вск/ий -ая, -ое мест. прост. кандай, кандайча; вот он ~ мына ал кандай неме экен.

Как/о́й, -ая, -о́е мест. 1. вопр. кандай, кайсы, эмне; ~ о́й сегодня́ день? бүгүн эмне? бүгүн кайсы күн? ~ о́е за́втра число́? эртең неченчи число?; ~ ая из эти́х книг интере́снее? бул китептердин кайсынысы кызыгыраак экен?; ~ о́го он го́да рожде́ния? ал кайсы жылы туулган? ~ о́го вы мнени́я об э́том? бул жөнүндө сиздин пикириниз кандай? ~ и́м о́бразом кандайча кылып, кай таризде?; 2. определит. эмне деген, ушундай да, кандай, ушунчалык, мынчалык да; ~ о́й у́мница! эмне деген акылдуу неме!; ушунчалык акылдуу экен ээ! ~ о́е сча́стье! эмне деген бакыт! кандай бакыт! ~ о́й у́жас! бети курусун, Кудай бетин көрсөтпөсүн; 3. определит. ушундай; вот ~ о́й случа́й произоше́л мына ушундай окуя да болуп өттү; вот по ~ о́му вопро́су мы собира́лись мына ушундай маселеге байланыштуу чогулуп отурабыз; 4. относ. кандай, мындай, ушунчалык, мынчалык; я вспо́мнил, ~ о́й он был в де́тстве ал бала кезинде кандай эле деп көз алдыма келтирдим; я не зна́л, ~ о́й

он смелый анын (мынчалык) тайманбастыгын билген эмес экенмин; **вот книга**, ~ **их надо побольше!** ушундай китептер көп болуш керек! **5. неопр. разг.** балким, мүмкүн, кандайдыр, **уж не авария ли ~ ая произошла?** балким кандайдыр бир авария болгон чыгар?; **а нет ли где ~ ой вазы** кандай болсо да ваза бир жерде бар болду бекен? **6. в знач. нареч. какое разг.** кайдан, каяктан, эмне деген, кайдан жүрүп; **уж ~ обе там!** ал кайдан болсун!; ~ **обе преувеличиваю!** кантип эле апыртайын!; ~ **обе там наша команда!** кайдан биздин команда болсун!; ~ **обе тут спать!** бул жерде уктап алуу кайда!; **◇ какой бы то ни был (было)** кандай болбосун, кандай болсо да баары бир; **ни в какую прост.** эч бир, түк да, асты; **какой ни (на) есть** кандай болсун, кандай болсо да, **хоть какой** кандай болбосун, кайсынысы болбосун; **когда какой** бирде андай, бирде мындай; **кому какой** ар кимге ар кандайы, кимге кандайы, кимге кандай.

Какой-либо, -ая либо, -обе либо мест. неопр. то же, что **какой-нибудь**.

Как/ой-нибудь, -ая нибудь, -обе нибудь мест. неопр. **1.** мейли кандайы болсун, иши кылып, бир, кандайдыр-бир; **возьмите пока ~ юнбудь** кнйгу азырынча, мейли кандай болбосун, бир китеп алып турчу; **найти ~ ой-нибудь выход из положения** бул абалдан кутулуш үчүн бир амалын табыш керек; **2. разг.** бар болгону, эч болбогондо, бар болгон; **прошло ~ их нибудь пять дней** кандайдыр бир беш эле күн өттү; ~ **ие-нибудь десять рублей** бар болгону он сом; **◇ хоть какой-нибудь** кандай кылганда да, эч болбогондо, кандайы болсо да.

Как/ой-то, -ая-то, -обе-то мест. неопр. **1.** кандайдыр бир, кимдир бирөө; ~ **ой-то человек вас спрашивает** кимдир бирөө сизди сурап атат; ~ **обе-то странное освещение** кандайдыр бир укмуштуу жарык; **2.** эмес эле, так эле өзү; **это не дождь, а ~ ой-то потоп** бул жамгыр эмес эле селдин өзү; бар болгону, ичинде эле; **за ~ ие-то несколько минут** бир нече мүнөттүн ичинде эле; **4.** кандайдыр бир; ~ **ие-то они странные!** кандайдыр бир кызык немелер экен!; **5.** кандайдыр; ~ **ая-то погода будет завтра?** эртең аба ырайы кандай болор экен?

Какофоническ/ий, -ая, -ое кулакка жагымсыз, кулактын кужурун алган; жагымсыз; ~ **ое звучание** кулактын кужурун алган добуш, кулакка жакпаган табыш.

Какофония ж (обондо, ырда: кулакты жадаткан, кулакка жагымсыз, угумсуз добуш).

Как-то нареч. **1. неопр.** кандайдыр, эмне

үчүндүр, эмнегедир; **юноша ~ смутился** жигит эмнегедир кысыла түштү; бала эмнегедир уялып кетти; **2. вопр., относ.** кандай, кандай абалда, кантип; ~ **он себя чувствует?** ал өзүн кандай сезди экен? ~ **его встретят?** аны кандай күтүп алышар экен?; **3. времени** бир маалда, бир күнү, бир кезде, бир жолу; ~ **вечером** бир күнү кечинде, бир кезде кеч курун; ~ **мне встретился однополчанин** бир күнү бир полкто кызмат кылган адамым жолугуп калды; бир жолу полктошум жолугуп калды; **4. в знач. частицы разг.** маселен, мындай деген; **учитель задал мне ряд вопросов, ~ :** где я живу, кто мои родители, сколько мне лет бир жолу мугалим мага мындай деген бир топ суроолор берди, маселен: кайда турамын, ата-энем ким, жашым канчада деген сыяктуу.

Кактус м бот. кактус.

Кактусов/ый, -ая, -ое **1.** кактус...; ~ **ые** заросли кактусзар; **2. в знач. суц.** **кактусовые** мн. кактус гүлдүүлөр.

Кал м тезек, бок, кык, заң.

Каламбур м каламбур (маанилери ар башка окшош сөздөр, окшош тыбыштар менен же ошол эле сөздүн башка маанилерин колдонуп, айтылган тамашалуу күлкүлүү сөз).

Каламбурист м каламбурчу (буруп сүйлөгөн күлдүргүч сөздүү адам).

Каламбури́ть несов. окшош сөздөр менен куудулданып күлдүргү сөз сүйлөө.

Каламянка ж каламянка (кенептен согулган тыгыз кездеме).

Каламянков/ый, -ая, -ое каламянкадан тигилген; каламянка...; ~ **ые брюки** каламянкадан тигилген шым, каламянка шым.

Кала́ндр м тех. каландр (кагаз, кездеме, резина сыяктууларды жылмалай турган жана сайма түшүрө турган машина).

Каланча ж **1.** каланча (өрт өчүрүүчүлөрдүн кароол мунарасы); **2. разг.** шутол. тартагай, дигердин көлөкөсүндөй тартайган узун киши.

Калач м **1.** калач нан, түймөлөп жасалган нан; **2.** жалпы эле ак буудайдын наны; **3. в знач. нареч.** **калачом** бүктөлүп, үч бүктөлүп; **◇ төртый калач** алчы-таасын жеген адам, көк чоку неме; **калачом не заманишь кого** жем менен таман тузакка түшүрө албайсың; эч нерсе менен алдай албайсың; **на калачи досталось (достанется) кому** тобосуна таянды, эсинен чыккыс болду.

Калачик м **1. уменьш-ласк.** к калач; **2. в знач. нареч.** **калачом** үч бүктөлүп үйрүлүп жаткан абалда.

Калачн/ый -ая, -ое калачтын, калач...; ~ **ое тесто** калачтын камыры.

Калевать несов. что спец. копшоо, сүрүү,

ылайыкталган сүргүч менен копшоо, сүрүү.

Калёвка ж 1. *по знач. гл. калевать*; 2. калёвка (тактайлардын, карниздердин ж.б. четин кооздоп, сай чыгарып сүрө турган сүргүч); 3. атайын сүргүч менен сай чыгарылып жылмаланган тактай.

Калейдоскоп м 1. калейдоскоп; 2. *перен. чего* тез-тез өзгөрүү, алмашыла берүү (көрүнүштөрдүн, окуялардын, адамдардын тез-тез алмаша бериши).

Калейдоскопическ/ий, -ая, -ое 1. калейдоскоптогудай, калейдоскоптой, калейдоскоп...; 2. *перен.* тез-тез өзгөрө турган, алмашып кете турган; ~ **ая перемена событий** окуялардын тез-тез алмашып турушу.

Калёка м, ж чолок, майып, мунжу адам.

Календарн/ый, -ая, -ое 1. календарлык; календарь...; ~ **листок** календарь барагы; 2. календарь менен белгилене турган, календарь мөөнөтү так көрсөтүлгөн; ~ **срок** календарлык мөөнөт; ~ **план** календарлык план.

Календарь м 1. календарь; **насто́льный** ~ стол календары, үстөл үстүндө тура турган календарь; **отрывной** ~ жыртма (айырма) календарь; ~ **садовода** багбандык календарь; ~ **сельскохозяйственных работ** айыл-чарба жумуштарынын календары; ~ **футбольных игр** футбол оюндарынын календары; 2. календарь (көп мезгилди ичине камтыган, анын эсебин чыгарган система); **лунный** ~ ай календары; **солнечный** ~ күн календары; ~ **юлианский** Юлий календары; **григорианский** ~ Григорий календары.

Календула ж календула, теңге гүл.

Календы тк. мн. календы, айдын биринчи күнү, ай башы (байыркы Римде); **◇ отложить до греческих календ** белгисиз мөөнөткө калтырып коюу, такыр эле таштап коюу.

Каление ср кыздырып кызартуу, абдан кызарта ысытуу; **белое** ~ аппак болуп кызаруу (ысыганда); **красное** ~ кыпкызыл болуп кызаруу (ысыганда); **◇ довести до белого каления** аябай кыжырына тийүү, жинин абдан кайнатуу; **дойти до белого каления** кыжыры аябай келүү, аябай каны кайноо.

Калён/ый, -ая, -ое 1. *тех.* кыздырылган, абдан ысытылган; ~ **ое железо** кызара ысыган темир; 2. куурулган; ~ **ые семечки** куурулган семичке; 3. *тех.* абдан тапталган, мыкты сугарылган; **◇ калёным железом выжечь** тыптыйпыл кылып жоготуу, таптакыр жок кылуу.

Калечить несов. 1. *кого* майып кылуу, мунжу кылуу, чолок кылуу; 2. *перен. что* бузуу, иштен чыгарып салуу, жараксыз кылуу; ~ **ребёнка плохим воспитанием** жаман

тарбиялап (тарбия берип) баланы бузуп салуу.

Калечиться несов. 1. майып болуу, мунжу болуу, чолок болуп калуу; 2. *страд. к* **калечить**.

Калибр м 1. калибр (атылма куралдардын найынын же ок, снаряд, мина сыяктуулардын диаметри); **орудие крупного** ~ **а** ири калибрдеги замбирек; **пули шестнадцатого** ~ **а** он алтынчы калибрлүү октор; 2. *тех.* калибр (иштеп чыгарыла турган материалдардын же деталдардын так белгиленген өлчөмү, ченем); 3. *тех.* калибр (машина бөлүктөрүнүн жоон-ичкелигин, бири-бирине ыкталышын текшере турган өлчөө аспабы); 4. *перен. разг.* өлчөм, ченем, даража; **специалисты разного** ~ **а** ар кыл деңгээлдеги адистер, ар түрдүү даражадагы адистер.

Калибровальн/ый, -ая, -ое калибрлөөчү; калибрлей турган; ~ **ые решётки** калибрлөөчү тор.

Калибрование ср по знач. гл. калибровать; ~ **ртутного термометра** сымап термометрин калибрлөө.

Калибровать несов. что тех. 1. калибрлөө, калибрин өлчөө, калибрге салуу, калибрин коюу; ~ **патроны** патрондун калибрин коюу; 2. калибрлөө (өлчөө аспаптарынын тактыгын башка бир аспап менен текшерүү); ~ **термометр** термометрди калибрлөө.

Калибровка ж тех. по знач. гл. калибровать 1.

Калибровочн/ый, -ая, -ое тех. калибрлөөчү, калибрлөө...; калибрге келтирүүчү, калибрин коюучу; ~ **станок** калибрлөөчү станок, калибрлөө станогу.

Калибровщик м калибрлөөчү, бир калибрге салуучу адис.

Калибровщина женск. к калибровщик.

Калибров/ый, -ая, -ое калибрдүү..., калибр.

Калибромёр м тех. калибромер, калибр өлчөгүч.

Калибромётр м то же, что калибромёр.

Калие/ый, -ая, -ое калийлүү, калий...; ~ **ые соли** калий туздары; ~ **ая селитра** калий селитрасы.

Калий м хим. калий (химиялык элемент).

Калийн/ый, -ая, -ое калийлүү, курамында калий бар, калий...; ~ **ые удобрения** калийлүү жер семирткич.

Калика м, ж уст., нар.-поэт. 1. зыяратчы, соопчулукка жер кезгендер; ~ **перехожие** тентимиштер, сооп издеп кыдырып жүргөндөр; 2. дербиштер, диний ырларды ырдап, элден тиленгендер, тентимиш кедейлер, дубаналар.

Калильн/ый, -ая, -ое кыздыргыч, метал-

лдарды кызыткыч; ~ **ая печь** металл кыздыргыч меш.

Калина ж калина (шилбилер уруусуна кирүүчү кызгылт мөмөлүү караган өсүмдүк).

Калинник м калиназар, калина токою.

Калинов/ый, -ая, -ое калиналуу; калина...; ~ **куст** калина бутасы, калина караганы; ~ **пирог** калина кошулган пирог.

Калитка ж калитка (дубалга же дарбазага жасалган кичине эшик); **садовая** ~ бакка кире турган калитка.

Калить несов. что 1. аябай кызытуу, абдан ысытуу; 2. *тех.* кызытып таптоо, чыноо; 3. кууруу (буудайды, данекти ж.б.), какшытуу.

Калиться несов. 1. кызара ысуу; 2. куурулуу, какшуу; 3. *страд. к* калить.

Калиф м уст. см. халиф; ♠ **калиф на час ирон.** бир сааттык калыйпа, кедейкан (анчамынча гана өкүм сүрүп, бийликтен кулап калган адам).

Каллиграф м каллиграф, сулуу жазган адам.

Каллиграфическ/ий, -ая, -ое каллиграфиялык, каллиграфтык, кушкат; ~ **почерк** каллиграфиялык жазуу, кушкат, сулуу жазуу.

Каллиграфия ж каллиграфия, кушкат, сулуу жазуу.

Калмыки мн. (ед. калмык м, калмычка ж) калмактар.

Калмыцк/ий, -ая, -ое калмак...; ~ **язык** калмак тили; ~ **чай** калмак чай, сүт куйган чай.

Каломель ж каломель (хлорлуу сымап, техникада жана медицинада колдонулат).

Калорийност/ь ж калориялуулук; ~ **ь нефти** нефтинин калориялуулугу; ~ **ь мяса** эттин калориялуулугу; **продукты высокой** ~ **и** жогорку калориялуу тамак азыктары.

Калорийн/ый, -ая, -ое калориялуу; ~ **ое топливо** калориялуу (таптуу) отун; ~ **ая пицца** калориялуу (кубаттуу) тамак.

Калориметр м калориметр (калория санын өлчөй турган аспап).

Калориметрия ж калориметрия (физикалык же химиялык процесстерде жылуулук ченеминин санын өлчөө методдорунун жыйындысы).

Калорифер м калорифер (ысык буу, ысыган аба, ысык сууну түтүктөр менен жүргүзүп имаратты жылыта турган система).

Калориферн/ый, -ая, -ое калорифердик калорифер...; ~ **ые трубы** калорифер түтүктөрү; ~ **ое отопление** калорифердик жылытуу.

Калория ж калория (жылуулук өлчөмүнүн бирдиги); **малая** ~ кичине калория; **большая** ~ чоң калория.

Калоши мн. (ед. калоша ж) галош, көлөч; ♠ **посадить в калошу кого** күлкүлүү, шылдың боло турган абалда калтыруу; **сесть в калошу** акмак болуп калуу, сызга отуруп калуу.

Калошн/ый, -ая, -ое галош..., көлөч...; ~ **цех** көлөч цехи, көлөч жасоочу цех.

Калуфер, кануфер м бот. калуфер, кануфер (жыттуу өсүмдүк, кулинарияда колдонулат).

Калым м 1. калың (кыздын калыңы); 2. *прост. неодобр.* бел оорубай табылган пул, арам акча.

Калымить несов. прост. неодобр. арам жол менен акча табуу, арам иш кылып, кошумча акча табуу.

Калымщик м прост. презр арам жол менен кошумча акча таап алган адам.

Кальвинизм м кальвинизм (16-кылымда Швейцарияда пайда болгон протестанттык диндин бир агымы, көбүнчө Францияда, Нидерландияда, Англияда ж.б. өлкөлөрдө тараган).

Кальвинист м кальвинист, кальвинизмдин тарапкери.

Кальвинистск/ий, -ая, -ое кальвинисттик кальвинизм...; ~ **ая церковь** кальвинисттер чиркөөсү.

Кальк/а ж калька (1. сүрөттүн же чийменин көчүрмөсүн так түшүрүп алуу үчүн колдонулуучу тунук кагаз же кездеме; 2. ошол жол менен алынган нуска; **снять** ~ **у с чертежей** чертөждордон калька алуу; 3. *линг.* бир тилден экинчи тилге сөзмө-сөз которулган сөз которулган сөз айкалыштары же башка тилдин үлгүсү боюнча жасалган сөз же сөз тизмеги).

Калькировать сов., несов. что 1. калькалоо, калька жолу менен бир нерсенин көчүрмөсүн алуу; 2. *лингв.* калька жасоо (башка тилдерден сөзмө-сөз которуу).

Калькулятор м калькулятор (калькуляция жасоочу адис).

Калькуляционн/ый, -ая, -ое калькуляция...

Калькуляция ж калькуляция (продукциянын өзүнө турган наркын жана сатыла турган баасын эсептеп чыгыш).

Кальсоны мн. дамбал, ыштан (эркектердин ыштаны).

Кальциев/ый, -ая, -ое кальцийлүү, кальций...; ~ **ые соли** кальций тузу; ~ **ая селитра** кальцийлүү селитра; ~ **ые удобрения** кальцийлүү семиркичтер.

Кальций м кальций (химиялык элемент).

Кальцинация ж хим. кальцинация, кальцинациялоо (заттарды кычкылдантуу же бири-биринен ажыратыш үчүн кыздыруу).

Кальцинирование ср хим. по знач. гл. кальцинировать.

Кальцинированн/ый, -ая, -ое *хим.* 1. *прич. от кальцинировать*; 2. *прил.* кальцинацияланган; ~ **ая со́да** кальцинацияланган сода.

Кальцинировать *сов., несов. что* кальцинациялоо, кальцинация кылуу.

Кальцит *м* кальцит (акиташ менен мрамордун курамына кире турган минералдык зат).

Кальян *м* чылым, коркуратма чылым.

Калья́ть *несов. прост.* аңгемелешүү, маектешүү, кожурашып сүйлөшүп отуруу; ~ **с сосёдом** кошуна менен кожурашып отуруу.

Камарилья *ж книжн.* камарилья (кутумдар, падыша сарайында өз пайдасы үчүн мамлекет иштеринде түрдүүчө куйтулук кылган мансаптуулар).

Камаринская ж камаринский *м* камаринский (орус элинин бий менен коштолуп ырдала турган ыры жана ушул ырдын коштоосунда аткарыла турган бий).

Камбала *ж* камбала (деңиз балыгынын бир түрү).

Камбиальн/ый, -ая, -ое камбийлүү, камбий...; ~ **слой** камбий катмары.

Камбий *м бот.* камбий (өсүмдүктөрдүн сырткы кабыгы менен сөңгөгүнүн арасындагы уячалуу катмар, ушул катмар аркылуу өсүмдүктүн клеткалары өсөт).

Камбоджийцы (ед. камбоджинец м, камбоджийка ж) камбоджалыктар.

Камбуз *м мор.* камбуз (кемедеги ашкана).

Камбузн/ый, -ая, -ое камбуз...; ~ **ые печи** камбуз меши.

Камвольн/ый, -ая, -ое *спец.* камволдук (1. тытып-таралган жумшак жүндөн жасалган; ~ **ые ткáни** камволдук кездемелер; 2. таралган, тытылган жумшак жүндөн токуй турган; ~ **ый комбинáт** камволдук комбинат).

Камедетечение *ср бот.* камедь агуу (көбүнчө кабыгынан илээшкек коюу суюктук агып кала турган жыгач өсүмдүктөрүнүн оорусу).

Камедист/ый, -ая, -ое камеддүү, желимдүү; ~ **ые смóлы** камеддүү чайыр.

Камедь *ж* камедь, желим (кээ бир жыгачтардын кабыгынан ага турган коюу илээшкен суюктук).

Камелёк *м* 1. чакан камин, кичине камин; 2. бөлмө жылыта турган кичине очок.

Камелия *ж* камелия (дайыма көгөрүп туруучу жыттуу гүлдүү бадал өсүмдүк).

Каменеть *несов.* 1. таштай катып калуу, ташка айлануу; 2. *перен.* жансыз болуп кыймылдабай калуу (бет, кол ж.б.); 3. *перен.* таш боор, мээримсиз болуп калуу.

Каменист/ый, -ая, -ое таштуу, таштак; ~ **ый бёрег** таштуу жээк; ~ **ая почва** таштуу жер, таштак топурак.

Каменка *ж* 1. морсуз таш меш; 2. мончонун суу сепкенде буу чыгаруучу таштары.

Каменноугольн/ый, -ая, -ое таш көмүр...; ~ **ая промышленность** таш көмүр өнөр жайы; ~ **ый бассéйн** таш көмүр бассейни.

Каменн/ый, -ая, -ое 1. таш...; ~ **ая гора́** таш тоо; ~ **ая плитá** таш плита; ~ **ый дом** кирпич үй, таш үй; 2. *перен.* таштай каткан, мисирейген; ~ **ое лицó** мисирейген бет; 3. *перен.* кээ бир заттын аты; ~ **ый уголь** таш көмүр; ~ **ая соль** таш туз; 4. *перен.* таш боор, мээримсиз; ~ **ый человек** таш боор (мээримсиз) киши; 5. *перен.* өтө бек, аябаган чын; ~ **ая вёра** аябаган катуу ишеним, таштай ишеним; \diamond **каменный мешóк** түрмөнүн тар, бой жаза алгыс бөлмөсү; камак үй, зындан.

Каменобóец *м* таш майдалагыч, таш талкалагыч жумушчу.

Каменоло́мн/ый, -ая, -ое таш майдалоо...; ~ **ые работы** таш майдалоо иштери, таш талкалоо жумуштары.

Каменоло́мня *ж* таш табуу жана аны иштетүү жайы.

Каменотёс *м* таш сомдоочу, жылмалоочу жумушчу.

Каменщик *м* таштан же кирпичтен түрдүү имараттарды тургузуучу жумушчу.

Камень *м* 1. *тж. собир.* таш; **песóчный** ~ кум таш; **драгоценные камéнья** кымбат баалуу таштар, асыл таштар; 2. асыл таш, кымбат таш; **кольцо́ с зелёным камнем** жашыл таш чөгөрүлгөн шакек; 3. бейит, көр үстүнө коюлган таш; 4. *мн. камни мед.* таш; **камни в почках** бөйрөктөгү таш, бөйрөккө пайда болгон таш; 5. *перен.* жүрөктөгү кайгы-чер; ~ **с души свалился жүрөктөгү кайгы-чер** жоголду; **на сёрдце (лежит)** ~ жүрөк өйүгөн сезим; \diamond **держáть камень за пáзухой на кого**, против кого котур ташы койнунда болуу (кек сактап жүрүү); **забросáть (закидáть) камнями кого** таш жаадыруу, айыптап таш ыргытуу; \diamond **ка́мня на камне не оста́вить** 1) ташталканын чыгаруу, быт-чытын чыгарып талкалоо; 2) аябай сынга алуу, талкалоо; \diamond **бросить (кидáть, швыря́ть и т.д.) камень (камнем)** жаманатты кылуу, жамандоо; \diamond **камни вопи́ют** таш да чыдабайт; **камнем па́дать (упáсть)** зымырап кулап түшүү; учуп түшүү.

Ка́мера *ж* 1. камера, бөлмө, үжүрө; **дезинфекциóнная** ~ дезинфекция камерасы; ~ **хранéния** аманат бөлмөсү, сактап берүү бөлмөсү; 2. *тех.* камера (кандайдыр бир механизмдин көндөй жери); ~ **шлю́за**

шлюзанын камерасы; **3.** камера (шина, топ сыяктуулардын аба толтурула турган көңдөйү, бөлүгү); **футбóльная** ~ футбол камерасы; **велосипéдная** ~ велосипед камерасы; **4.** фотокамера (фото-кино аппараттарынын пластинка же лента жайгаштырыла турган бөлүгү); **♦ (снимáть) скры́той кáмерой** билдирбей, сез- дирбей, астыртан сүрөтүн тартып алуу.

Камеральн/ый, -ая, -ое камералдык; ~ **ые рабóты** камералдык иштер (талаада, экспедицияда табылган материалдарды кабинетте, лабораторияда илимий жактан иштеп чыгуу).

Камергёр *м ист.* камергер (падышалык Россияда жана кээ бир монархиялык өлкөлөрдө сарай кызматкеринин мансабы жана ошол мансаптагы адам).

Камердинер *м* камердинер (дворяндын үй ичиндеги кызматын аткаруучу үй кызматчысы).

Камеристка *ж* камеристка (Россияда 1917-ж. чейин дворяндык үй-бүлөдө айымдын үй ичиндеги кызматын аткаруучу аял).

Кáмерн/ый I, -ая, -ое **1.** камералык, камера...; **2. спец.** камералуу; ~ **ый шлюз** камералуу шлюз; ~ **ая печь** камералуу меш; **3. спец.** камерада даярдалуучу, атайын камерада алынган, камера жолу менен даярдалган.

Кáмерн/ый II, -ая, -ое *муз.* камералык (жеке музыкант-солист тарабынан же аз гана сандагы ансамбль тарабынан аткарыла, ойноло турган); ~ **ая музыка** камералык музыка; ~ **ый оркэстр** камералык оркестр.

Камертón *м муз.* камертон (музыкалык аспаптарды келтирүүдө колдонулуучу инструмент).

Кáмер-юнкер *м* камер-юнкер (падышалык Россияда жана кээ бир монархиялык мамлекеттерде: сарай төрөлөрүнүн кичирээк наамы).

Кáмешек, кáмушек *м уменьш. к* **кáмень** кичинекей таш, майда таш; **♦ бросáть (кидáть и т.п.) кáмушек в чей огорóд** бирөөгө карата канкуулаган сөз айтуу, бирөөгө тийгизе сөз айтуу.

Кáменщик *м обл. то же, что гáлечник.*

Камея *ж* камея (төөнөгүчкө же иймекке орнотула турган ачакейленип кооздолгон таш же кабырчык).

Камзól *м* камзол (эркектердин көбүнчө женсиз бешманты).

Камилáвка *ж* камилавка (православие дининдеги дин башчыларынын цилиндр формасындагы баш кийими).

Камин *м* камин (оозу ачык үй меши).

Каминн/ый, -ая, -ое камин...; ~ **ая решёт-ка** камин решеткасы.

Камкá *ж* камка, кымкап.

Камлáнье *ср этн. по знач. гл. камлáть.*

Камлáть *несов. этн.* шамандык ырымдарды жасоо, бакшылык кылуу.

Камлót *м* камлот (бышык токулган, кээде жибек да катыштырылып согулган жүн кездеме).

Камлóтов/ый, -ая, -ое камлоттон тигилген, камлот...; ~ **ая шинéль** камлот шинели.

Камнедробильн/ый, -ая, -ое таш майдалагыч; ~ **ая машинá** таш майдалагыч машина.

Камнерéз *м* таш кескич мастер, ташчы уста.

Камнерéзн/ый, -ая, -ое таш кескич, таш кесүү, ташчылык; ~ **ая фábрика** таш кесүү фабрикасы; ~ **о**е **дéло** таш кесип кооздоо жумуштары.

Камóра *ж уст. и нар.-разг.* **1.** бөлмө, үй; **2.** амбар, чулан, аны-муну койгуч үй.

Камóрка *ж* кичинекей бөлмө, үжүрө, тар үй.

Кампанéйск/ий, -ая, -ое *разг.* кампания түрүндө, күргүштөтө жапырт киришмей, кур сүрөөнгө салган; ~ **мéтод рабóты** ишти кампания түрүндө (жапырт киришип) жүргүзүү методу.

Кампанéйщина *ж* кампаниячылык, ишти кампания түрүндө жүргүзүүчүлүк, ишти курулай ураага салуучулук.

Кампáния *ж 1. воен.* кампания (белгилүү убакыттын ичинде стратегиялык максатка ылайык жүргүзүлгөн согуштук аракеттин жыйындысы; **зймняя** ~ **1944 года** 1944-жылдагы кышкы кампания); **2. воен.** кампания (согуш-деңиз флотунун үзгүлтүксүз аракетте сүзүп жүрүшү же чабуулда болуш мезгили); **3.** кампания, өнөктүк; **избирáтельная** ~ шайлоо кампаниясы; **хлопкоубóрочная** ~ пахта терүү өнөктүгү; **посевная** ~ эгин айдоо өнөктүгү; **4.** кампания (кандайдыр бир агрегаттын, машинанын, механиздин үзгүлтүксүз иштөө мезгили); ~ **дóменной пéчи** домна мешинин кампаниясы.

Камсá *ж собир.* камса (майда деңиз балыгы).

Камуфлét *м 1. воен.* камуфлет (мина жана ошол окшогон снаряддардын жер койнуна тешик чыгарбай жарылышы); **2. перен. разг.** бир иштин күтүлбөгөн жерден жагымсыз жакка айланып кетиши, жагымсыз окуя; **подстрóить кому-л.** ~ кимдир бирөөнү оңтойсуз абалда калтыруу.

Камуфлirование *ср 1. по знач. гл. камуфлirовать; то же, что камуфлirож.*

Камуфлirовать *сов., несов. что воен.* камуфляж кылуу, ала-була кылып боёп салуу.

Камуфляж *м воен.* камуфляж (аспап, курал-жабдык, курулуш сыяктууларды алабула түскө келтирип таанылгыс кылуу).

Камушек *м см.* камешек.

Камфара́, камфора *ж* камфара, камфора (медицинада жана техникада колдонула турган өтө жыттуу зат).

Камфа́рн/ый, камфорн/ый, -ая, -ое камфаралуу, камфарадан даярдалган, камфара..., камфора...; ~ **ый спирт** камфара (камфора) спирти; ~ **ая мазь** камфора майы.

Камчада́лы *мн.* (ед. **камчада́л** *м*, **камчада́лка** *ж*) камчадалдар (Камчаткада жашаган тургун эл; ителмендерди 18-кылымда ушундайча аташкан).

Камча́тн/ый, -ая, -ое камкасымал, кымкап түспөлдөш; ~ **ая скáтерть** камка гүлдүү дасторкон.

Камча́т/ый, -ая, -ое 1. *нар.-поэт.* камкадан, кымкаптан жасаган; 2. *то же, что камчатный.*

Камы́ш *м* 1. камыш; 2. *мн.* камыши́ камышзар, камыш өскөн жер.

Камы́шина *ж* камыш, бир тал камыш.

Камы́шист/ый, -ая, -ое камыштуу, камыш өскөн, камыш баскан.

Камы́шит *м спец.* камышит, камыш плитасы (курулуш материалы).

Камы́шитов/ый, -ая, -ое камышит...; ~ завод камишит заводу.

Камышо́в/ый, -ая, -ое камыштан жасалган, камыш...; ~ **ая цино́вка** камыштан жасалган бойро; ~ **ые за́росли** камышзар, калың камыш.

Кана́ва *ж* ангек, арык; ~ **вдоль доро́ги** жол бойлото кеткен ангек, арык.

Кана́вк/а *ж* 1. *уменьш. к кана́ва*; 2. *тех.* кобул; кобулча; ~ **и пор́шня** поршендин кобулдары.

Канавокопа́тель *м* арык казгыч, канал казгыч (машина), ангек казгыч машина.

Кана́дцы *мн.* (ед. **кана́дец** *м*, **кана́д-ка** *ж*) канадалыктар, Канада эли.

Кана́л *м* 1. (*искусственное русло*) канал; **ороси́тельный** ~ сугат каналы; **судохо́дный** ~ кемелер жүрө турган каналы; 2. *спец.* най, түтүк; ~ **ствола́ ору́дия** замбиректин стволунун найы; **кабе́льный** ~ кабель түтүгү; 3. *анат.* канал, жол, түтүкчө, үт; **мочеиспускательный** ~ заара чыгуучу сийдик каналы, сийдиктин үтү; **слуховой** ~ кулак тешиги, кулактын үтү; 4. *мн.* каналы *перен.* жол; **дипломати́ческие** ~ **ы** дипломатиялык каналдар (жолдор); ~ **ы информа́ции** маалымдоо каналдары, кабарлоо жолдору.

Канализа́тор *м* канализатор (канализация боюнча адис).

Канализацио́нн/ый, -ая, -ое канализация...; ~ **ая сеть** канализация тармагы; ~ **ые трубы**

канализация трубалары (түтүктөрү).

Канализа́ция *ж* канализация (ыплас сууларды агызуу, суу жүргүзүү ж.б. максаттарда жер асты менен жүргүзүлгөн санитардык-техникалык түтүктөрдүн системасы).

Кана́лья *м, ж бран.* митайым, куу, бузуку, шумпай.

Канаре́ечн/ый, -ая, -ое 1. канарейка...; ~ **ая кле́тка** канарейка капасы; ~ **ый корм** канарейканын азыгы (жеми); 2. ачык сары, сапсары; ~ **ый цвет** ачык сары түс, канарейка өңдүү түс.

Канаре́йка *ж* канарейка (көбүнчө капаста багылуучу сайрагыч кучкачтын бир түрү).

Кана́т *м* аркан, канат; **пенько́вый** ~ кенеп аркан; **стально́й** ~ темир аркан.

Кана́тник *м* канатник (сөнгөгүнөн дордогой була алынуучу өсүмдүктүн бир түрү).

Кана́тн/ый, -ая, -ое аркан... канат...; ~ **ое произво́дство** канат (аркан) иштеп чыгаруу; ~ **ая доро́га** канат жол, асма жол.

Канатохо́дец *м* дарбаз, дарчы.

Кана́ус *м* канаус (шайынын бир түрү).

Канв/а *ж* 1. канва, токума тор (кеште тигүү үчүн колдонулуучу ажыракай тор); **вышива́ть по ~ е** канва боюнча сайма саюу; 2. *перен.* негиз; ~ **а собы́тий** окуялардын негизи; **хронологи́ческая канва́** хронологиялык канва (кандайдыр тарыхый окуяларды, кимдир бирөөлөрдүн өмүрүн ж.б. мезгилине карай тартиби менен берүү).

Канво́в/ый, -ая, -ое канва..., канвага салып кеште тигүүгө арналган.

Канда́лы *мн.* күндө, кишен; **ручны́е** ~ колго салына турган кишен, кол кишен; **закова́ть в ~ кол-бутка** кишен салуу.

Канда́льник *м разг. уст.* колу-бутуна кишен салынган адам, бандит, туткун.

Канда́льн/ый, -ая, -ое 1. кишенди, кишен..., күндө...; ~ **звон** кишендин шылдыраганы; 2. *в знач. сущ.* **канда́льный** *м уст.* кишенделген адам, банди, туткун.

Канделе́бр *м* чоң шамдал, чырак, шам койгуч чоң шамдал; **пятисве́чный** ~ беш салаалуу шамдал, беш шам (чырак) коюла турган шамдал.

Кандида́т *м* кандидат, талапкер (1. шайланууга, бир ишке дайындалууга, бир уюмга кирүүгө, бир нерсе алууга ж.б. көрсөтүлгөн, белгиленген адам; ~ **в депута́ты от заво́да** депутаттыкка заводдон көрсөтүлгөн талапкер; ~ **на получе́ние стипенди́и** стипендия алууга көрсөтүлгөн талапкер; 2. диссертация жактап алына турган кенже илимий даража жана ошол даражаны алган киши; ~ **филологи́ческих нау́к** филология илимдеринин кандидаты; 3. 19-кылымдын 80-жылдарына чейин Россияда: жогорку окуу

жайын эң жогорку баа менен бүтүргөндөргө берилүүчү кенже илимий даража; ~ **математического факультета** математика факультетинин кандидаты).

Кандидатск/ий, -ая, -ое кандидаттык, талапкердик; ~ **минимум** кандидаттык минимум; ~ **стаж** талапкердик стаж.

Кандидатур/а ж кандидатура, талапкерлик; **выставить чью-л.** ~ у кимдир бирөөнүн кандидатурасын (талапкерлигин) көрсөтүү; **подходящая** ~ а ылайыктуу кандидатура (талапкер).

Кандиль м кандиль (алманын сүйрүчө бир сорту).

Каникулы мн. каникул; **весенние** ~ **школьников** мектеп окуучуларынын жазгы каникулу; **школьные** ~ мектеп каникулу.

Каникулярн/ый, -ая, -ое каникул...; ~ **ое время** каникул мезгили.

Канистра ж канистра (герметикалык бекитиле турган идиш); ~ **для бензина** бензин канистрасы.

Канителить несов. разг. ыгы жок созуу, жөнү жок создуктуруу, кедерги кылуу.

Канителиться несов. разг. ыгы жок создуга берүү, убара болуу; ~ **с решением задачи** маселенин чечилиши создуга берүү.

Канитель ж 1. спец. күмүш же алтын жип; **вышивать золотой** ~ ю күмүш же алтын жип менен саймалоо (тигүү); **2. перен. разг.** жадатма, көңүлсүз иш, убаракерчилик; **♦ тянуть (разводить) канитель** кандайдыр бир ишти арзыбаган нерсе менен созо берүү, курулай убараланта берүү.

Канительн/ый, -ая, -ое 1. күмүш же алтын жип менен тигилген же токулган; ~ **ая вышивка** күмүш же алтын жип менен саймаланган кеште; **2. разг.** убаралануу, убара чектире турган, жадатма; ~ **ое дело** убаралуу (жадатма) иш.

Канифас с канифас (жол-жол кездеменин бир түрү).

Канифасн/ый, -ая, -ое канифастан тигилген, канифас...; ~ **халат** канифас халат.

Канифасов/ый, -ая, -ое *то же, что канифасный.*

Канифолить несов. что канифолдоо, канифоль сүйкөө; ~ **смычок** смычокту канифолдоо.

Канифоль ж канифоль (ийне жалбырактуу дарактардын чайырынан, сагызынан алынуучу саргыч зат).

Канифольн/ый, -ая, -ое канифолдон жасалган, канифолдуу, канифоль...; ~ **ое мыло** канифол(дуу) самын.

Канкан м канкан (эксцентрдик эстрадалык бийдин бир түрү).

Канна I ж зоол. канна, бука бугу (чыгыш

жана түштүк Африкада жашай турган ири бөкөндөрдүн бир түрү).

Канна II ж бот. шайыгүл.

Каннелора ж арх. каннелюра (колоннанын түркүгүнө тике жүргүзүлгөн кобул).

Каннибал м книжн. 1. (людоед) киши жегич, мыкаачы; **2. перен.** катаал, залым, таш боор.

Каннибализм м книжн. 1. (людоедство) киши жегичтик, мыкаачылык; **2. перен.** катаалдык, залымдик, таш боордук.

Каннибальск/ий, -ая, -ое 1. киши жеген, мыкаачы...; **2. перен.** катаал..., залым..., таш боор... .

Каннибальство ср книжн. то же, что каннибализм 2.

Каноист м каноист (каноэ айдоого маш спортсмен).

Канон м канон (**1.** илгертеден адат болгон кандайдыр бир жол-жобо; **2. церк.** дин башчылары тарабынан бекитилген фатва, жобо; **3. церк.** касиеттүү, ыйык деп табылган, баарына милдеттүү дин эрежелери, шарияты; **4. церк.** диний ийбадатканаларда диний ырларды, майрамды кутпа сыяктуу мактоолорду айтуу; **5. муз.** бир күүнү түрдүү аваз менен аткаруу).

Канонада ж канонада (көп артиллериялык куралдар менен жапырт үстү-үстүнө аткылоо); **артиллерийская** ~ артиллериялык канонада.

Канонерка ж *то же, что канонерская лодка (см. канонерский).*

Канонерский: канонерская лодка канонерка (орто калибрлүү замбирек менен куралданган чакан согуш кемеси).

Канонизация ж по знач. гл. канонизировать.

Канонизировать сов., несов. 1. өзгөртүлгүс ыйык бедел катары кароо, өзгөрүлгүс үлгү деп табуу; **2.** өзгөрүлгүс фатва, жобо катары бекитүү.

Канонизироваться несов. страд. к канонизировать.

Канонизовать сов., несов. книжн. то же, что канонизировать.

Каноник м (католический соборный священник) каноник.

Канонир м канонир (замбирекчи).

Каноническ/ий, -ая, -ое 1. церк. канондук, ыйык деп аталган; ~ **ая книга** ыйык диний китеп; **2. перен. книжн.** үлгү, өрнөк, эреже болуп калган.

Каноничность ж бузулгус, ыйык жоболорго туура, дал келүүчүлүк.

Каноничн/ый, -ая, -ое (каноничен, -на, -но) *то же, что канонический 2.*

Каноэ ср нескл. каноэ (кыска эшкектүү спорт кайыгы).

Кант I м 1. жээк, кыюу, милте; **фура́жка** с **красным** ~ **ом** кызыл жээктүү фуражка; **2.** жээк, кыюу, кытат, кыргак (фото сүрөттүн, жадыбалдын кытаты, кыргагы).

Кант II м кант (диний мазмундагы мактоо ыры).

Канта́биле *муз.* кантабиле (**1.** *нареч.* музыкалык чыгарманын мукам менен, мукамдуу түрдө, уккулуктуу аткарылышынын мүнөзү; **2.** *ср нескл.* мукамдуу аткарылган музыкалык чыгарма же анын бөлүгү).

Канталу́па ж канталупа (тоголок же жалпагайыраак келген коондун бир сорту).

Канта́та ж кантата (**1.** шандуу лирика жанры, белгилүү шандуу окуяга карата жазылган ыр; **2.** ыр жана хор үчүн жазылган ири музыкалык шандуу чыгарма; **3.** шандуу хор түрүндөгү ыр, обон).

Кантеле *ср нескл.* кантеле (карел-финдердин чертме музыкалык аспабы).

Ка́нтик *м уменьш к кант I.*

Кантиле́на ж *муз.* кантилена (мунайым, мукамдуу обон).

Кантова́ние I *ср спец. по знач. гл. кантовать I.*

Кантова́ние II *ср спец. по знач. гл. кантовать II.*

Кантова́тель *м спец.* кантователь (жүктүү, ящиктерди ж.б. асты-үстүнө келтирип оодарып, которуштуруучу механизм).

Кантова́ть I *несов. что* **1.** жээктеп тигип чыгуу, кыюу салып тигүү; **2.** аштоо, кыноо.

Кантова́ть II *несов. что спец.* астын үстүнө келтирип оодаруу.

Канто́н *м* кантон (кээ бир мамлекеттердеги административдик-территориялык бөлүнүү бирдиги).

Кантона́льн/ый, -ая, -ое кантондук; кантон...; ~ **ые выборы** кантондук шайлоолор.

Кантони́ст *м* кантонист (туулгандан эле солдаттык кызматка жазылган, ошого ылайык аскердик мектепте окуган солдаттын уулу).

Кантони́стск/ий, -ая, -ое кантонисттик, кантонисттер...; ~ **ие школы** кантонисттер мектеби.

Ка́нтор *м* кантор (**1.** католик чиркөөсүндө ырдоочу хор; **2.** синагогдо башкы ырчы, обончу; **3.** протестант чиркөөсүндө мугалим жана хордун дирижёру).

Кану́н *м* **1.** алдыңкы күн; **в** ~ **нового го́да** жаңы жылдын алдыңкы күнү; ~ **выходного́ дня** дем алыштын алдыңкы күнү; **2.** *перен.* босогосунда, алдында; **в** ~ **револю́ции** революциянын босогосунда, революция болор алдында;

Ка́ну/ть несов. 1. *уст.* тамуу, тамчылоо; **2.** *уст.* чөгүп кетүү, батып кетүү; **кора́бль** ~ **л ко дну** кеме сууга чөгүп кетти; **3.** *перен.* жок болуп кетүү, дайынсыз болуп кетүү; **◇ ка́нуть в ве́чность** такыр жок болуп кетүү, унутулуп кетүү, такыр житип жок болуу; **как (бу́дто, сло́вно) в во́ду ка́нул** сууга чөгүп кеткендей житип жок болуу, сууга чөгүп кеткендей дайынсыз жок болуу.

Канцеля́ризм *м лингв.* канцеляризм (иш кагаздарынын, документтердин стилине мүнөздүү сөздөр жана сөз түрмөктөрү).

Канцеля́рист *м* **1.** канцелярист, кенсе кызматкери; **2.** *перен. разг. пренебр.* кагазкугазга басылып калган кызматкер.

Канцеля́рия ж канцелярия, кеңсе.

Канцеля́рск/ий, -ая, -ое канцелярия..., кеңсе...; ~ **слу́жащий** канцелярия (кеңсе) кызматкери; **◇ канцеля́рская кры́са пренебр.** кеңсе кишиси; **канцеля́рский по́черк** сулуу, кооз жазуу.

Канцеля́рщина ж **1.** кеңсе иштери; **2.** *перен.* иштин маңызына маани бербеген формалисттик.

Ка́нцер *м мед.* зилдүү шишик, рак.

Канцероге́нн/ый, -ая, -ое *мед.* рак оорусуна айландыруучу, рак оорусун пайда кылуучу; ~ **ые вещества́** рак оорусун пайда кылуучу заттар.

Ка́нцлер *м* канцлер (**1.** революцияга чейинки Россияда 1709-жылы белгиленген жогорку даражадагы граждандык чин жана ошондой чин ыйгарылган адам; **2.** Батыш Европанын кээ бир мамлекеттериндеги жогорку даражалуу кызмат мансабы).

Ка́нцлерск/ий, -ая, -ое канцлердик, канцлер...; ~ **ое зва́ние** канцлердик наам.

Канцо́на ж канцона (**1.** *лит.* орто кылымдарда Италияда кенири таралган лирикалык ырдын өзгөчө бир түрү; **2.** *муз.* Италиянын элдик ырларынын негизинде келип чыккан лирикалык ыр).

Каньо́н *м геогр.* каньон (суу жеп пайда кылган терең коо, капталы тик тар капчыгай).

Каню́к *м* жаман сары, ак сары.

Каню́чить *несов.* курулай ыйлактап берүү, ыйлактап сурана берүү.

Каоли́н *м* каолин, ак чопо (фарфор өндүрүшүндө керектелүүчү ак чопо).

Каоли́нов/ый, -ая, -ое каолиндүү, каолин...; ~ **ая гли́на** каолиндүү чопо.

Кап *м спец.* уюл, ур, тоз (дарактын сөңгөгүндөгү уюл).

Капа́/ть несов. 1. тамуу, тамчылоо; с **крыши** ~ **ет** чатырдан суу тамчылап агып жатат; ~ **ют слёзы** көз жашы тамчылоодо; **2.** тамызуу; ~ **ть лека́рство** дары тамызуу;

не ~ й чернилами на бумагу кагазга сыя тамызба; **3. прост.** ушактоо, кайбат айтуу, жамандоо; **♦ не капнет над кем** шаша турган жөнүбүз жок, бирөө кубалап атабы; **♦ капать на мозги кому прост.** айта берип жадатып жиберүү; мээсине чай кайнатуу.

Капелла ж капелла (**1.** хор же хор менен музыканттардын бириккен коллективи; ~ **бандуристов** бандуристтердин капелласы; **2.** католиктердин бир үй-бүлөлүк кичинекей ибадатканасы).

Капеллан м капеллан (католиктерде: ибадаткананын молдосу).

Капеллирование ср по знач. гл. капеллировать.

Капеллировать сов., несов. что спец. тазасын бөлүп алуу (алтындын жана күмүштүн тазасын кычкылдануучу металлдардан бөлүп алуу).

Капель I ж 1. тамчы, эриген кардын тамчысы; **потеплело, на дворе** ~ күн жылымдап, тамчы тама баштады; **2. собир.** тамчылар; **весенняя** ~ жазындагы тыпылдаган тамчылар.

Капель II ж спец. капель (алтын менен күмүштүн тазасын бөлүп алууда колдонулуучу идиш).

Капельдинер м уст. капельдинер (театрда элге ордун көрсөтүп туруучу, тартип сактоочу кызматчы).

Капельк/а ж 1. уменьш. к капля; 2. чего разг. бир тамчы кичинекей, бир аз; ~ **а молока** бир тамчы сүт, кичинекей сүт; **выпить ~ у воды** кичине суу жутуу; **3. в знач. нареч. капельку** бир аз! кичине! **подождите ~ у бир аз тура турчу; ~ у терпения!** кичине чыдай турчу! **♦ до (последней) капельки** бир тамчы да калтырбастан, кенедей да калтырбай; **♦ ни капельки кенедей да, кымындай да; ни капельки не боюсь кенедей да коркпоймун; у него ни капельки жалости кенедей да боору оорубайт, кенедей да аяп койбойт.**

Капельмейстер м 1. уст. капельмейстер (хордун же оркестрдин дирижёру); **2.** капельмейстер (аскер оркестринин дирижёру).

Капельмейстерск/ий, -ая, -ое капельмейстер..., капельмейстердик.

Капельница ж 1. тамызгыч; **2. разг. то же, что пипетка.**

Капельн/ый, -ая, -ое 1. спец. тамчылатма; ~ **о е вливание** денеге тамчылатып дары жиберүү; **2. разг.** кенедей да кымындай да, бир тамчы да.

Капер м капер (өз өкмөтүнүн уруксаты менен душман тараптын соода кемелерин, ошондой эле согушуп жаткан өлкөлөрдүн

бирине контрабандалык жүк ташыган бейтарап өлкөлөрдүн соода кемелерин кармап алуучу же куугунтуктоочу жеке менчиктеги кеме жана анын ээси).

Каперсы мн. (ед. каперс м) коңуз баш (**1. бот.** жерге бутактары жатып өскөн караган; **2. тк. мн. каперсы;** ошол өсүмдүктүн ашка татымал кыла турган бүрү).

Капилляр м спец. капилляр (**1.** өтө эле ичке түтүкчө; **2.** эң эле майда тамырчалары, кыл тамыр).

Капиллярность ж спец. капиллярдуулук (суюктуктун капилляр менен өйдө-ылдый көтөрүлүш ийкемдүүлүгү).

Капиллярн/ый, -ая, -ое спец. капиллярдык, капилляр...; ~ **о е давление** капилляр басымы.

Капитал м 1. эк. капитал; **промышленный** ~ өнөр жай капиталы; **банковский** ~ банк капиталы; **монополистический** ~ монополисттик капитал; **2. эк.** капитал (чогулган байлык); **оборотный** ~ айланма капитал; **оборот (обращение)** ~ а капиталдын айланышы, жүгүрүшү; **3.** капитал, капитализм, капиталисттер; **страны** ~ а капиталисттер өлкөсү; **противоречия между трудом и ~ ом** эмгек менен капитал ортосундагы карама-каршылык; **4.** чоң дасмия, көп акча; **купил бы, да ~ ов не хватает** сатып алар элем, бирок дасмия жетпейт; **5. перен.** байлык его ~ – **знания** анын байлыгы – билим.

Капитализация ж эк. 1. капитализация, капиталдашуу; кошумча нарктын капиталга айланышы; **2.** капитализация (капиталисттик ишкана, жер-мүлк жана ошого окшогондун баасын, алардан алына турган кирешенин мүмкүнчүлүгүн белгилөө).

Капитализировать сов., несов. что эк. капиталдаштыруу, капиталга айландыруу.

Капитализироваться эк. 1. сов., несов. капиталдашуу, капиталга айлануу; **2. несов. страд. к капитализировать.**

Капитализм м капитализм.

Капиталист м 1. капиталист; **2. уст. разг.** бай, акча-мүлкү көп бай.

Капиталистическ/ий, -ая, -ое 1. капиталисттик, капитализм принциптерине негизделген; ~ **ий строй** капиталисттик түзүлүш; **2.** капитализм үчүн, капиталисттик түзүлүш үчүн мүнөздүү; ~ **ий способ производства** капиталисттик иштеп чыгаруу жолу; ~ **ая мораль** капиталисттик мораль.

Капиталовложения мн. (ед. капиталовложение ср) капиталдык салым.

Капитально нареч. разг. мыкты, бекем, түптүү; **сделать что-л.** ~ бир ишти (нерсени) мыкты (бекем) иштөө.

Капитальн/ый, -ая, -ое капиталдык, негиздүү, түптүү, мыкты; ~ **вопрос** негиздүү,

түптүү маселе; ~ **труд** негиздүү (мыкты) иштелген эмгек; **капитальная стена** негизги дубал, оордук түшө турган дубал; **капитальные вложения** капиталдык салым, капиталдык курулуш үчүн жумшалуучу каражат; **капитальный ремонт** чоң ремонт.

Капитан *м* капитан (1. офицердик наам; ~ **медицинской службы** медициналык кызматтын капитаны; 2. *мор.* кеме командири, кеме башчысы; **помощник** ~ а капитандын жардамчысы; 3. *спорт.* команда башчысы; ~ **футбольной команды** футбол капитаны).

Капитанск/ий, -ая, -ое капитандык, капитан...; ~ **ие погоны** капитан погону; ~ **ый мостик** капитан текчеси.

Капитель *ж архит.* капитель (түркүктүн башы, шыпка тушташа турган жери).

Капитулировать *сов., несов.* 1. капитуляция жасоо, багынып берүү; 2. *перен.* тайсалдап чегинүү; ~ **перед правдой** чындыкка (акыйкатка) тен берүү.

Капитулянт *м* капитулянт (багынып берүүгө даяр турган коркок).

Капитулянтск/ий, -ая, -ое багынууга, багынып берүүгө негизделген; ~ **ая политика** багынып берүү саясаты.

Капитулянтство *ср* капитулянтчылык; коркуп тайсалдоочулук.

Капитуляция *ж* 1. капитуляция, багынып берүү, тизе бүгүү; **безоговорочная** ~ кыңк этпей багынып берүү; 2. *перен.* багынып берүү, тизе бүгүү, жеңилгенин моюнга алуу.

Капище *ср* 1. *уст.* бутпарастардын ийбадатканасы, бутканасы; 2. *перен. уст.* үрөйү суук жай (орун).

Капкан *м* капкан; **угодить в** ~ капканга түшүү; **расставить** ~ **ы** капкан салуу.

Капканн/ый, -ая, -ое капкан...

Каплун *м* каплун (семиртилген акта короз).

Капля *ж* 1. тамчы; ~ **и росы** шүүдүрүм тамчылары; **крупные** ~ **и дождя** жамгырдын ири тамчылары; 2. *перен. разг.* кенедей, эн аз, аз гана; **я ни ~ и не устал** мен кенедей да чарчаган жокмун; 3. *в знач. нареч.* **каплю** кымындай, кенедей; болор-болбос; 4. *мн. мед.* **капли** тамызма дары, тамчылатма дары; **глазные** ~ **и көзгө** тамыза турган дары; **до (последней) капли** бир тамчы калтырбай, баардыгын, такыр калтырбай, бүт бойдон; **до последней капли крови** *высок.* бир тамчы каны калгыча; кашык каны калгыча; **до как две капли воды (похож)** коёндон окшош, эгиз козудай, кенедей да буруусу жок окшош; **до капли в море** көлдүн бир тамчысындай, эн эле аз; **до капли в каплю** өлчөп койгондой, опокшош, бипбирдей; ашык-кеми жок; **до капли за каплей** жайбаракат, аз - аздан, акы-

рындап; **до ни капли** кенедей да, кичине да, бир тамчы да; **капли в рот не брать** бир тамчы да оозго албоо.

Капнуть *сов. однокр.* к **капать**.

Капов/ый, -ая, -ое *спец.* уюл..., тоз...

Капонир *м воен.* капинир (1. эки карамакаршы тарапка тең ок атууга мүмкүндүк бере турган коргонуу курулушу; 2. самолётторду калкалоочу жай).

Капор *м* капор (балдардын же аялдардын ээк алгычы бар баш кийими); **вязальный** ~ сокмо капор; **детский** ~ балдардын капору.

Капот I *м тех* капот (түрдүү механизмдердин ачылып-жабылма, чандан, нымдан коргоочу капкагы).

Капот II *ав. то же, что капотаж.*

Капотаж *м ав.* капотаж (самолёттун тонкочук атып кетиши).

Капотирование I *ср ав. то же, что капотаж.*

Капотирование II *ср тех по знач. гл.* **капотировать II.**

Капотировать I *сов., несов. ав.* тонкочук атып кетүү (самолёт конгондо же учуп чыгарда).

Капотировать II *сов., несов.* капот жабуу, капот менен жабуу (самолёттун, автомобилдин ж.б. бөлүктөрүн капот менен каптоо, жабуу).

Капрал *м* капрал (орус армиясындагы жана кээ бир өлкөлөрдөгү кенже командирлик наам).

Каприз *м* 1. чыргоолук, кежирлик; **детский** ~ баланын чыргоолугу (кежирлиги); 2. кергиштөө, кербездик; 3. *перен.* эч нерсени кыртышы сүйбөгөндүк (оору киши); 4. *перен.* алмаша берүүчүлүк; ~ **моды** моданын алмаша бериши; ~ **погоды** аба ырайынын туруксуздугу.

Капризник *м разг.* чыргоо, чыр, кер аяк, эч нерсени кыртышы сүйбөгөн.

Капризница *разг. женск. к капризник.*

Капризничать *несов.* чыргоолонуу, кер аяктык кылуу, кыртышы сүйбөө.

Капризность *ж* чыргоолук, кер аяктык, кыртышы сүйбөөчүлүк; ~ **ребенка** баланын чыргоолугу.

Капризн/ый, -ая, -ое (капризен, -на, -но) 1. чыргоо, чыр, чатак; ~ **ый ребенок** чыргоо бала; 2. *перен.* кубулма; ~ **ая река** кубулма өзөн; ~ **ая погода** кубулма (туруксуз) аба ырайы; 3. *перен.* татаал, укмуштуу; ~ **ый орнамент** татаал (укмуштуу) орнамент.

Капризуля *ж, м разг.* чыргоо бала, кежир, чыр бала.

Каприфоль *ж бот.* каприфоль (чырмалып өсө турган өсүмдүктүн бир түрү).

Каприччио, каприччо *ср нескл. муз.* каприччио, каприччо (эркин формада

жазылган оригиналдуу кубулуштары бар музыкалык чыгарма).

Капрон *м* капрон.

Капронов/ый, -ая, -ое капрон...; ~ **ые чулки** капрон байпак (аялдын).

Капсула *ж* капсула (1. *мед.* сыртынан капталган кабыктуу дары; 2. *анат.* түрдүү органдардын же анын айрым бөлүгүнүн тышынан каптап турган кабыкча; 3. *тех.* жылчыксыз жабыла турган кабина же камера).

Капсюль *м* капсюль; ~ **взрывателя** жарылткычтын капсюлю.

Каптаж *м спец.* каптаж (1. жер астындагы суу, нефть, газ сыяктууларды ачып, аларды түтүккө же кудукка чогултуу; 2. жер астындагы сууну чогултуп, жер бетине чыгара турган курулуш).

Каптенармус *м уст.* каптенармус (армияда азык-түлүк, кийим-кече жана курал-жабдыкты алуу, сактоо жана аларды берип туруу ишин жүргүзгөн аскер кызматчысы).

Каптёрка *разг.* каптёрка (аскер бөлүгүнүн склады).

Капуста *ж* капуста; ~ **цветная** гүл капуста; **кислая** ~ туздалган капуста; **дзаячья** капуста; калың узун жалбырактуу капуста; **морская** капуста деңиз капуста (ашка салынуучу жана дары катары колдонулуучу деңиз балыры).

Капустник *м* 1. *прост. нар.-разг.* капуста өстүрүлгөн огород, участок; 2. капуста курту; 3. *нар.-разг.* капуста кошуп жасалган пирог же башка тамак; 4. күлкүлүү-шылдыңдуу кече; **студенческий** ~ студенттер кечеси (тамашасы).

Капустница *ж* капуста көпөлөгү (курту капустага зыян келтирүүчү күндүзгү көпөлөк).

Капустн/ый, -ая, -ое 1. капуста...; ~ **ая расада** капуста көчөтү; ~ **ые листья** капуста жалбырактары; 2. капустадан жасалган; капуста..., ~ **ые котлеты** капуста котлети; 3. капустада жашай турган, анын жалбырагына зыян келтире турган, капуста...; ~ **ый червь** капуста курту.

Капут *м нескл. в знач. сказ. прост. кому-чему* өлдү, ажалы жетти, бүттү, кыйрады, талкаланды, тамам болду; ~ **ему** анын күнү бүттү.

Капуцин *м* капуцин (1. тиленип оокат кылган католик монахы; 2. Америкада жашоочу чокусу капюшон сымал үксүйгөн жүндүү маймыл).

Капюшон (сырт кийимдин жакасына кошо тигилген же өзүнчө коймо баш каптагыч); **меховой** ~ мех капюшон; **пальто** с ~ **ом** капюшондуу пальто.

Кара *ж* **высок.** жаза; **суровая** ~ катуу жаза; **справедливая** ~ адилет жаза.

Карабин I *м* карабин (кыска стволдуу мылтык, келте мылтык).

Карабин II *м* карабин, кыпчытма кыскач; **цепочка с** ~ **ом** кыскачы бар чынжыр.

Карабинёр *м* карабиндер (1. карабин мылтыгы менен куралданган солдат; 2. Италияда: жандарм).

Карабкаться *несов.* 1. өрмөлөө, жөрмөлөп жогорулоо; ~ **на гору** тоого жөрмөлөп чыгуу; 2. *разг.* сүйрөлүп жүрүү, эптеп сүйрөлүп чыгуу; ~ **на шестой этаж** алтынчы кабатка эптеп сүйрөлүп чыгуу.

Каравай *м* каравай (тегерек бөлкө нан); **на чужой** ~ **рот не разевай** *посл.* бирөөнүн буюмуна көзүндү артпа.

Каравайка *ж* каравайка (чулдук сымак келгин куштун бир түрү).

Карава́н *м* 1. кербен; ~ **верблюдов** төө кербени; 2. *перен.* катар, катар тизмек; кыркаар тарткан тизмек; ~ **журавлей** турналардын кыркаар тарткан тизмеги; 3. *мор.* катар тизилген; ~ **судов** кемелердин тизмеги, катар тизилген кемелер, биринин артынан бири чубаган тизмек.

Карава́н/ый, -ая, -ое кербенчилер жүрө турган, кербен...; ~ **путь** кербен жолу.

Карава́н-сарай *ж* кербен сарай.

Карава́нщик *м* кербенчи.

Карава́лла *ж* каравелла (орто кылымдарда Италияда, Испанияда, Португалияда кеңири таралган борту бийик, үч-төрт мачталуу деңиз кемесинин бир түрү).

Карагач *м* кара жыгач.

Карагачев/ый, -ая, -ое кара жыгач...; ~ **лес** кара жыгач токою.

Караимски/ий, -ая, -ое караим...; ~ **язык** караим тили.

Караимы *мн.* (*ед.* **караим** *м*, **караимка** *ж*) караимдер (Крымда жана Литвада жашоочу түрк калктарына таандык эл).

Карака́л *м* каракал, чөл сүлөөсүнү.

Карака́лпáки *мн.* (*ед.* **карака́лпáк** *м*, **карака́лпáчка** *ж*) каракалпактар.

Карака́лпáкск/ий, -ая, -ое каракалпак...; ~ **язык** каракалпак тили.

Карака́тица *ж* 1. каракатица (деңиз моллюскаларынын бир түрү); 2. *прост.* корто, буту кыска корто киши.

Кара́ков/ый, -ая, -ое (*о масти лошади*) карагер (жылкыга карата); ~ **жеребец** карагер айгыр.

Каракулево́д *м* каракул коюн асыроочу.

Каракулево́дство *м* каракул коюн асыроочулук.

Каракулево́дчesk/ий, -ая, -ое каракул коюн асыроочу...; ~ **совхоз** каракул коюн асыроочу совхоз.

Каракулев/ый, -ая, -ое каракул...; ~ **ый** воротник каракул жака; ♢ **каракулевая овца** то же, что **каракульская овца** (см. **каракульский**); **каракулевый мех** то же, что **каракуль**.

Каракуль м каракуль, каракул көрпө; **золотистый** ~ алтын ырандуу каракул көрпө.

Каракульск/ий: каракульская овца каракул кою.

Каракульча ж каракулчө (убагынан эрте туулган каракул козунун баалуу көрпөсү).

Каракуля ж ийри-муйру, эптеп-септеп, чала-була жазылган жазуу; **писать** ~ **ми** ийри-муйру (чала-була) жазуу.

Каракурт м кара курт.

Карамболь м карамболь (1. бильярд оюнунда: бир шар менен экинчи шарды уруп, үчүнчүсүнө тийгизүү; 2. мына ушул таризде уруп шарды чункурга түшүрүү).

Карамель ж карамель (1. *собир.* кант жана патока кошуп жасалган конфеттин бир түрү; 2. *спец.* кондитер тамактарга түс берүү үчүн колдонулуучу күйгүзүлгөн кант; 3. пивого түс берүү үчүн колдонулуучу кууралган угут).

Карамелька ж *разг.* бир даана карамель конфети.

Карамельн/ый, -ая, -ое карамель...; ~ **цех** карамель цехи.

Карамора ж *прост. нар.-разг.* карамора (узун буттуу, жөргөмүшкө окшош чиркейдин бир түрү).

Карандаш м 1. карандаш; **цветной** ~ түстүү карандаш; **простой** ~ (жөнөкөй) кара карандаш; **химический** ~ сыя карандаш; 2. *иск.* карандаш менен тартылган сүрөт; **отдел** ~ **а** на **выставке** көргөзмөдө карандаш менен тартылган сүрөттөр бөлүмү; ♢ (**взять**) на **карандаш** что *разг.* унутпас үчүн жазып коюу; **в карандаше** (**сделать**) что карандаш менен сүрөт тартуу, чийме чийүү.

Карандашн/ый, -ая, -ое 1. карандаштын, карандаш...; ~ **ый** **огрызок** карандаштын калдыгы; ~ **ая** **фабрика** карандаш фабрикасы; 2. карандаш менен жазылган, тартылган; ~ **ый** **рисунок** карандаш менен тартылган сүрөт.

Карантин м карантин (1. жугуштуу оорулар таралып кетпес үчүн убактылуу катышууну тыйып салуу; **наложить** ~ карантин жарыялап коюу; ~ **на фрукты** мөмөлөргө карантин жарыялоо; **срок** ~ **а** карантин мөөнөтү; 2. жугуштуу оору таралган жерден келген кишилерди, кемени жана малды медициналык кароодон өткөрчү санитардык пункт).

Карантинн/ый, -ая, -ое карантиндик, карантин...; ~ **ый** **срок** карантин мөөнөтү; ~ **ые** **мероприятия** карантин чаралары.

Карапуз м *разг. шутол.* кичинекей борсогой бала... болтогой киши.

Карапузик м *уменьш.-ласк.* к карапуз.

Карасёв/ый, -ая, -ое 1. карась...; ~ **ая** **икра** карась икрасы; 2. карась балыгынан даярдалган; ~ **ая** **уха** карась балыктын сорпосу.

Карас/ий, -ья, -ье карась..., карась балыгы...

Карасин/ый, -ая, -ое то же, что **карасий**.

Карась м карась, таман балык.

Карат м карат (асыл таштардын 0,2 граммга барабар өлчөмү).

Каратель м 1. жазалоочу; 2. жазалоочу отряддын, экспедициянын катышуучусу.

Карательн/ый, -ая, -ое жазалоо...; ~ **ые** **меры** жазалоо чаралары; ~ **ые органы** жазалоо органдары; **карательный отряд** жазалоо отряды, жазалоочу отряд (басып алынган территориянын ж.б. калкын, эмгекчилерин жазалоо үчүн түзүлгөн аскер-полициялык отряд).

Карать *несов.* 1. жазалоо, жаза берүү; ~ **преступников** кылмыштууларды жазалоо, кылмыштууларга жаза берүү; 2. *высок.* өч алып жазалоо.

Каратэ м *нескл.* каратэ (куралсыз өзүн коргоонун япондук системасы).

Караул м 1. кароол, сакчы; **выставить** ~ кароол коюу, кароолчу коюу; 2. (*обязанности по охране*) кароол (кароолчулук милдет); **нести** ~ кароолго туруу; **принять** ~ кароолду (кароолчулукту) кабыл алуу; 3. *уст.* кароолкана, кароолчунун бөлмөсү; 4. *в знач. межд. разг.* кокуй, жан соога! ~! **На помощь!** жан соога Жардам бергиле! **почётный караул** ардактуу кароол; **быть (стоять) в карауле (на карауле)** кароол болуп туруу, сакчылыкка туруу; **взять (сделать) на караул** куралды белгилүү тартипте кармап честь берүү; **взять (посадить) под караул** камап коюу, камакка алуу; **быть под караулом** камакта болуу; ♢ **хоть караул кричи** *разг.* кокуйласаң да, башыңды ташка урсаң да.

Караулить *несов.* *кого-что* 1. кайтаруу, күзөтүү; ~ **стадо** баданы кайтаруу; 2. *разг.* андуу, андып күтүү; ~ **кабан** каманды андуу.

Караулка ж *разг.* кароолкана.

Караульн/ый, -ая, -ое 1. кароол...; ~ **ая** **будка** кароол будкасы, кароолкана; ~ **ое** **снаряжение** кароол шаймандары; 2. кароолдук, кароол...; ~ **ая** **служба** кароолдук кызмат, кароол кызматы; 3. *в нач. суц.* **караульный** м кароолчу, сакчы, кайтаруучу; 4. *в знач. суц.* **караульная** ж кароолкана, кароолчунун бөлмөсү.

Караульня ж *уст.* то же, что **караульная** (см. **караульный** 4).

Караульщик *м разг.* кароолчу, сакчы, кайтаруучу.

Карачаевск/ий, -ая, -ое карачайлык... карачай...

Карачаевцы *мн. (ед. карачаевец м, карачаевка ж)* карачайлар (Карачай-Черкес автономиялуу областынын негизги калктарынын бири жана анын өкүлү).

Карачки *мн.:* на карачки, на карачках *прост.* төрт аяктап; *статья на карачки* төрт аяктап туруу; *пóлзать на карачках* төрт аяктап эмгектөө (эмгектеп жылуу).

Карачун *м:* карачун пришёл кому *прост.* мүрт кетти, мүрт өлдү.

Карбамид *м спец. то же, что мочеви́на.*

Карбас *м* карбас (эшкектүү же парустуу чакан жүк кемеси).

Карбид *м* карбид (углероддун кээ бир металлдар же металлоиддер менен кошундусу); ~ **кальция** кальций карбиди; ~ **железа** темир карбиди; ~ **кремния** кремний карбиди.

Карбидн/ый, -ая, -ое карбид...; ~ **ая лампа** карбид лампасы (суунун таасиринен улам кальций карбидинен чыккан ацетилен менен күйүүчү лампа).

Карбованец *м* 1918–1920-ж. Украинадагы акча бирдиги.

Карболит *м* карболит (пластмассанын бир түрү, андан топчу сыяктуулар жасалат).

Карболка *ж разг. то же, что карболовая кислота (см. карболовый).*

Карболов/ый, -ая, -ое карболка...; карбол...; карболкалуу; ~ **ое мыло** карбол самыны, карболкалуу самын; **карболовая кислота** карбол кислотасы (дезинфекцияда колдонулуучу өткүр жыттуу суюктук).

Карбонад *м* карбонад (жыттуу жаңгак жана чеснок (сарымсак) менен мешке кактап бышырылган торопайдун быкыны).

Карбонарий *м* карбонарий (19-кылымдын башында Италияда түзүлгөн жашырын топтун мүчөсү, ал топ Италияны чет элдин эзүүсүнөн куткарып, башын бириктирүүнү каалаган).

Карбонат *м* карбонат (1. *хим.* көмүр кислотасынын тузу, мис., сода, поташ сыяктуулар; 2. *хим., геол.* составында ар түрдүү металлдардын көмүр кычкыл кошундусу бар минералдардын аталышы).

Карбонатн/ый, -ая, -ое спец. карбонаттуу, карбонат...; ~ **ые почвы** карбонаттуу топуктартар.

Карбонизационн/ый, -ая, -ое спец. карбонизация...; карбонизациялоочу, карбонизациялоо; ~ **ая сушилка** карбонизациялоочу кургаткыч.

Карбонизация *ж спец.* карбонизация (1. кандайдыр бир эритиндини же суюктукту

көмүр кычкыл газы менен туюндуруу; 2. курамында акиси бар курулуш материалын углерод газы менен чыдамкай кылуу; 3. көмүргө айландыруу).

Карбонизировать *сов., несов. что спец.* карбонизациялоо, карбонизация кылуу.

Карборунд *м спец.* карборунд (кремний карбиди, кайрак, чарык сыяктууларды жасоодо колдонула турган катуу зат).

Карбункул *м* 1. *уст.* баалуу асыл таш; 2. *мед.* теринин ириңдүү шишиги.

Карбюратор *м* карбюратор (ичтен күйүүчү кыймылдаткычтардагы карбюрация жүрүүчү прибор).

Карбюраторн/ый, -ая, -ое карбюратордуу; карбюратор...; ~ **двигатель** карбюратордуу кыймылдаткыч.

Карбюрация *ж* карбюрация (ичтен күйүүчү кыймылдаткычтарда аба менен күйүүчү суюктуктардын аралашуусунан улам күйүүчү кошундунун пайда болушу).

Карбюрировать *сов., несов. что* карбюрациялоо, карбюрация жасоо.

Карга *ж прост. бран.* мастан, албарсты кемпир; **старая** ~ мастан кемпир, карыган мастан.

Кардамон *м* кардамон (1. ысык өлкөлөрдө өсүүчү чөп өсүмдүгүнүн бир түрү; 2. ошол өсүмдүктүн татымал катарында колдонулуучу уругу).

Кардамонный, -ая, -ое кардамон...; кардамон кошулган; ~ **запах** кардамон жыты.

Кардамонов/ый, -ая, -ое то же, что кардамонный.

Кардан *м тех.* кардан (автомобилде, жалпы эле бардык машиналарда чыканак-чыканак механизм).

Карданн/ый, -ая, -ое кардан...; кардандуу; ~ **ый вал** кардан валы; ~ **ая передача** кардан аркылуу берүү.

Кардинал *м* кардинал (1. католик чиркөөсүнүн пападан кийинки эң жогорку дин башчысы; 2. Америкада жашоочу чымкый кызыл канаттуу сайрагыч кучкачтын бир түрү).

Кардинальн/ый, -ая, -ое эң маанилүү, чечүүчү, абдан негиздүү; ~ **вопрос** өтө маанилүү (негиздүү) маселе.

Кардинальск/ий, -ая, -ое кардиналдык, кардинал...; ~ **ая мантия** кардиналдын мантиясы; ~ **ый сан** кардиналдык наам.

Кардиограмма *ж* кардиограмма (жүрөктүн иштешиндеги өзгөрүүлөрдүн көрсөткүчү).

Кардиограф *м* кардиограф (жүрөктүн иштешин каттап график түрүндө жазып ала турган прибор).

Кардиография *ж* кардиография (жүрөктүн иштешин кардиограф аркылуу жазып алуу).

Кардиолог *м* кардиолог (жүрөк оорулары боюнча адис врач).

Кардиологический/ий, -ая, -ое кардиологиялык, кардиология...; ~ **санаторий** кардиологиялык санаторий.

Кардиология *ж* кардиология (медицинанын жүрөк оорулары жөнүндөгү бөлүмү).

Кардиосклероз *м* кардиосклероз (жүрөк кан тамырларынын склерозу).

Кардиоскоп *м* кардиоскоп (жүрөктүн иштешин байкап көрө турган прибор).

Кардиохирургия *ж* кардиохирургия (жүрөк хирургиясы).

Карé *ср* *нескл. воен.* каре (кавалериянын чабуулун кайтаруу максатында жөө аскерлердин төрт бурчтук түрүндө катарга тизилиши).

Кареглаз/ый, -ая, -ое кой көз.

Карéлы *мн.* (*ед.* карéл *м*, карéлка *ж*) карелдер (Карелиянын негизги калкы жана анын өкүлү).

Карельск/ий, -ая, -ое Карелия...; карел...; ~ **ая берéза** Карелия кайыңы; ~ **ий язык** карел тили.

Карéта *ж* карета (төрт дөңгөлөктүү жеңил саябан араба); \diamond **карéта скóрой пóмощи** тез жардам каретасы (машинасы).

Карéтка *ж* **1.** *уменьш.* к карéта; **2.** *спец.* каретка (кээ бир машиналардын, механизмдердин ары-бери жылып туруучу бөлүгү).

Карéтник *м уст.* **1.** (*мастер*) карета, экипаж жасоочу уста; **2.** кареталар же башка экипаждар туруучу сарай.

Карéтный, -ая, -ое карета ...; ~ **сарáй** карета сарайы, карета туруучу сарай.

Кариатиды *мн.* (*ед.* кариатида *ж*) *архит.* кариатида (имараттын аялдар тулкусуна окшош иштелген түркүгү).

Кáриес *м мед.* кариес (тиштин ооруга чалдыгып чирий башташы).

Кáр/ий, -ая, -ое **1.** (*о масти лошади*) кер тору; ~ **ий жеребéц** кер тору айгыр; **2.** саргыч; сургулт кара ~ **ие глаzá** кой көз.

Карикатур/а *ж* **1.** карикатура; ~ **ы** **Кукры́никсов** Кукрыникстердин карикатураны; **политическая** ~ **а** саясий карикатура; **2.** келеке, мыскыл түрүндө жазылган чыгарма; **3.** *перен.* карикатура, күлкү келтирген окшоштук.

Карикатурист *м* карикатурист, карикатурачы; **худóжник** ~ карикатурист художник.

Карикатурность *ж* карикатуралык; ~ **костю́ма** костюмдун күлкү келтирерлиги.

Карикатурн/ый, -ая, -ое **1.** карикатуралык, карикатура түрүндө жасалган; карикатура...; ~ **ый стиль** карикатуралык стиль; **2.** *перен.* күлкү келтирерлик; ~ **ая внéшность** күлкү келтирерлик кебете.

Кариóз *м мед.* то же, что кáриес.

Кариóзн/ый, -ая, -ое кариозго (кариеске) чалдыккан, кариоздуу; кариоз ...; ~ **зуб** кариозго чалдыккан тиш.

Кариокинез *м биол.* кариокинез (өсүмдүктөрдүн жана жаныбарлардын клеткаларынын бөлүнүү жолу аркылуу көбөйүшү).

Кáрканье *ср* **1.** каркылдоо; ~ **ворóны** карганын каркылдашы; **2.** *перен. прост.* суук кабар, суук сөз айтуу.

Каркас *м* **1.** каркас, сынч (курулушта жана башкаларда); ~ **здáния** имараттын каркасы; **2.** каркас, кереге; ~ **зóнтика** кол чатырдын каркасы (керегелери); ~ **дирижа́бля** дирижаблдин каркасы (керегелери).

Карка́сн/ый, -ая, -ое каркастуу, сынчтуу; ~ **ая конструкция** каркастуу конструкция.

Каркать *несов.* **1.** каркылдоо **2.** *перен. прост.* таркылдап суук кабар айтуу, таркылдап суук сөз айтуу; **перестáнь** ~ таркылдаганыңды токтот!

Кáркнуть *сов. однокр.* к кáркать **1.**

Кáрла, кáрло *м уст.* кидигий, кыдыгыый киши.

Кáрлик *м* **1.** эргежээл; кидигий, кыдыгыый киши; **2.** кодо, кыска, кенде; **дерéвья-** ~ **и** кодо дарактар; **3.** *перен.* кандайдыр бир иште арзыбаган, арымы жок адам; ~ **в нау́ке** илимде арымы жок адам.

Кáрликов/ый, -ая, -ое **1.** кыдыгыый, кидик; ~ **ый рост** кыдыгыый бой; **2.** кенде, өтө кыска; жапыз, кичинекей; ~ **ая и́ва** бою кыска тал, кенде тал; ~ **ые предприятия** кичинекей ишканалар; **3.** *перен.* арзыбаган, жыргатпаган, болор-болбос; ~ **ые достижения** арзыбаган жетишкендиктер.

Кáрлица *уст. женск.* к кáрлик.

Карман *м* **1.** чөнтөк; **внутренний** ~ ички чөнтөк; **нагрудный** ~ төш чөнтөк; **боковой** ~ жан чөнтөк; ~ **рюкзакá** рюкзактын чөнтөгү; **2.** *перен. разг.* дасмия, чөнтөк, акча; **3. спец.** чүңкур, чүңкурча, оюк; ~ **бараба́нной перепóнки** кулактын тарсылдагынын чүңкуру; \diamond **толстый (тугой, полный)** карман *у кого* чөнтөгү калын (түптүү, толтура); акчасы көп; **тощий (пустой)** карман *у кого* чөнтөгү жука (куру, тешик); акчасы жок; \diamond **не по карма́ну кому** чөнтөгү жука (куру, тешик); акчасы жок; \diamond **не по карма́ну кому** чөнтөгү көтөрбөйт, кудурети жетпейт; акчасы жетпейт; **набítь свой карман** өз чөнтөгүн толтуруу, акча жыюу, байлык топтоо; **бítь по карма́ну кого разг.** зыян тарттыруу, акча төлөттүрүү; \diamond **не лезть за слóвом в карма́н** сөздөн өнөгүн алдырбайт, чукугандай сөз табат, сөздү кишиден сурабайт.

Карма́нник *м прост.* чөнтөкчү, чөнтөкчү ууру.

Карманн/ый, -ая, -ое 1. чөнтөктүн, чөнтөк...; ~ **ый** клапан чөнтөктүн капкалдырыгы; 2. чөнтөккө салып жүрмө, чөнтөк...; ~ **ые** часы чөнтөк саат; ~ **ый** фонарик чөнтөк фонары; **карманнные деньги** жанга салып жүрө турган анча-мынча акча; **карманний вор** чөнтөкчү, чөнтөкчү ууру; **карманнные расходы** күндөлүк майда каражаттар, майда-чуйдага жумшала турган тыйын-тыпыр.

Карманщик *м то же, что карманник.*

Карманьола *ж* карманьола (1792-жылдагы француз революциясы кезинде пайда болгон революциялык ыр-бий).

Кармашек *м* кичинекей чөнтөк, чөнтөкчө; ~ **для часов** саат салына турган кичинекей чөнтөк.

Кармин *м* кармин (ачык кызыл боёк).

Карминн/ый, -ая, -ое кармин түстүү, кызгылт, кызыл ырандуу; ~ **ая осённая листва** күзгү кызгылт жалбырактар.

Карминов/ый, -ая, -ое *то же, что карминный.*

Карнавал *м* карнавал (катышуучуларынын көпчүлүгү түрдүү маскалар кийип, түрдүү оюндар менен өткөрүлө турган элдик тамаша, майрам); **новогодний** ~ жаны жылдык карнавал.

Карнавальн/ый, -ая, -ое карнавалдык, карнавал...; ~ **ый костюм** карнавалдык костюм; ~ **ое шествие** карнавал жүрүшү.

Карниз *м* 1. карниз; 2. тоо боорундагы кырбуу; 3. (*для штор*) эшиктин же терезенин үстүнө туурасынан коюп (бекитип) парда аскыч.

Каротель *ж* каротель (учу тогологураак келген сабиздин сорту).

Карп *м* карп (сазанга окшош балыктын бир түрү).

Карповые *мн. зоол.* карптар, карп тукумуна кире турган балыктар.

Карст *м геол.* карст (тоо тектеринин сууга эриши аркылуу пайда болгон үнкүр, тешик, чункур ж.б.).

Карстов/ый, -ая, -ое *геол.* карст жолу менен пайда болгон, карст...; ~ **ые явления** карст кубулуштары (көрүнүштөрү); ~ **ые пещеры** карст үнкүрлөрү; ~ **ый ландшафт** карст ландшафты.

Карт *м* карт (кичине литраждуу жарыш машинасы).

Карт/а *ж* 1. карта; **географическая** ~ **а** географиялык карта; **политическая** ~ **а** саясий карта; **физическая** ~ **а** физикалык карта; ~ **а железных дорог** темир жол картасы; **астрономическая** ~ **а** астрономиялык карта; **этнографическая** ~ **а** этнографиялык карта; 2. (*игральная карта*) карта; **тасовать** ~ **ы** картаны аралаштыруу; 3. карта (белгилүү максатка ылайык түзүлгөн

бланк); **санаторная** ~ **а** санаторий картасы; **технологическая** ~ **а** технологиялык карта; **◇ смешать (спутать) карты** ишти бузуу, чатакка айландыруу; **◇ ставить на карту что** тобокел кылуу; болсо болор, болбосо жок деп тобокелге салуу; **◇ раскрыть (открыть) свой карты** жашырбай өз сырын (өз оюн) ачып салуу; **◇ карта бита (убита)** чья ойлогон ою, тилеген тилеги таш кабуу; ордуна чыкпай калуу; **◇ последняя карта** сонку карта сонку үмүт, акыркы мүмкүндүк; **карты в руки кому** иш ээсин тапты.

Картавить *несов.* чулдуроо, «р», «л» тыбыштарын айта албоо.

Картавость *ж* чулдурук, «р», «л» тыбыштарын айта албоочулук.

Картавый, -ая, -ое чулдур, «р», «л» тыбыштарын так айта албаган чулдур; ~ **мальчик** чулдур бала.

Картвёлы *мн. (ед. картвёл м, картвёлка ж)* картвелдер (грузиндердин өзүнө өзү берген наамы; грузиндердин өздөрүн аташы).

Картёж *м прост.* карта оюну.

Картёжник *м разг.* карта ойноого кумарпоз адам, кумарчы, карта менен кумар ойноочу адам.

Картёжница *разг. женск. к картёжник.*

Картёжничать *несов. прост.* кумарпоздук менен карта ойноо, карта ойноого берилүү.

Картёжн/ый, -ая, -ое *разг.* карта ойноо, карта...; ~ **ая игра** карта оюну, карта ойноо.

Картелировать *сов., несов. что* картелдештирүү, картелге бириктирүү.

Картелироваться 1. *сов., несов.* картелдешүү, картелдерге биригишүү; 2. *несов. страд. к картелировать.*

Картель I *м уст.* картель (кат жүзүндө дуэлге чакыруу).

Картель II *м эк.* картель (ишканалардын бирикме түрү).

Картельн/ый, -ая, -ое картелдик, картелге негизделген; картель...; ~ **ое объединение** картелдик бирикме, картель бирикмеси.

Картер *м тех.* картер (ичине кыймылдаткыч механизм жайгашкан туюк түрүндөгү темир куту).

Картёчина *ж разг.* мылтыктын чоң-чоң бытырасы.

Картёчн/ый, -ая, -ое картеч..., картечтүү; ~ **ые патроны** картечтүү (картечь) патрондор.

Картёчь *ж* картечь (1. жакын арадагы душманды атуу үчүн колдонулуучу ичине чачма октор толтурулган артиллериялык снаряд; 2. аңчылык мылтыгына арналган ири бытыра); **зарядить ружьё** ~ **ю** мылтыкты картечь менен октоо.

Картина *ж* 1. сүрөт; картина; ~ **а вы́полненная масляными красками** май боёк

менен тартылган сүрөт; **написать** ~ у сүрөт тартуу; **2. театр.** көрүнүш; **драма в двух действиях и четырёх** ~ ах эки көшөгөлүү, төрт көрүнүштүү драма; **3. перен.** сүрөттөө, элестетүү, элестүү сүрөт; **нарисовать яркую** ~ у жаркын сүрөттүү элестетип тартуу; **4. көрүнүш, элес;** ~ **а города** шаардын кооз көрүнүшү; **5. перен.** элес, көрүнүш, абал; ~ **ы прошлого** өткөндүн элеси; **забавная** ~ а кызык окуя (көрүнүш); **общая** ~ а жалпы абал; ~ **а вам ясно?** абал сизге даана болдубу? **6. разг. кино,** кинофильм, **картина;** ~ **а в двух сериях** эки сериялуу картина (кино); **7. разг. куурчак,** тим эле куурчактай; **не девушка, а ~ а!** кыз эмес эле куурчак!

Картинг *м спорт.* картинг (карт тибиндеги машиналардын жарышы).

Картигист *м* картингист (картингде катышуучу спортсмен).

Картинка *ж 1. уменьш. к картина 1, 3, 4;* **2.** сүрөт, тартылган сүрөт, иллюстрация; **книга с ~ ми** сүрөттүү китеп; **◇ как картинка;** **как на картинке** өтө эле сулуу, сүрөткө тартып койгондой; **одёт (одетый) по картинке** *уст.* өтө кооз кийинген, сүрөткө тартып койгондой кийинген.

Картинно *нареч.* өтө элестүү кылып сүрөттөп, элестүү кылып абдан кооздоп, өтө көрөсөңдүү кылып.

Картинн/ый, -ая, -ое 1. сүрөт...; ~ **ая галерея** сүрөт галереясы; ~ **ая рамка** сүрөт рамкасы; **2. перен.** сүрөткө тартып койгондой кооз; суктанарлык кооз; **3. перен.** элестүү, кооз, сыпаттуу; ~ **ая речь** элестүү сөз, элестүү сүйлөгөн сөз.

Картограмма *ж* картограмма (кандайдыр бир көрүнүшкө байланыштуу статистикалык маалыматтар штрих, боёк менен билдирилген карта); ~ **плотности населения** элдин жыштыгынын картограммасы; ~ **распространения фазанов** кыргоолдордун таралыш картограммасы.

Картограф *м* картограф (географиялык карталарды түзүү боюнча адис).

Картографирование *ср 1. по знач. гл. картографировать;* ~ **местности** белгилүү бир жерди картага түшүрүү; **2.** картограмма түзүү.

Картографировать *несов. что 1.* карта түзүү, белгилүү бир жердин картасын түзүү; **2.** картограмма түзүү.

Картографическ/ий, -ая, -ое картографиялык, картография...; географиялык карталарды чыгаруучу; ~ **ие знаки** картографиялык белгилер; ~ **ая фабрика** картографиялык фабрика.

Картография *ж* картография (**1.** географиялык карталарды түзүү жөнүндөгү илим; **2.** географиялык карталарды түзүү).

Картодиаграмма *ж спец.* картодиаграмма (диаграмма түрүндөгү карта).

Картон *м 1.* картон (калын катуу кагаз); **лист** ~ **а** бир лист картон; **2. уст.** ушундай кагаздан жасалган коробка, картонка; **3. иск.** картонго тарта салган сүрөт, этюд; **ранние** ~ **ы Репина** Репиндин эң алгачкы тарта салган сүрөттөрү.

Картонажи *мн. (ед. картонаж м) то же, что картонажные изделия (см. картонажный).*

Картонажн/ый, -ая, -ое картонаж...; ~ **ая фабрика** картонаж фабрикасы; **◇ картонажные изделия** картонаж буюмдар (кагаздан, картондон жасалган буюмдар).

Картонка *ж 1.* картонка (картондон же фанерадан жасалган коробка); **2. разг.** бир барча картон.

Картонн/ый, -ая, -ое картондон жасалган, картон...; ~ **ая коробка** картон коробка; ~ **ые игрушки** картондон жасалган оюнчуктар.

Картотека *ж* картотека (**1.** учёт же справка мүнөзүндө чогултулган карточкалардын системага салынган жыйындысы; **словарная** ~ сөздүк картотекасы; **библиотечная** ~ китепкана картотекасы; **2. собир.** ушундай карточкалар салынган ящиктер).

Картотечн/ый, -ая, -ое картотека...; ~ **ые ящики** картотека ящиктери; ~ **ый фонд** картотека фондусу.

Картофелекопатель *м* картошка казгыч, картошка каза турган машина.

Картофелесажалка *ж* картошка отургуза турган машина.

Картофелеуборочн/ый, -ая, -ое картошка жыйнай турган ~ **комбайн** картошка жыйнай турган комбайн.

Картофелина *ж разг.* картошка, бир картошка, бир даана картошка; **испорченная** ~ чириген (бир) картошка.

Картофель *м* картошка, картөшкө; **ранний** ~ эрте быша турган картошка; **убирать** ~ картошка жыйноо; **жареный** ~ куурулган картошка.

Картофельн/ый, -ая, -ое картошка...; ~ **ая ботва** картошканын сабагы; ~ **ый суп** картөшкө сорпосу; ~ **ое пюре** картөшкө пюреси; **картофельная мука** 1) картошка уну; 2) *разг.* картошка крахмалы.

Карточка *ж* карточка (**1.** белгилүү бир максатка ылайык кесилген барча баракча; **каталожная** ~ каталог карточкасы; **делать выписки на** ~ х карточкаларга көчүрүп жазуу; **учётная** ~ учёт карточкасы; **2.** күбөнаама ордуна берилген картон же билет түрүндөгү баракча; **корреспондентская** ~ кабарчылык карточкасы; **3.** тейлөө баракчасы; **продовольственная** ~ азык-түлүк карточкасы;

4. кичинекей фото сүрөт; ~ для удостоверения күбөлүк үчүн карточка); почтовая карточка почта карточкасы.

Карточн/ый, -ая, -ое карта..., карта ойноло турган; ~ ая игра карта оюну; ~ ый фокус карта ойнундагы жазгыруу (фокус); ~ ый столик карта ойноло турган үстөлчө; ♦ **карточный домик** 1) эптеп эле ары-бери жасай салынган оной эле жыгылып калуучу үй; 2) негизсиз, бош, түккө турбаган, каакымдын гүлүндөй үйлөсө жок боло турган (ой, кыял, доо сыяктуулар жөнүндө); **рухнуть как карточный домик** кагаз үйдөй кыйрап калуу (билинбей дайны жок болуп калуу); **карточная система** карточка системасы (азык-түлүктөрдү жана өнөр жай товарларын бөлүштүрүү жана карточка боюнча сатуу системасы).

Картошина ж разг. то же, что картофелина.

Картошк/а ж разг. картошка, картөшкө; **убрать** ~ у картошканы жыйнап алуу; ♦ **картошка в мундире** кабыгы менен сууга бышырылган картөшкө; **нос картошкой** мормогой мурун, картөшкө мурун.

Картуз м картуз (1. эркектердин серелүү баш кийими; 2. уст. кагаз баштык; 3. воен. тез күйүп кете турган бөздөн жасалган дары салгыч баштыкча).

Картуш м спец. картуш (жабыштырылган же четине жүргүзүлгөн кооздук); ~ над входом здания имаратка кире бериштеги картуш; ~ и в книге китептеги картуштар.

Картушка ж картушка (компастын градустарга бөлүнгөн дискасы).

Карусел/ь ж 1. карусель; **кататься на ~ и** каруселде тегеренүү 2. перен. тез алмаша берүү, улам-улам которула берүү, айлампа; ♦ **вот какая ~ ь получается** тим эле карусель (айлампа) болуп кетти го!

Карусельн/ый, -ая, -ое тегеренме, карусель...; **карусельный станок** тегеренме станок.

Карусельщик м каруселчи (тегеренме станокто иштөөчү жумушчу).

Карцер м карцер (бир кишилик камаккана).

Карча ж нар.-разг. то же, что коряга 1 (суу түбүндө жаткан дүмүр, жыгач сыяктуулар).

Карьер I карьер (аттын катуу текирен-таскагы); **пустить лошадь в ~** аттын оозун коё берүү, тизгин учу менен кетүү; ♦ **с места в карьер** ойлонуп (токтолуп) отурбастан дароо жөнөө, баштап жиберүү.

Карьер II карьер; **мраморный** ~ мрамор карьер; **песчаный** ~ кум карьер; **угольный** ~ көмүр карьер (ачык көмүр кени).

Карьер/а ж 1. карьера, мансап, мансабынын, атак-данкынын жогорулап көтөрүлүшү;

сделать блестящую ~ у укмуштуу мансапка жетишүү; мартабасы ашуу; 2. мартабалуу иш, кызмат; **артистическая** ~ а артисттик кызмат (даража); артисттик кесип; **готовить себя к научной** ~ е өзүн илимий ишке даярдоого аракет кылуу.

Карьеризм м карьеризм, мансапкорлук (коомдун мүдөөсү эмес, өз мүдөөсү үчүн жогорку мансапка жетүүгө тырышуучулук).

Карьерист м карьерист, мансапкор.

Карьеристск/ий, -ая, -ое карьеристтик, мансапкорлук; ~ ие планы карьеристтик пландар.

Карьерн/ый I, -ая, -ое карьер...; ~ аллюр текирен-таскак уруп жөнөө.

Карьерн/ый II-ая, -ое карьердик, карьер...; ~ ое хозяйство карьер чарбасы.

Касани/е ср по знач. гл. касаться; **точка** ~ я мат. жаныма точка (тийүү нокоту).

Касательн/ая ж мат. жаныма сызык.

Касательно предлог с ср книжн. жөнүндө, туурасында, тиешелүү.

Касательств/о ср книжн. тиеше; тиешелүүлүк; **к этому я никакого** ~ а не имею буга менин эч кандай тиешем жок.

Касатик I м разг. уст. айланайын, берекем, кулунум.

Касатик II чекилдек.

Касатка ж I карлыгач, чабалеккей; 2. разг. уст. эркетайым, карлыгачым.

Каса/ться несов. кого-чего 1. тийгизүү, тийүү; ~ тья рукой столá столго колун тийгизүү; **ветки кустов** ~ лись воды карагайдын бутактары сууга тийип турду; 2. перен. тийип өтүү, айтып өтүү; ~ тья какого-л. вопроса кандайдыр бир маселеге тийип өтүү; тиешеси болуу; **эта ~ ется и вас** мунун сизге да тиешеси бар; **это меня не ~ ется** мунун мага тиешеси жок; **что касается кого-чего** (до кого-чего) то... жөнүндө болсо; **что касается тебя** сен жөнүндө болсо.

Каска ж каска, туулга; **металлическая** ~ темир каска (туулга); **пожарная** ~ өрт өчүрүүчүлөрдүн каскасы.

Каскад м 1. шаркыратма; 2. перен. чего агылган, төгүп жиберген, куюлушкан; удаалашкан; ~ слов төгүп жиберген сөз; 3. спец. каскад (бир нерселерден, аттан, турниктен, жылып түшкөндү туураган акробаттык ыкма); 4. каскад (опереттада: ыр аралашкан өтө ыкчам бий); 5. каскад (биринин артынан бири уланган курулуштар); **каскад гидроэлектростанций** гидроэлектр станциялардын каскады.

Каскадёр м каскадёр (1. циркте кулап түшүүчү акробатикалык чебер номерлерди аткаруучу; 2. кинофильмде өтө опурталдуу жана татаал номерлерди аткаруучу).

Каска́дн/ый, -ая, -ое 1. шаркыратмалуу; ~ **го́рный ручей** шаркыратмалуу тоо суулары; 2. *уст.* оперетта түрүндөгү, шамдагай, ыкчам, жеңил; ~ **арти́ст** жеңил, шамдагай ролдорду ойноочу артист.

Касс/а касса (1. акча жана баалуу кагаздар сактала турган ящик, шкаф же сандык; **несгора́емая** ~ **а** күйбөй турган темир сандык; 2. мекеменин, уюмдун акча берүүчү, алуучу жана сактоочу бөлүмү; **подойти́ к** ~ **е** кассага жакындап баруу; **биле́тная** ~ **а** билет кассасы; **железнодоро́жная** ~ **а** темир жол кассасы; **теа́тральная** ~ **а** театр кассасы; **заплати́ть в** ~ **у** кассага төлөө; 3. түрдүү кредит уюмдарынын аты; **сберега́тельная** ~ **а** аманат (сактык) кассасы; 4. мекеменин же уюмдун колундагы накта акчасы; **приня́ть** ~ **у** кассаны өткөрүп алуу; **сда́ть** ~ **у** кассаны өткөрүп берүү; **про́верить** ~ **у** кассадагы акчаны текшерүү; 5. акча майдаланган же билет сата турган жарым автомат; **авто́бусная** ~ **а** автобус кассасы; **неиспра́вная** ~ **а** бузук (бузулган) касса; 6. *полигр.* ариптер сактала турган бөлүм-бөлүм ящик; **ка́сса взаимопомощи** өз ара жардамдашуу кассасы.

Кассато́р *м юр.* кассатор (даттануу арызын берүүчү киши)

Кассацио́нн/ый, -ая, -ое юр. кассациялык, кассация...; ~ **ая жа́лоба** кассациялык даттануу, ~ **ый срок** кассация мөөнөтү; **пересмо́тр де́ла в** ~ **ом поря́дке** ишти кассациялык тартипте кайрадан кароо.

Касса́ци/я ж 1. *юр.* кассация (закондуу күчүнө кире элек төмөнкү соттун чечимин жана өкүмүн жогорку сот тарабынан кайта каралышын талап кылган даттануу жолу); 2. кассация, даттануу арызы; **пода́ть** ~ **ю** кассация (даттануу арыз) берүү; 3. натуура деп табуу, жокко чыгаруу (конституцияны же шайлоо мыйзамын бузган учурларда шайлоолорду натуура деп табуу (жокко чыгаруу); ~ **я вы́бор** шайлоолорду натуура деп табуу (жокко чыгаруу).

Кассе́та *ж* кассета.

Кассе́тка ж 1. *уменьш. см* **кассета́**1; 2. *то же, что* **кассета́**.

Кассе́тн/ый, -ая, -ое кассеталуу..., кассета...

Касси́р *м* кассир, кассачы.

Касси́ровать *сов., несов. что юр.* кассация кылуу; ~ **приговóр** өкүмдү бекерге чыгаруу, өкүмдү жокко чыгаруу; ~ **вы́боры** шайлоону жокко чыгаруу.

Касси́рша *разг. женск. к* **касси́р**.

Касси́я ж кассия (даны менен жалбырагын ич алдыргыч дары катары колдонулуучу буурчак тукумуна кирүүчү өсүмдүк).

Кассов/ый, -ая, -ое кассадагы, касса...; ~

ая кни́га касса книгасы; ~ **ая нали́чность** кассадагы бар (болгон) акча; ~ **ый аппара́т** касса аппараты.

Ка́ста ж 1. каста; ~ **брахма́нов** брахмандар кастасы; 2. *перен.* каста, топ; **дворя́нская** ~ дворяндар тобу.

Кастанье́т/ы *мн. (ед. кастанье́та ж)* кастаньета (бармактарга кийгизип шакылдатып дабыш чыгара турган жыгач аспап); **ще́лкать** ~ **ами** кастаньетти шакылдатуу.

Кастеля́н *м уст.* кастелян (сепилди же коомдук имаратты көзөмөлдөөчү).

Кастеля́нша ж кастелянша (мейманканада, жатаканада, ооруканада төшөк, кийим-кечелерди тейлөөчү аял).

Касте́т *м* кастет (салаалап кийип алма металл курал).

Ка́стовость ж сословиялык же профессионалдык жагынан обочолонуучулук.

Ка́стов/ый, -ая, -ое касталык, каста...; ~ **ые предрассу́дки** касталык эски адаттар.

Касто́р *м* кастор (калын түктүү ноотунун бир түрү).

Касто́рка ж *разг. то же, что* **касто́ровое ма́сло** (*см.* **касто́ровый** I).

Касто́ровый I: **касто́ровое ма́сло** кене күнжүт майы, кене дан майы.

Касто́ровый II, -ая, -ое кастордон тигилген; кастор...; ~ **ая шля́па** кастор шляпа.

Кастра́т *м* бычмал, бычылган адам, биттелген эркек.

Кастра́ция ж акталоо, биттөө, бычуу.

Кастри́ровать *сов., несов.* акталоо, бычуу, биттөө; ~ **быка́** буканы бычуу.

Кастрю́лька ж *разг. уменьш. к* **кастрио́ля**.

Кастрю́ля ж кастрюль, мискей.

Кат *м уст. нар.-разг. (палач)* желдет.

Катава́сия ж 1. *церк.* жалпы ыр; 2. *прост.* баш аламандык, тартипсиздик, тополоң.

Катакли́зм *м уст. катакли́зма ж книжн.* катаклизм, катаклизма (табиятта жана коомдук турмушта боло турган кескин өзгөрүш, астын-үстүн түшкөн өзгөрүш).

Катако́мбы *мн. (ед. катако́мба ж)* катакомба (1. байыркы Римдерде христиан дининдегилер жашырынып, кулчулугун иштеген, өлүктөрүн көмгөн жер астына жасалган үңкүрлөр; 2. жер астындагы жолу татаал галереялар).

Катала́жка ж *прост.* каталажка, түрмө, камаккана.

Катале́сия ж *мед.* каталепсия (булчундардын, дененин белгилүү убакытка чейин селейип катып калышы).

Катале́птик *м разг.* каталептик (каталепсияга дуушар болгон адам).

Каталепти́ческ/ий, -ая, -ое каталепсиялык, каталепсия...; ~ **ое состоя́ние** каталепсиялык абал.

Катализ *м хим.* катализ (катализатордун таасири менен химиялык реакцияны тездетүү же акырындатуу).

Катализатор *м хим.* катализатор (химиялык реакцияны тездетүүчү, акырындатуучу же өзгөртүүчү зат).

Каталитическ/ий, -ая, -ое *хим.* катализдик, катализ...; ~ процесс катализдик процесс.

Каталог *м* каталог (китеп, сүрөт, экспонат жана ошол сыяктуулардын белгилүү тартипте түзүлгөн санак тизмеси); **алфавитный** ~ алфавит тартибиндеги каталог; **библиотечный** ~ китепкана каталогу; ~ **журналов** журналдардын каталогу; ~ **выставки** көргөзмөнүн каталогу; **выставки** көргөзмөнүн каталогу; ~ **марок** маркалардын каталогу; **звездный** ~ жылдыздар каталогу.

Каталогизация *ж* каталог түзүү, каталогго киргизүү.

Каталогизировать *сов., несов. что* каталог түзүү, каталогго киргизүү; ~ **новые книги** жаңы китептерди каталогго киргизүү.

Каталожн/ый, -ая, -ое **1.** каталог...; ~ **ая карточка** каталог карточкасы; **2. в знач. суш.** **каталожная** *ж* каталог бөлүмү, каталог бөлмөсү.

Каталь *м* тачка ж.б. менен жүк ташуучу.

Катамаран *м* катамаран (палубасы чогуу эки корпустуу кеме).

Катание *ср по знач. гл.* **катать** – **кататься** **2.** ~ **шаров** шарларды тоголотуу; ~ **на санках** чана тебүү, чана менен жүрүү; ~ **теста** камыр жаюу; ~ **войлока** кийиз басуу; ~ **белья** кирлерди таптоо (үтүктөө).

Катанки *мн. (ед. катанок м) нар.-разг.* кийиз чокой, кийиз өтүк.

Катанн/ый, -ая, -ое (катан, -а, -о) *прич. к катать.*

Катан/ый, -ая, -ое **1.** тапталган (үтүктөлгөн); ~ **ое бельё** үбөлүк менен тапталган кир; **2. тех.** прокатка жолу менен жасалган; ~ **ые трубы** прокатка кылынган трубалар.

Катанье: \diamond **не мытьём, так катаньем** *разг.* ар кандай жол менен; кандай кылган күндө да; иши кылып амалын табуу.

Катапульт *ж* катапульт (1. жогору карай таш ыргытыш куралы; 2. кеменин палубасынан самолётту учуруп жибере турган механизм; 3. учуп жүргөн аппараттын ичинен учкучту ыргытып (түртүп) жибере турган тетик; 4. *тех.* учкучту, космонавттарды сыртка ыргытып чыгарууга машыктыра турган жердеги тетиктер; жасалгалар).

Катапультить *сов., несов. 1.* автоматтык түрдө ыргытып (итерип) жиберүү; **2. то же, что катапультиться.**

Катапультиться *сов., несов. 1.* ката-

пультанын жардамы менен ыргып кетүү; **2. несов. страд. к катапультить** **2.**

Катар *м* катар (организмдин былжырлуу ички кабыктарынын сезгениши); ~ **дыхательных путей** дем алуу жолдорунун катары, сезгениши; ~ **желудка** ашказандын катары, сезгениши.

Катаракт *м* катаракт (1. *спец.* жапызыраак жерден түшкөн жазы шаркыратма; 2. *тех.* машиналардын, вагондордун чайпалуусун, кагылышын жеңилдете турган тетик).

Катаракта *ж мед.* катаракта (көздүн көрүшүн начарланта турган тунарык оору).

Катаральн/ый, -ая, -ое катар..., сезгениш...; ~ **ое воспаление** катар болуп сезгенүү, организмдин илээшме кабыкчаларынын сезгениши.

Катастрофа *ж 1.* катастрофа, кыйракан, бүлгүн; **автомобильная** ~ автомобиль кыйраканы; **воздушная** ~ абадагы катастрофа, аба кыйраканы; **2.** чоң бүлгүн, бүлүнчүлүк; **семейная** ~ үй-бүлөдөгү чоң бүлгүн; **социальная** ~ коомдук бүлүнчүлүк.

Катастрофическ/ий, -ая, -ое **1.** катастрофалык, кыйраканы чыккан, бүлгүнгө учураган; бүлгүндүү; **2.** өтө оор, абдан мүшкүл ~ **ий случай** эн бир оор окуя; ~ **ое положение** абдан эле мүшкүл абал.

Катастрофичный, -ая, -ое (катастрофичен, -на, -но) *то же, что катастрофический.*

Катать *несов. 1.* что тоголотуу, жумалатуу, дөңгөлөтүп жылдыруу; ~ **мяч** топту тоголотуу; ~ **шары по столу** шарды үстөлдүн үстү менен тоголотуу; **2. кого-чего** тамаша кылдыруу, сайрандатуу, түшүрүп жүрүү (машинага, самолётко); **3. без доп. разг.** көп жүрүү, жүрө берүү; ~ **взад и вперед** ары-бери жүрө берүү; **4. что** жаюу; жумалатып жасоо; ~ **тесто** камыр жаюу; **5. что тех.** прокат кылуу, созуу, чоюу, тартуу; ~ **проволок** зым чоюу; **6. что** таптоо; ~ **бельё** кир таптоо; **7. что спец. и обл.** басуу, бышыруу; ~ **войлок** кийиз басуу; **8. прост.** ары-бери шилтей салуу, ары-бери жаза салуу; ~ **стихи** ыр жаза салуу, ары-бери эле ыр жаза салуу.

Кататься *несов. 1.* тоголотуу, тегеренүү; **мяч катался по столу** топ үстөлдүн үстү менен тоголонду; **2.** жумалануу, ооналактоо; ~ **от боли** ооруганына чыдабай ооналактоо; **3.** минип (отуруп, түшүп ж.б.) жүрүү, сайран куруу; жылгаяк тебүү; ~ **верхом** атчан жүрүп сайран куруу; ~ **на коньках** коньки тебүү; ~ **на велосипеде** велосипед тээп жүрүү; **4. разг.** көпкө кыдырып жүрүү; ~ **по стране** өлкөнү кыдырып жүрүү; \diamond **как сыр в масле кататься** чардап жүрүү, шапар тээп жүрүү; чылк

майдын үстүндө жашоо; **кататься со смеху** күлө берип боору катуу (эзилүү), аябай каткыруу; **любишь кататься** — **люби и саночки возить** *послов.* катын алсаң — отун ал.

Катафалк *м* катафалк (1. табыт салып баруучу араба же машина; 2. чиркөөдө табыт коюла турган супа).

Категориальн/ый, -ая, -ое *филос.* категориялык.

Категорически *нареч.* катуу, чечкиндүү түрдө, таптакыр, кескин түрдө; ~ **запретить** катуу тыюу салуу, таптакыр тыюу; ~ **возражать** чечкиндүү түрдө каршы чыгуу.

Категорическ/ий, -ая, -ое катуу, чечкиндүү, катуу талап кылган, кескин; ~ **ое требование** катуу (кескин) талап.

Категорично *нареч.* катуу түрдө, чечкиндүүлүк менен, кескин түрдө.

Категоричность *ж* категориялуулук, чечкиндүүлүк, кескиндүүлүк.

Категоричн/ый, -ая, -ое (категоричен, -на, -но) *то же, что* категорический.

Категори/я *ж* категория (1. филос. объективдүү дүйнөнүн кубулуштарынын жалпы касиеттерин жана байланыштарын билдирүүчү илимий түшүнүк; ~ **я времени убакыт** (мезгил) категориясы; ~ **я причинности** себеп категориясы; 2. бир өңчөй, окшош маанилердин, белгилердин жыйындысы, тобу; **грамматические** ~ **и** грамматикалык категориялар; 3. бир тектеги буюмдардын, кубулуштардын тобу, даражасы; **судья международной** ~ **и** эл аралык категориядагы судья.

Катер *м* катер (1. жакын арага жүрүүчү чакан кеме; **буксирный** ~ **буксирдик** (сүйрөгүч) катер; 2. *воен.* чакан согуш кемеси; **сторожевой** ~ **сакчы** катер; **торпедный** ~ **торпеда** катери).

Катерна *ж* катерна, бирөө ачык калуу (лото ойнунда: бир саптагы беш клетканын төртөө толуп, бирөө гана калган абал).

Катерн/ый, -ая, -ое катердик, катер...; ~ **старшина** катер старшинасы.

Катет *м мат.* катет.

Катетер *м мед.* катетер (денеден суюктук же жел чыгаруу үчүн керектелүүчү көңдөй түтүк түрүндөгү медициналык аспап); ~ **урологический** урологиялык (сийдик чыгаруучу) катетер.

Катехизис *м церк* катехизис (суроо-жооп түрүндө түзүлгөн христиан дининин эрежелери).

Катить *несов.* 1. *кого-чего* тоголотуу, томолотуу, жумалатуу; ~ **мяч** топту тоголотуу; 2. сүйрөө, тегеретүү, сыйгаланып жылдыруу; ~ **тачку** тачканы сүйрөө; ~ **санки**

чананы сүйрөө; 3. тызылдоо, желдей учуу, зымыроо; ~ **на мотоцикле** мотоциклде зымыроо; 4. *что* айдоо, түрмөктөө, сүрүү; **ветер катить волны** шамал толкундарды түрмөктөп айдоодо.

Кати/ться *несов.* 1. тоголонуу, жумалануу, тегеренүү; 2. жүрүү, жылуу; **автобус медленно** ~ **лся** автобус жайбаракат жылып (жүрүп) отурду. 3. кулоо, томолонуу; **с горы** ~ **лись камни** тоодон таштар кулап атты; 4. *перен.* тызылдап жүрүү, катуу жүгүрүү; **Со всей улицы катятся ребяташки** (М.Горький) Көчөнүн туш-туш тарабынан балдар жүгүрүп келе жатышты; 5. жылуу, тебилүү, сыргаяктоо; жылбышуу; **коньки плохо катятся** коньки жакшы тебилбей жатат; 6. тамуу, тамчылоо, агуу; **пот катится градом** тер мөндүрдөй акты; 7. угулуу, таркалуу (добуш); 8. (*о времени*) зыпылдап өтүү, зымырап өтүү; **дни катятся один за другим** күндөр биринин артынан бири зымырап өтүүдө; 9. уюлгуу (чаң, булут); 10. жылуу, каалгып жылуу (күн); 11. *повел.* **катись (катитесь) прост.** жогол! чык! кет!; **♦ катись колбасой (колбаской) груб. прост.** жогол, жогол көзгө көрүнбөй.

Катнуть *сов. прост.* 1. *однокр.* к катать 1; 2. баруу, барып келүү.

Катод *м* катод (тескери заряддалган электрод).

Катодн/ый, -ая, -ое катоддук; катод...; ~ **ая лампа** катоддук лампа, катод лампы.

Каток *м* каток (1. коньки тебүүчү аянт (жер); 2. тегиздегич, таптагыч машина; 3. *с. с. х.* жер тегиздей турган курал; 4. кир таптагыч; 5. оор нерсенин астына коюп томолоткуч курал).

Католик *м церк.* католик (католиктер дининдеги адам).

Католикос *м* католикос (армяндардын жана грузиндердин дин башчысынын наамы).

Католицизм *м* католицизм (Рим папасы башкарган христиан дининин бир тармагы).

Католическ/ий, -ая, -ое католицизм..., католиктер..., католикттик; ~ **ая церковь** католикттик чиркөө, католиктер чиркөөсү.

Католичество *то же, что* католицизм.

Католичка *женск.* к католик.

Каторг/а *ж* 1. каторга; **отправить на** ~ **у** каторгага айдоо; **бежать с** ~ **и** каторгадан качуу; 2. өтө оор жумуш, азап, тозоктуу турмуш.

Каторжанин *м* каторжанин, каторгачы (каторгада болгон же каторгада жүргөн киши).

Каторжанка *женск.* к каторжанин.

Кáторжник *м* 1. *то же, что каторжанин*; 2. *прост. уст. бран.* каторжник.

Кáторжница *женск. к кáторжник.*

Кáторжн/ый, -ая, -ое 1. каторгалык, каторга...; ~ **ая** **рабóта** каторгадагы жумуш; 2. *перен.* өтө оор, тозоктуу, азаптуу; ~ **ый** **труд**, азаптуу эмгек; 3. *в знач. суц.* **кáторжный** *м*, **кáторжная** *ж* *то же, что кáторжник, кáторжница.*

Катúшечн/ый, -ая, -ое чыгырык..., чыгырыкка оролгон... .

Катúшка *ж* 1. чыгырык; ~ **нítок** бир чыгырык жип; 2. *тех.* катушка, чыгырык; ~ **прóволоки** бир катушка зым; 3. *эл., радио* катушка \diamond **на всю (пóлную) катúшку прост.** күчтүн болушунча, бардык күч менен, колдон келишинче тырышып.

Кáтыш *м прост.* 1. жумшак нерседен жасалган тоголок; ~ **хлеба** нандын жумшагынан жасалган тоголок; 2. кичирээк коло, дөңгөч жыгач.

Катúша *м прост.* катюша (стволсуз миномёттун бир түрү).

Каузáльность *ж филос.* себептүүлүк.

Каузáльн/ый, -ая, -ое филос. себептүү; ~ **ая** **связь** себептүү байланыш.

Кау́рый, -ая, -ое ак кула, кула жээрде (жылкыга карата).

Ка́устик *м хим.* каустик (күйдүргүч, ачыштыргыч натр).

Каустическ/ий, -ая, -ое хим. каустик...; ~ **ая** **сода** каустик (күйдүргүч) сода, каустик.

Каучúк *м* каучук; **натурáльный** ~ табигый каучук; **искúственный** ~ жасалма каучук.

Каучуковóд *м* каучукчу (каучук өсүмдүктөрүн өстүрүүчү адис).

Каучуковóдство *м* каучук алынуучу өсүмдүктөрдү өстүрүүчүлүк.

Каучúков/ый, -ая, -ое каучук..., каучуктуу, каучуктан жасалган; ~ **ый** **завóд** каучук заводу; ~ **ая** **плантáция** каучук өсүмдүктөрүнүн плантациясы; \diamond **каучúковая резолю́ция** түрдүүчө чоё берсе боло бере турган резолюция.

Каучуконо́сн/ый, -ая, -ое каучуктуу, каучук бере турган; ~ **ые** **растéния** каучуктуу өсүмдүктөр.

Каучуконо́сы *мн.* (*ед.* **каучуконо́с** *м*) каучуктуу, каучугу бар өсүмдүктөр.

Кафе́ *ср нескл.* кафе; **молодёжное** ~ жаштар кафеси.

Кафедр/а *ж* 1. кафедра; **взойти́ на** ~ **у** кафедрага чыгуу; **говори́ть с** ~ **ы** кафедрадан сүйлөө, кафедрага чыгып сүйлөө; 2. кафедра (жогорку окуу жайларында белгилүү бир илим тармагы боюнча сабак берүүчү профессорлордун жана окутуучулардын бирикмеси); ~ **а органи́ческой химии**

органикалык химия кафедрасы; **завéдующий** ~ **ой** кафедра башчысы; 3. *церк.* кафедра (епископтун креслосу коюлган жай); 4. кафедра (епархияны башкарган епископтун мансабы).

Кафедрáльн/ый, -ая, -ое кафедралдык, кафедралык, кафедра...; **кафедрáльный собор** кафедралык собор (жергиликтүү епископ кудайга жалынууну өткөрө турган собор, чиркөө).

Кафел/ь *м* кафель (керамикалык плитка); **выложити́** ~ **ем** кафель менен каптоо.

Кафельн/ый, -ая, -ое кафель менен капталган, кафель...; ~ **ый** **пол** кафель пол, кафель салынган пол; ~ **ое** **произвóдство** кафель өндүрүшү.

Кафетéрий *м* кафетерий (тамакты көбүнчө өздөрү алып иче турган кичине кафе).

Кафешантáн *м* кафешантан (көбүнчө бей-адеп ырлар, бийлер болуучу кафеси бар көңүл ачуучу жай).

Кафешантáнн/ый, -ая, -ое кафешантандык, кафешантан...; ~ **репертуáр** кафешантан репертуары.

Кафтáн *м* кафтан (узун этектүү байыркы эркек кийиминин бир түрү); \diamond **три́шкин кафтáн** алдын жапса – арты ачылган, артын жапса – алды ачылган абал; аңгектен качса – дөңгөккө урунган жагдай.

Кахетинск/ий, -ая, -ое 1. Кахетия... кахетиндер...; ~ **танец** кахетин бийи; 2. *в знач. суц.* **кахетинское вино**; кахетин виносу.

Кахетинцы *мн.* (*ед.* **кахетинец** *м*, **кахетинка** *ж*) кахетиндер, кахетиялык грузиндер.

Кацавéйка *ж* кацавейка (1. четине жээк кармалып кебез салынган же ичтелген, орус аялдарынын жамынып жүрмө байыркы бешманты; 2. *разг.* жалпы эле кыска жылуу кийимдин бир түрү).

Качáлка *ж* 1. термелме кресло, орундук; 2. балдарга ылайык терметкичтин, селкинчектин бир түрү; 3. эки дөңгөлөктүү жарыш арабасы; *уст.* ооруларды салып көтөрмө замбил.

Качáние *по знач. гл.* **кача́ть** – **кача́ться**; ~ **воды насосом** насос менен суу сордуруу; термелүү; ~ **ма́ятника** маятниктин термелиши.

Качáть *несов.* 1. *кого-что* терметүү, теңселтүү, термелтүү, чайпалтуу; ~ **колыбéль** бешик терметүү; ~ **ребéнка** баланы терметүү; **во́лны качáли лóдку** толкун кайыкты чайпалтты; **вéтер качáет дере́вья** шамал дарактарды теңселтүүдө; 2. *безл.* теңселүү, чайпалып калкылдоо; **сúдно си́льно качáло** кеме катуу чайпалып калкылдап кетти; 3. *безл.* теңселүү, далдыроо; **его́ качáет от**

устáлости ал чарчаганынан далдырап калды; 4. *чем* чайкоо, салпандатуу; ~ *головой* башын чайкоо; ~ *ногой* бутун салпандатуу; 5. *кого* колдору менен көтөрүп өөдө ыргытып куттуктоо; 6. *что* сордуруу, тарттыруу; ~ *нефть* нефтини тарттырып чыгаруу; ~ *грунто́вые воды* жер астындагы сууну сордуруп (тарттырып) чыгаруу.

Кача́/ться *несов.* 1. теңселүү, ыргалуу, термелүү, чайпалуу; *ло́дка* ~ *ется на волнах* кайык толкунда чайпалат; 2. шалкылдоо, бошоо; *зуб* ~ *ется* тиш шалкылдап турат; 3. теңселүү, далдыроо; ~ *ться от усталости* чарчагандыктан теңселип (далдырап) калуу.

Каче́ли *мн.* селкинчек.

Каче́ственность *ж* сапаттуулук.

Каче́ственн/ый, -ая, -ое 1. *филос.* сапаттык, сапат...; ~ *ые изменения* сапаттык өзгөрүүлөр; 2. сапаттуу, сапаты мыкты, жакшы; ~ *ый товар* сапаттуу товар; ~ *ая продукция* сапаттуу продукция; ~ *ые стали* сапаттуу болоттор; **ка́чественный анализ** *хим.* сапаттык анализ; **ка́чественное прилагательное** сапаттык сын атооч.

Каче́ств/о ср 1. *филос.* сапат; **перехо́д количества в ~ о** сандан сапатка өтүшү; 2. сапат; **изде́лия высоко́го** ~ **а** жогорку сапаттагы буюмдар; 3. сапат; **моральные ~ а челове́ка** адамдын моралдык сапаты; 4. *шахм.* сапат (оор фигура (ладья) менен жеңил фигура (ат, пил) ортосундагы баалуулук жактан айырма); **потеря́ть ~ о** ладьяны берип, ат же пилди алуу; **поже́ртовать ~ ом** ат же пилди алып, ладьяны берүү; **в качестве кого-чего** болуп, катарында; **в качестве учителя** мугалим болуп; **в качестве замены** ордуна, ордун алмашып.

Качка *ж* чайкалуу, чайпалуу, калкылдоо, калтылдоо; **морская** ~ деңиз толкунунда кеменин калкылдап чайпалышы.

Качк/ий, -ая, -ое *прост.* шылкылдаган; ~ *стул* шылкылдаган стул.

Качну́/ть *сов. однокр. к кача́ть; ветер* ~ *л де́рево* шамал даракты теңселтип койду; **самолёт си́льно ~ ло** самолёт өтө катуу теңселе түштү.

Качну́/ться *сов. однокр. к кача́ться; лодка* *чуть* ~ *лась* кайык бир аз чайпала түштү, кайык солк эте түштү.

Каш/а ж 1. ботко, буламык; **рисовая** ~ **а** күрүч ботко; ~ **у маслом не испортишь** *погов.* ботко майдан бузулбайт (андан иш онолбосо – бузулбайт); 2. *перен.* аралашма, ылай, ботко; **бетонная** ~ **а** бетон аралашмасы; **снежная** ~ **а** кар аралашкан ылай; 3. *перен. разг.* баш аламан, чалды-куйду; **Каша** **в голове́ у кого** баш маң болуу, башы адашып калуу; **Каша** **завари́ть кашу** ишти бүлдүрүү, ишти

былыктырып салуу; **Каша** **расхлэбывать кашу** былыккан (чаташкан) ишти жөнгө салуу; **Каша** **мало каши** ел иштеп көнө элек, али жаштык кылат; **Каша** **каши просят** (*сапоги́, ботинки и т.п.*) таманы ажырап кетти, тамтыгы чыкты, жыртылып чалдыбары чыкты; *перен.* **Каша** **во рту у кого** сөзүнүн даамы жок, сүйлөгөн сөзү билинбейт; **Каша** **не сваришь с кем перен.** аны менен эпке келише албайсың, аны менен түшүнүшүү кыйын; **Каша** **с кашей съем** *разг.* эки чайнап бир жутам.

Кашалот *м* кашалот (өткүр тиштүү киттин бир түрү).

Кашева́р *м* ашмачы, аш бышыруучу, ашпоз (аскер бөлүктөрүнө же артелде).

Кашева́рить *несов. прост.* ашпоздук кылуу, ашмачы болуу.

Кашель *м* жөтөл; **сухой** кургак жөтөл.

Кашеми́р *м* кашемир (жука жүн кездеме).

Кашеми́ров/ый, -ая, -ое кашемирден жасалган, кашемир...; ~ **шарф** кашемир шарф.

Кашеобра́зн/ый, -ая, -ое ботко сыяктуу, былжыраган.

Каша́ица ж 1. *ласк. к каша* 1; 2. суюк ботко, суюк буламык; 3. *перен. то же, что каша* 2.

Кашка ж 1. *ласк. к каша* 1; 2. *прост.* жонгучка, коён беде.

Кашляну́ть *сов. однокр. к кашля́ть.*

Кашля́ть *несов.* 1. жөтөлүү; 2. тамагын жасоо, тамагын кырып үн чыгаруу.

Кашне́ ср *нескл.* кашне, шарф.

Кашпо́ ср *нескл.* кашпо (гүл өстүргүч горшок коё турган кооз ваза).

Кашта́н м 1. каштан (дарактын бир түрү); 2. ошол дарактын жаңгак сыяктуу жемиши; **Кашта́н** **таска́ть кашта́ны из огня́ для кого** азабын бирөө тартып, жыргалын башка бирөө көрүү.

Кашта́нов/ый, -ая, -ое 1. каштан өскөн, каштан...; ~ **ая аллея** каштан отургузулган аллея; ~ **ое де́рево** каштан жыгачы; 2. (*о цвете*) саргыч күрөң; ~ **ые волосы** саргыч күрөң чач; **Кашто́новые почвы́ спец.** чөл өсүмдүгүнүн таасири менен пайда болгон топурак, кара күрөң топурак.

Каю́к I м 1. *нар.-разг.* кайык; 2. *уст.* бир мачталуу жүк ташыгыч парустуу кеме.

Каю́к II м *в знач. сказ. прост.* бүттү, жетти, күнү бүттү, өлдү; **тепе́рь ему́** ~ анын эми иши бүттү, ал эми өлдү.

Каю́р м каюр (бугу же ит чегилген чананы айдоочу адам).

Каю́т/а ж каюта (кемеде: айрым бөлмө); **капита́нская** ~ **а** капитан каютасы;

пассажи́рские ~ ы жүргүнчүлөрдүн каюталары.

Каю́т-компáния *ж* кают-компания (жөнөкөй кемедегі дем алып, тамак ичип отура турган жалпы бөлмө, аскер кемесинде офицерлер отура турган жалпы бөлмө).

Каю́тн/ый, -ая, -ое каютадагы, каюта... .

Ка́яться *нескл.* 1. өкүнүү, бушайман болуу, кайгыруу; **слéдует предва́рительно всё обду́мать, чтобы́ потом не ~ кийин өкүнүп калбоо** үчүн эң алды менен бардыгын ойлонуу керек; 2. *кому или перед кем* кечирим суроо, өтүнүч кылуу; **каю́сь, виновáт пе́ред ва́ми** кечиресиз. сиздин алдыңызда айыптуумун; 3. *церк.* тобо кылуу, күнөөсүн мойнуна алып кудайга жалынуу; 4. *в знач. ввод. сл.* айтмакчы, өкүнөмүн; **каю́сь, я об э́том забы́л** айтмакчы, бул жөнүндө унутуп калган экемин, бул жөнүндө унутуп калганыма өкүнүчтөмүн.

Квадра́нт *м* квадрант (1. *мат.* тегеректин төрттөн бир бөлүгү; 2. *астр.* асман телолорунун бийиктигин өлчөй турган байыркы курал).

Квадра́т *м* 1. *мат.* квадрат, чарчы; 2. төрт чарчы майдан; **взлётный ~ для вертолётов** вертолёттор көтөрүлүп уча турган чарчы жай (майдан); 3. *мат.* квадрат (бир сандын өзүнө өзүнүн көбөйтүлүшү); **два в ~ е равня́ется четы́рем** экинин квадраты төрткө барабар; **возвести́ в ~** квадратка көтөрүү.

Квадра́тно-гнездовой: **квадра́тно-гнездовой посéв** чарчылап-чөнөктөп эгүү.

Квадра́тн/ый, -ая, -ое 1. чарчы, төрт чарчы; ~ **ый стол** төрт чарчы стол; ~ **ая фигу́ра перен.** багалчак (чарчысынан келген) адам; 2. *мат.* квадрат, экинчи даражалуу; **ко́рень ~ ый** квадрат тамыр; ~ **ые ско́бки** квадрат (чарчы) кашаа.

Квадрату́ра *ж мат.* квадратура (нерсенин квадрат менен өлчөнгөн аянты); ~ **жилы́х помеще́ний** турак үйдүн квадратурасы; **◇ квадрату́ра кру́га перен.** ар кандай чечилбес иш.

Ква́зар *м астр.* квазар (радио жана оптикалык таркалуунун күчтүү булагы болгон эң алыстагы космостук объект).

Ква́канье *ср.* чардоо, чардап үн салуу; ~ **лягу́шек** бакалардын чардашы.

Ква́кать *несов.* чардоо, бакалардын чардашы.

Ква́кер *м* квакер (Англияда жана Америкада таралган христиандардын протестанттык секталарынын биринин мүчөсү).

Ква́керски/ий, -ая, -ое квакер... квакерлер... .

Ква́керство *ср* квареклик, квакерчилик.

Ква́керша *разг. женск. к ква́кер.*

Ква́кнуть *сов. однокр. к ква́кать.*

Кваку́шка *ж разг.* бака.

Ква́кша *ж* дарак бакасы.

Квалита́тивн/ый, -ая, -ое *книжн.* сапаттык; ~ **ме́тод** сапаттык метод.

Квалифика́ционн/ый, -ая, -ое квалификациялоочу, квалификация...; ~ **ая комис́сия** квалификация комиссиясы.

Квалифика́ци/я *ж* 1. *по знач. гл.* квалификациялоо; ~ **я преступле́ния** кылмыш квалификациялоо; 2. (*степень подготовленности*) квалификация; **вы́шая ~ я** жогорку квалификация; **ку́рсы повыше́ния ~ и** квалификациясын жогорулатуу курсу; 3. (*профессия, специальность*) квалификация, адистик, кесип; **получе́ние произво́дственной ~ и** өндүрүштүк квалификация алуу; **приобрéсти ~ ю то́каря** токардык квалификацияга (кесипке) ээ болуу.

Квалифици́рованно нареч. иштин көзүн таануу менен, жөнүн билип, билгичтик менен.

Квалифици́рованн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от квалифици́ровать;* 2. *прил. (опытный)* квалификациялуу, адистиги мыкты, тажрыйбалуу; ~ **рабо́чий** квалификациялуу жумушчу; 3. *прил. (требующий специальных знаний)* квалификациялуу; ~ **труд** квалификациялуу эмгек.

Квалифици́ровать сов. несов. 1. *что* квалификациялоо, баа берүү, даражасын белгилөө; ~ **преступле́ние** кылмышты квалификациялоо, кылмыштын даражасын белгилөө; 2. *кого-что* квалификациялоо, адистигин белгилөө, адистик даражасын аныктоо; ~ **то́карем тре́тьего разря́да** үчүнчү даражадагы токар деп квалификация берүү.

Квалифици́роваться 1. *сов., несов.* квалификация алуу, бир адистикке ээ болуу, адис болуп чыгуу, адистик даража алуу; 2. *несов. страд. к квалифици́ровать.*

Квант *м физ.* квант (кандайдыр бир энергиянын эң майда ажыралгыс бөлүгү).

Ква́нтов/ый, -ая, -ое *физ.* кванттык, квант...; ~ **ая меха́ника** кванттык механика; ~ **ая тео́рия** квант теориясы.

Ква́рта *ж* кварта (1. кээ бир өлкөлөрдө суюк жана чубурма нерселердин чени, өлчөмү; 2. диатоникалык гаммада төртүнчү даража, ошондой эле биринчи жана төртүнчү даражалардын аралыгы).

Квартáл *м* квартал (1. жылдын төрттөн бир бөлүгү, үч ай; **план пе́рвого ~ а** биринчи кварталдын планы; **отчё́т за ~** кварталдын отчету; 2. шаардын төрт жагынан чектелген бөлүгү, маала; **жилы́е ~ ы** турак жай кварталдары; 3. *разг. уст.* 19-кылымда шаар полициясынын участкасы; 4. *спец.* бак, жүзүм ж.б. тигилген же төрт бурчтуу токой

тилкеси; **лесные** ~ **ы** токой ээлеген кварталдар, токой кварталдары).

Квартальный/ый, -ая, -ое 1. кварталдык, үч айлык; ~ **план** кварталдык план (үч айлык план); 2. кварталдык, квартал..., маала...; ~ **участок** кварталдык тилке, квартал тилкеси; 3. *в знач. сущ.* **квартильный** *м уст. разг.* кварталды бакылоочу; кварталдык полиция тилкесин бакылоочу (көзөмөлдөөчү).

Квартет *м* квартет (1. төрт аспаптан же төрт үндөн түзүлгөн музыкалык чыгарма; 2. төрт аткаруучудан турган ансамбль; **вокальный** ~ вокалдык квартет; ~ **скрипачей** скрипачтар квартети).

Квартетный/ый, -ая, -ое квартеттик, квартет үчүн белгиленген; квартет...; ~ **ая музыка** квартеттик музыка.

Квартир/а ж. 1. квартира (чоң үйлөрдө бир бүлөгө ылайыкталган бир же бир нече бөлмө); **двухкомнатная** ~ **а** эки бөлмөлүү квартира; **коммунальная** ~ **а** коммуналдык квартира; **кооперативная** ~ **а** кооперативдик квартира; 2. убактылуу шарт менен турган турак жай, квартира, үй; **нанимать** ~ **у** квартирага чыгуу; **сдавать** ~ **у** ижарага берүү, батирге берүү; *мн.* **квартиры** *воен.* элдүү жерде аскерлер жайгашкан жай; **зимние** ~ **ы** кышкы квартиралар.

Квартирант *м* квартирант, квартирада туруучу, ижарага алып туруучу.

Квартирантка *женск. к квартирант.*

Квартирка *ж уменьш. к квартира* кичинекей квартира.

Квартирмейстер *м* квартирмейстер (аскерлерди квартираларга жайлаштыруучу жана аларды азык-түлүк, тамак-аш менен камсыз кылып тейлөөчү адам).

Квартирный/ый, -ая, -ое 1. квартира..., турак жайга таандык, квартира; ~ **ая плата** квартира акысы; 2. аскерлердин жайгаштыруу жана аларды тейлөөгө байланыштуу; ~ **ая часть** аскерлер жайгаштыруучу жана аларды тейлөөчү бөлүк; 3. *в знач. сущ.* **квартирные** *мн.* квартирага төлөнүүчү акы, командировкага барганда квартира үчүн берилген акча; ◊ **квартирное расположение войск** аскерлердин квартираларга, үйлөргө жайланышы.

Квартировать/ть *несов.* 1. *разг.* квартирада жашоо, ижарада, квартирада туруу; 2. *воен.* жайгашуу, орун алуу; **полк** ~ **л** в долине полк өрөөнгө жайгашты.

Квартирониматель *м то же, что квартиросъёмщик.*

Квартиросъёмщик *м* квартирада туруучу, квартира жалдоочу.

Квартирьер *м* квартирьер (аскерлер бараткан жолдо конуш чалуу үчүн илгери жиберилген аскер кызматчысы).

Квартплата ж (*квартирная плата*) квартира акысы, ижара акысы.

Кварц *м* 1. кварц, чакмак таш; **дымчатый** ~ көгүлтүр кварц, чакмак таш; *разг. то же, что кварцевая лампа* (*см. кварцевый*); **сеансы** ~ **а** кварц сеанстары (кварц лампасынын сеанстары).

Кварцев/ый, -ая, -ое кварцтуу; кварц...; ~ **ые породы** кварц тектери; **кварцевая лампа** кварц лампасы (кварцтуу электр лампасы, ультрафиолеттик нурлар менен кактап дарылоочу лампа).

Квас *м* квас; **хлебный** ~ нандан жасалган квас; **яблочный** ~ алмадан жасалган квас; ◊ **с хлеба на квас перебиваться** өлбөстүн күнүн көрүп, өчпөстүн отун жагып оокат кылуу; эптеп-септеп күн өткөрүү.

Квасить *несов.* что туздоо, ачытуу, уютуу; ~ **капусту** капуста туздоо; ~ **молоко** айран уютуу; ~ **тесто** камыр ачытуу.

Кваситься *несов.* 1. туздалуу, ачуу, уютуу; 2. *страд. к квасить.*

Квасн/ой, -ая, -ое квастан жасалган, квастуу; квас...; ~ **ая бочка** квас бочкасы; ◊ **квасной патриотизм** кургак патриотизм (өзүнүкүн, ал тургай эчак эскирип бүткөндөрүн ашыра мактап, башкалардыкын четке кагуучулук).

Квасн/ый, -ая, -ое ачытылган, кычкыл.

Квас/ок *м разг.* 1. *ласк. к квас; напиток* ~ ку кваска тоюу, квасты кана ичүү; 2. кычкыл, кымыз даамдуу; **яблоко с** ~ **ом** кычкыл алма, кымыз алма.

Квасцовый, -ая, -ое ачык таштуу, ачык таш...; ~ **раствор** ачык таш эритиндиси.

Квасцы *мн.* ачык таш.

Квашение *ср по знач. гл. квасить; ~ капусту* капуста ачытуу, туздоо; ~ **молока** (катык) уютуу.

Квашен/ый, -ая, -ое туздалган, ачытылган, уютулган; ~ **ая капуста** туздалган капуста; ~ **ое молоко** уютулган сүт (катык, айран).

Квашн/я ж 1. камыр ачыта турган жыгач же карапа идиш; **глиняная** ~ **я** карапа камыр ачыткыч; 2. *разг.* ачыган камыр; **замесить** ~ **ю** ачыган камырды жууруу; 3. *прост.* жүүнү бош, араң жан.

Квёл/ый, -ая, -ое *прост.* ылдыраган, дармансыз, өлбө жаным-өлбө деген.

Квашонка *ж прост. уменьш к квашня* 1, 2.

Квёрху *нареч.* өйдө, өөдө, жогору, асманга; **поднять глаза** ~ жогору жакка кароо; өйдө кароо; **подпрыгнуть** ~ жогору карай секирүү, өөдө секирүү; **взлететь** ~ асманга учуп чыгуу, жогору карай учуу.

Квиетизм *м* квиетизм (1. бардык нерсени тагдырдан деп билип, ошого гана багынган

мистикалык көз караш; **2.** *книжн.* дүйнө тиричилигинен безүүчүлүк).

Квиетист *м* **1.** квиетист, квиетизмди жактоочу; **2.** *книжн.* дүйнө тиричилигинен кечкен адам.

Квинта *ж муз.* квинта (**1.** диотоникалык гамманын бешинчи баскычы; **2.** скрипкада эң бийик табыш чыгаруучу кыл); **◇** **повесить нос на квинту** кабагы түшүп, катуу чөгүп калуу; шалпысы бошоп түнөрүү.

Квинтет *м* квинтет (**1.** музыкалык беш аспап же беш обон менен аткарууга арналган чыгарма; **2.** беш аткаруучудан түзүлгөн ансамбль).

Квинтэссенция *ж книжн.* квинтэссенция, бир нерсенин маңызы, ширеси, мааниси.

Квит, квіт/ы *в знач. сказ. разг.* ара ачык, арабызда доо жок, эсеп-кысабыбыз так; **мы с ним ~ ы** экөөбүздүн арабыз так.

Квитанцион/ый, -ая, -ое квитанция...; **~ ая** *книжка* квитанция дептерчеси (китепчеси).

Квитанци/я *ж* квитанция; **почтовая ~ я** почта квитанциясы; **получить ~ ю** квитанция алуу.

Квиток *м прост.* квитанция, тил кат.

Кворум *м* кворум (белгилүү бир уюмдун жыйналышка катышуучуларынын устав тарабынан белгиленген, жыйналыштын чечимдерин мыйзамдуу деп табууга негиз боло ала турган саны); **собрать ~** кворум топтоо; **~ а нет** кворум жетишпейт.

Квота *ж эк.* **1.** квота бир нерсенин уруксат кылынган өлчөмү, нормасы; **импортная ~** импорт квотасы, нормасы); **2.** үлүш, бөлүк (синдикаттын же картелдин катышуучусунун белгиленген үлүшү); **налоговая ~** салык квотасы.

Квохтанье *ср то же, что* клохтанье.

Квохтать *несов. то же, что* клохтать.

Кеб *м* кеб (Англияда: бир ат чегилген экипаж).

Кегель *см.* кегль.

Кегельбан *м* кегельбан (кегли ойну ойноло турган жай).

Кегельн/ый, -ая, -ое кегли ойнуна байланыштуу, кегли; **~ шар** кегли шары.

Кегли *мн.* (*ед.* кегля *ж*) кегли (**1.** белгилүү тартипте тигилген фигураларды шар менен уруп жыгуу оюну; **играть в ~** кегли ойноо; **2.** ошондой оюндун фигуралары; **расставлять ~** кегли фигураларын тигүү).

Кегл/ь *м полигр.* кегль (басмакана ариптеринин чоң-кичине өлчөмү); **мелкий ~ ь** майда кегль; **набрать книгу восьмым ~ ем** китепти сегизинчи кегль менен терүү.

Кедр *м* кедр (мырза карагай уруусуна кирүүчү ийне жалбырактуу, дайыма көгөрүп туруучу дарактын бир түрү).

Кедрач *м нар.разг. то же, что* кедровик **2.**

Кедровка *ж* кедровка (чымчыктар түркүмүнө кирүүчү, көбүнчө кедр жыгачынын уругу менен азыктануучу күрөң чаар кучкач).

Кедровик *м* **1.** карагай уруусуна кирүүчү бута же дарак; **2.** кедр токою.

Кедров/ый, -ая, -ое кедр...; **~ ый** лес кедр токою; **~ ые орехи** кедр жаңгагы.

Кеды *мн.* (*ед.* кед *м, кед* *ж*) кеда (жумшак резина тамандуу спорттук ботинка).

Кекс *м кул.* кекс (мейиз кошкон таттуу нандын бир түрү).

Келарь *м* келарь (монастырь чарбасын башкаруучу монах).

Келейник *м* келейник (**1.** монастырь башчысынын кызматкери; **2.** кельяда өзүнчө жашоочу киши).

Келейница *женск. к* келейник.

Келейно *нареч.* жашырыкча, жең ичинен, эч кимге билдирбей; **решить вопрос ~** маселени жең ичинен (эч жанга билдирбей, тар чөйрөдө) чечүү.

Келейн/ый, -ая, -ое **1.** кельядагы, келья...; **~ ая** *жизнь* кельядагы тиричилик; **2.** *перен.* жашырын, тымызын, жең ичинен; **~ ое решение** жашырын чечим, тымызын чыгарылган чечим.

Кельвин *м* кельвин (эл аралык бирдик системасындагы термодинамикалык температуранын негизги бирдиги).

Кельнер *м* кельнер (Германияда жана кээ бир мамлекеттерде: ресторан, мейманкана кызматчысы).

Кельнерша *разг. женск. к* кельнер.

Кельтск/ий, -ая, -ое кельт..., кельттер...; **~ эпос** кельт эпосу.

Кельты *мн.* (*ед.* кельт *м*) кельттер (Батыш Европанын бир топ районунда биздин доорго чейинки бир миңинчи жылдарда жашаган уруулар).

Келья *ж* келья, үжүрө (**1.** монастырда монахтар жашаган бөлмө; **2.** *перен. уст.* жалгыз киши жашаган бөлмө; **~ холостяка** бойдоктун бөлмөсү).

Кемпинг *м* кемпинг (автотуристтердин лагери); **остановиться в ~ е** кемпингде токтоо.

Кенар, кенарь *м* кенар, кенарь (канарейканын эркеги).

Кенарка *ж прост.* кенарка (ургаачы канарейка).

Кенаф *м* кенаф, кендир, кенеп (буласы токуу ишинде колдонулуучу өсүмдүк).

Кенгуровый, -ая, -ое кенгуру...; **~ мех** кенгуру (бөрсө) териси; **~ питомник** кенгуру питомниги.

Кенгуру *м нескл.* кенгуру, берсе (алдынкы буттары кыска, арткы буттары узун, боорунда капчыгы бар, секирип жүгүрмө, сүт эмүүчү жаныбар).

Кендырь *м* кендир (булалуу көп жылдык өсүмдүк).

Кенийск/ий, -ая, -ое кения...; кениялык; ~ народ кениялык калк, кениялыктар.

Кенийцы *мн.* (*ед.* кениец *м*, кенийка *ж*) кениялыктар (Кениянын калкы).

Кентавр *м* кентавр (байыркы грек мифологиясында: жартысы адам, жартысы ат түрүндөгү макулук).

Кёпи *ср нескл.* (1. 19-кылымдагы кээ бир мамлекеттердеги аскерлердин жана орустарда эркектер гимназиясынын форма катары кийген баш кийими; 2. *то же, что кёпка*).

Кёпка *ж* кепка.

Кёпочн/ый, -ая, -ое кепка тиге турган, кепка...; ~ **ая мастерская** кепка тиге турган устакана, кепка устаканасы.

Керамзит *м* керамзит (бетон жасоодо колдонулуучу курулуш материалы).

Керамика *ж* 1. керамика, керамика искусствосу; карапа өндүрүшү; 2. *собир.* керамика, карапа буюмдар; 3. *спец.* карапа жасала турган ылай.

Керамик/ый, -ая, -ое *то же, что* керамический; ~ завод керамика заводу.

Керамическ/ий, -ая, -ое керамикалык, керамика..., карапа...; ~ **ий цех** керамика цехи; ~ **ая плитка** керамикалык плитка.

Кератин *м* биол. кератин (күкүртү көп белок зат, теринин эпидермиси, чач, тырмак сыяктуулардын негизги бөлүгү).

Кератит *м* мед. кератин (көздүн тышкы тунук кабыгынын сезгениши).

Керенка *ж прост.* керенка (Керенскийдин убактылуу өкмөтүнүн убагында чыгарылган кагаз акча).

Кержак *м нар.-разг. уст. см. старообрядец.*

Кержанка *ж обл. то же, что кержачка.*

Кержачка *обл. женск. к кержак.*

Керн *м* керн (1. скважинадан алынган топурактын же тектин үлгүсү. 2. *тех.* чен өлчөмүн алууда кернер менен белгиленген точка).

Кернер *м* кернер (буюмдарга белги уруучу слесардык аспап жана ошол аспап менен урулган белги).

Керогаз *м* керогаз (керосин менен иштей турган ысыткыч прибор, дуулдап күйбөгөн примус).

Керосин *м* керосин.

Керосинк/а *ж* керосинка; **готовить обед** на ~ е керосинка менен тамак бышыруу.

Керосинн/ый, -ая, -ое *разг.* керосиндин, керосин...; ~ **ое пятно** керосиндин тагы.

Керосин/ый, -ая, -ое 1. керосиндин, керосин...; ~ **ый запах** керосиндин жыты; 2. керосин үчүн белгиленген, керосин куюла турган; ~ **ый бидон** керосин куюла турган бидон; 3. керосин менен иштей турган; керосин...; ~ **ая лампа** керосин лампа; ~ **ый двигатель** керосин менен кыймылга келүүчү кыймылдаткыч.

Кёсарев: \diamond **кёсарев** сечёние *мед.* Кесар кесүүсү (төрөт оор жана коркунучтуу болгондо, баланы эненин кардын жарып алуу).

Кёсарь *м* 1. кесарь (байыркы Рим императорунун наамы жана ошол наамдагы аким); 2. *уст.* падыша, аким, монарх.

Кёссон *м* кессон (1. суу астындагы иштерди аткаруу үчүн дарыя, деңиз түбүнө түшүрүүгө ылайыкталган камера; 2. металлургия цехинде мешти суутуп туруу үчүн суу чачыратып тура турган болот куту; 3. *архит.* шыпка, аркага, куполдун ички беттерине кооздук берип тура турган оймо).

Кёссонн/ый, -ая, -ое кессондун жардамы менен аткарыла турган, кессон...; ~ **ые работы** кессон жумуштары; \diamond **кёссонская болёзнь** кессон оорусу, илдети (басымы жогору атмосферадан басымы абдан төмөн атмосферага тез өткөндө – суу түбүнө түшүүчүлөрдө, космонавттарда ж.б. пайда боло турган оору).

Кёссонщик *м* кессончу, кессондо иштей турган адам.

Кёта *ж* кета (лосостор түркүмүнө кирүүчү балык).

Кетгут *м* кетгут (хирургияда колдонулуучу койдун, экинчи ичегисинен жасалган жип).

Кетмень *м* кетмен.

Кётов/ый, -ая, -ое кета балыгынын, кета...; ~ **ая икра** кета икрасы, кета балыгынын уругу.

Кёфалев/ый, -ая, -ое кефаль балыгынын, кефаль...

Кёфал/ий, -ья, -ье кефаль балыгынын, кефаль...; ~ **ья икра** кефаль икрасы, кефаль балыгынын уругу.

Кёфаль *ж* кефаль (деңиз балыктарынын бир түрү).

Кёфир *м* кефир (айрандын бир түрү).

Кёфирн/ый, -ая, -ое кефир...; ~ **цех** кефир цехи.

Кзади *нареч.* аркага, арт жакка.

Кибернетизация *ж* кибернетизация, кибернетиканын методдорун колдонуу.

Кибернетик *м* кибернетик, кибернетика боюнча адис.

Кибернетика *ж* кибернетика; **техническая** ~ техникалык кибернетика.

Кибернетическ/ий, -ая, -ое кибернетикалык, кибернетика...; ~ **ие автоматы** кибернетикалык автоматтар.

Кибйтка *ж* 1. саябан араба; 2. *уст.* арабанын саябаны; 3. боз үй; 4. сокмо, бакса үй (Орто Азия элдеринде).

Кивать *несов.* 1. *чем и без доп.* баш ийкөө (ызаттоонун, макулдуктун белгиси кылып); ~ **в знак одобрения** макулдуктун белгиси кылып баш ийкеп коюу; 2. *на кого-что* баш ийкеп ишара берүү; 3. *перен. разг. на кого-*

что бирөөгө жаба салуу, бирөөгө шилтөө; **ты на меня не кивай** – сам виноват! сен мага жаба салба – сен өзүң айыптуусуң!; **4.** башын кейкендетүү, башты чайкоо.

Кивер *м* кивер (аскерлердин жакалуу бөркү, баш кийими).

Кивнуть *сов. однокр. к кивать*; ~ **в знак согласия** макулдукту билдирип баш ийкеп коюу.

Кивок *м* баш ийкеп билдирген ишара.

Кидать *несов. 1. что, чем* ыргытуу; ~ **в воду камешки** сууга таш ыргытуу; **2.** салуу; ~ **невод** тор салуу (балык кармоо үчүн); **3. перен. что** деп коюу; ~ **слова** сөз айтып коюу; **4. безл.** булт берүү; **лодку кидало из стороны в сторону** кайык улам бир жакка булт берип жатты; **5. перен. что** жаюу, түшүрүү; ~ **лучи** нур жаюу, нур чачуу; ~ **тьень** көлөкө түшүрүү; ~ **взор** көз чаптыруу; **6. что** ыргыта берүү, таштай берүү; **окурки на пол не ~!** папиростун калдыктарын ар жерге ыргыта бербегиле! **7. безл. во что** басуу, түшүү; ~ **в дрожь (в озноб)** калтырак басуу, калтыроо; **его в пот кинуло** аны тер басып кетти, ал кара терге түштү; **◇ кидать жребий** төлгө тартуу, кара көтөн кармоо; **◇ кидать камень (камнем, грязью)** *в кого* кимдир бирөөнү жамандоо, ыплас иштерди жаба берүү.

Кидаться *несов. 1. чем* бирөөгө же бирине бири ыргытышуу; ~ **снежками** бири бирине кар ыргытышуу, тоголоктогон кар менен ургулашуу; **2. перен. кем-чем разг.** жулкунуу, жулунуу; ~ **друзьями** досторуна жулунуу; **3.** чачуу, ыргытуу; ~ **деньгами** акчаны чачуу (ыргыта берүү); **4.** умтулуу, жүгүрүү; ~ **на встречу** тосуп алууга жүгүрүү; ~ **в объятия** кучагына кирип кетүү; **5. на кого-что** качырып сала берүү, тап берүү; ~ **на врага** душманды качырып сала берүү; **6. с неопр** жүгүрүү; ~ **помогать** жардам кылууга жүгүрүү; **7.** секирүү, кулоо; ~ **с горы** тоодон кулоо; **8.** таштап жиберүү; ~ **в кресло** креслогго өзүн таштап жиберүү; **9.** эки жагына чайпалуу; ~ **из стороны в сторону** улам бир жагына чайпалуу; **10. страд. к** кидать **1-3, 6;** **◇ кидаться в глаза** көзгө чалынуу; **вино (хмель)** кидается **в голову** шарап башка чыга баштады.

Кизил *м* кызыл (сары гүлдүү, жемиши кычкыл дарак же бута).

Кизилов/ый, кизилев/ый, -ая, -ое кызыл дарагынан, кызылдын мөмөсүнөн жасалган; кызылдын, кызыл...; ~ **ые кусты** кызылдын бадалы; ~ **ое варенье** кызылдын вареньеси (кайнатмасы).

Кизильник *м* **1.** ыргай; **2.** кызылзар, кызыл өскөн жер.

Кизяк *м* тезек, көң, жампа; **топить** ~ **ом** тезек жагуу, көң жагуу.

Кизяков/ый, -ая, -ое тезек..., көң..., жампа...

Кизячн/ый, -ая, -ое тезек..., көң...; ~ **ый дым** тезек түтүнү; ~ **ые плитки** көң жампалар.

Кий *м* кий (бильярд таягы).

Кика *ж нар.-разг. то же, что кичка.*

Кикимора *ж* **1.** албарсты; **2. прост. бран.** түрү суук албарсты.

Кил *м мин.* кил (самын катары колдонулуучу шакары көп ылай).

Кила *ж* **1. прост. то же, что грыжа;** **2.** кила (тамырын тоз кылып жиберүүчү өсүмдүк оорусу).

Килевой, -ая, -ое мор. киль...; ~ **ая балка** киль балкасы (устуну); **◇ килевая качка** кеменин узунунан чайкалышы (кээде тумшугу, кээде куйругу көтөрүлүп чайкалуу).

Кило *ср нескл. разг. то же, что килограмм;* ~ **винограда** бир кило жүзүм.

Киловат *м* киловатт (электр кубатынын 1000 ваттка тең өлчөө бирдиги).

Киловатт-час *м* киловатт-саат (бир киловатт электр энергиясынын бир саатта аткара турган ишине тең өлчөө бирдиги).

Килограмм килограмм (миң грамм).

Килограммов/ый, -ая, -ое бир килограммга барабар, бир килограммдык; ~ **ая гиря** бир килограммдык таш (гир).

...**Килограммов/ый, -ая, -ое двухкилограммовый, пятикилограммовый** сыяктуу татаал сөздөрдүн экинчи мүчөлүк бөлүгү.

Километр *м* километр; **до города около** ~ **а** шаарга чейин бир километрче болот.

Километраж *м* километраж (километр менен өлчөнгөн аралык); ~ **пути** жол километражы.

Километров/ый, -ая, -ое километрлик, бир километрге барабар; ~ **ая дистанция** бир километрлик дистанция.

...**Километровый, -ая, -ое трёхкилометровый, десятикилометровый** сыяктуу татаал сөздөрдүн экинчи составдык бөлүгү.

Киль *м* киль (**1.** кеменин корпусунун түбүнө негиз болуучу узунунан кеткен устун балка; **2. ав.** самолёт же дирижаблдин рулу бекитилген тик жалпактык; **3. зоол.** куштардын, кээ бир сүт эмүүчүлөрдүн кыр тарткан көкүрөк сөөгү).

Кильватер *м мор.* кильватер (кеменин артында суу бетине калтырылган из); **в кильватер (в кильватере)** (идти, следовать и т.п.) *мор.* кемелердин биринин изи менен бири чубап жүрүшү.

Кильватерн/ый, -ая, -ое мор. кильватердик, кильватер...; ~ **ая колонна** кильватер колоннасы (биринин изи менен бири чубап бараткан кемелердин колоннасы).

Килька *ж* килька (сельд тукумуна кирүүчү майда балыктын бир түрү).

Кимберлит *м* кимберлит (курамында алмазы бар магмалык тоо теги).

Кимвал *м муз.* кимвал (бири-бирине уруп ойноло турган тегерек жыгач же мис аспап).

Кимоно *ср нескл.* кимоно (1. япондордун көлбөөрүтө жени кең бычылган кийими; 2. *разг. спец.* аялдардын көйнөгүнүн ошондой бычылган жени).

Кингстон *м мор.* кингстон (кеменин астынкы бөлүгүндөгү суу агызып чыгара турган клапаны, капкагы).

Кинематика *ж* кинематика (нерсенин механикалык кыймылын, анын массасына жана аны аракетке келтирүүчү күчүнө карабастан геометриялык текшерүүчү теориялык механиканын бир бөлүгү).

Кинематическ/ий, -ая, -ое кинематикалык, кинематика...; ~ **ая задача** кинематикалык маселе; ♠ **кинематическая схема станка** станоктун кинематикалык түзүлүш схемасы.

Кинематограф *м* 1. *уст. то же, что киноаппарат*; 2. *то же, что киноматография*; 3. *уст. то же, что кинотеатр*.

Кинематографист *м* кинематографист, кинематография кызматкери.

Кинематографическ/ий, -ая, -ое кинематографиялык, кинематография...; ~ **ая лента** кинематографиялык лента; ~ **ая промышленность** кинематография өнөр жайы.

Кинематографи/я *ж* кинематография (1. киноаппараттын жардамы менен турмушту экранда чагылдыруу жана көрсөтүү искусствосу; 2. кинофильмдерди чыгарууну жана аны элге көрсөтүүнү ишке ашыруучу маданияттын жана эл чарбасынын бир тармагы; **предприятия** ~ **и** кинематография ишканалары).

Кинескоп *м* кинескоп (телевизордо колдонуучу электрон нурун кабыл ала турган трубка).

Кинетика *ж* кинетика (статика менен динамиканы ичине алган теориялык механиканын бир тармагы).

Кинетическ/ий, -ая, -ое кинетикалык, кинетика...; ~ **ая теория** кинетикалык теория.

Кинжал *м* канжар.

Кинжалн/ый, -ая, -ое канжардын, канжар...; ~ **ый клинок** канжар тыгы; ♠ **кинжальная батарея** *воен.* жакын жерден ата турган артиллериялык батарея; **кинжальный огонь** жакын жерден чукулуна анык-даана ок жаадыруу.

Кино *ср нескл.* кино (1. *то же, что киноматография, киноискусство*; **деятели** ~ кино ишмерлери; 2. *разг. то же, что*

кинотеатр; **идти в** ~ киного баруу; 3. *то же, что кинофильм*; **пригласить в** ~ кино көрүүгө чакыруу).

Кино... **кинодраматург, киножурнал, кинокомедия** сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Киноактёр *м* киноактёр (кинодо ойноочу артист).

Киноактриса *женск. к киноактёр.*

Киноаппарат *м* киноаппарат (кино тарта турган аппарат).

Киноаппаратура *ж собир.* киноаппаратура (кинематографияда колдонула турган аппараттар).

Киноартист *м то же, что киноактёр.*

Киноартистка *женск. к киноартист.*

Кинобоевик *м* кинобоевик (айрыкча ийгиликке ээ болгон, көпчүлүк көрүүгө кызыккан фильм).

Киноварный, -ая, -ое киноварь... .

Киноварь *ж* киноварь (1. кызыл түстөгү минерал күкүрттүү сымап; 2. ошол минералдан жасалган кызыл боёк).

Киноведение *ср* кино таануу (киноискусство жөнүндөгү илим).

Киноведчески/ий, -ая, -ое кино таануу...; ~ **факультет** кинотаануу факультети.

Кинодраматургия *ж* кинодраматургия (1. *сбир.* киносценарийлер; 2. киносценарийдин түзүлүш теориясы).

Киножурнал *м* киножурнал (кыска метраждуу күндөлүк турмушту көрсөтүүчү кинофильм).

Кинозвезда *ж разг.* кино жылдызы, кино чолпону (атактуу киноактриса).

Киноискусство *ср* киноискусство (турмушту экранда чагылдыруу жана көрсөтүү искусствосу).

Кинокамера *ж то же, что киносъёмочный аппарат.*

Кинокартина *ж* 1. *то же, что кинофильм*; 2. кинокартина (кинофильмдин ар бир нускасы).

Кинолента *ж* кинолента (1. кино тасмасы; 2. *то же, что кинофильм*).

Кинолетопись *ж* кинолетопись.

Кинолог *м* ит жөнүндөгү илимди билгич адам.

Кинология *ж* кинология (зоологиянын ит жөнүндөгү бөлүмү, иттер жөнүндөгү илим).

Кинолюбитель *м* кино ышкыбозу (профессионал эмес, өз алдынча кино тартуу жагына кызыккан адам).

Кинемеханик *м* кинемеханик.

Кинооператор *м* кинооператор (кинофильмдерди тартуучу оператор).

Киноочерк *м* киноочерк (очерк түрүндөгү фильм).

Кинопанора́ма *м* кинопанорама (**1.** панорамалуу фильмдерди көрсөтүүчү кинотеатр; **2.** кең экрандуу кинофильм).

Кинопередви́жка *ж* көчмө кино, көчүп жүрмө киноустановка.

Киноплёнка *ж* киноплёнка (кинофильмдер тартылып алына турган лента).

Кинопремьерá *ж* кинопреьера (кинофильмдин премьерасы).

Кинопрокат *м* кинопрокат (кинофильмдерди көрсөтүүгө чыгаруу жана аларды элге көрсөтүү үчүн убактылуу кинотеатрларга, клубдарга ж.б. берип туруу).

Кинопромы́шленность *ж* кино өнөр жайы.

Кинорабо́тник *м* кино кызматкери.

Кинорежиссёр *м* кинорежиссёр.

Кинорекла́ма *ж* кинореклама.

Киносеа́нс *м* киносеанс; **дневные и вечерние** ~ **ы** күндүзгү жана кечки киносеанстар.

Киностудия *ж* киностудия.

Киносценарий *м* киносценарий, кинофильмдин сценарийи.

Киносценарист *м* киносценарист, киносценарийлерди жазуучу драматург.

Киносьёмка *ж* кино тартуу.

Киносьёмочный: киносьёмочный аппарат кино тартуу аппараты, кино тарта турган аппарат.

Кинотеáтр *м* кинотеатр.

Киноустано́вка *ж* киноустановка (кинофильмдерди көрсөтүү үчүн орнотулган аппараттар, шаймандар).

Кинофестива́ль *м* кинофестиваль; **международный** ~ эл аралык кинофестиваль.

Кинофика́ция *ж по знач. гл. кинофицировать*; ~ **районов** райондорду кинолоштуруу (кинофикациялоо); ~ **клуба** клубка киноустановка коюу, клубду киноустановка менен камсыз кылуу.

Кинофильм *м* кинофильм; **художественный** ~ көркөм кинофильм.

Кинофици́ровать *сов. несов. что 1.* кинофикациялоо, кинолоштуруу (кинотеатрларды куруу, көчмө кинолорду уюштуруу); ~ **го́рный райо́н** тоолуу райондорду кинолоштуруу; **2.** киноустановка менен жабдуу, киноустановка менен жабдуу; ~ **шко́лу** мектепти киноустановка менен жабдуу.

Кинофотоплёнка *ж* кинофотоплёнка.

Кинохро́ника *ж* кинохроника (күндөлүк коом турмушунан алынган кинофильм же киножурнал).

Киноэкра́н *м* киноэкран, кино экраны.

Кинуть *сов. 1. сов. к кидать*; **2. разг.** калтырып кетүү, таштоо; ~ **в беде това́рица** жолдошун мүшкүл абалда калтырып кетүү; ~ **детей** балдарын таштап баса берүү; **◇ куда ни кинь гла́зом** кайда карабагын, кайсы жакта болбосун.

Кинуться *сов. к кидаться 3-7.*

Киоск *м* киоск; **газетный** ~ газета киоскасы; **таба́чный** ~ тамеки киоскасы; **цвето́чный** ~ гүл сатуучу киоск.

Киоскёр *м* киоскёр.

Киоскёрша *женск. к киоскёр.*

Кио́т *м* киот (икона коюлуучу шкафча же капкактуу рама).

Кипа *ж 1. (пачка) таңгак*; ~ **бума́г** бир таңгак кагаз; **2. торг. (крупная упаковочная мера)** тай, таңгак; ~ **хло́пка** бир тай пахта.

Кипари́с *м* кипарис (дайыма көгөрүп туруучу ийне жалбырактуу дарак).

Кипари́сн/ый, -ая, -ое кипарис..., кипаристен жасалган; ~ **ая вет́ка** кипарис бутагы (ноодасы); ~ **ая шкату́лка** кипарис жыгачынан жасалган кутуча.

Кипари́сов/ый, -ая, -ое 1. кипарис..., кипаристен жасалган; ~ **ая алле́я** кипарис аллеясы; ~ **ая ло́жка** кипарис кашык; **2. в знач. сущ. кипари́совые мн. бот.** кипаристер (кипарис, арча сыяктуу дарактар уруусу).

Кипе́ние *ср 1. по знач гл. кипеть 1-3*; ~ **воды́** суунун кайнашы; **2.** ашып-ташуу, күчөө; алкынуу, кыжырдануу; ~ **страсте́й** кумарлануусу күчөө.

Кипенн/ый, -ая, -ое көбүк сыяктуу; ~ **цвет ви́шен** алчалардын бадырайган гүлдөөсү.

Кипень *ж* ашпак көбүк; ~ **морско́го прибо́я** деңиз толкунунун ашпак көбүгү; **◇ бе́лый как кипень** көбүктөй ашпак.

Кип/е́ть *несов. 1.* кайноо; **суп уже** ~ **ит** сорпо кайнап калды; **ча́йник** ~ **ит** чайнек кайнады; **вода́** ~ **ит** суу кайнады; **2.** бууракандоо, долулануу; **мо́ре** ~ **ит** деңиз толкуп бууракандап жатат; **3.** көбүрүп-жабыруу; **пиво в кру́жке** ~ **ит** кружкага куюлган пиво көбүрүп-жабырууда; **4. кем-чем и без. доп. перен.** кайноо, кыжылдоо, быкылдоо, жабалактоо; **наро́д** ~ **ит на у́лицах** эл көчөдө кыжылдап жүрөт; **река́** ~ **эла всяко́й ры́бой** дарыяда балыктын ар кандай түрлөрү быкылдайт; **5. перен. (о чувствах, мыслях)** кайноо, ташуу; кыжыры кайноо; **6. перен.** кайноо, кызуу, кызуу жүрүү, күжүлдөө; **рабо́та** ~ **эла** иш кызуу жүрүп жатты; **◇ (как) в котле́ кипе́ть** жаны төрт чарчы болуу, аябай буй болуу; **слёзы кипят** ыйлагысы келүү, өпкөсү өпкөсүнө батпай ыйлагысы келүү.

Кипре́й *м* кипрей (чымкый кызыл гүлдүү бийик өскөн чөп өсүмдүгү).

Киприо́ты *мн. (ед. киприо́т м, киприо́тка ж)* киприоттор, кипрликтер (Кипр аралында жашоочу эл).

Кипу́чень *ж* кайнаган абал, кызуу жүргөн көрүнүш; ~ **жизни** турмуш-тиричиликтин кайнаган абалда болушу.

Кипу́ч/ий, -ая, -ое 1. кайнаган, кыжылда-

ган, буркан-шаркан түшкөн; ~ **ий потók** буркан-шаркан түшкөн суунун агыны; **2. перен.** кайраты ташып турган, күжүлдөгөн; кызуу; ~ **ая натурa** кайраты ташып турган адам; ~ **ая энeргия** ташкындап турган энергия (күч-кубат).

Кипятiлка *ж прост.* кипятильник орно-тулган бөлмө.

Кипятильник *м* кипятильник, суу кайнаткыч.

Кипятильн/ый, -ая, -ое суу кайнаткыч; ~ **бак** суу кайнаткыч бак.

Кипятить *несов. что* **1.** кайнатуу, бышыруу; ~ **молоко** сүт бышыруу; **2.** суу кайнатуу; ~ **самовар** самоор кайнатуу; ~ **белье** кир кайнатуу.

Кипяти/ться *несов.* **1.** кайноо, бышуу, кайнатылуу; **белье** ~ **ся** кир кайнап жатат; **2. перен. разг.** туталануу, кызаландоо, кыжырлануу, жаалдануу, каны кайноо, албууттануу; **перестань** ~ **ься** албууттанганыңды токтот, кызалаңдабай токточу; **3. страд. к** **кипятить.**

Кипятók *м* **1.** кайнак суу, кайнатылган суу; **2. перен. разг.** күйкөлөктөнмө, кыжырланма киши.

Кипячение *ср по знач гл.* **кипятить;** ~ **молока** сүт бышыруу; ~ **белья** кир кайнатуу.

Кипячен/ый, -ая, -ое кайнак, кайнаган; ~ **ая вода** кайнак суу, кайнаган суу; ~ **ое молоко** бышырылган сүт, бышкан сүт.

Кираса *ж* **1.** соот, чарайна, кыяк; **2.** кираса (кээ бир европалык кавалериялык полктордо жана 1917-жылга чейинки орус армиясында парад кийими).

Кирасир *м* кирасир (**1.** чарайна кийген аттуу аскер; **2.** кээ бир европалык кавалерия полкторунда жана 1917-жылга чейинки орус полкторунда солдаттар же офицерлер).

Кирасирск/ий, -ая, -ое кирасирлер..., кирасир...; ~ **ий мундир** кирасирлер мундир; ~ **ие полки** кирасир полктору.

Киргизск/ий, -ая, -ое кыргыз..., кыргыздын; ~ **язык** кыргыз тили; ~ **эпос «Манас»** кыргыздардын «Манас» эпосу.

Киргизы *мн. (ед. киргиз м, киргиз-ка ж)* кыргыздар, кыргыз калкы.

Кирза *ж* кирза (булгаары ордуна жүрө турган резина кошулган калың материал).

Киров/ый, -ая, -ое кирзадан жасалган, кирза...; ~ **ые сапоги** кирза өтүк.

Кириллица *ж* кириллица (кийинчерээк орустун жана кээ бир славян элдеринин алфавитинин негизи болуп калган эски славян тилиндеги эки алфавиттин бири).

Кирка *ж* кирка (лютерандар чиркөөсү).

Кирка *ж* керки, чукулдук, мети.

Кирпич *м* **1.** кирпич, кыш; **обожжённый** ~

бышкан кирпич; **огнеупóрный** ~ отко чыдамдуу кирпич; ~ **сырец** кам кыш, ылайдан жасалган кирпич; **2.** кирпичке окшотуп жасалган нерсе; ~ **хлеба** кирпич нан; ~ **чая** кирпич чай, таш чай, сүмбө чай.

Кирпичеобжигательн/ый, -ая, -ое кыш, кирпич күйгүзө турган; ~ **ая печь** кирпич күйдүргүч, бышыргыч меш.

Кирпичина *ж разг.* бир даана кирпич.

Кирпичина *ж разг.* килейген, чоң кирпич.

Кирпичн/ый, -ая, -ое **1.** кирпич...; кыштан, кирпичтен жасалган; ~ **дом** кирпич үй; ~ **завод** кирпич заводу; **2.** кирпич түстүү, кирпич сымал; ~ **загар** кызыл-күрөң болуп күнгө күйүү; **♦ кирпичный чай** таш чай, сүмбө чай, такта чай.

Киса *ж разг.* мышык, мый-мый.

Киса *ж обл. уст.* кисе, калта; **кожаная** ~ булгаары кисе.

Кисейн/ый, -ая, -ое даке..., дакеден жасалган ~ **ая занавеска** дакеден жасалган парда, даке парда; **♦ кисейная барышня** эрке талтаң кыз, ойсоке кыз.

Кисель *м* **1.** кисель; **2. перен.** ылай, баткак, жуурулган топурак; **пóсле дождя под ногами образовался** ~ жаандан кийин баскан жердин баары килкилдеген баткак болуп калды; **3. перен. разг. (о вялом человеке)** жүдөө, мөөндөй болгон, жүүнү бош адам; **♦ седьмая вода на киселе шутл.** жээндин жээни – желкенин тону, жыты эле тууган; **за семь вёрст киселя хлебать погов.** ат тери кайтпаган сапарга баруу; арзыбаган сапарга барып, суу болуу; **♦ дать (подать) киселя кому прост.** тизе менен көчүккө тебүү.

Кисельн/ый, -ая, -ое кисель...; **♦ молочные реки и кисельные берега** май көл, сүт көл; берекеси ташыган жер (жомокто); ак төөнүн карды жарылган жер.

Кисет *м* тамеки баштык.

Кисе/я *ж* даке; **платок из ~ и** даке жоолук.

Киска *ж* мышык, мый-мый; **♦ прикинуться ласковой киской** кой оозунан чөп албаган момун болуп көрүнүү, койдон коңур болуп көрүнүү.

Кислинка: *с кислинкой разг.* кычкыл даамдуу; **яблоко с кислинкой** кычкыл даамдуу алма, бир аз кычкыл алма.

Кислит/ь *несов.* **1.** бир аз кычкыл даамдануу, бир аз кермек даамдануу; **вино** ~ вино бир аз кычкыл даамданат.

Кисло *нареч.* кыртышы сүйбөй, көңүл кош, жактырбай, шалпысы бош; ~ **улыбнуться** кыртышы сүйбөй жылмайып коюу.

Кислород *м* кислород, кычкылтек.

Кислородн/ый, -ая, -ое кислород...,

кислороддуу; ~ **ые соединения** кислороддуу кошундулар; ~ **ое голодание** кислороддун жетишсиздиги; **кислородная подушка** кислород жаздык (оору адамды дем алдыруу үчүн ичине кислород толтурулган медициналык прибор).

Кисло-сладк/ий, -ая, -ое кычкыл-таттуу; ~ **ое яблоко** кычкыл-таттуу даамы алма, кымыз алма.

Кислота ж кычкыл, кычкыл даам; ~ **яблока** алманын кычкылы; **2. мн. кислоты** хим. кислота (химиялык кошундунун бир түрү); **серная** ~ күкүрт кислотасы; **азотная** ~ азот кислотасы.

Кислотность ж спец. кычкылдуулук (кислотанын өлчөмү); **повышенная** ~ нормадан ашык кычкылдуулук; ~ **почвы** кыртыштын (топурактын) кычкылдуулугу; **анализ на** ~ кычкылдуулугун аныктоо анализи талдоосу).

Кислотн/ый, -ая, -ое кислоталык, кислоталуу; ~ **ые соединения** кислоталык кошундулар; ~ **ые красители** кислоталуу боёктор.

Кислотоупорность ж спец. кислотага чыдамдуулук, кислотага туруктуулук.

Кислотоупорн/ый, -ая, -ое спец. кислотага чыдамдуу, кислотага туруктуу; ~ **ые материалы** кислотага чыдамдуу материалдар.

Кисл/ый, -ая, -ое (кисел, -ла, -ло) **1.** кычкыл; ~ **ые сливы** кычкыл кара өрүктөр; **2.** ачытылган, туздалган; ~ **ая капуста** туздалган капуста; ~ **ое тесто** ачытылган камыр; ~ **ое молоко** айран, катык; **3.** ачып бузулган, жыттанып калган; ~ **ая каша** ачып бузулган ботко; **4. перен. разг.** көңүл кош, кыртышы сүйбөгөн, жактырбаган; **у него ~ ый вид** кыртышы сүйбөгөн, жактырбаган кебетеси бар; ~ **ое выражение лица** кыртышы сүйбөгөн кебете; **5. хим.** кислоталуу, кычкыл; ~ **ый раствор** кислоталуу эритинди; **кислые воды (источники, ключи)** кислоталуу минералдык суулар; **кислые щи** 1) туздалган капустадан жасалган щи; 2) кыжылдап чертип турган квастын бир түрү; **кислая соль** кычкыл туз (металлдын ордуна жүрө турган составында водород бар туз).

Кисляй м прост. бран. асанкайгы, дайыма кабагы ачылбаган, ыйлактай берген адам, кайгы баш.

Кислятина ж разг. 1. абдан кычкыл, ачып калган нерсе; **не гранат а** ~ анар эмес эле ачып калган бирдеме экен; **2. то же, что кисляй.**

Кисн/уть несов. 1. ачуу, ачып кетүү, ирип кетүү; **молоко ~ ет сүт** ирип кетет; **2. перен.** чүнчүп кетүү, бекер жүрүп жабыгуу; ~ **уть дома** үйдө жата берип жабыгуу; **3. перен. разг.** шалбырап жабыгуу, эзилеп бүтүү; ~ **уть от**

жары ысыктан шалбырап эзилүү; **ну, что ты ~ ешь?** эмне шалбырап калдын?

Киста ж мед. киста, барсылдак (дарттан пайда болгон кобул, барсылдак).

Кистевидн/ый, -ая, -ое папик сымал, чок өндүү, чачылуу; ~ **ое соцветие** папик сымал топ гүл.

Кистев/ой, -ая, -ое манжа..; ~ **ой сустав** манжа мууну.

Кистень м шалк этме; **◇ гулять (ходить) с кистенём** каракчылык кылуу.

Кисточк/а ж уменьш. к кисть 2, 3, 4, 5; ~ **а винограда** жүзүмдүн шингили; **пояс с ~ ами** чачылуу кур; ~ **а для бритья** сакал самындагыч кисточка; ~ **а для рисования** сүрөт тартуучу кисточка; **◇ наше вам с кисточкой;** **сорок одно с кисточкой прост. уст.** жолунуз болсун (жолукканда айтылуучу тамаша иретиндеги куттуктоо).

Кист/ь ж 1. манжа, беш бармак; ~ **ь руки** колдун манжасы; **2. бот.** шингил, жүзүмдүн топ сабагы; жемиштин, гүлдүн ж.б. топ сабагы; ~ **ь винограда** жүзүмдүн шингили; ~ **ь сирени** сирендин гүлдүү сабагы; **3.** чачы; **платок с ~ ями** чачылуу жоолук, оромол; **4.** кисть; **малярная** ~ **ь малярдын** кистиси; **5.** кисть, кыл калем; **6. перен.** живопись искусствосу, художниктин иштөө манерасы; **владеть ~ ю** кисть менен иштей билүү; **картина ~ и Репина** Репиндин колунан чыккан сүрөт.

Кит м 1. кит; **2. перен.** алп, тутка, дөө; **Вы можно сказать, ~ сцены** (Куприн) Сизди сахнанын дөөсү деп айтса да болот; ~ **ы науки** илимдин алптары.

Китаевед м то же, что китаист.

Китаеведение ср кытай таануу илими.

Китаист м китаистика боюнча адис, синолог.

Китаистика ж то же, что китаеведение.

Китайка I ж кытайка (илгери Кытайдан алып келинген кездеменин бир түрү).

Китайка II кытайка (суукка да, кургакчылыкка да чыдамдуу алманын бир сорту).

Китайский, -ая, -ое кытай...; ~ **язык** кытай тили; ~ **фарфор** кытай фарфору; **◇ китайская грамота** эч бир түшүнүп болбой турган нерсе, түшүнүү мүшкүл нерсе; **◇ китайская стена** кытай дубалы (тышкы таасиринен таптакыр бөлүнүп калуу жөнүндө); **китайские церемонии шутл., ирон.** ыгы жок апыртылган жөрөлгөлөр, ыгы жок аша чапкан сыпайлык.

Китайцы мн. (ед. китаец м, китаецка ж) кытайлар, кытай эли.

Китайчат/ый, -ая, -ое кытайкадан тигилген, кытайка кездемесинен тигилген.

Китель м китель (тик жакалуу куртканын бир түрү); **офицерский** ~ офицердин кители.

Китобоец *м* китке уу кыла турган кеме.

Китобой *м* 1. кит уулоочу; кармоочу адам; 2. *то же, что китобоец.*

Китобойн/ый, -ая, -ое китке уу кылуу ..., кит уулай турган...; ~ **ый промысел** китке уу кылуу промысли; ~ **ое судно** кит уулай турган кеме; ~ **ая флотилия** кит уулоо флотилиясы.

Китовый, -ая, -ое кит...; ~ **жир** кит майы; \diamond **китовый ус** киттин муруту (киттин үстүнкү эрдиндеги түрдүү буюмдар жасала турган мүйүз сыяктуу зат).

Китолов *м* *то же, что китобой.*

Китоловн/ый, -ая, -ое *то же, что китобойный.*

Кичиться *несов. кем-чем* кокураюу, корсоюу, корстон болуу, чиренүү, керсейүү; көтөрүлүү; ~ **своими знаниями** билимине керсейүү; ~ **перед младшими** өзүнөн кичүүлөргө кокураюу.

Кичка *ж* кичка (күйөөгө чыккан аялдын майрам күндөрү кийип чыга турган байыркы баш кийими).

Кичливо *нареч.* керсейип, кокурайып, корсоюп; ~ **оглянуться** кокурайып (керсейип) карап коюу.

Кичливость *ж* керсейүүчүлүк, кокураймалык, корсоймолук, өөдөсүнүүчүлүк.

Кичлив/ый, -ая, -ое кокурайма, керсейген, мурдун көтөргөн, өөдөсүнгөн; ~ **взгляд** кокурайган көз караш.

Киш/еть *несов.* 1. быкпырдай кайноо, кыжылдоо, быкылдоо; **муравьи** ~ **ат в муравейнике** кумурскалар уюгунда быкпырдай кайнайт; 2. *кем* жайнап жүрүү; **базарная площадь** ~ **ит нарбодом** базар аянтында адамдар жайнап жүрөт.

Кишечник *м* ичегилер (аш казандын бүткөн жеринен арткы тешикке чейинки аралыктагы тамак сиңирүү жолу; ичеги, мөөн, көтөн чучук).

Кишечн/ый, -ая, -ое ичеги...; ~ **ые заболевания** ичеги оорулары.

Кишка *ж* 1. ичеги; **прямая** ~ көтөн чучук; **слепая** ~ мөөндүн туюк учу (сокур ичеги); **толстая** ~ жоон ичеги, ток ичеги; **тонкая** ~ ичке (узун) ичеги, ач ичеги; 2. *разг.* түтүк, шланг; **пожарная** ~ өрт өчүрүүчүлөрдүн шлангиси; \diamond **кишка тонка у кого** *прост.* колунан келбейт, жармач, алсыздык кылат; **выпустить кишки** *прост.* ичегисин чубоо, өлтүрүү; **вымотать (все) кишки кому** *прост.* алдан тайдыруу, диңкесин курутуу; **надорвать кишки (со смеху)** *прост.* боору ката күлүү.

Кишлак *м* кыштак.

Кишлачн/ый, -ая, -ое кыштак...; ~ **ая школа** кыштак мектеби.

Кишмиш *м* мейиз (кишмиш, жүзүмдүн уру-

гу жок сорту, ошол жүзүмдүн кургатылган мейизи).

Кишмя *нареч.:* **кишмя кишеть** *разг.* быкпырдай кайнайт, быкылдайт.

Киянка *ж* жыгач балка, жыгач токмок.

Клавесин *м* клавесин (фортепьяного окшош эски музыка аспабы).

Клавесинн/ый, -ая, -ое клавесиндик, клавесинге ылайыкталган, клавесин...; ~ **ая музыка** клавесинге ылайык жазылган музыка, клавесиндик музыка.

Клавиатура *ж* клавиатура; ~ **рояля** роялдын клавиатурасы; ~ **пишущей машинки** жазуу машинкасынын клавиатурасы.

Клавикорд/ы *мн.* клавикорд (клавишалуу эски музыкалык аспап); **играть на** ~ **ак** клавикорддо ойноо.

Клавир *м* *муз.* клавир (1. клавишалуу музыка аспаптарынын жалпы аты; 2. опералык же симфониялык партитураны обонго өткөрүп фортепьянодо ойноо).

Клавиш *м, клавиш/а* *ж* клавиш, клавиша; ~ **и рояля** роялдын клавишалары; ~ **и пишущей машинки** жазуу машинкасынын клавишалары.

Клавишн/ый, -ая, -ое клавишалуу; ~ **инструмент**; клавишалуу инструмент.

Клад *м* 1. (*спрятанные ценности*) кенч, казына, байлык, дүнүйө (жер астына көмүлгөн же бир жерге жашырылган акча же баалуу мүлк, байлык); 2. *перен.* баа жеткис, ченде жок асыл, алтын; **не учитель, а** ~ бу окутуучу эмес эле ченде жок асыл адам; **эта книга подлинный** ~ бу китеп баа жеткис мүлк.

Кладбище *ср* 1. көрүстөн, кабырстан; 2. *перен. чего,* какое таштанды жайы (чалдыбары чыккан машиналар, куралдар ж.б. ташталган орун).

Кладбищенск/ий, -ая, -ое көрүстөндүн, көрүстөн...; ~ **ая ограда** көрүстөндүн дубалы, тосмо курчоосу.

Кладезь *м* 1. *уст. поэт.* кудук; 2. *перен. высок.* кен, булак, казына, мекен (бир нерсенин булагы, кени); ~ **искусства** искусствонун (өнөрдүн) кени; \diamond **кладезь премудрости** акылмандыктын казынасы, акылдын кени.

Кладка *ж* 1. *по знач. гл.* класть 6; ~ **стен** дубал куруу, дубал тургузуу; 2. кирпичтен же таштан коюлуп тургузулган нерсе; **кирпичная** ~ кирпичтен жасалган (дубал); 3. такта-такта кылып жыйнап коюлган нерсе; ~ **дров** отунду такта кылып жыйноо; 4. *нар.-разг.* тактайдан же устундан сууга, сазга коюлган өткөөл, көпүрө; 5. *нар.-разг.* бычуу, акта кылуу; \diamond **кладка яиц** жумуртка салуу (тууш); басып чыгарууга коюлган жумурткалар.

Кладовка *ж* кладовка, кампа.

Кладовщик *м* кладовщик, кампачы.

Кладовщица *женск. к* **кладовщик**.

Кладь *ж* 1. *собир.* жүк, багаж; **ручная** ~ кол багажы, колго алып жүргөн эмерек; 2. *обл.* чоң үймөк, сары кыр үймөк; ~ **пшеницы** буудайдын сары кыр үймөгү.

Клака *ж* *собир.* клака, клакёрлор.

Клакёр *м* клакёр (кандайдыр бир артисти, чеченди, спектаклди ж.б. дуулдатып жасалма түрдө даназалап көтөрүү үчүн же кадыр-баркын түшүрүү үчүн аракет кылуучу жалданма адам).

Клаксон *м* клаксон (автомобилде, трактордо ж.б. механикалык түрдө сигнал берүүчү гудок).

Клан *м* клан (уруу биримдиги, уруу).

Кланяться *несов. 1. (делать поклон)* жүгүнүү, кулдук уруу, таазим кылуу; **низко** ~ жүгүнүп таазим кылуу; ~ **в пояс** абдан жүгүнүп саламдашуу; **перестать** ~; **не** ~ таазим кылбай коюу, саламдашпай коюу; **я с ним не кланяюсь** мен аны менен саламдашпайм, аны менен катышпайм; **кланяйтесь отцу** атаңызга менден салам деңиз; 2. *перен. кому*, перед кем баш урунуу, жалынуу, тизесин кучактоо; ~ **в ножки** аягына жыгылуу; 3. *кому чем уст* тартуу (сыйлык) берип көшөкөрлөнүү; **честь имею кланяться уст.** кайыр кош болуңуз.

Клапан *м* 1. *тех.* клапан (кандайдыр бир механизмдин тешигин ачып, жаап тура турган капкакча; ~ **крана** чоргонун клапаны; **выпускной** ~ чыгаргыч клапан; **всасывающий** ~ соргуч клапан); 2. *муз.* клапан (үйлөмө музыка тешигин ачып-жаап туруучу капкакча; ~ **ы флейты** флейта клапандары); 3. *анат.* клапан (жүрөктүн ичиндеги капкакчасы); 4. капкалдырык; **карманы с** ~ **ами** капкалдырыктуу чөнтөктөр.

Клапанный, -ая, -ое клапандуу, капкакчалуу, клапан..., капкалдырыктуу.

Кларнет *м* *муз.* кларнет.

Кларнетист *м* кларнетист, кларнетчи (кларнетте ойноочу музыкант).

Класс *м* 1. тап; **рабочий** ~ жумушчу табы; ~ **капиталистов** капиталисттердин табы; **борьба** ~ **ов** таптардын күрөшү; 2. *биол.* класс, түркүм; ~ **земноводных** сууда да, кургакта да жашоочулардын түркүмү; 3. *мат.* класс (сандардын бөлүктөрү); **первый** ~ **составляют единицы, десятки, сотни** бирдиктер, ондуктар, жүздүктөр биринчи классты (бөлүктү) түзөт; 4. *мор.* класс (түзүлүшүнө, жабдылышына карай кемелердин, самолёттордун бөлүнүшү); ~ **судна** кемелер классы; **корабль второго** ~ **а** экинчи класстагы кеме; 5. *ж.-д., мор.* класс (вагондордун, каюталар-

дын жайлууулугуна карай бөлүнүшү); **вагон первого** ~ **а** биринчи класстагы вагон; **каюта второго** ~ **а** экинчи класстагы каюта; 6. (*группа учеников*) класс; **ученик девятого** ~ **а** тогузунчу класстын окуучусу; **ученик первого** ~ **а** биринчи класстын окуучусу; 7. (*школьная комната*) класс; **проветрить** ~ классты шамалдатуу; 8. (*отделение*) класс; сабак; ~ **рояля** рояль сабагы; ~ **живописи** живопись классы; 9. *уст. (учебный час)* класс, сабак, дарс; ~ **начался** сабак башталды; ~ **кончился** сабак бүттү; 10. *мн. классы* класс (жерди чакмак-чакмак кылып сызып алып, бир буту менен секирип жүрүп, ташты же карапа сыныгын бутунун учу менен тээп чакмакка киргизе турган балдар оюну); 11. (*степень, уровень*) класс; **товары высшего** ~ **а** жогорку класстагы товарлар; **игра высшего** ~ жогорку класста (даражада) ойноо; 12. (*степень, квалификация*) класс; **лётчик первого** ~ **а** биринчи класстагы учкуч; 13. (*степень чина*) **чиновники девятого** ~ **а** *уст.* тогузунчу класстагы чиновник (падаша өкмөтүнүн убагында).

Классик *м* классик (1. өз кесибинде үлгү болгон чыгаан, элге таанылган окумуштуу, жазуучу же искусство чебери; ~ **и киргизской литературы** кыргыз адабиятынын классиктери; 2. классицизмдин өкүлү же жолун жолдоочу; 3. байыркы грек жана латын филологиясы боюнча адис).

Классика *ж* *собир.* классика, классикалык чыгармалар.

Классификатор *м* классификатор (1. классификациялоо боюнча адис; 2. *спец.* майдаланган көмүр, кен сыяктууларды бөлүп топтоштуруучу аппарат).

Классификационн/ый, -ая, -ое классификациялоо, классификациялык, классификация...; ~ **ая** **схема** классификациялык схема, классификациялоо схемасы.

Классификация *ж* *по знач гл.* классифицировать; ~ **рудных ископаемых** казылып алынган кендерди классификациялоо; 2. классификация; ~ **языков** тилдердин классификациясы.

Классифицирование *ср* *по знач гл.* классифицировать.

Классифицировать *сов., несов. кого-что* классификациялоо, классификация кылуу, бөлүштүрүү; ~ **понятия** түшүнүктөрдү бөлүштүрүү; ~ **растений** өсүмдүктөрдү классификациялоо.

Классицизм *м* классицизм (1. байыркы грек, латын тилдерин жана алардын адабиятын, искусствосун үйрөнүүгө негизделген, аларды үлгү катары санаган багыт; 2. байыркы грек жана латын тилдерин жана адабияттарын

үйрөнүүгө негизделген билим берүү системасы).

Классическ/ий, -ая, -ое 1. классикалык, классиктер жараткан; үлгүлүү, өрнөк болорлук; ~ **ая музыка** классикалык музыка; **русская ~ ая литература** орустун классикалык адабияты; 2. *разг.* сонун, өтө укмуштуу; ажайып; ~ **ое определение** ажайып аныктама, сонун аныктама; ~ **ая формулировка** эң бир сонун формулировка; ~ **ий пример** эң сонун мисал; ~ **ий пейзаж** ажайып көрүнүш; 3. классикалык, классицизмге негизделген, классицизм үчүн мүнөздүү; ~ **ая трагедия** классикалык трагедия; 4. байыркы грек жана латын маданиятына байланыштуу; ~ **ие языки** байыркы грек жана латын тилдери; ~ **ая филология** грек жана латын филологиясы; **классическое образование** байыркы грек жана латын тилдерин жана адабияттарын үйрөнүүгө негизделген таалим-тарбия; **классическая гимназия** *уст.* классикалык гимназия (падыша заманында болгон байыркы латын, грек тилдерин окута турган гимназия).

Классн/ый, -ая, -ое 1. класстык, класс...; ~ **ый руководитель** класс жетекчиси; ~ **ая доска** класс доскасы; 2. *в знач. суц.* **классная**, класс, класс бөлмөсү; 3. класска кире турган, белгилүү разрядка ылайык; ~ **ое судно** белгилүү разряддагы кеме; 4. машыккан, уста, адис; ~ **ый игрок** адис оюнчу; ~ **ый танцор** маш, адис бийчи; 5. даражалуу (белгилүү мансаптык даражага жеткен); ~ **ый чиновник** даражалуу чиновник; ∅ **классная дама** тарбиячы аял (революциядан мурда аялдар мектебинде, аялдар гимназиясында, белгилүү бир класска бекитилген тарбиячы аял).

... **классн/ый, -ая, -ое семиклассный, четырөхклассный, первоклассный** сыяктуу татаал сөздөрдүн экинчи курамдык бөлүгү.

Классовость *ж* таптуулук, белгилүү бир тапка тиешелүүлүк; ~ **литературы** адабияттын таптуулугу (белгилүү бир таптын көз карашын жактоочулугу).

Классов/ый, -ая, -ое таптык, тап...; ~ **ая борьба** тап күрөшү; ~ **ые противоречия** таптык карама-каршылыктар.

Классь *несов.* 1. *кого-что* коюу, салуу, жайгаштыруу; ~ **деньги в кошелек** акчаны намяга капчыкка) салуу; ~ **бельё на полку** кирди текчелерге коюу (жайгаштыруу); ~ **в сейф** сейфке салуу; 2. *кого-что* жаткыруу, орундаштыруу; ~ **в больницу** ооруканага жаткыруу; 3. *что* сүртүү, сүйкөө, боёо; ~ **грим** грим сүйкөө; ~ **краски** боёк сүртүү, боёо; 4. *что* басуу, уруу; ~ **штамп на письме** катка

штамп басуу; ~ **печать** печать басуу; 5. *что* салуу, татытуу, кошуу; ~ **соль в суп** сорпого туз салуу (татытуу); 6. *что* коюу, куруу, тургузуу, түптөө; ~ **фундамент** пайдубалын куруу, фундамент куюу; ~ **дом** үй куруу, үй тургузуу; ~ **стены** дубал тургузуу, дубал салуу; 7. *перен. что* ...га жумшоо, сарп кылуу; ~ **все усилия на...** бардык күчтү ...га жумшоо; 8. бүтүрүү, токтотуу, чек коюу; ~ **конец чему** бас-бас кылуу, токтотуу; 9. баштоо, салуу; ~ **начало чему-л.** баштап берүү; ~ **основание** негизин салуу, баштап берүү; ∅ **классь голову (жизнь, живот)** башты тигип коюу, жанды үрөө; **классь душу** жан-дили менен берилүү; ∅ **классь зубы на полку** ачкалыкка кабылуу; казаны оттон түшүү; **классь на бумагу** *уст.* кагазга түшүрүү, жазуу; **классь на музыку (на ноты)** нотага алуу, нотага түшүрүү; **классь оружие** куралын таштоо, багынып берүү; **классь (земные) поклоны** баш ийип таазим кылуу; **классь яйца** жумуртка салуу, жумуртка тууш; ∅ **классь пятно на кого** кара жабуу, бетке көө сыйпоо.

Классья *несов.* 1. *обл.* жумуртка салуу, жумурткалоо; 2. *страд. к* **классь**.

Клаузула *ж* клаузула (1. *юр.* келишимде, осуят калтырууда *ж.б.* алдын ала көрсөтүлгөн атайын шарт; 2. чечендик сөздө: өтө эле уккулуктуу, кооз кылып түзүлгөн акыркы, корутунду сүйлөмдөр; 3. адабиятта: ырдын акыркы саптары, акыры).

Клев *м* тартуу, булкуу (балыктын кайырмактагы жемди тартышы).

Клевать *несов.* 1. *что* чокуу, чокулоо; 2. жемди чокулоо; чокуп тартуу, кайырмакка илинүү; **сегодня рыба плохо клюёт** бүгүн балык кайырмакка анча илинбей жатат; 3. *перен. разг.* оңунан чыгуу, жолу болуу; 4. *перен. разг.* чокуу, урушуу, жемелөө; ∅ **клевать носом** үргүлөө, үргүлөп отуруу; ∅ **денег куры не клюют у кого** анда акча деген иттин кара капталынан; анда акча деген саман.

Клеватьсья *несов.* 1. чокуу, чокуп алуу; **насадка больно клюётся** жумуртка басып жаткан тоок эң катуу чокуп алат; 2. чокушуу, чокулашуу; **петухи клюются** короздор бирин бири чокушуп жатат.

Клевер *м* беде.

Клевериче *ср.* бедепая, беде аралашкан чөптөр же беде анызы.

Клеверн/ый, -ая, -ое беде...; ~ **ое поле** беде талаасы; ~ **ые семена** беде уругу.

Клевет/а *ж* ушак, жалаа, чагым; **злостная** ~ **а** барып турган жалаа, ашынган ушак, кыпкызыл жалаа; **пресечь** ~ **у** ушакты жоготуу, жалаага жол бербөө.

Клеветать *несов. на кого и без доп.* ушактоо, жалаа жабуу, чагым жасоо.

Клеветник *м* ушакчы, чагымчы, жалаакор.

Клеветница *женск. к клеветник.*

Клеветнический/ий, -ая, -ое ушактаган, жалаа жапкан, жалаага, ушакка негизделген; ~ **ие измышления** атайы ойлоп чыгарылган ушак; ~ **ое обвинение** жалаа жапкан айыптоо, ушактаган айып.

Клевок *м* чокуу, чокуп алуу.

Клеврет *м книжн.* жан жөкөр, көшөкөр, бирөөнүн союлун чапкан киши.

Клеевар *м* желим кайнатуучу, желим жасоочу, клей жасоочу.

Клееварение *ср* желим кайнатуу, желим жасоо, желим бышыруу, клей жасоо.

Клееваренный, -ая, -ое желим кайнатуу..., клей жасоо...; желим жасоочу; ~ **завод** желим кайнатуучу завод.

Клееварный, -ая, -ое *то же, что клееваренный.*

Клеев/ой, -ая, -ое 1. желимдин, желим..., клейдин, клей...; ~ **ой запах** желимдин жыты; 2. желимдүү, желим кошулган, клей кошуп жасаган; ~ **ая краска** желим боёк; желим (клей) кошкон сыр.

Клеёнка *ж* клеёнка; **дétская** ~ жалааяк клеёнка; **компрéссная** ~ компресс клеёнкасы (компресс үчүн колдонула турган жука клеёнка).

Клеёночн/ый, -ая, -ое клеёнка жасап чыгаруучу, клеёнка...; ~ **ое производство** клеёнка жасап чыгаруучу өндүрүш.

Клеёнчат/ый, -ая, -ое клеёнкадан жасалган, клеёнка капталган; клеёнка...; ~ **ый плащ** клеёнка плащ; ~ **ый диван** клеёнка капталган диван; ~ **ая тетрадь** клеёнка мукабалуу дептер.

Клеён/ый, -ая, -ое *спец. разг.* 1. желимделген, желим сүртүлгөн, желимдүү; ~ **ая бумага** желимдүү кагаз; 2. желим менен жабыштырылган, желим менен чапталган; ~ **ая фанера** желимдеп жасалган фанера.

Клейльн/ый, -ая, -ое желимдөөчү, желимдей турган; желимдегич; ~ **станок** желимдегич станок.

Клеить *несов.* 1. *что* желимдөө, клейлөө, желимдеп бириктирүү, желимдеп жасоо; ~ **пакеты** желимдеп (клейлеп) пакеттер жасоо; 2. *что* желимдеп жабыштыруу (желим, клей ж.б. сүйкөп жабыштыруу); ~ **афиши** афишаларды желимдеп жабыштыруу; 3. *без доп. разг.* жабыштыруу; **кле́йстер пло́хо кле́ит** клейстер жакшы жабыштырбайт.

Кле́ится *несов.* 1. *разг.* желимделүү, жабышуу, жабышып калуу, чапталуу; **па́льцы кле́ятся от смо́лы** чайыр бармактарды жабыштырып салды; 2. жабышуу, чапталуу; **карто́н пло́хо кле́ится** картон

жакшы жабышпай жатат; 3. *перен. разг.* эптешүү, эп келишүү, ыркташуу, ыкташуу, жымдашуу; **де́ло что-то не кле́ится** иш эмнегедир жакшы жүрбөй жатат; **у нас с ним не кле́ится** экөөбүздүн ыркыбыз келише турган эмес; 4. *страд. к кле́ить.*

Клей *м* желим, клей; **расти́тельный** ~ өсүмдүк желими; **синтетический** ~ синтетика желими, синтетикалык клей; **столя́рный** ~ жыгаччылык желими, сары желим.

Клейка *ж по знач гл. кле́ить*; ~ **игру́шек** оюнчуктарды желимдеп жасоо, желим менен оюнчуктар жасоо.

Кле́йк/ий, -ая, -ое (кле́ек, кле́йка, кле́йко) жабышкак, жабышма; чапталышма; ~ **ая ма́сса** жабышкак масса.

Клейкови́на *ж* клейковина (дан эгиндердин ичинде, курамында боло турган белок зат).

Клейко́сть *ж* жабышкактык, жабышмалуулук; ~ **смо́лы** чайырдын жабышкактыгы.

Клейме́нн/ый I, -ая, -ое *прич. от кле́ймить*; ~ **железом** темир ысытып тамга салынган.

Клейме́нный II, -ая, -ое 1. тамгаланган, тамга басылган; ~ **скот** тамга басылган мал; 2. *в знач. суц.* **кле́ймённый** *м уст.* кылмыштуу, кылмышкер, күнөөкөр, каторжник.

Кле́ймить *несов. кого-что* 1. тамгалоо, тамга басуу, белги салуу; ~ **теля́т** музоолорго тамга салуу (басуу); ~ **ги́ри** кадак таштарды тамгалоо; 2. *перен.* наалат тамгасын басуу, наалат айтуу; ~ **изме́нника** чыккынчыга наалат айтуу; ~ **позо́ром** шерменде тамгасын басуу, маскарасын чыгаруу.

Кле́ймо *ср* 1. тамга, белги, буруш; **заводско́е** ~ заводдун тамгасы, заводдун белгиси; ~ **на лоша́дях** жылкыга басылган тамга; 2. тамга темир; 3. *перен. книжн.* **че́го или како́е** тамга, белги, так; ~ **бессла́вия** жаманатты тамгасы, уят белгиси; ~ **позо́ра** шермендилик тамга, уяттын тагы.

Кле́ймо́щик *м* тамга басуучу, тамга салуучу; белги коюучу; ~ **скота́** малга тамга салуучу киши.

Кле́йстер *м* клейстер (крахмалдан же ундан жасалган желим клей).

Кле́кот *м* куркулдоо, каркылдоо, шаңшуу; ~ **орла́** бүркүттүн шаңшыганы.

Клекота́ть *несов.* каркылдоо, куркулдоо, шаңшуу, сайроо.

Клекта́ть *несов. то же, что клекота́ть.*

Кле́мм/а *ж* клемма, кыскыч; ~ **ы аккумуля́тора** аккумулятордун клеммалары (кыскычтары).

Кле́н *м* зараң, кле́н (дарак).

Кле́но́в/ый, -ая, -ое зараң (кле́н) жыгачынан жасалган, зараң..., кле́н...; ~ **ая доска́** зараң такта; ~ **ая алле́я** зараң отургузулган аллея.

Клепа́льн/ый, -ая, -ое бөрктөй турган,

бөрктөп кадай турган; бүгүп кадай турган; ~ **ые работы** бөрктөп (бүгүп) кадоо жумушу; ~ **ый молоток** бөрктөп (бүгүп) кадагыч балка.

Клепальщик *м* бөрктөп, бүгүп кадоочу жумушчу.

Клёпанн/ый, -ая, -ое *прич. от* клепать I.

Клёпан/ый, -ая, -ое бөрктөп, бүгүп бекитилген, бөрктөп, бүгүп кадалган; ~ **котёл** кадалган казан, жамалган казан.

Клепать I *несов. что* 1. кадоо, жамоо, бириктирип бекитүү; 2. четтерин бүгүп бириктире жамоо; 3. чыноо, чынап курчутуу; ~ **кетмень** кетменди чынап курчутуу; ~ **косу** чалгыны таптоо, чыноо.

Клепать II *несов. на кого и без доп. прост.* ушактоо, кайбат айтуу, чагым жасоо, ушак айтуу, жалаа жабуу.

Клёпка I 1. *по знач гл. клепать I; ручная* ~ кол менен кадалган кадоо; *машинная* ~ машина менен кадалган (жамалган) кадоо; ~ **котла** кадап казан жамоо; 2. жука тактайчалардан кураштырып буюм жасоочу орун, жай.

Клёпка II *ж* тактайча (бочканын, челектин тактайчалары); \diamond **недостаёт (не хватáет) (одной)** клёпки в головé у кого *прост.* бирдемеси жетишпеген чалагайым.

Клёпочн/ый, -ая, -ое 1. кадай турган, кадоо сала турган, кадап жамаачылай турган; ~ **ый инструмент** кадоо салгыч аспап; 2. бочка, челек тактайчаларын жасай турган; ~ **ая мастерская** бочка, челек тактайчаларын жасай турган устакана.

Клептомán *м* клептоман, колу туткак адам (клептомания илдетине дуушар болгон адам).

Клептомáния *ж* клептомания, колу туткактык (уурудукка кызыктырган психологиялык илдет).

Клептомánка *женск. к* клептомán.

Клерикал *м* клерикал, клерикализмди жактоочу, клерикализмдин тарапкери.

Клерикализм *м* клерикализм (коом турмушунда биринчи ролду чиркөө жана дин башчылары ойноо керек деп эсептеген саясий багыт).

Клерикальн/ый, -ая, -ое клерикалдык, клерикализмди жактоочу, клерикалдар...; ~ **ая партия** клерикалдык партия, клерикалдар партиясы.

Клерк *м* клерк (кээ бир мамлекеттерде контора кызматчысы жана иш кагаздарын алып баруучу).

Клёт *м* клёт (тумшугу иймекей токой кучкачынын бир түрү).

Клётк/а I *ж* 1. капас; **птичьа** ~ а куштун капасы; 2. тор, чакмак, кереге көз; **ситец в ~ у** чакмак гүлдүү чыт, кереге көз гүлдүү чыт; ~ **и шахматной доски** шахмат тактайынын чакмагы; **тетрадь в ~ у** чакмак сызыктуу

дептер; 3. тор көз; **сложить доски ~ ой (в у)** тактайларды тор көз кылып жыйноо; **грудная клетка** көөдөн (көкүрөк) сөөк; **лестничная клетка** шаты, баскыч турчу бөлмөчө (чоң имараттарда).

Клётка II *ж биол.* клетка; **нервная** ~ а нерв клеткасы; **животные** ~ и жаныбарлардын клеткалары; **растительные** ~ и өсүмдүк клеткалары.

Клёточка I *ж уменьш. к* клётка I 1, 2.

Клёточка II *ж биол. уменьш к* клётка II.

Клёточн/ый I, -ая, -ое капас..., тор капас..., капастуу... .

Клеточн/ый II, -ая, -ое клеткалык, клетка...; ~ **ое ядро** клеткалык ядро, клетка ядросу; ~ **ое строение** клеткалык түзүлүш.

Клетушка *ж* 1. капаска, кичинекей капас; 2. *разг.* кичинекей тар үй.

Клетчатка *ж* 1. клетчатка (өсүмдүк клеткаларынын кабыгын түзүүчү зат; целлюлоза); 2. чел (теринин астындагы майлуу чел).

Клетчат/ый I, -ая, -ое тор чакмактуу, тор гүлдүү, чакмак гүлдүү; ~ **ое пальто** тор чакмактуу пальто; ~ **ый платок** чакмак гүлдүү жоолук.

Клетчат/ый II, -ая, -ое *биол.* клеткалык, клеткалардан турган ~ **ое строение организма** организмдин клеткалык түзүлүшү.

Клеть *ж* 1. *обл.* бөлмөчө, чулан; 2. *горн.* клеть (өйдө-ылдый түшө турган лифтинин бир түрү).

Клёцкий *мн. (ед. клёцка ж)* үзмө, үзмө кесме; **суп с ~ ами** үзмө камыр салган сорпо, үзмө аш.

Клёш *м* клёш (этеги кең бычылган кийим); **широкий** ~ кең клёш; **брюки** ~ клёш шым (багелеги абдан кең шым); **юбка** ~ клёш юбка.

Клешня *ж* кыскыч, кыпчуур (суу чайны жана чаян сымалдардын кыпчууру).

Клещ *м* кене.

Клещевина *ж* кене күнжүт, кене дан (уругунан ич алдыргыч май алынуучу өсүмдүк).

Клещевинный, -ая, -ое кене күнжүт...; ~ **жмых** кене күнжүт күнжарасы.

Клещи *мн.* 1. кычкыч, кыскыч, ат тиш, кыпчуур; **кузнечные** ~ темирчинин кычкачы; **столярные** ~ жыгач устасынын кыскачы; 2. *воен.* эки тараптан кысуу, кысмак; **брать противника в ~** душманды эки тараптан кысып кирүү; \diamond **клещами тащить (вытягивать) из кого (слово, ответ, признáние и т.п.)** кысмакка алуу, бир жагын жар, бир жагын суу кылуу (жооп берүүгө, айтууга аргасыз кылуу); **клещами не вы́тянешь (не вы́тащишь и т.п.)** *чего* аке-жаке менен айттыра албайсын, жакшы айтканга көнчү неме эмес.

Кли́вер *м мор.* кливер (кеменин тумшук жагындагы үч бурч парус).

Кли́ент *м ист.* клиент **1.** байыркы Римде өкүмдар-патронго багынычтуу толук укугу жок гражданин; **2.** өз ишин алпарууну адвокатка, нотариуска ж.б. тапшырып койгон адам; **адвокат и его** ~ **ы** адвокат жана анын клиенттери; **3.** кредит, соода мекемелери сыяктуу уюмдар тарабынан тейленүүчү адам же уюм; ~ **ы сберка́ссы** аманат кассасынын клиенттери; **4.** дайыма келип заказ берип туруучу.

Клиенту́ра *ж собир.* клиенттер, келип туруучулар; ~ **враче́й** врачтын клиенттери.

Клиенту́рн/ый, -ая, -ое клиенттик, клиенттер...; ~ **ые поруче́ния** клиенттердин тапшырмалары.

Кли́зм/а *ж* клизма (**1.** арткы тешиктен ичке суюктук жиберүү; **постави́ть** ~ у клизма коюу; **2.** ошондой суюктук жиберүүчү аспап; **рези́новая** ~ резина клизма).

Клик *м 1.* **высок.** кыйкырык, чакырык, үн салуу; **радо́стный** ~ кубанычтуу кыйкырык; **приве́тственные** ~ **ы** куттуктаган же саламдашкан үндөр; **2.** кыйкуу, канаттуулардын салган үндөрү; **журавли́ный** ~ турналардын үн салуусу.

Клика *ж* клика (арам ойлуулардын тобу); **фаши́стская** ~ фашисттердин кликасы; **придво́рная** ~ сарайдагы кутумдар, арам ойлуу сарай мансаптары.

Клика́ть *несов. 1.* **кого прост.** чакыруу; ~ **на по́мощь** жардамга чакыруу; ~ **кур** тооктордун какылыкташы; **2.** **кого обл.** атоо; **как е́го кли́чут?** анын ысмы кандай?; анын аты ким? **3.** кыйкуулоо, үн салуу; **лебе́ди кли́чут** ак куулар үн салууда; **4. нар.-разг.** бакыруу, өкүрүп-бакыруу.

Кликну́ть *сов. однокр 1.* үн салуу, үн салып кыйкыруу; **2.** **кого разг.** чакыруу, кимдир бирөөнү үн салып чакыруу, кыйкыруу.

Кликúшка *ж 1.* белимчи, белимчи аял; **2. ж, м перен.** бакырчаак, кыйкырчаак (катуу кыйкырып сүйлөгөн адам, ооз көптүрүп сүйлөгөн киши).

Кликúшеск/ий, -ая, -ое 1. белимчиси кармай калган, талмасы кармаган; ~ **ие припа́дки** кыйкырткан талмалар; **2. перен.** ооз көптүрүп кыйкырган, куру кыйкырыкка салган; ~ **ие призы́вы к войне́** ооз көптүргөн урушка чакырыктар.

Кликúшество *ср 1.* белимчилик; **2. перен. разг.** ооз көптүргөн кыйкырык; куру кыйкырыкка салуучулук.

Кли́макс *м то же, что климакте́рий.*

Климакте́рий *м мед.* климактерий (аялдардын жыныс беzi иштөөдөн калып, картаюу мезгилине баш койгон кези).

Климактерическ/ий, -ая, -ое климактерий

менен байланыштуу, климактерий; ~ **возраст** климактерий жашы; ~ **период** климактерий мезгили.

Кли́мат *м* климат **1.** аба ырайы; **жа́ркий** ~ ысык климат; **уме́ренный** ~ мелүүн климат; **континента́льный** ~ континенталдуу климат; **2. перен. чего, какой** шарт, абал, жагдай; **политиче́ский** ~ саясий климат.

Климати́ческ/ий, -ая, -ое климаттык, климат...; ~ **ие усло́вия** климаттык шарттар.

Климато́лог *м* климатолог (климатология боюнча адис).

Климатологи́ческ/ий, -ая, -ое климатологиялык, климатология..., ~ **институ́т** климатологиялык институт.

Климатология *ж* климатология.

Клин *м 1.* шынаа; **дерева́нный** ~ жыгач шынаа; **загна́ть в бре́вно** ~ колого (дөңгөчкө) шынаа кагуу; **2.** кыйык; **вшить** ~ **в ю́бку** юбкага кыйык киргизип тигүү; **3. перен.** жик (душманды жарып кирип, жик салуу); **4. в знач. нареч. кли́ном** тилке; **поля́на, вре́завшаяся в лес** ~ **ом** токойдун ичине жарып кирген тилке аянт; **борода́** ~ **ом** чокчо сакал; **5. с.-х.** тилке (кандайдыр бир максатка бөлүп койгон жер тилкеси); **озими́й** ~ күздүк айдала турган тилке; **ядровой́** ~ жаздык айдала турган тилке; **♦ кли́ном не вы́шибешь** дегеле шынааласаң да чыкпайт, шынааласаң да болор эмес; **♦ клин кли́ном вы́шиба́ть (выбива́ть)** шынааны шынаа менен чыгарат; житкен окту аткан ок табат; **♦ куда́ ни кинь** — **все (всю́ду) клин** кайда барбагын — Мамайдын көрү; ангектен качсаң — дөңгөккө; **♦ свет (не) кли́ном соше́лся на ком-чем** тегеректин баары эле куурулуп калган жок да, бир амалы табылар.

Кли́ника *ж* клиника (ооруларды дарылоо менен бирге студенттердин практикасы өткөрүп, илимий изилдөө иштерин да алып баруучу медициналык мекеме); **онкологи́ческая** ~ онкологиялык клиника.

Клини́цист *м* клиницист, клиника врачы.

Клини́ческ/ий, -ая, -ое 1. клиникалык, клиника...; ~ **ие усло́вия** клиникалык шарттар; **2.** клиникада иштеле турган; ~ **ие иссле́дования** клиникалык изилдөөлөр; ~ **ий ана́лиз кро́ви** канды клиникада анализ кылуу.

Кли́нкер *м* клинкер **1.** отко да, сууга да чыдамкай кылып бышырылган кыш, кирпич; **2.** ташка айландырылып аябай күйдүрүлгөн цемент сырьё.

Кли́нкерн/ый, -ая, -ое клинкерден төшөлгөн, клинкер...; ~ **ая мостова́я** клинкер төшөлгөн жол; ~ **ый заво́д** клинкер заводу.

Кли́нкóв/ый, -ая, -ое кылычка, тыкка окшош, кылыч, тык сыяктуу, тык, кылыч

жасала турган; ~ ая сталь тык, шамшар жасала турган болот.

Клиновидн/ый, -ая, -ое (клиновиден, -на, -но) шынаага окшогон, шынаа сыяктуу; ~ лист шынаага окшош жалбырак, шудугуй жапырак.

Клинок м 1. миз, тык ~ сабли кылычтын мизи; **2.** канжар, кылыч сыяктуу куралдар.

Клинообразный, -ая, -ое *то же, что клиновидный.*

Клинописный, -ая, -ое клинопись менен жазылган, клинопись...; ~ текст клинопись менен жазылган текст, клинопись тексти.

Клинопись ж клинопись (**1.** шынаа жазуу, шынаага окшош тамгалар менен жазылган жазуу; **вавилонская** ~ вавилондук клинопись; **2.** ушундай жазуу менен жазылган текст; **расшифровать** ~ клинописи окуп чыгуу (окуп сырын ачуу).

Клиныш/ек м уменьш. к клин; ~ **ек** земли под огородом огородго арнап койгон бир тилке жер; **бородка** ~ **ком** чокчо сакал, эчки сакал.

Клипер м мор. клипер (үч мачталуу тез жүрүүчү жел кеме).

Клипсы мн. (ед. клипса ж) клипса (кулакты тешпей эле кыпчытып коймо сырга).

Клир м клир 1. христиан чиркөөлөрүндөгү дин башчылары, чиркөө кызматкерлери; **2.** чиркөөдө ырдалуучу хор.

Клирик м клирик чиркөөдөгү дин кызматчылары.

Клиринг м клиринг (тышкы соодада нак акча берип төлөө жолу менен эмес, өз ара алыш-бериш, чегеришүү жолу менен эсептеп жүргүзүлүүчү эсеп-кысап системасы).

Клирингов/ый, -ая, -ое клирингдин негизинде, клиринг...; ~ **ое** соглашение клиринг келишими.

Клирос м клирос **1.** чиркөөдө хор үчүн белгиленген атайын жай; **2.** чиркөө хору; клиросто ырдоочу адам.

Клирошанин м церк. клирошанин (клиросто ырдоочу).

Клирошанка церк. женск. к клирошанин.

Клистир м уст. то же, что клизма.

Клич м чакырык, жар, ураан; **радостный** ~ кубанычтуу кыйкырык; **боевой** ~ ураан чакыруу; **кликнуть клич** кыйкырып жар салуу, ураан чакыруу.

Кличка ж 1. үй айбандарына коюлган ат; **2.** адамга коюлган лакап ат.

Клише ср нескл. 1. полигр. клише (сүрөттү басып түшүрүү үчүн анын куюп жасалган же атайын жасалган формасы); **цинковое** ~ цинктен куюлган клише; **снять** ~ **с гравюры** гравюрадан клише куюп алуу; **печатать с** ~ клишеден басуу; **2.** айта берип таң болгон сөз, улам эле кайталанып көп айтылган сөз же ыр.

Клоака ж клоака (**1.** байыркы Римде: жер асты менен кетирилген ыплас суунун каналы; **2.** ыплас, ыпырсыган короо, жай; **3. перен.** бузук, адамгерчиликсиз шарт, абал; **4. анат.** кээ бир канаттуу же айбандын сийдиги менен заны бирге чыга турган арткы тешиги).

Клоачн/ый, -ая, -ое клоакалуу, клоака...

Клобук м церк. клобук, күлө (монахтардын бийик төбөлүү баш кийими).

Клозет м уст. то же, что ватерклозет.

Клозетн/ый, -ая, -ое уст. клозет..., ажаткана...; ~ **ая бумага** ажатканада колдонулуучу кагаз.

Клок м 1. бир тутам, десте, тесте; ~ **сена** бир тутам чөп; ~ **шерсти** бир тутам жүн; **с паршивой овцы хоть шерсти** ~ **погов.** көптү үмүт кылып, азга ыраазы болуу; **2.** барча, үзүм; ~ **бумаги** бир барча кагаз; **изолировать в ключья** майдалап тытып салуу; **3.** тилке; ~ **земли** бир тилке жер.

Клокот м то же, что клокотание; ~ **воды** суунун шылдыраганы.

Клокотание ср по знач. гл. клокотать; ~ **водопада** шаркыратманын шаркыраганы; ~ **самовара** самоордун буркулдап кайнашы.

Клоко/тать несов. 1. буркулдоо, шаркыроо, шакылдоо; **вода** ~ **очет в котле** казанда суу буркулдап жатат; ~ **очет водопад** шаркыратма шаркырап жатат; **2. безл.** кулдууроо, кулк-кулк этүү; **в горле раненого** ~ **отало** жарадардын алкымы кулк-кулк этип жатты. **3. перен.** кайноо; ташуу; **в нём** ~ **отала радость** анын кубанычы ашып-ташып жатты; **в зале** ~ **очут страсти** залда отургандар күүлдөп жатты.

Клонит/ь несов. 1. что жантайтуу, ийилтүү, бүгүлтүү, ийүү, кыйшайтуу, жүгүнтүү; **ветер клонит верхушки деревьев** шамал дарактардын башын ийилтип жатат; ~ **ь лодку на бок** кайыкты бир жагына кыйшайтуу; **2. кого** магдыратуу, көшүлтүү; **его** ~ **ко сну** аны уйку көшүлтүп баратат; **3. перен. кого-что к чему** оош, бурулуу, бет алуу; ~ **ь дело к разрыву** иш токтолуп калуу жагына бет алууда.

Клонит/ься несов. 1. ийилүү, эңкейүү, салбыроо; **яблоня** ~ **тсся к земле** алма жыгачынын бутактары жерге карай ийилип турат; **2. перен.** эңкейүү, кыйшаюу, ооп жантаюу; **солнце** ~ **лось к западу** күн батыш жакка ооду; **3. перен. к чему** бет алуу; **дело** ~ **лось к концу** иш аяктоого бет алды; **4. перен. к чему** оодарылуу, бет алуу; **разговор** ~ **тсся к ссоре** сүйлөшүүлөр чыр жагына бет алууда.

Клоп м 1. кантала; **2. перен. разг. шутл.** борсоке, борсогой (бала жөнүндө).

Клопин/ый, -ая, -ое канталанын, кантала...; ~ **запах** кантала жыты.

Клоповник м 1. прост. кантала уясы,

кантала чогулган жай; **2. бот.** канталага каршы колдонула турган кээ бир өсүмдүк.

Клопов/ый, -ая, -ое кантала...

Клопомор *м* кантала өлтүргүч дары.

Клоун *м* клоун, маскарапоз, куудул (күлкүлүү жана сатиралык номерлерди аткаруучу цирк артисти).

Клоунада *ж* **1.** клоунада; куудул артисттер; **2.** клоундардын оюну, ошолор ойноочу текст.

Клоунск/ий, -ая, -ое клоун..., маскарапоз..., куудул...; **~ ий костюм** клоундар (маскарапоз, куудулдар) кие турган кийим; **~ ие выходы** маскарапоздордун кылыгы; шылдың болорлук иш.

Клохтанье *ср по знач. гл. клохтать.*

Клохта/ть *несов.* кук-кук этүү, кукулуктоо, курк-кур этүү; **клохтала наседка, оберегая крошечных цыпляток** (Аксаков) бөйтөйгөн жөжөлөрүн сак-сактап коргоп тоок кук-кук этет.

Клочковат/ый, -ая, -ое үзүк-үзүк, жулма-жулма; **~ ые облака** үзүк-үзүк (жулма-жулма) булуттар.

Клочок *м* **1.** *уменьш.* к **клок**; **~ ваты** бир үзүм кебез; **2.** бир тилке, кичинекей, алакандай; **~ земли** бир тилке жер.

Клуб I *м* **1.** түйдөк, уюлгуган, буудак; **~ дыма** уюлгуган түтүн; **~ пара** уюлгуган буу; **~ ом** түйдөк-түйдөк болуп, уюлгуп; **2. уст. то же, что клубок.**

Клуб II *м* клуб; **1. (организация) заводской** ~ завод клубу; **сельский** ~ айыл-кыштак клубу; **~ кинопутешествий** кино саякатчылардын клубу; **кружки при** ~ **е** клуб алдындагы ийримдер; **2. (здание)** клуб, клуб үйү.

Клубенёк *м* *уменьш.* к клубень; **2. бот.** тоголок тамыр, бир тоголок (кызылча, картошка ж.б.).

Клубень *м* тоголок тамыр жемиш, тамыр, түймөк; **~ картофеля** бир тоголок картошка.

Клубеньков/ый, -ая, -ое түймөк, түймөкчө, тоголок; **~ ые бактерии** түймөкчө бактериялар.

Клубит/ь *несов.* **1.** *что* уйгу-туйгу түшүрүү, буруксутуу; бурулдатуу; **ветер** ~ **пыль** шамал чанды буруксутуп уйгу-туйгу түшүрүүдө; **2. уст. то же, что клубиться.**

Клубит/ься *несов.* **1.** буруксуу, уйгу-туйгу түшүү; бурулдоо; **пыль** ~ **ся** чаң уйгу-туйгу түшүп атат; **дым** ~ **ся над трубой** мордон түтүн бурулдап чыгып жатат; **2.** бууркандоо, өркөчтөнүү; **~ ся поток** суу бууракандап агып жатат.

Клубневой, -ая, -ое түймөк, түймөкчө, тоголок; **~ ые культуры** тоголок тамырлуу өсүмдүктөр.

Клубнеплоды *мн. (ед. клубнеплод м)* тамыры жемиш өсүмдүктөр, азыктуу түймөктүүлөр.

Клубника *ж* клубника, кулпунай (жемиши жана өсүмдүгү).

Клубничка *ж* **1. разг.** ласк. *к* клубника; **2. разг.** клубниканын бир тоголок мөмөсү.

Клубничн/ый, -ая, -ое клубниканын, клубника..., кулпунайдын, кулпунай...; **~ ые листья** клубниканын (кулпунайдын) жалбырактары; **~ ое варенье** клубника (кулпунай) вареньеси (кайнатмасы).

Клубн/ый, -ая, -ое клубда болуучу; клуб...; **~ ая работа** клуб жумушу, клубда алып баруучу иштер; **~ ое помещение** клуб имараты.

Клубок *м* **1.** түйдөк, түрмөк; **~ шерсти** бир түйдөк жүн; **нити в клубах** түйдөктөлгөн жип; **2. перен. чего** чатыш, чиелениш; **~ противоречий** карама-каршылыктын чиелениши; **~ интриг** куйтулуктун чиелениши; **◇ распутывать** ~ чатыш- ты жазуу, чиеленишкен ишти чечүү; **◇ клубок в горле (стоит, застрял и т.п.); клубок к горлу подступил (подкатился и т.п.)** эчкирип жиберчүүдөй буулугуу; буулуккан, өрөпкүгөн абалда болуу.

Клуба *ж* клумба (тегерек же башка бир түрдө тигилген гүл аянтчасы, гүлзар).

Клуня *ж нар.-разг.* кырманкана (эгин бастырыла турган жана боолорду жыйнай турган үстү жабык жай).

Клуша *ж* **1. прост.** күрп тоок; **2.** еби-сыны жок күлтүйгөн катын; **3.** кара ала ызгыт.

Клык *м* **1.** ортоңку азуу; **2.** узун азуу, чалгын (мисалы, камандын).

Клыкаст/ый, -ая, -ое (клыкаст, -а, -о) *разг.* азуусу чоң; **~ морж** азуусу чоң морж.

Клюв *м* тумшук; **орлиный** ~ бүркүт тумшук; **~ черепахи** таш баканын тумшугу.

Клюз *м* мор. клюз (кеменин капталындагы якорь чынжыры өткөрүлө турган тешик).

Клюка *ж* таяк (башы, кармоочу жери ийри таяк).

Клюква *ж* клюква (саздак жерде өсүүчү карагаттын бир түрү жана ошол өсүмдүктүн кызгылт, кычкыл жемиши); **◇ вот так клюква!** *прост.* атандын көрү оой! укмуш оой! **развесистая клюква шутил.** койчу, кантип ошондой болсун.

Клюквенн/ый, -ая, -ое клюкванын, клюквадан жасалган, клюква...; **~ сок** клюкванын ширеси.

Клюкнуть *сов. прост.* жер сүзүп калгыча ичүү.

Клюнуть *сов. однокр.* *к* клевать.

Ключ I *м* **1.** ачкыч, килит; **~ от квартиры** квартиранын ачкычы; **~ от внутреннего**

зámка ички кулпунун ачкычы; **2. спец.** ачкыч; ~ от за́жигания (мото́ра) моторду от алдыргыч ачкыч; **га́ечный** ~ гайка ачкычы; **телеграфный** ~ телеграф ачкычы; **заводить часы** (игру́шку и т.п.) ~ ом саатты (оюнчукту жана башкаларды) ачкыч менен буроо; **3. перен.** к чему жол, амал; ~ к решéнию зада́чи маселени чечүүнүн амалы (жолу); **найти** ~ к чему-л. ...амалын (жолун) табуу; **4. перен.** к чему ачкыч, көрсөткүч (мисалы, китептин аягына берилген авторлордун); **5. перен.** к чему ачкыч; ~ к тэксту тексттин ачкычы; **6. муз.** ачкыч (нотада); **бáсовый** ~ бас ачкычы; **скрипичный** ~ скрипка ачкычы; **7. архит.** күмбөздүн төбөсүн байланыштыра турган кирпичтер.

Ключ **II** *м* булак, кайнар; **♦ битъ (кипéть)** **ключом** **1)** оргуп (оргуштап) чыгуу; **2)** *перен.* кайноо, дүркүрөө.

Ключа́рь *м* **1. уст.** ачкыччы (ачкыч ээси); **2.** чиркөөнүн буюм-эмеректерине жоопкердин кызматчысы.

Ключев/ой **I**, -яя, -о́е **1.** ачкыч...; ~ **о́е отверстие** ачкыч тешиги; ~ **ой знак** *муз.* ачкыч белгиси; **2.** жол, амал, айла (жол ачып бере турган, мүмкүндүк бере турган); ~ **ые позиции** жол ачып бере турган позициялар.

Ключев/ой, **II**, -ая, -о́е булак...; ~ **а́я вода** булактын суусу.

Ключи́к **I** *м* *уменьш.* к **ключ I**; ~ от часо́в сааттын ачкычы.

Ключи́к **II** *м* *уменьш.* к **ключ II**.

Ключи́ца *ж* акырек, акырек сөөгү; **♦ ключи́цы видны́** акыреги эле көрүнүп калуу, кабыргалары саналып калуу, арыктыгы өтүшүп кетүү; кулагынан күн көрүнүү.

Ключи́чн/ый, -ая, -о́е акырек...; ~ **а́я кость** акырек сөөк; ~ **а́я впа́дина** акырек чункуру.

Ключи́к *м* *уст.* ачкыччы, килитчи (помещиктердин кампаларынын, азык-түлүк сактоочу жайларынын ачкычтарын алып жүрүүчү жана тейлөөчү кызматкер).

Ключи́ца *женск.* к **ключи́к**.

Клю́шка *ж* **клюшка** (**1. прост.** то же, что **клюка́**; **2. нар.-разг.** тор түйүүчү илмектүү шиш; **3. спорт.** хоккей оюнунда: учу иймекей таяк).

Кля́кс/а сыя тагы, сыя тамызып алуу; **посади́ть** ~ у сыя тамызып алуу.

Кля́нчить *несов.* что и без доп. *прост.* жалынып суроо, тиленип суроо, сурай берип жадатуу; ~ **де́нги** жалынып акча суроо.

Кляп *м* кемээч, тыгын (айбан тиштебесин деп, адам сүйлөбөсүн, кыйкырбасын деп оозго кемээч коюу).

Кля́ссер *м* **кляссер** (маркалар жыйналган альбом).

Клясть *несов.* кого-что каргоо, наалат айтуу; ~ **плохую по́году** аба ырайынын жаман болуп турушуна наалуу.

Кля́ться *несов.* касам ичүү, ант кылуу, сөз берүү; ~ **в ве́рности** ниетинин актыгы жөнүндө ант кылуу; ~ **в дру́жбе** достукта болуш үчүн ант кылуу; ~ **испо́лнить обеща́ние** убаданы аткаруу үчүн касам ичүү; ~ **в пради́вости сказа́нного** айтылган сөздүн чындыгы үчүн ант кылуу; **кляну́сь бо́гом!** кудай урсун!

Кля́тьв/а *ж* **1.** касам, ант, бекем убада; ~ **а в ве́рности** ниетинин актыгы үчүн берилген ант; **да́ть** ~ у касам ичүү, ант берүү; **сдержа́ть** ~ у антты бузбоо; **2. уст.** каргыш, ант; **♦ анниба́лова** ~ **а** кайтпай турган катуу ант, каргыш.

Кля́твенн/ый, -ая, -о́е ант берген, касам ичкен; ~ **о́е обеща́ние** ант берип убада кылуу.

Клятвопресту́пление *ср книжн.* ант бузуу.

Клятвопресту́пник *м книжн.* антты бузган адам, берген антынан кайткан адам.

Клятвопресту́пница *книжн. женск.* к **клятвопресту́пник**.

Кля́уза *ж* **1. разг.** майда ушак, майда-чүйдө кайбат; **2. уст.** арзыбаган нерсе үчүн соттошуу.

Кля́узник *м* **1. разг. пренебр.** ушакчы, жалакоор, чагымчы; **2. уст.** арзыбаган, майда-чүйдө нерсе менен соттошуучу адам.

Кля́узница *женск.* к **кля́узник**.

Кля́узничать *несов.* **1. разг. пренебр.** ушак сүйлөө, кайбат айтуу, бирөөлөрдү жамандоо, жалаа жабуу; **2. уст.** арзыбаган нерсе үчүн соттошуу, арыздана берүү.

Кля́узничество *ср разг.* ушак айтуучулук, бирөөлөрдү жамандоочулук, кайбат айтуучулук, жалаакорлук.

Кля́узн/ый, -ая, -о́е **1.** ушакчыл, кайбатчыл, жалаакор; ~ **ый челове́к** ушакчы, ушакка жакын киши; **2.** ушактаган, жамандаган; ~ **о́е письмо́** ушактаган кат; ~ **о́е дело** жалаалуу (жаңжалдуу) иш.

Кля́ча *ж* **1.** тукур ат, чобур ат; **2. перен. прост.** жүүнү бош, ылдыраган адам, мажүрөө, жүдөмүш киши.

Кна́ружи *нареч. прост.* тышкарыга, тыш жакка карай.

Кне́ли *мн. (ед. кнель ж)* кнель (туураган эт же балык фаршынан үзмө камыр кошулуп жасалган сорпо).

Кнехт *м* мор. кнехт (трос байлана турган кош тумба).

Кни́г/а *ж* **1.** китеп; **интересна́я** ~ **а** кызык китеп; **но́вая** ~ **а** жаңы китеп; **то́лстая** ~ **а** калың китеп; **2.** книга; дептер; **бухгалтерские** ~ **и** бухгалтердик книгасы; **ка́ссовая** ~ **а** касса книгасы; ~ **а жа́лоб и предложéний** даттануу жана сунуш киргизүү дептери; **3.** китеп (ири чыгарманын бир бөлүгү); **ромáн в пяти́** ~ **ах** беш китептен турган роман; (**вам**) **и кни́ги в ру́ки** иштин

билгичи эле сизсиз да; \diamond **кни́га за семью печа́тиями** *книжн.* эч бир адам түшүнө албай турган, дегеле кишинин акылы жеткис.

Книгове́д *м* китептин жайын билген, китеп билгичи.

Книгове́дение *ср* китеп жайын билүүчүлүк, китеп жөнүндөгү илим; китеп тарата билүүчүлүк.

Книгове́дческ/ий, -ая, -ое китеп илими...

Книгоё́д *м* 1. китеп жегич курт (эски китептерге, кагаздарга түшө турган курт); 2. *разг. ирон. то же, что кни́жник.*

Книгоизда́тель *м* ктеп чыгаруучу, китеп басып чыгаруучу.

Книгоизда́тельск/ий, -ая, -ое китеп чыгаруу, китеп бастырып чыгаруу...; ~ **ое** де́ло китеп чыгаруу иши, китеп бастырып чыгаруу иши.

Книгоизда́тельство *ср* 1. китеп басмасы; 2. китеп бастырып чыгаруу иши.

Книголю́б *м* китепкөй (китепке ынак, китепти жакшы көргөн адам).

Книгоно́ша *м, ж* 1. китеп сатуучу (кыдырып жүрүп китеп сатуучу); 2. китеп ташуучу (китепкананын китеп таратуучу адамы).

Книгопеча́тание *ср* китеп басуу, китеп басып чыгаруу.

Книгопеча́тник *м уст.* китеп басуучу.

Книгопечатн/ый, -ая, -ое китеп басуу...; китеп бастыруу..., китеп чыгаруу... .

Книгопродавец *м уст.* китеп сатуучу; китеп чыгаруучу.

Книготор́г *м* китеп соода, китеп соодасы (китеп сатуу ишин жүргүзгөн уюм).

Книготорго́вля *ж* китеп соодасы.

Книготорго́в/ый, -ая, -ое китеп сатууга байланыштуу, китеп сатуу..., китеп соода...; ~ **ая** **сеть** китеп соода тармагы.

Книготоргу́ющ/ий, -ая, -ое китеп соода..., китеп сатуу...; ~ **ие** **организа́ции** китеп соода (китеп сатуу) уюмдары.

Книгохрани́лище *ср* китеп сактагыч, китеп сактоочу имарат.

Кни́жица *ж разг. уменьш. шутол. к кни́га* 1.

Книжка *ж* 1. китеп, китепче, дептер, дептерче; **интересна́я** ~ кызык китепче; **записна́я** ~ чөнтөк дептерчеси, эстелик жаза турган дептерче; 2. көлөмдүү журналдын ар бир саны; **пе́рвая** ~ **журна́ла** журналдын биринчи китеби (саны); 3. книжка; **чле́нская** ~ мүчөлүк книжка; **сберега́тельная** ~ сактык кассанын книжкасы; **трудова́я** ~ эмгек книжкасы; **расче́тная** ~ эсеп-кысап книжкасы; **положи́ть де́ньги на кни́жку** акчаны сактык книжкасына салып коюу; 4. *анат.* тогуз кат (кепшөөчү айбандарда).

Кни́жник *м разг. (знаток книг)* китепти

жакшы көрүүчү, китеп жайын жакшы билген адам; 2. *ирон.* китептин айтканына гана ишенген, турмуштан артта калган адам; 3. китеп соода кызматкери.

Кни́жность *ж* китеп стилин сактоочулук; ~ **ре́чи** китеп стилинде сүйлөнгөн сөз.

Кни́жн/ый, -ая, -ое 1. китеп...; ~ **ый** **перепле́т** китеп мукабасы; ~ **ый** **шкаф** китеп шкафы; ~ **ый** **магази́н** китеп сатуучу дүкөн, китеп дүкөнү; 2. китептен гана алган, китептегидей, китептерде жазылгандай...; ~ **ое** **представле́ние** китепте жазылгандай гана элестетүү; 3. китеп стилиндей, жазуу стилине мүнөздүү, китеп...; ~ **ый** **язы́к** китепте жазылгандай тил, китеп тили; ~ **ый** **стиль** китеп стили;

Кни́зу *нареч.* 1. төмөн, төмөн жакка, ылдый; **опустить го́лову** ~ башты төмөн салбыратуу, башты төмөн шылкыйтуу; 2. суунун агымына карай, төмөн.

Кни́ксен *м* книксен (дворяндар коомунда: кыздардын тизе бүгүп таазим кылышы).

Кно́пк/а *ж* 1. (*для прикальвания*) кнопка; **канцеля́рские** ~ **и** кеңсе кнопкасы; **приколо́ть ка́рту к стене́** ~ **ами** картаны дубалга кнопкалар менен бекитүү; 2. *техн.* кнопка; ~ **а** **электри́ческого звонка́** электр конгуроосунун кнопкасы; **нажа́ть на** ~ **у** кнопканы басуу; 3. (*для застёжки*) кнопка; ~ **а** **на перча́тке** мээлейдин кнопкасы.

Кно́почн/ый, -ая, -ое кнопкалуу, кнопкалык, кнопка...; ~ **ое** **управле́ние** кнопкалуу (кнопкалык) башкаруу.

Кнут *м* камчы; **реме́нный** ~ шапалак камчы; **це́лкать** ~ **ом** камчыны шарт эттирүү, камчы ойнотуу.

Кнутови́ще *ср* камчынын сабы, камчы сап.

Кну́три *нареч. прост.* ичин карай, ичин көздөй.

Княги́ня *ж* княгиня, княздын аялы.

Княжа́та *мн.* 1. *уст.* княздын балдары, княздын уулдары; 2. *уст.* княздын тукумдары.

Княже́нецкий *уст. нар.-поэт. то же, что кня́жеский.*

Княже́ние *ср* 1. *по знач. гл. кня́жить*; 2. кимдир бирөөнүн княздык кылган мезгили; 3. *уст. то же, что кня́жество.*

Княже́ника *ж* княженика (кызыл гүлдүү чөп өсүмдүгүнүн бир түрү, ошол өсүмдүктүн жыттуу кызыл мөмөсү).

Княже́ск/ий, -ая, -ое княздык, княздын, князь...; ~ **ти́тул** княздык титул; ~ **род** князь тукуму; ~ **дом** княздын үйү.

Кня́жество *ср* княздык; **вели́кое** ~ **Вла́ди́мирское** улуу Владимир княздыгы.

Кня́жий, -ая, -ое и -ья, -ье *уст. поэт. то же, что кня́жеский.*

Княжи/ть *несов.* княздык кылуу, князь болуу; **после смёрти Олега** ~ л **Игорь** Олег өлгөндөн кийин Игорь княздык кылды (башкарды).

Княжич *м уст.* княздын уулу, княззаада.

Княжна *ж* княздын кара далы кызы.

Княжой, **-ая**, **-ое** *уст.* *то же, что княжий.*

Князёк *м* **1.** *уст. прост.* княздын уулу; **2.** *этн.* кичирээк тукумдун, элдин князы.

Князь *м уст.* князь (**1.** байыркы Руста: кошуун башчысы жана бир вилайттын акими; **киевские** ~ **ья** Киев княздары; **удельные** ~ **ья** удел княздары; **2.** ошол княздардын тукумуна мурас катары берилген наам); **♦ великий князь** улуу князь **1)** байыркы Руста: вилайттардын ичинде жашы абдан улуу князь; **2)** Россия падышаларынан агаинилерине, уулуна жана неберелерине берилген титул.

Ко *см. к.*

-ко частица *нар.-разг.* *то же, что -ка.*

Коагулировать *сов., несов. что физ.,* коагуляцияга кабылуу, коагуляция болуу.

Коагулироваться *несов. страд. к коагулировать.*

Коагуляция *ж физ., хим.* коагуляция (заттын коллоиддик бөлүкчөлөрүнүн өз ара жабышууларынын натыйжасында ири бүртүктөргө биригип чөгүүсү).

Коалиционн/ый, **-ая**, **-ое** коалициялык, коалиция негизинде түзүлгөн, коалицияга кире турган, коалиция...; ~ **ый договёр** коалициялык макулдашуу; ~ **ое правительство** коалициялык өкмөт.

Коалиция *ж* коалиция (жалпы максатка жетүү үчүн түзүлгөн мамлекеттердин, партиялардын ж.б. союзу, бирикмеси).

Кобальт *м* кобальт **1.** химиялык элемент, бир аз кызгылты бар күмүш түстөгү металл; **2.** курамында ушул металл бар кара көк түстүү боёк.

Кобальтов/ый, **-ая**, **-ое** кобальттуу, кобальт...; ~ **ая руда** кобальттуу кен; ~ **ая сталь** кобальттуу болот; ~ **ая краска** кобальт боёгу.

Кобель *м* **1.** дөбөт; **2.** *груб. прост.* жалап эркек, катынпоз эркек.

Кобза *ж* кобза (украин элинин чертип ойнолуучу байыркы музыкалык аспабы).

Кобзарь *м* кобзарь (кобза чертип, ырдоочу украиналык элдик акын).

Кобра *ж* кобра (өтө улуу жылан).

Кобура *ж* кобура **1.** тапанчанын кабыгы; **2.** аттуу аскерде: ээр үстүнө бекитилген булгаары капчык.

Кобчик *м* жагалмай.

Кобыз *м* комуз.

Кобыла *ж* **1.** бээ; **2.** *груб. прост.* тартайган, бойлуу катын; **3.** *спорт. уст. то же, что конь*

3, 4; жазалоо отургучу (кылмыштууну ошого байлап коюп сабаган).

Кобыл/ий, **-ья**, **ье** бээнин, бээ...; ~ **ье молоко** бээнин сүтү.

Кобылица *ж то же, что кобыла* **1.**

Кобылка *ж* **1.** *уменьш.-ласк. к кобыла* **1; 2.** *муз.* тепке (комужда, скрипкада); **3.** чегирткенин бир түрү, айбан чегиртке.

Кобылятина *ж прост.* бээ эти.

Коваль *м уст. нар.-разг.* темирчи уста, темир уста, темир устасы, такачы уста.

Кован/ый, **-ая**, **-ое** **1.** балка менен согулуп жасалган; ~ **ый меч** балка менен сомдоп жасалган кылыч; **2.** темир, тунуке менен капталган; ~ **ый сундук** тунуке капталган сандык; **3.** такаланган, така кагылган; ~ **ый конь** такаланган ат; **4.** наал (така) кагылган, наалдуу; ~ **ая обувь** наалдуу өтүк же кепич; **5.** *перен. высок.* куюлушкан, машина келтирилген; ~ **ый стих** куюлуштуруп жазылган ыр; ~ **ый стиль** мыкты стиль, такшалган стиль.

Коварность *ж* куйтулук, арамзалык, кара ниеттик, кара мүртөздүк, катаалдык.

Коварн/ый, **-ая**, **-ое** (коварен, -на, -но) **1.** куйту, арамза, кара ниет, кара мүртөз, катаал, таш боор; ~ **ый враг** катаал душман; **2.** арамза, анткор, кытмыр; айлалуу, арам ойлуу; ~ **ая улыбка** анткор жылмаюу; ~ **ый замысел** арам ой; **3.** убайымга сала турган, ончулукка алып барбай турган; ~ **ая судьба** убайымга түшүрө турган тагдыр.

Коварство *ср* **1.** арам ой, айлалуу амал; катаалдык, кара мүртөздүк; **2.** *то же, что коварность.*

Ковать *несов.* **1.** *что* чыңоо, согуу, балкалоо, балка менен уруу; ~ **мечь** балкалап кылыч жасоо; чыңап кылыч жасоо; ~ **сталь** болотту чыңоо **куй железо, пока горячо** погов. темирди кызуусунда сок; **2.** (*подковать*) такалоо, така кагуу; ~ **лошадей** аттарды такалоо, аттарга така уруу; **3.** *перен.* мээнет менен камсыз кылуу, талыкпас эмгек менен жетишүү; ~ **победу** женишке жетүүнү камсыз кылуу; **4.** *кого-что уст.* кишен салуу, күндөлөө; ~ **в цепи** кишендеп салуу, чынжыр менен байлап салуу; **♦ ковать деньги** оной жол менен көп акча табуу.

Коваться *несов.* **1.** жакшы чыңалуу (темир); **2.** *страд. к ковать.*

Ковбой *м* ковбой, атчан падачы, атчан чабан (Американын батыш жак штаттарында).

Ковбойка *ж разг.* ковбойка (чакмактуу сырт көйнөк).

Ковбойск/ий, **-ая**, **-ое** ковбойлор..., ковбой...; ~ **ая шляпа** ковбой шляпасы; ~ **ий фильм** ковбойлор жөнүндө фильм.

Ковёр *м* **1.** килем; **фабричный** ~ фабрика

килеми; **разостлать** ~ килем төшөө, килем салуу; **2. перен. чего или какой** килемдей; ~ **цветов** гүлдөрдүн килемдей төшөлүшү, килемдей гүл; ~ **зимы** кыштын кар көрпөсү; **зелёный** ~ **луга** жердин килемдей жашыл майсасы; **3. спорт.** килем төшөлгөн аянтча; **борцы вышли на** ~ балбандар килемге (күрөшкө) чыгышты; **◇ ковёр-самолёт** учма (учуучу) килем (жомоктогу); **◇ у ковра (работать, выступать)** клоундук кылуу, клоун (маскарапоз) болуп ойноо.

Ковёрканье *ср. по знач. гл. коверкать*; ~ **фактов** фактыларды бурмалоо, бузуу.

Ковёркать *несов. 1. что* мыйрыйтуу, бузуу, иштен чыгаруу, талкалоо; ~ **игрушки** оюнчуктарды мыйрыйтып салуу; **2. перен. кого-что и без доп.** бузуу, чыргоо кылып салуу; ~ **плохим воспитанием** жаман тарбиялап бузуп салуу; **3.** бузуу, бурмалоо; ~ **слова** сөздөрдү бузуп айтуу, бузуп жазуу; **4. что** бузуп көрсөтүү, бурмалап тескери көрсөтүү; ~ **факты** фактыларды бузуп, бурмалап көрсөтүү.

Ковёркаться *несов. 1. уст. разг.* кыйшалактоо, кыйшалаңдоо, кылжыңдоо; **2. страд.** к **ковёркать**.

Коверкот *м* коверкот (бышык жүн кездеменин бир түрү); **костюм из ~ а** коверкоттон тигилген костюм.

Коверкотов/ый, -ая, -ое коверкоттон тигилген, коверкот...; ~ **о пальто** коверкоттон тигилген пальто.

Ковёрный *м* клоун, маскарапоз, куудул (циркте ойноочу).

Ковка *ж по знач. гл. ковать 1,2*; ~ **меча** чынап кылыч жасоо; ~ **лошадей** аттарды такалоо, аттарга така кагуу.

Ковк/ий, -ая, -ое (ковок, -ка, -ко) чыңоого элпек, оной чыңалуучу, жумшак; ~ **ие металлы** оной чыңала турган металлдар.

Ковкость *ж* чыңалуусу онойлук, балкалоого онойлук.

Ковочн/ый, -ая, -ое чыңай турган, балкалап ийлей турган; балкалоо...; ~ **ые инструменты** чыңагыч аспаптар, балкалоо аспаптары; ~ **ый молот** барскан.

Коврига *ж то же, что каравай*.

Коврижка *ж 1. уменьш. к коврига*; **2.** коврижка (бал кошулган пряник); **◇ ни за какие коврижки** таптакыр, эч бир, дегеле, жалынса да.

Коврик *м уменьш. к ковёр 1* килемче, кичинекей килем.

Ковровщик *м* килем токуучу, килемчи.

Ковровщица *женск. к ковровщик*.

Ковров/ый, -ая, -ое 1. килем..., килемден жасалган; ~ **ая дорожка** килем баяндос; ~ **ая фабрика** килем фабрикасы; **2.** килем менен каптаган; ~ **ый диван** килем каптаган диван;

3. килем түспөлдүү, килем сымал; ~ **ая ткань** килем түспөлдүү кез мал.

Ковродел *м то же, что ковровщик*.

Ковроделие *ср* килем токуу иши, килем иштеп чыгаруу өндүрүшү, килем токуучулук.

Ковроткацк/ий, -ая, -ое килем токуй турган, килем токуучу; ~ **ая фабрика** килем токуй турган фабрика.

Ковроткаческ/ий, -ая, -ое то же, что ковроткацкий.

Ковчег *м 1.* Нух кемеси (жомокто айтылуучу Нух пайгамбар топон суу ташыганда, өзүнүн үй-бүлөсүн жана жаныбарлардын ар бир түрүнөн бир жуптан салып, аман алып калган кеме); **2. ирон.** эби-сыны жок колдойгон өтө эле байыркы кеме, экипаж жөнүндө; **3. уст. высок.** өтө баалуу жана керектүү буюм сактала турган үкөкчө.

Ковш *м 1.* чөмүч, сузгу; **медный** ~ жез чөмүч; **зачерпнуть** ~ **ом воды** чөмүч менен суу сузуп алуу; **2. тех.** ковш, сузгуч; ~ **экскаватора** экскаватордун сузгучу; **3. тех.** ковш чанак, кампа; **мукомольный** ~ тегирмендин кампасы; **4. мор.** ковш, булун (кемелер токтой турган булун).

Ковшик *м уменьш. разг. к ковш 1, 2*; *то же, что ковш*.

Ковшов/ый, -ая, -ое ковшилүү, сузгучтуу; ~ **транспортёр** ковшилүү транспортёр; ~ **экскаватор** сузгучтуу экскаватор.

Кобы *мн. книжн. уст. то же, что козни*.

Ковыль *м* тулаң, бетеге, көдөө.

Ковыльн/ый, -ая, -ое тулаң чөптүү, бетегелүү, кодоо чөптүү; ~ **ые степи** бетегелүү талаа.

Ковылять *несов. разг.* очорулуп сүйрөлүү, аксаңдап жүрүү.

Ковырнуть *сов. однокр. к ковырять*.

Ковырять *несов. что 1.* чукулоо, чукуу; ~ **хлеб** нанды чукулап оюу; ~ **штукатурку со стены** дубалдын шыбагын чукулоо; ~ **в зубах зубочисткой** данданкүү (тиш чукуур) менен тиш чукуу; ~ **в салате вилкой** вилка менен салатты чукулоо; **2. прост.** иштемиш болуу, илең-салаң кыймылдоо.

Ковыря/ться *несов. 1.* в чём *разг.* казуу, тытмалоо, чукулоо; **дети** ~ **ются в песке** балдар кум чукулап жатышат; **2. перен.** в чём *прост.* чукулап жай кыймылдоо, чукуламыш болуу; ~ **тятся в механизме** механизмди чукулап ондогон болуу; **3. перен. разг.** илең-салаң иштөө, кыбырап бирдеме кылымыш болуу.

Когда I нареч. 1. *вопр.* качан, кай убакта; ~ **придете?** качан келесиз?; **2. времени** кай убакта, качан; **я там был, но не помню** ~ мен анда болгомун, бирок качан экени эсимде жок; **3. определит.** (обычно с

частицей вот) ошо кезде, так ошол учурда; он вчера был здесь. Вот ~ нужно было его спросить ал кечээ мында болгон эле. Так ошол кезде андан сураш керек болчу; 4. *неопр. прост.* кээде; ~ так, ~ иначе кээде ушундай, кээде башкача; ~ утром, ~ вечером кээде эртең менен, кээде кечинде; 5. *неопр.* болбосун, качандыр; он вряд ли ~ был доволен качандыр анын ыраазы болгон күнү болду бекен; 6. *относит.* качандыр; думать о будущем, ~ наши дети будут счастливее нас качандыр биздин балдар бизден да бактылуу жашай турган келечекти ойлош керек.

Когда II союз. 1. временной качан... кезде; ~ у меня будет время, я зайду к вам качан менин убактым болгон кезде, сизге кирип чыгам; это случилось, ~ ты был маленьким бул окуя сен кичинекей кезинде болгон эле; 2. *усл. (часто с частицей бы)* эгер, эгерде; ~ не понимаешь, спрашивай эгер түшүнбөсөн, анда сурагын; ~ так, согласен эгер ушундай болсо, мен макулмун; ♦ есть когда! *прост.* эч убакыт жок, кол тийбейт; когда (бы) ещё алда качан, качандыр бир кезде; когда бы ни качан болбосун; когда-когда; когда-никогда *прост.* анда-санда, кез-кезде; редко когда анда-санда, кез кезде.

Когда-либо нареч. то же, что когда-нибудь.

Когда-нибудь нареч. бир кезде, бир убакта, акыры бир күн, качан болбосун; ~ и здесь будут сады бир кезде ушул жерге да бак тигилет.

Когда-то нареч. 1. (в прошлом) качандыр бир кезде, илгери бир кезде, бир заманда; ~ здесь было морское дно бир заманда бул жер деңиздин түбү болгон экен; 2. (в будущем) качандыр, бир кезде это ещё ~ будет бул эми бир кезде болот да.

Кого см. кто; ~ избрали в президиум? президиумга кимди шайлады?; на ~ надеяться? кимге ишенебиз? у ~ кимде, кимден; для ~ ким үчүн, кимге.

Когорта ж 1. *ист.* когорта (байыркы Римде легиондун ондон бир бөлүгүн түзгөн отряд); 2. *перен. высок.* бир максатта бекем бириккен топ, сап.

Коготок м *уменьш.-ласк.* к коготь; показат коготки то же, что показат когти (см. коготь).

Ког/оть м 1. тырмак; ~ ти беркута бүркүттүн тырмагы; распустить ~ ти тырмактарын чыгаруу (жазуу); 2. *мн.* когти *тех.* ченгел (буттун башына байлап алып, столбага жөрмөлөп чыга турган аспап); ♦ обломат когти кому десин кайтаруу; эринин кашын таанытуу; показат (свой) когти муштумун көрсөтүү, катылгыс кылуу: ♦ понасть в когти кому колуна түшүү, кыңк

эткис болуу; ченгелине кабылуу; ♦ держат в когтях кого жылгыс кылуу, баш көтөргүс кылуу.

Когтист/ый, -ая, -ое (когтист, -а, -о) курч тырмактуу; ~ зверь тырмагы курч жырткыч.

Когтить несов. кого-что *уст.* тырмактары менен тыткылоо, тырмактарын батырып тытып салуу.

Код м код (шарттуу белгилер системасы); буквенный ~ арип менен түзүлгөн код; международный ~ эл аралык код; телеграфный ~ телеграфтык код.

Кода ж кода (1. *муз.* музыкалык чыгарманын акыркы бөлүгү; 2. *лит.* сонетага 14 саптан тышкары кошулган ыр саптары).

Кодеин м *фарм.* кодеин.

Кодекс м кодекс (1. мыйзамдардын жыйнагы; гражданский ~ жарандык кодекс; процессуальный ~ процессуалдык кодекс; ~ законов о труде эмгек жөнүндөгү мыйзамдардын кодекси; уголовный ~ кылмыш кодекси; 2. *перен. чего, какой* эрежелер, жосундар жыйнагы; моральный ~ моралдык кодекс, жүрүм-турум эрежелери; 3. *спец.* мукабалап койгон эски кол жазмалар).

Кодировать сов., несов. что *спец.* кодго айландыруу, код аркылуу берүү; ~ сообщение билдирүүлөрдү шарттуу белгилер менен берүү.

Кодификатор м *юр.* кодификатор, кодекс түзүүчү, кодификация кылуучу.

Кодификационн/ый, -ая, -ое *юр.* кодекс түзө турган, кодификация...; ~ ая комиссия кодификация комиссиясы, кодекс түзүүчү комиссия.

Кодификация ж *юр.* кодификация, кодификация кылуу, кодекс түзүү.

Кодифицировать сов., несов. что *юр.* кодификация кылуу, кодекс түзүү.

Кодов/ый, -ая, -ое шарттуу, код...; ~ ые знаки код белгилери; ~ ое название шарттуу наам (ат).

Кое-где нареч. кээ бир жерде, анда-санда, а жерде-бу жерде; ~ ещё стояли лужи кээ бир жерлерде чөттөр бар болчу.

Кое-как нареч. 1. эптеп-септеп, иши кылып, чала-чарпы; работа выполнена ~ иш эптеп-септеп аткарылды; 2. араң дегенде, ары-бери чүргөп; ~ добрались домой араң дегенде үйгө келип жеттик.

Кое-как/ой, -ая, -ое *мест. неопр.* 1. кээ бир, анда-санда; ~ ие яблоки уже созрели кээ бир (анда-санда) алмалар бышып калыптыр; 2. туш келген, колуна тийген, анча-мынча; студент упаковал ~ ие книги студент колуна тийген китептерди ороп таңып жатты; 3. анда-санда кээ бир, бирин-серин; виднеется ~ ая зелень анда-санда (бирин-серин) көк чөптүн башы кылтыят.

Кое-когда нареч. кээде, кай бир кезде; **здесь ~ бывает душно** мында кай бир кезде үп болуп турат.

Кое-кто мест. неопр. кайсы бири, кээ бирлери, айрымдары, кимдир бирөөлөрү, кай бир; **~ из студентов** студенттердин кээ бирлери, кай бир студент; **мне надо кое с кем переговорить** мен кимдир бирөөлөр менен сүйлөшүүм керек.

Кое-куда нареч. бир жакка, бир жерге, кай бир жерге, кээ бир жерге; **мне ещё надо ~ написать** мен кээ бир жерлерге кат жазышым керек.

Коечник м разг. бирөөнүн үйүнө жалгыз ижарага туруучу адам.

Коечн/ый, -ая, -ое 1. койка...; **~ ая сетка** койка сеткасы; 2. разг. жатып дарылануучу, төшөктөгү; **~ ый больно́й** жатып дарылануучу оорулуу.

Кое-что мест. неопр. 1. кээде бир нерсе, бирдеме, бир нерсе; **надо ~ взять с собой** бир нерсе алып алышым керек; 2. анча-мынча шыбыш, бир аз, бирдеме; **он об этом ~ знает** бул жөнүндө ал бир шыбыш (бирдеме) билет.

Кож/а ж 1. тери; **овечья ~ а** кой териси; 2. (выделенная шкура) булгаары, көн, тери; **сумка из тиснёной ~ и** наардуу булгаарыдан жасалган сумка; **дублёная ~ а** өңдөлгөн тери; **выделанная ~ а** ийленген тери; **сыромья́тная ~ а** чылгый тери, кайыш; **техническая ~ а** техникалык кайыш, тери; 3. разг. (кожура) кабык; **~ а груши** алмуруттун кабыгы; **арбу́з с толстой ~ ей** кабыгы калың дарбыз; **◇ чёртова ко́жа** шайтан тери (абдан бышык мата, кездеме); **◇ ко́жа да ко́сти** териси эле калган арык, кулагынан күн көрүнгөн арык; **◇ ни ко́жи, ни ро́жи у кого прост.** тыржыйган өңү суук, ырайы жаман; **влезть ко́жу чью** өзүн башка бирөөнүн ордуна коюп жүрүү; **◇ из ко́жи (вон)** лезть жан талашып аракет кылуу, жанын таштап аракет кылуу.

Кожан м 1. уст. разг. булгаары же суу өткөрбөгөн клеенка пальто; 2. жарганаттын бир түрү.

Кожанка ж разг. булгаары куртка (же пальто).

Кожан/ый, -ая, -ое 1. булгаарыдан, көндөн жасалган, булгаары...; **~ ый переплёт** булгаары мукаба; **~ ый портфель** булгаары портфель; 2. булгаары капталган; **~ ое кресло** булгаары капталган кресло.

Кожёвн/ый, -ая, -ое тери, булгаары, кайыш, көн иштеп чыгаруучу же ошолордон буюмдар жасоочу, булгаары...; **~ ый завод** булгаары заводу; **~ ое производство** булгаары өндүрүшү; **~ ые това́ры** булгаары, тери, кайыш товарлары.

Кожёвник м булгаарычы, булгаары жасоочу, көнчү, кайышчы.

Кожёвня ж уст. булгаары, көн, кайыш иштеп чыгаруу устаканасы.

Кожедёр м тери сыйруучу.

Кожеёд м теричи коңуз (тери, эт, сүрсүгөн эт сыяктууларды жей турган зыянкеч коңуз).

Кожимит м кожимит (жасалма тери).

Кожимитн/ый, -ая, -ое то же, что кожимитовый.

Кожимитов/ый, -ая, -ое кожимиттен жасалган, кожимит...; **~ ые подо́швы** кожимит тамандар.

Кожист/ый, -ая, -ое териси, кабыгы калың, тери сымал, терилүү, жаргактуу; **кры́лья лету́чих мыше́й ~ ые** жарганаттын канаттары жаргактуу.

Кожича ж ласк. к кожа 1,3; **~ лу́ка** пияздын кабыгы; **~ стебля** сөңгөктүн кабыгы.

Кожник м разг. тери оорулары боюнча адис врач.

Кожн/ый, -ая, -ое тери оорусуна байланыштуу, тери...; **~ ые болёзны** тери оорулары; **~ ый врач** тери оорулары боюнча врач.

Кожура ж кабык; **лу́ковая ~** пияздын кабыгы; **~ мандари́на** мандарин кабыгы.

Кожух м 1. кой терисинен тигилген кийим; **овечий ~** кой терисинен тигилген ичик, тон; 2. тех. каптама; **~ вентиля́тора** желдеткичтин каптамасы; **предохраните́льный ~** коргогуч каптама.

Коза ж 1. эчки; 2. разг. шу́тл. эчки, чебич (ойноктогон кыз бала); 3. тех. коза (жүк түшүргүч, ташыгыч вагонетка); **◇ драть (лупить) как сидорову ко́зу прост.** көк ала койдой союу, тегирменге кирген иттей жанчуу; **◇ на ко́зе не подъя́дешь к кому прост.** көк мелтей, аны тил алдыра албайсың; көшөрмө өжөрдүн бири.

Козёл м 1. теке, серке; 2. прост. козёл (карта же домино ойнунун бир түрү, жана ошол оюнда уттурган киши); **игра́ть в козла́** козёл ойноо; 3. тех. мештин бооруна жабышкан аралашма; 4. спорт. козёл, эшек: **упражне́ния на козле́** эшектен секирип машыгуу; **◇ козёл отпу́щения** балакеттин (күнөөнүн) баарын бир кишиге жабыштыра салуу, күнөөнүн баарын бирөөгө оодара салып кутулуу; жаман көргөндүн бөркү казанбактай кылуу; **◇ пусти́ть козла́ в огоро́д** карышкырга кой кайтартуу; **как от козла́ молока́** текеден сүт үмүт кылгандай; **◇ драть козла́; козло́м петъ прост.** эчкиче маароо, уйча мөөрөө (үнү жаман кишинин обон салганы жөнүндө); **забива́ть козла́ прост.** домино ойноо.

Козеро́г м зоол. тоо эчки.

Козётка ж уст. козетка (эки кишилик диван).

Коз/ий, -ая, -ое эчки...; **~ ья шку́ра** эчкинин териси; **~ ье молоко́** эчкинин сүтү; **~**

ий пух эчкинин тыбыты; \diamond **ко́зья но́жка** 1) түтүкчө түрүндө оролуп, белинен бүктөлүп колдон жасалган папирос; 2) *мед.* тиш суургуч аспап.

Козлёнок *м* улак.

Козлетон *м прост. ирон.* чаңырган (жагымсыз обон).

Козлик *м уменьш-ласк.* *к* козёл 1.

Козли́н/ый, -ая, -ое 1. эчки...; 2. эчки терисинен тигилген; ~ **ый полушубок** эчки терисинен тигилген кыска тон; 3. эчкини-кине окшогон; ~ **ый го́лос** эчкиче маараган үн; эчкинин үнүндөй үн; ~ **ая борода́** эчки сакал, теке сакал.

Козли́ть *несов. прост.* эчкиге бакырып обон салуу.

Козлице: отделя́ть ове́ц от козли́ш кни́жн. жакшыны – жамандан, пайдалууну – зыяндуудан бөлүү.

Козло́в/ый, -ая, -ое эчки терисинен жасалган; ~ **ые сапоги́** эчки терисинен тигилген өтүк; эчки терисинен жасалган булгаарыдан тигилген өтүк.

Козлодрание *ср* көк бөрү, улак тартыш.

Козлоно́г/ий, -ая, -ое эчки аяк, эчки бут.

Козлы *мн.* 1. кучер отуруучу орун; 2. эшек; ~ **для пилки дров** отун араалаш үчүн жасалган эшек; \diamond **соста́вить в козлы́ (подста́вить) ру́жья (кинто́вки)** мылтыктарды үч-үчтөн кылып тигинен жөлөштүрүп коюу.

Козля́тина *ж* эчки эти.

Козни *мн. (ед. кознь ж)* сасык амал, бирөөгө карата иштелген арам ой.

Козово́д *м* эчки багуу, эчки асыроо жагынан адис.

Козово́дство *ср* эчки асыроочулук, эчки өстүрүүчүлүк.

Козово́дческ/ий, -ая, -ое эчки багуу, эчки багуучу; ~ **совхоз** эчки өстүрүүчү совхоз.

Козодо́й *м* козодой, байкуш (чырылдап чардап түнкүсүн учуп, көбүнчө көпөлөк, чиркей жеп жан бага турган куштардын бир түркүмү).

Козон *м прост. нар.-разг. то же, что ба́бка II.*

Козоно́к *м то же, что ко́зон.*

Козочка *ж уменьш-ласк.* *к* коза́.

Козу́ля *ж то же, что косу́ля I.*

Козыр/ёк *м* 1. козырёк, калканчы, серече; шлем с ~ **ьком** серечелүү шлем; 2. серече, калканчы (балкон, терезе, дарбаза сыяктуулардын үстүндөгү серече; ~ **ёк над по́ездом** по́езддин үстүндөгү серече; \diamond **братъ (взять, де́лать, сде́лать) под козырёк** колун маңдайына көтөрүп аскерче честь берүү (саламдашуу).

Козырно́й, козырн/ый, -ая, -ое көзүр (карта ойнунда); ~ **туз** көзүрдүн тузу.

Козырни́уть I *сов. однокр. к* козыря́ть I.

Козырни́уть II *сов. однокр. к* козыря́ть II.

Козыр/ь *м* 1. карт. көзүр; **ходи́ть с ~ я** көзүр менен жүрүү, көзүрдү жүрүү; **бить (крыть) ~ ем** көзүр менен басуу; 2. таасирлүү чара, ылаажы, аракет; **пусти́ть в ход свой послéдний ~ ь** эң акыркы аракетти иштеп көрүш керек; **раскры́ть свой ~ и кому-л.** ыгын алдырып коюу, сырын билдирип коюу; 3. *перен. прост.* колунда бар, менменсинген зыңгыраган адам; 4. *перен. разг.* келишимдүү, сындуу киши; \diamond **ходи́ть ко́зырем** *прост.* көөдөнүн көтөрүп, башкаларды тушарына теңебей жүрүү.

Козыря́ть I *несов.* 1. көзүрү менен басуу, көзүрүн жүрүү; *перен. чем* мактануу, көтөрүлүү, кокураюу, корстон болуу; ~ **своими зная́ниями** билимине мактанып кекирейүү.

Козыря́ть II *несов.* колун козырёкко көтөрүп саламдашуу, честь берүү.

Козя́вка *ж разг.* 1. майда конуз; 2. *прост. пренебр.* майда, кенедей баркы жок адам.

Кой мест. уст. нар.-разг. канча? канчанчы? кайсы? – **А кой тебе́ го́дик?** – **Шесто́й миновáл** (Некрасов) – Канча жаштасың? – Алтыдан өттүм.

Кой-где *нареч. см. ко́е-где.*

Койка *ж* 1. койка, асма керебет (кемелерде); ~ **матросская** матрос койкасы; 2. жалпы эле керебеттин аталышы; **общежи́тие на сто ко́ек** жүз койкалык (жүз кишилик) жатакана.

Кой-как *нареч. см. ко́е-как.*

Кой-како́й мест. см. ко́е-какой.

Кой-кто мест. см. ко́е-кто.

Кой-куда́ нареч. см. ко́е-куда́.

Койо́т *м* койот (Америка чөөсү).

Кой-что мест. см. ко́е-что.

Кок I чекенин үстүнө уюлгуп, чокчойтуп жасалган чач; **завито́й ~ на́до** лбом чекенин үстүнө чокчойтуп жасалган чач.

Кок II кок (кеме ашпозчу).

Ко́ка *ж* кока (жалбырагынан кокаин алына турган тропик өсүмдүгү).

Кокаин *м* кокаин (кока жалбырагынан алына турган, ооруган жерди басуучу зат).

Кокаини́зм *м* кокаинизм (кокаинге берилип кетүүчүлүк).

Кокаини́ст *м* кокаинист (кокаинге берилип, банги болгон адам).

Кокаини́стика *женск. к* кокаини́ст.

Кокаино́в/ый, -ая, -ое кокаиндүү, кокаин...; ~ **ое отравление** кокаинден уугуу; ~ **ый куст то же, что ко́ка.**

Ко́ка-ко́ла *ж* кока-кола (кеңири таралган суусундуктун бир түрү).

Кока́рда *ж* кокарда (фуражкага кадала турган тегерек же сөлпү значок).

Ко́кать *несов. см. ко́кнуть.*

Ко́каться *несов. см. ко́кнуться.*

Кокéтк/а *ж* 1. ойсоке (кылык көрсөтүп, эркекке жагынууну жакшы көргөн аял); 2.

кокетка (көйнөктүн көкүрөк бүрмөсүнүн үстүндөгү кыйык); блузка на ~ е кокеткалуу блузка.

Кокётливо нареч. ойсондоп, кылыктанып.

Кокетливость ж ойсокелик.

Кокётлив/ый, -ая, -ое 1. ойсондогон, ыралактаган, кылык көрсөткөн; ~ ая **жөнщина** ойсондогон аял; ~ **ый взгляд** көздү сүзүп кароо, кылыктана кароо; 2. жасанган, кооз кийинген; келишимдүү, кооз; ~ **ый костюм** келишимдүү кооз костюм.

Кокётничать несов. 1. ойсондоо, кылык көрсөтүү, жароокерленүү, жагынууга аракет кылуу; тийиштик кылуу; 2. *перен.* чем мактануу, өйдөсүнүү; ~ **своими знаниями** билимим бар деп кокураюу, корсоюу.

Кокётство ср ойсолондоочулук, кылык көрсөтүүчүлүк, ойсокелик.

Кокиль ж тех. кокиль (металл калып).

Кокильн/ый, -ая, -ое тех. кокильге куюлган, кокиль...; ~ **ое литьё** кокильге куюлган (буюм).

Кокки мн. (*ед.* кокк м) *мед.* коккилер, тоголок бактериялар.

Кокков/ый, -ая, -ое мед. коккилер аркылуу жуга (тарала) турган; ~ ая **инфекция** коккилер аркылуу жуга (тарала) турган инфекция.

Коклюш м көк жетөл.

Коклюшечн/ый, -ая, -ое коклюшка менен токулган, коклюшка...; ~ **ые кружева** коклюшка менен токулган тор.

Коклюшка ж коклюшка менен токулган тор.

Коклюшка ж коклюшка ж коклюшка (тор түйө турган шиш).

Коклюшн/ый, -ая, -ое көк жетөлдүү, көк жетөл...; ~ **ребёнок** көк жетөлдүү бала.

Кокнуть сов. прост. 1. кого муштап жиберүү, коюп жиберүү; ~ **по голове** башка муштап жиберүү, баштан ары коюп калуу; 2. кого өлтүрүп салуу, көзүн тазалоо; 3. уруп сындыруу, талкалап салуу; ~ **яйцо** жумуртканы сындырып салуу.

Кокну/ться сов. прост. 1. урунуп алуу; ~ **ться головой** башын уруп алуу; 2. урулуп сынуу, урунуп талкалануу; **тарелка** ~ **лась тарелка** сынып калды.

Кокон м пилла; **шелковичный** ~ жибек курттун пилласы.

Коконн/ый, -ая, -ое пилла...; ~ **брак** жарабаган, бузулган пилла.

Кокнозаготовки мн. (*ед.* коконозаготовка ж) пилла даярдоо.

Кокнопряд м то же, что шелкопряд.

Кокносушилка ж пилла кургаткыч (пилла кургатыла турган үй же аспап).

Кокос м 1. то же, что кокосовая пальма; 2. кокос, кокос жаңгагы.

Кокосов/ый, -ая, -ое кокос...; ~ ая **пальма** кокос пальмасы; ~ **ый орех** кокос жаңгагы; ~ **ое масло** кокос майы ~ **ое волокно** кокос буласы.

Кокотка ж кокотка (ойношунун эсебинен жашаган аягы суюк, шалп этек аял).

Кокосник ж кокошник (1. орус аялдарынын жарты тегерек байыркы баш кийими; 2. *архит.* имараттын чекесине аялдын баш кийимине окшотуп жасалган кооздук).

Кокс м кокс (таш көмүр, чым көң сыяктуулардан абасыз абдан кыздырылып алынган катуу отун); **каменноугольный** ~ таш көмүр кокси; **торфяной** ~ чым көң кокси.

Кок-сагыз м бот. көк сагыз (каакымдын түркүмүнө кирүүчү каучугу бар өсүмдүк).

Коксовальн/ый, -ая, -ое тех. кокстоочу; ~ ая **печь** кокстоочу меш; ~ **ый газ** кокстоодо пайда боло турган газ.

Коксование ср. тех по знач. гл. коксовать; ~ **угля** көмүрдү кокстоо (кокска айландырыш).

Коксовать несов. что *тех.* кокстоо, кокска айландыруу; ~ **уголь** көмүрдү кокстоо, кокска айландыруу.

Коксоваться несов. тех. 1. коксталуу, кокско айлануу; 2. *страд.* к **коксовать**.

Коксов/ый, -ая, -ое кокс..., кокстоочу; ~ **ое производство** кокс иштеп чыгаруу.

Коксохимическ/ий, -ая, -ое тех. коксохимиялык, коксохимия...; ~ **комбинат** коксохимиялык комбинат.

Коксохимия ж коксохимия.

Коксующ/ийся -аяся, -еися 1. *прич.* от **коксоваться**; 2. *прил.* коксталуучу, кокстана турган; ~ **иеся угли** кокстана турган таш көмүр.

Коктейль м коктейль (1. коньяк, ликёр, вино аралашмасынан шекер кошуп жасалган жыттуу, таттуу ичкилик; 2. ар кандай мөмө ширесин, сүт кошуп, ага шекер ж.б. кошуп аралаштырылып жасалган алкогольсуз ичимдик).

Кол I м 1. казык; **деревянные колья** жыгач казыктар; **вбить колья** казыктарды кагуу; 2. *мн.* **колы разг.** бир эң төмөнкү баа; **получить (заработать)** ~ **ы** бир деген баа алуу; 3. *уст.* обл. жер өлчөгүч шыргой; **◇ ни кола ни двора** у кого эчтекеси жок томаяк; асарга казаны жок, кагарга казыгы жок; үрүп чыгар ити жок; **◇ вбить осиноый кол** зыянсыз кылуу; **◇ колом стоять** казыктай катып калуу, катып-сенип калуу; **колом стоять в горле** тамактан өтпөй коюу, тамагына туруп калуу (даамсыз аш жөнүндө); **◇ хоть кол на голове теши кому прост.** какшаса да кулагына кирбеген, өз дегенинен кайтпаган.

Колба ж колба (лабораторияларда колдонула турган шише идиш).

Колбаса́ ж колбаса; **варёная** ~ бышырылган колбаса; **копчёная** ~ ыштап сүрсүтүлгөн колбаса; **диетическая** ~ диеталык колбаса.

Колбаска ж 1. *уменьш.* к колбаса́; 2. колбасага (чучукка) окшогон нерсе.

Колбасник м 1. колбаса жасоочу; 2. *уст.* колбаса сатуучу.

Колбасный, -ая, -ое 1. колбаса...; ~ цех колбаса цехи; 2. *в знач. сущ.* колбасная колбаса дүкөнү.

Колбочка ж 1. *уменьш.* к колба; 2. *мн.* колбочки *анат.* көздүн жарык сезгич клеткалары.

Колготки мн. колготка (1. балдардын байпактуу штанчасы; 2. аялдардын байпак менен штаны бирге согулган кийими).

Колдоби́на ж обл. 1. жолдун таманындагы ункул-чункул; 2. көлдүн, өзөндүн түбүндөгү аңгек, чункур.

Колдовать несов. 1. сыйкырлоо, арбоо; 2. *перен.* над кем-чем и без доп. *шутл.* дубалап, сыйкырлап жибергендей кылуу; ~ над пирогами куймакты сыйкырлагандай бышырып салуу.

Колдовск/ой, -ая, -ое 1. сыйкырлоо, сыйкырчыга мүнөздүү, сыйкырлаган; ~ *ие приёмы* сыйкырлоо амалы (жолдору); 2. *перен.* сыйкырлуу, өзүнө тарткан; ~ *ой* *взгляд* сыйкырлуу көз караш; ~ *ие глаза* сыйкырлуу көздөр; ~ *ая музыка* сыйкырлуу (өзүнө тарткан) музыка.

Колдовство ср 1. сыйкырчылык, арбоочулук; 2. бойду балкытуучулук, кумардантуучулук; ~ *лётней ночи* жайкы түндүн бойду балкытуучулугу.

Колдун м сыйкырчы, баш тегеретүүчү, арбоочу.

Колдуны́ мн. (*ед.* колдун м) кул. *разг.* колдун (эттүү майда куурма самса).

Колдунья женск. к колдун.

Колебани/е ср 1. теңселүү; ~ *е маятника* маятниктин теңселиши; ~ *е чаши весов* тараза табактарынын теңселиши; 2. *перен.* өйдө-ылдый болуп өзгөрүү, өзгөрүп туруу; *резкие* ~ *я температуры* температуранын кескин өзгөрүшү; 3. *перен.* ыргылжың болуу, дендароо болуу; *после долгих* ~ *й* көпкө чейин ыргылжың болуп тургандан кийин.

Колебательн/ый, -ая, -ое теңселме, термелме, чайпалма; теңселтме; ~ *ое движение* теңселме кыймыл.

Колебать несов. 1. *что* теңселтүү, чайпалтуу, желшүү; *ветер* колеблет пламя костра шамал оттун жалынын желшип атат; 2. *перен.* *что* кошпатуу, бошотуу; түшүрүү; ~ *чей-л. авторитет* кимдир бирөөнүн беделин түшүрүү; 3. *перен.* кого шектентүү, ишенимин кетирүү.

Колебá/ться несов. теңселүү, термелүү; *листья* ~ *лишь* от ветра жалбырактар ша-

малдан термелип атат; 2. *перен.* бошондоо, кошшуу; *его уверенность* начала ~ *ться* анын ишеними бошондой баштады; 3. *перен.* ишеними кайтуу, шалпысы бошоо; 4. *перен.* бирде көтөрүлүп, бирде түшүү, өйдө-төмөн болуп туруу; кемип бөксөрүү, кээде толуу; *уровень воды в реке* колеблется өзөндөгү суунун денгээли бирде бөксөрүп, бирде толууда.

Колеблющ/ийся -аяся, -еися 1. *прич.* от колебáться; 2. *прил.* термелип туруучу, теңселип туруучу, дирилдеп туруучу; ~ *еися тело* термелип, теңселип турган нерсе; 3. *перен.* *прил.* ыргылжың болгон, дендароо болгон; 4. *в знач. сущ.* колеблющиеся *мн.* ыргылжың болгондор; ~ *иеся составили меньшинство* ыргылжың болгондор азчылык болду.

Колебнуть(ся) сов. *однокр.* к колебáть(ся).

Колейст/ый, -ая, -ое чункур из түшүп калган; ~ *ая дорога* чункур из түшүп калган жол.

Колéнк/а ж разг. *то же, что* колéно 1; *ушибить* ~ у тизесин оорутуп (айрып) алуу; *сесть на* ~ и тизелеп отуруу.

Коленкóр м коленкор (калын сурптун бир түрү); \diamond *другой (иной, не тот) коленкóр прост.* бу башка кеп, мунун жөнү башка.

Коленкóров/ый, -ая, -ое кленкор..., келенкер...; ~ *переплёт* коленкор мукаба.

Колéнн/ый, -ая, -ое тизе...; ~ *ый сустав* тизенин мууну; ~ *ая чашка анат.* тизе томугу.

Колéн/о ср 1. (*мн.* колéни) тизе; *левое* ~ *о* сол тизе; *ушибить* ~ *о* тизени уруп алуу; *стать (опуститься) на* ~ и тизелеп отуруу, тизелеп туруу; чөк түшүү; *стрельба с* ~ *а* сынар тизелеп отуруп атуу; *ползать на* ~ *ях* тизелеп өрмөлөө; *вода по* ~ *о* тизеден келген суу; 2. (*мн.* колéнья и колéна) чыканак; бурулуш, ...ийриси; ~ *о трубопровода* трубопроводдун чыканагы; ~ *о реки* өзөндүн бурулушу, өзөндүн чыканагы; 3. (*мн.* колéнья) *бот.* муун; ~ *ья бамбука* бамбуктун мууну; 4. (*мн.* колéна) *разг.* мукам; ~ *а соловьиной трéли* булбулдун сайрашындагы бир мукамы; 5. (*мн.* колéна) *перен.* *прост.* кылык көрсөтүү; ык кылуу; өнөр көрсөтүү; *выкинуть* ~ *а* ык кылып турганын кара, өнөр көрсөткөнүн кара; 6. (*мн.* колéна) муун, ата; *родственник в трéтьем* ~ *е* үчүнчү атасы бир тууган; \diamond *море по колéно кому* эч кимди тушарына теңебөө; көкүрөгүнө айдоо; канга салам бербей калуу; \diamond *поставить на колéни кого* алдына жүгүнтүү, кынк эткис кылуу.

Колéнопреклонéние ср *уст.* и *высок.* тизе бүгүү, жүгүнүү.

Колéнопреклонéнн/ый, -ая, -ое *уст.* и *высок.* тизе бүккөн, жүгүнгөн.

Колéнце ср *уменьш.* к колéно 4.

Колёнчат/ый, -ая, -ое муунактуу, муун-муундуу, муунак-муунак; ~ **стебель кукурузы** жүгөрүнүн муундуу (муунак-муунак) паясы.

Колер *м* колер (1. боёктун ыраны, түсү; **бледно-голубой** ~ агыш көк (акчыл көгүш) түс; ар түрдүү ырандагы боёк зат).

Колёсико *ср* *уменьш.* к колесó (дөңгөлөк сыяктуу кичинекей тегерекче, дөңгөлөкчө; **часовое** ~ сааттын тегерекчеси (дөңгөлөкчөсү).

Колесить *несов. разг.* 1. айланып жүрүү, тегеренип жүрүү; 2. кыдырып жүрүү, кезип жүрүү; ~ **по стране** өлкөнү кыдырып жүрүү; ~ **из города в город** шаардан шаарга кыдырып жүрүү.

Колёсник *м* дөңгөлөк жасоочу уста.

Колесница *ж* 1. эки дөңгөлөктүү араба (байыркы гректер менен римдиктер колдонгон); **боевая** ~ эки дөңгөлөктүү согуш арабасы; **беговая** ~ жарыш арабасы; 2. *уст.* шаан-шөкөт үчүн кооздолгон араба; **◇** **последняя спица в колеснице** санда жоктун бири, башы кара буту айрынын бири.

Колесничн/ый, -ая, -ое *уст.* эки дөңгөлөктүү араба...; ~ **ая упряжка** эки дөңгөлөктүү арабага чегилген аттар; ~ **ые бега** эки дөңгөлөктүү арабалардын жарышы.

Колёсн/ый, -ая, -ое дөңгөлөктүү, дөңгөлөк...; ~ **ый трактор** дөңгөлөктүү трактор; ~ **ая мазь** дөңгөлөк майы.

Колесó *ср* 1. дөңгөлөк; ~ **телеги** арабанын дөңгөлөгү; 1. *тех.* дөңгөлөк, бара; алкак; **мельничное** ~ тегирмендин барасы; **зубчатое** ~ тиштүү дөңгөлөк; **рулевое** ~ руль алкагы; **штурвальное** ~ штурвал алкагы; **◇** **грудь колесом** кең көкүрөк; **◇** **пятое колесó в телеге (колеснице)** элдин (адамдын) эң жаманы, кокуйдун бири; **◇** **на колёсах (жить, быть)** күлү додо болбоо, туруктуу бир жерде болбоо, дайыма сапарда болуу; **◇** **вертеться колесом** тынымсыз чар көпөлөк болуу; **как намазаное (несмазанное, неподмазанное) колесó (скрипеть и т.п.)** 1) майланбаган дөңгөлөктөй чыйкылдоо; 2) мойнунан байлаган иттей.

Колесование *ср* *по знач. гл.* колесовать.

Колесовать *сов., несов.* кого байыркы заманда: атайы жасалган дөңгөлөккө байлап, кыйнап өлтүрүү жазасы.

Колёт *м* колет (кээ бир армияларда: чолок, ак формалуу кийим).

Колеть *несов. обл.* 1. аябай үшүү, аябай тоңуу; 2. өлүү, арам өлүү (мал).

Колёчко *ж* *уменьш.* к **кольцо**; **золотое** ~ кичинекей алтын шакек.

Колёя *ж* 1. арабанын изи, дөңгөлөктүн изи; **глубокая** ~ арабанын терең изи; 2. *ж.-д.* колея (темир жолдун эки жак рельсасы); **узкая** ~ тар колея; **широкая** ~ кең колея; 3. *перен.* күндөлүк көнүмүш турмуштун агымы,

тиричилик жолу; **◇** **войти в колею** кадимки күндөлүк тиричилик жолуна түшүү; **◇** **выбиться (выйти) из колеи** көнүмүш жолдон чыгуу, көндүм болгон турмуштан чектөө.

Кóли, коль *союз усл. и прост.* эгер, эгерде, анда, андай болсо; -са; ~ **ты занят, я уйду** эгер сенин колуң бошобосо, анда мен кеттим.

Колибри *м, ж* *нескл.* колибри (Америкада жашоочу кичинекей кооз чымчык).

Кóлики *мн.* (*ед.* **кóлика ж**) тызылдата сайгылашкан оору; ~ **в желудке** аш казанда сайгылашкан оору; **почечные** ~ бөйрөктөгү сайгылашкан оору.

Колит *м* колит (жоон ичегинин сезгениши).

Количествон/ый, -ая, -ое сандык, өлчөмдүк, сан жагынан; ~ **ый анализ** сан жагынан анализ; ~ **ые изменения** сандык өзгөрүүлөр; ~ **ый перевес** сан жагынан көптүк кылуу, сан жагынан ашып түшүү.

Количество/о *ср* 1. сан, өлчөм; ~ **о книг** китептин саны; ~ **о учебных заведений** окуу жайларынын саны; **большое** ~ **о** сандаган; **запланированный размах работы требовал большого** ~ **а рабочих рук** пландаштырылган иштердин арымы көп сандаган жумушчу күчүн талап кылып отурат; **в любом** ~ **е** канчалык өлчөмдө болбосун; **в ограниченном** ~ **е** чектелген санда; 2. *филос.* сан; **переход** ~ **а в качество** сандын сапатка өтүшү.

Кóлка ж *по знач. гл.* **колóть II**; ~ **дров** отун жарыш.

Кóлк/ий I, -ая, -ое (кóлок, -ка, -ко) 1. курч, учтуу, сайып алма; ~ **ие шипы** учтуу тикенектер; 2. *перен.* жандан өткөн; ~ **ий морóз** жандан өткөн суук; 3. *перен.* кекээр, кер какшыктуу жанды кашайткан, кыжырды келтирген; ~ **ий намёк** жанды кашайткан жандоо сөз; ~ **ое замечание** безге сайган какшык (эскертүү).

Кóлк/ий II, -ая, -ое (кóлок, -ка, -ко) морт, жарылышы оңой; ~ **ие дрова** морт, жарылышы оңой отун.

Кóлко нареч. жанды кашайтып, кекээр менен, кер какшыктап.

Кóлкость ж 1. курчтук, өткүрлүк; 2. жанды кашайткан сөз, тилдин заардыгы, кекээрдүүлүк, кер какшыкчылдык.

Коллаборационизм *м* коллаборационизм, чыккынчылык (экинчи дүйнөлүк согушта фашисттер басып алган аймакта фашисттерге кошулуп чыккынчылык кылуучулук).

Коллаборационист *м* коллаборационист, чыккынчы (экинчи дүйнөлүк согушта фашисттер басып алган мамлекеттерде душмандар менен жымдашып, өз ата мекенине чыккынчылык кылган адам).

Коллаборационистск/ий, -ая, -ое коллабо-

рационалисттик, өз ата мекенине чыккынчылык кылуучулук.

Коллапс *м мед.* коллапс (жүрөктүн согушу кескин начарлап, эс учун жоготуп өлүмгө алып келүүчү абал).

Коллег/а *м, ж* коллега (кызмат, кесип жагынан жолдош); **мы с вами ~ и** биз экөөбүз коллегабыз, кесиптешпиз.

Коллегиальность/ь *ж* коллегиялуулук, кеңшип иштеш, биргелешип жетекчилик кылуучулук; **~ ь руководства** жетекчиликтин коллегиялуулугу; **~ ь решения** чечимдин коллегиялуулугу; **принцип ~ и** коллегиялуулуктун принциби.

Коллегиальн/ый, -ая, -ое (коллегиален, -льна, -льно) коллегиялык, кеңшип иштеле турган; **~ ое решение** коллегиялык чечим; **~ ое руководство** коллегиялык жетекчилик, коллегия жолу менен жетекчилик кылуу.

Коллегия *ж* коллегия (1. биргелешип иштөөчү, жетекчилик кылуучу же кеңеш берүүчү органды түзгөн кишилердин тобу; **~ министерства** министрликтин коллегиясы; **редакционная** ~ редакциялык коллегия; **судейская** ~ соттордун коллегиясы; 2. кээ бир кесип адамдарынын бирикмеси; **~ защитников адвокатов** жактоочулардын коллегиясы; 3. *уст.* 18-кылымда Россияда кээ бир борбордук башкаруу органдарынын наамы; **~ иностранных дел** тышкы иштер коллегиясы; 4. *уст.* кээ бир жабык орто жана жогорку окуу жайларынын аталышы).

Колледж *м* колледж (Англия, АКШ жана кээ бир башка өлкөлөрдө: орто же жогорку окуу жайынын аты).

Коллеж коллеж (Франция, Бельгия жана Швейцарияда: орто мектеп).

Коллежск/ий, -ая, -ое коллежский (революциядан мурунку Россияда кээ бир граждандык чиндердин аталышынын курамдык бөлүгү); **~ советник** коллежский кеңешчи; **~ ассессор** коллежский ассессору.

Коллектив *м* коллектив; **~ института** институттун жамааты; **сплочённый** ~ ынтымактуу жамаат.

Коллективизация *ж* коллективдештирүү, коллективдешүү; **~ сельского хозяйства** айыл чарбасын коллективдештирүү.

Коллективизировать *сов., несов. что* коллективдештирүү; **~ сельское хозяйство** айыл чарбасын коллективдештирүү.

Коллективизм *м* коллективизм; **воспитание в духе ~ а** коллективизм духунда (рухунда) тарбиялоо.

Коллективист *м* коллективист, коллективчи (коллективизм тарапкери).

Коллективистическ/ий, -ая, -ое *то же, что коллективистский* 2.

Коллективистка *женск. к* коллективист.

Коллективистский, -ая, -ое 1. коллективисттик; 2. коллективизмге негизделген, коллективизм мүнөзүндөгү; **~ дух** коллективисттик дух.

Коллективност/ь *ж* коллективдүүлүк; **принцип ~ и** коллективдүүлүк принциби.

Коллективно *нареч.* коллективдүү түрдө, коллективдүүлүк менен; **обсудить вопрос ~ маселени** коллективдүү түрдө талкуулоо.

Коллективный, -ая, -ое 1. (*общий, совместный*) коллективдүү, биргелешкен; **~ ое хозяйство** коллективдүү чарба, биргелешкен чарба; **~ ый труд** биргелешкен эмгек; 2. (*основанный на общности*) коллективдик; **~ ый дух** коллективдик дух; **~ ый принцип** коллективдик принцип; 3. (*предназначенный для коллектива*) коллективдик, коллективдүү, коллектив үчүн белгиленген, коллективге арналган; **~ ое снабжение** коллективдик жабдуу.

Коллектор *м* коллектор (1. бир нерсени жыйнап, бөлүштүрүп туруучу мекеме; **библиотечный** ~ китепкана коллектору; 2. тоо тектеринин, топурактын ж.б. үлгүлөрүн жыйноочу адам; 3. *тех.* өзгөрмөлүү токту туруктуу токко айландыруучу генератордун бир бөлүмү; 4. *тех.* түрдүү канал жана түрдүү трубалардан агып келген газ, суу сыяктуулар чогула турган чоң труба же канал; **воздушный** ~ аба коллектору; **~ нефти** нефть коллектору; 5. көчөнүн алдынан кабелдерди же трубаларды алып өтө турган жер астындагы галерея).

Коллекторн/ый, -ая, -ое *тех.* коллектордук, коллектор; **~ ый канал** коллектордук канал; **~ ые пластины** коллектор пластиналары.

Коллекторск/ий, -ая, -ое коллектор..., коллектордук.

Коллекционер *м* коллекционер, коллекциялоочу, коллекция жыйноочу; **профессиональный** ~ профессионал коллекционер.

Коллекционерск/ий, -ая, -ое коллекционерлер..., коллекционерлик.

Коллекционерство *ср* коллекционерлик, коллекциялоо иши.

Коллекционирование *ср по знач. гл.* коллекционировать; **~ значков** значоктордун коллекциясын түзүү, значокторду коллекциялоо (топтоо, чогултуу).

Коллекционировать *сов., несов. что* коллекциялоо, коллекция жыйноо, коллекция түзүү; **~ открытки** открыткаларды коллекциялоо, открыткалардын коллекциясын түзүү.

Коллекционн/ый, -ая, -ое коллекция..., коллекцияланган; **~ ые марки** кол-

лекцияланган (же коллекциялануучу) маркалар.

Коллэкция *ж* коллекция (бир түрдүү нерселердин системага келтирилген жыындысы); ~ **марок** маркалардын коллекциясы; ~ **фарфора** фарфор буюмдардын коллекциясы.

Коллизия *ж* коллизия (карама-каршы кырдаалдардын, сезимдердин же таламдардын кагылышуусу).

Коллодий *м* коллодий (медицина жана фотографияда колдонулуучу илээшме эритинди).

Коллоидн/ый, -ая, -ое коллоиддик, коллоиддер, коллоид...; ~ **ое состояние** коллоиддик абал; ~ **ые свойства** коллоиддик касиеттер; ~ **ий раствор** коллоиддик эритинди; ~ **ая химия** коллоид химия, коллоиддер химиясы.

Коллоиды *мн.* (ед. коллоид *м*) коллоиддер (кристалдашпай турган химиялык зат).

Коллоквиум *м* коллоквиум (окуучулардын, студенттердин билимин такташ жана жогорулатуу үчүн өткөрүлө турган маек); **провести** ~ коллоквиум өткөрүү; **пройти** ~ коллоквиумдан өтүү.

Коло *ср нескл.* коло (түштүк славяндарда кол кармашып алып ырдап, бийлей турган элдик оюн).

Колоб *м нар.-разг.* то же, что колобок.

Колобок *м обл.* көмөч, кичинекей тоголок тооч.

Колобродить *несов. прост.* 1. сенделип басып жүрүү, курулай тентиреп жүрүү; ~ **по дворам** үйдөн үйгө кирип сенделип жүрүү; 2. *перен.* чатышкан ойлор басуу, ой үстүнө сов. ой туулуп кеңирөө; 3. жинденүү, тополоң кылуу, албууттануу.

Коловерть *ж обл.* то же, что коловорот 2.

Коловорот *м* 1. кол бурама, үшкү; 2. *обл.* айлампа, суунун бургуйлап катуу тегерениши.

Коловратки *мн.* (ед. коловратка *ж*) коловратка (өтө майда жандык, булардын ооздорунун айланасында тегеренип турган кирпичтери (муруттары) болот, ошолор аркылуу жүрөт жана тамактанат).

Коловратн/ый, -ая, -ое (коловратен, -на, -но) *уст.* 1. *спец.* тегеренип, буралып турма, тегеренме; ~ **ый насос** тегеренме насос; 2. *перен.* өзгөрүлмө, бир калыпта турбаган; ~ **ая судьба** өзгөрүлмө (опасыз) дүйнө.

Коловращение *ср уст.* улам алмаша берүү, улам өзгөрө берүү, айлампа; ~ **событий** окуялардын улам алмаша бериши, бири бүтсө – бири башталган окуялар.

Колод/а I ж 1. дөңгөч, керткен дөңгөч; **дубовая** ~ а эмен дөңгөч; **рубить мясо на** ~ е

дөңгөчтүн үстүнө этти бырчалоо; 2. *перен.* керткен дөңгөчтөй кыска киши; 3. тегене, аштоо, ноо; **водоёйная** ~ а мал сугарыч аштоо, тегене; **◇ через пень колоду (валить)** жасады аты кылуу, эптеп-септеп ары-бери жасай салуу, жүр нарыга салуу.

Колода II ж бир такта карта (ойноло турган картада); ~ **карт** бир такта карта.

Колодезн/ый, -ая, -ое 1. кудук...; ~ **ая вода** кудук (тун) суусу; 2. *спец.* кудук аркылуу алына турган; ~ **ая добыча нефти** кудук аркылуу нефть алуу.

Колодезь *м уст.* то же, что колодец.

Колодец *м* 1. кудук; 2. *тех.* кудук (нефть, газ, суу чыгаруу үчүн); **кабельный** ~ кабель кудугу; **отстойный** ~ тундуруу кудугу; **смотровой** ~ көзөмөлдөө кудугу (жер астындагы трубаларды, кабелдерди текшерип үчүн жасалган кудук); **шахтный** ~ шахта кудугу.

Колодка/а м 1. кундак, калып; ~ **а рубанка** сүргүчтүн кундагы; 2. *тех.* колодка (тормоздогу жыгач же металл калыбы); **тормозные** ~ и тормоз колодкалары; 3. колодка; **орденская** ~ а орден колодкасы; 4. калып; **надеть на** ~ и калыпка салуу (өтүк ултарганда); 5. *мн.* колодки кишен, күндө, моюнга асма тактай (күнөөкөрдүн); **◇ (все) на одну колодку** жытташып табышкандай; топурагын бир жерден чымчып алгандай; алжаке кызга жалжаке күйөө табылгандай.

Колодник *м уст.* бутуна кишен, башына тактай кийгизилген кылмышкер.

Колодочн/ый, -ая, -ое 1. калып..., күндө...; 2. колодкалуу; ~ **тормоз** колодкалуу тормоз.

Колок I м нар.-разг. жыгач мык, жыгач шиш (дубалга кагыла турган); 2. *муз.* кулак; **скрипичные колки** скрипканын кулактары.

Колок II м нар.-разг. кең талаадагы, саз арасындагы калың карагайдын арасындагы ж.б. топ токой, чоң токой.

Колокол *м* 1. коңгуроо; **ударить (бить) в** ~ а коңгуроо кагуу; 2. *тех.* коңгуроо түрүндөгү нерсе, калпак; 3. *мн.* колокола *муз.* чоң коңгуроолор (кагылуучу музыкалык аспаптар).

Колоколец *м* кичинекей коңгуроо, коңгуроочо.

Колоко́льн/ый I, -ая, -ое коңгуроо...; ~ **ая бронза** коңгуроо колосу; ~ **ый звон** коңгуроонун шаңгыраганы.

Колоко́льн/ый II, -ая, -ое коңгуроо мунарасына ылайыкталган, коңгуроо мунарасы...; ~ **ые часы** коңгуроо мунарасынын сааты.

Колоко́льня *ж* коңгуроо мунарасы (бутканаларда); **◇ отзвонил и с колоко́льни долой прост.** ирет бүттү кылуу (тапшырган ишти);

смотреть (глядеть) со своей колокольни өз билгени боюнча гана баа берүү.

Колокольчик *м* 1. жылаажын, кичинекей коңгуроо; **бренчание** ~ **ов** жылаажындардын шынгыраганы; 1. коңгуроо гүл; **лесной** ~ токой коңгуроо гүлү.

Коломенский: \diamond **коломенская верста;** с **коломенскую версту** *шутл.* дигердин көлөкөсүндөй, укуруктай куркуйган (узун киши жөнүндө).

Колон *м* колон (1. байыркы Римде: чоң жер ээлеринен арендага жер алган дыйкан; 2. Латын Америкасында: кембагал дыйкан, батрак, чайрикер).

Колонат *м ист.* колонат (Рим империясынын доорунда жана орто кылымдарда: дыйкандардын чоң жер ээлерине көз карандылыкта болушу – жерди колондорго ижарага берүү формасы).

Колониализм *м* колониализм.

Колониальн/ый, -ая, -ое 1. колониалдык, колониялык, колония...; ~ **ая политика** колониялык саясат; ~ **ый вопрос** колониалдык маселе; 2. колония болгон; көз каранды болгон; ~ **ые страны** колония болгон өлкөлөр; 3. колониялуу; ~ **ые державы** колониялуу мамлекеттер; 4. *биол.* топ-топ болуп жашаган; ~ **ые коралловые полипы** топ-топ болуп жашаган маржан полиптер; **колониальные войны** колониалдык согуштар (метрополиялык мамлекеттер тарабынан колонияларды басып алып же аларда өз өкмөт башчыларын сактап калыш үчүн жүргүзүлгөн согуштар); **колониальные товары** колониалдык товарлар (көз каранды мамлекеттерден алынып келген: кофе, чай, күрүч сыяктуу товарлар); **колониальная лавка** колониалдык дүкөн (революциядан мурунку Россияда: колониалдык товарлар сатылган дүкөн).

Колонизатор *м* 1. колонизатор; *уст.* колонизатор (ээн жаткан жерди ээлеп алып жашап аткан адам).

Колонизаторск/ий, -ая, -ое колонизатордук; ~ **ая политика** колонизатордук саясат.

Колонизационн/ый, -ая, -ое колонизациялык, колонизация саясатына байланыштуу болгон; ~ **ое движение** колонизациялык кыймыл.

Колонизация *ж* 1. колонизация, колония кылуу; 2. колонизация (ээн жаткан жерди ээлеп, ага колонисттердин жайгашуусу).

Колонизировать *сов., несов.* что колонизацияны иш жүзүнө ашыруу.

Колонист *м* колонист (башка мамлекетте түзүлгөн колонияларда, бөлүнгөн жерлерде жашаган киши).

Колонистка *женск.* к колонист.

Колонистск/ий, -ая, -ое колонисттер...; ~

ое поселение колонисттердин кыштагы, жайгашкан жери.

Колони/я *ж* 1. колония (чет мамлекет тарабынан басылып алынып, анын эзүүсү астында калган жана өз алдынчалыгын жоготкон өлкө же территория); 2. колония (башка мамлекеттен же өлкөлөрдөн көчүп келип орношкон кишилердин кыштагы, шаарчасы); **немецкие** ~ **и в царской России** падышалык Россиядагы немец колониялары; **древнегреческие** ~ **и на Черноморском побережье** Кара деңиз жээгиндеги байыркы грек колониялары; 3. (*общезитие*) колония (кандайдыр бир себеп менен бирге жашаган адамдар); ~ **я глухонемых** дүлөй-дудуктардын колониясы; **исправительно-трудовые** ~ **и эмгек-түзөтүү** колониялары; 4. *колон биол.* колония (топ-топ болуп, бир жерде жашоочу жандыктар); ~ **я кораллов** манжандардын колониясы.

Колонк/а *ж* 1. *уменьш.* к **колонна** 1; 2. тизмек; ~ **а цифр** сандардын колонкасы (тизмеги); 3. *полигр.* колонка; **набор в две** ~ **и** эки колонка кылып терилген; **газетная** ~ **а** газетанын колонкасы; 4. колонка (устун. түркүк, цилиндр сыяктуу жасалган аспап, түзүлүш ж.б.); **бензораздаточная** ~ **а** бензин бөлүштүрүүчү колонка; **буровая** ~ **а** бургалоо колонкасы; **водогрейная** ~ **а** суу ысыткыч колонка; **газовая** ~ **а** газ колонкасы.

Колонков/ый, -ая, -ое колонок..., кызыл күзөн...; колоноктун (кызыл күзөндүн) терисинен тигилген; ~ **ый мех** колоноктун териси; ~ **ая шуба** колоноктун терисинен тигилген тон.

Колонна *ж* 1. колонна, түркүк; **мраморная** ~ мрамор колонна; 2. колонна, түркүк сыяктуу жасалган эстелик; **триумфальная** ~ салтанат колоннасы; 3. колонна, (жүрүш катары); ~ **демонстрантов** демонстрациячылардын колоннасы; **походная** ~ жүрүш колоннасы; ~ **судов** кемелердин колоннасы; **праздничные колонны** майрам колонналары; 4. *тех.* колонна (түркүк сыяктуу курулган нерселер); ~ **буровых штанг** бургулоо штангаларынын колоннасы; **испарительная** ~ буулантуу колоннасы; **отстойная** ~ тундургуч колоннасы; 5. колонна (бир нече автомобиль же тракторлордон түзүлгөн транспорт бөлүгү); 6. *уст.* то же, что **колонка** 2; \diamond **пятая колонна** бешинчи колонна (бир мамлекеттин ичинде башка мамлекеттин тапшырмасы менен бүлдүргүч иш жүргүзүүчү арам ойлуу топ).

Колоннада *ж* колоннада, катар катар түркүктөр, колонналардын катары.

Колонновожатый *м* сап башы, колонна башы (колонна, сап башында бара жаткан киши).

Колонн/ый, -ая, -ое колонналуу, түркүктүү; ~ зал колонналуу зал.

Колонók *м* колонок, кызыл күзөн (1. суусарлар тукумуна кирүүчү сүт эмүүчү жаныбар; 2. ушул жаныбардын баалуу териси).

Колонтитул *м полигр.* колонтитул (китептин ар бир бетинде тексттин үстүнө берилген чыгарманын аты же бөлүгү).

Колонцифра *ж полигр.* колонцифра (китеп, журналдардын ар бир бетинин үстү жагына же асты жагына коюлган катар номери).

Колора́дский: колора́дский жук Колорадо коңузу (зыянкеч коңуз).

Колорату́ра *ж муз.* колоратура (1. үнгө салган музыкалык чыгарманы экилентип, алчылантап кооздоо; 2. үндү жогоркудай кыла алуу ийкемдиги).

Колоратурн/ый, -ая, -ое колоратуралуу; ~ ая **ария** колоратуралуу ария; аялдын кошолонткон бийик үнү; **Колоратурное сопрано** колоратуралуу (кошолонткон) сопрано.

Колорист *м* колорист (1. сүрөт жана мозаика боёкту чебердик менен айкаштыра билген устат; 2. кездемелерге өң-түс берүүчү адис).

Колорит *м* колорит (1. сүрөттө, мозаикада боёктун чебер усталык менен айкаштырылышы; **яркий** ~ жаркын (ачык) колорит; 2. *перен.* бир нерсенин жалпы өзүнө гана мүнөздүү касиети, өзгөчөлүгү; **национальный** ~ улуттук колорит; ~ **эпо́хи** доордун колорити; **передать в карти́не** ~ **го́рной ме́стности** сүрөткө тоолуу жердин колоритин бере алуу).

Колоритно нареч. колориттүү, боёктун өң-түсүн чебер усталык менен айкаштырып; **карти́на напи́сана** ~ боёкторду усталык менен айкаштырып тарткан сүрөт.

Колоритн/ый, -ая, -ое (колоритен, -на, -но) 1. колориттүү, боёктору чеберлик менен айкаштырылган; ~ ая **карти́на** колориттүү картина; 2. кооз; ~ **ый пейза́ж** кооз (келишкен) пейзаж; 3. *перен.* өзүнчө бир алман, сындуу, көзгө чалына турган; ~ ая **фигу́ра** сынга толорлук, келишимдүү мүчө.

Кóлос *м* машак; ~ **пшени́цы** буудайдын машагы; **ветви́стый** ~ бутактуу машак; **спе́лые коло́сья** бышкан (жетилген) машактар.

Коло́сик *м* *уменьш.* к **кóлос**.

Колосист/ый, -ая, -ое машактуу, машагы чоң, машагы дандуу; ~ **ое про́со** машагы чоң таруу.

Колоси́т/ься *несов.* машак байлоо, машак чыгаруу; **пшени́ца** ~ **ся** буудай машак байлоодо.

Колосники́ *мн. (ед. колосни́к м)* 1. колос-

ник (оттун решетки); 2. арасы ачык-ачык сере, кургаткыч сере; ~ **для су́шки** кургаткыч сере; 3. *театр.* колосник (декорацияларды бекитиш жана көтөрүп түшүрүү үчүн шыпка бекитилген панжара, решётка шырыктар).

Колосниковый, -ая, -ое колосник..., колосниктүү.

Колосов/ой, -ая, -ое 1. машактуу; ~ **ые культу́ры** машактуу эгиндер; 2. *в знач. сущ.* **колосовые** *мн.* машактуулар, машактуу эгиндер; **сев** ~ **ых** машактуу эгиндерди айдоо; **уборка** ~ **ых** машактуу эгиндерди жыйноо.

Коло́сс *м* 1. өтө көлөмдүү статуя (айкел), түркүк ж.б.; 2. *перен. высок.* улуу, чыгаан ишмер, залкар (илимде, искусстводо жана башкаларда); ~ **нау́ки** илимдин чыгаан ишмери; **Коло́сс на глиняных нога́х кни́жн.** даңкы жарган менен берекеси жок нерсе; аты бар – заты жок.

Колосса́льн/ый, -ая, -ое аябаган зор, эбегейсиз чоң; ~ **дом** эбегейсиз чоң үй; ~ **успе́х** аябаган зор ийгилик.

Колоти́ть *несов.* 1. *по чему, во что* ургулоо. кагуу, түкүлдөтүү; ~ **в дверь** эшикти түкүлдөтүү; 2. *что* сабоо. кагуу, жанчуу; **колоти́ть лён** зыгырды жанчуу, сабоо; ~ **ковры́** килемди ургулап кагуу; 3. *кого разг.* уруу, тепкилөө. сабоо; 4. *что разг.* уруп сындыруу; ~ **посу́ду** идишти уруп сындыруу; 5. *кого-что разг.* титиретүү, зиркилдөтүү, калтыратуу; **его́ колоти́ла лихора́дка** аны безгек калтыратты, ал безгектен калтырады.

Колотиться *несов.* 1. *разг.* уруглануу, урулуу; **ветви я́блонь колотятся об стéны до́ма** алманын бутактар үй бооруна урулууда; 2. *разг.* дүпүлдөө, согуу, түрсүлдөө, ургулоо; **се́рдце колотится** жүрөк дүпүлдөп жатат, жүрөк түрсүлдөп катуу согуп жатат; 3. *разг. прост.* урунуп-беринүү, жаны төрт чарчы болуу, бөйдөй-чайдай болуу; 4. *страд.* **к колоти́ть** 2.

Колото́вка *ж нар.разг.* 1. ургуч, ийлегич токтокчо (түрдүү формада жыгачтан жасалган, май түшүрүү, камыр ийлөө үчүн колдонула турган аспап); 2. ажаан катын.

Колоту́шка *ж* 1. жыгач токмок; 2. ша-кылдак (кароолчу түнүчүндө шакылдатып жүрө турган жыгач калак); 3. *мн.* **колоту́шки** *прост.* тепки, муштум, таяк.

Кóлог/ый I, -ая, -ое 1. *прич. от* **колоть I**; 2. *прил.* сайыштан, саюудан пайда болгон; ~ ая **ра́на** найза жарасы, найза сайылган жаракат.

Кóлог/ый II, -ая, -ое 1. *прич. от* **колоть II**; 2. *прил.* чагылган, жарылган; ~ **ый са́хар** чагылган кант; ~ **ые дрова́** жарылган отун.

Коло́ть I *несов.* 1. *кого-что* саюу, чанчуу, согуу; ~ **игло́й** ийне менен саюу; ~ **штыко́м** найза менен саюу; 2. *безл. в чём* чанчуу,

сайгылашып ооруу; у меня колет в боку менин капталым сайгылашып ооруп турат; 3. кого-что союу, мууздап союу ~ овец койду союу; 4. перен. кого сөз тийгизүү, сөз менен бетке басуу, каап алуу; ~ прошлым өткөндү айтып жаралуу жерине тийүү; 5. перен. кого жанына батуу, эзүү; его колола одна мысль бир ой анын жанына батты (эзип жиберди); ♦ колоть глаза 1) кому чем көзүнө айтып уяткаруу; 2) көзгө көйгөк болуу, көзгө жат көрүнүү; правда глаза колет посл. чындык чучугуна тийип уялтат; туура сөз тууганга жакпайт.

Колоть II несов. что жаруу, майдалоо, чагуу; ~ дрова отун жаруу; ~ сахар кант чагуу; ~ орехи жаңгак чагуу.

Колотьё, колотьё ср разг. чанчкак, сайгылашуу; ~ в боку белге, үч кошконго чанчкак туруу.

Колоться I несов. 1. чанчылуу, сайылуу; сайып алуу; розы колются роза тикени сайылат; 2. сайышуу, найзалашуу; сайышып урушуу.

Колоться II несов. 1. жарылуу, чагылуу; берёзовые дрова легко колются кайың отун оной жарылат; 2. страд. к колоть II.

Колоша ж тех. колоша (домна мешине, вагранкага бир жолу салына турган руда, флюс жана отун); доменная ~ домна колошасы; коксовая ~ кокс колошасы.

Колошение ср машак байлоо, машак чыгаруу, баш алуу; ~ пшеницы буудайдын баш алышы (машак байлашы).

Колошматить несов. кого прост. уруу, тепкилөө, сабоо, төмпөштөө.

Колошник м тех. колошник (домна мешинин, вагранканын кен, флюс жана отун таштала турган жогорку бөлүгү).

Колошниковый, -ая, -ое тех. колошник...; ~ ое отверстие колошник тешиги; ~ ые газы колошник газдары.

Колпак м 1. калпак; күлө; кыргызский ~ кыргыз калпагы; поварской ~ ашпоздун калпагы; шутовской ~ куудулдун калпагы; 2. калпак; бетонный ~ бетон капкак; металлический ~ металл капкак; ~ для лампы лампанын; 3. прост. кемпай, чолок эс, жарым эс адам; ♦ держать под (стеклянным) колпаком канаттууга кактырбай, тумшуктууга чокутпай багуу, эрке талтаң кылып өстүрүү.

Колпачить несов. прост. кого акмак кылуу, жазгыруу, алдоо, сызга отургузуу.

Колпачок м 1. уменьш. к колпак 1, 2; ~ газовой горелки газ горелкасынын капкакчасы.

Колтун м вет., мед. чыпка жал, түйдөк чач (жылкынын жалы, адамдын чачы чыбаштанып жабышкак болуп ооруган дарт).

Колумбарий м колумбарий (крематорияларда күйдүрүлгөн өлүктүн күлү салынган идиштер сактала турган жай).

Колун м чоң балта (шынаа сыяктуу отун жаргыч балта).

Колупать несов. что прост. тырмалай берүү, чукулай берүү; ~ болячку жараны тырмалап (кашылап) чукулай берүү.

Колупнуть сов. однокр. к колупать.

Колхоз м 1. колхоз (коллективное крестьянское хозяйство советское время); передовой ~ алдыңкы колхоз; 2. разг. (колхозники) колхоздун бардык мүчөлөрү; всем ~ ом вышли на работу бардык колхоз жумушка чыкты.

Колхозник м колхозчу.

Колхозница женск. к колхозник.

Колхозный, -ая, -ое 1. колхоз...; ~ ые поля колхоз талаасы; ~ ый рынок колхоз базары 2. колхозго кирген, колхозчу; ~ ое крестьянство колхоз дыйкандары, колхозчу дыйкандар; 3. колхоздук, бирикме чарбага негизделген колхоз...; ~ ый строй колхоз түзүлүшү; ~ ое производство колхоздук өндүрүш.

Колчан м саадак, саадак капчыгы; ~ для стрел жебе салгыч капчык.

Колчедан м колчедан (күкүрттүү, мышьяктуу ж.б. кошундулардан турган бир канча минералдардын жалпы наамы); железный ~ темир колчеданы; медный ~ жез колчеданы.

Колчеданный, -ая, -ое колчедан...; ~ ые руды колчедан кендери.

Колченогий, -ая, -ое разг. 1. бир буту кыска, аксак, төкөр; 2. бир буту сынган; ~ стул бир буту сынык (же кыска) орундук.

Колыбель ж 1. бешик; деревянная ~ жыгач бешик; 2. перен. кого-чего бешик (бир нерсенин пайда болгон, туулган жайы, жери); ♦ с (от) колыбели бешиктен бели чыккандан бери.

Колыбельный, -ая, -ое 1. бешиктеги, бешик...; ~ ый возраст баланын бешиктеги мезгили; 2. в знач. суц. колыбельная то же, что колыбельная песня; петь ~ ую бешик ырын ырдоо, алдейлөө; ♦ колыбельная песня бешик ыры, алдей-алдейлөө.

Колымага ж 1. уст эски замандагы төрт дөңгөлөктүү, үстү жабык араба; 2. преобр. эскилиги жеткен копол араба же автомашина.

Колыхание ср по знач. гл. колыхать — колыхаться; ~ занавески көшөгөнүн (парданын) желбиреши; ~ трав чөптөрдүн теңселиши; мерное ~ лодки кайыктын акырын калкылдашы.

Колыхать несов. кого-что теңселтүү, калкылдатуу, термелтүү, чайкалуу; вода колыхет лодку суу кайыкты калкылдатууда; ветер колыхет листву шамал жалбыракты термелтүүдө.

Колыхаться *несов.* 1. чайпалуу, чайкалуу, желбирөө, теңселүү; толпа **колышется** калың эл чайкалууда; **трава колышется** чөп теңселүүдө; 2. солкулдоо, силкилдөө; **грудь колышется** көкүрөк солкулдамакта; ~ **от смеха** күлүп атканда солкулдоо.

Колыхнуть *сов.* 1. *однокр.* к **колыхаты**; 2. *то же, что колыхнуться.*

Колыхнуться *сов.* *однокр.* к **колыхаться.**

Кольш/ек *м* *уменьш* к **кол** 1; **деревянные** ~ **ки** жыгач казыкчалар.

Коль *союз см.* **ко́ли**; **◇** **коль скоро** *книжн.* ошондой болсо, эгер.

Кольдкрем *м* **кольдкрем** (бет, кол терилерин жумшарта турган май).

Колье *ср* *нескл.* жипке тизилген асыл таш, шуру, маржан.

Кольнуть *сов.* *однокр.* к **колоть** I, 1, 4.

Кольраби *ж* *нескл.* **кольраби** (өзөгү жоон капустанын бир түрү).

Кольт *м* **кольт** (тапанча же пулемёттун бир түрү).

Кольцевание *ср* *по знач. гл.* **кольцевать**; ~ **птиц** куштарды шакектөө.

Кольцевать *несов.* 1. *кого-что* шакектөө, шакек кийгизүү; ~ **голубей** көгүчкөндөрдү шакектөө; 2. *что с.-х.* шакек кийгизүү (дарактарды зыянкечтерден сактоо үчүн ж.б. сөңгөгүнө шакек кийгизүү же тегерете чайыр менен майлоо); ~ **яблони** алма дарактарды шакектөө (майлоо).

Кольцевидн/ый, **-ая**, **-ое** (кольцевиден, -на, -но) шакек сыяктуу, алка сыяктуу.

Кольцев/ой, **-ая**, **-ое** 1. шакек сыяктуу, алка сыяктуу; 2. айланма, тегеренме; ~ **ая линия метро** метронун айланма линиясы; ~ **ой маршрут** айланма маршрут.

Кольцеобразный, **-ая**, **-ое** (кольцеобразен, -на, -но) *то же, что кольцевидный.*

Кольц/о *ср* 1. тогоо, төнөлүк, алка; ~ **о парашюта** парашюттун төнөлүгү; ~ **о для ключей** ачкычтардын тогоосу; 2. шакек, жүзүк; **золотое** ~ **о** алтын шакек; 3. *мн.* **кольца** спорт алкак, тогоо (аркандарга бекитилген тогоолору бар спорт аспабы); **упражнения на** ~ **ах** төнөлүктө машыгуу; 4. шакекче, чачтын тармалындагы шакекче; ~ **а волос** чач тармалындагы шакекчелер; 5. *в знач. нареч.* **кольцом**, **кольцами** тегерек болуп, тоочтой болуп; **свернуться** ~ **ом** үйрүлүп, тегерек болуп (шакектей тегерек-тегерек болуп) жатуу; **пускать дым** ~ **ами** түтүндү тегерек-тегерек кылып үйлөп чыгаруу; 6. курчоо; **попасть в** ~ **о** курчоодо калуу; ~ **о блокады** блокаданын курчоосу; 7. айланма, тегеренме жол; ~ **о московского метро** Москва метросунун айланма жолу; 8. айланып, тегеренип келүү жолу; **трамвайное** ~ **о** трамвайдын айланып

келме жолу; 9. *тех.* шакек; **поршневое** ~ **о** поршень шакеги; ~ **о шарикоподшипника** шарикоподшипник шакеги; **◇** **сгибаться кольцом**, **гнуть спину в кольцо** үч бүктөлүп жүгүнүү; тизесин кучактоо, аягына жыгылып багынуу.

Кольчат/ый, **-ая**, **-ое** 1. тогоолуу, тогоолордон түзүлгөн; ~ **ая цепь** тогоолордон жасалган чынжыр; 2. муун-муун, муунак-муунак; ~ **ые черви** муунак курттар; ~ **ый шелкопряд** муунак-муунак жибек курту.

Кольчуга *ж* соот, кыяк.

Кольчужн/ый, **-ая**, **-ое** соот..., кыяк... .

Кольч/ий, **-ая**, **-ое** 1. саюучу, сайып алуучу, чагуучу; курч; ~ **ие шипы** сайып алма тикенектер; ~ **ая борода** тикенек сакал, катуу сакал; 2. тикенек, тикенектүү; ~ **ая проволока** тикенектүү зым; 3. тызылдатма, каарыма; ~ **ий ветер** тызылдатма шамал; ~ **ий снег** тызылдатма кар, каарыма кар; ~ **ая боль** тызылдаткан, сайгылаган оору; 4. *перен.* тикирейген, шилиден өткөн; жанга баткан; заардуу; ~ **ая насмешка** жанга баткан шылдын; ~ **ий взгляд** тикирейип (шилиден өткөрө) кароо; 5. тикендүү; ~ **ий боярышник** тикенектүү долоно.

Кольчк/а *ж* 1. *разг.* тикен, тикенек; 2. ийне, шиш, тикенек; ~ **и проволоки** зымдын шиши; ~ **и ежа** кирпичин ийнеси; ~ **и боярышника** долоно тикенеги; 3. тикенектүү чөп.

Кольщ/ий, **-ая**, **-ое** 1. *прич. от* **колоть** I; 2. *прил.* сая турган, сайма; ~ **ее оружие** сайма куралдар (найза, канжар сыяктуу); ~ **ий орган у пчелы** аарынын чагып ала турган (сая турган) органы; 3. *прил.* сайгылаган, сайгылашкан; ~ **ая боль в ухе** кулактын сайгылашкан оорусу, кулактын сайгылашып оорушу.

Коляда *ж* **коляда** (Украинада рождестводо жана жаңы жылда үй-үйлөрдү кыдырып ырдоо каада-салты жана ошондо айтылуучу ыр).

Коляск/а *ж* **коляска** (1. төрт дөңгөлөктүү фаэтон; **двухместная** ~ **а** эки орундуу коляска; **запрячь** ~ **у** колясканы атка чегүү; 2. бөбөктөрдүн арабасы; 3. ылайыкталган арабача; **мотоцикл с** ~ **ой** коляскалуу мотоцикл).

Колясочник *м спорт.* **коляскачы** (мотоцикл жарышында анын жанында отурган спортсмен).

Ком I тоголоктогон нерсе, кесек, гувала; ~ **земли** жумалактаган (кесек) топурак; ~ **снега**; тоголоктогон кар; **◇** **ком в горле** (**стоит**, **застрял** и т.п.); **ком подступил** (**подкатился**) к горлу *то же, что клубок в горле* (*см. клубок*); **свернуться комом** (**в ком**) *то же, что свернуться в клубок* (*см. клубок*).

Ком II предл. от кто; о ~ идёт речь? ким жөнүндө сөз болуп жатат?; **при ~** кимдин жанында; **в ~** кимде, кимден; **в ~ вы не уверены?** сиз кимге ишенбейбиз? сиздин кимден шегиниз бар?

Кома ж мед. кома (эс-учунан тануу).

Команд/а ж 1. команда (оозеки буйрук); **отдавать ~ у** команда, команда берүү; **2. разг.** тапшырма, буйрук, көрсөтмө; **была ~ а всем собраться к девяти утра** эртең мененки саат тогузга бардыгы чогулсун деген буйрук болгон; **3.** командалык, командирлик; **принять ~ у над полком** полк командалыгын (командирлигин) өткөрүп алуу; **4.** команда; **~ а разведчиков** чалгынчылар командасы; **пожарная ~ а** өрт өчүрүүчүлөр командасы; **5.** команда (кемедеги команда); **вызвать ~ у наверх** команданданы үстү жакка чакыруу; **помещения для ~ ы** командага арналган бөлмөлөр; **6. спорт** команда; **футбольная ~ а** футбол командасы; **сборная ~ а** бириккен команда; **7.** топ, түркүм; **детская ~ а** балдар командасы; бир топ бала; **◇ как по команде** команда бергендей, бардыгы тең; баары жапырт; **доложить (донести) по команде воен.** жогорку командирлерге доклад кылуу.

Командарм м (командующий армией) командарм (армия командири).

Командир м 1. командир; **~ полка** полк командири; **~ космического корабля** космостук кораблдин командири; **2.** командир, жетекчи, башчы; **~ ы производства** өндүрүш башчылары; **3. разг.** башкарганды, буйрук бергенди жакшы көргөн адам;

Командирование ср по знач. гл. командировать; **~ на Север Түндүк** жакка командировкага жиберүү.

Командированный, -ая, -ое 1. прич. от командировать; **2. прил.** командировкага барган, командировкада болгон, командировкага жиберилген; **~ сотрудник** командировкага жиберилген кызматкер; **3. в знач. сущ. командированный м, командированная ж** командировкадагы киши.

Командировать сов., несов. кого командировкага жиберүү; **~ на конференцию** конференцияга катышуу үчүн командировкага жиберүү;

Командир/оваться несов. страд. к командировать; **он ~ уется в Новосибирск** ал Новосибирскке командировкага жиберилет.

Командировк/а ж 1. разг. по знач. гл. командировать; **2.** командировка (кызмат милдетине байланыштуу бир жерлерде иштеле турган тапшырма); **получить ~ у** командировка алуу; **вернуться из ~ и** командировкадан келүү; **находиться в ~ е** командировкада болуу; **3. разг.** командировка күбөлүгү; командировканын күбөлүк

кагазы; **выписать ~ у** командировка күбөлүгүн жазып берүү; **предъявить ~ у** командировка күбөлүгүн көрсөтүү.

Командировочн/ый, -ая, -ое командировка...; **~ ые расходы** командировка расходдору (чыгымдар); **2. в знач. сущ. командировочные мн.** командировка акчасы, командировка үчүн берилген акча; **получить ~ ые** командировканын акчасын алуу; **командировочное удостоверение** командировка күбөлүгү (командировкага жиберилгендиги туурасындагы күбөлүк).

Командирский, -ая, -ое командирлер..., командирлик, командир...; **~ опыт** командирлик тажрыйба; **~ танк** командир танкасы; **~ вид** командирлик келбет.

Командирша ж прост. 1. командирдин аялы; **2.** кожоюн, эрин бийлеген, буйруп турганды жакшы көргөн аял.

Командн/ый, -ая, -ое 1. командалык, командалар...; **~ ое первенство** командалык биринчилик; **~ ые соревнования** командалар жарышы (таймашы); **2.** командирлик..., командалык...; **~ должность** командирлик кызмат; **~ ый состав** командалык курам; **3. перен.** жетекчилик кыла турган, башчылык кыла турган; **занять ~ ое положение** башкара турган орунду ээлеп алуу; **◇ командная высота (позиция) воен.** айлана даана көрүнүп турган, душманга үстөм боло турган орун, бийиктик; **командный пункт воен.** командалык пункт; **командный состав 1) воен.** командирлер курамы; **2) перен.** жетекчилер, башкаруучулар, башчылар.

Командование ср 1. по знач. гл. командовать 2; **поручить ~** командалык кылууну тапшыруу, командалыкты тапшыруу; **принять ~** командалыкты кабыл алуу; **2. воен.** командалык; **верховное ~** жогорку командалык; **главное ~** башкы командалык; **~ дивизии** дивизиянын командалыгы.

Командовать несов. 1. команда берүү; **громко ~ катуу** кыйкырып команда берүү; **2. чем** командирлик кылуу, командалык кылуу; **~ батальоном** батальонго командирлик кылуу; **~ парадом** парадга командалык кылуу; **3. перен. кем-чем, над кем-чем разг.** кожоюндук кылуу, башкаруу, бийлик жүргүзүү; **~ в доме** үйдө кожоюндук кылуу, үйдөгүлөрдү кыңк эттирбей бийлөө; **4. над чем спец.** жогору туруу, үстөм болуу, башка пункттардан бийик туруу.

Командор м командор (**1. ист.** рыцарлардын жогорку наамы жана ошол наамды алган адам; **2. спорт.** яхт-клубдун төрагасынын наамы жана ошол наамды ээлеген адам; **3. спорт.** ат, автомобиль, лыжа ж.б. жарыштарына жана экскурсияларына жетекчилик кылуучу адам).

Командорск/ий, -ая, -ое командорлук..., командор...; ~ **ое звание** командорлук наам; ~ **ий пост** командор посту.

Командующий, -ая, -ое 1. *прич. от командовать*; 2. *в знач. сущ. командующий м* командачы; ~ **армией** армиянын командачысы; ~ **флотом** флоттун командачысы.

Комар м чиркей, машаа; **малярыйный** ~ безгек чиркейи; **комар носу (носа)** не подточит погов. эч жылчык таппайсың, эч жеринен кемтик таппайсың, кылча кыйшыгы жок.

Комариный, -ая, -ое чиркей...; ~ **укус** чиркейдин чакканы, чиркей чаккан жер.

Комарник м *разг. то же, что накомарник.*

Коматозн/ый, -ая, -ое *мед.* кома абалындагы, коматоздук; ~ **ое состояние** коматоздук абал, эсенгиреген, эс учунан ажыраган абал.

Комбайн м комбайн; **зерноуборочный** ~ эгин басуучу комбайн; **угольный** ~ таш көмүр казуу комбайны; **хлопкоуборочный** ~ пахта терүүчү комбайн; **самоходный** ~ өзү жүрө турган комбайн.

Комбайнер м комбайнчы, комбайнер.

Комбайнерка *разг. женск. к комбайнер.*

Комбайнерша *прост. женск. к комбайнер.*

Комбайнов/ый, -ая, -ое комбайн...; ~ **ый агрегат** комбайн агрегаты; ~ **ый завод** комбайн заводу; ~ **ая добыча угля** көмүрдү комбайн менен казып алуу.

Комбайностроение *ср* комбайн жасап чыгаруу.

Комбат м комбат 1. (командир батальона) батальон командири; 2. (командир батареи) батарея командири.

Комбижир м (комбинированный жир) комбижир, кошмо май.

Комбикорм м (комбинированный корм) с. х. комбикорм, кошмо тоют (жем).

Комбикормов/ый, -ая, -ое комбикорм...; ~ **ый завод** комбикорм заводу.

Комбинат м комбинат (1. бир-бирине байланыштуу түрдүү өнөр жай ишканаларынын бирикмеси; **металлургический** ~ металлургиялык комбинат; **мясо-молочный** ~ эт-сүт комбинаты; **целлюлозно-бумажный** ~ целлюлоза-кагаз комбинаты; 2. жергиликтүү элди тейлөөчү ишканалардын бирикмеси; ~ **бытового обслуживания** турмуш-тиричилик жактан тейлөө комбинаты; 3. ар түрдүү баскычтагы окуу жайларынын бирикмеси; **учебно-производственный** ~ окуу-өндүрүш комбинаты).

Комбинатор м *разг. шутол., ирон* комбинатор (биринин тебетейин бирине кийгизген, бириникин бирине бутташтырган, ит куйругун түйүштүргөн адам).

Комбинаторн/ый, -ая, -ое комбинатордук (кошундуга негизделген); ~ **анализ** комбинатордук анализ.

Комбинатский, -ая, -ое комбинатка караштуу, комбинат... .

Комбинацион/ый, -ая, -ое 1. комбинацияга негизделген, комбинациялык; ~ **ая таблица** комбинацияга негизделген таблица; 2. *спорт.* комбинациялык, комбинациялуу; ~ **ая игра** комбинациялык оюн.

Комбинация ж 1. комбинация (көбүнчө бир түрдөгү бир нече нерсенин өз ара айкаштырылышы); ~ **красок** боёктордун кошундусу; ~ **цифр** цифралардын комбинациясы; ~ **звук** тыбыштардын комбинациясы; 2. *спорт.* комбинация (бир максатты көздөп айкаштырылган ой-пикир); **сложная** ~ татаал комбинация; **шахматная** ~ шахмат комбинациясы; 3. комбинация, ыкма (көздөгөнүнө жетүү максатында өз ара айкаштырылган амал-айла, ыкма); **ловкая** ~ усталык менен иштелген ыкма; 4. аялдардын ич көйнөгү; **нейлоновая** ~ нейлон ич көйнөк; **♦ комбинация из трёх пальцев** *прост. шутол. то же, что кукиш.*

Комбинё *ср* *нескл. то же, что комбинация* 4.

Комбинезон м комбинезон (шымы менен курткасы бирге кошулуп тигилген жумуш кийими).

Комбинирование *ср* *по знач. гл. комбинировать.*

Комбинированн/ый, -ая, -ое комбинацияланган, өз ара ылайыгына жараша аралаштырылган, бириктирилген, кошулган, кошмо; ~ **корм** кошмо тоют.

Комбинировать *несов.* 1. *что* комбинациялоо, комбинация кылуу, кошунду жасоо; ~ **краски** боёкторду кошуп, башка түрүн жасоо; 2. *разг.* бир максатка жетүү үчүн түрдүү ыкмаларды, айла-амалдарды жасоо; түрдүүчө айкаштырылуу; 3. *спорт.* комбинация түзүү.

Комбинир/оваться *несов.* комбинациялануу, өз ара айкалышып төп келишүү; **эти цвета хороши** ~ уются бул түстөр өз ара жакшы айкалышат; 2. *страд. к комбинировать* 1.

Комбисилос м (комбинированный силос) с. х. комбисилос (комбинацияланган силос).

Комбриг м (командир бригады) комбриг (бригада командири).

Комдив м (командир дивизии) комдив (дивизия командири).

Комедиант м 1. *уст.* актёр; 2. *презр.* арамза, анткорлонгон адам, эки жүздүү.

Комедиантство *ср* арамзалык, анткорлук, эки жүздүүлүк.

Комедийн/ый, -ая, -ое комедиялуу, куудул, күлкүлүү комедия...; ~ **жанр** комедия жанры; ~ **актёр** комедия актёру, күлкүлүү ролду аткаруучу актёр.

Комедиограф *м книжн.* комедиограф, комедия жазуучу драматург; **Мольёр – великий** ~ Мольер – улуу комедиограф.

Комеди/я *ж 1. театр., лит.* комедия; **сатирическая** ~ я сатирикалык комедия; ~ **я в трёх актах** үч көшөгөлүү комедия; **смотреть** ~ ю комедия көрүү; **2. перен.** күлкүлүү, кызык окуя; **3. презр. разг.** күлкү, шылдың; **Тебё ~ я, а мне – трагедия** сага – күлкү, мага – кайгы; **◇ разыгрывать (ломать, играть и т.п.)** комедию арамзалык кылуу, куйтулануу, эки жүздүүлүк кылуу.

Комель *м 1.* дарактын, өсүмдүктүн тамырга жакын бөлүгү; **2.** жыгачтын жоон жагы, дөңгөчтүн жоон жагы.

Комендант *м* комендант (**1.** сепилдеги же чындалган райондогу аскер начальниги; **2.** гарнизондук, кароолдук иштердин туура аткарылышын жана көпчүлүк орундарда аскер адамынын тартибин көзөмөлдөөчү аскер начальниги; ~ **города** шаар коменданты; ~ **лагеря** лагерь коменданты; **3.** спорт жана станцияларда (бекеттерде) аскер адамдарынын, согуш жүктөрүнүн өтүшүн, кыймылын тартипке салып туруучу адам; ~ **станции** станция коменданты; **4.** мекеме ээлеген имараттын же мекеменин карамагындагы үйлөрдүн башкаруучусу; ~ **общежития** жатакананын коменданты; ~ **здания** имараттын коменданты).

Комендантск/ий, -ая, -ое 1. комендант...; ~ **патруль** комендант патрулу; **2. в знач. сущ.** комендантская *ж* комендант тура турган үй, комендатура; **◇ комендантский час** коменданттык саат (көчөлөрдө уруксатсыз жүрүүгө тыюу салынган саат).

Комендатура *ж* комендатура (комендант мекемеси жана ошол мекеме ээлеген имарат); **военная** ~ аскер комендатурасы; ~ **города Бишкек** Бишкек шаарынын комендатурасы.

Комендор *м* комендор (аскер кемесинин замбирекчиси).

Комендорск/ий, -ая, -ое комендорлук, комендор...; ~ **ие обязанности** комендорлук милдеттер.

Комета *ж астр.* комета, куйруктуу жылдыз.

Кометн/ый, -ая, -ое астр. комета...; ~ **ое ядро** комета ядросу.

Коми 1. м, ж нескл. Коми Республикасынын эли жана ошол элдин адамы; **2. в знач. неизм. прил.** коми эли..., коми...; ~ **язык** коми тили.

Комизм *м* комизм, күлкүлүүлүк, күлкүлүү иш, окуя; ~ **положения** абалдын

күлкүлүүлүгү; **склонность к ~ у** күлкүгө, куудулдукка шыктуулук.

Комик *м 1.* комик (күлкүлүү ролдорду аткаруучу актёр); **2. уст.** комедия жазуучу, комедиянын автору; **3. разг.** куудул.

Комикс *м* комикс (тексте кошо берилип, байланыштуу баяндама түзгөн сүрөттөрдүн сериясынан турган жанр, китепче).

Коминтерн *м* (Коммунистический Интернационал) Коминтерн (Коммунисттик Интернационал).

Коминтерновсий, -ая, -ое Коминтерндин, Коминтерн...; ~ **орган печати** Коминтерндин басма органы.

Коми-пермякó *мн. (ед. коми-пермяк м, коми-пермячка ж)* коми-пермяктар, Коми-Пермяк эли жана ушул элдин адамы.

Коми-пермяцкий, -ая, -ое коми-пермяк...; ~ **язык** коми-пермяк тили.

Комиссар *м* комиссар (**1.** СССРде: а) аскер комиссариатынын башчысы; б) 1917–1945-жылдарда эл комиссариаттарына башчылык кылган өкмөт мүчөсү; **народный ~ просвещения** эл агартуу комиссары; в) 1918–1942-жылдардагы айрым мезгилдерде партия жана өкмөттүн аскер бөлүмдөрүндөгү командир менен бирдей жоопкер болгон өкүлү; г) 1935–1942-жылдарда армиянын саясий кызматкерлеринин наамы; **2.** кээ бир мамлекеттерде полициялык функциясын аткарган чиновник).

Комиссариат *м* комиссариат; **◇ народный комиссариат** *ист.* эл комиссариаты (1917-жылдан 1946-жылга чейин азыркы министрликтин ордундагы мамлекет органы); **военный комиссариат** аскер комиссариаты (аскердик кызматка милдеттүүлөрдү аскерге чакыруу жана учётун алуу иштерин жүргүзгөн жергиликтүү аскердик башкаруу органы).

Комиссариатск/ий, -ая, -ое комиссариат...; ~ **работник** комиссариат кызматкери.

Комиссарск/ий, -ая, -ое комиссарлык, комиссар...; ~ **ое звание** комиссарлык наам.

Комиссионер *м* комиссионер, далдалчы (соода иштеринде).

Комиссионерск/ий, -ая, -ое комиссионердик, комиссионер... .

Комиссионка *ж разг. то же, что комисионный магазин (см. комисионный).*

Комиссионн/ый, -ая, -ое 1. комиссиялык, комиссияндук...; комиссия аркылуу болгон; ~ **ые операции** комиссиялык операциялар; ~ **ый договор** комиссиялык келишим; **2.** далдалдык кылуучу, комиссиялык; ~ **ый магазин** комиссиялык дүкөн; **3.** комиссияга тапшырылган; ~ **ый товар** комиссиялык товар; **4. в знач. сущ.** **комиссионные** *мн.* комиссиялык акы; **выплатить ~ ые** комиссиялык акыны төлөө.

Комиссия ж 1. комиссия (атайы тапшырма боюнча түзүлгөн адамдар тобу); **избирательная** ~ шайлоо комиссиясы; **медицинская** ~ медициналык комиссия; **ревизионная** ~ ревизия комиссиясы; 2. комиссия (атайы милдет аткаруучу мамлекеттик орган); **государственная плановая** ~ мамлекеттик пландоо комиссиясы; 3. *уст.* тапшырма милдет; 4. *спец.* комиссия, далдалдык акы, төлөм; 5. *перен. уст.* шутл. азаптуу, оор иш, асан кайгы; **ну и** ~ ! эмне деген азаптуу жорук!

Комиссовать сов., несов. кого разг. комиссиядан өткөрүү (комиссиядан өткөрүп, аскер ишине жарактуулугун же жараксыздыгын аныктоо).

Комитат м комитат (Венгрияда: өтө ири административдик-территориялык бөлүк).

Комитент м комитент (комиссияга, коммиссионерге мал же тапшырма берген адам).

Комитет м комитет (1. шайланма орган; **исполнительный** ~ аткаруу комитети; **местный** ~ жергиликтүү комитет; 2. белгиленген милдетти аткаруучу мамлекеттик башкаруу органы).

Комитетск/ий, -ая, -ое комитет...;

Комитетчик м прост. комитет мүчөсү.

Комическ/ий, -ая, -ое 1. комедияга мүнөздүү, комедиялуу, күлкүлүү, куудулдукка мүнөздүү; комедия...; ~ **ий жанр** комедия жанры; ~ **ая опера** комедиялуу опера; ~ **ая роль** күлкүлүү роль; 2. комиктик, куудулдук; ~ **ое дарование** комиктик, куудулдук шык; 3. күлөрлүк, кызык; ~ **ий случай** күлөрлүк окуя.

Комичность ж күлкүлүүлүк, күлөрлүк.

Комичн/ый, -ая, -ое (комичен, -на, -но) *то же, что комический* 3.

Комкать несов. что 1. тоголоктоп бырыштыруу, ушалап салуу; тугуруктоо; ~ **платок** жоолукту тугуруктап салуу; 2. *перен. разг.* будамайга салуу, будамай салуу; ары-бери будалай салуу; ~ **доклад** докладды будамалай салуу.

Комковатость ж тоголоктошкондук, тоголоктошуп тургандык; ~ **почвы** топурактын тоголоктошуп тургандыгы.

Комковатый, -ая, -ое тоголоктошкон, кесек; ~ **ая почва** тоголоктошкон (кесек) топурак.

Комлев/ый, -ая, -ое түп..., жоон түп...; ~ **ая часть ствола** жыгачтын жоон жагы, түп жагы.

Комментарий м комментарий (1. кандайдыр бир текстке түшүндүрмө берүү; ~ **к докладу** докладга кыскача түшүндүрмө берүү; 2. *чаще мн.* комментарий баяндамалар, аныктамалар, баяндап түшүндүрүп берүү; ~

и к «Манасу» «Манаска» баяндоолорду берүү; ◊ комментарий излишни баяндоолор (түшүндүрүү) берүүнүн кажети жок, өзү эле түшүнүктүү.

Комментатор м комментатор; ~ **по внешнеполитическим вопросам** тышкы саясий маселелер боюнча комментатор; **спортивный** ~ спорт боюнча комментатор.

Комментаторск/ий, -ая, -ое комментатордун, комментатор...; ~ **ая кабина** комментатордун кабинасы.

Комментировать сов., несов. что 1. комментарий берүү, түшүндүрмө берүү; ~ **текст** текстке комментарий берүү; 2. баяндоо, баяндама берүү; ~ **суть доклада** докладдын маңызын баяндап түшүндүрүү; ~ **план работы** иш планын түшүндүрүү.

Коммерсант м коммерсант.

Коммерсантск/ий, -ая, -ое коммерсанттык, коммерсанттар..., коммерсант... .

Коммерция ж коммерция, соода-сатык иши.

Коммерческ/ий, -ая, -ое 1. коммерциялык, соода-сатык..., коммерция...; ~ **ие операции** коммерциялык операциялар; ~ **ое предприятие** коммерциялык ишкана; 2. **коммерциялык** (карточка системасы боюнча элди жабдыган кезде, карточкасыз эле көтөрүңкү баа менен соода кылуу); ~ **ий магазин** коммерциялык дүкөн; ~ **ая цена** коммерциялык баа, көтөрүңкү баа; ◊ **коммерческий банк** соода-сатык банкасы; соода-сатык менен байланыштуу финансы операцияларын алып баруучу банк); **коммерческий директор** коммерциялык директор (ишкана директорунун жабдуу, соода-сатык жана чарба-финансы иштерин алып баруучу орун басары); **коммерческая скорость спец.** коммерциялык ылдамдык (пайдаланууга транспорттун жүрүшүнүн орточо ылдамдыгы); **коммерческий суд уст.** соода-сатык соту (революциядан мурдагы Россияда: соода-сатык жана вексель боюнча иштерди кароочу сот).

Коммивояжёр м коммивояжёр (кандайдыр бир фирманын кыдырып барып келишим түзүүчү, буюмдун үлгүлөрүн көрсөтүүчү ж.б. иштерди жүргүзүүчү соода агенти).

Коммуна ж коммуна (1. мүлк жана эмгекти бириктирүүнүн негизинде түзүлгөн адамдар коллективи; **трудовая** ~ эмгек коммунасы; 2. *уст.* РСФСР түзүлгөн алгачкы жылдарда: кээ бир автономиялык, улуттук-территориялык аймактардын наамы; 3. кээ бир мамлекеттерде: Францияда, Бельгия ж.б. ички иштерин өздөрү башкара турган территория); ◊ **Парижская коммуна** париж коммунасы; **сельскохозяйственная коммуна** айыл чарба коммунасы (Совет бийлигинин

алгачкы жалдарында коллективдешкен кыштак чарбасынын жогорку формасы).

Коммунальн/ый, -ая, -ое 1. коммуналык, коммуналдык; ~ **ые выборы** коммуналык шайлоолор (коммунага мүчөлөр шайлоо); 2. коммуналдык (шаардык чарбага байланыштуу); ~ **ый банк** коммуналдык банк; ~ **ое строительство** коммуналдык курулуш; ~ **ое хозяйство** коммуналдык чарба (турак жайлар, шаар транспорту, водопровод, канализация, газ тармактары ж.б.); ~ **ые услуги** коммуналдык кызмат көрсөтүү; ◊ **коммунальная квартира** коммуналдык квартира (шаар чарбачылыгына караштуу квартира).

Коммунар *м* 1. *ист.* коммунар (Париж коммунасынын катышуучусу); 2. коммунар, коммуна мүчөсү.

Коммунизм *м ист.* коммунизм. 1. социалдык утопизмдин бир түрү; 2. марксизмде: коом өнүгүшүндөгү эң жогорку тепкич; **борьба за победу ~ а** коммунизмдин женип чыгышы үчүн күрөшүү; **строители ~ а** коммунизмди куруучулар; ◊ **военный коммунизм** *ист.* согуштук коммунизм; **научный коммунизм** илимий коммунизм.

Коммуникативн/ый, -ая, -ое *лингв.* коммуникациялык; ~ **ая функция языка** тилдин коммуникациялык функциясы, тилдин коомдо байланыш куралынын милдетин аткаруу функциясы).

Коммуникационн/ый, -ая, -ое *спец.* коммуникациялык байланыш; коммуникация...; ~ **ые линии** коммуникация (байланыш) линиялары.

Коммуникаци/я *ж* 1. коммуникация, байланыш, катнаш, байланыш жолу; **водные ~ и суу жолдору**; **железнодорожные ~ и** темир жол катнашы; **наладить ~ ю** байланыш жолдорун жөнгө салуу; **перерезать ~ и противника** душмандын байланыш жолдорун кесип салуу; 2. *лингв.* коммуникация, байланыш, пикир алышуу.

Коммунист *м* коммунист.

Коммунистическ/ий, -ая, -ое коммунисттик; ~ **ое общество** коммунисттик коом.

Коммунистка *женск. к* коммунист.

Коммутатор *м* коммутатор (1. электр тогун жиберүү, токтотуу жана да анын багытын өзгөртүү үчүн колдонула турган прибор; 2. телефондорду байланыштыра турган атайын прибор; **автоматический** ~ автоматтык коммутатор; **телефонный** ~ телефондук коммутатор; **электронный** ~ электрондук коммутатор).

Коммутаторн/ый, -ая, -ое коммутатордук, коммутатор...; ~ **шнур** коммутатор шнуру.

Коммутационн/ый, -ая, -ое *эл.* коммутациялык, коммутация...; ~ **ая аппаратура**

коммутациялык аппаратура, коммутация аппараттары.

Коммутация *ж эл.* коммутация (коммутатордун жардамы менен электр тогун жиберүү, токтотуу жана да электр тогунун багытын өзгөртүү операциялары); **автоматическая** ~ автоматтык коммутация; **телефонная** ~ телефондук коммутация, телефон коммутациясы.

Коммюникé *ср нескл.* коммюнике (эл аралык мааниси бар маселелер боюнча официалдуу түрдөгү мамлекеттик билдирүү).

Комнат/а бөлмө, комната; **просторная** ~ а кенен бөлмө; **квартира из двух** ~ эки бөлмөлүү квартира; ~ **а отдыха** эс алуу бөлмөсү; ~ **а матери и ребенка** эне жана бала бөлмөсү (вокзалдарда).

Комнатка *ж уменьш. к.* комната.

Комнатн/ый, -ая, -ое 1. бөлмө..., комната...; ~ **ая дверь** бөлмөнүн эшиги (каалгасы); 2. үйдө, бөлмөдө жашай турган, же өстүрүлө турган; ~ **ая собачка** үйдө жашоочу ит, күчүк; ◊ **комнатная температура** үйдүн температурасы.

Комов/ой, -ая, -ое *спец.* бөлтөктүү, тоголок-тошкон, жакшы эзилген; ~ **ая глина** жакшы эзилбеген ылай.

Комод *м* комод (кийим-кече салына турган суурмалуу жапыз шкаф).

Комок *м* тоголок, жумалак, кесек; ~ **глины** тоголок топурак; ~ **бумаги** бырышкан тоголок кагаз; ◊ **комок в горле** (стоит, застрял и т.п.) *то же, что клубок в горле* (см. клубок).

Комол/ый, -ая, -ое токол; ~ **ая коза** токол эчки; ~ **ая коро́ва** токол уй.

Компактность *ж* тыгыздык, жыйнактык; жыйынтыктуулук; ~ **упаковки** упаковканын тыгыз (жыйнактуу) оролгондугу.

Компактн/ый, -ая, -ое (компактен, -на -но) 1. тыгыз, тыгыз топтоштурулган, жыйнактуу; ~ **ая масса** тыгыз масса; 2. *перен.* жыйнактуу, кыскача; ~ **ое изложение** кыскача (жыйнактуу) баяндоо (айтуу).

Компанейский, -ая, -ое 1. *разг.* компанияны (көңүл ачуу отуруштарды) жакшы көргөн, шайыр; ~ **ий парень** шайыр жигит; 2. *уст.* компанияга тийиштүү, тең шериктик; ◊ **на компанейских началах** бардыгына бирдей, баарына тең, бардыгы бирдей катышкан; **вечеринка на компанейских началах** бардыгы бирдей катышкан жыйын-тамаша.

Компани/я *ж* 1. компания, шериктик, отуруш; **весёлая ~ я** шайыр (күүлдөгөн) компания; **поехать на озеро всей ~ ей** көлгө (жоро-жолдош) болуп чогуу баруу; 2. компания, шериктик; **акционерная ~ я** акционерлер компаниясы; ◊ **не компания кто кому** жоро-жолдош эмес, үлпөт боло албайт; за

компанияю, для **компанияи** чогуу (бирге) болгондугубуз үчүн, жолдош болуп чогуу жүргөндүгүбүз үчүн; **водить компанияю с кем** нампай болуу, жоролош болуу, жолдош болуп жүрүү; **поддержать компанияю** үлпөткө кошулуп отуруу; жородо жакшы, көңүлдүү отуруу.

Компаньон *м* 1. компаньон, жолдош, шерик, нампай; **найти ~ ов** для культпохода маданий жүрүш үчүн шерик кишилерли табуу керек; 2. компаньон, шерик (соода же өнөр жай компаниясынын мүчөсү).

Компаньонка *ж* 1. разг. женск. к компаньон; 2. уст. көңүл ачтырар аял.

Компартия *ж* (коммунистическая партия) компартия, коммунисттик партия, коммунисттер партиясы.

Компас *м* компас; кыбыланаама (эски); ~ **магнитный** магниттүү компас; **идти по ~ у** компас боюнча жүрүү, компаска карап жүрүү.

Компасн/ый, -ая, -ое компас...; ~ **ая стрелка** компас жебеси; ~ **ый курс судна** кеменин компаска карап бет алышы (жүрүшү).

Компенсатор *м* компенсатор (кандайдыр бир механизмдин иштешин нормалдуу абалда кармап тура турган прибор); **магнитный** ~ магниттүү компенсатор; **автоматический** ~ автоматтык компенсатор; **фазовый** ~ фаза компенсатору.

Компенсационн/ый, -ая, -ое 1. ордуна төлөнө турган, өтөлгөгө бере турган, компенсация...; ~ **ая сумма** компенсация суммасы; 2. *тех.* компенсациялоочу; ~ **ый маятник** компенсациялоочу маятник, компенсация маятниги; ~ **ая обмотка** компенсациялоочу оромо, компенсация оромосу.

Компенсация *ж* 1. компенсация, өтөлгө, ордуна төлөнүүчү акы, өтөлгө акы; ~ **за неиспользованный отпуск** пайдаланбаган отпуск үчүн компенсация (өтөлгө акы); ~ **убытков** тарткан зыяндардын өтөлгөсүн (эсесин) төлөө; 2. *мед.* компенсация, компенсациялануу (оорудан бузулган организмдин орду толуу); ~ **порока сердца** жүрөк илдетинин компенсацияланышы; 3. *тех.* компенсация, компенсациялоо, компенсациялануу (механизмдин так иштешине жолтоо болгон абалды оңдоо); ~ **компаса** компастын компенсацияланышы.

Компенсированн/ый, -ая, -ое 1. *прич.* от компенсировать; 2. *прил. мед.* компенсацияланган, бир топ ордуна келген; ~ **порок сердца** компенсацияланган жүрөк илдети.

Компенсировать *сов., несов.* что 1. компенсация болуу, өтөлгө акы төлөнүү, ордун толтуруу; ~ **расходы** чыгымдардын ордун толтуруу; ~ **убытки** зыяндардын ордун толтуруу; 2. *спец.* компенсациялоо, ордун толтуруу, орду толуу, теңелүү.

Компенсироваться 1. *сов., несов.* компенсациялануу, орду толуу, өтөлгөсү кайтуу; 2. *несов. страд.* к компенсировать.

Компетентность *ж* компетенттүүлүк (билими, билгендиги ж.б. жагынан толук ылайыктуулук, терең билимдүүлүк, ар бир нерседен толук кабардарлык); ~ **суждений** ой жүгүртүүнүн негиздүүлүгү.

Компетентн/ый, -ая, -ое (компетентен, -на, -но) 1. компетенттүү (керектүү маалыматка ээ, керектүү нерседен толук маалымдатуу, ылайыктуу); ~ **ый учёный** компетенттүү окумуштуу; ~ **ые круги** компетенттүү (билимдүү, түшүнүгү мол) адамдар; 2. негиздүү, эске аларлык; ~ **ое мнение** негиздүү (көңүлгө коңорлук) пикир; 3. компетентциялуу, компетенттүү, кабардар; **комиссия в этом вопросе не ~ а** бул маселеде комиссия анчалык компетенттүү эмес (колунан келбейт); **передать дело в ~ ую организацию** ишти компетенттүү (түшүнүп чече ала турган) уюмга жибереш керек.

Компетенци/я *ж* 1. компетенция (кандайдыр бир иштен толук кабары бар болуу); **эти проблемы вне моей ~ и** бул маселелер менин компетенцияма кирбейт; бул чечиле турган иштер менин колумдан келбейт; 2. компетенция, укук, ыктыяр, тийиштүүлүк; **приём и увольнение входят в ~ ю директора** ишке алуу жана иштен бошотуу директордун компетенциясына кирет (директордун ыктыярында).

Компилирование *ср по знач.* гл. **компилировать**; **компиляция** 1.

Компилятивность *ж* компиляциялык, башкалардан кураштыргандык.

Компилятивн/ый, -ая, -ое (компилятивен, -на, -но) компиляция кылынган, башкалардан улуп-жулуп алган, бирөөлөрдүн чыгармаларынан алып кураштырган; ~ **ая статья** башкалардан уурдап кураштырылган макала; ~ **ый характер диссертации** диссертация башкалардан улуп-жулуп кураштырып жазылган түрү бар.

Компилятор *м* компилятор (башкалардын эмгегинен кураштырып эмгек жазуучу адам).

Компиляци/я *ж* 1. компиляция (башкалардын чыгармаларынан улуп-жулуп эмгек жазуу); **заниматься ~ ей** башкалардын эмгегинен алып чыгарма жазуу; 2. компиляция (бирөөлөрдүн эмгегинен кураштырылып жазылган эмгек).

Комплекс *м* комплекс (нерселердин, кубулуштардын, окуялардын айкалышкан жыйындысы); **архитектурный** ~ архитектура комплекси; **спортивный** ~ спорттук комплекс; ~ **физкультурных упражнений** дене тарбия көнүгүүлөрүнүн комплекси.

Комплексность *ж* комплекстүүлүк, айка-

лышкан бирдик; ~ **исследований** изилдөөнүн комплекстүүлүгү.

Комплексн/ый, -ая, -ое комплекстүү, өз ара айкалыштырылып бириктирилген; ~ **ое изучение вопроса** маселени комплекстүү түрдө изилдөө; ~ **ая механизация** комплекстүү (айкалыштырылган) механизация; ~ **ая экспедиция** комплекстүү экспедиция; **♦ комплексная бригада** комплекстүү бригада (бири-бирине байланыштуу түрдүү кесиптеги кишилерден түзүлгөн бригада).

Комплект *м* комплект (1. бир бүтүн жасоо үчүн зарыл болгон нерселердин толук жыйнагы; ~ **запасных частей** запас бөлүктөрдүн комплекти; ~ **учебников** окуу куралдарынын комплекти; 2. толук штат; **Комплект учащихся** **состоял из ста двадцати воспитанников** (Григорович) Окуучулардын комплекти бир жүз жыйырма окуучудан түзүлгөн эле).

Комплектность *ж* комплекстүүлүк (зарыл нерселердин толук жыйнагы).

Комплектование *ср по знач. гл.* комплектовать; ~ **библиотеки** китепкананын комплектөө (керектүү китептер менен толуктоо); **заниматься** ~ *м* комплектөө иштерин жүргүзүү.

Комплектовать *несов.* 1. комплектөө, чогултуп толуктоо, толуктап жабдуу; ~ **коллекцию** коллекцияны комплектөө; 2. комплектөө, толуктоо, кемин толтуруу; ~ **класс** классты толуктоо, кемин толтуруу (окуучулардын санын штатка ылайыктап толтуруу).

Комплектоваться *несов.* 1. комплектелүү, штатта көрсөтүлгөндөй толукталуу; 2. страд. *к* комплектовать.

Комплектовка *ж спец. то же, что комплектование.*

Комплетовочн/ый, -ая, -ое спец. комплектөөгө...; комплектөө менен байланыштуу болгон, комплектөөчү.

Комплекция *ж* комплекция, дене түзүлүшү, тулку-бою, кебетеси.

Комплимент *м* кошомат сөз, көшө-көрлөнгөн сөз, жактырып коштогон сөз.

Комплиментчик *м разг.* кошоматчы, жасакер, көшөкөр.

Комплот *м книжн.* куйтулук, бузукулук, арага от салуучулук.

Композитор *м* композитор; **известный** ~ белгилүү композитор.

Композиторск/ий, -ая, -ое композиторлук, композитор...; ~ **ая деятельность** композиторлук иш; ~ **ий талант** композиторлук талант (шык, идирек).

Композиционн/ый, -ая, -ое композиция...; композициялык.

Композици/я *ж* композиция (1. адабий

чыгарманын, искусство чыгармасынын бирдиктүү курулушу; ~ **я повести** повесттин композициясы; ~ **я картины** сүрөттүн, картинанын композициясы; 2. *муз.* музыка чыгармасы, анын белгилүү бир тартипте курулушу; (**Лемм**) **снова сыграл свою чудесную** ~ **ю** (Тургенев) Лемм өзүнүн ажайып композициясын дагы аткарды; 3. адабият жана музыка чыгармаларынан айкалыштырылган мазмун; **литературно-музыкальная** ~ **я** адабий-музыкалык композиция; 4. *муз.* музыкалык чыгармаларды түзүүнүн теориясы; **класс** ~ **и** композиция классы; 5. *уст.* түрдүү металлдардын эритинди куймасы).

Компонент *м книжн.* (составдык бөлүк); ~ **ы топлива** отундун компоненттери (курамындагы заттар); ~ **ы сложного слова** татаал сөздөрдүн компоненти (кандай сөздөрдөн курулганы).

Компоновать *несов.* **что** айрым бөлүктөрдөн кураштыруу, бири-бирине эптештирүү, чогултуп бир бүтүн кылуу.

Компоновка *ж* 1. *по знач. гл.* компоновать; ~ **номера журнала** журналдын санын компоновка кылуу (материалдардын орундарына жайлаштыруу); 2. компоновка түзүү, жайлаштыруу, орду-ордуна коюу; **удачная** ~ **материала** материалдарды жакшы жайгаштыруу.

Компост *м с.-х.* компост (топурак менен ар түрдүү чириндилер аралаштырылган жер семирткич).

Компостер *м* компостер (билет, чек жана ушуга окшогондорго тешик жасай турган аспап).

Компостировать *несов.* **что** компостерлөө, тешип белги уруу; ~ **билет** билетти компостерлөө (тешип белги уруу).

Компостн/ый, -ая, -ое компост...; ~ **ые удобрения** компост семирткичтер; ~ **ая яма** компост чункуру.

Компот *м* компот ~ **из слив** кара өрүктөн жасалган компот.

Компрадор *м* компрадор (чет эл капиталы менен жергиликтүү базар ортосунда соода жүргүзүүчү жергиликтүү ири соодагер).

Компрадорск/ий, -ая, -ое компрадор..., компрадорлук; ~ **ий капитал** компрадорлор капиталы.

Компресс *м* компресс (сууга же дары кошулган сууга чыланып, ооруган денеге таңылуучу, басылуучу чүпүрөк); **согревающий** ~ жылытып ысыта турган компресс; **холодный** ~ муздак компресс; **поставить** ~ компресс коюу.

Компрессия *ж тех.* компрессия (кыймылдаткычтын цилиндрина абаны, газды же күйүүчү кошундуну кысуу).

Компрéссн/ый, -ая, -ое компресс...; ~ **ая бумага** компресс кагаз.

Компрéссор *м тех.* компрессор (аба, буу, газ сыяктууларды кысыш үчүн колдонулуучу машина); **воздúшный** ~ аба компрессору; **газовый** ~ газ компрессору; **паровой** ~ буу компрессору.

Компрéссорн/ый, -ая, -ое компрессордук, компрессор...; ~ **ая установка** компрессордук курулма.

Компрометáция *ж* абийрин кетируу, беделин түшүрүү, жаманатты кылуу.

Компрометирование *ср то же, что компрометация.*

Компрометировать *несов. кого* абийрин төгүү, беделин түшүрүү; жаманатты кылуу; **себя в чьих-л. глазах** башкалардын (элдин) алдында өз абийрин түшүрүү; ~ **товарища** жолдошунун абийрин түшүрүү.

Компромисс *м* өз ара ынтымакка келүү, өз ара келишүү, өз ара макулдукка жетишүү; **идти на** ~ өз ара келишүү;

Компромиссн/ый, -ая, -ое өз ара келишкен, өз ара келишүүгө алпаруучу; ~ **ое решение** өз ара келишип кабыл алган чечим.

Компьютер *м* компьютер.

Комсомол *м* (коммунистический союз молодёжи) комсомол (СССРдеги жаштардын коммунисттик союзу).

Комсомолец *м* комсомолец, комсомол, комсомол мүчөсү.

Комсомолия *ж* собир. *разг.* комсомолдор; **заводская** ~ завод комсомолдору.

Комсомолка *женск. к* комсомолец.

Комсомольск/ий, -ая, -ое комсомолдор, комсомол...; комсомолдук; ~ **ий билет** комсомол билетти; ~ **ая организация** комсомол уюму; ~ **ое собрание** комсомол чогулушу.

Комсомольско-молодёжн/ый, -ая, -ое комсомол-жаштар; ~ **ая бригада** комсомол-жаштар бригадасы.

Комсóрг *м* (комсомольский организатор) комсорг (комсомол уюштуруучусу).

Комсостáв *м* (командный состав) комсостав (командирлер курамы); ~ **полка** полк командалык курамы.

Кому́ дат. от кто; ~ принадлежит эта книга? бу китеп кимдики? **к ~ обращаться по данному вопросу** бу маселе боюнча кимге кайрылыш керек? ~ **данó мно́го, с то́го и мно́го спрашивается** кимге көбүрөөк укук берилген болсо, ошондон көбүрөөк талап кылынат.

Комфóрт *м* комфорт (мамыраган жыргал турмуш, толук ыңгайлуулук); **жить в ~ е** жыргап, мамырап жашоо.

Комфортабельн/ый, -ая, -ое (комфорта-

белен, -льна, -льно) комфорттуу, жыргалдуу, мамыраган, жанга жайлуу, жанды тынч алдыра турган; ~ **ая мебель** жайлуу, сонун мебель.

Комфóртн/ый, -ая, -ое (комфортен, -на, -но) *уст. то же, что комфортабельный.*

Кон *м* 1. чек сызык (оюн аянттындагы оюндун өтө турган чек сызыгы); 2. кон (кумар ойунда акча коюла турган орун); **поставить деньги на** ~ акчаны конго коюу; 3. оюндун бир саамы, оюндун бир жолу ойнолушу; **сыграть два ~ а** эки саам ойноо, эки жолу ойноо; **♦ ставить на кон** 1) күрөөгө коюу, кумарга акча тигүү; 2) тобокел кылуу; **на кону (стоять, быть и т.д.)** же өлөм, же калдым деп тобокелге бел байлоо.

Конáться *несов. нар.разг.* таяк тутамдоо (эки тараптын бири таякты экинчи тараптын адамына ыргытып берет. Ошол тутамдалган жерден жогору улам бири тутамдайт, ким башына мурун чыкса, ошол тарап оюнду баштайт).

Конвéйер *м тех.* конвейер (үзгүлтүксүз бирден бирге өткөрүп туруу); **забойный** ~ забой конвейери; **ленточный** ~ тасмалуу конвейер; **погрузочный** ~ жүктөө конвейери; **работать на** ~ **е** конвейерде иштөө; **работа идёт (как) по ~ у перен.** иш токтоосуз, үзгүлтүксүз жүрүп жатат.

Конвéйерн/ый, -ая, -ое конвейердүү, конвейер...; ~ **ая система** конвейердүү система; ~ **ая линия** конвейер линиясы.

Конвекциóнн/ый, -ая, -ое конвекция..., конвекцияга негизделген, конвекциялык.

Конвéкция *ж* конвекция (1. *физ.* ысыктык же электр зарядынын агым чөйрөсү менен кошо таркалышы; 2. *гидр.* деңиз жана океандардын үстүнкү катмары менен астынкы катмарынын алмашып турушу; 3. *метеор.* атмосферада абанын жогорку катмары менен төмөнкү катмарынын алмашып турушу).

Конвéнт *м* конвент (кээ бир мамлекеттерде: шайлап коюла турган өзгөчө укукка ээ, полномочиелүү мамлекет органы); **♦ национальный конвэнт** улуттук конвент (Францияда 1792–1795-жылдардагы шайланма жогорку мамлекет органы).

Конвенциóнн/ый, -ая, -ое конвенция негизинде белгиленген; ~ **тариф** конвенция негизинде белгиленген тариф.

Конвэнци/я *ж* конвенция (атайы бир маселе жөнүндө мамлекеттер ортосунда түзүлгөн келишим); **Женéвская ~ я по охране авторских прав** автордук укукту коргоо боюнча Женевада түзүлгөн конвенция; **заключить ~ ю** конвенция түзүү.

Конвергéнция *ж* конвергенция (1. *спец.*

бири-бирине багыныштуу болбогон көрүнүштөрдүн кандайдыр бир белгилери окшошуп калуу; ~ *гласных лингв.* үндүү тыбыштардын конвергенциясы; **2. биол.** түрдүү организмде окшош шарттарда жашоонун натыйжасында окшош белгилердин пайда болушу; **3. мед.** көздөрдүн огу бир нокотту караганда кездешип калышы).

Конверсионн/ый, -ая, -ое конверсияланган, шарты өзгөргөн; ~ *заём* конверсияланган *заём* (шарты өзгөрүлгөн *заём*).

Конверсия ж эк. конверсия, конверсиялоо, өзгөрүш; ~ *займа* *заёмду* конверсиялоо.

Конвэрт м **1.** конверт; ~ с *маркой* маркалуу конверт; *вложить письмо в* ~ катты конвертке салуу; **2.** конверт (конвертке окшоштуруп тигилген бөбөктүн жуурканы).

Конвэрттер м тех. конвертер (эритилген чоюн аркылуу аба өткөрүп болот пайда кыла турган металлургиялык агрегат).

Конвэрттерн/ый, -ая, -ое конвертерде жасала турган, конвертерде боло турган, конвертер...; ~ *ая сталь* конвертер болоту.

Конвертировать сов., несов. что фин. конверсиялоо, конверсия кылуу, шарттарын өзгөртүү; ~ *заём* *заёмдуу* конверсиялоо.

Конвэртн/ый, -ая, -ое конверт жасалуучу, конверт...; ~ *ая бумага* конверт кагазы, конверт жасалуучу кагаз.

Конвоир м конвоир (**1.** качырбай же кайтарып баруучу адам; **2.** кайтарып, көзөмөлдөп баруучу кеме же самолёт).

Конвоирование ср по знач. гл. конвоировать; ~ *плённых* колго түшкөндөрдү (туткундарды) кайтарып баруу.

Конвоировать несов. кого-что кайтарып, күзөтүп баруу; ~ *арестованного* камактагыларды кайтарып баруу; ~ *караван судов* кемелер кербенин кайтарып (күзөтүп) баруу.

Конво́й м конвой (**1.** кайтарып баруучу сакчылар отряды; *взять под* ~ *й* кайтаруучулардын көзөмөлүнө алуу; *идти под* ~ *ем* конвой менен айдалып баруу; сакчылар кайтарып баруу; **2.** кайтарып, коруп баруучу кемелер же самолёттор тобу; *идти в составе* ~ *я* конвой курамында баруу).

Конво́йн/ый, -ая, -ое **1.** конвойлук, сакчылык кылуучу, конвой...; ~ *ая служба* конвойлук кызмат; **2. в знач. суц. конво́йный м то же, что конвоир** **1.**

Конвульсивный, -ая, -ое (конвульсивен, -на, -но) *то же, что судорожный*.

Конву́льсия ж то же, что судорога.

Конгениальн/ый, -ая, -ое (конгениален, -льна, -льно) конгениал (ой, шык, талант жагынан окшош, бирдей топ); ~ *оригиналу* *перевод* оригиналга, түп нускага бардык жагынан төп котормо.

Конгломерат м конгломерат (**1.** бири-бири менен ыпташкан ар түрдүү кошунду; **2. геол.** ар түрдүү тоо тектеринин катуу чокмороктошкон тунмасы).

Конгломерант/ый, -ая, -ое геол. конгломеранттык, конгломеранттан пайда болгон, конгломерат...; ~ *пласт* конгломеранттык катмар.

Конголёзцы мн. (ед. конголёзец, м, конголезка ж) конголуктар, Конго эли.

Конгрэсс м конгресс (**1.** саясий, илимий же коомдук уюмдардын эл аралык съезди, кенешмеси; **Всемирный** ~ *сторонников мира* тынчтыкты жактоочулардын бүткүл дүйнөлүк конгресси; **2.** Америка Кошмо Штаттарында жана Латын Америкасынын көпчүлүк мамлекеттеринде: парламент; *депутат* ~ *а* конгресстин депутаты.

Конгрессмэн м конгрессмен, конгресс мүчөсү.

Конгруэнтн/ый, -ая, -ое (конгруэнтен, -на, -но) *мат.* конгруэнттүү, конгруэнт... (үстүнө койгондо астындагы менен бап келген геометриялык фигуралар жөнүндө); ~ *ые* *фигуры* конгруэнт фигуралар.

Кондачок: с *кондачка прост.* аки-чүкүсүн билбестен эле, эмне экенин билбестен эле; *решать дело с кондачка* аркы-беркисин билбестен эле иштей салуу; *сделать что-л. с кондачка* сураштырбастан, ойлоп отурбастан иш кылуу.

Конденсат м спец. конденсат (газды же бууну конденсациялоодон пайда болгон суюктук).

Конденсатор м конденсатор (**1.** электр жыйнай турган аспап; **2.** бууну суутуп суюктукка айландыра турган, конденсат чогулта турган аспап).

Конденсаторн/ый, -ая, -ое конденсатор...; ~ *ое* *масло* конденсатор майы.

Конденсационн/ый, -ая, -ое спец. **1.** конденсациялоочу, конденсация...; **2.** конденсацияланган, конденсация жолу менен пайда болгон; ~ *ая вода* конденсацияланган суу.

Конденсация ж спец. по знач. гл. конденсировать — конденсироваться; ~ *энергии* энергиянын чогулушу, энергиянын топтолушу; ~ *пара* буунун конденсацияланышы, буунун сууга айланышы.

Конденсирование ср спец. то же, что конденса́ция.

Конденсировать сов., несов. что спец. **1.** конденсациялоо, жыйноо, топтоо, чогултуу; ~ *энергию* энергияны топтоо, чогултуу; **2.** конденсациялоо (суюк абалга келтирүү, конденсатка айландыруу); ~ *газы* газдарды суюк абалга келтирүү.

Конденсироваться спец. **1. сов., несов.** конденсациялануу, топтолуу, чогулуу,

жыйылуу; **2. сов., несов.** конденсациялануу, суюк абалга келтирүү, конденсатка айлануу); **3. несов. страд. к конденсировать.**

Кондитер *м* кондитер (**1.** торт, конфет, пирожное сыяктуу таттуу азыктарды жасоочу; **2. уст.** кондитер дүкөнүнүн ээси).

Кондитерск/ий, -ая, -ое 1. кондитер...; ~ **ая фабрика** кондитер (таттуу тамакчыгаруу) фабрикасы; ~ **ий магазин** кондитер дүкөнү; ~ **ие изделия** кондитер азыктары; **2. в знач. сущ. кондитерская ж** таттуу азыктар сатылуучу дүкөн.

Кондиционер *м* кондиционер (имараттарда абаны кондициялап (нормасына келтирүүчү) туруучу аппарат).

Кондиционирование *ср по знач. гл. кондиционировать*; ~ **воздуха** (имараттарда) абаны кондициялоо нормасына келтирүү.

Кондиционировать *сов., несов.* кондициялоо, кондицияга (белгилүү шарттарга, талаптарга) ылайыкташтыруу, нормага келтирүү.

Кондиционн/ый, -ая, -ое кондицияга ылайык келген, кондицияланган, кондициялуу; ~ **ое зерно** кондицияланган эгин; ~ **ый товар** кондициялуу товар, кондицияга ылайык келген товар.

Кондици/я ж кондиция (**1. спец.** товардын же башка бир нерсенин белгилүү сапатка же нормага ылайык келиши; ~ **я свёклы** кызылчанын кондициясы, кызылча үчүн белгиленген кондиция; **товары ниже** ~ **й** кондициялык сапаты төмөн товарлар; **2. уст.** жалпы шарт, келишимдин шарттары; **3. мн. кондиции** *уст.* бирөөнүн үйүнө барып окутуучулук кылуу; **уехать на** ~ **и в деревню** кыштакка барып убактылуу мугалимдик кылуу).

Кондов/ый, -ая, -ое нар.-разг. 1. бутагы аз, денеси катуу жыгач, дарак; ~ **ый лес** катуу жыгачтуу токой; **2. перен. разг. уст.** эчаккы, байыркы, эчактан берки; ~ **ое купечество** эчактан берки соодагерлер; ~ **ые земельные угодья** эзелден берки жерлер.

Кондоминиум *м* кондоминиум (**1.** бир территориянын бир нече мамлекет тарабынан башкарылышы; **2.** тургундар тарабынан менчик үйүн биригип тейлөө).

Кондор *м* кондор (Түштүк Америкада жашаган чоң таз жорунун бир түрү).

Кондотьер *м* кондотьер (**1.** орто кылымдарда Италияда жалданма аскердин башчысы; **2. перен.** акча үчүн кандай ишке жумшаса да бара берчү адам).

Кондрашка: \diamond **кондрашка хватил** (стукнул, пришиб и т.п.) *прост.* талма ооруга жолугуу, талмалуу болуп калуу.

Конduit *м* конduit (революциядан мурунку Россияда: окуучулардын жүрүм-

туруму жазылып туруучу дептер, журнал).

Кондуктор *м* кондуктор (**1.** жүргүнчүлөр транспортунда билет сатуучу, же жолоочулардын билеттерин текшерүүчү, тартип жагын көзөмөлдөөчү кызматчы; ~ **автобуса** автобус кондуктору; **железнодорожный** ~ темир жол кондуктору; **2. тех.** станоктордо иштелип жаткан буюмдар менен туура эп келишин текшерүүчү тетик).

Кондуктор *м* кондуктор (революциядан мурунку Россия флотунда: унтер-офицердин наамы жана ошол наамдагы унтер-офицер).

Кондукторн/ый, -ая, -ое *тех.* кондуктордун жардамы менен жасала турган, кондуктор..., кондукторлуу.

Кондукторск/ий, -ая, -ое кондукторлук, кондукторлор, кондуктор...; ~ **ая бригада** кондукторлор бригадасы.

Кондукторша *женск. к кондуктор 1.*

Коне... коневодство, конезавод сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Коневод *м* жылкы багуучулук менен кесип кылган адам.

Коневодство *ср* жылкы асыроочулук, жылкы өстүрүүчүлүк.

Коневодческ/ий, -ая, -ое жылкы өстүрүүчү, жылкы...; ~ **ое хозяйство** жылкы өстүрүүчү чарба.

Конезавод *м то же, что конный завод (см. конный).*

Конёк I *м 1. уменьш.-ласк. к конь 1; 2. перен.* бирөөнүн ардактаган, аздек көргөн нерсеси; **его** ~ — **живопись** анын аздектегени — сүрөтчүлүк; **3. үйдүн** чатырынын кыры, ошол кырына коюлган устундун эки башындагы аттын башына окшотуп жасалган кооздук; \diamond **морской конёк** кебетеси аттын башына окшогон деңиз балыгы; \diamond **сесть на своего (любимого) конька**; **оседлать своего конька** өзүнүн сүйгөн темасынан кеп салуу, адат болгон эле кебине киришүү.

Конёк II *м см. коньки.*

Конематка *ж* бээ; **породистая** ~ асыл тукум бээ.

Конесовхоз *м (конное хозяйство)* жылкы чарбасы, жылкы өстүрүүчү чарба.

Конферма *ж (конная ферма)* жылкы фермасы.

Кон/ец *м 1.* акыры, аягы, башы, учу, бүткөн жери; ~ **ец палки** таяктын учу; ~ **ец дороги** жолдун аягы; **с этого** ~ **ца улицы на тот** ~ **ец** көчөнүн бул башынан тиги башына; **с начала до конца** башынан аягына чейин; **2.** акыры, аягы; ~ **ец года** жылдын аягы ~ **ец работы** иштин акыры; **3.** акыры, аягы, бүтүшү; ~ **ец рассказа** аңгеменин акыры; **печальный** ~ **ец истории** окуянын кайгылуу бүтүшү; **4. перен. разг.** ажал, өлүм, өмүрдүн акыры; **безвременный** ~ **ец убакытсыз** өлүм,

эрте келген ажал; **ему́ пришёл** ~ **ёц** анын өмүрү бүттү; өлөр күнү жетти; **5. разг.** барып-келиш жол; **билёт в два** ~ **ца́** барып-келиш жолунун билети; **6. мор.** кеменин арканы, кемени кургакка байлап коюучу аркан; **отда́ть** ~ **цы** кеменин арканын чечүү, жолго чыгуу; **7. уст.** бир бөлүк (келки) кездеме; ~ **ёц щёлка в шесть метров** алты метр жибек кездеменин келкиси; **8. мн. концы** кесиндилер, кыйыктар; ~ **◇ до конца** аягына чейин, акырына дейре, бүтүндөй; **◇ в конце́** акыры, абдан, өтө эле; **я в конце́ устал** акырында мен абдан чарчадым; **◇ без конца́** тынымсыз, токтоосуз; **◇ под конец** эң акырында; **из конца́ в конце́** башынан аягына чейин; **◇ один конец** бир эле жол, тобокел; **во все концы́** ар тарапка, бардык жакка; **на тот (на э́тот) конец** андай болсо да, мындай болсо да; **◇ на худо́й конец** эч болбогондо; мейли, иши кылып; **со всех концо́в** бардык жерден, бардык жагынан, төгөрөктүн төрт бурчунан; **◇ в конце́ концо́в** эң акырында, акыр аягы; натыйжада; **нет конца́ чему́** аягы жок, дегеле бүтөр эмес; **конца́-краю́ (края́) нет (не ви́дно, не ви́дять) чему́;** **◇ ни конца́ ни краю́ (края́) нет чему́** 1) аяк-башы көрүнбөйт, дегеле чеги жок; дегеле чексиз; **(и) де́ло с концо́м;** **(и) де́лу конце́** ушуну менен иш тамам болду; **◇ концы́ хорони́ть;** **концы́ в во́ду** иштин аягын мисмирлик кылуу, билдирбей жок кылуу; **до конца́ ногте́й** бүткүл жан-дили менен; **по́мнить до конца́ дней** өмүрүнүн акырына чейин эстеп жүрүү; **не с того́ конца́ (де́лать, начина́ть) что́** башка жагынан...; **положи́ть конце́ чему́** токтотуу, бүтүрүү; аягына чыгаруу; **◇ своди́ть (связа́ть) концы́ с конца́ми** бири-бирине туура келтирүү, эптеп-септеп эптештирүү; **ёле (ко́е-как, е́два) своди́ть концы́ с конца́ми** эптеп-септеп бирин бирине улаштырып күн көрүү; **◇ хорони́ть (прятать) концы́ прост.** жок кылып билдирбей коюу, жигин билдирбей жок кылып жиберүү.

Конечно́ 1. вводн. сл. албетте, сөзсүз, шексиз; **он, ~, прав** албетте, аныкы туура; анын айтканы, сөзсүз, туура; **2. утв. частица разг.** албетте, ошондой; **вы приде́те? — Конечно́** сиз келесизби? — Албетте.

Конечности мн. (ед. конечность ж) кол-бут; **за́дние** ~ арткы буттары; **пе́редние** ~ алдынкы буттар, алдынкы эки колу.

Конечность ж чектүүлүк, чеги бардык.

Конечн/ый, -ая, -ое (конечен, -на, -но) 1. чеги бар, чектүү; ~ **ая величина́** чектүү чоңдук; **2. акыркы;** ~ **ая ста́нция** акыркы станция; **3. сонку, акыркы;** ~ **ый резу́льтат** акыркы натыйжа; **4. эң акыркы** ~ **ая цель** акыркы максат; **◇ в конце́ном счёте (ито́ге)** эң акырында, эң аягында, акыр-аягында.

Ко́ник м 1. прост. уменьш.-ласк. к конь 1; **2. обл.** отургуч (дыйкандардын үйүндөгү капкактуу узун ящик түрүндөгү отургуч).

Кони́на ж жылкы эти.

Кони́ческ/ий, -ая, -ое конус...; конус сыяктуу; ~ **ое сече́ние** конус кесилиши; **возвы́шенность** ~ **ой фо́рмы** конуска окшогон (конус сымал) дөбө.

Конка ж көңкө (ат чегип жүргүзө турган вагон жана ошондой вагондор жүрүүчү шаардагы темир жол).

Конкистадо́ры мн. (ед конкистадо́р м) 1. конкистадорлор (15–16-кылымдарда Борбордук жана Түштүк Америка жерлерин басып алган испандык жана португалиялык баскынчылар); **2. перен.** жалпы эле баскынчылар.

Конкла́в м конклав (Рим папасы өлгөндөн кийин жаңы папаны шайлоого байланыштуу чакырылган кардиналдардын жыйналышы).

Конкорда́т м конкордат (кандайдыр бир өкмөт менен Рим папасынын ортосунда ошол өлкөдө католиктер чиркөөсүн түзүү жөнүндөгү келишим).

Конкрети́зация ж конкреттештирүү, тактоо, аныктоо; ~ **усло́вий догово́ра** келишимдин шарттарын конкреттештирүү (тактоо).

Конкрети́зовать сов., несов. что конкреттештирүү, аныктоо, тактоо; ~ **реше́ние** чечимди конкреттештирүү.

Конкрéтн/ый, -ая, -ое (конкретен, -на, -но) конкреттүү, айкын, так, даана, ачык; ~ **ый отве́т** ачык жооп; ~ **ое решéние** конкреттүү чечим; ~ **ая цель** айкын максат.

Конкуре́нт м 1. конкурент, дес талашуучу; **опа́сный** ~ коркунучтуу конкурент; **2. уст.** конкурска катышуучу, талапкер.

Конкуре́нтка женск. к конкуре́нт.

Конкуре́нтн/ый, -ая, -ое конкуренция менен байланыштуу, конкуренция...; ~ **ая борьба́** конкуренция тартышы.

Конкуре́нция ж 1. эк. конкуренция, тартыш, эрегиш, талаш; ~ **на мирово́м ры́нке** дүйнөлүк рыноктогу (базардагы) конкуренция; **2. күрөшүү, эрегишүү;** **◇ вне конкуре́нции** конкуренциядан тышкары, теңдешти жок, эч бир тең болору жок.

Конкури́рование ср по знач. гл. конкури́ровать.

Конкури́ровать несов. 1. конкуренцияга катышуу, эрегишке катышуу; ~ **на мирово́м ры́нке** дүйнөлүк рынокто конкуренцияга катышуу; **2. күч сынашуу, жеңилбеске аракет кылуу; таймашуу.**

Ко́нкурс м конкурс; **междунаро́дный** ~ **скрипаче́й** скрипачтардын эл аралык конкурсу; **предста́вить рабо́ту на** ~ эмгекти (ишти) конкурска сунуш кылуу; **уча́ствовать**

в ~ е конкурска катышуу; **прóйти по** ~ у конкурстан өтүү; **◇ вне кóнкурса то же, что вне конкурéнции** (см. конкурéнция).

Конкурсáнт м конкурсант (конкурска катышуучу).

Кóнкурсн/ый, -ая, -ое конкурстук, конкурс...; ~ **ая комиссия** конкурстук комиссия; ~ **ое сочинéние** конкурстук сочинение; ~ **ый экзáмен** конкурстук экзамен.

Кóнник м атчан, атчан жоокер; **красные** ~ и кызыл атчандар.

Кóнница ж атчан аскерлер, атчан жоокерлер.

Конногвардéец м 1. атчан гвардиячы (революцияга чейинки Россияда: лейб-гвардия полкунун аскери менен офицери; см. лейб-гвардия); 2. гвардиянын атчан аскери.

Конногвардéйск/ий, -ая, -ое атчан гвардиялык, атчандар..., атчан гвардия...; ~ **полк** атчан гвардия полку.

Конно-желéзный: конно-желéзная доро́га көңкө, ат чегилген вагондор жүрүүчү темир жол.

Коннозавóдск/ий, -ая, -ое жылкы заводунун карамагындагы, асыл тукум өстүрүү заводу...

Коннозавóдство ср жылкы заводдорунда асыл тукум жылкы өстүрүү.

Коннозавóдчик м жылкы зоотунун ээси.

Кóнн/ый, -ая, -ое 1. ат...; жылкы...; ~ **ая сбру́я** ат жабдык, ат абзели; ~ **ый двор** жылкы сарай; 2. ат менен иштеле турган, ат чегип иштелүүчү; ~ **ая тя́га** ат чегилүүчү; ~ **ая се́ялка** ат чегилчү сеялка; 3. аттуу, атчан; ~ **ая армия**; аттуу армия; ~ **ый строй** атчандардын катары; 4. ат менен өткөрүлө турган, ат...; ~ **ый спорт** ат спорту; ~ **ая эстафéта** атчандар эстафетасы; 5. в знач. суш. **кóнный** м атчан киши; **кóнный заво́д** жылкы зооту (асыл тукум жылкы өстүрүүчү ишкана).

Коно́вал м 1. жылкы дарылоочу адам; 2. разг. пренебр. эч нерсе билбеген врач (дарыгер).

Коново́д I м коновод (аттарды кароочу аскер).

Коново́д II м прост. (зачинщик, вожак) төпө башы, топ башы, баштоочу.

Коново́дить I несов. ат кароочу, ат көзөмөлдөөчү болуу.

Коново́дить II несов. прост. топ башылык кылуу, төпө башы болуу, баштап башкарып кетүү; ~ **средí ребят** балдарга төпө башылык кылуу.

Кóновязь ж 1. мамы, керме; 2. тушоо, чидер.

Коногóн м ат айдоочу (шахтада вагонеткага кошулган атты айдоочу киши).

Конокра́д м ат уурусу.

Конокра́дство ср ат уурулугу, ат уурдоочулук.

Конопáтить несов. что тешикти бир нерсе тыгып бекитүү, тешик-жарыкты бекитүү; ~ **щéли в стенé** дубалга жылчык-тешиктерди бекитүү; ~ **ло́дку** кайыктын тешик-жылчыктарын бир нерсе тыгып бекитүү.

Конопáтка ж 1. тешик-жылчыктарды бекитүү, тешикке бир нерсе тыгуу, таптешиктөө; 2. тешик-жылчыктарды бекиткич аспап; 2. тешик-жарыктарга тыгыла турган нерсе (чүпүрөк, кендир, жөкө сыяктуу).

Конопáтчик м тешик-жылчыктарды бекиткич уста.

Конопáт/ый, -ая, -ое прост. сепкилдүү, бети чаар; ~ **ое ли́цо** сепкилдүү бет; чаар бет, чотур.

Конопáчен/ый, -ая, -ое тешик-жылчыктары бекитилген, таптешиктелген; тешик-жылчыктар ~ **ая стенá** тешик-жылчыктары бекитилген дубал.

Коноплево́дство ср кара куурай эгүүчүлүк, кара куурай өстүрүүчүлүк.

Коноплево́дческ/ий, -ая, -ое кара куурай өстүрүүчү, кара куурай айдоочу; ~ **ие райо́ны** кара куурай өстүрүүчү (айдоочу) райондор.

Конопля́ ж кара куурай.

Конопля́ник м кара куурай айдалган талаа.

Конопля́нка короолу (урук жеп тиричилик кылган сайрагыч кучкак).

Конопля́н/ый, -ая, -ое кара куурай...; кара куурай өсүмдүгүнөн алынган, жасалган; ~ **ое се́мя** кара куурай уругу; ~ **ое ма́сло** кара куурай майы; ~ **ая пря́жа** кара куурайдын кабыгынан эшилген келеп жип.

Консерва́нт м спец. консервант (консервант азыктарды жа башка нерселерди бузулуудан сактай турган зат).

Консервативно́сть ж консервативдүүлүк, эскичилик, кер тартмалык, эскиликке жабышып алуучулук; ~ **взгля́дов** көз караштагы эскичилдик.

Консервативн/ый, -ая, -ое (консервативен, -на, -но) 1. консервативдүү, консервативдик, эскичил; ~ **ый челове́к** консервативдүү адам, эскичил адам; ~ **ые взгля́ды** консервативдүү көз караштар; ~ **ая па́ртия** консервативдик партия; 2. мед. консервативдик. хирургиялык операциясыз; ~ **ое лечéние** консервативдик дарылоо.

Консервати́зм м консерватизм (саясий турмуштагы, илимдеги, адабияттагы ж. б. алдыңкы катардагы жаңылыктарга каршы чыгуучулук. эскини жактоочулук).

Консерва́тор м 1. консерватор (консервативдик көз караштагы, ишенимдеги адам); 2. консерватор (консервативдик партиянын мүчөсү).

Консерваторец *м разг.* консерваториянын студенти.

Консерватория *ж* консерватория (музыкалык жогорку окуу жайы).

Консерваторка *женск. к консерваторец.*

Консерваторск/ий, -ая, -ое консерватордук, консерваторлорго мүнөздүү болгон, консерваторлорчо.

Консерваторск/ий, -ая, -ое консерваториялык, консерватория...; ~ **ое образование** консерваторияда алынган билим, консерватория билими.

Консервация *ж по знач. гл. консервировать* 2,3; ~ **древесины** жыгачты консервациялоо (жыгачты чирибей турган, бузулбай турган кылуу); ~ **машины** машиналарды консервациялоо (иштебей көпкө турса – майлап, ороп коюу); ~ **строительства** курулушту консервациялоо (убактылуу токтотуп коюу).

Консервирование *ср по знач. гл. консервировать* 1,2; ~ **рыбы** балыкты консервалоо, балыктан консерва жасоо.

Консервированн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от консервировать*; 2. *прил.* консерваланган, консерва кылынган; ~ **ое молоко** консерваланган сүт; ~ **ые фрукты** консерваланган мөмөлөр.

Консервировать *несов. что* 1. консервалоо, консерва кылуу; ~ **мясо** этти консервалоо; ~ **фрукты** мөмөлөрдү консервалоо; 2. *спец.* консервациялоо, консервация кылуу (бузулгус, чиригис кылып коюу); ~ **древесину** жыгачты консервациялоо (жыгачты чиригис кылуу); 3. консервациялоо, убактылуу токтотуп коюу; ~ **завод** заводду убактылуу токтотуп коюу.

Консервироваться 1. *сов., несов.* чиригис, бузулгус болуп сакталуу; 2. *несов. страд.* консервировать.

Консервн/ый, -ая, -ое консерва...; ~ **нож** консерва ача турган бычак; ~ **завод** консерва заводу.

Консервы *мн.* 1. консерва; **мясные** ~ эт консервасы; **рыбные** ~ балык консервасы; 2. *спец.* коргогуч көз айнек (чандан, шамалдан, күндөн коргоочу көз айнек).

Консилиум *м* консилиум (ооролуунун абалын, оорунун түрүн аныктоого арналган түрдүү кесиптеги врачтардын кенеши); **созвать** ~ консилиум чакыруу.

Консистентн/ый, -ая, -ое консистенттүү, ~ **ые мази** консистенциялуу майлар; консистенттүү.

Консистенция *ж* консистенция (эритме жана коюу нерселердин коюу-суюктук, тыгыздык даражасы); **жидкая** ~ суюк консистенция.

Консистория *ж* консистория (революция-

дан мурунку Россияда: епархиялык архиерей карамагындагы административдик жана соттук функциясы бар мекеме).

Конск/ий, -ая, -ое 1. ат..., жылкы...; ~ **ая упряжь** ат жабдыгы, ат абзалы; ~ **ие состязания** ат чабыш; ~ **ое мясо** жылкы эти; 2. кээ бир өсүмдүктөрдүн аталышынын курамдык бөлүгү; ~ **ий щавель** ат кулак.

Консолидация *ж книжн. фин. по знач. гл. консолидировать – консолидироваться*; ~ **сил** күчтөрдү бириктирүү, бекемдөө; күчтөрдү бир жерге топтоо, чындоо; ~ **наций** улуттарды биргелештирүү; ~ **займов** заёмдордун (карыздардын) мөөнөтүн узартуу.

Консолидировать *сов., несов. что книжн.* 1. бириктирүү, бирлештирүү, топтоштуруу, чындоо, бекемдөө; ~ **силы** күчтөрдү бириктирүү, топтоштуруу; 2. *фин.* консолидация кылуу (мамлекеттин кыска мөөнөттүү карыз милдеттенмесинин мөөнөтүн узартуу же мөөнөтсүз кылуу).

Консолидироваться *книжн.* 1. *сов., несов.* бирлешүү, топтолуу, бекемделүү, чыналуу; 2. *несов. страд. к консолидировать.*

Консоль *ж архит.* консоль (1. үйдүн дубалынын үстүндөгү уркуяп чыгып турган бөлүгү, ошол балконду, карнизди ж.б. көтөрүп турат; 2. гүл же ар кандай кооздуктарды коюуга ылайыкталган түркүкчө; ~ **для вазы** ваза коюла турган консоль).

Консольн/ый, -ая, -ое консолдуу, консоль...; ~ **ая балка** консолдуу устун.

Консоме *ср нескл. кул.* эттен же канаттуунун этинен жасалган күчтүү сорпо.

Консонанс *м* консонанс (1. *муз.* бир нече тыбыштын айкалышып жагымдуу угулушу; *противоп.* диссонанс; 2. *лит.* түрдүү басым менен келген, кийинки үндүүлөр аларды айкалышып ээрчиген ыр уйкашы).

Консонантизм *м лингв.* консонантизм (бир тилдеги үнсүз тыбыштардын системасы); ~ **кыргызского языка** кыргыз тилинин консонантизми.

Консорциум *м эк.* консорциум (бир нече банк же өнөр жай компаниясынын ири финансылык операцияны иш жүзүнө ашыруу үчүн түзгөн убактылуу келишими).

Конспект *м* конспект; ~ **лекции** лекциянын конспектиси; **составить** ~ конспект түзүү (жазуу).

Конспективность *ж* конспект түрүндө кыскачалык; жыйнактуулук; ~ **изложения** баяндоонун жыйнактыгы.

Конспективн/ый, -ая, -ое (конспективен, -на, -но) кыскача баян кылынган же жазылган, кыскача, жыйнактуу, конспект түрүндө; ~ **ый обзор событий** окуялардын кыскача обзору; ~ **ое изложение** конспект түрүндөгү баяндоо.

Конспектирование *ср по знач. гл. конспектировать*; ~ докладда докладды конспектилөө (докладдын мазмунун кыскача жазып алуу).

Конспектировать *несов. что* конспект түзүү, мазмунун кыскача жазып алуу; ~ лекцию лекциянын конспектисин түзүү, лекциянын мазмунун кыскача жазып алуу.

Конспиративно *нареч.* жашырын түрдө, тымызын, билдирбей; **действовать** ~ жашырын түрдө иш жүргүзүү, тымызын аракет кылуу.

Конспиративность *ж* конспиративдүүлүк, жашырындык, тымызындык; ~ **обсуждения** талкуулоонун жашыруундуулугу.

Конспиративн/ый, -ая, -ое (конспиративен, -на, -но) жашырын, тымызын, конспиративдүү; ~ **ая квартира** жашырын квартира; ~ **ая организация** жашырын уюм.

Конспиратор *м* конспиратор, конспирациячы, конспирация уюштуруучу, конспирацияга катышуучу.

Конспираторск/ий, -ая, -ое конспираторлор, конспираторлук; ~ **ие навыки** конспираторлук ыкма.

Конспираци/я *ж* конспирация (1. жашырын уюмдун мүчөлөрүн жана анын иштерин жашырын алып жүрүү чаралары жана ыкмасы; **система** ~ **и** конспирация системасы; 2. *разг.* сыр сакташ, сыр ачпоо).

Конспирировать *несов. кого-чего* конспирация кылуу, ишти жашырын алып баруу, жашырын, тымызын аракет кылуу.

Константа *ж спец.* константа (өзгөрбөс чоңдук, дайыма бир калыпта туруучу туруктуу өлчөм).

Константн/ый, -ая, -ое спец. өзгөрбөс. дайыма бир калыптагы; ~ **ые формы** өзгөрбөс формалар.

Констатация *ж по знач. гл. констатировать*; ~ **факта** фактыны ырастыкка чыгаруу, фактынын бар экендигин белгилөө.

Констатирование *ср то же, что констатация.*

Констатировать *сов., несов. что* ырастыкка чыгаруу, бар экендигин. болгонун белгилөө; ~ **изменения в окружающей среде** айланада чулгап турган табигаттагы өзгөрүүлөрдүн бар экендигин белгилөө.

Констатироваться 1. *сов., несов.* ырастыкка чыгарылуу, белгиленүү; 2. *несов. страд. к констатировать.*

Констебль *м* констебль (Англияда жана Америкада: полициядагы төмөнкү чин).

Конституирование *ср книжн. по знач. гл. конституировать.*

Конституировать *сов., несов. что книжн.* курамын белгилөө, түзүү, мазмунун аныктоо; ~ **состав делегации** делегациянын курамын белгилөө.

Конституироваться *несов. страд к. конституировать.*

Конституциональный, -ая, -ое конституциялык, конституциялуу, дене түзүлүшүнө ылайык.

Конституционн/ый, -ая, -ое конституциялык, конституцияга негизделген, конституцияда белгиленген, конституция...; ~ **ый строй** конституциялык түзүлүш; ~ **ая форма правления** башкаруунун конституциялык формасы; **конституционная монархия** конституциялык монархия (монархтын укуктары конституция менен чектелген түзүлүш).

Конституци/я *ж* 1. конституция, негизги мыйзам; 2. конституция, дене түзүлүш; **крепкая** ~ чың дене түзүлүш, таштын уюлундай дене түзүлүш; ~ **человека** адамдын дене түзүлүшү.

Конструирование *ср по знач. гл. конструировать*; ~ **самолёта** самолёт конструкциясын жасоо; ~ **президиума** президиум түзүү.

Конструировать *несов. что* конструкциялоо, конструкциясын жасоо, планын түзүү; ~ **машину** машинанын конструкциясын жасоо (түзүү); 2. түзүү, куруу, курамын белгилөө; ~ **делегацию** делегациянын курамын түзүү, делегацияны белгилөө.

Конструироваться *несов. страд. к конструировать.*

Конструктивизм *м* конструктивизм (1. 20-жылдардагы архитектурадагы имараттын кооздугуна жана үнөмдүү түзүлүшүнө чоң маани берилген 20-кылымдын архитектурасындагы багыт; 2. техникалык жагына чоң маани берилген 20-кылымдагы адабияттагы жана искусстводогу формалисттик агым).

Конструктивист конструктивист, конструктивизмдин тарапкери.

Конструктивистск/ий, -ая, -ое конструктивисттерге мүнөздүү болгон, конструктивизм рухундагы, конструктивисттик.

Конструктивн/ый, -ая, -ое (конструктивен, -на, -но) 1. конструкциялык түзүлүшүнө мүнөздүү; ~ **ые особенности машины** машинанын конструкциясындагы (түзүлүшүндөгү) өзгөчөлүктөрү; 2. негиз боло турган, негизге алына турган, ишкердүү, негиздүү; ~ **ое предложение** негиздүү (жарактуу) сунуш.

Конструктор *м* 1. конструктор; **главный** ~ башкы конструктор; ~ **самолёта** самолёттун конструктору; 2. конструктор (балдар өздөрү кураштырып, кандайдыр бир нерсе жасоо үчүн ылайыкталган деталдардын жыйындысы).

Конструкторск/ий, -ая, -ое конструкторлук, конструкторлор...; ~ **ое бюро** конструкторлор бюросу.

Конструкци/я ж конструкция (1. кандайдыр бир машинанын, курулуштун ж.б. түзүлүшү, планы, бөлүктөрүнүн өз ара жайланышы; **машина слóжной** ~ и конструкциясы татаал машина; ~ **мостá** көпүрөнүн конструкциясы; **устарéлая** ~ я эскирген конструкция; **самолёт новéйшей** ~ и эң жаңы конструкция менен жасалган самолёт; 2. татаал жасалган жана ошондой курулуштун айрым бөлүктөрү; **вися́чая** ~ я асма конструкция; **железобетóнные** ~ и темир-бетон конструкциялары; **технологическая** ~ я технологиялык конструкция; 3. *грам.* сүйлөмдүн түзүлүшү, сөздөрдүн байланышы, айкалышы; ~ **я предложения** сүйлөмдүн конструкциясы (түзүлүшү); **синтаксическая** ~ я синтаксистик конструкция).

Консул м консул (1. бир мамлекет башка бир мамлекеттин шаарына өз мамлекетинин жана анын граждандарынын таламын жактоо үчүн койгон өкүл; **генеральный** ~ генералдык консул; 2. *ист.* байыркы Римде: бир жылдык мөөнөткө шайланган эки жогорку мансап ээлеринин наамы жана ошолордун ар бири; 2. *ист.* Францияда 1799–1804-жылдардын консулдук мезгилинде бийлик башында турган үч мансап ээсинин наамы жана ошолордун ар бири).

Консульск/ий, -ая, -ое консулдук, консул...; ~ **ие полномóчия** консулдук укуктар өкүлдүгү.

Консульство ср 1. (*представительство*) консулдук; 2. консулдук мекеме, консулкана; 3. *ист.* байыркы Римде жана Францияда; консулдук мезгил; *см.* **кón-сул 2, 3.**

Консультант м консультант; **литературный** ~ адабий консультант.

Консультативн/ый, -ая, -ое консультативдик (кеңеш айтууга гана укуктуу, кеңеш берүүчү, жөнүн түшүндүрүүчү); ~ **óрган** консультативдик орган.

Консультационн/ый, -ая, -ое консультациялык, консультация...; ~ **оé бюрó** консультация бюросу.

Консультаци/я ж консультация (1. *уст.* кандайдыр бир маселе боюнча адистер тарабынан жүргүзүлгөн пикир алышуу, талкуу; 2. айрым бир маселе боюнча жөнжайын түшүндүргөн адистин кеңеши; ~ **я врачá** врачтын консультациясы; **обратиться за** ~ **ей** консультация алуу үчүн кайрылуу; **получить** ~ **ю** консультация алуу; 3. өтүлгөн сабакты жакшы өздөштүрүү үчүн окутуучунун окуучуларга берген жардамы; 4. белгилүү бир маселе боюнча кеңеш берип жардам көрсөтүп туруучу мекеме; **дéтская** ~ **я** балдар консультациясы; **жёнская** ~ **я** аялдар консультациясы; **юридическая** ~ **я** юридикалык консультация, юристтер консультациясы).

Консультирование ср по знач. гл. кон-

сультировать; ~ студéнтов студенттерге консультация берүү.

Консультировать несов. 1. *кого-что* консультация берүү; ~ **абитуриэнтóв** абитуриенттерге консультация берүү; ~ **дипломный проéкт** дипломдук долбоор жөнүндө консультация берүү; 2. *с кем-чем то же, что консультироваться; ~ со специалистами* адистерден консультация (кеңеш) алуу, адистердин пикирин угуу.

Консультироваться несов. с кем-чем консультация алуу, кеңешүү, пикирлешүү; ~ **с врачóм** врачтан консультация алуу, врач менен кеңешүү; ~ **по диссертáции** диссертация боюнча консультация алуу.

Консьёрж м консьерж (Францияда: швейцарь, эшик түбүндө туруучу кароолчу).

Консьёржка женск. к консьёрж.

Контакт м 1. контакт, алака, байланыш жасоо; **заражение при** ~ **е с больным** оорулуу менен алака кылуудан кесел жуктуруу; 2. *разг.* байланыш, алака; ~ **в работе** иштеп жатканда байланышта болуу; **вступить в** ~ **с кем-л.** бирөө менен алакада (байланышта) болуу; 3. *эл.* контакт (электр өткөргүчтөрүнүн уланышы, тийишкен жери); **нет** ~ **а** контакт жок; 4. контакт (электр тогун туташтыргыч); **релéйный** ~ релелүү контакт; **штепельный** ~ штепель контакты; **зачистка** ~ **ов** контактыларды тазалоо.

Контактн/ый, -ая, -ое туташтыргыч, байланыштыруучу, контактыдагы, контакт берүүчү; ~ **ый провод** туташтыргыч зым; ~ **оé напряжение** контактыдагы чыналыш; ~ **ая электросварка** контакт жолу менен иштелген электр ширетүү.

Контаминация ж контаминация (1. бир нерсени сыпаттап атканда бир нече окуянын аралашып кетиши; 2. *лингв.* эки кебетелеш, окшош келген сөздүн арасынан жаңы маанидеги жаңы форманын пайда болушу, жасалышы).

Контейнер м контейнер (ичине жүк салып, машинага же темир жол вагонуна жүктөлүүчү атайын чоң үкөк, ящик, бак, резервуар ж.б.); **металлический** ~ металл контейнер; ~ **для жидкостей** суюк заттар үчүн контейнер.

Контейнерн/ый, -ая, -ое контейнер...; ~ **ые перевозки** контейнер менен жүк ташуу.

Контейнеровóз м контейнеровоз (контейнер ташууга ылайыкталган транспорт).

Контекст м контекст (сөздүн, сөз тизмегинин так маанисин аныктоого мүмкүнчүлүк берген жазуу речинин белгилүү бир бөлүгү).

Контингэнт м контингент (1. *книжн.* кандайдыр бир топтун, мекеменин, аскердик бөлүктүн жана ушул сыяктуулардын

курамын түзгөн адамдар; ~ **школьников** мектеп окуучуларынын контингенти; **2. спец.** белгилүү бир максат үчүн белгиленген барып жеткен норма; ~ **строительных материалов** курулуш материалдарынын контингенти).

Контингентный/ый, -ая, -ое спец. контингент нормасы аркылуу белгиленген, контингенттик; ~ **ые поставки** контингент нормасы боюнча камсыз кылуу (берүү).

Континент *м* континент (куркактыктын океан менен курчалган негизги ири бөлүктөрүнүн бири, материк); **фриканский** ~ Африка континенти.

Континентальн/ый, -ая, -ое континенталдык, континенттеги, континенттик; ~ **ые страны** континенталдык өлкөлөр; ~ **ые реки** континенталдык дарыялар; ~ **ая Европа** континенталдык (континентке жайгашкан) Европа; **континентальный климат** континенталдык климат (деңиздерден алыс турган, жайы ысык, кургак келип, кышы суук болгон жерлердин климаты, кургакчыл келген климат).

Контора *ж* контора; **заводская** ~ завод конторасы; **нотариальная** ~ нотариалдык контора; ~ **связи** байланыш конторасы.

Конторка *ж* **1. разг.** конторка, конторанын кичинекей үйү; **2.** бети жантайма, туруп туруп иштөөгө ылайыкталган жазуу столу; **3. нар.-разг.** дарыя кемелери токтой турган пристань.

Конторский, -ая, -ое контора...; ~ **служащий** контора кызматкери.

Конторщик *м уст.* контора кызматкери.

Конторщица *уст. женск. к* **конторщик.**

Контр... **контратака, контрмеры, контрудá** сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи курамдык бөлүгү.

Контра I: про и контра книжн. жактоочу жана каралоочу; **взвесить всё про и контра** каршыларды жана жактоочуларды салмакташтырып көрүү.

Контра II ж прост. презр. *то же, что контрреволюционер.*

Контрабанд/а ж **1.** контрабанда (мамлекет чек арасынан бажы төлөбөй эле жашырын товар, мал-мүлк өткөрүү); **заниматься** ~ **ой** контрабанда менен кесип кылуу (контрабандалык кылуу); **бороться с** ~ **ой** контрабандага каршы күрөш жүргүзүү; **2. собир.** чек арадан жашырын өткөрүлгөн мал-мүлк, товар; **3. в знач. нареч. контрабандой** уурданып, жашырынып, билинбей; **пробраться** ~ **ой** жашырын өтүп кетүү.

Контрабандист *м* контрабандист, контрабандачы.

Контрабандистка *женск. к* **контрабандист.**

Контрабандистск/ий, -ая, -ое контрабанди-

сттик, контрабандисттерче, жашырын, уурданып.

Контрабандн/ый, -ая, -ое **1.** контрабандалык, контрабанда...; ~ **товар** контрабанда жолу менен алынып келинген товар; **2. перен.** жашырын, уурданып, билинбей; ~ **уход** жашырын (билинбей) кетип калуу.

Контрабас *м* контрабас (музыкалык аспап).

Контрабасист *м* контрабасчы, контрабаста ойноочу.

Контрабасн/ый, контрабасов/ый, -ая, -ое контрабас...; ~ **ые струны** контрабас кылдары.

Контрагент *м* контрагент (келишим түзгөндөрдүн ар бир тарабы).

Контр-адмирал *м* контр-адмирал (биринчи, кенже, аскердик адмиралдык наам жана ошол наамдагы адам).

Контр-адмиральск/ий, -ая, -ое контр-адмиралдык; ~ **ое звание** контр-адмиралдык наам.

Контракт *м* контракт (өз ара милдеттенип, эки тараптын ортосунда түзүлгөн келишим).

Контрактационн/ый, -ая, -ое контрактациялык, контрактацияга негизделген; ~ **договор** контрактациялык келишим.

Контрактация ж **1.** контрактация, контракт түзүү, контрактациялоо; **2.** контрактация (контракттын негизинде айыл чарба азык түлүктөрүн сатып алуу системасы).

Контрактн/ый, -ая, -ое контракт...; ~ **ые условия** контракт шарттары.

Контрактовать несов. кого-что контракт түзүү; ишке тартуу үчүн келишим түзүү; ~ **урожай** түшүмгө контракт түзүү.

Контрактоваться несов. **1.** контракт түзүп, өз мойнуна бир милдет алуу; ~ **на постройку** жаңы курулушка иштеш үчүн контрактация түзүү; **2. страд. к** **контрактовать.**

Контрактов/ый, -ая, -ое контракт...; ~ **ые условия** контракт шарттары.

Контральто ср нескл. контральто (**1.** аялдардын жоон үнү; **2.** ошондой үндүү аял).

Контральтов/ый, -ая, -ое контральто үчүн белгиленген, контральто...; ~ **ая партия** контральто партиясы.

Контрамарк/а ж контрамарка (киног. театрга ж.б. акча төлөбөй кирүү үчүн бериле турган талон); **получить** ~ **у на премьеру** премьерлага кирүү үчүн контрамарка алуу.

Контрамарочн/ый, -ая, -ое контрамарка...

Контрапункт *м муз.* контрапункт (**1.** бир нече үндөрдүн айкалышы; **2.** үндөрдүн айкалышын изилдөөчү музыка теориясынын эң негизги бөлүмдөрүнүн бири).

Контраст *м* контраст (**1.** көзгө чалынган

карама-каршылык, кескин айырма; **в её характере странные** ~ **ы** мүнөзүндө укмуштуу карама-каршылыктар байкалат; **2.** живописите, сүрөттө, фотографияда: нерселердин ыраңындагы же түсүндөгү кескин айырма).

Контрасти́рова/ть *несов. с кем-чем* карама-каршы айырмаланып туруу, даана бири-биринен ыраң жагынан бөлүнүп туруу; **зелёный газон резко ~ л с белизной только что выпавшего снега** жашыл газон азыр гана жааган аппак кар менен кескин түрдө ажыралып турду.

Контра́стность *ж* кескин карама-каршылык (ыраң, түс); ~ **колорита картини** картинанын колоритиндеги кескин карама-каршылык.

Контра́стн/ый, -ая, -ое (контра́стен, -на, -но) **1.** кескин карама-каршы, кескин айырмаланып турган; ~ **ые мнения** кескин карама-каршы ойлор; ~ **ые цвета** бири-бирине каршы келген түстөр; **2. фото** контраст түстөрдөгү бири-биринен кескин ажырата турган); ~ **ая бумага** контраст кагаз (сүрөттүн анык түсүн түшүрө турган фото кагаз).

Контрата́ка *ж* каршы чабуул. каршы чабуул коюп качырып кирүү.

Контратаковать *сов., несов. кого* каршы чабуул коюу; ~ **противника** душманга карай каршы чабуул коюу (качырып кирүү).

Контргáйка *ж тех.* контргайка (негизги гайка бошоп кетпесин үчүн аны түрттүрө дагы бурап коюлуучу экинчи гайка).

Контрибуци́онн/ый, -ая, -ое контрибуция...; ~ **взно́с** контрибуция взносу (төлөмү).

Контрибу́ция *ж* контрибуция (**1.** жеңген мамлекеттин пайдасына жеңилген мамлекет тарабынан төлөнүүчү акча, төлөм; **2.** басып алынган жерлердеги калктардын баскынчыларга төлөө тийиш болгон акчалай же мал-мүлк, эгин ж.б. түрүндөгү чыгымы).

Контрманёвр *м воен.* контрманёвр, каршы маёвр (душмандын манёврине каршы жүргүзүлгөн манёвр).

Контрми́на *ж воен.* контрмина (душмандын миначыларын жолотпос үчүн коюла турган миналар).

Контрнаступле́ние *ср* каршы чабуул; **перейти в** ~ каршы чабуулга өтүү.

Контроверза *ж книжн.* чырлашуу, тартышуу, чырлуу маселе.

Контролё́р *м* контролёр, текшерүүчү, көзөмөлдөөчү; **железнодоро́жный** ~ темир жол контролёру.

Контролё́рс/ий, -ая, -ое контролёрдук, контролёр... .

Контролё́рша *разг. женск. к* контролёр.

Контроли́рование *ср по знач. гл.* контро-

ли́ровать; ~ выполне́ния пла́на пландын аткарылышына көзөмөл жүргүзүү.

Контроли́ровать *несов. кого-что* контролдук кылуу, контролдоо, көзөмөл жүргүзүп туруу; ~ **рабо́ту** ишке контролдук кылуу.

Контро́ллер *м тех.* контроллер (трамвай, электровоз, троллейбус жана ушул сыяктуулардагы электр кыймылдаткычынын иштөөсүн жөнгө салып туруучу аппарат); **магнитный** ~ магниттүү контроллер.

Контро́ль *м* **1.** контроль, көзөмөл; **взять под ~** көзөмөлгө алуу; контролдоп туруу; **осуществля́ть** ~ *над кем-чем-л.* бирөөнүн же бир иштин үстүнөн көзөмөл жүргүзүп туруу; **2.** контроль (башкарма, ишкана жана ушул сыяктуулардын иштерин контролдукка алып туруучу мекеме); **госуда́рственный** ~ мамлекеттик контроль; **наро́дный** ~ элдик контроль; **3. собир.** контролёрлор, көзөмөлчүлөр. текшерүүчүлөр, бакылоочулар.

Контро́льн/ый, -ая, -ое **1.** контролдук кылуучу, контролдук, көзөмөлгө алуучу, байкоо жүргүзө турган; ~ **ый о́рган** контролдук кылуучу орган; ~ **ый пост** контролдук пост; **2.** контроль үчүн, текшерип үчүн контр белгиленген; контролдук. контроль...; ~ **ая рабо́та** контролдук иш; ~ **ые весы́** контроль таразасы; **◇ контро́льные ци́фры** контролдук цифралар (эл чарбачылыгын пландаштырууда алдын ала белгиленген көрсөткүчтөр).

Контрпа́р *м тех.* контрпар (машинаны тормоздоо үчүн цилиндрден поршендин кыймылына каршы бүрккөн буу).

Контрпредложе́ние *ср* каршы сунуш; **внести (сделать)** **◇** каршы сунуш киргизүү, каршы такилип киргизүү.

Контрразве́дка/а *ж* контрразведка (душмандын агентуралык чалгынчыларына, шпионаждык, диверсиялык иштерине ж.б. каршы күрөшүүчү уюм); **о́рганы** ~ **и** контрразведка органдары.

Контрразве́дчик *м* контрразведчик, контрразведкачы.

Контрреволюцио́не́р *м* контрреволюционер.

Контрреволюцио́нерка *ж женск. к* *женск. к* контрреволюционер.

Контрреволюцио́нн/ый, -ая, -ое революцияга каршы, контрреволюциялык, контрреволюциячыл; ~ **ые о́рганиза́ции** контрреволюциячыл уюмдар.

Контрреволю́ция *ж* контрреволюция.

Контрудáр *м* каршы сокку; **нанести́** ~ каршы сокку берүү, соккуга кайта сокку берүү.

Контрфо́рс *м архит.* контрфорс (тамдын дубалын желөп турган жантайма таяныч, негизги конструкцияларды желөп турган жардамчы элементтер).

Ко́нтр/ы *мн. (ед. контра ж) прост.*

өчөгүшүп калуу; **быть в ~ ах с кем-л.** өчөгүшүп, эрегишип, душмандашып жүрүү.

Контрэскарп *м воен.* контрэскарп (казылган чептин душман жак бетиндеги айдош тарабы; танкыга каршы күрөшүү үчүн жар сыяктуу аң, чункур).

Контүжен/ый, -ая, -ое контузия болгон, контузияланган; ~ **солдат** контузия болгон аскер.

Контүзить *сов. кого* контузиялоо, контузияга дуушар кылуу.

Контүзи/я ж контузия (снаряд жарылганда, топурак басып калганда, ж.б. денеси жараланбай организмге жалпы доо кетип, эсунун билбей калуу, эстен танып, мээси чайкалган, козголгон абалда болуу); **лёгкая ~ я** жеңил контузия; **тяжёлая (сильная) ~ я** өтө оор (өтө катуу) контузия; **следствие ~ и** кантузиянын салдары.

Контур *м* 1. контур, сөлөкөт, сырткы кебете; ~ **дерева** дарактын сырткы көрүнүшү, сөлөкөтү; ~ **ы домов** үйлөрдүн сөлөкөттөрү; **начертить ~ головы** баштын сөлөкөтүн түшүрүү; 2. *эл.* радио контур, электр чынжыры; **замкнутый** ~ уланышкан контур.

Контурн/ый, -ая, -ое контурдук, контур түрүндөгү, сөлөкөт түрүндөгү; ~ **ое изображение** сөлөкөт түрүндө тартуу, сөлөкөтүн тартуу; **контурная карта геогр.** контурдук карта, жазуусуз карта; **контурная линия** контур сызык (чекиттер менен көрсөтүлгөн сызык).

Конурá ж 1. иттин кепеси; 2. *перен. разг.* кичинекей, оңтойсуз тар бөлмө.

Конус *м* 1. *мат.* конус; **боковая поверхность** ~ а конустун каптал сырты; 2. конус (ушул түрдөгү нерсе); көрүнүш, форма; ~ **вулкана** вулкандын конусу.

Конусн/ый, -ая, -ое 1. *мат.* конустук, конус...; 2. конус кебетесиндеги, конус сымал; ~ **ая втулка** конус сымал втулка.

Конусовидн/ый, -ая, -ое (конусовиден. -на, -но) конус сымал, конус формалуу.

Конусообразн/ый, -ая, -ое (конусообразен, -на, -но) *то же, что конусовидный*; ~ **ая сопка** конус сымал дөбө.

Конфедерат *м* конфедерат (конфедерацияга кирген мамлекет же уюм).

Конфедератка ж конфедератка (поляктардын төрт кырдуу баш кийими).

Конфедерация ж конфедерация (1. кээ бир уюмдардын бирикмеси, союзу; **Конфедерация труда** Эмгек конфедерациясы; 2. өзүнчө мамлекеттердин бирикмеси; союзу; 3. Польша дворяндарынын феодал-крепостнойлук доорунда түзүлгөн бирикмеси, союзу).

Конфекциён *м* конфекцион (аялдар кийиминин дүкөнү же ательеси).

Конфекционный, -ая, -ое конфекциондук, конфекцион...; ~ **ые изделия** конфекциондук кийимдер (аялдардын даяр, тигилүү кийимдери).

Конферанс *м* конферанс (сахнада конферансьенин чыгышы жана анын тексти).

Конферансье *м нескл.* конферансье (эстрадалык оюндарда, концерттерде программаны алып баруучу жана кызык сөздөр, тамаша менен көрүүчүлөрдү алаксытуучу артист).

Конференц-зал *м* конференц-зал (салтанаттуу чогулуштар, конференциялар өткөрүлүүчү зал).

Конференция ж конференция; **международная** ~ эл аралык конференция; **научная** ~ илимий конференция; **партийная** ~ партия конференциясы; **учительская** ~ мугалимдер конференциясы.

Конферировать *несов. что* конферансьелик кылуу.

Конфета ж конфета; **шоколадная** ~ шоколад конфети.

Конфетка ж *уменьш. к конфета*; **◇ как конфета разг.** куурчактай кооз кийинген.

Конфетница ж конфета салуучу идиш.

Конфетн/ый, -ая, -ое 1. конфеттик, конфета...; ~ **ая обёртка** конфеттин орогуч кагазы; ~ **ая фабрика** конфета фабрикасы; 2. *перен.* кыжырды келтире турган, ыгы жок кооздолгон; ~ **ая внешность**; кыжырды келтирген кебете.

Конфетти *ср нескл.* конфетти (майрамдарда, маскараддарда кишилердин үстүнө чача турган түрдүү түстөгү тегерек майда кагаздар).

Конфигурация ж *книжн.* конфигурация (1. текши көрүнүш, чогуу сөлөкөт; ~ **берега** жээктин конфигурациясы, текши көрүнүшү; 2. нерселердин бири-бирине айкалыша жай алышы; ~ **звезд** жылдыздардын конфигурациясы, айкалыша жайланышы).

Конфиденциально *нареч.* жашырын түрдө, тымызын, эч жанга билдирбей.

Конфиденциальн/ый, -ая, -ое (конфиденциален, -на, -но) жашырын, тымызын, эч жанга билдирбей турган, сыр ачпай турган; ~ **ая беседа** жашырын маек, ич ара аңгеме; ~ **ая просьба** жашырын өтүнүч.

Конфирмация ж конфирмация (1. кээ бир мамлекеттерде: соттун өкүмдөрүн жогорку бийликтин бекитиши; 2. католиктерде жана протестанттарда уландарды, кыздарды динге кошуу жосуну).

Конфирмовать *сов., несов.* 1. *что* конфирмация кылуу. бекитүү; 2. *кого* конфирмация кылуу, конфирмация жерөлгөсүн өткөрүп, динчилердин катарына кошуу.

Конфирмоваться 1. *сов., несов.* конфирмация жерөлгөсүнөн өтүү, динчилердин

катарына кошулуу; **2. несов. страд. к конфирмовать.**

Конфискация ж **1.** конфискация, конфискациялоо, тартып алып мамлекеттин колуна өткөрүү; ~ **помещичьих земель** помещиктердин жерлерин конфискациялоо; **2.** конфискация, тыюу салып алып коюу.

Конфисковать сов., несов. что конфискация кылуу, тартып алып мамлекетке өткөрүү; ~ **имущество** мал-мүлкүн конфискация кылуу.

Конфликт м конфликт чатак чыр; кагылыш, жаңжал; **военный** ~ согуштук жаңжал, чатак; **вооружённый** ~ куралдуу кагылыш; **международный** ~ эл аралык чатак; ~ **мнений** пикирлер тартышы (кагылышы); **семейный** ~ үй-бүлө чыры.

Конфликтн/ый, -ая, -ое чатактуу, чырдуу, жаңжалдуу; ~ **о е дело** чырдуу иш; **конфликтная комиссия** конфликт комиссиясы (мекеме менен жумушчу-кызматчылар арасындагы талаш-тартышты, чыр-чатакты кароочу комиссия).

Конфórка ж конфорка (**1.** самордун чайнек койгучу; **2.** плитанын тегерек тешиги жана ага жаба турган тегерек капкактар).

Конфронтация ж конфронтация (бири-бирине каршы тирешүү; кагылышуу).

Конфуз м разг. уят болуу, оңтойсуз абалда калуу, маскара болуу, бет чымыроо; **произошёл** ~ уяла турган иш болуп калды, осол иш болуп калды.

Конфузить несов. кого оңтойсуз абалда калтыруу, уят кылып салуу, кызартып коюу, кыжалатта калтыруу.

Конфузиться несов. оңтойсуз абалда калуу, уят болуп калуу, кыжалатта калуу, кызарып калуу, ыза болуп калуу.

Конфузливость ж кысылмалык, уялчаактык, сүрдөөчүлүк.

Конфузлив/ый, -ая, -ое уяң, уялчаак. сүрдөөк, кысылма; ~ **человек** уяң киши; **2.** уялып калган, ыза болгон, кыжалат болгон; ~ **вид** ыза болгон кебете; ~ **ответ** ыза аралаш жооп.

Конфузно разг. 1. нареч. кыжалатта, уят болуп, ыза болгон абалда; **2. безл. в знач. сказ. кому** кыжалатта калды, оңтойсуз абалда калды, ыза болгон абалда калды.

Конфузн/ый, -ая, -ое разг. кыжалатта кала турган, оңтойсуз абалда боло турган; ~ **случай** ыза кыла турган окуя, кыжалатта кала турган окуя.

Концев/ой, -ая, -ое акыркы, эң кийинки; ~ **ая строка** акыркы жол (сап).

Концентрат м концентрат (**1.** кургатылган, пресстелген даяр азык; **каша из** ~ **а** концентраттан даярдалган ботко; **2. с.-х.** концентрацияланган жем-чөп; күчтүү, аш

болумдуу жем-чөп; **3. горн.** байытылган; **рудный** ~ руда концентраты).

Концентрационный: концентрационный лагерь концентрациялык лагерь (фашисттик Германияда жана башка тоталитардык өлкөлөрдө саясий душмандарды, туткунга түшкөндөрдү, шектүү деп саналган адамдарды камап жок кыла турган атайын лагерь).

Концентрация ж 1. по знач. гл. концентрировать — **концентрироваться**; ~ **населения** элдин бир жайга топтоштурулушу; ~ **производства** өндүрүштү бир жерге чордондоштуруу, топтоо; **2. хим.** эритиндидеги эриген заттын саны; **раствор высокой** ~ жогорку концентрациядагы эритинди.

Концентрирование ср то же, что концентрация 1; ~ **войск** аскерлерди бир жерге топтоштуруу, чогултуу; ~ **раствора** эритиндини концентрациялоо; ~ **руды** руданы байытуу, руданын байышы.

Концентрированн/ый, -ая, -ое 1. прич. от концентрировать; 2. прил. хим. концентрацияланган, тоюнган, коюлтулган; ~ **ая кислота** тоюнган, коюлтулган кислота; **3. прил** абдан бурулган; ~ **о е внимание** бир нерсеге абдан көңүл бурулган ой; **4. прил. горн.** байытылган, концентрация кылынган.

Концентрировать несов. что 1. топтоо, топтоштуруу, чогултуу, жыйноо; ~ **силы** күчтөрдү топтоо; **2. перен.** бир нерсеге буруу; каратуу; ~ **внимание на чём-л.** бир нерсеге ыклас бөлүү (коюу); **3. хим.** тоюндурдуу, коюлтуу; ~ **раствор** эритиндини коюлтуу; **4. горн.** байытуу, концентрациялоо.

Концентрирова/ться несов. 1. топтолуу, чогулуу, жыйналуу; ~ **ться на площади** аянтка топтолуу; **2. перен.** бурулуу, каратылуу; **всё внимание** ~ **лось на выполнении ответственного задания** бүткүл көңүл жооптуу тапшырманы аткарууга бурулган; **3. хим.** тоюнуу, коюлануу; **4. горн.** байытылуу, концентриялануу; **5. страд. к концентрировать.**

Концентрический/ий, -ая, -ое бир борборго тегеректелген, борборлош; ~ **ие круги** борборлош (борбору бир) айланалар.

Концентричность ж бир борборго тегеректелгендик, борборлоштук; ~ **кругов** айланалардын борборлоштугу.

Концентричн/ый, -ая, -ое (концентричен, -на, -но) *то же, что концентрический.*

Концэнтры мн. (ед. концэнтр м) мат. борбору бир ар түрдүү өлчөмдөгү концентр айланалар (тегеректер).

Концэпция ж концепция (бири-бирине байланыштуу көз караш системасы, ойлонуу, түшүнүү системасы; **научная** ~ илимий концепция; **2.** чыгарманын негизги пикири,

идеясы, көз карашы, маңызы; ~ романа романдын маңызы).

Концерн *м* концерн (өнер жай, транспорт, соода ишканалары жалпы финансылык жетекчилик астында бириккен монополисттик бирикме).

Концерт *м* 1. концерт; симфонический ~ симфониялык концерт; ~ молодых исполнителей жаш аткаруучулардын концерти; 2. концерт (оркестрдин коштоосунда жекече аткарыла турган ири музыкалык чыгарма); ~ для фортепьяно с оркестром оркестрдин коштоосундагы фортепьяно концерти.

Концертант *м* концертант (концерт берүүчү артист).

Концертантка *женск. к* концертант.

Концертино *ср нескл. муз.* концертино (1. алты кырдуу кичине гармонь; 2. концерт тибиндеги жөнөкөй музыкалык чыгарма; *см. концерт* 2).

Концертировать *несов.* концерт берүү.

Концертмейстер *м* концертмейстер (1. оркестрдеги жетектөөчү музыкант; 2. симфониялык же опералык солисти; 3. обончуларды маштоочу пианист аккомпаниатор).

Концертмейстерск/ий, -ая, -ое концертмейстерлик, концертмейстер...; ~ ая деятельность концертмейстерлик иш.

Концертн/ый, -ая, -ое концерт...; ~ ый зал концерт залы; ~ ая музыка концерт музыкасы; ♦ концертный рояль концерт роялы (чоң рояль).

Концессионер *м* концессионер, концессиячы, концессия ээси.

Концессионерск/ий, -ая, -ое концессионерлер, концессионер...; ~ капитал концессионерлер капиталы.

Концессионн/ый, -ая, -ое концессиялык, концессия...; ~ ое предприятие концессиялык ишкана; ♦ концессионный договор то же, что концессия 1.

Концессия *ж эк.* (1. мамлекетке тиешелүү жер, кен, ишкана жана ушул сыяктуулардан белгилүү бир мөөнөткө пайдалануу жөнүндө түзүлө турган келишими; международные ~ и эл аралык концессиялар; предоставить ~ ю концессияга берүү; 2. жогоркудай келишимдин негизинде уюшулган ишкана).

Концлагерь *м* (концентрационный лагерь) концлагерь (концентрациялык лагерь).

Концовка *ж* 1. полигр. концовка (китептин же бөлүмдөрүнүн аягына берилүүчү кооздук); 2. чыгарманын акыркы бөлүмү; ~ фильма фильмдин акыркы бөлүмү.

Кончатъ *несов. см. кончить.*

Кончатъся *несов. см. кончиться.*

Кончая 1. 1. *деепр.* от кончатъ; 2. *предлог с тв.* ал тургай, -га чейин; в поле вышли

все, начиная с детей и ~ стариками талаага балдардан тартып чалдарга чейин чыгышты.

Конченн/ый, -ая, -ое (кончен, -на, -но) 1. *прич. от кончить*; 2. *безл. в знач. сказ. разг.* кончено түгөндү, бүттү, тамам болду; жетишет; с учёнем было ~ о окуу деген токтотулган болчу; 3. *безл. в знач. сказ.* кончено болду, бүттү, жетишет; ~ о, больше ты никуда не пойдёшь болду, эми сен эч кайда барбайсың; кончено! с завтрашнего дня бросаю курить болду! эртеңден баштап тамеки чегүүнү таштаймын; ♦ всё кончено бардыгы бүттү, бүттү; у меня с ним всё кончено мен аны менен байланышты такыр үздүм; и кончено 1) болду, сөз бүттү; 2) болду, жок болду дей бер.

Кончен/ый, -ая, -ое *разг.* бүткөн, тамам болгон; дело ~ ое бүткөн иш болчу, бүткөн болчу; ♦ конченный человек адам болуудан калган киши.

Кончик *м* уч, учу; ~ верёвки жиптин учу; ~ носа мурундун учу.

Кончина *ж* *высок.* өлүм, каза табуу, дүйнөдөн кайтуу; безвременная ~ мезгилсиз өлүм, дүйнөдөн мезгилсиз кайтуу.

Кончить *сов.* 1. *что, что чем, с кем и с неопр.* аяктоо, түгөтүү, бүтүрүү, тамам кылуу; ~ сев эгин айдоону бүтүрүү; ~ жатву эгин жыйноону бүтүрүү; 2. *что, что чем, на чём* бүтүү, аяктоо, тамам кылуу; ~ доклад цитатой докладды цитата менен аяктоо; начать смехом, а ~ слезами күлкү менен баштады, бирок ый менен бүттү; 3. *чем* акыры, аягы кандайдыр бир жаңсыл болуу; ~ благополучно аягы жакшы бүтүү, натыйжасы жакшы болуу; ~ службу выходом в отставку отставкага чыгуу менен кызматы бүтүү; 4. *что кем* бүтүү, бүтүрүү; ~ техникум техникумду бүтүрүп чыгуу; он кончил университет ал университетти бүттү; ~ курс ихтиологом курсту бүтүрүп ихтиолог болуп чыгуу; 5. *что, с кем* таштоо, коюу, жыйыштыруу; ~ с нарушением дисциплины тартипти бузууну мындан ары токтотуу; 6. *с кем-чем* байланышты үзүү, алака кылбай калуу; 7. *кого прост.* өлтүрүү, күм-жам кылуу; ♦ кончить век (жизнь) өлүү, каза табуу, дүйнөдөн кетүү; көз жумуу; плохо (дурно, скверно) кончить аягы жаман болуп бүтүү; түбү барып жаман болот.

Кончи/ться *сов.* 1. бүтүү, тамам болуу, түгөнүү; урок ~ лся сабак бүттү; день ~ лся күн да бүттү; 2. түгөнүү, ада болуу; сахар ~ лся кант түгөндү; 3. акыры болуу, токтоо; сад ~ лся у реки бак өзөндүн жээгине такалып бүттү; 4. *чем и без доп.* бүтүү, аяктоо; дело ~ лось ссорой иш жаңжал менен аяктады; все ~ лось благополучно бардыгы жакшы болуп бүттү; 5. *разг.* өлүү, каза табуу, көз жумуу; дүйнөдөн кайтуу.

Конъёктүра ж 1. *уст.* болжолдоо, боол-голоо, божомолдоо; 2. *спец.* конъёктюра (бузулган, даана окулбай калган жазууну божомолдоп, тарыхый салыштырууга, палеографиялык фактыларга таянып оңдоп калыбына келтирүү).

Конъюктива ж *анат.* конъюктива (көздүн былжырлуу катмары).

Конъюктивит м *мед.* конъюктивит (көздүн былжырлуу катмарынын сезгениши).

Конъюктүра ж 1. конъюктюра, кырдаал, абал; *международная* ~ эл аралык кырдаал; 2. *эк.* конъюктюра (товардык чарбанын абалын мүнөздөй турган белгилер); ~ *на внешнем рынке* сырткы рыноктун конъюктюрасы, тышкы базардагы абал; *хозяйственная* ~ чарбалык конъюктюра, чарбадагы абал.

Конъюктүрн/ый, -ая, -ое конъюктуралык, конъюктюра менен белгилене турган.

Конъюктүршик м *разг. презр.* оома, принциби жок, ээрчиме адам; жагдайга карай өзгөрүп турма киши.

Конь м 1. ат, жылкы; *породистый* ~ асыл тукум ат; 2. *шахм.* ат; *ходить конём* атты жүрүү; 3. *спорт* эшек, ат (машыгуу үчүн булгаары каптап койгон устун); **◇ по коням! (на конь!)** *уст.* атка мингиле! **◇ не в коня корм прост.** ат тери кайтпаган иш, натыйжасыз убаракерленүү; *дарёному (даровому) коню в зүбы не смóтрят погов.* досун берген аттын тишин караба (ачпа); *конь (ещё) не валялся погов.* дегеле эчтеке иштелбептир, иш ордунан кенедей да жылбаптыр; **◇ ход конём** иш оңунда болуу, оңдой берди болуу.

Коньк/и мн. (*ед. конёк м*) 1. коньки; *беговые* ~ и жарыш конькиси; *кататься на ~ ах* коньки тебүү; 2. *разг.* коньки спорту, коньки тебүү.

Конькобежец м конькичи (коньки тебүүчү адам).

Конькобежка женск. к конькобежец.

Конькобежн/ый, -ая, -ое коньки тебүү...; ~ *спорт* коньки тебүү спорту.

Коньяк м коньяк.

Коньячн/ый, -ая, -ое коньяктуу, коньяк...; ~ *ая бутылка* коньяк бөтөлкөсү.

Конюх м атчы, ат багар, ат багуучу.

Конюшенн/ый, -ая, -ое 1. атканадагы; аткана...; атканада багылуучу; атканада иштөөчү; ~ *ые лошади* атканадагы аттар; 2. *в знач. сущ. конюшенный м уст. то же, что конюший* 2; *конюшенный приказ уст.* атылоо мекемеси (15–17-кылымдарда Москва мамлекетинде падыша атканаларын жана атылоолорду тейлеген мекеме).

Конюший м 1. *уст.* ат-ылоо мекемесинин башчысы; 2. *уст.* ат багуучулардын башчысы, баш ат багар.

Конюшня ж 1. аткана; 2. *перен.* аткана, ыпылас жай, ыпылас аткана.

Коняга, коняка м, ж ат (араба аты); *рабóчая* ~ жумуш аты.

Кооператив м кооператив (1. кооперация уюму; *жилищный* ~ турак-жай кооперативи; 2. *разг.* кооператив дүкөнү).

Кооперативн/ый, -ая, -ое кооперативдик, кооператив...; ~ *ая торговля* кооперативдик соода; ~ *ое предприятие* кооперативдик ишкана.

Кооператор м кооператор, кооперация кызматчысы.

Кооперация ж кооперация (1. биргелешип иштөөнүн өзгөчө формасы; 2. пайдачылардын жалпы соода-сатык же иштеп чыгарыш коому, бирикмеси; *потребительская* ~ керек-жарак кооперациясы; *сельскохозяйственная* ~ айыл чарба кооперациясы; 3. *разг.* кооператив дүкөнү).

Кооперирование ср по знач. гл. кооперировать – *кооперироваться*; ~ *предприятий* ишканаларды кооперативдештирүү.

Кооперировать сов., несов. кого-что 1. кооперативдештирүү, кооперативдин негизинде уюштуруу, биргелештирүү; ~ *сельское хозяйство* айыл чарбасын кооперативдештирүү; 2. кооперативге тартуу.

Кооперироваться 1. сов., несов. кооперативдешүү, кооперация негизинде биригишүү; 2. *несов. страд к кооперировать.*

Кооптация ж кооптация (шайланма органдын курамына жаңы шайлоо өткөрбөй эле толуктоо).

Кооптирование ср по знач. гл. кооптировать.

Кооптировать сов., несов. кого кооптациялоо, кооптация кылуу, толуктоо; ~ *в профком двух работников* профкомдун курамын эки кызматкер менен толуктоо (кооптациялоо).

Кооптироваться несов. страд. к кооптировать.

Координатн/ый, -ая, -ое координаталар, координата...; ~ *ая ось* координата огу; ~ *ая система* координаталар системасы.

Координаты мн. (*ед. координата ж*) координаталар (1. тегиздиктеги же мейкиндиктеги чекиттин абалын аныктоочу өлчөмдөр; *астрономические* ~ астрономиялык координаталар; *географические* ~ географиялык координаталар; 2. *разг.* кимдир бирөөнүн кайда тургандыгы жөнүндө маалымат; *запишите мои* ~ менин координаталарымды жазып алыңыз).

Координационно-вычислительн/ый, -ая, -ое координациялоо-эсептеп чыгаруу...; ~ *центр* координациялоо-эсептеп чыгаруу борбору.

Координационн/ый, -ая, -ое координация-

лык, координациялоочу, координациялоо; ~ ая комиссия координациялоочу комиссия; ~ ые мероприятия координациялоочу чаралар, координациялоо чаралары.

Координация ж 1. по знач. гл. **координировать**; ~ научных исследований илимий изилдөөлөрдү координациялоо; ~ планов пландарды координациялоо (өз ара макулдашуу); 2. өз ара ыкташтыруу, өз ара айкалыштыруу; ~ движений кыймылдарды өз ара ыкташтыруу.

Координирование ср по знач. гл. **координировать**; ~ планов пландарды координациялоо.

Координированность ж өз ара координациялангандык, өз ара ыкташтырылгандык.

Координировать сов., несов. что координациялоо, өз ара ыкташтыруу; өз ара иреттештирүү, айкалыштыруу; ~ действия пехоты и танков жөө аскерлер менен танктардын аракетин координациялоо (өз ара ыкташтыруу, айкалыштыруу).

Координироваться 1. сов., несов. координациялануу, өз ара ыкташтырылуу; 2. несов. страд. к **координировать**.

Копал м копал (лак жасоодо колдонулуучу жерден казылып алына турган катуу чайыр).

Копалка ж нар.-разг. жер казгыч аспап, күрөк.

Копалов/ый, -ая, -ое копалдан даярдалган, копал...; ~ лак копал лагы.

Копание ср 1. по знач. гл. **копать**; ~ колódца кудук казуу; 2. по знач. гл. **копаться** 1, 2; ~ в ящиках стола үстөлдүн ящигин антаруу (бир нерсе издеп).

Копатель м 1. уст. жер казуучу жумушчу; 2. жер казгыч машина, чункур казуучу машина; ~ шахтных колóдцев шахта кудугун (чуңкурун) казгыч машина.

Копательн/ый, -ая, -ое каза турган, чукулай турган, казуучу, чукулоочу; оюучу; ~ ые машины казгыч машиналар, жер казуучу машиналар.

Копать несов. что 1. казуу, казып жумшартуу; ~ землю жер казуу; ~ огорód огород казуу; 2. казуу; ~ арык арык казуу; ~ колóдец кудук казуу; 4. казып алуу; ~ картофель картошка казуу (картошка жыйноо).

Копаться несов. 1. в чём казуу, чукулоо, оюу; ~ в песке кум чукулап отуруу, кум казып ойноо; 2. в чём разг. антаруу, оодарыштыруу; ~ в гардеробе гардеробду антаруу, ичин оодарыштыруу; ~ в портфеле портфельди антаруу; 3. перен. в чём ойлоно берүү, кайдагыларды эске түшүрүү, ичинен кыжынуу; ~ в душе кыжынуу, ичинен сызуу,

кайдагыларды эсине түшүрүү; ~ в своих переживаниях көргөн азап-тозокторун эске түшүрүү; 4. прост. убаралануу, алпурушуу, алышуу, көпкө чейин илээшүү; ~ с уроками сабак даярдоо менен алпурушуу; что ты там копаешься? эмне эле илээшип убара тартып жатасың? 5. страд. к копать.

Копач м нар.-разг. 1. жер казуучу жумушчу; 2. спец. нар.-разг. жер казуучу машина.

Копеечка ж уменьш. к **копейка** бир тыйын; ♦ в копейку стать (обойтись, влететь, вскочить и т.п.) аябай кымбатка туруу, өтө эле кымбатка түшүү.

Копеечник м разг. битекарын, саран, майдачыл, катуу баш, бир тыйын да эсептеген адам.

Копеечника женск. к **копейчник**.

Копеечникать несов. разг. битекарындык кылуу, бир тыйынынан бери эсептөө, катуу баштык кылуу, сарандык кылуу.

Копеечн/ый, -ая, -ое 1. бир тыйындык; ~ ая монета бир тыйындык монета; 2. эң арзан; ~ ая свечка эң эле арзан шам; ~ ая статуэтка эң арзан статуэтка; 3. майда-чүйдө, арзыбаган; ~ ые расходы майда-чүйдө каражат, арзыбаган чыгым; ~ ое вознаграждение за работу арзыбаган жумуш акы, ат тери кайтпаган акы; 4. перен. битекарын бир тыйын үчүн жаны чыккан, майдачыл.

Копейк/а ж 1. тыйын, бир тыйын: три ~ и үч тыйын; ~ а рубль бережёт погов. дүнүйө бир тыйындан куралат; 2. собир. разг. акча, акча каражаты; беречь народную ~ у эл байлыгын сактоо керек, элдин тыйыны да корбосун; ♦ без копейки (денег) бир тыйын акчасыз, бир тыйыны да жок, такыр тасмиясыз; ♦ до (последней) копейки (израсходовать, истратить и т.п.) бир тыйын да калтырбай (сарптоо, жумшоо); ♦ на копейку бир тыйынчалык, кымындай: ♦ ни копейки (денег) бир тыйын да жок; ни на копейку (нет) чего такыр жок, ыпым жок; с копейками ашкан тыйыны да бар; это стоит рубль с копейками бу бир сомдон анча-мынча тыйыны ашыгыраак, бир сом бир нече тыйын; ♦ копейка в копейку тыйынына чейин, туптуура, бир тыйын ашык-кеми жок; последнюю копейку ребром поставить курулай мактанчылык менен акыркы тыйынына чейин үрөө; за копейку уступить (отдать) эң эле арзан сатып жиберүү; ♦ погибнуть (пропасть) ни за копейку тыйынга турбаган нерсе үчүн (бөөдө, курулай) өлүү; ♦ дрожать (трястись) над каждой копейкой тыйыны чыкса жаны чыккандай калтыроо; бир тыйын чыгарбай битирөө; как одну копейку

бир тыйын да калтырбастан үрөп жиберүү, бир тыйынча да көрбөй, акыркы тыйынына чейин кармата берүү.

Копёр *м* копёр (1. катуу жерге же тереңдикке мамы, түркүк кага турган ур, токмок; 2. шахталарда жүк көтөргүчтөрдү орнотуу үчүн ылайыкталган курулуш).

Копи *мн.* (*ед.* *копь ж*) кен, кендер; **соляные** ~ туз кендери.

Копийст *м* 1. *уст.* (*писец*) көчүрмөчү, негизги нускадан копия көчүрүүчү; 2. (*художник*) башка сүрөттөрдөн копия жасоочу сүрөтчү.

Копилка *ж* копилка, тыйын жыйнагыч (тыйын топтоп чогултуу турган кутуча).

Копирк/а *ж* *разг.* копирка (көчүрмө түшүрүүчү кагаз); **писать под** ~ у копирка коюп жазуу.

Копировальн/ый, -ая, -ое көчүрмө түшүрүүчү, негизги нускадан көчүрмө жасоочу; ~ **ая бумага** көчүрмө түшүрүүчү кагаз ~ **ый цех** көчүрмө жасоочу цех.

Копировальщик *м* *то же, что* **копи-ровщик**.

Копировальщица *женск.* *к* **копировальщик**.

Копирование *ср* *по знач. гл.* **копировать**; ~ **картин** сүрөттөрдөн көчүрмө алуу; ~ **плана участка** жер аянтынын планына көчүрмө алуу; ~ *чьего-л.* **голоса** үнүн тууроо.

Копировать *несов.* 1. *что* копия көчүрүү, нускасын көчүрүп алуу; ~ **чертёж** чертёждөн көчүрмө алуу; ~ **при помощи гектографа** гектограф менен копия алуу; 2. *кого-что* тууроо, окшотуу; ~ *чью-л.* **походку** бирөөнүн басканын тууроо.

Копироваться *несов.* *страд.* *к* **копировать**.

Копировка *ж* *разг.* копировка. көчүрмө копия алуу; ~ **карты** картадан көчүрмө алуу; ~ **портрета** портреттен копия алуу.

Копировочн/ый, -ая, -ое копия көчүрө турган, нуска көчүрө турган; ~ **ый инстру-мент** копия түшүрүүчү аспап; ~ **ые работы** копия көчүрүү иштери, копировка жумуштары.

Копировщик *м* копировкачы, негизги нускадан көчүрмө алуучу.

Копировщица *женск.* *к* **копировщик**.

Копить *несов.* *что* 1. жыйноо, чогултуу, топтоо; ~ **деньги** акча жыйноо; 2. *не-рен.* чогултуу жүрүү, көбөйтө берүү, жыйнап жүрүү; ~ **знания** билимди көбөйтө берүү, топтой жүрүү; ~ **наблюдения** байкоо- лорду арбыта берүү.

Копиться *несов.* 1. топтолуу, чогулуу, жыйылуу; у **переправы** **копятся** **люди** өткөөлдүн жанына кишилер чогула берди; 2. *страд.* *к* **копиться**.

Копи/я *ж* 1. копия, көчүрмө; ~ **я акта**

актынын копиясы; ~ **я портрета** портреттин копиясы; **снимать** ~ **ю** копия алуу; 2. *перен.* *разг.* так эле өзү, эң эле окшош; **он** ~ **я отца** ал так эле атасы, ал атасынын копиясы; **живая (вылитая)** ~ **я** куюп койгондой окшош; эң эле окшош; союп каптап койгондой.

Копка *ж* *по знач. гл.* **копать**; ~ **грядок** жөөктөрдү казуу; ~ **колодца** кудук казуу.

Копна *ж* чөмөлө; ~ **сена** чөптүн чөмөлөсү, чөмөлө чөп; **высокая** ~ бийик чөмөлө; **Копна волос** үрпөк чач.

Копнение *ср с.-х.* *по знач. гл.* **копнить**; ~ **солёмы** саман чогултуу, саман, бакал үйүү.

Копнитель *м* чөмөлөлөөчү машина; саман, чөп чогулткуч машина.

Копнить *несов.* *что с.-х.* чөмөлөлөп үйүү, чогултуу.

Копнуть *сов.* 1. *однокр.* *к* **копать** 1; 2. *перен.* ийне-жибине чейин сураштыруу, аябай казып сураштыруу; **стоит** ~ **глубже** — **и всё прояснится** ийне-жибине чейин сураштырып казса эле — даана болуп чыга келет.

Копотливо *нареч. разг.* кыбырап, илээлеп; **работать** ~ кыбырап (илээлеп) иштөө.

Копотливость *ж* *разг.* 1. илээлегендик, кыбырлык; ~ **движений** кыймылынын кыбырлыгы; 2. убаралуулук, убарасы көптүк, убара тарттыргычтыгы; убаракерчилик; ~ **работы** иштин убара тарттыргычтыгы.

Копотлив/ый, -ая, -ое *разг.* 1. кыбыр, илээлеген; ~ **ый человек** кыбыр, илээнди киши; мажүрөө кыймылдаган жүдөө адам; 2. убарасы көп, көп күч талап кылган, убара тарттырма; көп эмгек талап кылган; ~ **ое задание** убаракерчилиги көп тапшырма.

Копотн/ый, -ая, -ое (копотен, -на, -но) *прост.* ыштуу, курумдуу.

Копотня *ж* *прост.* кыбырлык, илең-салаң жай кыймыл.

Копотун *м* *прост.* кыбыр, мажүрөө, жүдөө, илээнди.

Копотунья *прост.* *женск.* *к* **копотун**.

Копоть *м* ыш, курум, көө; **покрыться** ~ **ю** ыш басуу.

Копоти/ться *несов.* 1. быкпырдай кайноо, жайнап жүрүү; **под деревом** ~ **лись муравьи** дарактын түбүндө кумурскалар быкпырдай кайнап жатат (жайнап жүрөт); 2. *перен.* мээни курттай жеш, санааны санга бөлүү; **в голове** ~ **лись тревожные мысли** башта санааны санга бөлгөн, тынчты алган ойлор кайнап жатты; 3. *разг.* убаралануу, алек болуу, алпурушуу; ~ **ться в моторе** моторду ондоп убаралана берүү; ~ **ться ремонтом** ремонт менен алек болуу.

Копра *ж* копра (кокос жаңгагынын данеги).

Копт/еть I *несов.* быкшып түтөө, түтүн каптоо, курум басуу, ыш басуу; **лампа сильно** ~ **ит** лампа аябай түтөдү.

Коптеть II *несов.* **1.** *прост.* эптеп-септеп өмүр өткөрүү, кыбырап-сыбырап өмүр өткөрүү; **2.** *над чем и без доп. разг. уст. то же, что корпеть;* ~ *над словарём* тырышып убараланып сөздүк түзүп отуруу.

Коптилка ж **1.** *разг.* шайтан чырак, кара чырак; **2.** *прост. то же, что коптильня.*

Коптильн/ый, -ая, -ое ыштай турган, ыштагыч; сүрсүтө турган, сүрсүткүч; ~ **цех** эт, балык сүрсүткүч, ыштагыч цех.

Коптильня ж эт, балык сүрсүткүч, ыштагыч бөлмө.

Коптит/ь *несов.* **1.** быкшып түтөө, түтүн чыгаруу; **лампа** ~ лампа түтөп жатат; **2.** *что* ыш кылып салуу. түтүн менен карартып салуу; ~ **ь стекло** пишени ыш басуу; **3.** *что* ыштоо, ыштап сүрсүтүү; ~ **ь рыбу** балыкты ыштап сүрсүтүү; \diamond **коптит небо** бекер пайдасыз өмүр өткөрүү, элбөстүн күнүн, өчпөстүн отун жагып өмүр өткөрүү.

Коптятся *несов.* **1.** ыш басуу, курум басуу; **2.** ыштоо, ыштап сүрсүтүү; **3.** *страд. к коптит 2, 3.*

Копулировать *сов., несов.* **1.** *что сад.* кыйыштыруу. улаштыруу, жалгаштыруу; **2.** *биол.* жупташып биригүү (төмөнкү организмдер жөнүндө).

Копулировка ж *сад.* кыйыштыруу, улаштыруу, жалгаштыруу.

Копуляция ж *биол.* копуляция (балыр сыяктуу төмөнкү организмдердин жыныс клеткалары жупташып кошулуу).

Копун м *разг.* кыбыр адам (бир нерсени илээлеп жай иштеген адам, кыбырап эле убаралана берген адам).

Копунья *разг. женск. к копун.*

Копуша м, ж *разг. то же, что копун, копунья.*

Копчение *ср* **1.** *по знач. гл. коптит 3; 2.* *мн. копчения то же, что копчености.*

Копчености *мн (ед. копченость ж)* ышталган, сүрсүтүлгөн эт азыгы; сүр.

Копчен/ый, -ая, -ое **1.** ышталган, ыштап сүрсүтүлгөн; ~ **ое мясо** ышталган (ыштап сүрсүтүлгөн) эт; **2.** ыш баскан, курум баскан, түтүн карартып салган; ~ **ое стекло** ыш баскан айнек.

Копчик м *анат.* чычаң, куймулчак.

Копчиков/ый, -ая, -ое *анат.* чычаң...; куймулчак...; ~ **позвонок** чычаң, куймулчак омурткасы.

Копчушка ж *разг.* ышталган, сүрсүтүлгөн чабак.

Копыл м чана шатысы, чабагы.

Копытн/ый, -ая, -ое **1.** туяк...; ~ **ые болезни** туяк оорусу, ак баш; **2.** туяктуу...; ~ **ые животные** туяктуу жаныбарлар; **3.** *в знач. сущ. копытные* *мн.* туяктуулар, туяктуу

жаныбарлар; **отряд** ~ **ых** туяктуулар отряды.

Копыто *ср* туяк; ~ **лошади** аттын туягы; **парное** ~ ача туяк; **круглое** ~ ай туяк.

Копь ж *см.* копи.

Копье I *ср* найза, каскак; **металлическое** ~ металл найза, темир найза; **метать** ~ найза ыргытуу, найза атуу.

Копье II: **без копыя** *прост.* бир тыйын да жок, бир тыйынсыз; **ни копыя (нет)** *прост.* бир тыйын да жок, куру алакан.

Копьевидн/ый, -ая, -ое найза сыяктуу, найза сымал; ~ **орнамент** найза сыяктуу сайма.

Копьеносец м найзакер, найзалуу жоокер.

Копецо *ср* *уменьш. к копые I.*

Кора ж **1.** кабык; ~ **дерева** жыгачтын кабыгы; **еловая** ~ карагайдын кабыгы; **2.** бет, катмар; **ледяная** ~ муз катмары; ~ **глины** ылайдын үстүнкү бети; **кора земная** жердин үстүнкү катмары; жер кыртышы; **кора головного мозга** мээнин кабы (кабыгы), мээ кыртышы.

Корабел м кемечи, кеме жайын, кеме куруу жайын ж.б. билген адис.

Корабелн/ый, -ая, -ое **1.** кеме...; ~ **ая мачта** кеме мачтасы; **2.** кеме кура турган, ремонт жүргүзө турган; ~ **ая верфь** кеме кура турган жана кеме ремонттоло турган верфь; \diamond **корабелный лес (бор, роца)** кемеге ылайык узун, түз жыгачтар алынуучу токой.

Корабелщик м **1.** *уст.* кеменин ээси, кеменин кожоюну; **2.** деңизде кеме айдап жүрүүчү адам, моряк; **3.** *разг.* кеме куруучу адис.

Кораблевождение *ср* кеме айдоо илими, кеме айдоо өнөрү.

Кораблекрушение *ср* кеменин кыйрашы, кеменин сууга чөгүп кетиши (катуу бороон толкундан, кеме олуттуу зыянга учуроодон ж.б.); **потерпеть** ~ кеме бүлгүнүнө учуроо.

Кораблестроение *ср* кеме куруу.

Кораблестроительн/ый, -ая, -ое кеме куруу...; ~ **институт** кеме куруу институту.

Кораблик м **1.** *уменьш. к корабль;* **2.** оюнчук кеме; **пускать** ~ **и** оюнчук кемелерди сууга коё берүү.

Корабль м **1.** кеме; **военный** ~ согуш кемеси; **океанский** ~ океан кемеси; **2.** аба кемеси, абада учуучу аппарат; **воздушный** ~ аба кемеси; **космический** ~ космос кемеси; **3.** *архит.* буткана имараттын орто бөлүгү; \diamond **сжигать (жечь) свой корабль** өз кемесин өрттөп жиберүү (эскиден кол үзүп, жаңы жолго түшүү).

Коралл м шуру, маржан (**1. зоол.** бир жерде бири-бирине биригип жашоочу жаныбар; **колония** ~ **ов** шурулардын колониясы; **2.** ошол жайда ташка айланган ошолордун

калдыгы, ошол калдыктан жасалган кооздук буюмдар; **ожерелье из ~ ов шурулардан** жасалган алка; **носить ~ ы шуру буюмдарды** тагынуу).

Кораллов/ый, -ая, -ое 1. шуру..., маржан...; ~ **ый риф** шуру рифтери; ~ **ые острова** шуру аралдары; 2. шурудан, маржандан жасалган; ~ **ое ожерелье** шуру алка; 3. кыпкызыл, чыйкандай кызыл, шурудай кызыл; ~ **ый шёлк** кыпкызыл шайы.

Коран м куран.

Корвет м мор. корвет (1. 18-19-кылымдарда болгон үч мачталуу орточо согуш кемеси; 2. экинчи дүйнөлүк согуштун убагында болгон британиялык жана америкалык флоттордо сакчылык милдетти аткарган кеме).

Корд м спец. корд (1. чыйрак, бышык жип; 2. эриши жоон, аркагы ичке бышык кездеме).

Корд/а ж спец. корда (1. бышык жип, тор; 2. узун чылбыр, тегерете чуркатып ат ойноотуу же үйрөтүү үчүн колдонулуучу узун жип; **гонять лошадь не ~ е** узун чылбыр менен ат ойнотуу, үйрөтүү).

Кордебалет м кордебалет (группалык бийлерди аткаруучу балеттик артисттер).

Кордебалетн/ый, -ая, -ое кордебалет...; ~ **ая танцовщица** кордебалет бийчиси.

Кордон м 1. кордон (чек арачылар же сакчылар отряды); **военный** ~ аскер кордону, аскердик сакчылар отряды; **установить ~ сакчылар коюу**; 2. кардон, кордон (сакчылар туруучу жай); **лесной** ~ токой кардону, кардончу турган үй; **таможенный** ~ бажычы турган үй; 3. чек, чек ара; **перейти за ~ чек** арадан өтүү.

Кордонн/ый, -ая, -ое кордон...; ~ **ое хозяйство** кордон чарбасы.

Корев/ой, -ая, -ое кызылча...; ~ **ая сыпь** кызылча кызамыгы.

Корёжи/ть несов. прост. 1. что ийрейтип салуу; омкоруп таштоо; **буря ~ ла деревья** катуу шамал дарактарды омкоруп салды; 2. мыйрыйтуу, чүйрүйтүү, бырыштырып-куруштуруп салуу; **фанеру ~ т от сырости** фанера нымдан көөп мыйрыйып калат; 3. *безл. кого прост.* курушуу; **меня всего корёжит** бүткөн боюм курушуп турат; 4. *перен. кого* кыжыр кайноо, жини келүү; **меня корёжит её грубость** анын оройлугу кыжырымды кайнатты.

Корёжи/ться несов. прост. 1. курушуу, көөп бышыруу; чүрүшүү; **бумага ~ тся от влаги** кагаз нымдан көөп бырышып калат; **сыромятная корка от солнца** ~ тся чылгый тери күндөн курушуп калат; 2. курушуу, жыйрылуу; ~ **ться от боли** ооруганга чыдабай курушуу.

Корейка ж чочконун же музонун төш эти.

Корейск/ий, -ая, -ое корей..., Корея; ~ **язык** корей тили.

Корейцы *мн (ед. кореец м, корейнка ж)* корейлер, корей эли.

Коренастый, -ая, -ое 1. багалчак, таштын уюлундай; бакжагай, чымыр; ~ **мальчик** багалчак чымыр бала; 2. жоон, түптүү, марчагай; ~ **дуб** марчагай жоон эмен.

Корени/ться несов. в чём 1. түбү... — да болуу, ...дан келип чыгуу; **суевэрие ~ тся в невежестве** ырым-жырымга ишенүү наадандыктан келип чыгат; 2. *перен.* жай алуу, орношуу; сиңип калуу; **в его душе ~ лась одна заветная мечта** анын көңүлүнө бир жакшы ниет орношуп калган эле.

Коренник м 1. ортонку ат, баш ат (арабага кошулган үч аттын ортонкусу); 2. *прост.* жергиликтүү адам, кызматчы ж.б.

Коренн/ой, -ая, -ое 1. түпкү, жергиликтүү, илгерки, негизги; ~ **ые жители** жергиликтүү эл, түпкү эл; ~ **ое население** илгертеден жашап келген эл; 2. негизги, түптүү, омоктуу, түп-тамырынан орундуу; ~ **ой вопрос** негизги маселе; ~ **ые интересы** негизги мүдөөлөр; ~ **ое изменение** түп-тамырынан бери өзгөрүү; 3. *спец. нар.-разг.* башкы, негизги, түпкү; ~ **ой штрек горн.** башкы штрек; ~ **ое русло реки** дарыянын түпкү нугу; ~ **ая мачта** негизги мачта; 4. *в знач. сущ.* **коренной м коренная ж то же, что коренник 1; коренные зубы** азуу тиштер; **коренным образом** түп-тамырынан бери, бүтүндөй, баштан аяк, таптакыр.

Корень м 1. *бот.* тамыр; ~ **деревя** дарактын тамыры; 2. түп; **сад в двадцать корней** жыйырма түп дарагы бар бак; 3. тамыр, түп, тамыры жемиш; 4. *мн.* **коренья** ашка, тамакка татым кыла турган өсүмдүктөр, алардын тамырлары (сабиз, аш көк сыяктуу); **суп с кореньями** чөп-чар (көк-сак) салынган сорпо; 5. *анат.* түп, тамыр, дүмүр; ~ **волоса** чачтын түбү, тамыры; ~ **зуба** тиштин түбү (дүмүрү); ~ **ногтя** тырмактын түбү; 6. *перен.* түбү, негизи, башы; ~ **зла** жамандыктын түбү (башы); ~ **ошибки** каталыктын түбү (башы); 7. *грам.* уңгу; ~ **глагола** этиш сөздүн уңгусу; ~ **слова** сөздүн уңгусу; 8. *мат.* тамыр; **квадратный** ~ квадрат тамыр; **кубический** ~ куб тамыр; **показатель корня** тамырды көрсөткүч; **извлечь** ~ тамырды табуу; ◊ **в корне** таптакыр, бүтүндөй, түп-тамырынан; **в корне пресечь что-л.** түп-тамырынан бери жок кылуу; ◊ **на корню** 1) өсүп турган кезинде, кыркыла (чабыла) элегинде; 2) *перен.* а деп башталганда эле, башында эле; **корень жизни** женьшень; дарттын дабасы; ◊ **пустить корни** тамыр алуу (жаюу); ◊ **врасти (прирасти) корнями** туруктуу орун алып

тамыр жаюу; **◇ краснѣть (покраснѣть) до корнѣй волѳс** кулагына чейин кызарып кетүү, чычаладай кызаруу; **◇ запрячь (заложить) в корень** баш ат (ортоңку ат) кылып чегүү; **◇ смотрѣть (глядѣть) в корень** негизги түбүн (тегин) кароо (байкап көрүү); **◇ подорвать (подрубить, подкосить) под корень** түп-тамырына жеткире жок кылуу; **◇ вырвать (уничтожить) с корнем** что түп-тамырынан бери жок кылуу, түп-тамыры менен кошо жулуп таштоо, тап-такыр жок кылуу.

Корец *м нар.-разг.* чөмүч, сузгуч.

Корешков/ый, -ая, -ое 1. өсүмдүктөрдүн тамырынан жасалган, көк-сак кошулуп жасалган; 2. жыгачтын тамырынан жасалган; ~ **мундштук** жыгачтын тамырынан жасалган мүштөк.

Корешок *м* 1. *уменьш.* к **корень** 1, 2, 5; ~ **зуба** тиштин түбү, дүмүрчөгү; 2. *мн.* **корешки** *разг.* то же, что **коренья** (см. **корень** 4); суп с **корешками** чөп-чар (көк-сак) салынган сорпо; 3. *полигр.* корешок, түп (китеп, дептер сыяктуулардын түбү, тигилген жери); 4. дүмүрчөк (жыртып алынган барактын дептерде калган жартысы); ~ **квитанции** квитанциянын дүмүрчөгү; ~ **чековой книжки** чек китепчесинин дүмүрчөгү; 5. *прост.* нампай, жакын жолдош; **мы с ним корешки** биз аны менен нампайбыз, ынакпыз.

Корж *м* корж, катырма нан; ~ с **маком** ашийимдин уругу себилген катырма.

Коржик *м* 1. *уменьш.* к **корж**; то же, что **корж**; 2. коржик, таттуу катырма (пряниктин бир түрү); ~ **и на медү** бал кошулган коржик (катырма).

Корзина *м* корзина, себет; **бельевая** ~ кийим, кир салгыч корзина; ~ **яблок** бир себет алма.

Корзинка *ж* 1. *уменьш.* к **корзина**; то же, что **корзина**; **проволочная** ~ зымдан жасалган себет; зым корзинка; 2. *бот.* себетче, табакка окшош гүл; ~ **подсолнечника** күн караманын себетчеси (табак сымал гүлү).

Корзинн/ый, -ая, -ое себет..., себет жасай турган; ~ **ое производство** себет жасап чыгаруу.

Корзиночн/ый, -ая, -ое корзинка..., корзина...; себет...; ~ **ое производство** корзинка жасап чыгаруу.

Корзинщик *м* себетчи, себет токуучу (жасоочу).

Корзинщица *женск.* к **корзинщик**.

Кориандр *м бот.* кориандр (эфир майы чыгарылуучу чөп өсүмдүк).

Кориандров/ый, -ая, -ое кориандр...; ~ **ое масло** кориандр майы; ~ **ое семя** кориандр уругу.

Коридор *м* 1. коридор; **школьный** ~ мектеп

коридору; 2. кууш өткөөл, тар жол, капчыгайдагы өткөөл, эки капчыгай арасындагы жол; **горный** ~ тоо арасындагы тар жол; **воздушный** ~ аба жолу.

Коридорный, -ая, -ое 1. коридор...; ~ **половик** коридор баяндоосу; 2. *в знач. суш.* **коридорный м, коридорная ж** мейманканада бир нече номерди тейлөөчү кызматчы; **◇ коридорная система** коридор системасы (эшиктери жалпы коридорго караган бөлмөлөрдүн системасы).

Коринка *ж* коринка (уруксуз кара кишмиш); **сушёная** ~ кара кишмиш мейизи.

Коринфск/ий, -ая, -ое *архит.* Коринф стилиндеги (байыркы Грециянын Коринф шаарынын стилине окшоткон); ~ **ий ордер** коринф ордери (Грециядагы Коринф шаарынын стилинде); ~ **ая колонна** Коринф стилиндеги колонна.

Корить *несов. разг.* кого жемелөө, кине коюу, айыптоо; ~ **себя за легкомыслие** жеңил ойлуулук кылгандыгы үчүн өзүн өзү жемелөө; ~ **кого-л. за недостойное поведение** кимдир бирөөнү жараксыз начар жоругу үчүн жемелөө; ~ **куском хлеба** бир сындырым берген наны үчүн кинелейт (колко кылат).

Корифей *м* 1. корифей (байыркы грек трагедиясында хор башчысы); 2. *высок.* улуу ишмер, чыгаан адам; ~ **русской литературы** орус адабиятынын корифеи (улуу ишмери); ~ **науки** илимдин корифеи (залкар ишмери).

Корица *ж* корица (күрөң тропик жыгачынын кургатылган жыттуу кабыгы, ашка татым катары жана медицинада колдонулат).

Коричнев/ый, -ая, -ое күрөң, күрөң түс; ~ **карандаш** күрөң түстүү карандаш; ~ **костюм** күрөң костюм; ~ **от загара** күнгө күйгөндөн кара тору болуу, күнгө күйүп тотугуу.

Коричн/ый, -ая, -ое 1. корица...; ~ **ое дерево** корица жыгачы; 2. корицадан алынган, корицалуу; ~ **ый пирог** корица кошулган пирог; ~ **ое масло** корица майы.

Корк/а *ж* 1. кабык, сырткы катмар, кабат, кыртыш; **почвенная** ~ **а** жер (топурак) кыртышы; **ледяная** ~ **а** муздун үстүңкү катмары; 2. кыртыш; **хлебная** ~ **а** нандын кыртышы; 3. катып, кургап калган нерсе; **сухие хлебные** ~ **и** катып калган нан сыныгы; каткан нан калдыгы; 4. кабык, кыртыш; **лимонная** ~ **а** лимондун кабыгы; ~ **а граната** анардын кабыгы; 5. кабык; **ивовая** ~ **а** талдын кабыгы; 6. *разг.* китептин катуу тышы; **◇ от корки до корки** баштан аяк, эчтекесин калтырбай, бүт бойдон; **прочитать книгу от корки до корки** китепти баштан аяк (эчтекесин калтырбай) окуп чыгуу.

Корков/ый, -ая, -ое *анат.* мээ кыртышы...;

~ ое **вещество** мээ кыртышынын заты; ~ **ая деятельность** мээ кыртышынын иши (шарттуу рефлексстик иш).

Корм *м* **1.** тоют, жем, чөп; **зада́ть** ~ жем берүү; **да́ть ку́рам** ~ тоокторго жем берүү; **гру́бые** ~ **а** катуу тоют; **со́чные** ~ **а** чыктуу (ширелүү) тоют; **силосова́ние** ~ **ов** тоюттарды силостоо: **подно́жный** ~ жайытта жей турган тоют; **2. прост.** азык, тамак, тоют; **3.** жем, чөп, азык, тоют берүү.

Корм/а́ ж арт, арт жагы, куйрук жагы; ~ **а́ судна** кеменин арт жагы; ~ **а́ са-молёта** самолёттун куйрук жагы; ~ **а́ танка** танктын арты, арт жагы; **ого́нь по** ~ **е́** арт жагына карата аткылоо, артынан аткылоо; **♦ реза́ть корму мор.** кеменин куйругун кесип өтүү; **за кормо́й мор.** аркада, арка жакта; **за кормо́й ты́сячу миль** миң миля жол артта калды.

Кормёжка ж **1. по знач. гл. корми́ть 1** — **корми́ться 1**; ~ **скота́** малды багуу, малга жем-чөп берүү; **2.** жапайы жаныбарларга жем, тоют берилүүчү жай; **3. прост.** азык, тамак-аш, оокат.

Корми́лец м **1.** багуучу, оокат кылдыруучу; ~ **семьи́** үй-бүлөнү багуучу, бүлө башчысы; **2. прост. уст.** атаке, атажан.

Корми́лица ж **1.** тежемел бала эмизүүчү аял, бирөөнүн баласын эмизип баккан эне; **2. женск. к** **корми́лец 1.**

Корми́л/о ср **1. уст. поэт.** кеменин рулу; **2. перен.** бийлик колдо болуу, бийлик тизгини, эки тизгин бир чылбыр колдо болуу; ~ **о правле́ния** башкаруу тизгини; **приня́ть в свои́ ру́ки** ~ **о правле́ния** бийлик тизгинин колго алуу; **стоя́ть у ~ а вла́сти** бийликтин башында болуу, бийликке башчылык кылуу.

Корми́ть несов. кого 1. багуу, асыроо. тамак берүү; ~ **скот** малды багуу, малга тоют берүү; ~ **госте́й** меймандарды коноктоо, меймандарга тамак берүү; **2.** ичирип-жедирүү, тамак берүү; ~ **больно́го** оору адамга тамак берүү, оорулууга тамак жедирүү; ~ **ребёнка** с **ло́жечки** бөбөккө кашык менен тамак жедирүү; **3.** эмизүү, эмчек берүү; **4. перен.** багуу, асыроо; ~ **семью́** үй-бүлөсүн багуу, бала-чакасын асыроо; **5. перен.** жан бактыруу, багуу, оокат кылдыруу; **охотника** **кормит ружьё** аңчыны (мергенчини) багып жаткан мылтыгы; **их** **кормит огоро́д** аларды огороду багып жатат; **корми́ть вшей (клопо́в)** *прост.* бит менен кененин азыгы болуу; бит менен кенеге талатып жүрүү (оокат кыла албоо); **корми́ть обеща́ниями** курулай убада менен алдоо, курулай тил эмизүү; **хле́бом не корми́** *кого* тооч берем десең да көнбөйт, дегеле башкага көнбөйт; **его́ хле́бом не корми́,** **дай то́лько порисова́ть** ал дегеле аш-тамагына карабайт, сүрөт тартса эле болду; **соловьё́я**

ба́снями не ко́рмят *посл.* куру аякка бата жүрбөйт; булбулга жомок аш болбойт; **во́лка но́ги ко́рмят** *посл.* карышкырды буту багат.

Корми́ться несов. 1. тамактануу, тамак жеп-ичүү, оокаттануу, азыктануу; тоюнуу, тоюттануу, оттоо; **выгона́ть лошаде́й** ~ **в по́ле** жылкыны оттотуу үчүн талаага жаюу; **2.** жан багуу, күн көрүү, оокатын кылуу; ~ **свои́м трудо́м** өз эмгеги менен жанын багуу (оокат кылуу); ~ **уро́ками** сабак берип жанын багуу, окутуп күн көрүү.

Кормле́ние ср 1. по знач. гл. корми́ть 1-3; ~ **ове́ц** койлорду багуу; жем-чөп берүү; ~ **ребёнка** балага тамак берүү, баланы эмизүү; **2. уст.** байыркы Руста: өз кол астындагы элден административдик, ички дооматтарды чечүү жагынан көрсөткөн кызматы үчүн боярлардын элден акы алуу системасы, өз пайдасына сыйлык алуу үчүн буйрук берүү системасы.

Кормн/ый, -ая, -ое уст., нар.разг. 1. багылган, семиртилген, бордоку; ~ **индю́к** семиртилген күрп; **2.** чөп, жем, тоют, азык мол болгон; ~ **год** азык-түлүк, чөп-жем мол болгон жыл; ~ **выпас** чөбү мол жайыт; оту-чөбү кенен жайыт.

Кормо... кормопроизводство, **кормо**приготови́тельный сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Кормово/о́й I, -ая, -ое 1. тоют..., жем-чөп...; тоют сактала турган; ~ **а́я ба́за** тоют базасы; ~ **ые ресу́рсы** тоют ресурстары; ~ **а́я свёкла** тоют кызылчасы; ~ **ые культу́ры** тоют өсүмдүктөрү; **2. уст.** азыкка, оокатка, тамак-ашка бериле турган.

Кормов/о́й II, -а́я, -о́е 1. кеменин арткы бөлүгүндөгү, куйрук жагындагы; ~ **ые вёсла** кеменин арт жагындагы суу эшкич калактар; ~ **ая часть самолёта** самолёттун куйрук жак бөлүгү; **2. в знач. суц.** **кормово́й м** кайыктын, баржанын куйрук жагында иштөөчү матрос, рулду алып баруучу.

Кормозаготови́тельн/ый, -ая, -ое тоют, жеп-чөп даярдай турган. тоют даярдоочу.

Кормозапа́рник м с.-х. малдын түрлүү тоюттарын буулантып жибите турган курулуш.

Кормоку́хня ж с.-х. малга, канаттууларга тоют жасай турган жай, цех.

Корморезка м с.-х. тоют туурагыч машина.

Кормоце́х м *то же, что* **кормоку́хня.**

Корму́шк/а ж 1. акыр, аштоо, тегене; **положи́ть се́но в ~ у** акырга чөп салуу; **2. перен. разг. пренебр.** тегин тамак таба турган, бел оорубай оокат таба турган жай; кытып алмайлардын жайы.

Кормчи́й м 1. уст. кеме айдоочу, кеменин

рулун алып жүрүүчү адам; **2.** *перен. высок.* жетекчи, дем берүүчү, жол башчы.

Кормщик *уст. то же, что кормчий* **1.**

Корнать *несов. кого-что прост.* чолтойтуп кыркуу, чолок кылып кесүү; чала-була кесүү, чала алуу; ~ **волосы** чачты чолтойтуп кестирип салуу.

Корневище *ср* **1.** (*подземный стебель*) тамыр сабак, көп жылдык чөп өсүмдүктүн жер койнундагы сөңгөгү; **2.** дарактын тамыры; **3.** жагачтын (дарактын) жердин бетине чыгып турган тамыры.

Корневищев/ый, -ая, -ое *бот.* тамыр сабактуу; ~ **ые растения** тамыр сабактуу өсүмдүктөр.

Корневищн/ый, -ая, -ое *то же, что корневищевый.*

Корнев/ой, -ая, -ое **1.** тамыр...; ~ **ая система растений** өсүмдүктөрдүн тамыр системасы; **2.** *грам.* унгу...; ~ **ые слова** унгу сөздөр.

Корнеожки *мн.* (*ед. корнеожка ж*) *зоол.* тармак буттар, тамыры бут жандыктар (амёба сыяктуу жөнөкөй жандыктар).

Корнеплоды *мн* (*ед. корнеплод м*) тамыры жемиш өсүмдүктөр, тултук тамырлуу (сабиз, кызылча сыяктуу) өсүмдүктөр.

Корнер *м* корнер (**1.** *эк.* наркын көтөрүш максатында кээ бир кымбат баа кагазды же товардын бардыгын жыйып алуу; **2.** *спорт. уст.* футбол оюнунда бурчтан штраф топту тебүү).

Корнерёзка *ж* жемиш тамырларды (мисалы, кызылча) туурагыч машина.

Корнеслов *м уст.* этимологиялык сөздүк, сөздөрдүн эң алгачкы унгусу кайдан келгендигин көрсөтө турган сөздүк.

Корнесловие *ср уст. то же, что этимология.*

Корнет I *м* корнет (революциядан мурунку Россияда; аттуу аскерлердеги эң төмөнкү офицердик наам).

Корнет II *м* корнет (үйлөмө музыкалык аспап).

Корнетист *м* корнетчи, корнетте ойноочу музыкант.

Корнишон *м* корнишон (маринадалуучу майда бадыраң).

Корноух/ий, -ая, -ое *разг.* чунак кулак, кулагы кесилген; ~ **пёс** чунак кулак ит.

Короб *м* **1.** кабыктан, жөкөдөн согулган себет; чабыра; **плетёный** ~ сокмо чабыра, себет; **2.** автомашинанын кузову, арабачаналардын бүркөөлөрү; **3.** *в знач. нареч.* **коробом** *разг.* калдайып, эпсиз болуп туруу (кийим жөнүндө); \diamond **целый короб (новостей, вестей и т.д.)** толгон жаңылык, толгон токой кеп, кап-кап кабарлар; \diamond **с три короба наговорить (наобещать, наболтать и т.д.)** дегеле капкайдагы кепти салуу, жер чечегин безөө, асмандагы пайданы алаканга салуу.

Коробейник *м* кыдырмачы, кыдырып сатуучу соодагер, арттарчы (көчөлөрдө, кыштактарда көтөрүп жүрүп, кездеме, атыр-самын сыяктууларды сатуучу соодагер).

Короби/ть *несов.* **1.** *что* чойройтуу, чолжойтуу, мыйрыйтуу, майрыйтуу, майыштыруу; **жар** ~ **доски** күндүн ысыгы тактайларды майрыйтып салды; **2.** *безл. кого прост.* курушуу, куруштуруу, тырышуу, тырыштыруу; **меня всего** ~ бүткөн боюм курушуп турат; **его** ~ **ревматизм** аны кызыл жүгүрүк куруштуруп салды; **3.** *перен. безл. кого разг.* кыжырдантуу, жанын кашайтуу; жийиркентүү; **всех** ~ **такое равнодушие** мындай кош көңүлдүк бардык кишинин кыжырын келтирди.

Коробиться *несов.* **1.** чолжоюу, майрыюу, мыйрыюу; **2.** бырышуу, калдаюу, эпсиз болуп калуу; **полы пальто** **коробятся** пальтонун этеги калдайып турат.

Коробка *ж* **1.** куту, кутуча, коробка; ~ **с конфетами** бир коробка конфета; **картонная** ~ картон коробка, картон куту; **жестяная** ~ канылтыр куту; **2.** коробка, тулку (имараттын сырткы корпусу); **кирпичная** ~ имараттын кирпич тулкусу; **3.** *спец.* коробка, кутуча; ~ **замка** кулпунун сырткы кабы; \diamond **коробка передач** *тех.* кыймыл берүү (өткөрүү) коробкасы.

Коробок *м* *уменьш.* **к** **короб** **1;** ~ **спичек** бир коробка (куту) ширенке; **2.** *нар.-разг.* чүмбөт (арабанын көмкөрөсү); **3.** *нар.-разг.* чүмбөттүү, көмкөрмөлүү араба.

Коробочка *ж* **1.** *уменьш* **к** **коробка** **1;** **2.** косек, корек; кутуча; ~ **хлопчатника** гозонун косеги.

Коробочн/ый, -ая, -ое коробка..., куту...; ~ **картон** куту жасай турган картон.

Коробчат/ый, -ая, -ое *спец.* коробка сыяктуу, коробка сымал; ~ **свод здания** имараттын коробка сымал төбөсү.

Короба *ж* **1.** уй; **молочная** ~ саан уй; **2.** ургаачы (бугу, багыш сыяктууларда); **3.** *перен. прост. груб.* кеби-сыны жок, кем акыл катын.

Короб/ий, -ья, -ье уй...; ~ **ье** **молоко** уйдун сүтү; ~ **ье** **масло** сары май.

Коробка *ж* *уменьш.-ласк.* **к** **короба** **1;** \diamond **бóжья** **коробка** эл кайда көчөт (конуз).

Коровник *м* **1.** уйкана, короо; **2.** *обл.* уйчу, уй багуучу адам.

Коровница *ж уст.* уй багуучу аял.

Короед *м зоол.* кабык жегич конуз.

Королева *ж* **1.** *женск.* **к** **король** **1;** **2.** королдун, падышанын аялы; **3.** *разг.* өтө сулуу аял, сулуунун сулуусу; **4.** *перен. разг.* король, малика, падыша; **5.** *шахм.* *то же, что ферзь.*

Королевич *м* королдун уулу.

Королевна *ж* королдун кызы.

Королёвск/ий, -ая, -ое **1.** королдун, ко-

роль...; ~ **ий дворец** королдун сарайы; ~ **ая власть** королдун бийлиги; **2. шахм.** король турган жактагы, король...; ~ **ий фланг** король тарап; **ход ~ ого коня** король жактагы аттын жүрүшү.

Королёвство *ср* королевство, королдук (1. башында король турган мамлекет; **2.** кимдир бирөөнүн королдук кылып турган мезгили).

Королёк *м* **1.** мыймыт; ~ **желтоголовый** сары баш мыймыт; ~ **красноголовый** кызыл баш мыймыт; **2.** королёк (эти кызгылт апельсиндин бир сорту).

Король *м* **1.** король, падыша; **2. разг.** король (эң алдыңкы чыгаан адам); **3. шахм.** король; **4. карт.** король, найза; **бубновый ~** момундун найзасы; **ходить с ~ я** найзаны жүрүү; **5. перен. чего или какой** король (өнөр жайдын же сооданын кандайдыр бир тармагындагы монополист); **нефтяные ~ и нефть** өнөр жайынын королу; ~ **ь биржи** биржанын королу.

Коромысл/о *ср* **1.** апкеч; **носить вёдра на ~** е чакаларды апкеч менен көтөрүү; **2. спец.** коромысло (таяныч точкасы ортосунда болгон рычаг); ~ **о паровой машины** буу машинасынын коромыслосу; **3. нар.-разг. то же, что журавль** **2;** **4. зоол.** жаа.

Корона/а *ж* **1.** таажы; **золотая ~ а** алтын таажы; **царская ~ а** падышалык таажы; **2. перен.** бийлик, такты, таажы-такты; **отказаться от ~ ы** таажыдан кечүү, тактыдан түшүү; **борьба за ~ у** такты-таажы үчүн күрөш жүргүзүү; **3.** гүлчамбар, гүл жыга; **4. астр.** таажы; **солнечная ~ а** күн таажысы; **5. уст.** то же, что корона.

Коронарный: коронарные сосуды *анат.* жүрөк кан тамырлары.

Коронационн/ый, -ая, -ое таажы кийгизүү шаан-шөкөтүнө байланыштуу; ~ **ые торжества** таажы кийгизүү салтанаттары.

Коронация *ж* коронация (тактыга отурган монархка таажы кийгизүү шаан-шөкөтү).

Коронк/а *ж* **1. уменьш. к корона** **1;** **2.** тиштин милктен (этинен) чыгып турган бөлүгү; **3.** тиштин каптамасы (каптама тиш); **золотая ~ а** каптама алтын тиш; **поставить ~ у** каптама тиш салдыруу; **4. тех.** коронка (бурама, үшкү сыяктууларда); **алмазная ~ а** алмаз коронка; **буровая ~ а** бургу (бургулоо) коронкасы.

Коронн/ый, -ая, -ое **1.** монархия мамлекети..., падышалык; ~ **ые зёмли** *уст.* падышалык жерлер; **2.** мыкты ойнолгон, мыкты аткарылган, мыкты ойнолуучу; ~ **ая роль** артистин эң жакшы ойной турган ролу.

Коронованн/ый, -ая, -ое **1. прич. от короновать;** **2.** таажыга ээ болгон, тактыга

минген; ~ **ая особа** таажы кийген киши, падыша.

Короновать *сов., несов. кого* таажы кийгизүү, такка отургузуу.

Короноваться *сов., несов.* таажы кийүү, такка отуруу.

Корообдирка *ж* кабык аарчыгыч, кабык сыйыргыч (машина).

Корообдирочн/ый, -ая, -ое *тех.* кабык аарчий турган, кабык сыйра турган; ~ **станок** кабык сыйра (аарчий) турган станок.

Короста *ж* **1.** ириндүү жара, кара котур; ириндүү карт; **2. перен. неодобр.** сөөккө синген жаман өнөкөт; илдет; ~ **лени** сөөккө синген жалкоолук.

Коростель *м зоол.* тартар (куш).

Коротать *несов. что разг.* бир нерсе жасамыш (иштемиш) болуп убакыт өткөрүү; күн кечкиртүү; ~ **время за шахматами** шахматты эрмек кылып убакыт өткөрүү; ~ **дни за городом** шаардын тышында жүрүп күндү өткөрүү.

Коротаться *несов.* өтүү (убакыт жөнүндө); **вечера ~ лись за беседой** кечтин баары маектешүү менен өтүп кетер эле.

Коротк/ий, -ая, -ое (короток, коротка, коротко) **1.** кыска, келте; ~ **ая верёвка** кыска жип (көтөрмө); ~ **ий путь** кыска (жакын) жол; ~ **ое расстояние** кыска аралык, жакын жер; ~ **ая стрижка** чачты кыскартып алдыруу; **2.** кыска, чолок; ~ **ое платье** кыска көйнөк; **рукава ему ~ и** жеңи ага кыскалык кылат; **3. разг.** кыска, кодоо; ~ **ая травка** кыска чөптөр; **4.** кыска; ~ **ий день** кыска күн; **на ~ ий срок** кыска мөөнөттө; **5.** кыска, чакан; ~ **ий рассказ** кыска аңгеме; **разговор был ~ им** аңгеме (сөз) кыска болду; ~ **ая расправа** ары-бери мойсоп салуу; созуп отурбай эле жазасын берүү; ~ **ий удар** катуу сокку; **6.** жакын, ынак, мампай; **быть в ~ их отношениях с кем-л.** кимдир бирөөлөр менен ынак болуу; **◇ короткие волны физ.** кыска толкундар; **◇ короткое замыкание тех., эл.** туташа түшүү; **короткая память** унутчаак, унута берме; **короткий ум** акылы кыска, чолок акыл; **◇ руки коротки у кого** колу кыска, колдон келбейт; **в коротких словах** кыскача сөз менен; **◇ на короткой ноге с кем** бирөө менен ынак, ылымы жакын болуу; **◇ короче воробьиного носа** бат эле, ары-бери, көз ачып жумгуча, эң эле аз.

Коротко нареч. **1.** кыска, келте, чолок; ~ **стриженные волосы** кыска кестирилген чач; **2.** кыска, кыскартып, кыскача; **рассказать ~ о чём-л.** кыскача сүйлөп берүү; **3.** жакын, ынак; **быть знакомым ~ с кем-л.** жакын ашына болуу, ынак болуп алуу; **◇ коротко (короче) говоря** кыскасын айтканда, кыскартып айтканда.

Коротко... коротковолóсый, коротконо́сый, короткору́кий сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи курамдык бөлүгү.

Коротковолнов/ый, -ая, -ое кыска толкундуу, кыска толкун менен иштей турган; кыска толкунду кармап бере турган; ~ **ый приёмник** кыска толкунду алуучу приёмник; ~ **ая станция** кыска толкунда иштей турган станция.

Коротковолóсый, -ая, -ое кыска чачтуу, чачы кыска.

Короткометра́жный, -ая, -ое кыска метраждуу; ~ **фильм** кыска метраждуу фильм, кыска фильм.

Коротконо́г/ий, -ая, -ое кыска буттуу, буту кыска; ~ **ий пёс** кыска буттуу ит, буттары кыска ит; жапалдаш ит; ~ **ая табуретка** кыска буттуу орундук.

Коротконо́жка м, ж разг. кыска буттуу адам же айбан; жапалдаш киши.

Короткопáл/ый, -ая, -ое бармактары кыска, мыртыгый колдуу; ~ **ые ру́ки** кыска шадылуу кол, бармактары мыртыгый кол.

Короткопóлый, -ая, -ое кыска этектүү, этеги кыска, чолок этектүү; ~ **пиджак** кыска этектүү пиджак, этеги чолок бешмант.

Короткору́кий, -ая, -ое кыска колдуу, колу кыска.

Коротко́сть ж 1. кыскалык, жыйнактуулук; ~ **речи** сүйлөгөн сөзүнүн кыскалыгы; **2.** жакындык, ынактык, ылымдаштык; ~ **отношений** мамилелеринин жакындыгы.

Короткохво́стный, -ая, -ое куйругу кыска, кыска куйруктуу.

Короткоше́ий, -ая, -ее мойну кыска, кыска моюн; бир моюн.

Короткоше́рстный, -ая, -ое кыска жүндүү, жүнү кыска такыр жүндүү.

Короткоше́рстый, -ая, -ое то же, что короткоше́рстный.

Короты́ш м прост. пакене, кодоо, корто киши.

Короты́шка прост. 1. женск. к короты́ш; 2. м то же, что короты́ш.

Короче сравн. ст. к корóткий и к корóтко.

Корóчка ж уменьш. к корка; лимóнная ~ лимондун кабыгы; **хле́бная** ~ нандын кыртышы.

Корпéть несов. над чем разг. тырышып иштөө, баш көтөрбөй иштей берүү, жан-дили менен иштөө; ~ **над ру́кописью** кол жазманын үстүндө үнкүйүп иштей берүү.

Кор́пия ж уст жара таңгыч (эски чүпүрөктөн сууруп-тытып алынган жип, илгери кебез ордуна жараны таңган).

Корпоративность ж корпоративдүүлүк (өз корпорациясынын пайдалары менен гана чектелүүчүлүк).

Корпоративн/ый, -ая, -ое корпоративдүү,

корпорациялык, өз корпорациясынын пайдалары менен гана чектелген.

Корпора́ция ж корпорация, бирикме (көбүнчө кесиптик таламдар, мүдөөлөрдүн негизинде бириккен адамдар тобу, чөйрөсү); ~ **адвока́тов** адвокаттар корпорациясы; ~ **учёных** илимпоздор корпорациясы (бирикмеси).

Корпулénция ж уст. шутл. семиздик, май баскандык.

Корпус м 1. (туловище) дене, тулку бой, көөдөн; **подáться вперёд всем корпусом** бүткүл тулку бою менен илгери карай өнкөйүү; **2. (остов)** корпус, тулку; ~ **та́нка** танканын корпусу (тулкусу); ~ **судна** кеменин корпусу (тулкусу); ~ **скри́пки** скрипканын корпусу; ~ **часо́в** сааттын корпусу; **3. (здание)** корпус, имарат; **гла́вный** ~ башкы (негизги) имарат, башкы корпус; **семиэ́тажный** ~ жети кабаттуу имарат; **4. воен.** корпус (аскердик бирикме); **гварде́йский** ~ гвардиялык корпус; **кавалерийский** ~ кавалериялык корпус; **5. уст.** корпус (революцияга чейинки Россияда: кээ бир аскердик окуу жайынын наамы); **каде́тский** ~ кадеттер корпусу; **6. полигр.** корпус (басмакана арибинин аты); **набра́ть кни́гу** ~ **ом** китепти корпус менен терүү; **7. офиц. (совокупность лиц)** корпус, топ, жамаат; **дипломатический** ~ дипломаттар корпусу; **офице́рский** ~ офицерлер корпусу; **корреспонде́нтский** ~ корреспонденттер корпусу (жамааты).

Корпу́скула ж физ. корпускула (материянын бөлүкчөсү).

Корпускуля́рн/ый, -ая, -ое физ. корпускула..., корпускулярдык, ~ **ая теория света** жарыктын (нурлардын) корпускулярдык теориясы.

Корпусн/о́й, -ая, -ое корпус...; ~ **о́й командир** корпус командири; ~ **ые связисты** корпус байланышчылары.

Корпусн/ый, -ая, -ое корпус..., корпус-тук.

Корре́ктив м өзгөртүү, тактоо; **вне́сти** ~ **ы в план** планга өзгөртүүлөр (тактоолор) киргизүү.

Корре́ктирование ср по знач. гл. корре́ктировать; ~ **курса самолёта** самолөттүн курсун (учуу багытын) тууралоо; ~ **стрельбы** атууну түздөп туруу; ~ **ру́кописи** кол жазманын корректурасын окуу (каталарын оңдоо).

Корре́ктировать несов. что 1. түзөтүү, оңдоо, тууралоо; ~ **план** планга оңдоолор, түзөтүүлөр киргизүү; **2.** корректировка кылуу, тууралоо, түздөө; ~ **стрельбу́** атууну түздөп туруу; ~ **курс корабля́** кеменин жүрүү багытын тууралоо; **3.** корректураны окуу, корректураны окуп, каталарын түзөтүү; ~

статья́ макаланын корректурасын окуу (арип терүүдөн кеткен каталарды оңдоо).

Корректировка *ж* корректировка, түздөө, тактоо, тууралоо; ~ **стрельбы́** атууну корректировка кылуу (ок, бомба түшө турган, тие турган жерди түздөтүп, замбирекчилерге көрсөтмө берип туруу).

Корректировщик *м* корректировщик (ок чыгарууну, атууну түздөп туруучу артиллерист, самолёт ж.б.).

Корректно нареч. адеп менен, адеп сактап, ыйбаа менен; **вести себя́** ~ өзүн адептүү кармоо, өзүн сыпаа кармоо.

Корректность *ж* адептүүлүк, сыпаалык, сыпайылык, токтоолук; ~ **обращения́** мамиленин адептүүлүгү; адам менен сүйлөшө билүүчүлүк; **отличаться** ~ **ю** адептүүлүк, сыпаагерчилик жагынан башкалардан бөлүнүп туруучулук.

Корректн/ый, -ая, -ое адептүү, сыпаа, сыпайы, сылык; ~ **человек** сыпаа, сылык адам; ~ **ое поведение** жүрүш-турушу сыпаа.

Корректор *м* корректор (корректураларды окуучу басмакана кызматчысы); ~ **-вычитчик** өзү окуучу корректор; ~ **-подчитчик** окуп берип туруучу корректор.

Корректорск/ий, -ая, -ое 1. корректорлук, корректор...; ~ **ая должность** корректорлук кызмат (орун); ~ **ая работа** корректорлук жумуш; 2. *в знач. сущ.* **корректорская** корректорлор бөлмөсү.

Корректур/а *ж* корректуралар (1. басылган текстти окуп, каталарын түзөтүү; **править** ~ у корректураларды окуп, каталарын оңдоо; 2. катасын түзөтүү үчүн басылган нуска).

Корректурн/ый, -ая, -ое корректуралык, корректуралык...; ~ **ые зна́ки** корректуралык белгилери; ~ **ый оттиск** корректуралык үчүн басылган нуска.

Коррекция *ж* 1. *мед.* коррекция, оңдоо, түзөтүү; ~ **зрения́** көздүн көрүү кубатын көз айнек менен оңдоо; 2. *тех.* коррекция (өлчөө аспаптарынын иштешинин автоматтык түрдө туураланышы).

Коррелятивн/ый, -ая, -ое коррелятивдүү, өз ара байланыштуу; ~ **ые понятия́** өз ара байланыштуу түшүнүктөр.

Корреляция *ж* корреляция, өз ара байланыштуулук; ~ **явления́** кубулуштардын өз ара байланышы.

Корреспондент *м* 1. корреспондент, кабарчы; **специальный** ~ атайын кабарчы; **собственный** ~ «Правды» «Правданын» өз кабарчысы; 2. корреспондент, кабарчы, кабар алышып турган адам (бири-бири менен кат алышып, кат жазышып турган адамдар); **отвечать всем** ~ ам бардык кабарчыларга

(кат жазгандардын бардыгына) жооп кат жазуу.

Корреспондентка *женск. к* корреспондент.

Корреспондентск/ий, -ая, -ое корреспонденттик, кабарчылык, кабарчылар...; ~ **ое удостоверение** кабарчылык күбөлүк; ~ **пункт** кабарчылар пункту.

Корреспонденти/я *ж* 1. бири-бирине кат жазышып, кат алышып туруу; **вести** ~ **ю** бири-бири менен кат-кабар алышып туруу; 2. *собир.* каттар, байланыш кабарлары, кат-кабарлар: **разбирать** ~ **ю** каттарды караштырып чыгуу; **заказная** ~ **я** заказ каттар; 3. кабар, макала; ~ **и с места** жер-жерлерден келген кабарлар (макалалар).

Корригировать *несов. книжн. то же, что* **корректировать** 1, 2.

Корригироваться *несов. страд. к* **корригировать**.

Коррида *ж* коррида, бука менен кармашуу (Испанияда, Латын Америкасында тореадордун бука менен кармашуусу).

Коррозийный, -ая, -ое *то же, что* **коррозионный**.

Коррозионный, -ая, -ое коррозиялык; коррозия...; ~ **процесс** коррозия процесси.

Коррозия *ж* 1. коррозия, бузулуу; ~ **металлов** металлдардын коррозиясы, чирши (бузулушу); 2. *геол.* коррозия (суунун, абанын таасиринен тоо тектеринин бузулушу); ~ **горных пород** тоо тектеринин коррозиясы (бузулушу).

Коррупция *ж* коррупция (кызмат адамдарынын жана коомдук ишмерлердин акчага сатылып кетүүсү, паракорлук).

Корсаж *ж* корсаж (1. аялдардын көйнөгүнүн белден жогорку бөлүгү; 2. юбканын жазы катуу куру, куру, бел боосу).

Корсажн/ый, -ая, -ое корсаждык, корсаж...; ~ **ая тесьма́** корсаж тесмасы.

Корсар *м* корсар (дениз каракчысы).

Корсарск/ий, -ая, -ое корсарлар...; корсар...; ~ **ое судно** корсарлардын (каракчылардын) кемеси.

Корсет *м* 1. корсет (денеге көрк берип сындуу алып жүрүү үчүн кийиле турган кеп кур); 2. *мед.* корсет (омурткалар мертингенде, аны кыймылдабагыдай кылып коюу үчүн көкүрөккө гипстен, кайыштан, металлдан калканыч катары жасалуучу кеп); **гипсовый** ~ гипс корсет; **лечебный** ~ дарылоо корсети; **зашнуровать** ~ корсетти боолору менен тартып байлоо.

Корсетн/ый, -ая, -ое корсеттик, корсет...; ~ **ая мастерская** корсет устаканасы.

Корт *м спорт.* корт (теннис ойнолуучу аянтча).

Кортéж *м* кортеж, салтанаттуу шаан-шөкөттүү жүрүш; **свадебный** ~ үйлөнүү кортежи; ~ **автомобилей** автомобилдердин кортежи.

Кортéсы *мн.* кортес (1910-жылга чейин Испанияда жана Португалияда: түрдүү катмарлардын, сословиелердин кенеши).

Кóртик *м* кортик (дениз жана аба флотунун офицерлери алып жүрүүчү кыска канжар).

Кóрточки *мн.*: (**сидéть**) на **кóрточка**х чокчоюп отуруу; **сесть** (**присéсть**) на **кóрточк**и таман тиреп чокчоюп отуруу; **подня́ться** (**встать**) с **кóрточек** чокчоюп отурган калыбынан өөдө тура калуу.

Кору́нд *м* корунд (катуу минералдын бир түрү).

Кору́ндов/ый, -ая, -ое корунддан жасалган, корунддуу, корунд...; ~ **ая игла́** корунд ийне; ~ **ое месторождéния** корунд чыккан жай.

Корча́га *ж обл.* кумура; ~ **со сметано́й** кам каймак салынган кумура.

Корчевáльн/ый, -ая, -ое дүмүр каза турган, жыгачтын тамырын жула турган; ~ **ая машина́** дүмүр жулгуч машина, жыгачты тамыры менен кошо жулуучу машина.

Корчевáние *ср по знач. гл.* **корчевáть**.

Корчевáтель *м* дүмүр (тамыр) жулгуч машина.

Корчевáт/ый, -ая, -ое *обл.* тамырлары каркайып жерден чыгып турган; ~ **ая тропи́нка** жыгачтын тамырлары каптап калган жалгыз аяк жол.

Корчевáть *несов.* что казып жулуу, жерден жулуп чыгаруу; ~ **пни** дүмүрлөрдү жулуу.

Корчевáться *несов.* *страд.* к **корчевáть**.

Корчёвка *ж по знач. гл.* **корчевáть**; ~ **леса токой** дарактарын тамыры менен кошо жулуу.

Корчёмник *м уст.* то же, что **корчма́рь**.

Корчёмница *женск.* к **корчёмник**.

Корчёмн/ый, -ая, -ое *уст.* 1. кабаккана...; 2. жашыруун, уурданып сатыла турган; ~ **ая водка** жашыруун (уурданып) сатыла турган арак.

Корчёмство *ср уст.* жашыруун, уруксатсыз ичкилик сатуучулук, даярдоочулук.

Кóрч/и *мн.* (*ед.* **корча** *ж*) *разг.* тарамыштар, тамырлар, тамырлар түйүлүп тырыша калуу; **уна́сть в** ~ **ах** тарамыш түйүлүп жыгылуу; **му́читься в** ~ **ах** тарамыш түйүлүп азап тартуу.

Кóрчит/ь *несов.* *кого* 1. *безл.* тырыштырып карыштыруу, тырыштыруу; **его́** ~ **от боли** ал ооруганына чыдабай тырышып калчу; 2. *разг.* бети-башын бырыштырып-тырыштыруу, кыжырын келтирүү, түрү бузулуу; **меня́** ~ **от его́ тона́** анын сөзү

(сүйлөгөнү) менин кыжырымды келтирди; 3. *разг.* түр көрсөтүү, корсоё калуу; ...көрсөтүү, ...-синүү; **он** ~ **из себя́ знатока́** ал чон билимдүүсүнүп корсоёт; ~ **дурака́** ал акмак киши сыяктанып калат.

Кóрчиться *несов.* тырышуу, бырышуу, тырышып-бырышуу; ~ **от боли** ооруганына чыдабай тырышып-курушуу.

Корчма́ *ж* кабаккана (революцияга чейин Украинада, Белоруссияда жана Польшада: кабаккана, ичкилик үйү, кербен сарай).

Корчма́рка *женск.* к **корчма́рь**.

Корчма́рь *ж* кабаккана ээси, араккананын ээси; кербен сарай кожоюну.

Кóршун *м* айры куйрук; **◇ налетéть** (**броси́ться** и т.п.) *на кого* **коршун**ом айры куйрукча качырып сала берүү, капысынан качырып сала берүү.

Кóршун/ий, -ья, -ье айры куйруктун, айры куйрук...; ~ **ье гнездó** айры куйруктун уясы.

Коры́стно *нареч.* керт башынын камын ойлоп, өзүмчүлдүк кылып, кара башынын камы үчүн; **действовать** ~ керт башынын камын ойлоп аракет кылуу.

Коры́стность *ж* керт башынын камын ойлоочулук, өзүмчүлдүк; ~ **цели́** өзүмчүлдүк максат; өз пайдасын көздөгөн максат.

Коры́стн/ый, -ая, -ое (коры́стен, -на, -но) 1. өзүмчүл, өз пайдасын көздөгөн, кара башынын камын ойлогон; ~ **ый человек** өзүмчүл киши; ~ **ый посту́пок** өз пайдасына караган аракет, керт баштын камы үчүн иштелген иш; **преслédовать** ~ **ые цели́** өз пайдасын көздөө, өз керт башынын кызыкчылыгын көздөп иш кылуу (аракет кылуу); 2. *то же, что* **корыстолюбивый**.

Корыстолюбéц *м* өз пайдасын көздөгөн ач көз, керт башынын камын ойлогон битекарын.

Корыстолюбив/ый, -ая, -ое өз пайдасын көздөгөн, керт башынын камын ойлогон, өзүмчүл, ач көз; ~ **ая натура́** өзүмчүл, өз пайдасына караган адам.

Корыстолюбие *ср* өзүмчүлдүк, керт башынын камын ойлоочулук, өз пайдасын көздөөчүлүк; ач көздүк, дүнүйөкорлук.

Коры́ст/ь *ж* 1. пайда, керт баштын пайдасы; **ради́** ~ **и** өз пайдасы үчүн; 2. *то же, что* **корыстолюбие**.

Коры́то *ср* 1. тепши, дагара; **цинковое** ~ **ыроо** тепши, ыроодон жасалган тепши; ~ **для стírки** кир жуугуч тепши; 2. *пренебр.* чалдыбары чыккан, эскилиги жеткен кеме же кайык; **◇ оста́ться** (**оказа́ться**) у **разбитого** **коры́та**; **верну́ться к разбитому** **коры́ту** жыйган-тергенинен ажырап, сызга отуруп калуу; баягы эле таз кейпин кийип калуу.

Коры́тце *ср уменьш.* к **коры́то**.

Корь ж кызылча (балдардын жугуштуу оорусу).

Корьё *ср собир.* аарчылган, сыйрылган кабыктар.

Корьёвой, -ая, -ое аарчылган, сыйрылган кабыктар..., кабыктан жасалган.

Коряв/ый, -ая, -ое 1. ийри-муйру, кыйшык, түз эмес; ~ **ый ствол** ийри-муйру сөңгөк (устун); ~ **ые пальцы** ийри-муйру болуп калган манжалар; мыйрыйган манжа; 2. *прост.* будур-будур, чаар, бодуракай; ~ **ое лицо** чаар бет; 3. *в знач. суц.* **корявый м, корявая ж** *прост.* чаар киши, чаарайган киши; 4. *перен. разг.* ийри-муйру, кыйшык-куйшук, текши эмес; ~ **ый почерк** ийри-муйру жазуу; жазганы (колу) ийри-муйру, өөдүк-сөөдүк; ~ **ый стиль** тантык (чаржайыт) стиль; ~ **ая речь** тантык (копол) сүйлөнгөн сөз.

Коряг/а ж 1. суу түбүндө жаткан бутактуу жыгач, конторулган дүмүр; **весло зацепилось за ~ у** кайыктын эшкеги жыгачка илинип калды; 2. тарбагай бутактуу устун, коло.

Коряжина ж *прост.* то же, что **коряга**.

Коряжист/ый, -ая, -ое 1. ийри-муйру, бутактуу, одур-бодур; 2. суунун түбүндө жаткан бутактуу жыгачтар көп; ~ **ые места речки** түбүндө чөккөн жыгачтары көп өзөн; өзөндүн түбүндө жыгачы көп жери.

Коряки *мн. (ед. коряк м, корячка ж)* коряктар (Коряк автономия округунун негизги калкы).

Корякск/ий, -ая, -ое коряк...; ~ **язык** коряк тили.

Корячиться *несов. прост.* 1. тарбалактап басуу, тарбандап жүрүп отуруу; 2. өжөрлөнүп иштей берип алдан таюу.

Кос/а I ж чач өрүмү, өрүлгөн чач; **заплести две ~ ы** чачты эки өрүм кылып өрүү; **заплести ~ у** чачты өрүү; **расплести ~ у** өрүлгөн чачты жазуу.

Кос/а II чалгы; **точить (отбивать) ~ у** чалгыны кайроо (чыңоо); **косить ~ ой** чалгы менен чабуу; **◇ нашла коса на камень** *погов.* эки өжөр кездешип калды, тумшугу ташка тийди.

Коса III ж 1. *геогр.* сайроон; **песчаная** ~ кумдак сайроон; 2. тилке, бир тилке; ~ **клевера** бир тилке беде; ~ **леса** бир тилке токой.

Косарь I м чалгычы.

Косарь II м чоң бычак, шамшар бычак.

Косатка ж косатка, колоң (эт жечү дельфиндердин бир уруусу).

Косач м каракурдун корошу.

Косачинный -ая, -ое *обл.* то же, что **тетеревиный**.

Косвенно *нареч.* 1. жандатып, бир чети;

четтен; **быть ~ замешанным во что-л.** бир ишке кыйчалыш катышып калуу; 2. бир жагынан, бир чети; **этот вопрос ~ касается и вас** бул маселе бир жагынан (бир чети) сизге да тиешелүү.

Косвенн/ый, -ая, -ое 1. *уст.* кыйчалыш, кыйыр; ~ **ые лучи** кыйчалыш тийген шоолалар; ~ **ый взгляд** кыйчалыш (көз кыры менен) кароо; 2. жандаткан, тийгизген; ~ **ый намёк** тике эмес, жандатып билдирүү; ~ **ое обвинение** тике эмес, жандатып коюлган айыптоо; 3. тике эмес, кошумча; ~ **ые доказательства** тике эмес, кошумча далилдөөлөр; 4. четтен; тышкарыдан болгон; ~ **ым путём** тышкары жол менен; айландырып; **косвенный вопрос** *грам.* кыйыр суроо; **косвенное дополнение** *грам.* кыйыр толуктооч; **косвенные падежи** *грам.* кыйыр жөндөмөлөр (илик жөндөмөдөн башка жөндөмөлөр); **косвенная речь** *грам.* кыйыр сөз.

Косеканс м *мат.* косеканс (тригонометрияда кошумча бурчтун секансы).

Косец м то же, что **косарь I**.

Косилка ж *с.-х.* чапкыч машина; **конная** ~ ат кошулган чөп (эгин) чапкыч машина; **тракторная** ~ тракторго чиркеле турган чөп (эгин) чапкыч машина.

Косина ж *прост.* кылый көз, кылыр көз.

Косинка ж *прост.* кылтыя караган кылый көз.

Косинус м *мат.* косинус (тригонометрияда кошумча бурчтун синусу).

Косить I *несов.* 1. *что* чабуу, чөп (эгин) чабуу; ~ **пшеницу** буудай чабуу; 2. *перен.* *кого* кыйратуу, кырып салуу; ~ **из автомата** автомат менен кырып салуу, чалгы менен чапкандай кыйратуу.

Косит/ь II *несов.* 1. *что, чем* чүйрүү, кыйшайтуу; ~ **ь рот** эрдин чүйрүү; 2. *что, чем* көзүн чалырайтуу; ~ **ь глазом** көзүн чалырайтып кароо; 3. кылый болуу; **ребёнок ~ на один глаз** баланын бир көзү кылый, чалыр.

Коситься I *несов. страд к* **косить I, 1.**

Коси/ться II *несов.* 1. кыйшаюу, ооп калуу; **стена ~ тся** дубал бир жагына кыйшайып калыптыр; 2. көзүн кыйытып кароо, көз кырын салуу; 3. *перен.* *на кого что* көзүнүн кыйыгы менен кароо, жактырбоо; **он на меня давно ~ тся** ал мага көптөн бери көзүнүн кыйыгы менен карайт.

Косиц/а ж 1. *уменьш.* *к коса I;* желбиреген майда чач; 2. бир топ чач; **из-под шапки выбились ~ ы** шапкенин алдынан бир топ чач сербейип чыгып турду.

Косичк/а ж *уменьш.-ласк.* *к коса I;* заплести **волосы в ~ и** чачты тарам-тарам кылып өрүү.

Косматить *несов. что разг.* уйпалоо,

уйпалап салуу, үрпөйтүп салуу; ~ **волосы** чачты уйпалап, үрпөйтүү.

Космáтиться *несов. прост.* уйпаланып үрпөйүп калуу.

Космáт/ый, -ая, -ое **1.** барак жүндүү, саксайган; жүнү самсаалап турган; ~ **ый медвэдь** барак жүндүү аюу; **2.** саксайган, үрпөйгөн; ~ **ая голова** үрпөк баш; ~ **ые вóлосы** уйпаланып үрпөйгөн чач; **3. перен.** ала, тытмаланган, тытылган, самсаалаган; ~ **ые облака** тытмаланган ала булуттар; ~ **ые тэни** тытма-тытма көлөкөлөр, ала көлөкөлөр.

Космáч *м прост.* **1.** саксагай (аюу жөнүндө), жал-куйругу сапырылган (жылкы жөнүндө); **2.** саксагай, самсаалаган калың чач, үрпөк чач (адам жөнүндө).

Космэтик/а *ж* косметика (**1.** денени, бети-башты күтүү, сулуулоо үчүн жүргүзүлгөн иштер, аракеттер; **врачэбная** ~ **а** дарылоо косметикасы; **кабинэ́т** ~ **и** косметика кабинети; **2. собир.** упа-эндик, бетмай сыяктуу заттар; **пóльзоваться** ~ **ой** косметиканы пайдалануу).

Косметическ/ий, -ая, -ое косметикалык, косметика...; ~ **ий кабинет** косметикалык кабинет; ~ **ая фабрика** косметикалык фабрика; **◇ косметический ремо́нт; косметические рабóты** косметикалык ремонт, жумуштар (үйдү кырып-жышып, актап, сырдап ремонт жүргүзүү, күтүү жумуштары).

Косметóлог *м* косметолог; **врач-** ~ косметолог врач.

Косметоло́гия *ж* косметология (дарылоо косметикасы жөнүндөгү илим).

Космíческ/ий, -ая, -ое **1.** космостук, космос...; ~ **ие исслéдования** космостук изилдөөлөр; ~ **ий корáбль** космостук корабль **◇ космическая пы́ль** космостук чаң (планеталар жана жылдыздар аралыгындагы майда катуу заттар); **◇ космические лучи́** космостук нурлар, космос нурлары (аалам мейкиндигиндеги жер бетине келген атомдук ядролордун агымы).

Космо... **космофизика, космоцэ́нтр** сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Космовидение *ср* космовидение (космос аппаратынан жер бетине берилген телекөрсөтүүлөр),

Космогоническ/ий, -ая, -ое космогония..., космогониялык.

Космогóния *ж* космогония (космостук телолордун келип чыгышы жана алардын системасы: жылдыздар, алардын топтолушу жана галактика ж.б. жөнүндө иликтей турган астрономиянын бир бөлүгү).

Космограф́ия *ж уст.* космография (**1.** ааламдын сыпаттоосу; **2.** астрономия жана

физикалык география жөнүндө жалпы маалымат берүүчү окуу предмети).

Космодрóм *м* космодром.

Космологическ/ий, -ая, -ое космология..., космологиялык.

Космолоѓия *ж* космология (ааламдын түзүлүшү жөнүндөгү илим жана астрономиянын ушундай маселелерди изилдөөчү бөлүмү).

Космона́вт *м* космонавт.

Космона́втика *ж* космонавтика (космоско учуу теориясы жана практикасы).

Космопáвание *ср то же, что космона́втика.*

Космополит *м 1.* космополит, космополитизмди жактоочу; космополитизмдин тарапкери; **2. мн. космополиты́** космополиттер (жер шарынын бардыгында учурайт турган өсүмдүктөр жана жаныбарлар).

Космополити́зм *м* космополитизм («Адам – дүйнө жараны» деген ураанды бетке кармап, улуттук традициядан жана маданияттан баш тартып, мамлекеттик жана улуттук суверенитетти жокко чыгарып, «дүйнөлүк мамлекет», «дүйнөлүк жарандык» идеясын колдоочу идеология).

Космополитическ/ий, -ая, -ое космополиттик, космополитизм рухундагы; ~ **ие иде́и** космополиттик идеялар.

Космополит́ка *ж женск. к* космополит.

Кóсмос *м* космос, аалам, аалам мейкиндиги; **полёт в** ~ космоско учуу; **покорéние** ~ **а** космосту багындыруу.

Кóсмь *мн. (ед. косма ж)* **1. разг.** саксагай чач, саксайган чач; **нечёсаные** ~ таралбаган чач; **2. перен.** түйдөктөшкөн, уюлгуган түтүн, туман ж.б.

Коснэ́/ть *несов. 1. в чём и без доп.* белчесинен батып калуу, чырмоосунда калуу; ~ **ть в неве́жестве** наадандыкка белчесинен батып калуу; **2. тил булдуруктап калуу; говорить** ~ **ющим языко́м** булдуруктап сүйлөө.

Кóсность *ж* эскиликке ж.б. белчесинен батып калуучулук, чырмалып калуучулук.

Косноязы́кий, -ая, -ое *то же, что косноязы́чный.*

Косноязы́чие *ср 1.* булдуруктап сүйлөөчүлүк, кээ бир тыбышты так айта албоочулук; **2. перен.** тантыктык, так сүйлөй албоочулук.

Косноязы́чн/ый, -ая, -ое (косноязы́чен, -на, -но) **1.** чулдур, сакоо, тили тантык; ~ **ый ма́льчик** тили тантык бала, чулдур бала; **2.** булдуруктап сүйлөгөн, туттугуп сүйлөгөн; ~ **ая речь** булдуруктап сүйлөө.

Косну́ться *сов. к касаться.*

Кóсн/ый, -ая, -ое (кóсен, -на, -но) эски бойдон калган, жаңыны кабыл ала албаган, эскичил, артта калган; эски заңкер; ~ **ые** взгя́ды эскирген көз караш; ~ **ый ум** көк

заңкер болгон акыл; ~ **ый человек** эски бойдон калган (эскичил) адам.

Косо нареч. 1. кыйшык, кыңыр, кыйшайып, кыйшайтып; **картина висит** ~ сүрөт кыйшык илинип турат; 2. *перен.* жаман көзү менен, жактырбаган көз менен; ~ **смотреть на кого-л.** бирөөнү жактырбай, жаман көзү менен кароо; алайып, акырайып кароо.

Косо... **косоплечий, косоротый** сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Кособокый, -ая, -ое кыйшайып калган, кыйрайып калган, жантайган, жантик, бир жагына кыйшык; ~ **стол** кыйшайып, кыйрайып калган стол.

Кособочить *несов. прост.* кыйшайып, кыңырайып жүрүү, жантайып жүрүү.

Кособочиться *несов. прост.* кыйшаюу, кыңыраюу, кыйшайып калуу, кыңырайып калуу, жантаюу.

Косовица *ж с.-х.* 1. чабуу, оруу (чөптү, эгинди), чөп чабык; 2. оруу, чабуу мезгили (эгин, чөп сыяктууларды).

Косовище *ср* чалгынын сабы.

Косоворотка *ж* тик жака көйнөк.

Косоглазие *ср* кылый, көзү чалыр; **врожденное** ~ тубаса кылый көз.

Косоглазость *ж* кылайлык, кылай көздүк.

Косоглазый, -ая, -ое 1. кылай, чалыр; 2. *прост.* кыңыр көз, кыйшык көз.

Косогор *м* жантайма тоо, кыя, жантайма.

Кос/ой, -ая, -ое 1. чаба жааган, кыйшайган, кыя, кыйчалыш; ~ **ой дождь** чаба жааган жамгыр; ~ **ой почерк** кыйшайган жазуу, жантик жазуу; ~ **ой плетень** кыйшайган тосмо; 2. кыйшык, кыңырайган, кыңырайып калган, жантик; ~ **ые двери** кыйшайып калган каалга; 3. кылай, кыйшык көз, чалыр; ~ **ой мальчик** кылай көз бала; ~ **ой на один глаз** бир көзү кылай (кыйшык); 4. *перен.* чагырт. арам ойлуу, жаман көргөн, кыңыр; ~ **ой взгляд** жаман көзү менен кароо, акырайып кароо, алая кароо; 5. *в знач. сущ.* **косой** *м прост.* коён; **охотиться на** ~ **ого** коён уулоо, коёнго уу кылуу; \diamond **косой ворот** тик жака; **косой парус** үч бурч парус; **косой треугольник** *мат.* кыйгач үч бурчтук; **косой угол** *мат.* кыйгач бурч.

Косок *м* тамандык (бут кийимдин согончогунун астына коюлат).

Косолапить *несов.* майпандап басуу, майпандап жүрүү; майпаң-майпаң этип басуу.

Косолапость *ж* 1. маймак, маймак аяктык; 2. *перен. разг.* эби жоктук, топоздук, кеби-сыны жоктук, кополдук.

Косолапый, -ая, -ое 1. маймак, маймак аяк; майрык бут; ~ **мальчик** маймак бут бала; ~ **медведь** маймак аюу; 2. *в знач. сущ.* **косолапый** *м* маймак адам, майпандап баскан киши; 3. *перен. прост.* топоз, копол киши; кеби-сыны жок, колдогой.

Косоротиться *несов. прост.* оозун кыйшайтуу (кыйшандатуу), эриндерин бир жагына чолжойтуу.

Косоротый, -ая, -ое *прост.* кыйшык ооз, оозу кыйшык.

Косорукий, -ая, -ое 1. кыйшык кол, колу кыйшык, ийри кол, колу ийри; 2. *перен. прост.* эби жок, кармаганын колунан түшүрүп алма чормок.

Косослой *м спец.* сөңгөгү буралып өскөн, кабаттары кыйшык жыгач (дарак).

Косослоин/ый, -ая, -ое *спец.* сөңгөгү буралып өскөн, кабаттары буралып калган; ~ **ое дерево** буралып өскөн жыгач (дарак).

Косоугольн/ый, -ая, -ое кыйгач бурчтуу; ~ **треугольник** кыйгач бурчтуу үч бурчтук.

Костёл *м* костёл (поляктардын католикттик чиркөөсү).

Костельн/ый, -ая, -ое костёлдук, костёл...; ~ **орган** костёлдук орган.

Костенеть *несов.* 1. сенек болуп калуу, катып калуу, зыңкыйып катып калуу; 2. тоңуп калуу, үшүп сенек болуп, камтууга келбей калуу; ~ **от холода** үшүп катып калуу, зыңкыйып муздап калуу; 3. *перен.* селдейүү, селейүү; ~ **от ужаса** корккондон селдейип калуу.

Костёр I *м* 1. костёр (жерге отун үйүп, шоолдото жагылган от); күйгөн от; **развести** ~ от жагуу; 2. *обл. спец.* такталап үйүлгөн отун; 3. *горн.* костёр (үч бурчтук же төрт бурчтук түрүндөгү кендеги тирөөч); \diamond **пионерский костёр** пионерлердин костёру (шоолдоп күйгөн оттун айланасында шааншөкөттүү өткөрүлүүчү жыйын).

Костёр II *м бот.* кээ бир отоо чөптөрдүн же азык болуучу чөптөрдүн жалпы аты.

Костерить *несов.* кого-что *прост.* то же, что костить.

Кости́ст/ый, -ая, -ое 1. сөөк-саактуу; ~ **ая рука** сөөктөрү жоон кол, сөөк-саактуу кол; 2. *то же, что костлявый* 1; 3. кылкандуу, кылканы көп; ~ **чехонь** кылкандуу чехонь балык (кылыч балык); \diamond **костистые рыбы зоол.** сөөктүү балыктар (скелети накта сөөктөн турган балыктардын бир классы).

Костить *несов.* кого-что *прост.* аябай жемелөө, катуу урушуу.

Костлявость *ж* териси сөөгүнө жабышкан арыктык, каржайган арыктык.

Костляв/ый, -ая, -ое 1. өтө эле арык. териси сөөгүнө жабышкан арык; ~ **ый телёнок** өтө арык музоо, кыржыйган арык музоо; 2. кылкандуу, кылканы көп; ~ **ая щука** кылкандуу чортон балык.

Костн/ый, -ая, -ое 1. сөөк...; ~ **ые болёзни** сөөк оорулары; 2. сөөктөн алынган, сөөктөн алынган, сөөктөн жасалган; ~ **ый жир** сөөк майы; ~ **ый клей** сөөктөн жасалган желим;

~ ая мука сөөк уну, сөөктөн жасалган ун; ◇ **костный мозг** чучук, сөөктүн чучугу.

Костоёда ж кыйма (сөөктүн чириген оорусу, желген сөөк).

Костопрáв м таңгыч, сөөк таңгыч (чыккан же сынган сөөктү ордуна келтирип таңгыч адам).

Косторéз м сөөктөн кооз буюмдар жасоочу уста.

Косторéзн/ый, -ая, -ое сөөктөн кооз буюмдар жасоо...; ~ ая **мастерская** сөөктөн кооз буюмдарды жасоочу устакана.

Кóstочка ж 1. *уменьш.* к **кость** 1, 3 – 6; **рыбная** ~ балык кылканы, балыктын кылкан сөөгү; 2. данек, данек сөөгү; **вишнёвая** ~ алчанын данеги; 3. чоттун таштары, эсеп чотунун тегеректери; ◇ **перемывáть кóstочки кому** бирөөлөрдү аябай ушактоо; ◇ **по кóstочкам разобráть кого-что** ийнежибине чейин текшерүү (талдоо).

Кóstочков/ый, -ая, -ое бот. 1. данектүү, данеги бар; ~ **ые плоды** данектүү мөмөлөр; 2. *в знач. суц.* **кóstочковые** мн. данектүү дарактар (алча, өрүк, чие сыяктуу).

Кострá ж костра (зыгыр, кара куурай сыяктуулардын жанчылган, майдаланган өзөгү).

Кострéц м 1. *анат.* куймулчактын уч жагы; 2. сан эттин баш жагы.

Кострiка ж то же, что **кострá**.

Кострiще ср 1. от (костёр) жагылган жердин орду; 2. *археол.* коломто, байыркы жагылган оттон калган күл.

Костыл/ь м 1. *уст.* (палка, клюка) таяк, аса таяк; **опирáться о ~ ь** асага таянуу, таякка жөлөнүү; 2. балдак; **ходить на ~ ях** балдак менен жүрүү; 3. *спец.* бөрктүү чоң мык.

Костыльн/ый, -ая, -ое 1. балдак...; 2. бөрктүү чоң мык кага турган; ~ **молоток** бөрктүү чоң мык кага турган балка, барскан.

Костылять *несов. прост.* 1. *кого-что (бить)* таяктоо, таяк менен сабоо; 2. балдак менен жүрүү; 3. аксап басуу, жантындап жүрүү, аксандоо.

Кост/ь ж 1. сөөк; **берцовая** ~ ь жото жилик; ~ **и таза** жамбаш сөөк; **рыбья** ~ ь балык сөөгү, кылканы; 2. *собир.* (клыки, бивни) байыркы айбандардын сөөгү, тиши; **шахматы из слоновой** ~ и пил сөөгүнөн жасалган шахмат; **резьба по ~ и** сөөккө оюлган чийме, сөөктү оюп жасаган кооздук; 3. *мн.* **кости** (останки, прах) сөөк, жасат, өлүк; 4. (*игральные кубики*) таш, оюн ташы; ~ **и домино** доминонун таштары; 5. эсеп чотунун таштары, тегеректери; 6. *уст.* **какая** насил, тукум; **белая** ~ ь ак сөөк, ак сөөк тукуму; **чёрная** ~ ь кара букара; ◇ **до костей** (**промóкнуть**,

прои́зывать и т.п.) сөөккө жеткиче, аябай (өтүү, чылануу); ◇ **ко́жа да ко́сти**; **одни ко́сти** териси менен эле сөөгү бар, аябаган арык; **широ́кая кость**; **широ́к ко́стью**; **широ́к в ко́сти** багалчак, төрт сан келген, жоон-жолпу киши; ◇ **стоять ко́стью в го́рле** (**поперёк го́рла**) *прост.* чекеге чыккан чыйкан болуу, кыжырды кайнатуу, жанды кайнатуу; жан алакетке түшүү; **лечь ко́стми** согушта өлүү, курман болуу; ◇ (**и**) **костей не соберёшь** *прост.* тарпы да табылбай калуу; ◇ **постро́ить (воздвигну́ть) на ко́стях** адамдардын сөөгүнүн үстүнө куруу, далайларды курман кылуу.

Костю́м м 1. кийим; **национа́льный** ~ улуттук кийим; **рабо́чий** ~ жумуш кийими; **выходно́й** ~ сыпaa кийим; **маскара́дный** ~ маскарад кийими; 2. костюм; **да́мский** ~ аялдар костюму; **му́жской** ~ эркектердин костюму; ◇ **в костю́ме Ада́ма** (о **му́жчине**), **в костю́ме Евы** (о **женщине**) энеден туулгандай, жыпжыланач.

Костюме́р м костюмер (театрда кийим-кечек жагын тейлөөчү кызматкер).

Костюме́рн/ый, -ая, -ое 1. *театр.* кийим-кечек...; кийим-кечек тиге турган; ~ ая **мастерская** кийим-кечек устаканасы; 2. *в знач. суц.* **костюме́рная** ж кийимкана, театрдын кийим-кечек сактала турган үйү.

Костюме́рша *женск.* к **костюме́р**.

Костюмиро́ванн/ый, -ая, -ое 1. *прич.* от **костюмирова́ть**; 2. *прил.* маскарад же театр кийимин кийген; **Снача́ла каза́лось, что э́то ~ мальчик** (Лесков) А дегенде ал... маскарад кийимин кийген балага окшоп көрүндү; 3. *в знач. суц.* **костюмиро́ванный** м, **костюмиро́ванная** ж маскарад кийимин кийген (эркек же аял); ◇ **костюмиро́ванный бал** (**вечер**) маскарад кийиминде өткөрүлгөн бал (кече).

Костюмирова́ть *сов., несов.* *кого* маскарад же театр кийимин кийгизүү; ~ **ма́льчика во́лком** баланы карышкырга окшотуп кийиндирүү.

Костюмирова́ться 1. *сов., несов.* маскарад же театр кийимин кийинүү; ~ **клоуном** маскарапоз кийимин кийүү; 2. *несов. страд.* к **костюмирова́ть**.

Костю́мн/ый, -ая, -ое 1. костюм...; ~ **жакет** костюм жакети; 2. костюмдук, костюмга ылайык; ~ **ые тка́ни** костюмдук кездемелер.

Костю́мчик м *уменьш.* к **костю́м**; балдар костюму.

Костя́к м 1. көөдөн сөөктөрү, устукан сөөктөр, скелет; 2. *перен.* **чего или какой** негизи, уюткусу; ~ **коллекти́ва** коллективдин уюткусу (негизи).

Костя́ника ж кожогат (бүлдүркөн өсүмдүгү, анын жемиши).

Костяни́чн/ый, -ая, -ое кожогат..., бүлдүркөн...; ~ **ые листьа** кожогаттын жалбырактары; ~ **ый кисель** кожогаттын кисели.

Костя́нка ж бот. данектүү (сөөктүү) мөмө, жемиш.

Костя́н/ой, -ая, -ое 1. сөөктөн (же тиштен) жасалган; ~ **ой нож** сөөктөн жасалган бычак, сөөк бычак; сөөктөн даярдалган; ~ **ой клей** сөөктөн жасалган желим; ~ **ая мука** сөөк уну.

Костя́шка ж разг. 1. манжанын, бармактардын муун сөөгү; **2.** сөөктөн жасалган майда буюм; **3.** эсеп чотунун ташы, тегереги; **4.** сөөктүн сыныгы.

Косу́ля I зоол. элик.

Косу́ля II нар.-разг. амачтын, соконун бир түрү.

Косу́шка ж уст. прост. жарты бөтөлкө арак.

Косхалва́ ж косхалва (жангактан бал кошуп жасалган халванын бир сорту).

Косы́нк/а ж косынка, үч бурч оромол, үч бурчтуу жоолук; **щёлковая** ~ жибек оромол, жибек косынка; **повязать** ~ у башына косынка байлоо (салынуу).

Косьба́ ж по знач. гл. косить I, 1; ~ **трав** чөп чабуу.

Косьё ср нар.-разг. то же, что **косови́ще.**

Кося́к I м 1. (двери, рамы) кашек (каалганын же терезенин кашеги, жаагы); **дверной** ~ каалганын кашеги; **2.** үч бурч келген (кыйгач, бурчтанып кеткен) жер тилкеси.

Кося́к II м 1. үйүр жылкы, бир айгыр үйүрү; **2.** топ, топтошкон, топ-топ болуп учкан канаттуулар же балыктар тобу; ~ **сельди** топтошкон сельдь балыгы; ~ **журавлей** топтошуп, катарлашып учкан турналар.

Косяко́м нареч. разг. чаба, кыйгач; **дождь льёт** ~ жамгыр чаба жаап куюп жатат.

Кося́чный, -ая, -ое үйүр...; үйүр баскан; ~ **жеребе́ц** бир үйүрдүн айгыры.

Кот м 1. эркек мышык; **2.** ойноштун эсебинен жашаган эркек; \diamond **кот напла́кал** эч жарыбаган, эң эле аз; жокко эсе; \diamond **кота́ в мешке́ купитъ** көрбөстөн, билбестен сатып алуу; карабай, билбей эле алып коюу.

Котанге́нс м мат. котангенс (тригонометрияда кошумча бурчтун тангенци).

Котёл м 1. казан, даш казан; **медный** ~ мис казан; **2.** ысык тамак (аскер бөлүктөрүндө); **3.** *тех.* казан; **паровой** ~ буу казаны; **котлы высоко́го давлéния** жогорку басымдагы казан; **4.** *воен.* курчоо; **Корсу́нь-Шевче́нковский** ~ Корсунь – Шевченко курчоосу; \diamond **общий котёл** бир казандан тамактануу, кандайдыр бир нерседен чогуу пайдалануу; кошуу; \diamond **(как) в котле́ кипеть (варитъся)** тынымсыз аракетте болуу, жан

бүдөгө түшүп иштөө, жан-алы калбай күйүп-бышуу; **(голова́) с (как) пивной котёл прост.** башы казандай, чоң баш (киши).

Котелок м 1. *уменьш.* к котёл 1; кичине казан, жан казан; **2.** котелок; **солдатский** ~ аскер котелогу; **3.** котелок (баш кийимдин бир түрү); **4.** *перен. прост.* акыл, мээ, баш.

Котельн/ый, -ая, -ое 1. буу казан...; ~ **ый заво́д** буу казан жасоочу завод; **2.** буу казан жасоого арналган; ~ **ое желе́зо** буу казан жасалуучу темир; **3.** *в знач. суц.* **котельная ж** котельная, казанкана (буу казан орнотулган бөлмө, үй); ~ **ая парового отоплéния** буу менен жылытуу казанканасы (котельнаясы).

Котельщик м 1. казанчы, казан жасоочу, казан куюучу уста; **2.** буу казаны жагынан адис, буу казанын тейлөөчү адис; **инженёр** ~ буу казан инженери.

Котёнок м мышыктын баласы, бала мышык.

Котик I м 1. *уменьш.-ласк.* к кот; **2.** котик, деңиз мышыгы; **охрана** ~ **ов** деңиз мышыгын коргоо; **3.** котик (деңиз мышыгынын териси); \diamond **морской котик** то же, что котик 2.

Котиков/ый, -ая, -ое 1. котик..., деңиз мышыгы...; ~ **ый промы́сел** деңиз мышыгына уу жасоо, деңиз мышыгын уулоо; **2.** котиктин (деңиз мышыгынын) терисинен жасалган; ~ **ая шуба** котиктин (деңиз мышыгынын) терисинен тигилген тон (ичик).

Котильо́н м котильон (эски бийдин бир түрү, ошол бийдин музыкасы).

Котировать сов., несов. что *фин.* котировкалоо, биржадагы бааны белгилөө, аныктоо (баалуу кагаз, чет элдик валюта, товар сыяктуулар жөнүндө).

Котироваться несов. 1. *фин.* котировкалауу, биржада белгилүү наркка, баага ээ болуу; **2.** *перен.* коом турмушунда кадыр-баркка ээ болуу, барктуу болуу; **как художник он котируется не очень высоко́** художник катары ал анчалык жогору барктуу эмес; **3.** *страд.* к котировать.

Котировка ж 1. *по знач. гл.* котировать – котироваться 1; **2.** биржада баалуу кагаздын же товардын жүгүртүлүшү.

Котировочн/ый, -ая, -ое фин. биржа нарктарына байланыштуу, баа (нарк) белгилөөчү; \diamond **ая комиссия** баа (нарк) белгилөөчү комиссия.

Котиться несов. балалоо (мышык ж.б. кээ бир жаныбарлар жөнүндө), төлдөө (кой, эчки, коён ж.б. жөнүндө).

Котлёт/а ж котлет; **мясные** ~ **ы** эттен жасалган котлет; **картофельные** ~ **ы** картошка котлет.

Котлётка ж *уменьш.* к котлёт; то же, что котлёт.

Котлётный, -ая, -ое котлет...; ~ **фарш** котлет жасалуучу фарш, котлет фаршы.

Котлован *м* котлован (фундамент жасаш үчүн казылган чункур); **рыть** ~ котлован казуу.

Котловина *ж* котловина, өрөөн, ойдун (жака-бели жайык, ортолук бөлүгү чункур келген оёң жер).

Котловинный, -ая, -ое ойдун...; ~ **оё** озеро ойдундагы көл.

Котомка *ж* жонго көтөрмө баштык, йинге көтөрмө калта.

Который, -ая, -ое *мест.* 1. *вопр.* (какой именно, кто именно) кай, касы, кайсынысы; ~ **ый** из них? алардын кайсынысы? 2. *вопр.* нече, канча; ~ **ый** час саат нече?; ~ **ый** ему́ год анын жашы канчада?; 3. *неопр. прост.* кай бири, кээ бири; – **Надо бы голубей Васиных сосчитать, не пропали бы** ~ **ые** (Чехов) Васянын көгүчкөндөрүн бир санап коюш керек, кээ бири жоголуп кетип жүрбөсүн; ~**ые** ребята уроки готовят, ~ **ые** бездельничают кээ бир балдар сабак даярдап жатышат, кээ бирлери болсо бекер отурушат; 4. *неопр.* канча жолу, алда нече, бир далай; ~ **ый** раз это ему́ повторить ага бу сөздү канча жолу айтыш керек; ~ **ый** день тебя не видно бир далайдан бери көрүнбөй калды; 5. *относ.* -ган; **книга**, ~ **ую** я купил мен сатып алган китеп; **здание** в ~ **ом** помещается школа мектеп жайланышкан имарат.

Который-либо, -ая-л., -ое-л. *мест* *неопр. уст.* *разг.* то же, что **какой-нибудь**.

Который-нибудь, -ая-н., -ое-н. *мест.* *неопр. уст.* *разг.* кимиси, кайсынысы; иши кылып бирөө; **ый-н.** из них пойдёт с нами иши кылып алардын бири биз менен барат; **возьми** ~ **ую-н.** из книг тиги китептердин бирөөнү ал.

Который-то, -ая-то., -ое-то. *мест.* *неопр. разг.* кимисидир бирөө, кимдир бири, кайсы бири; ~ **из них** мне знаком алардын кимисидир бирөө мага тааныш.

Коттедж *м* коттедж (1. шаардын четинде бир үй-бүлө үчүн салынган көбүнчө эки кабат чакан үй; 2. туристтердин лагериндеги кичине үй).

Котурны *мн.* (*ед.* **котурн** *м*) котурн, кебеже өтүк (байыркы Римде театрда кийиле турган калың тамандуу, бийик такалуу өтүк); **ходить** на **котурнах** корсоюп, кокурайып жүрүү.

Коты *мн* *нар.-разг.* жылуу бут кийим (көбүнчө аялдар кийет).

Кофе *м* *нескл.* 1. кофе (дарагы); 2. кофе (ошол дарактын жемиши, даны); **сбор** ~ кофе жыйноо; **смоло́ть** ~ кофе тартуу, майдалоо; 3. кофе (порошок, напиток) **варить** ~ кофе кайнатуу, демдөө; **пить** ~ кофе ичүү; **чёрный**

~ кара кофе; 4. кофе ичүү; **утренний** ~ эртен менен кофе ичүү; **бесе́да** за ~ кофе ичип отуруп маектешүү.

Кофеварка *ж* кофе кайнаткыч, кофе демдегич.

Кофеёк *м* *ласк.* к кофе 3.

Кофеин *м* кофеин (кофе данынан же чай жалбырагынан алына турган зат).

Кофейник *м* кофейник (кофе кайната турган же кофе бере турган идиш); **фарфорovýй** ~ фарфор кофейник.

Кофейница *ж* 1. кофейница (кофе тартып майдалагыч кол тегирмен); 2. кофе салгыч (банка же куту); 3. *разг.* кофекор аял.

Кофейный, -ая, -ое 1. кофе...; ~ **ая** плантация кофе плантациясы; 2. кофелүү, кофе кошулган; ~ **ый** торт кофелүү торт; 3. кофе ыранындагы, кофе түстүү; 4. *в знач. суц.* **кофейная** *ж* *уст.* то же, что **кофейня**; **◇ кофейное** **дерево** то же, что кофе 1.

Кофемолка *м* кофе тарткыч, кофе майдалагыч (аппарат).

Кофта *ж* 1. кофта; 2. *прост.* аялдардын кыска көйнөгү.

Кофточка *ж* *уменьш.* к **кофта**; **шёлковая** ~ жибек кофточка.

Кочан *м* 1. бир баш капуста; ~ **капусты** капустанын бир башы; 2. *нар.-разг.* жүгөрүнүн сотосу.

Кочанный, -ая, -ое капуста...; ~ **ая** **капуста** 1) баш алып түйүлө турган капуста; 2) бүтүн (туурабастан) туздалган капуста.

Кочевать *несов.* 1. көчүү, көчүп жүрүү; 2. топ-топ, үйүр-үйүр болуп учуп өтүү (келгин куштар); 3. *разг.* күлү додо болбоо, улам конуш которо берүү, улам бир жайга көчүп жүрүү; ~ **из города** **в город** улам бир шаарга көчүп жүрүү.

Кочёвка *ж* 1. *по знач. гл.* **кочевать**; ~ **бёлок** тыйын чычкандардын жер которушу; 2. *то же, что* **кочёвье** 2.

Кочевники *мн* (*ед.* **кочевник** *м*) көчмөндөр.

Кочевнический, -ий, -ая, -ое көчмөн...; ~ **образ жизни** көчмөн турмушта жашоо (тиричилик кылуу).

Кочев/ой, -ая, -оё 1. көчмөн..., көчмөндүү; ~ **ые** **народы** көчмөн элдер; 2. көчмөнгө ылайыкталган; ~ **ая** **юрта** көчмөндөрдүн үйү, отоосу; ~ **ой** **образ жизни** көчүп жүрүп тиричилик кылуу, көчмөндүү турмуш (оокат).

Кочевряжиться *несов. прост.* кежирленүү, кыйыктануу, ык көрсөтүү.

Кочёвье *ср* 1. *по знач. гл.* **кочевать** 1; 2. жайлоо, мал оторлоткон жер, жайыт; ~ **оленоводов** бугу асыроочулардын жайыты.

Кочегар *м* кочегар, от жагуучу; буу казанынын от жагуучу жерин тейлөөчү.

Кочегарка ж 1. буу казанынын меши жайланышкан үй; 2. *перен.* көмүр казынасы, көмүрдүн кени чыккан жер; **Ангрэн — угольная ~ Узбекистана** Ангрэн — Өзбекстандын көмүр казынасы.

Кочегарн/ый, -ая, -ое 1. кочегарлар, кочегар...; ~ **ая бригада** кочегарлар бригады; 2. *в знач. суц.* **кочегарная уст.** то же, что **кочегарка** 1.

Коченеть несов. 1. суукка тоңуу, аябай үшүү; ~ **от холода** аябай үшүү, суукка тоңуу; 2. зыңкыйып катып калуу (өлүк).

Кочень м 1. то же, что **кочан** 1; 2. *обл.* то же, что **кочерыжка**.

Кочерга ж темир көсөө.

Кочерыжка ж прост. *уменьш.* к **кочерга**.

Кочерыжка ж капустаңын катуу өзөгү; **капустная ~** капуста өзөгү.

Кочет м нар.-разг. короз.

Кочка ж 1. дөмөр (саздуу жердеги чөп капталган дөмөр); **болотная ~** саз дөмөрү; 2. өңгүл-дөңгүл жер; **вся дорога в ~ х** жол бүт бойдон өңгүл-дөңгүл эле.

Кочкарник м нар.-разг. дөмөрлүү талаа, өңгүл-дөңгүл жер.

Кочковат/ый, -ая, -ое өңгүл-дөңгүл, өңгүл-дөңгүлдүү; ~ **ая дорога** өңгүл-дөңгүл жол.

Кош I м 1. *нар.-разг.* боз үй, отоо; 2. *нар.-разг.* алачык, кош. 3. кош (Запорожье казак орустарынын лагери, жүк киреси).

Кош II кош (балык, куш кармагыч чабыра).

Кошара ж нар.-разг. кашар, кой короо.

Кошатник м разг. 1. мышык уулоочу, мышык кармоочу (териси үчүн); 2. мышыктын жакшы көргөн киши.

Кошатница разг. женск. к **кошатник** 2.

Кошач/ий, -ья -ье 1. мышыктын, мышык...; ~ **ья лапа** мышыктын таманы; ~ **ий мех** мышыктын териси; 2. мышыкча; ~ **ья походка** мышыкча басуу; 3. мышык терисинен жасалган; ~ **ий воротник** мышык терисинен жасалган жака; 4. *в знач. суц.* **кошачьи мн. зоол.** мышык сымалдар, мышык тукумуна кирүүчүлөр; 5. зоология жана ботаника терминдеринин курамына кире турган сөз; ~ **ья мята** жалбызы; ~ **ьи лапка** ак чайыр; ◊ **кошачий концерт** 1) мышыктардын чуру-чуу түшүп бири-бирин чакырышы, мыёолошу; 2) *шутл.* начар, тартиби жок концерт.

Кошева ж нар.-разг. чана.

Кошёвка ж уменьш. к **кошева**; то же, что **кошева**.

Кошевой, -ая, -ое 1. кош...; ~ **атаман** кош атаманы; 2. *в знач. суц.* **кошевой м** то же, что **кошевой атаман**; ◊ **кошевой атаман** Запорожье казак орустарынын кош башчысы.

Кошелёк м 1. намыян, капчык; **кожаный ~** булгаары капчык; 2. *разг.* акча, пул, дасмия; чөнтөк, намыян; ~ **не позволяет** чөнтөк көтөрбөйт, дасмия жетпейт; 3. *то же, что кошель* 3; ◊ **толстый (тугой, полный) кошелёк** акча деген саман, чөнтөк толтура; **пустой (тощий) кошелёк** чөнтөк куру, акча жок.

Кошёлка ж разг. себет, чабыра.

Кошель м 1. *нар.-разг.* себет сумка, корзина, тор (сокмо) баштык; 2. *уст.* намыян, капчык; 3. *спец.* кодоо (балык кармагыч чабыра).

Кошение ср по знач. гл. косить I, 1; ~ **клевера** беде чабуу.

Кошениль ж кошениль (1. зоол. денесинен кызыл боёк чыгара турган кибир жандыктар; 2. ошол жандыктардан даярдалган кызыл боёк).

Кошен/ый, -ая, -ое чабылган, орулган; ~ **ая трава** чабылган чөп; ~ **ый луг** чөбү чабылган шалбаа.

Кошеч/ий, -ья, -ье то же, что **кошачий**.

Кошечка ж уменьш.-ласк. к **кошка** I, 1.

Кошка I ж 1. мышык, ургаачы мышык; **домашняя ~** үй мышыгы; **сибирская ~** Сибирь мышыгы; 2. *разг.* мышык териси; **воротник из кошки** мышык терисинен жасалган жака; 3. мышык сымалдар, мышык тукумуна кирүүчүлөр (арстан, жолборс, кабылан ж.б.); 4. *спец.* тырмоок, чөңгөл (суу түбүндөгү нерселерди илип чыгарууга ылайыкталган кичине якорго окшош курал); 5. кошки (столбага чыгууга ылайыкталган темир тырмак); 6. *мн. кошки* тай туяк (тайгаланбас үчүн таманга байлап алуучу эмчектүү темир); 7. *мн. кошки* кайыш балак; **бить кошками** кайыш балак менен уруу; ◊ **(жить) как кошка с собакой** ит менен мышыктай (ыркырашып) жашоо; ◊ **как угорелая кошка (метаться, бегать и т.п.)** жан талашып урунуп-беринүү; ◊ **кошки скребут на душе (на сердце)** катуу бушайманга түшүү, жанын коёрго жер таппай капалык басуу; ◊ **(чёрная) кошка пробежала (проскочила)** между кем эки арага нааразылык туулуу; ортодон кара мышык өтүп кетүү; ◊ **кошки-мышки** мышык-чычкан болуп ойноо; ◊ **играть в кошки-мышки** куру убада менен бултактатуу, курулай тил эмизип алдоо.

Кошка II ж нар.-разг. кумдуу же майда таштуу саяң жер, сайроон.

Кошма ж кийиз.

Кошмар м 1. жаман түш, кыйнаган түш; 2. *перен. разг.* үрөй учурган жаман окуя (жамандык).

Кошмарн/ый, -ая, -ое (кошмарен, -на, -но) 1. үрөй учурган, коркунучтуу; ~ **ый сон** жаман түш, жаман түш көрүп кыйналып чыгуу; 2.

перен. разг. эң жаман, жагымсыз; ~ ая погода жагымсыз, жаман аба ырайы.

Кошмóв/ый, -ая, -ое кийиз жасай турган; кийиз...; ~ **о**е **произвóдство** кийиз өндүрүшү.

Кошт м уст. 1. багуу, камсыз кылуу; **жить на казённом** ~ е өкмөттүн эсебинен жашоо, өкмөттүн багуусунда болуу; 2. каражат, акча.

Кощёй м 1. *фольк.* Кощей (орус эл жомогунда: аябаган бай, ач көз, арык, көп жашаган абышка); 2. *разг.* узун, кыржыйган арык абышка; 3. *разг. неодобр.* ач көз, саран, катуу баш адам.

Кошунственн/ый, -ая, -ое 1. диний, ыйык нерселерди кордогон; 2. кордоочу, аяк асты кылып маскаралоочу; ~ **о**е **отношение к памятникам старины** байыркы эстеликтерди аяк кылып кордогон (маскаралаган) мамиле.

Кошунство ср 1. диний, ыйык нерселерди маскаралоо, шылдыңдоо, кордоо; 2. бирөөлөрдүн кадырлаган, ыйык туткан нерселерин шылдыңдоо, аяк асты кылуу.

Кошунствовать несов. 1. динди, ыйык нерсени маскаралоо, шылдыңдоо; 2. кордоо, аяк асты кылуу.

Коэффициент м спец. коэффициент (1. алгебралык туюнтмадагы сандуу же бөтөнчө ариптүү көбөйтүүчү; 2. бир нерсенин, телонун касиетин аныктай турган өлчөм; ~ **трения** сүрүлүүнүн коэффициенти); **◇ коэффициент полезного действия** пайдалуу аракеттин коэффициенти (жумшалган энергиянын кайсы бөлүгү пайдалуу ишке айланганын көрсөтүүчү сан).

Кпéреди нареч. прост. алдыга, алды жакка, илгери тарапка.

Краб м краб (дениз чаянынын бир түрү).

Крабов/ый, -ая, -ое краб уулоо, краб...; ~ **промысел** краб уулоо промысли, краб кармоо.

Краболóв м 1. краб уулоочу; 2. краб уулоочу кеме.

Краболóвн/ый, -ая, -ое краб уулоочу, краб уулоо...; ~ **ая флотилия** краб уулоочу флотилия, краб уулоо флотилиясы.

Крáвчий м ист. дасторкончу, дасторкон башкаруучу (падыша сарайында).

Крáги мн. 1. балтырга кийме булгаары конч; 2. мээлейдин жени.

Крáден/ый, -ая, -ое 1. уурдалган, уурдалып алынган; ~ **ые вещи** уурдалган буюмдар; 2. *в знач. сущ.* краденое *ср собир.* уурдалган буюм, уурдалган нерсе.

Крáдучись разг. 1. *деесп.* от красться 1; 2. *нареч.* уурданып, жашырынып, жашыруун, билинбестен, билинбей, билиндирбей; ~ **подойти к неприятелю** билиндирбей душманга жакындап баруу.

Краевéд м өлкө таануучу.

Краевéдение ср аймак таануу, өлкөнү таануу, текшерүү.

Краевéдческ/ий, -ая, -ое аймак таануу..., өлкө таануу...; ~ **музéй** өлкө таануу, аймак таануу, өлкө таануу музейи.

Краев/ой, -ая, -ое 1. аймактык, аймак...; ~ **ая конференция писателей** жазуучулардын аймакты конференциясы; 2. четки, чет жагындагы; ~ **ая трéщина ледника** мөңгүнүн чет жагындагы жарык.

Краеугольный, -ая, -ое книжн. өтө керектүү, абдан зарыл, эң маанилүү, негизги; ~ **вопрос** өтө керектүү маселе; **◇ краеугольный камень чего** негиз, негизги идея, негизги пикир; пайдубал таш.

Краеш/ек м разг. эң чети, жээги; ~ **ек стула** стулдун (отургучтун) чети; ~ **ек платка** жоолуктун чети; **сидеть на ~ ке скамьи** скамейканын четине отуруу.

Кража ж уурулук, уурдоо; **мелкая** ~ майда уурулук; ~ **со взломом** сындырып кирип уурдоо; бузуп, талкалап кирип уурдоо.

Край м 1. чет, чет жак, чеке; ~ **дороги** жолдун чети; **лэвий** ~ сол жак чети; **края раны** жаранын чети; **идти краем оврага** жардын бир чети менен жүрүү; **жить на краю города** шаардын четинде жашоо; 2. эрдөөн; **налить стакан до краёв** стакандын эрдөөнүнө чейин куюу; 3. өлкө, эл, журт, жак, аймак; **родной** ~ ата журт; туулган өлкө, өңүп-өскөн жер; **в тёплых краях** ысык жактарда; **в наших краях** биздин өлкөдө, биздин жактарда, биздин жерибизде; **чужой** ~ жат өлкө; **в далёком краю** алыскы жайда; 4. (*административно-территориальная единица*) край; **Кранодарский** ~ Краснодар крайы; **с краю** четинен, четинен санаганда; **пятый с краю** четинен санаганда бешинчиси; **толстый край** боконо эти; **тонкий край** карчыганын бүлкүлдөгү; **через край** эң эле көп, чектен тыш; **◇ хватить через край** апыртып жиберүү, чегинен ашырып жиберүү; **◇ на край земли (света)** дүйнөнүн аркы четинде; **на краю света (земли)** дүйнөнүн бир четинде; **◇ быть на краю могилы (гроба)** төрүнөн көрү жакын болуу; **◇ краем глаза** 1) көз кыры менен; 2) көз жүгүртүп, үстүртөн; **◇ краем уха слышать** чала угуу, кулак чалып калуу; **краем уха слушать** угумуш болуу; **литься (переливаться, быть и т.п.) через край** ашып-ташуу, койнуна батпоо.

Крайисполком м (*краевой исполнительный комитет*) крайатком (аймактык аткаруу комитети).

Крайком м (краевой комитет) крайком (аймактык комитет).

Крайне нареч. өтө, эң эле, абдан; ~ **необходимо** өтө зарыл, абдан керектүү; **я ~ устал** мен аябай чарчадым.

Крайн/ий, -ая, -ее 1. четки, четиндеги, акыркы, эң четки; ~ **ие дома** четки үйлөр; ~

ее окно́ четки терезе; 2. (*отдалённый*) ыраакы рабóтать на Кра́йнем Сёвере Ыраакы Түндүктө иштөө; 3. акыркы, сонку, эн кийинки; ~ ий срок акыркы мөөнөт; ~ яя ценá акыркы баа, барып турган баа; 4. өтө эле, аябай, дегеле катуу, чектен тышкары; ~ ее раздражéние өтө эле жаалы кармоо; аябай кыжырдануу; ~ ие мёры эн акыркы чаралар; ~ яя нуждá абдан зарылдык; өтө зарыл муктаждык; 5. ашынган, барып турган; ~ ий реакциóнер ашынган реакционер; 6. *в знач. сущ.* крайний м спорт. четки оюнчу (футболдо); ~ ий лёвый сол жактагы эн четки оюнчу; ◊ по крайней мёре эч болбогондо, айла кеткенде; ◊ в крайнем случае эч ылаажы болбой калганда.

Кра́йност/ь ж 1. акыркы чек, сонку чек, эн кийинки чек; *впа́дaть в ~ ь* чектен чыгып кетүү; ыгы жок (ашкере) чектен чыгып кетүү; 2. карама-каршы, ыгы келишпеген; ~ и в харáктере мүнөздүн бири-бирине келишпегендиги; ыгы келишпеген мүнөздөр; *бросáться из одной ~ и в другую* улам бир жакка уруна берүү; 3. *уст.* айласыз, зарурат, оор абал, муктаждык; ◊ до крайности *разг.* өтө, аябай, абдан по крайности *прост.* эч болбогондо; *довести́ до крайности* жанды кашайтуу, аябай жинди келтирүү.

Краковя́к м краковяк (поляктардын бийинин бир түрү жана анын музыкасы).

Кра́ля ж 1. *прост.* сулуу аял; 2. *уст., нар-разг.* матке, дама (карта оюнунда).

Крамóла ж *уст.* козголоң, ич ара керишүү (падышалык Россияда: революциячыл иштерге берилген наам).

Крамóльник м *уст.* козголоң чыгаруучу, козголоңчу.

Крамóльничать *несов. уст.* козголоң чыгаруу.

Крамóльническ/ий, -ая, -ое козголоңчулар..., козголоңчу...

Крамóльн/ый, -ая, -ое *уст.* козголоң (козголоңчу) түрүндөгү; ~ ая *литература* козголоңчу мүнөзүндөгү адабият.

Кран I м кран, чорго; **водопровóдный** ~ водопровод краны; ~ самовáра самоордун чоргосу.

Кран II м *тех.* кран (көтөргүч механизм); **бáшенный** ~ мунаралуу кран; **подъёмный** ~ көтөргүч кран.

Краниологическ/ий, -ая, -ое краниологиялык; краниология...; ~ ие *исследóвания* краниологиялык изилдөөлөр.

Краниоло́гия ж краниология (антропологиянын баш сөөктү иликтеген бөлүмү).

Крановщик м крановщик, кранчы (кранды иштетүүчү жумушчу).

Крановщи́ца *женск. к* крановщик.

Кра́нов/ый I, -ая, -ое крандуу, кран...

чорголуу, чорго...; ~ ое *парораспределéние* крандуу (чорголуу) буу бөлүштүрүү системасы.

Кра́нов/ый II, -ая, -ое *тех.* кран...; ~ машинист кран машинисти; блок кран блогу.

Крап м 1. темгил, майда так; **бёлый мрамор с синим** ~ ом көк темгилдүү ак мрамор; 2. темгил (оюн картасынын артына, калың китептин кырына салынган кооздук); 3. так (оюн картасынын артына билинер-билинбес кылып салынган митаамдык белги).

Кра́пать *несов.* 1. себелөө, себелеп туруу; **дождь кра́плет** жамгыр майдалап себелеп турат; 2. *что* себелеп темгил түшүрүү.

Крапи́ва ж чалкан.

Крапи́вник м 1. чалкан өсүмдүгү чыккан жер; 2. ойдологон кичинекей кучкач.

Крапи́вница ж 1. бөрү жатыш (оору); 2. ала-була калдыркан (курту чалканда жашайт).

Крапи́вн/ый, -ая, -ое 1. чалкандан жасалган, чалкан...; ~ **ые ши** чалкандан жасалган ши, чалкан салынган сорпо; 2. *в знач. сущ.* **крапи́вные мн. бот.** чалкан сымал өсүмдүктөр, чалкан уруусу.

Кра́пина ж темгил, сепкил; **собáка с чёрными** ~ ми кара темгили бар ит.

Кра́пинк/а ж 1. *уменьш. к* кра́пина; **си́тец в ~ у** майда темгилдүү чыт; 2. *разг.* тамчы; **пёрвые** ~ и **дождя** биринчи жамгыр тамчылары.

Краплéние *ср по знач. гл.* кра́пать 2.

Краплён/ый, -ая, -ое белги салынган, белгиленген; ~ **ые кáрты** митаамдык менен билинер-билинбес белги салынган карталар.

Кра́пчат/ый, -ая, -ое темгилдүү, темгилдери бар; ~ ая **собáка** темгилдүү ит.

Красá ж 1. *трад.-поэт.* көркөмдүк, сулуулук, кооздук; 2. *чего* көрк, шаң, зыйнат; **ру́сая косá — дёвичья** ~ *погов.* ак саргыл чач — кыздын көркү; **вековой дуб** — ~ *природы* эзелден берки эмен — табигаттын көркү; 3. *трад.-поэт.* сулуу кыз; **дéвица** — ~ сулуу кыз, айдай кыз; ◊ **во всей (своёй) красé** 1) бүткүл сулуулугу менен, бүткүл көрк-сөөлөтү менен; айнектей болуп; 2) *ирон.* бүткүл абийрин ачып; **для красы** кооздук үчүн, кооз кылып көрсөтүү үчүн.

Красáвец м 1. сулуу, көркөм, келишкен эркек; 2. *перен.* келишкен, кооз, келишимдүү; ~ **-пароход** келишкен пароход; ~ **-конь** келишкен сындуу ат.

Красáвица ж 1. сулуу, чырайлуу аял, келишкен, сындуу аял; 2. сулуу, келишкен, сындуу нерсе; ~ **Волга** келишимдүү (сулуу) Волга.

Красáвка ж *то же, что* белладóнна 1.

Красавчик *м разг. ласк. к красавец* сулуу жигит, сулуу бала, сулуу адам.

Красиво *нареч.* сулуу, сулуу кылып, кооз, көркөм, көркөмдөп; ~ *одеваться* кооз кийинүү; ~ *танцевать* келишимдүү бийлөө, кооз бийлөө; ~ *писать* сулуу кылып жазуу, куш кат кылып жазуу.

Красив/ый, -ая, -ое (красив, -а, -о) 1. келишимдүү, кооз, көркөм; ~ **ый дом** кооз үй; ~ **ый цветок** кооз гүл; 2. сулуу, көркөм, жарык жүздүү, сыпаа, чырайлуу; ~ **ое лицо** сулуу өң; ~ **ый человек** сулуу киши; жүзү жарык киши; 3. жагымдуу, уккулуктуу, көркөм, кооз, сонун; ~ **ый напев** уккулуктуу ыр (обон); ~ **ый танец** жакшынакай бий; 4. жакшы, адамгерчиликтүү; ~ **ый поступок** адамгерчиликтүү мамиле; 5. жагымдуу, таасирлүү; ~ **ые слова (фразы)** жакшынакай сөздөр.

Красильн/ый, -ая, -ое 1. боёкчулук, боёо..., сырдоо...; ~ **ый цех** боёкчулук цехи, боёо цехи; ~ **ые машины** боёгуч машина; ~ **ые растения** боёктуу өсүмдүктөр; 2. *в знач. сущ. красивая ж то же, что красивья.*

Красильня *ж* боёочу устакана; кездеме боёгуч цех.

Красильщик *м* боёкчу, сырдоочу.

Красильщица *женск. к красивщик.*

Красител/ь *м* боёк зат, боёк; **натуральные** ~ *и* табигый боёктор; **синтетические** ~ *и* синтетикалык боёктор.

Красить *несов.* 1. *что* боёо, боёк берүү; ~ **в синий цвет** көк түскө боёо; ~ **волосы** чачты боёо; ~ **губы** эринди (эрдин) боёо; 2. *разг.* боёгу чыгуу, боёгу жугуу; **эти перчатки красят** бул мээлейдин боёгу чыгат (жугат); 3. *кого-что* көркүнө чыгаруу, сөөлөт берүү, жарашыктуу кылуу; **ковёр красит комнату** килем үйдү көркүнө чыгарат; **вежливость красит человека** сылыктык кишиге сөөлөт берет, сылыктык адамдын көркү.

Красит/ься *несов.* 1. боёлуу, боёк жугуу, боёкту алуу; 2. *разг.* боёгу чыгуу, боёгу жугуу; **эта материя** ~ **ся** бул кездеменин боёгу чыгат (жугат); 3. боёнуу, упа-эндик сыйпануу; 4. *страд. к красить* 1.

Краск/а I ж 1. боёк, сыр; **масляная** ~ **а** май боёк, сыр; **акварельная** ~ **а** акварель боёк; 2. сыр (боёк) кабаты; ~ **а осыпается (со стен, окон и т.п.)** (дубал, терезе сыяктуулардын) сыры, боёгу (конторулуп) түшүп атат; 3. *чаще мн.* **краски** ыран, түс, боёк; **түскыле** ~ **и** күнүрт түстөр; ~ **и** *осени* күздүн ыраны, күзгү ыран; 4. *мн.* **краски** сүрөттөөлөр, сүрөттөө боёгу; **описать что-л. в ярких** ~ **ах** өтө эле кооздоп сүрөттөө; 5. кызаруу, кызарып кетүү; ~ **а стыда** уялгандан кызаруу, уяттын кызылы.

Краск/а II ж *по знач. гл. красить* 1; **отдать платье в** ~ **у** көйнөктү боётууга берүү.

Краско... **краскозаготовительный, краскораспылитель** сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Красковар *м* боёк жасоочу, боёк кайнатуучу жумушчу.

Красковарня *ж* боёк даярдай турган ишкана.

Краскопульт *м* боёк, сыр чачыраткыч (аппарат).

Красеньк/ий, -ая, -ое 1. *уменьш.-ласк. к красивый*; 2. *в знач. сущ. красенькая ж прост. уст.* кызыл кагаз (падыша өкмөтүнүн он сомдук кызыл кагаз акчасы).

Красне/ть *несов.* 1. кызаруу, кызарып кетүү, кызыл түскө өтүү, кызара баштоо; **листья уже** ~ **ют** жалбырактар кызара баштады; ~ **ть от ржавчины** дат басып кызарып калуу; **вишня начинает** ~ **ть** алча кызара баштады; 2. кызаруу, кызарып кетүү; ~ **ть от стыда** уялгандан кызарып кетүү; **щёки** ~ **ют от мороза** сууктан эки бет кызарып кетет; 3. *перен.* уялуу, уялып калуу; уят болуу, уятка калуу; ~ **ть за проступок** кылыгы үчүн уялып калуу; 4. кызарып көрүнүү, кызарып туруу; **на здании школы** ~ **ет** **флаг** мектептин имаратында желек кызарып көрүнөт; **краснеть до корней волос** чачынын түбүнө чейин кызарып кетүү, чоктой кызарып уялуу.

Красне/ться *несов. разг. то же, что краснеть* 4; **среди травы** ~ **ются** **маки** чөптөрдүн арасында кызгалдактар кызарат (кызарып турат).

Красно *нареч. разг.* келиштирип, сонун, кооз; ~ **говорить** келиштирип жакшы сүйлөйт.

Красно... **красноглазый, краснощёкий** сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Красноармеец *м* кызыл аскер.

Красноармейск/ий, -ая, -ое Кызыл Армия..., кызыл аскер(лер)...; ~ **ая книжка** кызыл аскердин күбөлүгү; ~ **ие части** Кызыл Армия бөлүктөрү.

Краснобай *м* сөзмөр, кургак (куу) чечен.

Краснобайство *ср* сөзмөрлүк, кургак (куу) чечендик.

Красногвардеец *м* кызыл гвардиячы.

Красногвардейск/ий, -ая, -ое Кызыл Гвардия..., кызыл гвардиячы(лар)...; ~ **отряд** кызыл гвардиячылар отряды; Кызыл Гвардия отряды; ~ **шлем** кызыл гвардиячылар шлеми (тулгасы).

Краснодеревец *м* кымбат баалуу мебель жасоочу уста.

Краснодеревщик *м* *то же, что краснодеревец.*

Краснозвёздн/ый, -ая, -ое кызыл жылдыздуу; ~ самолёт кызыл жылдыздуу самолёт, кызыл жылдыз белгиси бар самолёт.

Краснозём *м* кызыл топурак.

Краснозёмн/ый, -ая, -ое кызыл топурактуу, топурагы кызыл; ~ **ые** **пóчвы** кызыл топурактуу жер, кыртыш.

Краснознамённ/ый, -ая, -ое Кызыл Туу ордендүү; ~ **полк** Кызыл Туу ордендүү полк.

Краснокóж/ий, -ая, -ое 1. кызыл денелүү, денеси кызыл, этинин териси кызыл; ~ **ий** **от загара** күнгө күйүп денеси кызарган; 2. кызыл денелүү, кочкул денелүү (Америка индеецтери жөнүндө); ~ **ие** **индейцы** кызыл денелүү индеецтер; 3. *в знач. суц.* **краснокóжие** *мн. (ед. краснокóжий м)* индеецтер.

Краснокры́лый, -ая, -ое 1. кызыл канат(-туу), канаты кызыл; 2. *то же, что краснозвёздный.*

Краснолесье *ср* ийне жалбырактуу дарактар өсө турган токой, ийне жалбырактуу токой (ормон).

Краснолицый, -ая, -ое кызыл жүздүү, өнү кызыл, кызыл беттүү; ~ **парень** кызыл жүздүү жигит.

Краснонос/ый, -ая, -ое кызыл мурундуу, кызыл тумшуктуу, мурду, тумшугу кызыл; ~ **ая** **утка** кызыл тумшуктуу өрдөк.

Краснопёрка *ж* кызыл канат (карп тукумуна кирүүчү балыктын бир түрү).

Краснопёр/ый, -ая, -ое канаты кызыл, кызыл канаттуу; ~ **ая** **птица** кызыл канаттуу куш; ~ **ый** **окунь** кызыл канаттуу окунь (балык).

Красноречиво *нареч.* 1. чебер сүйлөгөн, сөзгө чечен, орундуу сүйлөгөн; сөзмөр, чечен; 2. ачык, даана, так.

Красноречивость *ж* 1. чечендик, чебер сүйлөөчүлүк, сөзмөрдүк; 2. далилдүүлүк, тактык, мазмундуулук.

Красноречив/ый, -ая, -ое 1. чечен, сөзгө чебер, сөзмөр, кыйыштырып так сүйлөгөн; ~ **ый** **оратор** таамай сүйлөгөн чечен; 2. таамай, так, мазмундуу, таасирлүү; ~ **ое** **письмо** чебер жазылган кат; ~ **ое** **выступление** так, таамай айтылган сөз; 3. *перен.* көп маани билдирген, ишенимдүү, маанилүү; ~ **ый** **взгляд** маанилүү көз караш; ~ **ый** **вдох** сырдуу, маанилүү улутунуш; 4. *перен.* даана, ачык, четке каккыс; ~ **ый** **факт** даана факт; ~ **ое** **доказательство** даана, ачык далил.

Красноречие *ср* 1. чечендик, сөзмөрдүк, кепке усталык, уста сүйлөөчүлүк; 2. чечендик өнөрү.

Краснорóж/ий, -ая, -ее *прост.* бети кызыл, кызыл беттүү.

Красноря́дец *м уст.* мата сатуучу, кездеме сатуучу.

Красногá *ж* кызгылт, кызыл, кызыл ыраң; кызарып туруу; ~ **век** көздүн кабагы кызгылт болуп туруу.

Краснотал *м* кызыл тал.

Краснотáлов/ый, -ая, -ое кызыл тал..., кызыл талдан турган; ~ **ая** **корзина** кызыл талдан согулган корзинка.

Краснофлоте́ц *м* кызыл флотчу.

Краснофлоте́ск/ий, -ая, -ое кызыл флот..., кызыл флотчу(лар)...

Краснощёк/ий, -ая, -ое кызыл жүздүү, кызыл бет...; ~ **малыш** кызыл жүздүү бала.

Красну́ха *ж мед.* кызамык, кызылча (балдардын жугуштуу оорусу).

Кра́сн/ый, -ая, -ое (красен, -на, -но) 1. кызыл; ~ **ое** **знамя** кызыл туу; ~ **ый** **карандаш** кызыл карандаш; ~ **ое** **яблоко** кызыл алма; 2. кызыл, кызарган, кызгылт болгон; ~ **ое** **от жары** **лицо** ысыктан кызарган бет; 3. кызыл; ~ **ые** **партизаны** кызыл партизандар; 4. Кызыл Армия...; ~ **ые** **части** Кызыл Армия бөлүктөрү; ~ **ый** **командир** кызыл командир, Кызыл Армиянын командири; ~ **ый** **воин** кызыл жоокер, Кызыл Армия жоокери; 5. *в знач. суц. чаще мн.* **красные** кызылдар; **победа** ~ **ых** **над белобандитами** кызылдардын ак бандиттерди жеңип чыгышы; 6. *уст. поэт.* сулуу, көркөм, чырайлуу; ~ **ая** **девица** сулуу кыз, айнектей сулуу кыз; **не** ~ **а** **изба** **углами**, **а** ~ **а** **пирогами** *посл.* үй кооздугу менен көрк эмес, дасторкону менен көркөм; 7. *нар.-поэт.* ачык жарык, жаркырап тийген; **лето** ~ **ое** жаркыраган жай; ~ **ое** **солнышко** жаркырап тийген күн; 8. *уст.* ардактуу, ыйык, касиеттүү; ~ **ый** **уголь** үйдүн ыйык төрү; ~ **ое** **крыльцо** ардактуу кире бериш эшик; 9. зоология жана ботаника терминдеринин тутумунда жолугат; ~ **ая** **вёрба** кызыл тал; ~ **ая** **лиса** кызыл түлкү; ~ **ый** **коралл** кызыл маржан (шуру); ~ **ый** **перец** кызыл мурч, калемпир; **Красная Армия** Кызыл Армия (Советтик Армиянын 1918–1946-жылга чейинки наамы); **красное дерево** кызыл жыгач (кымбат мебель жасала турган жыгач); **красная дичь** эн жакшы саз илбээсини; **красный зверь** аңчы үчүн кымбат баа деп эсептелген айбандар (аюу, бугу, суусар сыяктуулар); **Красный Крест** Кызыл Крест; **Общество Красного Креста и Красного Полумесяца** Кызыл Крест жана Кызыл Жарым Ай коому; **красный петух** өрт; **пустить красного петуха** өрт коюп жиберүү; **красная рыба** кылкансыз балык (белуга, осетр, севрюга сыяктуу); **красный ряд** *уст.* мата, кездеме сатуучу катар; **красное словцо** чеченсиген сөз; **красная строка** (стрóчка)

жазууда саптын чегинип кыска башталышы, абзац; **красный товар** кездеме, мата, кез мал; **красный угол** кызыл бурч (маданий-агартуу иштери өткөрүлө турган жай, үй); **красная цена** эң жогорку баа; **красной нитью проходить (тянуться)** ачык көрүнүп туруу, даана эле байкалып туруу; **под красную шапку (угодить, попасть и т.п.)** *уст.* аскерликке кетүү; **красным-красно** *разг.* кыпкызыл, чыйкандай кызыл.

Красова/ться *несов.* 1. шанданып туруу, шандуу көрүнүү; шаңкаюу; **на Воробьевых горах красуется Московский государственный университет** Воробьев тоосунда Москва мамлекеттик университети шаңкайып турат; 2. *разг.* чатырайып туруу, жайнап туруу; **посреди стола** ~ лся **огромный букет** үстөлдүн ортосунда чоң гүдесте чатырайып турат; 3. койкондоп туруу, жасанып мактанып туруу; жагалданып туруу; өзүнө өзү жакшы көрүнүү; ~ **ться перед подругами в новом наряде** ынактарынын алдында жаңы кийими менен өөдөсүнгөнсүп туруу; ~ **ться перед зеркалом** күзгүнүн алдында жасанып, койкондоп туруу; ~ **ться на коне** ат үстүндө жагалдануу.

Красота/а ж 1. сулуулук, сындуулук, кооздук, көркөмдүк, келишимдүүлүк; ~ **а весны** жаздын сулуулугу; ~ **а телосложения** тулку боюнун сындуулугу; 2. *трад.-поэт.* сулуу аял; 3. *мн.* **красоты** кооз көрүнүш, көркөмдүк, көз жоосун алган кооздук; ~ **ы природы** табигаттын кооздугу; ~ **ы архитектурных памятников** архитектуралык эстеликтердин кооздугу; 4. *в знач. межд. прост.* абдан сонун, эң жакшы, деги сураба; **завтра экскурсия. Красота!** эртең экскурсия. Сонун болбодубу! **я видел его работу. Красота да и только!** мен анын ишин көрдүм. Дегеле укмуш экен!

Красотка ж *разг.* сулуу, татынакай аял, кыз, селки, секетпай.

Красочно нареч. көркөмдөп, кооздоп, сулуулап, машина келтирип; ~ **рассказывать** кооздоп сүйлөп берүү.

Красочность ж көркөмдүк, кооздук, сулуулук, көрөсөндүүлүк; ~ **изложения** айтып бергенинин кооздугу; ~ **выставки народного творчества** элдик чыгармачылыктын көргөзмөсүнүн көркөмдүгү (көрөсөндүүлүгү).

Красочн/ый, -ая, -ое (красочен -на, -но) 1. боёк..., сыр..., боёо...; ~ **ый цех** боёк цехи; 2. боёп жасалган, түстүү, түс берип иштелген; ~ **ая таблица** боёп жасалган (түстүү) таблица; ~ **ый портрет** түстүү портрет; 3. *перен.* көркөм, даана, ачык-айкын; ~ **ый пример**, ачык-айкын мисал; ~ **ый язык** көркөм тил.

Красть *несов.* 1. *кого-что* уурдоо, уурдап

алуу, кымтып алуу; 2. уурулук кылуу, ууру болуу.

Красться I *несов.* уурданып, өтүү, басуу, баруу; билинбей; *кто-то* **крался к двери** кимдир бирөө уурданып эшикке жакындап келди; 2. билдирбей, сездирбей, уурданып баруу, жылуу; **борзая кралась к дичи** жойчу тайган илбээсинге билдирбей жылып барды.

Красться II *несов. страд к красть.*

Красящ/ий, -ая, -ое 1. *прич. от красить* 1; 2. *прил.* боёочу, боёй турган, боёктуу; ~ **ие вещества** боёк болуучу заттар.

Крат: во сто (во много) крат жүз жолу (бир нече жүз жолу) жүз мертебе, алда нече мертебе; **это во сто крат лучше** бул жүз мертебе артыктык кылат.

Кратер м кратер; ~ **вулкана** вулкандын кратери.

Кратерн/ый, -ая, -ое кратердин, кратер...; ~ **огонь** кратердин оту.

Кратк/ий, -ая, -ое (краток, -ка, -ко) 1. кыска, бир пас, анча-мынча; ~ **ие встречи** бир пас учураша калуулар; ~ **ий промежутки времени** кыска убакыт аралыгы; 2. кыска, жакын; **пойти самым** ~ **им путём** эң кыска жол менен баруу; 3. кыскача, жыйнакталган; ~ **ая биография** кыскача таржымал; ~ **ая беседа** кыска (бир аз) аңгемелешүү; ~ **ий отчёт** кыскача отчёт; 4. *лингв.* кыска; ~ **ий гласный** кыска үндүү; **краткие прилагательные; краткие формы прилагательных грам.** кыскарган сын атоочтор; сын атоочтун кыскарган формалары (например: красен, тих, ясен) «и» **краткое** «й» тамгасынын аталышы.

Кратко нареч. кыскартып, кыскача; **изложить вопрос** ~ маселени кыскача айтып чыгуу.

Кратковременность ж кыска убакыттуулук, кыска мөөнөттүүлүк; ~ **командировки** командировканын кыска мөөнөттүүлүгү.

Кратковременн/ый, (кратковременен, -на, -но) кыска мөөнөттүү, кыска убакыттуу; көпкө созулбаган; ~ **ая встреча** кыска мөөнөттүү жолугушуу; ~ **ый успех** кыска мөөнөттүү жетишкендик, убактылуу жетишкендик.

Краткосрочность кыска мөөнөттүк, кыска убакыттык; мөөнөттүн, убакыттын кыскалыгы; ~ **отпуска** отпусканын, дем алыштын кыскалыгы, отпусканын кыска мөөнөткө берилгендиги.

Краткосрочн/ый, -ая, -ое (краткосрочен, -на, -но) 1. кыска мөөнөттүү, кыска убакыттуу; кыска, кыскача; ~ **ый перерыв в работе** иштеги кыска убакыттуу танапис; 2. кыска убакыттуу, кыска мөөнөттүү; ~ **ые курсы** кыска мөөнөттүү курс; ~ **ая ссуда** кыска мөөнөттүү карыз.

Кр́аткость ж 1. кыскалык, аздык; ~ **сроков** мөөнөттөрдүн кыскалыгы; 2. кыскалык, жакындык; ~ **пути** жолдун кыскалыгы; 3. кыскалык, жыйнактык; ~ **выводов** корутундулардын кыскалыгы, жыйнактыгы.

Кр́атность ж мат. калдыксыз бөлүнүүчүлүк.

Кр́атн/ый, -ая, -ое (кратен, -на, -но) *мат.* 1. калдыксыз бөлүнүүчү; ~ **ые ч́исла** калдыксыз бөлүнө турган сандар; 2. *в знач. суш.* **кратное ср** калдыксыз бөлүнүүчү сан; **наиболь́шее** ~ **ое** эң чоң калдыксыз сан.

...**кратн/ый, -ая, -ое** **пятикратный, двукратный, многократный** сыяктуу татаал сөздөрдүн экинчи мүчөлүк бөлүгү.

Кр́атчайш/ий, -ая, -ое *превосход. ст.* **к краткий;** ~ **путь** эң кыска жол; ~ **срок** эң кыска мөөнөт.

Кр́ах м 1. сынуу, кыйроо, ойрон болуу, банкрот болуу; ~ **банка** банктын ойрон болушу (банкрот болушу); 2. *перен.* бүлгүнгө учуроо, кыйракан болуу, кыйроо, иш бүт бойдон ордунан чыкпай калуу; **потерпéть** ~ бүлгүнгө учуроо; кыйракан болуу.

Кр́ахмáл м крахмал; **картофельный** ~ картошка крахмалы; **рисовый** ~ күрүч крахмалы.

Кр́ахмáленн/ый, -ая, -ое *прич. от крахмалить.*

Кр́ахмáлен/ый, -ая, -ое *то же, что крахмальный* 3.

Кр́ахмáлист/ый, -ая, -ое крахмалдуу, крахмалы көп; ~ **сорт карто́феля** картошканын крахмалы көп сорту.

Кр́ахмáлить *несов. что* крахмалдоо, крахмалга чылоо; ~ **воротник** жаканы крахмалдоо.

Кр́ахмáльн/ый, -ая, -ое 1. крахмал чыгаруучу, крахмал...; ~ **завóд** крахмал заводу; 2. крахмалдан жасалган, крахмалдуу; ~ **кле́йстер** крахмал клейи; 3. крахмалданган, крахмалга чыланган; ~ **воротник** крахмалданган жака.

Кр́аше *нар.-поэт.* сравн. ст. **к красивый и к красиво;** ◊ **краще в гроб** кладут өлүк сыны кирген, өлөрчө арыктаган (ооруган киши жөнүндө).

Кр́ашение *ср по знач. гл.* **красить 1;** ~ **мехов** мехтерди боёо, терилерди боёо.

Кр́ашени́на ж уст. нар.-разг. одуракай, боёлгон кездеме.

Кр́ашен/ый, -ая, -ое 1. боёлгон, сырдалган; ~ **ый пол** сырдалган пол; ~ **ые во́лосы** боёлгон чач; ~ **ая кера́мика** сырдалган керамика; 2. *разг.* боёнгон, боёнуп-жасанган; ~ **ая же́нщина** боёнгон аял.

Кр́аю́ха ж разг. бөлкө нандын четинен кесилген кесиндиси; ~ **хле́ба** бөлкө нандын бир кесими.

Кр́еату́ра ж книжн. креатура (бир улук-

тун жардамы менен мансап ээлеген адам),

Креве́тка ж криветка (суу чайынын бир түрү).

Кре́дит м бух. кредит (кириш-чыгыш дептеринин чыгым акча жазыла турган он жагы); **занести в** ~ кредитке жазуу.

Кре́дит м 1. кредит, карыз, насыя; **долгосрочный** ~ узак мөөнөттүү кредит (насыя); **покупáть в** ~ насыяга сатып алуу; **продава́ть в** ~ карызга сатуу, берүү; 2. *перен.* ишеним, бедел, абийир; **теря́ть** ~ беделин жоготуу; **пользова́ться** ~ **ом** ишенимге ээ болуу, беделдүү болуу; 3. *мн.* **кредиты фин.** кредит, белгилүү каражат үчүн берилген акча; ~ **ы на жилищное строительство** турак жайлар куруу үчүн берилген кредиттер (насыялар); **исчерпа́ть** ~ **ы** кредитти сарптап бүтүрүү; ◊ **госуда́рственный кре́дит эк.** мамлекеттик кредит (мамлекет тарабынан карыз берүү системасы).

Кре́дитка ж разг. уст. то же, что кре́дитный билéт (см. **кредитный**).

Кре́дитн/ый, -ая, -ое кредит...; ◊ ~ **ые опера́ции** кредит операциялары; ~ **ые учре́ждения** кредит мекемелери; **кредитный билéт уст.** кагаз акча.

Кре́дитова́ть сов., несов. 1. *кого-что* кредит, карыз берүү; карызга кредит берүү, насыяга берүү; 2. *что фин.* кредит берүү, кредит менен камсыз кылуу; ~ **иссле́дования** иликтөөлөр үчүн кредит берүү; ~ **строите́льство** куруу үчүн кредит берүү, курулушту кредит менен камсыз кылуу.

Кре́дитова́ться 1. *сов., несов.* кредитке алуу, карыз алуу, насыяга алуу; 2. *несов. страд. к* **кредитова́ть.**

Кре́дитов/ый, -ая, -ое *бух.* кредиттик, кредит...

Кре́дито́р м кредитор (кредит, карыз берүү, кредит берген киши же мекеме); **расчита́ться с** ~ **ами** кредиторлор менен эсептешүү, карыздарды берип кутулуу.

Кре́дито́рск/ий, -ая, -ое кредитор...; ~ **ая задóлженность** кредитордон алынган карыз.

Кре́дитоспосóбность ж кредитти төлөп берүүгө кудуреттүүлүк, карызын төлөөгө кудурети жетерлик.

Кре́дитоспосóбн/ый, -ая, -ое (кредитоспособен, -на, -но) кредитин төлөп берүүгө кудуреттүү, карызын төлөөгө кубаты жетерлик, карызын төлөй аларлык, дасмиялуу.

Кре́до ср нескл. 1. *рел.* кредо, диний ишеним (католик дининде ыйман ишеними); 2. *перен. книжн.* көз караш, ишеним, көз караштын негизи; **полити́ческое** ~ саясий көз караш, саясий ишеним; ~ **писа́теля** жазуучунун көз карашы, ишеними.

Кре́з м Карын бай, дүнүйөсү ташыган чоң бай.

Кре́йсер *м* крейсер (ылдам жүрүүчү согуш кемеси).

Кре́йсерск/ий, -ая, -ое крейсердик, крейсерлер, крейсер...; ~ **ая эска́дра** крейсерлер эскадрасы; **кре́йсерская ско́рость спец.** ченемдүү (нормалдуу) ылдамдык, (кемелер жана самолёттордун) өтө катуу эмес ылдамдыгы.

Кре́йсерство *ср воен.* крейсерлик (денизде сакчылык жана чалгындоо кызматы).

Кре́йсир/овать несов. 1. катташып туруу, барып-келип туруу. рейс жасап туруу; **теплоход ~ ует ме́жду Со́чи и Бату́ми** теплоход Сочи менен Батуминин арасында жүрүп турат; 2. *воен.* крейсерлик милдетти аткаруу (дениз сакчылыгын жана чалгындоо иштерин өтөө); ~ **овать в пограни́чных вода́х** чек ара сууларында крейсерлик милдетти аткаруу.

Кре́йцер *м* крейцер (Европадагы кээ бир мамлекеттерде 19-кылымдын акырына чейин колдонулган майда акча, тыйын).

Кре́кинг *м тех.* крекинг (1. нефть жана нефть калдыктарын кайтадан иштеп бензин, газ алуу жолу; ~ **нефти** нефтини крекинг кылуу; 2. ошондой иштерди жүзөгө ашырган установка).

Кре́кинг/ый, -ая, -ое тех. 1. крекинг кылуучу; крекинг...; ~ **заво́д** крекинг заводу; 2. крекинг кылуудан пайда болгон, крекингдеп алынган; ~ **газ** крекинг газ (крекингдеп алынган газ).

Креки́ровать сов., несов. *что* крекингдөө (крекинг установкасында бензин, газ сыяктууларды ажыратып алуу).

Крем *м* 1. кул. крем (тамак); **вани́льный ~** ванилдүү крем; **торт с ~ ом** кремдүү торт; 2. крем, бет май; 3. крем, өтүк майы, бут кийим майы; **сапо́жный ~** бут кийим креми.

Крематори́й *м* крематорий.

Кремацио́нн/ый, -ая, -ое кремациялык, кремация...; ~ **ая печь** кремация меши.

Крема́ци/я ж кремация, кремациялоо; **подве́ргнуть ~ и** кремациялоо, өлүктү өрттөө.

Кре́мень *м* 1. *мин.* оттук таш, чакмак таш; ~ **для зажига́лок** зажига́лканын оттук ташы; 2. *перен. разг.* кара болот өгөөдөй кайраттуу адам; 3. *перен. разг.* катуу баш, бите карын, саран, бакыл адам.

Кремлёвск/ий, -ая, -ое кремль...; **Кремлёвские кура́нты** Кремль куранттары; **Кремлёвские стёны** Кремль дубалдары.

Кремль *м* кремль (байыркы орус шаарларында: ички сепил, коргон, чеп).

Кремнев/ый, -ая, -ое 1. оттук таш..., чакмак таш...; ~ **ый оско́лок** оттук таш сыныгы; 2. чакмак таштан жасалган; ~ **ый топо́р** чакмак таш балта; 3. оттук таш менен иштей турган, чакмак таш менен от алдыра

турган; ~ **ое ружьё** оттук таш мылтык; ~ **ая зажига́лка** оттук таштуу зажига́лка; 4. *перен.* болоттой кайраттуу; ~ **ый ха́ра́ктер** болот өгөөдөй кайраттуу.

Кремнезём *м* кремнезём (жаратылышта өзүнчө пайда болгон кремнийдин кош окиси).

Кре́мниев/ый, -ая, -ое кремнийлүү, кремний...; ~ **ые ста́ли** кремнийлүү болоттор; ~ **ые со́ли** кремний туздары.

Кре́мний *м* кремний (тоо тектеринин курамындагы химиялык элемент).

Кремни́ст/ый I, -ая, -ое *уст.* майда шагылдуу, таштак, таштуу; ~ **ая тропá** шагылдуу чыйыр жол.

Кремни́ст/ый II, -ая, -ое *хим.* кремнийлүү; кремний...; ~ **ые соедине́ния** кремнийлүү бирикмелер.

Кремов/ый, -ая, -ое 1. кремден жасалган, кремдүү; ~ **ый торт** кремдүү торт; 2. ак саргыл, саргыч; ~ **ые туфли** ак саргыл туфли.

Крен *м* 1. бир жагына кыйшаюу (кеме, самолёт жөнүндө); **су́дно далó** ~ кеме бир жагына кыйшайды; 2. *перен.* чукул бурулуш; ~ **в сто́рону повыше́ния тре́бовате́льности** талапты жогорулатуу үчүн чукул бурулушка өтүү.

Кре́ндел/ь *м* 1. крендель (8 же В тамгасына окшотуп жасалган нан); 2. *нареч.* **кре́ндедем** үч бүктөлүп, бүкчүйүп калуу; **сверну́ться** ~ ем үч бүктөлүп бүкүрөйүп калуу; **◇ выде́лывать (выпи́сывать) кре́нделя́** улам бир жагына чайкалып, калтандап басуу (мас жөнүндө).

Кре́ндельн/ый, -ая, -ое крендель жасоого ылайыкталган; ~ **ое те́сто** крендель жасоочу камыр.

Кре́нит/ь несов. *что* кыйшайтуу, бир жагына ооп кыйшаюу; **ло́дка** ~ кайык бир жагына ооп кыйшайып барат.

Кре́ни/ться несов. бир жагына кыйшаюу, бир жагына оош (самолёт, кеме жөнүндө); **самолёт ~ лся, шёл на поса́дку** самолёт бир жагына кыйшайып конууга бет алды.

Креозо́т *м* креозот (жыгачтан алына турган өтө жыттуу майлуу суюктук).

Креозо́тов/ый, -ая, -ое креозоттуу, креозот... .

Крео́л *м* креол (1. испан жана португалдар колонизаторлорунун Латын Америкасында туулуган биринчи тукуму; 2. жалпы эле Латын Америкасында аралаш никеден туулган европалык).

Крео́лка *женск.* *к* креол.

Крео́льск/ий, -ая, -ое креолдор..., креол...

Креп *м* креп (1. жука кыжымы кездеме; 2. жука кат-кат бүрмөлөнгөн кездеме жана ошондон жасалган кара аза тасмасы).

Крепдеши́н *м* крепдешин (жука, бышык жибек кездеменин бир түрү).

Крепдешин/ый, -ая, -ое крепдешинден жасалган, крепдешин...; ~ **ая блузка** крепдешин блузка.

Крепёж *м собир.* 1. *то же, что крепёжные материалы;* 2. *то же, что крепёжный лес (см. крепёжный).*

Крепёжн/ый, -ая, -ое бекиткич, беките турган; ~ **ые болты** бекиткич болттор; бириктирип бекиткич болттор; ~ **ые работы** бекитүү жумуштары; ~ **ый лес** шахта, кен дубалдарын бекиткич такта-жыгачтар; ~ **ые материалы** бекиткич материалдар (болт, гайка сыяктуулар).

Крепильщик *м* шахтада бекитүү иштерин жүргүзүүчү жумушчу, адис.

Крепительн/ый, -ая, -ое 1. *уст.* кубат бере турган, ден соолукту чындай турган; сергите турган; ~ **ый воздух** күч-кубат берип көңүл сергите турган аба; 2. нерселерди бири-бирине беките турган; ~ **ые материалы** бекиткич материалдар; 3. *разг. уст.* ичти катыра турган; ~ **ое лекарство** ичти катыра турган дарылар.

Крепить *несов. что* 1. бекемдөө, бекитүү, бириктирүү, капшырып бекитүү, бурап бекитүү; ~ **рельсы** рельстерди бекитүү; ~ **свай** түркүктөрдү бекитүү; ~ **забой** забойду бекитүү; 2. бекитүү, бекитип байлоо; ~ **канат** арканды бекитип байлоо, байлап бекитүү; ~ **паруса** парустарды ороп таңып бекитүү; 3. *перен.* бекитүү, күчөтүү, бекемдөө, чындоо; ~ **дружба народов** элдердин достугун чындоо; 4. *уст.* кубат берүү, чындоо, дарман берүү; 5. ичти катыруу; **кожура граната крепит** анардын кабыгы ичти катырат.

Крепит/ься *несов.* 1. чыдоо, сабыр кылуу; ~ **есь, скоро боль** пройдет чыдаңыз, ооруганы бат эле басылат; 2. муюшпоо, моюн бербөө; сергек болуу; **он** ~ **ся, хотя и устал** ал чарчады, бирок түк муюшпайт; 3. *страд. к* крепить 1,2.

Крепк/ий, -ая, -ое (крепок, -ка, -ко) 1. катуу, бышык, мыкты, чыдамкай; ~ **ий орех** катуу жаңгак; ~ **ое дерево** катуу жыгач, чулу жыгач; ~ **ая обувь** бышык бут кийим; ~ **ая верёвка** бышык жип; 2. бүпбүтүн, бышык, жарактуу, шек чыга элек; ~ **ие брюки** бүпбүтүн шым; шек чыга элек шым; ~ **ий стул** иштен чыга элек (бүтүн) орундук; 3. ден соолугу чың, чыңылтыр, кажырдуу, саламаттыгы мыкты; **ребёнок очень крепок** денеси чыңылтыр (чың) бала; ~ **ий старик** кажырдуу абышка; 4. *перен.* туруктуу, кебелбеген; ~ **ий характер** туруктуу, кебелбеген мүнөз; 5. турктуу, ишеничтүү; ~ **ая вера** туруктуу ишеним; 6. катуу, бекем; ~ **ая дисциплина** катуу тартип; ~ **ая привязанность** катуу берилгендик; 7. күчтүү, катуу; ~ **ий ветер** катуу шамал; ~ **ий мороз** катуу суук (аяз); 8. коюу,

ачуу, күчтүү; тоюнган; ~ **ий раствор** тоюнган эритинди; ~ **ий чай** ачуу чыккан чай; 9. күчтүү, өткүр; ~ **ий табак** күчтүү (ачуу) тамеки; ~ **ие духи** өтө жыттуу духи; 10. *разг.* оокаттуу, байлыгы мол; ~ **ий хозяин** оокаттуу кожоюн; ~ **ий крестьянин** оокаттуу дыйкан; **◇ крепкое слово (слово)** уят сөз, тилдеген сөз, сөгүнүү; **◇ крепкие напитки** спирт ичимдиктери; **крепок на ухо** кулагы катуу, кулагы каңгырыш.

Крепко *нареч.* 1. бек, бекем, катуу, бекитип, мыкты, мыктылап, бышык, бышыктап; ~ **привязать** бек байлоо; ~ **спать** катуу уктоо; ~ **стоять** катуу туруу; 2. ачуу кылып, коюу кылып; ~ **заварить чай** чайды ачуу кылып демдөө; 3. өтө, эн эле. абдан; ~ **любить** абдан жакшы көрүү, абдан сүйүп калуу.

Крепкоголовый, -ая, -ое *разг. то же, что крепколобый* 1.

Крепколобый, -ая, -ое *разг.* 1. доюр, көк мелтей, өтө өжөр; 2. башы иштебеген, манкүш, зээнсиз.

Крепко-накрепко *нареч.* 1. өтө бек, аябай катуу; **крепко-накрепко привязать** аябай катуу байлоо, абдан бек байлоо; чечилгис кылып байлоо; 2. катуу, абдан катуу; **крепко-накрепко запретить** аябай катуу тыйып коюу, өтө катуу тыюу салуу.

Крепконог/ий, -ая, -ое күчтүү буттуу, буттары күчтүү, бутка бакай, чарчоону билбеген; сом туяктуу.

Креплён/ие *ср* 1. *по знач. гл. крепить* 1, 2; ~ **ие свай** түркүктөрдү бекитүү; ~ **ие забоя** забойду бекемдөө, бекитүү; ~ **ие парусов** парустарды бекитип таңып коюу; 2. *то же, что креп* 1; 3. боо-чуу, бүчү, байлооч, бекиткичтер; **лыжные** ~ **ия** лыжанын боочуулары.

Креплённ/ый, -ая, -ое (креплён, -ена, -ено) *прич. от крепить.*

Креплён/ый, -ая, -ое спирт кошулган, күчүнө келтирилген; ~ **ое вино** спирт кошулган вино (шарап).

Крепн/уть *несов.* 1. бекемделүү, чыналуу, күчөө; ~ **ет дружба народов** нашей страны өлкөбүздүн элдеринин достугу бекемделүүдө; 2. *несов.* күчүнө кирүү, сакаюу, кубаттануу, онолуу; **больной** ~ **ет** оору киши кубаттанууда; 3. ката баштоо; **лёд на реке** ~ **ет** өзөндөгү муз ката баштады.

Крепов/ый, -ая, -ое крептен жасалган, креп... ~ **ый шарф** крептен жасалган шарф; ~ **ое платье** креп көйнөк.

Крепостник *м* крепостник, крепостнойчу (крепостной укукту жактоочу помещик, реакционер).

Крепостническ/ий, -ая, -ое крепостнойлук укукка негизделген, крепостнойлук,

крепостнойчулук; ~ **ое хозяйство** крепостнойчулук чарба.

Крепостничество *ср* 1. крепостнойлук, крепостной укукка негизделген түзүлүш; 2. крепостниктерге мүнөздүү көз караштар.

Крепостн/ой I, -ая, -ое 1. крепостной; ~ **ой крестьянин** крепостной дыйкан; ~ **ая актриса** крепостной актриса; ~ **ое хозяйство** крепостной чарба; 2. *в знач. сущ.* крепостной *м* крепостной дыйкан; **крепостная ж** крепостной дыйкан аял; **о крепостное право** крепостной укук (помещиктердин өзүнө караштуу дыйкандарга, алардын эмгегине жана мал-мүлкүнө чексиз ээ болуу укугу).

Крепостн/ой II, -ая, -ое сепил..., чеп...; ~ **ая артиллерия** сепил артиллериясы; ~ **ая стена** сепилдин дубалы.

Крепостной III, -ая, -ое алды-сатты..., алгы-берги...; ~ **акт уст.** алды-сатты жөнүндөгү акт кагаз.

Крепость I ж 1. катуулук, бектик, чыңдык, бекемдик, чыдамдуулук, букталык; бышыктык; ~ **ткани** кездеменин бышыктыгы; 2. бышыктык, жарактуулук; ~ **обуви** бут кийимдин жарактуулугу, бүтүндүгү; 3. чыңдык, мыктылык; ~ **организма** организмдин чыңдыгы (бакыбаттыгы); ~ **здоровья** саламаттыктын мыктылыгы (чыңдыгы); 4. *перен.* кайраттуулук, муюшпагандык; ~ **духа** рухтун кайраттуулугу; 5. ишенимдүүлүк, ишеничтүүлүк; бектик; ~ **обещания** убадага бектик; 6. катуулук, күчтүүлүк; ~ **ветра** шамалдын катуулугу, күчтүүлүгү; 7. күчтүүлүк, коюулук; ~ **пива** пивонун күчтүүлүгү; ~ **раствора** эритиндин коюулугу.

Крепость II ж крепость, сепил, чеп.

Крепость III ж алгы-берги; алды-сатты; **купчая** ~ алды-сатты кагазы.

Крепость IV ж уст. прост. (крепостное право) крепостной укук.

Крепчайший сравн. ст. к крепкий.

Крепча/ть *несов.* күчөө, катуулоо; **ветер** ~ л шамал күч ала берди.

Крепче сравн. ст. к крепкий и к крепко.

Крепыш м разг. таштын уюлундай, кажырдуу, чымыр, чулу адам.

Креп I ж горн. крепь, бекиткич (опурулуп же үстү түшүп кетпесин деп шахтанын ичине алдын ала курулган сере, тирек); **рудничная** ~ кен бекиткичи.

Креп II ж нар.-разг. (глухое место) чытырман, өткөөлсүз, өтүп болбой турган карагай-буталуу ж.б. жер.

Креп III ж уст. прост. (крепостное право) крепостной укук.

Кресало ср уст. нар.-разг. чакмак таштын темири, чакмактын темири.

Кресать несов. что. уст. нар.-разг. чакмак таштан от чыгаруу, оттуктан от чыгаруу.

Кресельн/ый, -ая, -ое креслонун, кресло...; ~ **ая спинка** креслонун жөлөнгүчү.

Креслице ср уменьш. к кресло.

Кресло ср 1. кресло; **кожаное** ~ булгаары кресло; **сесть в** ~ креслого отуруу; 2. *мн.* **кресла театр. уст.** орундук, отургуч; **первые ряды кресел** биринчи катардагы орундуктар, орундар.

Кресло-кровать ср кресло-керебет (жазылма-бүктөмө кресло).

Крест м 1. крест; ~ **нательный** асынып жүрмө крест; 2. чокунуу белгиси; 3. крест түрүндө жасалган нерсе; ~ **для ёлки ёлка** коюлуучу крест бут; 4. крест (бири-бирин тик кесип өткөн эки сызык); **отметить дерево** ~ **ом** дарактарга крест белгисин коюп буруш уруу; 5. крест (крест түрүндөгү орден, медаль сыяктуу айырмалоо белгиси); **Георгиевский** ~ **Георгий** крести (ордени); 6. *перен.* какой *уст.* тагдыр, жазмыш; **о истинный (святой) крест! вот те крест!** *прост. уст.* куда урсун, куда акы; **кресты нет на ком уст.** кудагы жок, таш боор, мээримсиз; **о поставить крест** такыр үмүт үзүп, кол шилтөө; **о целовать крест ист.** крестти өөп ант кылуу, касам ичүү.

Крестец I м сезгич көчүк; уча; куймулчак.

Крестец II м нар.-разг. каршы-терши коюп жыйылган үймөкчө, каршы-терши үйүп жыюу.

Крести мн. прост. то же, что трёфы (карта оюнунда: чырым).

Крестик м уменьш. к крест 1, 3, 4.

Крестильн/ый, -ая, -ое чокундуруу...; ~ **обряд** чокундуруу жөрөлгөсү.

Крестины мн. чокундуруу жөрөлгөсү, ошол жөрөлгөгө байланыштуу төрөлгөн балага бериле турган зыяпат.

Крестить 1. сов., несов. кого чокундуруу, чокунтуп христиан динине киргизүү, чокунтуу ырымын өткөрүп ат коюу; 2. *несов. кого-что прост.* ат коюу, лакап ат коюу; 3. *несов. кого* чокундурган ата-энеси болуу; 4. *уст.* каршы-терши чийип таштоо; **о не детей крестить кому с кем** аны менен менин эч кандай байланышым жок, аны менен алакада болууга жөнү да жок.

Креститься 1. сов., несов. чокунттурулуу, христиан динине киргизилүү; 2. *несов.* чокунуу, христиан динине кирүү.

Крест-накрест нареч. каршы-терши, кайчылаштырып.

Крестник м чокундурулган уул (чокундурган ата-энеге карата).

Крестница ж чокундурулган кыз (чокундурган ата-энеге карата).

Крестн/ый, -ая, -ое крест...; **крестное знамение** чокунуу ишарасы, чокунуу кыймылы (оң колунун учу менен чокунуу белгисин жасоо); **◇ крестное целование** *уст.* крестти өөп ант берүү; **◇ крестный ход** *церк.* чиркөө адамдарынын крест, икона көтөрүп, туу алып өткөрө турган мааракеси; **◇ с нами крестная сила** *прост. уст.* о жараткан колдой көр, о кудай сактай көр, лаа илаха! (корккондо же чочуганда, же аябай таң калганда айта турган келмеси).

Крестн/ый, -ая, -ое 1. чокундурган, чокундуруп ат койгон; ~ **отец** чокундурган ата; ~ **ая мать** чокундурган эне; ~ **ый сын** чокундурулган уул; 2. *в знач. суц.* **крестный** *м разг. то же, что крестный отец;* **крестная** *ж разг. то же, что крестная мать.*

Крестовина *ж* крестовина (1. төрт чарчы, кайчы кылып бекитилген жыгач же тактай, ошол түрдөгү деталь; 2. *ж.-д.* темир жолдо поездди бир жолдон экинчи жолго сала турган бөлүгү).

Крестовый I, -ая, -ое крест түрүндөгү, крест сымал; **◇ крестовые походы** *уст.* крестовый жүрүш (Батыш Европа рыцарларынын Чыгыш мамлекеттерине каршы баскынчылык чабуулдары).

Крестовый II, -ая, -ое *прост. то же, что трефовый.*

Крестосолец *м* 1. *уст.* крестовый жүрүшкө катышкан адам; 2. *зоол.* крест канаттуу коңуз.

Крестообразн/ый, -ая, -ое (крестообразен, -на, -но) крест сымал, крест өңдүү.

Крестоцветные *мл. бот.* крест гүлдүүлөр.

Крестцов/ый, -ая, -ое сезгич көчүк...; уча...; куймулчак...; ~ **ая кость** сегиз көчүк сөөгү; куймулчак, уча сөөгү.

Крестьянин *м* дыйкан.

Крестьянка *женск. к* крестьянин.

Крестьянск/ий, -ая, -ое дыйкандар...; дыйкандар...; ~ **ий труд** дыйкандардын эмгеги; ~ **ий двор** дыйкан чарбасы; дыйкан короо-жайы (түтүнү); ~ **ие восстания** дыйкандар көтөрүлүшү.

Крестьянство *ср* 1. дыйкандар; дыйканчылык; **заниматься** ~ *м* дыйканчылык кылуу.

Крестьянствовать *несов.* дыйканчылык кылуу, дыйкан болуу.

Кретин *м* 1. кретин (кретинизм оорусуна кабылган адам); 2. *прост. бран.* топор, келесоо, маныроо.

Кретинизм *м* 1. кретинизм (калкан сымал бездин функциясы начарлануунун натыйжасында дене жана рухий жактан өспөй калуу оорусу); 2. *перен.* маңкүштүк, маныроолук.

Кретинка *женск. к* кретин.

Кретон *м* кретон (көбүнчө мебелди каптай турган калың кездеме).

Кретонн/ый, -ая, -ое *то же, что кретонный.*

Кретонов/ый, -ая, -ое кретондон жасалган, кретон...; ~ **занавес** кретон парда.

Кречет *м* шумкар.

Крещендо *нареч. муз.* крещендо (тыбыштын уламдан-улам күчөп чыгышы).

Крещение *ср* 1. (*обряд*) чокундуруу, христиан динине киргизүү; 2. (*праздник*) чокунуу, чокундуруу (январь айында болот); **◇ боевое крещение** 1) согушка биринчи катышуу; 2) биринчи сыноо, биринчи кадам; биринчи иш баштоо.

Крещенский: **крещенские морозы** (*холода*) чилде суугу (январь айында боло турган катуу аяз).

Крещен/ый, -ая, -ое 1. чокундурулган, чокунган, христиан динине кирген; 2. *в знач. суц.* **крещеный** *м прост. уст.* христианин, христиан дининдеги.

Кривда *ж фольк.* калп, жалган, чындыкка жанашпаган жалган сөз.

Кривизна *ж* ийрилик, кыйшыктык, кыңырлык; ийрейгендик, кыйшайдандык, ийри-мүйрулук; ~ **бревна** устундун ийрилиги.

Кривить *несов. что* 1. майрыйтуу, ийрейтүү, кыйшайтуу; ~ **каблуки** таканы майрыйтуу; 2. кыйшандатуу; ~ **лицо** бетин кыйшандатуу; ~ **рот** оозун кыйшайтуу; оозун келпийтүү, эрдин келпийтүү; **◇ кривить душой** тайсалдоо, каратып туруп калп айтуу, ыйманына камчы басуу.

Кривиться *несов.* 1. ийрейүү, кыйшаюу, чолжоюу, жантаюу; 2. бетин кыйшайтуу, эрдин чолжойтуу, оозун келпийтүү.

Кривляка *м, ж разг.* алжаке, жалжаке, чоёктогон, кыйшалаңдаган, ыралаңдаган адам.

Кривляться *несов.* алжактоо, жалжактоо, чоёктоо, кыйшандоо.

Криво *нареч.* кыйшык, ийри, кыңыр; **◇ криво улыбнуться** калп эле жылмаюу, анткор күлүмсүрөө, анткор күлүү.

Криво... **криволапый, криворогий** сыяктуу татаал сөздөрдүн курамдык биринчи бөлүгү.

Кривобокый, -ая, -ое (кривобок, -а, -о) 1. бир жагына кыйшайып калган, кыйшык бел; 2. бир жагына кыйшык, бир жагы оодук; ~ **домик** бир жагына кыйшык үй, кыйшайып калган үй.

Криводушие *ср уст.* ичи арамдык, өңдү көрсө жүз тайдылык, ыманы жоктук.

Криводушн/ый, -ая, -ое (криводушен, -на, -но) *уст.* ичи арам, өң көрсө жүз тайды, ыманы жок.

Крив/ой, -ая, -ое (крив, -а, -о) 1. ийри; ~ **ая сабля** ийри кылыч; 2. (*покосившийся*)

кыйшык, кыңыр, бир жагына оогон; ~ **ой забор** кыйшык (кыйшайган) дубал; **3. в знач. суц. кривая ж мат.** ийри сызык; **проекти** ~ ую ийри сызык өткөрүү; **4. в знач. суц. кривая ж чего** ийри сызык (бир нерсенин өзгөрүшүнүн түз, бир калыпта болбогон абалы); ~ **ая температура** температуранын ийри сызыгы; ~ **ая роста производительности** өндүрүүнүн өсүшүн билдирген ийри сызык; **5. разг.** бир көзү сокур, бир көзү көр; ~ **ой глаз** бир көзү сокур; **он** ~ **на левый глаз** анын сол көзү сокур (жок); **6. ист.** тескери, натуура, бурмаланган; **кривое толкование** бурмалап чечмелөө, тескери түшүндүрүү; **◇ кривое зеркало** 1) бузуп кыйшык көрсөтүүчү күзгү; 2) бузуп көрсөтүү, натуура түшүндүрүү; **кривая улыбка** мыскылдаган жылмаюу, арамза жылмаюу, калп күлүмүш болуу; **◇ кривая вывезет (вынесет)** иши кылып бирдеме болор; тобокел, болсо болор, болбосо жок; **◇ на кривой не объедешь кого** алдай албайсың, алдоо мүмкүн эмес.

Криволинейность ж ийри сызыктуулук, ийриликти.

Криволинейн/ый, -ая, -ое (криволинейен, -йна, -йно) ийри сызыктуу, кыйшык сызыктуу; ~ **ое движение** ийри сызыктуу кыймыл; ~ **ая поверхность** ийри сызыктуу бет.

Кривоногий, -ая, -ое кыйшык бут, ийри бут, аягы ийри; ~ **человек** ийри бут киши; ~ **стул** кыйшык бут отургуч.

Кривоносый, -ая, -ое кыйшык мурун, мурду кыйшык, ийри мурун.

Криворотый, -ая, -ое кыйшык ооз, оозу кыйшык.

Кривотолки *мн.* имиш-имиш ушак сөздөр, тескери ой жүгүртүүлөр, ушак-айыңдар; **вызвать** ~ имиш-имиш сөздөрдү таратууга себеп болуу, натуура кептерди чыгарууга түрткү болуу.

Кривошип *м тех.* кривошип (кыймылдабас октун айланасына толук тегерене турган кривошиптүү механизм звеносу).

Кривошипн/ый, -ая, -ое *тех.* кривошиптүү, кривошип...; ~ **механизм** кривошиптүү механизм.

Кризис *м* **1. полит., эк.** кризис, кескин өзгөрүш, чукул бурулуш, кыйындык менен өтө турган абал; **в их отношениях наступил** ~ алардын мамилесинде кескин өзгөрүш башталды; **2. мед.** кризис (оорулуунун же ары, же бери боло турган учуру); ~ **миновал, больной стал поправляться** кризис абал өтүп кетти, оорулуу оноло баштады; **3.** кризис, таңкыстык; өтө мүчүлүштүк; **энергетический** ~ энергетикалык кризис; **4. разг.** шайманы кеткен, шайы кеткен, кыйынчылыкка учураган абал; **у него сейчас** ~ анын шайы

кеткен кези; **политический кризис** саясий кризис, саясий абалдын оордугу; **правительственный кризис** өкмөт түзүү кризиси, өкмөттүк кризис.

Кризисн/ый, -ая, -ое кризисттик, кризис...; ~ **ое состояние** кризистик абал; ~ **ые явления в экономике** экономикадагы кризис көрүнүштөрү.

Крик *м* **1.** кыйкырык, өкүрүк, бакырык, айкырык, ызы-чуу; **послышались ~ и** өкүрүк-бакырык угулду; **возвысить голос до ~ а** акырын айтууну коюп, бакыра баштоо; **2.** жан-жаныбарлардын катуу үн чыгарышы; ~ **петуха** короздун кыйкырышы; ~ **ослов** эшектердин айкырышы, азынашы; **3. перен.** чего үн; ~ **радости** кубанганда чыккан үн; **4.** кыйкырык-өкүрүк, айкырган уруш-кериш, чыр-чатак; ~ **начался из-за пустяка** болбогон жерден уруш-кериш башталды, арзыбаган нерседен чыр-чатак башталды; **◇ последний крик моды** дегеле катуу чыккан акыркы мода.

Крикёт *м* крикет (топ оюнунун бир түрү).

Крикливо *нареч.* катуу кыйкырып, айкырып, бакырып.

Крикливость ж **1.** бакырчаактык, бак-бак этип катуу сүйлөөчүлүк; **отличаться ~ ю** бакырчаактыгы менен элден бөлүнүп туруу; **2.** үнүнүн катуулугу, ачуулугу.

Криклив/ый, -ая, -ое **1.** бакылдаган, бак-бак эткен, катуу-катуу сүйлөгөн; ээ-жаа бербей бакырып сүйлөгөн; ~ **ый человек** бакылдаган адам. **2.** кулак тундурган, кулак жаңырткан, катуу чыккан; ~ **ый голос** кулак тундурган (жаңырткан) үн, катуу чыккан үн; **3.** үнү ачуу; ~ **ый петух** үнү ачуу короз; **4.** чуру-чуу түшкөн, чурулдап катуу үн чыгарган; ~ **ые игры детей** балдардын чуру-чуу түшүп ойногону; **5. перен.** өтө эле көзгө түшкөн, элдин көңүлүн өзүнө бурган, өтө эле өзгөчө; **щёлк ~ ой расцветки** өткөрө гүлдүү жибек; ~ **ое платье** өтө эле өзгөчө тигилген көйнөк.

Крикнуть *сов. однокр. к* **кричать** **1–3, 5, 6.**

Крикун *м разг.* **1.** кызыл кекиртект адам; **2.** куу чечен, куру кыйкырыкчыл, оозуна алы жетпеген адам.

Крикунья *женск. к* **крикун.**

Криминал *м разг.* криминал, кылмыш, кылмыштуу иш; **это не ~ бул** кылмыш эмес.

Криминалист *м* криминалист (криминалистика адиси).

Криминалистика ж криминалистика (кылмыштуу иштерди текшерүү методикасы, тактикасы жана техникасы жөнүндөгү юридикалык илим).

Криминалистическ/ий -ая, -ое криминали-

стикалык, криминалистика...; ~ **ая** экспертиза криминалистикалык экспертиза.

Криминальн/ый, -ая, -ое криминалдык, кылмыштуу, кылмыш...; ~ **ый** поступок кылмыштуу жорук; ~ **ое** дело кылмыштуу иш.

Криминóлог *м* криминолог (криминология адиси).

Криминологическ/ий, -ая, -ое криминологиялык, криминология.. .

Криминология *ж* криминология (кылмыштуулук, анын себептери жана кылмыштуу иштерди болтурбоо чаралары жөнүндөгү илим).

Криника *ж* кринка (сүт куючу карапа идиш).

Кринолин *м* кринолин (төнөлүктөр менен кооздолгон байыркы замандагы кең юбка).

Криптограмма *ж* криптограмма (жашыруун жазууну колдонуу жолу менен жазылган жазуу же документ).

Криптографическ/ий, -ая, -ое криптографиялык, криптография...; ~ **ое** письмо криптографиялык кат.

Криптография *ж* криптография (атайын үйрөнгөн адамдар гана маанисине түшүнө ала турган белгилер менен жазылган жашыруун жазуу системасы, жашыруун жазуу).

Криптон *м* криптон (химиялык элемент, инерттик газдын бир түрү).

Криптонов/ый, -ая, -ое криптондуу, криптон...; ~ **ые** лампы криптон лампалары.

Кристалл *м* 1. кристалл; ~ **ы** льда муз кристаллдары; 2. *уст.* то же, что хрусталь.

Кристаллизационн/ый, -ая, -ое кристаллдашкан, кристаллга айлануу, кристаллоочу, кристаллизация...; ~ **ое** состояние кристаллдашкан абал; ~ **ый** аппарат кристаллоочу аппарат.

Кристаллиза́ция *ж* кристаллизация, кристаллданыш, кристаллга айланыш, кристалл абалына келүү; ~ **раствóра** эритиндилердин кристаллданышы; эритиндилердин кристалл абалына келиши.

Кристаллизи́ровать *сов., несов.* то же, что кристаллизова́ть.

Кристаллизи́роваться *сов., несов.* то же, что кристаллизова́ться.

Кристаллизова́ть *сов., несов.* что кристаллдаштыруу, кристаллга айландыруу, кристалл абалына келтирүү.

Кристаллизова́ться *сов., несов.* 1. кристаллдануу, кристаллга айлануу, кристалл абалына келүү; 2. *перен.* белгилүү бир түр алуу, белгилүү бир формага келүү.

Криста́ллик *м* *уменьш.* к криста́лл 1.

Кристалли́ческ/ий, -ая, -ое 1. кристаллдык, кристалл...; ~ **ое** состояние вещества заттын

кристаллдык абалда болушу; 2. кристаллдан түзүлгөн, кристаллдан пайда болгон, кристаллдык; ~ **ий туф** кристалл туф; ~ **ие горные поро́ды** кристаллдык тоо тектери.

Кристалловидн/ый, -ая, -ое (кристаллоиден, -на, -но) кристалл сымал, кристалл түрүндөгү.

Кристаллографическ/ий, -ая, -ое кристаллографиялык, кристаллография...; ~ **ие системы** кристаллографиялык системалар.

Кристаллография *ж* кристаллография (кристаллдар жана заттардын кристаллдык абалда болушу жөнүндөгү илим).

Кристаллообра́зн/ый, -ая, -ое (кристаллообразен, -на, -но) *то же, что кристалловидный.*

Криста́льность *ж* тазалык, тунуктук; ~ **воды** суунун тазалыгы, тунуктугу.

Криста́льн/ый, -ая, -ое (кристален, -льна, -льно) 1. *уст.* то же, что хруста́льный; 2. *перен.* таза, тунук, мөлтүр; ~ **ый** ключ тунук (мөлтүр) булак; 3. *перен.* таза, кири жок, дили таза, арамдыгы жок, ак пейил; ~ **ой чистоты** человек ак пейил, таза адам.

Критери́/й *м книжн.* критерий, өлчөө, чен-ченем, чек, белги; ~ **й ценности** нау́чного труда илимий эмгектин баалуулугунун критерийи (өлчөөсү); **избра́ть** ~ ем критерий кылып алуу.

Кри́тик *м* 1. сынчы, сыноочу, сын берүүчү адам; ~ **ов** мно́го, а рабо́те помо́чь не́кому сынчылар көп, бирок ишке жардам бере турган киши жок; 2. сынчы; **литерату́рный** ~ адабий сынчы, адабият сынчысы; **театра́льный** ~ театр сынчысы.

Кри́тик/а *ж* 1. сын, сыноо, сынга алуу, сын тартышы; **стро́гая** ~ а катуу сын, аябай сыноо; ~ **а чьего-л. поста́пка** кимдир бирөөнүн кылык-жоругун сынга алуу; ~ **а недоста́тков в рабо́те** иштеги кемчиликтерди сынга алуу; ~ **а произведе́ний писа́теля** жазуучунун чыгармаларын сынга алуу; **подве́ргнуть** ~ е сынга алуу; сындан өткөрүү; 2. сындoo, сынга алуу, сынап текшерүү; ~ **а те́кста** тексти сынга алуу, сынап чыгуу; 3. сын, сынчылык (адабий жанр); **исто́рия ру́сской** ~ и орус сынынын (сынчылыгынын) тарыхы; **музыка́льная** ~ а музыка сыны (сынчылыгы); **театра́льная** ~ а театр сыны (сынчылыгы); 4. *собир.* сынчылар, сын; ~ **а справедливо** указа́ла на сла́бость поэмы поэманын начар жагын сын (сынчылар) адилеттүү көрсөткөн болучу; 5. *уст.* сын макала, сын тартыштары; **◇ не выде́рживает (никако́й) крити́ки; ни́же вся́кой крити́ки** сынга алууга да татыксыз, эң эле начар; **наводи́ть крити́ку** сынга алуу, сынап чыгуу.

Критика́н *м* сынчы сөрөй, жөнү жок

кемчилик таап, үстүрт сынаган адам, кургак сынчы.

Критиканка *женск. к критикан.*

Критиканство *ср* сынчы сөрөйлүк, жөнү жок кемчилик таап, үстүрт сыноочулук; кургак сынчылык.

Критиканствовать *несов.* сынчы сөрөйлүк кылуу, жөнү жок кемчилик таап, үстүртөн сыноо, кургак сынчылык кылуу.

Критиковать *несов.* кого-что сыноо, сынга алуу.

Критицизм *м* 1. критицизм (бир нерсеге сын көзү менен кароочулук); 2. *филос.* критицизм (немец философу Канттын өз философиясына берген наамы).

Критически *нареч.* сын көзү менен, сын түрүндө; **отнестись** ~ *к чему-л.* бир нерсеге сын көзү менен кароо.

Критическ/ий I, -ая, -ое 1. сын, сын түрүндөгү; ~ **ая статья** сын макала; ~ **ий отдел журнала** журналдын сын бөлүмү; 2. сын көзү менен караган, сынаган; ~ **ий ум** сын көзү менен караган акыл-эстүүлүк; ~ **ий талант** сынга ала билүү (сындай билүү) таланты.

Критическ/ий II, -ая, -ое 1. кыйын, оор, өзгөрмө; ~ **ий момент боя** салгылашуунун кыйын (оор) учуру; ~ **ий возраст** өзгөрмө, калыптана элек жаш мезгил; 2. оор, мүшкүл, кыйын; **оказаться в ~ ом положении** оор (мүшкүл) абалга түшүп калуу; **♦ критическое состояние вещества** *физ.* заттын критикалык (дендароо) абалда болушу (заттын суу да эмес, буу да эмес абалы); **критическая температура** *физ.* критикалык (дендароо) температура (суюктук менен буунун айырмасы жоголгон температура).

Критичн/ый, -ая, -ое (критичен, -на, -но) *то же, что критический* I, 2.

Крица *ж тех.* крица (чоюндан өзүнчө жол менен алынган губка сыяктуу темир).

Крича/ть *несов.* 1. кыйкыруу, бакыруу, кокуйлоо; ~ **от боли** ооруганына чыдабай кокуйлоо; 2. Кыйкыруу, кишенөө, маароо, мөөрөө; **где-то вдали ~ ли петухи** кайдандыр алыстан короздор кыйкырып жатты; 3. бакыруу, чыңыруу (бала); 4. кыйкырып сүйлөө, катуу-катуу сүйлөө; ~ **ть на всю комнату** катуу-катуу сүйлөп үйдү үч көтөрүү; **перестань ~ ть!** кыйкырганыңды токтот! жаагыңды бас!; 5. *кого разг.* кыйкырып чакыруу; **кто-то меня кричит** кимдир бирөө мени чакырып жатат; 6. *на кого* кыйкыруу, урушуу, жекирүү; **что ты на него кричишь?** сен эмне үчүн ага кыйкырасың?; 7. *о ком-чем разг.* дегеле көп айтылуу, абдан дүң болуу; **об этом фильме много ~ т** бул фильм жөнүндө дегеле көп сөз болуп жүрөт; 8. өзүнчө бөлүнүп туруу, көзгө чалынуу, элди өзүнө тартуу; 9. кокуйлоо, кокуй алат деп кыйкы-

руу, алат күн деп кыйкыруу; ~ **ть на помощь** кокуйлап кыйкыруу, жеп салды деп бакыруу; **♦ кричать на всех перекрестках** жердин баарына жар салып жүрүү, элдин баарына айта берүү.

Кричащ/ий, -ая, -ое 1. *прич. от кричать*; 2. *то же, что крикливый* 5.

Кров *м* 1. калканчы, жабуу; 2. *уст.* чатыр, алачык, үй; болотнай чатыр; 3. *перен. поэт.* паана, жамынчы, сая, кучак; **под ~ ом но́чи** түн жамынып; 4. *книж.* баш маана, үй-жай, мекен; **отчий** ~ ата үйү, туулган үй; **дать ~ кому-л.** баш маана берүү; **остаться без ~ а** үй-жайсыз калуу, баш маанасыз калуу.

Кровавить *несов.* что кан кылуу, канатып алуу; ~ **руки** колун канатып алуу.

Кровавиться *несов.* канга булгануу, кан болуу, канга боёлуу.

Кроваво-красный, -ая, -ое кыпкызыл, чоктой кызыл, кандай кызыл; ~ **закат** күндүн кыпкызыл болуп батышы.

Кровав/ый, -ая, ое 1. кандуу, кан...; ~ **ое пятно** кандын тагы, кан тийген так; ~ **ая пена** кандуу көбүк, кан көбүгү; ~ **ая рвота** кан кусуу; 2. каны чыгып турган, каны агып турган; ~ **ая рана** каны агып турган жаракат; 3. кан төгүлгөн, кандуу; ~ **ая битва** кан төгүлгөн салгылашуу; ~ **ая сеча** кандуу кыргын; 4. канкор, кан ичкич, залим; ~ **ый царь** канкор падыша, залим падыша; 5. кыпкызыл, кандай кызыл, чоктой кызыл; ~ **ый закат** күндүн кызарып батышы; **♦ кровавое воскресенье** *ист.* кандуу жекшемби (1905-ж. 9-январда жумушчулардын тынч демонстрациясында падыша өкмөтү ок жаадырган күн); **♦ кровавые слёзы** кандуу жаш, кан жутуп зар ыйлоо; **♦ до кровавого по́та** кара терге батып, кара тер төгүп.

Кроватка *ж уменьш.* к кровать кичине керебет, керебетче.

Кроватн/ый, -ая, -ое кровать..., керебет...; ~ **ая мастерская** керебет устаканасы.

Кровать *ж* кровать, керебет; **двухспальная** ~ эки кишилик керебет; **односпальная** ~ бир кишилик керебет.

Крове... **кровебоязнь**, **кровенежный** сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Кровельн/ый, -ая, -ое тамдын, үйдүн үстү жабыла турган; тамдын үстүн жабуу...; ~ **ые работы** тамдын үстүн жабуу жумуштары; ~ **ые материалы** тамдын, үйдүн үстүн жаба турган материалдар; ~ **ое железо** тунуке.

Кровельщик *м* тамдын үстүн тунуке менен жабуучу уста.

Кровенеть *несов.* 1. кан болуу, канга боёлуу; 2. кандай кызарып кыпкызыл болуп көрүнүү.

Кровенить *несов.* что *прост.* кан кылуу, кандоо.

Кровеносн/ый, -ая, -ое *анат.* кан жүрө турган, кан...; ~ **ые сосу́ды** кан тамырлары; ~ **ая система** кан айлануу системасы.

Крови́нка *ж* **1. разг.** бир тамчы кан; **2. обл., нар.-поэт.** каным-жаным, кагыш турган жүрөгүм, эркетайым (көбүнчө эненин балага карата айткан сөзү); **◇ (ни) крови́нки в лице́ (нет, не было, не оста́лось)** бетинде бир тамчы кан да жок, кенедей кан-сөлү жок купкуу.

Крoвль/я *ж* **1. разг.** үйдүн чатыры; учурмасы; **то́левая** ~ **я** толь кабылган чатыр (учурма); **желе́зная** ~ **я** тунуке жабылган чатыр; **крыть** ~ **ю** тамдын үстүн (чатырын) жабуу; **2. перен.** үй, үй-жай; **3. геол.** үстүнкү катмар (пайдалуу кендердин үстүнкү катмары); **◇ под одной кровле́й с кем** бирге туруу, бир үйдө жашоо; **жить под чьей крыше́й** бирөөнүкүндө жашоо, бирөөнүн үйүндө туруу.

Крoвно *нареч.* **1.** абдан, өтө, аябай; **быть заинтересова́нным в чем-л.** өтө эле кызыгуу, абдан ынтызар болуу; **2.** бир атадан, кандаш, каны бирге, тууган; **он ~ связа́н со мной** ал мени менен кан жагы менен тууган; **3.** катуу, оор, өтө; ~ **оби́деть кого-л.** өтө таарынтуу, аябай иренжитүү, көңүлүн калтыруу.

Крoвн/ый, ая, ое **1.** кандаш, каны бирге, бир атадан, тектеш; ~ **ый ро́дственник** теги бирге тууган; ~ **ое родствo** теги бирге тукум, тектеш уруу; **2. перен.** абдан, аябай, өтө эле, зарыл, керектүү; ~ **ые интере́сы** эң керектүү таламдар; **борьба́ за мир** ~ **ое де́ло всех наро́дов** тынчтык үчүн күрөш – баардык элдердин ыйык милдети (иши); **3. перен.** өтө жакын, бек, бекем; ~ **ая связа́ь** абдан жакын байланыш; **4.** асыл кандуу, тукуму асыл; ~ **ый рыса́к** асыл тукум таскакчыл ат; ~ **ый произво́дитель** асыл тукум айгыр (бука, кочкор); **5. уст.** тек, тукум, насили; **он ~ ый ара́б** анын түпкү теги араб; **6. разг.** адал эмгек, маңдай тер менен; ~ **ые де́ньги** адал эмгек менен тапкан акча; **◇ крoвный вра́г** каардуу душман, сөөк өчтү душман, барып турган душман; **◇ крoвная вражда́** айыгышкан душмандык, кастык; **◇ крoвная месть** канга кан, кун алуу; **◇ крoвная оби́да** өлгүдөй ыза болуу(көңүл калды болуу).

Крово... **кровопо́те́ря, кровооста́нвливающий** сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Кровожа́дность *ж* канкорлук, залимдик, кан ичкичтик, жырткычтык.

Кровожа́дный, -ая, -ое (кровожа́ден, -на, -но) канкор, залим, кан ичкич, жырткыч; ~ **зверь** жырткыч айбан; ~ **челове́к** канкор киши; ~ **враг** канкор душман.

Кровоизли́яние *ср* кан куюлуу; кан толуу; ~ **в мозг** мээге кан куюлуу.

Кровообра́щени/е *ср* кан айлануу; **большо́й**

круг ~ **я чоң** кан айлануу алкагы.

Кровооста́нвливающ/ий, -ая, -ое кан токтотуучу; ~ **ие сре́дства** канды токтотуучу каражаттар.

Кровопи́вец *м прост.* *то же, что кровопи́йца.*

Кровопи́йство *ср* кан соргучтук, канкордук, кан ичкичтик.

Кровопи́йца *ж* кан соргуч, канкор, кан ичкич, залим.

Кровопо́дтёк *м* канталоо, канталап калуу; ~ **под гла́зом** көздүн асты канталап калуу.

Кровопрoли́тие *ср* кан төгүү, кыргын түшүү, кырылыш болуу.

Кровопрoли́тн/ый, -ая, ое (кровопрoли́тен, -на, -но) кандуу, кан төгүлгөн, кыргын түшө турган; ~ **ое сраже́ние** кан төгүлгөн согуш, кандуу кыргын.

Кровопу́скание *ср* кан алуу, кан алдыруу, кан агызуу.

Кровопу́скательн/ый, -ая, ое кан алуучу; ~ **ые сре́дства** кан алуучу каражаттар.

Кровосме́ситель *м* жакын карындашы менен ойнош болгон эркек.

Кровосме́сительница *ж* жакын тууганы менен ойнош болуп алган аял.

Кровосме́шение *ср* жакын туугандардын бири-бири менен ойнош болуп алышы.

Кровосо́с *м* **1.** кан соруучу жарганат (Борбордук жана Түштүк Америкада); **2. прост. *то же, что кровопи́йца.***

Кровосо́с/ный, -ая, -ое кан ала турган, кан сордургуч, картык; ~ **ые ба́нки** кан тарттыргыч банкалар; кан алгыч картык.

Кровоте́чение *ср* кан агуу, кан чыгуу; ~ **из но́са** мурундан кан агуу; мурун каноо; **лёгочное** ~ өпкөдөн кан чыгуу, кан жөткүрүү; **останови́ть** ~ кансыроону токтотуу, кандын көп кетишин токтотуу.

Кровото́чиво́сь *ж* **1.** каноо, кан чыгуу; ~ **дөсөн** бүйлөнүн канап турушу; **2. мед.** кан токтобогон оору.

Кровото́чив/ый, -ая, -ое канап турган, канай берген, кан токтобогон; ~ **ые дёсны** канай берген тил эти (бүйлө).

Кровото́чит/ь *несов.* кан агуу, канай берүү, кан кетүү; **ра́на** ~ *ж* жарадан (жаракаттан) кан чыгып турат.

Кровоха́рканье *ср* кан жөткүрүү, кан түкүрүү, кан кусуу.

Кровоха́ркать *несов.* кан жөткүрүү, кан түкүрүү, кан кусуу.

Кровь *ж* **1.** кан; **артериальная** ~ **ь** артериалык кан (артериялар менен агуучу кан); **истека́ть** ~ **ью** кансыроо, кан көп кетип алдан таюу; **пусти́ть** ~ **ь** кан алуу, кан агызуу; **2. прост.** этек кир, айыз; **3. перен.** кандаш, жакын тууган; **мы одной** ~ **и** биз жакын тууганбыз; **родна́я** ~ **ь** кандаш, каны

бирге, боордош; **голос** ~ и бир боордук; **4.** асыл зат, насил, асыл тукум; **рысак чистых** ~ ей асыл тукум таскак аты; **5.** тукум, түпкү ата; **он казах по** ~ и анын тукуму казак; анын теги казак; **6.** *перен.* кан төгүү, өлтүрүү, кыргын; **избежать лишней** ~ и ашыкча кан төгүүдөн качыш керек. **7.** *перен.* жигер, тууштук; **горячая** ~ **ь** каны кызуу, кызуу кандуу; **♦ портить кровь кому** канын кайнатуу, кыжырын келтирүү, жанын кашайтуу; **в кровь, до крови (избить, разбить и т.п.)** көгала койдой союу, кызыл ала кылып канжалатып уруу; **храбрость у него в крови** эрдик, кайраттуулук анын канында бар; **голубая кровь** асыл зат, асылзаада; **кровь бросается в лицо** бети кызарып чыкты, бетине кан жүгүрдү; **кровь говорит (заговорила) в ком** 1) канында бар; 2) бооруна тартуу, кандаштык сезим козголуу; **кровь играет** кайраты ташуу; **кровь кипит (горит, бродит)** *то же, что кровь играет*; **кровь стынет (леденеет, холодеет) в жилах** жүрөк чыгып кете жаздады, кут учуп кетти, жүрөк кабынан чыгып кете жаздады; **кровь чья на ком**; **кровь кого падёт на кого** канына жооп берет, кункор болуу; **бросать (отворять, кидать) кровь кому уст.** канын алуу, картык менен бирөөнүн канын алуу; **лить (проливать) кровь чью** канын төгүү, оор жарадар кылуу; **лить (проливать) (свою) кровь за кого что** өз канын төгүү, өзүн курман кылуу; **пить (сосать) кровь чью** канын ичүү, канын соруу, аябай эзүү, күн көрсөтпөө; **портить кровь кому** канын бузуу, канын кайнатуу, жинин келтирүү, жанын кашайтуу; **портить себе кровь** каны кайноо, жаны кашаюу; жини келүү, жаалы кармоо; **♦ писать кровью (сердцем) книжн.** чын жүрөктөн жазуу, аябай сүйүүчүлүк менен жазуу; **сердце кровью обливается** жүрөк эзиле кайгыруу, жан дили менен кайгыруу; **кровь за кровь** канга кан; **♦ кровь с молоком** бетинен нуру тамган, бетинен кан тамган, дегеле кызылы кызыл болуп туруу; **♦ (хоть) кровь из носу прост.** мурдунан кан кеткиче, жанынын барынча тырышып, эч кыйынчылыкка карабастан, бардык жанын үрөп.

Кровянист/ый, -ая, -ое 1. кандуу, кан аралаш; ~ **ое мясо** кандуу эт; ~ **ое выделение** кан аралаш ирин.

Кровяной/ой, -ая, -ое 1. кан...; ~ **ое давление** кан басымы; 2. кандуу, кан жуккан; ~ **ое пятно** кандын тагы; 3. кандан жасалган, кандан даярдалган; ~ **ая колбаса** кандан жасалган колбаса.

Кроёный, -ая, -ое бычылган, бычып коюлган; ~ **материал** бычылган (бычып коюлган) материал.

Кроить несов. *что* бычуу; ~ **платье** көйнөк бычуу; **заготовки для туфель** туфли үчүн материалды бычып коюу; ~ **шёлк** жибекти бычуу.

Кроиться несов. *страд.* к **кроить**.

Крой м 1. бычуу; 2. *спец.* бычым, фасон, үлгү; 3. *спец.* булгаары ~ **для сапог** өтүк тикчү булгаары.

Кройк/а ж бычуу; ~ **а пальто** бычуу; **курсы** ~ и **шитья** бычмачылык жана тикмечилик курсу, бычуу жана тигүү курсу.

Крокёт м крокёт (1. шарларды зым тосмолордон балка сымал таяктар менен уруп өткөрүү оюну; 2. ошол оюндун куралдары).

Крокётн/ый, -ая, -ое крокет...; ~ **ая площадка** крокет аянтчасы; ~ **ый шар** крокет шары.

Кроки ср нескл. спец. 1. (*набросок рисунка, чертежа*) сүрөттүн же чийменин алгачкы иштей салынганы; болжол сүрөт; 2. чама менен (чамалап) иштей салынган план, болжолдуу план.

Крокодил м крокодил; **нильский** ~ Нил крокодили.

Крокодил/ий, -ья, -ье крокодилдин, крокодил...; ~ **ья пасть** крокодилдин оозу.

Крокодилов, -а, -о крокодилдин, крокодил...; ~ **а кожа** крокодилдин териси; **♦ крокодиловы слёзы** калп ыйлоо, арамза ыйлоо; анткор **ый, калп ый**.

Крокодилов/ый, -ая, -ое крокодил терисинен жасалган; ~ **ая сумка** крокодил терисинен жасалган сумка.

Крокус м 1. *то же, что шафран*; 2. крокус (металл, айнек сыяктууларды жылмалоо үчүн колдонулуучу темир окисинин порошугу).

Кролик м 1. кролик, коён; **ангорский** ~ ангор коёну; **дикий** ~ жапайы коён; **домашний** ~ үй коёну; 2. кролик, үй коёну-нун териси; **воротник из** ~ **а коён** терисинен жасалган жака.

Кроликовód м коён асыроочу, бакма коён асыроочу адам.

Кролиководство ср кролик, бакма коён асыроочулук.

Кролиководческ/ий, -ая, -ое кролик асыроочу, бакма коён асыроочу, коён багуу...; ~ **ая ферма** коён асыроочу ферма, коён багуу фермасы.

Кролич/ий, -ья, -ье 1. кролик..., бакма коён..., коён...; ~ **мех** кролик териси, коён териси; 2. кролик терисинен, коён терисинен жасалган; ~ **воротник** кролик (коён) терисинен жасалган жака.

Кроль м спорт. кроль (кулач уруп сууда сүзүүнүн бир түрү).

Крольчáтина *ж* кроликтин эти, бакма коёндун эти.

Крольчáтник *м* 1. кроликтин, бакма коёндун багылуучу жайы; 2. кролик чарбасы, коён асыроо чарбасы; **фермерский** ~ фермердик коён асыроо чарбасы.

Крольчáха *ж* ургаачы кролик, ургаачы коён.

Крольчóнок *м* кроликтин баласы, бөжөк.

Кро́ме *предлог с род. 1. (за исключением)* -дан башка, -дан тышкары, -дан бөлөк; ~ **меня, там никогó нé было** ал жерде менден башка эч ким жок эле; **Все улыбнулись, ~ лейтенáнта** (Казакевич) Лейтенанттан башкасынын бардыгы жылмайып коюшту; 2. (помимо, сверх), -дан башка, да, ошону менен бирге; ~ **яблонь, в саду́ мно́го други́х плодóвых дере́вьев** бакта, алмадан башка да, мөмөлүү дарактар көп; **◊ кро́ме как...**-дан башка; **таких сортóв виногра́да ни́где нет, кро́ме как в Средней А́зии** жүзүмдүн мындай сорттору Орто Азиядан башка эч жерде жок; **кро́ме шу́ток** тамашасы жок, оюну жок, чынында эле; **кро́ме шу́ток, он обиделся** тамашасы жок, чынында эле ал таарынып калды; **кро́ме тогó в знач. ввóдн. сл.** анын үстүнө.

Кромéшн/ый: **кромéшный ад;** **кромéшная му́ка;** барып турган тозок; барып турган азап; **кромéшная тьма;** **кромéшный мрак** капкарангы, көзгө сайса көрүнгүс карангы.

Кро́мка *ж* 1. (на ткани) жээк; ~ **ткáни** кездеменин жээги; 2. (*продольный край*) чет, кыр; ~ **доски** тактайдын чети, кыры; 3. (край) чет, кыр; ~ **льда** муздун чети, кыры.

Кромсáть *несов. что разг. 1.* кыркуу, кыймалоо, кыркып кыймалап салуу, кескилеп туурап салуу; ~ **бума́гу** кагазды туурап салуу, кыймалап салуу; 2. *перен. (портить)* үзүп-жулкуп алып таштоо, сызып-чиймелеп салуу; **быт-чытын чыгаруу;** ~ **рукопись** кол жазманын быт-чытын чыгаруу.

Крон I *м* крон (сары минерал боёк).

Крон II *м* *то же, что кронглас.*

Кро́на I *ж* дарактын чачыраган башкы бутактары, жалбырактары; **раски́дистая** ~ туш-тушуна жайылып кеткен бутактар.

Кро́на II *ж* (*денежная единица*) крона.

Кронглас *м спец.* кронглас (оптикалык приборлор үчүн ылайыкталган айнек).

Кронци́ркуль *м* кронциркуль (1. кичине алкак сызуу үчүн колдонулчу циркуль; 2. деталдардын ички жана сырткы диаметрин өлчөй турган аспап).

Кро́ншнеп *м* төө чулдук (ийри узун тумшук саз кушу).

Кронште́йн *м* кронштейн (дубал же колоннага бекитилген кыйгач тирөөч).

Кропа́тель *м разг. перенебр.* жазуучу сөрөй (эштеп-септеп жазымыш болуп жүргөн неме).

Кропа́ть *несов. что 1.* уст., *нар.-разг.* тигүү, бычуу, жамап-жаскоо; 2. *перен. разг. пренебр.* жазуучу сөрөй болуу, болор-болбос чыгармалар жаза коюу.

Кропи́ло *ср* кропило (чиркөөдө түдүү жөрөлгөлөрдү өткөрүүдө ыйык, касиеттүү суу чачырата турган кисть).

Кропи́льница *ж 1.* чиркөөдө касиеттүү суу сактала турган идиш; 2. *разг. то же, что кропило.*

Кропи́т/ь *несов. 1.* *кого-что* себүү, чачыратуу, бүркүү; ~ **ь водо́й** суу бүркүү, суу чачуу, суу себүү; 2. себелөө; **с утра́** ~ **дождь** эртеден бери жамгыр себелеп турат.

Кропотли́во *нареч.* тырышып, көшөрө кунт коюп, эрикпей, дыкаттык менен; ~ **рабо́тать** тырышып жан-дили менен иштөө, бышыктап иштөө.

Кропотли́вость *ж 1.* тырышып, көшөрө иштөөчүлүк; дыкаттык; 2. тырышуу, кайраттануу, көшөрүү.

Кропотли́в/ый, -ая, -ое (кропотли́в, -а, -о) 1. түйшүктүү, азаптуу, убарасы көп; ~ **ая рабо́та** түйшүктүү иш, эрикпей иштей турган жумуш; 2. ийне-жибине чейин калтырбай турган, көп түйшүктү талап кылган, тырышчаак, дыкат; ~ **ый учени́к** тырышчаак, көшөрмө окуучу.

Кро́потный, -ая, -ое *то же, что кропотли́вый 1.*

Кросс *м* кросс (өңгүл-дөңгүл, ой-кырдуу жерлерде өткөрүлө турган спорт мелдеш); **лы́жный** ~ лыжа кроссу; **мотоциклéтный** ~ мотоцикл кроссу.

Кроссво́рд *м* кроссворд (клеткаларды ариптер менен толтуруп, жашырылган сөздөрдү таба турган баш катырма).

Крот *м 1.* момолой, көр чычкан; 2. ошол жаныбардын териси.

Кро́ткий, -ая, -ое (кро́ток, -ка, -ко) жоош, момун, коңур, муңайым; ~ **харáктер** жумшак мүнөз; ~ **человéк** муңайым, коңур киши.

Кро́товый, -ая, -ое 1. момолой, көк чычкан...; ~ **мех** момолой териси; 2. момолой терисинен жасалган; ~ **воротни́к** момолой терисинен жасалган жака.

Кро́тость *ж* жооштук, коңурлук, муңайымдык, момундук; ~ **харáктера** мүнөзүнүн муңайымдыгы.

Кроха *м, ж разг.* бөбөк, кичинекей бала.

Кро́ха *ж 1.* *то же, что кро́шка 1;* ~ **и с чужóго столá** *перен.* бирөөлөрдүн саркыты, калдыгы; 2. *мн.* крохи күкүм, эң аз, учкун; жук; ~ **и знáний** илимдин жугу гана; **ему́ достáлись то́лько** ~ **и ага** кичинекей эле бир деме тийди; **пита́ться** ~ **ами чужих мы́слей**

бирөөлөрдүн пикирин кайталап оокат кылуу.

Крохаль *м* суксур (жапайы өрдөктөрдүн бир уруусу); ~ **большой** чоң суксур; ~ **длинноносый** узун тумшук суксур.

Крохобор *м* **1.** зыкым, майда-чүйдөнү чогулткан, битекарын адам; **2.** майдачыл, майда нерсе менен алышкан, негизги нерсени биле албаган адам.

Крохоборка *женск. к крохобор.*

Крохоборничать *то же, что крохоборствовать.*

Крохоборство *ср* **1.** майда-чүйдөгө зыкымдык, битекарындык; **2.** майдачылдык, негизги ири нерсени түшүнбөй, майда нерсе менен алпурушуучулук.

Крохоборствовать *несов. 1.* зыкымдык кылуу, битекарындык кылуу; **2.** майдачылдык кылуу, негизги нерсени унутуп, майда менен алпурушуу.

Крохоборческ/ий, -ая, -ое майдачыл, негизги ири ишти түшүнбөй, майда иш менен алпурушкан; ~ **подход к работе** ишке майдачылдык кылуу (майда-чүйдө менен алпурушуп, негизги ишти унутуп коюу).

Крòхотк/а *разг. 1.* ж аз гана, кичине эле, бир чымчым; ~ **а муки** бир чымчым ун; **2. м, ж** кичинекей, кепкенедей; **вишня** — ~ **а** кепкенедей алча; **он совсем** ~ **а** ал эң эле кичинекей неме; **3. в знач. нареч. крòхотку** бир аз, кичине; **отдохнуть** ~ у кичине эс алып алуу.

Крòхотн/ый, -ая, -ое (крòхотен, -на, -но) кичинекей, кепкенедей, муштумдай; ~ **ый ребёнок** кипкичинекей бала, муштумдай бала; ~ **ая куколка** кепкенедей куурчак.

Кроше *ср* **1.** бекем чыйратылган жип; **2.** ушундай жиптен жасалган тор (кружево).

Крошево *ср* **1. прост.** майда-майда кесилип тууралып даярдалган тамак; **2. разг.** майдаланган, талкаланып күкүмдөлгөн нерсе.

Крошен/ый, -ая, -ое майдаланган, ушатылган, тууралган, күкүмдөлгөн; майда, убатылган; ~ **ый табак** майдаланган тамеки; ~ **ое мясо** тууралган эт.

Крошечка *ж* **1. уменьш.-ласк. к крошка 1, 2;** **2. в знач. нареч. крошечку** *разг.* кичине гана, таруудай, аз гана.

Крошить *несов. 1. что* майдалоо, күкүмдөө, ушалоо, убатуу, тууроо; ~ **комья глины** тоголоктошкон топуракты (чалманы) майдалоо; ~ **хлеб курам** тоокторго нан майдалап берүү; **2. что** тууроо; ~ **капусту** капустаны тууроо; **3. что прост.** талкалоо, кыйратып салуу, убатып салуу; ~ **посуду** идишти талкалап салуу; **4. чем** ыпырсытуу; ~ **на пол** бир нерсе төгүп (таштап) полду ыпырсытуу.

Крошит/ься *несов. 1.* майдалануу, убала-

нуу, талкалануу, күкүмдөлүү; **зуб** ~ **ся** тиш убалануу; **тростниковый сахар** **легко** ~ **ся** тростниктен жасалган кант оңой убаланат; **2. страд. к крошить 1.**

Крошк/а *ж* **1.** убак, улак, майда, күкүм, үбөлөндү; ~ **и хлеба** нандын майдалары, күкүмдөрү; **2. собир.** майдаланган нерсе, майдалар, күкүмдөр; **мраморная** ~ **а** мрамордун майдалары (күкүмдөрү); **3. перен.** кипкичине, кичинекей; **4. в знач. нареч. крошку** бир аз, кичине, саал-паал, аз-маз; **подумайте хоть** ~ у кичине ойлосонуз; бир аз ойлоп көрүңүз; **5. м, ж разг.** кепкенедей, кипкичине; бөтөгөдөй; ~ **а-домішко** бөтөгөдөй кичине үй; **милый** ~ **а** айланайын кичинекейим; **ни крошки** эч, таптакыр, кенедей да; **я ни крошки не устал** мен кенедей да чарчаганым жок.

Круг *м* **1. мат.** тегерек, айлана, алкак; **диаметр** ~ **а** алкактын диаметри; **начертить** ~ алкак сызуу; **2. (круглая площадка)** айлампа, айлампа жер; **3.** айланма жол; **идти по** ~ у айланма жол менен баруу; **4.** тегерек, жумуру, жумалак; ~ **колбасы** жумалак колбаса; ~ **сыра** бир баш сыр (быштак); **спасательный** ~ аман калуу алкагы, тегереги; **5.** тегерек тарткан абал, көрүнүш; **образовать** ~ тегерек тартып отуруу; **станьте в** ~ тегерек тартып тургула; **велосипедисты прошли несколько** ~ **ов** велосипедчилер бир нече жолу тегеренип өтүштү; **6.** кайталана берүүчү окуялар; **установившийся** ~ **жизни** улам айланып келе берүүчү тиричилик оокаты; **7.** өз ара байланыштуу окуя, иш; ~ **тем** байланыштуу темалар; **8.** көлөмү, өлчөмү, чеги; ~ **знаний** билим өлчөмү; ~ **обязанностей** милдеттер, милдеттеринин чеги; **9. перен. кого, какой** чөйрө; **в семейном** ~ у үй-бүлө чөйрөсүндө; **10. мн. круги** *перен. кого, какие* чөйрө; чөйрөлөр; **военные** ~ **и** аскердик чөйрө; **политические** ~ **и** саясий чөйрө **в правительственных** ~ **ах** өкмөттүк чөйрө (лор) до; **ни на круг** орточо алганда, орто эсеп менен алганда; **круги под глазами** көз астындагы шишимек (чарчоодон); **круги перед глазами (в глазах)** (плывут, мелькают и т.п.) көздөн чаар чымын учуу; **голова пошла (идет) кругом у кого** **1)** баш айлануу, баш айланып кетүү; **2) перен.** баш катуу; баш маң болуу; каңгы баш болуу; далдырап калуу; **сделать (дать) круг** айланып, тегеренип баруу; узак жол менен айланып жүрүү; **ни спиться с кругу** *прост.* ичкиликтен киши катарынан чыгып калуу.

Кругленьк/ий -ая, -ое *уменьш.-ласк. к круглый;* **ни кругленькая сумма, кругленькое состояние** *то же, что круглая сумма, круглое состояние (см. круглый).*

Круглётъ *несов. разг.* жумуру тартуу, тоголок тартуу, семирүү; **глаза́ ста́ли** ~ **от удивлѣния** таң калгандыктан көзү бакыраа түштү.

Круглѣть *несов. что разг.* жумурулантуу, тоголок тарттыруу; бакырайтуу.

Круглѣться *несов. разг. 1. (становиться круглым)* тегерек тартып кетүү; бакырайып кетүү; **2. (виднеться – о круглом)** тегерек тартып көрүнүү, уюлгуп көрүнүү.

Круглогодичный, -ая, -ое жыл бою, бир жыл бүт бойдон; ~ **лов рыбы** жыл бою балык уулоо.

Круглогодовой, -ая, -ое *то же, что круглогодичный.*

Круглоголовый, -ая, -ое тоголок баштуу, башы жумалак.

Круглогубцы *мн.* тоголок жаактуу кычкач, тоголок жаактуу ат тиш.

Круглолицый, -ая, -ое ай жамалдуу, тегерек беттүү; ~ **человек** тегерек беттүү киши, бети тегерек киши.

Круглосуточн/ый, -ая, -ое күн-түнү менен, бир сутка бүт бойдон; бир сутка бою; ~ **ый приём больных** ооруларды күн-түнү менен кабыл алуу; ~ **ое дежурство** күн-түнү менен күзөттө туруу.

Круглощёкий, -ая, -ое болтогой беттүү, тоголок беттүү.

Кругл/ый, -ая, -ое 1. тоголок, томолок, жумалак; тегерек; ~ **ый стол** тегерек стол; ~ **ая луна́** тегерек ай; **2.** болпогой, семиз, тоголок, болтогой; ~ **ое лицо́** болтогой бет, тегерек бет; **3.** бүтүн, толук; ~ **ый год** толук бир бир жыл, жыл бою; ~ **ые сүтки** толук бир сутка; күнү-түнү; сутка бою; **4.** барып турган, ашынган, анык; кызылдай; ~ **ый дурак (идиот)** барып турган акмак (келесоо); ~ **ая невеста** барып турган наадан; **круглый отличник** жалаң бешке окуган отличник; **круглый (круглая) сирота́** тоголок жетим, багар-көрөрү жок жетим; **круглые скобки** тегерек кашаалар; **◇ круглая сума́** көп акча, абдан чоң акча; **◇ круглое состояние** чоң байлык; **круглый счёт;** **круглые цифры** жакындатылган, болжолдуу эсеп; жакындатылган, болжолдуу цифра (майдаларын алып салган); **◇ круглым счётом** жакындатылган, болжолдонгон эсеп менен (майдаларын алып салган); **за круглым столом** ийри отуруп түз кеңешип, бирдей укукта маектешип; **делать круглые глаза́** таң калып көзүн алайтуу; **учиться на круглые пятёрки** жалаң беш деген баа менен окуу.

Кругляк *м спец. 1. (чурбан, обрубок дерева)* коло (мис., карагай); **2. то же, что кругляш.**

Кругляш *м 1. спец. то же, что кругляк 1; 2. разг.* тоголок таш.

Кругов/ой, -ая, -ое тегерек, айланма; ~ **ое движение** тегеренме кыймыл; ~ **ое движение руки́** колун айландырып аракет кылуу; **◇ круговая доро́га** айланма жол; **круговая оборо́на воен.** тегерете коргоо, тегеректеп коргоо; **круговая порука 1)** бардыгы чогуу жооп берүү; **2)** бири-бирин колдоо, бири-бирин көтөрмөлөө.

Круговорот *м 1.* үзгүлтүксүз айланып, алмашып туруу; ~ **воды́ в природе** табигатта суунун үзгүлтүксүз алмашып турушу; **2.** улам алмашып, токтоосуз өзгөрүп туруу; ~ **событий** окуялардын улам өзгөрүп турушу.

Кругозор *м 1.* көз жеткен айлана; **2. перен.** кругозор, түшүнүү деңгээли, даражасы, билими; **политический** ~ саясий билиминин деңгээли (даражасы), саясий кругозору; **узкий** ~ билгени аз, түшүнүгү анчалык эмес; **широкий** ~ көптү билген, билгени көп.

Кругом 1. нареч. айланып, тегеренип; **обойти сад** ~ бакты айланып чыгуу; бакты айланып өтүү; **2. нареч.** тегерете, айланада; ~ **не было ни души** айланада эч ким жок эле; ~ **много народу** айлананын баарында толгон адам; **посмотреть** ~ айлананын баарын кароо, тегерете кароо; **повернуться** ~ аркасына (артка) айлануу; **3. нареч. разг.** бардык жагынан; **он ~ виноват** ал бардык жагынан айыптуу; **4. предлог с род. разг.** айландыра, тегерете; ~ **бесѣдки вѣлся виноград** бесѣдканы тегерете жүзүм чулгап алаган; **◇ кругом! воен.** кругом! Артка! Артка бурул!

Кругооборот *м* айлануу, тегеренүү; ~ **капитала** капиталдын айланышы; ~ **производства** өндүрүштүн айланып турушу.

Кругообразн/ый, -ая, -ое (кругообразен, -на, -но) тегерек сыяктуу, тегерек өңдүү; айланма, айланма өңдүү; ~ **ое движение** айланма өңдүү кыймыл.

Кругосветка *разг.* жер шарын айланып чыккан сүзүү.

Кругосветн/ый, -ая, -ое жер шарын айланып чыгуучу; ~ **ое путешествие** жер шарын айланып чыгуучу саякат.

Кружало *ср 1.* курулуш калыбы (сыртынан курулуш жүргүзүлө турган догоо сымал темир же жыгач калып); **2. уст.** араккана, ичкилик үйү.

Кружевница *ж* тор (кружево) түйүүгө устат аял.

Кружевн/ой, -ая, -ое 1. кружево...; ~ **ая мастерская** кружево (тор) түйүү өнөрканасы; **2.** тордон (кружевадан) жасалган, кружевалуу; ~ **ой воротничок** тордолгон жака; **3. перен.** тор сыяктуу, кружево сыяктуу, тордуу, желеленген, быжыр-быжыр болгон; ~ **ая листва́** бети тордолгон жалбырактар.

Кружево *ср (мн. в том же знач. кружева)*

1. тор, (кружева); **щёлковое** ~ жибек кружево, жибек тор; **плести** ~ кружево (тор) түйүү; 2. *перен.* быжыр-быжыр кылып кооздолгон кооздук; ~ **деревянной резьбы** жыгач бетине оюп жасалган оймо-чиймелүү кооздук.

Кружи́ть *несов.* 1. *кого-что* айландыруу, тегеретүү, чимирилтүү; **вѣтер** ~ **т листьѣ** шамал жалбырактарды тегеретип учурууда; ~ **ть дѣвушку в вальсе** вальста кызды тегеретип алып жүрүү; 2. айланып жүрүү, айлануу, тегеренип жүрүү; **в небе** ~ **т самолѣт** асманда самолёт айланып учуп жүрөт; **мы долго** ~ **ли по лесу** биз токойдо көпкө чейин адашып айланып жүрдүк; 3. үйрүлүү, алай-дүлөй түшүп тегеренүү, уюлгуу; **за окном** ~ **т вьюга** терезенин ары жагында бурганак уюлгуйт; **◇ кружить голову** 1) башын айландыруу, баш айлануу; 2) мээсин ачытуу, эсин оодаруу, жинди кылып салуу; 3) ээликтирүү, ээлендирип салуу.

Кружиться *несов.* 1. айлануу, тегеренүү, чимирилүү; ~ **в вальсе** вальс бийлеп тегеренүү; 2. айланып жүрүү; **кóршун кружится над цыплятами** айры куйрук жөжөлөрдүн үстүндө айланып жүрөт; 3. *перен.* убаралана берүү, убараланып ары-бери жүрүү; ~ **по комнате в поисках книги** китеп издеп үйдүн ичинде ары-бери убараланып жүрүү; 4. *перен.* тегерене берүү, айлана берүү, айланчыктап жүрүү; **он не перестаёт** ~ **возле меня** ал менин жаныман тегеренип кетпейт; 5. үйрүлүү, уюлгуу, бурганактоо, бургуйлоо; **за окном кружились хлопья снега** терезеден ары кар уюлгуп жатты; 6. адашып жүрүү, сенделип айланып жүрө берүү; ~ **по лесу** токойдо адашып айланып жүрө берүү; **◇ голова кружится** 1) баш айлануу, баш тегеренүү; 2) башы айлануу, башы иштебей калуу; **от успехов кружится голова** ийгиликтерден баш айлануу.

Кружка *ж* 1. кружка; **фарфóровая** ~ фарфор кружка; **пивная** ~ пиво кружкасы; ~ **пива** бир кружка пиво; 2. кружка (үстүндө акча салгыч тешиги бар акча чогулта турган кутуча).

Кружкóвец *м разг.* кружоктун (ийримдин) мүчөсү.

Кружков/ой, **-ая**, **-ое** кружок...; ийрим...; ~ **ые занятия** кружок иштери.

Кружковщина *ж неодобр.* кружковщина (коллективден четтеп, кандайдыр тар топтун мүдөөсүнөн чыкпоочулук).

Кружн/ый, **-ая**, **-ое разг.** айланма; **кружный** путь айланма жол; **из-за разлива реки ехать пришлось кружным путём** дарыя ташып кеткендиктен айланып өтүүгө туура келди.

Кружók *м* 1. *уменьш.* к **круг** 1, 4, 5; **нарисовать** ~ кичинекей тегерек сызуу; **дѣти**

встали в ~ балдар тегерек тартып туруп калышты; 2. кружок, ийрим; **драматический** ~ драма кружогу (ийрими); **литературный** ~ адабият ийрими; **◇ в кружók** (стричь, стричься и т. п.) (чачты) тегерек кылып алдыруу, койдуруу.

Круиз *м* круиз, деңиз саякаты; **совершить** ~ **вокруг Европы** Европанын айланасында деңиз саякатын жүргүзүү, Европаны кыдырып чыгуу.

Круизн/ый, **-ая**, **-ое** круиз..., деңиз саякаты...; ~ **рейс** круиз рейси.

Круп I *м* соору, жылкынын соорусу.

Круп II *м мед.* круп, кептөөр (алкымдын, тамактын сезгенип шишиши, ошонун натыйжасында дем алуунун кысылышы).

Крупá *ж* 1. крупа (акталган таруу, күрүч, арпа, конок ж.б.); **манная** ~ манний крупа; **гречневая** ~ гречка крупасы; 2. шыбыргак кар.

Крупеник *м* крупеник (жумуртка, быштак кошулган майлуу ботко, буламык).

Крупинк/а *ж* 1. бир бүртүк крупа; 2. бүртүк, бүртүкчө; ~ **и песка** кумдун бир бүртүгү.

Крупитчат/ый, **-ая**, **-ое разг.** 1. майда бүртүктүү, даана-даана; 2. крупчатка...; ~ **ая мука** крупчатка ун; 3. крупчаткадан жасалган; ~ **ая булка** крупчатка ундан жасалган бөлкө; 4. *перен. разг. уст.* болтогой, семиз.

Крупниц/а *ж* 1. *прост. ласк.* к **крупа** 1.; 2. *то же, что крупинка* 2; 3. *перен.* кенедей да, түк да; **в этом нет и ~ ы здравого смысла** мында кенедей да чындыктын жыты жок.

Крупка *ж* 1. *разг. ласк.* к **крупа**; 2. буудай акшагы.

Крупнѣть *несов. разг.* чоңоюу, ириленүү.

Крупно *нареч.* 1. чоң-чоң, кесек-кесек, ири-ири; ~ **нарезать лук** пиязды чоң-чоң кылып тууроо; **писать** ~ чоң-чоң жазуу; 2. *перен.* катуу, коркута; **поговорить с кем-л.** ~ кимдир бирөө менен катуу айтыша сүйлөшүү.

Крупно... **крупноблóчный**, **крупноплóдный** сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү.

Крупноблóчн/ый, **-ая**, **-ое** чоң блоктун, ири блоктордон жасалган; ~ **ое строительство** ири блоктун курулуш; ~ **ый дом** ири блоктордон курулган үй.

Крупногабаритный, **-ая**, **-ое** көлөмдүү, ири көлөмдүү, көлөмү чоң; ~ **груз** ири (чоң) көлөмдүү жүк.

Крупнозернист/ый, **-ая**, **-ое** кесек, бүртүктөрү ири, ири бүртүкчөлүү; ~ **чугун** ири бүртүктүү чоюн; ~ **песок** кесек кум.

Крупнокалиберн/ый, **-ая**, **-ое** ири калибрдүү, кең найлуу (мылтык, замбирек).

Крупномасштабн/ый, **-ая**, **-ое** ири, чоң

масштабдуу, кең масштабдагы, көлөмү чоң.

Крупнопанельный/ый, -ая, -ое ири панелдүү, чоң панелдүү; ири панелдерден курулган; ~ **ое здание** ири панелдүү имарат, ири панелдерден курулган үй.

Крупноплодный, -ая, -ое ири мөмөлүү, мөмөсү дандуу, чоң; ~ **ая черешня** дандуу гилас.

Крупн/ый, -ая, -ое (крупен, -на, -но) 1. ири, дандуу, чоң; ~ **ый жемчуг** чоң бермет; ~ **ый песок** кесек кум; ~ **ые капли дождя** тамчылары чоң жамгыр; ~ **ый снег** балпалактап жааган кар; 2. толмоч, москол, ~ **ый ребёнок** толмоч бала; 3. саны көп, чоң; ~ **ый отряд** чоң отряд; 4. кең, кере, чоң; **идти** ~ **ым шагом** кере-кере кадам шилтеп басуу; кең арыштап жүрүү; 5. чоң, ири; ~ **ое хозяйство** ири чарба; ~ **ое предприятие** ири ишкана; ~ **ая индустрия** ири индустрия; 6. зор, ири, чоң, көрүнүктүү; ~ **ый талант** зор (чоң) талант; ~ **ый учёный** чоң окумуштуу, ири илимпоз; 7. чоң, ири; ~ **ые достижения** зор ийгиликтер, чоң жетишкендиктер; **добиться** ~ **ого успеха** чоң ийгиликке жетишүү; **крупные деньги** чоң акча, баасы чоң акча; **крупная дрожь** катуу калчылдоо; **крупный разговор** чоң сөз, катуу айтылган кеп; **крупный рогатый скот** мүйүздүү кара мал; **съёмка крупным планом** ири планда сүрөткө тартуу, чоңойтуп тартуу.

Круподёрка ж то же, что **крупорушка**.

Крупозный, -ая, -ое мед. сезгенүү...; **крупозное воспаление лёгких** өпкөдөн сезгенүүнүн бир түрү, кабыргадан сезгенүү.

Крупорушка ж 1. дандан крупа (акшак) жасай турган машина, жубаз; 2. жубазкана.

Крупчатк/а крупчатка, оңун ун, майда тартылган ун; **хлеб из ~ и** крупчаткадан жасалган нан, оңун ундан жасалган нан.

Крупчат/ый, -ая, -ое 1. бүдүрлүү, бүдүр-бүдүрү көп; ~ **ый мёд** бүдүрлүү бал, бүдүр-бүдүр болуп турган бал; 2. крупчаткадан жасалган, крупчатка...; ~ **ая булка** крупчатка бөлкө.

Крупье м нескл. кумаркана ээси же кызматкери, кумарга акча койгон адам.

Крупян/ой, -ая, -ое 1. крупа..., крупадан жасалган; ~ **ое производство** крупа өндүрүшү; ~ **ой суп** крупа салган сорпо; 2. крупа жасалуучу; ~ **ые культуры** крупа жасалуучу эгиндер.

Крутизн/а ж 1. тик, тик жантайма; ~ **а подъёма** жантайманын тиктиги; ~ **а берегов** кашаттын тиктиги; 2. өтө жантайма жер, тик жер; **идти по самой ~ е** өтө тик боор менен басуу, жүрүү.

Крутильн/ый, -ая, -ое чыйраткыч, эшкич, чыйрайтуу, эшүүчү; ~ **станок**, чыйратуучу станок, чыйратуу станогу.

Крутить несов. 1. что буроо, чыйратуу, тегеретүү, толгоо, айландыруу; ~ **ручку мясорубки** мясорубканын туткасын буроо; ~ **усы** мурутун чыйратуу, буроо; 2. чем чайкоо, чулгуу, булгоо; ~ **головой** башын чайкоо, чулгуу; 3. что чыйратуу, эшүү, ороо; ~ **верёвки** жип эшүү; ~ **папиросу** папирос ороо; 4. что и без доп. бургуйлатуу, буруксутуу, тегеретүү, уюлгутуу; **ветер крутил пыль** шамал чанды уюлгутту; **метель крутит уже второй день** эки күндөн бери бурганак уюлгутуп (боройлоп) жатат; 5. перен. кем разг. башкаруу, бийлөө, өз билгенин иштөө; **в доме всеми крутит она** үйдөгүлөрдү башкарган ошол аял; 6. прост. буйтактатуу, тайсалдоо; **ну что ты крутишь? Отвечай: да или нет!** эмне эле буйтактатасың? же ооба, же жок дебейсинби!; 7. с кем прост. тооруп жүрүү; имерчиктетип алуу, жүрүп алуу; **он давно с ней крутит** ал ошол аялды көптөн бери тооруп жүрөт; **крутить голову кому** башын айландыруу, жолдон чыгаруу, жүүлүтүү; **крутить руки кому** кол толгоо, колун аркасына кайруу; **крутить любовь (роман)** с кем прост. жакшы көрүп калуу, ойнош болуп алуу; **крутить носом прост.** моюн толгоо, баш тартуу, тил албоо; **как (там) ни крути прост.** кандай кылсаң да, эмне кылсаң да.

Крути/ться несов. 1. айлануу, тегеренүү; 2. уюлгуу, буруксуу, бургуйлоо, буралуу; 3. перен. разг. тегеренип жүрүү, айланып жүрүү, айланчыктап жүрүү, **ребёнок** ~ **лся возле отца** бала атасынын эле тегерегинде жүрдү; бала атасынын эле жанында айланчыктап чыкпай жүрдү; 4. прост. буйтактоо; **как он ни ~ лся, пришлось сказать правду** канча буйтактаганы менен, чынын айтууга туура келди; 5. прост. алпурушуу, убаралануу, иришүү; түйшүк тартуу; ~ **ться по хозяйству** оокат-тиричилик менен убаралануу; 6. страд. к **крутить 1-3**; **как (там) ни крутись прост.** то же, что **как (там) ни крути (см. крутить).**

Кругка ж спец. по знач. гл. крутить 3; тугая ~ чыйрак кылып эшүү.

Круто нареч. 1. тик, типтик; **обрыв шёл ~ вниз** жар тик түшүп кеткен; 2. тык, чукул, дароо; **конь ~ остановился** ат тык токтой калды; ~ **повернуть** чукул буруу, чукул буруп жиберүү; 3. катуу, бек; ~ **свернуть** катуу, бек ороо; 4. өтө, абдан, катуу; ~ **замесить тесто** камырды катуу жууруу; ~ **сварить кашу** боткону коюу бышыруу; 5. перен. катуу, аябай, кескин; ~ **расправиться с кем-л.** чарасын катуу көрүү; **поговорить с кем-л.** ~ кимдир бирөө менен катуу кескин сүйлөшүү; **круто посолить (посыпать солью)** аябай туздоо, өткөрө туздоо, тузун көбүрөөк салуу.

Круто... круторогий, крутолобый сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү.

Крутобók/ий, -ая, -ое тик жантаймалуу, боору тик.

Крут/ой, -ая, -ое 1. тик, тике түшкөн, чыңкылдый, чыңк өөдө; ~ ой спуск тик ылдый; ~ ой подъём тик өөдө, чыңк өөдө; 2. тултугуй, бүгүлгөн; ~ ая шея тултугуй моюн; 3. чукул; ~ ой поворот чукул бурулуш; 4. кескин, чукул; ~ ой перелом чукул өзгөрүш, бурулуш; 5. бир сөздүү, көк, көшөрмө; ~ ой человек бир сөздүү киши; ~ ой нрав тайманбас мүнөз; 6. катуу, кескин; ~ ые мэры кескин чаралар; 7. перен. күчтүү, катуу, жандан өткөн; ~ ой мороз жандан өткөн катуу суук; ~ ой ветер катуу шамал; 8. катуу, өткөрө; ~ ое тесто катуу жуурулган камыр; ~ ое яйцо өткөрө бышырылган жумуртка; ◊ крутой кипятök өтө кайнак суу.

Крутолобый, -ая, -ое дөн маңдай; чекеси чыгыңкы.

Крутояр *м нар.-разг.* тик кашат, тик жар.

Круч/а *ж* тик кашат, тик жар, кемер; **спускаться по самой** ~ е тик кашаттан ылдый түшүү.

Кручение *ср по знач. гл. крутить* 1, 3; **крутиться** 1, 2; ~ аркана аркан эшүү, чыйратуу.

Кручён/ый, -ая, -ое эшилген, чыйратылган, чимирилген, толгонгон; ~ ая пряжа чыйратылган келеп жип; ~ ая нить бышык чыйратылган жип; **кручёный мяч спорт.** чимирилип учуп барган топ; ◊ **кручёный удар** чимирилип учуп бара турган кылып тепкен топ.

Кручина *ж нар.-поэт.* кайгы-капа, муң-зар, кайгы-касирет.

Кручиниться *несов. нар.-поэт.* капалыкка түшүү, мунга батуу, капалык басуу.

Кручинный, -ая, -ое *нар.-поэт.* кайгылуу, кайгы-капалуу, муң-зарлуу.

Кручинушка *ж нар.-поэт.* ласк. *к кручина;* *то же, что кручина.*

Крушение *ср* 1. кыйроо, кулоо, бүлгүнгө учуроо, талкалануу; ~ поездка поезддин кыйрашы; **потерпеть** ~ бүлгүнгө учуроо; 2. *перен. чего* кыйроо, жок болуу; ~ надежд үмүттүн үзүлүшү, үмүтү таш кабуу;

Крушина *ж бот.* крушина (кара жемиштүү бадал өсүмдүгү).

Крушинн/ый, -ая, -ое крушина..., крушинадан жасалган.

Крушинов/ый, -ая, -ое *то же, что крушинный.*

Круши/ть *несов.* 1. *что* кыйратуу, омкоруу, жыгуу; **буря** ~ ла деревья катуу бороон дарактарды кыйратып салды; 2. *кого-что* талкалоо, кыйратуу, жексен кылуу, быт-

чытын чыгаруу, жок кылуу; ~ **ть врага** душманды быт-чыт кылуу; ~ **ть танки противника** душмандын танкаларын кыйратуу; 3. *перен. уст. нар.-поэт.* кайгыга салуу, капалык басуу, санаасы санга бөлүнүү.

Крушиться *несов. уст. нар.-поэт.* капалыкка, кайгыга батуу; мунга батуу, санаасы санга бөлүнүү.

Крыжовенн/ый, -ая, -ое крыжовниктен жасалган, крыжовник...; ~ **ый куст** крыжовник караганы; ~ **ое варенье** крыжовник вареньеси (кайнатмасы).

Крыжовник *м* крыжовник (тикендүү караган өсүмдүгү, ошол өсүмдүктүн мөмөсү).

Крылатка *ж уст.* крылатка (19-кылымдан 20-кылымдын башына чейин болгон эркектердин бүркөмөлүү плащ сыяктуу кийими); 2. *бот.* канаттуу урук (кээ бир өсүмдүктөрдүн шамал менен уча турган, кичине канатчалуу уругу).

Крылат/ый, -ая, -ое (крылат, -а, -о) 1. канаттуу, канаты бар; ~ **ый хищник** канаттуу жырткыч куш; ~ **ая ракета** канаттуу ракета; 2. *перен.* эркин, чаргыган; ~ **ая мысль** чаргыган эркин кыял (ой); 3. *перен.* канаттуу, баралуу; ~ **ая мельница** канаттуу, баралуу тегирмен; ◊ **крылатые слова** (выражения) накыл сөздөр.

Крыл/о *ср* 1. канат; **махать** ~ **ьями** канат кагуу; ~ **ья бабочки** көпөлөктүн канаты; 2. канат; **левое** ~ **о самолёта** самолөттүн сол канаты; 3. (лопасть) бара, канат, калакча (тегирмендин, аба винтинин ж.б.); ~ **о ветряной мельницы** жел тегирмендин барасы; 4. тосмо калканч (машинада дөңгөлөктөн чачыраган ылайды тоскуч); **крыло автомобиля** автомобилдин калканчы; 5. канат; **жить в левом** ~ **е здания** имараттын сол канатында туруу (жашоо); 6. *воен.* канат, фланг; **действовать на правом** ~ **е** он канатында аракет кылуу; 7. (*группировка*) канат, топ; **левое** ~ **о партий** партиялардын сол канаты (тобу); ◊ **крылья но́са** мурундун эки таноосу; ◊ **опустить крылья** шалпысы бошоо, көңүлү чөгөт болуу; ◊ **подрезать (обрезать) крылья кому** канатын кесүү (мүмкүндүк бербөө, жолун тороо); ◊ **расправить крылья** кайратына келүү, жолу ачылуу, багы ачылуу; канатын күүлөө.

...**крыл/ый, -ая, -ое** **двукрылый, многокрылый, жесткокрылый** сыяктуу татаал сөздөрдүн экинчи курамдык бөлүгү.

Крылышко *ср уменьш.-ласк. к крыло* 1; ◊ **под крылышком у кого** канатынын астында, бирөөнүн колтугунда, бирөөнүн коргоосунда.

Крыльцо *ср* крыльцо (үйдүн кире беришиндеги серече).

Кры́нка *ж то же, что кринка.*

Кры́са *ж* келемиш; **се́рая** ~ боз келемиши; **водяна́я** ~ суу келемиши.

Крысе́нок *м* келемиштин баласы.

Кры́сий, **-ая**, **-ое** *уст. то же, что крыси́ный*.

Крыси́н/ый, **-ая**, **-ое** 1. келемиштин, келемиш...; ~ **ая** **нора́** келемиштин ийини; 2. келемиш үчүн жасалган; ~ **ый** **яд** келемишти ууландыра турган уу; 3. келемиш-ке окшогон, келемиш кебетеленген.

Крысо́лов *м* келемиш кармоочу, келемишти жок кылуучу адам.

Крысо́ловка *ж* 1. келемиш капканы; 2. келемишти өлтүрө турган кичинекей ит.

Кры́т/ый, **-ая**, **-ое** 1. *прич. от* **крыть**; 2. *прил.* үстү жабылган, үстү жабык, саябандуу; ~ **навес** үстү жабык айбанча, үстү жабык сере; ~ **ры́нок** үстү жабык базар; 3. *прил.* капкактуу.

Крыть *несов.* 1. *что* жабуу, каптоо; ~ **дом шифером** үйдү шифер менен жабуу; 2. *что* каптоо, тыштоо; ~ **диван гобеленом** диванды гобелен менен каптоо; 3. *что* сырдоо, боёо; ~ **стены масляной краской** дубалды май сыр менен сырдоо; 4. *что* каптоо, чүмкөө, бүркөө; **түчи кро́ют небо** асманды булут каптоодо; 5. *перен. что уст.* жашыруу, сактоо, айтпоо; **он кро́ет в сердце обиду** ал ызасын ичине сактап жүрөт; 6. *что карт.* басуу; ~ **коро́ль** король менен басуу; 7. *кого-что прост.* сөгүү, тилдөө, жемелөө; ~ **прогу́льщик** прогульщиктерди аябай тилдөө (жемелөө); **◇ крыть нечем прост.** жооп таппай калуу, лам деп ооз ача албай калуу.

Кры́ться *несов.* 1. *уст.* жашырынуу, бекинүү, качып жүрүү; ~ **в лесу** токойго жашырынуу, токойго качып бекинүү; 2. бугуп жатуу, жашырынуу (негизи, келип чыккан жери болуу); **в её молча́нии что-то кро́ется** анын унчукпаганында бугуп жаткан бир нерсе бар; **причина́ этого явле́ния кро́ется в том, что...** бул окуянын себеби мына мындан келип чыгат... 3. *страд. к* **крыть** 1-3, 6.

Кры́ш/а *ж* 1. чатыр, учурма; **двуска́тная** ~ **а** эки капталдуу чатыр; **же́лезная** ~ **а** тунуке жабылган чатыр; 2. баш маана, үй; **иметь** ~ **у** **над головой** баш маанасы болуу, өз үйү болуу; **◇ под одной кры́шей** бир үйдө (жашоо, чогуу туруу, иштөө).

Кры́шка *ж* 1. капкак; ~ **кастро́ля** кастрюлдун (мискейдин) капкагы; ~ **лю́ка** люктун капкагы; 2. үстү; ~ **стола́** үстөлдүн үстүнкү бөлүгү; 3. *в знач. сказ. прост.* өлүү, күнү бүтүү; **тепе́рь ему́** ~ эми анын күнү бүттү.

Крюк *м* 1. (крюки́, крю́чья) учу кайрылган шиш темир; **вбить** ~ **в стену** дубалга темир шиш кагуу; 2. *мн.* **крю́чья** кайырмактуу ченгек; **раста́скивать** **крю́чьями** **горя́щие**

ба́лки кайырмактуу ченгектер менен күйүп жаткан устундарды тартып чыгаруу; 3. *мн.* **крюки́** илгек, илгич; **запереть дверь на** ~ каалганы илгичке илип жаап коюу; 4. *разг.* айланма жол, айланып жүрүү; **сде́лать большо́й** ~ кыйла айланып баруу, бир топ айланып жүрүү.

Крю́чи/ть *несов. безл. кого-что прост.* тырыштыруу, куруштуруу, толгонттуу; **его́** ~ **ло** **от боли** ал ооруганына чыдабай курушуп-тырышып толгонуп жатты.

Крю́читься *несов. прост.* тырышуу, толгонуу, курушуу; ~ **в судорогах** диртилдеп тырышуу, курушуп диртилдөө.

Крючкова́тый, **-ая**, **-ое** (крючковáт, **-а**, **-о**) ийри, иймекей, мыйрыгы; ~ **па́лец мыйрыгы** бармак; ~ **нос** куш тумшук, ийри тумшук.

Крючкотво́р *м* презр. бултактатып создуктургуч (ишти создуктуруу же татаалдантуу үчүн кайдагы майда нерселерди атайы кошуучу адам).

Крючкотво́рец *м* *уст. то же, что* **крючкотвор**.

Крючкотво́рный, **-ая**, **-ое** *уст.* бултактама.

Крючкотво́рский, **-ая**, **-ое** бултактатуучу, бултактатма.

Крючкотво́рство *ср* *уст.* бултактатуучулук (атайы кайдагы майда-чүйдө нерселерди аралаштырып, болор-болбос шылтоолор таап ишти создуктуруучулук; амал-айла колдонуп ишти созуучулук).

Крючкотво́рствовать *несов. уст.* бултактатуу (ишти создуктуруу үчүн атайы татаалдаштыруу, амал-айла ойлоп чыгаруу).

Крю́чник *м* кайырмактуу ченгек менен жүк ташуучу адам.

Крючо́к *м* 1. илгич, илгек, илмек; **наки́нуть на дверь** ~ каалганын илгичин илип бекитүү, эшиктин илмегин салып коюу; 2. кайырмак, илмек; **вяза́льный** ~ илме шибеге, тор түйгүч илмек шибеге; ~ **букси́ра** буксирдин кайырмагы; 3. кайырмак; **лови́ть ры́бу на** ~ кайырмак менен балык кармоо; 4. жазуудагы илме-чалма сызыктар; 5. *перен. разг. уст.* арам ой менен ишти создуктуруу үчүн ойлоп чыгарган, бултактаткан шылтоо; 6. *то же, что* **крючкотво́р**.

Крюшо́н *м* крешон (1. ак виного ликёр, коньяк, ром кээде жемиш кошуп жасалган ичкилик; 2. жемиштен жасалган суусундук).

Кря́ду *нареч. разг.* катарынан, катары менен, удаа, үзгүлтүксүз; **две но́чи** ~ эки түн катарынан; **не́сколько лет** ~ **он отды́хает в горах** бир нече жыл катарынан тоодо эс алып келатат.

Кряж *м* 1. адырлар, кырлар, белестер; 2. дөңгөч; **сосно́вый** ~ карагай дөңгөч; 3. *разг.* багалчак, таштын уюлундай адам.

Кряжистый, -ая, -ое 1. өтө чарымдуу, уюлдуу дөнгөчтөй; ~ дуб чарымдуу эмен; ~ пень чарымдуу (уюлдуу) дүмүр; 2. перен. кажырдуу, чымыр; ~ старик кажырдуу абышка.

Кряк *м прост. то же, что кряканье* 1.

Кряканье *ср* 1. бакылдоо, бак-бак этүү (өрдөкчө); 2. тамактан кырылдаган үн чыгаруу (таң калганда, кубанганда); до-вольное ~ ыраазы болуп тамагын жасап кырылдатып коюу.

Крякать *несов.* 1. бакылдоо, бак-бак этүү (өрдөкчө); 2. разг. тамагын кырылдатуу, тамагын кыра үн чыгаруу; ~ от удовольствия ыраазы болуп тамагын жасап коюу (кырылдатуу).

Кряква *ж* жапайы өрдөктүн бир түрү.

Крякнуть *сов. однокр. к крякать.*

Кряковый: кряковая утка *то же, что кряква.*

Кряхтенье *ср разг. по знач. гл. кряхтеть;* недовольное ~ нааразы болуп тамагын кыра ынгыранып коюу (кырылдоо).

Кряхтеть *несов. разг.* 1. ынгырануу, ооруксунуп онтолоо; 2. перен. кокуйлай берүү, ыйлактай берүү; даттана берүү; ~ от бесконечных забот бүтпөгөн убара-керчиликтен ыйлактай берүү.

Ксёндз *м* ксёндз (поляк католиктеринин дин башчысы).

Ксенон *м* ксенон (электротехникада, медицинада колдонулуучу химиялык элемент).

Ксерография *ж* ксерография (электрофотографиянын бир түрү).

Ксерокопия *ж* ксерокопия (ксерография жолу менен алынган копия, сүрөт).

Ксероформ *м* ксероформ (жарага, күйүккө колдонула турган дары порошок).

Ксилограф *м* ксилограф (жыгачка оймо-чийме, сүрөт түшүрүүчү уста).

Ксилографический, -ая, -ое ксилографиялык, ксилография...; ~ ий цех ксилография цехи; ~ ое искусство ксилографиялык искусство.

Ксилография *ж* 1. жыгачтын бетине оймо-чийме, сүрөт түшүрүү; 2. жыгач бетине түшүрүлгөн оймо-чийме, сүрөт.

Ксилолит *м* ксилолит (жыгачтын таарындысы, асбест ж.б. кошулуп жасалган курулуш материалы).

Ксилолитовый, -ая, -ое ксилолит..., ксилолиттен жасалган; ~ пол ксилолит төшөлгөн пол.

Ксилофон *м* ксилофон (жыгачтан жасалган уруп ойнолуучу музыкалык курал).

Кстати *нареч.* 1. өз учурунда, ыгы келе калганда, каалагандай, ырас болбодубу, керек болуп турду эле; **сказать что-л.** ~ ыгы

келе калганда айтуу; **вы пришли очень** ~ сиз абдан керек убагында келдиниз; **это случилось** ~ бу каалагандай болуп чыкты; **сейчас дожди** ~ азыр жамгыр керек болуп турган кез; 2. да, ушуну менен катар; ~ **обсудим и этот вопрос** ушуну менен катар бу маселени да талкуулай кетели; **купí** ~ и **сахару** ушуну менен бирге кант да сатып ала кел; 3. *в знач. вводн. сл.* айтмакчы; ~ , **мы смотрели этот фильм?** айтмакчы, биз бул фильмди көрбөдүк беле?; **он, ~ сказать,** заболел айтмакчы, ал ооруп калыптыр; 4. ыгы келгенде, учуру келгенде; **как нельзя кстати** дегеле өз убагында; эң эле ырас болбодубу.

Ктитор *м церк.* ктитор (чиркөө старостасы).

Кто (кого, кому, кем, о ком) *мест.* 1. *вопрос.* ким; ~ **там?** Бул ким? Тиякта ким бар экен?; ~ **приходил?** ким келди?; **у кого ты сегодня был?** сен бүгүн кимдикинде болдуң?; **кому ты дал книгу** китепти сен кимге бердиң?; **кем ты раньше работал?** мурда сен ким болуп иштедиң эле? **кем он тебе приходится** ал сенин кимиң болот?; **о ком они говорили?** алар ким жөнүндө сүйлөштү?; ~ **ты такой, чтобы меня учить?** мени үйрөткүдөй сен өзүң кимсин?; 2. ким, кандай, ушундай киши; **вот ~ нам нужен!** мына бизге ушундай адам керек болчу!; 3. ким, кээ бири, кайсы бири; ~ **сел за книгу, ~ гулял в саду** кээ бири китеп окуп отурду, кээ бири бакта сайран кылып жүрдү; 4. *неопр. разг.* (кто-нибудь) кимдир бирөө, бир киши; **не поможет ли мне ~ ?** кимдир бирөө мага жардам берер бекен?; **этого писателя мало ~ знает** бул жазуучуну ким билет дейсиң, бул жазуучуну билген киши аз; 5. *относит.* ким, кимде-ким; **хорошо тому, ~ сейчас отдыхает** азыр ким эс алып жатса, ошонуку жыргал; азыр ким эс алып жатса, ошол киши жыргалда; ~ **не был в горах, не может представить их красоты** тоого чыкпаган киши, анын көркөмдүгүн элестете албайт да; **я могу работать только с тем, в ком уверен** мен өзүм иштеген киши менен гана иштеше аламын; **♦ кто где** ар ким ар кандай, ар ким ар жерде; **кто как** бирөө андай, бирөө мындай; **кто в лес, кто по дрова** бирөө төө десе, бирөө бээ дейт; бирөө тоону караса, бирөө ойду карайт; **кто-кто, а...; кому-кому, а ...; кого-кого, а... (его-то мы знаем)!** башкаларды билбесек да, аны жакшы билебиз!; **кто кого** ким кимди жеңет; кимиси кимисин жыгар экен; **посмотрим, кто кого одолеет** ким кимди жеңээр экен, көрөбүз; **кто бы (то) ни был** ким болбосун, ким болсо да; **кто да кто (придет, уедет, останется** и т.п.) *прост.* жана кимиси (келет, кетет, калат ким билсин); **кто ни (на)**

есть ар ким ар кандай; ким болбосун; **хоть когó** кимиси болбосун, ким болсо да.

Кто-либо *мест. неопр. то же, что кто-нибудь.*

Кто-нибудь *мест. неопр.* бирөө, кимдир бирөө, ким болсо да, ким болбосун, бирди-жарым киши.

Кто-то *мест. неопр.* 1. кимдир бирөө, башка киши, иши кылып бир киши; **это ~ другой** бул башка бир киши; ~ **ходил под окнами** кимдир бирөө терезенин түбүнөн өтүптүр; 2. ким болсо да бирөө; ~ **мог бы мне и помочь** ким болсо да бирөө мага жардам бериши керек эле го.

Куафёр *м уст.* чачтараач, чач алуучу.

Куафюра *м уст.* прическа (чач тароонун түрү, формасы).

Куб I *м куб* (1. *мат.* ар бир жагы квадрат болгон алты жактуу фигура; 2. *мат.* бир санды өз-өзүнө үч мертебе көбөйткөндөн чыккан сан; 3. *разг.* куб метрге барабар болгон көлөм; ~ **дров** бир куб отун).

Куб II *куб* (суу кайнатуу үчүн колдонула турган чорголуу чоң идиш).

Кубанка *ж кубанка* (1. буудайдын сорту; 2. тегерек, төбөсү жалпак баш кийим).

Кубарем *нареч. разг.* 1. тоңкочук атып, оңко-чоңко болуп, баш-аягы болуп жумаланып; ~ **скатиться с горы** тоодон оңко-чоңко болуп кулоо; 2. аткан октой, шарт этип; он ~ **вылетел из комнаты** ал үйдүн ичинен аткан октой учуп чыкты.

Кубарь *м нар. разг.* чимирик (балдар оюнчугу); **пускать** ~ чимирикти чимирип жиберүү.

Кубатура *ж кубатура* (бир нерсенин кубометр эсебиндеги көлөмү); ~ **комнаты** бөлмөнүн кубатурасы.

Кубизм *м кубизм* (20-кылымдын 1-чейрегинде пайда болгон сүрөт искусствосундагы агым, анда бардык нерсени геометриялык кебетеде элестетүүгө умтулган).

Кубик *м* 1. *уменьш. к куб I*, 1; 2. *разг.* кубик (бир куб сантиметрге барабар көлөм өлчөөсү); 3. *мн. кубики разг.* кубик (бардык беттерине түрдүү сүрөттөр тартылган кубикчелерден түзүлгөн оюнчук); 4. кубик (1943-жылга чейин Советтик Армиянын кенже командалык курамынын төрт чарчы формадагы айырмалоо белгиси).

Кубинск/ий, -ая, -ое Куба..., кубалыктар...; ~ **сахар** Куба канты; ~ **танец** Куба бийи, кубалыктарча бийлөө.

Кубинцы *мн. (ед. кубинец м, кубин- ка ж)* Куба эли, кубалыктар.

Кубист *м* кубист, кубизм тарапкери.

Кубистск/ий, -ая, -ое кубизмге негизделген, кубисттик, кубисттер...; ~ **ая картина** кубисттик картина.

Кубическ/ий, -ая, -ое 1. куб түрүндөгү; ~ **ий слиток** куб түрүндөгү куйма (жамбы); 2. *мат.* үчүнчү даражалуу, кубический, куб...; ~ **ий корень** кубический тамыр; ~ **ое уравнение** үчүнчү даражалуу теңдеме;

Кубковый, -ая, -ое *спорт.* кубок ойноло турган, кубок соорунун (байгесин) алууга арналган, кубок...; ~ **турнир** кубок үчүн өткөрүлө турган турнир, кубок турнири.

Кубов/ой, -ая, -ое 1. *тех.* кубдардан түзүлгөн, куб...; ~ **ая батарея** кубдардан түзүлгөн батарея, куб батареясы; 2. *в знач. сущ.* **кубовая ж** кубкана, куб орнотулган үй.

Кубов/ый, -ая, -ое көк, кочкул көк; ~ **ые красители** көк боёктор; ~ **ое платье** көк көйнөк.

Кубок *м* 1. кубок; чөйчөк (шарап ичиле турган байыркы идиш); **серебрянный** ~ күмүш чөйчөк; **поднять заздравный** ~ саламаттык үчүн чөйчөк көтөрүү; 2. *спорт.* кубок, соорун (спорттук мелдеште байге катары бериле турган баалуу идиш, ваза); **переходящий** ~ өтмө кубок; **завоевать** ~ кубок утуп алуу.

Кубометр *м (кубический метр)* кубометр, бир куб метр; ~ **дров** бир кубометр отун.

Кубрик *м* кубрик (кемеде команда жайгаша турган жалпы бөлмө).

Кубышка *ж* 1. кумурача; 2. *разг.* акча салгыч (жыйноо жана сактоо үчүн); 3. *м, ж разг.* тоголок, борсогой киши (көбүнчө аял); 4. чөмүч баш (сары гүлдүү суу өсүмдүгү); \diamond **класть деньги в кубышку** акча топтоо, акча жыйюу; **хранить (беречь, держать) деньги в кубышке** акчаны үйдө сактоо, жыйналган акчаны үйдө сактоо, кармоо.

Кувалда *ж* 1. барскан, чоң балка; 2. *прост.* тултуйган (булкуйган) кеби-сыны жок аял.

Кувёрт *м уст.* куверт (тамак жей турган аспаптар); **стол накрыт на десять** ~ **ов** куверттик (кишилик) дасторкон даярдалган.

Кувшин *м* кумура; **глиняный** ~ карапа кумура.

Кувшинка *ж* кувшинка (сууда өсө турган далдагай жалбырактуу, ак гүлдүү өсүмдүк).

Кувшинн/ый, -ая, -ое кумуранын, кумура...; ~ **ое горлышко** кумуранын оозу; \diamond **кувшинное рыло** *прост.* чурчугуй ооздуу (бет түзүлүшү суук адам).

Кувырк *межд. в знач. сказ. разг.* тоңкочук атуу, оңко-чоңко болуу; ~ **с дивана** дивандан тоңкочук атып түштү.

Кувыркать *несов. кого-что разг.* тоңкочук аттыруу.

Кувырка/ться *несов.* 1. тоңкочук атуу көмөлөнүү, башынан алыс тоголонуу; 2. катуу чайкалуу; оодарылып кете тургандай болуу; **лодка ~ лась в волнах** кайык толкунда

көнтөрүлүп кете тургансып катуу чайкалып атты.

Кувыркну́ть *сов. однокр. к кувырка́ть.*

Кувыркну́ться *сов. однокр. к кувырка́ться.*

Кувырко́м *нареч. разг. тоңкочук атып, оңко-чоңко болуп, көмөлөнүп; скатиться ~ тоңкочук атып түшүү; всё пошло ~ перен. бардык иш кедеринен кетти, бардык иш башаягы болуп калды.*

Кувырну́ть *сов. то же, что к кувыркну́ть.*

Кувырну́ться *сов. разг. то же, что к кувыркну́ться.*

Куг/а ж жекен; **зросли ~ и** жекензар.

Кугуа́р *м* кугуар (Түндүк жана Түштүк Америкада жашоочу мышык тукумуна таандык жаныбар).

Куда́ *нареч. 1. вопр. кайда, кайсы жакка, каерге, кайсы тарапка, каякка; ~ мы пойдём? кайда барабыз?; ~ спешить? кайда шашып атасың?; 2. вопр. разг. неге керек, эмне кереги бар, кайда коюлат; ~ мне этот стол? бул столдун мага эмне кереги бар?; зачем нам столько фруктов? куда их? ушунчалык жержемиштин сизге эмне кереги бар? аларды кайда коёсуз?; 3. неопр. разг. бир жакка, кайдадыр бир жерге; пойдём в кино или ещё ~? кино-го же башка бир жакка барбайлыбы? 4. относ. кайда, кайсы жакка; надо разузнать, ~ они едут алардын кайда барарын билиш керек; ~ бы они ни пошли, всюду былолюдно алар кайда барбасын, бардык жерде кишилер көп эле; 5. в знач. частицы разг. алда канча, бир топ, бир далай, бир кыйла; этот вопрос ~ сложнее, чем мы предполагали бул маселе биз ойлогондон алда канча татаал болуп чыкты; эта книга ~ интереснее бул китеп бир кыйла кызык экен; 6. в знач. частицы усилит. разг. уст. аябай, өтө эле; он ~ как осерчал ал аябай ачууланды; 7. в знач. частицы прост. мүмкүн эмес, эч бир, дегеле; хотела взять билет, куда там! билет алайын дедим эле, алуу кайда, эч мүмкүн эмес! ~ уж ему так спеть ага мындай ырдоо кайда; ♦ хоть куда в знач. сказ. прост. мыкты, абдан сонун, көңүлдөгүдөй; он парень хоть куда ал мыкты жигит эмеспи; эмнени сурайсын, жакшы жигит; платье хоть куда мындан жакшы көйнөк болбойт, бул ченде жок көйнөк; ♦ куда Мака́р теля́т не гоня́л жердин түбүнө, ит өлгөн жерге (айдап жиберүү же кууп салуу).*

Куда́-ли́бо *нареч. то же, что куда́-нибу́дь.*

Куда́-нибу́дь *нареч. бир жерге, бир жакка, мейли кайда болбосун; пойдём ~ бир жакка барып келели; мейли кайда болбосун бир жерге барып келели.*

Куда-то *нареч. кайдадыр бир жакка, белгисиз бир жерге, бир жерге; он ушёл ~ ал кайдадыр бир жакка кетти окшойт.*

Куда́хтанье *ср* какылыктоо; ~ **кур** тооктордун какылыкташы.

Куда́хтать *несов. 1. какылыктоо (тоок); 2. разг. антигип бакылдап сүйлөө; токтоосуз бакылдап коё берүү.*

Куде́ль ж кендирдин же зыгырдын буласы.

Куде́льн/ый, -ая, -ое кендирдин же зыгырдын буласынан иштелген; ~ **ая верёвка** зыгырдын буласынан эшилген аркан, жип; кендир аркан.

Куде́сник *м* *трад.-поэт.* аяр, сыйкырчы, жадыгөй, дубакөй, апсунчу.

Кудла́ст/ый, -ая, -ое *прост. то же, что кудла́тый; ~ ые во́лосы* сапсагай чач, барпагай чач.

Кудла́т/ый, -ая, -ое *разг. сапсагай, быжыгыр, барпагай, барак; ~ ая борода́* барпагай (быжыгыр) сакал; ~ **ый щено́к** барак жүндүү күчүк.

Кудрева́тый, -ая, -ое *разг. 1. бир аз тармал, тармалыраак; 2. то же, что кудря́вый 4.*

Кудр/и *мн.* тармал, быжыгыр чач; **тёмные ~ и** каралжын тармал чач; **седины в ~ ях** ак аралаган тармал чач.

Кудря́виться *несов.* тармалдануу, быжыгыр тартуу, тармал боло баштоо.

Кудря́в/ый, -ая, -ое 1. тармал, быжыгыр, барак; ~ **ые во́лосы** тармал чач; **2.** тармал чачтуу, тармал чач...; ~ **ый ма́льчик** тармал чач бала; **3.** барпайган, күдүрөйгөн, шуудураган; ~ **ая листва́** барпайган кооз жалбырактар; **4. перен.** обу жок буйтактаткан, жөнү жок экиленткен; ойкуштаган; ~ **стиль** обу жок экиленткен стиль; ~ **ый по́черк** жөнү жок ойкуштаган жазуу.

Кудря́шки *мн. (ед. кудря́шка ж)* тармал, тармал чач.

Кузе́н *м* атасы бир туугандардын уулу же аталаш туугандарынын уулу.

Кузи́на ж энеси бир туугандардын кызы же энесинин алыскы туугандарынын кызы.

Кузне́ц *м 1.* темир устасы, темирчи; **2.** такачы; **3. прост. то же, что кузне́чик.**

Кузне́чик *м обл.* чегиртке.

Кузне́чить *несов.* усталык кылуу, темирчилик кылуу.

Кузне́чный, -ая, -ое темирчи...; темирчилик...; ~ **мо́лот** темирчинин балкасы; ~ **цех** темирчилик цехи.

Ку́зница ж 1. устакана, темирчи устанын устаканасы; **колхо́зная ~** колхоздун устаканасы; **2. перен. высок.** бешик, булак, очок; **ПТУ – ~ рабо́чих ка́дров ПТУ** жумушчу кадрлардын очогу.

Ку́зня ж *нар.-разг. то же, что куз-ница 1.*

Ку́зов *м 1. обл.* себет (жөкөдөн же кайыңдын кабыгынан согулган себет); ~ **грибо́в** бир себет

козу карын; **2.** кузов (автомобиль ж.б. транспорттун адам отура турган же жүк сала турган жери); **автомобильный** ~ автомобиль кузову.

Кўзька ж зоол. эгин жегич коңуз.

Кўзькин: \diamond **показать кўзькину мать кому** *груб. прост.* акесин таанытуу, жинин кагып коюу.

Кукан м *нар.-разг.* ичке жип (кармалган балыктарды тизип коюучу жип).

Кукарёкаты *несов.* «ку-ку-ку» деген сыяктантып чакыруу (короз).

Кукарёкнуть *сов. однокр. к кукарёкаты.*

Кўкиш м *разг.* муштумду түйүп, баш бармакты сөөмөй менен ортондун арасынан чыгарып көрсөтүү (мыскыл, шылдын маанисинде); \diamond (**показать кўкиш в кармане прост.** өзү даай албай, сырттан «мен ага көрсөтөм» деп доңуз айбат кылуу; **кўкиш с маслом получить (дать и т.п.) прост.** куру калуу, таш жалак калуу.

Кўкл/а ж **1.** куурчак; **играть в ~ ы** куурчак ойноо; **театр кўкол** куурчак театры; **2.** *уст.* куурчак, статуэтка; **фарфóровая** ~ а фарфор куурчак (статуэтка); **3. разг.** куурчак, каракчы (адамдык сапаты жок каракчы (көбүнчө аял жөнүндө)); **4. перен.** оюнчук, куурчак; **я вам не ~ а** мен сага куурчак эмесмин; \diamond **чёртова кўкла прост. бран.** шайтандын шапалагы.

Ку-клукс-клан м ку-клукс-клан (АКШда: расачылардын жашыруун террористтик уюму).

Куклусклáновец м куклусклановец (куклускландын мүчөсү).

Куковать *несов.* күкүктөө, күкүк-күкүк деп чакыруу.

Кўколка ж **1.** *уменьш.-ласк. к кукла 1–3;* кичинекей куурчак; **2.** куурчак (куурчактай, кооз кийинген жакшынакай аял же кыз); **3. зоол.** уя, кундак; ~ **шелкопряда** жибек куртунун кундагы.

Кўколь I карамык (отоо чөптүн бир түрү).

Кўколь II куколь (монахтардын баш кийими).

Кўкольник м **1.** куурчак жасоочу уста; **2. разг.** куурчак театрынын актёру же режиссёру.

Кўкольн/ый, -ая, -ое 1. куурчак...; ~ **ая мастерская** куурчак устаканасы; ~ **ый театр** куурчак театры; **2.** куурчак үчүн белгиленген; куурчакка арналган; ~ **ое пла́тице** куурчактын көйнөгү; **3.** куурчактай, куурчакка окшогон; ~ **ое личико** бети куурчактай; **4. перен.** кичинекей, назик, эн эле кичине; ~ **ые рúчки** кичинекей назик кол.

Кўкси/ться *несов. разг. 1.* кабагы карыш салынуу, кабыгы түшүп кыжырдануу, туталануу; шалпысы бошоо; **что ты ~ шься?**

эмнеге кабагын карыш салынып калган?; **2.** дарманы кетүү, мазасы кетип туруу; **ребёнок** ~ **тсы** баланын мазасы болбой турат.

Кукуру́з/а ж жүгөрү; **почáток** ~ **ы** жүгөрүнүн сотосу; **жа́ренная** ~ **а** куурулган жүгөрү, бадырак.

Кукуру́зник м **1.** жүгөрү талаасы, жүгөрү айдалган жер; **2. разг.** шутл. кукурузник (үйрөнүү-машыгуу иштерине арналган женил самолёттордун бир түрү).

Кукуру́зн/ый, -ая, -ое 1. жүгөрү...; ~ **ый стебелъ** жүгөрү паясы (сөңгөгү); ~ **ый почáток** жүгөрү сотосу; **2.** жүгөрүдөн, жүгөрү унунан жасалган; ~ **ая мука́** жүгөрү уну, загара ун; ~ **ый хлеб** загара нан.

Кукуру́зов/ый, -ая, -ое разг. то же, что кукуру́зный.

Кукурузоубóрочный, -ая, -ое жүгөрү оруп-жыйноочу, жүгөрү...; ~ **комбайн** жүгөрү оруп-жыйноочу комбайн, жүгөрү комбайны.

Кукúшеч/ий, -ая, -ое күкүктүн, күкүк...; ~ **ье яйцо́** күкүктүн жумурткасы.

Кукúшка ж **1.** күкүк; **2. разг.** кукушка (маневр үчүн иштей турган кичине паровоз, ошондой паровоз менен жүрө турган кыштак поезди); **3. прост.** кукушка (бакка, чатырга же башка бийик жерге чыгып жашырынып алып ата турган душмандын снайпери).

Кукúшкин, -а, -о 1. күкүктүн, күкүк...; ~ **клюв** күкүктүн тумшугу; **2.** кээ бир ботаника терминдерине кошулуп айтылуучу сөз; ~ **лён, ~ цвет** ж.б.

Кукушо́нок м күкүктүн балапаны.

Кула́к I м **1.** муштум, муш; **сжимать** ~ муштум түйүү; **грози́ть** ~ **о́м** муштум көрсөтүү; **стúкнуть** ~ **о́м по́ столу** муштум менен үстөлдү муштоо (бир коюу); **2. перен.** чечкиндүү сокку берүү үчүн бир жерге топтолгон аскерлер тобу; **уда́рный** ~ чечкиндүү сокку берүүчү күч; **3. тех.** машина тетиктеринин уркугуй бөлүгү; \diamond **отве́дать кулако́в** муштум жеш; \diamond **держáть в кулаке́** кыңк эткис кылып колго алуу, багындыруу; **зажа́ть в кулаке́** колдон чыккыс кылып багындыруу; \diamond **приня́ть в кулаки́ прост.** аябай тепкилөө; \diamond **собра́ть в кула́к кого-что** аябай бириктирүү, бирлештирүү, бир ынтымакка келтирүү.

Кула́к II м **1.** кулак (30-жылдарда жеке менчиктүү бай дыйкандардын аталышы); **2.** дүнүйөкор, тойбос адам.

Кула́цк/ий, -ая, -ое кулактар..., кулак...; ~ **ое хозяйство** кулак чарба.

Кула́ческ/ий, -ая, -ое кулактык, кулактарга мүнөздүү; кулактар...; ~ **ая идеоло́гия** кулактардын идеологиясы.

Кула́честв/о *ср* собир. кулактар, кулактар табы; **ликвидация** ~ **а как** кля́сса кулактарды тап катарында жоюу.

Кула́чка *женск. к кула́к II.*

Кулачки́ *тк. мн.: дра́ться (би́ться) на кулачка́х (на кулачки́)* муштум менен мушташуу, мушташка катышуу.

Кулачко́в/ый, -ая, -ое *тех. прил. к кулачо́к I, 2; ~ вал кулачоктуу вал.*

Кула́чный, -ая, -ое 1. муштумга байланыштуу, мушташка байланыштуу болгон; **~ ый бой** мушташуу; **~ ая распра́ва** муштум менен уруп жазалоо; **2. тех.** кулачоктуу; **~ ое колесо́** кулачоктуу дөңгөлөк; **кула́чное пра́во** зордукчулдук, чоң муштумдук, күчтүүнүн күнү тууш.

Кулачо́к I м 1. *уменьш.-ласк к кулак I, 1; 2. тех. то же, что кула́к I, 3.*

Кулач/о́к II м унич к кула́к II ~ ки и подкула́чники кулактар жана кулактын куйруктары.

Кулачье́ *ср собир. прост.* кулактар.

Кулебя́ка ж кулебяка (ичине эт, балык, капуста ж.б. салынып бышырылган чоң сүйрү пирог).

Куле́к м жөкө же кагаз баштык, баштыкча; **~ для муки́** ун салгыч баштыкча; **~ с рисо́м** күрүч салынган баштыкча.

Куле́ш м нар.-разг. май кошкон суюк ботко, буламык.

Ку́ли м нескл. кули (Азиянын кээ бир өлкөлөрүндө: жүк ташуучу, киши ташуучу адам, ошондой эле кара жумушчу).

Кули́к м чулдук; **всяк кули́к своё боло́то хва́лит посл.** ар бир чулдук өзүнүн сазын мактайт; ар кимдики өзүнө ай көрүнөт көзүнө.

Кулина́р м кулинар (уста ашпоз, тамак-аш бышыруунун жөн-жайын жакшы билген адам).

Кулина́рия ж 1. кулинария (тамак-аш жасай билүү өнөрү.); **2. собир.** тамак-аш, оокаттар, даяр тамак-аш.

Кулина́рка *женск. к кулина́р.*

Кулина́рн/ый, -ая, -ое ашпоздук...; кулинарудук, кулинария...; **~ ые ку́рсы** ашпоздук курсу; **~ ые изде́лия** тамак-аш продуктылары, азыктары.

Кули́са ж 1. театр. кулиса (сахнанын эки жан-жак декорациясы); **2. мн. кули́сы перен. уст.** театр адамдары, артисттер чөйрөсү; **3. тех.** кулиса (аракет, кыймыл багытын өзгөртө турган механизм); **4. с.-х.** коргогуч, сактагыч (назик эгиндерди сууктан, шамалдан ж.б. коргой турган узун өскөн өсүмдүк); **◇ за кули́сами 1)** сахнанын арт жагында, сахнанын арка жагында; **2)** театр чөйрөсүндө, актёрлор чөйрөсүндө; **3)** *перен.* жашыруун, астыртан, эч кимге билдирбей.

Кули́сн/ый, -ая, -ое 1. театр. кулиса...; **~ ая дверь** кулисанын эшиги **2. тех.** кулисалуу; **~ ый приво́д** кулисалуу жүргүзмө; **3. с.-х.** коргоо, калкалоо үчүн эгилген; **~ ые посе́вы**

калканы эгиндер, калкалоо үчүн айдалган өсүмдүктөр (жүгөрү, күн карама сыяктуу).

Кули́ч м кулич (цилиндр формасында бышырылган таттуу нандын бир түрү).

Кули́чки *тк. мн.: ◇ у че́рта на кули́чках; к че́рту (к чертя́м) на кулички прост.* эн ыраак, жердин түбүндө, капкайда, адам баргыс жерде.

Куло́н I м кулон (электр тогун өлчөө бирдиги).

Куло́н II м кулон (моюнга салына турган чынжырлуу асыл таш, зыйнат буюму).

Култы́шка ж прост. *то же, что культа́.*

Кулуа́рн/ый, -ая, -ое кулуардагы, официалдуу эмес; **~ ые бесе́ды** кулуардагы (официалдуу болбогон) маектешүүлөр.

Кулуа́ры мн. кулуарлар, кулуар (парламент же театр залынын жан жак тарабындагы эс алуу, маектешүү, официалдуу болбогон жолугушуулар үчүн кызмат кыла турган залдар, коридорлор).

Куль м 1. жөкө кап, кагаз кап; **2. уст.** кап, мүшөк (түрдүү жайда түрдүүчө – 5 пуддан 9 пудга чейин өлчөө); **~ муки** бир кап ун.

Кульминацио́нный, -ая, -ое кульминацияга жеткен, кульминациялык, эң жогорку чекитке жеткен, эң кызыган.

Кульмина́ци/я ж кульминация (**1. астр.** асмандагы жарык кылуучу телонун меридианынан өтүү учуру; **2. перен.** бир нерсенин эң кызыган, эң жогорку чекитке жеткен учуру; **достигну́ть ~ и** эң жогору чекитке жетүү, өтө чыңалган абалга жетүү).

Культ м 1. табынуу, сыйынуу; табынып-сыйынууга байланыштуу диний ырымдар; **~ Со́лнца Күнгө** табынуу; **2. перен. кого-чег**о урматтоо, ыйык көрүү, касиеттүү саноо; **~ красоты́** кооздукка (сулуулукка) баш урунуу; **~ личности́** инсанга сыйынуу, жеке адамга сыйынуу; **◇ служите́ли ку́льта** дин кызматкерлери.

Культ... культто́вары, культработник сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Культива́тор м с.-х. культиватор; **ко́нный ~** ат культиватору; **~ тра́кторный** трактор культиватору.

Культива́ционн/ый, -ая, -ое с.-х. культивация...; **~ ые рабо́ты** культивация иштери.

Культива́ция ж культивация, жерди культиватор менен иштетүү; (катар аралыктарын иштеп чыгуу, отоо чөптөрүн тамырынан кыркып, топуракты жумшартуу сыяктуу иштер).

Культиви́рование ср 1. эгип өстүрүү, айдап өстүрүү; **2.** өстүрүү, тарбиялоо, сиңдирүү, үйрөтүү, дагды алдыруу; **~ любви́ к чтению́** окууга дагды алдыруу, окуганды жакшы көрүүгө үйрөтүү.

Культиви́ровать несов. *что 1. с.-х.* куль-

тивациялоо, культивация жүргүзүү, культивация кылуу; ~ **кукурузу** жүгөрүнү культивациялоо; **2.** эгип өстүрүү, өстүрүү; ~ **сахарную свёклу** кант кызылчасын өстүрүү; **3.** арттыруу, тарбиялоо, жаюу, үйрөтүү, өстүрүү; ~ **чувство красоты** кооздукту тааный билүү сезимин (туйгусун) өстүрүү.

Культмассов/ый, -ая, -ое маданий-массалык...; ~ **ая работа** маданий-массалык иштер.

Культтов/ый, -ая, -ое ибадатка байланыштуу, табынып-сыйынуу...; диний; ~ **ые сооружения** ибадат иштери өткөрүлө турган курулуштар, ибадатканалар.

Культпоход *м* маданий жүрүш (коллективдүү түрдө театрға, музейге ж.б. баруу); ~ **в музей** музейге маданий жүрүш уюштуруу.

Культработник *м* маданий-агартуу кызматкери, маданий-массалык иштерин алып баруучу кызматкер.

Культтовар/ы *мн.* маданий товарлар; **магазин** ~ **ов** маданий товарлар дүкөнү.

Культур/а *ж* **1.** маданият; ~ **а Древнего Рима** Байыркы Римдин маданияты; **2.** маданият (чарбалык, акылга байланыштуу, эмгек же тиричилик тармагында өөрчүү табылгасынын даражасы); ~ **а труда** эмгек маданияты; ~ **а быта** турмуш-тиричилик маданияты; ~ **а производства** өндүрүш маданияты; ~ **а речи** тил маданияты; **3.** маданияттуулук, билимдүүлүк; **человек высокой** ~ **ы** жогору маданияттуу киши; **4.** эгин эгүү, өсүмдүк өстүрүү; ~ **а хлопчатника** пахта айдоо; **5.** иштетиш, иштеп берүү, иштөө; ~ **а почвы** кыртышты иштетүү; **6.** эгин, өсүмдүк (айдап, эгип өстүрүлгөн өсүмдүк); **зерновые** ~ **ы** дан эгиндери; **технические** ~ **ы** техникалык өсүмдүктөр; **7. бакт.** микроорганизм (лабораториялык шартта өстүрүп, бөлүнүп алынган микроорганизмдер).

Культуризм *м* культуризм (тулку бойдун сымбаттуу жана чың болушу үчүн иштелген оор атлетика машыгууларынын системасы).

Культурист *м* культурист (культуризм менен иришкен адам).

Культурник *м* **1.** маданияттуулук тарапкери; **2. разг.** маданий-массалык иштерди алып баруучу кызматкер (эс алуу жайларында, санаторийлерде).

Культурница *разг. женск. к* **культурник** **2.**

Культурничество *ср* маданий агартуучулук (элдин кызматчылыгы үчүн чыныгы күрөш жүргүзүүнүн ордуна агартуу иштерине гана көңүл бурган Россияда буржуазиялык интеллигенция алган багыт).

Культурно нареч. маданияттуу, маданияттуу түрдө; ~ **обслуживать** маданияттуу тейлөө.

Культурно-бытов/ой, -ая, -ое маданий-тиричилик; ~ **ое обслуживание** маданий-тиричилик жактан тейлөө.

Культурно-воспитательн/ый, -ая, -ое маданий-тарбиялык, маданий-тарбия; ~ **ая работа** маданий-тарбия жумушу.

Культурно-массов/ый, -ая, -ое -ая, маданий-массалык; ~ **ые мероприятия** маданий-массалык чаралар.

Культурно-просветительн/ый, -ая, -ое маданий-агартуу; ~ **ая работа** маданий-агартуу иши; ~ **ые учреждения** маданий-агартуу мекемелери.

Культурность *ж* маданияттуулук; ~ **поведения** жүрүш-турушунун маданияттуулугу.

Культурн/ый, -ая, -ое (культурен, -на, -но) **1.** маданий, маданият...; ~ **ая революция** маданий революция; ~ **ый подъём** маданий жогорулаш; ~ **ый уровень населения** элдин маданий деңгээли; ~ **ые связи** маданий байланыштар; ~ **ое сотрудничество** маданий кызматташтык; **2.** маданияттуу, илим-билимдүү, кең маалы-маттуу; ~ **ый человек** маданияттуу киши; **3. то же, что культурно-просветительный;** ~ **ая работа** маданий-агартуу иши; **4.** эгиле турган, айдалып өстүрүлө турган (жапайы эмес); ~ **ые растения** эгиндер, маданий өсүмдүктөр; ~ **ый сорт яблонь** алманын маданий сорту; эгин айдала турган, дыйканчылыкка жарактуу; ~ **ые земли** эгин айдала турган жерлер; **♦ культурный слой земли археол.** жердин маданий катмары (жердин адамдар жашаган жайларында органикалык калдыктары жана адамдын эмгегинен пайда болгон калдыктар бар катмары).

Культуртрегер *м книжн.* культуртрегер, маданият таратуучу (маданият таратуу, агартуу иштерин жүргүзүү деген шылтоо менен көз каранды элдерди камап-бутоочу империалист-колонизаторлордун мыскылдоо түрүндө аталышы).

Культя *ж* молток (кесилген буттун же колдун калдыгы).

Культяп/а *ж разг. то же, что культура.*

Кум *м* **1.** кум (баланы чокундурган киши, ошо баланын ата-энесине жана чокундурган энесине карата айтылат); **2. уст. прост.** агайын, ашына (улгайган тааныш эркекке карата кайрылууда колдонулат).

Кумá *ж* кума (**1.** баланы чокундурган аял, ошо баланын ата-энесине жана чокундурган атасына карата колдонулат); **2.** байбиче (жашы улгайган аялдар бири-бирине урматтоо иретинде кайрылууда колдонулат); **3. прост. уст.** ойнош аял; **4.** куу түлкү (орустун элдик жомокторунда түлкүнүн эпитети).

Куманёк *м ласк. к* кум **2.**

Куманика *ж* куманика (майда кара же кызыл мөмөлүү бута өсүмдүк).

Кумач *м* кумач (ачык кызыл түстөгү кездеменин бир түрү).

Кумачный, -ая, -ое *то же, что кумачовый.*

Кумачовый, -ая, -ое кумачтан жасалган; кумач...; ~ **сарафан** кумачтан тигилген сарафан.

Кумэка/ть *несов. прост.* 1. ойлоо, ойлонуп көрүү; **бүдем ~ ть как поступить** кандай кылышты ойлонуп көрөбүз; 2. билүү, түшүнүү, анча-мынча кабардар болуу; **в слесарном деле он кое-что ~ ет** слесарлыкты ал анча-мынча билет, слесарлыктан бир аз кабары бар.

Кумир *м* 1. бут, табына турган айкел (бутпарастардын); 2. *перен.* аздек, ардактаган, кадырлаган нерсе; **нашим ~ ом был учитель литературы** биздин эң кадырлаган аздегибиз адабият мугалими болчу; **◇ создаты (сотворить и т.п.) себе кумир; возвести в кумир кого-что** табынууга, жалынууга бирден-бир ылайыктуу пир, ыйык нерсе деп билүү.

Кумирня *ж* буткана (бутпарастардын чакан бутканасы же буту).

Кумиться *несов. прост.* кум болуу.

Кумовской, - ая, -ое *разг.* ашына-агайынчылыкка негизделген, бири-бирине жан тартып колдогон, тамыр-тааныштыгы бар.

Кумовство *ср* 1. кум, кумалардын бири-бирине болгон мамилелери; 2. *перен* агайынчылык, тууганчылык, бири-бирине жан тартуучулук, тамыр-тааныштык.

Кумуляция *ж мед.* кумуляция (кээ бир дарылардын акырындык мен организмге жыйылып күчтүү таасир кылышы).

Кумушка *ж* 1. *ласк.* к кума 2; 2. *перен.* ушак айтууга жакын, ушак-айын таратуучу аял.

Кумыки *мн.* (*ед.* кумык *м*, кумычка *ж*) кумыктар (Дагестанда жашоочу калк).

Кумыкский, - ая, -ое кумык ...; ~ **язык** кумык тили.

Кумыс *м* кымыз.

Кумысолечебница *ж* кымыз менен даарылоочу мекеме.

Кумысолечение *ср* кымыз менен дарылоо.

Кунак *м* конок, мейман, дос катары көргөн агайын (Кавказ элдеринде).

Кунацк/ий, -ая, -ое 1. коноктук, конок... агайындык, дос-жар катарындагы; 2. *в знач. суш.* **кунацкая** *ж* мейманкана, конок үй.

Куначеств/о *ср* коноктук, дос-жардык, меймандостук (Кавказ элдеринде коноктор арасындагы эриш-аркактар, катыштар).

Кунгас *м* кунгас (алыскы чыгыш деңиздеринде: кайыктын бир түрү).

Кунжут *м* күнжүт (май чыгуучу өсүмдүктүн бир түрү).

Кунжутн/ый, -ая, -ое 1. күнжүт...; ~ **ый жмых** күнжүт күнжарасы; 2. күнжүттөн алынган, күнжүт...; ~ **ое масло** күнжүт майы.

Куний, -ья, -ье 1. суусардын, суусар...: ~ след суусардын изи, ~ **мех** суусар териси; 2. суусардын терисинен жасалган, суусар..., ~ **воротник** суусар жака; 3. *в знач. суш.* **куньи мн. зоол.** суусар сымалдуулар (жырткыч сүт эмүүчүлөрдүн бир тукуму).

Куница, ж 1. суусар; 2. суусардын териси.

Кунсткамера *ж уст.* кунсткамера (илгери өтө сейрек учуроочу буюмдар чогултулган жай, бөлмө).

Кунтуш *м* кунтуш (байыркы поляктарда, украиндерде эркектердин сырт кийиминин бир түрү).

Купа *ж книжн.* чер болуп өскөн карагай же жалбырактуу дарактар.

Купава *ж. нар.-разг. то же, что кувшинка.*

Купавка *ж обл. то же, что купава.*

Купальник *м* купальник, сууга түшкөндө кийилүүчү костюм.

Купальный, -ая, -ое 1. сууга түшүү...; ~ **сезон** сууга түшүү мезгили; 2. сууга түшкөндө кийиле турган...; ~ **костюм** сууга түшкөндө кийиле турган костюм.

Купальня *ж* сууга түшө турган жай.

Купальщик *м* сууга түшүүчү, чөмүлүүчү киши.

Купальщица *женск. к купальщик.*

Купание *ср.* 1. сууга түшүү; сууга чөмүлүү; 2. сууга түшө турган чөмүлө турган жай.

Купа/ть *несов.* 1. *кого* сууга түшүрүү, чөмүлдүрүү, жуундуруу; ~ **ть детей** балдарды сууга түшүрүү; 2. малынтуу, батыруу; **плакучая ива ~ ет ветви в ручье** бутактарын сууга малынтып мажрүм тал турат.

Купа/ться *несов.* 1. сууга түшүү, сууга чөмүлүү, сууга киринүү ~ **ться в море** деңиз суусуна түшүү, деңиз суусуна чөмүлүү; 2. ооноо; **воробьи ~ лись в песке** чымчыктар кумга оонашты; **◇ купаться в крови** кан төгүү, кыруу; канга батуу; **купаться в золоте** алтынга белчесинен батуу, аябай баюу, алтынга бөлөнүү.

Купе *ср нескл.* купе; **двухместное** ~ эки орундуу купе; **четырёхместное** ~ төрт орундуу купе; **занять место в** ~ купеден орун ээлөө (алуу).

Купейность *ж ж.-д.* купелүүлүк, купе болгондук; **доплата за** ~ купе үчүн алына турган кошумча акы.

Купейный, -ая, -ое *ж.-д. то же, что купированный.*

Купель *ж церк.* тепши, чылапчын (баланы чиркөөдө чокундурганда киринте турган чоң идиш).

Купец *м* 1. купец, көпөс; 2. *уст.* кардар, сатып алуучу; 3. *уст.* соода кемеси.

Купецкий, -ая, -ое *прост. уст.* көпөстүк, көпөс...

Купеческ/ий, -ая, -ое 1. көпөстөр ...; ~ **ое**

сословие көпөстөр сословиеси (катмары); 2. көпөстүк, көпөстөрчө; ~ ие взгляды көпөстүк көз караш.

Купечество *ср* көпөстөр.

Купидон *м* 1. миф. Купидон (байыркы антикалык мифологияда: сүйүүнүн, ашыктыктын кудайы, теңири жана ошонун айкели); 2. *уст.* сулуу, келишимдүү бала, жаш жигит.

Купированный, -ая, -ое купелүү, купелерге бөлүнгөн; ~ вагон купелүү вагон.

Купить *сов.* 1. *кого-что* сатып алуу; ~ книгу китеп сатып алуу; ~ билеты билет сатып алуу; ~ муки ун сатып алуу; 2. *кого-что* пара берип сатып алуу, пара берип өзүнө тартуу, өз жагына оодаруу; 3. *перен. кого-что чем* өзүнө тартуу, өзүнө куштар кылуу; он нас купил своим трудолюбием ал эмгекчилдиги, эмгекти сүйгөнүдүгү менен бизди өзүнө тартып алды; 4. *карт.* оюндун эрежесине ылайык кошумча карта алуу; \diamond за что купил, за то и продаю *погов.* уккан кулакта жазык жок, укканамды айтып жатам.

Куплет *м* 1. куплет; он спел один ~ песни ал бир куплет ыр ырдап берди; 2. *мн.* куплеты куплеттер күндөлүк же саясий темадагы күлкүлүү же сатиралык мүнөздөгү ырлар; исполнитель ~ ов куплеттерди аткаруучу.

Куплетист *м* куплеттер айтуучу, ырдоочу артист.

Куплетистка *женск. к* куплетист.

Купля *ж* сатып алуу; купля-продажа соодасатык, алды-сатты.

Купно *нареч. книжн. уст.* бирге, биргелешип.

Купол *м* *прям. и перен.* купол, көмкөрмө; ~ церкви чиркөөнүн куполу; ~ обсерватории обсерваториянын куполу; небесный ~ асман көмкөрмөсү; ~ парашюта парашют куполу.

Куполовидный, -ая, -ое (куполовиден, -на, -но) купол сымал, куполго окшош.

Куполообразный, -ая, -ое (куполообразен, -на, -но) *то же, что* куполовидный.

Купольный, -ая, -ое купол...; купол түрүндөгү.

Купон *м* купон (1. проценттүү кымбат баа кагаздардын кесип алына турган талону; ~ облигации облигациянын купону; 2. *уст.* театр. ложага бир кишилик билет; 3. бир кийимдик гүлдүү кездеме; ~ на женское платье аялдардын көйнөгү үчүн бир кийимдик даяр кездеме).

Купонный, -ая, -ое 1. купондуу; 2. купон боюнча алына турган; 3. купон түрүндө, купон кылып чыгарылган; ~ые ткани купон түрүндөгү кездемелер, купон кылып койгон кездемелер.

Купорос *м* купорос (күкүрт кислота туздарынын техникадагы аты) железный ~

темир купоросу; медный ~ көк таш.

Купоросный, -ая, -ое купоростуу, купорос...; ~ое масло купорос майы (концентрацияланган күкүрт кислотасынын эски аты).

Купчая *ж* *то же, что* купчая крепость (*см.* купчий).

Купчий: купчая крепость үжөт кат (эмерек-мүлкүн сатып алуу жөнүндөгү нотариустук келишим).

Купчик *м* *разг.* көпөс, жаш көпөс.

Купчиха *ж* 1. көпөстүн аялы; 2. көпөстөр сословиесиндеги аял, бийкеч.

Купюра I *ж* кыскартуу, купюра (адабий, музыкалык же илимий чыгарманын кыскартылган түрү); «Снегурочку» давали целиком, без ~ы (Римский Корсаков) «Снегурочка» купюрасыз толук берилген.

Купюр/а II *ж* *фин.* купюра (баалуу кагаздын, мисалы, акчанын, заемдун айрым даанасы); крупные ~ы займа заемдун айрым ири купюралары; пятирублевая ~а беш сомдук купюра.

Кур *м* *уст. обл.* короз; \diamond попасть как кур во щи жок жерден балакетке чырмалуу.

Күра *ж* *прост.* *то же, что* курица.

Күрага *ж* баргек (данексиз экиге жарып кургатылган өрүк).

Күраж *м* *уст.* алжаке, алжакелик; дардакелик, дардалактык; осолдук; обу жоктук; \diamond быть в кураже *прост.* кейп болуу, кызымтал болуу.

Күражиться *несов. прост.* 1. өзүн обу жок кармоо, оптонуу, дардандап мактануу; 2. дардандап бирөөгө тийишүү, кычыктуу сөздөр айтуу; 3. наздануу, кыйшалактоо.

Күрак *м* корек, косек.

Күранты *мн.* курант (мунаранын сааты, мунарадагы саат); Кремлевские ~ы Кремль куранты; бой ~ов куранттын соккону.

Күратор *м.* 1. куратор; ~ студентов студенттердин куратору; 2. куратор (ооруларды карап туруучу медик студент); 3. *уст.* (опекун, попечитель) куратор.

Күраторск/ий, -ая, -ое кураторлук; куратор...; ~ие обязанности кураторлук милдеттер, куратордун милдети.

Күраторство *ср* кураторлук.

Күрбет *м* 1. секирүү (ат алдынкы буттары бүгүп секирүү); 2. секирүү (акробатикада секирүүнүн өзгөчө түрү); 3. *разг.* секирүү (бийлөөдө ойкуштап секирүү); 4. *перен. разг.* келишпеген жорук; выкинуть ~ жамандын өнөрүн кылуу.

Күрган *м* 1. дөбө, коргон (байыркы мүрзөнүн дөбө болуп үйүлүп калган топурагы); скифские ~ы скифтердин коргону, мүрзөсү; 2. дөбө, дөң, чокуча; степ-ные ~ы талаадагы дөбөлөр; 3. *уст.* топурак коргон, чечтөбө; сторожевой ~ кароол кор-

гону, кароол карай турган коргон, кароол дөбө.

Курганный, -ая, -ое коргон дөбө...; байыркы коргон дөбөлүү.

Кургүзый, -ая, -ое *разг.* 1. чолок куйрук, куйругу кесилген, куйругу чолок; ~ **щенок** чолок куйрук күчүк; 2. өтө тар, кыска, денени кыскан (кийим); ~ **пиджак** чолтогой, тар пиджак; 3. кодоо, пакене; бою кыска.

Курды *мн.* (*ед.* курд *м* курдянка *ж*) курддар, курд эли.

Курдюк *м* куйрук, дүмбө куйрук.

Курдючн/ый, -ая, -ое куйруктуу, дүмбө куйруктуу; ~ **ые овцы** куйруктуу койлор; ~ **ое сало** куйрук май.

Курёво ср. 1. *разг.* тамеки, чылым; **запастись на доро́гу** ~ **м** жолго тамеки, чылым камдап алуу керек; 2. тамекенин, чылымдын, папиростун түтүнү; 3. түтөткү, ысырык, алас; ~ **для пчел** аарыларды качыруу үчүн түтүн чыгаруу; 4. боз, боз түшүү, буулануу, тумандануу; ~ **над о́зером** көл үстүнө түшкөн боз (туман); 5. *нар.-разг.* оттун түтүнү; **развести** ~ **от комаров** чиркейлерди кубалаш үчүн от жагып түтүн чыгаруу.

Курение ср. 1. *по знач. гл.* курить; ~ **сигарет** сигарет чегүү; ~ **спирта** спирт тартуу (чыгаруу); 2. түтөткү, ысырык, алас; **благовонное** ~ жакшы жыттуу түтөткү.

Куренной, -ая, -ое 1. үй..., курень...; 2. *в знач. суц.* куренной *м* *то же, что куренной атамán*; \diamond **куренной атамán** курень атаманы.

Курёнок *м нар.-разг.* жөжө.

Курень *м* 1. алачык, кароол (бакчада, талаада); 2. *нар.-разг.* үй (Дондо жана Украинанын айрым жерлеринде); 3. *уст.* курень (запорожьелик казак орустардын айрым бөлүгү жана алардын кошу).

Курзал *м* курзал (курортто концерт, лекция сыяктуулар өткөрүлө турган зал).

Куриальн/ый, -ая, -ое куриялык, курия...; ~ **ая система выборов** куриялык шайлоо системасы.

Күрий, -ья, -ье *прост. уст. то же, что куриный* 1; \diamond **избушка на күрьих ножках** 1) тоок бут кепе (орус элинин жомокторунда); 2) эптеп эле зорго турган начар үй.

Курилка *ж* 1. *прост. (помещение для курения)* тамеки тартуучу жай, бөлмө; 2. *м, ж шутол.* тамеки тартканды жакшы көргөн адам, чылымчы; \diamond **жив курилка!** дагы эле жүрөт, дагы тирүү!

Курильница *ж* түтөткү салынып ысырыктай турган аспап.

Курильн/ый, -ая, -ое *уст.* 1. тамеки тарта турган; ~ **ая комната** тамеки тарта турган бөлмө. 2. *в знач. суц.* **курильная** *ж* тамеки тарта турган бөлмө.

Курильщик *м* тамеки чегүүчү (чылымчы) киши.

Курильщица *женск к курильщик.*

Кури́н/ый, -ая, -ое 1. тооктун, тоок...; ~ **ое перо** тооктун канаты; ~ **ое кудахтање** тооктун какылыкташы; 2. тооктун этинен жасалган; ~ **ые котлеты** тооктун этинен жасалган котлет; ~ **ый бульон** тооктун сорпосу; 3. *в знач. суц.* **куриные** *мн. зоол.* тоок сымалдуулар, тоок тукумуна (түркүмүнө) кирүүчүлөр; \diamond **куриная грудь** куш төш (оркогой төш) \diamond **куриная па́мьят** *разг.* унутчаак; \diamond **куриная слепота́** 1) тоок сокур (начар жарыкта, түн киргенде көзү жакшы көрө албай калуу); 2) *бот. то же, что курослеп.*

Кури́ровать *несов. что* кураторлук кылуу, байкоо жүргүзүү, бакылоо.

Кури́тельн/ый, -ая, -ое 1. тамеки тартууга арналган; чылым чегиле турган; ~ **ая комната** тамеки тартуу бөлмөсү; ~ **ый табак** чылым тамекеси; ~ **ая бума́га** папирос кагазы; 2. *в знач. суц.* **кури́тельная** *ж* тамеки тартуу бөлмөсү.

Кури́ть *несов.* 1. *что и без доп.* тамеки тартуу, чылым чегүү, папирос тартуу; **хочется** ~ тамеки тарткым келип турат; **бро́сить** ~ тамеки тартканды таштоо; ~ **папиросы** папирос чегүү; ~ **тру́бку** муштөк менен чегүү; 2. *что, чем* түтөтүү; ~ **ладаном** ладан түтөтүү; 3. *уст.* тартуу, чыгаруу; ~ **смо́лу** чайыр чыгаруу.

Кури́ться *несов.* 1. быкшуу, түтөп жакшы күйбөө; **костёр ещё ку́рится** от күйбөй быкшып жатат; 2. (*об ароматических веществах*) буруксуу; 3. (*выделять дымок, пар*) түтүн чыгаруу, түтөө; буу чыгаруу, буулануу; каптоо; **вулка́н ку́рится** жанар тоо түтөп турат; **река́ кури́лась тумáном** өзөндү туман каптап турат, өзөндүн үстү уюлгуп бууланып турат; **над доро́гой кури́лась пы́ль** жолдун үстү чаң болуп уюлгуп жатты; 4. *страд. к* **кури́ть** I.

Күри́ц/а *ж (мн. күры)* 1. тоок; мекиян; 2. тоок эти; **варёная** ~ **а** бышырылган тоок; **лапша́ с ~ ей** тоок эти салынган кесме; 3. мекиян; бостек; **фаза́нья** ~ **а** кыргоолдун мекияны (бостеги); \diamond **мо́края күри́ца** 1) шөлпөйгөн адам; сууга түшкөн тооктой шөлбүрөгөн; 2) ээрчиме, мүнөзү бош, жөлжүрөгөн адам; \diamond **слепая́ күри́ца** көзү жакшы көрбөгөн, көзү кароо адам; \diamond **писа́ть, как күри́ца ла́пой** чычкан изи кылып жазуу, чалды-куйду жазуу; \diamond **күра́м на́ смех** өтө эле жарыбаган, күлкү болорлук, шылдыңга каларлык.

Күрия *ж* курия (1. *уст.* байыркы Римде: бир нече патриций урууларынын бирикмеси; 2. буржуазия өлкөлөрүндө жана революциядан мурунку Россияда: шайлоочулардын байлык, улуттук жана башка белгилерине кара түркүмдөргө бөлүнүшү); \diamond

папская кúрия Рим папасынын бийлигиндеги борбордук органдар; **феодалная кúрия** орто кылымда сеньорлордун өз вассалдары менен болгон кеңеши.

Куркóв/ый, -ая, -ое машаалуу, машаа...; ~ **ое ружьё** машаалуу мылтык; ~ **ая пружина** маша пружинасы.

Курку́ль м (*крестьянин – кулак на Украине*) куркуль, бай дыйкан, кулак (Украинада).

Курлы́канье ср куркуроо (турнанын үнү).

Курлы́кать несов. куркуроо (турналар).

Курлы́кнуть сов. однокр. к курлы́кать.

Курн/ой -ая, -ое морсуз, мешинин мору жок; ~ **ая баня** морсуз мончо; ~ **ая изба** очогунда мору жок үй, мешинин мору жок үй.

Курно́с/ый, -ая, -ое разг. кетирекей мурундуу, кыска мурун; ~ **ая де́вочка** кетирекей кыз, кетирекей мурун кыз.

Курну́ть сов. прост. однокр. к кури́ть 1.

Курово́д м тоок багуу, тоок өстүрүү жагынан адис.

Курово́дство ср тоок багуучулук; тоок өстүрүүчүлүк, тоок өстүрүү асыроо.

Курово́дческий, -ая, -ое тоок багуу..., тоок өстүрүү....

Куро́к м машаа; ~ **винто́вки** мылтыктын машаасы; **спустить** ~ машааны басуу; **взвести** ~ машааны көтөрүү.

Куролэ́сить несов. прост. албууттануу, жиндиленүү, чаң салуу; тополоң кылуу, будуң-чаң түшүрүү.

Куропáтка ж 1. кекилик; **бéлая** ~ ак кекилик; **сéрая** ~ боз кекилик; **2.** кекиликтин эти; **жа́ренная** ~ кекиликтин куурланган эти.

Куропáтков/ый, -ая, -ое кекиликтин, кекилик...; ~ **ое яйцо́** кекиликтин жумурткасы.

Куро́рт м курорт; ~ **ы Кавка́за** Кавказдын курорттору; **водолече́бный** ~ суу менен дарылоочу курорт; **грязево́й** ~ балчык менен дарылоочу курорт; **лечи́ться на** ~ е курортто дарылануу.

Куро́ртник м разг. курортчу, курортто дарыланып, эс алып жаткан адам.

Куро́ртница женск. к куро́ртник.

Куро́ртн/ый, - ая, -ое курорттук, курорт...; ~ **ая ме́стность** курорт жай; ~ **ое лече́ние** курортто дарылануу; ~ **ый сезо́н** курорттук сезон.

Куро́ртолог м курортолог (курортология адиси); **врач-** ~ курортолог врач.

Куро́ртоло́гия ж курортология (курорттордун дарылык касиетин текшере турган илим).

Куро́слéп м бот. аю таман (сары гүлдүү даны ачуу өсүмдүктүн бир түрү).

Куро́чка ж 1. *уменьш.-ласк. к куро́ца; 2.*

мекиян; **фаза́нья** ~ кыргоолдун бостеги, мекияны.

Курс м 1. багыт, жол (кеме, самолёт сыяктуулардын туткан багыты, жолу); **взять** ~ **на се́вер** түндүккө карай бет алуу (жөнөө); **потеря́ть** ~ багытын жоготуу; жолунан адашуу; **сбítiься с** ~ **а** багытынан (жолунан) адашуу; **измени́ть** ~ багытты өзгөртүү; **лечь на** ~ белгиленген жол менен жөнөө; **2. перен.** туткан жол, багыт (иште, саясатта); ~ **на индустриализа́цию страны́** өлкөнү индустриализациялоо жагына багыт алуу; **3.** курс (кандайдыр бир илим боюнча жогорку окуу жайларында өтүлө турган билим, ошол билим жөнүндө жазылган окуу куралы); ~ **фíзики** физика курсу; **4.** курс, (билим алуу мөөнөтү); (толук окуу мөөнөтү); ~ **срédней шкóлы** орто мектеп курсу; **он ко́нчил** ~ МГУ ал МГУну бүтүрдү; **5.** курс, окуу жылы, окуу баскычы; **студéнт пéрвого** ~ **институ́та** институттун биринчи курсундагы студент; институттун биринчи курсунун студенти; **6. мн.** курсы (кээ бир окуу жайынын наамы); ~ **ы усовершенствовани́я учите́лей** мугалимдердин билимин өркүндөтүү курсу; ~ **ы кро́йки и шитья́** бычуучулук жана тигүүчүлүк курстары; ~ **ы шофёров** шофёрлор курсу; **7. мед.** курс, дарылануу мөөнөтү, дарылануу процедурасы; ~ **лечения́** дарылануу курсу; **пройти́** ~ **физиотера́пии** физиотерапия курсун (дарыланышын) өтүү; **8. фин.** курс; ~ **рубля́** сомдун (акчанын) курсу; **биржево́й** ~ биржа курсу (биржадагы баасы); ~ **це́нных бума́г** баалуу кагаздардын курсу; **о́** **быть в кúрсе чéго** кабардар болуу; **ввести́ в курс де́ла** иш менен тааныштыруу, кабардар кылуу; **держи́ть в кúрсе чéго** кабардар кылып туруу, билдирип туруу.

Курса́нт м 1. курсант (курс окуучусу); **2.** курсант (аскер окуу жайынын тарбиялануучусу); ~ **общево́йсково́го учи́лища** жалпы аскердик окуу жайынын курсанты.

Курса́нтка женск. к курса́нт.

Курса́нтск/ий, -ая, -ое курсанттык, курсанттар...; курсант...; ~ **ое общежи́тие** курсанттардын жатаканасы; ~ **ая фо́рма** курсанттык форма, курсанттар формасы.

Курси́в м полигр. курсив (жантык басма ариби); **набра́ть** ~ **ом** курсив менен терүү.

Курси́вн/ый, -ая, -ое курсив менен териле турган (терилген), курсив...; ~ **шриф́т** курсив шрифти.

Курси́р/овать несов. каттоо, каттап туруу; жүрүү, жүрүп туруу; **автобу́с** ~ **ует ме́жду Токмако́м и Бишке́ком** автобус Токмок менен Бишкектин арасында жүрүп турат.

Курси́ст м уст. курсист, курс окуучусу.

Курси́стка ж курсистка (революциядан мурунку Россияда: кыз-келиндер окуган жогорку окуу жайынын окуучусу).

Курсóвк/а ж курсовка (санаторийде дарыланууга жана тамактанууга укук берүүчү документ): **лечиться по ~ е** курсовка менен дарылануу.

Курсов/ой, -ая, -ое 1. курска (жолго, багытка) ылайык, курсу белгиленген; ~ **ой маршрут** курсу белгиленген маршрут; **2.** курстук, курста боло турган; ~ **ые экзамены** курс экзамендери; ~ **ое собрание** курс чогулушу; **3. фин.** курстук, курс...; ~ **ая цена акций** акциялардын курстук баасы; ~ **ая таблица валют** валюталардын курстук таблицасы.

Курсóвочн/ый, -ая, -ое курсовкалуу, курсовка менен келген; ~ **больной** курсовка менен келген оорулуу.

Курсóрный: курсóрное чтéние талдап отурбастан тез окуп чыгуу (чет тилдерди үйрөнүүдө).

Куртаг м уст. кабыл алуу, кабыл алуу, күнү (Россияда падыша сарайында).

Куртаж м шириңкана, далдал акысы (капиталисттик мамлекеттерде: соода иштеринде шириңкана, далдал акысы).

Куртажн/ый, -ая, -ое шириңканалык, шириңкана...; ~ **процент** шириңканалык процент.

Куртизанить несов. уст. тийиштик кылып, эпилдеп-жепилдеп бирөөнүн артынан жүрүү; шуркуялык кылуу.

Куртизанка ж уст. куртизанка, шуркуя (зоболосу жогору, ак сөөк адамдар менен байланыша берген аягы суюк аял).

Куртина ж 1. уст. (клумба) гүлзар, гүлбакча; **2.** дарактын бир сорту өскөн жай; топ-топ болуп өскөн бир кыл дарактар; алчазар, бир топ алча жыгачы; **3. воен. уст.** топурак коргондун ортосундагы бөлүгү.

Куртка ж куртка; **кожаная** ~ булгаары куртка.

Курточка ж *уменьш. к* **куртка** балдардын курткасы.

Куртуазн/ый, -ая, -ое өтө эле сылык, сыпаа; **♦ куртуазная литерату́ра** орто кылымдарда Батыш Европада рыцарлыкты ырдаган сарай адабияты.

Курултай м курултай, съезд (монгол, кээ бир түрк элдеринде).

Курфюрст м курфюрст (байыркы Германияда: императорду шайлоо укугуна ээ болгон дөөлөттүү князь).

Курчавить несов. что тармалдатуу, тармал кылуу; ~ **волосы** чачты тармалдатуу.

Курчавиться несов. тармалдануу, тармалданып туруу.

Курчавость ж тармалдык, тармал болуп туруу, тармалдуулук; ~ **волос** чачтын тармалдыгы.

Курчав/ый, -ая, -ое 1. тармал; ~ **ые волосы** тармал чач; ~ **ая борóдка** тармал сакал; **2.**

тармал чачтуу, чачы тармал; ~ **ый малыш** тармалчач бала; ~ **ый ягнёнок** тармал козу; **3.** барпагай, барпайган; **Рядом, на обóчине доро́ги, стоя́ла ~ ая молодáя сосёнка** (Б. Полевой). Жолдун жээгинде барпайган жаш балаты өсүп турган эле.

Курчатóвий м курчатовий (жасалма жол менен пайда кылынган радиоактивдүү химиялык зат).

Курчо́нок м разг. жеже.

Кúры I см. кúра, кúрица.

Кúры II: стрóить кúры кому уст. шутл. кошомат кылуу, жагынуу; эпилдеп-жепилдеп, асты-үстүнө түшүү.

Курьёз м күлкүлүү, тамаша болорлук кызык окуя; **♦ для (ради) курьёза из курьёза уст.** күлүү үчүн, тамаша иретинде, күлкү чыгаруу үчүн; эрмек үчүн.

Курьёзн/ый, -ая, -ое (курьёзен, -на, -на) күлкүлүү, таң каларлык, тамаша болорлук; ~ **случай** күлкүлүү, таң каларлык окуя.

Курьёр м 1. (посыльный) курьер, кат ташуучу (мекемеде); **2. офиц.** курьер, шашылыш чабарман, кабарчы; **посылать ~ а** курьер (чабарман) жиберүү; **♦ дипломатический курьёр** дипломаттык курьер (дипломатиялык кагаздарды ташуучу кызматчы).

Курьёрск/ий, -ая, -ое курьерлик, курьер...; ~ **ие обязанности** курьерлик милдет, курьердин милдети; **♦ курьёрский поезд** курьер поезди (өтө ылдам жүрө турган поезд); **курьёрские лошади** шашылыш чабармандар үчүн арналган аттар...; **как на курьёрских** өтө шашылыш турдө, абдан ылдам.

Куря́тина ж тоок эти; **жа́ренная** ~ тооктун куурулган эти.

Куря́тник м 1. тоокана, тоок жата турган жай; **2. нар.-разг.** тоок жегич, тоокко өч; **ястреб-** ~ тоок жегич куш.

Куря́тница ж 1. тоок багуучу аял; **2. то же, что куря́тник 2;** **лиси́ца-** ~ тоок жегич түлкү.

Куря́щ/ий, -ая, -ое прич., прил. и в знач. суш. тамеки тартуучу, чылым чегүүчү; тамеки тартууга арналган; ~ **челове́к** тамеки тартуучу киши; ~ **ваго́н** тамеки тартууга арналган вагон.

Кус м прост. сындырым, кесим; ~ **хле́ба** бир сындырым нан; ~ **са́ла** бир кесим май.

Куса́ка м, ж прост. кабаган, кабанаак, тиштей турган.

Куса́/ть несов. кого-что **1.** тиштеп алуу, каап алуу; **2.** чагуу, чагып алуу; **о́сы бо́льно** ~ **ют** аары оорута чагат; **3.** тиштөө, тиштегилөө; **4.** тиштөө, тиштеп калуу; ~ **ть губы от волнения** ачууланып (күйүп-бышып) эрдин тиштөө; **5.** чагуу, ачыштыруу, кычыштыруу; какшатуу; чымылдатуу; **крапи́ва** ~ ет чалкан чагат; **морóз** ~ ет за

уши суук кулакты чымылдатат, какшатат; **кофта** ~ **ет** кофта денемди кычыштырып атат; **6.** тиштеп сындыруу, тиштеп үзүп алуу; ~ **ть сахар** канттан тиштеп алуу; **7.** кыркуу, кесүү; ~ **ть проволоку кусачками** ат тиш менен зымды кесүү; **◇ кусать (себе) локти** бармагын тиштөө, бушайман болуу, кабыргасы кайышуу, капалык басуу.

Куса́/ться *несов.* **1.** кабуу, тиштөө; **охотничьи собаки обычно не ~ются** аңчы иттер адатта каппайт; **2.** бири-бирин тиштөө, бирин-бири кажылоо; **3. перен. разг.** кычыштыруу, чымылдатуу, кааруу, ачыштыруу, чагуу; **свитер ~ется** бул свитер денемди кычыштырып жатат; **4. перен. разг.** жанга батуу, кымбаттык кылуу, баасы ачуу болуу.

Кусачий, -ая, -ое *прост.* кабаган, кабанак, каап алма.

Кусачки *мн.* ат тиш.

Кусковой, -ая, -ое чагылган, кертилген, майда-майда кылынган, бөлөк-бөлөк, бүкүлүү; ~ **сахар** бүкүлүү кант, чагылган кант.

Кусок *м* **1.** бөлөк-бөлөк, бүкүлү, кесим, сындырым, үзүм; ~ **пирогá** бир сындырым пирог; ~ **сыра** бир кесим сыр; ~ **мяса** бир үзүм эт; бир тоголок эт; **разбить на куски** майдалоо, чагуу, кертүү, тууроо, ушатуу; **2.** тилке, такта; ~ **земли** бир тилке жер; **3. перен. разг.** ырыскы, оокат, тапкан нан; **иметь свой** ~ өз оокатың, өзүңдүн тапкан наның болуу; **4.** чакмак, бүкүлү, тоголок; ~ **сахара** бир чакмак кант; ~ **мыло** бир тоголок самын; **5.** бир барча, бир топ, бир кесим; ~ **шёлка** бир топ жибек; ~ **сукна** бир топ нооту, бир кесим нооту; **◇ кусок хлеба** то же самое, *что кусок* **3;** **кусок в горло не идёт (не лезет)** жүрөккө тамак барбай атат; кекиртектен тамак өтө турган түрү жок; **собирать куски** тиленип оокат кылуу, садага сурап калуу; **урвать кусок** бир нерсенин чоң бөлүгүн алып калуу, чоң олжого ээ боло түшүү.

Куст *м* **1.** түп; ~ **розы** бир түп роза; ~ **сирени** бир түп сирень; **2. перен.** бирикме; **◇ спрягаться (уйти) в кусты** качып бекинүү, коркуп жашырынуу; **смотреть в кусты** кадиктенүү, чочулоо, качууга бет алуу.

Кустарник *м* **1.** бута, карагай; кырчын, карагай-бута, бадал; **2. собир.** карагай-бута, кырчын өскөн жай; жеңгел.

Кустарников/ый, -ая, -ое **1.** бадалдуу, карагай-буталуу, караган-бута; ~ **ые** **зросли** карагай-буталуу (бадалдуу) токой; **2.** топ-топ болуп өсө турган; өзүнчө түп болуп өскөн; бадал сымал; ~ **ые растения** карагай-бута өсүмдүктөр; бадал сымал өсүмдүктөр; **3.** карагай-бута калың чыккан кырчын, карагай каптаган; ~ **ая тундра** карагай-бута каптаган тундра; **4.** кээ бир жаныбарлардын

атына кошулуп айтылат; ~ **ая крыса** караган-буталуу жерде жашоочу келемиш.

Кустарничать *несов.* **1.** кол өнөрүн кесип кылуу, кол өнөрчүлүк кылуу; кол өнөрү менен кесипчилик кылуу, иштөө; **2. перен.** эң жөнөкөй жол менен эптеп-септеп бирдеме иштөө; өз башы үчүн бирдеме иштөө.

Кустарничек *м* кодогой бута, кырчын; кыска өскөн кырчын.

Кустарничество *ср* **1.** кол өнөрү, кол өнөр кесипчилиги, кол өнөрчүлүк; **2. перен.** жөнөкөй жол менен бирдеме иштөө, бирдемелер жасоо.

Кустарн/ый, -ая, -ое **1.** кол өнөр..., кол өнөрчүлүк...; кол өнөр кесипчилик...; ~ **ая промышленность** кол өнөр, кесипчилик өнөр жайы; **2.** кол менен жасалган, фабриканыкы эмес; ~ **ые изделия** колдон жасалган буюмдар; ~ **ая работа** колдо жасалган иш; **3. перен.** жөнөкөй; ~ **ая организация работы** ишти эң эле жөнөкөй (жол менен) уюштуруу.

Кустарщина *ж разг. то же самое, что кустарничество* **2.**

Кустарь *м* кол өнөрчү, майда кол өнөрчү; ~ **-ткач** бөзчү, бөз токуучу, өз алдынча кездеме токуучу; ~ **-горшечник** кумурачы уста.

Кустик *м.* **1. уменьш. к куст** **1;** **2. перен.** бир кичине түп, чок.

Кустистость *ж* калың түп болуп өскөндүк, сөңгөгү көп болуп өскөндүк; ~ **пшеницы** буудайдын калың түптүүлүгү.

Кустист/ый, -ая, -ое **1.** калың түп, сөңгөгү көп, калың түп болуп чыккан; ~ **ая пшеница** калың түп буудай, чок түптүү буудай; **2. перен.** коюу, калың; ~ **ые брови** коюу каш, кашы калың, калың өскөн каш; **3.** чытырмандуу, чытырман кырчындуу, калың өскөн карагай-буталуу; ~ **ый холм** калың кырчындуу дөбө, карагай-бута калың өскөн дөбө.

Кусти/ться *несов.* **1.** түп байлап өсүү, түптөнүү, кыр жабуу; **просо уже ~тятся** таруу түптөнүп өсө баштады, таруу түптөнүп кыр жаап калды; **2. перен.** топ-топ болуп өсүү.

Кустов/ой, -ая, -ое **1.** топ-топ болуп өсүүчү, чок түп болуп өсүүчү, түбүнөн алысындап өсүүчү; ~ **ые растения** түп байлап (түп-түп болуп) өсүүчү өсүмдүктөр; **2.** кусталык, бирикмеге тийиштүү; ~ **ое собрание артелей** артелдер бирикмесинин чогулушу, артелдик кустанын чогулушу.

Кусторез *м* бута кырккыч, кырчын кырккыч (аспап).

Кусторезн/ый, -ая, -ое бута кырккыч тегиздөөчү, кырчын, бута кырка турган.

Кутать *несов. кого-что* **1.** ороо, чулгоо, бүркөө, ороп коюу; таңып коюу; ~ **шею шарфом** мойнун шарф менен ороп коюу; **2.** бүркөө, ороп-чулгоо, өтө жылуу кийиндирүү;

детей *нелзя* ~ балдарды өтө жылуу кийиндирбөө керек, балдарды аябай ороп-чулгоонун кереги жок.

Кутаться *несов.* 1. оронуу, бүркөнүү, оронуп-чүмкөнүү, оронуп-чулгануу; ~ **в платок** жоолукту оронуп алуу; 2. абдан жылуу кийинүү.

Кутафья *ж уст.* обу жок жарашыксыз жасанган аял.

Кутёж *м* бака-шака түшүп арак-шарап ичүү, кыйкырык-сүрөөн менен ичкилик ичүү; чогулуп ичкен аракеттик.

Кутейник *м уст. прост.* диний кызматкерлерге мыскыл түрдө берилген лакап ат.

Кутейница *ж уст. прост. женск. к кутейник.*

Кутёнок *м разг.* күчүк.

Кутерья/а *ж разг.* чаң-тополоң, кымгуут, чакчелекей, ызы-чуу; **устроить** ~ у чаң-тополоң түшүрүү, кымгуут кылуу.

Кутила *м разг.* убактысын ичкилик менен өткөргөн адам, аракеч.

Кутить *несов.* ичкилик ичип дуулдап жүрүү; \diamond **кутить и (да) мутить** 1) чыр салуу, чатак чыгаруу; 2) *нар. разг.* алай-дүлөй түшүү, алай-дүлөй болуу.

Кутнуть *сов. однокр. к кутить.*

Кутузка *ж прост.* түрмө, камак үйү, абакты.

Кутум *м* кутум (баалуу каңылтыр балыктардын бир түрү).

Кутья *ж* 1. бал же мейиз кошуп жасалган тамак (кара ашта, эстелик ашта же бир жылдык ашта берилет); **рисовая** ~ күрүч ботко; 2. *уст. прост.* дин кызматчыларына мыскылдап коюлган лакап ат.

Кухарить *несов. прост. то же, что кухарничать.*

Кухарка *ж* ашмачы аял, ашпоз аял, аш-тамак бышыруучу аял.

Кухарничать *несов. прост.* ашпоздук кылуу, ашмачы болуу; ~ **на полевом стане** талаа станында (кошуунда) ашмачылык кылуу.

Кухлянка *ж* кухлянка (Түндүктө жашоочу элдердин териден жасалган сырт көйнөгү).

Кухмистер *м уст.* 1. кухмистер (чакан ресторан же ашкана ээси); 2. ашпоз, ашмачы.

Кухмистерск/ий, -ая, -ое уст. 1. кухмистер...; 2. чакан ресторанда, ашканада жасалган; даярдалган; ~ **ий обед** чакан ресторандын тамагы; 3. *в знач. суц.* **кухмистерская** *ж* чакан арзан ресторан, чакан арзан ашкана

Кухня *ж* 1. ашкана, кухня; ~ **дом отдыха** дем алуу үйүнүн ашканасы; **походная (полевая)** ~ *воен.* көчмө ашкана, аскердик көчмө ашкана; 2. *разг.* тамак бышыруу, тамак-аш даярдоо; **У неё [тёщи] на руках дети,** ~ (Чехов) – Балдар, тамак-аш бышыруу анын (кайнененин) мойнунда; 3. тамак, тамак-аш, даам, оокат; **русская** ~ орус элинин та-

магы; **кыргызская** ~ кыргыз элинин тамагы; **здесь хорошая** ~ бул жердин тамак-ашы жакшы, бул жерде жакшы оокат жасашат; 4. *перен. чего или какая* кандайдыр бир арам ойлуу, бүкмөлөгөн, буктурма, жашырын иш; **дипломатическая** ~ дипломатиянын бүкмөлөгөн жашырын иши; 5. *разг.* ашкана гарнитуру; \diamond **молочная кухня** 1) сүттөн, сүт азыктарынан жасалган тамак; 2) эмчектеги балдарга бериле турган сүт азыктарын даярдоочу жай, ишкана.

Кухонн/ый, -ая, -ое ашкана..., кухня...; ~ **ый стол** ашкана столу; ~ **ая посуда** идиш-аяк; \diamond **кухонная латынь** ашпоздор латыны (латын тилин бурмалап, чала-була сүйлөө).

Кухонька *ж уменьш. к кухня* 1.

Кучый, -ая, -ое 1. чолок, келте, мултук; ~ **хвост чолок** (мултук) куйрук; 2. кыска; ~ **щенок** кыска куйрук күчүк; 3. *разг.* кыска, чолок; ~ **пиджак** кыска пиджак; 4. *перен.* кыска, чала-чарпы; ~ **пересказ** кыска, чала-чарпы айтып берүү; ~ **фельетон** кыска, берекесиз фельетон; 5. *перен.* чала, эптеп-септеген; **отдых получился кучым** дем алыш чала болду, дем алыш эптеп-септеп өтүү.

Куч/а *ж* 1. үймөк, үйгөн, үйүндү; ~ **а кирпичей** үйүлүп жаткан кирпич; ~ **а песка** үйүлүп жаткан кум; 2. топ; ~ **а овёц** бир топ кой; ~ **а зевак** бир топ ачык ооздор (бекерчилер); **сбиться в ~ у** топтошо калуу; 3. *разг.* көп, толгон, бир далай; **у меня ~ а дел** менин толгон ишим бар; ~ **а денег** бир далай акча, толгон акча; \diamond **куча мала!** төө басты (балдар оюну); **валить всё в одну кучу** баарын аралаштырып жиберүү, баарын үймөлөктөп салуу.

Кучевой: **кучевые облака** топ-топ булуттар түйдөктөшкөн булуттар; үйүлгөн кум, үймөк-үймөк кумдар.

Кучер *м* кучер, арабакеч, араба айдоочу.

Кучерской, -ая, -ое 1. кучердин, кучер...; ~ **кнут** кучердин камчысы; 2. *в знач. суц.* **кучерская** *ж* кучеркана (помещиктин үйүндөгү кучерлер туруучу үй).

Кучеряться *несов.* тармалданып туруу, тармал болуп туруу.

Кучерявый, -ая, -ое тармал, тармал чачтуу; ~ **ягнёнок** тармал козу, жүнү тармал козу; ~ **мальчик** тармал чач бала.

Кучи/ться *несов. разг.* топ-топ болуп туруу, топтошуу, чогулуу; **облака** ~ **лись** булуттар топ-топ болуп топтолушуп калды; **куры** ~ **лись под навесом** тооктор бастырманын астында топтолушуп турушат.

Кучк/а *ж* 1. *уменьш. к куча* 1, 2; 2. бир топ, бир топко биригишкен, топтошкон адамдар; **собираться в ~ у** топ болуп чогулуу (топтошуу, жайылуу); \diamond **могучая кучка** кудуреттүү топ (19-кылымдын экинчи жарымында орустун улуттук музыка

маданиятын күчөтүү үчүн күрөшкөн прогрессивдүү композиторлор – Балакиров, Мусоргский, Римсий-Корсаков, Бородин жана Кюи тобу).

Күчно нареч. топ-топ болуп, топтошуп, чогуу-чогуу болуп; **держаться** ~ чогуу болуп туруу, топ-топ болуп туруу; **пули ложатся в мишень** ~ октор бутага тийиптир.

Күчность ж коюулук, жыштык; ~ **посёвов** эгиндердин коюулугу; ~ **попадания** октордун чогуу тийиши.

Күчн/ый, -ая, -ое чогуу, бири-бирине жакын, жыш; ~ **ое попадание в мишень** бутага октор чогуу тийген.

Куш м 1. кумарга тигилген акча (карта оюнунда); 2. *разг.* көп акча, чоң олжо; **сорвать** ~ 1) *карт.* көп акча утуп алуу; 2) *разг.* көп акча таап алуу, көп акчаны колго түшүрүп алуу; 3. *уст.* толгон акча, бир топ пул.

Кушак м бел боо, кур; **шёлковый** ~ жибек бел боо.

Күшань/е ср 1. тамак, даам, оокат, аш; **национальные** ~ **я** улуттук тамактар; 2. *собир.* оокат, аш, тамак, тамак-аш, даам; **готовить** ~ **е** тамак даярдоо, тамак-аш даярдоо, тамак бышыруу.

Күша/ть несов. 1. тамактануу, тамак-аш

жеп-ичүү; ~ **йте, пожалуйста** кана, тамакка караныз; кана, тамактан алып отургула; 2. *прост. уст.* ичүү (кофе, сүт жана башка суюктуктар жөнүндө).

Кушетк/а ж кушетка (дивандын бир түрү); **кожаная** ~ **а** булгаары кушетка, булгаары капталган кушетка; **спать на** ~ **е** кушеткада уктоо.

Күца ж 1. *уст. поэт.* чатыр, алачык, үй, кепе; 2. барик, бак-дарактардын бариктүү жогору жагы.

Кхмерск/ий, -ая, -ое кхмерлер, кхмер...; ~ **язык** кхмер тили.

Кхмеры мн. (*ед. кхмер м кхмерка ж*) кхмер, кхмерлер (Камбоджанын негизги калкы).

Кэтч м спорт. кэтч (профессионалдык күрөштүн бир түрү).

Кювет м кювет (жолдун эки жагындагы суу агуучу арык).

Кюветка ж фото кюветка (фотопластинка, фотокагаз жуула турган идиш, ваннача).

Кюре м нескл. кюре (Францияда жана Белгияда: католиктердин дин кызматкери).

Кяриз м кяриз (Орто Азия жана Кавказдын тоо этектериндеги райондордо жер астындагы сууларды агызып чыгаруу үчүн курулган канал).

Л

Лабáз *м* **1.** *уст.* кампа, амбар; дүкөн (эгин, ун сакталуучу жай же аларды сатуучу дүкөн); **мучной** ~ ун кампасы; ун дүкөнү; **2.** *нар.-разг.* бастырма, сарай, кампа, амбар (түрдүү нерселер сакталуучу жай); **3.** *нар.-разг. охот.* өңүт (дарактардын бутактарына жашынып, жапайы аңдарды өңүп жатууга ылайыкталган жай).

Лабáзник *м уст.* дүкөнчү; кампачы (эгин, ун сатуучу; дан, ун кампасынын ээси).

Лабáзн/ый, -ая, -ое *уст.* кампа ..., амбар ...; дүкөн ...; ~ **ая торгóвля** дүкөндөн дан, ун сатуу соодасы.

Лабиализáция *ж лингв.* эриндештирүү (айрым тыбыштарды эки эринди чормойтуп, алга карай жүткүнтүп айтуу).

Лабиализировать *сов., несов. лингв. то же, что лабиализоватъ.*

Лабиализова́ть *лингв.* эриндештирүү (эриндерди чормойтуп айтуу).

Лабиа́льный, -ая, -ое *лингв.* эринчил (эриндин катышуусу менен айтылуучу); ~ **звук** эринчил тыбыш.

Лабиа́льн/ый, -ая, -ое *книжн.* туруксуз, өзгөрмө; ~ **ое давление** туруксуз (өзгөрмө) басым.

Лабиринт I *м* **1.** лабиринт (Байыркы Грецияда, Египетте: көптөгөн үйлөрдөн турган жана чаташкан татаал жолдору бар чоң имарат); **2.** парктардагы, бактардагы чыгып кетүүгө өтө кыйын болгон аллеялардын, жолдордун чаташкан тармактары, ошондой чаташкан жолдуу парктын, бактын бир бөлүгү; **3.** өтө татаал нерсе, өтө эле чаташкан, баш-аягын билүүгө мүмкүн болбогон нерсе; ~ **гор** чаташкан тоо тизмектери.

Лабиринт II *м анат.* лабиринт (омурткалуу жаныбарлардын жана адамдардын кулагынын угуу жана тең салмактыкты сактоо функциясын аткарган ички жагы, түп жагы).

Лабора́нт *м* лаборант (1. лабораториянын, илимий мекеменин илимий-техникалык кызматчысы; 2. окуучулар, студенттер менен өтүлүүчү лабораториялык сабак үчүн приборлорду, препараттарды даярдоочу адам).

Лабора́нтка *женск. к лаборант.*

Лабора́нтск/ий, -ая, -ое лаборант ..., лаборанттык; ~ **ие обязанности** лаборанттык милдеттер.

Лабора́тория *ж* **1.** лаборатория; **химическая** ~ химиялык лаборатория; **2.** *перен. кого или какая* лаборатория; чыгармачылык ишмердүүлүк; **творческая** ~ **писателя** жазуучунун чыгармачылык лабораториясы.

Лабора́торно *нареч.* лабораториялык шартта (ыкмада), лабораторияда; **проверитъ** ~ **эксплуатационные возможности новых машин** жаңы машиналардын эксплуатациялык мүмкүнчүлүктөрүн лабораториялык шартта (лабораторияда) текшерип көрүү.

Лабора́торн/ый, -ая, -ое лаборатория ..., лабораториялык; ~ **ое оборудование** лабораториялык жабдуулар; ~ **ые исследования** лабораториялык изилдөөлөр; ~ **ые работы** лабораториялык жумуштар.

Лабрадо́р *м* лабрадор (имараттарды кооздоо үчүн пайдаланылуучу талаа шпаты тобундагы минерал).

Лабрадо́рит *м* лабрадорит (негизи лабрадордон түзүлгөн тоо теги).

Ла́ва I *ж* **1.** лава (атырылган вулкандар жер үстүнө бүркүп чыгарган, эриген суюк минерал массасы); **вулкани́ческая** ~ вулкандык лава; **2.** *перен. кого-чего* күчтүү агым, толкун; ~ **люде́й** адамдардын күчтүү агымы.

Ла́ва II *ж воен.* лава (казак орус аскерлеринде колдонулган тактикалык аракеттенүү ыкмасы жана согуштук тартип; ушундай согуштук аракет үчүн түзүлгөн отряд).

Ла́ва III *ж горн.* лава (таш көмүр катмары жана башка пайдалуу кендер туташ казылып алына турган жай).

Лавáнда *ж* лаванда (жыттуу көк гүлү бар бадал өсүмдүгү).

Лавáндн/ый, -ая, -ое лаванда ..., лавандадан алынган; ~ **спирт** лаванда спирти.

Лавáндов/ый, -ая, -ое *то же, что лавáндный*; ~ **ое ма́сло** лаванда майы.

Лавáш *м* лаваш (Закавказьеде; ачыбаган камырдан жукалап жасалган буудай нан, калама).

Лавáшн/ый, -ая, -ое лаваш ..., лаваштык;

~ **о**е **тесто** лаваштын камыры; лаваштык камыр.

Лавин/а ж. 1. көчкү (тоолордон көчүп түшүүчү кар; көчүп түшкөн кардын уюнду-су); 2. *перен. кого-чего* селдей каптап келе жаткан нерсе, токтотууга мүмкүн болбогон күчтүү агым; ~ **а танков** танкалардын токтоосуз күчтүү агымы; **войска** шли ~ **ой** аскерлер селдей каптап кирди.

Лавинн/ый, -ая, -ое көчкү ...; ~ **ая опас-ность** көчкү жүрүү коркунучу, көчкү коркунучу.

Лавиноопасный, -ая, -ое көчкү (жүрүү) коркунучу бар, көчкү ...; ~ **участок** көчкү жүрүү коркунучу бар тилке.

Лавирование *ср по знач. гл. лавировать*; ~ **корабля** кемени шамалдан (же тоскоолдуктардан) буйтап жүргүзүү ыкмасы.

Лавировать *несов.* 1. *мор.* шамалдан (же тоскоолдуктардан) буйтап сүзүү (парустуу кеме, кайык туурасында); 2. *перен.* кыйынчылыктан, тоскоолдуктардан эбин таап кутулуу, эпчилдик менен жеңүү; ~ **в сложных жизненных обстоятельствах** турмуштук кыйынчылыктарды эпчилдик менен жеңүү.

Лавка I ж (*скамья*) узун отургуч.

Лавка II (*магазин*) дүкөн; **книжная** ~ китеп дүкөнү, китеп сатылуучу дүкөн.

Лавовый, -ая, -ое лава ...; ~ **поток** лава агымы.

Лавочка I ж (*скамейка*) кичине отургуч, скамейка.

Лавочка II ж 1. кичине дүкөн, дүкөнчө; 2. *перен. разг.* арам ой, шектүү иш, митаамчылык, ошондой эле жаман ойлуу адамдардын өнөктөштүгү; **в по пьяной лавочке** *прост.* мастык менен, мас кезде, мас болуп, мастыкка салып.

Лавочник *м уст.* дүкөнчү (дүкөн кармаган адам).

Лавочница *женск. к лавочник.*

Лавр *м* 1. лавр (жыттуу жалбырагы тамак-ашка татымал катары пайдаланыла турган дайыма көгөрүп туруучу түштүк дарагы); 2. *мн.* **лавры** жеништин, даңктын, урматтап сыйлоонун символу катары болгон лавр дарагынын бутагы же андан жасалган моюнга илинүүчү венок; **в пожинать лавры** жетишкендикке ээ болуу, атагы чыгуу; **лавры чьи спать не дают** башканын атак-даңкына көз артып тынчсыздануу, бирөөнүн ийгилигине көрө албастык кылып күйүп-бышуу, башка бирөөлөрдүн жеңишине кызганчаактык кылып ичи күйүү.

Лавра *ж* лавра (кээ бир монастырлардын аты); **Киево-Печерская** ~ Киев-Печера лаврасы; **Александрo-Невская** ~ Александр Невский лаврасы.

Лавровишнеv/ый, -ая, -ое лавровишня ...; ~ **о**е **дерево** лавровишня дарагы; ~ **ые капли** *фарм.* лавровишня тамчысы.

Лавровишня *ж* лавровишня (жыпар жыттуу гүлдүүлөр тобуна кирген, дайыма көгөрүп туруучу, жалбырагынан дары жасалуучу түштүк өсүмдүгү).

Лавров/ый, -ая, -ое 1. лавр ...; ~ **ая роца** лавр токою; 2. *в знач. суц. лавровые* *мн. бот.* лаврлар тобундагы өсүмдүктөр; **семейство** ~ **ых** лавр түркүмдүүлөр; **в лавровый венок** лавр веногу (жеништин, триумфтун символу катары лавр дарагынын бутактарынан жасалган моюнга илинүүчү венок); **лавровый лист** лавр жалбырагы (тамак-ашка жана маринаддарды даярдоодо татымал катары пайдаланылуучу кургатылган лавр жалбырагы).

Лавсан *м* лавсан (нефтиден иштелип чыккан продуктылардан алынуучу синтетикалык буланын бир түрү жана андан токулган кездеме).

Лавсанов/ый, -ая, -ое лавсан ..., лавсандан тигилген; ~ **ая ткань** лавсан кездеме; ~ **ый костюм** лавсан костюм.

Лаг *м мор.* 1. лаг (кеменин тездигин жана басып өткөн жолун өлчөөчү аспап); 2. кеменин борту, капталы; **статья** ~ **ом к волне** толкунга капталын тосуп туруу.

Лагерник *м разг.* (камактагы) (лагердеги камакка алынган, лагерде кармалып турган адам).

Лагерн/ый, -ая, -ое лагердеги; лагердик; лагерь ...; ~ **ая служба** лагердик кызмат; ~ **ый режим** лагердик режим, лагерь режими.

Лагерь *м* 1. лагерь (аскерлердин калк жашоочу жерден сырткары жайгашкан убактылуу орду); 2. лагерь (экспедициянын, туристтердин, пионерлердин ж.б. убактылуу туруучу жайы); **туристский** ~ туристтик лагерь; 3. лагерь (камакка алынгандар, туткундар кармалуучу жай); **исправительно-трудоvой** ~ эмгек-түзөтүү лагери; ~ **для военнопленных** согуш туткундары үчүн лагерь; 4. *мн.* **лагери** *перен.* лагерь (коомдук-саясий группировка, агым, багыт); ~ **мира** тынчтыктын лагери.

Лагман *м* лагман.

Лагуна *ж* 1. лагуна, булуң (кум, шагыл ж.б. менен деңизден бөлүнүп калган тайыз булуң, көл); 2. лагуна (деңиздин коралл аралдары менен курчалган же коралл аралдары менен анын жээгинин ортосундагы бөлүк).

Лад *м* 1. *разг.* ынтымак, ырк, ымала, таттуулук; **жить в** ~ **у** таттуу жашоо, ынтымактуу жашоо; **быть не в** ~ **ах** ымаласы (ыркы) келишпөө; 2. ыкма, жосун, түр, үлгү; **на новый** ~ жаңы түрдө, жаңы жосунда; 3. *муз.* үндөрдүн келишүүлөрү, музыкалык чыгармалардын түзүлүшү, обон, күү; 4. *мн.*

лады беренелер (кылдуу аспаптардын мойнундагы туура бөлүндүлөр); ~ **ы гитары** гитаранын беренелери; **◇ в лад с кем-чем** бирөө менен ыркы келишкен түрдө, ынтымактуу, таттуу, ымалалуу; **петь в лад** ырк менен ырдоо, ылайыктап (бирдей келтирип) ырдоо; **идти (пойти) на лад** оңолуу, оң жолго түшүү, ыкка келүү.

Лада м, ж нар. I-поэт. сүйгөн жар, көрөр көз, ашык жар.

Ладан м ладан (диний ырымдарда түтөтүү үчүн колдонулган суптропикалык жыгачтардан алынуучу жыпар жыттуу чайыр); **◇ дышат на ладан** өлүм алдында жатуу, оозуна суу тамызган абалда жатуу; **◇ бежат как черт от ладана от кого-чего** безе качуу, жаа бою качуу, жан алгычты көргөндөй качуу; **◇ бояться как черт ладана кого-чего** өлгүдөй коркуу; жаны кулагынын учуна чыгуу; жаны көзүнө көрүнүү.

Ладанка ж ладандуу тумар.

Ладанный, -ая, -ое ладан ...; ~ **дым** ладан түтүнү; ~ **запах** ладандын жыты.

Ладейн/ый, -ая, -ое шахм. ладья ..., ладьялык; ~ **ая защита** ладьялык коргонуу, ладья коргонуусу.

Ладить несов. 1. *с кем* ынтымактуу (ынак) жашоо, таттуу туруу; 2. *что прост.* оңдоо, түзөтүү; жасоо, куруу, ырастап (жакшылап) коюу; тууралоо, күүлөө; ~ **телегу** арабаны оңдоп коюу; ~ **балалайку** балалайканы күүлөө; 3. *разг. с неопр. прост.* ниеттенүү, көңүлдөнүү; **он ладит сегодня в город уехать** ал бүгүн шаарга кетүүгө ниеттенет; 4. *что прост.* кайталай берүү, кайта-кайта айта берүү, кайталап эскертүү, эсине сала берүү; ~ **одно и то же** бир сөздү (нерсени) адеп кайталай берүү.

Ладит/ься несов. 1. келишүү, оңуна келүү, оң жолго түшүү; **жизнь не ~ ся** турмуш оңунан чыкпай жатат; **дело ~ ся** иш оңунда (оңуна келди); 2. дал келүү, бап келүү туура (ылайык) келүү; 3. *с неопр. и на что прост.* ниеттенүү, көңүлдөнүү; 4. *страд. к ладить* 2.

Ладком нареч. прост. ынтымактуулук менен, таттуулук менен, келишип; **сядем рядком, да поговорим ~ погов.** ийри отуруп, түз кеңешели.

Ладно 1. *разг. нареч.* таттуу, ынак, ынтымактуу; **они живут ~** алар таттуу (ынтымактуу) турушат; 2. *нареч. разг.* жакшы, дурус, жарашыктуу, бап келтире, келишимдүү; ~ **скробен** келишимдүү бычылган, бычымы жакшы; 3. *безл. в знач. сказ. разг.* ийгиликтүү, жакшы, дурус, жайында; **все ли было ~ на вечеринке?** кечеде (отурушта) баардыгы жайында болдубу?; 4. *в знач. частицы разг.* макул, мейли, куп,

болуптур; ~ , **пусть будет по твоему** мейли, сен айткандай эле (сенин оюндагыдай эле) болсун.

Ладн/ый, -ая, -ое (ладен, -на, -но) 1. *разг.* куп келишкен, жарашыктуу, сындуу, телегейи тегиз; ~ **ая фигурка** куп келишкен турпат; ~ **ый парень** сындуу жигит; 2. жарашыктуу, келишимдүү, кынтыксыз, жакшы, түзүк, дурус; ~ **ый костюм** жарашыктуу (келишимдүү тигилген) костюм; ~ **ое хозяйство** жакшы чарба, иши жакшы жолго коюлган чарба; 3. *разг.* ынтымактуу, ынак, таттуу; ~ **ая семья** ынтымактуу үй-бүлө; 4. *разг.* шайкеш, жапырт иштелген, бирдей, текши; ~ **ый звон колоколов** коңгуроолордун шайкеш (бирдей) даңылдашы.

Ладонн/ый, -ая, -ое алакан ...; ~ **ая поверхность** алакандын сырты.

Ладонь ж алакан; **◇ как на ладони** алаканга салгандай, дапдаана, апачык, тапма-так түшүнүктүү.

Ладони: **хлопать в ладони** кол чабуу, алаканды алаканга уруу.

Ладушки мн. **ладушки** (балдардын алакан чапкылап ойнолуучу оюнунун аты).

Ладья I ж *трад. I-поэт.* кайык (калактуу же парустуу чоң кайык).

Ладья II ж шахм. ладья (шахматтын мунарага окшогон фигурасы); тура.

Лаз м 1. өткөөл, тешик (адам өтө ала турган кичине кууш тешик); 2. лаз (ремонт кылуу же тазалоо үчүн аппараттын, курулуштун, машинанын, казандын ж.б. ичине кирүү үчүн жасалган тешик).

Лазанье ср по знач. гл. **лазаты;** ~ **по канату** арканга тырмышып чыгуу.

Лазарет м лазарет (аскер бөлүктөрүндөгү кичине оорукана); **полковой** ~ полктук лазарет.

Лазаретн/ый, -ая, -ое лазарет ..., лазареттик; ~ **ая койка** лазарет койкасы.

Лазарь: **◇ лазаря** **петь прост.** өзүн бактысыз көрсөтүп, тагдырына, жазмышына нааразы болуу, зардануу.

Лазать несов. *то же, что лазить.*

Лазейк/а ж 1. тешик, жылчык (өтүп кете ала турган кичине тешик, кууш жылчык); 2. *перен.* амал, айла, иле; **найти ~ у** иле таап кетүү, айласын табуу.

Лазер м лазер; **лучи ~ а** лазер нурлары.

Лазерный, -ая, -ое лазердик, лазер ...; ~ **луч** лазер нуру.

Лазить несов. 1. жармашып (тырмышып, жөрмөлөп) чыгуу, чыгып жүрүү; ~ **по деревьям** дарактарга жармашып чыгуу, дарактарда жүрүү; ~ **по горам** тоолорго чыгуу, тоолорго чыгып жүрүү; 2. сүнгүп кирүү, ашып түшүү; ~ **в окно** терезеден кирүү; 3. антаруу, тинтүү, оодаруу, антарып издөө;

~ по квартирам квартираларга кирип тинтип жүрүү; ~ в карма́н чөнтөккө кол салуу, чөнтөк оодаруу, чөнтөк аңтаруу.

Лазо́ревый, -ая, -ое нар.-поэт. то же, что лазу́рный; ~ цвето́к көгүлтүр гүл, көгүш түстүү гүл.

Лазури́т *м* лазурит (жасалга буюмдар үчүн иштетиле турган көк түстүү минерал).

Лазу́рн/ый, -ая, -ое (лазу́рен, -на, -но) көк, көгүлтүр, көгүш түстүү; ~ **о́е мо́ре** көк деңиз; ~ **о́е небо** көгүлтүр асман.

Лазу́рь ж **1.** көгүлтүр (же көпкөк) түс, өң; **небе́сная** ~ асмандын көгүлтүр түсү; **2.** лазурь (көгүлтүр боёк).

Лазу́тчик *м* **1.** *уст.* чалгынчы; **2.** шпион, жансыз; **подосла́ть** ~ **а** жансыз (шпион) жиберүү.

Ла́зы *мн.* (*ед.* лаз *м*, ла́зка *ж*) лаздар (грузиндердин Аджарияда, Турцияда жашоочу этнографиялык тобу).

Ла́зящ/ий, -ая, -ое **1.** *прич. от* ла́зить; **2.** *в знач. сущ. ла́зьящие* *мн.* зоол. жөргөлөөчүлөр (канаттууларга карата); **3.** *прил.* чырмалып өсүүчү, оролуп өсмө; ~ **ие растения** чырмалып (оролуп) өсмө өсүмдүктөр.

Лай *м* **1.** үрүү, арсылдоо, аңкылдоо; каңкылдоо, абалоо; ~ **соба́к** иттин үрүшү; **2.** *уст. и прост.* тилдешүү, сөгүшүү, аңкылдашуу, акарат айтышуу.

Лайба ж лайба (парусу кыйгач эки мачталуу чоң кайык).

Лайка I ж лайка (аңчы иттердин бир тукуму); **северная** ~ түндүк лайкасы.

Лайк/а II ж лайка (булгаарынын, теринин айрыкча жумшак сорту); **перча́тки из** ~ и лайка мээлей, лайкадан тигилген мээлей.

Лайков/ый, -ая, -ое лайкадан тигилген, лайка ...; ~ **ые перча́тки** лайка мээлей, лайкадан тигилген мээлей.

Лайне́р *м* лайнер (**1.** *мор.* жүргүнчүлөрдү же жүктөрдү ташуучу ири деңиз кемеси; **океа́нский** ~ океан лайнери; **2.** *ав.* жүргүнчүлөрдү рейс менен ташуучу ири самолёт; **возду́шный** ~ аба лайнери).

Лак *м* лак; ~ **для о́буви** бут кийим лагы; **покры́т** ~ **ом** лактоо, лак сүртүү (жабуу).

Лакá/ть *несов. что* **1.** тили менен жалап шалпылдатып ичүү, чалпылдатуу (айбандарга карата); **ко́шка** ~ **ет мо́локо** мышык сүттү шалпылдатып ичип жатат; **2.** *груб. прост.* катуу ичүү, көп ичүү (арак, вино ичкиликтерин).

Лакé/й *м* **1.** лакей, малай; **придво́рный** ~ **й** сарай малайы; **2.** *перен. презр.* кошоматчы, кул, көшөкөр, жасакер; ~ **и литерату́ры** адабияттын кошоматчы кулдары.

Лакéйск/ий, -ая, -ое **1.** малай ..., лакей ...; малайлык, лакейлик; ~ **ая служба** малайлык

иш, малайлык, лакейлик; **2.** *перен. презр.* малайларга, лакейлерге мүнөздүү, кошоматтуу, жалтак, элпек; ~ **ие манéры** малайларга (лакейлерге) таандык кулк-мүнөз; **3.** *в знач. сущ. лакéйская ж* малайлар (лакейлер) бөлмөсү.

Лакéйство *ср* **1.** *уст.* малайлык, лакейлик; **2.** *перен. пренебр.* кошоматчылык, көшөкөрлүк, көзүн карап турмай, жалтактык, жасакерлик.

Лакéйствовать *несов. пренебр.* кошоматчылык кылуу, көзүн кароо, жалтактоо, жасакерленүү, көшөкөрлөнүү.

Ла́ки *мн. см.* ла́кцы.

Лакиро́ва́льн/ый, -ая, -ое лактоочу, лак сүртө турган; ~ **ая маши́на** лактоочу машина.

Лакиро́ва́льщик *м* *то же, что* лакиро́вщик.

Лакиро́вание *ср* *по знач. гл.* лакиро́вать; ~ **ме́бели** мебелдерди лактоо.

Лакиро́ванн/ый, -ая, -ое **1.** *прич. от* лакиро́вать; **2.** *прил.* лакталган, лак сүртүлгөн; жалтыратылган; ~ **ые ту́фли** лакталган туфли.

Лакиро́вать *несов. что* **1.** лактоо, лак жабуу, лак менен жалтыратуу; ~ **ме́бель** мебелди лактоо; **2.** *перен.* боёмолоо, боёп (жылмалап) көрсөтүү; ~ **действительность** чындыкты боёп (бурмалап, жылмалап) көрсөтүү.

Лакиро́ваться *несов.* **1.** лакты жакшы алуу, жакшы лакталуу; **это де́рево хоро́шо лакиру́ется** бул жыгач жакшы лактанат, бул жыгач лакты жакшы алат; **2.** *страд. к* лакиро́вать **1.**

Лакиро́вка ж **1.** *по знач. гл.* лакиро́вать; ~ **кожи** булгаарыны лактоо; ~ **действи́тельности** чындыкты боёмолоп (жылмалап, кооздоп) көрсөтүү; **2.** лактын кабаты, каты; ~ **потрэ́скалась** лактын каты жарылып кетти.

Лакиро́вочн/ый, -ая, -ое лактоочу, лак жаба турган; ~ **ая маши́на** лактоочу машина; ~ **ый цех** лактоо цехи, лак жаба турган цех.

Лакиро́вщик *м* **1.** лактоочу, лак жабуучу; **2.** *перен.* боёп (кооздоп, жылмалап) көрсөтүүчү, боёмолоочу.

Лакиро́вщица *женск. к* лакиро́вщик.

Лакму́с *м* **1.** лакмус (сыя түстүү боёк зат); **2.** *то же, что* ла́кмусовая бума́га (*см.* ла́кмусовый).

Лакму́сов/ый, -ая, -ое лакму́стуу, лакмус ...; ~ **ый раство́р** лакмус эритмеси; ~ **о́е произво́дство** лакмус өндүрүшү; **ла́кмусовая бума́га** лакмус кагазы (лакмус эритмеси синирилген, кислотанын таасиринде кызыл түскө, щелочтун таасиринде көк түскө айланып кетүүчү кагаз).

Лакну́ть *сов. однокор. к лака́ть.*

Ла́ков/ый, -ая, -ое лак ...; ~ **ый** раство́р лак эритмеси; ~ **ое** произво́дство лак өндүрүшү, лак иштеп чыгара турган өндүрүшү; ~ **ое** покрýтие лак каптамасы; **ла́ковое де́рево** лак дарагы (кабыгынан лак даярдала турган тропикалык дарак).

Лакокра́сочн/ый, -ая, -ое лак жана боёк даярдалуучу, лак жана боёк ...; лак-боёк ...; ~ **ый** заво́д лак-боёк заводу; ~ **ое** произво́дство лак-боёк өндүрүшү; ~ **ое** покрýтие лак-боёк каптамасы.

Ла́комить *несов. кого-что уст.* таттуу тамак жедирүү, ширин даам-татым берүү.

Ла́комиться *несов. чем* ширин даам-татым жеп ыракаттануу, жеп маза кылуу.

Ла́комка *м, ж разг.* таттуу (ширин) даамды сүйүүчү.

Ла́комство *ср 1. чаще мн. ла́комства* ширин, таттуу даам-татым; **2.** даамдуу тамак.

Ла́ком/ый, -ая, -ое (ла́ком, -а, -о) **1.** таттуу, ширин, даамдуу; ~ **ое** блю́до даамдуу (татуу) тамак; **2. перен. до чего, на что разг.** өтө жакшы көрүүчү, өтө сүйгөн, өч, ышкылуу; ~ **ый** до сла́дкого таттууга өч; **о** ла́комый кусо́к майлуу жер (кызыктыргыч, сонун нерсе, шилекей чубуртар нерсе).

Лакони́зм *м* лаконизм (кыскалык жана тактык, пикирдин, ойдун, кыска, так, түшүнүктүү берилиши); ~ **выраже́ния** сөздүн кыскалыгы жана тактыгы (сөздүн ток этер жери).

Лакони́ческий, -ая, -ое *то же, что лакони́чный*, ~ **ответ** так, кыска жооп.

Лакони́чность *ж* кыскалык жана тактык (бир нерсенин ток этер жери); **отлича́ться** ~ **ю** кыскалыгы жана тактыгы менен айырмалануу.

Лакони́чн/ый, -ая, -ое кыска жана так, ток этер жери айтылган; ~ **ая** на́дпись кыска жана так жазуу; ~ **ый** сти́ль кыска, так стиль.

Лакри́ца *ж то же, что соло́дка.*

Лакри́чный, -ая, -ое кызыл мыядан жасалган, кызыл мыя ...; ~ порошо́к кызыл мыя порошугу, кызыл мыядан жасалган порошок.

Ла́кский, -ая, -ое лак ...; ~ **язы́к** лак тили.

Лактацио́нный, -ая, -ое лактация ..., лактациялык; ~ **перио́д** лактациялык мезгил (сүт менен тамактантуу, эмизүү, багуу мезгили).

Лакта́ция *ж физиол.* лактация (сүт бездеринде сүттүн пайда болушу; сүт эмизип багуу, сүт байый элек мезгил).

Лакто́за *ж* лактоза, сүт канты (сүттүн курамында болуучу кант заты).

Лакто́метр *м* лактометр (сүттүн майлуулу-гун аныктай турган аспап).

Лаку́на *ж книжн.* лакуна (тексттин түшүп

калган, ташталып кеткен, жетишсиз болуп турган жери).

Ла́кцы *мн. (ед. ла́кец м, ла́чка ж)* лактар (Дагестандын жергиликтүү калктарынын бири).

Лал *м уст.* лал (кымбат баалуу асыл таштын – жакуттун эскиче наамы).

Ла́ловый, -ая, -ое *уст.* лал ..., лал (жакут) көздүү; ~ **пёрстень** лал (жакут) көздүү шакек.

Ла́ма I лама (Түштүк Америкадагы төө түркүмүнө кирүүчү жаныбар).

Ла́ма II *м* лама (Тибет жана Монголияда будда дининин монахи).

Ламаи́зм *м* ламаизм (буддизмдин Тибет менен Монголияга тараган түрү).

Ламаи́ст *м* ламаист, ламаизмге ишенүүчү, ламаизмди тутуучу.

Ламарки́зм *м* ламаркизм (франциялык табиятчы Ж.Б. Ламарктын эволюциялык теориясы).

Ламбреке́н *м 1.* ламбрекен (чатырдын жээктериндеги, эшик же терезенин үстүндөгү тактайга оюлган кооз оймо-чиймелер); **2.** ламбрекен (эшиктин, терезенин пардасынын сайма же башка нерселер менен кооздолгон бөлүгү).

Ламентаци́и *мн. (ед. ламентаци́я ж)* зарлануу, даттануу, ыйлактоо, күйүнүү.

Ламинари́я *ж* ламинария (айрымдары тамакка пайдаланылуучу ири деңиз балырларынын бир түрү).

Ла́мпа *ж* лампа, чырак; **кероси́новая** ~ керосин чырак; **электри́ческая** ~ электр лампасы; **дневно́го све́та** ~ күндүзгү жарык лампасы; **пая́льная** ~ кандагыч (данакерлегич) лампа; **электрóнная** ~ электрон лампасы, электрондук лампа.

Ла́мпада *ж 1.* лампада (иконанын алды жагына коюла турган шам); **2. трад. -поэт.** чырак, шам, лампа.

Ла́мпа́дк/а *ж уменьш. к лампа́да; свет* ~ **и** кичине чырактын (шамчанын) жарыгы.

Ла́мпа́дн/ый, -ая, -ое лампада ...; ~ **ое** ма́сло лампада майы.

Ла́мпас *м* лампас, кыюу, тасма (формалуу шымдын эки жан тигишин бойлото тигилген түстүү кыюу, тасма); **генеральские** ~ **ы** генералдар шымынын кыюусу, тасмасы.

Ла́мпио́н *м* лампион (жарык кылуу же кооздук үчүн ар түрдүү түстөгү кагаздан же айнектен жасалган кичине фонарча).

Ла́мпов/ый, -ая, -ое 1. лампалуу, лампа ...; ~ **ое** стекло́ лампа айнеги; ~ **ый** прие́мник лампалуу приёмник; **2. в знач. сущ. ла́мповая** *ж* лампакана (кенчилердин, темир жолчулардын лампалары сактала турган бөлмө).

Ла́мпочк/а *ж 1. уменьш. к ла́мпа; потуши́ть* ~ **у** кичине чыракты (лампочканы) өчүрүү;

2. лампочка (электр лампасы); **вывернуть** ~ у из патрона патрондон лампочканы бурап чыгаруу.

Ламуты *мн. уст.* ламуттар (эвендердин эскиче наамы).

Лангет *м* лангет (жапрактап кесилген эттен даярдалуучу тамак).

Лангуст *м*, **лангуста** *ж* лангуст (деңизде жашоочу эти желе турган чоң рак).

Ландкарта *ж уст.* географиялык карта.

Ландо *ср нескл.* ландо (төрт кишилик бүктөмө саябандуу араба).

Ландскнехт *м* **1.** ландскнехт (15–17-кылымдардагы Батыш Европада: жалданма аскер, солдат); **2.** *перен. презр.* сатылган, чыккынчы, малай;

Ландтаг *м* ландтаг (Австрия, ФРГ жана кээ бир европалык мамлекеттердеги жергиликтүү өкмөт).

Ландшафт *м* **1.** *геогр.* ландшафт (кыртышы, климаты, жер бетинин түзүлүшү, жаныбарлар жана өсүмдүктөр дүйнөсү ж.б. жактары өз ара айкалышкан географиялык район); **2.** *уст.* ландшафт (жер бетинин жалпы көрүнүшү); **3.** *уст.* ландшафт (табияттын көрүнүшү тартылган сүрөт).

Ландшафти/ый, -ая, -ое ландшафттуу, ландшафт ...; ~ **ая живопись** ландшафттуу сүрөт; ~ **ые зоны** ландшафт зоналары.

Ландыш *м* ландыш (коңгуроо сымал жыпар жыттуу майда ак гүлү бар өсүмдүк).

Ландышев/ый, -ая, -ое ландыш ...; ~ **ые листья** ландыштын жалбырактары; ~ **ые капли** ландыштан жасалган тамчы дары.

Ланиты *мн. (ед. ланита ж) трад.-поэт.* бет, түспөл, ырай.

Ланка *ж* марал (ургаачы бугу).

Ланолин *м* ланолин (койдун жүнүн жууганда чыккан саргыч түстөгү май, ал самын, крем, түрдүү медициналык жана техникалык майларды жасоо үчүн пайдаланылат).

Ланолинов/ый, -ая, -ое ланолин ...; ~ **ое мыло** ланолинден жасалган самын; ~ **ый крем** ланолин креми, ланолинден жасалган крем (бет май).

Ланцет *м мед.* ланцет (наштар).

Ланцетник *м зоол.* ланцетник (куйрук сүзгүчү ланцетке окшогон деңиз жаныбары).

Ланцетн/ый, -ая, -ое **1.** ланцет ...; ~ **ый футляр** ланцеттин кутусу, кыны; **2.** *бот.* ланцетке окшош, ланцет сымал; ~ **ые листья** ланцет сымал жалбырактар.

Лань *ж* лань (сымбаты жана күлүктүгү менен өзгөчөлөнгөн бугулар түркүмүндөгү жаныбар; ушул жаныбардын ургаачысы).

Лаосцы *мн. (ед. лаосец м, лаоска ж)* лаостор

(Лаостун негизги калкын түзгөн эл).

Лап/а ж **1.** таман, ченгел (айбандарда жана канаттууларда), тапан (төөдө); **медвежья** ~ **а** аюунун таманы; **гусиная** ~ **а** каздын таманы; **2.** *прост.* кол; **Здравствуй, – проговорил хозяин, протягивая свою** ~ **у** (Мамин-Сибиряк) Саламатсыңбы? – деди кожоюн, колун узата; **3.** *чего; какая* узун сабактуу чоң жазы жалбырак, бутак, шак (карагайдын же башка ийне жалбырактуу дарактардын); ~ **ы ели** карагайдын шагы; **4.** *спец.* илмек, урчук (устундардын уч тарабындагы кыйыштырылып бириктирилген жеринде); **5.** *спец.* иймек, миз (түрдүү аспап, куралдардын ийилген же алаканга окшогон жалпак учу); ~ **а якоря** якордун ийилген жаагы; **♦ попать в лапы разг.** ченгелге түшүү (тутулуу); **наложить лапу разг.** өзүнө багындырып алуу, баш ийдирүү, моюн сундуруу.

Лапать несов. что прост. кармоо, кармап көрүү, тийгизүү, тийүү; ~ **рукой** кармап көрүү.

Лапидарность ж книжн. кыскалык жана тактык; ~ **изречения** накыл сөздүн кыскалыгы.

Лапидарный, -ая, -ое (лапидарен, -на, -но) кыска жана так; ~ **стиль** кыска жана так стиль.

Лапка ж **1.** *уменьш. I-ласск. к лапа **1;** **2.** *чаще мн.* лапки бучкак (айбанаттардын бучкак териси); **♦ стоять на задних лапках перед кем** жагынуу, бирөөнүн таманын жалоо, кошомат кылуу, көшөкөрлөнүү.*

Лапландцы *мн. (ед. лапландец м, лапландка ж) уст.* лапланддар (саамдардын эскиче наамы).

Лапник *м собир. разг.* карагайдын жана башка ийне жалбырактуу дарактардын бутагы (шагы).

Лапотник *м уст.* **1.** жөкө чарыкчы (жөкө чарык согуучу же аны сатуучу адам); **2.** жөкө чарык сүйрөгөн адам; жарды (кембагал) дыйкан; **3.** *пренебр.* наадан (акмак, адепсиз, билимсиз, түркөй) адам; келесоо, аңкоо, маңыроо.

Лапотн/ый, -ая, -ое жөкө чарык ...; ~ **ое лыко** жөкө чарык токула турган (жыгач) кабыктын ички буласы.

Лапоть *м* **1.** жөкө чарык; **ходить в лаптях** жөкө чарык тартынып жүрүү; **2.** *прост.* наадан (акылсыз, артта калган, карангы) адам.

Лапт/а ж **1.** лапта (эки тарап болуп ойнолуучу топ оюну); **играть в** ~ **у** топ ойноо; **2.** ушундай оюнда топ чабуу үчүн колдонулуучу таяк (союл).

Лапти *мн. (ед. лапоть) см. лапоть.*

Лапушка *ж нар.-поэт. и разг.* **1.** *уменьш. -ласск. к лапа **1;** **2.** *м, ж ласск. обрац.* садага-*

сы, секетим, жарыгым, өпкөмдү чабайын, садага кетейин.

Лапчатка *ж* кош таман, жер чай (сары ала гүлдүү көп жылдык өсүмдүк).

Лапчат/ый, -ая, -ое 1. жаргак таман ..., жаргак тамандуу; ~ **ая** **птица** жаргак тамандуу куш; 2. таманга окшош, таман сыяктуу; ~ **ый** **лист** таман сыяктуу (жазы) жалбырак; 3. *спец.* жалпак тиштүү; ~ **ая** **борона** жалпак тиштүү мала; \diamond **гусь лапчатый прост.** колдон суурулган шылуун, куу, митаам, алдым-жуттум.

Лапш/а *ж* 1. кесме; **моло́чная** ~ **а** сүт кесме; 2. *перен. разг.* ичке тилке; **он разорва́л письмо́ в ~ у** ал катты ичке тилке кылып айырды.

Ларёк *м* ларёк (дүкөнчө); **продукто́вый** ~ азык-түлүк сатылуучу ларёк.

Ларе́ц *м* кооз сандыкча, үкөкчө, шкатулка (асыл, баалуу буюмдарды сактоочу).

Ларёчник *м* *разг.* ларёк сатуучусу, дүкөнчү.

Ларёчи́ца *разг. женск. к* ларёчник.

Ларёчн/ый, -ая, -ое ларёк ...; ~ **ая** **будка** ларёк будкасы (кичине дүкөн, дүкөнчө).

Ларингит *м* *мед.* ларингит (көмөкөйдүн былжыр челинин сезгениши).

Ларинго́лог *м* ларинголог (тамак ооруларын дарылоочу врач).

Ларингологиче́ский, -ая, -ое ларингология ..., ларингологиялык.

Ларинголо́гия *ж* ларингология (көмөкөйдүн түзүлүшүн, физиологиясын жана патологиясын, анын ооруларын изилдөөчү илим).

Ларингоско́п *м* ларингоскоп (көмөкөй жана анын ички капталдарын көрө турган аспап).

Ларингоскопиче́ск/ий, -ая, -ое ларингоскопиялык, ларингоскопия ...; ~ **ое** **иссле́дование** ларингоскопиялык изилдөө.

Ларингоско́пия *ж* ларингоскопия (ооз көңдөйү аркылуу көмөкөйдү аспап менен көрүү методу).

Ларингофо́н *м* ларингофон (көмөкөйгө коюлуучу микрофон).

Ларчик *м* *то же, что* ларе́ц; \diamond **а** **ларчик** **просто открыва́лся** опоной (баш катырар эч нерсеси жок), текейден арзан, ит бекер.

Лары *мн. (ед. лар м) миф.* рух, арбак (байыркы римдиктердин диний ишениминде: ата-бабалардын тирүү укум-тукумдарын колдоочу, сактоочу).

Ларь *м* 1. үкөк; ~ **с муко́й** ун салынган үкөк; 2. кичине дүкөн (ларёк).

Ласк/а I *ж* 1. мээрим, мээримандык, эркелетүү, сүйүү, сылап-сыйпоо; **матери́нская** ~ **а** энелик мээр, энелик сүйүү; 2. мээримандык, жылуу мамиле, ырайымдуулук; **спаси́бо за ~ у** мээримандыгыңыз үчүн ыракмат.

Ласка II *ж* арс чычкан.

Ласка́тельн/ый, -ая, -ое эркелеткен, урматтаган, жанды эриткен, мээримдүү; жагымдуу, ширин; ~ **ое** **сло́во** мээримдүү (жылуу) сөз, эркелетүүчү сөз; **говори́ть ~ ым тоном** жанды эриткен мээримдүүлүк менен сүйлөө.

Ласка́тель *м* *уст.* кошоматчы.

Ласка́/ть *несов. кого-что* 1. эркелетүү, сүйүү, сылап-сыйпоо, жакшы көрүү; ~ **ть** **ребёнка** баланы эркелетүү (жакшы көрүү); 2. *перен.* жагуу, жан жыргатуу, магдыратып салуу, ыракаттандыруу; **э́та му́зыка ~ ет мне слух** бул музыка менин кулагыма майдай жагат (жанымды жыргатат). 3. *перен. уст.* мээримандык кылуу, ырайым кылуу, жакшы көңүл буруу, жакшы мамиле жасоо; 4. *перен. уст.* аздектөө, урматтоо; \diamond **ласка́ть (себя́) наде́ждой** үмүт менен өзүн жубатуу, жакшылык үмүт менен өзүн сооротуу.

Ласка́ться *несов.* 1. *к кому и без доп.* эркелөө; ~ **к матери́** энесине эркелөө; 2. *к кому и без доп. уст.* кошомат кылуу, көшөкөрлөнүү, жагынуу; 3. *чем уст.* өзүн жубатуу, өзүн өзү сооротуу, өзүн өзү алдоо.

Ласко́во *нареч.* 1. эркелеп, эркелик менен, эркелетип, сылап-сыйпап жароокерлене; ~ **улыбну́ться** жароокерлене жылмаюу; 2. ырайымдуу, мээримдүү, адептүүлүк менен; ~ **смотре́ть на кого́-л.** кимдир бирөөгө мээримдүү көз менен кароо.

Ласко́в/ый, -ая, -ое 1. жароокер, жагымдуу, сүйкүмдүү; ~ **ый** **ребёнок** сүйкүмдүү (жароокер) бала; ~ **ое** **обраще́ние** мээримдүү мамиле; ~ **ый** **взгляд** жагымдуу (сүйкүмдүү) көз караш; 2. *перен.* жумшак, мелүүн соккон, көйкөлгөн, мемирген; ~ **ый** **ве́тер** мелүүн (жумшак) жел.

Лассо́ *ср* *нескл.* чалма (айбанаттарды кармоо үчүн ыргытылуучу сыйыртмактуу аркан).

Ласт *м* 1. ласт (суу жаныбарларынын, айрым суу куштарынын сүзгүч жаргакка айланып кеткен бармактары; таманы); 2. *чаще* *мн.* **ласты** лапта (сууда сүзүү үчүн эки буттун башына кийиле турган резинка калакча); **рези́новые ~ ы** резинка лапта (калакча).

Ластик I *м* ластик (пахтадан токулган кездеменин бир түрү).

Ластик II *м* резина өчүргүч.

Ластиков/ый, -ая, -ое ластиктен жасалган; ластик ...; ~ **ая** **подкла́дка** ластик астар (ич).

Ластиться *несов. к кому и без доп. разг.* эркелөө, эркелик кылуу, шыйпалактоо, жароокерленүү; ~ **к матери́** энесине эркелөө.

Ластови́ца *ж* кыйык (көйнөктүн колтугуна көбүнчө башка түстөгү материалдан салынган кыйык).

Ластонóгие *мн. зоол.* ласт буттуулар (тюлень, морж сыяктуу деңиз жаныбарлары).

Лáсточка *ж* 1. чабалекей; 2. *обрац. разг.* карлыгачым, айым (аялдарга, кыздарга карата); *будь счáстлива, ~ моя!* бактылуу бол, менин карлыгачым!; 3. *спорт.* ласточка (көөдөндүн учуп бара жаткан кушту элестеткен абалы); *♦ пёрвая лáсточка* биринчи карлыгач, саамалык (бир нерсенин пайда болушунун биринчи белгиси, көрүнүшү).

Лáсточкин, -а, -о чабалекей ...; ~ **о щёбетáние** чабалекейдин сайрашы; ~ **о гнездо** чабалекейдин уясы.

Латáния *ж* латания (пальма түркүмүнө кирген, веер сымал жалбырактуу декоративдик өсүмдүк).

Лáтáнный, -ая, -ое *прич. от латáть.*

Лáтан/ый, -ая, -ое *прост.* жамалган, жамаачы салынган, жамаачылуу; ~ **ые брjúки** жамалган шым, жамаачылуу шым.

Лататы: *зadáть лататы* *прост.* качып кетүү, беже качуу.

Латáть *несов. что прост.* жамоо, жамаачылоо, жамаачы салуу, жамап-жаскоо; ~ *одежду* кийимди жамоо.

Латáться *несов. страд. к латáть.*

Латвййск/ий, -ая, -ое латвиялык, латыш ...; ~ **о** *искусство* латыштардын искусствосу.

Латвййцы *мн. (ед. латвйец м, латвййка ж)* латвиялыктар (Латвиядагы негизги калк).

Латéнтность *ж мед., физ.* сыртынан сезилбөөчүлүк, тымызындык, сырттан байкалбастык; ~ **болéзни** оорунун сырттан байкалбастыгы.

Латéнтный, -ая, -ое *мед., физ.* сыртынан билинбеген (сезилбеген), жашыруун, тымызын; ~ **период болéзни** оорунун тымызын мезгили.

Латинизáция *ж по знач. гл. латинизировать* — *латинизироваться*; ~ **алфавита** алфавитти латындаштыруу, алфавиттин латындашуусу.

Латинизировать *сов., несов.* 1. *кого-что* латындаштыруу, латын тилин жана маданиятын сиңирүү; 2. *что* латындаштыруу, латын алфавитине өткөрүү.

Латинизироваться *сов., несов.* 1. латындашуу, латын тили менен маданиятын өздөштүрүү; 2. *несов. страд. к латинизировать.*

Латинизм *м* латинизм (латын тилинен өздөштүрүлгөн сөз же сөз айкашы).

Латинист *м* латинист (латын филологиясы боюнча адис).

Латиница *ж* латын алфавити, латынча жазуу.

Латинск/ий, -ая, -ое 1. латын ...; ~ **ий язык**

латын тили; ~ **ий шриффт** латын шрифти; 2. *уст.* католиктер ...; ~ **ая véра** католиктер дини.

Латиня́не *мн. (ед. латиня́нин м, латиня́нка ж)* латындер (Байыркы Италия областында — Лациумда жашаган уруулар).

Латифу́ндия *ж* латифундия (Байыркы Римде: жер ээлерине караштуу эң чоң корук, менчик жер).

Лáтк/а *ж прост.* жамаачы; **ста́вить** ~ у жамаачы салуу, жамаачылоо.

Лáтник *м ист.* соот (чарайна) кийген аскер; **средневеко́вые** ~ **и** орто кылымдардагы соот кийген аскерлер.

Латýк *м* 1. латук, сүт тикен (татаал гүлдүүлөр түркүмүнө кирген майда ак саргыл гүлдүү отоо чөп); **ядови́тый** ~ уулуу сүт тикен. 2. тамакка кошулуучу сүт тикендин бир түрү.

Латýковый, -ая, -ое сүт тикен ..., сүт тикенден алынган.

Латýнн/ый, -ая, -ое жезден жасалган; жез ...; ~ **ая про́волока** жез зым.

Латýнь *ж* жез, латунь (жез менен цинктин кошундусу); **листова́я** ~ такта (такталанган) жез.

Лáт/ы *мн.* соот, чарайна (металлдан жасалган калканч кийим); **вои́н в ~ ах** соот кийген аскер.

Латýнь *ж разг.* латин тили; **учи́ть** ~ латин тилин үйрөнүү.

Латы́ши *мн. (ед. латы́ш м, латы́шка ж)* латыштар (улут, Латвиянын негизги калкы).

Латы́шский, -ая, -ое латыш ...; ~ **язы́к** латыш тили.

Лауреáт *м* лауреат; ~ **междунаро́дного ко́нкурса** эл аралык конкурстун лауреаты.

Лафа́ *в знач. сказ. прост.* иши онолуу, оңдой берди болуу, ооматы келүү, иши алга жүрүү; **ему́ тепе́рь** ~ анын иши онолду; ага оңдой берди болду.

Лафе́т *м* лафет (замбирек орнотуучу станок).

Лафе́тный, -ая, -ое лафет ..., лафетке орнотулган.

Лафи́т *м* лафит (жүзүм виносунун сорту).

Ла́цкан *м* кайырма жака; ~ **ы пальто́** пальтонун кайырма жакасы.

Ла́ццаро́ни *м нескл.* лаццарондор (Италияда: кембагалдар, томаяктар, жарды-жакырлар).

Лачу́га *ж* алачык, кепе, күркө.

Лачу́жка *ж уменьш. к лачуга.*

Лаю́щий, -ая, -ее 1. *прич. от ла́ять*; 2. *прил.* киркирек, кыркырак, кырылдак; ~ **го́лос** киркирек (кырылдаган) үн.

Ла́ять *несов.* 1. үрүү, арсылдоо, абалоо; **соба́ка ла́ет** ит үрөт; 2. *кого уст. и прост.*

сөгүү, тилдөө, жемелөө, жекирүү, аңкылдоо.

Лаяться *несов. прост.* сөгүнүү, тилдөө, жемелөө, жемеге алуу.

Лганьё *ср разг.* 1. *по знач. гл.* лгать; 2. калп сөз, жалган кеп.

Лгать *несов.* 1. калп айтуу, жалган сүйлөө; 2. *на кого* жамандоо, жалаа жабуу, ушактоо, ушак-айың кеп таратуу.

Лгун *м* калпычы, жалганчы.

Лгунья *женск. к лгун.*

Лебеда *ж* алабата.

Лебедёнок *м* ак куунун жөжөсү (балапаны).

Лебедин/ый, -ая, -ое 1. ак куу ...; ~ **ые перья** ак куунун жүнү; 2. *перен.* ак кууга окшош, ак кууну элестеткен; сымбаттуу, койкойгон, керилген; ~ **ая по́ступь** кериле (койкоё) басуу, жайкала басуу; \diamond **лебе́дная пе́сня (песнь)** өмүрдөгү акыркы чыгарма.

Лебёдка I ж 1. ургаачы ак куу; 2. *нар.-поэт.* чүрөгүм, ак куум, жаным, алтыным, кымбатым (жаш аялдарга кайрылууда колдонулат).

Лебёдка II ж спец. лебёдка (жүк көтөргүч машина).

Лебедовый, -ая, -ое 1. алабатадан (же алабата кошулуп) жасалган, алабата ...; ~ **хлеб** алабата кошулган нан; 2. *в знач. сущ.* лебедовые *мн. бот.* алабата түркүмүнө кирүүчү өсүмдүктөр.

Лебёдушка ж нар.-поэт. ласк. к ле-бёдка I.

Лебедь 1. *м* куу; **бёлый** ~ ак куу; **чёрный** ~ кара куу; 2. *ж нар.-поэт.* чүрөгүм, ак куум, жаным, алтыным (аялдарга кайрылганда колдонулат).

Лебезить *несов. перед кем и без доп. разг.* кошомат кылуу, жагынуу, көшөкөрлөнүү.

Лебяжий, -ья, -ье 1. куу...; ~ **пух** куунун пары (жүнү); 2. *перен. нар.-поэт.* кууга окшош, кууну элестеткен, куу кейиптенген; койкойгон, керилген.

Лев I м арстан, шер; \diamond **свётский лев** аялдардын жаны (аристократиялык коомдо аялдарды өзүнө тез тартып, алардын жүрөгүн бийлеп алган мартабасы бийик сымбаттуу эркек); **морской лев** деңиз арстаны (тюлень түркүмүнө кирген сууда жашоочу жаныбарлардын бир түрү).

Лев II м лев (Болгария Эл Республикасынын акча бирдиги).

Левада ж левада (1. ташкын убагында суу жайпап кетүүчү жээк токою; 2. короо-жайга жакын огород, бак, чабынды жер; 3. *с.-х.* жайыттын ат багууга, ирдентүүгө короолоп коюлган бир бөлүгү).

Левак м 1. *разг.* солчул (өтө солчул, чечкиндүү, радикалдуу көз караштын жактоочусу); 2. *груб. прост.* өзүмчүл, өз

пайдасын көздөөчү (жумуш убактысын, мамлекеттик курал-жарактарды, продукцияны өзү үчүн законсуз пайдаланган адам).

Лева́цк/ий, -ая, -ое солчулук, солчул ...; ~ **ое поведе́ние** солчулдарга мүнөздүү жүрүштүрүш (кылык-жорук); ~ **ие взгляды** солчулдук көз караштар.

Левачество ср 1. солчулдук, солчул көз караш, солчул саясат; 2. *прост.* өзү үчүн иштөө (өз пайдасы үчүн негизги иштен тышкары кошумча иш аткаруу); **пресе́чь** ~ өзү үчүн иштөөнү токтотуу.

Леве́ть *несов.* солго ооп кетүү, солчулдашуу, солчулдарга кошулуу (саясий көз карашы жана ишеними боюнча солчул партияларга жакындоо, ооп кетүү, кошулуп кетүү).

Лева́чить *несов. груб. прост.* солго (өз пайдасына) иштөө (коомдук эмгектин продуктыларын, куралдарын, жумуш убактысын өзү үчүн мыйзамсыз пайдалануу).

Левиафан м левиафан (1. Библияда: коркунучтуу эң зор деңиз айбаны же учуучу ажыдаар; 2. *книжн.* өтө чоң жана күчтүү нерсе).

Левизна ж солчулдук (коомдук-саясий көз караштагы солчулдук багыт).

Левко́й м левкой (түрдүү түстөгү гүлдөрү жыттуу келген декоративдик өсүмдүк).

Лёво нареч. солго, сол жакка.

Лёво ... левосторо́нный, левобуржуа́зный сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Левобере́жный, -ая, -ое сол жээктеги, сол кашаттагы, сол жээкке жайланышкан.

Левобере́жье ср дарыянын сол жээги, сол жээктеги жерлер (жайлар).

Левосторо́нн/ий, -ая, -ее сол жактагы, сол тараптагы, сол жакка жайланышкан; ~ **ее воспа́ление лёгких** өпкөнүн сол жагынан сезгениши.

Левофланго́вый, -ая, -ое 1. сол канаттагы, сол канатка жайлашкан; сол канат ...; ~ **уча́сток фро́нта** фронттун сол канаттагы тилкеси; 2. *в знач. сущ.* левофланго́вый *м* сол катардын четиндеги солдат (машина ж.б.).

Левре́тка ж левретка (үйдө багылуучу тайган иттердин эң кичине түрү).

Левша́ м, ж, сологой.

Лев/ый, -ая, -ое 1. сол, сол жактагы, сол тарапка жайлашкан; ~ **ый глаз** сол көз; ~ **ая сторо́на** сол жак, сол тарап; ~ **ая рука** сол кол; ~ **ый фла́нг** сол канат; 2. солчул (радикал же салыштырмалуу радикал); ~ **ые фракции парла́мента** парламенттеги солчул фракциялар; 3. солчул (ооз жүзүндө солчул); ~ **ый уклóн** солчул уклон; 4. *разг.* солго (өз пайдасына) жымырылган, иш жайынан чет-

те калынган, өз чөнтөгүнө иштелген; ~ **ый рейс** өз пайдасына жасалган рейс; **◇ встать с левой ноги** сол жамбашы менен жатуу, пейил-кушу бузук болуу; **◇ как левая нога хочет чья** оюна (көңүлүнө) келгенин кылат.

Легав/ый, -ая, -ое 1. шимшүүчү (итке карата); **охота с ~ ми** шимшүүчү иттер менен аң уулоо; 2. *перен. прост.* тыңчы, андуучу, айгакчы, сөз ташуучу.

Легализация *ж по знач. гл. легализировать* — **легализироваться; рабочих союзов** жумушчулар бирикмесин легалдаштыруу, жумушчулар союздарынын легалдашышы.

Легализировать *сов., несов. кого-что* легалдуу абалга келтирүү.

Легализироваться 1. *сов., несов.* легалдуу абалга келүү; 2. *несов. страд. к легализировать.*

Легализовать *сов., несов. кого-что то же, что легализировать.*

Легализоваться 1. *сов., несов. то же, что легализировать;* 2. *несов. страд. к легализовать.*

Легально *нареч.* легалдуу, мыйзамдуу, мыйзамга ылайык, ачык, ашкере.

Легальность *ж* легалдуулук, мыйзамдуулук, ачыктык, ашкерелик; ~ **положения** абалдын ачыктыгы, ашкерелиги.

Легальн/ый, -ая, -ое (легален, -льна, -льно) легалдуу, мыйзамдашкан, мыйзам жол койгон, өкмөт уруксат берген, ачык, ашкере; ~ **ая партия** легалдуу (ачык жашаган) партия; **легальный марксизм** легалдуу марксизм (XIX кылымдын 90-жылдарында пайда болуп, Россияда капитализмдин өнүгүшүн негиздөө үчүн К.Маркстын экономикалык окуусунун айрым жоболорун пайдаланууга далалат кылган Россиядагы буржуазиялык интеллигенциянын бир бөлүгүнүн идеялык-саясий агымы).

Легат *м* легат (1. Байыркы Римде: жеңип багындырып алган өлкөлөрдүн башкаруучуларынын жанына коюлган кызмат адамы; 2. Рим папасынын дипломаттык өкүлү; **папский** ~ папа легаты).

Легато *нареч. муз.* легато (музыкалык чыгармаларды аткарууда бир үндөн экинчи үнгө токтоосуз жана салмак менен жатык өтүшү жөнүндө).

Леггорн *м* леггорн (жумуртканы көп берүүчү ак тоок).

Легенд/а I ж 1. легенда, уламыш; **старинные** ~ **ы** эски уламыштар; 2. уламыш сөз, аңгеме; ойлоп чыгарылган нерсе; **рассказывать** ~ **ы** *о чём-н.* бир нерсе жөнүндө уламыш аңгеме айтуу; 3. апыртма (акылга сыйбаган, ишенүүгө мүмкүн болбогон, чындыкка туура келбеген укмуштуу иш, даңазаланып айтылып калган окуя); **подвиг,**

ста́вший ~ **ой** уламышка айланган эрдик, дастан болуп айтылып калган эрдик.

Легенда II ж спец. легенда (1. сүрөт, план, схема же картадагы шарттуу белгилер менен түшүндүрмөлөрдүн жыйындысы; 2. түрдүү баадагы ар кыл металл акчалардын бетиндеги жазуулар).

Легендари/ый, -ая, -ое (легендарен, -на, -но) 1. легендалуу, уламыш болуп кеткен, легендага айланган; ~ **ый рассказ** легендалуу аңгеме; 2. апыртма, укмуштуудай, таң каларлык, чындыкка туура келбеген, даңазаланып айтылып калган; ~ **ый подвиг** укмуштуудай эрдик, даңазаланып айтылып калган эрдик; 3. *перен.* калп, ойлоп чыгарылган, чындыкка окшобогон; ~ **ые слухи** чындыкка окшобогон (калп, апыртма) сөздөр.

Легион *м* 1. легион (Байыркы Римдеги ири аскердик бөлүк); 2. легион (кээ бир өлкөлөрдөгү атайын аскердик бөлүктөрдүн аты); **иностраннный** ~ чет өлкөлүк легион; 3. эбегейсиз чоң өлчөм, өлчөм жеткис көптүк; **орден почётного легиона** ардактуу легион ордени (Наполеон тарабынан негизделип, француздардын аскердик жана граждандык иштерде сиңирген эмгеги үчүн берилүүчү ордени).

Легионер *м* легионер, легион аскери.

Легирование *ср по знач. гл. легировать;* ~ **металлов** металлды легирлөө.

Легированн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от легировать;* 2. *прил.* легирленген; ~ **ая сталь** легирленген болот.

Легировать *сов., несов.* легирлөө (белгилүү касиеттеги эритиндини алуу үчүн металлга башка бир металлды кошуу); ~ **сталь** болотту легирлөө.

Легирующ/ий, -ая, -ое легирлөөчү; ~ **ие элементы** легирлөөчү элементтер.

Легислатура *м* легислатура (1. айрым батыш өлкөлөрдө: мыйзам чыгаруучу шайланма органдардын же шайлануучу кызмат кишисинин мыйзамдагы белгиленген полномочиелик мөөнөтү, иштөө мезгили; 2. Великобританияда, АКШнын көптөгөн штаттарында мыйзам чыгаруучу органдардын жыйындысы).

Легитимация *ж юр.* 1. легитимация (кандайдыр бир укуктун же полномочиенин закондуулугун таануу, ырастоо); 2. легитимация, сыйзамдаштыруу (буржуазиялык мыйзамдаштыруу никесиз эрди-катындан туулган балдарды мыйзамдаштыруу); 3. легитимация (укукту же полномочиени күбөлөндүрүүчү документ).

Легитимизм *м* легитимизм (XIX–XX кылымдарда Батыш Европада, негизинен

Францияда: мамлекеттик түзүлүштүн башкы принциби бийликтин укумдан-тукумга мурас болуп өтүшүн жактаган саясий агым).

Легитимн/ый, -ая, -ое (легитимен, -на, -но) мыйзамдуу: ~ **ая власть** мыйзамдуу бийлик.

Лёгки/е мн. (*ед. лёгкое ср*) өпкө; **воспаление** ~ **х** кабыргадан кагынуу (сезгенүү).

Лёгк/ий, -ая, -ое (лёгко, легка́, легко) 1. жеңил; ~ **ая ноша** жеңил жүк; **боксёр** ~ **ого веса** жеңил салмактагы боксёр; 2. жука, жеңил, үлбүрөк, назик; ~ **ая мужская сорочка** жеңил (жука) эркек көйнөк; 3. жеңил, жука, жалан; ~ **ое пальто** жука (жеңил) пальто; 4. салмаксыз, жеңил; ~ **ая коляска** балдардын жеңил арабасы; 5. жеңил, тез аш болчу, тез сиңе турган; ~ **ая пицца** жеңил (тез сиңе турган) тамак; ~ **ий завтрак** эртең мененки жеңил тамак (оокат); 6. жеңил, шамдагай, лыпылдак; ~ **ая походка** жеңил жүрүш, лыпылдак жүрүш; 7. жеңил, оңой, жөнөкөй; ~ **ая задача** оңой маселе; 8. жөнөкөй, жымсал, жеңил; ~ **ий стиль** жөнөкөй стиль; 9. жеңил, жагымдуу, көңүл көтөрөр; ~ **ая музыка** жеңил музыка; 10. оңой, жеңил-желпи табылган, бел оорутпай, кол жоорутпай табыла калган, арзан боло калган; ~ **ий заработок** жеңил-желпи табылган акча, оңой келген акча; 11. жеңил, коопсуз, бейкам, кыйынчылыгы жок өткөн; ~ **ий день** жеңил (бейкам) күн; ~ **ие роды** жеңил (кыйынчылыгы жок өткөн) төрөт; 12. жеңил, жумшак, мелүүн, болор-болбос, сезилер-сезилбес; ~ **ий мороз** жумшак (болор-болбос) суук; 13. жеңил, терең (катуу) эмес; ~ **ий сон** жеңил уйку, куш уйку, тук этме уйку; 14. жеңил, жумшак, күчү жок, анча таасир кылбаган; ~ **ий табак** жумшак (ачуу эмес) тамеки; ~ **ое вино** жумшак вино; 15. жеңил, үстүртөн, кайдыгер, кош көңүл; ~ **ое отношение** к делу ишке үстүртөн (кайдыгер) жасалган мамиле; ~ **ие рассуждения** жеңил (үстүртөн) ойлоо; 16. жеңил, жеңил ой, алангазар, турумсуз, шайкелең, учкаяк; ~ **ое поведение** жеңил (шайкелең) жүрүм-турум, жеңил ойлуулук, туруксуздук, учкаяктык; 17. ак көңүл, жумшак мүнөз, элпек, адам менен ынтымакта тура билген; ~ **ий человек** ак көңүл (жайдары мүнөз) адам, элпек киши; ~ **ий характер** жумшак (жакшы) мүнөз, элпек мүнөз; 18. *воен.* жеңил, кыймылдуу, тез аракеттене турган; ~ **ая кавалерия** жеңил кавалерия; ~ **ие танки** жеңил танкалар; **лёгкая атлетика** жеңил атлетика; **лёгкая промышленность** жеңил өнөр жайы; **лёгкая рука** жеңил кол, эми тез түшкөн, адамдарга жакшылык, бакыт, ийгилик алып келе турган; ак жолтой; **с лёгкой руки** чей разг. колу, жеңил келип, шарапаты тийип; **лёгко**

на помине кто өзү жөнүндө сөз болуп жатканда, же ойлоп жатканда келе калуу, көрүнө калуу; **с лёгким (лёгок) на ногу** ылдам жүргөн, чарчаганды билбей турган; **с лёгким паром** жеңилдешиңиз менен; **с лёгким сердцем** ойлонуп отурбастан, коркпостон, жай баракаттык менен, шашпай.

Лёгко нареч. 1. жеңил, оңой эле, кыйынчылыксыз, кыйналбай, беймарал; ~ **поднять груз** жүктү оңой эле (жеңил) көтөрүү; ~ **усвоить урок** сабакты жеңил (кыйналбай эле) өздөштүрүү; 2. жеңил, тез; **некоторые металлы** ~ **плаваются** айрым металлдар оңой (тез) эрийт; 3. жеңил, оор эмес, саал гана, жанды кыйнабаган; **его** ~ **ранил** аны жеңил жарадар кылды, ал саал гана жарадар болду; 4. үстүртөн, кош көңүл, жеңил ойлуулук менен; ~ **относиться к кому-чему-л.** кимдир бирөөгө же бир нерсеге үстүртөн кароо, кош көңүл мамиле жасоо; 5. *безл. в знач. сказ. мне так* ~ ! мен ушундай жеңилмин! мен өзүмдү ушундай жеңил (сергек) сезип турам! **лёгко сказать!** айтууга оңой!

Лёгкоатлет *м* жеңил атлетикачы.

Лёгкоатлетка *женск. к* легкоатлет.

Лёгкоатлетическ/ий, -ая, -ое жеңил атлетика ..., жеңил атлетикалык; ~ **ие соревнования** жеңил атлетикалык мелдештер.

Лёгковёрие *ср* ишенчээктик, баарына ишене берүүчүлүк.

Лёгковёрность *ж* ишенчээктик, баарына ишене берүүчүлүк.

Лёгковёрный, -ая, -ое (лёгковёрен, -на, -но) ишенчээк, ишене берме; ~ **человек** ишенчээк киши.

Лёгковёс *м* жеңил салмактагы спортсмен.

Лёгковёсность *ж* 1. аз салмактуулук, жеңилдик, оор эместик; 2. *перен.* олуттуу эместик, учкаяктык, тайкылык; ~ **доводов** далилдердин олуттуу эместиги (тайкылыгы).

Лёгковёсн/ый, -ая, -ое (лёгковёсен, -на, -но) 1. жеңил, оор эмес, аз салмактуу, салмагы жок; ~ **ое зерно** салмагы аз эгин; ~ **ая монета** салмагы жеңил (салмаксыз) монета (тыйын); 2. *перен.* үстүртөн, тайкы, олуттуу эмес, чалагайым, токтоо эмес; ~ **ая натура** табияты жеңил адам, бала кыял адам; ~ **ое суждение** тайкы пикир.

Лёгковой, -ая, -ое жеңил; ~ **автомобиль** жеңил автомобиль.

Лёгковооружённ/ый, -ая, -ое жеңил куралданган; ~ **ые войска** жеңил куралданган аскерлер.

Лёгковоспламеняющ/ийся, -аяся, -еяся тез от алуучу, дүрт этип кетме, тез тутануучу; ~ **аяся жидкость** тез от алуучу (дүрт этип кетме) суюктук.

Легковушка *ж прост.* жеңил автомобиль, жеңил машина.

Легкокрыл/ый, -ая, -ое *трад.-поэт.* 1. жеңил канат, тез учуучу, дирилдек канаттуу; ~ **ая стрекоза** тез учуучу ийнелик; 2. *перен.* бейопа, тез өтүп кетме, туруму жок, өзгөргүч; ~ **ые видения** заматта (көз ирмемде) өзгөрүүчү кыял; 3. *перен.* бейкам, бейпил, санаасыз, эч нерседен капарсыз; ~ **ые забавы** бейкам (капарсыз) оюн-тамаша (шаан-шөкөт).

Легкомысленно *нареч.* жеңил ойлук кылып, бала кыялданып, алаңгазарлык кылып, чалагайымданып, учкаяктык менен, шайкелендик кылып, терең ойлонбостон, жеңилдик кылып.

Легкомысленность *ж* чалагайымдык, алаңгазарлык, учкаяктык, бала кыялдуулук, шайкелендик, жеңил мүнөздүүлүк; ~ **поведения** жүрүш-туруштун жеңилдиги (шайкелендиги).

Легкомысленный, -ая, -ое (легкомыслен, -на, -но) алаңгазар, туругу жок, чалагайым, шайкелең, учкаяк, жеңил мүнөздүү; ~ **человек** чалагайым киши; жеңил мүнөз киши; ~ **поступок** ойлонбой кылынган иш, жеңил ойлуулук менен жасалган аракет.

Легкомыслие *ср* ойлонбостук, ала көөдөндүк, алаңгазарлык, туруксуздук, чалагайымдык, шайкелендик, учкаяктык; ~ **проявить** шайкелендик кылуу, ойлонбой иш кылуу.

Легконог/ий, -ая, -ое күлүк, тез чуркай турган, тез жүрө турган; учкул; ~ **ие джейраны** күлүк жейрендер.

Легкоплавкий, -ая, -ое (легкоплавков, -ка, -ко) тез эриме, оной эриген, бат эрий турган; ~ **металл** бат эрий турган металл.

Лёгкость *ж* жеңилдик; онойлук; ~ **задачи** маселенин онойлугу; ~ **характера** жеңил мүнөздүүлүк; ~ **одежды** кийимдин жеңилдиги (жукалыгы); **с ~ ю** оной-олтон, жеңил гана, кыйналбастан.

Лёгонько *нареч. разг.* акырын, абайлап, чебердеп; ~ **ударить** акырын уруу; ~ **приподнять** абайлап (акырын) көтөрүп коюу.

Лёгочник *м разг.* 1. өпкө ооруларынын врачы; 2. өпкө оорулуу адам.

Лёгочн/ый, -ая, -ое өпкө ...; ~ **ая ткань** өпкө тканы; ~ **ые болезни** өпкө оорулары.

Легчайш/ий, -ая, -ое *превосх. ст.* к лёгкий; ~ **ая весовая категория** эң жеңил салмак категориясы.

Легча/ть *несов. прост.* 1. басаңдоо, басаңча тартуу, жумшоо, бошоңдоо, бошоң тартуу; **мороз ~ ет** суук басаңдап (басаңча тартып) бара жатат; 2. *безл. кому и без доп.* жакшы болуу, түзөлө баштоо, жеңил тарта баштоо;

больному не ~ ет оорулуунун абалы түзөлбөй жатат, оорулуу жакшы боло албай турат.

Лёгче 1. *сравн. ст.* к лёгкий и к легко; 2. *безл. в знач. сказ. кому* кыйла дурус, мурдагыдан түзүк; **больному** ~ оорулуунун абалы мурдагыдан түзүк (кыйла дурус).

Лёд *м* 1. муз; **сухой** ~ кургак муз; **искусственный** ~ жасалма муз; 2. *мн.* льды түбөлүк муздук, мөңгү; **биться как рыба об лёд** өзүн отко-чокко салуу, жан алакетке түшүү; **лёд таёт** көңүлү түзөлө баштады, ичи жылый баштады, иш оңуна тартты, кыйынчылык жеңилдей баштады; **разбить (сломать) лёд** биринчи (алгачкы) кадам коюу; ишти баштоо; **лёд тронулся** иш башталып кетти, иш жүрүп кетти.

Ледящий, -ая, -ее *нар.-разг.* алсыз, арык, араң жан, илмигий, оорукчан; ~ **парень** араң жан жигит.

Леденé/ть *несов.* 1. тоңуу, муз болуу; **вода начинает ~ ть** суу тоңо баштады; 2. үшүү, тоңуу, муздоо; **руки ~ ют** колдор тоңо (үшүй) баштады; 3. *перен.* селейип калуу, катып калуу, жыгачтай катуу; ~ **ть от страха** коркконунан жыгачтай катып калуу; **кровь леденеет (в жилах)** тим эле жүрөк түшөт, адамдын үрөйү учат, кишинин үшү кетет.

Леденист/ый, -ая, -ое музга айланган, муз сымал; ~ **ая масса** музга айланган масса, муз сымал масса.

Леденит/ь *несов. что* 1. тондуруу, муздатуу; **мороз ~ воду** аяз сууну тондуруп жатат; 2. үшүтүү, муздатуу, тондуруу; **ветер ~ лицо** шамал бетти каарып (муздатып) жатат; 3. *перен.* үрөйү учуу, жүрөгү шуу этүү, селейип катып калуу, тили күрмөөгө келбөө, жүрөгү оозуна тыгылуу.

Леденящ/ий, -ая, -ее 1. *прич. от леденить;* 2. адамдын чучугуна жеткен, тондуруп (каарып) жиберген; өпкөдөн өткөн; ~ **ий холод** чучукка жеткен суук; 3. *перен. прил.* коркунуч келтире турган, жүрөктү түшүргөн, үрөйдү учурган; ~ **ая новость** үрөй учурган (таң калтырган) жаңылык; ~ **ий страх** адамдын үшүн алган коркунуч.

Ледерин *м* ледерин (булгаарыга окшотуп жасалган кездеме); **переплёт из ~ а** ледерин мукаба, ледеринден жасалган мукаба.

Ледериновый, -ая, -ое ледеринден жасалган; ледерин ...; ~ **переплёт** ледерин (ледеринден жасалган) мукаба.

Леди *ж нескл.* 1. леди (Англияда: лорддун же баронеттин аялы); 2. леди (Англиядагы эри бар аристократ аялдарга карата айтылат).

Ледник *м* тондургуч (ичине муз тондурулган үнкүр же шкаф).

Ледник *м* мөңгү; ~ **Федченко** Федченко мөңгүсү.

Ледниковый, -ая, -ое мөңгү...; ~ **покрóв** мөңгү (муз) катмары; \diamond **ледниковый период** муз доору (бүткүл жер жүзүн муз каптаган доор).

Ледо... ледозащита, ледобур, ледообразование сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Ледовый, -ая, -ое 1. муздан жаралган; муздуу, муз ...; ~ **ый покрóв** муз катмары; 2. муздагы, муз (мөңгү) үстүндөгү, муздун арасындагы; ~ **ая дорóга** муз үстүндөгү жол; \diamond **ледовое побоище** муз үстүндөгү салгылашуу (1242-жылы немецтик баскынчы-рыцарларды Чуд көлүнүн үстүндөгү музда новгороддуктардын талкалаган салгылашуусу); **ледовая разведка** муз чалгындоосу.

Ледозащита ж муздан сактоо, муздан сактануу (гидротехникалык курулуштарды муздун зыяндуу таасиринен сактоо чараларынын системасы).

Ледокол м ледокол, муз жаргыч кеме.

Ледокольный, -ая, -ое ледокол ...; муз жаргыч кеме ...; ~ **ые работы** муз жаргыч кеме аткаруучу иштер; ~ **ые суда** муз жаргыч кемелер.

Ледолом м 1. муз талкалагыч (муз аккан учурда анын кырсыктуу таасиринен сактоо үчүн көпүрөнүн жанына курулган курулуш); 2. нар.-разг. то же, что ледоход.

Ледопад м тик беттеги мөңгү.

Ледорез м 1. муз кескич (көпүрөнүн астындагы үч кырдуу таканчык); 2. муз жаргыч (муз кесер) кеме.

Ледоруб м муз жаргыч балта (альпинисттер мөңгүдөгү музду чегип, из салуу үчүн колдонулуучу балта).

Ледосброс м гидротех. муз чыгаргыч (плотинадагы музду чыгарып жиберүүчү атайын тешик).

Ледостав м дарыянын таптакыр тоңушу, бүтүндөй муз каптап калышы.

Ледоход м үйөр (жаз, күз мезгилинде суу үстүнөн калкып аккан жарака-жарака муз).

Ледоходный, -ая, -ое муз көчө турган, муз ага турган; үйөр ...; ~ **период** үйөр мезгили, муз агар мезгил.

Ледышка ж разг. жарака муз, муздун бир сыныгы, жаракасы.

Ледяной, -ая, -ое 1. муздан турган, муздуу; муз ...; ~ **ой покрóв** муз катмары; 2. муздуу; муз каптап турган; ~ **ые вершины** муздуу (мөңгүлөр) чокулар, муз каптап турган чокулар; 3. өтө муздак, муздай; ~ **ая вода** өтө муздак суу; 4. муздап калган, үшүп калган, тоңгон; ~ **ые пальцы** тоңуп (үшүп) калган манжалар; 5. перен. тоң, жагымсыз, жактырбаган, кош көңүл; ~ **ой тон** жагымсыз тон; ~ **ое спокойствие** көңүл бөлбөөчүлүк, ка-

мырабочулук, кенебестик, өз мамилесин билдирбегендик.

Леёр м мор. леер (бек тартылган трос, зым аркан).

Леёрный, -ая, -ое леер ...; ~ **ые стойки** леер тирөөчтөрү (түркүктөрү).

Лежа нареч. жатып, жатып алып; **читать** ~ жатып алып окуу.

Лежак м 1. кичине жыгач керебет; 2. жаткызылган устун, жоон жыгач.

Лежалый, -ая, -ое узак убакка чейин жатып калган, көпкө туруп калган; ~ **ая мука** көпкө туруп калган ун; ~ **ый товар** көпкө жатып калган товар, сатылбай (өтпөй) жаткан товар.

Лежанка ж лежанка (1. жатуу үчүн орус мештин капталына жасалган секиче; 2. жатуу, уктоо үчүн ылайыкталган жай).

Леж/ать несов. 1. жатуу; ~ **ать в постели** төшөктө жатуу; ~ **ать на траве** көк чөптүн (көк майсанын) үстүндө жатуу; ~ **ать на спине** чалкадан (чалкасынан түшүп) жатуу; ~ **ать в обмороке** эс-учун билбей жатуу; эси ооп жатуу; 2. ооруп (сыркоолоп) жатуу, табы жок жатуу; ~ **ать в больнице** ооруканада жатуу; 3. жатуу, туруу; **на столе** ~ **ит книга** столдун үстүндө (столдо) китеп жатат; 4. каптап (басып) калуу; **на полках** ~ **ит пыль** текчелерди чаң басып жатат (каптап жатат); 5. жатуу, сакталуу; **деньги** ~ **ат в сберегательной кассе** акча сактык кассада жатат; 6. өтүү, багытталуу; **наш путь** ~ **ал на север** биздин жолубуз (сапарыбыз) түндүккө (түндүк жакка) багытталган; **наш путь** ~ **ит через горы** биздин жол тоо аркылуу өтөт; 7. жатуу, жайлашуу; **к югу от гор** ~ **ит плодородная долина** тоодон түштүккө карай жемиштүү өрөөн жатат (жайлашкан); 8. перен. на ком мойнунда болуу, мойнуна жүктөлүү, жоопкерчилигинде болуу; **на ней** ~ **ат заботы по дому** үй түйшүктөрү анын мойнунда (ага жүктөлгөн); \diamond **лежит печать чего** из калуу, түрү көрүнүү; **на его лице** **лежала печать усталости** анын жүзүнөн чарчагандыктын түрү көрүнүп турат; \diamond **душа (сердце)** не **лежит** көңүл тартпайт; көңүл келбейт; көңүл чаппайт; \diamond **плохо лежит разг. шутл.** кароосуз жатат (уурдап кетүүгө болот.).

Лежаться несов. безл. чаще с отриц. жаткысы келүү, жаны жер тартып туруу; **не лежит** жаткысы келбейт (жаткысы келбей турат); жата албайт; **ребёнку** не **лежится в постели** баланын төшөккө жаткысы келбей турат.

Лежачий, -ая, -ее 1. жаткан; **под** ~ **ий камень вода** не **течёт погов.** жатканга жаан жукпайт; алма быш, оозума түш болбойт; аракет кылсаң, берекет болот; иштесе

тиштейт; кыбыраган кыр ашат; **2.** жаткан; ~ **ее** **положение** жаткан абал; **3.** жаткан, баса албай калган, тура албай калган; ~ **ий больно́й** жатып калган оорукчан; **4.** *разг.* жатчу, жата турган, жатышка ылайыкталган; ~ **ее** **место** жата турган орун (жай); **5.** *в знач. суш.* **лежа́чий** *м* жаткан адам; ~ **его** **не бьют погов.** жыгылганды теппейт, качканды куубайт; **◇** **не бей лежачего прост.** эң оңой, жөнөкөй; **рабо́та у неё — не бей лежачего** анын иши эң оңой, абдан жөнөкөй.

Ле́жбище *ср* **1.** мекен (деңиз жаныбарлары топтоло турган жээктеги жай); ~ **морских ко́тиков** деңиз мышыктары топтолуучу жай; **2.** *охот.* айбанаттардын жашырынып жатчу жайы.

Лежебо́ка *м, ж* жалкоо, бекерпоз, жанбакты, жатып ичер.

Ле́жень *м спец.* туурасынан жаткызылган устун; **◇** **ле́жнем лежа́ть** кыбырабай жатуу, бир жерде жата берүү.

Ле́жк/а *ж* **1.** *прост. по знач. гл.* **лежа́ть**; **2.** *разг.* сактоо, асыроо; **отобра́ть я́блоки в ~ у** сактоо үчүн алмаларды тандоо, ылгап алуу; **3.** *то же, что ле́жбище*; **◇** **лежа́ть в ле́жку прост.** сыркоолоп ордуна тура албай жатуу, оор абалда жатуу.

Лежмя́: лежмя́ лежа́ть *разг.* ордуна турбай жатуу, ылдырап жата берүү, жамбаштап узак жатуу.

Лезвие *ср* **1.** миз; ~ **топора́** балтанын мизи; **2.** *разг.* лезвие; ~ **для бритъя́** кырынчу лезвие, сакал-мурут (чач) алчу лезвие.

Лезги́ны *мн. (ед. лезги́н м, лезги́н-ка ж)* лезгиндер (Дагестандагы, Азербайжан ССРиндеги калктардын бир бөлүгүн түзгөн эл).

Лезть *несов.* **1.** чыгуу, тырмышып чыгуу; ~ **на го́ру** тоого чыгуу; **2.** кирүү, түшүү; ~ **в окно́** терезеден кирүү, терезеден түшүү; ~ **в во́ду** сууга түшүү; ~ **в я́му** чункурга түшүү; **3.** уурданып кирүү; ~ **в сад** бакка уурданып кирүү; **4.** *разг.* кол салуу, уурдап алуу, антаруу; ~ **в карма́н за деньга́ми** акча алуу үчүн чөнтөккө кол салуу; **5.** кирүү, өтүү, батуу, сыюу; **ни́тка не лезет в иго́лку** жип ийнеден (ийненин көзүнөн) өтпөйт; **сапоги́ не лезут** өтүк бутка батпайт; **кни́га не лезет в портфе́ль** китеп портфелге батпайт; **6.** түшүү, жылмышуу; **ша́пка лезет на глаза́** баш кийим жылмышып көзгө түшүп турат; **7.** *разг.* түшүү, жыдуу (чач, жүн жөнүндө); **во́лосы лезут** чач түшүп жатат; **8.** *прост.* кийлигишүү, аралашуу; ~ **в разгово́р** сөзгө аралашуу, сөзгө кийлигишүү; ~ **с вопро́сами** суроо менен кийлигишүү; **9.** жутунуу; **куда́ лезешь без спр́осу?** суроосуз кайда жутунасың? **10.** жабышуу, асылуу, тийишүү, тийиштик кылуу, кычаштык кылуу; **чего́ ты ко мне**

лезешь? сен мага эмне жабышасың? мага эмне асыласың? **◇** **лезть в ду́шу чью** бирөөнүн оюндагысын билүүгө умтулуу, бирөөнүн ишенимине кирүүгө далалаттануу; **◇** **из ко́жи вон лезть** жан талашып аракет кылуу, күчүнүн барынча аракет жасоо, жан аябай тырышуу, өлүп-тирилип аракеттенүү; **◇** **лезть на стена́** жаалдануу, катуу ачуулануу, калчылдап кетүү; **не лезет в глото́ку** тамактан өтпөйт; **◇** **ни в какие́ воро́та не лезет** эң жаман, иш куржун, иш онунда эмес; **◇** **лезть в буты́лку прост.** ыгы жок ачуулануу, жөнү жок кыжырлануу (туталануу); **◇** **лезть в глаза́ кому** өзүн көрсөтүүгө умтулуу; мыкты болуп көрүнүүгө аракеттенүү; **◇** **лезть в го́лову** ойдон чыкпай коюу, дайым ойдо туруп алуу, эстен кетпөө; **он за сло́вом в карма́н не лезет** кишиден сөз сурабайт, сөздөн кишиге жемин жедирбейт, сөздөн эч кимге алдырбайт.

Ле́и *мн. (ед. лея ж)* лея (атчан аскерлердин шымынын ээрге отурар бөлүгүнө жабыштыра тигилген бышык кездеме же булгаары); **галифе́ с лея́ми** лея тигилген (леялуу) галифе шым.

Лей *м* лей (Румыниядагы акча бирдиги).

Лейб... лейб-гва́рдия, лейб-гуса́ры, лейб-ме́дик сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Лейб-гварде́йский, -ая, -ое лейб-гвардиялык, лейб-гвардия ...; ~ **полк** лейб-гвардия полку (лейб-гвардиялык полк).

Лейб-гва́рдия *ж* лейб-гвардия (монархиялык мамлекеттерде: артыкчылыкка ээ болгон тандамал гвардиялык аскер).

Лейб-ме́дик *м* лейб-медик (падыша сарайында кызмат кылуучу врач).

Лейбори́ст *м* лейборист (лейбористтер партиясынын мүчөсү).

Лейбори́стск/ий, -ая, -ое лейбористтик, лейбористтер ...; ~ **ое пра́вительство** лейбористтер өкмөтү; **лейбори́стская па́ртия** лейбористтик партия (лидерлери буржуазиялык реформизм, буржуазия менен таптык кызматташтык саясатын жүргүзгөн, көпчүлүк бөлүгү жумушчулардан болгон жумушчу партия).

Лейде́нский: лейде́нская ба́нка лейден банкасы (электр энергиясын топтоочу эски прибор; конденсатордун бир түрү).

Лейка **I** *ж* **1.** суу сепкич; **2.** *мор.* лейка (кайыкта, кемеде жыйылган сууну сузуп төгө турган чөмүч); **3.** *прост. то же, что воро́нка* **1.**

Лейка **II** *ж* лейка (киноплёнкага кичине кылып түшүрүүчү көп заряддуу аппарат).

Лейкеми́я *ж* мед. лейкемия, ак кан оорусу (кандын ак шариктери кызыл шариктерге караганда көбөйүп кетиши).

Лейко́з *м* мед, *то же, что лейкеми́я.*

Лейко́ма *ж то же, что бельмо́*; ~ на глазу́ көзгө түшкөн ак, көзгө конгон конок.

Лейкопла́стырь *м* лейкопластырь (жабыш-кактуу лента).

Лейкоцитóз *м мед.* лейкоцитоз (канда ак шариктердин көбөйүшү).

Лейкоциты *мн. (ед. лейкоцит м) физиол.* кандын ак шариктери.

Лейтенáнт *м* лейтенант; **мла́дший** ~ кенже лейтенант.

Лейтенáнтск/ий, -ая, -ое лейтенанттык; лейтенант ...; ~ **ое зва́ние** лейтенанттык наам.

Лейтмоти́в *м 1. муз.* лейтмотив (музыкалык чыгарманын башынан аягына чейин кайталануучу негизги күүсү, мотиви, өзөгү); **2. перен.** негизги ой (пикир, идея).

Лек *м* лек (Албаниядагы акча бирдиги).

Лека́ло *ср* лекало (**1. тех.** ийри сызыктар сызуу үчүн колдонулуучу өзгөчө формадагы сызгыч; **2.** татаал формадагы буюмдарды жасоодо колдонулуучу атайын калып, шаблон).

Лека́льн/ый, -ая, -ое лекало ...; ~ **ая лине́йка** лекало сызгычы.

Лека́льщик *м* лекалочу, лекало (шаблон) жасоочу адис.

Лека́льщица *женск. к* лекальщик.

Лека́рка *ж 1. уст. и прост. женск. к* лекарь; **2. нар.-разг.** эмчи-домчу аял, табыш аял.

Лека́рск/ий, -ая, -ое *уст.* табыштык, врачтык, табыш ..., врач ...; ~ **ое де́ло** табыштык (врачтык) иш; **лека́рский помо́щник** врачтын жардамчысы, фельдшер.

Лека́рственн/ый, -ая, -ое дары болуучу, дарылык, дары ...; ~ **ые расте́ния** дары-дармек өсүмдүктөрү; дарылыгы бар (дары боло турган) өсүмдүктөр; дарылык касиети бар өсүмдүктөр.

Лека́рство *ср 1.* дары, дары-дармек; ~ **от ка́шля** жөтөлдүн дарысы; **2. перен.** даба; ~ **от всех бед** бардык балаанын (ар кандай кырсыктын) дабасы.

Лека́рь *м 1.* табыш, дарыгер (революцияга чейинки Россиядагы врачтын официалдуу наамы); **2. уст. и прост.** врач, табыш.

Лекси́ка *ж* лексика (бир тилдин, анын диалектисинин же белгилүү бир жазуучунун чыгармаларынын сөздүк курамы); **кыргызская** ~ кыргыз лексикасы; **профессио-на́льная** ~ профессионалдык лексика; **диале́ктная** ~ диалектилик лексика; **ру́сская** ~ орус лексикасы; ~ **произведе́ний Пу́шкина** Пушкиндин чыгар-маларынын лексикасы.

Лекси́кограф *м* лексикограф (сөздүк түзүүчү адис).

Лекси́кографиче́ск/ий, -ая, -ое лексикографиялык, лексикография ...; ~ **ая рабо́та** лексикографиялык иштер.

Лекси́кография *ж* лексикография (бир

элдин тилиндеги сөздөрдү жыйноо, аларды системага салуу жана сөздүк түрүнө келтирип басып чыгаруу теориясы жана практикасы).

Лекси́колог *м* лексиколог (лексикология жагынан адис).

Лекси́кологиче́ск/ий, -ая, -ое лексикологиялык, лексикология ...; ~ **ие рабо́ты** лексикологиялык иштер.

Лекси́коло́гия *ж* лексикология (тил илиминин лексиканы, тилдин сөздүк курамын изилдөөчү тармагы).

Лекси́ко́н *м 1. уст.* сөздүк; **2.** сөз байлыгы, сөз запасы, лексика; **у него́ богáтый** ~ анын лексикону (сөз запасы) бай, ал сөзгө бай; **торгаше́ский** ~ соодагерлердин лексикону.

Лекси́ческ/ий, -ая, -ое лексикалык, лексика ...; ~ **ое богáтство кыргызского языка** кыргыз тилинин лексикалык байлыгы; ~ **ий соста́в язы́ка** тилдин лексикалык курамы.

Лекто́р *м* лектор (лекция окуучу).

Лекто́рий *м* лекторий.

Лекто́рск/ий, -ая, -ое лектордук, лектор ...; ~ **ий о́пыт** лектордук тажрыйба; ~ **ая гру́ппа** лекторлор тобу.

Лекто́рша *прост. женск. к* лектор.

Лекцио́нн/ый, -ая, -ое лекция түрүндөгү (формасындагы); лекциялык; лекция...; ~ **ая пропага́нда** лекциялык (лекция түрүндөгү) пропаганда; ~ **ый зал** лекция залы, лекция окула турган зал.

Лекци́/я *ж 1.* лекция; **посещáть** ~ **и** лекцияга катышуу; **2. мн. лекци́и (курс)** лекциялар (окулган лекциялардын топтолуп басылган жыйнагы же белгилүү бир предмет боюнча окула турган лекциялардын жазмасы); **литографиро́ванные** ~ **и** литография жолу менен басылган лекциялар (жыйнагы).

Леле́ять *несов. 1.* кого эркелетүү, эркеталтаң кылуу, алпештөө, сылап-сыйпоо; ~ **ребёнка** баланы эркелетүү, баланы алпештөө; **2. перен.** эргип берилүү, дилинде арзуу кылып жүрүү, үмүт кылуу; ~ **мечту́** таттуу кыялда болуу, дилинде арзуу кылып жүрүү; **3. перен.** укмуштуу, жагымдуу, кулакты кубанта турган.

Леме́х *м* тиш (соконун тиши).

Леме́шн/ый, -ая, -ое тиштүү; ~ **ые ору́дия** тиштүү куралдар.

Лемма *ж мат.* лемма (башка теореманы же бир нече теоремаларды далилдөөгө негиз болуучу, өзүнчө эч мааниге ээ болбогон жардамчы теорема).

Лемми́нг *м* леминг (кемирүүчүлөр тобуна кирүүчү, түндүктө жашоочу жаныбар; пеструшка).

Лему́ры *мн. (ед. лему́р м)* лемурлар (**1.**

байыркы Рим мифологиясында: арбактар, өлгөн адамдардын жаны; **2.** жарым маймылдар, маймылдар менен жөнөкөй сүт эмүүчүлөрдүн ортосундагы жаныбар).

Лен *м ист.* лен (феодализм доорунда жогорку аким тарабынан өз вассалына берилүүчү жер-суу, ал үчүн вассал акимине акчалай, буюм түрүндө салык төлөөгө же согуштук күч камдап берүүгө милдеттүү болгон).

Лён *м 1.* зыгыр; **2.** зыгырдын сабагынан алынган була; **прясть** ~ зыгыр буланы ийрүү; **кукушкин лён** мохтун бир түрү.

Лендлорд *м* лендлорд (Англияда: өзүнүн жерин арендага берүүчү ири жер ээси).

Ленивец *м 1.* жалкоо, ыкшоо адам; **2.** зоол. ленивец (Түштүк Америкада: дарактарда жашоочу, жерде жүрүүгө анча ылайыкталбаган сүт эмүүчү жаныбар).

Ленивица *женск. к ленивец 1.*

Лениво *нареч.* илең-салаң, жалкоолонуп, ыкшоолоно, ыкшоо тартып; **он** ~ **махнұл** **рукой** ал колун ыкшоолоно силкип койду.

Ленив/ый, -ая, -ое (ленів, -а, -о) **1.** жалкоо; ~ **ый человек** жалкоо адам; **2.** эринчээк; бош, кыбыраган, ылбыраган, көңүл кош, илең-салаң; ~ **ые движения** кыбыраган (бош) кыймыл; **3.** тез даярдалган, ылдам бышырылган; ~ **ые вареники** тез бышырылган варениктер.

Лениться *несов.* жалкоолонуу, эринүү, жалкоо тартуу, жалкоолук кылуу, ыкшоолонуу, ыкшоо тартуу.

Ленник *м ист.* жер алган вассал.

Лённ/ый, -ая, -ое *ист.* лендик, лен...; ~ **ое право** лен укугу (лен алган вассал менен феодал ортосундагы мамилелерди белгилөөчү укуктар); ~ **ая зависимость** лен көз карандылыгы (лен алган вассалдын феодалга көз карандылыгы).

Ленок I *м ласк. к лён.*

Ленок II *м* ленок (лосось түркүмүндөгү балык).

Лённость *ж.* жалкоолук, ыкшоолук, эринчээктик, жанбактылык.

Лента *ж 1.* лента, тасма, сызма; **шёлковая** ~ жибек тасма; **орденская** ~ орден лентасы; **бумажная** ~ кагаз лента; **2. спец.** лента, тасма; **изоляционная** ~ изоляциялоочу лента; **пулемётная** ~ пулемёт лентасы; **кинематографическая** кинематография лентасы; киноплёнка; **3. перен. чего** тасмадай чубалжыган нерсе (дарыя, жол ж.б.); ~ **дорóги** ичке узун жол, тасмадай созулган жол; ~ **реки** тасмадай созулган, ичегидей чубалган дарыя; **4. спец. то же, что кинолента;** **новые документальные ленты** жаңы документтүү ленталар.

Лентовидн/ый -ая, -ое (лентовиден, -на, -но) лента сыяктуу, лентага окшогон; ~ **ые листья растений** өсүмдүктөрдүн лентага окшош жалбырактары.

Лентообразный, -ая, -ое (лентообразен, -на, -но) *то же, что лентовидный.*

Ленточка *ж уменьш. к лента 1.*

Ленточн/ый, -ая, -ое 1. лента...; тасма...; ~ **ая фабрика** лента (тасма) жасап чыгаруучу фабрика; **2. тех.** тасмалуу, тасма менен кыймылдоочу; ~ **ая пила** тасма менен иштөөчү араа; **3.** лента сыяктуу, чубалган; ~ **ые червы** тасма курттар, чубалган курттар; ~ **ые рыбы** тасма (чубалган) балыктар.

Лентяй *м* жалкоо, эринчээк, ыкшоо адам.

Лентяйка *женск. к лентяй.*

Лентяйничать *несов. разг.* жалкоолук кылуу, ишке көңүлү келбөө, ыкшоолонуу, мойну жар бербөө, эринүү.

Ленц/а *ж разг.* жалкоороок, эринчегирээк, жалкоо тартып калган, ыкшоолугу бар; **человек с ~ ой** жалкоороок адам; **работать с ~ ой** илең-салаң (көңүлсүз) иштөө.

Ленч *м* ленч (Англия, АКШ жана кээ бир Батыш Европа өлкөлөрүндө: түшкү тамактан кийинки экинчи тамак).

Ленчик *м спец.* ленчик (кавалериялык ээрдин жыгачтан турган негизи).

Лень *ж 1.* жалкоолук, ишке көңүлсүздүк; **побороть в себе** ~ жалкоолукту жеңүү; **2.** эринүү, ышынуу; моюну жар бербөө; бошошуу, мемирек басуу, көшүлүү; **сладкая** ~ **смыкает глаза** көшүлткөн мемирек басып, көздөр жумулуп кетип жатат; **3. в знач. сказ. кому разг.** эринүү, ышынуу, моюну жар бербөө; **мне** ~ **идти** баргым келбей турат, барууга моюнум жар бербейт; **♦ все, кому только не лень** ким кааласа, ар ким, кимдин көңүлү тартса.

Леопард *м* кабылан.

Леопардов/ый, -ая, -ое кабылан...; ~ **ая шкура** кабыландын териси, кабылан тери.

Лепестков/ый, -ая, -ое гүл желекчелери...; ~ **ое строение** гүл желекчелеринин түзүлүшү.

Лепесток *м* желекче (гүлдүн желекчелери); ~ **ки розы** роза гүлүнүн желекчелери.

Лепет *м 1.* булдуроо, чулдурак, былдырак; ~ **ребенка** баланын чулдураганы; **2.** эби келбеген кеп, ыгы жок (болбогон) сөз; **3. перен. чего** назик дабыш (шылдыроо, дирилдөө, шуудуроо); ~ **ручьё** суунун шылдыры; **♦ детский лепет** ыгы жок кеп-сөз, болбогон (чаржайыт, баш аламан, чар учкандай) бир нерсе, мааниси жок балалык кептер.

Лепетать *несов. 1.* быдылдоо, былдыроо, байланышы жок сүйлөө (жаш балдарга карата); **2.** күңкүлдөп сүйлөө, түшүнүксүз, так эмес сүйлөө, булдуроо; **3. перен.** шылдыроо,

шуудуроо; **арык лепёчет** арык шылдырап жатат.

Лепёшечн/ый, -ая, -ое лепешкага ылайыкталган, лепешкалык, токочук; ~ **ое тесто** лепешкалык (токочук) камыр.

Лепёшк/а ж 1. лепёшка, күлчө, токок (тегерек жалпак нан); 2. лепёшка (тегерек топчудай кылып жасалган дары же кондитердик нерсе); **мятные ~ и** жалбыздуу топчудай жасалган дары же конфет; 3. *перен. чего* жалпак тегерек нерсе; **из-под колёс кобыт летели ~ и грязи** дөңгөлөктөрдөн жана туюктардан ылай данкандар учуп жатты.

Лепить несов. 1. *кого-что* чаптап жасоо, жабыштырып жасоо, куруу (ылай, гипс, мом сыяктуу пластикалык материалдардан); ~ **статую из гипса** гипстен статуя жасоо; **ласточка лепит гнездо** чабалекей уя курат (салат). 2. *что* жабыштыруу, чаптоо; ~ **марки на конверты** конверттерге марка жабыштыруу; 3. *разг.* күч менен уруп жабыштыруу, чаптоо; **ветер лепит снегом в окна** шамал айдап, карды терезеге жабыштырат.

Лепи/ться несов. 1. бири-бирине жабышуу (чапталуу, жармашуу); **дома ~ лись по склону горы** үйлөр тоонун бооруна жабышып турат; 2. *страд.* к лепить; **статуи ~ лись** статуялар жасалды.

Лепк/а ж 1. *по знач. гл.* лепить 1. ~ **а бюста** бюст жасоо; **урок ~ и** скульптура (пластикалык материалдардан бир нерсенин турпатын жасоо) сабагы; 2. пластикалык материалдардан жасалган скульптура (эстелик, статуя, сүрөт, ар түрдүү кооз оюмчийим); **потолок украшен художественной ~ ой** потолок көркөм оюмчийимдер менен кооздолгон.

Лепн/ой -ая, -ое 1. жабыштырып жасоо...; ~ **ые работы** жабыштырып жасоо жумуштары; 2. жабыштырылып (чапталып) жасалган; ~ **ой карниз** жабыштырылып (чапталып) жасалган карниз.

Лепт/а ж 1. лепта (Грецияда: майда тыйын, монета); 2. колдон келген, мүмкүн болгон жардам (үлүш, салым); **◇ вносить ~ у** салым кошуу, үлүш кошуу.

Лепщик м жабыштыруучу, чаптоочу.

Лёрка ж лерка (тышкы оюмчийим түшүрүп кесе турган аспап).

Лес м 1. токой; **дремучий ~** калың токой; **красный ~** ийне жалбырактуу токой; **чёрный ~** жазы жалбырактуу токой; 2. *собир.* жыгач материалдар; **строевой ~** курулуш жыгачтары; 3. *перен. чего* жабалактаган, сансыз көп, катар тизилген, катар-катар; ~ **труб** сансыз көп трубалар (түтүктөр), катар тизилген трубалар (түтүктөр); ~ **рук** жабалактаган колдор, сансыз көп колдор; **◇ как**

в тёмном лесу эмне экени түшүнүксүз, баш каткыдай, адамдын башы ман болгудай; **◇ глядеть в лес** кетүүгө аракеттенүү, кетүү (качуу) далалатында болуу; **◇ за деревьями не видеть леса** дарактарды көрүп, алардын аркасындагы токойду көрбөгөндүк, мурундан аркыны көрбөстүк; **кто в лес, кто по дрова погов.** Бири тоого, бири ойго; ыркы жок, ар кимиси ар башка, чар учкандай, чар жайыт.

Леса I мн. леса, секиче (үйдүн же башка курулуштун дубалын куруу, ремонттоо үчүн тактайдан же темирден жасалган секиче); **установить ~** секиче (леса) куруу, секиче орнотуу.

Леса II, леса ж рыб. кайырмактын жиби, кайырмак байланган жип.

Лесенк/а разг. 1. *уменьш.* к лестница шатыча, кичине шаты; тепкич; 2. *в знач. нареч.* лесенкой өйдө-ылдый, баскыч-баскыч; ойдун-сойдун, ойку-кайка; тегиз эмес; **спускаться на лыжах ~ ой** лыжа менен өйдө-ылдый ойкуп-кайка түшүү; **стихотворные строки ~ ой** тегиз эмес (узундуу-кыскалуу) ыр саптары; **стричь волосы ~ ой** чачты тегиз эмес (өйдө-ылдый кылып) алуу; **лесенкой стоять (идти постройся)** боюна карап туруу (басуу, тизилүү).

Лесина ж нар.-разг. 1. бир түп дарак; 2. кесилген дарак, жоон жыгач, устун.

Лесистость ж токойлуулук, токойго байлык.

Лесист/ый, -ая, -ое (лесист, -а, -о) токойлуу; ~ **ая местность** токойлуу жер.

Леска ж то же, что леса II.

Лесник м токойчу, токой сакчысы.

Лесничество ср токой аймагы (чарбасы) (токой чарбалык бөлүмү жана ал бөлүмдүн башкармасы).

Лесничий м лесничий; карагай башы (токой аймагынын (чарбасынын) кызматкери же башчысы).

Лесн/ой, -ая, -ое 1. токойдогу; токой...; ~ **ой запах** токой жыты; ~ **ые птицы** токой канаттуулары (куштары); ~ **ой санаторий** токойдогу санаторий; 2. жыгач...; ~ **ой склад** жыгач склады; 3. токойчулук...; токой чарбасы...; ~ **ой институт** токойчулук институту; ~ **ое хозяйство** токой (токойчулук) чарбасы.

Лесо ... Лесопосадки, лесопитомник, лесозавод сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Лесовик м 1. токойдо жашоочу (токойдо жашап, чарбачылык же аңчылык кылуучу адам); 2. токой дөөсү, албарсты, жин.

Лесовод м токойчулук боюнча адис, токойчулук жагынан окумуштуу, токойду изилдөөчү.

Лесоводств/о ср 1. токойчулук (токой өстүрүү жана андан пайдалануу жөнүндөгү илим); **лэ́кции по** ~ у токойчулук боюнча лекциялар; 2. токой (токойчулук) чарбасы.

Лесово́з м лесовоз (жыгач материалдарды ташууга ылайыкталган транспорттун түрү).

Лесозаво́д м жыгач заводу.

Лесозаготовитель м жыгач даярдоочу, токой материалдарын даярдоочу.

Лесозагото́вки мн. (ед. лесозагото́в-ка ж) жыгач даярдоо.

Лесозащитн/ый, -ая, -ое 1. (для защ́иты лесов) токойлорду коргоо..., токойлорду сактоо; ~ **ая стан́ция** токойлорду коргоо станциясы; 2. (для защ́иты полей́) тосмо, шамалдан, кардан ж.б. сактоочу; ~ **ые насаждéния** тосуу (коргоо) үчүн тигилген бак-дарактар, тосмо токойлор; ~ **ая зо́на** тосмо токойлор зонасы, коргоочу бак-дарактар зонасы.

Лесокомбина́т м жыгач материалын даярдоо комбинаты.

Лесоматери́алы мн. (ед. лесоматери́ал м) жыгач материалдары.

Лесомелиорати́вн/ый, -ая, -ое токой мелиорациясы...; ~ **ые мероприя́тия** токой мелиорациясына тиешелүү иштер (иш чаралары).

Лесомелиора́ция ж токой мелиорациясы (токой өстүрүү жолу менен табигый кыртышты, гидрологиялык жана климаттык шартты жакшыртуу).

Лесонасаждéние ср 1. токой өстүрүү, токой отургузуу; **провести́** ~ дарактарды (көчөттөрдү) отургузуу; 2. *мн.* лесонасаждéния эгилген дарактар (дарактар) жана алар ээлеген участка (жер тилкеси).

Лесопарк м токой парк (шаар четиндеги эс алууга ылайыкталган токой парк).

Лесопи́лка ж 1. *разг.* жыгач тиле турган завод, жыгач тилүүчү завод; 2. жыгач тилүүчү араа.

Лесопи́льн/ый, -ая, -ое жыгач тиле турган, жыгач тилүү...; ~ **ые рабо́ты** жыгач тилүү жумуштары.

Лесопи́льня ж *разг. то же, что лесопи́лка* 1.

Лесопито́мник м токой питомниги (тигилүүчү дарак көчөттөрүн өстүрүүчү жай).

Лесополо́са ж токой тилкеси; **защитна́я** ~ коргоочу токой тилкеси.

Лесопоса́дк /а ж 1. дарак отургузуу, дарак көчөттөрүн тигүү, токой жаратуу; **занима́ться** ~ **ой** дарак (көчөттөрдү) отургузуу ишин жүргүзүү; 2. *мн.* лесопоса́дки отургузулган дарак көчөттөрү, жаш дарактар; ~ **и хорошо́ приня́лись** отургузулган дарак көчөттөр жакшы көгөрдү (өстү).

Лесопоса́дочн/ый, -ая, -ое 1. дарак отургузуу ...; ~ **ые рабо́ты** дарак отургузуу иштери; ~ **ый матери́ал** көчөттөр (дарак тигүүгө керектелүүчү материал); 2. дарак отургузууга кызмат кыла турган; дарак отургуза турган; ~ **ые маши́ны** дарак отургуза турган машиналар.

Лесопромысло́в/ый, -ая, -ое токой продукцияларын өндүрүүчү (даярдоочу); ~ **ая арте́ль** токой продукцияларын даярдай турган артель.

Лесопромы́шленник м 1. токойду пайдалануучу өнөр жай ээси; 2. токой өнөр жай кызматкери (жумушчусу).

Лесопромы́шленность ж токой өнөр жайы.

Лесоразведéние ср токой өстүрүү, токой өөрчүтүү; **полезащитное** ~ талаа коргоочу токойлорду өстүрүү.

Лесоразрабо́тки мн. (ед. лесоразрабо́тка ж) токойчулук иштери (токой материалдарын иштетүү, дарак кесүү, даярдоо жана токойдун ушундай жумуштарын алып баруучу жер).

Лесору́б м дарак (жыгач) кесүүчү, дарак кыйгыч.

Лесору́бный, -ая, -ое дарак (жыгач) кескич, жыгач кесүүчү; ~ **инструме́нт** жыгач кескич аспап.

Лесосе́ка ж 1. лесосека (токойдун дарак кесилип жаткан, же дарак кесүү үчүн бөлүнүп коюлган, же дарактары кесилип алынган бөлүгү, аймагы, жери); 2. *спец.* лесосека (токой аймагынан бир жылда кесилип алына турган жыгачтын өлчөмү).

Лесоспла́в м жыгач агызуу; **плотово́й** ~ сал кылып жыгач агызуу.

Лесостепн/ой, -ая, -ое токой-талаалуу, токой-талаа ...; ~ **ая зо́на** токой-талаалуу зона, токой-талаа зонасы.

Лесосте́пь ж токой-талаа (токой менен талаа аралыгындагы жер).

Лесоторго́вец м жыгач материалдары менен соода кылуучу адам.

Лесоту́ндра ж токой-тундра (токой менен тундранын аралыгындагы жерлер).

Леспромхо́з м леспромхоз (токой өнөр жай чарбасы).

Лёсс м лёсс (борпон сары топурак).

Лёссов/ый, -ая, -ое сары топурак..., сары топурактуу, сары топурактан турган; ~ **ые по́чвы** сары топурактуу жер (кыртыш).

Лэ́стница ж 1. шаты, тепкич, баскыч; **мраморна́я** ~ мрамор баскыч (тепкич); **пожа́рная** ~ өрт өчүрүүчүлөр шатысы; 2. *перен. ка́кая* даража; **служе́бная** ~ кызмат даражасы; 3. *в знач. нареч.* **лэ́стницей** тегиз эмес, өйдө-ылдый болуп, тепкич-тепкич болуп.

Лэ́стничн/ый, -ая, -ое тепкич..., шаты...,

баскыч...; ~ **ые перила** тепкичтин жан жыгачтары.

Лэ́стно нареч. 1. жакшылап, мактап; ~ **отозва́ться о но́вом рабо́тнике** жаңы кызматчы жөнүндө жакшы пикир айтуу; жаңы кызматчыны жакшылап, мактап баа берүү; 2. *безл. в знач. сказ. кому* абдан жаккан, жагымдуу; **ребёнку бы́ло ~ внима́ние ста́рших** чоңдордун көңүл бурушу балага өтө жагымдуу болду (өтө жакты).

Лэ́стный -ая, -ое (лэстен, -на, -но) өтө жагымдуу, сыймыктуу, арзый турган; жакшы, мактап айтылган; ~ **ое предложéние** жага турган сунуш; көңүл бурууга арзый турган (татыктуу болгон) сунуш; ~ **ый óтзыв** жакшы баа, мактап айтылган пикир.

Лестъ ж көшөкөрлүк, кошоматчылык; **то́нкая** ~ кылдат кошоматчылык.

Лесхо́з м токой чарбасы.

Лесхо́зный, -ая, -ое токой чарба...; ~ **уча́сток** токой чарба аймагы.

Лёт м по знач. гл. **летáть** — **летéть**; ~ **птиц** канаттуулардын (куштардын) учушу; **♦ стреля́ть (бить) в лё́т** учуп бара жатканда атуу (же уруу); **♦ на лету́ 1)** учуп бара жатып, учуп бара жатканда; 2) тез, ылдам, дароо, көз ирмегиче, арыдан-бери; **♦ хвата́ть (ловить) на лету́** тез баамдап калуу, дароо (шап) илип (билип, түшүнүп) ала коюу; ооздон чыга электе түшүнүү.

Лéта м миф. Лета (байыркы грек мифологиясында: жер алдындагы унуткаруу дарыясы); **♦ ка́нуть в Лéту** эстен чыгаруу, таптакыр унутулуу.

Лéта мн. 1. жылдар; **нёско́лько лет** бир нече жыл(дар); 2. жаш; **челове́к сре́дних лет** орто жаштагы адам; **♦ во цве́те лет** жетилген (гүлдөп турган) курагында, кырчындай жаш кезинде; **♦ на скло́не лет** карыганда, карып калган чагында, улгайып калган кезде; **♦ в лета́х** жашап калган, бир топ жашка барган, жашы өтүп (жетип) калган; **по мо́лодости лет** жаштык кылып, жаштыгынан, жаштыгынын (тажрыйбасыздыгынын) айынан, тажрыйбасыздыгынан; **♦ мафусайловы лета́ (го́ды) жить** узак жашоо, узун өмүр сүрүү.

Лета́льность ж мед. леталдык (оорулуулардын ичинде өлүмдүн көп болушу, оорулуулардын өлүмгө көп дуушар болушу).

Лета́льн/ый, -ая, -ое өлүмгө алып бара турган, өлүм менен аяктай турган; өлтүрүүчү; ~ **ая до́за** өлтүрүүчү доза (дары же башка затка карата).

Летарги́ческ/ий, -ая, -ое летаргиялык; летаргия ...; ~ **ое состоя́ние** летаргиялык абал; **летарги́ческий сон** то же, что **летарги́я**.

Летарги́/я ж летаргия, уйку (узак уктоо) оорусу (кыймылсыз, тышкы таасирди туйбас

абалда болуп, бир нече саат же бир нече күнгө чейин уктап жата берүү).

Лета́тельн/ый, -ая, -ое учуу үчүн кызмат кыла турган, учуу...; ~ **ая спосо́бность птиц** куштардын (канаттуулардын) учуу жөндөмдүүлүгү; ~ **ые аппара́ты** учуу аппараттары.

Лета́ть несоч. 1. учуу; **ча́йки ~ ют над мо́рем** ак чардактар деңиз үстүндө учуп жүрөк; **высоко́ в во́здухе пу́ли ~ ли** бийик абада октор чуулдап учуп жатты; 2. *перен.* чимирилүү; тийип-тийбей тез кыймылдоо; **ру́ки музыканта ~ ли по кла́вишам пиани́но** музыканттын колдору пианинонун клавишаларына тийип-тийбей лыпылдап жатты; 3. учуп-күйүп чапкылоо, ары-бери жүгүрө берүү; **с рассвёта до по́зdney но́чи ~ ть по го́роду** таң аткандан түн киргенге чейин шаарда учуп-күйүп чапкылап жүрүү.

Лета́ющ/ий, -ая, -ее 1. *прич. от летать*; 2. *прил.* уча турган, учуучу; ~ **ие ящеры** учуучу (уча турган) кескелдириктер.

Летéть несоч. 1. учуу, көкөлөп учуп чыгуу; **самолёт летит** самолёт учуп баратат; **птица летит** куш учуп жүрөт; 2. учуу, көтөрүлүү, чачыроо; **летит пы́ль** чаң учту, чаң асманга көтөрүлдү; **со свисто́м летя́т пу́ли** октор чуулдап учуп жатты; 3. *разг.* учуп түшүү, кулап кетүү, жыгылып түшүү; **со стола́ летéла посу́да** идиштер столдон учуп (кулап) түштү; ~ **со сту́ла** стулдан кулап түшүү, стулдан жыгылып түшүү; 4. (*о вре́мени*) тез өтүү, учкан куштай зымыроо, зуулдап өтүү; **вре́мя летит** убакыт тез өтүп жатат; мезгил учат; 5. тез баруу (жүгүрүү), желдей сызуу, тызылдап чуркоо, учуп кетүү, зымырап кетүү; ~ **стрелой** октой учуу; жаадай сызуу; **тро́йка летит** үч аттуу жеңил араба желдей сызып баратат; 6. *перен. разг.* арыдан бери өзгөрүү, тез өзгөрүп кетүү; **температу́ра летит вверх** температура тез көтөрүлүп баратат; 7. *перен.* (о средствах) өтө тез жок болуу (сарпталуу); **де́ньги так и летя́т** акча арыдан-бери жок болууда.

...**Лéтие трéхлéтие, два́дцатилéтие, ше́стидесятилéтие** сыяктуу татаал сөздөрдүн аяккы мүчөлүк бөлүгү.

Лётка ж спец. лётка (домна мешинин чоюн же шлак чыга турган тешиги).

Лётн/ий, -ая, -ее 1. жайкы, жайындагы; жай ...; ~ **ий день** жай күнү; жайкы күн; 2. жайкы; жайга ылайыктуу; ~ **ий костю́м** жайкы (жайында кийилүүчү) костюм; ~ **ие канику́лы** жайкы каникул; ~ **ий кинотеáтр** жайкы кинотеатр.

Лётн/ый, -ая, -ое 1. учууга ылайыктуу (ылайыкталган), учууга ыңгайлуу; ~ **ая пого́да** учууга ыңгайлуу аба ырайы; 2. авиация ...; учкучтар ...; учуу...; ~ **ая фо́рма**

учкучтар формасы; ~ **ая шко́ла** учкучтар мектеби; ~ **ое ка́чество самолёта** самолёттун учуу жөндөмү; ~ **ое масте́рство** учуу устаттыгы, учуу жөндөмдүүлүгү.

Лéто *ср* жай, жай мезгили.

Летоисчисле́ние *ср то же, что летосчисле́ние*.

Лето́к *м спец.* леток (бал челектин аары кирип-чыгуучу жана аба алмашып туруучу тешиги).

Лéтом *нареч.* жайында, жайкысын; **э́тот сорт я́блок поспева́ет** ~ алманын бул сорту жайында бышат.

Летописа́ние *ср* летописание (ар бир жылдагы тарыхый окуяларды жазып жүрүү).

Летописа́ец *м* летописец (летопись түзүүчү; болгон окуяларды тартиби менен жазып жүрүүчү).

Летописа́н/ый, -ая, -ое летопись..., летопись түрүндөгү; ~ **ое повествова́ние об Алекса́ндре Невском** Александр Невский жөнүндө летопись түрүндөгү баяндама; ~ **ый рассказ** летопись түрүндөгү аңгеме.

Летопис/ь *ж* жылнаама (1. Байыркы Руста: болуп өткөн тарыхый окуялардын жыл боюнча ырааттуу түрдө катталган жазмасы; **древнеру́сские** ~ **и** байыркы орус жылнаамалары; 2. болгон окуялардын ырааттуу чагылдырылып отурган жазмасы; күндөлүк; хроника; ~ **ь воённой сла́вы на́шей Ро́дины** Мекенибиздин аскердик данкынын жылнаамасы); **♦ жива́я летопись** жандуу жылнаама (өзү көргөн бардык тарыхый окуяларды жакшы билген адам).

Летосчисле́ние *ср* жыл эсеби, жыл сүрүү, жыл санак (белгилүү бир мезгилден тартып, убакытты жыл-жылга бөлүп эсептөө системасы).

Лету́н *м разг.* 1. учкуч, уча ала турган, учууга жөндөмдүү (куш); 2. учкул (куш); күлүк, курч, өкүм (ат); 3. *перен.* кыдырмыш, күлү додо болбогон адам.

Лету́нья *разг. женск. к лету́н 1.*

Лету́чень *ж* учмалуулук, тез буулануучулук, соолмолуулук; ~ **семя́н** уруктун учмалуулугу (учуп жүрө алышы); ~ **вещества́** заттын тез буулануучулугу.

Лету́ч/ий, -ая, -ее (лету́ч, -а, -е) 1. учуучу, учма, учуп таралуучу, уча турган, абада калкып жүрө алган; ~ **ие семена́** учуп таралуучу уруктар; 2. *перен.* тез көчмө, ылдам орун котормо; тез аракет кылуучу, шамдагай; ~ **ий отря́д** тез көчмө отряд, тез аракеттенүүчү отряд; ~ **ая по́чта** тез жүрүүчү почта; 3. чукул, тез, аз убакытка созулма; ~ **ий ми́тинг** чукул митинг; ~ **ая сы́п** бир паста пайда боло калуучу кызамык; 4. *спец.* тез

учма, соолмо, тез бууланып кетме; ~ **ие масла́** тез учма майлар; ~ **ая соль** тез бууланып кетме туз; **♦ лету́чий листо́к** *то же, что лету́чка 1;* **лету́чая ры́ба** учма балык (суудан көтөрүлүп, бир аз уча ала турган балык); **лету́чая мышь** 1) *зоол.* жарганат; 2) асма чырак.

Лету́чк/а *ж 1. разг.* ашыгыш баракча (бир нерсе жөнүндө кыскача кабар берилген баракча); **выпусти́ть** ~ у ашыгыш баракча чыгаруу; 2. летучка, чукул чогулуш; **провести́** ~ у летучка өткөрүү; **редакцио́нная** ~ **а** редакциялык летучка; 3. *разг.* летучка (аракетчил көчмө отряд, ишкана ж.б.); **ремóнтная** ~ **а** көчмө ремонттоо ишканасы; 4. *бот.* учма урук.

Лётчик *м* учкуч; ~ **-испытáтель** учкуч-сыноочу; ~ **-космона́вт** учкуч-космонавт.

Лётчица *ж женск. к лётчик.*

Летя́га *ж* летяга (тыйын чычканга окшош кемирүүчү жаныбар).

Леча́щий, -ая, -ее дарылоочу; ~ **врач** дарылоочу врач.

Лече́бница *ж* дарылоо мекемеси; **де́тская** ~ балдар ооруларын дарылоо мекемеси; **глазна́я** ~ көз оорудууларынын дарылоо мекемеси.

Лече́бн/ый, -ая, -ое дарылоо ..., дарылай турган, дарылоочу; дарылыгы бар; ~ **ые средства́** дарылоо каражаттары, дарылыгы бар нерселер; ~ **ая гимна́стика** айыктыруучу гимнастика, дарылоо гимнастикасы; ~ **ые учрежде́ния** дарылоо мекемелери.

Лече́ние *ср* дарылоо, дарылануу; **амбулато́рное** ~ амбулаториялык дарылоо.

Лечи́ть *несов. кого-что* дарылоо; ~ **больно́го** оорудууну дарылоо; ~ **от гри́ппа** грипптен дарылоо; ~ **пеницилли́ном** пенициллин менен дабалоо; ~ **туберкулёз** туберкулёзду дарылоо.

Лечи́ться *несов.* 1. дарылануу; ~ **в стацио́наре** стационарда (ооруканада) дарылануу; ~ **на дому́** үйдө дарылануу; **постоя́нно** ~ дайыма дарыланып туруу; 2. *страд. к лечи́ть.*

Лечь *сов.* 1. жатуу, жатып алуу, суналуу; ~ **на бо́к** кырынан жатуу, жамбаштап жатуу, жамбаштоо; ~ **на спину́** чалкалап жатуу, чалкасынан жатуу; ~ **ничко́м** көмкөрөсүнөн жатуу; ~ **на дива́н** диванга жатуу; ~ **в больни́цу** ооруканага жатуу; **де́ти ещѐ не легли́** балдар али жата элек (уктай элек); 2. өлүү, мерт болуу, каза табуу, жок болуу; ~ **на по́ле бра́ни** согуш майданында каза табуу; 3. каптоо, басуу, түшүү; **снег ле́г пелено́й** бардык жакты кар шейшеби каптады; **на лицó легла́ тень** бетине көлөкө түштү; 4. *на кого-что перен.* мойнуна жүктөлүү, жоопкерчилигин алуу, жооп берүү, жоопкерчилиги жүктөлүү; **ответственность**

ляжет на вас жоопкерчилик сизге (сиздин мойнунузга) жүктөлөт; 5. кандайдыр бир абал алуу, белгилүү бир абалга келүү; **его́ во́лосы легли́ во́лнами** анын чачтары тармал-тармал болуп жаткан.

Леший *м* токой дөөсү, жин (орустардын мифологиясы боюнча); **♦ к лешему (иди́, пошёл, ну́ тебя** и т.п.) *прост. бран.* жогол, бар! **♦ за каким лешим** эмнеге, неге, эмне үчүн, эмнеликтен; **леший (его)** *знает прост.* ким билсин, ким билет, таң; **леший несёт кого** көздөн учуп турат; **леший носит прост.** бир жерде жүрөт, тентип жүрөт, сандалып жүрөт; **леший с ним!** *разг.* мейли, билгенин кылсын, өзү билсин.

Лещ *м* лещ (каңылтырлар тукумундагы балыктардын бир түрү); **♦ дать (подда́ть) леща́ кому прост.** чаап жиберүү, тартып жиберүү.

Лещина *ж* *то же, что орешник.*

Лёя I *см.* лёи.

Лёя II *см.* лей.

Лже... **лжеискусство, лжеприсяга, лженаука** сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Лженаука *ж* жалган илим, чыныгы эмес (чындыкка негизделбеген) илим.

Лженаучный, -ая, -ое жалган илимий, жалган илимге негизделген.

Лжесвидетель *м юр.* жалган күбө, калп күбө, жалаа жаап каралоочу күбө.

Лжесвидетельница *юр. женск. к лжесвидетель.*

Лжесвидетельство *ср* калп күбөлүк, жалган күбөлүк.

Лжеучение *ср* жалган окуу, калп (чындыкка негизделбеген) илим; илимий эмес, илимге негизделбеген теория.

Лжец *м* *то же, что лгун.*

Лживость *ж* калпычылык, жалганчылык, алдамчылык.

Лжив/ый, -ая, -ое (лжив, -а, -о) 1. калпычы, жалган; алдамчы; ~ **ый человек** калпычы (жалганчы) адам; ~ **ые утверждения** жалган далилдөөлөр (ырастоолор); ~ **ые показания** жалган күбөлүк (күбөлөрдүн жалган айтуулары); 2. калп эле, жасалма, анткор, арамза; ~ **ая улыбка** анткор күлүмсүрөө, арамза жылмаюу.

Ли (ль) 1. *частица вопр. -бы; так ли? ушундайбы?; придёшь ли ты? келесинби?; слышали ль вы? уктунузбу, уккансызбы?; 2. частица в сочет. с некоторыми словами выражает сомнение: вряд ли он придёт* ал келе койбос (анын келер-коёрун кудай билсин); 3. *союз усл. и разд.: то ли будет, то ли нет, не знаю* болобу, болбойбу, анысын билбейм; **рано ли, поздно ли, но придү** эртеби, же кечпи, бирок келем.

Лиан/а *ж* лиана (тропикалык жана субтропикалык токойлордо чырмоок сыяктуу оролуп өсүүчү өсүмдүктөр); 2. мурут, чылбыр; ~ **ы винограда** жүзүмдүн чылбыры, муруту.

Либерал *м* 1. либерал (либерализмди колдоочу, либералдар партиясынын мүчөсү); 2. *уст.* либерал (эркин ойлуу киши); 3. *разг.* келишкич, келишип кетүүчү адам.

Либерализм *м* 1. либерализм (феодалдык-крепостнойлук доордо жана буржуазиялык революциялардын доорунда буржуазиянын эркиндигин жактаган жана анын саясий үстөмдүгү орноо менен реакциячыл болуп кеткен буржуазия-лык идеологиялык жана саясий-коомдук агым); 2. либерализм (зыяндуу келишүүчүлүк, жол коюучулук, оомалык, көңүлчөөктүк).

Либералка *женск. к либерал.*

Либеральничать *несов. с кем разг.* либералдык кылуу, келишүүчүлүк кылуу; жол коюу, ыгы жок ээрчий берүү; оомалык кылуу; ~ **с лентями** жалкоолорго көңүлчөөктүк кылуу, жалкоолорго келишүүчүлүк мамиле жасоо.

Либеральность *ж* либералчылык, келишүүчүлүк, көңүлчөөктүк.

Либеральн/ый, -ая, -ое (либерален, -льна, -льно) 1. либерализм духундагы; либералдык; либерал ...; ~ **ые партии** либералдык партиялар; 2. либералдык кылуучу, келишүүчү, оомалык кылуучу, көңүлчөөк; ~ **ое отношение к нарушителям дисциплины** тартипти бузуучуларга келишүүчүлүк (көңүлчөөктүк) мамиле.

Либерти *ср нескл.* либерти (көбүнчө жибектен же жарым-жартылай жибектен токулган, жалтылдак жумшак кездеменин сорту); **сатин-либерти** сатин-либерти.

Либо *союз разд. то же, что или; ~ пан, ~ пропал* *погов.* же астынан, же үстүнөн; болсоболор, болбосо-калар.

-**Либо** *частица в сочет. с некоторыми местоимениями выражает значение неопределенности: кто-либо* бирөө, кимдир бирөө; **что-либо** бир нерсе; **чей-либо** бирөөнүн, кимдир бирөөнүн; **какой-либо** кандайдыр бир; **где-либо** бир жерде, кайдадыр; **куда-либо** кайдадыр бир жерге; **как-либо** эптеп, бирдеме кылып; **когда-либо** качандыр, качан да болсо, качан болсо да, бир кезде, бир убакытта.

Либреттист *м* либреттист (либретто жазуучу адам).

Либреттистика *женск. к либреттист.*

Либретто *ср нескл.* 1. либретто (опера, оперетта, оратория сыяктуу музыкалык ири чыгармалардын тексти); ~ **оперы** операнын либреттосу; 2. балет, опера же пьесанын кыскача мазмуну.

Ливанский, -ая, -ое ливандык; Ливан...; ливан(дар) ...; ливандыктар ...

Ливанцы *мн.* (*ед.* ливанец *м*, ливанка *ж*) ливандыктар (Ливанда жашаган улут, Ливандын негизги калкы жана анын өкүлдөрү).

Ливень *м* 1. кара нөшөр, нөшөрлөп жааган жамгыр, көнөктөп төккөн жамгыр; **хлынул** ~ кара нөшөр куюп (төгүп) жиберди; 2. *перен.* *чего или какой* калың селдей каптаган нерсе, мөндүр; ~ **пуль** мөндүрдөй жааган октор.

Ливер *м* ливер, ич эт (малдын өпкө, боор, жүрөк, карын сыяктуу ич эттери); **пирог** *с* ~ **ом** ич эт салынган пирог; **бараний ливер** койдун ич эти.

Ливерн/ый, -ая, -ое ливерден жасалган (даярдалган); ливер (ички эт) салынган; ливер ...; ~ **ая колбаса** ливер колбасасы.

Ливийцы *мн.* (*ед.* ливиец *м*, ливийка *ж*) ливиялыктар (Ливияда жашаган улут, Ливиянын негизги калкы).

Ливмя: **ливмя лить** (**литься**) шатыратып жаап туруу, нөшөрлөп куюу, көнөктөп куюу; **дождь** ~ **льёт** жамгыр шатыратып куюп жатат, жамгыр нөшөрлөп төгүп жатат.

Ливнев/ый, -ая, -ое нөшөрлөгөн; нөшөр ...; ~ **ые дожди** нөшөрлөгөн жамгыр; ~ **ые воды** нөшөр суулары.

Ливр *м* ливр (Францияда: 1. күмүш тыйын; кийин франк деп аталып кеткен акча бирдиги; 2. болжол менен 0,5 килограммга барабар келген эскиче француздук оордук өлчөмү).

Ливрея *ж* ливрея (швейцарлар, лакейлер кийүүчү жаркырак топчулуу, ноко бастырылган кийим, форма).

Лига I *ж* лига (союз, коомдоштук, бириктешүү); **Лига наций** Улуттар лигасы;

Лига II *ж муз.* лига (ноталардын үстүнө коюлуп, аларды бөлбөй, бири-бирине улап аткаруу керек экендигин көрсөткөн жаа сыяктуу музыкалык белги).

Лигатура *ж* лигатура (1. *тех.* алтын, күмүш же платинаны катуураак же арзаныраак кылыш үчүн кошулган жез же коло эритиндиси; 2. *тех.* легирлөөчү элементтердин эритмеси; 3. *мед.* операция убагында кан тамырларын байлай турган жип).

Лигатурн/ый, -ая, -ое 1. *спец.* лигатура ...; лигатура кошулган; лигатуралуу; ~ **ое золото** лигатура кошулган алтын; 2. *мед.* лигатура кылына турган, лигатурага ылайык; ~ **ый шёлк** лигатурага ылайык жибек.

Лигнин *м* лигнин (1. *биол.* жыгачтын составында болуучу углекислородго бай зат; 2. кагаз түрүндөгү жука материал, жыгач була).

Лигнинов/ый, -ая, -ое лигнин ...; ~ **ая**

кислота лигнин кислотасы.

Лигнит *м* лигнит (төмөнкү сапаттагы күрөң таш көмүр).

Лигроин *м* лигроин (нефтиден тартылган продуктылардын бир түрү).

Лигроинов/ый, -ая, -ое лигроиндүү, лигроин ...; ~ **ые растворители** лигроин эритүүчүлөрү.

Лидер *м* 1. лидер, жетекчи, жол башчы; ~ **ы социал-демократической партии** социал-демократиялык партиянын жетекчилери; 2. лидер, алдыңкы; ~ **турнира** турнирдин алдыңкысы (лидери); 3. *мор. уст.* лидер (эскадранын алдында жүрүүчү миноносец же жеңил крейсер).

Лидерство *ср* 1. лидерлик, жетекчилик, жол башчылык; **захватить** ~ **в партии** партияда лидерликти (жетекчиликти) колго алуу; 2. лидерлик, баштап жүрүүчүлүк; **борьба за** ~ **в турнире** турнирде лидерлик үчүн күрөш.

Лидирование *ср по знач. гл.* **лидировать**.

Лидировать *несов.* лидерлик кылуу, алдыда болуу; ~ **в шахматном турнире** шахматтык турнирде лидерлик кылуу.

Лизание *ср по знач. гл.* **лизать** — **лизаться**.

Лизать *несов.* 1. *кого-что* жалоо, жалап-жуктоо, жалап ичүү; ~ **тарелку** тарелканы жалоо; **кот лижет лапу** мышык таманын жалайт; 2. *кого-что пренебр.* өбүү, бетинен сүйүү; 3. *перен.* жануу, тийүү, жайпап (тийип, сыйпап) өтүү; **огонь лижет стены дома** жалындын тили үйдүн дубалдарына тийип өтүп жатат; **волны лижут берег** толкундар жээкти жайпап (жанып) өтүп жатты; **Лизать пятки (руки, ноги) кому прост.** таманын жалоо, жагынуу, жасакерленүү, көшөкөрдөнүү, кошомат кылуу, көлөкөсүн ээрчүү.

Лизаться *несов.* 1. жалануу; **собака лижется** ит жаланат; 2. бири-бирин жалоо; 3. *прост.* *пренебр.* өбүшүү.

Лизис *м мед.* лизис (оорулуунун эти ысыганы кайтып, бара-бара сакая башташы).

Лизнуть *сов. однокр.* *к лизать*.

Лизоблюд *м разг. презр.* кошоматчы, жасакер, көшөкөр.

Лизоблюдничать *несов. разг. презр.* кошоматчылык кылуу, жасакерленүү, көшөкөрлөнүү.

Лизоблюдство *ср разг. презр.* кошоматчылык, жасакерлик, көшөкөрлүк.

Лизол *м спец.* лизол (дезинфекция үчүн колдонулуучу коңур кызыл түстүү май сыяктуу зат).

Лизун *м прост.* 1. өбүшкөндү, өпкөндү жакшы көргөн киши; 2. *перен.* кошоматчы, жасакер, көшөкөр.

Лик I *м* 1. *трад.-поэт.* бет, жүз, ырай; 2.

беттин (жүздүн) сүрөтү (байыркы портреттерде жана икондордо); **тёмные** ~ **и на иконах** икондордогу каралжын жүздөр; **3. перен.** тышкы көрүнүш, кебете, бет; ~ **луны** айдын көрүнүшү (бети).

Ликбёз *м* (ликвидация безграмотности) **1.** сабатсыздыкты жоюу; **2.** сабатсыздар мектеби; сабатсыздыкты жоюу мектеби.

Ликвидатор *м* **1.** ликвидатор, ликвидатордукту жактоочу; **2.** жоюучу, жоготуучу, жок кылуучу.

Ликвидаторский, -ая, -ое ликвидатор ..., ликвидатордук.

Ликвидаторство *ср* ликвидаторчулук (1907–1910-жылдарда партиянын легалсыз ишмердүүлүгүн жоюуга аракет кылган, жалаң легалдуу күрөштүн зарылдыгын таңуулаган фракциондук агым).

Ликвидационн/ый, -ая, -ое ликвидациялык, ликвидация кылуучу; жоюучу; ~ **ая комиссия** ликвидациялык комиссия.

Ликвидация *ж* жоюу, жоготуу, таркатуу, жок кылуу, токтотуу; ~ **треста** трестти жоюу; ~ **преступности** кылмышкерликти жоюу.

Ликвидирование *ср по знач.гл.* **ликвидировать**.

Ликвидировать *сов., несов.* **1.** кого-что жоюу, жоготуу, таркатуу, жок кылуу, токтотуу; ~ **безграмотность** сабатсыздыкты жоюу; ~ **диверсантов** диверсанттарды жок кылуу; **2.** өлтүрүү, өлтүрүп жок кылуу, тындым кылып салуу.

Ликвидирова/ться **1.** *сов., несов.* жоюлуу, жоголуу, жок кылынуу, иш-аракетин токтотуу; **комиссия** ~ **лась** комиссия жоюлду; комиссия өз ишин токтотту; **2.** *несов. страд.* **к ликвидировать**.

Ликвидность *ж фин.* кардар тез табылуучулук, тез өтүмдүүлүк, тез сатылуучулук (бир ишкананын товарларынын же милдеттенмелеринин тез өтүмдүүлүгү, тез сатылуучулугу).

Ликвидн/ый, -ая, -ое фин. тез өтүүчү, тез сатыла турган, тез өтө турган, кардар тез табыла турган; ~ **ые средства** акчага тез айлана турган каражаттар.

Ликёр *м* ликёр (жыттуу, таттуу келген спирт ичимдиги).

Ликёрн/ый, -ая, -ое ликёр кошулган, ликерлүү; ликёр ...; ~ **ые рюмки** ликёр ичилчү (куюлуучу) рюмкалар; ~ **ые конфёты** ликёрлуу конфеттер; ~ **ый завод** ликёр заводу.

Ликован/ие *ср по знач.гл.* **ликовать**; ~ **ие народа** элдин шаттыгы; **праздничные** ~ **ия** майрамдык шаттык, майрамдык кубаныч.

Ликовать *несов.* шаттануу, кубануу, жадырап-жайноо; **народ ликуёт** эл абдан

шанданууда; эл кубаныч менен салтанан куруп жатат; **сёрдце ликуёт** көңүл толкуйт, көңүл эргийт.

Лилейн/ый, -ая, -ое **1.** *трад.-поэт.* апакай, аппак, назик; ~ **ая шея** ай тамак; ~ **ая рука** аппак кол; **2.** *в знач.сущ.* **лилейные** *мн. бот.* лилия сымал өсүмдүктөр.

Лилея *ж трад.-поэт.* **то же, что лилия.**

Лилипут *м* **1.** лилипут (эргежээл); **2.** кенедей (өтө кичине) нерсе; **книжка**- ~ өтө кичине китеп; **станок**- ~ өтө кичине станок.

Лилипутка *женск. к* лилипут.

Лилия *ж* лилия (түбү пияз сыяктуу, тике сабактуу, коңгуроо сымал кооз гүлү бар өсүмдүк); **жёлтая** ~ сары лилия; **красная** ~ кызыл лилия;

Лилове/ть *несов.* **1.** кызгылт көгүш түстөнүү, көгөрүп көрүнүү; **в клумбах** ~ **ли фиалки** гүлзарларда фиалкалар көгөрүп көрүнүп турду; **2.** кызгылт көгүш түскө айлануу, кызгылт көгүш тартуу.

Лилов/ый, -ая, -ое кызгылт көгүш; сирень түстүү; ~ **ый цвет** кызгылт көгүш түс; ~ **ое платье** көгүш түстүү көйнөк.

Лиман *м* лиман (өзөндүн, дарыянын деңизге куйган жериндеги жайык булуң; деңиздин жанындагы көлчө).

Лиманный, -ая, -ое лиман ...; лимандуу; ~ **берег** лимандуу жээк.

Лимб *м* лимб (**1.** *тех.* бурч өлчөгүч аспаптардын градустарга бөлүнгөн жалпак металл алкагы; **2.** *астр.* күн менен айдын тегерек чети).

Лимит *м* лимит (**1.** нормаланган сан, чек; бир нерсенин белгиленген өлчөмү; чегине жеткен нормасы; ~ **кредита** кредиттин өлчөмү; кредиттин лимити; ~ **импорта** импорттун лимити; **2.** *мат.* кандайдыр бир математикалык туюнтманын эң чоң же эң кичине мааниси).

Лимитирование *ср по знач.гл.* **лимитировать**; ~ **расходов** каражаттарды лимиттөө.

Лимитировать *сов., несов.* **что** лимиттөө, лимит коюу (белгилүү чек коюу, чектөө); ~ **импорт** импортту лимиттөө.

Лимитн/ый, -ая, -ое лимиттелген, лимити белгиленген, чектелген; ~ **ые цены** лимиттелген (чектелген) баалар.

Лимнолог *м* лимнолог, лимнология боюнча адис.

Лимнологическ/ий, -ая, -ое лимнологиялык, лимнология ...; ~ **ая съёмка** лимнологиялык съёмка.

Лимнология *ж* лимнология (гидрологиянын көлдөрдү изилдеп үйрөнүүчү бөлүмү).

Лимон *м* лимон (өсүмдүгү жана анын мөмөсү); **чай с** ~ **ом** лимондуу чай; лимон

салынган чай; \diamond **выжатый лимон** алы кеткен адам, жүүнү бош киши.

Лимонад *м* лимонад.

Лимонадный, -ая, -ое лимонад ...; ~ завод лимонад заводу.

Лимонка *ж* 1. лимонка (алмуруттун лимонго окшош сорту); 2. *прост.* лимонка (лимон сыяктанган кол гранатасы).

Лимонник *м* лимонник (жыты жана даамы лимон сыяктанган мөмө алуучу бадал өсүмдүгү).

Лимонница *ж* лимонница (саргыч жашыл түстүү көпөлөк).

Лимоннокисл./ый, -ая, -ое спец. лимон кислоталуу; ~ **хинин** лимон кислоталуу хинин; ~ **ая соль** лимон (нитрат) кислота тузу.

Лимонный, -ая, -ое 1. лимон ...; ~ **запах** лимон жыты; ~ **сок** лимон ширеси; 2. саргыч жашыл; ~ **цвет** саргыч жашыл түс, лимон сымал өң; **лимонная кислота** лимон кислотасы.

Лимузин *м* лимузин (жеңил автомобилдердин жабык кузову жана ушундай кузовдуу жеңил автомобиль).

Лимфа *ж физиол.* лимфа (адамдардын жана омурткалуу жаныбарлардын ткандарына ичеги-карындан азык болуучу заттарды таратуучу түссүз суюктук).

Лимфаденит *м мед.* лимфаденит (лимфа түйүндөрүнүн сезгениши).

Лимфатическ./ий, -ая, -ое 1. *физиол.* лимфалык; лимфа ...; ~ **ие железы** лимфа бездери; 2. *уст.* жансыз, алсыз, начар; аран жан, жүүнү бош, илмийген; ~ **ая натура** жүүнү бош адам; алсыз адам.

Лингвист *м* лингвист (тил илими боюнча адис).

Лингвистика *ж* лингвистика (тил илими; тил жөнүндөгү илим).

Лингвистическ./ий, -ая, -ое лингвистикалык, лингвистика ...; ~ **ие исследования** лингвистикалык изилдөөлөр; ~ **ий анализ** лингвистикалык талдоо.

Лингвистка *женск. к* лингвист.

Линейк/а I 1. сызык (дептердин, досканын ж.б. бетиндеги); **писать по ~ е** сызык боюнча жазуу; сызыктын үстүнө жазуу; сызыкка жазуу; **тетрадь в косую ~ у** кыйгач сызыктуу дептер; 2. сызгыч; **логарифмическая ~ а** логарифмикалык сызгыч; 3. линейка (лагердин аянтын түз бурчтуу участкаларга бөлүп туруучу жолдордун бири); 4. бир катар сап; **отряд построился в ~ у** отряд бир катар сапка тизилди; 5. линейка, чогулуш; **торжественная ~ а** пионерлердин салтанаттуу линейкасы (чогулушу).

Линейка II *ж уст.* линейка (көп орундуу, узун капталдуу ачык араба).

Линейн/ый, -ая, -ое узундук ..., аралык ..., сызыктуу; линия ...; ~ **ые меры** узундук өлчөөлөрү; ~ **ая геометрия** сызык геометриясы; 2. сызык түрүндөгү, сызыктуу, сызыкчалардан түзүлгөн, узунча; ~ **ый орнамент** сызыктуу орнамент; сызыктардан түзүлгөн оюу-чийүү; 3. *уст.* чек аранын боюндагы; чек арадагы; чек ара ...; ~ **ый казак** чек арада кызмат кылган казак; 4. *уст.* регулярдык, катардагы, негизги; ~ **ые войска** регулярдуу войскалар; ~ **ый крейсер** катардагы (негизги) крейсер; 5. линиячы, линиядагы (транспорт жолдорунда же телефон, электр, почта ж.б. тармактарда кызмат кылуучу); ~ **ый работник транспорта** транспорттун линиядагы кызматкери; ~ **ая милиция** линия милициясы (транспорт жолдорунда иштөөчү милиция); ~ **ый связист** линияда иштөөчү байланыш кызматкери; 6. *в знач. суш. линейный* *м* линиячы, линияда туруучу (параддарда, кароолордо аскер бөлүктөрүнүн кайсы жерде сапка тизилишин жана кандай өтүшүн көрсөтүп туруу үчүн коюлган аскер адамы).

Линейчат/ый, -ая, -ое сызыктуу, сызыксызык, жол-жол, тарам-тарам; ~ **ые спектры физ.** сызыктуу спектрлер; ~ **ый лист** тарам-тарам (жол-жол) болгон жалбырак.

Линёк *м* линёк (илгерки убакта матросторду жазалоо үчүн колдонулуучу учу түйүлгөн жип).

Линза *ж* линза (айнек, кварц, ж.б. тунук заттардан жасалган томпок же кабырыңкы формадагы түзүлүш); ~ **микроскопа** микроскоп линзасы.

Линзовый, -ая, -ое линзалуу, линза ...; ~ **светофор** линзалуу светофор.

Лини/я *ж* 1. сызык; **прямая** ~ **я** түз сызык; **кривая** ~ **я** ийри сызык; **ломаная** ~ **я** сынык сызык; 2. багыт, сызык, жол, чек; ~ **я прицела** мээлөө сызыгы; ~ **я горизонт** горизонттун чеги; 3. линия, сызык, сап, кырка, катар; **оборонительная** ~ **я** коргонуу линиясы (сызыгы); ~ **я укреплений** бекемдөө (чыңдоо) кыркасы, бекемдөө линиясы (катары); ~ **я гор** тоо кыркасы; **построить дома в одну ~ ю** үйлөрдү бир кырка кылып куруу; 4. *уст.* чек ара; чек; 5. линия; жол; ~ **я железной дороги** темир жол линиясы; темир жолдун бир айрыгы (бутагы); **воздушная** ~ **я** аба жолу; **трамвайная** ~ **я** трамвай линиясы; 6. тарап; жак; **родство по мужской ~ и** эркек жагынан тууган; **родня по женской ~ и** аял жагынан тууган; 7. *перен.* жол, багыт; саясат; көз караш; **генеральная** ~ **я партии** партиянын генералдык багыты (жолу); **вести ~ ю на что-н.** белгилүү багытта (максат жолунда) иш алып баруу; белгилүү

бир жол тутуу; **вести свою́** ~ ю өзүнүн жолун (оюн, көз карашын) ишке ашыруу; өз принцибинин негизинде иш алып баруу; **8. тармак, жак; работать по профсоюзной** ~ и профсоюз жагында иштөө; профсоюздук иште иштөө; **вы́говор по административной** ~ и административдик жактан берилген сөгүш; **9. линия** (орустардын метрикалык системага чейин дюмдун он экиден бирине барабар келген узундук өлчөмү); **◇ поточная линия** үзгүлтүксүз (бир кылка) өндүрүлүп туруу; конвейер; **на линии кого прост.** жетүү, ээ болуу абалында туруу.

Линкóр м (линейный корабль) линкор, линия кемеси.

Линова́льн/ый, -ая, -ое сызуучу, сызык түшүрүүчү, сызык чийүүчү; ~ **ая машина** сызык түшүрүүчү (кагаз сызуучу) машина.

Линова́ние ср по знач. гл. линова́ть.

Линова́нн/ый, -ая, -ое сызыктуу, сызыгы бар, сызык тартылган; ~ **ая бума́га** сызыктуу кагаз.

Линова́ть несов. что сызуу, сызык түшүрүү; ~ **бума́гу** кагазга сызык сызуу, кагазга сызык түшүрүү (чийүү).

Линова́ться несов. страд. к линова́ть.

Лино́вк/а ж 1. по знач. гл. линова́ть; 2. сызык, чийим (дептердин); **тетра́дь с ко́сой** ~ **ой** кыйгач сызыктуу дептер.

Лино́леум м линолеум; **пол покрýт** ~ **ом** пол линолеум менен капталган.

Линотип м линотип (арипти сап-сап кылып тергич машина).

Линотипи́ст м линотипчи, линотипке арип терүүчү.

Линотипный, -ая, -ое линотипте терилген; линотип ...; ~ **набо́р** линотипте терилген набор; линотипте арип терүү.

Линтер м линтер (**1.** чигиттин түгүн таза-лагыч машина; **2.** чигитти линтер машинадан өткөргөндө алынган тыбыт пахта).

Линч: **◇ суд Линча** Линч соту (АКШДагы реакциячыл элементтер тарабынан негрлерге, прогрессивдүү ишмерлерге каршы колдонулган аёосуз катуу жаза).

Линчева́ние ср по знач. гл. линчева́ть; ~ негро́в негрлерди аёосуз катуу жазалоо.

Линчева́ть сов., несов. кого линчтөө (Америкадагы негрлерге, прогрессивдүү ишмерлерге каршы аёосуз катуу жаза колдонуу).

Линчева́ться несов. страд. к линчева́ть.

Линь I м мор. линь (кеме ишине жумшалуучу чайырга чыланган жип).

Линь II м линь (каңылтырлар тукумундагы балыктын бир түрү).

Линька ж по знач. гл. линя́ть 2; ~ пушных зверей териси баалуу айбанаттардын түлөшү.

Линю́ч/ий, -ая, -ее (линюч, -а, -е) *разг.* тез оңмо, өңү өчмө, оңгуч, оңуп кетме, тез оңуп

кете турган; ~ **ий ситец** тез оңуп кетме чыт; ~ **ая крас́ка** тез оңуп кетүүчү боёк (сыр); ~ **ая ма́тери́я** тез оңуп кете турган кездеме.

Линя́л/ый, -ая, -ое разг. 1. оңгон, оңуп кеткен, өңү өчкөн; түсүн өзгөртүп жиберген; ~ **ая занавеска** оңуп кеткен (өңү өчкөн) парда; **2. (о пти́цах, живо́тных)** түлөгөн; ~ **ый заяц** түлөгөн коён; ~ **ые пти́цы** түлөгөн канаттуулар.

Линя́/ть несов. 1. оңуу, оңуп кетүү, өңү өчүү; **ситец** ~ **ет** чыт оңуп кетет; чыт оңот; **2.** түлөө, жүнү түшүү (даакысы түшүү); **пти́цы** ~ **ют** куштар түлөйт.

Ли́па I ж липа (мелүүн климатта өсүүчү жалбырактуу жыгачтын бир түрү).

Ли́па II ж прост. жасалма (жалган, чыныгы эмес) нерсе (документ, буюм ж.б.).

Ли́пка ж уменьш. I-ласк. к ли́па I; ◇ ободра́ть (облупи́ть, обобра́ть) как ли́пку прост. тып тыйпыл тоноп кетүү, эч нерсесин калтырбай тоноп алуу.

Ли́пк/ий, -ая, -ое (липок, -ка, -ко) **1.** жабышкак, жабышма, илээшкек; былжырак; ~ **ая бума́га** жабышкак кагаз; **2. перен.** жадаткыч, тажатма, жабышып алма, асылып алма; ~ **челове́к** жабышып алма адам.

Ли́пнуть несов. 1. к кому-чему жабышуу, илээшүү, чапталуу, жабышып (илээшип) калуу; **к его́ сапога́м ли́пли жёлтые листь́я** анын өтүгүнө сары жалбырактар жабышып калыптыр; **ма́рки пло́-хо ли́пнут** маркалар жаман жабышат (чапталат); **2. перен. разг.** жабышуу, жабалактап конуу; **убери́те сла́дкое, му́хи ли́пнут** таттуу тамактарды алып коюңуздар, чымын конот; **3. перен. к кому разг.** жабышуу, жутунуу, асылуу, тырмышуу; **младене́ц ли́пнет к ма́тери** бөбөк энесине жабышат (асылат); **4. перен. к кому (пристава́ть)** жабышып алуу, акедей асылуу, жадатуу; **что ты ли́пнешь ко́ всем!** сен эмне эле көрүнгөнгө жабышасың!; **5. разг. (о глаза́х, ве́ках)** жабышуу, жумулуу, жабылуу; **глаза́ ли́пнут** көздөр жумулуп кетип жатат; кирпиктер жабышып баратат.

Липня́к м (липовая ро́ща) липа токою.

Липов/ый I, -ая, -ое 1. липа ...; ~ **ые листь́я** липа жалбырактары; **2.** липадан (липа жыгачынан) жасалган; липа гүлүнөн алынган (даярдалган); липа ...; ~ **ый чай** липа чайы; ~ **ый ме́д** липа балы; **◇ ли́повый цвет** кургатылган липа гүлү (ал медицинада тердетүүчү каражат катары пайдаланылат).

Липов/ый II, -ая, -ое 1. жалган, калп, жасалма (чыныгы эмес); ~ **ая спра́вка** жалган (жасалма) справка; **2.** арзыбаган, эптемей, болор-болбос; ~ **ый писа́тель** эптемей жазуучу.

Липу́ч/ий, -ая, -ое (липу́ч, -а, -е) *прост.* жабышкак, илээшкек; ~ **ая бума́га** жабыш-

как кагаз; ~ ая паутина жөргөмүштүн жабышкак (илээшкек) желеси.

Липучка ж разг. жабышкак нерсе; ~ для мух чымын жабыша турган кагаз; **пристал как** ~ желимдей жабышып алды; акедей асылып алды.

Лир/а I ж 1. лира (байыркы гректердин чертип ойнолуучу кылдуу музыкалык аспабы); 2. лира (поэтикалык чыгармачылык дем, эргүү); ~ а **Пушкина** Пушкиндин лирасы (чыгармачылык эргүүсү); Я ~ у **посвятил народу своему** (Некрасов) Мен өз элиме лирамды арнадым; 3. лира (белорус жана украин обончуларынын эски убактагы кылдуу музыкалык аспабы).

Лира II ж лира (Италия, Турция ж.б. өлкөлөрдүн акча бирдиги).

Лиризм м 1. лиризм (лирикалык өзгөчөлүктөр); ~ **музыки Чайковского** Чайковскийдин музыкасындагы лиризм; 2. лирикалык таасирлениш, лирикага берилүү, лирикалык толкундануу.

Лирик м лирик (лирик акын).

Лирик/а ж 1. лирика (көбүнчө акындын чыгармасындагы ички сезимди, туйгуларды билдирүүнүн түрү); 2. лирика, лирикалык чыгармалардын жыйындысы; ~ а **Пушкина** Пушкиндин лирикасы; 3. разг. эмоцияга берилген абал, сезимге берилгендик; **впась в ~ у** сезимге берилүү.

Лирико-драматическ/ий, -ая, -ое 1. лирико-драмалык (лирика менен драма аралашкан); ~ ая **поэзия** лирика-драмалык поэзия; 2. муз. лирика-драмалык (лирикалык жана драмалык үндүн ортосундагы); ~ ое **сопрано** лирика-драмалык сопрано.

Лирико-эпический, -ая, -ое то же, что лиро-эпический.

Лирическ/ий, -ая, -ое 1. лирикалык, лирик, сезим туйгуларын билдирүүчү; ~ ий **поэт** лирик акын; ~ ое **стихотворение** лирикалык ыр; 2. лирикалык, ички сезим туйгуларына сугарылган, сезим туйгуларына толгон, эмоциялуу; ~ ое **настроение** лирикалык көңүлдүү сезим; 3. муз. лирикалык, жумшак, назик; ~ ий **тенор** лирикалык тенор; ◊ **лирическое отступление** 1) лирикалык чегинүү; 2) шутол. лирикалык сезимге берилип кетип, негизги темадан, ойдон четтеп кетүү (сөздө, аңгемедө).

Лиро-эпическ/ий, -ая, -ое лиро-эпикалык; ~ ое **произведение** лирика-эпикалык чыгарма.

Лис м түлкү (дөбөт түлкү).

Лиса ж 1. түлкү; **чёрно-бурая** ~ калтар түлкү; 2. түлкүнүн териси; 3. перен. разг. түлкү; айлакер (куу, амалдуу, митаам) адам; ◊ **Лиса Патрикеевна** 1) түлкү аке (орус эл

жомокторундагы түлкүнүн наамы); 2) перен. то же, что лиса 3; **лисой прикидываться** (вертеться и т.п.) түлкүлүк кылуу, түлкү амалына салуу, купшундап алдоо, алдап-соолоп иш бүтүрүү.

Лисёнок м бачики (түлкүнүн күчүгү).

Лис/ий, -ья, -ье 1. түлкү ...; ~ ий след түлкүнүн изи; ~ **ья нора** түлкүнүн ийини; 2. түлкүнүн терисинен жасалган; түлкү ...; ~ ий **воротник** түлкү жака; 3. перен. түлкү; аяр; арамза, куу.

Лисин/ый, -ая, -ое түлкү ...; ~ ая **нора** түлкүнүн ийини.

Лисить несов. прост. түлкүлүк кылуу, түлкүлөнүү (куулук, амалкөйлүк кылуу); куулук менен көңүл алуу; ичи-койнуна кирүү.

Лисица ж 1. түлкү; **красная** ~ кызыл түлкү; 2. түлкү (териси); 3. то же, что лиса 3.

Лисичка ж 1. умыш.-ласк. к лисица 1; 2. козу карындын бир түрү.

Лисонька ж разг. ласк. к лиса.

Лисохвост м түлкү куйрук (тоют өсүмдүгү).

Лист м 1. жалбырак; **зелёные** ~ **ья** жашыл жалбырактар, көк жалбырактар; **сухие** ~ **ья** кургак жалбырактар; күбүлүп түшкөн жалбырактар; 2. барак; такта; ~ **бумаги** барак кагаз, бир барак кагаз; ~ **картона** бир такта картон; ~ **железа** бир такта тунуке; 3. полигр. табак (16 беттен турган өлчөм бирдиги); **книга в 20 печатных** ~ **ов** көлөмү 20 басма табак китеп; 4. кагаз, күбөлүк, баракча; **больничный** ~ оорукананын кагазы; **похвальный** ~ мактоо баракчасы; ◊ с **листа** (играть, петь, читать и т.п.) алдын ала даярдануусуз (ойноо, ырдоо); **дрожать как осиновый лист** дирилдөө, титирөө, калтыроо; ◊ **как банный лист** желимдей, уйгактай (жабышуу), ач кенедей (асылуу).

Листаж м листаж (басма табак эсебиндеги көлөм); ~ **монографии** – 18 авторских листов монографиянын листажи (көлөмү) 18 автордук басма табак; ~ **книги** китептин листажи.

Листать несов. что разг. барактоо; ~ **книгу** китепти барактоо.

Листва ж собир. жалбырактар; **молодая** ~ жаш жалбырактар, жаңы ачылган жалбырактар.

Лиственница ж лиственница (карагайлар түркүмүнө кирүүчү ийне жалбырактуу жыгач өсүмдүгү; кара карагай).

Лиственничн/ый, -ая, -ое лиственница ...; ~ **ый лес** лиственница токою; ~ ая **доска** лиственница тактайы.

Лиственн/ый, -ая, -ое 1. жалбырактуу; ~ ое **дерево** жалбырактуу дарак; 2. жалбырактуу дарактардан турган; жалбырактуу дарактар өскөн; ~ **ый лес** жалбырактуу дарактар токою.

Листик *м* *уменьш.* к лист 1-2.

Листовидный, -ая, -ое жалбырак сымал.

Листовка *ж* баракча (басма же кол жазма түрүндөгү саясий-агитациялык, информациялык мазмунга ээ баракча).

Листов/ой, -ая, -ое 1. жалбырак түрүндөгү; жалбырак ...; ~ **ой табак** жалбырак тамеки (майдаланбаган тамеки); 2. такталанган; такта...; ~ **ое железо** такталанган тунуке, такта тунуке.

Листок *м* 1. *уменьш.* к лист 1-2; **берёзовый** ~ кайың жалбырак (кайыңдын жалбырагы); 2. *уменьш.* к лист 4; **контрольный** ~ контроль баракчасы; 3. *то же, что* листовка; **агитационный** ~ агитация баракчасы.

Листообразный, -ая, -ое (листообразен, -на, -но) *то же, что* листовидный.

Листопад *м* жалбырак түшүү (мезгили).

Листопадн/ый, -ая, -ое 1. жалбырак түшүү учурундагы; ~ **ая порá** жалбырак түшүү учуру; 2. *бот.* жалбырагы түшүүчү; ~ **ые растения** жалбырагы түшүүчү өсүмдүктөр.

Листопрокатка *м* металл такталоо (каңылтырлоо, такта-такта кылып прокаткалоо).

Листопрокатный, -ая, -ое металлды такталоочу, металлды каңылтырлай турган; металл-такта прокаткалай турган; ~ **цех** металлды такталоочу цех.

Листоч/ек *м* *уменьш.* к лист 1-2; жалбырак, жалбыракча; ~ **ки салáта** салат жалбырактары; ~ **ки электроскопа** электроскоп жалбыракчалары.

Лисятник *м* түлкү багылуучу жай.

Лит ... литкружок, **литмонтаж**, **литсотрудник** сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Литаврщик *м* литаврада ойноочу музыкант, литаврачы.

Литавры *мн.* (*ед.* **литавра** *ж*) литавра (башына булгаары оролгон таякча менен уруп ойнолуучу музыкалык аспап).

Литейн/ый, -ая, -ое металл куюучу; куюу ...; ~ **ый цех** куюу цехи; ~ **ые машины** куюучу машиналар, куюу машиналары; ~ **ая форма** куюу формалары.

Литейщик *м* куюучу (металл куюу боюнча адис).

Литер *м спец.* литер (темир жол же кээ бир башка жол тармактары боюнча акысыз, же болбосо жеңилдетилген баада билет алуу укугун бере турган күбөлүк кагаз, документ); **воинский** ~ аскердик литер.

Литера *ж* 1. *уст.* арип, тамга; 2. *типогр.* литера (типографиялык набордо колдонууга ылайыкталып, бир капталына тамганын же белгинин сүрөтү салынган тик бурчтуу төрт кыр металл, пластмасса же жыгач).

Литератор *м* 1. жазуучу, адабий чыгарма-

нын автору; 2. *разг.* адабиятчы, адабиятты изилдөөчү илимпоз.

Литераторск/ий, -ая, -ое жазуучулук; адабияттык; ~ **ие круги** жазуучулук чөйрө; адабияттык чөйрө.

Литератур/а *ж* адабият; **древнерусская** ~ **а** байыркы орус адабияты; **художественная** ~ **а** көркөм адабият; **детская** ~ **а** балдар адабияты; **теория** ~ **ы** адабият теориясы; **техническая** ~ **а** техникалык адабият; **политическая** ~ **а** саясий адабият.

Литературность *ж* адабийлик, адабий нормага туура келүүчүлүк; ~ **стиля** стилдин адабийлиги.

Литературн/ый, -ая, -ое (литературен, -на, -но) 1. адабияттык; адабияттагы, адабий; ~ **ое произведение** адабий чыгарма; ~ **ое наследие** адабий мурас; ~ **ое течение** адабий (адабияттык) агым; 2. адабий чыгармадан алынган, адабий; ~ **ый образ** адабий образ; 3. адабиятка арналган, адабиятты үйрөнүүгө багытталган, адабий; адабият...; ~ **ый кружок** адабий (адабияттык) кружок; ~ **ая критика** адабий сын; 4. жазуучуга, жазуучулук ишке тиешелүү; жазуучулук ...; жазуучу (-лар) ...; адабий; ~ **ые круги** жазуучулар чөйрөсү, адабиятчылар чөйрөсү (тобу); ~ **ая среда** адабий чөйрө; ~ **ый талант** жазуучулук талант; 5. адабий; адабияттык; адабий нормага туура келген; ~ **ый стиль** адабий стиль; ~ **ый язык** адабий тил; ~ **ые нормы** адабий нормалар.

Литературовед *м* адабиятчы (көркөм адабият илими боюнча адис).

Литературоведение *ср* адабият таануу (көркөм адабият жана анын тарыхы жөнүндөгү илим).

Литературоведческ/ий, -ая, -ое адабият таануу ...; адабият таануу илимине тиешелүү; ~ **ое исследование** адабият таанууга тиешелүү изилдөө.

Литературщина *ж пренебр.* адабий стилге өтө берилүүчүлүк, адабий татымы жоктук.

Литерный I, -ая, -ое литер менен бериле турган, литерлүү, литер ...; жеңилдетилген; ~ **билет** литерлүү (литер менен бериле турган) билет (жеңилдетилген билет).

Литерн/ый II, -ая, -ое 1. *полигр.* литералык, литера ...; 2. атайын бөлүнүп, тамга аркылуу белгиленген (көрсөтүлгөн); литералуу; ~ **ая лóжа** (*в театре*) литералуу ложа.

Литий *м* литий (табигый түрдө учурабаган химиялык элемент).

Литмонтаж *м* (литературный монтаж) адабий монтаж.

Литовск/ий, -ая, -ое литвалык, Литва ...; литва(лар) ...; ~ **ий язык** литва тили; ~ **ие**

наро́дные та́нцы литвалыктардын элдик бийлери.

Лито́вцы *мн.* (*ед.* литовец *м.*, литовка *ж.*) литвалыктар (литва улуту, Литванын негизги калкы).

Лито́граф *м* литограф (литография иши боюнча адис).

Литографиро́ванн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от литографировать*; 2. *прил.* литографияланган, литография жолу менен басылган; ~ **ые лекции** литографияланган лекциялар.

Литографиро́вать *сов., несов. что* литографиялоо (литография жолу менен басып чыгаруу).

Литографиче́ский, -ая, -ое литография ..., литографиялык; ~ **портрёт** литографиялык портрет.

Литогра́фия *ж* литография (1. таш басма; формага сүйкөлгөн боёкту кагаз бетине басып түшүрүү жолу менен нуска алуу ыкмасы; 2. литографиялык ыкма менен басылган китеп, сүрөт ж.б.; 3. ушундай ыкма менен басып чыгаруу ишин аткаруучу цех, ишкана).

Литографск/ий, -ая, -ое литографиялык; литография ...; ~ **ий станок** литографиялык станок, литография станогу; ~ **ий спосо́б печатания** басып чыгаруунун литографиялык ыкмасы; ~ **ие кра́ски** литография боёктору.

Лит/о́й, -а́я, -о́е 1. куюлган, куйма (эритилген металлдан куюп жасалган); ~ **ые изде́лия** куюлган (куйма буюмдар); 2. *перен.* чың, толо, күчтүү, бакыбат; ~ **ые му́скулы** чың булчундар.

Литосфе́ра *ж геол.* литосфера (Жердин тышкы сферасы).

Литр *м* 1. (мера) литр; ~ **молока́** бир литр сүт; 2. *разг.* ушундай сыйымдуулуктагы идиш.

Литра́ж *м* литраж (литр эсебиндеги сыйымдуулук, көлөм); ~ **ба́ка** бактын литражы.

Литро́вка *ж разг.* литровка (бир литрлик идиш).

Литро́в/ый, -ая, -ое бир литрлик, бир литр сыя турган, бир литр көлөмдөгү; ~ **ая кружка** бир литрлик кружка.

Литурги́я *ж* литургия (христиандарда: чиркөөдөгү башкы ибадат).

Лить *несов.* 1. *что* куюу; ~ **воду** суу куюу; ~ **чай в стака́н** стаканга чай куюу; 2. агуу, төгүү; **вода́ льёт из кра́на** крандан суу (шарылдап) агып жатат; **дождь льёт как из ведро́в** жамгыр көнөктөп куюп турат; 3. *перен. что* чачуу, төгүү, таратуу; **ла́мпа льёт свет** чырак нур чачып турат; **луна́ льёт ту́склый свет** ай күнүрт нурун чачып турат (айдын күнүрттөнгөн жарыгы тийип турат); 4. *что тех.* куюу, куюп жасоо; ~ **меда́ли** медаль

куюу; **◇ лить во́ду на чью ме́льницу** бирөөнүн чырагына май тамызуу.

Литьё *ср* 1. *тех.* куюу, куюп жасоо (эритилген металлдан бир нерсе куюп жасоо); 2. *собир.* куйма нерсе; **чугу́нное** ~ чоюн куймасы, чоюндан куюп жасалган нерсе.

Литься *несов.* 1. куюлуу, төгүлүү, агуу, тамуу; **вода́ льётся** суу агып жатат, суу таамп жатат; **слёзы ли́лись из её глаз** анын көздөрүнөн жаш агып турду; 2. *перен.* жайылуу, таралуу, анкуу; **из са́да льётся аромáт цвето́в** бактан гүлдөрдүн жыты анкыйт; 3. *перен.* созолонуу, куюлушуп туруу, төгүлүү; **льётся пёсня** ыр созолонот; **его́ речь так и ли́лась** ал куюлуштура сүйлөп жатты; 4. *страд. к* лить 1, 4.

Лиф *м* лиф (аялдар көйнөгүнүн көкүрөк жана арка жак бөлүгү).

Лифт *м* лифт (көп кабаттуу имараттарда, шахталарда жогору көтөрүп чыгаруу, төмөн түшүрүү үчүн колдонулуучу машина); **подня́ться на ~ е** лифт менен көтөрүлүү (өйдө чыгуу).

Лифтёр *м* лифтёр (лифтти иштетүүчү адам).

Лифтёрша *разг. женск. к лифтёр.*

Лифчик *м* лифчик (аялдардын, кыздардын көкүрөккө тарткычы; эмчек тарткыч).

Лиха́ч *м* 1. *уст.* лихач (өкүм аттар чегилип, кооздоп жасалгаланган экипаж жана анын сыланкороз кучери); 2. жол жүрүү эрежесин сактабаган пашкалак шофер; 3. эр жүрөк, өкүм киши.

Лиха́чество *ср* мыктылыгын, шамдагайлыгын көрсөткөн обу жок эрдик.

Лихва́: с **лихво́й** ашыгы менен, олжобуйласы менен; **затра́ты оку́пятся с лихво́й** сарп кылынган чыгымдар (каражаттар) ашыгы менен акталат.

Лихо I *ср прост. нар.-поэт.* балээ, балекет, кырсык, бактысыздык, жамандык; **◇ хватить (хлебну́ть) ли́ха** толгон кырсыкты (жамандыкты) башынан өткөрүү; көрбөгөн азап-тозогу калбоо; **◇ не помина́й ли́хом!** оюна жаман алба! жаман-жакшы ичинизде болсун!; **◇ узна́ть, почём фунт ли́ха** көп азап тартуу, көрбөгөнү көр болуу.

Лихо II *нареч.* чыкчырылып; шамдагайлык менен; ~ **пляса́ть** шамдагайлык менен (чыкчырылып) бийлөө.

Лиходе́й *м уст. и нар.-поэт.* кесеп (тажаал, каардуу) адам, шүмшүк, бузуку киши.

Лиходе́йка *м уст. и нар.-поэт. женск. к лиходе́й.*

Лиходе́йский, -ая, -ое *уст. и нар.-поэт.* тажаалдык, шүмшүктүк менен жасалган.

Лихо́ймец *м уст.* паракор, сүткор.

Лихо́йство *ср уст.* паракордук, сүткордук.

Лих/о́й I, -ая, -ое (лих, -а, -о) *уст. и прост.*

нар.-поэт. 1. (*злой*) тажаал, кесеп, кара ниет, кара мүртөз; 2. жаман, оор, кыйын; ~ **ой недуг** жаман дарт (оору); ~ **ая година** оор жыл; **лиха бедá началo** (**начать**) *погов.* көз коркок, кол баатыр.

Лих/ой П, -ая, -ое разг. 1. эр жүрөк, баатыр, өкүм, кайраттуу; ~ **ие партизаны** эр жүрөк партизандар; ~ **ая атака** кайраттуу (катуу) чабуул; 2. шамдагай, шайдоот, эпчил, чыйрак, өткүр, курч, өкүм, учкул, жүгүрүк; ~ **ой наездник** шамдагай чабандес; ~ **ие кони** учкул аттар; 3. шайыр, көңүлдүү; ~ **ой танец** шайыр бий; ~ **ая песня** көңүлдүү ыр; ~ **ой танцор** шайыр бийчи.

Лихолётъе *ср уст. и высок.* апаат жылдар, кыйын кезең заман.

Лихоманка *ж обл.* безгек, калтыратма.

Лихорадит *несов.* 1. чыйрыгуу; эти ысып калтыроо; **больной** ~ оорулуу эти ысып калтырап жатат; 2. *безл. кого-что* чыйрыктыруу, этти ысытып калтыратуу; **больного** ~ оорулууну калтыратып жатат; 3. *перен. безл. кого-что разг.* тополоңдотуу, далбасалатуу, дүрбөлөң салуу, карбаластатуу.

Лихорадка *ж* 1. безгек, калтыратма; 2. *разг.* учук; **на губах выступила** ~ эриндерине учук чыгыштыр; 3. *перен.* дүрбөлөң, карбалас, тополоң, далбаса.

Лихорадочно *нареч.* 1. калтыратып, зиркилдетиш; 2. *перен.* дүрбөлөң түшүп, далбасалап, шашкалактап, шашылыш түрдө; ~ **собирать вещи** буюмдарды шашып-пушуп (дүрбөлөң түшүп) жыйнаштыруу.

Лихорадочность *ж* тынчы жоктук, дүрбөлөндүүлүк, дүүлүккөндүк.

Лихорадочн/ый, -ая, -ое (лихорадочен, -на, -но) 1. безгек оорулуу, безгеги бар, калтыратмалуу; ~ **ый больной** безгек оорулуу киши; 2. *перен.* дүрбөлөң түшкөн, карбаластаган, шаштысы кеткен; **он начал писать с** ~ **ой поспешностью** ал жин ургандай шашылыш түрдө жаза баштады.

Лихтер *м мор.* лихтер (порттордо жүктөрдү түшүрүү же жүктөө, жакын арага ташып жеткирүү үчүн колдонулуучу кеме).

Лицевать *несов. что* 1. антарып тигүү, ичин сыртына каратып тигүү; ~ **одежду** кийимди антарып (ичин сыртына каратып) тигүү; 2. *спец.* каптоо, жабыштыруу; ~ **стены кафелем** дубалга кафель жабыштыруу (дубалды кафелдеп чыгуу).

Лицев/ой, -ая, -ое 1. беттеги, бет ...; ~ **ые мускулы** бет булчуңдары; 2. өң жаккы; ~ **ая сторона** материала кездеменин өң жаккы бети; 3. *спец.* сүрөттүү, оймо-чиймелүү, иллюстрациялуу (эски кол жазмаларга карата); ~ **ая рукопись** сүрөттүү кол жазма.

Лицедей *м уст.* 1. актёр; 2. *перен.* алдамчы, арамза, митаам, шылуун, айлакер.

Лицедейка *уст. женск. к лицедей.*

Лицедейство *ср уст.* 1. театрда көрсөтүлүүчү оюн (театр оюну); 2. *перен.* арамзалык, анткорлук, алдамчылык.

Лицедействовать *несов. уст.* 1. актёрлук кылуу; сахнада ойноо; 2. анткорлонуу, арамзалануу, айлакерлик кылуу.

Лицезреть *несов. кого-что уст. и ирон.* өз көзү менен көрүү, күбө болуу, жакын барып көрүү.

Лицейст *м* лицейст (лицейде тарбиялануучу).

Лицей *м* 1. лицей (падышалык Россияда: эркектердин артыкчылык берилген орто же жогорку окуу жайы); 2. лицей (орто окуу жайы).

Лицейск/ий, -ая, -ое лицейлик, лицейдеги, лицей ...; ~ **ие стихи Пушкина** Пушкиндин лицейде жүргөндөгү ырлары; ~ **ий период творчества поэта** акындын чыгармачылыгынын лицейлик мезгили.

Лицемёр *м* эки жүздүү (эки беттүү) киши, анткор, жойпу.

Лицемерие *ср* эки жүздүүлүк, жойпулук, анткордук.

Лицемерить *несов.* эки жүздүүлүк кылуу, анткорлонуу, көшөкөрлөнүү.

Лицемерн/ый, -ая, -ое (лицемерен, -на, -но) эки жүздүү, анткор, арамза; ~ **ый человек** эки жүздүү (анткор) адам; өңдү көрсө жүз тайды адам; ~ **ая улыбка** анткор (арамза) жылмаюу.

Лицензионный, -ая, -ое *спец.* лицензияга негизделген, лицензия жөнүдөгү; лицензиялык, лицензия ...; ~ **сбор** лицензиялык жыйым; ~ **договор** лицензиялык (лицензия жөнүдөгү) келишим.

Лицензия *ж* лицензия (1. белгилүү бир товар же асыл нерселерди сыртка чыгаруу же киргизүү үчүн мамлекет бийлигинин берген уруксаты; 2. бир нерседен акысыз же жеңилдетилген баада пайдаланууга укук берилген уруксат кагаз; ~ **на отстрел** кабанá каман атуу үчүн лицензия; 3. ойлоп чыгарылган нерселерден пайдаланууга, кандайдыр бир продукция өндүрүп чыгууга укук берилген уруксат кагаз).

Лицеприятн/е *ср книжн.* өң карамалык, ылымсырагандык, тааныш-билиштик, кол ийрине тартмалык, жан тарткандык; **решать вопрос без** ~ **я** маселени өң карамалык кылбай калыс чечүү.

Лицеприятн/ый, -ая, -ое (лицеприятен, -на, -но) *книжн.* өң карама, тааныш-билиштикке салма, кол ийрине тартма; ~ **ое решение** тааныш-билиштикке салма чечим;

закон не может быть ~ ым мыйзам кол ийрисине тартма болууга тийиш эмес (мыйзам үчүн бардыгы бирдей).

Лицеприятствовать *несов. книжн.* өң карамалык (тааныш-билиштик) кылуу, ылымсыроо, жан тартуу, кол ийрисине тартмайга салуу.

Лиц/о *ср* 1. бет, жүз, өң, ырай, кебете, түспөл; **румяное** ~ о кызыл жүз; **знакомое** ~ о тааныш өң; **черты** ~ а бет түзүлүшү, кебетеси; **у него приятное** ~ анын өңү жакшынакай, жүзү жылуу; 2. *перен.* жүз, түр, кебете, өзүнө таандык өзгөчөлүк, көрүнүш; **художественное** ~ о театра театрдын көркөм жүзү; **изменить своё** ~ о өз жүзүн (түрүн, кебетесин) өзгөртүү; 3. адам, киши; **подозрительное** ~ о шектүү адам; **частное** ~ о жеке адам; **должностное** ~ о кызмат адамы (кызматчы); **действующие** ~ а катышуучу кишилер (катышуучулар); 4. үстү, бети, жүзү, сырт жагы; ~ о земли жер бети; 5. өң, өңү, өң жагы; **глядеть рубашку с** ~ а көйнөктү өңүнөн (өң жагынан) үтүктөө; 6. *грам.* жак; **изменение глагола по лицам** этиштин жак мүчөлөр менен өзгөрүшү; **олицо говорить** бетине айтуу, орой көзүн чарай кылып айтуу, ачык айтуу; **олицом к лицу (стоять, встретиться и т.п.)** бетме-бет, оропара; **встретиться олицом к лицу** бетме-бет учурашуу, оропара келүү; **стоять олицом к лицу с опасностью** коркунуч менен бетме-бет (беттешип) туруу, тикеден-тике коркунучтун астында туруу (болуу, калуу); **не ударить олицом в грязь** уятка калбоо, уят болбоо, жер карап калбоо; **не взирая на лица** бетине карабастан, ким экенине карбай, өң карамалык кылбай; **бросать в лицо** өң карамалык кылбай сүйлөө, бетине (көзүнө) тике айтуу; **к лицу** жарашат, келишет, бап келет; **не к лицу** жарашпайт, жарашыгы жок, ылайык эмес, туура келбейт; **лица (живого) нет на ком** өңү жок, кумсарган, ыраны өчкөн, каны качкан; **на одно лицо** абдан окшош, куюп койгондой окшош, коёндой окшош; **знать в лицо** өңүнөн таануу, сыртынан таануу; **измениться в лице** түрү (кебетеси) өзгөрүп кетүү, ыраны өчүү, кубарып кетүү; **написано на лице** өңүнөн билинип турат, кебетесинен көрүнүп турат, көрүнүшү айтып турат; **исчезнуть с лица земли** жок болуп кетүү, тукуму куруу, тукум курут болуу; **стереть с лица земли** жок кылуу, биротоло кыйратып салуу, ойронун чыгаруу, тукумун соолутуу; **показать своё настоящее лицо** чыныгы жүзүн көрсөтүү, өзүнүн кимдигин көрсөтүп (билдирип) коюу.

Лицованный, -ая, -ое 1. *прич. от* **лицевать**; 2. *прил.* оодарып тигилген, антарып тигилген;

~ **о**е пальто оодарып тигилген пальто.

Лицовка *ж по знач. гл. лицева́ть*; ~ **костюма** костюмду антарып (оодарып) тигүү.

Личико *ср уменьш.-ласк. к* **лицо** 1.

Личин/а *ж* 1. *уст.* маска; 2. *перен.* бет парда (ким экенин жашыруу үчүн); жасалма кейип; **его спокойствие только** ~ а ал сыртынан эле жоош көрүнөт, анын көрүнүшү эле жоош; **под** ~ **ой друга** достук пардасын жамынып, өзүн дос көрсөтүп, дос сыяктанып; **надеть личину** өзүнүн ким экендигин жашыруу, өзүн кандайдыр бир башка көрүнүштө көрсөтүү.

Личинка I *ж* личинка (чымын-чиркей, курт-кумурска, балык ж.б. майда жаныбарлардын башталгыч курт абалы).

Личинка II *ж воен.* личинка (мылтыктын затворунун стволдун каналын жаап туруучу бөлүгү).

Лично нареч. өзү; **явиться** ~ өзү келүү; **расписаться** ~ өзү (өз колу менен) кол коюу; **сообщить** ~ **каждому** ар бир кишиге (ар бир кишинин өзүнө) кабарлоо; ~ **проверить** түздөн-түз өзү текшерүү; **я** ~ **не возражаю** мен каршы эмесмин.

Личн/ой, -ая, -ое бет жууй турган, бет аарчый турган, бет...; ~ **о**е мыло бет жууй турган самын; ~ **о**е полотенце бет (жүз) аарчый турган сүлгү.

Личность *ж* 1. инсан, жеке адам; **гармоническое развитие** ~ и адамдын ар тараптан гармониялык өсүшү; **неприкосновенность** ~ и адамга эч кимдин тийбестиги; **роль** ~ и в истории жеке адамдын тарыхтагы ролу; **удостоверение** ~ и адамдын күбөлүк каты; **удостоверить свою** ~ **ь** өзүн (өзүнүн ким экендигин) күбөлөндүрүү (ырастоо); 2. *какая* адам, инсан, **видная** ~ **ь** көрүнүктүү (белгилүү, данктуу) инсан;

Личн/ый, -ая, -ое, 1. өздүк, жеке адамга таандык (тиешелүү, караштуу), жеке кишинин менчигиндеги, жеке менчиктүү; ~ **ь**е **в**еци өздүк (өзүнө караштуу) буюмдар; ~ **ая** **с**обственность жеке менчик, жеке адамдын менчиги; 2. өздүк; жеке адамга тиешелүү, жеке адамдын кол алдындагы; жеке өзү үчүн ыйгарылган; ~ **ый** **а**дьютант өздүк адьютант; жеке адамдын адьютанты; ~ **ый** **с**екретарь жеке адамдын секретары; ~ **ая** **о**храна жеке адамдын сакчысы (кароолдору); 3. бир кишинин (ар кимдин) өзүнө тиешелүү, өз; жекече; ~ **о**е **м**нение өз пикири, жеке пикир; ~ **ь**е **н**едостатки өз кемчилдиктери, жекече кемчилдиктер; 4. ар бир адамга тиешелүү, жекече; ~ **ь**е **п**рава **г**ражданина ар бир гражданиндин жеке укугу; ~ **ая** **н**еприкосновенность өз башына эч кимдин кол тийбестиги; 5. өз, ички, өзүнө тиешелүү, үй-бүлөлүк; ~ **ая** **ж**изнь өз (ички, үй-бүлөлүк)

турмуш, жекече турмуш; **не вме́шивайтесь!** **Это моё ~ ое де́ло!** кийлигишпегиле! Бул менин өз ишим!; **желаю вам ~ ого счастья** сиздин өз башыңызга бакыт тилеймин; **6.** бир адамга беттелген, анын намысына, сыймыгына тие турган; ызасын келтире турган; ~ **оо оскорбленье** бирөөнүн намысына тие турган (ызасын келтире турган) акарат, кордоо; **7.** адамдын жеке өзү кылган, жеке өзү баштаган, жекече; ~ **ый почин** жекече демилге, өзү баштаган алгачкы иш (самаалык); ~ **ая инициатива** жеке өзүнүн демилгеси; адамдын жеке өзү көрсөткөн демилге; **принять ~ ое участие** өзү катышуу, өзүнүн көзү болуу; **8.** белгилүү бир адамга карата; жеке өзүнө; ~ **ые симпатии** жеке өзүнө сыйурмат (сүймөнчүлүк); **9. грам.** жак...; ~ **ые окончания глагола** этиштин жак мүчөлөрү.

Лишай I *м мед.* чакалай, темирөткү.

Лишай II *м то же, что лишайник.*

Лишайник *м энилчек.*

Лишайников/ый, -ая, -оо энилчек...; энилчек баскан, энилчектүү; ~ **ая тундра** энилчектүү тундра.

Лишайн/ый, -ая, -оо темирөткү...; ~ **ая сыпь** темирөткү бүртүктөрү (темгилдери).

Лишать *несов. к лишить.*

Лишаться *несов. 1. см. лишиться; 2. страд. к лишать.*

Лишек *м прост.* артык, ашык, көп; **два часа с лишком** эки сааттан артык; **пройти десять вёрст с лишком** он чакырымдан көп жүрүү.

Лишение *ср 1. по знач. гл. лишить* — **лишиться**; ~ **свободы** эркинен ажыроо, эркинен ажыратуу; **2. мн. лишения** жокчулук, муктаждык, жетишпөөчүлүк; **перенести множество лишений** жокчулуктун азабын көп тартуу.

Лишить *сов. кого-что, кого-чего 1.* ажыратуу, айыруу, жок кылуу, жоготуу; ~ **гражданских прав** граждандык укуктарынан ажыратуу; **вы лишили себя возможности оправдаться** сиз өзүңүздү актоо мүмкүндүгүнөн ажырадыңыз; **2. в форме прич. лишённый (-ая, -оо)** ажырап калган, ажыратылган, жоголгон, куру калган; **местность, лишённая растительности** өсүмдүктөн ажырап калган (тапырланган) жер; **утверждение, лишённое всяких оснований** эч кандай негизсиз (негизи жок) ырастоо; **мальчик не лишён способностей** балада жөндөмдүүлүк жок эмес; **он лишён чувства собственного достоинства** ал өз кадырын билбейт, ал өзүн өзү барктай албайт; **лишить жизни** өлтүрүү; **лишить слова** сүйлөө укугунан ажыратуу, сөз бербей (сүйлөтпөй) коюу (жыйналышта митингде ж.б.).

Лишиться *сов. кого-чего* ажыроо, жоготуу, колдон чыгаруу, айрылуу; ~ **имущества** мал-мүлкүнөн айрылуу; ~ **зрения** көзүнөн ажыроо, көрбөй калуу; ~ **чувства** сезимин жоготуу, эс-учун билбей калуу.

Лишн/ий, -ая, -оо 1. артык, ашык, артыкча, ашыкча, артык баш; ~ **ие деньги** ашык акча; ~ **ий экземпляр книги** китептин ашыкча нускасы; **2.** ашык, артык баш, кажети жок, керексиз, пайдасыз; ~ **ий разговор** артык баш (пайдасыз) сөз; **освободиться от ~ их вещей** артык баш (керексиз) нерселерден кутулуу; ~ **ий свидетель** кереги жок (кажетсиз) күбө; **3.** дагы, дагы бир; **не торопись, проверь ~ ий раз** шашылба дагы бир ирет текшерип көр; **♦ лишний рот** ашык баш адам; **позволить себе лишнее 1)** чөнтөгүнө (мүмкүнчүлүгүнө) карабай сарп кылуу, артыкча чыгымга жол берүү; **2)** чектен чыгуу, өтө ашык кетүү; **не лишнее (не лишне)** ашыкча эмес, артык баштык кылбайт, артыкча болбойт, зыяны жок; **с лишним** ашыгы менен; **без лишних слов** ашык сөз сүйлөбөй, сөздү узартпай, ток этер жерин айтып.

Лишь 1. частица эле, гана, жалаң, жалаң гана; **одна ~ забота** жалаң гана түйшүк; түйшүктөн башка эчтеме жок; ~ **его не хватает среди нас** биздин арабызда ал гана жок; **больной молчал, ~ изредка стонал** оорулуу адам унчукпады, кээде гана онтоп жатты. **2. союз (как только едва)...** менен, ...замат, ..эле; **раздались аплодисменты, ~ гости вошли в зал** меймандар залга кирер менен, кол чабуулар жаңырды; ~ **захотел, сразу и получил** каалады эле ошол замат алды; **3. союз; лишь бы -са** эле; **бы он бы пришёл, тогда всё будет хорошо** ал келсе эле, баардыгы жакшы болот.

Лоб *м* чеке, маңдай, бешене; **широкий** ~ жазы маңдай; **крутой** ~ дөң чеке; **открытый** ~ жазы маңдай (жайык бешене); **♦ в лоб 1. воен.** бетме-бет, теке маңдайдан; **атаковать противника в лоб** душманга теке маңдайынан чабуул жасоо; **2. мор.** бет маңдай, бет алды, каршы; **ветер в лоб** бет маңдайынан соккон шамал, каршы жүргөн шамал; **3. перен.** оркойтуп, жылмалабай, жымсалыраак кылбай; **сказать в лоб** оркойтуп айтып салуу; **пустить (себе) пую в лоб** өзүн-өзү атуу, өзүн-өзү атып өтүрүү; **что в лоб, что по лбу** *погов.* башка чапты — эмне, көзгө чапты — эмне (баары бир, айырмасы жок); **лбом стены не прошибешь** колуңан келбегенге кор болбо (колдон келбеген ишке киришпе); **♦ лоб в лоб** бетме-бет, көзмө-көз, жүзмө-жүз; **♦ забрить лоб кому уст.** аскерге жарактуу деп эсептөө (аскерге жарайт деп

алып кетүү); \diamond **мѣднѣй лоб** ман баш, кеңкелес; \diamond **семѣ пѣдей во лбу** акылмандын акылманы.

Лобан *м* дөң чеке (адамга же айбанга карата).

Лобастый, **-ая**, **ое**, (лобаст, -а, -о,) *прост.* жазы мандай, бешенеси жайык.

Лобзание *ср уст. трад.-поэт.* өбүшүү.

Лобзать *несов. кого-что уст. трад.-поэт.* өбүү.

Лобзаться *несов. уст. трад.-поэт.* өбүшүү.

Лобзик *м* лобзик, кыл араа (оймо-чийме түшүрүү үчүн колдонулуучу ичке араа).

Лобков/ый, **-ая**, **-ое** *анат.* жамбаш...; ~ **ая кость** жамбаш сөөгү (жамбаш сөөктөрүнүн бириккен жериндеги томпок, дөңчө).

Лобн/ый, **-ая**, **-ое** мандай...; ~ **ая кость** мандай сөөк.

Лобов/ой, **-ая**, **-ое** *спец.* 1. тике мандай..., бет мандай..., бет алды жактан болгон; ~ **оё сопротивление вѣздуха** абанын бет алды жактан болгон каршылыгы; ~ **ая атака** тике мандайдан жасалган чабуул; 2. алдыңкы, бет мандайындагы, мандай жаккы, алды жактагы; ~ **ой фонарь тепловѣза** тепловоздун алды жагындагы фонары; ~ **оё стекло машины** машинанын мандай жаккы айнеги.

Лобогрѣйка *ж* лобогрейка (жөнөкөй конструкциялуу оргуч машина).

Лобок *м анат.* чат.

Лоботрѣс *м прост.* жалкоо, бекерчи, бекерпоз.

Лоботрѣсничать *несов. прост.* бекер жүрүү, кылбай жүрө берүү, жалкоолонуу, бекерчиликке берилүү.

Лобызание *ср уст. и шутл. то же, что лобзание.*

Лобызать *несов. кого-что уст. и шутл. то же, что лобзать.*

Лобызаться *уст. и шутл. то же, что лобзаться.*

Лов *м* 1. *по знач. гл. ловить* 1. ~ **рыбы** балык кармоо, балык уулоо; 2. *уст.* кармалган балык же башка жаныбар (бир уулоодо кармалган балыктын же башка жаныбардын саны).

Ловелас *м* катынпоз, аял жандуу эркек.

Ловеласничать *несов.* катынпоздонуу, аялдардын артынан жүгүрүү.

Ловеласничество *ср* катынпоздук, аял жандуулук.

Ловец *м* балыкчы; аңчы (тузак, капкан салуучу); **на ловца и зверь бежит** *посл.* абийирдүү жигитке ажалдуу кийик жолугат.

Ловить *несов.* 1. *кого-что* тосуп алуу, кармоо, колго түшүрүү, тутуу; ~ **мяч** топту тосуп алуу; ~ **шайбу** шайбаны тосуп алуу, шайбаны кармап калуу; 2. *кого* кармап алуу, колго түшүрүү; ~ **беглеца** качкынды колго

түшүрүү (кармоо); **я буду убега́ть, а вы лови́те меня́** мен качайын, а силер мени кубалап кармап алгыла; 3. *кого чем* уулоо, кармоо, чалынтуу, илинтүү; ~ **рыбу** балык кармоо (балык уулоо); ~ **сурков капко́ном** суурларды капкан салып кармоо; 4. *кого разг.* учурун таап кезиктирүү, кармоо; онтойлуу учурду андуу, ылайыктуу кырдаалды күтүү; ~ **известного писателя, чтобы получить его автограф** автографын алуу үчүн белгилүү жазуучуну учурун таап кармоо, кезиктирүү; ~ **удобный случай** онтойлуу учурду табуу; 5. колго түшүрүү, амал менен илинтүү; башын айлантуу; ~ **жениха́** башын айлантып тийип алуу; 6. *перен.* что кармап калуу, илип алуу, сезе коюу, туюп калуу; **уча́щиеся лови́ли ка́ждое сло́во учи́теля** окуучулар мугалимдин ар бир сөзү кармап калып жатышты; **пресле́дуемый зве́рь лови́л ка́ждый шо́рох** куугунтукка алынган айбан шырп эткен ар бир табышты туюп калып жатты; **юноша лови́л ка́ждое дви́жение сво́ей возлю́бленной** жигит өз сүйгөнүнүн ар бир кыймылын байкап турду; 7. *перен. кого* билип (сезип, байкап) калуу, кармоо, илинтүү; ~ **в плутовстве́ митайымдыгын** (куулугун) сезип калуу; ~ **на сло́ве** сөзүнөн кармоо, сөзүнөн чалынтуу; 8. *перен. на чем* биле коюу, байкап калуу, түшүнүү; ~ **себя́ на ка́кой-л. мы́сли** ойлогон оюнун тескери экендигин биле коюу; \diamond **лови́ть ры́бу в му́тной воде́** бирөөнүн кыйын абалынан пайдаланып калуу; ополонтополонду өз мүдөөсү үчүн пайдалануу.

Лови́ться *несов.* 1. кармалуу, түшүү, илинүү, чалынуу (торго, тузакка, кайырмакка ж.б.) 2. *страд. к лови́ть.*

Ловка́ч *м разг.* маш, машыккан адам, эпчил, ыкчыл.

Ловка́чка *разг. женск. к ловка́ч.*

Ловки/й, **-ая**, **-ое** (ловок, -ка, -ко) 1. шамдагай, машыккан, маш, ыкчыл, эпчил; ~ **ий вса́дник** машыккан чабандес; ~ **ий уда́р** эпчилдик менен урулган сокку; ~ **ий челове́к** эптүү киши; 2. *разг.* өтүмдүү, эпчил, амалкөй, айлакер; куу; ~ **ий плу́т** амалкөй куу; ~ **ая проде́лка** эпчилдик менен жасалган иш (амал, айла, алдамчылык); 3. *разг.* ыңгайлуу, жайлуу, тынч, эптүү; ~ **ое седло́** ыңгайлуу (жайлуу, тынч) ээр; 4. ылайыктуу, жарашыктуу; ~ **ий костю́м** ылайыктуу (жарашыктуу) костюм.

Ловко 1. *нареч.* эпчилдик менен, эбин таап, эби менен, эбин келтирип; ~ **пры́гнуть** эпчилдик менен секирүү; ~ **вы́вернуться** эбин таап кутулуп кетүү; 2. *безл. в знач. сказ. кому разг.* жакшы, ыңгайлуу, жарашыктуу; 3. *в знач. межд. разг.* баракелде! эң эле сонун! жарайсын!

Лóвкость ж 1. шамдагайлык, машыккандык, маштык; 2. эпчилдик, эптүүлүк; 3. өтүмдүүлүк, эпчилдик, амалкөйлүк, куулук-шумдук.

Лóвля ж 1. по знач. гл. ловить 3. ~ зверей айбандарды кармоо (айбандарга уу кылуу); 2. уст. балык кармалуучу жай.

Лову́шк/а ж 1. капкан; тузак; тор; кылтак; ~ а для птиц канаттууларга коюлуучу тор (тузак); **попа́сть в ~ у** тузакка (торго, капканга) түшүү; кылтакка илинүү; **избежа́ть ~ и** торго (тузакка, капканга) түшпөй кутулуп кетүү; **пойма́ть в ~ у** тузакка түшүрүү; 2. перен. илинтүү амалы, амал менен чалынтуу аракетин; чалма; тузак.

Лóвч/ий, -ая, -ее 1. ууга үйрөтүлгөн, кыраан, алгыр; ~ ие пти́цы кыраан куштар, алгыр куштар; ~ ие соба́ки алгыр иттер (тайгандар); 2. в знач. суц. лóвчий м мерген башы (орус падышаларынын сарайында же боярлардын. помещиктердин короолорунда балык, аң уулоо иштерин тейлөөчү адам).

Ловчи́ла м, ж прост. то же, что ловкач.

Ловчи́ть несов. прост. эпчилдик кылуу; амалдануу, айлакерлик кылуу, амалкөйлүккө салуу.

Лог м колот, коо.

Логари́фм м мат. логарифм; **таблица ~ ов** логарифмдер таблицасы; **десяти́чные ~ ы** ондук логарифмдер.

Логари́фми́рование ср мат. по знач. гл. логари́фми́ровать.

Логари́фми́ровать сов., несов. что мат. логарифмдөө, логарифмди чыгаруу (табуу).

Логари́фми́ческий/ий, -ая, -ое логарифмдик, логарифм (дер)...; ~ ая **таблица** (логарифмдер таблицасы); ~ ая **лине́йка** логарифм сызгычы.

Лóгик м логика (логика боюнча адис).

Лóгик/а ж 1. логика; **форма́льная ~ а** формалдуу логика; **диалекти́ческая ~ а** диалектикалык логика; 2. логика; **отсу́тствие ~ и** логиканын жоктугу, логикасыздык (ыркы жоктук, баш аламандык, чаржайыттык); **неопрóвержи́мая ~ а** танууга болбой турган (төгүнгө чыгарылгыс) логика; 3. ички (логикалык) мыйзам ченемдүүлүк; ~ а **собы́тий** окуялардын ички мыйзам ченемдүүлүктөрдүн негизинде өтүшү; ~ а **жи́зни** турмуштун (жашоонун) ички мыйзамдуулугу.

Логиче́ск/ий, -ая, -ое 1. логикалык; логика...; ~ ие **зако́ны** логикалык мыйзамдар, логика мыйзамдары; 2. логиканын мыйзамдарына ылайык, логикага туура келе турган, логика жактан туура, логикалык; ~ ий **вы́вод** логикалык жыйынтык, логикага негизделген корутунду; ~ ая

последо́вательность логикалык ырааттуулук; **логиче́ское ударе́ние** логикалык басым (речте (кепте) негизги мааниге ээ болуп колдонулган сөздү интонация аркылуу ажыратып айтуу өзгөчөлүгү).

Логично́ нареч. логикага ылайык, логикага негиздеп, логикага туура келгидей; ~ **рассу́ждать** логикага туура келгидей ойлоо (ой жүгүртүү).

Логично́сть ж логикалуулук, логикалык жактан тууралык, логикага ылайыктуулук, логикага негизделгендик.

Логичный, -ая, -ое (логичен, -на, -но) логикалык жактан туура, логикага негизделген, логикалык, ыраттуу; ~ **посту́пок** туура иш, логикага негизделген аракет.

Лóговице ср 1. ийин, үңкүр; **во́лчье ~** карышкырдын ийни; **медве́жье ~** аюунун үңкүрү; 2. перен. разг. кепе (эптеп жашоого боло турган жаман үй).

Лóгово ср то же, что лóговице.

Логогри́ф м логогриф (табышмактуу сөздү таап, андан айрым тыбыштарды, муундарды алып таштоо же ордун алмаштыруу аркылуу жаңы сөздөрдү түзүү).

Логопа́т м логопат (тили тантык, чулдур же кекеч адам).

Логопа́тия м мед. логопатия (тилдин чулдурлугу, кекечтик).

Логопе́д м логопед (логопедия боюнча адис).

Логопе́дия ж логопедия (педагогика илиминин тили тантык же кекеч балдардын речиндеги (кебиндеги) кемтикти изилдөө жана оңдоо боюнча тармагы).

Лоджи́я ж лоджия (чоң үйлөрдө: үйгө кошулуп салынып, сырт жагы калтырылган же тордоп тосулган бөлмө).

Лодка ж 1. кайык; **четырёхвёсельная ~** төрт калактуу кайык; **па́русная ~** парустуу кайык; 2. **воен.** атайын аскердик кеме, кайык; **подво́дная ~** суу асты менен жүрүүчү кеме; **каноне́рская ~** канонерка, канонер кемеси (орто калибрдеги замбиректер менен куралданган аскер кемеси).

Лодочка ж 1. *уменьш.* к лодка 1; 2. *мн.* лодочки лодочка (аялдардын боосу же илмеги жок ачык туфлийи).

Лодочник м кайыкчы, кайык айдоочу.

Лодочн/ый, -ая, -ое кайык...; ~ ая **ста́нция** кайык станциясы; ~ **ые го́нки** кайыктар жарышы.

Лоды́жка ж кызыл ашык, кызыл ашык томуугу.

Лоды́рничать несов. разг. жалкоолук кылуу, бекер жүрүү, жалкоолонуу, бекерчилик менен күн өткөрүү.

Лоды́рь м разг. жалкоо, бекерчи, бекерпоз; **♦ гоня́ть лоды́ря** текей терүү; эшек такалоо.

Лóжа I ж 1. ложа; **театральный** ~ театр ложасы; ~ **прессы** пресса (басма сөз кызматкерлер) ложасы; **2. уст.** ложа (масон уюмунун бөлүмү жана анын чогулуш өткөзүүчү жайы).

Лóжа II ж то же, что лóже 3.

Ложбина ж коо, кокту, колот.

Лóже ср 1. жата турган жай, орун; **смертное** ~ өлүм төшөгү; **брачное** ~ нике төшөгү; эрди-катын төшөгү; **2.** өзөн, суунун сайы, суунун нугу; ~ **реки** дарыянын нугу; **3.** мылтыктын кундагы.

Ложечка ж уменьш. к ложка.

Ложечник м 1. кашыкчы (кашык жасоочу же сатуучу адам); **2.** кашык менен ойноочу, кашыкчы; **ансамбль** ~ **ов** кашыкчылар ансамбли.

Ложечный, -ая, -ое кашык ..., кашыкчылык ...; ~ **о** **производство** кашыкчылык өндүрүшү (кашык жасоо өндүрүшү).

Ложиться несов. см. лечь; ♦ хоть в гроб ложись айла жок, колдон келер эмес; айла куруп, амал түгөнгөн кыйынчылык.

Ложка ж 1. кашык; **чайная** ~ чай кашык; **одна столовая** ~ **соли** бир аш кашык туз; **2. мн. ложки** кашыктар (музыкалык аспап); ♦ **дорога ложка к обеду погов.** ар нерсе өз убагында кымбат; **ложка дегтя (в бочке мёда) погов.** бир карын майды бир кумалак чиритет; **через час по (чайной) ложке погов.** эң эле жай, илең-салаң, араң-араң, зорго-зорго.

Ложкарь м то же, что ложечник 1.

Ложно нареч. калп, жалган, туура эмес; ~ **истолковать факты** фактыларды туура эмес түшүндүрүү.

Ложноложка ж биол. жалган аяктуулар (денесинин улам бир жеринен убактылуу буттар пайда болуп туруучу эң жөнөкөй жаныбарлар).

Ложность ж жалгандык, төгүндүк, калптык.

Ложный, -ая, -ое (лóжен, -на, -но) **1.** жалган, калп, төгүн, натуура; ~ **ые слухи** калп айындар, жалган имиштер, төгүн кептер; **2.** жалган, жасалма, чыныгы эмес; көз боёмо; ~ **о** **учение** жалган окуу; ~ **ая атака** жалган чабуул (душманды алдоо, чаргытуу үчүн жасалган чабуул); ~ **ая скромность** жалган оор басырыктык, жасалма жөнөкөйлүк; **3.** жалган (айрым ботаникалык жана зоологиялык аттардын, оорулардын аттарынын бир бөлүгү катары келет); ~ **ая крапива** жалган чалкан (чалканга окшоп кеткен өсүмдүк); ~ **ая акация** жалган акация (акацияга окшогон дарак); ♦ **ложный шаг** тескери жорук, ойлонулбаган иш-аракет; **ложное положение** оңтойсуз абал, оңтойсуздук, эки анжы болуу абалы.

Ложь ж 1. калп, жалган, төгүн; **наглая** ~ жеткен (кыпкызыл) калп; у **лжи корóткие ноги** калптын казаны кайнабайт; **уличить во лжи** калпын кармоо, калпын чыгаруу.

Лоза ж 1. тал (талдын ар кандай түрүнүн жалпы наамы); **2.** сабак; **виноградная** ~ жүзүмдүн сабагы; **3. разг.** чыбык (жазалоо үчүн колдонулуучу ичке чыбык).

Лозина ж разг. 1. то же, что лоза 1; 2. чыбык, чырпык.

Лозняк м майда тал.

Лозовый, -ая, -ое тал ...; ~ **прут** тал чыбык.

Лозунг м 1. ураан; **выдвинуть** ~ ураан таштоо, ураан чакыруу; **под** ~ **ом** ураан астында; **2.** ураан жазылган плакат; **повесить** ~ ураан илүү.

Лозунговый, -ая, -ое ураан ..., ураан түрүндөгү.

Локализация ж по знач. гл. локализовать — **локализоваться**; ~ **очагов** эпидемии эпидемиянын таралышына жол бербөө.

Локализовать сов., несов. то же, что локализоваться.

Локализоваться сов., несов. то же, что локализоваться.

Локализовать сов., несов. таратпай токтоу, таркалышын чектөө, таркалышына жол бербөө; ~ **пожар** өрттүн таркалышына (жайылышына) жол бербөө, өрттү токтотуу; ~ **эпидемию** эпидемияны токтотуу, эпидемиянын жайылышына мүмкүндүк бербөө.

Локализова/ться 1. сов., несов. таралбай токтоп калуу, белгилүү аймактан четке чыкпай токтоо; **эпидемия** ~ **лась** эпидемия токтоду; **2. страд. к локализовать.**

Локальность ж локалдуулук.

Локальн/ый, -ая, -ое (локален, -на, -но) жергиликтүү, белгилүү бир жайдагы; белгилүү бир жерге гана тиешелүү; ~ **ая война** жергиликтүү согуш; белгилүү бир жердеги (чек аралардагы) согуш.

Лока́тор м локатор (локация аппараты).

Лока́ут м локаут (ишканалардын жабылып, жумушчулардын кызматтан массалык түрдө бошонуусу).

Локаутировать сов., несов. кого-что локаут жарыялоо, локаут жасоо.

Лока́ция ж спец. локация (түрдүү объектилердин турган жайын аларга багытталган же алардан кайткан үн же электромагниттик толкундар аркылуу аныктоо).

Локомо́биль м локомобиль (буу күчүнөн пайдаланып, башка машиналарды жүргүзүүчү көчмө техникалык түзүлүш).

Локомоти́в м локомотив (темир жол менен вагондорду сүйрөп жүрүүчү паровоз, тепловоз, электровоз сыяктуу машиналардын жалпы аты).

Локомотивн/ый, -ая, -ое локомотив ...; ~ **ый свисток** локомотивдин чаңырган үнү; ~ **ая бригада** локомотив бригадасы.

Локон *м* чачтын бир тармал бөлүгү (бир бурам тобу).

Локотник *м* чыканак таянгыч (креслодо, диванда).

Локоток *м* *уменьш.-ласк.* к **локоть**.

Локоть *м* **1.** чыканак; **2.** жендин чыканакы; **рваный** ~ жыртык (жыртылган) чыканак; **3.** бир чыканак (болжол менен жарым метрге барабар эскиче узундук өлчөө чени); **◇ чувство локтя** **1)** катарда (стройдо) туруп, жанындагыларга карата аралыкты сактоо; **2)** өз ара жардамдашуу сезими, өз ара жолдоштукту, тилектештикти, ынтымактуулукту сезүү; **кусать локти** бармагын тиштөө, өкүнүп калуу.

Локтев/ой, -ая, -ое чыканак ...; ~ **ая кость** чыканак сөөгү; ~ **ой сгиб** чыканактын бүгүлгөн жери.

Лом I *м* лом, сом темир; **скалывать лёд** ~ **ом** музду лом менен жаруу (чагуу).

Лом II *м* *собр.* сыныктар, бөлүктөр; **металлический** ~ металл сыныктары; **кирпичный** ~ кирпич сыныктары.

Ломака *м, ж* *разг.* калжактай берме (обу жок кылыктанып кетме) адам, чоёке.

Ломанный, -ая, -ое (ломан, -а, -о) *прич.* от **ломать**.

Ломан/ый, -ая, -ое **1.** сынык; сынган; талкаланган; ~ **ый стол** сынык стол; ~ **ые вещи** сынык нерселер; **2. перен.** эзилген, ындыны өчкөн, чөгүп кеткен, басынган, жүдөгөн; ~ **ый человек** ындыны өчкөн (чөгүп кеткен) адам; **3. (о речи, языке)** туура эмес, чала; **говорить на ~ ом французском языке** француз тилинде бузуп, чала сүйлөө; **ломаная линия мат.** сынык сызык; **ломаного гроша не стоит** сокур тыйынга турбайт, эч нерсеге арзыбайт.

Ломань/е ср **1. по знач. гл. ломать** **1;** ~ **е игрушек** оюнчуктарды сындыруу; **2.** наздануу, чоёктоо, кыйшандоо, кылжыңдоо; **Без кривлянья и ~ я не обходился ни один разговор** (Чехов) Бир да сөз чоёктоосуз жана кылыктануусуз болбоду.

Ломать *несов.* **1. что** сындыруу, чагуу, бузуу; кайыруу; ~ **сучья** бутакты сындыруу; ~ **лёд** музду жаруу (чагуу); ~ **кукурузу** жүгөрү кайыруу; **2. что** талкалоо, кыйратуу, быркыратуу, ойронун чыгаруу; күм-жам кылуу; иштен чыгаруу; ~ **сарай** сарайды кыйратуу; ~ **дом** үйдү талкалоо (бузуу); ~ **игрушки** оюнчуктарды бузуу (сындыруу); **3. прост. (калечить, увечить)** майып кылуу, мертинтүү; **медведь ломал охотника** аюу мергенчини (аңчыны) майып кылды; **4. перен.**

жоюу, жоготуу, жок кылуу, курутуу; ~ **старые обычаи** эски үрп-адатты жоюу; **5. перен. кого-что** кескин өзгөртүү, бузуу; ~ **характер** мүнөздү кескин өзгөртүү; **6. перен. разг. кого-что** оорутуу, зыркыратуу, какшатуу; **меня всего ломает** *безл.* менин тулку боюм зыркырап ооруп турат; сөөк-саагым зыркырайт; **7. перен. разг. что** туура эмес айтуу; бузуп сүйлөө, так сүйлөй албоо; ~ **язык** тилди бузуу, тилди бузуп (туура эмес) сүйлөө; **◇ ломать себе голову** баш катыруу; **ломать руки** катуу күйүнүү, капалануу, кайгыруу, кейүү; **◇ ломать шапку перед кем** *прост.* баш ийүү, кол куушуруп кулдук уруу; **◇ ломать дурака** **1)** жалкоолук кылуу, бекерчилик менен күн өткөрүү; **2)** тентектик (акмакчылык) кылуу, калжандоо, былжыроо; **◇ ломать спину (горб, хребет)** *прост.* бел бүгүү (кабыргасын кайыштыруу); бел оорутуп (кайышып) эмгек кылуу; **◇ ломать копыя** кызуу талаш-тартышка түшүү; катуу колдоо, жактоо, таламын талашуу, кубаттоо; **◇ ломать ряды (строй)** катарды (сапты) бузуу.

Ломать/ться *несов.* **1.** сынуу, бөлүнүү, майдалануу, бузулуу; **сухие ветви легко ~ ются** кургак бутактар оной сынат; **2. перен.** талкалануу, кыйроо, жоюлуу, жоголуу, жок болуу, бузулуу; ~ **ются старые обычаи** эски үрп-адаттар жоюлуп бара жатат; **3. перен.** кескин өзгөрүү, бузулуу; ~ **ется характер** мүнөз өзгөрүп жатат; **4. перен. (о мужском голосе)** үнү өзгөрүлүү, корулдай (дорулдай) баштоо; **у мальчика ~ ется голос** баланын үнү корулдап өзгөрүлө баштады; **5. разг.** наздануу, чоёктоо, кыйшандоо, кылжыңдоо; **не ~ йся!** кыйшандай бербечи! **6. над кем** *прост.* өжөрлүк (кайсардык, терсттик) кылуу, кежирлик (чыргоолук, кыйкымчылдык) кылуу; **7. страд.** к **ломать** **1-5.**

Ломбард *м* ломбард (күрөө мекемеси).

Ломбардн/ый, -ая, -ое ломбард ..., күрөө ...; ~ **ая квитанция** ломбард (күрөө) квитанциясы.

Ломбер *м* *уст.* ломбер (карта оюнунун бир түрү).

Ломберный: **ломберный стол** ломбер столу (ломбер ойноо үчүн ылайыкталып, үстү нооту менен капталган төрт бурч стол).

Ломить *несов.* **1. уст. прост. то же, что ломать** **1;** ~ **ветки** бутакты сындыруу; **2. прост.** котолошуу, тыгылышуу, күч менен алга сүрдүгүү; жапырылуу; **народ ломит в ворота** эл күч менен дарбазага жапырылууда; **3. безл. что** сыздоо, зыркырап ооруу, чанчуу, какшоо, сайгылашып ооруу; **ломит поясницу** бел зыркырап (какшап) ооруп жатат; **4. что** *прост.* кымбат суроо, асмандын башын айтуу.

Ломиться *несов.* 1. уст *то же, что ломаться* 1; **вѣтки ломаются от плодов** мөмөнүн көптүгүнөн бутактар (шактар) сынып кетип жатат; 2. жыкжыйма болуп толлуу, жайнап туруу; **зал ломился от публики** зал адамдарга жыкжыйма болуп толду; **у неё сундуки ломаются от всякого добра** анын сандыгы аны-мунуга жык толгон; 3. *разг.* сүрдүгүп кирүү, күч менен жапырылуу; жанталашып ынтылуу; ~ **в дверь** эшикке сүрдүгүп кирүү; эшик жакка жан талашып ынтылуу; **ломиться в открытую дверь** бештен белгилүү нерсени далилдемекчи болуу.

Ломка *ж по знач. гл. ломать 1-4*; ~ **старого дома** эски үйдү бузуу; **коренная** ~ **старого быта** эски турмушту түп-тамырынан бери өзгөртүү; ~ **характера** мүнөздү кескин өзгөртүү.

Ломкий, -ая, -ое (ломок, -ка, -ко) 1. морт, борпон, сынма, тез сына турган; ~ **лёд** морт муз; 2. өзгөрмө, үзүлүп-үзүлүп чыккан, титирек (үнгө карата).

Ломкость *ж* морттук, борпондук; ~ **хвороста** (куураган) чырпыктын морттугу.

Ломовик *м разг. то же, что ломовой извозчик (см. ломовой I)*.

Ломов/ой I, -ая, -ое 1. жүк ташуучу, кирекеч; ~ **ая лошадь** жүк ташуучу ат, арабага кошулуучу ат; 2. *в знач. суц. ломовой м то же, что ломовой извозчик*; **ломовой извозчик** 1) жүк ташуучу (кирекеч) арабанын кучери (айдоочусу); 2) жүк ташыгыч (кирекеч) араба (кучери, айдоочусу менен бирге); **ломовая лошадь (ломовой конь)** оор иштен башы чыкпай турган элпек (тил алгыч) адам.

Ломов/ой II, -ая, -ое сынык-пынык; ~ **ое железо** сынык-пынык темир (темир-тезек).

Ломонос *м* ломонос (лютиктер түркүмүнө кирүүчү чырмоок сыяктуу чырмалган өсүмдүк).

Ломота *ж* сыздоо, зыркыроо, какшоо.

Ломоть *м* бир үзүм, бир сындырым, кесим, бир тилим; ~ **хлеба** бир үзүм (бир сындырым) нан; **отрезанный ломоть** 1) үй-бүлөдөн бөлүнүп кеткен (уул, кыз); 2) коллективден бөлүнүп калган (четтеп калган адам).

Ломтик *м уменьш. к ломоть*; ~ **лимона** бир кичине кесим лимон, лимондун бир кичине кесими.

Лонгет *м* лонгет (алынып коюла турган гипс калкан); **наложить** ~ лонгет коюу.

Лонгетка *ж то же, что лонгет*.

Лонжерон *м спец.* лонжерон (бекемдик берүү үчүн самолёттун канатын бойлото салынган брус; автомобилдин рамасынын узунунан кеткен брису).

Лонный: **лонные кости** жамбаш сөөктөрү;

лонное сочленение жамбаш сөөктөрүнүн кошулган жери.

Лопо *ср 1. уст.* көкүрөк (эмчек), кучак, коюн, боор; курсак, карын, ич; 2. *перен. чего высок.* бет, жүз, үстү жак; ~ **озера** көлдүн бети (үстү, жүзү); ~ **земли** жердин бети (жүзү); **на лоне природы** табийгатын кучагында; ачык абада.

Лопари *мн. (ед. лопарь м, лопарка ж)* лопарлар (чыгыш саам элинин адабиятта учураган мурдагы аты).

Лопастн/ый, -ая, -ое 1. баралуу, калактуу, күрөктүү; барасы (калагы) бар; ~ **ое колесо** баралуу дөңгөлөк; калагы бар дөңгөлөк; 2. калакка окшош, калак сымал; ~ **ые листья** калак сымал (калакка окшогон) жалбырактар.

Лопасть *ж* бара, күрөк, калак; алакен, канат; ~ **заступа** темир күрөктүн калагы (алаканы); ~ **винта** винттин калагы (канаты).

Лопата *ж* күрөк; **загрести деньги лопатой** акчаны күрөктөп сузуу (акчаны эркинче шыпыруу).

Лопатить *несов.* что *разг.* күрөк менен иштөө (күрөө, шилөө, топтоо, жыйноо, оодаруу, которуп салуу, сапыруу); ~ **пшеницу** буудайды күрөк менен топтоо (же күрөө, оодаруу, которуп салуу, сапыруу).

Лопатка *ж* 1. кичине күрөк, күрөкчө; 2. *анат.* далы, далы сөөгү; **положить на (обе) лопатки кого** 1) *спорт.* эки далысын жерге тийгизүү, таамай (таасын) жыгуу; 2) *перен.* жеңүү, үстөмдүк кылуу, кынк эттирбей жеңүү; **во все лопатки (бежать, гнать и т.п.)** алды-артына карабай, жанынын бардыгынча, жилиги үзүлгүчө (качуу, жүгүрүү, кубалоо).

Лопаточный, -ая, -ое күрөк ...; далы ...; **лопаточная кость** далы сөөгү.

Лопать *несов.* что *груб. прост.* сугунуу, жеп алуу, жеп салуу.

Лопат/ться *несов.* 1. сынуу, жарылуу, жарака кетүү, чатынап кетүү, туурулуп кетүү; ~ **ться как мыльные пузыри** самындын көбүгүндөй жарылуу; **посуда** ~ **ется от жары** идиш ысыктан жарылат (жарылып кетет); 2. жарылуу; **нарыв** ~ **ется** жара жарылып кетти; **бомбы** ~ **ются** бомбалар жарылууда; 3. *перен. разг.* ойронуу чыгуу, кыйроо, бүлүнүү; иши оңунан чыкпоо; жолу болбоо; **лопаться с жиру** *прост.* семиздигинен жарылчудай болуп (тырсыйып) туруу; **терпение лопается** чыдай албай кетүү, сабыры түгөнүү, чыдамы жоголуу.

Лопну/ть *сов.* 1. жарылуу, сынуу, жарака кетүү, чатыноо; ~ **л стакан** стакан жарылып кетти; 2. үзүлүү; **струна** ~ **ла** кыл үзүлдү; 3. жарылуу; **бомба** ~ **ла** бомба жарылды; 4.

перен. разг. сынуу, бузулуу, жок болуу, бүлгүнгө учуроо; иши оңунан чыкпоо, жолу болбоо; **всё дело ~ ло** бардык иш бузулду; иштер оңунан чыкпай калды; **банк ~ л** банк сынды; **афёра ~ ла** митаамдык (алдамчылык) иштер жок болду (жоголду); **◇ лопнуть со смеху** боору эзилгенче күлүү, күлө берип боору катуу; **◇ лопнуть со злости** ачуусуна чыдабай жаны чыгып кете жаздоо; **терпение лопнуло** сабыр кыла албады, чыдамы кетти; **◇ хоть лопни прост.** жарылсаң да, өлсөң да, жерден чукусаң да; **хоть лопни, но найди** өлсөң да тап, эмне кылсаң да тап.

Лопотать несов. разг. 1. балдыроо, быдылдоо, былдырактоо (балдарга карата); 2. ачык (так) эмес сүйлөө, күңкүлдөө, күбүрөө, кобууроо; 3. балдыроо (тааныш эмес, түшүнүксүз тилде сүйлөө); 4. *перен.* шуулдоо, шытырлоо, шылдыроо.

Лопоухий, -ая, -ое 1. *разг.* шалпаң кулак, узун кулак; ~ **щенок** шалпаң кулак күчүк; 2. *прост.* анкоо, маңыроо, кем акыл, келесоо чалыш.

Лопух м 1. төө уйгак (өзөгү, жалбырагы); 2. *прост.* дөдөй, маңыроо, мөңкөш (адам).

Лорд м 1. лорд (англиялык жогорку дворяндардын укумдан-тукумга мурас катары өтө турган жогорку титулу жана ушундай титулга ээ болгон адам); **палата ~ ов** лорддор палатасы (Англия парламенти-нин жогорку палатасы); 2. лорд (кээ бир мамлекеттик кызмат орундарына байланыштуу титул, мисалы: лорд-адмиралтейства, лорд-канцлер, лорд-мэр; ушундай титулу бар адам).

Лордство ср 1. лорддук; 2. *собир. разг.* лорддор.

Лоретка ж уст. ойсоке, шойкомдуу аял (кылыктуу аял; жүрдөөк аял).

Лорнет м лорнет (туткалуу бүктөмө көз айнек).

Лорнировать сов., несов. кого-что уст. лорнет менен кароо (көрүү, байкоо, көзөмөлдөө).

Лосёв/ый, -ая, -ое лось ..., багыш ...; ~ **ая шкура** багыштын (лостун) териси; ~ **ая подшва** багыштын (лостун) терисинен иштелген таман.

Лосёнок м багыштын (лостун) музоосу.

Лосина ж 1. багыш тери (багыштын терисинен иштетилген булгаары); 2. *мн.* **лосины** лосина (лостун терисинен жасалган аскери шым; кандагай); **кирасиры в ~ х** лосина кийген кирасирлер; 3. лостун (багыштын) эти.

Лосин/ый, -ая, -ое 1. багыш ..., лось ...; ~ **ые рога** лостун (багыштын) мүйүздөрү; 2. лось (багыш) териден жасалган (иштетилген); ~

ая подшва лось (багыш) териден жасалган (иштетилген) таман.

Лоск м жалтырак, жалтылдак; **сапоги с ~ ом** жалтырак өтүк; 2. *перен.* өтө көркөм (кооз) көрүнүш, көрүнүшү жалтыраган тышкы кооздук, жасалга; **◇ в лоск прост.** өлгүдөй, өлө, жерине жете; аябай, абдан, таптакыр; **пьян в лоск** өлө мас; **износить одежду в лоск** кийимди таптакыр жыртылып бүткүчө кийүү; кийимди тамтыгы чыкканча кийүү.

Лоскут м 1. өөн, курак, кыйык, айрынды, кесинди; **одеяло из ~ ов** кыйыктардан тигилген (жасалган) жууркан (курак жууркан); 2. *мн.* **лоскутья (лохмотья)** самсаалак, чалдыбары чыккан нерселер (кийим-кечек).

Лоскутн/ый, -ая, -ое кыйыктардан (кесиндилерден) жасалган; курак; курама; ~ **ое одеяло** курак жууркан (төшөк); **◇ лоскутная монархия ист.** курама монархия (Австро-Венгриянын каймана аты).

Лоснист/ый, -ая, -ое жалтылдатылган, жылмаланган, кооздук түр берилген; ~ **ая шкура** жылмаланган (жылмакай) тери, кооздолгон (сулууланган) тери; ~ **ые кудри** кооздолуп жасалган (жылтылдак) тармал чач.

Лосн/иться несов. жалтыроо, жаркыроо, жалт-жулт этүү; **крашенный пол ~ ится** сырдалган пол жалт-жалт этет (жаркырайт); **рукава ~ ятся от грязи** жеңдер кирдегенден жалтырап кетиптир.

Лососёв/ый, -ая, -ое 1. лосось ...; ~ **ая икра** лосось балыгынын икрасы; ~ **ые консервы** лосось консервасы; 2. *в знач. сущ.* **лососёвые мн. зоол.** лосостор түркүмүнө кирүүчү балыктар.

Лососина ж лосось балыктын эти.

Лососинн/ый, -ая, -ое лосос. ..., лосостон (лосось балыгынын этинен) даярдалган.

Лосось м лосось (эти кызгылт балыктын бир түрү).

Лось м лось, багыш (бугулар түркүмүнө кирген ача туяктуу, сүт эмүүчү, ири мүйүздүү, кепшөөчү жаныбар).

Лосьон м лосьон (денеге сүртүү үчүн колдонулуучу суюктук).

Лосятина ж лось (багыш) эти; **жареная ~ куурулган** лось (багыш) эти.

Лосятник м 1. лось (багыш) багылуучу жай, багышкана; 2. лось (багыш) уулоочу, лось (багыш) уучусу.

Лот I м лот (кемеден деңиздин тереңдигин өлчөй турган прибор); **бросать ~ лот** таштоо; **механический ~** механикалык лот.

Лот II м лот (орустун 12,8 граммга барабар эскиче оордук өлчөмү).

Лотерейный, -ая, -ое лотереялык, лотерея

...; ~ билёт лотерея билети.

Лотерéя *ж* лотерея; **дéнежнo-вещевáя** ~ акча-буюм лотереясы.

Лоткóвый, -ая, -ое *то же, что лотóчный.*

Лотó *ср нескл.* лото (бетине номерлер коюлган атайын карталар менен ойнолуучу оюндун бир түрү).

Лотóк *м* лоток (1. көчөдө соода кылууга ылайыкталган ачык үкөкчө же столчо; **продажа с лоткá** лотоктон соода кылуу; 2. товар ташып сатуу үчүн ылайыкталган кичине кыры бар тактай буюм; 3. суу жүрүүчү үстү ачык кобул; **мельничный** ~ тегирмендин кобулу; 4. *спец.* пайдалуу кендерди жууш үчүн колдонулуучу чөмүчкө окшош атайын буюм).

Лóтос *м* лотос (сууда да, кургакта да өсүүчү кооз ири гүлдүү түштүк өсүмдүгүнүн бир түрү).

Лóтосовый, -ая, -ое лотос ...; ~ **стебель** лотостун сабагы.

Лотóчник *м* лотокко коюп соода кылуучу, лотоктон сатуучу соодагер.

Лотóчница *женск. к лотóчник.*

Лотóчн/ый, -ая, -ое лоток ...; ~ **ая торгóвля** лоток соодасы; ~ **ый товáр** лоток товары.

Лох *м* жийде (дарагы жана мөмөсү).

Лохáнка *ж то же, что лохáнь; почечная лохáнка анат.* бөйрөктүн заара топтоочу жана сийдик аккычка өтүүчү бөлүгү (чарасы).

Лохáночн/ый, -ая, -ое чара ...; дагара ...; илеген ...; ~ **обруч** чаранын (дагаранын) алкагы.

Лохáнь *ж* чара, илеген, дагара; ~ **для стírки** кир жуула турган дагара (илеген).

Лохмáтить несов. кого-что разг. уйпалоо, үрпөйтүү, саксайтуу; тытуу; ~ **волосы** чачты үрпөйтүү (саксайтуу).

Лохмáт/иться несов. 1. саксаюу, уйпалануу, үрпөйүү, чубалуу; тозуу; жыртылуу, тытылуу; **ткань от стírки** ~ **ится** кездеме жуулгандан тытылып кетет; **волосы от вéтра** ~ **ятся** шамалда чачтар уйпаланып кетет; 2. *страд. к лохмáтить.*

Лохмáт/ый, -ая, -ое 1. барак, түктүү; ~ **ый пёс** барак ит; 2. жүнү узун, апсайган, саксагай, саксайган; ~ **ая шапка** жүнү узун (апсайган) тумак; ~ **ая ткань** түктүү (саксагай) кездеме; 3. *разг.* саксайган, үрпөйгөн, уйпаланган, чачышкан, таралбаган; ~ **ая голова** чачы таралбаган (уйпаланган) баш; 4. *перен. разг.* тарбайган, барпайган, үксүйгөн; ~ **ый бурьян** тарбайган куурай.

Лохмáч *м прост.* чачы саксайган (адам); барак, жүнү үксөйгөн (айбан).

Лохмóтник *м уст.* кийим-кечеси жырттык, жүдөө адам.

Лохмóть/я *тк. мн.* 1. тамтыгы кеткен (жыртылып самсаалаган, чалдыбары чыккан) кийим; **нищий в** ~ **ях** кийим-кечеси

самсаалаган жакыр (кайырчы); **одежда на нём висела** ~ **ями** (Тургенев) анын үстүндөгү тытык кийимдери самсаалап турду; 2. самсаалаган үзүк, салбыраган бөлүк; ~ **я туч** булуттун салбыраган бөлүгү.

Лóхмы *тк. мн. прост.* уйпаланып имерилген бир чок чач (адамда); самсаалаган бир тутам жүн, даакы (айбандарда).

Лоция *ж* лоция (1. навигация илиминин айрым суу бассейндеринде кеме айдоонун шарттарын үйрөнө турган тармагы; 2. айрым суу бассейндеринин шарттары жөнүндө маалыматтарды камтыган колдонмо); ~ **Каспéйского мóря** Каспий деңизинин лоциясы.

Лоцман *м* лоцман (1. кемелерге жол көрсөтүүчү адис; 2. кемелерди же акулаларды жандап, узак аралыкка чейин сүзүп баруучу балык).

Лошáдн/ый, -ая, -ое 1. жылкы ..., ат ...; ~ **ое ржáнье** аттын (жылкынын) кишенегени; 2. ат түспөлдүү, ат кейиптенген; ~ **ое лицó** ат жаак, узун жаак; 3. *разг.* аттай (ден соолук, күч жөнүндө); 4. *в знач. сущ.* **лошáдиные** *мн. зоол.* жылкы сымалдар (сом туяктуу сүт эмүүчү айбандар түркүмү); \diamond **лошáдиная сила** аттын күчү (кыймылдаткычтын кубатын өлчөө бирдиги); **лошáдиная дóза** ыксыз көп; эң эле чоң доза (өлчөм).

Лошáдка *ж* кичинекей ат.

Лошáдник *м разг.* 1. саяпкер; чабандес; 2. жылкы менен соодагерлик кылуучу адам.

Лóшадь *ж* ат, жылкы; **верховáя** ~ минилүүчү ат; минги жылкы; **беговáя** ~ күлүк ат, байге аты; **упряжнáя** ~ арабага жүрө турган (кошула турган) ат; **ломовáя** ~ жүк ташуучу ат; **рабóчая** ~ унаалык жылкы.

Лошáк *м* качыр (жылкы менен эшектен бүткөн аргын).

Лощéние *ср по знач. гл.* **лощítь**; ~ **кóжи** булгаарыны жалтыратуу; ~ **бумаги** кагазды жалтыратуу.

Лощéнн/ый, -ая, -ое (лощён, -енá, енó) *прич. от лощítь.*

Лощён/ый, -ая, -ое 1. жалтырак, жылтырак; сулууланган, кооздолгон; ~ **ая бумага** жылтырак (сулуу) кагаз; 2. *перен.* жасанган, кооздонгон, сыланкороз; ~ **ый молодóй человек** жасанып, кооз кийинген жигит, сыланкороз жигит.

Лощíльн/ый, -ая, -ое *тех.* жалтыратуучу, жалтылдаган түс берүүчү, жылтыратуучу, кооздой турган; ~ **ые машини** жылтыратуучу (жалтылдаган түс берүүчү) машиналар.

Лощíна *ж* кокту, колот.

Лощítь *несов.* что жалтыратуу, жылтыратуу; кооздук берүү, жасалгалоо; ~ **вóском**

мом сыйпап жалтыратуу; ~ бума́гу кагазды жалтыратуу.

Лоя́льно нареч. лоялдуу, колдоо сезими менен, каршы болбой; **держáть себя́** ~ өзүн лоялдуу кармоо.

Лоя́льность ж пикир ортоктоштук, колдоочулук, каршы болбоочулук.

Лоя́льн/ый, -ая, -ое (лоя́лен, -льна, -льно) пикир ортоктош, колдогон, каршы болбогон; ~ **человек** пикири ортоктош (калыс жүргөн) адам.

Луб м 1. кабык (өсүмдүктүн тарам-тарам болгон кабыгы); **2.** жөкө (кабыктын тарам-тарам болгон ички кабаты); **кóроб из ~ а** жөкөдөн жасалган (токулган) коробка; **шалáш, покрýтый об** ~ жөкө жабылган алачык; **3. спец.** була (кендирдин, зыгырдын буласы).

Лубóв/ый, -ая, -ое кабык ...; кабыктан алынган; ~ **ые воло́кна** кабыктан алынган булалар (кабык була).

Лубóк м 1. *то же, что луб 2;* **2.** мед. шакшак; **наложíть** ~ шакшак коюп таңуу, шакшактоо; **3.** лубок (тактай клише же андан басылган сүрөттөр); **ру́сский** ~ орус лубогу; **4.** *то же, что лубóчная литерату́ра (см. лубóчный).*

Лубóчн/ый, -ая, -ое 1. кабыктан (жөкөдөн) токулган; кабык ..., жөкө ...; ~ **ая корзи́на** кабыктан (жөкөдөн) токулган себет; **2.** тактай клишеден басылган; ~ **ая карти́на** тактай клишеден басылган сүрөт; **лубóчная литерату́ра** жупуну адабият (революциядан мурдагы Россияда: карапайым элдин арасына таркатуу үчүн чыгарылган мазмуну өтө жөнөкөй чыгармалар).

Лубя́н/ой, -ая, -ое 1. кабыктан, жөкөдөн жасалган (токулган); кабык ...; жөкө ...; ~ **ые изде́лия** кабыктан (жөкөдөн) жасалган буюмдар, кабык (жөкө) буюмдары; **2.** булалуу; ~ **ые расте́ния** булалуу өсүмдүктөр.

Луг м шалбаа (чабынды, жайыт үчүн колдонулуучу от жер); **заливнóй** ~ суу каптама (ташкын мезгилинде суу баса турган) шалбаа.

Лугови́на ж разг. кичине корук, көк майсан, оттуу жер.

Лугово́дство ср шалбаа чарбачылыгы.

Лугов/ой, -ая, -ое 1. чабынды ..., шалбаа ...; ~ **ая расте́тельность** чабынды (шалбаа) өсүмдүктөрү; **2.** шалбаа чарбачылыгы менен байланыштуу; ~ **ая ста́нция** шалбаа чарбачылык станциясы.

Лугомелиорати́вн/ый, -ая, -ое чабынды (шалбаа) мелиорациясы ...; ~ **ые рабо́ты** чабынды (шалбаа) мелиорация жумуштары.

Лугомелиора́ция ж чабынды (шалбаа) мелиорациясы.

Лугопа́стбищный, -ая, -ое шалбаа-жайыт ...; ~ **севооборо́т** шалбаа-жайыт которуштуруп айдоо.

Лу́да ж луда (металлдарды агартуу үчүн колдонулуучу калай эритмеси).

Лудильн/ый, -ая, -ое калай чайкоо ..., ~ металл агарта турган; металл агартуу ...; ~ **ое дело** калай чайкоо иштери.

Лудильщик м калай чайкагыч уста (металлды калай менен каптап агарта турган адис).

Лудить несов. что калай чайкоо (калай чайкап агартуу); ~ **посу́ду** идишке калай чайкоо.

Лу́ж/а ж 1. көлчүк, чөөт; ~ **и на доро́ге** жолдогу көлчүктөр (чөөттөр); **2.** чөлмөк-чөлмөк суу; **на полу́ образова́лась ~ а** суу полдо чөлмөк-чөлмөк болуп калды; **◇ сесть в лу́жу прост.** осол болуу; акмак болуп калуу; шермендеси чыгуу.

Лужай́ка ж көк чөптүү аянтча; **лесна́я** ~ токойдогу көк чөптүү аянтча.

Лужéние ср по знач. гл. лудить; ~ **котло́в** казандарга калай чайкоо.

Лужён/ый, -ая, -ое калай чайкалган, калай каптап агартылган; ~ **ая кастрю́ля** калай чайкалган кастрюля; **◇ лужёная глóтка у кого прост.** 1) бакылдап сүйлөөдөн (бакырып-өкүргөндөн же ырдоодон) талбаган (адам); 2) ичкиликке тойбогон (адам);

Лу́жицк/ий, -ая, -ое лужицалыктар ...; ~ **ая культура** лужичандардын маданияты.

Лужича́не мн. (ед. лужича́нин м, лужича́нка ж) лужичандар (ГДРдеги жогорку жана төмөнкү Лужицада, Шпрее дарыясынын жогорку жана орто агымдарында жашоочу батыш славян калкы жана ал калктын өкүлдөрүнөн болгон адамдар).

Лужо́к уменьш. к луг.

Лу́з/а ж луза (бильярддын шар түшүүчү тор баштыкча илинген тешикчелери); **загна́ть шар в ~ у** шарды лузага уруп түшүрүү.

Лузга́ ж собир. кабык (өсүмдүктөрдүн данын каптаган кабык, кебек); ~ **подсо́лнечника** чемичкенин кабыгы; ~ **гречи́хи** гречиханын кебеге.

Лузга́ть несов. что прост. чагуу; ~ **се́мечки** семичке чагуу.

Луидо́р м луидор (Франциядагы эски алтын монета).

Лук I м пияз; **зелёный** ~ көк пияз; **ре́пчатый** ~ тоголок пияз; **голо́вка ~ а** бир баш пияз.

Лук II м жаа; **стрельба́ из ~ а** жаа тартуу (атуу); **туго́й** ~ катуу жаа; чың тартылган жаа.

Лука́ ж 1. имерилиш, бурулуш, кайрылыш; булуң; ~ **реки́** дарыянын имерилиши (булуңу); **2.** ээрдин кашы.

Лука́вец *м разг.* айлакер адам, куу, аяр, алдамчы, митаам, шылуун, арамза.

Лука́винк/а ж разг. болор-болбос куулук, бир аз аярлык, кичине арамзалык; **с ~ ой во взóre** көз карашында бир аз аярлык (куулук) бар.

Лука́вить *несов.* айлакерлик (куулук, митаамдык) кылуу; арамзалануу, амалдануу.

Лука́во нареч. куулук (кыйдылык) менен, амалкөйлөнүп, эптүүлүккө салып.

Лука́вость ж айлакерлик, куулук, митаамдык, арамзалык, жаман ойлуулук, алдамчылык.

Лука́вство ср 1. амалкөйлүк, куулук, митаамдык, аярлык; **2.** оюнкарактык, кыялкечтик; кылыктуулук.

Лука́вствовать *несов. уст. то же, что лукавить.*

Лука́вый, -ая, -ое 1. айлакер, аяр, куу, арамза, митаам, алдамчы, кыйды, жаман ойлуу; **~ человек** куу (аяр) адам; **2.** оюнкарак, кыялкеч, кылыктуу, наздуу; **~ взгляд** наздуу караш; **3. в знач. сущ. лука́вый м прост.** жин, шайтан, азыткы, ажына; **~ попу́тал** азыткы азгырды, шайтан жолдон чыгарды.

Лу́ковица ж 1. бот. баш, түп (айрым өсүмдүктөрдүн жоонойгон, көбүнчө шар сыяктуу тоголок келген түп жак бөлүгү); **~ гиаци́нта** гиацинттин түбү; **~ тюльпа́на** мандалактын түбү; **2.** бир баш пияз; **3. анат.** тамыр (кээ бир органдардын кеңейген тамыр бөлүгү); **~ во́лоса** чач тамыры; **4.** чөнтөк сааттын эски түрү; **5.** чиркөөнүн куполу (төбөсү).

Лу́ковичн/ый, -ая, -ое 1. пияз сымал, пияз түптүү; **~ ые растéния** пияз сымал өсүмдүктөр; **2. в знач. сущ. лу́ковичные мн. бот.** пияз сымалдар; **3.** түндүк сыяктуу; томпок; **~ ый кúпол** томпок (түндүк сыяктуу) купол.

Лу́ковка ж 1. уменьш. к лу́ковица 1, 2; 2. разг. то же, что лу́ковица 4, 5.

Лу́ков/ый, -ая, -ое 1. пияз ...; **~ ое по́ле** пияз айдалган (эгилген) жер; **~ ый за́пах** пияздын жыты; **2.** пияздуу, пияз салынган; **~ ый суп** пияздуу (пияз салынган) шорпо; **◇ го́ре лу́ковое шутл.** камырабай жүрө берген, бейгам (адам).

Лукомо́рье ср уст. деңиз булуңу.

Луко́шко ср кол себет; корзинка.

Луку́ллов, -а, -о, Луку́лловский, -ая, -ое өзгөчө мол, бардыгы жайнап турган (той болгон жердеги тамак-ашка карата).

Лун/а ж 1. ай; **~ а взошла́** ай чыкты; **полёт на Луну́** Айга учуу; **серп ~ ы** айдын жаңысы же жаңыраар алдындагы эски ай; **2. астр.** жандооч; **де́вять ~ Сату́рна** Сатурндун тогуз

жандоочусу; **◇ под луно́й** жер үстүндө; **топурактан тышкары; ◇ с луны́ свали́лся кто шутл.** асмандан түшө калгандай, эч нерседен кабарсыз (адам).

Лу́на-па́рк м луна-парк (ар түрдүү көңүл ачуулар, оюн-шооктор боло турган коомдук парк; парктарда ж.б. жерлерде болуучу татаал аттракциондук курулуш).

Лунати́зм м лунатизм (уйкудагы абалында ойгоо кишидей жүрө берүү).

Лунати́к м лунатик (лунатизм оорусуна чалдыккан, уйкуда ойгоо кишидей жүрө берүүчү адам).

Лунати́ческ/ий, -ая, -ое лунатизм ..., лунатик ...; **~ ие больные** лунатик болгон оорулуу адамдар.

Лунати́чка женск. к луна́тик.

Лу́нка ж 1. чөнөк, чункурча, оюк; **2. анат. уя;** **~ зуба** тиштин уясы; **3.** муздагы оюк, тешик (суу алуу, балык кармоо ж.б. үчүн).

Лу́нн/ый, -ая, -ое 1. ай ...; **~ ое затме́ние** ай тутулуу, айдын тутулушу; **~ ый год** ай жылы; **при ~ ом све́те** айдын жарыгында, ай жарыкта; айдында; **2.** айдын, айлуу; **~ ая но́чь** айдын түн, айлуу түн; **◇ лу́нный ка́мень** туштунук көгүлтүр түстөгү минерал таш.

Лунообра́зный, -ая, -ое (лунообра́зен, -на, -но) ай сымал, айга (жарым айга) окшош.

Лунохо́д м луноход (Айдын бетинде жыла ала турган өзү жүрүүчү автоматтык аппарат).

Лу́нь м ак кулаалы (жырткыч куштардын бир түрү); **◇ седой как лу́нь** апапак, кебезден ак, куудай ашпак.

Лу́па ж лупа (чоңойтуп көрсөтө турган эки жак бети томпок айнек).

Лу́пить *несов. 1. что* кабыгын сыйыруу, аарчуу, тазалоо; **~ березу** кайындын кабыгын сыйыруу (аарчуу); **~ яйцо́** жумуртка аарчуу (тазалоо); **2. перен. что и без доп.** кымбатка сатуу, баасын ашкере кымбат суроо; тоноп алуу, шылуу; **~ втридо́рога** өтө кымбат сатуу; **3. кого-что прост.** аябай уруу, сабоо, токмоктоо, таяктоо, терисин тескери сыйыруу; **◇ лупи́ть глаза́** көзүн чакчайтуу, көзүн чананынан чыгаруу, алаюу.

Лу́пит/ься *несов. 1.* көчүп түшүү, эшилип түшүү, жарылып түшүү; **штукату́рка ~ ся** шыбак көчүп түшүп жатат; **2.** сыйрылуу, аарчылуу, түшүү; кабык таштоо; **ко́жа ~ ся** тери сыйрылып түшүп жатат; **3. страд. к лупи́ть 1.**

Лу́погла́зый, -ая, -ое (лупогла́з, -а, -о) *прост.* алаң көз, бото көз, бакыраң көз.

Лу́пцева́ть *несов. кого-что прост.* уруу, сабоо, таяктоо, төпөштөө, терисин тескери сыйыруу.

Лу́ч м 1. нур, шоола; **~ со́лнца** күн нуру; **~**

и прожектора прожектордун нурлары; **испускать** ~ нур чачуу; шоола төгүү; **2. перен.** чего учкун, белги, жышаан; ~ **надежды** үмүт учкуну; ~ **истины** чындыктын жышааны; **3. мн. лучи физ.** нурлар; **рентгеновые** ~ и рентген нурлары; **радиоактивные** ~ и радиоактивдүү нурлар; **расходиться лучами** бир чекиттен таралуу (чыгуу, кетүү); **от площади лучами** расходятся несколько улиц аянттан бир нече көчө ар жакты карай таралып чыгат.

Лучев/ой, -ая, -ое **1.** нурлуу; нур ...; ~ **ая энергия** нурдун (шооланын) кубаты; нурдуу энергия; **2.** бир чекиттен таралган (чыккан, кеткен), радиал; ~ **ые просеки** бир чекиттен (орундан) таралган токой жолдору; **◇ лучевая кость** каржиликтин укуругу; **◇ лучевая болезнь** нур оорусу (радиоактивдүү нурдун таасиринен пайда болуучу оору); **лучевая терапия** нур (шоола) менен дарылоо; нур (шоола) терапиясы.

Лучезарн/ый, -ая, -ое (лучезарен, -на, -но) **1.** нурдуу, нур чачкан, жаркыраган, күлпөн, нурга бөлөнгөн; ~ **ый день** нурга бөлөнгөн (жаркыраган) күн; ~ **ое солнце** күлпөн (нур чачкан) күн; **2. перен.** жаркыраган, нуру төгүлгөн, жаркын, жайнаган, жанып турган; ~ **ая красота** нуру төгүлгөн сулуулук; ~ **ое будущее** жаркыраган (жаркын) келечек; ~ **ые очи** жайнаган (жанып турган) көз.

Лучеиспускание *ср* нур чачуу, шоола төгүү, нурдануу.

Лучеиспускательн/ый, -ая, -ое нур чачуучу, шоола төгө турган, нурдана турган, нурдануучу; ~ **ая способность тела** телонун нур чачуу (нурдануу) жөндөмдүүлүгү.

Лучеобразный, -ая, -ое (лучеобразен, -на, -но) нур сымал; бир чекиттен таралган (чыккан, кеткен); ~ **ые улицы** бир чекиттен (орундан) таралган көчөлөр.

Лучепреломление *ср физ.* нурдун (шооланын) сынышы, нурду (шооланы) сындыруу.

Лучепреломляемость ж физ. нур (шоола) сындыруу, нур (шоола) сындыруу жөндөмдүүлүгү; ~ **среды** чөйрөнүн нур сындыруу жөндөмдүүлүгү.

Лучин/а ж **1.** тамызгы, ичеги; шакмак отун; **наколоть** ~ **ы** для самовара самоорго шакмак отун жаруу; **2. уст. (для освещения избы)** кара чырак, көсөө чырак; **при свете** ~ **ы** кара чырактын (көсөө чырактын) жарыгында.

Лучист/ый, -ая, -ое **1.** нурдуу, шоолалуу, нур (шоола) чачып тура турган, жаркын, жарык; ~ **ые звезды** шоолалуу (жарык) жылдыздар; **2. перен.** жанып (күйүп) турган, жайнаган, чачырап турган (көзгө карата); ~ **ые глаза** жанып турган көздөр; жайнаган

көздөр; **3.** нур сымал, бир чекиттен таралган (чыккан, кеткен); ~ **ые морщинки** нур сымал (бир жерден таралган) бырыштар; ~ **ые снежинки** нур сымал кар бүртүктөрү; **4. физ.** нурдуу; нур ...; ~ **ая энергия** нур кубаты.

Лучить *несов.* кого карангыда жарык кылып балык саюу (дегээ менен балык сайып алуу).

Лучи/ться *несов.* **1.** жарык кылуу, нур (шоола) чачуу, нур төгүү; **2. перен.** жаркыроо, жадыроо, күлүндөө, жайнап туруу (өнгө, жүзгө жана көзгө карата); **глаза женщины** ~ **лись материнской лаской** аялдын көздөрү энелик мээримге толуп жадырап турду; **3.** бир чекиттен жайыла таралуу, чачыроо; **у глаз** ~ **лись тонкие морщины** көздүн кычыгынан назик (ичке) бырыштар таралып турду.

Лучков/ый, -ая, -ое жаа сымал; жаа сыяктуу берилген; ~ **ая пила** керме кол араа.

Лучник *м* жаачы, жаа тарткыч, жаа аткыч; **воин** ~ жаа тарткыч жоокер; **соревнование** ~ **ов** жаачылар мелдешти.

Лучок I *м муз.* лучок, керме (скрипканын, кыл кыяктын ж.б. кылдуу таякчасы).

Лучок II *м* **1.** *уменьш.* к лук II; кичине жаа, жаача; **2.** жарым айлана формасындагы куш кармайт турган тор.

Лучше **1. сравн. ст.** к хороший — хорошо; старый друг ~ новых двух посл. эски дос эстен кетпейт, жаңы дос кадырга жетпейт; ~ поздно чем никогда *посл.* ийгиликтин эртекечи жок; **2. в знач. сказ. безл. кому** жакшы, түзүк, дурус; **ребенку сегодня гораздо** ~ баланын абалы (ден соолугу) бүгүн кыйла түзүк; **3. в знач. выдел.-огранич. частицы** андан көрө, баарынан жакшысы; ~ **не спрашивай** андан көрө сураба (сурабаганын жакшы); сурабай эле кой; **4. в знач. вводн. сл.** же, же болбосо, **говори, или** ~, **я расскажу** айт, же болбосо өзүм эле айта коёюн (айтып жиберейин); **лучше всего** андан көрө; эң жакшысы; **как нельзя лучше** абдан жакшы; көңүлдөгүдөй; **дела идут как нельзя лучше** иштер абдан жакшы (көңүлдөгүдөй) жүрүп жатат.

Лучш/ий, -ая, -ое **1. сравн. ст.** к хороший; ~ его работника не найти андан жакшы кызматчы табылбайт; **2. превосх. ст.** к хороший; эң жакшы, чыгаан; ~ **ий механизатор района** райондогу эң жакшы (чыгаан) механизатор; **◇ всего лучшего** кайыр-кош, жакшы тур; **в лучшем виде** *разг.* эң мыкты абалда, сонун, ойдогудай; **◇ в лучшем случае** куру дегенде, эң болбогондо.

Лучение *ср по знач. гл.* **лучить**; ~ **курузы** жүгөрү аарчуу; ~ **гороха** буурчактын данын чыгаруу.

Лущён/ый, -ая, -ое 1. акталган, күйшөлгөн, кабыгынан аарчылган (ажыратылган), тазаланган; ~ **ое зерно́** акталган (күйшөлгөн) дан; ~ **ый орех** чагып тазаланган жаңгак; 2. с.-х. жумшартылган, тайыз (үстүртөн) айдалган; ~ **ая почва** үстүртөн айдап жумшартылган кыртыш.

Лущёльник *м с.-х* луцильник (жерди жумшарта турган, тайыз айдай турган машина).

Лущёльн/ый, -ая, -ое с.-х. тайыз айдай турган, жерди жумшарта турган; ~ **ая машина** жерди жумшарта турган, үстүн гана чийип айдаган машина.

Лущить *несов. что* 1. аарчуу, кабыгын алуу, тазалоо, актоо, күйшөө; ~ **горох** буурчактын кабыгын алуу; 2. чагуу; ~ **сёмечки** семичке чагуу; 3. с.-х. жумшартуу, тайыз айдоо (жерди).

Лущёт/ься *несов.* 1. аарчылуу, сыйрылуу, кабыгынан тазалануу, акталуу; **при сплаве кора́ на брёвнах** ~ **ся** сал агызылганда, устундардын кабыгы сыйрылып кетет; 2. *страд.* к **лущить**.

Лыж/и *мн.* (*ед.* лыжа *ж*) 1. лыжа; **ходить на ~ ах** лыжа тебүү; **охотничьи** ~ **и** аңчылар лыжасы; **водные** ~ **и** суу лыжасы; 2. *разг.* лыжа спорту; **зимой особенно полезны** ~ **и, летом** — **плавание** кышында, айрыкча, лыжа тебүү, жайында сууда пайдалуу; **◇ наострить лыжи** *прост.* куйругун түйүү; кетүүгө (качууга) дем коюу.

Лыжник *м* лыжачы; **пробег** ~ **ов** лыжачылар жарышы; **отряд** ~ **ов** лыжачылар отряды.

Лыжница *м женск.* к **лыжник**.

Лыжн/ый, -ая, -ое 1. лыжа ...; ~ **ый спорт** лыжа спорту; ~ **ая станция** лыжа станциясы; 2. лыжачылар ...; ~ **ый костюм** лыжачылар костюму, лыжачылар кие турган костюм; ~ **ый отряд** лыжачылар отряды.

Лыжн/я *ж* лыжанын изи, лыжа менен салынган чыйыр (жол); **проложить** ~ **ю** лыжа менен чыйыр салуу.

Лыко *ср* жөкө (липа же кээ бир башка дарактардын кабыгынын ички кабаты; жыгачтын буласы); **не всякое лыко в строку** *погов.* кылдан кыйкым таба бербөө керек; анча-мынчанын айыбы жок; **◇ не лыком шит** *прост.* бош келбейт, башкалардан кем калбайт; **◇ лыка не вяжет кто** *прост.* мастыгынан сүйлөй албайт, тили күрмөөгө келбейт, ылжыган мас.

Лыков/ый, -ая, -ое жөкөдөн жасалган (токулган, согулган); жөкө ...; ~ **ые лапти** жөкө чокой.

Лысёт *несов.* чачтары түшүү, кашка баш болуу.

Лысин/а *ж* 1. (*у челове́ка*) баштын каш-

касы; 2. (*у живото́рных*) кашка (малдын мандайындагы агы); **телёнок** с ~ **ой** кашка музоо.

Лысу́н *м* лысун (Гренландия тюлени).

Лысу́ха *ж зоол.* кашкалдак.

Лыс/ый, -ая, -ое 1. чачы жок, чачы түшкөн, кашка баш, жалтырак, жылма; ~ **ая голова́** кашка баш; жалтырак (чачы жок) баш; ~ **ый мужчи́на** кашка баш (эркек) киши; 2. *перен.* такыр, жыланаң, өсүмдүк өспөгөн; ~ **ые горы** жыланаң тоолор; **◇ чёрта (беса)** **лысого** *прост.* эч качан, такыр, эч кандай.

Лы́чк/о *ср.* 1. *уменьш.* к **лы́ко**; 2. *мн.* **лы́чки** *разг.* тасма (погондо); **ефрейторские** ~ **и** ефрейтордук тасмалар (ефрейтордук погондун тасмалары).

Ль *см.* **ли**.

Львёнок *м* арстандын (шердин) күчүгү.

Льви́н/ый, -ая, -ое 1. арстан ...; шер ...; ~ **ая шку́ра** арстандын териси; ~ **ая гри́ва** арстандын жалы; 2. *перен.* арстан сымал, арстандай; ~ **ая си́ла** арстандай күч; ~ **ая велича́вость** арстандай сөөлөт (келбет); **◇ льви́ный зев** *бот.* арстан ооз (өсүмдүк); **◇ льви́ная до́ля** чоң үлүш, чүйгүн.

Львица *ж* 1. ургаачы арстан; 2. *уст. и ирон.* эркектер жакшы көргөн жылдыздуу аял.

Льго́т/а *ж* жеңилдик; **предоставить** ~ **и** жеңилдиктер берүү; **пользоваться** ~ **ами** жеңилдиктерден пайдалануу.

Льго́тн/ый, -ая, -ое (льго́тен, -на, -но) жеңилдетилген, жеңилдиги бар, жеңилдик берилген; жеңил; ~ **ый билёт** жеңилдетилген (баасы кемитилген) билет; **на ~ ых условиях** жеңилдетилген шартта, жеңилдетилген шарттар менен.

Льди́на *ж* муздун сыныгы, бир кетим (бөлүк) муз.

Льди́нка *ж* 1. *уменьш.* к **льди́на**; 2. шыргалаң муз.

Льди́ст/ый, -ая, -ое муздуу, мөңгүлүү, муз каптаган; ~ **ые верши́ны гор** тоонун мөңгүлүү (муз каптаган) чокулары.

Лье *ср* *нескл.* лье (Францияда: болжол менен 4,5 км келген эскиче узундук өлчөмү).

Льновод *м* зыгырчы (зыгырчылык боюнча адис).

Льноводство *ср* зыгырчылык.

Льноводческ/ий, -ая, -ое зыгыр өндүрүүчү, зыгырчылык ...; зыгырчы ...; ~ **ий райо́н** зыгырчылык району; ~ **ое хозяйство** зыгырчылык чарбасы.

Льноволокно́ *ср спец.* зыгыр буласы.

Льнозаготови́тельный, -ая, -ое зыгыр даярдала турган; зыгыр даярдоо ...; ~ **пункт** зыгыр даярдоо пункту.

Льнопряди́льн/ый, -ая, -ое зыгыр буласын ийирүүчү; ~ **ая маши́на** зыгыр буласын ийирүүчү машина.

Льну/ть *несов. к кому-чему* 1. жабышуу, илээшүү, ыктоо; **опавшие листья** ~ т к ногам түшүп калган жалбырактар буттарга илээшет; **глинобитные мазанки** ~ ли друг к другу топурактан урулган үйлөр (тамдар) бири-бирине жабышып турду; 2. жабыша калуу, эркелеп ыктоо; ~ **ть к матери** энесине эркелеп ыктоо; 3. *перен. разг.* бой уруу, жан талашуу, жабышуу, оролушуу; ~ **ть к доходному месту** кирешелүү жерге жан талашуу (умтулуу); май кемикке бой уруу.

Льянка *ж бот.* льянка (сары же сыя түстүү гүлү бар декоративдик өсүмдүк).

Льян/ой, -ая, -ое 1. зыгырдан алынган, зыгыр ...; ~ **ое масло** зыгыр май; ~ **ое поле** зыгыр талаасы, зыгыр эгилген талаа; 2. зыгыр буласынан токулган; ~ **ая ткань** зыгыр буласынан токулган кездеме.

Льстец *м* кошоматчы, көшөкөр, жасакер.

Льство *нареч.* кошоматчылык кылып, жагынып, жасакерленип, көшөкөрлөнүп, жалтактап; ~ **улыбаться** жасакерленип күлүү, кошомат кылып жылмаюу.

Льстивость *ж* кошоматчылык, жасакердик, көшөкөрдүк, жагынуучулук, жалтактоочулук.

Льстив/ый, -ая, -ое кошоматчы, көшөкөр, жасакер, жалтак; ~ **ый человек** кошоматчы (жасакер) адам; ~ **ые слова** кошомат сөздөр.

Льстить *несов.* 1. *кому и без доп.* кошомат кылуу, жагынуу, жасакерленүү, көшөкөрлөнүү, жалтактоо; 2. *кому-чему* жагуу, көңүлүнө төп келүү; **льстить себя надеждой книжн.** өзүн үмүт менен сооротуу, үмүткөр болуу.

Льститься *несов. уст.* 1. *на кого что и кем-чем* кызыгуу, сугун түшүрүү, сугалактануу, көзү кызаруу, жүгүрүү, берилүү; ~ **на деньги** акчага кызыгуу (көзү кызаруу); 2. *с неопр.* үмүт кылуу, үмүткөр болуу, үмүттөнүү, ишенүү.

Люб, -а, -о *в знач. сказ. уст. и нар.-поэт.* жагат, бап келет; **он мне** ~ ал мага жагат, мен аны жакшы көрөм; **не ~ о** — **не слухай!** жакпаса — укпа!

Люба *ж нар.-поэт.* көрөр көз, асылкеч, секет.

Любвеобильн/ый, -ая, -ое (любвеобилен, -льна, -льно) сүйүүдөн талбаган, сүйүүгө көп берилген; ~ **ое сердце** көп сүйүүчү (ышкы-махабаты кайнап турган) жүрөк; сүйүүгө көп берилген жүрөк.

Любэзник *м уст.* катынпоз, аял жандуу эркек.

Любэзничать *несов. разг.* жайдары мамиле жасоо, жароокерленүү, жалпандоо, асты-үстүнө түшүү.

Любэзно *нареч.* кичи пейилденип, боору-

керлик кылып, жароокерленип, назиктик менен; ~ **уступить место старшему** кичи пейилдик кылып, өзүнөн улуу адамга орун берүү (ордун бошотуп берүү).

Любэзност/ь *ж* 1. сылыктык, кичи пейилдик, сыпайылык, жароокерлик, ырайымдуулук, жайдарылык; 2. *чаще мн.* любэзности кошомат сөздөр; **говорить** ~ и кошомат сөздөрдү айтуу (кошомат айтуу); 3. жакшылык; жардам, көмөк; **сделайте** ~ **ть** жакшылык кылып коюнуз (жардам кылыңыз).

Любэзный, -ая, -ое (любэзен, -на, -но) 1. сылык, сыпайы, адептүү, кичи пейил; ырайымдуу, жагымдуу; ~ **человек** сылык (адептүү) адам; 2. *уст. и разг.* ардактуу, урматтуу, кадырлуу, азиз; ~ **друг** ардактуу (азис) дос; 3. *в знач. суц.* любэзный *м, любэзная* *ж уст.* сүйүктүү, эрке; **будьте любэзны** кичи пейилдикке; кичи пейилдик кылып.

Любимец *м* жакшы көргөн, сүйүктүү, сүйкүмдүү, аздектеген адам; сүймөнчүк; ~ **публики** эл жакшы көрө турган киши (элдин сүймөнчүгү); **общий** ~ бардыгы жакшы көргөн (сүйгөн) адам.

Любимица *женск. к любимец.*

Любимчик *м разг.* сүймөнчүк, жакшы көргөн, эркетай; ~ **матери** энесинин эркетайы (сүймөнчүгү).

Любим/ый, -ая, -ое 1. *прич. от любить; 2. прил.* сүйүктүү, сүйгөн, жакшы көргөн, көңүлүнө жаккан, көңүлү түшкөн; ~ **ые люди** жакшы көргөн (көңүлүнө жаккан) адамдар; ~ **ая девушка** сүйгөн (көңүлүнө жаккан) кыз; 3. *в знач. суц.* **любимый** *м, сүйүктүү* эр; ашык; **любимая** *ж* сүйгөн жар; ашык; жалжал; **свидание** *с ~ ой* ашыгы (сүйгөнү) менен кезигишүү; 4. *прил.* жакшы көргөн, көңүлгө толумдуу, жактырган, сүйгөн; **его** ~ **ая книга** анын жакшы көргөн китеби; ~ **ое мое блюдо** менин жактырган (сүйгөн) тамагым.

Любитель *м* ышкыбоз, жактыруучу, сүйүүчү, каалоочу; күйөрман; ~ **музыки** музыкага ышкыбоз; ~ **рыбной ловли** балыкка ышкыбоз (балык кармоого берилген адам).

Любительница *женск. к любитель.*

Любительск/ий, -ая, -ое ышкыбоздор жараткан, ышкыбоз(дор) ...; ~ **ий спектакль** ышкыбоздор спектакли; ~ **ий кружок** ышкыбоздор кружогу.

Любительство *ср* ышкыбоздук.

Любить *несов.* 1. *кого-что* сүйүү, жакшы көрүү, каалоо, ышкысы түшүү; ~ **родину** ата мекенди сүйүү; ~ **детей** балдарды жакшы көрүү (сүйүү); **сердечно** ~ чын жүрөктөн сүйүү; 2. *что и с неопр.* жакшы көрүү, жактыруу, сүйүү; **он любит охотиться** ал мергенчиликти

(ан уулоону) жакшы көрөт; ~ **путешествовать** саякаттоону жакшы көрүү; ~ **порядок** тартипти жактыруу (жакшы көрүү); ~ **лесть** мактоону жакшы көрүү; **3.** *что* жакшы көрүү, жактыруу, керек (талап) кылуу; **цветы любят воду** гүлдөр сууну жакшы көрөт; **книги не любят сырости** китептер нымдан бузулат.

Любится *несов.* **1.** *уст. и прост.* сүйүшүү, бири-бирин жакшы көрүү; **2.** *безл.* жакшы көрө алуу, сүйө алуу (сүйө билүү); **любят, покуда любят** сүйсөң сүйгөндөй сүй (сүйгөнгө жараша мыктап сүйө бил).

Любо *в знач. сказ. безл. с неопр. разг.* сонун, көңүлгө толумдуу, мыкты; ~ **посмотреть** карап эле тургуң келет; караган сайын карагың келет; карасаң көз кубанат; ~ **послушать** угуп эле отургуң келет; уккан сайын уккун келет; уккандан жадабайсың.

Любование *ср по знач. гл. любоваться; ~ природой* табиятка суктануу.

Любоваться *несов. кем-чем* суктануу, суктанып кароо, карап ыракатка батуу, маашыр болуу, канааттанып кароо; ~ **детьми** балдарга суктана кароо; ~ **морем** деңизди карап ыракаттануу, деңизди суктанып кароо.

Любовник *м* **1.** ойнош, тамыр (аялдын ойношу, тамыры); **2.** *уст.* ашык, сүйгөн; **3.** *мн.* **любовники** ашык болушкандар, сүйүшкөндөр; **♦ первый любовник** *уст.* биринчи ашык (спектаклда негизги сүйүү ролунда ойноочу артист).

Любовница *ж* **1.** ойнош, тамыр (эркектин ойношу, тамыры); **2.** *уст.* ашык болгон аял.

Любовно *нареч.* сүйүп, ардактап, мээрмандык менен, адал ниеттен, ак пейил менен; ~ **оберегать старость родителей** кары ата-энелерге мээрмандык менен кароо; кары ата-энелерди ардактоо.

Любовн/ый, -ая, -ое **1.** ашыктык ...; сүйүү ..., махабат ...; ~ **о е письмо** сүйүү каты; ~ **ые песни** махабат (сүйүү) ырлары; ~ **ая история** сүйүү окуялары; ~ **ый взгляд** ашыктык көз караш; **2.** сүйгөн, чын көңүлү менен берилген, чын ниеттен аткарылган, чын ыкласын койгон; ~ **о е отношение к делу** ишке чын ыкласы менен мамиле жасоо; **3.** *уст.* махабат сезимдерин козгой турган, сүйүүгө шыктандырган; ~ **ый напиток** сүйүү (махабат) шербети.

Любовь *ж* **1.** сүйүү, махабат, ашыктык, мээр, мээрим; ~ **к родине** ата мекенди сүйүү; **материнская** ~ энелик мээрим; **с любовью** сүйүү менен, сүйүп, ак (адал) ниет менен; **2.** сүйүү, махабат, ашыктык; **женитьба по любви** сүйүп калып (ашык болуп) үйлөнүү; **первая** ~ биринчи махабат; **3.** кимдир бирөөнүн сүйгөнү, ашык болгону; **моя** ~ менин сүйгөнүм (ашыгым); **4.** кумар, куштарлык, кызыкчы-

лык; ~ **к искусству** искусствого кызыкчылык; искусство кумары.

Любознательность *ж* талаптануучулук, ар нерсени билүүгө умтулгандык, кызыгуучулук.

Любознательный, -ая, -ое (любознательен, -льна, -льно) талаптануучу, билүүгө умтулуучу, ар нерсеге кызыккан, ышкылуу; ~ **ребёнок** ышкылуу бала; ~ **человек** ар нерсеге кызыккан адам.

Люб/ой, -ая, -ое **1.** ар; ар бир; ар кайсы; ~ **ой человек** ар бир адам, ар ким; ~ **ая мать заботиться о своём ребёнке** ар бир эне өз баласы жөнүндө кам көрөт; **2.** *в знач. суц.* **любой м, любяя ж** ар бир адам, ар ким, ар кайсы; ~ **ой из нас может это сделать** муну ар кимибиз (ар кайсыбыз) иштешибиз мүмкүн, муну ар кимибиз иштей алабыз; **3.** каалаган, мүмкүн болгон; **в ~ о е время** каалаган убакта; ~ **ой ценой** кандай гана болбосун; кандай болсо да; эмне кылсаң да.

Любопытно **1.** *нареч.* көңүл коюп, кулак түрүп, сөз андып; ынта менен, кызыгып; **2.** *в знач. сказ. безл.* кызыгарлык, кызыктуу; эң кызык; **мне ~ знать, о чём ты думаешь** сенин эмне ойлоп жатканыңды билүү мага эң кызык; сенин эмнелер жөнүндө ойлоп жатканың мени кызыктырат.

Любопытный, -ая, -ое (любопытен, -на, -но) **1.** ар нерсени кереги болсо болбосо да билгиси келген, кызыгуусу менен таяткан; ~ **человек** майда-чүйдөсүнөн бери билгиси келген адам; **2.** *в знач. суц.* **любопытный м, любопытная ж** ар нерсеге кызыгуучу; **толпа ~ ых** кызыгуучулардын тобу, кызыккандардын жыйыны; **3.** кызык, укмуштаң каларлык, укмуштуудай; эң сонун; ~ **ый случай** кызык окуя.

Любопытство *ср* **1.** көңүл коюучулук, майда-чүйдөсүнөн бери нерселерге кызыгуучулук; **удовлетворить чьё-л.** ~ кимдир бирөөнүн суроолоруна жооп берип канааттандыруу, көңүлүн тынчытуу; **проявлять** ~ кызыгуу билдирүү, ынталуулук (ыкластуулук) көрсөтүү; **2.** кызыгуу; **праздное** ~ кереги (зарылчылыгы) болсо да, болбосо да кызыга берүү.

Любопытствовать *несов.* билүүгө дилгир болуу, ар нерсени билишке умтулуу, ар нерсеге кызыга берүү, адеп сураштыра берүү, иликтей берүү.

Любушка *ж нар.-поэт. ласк. к любя.*

Любящ/ий, -ая, -ое **1.** *прич. от любить; 2.* *прил.* сүйүүчү, жакшы көрүүчү, мээримдүү, мээрман; ~ **ая мать** мээрман эне; ~ **ий взгляд** мээримдүү (сүйкүмдүү) көз караш.

Люд *м собир. разг.* **1.** адамдар, кишилер, калайык, калк, эл; **2.** *какой* адамдар, эл,

калк; **рабо́чий** ~ жумушчу адамдар, эмгекчил калк; **деловой** ~ ишкер (билерман) адамдар, билермандар.

Лю́ди *мн. (ед. челове́к м)* 1. кишилер, адамдар; ~ **до́брой во́ли** ак ниеттүү адамдар; **молодые** ~ жаш уландар, жигиттер, жаштар; **как говорят** ~ элдин айтымына караганда (калктын айтуусу боюнча); 2. **чего или какие** адамдар, кишилер; ~ **нау́ки** илим адамдары, илимпоздор; ~ **труда́** эмгек адамдары, эмгекчилер; 3. **разг.** башка бирөөлөр, башкалар, өзгө кишилер, башка адамдар; **при лю́дях** башкалардын көзүнчө; элдин көзүнчө; 4. кадрлар, жумушчу күч; **колхо́зу нужны́** ~ колхозго адамдар керек; 5. **воен.** адамдар, аскерлер; **потэри в лю́дях и те́хнике** адамдардан (аскерлерден) жана техникадан болгон жоготуулар; 6. **уст.** кызматчылар, малайлар; **◇ бы́вшие лю́ди** 1) адамгерчиликтен кеткен (адам кебетесин жоготкон) кишилер; 2) мурдагы байлар, чоң муштумдар, эзүүчүлөр; **пойти́ в лю́ди** оокат таап, күн көрүү үчүн эл аралап кетүү; **вы́вести в лю́ди** кого адам кылуу, адам катарына кошуу; **вы́йти в лю́ди** адам (киши) болуу, адам катарына кошулуу; **жить в лю́дях** ар кимдин колунда жүрүү.

Лю́дно *в знач. сказ. безл.* адам көп, эл көп; **на пло́щади** ~ аянтта эл көп.

Лю́дность *ж* элдин көптүгү, адамдардын көптүгү; ~ **центра́льных у́лиц** борбордогу көчөлөрдө адамдын көптүгү.

Лю́ди/ый, -ая, -ое 1. көп кишилүү, кишиси көп, эли көп, элдүү, көп элдүү; ~ **ый го́род** элдүү шаар, эл көп жашаган шаар; 2. элдүү, адамдар көп топтоло турган, көп адамдуу; ~ **ое ме́сто** адамдар көп топтоло турган (көп элдүү) жай; ~ **ое сбóрище** көп киши чогулган (адамдар көп топтолгон) жыйылыш (жыйын).

Людо́ед *м* 1. киши жегич (байыркы жыткычтык доордо); 2. желмогуз (жомоктордо).

Людо́едство *ср* киши жегичтик.

Людск/ой, -ая, -ое 1. адамдык; адам ...; **род** ~ **ой** адамзат, адам баласы, адамдардын тукуму; ~ **ие стра́сти** адамдын ышкысы (кумары); 2. **уст.** малайлар ...; ~ **ие избы** малайлар туруучу үйлөр; 3. **в знач. сущ.** **людская** *ж* малайлар турчу үй, малайлардын жайы.

Люизи́т *м* люизит (хлор менен мышьяк аралашкан уулуу зат); **пораже́ние** ~ ом люизит менен уулануу.

Люк *м* люк (кирип-чыгуу үчүн жасалган жабылма тешик).

Люкс I *м физ.* люкс (жарык кылынуу денгээлин өлчөө бирдиги).

Люкс II *м* люкс (жогорку класстагы магазинди, мейманкананы, вагонду, машинаны ж.б. туюнтуучу сөздөрдүн курамында колдонулат).

Люлька I *ж* 1. бешик, асма бешик; 2. асма (көтөрмө) ящик; ~ **штукату́ра** шыбакчынын көтөрмө кутусу.

Люлька II *ж нар.-разг.* канжа (тамеки чегүү үчүн колдонулат).

Люмба́го *ср нескл. мед.* люмбаго (бел оору, чанчкак).

Люмен *м физ.* люмен (нурдун, жарыктын агымынын өлчөө бирдиги).

Люмина́л *м фарм.* люминал (уктатып жетинчандыра турган дары катары колдонулуучу зат).

Люминесце́нтн/ый, -ая, -ое *физ.* люминесценцияга негизделген, люминесценция ...; ~ **ые ла́мпы** люминесценция лампалары.

Люминесце́нция *ж* люминесценция (газдын, суюктуктун же катуу телонун муздак абалда нур чачышы, нурданышы).

Люмпен-пролетари́ат *м* люмпен-пролетариат (өзүнүн социалдык касиетин жоготкон адамдар тобу – селсаяктар, жакырланып бүткөн томояктар).

Люне́т *м архит.* люнет (эшиктин же терезенин үстү жагынан түндүк сыяктантып жасалган оюк).

Люпи́н *м* люпин (буурчак түркүмүнө кирүүчү чөп өсүмдүк, ал кооздук өсүмдүгү катары жана тоют үчүн пайдаланылат).

Люпи́нов/ый, -ая, -ое люпин ...; ~ **ые посе́вы** люпин себилген жерлер; ~ **ая мука́** люпиндин уну; ~ **ые семена́** люпиндин уругу.

Люпу́с *м мед.* люпус (тери учугунун бир түрү).

Лю́стра *ж* люстра.

Люстри́н *м уст. текст.* люстрин (жүндөн токулган же жүн аралаштырып токулган жалтырак кездеме).

Люстриновы́й, -ая, -ое люстринден тигилген; люстрин ...; ~ **пиджа́к** люстрин бешмант (пиджак).

Люте́ранин *м* лютеранин (лютерандык сектаны тутунган динчил адам).

Люте́ранка *женск. к люте́ранин.*

Люте́ранск/ий, -ая, -ое лютерандар ...; ~ **ая це́рковь** лютерандар чиркөөсү.

Люте́ранство *ср* лютерандар сектасы (16-кылымда немец реформатору Мартин Лютердин окуусунун негизинде пайда болгон протестантизмдин негизги багыттарынын бири).

Люти́к *м* лютик (сары гүлдүү уу чөп).

Люти́ков/ый, -ая, -ое 1. лютик ...; ~ **сте́бель** лютиктин сабагы, паясы; 2. **в знач. сущ.** **люти́ковые** *мн. бот.* лютик гүлдүүлөр.

Лютнев/ый, -ая, -ое лютня ..., лютняда аткарылуучу; ~ ая мўзыка лютняда аткарылуучу музыка.

Лютнист м лютня чертүүчү киши.

Лютня ж лютня (чертилип ойнолуучу эски музыкалык аспаптардын бир түрү).

Лютовать несов. прост. 1. каардануу, ачуулануу, жаалдануу, кутуруу, кутургандай иш жасоо, жырткычтык кылуу; **лютуёт враг** душман каарданып жатат (кутурууда); 2. (о море, буре и т.п.) күчөө, каарына алуу; **лютуют морозы** суук каарына алып жатат.

Лют/ый, -ая, -ое 1. жырткыч, жапайы; ~ **ый зверь** жырткыч айбан; 2. каардуу, канкор, ашынган, жаалдуу; ~ **ый враг** каардуу (ашынган) душман; 3. перен. айыгышкан, аёосуз, катаал; ~ **ое сражение** өтө катуу салгылашуу, айыгышкан катуу уруш; 4. перен. катуу, оор, чыдоого болбогон, каардуу; ~ **ый мороз** өтө катуу суук; ызгаардуу аяз; ~ **ое горе** оор кайгы.

Люфа ж 1. люфа (ашкабак тукумуна жатуучу өсүмдүктөрдүн бир түрү); 2. люфа (ушул өсүмдүктүн буласынан жасалган губка).

Люцерна ж беде.

Люцеров/ый, -ая, -ое беде ...; ~ **ое сено** кургак беде; ~ **ое поле** беде аянты; беде айдалган жер.

Люэс м то же, что сифилис (котон жара).

Ля ср нескл. муз. ля (музыка гаммасынын алтынчы үнү жана ал үндү билдирүүчү нота).

Лягать несов. кого-что 1. тебүү, тээп жиберүү (айбандарга карата); 2. перен. разг. тил тийгизүү, корс этүү; кордоо.

Лягаться несов. 1. тебүү, тээп алуу, тебенээк болуу; **лошадь лягается** ат тебет (тебенээк); 2. тебишүү, бирин-бири тебүү (айбандарга карата).

Лягнуть сов. однокр. к лягать.

Лягушатник м 1. тирүү бакалар сактала турган атайын идиш; 2. разг. кичине көлчүк (балдар сууга түшө турган кичине көл, көлчүк).

Лягушач/ий, **Лягушеч/ий**, -ья, -ье бака ...; ~ **ье кваканье** баканын чурулдашы (чардашы).

Лягушиный, -ая, -ое разг. то же, что лягушачий.

Лягушка ж бака.

Лягушонок м баканын баласы, кичине бака.

Ляд: на кой ляд груб. прост. эмне кереги бар; башыма урамбы; мындан эмне пайда.

Лядунка ж окчонтой (кавалеристтердин ийинге асына турган окчонтою).

Ляжка ж сан (буттун жамбаштан тизеге чейинки бөлүгү).

Лязг м шангыроо, шаңгыр-шунгур, шыңгыроо, шыңгыр-шунгур; шалдыр-шулдуру; ~ **цепей** чынжырдын шылдырашы (шылдыр-шулдуру).

Лязгать несов. к лязгнуть.

Лязгну/ть сов. 1. чем шаңгыратуу, шыңгыратуу, кангыратуу, данылдатуу; ~ **цепями** чынжырларды шыңгыратуу; 2. шаңгыроо, шыңгыроо, кангыроо.

Лямка ж 1. сызма, кайыш, аркан (жүк көтөрүү же тартуу үчүн); **бурлацкая** ~ бурлактардын арканы; 2. лямка, тартма (кийимде); ~ **сарафана** сарафандын лямкасы (тартмасы); \diamond **тянуть лямку** түйшүктөн башы чыкпоо, өмүр бою азаптанып жүрүү.

Ляпать несов. 1. прост. см. ляпнуть; 2. что журнары кыла салуу, эптеп бүтүрө коюу, ары-бери будалай салуу.

Ляпис м ляпис (азот кычкылдуу күмүш).

Ляпис-лазурь м то же, что лазурит.

Ляпнуть сов. прост. 1. что и без доп. орунсуз сүйлөө, ойлонбостон сүйлөп салуу, оозуна келгенди оттоо; ~ **глупость** орду жок кеп айтып коюу; 2. кого бир коюп жиберүү, муштап жиберүү, салып калуу, чаап жиберүү.

Ляпсус м орой ката, чоң жаңылыштык, одоно күнөө.

Лярд м лярд (чочконун эритилген майы).

Лясы: \diamond **точить лясы** прост. дөөрүй берүү, оозуна алы жете албай калуу, дайыны жок тантырап кетүү.

Ляхи мн. (ед. лях м, ляшка ж) 1. уст. поляктар; 2. ляхтар (Силезиянын бир бөлүгүндө, Моравиянын түндүк-чыгыш тарабында жашоочу чехтердин бир нече этнографиялык тобунун жалпы наамы).

М

Мавзолéй *м* мавзолей; **Мавзолéй Лéнина** Лениндин мавзолейи.

Мавритáнск/ий, -ая, -ое мавритандык, маврлар...; мавритандар...; Мавритания...; ~ **ий стиль в архитектурé** архитектурадагы мавританиялык стиль; **дом в ~ ом стíле** мавританиялык стилдеги үй.

Мавры *мн.* (*ед.* **мавр** *м*, **маврита́нка** *ж*) маврлар (1. байыркы Мавританияда, орто кылымдарда Пиреней жарым аралында жашап келген жергиликтүү калктын наамы; 2. азыркы Мавританиянын жергиликтүү калкы жана ушул калктын өкүлдөрү).

Маг *м* сыйкырчы; **♠ маг и волшебник** *шутл.* ар ишке шумдуктай чебер, устат, шамдагай.

Магази́н *м* 1. магазин, дүкөн; **кни́жный** ~ китеп магазини (дүкөнү); **продово́льственный** ~ азык-түлүк магазини (дүкөнү); **промтова́рный** ~ өнөр жай товарлар магазини (дүкөнү); 2. *уст.* (склад) кампа, амбар; 3. *спец.* магазин, ок куту (мылтык, автомат, пулемёт сыяктуу атуу куралдарынын патрон салуучу кутусу); ~ **винто́вки** мылтыктын магазини; 4. *тех.* магазин, куту.

Магази́нн/ый, -ая, -ое 1. магазин, дүкөн...; ~ **ая вывеска** магазин (дүкөн) көрнөгү; 2. *спец.* магазиндүү, магазини (ок кутусу) бар; ~ **ая винто́вка** магазиндүү мылтык.

Магара́джа *ж* магараджа (Индиядагы княздардын жогорку титулу жана ушундай титулу бар адам).

Магари́ч *м прост.* магарыч, ширинкана; **поставить** ~ магарыч (ширинкана) берүү.

Магисте́рск/ий, -ая, -ое магистр..., магистрлик; ~ **ая диссертáция** магистрлик диссертация; ~ **ий экза́мен** магистрлик экзамен (сынак).

Магисте́рск/ий, - ая, -ое *уст.* магистр...; магистрлер...; ~ **ий титул** магистр титулу; ~ **ая ма́нтia** магистрлер кийүүчү мантия, магистрлер мантиясы.

Маги́стр *м* 1. магистр (революцияга чейинки Россияда жана кээ бир чет өлкөлөрдө: илимий даража жана ушундай даражага ээ болгон окумуштуу); ~ **филосо́фии** философия магистри; 2. кээ бир өлкөлөрдө бакалаврдан кийинки академиялык даража; 3. *уст.* магистр (орто кылымдардагы монах-

тык же рыцардык орден башчысынын титулу жана ушундай титулу бар адам).

Магистра́л/ь *ж* 1. магистраль (негизги жол катнашы); **железнодоро́жная** ~ **ь** темир жол магистралы; 2. магистраль (чоң шаарлардагы кыймылы көп кең көчө); **но́вые** ~ **и города** шаардын жаңы магистралдары; 3. магистраль, негизги тармак; **га́зовая** ~ **ь** газ магистралы; **телефо́нная** ~ **ь** телефон магистралы.

Магистра́льный, -ая, -ое магистралдык, негизги, башкы; ~ **пу́ть** магистралдык жол; ~ **кана́л** башкы канал; ~ **ка́бель** магистралдык кабель.

Магистра́нт *м* магистрант (магистрлик даражага жетүү үчүн диссертация жактоочу окумуштуу).

Магистра́т *м* магистрат (батыш европалык айрым мамлекеттердеги шаар башкармасы; муниципалитет).

Магистра́тск/ий, -ая, -ое магистраттык, магистрат...; ~ **ое управле́ние** магистрат башкармасы; ~ **ий секретарь** магистраттын секретары.

Магистрату́ра *ж собир.* магистратура (1. айрым өлкөлөрдө жогорку билим берүү системасындагы экинчи тепкичи; 2. чет өлкөлүк айрым мамлекеттердеги, революцияга чейинки Россиядагы сот ведомствосу жана жалпы эле сот органдарынын жалпы наамы; 3. *уст.* байыркы Римде мамлекеттик жогорку мансаптагы адамдардын жалпы аталышы).

Маги́ческ/ий, -ая, -ое 1. магиялык, сыйкырлуу; ~ **ие заклинáния** сыйкырлоо амалдары (арбоо, дарымдоо, дубалоо ж.б.); 2. *перен.* таасири күчтүү, күчтүү таасир этүүчү, сыйкырлагандай катуу таасир кылуучу; ~ **ое сло́во** таасири күчтүү сөз; **произвести** ~ **ие действия** сыйкырлагандай катуу таасир этүү; **лека́рство произвелó** ~ **ое действе** дары сыйкырлагандай күчтүү таасир кылды (айыктырды, жакты).

Ма́гия *ж* 1. сыйкыр, көз боочулук; 2. *перен.* **чего** күчтүү таасир, кимдир бирөөгө сыйкырлагандай таасир этүүчү күч, сыйкырдуу таасир; ~ **сло́ва** сөздүн сыйкырдуу таасири; ~ **ли́рики Пу́шкина** Пушкиндин лирикасынын күчтүү таасири; **чёрная ма́гия**

орто кылымдардагы диний түшүнүктөр боюнча: асмандагы көзгө көрүнбөгөн өзгөчө күчтөрдүн жардамы менен сыйкырлоо; **белая ма́гия** орто кылымдардагы диний түшүнүктөр боюнча: тозокко байланыштуу күчтөрдүн жардамы менен сыйкырлоо.

Ма́гма *ж геол.* магма (Жердин терең түшкүрүндө от сыяктуу күйүп-жанып балкыган жана сыртка атырылып чыкканда тоо тектиктерин пайда кылуучу суюк масса).

Магма́ти́ческ/ий, -ая, -ое 1. магмалык, магма...; ~ **ое состояние породы** тоо тектеринин магмалык абалы; 2. магмадан келип чыккан; ~ **ие горные породы** магмадан пайда болгон тоо тектери.

Магна́т *м* 1. магнат (Европанын айрым мамлекеттериндеги ири феодал же помещик); 2. *чего, какой* чоң байлыктын ээси, ири капиталист; **финансовый** ~ финансы магнаты; **нефтяной** ~ нефть магнаты; ~ **ы капита́ла** капитал магнаттары, ири капиталисттер.

Магнези́т *м* магнезит (магнийдин көмүр кычкыл тузу, ак же саргыч түстүү минерал).

Магне́зия *ж* магнезия (магний кычкылынын эскиче наамы).

Магнетизёр *м уст. то же, что гипнотизёр.*

Магнетиз́м *м* 1. магнетизм (магниттин касиеттери, магниттик кубулуштар); 2. магнетизм (магниттик кубулуштар жана магниттин касиеттери жөнүндөгү окуу); 3. *перен. уст.* адамды магниттей тартуучу, өзүнө имерүүчү күч, таасирдүүлүк; сыйкырдуулук; 4. *уст.* гипноз, көз боочулук.

Магнетит *м* магнетит (курамында темир бар жана магниттик касиеттерге ээ минерал).

Магнетическ/ий, -ая, -ое 1. *уст.* магниттей тартып турма, адамды өзүнө имерүүчү, кереметтүү, сыйкырдуу; ~ **ое влияние магниттей тартып турма сыйкырдуу таасир; обладать** ~ **ой силой** сыйкырдуу күчкө (таасирге) ээ болуу; 2. гипноздук.

Магне́то *ср нескл.* магнето (электр учкундарын пайда кылып, ал аркылуу күйүүчү майды жандырып, моторду кыймылга келтирүүчү генератор).

Магниев/ый, -ая, -ое магнийлүү, магнийлик; магний ...; ~ **ые руды** магний рудалары; ~ **ая вспышка** магнийдин дүрт этип (жарк этип) жанып кетиши.

Ма́гний *м* магний (химиялык элемент, агыш тарткан жалын чыгарып күйүүчү, күмүш түстүү келген жумшак металл).

Магнít *м* 1. магнит; **естественный** ~ табигый магнит; 2. *перен. книжн.* өзүнө тартып турма, кызыктырма нерсе (адам же башка нерсе).

Магнítить несов. что магниттөө, магниттештирүү; ~ **стрелку компаса** компас стрелкасын (жебесин) магниттөө.

Магнítн/ый, -ая, -ое магниттик, магниттүү; магнит...; ~ **ая сила** магнит күчү; ~ **ые свойства** магниттин касиеттери, магниттик касиеттер; **магнítная аномалия** магнит аномалиясы; **магнítная буря**; **магнítное возмущение** Жердин магнит талаасынын кескин түрдө өзгөрүп кетиши; **магнítный железнýк** *то же, что магнетит*; **магнítная за́пись** магнит жазуу; **магнítная лéнта** магнит лента; **магнítный меридиáн** магнит меридианы; **магнítное наклонéние физ.** магниттик кыйшайыш; **магнítное пóле Земли физ.** Жердин магнит талаасы; **магнítный пóлюс Земли** Жердин магнит полюсү; **магнítная стрелка** магнит стрелкасы; **магнítный эквáтор физ.** магниттик экватор.

Магнито ... магнитограф́ия, магнитóмер, магнитоэлектри́ческий, магнитооптика сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Магнитóграф *м физ.* магнитограф (Жердин магнит талаасындагы өзгөрүүлөрдү үзгүлтүксүз жазып туруучу прибор).

Магнитóла *ж* магнитола.

Магнитóметр *м* магнитометр (магнит талаасындагы өзгөчөлүктөрдү жана заттардын магниттик касиеттерин өлчөөгө колдонулуучу прибор).

Магнитафóн *м* магнитофон.

Магнитафонн/ый, -ая, -ое 1. магнитофондук, магнитофон...; ~ **ая кассета** магнитофон кассетасы; 2. магнитофон аркылуу жазылып алынган, ~ **ая за́пись** магнитофондо жазылган жазуу (сөз, ыр ж.б.).

Магно́лиев/ый, -ая, -ое 1. магнолия ...; ~ **ый за́пах** магнолиянын жыты; 2. магнолия гүлүнөн алынган; магнолия...; ~ **ое ма́сло** магнолия майы; 3. *в знач. суц.* **магно́лиевые мн. бот.** магнолия гүлдүүлөр.

Магно́лия *ж* магнолия (життуу ак гүлдөрү бар, жалбырактары дайым көгөрүп туруучу декоративдик өсүмдүк).

Магоме́тáнин *м* мусулман.

Магоме́тáнка *женск. к* магометáнин.

Магоме́тáнство *ср* исламдын эски наамы; мусулман дини, ислам дини, ислам.

Магоме́тáнск/ий, -ая, -ое мусулмандар..., мусулман...; ~ **ая ве́ра** мусулман дини; ~ **ая мечеть** мусулмандардын мечити.

Мада́м *ж нескл.* 1. мадам, ханум (Францияда, революцияга чейинки Россияда жана кээ бир чет өлкөлүк мамлекеттерде: турмушка чыккан аял; турмушка чыккан аялдарга кайрылуу формасы); 2. *уст. разг.*

(*губернантка*) тарбиячы аял; **3. уст. разг.** (*хозяйка магазина мод*) мода магазининин башчысы.

Мадаполам *м* мадаполам (пахтадан токулган кездеменин бир түрү).

Мадаполамов/ый, -ая, -ое мадаполамдан тигилген; мадаполам...; ~ **ая сорочка** мадаполам көйнөк; ~ **ая наволочка** мадаполамдан тигилген жаздык кап.

Мадемуазель *ж нескл.* **1.** мадемуазель (Францияда, революцияга чейинки Россияда жана кээ бир чет өлкөлөрдө: бойдок аялдын наамы); **2.** бойго жеткен кыздарга, бойдок аялдарга карата кайрылуу формасы; **3. уст. разг.** (*губернантка*) тарбиячы аял.

Мадёра *ж* мадера (жүзүм виносунун сорту).

Мадонна *ж* мадонна (католиктерде: Иса пайгамбардын энеси; анын скульптуралык же живопись түрүндө тартылган сүрөтү).

Мадригал *м* **1. лит.** мадригал (көбүнчө аялдарга арналып жазылган чакан көлөмдүү лирикалык ыр); **2. уст.** кошомат; мактоо.

Мадьярский, -ая, -ое мадьяр...; ~ **язык** мадьяр тили.

Мадьяры *мн. (ед. мадьяр м, мадьярка ж)* *то же, что венгры*; мадьярлар.

Маёвка *ж* **1.** маёвка (революциядан мурунку Россияда: жумушчулардын 1-майдагы жашыруун жыйыны); **2.** маёвка (сыртка чыгып өткөрүлүүчү жазгы көңүл ачуу).

Маётá *ж прост.* кыйноого салган, алдан тайдырган оор түйшүк, азап.

Маётно *прост. нареч.* азапка салып, азаптандырып, түйшүк тарттырып, кыйнап.

Маётный, -ая, -ое *прост.* азаптуу, кыйноого салган, түйшүгү көп; ~ **день** түйшүктүү күн; азаптуу күн.

Мажара *ж* шатылуу араба, капталдары шаты сыяктуу болгон чанагы бар чоң араба (Крымда, Украинада, Түштүк Кавказ тарабында колдонулат).

Мажор *м* **1.** мажор (көтөрүнкү, көңүлдүү чыккан музыкалык шандуу үн – эки негизги гамманын бири); *противоп.* **минор**; **2. перен. разг.** көңүлдүү маанай, шаттуулук.

Мажордом *м* башкы үй кызматчысы.

Мажоритарный: мажоритарная система мажоритардык система (шайлоодо эң көп добуш алган талапкерди мамлекеттик органга шайланды деп эсептөөчү система).

Мажорн/ый, -ая, -ое **1. муз.** мажордук; мажорго мүнөздүү үндүк айкалышка негизделген; ~ **ая гамма** мажордук гамма; ~ **ая музыка** мажордук музыка; **2. перен. разг.** көңүлдүү, жайдары; ~ **ое настроение** жайдары маанай.

Мазанка *ж* мазанка (ылайдан сокмо менен тургузулган же жыгачтан жасалып, сырты ылай менен шыбалган үй).

Мазан/ый; -ая, -ое **1. разг.** булганган, кирдеген, кир жуккан; ~ **ая рубáха** булганган көйнөк; **2.** сокмолоп же кыштан, жыгачтан тургузулуп, сырты ылай менен шыбалган; ~ **ая хáта** сокмолоп же кыштан тургузулган үй.

Мазанье *ср по знач. гл. мазать.*

Мазать *несов.* **1. кого-что** майлоо, сыйпоо, сүйкөө, шыбоо; ~ **руки вазелином** колго (колуна) вазелин сыйпоо; ~ **колесó дөгтем** дөңгөлөктү кара май менен майлоо; **2. (красить)** боёо; сырдоо; ~ **губы** эрдин боёо; ~ **стены краской** дубалды сырдоо; **3. (штукатурить)** шыбоо; ~ **дом глиной** үйдү ылай менен шыбоо; **4. кого-что разг. (пачкать)** булгоо, булгап коюу; **не мажь руки!** колунду булгаба! ~ **грязными руками скатерть** жаман колдору менен дасторконду булгоо (булгап коюу); **5. жугуу; ésta стена ещё мажет** бул дубал алиге чейин жугат (жугуп булгайт); **6. разг. (наумело рисовать)** чиймелеген болуу, эптеп сөлөкөтүн түшүрүү, сүрөт тартымыш этүү; **7. прост. (делать промахи)** жазып тайып калуу, таамай болбой жаздым кетирип коюу; ~ **из ружья** жаза атуу, таамай тийгизе албоо.

Мазаться *несов.* **1.** сыйпоо, сүйкөнүү, шыбоо; ~ **вазелином** вазелин сүйкөнүү (сыйпоо); **2. разг.** боёнуу, бетине боёк, грим ж.б. сүйкөнүү; **она любит** ~ ал (аял) боёнгонду жакшы көрөт; **3. разг. (пачкаться, грязниться)** булгануу, кир жугуу, көөлөнүү, ботала болуу; **белое платье быстро мажется** ак көйнөк тез кир болот (бат эле булганат); **4. разг.** жугуу, жугуп кир кылуу, ботала кылуу, көөлөнгөн, кара ала болгон кебетеге келтирүү; **не прислоняйся к стене, она мажется** дубалга жөлөнбө, ал жугат; **5. страд. к мазать 1.**

Мазила *м, ж прост. неодобр.* **1.** кир, ыплас адам, өз боюна карабаган илээнди; **2.** эптеп тартымыш эткен, колунан анча келе бербеген начар сүрөтчү; **3.** жазып калуучу, жаздым кетирип коюучу (оюнда, мылтык атууда ж.б.).

Мазилка **1. м, ж прост. уменьш.-ласк. к мазила;** **2. ж разг.** кисть (бир нерсени майлоо куралы).

Мазка *ж по знач. гл. мазать 1.*

Мазк/ий, -ая, -ое *прост.* жукма, боёгу, кири ж.б. жуга турган, жугуп калма; ~ **ие стёны** боёгу жукма дубал (дар).

Мазнуть *сов.* **1. однокр. к мазать 1, 2;** **2. кого** *прост.* уруп калуу, коюп жиберүү, чаап жиберүү, берип калуу; ~ **по лицу** беттен ары берип калуу.

Мазня *ж разг.* **1.** начар тартылган, чампа-лап бүтүрө салган сүрөт, картина; **2. пренебр.**

жүр нарыга салып, эштеп бүтүрө койгон иш;
3. *прост.* таамай эмес, жаздымдык жагы бар оюн же мылтык атуу, жаа тартуу мелдешти.

Мазок *м* 1. *жив.* боёк сүртүү, боёкту кыл калем менен тартып өтүү; **писать широкими мазками** боёкту көбүрөөк берип, кеңирээрэк шилтеп тартуу; 2. *мед.* мазок (анализ кылуу үчүн айнектин бетине кандын, ириндин ж.б. жукалап сүртүлгөн тагы); **взять** ~ мазок алуу.

Мазурик *м прост.* ууру, митаам, кески.

Мазурк/а *ж* мазурка (поляктардын улуттук бийи жана ушул бийдин музыкасы); **танцевать** ~ у мазурканы бийлөө.

Мазут *м* мазут (нефтинин иштетилгенден кийинки калдыгы).

Мазутный, -ая, -ое мазуттан алынган, мазут...

Мазь *ж* 1. май, дары май, май дары (денеге сүртүү, сыйпоо үчүн колдонулуучу дары май); **цинковая** ~ цинк май дарысы; ~ **сёрна простая** күкүрттүн жөнөкөй май дарысы; 2. май (майлоо үчүн колдонулуучу нефть продукт); **колёсная** ~ араба майы; дөңгөлөктүн кара майы; **сапóжная** ~ өтүк май; **♦ на мазі прост.** бардыгы жайында, оңунда.

Мазюкать *несов. кого-что прост. то же, что мазать* 4, 6.

Маис *м то же, что кукуруза.*

Маисов/ый, -ая, -ое *то же, что кукурүзный*; ~ **ое поле** жүгөрү талаасы; ~ **ые лепёшки** загыра нан (жүгөрү нан).

Май *м* май; **Первое мая** Биринчи май; **праздник Первого мая** Биринчи май майрамы.

Майдан *м* майдан, базар аянты.

Майка *ж* майка; **трикотажная** ~ тор майка; **спортивная** ~ спорт майкасы.

Майна I муздун оюгу.

Майна II *межд.* (жүк жүктөөрдө же түшүрүүдө команда түрүндө колдонулуп, «түшүр», «төмөн» деген мааниде айтылат).

Майна III *ж (индийский скворец)* майна.

Майолика *ж* майолика (карапанын атайын даярдалган чопосу жана андан жасалган гүлдүү карапа идиш).

Майоликов/ый, -ая, -ое 1. майоликадан жасалган, майолика...; **ое блюдо** майолика табак; 2. майоликалык, майолика ...; **ые работы** майолика иштери.

Майонез *м* майонез; **заправить салат** ~ ом салатка майонез кошуу.

Майор *м* майор.

Майоран *м* майоран (тамак-аштын татымы катарында керектелүүчү, парфюмерияда, медицинада колдонулуучу жыттуу чөп өсүмдүгү).

Майорат *м* майорат (революцияга чейинки Россияда жана кээ бир капиталисттик өлкөлөрдө: жер ээлөө укугун улуу уулуна же ошол тукумдагылардын улуусуна мурас катары берип келген мурдатан берки феодалдык тартип жана ушундай укук менен энчиленип берилген жер ээлиги).

Майорски/ий, -ая, -ое майор..., майордук; ~ **ое звание** майордук наам, майор наамы.

Майск/ий, -ая, -ое 1. май айындагы, майдагы; ~ **ая погода** майдагы аба ырайы; 2. май..., май майрамына таандык; ~ **ая демонстрация трудящихся** эмгекчилердин май (майрамындагы) демонстрациясы; **майский жук** тампыс; саратан конуз.

Майя I *нескл. мн.* майя (1. түштүк-чыгыш Мексиканын, Гондурастын жана Гватемаланын территориясында жашап, Америка материгиндеги жогорку цивилизациялардын бирин түзгөн тектеш индеец урууларынын жалпы наамы; 2. азыркы кезде Мексикада жашоочу индеец элдеринин бири жана ушул элдин өкүлдө-рүнөн болгон адамдар).

Майя II *ж* майя (пахтадан токулган жука кездеме).

Мак *м* 1. апийим (өсүмдүгү); 2. *собир.* ушул өсүмдүктүн тамак-ашка колдонулуучу уругу; **пирожки с ~ ом** апийимдин уругу кошулган пирожки; **лепёшки, посыпанные ~ ом** апийимдин уругу себилген нан.

Макака *ж* макака (Түштүк Азияда жана Түндүк Африкада жашоочу анча чоң эмес маймыл).

Мака́ние *ср по знач. гл. макать.*

Макаронизм *м книжн.* макаронизм (тилге тыбыштык жагынан же мааниси бузулуп механикалык түрдө кирип калган чет сөздөр же сөз айкаштары).

Макаро́нина *ж разг.* макарондун бир түтүкчөсү.

Макаро́нник *м* макаронник (макарондон бышырылган запеканка).

Макаро́нн/ый, -ая, -ое 1. макарон чыгаруучу, макорон...; ~ **ая фабрика** макарон фабрикасы; ~ **ые изделия** вермишель сыяктуу атайын даярдалып чыккан азык заттары; 2. макарондуу, макарондон даярдалган, макарон...; ~ **ый суп** макарон шорпо (макарон кошулган суюк оокат).

Макаро́ны *мн.* макарон.

Мака́ть *несов. что* малуу; ~ **перо в черни́ла** калем учту сыяга малуу; ~ **хлеб в сметану** каймакка нан малуу.

Македо́нский, -ая, -ое Македония ..., македондуктар..., македон...; ~ **язык** македон тили.

Македо́нцы *мн. (ед. македо́нец* *м, маке-*

до́ника ж) македондуктар (**1.** Югославиянын курамындагы Македониянын негизги калкы); **2.** байыркы Македониянын калкы.

Макёт *м* макет (**1.** бир нерсенин кичирейтилген алгачкы үлгүсү; ~ **áтомного реактора** атом реакторунун макети; ~ **здáния** имараттын макети; **2.** *полигр.* китептин, журналдын, газетанын карап көрүү үчүн даярдалган болжолдуу нускасы же алгачкы үлгүсү; ~ **словаря́** сөздүк-түн макети).

Макётн/ый, -ая, -ое макет даярдоочу, макет жасап чыгаруучу; ~ **ая мастерская́** макет даярдоочу (жасап чыгаруучу) өнөркана.

Макиавеллевский, -ая, -ое *книжн.* куу, жаман ниеттүү, арамза, эки жүздүү.

Макиавеллизм *м* **1.** макиавеллизм (максатка жетүү үчүн зомбулук, алдамчылык, террористтик ж.б. амал-айлалардын бардыгын колдонуу аракети); **2.** *перен.* жүзү каралык, арамзалык, жаман ниеттүүлүк.

Макинтош *м уст.* макинтош.

Маклак *м уст. прост.* **1.** далдалчы (майда соода-сатык келишимин түзүү ишиндеги ортомчу); **2.** кызыл кулак, алып сатар, чайкоочу.

Макла́чить *несов. прост.* **1.** далдалчылык кылуу; **2.** кызыл кулактык, алып сатарлык иш жүргүзүү, чайкоочулук кылуу.

Маклер *м* далдалчы (ири соода-сатык, биржа келишимин түзүү ишиндеги ортомчу); **биржево́й** ~ биржалык далдалчы.

Маклерский, -ая, -ое далдалчылык...; далдалчы...; жалдаптык.

Маклерство *ср* далдалчылык, жалдапчылык.

Маклерствовать *несов.* далдалчылык кылуу, жалдапчылык иш жүргүзүү.

Макну́ть *сов. однокр. к макáть.*

Маков: как маков цвет кызыл жүздүү, беттери анардай; эки бетинен кан тамган, кызылдуу.

Маковица *ж уст. то же, что маковка 1, 3.*

Маковка *ж* **1.** апийимдин урук байлоочу чанагы, апийимдин башы; **2.** *разг.* апийимдин уругу кошулган конфета, пряник же нан; **3.** чиркөө имаратынын төбөсү; **4.** *то же, что маку́шка 1.*

Маковник *м* апийимдин уругу себилген пряник же пирог, апийимдин уругу кошулган конфета.

Маков/ый, -ая, ое 1. апийим...; ~ **ые** го́ловки апийимдин баштары; ~ **ая** планта́ция апийим плантациясы; **2.** апийимдин уругунан алынган; ~ **ое** ма́сло апийимдин уругунан алынган май; **3.** апийимдин уругу салынган; ~ **ый** пря́ник апийимдин уругу салынган пряник; **4.** *в знач. сущ. маковые*

мн. бот. апийим гүлдүүлөр (өсүмдүктөр).

Макрель *ж то же, что ску́мбрия.*

Макро... **макрорайо́н, макро́биотика, макроскопи́я** сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи составдык бөлүгү.

Микрокли́мат *м* микроклимат (Жердин кеңири аймагынын климаты).

Макроко́см, макроко́смос *м книжн.* макрокосм, макрокосмос (аалам, дүйнө жүзү).

Макрорелье́ф *м* макрорельеф (жер бетиндеги кеңири аймактын, тоо кыркаларынын, тегиздиктин, ойдуңдардын ж.б. жалпы көрүнүшүн аныктоочу рельефтин ири формалары).

Макроскопи́ческ/ий, -ая, -ое *спец.* макроскоптук (атайын куралсыз эле жөнөкөй көз менен көрүүгө боло турган, көзгө даана көрүнүп турган); ~ **ие** проце́ссы макроскоп-тук процесстер; ~ **ие** наблюде́ния макроскоптук байкоолор.

Макроцефа́л *м антроп.* макроцефал (сөлпү баш адам).

Макроцефа́лия *ж антроп.* макроцефалия (баштын чоң же сөлпү көрүнүштөгү формасы).

Макси́м *м разг.* максим (станокко орнотулган өзгөчө системадагы пулемёт).

Максимали́зм *м* максимализм (ашыкча катуу талап коюу).

Максимали́ст *м* максималист (максимализмди жактоочу).

Максима́льно *нареч.* максималдуу түрдө, артыкча, ашыгы менен.

Максима́льн/ый, -ая, -ое максималдуу, эң көп, эң чоң; эң жогорку; ~ **ый** тари́ф максималдуу (эң жогорку) тариф; ~ **ая** ско́рость эң чоң ылдамдык; ~ **ое** число́ людей элдин чоң тобу, көп эл; ~ **ые** уси́лия катуу аракет, зор аракет.

Максиму́м *м* **1.** максимум (эң көп, эң эле арбын, чегине жете); ~ **оса́дков** выпада́ет о́сенью күзүндө жаан-чачын эң көп болот; **приложит́ь** ~ **эне́ргии** эң көп күч-кубат жумшоо; **2.** *в знач. нареч.* эң көп дегенде, көп эле болсо, ары кеткенде; **отве́т** бу́дет ~ **че́рез** пять дне́й жооп эң ары кеткенде беш күндөн кийин болот; **сто́ит** ~ **сто** рубле́й көп эле болсо жүз сомчо турат; көп эле дегенде жүз сом турат; **3.** *в знач. неизм. прил. (ставится после определяемого слова)* *то же, что максима́льный; програ́мма-максимум* программа максимум.

Макулату́ра *ж* макулатура (**1.** кагаз фабрикаларына кайра даярдалуучу сырьё катары өткөрүлгөн эски китептер, газета-журналдар же кагаздын, картондун кесиндилери, өөнөлгөн калдыктары; **2.** *перен.* мааниси жок, жарабаган, начар жазылган чыгарма).

Макулату́рн/ый, -ая, -ое 1. макулатурага айланган, өөнөлгөн, кесип ташталган, өөнөлүп, кесилип калган; ~ **ые листы** макулатурага айланган, өөнөлүп, кесилип калган кагаздар; 2. *перен. разг. пренебр.* эчтемеге турбаган, начар чыгып калган, жарабаган; ~ **ая повесть** жарабаган, начар жазылып калган повесть.

Маку́ха ж нар.-разг. күнжара.

Маку́ша ж обл. то же, что маку́шка 1.

Маку́шечный, -ая, -ое чокусундагы, кылда учундагы.

Маку́шк/а ж 1. уч, төбө, бир нерсенин кылда чокусу; ~ **а дерева** дарактын кылда учу; ~ **а горы** тоонун чокусу; 2. (*верхняя часть головы*) чоку, төбө; у него ша́пка на ~ е анын шапкасы төбөсүндө; ♢ **ушки на маку́шке у кого** сак кулак.

Мала́га ж малага (жүзүм виносунун сорту).

Мала́йск/ий, -ая, -ое Малайя; малайялык; ~ **ий язык** малайя тили; ~ **ие обычаи** малайялыктардын үрп-адаты.

Мала́йцы мн. (ед. мала́ец м, мала́йка ж) малайялыктар (Малайяда, Индонезияда жашоочу тектеш элдердин жана ушул элдердин өкүлдөрүнөн болгон адамдар).

Мала́нын: ♢ **как на Мала́нину сва́дьбу (нагото́вить, напе́чь и т.п.) прост. шутол.** эн эле көп, өзгөчө көп, мол.

Малаха́й м 1. тумак, кулакчан, малакай; 2. эски убактагы кафтан сыяктуу тыш кийим.

Малахи́т м малахит (жашыл түстүү минерал, асыл таш); **кольцо́ с ~ ом** малахит көздүү шакек.

Малахи́тов/ый, -ая, -ое 1. малахиттен жасалган; малахит...; ~ **ая шкату́лка** малахит кутуча; ~ **ые серьги** малахит көздүү сөйкө; ~ **ая ва́за** малахит ваза; 2. (*о цвете*) жашыл, малахит түстүү; ~ **ое пла́тье** жашыл (малахит) түстүү көйнөк.

Малева́нье ср разг. по знач. гл. малева́ть.

Малева́ть несов. кого-что и без доп. разг. сүрөт сыяктантып боёмуш этүү, эптеп сүрөт тартканга окшотуп коюу; ♢ **не так страшен че́рт, как его малю́ют посл.** шайтан эл айтып жүргөндөй адам коркорлук желмогуз эмес; шайтан эл айтып жүргөндөй эле анчалык коркунучтуу эмес.

Малева́ться несов. прост. бетин ботала кылып боёнуу, обу жок боёнуу.

Мале́йш/ий, -ая, -ое превосх. ст. к ма́лый; кичине гана, эн эле аз, биртикке, бир аз гана; **не имéть ни ~ его желáния** эч бир каалабоо, эч кандай көңүлү тартпоо.

Мале́к м эн эле майда балык (жаңы эле икрадан чыккан кичине балык).

Мале́ньк/ий, -ая, ое 1. кичине, кичинекей; ~ **ий дом** кичине үй; ~ **ий го́род** кичине шаар; ~ **ие ру́чки** кичинекей кол (дор); 2. кыска,

кичине бойлуу, бою пас, пакене; ~ **ая же́нщина** кичине аял, бою пас келген аял; ~ **ий челове́к** кичине киши; пакене бойлуу адам; ~ **ий рост** кичине бой, кыска бой; 3. аз сандуу, саны анча көп эмес, кичине; ~ **ий отря́д** кичине (аз сандан турган) отряд; ~ **ая гру́ппа люде́й** элдин аз сандан турган (кичине) тобу; 4. кичине, болор-болбос, анча-мынча, бир гана; **проше́л ~ ий дождь** бир аз жамгыр жаап өттү; **была́ ~ ая неприятность** анча-мынча чатак иш болду; 5. кызматы, мансабы же башка даражасы жагынан кичине, анча салмактуу эмес; **он пока́ ~ ий челове́к** ал азырынча кичине (даражасы, мансабы чоң эмес) киши; 6. жаш, бой жете элек, кичинекей; ~ **ие де́ти** кичинекей балдар, жаш балдар; 7. *в знач. суц. ма́ленький м ма́ленькая ж разг.* жаш бала; **ма́ленькая бу́ква** кичине тамга; **по ма́ленькой игра́ть** азыраактан сайышып ойноо (карта ойнунда); **по ма́ленькой (вы́пить, пропу́стить)** азыраактан кылт эттирип коюу.

Мале́нько нареч. прост. кичине, азыраак, бир аз, биртикке, аз гана; **подожди́ ~ бир аз** коё тур, кичине күтө тур; **я ~ уста́л** мен биртикке чарчадым, бир аз чарчагансыдым (чарчагандай болдум).

Мале́ц м прост. өспүрүм бала.

Мали́к м охот. коёндун изи, кар үстүнө түшкөн коён изи.

Мали́н/а ж 1. (*куст и я́года*) малина, дан куурай; **красна́я ~ а** кызыл малина; **собира́ть ~ у** малина терүү; 2. (*отва́р*) малина кайнатмасы; **выпить ~ ы** малина кайнатып ичүү (кайнатмасын ичүү); 3. *в знач. сказ. прост.* жыргалдын жыргалы, барып турган бейкутчулук; **не житьё, а ~ а** жырлаган сонун турмуш, жыргалдын жыргалы.

Мали́нник м малина өсүүчү жер.

Мали́новка ж малиновка, таңчы (сайроочу кичинекей чымчык).

Мали́нов/ый, -ая, -ое 1. малинадан жасалган; малина...; ~ **ый лист** малина жалбырагы; ~ **ый сок** малина ширеси; ~ **ое варе́нье** малина варенье (кайнатмасы); 2. (*о цвете́*) ток кызыл; малина түстүү; ~ **ое сукно́** ток кызыл сукно (малина түстүү сукно); ♢ **малино́вый звон** коңгуроонун, жылаажындын жагымдуу, назик чыккан добушу.

Мали́ца ж малица (түндүк жактардагы элдерде: бугунун терисинен түгүн ичине каратып, капюшону жана мээлейи менен кошо тигилген тон).

Мало́ нареч. 1. аз, кем; **он ~ ест** ал (тамакты) аз жейт; ал (тамакты) көп жей албайт; **он ~ чита́ет** ал аз окуйт; 2. *в знач. сказ.* аз, кем, жетишерлик эмес, аздык кылат, көп эмес, жете бербейт; **ра́зве это́го ~ ?** бул аздык

кылабы? **трёх дней будет** ~ үч күн жетпейт (аздык кылат); **3. в знач. числ.** аз, кем, жетишсиз; ~ **денег** акча аз; ~ **книг** китеп аз (жетишерлик эмес); **4. в сочет. с мест. и нареч.** «кто», «что», «какой» и частицей «ли»: ~ **кто смóжет это сделать** бул иш көп эле адамдын колунан келе бербейт; бул иш чанда бир адамдын колунан келет; ~ **ли что с человеком мóжет случиться** адамдын башына эмнелер келбейт; ~ **ли что говорят** эл оюна келгенди айта берет, эл оозунда элек жок; ~ **ли какие дела бывают** ар кандай иштер болуп калышы мүмкүн; **∅ мало того вводн. сл.** андан тышкары, анын үстүнө; **мало-мало прост.** 1) саал, саал-паал; зорго; 2) эң эле аз дегенде; **мало ли что** анын эчтеси жок, эчтеме эмес, боло берет.

Мало... маловлиятельный, малодоступный, малоэгажный сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Малоавторитетный, -ая, -ое анчалык кадыр-баркка ээ эмес, баркы кем, беделсиз; ~ **человек** кадыр-баркы анча эмес адам.

Малоблагоприятный/ый, -ая, -ое (малоблагоприятен, -на, -но) анча дурус эмес, онтойсузураак, жайсызыраак; ~ **ые условия** онтойсузураак шарттар.

Маловажн/ый, -ая, ое (маловажен, -на, -но) анча маанилүү эмес, болуңкурабаган, мааниси жогураак; болор-болбос; ~ **ое дело** болор-болбос иш; ~ **ая причина** жүйөсү жогураак, болбогон себеп.

Маловат, -а, ое кичирээк, тарыраак; **эти сапоги ему ~ ы** бул өтүк ага тарыраак; **он ~ ростом** анын бою кичирээк.

Маловато нареч. разг. анча жетиштүү эмес, азыраак, жетишсизирээк, кемирээк; **у меня ~ времени** менин убактым азыраак.

Маловёр м анча ишене бербеген адам, шек санай берме адам.

Маловёрие ср анча ишене бербөө, анчалык ишенич кылбоо.

Маловёрный, -ая, -ое (маловёрен, -на, -но) аз ишенген, бир нерсеге анча ишене бербеген, ишеничи азыраак.

Маловероятн/ый, -ая, -ое (маловероятен, -на, -но) күмөндүү, шектүү, анча ынандырарлык эмес, анчалык анык эмес; ~ **ые слухи** күмөндүү кабарлар.

Маловёсн/ый, -ая, ое (маловёсен, -на, -но) аз салмактуу, салмагы жеңил; ~ **ый груз** аз салмактуу жүк; ~ **ая гиря** салмагы жеңил, оордугу жетиштүү эмес кадак таш.

Маловодность ж суунун тартыштыгы, суунун жетиштүү эместиги; ~ **реки** дарыяда суунун аздыгы.

Маловодн/ый, -ая, -ое (маловоден, -на, -но) 1. (о **водных источниках**) аз суулуу, суусу аз; ~ **ая река** суусу аз дарыя; **летом река**

становится ~ ой жайында дарыянын суусу тартылып (азайып) калат; 2. суу жагы тартыш, суу жетишсиз; ~ **ая степь** суусу тартыш талаа, суу жетишпеген талаа.

Маловодье ср суунун тартыштыгы, суунун жетишсиздиги.

Маловразумительный, -ая, -ое (маловразумителен, -льна, -льно) анча түшүнүктүү эмес, эмне экендиги анчалык ачык, так болбогон, бүдөмүк; ~ **ответ** анча түшүнүктүү болбогон жооп.

Малогабаритн/ый, -ая, -ое кичине (чакан) габариттүү; ~ **ая мебель** кичине (чакан) габариттүү мебель; ~ **ый станок** кичине (чакан) габариттүү станок.

Малоговорящий, -ая, -ое анча далилдүү эмес, далил болууга жарамсыздык, толук ишенич туудура албаган; ~ **факт** толук ишеничтүү болбогон факт.

Малограмотность ж чала сабаттуулук.

Малограмотн/ый, -ая, -ое (малограмотен, -на, -но) 1. чала сабаттуу (окуганды, жазганды жакшы билбеген); ~ **ый человек** чала сабаттуу адам; 2. **перен.** тийиштүү билими жетишсиз, түшүнүгү тайкы, чала түшүнүгү бар; **технически ~ ый человек** техниканы анча түшүнбөгөн (техника жөнүндө чала түшүнүгү бар) адам; 3. чала сабат, сабаттуулук жагы жетик эмес; ~ **ый чертёж** сабаттуулук жагы жетик эмес чийме; ~ **ая статья** чала сабат жазылган макала.

Малодейственн/ый, -ая, -ое анча таасирдүү эмес, анча таасир кыла албаган, таасири кемирээк; ~ **ое средство** таасири кемирээк каражат.

Малодойка ж разг. сүтү кем уй, кара желин уй.

Малодойн/ый, -ая, -ое сүтү кем, кара желин; ~ **ая коро́ва** каражелин уй, сүтү кем (аз) уй.

Малодоказательный, -ая, -ое (малодоказателен, -на, -но) анчалык далилдүү эмес, далил жеткиликтүү эмес; ~ **факт** анчалык далилдүү боло албаган факт.

Малодостоверный, -ая, -ое (малодостоверен, -на, -но) анча ишенерлик эмес, ынандырарлык жагы жетишсиз, чындыгы азыраак; ~ **рассказ** чындыгы азыраак аңгеме.

Малодоступн/ый, -ая, -ое (малодоступен, -на, -но) 1. адам оной менен жете албаган, киши онойлук менен бара албаган, кыйындык менен жетүүгө туура келген; ~ **ые па́стбища** адам онойлук менен жете албаган жайлоолор; 2. колго онойлук менен тие койбогон, калкка анча жеткиликтүү боло бербеген, наркы кымбат; ~ **ые товары** баасы кымбат товарлар; колго оной менен тие койбогон товарлар; ~ **ые це́ны** кымбат баа;

көпчүлүктүн мүмкүндүгү жете бербеген кымбат нарк; **3.** оңойлук менен колдон келе бербеген, оор, кыйын; ~ **ая кнiга** түшүнүгү оор китеп; **4.** анча-мынчаны теңине албаган, менменсинген, ар кимге назарын салып боюна жолото бербеген; ~ **ый человек** менменсинген, анча-мынчаны теңине албаган киши.

Малодохóдн/ый, -ая, -ое (малодохóден, -на, -но) кирешеси аз, пайдасы азыраак, анча киреше бере албаган; ~ **ая фёрма** аз кирешелүү ферма.

Малодúшество *ср то же, что малодúшие.*

Малодúшествовать *несов.* коркоктук (жүрөксүздүк) кылуу, сабырсыздануу, жүрөкзаада болуу; ~ **в минúту опасности** коркунучтуу учурда жүрөкзаада болуп, кайратсыздык кылуу.

Малодúшие *ср* коркоктук, кайратсыздык, жүрөксүздүк; **проявлять** ~ коркоктук кылуу; жүрөгү түшүү; кайратсыздык кылуу.

Малодúшничать *несов. разг. то же, что малодúшествовать.*

Малодúшный, -ая, -ое (малодúшен, -на, -но) коркок, жүрөгү жок, жүрөксүз, кайраты жок, коён жүрөк; ~ **человек** коркок адам; кайраты жок, коён жүрөк адам.

Малоэ́жен/ый, -ая, -ое **1.** (о лóшади) көп минилбеген, минип үйрөтүлбөгөн; ~ **ая лóшадь** көп минилбеген (минип үйрөтүлбөгөн) ат; **2.** (о дороге) аз жүрүлгөн; ~ **ая доро́га** аз жүрүлгөн жол.

Малоэ́ж/ий, -ая, -ое аз жүрүлө турган, каттоо аз, кем болгон; ~ **ая доро́га** аз жүрүлө турган, каттоо кем болгон жол.

Малозамéтн/ый, -ая, -ое (малозамéтен, -на, -но) **1.** билинер-билинбес, аз гана, болор-болбос эле байкалган, көзгө анча көрүнө бербеген; ~ **ые пýтнышки** анча байкалбаган, болор-болбос эле билине турган тактар; **2.** башкалардан өзгөчөлөнгөн, жөнөкөй, көзгө көрүнөрлүк эчтемеси жок жөнөкөй (карапайым) киши.

Малозаселённый, -ая, -ое эли аз, аз элдүү, эл сейрек орношкон; ~ **край** эли аз (аз элдүү) өлкө (край).

Малоземéлье *ср* жердин аздыгы, жер жетишсиздиги, жер аздык.

Малоземéльный, -ая, -ое жери аз, жерге муктаж, жерге жетиштүү эмес; ~ **крестьянин** жери аз дыйкан.

Малознако́мый, -ая, -ое (малознако́м, -а, -о) анча тааныш эмес, чала тааныш; ~ **ые лю́ди** чала тааныш адамдар.

Малозна́чащий, -ая, -ое (малозна́чащ, -а, -е) *то же, что малозна́чительный.*

Малозна́чительный, -ая, -ое (малозна́чителен, -льна, -льно) анча маанилүү эмес, мааниси анчалык боло албаган, анча таа-

сирдүү эмес; ~ **разговóр** анчалык мааниге ээ боло албаган кеп.

Малоизвёданный, -ая, -ое анчалык сыналбаган, анча байкап көрүлбөгөн, мурда баштан өтпөгөн.

Малоизвёстн/ый, -ая, -ое (малоизвёстен, -на, -но) анчалык белгилүү болбогон, атагы анча чыкпаган, анчалык маалим болуп угулбаган; ~ **ая кнiга** анчалык белгилүү болбогон (бааланып кетпеген) китеп.

Малоизúченн/ый, -ая, -ое чала текшерилген, анча аныкталып, изилденип бүтпөгөн; ~ **ый вопрóс** анча текшерилип чыкпаган, аныкталбаган маселе; ~ **ая пробле́ма** чала иликтенген проблема.

Малоимúщ/ий, -ая, -ое (малоимúщ, -а, -е) кедей, кембагал, жакыр, жарды; ~ **ие сло́й населения́** элдин жарды катмары.

Малоинтерéсн/ый, -ая, -ое (малоинтерéсен, -на, -но) **1.** көп кызыгы жок, анчалык киши кызыгарлык эмес; ~ **ая кнiга** көп кызыгы жок китеп; **2. разг.** анчалык көрктүү эмес, киши кызыгарлык көркү жок; ~ **ая нару́жность** анчалык көркү жок кебете.

Малоиссле́дованный, -ая, -ое жетишерлик изилденбеген, жакшы иштелип чыкпаган, аз изилденген; ~ **райо́н** жакшы изилдеп чыкпаган район.

Малокали́берн/ый, -ая, -ое *то же, что мелкокали́берный;* ~ **ое ружьё** кичине калибрлүү мылтык.

Малокало́рийн/ый, -ая, -ое (малокало́риен, -на, -но) кубаты аз, кубатсызыраак; аз калориялуу; ~ **ая пи́цца** кубаты аз тамак.

Малоквалифици́рованный, -ая, -ое (малоквалифици́рован, -на, но) квалификациясы жетишсиз, аз квалификациялуу; ~ **рабо́тник** аз квалификациялуу (квалификациясы төмөн) кызматкер.

Малокомпете́нтн/ый, -ая, -ое (малокомпете́nten, -на, -но) компетенциясы жетишсиз, бир нерсенин жөнүн түзүк биле албаган, ал жөнүндө түшүнүгү, билими жетишсиз, анчалык кабардар эмес; **он** ~ **ен в э́той о́бласти знáний** билимдин бул тармагын ал анчалык түшүнө бербейт.

Малокрoвие *ср* кан аздык, аз кандуулук; анемия (канда кызыл шариктердин нормадагыдан азайып кетүү себебинен пайда болгон оору).

Малокрoвный, -ая, -ое (малокрoвен, -на, но) каны аз, каны азайган, аз кандуу; ~ **ребёнок** каны азаюу оорусуна чалдыккан бала.

Малокультóрный, -ая, -ое (малокрoвен, -на, -но) маданияты төмөн, маданияты анча жогору эмес; ~ **человек** маданияты төмөн адам.

Малолёсный, -ая, -ое токою аз, сейрек токойлуу; ~ район сейрек токойлуу район.

Малолёсье *ср* токойдун, караган-бутанын жетишсиздиги (кемчилдиги, сейректиги).

Малолётка *м, ж разг.* жаш бала, кичинекей бала; жаш, кичинекей кыз.

Малолётн/ий, -ая, -ее **1.** кичинекей, жаш, наристе; ~ **ие дѣти** кичинекей балдар, жаш балдар; ~ **ий возраст** жашы жете элек (наристе) курак; **2. в знач. суц.** малолётний *м, малолётняя ж* жаш бала, кичинекей бала; жаш кыз, кичинекей кыз.

Малолёток *м разг.* жаш бала, кичинекей бала; жаш, кичинекей кыз.

Малолётство *ср* жаштык, балалык, наристелик, жашы жете электик; балалык чак.

Малолитражка *ж разг.* малолитражка (кичине автомобиль).

Малолитражный, -ая, -ое **1.** сыйымдуулугу аз, аз бата турган, көлөмү кичине; ~ бак кичине бак, аз бата турган, кичине көлөмдүү бак; **2.** кичине, аз литраждуу; майды аз сарптоочу; ~ **автомобиль** кичине автомобиль.

Малолюдность *ж* элдин аздыгы, аз элдүүлүк; ~ **улиц** көчөлөрдө элдин аздыгы.

Малолюдн/ый, -ая, -ое (малолюден, -на, -но) эли аз (сейрек), аз элдүү, адамдар анча көп болбогон; ~ **ое собрание** эл аз катышкан жыйналыш; ~ **ый край** калк аз жашаган өлкө (край); **в эти часы улицы** ~ **ы** бул убакта көчөлөрдө эл аз болот.

Малолюдство *ср то же, что малолюдье.*

Малолюдье *ср* элдин аздыгы, аз элдүүлүк, калктын сейректиги.

Мало-мальски *нареч. разг.* аз гана, бир аз, болор-болбос, анча-мынча; ~ **грамотный человек** болор-болбос (бир аз) сабаттуу адам.

Маломальск/ий, -ая, -ое *разг.* аз гана, эң эле аз, болор-болбос, эң эле кичине, саал гана, биртике эле; **проявить** ~ **ое внимание** болор-болбос көңүл буруу, бир аз көңүл бургансып коюу (көңүл бурумуну этүү).

Маломёрка *ж* размери (өлчөмү) кичине бут кийим же башка кийим-кече.

Маломёрн/ый, -ая, -ое кичине размерлүү, размери (өлчөмү) кичине; ~ **ая обувь** кичине размерлүү бут кийим; ~ **ая одежда** размери (өлчөмү) кичине кийим, кичине размерлүү кийим.

Маломёрок *м см.* маломёрка.

Малометражн/ый, -ая, -ое кичине метраждуу, аянты кичине; ~ **ая квартира** кичине метраждуу (аянты кичине) квартира.

Маломощность *ж* күчү аздык, кубаты аздык, алы жете бербеген жармачтык, чабалдык, начарлык.

Маломощн/ый, -ая, -ое (маломощен, -на, -

но) **1.** күчү аз, күч-кубаты жетишсиз, чабал; ~ **ые старики** күч-кубаты кайта баштаган абышкалар; **2.** кедей, байлыгы жетишсиз, жарды, кембагал; ~ **ое хозяйство** байлыгы аз (жарды) чарба; **3. тех.** кубаты аз, күчтүү эмес; ~ **ая электростанция** кубаты аз электростанция; ~ **ый двигатель** кубаты аз кыймылдаткыч.

Малонадёжный, -ая, -ое (малонадёжен, -но, -но) анчалык ишенич кылууга (ишенүүгө) болбой турган, көп ишеничтүү эмес; ~ **человек** көп ишенүүгө болбой турган (анча ишеничтүү эмес) киши.

Малонаселённость *ж* аз калктуулук, калктын (элдин) сейректиги (аздыгы).

Малонаселённый, -ая, -ое калкы аз, эл сейрек орношкон, аз калк жайгашкан; ~ **край** калкы аз өлкө (край).

Малонóшен/ый, -ая, -ое бир аз кийилген, анча-мынча кийилип калган; ~ **ая одежда** бир аз кийилген кийим; ~ **ое пальто** кичине кийилип калган пальто.

Малообеспеченн/ый, -ая, -ое жетишерлик камсыз кылынбаган, муктаждыгы бар, анча жетиштүү эмес; ~ **ая семья** оокат-тиричилиги анча жетиштүү эмес үй-бүлө; ~ **ое хозяйство** жетишерлик камсыз кылынбаган чарба.

Малообжитой, -ая, -ое адам аз турган, жашоого, тиричилик кылууга анча ылайыктуу эмес; ~ **дом** адам аз турган үй; ~ **край** эл аз жашаган, тиричиликке анча ылайык келе бербеген өлкө (край).

Малообитаемый, -ая, -ое (малообитаем, -а, -о) *см.* малонаселённый.

Малооблачн/ый, ая, -ое (малооблачен, -на, -но) ала булут баскан, сейрек булут каптаган; ~ **ое небо** ала булут баскан асман.

Малообоснованный, -ая, -ое жеткире аныкталбаган, анча далилдүү эмес, жетиштүү негизделбеген.

Малообразованный, -ая, -ое (малообразован, -на, -но) билими чамалуу, маалыматы аз, билими анча жетиштүү эмес.

Малообщительный, -ая, -ое (малообщителен, -льна, -льно) эл менен анча шыгы жок, кишиге анча кошулбаган, түнт, кепке-сөзгө сараң; ~ **человек** кишиге кошулбаган, түнт, кепке сараң киши.

Малоопытный, -ая, -ое (малоопытен, -на, -но) тажрыйбасы аз, анча такшалбаган, дасыкпаган; ~ **врач** тажрыйбасы аз врач.

Малоосновательн/ый, -ая, -ое (малооснователен, -льна, -льно) **1.** негизи анча чын эмес, анча негиздүү эмес; ~ **ая точка зрения** анча негизи жок көз караш; **2. разг.** (*о человеке*) анча идиректүү эмес, мааниси жогураак, жеңил кыял; ~ **ый человек** мааниси жогураак жеңил кыял адам.

Малопита́тельный, -ая, -ое (малопита́телен, -льна, -льно) аш болуму аз, кубаты жогураак; ~ **корм** аш болуму аз тоют (жем-чөп).

Малоплодо́родн/ый, -ая, -ое (малоплодо́роден, -на, -но) дыйканчылыкка анча ылайыгы жок, кем түшүмдүү, арыгыраак; ~ **ая почва** кем түшүмдүү (арыгыраак) кыртыш (жер).

Малоподви́жность ж аз кыймылдуулук, кыймылы начарлык, кыймылга анча келе албоочулук, анча козголбостук.

Малоподви́жный, -ая, -ое (малоподви́жен, -на, -но) **1.** анча кыймылдуу эмес, анча жандуу кыймылдай албаган, начар кыймылдоочу, аз кыймылдуу, көп козголо бербеген; ~ **суста́в** начар кыймылдоочу муун; **2.** көп козголбогон, ары-бери көп жүрө бербеген, кыймылдабаган; ~ **ма́льчик** көп козголбогон (кыймылы анча жандуу эмес) бала.

Малоподгото́вленный, -ая, -ое даярдыгы аз, билими анча жетиштүү эмес; ~ **уче́ник** анча даярдыгы жок окуучу.

Малоподéржанн/ый, -ая, ое аз кийилген (*об одежде*); аз урунулган (*о вещах*).

Мало-пomaлу нареч. разг. аз-аздан, биртикеден, аста-астандан, аста-секин.

Малопо́нятн/ый, -ая, -ое (малопо́нятен, -на, -но) анча түшүнүктүү эмес, жакшыраак түшүнүүгө мүмкүн болбогон, толук түшүнүк алууга мүмкүн боло бербеген; ~ **ая речь** түшүнүктүү эмес сөз (речь).

Малопри́быльн/ый, -ая, -ое (малопри́былен, -льна, -льно) пайдасы азыраак, анча кирешелүү эмес, анчалык көп киреше бере алабаган, аз кирешелүү; ~ **ое предприя́тие** аз кирешелүү (анчалык киреше бере албаган) ишкана.

Малоприго́дн/ый, -ая, -ое (малоприго́ден, -на, -но) анча жарактуу боло албаган, жараксызыраак, анча жарай бербеген; ~ **ые для посе́ва зе́мли** эгин айдоого анча жарай бербеген жерлер.

Малоприспо́бленн/ый, -ая, -ое (малоприспо́блен, -на, -но) анча ылайыкташпаган, ылайыксызыраак, толук ылайык келгидей кылып жабдылбаган; ~ **ое для заня́тий помеще́ние** сабак өткөрүүгө анча ылайыгы жок имарат.

Малопроду́ктивн/ый, -ая, -ое (малопроду́ктивен, -на, -но) **1.** анча өнүмдүү эмес, натыйжасы азыраак, аз өндүрүмдүү; ~ **труд** натыйжасы азыраак эмгек; **2. с.-х.** аз продукция берүүчү, кунары жогураак; ~ **скот** аз продукция берүүчү мал.

Малопроизводи́тельн/ый, -ая, -ое (малопроизводи́телен, -льна, -льно) аз өндүрүмдүү, анча натыйжалуу эмес, өнүмү азыраак; ~ **ая работа** аз өндүрүмдүү иш.

Малора́звит/ый, -ая, -ое (малора́звит, -а, -о) **1. (физически)** толук өсүп жетилбеген, начар; ~ **ые му́скулы рук** колдордун (колдун) толук өсүп жетилбеген булчундары; **2.** аз өнүккөн, начар өнүккөн, кубаттуу өнүгүшкө ээ боло албаган; ~ **ая промышленность** начар өнүккөн өнөр жай; **3.** билими, аң-сезими анча жеткиликтүү эмес, маалыматы аз, чектелүү.

Малора́зговóрчив/ый, -ая, -ое (малора́зговóрчив, -а, -о) көп сүйлөбөгөн, сөзгө саран, оной менен сөз чыкпаган, аз сүйлөгөн.

Малора́спростра́нённ/ый, -ая, -ое аз таралган, сейрек, анча белгилүү эмес; ~ **ая кни́га** анча белгилүү эмес (элге аз таралган) китеп.

Малорента́бельн/ый, -ая, -ое (малорента́белен, -льна, -льно) анча рентабелдүү (кирешелүү, пайдалуу) эмес, аз рентабелдүү; ~ **цех** анча рентабелдүү эмес цех.

Малоречи́в/ый, -ая, -ое (малоречи́в, -а, -о) аз сүйлөгөн, сөзгө саран, сөздү кыска сүйлөгөн.

Малоро́сл/ый, -ая, -ое (малоро́сл, -а, -о) бою кыска, пакене, жапыз бойлуу; ~ **скот** бою жапыз мал; ~ **челове́к** пакене киши.

Малоро́ссы, малору́сы мн. (ед. малоро́сс, малору́с м, малоро́сска, малору́ска ж) украиндердин эскиче наамы.

Малосве́дущий, -ая, -ее (малосве́душ, -а, -е) белгилүү бир нерсенин жөн-жайын жетишерлик биле албаган, анча тааныш эмес, чала билген, маалыматы анча жете бербеген.

Малосеме́йн/ый, -ая, -ое бүлөсү аз, аз үй-бүлөлүү.

Малоси́льн/ый, -ая, -ое (малоси́лен, -льна, -льно) **1.** каруусу жогураак, чабал, күч-кубаты, дарманы аз; ~ **ый челове́к** күч-кубаты, дарманы аз адам; ~ **ая ло́шадь** каруусу жогураак, чабал жылкы; **2.** кубаты аз, күчү жетишсиз; ~ **ый дви́гатель** кубаты аз кыймылдаткыч.

Малосне́жн/ый, -ая, -ое (малосне́жен, -на, -но) кары аз, аз карлуу, кар аз түшкөн; ~ **ая зима́** кары аз кыш.

Малосоде́ржа́тельный, -ая, -ое (малосоде́ржа́телен, -льна, -льно) мазмуну тайкыраак, терең мазмундуу эмес, жупунураак, анча маңыздуу эмес; ~ **разговóр** анча маңыздуу эмес кеп; ~ **докла́д** мазмуну тайкыраак доклад.

Малосозна́тельный, -ая, -ое (малосозна́телен, -льна, -льно) түшүнүгү тайкы, аң-сезими жетик эмес, анча сезимтал эмес, мөңкөшүрөөк; ~ **челове́к** түшүнүгү тайкы адам, аң-сезими жетик эмес, пасыраак адам.

Малосо́льн/ый, -ая, -ое (малосо́лен, -льна, -льно) тузун азыраак, кемирээк кылып

туздалган, анча жеткирбей мала татым туздалган; ~ **ые** **огурцы́** мала татым туздалган бадыран.

Малосостоятельн/ый, -ая, -ое (малосостоятелен, -льна, -льно) **1.** (*небогатый*) анча оокаттуу эмес, чабалыраак, кедейирээк, кембагалыраак; ~ **ая** **семья́** анча оокаттуу эмес үй-бүлө; **2.** *перен. (неубедительный)* анча негиздүү эмес, далилсизирээк, жөнү жогураак; ~ **ые** **дóводы** анча негиздүү эмес далилдер.

Малоспособный, -ая, -ое (малоспособен, -на, -но) анча зээндүү эмес, жөндөмү жогураак, анча идиректүү эмес; ~ **ученик** анча зээндүү эмес окуучу.

Малост/ь ж **1.** аздык, кемдик; ~ **ь** **объёма** көлөмдүн аздыгы (кемдиги); **2.** *разг.* болорболбос, арзыбаган нерсе; майда-чуйда; **из-за всякой ~ и не сто́ит ссориться** болорболбос нерсе үчүн чатакташуунун кереги жок; **3.** *в знач. нареч. прост.* бир аз, биртике, саалпаал, анча-мынча; **мне ~ ь нездоровиться** мен бир аз ооруп турам, менин мазем жогураак болуп турат; **потерпите ~ ь, он скоро придёт** биртике сабыр эте туруңуз, ал жакында (азыр) келип калат.

Малосущественный, -ая, ое (малосуществен, -на, -но) анча олуттуу эмес, майда, маанилүү эмес, орчундуу деп эсеп кылууга жарабаган; ~ **дóвод** анча олуттуу боло албаган далил.

Малотира́жн/ый, -ая, -ое аз тираждуу, аз нускада чыгарылуучу; ~ **ая** **газёта** аз тираждуу газета.

Малоубедительн/ый, -ая, -ое (малоубедителен, -льна, -льно) анчалык ишеничтүү эмес, анча ишендире албаган, толук ишенүүгө боло бербеген; ~ **ое** **доказательство** анчалык ишенерлик эмес далил.

Малоудóйн/ый, -ая, -ое (малоудóен, -йна, -йно) *с.-х.* сүтү аз, сүтү кем, куу желин; ~ **ая** **коро́ва** сүтү аз (куу желин) уй.

Малоупотребительн/ый, -ая, -ое (малоупотребителен, -льна, -льно) аз колдонулуучу, сейрек колдонула турган, көп колдонулбаган; ~ **ое** **сло́во** аз колдонулуучу сөз.

Малоуража́йн/ый, -ая, -ое (малоуража́ен, -йна, -йно) аз түшүмдүү, түшүмү аз; ~ **ые** **сорта́ пшеницы́** буудайдын аз түшүмдүү сорттору; ~ **ые** **культу́ры** аз түшүмдүү өсүмдүктөр.

Малоуспе́шн/ый, -ая, -ое анча ийгиликтүү эмес, ийгилиги аз, анчалык маанилүү натыйжага ээ болбогон; ~ **ая** **рабо́та** анчалык ийгиликке ээ боло албаган иш.

Малоутешительн/ый, -ая, -ое (малоутешителен, -льна, -льно) көңүлдү анчалык тынчыта албаган, кубантарлык натыйжасы жок, анчалык жыргатып жибергидей эмес;

~ **ое** **извёстие** анча кубанарлык эмес кабар.

Малоформатный, -ая, -ое кичине форматтуу, форматы анча чоң эмес.

Малоце́нн/ый, -ая, -ое (малоце́нен, -на, -но) **1.** анчалык кымбат эмес, баасы арзан; ~ **ая** **вещь** анчалык кымбат эмес буюм; **2.** анчалык баалуу эмес, анча олуттуу мааниге ээ болбогон; ~ **ые** **да́нные** анча олуттуу мааниге ээ болбогон маалыматтар.

Малочи́сленность ж аз сандуулук, саны аздык, көп эместик; ~ **населёния** калктын аз сандуулугу.

Малочи́сленн/ый, -ая, -ое (малочи́слен, -на, -но) **1.** аз сандуу, саны аз; анчалык көп эмес; ~ **ый** **отряд** аз адамдан турган отряд; **2.** сейрек (аз) учуроочу, чанда боло турган; ~ **ые** **случаи** чанда боло турган окуялар.

Малочувствительн/ый, -ая, -ое (малочувствителен, -льна, -льно) анчалык сезе бербеген, жакшы сезе албаган, тышкы таасирге анча реакциясы жок; ~ **ая** **фотопласти́нка** жарыкты анча тез сезбеген фотопластинка.

Малощё́рстн/ый, -ая, -ое кыска (тыкыр) жүндүү, жүнү тайкы; жүндү аз берүүчү; ~ **ая** **поро́да ове́ц** койлордун кыска жүндүү породасы; койлордун аз жүндүү (жүндү аз берүүчү) пародасы.

Малоэта́жн/ый, -ая, -ое аз этаждуу; ~ **ые** **дома́** аз кабаттуу (аз кабаттан турган) үйлөр; ~ **ое** **здáние** аз кабаттуу курулуш.

Ма́л/ый I, -ая, -ое (мал, ма́ла, ма́ло) **1.** (*по величине, размером*) кичине, кичинекей, майда; ~ **ые** **низкорослы́е дере́вья** жапыз өскөн кичине дарактар; ~ **ый** **рост** кичине бойлуу, бою кичине, бою пас; ~ **ые** **де́ти** кичинекей балдар, жаш балдар, майда балдар; **2.** (*по количеству*) аз, көп эмес; аз сандагы; ~ **ая** **су́мма де́нег** аз акча, аз суммалуу акча; ~ **ая** **часть люде́й** элдин азыраак бөлүгү, элдин аз сандагы бөлүгү; **3.** (*слабый*) начар, алсыз, мажүрөө; **4.** (*несущественный*) майда, арзыбаган, болорболбос, майда-чүйдө; **5.** (*занимающий невысокое положение*) кичине, майда, мартабасы же мансабы төмөн, даражасы төмөн; **6.** *в знач. сущ.* **малое ср** аз нерсе, аз эле бирдеме, арзыбаган бир нерсе; **довольствоваться ~ ым** аз эле нерсеге каниет кылуу; аз болсо да көптөй көрүү, ыраазы болуу; **7.** *в знач. сущ.* **ма́лый м** кичинекей бала, жаш балдар, майда балдар; **8.** *тк. кр. ф.* кичине, тар; **пальто́** ма́ло пальто тар (кичине); **эти сапоги́ мне малы́** бул өтүк мага тардык кылат; **9.** (*в составе некоторых названий и собственных имён*) кичи, кичине; **Ма́лая А́зия** Кичи Азия; **Ма́лый теа́тр** Кичине театр; **Ма́лый зал консерва́тории** Консерваториянын кичине залы; **ма́лая бу́ква** *то же, что ма́ленькая*

буква; малая механизация кичине механизация (белгилүү бир иш процесстеринин жарым-жартылай механизациясы); **малая скорость ж.д.** кичине ылдамдык (темир жолдогу белгиленген ылдамдык нормаларынын бири); **малый ход мор.** жай жүрүш (кеменин жайлатылган жүрүшү жана деңиз флотунда «жүрүштү жайлат!» деген мааниде берилген буйрук); **судно шло малым ходом** кеме жай жүрүш менен бара жатты; **с малых лет** бала кезинен, кичинесинен; **без малого;** **без мала...** дээрлик, ...жакын, ...жетер-жетпес; ...дан бир аз эле кем; **без малого сто рублэй** жүз сомго жетер-жетпес, жүз сомдон бир аз эле кем; жүз сом дээрлик; **самое малое** аз дегенде, эң кеминде; **от мала до велика** улуу-кичүү дебей, карысынан жашына чейин, баарысы; **мал мала меньше** биринен бири кичине, биринен бири жаш.

Малый II м 1. прост. өспүрүм, бой жеткен, жигит; **двадцатилетний** ~ жыйырма жаштагы жигит; **2. разг. какой** адам, киши, азамат; **он славный** ~ ал мыкты адам; ал азамат киши; **ловкий** ~ эпчил азамат; **3. уст. (слуга, лакей)** кызматчы, малай.

Малыш м 1. разг. кичинекей (эркек) бала, бөбөк; **2. разг. шутол.** кодоо, пакене (бою пас, кичине кишиге карата).

Малышка м, ж разг. то же, что **малыш 1.** (чаще о маленькой девочке) кичинекей кыз; балакай, бөбөк.

Мальва ж гүлкайыр.

Мальвов/ый, -ая, -ое 1. гүлкайыр...; ~ **ые цветы** гүлкайырдын гүлдөрү; **2. в знач. суц.** **мальвовые мн. бот.** гүлкайырлар; **семейство** ~ **ых** гүлкайырлар тукуму.

Мальпост м мальпост (жүргүнчүлөрдү жана почтаны темир жол курулганга (түшкөнгө) чейин ташып туруучу почта каретасы).

Мальгузианец м мальтусчу (мальгузианствону жактоочу).

Мальгузианство ср мальгузианство (эмгекчилердин жакырчылыгы социалдык шарттарына байланышпастан, калктын көбөйүшү жашоо каражаттарына караганда ашыкча болуп кетишине жараша келип чыгат деп эсептөөчү теория).

Мальчик м 1. бала, эркек бала, уул бала; **2. (молодой, незрелый, несерьезный человек)** бала (кагыла элек, эс-акылы жетиле элек, жаш, бала эле бойдон деген мааниде); **3.** жаш кызматчы, шакирт, үйрөнчү; **◇ мальчик с пальчик** бою бармактай бала, тырмактай бала, чыпалак бала (жомоктордо айтылат).

Мальчиков/ый, -ая, -ое разг. эркек балдарга арналган; эркек балдар...; ~ **ое пальто** эркек балдардын пальтосу; ~ **ые ботинки** эркек балдардын ботинкасы.

Мальчишеск/ий, -ая, -ое 1. эркек балдардыкы сыяктуу, балдарга мүнөздүү, балдарга окшогон; эркек балдар...; ~ **ий вид** балдарга окшогон көрүнүш; балдардай кейиптенген түр; ~ **ий гóлос** эркек баланыкындай үн; ~ **ие игры** эркек балдардын оюндары; **2. перен. (легкомысленный)** балдардай, балалык; бала кыял, оюнкарар, шок, токтоло элек; ~ **ая вы́ходка** балалык жорук-жосун; ~ **ие постúпки** балдардын жүрүм-туруму (кылык-жоругу).

Мальчишество ср балалык, тентек-тик, оюнкарарлык, шоктук, токтолбогондук, өйдө-төмөндү байкабастык, кагыла электик.

Мальчишечий, -ая, -ое разг. то же, что **мальчишеский 1.**

Мальчишка м разг. то же, что **мальчик 1, 2.**

Мальчишник м 1. уст. күйөө тою; **2. перен.** эркектер (жаш жигиттер) отурушу.

Мальчóнка м разг. уменьш.-ласк. к **мальчик 1.**

Мальчугán м разг. ласк. к **мальчик 1.**

Малюсенький, -ая, -ое разг. кенедей, тырмактай, кымындай, кибиреген; ~ **щенóк** (кымындай күчүк).

Малю́тка м, ж 1. кичинекей бала, бөбөк; **2.** кичине нерсе (бою, көлөмү, салмагы жагынан кичинекей нерсе); **кни́жка** ~ кичинекей китепче.

Малю́точка м, ж разг. уменьш.-ласк. к **малю́тка.**

Маля́вка 1. ж то же, что **малёк; 2. м, ж разг.** кодоо, кирбийген кичинекей киши.

Маля́р м 1. маляр (сырдоочу, актоочу жумушчу); **2. пренебр.** начар художник, кунары жок сүрөтчү.

Малярийн/ый, -ая, -ое 1. безгек...; ~ **ые забóлевания** безгек оорулары; ~ **ый кома́р** безгек чиркейи; **2.** безгекке каршы күрөшүүчү, безгек оорусун болтурбоого аракет кылуучу; ~ **ая ста́нция** безгекке каршы күрөшүү станциясы.

Маля́рик м разг. безгек менен ооруган адам, безгекке чалдыккан оорулуу.

Маля́рить несóв. пост. то же, что **маля́рничать.**

Маля́рия ж безгек; **тропи́ческая** ~ тропикалык безгек.

Маля́рничать несóв. разг. сырдоо, актоо ишинде иштөө, малярлык кылуу.

Маля́рн/ый -ая, -ое сырдоого, актоого байланыштуу, сырдоо...; ~ **ые рабо́ты** сырдоо иштери; ~ **ое ремесло́** сырдоо өнөрчүлүгү.

Ма́ма ж апа (көбүнчө энесине кайрылууда же балдар энеси жөнүндө кеп кылганда колдонулат).

Мама́ев: ◇ **мама́ево наше́ствие шутол.** күтүлбөгөн коноктор, үй ээси каалабаган же

чакырылбай келип калган адамдар; **мамáево побóище шутл. 1)** (*драка*) чоң чыр-чатак, катуу жаңжал; **2)** (*полный беспорядок*) барып турган баш аламандык, жеткен иретсиздик, жөнгө салынбагандык.

Мамалы́га ж жүрөгү ботко.

Мамáня ж прост. *то же, что ма́ма.*

Мамáша ж 1. разг. то же, что ма́ма; 2. прост. энеке, апаке (улгайган аялдарга карата колдонулат).

Мамелю́к, мамлю́к м ист. мамелюк, мамлюк (**1.** Египет султандарынын түрк жана кавказдык туткундардан куралган өздүк гвардиясынын жоокери; **2.** Наполеон Бонапарттын Египетке жасаган жоортуулунда куралган сакчыларынын атчан аскери).

Ма́менька ж разг. уст. ласк. к ма́ме апакебай, энекебай.

Ма́менькин, -а, -о разг. уст. энесинин, апасынын, энемдин, апамдын; **♠ ма́менькин сынóк** энесинин эркеси, апасынын эрке баласы; **ма́менькина до́чка** энесинин эрке кызы, апасынын эркеси.

Мамзель ж прост. уст. 1. то же, что мадемуазель; 2. пренебр. ойсоке, жүрүм-туруму начар аял.

Ма́мин, -а, -о энесинин, апасынын, энемдин, апамдын; **~ о платье** энемдин көйнөгү.

Ма́мка ж 1. прост. то же, что ма́ма; 2. уст. (кормиллица) эмчек эне (бирөөнүн баласын эмзип баккан аял).

Мамлю́к см. мамелю́к.

Ма́монт см. мамонт.

Ма́монтов/ый, -ыя, -ое мамонттун, мамонт..., **~ ая кость** мамонттун сөөгү.

Ма́мочка ж ласк. к ма́ма энеке, энекебай, апакебай; **ма́мочки! в знач. межд.** апей! апакебай! апа!

Ма́муся ж разг. ласк. к ма́ма энекебай, апакебай.

...Ман м англома́н, балетомáн, графомáн сыяктуу татаал сөздөрдүн экинчи бөлүгү.

Манку́рт м 1. маңкурт, акыл-эссиз адам; **2. перен.** өз ата-бабаларынын, өз элинин тарыхын, маданиятын сыйлабаган, адамдарга, келечекке камкордук көрүү сыяктуу адамкерчилик сапаттардан ажырап, утурумдук керектөөчүлүк кызыкчылыктардын кулуна айланган адам.

Манкурти́зм м маңкуртизм, өз ата-бабаларынын, өз элинин тарыхын, маданиятын сыйлабастык, адамдарга, келечекке камкордук көрүү сыяктуу адамкерчилик сапаттардан ажырап, утурумдук керектөөчүлүк кызыкчылыктардын кулуна айлануучулук.

Манасовед м манастануучу.

Манасоведение ср манастануу («Манас» эпосунун поэтикасын, тарыхый эволюция-

сын, лексикалык байлыгын, философиялык, этнографиялык, этнопедагогикалык ж.б. маани-маңызын изилдеп үйрөнүүчү илим, кыргыз фольклористикасынын бир тармагы).

Манáтки мн. прост. майда-чүйдө буюм-терим, майда-бачек, көр-жер; **собирать ~** майда-бачектерди жыйнаштыруу.

Манга́л м (жаровня) мангел (ичине чок салып үй жылытуучу, шишкебек ж.б. бышыруучу кичинекей темир мештин бир түрү).

Ма́нго ср нескл. 1. (дерево) манго (дайыма көгөрүп туруучу тропикалык жемиш өсүмдүгү); **2. (плод)** манго (ушул өсүмдүктүн жемиши).

Ма́нгов/ый, -ая, -ое манго...; **~ ое де́рево** манго дарагы; **~ ый сок** манго ширеси.

Мангу́ста ж, мангу́ст м мангуста, мангуст (тропикалык өлкөлөрдө жашоочу, майда кемирүүчүлөр, жыландар менен тамактануучу кичинекей жырткыч айбан).

Мандари́н I м 1. (дерево) мандарин; **2. (плод)** мандарин.

Мандари́н II м мандарин (эски феодалдык Кытайдагы мамлекеттик чиновниктердин европалыктар тарабынан аталышы).

Мандари́нов/ый, -ая, -ое мандарин...; **~ ое де́рево** мандарин дарагы; **~ ое варёнье** мандарин вареньеси.

Мандáт м мандат; **депутáтский ~** депутаттык мандат.

Мандáтн/ый, -ая, -ое мандаттык, мандат...; **~ ая комиссия** мандат комиссиясы.

Мандоли́на ж муз. мандолина.

Мандолини́ст м мандолиначы, мандолина чертүүчү, мандолина чалуучу.

Мандолини́стка женск. к мандолини́ст.

Манёвр м 1. воен. манёвр; **такти́ческий** тактикалык манёвр; **~ на окру́жение противника** душманды курчоого алуу манёвры; **2. мн. манёвры воен.** манёвр (аскерлердин, флоттун согуш абалына окшотулган шартта өткөрүлгөн машыгуусу); **3. перен.** эпчилдик ыкма; айлакерлик, амалкөйлүк; **4. мн. манёвры ж.-д. манёвр** (поезд топтоштуруу, түзүү үчүн вагондорду жана локомотивдерди станциядагы жолдордо ары-бери жылыштыруу аракетин).

Манёврность ж манёврдүүлүк; кыймыл-аракеттүүлүк, ыкчылдык; **~ пехóты** пехотанын (жөө аскердин) манёврдүүлүгү; **~ артилле́рии** артиллериянын манёвр-дүүлүгү.

Манёврени́/ый, -ая, -ое 1. воен. манёврге негизделген, манёвр жолу менен алып барыла турган, манёврлүү; **~ ая война́** манёврлүү согуш, манёвр түрүндө жүргүзүлгөн согуш; **2. ыкчыл, тез кыймылдуу; 3. ж.-д.** манёврлер үчүн ылайыкташкан, манёврлерди

жүргүзүүчү, манёвр...; ~ **ый паровоз** манёвр паравозу.

Маневрирование *ср по гл. маневрировать*; **тактика** ~ **ия** манёвр тактикасы; манёврга негизделген тактика.

Маневрировать *несов. 1. воен. ж.-д.* манёврдөө, манёвр жасоо; **2. перен.** усталык менен аракет кылуу, эпчилдикке салуу, айлакерлик менен иш кылуу; **3. чем (умело распорядиться)** ыгын таап жумшай билүү, эби менен сарптоо, ыгы менен пайдалануу.

Маневровый, -ая, -ое ж.-д. манёвр кыла турган, манёврчу; манёвр...; ~ **паравоз** манёвр паравозу.

Манеж *м* **1.** манеж (ат үйрөтүү, таптоо, чабандестерди машыктыруу жайы); **2.** манеж (цирктин сахнасы, цирк аренагы); **3. (для детей)** манеж.

Манежи/ть *несов. кого 1. спец* манеждин эрежесине ылайык ат ойнотуу, манежде ат оюнун өткөрүү; **2. перен. прост.** көпкө күттүрүп зарыктыруу, күттүрө берип кыйноо; **что ты ~шь** неге көпкө күттүрүп кыйнайсн?

Манежн/ый, -ая, -ое манеждик, манеж...; ~ **ая** *езда* манежде ат үйрөтүү, ат ойнотуу.

Манекен *м* манекен (дүкөндө, ательеде ж.б. кийимди элге көрсөтүүгө же кийимди өлчөөгө керектелүүчү адамдын кеби, адамдын бою менен тең куурчак).

Манекенщик *м* манекенщик, манекенчи (жаны фасондуу кийимдерди кийип, элге көрсөтүүчү адам).

Манекенщица *женск. к манекенщик.*

Манёр *м разг.* үлгү, жол, кандайдыр бир ык; **сделать узелок на ~банта** түйүндү бантка окшотуп (түйүү); **на новыи** ~ жаңы үлгү боюнча, жаңыча; **таким** ~ **ом** ушундай кылып, ушуга окшотуп, ушул сыяктантып.

Манёр/а *ж 1.* манера (кандайдыр бир аракеттин ыгы, жолу, ыкмасы); **новая ~ а пения** ырдоонун жаңы манерасы (ыкмасы); **у него странная ~ а разговоривать** анын сүйлөгөнү кызык, ал кызыктай сүйлөйт; **2. мн. манеры** адат, өнөкөт, кылык, кылык-жорук; **плохие ~ ы** жаман адаттар, жаман кылык-жорук; **учить хорошим** ~ **ам** жакшы адаттарга үйрөтүү.

Манёрка *ж* манерка (жанда асынып алма, жүрүштө алып жүрмө фляжка).

Манёрничать *несов. разг.* кылыктануу, ойкуштануу, обу жоктонуу.

Манёрный, -ая, -ое (манёрен, -на, -но) табигый эмес, жасалма, жөнөкөй эмес, оптомно, обун таба албаган, ойкуштама; ~ **стиль** жасалма стиль.

Манжёт *м то же, что манжета.*

Манжета *ж 1.* манжета (көйнөктүн жеңинин кайрылган же сыртына көктөлгөн уч жак

бөлүгү, шымдын багелегинин сырткы кайырмасы); **2. тех.** манжета (поршендүү насостун териден кийгизилген шакекчеси).

Манжётка *ж умень. к манжета 1. то же, что манжета.*

Манжётн/ый, -ая, -ое манжета...; ~ **ая** **запонка** манжета запонкасы.

Маникальн/ый, -ая, -ое маниялык, маниялуу, мания...; ~ **ое состояние** маниялык абал.

Маникюр *м* маникюр (колдун тырмактарын тазалап, жылтыратып боёп, тегиздеп күтүү).

Маникюрн/ый, -ая, -ое маникюр...; ~ **ые ножницы** маникюр кайчысы; ~ **ый прибор** маникюр аспабы.

Маникюрша *ж* маникюрша (маникюр жасоочу аял).

Маниловщина *ж* маниловчулук (курулай кыялкеттик, санаасы менен байый берүүчүлүк).

Манипулировать *несов. чем и без доп.* манипуляция кылуу, манипуляциялоо.

Манипулятор *м 1.* манипулятор, манипуляция кылуучу адам; **2. тех.** манипулятор (татаал кыймыл-аракеттүү бир катар механикалык түзүлүштөрдүн жалпы наамы); **3. цирк.** манипулятор (колдору шамдагай иштеген, кол чеберчилиги өнүккөн көз боочу, фокусник); **4. тех.** манипулятор (телеграф сигналдарын берүүдө колдонулуучу рычагдуу прибор).

Манипуляция *ж 1.* манипуляция (колдорун ойдолотуп, шамдагай, чебер иштете билүүгө негизделген татаал ыкма, шамдагай, кылдат аткарылган кыймыл-аракет, амал); **2. цирк.** манипуляция (колдорун ойдолоткон шамдагайлык өнөр); **3. перен. разг. пренебр.** көз жазгырмалык, амалкөйлүк, кытмырлык.

Мани/ть *несов. кого-что 1.* ымдоо; жандап же кандайдыр бир белги берип чакыруу, ишара кылып чакыруу; ~ **ть ребёнка** баланы ымдап (жандап) чакыруу; **2. перен.** өзүнө тартуу, делебесин козгоп кызыктыруу; **его ~ ли далёкие края** аны алыскы жерлер кызыктырды (өзүнө тартып кызыктырды); **юг манит человека своей красотой** түштүк тарап ажайып кооздугу менен адамды өзүнө тартып турат.

Манифест *м* манифест; **Манифест мира** Тынчтыктын манифести.

Манифестант *м* манифестант, манифестацияга катышуучу; **полиция разогнала ~ ов** полиция манифестанттарды кууп таратты.

Манифестация *ж* манифестация (тилектештикти же нааразылыкты билдирүү максатында калың элдин, көпчүлүктүн

көчөгө чыгып жүрүшү); ~ **антифашистов** антифашисттердин манифестациясы.

Манифестировать *несов.* манифестация кылуу, манифестацияга катышуу; ~ **по улицам города** шаар көчөлөрүндө манифестация кылуу.

Манишка *ж* **1.** манишка (көбүнчө ак материалдан тигип же каптап коюлган көйнөктүн көкүрөкчөсү); **шёлковая** ~ жибек манишка; **2. перен.** жаныбарлардын, куштардын төшүндөгү ак тагы.

Мания *ж* **1. мед.** мания (өзүнүн ой-пикирин, санаасын кандайдыр бир идеянын тегерегине топтоп калган психикалык оору абалы); ~ **величия** өзүн эң эле мыктымын, өткөрө мыктымын, кыйынмын деп эсептөө маниясы; **2. перен.** мания (ашыкча ышкыбоздук, бир нерсеге артыкча берилип, эңсеп, кумарданып калуу); ~ **писать стихи** ыр жазууга ашыкча ышкыбоздонуу; ыр жазсам деп кумардана берүү.

Манка *ж разг.:* **манная крупа.**

Манкирование *ср по знач. гл. манкировать.*

Манкировать *сов. несов. 1. кем-чем книжн.* шалаакылык кылуу, шалаакылануу, кайдыгерлик кылып тоотпоо; ~ **служебными обязанностями** өзүнүн милдеттүү ишине шалаакылык кылуу, кайдыгер кароо; **2. уст.** келбей, барбай коюу, каттабоо, болуп турбоо; **3. уст. (относиться непочтительно)** урматтабоо, сыйлабоо, көзүнө илбөө.

Манкировка *ж уст. см. манкирование.*

Манна *ж* **1. миф.** манна (еврейлер чөлдө жер кесип азаптанып жүргөн кезде азыктаныш үчүн асмандан түшкөн оокат); **2. (застывший сок некоторых растений)** манна (коюуланып калган шире); **♠ как манны небесной (ждать, жаждать и т.д.)** эки көзү төрт болуу, ак эткенден так этүү, аябай эңсөө; **♠ пита́ться манной небесной шутл.** оозуна тийгенди жеп эптеп оокатын кылуу, өлбөстүн күнүн көрүү.

Манная *ж разг. то же, что манная крупа (см. манний).*

Манник *м* манник (дану бар тоют өсүмдүгү).

Манний, -ая, -ое манна..., маннадан (буудай акшактан) жасалган; ~ **ая каша** манна боткосу; **манная крупа** манна крупасы (майдаланган буудай акшак).

Мановение *ср книжн.* колу же башы менен жандаган белги, ишара; ~ **м руки** кол жандап, колу менен жансап ишара кылып; **♠ будто (как, словно, точно) по мановению волшебного жезла (волшебной палочки) 1)** эң эле тез, арыдан-бери, көз ачып-жумгуча; күтүлбөгөн жерден; **2)** женил эле, эч кыйналбай, оной-олтон.

Манок *м охот.* ышкырык (куштарды, айбандарды чакыра турган).

Манометр *м тех.* манометр (суюктуктун же газдын басымын ченөөчү прибор).

Манометрический/ий, -ая, -ое манометрдик, манометр...; ~ **ие измерения** манометрдик өлчөөлөр; ~ **ая труба** манометр түтүгү.

Мансарда *ж* мансарда (чатырдын астына жасалган бөлмө; балакана).

Мансардн/ый, -ая, -ое мансардага коюлган, мансардадагы; мансарда...; ~ **ое окно** мансарданын терезеси.

Манси *мн. нескл. (ед. манси, нескл., м, ж)* манси, мансилер (Ханты-Манси автономиялык округдун жергиликтүү калкы).

Мантилья *ж* мантилья (**1.** испан аялдардын башына же ийинине чейин жамынып алма оромолу; **2.** аялдардын жамынып алма жеңсиз, кыска сырт кийими).

Мантисса *ж мат.* мантисса (лагорифмдин бөлчөктүк бөлүгү).

Мантия *ж* мантия (**1.** сыртынан жамынып алма плащ сыяктуу келген узун, кең кийим; **2. зоол.** омурткасыз кээ бир жаныбарлардын денесин каптап турган калканч кабыкчасы; **3.** Жердин ички кабыгы).

Манто *ср нескл.* манто (аялдардын кен тигилген пальтосу); **каракулевоe** ~ каракул манто.

Манул *м* мадыл (жапайы мышык).

Манускрипт *м книжн.* манускрипт (көбүнчө байыркыдан калган эски кол жазма); **древние арабские** ~ **ы** байыркы араб манускрипти.

Мануфактур/а *ж* **1. эк., уст.** мануфактура (өндүрүштүн ири машиналык өнөр жайдан мурдагы формасы); **2. уст.** мануфактура (фабрика); **3. тк. ед. уст.** кездеме; **торговля** ~ **ой** мануфактура соодасы.

Мануфактурист *м уст.* мануфактурист (**1.** мануфактура фабрикасынын ээси; **2.** мануфактура сатуучу, кездеме соодасын жүргүзүүчү).

Мануфактурный, -ая, -ое **1. эк., уст.** мануфактуралык, мануфактура...; ~ **период развития** өндүрүштүн мануфактуралык мезгили; **2.** мануфактура (кездеме)...; ~ **магазин** мануфактура (кездеме) магазини.

Маньчжурский, -ая, -ое маньчжурлар...; маньчжур...; Маньчжурия...; ~ **язык** маньчжур тили; ~ **народ** Маньчжурия калкы, маньчжур эли.

Маньчжурь *мн. (ед. маньчжур м, маньчжурка ж)* маньчжурлар (Түштүк Маньчжуриянын жергиликтүү калкы).

Маньяк *м* маньяк (манияга чалдыккан адам).

Маньяческий, -ая, -ое маньякка мүнөздүү, маньяктык.

Манья́чество *ср* маньяк абалына келүү, маньяк абалында болуу көрүнүшү.

Манья́чка *женск. к манья́к.*

Маня́щ/ий, -ая, -ое кызыктырма, азгырма, суктандырган, адамды өзүнө тартып турган; ~ **ая красота́** суктандырган кооздук.

Маори *мн. нескл. (ед. мао́ри, нескл., м, ж)* маори (Жаңы Зеландиянын жергиликтүү калкы).

Мара *ж нар.-разг. 1. (призрак)* элес, көрүнчү, арбак; **2. (туман)** боз, туман; мунарык.

Марабу́ *м нескл. зоол.* марабу (илегилек тукумуна жатуучу ири куш).

Мара́зм *м 1. мед.* маразм (карылыктын же оору-сыркоодон улам күч-кубаттан калуу, чөгүү абалы); **ста́рческий** ~ карылык маразм; **2. перен.** чөгүү, басынуу, күч-кубатынан ажыроо, бедели кетүү абалы; ~ **молодёжной культу́ры** жаштар маданиятынын бедели кетүү, чөгүү абалы.

Марак/ова́ть *несов. что и без доп. прост.* элдир-селдир билүү, болор-болбос түшүнүү; акылы жетимиш этүү; ~ **ова́ть в технике** техниканы болор-болбос түшүнүү, бир аз кабар бар сыяктануу; **он в э́том де́ле немно́го** ~ **ует** ал бул иштин жөнүн элдир-селдир түшүнөт.

Марал *м* бугу, марал (Сибирь бугусу).

Марал/ий, -ья, -ье бугу...; марал...; ~ **ье ста́до** бугунун (маралдын) үйүрү; ~ **ий запове́дник** бугу (марал) коругу.

Маралово́д *м* бугу (марал) өстүрүүчү.

Маралово́дство *ср* бугу (марал) өстүрүүчүлүк.

Маралово́дческ/ий, -ая, -ое бугу (марал) өстүрө турган, бугу (марал) өстүрүүчү; ~ **ая фёрма** бугу (марал) өстүрүүчү ферма.

Мара́ние *ср разг. 1. по знач. гл. ма́ра́ть; 2.* эптеп чиймелеген болуу, эптеп окшоштурумуш этүү (сүрөткө, жазууга карата).

Мара́тхи *мн. нескл. (ед. ма́ра́тхи, нескл. м, ж)* маратхи (Индиядагы жергиликтүү улуттардын бири).

Мара́тхск/ий, -ая, -ое маратхи...; ~ **ая литерату́ра** маратхи адабияты.

Ма́ра́ть *несов. разг. 1. кого-что (пачкать)* булгоо, шалтактатып жиберүү, кирдетүү, кир жугузуу, ыпылас кылуу; ~ **платье́** көйнөктү кирдетүү (булгоо), кир жугузуу; **2. перен. кого-что (бесчестить)** булгоо, жаманатты кылуу, жамандап беделин түшүрүү; ~ **честное имя** жаманатты кылуу, жаман атка кондурууга аракеттенүү; **3. что** чийип өчүрүү; чийип таштоо; ~ **целые страницы рукописи** кол жазманын беттерин бүт бойдон чийип таштоо; **4.** эптеп чиймелей салуу, сүрөт тартымыш этүү, бирдемеге окшоткон болуп боёй салуу.

Ма́ра́ться *несов. разг. 1.* жугуу, кири, боёгу

ж.б. жугуп калуу; **стена́ ма́ра́ется** дубал (дубалдын боёгу же башка нерсеси) жугат, кир кылат; **2.** булгануу, кирдөө, шалтактаган ыпылас абалга келүү; **свётлое платье́ бы́стро ма́ра́ется** ак көйнөк тез кирдейт (кир көтөрүмү жок); **3. перен.** жаманатты болуу, кирдөө, булгануу; **он не ста́нет ~ из-за э́того де́ла** бул иш үчүн ал жаманатты болгусу келбейт (өз наамын булгап отурбайт); **4. (о грудных ребёнках)** асты суу болуп калуу, зандап булганып калуу; **5. страд. к ма́ра́ть.**

Марафо́нский, -ая, ое спорт. марафондук (эң эле узак аралыктан турган, аралыгы алыс); ~ **бег** марафондук жөө жарыш (42 км 195 м аралыкка жарышуу мелдеш).

Ма́рашка *ж полигр.* марашка, так (басылган тексттин арасына чарчы же узунча тилке болуп түшүп калган так).

Ма́рганец *м* марганец (химиялык элемент).

Ма́рганцев/ый, -ая, ое марганецтик, марганец...; ~ **оо месторожде́ние** марганец кени; ~ **ая руда́** марганец рудасы.

Марганцо́вка *ж разг.* марганцовка.

Марганцовойкислый, -ая, -ое: **марганцовойкислый ка́лий** марганец кычкыл калий (марганец кислотасынын калийлик тузу).

Марганцо́вый: **марганцо́вая кислота́** марганец кислотасы.

Марга́рин *м* маргарин; **сли́вочный** ~ каймак маргарин.

Марга́риновый, -ая, -ое маргарин...; **заво́д** маргарин заводу.

Марга́ритка *ж* маргаритка (майда гүлдүү декоративдик өсүмдүк).

Маргина́лии *мн. (ед. маргина́лия ж) книжн.* маргиналия (китептин же кол жазманын чекелерине жайгашылган заголовка, кыскача белги же эскертүү).

Ма́рево *ср 1. (мираж)* мунарык; **2. (дымка, туман)** буу; түтүн; туман.

Ма́рев/ый I, -ая, -ое обл. саз...; саздак, баткак...; баткактуу; ~ **ые места́** баткак (саз) жерлер.

Ма́ревый II, -ая, -ое алабата...; алабаталуу, алабата баскан.

Ма́рена *ж бот.* марена (тамырынан боёк алынуучу өсүмдүк).

Ма́ренго *ср нескл. 1.* маренго (ак жип аралаштыра токулган кара кездеме); **2. в знач. неизм. прил.** маренго (кара боз же карамык тарткан түс); **пальто́** ~ маренго пальто (кара боз түстүү пальто).

Ма́ренов/ый, -ая, -ое 1. маренадан алынган, марена...; ~ **ая крас́ка** марена боёгу; ~ **ый ко́рень** марена тамыры; **2.** марена боёгуна салынган, марена түстүү.

Ма́рео́граф *м гадр.* мареограф (деңиз бетинде же жээктеги станцияларда суунун

денгээлин автоматтык түрдө жазып туруучу прибор).

Мари *мн. нескл.* (ед. **мари**, нескл. *м, ж*) *то же, что марийцы.*

Марийск/ий, -ая, -ое мари...; мариче; ~ **ий** **язык** мари тили; ~ **ая** **литература** мари адабияты.

Марийцы *мн.* (ед. **мари́ец** *м*, **марийка** *ж*) марилер (Марий республикасынын негизги калкы).

Марин/а *ж жив.* марина (дениздин көрүнүшү тартылган сүрөт); ~ **ы** **Айвазовского** Айвазовскийдин мариналары.

Маринад *м кул.* 1. маринад; **сельд в ~ е** маринадалган сельд; 2. *чаще мн.* **маринады** маринадалган (маринадга чыланган) азык-оокат (балык, жашылча ж.б.).

Маринист *м жив.* маринист (денизди сүрөттөп тартуучу художник, деңиз сүрөтчүсү).

Маринование *ср по знач. гл.* **мариновать** 1; ~ **грибов** козу карындарды маринаддоо.

Маринованн/ый, -ая, -ое *прич., прил.* маринадалган, маринадга чыланган; ~ **ые** **огурцы** маринадалган бадырандар; ~ **ая** **рыба** маринадалган балык.

Мариновать *несов.* 1. *что* маринаддоо; ~ **огурцы** бадырандарды маринаддоо; ~ **грибы** козу карындарды маринаддоо; 2. *что перен.* *разг.* создуктура берүү, тез бүтүрө салбай сүйрөө, саамыктыруу, кечиктирүү; ~ **дело** ишти создуктуруп жиберүү.

Мариновка *ж разг. см.* **маринование.**

Марионет/ка *ж* 1. театр куурчагы, так теке; **театр** ~ **ок** куурчак театры; 2. *перен.* марионетка (бирөөлөрдүн айдаганында жүргөн, өз алдынча иш же бийлик жүргүзө албаган мамлекет же адам).

Марионеточн/ый, -ая, -ое 1. куурчак ойнотуучу, куурчак...; ~ **ый** **театр** куурчак театры; 2. *перен.* марионеткалык (өз алдынча иш кыла албаган, башкалардын эркине моюн сунуп, айдагына көнүп иш кылган); ~ **ое** **правительство** марионеткалык өкмөт; ~ **ое** **государство** марионеткалык (марионетка) мамлекет.

Марихуана *ж* марихуана, нашаа (Индия кара куурайынан алынуучу наркотикалык зат).

Марк/а *ж* 1. марка; **почтовая** ~ **а** почта маркасы; **гербовая** ~ **а** гербдүү (герби бар) марка; **наклеить** ~ **у** марка жабыштыруу; 2. марка, жетон (акча ордуна жүрүүчү шарттуу белги); 3. марка, белги, тамга; **фабричная** ~ **а** фабрика маркасы; 4. марка, сорт, түр; **новая** ~ **а** **стали** болоттун жаңы маркасы (сортуну же түрүн); **товар высшей** ~ **и** жогорку маркадагы (сорттогу) товар; **высшей** (**первой**

марки) барып турган, жеткен; **плут высшей марки** жеткен митаам, барып турган алдамчы (шум); **♦ держать марку** атагын өчүрбөө, баркын кетирбөө, даңкын сактоо; **♦ под маркой чего ...га** окшоштуруп, ...нын наамы менен; **портить марку** баркын кетируу, атагын, даңкын түшүрүү, кадыр-баркын төмөндөтүү.

Марка II ж марка (ГДР, ФРГ жана Финляндиядагы акча бирдиги).

Марка III ж *ист.* марка (8-9-кылымдардагы Франк мамлекетинин административдик ири чек ара округу).

Маркграф *м ист.* маркграф (Франк мамлекетиндеги марканын – чек ара округунун башчысы).

Маркграфиня *ж* маркграфиня (маркграфтын аялы же кызы).

Маркграфство *ср* маркграфство (маркграфтын башкаруусундагы аймак, княжество).

Маркёр I м *ист.* маркёр (бильярд оюнунда очколордун санын эсептөө кызматын аткаруучу адам).

Маркёр II м *с.-х.* маркёр (эгүү, себүү иштеринде колдонулуучу агрегаттын техникалык бөлүгү).

Маркиз м 1. *ист.* *то же, что маркграф*; 2. маркиз (Францияда, Италияда, Испанияда – мурас катары сакталуучу дворяндык титул жана ушундай титулу бар киши).

Маркиза I ж маркиза (маркиздин аялы же кызы).

Маркиза II ж маркиза (терезенин, балкондун көлөкө түшүрүп туруучу сырткы калканчы).

Маркизет *м* маркизет (пахтадан же жибектен токулган жука кездеменин бир түрү).

Маркизетов/ый, -ая, -ое маркизет..., маркизеттен тигилген; ~ **ое** **платье** маркизет көйнөк; ~ **ая** **блузка** маркизет блузка.

Марк/ий, -ая, -ое (марок, -ка, -ко) кир көтөрүмү жок, тез кирдей турган, кир жукма; ~ **ий** **цвет** кир көтөрүмү жок, кир жукма өң (түс); ~ **ое** **платье** кир көтөрүмү жок, кир жукма көйнөк; ~ **ий** **костюм** кир көтөрүмү жок, кир жукма костюм.

Маркировальн/ый, -ая, -ое *спец.* маркалоочу, марка (белги, тамга) басуучу, марка түшүрүүчү; ~ **ая** **машина** маркалоочу (марка басуучу) машина.

Маркирование I *ср см.* **маркировка I, 1.**

Маркирование II *ср см.* **маркировка II.**

Маркировать I *сов., несов.* *что* маркалоо, белги коюу, тамга басуу; ~ **продукцию** продукцияны маркалоо (марка басуу).

Маркировать II *сов., несов.* *что с.-х.* маркировкалоо (айдалган жерге бир нерсе

себүү же тигүү үчүн маркёр аркылуу бороз салып иштетүү).

Маркиро́ваться I *несов. страд. к маркиро́вать I.*

Маркиро́ваться II *несов. страд. к маркиро́вать II.*

Маркиро́вка I ж 1. *по знач. гл. маркиро́вать I;* ~ **гру́за** жүктөрдү маркалоо, маркировка кылуу (тамга, белги басуу); **2.** (товарный знак) марка; белги, тамга.

Маркиро́вка II ж по знач. гл. маркиро́вать II.

Маркиро́вочный, -ая, -ое спец. маркировкалоочу (тамга, белги коюучу).

Маркиро́щик и маркировщик (марка, белги, тамга коюучу, маркалоочу).

Маркита́нт м ист. маркитант (18–19-кылымдарда армия менен бирге жүрүп, азык-оокат товарларын сатуу ишин аткаруучу соодагер).

Маркита́нтка женск. к маркита́нт.

Маркита́нтск/ий, -ая, -ое ист. маркитанттык, маркитант...; ~ **ая палатка** маркитант палаткасы (дүкөнү).

Ма́ркость ж. тез кирдеш, кир көтөрүм-сүздүк, кир жуга бермелик; ~ **тка́ни** кездеменин тез кирдешти (кир көтөрүмсүздүгү).

Маркше́йдер м горн. маркшейдер (маркшейдерия жагынан адистиги бар тоо кенчилик инженери).

Маркшейде́рия ж горн. маркшейдерия (тоо кенчилик илиминин жана техникасынын бөлүгү).

Марлев/ый -ая, -ое марлядан жасалган, марля...; ~ **ая повязка** марля таңгычы; ~ **ый бинт** марля бинт.

Ма́рля ж марля, марли, даки.

Мармела́д м мармелад; **я́блочный** ~ алма мармелады.

Мармела́дный, -ая, -ое мармелад...; ~ **цех** мармелад цехи.

Мармора́ция ж спец. по знач. гл. мармориро́вать; ~ **стен** дубалдарды мраморго түспөлдөштүрүү, мрамор түспөлүнө келтирүү.

Мармориро́вать сов., несов. то же, что мрамориро́вать.

Мароде́р м 1. мародёр (согушта өлгөндөрдү же жарадар болгондорду, бүлүнгөн элди талоочу, тоноп алуучу каракчы); **2. разг.** кызыл кулак, спекулянт (кымбатка сатып, көп пайда табуучу соодагер).

Мароде́рск/ий, -ая, -ое 1. мародёрлук, мародёр...; **2. разг.** эң эле кымбат, тузу ачуу; ~ **ие цены** эң эле кымбат баа.

Мароде́рство ср 1. мародёрчулук (талоончулук, тоноп алуучулук); **2.** кызыл кулактык, спекулянттык.

Мароде́рствовать несов. 1. мародёрчулук

кылуу (талап алуу, тоноп кетүү); **2. разг.** кызыл кулактык кылуу, кымбатка сатып пайда табуу.

Мароке́н м марокен (жибек кездеменин сорту).

Марокка́нск/ий, -ая, -ое марокколук, Марокко...; ~ **ие пёсни** марокколуктардын ырлары.

Марокка́нцы мн. (ед. марокка́нец м, марокка́нка ж) марокколуктар (Марокконун негизги калкы, марокко улуту).

Ма́рочн/ый, -ая, -ое 1. марка...; маркалык, марка түрүндөгү; ~ **ая система оплаты** төлөөнүн маркалык системасы (марка түрүндө төлөө системасы); **2.** маркалуу; сорттуу; ~ **ые ви́на** маркалуу (сорттуу) виолор; ~ **ая сталь** маркалуу (сорттуу) болот; ~ **ый табак** маркалуу (сорттуу) тамеки.

Марс м мор. марс (кеменин матчасына күзөтүү үчүн ылайыкталып жасалган секиче); **подня́ться на** ~ марска көтөрүлүү (чыгуу).

Марсе́ль м мор. марсель (төрт чарчы парустун төмөнкү экинчи катары).

Марселье́за ж (с прописной буквы) Марсельеза (Франциянын улуттук гимни).

Марсиа́не мн. (ед. марсиа́нин м, марсиа́нка ж) Марстагылар, марстык адамдар (илимий-фантастикалык адабиятта; Марста жашоочулардын наамы).

Март м март.

Марте́н м тех. 1. (печь) мартен (болот эритүүчү меш); **2. (сталь)** мартен (мартен мешинде эритилип чыгарылган болот).

Марте́новец м то же, что мартенщик.

Марте́новск/ий, -ая, -ое мартендик, мартен...; ~ **ий цех** мартен цехи; ~ **ая печь** мартен меши; ~ **ая сталь** мартен болоту.

Марте́нщик м мартенщик (мартен цехинин жумушчусу).

Ма́ртовск/ий, -ая, -ое марттагы, март айында болуучу, март...; ~ **ие дни** март күндөрү.

Марты́шка ж мартышка (кичине маймылдардын бир түрү).

Марты́шкин, -а, -о: **марты́шкин труд** куру убаракерчилик, пайдасы жок мээнет.

Марципа́н м марципан (бадамдын, абрикостун же жаңгактын тартылган данеги кошулуп жасалган камыр жана андан даярдалган кондитер азыгы).

Марш I м 1. марш, жүрүш; **церемониальный** ~ салтанаттуу марш; **форсированный** ~ түз жүрүш, ыкчамдата жүрүү маршы; **2. (поход)** марш, поход, жүрүш; аскердик сапар; **трёхдневный** ~ үч күндүк марш, үч күндүк жүрүш; **идти́ в бой с** ~ **а** марш менен бараткан боюнча урушка кирүү; **3. муз.** марш; **оркестр заигра́л** ~ оркестр марш

ойноду; **4.** (*часть лестницы*) марш (тепкичтин эки секичесинин ортосундагы бөлүгү); **лестница в два** ~ **а** эки марштан турган тепкич (эки марштуу тепкич).

Марш II м межд. **1.** марш (аскердик команда); **шагом** ~ ! шагом марш! **2. разг.** жөнө! кет! жогол! ~ **отсюда!** жогол бул жерден!

Маршал м маршал; **Маршал Советского Союза** Советтер Союзунун Маршалы; ~ **авиации** авиациянын маршалы.

Маршальск/ий, -ая, -ое маршалдык, маршал...; ~ **ая звезда** маршалдык жылдыз; **ое звание** маршалдык наам.

Маршалство ср маршалдык (маршалдын наамы, чини).

Маршевик м маршевик.

Маршев/ый, -ая, -ое **1.** марш...; ~ **ый порядок** марштын тартиби (жүрүш тартиби, аскердик сапардын тартиби); ~ **ый ритм** марш ритми; **2. маршевый** (запас бөлүктөн толуктоо үчүн алынган, толуктоочу); ~ **ый батальон** марш батальону; ~ **ая рота** марш ротасы.

Маршировать несов. маршировка кылуу, марш менен жүрүү; ~ **колонной** колонна болуп жүрүү.

Маршировка ж маршировка, марш менен жүрүү.

Маршировочн/ый, -ая, -ое маршировка кылуучу, марш...; ~ **ое учение** маршка көнүгүү, маршировкага машыгуу.

Маршрут м **1.** маршрут; ~ **автобуса** автобустун маршруту; **туристические** ~ **ы** туристтик маршруттар; ~ **самолёта** самолёттун маршруту; **2. ж.-д. то же, что маршрутный поезд** (см. **маршрутный**).

Маршрутн/ый, -ая, -ое маршруттуу, маршруттук, маршрут...; (белгилүү маршрут боюнча жүрүүчү же иштөөчү); ~ **ое такси** маршруттук (белгилүү маршрут боюнча жүрүүчү) такси; ~ **ый указатель** маршрут көрсөткүчү; **маршрутный поезд** маршрут поезди (жүгү да, составы да жерине жеткиче өзгөрбөй жүрүп отуруучу товардык поезд); **маршрутная съёмка** маршрут боюнча түшүрүү (жолду жана анын эки жак жээгиндеги аянтты түшүрүүнү көздөгөн топографиялык иш).

Марь I ж нар.-разг. то же, что марево **2.**

Марь II ж нар.-разг. (болото) тайгадагы бадал баскан саздак жер.

Марь III ж. алабата.

Маск/а ж. **1.** маска, кеп; ~ **а медведя** аюу кейпиндеги маска (кеп); **на карнавал все пришли в** ~ **ах** карнавалга бардыгы маска кийип келишти; **2.** маска кийген киши, маскалуу киши; **вокруг ёлки кружились** ~ **и**

ёлканын айланасында маска кийген (маскалуу) кишилер тегеренип жүрүштү; **3. перен.** маска; жасалма кейип, анткор көрүнүш; ~ **а равнодушия** кайдыгерликтин анткор көрүнүшү; **под** ~ **ой друга** дос болумуш этип, дос сыяктанып көрүнүп; **4. (гипсовый слепок с лица умершего)** маска (өлгөн адамдын бет түзүлүшүнүн кеби); **5.** маска (*противогаздын маскасы*); **6.** маска (бетке сүртүлгөн нерсенин катмары); **яичная** ~ **а** жумуртка маска; **о надеть (на себя) маску** анткорсунуу, түрүн өзгөртүү, кубулуу; **сбросить (с себя) маску** маскасын алып таштоо, жашырып жүргөн арам оюн түздөн-түз ачыкка чыгарып аракет кыла баштоо; **сорвать маску с кого** бетин ачуу, айыбын ачып ашкерелөө.

Маскарад м **1.** маскарад; **новогодний** ~ жаны жылдык маскарад; **2. перен.** алдамчылык, анткорлук; жасалма көрүнүш; **всё это** ~ мунун баарысы алдамчылык.

Маскарадный, -ая, -ое маскарадга арналган, маскарад...; ~ **костюм** маскарад костюму.

Маскировать несов. **1.** кого маскарад костюмун же маска кийгизүү; **2. кого-что** билинбей, көрүнбөй тургандай кылып чүмбөттөө, жашыруу; маскировка кылуу; ~ **окно** терезелерди чүмбөттөө; ~ **орудия** куралдарды маскировка кылуу; **3. перен. что** жаап-жашыруу, билгизбөөгө аракет кылуу, анткорлонуу; ~ **своё смущение** өз кыжалатчылыгын жаап-жашыруу; ~ **своё намерение** максатын билгизбөөгө аракет кылуу.

Маскироваться несов. **1.** маска же маскарад кийимин кийинүү, кейпин, түрүн өзгөртүү; ~ **зайчиком** коён кейиптенип кийинүү; **2.** маскировка кылуу (жашырынуу, билинбөө, байкалбоо аракетин кылуу); ~ **от воздушного нападения** асмандан кол салуу согушунан жашырынуу; **3. перен.** анткорлонуу, кой терисин жамынып амалдануу, жаап-жашырынуу, алдамчылык кылуу; **4. страд. к. маскировать.**

Маскировка/а ж **1. по знач. гл. маскировать, маскироваться;** ~ **а военных объектов** согуш объектилерин маскировкалоо; ~ **а своих намерений** максатын, ниетин жаап-жашыруу аракети; **2.** маскировка (көргөзбөө, билгизбей жашыруу үчүн колдонулган нерсе, калканч чүмбөт); **средства** ~ **и** маскировка каражаттары; **снять** ~ **у** маскировканы алып таштоо.

Маскировочный, -ая, -ое маскировкага ылайыкталган, маскировка үчүн, маскировка...; ~ **халат** маскировка халаты.

Маскировщик м воен. маскировщик (согуштук маскировка иши боюнча адис).

Масленая ж разг. см. масленица.

Масленица ж 1. масленица (кыштын өтүшүнө арналган майрам, кышты узатуу майрамы); 2. *разг.* жыргал турмуш, барып турган ыракатчылык, ак төөнүн карды жарылган учур; **не жизнь, а ~ кашык да май, чөмүч да май;** сен же, мен же болуп бардыгы төгүлүп турган жыргал турмуш; **не всё коту ~ посл.** айт да болор, айттын эртеси да болор.

Масленичны/й, -ая, -ое масленицада болуучу, масленица; ~ **е забавы** масленицадагы оюн-тамаша.

Маслёнк/а ж 1. май салгыч (идиш); **положить масла в ~ у** май салгыч идишке май салуу; 2. *тех.* май куйгуч (машинаны же башка нерсени майлоо үчүн колдонулуучу узун чоргосу бар идиш).

Маслёнок м маслёнок (желе турган козу карындын бир түрү).

Маслен/ый, -ая, -ое 1. майлуу, май сүртүлгөн, май сыйпалган; ~ **ый блин** майлуу блин; 2. май жуккан, майланган; ~ **ые рўки** майлуу (майланган) колдор; ~ **ые тряпки** май жуккан (майланган) чүпүрөк; 3. *перен.* кошоматчыл, бирөөгө жалынып-жалбара берме, жасакерленип жакшы көрүнмө; ~ **ая улыбка** кошоматтанган жылмаюу; 4. *перен.* (о глазах, взгляде) жагынычтуу, жоодураган, адамды эритип жиберген; ~ **ые глаза** жоодураган көздөр.

Маслина ж зайтун, маслина (жыгачы жана жемиши).

Маслинный, -ая, -ое *то же, что маслиновый* 2.

Маслинов/ый, -ая, -ое 1. зайтун..., маслина...; ~ **ые косточки** зайтун (маслина) данеги; ~ **ая роца** зайтунзар, маслина токою; 2. *в знач. сущ.* **маслиновые мн. бот.** зайтундар, маслиналар (зайтун, сирень сыяктуу өсүмдүктөрдүн жалпы наамы).

Маслить несов. *что разг.* майлоо, май салуу, май сүртүү, май сыйпоо; ~ **хлеб** нанга май сыйпоо; ~ **кашу** боткого май салуу.

Маслит/ься несов. 1 майы жугуу, тагы калуу; 2. майланышуу, жылтырап туруу; **лицо ~ ся от пота** тердеген беттери майланышып жылтырап турат; 3. *страд.* **к маслить.**

Маслице ср ласк. *к масло* 1.

Масличн/ый, -ая, -ое майлуу, май берүүчү, май алынуучу; ~ **ые культуры** майлуу (май алынуучу) өсүмдүктөр.

Масличн/ый, -ая, -ое *то же, что маслиновый* 1; ~ **ые ягоды** зайтун (маслина) жемиштери; **масличное дерево** *то же, что маслина.*

Масл/о ср 1. май; **сливочное ~ о** каймак май; жууган май; бышкан май; **топлёное о** сары май; сызгырган май; **бить ~ о** май

бышуу; **растительное ~ о** суу май; өсүмдүк майы; **хлопковое ~ о** пахта май; **подсолнечное ~ о** күн караманын майы; **эфирные ~ а** эфир майлары; **машинное ~ о** машина майы; 2. *жив.* май боёк; **писать ~ ом** май боёк менен сүрөт тартуу; 3. *жив.* (картина) май боёк менен тартылган сүрөт; **◇ как по маслу** жылма, жеңил, оңой-олтоң; **◇ кашу маслом не испортишь** барга не жетсин, болгондун үстүнө боло берсе кана; **◇ подлить масла в огонь** чырагына май тамызуу; ого бетер көкүтүп, күчөтүп жиберүү; **◇ как сыр в масле кататься** ырыскысы ашып-ташуу, май челпектин үстүндө болуу; **◇ масло масляное** мааниси жок кайталай берме, улам башынан түшө берме кептер; маңыздык.

Масло... **маслозавод, маслоносный, маслопровод** сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк биринчи бөлүгү.

Маслобойка ж 1. (аппарат) күү челек, жуваз (май бышкыч аппарат); 2. *разг.* май даярдоочу ишкана.

Маслобойн/ый, -ая, -ое май чыгаруучу, май иштеп чыгаруучу, май бышкыч; ~ **ое предприятие** май чыгаруучу ишкана; ~ **ый завод** май чыгаруучу завод; ~ **ый аппарат** май бышкыч аппарат; жуваз, күү челек.

Маслобойня ж май заводу, май чыгаруучу ишкана, жувазкана.

Маслодел м май иштеп чыгаруучу; май чыгаруучу ишкананын жумушчусу.

Маслодели/е ср май иштеп чыгаруу, май бышуу иши; **развитие ~ я** май иштеп чыгаруу ишинин өнүгүшү.

Маслодельный, -ая, -ое май иштеп чыгаруучу, май даярдоочу, май...; ~ **завод** май заводу, май иштеп чыгаруучу завод.

Маслозавод ж май заводу, май иштеп чыгаруучу завод.

Маслянистость ж майлуулук; ~ **семян хлопчатника** чигиттин майлуулугу.

Маслянист/ый, -ая, -ое (маслянист, -а, -о) 1. майлуу ~ **ый сыр** майлуу сыр; ~ **ая жидкость** майлуу суюктук; 2. май синирилген, майланышкан, май...; ~ **ая бумага** май кагаз (майланышкан кагаз); 3. жылтыраган, жылтырак (бетке, көзгө карата).

Маслян/ый, -ая, -ое 1. майлуу, май...; ~ **ое пятно** майлуу так; ~ **ые краски** май боёктор; 2. *жив.* май боёк менен тартылган; ~ **ый портрет** май боёк менен тартылган портрет; 3. *тех.* май...; май менен иштетилүүчү, май аркылуу иштөөчү; ~ **ый насос** май насос; ~ **ая лампа** май лампа.

Масон м масон (масондук кыймылдын тарапкери).

Масонск/ий, -ая, -ое масондук, масон...; ~ **ая лóжа** масондук ложа, масон ложасы; ~ **ое**

движение масондук кыймыл, масон кыймылы.

Масонство *ср ист.* масончулук, масонкерлик (18-кылымдын башында Англияда пайда болуп, андан Европа өлкөлөрүнө, АКШга ж.б. жактарга тараган диний-этикалык кыймыл, бул кыймыл бүткүл дүйнөлүк жашыруун уюм түзүү жана дүйнөдөгү бардык адамдарды тынчтык жолу менен бир туугандык жалпы союзга бириктирүү максатын көздөгөн).

Масс/а ж **1.** *физ.* масса (материянын жана энергиянын негизги өзгөчөлүктөрүнүн бири болгон оордук жана инерция); **единица** ~ **ы** массанын бирдиги; ~ **а атомного ядра** атом ядросунун массасы; **2.** (*смесь, тестообразное вещество*) масса, ботко; **древесная** ~ **а** жыгач массасы; **расплавленная** ~ **а** чугуна чоюндун эритилген массасы; эритилген (эриген) чоюн; **сырковая** ~ **а** быштак массасы (быштактык килкилдеген коюусу); **3.** *перен.* калың топ, бир нерсенин чогулган, топтолгон бирикмеси; **деревья сливались в одну сплошную** ~ у дарактар дүпүйгөн чоң топ болуп көрүнөт; **тёмная** ~ **а** здания үйлөрдүн карайып көрүнгөн калың тобу; **4.** *чего разг.* эң эле көп, сансыз, эсепсиз; ~ **а народу** эң эле көп эл; адамдардын калың тобу; ~ **а пыли** калың чан, аябай көп чан; **тратить** ~ у сил эң эле көп күч сарп кылуу; **основная** ~ **а** көпчүлүк бөлүгү, көпчүлүгү; **5.** көпчүлүк, элдин калың катмары, эл массасы; **трудящиеся** ~ **ы** эмгекчи массалар; **неразрывная связь с** ~ **ами** массалар (көпчүлүк) менен болгон ажырагыс байланыш; **в (общей) массе** көбүнчө, көбүнесе, көп учурда.

Массаж *м* массаж (денени укалап-ушалоо); ~ **ног** буттардын массажы; **делать** ~ массаж жасоо, массаждоо; **лечить** ~ ем массаж менен эмдөө.

Массажист *м* массажист, массаж жасоочу; массаждоочу.

Массажистка *женск. к* массажист.

Массажн/ый, -ая, -ое массаждоо..., массаж...; ~ **ые приёмы** массаждоо ыкмалары; ~ **ая щётка** массаж щёткасы.

Массив *м* **1.** (*горный*) массив (тоолордун кең аймакты ээлеген тутуму); **2.** *чего или какой* массив (кең мейкиндик); **торфяной** ~ торф массиви; **лесные** ~ **ы** токой массивдери; **жилой** (жилищный) массив турак-жай массиви; бир канча турак үйлөрдөн турган квартал.

Массивность *ж* чоңдук, көлөмдүүлүк, оордук, салмактуулук; ~ **стен** дубалдардын чоңдугу (калың жана бийиктиги).

Массивн/ый, -ая, -ое (массивен, -на, -но) чоң, оор, салмактуу, көлөмдүү; ~ **ая мебель** чоң (көлөмдүү) мебель; ~ **ое тело** салмактуу

(олбурлуу) дене; ~ **ый паметник** заңкайган чоң эстелик.

Массирование I *ср по знач. гл.* **массировать**; ~ **больного** оорулуу адамды массаждоо.

Массирование II *ср по знач. гл.* **массировать II** – **массироваться II**; ~ **войск на границе** жоокерлерди чек арага топтоо (топтоштуруу).

Массированн/ый, -ая, -ое *воен.* топтоштурулган; жапырт киришкен, жапырт; ~ **налёт авиации** авиациянын жапырт чабуулу; ~ **огонь артиллерии** артиллериянын бир жерден жапырт атышы (аткылоосу).

Массировать I *несов. кого-что* массаж кылуу, массаждоо; ~ **раненому руку** жаралуу колду массаждоо.

Массировать II *сов., несов. кого-что воен.* бир жерге топтоштуруу, топтоо, чогултуу; ~ **артиллерию** артиллерияны бир жерге топтоштуруу (топтоо).

Массироваться I *несов. 1. разг. (делать себе массаж)* өзүнө өзү массаж кылуу, өзүн массаждоо; **2. страд. к** **массировать**.

Массирова/ться II *сов., несов. воен.* топтолуу, топтоштурулуу, чогулуу; **пехота** ~ **лась близ деревни** жөө аскерлер кыштакка жакын топтолушту.

Массировка *ж см.* **массирование II.**

Массовик *м разг. 1.* массовик (масса менен иштөөчү, көпчүлүк эл менен иш алып баруучу); **2.** массовик (массалык оюн-тамаша уюштуруучу).

Массовк/а ж разг. 1. массовка (революцияга чейинки Россияда: жашыруун өткөрүлүүчү чакан митинг, азыраак адамдан турган жыйылыш); **2.** массалык экскурсия, көпчүлүк катышкан сайрандоо; **3. театр.** көпчүлүк сахна (фильмдеги, спектаклдеги көп актёрлор топтолгон жалпы көрүнүш); **актёр занят в** ~ **е** актёр көпчүлүк сахнага катышат, көпчүлүк сахнада ойнойт.

Массовость *ж* массалуулук, жалпы эл, көпчүлүк катышуучулук; ~ **спорта** спорттун массалуулугу.

Массов/ый, -ая, -ое 1. массалык, көпчүлүккө таандык, жалпы элдик; калктын кеңири чөйрөсүнө таралган; ~ **ая экскурсия** массалык экскурсия; эл көп катышкан экскурсия; ~ **ый героизм** массалык (жалпы элдик) кайраткерлик; ~ **ое движение сторонников мира** тынчтыкты жактоочулардын массалык кыймылы; ~ **ые игры** массалык оюндар; **2.** массалык, көп чыгарылуучу, көп сандуу; ~ **ый тираж** массалык тираж; ~ **ое производство** көп өндүрүү, көп санда өндүрүү; **товары** ~ **ого потребления** кеңири керектелүүчү товарлар, көпчүлүк кеңири керектөөчү товарлар.

Маста́к *м разг.* чебер, уста, устат, дасыккан, маш; **в э́том де́ле он** ~ бул ишке ал устат (уста); ал мунун жөнүн мыкты билет; **он** ~ **спóрить** ал талаш-тартышта камчы салдырбайт (жемин жедирбейт).

Мáстер *м 1. (на предпри́ятии)* мастер; **смéнный** ~ сменалык мастер; ~ **сбóрочного цéха** жыйноо цехинин мастери; ~ **часовых дел** саат мастери; ~ **золотых дел** зергер; зергер уста; **2. (иску́стный в каком-л. деле)** уста, устат, өнөрпоз, чебер; **он** ~ **своего́ де́ла** ал өз ишине устат (өз ишинин устаты); **♦ на все ру́ки** ~ колунан келген уста; колунан көөрү төгүлгөн чебер; ~ **а иску́ство чеберлери**; ~ **а вы́соких урожа́ев** мол түшүмдүн устаттары; **3. (в спорте)** мастер; ~ **спорта** спорттун мастери; **ша́хматный турни́р** ~ **ов** мастерлердин шахматтык турнири; **4. на что и с неопр. разг.** чебер, кылдат, устат, маш, эптүү; ~ **на вы́думки** ойлоп таба коюшка устат; бир нерсени таба коюуга маш (эптүү); ~ **расска́зывать** кепке устат; сөзгө чебер.

Мастерить *несов. что разг.* жасоо, жасап алуу, жасап берүү; ~ **себе́ сто́лик** кичине стол жасап алуу; ~ **де́тям игру́шки** балдарга оюнчук жасап берүү.

Мастери́ца *ж 1.* уз, өнөрпоз аял; **2. на что и с неопр. разг.** устат, уста, чебер; бир нерсенин жөнүн мыкты билген аял; ~ **пляса́ть бийге** мыкты аял; **она́** ~ **гото́вить плов** ал палоо басканды мыкты билген устат.

Мастерово́й, -ая, -о́е 1. өнөрү бар, өнөрпоз, колу жөндөмдүү, кол билги; ~ **челове́к** кол билги (колу жөндөмдүү) киши; **2. в знач. суц. мастерово́й** *м (ремесленник)* кол өнөрчү, кол өнөрчүлүгүндө иштеген жумушчу.

Мастеро́к *м 1. разг. уменьш.-ласк. к ма́стер 1, 2; 2. стр.* шыбак калагы; андаба.

Мастерск/а́я *ж 1.* өнөркана, устакана; **часова́я** ~ **ая** саат мастерскою; **сапо́жная** ~ **ая** өтүк устаканасы; **столя́рная** ~ **ая** жыгаччылык устакана; **авторемо́нтные** ~ **ие** авторемонт устаканалары; **железнодоро́жные** ~ **ие** темир жол устаканалары; **2. (для художника, скульптора)** өнөрканасы; ~ **а́я скульптора** скульптордун өнөрканасы.

Мастерски́ *нареч.* усталык менен, чебердик менен, кылдат түрдө; **он** ~ **рису́ет** ал сүрөттү чебердик менен тартат.

Мастерск/ий, -ая, -ое мастерлик.

Мастерск/о́й, -ая, -ое чебер, устат, чеберчилик менен, кылдаттык менен; ~ **о́е исполне́ние наро́дных пéсен** элдик ырлардын чебер аткарылышы.

Мастерств/о́ *ср 1.* өнөрчүлүк, устачылык, кол өнөрчүлүк кесиби; **столя́рное** ~ **о** жыгач устачылык, жыгач усталыгы; **учи́ться сапо́жному** ~ **у** өтүкчүлүк кесипти үйрөнүү;

2. усталык, чеберчилик; ~ о́ актёров актёрлордун чеберчилиги; **педагогическое** ~ **о** педагогикалык устаттык.

Мастик/а *ж 1.* мастика (түрдүү курамдан турган мом сыяктуу зат); **ку́кла из** ~ **и** мастикадан жасалган куурчак; **2.** мастика (полго сүрүү үчүн колдонулуучу коюу состав); **3.** мастика (айрым жыгачтардын жыттуу чайыры).

Мастиков/ый, -ая, -ое мастикадан жасалган, мастика...; ~ **ая смола́** мастика чайыры; ~ **ая статуэ́тка** мастикадан жасалган статуэтка.

Мастистый, -ая, -ое спец. ыраны таза, көркөм (жылкыга карата).

Мастит *м мед.* мастит (эмчек безинин сезгениши).

Маститость *ж* беделдүүлүк, урмат-сыйга татыктуулук, кадырлуулук, сыймыктуулук.

Маститый, -ая, -ое 1. кадыр-барктуу, урмат-сыйлуу, сыймыктуу; ~ **ста́рец** кадыр-барктуу карыя; **2.** беделдүү, мартабалуу, таанымал, атак-данкы жогору; ~ **учённый** атак-даңктуу, беделдүү окумуштуу; ~ **писа́тель** таанымал жазуучу.

Мастичн/ый, -ая, -ое мастикадан жасалган, мастика...; ~ **ые игру́шки** мастикадан жасалган оюнчуктар, мастика оюнчуктары; ~ **ое произво́дство** мастика өндүрүү ишканасы.

Мастодо́нт *м 1. палеонт.* мастодонт (тукум курут болуп жоголгон байыркы жаныбарлардын пилге окшош тукуму); **2. перен.** эби-сыны жок зор киши.

Маст/ь *ж 1.* ыраң, түс (көбүнчө жылкыга карата); **лоша́дь гнедо́й** ~ **и** тору ат; **ко́нь вороно́й** ~ **и** кара ат; **2.** картанын түрү; **бубно́вая** ~ **ь** момун; **пи́ковая** ~ **ь** карга; **ходи́ть в** ~ **ь** маш жүрүү; маш келтире жүрүү; **у меня́ э́той** ~ **и нет** менде мындай карта жок; **♦ в масть; к ма́сти; под масть** туура келүү, бап келүү, ылайык болуу; **одно́й (той же) ма́сти; под одну́ масть прост.** бирдей, окшош, ошонун сынарындай, эгиздин түгөйү сынары; **всех (любо́ых, ра́зных и т.п.) мастей неодо́бр.** бардык түрү, ар кандайы, ар түрдүүсү.

Масшта́б *м 1.* масштаб; ~ **100 киломе́тров в сантимéтре** масштаб бир сантиметрде 100 километр; **2. перен.** масштаб (бир нерсенин көлөмү, мааниси); **в госуда́рственном** ~ **е** мамлекеттик масштабда; **широ́кий** ~ **строи́тельных рабо́т** курулуш иштеринин кенири масштабы; **учённый большо́го** ~ **а** чоң масштабдагы окумуштуу.

Масшта́бность *ж* масштабдуулук, чоңдук, олбурлуулук.

Масштабн/ый, -ая, -ое 1. масштабдык; ~

ая линейка масштабдык линейка; **2.** чоң көлөмдүү, зор; ~ **ое здание** көлөмдүү имарат, зор имарат.

Мат I м шахм. **1.** мат; **сделать** ~ мат кылуу; мат коюу; **получить** ~ мат алуу, мат болуу; **2. перен. разг.** кыйроо, аргасыз калуу абалы; аргасыздык, арга түгөнгөндүк.

Мат II **1.** мат (бойро, чыпта, таар ж.б. сыяктуу жерге төшөлүүчү нерселердин жалпы наамы); **2. спорт.** мат (секирүүдө, снаряддан жыгылганда жумшак болсун деп төшөлгөн олпок).

Мат III м спец. мат (тунук болбой, күнүрт кылып көрсөтүү үчүн айнектин бетине түшүрүлгөн быдырлар, кыйма-чийме издер).

Мат IV м: **кричать (орать, вопить) благим матом прост.** үнүнүн бардыгынча кыйкыруу; ач кыйкырык салуу; өкүрүп-бакыруу.

Мат V м бейадеп сөздөр менен сөгүүнүн бир түрү.

Матадор м матадор (буканы шпага менен мертинте сайып өлтүрүүчү тореадор).

Математизация ж математикалаштыруу (математиканын методдорун жана жетишилген йигиликтерин илимдин башка тармактарына, иштин ар кандай түрлөрүнө киргизүү).

Математик ж математик.

Математика ж математика.

Математическ/ий, -ая, -ое 1. математикалык, математика...; ~ **ая формула** математикалык формула; ~ **ий факультет** математика факультети; **2. перен.** таптак, ачык, айкын; с ~ **ой точносью** таптак, дал өзүндөй, ашык бир ашык-кеми жок.

Материал м 1. материал; **строительные ~ы** курулуш материалдары; **2.** материал, маалымат; ~ **ы для исследования** изилдөөгө керектелүүчү материалдар (маалыматтар); ~ **ы судебного дела** сот ишинин материалдары; **3.** (ткань) материал, кездеме; ~ **для костюма** костюмдук материал (кездеме); **шерстяной** ~ жүндөн токулган кездеме.

Материализм м материализм; **диалектический** ~ диалектикалык материализм; **исторический** ~ тарыхый материализм.

Материализовать сов., несов. кого-что книжн. иш жүзүнө ашыруу, белгилүү бир конкреттүү формага келтирүү, кандайдыр бир сезилерлик натыйжа берүү.

Материализоваться книжн. 1. сов., несов. белгилүү бир конкреттүү формага келүү; **2. несов. страд. к материализовать.**

Материалист м 1. филос. материалист (материализмдин тарапкери); **2.** өз пайдасына кам көрүүчү адам, материалдык жыргалчылык үчүн күрөшкөн пайдакеч.

Материалистическ/ий, -ая, -ое филос.

материалисттик, материализм принциптери негизделген; ~ **ая философия** материалисттик философия; ~ **ое мировоззрение** дүйнөгө материалисттик көз караш.

Материалистичны/й, -ая, -ое (материалистичен, -на, -но) **1. тк. кр. ф. филос. то же, что материалистический; 2. (узко практический)** өз пайдасынын гана камын ойлогон; материалдык пайда издегенден башканы билбеген.

Материалистка женск. к материалист.

Материаловедение ср материалдарды изилдөө илими.

Материально нареч. материалдык жактан; ~ **обеспеченный** материалдык жактан камсыз болгон (муктаждыгы жок).

Материальность ж филос. материалдуулук; ~ **мира** дүйнөнүн материалдуулугу.

Материально-техническ/ий, -ая, -ое материалдык-техникалык; ~ **ое снабжение** материалдык-техникалык жактан жабдуу.

Материальн/ый, -ая, -ое (материален, -льна, -льно) **1. филос.** материалдык; ~ **ый мир** материалдык дүйнө; **2.** материалдар сакталуучу, материалдар үчүн керектелүүчү, материалдар...; ~ **ый склад** материалдар склады (материалдар сакталуучу кампа); **3. (имущественный, денежный)** материалдык; ~ **ое благосостояние народа** элдин материалдык жыргалчылыгы; ~ **ая помощь** материалдык жардам; ~ **ая заинтересованность** материалдык кызыкчылык; ~ **материальная часть спец.** материалдык бөлүк (техникалык жабдуулар, ар кандай башка каражаттар).

Материк м геогр. материк; **Австралийский** ~ Австралия материги.

Материков/ый, -ая, -ое материктик, материк...; ~ **ое пространство** материк мейкиндиги; ~ **ый берег** материк жээги, материктин жээги; **материковый лёд** материк музу (материктин кеңири аянтын каптаган муз).

Материнск/ий, -ая, -ое 1. энелик, эне...; ~ **ая любовь** эненин мээрим, энелик мээрим; ~ **ая забота** энелик камкордук; **2.** эненин, эне ...; ~ **ая юбка** эненин юбкасы; ~ **ое молоко** эне сүтү, эненин сүтү.

Материнство ср энелик (**1.** эненин кош бойлуу кездеги, төрөт жана бала эмизип асыроо мезгилиндеги абалы; **2.** энелик касиет).

Материться несов. прост. уят сөздөрдү айтып сөгүнүү, боктоо.

Матери/я ж 1. филос. материя; **2. физ.** материя, зат; **закон сохранения** ~ и материянын сакталуу закону; **3.** кездеме, мата.

Матерный: **матерная брань прост. то же, что мат V.**

Матерой см. уст. **матёрный**.

Матёрчаты/ый, -ая, -ое матадан жасалган, чүпүрөк...; мата...; ~ **е туфли** мата туфли (чүпүрөктөн жасалган туфли).

Матершина ж прост. сөгүүдө айтылуучу уят сөз.

Матёрый, -ая, -ое 1. жетилген, толуп турган, баралына келген, жетик, чоң, кексе; ~ **волк чоң** (кексе) карышкыр; 2. түзөлбөс, ашынган, барып турган, жеткен; ~ **бюрократ** жеткен бюрократ; ~ **преступник** ашынган кылмышкер.

Матеръ ж *высок. уст. то же, что мать* 1; ♢ **матеръ божия!** в *знач. межд. уст.* баракелде! керемет! шумдук!

Матировать *несов. что (делать матовым)* күнүрт түс берүү, жылтырак түсүн өчүрүү, тунук абалынан өзгөртүү, тунарыңкы түргө келтирүү; ~ **стекло** айнекти күнүрттөтүү (тунарган түргө келтирүү).

Матица ж устун.

Матка ж 1. *анат.* жатын; 2. (*самка*) ургаачы, төлдөөчү (төл берүүчү) жаныбар; ~ **оленья** ургаачы бугу; **верблюжья** ~ ургаачы төө; каймал; 2. *пчел.* **матка** (ана аары); 3. *разг. то же, что маточник* 4; 4. *прост.* эне, апа; 5. *мор.* **матка** (порттогу кемелерге көмөк көрсөтүүчү жардамчы кеме); 6. *нар.-разг.* **компас**.

Матлот м 1. матлот (матростордун бийи жана анын музыкасы); 2. *кул.* матлот (балыктан ар түрдүү татымал кошуп даярдалган тамак).

Матовость ж тунарыңды түр; күнүрттүк; ~ **стекла** айнектин күнүрттүгү.

Матовый I, -ая, -ое 1. (*не блестящий*) күнүрт, тунарыңкы, жылтырабаган; ~ **ая фотобумага** жылтырабаган (күнүрт түстүү) фото кагаз; 2. (*о цвете лица*) ак жуумал, ак саргыл; ~ **ый цвет лица** ак жуумал өң, ак саргыл түс; 3. тунарган, күнүрт тарткан; ~ **ое стекло** тунарган айнек.

Матовый II, -ая, -ое мат коюу, мат болуу, мат...; ~ **ое положение** мат абал; ~ **ая атака** мат коюу чабуулу.

Маточник м 1. *пчел.* маточник; 2. *с.-х.* тубар мал багылуучу жай; малкана; 3. *с.-х.* маточник (урук же көчөт үчүн өстүрүлүүчү тилке); ~ **огурцов** бадырандар маточниги.

Маточный, -ая, -ое 1. тубар, төл берүүчү, ургаачы; ~ **ое поголовье скота** тубар малдын жалпы саны; ~ **ый косяк** тубар бээлер үйүрү; 2. *пчел.* маткалык, маткалуу; ~ **ая ячейка** аарынын маткалуу уясы; 3. *мед.* жатындагы, жатын...; ~ **ое кровотечение** жатындан кан агуу.

Матрас, матрац м матрас, матрац, олпок; **волосяной** ~ жүн матрас; **пружинный** ~ пружиналуу матрас.

Матрасик м *уменьш.* к **матрас**; кичинекей матрас.

Матрасник, матрацник м *разг.* матрастын кабы, матрас кап.

Матрасный, матрацный, -ая, -ое матрастык; матраска ылайыктуу, матрас жасала турган; ~ **ая ткань** матрас жасала турган кездеме.

Матрац м см. **матрас**.

Матрешка ж *матрешка* (биринин ичине бирин салып коюучу жыгач куурчактардын ар бири).

Матриархальный/ый, -ая, -ое матриархаттык, матриархат...; энелик доордогу; ~ **е отношения** матриархаттык мамилелер.

Матриархат м матриархат, энелик доору.

Матримониальный/ый, -ая, -ое *книжн.* (*брачный*) никелик, үй-бүлөлүк; үйлөнүүгө байланыштуу; ~ **ые намерения** үйлөнүү (никелешүү) ниети.

Матрица/а ж 1. *полигр.* матрица (оймо калып); **лилотипная** ~ **а** лилотип матрица-сы; **печатать книгу с** ~ **ы** китепти матрица-сы боюнча басуу; 2. *мат.* матрица (математикалык жадыбал).

Матрицирование *ср полигр. по знач. гл.* **матрицировать**.

Матрицировать *сов., несов. что полигр.* матрицалоо; ~ **набор** терилген ариптерди (наборду) матрицалоо (матрицага түшүрүү).

Матрицироваться *несов. страд. к матрицировать*.

Матричный, -ая, -ое *полигр.* матрицалык, матрица...; ~ **картон** матрицалык картон; ~ **пресс** матрица пресси.

Матрона ж 1. матрона (байыркы Римде: урмат-сыйга ээ, кадырлуу аял; үй-бүлөнүн энеси); 2. (*о почтенной немолодой женщине*) ханум, айым.

Матрос м матрос.

Матроска ж 1. *разг. уст.* матроска (матростун аялы); 2. матроска (матростордун формалуу көйнөгү); 3. матроска (аялдардын же балдардын матростордукундай көйнөгү же блузкасы).

Матросский, -ая, -ое матростук, матростор...; ~ **костюм** матростук костюм (матростор костюму); ~ **батальон** матростор батальону.

Матушка ж 1. *уст.* эне; 2. *прост.* (*обращение к пожилой женщине*) энеке; 3. *разг.* (*жена священника*) поптун аялы; 4. *нар.-поэт.* (*постоянный эпитет*) касиеттүү, азиз; **матушка-река** касиеттүү дарыя; **Земля-матушка** касиеттүү жер; **Жер-эне**; ♢ **матушки (мои)!**; **матушки светы!** в *знач. межд.* э, тобо! апей! энекебай!

Матушкин, -а, -о *уст.* эненин, эненики,

эне...; ~ дом эненин үйү; ~ о плáтье эненин көйнөгү.

Матч *м* матч; **футбольный** ~ футбол матчы; ~ **-турнир** матч-турнир; ~ **на пёрвенство по шахматам** шахмат боюнча дүйнөлүк биринчилик үчүн матч.

Матчев/ый, **-ая**, **-ое** матч тибиндеги, матч...; ~ **ые встрéчи** матч беттешүүлөр (матч оюндары).

Мать *ж* **1.** эне; **многодётная** ~ көп балалуу эне; **кормящая** ~ жаш эмчектүү эне; **статья** **матерью** балалуу болуу, бала төрөө; баланын энеси болуу; **2.** (самка) эне; **ягнята бросились к матерям** козулар энелерин көздөй жүгүрдү; **3. обрац. прост.** (*чаще со сл. «моя»*) эне, энеке; апа, апаке; **ты, ~ моя, не то делаешь!** сен, энекем, туура эмес иш кылып жатасың! **4. разг. (обрац. мужа к жене)** энеси; **простой, ~!** сабыр этчи, энеси!; **5. уст.** (*жена священника*) поптун зайыбы; **6. уст.** (*монахиня*) кечил аял; **◇ в чём (как) мать родила** энеден туума, дырдай жылаңач; **◇ всосать с молока матери** канына синип калуу, бала күнүнөн өнөкөткө айлануу; **◇ показать кузькину мать** акесин таанытуу, адебин колуна берүү, эсин эки кылуу.

Мать-и-мáчеха *ж бот.* өгөй эне (сары гүлдүү чөп өсүмдүк).

Маузер *м* маузер.

Мах I *м* **1.** (*взмах*) бир кагыш; ~ **крыльев** канаттын бир кагышы; **2.** (*оборот*) бир айланыш, бир тегеренүү; ~ **колеса** дөңгөлөктүн бир айланышы (бир тегерениши); **3.** (*шаг животного*) арыш; **конь шёл ровным широким ~ ом** ат бир калыпта кең арыштап бара жатты; **◇ одним (единым) махом; с одного (единого) маху; с маху** бир эле шилтегенде, бир умтулганда эле, бир обдулуу менен; **во весь мах** тез, текирендеп, текирең-таскак менен, арышынын жетишинче; **лошадь во весь мах поскакала** ат текирең-таскагын салып бара жатты; **◇ с маху; со всего маху 1)** кериле шилтеп, кулачын жая шилтеп; **2)** алды-артын карабастан, ойлонуп отурбастан, шарт эле; **◇ дать маху** жаңылып калуу, жаза таюу, каталык кетирип коюу.

Мах II *межд. в знач. сказ. разг.* кагуу, каккылоо; серпүү; **птичка** — ~ **крыльями и улетела** чымчык канаттарын серпип алды да, уча жөнөдү.

Махальный *м уст.* (*сигнальщик*) жандап сигнал берүүчү.

Махальшик *м уст.* *то же, что махальный.*

Махание *ср по знач. гл.* **махать 1;** ~ **крыльями** канаттарын каккылоо; ~ **платком** жоолугун булгалоо.

Махаон *м зоол.* махаон (калкан көпөлөктүн бир түрү).

Маха/ть несов. 1. *чем* булгоо, булгалоо, жандоо; кагуу, каккылоо; ирмөө; ~ **ть рукой** кол булгоо, жандоо; ~ **ть платком** жоолугун булгоо (булгалоо); **гуси ~ ли крыльями** каздар канаттарын каккылады; **2. чем, кому (подзывать)** жандап чакыруу; кол булгоо; **3. прост.** жүрүү, жөнөө, жол тартуу; **нам ещё километров десять ~ ть до города** биз шаарга чейин дагы он километрче жол жүрүшүбүз керек.

Махизм *м филос.* махизм (20-кылымдын башында пайда болгон субъективдүү идеалисттик философиялык агым).

Махин/а *ж разг.* лакыйган, олчойгон, эпсиз чоң нерсе; **мы с трудом убрали отсюда эту ~ у** биз бул олчойгон балакетти бу жерден зорго алып таштадык.

Махинатор *м разг. неодобр.* алдамчы, шум, амалкөй адам.

Махинация *ж* алдамчылык, амалкөйлүк, куулук-шумдук, митаамчылык.

Махист *м* махист (махизмдин тарапкери).

Махну/ть сов. 1. однокр. к махать 1; ~ **ть платком** жоолугун булгоо; **2. разг. (броситься, прыгнуть)** секирип түшүү, аша секирүү; ~ **ть через забор** тосмодон аша секирүү; **заяц мгновенно ~ л в сторону** коён көз ачып-жумганча булт этип туура тартып кетти; **3. прост. (отправиться куда-л.)** жөнөп кетүү, жүрүп кетүү, бир жакты көздөй бет алуу; ~ **ть летом на Исык-Куль** жайында Ысык-Көлдү карай жүрүп кетүү; **◇ махнуть рукой** кол шилтеп коюу (жаратпоо, жактырбоо).

Маховик *м тех.* маховик; салмактуу дөңгөлөк; ~ **двигателя** кыймылдаткыч механизмин дөңгөлөгү.

Махов/ой: **маховое колесо** *см.* **маховик;** **маховые перья** *зоол.* чалгын канаттар; **маховая сажень** *уст.* кулач (узундуктун эскиче өлчөмү).

Махонький, -ая, -ое прост. кипкичине, кенедей, кымындай.

Махорка *ж* махорка, тамеки (тамекинин бир түрү).

Махорочный, -ая, -ое махоркадан чыккан, махорка...; ~ **дым** махорканын түтүнү.

Махотка *ж нар.-разг.* карапа идиш, кумура.

Махра *ж прост.* *то же, что махорка.*

Махров/ый, -ая, -ое 1. (*о цветке*) тармал гүлдүү, кат-кат гүлдөрү бар; ~ **ая роза** тармал гүлдүү роза; ~ **ые астры** тармал гүлдүү астралар; **2.** (*о ткани*) түктүү, түктөрү бар; ~ **ая ткань** түктүү кездеме; ~ **ое полотёнце** түктүү сүлгү; **3. перен.** ашынган, барып турган, жеткен, чектен ашкан; ~ **ый реакционер** жеткен реакционер; ~ **ый шовинизм** чектен ашкан шовинизм.

Махр/ы *мн. прост.* **1.** чачык; **шаль с ~ ами**

чачыктуу шалы жоолук; **2.** (*лохмотья, кло- чья*) самсаалак, салбыраган нерсе.

Маца́ ж маца (еврейлердин диний май- рамында жасалуучу тузу жок, жука нан).

Мачеха ж өгөй эне.

Мачта ж мачта; *корабельная* ~ кеменин мачтасы.

Мачтово́й м мор. мачтовой (мачтада иш жүргүзүүчү матрос).

Мачтов/ый, -ая, -ое 1. мачтадагы, мачта...; ~ **ый огонь** мачтадагы жарык; мачтанын шамы; **2.** мачта жасалуучу, мачтага керектелүүчү; ~ **ый лес** мачтага керектелүүчү жыгач; ~ **ая сосна́** мачта жасала турган кызыл карагай; **3.** мачтада иштөөчү, мачтаны күзөтүүчү; ~ **ый матро́с** мачта мат- росу.

Маши́н/а ж 1. машина; *парова́я* ~ **а** буу машинасы; *швёйная* ~ **а** тигүү машинасы; *хлопкоуборо́чная* ~ **а** пахта терүүчү машина; **2.** *разг.* машина, автомашина, автомобиль; *эхать на* ~ **е** машинада жүрүү; машинага түшүү; *стира́льная* ~ **а** кир жуугуч машина; **3.** *перен. (о человеке)* машина; **4.** *перен. чего или какая* машина; *госуда́рственная* ~ **а** мамлекет машинасы; *воённая* ~ **а** согуш ма- шинасы.

Машина́льно нареч. ойлонбостон, аркы- беркини этибарга албастан, жөн эле, жөн- дөн-жөн; байкоосуздан; ~ **отвеча́ть на вопро́сы** суроолорго ойлонбостон жооп берүү.

Машина́льн/ый, -ая, -ое (машинален, -льна, -льно) ойго келбеген, атайлап иштелбеген, жөнүнчө боло албаган; ~ **ый отве́т** жөнүнчө айтыла калган жооп; байкоостон ооздон чыга калган жооп; ~ **ые движе́ния** атайылап аткарылбаган кыймыл.

Маши́низа́ция ж по знач. гл. маши́ни- зировать ~ **сёльскаго хозяйства** айыл чар- басын машиналаштыруу.

Маши́низировать сов., несов. что машина- лаштыруу; ~ **ручной труд** кол эмгегин машиналаштыруу.

Маши́низи́роваться несов. страд. к маши́- низировать.

Маши́нист м 1. машинист; ~ **экскаватора** экскаватордун машинисти; ~ **крана** кранды башкаруучу машинист; **2.** *ж.-д.* машинист (локомотив айдоочу темир жолчу).

Маши́нистка ж машинистка (машинка басуучу аял же кыз).

Маши́нка ж 1. *уменьш. к маши́на 1;* *швёйная* ~ тигүү машинкасы; **2** машинка; *пи́щущая* ~ жазуу машинкасы; ~ **для стри́жки во́лос** чач ала турган машинка.

Маши́нно-тра́кторный, -ая, -ое машина- трактор...; ~ **парк** машина-трактор паркы.

Маши́нн/ый, -ая, -ое 1. машиналарга керектелүүчү, машиналар үчүн, машина...; ~

ое ма́сло машина майы; ~ **ое отде́ление** машиналар бөлүмү; машиналар жайгашкан орун; **2.** машиналашкан, машина менен аткарылуучу, машина менен иштелүүчү; ~ **ая до́йка коро́в** уйларды машина менен сааш; ~ **ый перево́д (электронный)** электрондук машина менен которуу; машина котормо.

Маши́новéдение ср машина таануу (маши- налар, алардын теориясы жана механизм жөнүндөгү илим).

Маши́нописн/ый, -ая, -ое машина басуу ишине байланыштуу; машинкага басылган; ~ **ое бюро́** машинисткалар бюросу; ~ **ый текст** машинкага басылган текст.

Маши́нопи/сь ж 1. машинкага басуу; **күрсы** ~ **и** машинка басуу ишин үйрөтүү курсу; машинисткалар курсу; **2.** машинкага басылган текст; **со́рок страни́ц** ~ **и** машинкага басылган кырк бет (текст).

Маши́ностроéни/е ср машина жасоо, машина жасап чыгаруу, машина куруу; **успехи в области** ~ **и** машина куруу жагындагы ийгиликтер; **тяжё́лое** ~ **е** оор машина куруу; **атомное** ~ **е** атомдук машина куруу.

Маши́ностроитель м машина чыгаруучу, машина жасоочу, машина куруучу.

Маши́ностроительн/ый, -ая, -ое машина чыгаруучу, машина куруучу, машина жасоочу, машина куруу (жасоо)...; ~ **ая промышле́нность** машина куруу (жасоо) өнөр жайы; ~ **ый завод** машина чыгаруучу завод.

Маши́ст/ый, -ая, -ое арышы кең, арыштуу; ~ **ая ло́шадь** арыштуу ат, арышы кең жылкы.

Машта́к м тыгырчык жылкы, тукур жылкы.

Маэ́стро м нескл. маэстро (**1.** композитор- лордун, дирижёрлордун, сүрөтчүлөрдүн ж.б. ардактуу наамы; **2.** чет өлкөлөрдө шахматисттерге берилүүчү наам жана ушундай наамы бар шахматист; мастер).

Мая́к м 1. маяк; **плавучий** ~ калкыма маяк; **огонь** ~ **а** маяктын чырагы; **2.** *перен.* маяк, өрнөк; белги, символ; ~ **свобо́ды** азаттыктын маягы; азаттыктын өрнөгү.

Мая́тник м маятник; **стенные часы́ с** ~ **ом** маятникти бар дубал саат; **часовой** ~ саат маятникти.

Мая́тников/ый, -ая, -ое 1. маятникти бар, маятниктүү; ~ **ые часы́** маятниктүү саат; **2.** маятник принцибинде иштөөчү маятник...; ~ **ая пи́ла** маятник араа; **мая́тниковый прибор физ.** маятниктүү прибор.

Мая́ть несов. кого прост. кыйноо, азап жедирүү, жүдөтүү, эсин оодаруу, чүңчүтүү.

Мая́ться несов. прост. 1. майышуу, алсыроо, жүдөө, алдан таюу; **2.** түйшүк тартуу, азап чегүү, чүңчүү; **3.** *чем* оорудан кыйналуу, оорунун азабын тартуу,

жабыркоо; ~ животом ичи ооруп кыйналуу; 4. кусалануу, зеригүү; ~ в одиночестве жалгыздыктан кусалануу (зеригүү).

Маячи/ть *несов. разг.* алыстан сороюп көрүнүү, оркоюп чыгып туруу; **впередí** ~ **ли деревья** алды жакта дарактар сороюп көрүнүп турду.

Маячиться *несов. прост. то же, что маячить.*

Маячн/ый, -ая, -ое маяк...; ~ **ая башня** маяк мунара (мунарасы); ~ **ые огни** маяк чырактары (оттору).

Мга *ж нар.-разг.* туман, боз, мунарык; **река покрылась мгюю** дарыянын үстүн мунарык басып турду.

Мгла *ж 1.* мунарык, боз, туман; **2.** күүгүм, карангы; **ночная** ~ түнкү карангылык.

Мглист/ый, -ая, -ое (мглист, -а, -о) мунарыктуу, тунарган, боз түшкөн; ~ **ое небо** бозоргон асман, тунарган асман; **утро было** ~ **ое** эртең менен боз түшкөнсүп (бозоргонсуп) турду.

Мгновение *ср 1.* көз ирмем, арыдан-бери өтө тез өткөн убакыт, көз ачып-жумганча боло калган мезгил аралыгы; **в одно** ~ бир паста, дароо, арыдан-бери, тез эле, көз ачып-жумганча; **в** ~ **ока** өтө тез, көз ирмегиче; **2.** убакыт, мезгил, учур; **это были лучшие мгновенья в его жизни** бул анын өмүрүндөгү эң сонун учурлар эле.

Мгновенно *нареч.* тез, арыдан-бери, көз ирмегиче, көз ачып-жумганча, бир паста.

Мгновенн/ый, -ая, -ое (мгновенен, -на, -но) **1.** тез, чукулунан боло калган, арыдан-бери чыга калган; ~ **ая смерть** тез өлүм, мүрт өлүм; ~ **ое решение** тез чечим, арыдан-бери бүтө калган чечим; **2.** узакка созулган, бат эле бүтө калган, кыска мөөнөттүү; ~ **ый дождь** өткүн; ~ **ая вспышка** дүрт эткен жарылуу, жылт дей түшүү, жарк этүү.

Меандр *м 1.* геол. имерилиш, ийри-буйру имерилме (суунун агымына карата); **2.** *иск.* оймо-чийме, ийри-буйру оюу.

Мебель *ж* мебель, эмерек; **мягкая** ~ жумшак эмерек; **расставить** ~ эмерек коюу, эмеректи жайгаштыруу; **для мебели** (находиться, быть и т.п.) *пренебр.* жөн эле сөөлөт үчүн, караан болуп бериш үчүн.

Мебельн/ый, -ая, -ое эмерек жасалуучу; мебель ...; ~ **ый магазин** эмерек дүкөнү; ~ **ый материал** эмерек жасалуучу материал; эмерек жасала турган материал; ~ **ая фабрика** эмерек фабрикасы.

Мебельщик *м* мебельщик, эмерек жасоочу, мебелчи (эмерек устасы).

Меблированный, -ая, -ое 1. *прич.* от меблировать; **2.** *прил.* мебелдүү, эмеректер коюлган, эмеректер менен жасалгаланган; ~

зал эмеректер менен жасалгаланган зал; **меблированные комнаты** арзан мейманкананын бөлмөлөрү.

Меблировать *сов., несов.* что эмеректер менен жасалгалоо, эмерек коюу; ~ **комнату** бөлмөгө мебелдер коюу.

Меблироваться *несов. страд.* к меблировать.

Меблировка *ж 1.* по знач. гл. меблировать; **2.** *собр.* мебель, үй жасалгасы (үйдүн жыгач буюм-теримдери).

Мега... **мегалит, мегаватт, мегавольт** сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк биринчи бөлүгү.

Мегалит *м* мегалит (эң чоң таштардан сомдолуп жасалган байыркы эстелик, табыт ж.б.).

Мегафон *м* мегафон (үндү бийиктетип чыгаруучу рупор).

Мегера *м разг.* ажаан аял.

Мегрелы *мн.* (ед. мегрел *м*, мегрелка *ж*) мегрелдер (грузиндердин курамындагы этнографиялык топ, ушул топтун өкүлдөрүнө жатуучу адамдар).

Мед... **медсестра, медпункт, медкомиссия, медперсонал, медработник** сыяктуу татаал сөздөрдүн курамдык биринчи бөлүгү.

Мёд *м 1.* бал; **цветочный** ~ гүлдүн балы (гүлдөн тартылган бал); **2.** (*хмельной напиток*) балдан ачытылган ичкилик; **♦ не мёд в знач. сказ.** азаптуу, түйшүктүү, оңой-олтондордон эмес; **♦ вашими устами да мёд пить** оозуңузга май, айтканыңыз келсин, оозуңузга бардыр.

Медалист *м* медалист (медалга ээ болгон окуучу, спортсмен ж.б.).

Медаль *ж* медаль; **золотая** ~ алтын медаль; **серебряная** ~ күмүш медаль; **памятная** ~ эстелик медалы; **♦ оборотная (другая) сторона медали** медалдын экинчи бети; иштин тескери (жаман) жагы.

Медальер *м* медальер (монеталардын, медалдардын формасын даярдоочу адис).

Медальн/ый, -ая, -ое медалга керектелүүчү, медаль...; ~ **ая ленточка** медаль лентасы.

Медальон *м* медальон; **золотой** ~ алтын медальон; ~ **в виде сердечка** жүрөкчө (сыяктуу) медальон.

Медведиха *ж прост. см.* медведица.

Медведица *ж* ургаачы аюу; **Большая Медведица** *астр.* Чоң Жетиген; **Жети Аркар**; **Малая Медведица** *астр.* Кичи Жетиген; **Алты Аркар**.

Медвед/ь *м 1.* аюу; **белый** ~ ь ак аюу; **бурый** ~ ь күрөң аюу; **2.** *разг. уст.* (медвежий мех) аюу; **шуба на** ~ е аюу тон; **3.** *перен. разг.* копол, эби-сыны жок, далдайган адам; **♦ медведь на ухо наступил кому** музыкага

шыгы жок, ыр-күүнүн маанисине түшүнө албайт; **делить шкуру неубитого медведя погов.** көлөкөсүнө тон бычуу; тууй элек уйдун узуна таарынуу.

Медвежати́на *ж* аюунун эти.

Медвежа́тник *м* 1. (*охотник*) аюуга аңчылык кылуучу мерген, аюу атар; 2. *уст (вожак дрессированного медведя)* үйрөтүлгөн аюуну жетелеп жүрүүчү адам; 3. аюукана; колдо багылган аюулар туруучу жай.

Медве́ж/ий, -ья, -ье 1. аюунун, аюу...; ~ **ье мя́со** аюунун эти; ~ **ий след** аюунун изи; ~ **ьи ко́гти** аюунун тырмактары; 2. аюунун терисинен жасалган, аюу...; ~ **ья шу́ба** аюу тон; 3. аюудай, аюуга окшогон; ~ **ья похóдка** аюуча басыш; \diamond **медве́жий у́гол** элден оолак, алыс жактагы жай, түнт жер; \diamond **медве́жья услу́га** чылпагын алам деп, көзүн чукуп салуу; артык кылам деп тыртык кылуу; \diamond **медве́жья бо́лезнь** *разг. шу́тл.* коркконунан ичи өтүп кетүү (чычып жиберүү).

Медвежина *ж то же, что медвежати́на.*

Медвежо́нок *м* 1. мамалак; 2. *перен. разг.* мамалактай балпандаган, эби-сыны жок адам (көбүнчө балдарга же бой тарткан өспүрүмдөргө карата).

Медвя́н/ый, -ая, -ое 1. бал жыттанган, бал жыттуу; ~ **ый за́пах травы́** чөптүн балдай жыттанышы; бал жыттанган чөп; 2. *нар.-поэт.* балдан жасалган; ~ **ое пи́тье** бал шербет.

Медеплави́льн/ый, -ая, -ое жез эритүүчү; жез иштеп чыгаруучу; ~ **ая печь** жез эритүүчү меш; ~ **ая промышле́нность** жез иштеп чыгаруу өнөр жайы; ~ **ый цех** жез эритүүчү цех.

Медеплави́льщик *м* жез эритүүчү.

Медиана́ *ж. мат.* медиана.

Медиато́р *м муз.* медиатор.

Меди́к *м* медик.

Медикаме́нты *мн. (ед. медикаме́нт м)* медикаменттер, дары-дармек.

Меди́ко... меди́ко-биологиче́ский, меди́ко-сани́тарный сыяктуу татаал сөздөрдүн курамдык биринчи бөлүгү.

Мединсти́тут *м* мединститут.

Меди́ст/ый, -ая, -ое жездүү, жез аралашкан; ~ **ая сталь** жездүү болот.

Меди́сты/й, -ая, -ое *разг.* бал тартылуучу, ширелүү, нектары көп; ~ **е расте́ния** бал тартылуучу (ширелүү) өсүмдүктөр.

Медици́на *ж* медицина; *экспериментальная* ~ эксперименталдык медицина; *судебная* ~ сот медицинасы.

Медици́нск/ий, -ая, -ое медициналык, медицина...; ~ **ая по́мощь** медициналык жардам; ~ **ий рабо́тник** медицина кызмат-

керлери; ~ **ий факульте́т** медицина факультети.

Меди́чка *разг. женск. к* ме́дик.

Медле́нно *нареч.* жай, акырын, жайбаракат, аста-секин, акырындап, жайлык менен; **двигаться** ~ акырындап жылуу; жай кыймылдоо; **вре́мя тя́нется** ~ убакыт акырындык менен өтүүдө; **чита́ет** ~ жай окуйт; **говори́т** ~ жай сүйлөйт; акырын сүйлөйт; шашпай сүйлөйт.

Медле́нность *ж* акырындык, жайбаракаттык, жайлык; ~ **движе́ний** кыймыл-аракеттин жайлыгы.

Медле́нн/ый, -ая, -ое (медлен, медленен, -на, -но) жай, акырын, аста-секин, жайбаракат; **идти́** ~ **ым ша́гом** жай басуу, аста-секин жүрүп отуруу; ~ **ый ход по́езда** поезддин жай жүрүшү; ~ **ое тече́ние реки́** дарыянын (суунун) жай агымы; ~ **ое движе́ние** жай (шашылбаган) кыймыл-аракет, жайбаракат кыймыл; **на ме́дленном огне́** (**вари́ть** и т.п.) басаңча отко (бышыруу).

Медли́тельно *нареч.* кыбыр, илкип-калкып, шашпай, жайбаракат, ыкшоо.

Медли́тельность *ж* кыбырдык, жайбаракаттык, шашпагандык, ыкшоолук.

Медли́тельны/й, -ая, -ое (медлителен, -льна, -льно) кыбыр, илкип-калкыган, кыбыраган, ыксыраган, ыкшоо; ~ **й челове́к** кыбыр адам; ыкшоо киши; ~ **е движе́ния** ыкшоо кыймыл-аракет.

Медли́ть *несов.* созуу, кечиктирүү, кечендетүү, шашпай кечиктире берүү; маалката берүү, тез бүтүрө салбоо, саамыктатуу; ~ **с отве́том** жоопту кечендете берүү, тез жооп бербей саамыктатуу; **не медля ни мину́ты** бир минута да кечиктирбей; арыдан-бери, өтө тез.

Медни́к *м* мискер.

Медни́цк/ий, -ая, -ое мискерлик ~ **ие рабо́ты** мискерлик иштер.

Медно... меднолите́йный, меднопрока́тный, меднору́дный сыяктуу татаал сөздөрдүн курамдык биринчи бөлүгү.

Медно-красн/ый, -ая, -ое кызыл жез түстүү, кызыл жез түстөнгөн; ~ **ые во́лосы** кызыл жез түстүү чач.

Меднолите́йный, -ая, -ое жез куйма, жез куюучу; ~ **заво́д** жез куйма завод.

Меднолите́йщик *м* жез куюучу жумушчу.

Медноло́бый, -ая, -ое маңги баш, келесоо, маныроо, кеңкелес.

Меднопрока́тный, -ая, -ое жез прокат...; ~ **цех** жез прокат цехи.

Медн/ый, -ая, -ое 1. жез...; **ая руда́** жез кени; ~ **ый сли́ток** жез куймасы; 2. (*из меди*) жезден жасалган, жез...; ~ **ая моне́та** жез тыйын; ~ **ая посу́да** мис идиш, жез идиш; ~ **ый кувши́н** мис кумган, жез кумган; 3.

(красно-жёлтый) кызгылтым; **мédный век археол.** жез доору; **мédный купорóс** көк таш; тарапаран; **мédный лоб** келесоо, кежир, кыйык; **◇ на мэдные дэньги (учиться, быть воспитанным)** кембагалдыктан жакшы окуй албоо, жарыта билим ала албоо.

Медовáр *м* балдан ичкилик ачытуучу (бал кайнатып, ичкилик даярдоочу).

Медоварение *ср* балдан ичкилик чыгаруучу.

Медовúха *ж разг.* балдан чыгарылган ичкилик.

Медóв/ый, -ая, -ое 1. бал татыган, бал...; ~ **ый вкус** балдын даамы, бал татыган даам; 2. бал кошулган; ~ **ый квас** бал квас (бал кошуп ачытылган квас); ~ **ые прýники** бал кошуп жасалган пряниктер; 3. аңкыган жыттуу; **в вóздухе пáхло свéжим ~ ым сéном** абада жаңы чөптүн аңкыган жыты уруп турду; 4. *перен.* таттуу, жагымдуу; жан эргиткен, бал...; ~ **ые рéчи** бал кептер, жан эргиткен таттуу сөздөр; **◇ медóвый мéсяц** ысыкчылык айы (үйлөнгөндөн кийинки бир ай).

Медóк *м разг. ласк.* к мэд 1.

Медонóс *м* бал тартылар өсүмдүк, ширелүү (нектары көп) өсүмдүктөр түрү; **увеличить посéвы ~ ов** бал тартылар өсүмдүктөрдү көбүрөөк айдоо.

Медонóсн/ый, -ая, -ое (медонóсен, -на, -но) 1. *бот.* бал тартылуучу; ~ **ые растéния** бал тартылуучу өсүмдүктөр; 2. бал тартуучу, бал...; ~ **ые пчёлы** бал аарылар, бал тартуучу аарылар.

Медосбóр *м* 1. (пчелами) бал тартуу, бал жыйноо; 2. бал тартуу, бал жыйноо маалы.

Медосмóтр *м* медициналык жалпы кароо.

Медоточíвы/й, -ая, -ое (медоточív, -а, -о) бал тилдүү, тилинен бал тамган, жан эриткен, жагымдуу, тили ширин; ~ **ые рéчи** жан эриткен жагымдуу сөздөр (кептер).

Медпúнкт *м* (пункт медицинской помощи) медпункт.

Медресé *ср нескл.* медресе.

Медсестра *ж* (медицинская сестра) медсестра.

Меду́за *ж зоол.* медуза.

Медь *ж* 1. жез, мис.; **добы́ча мэди** жез казып алуу, жез алуу; **чистая** ~ таза жез; 2. *собир.* жез, мис (жезден жасалган буюм-терим, идиш ж.б.) 3. *собир. разг.* жез тыйын, чака тыйын.

Медя́к *м разг.* жез тыйын, чака тыйын.

Медяни́ца *ж* 1. *зоол.* жылан сымак келген бутсуз кескелдирик; 2. (*насекомое*) жалбырак курту.

Медя́нка *ж* 1. сары жылан; 2. *обл. см.*

медяни́ца 1; 3. (*род зелёной краски*) жашыл боёк.

Медя́шка *ж прост.* 1. жез тыйын, чака тыйын; жезден иштелген кооздук, жасалга.

Меж *предлог см.* **ме́жду**; ~ **двух вы́соких дере́вьев** эки бийик дарактын ортосунда.

Меж... то же, что ме́жду... например: **межгóрье, межзона́льный, межнацио-нальный.**

Межа́ *ж* чек ара, аралык (айрым жер участкаларынын чеги, аралыгы).

Межбиблиотéчный, -ая, -ое китепканалар аралык, катепканалар ортосундагы; ~ **обмéн** китепканалар аралык алмашуу; ~ **абонемéнт** китепканалар аралык абонемент.

Межбровье *ср* эки каштын ортосу.

Межвéдомственный, -ая, -ое *то же, что* междувéдомственный.

Межвидов/ой, -ая, -ое *биол.* түркүмдөр ортосундагы; ~ **ое скрéчивание** түркүмдөр ортосундагы аргындашуу.

Междомéтие *ср грам.* сырдык сөз.

Междомéтны/й, -ая, -ое *грам.* сырдык сөздүү, сырдык сөздөр катышкан; ~ **е предложéния** сырдык сөздүү сүйлөмдөр.

Междоу́злие *ср бот.* эки муундун аралыгы, муун аралык.

Медоусóбие *ср* мамлекеттин коомдук топторунун арасындагы талаш-тартыш, өз ара келишпөөчүлүк, ички чыр-чатак.

Междоусóбица *ж то же, что* междоусóбие.

Междоусóбн/ый, -ая, -ое мамлекеттин коомдук топтор арасындагы, ички; ~ **ые вóйны** ички талаш-тартыш согушу; өз ара келишпөөчүлүк согушу.

Ме́жду *предлог с тв., род.* арасында, аралыгында, ортосунда; ~ **дверью и окнóм** эшик менен терезенин аралыгында; ~ **кни́гами** китептердин арасынан; **он сидéл ~ на́ми** ал биздин арабызда отурган; ал биздин ортобузда отурган эле; ~ **мно́й и тобо́й** сен экөөбүздүн ортобузда, экөөбүздүн ортобузда; **они́ говори́ли ~ собо́й** алар өз ара сүйлөштү; ~ **двумя́ и тремя́ часáми** саат эки менен үчтүн аралыгында (ортосунда); **рассто́яние ~ городáми** шаарлар ортосундагы аралык; **дру́жба ~ наро́дами** элдердин ортосундагы достук; ~ **ними́ есть большáя рáзница** булардын бири-биринен чоң айырмасы бар; **◇ ме́жду на́ми (говоря́)** *в знач. вводн. сл.* экөөбүздүн гана ичибизде болсун, экөөбүз эле билелик; **◇ ме́жду дéлом** ара-чолодо; **◇ ме́жду прóчим** 1) *нареч.* мындайча, жөнүнчө, анчейин; 2) *в знач. вводн. сл. (кстати)* айтмакчы, баса; **◇ ме́жду тем** аңгыча, ошол кезде, ошол замат; **ме́жду тем чай был по́дан** аңгыча чай алып келип калды; **а ме́жду тем союз** чынында, бирок да, ошондой болсо да, анткени менен; **ме́жду двух огнéй** бир жагы

жер, бир жагы суу; эки балакеттин ортосунда.

Между... **междугородний**, **междуэтажный**, **международный** сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк бөлүгү.

Междуведомственн/ый, **-ая**, **-ое** мекемелер ортосундагы; ~ **ая переписка** мекемелер ортосундагы жазышуулар; ~ **ая комиссия** мекемелер аралык комиссия.

Междугородний, **-ая**, **-ое** шаарлардын ортосундагы, шаар аралык; ~ **телефон** шаар аралык телефон.

Международник *м разг.* эл аралык абал, саясат же эл аралык укук маселелери боюнча адис.

Международн/ый, **-ая**, **-ое** **1.** эл аралык; ~ **ое положение** эл аралык абал; ~ **ое право** эл аралык укук; ~ **ая политика** эл аралык саясат; **2.** калктар арасындагы, эл аралык, көп элдерге тараган, интернационалдык; ~ **ое движение за мир** тынчтык үчүн болгон эл аралык кыймыл; ~ **ый женский день** аялдардын эл аралык күнү.

Междуречье *ср* эки дарыянын аралыгы, эки суунун ортосундагы жер (жай); ~ **Аму-Дарьи** и **Сыр-Дарьи** Аму Дарыя менен Сыр Дарыянын аралыгы.

Междурядн/ый, **-ая**, **-ое** *с.-х.* катар аралыктагы, катар аралык...; ~ **ое пространство** катар аралыктагы жай; ~ **ая обработка хлопчатника** пахтанын катар аралыгын иштетүү (жумшартуу, отоо ж.б.).

Междуряд/ье *ср с.-х.* катар аралык; **рыхление** ~ **ий** катар аралыкты жумшартуу.

Междуцарствие *ср* мурдагы жана кийинки падышачылыктын аралыгында тактын убактылуу бош калган мезгили.

Междуэтаж/ный, **-ая**, **-ое** этаж (кабат) аралыгындагы, этаж (кабат) аралык...; ~ **ое перекрытие** этаж аралык жабуу.

Межевание *ср по знач. гл.* **межевать**, **межеваться**; ~ **пахотных земель** айдала турган жерлердин чегин ажыратуу (ар биринин араларына чек коюп белгилөө).

Межевать *несов.* **что** чек салуу, чектөө, чегин ажыратуу, чек арасын белгилөө; ~ **колхозные земли** колхоздун жерлерине чек салып белгилөө (чек арасын ажыратуу).

Межеваться *несов.* **1.** чектелүү, чек арасы ажыралуу, чек салынуу; **2.** *страд.* **к** **межевать**.

Межевик *м (землемер)* жердин чегин (чек арасын) аныктап бөлүүчү, жер ченөөчү.

Межев/ой, **-ая**, **-ое** **1.** чекти (чек араны) билдирүүчү, чекти ажыратуучу; ~ **ой столб** чек араны билдирүүчү казык (мамы); ~ **ая канáva** чек араны билдирүүчү арык; **2.** чек салуу ишине байланыштуу; ~ **ая инструкция**

чек салуу (чек араны белгилөө) инструкциясы; ~ **ой инструмент** чек салууда колдонулуучу аспап.

Межевщик *м то же, что* **межевик**.

Меженный, **-ая**, **-ое** тартылган, азайып калган; ~ **уровень реки** дарыя суусунун тартылып калган деңгээли.

Межень *ж* **1.** дарыядагы, көлдөгү суунун тартылып, азайып калган деңгээли; **2. нар.-разг.** дарыянын, көлдүн суусу тартылган, азайып калган мезгили; **3. нар.-разг.** жай чилдеси, жайдын толугу.

Межеумок *м* **1.** эмне экендиги анык болбогон ар кандай арсар нерселер, көрүнүштөр, кубулуштар ж.б. **2.** эки башка түрдүн ортосунан келип чыккан орто заар, эки ортодогу өсүмдүктөрдүн сорту же жаныбарлардын породасы; **3. прост.** кем акыл, дөөпөрөс адам; **4. нар.-разг. (вид грузового судна)** кеме, дарыя кемеси.

Межеумочн/ый, **-ая**, **-ое** орто заар, эмне экендиги белгисиз, эки анжы; ~ **ое решение** эки анжы чечим; ~ **ое положение** орто заар абал.

Межзаводской, **-ая**, **-ое** завод аралык, заводдор ортосундагы; ~ **обмен опытами** завод аралык тажрыйба алмашуу.

Межзональный, **-ая**, **-ое** зоналар аралык, зоналар ортосундагы; ~ **турнир шахматистов** шахматисттердин зоналар аралык турнири.

Межклассовый, **-ая**, **-ое** класстар аралык, класстар ортосундагы.

Межколхозн/ый, **-ая**, **-ое** колхоз аралык, колхоздуктар ортосундагы; ~ **ая гидроэлектростанция** колхоз аралык гидроэлектростанция.

Межконтинентальн/ый, **-ая**, **-ое** континенттер аралык; ~ **ая баллистическая ракета** континенттер аралык баллистикалык ракета.

Межнациональн/ый, **-ая**, **-ое** улут аралык, улуттар ортосундагы; ~ **ые связи** улут аралык байланыштар.

Межник *м то же, что* **межа**.

Межобластной, **-ая**, **-ое** областтардын ортосундагы, областтар аралык.

Межпарламентский, **-ая**, **-ое** парламент аралык, парламенттер ортосундагы.

Межпланетн/ый, **-ая**, **-ое** планеталар аралык, планеталардын ортосундагы; ~ **ое пространство** планеталардын арасындагы мейкиндик.

Межплеменной, **-ая**, **-ое** уруулардын ортосундагы, уруулар арасындагы, уруу аралык.

Межрайонн/ый, **-ая**, **-ое** райондордун ортосундагы, райондор аралык; ~ **ое совещание** райондор аралык кеңешме.

Межрёберн/ый, -ая, -ое кабыргалардын арасындагы, кабыргалардын ортосундагы; ~ **ые мышцы** кабыргалардын арасындагы булчундар.

Межреспубликанск/ий, -ая, -ое республикалар аралык, республикалардын арасындагы, республикалар ортосундагы; ~ **ое совещание животноводов** малчылардын республикалар аралык кеңешмеси.

Межсессионный, -ая, -ое сессия аралык, сессиялар арасындагы, сессиялардын аралыгында болуучу; ~ **период** сессиялар аралыгындагы мезгил.

Мезальянс *м* тең эмес нике (буржуазиялык-дворяндык коомдо).

Мезга *ж* **1.** ички кабык (дарактын сырткы катуу кабыгынын астындагы ички кабык); **2.** майдалап эзилген коюу зат; **свекловичная** ~ кызылчанын майдалап эзилген коюусу; **картофельная** ~ картошканын майдалап эзилген коюусу.

Мездра *ж* **1.** (подкожная клетчатка у животных) теринин чели; **2.** (внутренняя сторона кожи) булгаарынын же чылгый теринин ич жагы.

Мездрить *несов.* что челдөө (теринин челин алып тазалоо).

Мездровый, -ая, -ое чел...; ~ **клей** чел желим (челден жасалган желим).

Мезозой *м см.* мезозойский (мезозойская эра).

Мезозойский: мезозойская эра *геол.* мезозой доору.

Мезонин *м* мезонин (үйдүн төбөсүнүн орто жерине салынган үстүнкү бөлмө).

Мексиканск/ий, -ая, -ое мексикалык; Мексика...; ~ **ие песни** мексикалык ырлар; ~ **ий народ** мексика эли.

Мексиканцы *мн.* (ед. мексиканец *м*, мексиканка *ж*) мексикалыктар (Мексиканын негизиги калкы, мексика улуту).

Мел *м* бор; **писать** ~ **ом** бор менен жазуу; **белишь** ~ **ом** бордоо, бор менен актоо (агартуу).

Меланж *м спец.* меланж (ар түрдүү түстөгү аралашма буладан ийрилген жип жана ошондой жиптен токулган чаар ала кездеме).

Меланжев/ый, -ая, -ое **1.** меланж...; алабула, чаар ала түстүү; ~ **ые ткани** меланж (ала-була, чаар ала түстүү) кездемелер; **2.** меланж чыгаруучу, меланж токуучу; ~ **ый комбинат** меланж комбинаты.

Меланхолик *м* **1.** меланхолик (асан кайгыга түшүп, убайым-кайгыга батып, көңүлү чөгүнкү абалда болгон киши); **2.** (склонный к унынию человек) меланхолик (асан кайгычыл, кейикчээл, убайымчыл, түнт киши).

Меланхолический, -ая, -ое асан кайгы, кейикчээл, убайымчыл, түнт; ~ **характер** түнт мүнөз.

Меланхоличный, -ая, -ое (меланхоличен, -на, -но) *см.* меланхолический.

Меланхолия *ж* меланхолия (ичи бышуу, капалана берүү, кусалануу, убайым тартып эзиле берүү абалы).

Меласса *ж спец.* меласса (кызылчадан кант өндүрүүдө калдык катары иштелип чыккан жана тоют үчүн колдонула турган кара күрөң түстөгү коюу шире).

Мелеть *несов.* **1.** тайыздоо, суусу азаюу; **река** **постепенно** ~ **ет** дарыя бара-бара тайыздоодо; **2.** *перен.* мааниси кете (азая) баштоо, майда, маңыз жагына тартып калуу.

Мелиоративн/ый, -ая, -ое мелиорациялык, мелиорация...; ~ **ые работы** мелиорация иштери.

Мелиоратор *м* мелиоратор, мелиорация иштери боюнча адис.

Мелиорационный, -ая, -ое *то же, что* мелиоративный.

Мелиорация *ж* мелиорация.

Мелисса *ж бот.* Melissa (аарылар бал тартуучу, гүлдөрү сары, лимон жыттуу өсүмдүк).

Мелить *несов.* что бор сүртүү, бордоо.

Мелк/ий, -ая, -ое (мелок, -ка, -ко) **1.** майда; ~ **ий песок** майда кум; ~ **ий дождь** майда жамгыр; ~ **ие сорта яблोक** алманын майда сорттору; майда алмалардын сорту; ~ **ий шриффт** майда шриффт; **2.** кичине, майда, ушак; ~ **ий скот** майда жандык (кой, эчки); ~ **ие камешки** майда таштар; ~ **ие орехи** майда жаңгактар; **3.** (маломощный) майда; ~ **ая буржуазия** майда буржуазия; ~ **ое крестьянское хозяйство** майда дыйкан чарбасы; ~ **ая собственность** майда менчик; ~ **ое хозяйство** майда чарба; **4.** (малочисленный) аз сандуу; кичине; майда; ~ **ие группы строителей** курулушчулардын аз сандуу (майда) топтору; **5.** (невысокий по положению) майда, кичине; ~ **ий чиновник** майда чиновник; ~ **ий служащий** майда кызматкер; **6.** (неглубокий) тайыз, жайпак, жайык; ~ **ая река** тайыз өзөн; ~ **ая тарелка** жайпак тарелка; ~ **ое озеро** тайыз көл (майда көл); **водоросли растут на** ~ **их местах** балырлар тайыз жерлерде (суунун тайыз жерлеринде) өсөт; ~ **ая пахота** тайыз айдоо; **7.** *перен.* (ничтожный, неизменный) майда, пас, майдачыл, тайкы, терең эмес; ~ **ий человек** майдачыл (тайкы) киши; ~ **ие интересы** майда мүдөөлөр; ~ **ие заботы** майдачүйдө иштер, бакырчылык; **мелкие деньги** майда акча; **мелкая сошка** колунан чоң иш келбеген кичине киши.

Мелко 1. нареч. майда; ~ колоть сахар кантты майда чагуу; **2.** в знач. сказ. безл. тайыз; здесь очень ~ бул жер эң тайыз; ~ пахоть тайыз айдоо; ◇ мелко плавать 1) мажүрөөлүк кылуу, алы келбөө, жарытпоо; 2) мансабы, кызматы боюнча анчалык денгээлге жете албоо, чабалдык кылуу.

Мелко... мелкокрестьянский, мелководный, мелкохолмистый, мелкоплодный сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк биринчи бөлүгү.

Мелкобуржуазн/ый, -ая, -ое майда буржуазиялык; ~ ые слои майда буржуазиялык катмарлар; ~ ые элементы майда буржуазиялык элементтер.

Мелководн/ый, -ая, -ое (мелководен, -на, -но) тайыз, суусу тартыш (аз); ~ ая река тайыз өзөн; ~ ое озеро тайыз көл.

Мелководье ср 1. тайыздык, суунун тартылган учуру; **2.** өзөндүн, көлдүн ж.б. тайыз жери.

Мелкодонн/ый, -ая, -ое жайпак, жапыз; ~ ая лодка жайпак кайык (түбү жапыз кайык).

Мелкозернист/ый, -ая, -ое майда дандуу, даны майда; ~ ая пшеница майда дандуу буудай.

Мелкозуб/ый, -ая, -ое майда тиштүү, тиштери майда; ~ ая рыба майда тиштүү (тиштери майда) балык; ~ ая пила майда тиштүү араа.

Мелкокалиберка ж разг. кичине калибрлүү мылтык.

Мелкокалиберн/ый, -ая, -ое кичине калибрлүү; ~ ая винтовка кичине калибрлүү мылтык.

Мелкокрестьянск/ий, -ая, -ое майда дыйкан...; ~ ое хозяйство майда дыйкан чарбасы.

Мелколесный, -ая, -ое майда токойлуу, майда жыгачтуу.

Мелколесье ср майда жыгачтуу токой, майда токойлуу жер; в ~ водятся лисицы майда токойлуу жерде түлкүлөр болот, түлкүлөр майда токойлуу жерде жүрөт.

Мелколиственн/ый, -ая, -ое майда жалбырактуу; ~ ые деревья майда жалбырактуу жыгачтар, майда жалбырактуу дарактар.

Мелкоплодн/ый, -ая, -ое (мелкоплоден, -на, -но) майда мөмөлүү; ~ ая черешня майда мөмөлүү гилас; ~ ая вишня майда мөмөлүү чие.

Мелкопоместн/ый, -ая, -ое жери аз, жери анча көп болбогон, аз жер ээлеген; ~ ое дворянство жери аз (аз жер ээлеген) дворяндар.

Мелкоросл/ый, -ая, -ое бою жапыз, жапыз өскөн, майда; ~ ые кустарники майда бадалдар.

Мелкособственническ/ий, -ая, -ое майда менчиктүү; майда мүдөөгө, кызыкчылыкка негизделген; ~ ие элементы майда мүдөөлүү элементтер; ~ ие тенденции майда кызыкчылык тенденциялары.

Мелкость ж майдалык, кичинелик; ~ шрифта шрифттин майдалыгы; ~ реки дарыянын (өзөндүн) кичинелиги.

Мелкота ж разг. 1. кичинелик, майдалык; ~ букв тамгалардын кичинелиги, майдалыгы; **2. собир.** майда-чүйдө нерселер, кыбыраган жандыктар; **3. перен.** (о людях) мажүрөө, колунан иш келе бербеген, мартабасы, мансабы төмөн адамдар.

Мелкотемье ср майда темалуулук.

Мелкотоварн/ый, -ая, -ое майда товардык, майда товар...; ~ ое хозяйство майда товардык чарба.

Мелкоцветн/ый, -ая, -ое майда гүлдүү, гүлдөрү майда; ~ ые растения майда гүлдүү өсүмдүктөр.

Мелкошерстн/ый, мелкошерстый, -ая, -ое жүнү кыска, кыска жүндүү, тыкыр жүндүү; ~ ый скот жүнү кыска (тыкыр жүндүү) мал; ~ ая овца кыска жүндүү кой.

Мелованный: мелованная бумага то же, что меловая бумага (см. меловой).

Мелов/ой, -ая, -ое 1. бордуу, бору бар, бор...; ~ ые горы бордуу тоолор; ~ ая почва бордуу кыртыш; **2.** бордой аппак; агарган; лицо его стало ~ ым анын өңү бордой аппак боло түштү; меловая бумага бор кагаз (бордой ак боёк сүртүлгөн кагаз); меловой период геол. бор доору.

Мелодекламатор м мелодекламатор (музыканын коштоосу астында көрктүү окуп, декламация айтуучу).

Мелодекламация ж мелодекламация (музыканын коштоосу астында көрктүү окуу, музыка менен коштолгон декламация).

Мелодекламирывать несов. что и без доп. мелодекламация кылуу (музыканын коштоосу менен көрктүү окуу).

Мелодика ж иск. 1. мелодика (мелодия жөнүндөгү илим); **2.** мелодика (кандайдыр бир композитордун же элдин музыкалык чыгармачылыгынын, белгилүү бир жанрдын ж.б. мелодикалык каражаттарынын жалпы жыйындысы).

Мелодическ/ий, -ая, -ое 1. мелодиялык, мелодия талаптарына жооп берерлик; ~ ое строение песни ырдын мелодиялык түзүлүшү; **2. то же, что мелодичный.**

Мелодично нареч. жагымдуу, мукамдуу, уккулуктуу, кубулжуган түрдө.

Мелодичность ж жагымдуулук, уккулуктуулук; ~ песни ырдын уккулуктуулугу.

Мелодичн/ый, -ая, -ое (мелодичен, -на, -

но) жагымдуу, уккулуктуу, мукамдуу, кубулжуган; ~ **ая музыка** жагымдуу (уккулуктуу) музыка; ~ **ый гóлос** кубулжуган үн.

Мелодия *ж* мелодия (1. үндүн белгилүү бир музыкалык бирдиктүүлүктү түзгөн ырааттуулугу; 2. музыкалуулук, обондуулук, үндүн мукамдуулугу).

Мелодрама *ж* мелодрама (1. *уст.* каармандардын монологдору менен диалогдору музыканын коштоосунда аткарылуучу музыкалык драма түрүндөгү чыгарма; 2. берилип жаткан окуя, андагы карамакаршылык сезимге өзгөчө таасир эткидей күчөтүлгөн мүнөздө болгон драмалык жанр жана ушундай жанрга тиешелүү чыгарма).

Мелодраматизм *м* мелодраматизм (мелодрамага мүнөздүү өзгөчө таасирдүүлүк, ашыкча күчөтүп жиберүүчүлүк белгилери).

Мелодраматическ/ий, -ая, -ое 1. мелодрамалык; ~ **ий сюжет** мелодрамалык сюжет; ~ **ая роль** мелодрамалык роль; 2. мелодрамалуу, өзгөчө таасирдүү; ~ **ий вид** мелодрамалуу көрүнүш.

Мелодраматичн/ый, -ая, -ое (мелодраматичен, -на, -но) *то же, что мелодраматический* 2.

Мелок *м* бор (жазуу, чийүү, сүрөт тартуу ж.б. үчүн колдонулуучу бордун бир кесеги, бөлүгү).

Меломан *м* меломан (музыканы, ыр-күүнү жан-дили менен сүйүүчү ышкыбоз).

Меломания *ж* меломания (музыкага, ыр-күүгө ышкыбоздук, жан-дили менен берилгенчилик).

Меломанка *разг. женск. к меломан.*

Мелочн/ой I, -ая, -ое *уст.* майда-чүйдө, майда-барат; ~ **ой товар** майда-чүйдө товар; ~ **ая лавка** майда-барат товарлар дүкөнү; бакал.

Мелочной II, см. мелочный.

Мелочность *ж* майдалык, майдачылык, майда-чүйдөгө чоң маани берүүчүлүк.

Мелочн/ый, -ая, -ое (мелочен, -на, -но) 1. майдачыл, майда кепти жакшы көргөн, майда-чүйдөгө кирише берме; ~ **ый человек** майдачыл киши; 2. арзыбаган, болор-болбос, анчалык мааниге ээ боло бербеген, майда; ~ **ые интересы** арзыбаган (майда) мүдөөлөр; ~ **ые ссоры** болор-болбостон чыккан талаш-тартыштар (жанжал, чыр-чатактар); ~ **ый факт** анча маанилүү боло бербеген факт.

Мелоч/ь *ж* 1. *собир.* майда буюм-терим, майда-барат нерселер; **в ящике лежала разная** ~ **ь** ящикте ар кандай майда-барат нерселер жатат; 2. *собир.* бир нерсенин майдалары, кичинелери; **из яблок осталось одна** ~ **ь** алмалардын жалаң майдалары калды; 3. *собир.* майда акча, тыйын-тыпыр;

нет ли у вас ~ и майдаңыз жокпу? 4. мааниси жок, арзыбаган, майда-чүйдө кеп-келеч; болор-болбос нерселер; **всякая ~ ь раздражала его** анын болор-болбоско эле кыжыры келе берчү; **◇ размениваться на мелочи (по мелочам)** болор-болбоско алек болуп, негизги (башкы) нерсени унутуп коюу; **◇ по мелочам** майдалап, кичине-кичинеден, аздан, аз санда.

Мель *ж* тайыз жер (өзөндүн, көлдүн же деңиздин тайыз тарткан, кеме жүрүүгө кооптуу жери); **пароход сел на ~** пароход тайыз жерге чыгып токтоп калды; **◇ сесть на мель** айласы кетип, кыйын абалда калуу; шору катуу; **◇ посадить на мель** кимдир бирөөнүн айласын кетирип, кыйын абалда калтыруу, шорун катыруу; **◇ сидеть (как рак) на мели** башына мүшкүл иш түшүп, айласы түгөнүү, мөгдүрөп калуу.

Мелькание *ср по знач. гл. мелькать; ~ огней* **вдали** оттун алыстан бүлбүлдөп турушу (жылт-жылт этиши).

Мелька/ть *несов.* 1. көзгө чалдыга калуу, анча-мында көзгө уруна түшүп жок болуу; **между деревьями ~ ли дети** дарактардын арасынан балдар көзгө чалдыга калып жатты; 2. бүлбүлдөө, жылтылдоо, жылт-жылт этүү; **впередí ~ ли огни** алды жакта оттор жылтылдап жатты; 3. *перен.* элес-булас эске келе калуу, элестетүү; **странные мысли ~ ли в его голове** анын башына таң каларлык ойлор келе калып жатты; 4. биринин сонунан бири келе берүү, бирине бири удаа боло берүү, тынбай өтүп туруу; **дни ~ ли один за другим** күндөр биринен сала бири тынбай өтүп жатты; **в глазах мелькает** көз тунарат (чыбырчыктайт).

Мелькнү/ть *сов. однокр. к мелькать; в дали ~ л огонёк* алыстан от жылт эте түштү (жылт этти).

Мельком *нареч.* 1. (на короткое время) анча-мынча, бир аз, аз гана; заматка; **мне не удалось даже ~ с ним повидаться** мен аны менен бир азга болсо да көрүшө албадым; 2. (*бегло, вскольз*) чала-була, анча-мынча; **я об этом слышал ~** мен ал жөнүндө анча-мынча (чала-була) уккан элем.

Мельник *м* тегирменчи.

Мельница *ж* 1. тегирмен; **ветряная** ~ жел тегирмен; **водяная** ~ суу тегирмен; **паровая** ~ буу тегирмен; 2. жанчуу, майдалоо машинасы; **кофейная** ~ кофе жанчуу машинасы; **◇ лить воду на чью-л. мельницу** чырагына май тамызуу.

Мельничиха *м разг.* тегирменчинин аялы же кызы.

Мельничн/ый, -ая, -ое тегирмен...; ~ **ое колесо** тегирмендин барасы; ~ **ые жернова** тегирмендин ташы.

Мельтеш/ить *несов. прост.* чыбырчыктоо, жыбыр-жыбыр этүү; **в глазах** ~ **ат бесконечные цифры** көзүнө сан жеткис цифралар жыбыр-жыбыр этет.

Мельхиор *м* мельхиор (жез менен никельдин күмүшкө окшоп келген аралашма эритиндиси).

Мельхиоров/ый, -ая, -ое мельхиордон жасалган, мельхиор...; ~ **ый чайник** мельхиор чайнек; ~ **ые вилки** мельхиор вилкалар (айрылар); ~ **ый нож** мельхиор бычак.

Мельчайш/ий, -ая, -ое *превосх. ст.* к **мелкий**; **разузнать всё до ~ их подробностей** бардыгын майда-чүйдөсүнө чейин билип алуу.

Мельча/ть *несов. 1.* (*становиться мельче*) майдалануу, майда (кичине, жапыз) боло баштоо; **к югу леса** ~ **ют түштүк** жаккы токойлор майдараак болуп жүрүп отурат; **при плохом уходе скот выражается и мельчает** жаман асыроодон малдын тукуму начарлайт жана майдалана берет; **2. перен.** майдачыл жагына айлануу, майдалап калуу, мааниси кете баштоо; **3.** тайыздоо, тайыз боло баштоо; **река** ~ **ет** өзөн тайыздап бара жатат.

Мельче *сравн. ст.* к **мелкий** и к **мелко**.

Мельчить *несов. что 1.* майдалоо, күкүмдөө, талкалоо, майда кылып жанчуу; ~ **комья земли** кесек топурактарды майдалоо; ~ **дрова** отун майдалоо; ~ **чёрный перец** мурчту жанчып майдалоо; **2. перен.** майдалай берүү (негизги, олуттуу жагына эмес, майда жагына көңүл буруу).

Мелюзга *ж собир. разг. 1.* кыбыраган майда жаныбарлар, курт-кумурскалар; **в сеть попала одна** ~ торго өңчөй майда балыктар түшүптүр; **2.** кибиреген балдар, майда балачака; **3. пренебр.** колунан эчтеме келбеген майда, мажүрөө адамдар.

Мембрана *ж физ., тех.* мембрана; ~ **телефона** телефондун мембранасы.

Мембранн/ый, -ая, -ое мембраналуу, мембрана...; ~ **ое реле** мембраналуу реле.

Меморандум *м* меморандум (өкмөттүн белгилүү бир маселе боюнча көз караштары баяндалып жазылган дипломатиялык документ).

Мемориал *м 1.* мемориал, эстелик; **2. спорт.** мемориал (атактуу спортсмендердин эстелигине арналып өткөрүлүүчү спорттук мелдеш).

Мемориальн/ый, -ая, -ое мемориалдык, эстелик...; мемориал...; ~ **ая доска** мемориал тактасы (эстелик тактасы); ~ **ое сооружение** мемориалдык курулуш (эстелик үчүн тургузулган белги).

Мемуарист *м лит.* мемуарист (мемуарлардын автору).

Мемуаристка *женск. к* мемуарист.

Мемуарн/ый, -ая, -ое мемуардык; ~ **ая литература** мемуардык адабият.

Мемуары *мн. 1.* мемуарлар (кимдир бирөөлөрдүн өмүрүндө болуп өткөн же авторлордун өзү катышкан окуялар жөнүндө жазылган баяндама); **2.** мемуарлар (өткөн окуяларды эскерүү формасында жазылган адабий чыгарма).

Мена *ж по знач. гл. менять* — **меняться**; ~ **денег** акча айырбаштоо (алмаштыруу).

Менеджер *м* менеджер.

Менеджмент *м* менеджмент (өндүрүштү башкаруу, башкаруунун ыкмаларынын принциптеринин жана формаларынын жыйынтыгы).

Менделизм *м* менделизм (генетикага негиз болгон тукум куучулук мыйзам ченемдүүлүгү жөнүндөгү окуу).

Менее 1. *то же, что меньше 2;* **не** ~ **года** бир жылдан кем эмес; **прошло** ~ **пяти месяцев** беш айга толор-толбос убакыт өттү; беш айдан азыраак убакыт өттү; **2. в сочет. с прил. и нареч. служит для образования сравн. ст.:** **это** ~ **важно** мунун анчалык мааниси жок; бул анчалык мааниге ээ эмес; **♦ тем не менее** ошондой болсо да, анткени менен; **♦ более или менее** аздыр-көптүр.

Менестрель *м* менестрель (орто кылымдардагы Францияда жана Англияда: селсаяк ырчы — музыкант, актёр, акын; бул өзүнүн да жана башка авторлордун да чыгармаларын аткара берген).

Мензула *ж геол.* мензула (жерди топографиялык съёмка кылууга колдонулуучу геодезиялык аспап).

Мензурка *ж* мензурка (суюктукту ченөөгө колдонулуучу бөлчөктөлгөн белгилери бар айнек идиш).

Менингит *м мед.* менингит (мээ менен жүлүндүн кабынын сезгениши).

Менингококк *м бакт.* менингококк (менингит бактериясы).

Мениск *м 1. физ.* мениск (түтүктөгү же башка бир идиштеги суюктуктун бир кылка тегиздикте болбой, ийрилген, өйдө-ылдый абалда болуп турган үстүнкү бети); **2. опт.** мениск (бир бети дөмпөк келип, экинчи бети ичин карай иймекей тартып кеткен линза); **3. анат.** мениск, муундук олпок (тизе муундун ичиндеги формасы жарым айдай болгон жука чемирчек).

Менов/ой, -ая, -ое 1. айырбаштоо..., алмашуу...; ~ **ая едичина** алмашуу (айырбаштоо) бирдиги; **2.** айырбаштоого, алмашууга негизделген; айырбаштоо, алмашуу жолу менен ишке ашуучу; ~ **ая торговля** айырбаштоо соодасы.

Менструальный, -ая, -ое *физиол.* айыздык,

айыз..., этек кир...; ~ **пери́од** айыздык мезгил, этек кир келүү мезгили.

Менструа́ция *ж* менструация (айыз, этек кир келүү).

Менструиро́вать *несов.* айызы (этек кири) келүү.

Мэ́нтик *м* ментик (гусарлардын мундири).

Мэ́нто́л *ж* ментол (жалбыздын майынан алынып, медицинада, парфюмерияда, кондитердик иштерде колдонулуучу жалтырак кристалл түрүндөгү зат).

Мэ́нто́лов/ый, **-ая**, **-ое** ментолдуу, ментол ...; ~ **ая мазь** ментол майы; ~ **ые ка́пли** ментол тамчылары.

Мэ́нто́р *м уст. теперь ирон.* ментор (насаатчы, тарбиячы, жетекчи).

Мэ́нуэ́т *м муз.* менуэт (1. француздардын эски бийи; ушул бийдин музыкасы; 2. ушул бий ритминде жазылган музыкалык чыгарма).

Мэ́ньша́к *м нар.-разг.* кенже уул же ини.

Мэ́ньше 1. *сравн. ст. к ма́лый I и к ма́ленький* кичирээк, кичинерээк; кичине; **э́тот до́м ~ то́го до́ма** бул үй тигил үйдөн кичирээк; **о́н ~ все́х** ал баарынан кичине; 2. *сравн. ст. к ма́ло* кемирээк, азыраак; аз, кем; **в два́ раза** ~ эки эсе азыраак, эки эсе аз (кем); **сеа́нс про́длится не ~ двух ча́сов** сеанс эки сааттан кем эмес убакытка созулат (сеанс эки саатча созулат); **◇ мэ́ньше все́го** баарысынан да, баарыдан мурда; **ма́л ма́ла мэ́ньше** биринен бири кичине (балдарга карата); **не бо́льше (и) не мэ́ньше как...** ашык да эмес, кем да эмес; аз да эмес, көп да эмес; чапчак, туптуура.

Мэ́ньшеви́зм *м* меньшевизм (20-кылымдын башында Россия социал-демократиясындагы большевизмге каршы франциялык агым).

Мэ́ньшеви́к *м* меньшевик (меньшевизмди жактоочу, меньшевиктер партиясынын мүчөсү).

Мэ́ньшеви́стск/ий, **-ая**, **-ое** меньшевиктик, меньшевизм духундагы, меньшевизмге негизделген, меньшевиктер...; ~ **ая па́ртия** меньшевиктер партиясы; ~ **ие взгля́ды** меньшевиктик көз караштар; ~ **ие тео́рии** меньшевиктик теориялар.

Мэ́ньшеви́чка *женск. к меньшеви́к.*

Мэ́ньш/ий, **-ая**, **-ое** 1. *сравн. ст. к ма́лый I и к ма́ленький*; кичирээк, кичинерээк, азыраак; ~ **ая ча́сть люде́й** элдин азыраак бөлүгү; **идти́ с ~ ей ско́ростью** кичирээк ылдамдыкта жүрүү; жайыраак жүрүү; 2. эң кичине, эң аз; **са́мый ~ ий** из них булардын эң кичинеси, эң азы; 3. эң кичүү, кенже; ~ **ий сын се́мьи** үй-бүлөнүн кенже уулу (эң кичүү уулу); ~ **ая дочь** кенже кыз; **◇ по мэ́ньшей ме́ре** эң аз дегенде, эң эле болбогондо; болбой эле калганда, эң кеминде.

Мэ́ньшинств/о́ *ср* азчылык; ~ **о голосо́в** добуштун азчылыгы; **оста́ться в ~ е** азчылык тарабында калуу.

Мэ́ньшо́й, **-ая**, **-о́е уст. прост. то же, что мла́дший 1**; **бра́т ~ ини** (кичүү бир тууган); ~ **сын** кенже уул.

Мэ́ню *ср. нескл.* 1. меню; **соста́вить ~ обе́да** түшкү тамактын менюсун түзүү; 2. (*листок*) меню (ашканада, кафеде, ресторанда болгон тамак-аштын тизмеси жазылган баракча).

Мэ́ня́ род., *вин. от я.*

Мэ́ня́ла 1. *м* сарап (акча майдалап же акча майдалаштырып, белгилүү процентин (пайызын) алуучу адам); 2. *м, ж разг.* буюм-терим алмаштыргыч соодагер.

Мэ́ня́льн/ый, **-ая**, **-ое** алмаштыруучу, алмашуу, айырбаштоо иштерин жүргүзгөн; ~ **ая ла́вка** алмаштыруучу дүкөн.

Мэ́ня́ть *несов.* 1. *кого-что* алмаштыруу, айырбаштоо; ~ **меха́ на това́ры** аң терилерин товарга алмаштыруу; ~ **кварти́ру на да́чу** квартираны дачага айырбаштоо; ~ **вэ́щи на проду́кты** буюм-теримдерди азык-түлүккө алмаштыруу; 2. ооштуруу, жаңыртуу, башкасы менен которуштуруу; ~ **бельё** ич кийимди которуштуруу; ~ **кни́ги в библиоте́ке** китепканада китептерди алмаштыруу (ордуна башкаларын алуу); 3. майдалоо; ~ **де́ньги** акча майдалоо; 4. өзгөртүү; ~ **сво́й убе́ждения** ой-пикирин өзгөртүү.

Мэ́ня/ться *несов.* 1. айырбаштоо, алмашуу, бириникин бири алмаштырып алуу; ~ **ться с това́рищем кни́гами** жолдошу менен китеп алмашуу; ~ **ться кварти́рами** квартира алмаштыруу (биринин квартирасын бири алуу); 2. өзгөрүлүү, башка болуу; алмашылуу; жаңылануу; **у дире́ктора ча́сто ~ ю́тся замести́тели** директордун орун басарлары тез-тез эле алмашылып турат; **пого́да ~ е́тся** аба ырайы өзгөрүлүп жатат; **с годáми ха́рактер ~ е́тся** жаш өткөн сайын кыял-жорук да өзгөрө берет; 3. *страд. к мэ́нять*; **мэ́ня́тся в лице́** өңү-башы өзгөрө түшүү (катуу толкундаганда, кубанганда, кайгырганга ж.б.).

...**Ме́р водо́ме́р, газо́ме́р, земле́ме́р, секун́доме́р** сыяктуу татаал сөздөрдүн экинчи мүчөлүк бөлүгү.

Ме́р/а *ж* 1. (*единица измерения*) чен, ченем; ~ **а дли́ны** узундук чени; ~ **ы объё́ма** көлөм чени; **метри́ческая систе́ма** ~ (чендин) метрикалык системасы; 2. (*предел*) чек; **зна́ть ~ у** чектен чыкпоо; **всему́ е́сть ~ а** ар бир нерсенин чеги бар; 3. *уст.* чен; чен идиш (эгин сыяктуу чубурма заттардын бир пудча келген чени жана ушундай өлчөмгө барабар салмакты билдирүүчү чен идиш); ~ **а овса́** бир

чен сулу; **насыпать зерно** ~ ами эгинди чен идиштер менен төгүү; **4. (мерило)** чен; **золото** — **общая** ~ **а меновых ценностей** алтын-алмашылуучу нерселердин баасын (наркын) билдирүүчү жалпы чен; **5. (степень)** чек, даража; ~ **а вины** күнөөнүн чеги (даражасы); **высшая** ~ **а наказания** жазанын жогорку чеги; **6. чара; принять строгие** ~ **ы катуу чара колдонуу**; ~ **ы по улучшению трудовой дисциплины** эмгек тартибин жакшыртуунун чаралары; **7. уст. лит.** ыр өлчөмү; **◇ без меры** 1) эң эле көп, ченемсиз, сан жеткис; 2) өтө эле, эң эле, чектен ашыра; **в достаточной мере** жетишерлик даражада; **в полной мере** толук бойдон, толугу менен; **по крайней мере** эч болбогондо, эң кур дегенде, болбой эле калды дегенде; **◇ без меры** ченебей, ченемсиз, эчтемени карабай, ашыкча; **◇ в меру** чени менен, ыгына жараша, ылайыгына карата; **по мере возможности** мүмкүндүгүнө карата, мүмкүн болушунча; шартына карап; **ни в какой мере** түк да, деги эле, эч бир.

Мергель *м геол.* мергель (чөкмө тоо теги).

Мерёжа *ж рыб.* тор (балык уулоо үчүн конус формасында жасалган тор).

Мерёжка *ж* меретка (кездеменин жибин сууруп, көз-көз гүл түшүрүп жасалган сайма).

Мерёжка *ж уменьш. к мерёжа; то же, что мерёжа.*

Мерёка/ть *несов. прост.* ойлоо, ой жүгүртүү, эмне экенин андап билүү; **он в этом кое-что** ~ **ет** бул туурасында ал анча-мынча бирдемелерди билет.

Меренга *ж кул.* меренга (жумуртканын агы менен каймакты, кантты аралаштырып жасаган пирожное).

Мереть *несов. разг. 1. (погибать – о многих)* өлүү, кырылуу, кыргынга учуроо; **◇ мрут как мухи** чымындай кырылып жатат; **2. (о сердце, дыхании)** токтоп калуу, жүрөгү түшүү же деми буула калуу; **сердце так и мрёт от испуга** коркконунан жүрөгү түшкүдөй болду; коркконунан жүрөгү сокпой калгандай болду;

Мерёщи/ться *несов. 1. разг.* көзгө кайдагы бир жок нерселер көрүнө берүү, элестелүү; **ему всё время что-то** ~ **лось** анын көзүнө дайыма бирдемелер көрүнө берүүчү; **2. уст.** көзгө элес-булас чалдыгуу, билинер-билинбес болуп көрүнүү; **берег еле** ~ **лся в тумане** туманда жээк аран-аран бүлбүлдөп көрүнө калып жатты.

Мерзавец *м бран.* каргыш тийгир, ант ургур; **ты лжёшь, ~ !** сен калп айтасың, ант ургур.

Мерзавка *женск. к мерзавец.*

Мерзк/ий, -ая, -ое (мерзок, -ка, -ко) **1.** адамды иренжитме, жийиркеничтүү, ыпылас,

өтө жаман, жарабаган; ~ **ий поступок** адам иренжигидей ыпылас жорук; өтө жаман жосун; ~ **ие слова** адам оозуна алгыс сөздөр; **2.** өтө жаман, эң эле начар; ~ **ая погода** жутка учуратып, кыйнап жиберме аба ырайы; ~ **ое настроение** кабагы ачылбаган, кыжыры кайнаган же катуу санааркаган маанай.

Мерзлот/а *ж* тоң; **вечная** ~ эрибеген тоң, түбөлүк тоң; **район вечной** ~ **ы** түбөлүк тоң жаткан жерлер.

Мёрзл/ый, -ая, -ое 1. тоңгон, муз болуп катып калган, тоң...; ~ **ая грязь** тоң ылай (тоңуп калган ылай); ~ **ое стекло** муз тонгон айнек; **2. разг.** үшүгөн, суук жеп калган; ~ **ый картофель** үшүгөн картөшкө; **3. уст.** тонуп өлгөн, суукка тоңуп калган; **4. разг. уст.** суук, ызгаар; муз менен таштай муздак.

Мерзляк *м прост.* үшүкчөөл, суукка байымы жок адам.

Мерзлятина *м, ж прост. то же, что мерзляк.*

Мерзлячка *прост. женск. к мерзляк.*

Мёрзн/уть *несов. 1.* тоңуу, музга айлануу, муз болуп катып калуу; **вода не** ~ **ет** суу тоңбойт; **2. (гибнуть от холода, от мороза)** тоңуп калуу; **птица мёрзла на лёту и падала на землю** (Аксаков) учуп бараткан куш суукка тоңуп жерге кулап түшкөн учурлары болгон; **3. разг.** үшүү; **руки** ~ **ут** кол тоңуп үшүйт.

Мерзопакостный, -ая, -ое разг. өтө жаман, адам оозуна алгыс, жеткен ыпылас, жийиркеничтүү, балит.

Мёрзостн/ый, -ая, -ое 1. иренжитме, жийиркеничтүү, балит, жеткен ыпылас; ~ **ый поступок** адам иренжигидей ыпылас жорук, өтө жаман жосун; ~ **ые слова** адам оозуна алгыс сөздөр; **2. разг.** өтө начар, эң эле жаман; ~ **ая погода** жутка учуратып, кыйнап, жүдөтүп жиберме аба ырайы.

Мёрзост/ь *ж 1.* адам иренжигидей ыпыластык, барып турган наадандык; **2.** ыпылас жорук-жосун, адам иренжигидей жаман иш; оозго алгыс жаман сөздөр; **какая** ~ **ь!** бул эмне деген иттик! **говорить** ~ **и** оозго алгыс ыпылас сөздөрдү айтуу; **◇ мёрзость запустения** биротоло ойрондолуш, толук бойдон жоголуп бүтүш, кыйрап жоголуш.

Меридиан *м геогр.* меридиан; **географический** ~ географиялык меридиан; **небесный** ~ асман меридианы; **магнитный** ~ магнит меридианы; ~ **Гринвича** Гринвич меридианы.

Меридианн/ый, -ая, -ое геогр. меридиандык, меридиан сызыгы аркылуу өткөн, меридиан...; ~ **ая плоскость** меридиан тегиздиги.

Меридиональн/ый, -ая, -ое геогр., астр. меридионалдуу; меридиан багыты боюнча

кетүүчү, меридианга ылайыкташкан; меридиан...; ~ **ая линия** меридионалдуу сызык; ~ **ое направление** меридионалдуу багыт.

Мери́ло *ср* 1. ченегич, өлчөгүч; ченем, өлчөм; ~ **стоимости** баа өлчөгүч; баалоонун өлчөмү; ~ **времени** убакыт ченегичи, убакыттын өтүшүн өлчөгүч; 2. *перен.* бир нерсеге баа берүүнүн негизи, негизги белгилери; ~ **художественности** көркөмдүктү баалоонун негизи (негизги белгилери).

Мерильн/ый, -ая, -ое *спец.* ченегич, өлчөгүч, ченей турган, өлчөй турган; ~ **ая машина** (өлчөө машинасы); ~ **ый инструмент** өлчөө аспабы, ченегич аспап.

Мерин *м* акта, ат (эни алынган айгыр); ♠ **врёт как сивый мерин** калпты каратып туруп айтат; калпты оозу-мурду кыйшайбай туруп айтып салат.

Меринос *м* меринос (1. уяң жүндүү кой; 2. ушундай койдун жүнү же андан токулган кездеме).

Мериносов/ый, -ая, -ое 1. меринос тукумундагы, мериностон алынган, меринос...; ~ **ая шерсть** меринос жүн; ~ **ые овцы** меринос койлор; 2. меринос жүндөн жасалган; ~ **ый платок** меринос жоолук; ~ **ая ткань** меринос кездеме.

Меритель *м спец.* ченегич, өлчөгүч (так өлчөө аспабы).

Мерительный, -ая, -ое *спец.* өлчөй турган; өлчөө иштерине ылайыкталган, өлчөгүч; ~ **прибор** өлчөй турган прибор (өлчөө аспабы).

Мерить *несов.* 1. өлчөө, ченөө; ~ **температуру** температураны өлчөө; ~ **длину комнаты** бөлмөнүн узундугун ченөө; 2. *что (примерять)* кийип өлчөп көрүү (өзүнө чак, туура келеби же жокпу деп ченеп көрүү); ~ **костюм** костюмду кийип (өлчөп) көрүү; 3. *перен. в сочет. с суц.* жүрүү, ары-бери жылып басуу; ~ **улицы** көчөдө өйдө-төмөн жүрүү; ♠ **мерить версты прост.** көп жүрүү, узак жол басуу; ♠ **мерить когó глазами (взглядом, взором)** кимдир бирөөнү жактырбагандай, теңсинбегендей көз чаптыра кароо; ♠ **мерить на свой аршин** өзүнө ченеп тон бычуу, элдин баарын өзүндөй көрүү.

Мериться *несов.* 1. *чем, с кем-чем* теңешүү, сынашуу, өзүн башка бирөө менен салыштыра байкап көрүү, теңештирүү; ~ **силами** күч сынашуу; ~ **ростом** бой теңештирүү; 2. *разг.* өз боюн өлчөө, ченеп көрүү; 3. *страд. к мерить* 1,2.

Мерк/а ж 1. өлчөм, ченем; **снять** ~ у өлчөмүн алуу; **сшить по** ~ е өлчөмүнө карата тигүү; 2. өлчөгүч, ченегич; ~ **а для измерения роста** бойду ченөөчү өлчөгүч; ~ **ой служит даже деревянная палка** өлчөгүчкө жыгач

таяк деле жарай берет; 3. *то же, что мера* 3; ~ **а овса́** бир чен сулу; **насыпать зерно** ~ **ами** эгинди чен идиштер менен төгүү; 4. *перен.* бир нерсеге баа берүүнүн негизи; негизги белгилери, критерий; **подходить ко всем одной** ~ **ой** бардыгын бирдей деп эсептей берүү (айырмасын, өйдө-ылдый жактарын ажыратпоо, айырмалабоо).

Меркантилизм *м* 1. *эк.* меркантилизм (Европа өлкөлөрүнүн 15–18-кылымдардагы соода экономикалык окуусу жана саясаты; мунун максаты мамлекеттик өндүрүштү өнүктүрүү аркылуу жана акча капиталдарын көбүрөөк топтоо аркылуу байытуу болуп саналган); 2. *перен. книжн.* майда пайдакерлик, баюу, пайда табуу максатына берилген майдачылык.

Меркантилист *м эк.* меркантилист (меркантилизмдин тарапкери).

Меркантильность *ж книжн.* пайдакерлик, баюу, пайда табуу аракетин көздөгөн майдачылык.

Меркантильн/ый, -ая, -ое (меркантилен, -льна, -льно) 1. меркантилизмге негизделген, меркантилдик; ~ **ая система** меркантилдик система; 2. *перен. книжн.* пайдакерликке берилген; майда кызыкчылыкты көздөп баюу, пайда табуу аракетин кылган; ~ **ые интересы** пайдакерлик кызыкчылык; ~ **ый человек** пайдакеч адам.

Мерк/нуть *несов.* 1. күүгүм тартуу, караңгылоо, өчүнкү тартуу, өчкөнсүү; **звёзды** ~ **нут** жылдыздар өчүнкү тартып баратат; 2. тунаруу; **его глаза́ начали** ~ **нуть** анын көздөрү тунара баштады; 3. *перен.* мааниси кетүү, өчө баштоо, басаңдоо, төмөндөө; ~ **нет слава** даңкы өчө баштоо (төмөндөө).

Мерлушечий, -ья, -ье *то же, что мерлушковый.*

Мерлушк/а ж көрпө; **шапка из** ~ **и** көрпө тумак (тебетей); **воротник из** ~ **и** көрпө жака.

Мерлушков/ый, -ая, -ое көрпөдөн жасалган, көрпө...; ~ **ая шуба** көрпө тон; ~ **ый воротник** көрпө жака.

Мерность *ж* ыргактуулук, ырааттуулук.

Мерн/ый, -ая, -ое 1. ыргактуу, ырааттуу; ~ **ая речь** бир калыпта шашпай сүйлөгөн кеп; ~ **ый шаг** бир калыпта шилтенген кадам; 2. *уст.* ченегич, ченөөчү, бир нерсени өлчөө үчүн колдонулуучу, чен...; ~ **ая сажень** чен саржан; ~ **ая цепь** ченөө үчүн колдонулуучу чынжыр.

Мероприят/ие *ср* чара, иш-чара (бир нерсени аткаруунун иш-чаралары); **важное** ~ **ие** маанилүү чара; **план культурно-просветительных** ~ **ий** маданий-агартуу иш-чараларынын планы.

Мертвенность *ж* өлүк сынына келиш, өлүк

кейиптенүү абалы; жансыздык; ~ **лица́** өлүк сынына кирген өң (түр); өлүк сынындай ирен.

Мёртвенн/ый, -ая, -ое (мёртвенен, -на, -но) 1. өлүк сынына кирген, өлүк сыяктуу; ~ **ая блéдность лица́** кан-сөлү качып нуру өчкөн (купкуу тарткан) ирен; 2. *перен.* тунжураган, кулак-мурдун кескендей жымжырт, тымтырс; **вокруг стояла ~ ая тишина́** айлана-чөйрөдө тунжураган тынчтык болуп турду.

Мертвeть несов. 1. эсин жыя албай туруп калуу; селдейүү, жаны жоктой катып калуу; ~ **от стра́ха** коркконунан эси ооп калуу (селдейип катып калуу); 2. сенейүү, сенек болуу, катып калуу; **па́льцы мертвeют от холо́да** бармактары сууктан сенейип катып калып жатты.

Мертвeц м өлүк (адамдын өлүгү).

Мертвeцкая ж разг. өлүккана (оорукананын өлүктөрдү коюучу жайы).

Мертвeцки: ◊ **мертвeцки пьян (пьяный)** өлгүдөй мас; өлөрчө мас; эси-учун билбеген катуу мас; **пить (напива́ться) мертвeцки** өлөрчө ичүү; эси-акылын таппай калгыча ичүү.

Мертвeцкий: **мертвeцкий покой уст.** өлүккана (оорукананын өлүктөрдү коюучу жайы); ◊ **спать мертвeцким сном то же, что спать мёртвым сном (см. мёртвый).**

Мертвeчин/а ж 1. *собир.* тарп (жаныбарлардын өлүгү); **за́пах ~ ы** тарптын сасыгы (сасык жыты); 2. *перен. разг.* жансыздык, көңүлсүздүк; сенейип катып калган, кызыгы жок нерсе.

Мертви́/ть несов. кого-что 1. жансыз кылуу, өлтүрүү, кыйратуу, ойрондотуу; **паля́щее со́лнце ~ ло посе́вы** күндүн кайнаган ысыгы эгин-тегинди куйкалап кетти; 2. *перен.* күч-кубатын кетируү, алсыратуу, мөгдөтүү.

Мёртво, мертво́ 1. *в знач. сказ. безл.* тымтырс; ың-жыңы билинбеген жымжырт, өлүк сыяктуудай; **на у́лицах но́чью пу́сто и ~** түнкүсүн көчөдө кыбыр эткен жан жок, тымтырс болуп турат; 2. (*мёртво*) *нареч.* бек, бакыбат; **столб был устано́влен ~** түркүк (мамы) бек орнотулган.

Мертворождeнн/ый, -ая, -ое 1. өлүү төрөлгөн, өлүк түшкөн; ~ **ая де́вочка** өлүү төрөлгөн кыз; 2. *в знач. сущ.* мертворождeнн-ный м, мертворождeнная ж өлүү туулган бала (же кыз); 3. *перен.* жансыз; ишке ашпаган, эчтемеге жарабаган, натыйжа чыкпаган, жараксыз, өлүү, куру бекер кала берме; ~ **ый план** ишке ашпаган план; ~ **ый прое́кт** эчтемеге жарабаган долбоор.

Мёртв/ый, -ая, -ое (мёртв, мертва, мёртво и мертво) 1. өлүк, өлгөн, жаны жок, жансыз; 2. *в знач. сущ.* мёртвый м, мёртвая ж өлүк

(өлгөн эркек, өлгөн аял); **хорони́ть ~ ых** өлүктөрдү коюу (көмүү); 3. куураган, өспөй калган; ~ **ые дере́вья** куураган дарактар; 4. каны-сөлү жок, нуру өчкөн, кубарган, жансыз сыяктанган; ~ **ое лицó** нуру өчүп кубарган өң (түс); 5. *перен.* өңү өчкөн, күңүрттөнгөн, кубарган; ~ **ые краски** өңү өчкөн боёктор; 6. *перен.* тиричилик болбогон, өсүп-өнүкпөгөн, бекер (бош) жаткан; ~ **ая пу́стыня** бош жаткан чөл; 7. *перен.* тунжураган, жымжырт, тымтырс жаткан; ~ **ые ночные у́лицы** түнкүсүн тунжурап жымжырт жаткан көчөлөр; ~ **ый го́род** жымжырт шаар; 8. *перен.* ишке ашпаган, натыйжа чыкпаган, куру бекер кала берме; ~ **ое де́ло** натыйжа чыкпаган иш; ◊ **мёртвый инвeнта́рь** шайман (ат, өгүз ж.б. сыяктуу күч унаадан башка айыл чарба шаймандарынын жалпы наамы); ◊ **мёртвый капита́л** өлүү капитал (эч киреше бербеген, колдонулбай жаткан байлык); **мёртвый груз** пайдасыз, эч кереги жок, ашка жүк, башка жүк; **мёртвый час** уйку (уктоо) маалы (курорттордо, ооруканаларда ж.б. түшкү тамактан кийинки эс алып уктоо маалы); ◊ **мёртвый язы́к** өлүү тил (жазма эстеликтерде гана сакталып, азыр колдонулбаган эски тил); ◊ **мёртвая петля́** 1) сыйыртмак; 2) самолёттун асманда аласалып, вертикалдуу абалда туюк фигура жасап учушу; **мёртвая приро́да** жансыз жаратылыш (өсүмдүктөр, жаныбарлар болбогон шартта); ◊ **мёртвый сезо́н** 1) ишсиз калган мезгил (капиталисттик өлкөлөрдө соода-сатык, өндүрүш иштери токтоп, иш жүрбөй калган мезгил); 2) бош туруп калуу мезгили (курорттордо, дем алуу үйлөрүндө эс алуучулар жок болуп калуу мезгили); **мёртвая то́чка тех.** кыймылсыз точка (механизм бөлүктөрүнүн толук тең салмактуулук абалына келип жылбай калышы); ◊ **мёртвая хва́тка** карыштыра тиштөө, жаагы карышканча тиштеп, тиштери чыкпай калуу; ◊ **мёртвое простра́нство** ок, снаряд түшпөй (жетпей) турган аймак (жер); ◊ **мёртвый якорь** козголбос (дайыма бир орунда туруучу) якорь; ◊ **пить мёртвую (ча́шу)** баш көтөрбөй ичүү, ичкиликтен башы чыкпай калуу; ◊ **спать (засну́ть, усну́ть) мёртвым сном** башка чапкандай уктоо, өлгөндөй уктоо, катуу уйкуда жатуу.

Мертвя́щ/ий, -ая, -ее 1. *прич. от мертвить;* 2. *прил.* эн катаал, катуу, какшаткан, жандан өткөн; ~ **ий моро́з** ит өлтүргөн катуу суук; 3. *прил.* жадатып жиберме, азаптуу, жанга баткан, адамды кыйнап, эзип жиберме; ~ **ая обстано́вка** жанга баткан кыйын абал; ~ **ая ску́ка** адамды жадатып эзип жиберме зеригүү.

Мерца́ние *ср по знач.гл.* мерца́ть; ~ фонаря́ фонардын бүлбүлдөп жанышы; ~ звёзд жылдыздардын бүлбүлдөп турушу; жылдыздардын жымындашы (жымын-жымын этиши).

Мерца́ть *несов.* 1. бүлбүлдөө, жылт-жылт этүү, жымын-жымын этип туруу; звёзды ~ ют жылдыздар жымын-жымын этет; **вдали́** ~ **ли огоньки́** алыстан оттор бүлбүлдөп жанып турду; алыста-алыста от жылтылдайт; 2. *биол.* диртилдөө, дирт-дирт этип туруу; ~ **ющие реснички** дирт-дирт этме (диртилдеме) кирпиччелер.

Мёрять *см.* мёрить.

Мёряться *см.* мёриться.

Месиво *ср разг.* 1. аралашма чалмакей (ар нерселердин аталадай суюк аралашмасы); ~ для **выдѣливания бума́ги** кагаз жасала турган аралашма чалмакей; 2. ылайланган чалчык; **под нога́ми** ~ **из глины и сне́га** таман алдында кар аралаш ылайланган чалчык; 3. (*корм*) атала (малга, канатууларга ун, улпак ж.б. нерселерден аралаштырылып жасалган тоют); 4. атала (ар кандай азык оокаттардан кошуп жасалган тамак).

Месилка *ж* жуургуч, ийлегич (атайын машина же курал); ~ для **тѣста** камыр жуургуч; для **глины** ылай ийлегич.

Месильн/ый, -ая, -ое жууруучу, ийлөөчү, жууруу, ийлөө ишине керектелүүчү; ~ **ая машина** жууруучу, аралаштырып ийлөөчү машина; ~ **ый чан** камыр жуура турган чоң челек (идиш); ~ **ый цех** хлебзаво́да нан заводунун камыр жууруучу цехи.

Месить *несов.* что жууруу, ийлөө, аралаштырып ийлөө; ~ **тѣсто** камыр жууруу; \diamond **месить грязь** баткак кечүү, ылай кечип жүрүү.

Меситься *несов.* *страд.* к месить.

Месса *ж* месса (католиктердин даат-ибадаты жана ушул сыйынуу убагында аткарылуучу музыкалык чыгарма).

Мессалина *ж книжн.* мессалина (бузуку аял).

Мессия *м книжн.* мессия (диндик түшүнүк боюнча – колдоочу, ар кандай балаадан куткаруучу, сактоочу).

Местами *нареч.* анда-мында, кээ бир жерлерде; кээ бир жери, кайсы бир жери; ~ **уже скосили траву́** кээ бир жерлерде чөп чаап бүтүп коюшту.

Местѣчко I *ср уменьш. к место 1, 2, 6;* \diamond **тѣплое (тѣпленское)** местѣчко жайлуу орун; жан жыргатар олжолуу кызмат.

Местѣчко II *ср* шаар тибиндеги ири кыштак (Украинада, Белоруссияда).

Местечко́в/ый -ая, -ое шаар тибиндеги чоң кыштак..., ошондой кыштакта жашоочу; ~ **ые житѣли** чоң кыштактын эли.

Местѣ *несов.* что 1. шыпыруу, шыпырып салуу; ~ **двор** короону шыпыруу, короо шыпыруу; 2. (*развѣвать*) учуруу, айдоо; **вѣтер метѣт пы́ль** шамал чаң учурууда; 3. (*о метели*) бурганактоо; **в по́ле сегодня́ метѣт** бүгүн талаада бурганак жүрүп жатат.

Местѣсь *несов.* *страд.* к местѣ 1.

Местко́м *м* (местный комитет) жергиликтүү комитет; **засѣдание** ~ **а** жергиликтүү комитеттин заседаниеси.

Местко́мовск/ий, -ая, -ое жергиликтүү комитетке тиешелүү, жергиликтүү комитет...; ~ **ое засѣдание** жергиликтүү комитеттин отурумуну; ~ **ое мероприя́тие** жергиликтүү комитет тарабынан аткарылуучу иштер (иш чаралары).

Мѣстничать *несов.* *ист.* мансап талашуу, орун, бийлик талашып атаандашуу (байыркы орус боярлары туурасында).

Мѣстнический, -ая, -ое өз мансабына, ички кызыкчылыгына багындырылган, жергиликтүү тар кызыкчылыкты көздөгөн.

Мѣстничество *ср 1.* *ист.* местничество (15–17-кылымдардагы орус боярларында – жогорку бийлик орундарына тегине, уруулук атак-даңкына, мурасына карата жайгаштыруу тартиби); 2. жергиликтүү тар кызыкчылык.

Мѣстность *ж 1.* жай, орун, жер; **гористая** ~ тоолуу жер; **лесистая** ~ токойлуу жай (жер); 2. өлкө, журт, жер, край; **сѣльская** ~ айыл-кыштак жери.

Мѣстн/ый, -ая, -ое 1. жергиликтүү, белгилүү бир жерге таандык; ~ **ое вре́мя** жергиликтүү убакыт; ~ **ая промышлѣнность** жергиликтүү өнөр жай; ~ **ые житѣли** жергиликтүү калк (эл-журт); ~ **ый обыча́й** жергиликтүү салт; 2. белгилүү бир жерге таралуучу, башка жерге жайылып кетпөөчү; **ый наркѣз** белгилүү бир жерге таралуучу наркоз; ~ **ое повреждѣние телефо́нной се́ти** телефон тармагынын белгилүү бир жериндеги бузулуш.

Мѣст/о *ср 1.* орун, жай; **рабо́чее** ~ **о** иштей турган орун, иштөө орду, иш жайы; **положи́ть кни́гу на** ~ **о** китепти ордуна коюу; **передвига́ть шка́ф с ме́ста на** ~ **о** шкафты ордунан (бир орундан) башка орунга жылдыруу; 2. орун, жай (отуруу, жайгашып орун алуу үчүн); ~ **о в ло́же** ложадагы орун; **зая́ть своѣ** ~ өз ордуна отуруу; **зал на пятьсо́т** ~ беш жүз орундук зал; 3. (*местность*) жай, жер; **живописа́ные** ~ **а** ажайып (кооз) жайлар, сонун жерлер; **глухо́е** ~ **о** маданий борбордон алыс турган түнт жер; 4. орун; **зая́ть пе́рвое** ~ **о** в соревнова́ние мелдеште биринчи орунду ээлөө (биринчи орунга ээ болуу); 5. (*должность, служба*) орун; кызмат,

жумуш, милдет, мансап; **дохóдное** ~ о кирешелүү (жайлуу) орун (жумуш, кызмат); **быть без** ~ а кызматсыз калуу (бош жүрүү); **получить нóвое** ~ о жаңы ишке орношуу; **6.** (*отрывок в книге, пьесе и т.п.*) бөлүк, жер; **самое интересное** ~ о в романе романдын эн кызык жери; **в óпере есть и неудáчные** ~ а операнын начар жерлери да бар; **7.** (*отдельный участок какого-л. предмета*) жер; **запáчкать пальто́ на видном** ~ е пальтонун көрүнө турган жерин булгап алуу; **8. мн. местá** жер-жерлер; **власть на** ~ ах жер-жерлердеги бийлик; **делегáты с** ~ жер-жерлерден келген делегаттар; **9.** нерсе, буюм, жалпы жүктүн бир бөлүгү; **он сдал в бага́ж три** ~ а ал багажга үч бөлүк жүк өткөрдү; **◇ место заключения** түрмө; **◇ места общего пользования** көпчүлүк жайлар (коммуналдык квартиранын кухня, ванная, даараткана сыяктуу жайлары); **◇ места не столь отдалённые** сүргүн (көбүнчө Сибирде өткөрүлүүчү сүргүн); **не должно быть места** жол берилүүгө тийиш эмес, жол жок (кандайдыр бир тескери иштерге, тартипсиздикке карата); **◇ не место ылайык** эмес, орунсуз, жөнү жок; **◇ на своём месте** орду өзүнө туура, иштин жөнүн мыкты билет деген мааниде; **не на своём месте** бул иш анын колунан келбейт, курулай орун ээлеп жүрөт деген мааниде; **всё на своём месте** бардыгы жайында; **поймать на месте преступления** кылмыш үстүндө кармап алуу; **◇ больное место** начар жери, талуу жери; **◇ сердце (душа) не на месте** көңүл жайында эмес; жан кулактын учунда; **поставить на (своё) место кого, указать место кому** мурдун көтөргөн, менменсинген адамга өзүнүн ким экендигин таанытып коюу; **поставить себя на место чье** мен да ушундай абалда болсом же мен анын ордунда болсом кантмекмин деп элестетип көрүү; **◇ не находить (себе) места** эмне кыларын биле албай айласы куруу, аябай тынчсыздануу; эси эки болуу; **◇ топтаться на (одном) месте** эбине келтире албоо, натыйжа чыгара албай убаралануу, курулай аракеттене берүү; **на месте уложить (положить, убить)** тырс жайлап коюу (сулатып салуу); **а дело ни с места** иш ордунан жылбайт, козголоюн деген түрү жок; **◇ ни с места!** козголбо! ордунан жылба!

Место... **местообитание, местонахождение** сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк биринчи бөлүгү.

Местожи́тельство *ср* турган (жашаган) жери, турак жайы; **временное** ~ убактылуу жашаган (турган) жери; **постоянное** ~ турактуу жашаган жери.

Местоимéние *ср грам.* ат атооч; **личное** ~ жактама ат атооч; **указáтельное** ~ шилтеме ат атооч.

Местоимéнн/ый, -ая, -ое грам. ат атоочтук, ат атооч...; ~ **ое** склонéние ат атоочтук жөнделүш; ~ **ые а́ффиксы** ат атоочтук мүчөлөр.

Местонахожде́ние *ср* турган орду, турагы, жайгашкан жери; ~ **полезных ископаемых** пайдалуу кендердин жайгашкан жери; ~ **районного центра** райондук борбордун ээлеп турган орду.

Местоположе́ние *ср* турган жери, жайгашкан орду; ~ **города** шаардын жайгашкан орду.

Местопребыва́ние *ср* келген жери, турак кылган орду.

Месторасположе́ние *ср то же, что местонахождение.*

Месторожде́ние *ср 1. уст.* туулган жери; мекени; **2. геол.** кен байлыгы чыккан жер, кендүү жер.

Местъ ж өч, кек; кун; кастык; **крóвная** ~ кун.

Ме́сяц *м 1.* ай; **про́шлый** ~ өткөн ай; **в ка́ждый** ~ ай сайын; **в декабрé** ~ е декабрь айында; **2.** (луна) ай; **молодо́й** ~ жаңы туулган ай; ~ **скоро взойдёт** жакында ай чыгат.

Месяца́ми нареч. 1. айлап, бир канча ай бою; ~ **домой не заглядываешь** бир канча ай үй бетин көрбөйсүн (үйгө келбейсин); **2. прост.** кээ бир айларда.

Месяцесло́в *м уст. то же, что календа́рь 1.*

Ме́сячина *ж уст.* айлык азык-оокат (помещиктер тарабынан крепостной дыйкандарга ай сайын берилүүчү азык-оокат).

Ме́сячник *м* айлык, бир айлык (кандайдыр бир коомдук компания өткөрүү үчүн белгиленген бир айлык убакыты); ~ **детской кни́ги** балдарга арналган китептердин бир айлыгы; ~ **по озеленению города** шаарды жашылдандыруунун бир айлыгы.

Ме́сячн/ый, -ая, -ое 1. айлык, бир айлык, бир айга болжол кылынган, бир ай ичинде болуучу; ~ **ое зада́ние** бир айлык тапшырма; айлык тапшырма; ~ **ый срок** бир айлык мөөнөт; ~ **ая зарпла́та** бир айлык эмгек акы; **2. (лунный)** айдан таралган, ай...; ~ **ый свет** айдын жарыгы; **3. в знач. сущ. меся́чные мн. прост.** менструация, айыз, этек кир.

...**Ме́сячный, -ая, -ое двухме́сячный, пятиме́сячный, многоме́сячный** сыяктуу татаал сөздөрдүн экинчи мүчөлүк бөлүгү.

Ме́т/а I ж эн, белги; ~ **ы на уша́х овец** койлордун кулагындагы белгилер.

Ме́та II ж уст. 1. бута (мишень); **2.** максат.

Ме́тагала́ктика *ж* метagalaktika (Ааламдын азыркы астрономиялык методдор менен изилдөөгө мүмкүн болгон бөлүгү).

Ме́талл *м* металл; **чёрные** ~ **ы** кара

металлдар; **цветные** ~ **ы** түстүү металлдар; **благородные** ~ **ы** асыл металлдар (платина, алтын, күмүш); **редкие** ~ **ы** сейрек металлдар.

Металлизация *ж по знач. гл.* **металлизировать**; ~ **пластмасс** пластмассаны металдаштыруу.

Металлизированн/ый, -ая, -ое металлдаштырылган (жука металл катмары менен капталган); ~ **ая бумага** металлдаштырылган кагаз; ~ **ое дерево** металлдаштырылган жыгач.

Металлизировать *сов., несов. тех.* металлдаштыруу (кандайдыр бир материалдын сыртын жука металл катмары менен каптоо).

Металлизироваться *несов. страд. к* **металлизировать**.

Металлист *м* металлист (металл өнөр жайынын жумушчусу).

Металлическ/ий, -ая, -ое 1. металлдан пайда болгон, металл...; ~ **ий блеск** металлдын жылтырагы; ~ **ая пыль** металлдын чаңы; 2. металлдан жасалган нерселерди чыгаруучу, металл иштетилүүчү, металл...; ~ **ий завод** металл заводу; 3. металлдан жасалган, металл...; ~ **ая пружина** металл пружина; ~ **ая проволока** металл зым; 4. *перен.* шаңгыраган, шаңкылдаган; ~ **ий голос** шаңкылдап чыккан дабыш (үн).

Металло... металлоизделие, металлоконструкция, металлообработка сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Металловед *м* металловед (металлдын касиеттерин, эритилишин ж.б. изилдөө боюнча адис).

Металловедение *ср* металл таануу (металлдын касиеттерин, эритүү иштерин ж.б. изилдөө илими).

Металлографическ/ий, -ая, -ое металлографиялык; ~ **ая лаборатория** металлографиялык лаборатория; ~ **ие исследования** металлографиялык изилдөөлөр.

Металлография *ж* металлография (1. металлдардын, металл куймаларынын структурасы жөнүндөгү илим; 2. *полигр.* металл пластинкага оюп түшүрүлгөн калып боюнча басып чыгаруу).

Металлоёмкий, -ая, -ое металлды көп сарптоочу.

Металлоёмкость *ж* металлды көп сарптоочулук.

Металлоид *м* металлоид.

Металлолом *м* темир сыныктары, темир-тезек, темир таштандылары; **сбор** ~ **а** темир сыныктарын жыйноо.

Металлоносн/ый, -ая, -ое металлдуу, металлга бай, курамында металл бар; ~ **ая горная порода** металлдуу тоо теги.

Металлообрабатывающ/ий, -ая, -ое металл

иштетүүчү, металл иштетүү...; ~ **ая промышленность** металл иштетүүчү өнөр жай, металл иштетүү өнөр жайы.

Металлообработка *ж* металл иштетүү.

Металлоплавильн/ый, -ая, -ое металл эритүүчү, металл эритүү...; ~ **ая печь** металл эритүүчү меш.

Металлопрокатный, -ая, -ое металлды прокаткадан өткөрүүчү (сом темирди белгилүү формага келтирүүчү); ~ **цех** металлды прокаткадан өткөрүүчү цех.

Металлопромышленность *ж* металл өндүрүү өнөр жайы; металл өнөр жайы.

Металлопромышленный, -ая, -ое металл өндүрүүчү, металл өндүрүп чыгаруучу; металл өнөр жай...; ~ **ый район** металл өнөр жай району.

Металлорезущий, -ая, -ое металл кесүүчү; ~ **станок** металл кесүүчү станок; металл кесүү станогун; ~ **инструмент** металл кесүүчү инструмент.

Металлофоны *мн. (ед. металлофон м)* металлофондор (серпилме, термелме металлдан жасалган музыкалык инструменттер).

Металлург *м* металлург (металлургия жагынан адис).

Металлургическ/ий, -ая, -ое металлургиялык, металлургия...; ~ **ий завод** металлургиялык завод; ~ **ая промышленность** металлургия өнөр жайы; ~ **ая лаборатория** металлургия лабораториясы.

Металлургия *ж* металлургия.

Метаморфизм *м геол.* метаморфизм (тоо кендеринин түзүлүшүнүн жана курамынын өзгөрүү процесси).

Метаморфоз *м биол.* метаморфоз (өзгөрүүнүн натыйжасында жаны түргө өтүп кетүү, башка формага, түскө айлануу); ~ **головастика в лягушку** көнөк баштын бакага айланып өзгөрүүсү.

Метаморфоза *ж* 1. *см.* **метаморфоз**; 2. кескин өзгөрүш, таптакыр башкача болуп кубулуп кетиш; **с ним произошла** ~ бул кескин өзгөрүп кетти (таптакыр өзгөрүлдү).

Метан *м хим.* метан (углерод менен водороддун бирикмесинен турган түссүз газ).

Метание *ср* 1. *по знач. глаг.* **метать I**; ~ **диска** диск ыргытуу; ~ **икры** урук таштоо; 2. *по знач. глаг.* **метаться I** ыргытылуу.

Метановый, -ая, -ое *хим.* метандуу, метан...

Метастаз *м мед.* метастаз (оорунун бир орундан экинчи орунга көчүп жаңыланышы); ~ **ы рака** рак метастазы.

Метате́за *ж лингв.* метате́за (сөздө тыбыштардын орун алмашып колдонулушу, мис., «бөксө» деген сөздүн «бөскө» болуп айтылышы сыяктуу).

Метáтель *м спорт.* ыргытуучу; ~ **копья** найза ыргытуучу; ~ **диска** диск ыргытуучу.

Метáтельн/ый, -ая, -ое ыргытыла турган, ыргытууга ылайыкталган; ~ **ые спортивные снаряды** ыргытылуучу спорттук снаряддар.

Метáть I несов. 1. *что* ыргытуу; ~ **мяч** топ ыргытуу; ~ **копье** найза ыргытуу; ~ **гранату** граната ыргытуу; 2. басуу (чөптү, саманды); ~ **сено на воз** чөптү арабага басуу; 3. үймөктөө, үйүү; ~ **стог үймөк үйүү**, үймөктөө; 4. таштоо, чачуу; **рыбы мечут икру** балыктар урук таштайт (уругун чачат); 5. учуруу, айдоо, сүрүү; **ветер метáл сухие листья** шамал кургак жалбырактарды бырыксытып учуруп жатты; ◊ **метáть бисер перед свиньями** кепти угар (түшүнөр) жерге айт; түшүнбөгөн киши кептен айлансын; ◊ **метáть громы и молнии** буркан-шаркан түшүү, жалдануу, катуу тийүү; **метáть пар шугүр** кылуу; ◊ **рвать и метáть** долулануу, жинин төгүп аябай каардануу.

Метáть II несов. төөнөп тигүү, көктөө, жөрмөө; ~ **рукава** жеңдерди көктөп коюу; ~ **шов** тигишти көктөп алуу (биротоло тиккенге чейин көктөй туруу).

Метáться I несов. 1. ары-бери чебелектей берүү, урунуп-беринүү, бир жерге тынч тура албоо, өйдө-төмөн удургуй берүү; ~ **по комнате** бөлмөдө тынч тура албай ары-бери чебелектей берүү; 2. чабалактоо, алдастоо, туйлай берүү; **ребёнок всю ночь метáлся** бала түнү бою чабалактап чыкты; 3. *страд. к метáть I.*

Метáться II несов. страд. к метáть II.

Метафизик *м метафизик* (1. метафизиканын тарапкери; 2. ар кайсынын башын бир айтып чаргыта берген, тумандатып сүйлөгөн, ой-пикири так конкреттүү эмес адам).

Метафизика *ж метафизика* (1. жаратылыштын, коомдун кубулуштарын бири-бирине байланышы жок, өсүп-өнүгүү, ички карама-каршылыкка учуроо абалында эмес деп эсептеген диалектикага карама-каршы келүүчү дүйнө таануу методу; 2. анык, так эмес ой жүгүртүү, тумандатып жиберме ой-пикир).

Метафизическ/ий, -ая, -ое 1. метафизикалык, метафизикага негизделген, метафизика...; ~ **ий метод** метафизикалык метод; 2. *перен.* тумандатып жиберме, ачык-так айтылбаган, эмне экендиги анча түшүнүктүү болбогон; ~ **ие рассуждения** тумандуу (анча түшүнүктүү эмес) ой-пикир.

Метафизичный, -ая, -ое (метафизичен, -на, -но) *то же что метафизический* 2.

Метафора *ж метафора* (сөздүн кандайдыр бир окшоштук белгинин негизинде өтмө мааниде колдонулушу жана ушундай мааниде колдонулуучу сөз же сөз айкашы).

Метафорическ/ий, -ая, -ое лит. 1. метафоралык, метафорага негизделген; өтмө (кыйытма) маанидеги; ~ **смысл** метафоралык маани (өтмө, кыйытма маани); ~ **ое выражение** метафоралык туюнтма; 2. метафорага бай, метафоралуу; ~ **ий стиль** метафоралык стиль.

Метафоричность *ж лит.* метафоралуулук.

Метафоричный, -ая, -ое (метафоричен, -на, -но) *то же, что метафорический.*

Метелица *ж* 1. *разг. то же, что метель*; 2. метелица (орустардын, украиналыктардын жана белорустардын элдик бийи жана ушундай бийдин музыкасы).

Метёлк/а *ж* 1. *то же, что метла* 1; 2. *бот.* чачык, чачык баш (таруу, сулу сыяктуу кээ бир өсүмдүктөрдүн шыпыргы сыяктанып чачырап өскөн башы).

Метель *ж* бурганак, каардуу бороон-чапкын, алай-дүлөй.

Метельн/ый I, -ая, -ое бороондуу, бурганактуу, бороон-чапкындуу; ~ **ая погода** бороон-чапкындуу күн (аба ырайы).

Метельн/ый II, -ая, -ое шыпыргы...; ~ **ые прутья** шыпыргынын талдары; ~ **ая палка** шыпыргынын сабы.

Метельчат/ый, -ая, -ое 1. шыпыргынын башындай тарам-тарам болгон; тарам-тарам чачыктуу; ~ **ое соцветие** чачыктуу топ гүл; 2. шыпыргы сыяктуу баш алган, башы шыпыргы сымал болгон; ~ **ые злаки** шыпыргы сыяктуу баш алуучу эгиндер (таруу, күрүч, сулу).

Метение *ср по знач. гл. мети́ 1;* ~ **улиц** көчөлөрдү шыпыруу.

Метённ/ый, -ая, -ое (метён, -енá, -енó) *прич. от мети́;* **улица** ~ **ая дворником** короо шыпыргыч тарабынан шыпырылган көчө.

Метён/ый, -ая, -ое шыпырылган, шыпырып тазаланган; ~ **ая комната** шыпырылган бөлмө; ~ **ый пол** шыпырылган пол.

Метео... **метеонаблюдение, метеостанция, метеосвóдка** сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк биринчи бөлүгү.

Метеор *м астр.* метеор; **он мелькнóл как** ~ ал учкан жылдыздай жылт этип, кайра жок болду.

Метеорит *м астр.* метеорит (асман телосунун Жерге темир же таш түрүндө түшкөн заты).

Метеоритн/ый, -ая, -ое *астр.* метеориттик, метеорит...; ~ **ые частицы** метеориттин чачыранды учкундары.

Метеорн/ый, -ая, -ое *астр.* метеордук, метеор...; ~ **ая пыль** метеордук чан, метеор чаны.

Метеорограф *м* метеорограф (атмосферанын жогорку катмарларындагы абанын

температурасын, басымын жана нымдуулугун автоматтык түрдө жазып туруучу прибор).

Метеоро́лог *м* метеоролог (метеорология боюнча адис).

Метеорологическ/ий, -ая, -ое метеорологиялык; ~ **ста́нция** метеорологиялык станция; ~ **наблюдéния** метеорологиялык байкоолор.

Метеоро́логия *ж* метеорология (атмосфера жана анын кубулуштары, аба ырайы жөнүндөгү илим).

Метеосвóдка *ж* (метеорологическая сводка) метеорологиялык маалымат.

Метеослúжба *ж* (метеорологическая служба) метеорологиялык кызмат иштери.

Метеоспúтник *м* (метеорологический спутник) метеоспутник.

Метеостáнция *ж* (метеорологическая станция) метеостанция.

Метизáция *ж* метизация (метистештирүү, тукумун жакшыртуу, асылдандыруу үчүн аргындаштыруу).

Метизы *мн. тех.* металл нерселер (металдан жасалган ар кандай керектүү нерселер).

Метил *ж хим.* металл (көптөгөн органикалык бирикмелердин курамына кирүүчү углеводороддук группа).

Метилéн *м хим.* метилен (бир катар органикалык бирикмелердин курамына кирүүчү, бир атом углевод менен эки атом водороддон турган группа).

Метилóвый, -ая, -ое *хим.* метилдүү, метил...; ~ **срипт** метил спирти.

Мéтина *ж разг.* белги, эн.

Мéтинка *ж разг. уменьш-ласк.* к **мéтина**.

Метис *м* метис (аргын, чалыш).

Метиска *женск.* к **метис**.

Метисн/ый, -ая, -ое аргындашылган, метистешкен, чалышы бар; ~ **ые поро́ды лошаде́й** жылкылардын аргындаштырылган тукумдары (породалары).

Мéтить I *несов.* *кого-что* белги уруу, тамга басуу, эн салуу; ~ **скот** малга тамга басуу, эн салуу; ~ **бельё** ич кийимдерге, шейшептерге белги салуу (белги уруп чыгуу).

Мéти/ть II *несов.* **1.** *в кого-что* мээлөө, шыкалоо; кароолго алуу; ~ **ть в цель** бутаны мээлөө, бутага таамайлоо; **2.** *разг.* көздөө, максат кылып умтулуу, тап коюу, дит коюу, максатына жетүүгө аракеттенүү; **он ~ т на твоё место** ал сенин ордуна жетсем деп умтулуп жүрөт; **3.** *прост.* ыйгаруу, ылайык деп эсеп кылуу, болжоо; **начáльство ~ ло его в районное руковóдство** башчылар аны райондун жетекчилигине дайындасакпы деп жүрүшкөн эле.

Мéтиться I *несов.* *страд.* к **метить I**.

Мéтиться II *несов.* *в кого-что и без. доп.*

разг. мээлөө, шыкаалоо, кароолго алуу; ~ **в цель** бутаны мээлөө, бутага таамайлоо.

Мéтка *ж* **1.** белги уруу; тамга басуу, эн салуу; **2.** белги, тамга, эн; ~ **на скот** малга басылган тамга; малга салынган эн.

Мéтк/ий, -ая, -ое (мéток, -ка, -ко) **1.** таамай аткыч, көзгө атар, жаза кетирбей аткан, мыкты аткыч; ~ **ий стрелóк** таамай аткыч, көзгө атар мерген; ~ **ий вы́стрел** таамай атылыш; **2.** түз, таасын, таамай; ~ **ий уда́р** таамай сокку, жаза кетпес таасын сокку; **3.** *перен.* дал келтире айтылган, таамай, өз орду менен, жеткире, туура келтирилген; ~ **ий отве́т** таасын жооп, таамай айтылган жооп; чукугандай таап айтылган жооп; ~ **ое сравне́ние** таасын салыштыруу.

Мéтко нареч. так, таамай, түз, дал өзүндөй.

Мéткость *ж* таамайлык, таасындык, дал өзүндөй тактык, ката кетпес тууралык; ~ **вы́стрела** атуунун таамайлыгы; ~ **выра́жения** сөздүн таасындыгы; ~ **уда́ра** соккунун таамайлыгы; ~ **отве́та** жооптун дал өзүндөй тактыгы.

Метл/á *ж* шыпыргы (короо, көчө ж.б. шыпыруу үчүн узун сапталган чоң шыпыргы).

Метла́хский: **метла́хские плiтки** метлах плиткасы (полго төшөлүүчү карапа плиткалардын эскиче наамы).

Метну́ть сов. однокр. к **метáть I 1**; ~ **копé** найзаны ыргытып жиберүү.

Метну́ться сов. однокр. к **метáться I 1, 2**; ~ **в сто́рону** бир жагына ыргытылуу.

Мéтод *м* **1.** метод; **диалекти́ческий** ~ диалектикалык метод; **сравни́тельный** ~ салыштыруу методу; **2.** метод, ыкма, жобо; жол; ~ **обучéния** окутуунун методу; окутуу методу; **передовы́е ~ ы произво́дства** өндүрүштүн алдыңкы методдору.

Мéтода *ж уст.* *то же, что méтод 2.*

Мéтодика *ж* методика; ~ **лаборато́рных рабо́т** лабораториялык иштердин методикасы; ~ **преподава́ния родно́го языка́** эне тилди окутуунун методикасы.

Методи́ст *м* методист.

Методи́ческ/ий, -ая, -ое **1.** методикалык, методика иштерине арналган, методика...; ~ **ий кабинéт** методика кабинетти; ~ **ое руковóдство** методикалык колдонмо; **2.** эрежеге негизделген, пландык ырааттуулукка туура келген, тыкандык менен иштелип чыккан.

Методи́чность *ж* методикалуулук; ~ **уро́ка** сабактын методикалуулугу.

Методи́чный, -ая, -ое (методичен, -на, -но) *то же, что методический 2.*

Методо́лог *м* методолог (методология жагынан адис).

Методологический, -ая, -ое методологиялык; ~ **анализ** методологиялык талдоо.

Методология ж методология (кандайдыр бир илим тармагы боюнча жүргүзүлгөн изилдөө иштеринин жалпы ыкмалары; дүйнөнү таанып-билүү жана аны өзгөртүү методу жөнүндөгү окуу).

Метонимический, -ая, -ое лит. метонимиялык.

Метонимичный, -ая, -ое (метонимичен, -на, но) *то же, что метонимический.*

Метонимия ж метонимия.

Метр I, м 1. метр (узундукту, аралыкты ченөө бирдиги); **2.** метр (ушундай узундуктагы ченегич курал – линейка, лента);

Метр II м лит. (*стихотворный размер*) метр (ыр өлчөмү).

Метр III уст. мугалим, устаз, насаатчы.

...**метр м километр, сантиметр, миллиметр, вольтметр, термометр** сыяктуу татаал сөздөрдүн курамдык экинчи бөлүгү.

Метраж м 1. метраж (метрлеп өлчөнүүчү нерсенин узундугу); ~ **ткани** кездеменин метражы; ~ **киноленты** кинолентанын метражы; **2.** метраж (үйдүн чарчы метрлерден турган аянты, кеңдиги); ~ **комнаты** бөлмөнүн метражы (кеңдиги).

Метранпаж м метранпаж (терилген текстти беттеп басуучу).

Метрдотель м 1. метрдотель (ресторандын башкы официанты); **2.** метрдотель (помещиктик, дворяндык турмушта: үйдүн тамак-ашын жана үйдүн кызматчыларын башкаруучу башкы кызматчы).

Метрика I ж лит. метрика (ыр өлчөмү жана ырдын өзгөчөлүктөрү жөнүндөгү окуу).

Метрика II ж метрика (туулгандыгы жөнүндөгү метрикалык күбөлүк).

Метрический I: метрическая система мер өлчөөнүн метрдик системасы.

Метрический/ий II, -ая, -ое метрикалык; ~ **ая система стихосложения** ыр түзүлүшүнүн метрикалык системасы.

Метрический/ий III, -ая, -ое метрикалык (туулгандар, өлгөндөр, үйлөнгөндөр катталып туруучу); ~ **ая книга** метрикалык книга; ~ **ое свидетельство** метрикалык күбөлүк; ~ **ая выписка** метрикалык көчүрмө.

...**метрия ж геометрия, стереометрия, типометрия** сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк экинчи бөлүгү.

Метро ср нескл. *то же, что метрополитен; станции* ~ метро станциялары.

Метровый, -ая, -ое бир метрлик, узундугу бир метр болгон, бир метр узундуктагы; ~ **ая доска** бир метрлик (узундугу бир метр) тактай; ~ **ая ширина ткани** кездеменин бир метрлик эни.

...**метровый, -ая, -ое трёхметровый, пяти**

метровый сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк экинчи бөлүгү.

Метролог м метролог (метрология боюнча адис).

Метрологический, -ая, -ое метрологиялык, метрология...

Метрология ж метрология (өлчөм, чен туурасындагы илим тармагы).

Метроном м метроном (убакыттын кыска аралыктарын маятниктин тыкылдатып уруп турушу аркылуу белгилөөчү механикалык прибор).

Метрополитен м метрополитен (метро); **московский** ~ Москва метрополитени.

Метрополия ж 1. ист. метрополия (Байыркы Грециядагы шаар-мамлекет); **2.** метрополия (колонияларга ээ болгон капиталисттик мамлекет).

Метчик м белги уруучу, тамга басуучу; ~ **леса токой** жыгачтарына белги уруучу.

Метчик м (инструмент) сай түшүргүч (түтүктүн, көзөнөктүн ичине сай түшүрүүчү инструмент).

Мех I м (мн. меха) 1. тери; ~ **зайца** коёндун териси; **2.** тери (иштетилген аң терилери); **торговать** ~ **ами** аң терилери менен соода кылуу (аң терилерин сатуу); **шуба на лисьем** ~ у түлкү ичик; **3. мн. меха** тери кийимдер; **4. мн. мехи** чанач.

Мех II м см. мехи.

Механизатор м механизатор; **курсы** ~ **ов** механизаторлордун курсу.

Механизаторск/ий, -ая, -ое механизаторлук, механизаторлор...; ~ **ие курсы** механизаторлордун курсу; ~ **ие кадры** механизаторлук кадрлар.

Механизация ж механизация; механизациялаштыруу; ~ **сельского хозяйства** айыл чарба механизациясы; ~ **труда** эмгекти механизациялаштыруу.

Механизированный, -ая, -ое 1. прич. от механизировать; 2. прил. механизациялашкан; машиналашкан, машинанын жардамы менен иштелүүчү; ~ **ая уборка хлопка** пахтаны машина менен терүү; ~ **ый труд** машиналашкан эмгек.

Механизировать сов., несов. что механизациялаштыруу, машиналаштыруу; ~ **сельское хозяйство** айыл чарбасын механизациялаштыруу.

Механизироваться сов., несов. 1. механизациялануу; **2. несов. страд. к механизировать.**

Механизм м 1. механизм; **часовой** ~ саат механизми; **2.** механизм, машина; **землеройные** ~ **ы** жер казуучу механизмдер (машиналар); **подъёмный** ~ көтөргүч механизм (машина); **3. перен.** механизм, аппарат;

система, түзүлүш; **государственный** ~ мамлекет механизми (аппараты); **4.** механизм (бир нерсенин иштелиш, аракетке келип туруш жолу, тартиби); ~ **кровообращения мозга** мээнин кан менен азыктаныш механизми; ~ **химической реакции** химиялык реакция механизми.

Механик *м* механик.

Механика *ж* **1.** физ. механика; **теоретическая** ~ теориялык механика; **2.** (*отрасль техники*) механика; **строительная** ~ курулуш механикасы; **3.** *перен. разг. (хитрое дело)* айла, иле; кандайдыр бир сырдуу аракет; **тонкая** ~ кылдат айла (аракет); **◇ небесная механика** асман механикасы.

Механист *м* механист (механизмдин тарапкери).

Механистическ/ий, -ая, -ое *филос.* механизм принциптерине негизделген, механисттик; ~ **ая теория** механисттик теория; ~ **ий материализм** механисттик материализм.

Механицизм *м филос.* механицизм (дүйнөнүн толуп жаткан ар түрдүүлүгүн механиканын жөнөкөй мыйзамдарына алып барып такаган философиялык агым).

Механицист *м то же, что механист.*

Механически нареч. курулай, өзүнөн-өзү, көндүм болуп калган адат боюнча, ойлонбостон, жөнүнчө эле.

Механическ/ий, -ая, -ое **1.** физ. механикалык, механика...; ~ **ое движение** механикалык кыймыл; ~ **ие силы** механикалык күчтөр; **2.** *филос.* механикага негизделген, механикалык; ~ **ий материализм**; **3.** *перен.* бир жактуу, жеңил-желпи; үстүртөн каралган, бардык жагы эске алынбаган; ~ **ий подход к вопросу** маселеге үстүртөн (жеңил-желпи); үстүртөн каралган, бардык жагы эске алынбаган; ~ **ий подход к вопросу** маселеге үстүртөн (жеңил-желпи) кароо; маселеге бир жактуу мамиле кылуу; **4.** механикалык, механизм аркылуу иштөөчү, механизмдин жардамы менен кыймылга келүүчү; ~ **ая пила** механикалык араа; ~ **ий погрузчик** механикалык жүктөгүч; **5.** механикалык, механизмдерди даярдоочу же ремонттоочу, механика...; ~ **ая мастерская** механика устаканасы; ~ **ий завод** механика заводу; ~ **ий цех** механика цехи; **6.** *перен.* ойлонулбаган, көндүм боюнча иштелген, курулай; ~ **ое заучивание** курулай жаттоо.

Механичный, -ая, -ое (механичен, -на, -но) *то же, что механический* **6.**

Механосборочный, -ая, -ое механизмдерди жыйноочу.

Мех/и *мн. (ед. мех м)* **1.** көрүк; **раздувать** ~ и көрүк басуу; ~ **и аккордеона** кыяктын

көрүгү; **кузнечные** ~ и темир устанын көрүгү; **2.** чанач; ~ **с кумысом** кымыз куюлган чанач; **держат вино в ~ ах** чаначка вино куюу (винону чаначка сактоо).

Мехов/ой, -ая, -ое **1.** аң терилерин иштетүүчү; аң терилерин сатуучу, аң терилер...; ~ **ая промышленность** аң теричилик өнөр жайы; ~ **ой магазин** аң терилер магазини; **2.** териден жасалган, териден тигилген, тери...; ~ **ая шуба** тери тон; **куртка с ~ ым воротником** тери жакалуу куртка.

Меховщик *м* **1.** (*торговец мехами*) аң терилерин сатуучу, аң терилери менен соода кылуучу; **2.** (*скорняк*) тери иштетүүчү, теричи.

Меценат *м книжн.* меценат (илимпоздорду, искусство ишмерлерин колдоп, материалдык жардам көрсөтүүчү бай адам).

Меценатский, -ая, -ое *книжн.* меценаттык, меценат...

Меценатство *ср* меценатчылык.

Меценатствовать *несов. книжн.* меценатчылык кылуу.

Мецо-сопрано *ср нескл.* мецо-сопрано (аялдын орто бийиктиктеги үнү).

Мецо-тинто *ср нескл. полигр.* мецо-тинто (терендетип басууга ылайыкталып оюлган металл гравюранын бир түрү).

Меч *м* **1.** кылыч (кош миздүү узун кылыч); **острый** ~ өткүр кылыч; **разрубить** ~ **ом** кылыч менен жайлап салуу; **2.** *перен.* **высок** жаза, жазага тартуу чарасы; ~ **правосудия** адилет жаза; **◇ вложить меч в ножи** кылычты кынына салуу (согушту токтотуу); **◇ поднять (обнажить) меч** кылыч көтөрүү; кылычын жалаңдатуу (уруш баштоо); **◇ точить меч** кылычын кайроо (урушка даярдануу, уруш чыгаргысы келүү); **◇ предать огню и мечу** кыргын салуу, кырып-жоюу, кылычтын мизине алуу; **◇ Дамоклав меч** дайыма коркунуч туудуруучу кооптуулук.

Мечевидный, -ая, -ое кылыч сымал, кылычка окшогон; ~ **отросток грудной кости** төш сөөгүнүн кылыч сымал урунчугу.

Меченосец *м ист.* **1.** кылыччан рыцарь (13-кылымдагы немецтердин рыцарлык орденинин кылыч менен крестти символ кылган мүчөсү); **2.** (*воин*) кылыччан жоокер, кылычкер (орто кылымдардагы кылыч менен куралданган жоокер); **3.** (*слуга рыцаря*) кылыч көтөрүп жүрүүчү (орто кылымдагы рыцардын кылычын көтөрүп ээрчип жүрүүчү нөкөрү).

Мечен/ый, -ая, -ое белгиси бар, белги салынган, тамга басылган; ~ **ая чашка** белгиси бар табак; ~ **ая рыба** тамга басылган балык; **◇ мечение атомы** физ. тамгаланган атомдор (радиоактивдүүлүгү же массасы боюнча өзгөчөлөнгөн атомдор).

Мечётъ *ж* мечит.

Меч-рыба *ж* найза-балык.

Мечт/а *ж* 1. кыял, ой; ~ **ы** **его** **рассеялись** анын кыялы тарады (кыялданбай калды); **предаться** ~ **ам** кыялга батуу, кыялга чөмүлүү; кыялдуу, ойго батуу; 2. ниет, тилек, үмүт; **стать учёным была** **его** ~ **а** анын тилеги окумуштуу болуш эле; 3. *в знач. сказ. разг.* укмуш, керемет, ажайып; **не платье, а** ~ **а!** көйнөк болбосоң кала гой! 4. куру кыял; жел кыял; **его** **желание** **оказалось** ~ **ой** анын максаты жөн гана куру кыял болуп калды.

Мечтани/е *ср* 1. *по знач. гл. мечтать;* **погрузиться** **в** ~ **е** кыялга чөмүлүү; 2. кыял, эңсөө; **предаваться** ~ **ям** эңсей берүү; **пустое** ~ **е** куру кыял.

Мечтатель *м* кыялданма, кыялчы, кыял-кеч; **он** **по** **природе** ~ **ал** кыялкеч болуп жаралган адам (жаратылышында кыялкеч неме).

Мечтательница *женск. к мечтатель.*

Мечтательно *нареч.* кыялданып, кыялдана, кыялкечтенип; ~ **улыбаться** кыялдана жылмаюу.

Мечтательность *ж* кыялкечтик, кыялдануучулук, кыялга берилүүчүлүк.

Мечтательн/ый, -ая, -ое (мечтателен, -льна, -льно) 1. кыялдана берме; кыялданма, кыялданууну жакшы көргөн; кыялчы; ~ **ый** **человек** кыялдана берме киши; 2. кыялданган, кыялдуу; ~ **ая** **улыбка** кыялдуу жылмайыш.

Мечта/ть *несов. о ком-чём с неопр. или без доп.* 1. кыялдануу, кыялга батуу; 2. эңсөө, тилек кылуу, үмүттөнүү; **я** ~ **л** **стать инженером** мен инженер болсом деп тилек кылчу элем; **отец** ~ **ет** **поживать** **в** **своём** **родном** **ауле** атам өзүнүн туулуп-өскөн айылында болууну эңсейт.

Мешалка *ж* аралаштыргыч (бетонду же башка нерселерди).

Мешанина *ж разг.* аралашма, кошунду (түрдүү нерселерден аралашкан кошунду).

Меша/ть I *несов.* жолтоо болуу, алагды кылуу, тоскоолдук кылуу, бөгөт болуу, саат кылуу; **он** **мне** ~ **ет** **работать** ал мени иштетпей жатат (ишиме тоскоол болуп жатат); **не** ~ **й!** жолтоо болбочу! **◇** **не мешаёт;** **не мешало бы** **кому** **с** **неопр.** жаман болбос эле; түзүк эле болгудай.

Мешать II *несов.* 1. *что* аралаштыруу, кошуу; ~ **глину** **с** **песком** ылайды кумга аралаштыруу, ылайга кум кошуу; ~ **краски** **боёкту** аралаштыруу (бирин экинчисине кошуу); ~ **вино** **с** **водой** виного суу кошуу; 2. (*перемешивать*) аралаштыруу, аралаштырып коюу (кашык, күрөк ж.б. менен); ~ **кашу** **ложкой** боткону кашык менен

аралаштыруу; 3. (*путать*) *кого-что* *уст.* чаташтыруу, ажырата албоо, бутташтыруу; алмаштыра берүү; **нас** **всегда** **мешают** — **мы** **похожи** бизди дайыма алмаштыра беришет, анткени биз экөөбүз окшошпуз; **этот сорняк** **часто** **мешают** **с** **морковью** бул отоо чөбүн көп учурда сабиз менен бутташтыра беришет.

Меша/ться I *несов. разг.* 1. бөгөт болуу, тоскоолдук кылуу, жолтоо болуу; **ты** **не** **помогаешь,** **а** **только** ~ **ешься** сен жардам кылбай, кайта тоскоолдук кылып жатасың; **не** ~ **йся** **под** **ногами** ары-бери бастырбай койдун, ары турчу; 2. жөнү жок кийлигише берүү, киришүү, кошо аралашып кетүү; ~ **в** **чужие** **дела** башка бирөөлөрдүн ишине ыгы жок кийлигишүү.

Меша/ться II *несов.* 1. аралашуу, кошулуу, ар кайсыдан аралашып, биригип калуу; **запах** **сирени** ~ **лся** **с** **ароматом** **ландышей** сирендин жыты ландыштын аңкыган жыпар жыты менен аралашып жатты; 2. аралашып калуу, чатышуу, баш аламан болуу; 3. *перен.* кысынуу, тартынуу, оңтойсуздануу; **она** **легко** ~ **ется** **при** **посторонних** ал бейтааныш адамдар турганда кысына берет (чүнчүгөнсүп кетет); **◇** **мешаться** **в** **уме** (**в** **рассудке**); **мешаться** **умом** (**рассудком**) келесоолонуу, алжып кетүү.

Мешка/ть *несов. разг.* 1. создуктуруп жиберүү, созо берүү, шашпоо, жай аракетке салып кашандык кылуу; ~ **ть** **с** **работой** ишке кашандык кылуу (ишти создуктура берүү); **он** ~ **ет** **с** **отъездом** ал жакында жөнөйүн деген түрү жок (ал жөнөшкө ашыкпайт); 2. кармала берүү, буйдалуу, көпкө туруп калуу; **она** **засматривалась** **и** ~ **ла** **у** **каждого** **всречного** **предмета** ал ар бир жолуккан нерсени айланчыктап карай берип, буйдалып туруп калып жатты.

Мешковато *нареч.* көлкөйүп, шөлбүрөп, кең болуп (кийимге карата); **костюм** **сидит** **на** **нём** ~ **костюм** ага шөлбүрөп, кең келип турат.

Мешковатость *ж* 1. шөлбүрөктүк, шөлбүрөгөн кеңдик; ~ **одежды** кийимдин шөлбүрөгөн кеңдиги; 2. *перен.* эби-сыны жок көлкөйгөндүк, көпшөктүк; ~ **движений** кыймыл-аракеттин эптүү эместиги.

Мешковатый, -ая, -ое (мешковат, -а, -о) 1. шөлбүрөгөн кең, чак эмес; ~ **костюм** шөлбүрөгөн кең костюм; 2. *перен.* (неловкий) эби-сыны жок, көлкөгөй, олчогой; ~ **парень** олчойгон эби-сыны жок жигит.

Мешкови́на *ж* кеңдир, таар (кап, мүшөк тигиле турган кездеме).

Мешкотность *ж разг.* 1. жайбаракаттык, кашандык; 2. (*кропотливость*) түйшүктүүлүк, узакка созулуп кетүүчүлүк.

Мешкотн/ый, -ая, -ое (мешкотен, -на, -но) *разг.* 1. жайбаракат, кыймылы жай, кашан; ~ **ый человек** кыймылы жай (кашан) киши; ~ **ые движения** жайбаракат (жай) кыймыл-аракет; 2. түйшүктүү, узакка созулуучу, көпкө кете турган; жакында бүтө койбогон; ~ **ое дело** түйшүктүү иш; жакында бүтө койбой турган (узакка кете турган) иш.

Мешок *м* 1. мүшөк, кап; ~ **с мукой** ун салынган мүшөк (кап); ~ **с яблоками** алма салынган мүшөк (кап); 2. (*мера*) бир мүшөк, бир кап; ~ **муки** бир мүшөк (кап) ун; ~ **овса** бир мүшөк сулу; 3. *перен. разг.* эби-сыны жок олчойгон, көлкөйгөн киши; 4. *воен.* толук курчоо, төрт тарабынан оролуп-курчалган абал; **армия противника попала в ~ душман**-дын армиясы толук курчоодо калды; 5. *биол.* капчык, баштыкча (кээ бир жаныбарларда жана өсүмдүктөрдө); **защечный** ~ уурт капчыгы (баштыкчасы); **золотой (денежный) мешок** чөнтөктүү (бай) адам; **каменный мешок** түрмөнүн кууш, жапыз камерасы же жалпы эле түрмө; зындан; **мешки под глазами** көздүн астындагы шишимик; **купить (покупать) kota в мешке** аркы-беркисин, эмне экенин ажырата карабай, көзүнө көрүнгөндү сатып ала берүү; **сидит мешком что шөлбүрөп жарашыгы жок, жарашпай турат** (кийимге карата).

Мешочек *м* *уменьш. к* мешок 1.; **сварить яйцо в мешочек** жумуртканын сарысын суюк бойдон калтырып, агын катуурак кылып бышыруу.

Мешочник *м* *уст.* чайкоочу, кызыл кулак, алып сатар.

Мешочница *женск. к* мешочник.

Мешочничество *ср* кызыл кулактык, чакоочулук; чайкоо, алып сатарлык.

Мешочный, -ая, -ое мүшөк (кап) тигиле турган, мүшөккө (капка) ылайыктуу; ~ **холст** мүшөк (кап) тигилүүчү таар; мүшөктүк таар.

Мещанин *м* 1. *уст.* мещанин; 2. *перен.* түшүнүгү тар, майда мүдөөчүл киши.

Мещанка *женск. к* мещанин.

Мещанск/ий, -ая, -ое 1. *уст.* мещандык, мещандар...; ~ **ое сословие** мещандар сословиеси; 2. *перен.* майда мүдөөчүл, түшүнүгү тар; ~ **ие взгляды** майда мүдөөчүл көз караштар.

Мещанство *ср* 1. *уст.* мещандар, мещандык топ; 2. *перен.* майда мүдөөчүлүк, түшүнүгү тарлык, майдачылык.

Мзда *ж* *уст.* 1. (*плата*) өтөлгө, бир нерсе үчүн барилген акы, карынжы; 2. *разг.* (*взятка*) пара.

Мздоимец *м* *уст.* паракор.

Мздоимство *ср* *уст.* паракорлук.

Мздоимствовать *несов. уст.* пара алуу, паракорлук кылуу.

Ми *ср* *нескл. муз.* ми (музыка гаммасындагы бир нота).

Миазмы *мн. (ед. уст. миазма ж) книжн.* миазма (чириндиден чыккан уулуу буу, газ).

Миг *м* көз ирмемде, көз ачып-жумганча өткөн убакыт, аз убакыт; **в один ~** арыдан-бери, бир паста, көз ирмемде, көз ачып-жумгуча.

Мигалка *ж* 1. *разг.* үлпүлдөп күйгөн кичинекей чырак (шайтан чырак); 2. (*сигнальный фонарь*) үлп-үлп этип өчүп-жанган жарык аркылуу сигнал берүүчү фонарь; 3. *мн. мигалки прост.* көз.

Мигание *ср* *по знач. гл.* мигать; ~ **глаз** көз ирмөө; ~ **прожектора** прожектордун өчүп-жанган жарыгы.

Мигать/ть *несов.* 1. ирмөө, кысуу; **он ~ л глазами** ал көзүн ирмеди; **она смотрела, не ~ я** ал көз ирмебей карап турду; 2. *кому и без доп.* көзүн кысып, көзүн ымдап белги берүү; 3. *перен.* үлпүлдөө, жылт-жылт этип өчүп-жанып туруу; **свеча ~ ет** шам бүлбүлдөп жанат; **звезды ~ ли слабым светом** жылдыздар болор-болбос нурун чачып бүлбүлдөп жанып турду.

Мигнуть *сов. однокр. к* мигать; **он не успел (глазом) мигнуть** арыдан-бери, көз ирмегиче болбой, көз ирмемге келбей, көз ачып-жумганча; **(стоит) только мигнуть...** көзүн кысып койсо эле болгону; эптеп эле ишарат кылып койсо жетет.

Мигом *нареч. разг.* тез, бат, арыдан-бери, көз ачып-жумганча, көз ирмегиче; **я ~ сбегая** мен көз ачып-жумгуча барып келе коёюн.

Мигранты *мн. (ед. мигрант м)* 1. *ист. этногр.* көчмөндөр, көчүп же жер которуп жүрүүчү калктар, келгиндер, уруулар ж.б.; 2. *биол.* жер оодарып жүрүүчү жаныбарлар.

Миграцион/ый, -ая, -ое миграциялык, көчмө, көчүп жүрмө, келгин; жер оодарма, улам бир жерге ооп турма; ~ **ые пути рыб** балыктардын миграциялык жолдору; ~ **ая теория** миграциялык теория.

Миграция *ж* 1. *ист. этногр.* миграция, көчүү, көчмөнчүлүк; жер которуучулук; 2. *биол.* миграция, жер оодаруучулук, улам бир жайга ооп кетүүчүлүк; ~ **птиц** канаттуулардын белгилүү бир орундан башка жакка ооп кетиши; **миграция капитала** *эк.* капитал миграциясы (башка өлкөлөргө пайда үчүн ооп турушу).

Мигрень *ж* мигрень, шакый (мезгил-мезгили менен кармап турма баш оору).

Мигрировать *несов.* көчүү, ооп кетүү, ооп келүү, миграция жасоо; **скворцы ~ уют на юг** кара чыйырчыктар түштүккө (түштүк жактарга) ооп кетет.

Мидия *ж* *зоол.* мидия (моллюскалардын бир түрү).

Миелит *м мед.* миелит (жүлүндүн сезгениши).

Мизансцена *ж театр.* мизансцена (спектаклдин белгилүү бир учурундагы сахна декорациясы менен актёрлордун жайгашып туруу абалы).

Мизантроп *м книжн.* мизантроп, адамбездер (кишилерди жек көрүүчү, эч кимди сүйүнкүрөбөй, кыртышы сүйбөй, кишиден жатыркап туруучу адам).

Мезантропический, *книжн.* -ая, -ое мизантроп...; кишилерди жек көрүүчү, кишиден жатыркап турма, адамбездерлик мүнөзү бар; ~ человек мизантроп адам.

Мизантропия *ж книжн.* мизантропия, адамбездерлик (адамдарды жек көрүүчүлүк, кишиден жатыркап туруучулук).

Мизгирь *м нар.-разг.* жөргөмүш.

Мизёрность *ж* 1. эң эле аздык, жарытпастык, өтө тартыштык, кенедейлик; ~ суммы денег акчанын эң эле аздыгы (өтө тартыштыгы); 2. жармачтык, маани-жайы пастык.

Мизёрн/ый, -ая, -ое (мизёрен, -на, -но) эң эле аз, кымындай, кенедей, болор-болбос, адам жарыгыдай эмес; ~ ая плата эң эле аз адам жарыбаган акы; ~ ый запас топлива отундун болор-болбос запасы.

Мизинец *м* чыпалак; \diamond не стоит чего мизинца чыпалагына тең келбейт; \diamond с мизинец; на мизинец кенедей, тырнактай, кыпкымындай.

Мизинчик *м уменьш.-ласк.* к мизинец.

Микадо *м нескл.* микадо (Япония императорунун титулу, ушундай титулу бар адам).

Микитки *мн.:* ударить (толкнуть и т.п.) под микитки *прост.* кабыргага коюп калуу.

Миколог *м* микология жагынан адис.

Микология *ж* микология (ботаниканын козу карындар боюнча бөлүмү).

Микро... микросистема, микроорганизм, микробиология, микроанализ сыяктуу татаал сөздөрдүн составдык биринчи бөлүгү.

Микроб *м* микроб; болезнетворные ~ ы оору козгоочу микробдор.

Микробиолог *м* микробиолог (микробиология жагынан адис).

Микробиологическ/ий, -ая, -ое микробиологиялык, микробиология...; ~ ий кабинет микробиология кабинети; ~ ая лаборатория микробиология лабораториясы; ~ ий институт микробиология институту.

Микробиология *ж* микробиология (микрорганизмдер жөнүндөгү илим).

Микробн/ый, -ая, -ое микробдук, микроб...; ~ ая инфекция микробдук инфекция.

Микроклимат *м* 1. микроклимат (чакан чөйрөдөгү өзгөчөлүктөргө ылайыкталган

климат); 2. тар чөйрөдөгү, бөлмөдөгү жасалма климат, аба шарты.

Микроклиматическ/ий, -ая, -ое микроклиматтык, микроклимат...; ~ ие наблюдения микроклиматтык байкоолор.

Микрокосм, **микрокосмос** *м* микрокосм, микрокосмос (атомдор, электрондор ж.б. сыяктуу эң кичине аалам дүйнөсү).

Микрометр *м тех.* микрометр (эң кичине аралыкты өлчөөчү техникалык аспап).

Микрометрический, -ая, -ое микрометриялык, микрометрия...; ~ инструмент микрометриялык инструмент.

Микрометрия *ж* микрометрия (эң кичине өлчөмдөгү сызыктарды же майда бөлүкчөлөрдү ченөө иши).

Микро́н *м* микрон (метрдин миллиондон бир бөлүгү).

Микро́нный, -ая, -ое бир микрон узундуктагы микрондук.

Микроорганизм *м* микроорганизм (куралсыз көзгө көрүнбөй турган эң майда организмдер).

Микропорист/ый, -ая, -ое майда поралуу, майда тешикчелүү; **обувь на ~ ой резине** майда поралуу (тешикчелүү) резина менен тамандалган бут кийим.

Микрорайон *м* микрорайон; **новые ~ ы города Бишкека** Бишкек шаарынын жаңы микрорайондору; **экономический** ~ экономикалык микрорайон.

Микрорелье́ф *м* микрорельеф (майда адырлуу рельеф).

Микроско́п *м* микроскоп; **рассматривать под ~ ом** микроскоп менен кароо (микроскопко салып кароо).

Микроскопическ/ий, -ая, -ое 1. микроскопиялык, микроскоптук, микроскоп аркылуу аткарылган; ~ ий анализ микроскоптук анализ; 2. микроскопиялык, микроскоп аркылуу көрүнө турган, эң эле кичине, көзгө илээшпеген майда; ~ ая клетка микроскопиялык клетка (эң эле майда клетка); ~ ая доза микроскопиялык доза (эң эле кичине доза).

Микроскопичный, -ая, ое (микроскопичен, -на, -но) *то же, что* микроскопический 2.

Микроскопия *ж* микроскопия (микроскопту колдонуу менен байкоо жүргүзүү жолу жана ал аркылуу микроскоптук препараттарды даярдоо амалдары).

Микроско́пный, -ая, -ое микроскоптук, микроскоп...; ~ объектив микроскоптук объектив, микроскоп объективи.

Микрострукту́ра *ж спец.* микроструктура (катуу заттардын микроскоп аркылуу көрүнүүчү ички түзүлүшү); ~ стали болоттун микроструктурасы.

Микрофильм *м* микрофильм.

Микрофлора *ж* микрофлора (кыртышта, абада, тамак заттарында ж.б. табигый чөйрөдө болуучу микроорганизмдердин жалпы жыйындысы).

Микрофон *м* микрофон.

Микрофонн/ый, -ая, -ое микрофондук, микрофон...; ~ **ая трубка** микрофондун трубкасы.

Микрофотография *ж* микрофотография (1. кандайдыр бир нерсенин микроскоп аркылуу чоңойтулган фотографиясы; 2. бир нерсенин микроскоп аркылуу тартылган сүрөттөн алынып чоңойтулган элеси).

Микроцефал *м антроп.* микроцефал (башы нормалдуу көлөмдөн кичине адам).

Микроцефалия *ж антроп.* микроцефалия (баш сөөктүн нормадан кичине өлчөмү).

Микроэлементы *мн. (ед. микроэлемент м)* микроэлементтер (өсүмдүктөрдүн, жаныбарлардын организмде эң эле аз өлчөмдө болуучу химиялык элементтер).

Миксер *м* миксер (1. *тех.* эритилген чоюнду куюучу чоң идиш; 2. муздак суусунду, каймакты, жумуртканы ж.б. чайкаштырып, аралаштыруу үчүн колдонулуучу электр прибору).

Микстура *ж* микстура (түрлүү заттардан кошулуп даярдалган суюк дары).

Милашка *м, ж прост.* 1. (о мужчине) сүйкүмдүү жигит; бозой; (о женщине) жагымдуу селки; асылкеч; 2. ашык болгон кыз же жигит.

Миледи *ж нескл.* миледи (Англиялык лорддун аялы же мансаптуу, даражалуу аял).

Милейший, -ая, -ее 1. *превосх. ст.* к **милый**; 2. *обращ. см.* **милый** 5.

Милёнок *м прост.* ашык болгон жигит.

Миленьк/ий, -ая, -ое *разг.* 1. сүйкүмдүү, жагымдуу, жылдыздуу; ~ **ая девушка** сүйкүмдүү кыз; ~ **ое личико** татынакай өң; албырган бет; 2. көрктүү, сонун, кооз, көңүлгө жаккан, көздүн жоосун алган; **какое** ~ **ое платье** кандай сонун көйнөк! 3. кымбаттуу, кадырлуу, ардактуу, азиз; **мой** ~ **ий дружок** ардактуу досум, менин азиз курбум; **о как миленький** ал эле, бул эле деп отурбастан, кыңк этпей; каяша кылбастан, дың дебей, сөзсүз.

Милитаризация *ж* милитаризация, милитаризациялоо, баскынчылык согушка бет алдыруу (даярдоо); ~ **экономике** экономиканы милитаризациялоо; ~ **страны** өлкөнү милитаризациялоо.

Милитаризировать *сов., несов. что* милитаризациялаштыруу, милитаризациялоо, баскынчылык согушка бет алдыруу; ~ **промышленность** өнөр жайды милитаризациялаштыруу.

Милитаризироваться *несов. страд. к милитаризировать.*

Милитаризм *м* милитаризм (1. мамлекеттердин агрессияга, согушка камданууга багытталган аскердин кубатын күчөтүү саясаты).

Милитаризовать *сов., несов. что то же что милитаризировать.*

Милитаризоваться *несов. страд. к милитаризовать.*

Милитарист *м* милитарист, милитаризмдин тарапкери.

Милитаристическ/ий, -ая, -ое милитаризмге негизделген, милитаризм...; ~ **ая политика** милитаризм саясаты.

Милитаристск/ий, -ая, -ое милитаристтик, милитаризмге негизделген; ~ **ое государство** милитаристтик мамлекет.

Милицейск/ий, -ая, -ое милициялык, милиция...; милиционер...; ~ **ий пост** милициялык пост; ~ **ая форма** милиционер формасы.

Милиционер *м* 1. милиционер; **участковый** ~ участканын милиционери; 2. (*член милиционной армии*) аскердик милиция кызматкери.

Милиционерск/ий, -ая, -ое милиционердик, милиционер...; ~ **ая шинель** милиционер шинели.

Милиционн/ый, -ая, -ое милициялык, милиция...; ~ **ая армия** милициялык армия; ~ **ый батальон** милициялык батальон; милиция батальону.

Милици/я *ж* 1. милиция; **отделение** ~ и милиция бөлүмү; **начальник** ~ и милициянын начальниги; 2. *собир. разг.* милиция (милиция кызматкерлери, милиционерлер); 3. аскердик милиция, милициялык армия.

Милка *ж прост.* 1. ашык жар; 2. *обращ.* асылкечим, жан эркем.

Милли... **миллиметр**, **миллиграмм** сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк биринчи бөлүгү.

Миллиард *м* 1. миллиард; **пять** ~ **ов рублэй** беш миллиард сом; 2. *чаще мн.* **миллиарды** (*множество*) көп миллиарддаган; сан жетпеген, эсепсиз, эсеп жеткис; ~ **ы звёзд** миллиарддаган көп жылдыз, эсепсиз көп жылдыз.

Миллиардёр *м* миллиардер (байлыгы миллиардга жеткен адам).

Миллиардёрша *разг.* 1. *женск. к* миллиардер; 2. миллиардердин аялы.

Миллиардн/ый, -ая, -ое 1. миллиардынчы; 2. миллиардга жеткен, көп миллиарддан турган, миллиард-миллиард; ~ **ое богатство** миллиардга жеткен (миллиарддаган) байлык.

Миллиграмм *м* миллиграмм (граммдын миңден бир бөлүгү).

Миллиграмм/ый, -ая, -ое салмагы бир миллиграмм келген, бир миллиграммдык; ~ **ые гирьки** бир миллиграммдык тараза таш.

Миллиметр *м* миллиметр (метрдин миңден бир бөлүгү).

Миллиметровка *ж разг.* миллиметровка, миллиметр бөлүкчөлөргө бөлүнгөн кагаз.

Миллион *м* 1. миллион; 2. *чаще мн.* миллионы миллиондогон, көп миллион, миллион-миллион; ~ **ы людей** миллиондогон эл.

Миллионер *м* 1. миллионер, миллион же миллиондогон суммадагы акча бирдигине жеткен байлык ээси; 2. *разг.* миллионер (миллион же миллиондогон километр аралыкты учкан учкуч).

Миллионерша *разг.* 1. *женск. к* миллионер; 2. миллионердин аялы.

Миллионн/ый, -ая, -ое 1. миллионунчу; ~ **ый пассажир** миллионунчу жүргүнчү; 2. миллионго жеткен, миллиондогон, миллион-миллион; ~ **ые прибыли** миллиондогон пайда (киреше); ~ **ые массы трудящихся** эмгекчилердин миллиондогон массасы.

Миллионщик *м разг. то же, что миллионер* 1.

Милованье *ср нар. поэт по знач. гл.* миловать — миловаться.

Миловать *несов. кого уст.* кечирүү, кечирим кылуу; \diamond **бог милует (миловал)** *уст.* куда-и сактайт, куда-и сактады, куда-и колдоду; **как бог милует?** *уст. прост.* кандай турасыз? аман-эсенсизби?

Миловать *несов. кого фольк. прост.* эркелетүү, жан эриткидей сүйкүмдүү, назик мамиле кылуу.

Миловаться *несов. фольк.* бири-бирине назик, сүйкүмдүү мамиле кылуу, бири-бирин эркелетип, ичтери элжиреп туруу.

Миловидность *ж* сүйкүмдүүлүк, жагымдуулук, татынакайлык; ~ **лица** жүзүнүн жагымдуулугу (сүйкүмдүүлүгү).

Миловидн/ый, -ая, -ое (миловиден, -на, -но) сүйкүмдүү, жагымдуу, татынакай, жакшынакай, чырайлуу; ~ **ая девушка** татынакай кыз; ~ **ый ребёнок** жакшынакай бала.

Милок *м обрац. прост.* кадырлуу, ардактуу (эркек кишилерге кайрылууда колдонулат).

Милорд *м* милорд (англичандарда: аристократтын, лорддун наамы).

Милосёрдие *ср.* боорукердик, ырайымдуулук, мээрмандык, ак көңүлдүк; \diamond **сестра милосёрдия** *уст.* медициналык сестра; **брат милосёрдия** *уст.* медсестранын милдетин аткаруучу эркек.

Милосёрдн/ый, -ая, -ое (милосёрден, -на, -

но) ырайымдуу, кайрымдуу, боорукер, мээримдүү, ак көңүл; ~ **ая мать** мээримдүү эне; ~ **ый человек** боорукер адам; \diamond **милосёрдная сестра** *уст. то же, что медицинская сестра (см. медицинский).*

Милостивец *м уст.* адамга кайрымдуу киши, жакшылык кылуучу боорукер адам.

Милостиво *нареч.* ырайымдуулук менен, кичи пейилдик менен, мээримдүү түрдө.

Милостив/ый, -ая, -ое (милостив, -а, -о) *уст.* ырайымдуу, мээримдүү, кайрымдуу; ~ **ая улыбка** жылмайыш; \diamond **будь (те) милостив (ы)** *уст.* ырайым этиниз, жакшылыгыңызды аябаңыз; **милостивый госудáрь** *обрац. уст.* мээримдүү таксыр.

Милостын/я *ж* кайыр, садага; **просить** ~ **ю** кайыр суроо.

Милость *ж* 1. ак көңүлдүк, көңүлү жумшактык, мээримдүүлүк; **сменить гнев на ~** **ь** ачуусу тарап, ак көңүлдүк кылуу; **оказывать ~** **ь** мээримдүүлүк кылуу; 2. *уст.* кечирим, ырайым; **от него ~** **и не жди** андан жакшылык күтпө; ал сага ырайым кылбайт; 3. *уст.* жакшылык, кайрымдуулук; 4. *уст.* белек, сый; 5. *разг.* ишеним, ишенич; **быть в ~** **и у кого-л.** кимдир бирөөнүн ишеничине кирүү; ишенген кишиси болуу; \diamond **по милости чьей-л.** 1) кимдир бирөөнүн аркасы (шарапаты) менен; 2) кимдир бирөөнүн кесепетинен; саатынан; **ва́ша (твоя́, его́) милость** *уст. ирон.* сиздин урматыңызга; **милости про́сим (про́шу)!** кош келипсиз! келип кетиниз же төргө өтүңүз деп урматтап чакыруу формасы); **сда́ться на милость побе́дителя** эч кандай талап койбой багынып берүү.

Милочка *ж разг.* 1. сүйкүмдүү, жакшынакай кыз (келин, аял); **кака́я ~!** кандай жакшынакай кыз (келин, аял)!; 2. садаган, секетим (аялдарга, кыздарга карата кайрылуу формасы).

Мил/ый, -ая, -ое (мил, -а, -о) 1. жакшы, сүйкүмдүү, жагымдуу; ~ **ый человек** жакшы адам; 2. ажайып, көркүтүү, көркөм, адам кызыгарлык; ~ **ое местéчко** адам кызыгарлык ажайып жай; 3. мээримдүү, жайдары; ~ **он очень** ал абдан жайдары (мээримдүү); 4. ардактуу, кымбат, сүйүктүү, азиз; ~ **ый друг** азиз дос; ~ **ая отчи́зна** сүйүктүү мекен; 5. *в знач. сущ. обрац.* **ми́лый, миле́йший** *м*, **ми́лая, миле́йшая** *ж* ардагым, асылым; мөлмөлүм; жаркыным; \diamond **ми́лое де́ло** *прост.* 1) (*выражения одобрения*) эң жакшы, жыргал; 2) (*выражение удивления, возмущения*) шумдук тура! өлчөөсү курусун! капырай! ушундай да болобу?!; **наси́льно мил не бу́дешь** *посл.* сүйбөгөнгө сүйкөнбө.

...ми́льный двухсотми́льный, пятими́льный

сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк экинчи бөлүгү.

Миля ж миля (жолдун узундугун өлчөөдө колдонулган жана ар бир мамлекетте ар башкача эсептелип жүргөн чен); **морская** ~ деңиз милясы (1852 метрге барабар).

Миляга м, ж прост. ачык-айрым киши; жараган, ажат ачар адам.

Мим м театр мим (мимикалык сахна оюну жана анын актёрлору).

Мимик м уст. то же, что мимист.

Мимика ж мимика, ымдоо (ички сезимди билдирүү максатында бет кыймылын өзгөртө билүү өнөрү).

Мимикрия ж 1. биол. мимикрия (кээ бир өсүмдүктөр менен жаныбарлардын айлана-чөйрөдөгү шартка, башка өсүмдүктөргө же жаныбарларга сактануу, коргонуу максатында түсүн өзгөртүп, кубултуп кетиши); **2. перен. книжн.** кубулма, ойт берме, өзгөрүлмө (айлана-чөйрөгө, турмуштук шартка принципсиздик менен ылайыкташа калуу, өзгөрүлүп кетүү).

Мимист м театр. мимист, мимикага машыккан актёр.

Мимистка женск. к мимист.

Мимическ/ий, -ая, -ое мимикалык, мимика...; ~ **ое искусство** мимикалык искусство; ~ **ая сцена** мимика сахнасы.

Мимо 1. нареч. токтобостон, аялдабай, буйдалбай, кармалбай; кайрылбай; **поезд промчался** ~ поезд токтобостон зымырап өтүп кетти; **2. нареч.** тийбей, жандап, жанынан; **камень пролетел** ~ таш тийбей өтүп кетти; **3. нареч.** жанаша, жандай, тушунан; **проходя** ~, **мальчик задевал его протянутые ноги** бала жандай өтүп баратып, анын сунулган буттарына тийип кетти; **4. предлог с род.** жанынан, тушунан, түбүнөн, -га жакын жерден; **мяч пролетел** ~ **ворот** топ дарбазанын түбүнөн (жанынан) өтүп кетти; **отряд прошёл** ~ **села** отряд кыштактын тушунан (кыштакка жакын жерден) өттү; **я каждый день хожу** ~ **этого дома** мен ар күнү ушул үйдүн жанынан өтүп жүрөмүн; **◇ пройти мимо кого-чего 1)** билбөө, тааныбоо, эмне экендигин, ким экендигин сезбөө; **2)** кеп кылбоо, кепке албоо, унчукпоо, эчтеме дебөө; **◇ пропустить мимо ушей** укмаксан болуп коюу, көңүл салбоо, капарына албоо.

Мимоездом нареч. разг. өтүп баратып, жолдо баратып, жол жүрүп келатып; **он** ~ **побывал дома** ал жолдо баратып үйүнө кайрыла кетти (үйүнө токтоп өттү).

Мимоезжий, -ая, -ое прост. жандап өтүүчү, жанынан өтүп кетүүчү; ~ **автобус** жандап өтүүчү автобус.

Мимоза ж мимоза (1. бир катар тропика-

лык жыгач, бадал өсүмдүктөрүнүн жалпы наамы; **2.** дайыма көгөрүп туруучу, сары гүлдүү акация).

Мимозов/ый, -ая, -ое 1. мимоза...; ~ **ые листья** мимозанын жалбырактары; **2. в знач. суц. мимозовые мн. бот.** мимоза гүлдүүлөр.

Мимолётность ж 1. уст конбой (токтобой) жандап учуп кетүүчүлүк; жандай салып учуп өтүүчүлүк; **2.** тез жок болуп кетүүчүлүк, туруктуу эместик.

Мимолётн/ый, -ая, -ое (мимолётен, -на, -но) **1. уст.** конбой (токтобой) учуп өтүүчү, жандай салып учуп өтүүчү; ~ **ые журавли** өтүп бараткан (өткүнчү) турналар; **2.** тез жок болуучу, тез өтүп кетүүчү, аз күндүк, туруктуу эмес; ~ **ое счастье** аз күндүк бакты.

Мимолётом нареч. 1. жанынан учуп өтүп баратып, жанынан учуп өтүп келатып; **2. разг.** көз чаптыра, көз кырын сала, көзүнүн кыйыгы менен; **взглянуть** ~ көз кырын сала карап коюу.

Мимоходом нареч. 1. өтүп баратып, жолдо баратып; **я зашёл** ~ **к товарищу** жолдо баратып мен жолдошума кирдим; **2.** анын ортосунда, ошону менен бирге, ошонун ара-чолосунда; **он читал книгу,** ~ **поглядывая на прохожих** ал китеп окуп отуруп, анын ортосунда өйдө-төмөн өткөндөргө көз чаптырып коюп жатты.

Мин/а I ж воен. 1. мина; **противотанковая** ~ **а** танкага каршы мина; **закладывать** ~ **у** мина коюу; **плавучие** ~ **ы** калкыма миналар; **2.** мина (миномёт менен атылуучу снаряд); **◇ подвести (положить) мину кому, под кого** кимдир бирөөгө астыртан кастык кылуу, ойронун чыгарууга тымызын аракет жасоо.

Мин/а II ж кабак-каштын, өң-түрдүн өзгөрүшү; **недовольная** ~ нааразылык түр; **делать кислою** ~ **у** түрүн бузуу.

Минарёт м мунара, бурана.

Мингрёлы, мингрельцы то же, что мегрёлы.

Миндалевидн/ый, -ая, -ое бадам сымак, бадамга окшогон; ~ **ая железа** бадам сымак без (алкым беги).

Миндалев/ый, -ая, -ое бадам...; ~ **ое дерево** бадамдын дарагы, бадам дарак.

Миндалина ж 1. бадам данеги; **2. анат.** бадам сымак без (алкым беги).

Миндал/ь м 1. бадам (дарагы); **ветка** ~ **я** бадамдын бутагы; **2. собир.** бадам (жемиши, данеги); **килограмм** ~ **я** бир килограмм бадам.

Миндальничать несов. с кем-чем и без. доп. разг. 1. (нежничать) ыгы жок алпештөө, ашкере эркелетип жиберүү; **2. (проявлять излишнюю мягкость)** ыгы жок жумшак мамиле кылуу; катуу талап кыла албоо, бошондук кылып коюу; **он не любит** ~ **ал**

бошондук кылып, ар кимди жайына коюп койбойт; **хватить** ~ с **лодырями** жалкоолорду жайына койбой, кысымга алуу керек.

Миндальн/ый, -ая, -ое 1. бадамдан алынган, бадам...; -ое **масло** бадамдын майы, бадам майы; ~ **ое молоко** бадамдын сүтү; ~ **ый запах** бадам жыты; ~ **ые орехи** бадам жангагы; 2. (розовый) күлгүн, кызгылтым (бадамдын гүлүндөй түс); 3. *перен. разг.* назик, жайдары, жагымдуу.

Минёр *м* минёр, миначы (мина коюу, коюлган минаны таап, аны коркунучсуз абалга келтирүү иштерин билген адис).

Минерал *м* минерал.

Минерализац/ия *ж* 1. *минер.* минералдаштыруу, минералга айландыруу; 2. минералды сиңдирүү, минерал туздарына каныктыруу; **процесс** ~ **ии почвы** кыртышты минерал туздарына каныктыруу.

Минерализировать *сов., несов. то же, что минерализовать.*

Минерализовать *сов., несов. что* 1. минералдашуу, минералга айландыруу; 2. минерал туздарына туюнтуу, каныктыруу.

Минерализоваться *сов., несов.* 1. минералдашуу, минералга айлануу; 2. минерал туздарына туюнуу, каныгуу.

Минералог *м* минералог (минерология боюнча адис).

Минералогический, -ая, -ое минералогиялык, минералогия...; ~ **музей** минерология музейи.

Минералогия *ж* минералогия.

Минеральн/ый, -ая, -ое минералдык, минерал...; ~ **ые удобрения** минералдык жер семирткичтер; ~ **ые воды** минерал суулары.

Минёрн/ый, -ая, -ое *воен., морн.* минёрдук, минёр...; ~ **ое дело** минёрдук иш; ~ **ая рота** минёрдук рота.

Миниатюра *ж иск.* миниатюра (1. эски кол жазмаларда, китептерде иллюстрация катары тартылган кичине өлчөмдөгү сүрөт; 2. чебердик менен иштелген кооз, чакан картина; 3. чакан көлөмдөгү адабий же музыкалык чыгарма); **◇ в миниатюре** миниатюра түрүндө (кичирейтилген, кичине түрүндө).

Миниатюрист *м* миниатюрист.

Миниатюрность *ж* кичинелик, өтө чакандык; татынакайлык, назиктик; ~ **фигуры** фигуранын кичине жана татынакайлыгы (кооздугу).

Миниатюрн/ый, -ая, -ое (миниатюрен, -на, -но) 1. *тк. полн. ф. иск.* миниатюралык, миниатюра...; ~ **ая форма живописи** живописстин миниатюралык формасы; 2. *перен.* кичинекей, назик, көркөм, татынакай; ~ **ый домик** жакшынакай чакан үй; ~ **ая девушка** татынакай назик кыз.

Минимализм *м* минимализм (талаптын чектелүүлүгү, азайтылышы).

Минималист *м* минималист (минимализмдин тарапкери).

Минималистск/ий, -ая, -ое минималисттик; ~ **ие взгляды** минималисттик көз караш.

Минимально нареч. эң аз дегенде, эң кеминде, жок дегенде, болбой калды дегенде; **на эту работу требуется ~ три месяца** бул ишке эң кеминде үч ай убакыт керек болот.

Минимальн/ый, -ая, -ое (минимален, -льна, -льно) минималдуу, эң аз, эң кем, жок дегенде; ~ **ые расходы** минималдуу сарптоолор; ~ **ый срок** эң аз (кыска) мөөнөт.

Минимум *м* 1. минимум (эң аз, зарыл болгон, өтө керек деп эсептелген өлчөм); **сократить затраты до ~ а** чыгымды эң аз өлчөмгө чейин кыскартуу; чыгымды минимумга келтире төмөндөтүү; **приложить ~ усилий** эң аз күч-аракет жумшоо; 2. минимум (белгилүү бир иш, кесипчилик ж.б. үчүн зарыл болгон иш чараларынын, каражаттардын жалпы жыйындысы); **агротехнический** ~ агротехникалык минимум; 3. минимум (белгилүү бир адистик үчүн зарыл болгон билимдин, окуу предметтеринин жалпы жыйындысы жана ошол предметтер боюнча экзамендер); **технический** ~ техникалык минимум; **кандидатский** ~ кандидаттык минимум; 4. *в знач. нареч. то же, что минимально; это стоит ~ пятьдесят рублей* бул кеминде элүү сом турат; **◇ прожиточный минимум** тиричилик минимуму (жашоо-тиричилик үчүн зарыл болгон эң аз каражат).

Минированн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от минировать*; 2. *прил.* мина коюлган, миналуу; ~ **ое поле** мина коюлган аянт.

Минировать *сов., несов. что воен.* мина коюу, миналоо; ~ **мост** көпүрөнү миналоо, көпүрөгө мина коюу.

Минироваться *несов. страд. к минировать.*

Министёрск/ий, -ая, -ое 1. министрлик, министр...; ~ **ий пост** министрлик орун; ~ **ие обязанности** министрлик милдет; 2. *разг.* министрлерге ылайык келүүчү, министрлердики сыяктуу, минситрдикиндей; ~ **ий ум** министрдикиндей акыл; **у него ~ ая голова** анын башы министрдикиндей эле бар.

Министёрство *ср* 1. министерство, министрлик; ~ **о просвещения** агартуу министрствосу (министрлиги); 2. министерство (буржуазиялык парламентаризмдин системасындагы өкмөт, министрлердин курамы).

Министёрша *ж разг.* министрдин аялы.

Министр *м* министр; ~ **иностранных дел** тышкы иштер министри; ~ **торговли** соода

министри; \diamond **министр без портфеля** портфелсиз министр (айрым тармакты башкарбай, өзгөчө тапшырмаларды аткаруучу министр).

Миннезінгер *м* миннезингер (орто кылымдардагы рыцарлык лириканын өкүлү болгон немецтик акын, ырчы).

Минн/ый, -ая, -ое *воен., мор.* миналуу, мина...; мина аркылуу ишке ашырылуучу; ~ **ая атака** мина чабуулу; ~ **ое поле** мина коюлган аянт; ~ **ое заграждение** миналуу тосмо; ~ **ый аппарат** мина аппараты.

Минование: *по миновании чего уст.* өткөндөн кийин, өтүп кеткен соң; *по миновании праздников* майрамдар өтүп кеткен соң (майрамдар өткөндөн кийин).

Миновать *сов., несов. кого-что* 1. басып өтүү, өтүп кетүү; **к вечеру мы ~ ли одну деревню** кечке жуук биз бир кыштакты басып өттүк; 2. тийбөө, урунбай калуу, жандап кетүү; **пуля чудом ~ ла мозг** ок аз эле жерден мээге тийбей өтүп кетти; 3. *сов., тк. с отриц. чего или с неопр.* кутулбоо, кутула албоо, чалынбай койбоо; **двум смертям не бывать, а одной не ~ ты** погов. эки өлмөк жок, бир өлмөк бар; **ему не ~ ты наказания** ал жазадан кутула албайт; 4. *сов.* өтүү, чыгуу, бүтүү, аяктоо; **зима ~ ла** кыш чыкты; **опасность ~ ла** коркунуч өттү; ~ **ла полночь** түн ортосунан ооп калды; \diamond **минуя что** токтолбой, токтолуп отурбастан; **минуя подробности** майда-чуйдаларына токтолуп отурбастан.

Минога *ж* минога (жылан сыяктуу ичке, узун балыктын бир түрү).

Миноискатель *м* мина издегич, мина издөөчү.

Миномёт *м* *воен.* миномёт; **крупнокалиберный** ~ чоң калибрдүү миномёт.

Миномётн/ый, -ая, -ое миномёттук, миномёт...; ~ **ый батальон** миномёттук батальон; ~ **ая батарея** миномёттор батареясы.

Миномётчик *м* *воен.* миномётчик, миномётчу.

Миноносец *м* миноносец (торпедолор менен куралданган согуштук кеме).

Миноносн/ый, -ая, -ое *уст. воен.-мор.* 1. мина аркылуу чабуул жасоочу; ~ **ый катер** мина аркылуу чабуул жасоочу катер; 2. миноносецтерден турган, миноносец...; ~ **ая флотилия** миноносец флотилиясы.

Минор *м* 1. *муз.* минор; *противоп.* мажор; 2. *перен. разг.* кабагы бүркөө, санааркаган, капалуу абалдагы маанай; **быть в ~ е** капалануу, кейиштүү абалда болуу.

Минорн/ый, -ая, -ое 1. *муз.* минордук, минор...; ~ **ая гамма** минор гаммасы; 2.

перен. разг. кайгылуу, капалуу, кейиштүү; ~ **ое настроение** капалуу маанай.

Минтай *м* минтай (балык).

Минувш/ий, -ая, -ое 1. *прич. прил.* өткөн, болгон, болуп өткөн, болуп кеткен; ~ **ие го́ды** өткөн жылдар; 2. *в знач. сущ.* **минувшее** *ср* өткөн-кеткендер; **вспоминать** ~ *ее* өткөн-кеткендерди эске түшүрүү.

Минус *м* 1. *мат. (знак)* минус, алуу белгиси; 2. *нескл. мат.* алуу; **пять ~ три** бештен үчтү алуу; 3. *нескл.* минус (температуранын нөлдөн төмөнкү даражадагы абалын туюндурат); **сегодня ~ 7-8 градусов** бүгүн минус 7-8 градус суук болот; 4. *перен. разг.* кемчилик, жетишпеген жактар; **эта работа имеет много ~ ов** бул иштин көп кемчиликтери бар.

Минусов/ый, -ая, -ое нөлдөн төмөнкү; **минустан** турган, минус...; ~ **ая температу́ра** нөлдөн төмөнкү температура.

Минут/а *ж* 1. минута, минут; мүнөт; **поезд отходит в семь часов сорок ~ поезд** саат жетиден кырк минут өткөндө жөнөйт; **двадцать ~ пятого** төрттөн жыйырма минут өттү; 2. *разг. (мгновение)* бир аз убакыт, эн кыска мөөнөт; **подожди ~ у** кичине күтө тур; **он замолк на ~ у** ал бир азга унчукпай калды; 3. *в знач. нареч.* **минутами** анда-санда, андамында, кээде, кээ бирде; ~ **ами он чувствовал страшную усталость** кээде ал өлгүдөй чарчап калчу; 4. *мат., геогр.* минут; \diamond **в (одну) минуту** дароо, ошол замат; \diamond **минута в минуту** өз маалында, дал өз учурунда; \diamond **с минуты на минуту** жакында, жакын арада, мынамына; **в первую минуту** башында, а дегенде, а деп башталышында; \diamond **(одну) минуту** азыр, коё тур (сурануу, өтүнүү маанисинде); **минута молчания** үн катпай (унчукпай) туруп калуу минутасы (жыйналыштарда, митингиде ж.б. кайтыш болгондорду эскерүү максатында); \diamond **без пяти минут** жакында, жакын арада, бат эле, жакынкы күндөрдө (кимдир бирөөнүн ишке орношуусуна, кандайдыр бир адиске, ийгиликке жетишүүсүнө ж.б. карата айтылат); **он без пяти минут доктор** ал жакында доктор болот; \diamond **минуту внимания** бир азга кулак салыңыздар, бир аз көңүл буруңуздар; \diamond **сию минуту** азыр эле, бат эле, бир паста.

Минутк/а *ж* *ласк. к* **минута** 1, 2; **(одну) минутку** *то же, что одну минуту (см. минута).*

Минутн/ый, -ая, -ое 1. минутаны көрсөтүүчү, минутага ылайыкталган, минутка...; ~ **ая стрелка часов** сааттын минута стрелкасы; 2. бир минуталык, бир минутага болжол кылынган; ~ **ый перерыв** бир минуталык дем алуу; 3. *перен.* тез арада бүтүүчү; бир заматтык, арыдан-бери боло калуучу; ~ **ое дело** заматтык иш.

...минутный, -ая, -ое двухминутный, пятиминутный, десятиминутный сыяктуу татаал сөздөрдүн курамдык экинчи бөлүгү.

Минуточка ж ласк. к минутка; ♢ (одну) минуточку то же, что одну минуту (см. минута); на минутку бир азга, бир паска, аз эле убакытка.

Минуть сов. 1. то же, что миновать 1, 2, 4; минуло лето жай өттү; 2. толуу, белгилүү бир жашка келүү; ей минуло двадцать лет ал жыйырмага толду.

Миозит м мед. миозит (скелет булчуңдарынын сезгениши).

Миокард м анат. миокард (жүрөктүн булчуңдуу катмары).

Миокардит м мед. миокардит (жүрөк булчуңунун – миокарддын сезгенип оорушу).

Мир I м 1. (вселенная) дүйнө, аалам; происхождение ~ а дүйнөнүн жаралышы (пайда болушу); 2. (земной шар) дүйнө жүзү, жер жүзү; объёхат весь ~ бүткүл дүйнөнү кыдыруу; во всём ~ е бүткүл дүйнөдө, бүт жер жүзүндө; чемпион ~ а дүйнөнүн чемпиону; 3. жалпы калайык, бүткүл адамзат; ~ не забудет его подвига анын эрдигин бүткүл адамзат унутпайт; 4. дүйнө, коом; античный ~ байыркы дүйнө; цивилизованный ~ цивилизациялык коом; цивилизациялык дүйнө; 5. аалам, дүйнө; ~ животных жаныбарлар дүйнөсү; растительный ~ өсүмдүктөр дүйнөсү; 6. чөйрө; окружающий ~ айланадагы чөйрө; научный ~ илимий чөйрө; ~ искусства искусство чөйрөсү; 7. ист. айыл-кыштак общинасы; ♢ (всем) миром баары бирге, биргелешип, чогуу; ♢ пустить по миру жакырлануу, алдан-күчтөн тайдырып, тентиретип салуу; ♢ пойти по миру сенделүү; кайыр сурап, тилемчи болуп калуу.

Мир II м 1. ынтымак, таттуулук, ынактык; жить в ~ е таттуу жашоо, чыр-чатаксыз өмүр сүрүү; ~ в семье үй-бүлөнүн ынтымагы; 2. тынчтык; движение сторонников ~ а тынчтыкты жактоочулардын кыймылы; борьба за ~ тынчтык үчүн күрөш; проводить политику ~ а тынчтык саясатын жүргүзүү; 3. (соглашение о мире) тынчтык келишими, жарашуу (элдешүү) макулдугу; подписать ~ тынчтык келишимине кол коюу; заключить ~ жарашуу келишимин түзүү, элдешүүгө макулдашуу; переговоры о ~ жарашуу (элдешүү) жөнүндөгү сүйлөшүүлөр; 4. бейкуттук, бейпилдик; ызы-чуу, каңырткүңүрт жок турган абал, тынчтык; ♢ голубь мира тынчтыктын көгүчкөнү; ♢ мир праху его жаннаттан жай берсин; ♢ с миром (иди, поезжай) жолуң ачылсын, ак жол болсун; отпустить с миром жазалабай жөн гана коё берүү.

Мираб м мурап.

Мирабелев/ый, -ая, -ое мирабель...; мирабелден жасалган; ~ ое дерево мирабель дарагы; ~ ое варенье мирабель вареньеси (кайнатмасы).

Мирабель ж (дерево и плод) мирабель (жемиши сары түстүү кара өрүктүн бир сорту).

Мираж м 1. закым; ~ в пустыне чөлдөгү закым; 2. перен. (обманчивый призрак) алдамчы элес, куру кыял, азгырык.

Мирволить несов. кому уст. разг. оюна коюу, эркине коюу, «сеники туура» дей берүү.

Мирза м мырза.

Миряды тк. мн. книжн. сансыз, сан жеткис, жайнаган, эбегейсиз көп; ~ звёзд сансыз көп жылдыздар; ~ комаров сан жеткис чиркейлер (жайнаган көп чиркей).

Мирить несов. кого-что 1. жараштыруу, табыштыруу, элдештирүү, бири-бири менен таттуу болушка үндөө; ~ поссорившихся соседей урушуп калган кошуналарды табыштырып коюу; 2. с кем-чем көндүрүү, макулдатуу, моюн сундуруу.

Мириться несов. 1. с кем-чем и без доп. жарашуу, табышуу, элдешүү, таттуулашуу, бири-бирине таттуу болуп калуу; давай ~ кел, жарашалык; 2. с чем көнүү, моюн сунуу, чыдоо; ~ с недостатками кемчиликтерге чыдоо.

Мирно нареч. тынчтык менен, тынч, кызууланбай, жайлык менен; ~ решать спорные вопросы талаш маселелерди тынчтык менен чечүү (кызууланбай, жайлык менен чечүү).

Мирн/ый, -ая, -ое (мирен, -на, -но) 1. жоош, оор басырык; ~ ый характер жоош мүнөз; 2. тынч, жаңжалсыз; бейкут; ~ ая беседа тынч аңгеме; ~ ый труд тынч эмгек; ~ ый сон тынч уйку; 3. тынчтык кездеги, уруш-чатаксыз, жоолашпаган, тынчтык убактагы; ~ ое время тынчтык убак, тынчтык мезгил; ~ ым путём тынчтык жолу менен; ~ ое сосуществование тынчтыкта жанаша жашоо; ~ ая политика тынчтык саясат; ~ ые переговоры тынчтык тууралуу сүйлөшүүлөр.

Миро ср церк. жыпар жыттуу май (христиандардын айрым ырым-жырымдарын өткөрүү маалында сүртүнүү, сыйпануу үчүн колдонулат); ♢ одним миром мазаны кто пренебр. топурагы бир жерден алынган.

Мировоззрение ср көз караш; научное ~ илимий көз караш.

Миров/ой I, -ая, -ое 1. дүйнөлүк, дүйнөдөгү, дүйнө...; ~ ое пространство дүйнө мейкиндиги; ~ ой океан дүйнөлүк океан; 2. (всемирный) дүйнөлүк, дүйнө жүзүнө таралган, дүйнөгө белгилүү; ~ ая война дүйнөлүк согуш; ~ ой

рынок дүйнөлүк рынок; **событие** ~ **ого** значениа дүйнөлүк мааниси бар окуя; ~ **ая** **политика** дүйнөлүк саясат; **в** ~ **ом** **масштабе** дүйнөлүк масштабда; **3.** дүйнөлүк, эң жогорку, эң алдынкы, биринчи, бүткүл дүйнөгө таанылган; ~ **ой** **рекорд** дүйнөлүк рекорд; ~ **ой** **рекордсмен** дүйнөлүк рекордсмен; **4.** *прост.* эң мыкты, жеткен, бирден-бир, табылбаган; **он** ~ **ой** **парень** ал эң мыкты жигит.

Миров/ой **II**, -ая, -ое **1.** ич ара тынышуу жолу менен бүтүүчү, өз ара макулдашуу, келишүү аркылуу тынчып калуучу; ~ **ая** **сделка** ич ара тынышуу келишими; **2.** *юр.* элдештирүүчү, жараштыруучу, өз ара тыныштыруучу; ~ **ой** **суд** элдештирүүчү сот; **3.** *в знач. суц.* **мировой** *м разг. то же, что мировой судья*; **4.** *в знач. суц.* **мировая** *ж разг.* чыр-чатакка барбай өз ара келишүү, жакшылык менен бүтүшүү, макулдашуу; **5.** (*документ*) талаш-тартышты, нааразылыкты тыныштыруу максатында чыгарылган бүтүм кагазы; **подписать** ~ **ую** бүтүм кагазына кол коюу; **мировой судья** ич ара тыныштыруучу судья (революциядан мурдагы Россиядагы жана кээ бир буржуазиялык мамлекеттердеги майда-чүйдө иштерди тыныштыруучу судья).

Мироёд *м уст. разг. (кулак)* арам тамак, кан соргуч.

Мироэдский, -ая, -ое *уст. разг.* арам тамактыкка берилген, кан соргучтук кылган.

Мироёдство *ср уст. разг.* арам тамактык, кан соргучтук.

Мироздание *ср книжн.* дүйнө, аалам, жаратылыш.

Мирок *м 1.* чакан чөйрө, адамдардын кичине тобу; **артистический** ~ артисттердин чакан чөйрөсү (тобу); **2.** *перен.* турмуштагы ар кандай кубулуштардын, эстеликтердин, ички сезимдин, кызыкчылыктын ж.б. кандайдыр бир чектелген, тар көрүнүшү.

Миролюбец *м* тынчтыкты сүйүүчү, согушка, жаңжалга каршы адам.

Миролюбиво *нареч.* тынчтыкты сүйүү менен, согушка жаңжалга каршы туруп.

Миролюбивость *ж* тынчтыкты сүйүүчүлүк.

Миролюбив/ый, -ая, -ое (миролюбив, -а, -о) **1.** тынчтыкты сүйүүчү, тынчтыкты жактоочу, тынчтыкка талапкер; ~ **ые** **на-р**оды тынчтыкты сүйүүчү элдер; ~ **ые** **госу-д**арства тынчтыкты жактоочу мамлекеттер; **2.** тынчтыкты көздөгөн, тынчтыкка негизделген; ~ **ая** **политика** тынчтык саясаты; тынчтыкты көздөгөн саясат.

Миролюбие *ср* тынчтыкты сүйүүчүлүк, ынтымактуулук.

Мироощущение *ср* дүйнөнү, жаратылышты сезүү, айлана-чөйрөнү таанып билүү, туюу.

Миропомазание *ср рел.* христиандардын жыпар жыттуу май (миро) сүртүү ырым-жырымы.

Миропонимание *ср* дүйнө таануу (дүйнөгө, чындыкка карата болгон көз караштардын жалпы системасы).

Миросозерцание *ср* дүйнөгө көз караш.

Миросозерцательный, -ая, -ое дүйнөгө көз караштын негизинде келип чыккан, дүйнөгө көз караш жагына байланыштуу.

Миротворец *м* тынчтык орнотуучу; урушту, чыр-чатакты, талаш-тартышты ж.б. басуучу.

Миротворный, -ая, -ое *уст.* тынчтандыруучу, бейкутчулук алып келүүчү.

Миротворство *ср уст.* тынчтандыруучулук, тынчтык, бейкуттук үчүн аракеттенүүчүлүк.

Мирра *ж* мирра (айрым тропикалык өсүмдүктөрдүн кабыгында болуучу жыпар жыттуу чайыр).

Мирров/ый, -ая, -ое миррадан алынган, мирра...; ~ **ое** **масло** мирра майы; ~ **ый** **запах** мирра жыты.

Мирск/ой, -ая, -ое **1.** *уст. (людской)* элдик, эл-журтка тиешелүү; ~ **ая** **молва** эл-журттагы кеп, эл оозунда айтыла жүргөн кеп-сөз; **2.** *уст.* кадимки, кадыресе; ~ **ая** **жизнь** кадимки турмуш, кадыресе тиричилик ~ **ие** **заботы** кадыресе оокат-тиричилик түйшүктөрү; **3.** *уст.* общиналык; ~ **ая** **сходка** общиналык жыйын.

Мирт *м*, **мирта** *ж 1.* мирт, мирта (түштүк жактарда өсүүчү, дайыма көгөрүп туруучу, жыттуу гүлдөрү бар дарак же бадал өсүмдүгү); **2.** *трад. поэт.* мирт, мирта (ушул өсүмдүктүн тынчтыкты, бей-кутчулукту жана жыргалчылыкты туюндуруучу символ катары эсептелген бутагы же андан жасалган венк).

Миртов/ый, -ая, -ое **1.** мирт..., мирта...; ~ **ая** **роща** мирта токою; **2.** миртадан жасалган; ~ **ый** **венок** мирта веногу; **3.** *в знач. суц.* **миртовые** *мн. бот.* мирталар, мирта гүлдүүлөр.

Мирянин *м уст. 1.* динге байланбаган адам; **2.** *уст.* айыл-кыштак адамы; айыл-кыштак общинасынын мүчөсү; **3.** *мн.* **миряне** калайык, эл-журт.

Миска *ж* миска, мискей, чоң чуңкур табак.

Мисс *ж нескл. 1.* мисс (Англияда, АКШда кыздарга карата кайрылууда колдонулат); **2.** (*гувернантка*) үй тарбиячысы (аял).

Миссионер *м* миссионер (башка диндегилерди өз динине тартууга үгүттөө үчүн чиркөө, диндик уюм тарабынан жиберилген өкүл).

Миссионерск/ий, -ая, -ое миссонердик; ~

ая проповедь миссионердик; ~ **ая проповедь** миссионердик үгүт-насыят; ~ **ие школы** миссионердик мектептер.

Миссионерство *ср.* миссионерчилик, миссионерлердин ишмердиги (кесипчилиги).

Миссис *ж нескл.* миссис (Англияда, АКШда аялдарга карата кайрылууда колдонулат).

Миссия *ж* **1.** миссия (атайын тапшырма, буйрук кылынган иш); **важная** ~ олуттуу миссия (тапшырма); **2.** миссия (кандайдыр бир маанилүү милдет, жооптуу роль); ~ **поэта** акындын миссиясы; **3. дип.** миссия (белгилүү бир мамлекетте дайыма туруучу өкүлдүк); **4.** миссия (дипломатиялык делегация); **торговля** ~ соода миссиясы; **военная** ~ аскердик; **5. (миссионерская организация)** миссия (миссионердик уюм).

Мистер *м* мистер (Англияда, АКШда эркектерге карата кайрылууда колдонулат).

Мистерия *ж* **1.** мистерия (байыркы Грецияда, Римде жана Чыгыш өлкөлөрүндө жашыруун өткөрүлүүчү же тийиштүү адамдар гана катышуучу диний ырым-жырымдар); **2.** мистерия (орто кылымдарда диндик мазмунда жазылган драма).

Мистик *м* мистик (мистикага берилген, мистицизм тарапкери болгон адам).

Мистика *ж* **1.** мистика (кандайдыр бир сыйкырдуу күч бар деп эсептелген куру ишеним); **2. перен. разг.** кандайдыр бир сырдуу нерсе, түшүнүүгө, билүүгө болбой турган табышмактуу көрүнүш.

Мистификатор *м книжн.* мистификатор (алдамчы, көз боёгуч).

Мистификаторский, -ая, -ое *книжн.* мистификатордук.

Мистификация *ж книжн.* мистификация (кимдир бирөөнү алдоо, азгыруу, тескери жолго салып жиберүү үчүн жасалган аракет).

Мистифицировать *сов., несов. кого* алдоо, азгыруу, кимдир бирөөнүн көзүн боёо, жаңылтуу аракетин жасоо.

Мистицизм *м* мистицизм (кереметке, сыйкырдуу күчкө ишенүүчүлүк; диний-идеалисттик ишеним).

Мистический, -ая, -ое **1.** мистикалык; **2. перен.** акылга сыйбаган, түшүнүүгө мүмкүн болбогон, сырдуу, табышмактуу.

Митинг *м* митинг; ~ **протеста против поджигателей войны** согуш отун тутандыруучуларга каршы чыгуу митинги.

Митинговать *несов. разг.* **1.** митингге катышуу, митинг өткөрүү; **2. перен.** пайда-сыз, курулай баш катырма кептерди сүйлөө.

Митинговый, -ая, -ое митингилик; ~ **оратор** митингилик оратор.

Миткалевый, -ая, -ое миткалдан жасалган, миткаль...; ~ **ая занавеска** миткаль парда.

Миткаль *м* миткаль (пахтадан токулган кездеменин бир түрү).

Митра *ж церк.* митра (дин башчыларынын сыйынуу убагында кийүүчү баш кийими).

Митрополит *м церк.* митрополит (православие дининдеги епископтордун эң жогорку наамы жана ушундай наамы бар епископ).

Митрополитий, -ья, -ье *церк.* митрополит...; митрополиттик.

Митрополия *ж церк.* митрополия (митрополиттин башкаруусундагы чиркөөлүк-административдик округ); **Киевская** ~ Киев митрополиясы.

Миф *м* **1.** миф; ~ **о Прометее** Прометей жөнүндөгү миф; **2. перен.** миф, кандайдыр бир жалган, апыртма нерсе, чындыкка жакындабаган куру кыял.

Мифический, -ая, -ое **1.** мифтик, мифтин негизинде келип чыккан; ~ **ий сюжет** мифтик сюжет; ~ **ий образ** мифтик образ; **2. перен.** мифтик, жомоктогудай, легенда же илгерки уламыш сыяктуу; ~ **ие подвиги** жомокто айтылып жүргөндөй эрдиктер; **3. перен. разг.** жалган, апыртмалуу, куру кыялдануудан келип чыккан.

Мифичный, -ая, -ое (мифичен, -на, -но) *то же, что мифический* **2, 3.**

Мифолог *м* мифолог (мифология боюнча адис).

Мифологический, -ая, -ое мифологиялык; ~ **ие герои** мифологиялык каармандар; ~ **ий сюжет** мифологиялык сюжет.

Мифологи/я *ж* **1.** мифология; **греческая** ~ гректердин мифологиясы; **2. (наука)** мифология (мифтерди изилдөө илими).

Мифотворчество *ср* миф жаратуу өнөрү; ~ **древних народов** байыркы элдердин миф жаратуу өнөрү.

Мичман *м воен.-мор.* мичман (**1.** аскер-дениз флотунун төмөнкү жетекчилик курамындагы жогорку аскердик наам (1940-1971-жылдар) жана ушундай наамы бар аскер кызматкери; **2.** аскер-дениз флотунда тийиштүү мөөнөтүнөн ашык убакытка аскердик кызматта иштеп калуучулардын наамы жана ушундай наамы бар аскер кызматкери; **3.** революцияга чейинки Россияда: аскер-дениз флотундагы биринчи офицердик чин жана ушундай чини бар офицер).

Мичманка *ж разг.* мичманка (аскердик баш кийимдин түрү).

Мичманский, -ая, -ое мичмандык, мичман...; ~ **ое звание** мичмандык наам.

Мишенный, -ая, ое бута...; буталык.

Мишень/нь *ж* **1.** бута; **близкие и дальние** ~ и жакын жана адис буталар; **стрелять по** ~ и бута алуу; **2. перен.** мишень (ар ким асыла берүүчү, артынан түшүп алуучу, келеке

кылуучу, тийише берүүчү объект); **служить** ~ **ью** для насмешок шылдындонун мишени болуу (шылдыңга калуу).

Мишка *м разг. шутол.* 1. мишка (аюу); 2. мишка, аюу (оюнчук).

Мишура *ж* 1. мишура (парча, кымкап сыяктуу кездеменин же сайманын жалтырак жиби); 2. *перен.* алдамчылык менен сырты жылтыраган, бирок ички мазмуну тайкы, мааниси, кудурети жок нерсе (сырты жылтылдак, ичи калтырак нерсе).

Мишурн/ый, -ая, -ое 1. мишура чыгаруучу; ~ **ое** производство мишура өндүрүшү; 2. мишурадан жасалган, мишурадан токулган, мишура...; ~ **ая парча** мишура парчасы; 3. *перен.* куру жалтырак, алдамчы, жасалма; ~ **ая росошь** жасалма байлык (кооздук).

Младенец *м* 1. ымыркай бала, эмчектеги бала, балтыр бешик бала, жаңы төрөлгөн наристе; 2. *перен.* кагылбаган, быша элек, бала эле бойдон жүргөн киши.

Младенческий, -ая, -ое 1. балалык, бала кездеги, балалык доордогу; ~ **возраст** балалык кез, балалык доор; 2. бала сыяктуу, наристе бойдон, кагылбаган, жетиле элек, такшала элек, эс акылы толо элек; 3. *перен.* жаңыдан өсүп-өнүгүп бара жаткан, жаңы башталган, жаш, жаңыдан телчигип келе жаткан; ~ **период в истории техники** техника тарыхынын жаңы башталыш доору.

Младенчество *ср* 1. балалык, наристелик; 2. *перен.* жаштык, жетиле электик, такшалбагандык; ~ **литературы** адабияттын жаштыгы.

Младо... младописьменный, младофинны сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк биринчи бөлүгү.

Млад/ой, -ая, -ое (млад, -а, -о) *трад.-поэт.* жаш; ~ **ая жизнь** жаш өмүр; \diamond **стар и млад** кары-жаштын баары; кары дебей, жаш дебей.

Младописьменный/ый, -ая, -ое *лингв.* жазууга жаңы ээ болгон, жазуусу жакында пайда болгон; ~ **ые языки** жазууга жакында ээ болгон тилдер.

Младость *ж трад.-поэт.* жаштык, жашчылык.

Младш/ий, -ая, -ое 1. (по возрасту) кичүү, кенже; ~ **ий сын** кенже уул, кичүү уул; ~ **ий брат** кичүү бир тууган; ини; ~ **ая сестра** карындаш; синди; 2. (по службе) кенже; ~ **ий лейтенант** кенже лейтенант; ~ **ий научный сотрудник** кенже илимий кызматкер; 3. (о классе, курсе и т.п.) башталгыч, төмөнкү; ~ **ие классы** башталгыч (төмөнкү) класстар.

Млеко *ср трад.-поэт.* сүт.

Млекопитающие *мн. (ед. млекопитающее ж)* зоол. сүт эмүүчүлөр.

Мле/ть *несов.* 1. эси ооп калуу, эсин жыя албай дал болуу, элейип туруп калуу; ~ **ть от**

ужаса коркконунан эсин жыя албай делдейүү (элейип туруп калуу); 2. магдыроо, далдыроо; алсыраган, талыкшыган абалда болуу; **кот** ~ **л у огня** мышык оттун жанында магдырап жатты; 3. *разг.* талуу, карышуу (кол, бут).

Млечники *мн. бот.* сүт түтүкчөлөрү (айрым өсүмдүктөрдүн сүт сыяктуу шире жыйылуучу узун, ичке келген түтүкчөлөрү).

Млечн/ый, -ая, -ое *трад.-поэт.* сүттүү; \diamond **Млечный Путь** *астр.* Саманчы жолу; **Кой** жолу; **Куш Жолу**.

Мне *дат., предл. от я; дай мне* китепти мага бер; **не говори так обо мне** мен тууралуу андай дебе; мен жөнүндө анте бербе.

Мнемоника *ж* мнемоника (эске салуу, эске тутуу жагын оңойлотууга, жөлөк болууга ылайыкташкан көнүгүүлөрдүн, ыкмалардын жалпы тобу).

Мнемоническ/ий, -ая, -ое мнемоникалык, мнемоника...; ~ **ие приемы** мнемоника ыкмалары.

Мнемотехника *ж* 1. *то же что мнемоника*; 2. (*эстрадно-цирковой жанр*) мнемотехника (атайын иштелип чыккан ыкмалардын, амалдардын негизинде сандардын, нерселердин ж.б. таап айтып берүү өнөрү).

Мнени/е *ср* 1. пикир, ой; **общественное** ~ **е** көпчүлүктүн пикири (ою); **высказать своё** ~ **е** өз оюн айтуу, өз пикирин айтуу; **я присоединяюсь к вашему** ~ **ю** мен сиздин пикиринизге кошуламын; 2. официалдуу корутунду, жыйынтык; ~ **е комиссии** комиссиянын жыйынтыгы; **записать особое** ~ **е** өзгөчө корутунду жазып коюу; **быть высокого мнения** өзгөчө жогору саноо, бийик баалоо.

Мнимость *ж* 1. анык эместик, куру кыялга негизделгендик; 2. жалгандык, анткорлук.

Мнимый, -ая, -ое (мним, -а, -о) 1. (*воображаемый*) негизи жок, анык эмес, кыялдый; 2. жалган, калп, анткор; ~ **больной** калп оору; **мнимые числа** *мат.* абстракттуу сандар.

Мнительность *ж* курулай шектене берүүчүлүк, убайымчылдык, коркуп же күмөн санай берүүчүлүк; **излишняя** ~ ашыкча убайымчылдык, курулай шектене берүүчүлүк.

Мнительный, -ая, -ое (мнителен, -льна, -льно) курулай шектене берме, корко берме, убайымчыл, күнөм санай берме; ~ **человек** курулай шектене берме киши.

Мнить *несов. уст.* 1. ойлоо, ой жоруу, эсеп кылуу, эсептөө; 2. *с неопр.* ишенич кылуу, ишенүү, үмүттөнүү; \diamond **много (высоко) мнить о себе** өзүн кыйын саноо, кыйынмын деп ойлоо.

Мниться *несов. безл. кому и без. доп. уст.* ойго келүү, эсептелүү, эсеп кылынуу, ... болуп туюлуу; **мне** ~ мага... болуп туюлат.

Мног/ий, -ая, -ое 1. көп, көптөгөн, далай,

толуп жаткан, толгон, узак; **прошли́** ~ **ие го́ды** далай жылдар өттү; ~ **ие лю́ди** көп адамдар, көптөгөн адамдар; **на протя́жении** ~ **их лет** узак жылдардан бери; далай жылдар бою; **2. в знач. суш. многие мн.** көпчүлүк, көп адамдар, көп кишилер; ~ **ие из нас не зна́ли но́вого дире́ктора** көпчүлүгүбүз жаны директорду таанычу эмеспиз; ~ **ие уже́ пришл́и** (элдин) көпчүлүгү келип калды; ~ **ие из вас не дово́льны решéнием собра́ния** силердин көпчүлүгүнөр жыйналыштын чечимине нааразысынар; ~ **ие так дۇ́мают** көп адамдар ушундай деп ойлошот; **3. в знач. суш. мно́гие ср** көп нерсе; ~ **ое я не знал** мен көп нерселерди билчү эмес экенмин, менин көп нерселерден кабарым жок экен; **он во ~ ом был прав** анын айткандарынын көбү туура экен.

Мно́го нареч. **1.** көп, арбын; ~ **рабо́тать** көп иштөө; ~ **знать** көп билүү, көптү билүү; **их бы́ло дово́льно** ~ алар бир кыйла көп эле; **2. в знач. числ.** көп, бир канча, нечен ирет, көп жолу; **прошл́о** ~ **лет** көп (бир канча) жыл өттү; **это я ~ раз слы́шал** муну мен нечен ирет укканмын; **3. в знач. сказ.** көп; **это мне ~ бул** мага көп болот (көптүк кылат); **4. в сочет. со сравн. ст. прил. (гораздо)** алда канча, бир далай; көп эле; **он это де́лает ~ лучше** ал муну алда канча мыкты жасайт; **он ~ умне́е други́х** ал башкаларга караганда алда канча акылдуу (ал башкалардан көп эле акылдуу); **мно́го дۇ́мать о себе́** өзүн мыктымын (кыйынмын) деп эсептөө; өзүн башкалардан жогору саноо; **◇ ни мно́го ни ма́ло** аз да эмес, көп да эмес; дал өзүндөй (жетерлик); **по мно́гу** көп, далай; **◇ мно́го воды́ утекло́** көп убакыт өттү, далай жылдар өтүп кетти.

Много... **многokráтный, многозна́чный, многовеко́вой** сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк биринчи бөлүгү.

Многоактн/ый, -ая, -ое көп актылуу, көп актыдан турган; ~ **ая пьеса́** көп актылуу пьеса.

Многобо́жие ср көп кудайлуулук, бир нече кудайга ишенүүчүлүк.

Многоборе́ц м спорт. многоборье боюнча адистиги бар спортсмен.

Многоборье́ ср спорт. многоборье (спорттун бир канча түрүнөн же бир канча көнүгүүдөн куралган спорттук мелдеш).

Многобра́чие ср көп никелүүлүк (бир эле мезгилде бир нече никеде болуу).

Многобра́чный, -ая, -ое көп никелүү.

Многова́т/о нареч. разг. көбүрөөк, артыгыраак; **тако́й груз для ребéнка бу́дет ~ мындай жүк** балага көбүрөөк болуп калат.

Многовеко́в/о́й, -а́я, -о́е көп кылымдан

берки, көп кылымдык, узак доордуу; ~ **ая исто́рия челове́чества** адамзаттын көп кылымдык тарыхы.

Многовла́стие ср көп бийликтүүлүк.

Многово́дность ж суунун көптүгү, суусу көптүк.

Многово́дн/ый, -ая, -ое (многово́ден, -на, -но) **1. (полноводный)** суусу көп, көп суулуу (өзөн, көл, дарыя ж.б.); ~ **ая река́** суусу көп дарыя; **2. (обильной влагой)** сууга бай, суусу мол (жетиштүү); ~ **ая ме́стность** суусу мол жер.

Многово́дые ср суу ташкыны, суу ташкындаган мезгил.

Многогово́рящ/ий, -ая, -ее маанилүү, олуттуу мааниге ээ, көп нерсени билдирген; ~ **ие ци́фры пятиле́тнего пла́на** беш жылдык пландын олуттуу мааниге ээ цифралары.

Многоголо́в/ый, -ая, -ое 1. көп баштуу; ~ **ое чуде́вище** көп баштуу желмогуз (жети баштуу желмогуз); **2.** көп адамдуу же көп малдуу; ~ **ая толпа́** көп адамдуу жыйын.

Многоголо́сие ср 1. муз. көп үндүүлүк (музыкалык чыгарманын бир эле учурда бир канча үн катышып жаралышы, аткарылышы жөнүндө); **2.** кобур-собур, кажы-кужу эткен үндөр, бака-шака болуп, ар түрдүү үндөрдүн аралашкан абалы.

Многоголо́сный, -ая, -ое то же, что многоголо́сый.

Многоголо́с/ый, -ая, -ое 1. муз. көп үндүү (бир канча үн бир мезгилде катышып, өз ара айкалышкан музыкалык чыгармага карата); ~ **ый хор** көп үндүү хор; ~ **ое пе́ние** көп үн катыштырып ырдоо; **2.** көп үн катышкан бака-шака, ызы-чуу, күр-шар эткен түрдүү дабыштардан, үндөрдөн турган.

Многогра́нник м геом. көп кырдык.

Многогра́нность ж көп кырдуулук; ~ **при́змы** призманын көп кырдуулугу; ~ **таланта** таланттын көп кырдуулугу.

Многогра́нн/ый, -ая, -ое (многогра́нен, -на, -но) **1. тк. полн. ф.** көп кырдуу; ~ **ый ка́мень** көп кырдуу таш; кыр-кыр болгон, кырлары көп таш; ~ **ая га́йка** көп кырдуу буроо; **2. перен.** көп кырдуу, ар нерсеге шыктуу, ар тараптан жетик; ~ **ый тала́нт** көп кырдуу талант.

Многоде́тность ж көп балалуулук.

Многоде́тн/ый, -ая, -ое (многоде́тен, -на, -но) көп балалуу; ~ **ая ма́ть** көп балалуу аял.

Многодне́вн/ый, -ая, -ое көп күндүк, бир нече күнгө созулган; ~ **ое путеше́ствие** көп күндүк саякат; ~ **ые наблюде́ния** көп күндүк (бир нече күн бою жүргүзүлгөн) байкоолор.

Многоду́мный, -ая, -ое көп ойлонмо, ойчул.

Многоже́нец м көп аялдуу (бир нече аял алган, көп аялы бар).

Многожёнство *ср* көп аялдуулук, көп аял алыш.

Многоземелье *ср* жердин көптүгү, көп жердүүлүк.

Многоземельный, -ая, -ое жери көп, көп жердүү.

Многознаменательный, -ая, -ое (многознаменателен, -льна, -льно) *уст. то же, что многозначительный 1.*

Многозначащий, -ая, -ое *то же, что многозначительный 1.*

Многозначительно *нареч.* олуттуу маани менен, кандайдыр бир ой туудура, бир нерсенин четин чыгара; ~ **взглянуть** кандайдыр бир ой туудура карап коюу.

Многозначительность *ж* олуттуулук, чоң маанилүүлүк.

Многозначительн/ый, -ая, -ое (многозначителен, -льна, -льно) **1.** чоң мааниси бар, олуттуу мааниге ээ; ~ **о** **событие** чоң маанилүү окуя; **2.** кандайдыр бир олуттуу мааниге ээ болгон, белгилүү бир ой туудурган, бир нерсенин четин чыгарган; ~ **ая улыбка** кандайдыр бир ой туудурган жылмаюу.

Многозначность I ж мат. көп орундуулук, көп белгилүүлүк; ~ **чисел** сандардын көп орундуулугу (көп цифралык белгилерден турушу); ~ **формулы** формуланын көп белгилүүлүгү.

Многозначность II ж лингв. көп маанилүүлүк; ~ **слова** сөздүн көп маанилүүлүгү.

Многозначн/ый I, -ая, -ое (многозначен, -на, -но) **1. мат.** көп орундуу, көп белгилүү; ~ **о** **число** көп орундуу (көп белгилерден турган) сан.

Многозначный II, -ая, -ое (многозначен, -на, -но) *лингв.* көп маанилүү, көп мааниге ээ болгон; ~ **ые слова** көп маанилүү сөздөр.

Многоквартирный, -ая, -ое көп квартиралуу; ~ **дом** көп квартиралуу үй.

Многокилометровый, -ая, -ое көп километрлүү; ~ **путь** көп километрлүү жол; ~ **переход** көп километрлүү өткөөл.

Многоклеточн/ый, -ая, -ое биол. көп клеткалуу; ~ **ые растения** көп клеткалуу өсүмдүктөр.

Многокрасочн/ый, -ая, -ое (многокрасочен, -на, -но) **1. тк. полн. ф. полигр.** ар түрдүүчө боёлгон, боёктору ар түрдүү; ~ **ый рисунок** ар түрдүүчө боёлгон сүрөт; ~ **ый плакат** боёктору ар түрдүү плакат; **2. перен.** ар түрдүү, ар кыл, ар кандай; ~ **ая жизнь** ар кандай турмуш (тиричилик).

Многократно *нареч.* кайра-кайра, бир нече ирет, нечен ирет, көп жолу; ~ **напоминать** кайра-кайра (нечен ирет) эскертүү, бир нече ирет эсине салуу.

Многократн/ый, -ая, -ое (многократен, -на, -но) **1.** көп жолу, бир нече ирет, нечен

мертебе, кайра-кайра, улам-улам; ~ **ые вопросы** нечен ирет берилген суроолор; ~ **ые указания** көп жолу кайталанган көрсөтмөлөр; **2. тк. полн. ф.** бир нече эсе чоңойтуучу, бир канча эсе күчөтүүчү; ~ **ый бинокль** бир нече эсе жакындатып (чоңойтуп) көрсөтүүчү дүрбү (турнабай).

Многоламповый, -ая, -ое көп лампалуу; ~ **радиоприёмник** көп лампалуу радиоприёмник.

Многолётие *ср 1. уст.* узак өмүр, узак жаш, өмүрдүн узактыгы; **2. церк.** узак өмүр тилөө (чиркөөдөгү сыйынуу учурунда).

Многолётн/ий, -ая, -ее 1. көп жылдык, көп жылдарды кучагына алган, узак мезгилдүү; ~ **ий труд** көп жылдык эмгек; ~ **ий опыт** көп жылдык тажрыйба; **2. (о человеке)** узак жашаган, көп жашка келген, жашы далайга барып калган; ~ **ий старец** көп жашка келген абышка; **3. бот.** көп жылдык; ~ **ие травы** көп жылдык чөптөр; ~ **ий цветок** көп жылдык гүл.

Многолётник *м* көп жылдык өсүмдүк.

Многолик/ий, -ая, -ое (многолик, -а, -о) **1.** ар кандай адамдардан турган, ар кошкон; ~ **ая толпа** ар кандай адамдардын тобу; **2.** ар түрдүү, ар кыл, ар кандай, нечен түркүн; ~ **ая жизнь** ар кыл турмуш (өмүр, тиричилик).

Многолюдно *в знач. сказ. безл.* көп элдүү, кыжы-кыйма, опур-топур; **в парке вечером** ~ паркта кечкисин кыжы-кыйма (опур-топур) эл.

Многолюдность *ж* адамдын (элдин) көптүгү, көп элдүүлүк; ~ **собрания** жыйналышта кишинин көптүгү.

Многолюдн/ый, -ая, -ое (многолюден, -на, -но) көп элдүү, көп кишилүү, көп адамдардан турган; ~ **о** **собрание** кишилер көп катышкан жыйналыш; ~ **ый посёлок** көп элдүү кыштак (айыл).

Многоместный, -ая, -ое көп орундуу; ~ **самолёт** көп орундуу самолёт.

Многомиллионн/ый, -ая, -ое көп миллиондогон; нечен миллиондон турган, көп миллиондуу; ~ **ая армия борцов за мир** тынчтык үчүн күрөшүүчүлөрдүн көп миллиондогон армиясы.

Многомоторный, -ая, -ое көп моторлуу, бир нече мотору бар; ~ **самолёт** көп моторлуу самолёт.

Многомужие *ср* көп эрдүүлүк.

Многонациональность *ж* көп улуттуулук.

Многонациональн/ый, -ая, -ое (многонационален, -льна, -льно) көп улуттуу, ар түрдүү улуттардан куралган; ~ **о** **государство** көп улуттуу мамлекет; ~ **ая республика** көп улуттуу республика.

Многоначалие *ср* көп баштуулук, ар

кимиси башчы боло берме иретсиздик.

Многоно́жки *мн.* (*ед.* многоно́жка *ж*) *зоол.* көп аяктуулар.

Многообеща́ющ/ий, -ая, -ое 1. мыкты натыйжа чыга турган, келечеги, түпкүлүгү мыкты; боло турган; ~ **ий учёный** боло турган окумуштуу; 2. үмүткөр кылган, үмүттөндүргөн; ~ **ее назва́ние кн́иги** китептин көп нерсеге үмүткөр кылган наамы.

Многообра́ние *ср* көп түрдүүлүк, ар түрдүүлүк, ар кылдык, ар кандайлык; ~ **явле́ний** кубулуштардын көп түрдүүлүгү.

Многообра́зность *ж* көп түрдүүлүк, ар түрдүүлүк, ар кылдык, ар түркүндүк; ~ **приро́ды** табийгаттын ар түрдүүлүгү; ~ **красок** боёктун ар түрдүүлүгү (көп түрдүүлүгү).

Многообра́зн/ый, -ая, -ое (многообразен, -на, -но) көп түрдүү, ар түрдүү, ар кыл; ~ **ые явле́ния** ар түрдүү кубулуштар; ~ **ые сл́учаи** ар түрдүү окуялар; ~ **ая расте́тельность** өсүмдүктөрдүн ар түрдүүлүгү.

Многоо́пытный, -ая, -ое (многоо́пытен, -на, -но) көп тажрыйбалуу, такшалган, дасыккан; ~ **педаго́г** такшалган педагог.

Многоотраслев/о́й, -а́я, -о́е көп тармактуу; ~ **о́е се́льское хозя́йство** көп тармактуу айыл чарбасы.

Многопо́лье *ср уст.* с.-х. которуштуруп айдоо.

Многопо́льн/ый, -ая, -ое көп талаалуу, келки-келки талааларга бөлүнгөн; ~ **ая систе́ма севооборо́та** которуштуруп айдоонун көп талаалуу системасы.

Многопрофи́льн/ый, -ая, -ое көп профилдүү; ~ **ая больни́ца** көп профилдүү оорукана; ~ **ый институ́т** көп профилдүү институт.

Многора́зов/ый, -ая, -ое көп жолу, бир нече ирет; **косми́ческий кора́бль** ~ **ого испо́льзования** көп жолу колдонулуучу космостук корабль.

Многоречи́вость *ж* көп сөздүүлүк, бабырдык.

Многоречи́вый, -ая, -ое (многоречи́в, -а, -о) 1. (*о человеке*) көп сөздүү, бабырай берме, сөзү түгөнбөгөн; 2. (*о речи, тексте*) узун, узакка созулган; ~ **докла́д** узун доклад.

Многосеме́йность *ж* көп бүлөлүүлүк, көп балалуулук.

Многосеме́йный, -ая, -ое көп бүлөлүү, көп балалуу, бүлөсү көп.

Многосери́йный, -ая, -ое көп сериялуу, бир канча сериядан турган; ~ **телефи́льм** көп сериялуу телефильм.

Многоси́льный, -ая, -ое кубаты көп, кубаттуу; ~ **мото́р** кубаты көп (кубаттуу) мотор.

Многосло́вие *ср* артыкча көп сөздүүлүк,

эзмелик, бабырдык, маңыздык; **утоми́тельное** ~ адамды жадатып жиберме эзмелик.

Многосло́вность *ж то же, что многосло́вие.*

Многосло́вный, -ая, -ое (многосло́вен, -на, -но) 1. (*о человеке*) көп сөздүү, бабыр, эзме, маңыз; 2. (*о тексте*) ашыкча сөздөргө басылып калган, көп сөздүү, ашыкча узарып кеткен; ~ **расска́з** көп сөздүү аңгеме; ~ **докла́д** узун (көп сөздүү) доклад.

Многосло́жность I *ж* көп муундуулук; ~ **сло́ва** сөздүн көп муундуулугу.

Многосло́жность II *ж* эң татаалдык, өтө чаташкандык.

Многосло́жн/ый I, -ая, -ое көп муундуу; ~ **о́е сло́во** көп муундуу сөз.

Многосло́жн/ый II, -ая, -ое (многосло́жен, -на, но) эң татаал, өтө чаташкан, эң кыйын; ~ **ые обяза́нности** эң татаал милдеттер.

Многосло́йн/ый, -ая, -ое (многосло́ен, -йна, -йно) көп катмарлуу, катмар-катмар болгон, бир канча катмардан турган; ~ **ая фанера** көп катмарлуу фанера.

Многостано́чник *м* көп станокту тейлөөчү (бир эле мезгилде бир канча станокто иштөөчү жумушчу).

Многостано́чница *женск.* *к* многостано́чник.

Многостано́чный, -ая, -ое көп станоктуу, көп (бир канча) станокту тейлей турган; ~ **мето́д рабо́ты** көп станоктуу иш методу.

Многоство́льный, -ая, -ое *воен.* көп стволдуу; ~ **миномёт** көп стволдуу миномёт.

Многостепенно́сть *ж* көп баскычтуулук.

Многостепенн/ый, -ая, -ое көп баскычтуу, бир нече баскычтан турган; ~ **ые вы́боры** көп баскычтуу шайлоо.

Многосторо́нн/ий, -ая, -ее (многосторо́нен, -ня, -не) 1. *тк. полн. ф. мат.* көп капталдуу, көп капталдуу, көп кырдуу; ~ **ая при́зма** көп капталдуу призма; 2. көп тараптуу, көп тарапка тиешелүү, бир канча тарап катышкан; ~ **ий догово́р** бир нече тарап катышкан договор; 3. ар тараптан жетик, ар нерседен кабары бар, ар тараптан маалыматтуу; ~ **ий челове́к** ар тараптан жетик (маалыматтуу) адам.

Многострада́льн/ый, -ая, -ое (многострада́лен, -льна, -льно) көп жапа чеккен, шордуу, азаптан арылбаган, түйшүгү көп; ~ **ая мать** азаптан арылбаган эне; ~ **ый наро́д** көп жапа чеккен эл.

Многостру́нный, -ая, -ое көп кылдуу (музыкалык аспаптарга карата).

Многоступе́нчат/ый, -ая, -ое *тех.* көп баскычтуу; ~ **ая раке́та** көп баскычтуу ракета.

Многотёмный, -ая, -ое көп темалуу, бир

канча темадан турган; ~ **роман** көп темалуу роман.

Многотира́жка *ж разг.* көп нускалык, көп тираждык (көп тираж менен чыгуучу жана белгилүү бир мекемеде, ишканада гана таралуучу газета); **заводская** ~ заводдун көп нускалыгы (көп тираждуу газетасы).

Многотира́жн/ый, -ая, -ое көп нускалуу, көп тираждуу; ~ **ые газёты** көп нускалуу газеталар; ~ **ые произведения классиков** классиктердин көп нускалуу чыгармалары.

Многотомн/ый, -ая, -ое көп томдуу, бир канча томдон турган; ~ **ое собрание сочинений Пушкина** Пушкиндин көп томдуу чыгармалар жыйнагы.

Многотонный, -ая, -ое көп тонналуу, бир канча тоннадан турган; ~ **груз** көп тонналуу (оор) жүк.

Многоточие *ср* көп чекит.

Многотру́дн/ый, -ая, -ое (многотру́ден, -на, -но) 1. кыйын, татаал, аткарууга оор, баш катырма; ~ **ое решение задачи** чечилиши кыйын (татаал) маселе; 2. *книжн.* оор, азаптуу, машакаты көп; ~ **ая жизнь** азаптуу турмуш.

Многоты́сячн/ый, -ая, -ое миңдеген, көп миңдеген, бир канча миңден турган; ~ **ая демонстрация** (көп) миңдеген эл катышкан демонстрация.

Многоува́жам/ый, -ая, -ое 1. (*обычно в обращении*) урматтуу, ардактуу, азиз; ~ **ые гости** урматтуу меймандар; ардактуу коноктор; 2. *в знач. суц.* **многоуважаемый** *м*, **многоуважаемая** *ж* урматтуу, ардактуу, азиз; **я к вам обращаюсь, многоуважаемая** мен сизге кайрылып жатам, ардактуум.

Многоуго́льник *м геом.* көп бурчтук.

Многоуго́льный, -ая, -ое көп бурчтуу.

Многофа́зный, -ая, -ое *тех.* көп фазалуу; ~ **ток** көп фазалуу ток.

Многоцветко́вый, -ая, -ое *бот.* көп гүлдүү, гүлдөрү көп (өсүмдүктөргө карата).

Многоцвётность *ж* көп түстүүлүк, ыраңы ар түрдүүлүк.

Многоцвётный I, -ая, -ое 1. (многоцвётен, -на, -но) көп түстүү, ар кандай түстөгү, чаар ала, ала-була; ~ **шерстяной платок** көп гүлдүү жүн жоолук; ар кандай түстүү жүн жоолук; 2. *тк. полн. ф. то же, что многокрасочный* 1.

Многоцвётный II, -ая, -ое *бот. то же, что многоцветковый.*

Многочисленность *ж* көптүк, көп сандуулук, сан жагынан көптүк; ~ **населения** калктын сан жагынан көптүгү; калктын көп сандуулугу; ~ **армии** армиянын көптүгү.

Многочисленный, -ая, -ое (многочислен, -на, -но) көп, арбын, жайнаган, толуп жаткан; ~ **отряд** көп адамдан турган отряд.

Многоэта́жн/ый, -ая, -ое көп этаждуу, бир нече кабат; ~ **ые дома́** көп этаждуу (кабаттуу) үйлөр.

Многоязы́чн/ый, -ая, -ое (многоязы́чен, -на, -но) 1. көп тилдүү, ар кайсы тилде сүйлөгөн; ар кандай тилде айтылган; ~ **ая страна́** көп тилдүү өлкө; ~ **ый го́вор** ар кайсы тилде айтылган сүйлөшүү; 2. көп тилдик; ~ **ые словарй** көп тилдик (бир канча тилдин сөздөрүн камтыган) сөздүктөр.

Многоярусный, -ая, -ое көп ярустуу (катмарлуу); ~ **театр** көп ярустуу (катмарлуу) театр.

Мно́жественность *ж* көптүк, көп сандуулук.

Мно́жественн/ый, -ая, -ое көп, арбын, толуп жаткан, көп кездешүүчү; **мно́жественное число́** көптүк сан.

Мно́жество *ср* эң көп, толгон, толуп жаткан, жайнаган, сан жетпеген; ~ **людей** элдин эң эле көптүгү, эң көп эл; ~ **детей** балдардын көптүгү, жайнаган балдар.

Мно́жимое *ср мат.* көбөйүүчү.

Мно́житель *м мат.* көбөйтүүчү.

Мно́жительный, -ая, -ое көбөйө турган, көбөйтүүчү, көп нуска кылып чыгаруучу; ~ **аппара́т** көбөйтүүчү (көп нуска кылып чыгаруучу) аппарат.

Мно́жить *несов.* 1. *что мат.* көбөйтүү; ~ **два на три** экини үчкө көбөйтүү; 2. санын арттыруу, көп кылуу, көбөйтүү, кеңейтүү; ~ **ряды новáторов производства** өндүрүштүн новаторлорунун катарын көбөйтүү.

Мно́житься *несов.* 1. көбөйүү, көп болуу, арбын болуу, саны артуу; өсүү; 2. *страд. к* **мно́жить** 1.

Мобилиза́ционн/ый, -ая, -ое мобилизациялык, мобилизация...; ~ **пункт** мобилизация пункту; ~ **план** мобилизация планы.

Мобилиза́ци/я *ж* 1. мобилизация, мобилизациялоо, мобилизация кылуу (аскерге милдеттүүлөрдү согушка, фронттук иштерге тартуу); **всеоб́щая** ~ жалпы мобилизация; 2. мобилизация, мобилизациялоо, мобилизация кылуу (кандайдыр бир маанилүү тапшырманы, массалык иштерди жалпы аракет менен аткарууга багыттоо, тартуу); ~ **людей для борьбы с наводнением** элди суу ташкынына каршы күрөшкө мобилизациялоо; 3. мобилизация, мобилизациялоо, мобилизация кылуу (мамлекеттин куралдуу күчтөрүн тынчтык абалдан согушка толук даяр турган абалга өткөрүү; эл чарбасынын бардык тармактарын согуш абалына которуу).

Мобилизо́ванность *ж* мобилизацияланган (толук даярдалган) абал, толук даярдык.

Мобилизо́ванный, -ая, -ое мобилизацияланган, мобилизация кылынган.

Мобилизовать *сов., несов. кого-что* 1. мобилизациялоо, мобилизация кылуу; ~ **военнообязанных** аскерге милдеттүүлөрдү мобилизация кылуу; 2. (*на что*) мобилизациялоо, мобилизация кылуу, тартуу, багыттоо; ~ **трудящихся на борьбу за дальнейший подъем сельского хозяйства** эмгекчилерди айыл чарбасын мындан ары жогорулатуу үчүн болгон күрөшкө мобилизациялоо; 3. *перен.* сарп кылуу, жумшоо; ~ **все силы** бардык күчтөрдү жумшоо.

Мобилизоваться *сов., несов.* мобилизациялануу, мобилизация кылынуу; жумшалуу, багытталуу.

Мобильность *ж* аракетчилдик, ыкчамдык, шамдагайлык, ылдамдык, жандуулук, шайдооттук.

Мобильн/ый, -ая, -ое (мобилен, -льна, -льно) жандуу, аракетчил, ыкчам, шамдагай; ~ **ые** **войска** шамдагай (аракетчил) жоокерлер.

Могикание *мн. (ед. могиканин м, могиканка ж)* могикандар (өлүп жок болгон түндүк америкалык индеецтер).

Могил/а ж 1. көр, мүрзө; 2. өлүм, ажал, өлүп жоголуш, кыргын болуш; **враг не уйдёт от своей ~ ы** душман ажалдан (кыргын болуудан) кутулуп кете албайт; 3. коркунуч, азап, ажал; **этот климат для него ~ а** бул климат анын ажалы (ага азап жедирет); 4. *в знач. сказ. разг. (будет сохранено в тайне)* оозунан чыгарбайт, сырды бекем сактайт; **на него можно положиться — ~ а!** ага ишенүүгө болот, эки дүйнөдө эч кимге билдирбейт; **братская могила** боордоштор бейити; **◇ до (самой) могилы** өмүрүмдүн акырына чейин, көзү өткөнчө; **◇ найти (себе) могилу** өлүү, ажалы жетүү, өлүмгө учуроо; **◇ на краю могилы** көр оозунда; **◇ рыть (копать) могилу кому-л.** бирөөгө ор казуу; бирөөгө көр казуу (жамандык кылуу); **лечь (сойти) в могилу** көргө кирүү, каза табуу; **◇ свести в могилу** башын көргө тыгуу (өлтүрүү), жоготуу; **◇ стоять одной ногой в могиле** бир аягы көрдө, бир аягы жерде болуу; **◇ унести (с собой) в могилу что-л.** көрүнө ала жатуу.

Могилка ж *уменьш.-ласк. к* **могила** 1.

Могильник *м археол.* 1. байыркы көрүстөн, бейит; **скифские ~ и** скифтер көрүстөнү; 2. *зоол.* көркоо шакылдак (бүркүттөр уруусундагы куштардын бир түрү).

Могильн/ый, -ая, -ое 1. көр...; мүрзө...; ~ **ый камень** көр таш; ~ **ый крест** мүрзөгө белги катары коюлган крест; 2. кулак-мурун кескендей жымжырт, тымтырс; ~ **ая тишина** кулак-мурун кескендей тынчтык; 3. *разг. (о голосе)* көр астынан угулгандай күңүрт, күңгүрөк (үн).

Могильщик *м* 1. мүрзөчү, мүрзө казуучу;

2. *перен. чей* түбүнө жетүүчү, жок кылуучу, жоготуучу, көрүн казуучу; 3. көркөнчө, көркоо (коңуздардын бир уруусу).

Могуч/ий, -ая, -ое (могуч, -а, -е) 1. күчтүү, бакубат, кубаттуу, алдуу; ~ **ий лев** күчтүү арстан; ~ **ий организм** күчтүү организм; 2. чоң, зор, эбегейсиз, залкар, бийик, ири; ~ **ий талант** зор талант; ~ **ий дуб** чоң эмен; ~ **ая поступь** зор жылыш, зор кадам; 3. күч-кубаттуу, кубаттуу; ~ **ая армия** кубаттуу армия.

Могущество ж кубаттуулук, кудуреттүүлүк; ~ **государства** мамлекеттин кубаттуулугу.

Могущество/ый, -ая, -ое (могущество, -на, -но) 1. күчтүү, кубаттуу, кудуреттүү; 2. *перен.* чоң, зор, күчтүү; ~ **ое влияние печати** басма сөздүн күчтүү таасири.

Могущество *ср* күч-кубат, кудурет.

Мод/а 1. мода; **сейчас ~ а на высокие каблуки** азыр бийик такалуу модада; ~ **а коротко стричь волосы** чачын кыска койдуруу модасы; **вести в ~ у** модага кирүү, мода боло баштоо; **выйти из ~ ы** модадан чыгып калуу; **быть одетым по ~ е** мода менен кийинүү; **это вошло в ~ у** бул модага айланды; 2. *мн.* **моды** модалар; **ателье ~** модалар ательеси; **журнал ~** модалар журналы; ~ **ы сезона** сезондогу модалар; 3. *прост.* адат, жорук, көнүмүш; **что за ~ а стучать в дверь ногами!** эшикти буту менен тарсылдатуу эмне деген жорук!

Модальность ж лингв. модалдуулук (айтылган сөздүн мазмунун, чындыкка карата болгон мамилесин билдирүү үчүн этиштин ыңгайлары, интонация, кириңди сөздөр ж.б. аркылуу туюндурулуучу грамматикалык категория).

Модальный, -ая, -ое лингв. модалдык, модалдуу; модаль...; ~ **ые глаголы** модалдуу этиштер; ~ **ые слова** модаль сөздөр.

Моделизм *м тех.* моделизм.

Моделирование *ср по зн. гл.* **моделировать**; ~ **одежды** кийимдин үлгүсүн жасоо; ~ **атома** атомдун моделин жасоо.

Моделировать *сов., несов. что* 1. үлгүсүн жасоо, моделдөө; ~ **платье** көйнөктүн үлгүсүн жасоо; ~ **искусственный язык** жасалма тилди моделдештирүү; 2. *иск.* моделдештирүү, моделге салуу; ~ **скульптуру** скульптураны моделдештирүү; 3. моделин келтирүү; ~ **картину** сүрөттүн моделин келтирүү.

Моделист *м* моделист, моделчи, үлгү жасоочу; **кружок юных ~ ов** жеткинчек моделчилердин кружогу (ийрими).

Моделистка ж 1. *женск. к* **моделист**; 2. *уст.* эң мыкты үлгү жасоочу, кийим тигүүчү аял.

Модель/ь ж 1. модель, калып, үлгү; **новая ~**

пальто́ пальтонун жаңы үлгүсү; ~ **для литья́** куюучу калып; **2.** модель, нуска; ~ **корабля́** кеменин модели; **3.** модель, тип, марка; **но́вая** ~ **самолёта** самолёттун жаңы модели; **4. спец.** модель, схема; ~ **ато́ма** атомдун модели; ~ **иску́ственного язы́ки** жасалма тилдин модели; **◇** **для моде́ли прост.** сөөлөт үчүн.

Моде́лье́р *м* модельер, үлгүсүн жасоочу; ~ **да́мского пла́тья** аялдардын көйнөгүнүн үлгүсүн жасоочу.

Моде́льн/ый, -ая, -ое **1.** модель жасай турган, үлгү даярдай турган, модель...; ~ **ый цех** модель цехи; **2. в знач. суц.** модельная *ж* модель жасоочу жай; **3.** модадагы, модага ылайык, модалуу; ~ **ые ту́фли** модалуу туфли.

Моде́льщик *м* моделчи, үлгү жасоочу.

Моде́льщица *м* **1. женск. к** моде́льщик; **2.** моделчи аял, модель жасоочу аял (шляпа-лардын жаңы үлгүлөрүн жасоого устат аял).

Модера́то *муз.* умерато (**1. нареч.** бир калыпта, шашпай, жай; **2. суц. ср нескл.** бир калыпта жай ойноло турган музыкалык чыгарма же анын бир бөлүгү).

Модер́н *м нескл.* **1.** модерн (19-кылымдын аягында, 20-кылымдын башында өткөн доордогуларга каршы коюлган архитектура, сүрөт жана прикладдык искусстводогу багыт); **дом в стиле** ~ модерн стилиндеги үй; **2. в знач. неизм. прил.** модерн; **стиль** ~ модерн стили.

Модерниза́тор *м* модернизатор.

Модерниза́ция *ж* модернизация; ~ **обо-рудования** жабдуулардын модернизациясы.

Модернизи́ровать *сов., несов. что* модерни-зациялоо, модернизация кылуу; ~ **технику** техниканы модернизациялоо; ~ **ста́рую** легенду эски легенданы модернизациялоо.

Модернизи́роваться *сов., несов.* модерниза-циялануу.

Модерни́зм *м иск.* модернизм.

Модернизова́ться *сов., несов. то же, что* модернизи́роваться.

Модерни́ст *м* модернист.

Модерни́стск/ий, -ая, -ое модернизмдик, модернисттик, модернизмге мүнөздүү; ~ **ое искусство** модернизмдик искусство.

Модерно́вый, -ая, -ое *разг. то же, что* моде́рный.

Модер́н/ый, -ая, -ое *разг.* азыркы кездеги, модадагы; ~ **ые та́нцы** модадагы бийлер.

Модистка *ж уст.* модистка (аялдардын калпагын, көйнөгүн, ич кийимин тигүүчү аял).

Модифика́ция *ж книжн.* **1.** модификация; **2.** модификация, кубулуу; **снег, град, и́ней** - ~ **льда** кар, мөндүр, кыроо - муздун бир кубулган түрү.

Модифици́ровать *сов., несов. что книжн.* модификациялоо, модификация кылуу.

Модифици́роваться **1. сов., несов. книжн.** модификациялануу, кубулуу; **2. несов. страд. к** модифици́ровать.

Мод́ник *м разг.* модачыл, мода кууган.

Модница́ *разг. женск. к* мод́ник.

Модничать *несов. разг.* **1.** мода боюнча кийинүү, жасануу; **2. перен.** кылыктануу, наздануу.

Модн/ый, -ая, -ое (моден, -на, -но) **1.** модалуу, мода боюнча жасалган; ~ **ое пла́тье** модалуу көйнөк; **2.** абазгер, кеңири тараган; ~ **ый поэт** абазгер акын; **3.** мода боюнча кийинген, жасанган; ~ **ый мужчи́на** мода боюнча кийинген киши; **4. тк. полн. ф.** модалар жөнүндө баяндалган, мода...; ~ **ый журна́л** мода журналы.

Модули́ровать *несов.* **1. муз.** модуляциялоо, түрлөнүү; **2. физ. перех.** модуляциялоо.

Модули́роваться *несов. страд. к* моду-ли́ровать **2.**

Моду́ль *м* модуль (**1. физ., тех.** кээ бир тармактардагы, жагдайлардагы өзгөчө маанилүү коэффициенттер менен чоңдуктардын аты; ~ **упру́гости** серпилгичтиктин модулу; **2. архит.** имараттардын айрым бөлүктөрү бири-бирине шайкеш келишин аныктай турган баштапкы өлчөө бирдиги; **3. тех.** прибордун же конструкциянын типтүү деталдардан чогултулган жана ар түрдүү кылып колдоно турган бөлүгү).

Моду́льный, -ая, -ое *в разн. знач.* модул-дук; ~ **коэффици́ент** модулдук коэффициент.

Модуля́тор *м тех.* модулятор (термелүү модуляциясынын процессин аткаруучу түзүлүш).

Модуля́торн/ый, -ая, -ое *физ.* модулятор-дук; ~ **ые ла́мпы** модулятордук лампалар.

Модуляцио́нный, -ая, -ое *муз.* модуляция-лык.

Модуля́ция *ж* модуляция (**1. муз.** бир тоналдуулуктан экинчисине өтүү, үндүн бийиктигинин өзгөрүшү; **2. физ.** абдан жогорку жыштыктагы термелүүнүн мүнө-зүнүн абдан төмөнкү жыштыктагы тер-мелүүгө жараша өзгөрүшү; **3. кино** үн тер-мелүүлөрүн жарык шоолага айландыруу).

Моду́с *м* модус (**1. лог.** бир эле ой корутун-дусунун өзгөртүлгөн түрү; **2. филос.** 17-18-кылымдардагы философияда: заттын өтмө абалы же касиети; **3. книжн.** түр, өлчөм, норма); **◇ модус вивенди дипл.** 1) каршылашкан тараптар убактылуу болсо да тынчтык мамиледе боло алгыдай шарттар; 2) кызыккан тараптардын ортосунда мамиле түзүлгөн абал.

Моёвка *ж* моевка (ак чардактар тукумун-дагы түндүк уюлдагы канаттуу).

Мобчн/ый, -ая, -ое жуучу, жуугуч; ~ **ый** аппарат жуугуч аппарат; ~ **ые** средства жуучу каражаттар.

Можжевелов/ый, -ая, -ое 1. арчадан жасалган, арча...; ~ **ый** куст арча бадалы; ~ **ая** палка арча таяк; 2. арчанын данынан жасалган, арча ...; ~ **ая** водка арча арак.

Можжевелик м арча.

Можно безл. в знач. сказ. 1. с неопр. мүмкүн, болот, жарайт; **если** ~ эгер мүмкүн болсо; **это** ~ **сделать** муну жасашка болот, муну аткарууга болот; **эту работу** ~ **выполнить за день** бул ишти бир күндө аткарууга болот; 2. уруксат кылынат, мейли, мүмкүн; **мне** ~ **остаться?** мага калууга уруксат кылынабы?; **здесь** ~ **курить?** бул жерде тамеки тартууга мүмкүнбү? **как можно** кандай гана болбосун; **как можно скорее** мүмкүн болушунча тезирээк; **нужно как можно чаще** бывать на воздухе мүмкүн болушунча абада көбүрөөк жүрүү керек; **можно** **сказать** вводн. сл. айтууга болот, айтса болот, айта кетүү керек; **он, можно** **сказать, лучший ученик** аны жакшы окуучу деп айтууга болот.

Мозаик/а ж 1. мозаика; древнеримская ~ а байыркы римдик мозаика; **пол выложен шахматной** ~ **ой** пол шахмат түрүндөгү мозаика менен төшөлгөн; 2. перен. курама, куранды, жамаачы, аралашма; ~ **а** из народных песен элдик ырлардын курандысы.

Мозаичн/ый, -ая, -ое 1. мозаика жасай турган, мозаикалык, мозаика...; ~ **ая** мастерская мозаика устаканасы; ~ **ая картина** мозаикалык картина; 2. перен. куракка, куранды, жамаачылуу, аралашма, чаар ала.

Мозг м 1. мээ; жүлүн; чучук; **головной** ~ мээ; **спинной** ~ жүлүн; **сотрясение** ~ **а** мээнин козголушу, мээнин чайкалышы; **работа** ~ **а** мээнин иштеши; 2. эс, акыл, мээ; 3. перен. акыл-эс, башкаруучу борбор; **партия** - ~ **рабочего класса** партия - жумушчу табынын акыл-эси; 4. мн. мозги мээ, мээден бышырылган тамак; **телячьи** ~ **и** музоонун мээси; 5. то же, что костный мозг; **костный мозг** кемиктин майы; чучук; **шевелить (раскидывать) мозгами** прост. мээсин иштетүү, ойлоо; **мозги набекрень (не на месте)** у кого прост. мээси жакшы иштебеген, мээси айныган; **мозг и не варят у кого** прост. акылы жетпейт; **вправить мозги кому** прост. акыл-эсине келтирүү, мээси ордуна келүү, акылын ордуна келтирүү; **до мозга костей** жиликтен өтүп чучукка жеткиче; такыр, биротоло; **испорченный до мозга костей** биротоло бузулуп бүткөн, акыл-эстен таптакыр ажыраган.

Мозгл/ый, -ая, -ое прост. ным, нымдуу, өтмө катардан өтө турган; ~ **ая** погода нымдуу аба ырайы.

Мозглявый, -ая, -ое (мозгляб, -а, -о) прост. чабал, мажес, алсыз; ~ **паренёк** чабал жигит, алсыз боз бала.

Мозговать несов. прост. мээни иштетүү, ойлоо.

Мозгов/ой, -ая, -ое 1. мээнин, мээ...; ~ **ые** сосуды мээнин тамырлары; ~ **ое** заболевание мээнин оорусу; 2. жилик, кемиктүү сөөк; ~ **ая** кость жилик, кемиктүү сөөк; 3. перен. мээ, акыл менен аткарыла турган, акыл...; ~ **ая** работа акыл эмгеги; 4. дүмбүл; ~ **ой** горюшек дүмбүл буурчак; ~ **ая** капуста дүмбүл капуста; **мозговой центр** адистердин негизги борбору.

Мозжечок м анат. кара куш мээси.

Мозжечковый, -ая, -ое анат. кара куш мээси...

Мозжи/ть несов. что и без доп. разг. зыркырап ооруу; **нога** ~ **т** бут зыркырап ооруйт.

Мозолист/ый, -ая, -ое чор баскан, чордуу, чор...; ~ **ые** руки чор баскан колдор.

Мозолить несов. что разг. чор кылуу, чор бастыруу; **мозолить глаза кому** прост. көзгө көйгөк болуу.

Мозоль м чор; сухая ~ каткан чор; **натереть себе** ~ чор болгончо жоорутуп алуу; **наступить на любимую мозоль кому** прост. жарасына тийип алуу, жаралуу жерине тийүү.

Мозольный, -ая, -ое 1. чорго каршы, чорду кетире турган; ~ **пластырь** чорду кетире турган пластырь; 2. то же, что мозолистый; ~ **ая** рука чор кол.

Мой (моя, моё, мои) мест. притяж. м 1. менин, меники, мен...; ~ **отец** менин атам; **мои** книги менин китептерим; **это** моё дело бул менин ишим; **товарищи откровенно** **говорили о моих** недостатках жолдоштор менин кемчиликтерим жөнүндө ачык айтышты; **по моему** мнению менин оюм боюнча; **по моему** желанию мен каалагандай; менин тилегенимдей; 2. в знач. сущ. моё ср разг. меники, мага таандык, мага караштуу; **это** моё бул меники; **моего** не трóгай! меникине тийбе! 3. в знач. сущ. мой мн. разг. менин туугандарым, жакындарым, жекжаттарым; 4. в знач. сущ. мой м эрим, күйөөм, жолдошум, жарым; **моя** ж прост. аялым, кемпирим; **с** моё менчелик, мендей; **поживёшь с** моё менин жашыма чыкканча, менин жашыма келгенче.

Мойка ж 1. по знач. гл. мыть; жуу, жууш; 2. жуугуч; ~ **для** зерна эгин жуугуч.

Мойщик м жуучу, жуугуч; ~ **автомобилей** автомобилдерди жуугуч.

Мойщица *женск. к мойщик.*

Мокасины *мн. (ед. мокасин м)* 1. мокасин (түндүк америкалык индеецтердин жумшак кайыш бут кийими); 2. мокасин, маасы сыяктуу бут кийим, жөкө.

Мокко *ср нескл.* мокко (кофенин баалуу сорту).

Мокнуть *несов.* 1. нымыгуу, суу болуу; ~ под дождём жамгырда суу болуу; 2. жибүү, бөгүү; лён **мокнет** зыгыр жибийт; в **чанах** **мокла** **кожа** чандарда (челектерде, дагараларда) тери жибитилип коюлган; 3. ириңдөө, ирин чыгаруу; **рана** **мокнет** жараттан ириң чыгат.

Мокре́ц *м вет.* ак баш, бычылга (туяк менен чачынын ортосундагы теринин сезгениши, көбүнчө жылкыда кездешет).

Мокри́ца *ж* 1. *зоол.* жердин бити; эшек курт; 2. *бот.* суу чөп.

Мокро 1. *нареч.* ным, суу, өл; 2. *в знач. сказ. безл.* суу, ылай, баткак; на **улице** ~ көчөдө баткак.

Мокро́т/а *ж* какырык; **отха́рковать** ~ у какырынуу, какырынып-түкүрүү.

Мокрот/а *ж разг.* нымык, нымдуулук, нымсактык.

Мокро́тный, -ая, -ое какырыктуу, какырык...

Мо́кр/ый, -ая, -ое (мокр, -а, -о) 1. ным, нымдуу, суу, кургак эмес; ~ ая **тря́пка** нымдуу чүпүрөк; ~ **ый** **снег** нымдуу кар, жабышкак кар, сары кар; ~ ая **пого́да** жаандуу убак, жаан-чачындуу аба ырайы; 2. нымдашкан, ным тарткан, сууланган; ~ **ые** **сте́кла** нымдашкан айнектер; **глаза́**, ~ **ые** **от слёз** ыйдан кийин жашылданган көздөр; ♢ **глаза́ на мо́кром ме́сте** у кого көзүнүн жашы даяр турган, ыйлаак; ♢ **мо́крого ме́ста не оста́нется от кого прост.** сайда саны калбоо; ♢ **мо́крое де́ло прост.** оор иш, киши өлтүрүүгө байланышкан иш.

Мо́крядь *ж прост.* 1. нымдуу, жаан-чачындуу аба ырайы; 2. нымык.

Мол I *м (портовое сооружение)* мол, толкун тоскуч.

Мол II *частица прост.* деп; имиш; **сказа́ли, что он, ~, уеха́л** ал кетип калды деп айтышты; ал кетип калган имиш.

Молва́ *ж* кабар, сөз, имиш-имиш, дуу-дуу сөз, айың; **людка́я** ~ элдин дуу-дуу сөзү; **о нём и́дёт дурна́я** ~ ал жөнүндө жаман сөз айтылып жүрөт.

Мо́лвить *сов., несов. что и без доп. уст.* ооз ачуу, сүйлөө, кеп айтуу, унчугуу; **мо́лви хоть сло́во!** бир ооз сөз айтып койчу! **не́ с кем сло́ва** ~ сүйлөшө турган киши жок.

Молдова́не *м (ед. молдава́нин м, молдава́нка ж)* молдовандар (Молдованын негизги калкы жана ошол улуттун өкүлдөрү).

Молдава́нский, -ая, -ое молдавандык; молдаванча; ~ **танец** молдавандык бий.

Молда́вск/ий, -ая, -ое молдавандык, молдаванча, молдаван...; ~ **ое** **вино́** молдаван виносу; ~ **ий** **язы́к** молдаван тили.

Моле́бен *м церк.* кыскача сыйынуу.

Моле́бствие *ср уст. то же, что моле́бен.*

Молево́й, -а́я, -о́е *лес.* бир-бирден, бириктирбей; ~ **сплав ле́са** жыгачты бир-бирден агызуу.

Моле́кула *ж* молекула.

Молекуля́рн/ый, -ая, -ое молекулалык, молекула...; ~ **ый** **вес** молекулалык салмак; ~ **ая** **фи́зика** молекулалык физика.

Моле́льная *то же, что моле́льня.*

Моле́льня *ж* сыйынуучу жай, ибадаткана.

Моле́ние *ср* 1. сыйынуу, ибадат кылуу, чокунуу; 2. *поэт. (просьба, мольба)* өтүнүч, сураныч, жалынуу, жалбаруу.

Молески́н *м текст.* молескин, шайтан тери (пахтадан токулган калың, тыкыс кездеме).

Молески́нов/ый, -ая, -ое *текст.* шайтан териден (молескинден) жасалган, шайтан тери (молескин); ~ **ые** **брю́ки** шайтан тери (молескин) шым.

Молибде́н *м хим* молибден.

Молибдени́т *м мин.* молибденит.

Молибде́нов/ый, -ая, -ое молибденден жасалган, молибдендүү, молибден...; ~ ая **руда́** молибден кени; ~ ая **про́волока** молибден зым; ♢ **молибде́новый блеск** *то же, что молибдени́т.*

Моли́тв/а *ж* 1. *по знач. гл.* **моли́ться**; **идти на** ~ у таат-ийбадат кылууга баруу; 2. дуба, намаз, жаназа, салабат; **погребальна́я** ~ а ассалоту жаназа; **читать** ~ у дуба окуу; куран окуу; чокунуу.

Моли́твенник *м* 1. дуба китеп; 2. *уст.* дубакөй, дуба окугуч.

Моли́твенный, -ая, -ое таат-ийбадат кыла турган, дуба кыла турган, сыйына турган, таат-ийбадат...; ~ **дом** таат-ийбадат кыла турган үй, таат-ийбадат үйү.

Моли́ть *несов. кого-что и без доп.* сурануу, жалынуу, жалбаруу; ~ **о** **поща́де** ырайым кылуу үчүн жалдыроо; ♢ **бо́га моли́ть за кого уст.** ... үчүн кудайдан сурануу, кудайга жалынып-жалбаруу; ♢ **заста́вить (вечно) бо́га моли́ть уст.** кудайын тааныгандай болсун.

Моли́ться *несов.* 1. таат-ийбадат кылуу, сыйынуу, жалынуу, жалбаруу, сурануу, дуба кылуу, намаз окуу; чокунуу; **заста́вь дурака́ бо́гу** ~, **он и лоб разо́бьёт (расшибёт)** *посл.* акмакты кудайга сыйындырсаң, чекесин жарып алат; 2. *на что* чокунуу; дуба кылуу; ~ **на крест** крестке чокунуу; 3. *перен.* **кому-чему** сыйынуу, жүгүнүү, таазим кылуу; 4. *на*

кого разг. кудайындай көрүү, абдан жакшы көрүү, аздектөө.

Молкн/уть *несов. поэт.* басылуу, тынчуу, жаагы жап болуу; **в лесу не ~ ет птичий гам** токойдо канаттуулардын уу-чуусу эч басылбайт.

Моллюски *мн. (ед. моллюск м) зоол.* моллюскалар, кочкор мүйүз, үлүл; **наземные** ~ кургак жердеги моллюскалар (кочкор мүйүздөр); **морские** ~ деңиз моллюскалары (кочкор мүйүздөр); **головоногие** ~ баш-буттуу моллюскалар.

Моллюсковый, -ая, -ое моллюска ...; кочкор мүйүздүк, үлүлдүк, кочкор мүйүз...; үлүл ...; ~ **ые раковины** моллюска кабыктары, үлүлдүн кабыктары.

Молниевидный, -ая, -ое чагылган сыяктуу, чагылган сымал.

Молниев/ый, -ая, -ое чагылган...; ~ **ая вспышка** чагылгандын чартылдагы, чагылгандын жарк эткени.

Молниеносн/ый, -ая, -ое (молниосен, -на, -но) **1. уст. поэт.** чагылгандуу, чагылган чагылта турган; ~ **ые тучи** чагылган чагылта турган (чагылгандуу) булуттар; **2.** чагылгандай тез, көз ачып-жумгуча; ~ **ая победа** чагылгандай тез жеңиш; с ~ **ой быстротой** чагылгандай тездик менен.

Молниеотвод *м* чагылгандан сактагыч.

Молниеподобный, -ая, -ое *то же, что молниевидный.*

Молнийн/ый, -ая, -ое **1.** чагылгандуу, чагылган...; ~ **ый блеск** чагылгандуу жарык (жаркылдак); **2.** от-жалындуу, чагылган сыяктанган; ~ **ые отблески пожара** өрттүн чагылган сыяктанган жаркырактары.

Молнировать *сов., несов. что и без доп. разг.* өтө тез жетүүчү телеграмма салуу; ~ **о ходе болезни** оорунун өөрчүшү жөнүндө өтө тез жетүүчү телеграмма салып жиберүү.

Молни/я *ж* **1.** чагылган; **шаровая** ~ **я шар** түрүндөгү чагылган, тоголок чагылган; **сверкнула** ~ **я** чагылган жаркылдады; **2.** молния телеграмма, өтө тез жетүүчү телеграмма; **послать** ~ **ю** өтө тез жетүүчү телеграмма салуу; **3.** молния (өтө курч маселелерге байланыштуу шашылыш чыгарылуучу дубал газета); **4.** молния, сыдырма; **күртка на** ~ **и** сыдырмалуу күртка; **с быстротой молнии** чагылгандай тездик менен; **лампа-молния** жыйырманчы чырак, жыйырманчы лампа.

Молодайка *ж нар.-разг. то же что молодница.*

Молодёжн/ый, -ая, -ое жаштардын, жаштар...; ~ **ая песня** жаштар ыры; ~ **ая бригада** жаштар бригадасы; ~ **ое кафе** жаштар кафеси.

Молодёж/ь *ж собир.* жаштар; **рабочая** ~ **ь** жумушчу жаштар; **вечер** ~ **и** жаштар кечеси.

Молоденьк/ий, -ая, -ое *ласк. к молодой* жапжаш, өтө жаш, абдан жаш.

Молодётся *несов.* жашаруу; ~ **от радости** кубанычтан жашаруу; ~ **душой** көөнү жашаруу.

Молод/ец, молодой *м* **1.** жигит, азамат, эр жигит; ~ **ец** — **кровь с молоком** жүзү кыпкызыл анардай жигит; **2. нар.-поэт.** баатыр, эр жүрөк, азамат; **встречают добро** ~ **ца** баатырды тосушат; **3. в знач. сказ.** азамат, жигит, баракелде, бали, береке тапкыр, кудай жалгагыр; **он у нас** ~ **ец** ал биздин азаматыбыз; ~ **ец, что пришёл** баракелде, келдиңби; **4. в знач. нареч.** **молодцом** *разг.* азаматча алып жүрүү, кишидей болуу; **вы выглядите** ~ **ом** сиз абдан жакшы көрүнөсүз; **5. разг. уст.** малай, жигит, жалчы; **6. обычно мн. молодцы** *разг.* союл чабар жигиттер, кылыч чабар жигиттер; **◇ молодой** *к молодцу* биринен бири өткөн, биринен бири кем калышпаган.

Молодёцкий, -ая, -ое *разг.* **1.** азаматтын, жигиттин; ~ **посвист** азаматтын ышкырыгы; **2.** азаматтарча, жигиттерче, баатырлардай; ~ **вид** баатырлардай түр.

Молодечество *ср* азаматтык, эрдик, жигиттик, баатырдык.

Молодйт/ь *несов. кого-что* жашартуу, жаш көрсөтүү; **этот наряд её очень** ~ бул кийим аны жаш кылып көрсөтөт.

Молод/иться *несов.* жашарууга аракет кылуу, жаш болуп көрүнүүгө аракет кылуу, жаш болуп көрүнүүгө аракеттенүү; **он ещё** ~ **ится** ал дагы эле жаш болуп көрүнгүсү келет; ~ **ящаяся женщина** жаш көрүнгүсү келген аял, жаш көрүнүүгө аракет кылган аял.

Молодица *ж нар.-поэт. и обл.* келинчек, жаңы түшкөн жаш келин.

Молодняк *м собир.* **1. (животные)** балдары, жаш төл; (птицы) балапан, жөжө; **контский** ~ бээнин кулундары; ~ **крупного рогатого скота** ири мүйүздүү малдын музоотропктору; **2.** жаш токой, жетиле элек токой; **3. собир. прост.** жаштар.

Молодо *нареч.* жаш адамча, жаш киши сыяктанып; **выглядеть** ~ жаш адамдай көрүнүү.

Молодожёны *мн (ед. молодожён м)* жаңы баш кошкондор, жаңы жубайлар.

Молод/ой, -ая, -ое (молод, молодá, молодó) **1.** жаш; ~ **ая девушка** жаш кыз; ~ **ые силы** жаш күчтөр; ~ **ой задор** жаш кайрат; **2. в знач. сущ.** **молодой** *м* жаш; **молодые** *мн.* жаштар; **он бегает, как** ~ **ой** ал жаштай жүгүрөт; **старые и** ~ **ые** карылар жана жаштар; **3. (о детях** — *обычно при фамилии*)

кичүү, жаш; ~ **ой Петров** кичүү Петров; **4. в знач. сказ. с неопр. или союзом «чтобы» и с неопр.** али жаш, али жетиле элек; **молод ты у нас учить** сен бизди үйрөтүүгө али жашсың; **вы молоды так разговаривать** минтип сүйлөөгө силер али жашсыңар; **5.** жаңы төрөлгөн, жаңы пайда болгон, жаш, жаңы; ~ **ой щенок** жаш күчүк; ~ **ые цыплята** жаш балапандар; ~ **ой жеребёнок** жаш кулун; ~ **ой город** жаш шаар; ~ **ой месяц** жаңырган ай; **6.** жаңыдан башталган, жаш; ~ **ой писатель** жаш жазуучу; ~ **ые специалисты** жаш адистер; **7.** жаш, жаңы; күчүнө кире элек; ~ **ое вино** жаш вино; ~ **ой сыр** жаңы быштак; **8. в знач. сущ. молодые мн. (ед. молодой м, молодая ж) разг.** жаңыдан турмуш кургандар, жаңы баш кошкондор; **молодой человек** жаш жигит; \diamond **из молодых, до ранний кто** жашабай жатып...; бешиктен бели чыкпай жатып...; \diamond **молодо-зелено** мадыра баш.

Молодость/ь ж жаштык; **в дни ~ и** жаш (тык) кезде; \diamond **вторая молодость** жаш кездегидей (күч-кубат); \diamond **не первой молодости** солкулдаган жаш эмес, орто жаштагы.

Молодуха ж прост. 1. то же, что **молодица**; **2.** келин.

Молоцеват/ый, -ая, -ое (молоцеват, -а, -о) баатырдык, азаматтык, баатыр сындуу, шымаланган; ~ **ый вид** баатырдык түр; ~ **ая выправка** шымаланган.

Молодчик м 1. уст. нар.-поэт. то же, что **молодец 1**; азамат, жигит, эр жигит; **2.** обычно мн. **молодчики разг. пренебр. то же, что молодец 6**; союл чабар жигиттер, кылыч чабар жигиттер; **фашистские ~ и фашисттик** союл чабар жигиттер; **3. разг. презр.** ээн баш жигит, бейбаш.

Молодчина м, ж разг. 1. баракелде, бали, азамат; **он у нас ~** ал биздин азамат; **2.** жигит, эр жигит, азамат.

Молодь ж собир. жаңы чыккан балыктар, жаңы өсүп чыккандар, жаңы туулгандар.

Моложавый, -ая, -ое (моложав, -а, -о) жаш көрүнгөн, жаш өңдөнгөн; ~ **мужчина** жаш көрүнгөн киши.

Моложе сравн. ст. к молодой; дети ~ десяти лет он жашка чыга элек балдар; **выглядеть ~ своих лет** өз жашына караганда жаш көрүнүү.

Молозиво ср ууз.

Молокане мн. (ед. молоканин м, молоканка ж) рел. молокандар (чиркөөнү жана дин кызматкерлерин танып, таат-ийбадат кылууну кадимки үйлөрдө өткөрө турган православия дининен бөлүнүп чыккан секта).

Молоканский, -ая, -ое молокандык, молокан...

Молоки мн. (ед. молока ж) балыктын уругу жана уруктук бездери.

Молоко ср 1. сүт; **овёче** ~ койдун сүтү; **грудное** ~ эмчек сүт; **цельное** ~ каймагы алынбаган сүт, тартылбаган сүт, ынак сүт; **парное** ~ жаңы саалган сүт; **сгущённое** ~ коюлтулган сүт; **кислое** ~ ириген сүт; айран; **2.** сүт, шире; **миндальное** ~ бадам сүтү; **соевое** ~ соянын сүтү; **конопляное** ~ кара куурайдын сүтү; **3.** ...суусу, тунмасы; **известковое** ~ акиташтын суусу; **цементное** ~ цементтин тунмасы; \diamond **молоко на губах не обсохло прост.** оозунан эне сүтү кете элек.

Молоко...молокозаготовительный, молокоприёмный, молокоперерабатывающий сыяктуу татаал сөздөрдүн составдык биринчи бөлүгү.

Молоковоз м 1. сүт ташыгыч киши; **2.** сүт ташыгыч машина.

Молокосос м разг. перенбр. чычым, мадыра баш, чечек, чыт курсак, эне сүтү оозунан кете элек.

Молот м 1. барскан; **серп и ~** орок жана балка; **кузнечный** ~ темир устанын барсканы; **пневматический** ~ пневматикалык барскан; **паровой** ~ буу барсканы; **2. спорт.** барскан; \diamond **быть (находиться) между молотом и наковальной** дөшү менен барскандын ортосунда калуу, от менен жалындын ортосунда калуу.

Молотилка ж с.-х. молотилка (эгин бастыргыч машина).

Молотило ср с.-х. сабоо, ур токмок (эгиндин башын жанчып, данын бөлүп алуу үчүн колдонула турган чынжырдын уч жагына бекитилген кыска таяк).

Молотильн/ый, -ая, ое эгин бастыра турган, бастыруучу; ~ **ые работы** эгин бастыруу иштери; ~ **ая машина** эгин бастыра турган машина; ~ **ый ток** эгин бастыруучу кырман.

Молотильщик м эгин бастыруучу киши.

Молотильщица женск. к **молотильщик.**

Молотить несов. 1. что и без доп. с.-х. бастыруу, күйшөө, тебелөө, токмоктоо, ушалоо; ~ **рожь** кара буудай бастыруу; ~ **овёс** сулу бастыруу; **2. перен. по чему и во что разг.** койгулоо, ургулоо; ~ **в дверь кулаками** эшикти муштагылоо, эшикти муштуму менен ургулоо; **3.** окту жаадыруу, баш көтөртпөй аткылап туруу; **молотили из пушек, из пулемётов** замбиректерден, пулемёттордон окту жаадырып турушту; **4. перех. и без доп. прост.** жаагын жануу, какшоо, сайроо; **языком** ~ жаагын жануу.

Молотоб/ец м барсканчы; **работать ~ ищем** барсканчы болуп иштөө.

Молотовище ср барскандын, балканын сабы.

Молоток м 1. балка; токмок, жыгач балка; **сапожный** ~ өтүкчүнүн балкасы; **плотничный**

~ жыгач устанын балкасы; **геологический** ~ геологдун балкасы; **крокётный** ~ крокет оюунунун балкасы; **2. спец.** балка, балкалуу машина; **отбойный** ~ тазалоочу балка; арылтуучу балка; **пневматический** ~ пневма балкасы; **♦ с молотка (продать, купить)** *уст.* торук кылып сатуу (сатып алуу).

Молоток/ек *м* **1. уменьш. к молоток 1, 2;** балкача, кичинекей балка; **2.** балкача, ургулак; ~ **ки рояля** роялдын ургулактары, роялдын балкачалары; **3. анат.** ортонку кулактын балкача сөөкчөсү.

Молот-рыба *ж* балка баш балык, күрсү балык.

Молот/ый, -ая, -ое тартылган, майдаланган, жанчылган; ~ **ый кофе** майдаланган кофе; ~ **ый перец** майдаланган калемпир; ~ **ое мясо** жанчылган эт.

Молоть несов. что **1.** тартуу, салуу, жанчуу, майдалоо, талкалоо, өткөрүү; ~ **пшеницу** буудай тартуу; ~ **рожь** кара буудай тартуу; ~ **кофе** кофе майдалоо; ~ **перец** калемпир майдалоо; ~ **табак** тамеки ийлөө; ~ **камни** таш талкалоо; ~ **мясо** этти өткөрүү (эт туурагычтан); **2. что и без доп. перен. разг.** келжирөө, тантыроо, былжыроо; **не мели вздора** сандырактаба, сандырак сөзүндү кой; **♦ молоть языком** тили буудай кууруу; оозу менен орок оруу.

Молотба *ж с.-х.* **1. по знач. гл. молотить 1;** эгин бастыруу, кырман бастыруу, күйшөө, токмоктоо, тебелөө, ушалоо; **машинная** ~ машина менен бастыруу; **ручная** ~ кол менен токмоктоо, кол менен ушалоо; **2.** кырман убагы, кырман маалы, эгин бастырган кез.

Молох *м книжн.* Молох (адамдардан көптөгөн курмандыкты талап кылуучу, катуу жана ырайымсыз күчтүн символу); ~ **войны** согуштун Молоху.

Молочай *м бот.* сүттүкөн, сүт тикен, сүттүү чөп.

Молоченный, -ая, -ое (молочен, -а, -о) *прич. от молотить.*

Молоченый, -ая, -ое бастырылган; ~ **ая рожь** бастырылган кара буудай.

Молочишко *ср унич. к молоко 1.;* сүт-сүбүр, катык, айран-тойрон; **♦ детишкам на молочишко** *шутл.* балдарга сүт-сүбүрлүккө.

Молочко *мн. ласк. к молоко сүт.*

Молочник *м* **1.** сүт куйгуч (идиш); **2. разг.** сүт сатуучу киши.

Молочница *ж* **1.** сүт сатуучу аял; **2. мед.** оозул.

Молочнокисл/ый, -ая, -ое *хим.* сүт кислоталуу; ~ **ые бактерии** сүт кислоталуу бактериялар.

Молочность *ж* сүттүүлүк; ~ **коровы** уйдун сүттүүлүгү.

Молочнотовар/ый, -ая, -ое сүт-товар; ~ **ая ферма** сүт-товар фермасы.

Молочн/ый, -ая, -ое **1.** саан; ~ **ая коро́ва** саан уй; ~ **ый скот** саан малы; **2.** сүт эме турган, сүт эмген; ~ **ый телёнок** сүт эмген музоо; ~ **ый поросёнок** сүт эмип жүргөн торопой; **3.** сүттөн жасалган, сүттөн даярдалган, сүт...; ~ **ая каша** сүт ботко; ~ **ый суп** сүт кесме; ~ **ый продукты** сүт азык-түлүктөрү; ~ **ая рисовая каша** шир күрүч, шир күрүч ботко; ~ **ая диета** сүт диета; ~ **ый порошок** сүт порошок; **4.** сүт, даярдоочу, сүт берүүчү, сүт...; ~ **ое хозяйство** сүт чарбасы; ~ **ая промышленность** сүт өнөр жайы; ~ **ая ферма** сүт ферма; **5.** сүттөн даярдалган тамактарды сатуучу, сүткана, сүт...; ~ **ая столовая** сүт ашканасы; ~ **ое кафе** сүт кафеси; **6.** сүт өндүү, ак; ~ **ая кожа** ак тери; ~ **ое стекло** ак айнек; **7. в знач. суц.** **молочная** *ж* сүткана, сүт ашкана; **8. в знач. суц.** **молочное** *ср* сүт тамак; **люблю** ~ **ое** сүт тамакты сүйөмүн (жакшы көрөмүн); **♦ молочный брат; молочная сестра** *уст.* эмчектеш, көкөлташ; **молочные железы** сүт бездери, эмчек; **желин; молочные зубы** ууз (сүт) тиштер; **молочная кислота** сүт кислотасы; **молочная кухня** **1)** сүт тамак; **2)** эмчектеги балдар үчүн тамак даярдай турган ашкана, сүткана; **молочные реки и кисельные берега фольк.** сүт көл, май көл; кашык да май, чөмүч да май; **молочный сахар** сүт канты; **молочная спелость** сүт камыр кези.

Молча нареч. **1.** унчукпай, унчукпастан, үндөбөй, үндөбөстөн; ~ **отойти** унчукпай кетип калуу; **2. перен.** каяша кылбай, кынк этпей.

Молчаливость *ж* унчукпоо, унчукпастык.

Молчалив/ый, -ая, -ое (молчалив, -а, -о) унчукпас, унчукпаган, көп сүйлөбөгөн; ~ **ый человек** көп сүйлөбөгөн (унчукпаган) киши; ~ **ая девушка** унчукпаган кыз; ~ **ое согласие** үн-сөзсүз макулдашуу.

Молчальник *м* **1. уст.** сүйлөбөс, үндөбөс, унчукпас (сүйлөбөөгө ант берген монах, дербиш); **2. разг.** сүйлөбөс, унчукпас, үндөбөс киши.

Молчальница *уст. разг. женск. к молчальник.*

Молчание *ср по знач. гл. молчать; хранить* ~ сүйлөбөй туруу; **погрузиться в** ~ тунжуроо; тунжуроого батып кетүү; **прервать** ~ тунжуроону бузуу; **♦ обойти (пройти) молчанием** *что* оозго албай коюу, сөз кылбай коюу.

Молчанка *ж прост.* унчукпоо, үндөбөө, сүйлөбөө, ооз ачпоо; **♦ играть в молчанку** *неодобр.* сөз ачпоого аракет кылуу, сүйлөбөскө мелдешүү.

Молч/ать *несов.* 1. сүйлөбөө, үндөбөө, унчукпоо, лам дебөө, ооз ачпоо, үн чыгарбоо, тымып калуу, басылуу; ~ **ать!** жаагыңды жап!, бас жаагыңды! он **дóлго** ~ **ал** ал узакка ооз ачады; **не бóйся соба́ки, что ла́ет, а бóйся той, что** ~ **ит да хвостóм виля́ет посл.** үрүп тарган иттен коркпой, үрбөй куйругун шыйпандаткан иттен корк; 2. каяша айтпоо, арызданбоо, даттанбоо, унчукпоо; он **из ве́жливости** ~ ал ал сылыктык кылып унчуккан жок; 3. жымжырт болуу, тынчуу, тымып калуу; **всё** ~ **ит** баары жымжырт болгон; 4. иштебей калуу, үн чыгара албоо; **ра́ция** ~ **ит** рация иштебейт; 5. ок чыгарбоо; ~ **батарей протíвника** ~ али душмандын батареялары ок чыгарган жок; 6. айтпоо, жашыруу, ичте сактоо; ~ **ит об э́том** бул жөнүндө айтпа; 7. *перен.* козголбоо, сезбөө; ~ **ит моё се́рдéчко** жүрөгүмдө сезим жок; 8. *разг.* жооп бербөө, кат-кабар жибербөө; **что-то сын да́вно** ~ **ит** эмнегедир уулум көптөн бери кат жазбады.

Молчóм *нареч. разг.* унчукпай, сүйлөбөй, ооз ачпай; он **всё де́лает** ~ ал баарысын унчукпай жасай берет.

Молчóк *м* 1. *нар.-разг.* сүйлөбөө, унчукпоо, үндөбөө; 2. *в знач. сказ. разг.* ооз ачпоо, эч кимге айтпоо; **об э́том** ~! бул жөнүндө эч кимге айтпа!

Молчún *м разг.* унчукпас, сүйлөбөс киши.

Молчúнья *разг. женск. к молчún.*

Мол/ь I күбө; **сукно́, изъе́денное** ~ **ю** күбө жеген нооту, күбө жеген сукно.

Мол/ь II *м, ж* 1. *лес.* бөлөк-бөлөк агызылган жыгач; **ждать прìхода** ~ **я** бөлөк-бөлөк агызылган жыгачтардын келишин күтүү; 2. *в знач. нареч.* **мóлем, мóлью** бөлөк-бөлөктөн, бир-бирден, байлаштырбай, чиркештирбей; **справля́ть лес** ~ **ем** жыгачтарды чиркештирбей агызуу.

Мольб/а *ж* 1. жалыныч, жалдырап сураныш, жалынып-жалбаруу; **внять** ~ **ám** жалынычка кулак салуу; 2. *уст.* дуба, сыйыныч; **о́на с** ~ **а́й** крестила ал дуба менен чокунду.

Мольбе́рт *м* мольберт (сүрөт тартылуучу кендир кездеме, картон же тактай койгуч).

Момент *м* 1. момент, ирмем, көз ачып-жумганчакты мезгил; **вы́брать** ~ учурун табуу; 2. учур, убак, чак, мезгил, кез; **теку́щий** ~ азыркы учур (убак); **необхо́димый** ~ зарыл учур; 3. жак; **положи́тельные** ~ **ы** жакшы жактары; **отрица́тельный** ~ начар жагы; 4. *спец.* мезгил, учур, кырдаал, шарт; ~ **инер́ции** инерция кырдаалы; 5. *в знач. нареч.* **моментóм прост.** дароо, ошол замат, азыр эле; ~ **ом заши́ть** дароо тиге салуу; **♦ в оди́н момент** бир паста, заматта; **в да́нный момент**

азыркы учурда, дал ушул кезде; **в любо́й мо-мент** каалаган учурда, кайсы убакта болбосун.

Моментали́ст *м* дароо тарта салуучу сүрөтчү.

Моментально *нареч.* дароо, көз ирмемде, заматта, ошол замат, бир паста; ~ **изчезну́ть** заматта жоголуу; ~ **реша́ть зада́чу** маселени ошол замат (дароо) чыгаруу.

Моментальн/ый, -ая, -ое заматта бүтүрүлгөн, чукул, дароо жасалган, бир паста аткарылган; ~ **ый фотосни́мок** заматта тартылган сүрөт; ~ **ое решéние** чукул чечим.

Мона́рх *м* монарх (жеке бийлөөчү падыша, король, император, шах, султан, хан, аким ж.б.); **самодержа́вный** ~ бардык бийликти өзү жүргүзө турган монарх.

Монархи́зм *м* 1. монархизм (мамлекеттик бийликтин бирден-бир формасы монархия деп эсептей турган реакциячыл саясий багыт); 2. *то же, что мона́рхия.*

Мона́рхина *ж* 1. *женск. к мона́рх;* 2. монархтын аялы.

Монархи́ст *м* монархист, монархияны жактоочу, монархизмдин тарапкери.

Монархи́стка *женск. к мона́рх.*

Монархи́стк/ий, -ая, -ое монархисттик; ~ **ие** **взгля́ды** монархисттик көз караштар.

Монархи́ческий, -ая, -ое 1. монархиялык, жеке бийлөөчүлүк түзүлүштөгү; ~ **ое госуда́рство** монархиялык мамлекет жеке бийлөөчүлүк түзүлүштөгү мамлекет; 2. монархисттик, монархиялык; ~ **ий перево́рот** монархиялык төңкөрүш, монархисттик төңкөрүш; ~ **ие организа́ции** монархисттик уюмдар.

Мона́рхия *ж* монархия, жеке бийлөөчүлүк; **абсолю́тная** ~ абсолюттук монархия; **конституцио́нная** ~ конституциялык монархия.

Мона́рш/ий, -ая, -ое *книжн. уст.* монархтык, монарх...; ~ **ая вла́сть** монархтык бийлик.

Монасты́рск/ий, -ая, -ое 1. монастырдык, монастырь...; ~ **ие зéмли** монастырга таандык жерлер; 2. монастырдагыдай, зериктирме, бир калыптагы; ~ **ая жизнь** монастырь зериктирме турмуш.

Монасты́рь *м* монастырь; **мужско́й** ~ эркектер монастыры; **же́нский** ~ аялдар монастыры; **в чужо́й** ~ **со сво́им уста́вом не хóдят посл.** бөлөк монастырга өзүндүн уставың менен кирбе; **♦ подвести́ под монасты́рь кого-л. прост.** заманасын кууруу, тобосуна таянтуу.

Мона́х *м* 1. монах, кечил; **постри́чься в** ~ монах болуу, монах болуп чачын алдыруу; 2. *разг.* дубана, дербиш; **жить** ~ **ом** дубанача күн көрүү

Мона́хиня *женск. к мона́х.*

Мона́шек *м* 1. *разг. то же, что мона́хиня;* 2. *уст. то же, что мона́шка* 2.

Мона́шенка *ж* 1. *то же, что мона́хиня;* 2. *шайтан көпөлөк, парбана;* 3. *то же, что мона́шка* 2.

Мона́шеск/ий, -ая, -ое 1. *монахтар, монахтык, монах...; ~ ая келья монахтар үйү (бөлмөсү);* 2. *монахтардай, монахтарча, дербиштердей; ~ ий образ жы́зни монахтарча жашоо образы, монахтардай күн көрүү.*

Мона́шество *ср* 1. *монахтык, кечилдик; принять ~ монах болуу;* 2. *собир. монахтар, кечилдер.*

Мона́шествовать *несов.* монах болуп жүрүү, кечил болуп жүрүү.

Мона́шка *ж* 1. *то же, что мона́хиня;* 2. *уст. (ароматная свеча) жыпар шам.*

Монголо́вед *м* монголовед.

Монголо́видн/ый, -ая, -ое монголдордой, монгол сыяктуу, монгол кейиптүү; ~ **ое** **лицо́** монголдорго окшош, жайык бет.

Монголо́идный: монголо́идная **ра́са** монголоид расасы.

Монго́лы *мн. (ед. монго́л м, монго́л-ка ж)* монголдор (Монгол Эл Республикасынын калкынын негизин түзгөн улут).

Монго́льск/ий, -ая, -ое 1. *монголчо, монгол; ~ ий язы́к монгол тили; ~ ая ло́шадь монгол жылкысы; ~ ая жи́молистъ монгол шилбиси;* 2. *монголдордукундай; ~ ий разрез́ глаз көз түзүлүшү монголдордукундай; ~ ая ску́ла бет түзүлүшү монголдордукундай.*

Моне́та *ж* 1. *монета, акча, пул, тыйын; серебрянная ~ күмүш монета, күмүш тыйын; ме́дная ~ жез монета, жез тыйын; сары чака; золотая́ ~ алтын монета, алтын акча, алтын тыйын, алтын сом; ме́лкая ~ майда монета, майда тыйын; разме́нная ~ майдалай турган тыйын;* 2. *собир. прост. акча;* 3. *уст. сом; три ты́сячи монет́ үч миң сом; ◇ плати́ть той же моне́той* өз кашыгын өзүнө салуу; өз табагын өзүнө тартуу; *приня́ть что за чи́стую моне́ту* нагыз алтын деп кабыл алуу; чын деп ишенүү, чын көрүү.

Моне́тник *м* *то же, что монеторазме́нник.*

Моне́тн/ый, -ая, -ое 1. *монеталык, монета...; ~ ый фонд монета фондусу;* 2. *монета жасоочу, монета; ~ ый станок монета станогу; ~ ое де́ло монета жасоо иши.*

Монеторазме́нник *м* тыйын майдалагыч (аппарат).

Монеторазме́нный, -ая, -ое тыйын майдалоочу.

Моне́чник *м* монетачы, монета жасоочу, тыйын чыгаруучу.

Мони́зм *м* монизм (дүйнөдөгү көптөгөн кубулуштардын баарынын негизи бир гана

нерсенин: же материянын, же духтун негизинде пайда болгон деп эсептей турган философиялык окуу); **материалисти́ческий** ~ материалисттик монизм: **идеалисти́ческий** ~ идеалисттик монизм.

Мони́ст *м* монист, монизмдин тарапкери.

Монистиче́ский, -ая, -ое монизмдик; ~ **взгляд на мир** дүйнөгө болгон монизмдик көз караш.

Мони́сто *ср* мончок, моюнга тагынган кооздук.

Мони́тор I м 1. *мор. монитор* (экинчи дүйнөлүк согушка чейин колдонулган чон калибрлүү артиллериясы бар жээкке жакын жерде сүзүүгө арналган брондолгон корабль); **речной́** ~ дарыя монитору; 2. *то же, что гидромони́тор.*

Мони́тор II м *тех.* (1. берилген параметрдин чегинде контролдук жүргүзүп туруучу прибор; 2. телеберүү процессин контролдоп туруучу телеэкран).

Моно... монотеи́зм, монохромати́ческий сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк биринчи бөүгү.

Монога́мия *ж книжн.* 1. *моногамия, бир никелүүлүк;* 2. *биол. моногамия, бир түгөйлүүлүк.*

Монога́мн/ый, -ая, -ое моногамиялык; ~ **ая семья́** моногамиялык үй-бүлө.

Моногра́мма *ж* монограмма (атынын, фамилиясынын башкы тамгаларын бөлөк-бөлөк же бириктирип кооздоп жазуу).

Монографи́ческ/ий, -ая, -ое монографиялык; ~ **ое** **иссле́дование** монографиялык изилдөө.

Моногра́фия *ж* монография; ~ **о творчестве** Ч. Айтма́това Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы жөнүндөгү монография.

Моно́кль *м* монокль.

Монокульту́ра *ж с.-х.* монокультура.

Моноли́т *м* 1. *монолит, бүтүн таш, чулу таш;* 2. *бүтүн таштан, чулу таштан жасалган;* 3. *геол. монолит, бир калыптагы тутумдаш катмар.*

Моноли́тность *ж* 1. *монолиттүүлүк, бир бүтүндүк, куралбагандык; ~ го́рной поро́ды* тоо тектеринин монолиттүүлүгү; 2. *перен. биримдик, бир бүтүндүк, баш кошкондук; ~ коллекти́ва* коллективдин баш кошкондугу (биримдүүлүгү).

Моноли́тн/ый, -ая, -ое (монолитен, -на, -но) 1. *монолиттик, монолит...; бир бүтүн; ~ ые коло́нны* монолит колонналар; 2. *перен. бирдиктүү, биримдиктүү; ~ ый коллекти́в* бирдиктүү коллектив.

Моноло́г *м* монолог; ~ **Ча́цкого** Чацкийдин монологу; **чита́ть** ~ монолог окуу.

Монологи́ческ/ий, -ая, -ое монологдук; ~ **ая реч** монологдук сөз.

Монома́н *м* мономан, мономанияга чалдыккан киши.

Мономáния *ж* мономан (бир идеяга берилген бойдон кала бере турган психикалык оору).

Монома́нка *женск. к монома́н.*

Монометалли́зм *м эк.* монометаллизм (бир гана металлдан жасалган акча колдонула турган акча системасы).

Монометалли́ческ/ий, -ая, -ое эк. монометаллизмдик; ~ **ая система** монометаллизмдик система.

Монопла́н (бир кабат канаттуу самолёт).

Монополиза́ция *ж по знач. гл. монополизи́ровать;* ~ **торго́вли** соода-сатык монополизациясы.

Монополизи́ровать *сов., несов. что монополизациялоо,* монополизация кылуу; ~ **внёшнюю торго́влю** тышкы соода-сатыкты монополизациялоо.

Монополизи́роваться **1.** *сов., несов.* монополизациялануу; монополиялануу; **2.** *несов. страд. к монополизи́ровать.*

Монополи́ст *м 1.* монополист; **он счита́ет себя ~ ом в этой области** ал өзүн бул тармак боюнча монополист деп эсептейт; **2.** монополист, ири капиталист, монополиянын өкүлү; **иностран́ные ~ ы** чет өлкөлүк монополисттер, чет өлкөлүк ири капиталисттер.

Монополисти́ческ/ий, -ая, -ое 1. монополиялык; ~ **ий капита́л** монополиялык капитал; **2.** монополиялык, ири капиталисттик; ~ **ое объедине́ние** монополиялык бирикмелер, ири капиталисттик бирикмелер.

Монополи́стск/ий, -ая, -ое монополисттик; ~ **ие сою́зы** Запада Батыштын монополисттик союзу.

Монопóлия *ж 1. эк.* монополия (өндүрүп чыгаруу, бир нерсени сатуу ж.б. боюнча мамлекеттин, ишкананын жана фирманын ишине жекече ээ болуу укугу); ~ **внёшней торго́вли** тышкы соода монополиясы; ~ **на произво́дство ста́ли** болот өндүрүү монополиясы; **2.** монополия, өндүрүштүк соода ири бирикме; **3. разг.** монополия, араккана (революцияга чейинки Россияда).

Монопóльн/ый, -ая, -ое монополиялык; ~ **ое по́льзование чем-л.** монополиялык пайдалануу; ~ **ое пра́во** монополиялык укук.

Монорéльс *м* монорельс (бир рельстүү асма жол).

Монорéльсов/ый, -ая, -ое монорельстүү, бир рельстүү; ~ **ая доро́га** монорельстүү жол.

Монотеи́зм *м книжн.* монотеизм (бир гана кудайга сыйынуучулук).

Монотеи́ст *м книжн.* монотеист (монотеизмдин тарапкери).

Монотеисти́ческ/ий, -ая, -ое *книжн.*

монотеисттик; ~ **ое уче́ние** монотеисттик окуу; ~ **ая рели́гия** монотеисттик дин.

Моноти́п *м полигр.* монотип.

Монотипи́ст *м полигр.* монотипист, монотипчи.

Моноти́пн/ый, -ая, -ое полигр. монотипке терилген; ~ **набо́р** монотипке терилген текст.

Моното́нн/ый, -ая, -ое 1. монотондуу, бир калыптагы; ~ **ый звон колоко́льчика** коңгуроонун бир калыптагы шаңгырашы; **2. перен.** өзгөрүүсүз, бир калыпта, көңүлсүз, таятма; ~ **ая жизнь** бир калыптагы көңүлсүз турмуш.

Монофо́нг *м лингв.* монофтонг (эки элементке ажырап кетпей турган үндүү тыбыш).

Монпансы́е *ср. нескл.* момпосуй.

Монстр *м 1.* монстр, желмогуз; **2.** түрү суук, кейпи суук.

Монта́ж *м 1. тех.* монтаж, тургузуу, куроо, жыйноо; ~ **двигателя** кыймылдаткычтын монтажи; **мотордун жыйналышы;** ~ **электроста́нции** электростанциянын курулушу; **2. кино** монтаж; **3. монтаж; литературный** ~ адабий монтаж; **музыка́льный** ~ музыкалык монтаж.

Монта́жник *м* монтажчы; **слеса́рь** — ~ слесарь-монтажчы.

Монта́жница *женск. к монта́жник.*

Монта́жн/ый, -ая, -ое монтаждоочу, монтаж жасоочу; монтаждык, монтаж...; ~ **ый инструме́нт** монтаждоочу аспап; ~ **ая брига́да** монтаждоочу бригада.

Монтекри́сто *ср нескл.* монтекросто, чып этме (мылтык, майда калибрлүү атылуучу куралдардын системалары).

Монтёр *м 1.* монтёр, монтажчы; **2.** монтёр, электромонтёр.

Монти́ровать *несов. что* монтаждоо, монтаж кылуу; ~ **машину́** машинаны монтаждоо; ~ **фильм** фильмди монтаждоо.

Монти́роваться *несов. страд к монти́ровать.*

Монтиро́вка *ж 1.* монтаждоо, монтаж кылуу; **2. тех.** монтировка (автомобилдердин дөңгөлөгүн монтаждоочу аспап).

Монтиро́вочн/ый, -ая, -ое монтаждоочу, монтаж кыла турган; ~ **ые рабо́ты** монтаж кыла турган иштер.

Монтиро́щик *м* монтажчы, монтировкалоочу, монтаж кылуучу.

Менуме́нт *м* монумент (чоң эстелик).

Монумента́льность *ж* монументалдуулук; ~ **соору́жения** курулуштун монументалдуулугу; имараттын монументалдуулугу.

Монумента́льн/ый, -ая, -ое 1. монументалдуу, зор, залкар; ~ **ое зда́ние** залкар имарат;

~ ая фигу́ра зор фигура; 2. монументалдуу, терен, мыкты; ~ ое иссле́дование монументалдуу изилдөө; ~ ые зада́чи монументалдуу маселелер; 3. *иск.* монументалдык; ~ ое *искусство* монументалдык искусство; ~ ая скульпту́ра монументалдык скульптура.

Монуме́нтн/ый, -ая, -ое монументтик; ~ ые рабо́ты монументтик иштер; ~ ая масте́рская монументтик устакана.

Мопе́д *м* мопед (моторлуу велосипед).

Мопс *м* мопс (тумшугу кыска, жүнү тыкыс, башы чоң иттин бир түрү).

Мор *м* *уст. прост.* өлөт, кыргын; ~ на зве́рей жаныбарларга кыргын тийүү, жаныбарлардын өлөткө дуушар болушу.

Морализа́ция *ж* үгүт-насыят үйрөтүү.

Морализи́ровать *несов.* үгүт-насыят үйрөтүү.

Морализова́ть *несов. то же, что морализи́ровать.*

Морали́ст *м* моралист, мораль үйрөтүүчү, насыятчы, насыяткөй.

Моралисти́ческ/ий, -ая, -ое 1. моралга, жүрүм-турумга байланыштуу, моралдык; ~ ая *литература* моралдык адабият; 2. акыл үйрөтүүчү, насыяткөй.

Морали́стка *женск. к морали́ст.*

Морал/ь *ж* 1. мораль; **челове́к** *высо́кой* ~ и жогорку моралдуу киши; 2. насыят, тыянак; ~ ь *басни* тамсилдин насыяты; 3. *разг.* акыл, үгүт-насыят; **чита́ть** ~ ь акыл айтуу.

Мора́льн/ый, -ая, -ое моралдык; ~ ые *принципы* моралдык принциптер; ~ ый *вывод* моралдык тыянак; ~ ое *воздействие* моралдык жактан таасир этүү; ~ ая *ответственность* моралдык жоопкерчилик; ◊ **мора́льный** *изно́с* (*мора́льное* *сна́шивание*) *машин* (*обору́дования* и т.п.) машиналардын (же жабдуулардын) конструкциясы, жеткилендиги ж.б. жактан эскирип калышы.

Морато́рий *м* мораторий (төлөм ж.б. иш-чараларды аткаруу мөөнөтүнүн өкмөт тарабынан кийинките жылдырылышы).

Морг *м* морг, өлүккана.

Морганати́ческий: *книжн. морганати́ческий брак* морганаттык нике, тең укуксуз нике.

Морга́/ть *несов.* 1. көз ирмөө, көзүн ачып-жумуу; ~ *ть* *глаза́ми* көздөрүн ачып-жумуу; 2. *кому и без доп.* көз кысуу; **он** ~ *ет, чтобы* я замолча́л мени унчукпасын деп ал көзүн кысып койду; 3. бүлбүлдөө, жалтыроо; **в дали** ~ *ет огонёк* алыстан от бүлбүлдөйт.

Моргну́ть *сов. однокр. к морга́ть; ◊* **гла́зом** *не моргну́ть* апкаарыбоо, жүрөксүбөө, тартынбай иштей салуу; **не моргну́в гла́зом** (*сделать что*) ойлонуп отурбастан,

кыйналып-кысталбай, опоной, шарт эле; ◊ **не успе́ть** (*и*) **гла́зом моргну́ть** көз ачып-жумгуча, ары-бери, көз ачып-жумганга жеткирбей.

Морда I *ж* 1. тумшук; ~ **соба́ки** иттин тумшугу; **лошади́ная** ~ аттын тумшугу; 2. *груб. прост.* түрү суук кебете; **ну и ~!** кебетене баракелде! 3. тилдөө, сөгүү маанисиндеги одоно сөз.

Морда II *ж нар.-разг. (верша)* кодоо (балык кармоо үчүн).

Морда́ст/ый, -ая, -ое (*морда́ст, -а, -о*) 1. *разг. (о животном)* тумшуктуу, тумшугу чоң, чоң тумшук; ~ ая **соба́ка** чоң тумшук (тумшуктуу) ит; 2. *прост. (о человеке)* тултук бет, бети табактай; ~ ая **баба** тултук бет катын.

Морда́сы: **бить** (*хлеста́ть* и т.п.) *по морда́сам прост.* бетке уруу, бети-башын канжалатуу.

Морда́тый, -ая, -ое (*морда́т, -а, -о прост. то же, что мордасты́й.*

Морда́шка *ж* 1. *разг.* жакшынакай, татынакай бет, өң, түс; 2. ушундай өң-түстүү адам (аял же эркек); 3. машке.

Мордва́ *ж собир.* мордва (Мордва АССР-инин жергиликтүү калкы, мордва улуту).

Мордвина́ *мн. (ед. мордвин м, мордвинка ж) то же, что мордва́.*

Мордоби́тие *ср, мордоби́й м прост.* мушташ, башка-көзгө койгулашкан жанжал.

Мордова́ть *несов. кого прост.* кыйноо, азапка салуу, жабыркатуу, жапа чектирүү.

Мордо́вский, -ая, -ое мордва...; ~ **язык** мордва тили.

Мордо́вцы *мн. (ед. мордо́вец м, мордо́вка ж) то же, что мордва́.*

Мордо́чк/а *ж* 1. *уменьш.-ласк. к мор- да* I 1; 2 *разг.* кичинекей баланын же аялдын жүзү.

Мор/е *ср* 1. деңиз; **Чёрное** ~ *е* Кара деңиз; **на** ~ *е* деңизде; **у** ~ *я* деңиз жээгинде; 2. *перен.* эң көп, мол, жайнаган, толуп жаткан; көлдөй, суудай; ~ *е* **кро́ви** суудай кан; ~ *е* **слёз** көлдөй жаш; ~ *е* **хле́ба** мол эгин; 3. *в знач. нареч.* **мо́рем** деңиз аркылуу, деңиз жолу менен, деңиз менен; **мы** **э́хали** ~ **ем** биз деңизде (деңиз аркылуу) бара жаттык; **в откры́тое мо́ре** (**вы́йти**); **в откры́том мо́ре** жээктен алыстаган (алыс узап кеткен) аралыкта; **за** **морем** (**за** **моря́ми**) *уст.* алыста, башка өлкөлөрдө, бөтөн жактарда; **за** **мо́ре** (**за** **моря́**) *уст.* бөтөн жерде; ◊ **жда́ть у** **мо́ря** **погоды** кур тулупка мөөрөй берүү; тууй элек уйдун узун күтүү; ◊ **ка́пля в мо́ре** кенедей, тырмактай, болор-болбос.

Море́на *ж геол.* морена (мөңгүлөрдүн жылышы менен сүрүлүп отуруп чогулган тоо тектеринин сыныктары).

Морёный, -ая, -ое морилка менен боёлгон, морилка сыйпап, түсү өзгөртүлгөн; ~ дуб морилка менен боёлгон дуб.

Мореплавание *ср* деңизде сүзүү; деңиз саякаты.

Мореплаватель *м* деңизде сүзүүчү; деңиз саякатчысы.

Мореплавателън/ый, -ая, -ое деңизде сүзүүгө байланыштуу, деңизде сүзүү...; ~ **ое качество судна** кеменин деңизде сүзүү сапаты.

Мореход *м* деңизде сүзүүчү; деңиз саякатчысы.

Мореходец *м то же, что мореход.*

Мореходность *ж* деңизде сүзүү (деңизде жол жүрүү) жөндөмдүүлүгү.

Мореходный, -ая, -ое *то же, что мореплавателъный.*

Мореходство *ср то же, что мореплавание.*

Морж *м* 1. морж (ири деңиз жаныбары); 2. морж (кышында сууда сүзүүгө, муздак сууга чөмүлүүгө көнгөн адам); **секция** ~ **ей** морждор секциясы; **соревнование** ~ **ей** морждордун мелдеши.

Моржиха *ж* ургаачы морж.

Моржовый, -ая, -ое морж...; ~ **жир** морждун майы; ~ **клык** морждун азуусу.

Моржонок *м* морждун баласы.

Морзе: **азбука Морзе** Морзе алфавити; **аппарат Морзе** Морзе аппараты.

Морзист *м* морзист (Морзе аппаратында иштөөчү телеграфист).

Морзянка *ж разг.* морзянка (Морзе алфавити жана ушул алфавит менен иштөөчү телеграф).

Морилка *ж спец.* морилка (жыгачка сүйкөп өнүн өзгөртүү үчүн колдонулуучу күрөң түстүү суюктук).

Мористый, -ая, ое, мор. спец. (удалённый от берегов в глубь моря) деңиз жээгинен узактагы, деңиз ичкерисиндеги.

Морить *несов.* 1. *кого-что* дарылап ууландыруу, кырып жоготуу; ~ **клопов** канталаларды ууландырып кыруу; 2. *перен. разг.* кыйноо, азап тарттыруу, кууратуу, алын кетирүү, алсыратуу; ~ **голодом** ачка коюп кууратуу; 3. *разг.* курчун кетирүү, ачуу даамын азайтуу, жумшартуу; ~ **горчицу** горчицанын күчүн кетирүү (жумшартуу); 4. чылап коюу (жыгачка күнүрт өң-түс берүү жана катуу, бек кылуу үчүн сууга же атайын даярдалган суюктукка чылап кармоо); ~ **дерево** жыгачты чылап коюу; 5. *спец. разг.* морилка менен боёо; ~ **фанеру** фанераны морилка менен боё.

Мориться *несов. разг.* зеригүү, саргаюу, эригүү; целый день на солнцепёке күнү бою ысыкта саргайып жүрүү.

Морков/а *ж разг.* 1. *то же, что морковь;*

2. сабиздин бир даанасы; **дать детям по ~ е** балдарга бирден сабиз берүү.

Морковник *м* 1. *кул.* сабиз оокат (сабизден даярдалган же сабиз кошулган тамак); 2. сабиз тукумуна жатуучу өсүмдүктөрдүн бир түрү.

Морковн/ый, -ая, -ое 1. сабиз...; ~ **ые семена** сабиздин уругу; 2. сабизден даярдалган, сабиз кошулган, сабиз...; ~ **ый сок** сабиздин ширеси; ~ **ый салат** сабиз салат (сабизден жасалган салат); ~ **ый пирог** сабиз кошулган пирог (сабиз пирог); 3. кызгылтым сары, кызыл сабиз сыяктуу түс (өң); ~ **ый цвет** кызгылтым сары өң.

Морков/ь *ж* сабиз (өсүмдүгү жана түшүмү); **красная** ~ **ь** кызыл сабиз; **жёлтая** ~ **ь** сары сабиз; **урожай** ~ **и** сабиздин түшүмү.

Мормышка *ж* мормышка (балык кармоодо колдонулуучу жасалма кызыктыргыч приманка).

Моровой: **моровое поветрие;** **моровая язва** *уст.* өлөт (эң коркунучтуу эпидемия).

Мороженица *ж* мороженица (мороженое даярдоо прибору).

Мороженный, -ая, -ое (морожен, -а, -о) *прич. от морозить.*

Мороженое *ср* мороженое, балмуздак; **сливочное** ~ каймак мороженое; **фруктовое** ~ жемиш мороженое.

Морожен/ый, -ая, -ое 1. тонгон, тондурулган; ~ **ый рыбы** тонгон (тондурулган) балыктар; ~ **ое мя́со** тонгон эт; 2. үшүгөн, үшүккө чалдыккан, тонуп калган; ~ **ая капуста** тонуп калган (үшүгөн) капуста.

Мороз *м* 1. суук; аяз; **крепкий** ~ катуу суук; ~ **доходит до двадцати градусов** суук жыйырма градуска чейин жетет; 2. суук жай, жылууланбаган муздак жер; эшик; **вынести продукты на ~** тамак-ашты эшикке (муздак жерге) чыгаруу; 3. *чаще мн.* **морозы** кышкы суук күндөр; ~ **ы кончились** суук токтоду; суук өтүп кетти; **◇ мороз по коже (по спине) подирает (дерёт, пробегает и т.п.)** бүткөн бою калтырайт (сууктан, корккондон ж.б.).

Морозец *м уменьш. к мороз* 1; көп катуу эмес суук, бир аз суук.

Морозилка *ж* морозилка (муздаткычтын муз тонуп турма камерасы).

Морозильник *м* морозильник (сакталган нерселер муздап, тонуп турууга ылайыкталып жасалган техникалык түзүлүш).

Морозильн/ый, -ая, -ое муздатуучу, тондуруучу, тондурма; ~ **ая камера** муздатуучу (тондуруучу) камера.

Морозить *несов.* 1. *что* тондуруу, тонуп (муздап) турган абалда кармоо; ~ **пельмени** пельмендерди тондуруу; 2. *кого разг.* суукка

үшүтүү; **3.** *кого разг.* тоңдуруп салуу, тоңдуруп жок кылуу (кыруу); ~ **тарака́нов** таракандарды тоңдуруп жоготуу; **4.** *безл.* суук болуп туруу; **на древе́ морозит** тышта күн суук болуп турат.

Морозиться *несов.* **1.** *разг.* үшүү, суукта калуу, тоңуу; **2.** *страд. к морозить 1, 2.*

Морозно *в знач. сказ. безл.* суук, аяз; **на улице было доволно** ~ сыртта жакшы эле суук болуп турган.

Морозн/ый, -ая, -ое (морозен, -на, но) **1.** суук, аяздуу; ~ **ый день** суук күн; **2.** сууктан пайда болгон; **шуба покрылась ~ ой пылью** сууктан тон кыроолонуп калыптыр.

Морозостойк/ий, -ая, -ое (морозостоек, -йка, -йко) **1.** (*о растениях*) суукка чыдамдуу, суукка байымдуу; ~ **ая озимая пшеница** суукка чыдамдуу күздүк буудай; ~ **ие растения** суукка чыдамдуу өсүмдүктөр; **2.** суукка бек, суукка туруштук бере алган, сууктан бузулуп кетпей турган; ~ **ий бетон** суукка бек бетон.

Морозостойкость ж **1.** суукка чыдамдуулук, суукка байымдуулук; ~ **растений** өсүмдүктөрдүн суукка чыдамдуулугу; **2.** суукка бектик, суукка турумдуулук; ~ **бетона** бетондун суукка турумдуулугу.

Морозоупорность ж то же, что морозостойкость 2.

Морозоупорный, -ая, -ое (морозоупорен, -на, -но) *то же, что морозостойкий 2.*

Морозоустойчивость ж то же, что морозостойкость 1.

Морозоустойчивый, -ая, -ое (морозоустойчив, -а, -о) *то же, что морозостойкий 1.*

Моро́ка ж разг. беймаза, түйшүк, баш оорутма, мазени алма иш; **с этим делом — одна** ~ **а** бул иш — кыпкызыл эле беймаза.

Мороси́ть *несов.* майдалап себелөө; **с утра ~ л дождь** күн эртең менентен бери майдалап жаап турду.

Морось ж майдалап себелеген жаан, уй түгүндөй жаан.

Морочить *несов. кого-что разг.* башты катыруу, акмак кылуу, мээни ачыта берүү; **хватить меня ~!** мээмди ачитпачы!

Моро́шка ж (*растение и ягода*) морошка (сазда өсүүчү малина сыяктуу кызгылтым жемиши бар өсүмдүк).

Морс м морс (жемиштин ширесине суу кошуп даярдалган суусун).

Морск/ой, -ая, -ое 1. деңиздин, деңиз...; ~ **ой берег** деңиз жээги; ~ **ие волны** деңиз толкундары; ~ **ой песок** деңиздин куму; **2.** деңизде болгон (боло турган), деңиз...; ~ **ой бой** деңиз согушу; ~ **ая болéзнь** деңиз кесели (деңиз толкунунан баш айланып, кусуп кыйнала берүү); **3.** деңизде жашоочу, деңизде

өсүүчү, деңиз...; (жаныбарларга, өсүмдүктөргө карата); ~ **ие живóтные** деңиз жаныбарлары; ~ **ие растéния** деңиз өсүмдүктөрү; **4.** деңизчилик (деңизде сүзүү) ишине же деңиздеги согушка байланыштуу, деңиз...; ~ **ой флот** деңиз флоту; ~ **ая фóрма** деңиз формасы; ~ **ая пехóта** деңиз жөө аскери; ~ **ой офицёр** деңиз офицери; **5.** айрым жаныбарлардын жана өсүмдүктөрдүн аттарынын сөз бөлүктөрү катары колдонулат; ~ **ая капуста** деңиз капуста; ~ **ой ёж** деңиз кирписи; ~ **лев** деңиз арстаны; ~ **ая звезда** деңиз жылдызы; ~ **ая свинка** деңиз чочкосу; **◇ морско́й волк** дасыккан, деңиз сырын мыкты билген, тажрыйбалуу моряк; **достать со дня морско́го** жок жерден таап келүү, жерден чукуса да табуу, кайдан болсо да таап келүү.

Морти́ра ж мортира (кыска стволдуу замбирек).

Морти́рн/ый, -ая, -ое мортикалык, мортира менен куралданган, мортира...; ~ **ая батарея** мортира батареясы; ~ **ый огонь** мортира менен аткылоо.

Морфе́ма ж морфема (сөздүн унгу, мүчө, префикс сыяктуу бөлүктөрү).

Морфи́й м морфий (ооруну сездирбөө, уктатуу үчүн колдонулуучу дары каражаты).

Морфини́зм м морфинизм, морфий кумары.

Морфини́ст м морфинист (морфийге кумарланган киши).

Морфини́стка *женск. к морфини́ст.*

Морфо́лог м морфолог, морфология боюнча адис.

Морфологи́ческ/ий, -ая, -ое морфологиялык; ~ **ий состав слова** сөздүн морфологиялык курамы; ~ **ое исследование** морфологиялык изилдөө.

Морфологи́я ж 1. морфология (организмдин, органдардын, жер кыртышынын түзүлүшү жөнүндөгү илим; организмдин, органдардын, жер кыртышынын түзүлүшү); **2.** морфология (грамматиканын бир бөлүгү).

Морщи́н/а ж 1. (*на коже лица, тела*) бырыш; **лицо в ~ ах** бырыш баскан бет; **2. перен.** бырыш, бырышкан жер; **разглядить ~ ы** бырышын басуу (үтүктөө); ~ **ы на бума́ге** кагаздын бырышы.

Морщи́нист/ый, -ая, -ое (морщи́нист, -а, -о) бырыш баскан, бырыштуу, бырышкан; ~ **ые ру́ки** бырыштуу (бырыш баскан) колдор; ~ **ые зёрна горо́ха** буурчактын бырышкандандары; ~ **ая скáтерть** бырыштуу дасторкон.

Морщи́нить *несов. разг. см. морщи́ть.*

Морщи́ниться *несов. разг. см. морщи́ться 1, 3.*

Морщинка *ж* *уменьш.* к морщина.

Морщи/ть *несов.* что тырыштыруу, чытуу, бырыштыруу; **не ~ лоб** чекеңди тырыштырба; **он ~ л** **лицо** от боли ал ооруксунуп, бети-башын тырыштырды.

Морщи/ть *несов. разг.* (об одежде) уйпалануу, бырышуу; **пальто ~ т на спине** пальтонун арт жагы бырышып турат.

Морщит/ся *несов.* 1. (о коже лица) бырышуу, тырышуу; **когда он смеётся, его лоб ~ ся** ал күлгөндө, чекеси бырыша түшөт; **он морщился от горького вкуса** ал ачуурканып бырышып-тырышып калды; 2. (о вещах) бырышуу, уйпалануу; 3. *перен.* быдыр-быдыр болуп тилке тартып быжырап чыгуу.

Морщиться *несов. разг.* то же, что морщить.

Моряк *м* моряк; ~ **торгового флота** соода флотунун морягы.

Моряна *ж* моряна (дарыялардын куймаларына деңиз тараптан соккон катуу шамал).

Моряцкий, -ая, -ое моряктар...; ~ **закон** моряктардын мыйзамы; **весь род их был ~** алар бүт тукуму менен моряктар эле.

Морячка *ж разг.* 1. *женск.* к моряк; 2. (*жена моряка*) моряктын аялы.

Морячок *м ласк.* к моряк.

Москатель *ж собир.* москатель (сыр, лак, желим сыяктуу заттар).

Москательный, -ая, -ое москателдик, москатель...; ~ **магазин** москатель магазини.

Москит *м* желимчи.

Москитный, -ая, -ое 1. желимчи ...; ~ **ый** **кус** желимчинин чагышы; 2. желимчиге каршы; желимчиден коргонуу үчүн жасалган; ~ **ая сетка** желимчиге каршы тор; **москитная лихорадка** желимчи безгеги.

Мослак *м прост.* то же, что мосол.

Мосол *м прост.* чоң сөөк, көбүнчө сандын сөөгү (кашка жилик; жото жилик ж.б.).

Мост *м* 1. көпүрө; **железнодорожный** ~ темир жолдун көпүрөсү, темир жол көпүрө; **подвешной** ~ асма көпүрө; **деревянный** ~ жыгач (такта) көпүрө; ~ **через реку** дарыяга салынган көпүрө; 2. *перен.* байланыш-катыш, өз ара мамиле түзүү каражаты; көпүрө; **перебрость** ~ **между враждующими сторонами** касташкан эки тараптын ортосуна өз ара мамиле түзүүгө жол ачуу; 3. *спорт.* мост (күрөштө); 4. *тех.* мост (автомобилдин, трактордун шассисинин октор орнотулган бөлүгү); **передний** ~ алдыңкы мост; **задний** ~ арткы мост; 5. (*для зубов*) мост (жасалма тиштин планкасы).

Мостик *м* 1. *уменьш.* к мост 1; 2. *спорт.* мостик (күрөштө); 3. *то же, что мост 5*; 4. секиче, супача (кеме, кран ж.б. иштетүү,

башкаруу, күзөтүү милдетин аткаруучулар үчүн ылайыкталган орун); **капитанский** ~ капитандын секичеси (кемеде).

Мостить *несов.* что 1. төшөө (ташты же башка катуу заттарды); ~ **улицу бульжником** көчөгө таш төшөө; 2. *уст.* төшөө (полду); ~ **пол досками** полду тактайлоо (полго тактай төшөө); 3. *прост.* жаздоо, төшөө, салуу; ~ **себе под голову свежее сено** башына жаңы чөп жаздоо; ~ **солóму в телегу** арабага саман төшөө.

Мостки *мн.* 1. жалгыз аяк тактай көпүрө; жыгачтан, тактайдан салынган өткөөл; ~ **через болото** саздан өтүүгө салынган жыгач көпүрө (өткөөл); 2. секиче, супача (көлдүн, көлчүк суунун жээгине кир жууш, кайыктарга түшүш ж.б. үчүн колдонулуучу аянтча).

Мостовая *ж* таш төшөлгөн же асфальтталган жол; **бульжная** ~ таш төшөлгөн жол; **асфальтовая** ~ асфальт жол.

Мостов/ой, -ая, -ое көпүрө ...; ~ **ые опоры** көпүрө таянчыктары; **мостовой кран** көпүрө сыяктуу кран.

Мосток *м уменьш.* к мост 1; **перейти через** ~ кичинекей (жалгыз аяк) көпүрөдөн өтүү.

Мостостроитель *м* көпүрө куруучу.

Мосье, мсье *м нескл.* 1. мосье, мырза, төрө (Францияда эркектерге карата кайрылууда колдонулат, көбүнчө фамилиясына же атына кошулуп айтылат); 2. *уст. разг.* балдардын тарбиячысы же мугалим болуп иштеген француз.

Моська *ж разг.* мопс, кандек ит.

Мот *м разг.* акча-тыйындын, дүнүйөнүн көзүнө карабаган, акчасын, дүнүйө-мүлкүн туш келди чача берген киши.

Моталка *ж разг. спец.* түргүч, орогуч чыгырык (жипти, зымды ж.б. оролтуп туруу үчүн колдонулуучу чыгырык).

Мотальный, -ая, -ое *тех.* түргүч, орогуч; ~ **механизм** түргүч механизм; ~ **автомат** түргүч автомат.

Мотание I *ср по знач. гл.* **мотать I.** 1 — **мотаться I** 1, 2.

Мотание II *ср по знач. гл.* **мотать II.**

Мота/ть I *несов.* 1. что түрүү, ороо; ~ **ть** **пряжу** жип түрүү; **она ~ ет шёлк** ал жибек түрөт; 2. *чем разг.* чайкоо, ары-бери бултандатуу, булгалуу; ~ **ть головой** баш чайкоо; ~ **ть хвостом** шыйпадатуу, куйругун булгалуу; 3. *кого-что* ары-бери термелтүү, теңселтүү, чайкоо; **самолёт сильно ~ ет** самолёт катуу чайкалат; 4. *кого прост.* кыйноо, азап жедирүү, жүдөтүү; **его ~ ла малярня** аны безгек кыйнап койду; 5. *прост.* кетүү, жөнөө; ~ **й отсюда!** жогол бул жерден! **♦ мотать (себе) на ус** эсине түйүп коюу, эсинен чыгарбоо.

Мотать II *несов. что и без доп. разг.* ысырап кылуу, көзүнө карабай чача берүү (акчаны, дүнүйө-мүлктү); ~ **дэньги** акча-тыйындын көзүнө карабоо.

Мотаться I *несов.* 1. *разг.* теңселүү, чайпалуу, ары-бери бултандоо; у **негó за спиной** ~ **лься мешок** аркасында көтөргөн мүшөгү ары-бери бултандайт; 2. *прост.* жаны тынбай жүгүрө берүү, желип-жортуу, кезүү, урунуп-беринүү; **он целый день** ~ **ляся по городу** ал эртеден кечке шаарда жаны тынбай желип-жортуп жүрдү; 3. убара тартып сандалуу, кыдыра берүү, тентирөө; 4. *страд.* к **мотать I, 1.**

Мотаться II *несов. страд.* к **мотать II.**

Мотель *м* мотель (автотуристтердин мейманканасы).

Мотив I *м* 1. себеп; **важный** ~ эң маанилүү себеп; 2. далил, негиз; **он привёл мотивы в пользу своего предложения** ал өзүнүн сунуштарын кубаттай турган далилдерди келтирди.

Мотив II *м* 1. мотив; **основной** ~ **повести** повесттин негизги мотиви; **вышивка по народным** ~ ам элдик мотив боюнча сайылган сайма; **восточные** ~ **ы** чыгыш мотивдери; 2. *муз.* күү, обон, кайрык.

Мотивирование *ср см.* **мотивировка 1.**

Мотивировать *сов. несов. что* далилдөө, себептерин көрсөтүп аныктоо; жүйөсүн, жөнүн келтире айтуу; ~ **отказ** макул болбоонун себебин (себептерин) айтуу; ~ **свое предложение** өз сунушун негиздөө (негизин айтып далилдөө).

Мотивироваться *несов. страд.* к **мотивировать.**

Мотивировка *ж* 1. *по знач. гл.* **мотивировать**; 2. далил, себеп, негиз; **убедительная** ~ ишеничтүү далил.

Мотивировочный, -ая, -ое негиздөөчү, далил болуучу, себептерин, жөнүн көрсөтүүчү; ~ **ая часть резолюции** резолюциянын далил-негиздерден турган бөлүгү.

Мотка *ж* *по знач. гл.* **мотать I 1**; ~ **пряжи** жип түрүү.

Мотнуть *сов. однокр.* к **мотать I 2, 3**; булкуу, силкүү, бир тартып (булкуп) алуу; ~ **головой** башын булкуп алуу.

Мотня *ж* 1. (*у невода*) мотня (тордун орто чениндеги кап сыяктанган балык түшүүчү жери); 2. (*у брюк*) шымдын алаасы.

Мото... **моточасть, мотогонки, мотоспорт** сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк биринчи бөлүгү.

Мотобол *м спорт.* мотобол (мотоциклде ойноочу футбол).

Мотовило *ср спец.* 1. түргүч, орогуч (жип, зым ж.б. түрүүчү машина же башка

техникалык түзүлүш); 2. *с.-х.* мотовило (оружьюу машинасынын барасы).

Мотовка *разг. женск. к мот.*

Мотовоз *м* мотовоз (моторлуу кыймылдаткыч менен жүрүүчү кичирээк локомотив).

Мотовской, -ая, -ое *разг.* акчанын, дүнүйө-мүлктүн көзүнө карабаган, ысырап кыла берме, чача берме; ~ **образ жизни** акчаны, дүнүйө-мүлктү көзүнө карабай ысырап кыла берме турмуш.

Мотовство *ср* ысырапкерчилик, болор-болбоско чача берүүчүлүк, акчанын, дүнүйө-мүлктүн көзүнө карабоочулук.

Мотодром *м* мотодром (мотоциклдердин жарышын өткөрүүчү же мотоциклдерди сыноочу жай).

Моток *м* түрмөк; ~ **ниток** бир түрмөк жип; ~ **шерсти** бир түрмөк жүн.

Мотокросс *м* *то же, что* **мотопробег.**

Мотопехота *ж воен.* мотопехота (моторлуу транспорт каражаттары менен жабдылган жөө аскерлер).

Мотопробег *м спорт.* мотоциклдер жарышы.

Мотор *м* мотор; ~ **трактора** трактордун мотору; ~ **самолёта** самолёттун мотору.

Моторизация *ж по знач. гл.* **моторизовать**; ~ **армии** армияны моторлоштуруу (моторлуу техника менен жабдуу).

Моторизованный, -ая, -ое 1. *прич. от моторизовать*; 2. *прил.* моторлоштурулган (механикалык транспорт менен жабдылган); ~ **ая пехота** моторлоштурулган пехота (жөө аскерлер).

Моторизовать *сов., несов. кого-что* 1. моторлоштуруу, мотор менен жабдуу; 2. *воен.* моторлоштуруу, механикалык транспорт менен жабдуу; ~ **армию** армияны моторлоштуруу (механикалык транспорт менен жабдуу).

Моторика *ж* кыймыл-аракет; ~ **человека** адамдын кыймыл-аракети.

Моторист *м* моторист (мотор боюнча адис).

Мотористка *женск. к моторист.*

Моторка *ж разг.* моторлуу кайык.

Моторный I, -ая, -ое 1. мотор иштеп чыгаруучу, мотор...; ~ **ый цех** мотор цехи; 2. моторлуу, мотор коюлган, мотор менен жабдылган; ~ **ая лодка** моторлуу кайык.

Моторный II, -ая, -ое *психол., физиол.* кыймыл-аракетке келтирүүчү, кыймыл-аракет...; ~ **ые центры нервной системы** нерв системасынын кыймыл-аракетке келтирүүчү борборлору.

Мотороллер *м* мотороллер.

Мотострелковый, -ая, -ое *воен.* мотоаткычтар... (автоматтык атуу куралдары жана брондолгон машиналар менен жабдылган);

~ ая часть мотоаткычтар бөлүгү.

Мотостроён/ие *ср* мотор куруу, мотор жасоо, мотор иштеп чыгаруу; **завод авиационного** ~ **ия** авиация моторлорун чыгаруучу завод.

Мотостроительн/ый, -ая, -ое мотор жасоочу, мотор иштеп чыгаруучу; ~ **ая промышленность** мотор иштеп чыгаруу өнөр жайы.

Мотоцикл *м* мотоцикл; **спортивный** ~ спорт мотоцикли.

Мотоциклёт *м* *то же, что мотоцикл.*

Мотоциклётка *ж* *разг. уст. то же, что мотоцикл.*

Мотоциклист *м* мотоциклист, мотоцикл айдоочу.

Мотоциклистка *женск. к мотоциклист.*

Моточек *м* *уменьш. к моток.*

Мотыга I *ж* **1.** кол соко (жер айдоонун эн жөнөкөй эмгек куралы); **деревянная** ~ жыгач кол соко; **2.** кетмен.

Мотыга II *ж* *прост. уст. то же, что мот.*

Мотыжить *несов.* **1.** кол соко менен айдоо, иштетүү; ~ **зёмлю** жерди кол соко менен айдоо; **2.** кетмендөө, кетмен менен чабуу (жумшартуу, отоо), кетмендеп топурак үйүү; ~ **картофель** кетмен менен картошканын түбүн үйүү.

Мотылёк *м* **1.** *трад.-поэт. то же, что бабочка 1;* **2.** жетим көпөлөк.

Мотыл/ь *м* чиркейдин кызыл курту (личинкасы); **ловить рыбу на ~ я** кайырмакка чиркейдин кызыл куртун сайып балык кармоо.

Мотыльков/ый, -ая, -ое **1.** жетим көпөлөк...; ~ **ые крылышки** жетим көпөлөктүн канаттары; **2.** *в знач. сущ. мотыльковые* *мн. бот.* көпөлөк сымак гүлдүүлөр (буурчак, соя ж.б. өсүмдүктөр түркүмүнүн жалпы наамы).

Мох *м* мох, эңилчек; **крыша, заросшая мохом** эңилчек баскан чатыр; **◇ мохом обрасти** (зарастить, покрыться и т.п.) жүдөп, киши кейпинен кетүү, жапайылануу.

Мохёр *м* мохер (ангордук эчкинин тыбыты); **кофта из ~ а** мохер кофта, мохерден согулган кофта.

Мохеровый, -ая, -ое мохерден согулган, мохер...; ~ **шарф** мохер шарф, мохерден согулган шарф.

Мохнатить *несов. разг. кого-что* саксайтуу, үрпөйтүү, барпайтуу, түгүн бапсыйтуу.

Мохнатиться *несов. разг.* саксаюу, үрпөйтүү, түгү чыгып туруу.

Мохнат/ый, -ая, -ое **1.** саксайган, саксагай, жүндөрү, кылдары апсыйган, барпайган; ~ **ый кот** саксагай мышык; **2.** түктүү, түгү чыгып турган; ~ **ое полотёнце** түктүү сүлгү;

3. *перен.* шактуу, жалбырагы, бутагы барпайган; ~ **ые ёли** барпайган карагайлар.

Мохноног/ий, -ая, -ое барпагай буттуу (шыйрактарын жүн баскан, түктөрү саксайып чыгып турган); ~ **ий голубь** барпагай буттуу көгүчкөн; ~ **ая кўрица** барпагай буттуу тоок.

Моховик *м* **1.** моховик (козу карындардын бир түрү); **2.** *то же, что глухарь 1.*

Мохов/ой, -ая, -ое мохтуу (эңилчектүү), мох (эңилчек) баскан; ~ **ое болото** мох баскан саз.

Моцион *м* моцион, сейилдеп басуу (ден соолукту чыңдоо, түзөө үчүн таза абада жүрүү, сайран куруу аракетин); **ежедневный** ~ күндөлүк моцион.

Моча *ж* сийдик, заара.

Мочага *ж* *обл. то же, что мочажина.*

Мочажина *ж* саз, былкылдак саз, сормо саздуу жер.

Мочалить *несов.* **1.** *что* тытуу, тал-тал кылуу, тарамдоо; **2.** *перен. разг.* кыйноо, азап жеңдирүү, жүдөтүү.

Мочалк/а *ж* **1.** мочалка; **тереть ~ ой** мочалка менен сүртүү; **2.** *разг. то же, что мочало.*

Мочало *ср* мочало, жөкө (жөкө жыгачынын тарам-тарам кылып сыйрылып алынган кабыгы).

Мочевина *ж* мочеви́на (биринчи ирет зааранын составынан табылган кристалл түрүндөгү азоттук зат).

Мочев/ой, -ая, -ое заара..., сийдик...; ~ **ой канал** сийдик каналы; ~ **ой пузырь** табарсык; **мочевая кислота** *хим.* сийдик кислотасы.

Мочевыделение *ср* заара кылуу, сийүү, сийдик бөлүп чыгаруу.

Мочезнурение *ср* *то же, что диабет.*

Мочейспускание *ср* *то же, что моче-выделение.*

Мочейспускательный, -ая, -ое сийдик чыгуучу, заара өтүүчү; ~ **канал** заара өтүүчү канал.

Мочение *ср* *по знач. гл. мочить 2.*; ~ **яблок** алма чылоо; ~ **кож** терилерди чылап коюу.

Мочён/ый, -ая, -ое чыланган, жибитилген; нымдалган; ~ **ые яблоки** чыланган алмалар.

Моченье *ср* чыланып коюлган азык-оокат запасы (алма, дарбыз ж.б.).

Моченьк/а *ж* *прост. нар.-поэт. уменьш.-ласк. к мочь II;* ~ **и нет (не стало)** дарман жок, ырп этерге ал жок.

Мочепотделение *ср* сийдик чыгуу, заара кылуу.

Мочепотделительн/ый, -ая, -ое сийдик чыгаруучу, заара өтүүчү; ~ **ые органы** сийдик чыгаруучу органдар.

Мочеполов/ой, -ая, -ое сийдик-жыныс...; ~ **ые органы** сийдик-жыныс органдары; ~ **ые**

болёзни сийдик-жыныс органдарынын оорусу.

Мочетóчник *м* сийдик аккыч (бөйрөк аркылуу ажыратылган заараны табарсыкка өткөрүүчү түтүкчө).

Мочильн/ый, -ая, -ое чылагыч, чылануучу, чылана турган; ~ **ая яма** бир нерсе чылана турган чуңкур.

Мочить *несов.* 1. *кого-что* нымдоо, суулоо, сууга малуу, суу кылуу; ~ **волосы** чачты суулоо; 2. чылоо, чылап коюу; ~ **яблоки** алма чылап коюу; ~ **бельё** кир чылоо; ~ **арбузы** дарбыз чылап коюу.

Мочиться *несов.* 1. суу болуу, суулануу; 2. заара кылуу, сийүү.

Мóчка I ж 1. көнчөк (кулактын жумшак саландоору); 2. *бот.* майда тамыр; 3. (*пучок, льна для прядения*) зыгырдын ийирүүгө керектелүүчү бир тутам буласы.

Мóчка II ж *по знач. гл. мочить 2;* ~ **яблок** алма чылап коюу.

Мочь I *несов.* 1. *обычно с неопр.* ...алуу, ...мүмкүн болуу; **он мóжет хорошó** петь ал жакшы ырдай алат; **не могу́** понять түшүнө албайм; акылым айран; акылым жетпей турат; **вечером мы мóжем пойти́ в театр** кечинде биз театрга барсак болот (барышыбыз мүмкүн); 2. *в знач. ввод. сл. может разг. то же, что мóжет быть; может, это и правда* бул, балким, чындык болушу керек (бул, балким, чындыр); **мóжет быть; быть мóжет в знач. ввод. сл.** 1) мүмкүн, балким, ыктымал; **он, мóжет быть, придёт** ал, балким, келип калууга тийиш; 2) *в вопр. и пробуд. предложениях; мóжет быть, вам здесь неудобно?* сизге, балким, бул жерде ылайыксыз болуп жаткандыр? **мóжет быть!** мүмкүн эмес! андай болууга тийиш эмес! андай эмес! **как живёте – мóжете?** ал-абалыңыз кандай?

Моч/ь II ж *прост.* күч, кубат, ал, дарман; **бежáть что есть** ~ **и күчүнүн** барынча жүгүрүү; жан талашып тызылдоо; ~ **и нет** дарман жок.

Мошённик *м* алдамчы, митаам, шумпай.

Мошённица *женск. к мошённик.*

Мошённичать *несов.* алдоо, алдамчылык амалга салуу, митаамдык кылуу.

Мошённическ/ий, -ая, -ое алдамчылык, митаамдык; ~ **поступок** алдамчылык жорук.

Мошённичество *ср* алдамчылык, митаамдык, шумпайлык.

Мошка ж майда чиркей.

Мошкарá ж *собир.* чымын-чиркейлер.

Мошна́ ж 1. *уст.* намыян, акча салгыч калта; 2. *перен. разг.* акча, байлык; **мó тугáя (тóлстая)** **мошна́** көп акча, акча саман; **набítь мошнóу** көп акчалуу болуу, баюу; **тряхнóуть мошно́й** акчанын көзүнө карабоо, марттык кылуу.

Мошонка *анат.* куулук (урук бездер жайгашкан калта).

Мошоночн/ый, -ая, -ое калта...; куулук...; ~ **ая грýжа** чурку.

Мошённе *ср по знач. гл. мостить;* ~ **улицы** көчөгө таш же башка бир нерсе төшөө.

Мошён/ый, -ая, -ое ... төшөлгөн; ~ **ая у́лица** таш (же башка нерсе) төшөлгөн көчө.

Мóщи *мн.* 1. адамдын чирибей катып калган өлүгү (динчилдер аны «олуя» деп эсеп кылышкан); 2. *разг.* ач арбактай арык киши, кыржыйган киши; **мó живые мóщи** ач арбактай арык, кылжыгый киши.

Мóщность ж 1. күчтүүлүк, кубаттуулук, катуулук; ~ **ь гóлоса** үндүн бийиктиги (күчтүү чыгышы); 2. калыңдык; ~ **ь у́гольного пласта́** көмүр катмарынын калыңдыгы; 3. *физ., тех.* кубаттуулук, күчтүүлүк; ~ **ь тóка** токтун кубаттуулугу (токтун күчү); **мáшина** ~ **ью в сто лошади́ных сил** кубаттуулугу жүз аттын күчүнө барабар болгон машина; 4. арымдуулук, күрдөөлдүүлүк, күч-кубаттуулук; **производственная** ~ **ь предприятия** ишкананын өндүргүчтүк (иштеп чыгаруучулук) арымдуулугу.

Мóщн/ый, -ая, -ое (мóщен, -на, -но) 1. күчтүү, катуу; ~ **ый удар** күчтүү сокку, катуу сокку; ~ **ый потóк** күркүрөп-шаркыраган катуу агым; 2. олбурлуу, бакубат, күч-кубаттуу, албеттүү, чын, бекем; ~ **ый организм** бакыбат организм; ~ **ый дуб** зор (карт) эмен; ~ **ый конь** зор (күчтүү) ат; 3. күчтүү, бакыбат, кубаттуу, кудуреттүү; ~ **ое госуда́рство** күчтүү мамлекет; ~ **ая армия** кубаттуу армия; ~ **ое хозяйство** бакубат чарба; 4. калың, зор; ~ **ые льды Севера** Түндүктүн калың катмарлуу муздары; ~ **ый пласт у́гля** көмүрдүн калың катмары; 5. *физ., тех.* күчтүү, кубаттуу; ~ **ый двíгатель** күчтүү (кубаттуу) кыймылдаткыч.

Мошь ж күч, кубат, кудурет, күч-кубат; **боева́я** ~ согуштук күч; **индустриáльная** ~ **страны́** өлкөнүн индустриялык күч-кубаты.

Моющ/ий, -ая, -ое *прич., прил.* жууй турган, жуума, жуугуч; ~ **ие средства** жууй турган (жуушка керектелүүчү) заттар (каражаттар).

Мразь ж *прост.* адам сыягы жок неме, макулук, балит, наадан.

Мрак *м* карангылык, карангы түн; **во** ~ **е но́чи** түн карангылыгында, түнкү карангыда, карангы түндө; **мóкрыто** **мра́ком неизвёстности** таптакыр белгисиз, эч кимге маалым эмес, орду-түбү дайынсыз.

Мракобёс *м* мракобес (прогресстин, илимдин, агартуунун барып турган душманы, наадан; реакционер).

Мракобёсие *ср* мракобесие (прогреске, илимге, агартууга каршы душмандык, наадандык).

Мракобесный, -ая, -ое мракобес..., мракобестик.

Мрамор *м* **1.** мрамор; **памятник** из ~ **а** мрамор эстелик, мрамордон жасалган эстелик; **белый** ~ ак мрамор; **чёрный** ~ кара мрамор; **2.** (*предметы*) мрамор (мрамор буюмдар, мрамордон жасалган нерселер).

Мраморированный, -ая, -ое мрамор сыяктанган, мрамор түстүү кылып жасалган, мраморго окшош.

Мраморировать *сов., несов. что* мраморго окшотуу, мрамор түсүнө келтирүү.

Мраморироваться *несов. страд. к мраморировать.*

Мраморный, -ая, -ое **1.** мрамор ...; мрамордон жасалган; ~ **ая ваза** мрамор ваза; ~ **ый зал** мрамор зал; ~ **ая статуя** мрамор статуя; **2.** мрамор түстүү, мрамор сыяктанган, мраморго окшош; ~ **ая бумага** мрамор түстүү кагаз; **3. перен. (о коже, цвете лица)** аппак, ак түстүү; ~ **ый лоб** ак маңдай.

Мраморщик *м* мрамор иштетүүчү адис.

Мрачн/ть *несов. 1.* күнүрттөө, күнүрт тартуу, түнөрүү, күүгүмдөнүү, караңгылануу; ~ **л поздний вечер** кеч кирип, күн караңгылады (караңгы түшө баштады); **2.** капалануу, кайгылануу, кабагы салыңкы тартуу; **лицо ~ ет** кабагы бузула баштады.

Мрачно **1.** *нареч.* түнөрө, түнөрүңкү, капалана, кабагы бузула; **он ~ посмотрел на меня** ал мага түнөрө карап койду; **2. в знач. сказ. безл.** караңгы, күүгүм; **в комнате было ~** үйдүн ичи караңгы экен.

Мрачность *ж* **1.** караңгылык; **2.** капалуулук, кайгылуулук.

Мрачн/ый, -ая, -ое (мрачен, -на, -но) **1.** караңгы, күүгүмдөнгөн; түнт; ~ **ая ночь** караңгы түн; ~ **ый лес** түнт токой; **2. перен.** адамды буулуктурган, оор, азаптуу, кыйын; ~ **ые времена** оор жылдар; **3. перен.** кайгыруу, түнөрүңкү, капалуу, санааркаган, санаалуу; ~ **ый человек** кабагы ачылбаган (түнт) адам.

Мститель/ь *м* өч алуучу, кек алуучу; **народные ~ и** элдик өч алуулар.

Мстительность *ж* өч алуучулук, кекчилдик, кек сактагычтык.

Мстительный, -ая, -ое (мстителен, -льна, -льно) кекчил, кектей берме, кек сактама, кегин кетирбеген, өч алгысы келген; ~ **человек** кекчил адам.

Мстить *несов.* өч алуу, кек алуу; ~ **врагам** душмандардан өч алуу; ~ **за оскорбление** шылдың кылгандыгы үчүн өч алуу.

Мсьё *см. мосьё.*

Муар *м* муар (жибек кездеменин бир түрү).

Муаров/ый, -ая, -ое **1.** муардан жасалган, муар...; ~ **ое платье** муар көйнөк; **2.** муар түспөлдүү; ~ **ая бумага** муар түспөлдүү кагаз.

Мудрено *разг. 1. нареч.* кыйын, татаал, арзан эмес, оной-олтоң түшүнүүгө мүмкүн боло бербеген; **2. в знач. сказ. с неопр. безл.** түшкө кирбейт, мүмкүн эмес, мүмкүн боло бербейт, кыйын; **на эти деньги ~ жить порядочно (Чехов)** бул акчага түзүк жашайм деш кыйын; **◇ мудрено ли** таң каларлыкпы, адам аң-таң калгыдайбы?

Мудр/ен/ый, -ая, -ое (мудр/ен, -ена, -ено) *разг. 1. (непонятный)* кыйын, түшүнүксүз, адам түшүнө алгыс; ~ **ая задача** кыйын маселе; **2. (странный)** мүшкүл, адам таң каларлык, кызык; ~ **ый старик** кызык абышка; **◇ что мудреного; мудреного нет** таң калгыдай эчтемеси жок; боло берет; **утро вечера мудренее** *посл.* кечкисин коё туруп, эртеси эртең менен ойлонушсаң, дурусураак акыл табылып калар.

Мудре́ц *м* **1. уст.** даанышман, билерман, ойчул адам; **2.** акылы жетик адам, акылман; **3. ирон.** билерман сөрөй, өзүн акылман санаган киши, даанышман сөрөй.

Мудри/ть *несов. разг. 1.* бөйрөктөн шыйрак чыгара берүү; чиелештирүү, ыгы жок татаалдаштырып жиберүү; **вы слишком ~ те** сиз өтө эле татаалдаштырып жатасыз; **2.** амалдануу, амал-айла менен бүтүрө салгысы келүү, куулануу, ары-бери калчай берүү; **говори́ прямо, не ~ !** ары-бери калчабай, туурасын айтчы!

Мудро *нареч.* акылга салып, акылдуулук менен, билгичтик менен; ~ **ответить** билгичтик менен жооп берүү.

Мудрость *ж* акылмандык, даанышмандык; билермандык; **народная ~** элдик даанышмандык; **◇ зуб мудрости** акыл азуу.

Мудрствовать *несов. разг.* билерман болуп кетүү, ашыкча билгичтик кылып, акылдуусуна берүү, акылман болгусу келүү; **◇ не мудрствуя лукаво** жөнөкөй, арадай жерге чарадай жыйын кура бербей.

Мудрый, -ая, -ое (мудр, -а, -о) акылман, даанышман, акылдуу, акылы жетик; ~ **человек** акылман киши; ~ **совет** туура кеңеш.

Муж *м* **1. (мн. мужья)** эр, күйөө; **2. мн. мужи** *уст. и высок.* токтолуп калган эркек; **3.** ишмер, даанышман (белгилүү бир коомдук иш, кесипчилик жагынан ишмердиги, даанышмандыгы бар адам); **учёный** ~ даанышман окумуштуу.

Мужа/ть *несов. 1.* эр жетүү; **2. перен.** күчкүбаты толук, дасыгуу, өсүп жетилүү; **отряд ~ л в боях** отряд нечен салгылашууларда өсүп жетилди.

Мужаться *несов.* оорчулукка, азап-тозокко моюн сунбоо, алдырбоо, курчуу, кайраттануу.

Мужеложство *ср книжн. то же, что педерастия.*

Муженёк *м разг. ласк. к муж 1.*

Мужененавистница *ж* эркектен качып калган (эркекке жолобогон), эркекти жек көргөн аял.

Мужененавистничество *ср* эркектен качып калуучулук, эркекти жек көрүүчүлүк.

Мужеподобн/ый, -ая, -ое (мужеподобен, -на, -но) эркек сымал, эркек чалыш, эркек кебетеленген, эркекке окшогон; ~ **ая женщина** эркекке окшогон аял.

Мужеский, -ая, -ое *уст. то же, что мужской.*

Мужественно *нареч.* кайраттуулук менен, эрдик менен, эр жүрөктүүлүк менен; ~ **сражаться** кайраттуулук менен кармашуу; эрдик менен тайманбай салгылашуу.

Мужественность *ж* кайраттуулук, эрдик, эр жүрөктүүлүк, каармандык.

Мужественный, -ая, -ое (мужествен, -на, -но) эр жүрөк, кайраттуу, каарман, баатыр; ~ **человек** эр жүрөк адам.

Мужество *ср* кайрат, эрдик, каармандык, баатырдык; **проявить ~ в бою** согушта эрдик көрсөтүү.

Мужеубийство *ср* күйөөсүн өлтүрүү.

Мужеубийца *ж* күйөөсүн өлтүргөн аял.

Мужик *м 1. уст. (крестьянин)* дыйкан, мужук; **2. уст. пренебр.** наадан, адам сыягы жок одоно киши; **3. прост. (мужчина)** эркек; **в семье было пятеро ~ ов** үй-бүлөдөгүлөрдүн бешөө эркек эле (үй-бүлөдө беш эркек бар болчу); **4. прост. (муж, супруг)** эр, күйөө.

Мужиковат/ый, -ая, -ое (мужиковат, -а, -о) *разг.* жөнөкөй, карапайым, кара дыйкан сымал, букара (мужук) сымал; ~ **ая наружность** кебете-кешпири кара дыйкандардай.

Мужицк/ий, -ая, -ое *уст. пост.* мужук..., кара дыйкан...; ~ **ая избá** мужуктардын (кара дыйкандардын) үйү; ~ **ая борода** мужуктардын бапсайган сакалы.

Мужичий, -ья, -ье *прост.* мужуктар..., карапайым дыйкандар...; ~ **дом** карапайым дыйкандар жашаган үй.

Мужичка *уст. пренебр. женск. к мужик 1, 2.*

Мужичок *м разг. уменьш.-ласк. к мужик 1, 3.*

Мужичонка *м разг. уничиж. к мужик 1, 3.*

Мужичье *ср* собир. *прост. уст. пренебр.* мужуктар, дыйкандар.

Мужлан *м прост. бран.* наадан, одоно киши.

Мужн/ий, -яя, -ее *прост.* эрине (күйөөсүнө) тиешелүү, эринин, эриники; ~ **ие вещи** эринин буюм-терими; ◊ **мужняя жена** *прост.* эрдүү (эрге чыккан) аял.

Мужнин, -а, -о *разг.* эриники (күйөөсүнүкү), күйөөсүнө тиешелүү, эринин; ~ **а шапка** эринин баш кийими.

Мужск/ой, -ая, -ое 1. эркектер..., эркектерге тиешелүү, эркектерден турган; ~ **о́е населéние** калктын эркектерден турган бөлүгү; ~ **о́е о́бщество** эркектер коому; ~ **о́й хор** эркектер хору; **2.** эркектерге, эркек балдарга арналган, эркек балдарга ылайыкталган; ~ **о́й костю́м** эркектердин костюму; ~ **а́я о́бувь** эркектердин бут кийими; **3.** эркекче, эркектер сыяктуу; ~ **а́я по́ходка** эркекче жүрүш; ~ **о́й разгово́р** эркектердин кеби (сөзү); эркектерче сүйлөшүү; ~ **о́й характер** эркек мүнөз; **мужской пол** 1) *анат., физиол.* эркек жынысы; 2) *собир. прост.* эркектер; **мужской род** *грам.* мужской род.

Мужчин/а ж 1. эркек, эркек киши; **высо́кий ~ а** узун бойлуу эркек; **у нас ~ ы и же́нщины равнопра́вны** бизде эркектер менен аялдардын укугу тең (бирдей); **2.** бой жеткен, балалыктан өткөн эркек киши.

Му́за ж 1. муза (байыркы грек мифологиясында: илимди, искусствону колдоочу тогуз аял кудайдын ар бири); **2. перен. трад.-поэт.** муза (акындын, художниктин, музыканттын чыгармачылык шыгы, эргүүсү).

Музеевэд *м* музеевед (музей таануу илими боюнча адис).

Музеевэдение *ср* музей таануу илими.

Музе́й м музей; ~ **револю́ции** революция музейи; **истори́ческий** ~ тарых музейи; **зоологи́ческий** ~ зоология музейи.

Музе́йн/ый, -ая, -ое музейлик, музей...; ~ **ые экспона́ты** музей экспонаттары; ◊ **музе́йная ре́дкость 1)** өтө сейрек учуроочу нерсе; **2) ирон.** небакта керектен чыккан, колго алынбай калган нерсе.

Музици́ровать *несов.* музыка ойноо, музыкалык чыгармаларды аспаптар аркылуу аткаруу.

Му́зык/а ж 1. музыка; **симфони́ческая** ~ симфониялык музыка; **тео́рия** ~ и музыка теориясы; **положи́ть на ~ у** музыкага салуу; **класси́ческая** ~ а классикалык музыка; **2.** обон, музыка; ~ **а стихо́в** ырлардын обону; **3. прост.** (оркестр) музыка; **впа́рке игра́ет ~ а** паркта музыка ойноп жатат; **4. прост. (музыкальный инструмент)** музыкалык аспап (комуз, кыяк, аккардеон, пианино ж.б.); **5. прост.** убара кыла берме, машакаттуу, түйшүктүү иш; убаракерчилик; **э́та ~ а заты́нется на всю зи́му** бул убаракерчилик кыш бою созулат.

Музыка́льность ж 1. музыкага шыктуулук; ~ **ребёнка** баланын музыкага шыктуулугу; **2.** обондуулук, үндүүлүк, уккулуктуулук.

Музыка́льн/ый, -ая, -ое (музыка́лен, -льна, -льно) **1.** музыкалык, музыка...; ~ **ые инструме́нты** музыкалык аспаптар; ~ **ые произведе́ния** музыкалык чыгармалар; ~ **ая**

шко́ла музыкалык мектеп; **2.** музыкага шыктануу; ~ **ый ребёнок** музыкага шыктуу бала; **3.** (*мелодичный*) обондуу, музыкалуу, уккулуктуу; ~ **ый го́лос** музыкалуу (уккулуктуу) үн; **музыка́льная комедия** музыкалык комедия; оперетта.

Музыка́нт *м* **1.** музыкант (музыка жагынан адис); **2.** музыкант (музыкалык аспаптарда ойной билген адам).

Музака́нтша *разг. женск. к музыка́нт.*

Музыка́вед *м* музыковед (музыка таануу илими боюнча адис).

Музыка́ведение *ср* музыка таануу илими.

Му́к/а *ж* азап, кайгы, кыйынчылык, түйшүк, жапа; ~ **и го́лода** ачкачылыктын азабы; **родовые** ~ **и төрөт** азабы; ~ **и творчества** чыгармачылыктын түйшүгү.

Мука́ *ж* **1.** ун; **кукуру́зная** ~ жүгөрүнүн уну; **пшени́чная** ~ буудайдын уну; **2.** ун; күкүм (бир нерсенин талкаланган майдасы; майда күкүм); **ко́стная** ~ сөөктүн уну.

Мукомо́л *м* тегирменчи.

Мукомо́льный, -ая, -ое ун тартуучу, ун салдыра турган; тегирменчилик; ~ **комбина́т** ун тартуучу комбинат; ~ **жёрнов** тегирмен таш.

Мукомо́льня *ж* тегирмен.

Муксу́н *м* муксун (балыктын түрү).

Мул *м* качыр.

Мула́т *м* мулат (европалык раса менен негрлердин ортосунан чыккан аргын).

Мула́тка *женск. к мула́т.*

Мулине́ *ср нескл.* мулине (сайма саюуга колдонулуучу түстүү, ичке жип).

Мули́ха *ж разг. то же, что мули́ца.*

Мули́ца *ж (самка мула)* ургаачы качыр.

Мулла́ *м* молдо.

Мультимилионе́р *м* миллионер (миллиондогон ири байлыктын ээси).

Мультиплика́тор *м* **1.** *фото, кино* мультипликатор (бир эле нерсенин сүрөтүн көбөйтүп, бир нече ирет кайталап түшүрүүчү көп объективдүү камера); **2.** мультипликатор (мультипликация жагынан адистиги бар адам).

Мультипликацио́нн/ый, -ая, -ое мультипликациялык, мультипликация...; ~ **ая съёмка** мультипликациялык съёмка; ~ **ый фильм** мультипликациялык фильм.

Мультиплика́ция *ж кино* мультипликация (1. куурчактарды, сүрөттөрдү же башка кыймылсыз нерселерди кыймылдуу абалда сүрөттөп берүүчү киносьёмка; 2. ушундай жол менен тартылган кинофильм).

Мультифи́льм *м кино* мультфильм (мультипликациялык фильм).

Муля́ж *м* муляж (нерсенин өз көлөмүндө момдон, гипстен, парафинден ж.б. жасалган

модель); **восково́й** ~ момдон жасалган муляж.

Мумиё *ср нескл.* мумиё.

Мумифици́ровать *сов., несов.* мумиялаштыруу (өлүктү мумияга айлантуу, мумиялаштырып катыруу); ~ **труп** өлүктү мумиялаштыруу (мумиялаштырып катыруу).

Мумифици́роваться **1.** *сов., несов.* мумияга айлануу, мумия болуу; **2.** *несов. страд. к мумифици́ровать.*

Му́ми/я **I ж** **1.** мумия (бальзамдап, чирибей турган абалга келтирилген өлүк); **египетские** ~ **и Египет** мумиялары; **2.** кыржыйган арык, как сөөк адам; тирүүнүн өлүгү; **высох, как ~ я** арыктап, сөөгү менен эле териси калыптыр.

Му́мия **II ж (краска)** мумия (ачык кызыл, күрөң кызыл түстөгү минералдык боёк заты).

Мунди́р *м* мундир; **офице́рский** ~ офицердик мундир; **♦ карто́шка в мунди́ре** *разг.* кабыгы аарчылбай бышырылган картошка.

Мунди́рн/ый, -ая, -ое мундир...; ~ **ые пуговицы** мундирдин топчулары.

Мундшту́к *м* **1.** мүштөк; **янта́рный** ~ янтарь мүштөк; **2.** (*часть папирасы*) папиростун оозго салынуучу бош түтүкчөсү; **3.** *муз.* мүштөк (үйлөмө музыкалык аспаптын оозго салынуучу бөлүгү); **4.** ооздук (азоо жылкылар үчүн ылайыкталып, таңдайга баткыдай темир тилке коюп жасалган ооздук).

Муниципализа́ция *ж* муниципализация; муниципализациялаштыруу (мамлекеттик бийлик аркылуу жерди жана имараттарды жеке ээлөөчүлөрдөн тартып алып, жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарына берүү); ~ **домо́в** үйлөрдү муниципализация кылуу.

Муниципализи́рованн/ый, -ая, -ое муниципализацияланган, муниципализация кылынган; ~ **ые зе́мли** муниципализацияланган жерлер.

Муниципализи́ровать *сов., несов.* что муниципализация кылуу, муниципализациялаштыруу.

Муниципалитет *м* муниципалитет (буржуазиялык өлкөлөрдөгү жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органы жана ушул органдын жайгашкан үйү).

Муниципа́льн/ый, -ая, -ое муниципалитеттерге караштуу, муниципалитеттик, муниципалитет...; ~ **ое учрежде́ние** муниципалитеттик мекеме; ~ **ые до́лжности** муниципалитеттик кызмат орундары.

Мура́ *ж прост.* болбогон, арзыбаган нерсе, курулай сандырактын бири.

Мурава́ **I ж** жаш чөп, көк чөп, өлөң, көк жашаң.

Мурава́ **II ж спец.** то же, что глазу́рь **1.** жылтырак сыр.

Муравей *м* кумурска; **лесной** ~ токой кумурскасы; **чёрный** ~ кара кумурска.

Муравейник *м* 1. кумурсканын уюгу; 2. кумурскачы аюу.

Муравить *несов. что (глазуровать)* жылтырак сыр (мурава) менен сырдоо, жылтыратып кооздоо; ~ **посуду** идишти (карапаны) жылтыратып сырдоо.

Муравка *ж фольк. ласк. к мурава I.*

Муравленный, -ая, -ое жылтырата сырдалган, сыр берилген; ~ **кувшин** сырдалган кумура.

Муравушка *ж фольк. ласк. к мурава I.*

Муравчатый, -ая, -ое фольк. көк чөптүү, көк майсандуу, көгөргөн.

Муравьед *м* кумурскачы (кумурска жегич сүт эмүүчү жаныбар).

Муравьиный, -ая, -ое кумурска ...; ~ **ая куча** кумурсканын уясы; ~ **ые яйца** кумурсканын жумурткалары; **муравьиная кислота** кумурска кислотасы; **муравьиный спирт** кумурска спирти.

Мураш *м прост.* майда кумурска.

Мурашка *м, ж прост. уменьш. к мураш;* *то же, что мураш;* **у меня по телу мурашки бегают** бүткөн боюм чымырап (дүркүрөп) кетти.

Мурза *м ист.* мырза (15-кылымдагы татар мамлекеттеринде феодалдык ак сөөктөрдүн титулу жана ушундай титулу бар адам).

Мурластый, -ая, -ое *прост.* тултугуй, тултуйган, тултук; ~ **парень** тултук бет жигит.

Мурло *ср 1. нар.-разг. то же, что морда I 1; 2. прост.* тултук бет.

Мурлыка *м, ж разг.* мый-мый (мышыкка карата).

Мурлыканье *ср 1.* кырылдоо, кыркыроо, кыр-кыр этүү (мышыкка же башка жаныбарларга карата); 2. *по знач. гл.* **мурлыкать;** **за стеной слышалось** ~ дубалдын ары жагынан кыр-кыр эткен үн чыгат.

Мурлыкать *несов. 1. (тихо урчать – о кошке и т.п.)* кыркыроо, кырылдоо, кыр-кыр этүү; 2. *что и без доп. перен. разг.* үнүн басаң чыгара кыңылдоо, кың-кың этип ырдаган же сүйлөгөн болуу.

Мурмолка *ж* мурмолка (баркыттан же көрпөдөн төбөсү жалпак кылып тигилген баш кийим).

Муровать *несов. что* тургузуу, коюу, тизүү (ташты же кирпичти ылай, цемент менен жабыштырып байлаштыруу аркылуу тизип чыгуу); ~ **стену** дубал тургузуу.

Мурый, -ая, -ое (*о мастях животных*) коңур, кызыл, күрөң (айбандардын өң-түсүнө карата); ~ **бык** кызыл өгүз (бука).

Мурыйи/ть *несов. кого-что и без доп.*

прост. 1. кыянатчылык кылып кармай берүү, коё бербөө, бошотпоо, жибербей коюу; 2. кыйноо, эзе берүү; **он долго ~ л меня вопросами** ал көрүнгөндүн баарын сурай берип мени эзип жиберди.

Мурья *ж уст. 1.* мурья (кеменин жүктөрдү же башка нерселерди коюучу көңдөй бөлүгү); 2. *перен. прост.* карангы, тар үй.

Мускат *м 1. то же, что мускатный орех (см. мускатный); 2.* мускат (жүзүмдүн сорту жана андан жасалган вино).

Мускатель *ж* мускатель (таттуу жүзүм виносунун сорту).

Мускатник *м* мускатник (дайым көгөрүп туруучу тропикалык дарак).

Мускатный, -ая, -ое мускат..., мускаттан даярдалган; ~ **ые сорта винограда** жүзүмдүн мускат сорттору; ~ **ое вино** мускат виносун; **мускатный орех** мускат жаңгагы; **мускатный цвет** мускат жаңгагынын кабыгы (тамакашка кошулуучу татымал катары колдонулат).

Мукул *м анат.* булчун; **шейные ~ ы** моюн булчуңдары; **ни один ~ не дрогнул** көзүн да ирмеп койгон жок; **былк этип койгон жок;** **кабагым-кашым** деген жок.

Мукулатур/а *ж* булчун эттер, булчуңдар; **равитие ~ ы** булчуңдарын чыңоо.

Мукулист/ый, -ая, -ое (мукулист, -а, -о) булчуңдуу, булчуңдары чың; ~ **ые руки** булчуңдуу колдор.

Мукульный, -ая, -ое булчуң...; ~ **ая сила** булчуңдун каруусу; ~ **ая ткань** булчуң тканы.

Мукус *м* жыпар (айрым жаныбарлардын бездеринен же өсүмдүктөрдүн уругунан, тамырынан иштелип чыгарылып, парфюмерияда жана медицинада колдонулуучу жыттуу зат).

Мукусный, -ая, -ое жыпар...; ~ **запах** жыпар жыт.

Муслин *м текст.* муслин (жука кездеменин бир түрү); **шёлковый** ~ жибек муслин.

Муслинов/ый, -ая, -ое муслин...; муслинден тигилген; ~ **ая ткань** муслин кездеме; ~ **ый шарф** муслин шарф.

Муслить *несов. то же, что мусолить 1.*

Мусол/ить *несов. что прост. 1.* шилекейлөө, жалап шилекейин жугузуу; ~ **ить нитку** жипти шилекейлөө (чыйратуу же ийнеге саптоо үчүн); ~ **ить палец** сөөмөйүн шилекейлөө; 2. булгоо, булгап салуу (шилелеген сөөмөйү менен); **он ~ ил книгу** ал китепти шилекейлеген сөөмөйү менен булгап койду; 3. *перен. тж. без доп.* маалкатуу, сүйрөй берүү, тез бүтүрө салбай создуктуруп жиберүү; **хватить тебе ~ ить, заканчивай!** создуктура бербей, тез бүтүрө сал!

Мусолиться *несов. 1.* шилекей болуу,

шилекей жугуп булгануу; **2. страд. к мусóлить.**

Мусор *м* шыпырынды, таштанды, ыпыр-сыпыр.

Мусорить *несов.* ыпыр-сыпырга толтуруп жиберүү, булгоо, бырыксытуу, ыпырсытуу; ~ **в комнате** үйдүн ичин ыпыр-сыпыр кылуу.

Мусорн/ый, -ая, -ое таштанды (шыпырынды) салына турган, ыпыр-сыпыр салына турган; ~ **о ведрó** ыпыр-сыпыр (таштанды) салынуучу чака; ~ **ая яма** ыпыр-сыпыр (шыпырынды) таштала турган чункур.

Мусоровод *м* мусоровод (кабаттуу үйлөрдө шыпырынды, ыпыр-сыпыр ж.б. ташталып, сыртка чыгарылуучу канал).

Мусороубóрочн/ый, -ая, -ое ыпыр-сыпыр, шыпырынды, таштанды ж.б. тазалап алып кетүүчү; ~ **ая машина** ыпыр-сыпыр, шыпырынды, таштандылар үчүн ылайыкталган машина.

Мусс *м* мусс (жемиштин ширесинен даярдалган таттуу азык).

Муссир/овать *несов.* **1.** *что спец.* көбүртүү, көбүртүп-жабыртуу, көбүктөндүрүү; **2. спец.** (*о напитках*) көбүрүү, көбүктөнүү; кайноо; **вино** ~ **ует** вино кайнайт; **3. перен. книжн.** *что* бирин эки кылуу, чегинен ашырып жиберүү, күчөтүү; ~ **овать опасения** коркунучту чегинен ашырып жиберүү.

Муссон *м* муссон (жыл мезгилине карата багытын өзгөртүп, кышкысын кургактан деңизди карай, жайкысын деңизден кургакты карай согуучу шамал).

Мустанг *м* мустанг (жапайылашып кеткен бакма жылкы).

Мусульмáнин *м* мусулман.

Мусульмáнка *женск. к мусульмáнин.*

Мусульмáнск/ий, -ая, -ое ислам...; мусулман...; ~ **ая религия** мусулман (ислам) дини; ~ **о е вероисповéдание** ислам; мусулманчылык.

Мусульмáнство *ср* мусулман (ислам) дини; мусулманчылык; мусулмандар.

Мутáция *ж* мутация (1. кандайдыр бир нерсенин секирик жасаган кескин өзгөрүшү; **2. биол.** организмдин касеттеринин жана биологиялык белгилеринин күтүлбөгөн абалда пайда боло калган мурастык өзгөрүүсү).

Мути/ть *несов.* **1.** *что* ылайлоо, ылай кылуу; ~ **ть воду** сууну ылайлоо; **2. перен.** эмне экенин билгизбей бүдөмүктөтүп жиберүү; тумандатуу, чаргытуу; **3. перен.** кимдир бирөөнү козутуу, жаалына келтирүү, делебесин козгоо, жээликтирүү, кимдир бирөөгө каршы тукуруу; ~ **ть народ** элди козутуу (жаалына келтирүү); **4. разг.** көңүл айнуу, куску келүү, жүрөк айлануу; **меня** ~

ло от запаха бензина бензиндин жытынан көңүлүм айнып жатты; **♦ мутить воду** чалдыкуйду кылып башты айландыра берүү, тумандатып жиберүү.

Мути/ться *несов.* **1.** ылайлануу, ылай болуу; **2.** (*о глазах*) тунаруу, караңгылануу, туманданып көрүнүү; **3.** (*о создании, разуме*) энги-денги болуу, эмне экенин биле албай көңүлү караңгылоо, башы айлануу; **у него** ~ **лось сознание** ал энги-денги болуп эмне экенин биле албай жатты.

Мутн/еть *несов.* **1.** ылайлануу, киргилденүү, киргил тартуу; **вода** ~ **éет** суу ылайланат; **2. перен.** бүдөмүктөө; эмне экени билинбей тумандап калуу; **у него разум** ~ **éет** анын акыл-эси бүдөмүктөп, тумандап баратат.

Мутно **1. нареч.** күнүрт, бүдөмүк; үлпүлдөп; **огни горели** ~ оттор күнүрт тартып, үлпүлдөп жанып турду; **2. в знач. сказ. безл.** араң жан, тунарынкы; **от усталости в глазах стало** ~ чарчагандан көздөрү тунарынкы тартып баратты.

Мутн/ый, -ая, -ое (мүтен, -на, -но) **1.** киргил, тунук эмес, ылайланган; ~ **ая вода** ылайланган суу (киргил суу); **2.** күнүрт, ачык (таза) эмес, кир баскан; ~ **о стекло** күнүрт айнек; **3.** булут баскан, боз түшкөн, буурулданган, тумандаган; ~ **о небо** бозоргон буурул асман; **4.** күүгүм тарткан, күүгүмдөнгөн, анча жарык эмес; ~ **ая лампочка** анча жарык эмес лампочка; **5. перен. (тревожный)** кооптуу, тынч эмес, күмөндүү, жүрөк заада кылма; **6. перен.** айнып калган, өз жайында эмес; ~ **ая голова** айнып калган баш.

Мутовка *ж* **1. бот.** мутовка (өсүмдүктүн белгилүү бир бөлүгүндө топ болуп бир кылка өскөн бутактар, жалбырактар, гүлдөр); **2. (для взбивания)** чалгыч, аралаштыргыч; бишкек.

Мутон *м* мутон (атайын иштетилип чыгарылган кой териси).

Мутовчат/ый, -ая, -ое *бот.* мутовка...; топ...; ~ **ые листья** топ жалбырактар.

Муторно *прост. нареч.* жүрөккө тийгидей, адамды эзип жибергидей.

Муторн/ый, -ая, -ое жагымсыз; адамды эзип, зериктирип жиберме; **он слишком** ~ **ый человек** ал бир кудай тажаткыр неме.

Муть *ж* **1.** ылай, тунма, чөкмө; **на дне ведра скопíлась** ~ чаканын түбүнө ылай (суунун тунмасы) жыйылып калды; **поднять** ~ **со дна озера** көлдүн түбүнөн чөкмө ылайды сузуп алуу; **2. перен.** мунарык, туман; **сéрая** ~ **осéнного вéчера** күзгү кечтеги буурул тарткан мунарык; **3. перен.** энги-денги болуу, кенгирөө абалы, кош көңүлдүк; **4. перен. разг.** эч нерсеге жарабаган сандырактык, тантырактык.

Муфель *м тех.* муфель (карапа, фарфор сыяктуу заттарды газдын таасиринен, ысыктан сактоо үчүн колдонулуучу мештин жука калканч камерасы).

Муфлон *м зоол.* муфлон (Жер Ортолук деңизиндеги айрым аралдарда жашоочу аркардын бир түрү).

Муфта *ж* муфта (1. жылуулук үчүн эки колго тең кийилүүчү жең сыяктуу жасалган кол кап; 2. *тех.* эки түтүктүн туташкан жерине кийгизилме кыска түтүк).

Мух/а *ж* чымын; **комнатные** ~ и үй чымындары; **белые мухи** зампарлап жааган кар; **как сонная муха (делать) что** араң жан, илкип-калкып, эптеп кыбырап; **мухи мрут (дохнут)** аябай зериктирип жиберет, аябай зеригесин; **мухи не обидит кто** кой оозунан чөп албаган жоош; момундун момуну; **(быть) под мухой прост.** мас болуп жүрүү, кызымтал абалда болуу; **делать из мухи слона** ашыра апыртып жиберүү; **мрут (дохнуть) как мухи** кумурскадай кырылуу; боо түшүп калуу.

Мухлевать несов. прост. алдамчылык кылуу, айлакерликке салып алдоо.

Мухоловка ж 1. (*приспособление*) чымын кармагыч; 2. *зоол.* (*птица*) чымынчы, чымын жегич (чымчык); 3. *бот.* чымынчы чөп (урунуп калган чымын-чиркейлерди ороп алма жана уулуу заты менен ууктуруп жиберме өсүмдүк).

Мухомор м 1. уулуу козу карын (мунун сууга чыланган суюктугу чымынды өлтүрүүгө колдонулат); 2. *разг.* карылыгы жеткен абышка.

Мухортый, -ая, -ое кер тору (жылкынын түсү).

Мучени/е ср азап, кыйноо; **подвергать ~ ям** кыйноого салуу, азап тарттыруу, азап жедирүү; **носить ~ я** жапа чегүү; **испытывать ~ я** азап тартуу, азаптануу.

Мученик м шордуу киши, азабы арылбаган адам.

Мученица женск. к мученик.

Мученичский, -ая, -ое азаптуу, кыйнаган, азап тарттырган, азапка салган; ~ **ая смерть** азаптуу өлүм; **мука мученическая** катуу азап-тозок, оор түйшүк.

Мучитель м залым; адамды эзгич, кыйноо тарттыруучу.

Мучительно нареч. 1. азап менен, кыйнап, азап жедирип, азапка салып; **ему ~ слышать это оскорбление** бул кордоону угуш ал үчүн кызылдай азап; 2. эң эле, аябай, абдан; ~ **хотелось курить** аябай тамеки тарткысы келүү (тамекиге аябай кумарлануу).

Мучительность ж азаптуулук, кыйынчылык, кыйноого салуучулук.

Мучительный, -ая, -ое (мучителен, -льна, -льно) азаптуу, жанга баткан, кыйнаган, азапка салган, оор түйшүк тарттырган; ~ **ая боль** жанга баткан оору.

Мучить/ь несов. кыйноо, азап жедирүү, жапа чектирүү, жабыркатуу; **его ~ головная боль** аны баш оору кыйнап жатат (аны баш оору жабыркатып жиберди); ~ **голод** ачкалык кыйнайт.

Мучиться несов. кыйналуу, азап тартуу, тажоо, түйшүктөнүү, жабыркоо; ~ **от зубной боли** тиш оорудан азап тартуу (кыйналуу); ~ **над разрешением сложного вопроса** татаал маселени чечүүдө кыйноо тартуу.

Мучица ж ласк. к мука.

Мучка ж ласк. к мука.

Мучник м уст. ун сатуучу.

Мучнистый, -ая, -ое 1. ундуу, крахмалдуу (уну же крахмалы көп); ~ **ое зерно** ундуу эгин (дан); ~ **ый картофель** крахмалдуу картошка; 2. ун сыяктуу, ундай; ак, аппак; ~ **ая бледность лица** беттин ундай кубарынкы көрүнүшү.

Мучной, -ая, -ое 1. ун салынган, ун салына турган, ун...; ~ **ой мешок** ун салына турган мешок; 2. ундан, камырдан даярдалган, камырлуу; ~ **ые блюда** камыр оокаттар; 3. *в знач. сущ.* мучное *ср* камыр оокат; **он любит ~ ое** ал камыр оокатты жакшы көрөт.

Мушиный, -ая, -ое чымын...; ~ **рой** чымындын уюгу.

Мушка I ж 1. *уменьш. к муха*; 2. жасалма кал; 3. (*на ткани*) кал, мең сыяктуу тактар; 4. *уст.* алагүлүктөн жасалган дары, малаам.

Мушка II ж (у оружия) кароол; **брать (взять) на мушку 1)** кароолго алуу, мээлөө, шыкаалоо; 2) көз салып жүрүү, байкоо жүргүзүү, көңүлүнө ала жүрүү.

Мушкет м мушкет (эски убактагы милдеттүү мылтык).

Мушкетёр м мушкетёр (мушкет менен куралданган солдат).

Мушкетёрский, -ая, -ое мушкетёрлук, мушкетёр...; ~ **полк** мушкетёрлор полку.

Мушкетный, -ая, -ое мушкет...; ~ **выстрел** мушкет менен атуу; ~ **ствол** мушкеттин стволу.

Мушмула ж мушмула (түштүк жактарда өсүүчү бадал же кичине дарак түрүндөгү жемиш өсүмдүгү жана анын желе турган таттуу мөмөсү).

Муштра м муштра (1. аскердик катаал тартиптин, согуш ишине машыгуунун бир түрү; 2. катаал, одоно тартипке негизделген тарбиялоо системасы).

Муштровать несов. кого 1. муштралоо (муштра эрежелери менен тарбиялоо, аскер-

дик машыгуулардан өткөрүү); **2.** муштралоо (катуу, катаал таалим-тарбиялык сыноодон өткөрүү).

Муэдзин *м* муазин, азанчы.

Мча/ть несов. **1.** *кого-что* зымырылтуу, зыпылдата учуруу, өтө тез жүргүзүү; **конь** ~ **л меня** ат мени зымырылткан бойдон алып жүрүп баратты; **2.** *то же, что мчатся* **1.**

Мча/ться несов. **1.** зымырылуу, зымылдоо, зымыроо, көздөн кайым болуу; **лошади** ~ **тсЯ** аттар зымырайт; **2.** *(о времени)* зуулдап өтө берүү, көзгө илешпей зымырап өтүп туруу; **годы** ~ **лись незамётно** жылдар көзгө илешпей зымырай берди.

Мшаник *м* (*сарай*) чатырын мох (эңилчек) баскан эски сарай.

Мшист/ый, -ая, -ое (мшист, -а, -о) **1.** мохтуу, эңилчек баскан; **-ое болото** эңилчек баскан (мохтуу) саз; **2.** эңилчек түспөлдүү, эңилчек окшогон; ~ **ые травы** мох сыяктуу чөптөр.

Мщение *ср* **1.** *по знач. гл.* мститъ; ~ **за оскорбление** кордогондугу үчүн өч алуу; **2.** өч, кек; **незабытое** ~ унута элек өч (кек).

Мы (нас, нам, нами, о нас) **1.** биз; **мы в прошлый раз были на заводе** биз өткөн жолу заводдо болдук; **нас было много** биз көп киши элек; **у нас ещё есть время** биздин али убактыбыз бар; **про нас спрашивали?** биз жөнүндө сураштыбы? (бизди сураштыбы?); **нам ничего не говорили** бизге эчтеме айтышкан жок (эчтеме дешкен жок); **2.** биз (автордук речте же сүйлөөчү жак өзү жөнүндө баса белгилей кеткиси келсе, «я» («мен») деген жекелик сандагы өздүк ат атоочтун ордуна колдонулат); **мы в начале статьи говорили об этом** макаланын баш жагында биз бул жөнүндө айтканбыз; **мы себя ещё покажем** биз өзүбүздүн ким экендигибизди дагы да болсо көрсөтөбүз (көрсөтө жатабыз); **3. разг. шутл. ирон.** биз (экинчи жак менен сүйлөөчү тарапты чогуу туюндуруп, «мен», «биз», «сен», «силер» деген жактама ат атоочтордун ордуна колдонулат); **ну, товарищи, как мы себя чувствуем?** кана, жолдоштор, биз эмне деген абалда калдык?

Мыза *ж* мыза (айыл-чарба курулуштары бар өзүнчө усадьба; Эстониядагы жана бир катар Прибалтика райондорундагы элдерде хутор дегенди билдирет).

Мызгать несов. *кого-что прост.* булгоо, кир жугузуу, уйпалап салуу (кийимди).

Мыка/ть несов. *кого-что прост.* **1.** сенделтүү, тентиретүү, сандалтуу; **жизнь** ~ **ла турмуш** сандалтты (тентиретти); **2.** өйдөтөмөн сүйрөө, ары-бери кыдырта берүү; **туристов** ~ **ли по горам, по заповедным местам** туристтерди тоолорго, корук жайларга алып барып, ары-бери кыдырта

беришти; **◇ мыкать век (жизнь)** жакшылык көрбөй күн өткөрүү; жокчулуктун, кембагалдыктын азабын тартуу; **горе мыкать** азап чегүү, кордук көрүү.

Мыкаться несов. *прост.* тентирөө, туш тарапка сандалуу; ~ **по свету** жер кезип тентиреп жүрүү.

Мылить несов. **1.** *кого-что* самындoo; ~ **руки** колду самындoo; **2.** самын салып (кошуп, аралаштырып) көбүртүү; ~ **воду** сууга самын салып көбүртүү.

Мылиться несов. **1.** самындануу, самын сүйкөнүү; **2.** *(пениться)* көбүрүү, көбүктөнүү, көбүк чыгаруу; **это мыло плохо** ~ **ся** бул самын анча көбүрбөйт; **3.** самынды эзилтүү, көбүртүү; **дождевая вода хороша** ~ **ся** жаандын суусу самынды жакшы эритет (көбүртөт).

Мылк/ий, -ая, -ое (мылок, -ка, -ко) жакшы көбүрмө; ~ **ое мыло** жакшы көбүрмө самын; ~ **ий порошок** жакшы көбүрө турган порошок.

Мыл/о *ср* **1.** самын; **хозяйственное** ~ **о** кир самын; **туалетное** ~ **о** атыр самын (бети-колду жуунуучу самын); **2.** *(пена на лошади)* көбүк, көбүктөнгөн тер; **лошадь вся** ~ **е** ат ак көбүккө чөмүлгөн.

Мыловар *м* самын жасоочу.

Мыловарение *ср* самын чыгаруу, самын жасоо иши.

Мыловаренный, -ая, -ое самын чыгаруучу, самын жасоочу, самын...; ~ **завод** самын заводу.

Мыловарня *ж* самын чыгаруучу ишкана.

Мыльница *ж* самын салгыч.

Мыльн/ый, -ая, -ое **1.** самын...; ~ **ый порошок** самын порошогу; ~ **ая пена** самындын көбүгү; **2.** самын...; самындалган, самындуу; ~ **ая голова** самындуу баш (самындалган баш); **3.** *(о лошади)* көбүк баскан, көбүк чыкканча тердеген; ~ **ые кони** көбүк чыкканча тердеген аттар; **мыльное дерево** самын дарак; **мыльный корень** самын тамыр; **◇ мыльный пузырь** негизи жок, бекем эмес, жел сыяктуу нерсеге карата айтылат.

Мыльня *ж* **1.** *уст. (баня)* мончо; **2.** мончонун жуунууга ылайыкталган бөлмөсү.

Мыльнянка *ж бот.* самын чөп (тамыры самын сыяктуу көбүрө турган чөп өсүмдүгү).

Мыльце *ср* *уменьш.* к мыло.

Мыс *м* **1.** *геогр.* тумшук; ~ **Челюскина** Челюскин тумшугу; **2.** булуң, бурч; **сад выдавался** ~ **ом на улицу** бактын бир жак булуну көчө жакка чыгып туруучу.

Мысленно *нареч.* кыял менен, ой менен, ойлоп, элестетип; **он** ~ **представлял свою судьбу** ал өзүнүн тагдырын кыял менен көз алдына элестетип көрдү.

Мысленный, -ая, -ое 1. кыялдагы, көңүлдөгү, ойдогу, ой аркылуу элестетилген, көңүлдө болгон; ~ **образ** ой аркылуу элестетилген образ; 2. ичтеги, эч кимге айтыла элек, ооздон чыга элек.

Мыслете *ср нескл. уст.* мыслете («м» тамгасынын эскирген наамы); **✧ писать (выдѣлывать и т.п.) мыслете** *уст.* буту чалыштап басуу, төңселүү (мас кишиге карата).

Мыслимый, -ая, -ое (мыслим, -а, -о) 1. *прич.* от **мыслить**; 2. *прил.* акылга сыяр, акылга туура келген, болуп кетишинин мүмкүндүгү, ыктымалчылыгы бар; ~ **случай** акылга сыяр окуя.

Мыслитель *м* ойчул (терең ой жүргүзө билген акылман); **древние** ~ **и** байыркы ойчулдар.

Мыслительн/ый, -ая, -ое ойлоо...; ой жүргүзүү...; ~ **ые способности** ойлоо (ой жүргүзүү) жөндөмдүүлүгү; ~ **ый процесс** ойлоо процесси.

Мысл/ить несов. 1. ойлоо, ой жүргүзүү; **он был правильно** ~ **ящим человеком** ал туура ой жүргүзө билген адам эле; 2. *кого-что* элестетүү, ой кылуу, ... деп эсептөө, ойлоо; **как вы это себе** ~ **ите?** сиз муну кандай деп ойлойсуз? 3. *с неопр. разг.* болжол кылуу, баам кылуу, ... тийиш деп эсептөө, ... болот го деп ойлоо (ой кылуу); **я не** ~ **ил здесь встретит** мен сизди бул жерден кездештирем деп ойлогон эмес элем.

Мыслит/ься несов. деп ойлоо, ... деген ойго келүү; **мне** ~ **ся, что** деп ойлойм; ... деген ойдомун; ... деген ойго келем.

Мысл/ь ж 1. (*мышление*) ой; **сила человеческой** ~ **и** адамдын оюнун күчү; 2. (*продукт размышления*) ой, акыл, ой-пикир; **глубокая** ~ **ь** терең ой; **интересная** ~ **ь** кызык ой-пикир; **предвзятая** ~ **ь** мурунтан ойлонулган жаңылыш ой-пикир; **у меня этого и в** ~ **ях не было** бул менин оюмда жок эле (оюма да келген эмес эле); 3. (*идея*) ой; идея; **основная** ~ **ь** произведения чыгарманын негизги ою; чыгарманын негизги идеясы; 4. *мн. мысли (убеждения, взгляды)* көз караш, ой-пикир; **мы с вами люди одних** ~ **ей** биз сиз менен бирдей көз караштагы (бирдей ой-пикирдеги) адамдарбыз; **несогласие в** ~ **ях** пикирлери келишпөө, бир акылга (бирдей ой-пикирге) келише албоо; **✧ задняя мысль** арам ой, жаман ой; **не допускать мысли о чём** мүмкүн эмес деп эсептөө, болууга тийиш эмес деп эсеп кылуу; **иметь в мыслях что...** деп ойлоо, ...деп ой жүргүзүү; **не иметь в мыслях чего...** деп эсеп кылбоо, ... деп ойлобоо, ... деп оюна келбөө; **напасть на мысль** чукугандай акыл табуу, тез түшүнө коюу; **собраться с**

мыслями акылын токтотуу, акыл-эсин жыюу.

Мыслящий, -ая, -ое 1. *прич.* от **мыслить**; 2. *прил.* ойчул, терең ойлуу, терең ой жүргүртүүчү; ~ **учёный** ойчул (терең ойлуу) окумуштуу.

Мыт I *м вет.* сакоо (жылкынын жугуштуу оорусу).

Мыт II *м ист.* (*налог*) салык (байыркы Руста: өлкөнүн ички чегинен өткөрүлүүчү товарлар, айдалып өткөн мал үчүн алынган бажы).

Мытарить несов. *кого разг.* азап жедирүү, кысым көрсөтүү, кыйноо, эзүү, жабыркатуу.

Мытариться несов. *разг.* азап жеп кыйналуу, кысым көрүү, эзилүү, жабыркоо.

Мытарство *ср* 1. азап, мээнет, азап-тозок, кыйноо; 2. *мн.* **мыратства** (*скитания*) тентиреш, сандалыш, жер кыдырып жүрүш.

Мыт/ый, -ая, -ое 1. *прич.* от **мыть**; 2. *прил.* таза, жууп тазаланган, кири жок; ~ **ая посуда** таза идиш (жуулган идиш); ~ **ый виноград** таза жүзүм (жуулган жүзүм).

Мы/ть несов. 1. *кого-что* жуу, жууп тазалоо; **мальчик** ~ **л ноги** бала бутун жууду; **мы** ~ **ли** пол биз пол жуудук; 2. жууп кетүү, жемирүү, агызып кетүү; **река моет берега** дарыя жээктерди жемирип жууп кетет; **мыть золото** алтын чайкоо; **рука руку моет** *погов.* сай-сайга, бай-байга.

Мытьё *ср по знач. гл.* **мыть 1** – **мыться 1**; ~ **рук** кол жууш; ~ **в бане** мончодо жуунуш.

Мыться несов. 1. жуунуу; тазалануу; ~ **в бане** мончодо жуунуу; 2. *страд.* к **мыть 1**.

Мычание *ср* 1. мөөрөө; ~ **телят** музоолордун мөөрөшү; 2. *перен. разг.* мыңкылдоо; кыңк-мыңк этүү.

Мыч/ать несов. 1. мөөрөө; **корова** ~ **ит** уй мөөрейт; 2. *что и без доп. разг.* мыңкылдоо, кыңк-мыңк эткен болуу; **он** ~ **ит что-то непонятное** ал түшүнүксүз бирдемелерди айткан болуп мыңкылдайт.

Мышастый, -ая, -ое (*о масти животных*) кула; ~ **жеребёное** кула кулун.

Мышеловка *ж* чычкан кармагыч, чычкан капканы.

Мышечн/ый, -ая, -ое булчуң...; ~ **ая ткань** булчуң тканы; ~ **ая боль** булчуңдун оорушу.

Мышин/ый, -ая, -ое 1. чычкан...; ~ **ая нора** чычкандын ийини; 2. бозомук, боз; ~ **ый цвет** бозомук түс; **✧ мышьяная возня** (*суета*) арзыбаган убаракерчилик, болор-болбоско түйшүктөнө берүүчүлүк.

Мышка I *ж уменьш.-ласк.* к **мышь**.

Мышк/а II: под мышками; под мышкой колтукта, колтук астында.

Мышкование *ср по знач. гл.* **мышковать**.

Мышков/ать несов. чычкан издөө, чычкан издеп жойлоо.

Мышлени/е *ср* 1. ой; ойлоо; **научное** ~ **е** илимий ой; 2. *по знач. гл. мыслить* 1; **процесс** ~ **я** ойлоо (ой жүгүртүү) процесси.

Мышонок *м* чычкандын баласы.

Мыщ/а *ж* булчуң, булчуң эт; **сердечные** ~ **ы** жүрөк булчуңдары.

Мышь *ж* чычкан; **домовая** ~ үй чычканы; **полевая** ~ талаа чычканы; **летучая** **мышь** жарганат.

Мышьяк *м* мышьяк.

Мышьяков/ый, **-ая**, **-ое** мышьяктуу, мышьяк аралашкан, мышьяк ...; ~ **ый** препарат мышьяктуу препарат; ~ **ая** кислота мышьяк кислотасы.

Мышьячный, **-ая**, **-ое** *уст. то же, что мышьяковый*.

Мэр *м* мэр (бир катар чет өлкөлөрдө: шаар башкармасынын, муниципалитеттин башчысы).

Мэрия *ж* мэрия (муниципалитет жана анын жайгашкан имараты).

Мюзик-хол *м* мюзик-хол (эстрадалык театр).

Мюрид *м* *рел.* мюрид; мурут (дин өкүлдөрүнүн айткандарын орундатып, дин жолунда кызмат кылган такыба адам).

Мюридизм *м* мюридизм (исламдын Кавказдагы тоолуктарда 19-кылымдын ортосунда пайда болгон мистикалык агымы).

Мягк/ий, **-ая**, **-ое** (мяжок, -ка, -ко) 1. жумшак; ~ **ий** металл жкмшак металл; ~ **ий** хлеб жумшак нан; 2. жумшак, назик, үлпүлдөк; уян; ~ **ие** волосы жумшак (назик) чач; ~ **ая** шерсть уяң жүн; 3. жеңил, элпек; жумшак; ~ **ое** движение элпек кыймыл; ~ **ий** характер жумшак мүнөз; 4. жеңил; ~ **ое** наказание жеңил жаза; 5. жылуу, мелүүн; ~ **ий** климат жылуу (мелүүн) климат; **мягкий** вагон жумшак вагон; **мягкий** знак ичкертүү белгиси (ь).

Мягко *нареч.* 1. жумшак; жеңил, элпек; ~ **шагать** жеңил (элпек) басуу; 2. мээримдүү, сылык; акырын; **он с товарищами** ~ **разговаривал** ал жолдоштору менен мээримдүү сүйлөшүүчү; **◇** **мягко** **выражаясь** **в** **знач. вводи.** *сл.* жымсалдап айтканда, катуу кетпегенде.

Мягкосердечие *ср см.* мягкосердечность.

Мягкосердечность *ж* көңүлү жумшактык, боорукердик, ырайымдуулук, ак көңүлдүк.

Мягкосердечный, **-ая**, **-ое** (мягкосердечен, -на, -но) көңүлү жумшак, ак көңүл, боорукер, ырайымдуу; ~ **человек** ак көңүл адам.

Мягкость *ж* 1. жумшактык; ~ **постели** төшөктүн жумшактыгы; ~ **металла** металлдын жумшактыгы; 2. назиктик; ~ **голоса** үндүн назиктиги; 3. жумшактык, элпектик, ак көңүлдүүлүк; ~ **характера** мүнөздүн

жумшактыгы; ак көңүлдүүлүк; ~ **движения** кыймылдын элпектиги; 4. жеңилдик; ~ **наказания** жазанын жеңилдиги; 5. жылуулук, мелүүндүк; ~ **климата** климаттын жылуулугу (мелүүндүгү).

Мягкотелость *ж* көңүлчөөктүк; жумшак мүнөздүүлүк; **проявить** ~ көңүлчөөктүк кылуу.

Мягкотелый, **-ая**, **-ое** (мягкотел, -а, -о) 1. *разг.* көпшөк, бош, көлкөгөй; 2. *перен.* көңүлчөөк, мүнөзү жумшак; 3. *в знач. суц.* мягкотельные *мн. зоол. то же, что моллюски.*

Мягкошёрстн/ый, **-ая**, **-ое** уяң жүндүү; ~ **ые** овцы уяң жүндүү койлор.

Мягкошёрстый, **-ая**, **-ое** *то же, что мягкошёрстный*.

Мягче *сравн. ст.* к **мягкий** и к **мягко**.

Мягчит/ь *несов. что* 1. (делать мягким) жумшатуу, жумшартуу, жумшак кылуу; **крем** ~ **кожу** крем этти (терини) жумшартат; 2. *перен.* онойлотуу, басандатуу, жеңилдетүү, азайтуу; **лекарство** ~ **кашель** дары жөтөлдү басандатат.

Мякина *ж* топон; **пшеничная** ~ буудайдын топону; буудайдын чары.

Мякинн/ый, **-ая**, **-ое** топон...; ~ **ая** пыль топондун чаңы; ~ **ый** корм топон тоют; **◇** **мякинная голова** *прост. бран.* макоо, келесоо.

Мякиш *м* нандын жумшагы (ички жумшак жери).

Мякн/уть *несов. разг.* 1. жибүү, жумшаруу, былпылдоо; **кожа** ~ **ет** в **дубильном растворе** тери ашаткыда жатып жибийт; 2. былбыроо, бошоо, шалбыроо; **тело** ~ **ет** эт шалбырайт (шалбырайт түшөт).

Мякот/ь *ж* 1. эт (дененин жумшак эттен турган бөлүгү); **пуля** **застряла** в ~ **и бедра** ок сан эттен өтө албай токтоп калыптыр (сан этке токтоп калыптыр); 2. (мясная) сөөгү жок сулп эт; 3. (плодов) эт (жемиштин кабыктын ичиндеги жумшак бөлүгү); ~ **ь** **персиков** шабдалынын эти.

Мялка *ж* 1. *то же, что льномялка*; 2. ийлөөчү машина (тери, ылай ж.б. нерселерди ийлөө ишин аткаруучу техникалык курал).

Мямли/ть *несов. разг.* 1. сөздү чайнап, жай сүйлөө; оюн так айта албай кыңк-мынк этүү; күңкүлдөгөн болуу; **что ты там ~ шь?** сен эмне деп кыңк-мынк этип жатасың? 2. эзмелей берүү, мылжыңдоо, тез бүтүрбөй создуктуруп жиберүү; **хватить** ~ **ть**, **времени** **остаётся** **мало!** кечке эле эзмелей бербе, убакыт аз калды!

Мямля *м, ж прост.* 1. жай, түшүнүксүз сүйлөгөн адам; 2. эзме, мылжың, ишке кашан киши.

Мясист/ый, **-ая**, **-ое** (мясист, -а, -о) 1. эттүү, эти көп; ~ **ый** гусь эттүү каз; 2. *разг.*

(толстый, полный) эткел, семиз, толук, эти калың; ~ **ое** **лицо** эткел бет; **человек** с ~ **ыми губами** эриндери калың адам; **3.** (о растениях, плодах) эттүү, эти калың; ~ **ая груша** эти калың алмурут.

Мясник *м* касапчы, касап; эт сатуучу.

Мясн/ой, -ая, -ое **1.** эт...; ~ **ой запах** эттин жыты; **2.** эттен даярдалган, эт...; ~ **ые котлеты** эт котлети; ~ **ые блюда** эттен даярдалган (эт катыштырылып даярдалган) тамактар; **3.** эт даярдоочу, эт сатуучу, эт...; ~ **ая промышленность** эт даярдоо өнөр жайы; ~ **ой магазин** эт дүкөнү; **4.** согумдук, союла турган, согумга деп асыралган; ~ **ой скот** согумдук мал; **5.** *в знач. суц.* **мясное ср.** эттен жасалган (эттүү) тамак; **он не ест ~ ого** ал эттүү тамак жебейт (эт жебейт).

Мясо ср **1.** эт; **куриное** ~ тоотун эти; **жареное** ~ куурулган эт; **2.** эт (денеде); **пюля сорвала ~ у него с плеча** ок анын ийининин этин жулуп кетти; **3.** эт (жемиште); ~ **персика** шабдалынын эти; **♦ с мясом вырвать (оторвать)** орду-түбү менен жулуп алуу (мисалы, топчуну); **пшечное мясо** замбирек жеми.

Мясо... мяскокомбинат, мяскопродукты, мяско-молочный сыяктуу татаал сөздөрдүн мүчөлүк биринчи бөлүгү.

Мясоед *м* эт жеш мезгили (православие чиркөөсүнүн уставы боюнча эт жешке уруксат этилген учур).

Мяскозаготовительн/ый, -ая, -ое эт камдоочу, эт даярдай турган, эт даярдоо...; ~ **ые организации** эт камдап даярдоо мекемелери.

Мяскозаготовки *мн.* (*ед.* мяскозаготовка *ж*) эт даярдоо.

Мяскокомбинат *м* эт комбинаты.

Мяскопоставки *мн.* (*ед.* мяскопоставка *ж*) эт тапшыруу.

Мяскопуст *м* *церк.* эт жебөөчү күн (православие чиркөөсүнүн уставы боюнча эт жешке тыюу салынган күн).

Мяскорубка *ж* **1.** эт туурагыч; **2.** *перен.* кандуу кагылыш, кыргын.

Мят/а *ж* **1.** жалбыз; **запах ~ ы** жалбыздын жыты; **2.** (*настойка, отвар*) жалбыздан

даярдалган дарылык препарат.

Мятеж *м* козголон.

Мятежник *м* козголончу, козголонго катышуучу.

Мятежница *женск.* *к мятежник.*

Мятежный, -ая, -ое **1.** козголончу, козголонго катышуучу, козголон чыгаруучу, козголонго себепчи; ~ **полк** козголончу полк; **2.** *трад.-поэт.* тынчы жок, удургума, бууракан түшкөн, уу-дуу эткен, толкуган.

Мятн/ый, -ая, -ое жалбыздан даярдалган, жалбыз...; ~ **ый запах** жалбыз жыты; ~ **ые капли** жалбыздуу дарынын тамчылары; ~ **ое масло** жалбыздын майы.

Мят/ый, -ая, -ое **1.** *прич.* *от мять;* **2.** *прил.* эзилген, жанчылган; ~ **ые персики** эзилген шабдалы; **3.** *прил.* бырышкан, уйпаланган; ~ **ая одёжда** бырышкан (уйпаланган) кийим; **4.** *прил. перен. разг.* чаалыккан, чарчаган; ~ **ое лицо** чаалыккан кебете.

Мяты несов. **1.** *что* жууруу, ийлөө; ~ **глину** ылай ийлөө; ~ **кожу** тери ийлөө; **2.** талкалоо, жанчуу; ~ **лён** зыгыр (зыгырдын паясын) жанчуу; **3.** мыжыгуу; бырыштыруу, уйпалоо; **она мяла в руках платок** ал жоолугун колу менен мыжыкты; ~ **траву** чөптү уйпалоо (тебелөө); ~ **платье** көйнөктү бырыштыруу; **4.** *кого-что разг.* кысуу, сыга кармоо; ~ **руку** колду сыга кармоо.

Мятыся несов. **1.** жуурулуу, ийленүү; **глина** хорошó мнётся чопо жакшы ийленет; **2.** бырышуу, уйпалануу; **эта ткань на мнётся** бул кездеме бырышпайт (бул бырышпай турган кездеме); **3.** *перен.* (*смущаться*) ыргылжың болуу, чечкиндүү боло албай тайсалдоо; **чего ты мнётся, говори!** эмне тайсалдайсың, айтпайсыңбы! **4.** *страд.* *к мять.*

Мяу звукопод. мыёо (мышыкка карата).

Мяуканье ср мыёолоо.

Мяука/ть несов. мыёолоо; **кошка ~ет** мышык мыёолойт.

Мяукнуть сов. *однокр.* *к мяукать.*

Мяч *м* топ; **резинovýй** ~ резина топ; **играть в ~** топ ойноо.

Мячик *м* *уменьш.* *к мяч.*

Н

На I предлог 1. с вин. (указывает направление действия) -га, үстүнө; **поставить книгу на стол** китепти столдун үстүнө (столго) коюу; **сесть на стул** стулга (орундукка) отуруу; **выйти на улицу** көчөгө чыгуу; **сесть на своё место** өз ордуна отуруу; **лечь на диван** диванга жатуу; **положить на шкаф** шкафтын үстүнө коюу; **влезть на крышу** чатырга (тамдын үстүнө) чыгуу; **прилепить марку на конверт** конвертке марка жабыштыруу; **подписка на газеты** газеталарга жазылуу; **2. с вин.** (при обозначении лица, предмета и т.п., которые облакаются во что-л.) -га; **надеть пальто на ребёнка** балага пальто кийгизүү; **натянуть перчатку на руку** колго мээлей кийүү; **надеть чехол на кресло** креслого тыш кийгизүү; **3. с вин.** (при обозначении срока, количественной разницы, степени превосходства или недостатка): **он опоздал на десять минут** ал он минутага кечикти; **отец приехал на два часа раньше** атам эки саат эрте келди; **работа на завтра** эртенкиге ыйгарылган иш (эртен аткарыла турган иш); **запастись дров на зиму** кышка отун камдоо (кышкы отундун камын көрүү); **опоздание на двадцать минут** жыйырма минутага кечигүү; **работы еще на целую неделю** дагы бир жумага жетерлик иш; **старше на два года** эки жаш улуу; **на мясца раньше** бир ай мурда; **на десять рублей больше** он сомго көп (он сомго көптүк кылат); **4. с вин.** (при обозначении множителя и делителя) -га; **разделить на три** үчкө бөлүү; **разрезать на четыре части** төрткө бөлүп кесүү; **разбить на мелкие куски** майдалоо, майда-майда кылып бөлүү; **умножить пять на два** бешти экиге көбөйтүү; **5. с вин.** (при обозначении меры, количества, определяющих границы чего-л.) -га; **купить на сто рублей** жүз сомго сатып алуу; **отступить на шаг (назад)** бир кадам артка чегинүү (бир кадамга кетенчиктөө); **хватит на всех** баарына жетет; **это доска короче на десять сантиметров** бул тактай он сантиметрге кыскалык кылат (кыскараак); **на метр ниже** бир метр ылдый; **6. с вин.** (при обозначении цели, назначения) -га; -лык; -нын; ...үчүн; **взять на воспитание** тарбиялоо үчүн колуна алуу; **каюта на троих** үч кишилик каюта; **школа на шестьсот учащихся** алты жүз

окуучуга ылайыкталган (алты жүз окуучулук) мектеп; **комната на двух человек** эки кишиге ылайыкталган (эки кишилик) бөлмө; **план на этот год** быйылкы жылдын планы; **подняться на борьбу** күрөшкө көтөрүлүү (чыгуу); **право на отдых** эс алуу укугу; **отрез на костюм** костюмдук кездеме; **баранина на шашлык** шиш кебекке деген кой эти; **обед на пять человек** беш кишиге эсептелген (беш кишилик) түшкү тамак; **7. с вин.** (при обозначении условий, обстоятельств); **на голодный желудок** ач карын; **на мою радость** менин бактыма; **он трудится на себя** ал өзү үчүн иштейт; **на благо общества** коомдун жыргалчылыгы үчүн; **окончить школу на отлично** мектепти эң жакшы деген баалар менен бүтүрүп чыгуу; **8. с вин.** (при обозначении образа действия) -га; **верить кому-л. на слово** кимдир бирөөнүн сөзүнө ишенүү; **говорить на память** жатка айтуу; **9. с вин.** (при обозначении какого-л. признака): **скорый на руку** колу колуна тийбейт, колдору эпилдейт; **лёгкий на ногу** буту бутуна тийбейт, басканы тез (басканына жел жетпейт); **слепой на один глаз** бир көзү сокур; **хромать на одну ногу** бир бутунан аксоо (бир жагы менен аксаңдап басуу); **10. с вин.** (при указании, куда обращен или направлен предмет) -га; **окно на юг** түштүккө (түштүк жакты) караган терезе; **дверь, которая выходит на улицу** көчөгө чыга турган эшик (көчө жаккы эшик); **11. с вин.** (употребляется при обозначении места, пространства, объема и т.п., в пределы которых направлено движение, действие) -га; **прийти на лекцию** лекцияга келүү; **идти на работу** ишке (жумушка) баруу; **помчаться на выстрел** октун үнү чыккан жакка (жакты көздөй) жүгүрүү; **поезд идет на Москву** поезд Москвага барат; **отправиться на Кавказ** Кавказга жөнөө; **поехать на Волгу** Волгага баруу; **полк двинулся на восток** полк батышка бет алып жөнөдү; **они идут на тренировку** алар машыгууга бара жатышат; **он вернулся на родину** ал мекенине (туулуп-өскөн жерине) кайтып келди; **12. с вин.** (при обозначении предмета заменяющего что-л., обмениваемого на что-л.) -га; **обменять пшеницу на рис** буудайды күрүчкө алмашуу (айырбаштоо); **в обмен на промышленные изделия** өнөр жай буюмдарына айырбаштоо;

13. с вин. (при указании на язык, которым передается текст, речь и т.д.) -га; **стихи переведены на кыргызский язык** ырлар кыргыз тилине которулду; **перевести на русский язык** орус тилине которуу; **14.** с вин. (при обозначении предмета, являющегося орудием действия) -га; менен; **запереть на замок** кулпу менен (кулпулап) бекитүү; кулпу салып коюу; **застегнуть на все пуговицы** бардык топчуларын бүчүлөнүү; **что ты купишь на эти деньги?** сен бул ачкага эмне сатып алмакчысың? **15.** с предл. (при обозначении предмета, места пространства, во внутри или на поверхности которых происходит действие) -да; **на столе** столдо (столдун үстүндө); **на земле, на крышах лежат** снежок жерде, чатырлардын үстүндө кар жатат; **город на Волге** Волга боюндагы шаар; **жить на юге** түштүктө жашоо; **сидеть на заседании** заседаниеде (отурумда) отуруу; **выступать на съезде** съезде чыгып сүйлөө; **служить на железной дороге** темир жолдо иштөө; **работать на заводе** заводдо иштөө; **на суше и на море** кургакта да жана деңизде да; **на ногах сапоги** бутунда – өтүк (өтүкчөн); **на какой остановке вы выходите?** сиз кайсы аялдамадан түшөсүз?; **они живут на Урале** алар Уралда (Урал жакта) турушат; **16.** с предл. (на вопрос «когда») -да; **на каникулах** каникулда; **на той неделе** өткөн жумада; **на этих днях** ушул күндөрдүн ичинде (жакын арада); **17.** с предл. (при обозначении предметов, лиц в присутствии которых что-л. совершается): **на людях** элдин көзүнчө; элдин алдында; **на моих глазах** менин көзүмчө; **18.** с предл. (при обозначении средства передвижения) -да; менен; **лететь на самолёте** самолетто учуу (самолёт менен учуу); **плыть на пароходе** пароходдо (пароход менен) сүзүү; **кататься на лодке** кайыкка түшүп сейилдөө (кайыкта сейилдеп жүрүү); **верхом на лошади** атчан; **19.** с пред. (при обозначении образа действия); **на скаку** чаап баратып; **на бегу** жүгүрүп баратып; **на лету** учуп баратып; учуп баратканда; **2)** перен. тез эле, арыдан бери, дароо, заматтын ортосунда, көз ачып-жумганча; **он схватывает мой мысли на лету** ал менин оюмду дароо илип алат; **20.** с предл. (при посредстве) менен; -га; **жарить на масле** майга кууруу; **работать на нефти** нефть менен иштөө; **развести на воде** сууга эритүү; **21.** с предл. (при обозначении устройства, свойства, состояния) -луу; **вагон на рессорах** рессорлуу вагон; **матрац на пружинах** пружиналуу матрац; **22.** с предл. (при обозначении предмета, который используется для совершения какого-л. действия): **ходить на лыжах** лыжа тебүү; **играть на гитаре** гитар чертүү; **играть на скрипке**

скрипкада ойноо; **23.** с предл. (при обозначении средства, материала) -луу; -дан; -га; **туфли на высоких каблуках** бийик такалуу туфли; **пальто на меху** мехтен тигилген пальто; **мост на понтонах** понтонго орнотулган көпүрө; **24.** с предл. в сочет. с гл.: **говорить на русском языке** орус тилинде сүйлөө; **перевести роман на кыргызский язык** романды кыргыз тилине которуу; **свободно говорить на немецком языке** немец тилинде эркин сүйлөө.

На II частица в знач. сказ. разг. ме; на, возьми ме, ал; **на тебе книгу** ме сага китеп; **♦ вот тебе (и) на!**; **вот те (и) на!** мына кызык! ой тобо-о, ушундай да болобу!

На – приставка 1. этиш сөздөрдүн жасалышын уюштуруп, төмөнкүдөй маанилерди тоюндурат: а) кыймыл-аракеттин бир нерсеге багытталышын билдирет: **набежать, налепить, набросить**; б) көптүк, молдук, толуктук жетишерлик же ашыкча болуп кетүү маанисин туюндурган этиш сөздөрдү жасайт: **набрать, настирать, настроить, нарастить, набить, наговорить**; в) кыймыл-аракеттин солгундугун, анчалык зор даражада болбогондугун билдирет: **напевать, наигрывать насвистывать**; г) -ся бөлүкчөсү кошулуп, кыймыл-аракеттин жеткириле бүтүрүлүшүн билдирет: **наестся, нагуляться, наиграться, насидеться, наслушаться**; д) айрым этиштер кыймыл-аракет толук аткарылып бүткөндүгүн, ишке толук ашырылгандыгын туюндурдуучу түрүн уюштурат: **нарисовать, напечатать написать**; **2.** зат атооч жана сын атооч сөздөрдүн өз ара кошулуп, жаңы сөз жасоосун уюштурат: **нагрудный, настенный, настольный, надгрудник, нарукавчик** **3.** тактоочтун күчөтмө даражасын уюштурат: **накрепко, настрога, насухо.**

Набавить сов. что көбөйтүү, ашырып жиберүү; ~ **цену** бааны көбөйтүү; ~ **плату за аренду** ижара акысын көбүрөөк кылуу; ~ **ход** жүрүштү тездетүү.

Набавк/а ж 1. по знач. гл. **набавить**; **2.** үстөк акча, үстүнө кошулган акы; ашык нарк; **уплатить с ~ ой** үстөк төлөө.

Набавлять несов.см. **набавить.**

Набавляться несов. **страд. к набавлять.**

Набагривать несов. см. **набагрить.**

Набагрить сов. кого-что **чеңгел менен илинттип кармоо.**

Набалагурить сов. разг. куудулданып сүйлөө, тамашалап айтуу, куудулдануу.

Набаламутить сов. что и без доп. прост. болбогон жерден дүрбөлөң түшүрүү, алаңгир кылуу, будун-чаң чыгарып жиберүү.

Набалдашник м таяктын чокморлуу туткасы, таяктын жоон учу.

Набаловать *сов. разг.* 1. кого обу жок эркелете берүү, эрке өстүрүү, тайралаңдатып жиберүү; ~ **ребёнка** баланы обу жок эрке өстүрүү; баланы оюна коюу; ~ **вниманием** көңүлүнө карап жүрүп тайралаңдатып жиберүү; 2. шоктонуу, шоктук кылып бүлдүрүп салуу.

Набаловаться *сов.* 1. *прост.* тайрандап кетүү; обу жок эркелей берүү; 2. *разг.* ашкере шоктук кылуу, обун таппай шоктонуу.

Набалтывать I *несов. см. наболтать I.*

Набалтывать II *несов. см. наболтать II.*

Набальзамировать *сов. кого-что* бальзамдоо, мумиялоо; ~ **труп** өлүктү мумиялоо (бальзамдоо).

Набат *м* набат (кырсыкка, кооптуу абалга карата коңгуроо кагуу аркылуу билдирилген кабар, сигнал); **звуки** ~ **а** набаттын зангыраган үнү.

Набатный -ая, -ое набат...; ~ **звон** набаттын добушу.

Набег *м* күтүүсүз жерден басып кирүү; кокусунан кол салып, басып алуу; **кавалерийский** ~ атчан аскерлердин күтүүсүз жерден басып кириши; **подвергаться** ~ **ам кочевников** көчмөндөрдүн кокусунан басып киришине дуушар болуу; ~ **и волков в овчарню** карышкырлардын кой короого кол салышы; **с набёга (с бёгу)** жүгүрүп баратып, чаап баратып күүлөнгөн бойдон, күү менен.

Набёга/ть *сов. кого-что* 1. *разг.* жүгүрүп жүрүп бирди көрүү, өзүн бир нерсеге кабылтуу; ~ **ть себе простуду** жүгүрүп жүрүп суук тийгизип алуу; 2. *охот.* жүгүрө берип из калтыруу (изи түшүп калуу); **ожидалась удачная охота, за ночь хорошо** ~ **ли зайцы** аңчылык олжолуу болчудай баштанып калды, түн бою жойлогон коёндун изи дана түшүптүр; 3. *спец.* табына жеткирүү; кандыра суутуу (атты).

Набёга/ть *несов.* 1. *см. набежать*; 2. *на кого-что* күтүүсүздөн басып кирүү; **Татары** ~ **ли на дальние пределы московские (С.Бородин)** Татарлар Москванын эң четки чегине күтүүсүздөн кол салышкан; 3. *разг.* бир аз убакытка боло калып туруу; аз убакытка келе калып туруу; ~ **ть домой** бир аз убакытка үйгө келе калып туруу; 4. *безл. разг. (морщить)* бырышуу, тартылып туруу (кийимге карата).

Набёга/ться *сов.* 1. *разг.* аябай жүгүрүү; **дети вдоволь** ~ **лись** балдар моокуму кангыча чуркап (жүгүрүп) жүрүштү; 2. жүгүрө берип чарчоо, жүгүрө берип жыгылгыдай болуу.

Набедокурить *сов. разг.* шоктук кылып бүлдүрүп салуу; байкабай жаман иш кылып коюу.

Набёдренный -ая, -ое сан..., жан...; ~ **ая повязка** санга байланган боо (бинт); ~ **ые карманы** жан чөнтөктөр.

Набёдствоваться *сов. разг.* башынан оорчулукту көп өткөрүү, көп азап-тозок тартуу; көрбөгөнү көр болуу; ~ **на чужбине** бөтөн жерде жүрүп азап-тозок тартуу.

Набежа/ть *сов.* 1. *на кого-что* күү менен баратып сүрдүгүү (урунуп алуу); ~ **ть на прохожего** өтүп бараткан адамга күү менен урунуп алуу; 2. тезинен басып калуу, каптап калуу; **облако** ~ **ло на солнце** булут күндүн бетин каптап калды; **волна** ~ **ла на берег** толкун жээкти жайпады; 3. *на что* келе калуу; пайда болуу, көрүнө калуу; **слезы** ~ **ли на ресницы** кирпичине жаш келе түштү, кирпичинен жаш көрүнө калды; 4. баштала калуу, болуу, көтөрүлүү (шамалга карата); 5. *разг.* толуп кетүү, чогула калуу; **в клуб** ~ **ло много народу** клубга адам толуп кетти; 6. *разг.* толуп чыгуу; **вода** ~ **ла в яму** суу чуңкурга толуп чыкты; 7. *перен. безл. (о деньгах, процентах)* кошула берип жыйылуу, үстү-үстүнө кошулуп көбөйүү; ~ **ли проценты** процент жыйылып калды.

Набезобразничать *сов. разг.* ээнбаштануу, шоктонуу, тентектик кылуу.

Набекрень *нареч. разг.* алчыланта, кырданта; **надеть шапку** ~ тебетейди кырданта кийүү; **◇ мозги набекрень у кого** мээси жайында эмес, акылы жетише бербейт.

Набелить *сов.* 1. *что* агартуу; ~ **лицо** жүзүн (бетин) агартуу; бетине упа сүйкөнүү; 2. *что, чего* актап чыгуу, агартып коюу; ~ **сто метров холста** жүз метр кендирди агартып коюу.

Набелиться *сов.* упа сыйпануу, жүзүн агартуу.

Набело *нареч.* таза (кир жугузбай, чийме-лебей); **переписать письмо** ~ катты таза көчүрүп жазуу.

Набережная ж 1. жээк; **гранитная** ~ **ая** граниттүү жээк; 2. дарыянын (суунун) боюндагы көчө; **жить на** ~ **ой** суу боюндагы (жээгиндеги) көчөдө жашоо.

Набивать *несов. см. набить.*

Набиваться *несов.* 1. *см. набиться*; 2. *страд. к* **набивать.**

Набивка ж 1. *по знач. гл. набить* 1, 3, 5, 6; 2. шыкап толтурулган нерсе; **волосная** ~ **матраца** матрацка шыкап толтурулган кыл; **мебельная** ~ мебелге шыкалган нерсе.

Набивной/ой -ая, -ое 1. шыкалган, тыгылган, шыкап толтурулган; ~ **ые папиросы** шыкама папирос; 2. киргизилме, киргизиле турган; ~ **ые обручи** киргизилме алкактар; 3. гүл бастырылган; ~ **ой ситец** гүл бастырылган чыт.

Набивочный/ый -ая, -ое шыкагыч, шыкай турган, шыкоо..., шыкап толтуруу...; ~ **ый материал** толтурула турган материал; ~ **ая машина** шыкагыч машина.

Набирать *несов. см. набрать.*

Набираться *несов.* 1. *см.* **набраться**; 2. *страд.* к **набирать**.

Набитый -ая, -ое *прич. от набить*; зал, ~ый зрителями көрүүчүлөргө жык толгон зал; корзина ~ ая фруктами мөмөгө толтурулган себет; ♦ **набитый дурак**; **набитая дура** *прост.* жеткен акмак, акмактын акмагы.

Набить *сов.* 1. *что чем* шыкоо, шыкап толтуруу, ныктап салуу; ~ **трубку табак**ом канжага тамеки шыкоо (шыкап толтуруу); ~ **чучело** каракчынын ичин шыкап толтуруу; ~ **погреб льдом** жер төлөнү музга толтуруу; ~ **подушку пухом** жаздыкка куш жүнүн шыкап толтуруу; 2. *что кем-чем* толлуу, толуп калуу; **комната набита мебелью** бөлмө мебелге толуп калды; 3. *что уруп* киргизүү; шыкап кийгизүү; ~ **обруч на бочку** алкакты челекке шыкап кийгизүү 4. *что* томуйтуу; жоорутуу; ~ **шишку на лбу** чекесин томуйтуп (томпойтуп) алуу; **набил себе на ладонях мозоли** алакандарын жоорутуп алды; 5. *что* *тех.* бастыруу (бир нерсенин бетине гүл, сайма, сүрөт ж.б. бастырып түшүрүү); 6. *что, чего* кагуу, кагып киргизүү; ~ **гвоздей в стену** дубалга мык кагуу; 7. *что, чего* сындыруу, талкалоо; ~ **много посуды** көп идиш-аяк сындыруу; 8. *кого-что* атып алуу; ~ **много уток** көп өрдөк атып алуу; 9. *кого* (*побить, поколотить*) уруу, төпөштөө, сабап коюу; ♦ **набить карман** (мошну) капчыгын толтуруу, чөнтөгүн шыкоо (толтуруу); **набить руку** колун машыктыруу, колдорун жатыктыруу; **набить цену на что** баасын көкөлөтүп жиберүү, наркын ашыра көтөрүп салуу; **набить себе цену** баркын көтөрүү, өзүн башкалардан жогору саноо.

Наби/ться *сов.* 1. толуп чыгуу, толуп кетүү; в клубе ~ лось много народу клубга адам толуп кетти; 2. толлуу, басуу, тыгылып калуу (чаң, кир, ылай ж.б.); **пыли** ~ лось во все щели бардык жылчыкка чаң толуп калыптыр; 3. *разг.* сурануу, асылуу; ~ **ться в гости** конокко барууга сурануу (конок болгусу келип асылуу).

Наблевать *сов. груб. прост.* кусунду менен булгоо, бардыгын кусунду кылып таштоо.

Наблудить *сов. прост.* 1. арамдык кылуу, бузук иш кылып коюу; 2. (*о детях*) шоктук кылуу, шоктонуп кетүү.

Наблюдатель *м* күзөтүүчү, байкоочу, байкоо жүргүзүүчү; **артиллерийский** ~ артиллериялык күзөтүүчү; **беспристрастный** ~ калыс күзөтүүчү (байкоочу).

Наблюдательница *женск. к* **наблюдатель**.

Наблюдательность *ж* байкагычтык, сергектик, зиректик, кыраакылык, сезимталдык.

Наблюдательный -ая, -ое (наблюдателен, -льна, -льно) 1. байкагыч, зирек, сезимтал, зээндүү, кыраакы; ~ый **ребёнок** зээндүү бала

~ый **взгляд** сергек көз караш; 2. көзөмөлдөө...; күзөтүү...; ~ый **пункт** күзөтүү пункту; ~ ая **комиссия исполкома спец.** аткаруу комитетинин көзөмөлдөө комиссиясы.

Наблюдательски/ий, -ая, -ое күзөтүү..., көзөмөлдөө...; ~ ие **способности** күзөтүү (көзөмөлдөө) жөндөмдүүлүгү.

Наблюдать *несов.* 1. *кого-что, за кем-чем* көзөмөлгө алуу, байкоо жүргүзүүчү, күзөтүү; андуу; ~ **затмение Солнца** Күндүн тутулушуна байкоо жүргүзүүчү; ~ **за полётом птицы** куштардын учушуна байкоо жүргүзүү, ~ **как играют дети** балдардын кандай ойногонун байкап туруу; ~ **за подозреваемым** шектүү кишини көзөмөлгө алуу (андуу); ~ **жизнь животных** жаныбарлардын турмушуна байкоо жүргүзүү; 2. *за кем-чем* назар салуу, көз салуу, көңүл бөлүү; карап туруу; ~ **за порядком в классе** класста тартиптин сакталышына назар салуу; ~ **за детьми** балдарга көз салып туруу; 3. *что и без доп.* көрүү, учуратуу; **такое он наблюдал впервые** ал мындайды биринчи жолу көрдү (ал мындай окуяны биринчи жолу көрүп олтурат).

Наблюдать/ться *несов.* 1. байкалуу, көрүнүү, сезилүү; **полярное сияние** ~ ется не только в Арктике, но и в Антарктиде полярдык (уюл) шоола Арктикадан гана эмес, Антарктикадан да байкалат; ~ ются **ошибки** каталар көрүнүп турат; 2. *страд.* к **наблюдать** 2.

Наблюдени/е *ср* 1. *по знач. гл.* **наблюдать**; **вести** ~ е күзөтүү, байкоо жүргүзүү, күзөтүп туруу, көз салуу, карап туруу; 2. байкагандар, байкап билгендер; байкоонун натыйжасы; **астрономические** ~ я астрономиялык байкоолор; **врач делился своими** ~ ями врач өзүнүн байкагандары менен ой бөлүштү.

Наблюсти *сов. что и без доп. уст. книжн.* көзөмөлдөө, байкоо, назар салуу, көңүл бөлүү.

Набоб *м уст.* набоб (1. колонияларда, өзгөчө Индияда жүрүп байыган адам; 2. *перен.* тездик менен байып, дүнүйөнүн көзүнө карабай, кенен жүргөн адам).

Набожность *ж* динчилдик, такыбалык.

Набожн/ый, -ая, -ое (набожен, -на -но) кудайчыл, динчил, такыба; ~ ая **женщина** такыба аял.

Набойка *ж* 1. *по знач. гл.* **набить** 3; 2. кездемеге түшүрүлгөн гүл; гүл бастырылган кездеме; 3. наалы (бут кийимдин такасына кагыла турган булгаары, резина же темир наалы); **кожаные** ~ и булгаары наалы; **металлическая** ~ а темир наалы.

Набойный -ая, -ое 1. гүл бастыруучу, гүл бастыра турган; гүл бастырма; ~ый **цех** гүл бастыруучу цех; ~ ая **машина** гүл бастыруу машина; 2. *разг. уст. то же что набойчатый.*

Набойчат/ый, -ая, -ое *разг. уст.* гүлдүү, гүл бастырылган; ~ **ая юбка** гүлдүү юбка.

Набойщик *м* **1.** шыкоочу, шыкап толтуруучу, шыкап салуучу; ~ **папирос** папироско тамеки толтуруучу адам; **2.** гүл бастыруучу, гүл түшүрүүчү (кездеменин бетине гүл түшүрүүчү жумушчу).

Набойщица *женск. к* **набойщик.**

Набок *нареч.* бир жагына кыйшая (*жантая*); **склонить голову** ~ башын бир жагына кыйшайта салуу; **шапка сползла** ~ тебетейи бир жагына жантая түшүп кетиптир; **машина накренилась** ~ машина бир жагына кыйшая түшүптүр.

Наболевший -ая, -ое **1.** *прич. от* **наболеть;** **2.** *прил.* мезгили келген, толгоосу жеткен, чечилиши зарыл болгон; бышып жетилген; ~ **вопрос** чечилиши зарыл болгон маселе.

Наболеть/ть *сов.* **1.** зыркырап ооруу; **рука** ~ **ла** колум зыркырап ооруп кетти; **2.** санаага катуу, оор азап тартуу; катуу кыйналуу; **душа** ~ **ла** жаныма батып кетти, жаным катуу кыйналды; **3.** *перен.* жыйылып (топтолуп) калуу; чечилиши эң зарыл болуу; бышып жетилүү; ~ **л вопрос** маселе (иш) өтө бышып жетилди.

Наболтать **1.** *сов. что, чего разг.* чайкаштыруу; аралаштыруу, чайкоо аралаштырып чалуу; ~ **яиц в молоко** жумуртканы сүткө кошуп чалуу.

Наболтать **2.** *сов. что, чего разг.* келжиреп салуу, оозуна келгенди оттоп коюу, маңызданып кетүү; ~ **много лишнего** ашыкча келжиреп салуу, артык баш сөздөрдү айтып коюу; маңызын эзүү.

Наболтаться *сов. разг.* эзилишип сүйлөшүү, кумары кангыча сүйлөшүп алуу.

Набор *м* **1.** *по знач.гл.* **набрать;** ~ **рабочей силы** жумушчу күчтөрүн жыйноо; ~ **студентов в институт** институтка студенттерди кабы алуу; **начать** ~ **книги** китепти тере баштоо; **2.** набор, комплект, топ; ~ **инструментов** аспаптардын тобу; **3.** *полигр.* набор, терилген ариптер, тамгалар; **рассыпать** ~ наборду (терилген тамгаларды) чачуу; **4.** кооз буюмдардын (шуру, мончок ж.б.) тобу (жыйындысы); **ремень с серебряным** ~ **ом** күмүш чөгөрүлгөн (чабылган) кемер кур; **♦ набор слов** маанисиз сөздөрдүн тобу, маанисиз сөз.

Наборн/ый, -ая, -ое **1.** тамга терүү..., набор..., тамгалар...; ~ **ая касса** набор (тамгалар) кассасы; ~ **ый цех** набор (тамга терүү) цехи **2.** *в знач. суш.* **наборная ж** набор цехи, тамга терүү цехи; **3.** кооз буюм кадалган; ~ **ый пояс** (күмүш) чабылган кемер кур; **4.** курама, курак; ~ **ый паркет** курак паркет.

Наборонить *сов. что, чего* малалап чыгуу; малалоо; ~ **пять гектаров** беш гектар жер малалоо.

Набороновать *сов. то же, что* **наборонить.**

Набортн/ый, -ая, -ое **1.** бортундагы, бортуна жайгаштырылган, бортуна салынган; ~ **ые сооружения** кеменин бортундагы курулуштар; **2.** борт (кийимдин жака жээги); ~ **ые пуговицы** кийимдин бортундагы топчулар (бортко кадалган топчулар).

Наборщик *м* наборщик арип терүүчү.

Наборщица *женск. к* **наборщик.**

Набраниться *сов. разг.* аябай сөгүшүү, катуу жаакташуу, сен-менге чейин барышуу.

Набрасывать I *несов. см.* **набросать.**

Набрасывать II *несов. см.* **набросить.**

Набрасываться I *несов. см.* **наброситься.**

Набрасываться II *несов. см. к* **набрасывать II.**

Набра/ть *сов.* **1.** *что, чего* терүү, жыйып (терип) алуу, чогултуп алуу; ~ **ть корзину грибов** бир себет козу карын терип алуу; **2.** *что, чего* сузуп алуу, чөмөрүп алуу; ~ **ть ведро воды** бир чака суу сузуп алуу; **3.** *перен. что* жыюу, топтоо, арттыруу, акырындап, ээ боло берүү; **рота** ~ **ла опыт ведения боев** рота салгылашуунун тажрыйбасын арттырды; **4.** *перен. что* аз-аздан көбөйтүү (арттыруу), акырындап көбөйтүү өрчүтүү; **машина** ~ **ла скорость** машина ылдамдыгын көбөйттү (катуулап жүрүп калды); **самолёт** ~ **л высоту** самолет бийикке көтөрүлдү; ~ **ть темпы в работе** иштин темпин ылдамдатуу; **5.** *что* сандын канча экендигин) аныктоо; белгилүү санга жеткирүү; санап чыгуу; **6.** *что, кого-чего* кабыл алуу, толтуруу; ~ **ть учащих на курсы** курстарга окуучуларды кабыл алуу; ~ **ть рабочих на завод** заводго жумушчуларды кабыл алуу; ~ **ть заказов** заказдарды кабыл алуу; **7.** *полигр. что* терүү (арип, тамга, терүү); ~ **ть комментарии** петитом комментарийди петит (майда тамга) менен терүү; **8.** *что* бөлүктөрдөн жыйноо, кураштыруу, кынаштыруу; ~ **ть паркет** паркет кынаштыруу; **9.** *что* алуу (керектүү тамгаларды же сандары бөлүп алуу); ~ **ть номер телефона** телефондун номерин алуу.

Набра/ться *сов. (1 и 2 л. не употр.)* **1.** жыйылуу, топтолуу; жыйылып (топтолуп) калуу; көбөйүү; **вода** ~ **лась в яму** чункурга суу толуп кетиптир; **в клубе** ~ **лось много народу** клубга эл көп чогулду; ~ **лось много желающих** каалоочулар (каалагандар) көп чогулду; **2.** *кого-что* чыгуу, жетүү, баруу; **у меня десяти рублей не наберется** менин он сомго жетпеген акчам турат; **3.** түзүлүү, жаралуу, уюштурулуу; **штат мастерской** ~ **лся из опытных рабочих** устакананын штаты тажрыйбалуу жумушчулардан түзүлгөн; **4.** *чего* болуу; пайда болуу; ~ **ться терпения** сабырдуу (токтоо) болуу; чыдамкайлык кылуу; ~ **ться сил** күч топтоо, күчүн жыйноо; ~

ться смёлости чечкиндүүлүк кылуу, батынуу; **5. кого-чего** жуктуруп алуу; үйрөнүү, өздөштүрүү; илээштирип алуу; ~ **ться блох** бүргөнү илээштирип алуу; ~ **ться стра́ху** көпкө коркуп жүрүү с кем поведёшься от того и наберёшься *посл.* ким менен жүрсөн, ошондон үйрөнөсүн; жакшы менен жүрсөн, жетерсин муратка, жаман менен жүрсөн каларсын уятка; **6. чего разг.** камдоо, камдап алуу, табуу, ээ болуу; **на такую печь дров не наберёшься** мындай мешке отун камдай албайсың; где ему́ денег **набраться** ага кайдан акча табыла коймок эле; **7. прост.** иче берип мас болуу; мас болгуча ичүү; **◇ набраться ума́ (ра́зума)** акыл кирүү, акыл-эстүү болуу; **набраться сил** күчүнө келүү тыңып калуу; **набраться духу** батынуу; кайраттануу, даай алуу.

Набрeдaть *несов. см. набрeстí.*

Набрeстí *сов.* **1.** на кого-что адашып жүрүп туш келип калуу (урунуп калуу, жолугуу); ~ **на избу лесника́** адашып жүрүп карагайчынын (токой кароолчусунун) үйүнө туш келүү; ~ **на след** жүрүп-жүрүп олтуруп изине түшүү; ~ **в толпе́ на знако́мого** калың топтун ичинен таанышына жолугуп калуу; **2. перен.** на что кабыла калуу, пайда боло калуу, туула калуу; ~ **на уда́чную мысль** бир жакшы ой башка түшө калды; **3. чаще безл.** бирден-экиден келип отуруп чогулуп калуу, бириндеп-сериндеп жыйыла берүү; **к месту авáрии набрeло немaло́ любопытных** авария болгон жерге адамдар бирин-сериндеп келип отуруп чогулуп калды.

Набрoсáть *сов.* **1.** что, чего таштай берүү, ыргыта берүү; ~ **каменéй** таштарды ыргытып таштай берүү; ~ **бума́г на́ пол** полго кагаздарды таштай берүү (чачып ыргыта берүү); ~ **на на́ры солóмы** тактанын үстүнө самандан ыргытуу; **2.** что долбоорлоп жазып чыгуу; болжолдуу планын түзүү; жаза салуу; ~ **портрeт** портретти болжолдоп тартып чыгуу; ~ **план ромáна** романдын болжолдуу планын жазып чыгуу; ~ **план доклáда** докладдын планын жаза салуу.

Набрoсítь *сов. что* **1.** үстүнө таштап коюу, жаап коюу; ~ **на мешкí с муко́й брезeнт** ун салынган каптарга брезент жаап коюу; **2.** жамына коюу; жамына салуу; салына коюу; ~ **на го́лову кoсýнку** башына бир байлам жоолук салына коюу; ~ **плащ** үстүнө плащ жамына коюу; **3.** ыргытуу; ~ **аркáн** аркан ыргытуу.

Набрoсítь/тьсá *сов.* **1.** на кого-что качырып калуу, атырылып бир тийүү; **собáка ~ лась на прохóжего** ит жолоочуну качырып калды; **2.** на что *разг.* жанталашып киришүү, үстүнө түшө калуу, жантыгынан жата калуу, жутуна калуу; ~ **ться на рабóту** ишке жанталашып

киришүү; ~ **ться на едú** тамакка жутуна калуу; **3.** на кого-что *разг.* тумшугу менен бир тийүү, атырылуу, ороңдоо; ~ **ться на безвiнного** айыпсыз адамга тумшугу менен бир тийүү.

Набрoсок *м* сомо; алгачкы болжол; бир нерсенин болжолдуу жасалган көрүнүшү; ~ **плáна** пландын сомосу; **портрeтный** ~ портреттин сомосу.

Набрýзгaть *сов. что, чего и без доп.* чачыратуу, чачыратып жиберүү; чачыратып себүү; ~ **на пóл водý** полго чачыратып суу себүү; ~ **на что-л. мáслom** бир нерсеге май чачыратып жиберүү.

Набрýзгивaть *несов. см. набрýзгaть.*

Набрýшник *м* белдемчи; **ватный** ~ пахта-луу белдемчи.

Набрýшный -ая, -ое **1.** карынды каптап турган, карындын үстүндөгү; ~ **жировóй слóй** карынды каптаган май катмары; **2.** ичке тартынуучу, ич...; ~ **бандáж** ичке тартынуучу бандаж.

Набрýк/нуть *сов.* **1.** көөп чыгуу, ным тартуу; ~ **шaя дверь** ным тартып көөп калган эшик; **2.** шишип (кабарып, канталап) чыгуу; **вы́мя корóвы** ~ ло уйдун желини шишип кетти; **от бессóнной нóчи** ~ **ли ве́ки** түн бою уйку көрбөй, көздөрү шишимик тартып турат.

Набузítь *сов. прост.* жаңжал чыгаруу, тополоң кылып жиберүү, чыр салуу, ызычуу кылуу.

Набуравítь *сов. что* бургулоо, көзөө, бургулап тешүү; ~ **дeсáть отвeрстий** он тешик бургулоо, он көзөнөк тешүү.

Набуравливaть *несов. см. набуравítь.*

Набури́ть *сов. что, чего* бургулоо, бургу менен тешүү, бургулап оюу; ~ **мнóго сквaжин** көп скважина бургулоо.

Набутítь *сов. что* таш жаткызуу, шагыл төгүү, таш (шагыл) жаткызып чыгуу.

Набухáние *ср по знач. гл. набухáть;* ~ **семян** уруктун барсайып көөп чыгышы; ~ **пóчек** бүчүрлөрдүн бөртүп ачыла башташы.

Набухáть *сов. чего прост.* ашыкча куюп (салып) жиберүү, ашыкча толтуруу, көбүрөөк толтуруп жиберүү; ~ **водý в кaстрюлю** кастрюлга сууну көп куюп жиберүү; ~ **мáсла в кáшу** кашага майды көп салып жиберүү.

Набухáть *несов. см. набухáнуть.*

Набухáнуть *сов.* **1.** көөп чыгуу; **земля** ~ **ла от вла́ги** жер ным тартып көөп чыкты; **дверь от сы́рости** ~ **ла** эшик ным тартып көөп калыптыр; **2.** бөртүү, барсайып көөп чыгуу; **на дере́вьях** ~ **ли пóчки** дарактын бүчүрлөрү бөртүп калды; **3.** чыңалуу, көөп чыгуу; **ру́ки с ~ шими** **венами** тамырлары көөп чыккан колдор.

Набучивaть *несов. см. набути́ть.*

Набу́йнить *сов. разг.* тополон түшүрүү, жанжал чыгаруу, ызы-чуу кылып жиберүү, чуу көтөрүү.

Набы́чи/ться *сов. прост.* кабак түйүү, кабак чытуу (бүркөө), үнүрөйүү, көзүнүн төбөсү менен кароо; **смотре́ть** ~ **впись** кабак түйүп, үнүрөйүп кароо.

Нава́га *ж* навага (трескалар тукумуна кирүүчү балыктын түрү).

Наважде́ние *ср* шайтан азгырык, шайтандын азгырыгы; азгырылуу; **что за** ~ ! бу кандайча азгырылуу!

Нава́ж/ий, -ья, -ье **1.** навага...; ~ **ий** **промысел** навага уулоо; **2.** навагадан жасалган, навага балыгынан даярдалган; ~ **ья уха** навагадан жасалган уха (балык сорпо).

Нава́л *м* **1.** *по знач. гл. навалить* — **навалиться**; **мусора за городом** таштандыны шаардын сыртына чыгарып салуу; **2.** үймөк, үстү-үстүнө үйүлгөн нерсе; ~ **ы отходов** калдыктардын үймөгү; **3.** *мор.* капталы менен кагышуу (кемелерге карата); **избежа́ть** ~ **а при причаливании** кемелердин капталдарын кагыштырбай токтотуу.

Нава́ливать I *несов.см.* **навалить.**

Нава́ливать II *несов. см.* **навалять.**

Нава́ливаться I *несов. 1. см.* **навалиться**; **2. страд. к наваливать I.**

Нава́ливаться II *несов. страд. к наваливать II*

Навалить *сов. 1.* *на что* жүктөө, артуу; ~ **мешок на повозку** капты арабага жүктөө; **2.** *перен.* милдеттүү кылып жүктөө, жүктөп коюу мойнуна артуу; ~ **всю рабóту на одногó** бардык ишти бир адамга жүктөп коюу; **3.** *что, чего* иретсиз үйүп таштоо; үстү-үстүнө төгө берүү; **на дворе навален кирпич** короого кирпич үйүлүп калган; **4.** *перен.* көп түшүү, калың түшүү; **снегу навалило по колéно** кар тизеден түштү; **5.** көп болуп топтолуу, толо жыйылуу; сан жеткис болуу; **наро́ду навалило** адам эң көп топтолду; адам толуп чыкты, сан жеткис адам келди.

Навали́/ться *сов. 1.* *на кого что* салмагын салуу, үстүнөн салмагы менен басып калуу; ~ **ться на дверь** эшикке салмагын салуу; **2.** *перен.* башка түшүү, **на меня** ~ **лось мно́го забот** башыма көп түйшүк түштү; **3.** *перен.* *на кого что* жабыла качырып кирүү, каптап кирүү; ~ **ться на врага́** душманды жабыла качырып кирүү; **4.** *перен.* ээлеп алуу, басуу, чулгоо; **на него́** ~ **лся страх** аны коркунуч ээлеп (басып) алды; **5.** үстүнө түшүү, басып калуу; **в око́п** ~ **лось мно́го земли́** окопко көп топурак түштү; **6.** *мор.* жантайып калуу, кыйшаюу; **кора́бль** ~ **лся на пра́вый борт** кеме оң капталына кыйшайды.

Нава́лка *ж спец. по знач. гл. навалить 1; у́гля* көмүр жүктөө (жүктөп салуу).

Нава́лом нареч. 1. эндей (тангаксыз, таңуусуз, идишке салбай); **грузи́ть в ваго́ны** ~ **вагондорго** жүктү эндей жүктөө (салуу); **2.** *разг.* баш аламан (баш-аягы табылбай) үйүлүп; додо болуп; **3.** *в знач. сказ. прост.* эн көп санда, жетиштүү, толуп жатат; **этого добра́ у нас** ~ мындай нерселер бизде толуп жатат.

Навалоотбо́йка *ж горн.* навалоотбойка (таш көмүрдү уратып казып алуу жана түздөн-түз конвейерге жүктөө ыкмасы).

Навалоотбо́йщик *м* навалоотбойщик (навалоотбойкада иштөөчү жумушчу).

Нава́лочн/ый, -ая, -ое жүктөй турган, жүк салуучу; жүктөөчү, жүк артуучу; ~ **ая машина** жүктөөчү машина (жүк сала турган машина).

Наваля́ть *сов. что, чего 1.* басуу; басып даяр кылуу; ~ **несколько пар ва́ленок** бир нече жуп пима (чоой) (кийиз өтүк) басуу; **2.** *прост.* сулатуу, жыгуу; ~ **мно́го лесу** көп токой кыйып сулатуу; **3.** *прост.* арыдан бери чүргөй салуу, эптеп бүтүрө салуу.

Наваля́ться *сов. разг.* көпкө чейин оонап жата берүү; ~ **на пля́же** пляжда (кумдуу жээкте) узакка оонап жатуу.

Нава́р *м 1.* кайнатылган шире (жаныбар же өсүмдүк азыгын кайнатуудан алынган ширелүү маңыз; чайдын кызыл чыгышы); **грибно́й** ~ козу карындын кайнатылган ширеси; **э́тот чай даё́т хоро́ший** ~ бул чай кызыл чыгат; **2.** май (сорподон чыккан май); **суп с ~ ом** майлуу сорпо.

Нава́ривать *несов. см.* **наварить.**

Наварист/ый, -ая, -ое майлуу; ширелүү; ~ **бульо́н** майлуу сорпо.

Наварить *сов. 1.* *что, чего* бышыруу, кайнатуу, бышырып даяр кылуу; ~ **на зиму ва́ренья** кышка варенье кайнатып алуу; **2.** *что тех.* эритүү, эритип алуу, даярдап алуу; ~ **то́нну ста́ли** бир тонна болот эритүү; **3.** ширетип жабыштыруу, ширетип улаштыруу (узартуу); кошуп ширетүү; ~ **лезвие топора́** балтага миз кошуп ширетүү.

Нава́рка *ж 1.* *по знач. гл. наварить 3; 2.* ширетилген бөлүк.

Наварн/ой, -ая, -ое *тех.* ширетилген, ширетип кошулган, кошо ширетилген; ~ **о́е лезвие серпа́** ороктун ширетилген мизи.

Нава́рный *разг. то же, что наваристый.*

Нава́стривать *несов. см.* **наострить.**

Нава́стриваться *несов. 1. см.* **наострить-ся**; **2. страд. к нава́стривать.**

Нава́ха *ж* наваха (испандардын бүктөмө бычагы).

Нава́щивать *несов. см.* **наощить.**

Нава́щиваться *несов. страд. к нава́щивать.*

Навева́ть *несов. см.* **навеять 1,2.**

Наведаться *сов.* кабар алганы (ал-жайды билгени) баруу; ал-абалды сураганы кирип чыгуу; ~ **к дру́гу** досунан кабар алганы кирип

чыгуу; кабар алганы баруу; **наведайтесь** **через** **недельку** бир жумадан кийин кабар алыңыз (кирип чыгыңыз).

Наведываться *несов. см. наведаться.*

Навезти *сов. 1. кого-чего, что* көп алып баруу, көп алып келүү; ~ **товаров** товарды көп алып келүү (баруу); **2. разг.** алып баратып (келатып) уруп алуу; ~ **на столб** зым карагайга уруп алуу.

Навевать *несов. см. навеять 3.*

Навек, навеки *нареч.* түбөлүк, өмүр бою, кылымдар бою; ~ **вместе** түбөлүк биргебиз, өмүр бою биргебиз, кылымдарга биргебиз; ~ **расстаться** өмүр бою ажырашуу, жүз көрүшпөс болуп кетүү.

Навербовать *сов. 1. кого-что, кого-чего* тартуу, жалдоо, алуу; ~ **рабочих на стройку** курулушка жумушчуларды алуу; **2. что** адам алуу менен толтуруу.

Навербовывать *несов. см. завербовать.*

Наверно *нареч. 1. уст.* шексиз, сөзсүз; албетте; **я это знаю** ~ мен муну шексиз билем; мен муну албетте билем; **2. в знач. вводн. сл.** *то же, что наверное.*

Наверное *вводн. сл.* балким, ыктымал, мүмкүн; **он, ~ опоздал на поезд** ал, балким, поездден кечигип калса керек.

Навернуть *сов. что 1.* ороо, ороп коюу; ~ **бумагу на барабан** барабанга кагаз ороп коюу; **2.** бурап киргизүү; ~ **гайку** гайканы бурап киргизүү; **3. что, чего прост. груб.** апылдата сугунуу, алмап-жалмап жиберүү, кайсап салуу.

Навернуть/ться *сов. 1. (намотаться)* ороноу, чулгануу, оронуп алуу; **2.** буралып кирүү; **гайка** ~ **лась на болт** гайка болтко буралып киргизилди; **3. (о слезах)** көрүнүү, келүү, пайда болуу; **на глаза** ~ **лись слёзы** көздөн жаш кылгыра түштү; көзүнө жаш алды.

Наверняка *нареч. разг. 1.* албетте, шексиз, сөзсүз, кадиксиз, жаңылышсыз; **вечером** ~ **придёт** кечинде сөзсүз келет; **2.** катасыз, жаза кетирбей, жаңылбай, таамай; **действовать** ~ жаңылбай аракеттенүү, жаңылбастан аракет жасоо; **бить врага** ~ душманды жаза кетирбей талкалоо.

Наверстать I *сов. что и без доп.* эсесинен толтуруу, кээсин чыгаруу, кемтигин толуктоо, ордун бастыруу; ~ **потерянное время** текке кеткен убакыттын эсесин толтуруу.

Наверстать II *сов. что и чего полигр.* верстка жасоо, версткалоо; ~ **весь набор** бардык наборду версткалоо.

Наверстывать I *несов. см. заверстать I.*

Наверстывать II *несов. см. заверстать II.*

Навертеть *сов. 1. что на что (намотать)* ороо, чулгоо; ороп коюу; ~ **конёц верёвки на руку** аркандын бир учун колго ороп алуу; **2.**

что, чего бурап отуруп тешүү; ~ **отвёрстий** бурап олтуруп бир нече тешик чыгаруу.

Навёртывать *несов. см. навернуть 2 и наvertеть 1.*

Навёртываться *несов. 1. см. навернуться; 2. страд. к навёртывать.*

Навёрх *нареч. 1.* жогору, төбөгө, үстү жакка, бийикке; **положить книги** ~ китепти жогору коюу; **подняться** ~ жогору чыгуу (төбөгө чыгуу); **2.** үстү жагына, үстүнө, бетине; **жир всплыл** ~ май үстүнө калкып чыкты; **3. разг.** жогоруга, асманга, көккө; **посмотреть** ~ көккө кароо.

Наверху *нареч. 1.* жогоруда, үстү жакта, бийикте, учунда, үстүндө; ~ **орехов** **еще много** жогору жагында жаңгак али көп; **2.** жогоруда, жогорку кабатта; **жить** ~ жогорку кабатта жашоо; **3. перен. разг.** жогорку, жогору жактагы, жогоруда турган (мекемеге, бийлик органдарына ж.б. карата); **4. разг.** бийикте, асманда, көктө; **Наверху журавлиный крик:** **птицы улетают на юг** (М. Пришвин) асманда каркыралар үн алышып, түштүктү көздөй учуп баратышат.

Навёрчивать *несов. см. наvertеть 2.*

Навес *м 1. (крыша, кровля)* бастырма; сере; шыйпан; саябан; **сидеть под** ~ **ом** саябанда олтуруу; бастырманын астында олтуруу; **2. (нависающая часть чего-л.)** асылып (салаңдап) турган нерсе; **виноградные лозы образовали зелёный** ~ жүзүмдүн сабагы жапжашыл тартып салаңдап турат; ~ **скалы** асканын салаңдап турган жери.

Навеселё *нареч. разг.* анча-мынча кызып, алагүү тартып, көңүлү көтөрүңкү болуп; **быть** ~ анча-мынча кызып алуу; ~ **он разговорчив** алагүү тартып турганда анын чечекейи чеч.

Навесить *сов. 1. что* орнотуу; ~ **дверь** эшик орнотуу; **2. что, чего** илүү, асуу, илип коюу; асып таштоо; тартуу, тагуу; ~ **картин** сүрөттөрдү тагуу (илүү); ~ **мяч на ворота** топту дарбазага жеткире тебүү.

Навеск/а ж 1. *по знач. гл. навесить;* ~ **а проводов** зым тартуу; **2. (петля)** илмек, тутка; ~ **и для дверей** эшиктин (каалганын) туткалары, илмектери.

Навесн/ой, -ая, -ое асма, асып (илип) коймо; ~ **ая дверь** асма каалга; ~ **ые замки** илип коймо кулпулар.

Навести *сов. 1. кого-что на что* туш келтирүү, багыттоо, тууралап коюу; салуу (бет алдыруу); ~ **на след** изине салуу; **2. кого-что на что перен.** эске салуу, туудуруу; пайда кылуу, жаратуу; алып келүү; ~ **на подозрение** шек туудуруу; ~ **на размышление** ойго салуу, ойлонтуп коюу, ойлонууга алып келүү; ой жүгүртүүгө мажбур кылуу; ~ **на мысль** пикир туудуруу; **3. перен.** айрым бир зат атооч сөздөр менен айкашып, кандайдыр бир абалга дуу-

шар кылуу дегенди билдирет; ~ **ужас на кого-л.** бирөөнүн кутун учуруу; ~ **скуку на кого-л.** адамды зериктирип жиберүү; **4. что на кого-что, в кого-что (направить, нацелить)** багыт алдыруу, бет алдыруу, далдоо, тууралоо; ~ **прожектор на самолёт** прожекторду самолетко бет алдыруу (каратуу); ~ **орудие на цель** замбиректи бутага каратып мээлөө; **5. что** куруу, орнотуу, салуу; мост көпүрө салуу; **6. коюу, сүртүү, боёо;** ~ **лак сүртүү;** ~ **брови** кашка сурма коюу; **7. перен. разг.** айрым зат атооч сөздөр менен айкашып, ошол эле зат атоочтор аркылуу туюнтулган сапатты, касиетти ж.б. билдирет; ~ **лоск (глянец)** жалтыратуу; ~ **красоту** боёнуу, сулуулануу; кооздонуу; ~ **порядок** тартип орнотуу, тартипке салуу; ~ **◇ навести критику на кого-что** кимдир бирөөгө карата сын айтуу (сындап коюу); **навести справку (справки)** сураштыруу, сураштыруу менен маалымат топтоо; **навести тень (на плетень)** шек туудуруу; **навести на ум (разум)** акыл айтуу, эстүү болууга чакыруу.

Навестить сов. *кого-что* көргөнү (ал-абалын сураганы) келүү; көңүлүн сурап коюу; ~ **больного** оорулуунун ал-абалын сурап коюу.

Навет м уст. жалаа, курулай доомат, ушак, ушак-айың.

Наветренн/ый, -ая, -ое шамал жаккы, шамалга оро-пара; ~ **ая сторона** шамалга оро-пара келген жак; ~ **ый борт корабля** кеменин шамал жаккы капталы.

Наветчик м уст. ушакчы, ушак-айың таратуучу.

Наветчица уст. женск. к наветчик.

Навечно нареч. түбөлүккө, түбөлүк; биротоло; **земля за крестьянами закреплена** ~ **дыйкандарга жер түбөлүккө бекитилип берилген.**

Навешать I сов. *что, чего* асып коюу, илип коюу; ~ **на ёлку украшений** балатыга кооз оюунчуктарды илип коюу; ~ **много картин** сүрөттөрдү көп кылып илип коюу.

Навешать II сов. *что, чего* тартып берүү, тартып бере салуу (таразага); ~ **муки** ун тартып берүү (тартып бере коюу).

Навешивать I несов. см. навесить — **навешать I.**

Навешивать II несов. см. навешать II.

Навещать несов. см. навестить.

Навевать сов. 1. что (о ветре) айдап келүү, айдап алып келүү; **ветер навевал прохладу** шамал суук алып келди; **2. перен. что на кого-что** кандайдыр бир таасир кылуу; салуу, түшүрүү, келтирүү; ~ **грусть** кайгыга салуу, капалантуу; ~ **сон** уйку келтирүү; **3. что, чего** сапыруу; ~ **много пшеницы** көп буудай сапыруу.

Навзнич нареч. чалкасынан; чалкалай;

упасть ~ чалкасынан жыгылуу (чалкалай жыгылуу).

Навзрыд: **плакать навзрыд** өксүп ыйлоо, өпкө-өпкөсүнө батпай шолоктоп ыйлоо.

Навивать несов. см. навить.

Навиваться несов. 1. см. навиться; 2. страд. к навивать.

Навивка ж 1. по знач. гл. навить; ~ **каната** аркан эшүү; **2. оролгон нерсе, ором; шёлковая** ~ жибектин орому.

Навигатор м навигатор, навигация адиси.

Навигационный, -ая, -ое навигация...; навигациялык; ~ **период** навигация мезгили (кеме катташа турган мезгил); ~ **атлас** навигация атласы.

Навигаци/я ж 1. навигация (кемелердин жүрүшү, катташы); **2.** навигация (кеме жүрүүгө мүмкүн болгон убакыт мезгил); **открытие** ~ **и** навигациянын ачылышы; **3.** навигация (кеме жүргүзүү ыкмасы жана илими); **школа** ~ **и** навигация мектеби; **учебник по** ~ **и** навигация боюнча окуу китеби; **◇ воздушная навигация то же, что аэронавигация.**

Навидаться сов. чего разг. көптү көрүү, далайды көрүү, көп нерсени баштан өткөрүү.

Навидеться сов. чего разг. то же, что навидаться.

Навинтить сов. что буроо, бурап киргизүү, бурап коюу; ~ **гайку на болт** гайканы болтко бурап коюу.

Навинти/ться сов. буралуу, буралып кирүү; **гайка** ~ **ласть легко** гайка оңой эле буралды (буралып кирди).

Навинчивать несов. см. навинтить.

Навинчиваться несов. 1. см. навинтиться; 2. страд. к навинчивать.

Навис м спец. аттын куйрук-жалы.

Нависать несов. см. нависнуть.

Навис/нуть сов. 1. на что асылуу, илинүү, салаңдап (самсаалап) түшүп туруу; **скала** ~ **ла над рекой** аска дарыяга салаңдап түшүп турат; **волосы** ~ **ли на лоб** чачтары чекесине түшүп турду; **тучи** ~ **ли над городом** булуттар шаардын үстүнө салаңдап басып калды; **2.** асылып калуу, түшүп (жабышып) туруу; **снежинки** ~ **ли на ресницах** кар бүртүктөрү кирпичтерге жабышып турду; **3. перен. над кем-чем** пайда болуу, туулуу; **над ним** ~ **ла опасность** аларга коркунуч туулуп турат.

Нависш/ий, -ая, -ее 1. прич. от нависнуть; 2. прил. салыңкы, салаңдаган, салаңдап турган; ~ **ие брови** салыңкы кабак.

Навить сов. что, чего 1. түрүү, ороо, ороп коюу; ~ **ниток на катушку** жипти чыгырыкка түрүү; **2.** эшүү, чыйратуу; ~ **сто метров каната** жүз метр аркан эшүү; **3.** учуруп келүү, учуруп келип топтоп салуу; **пурга навила сугрób** бороон карды учуруп келип касаба (күрткү)

кылып таштады; 4. нар.-разг. айры менен жүктөө (сузуп алуу), артуу; ~ сена на вóз чөптү арабага айры менен салуу.

Нави́/ться сов. оролуу, түрүлүү (жип, аркан ж.б.); **ни́тки неро́вно** ~ **лись на кату́шку** жип чыгырыкка тегиз түрүлбөптүр.

Навлéкaть несов. см. **навлéчь**.

Навлéчь сов. что на кого-что туудуруу, дуушар кылуу; башына үйүү; ~ **на себя́** **подозрeние** өзүнө шек туудуруп алды; ~ **беду** балакетти башына үйүү.

Наводит́ь несов. см. **навести́**.

Навóдк/а ж 1. по знач. гл. **навести 3–5**; ~ **а мостá** көпүрө куруу; **проверя́ть то́чность** ~ **и ору́дий** замбиректин туура мээленишин (бутага туура багытталышын) текшерүү; 2. воен. наводка (бутага алуу, мээлөө, тууралоо).

Наводнени/е ср 1. ташкын (суу ташкыны); **борьба́ с** ~ **ем** ташкынга каршы күрөшүү; **последствия́** ~ **я** ташкындын кесепеттери (зыяндары) 2. по знач. гл. **наводит́ь 2**; ~ **е ры́нка това́рами** базарды товарга толтуруп жиберүү.

Наводни́/ть сов. что 1. уст. (затопить водой) ташуу, суу каптап кетүү; **река́** ~ **ла низи́ны** дарыя ташып, ойдунду суу каптап кетти; 2. перен. кем-чем толуу; басып кетүү, каптап кетүү; **туристы́** ~ **ли го́род** туристтер шаарга толду; шаарга туристтер толуп кетти.

Наводни́/ться сов. 1. уст. суу астында (ташкында) калуу, суу басып кетүү; **река́ вы́шла из берегов, и доли́на** ~ **лась** дарыя ташкындап кетип, өрөөндү суу басып калды; 2. перен. кем-чем ашып-ташуу, көбөйүп (толуп) кетүү, батпай кетүү; **у́лица** ~ **лась демонстра́нтами** көчөгө демонстранттар батпай кетти.

Наводно́й: **наводно́й мост** убактылуу курулган көпүрө.

Наводня́ть несов. см. **наводни́ть**.

Наводня́ться несов. 1. см. **наводни́ться**; 2. страд. к **наводня́ть**.

Навóдчик м 1. наводчик (атуу куралдарын белгилүү тарапка каратып багыт алдырып мээлөөнү тейлеген жоокер); 2. куруучу, салуучу; ~ **мостóв** көпүрө куруучу; 3. уурулардын жандоочусу.

Навóдчица женск. к **навóдчик 2–3**.

Наводя́щ/ий, -ая, -ее 1. прич. от **наводит́ь**; **статья́**, ~ **ая на серьёзные размышлeния** олуттуу ой жүгүртүүгө түрткү болгон макала; 2. сүрөмөлөөчү, жолдоочу, эске (көңүлө) салуучу, эстетүүчү; жардамчы; ~ **ие вопро́сы** сүрөмөлөөчү (эске салуучу) суроолор.

Навоева́ть сов. 1. что, чего прост. согушуп жатып жетүү (олжолуу болуу); 2. прост. согушуу, согушуп туруу, **Кулако́м мно́го не навоюeшь** (Н. Островский) Муштум менен жыргатып согуша албайсын.

Навоева́ться сов. разг. узакка согушуу,

жеткире согушуу, согуша берип чарчагыдай болуу.

Наво́з м кык; **конский** ~ жылкынын кыгы (аттын кыгы).

Наво́зить несов. что кык төгүү, кык менен семиртүү; ~ **поля́** талааны кык менен семиртүү.

Наво́зить I несов. см. **наве́зти**.

Наво́зить II сов. что, чего ташып баруу, ташып жеткирүү, ташып коюу; ~ **дров на́ зиму** кышка карата отун ташып коюу.

Наво́зи/ться сов. разг. көпкө урунуп-беринип жадоо, алпуруша берип чарчоо; ~ **ляя я за́ день күнү бою** алпуруша берип чарчадым.

Наво́зник м 1. кык коңузу, тезекчи коңуз; 2. нар.-разг. кык сакталуучу жай.

Наво́зн/ый, -ая, -ое 1. кык...; ~ **ый за́пах** кыктын жыты; ~ **ая ку́ча** кыктын үймөгү; ~ **ая повóзка** кык ташуучу араба; 2. кык төгүлгөн, кык чачылган; ~ **ое по́ле** кык чачылган талаа.

Наво́й м спец. 1. по знач. **навить 1, 2**; 2. оролгон нерсе, ором; **струна́ с ме́дным** ~ **ем** жез зым оролгон кыл (струна); 3. чыгырык (токуу станогунда); **тка́цкий** ~ **й** токуу станогунун чыгырыгы.

Наволо́акивать несов. см. **наволо́чь**.

Наволо́ка ж разг. то же, что наволо́чка.

Наволо́чка ж жаздык кап, жаздык тыш.

Наволо́чны/й, -ая, -ое жаздык кап..., жаздык каптык, жаздык капка ылайыктуу.

Наволо́чь сов. прост. 1. что, чего сүйрөтүп келүү, сүйрөп алып келүү; илээштире келүү; ~ **в сара́й сeна** сарайга чөп сүйрөтүп келүү (чөп сүйрөтүп алып келүү); ~ **грязи́** баткакты (ылайды) илээштире келүү; 2. безл. чего и без доп. (о тучах, тумане) каптап келүү, басуу, бүркөп алуу; **наволокло́ туману** — **ничего́ не видать** туман каптап келгендиктен, эч нерсе көрүнбөйт.

Навоня́ть сов. чем и без доп. прост. сасытып жиберүү, сасытуу; быкшытуу; ~ **керосино́м** керосин жыттантып сасытуу.

Наворáживать несов. см. **наворожить**.

Наворáчивать несов. что 1. см. **наворотить**; 2. см. **навернуть**.

Наворáчиваться несов. разг. 1. (накручиваться) оролуу, буралуу, 2. страд. к **наворáчивать**.

Наворова́ть сов. что, чего уурудук кылуу; уурдап ала берүү, уурдап жыюу (арттыруу, көбөйтүү).

Наворóвывать несов. см. **наворова́ть**.

Наворожить сов. что, чего разг. бал ачып айтып берүү, төлгө салып айтып берүү.

Наворотить сов. что, чего разг. 1. баш аламан (иретсиз) үйүп таштоо; додо кылып үйүп салуу; ~ **кучу ка́мней** таштарды додо кылып үйүп таштоо; 2. перен. ашыкча жүктөй

берип, өтө эле татаалданып таштоо, башты катырып салуу.

Наворошить *сов. что, чего разг.* оодарып коюу, астын үстүнө келтирип жайып таштоо; ~ **сена** чөптү оодарыштырып коюу.

Наворчатъ *сов. на кого-что* жемелөө, жекирүү, бакылдап урушуу; ~ **на ребёнка** баланы тилдөө.

Наворчатъся *сов. разг.* жемелей берүү, көр жемесин салуу.

Навострить *сов. что прост.* кайрап курчутуу (өткүр кылуу); **навострить лыжи** бир жакка кетип калуу же кетип калмакчы болуу, жөнөп кетмекчи болуу; **навострить ухо (уши)** кулак түрүү, кулак салуу, сөз андуу.

Навостри/тъся *сов. разг.* маш болуу, дасыгуу, машыгуу; **он ~ лся быстро записывать лекции** ал лекцияны тез жазып алууга машыгып калды.

Навощить *сов. что* мом менен сүртүү, момдоо, мом сүртүп жалтыратуу; ~ **паркёт** паркетти мом сүртүп жалтыратуу.

Наврять *сов. разг.* 1. *что, чего и без доп.* жалган сүйлөө, беш өрдөгүн учуруу, болбогон калптарды айтуу; ~ **с три коро́ба** ченемсиз калп айтуу; 2. *в чём* жаңылып калуу, ката жиберүү, адашуу; ~ **в вычислениях** эсептен жаңылып калуу; 3. *на кого* жалаа жабуу, ушак таратуу, ушактоо.

Навредить *сов. кому-чему* зыян келтирүү, зыян тарттыруу, бүлүндүрүү; ~ **делу** ишке зыян келтирүү.

Навряд частица *прост. то же, что вряд ли.*

Навряд ли частица *разг. то же, что вряд ли;* ~ **он придёт** анын келерин кудай билсин.

Навсегда *нареч.* түбөлүк, түбөлүккө, дайыма, өмүр бою; **растаться** ~ түбөлүккө ажырашуу, кайта көрүшпөс болуп кетүү.

Навскидку *нареч. охот. воен.* сунар замат, көтөрөр замат; **стрелять** ~ (мынтыкты, тапанчаны) сунар замат атып жиберүү.

Навстречу *нареч. предл. с дат.* оропара, бетме-бет; утурлап, карама-каршы, алдынан тосо; **выйти** ~ алдынан тосо чыгуу; **выйти ~ гостям** меймандарды утурлап (тосуп) чыгуу; **идти на встречу** 1) *чему* каршы баруу, жакындаштыруу, тездетүү; **идти на встречу собственной гибели** ажалга каршы баруу, ажалга чочулабастан бет ала чыгуу; 2) *кому-чему* жардам кылуу, көмөктөшүү, кол кабыш кылуу, кубаттоо, колдоо, макул болуу; **пойти настречу желанию туристов** туристтердин каалаганына макул болуу, туристтердин каалоосун эсепке алуу.

Навыорот *нареч. разг.* 1. *(наизнанку)* тескерисинен, аңтарасынан **надеть рубашку** ~ көйнөктү аңтарасынан кийип алуу; 2. *перен.* тетиричинче, тескерисинче, теңирден тескери;

всё идёт ~ бардыгы тескерисинче болуп жатат.

Навык *м* машыккандык, машыгуу; ык; чеберчилик, устаттык; **приобрести** ~ **в работе** иште машыккандыкка жетишүү (ык алуу).

Навыкат, навькате *нареч.* **глаза́ навькат (навькате)** чакчагай көз, тосток көз, бото көз.

Навылет *нареч.* 1. тешип, көзөп; **пуля прошла́** ~ ок тешип өтүптүр; **он был ранен в плечо́** ~ ал ийнин ок көзөп кетип жарадар болгон; 2. утулганын чыгарып салып (чыгарып салма кылып); **играть** ~ утулганын чыгарып салып ойноо.

Навынос *нареч. разг.* алып кетүү үчүн, ала кетүүгө; **продавать кефир** ~ кефирди алып кетүүгө сатуу.

Навыпуск *нареч.* шымданбастан, шымдын кашатынан чыгара; **ходить в рубашке** ~ көйнөктү шымданбастан (шымдын сыртына түшүрүп) кийип жүрүү.

Навырез *нареч.* кесип көрсөтүп; **продавать арбу́з** ~ дарбызды кесип көрсөтүп сатуу.

Навытяжку *нареч.:* **стоять навьтяжку** какайып туруу.

Навь *ж* арбак (айрым славян элдеринин ишениминде; мүрзөдөн туруп келген маркум; өлгөн адамдын сөлөкөтү, карааны).

Навьючивать *несов. см. навьючить.*

Навьючиваться *несов.* 1. *см. навьючиться;* 2. *страд. к навьючивать.*

Навьючить *сов. кого чем и что на кого* 1. жүктөө, артуу; ~ **верблю́да товаром** төөгө товар жүктөө; ~ **мешки́ на ослá** каптарды эшекке артуу; 2. оор милдет (иш) жүктөп коюу, жүгүн оордотуп жиберүү.

Навьючиться *сов. чем прост.* жүктөнүп алуу; жүк көтөрүнүү; ~ **покупками** сатып алгандарын көтөрүнүү.

Навязать I *сов.* 1. *что на что* байлоо, тагуу, байлап (тагып) коюу ~ **леску на удочку** кайырмактын сабына жип (леска) байлоо; 2. *что, чего* токуу, токуп алуу, токуп коюу; ~ **несколько пар перчаток** бир нече жуп мээлей токуу; 3. *перен. кого что кому* мажбурлап кабыл алдыруу, жүктөй салуу; кааласа каалабаса да таңуулоо; ~ **бой противнику** душманга салгылашууну таңуулоо; ~ **сво́й взгля́ды** өз көз караштарын таңуулоо.

Навязать II *несов. см. навязнуть.*

Навязаться *сов. разг.* асылып алуу, адамдын ой бойуна койбоо, уйгактай жабышуу, айласын түгөтүү; ~ **в гости** конокко барам деп уйгактай жабышуу; ~ **проводить кого-либо** бирөөнү узатып коёюн деп жабышуу; **навязаться на го́лову (шею)** мойнуна илинип алуу, мойнунан түшпөй азап тарттыруу.

Навяз/нуть *сов.* тыгылып калуу, тыгыла (шыкала) жерип жыйылуу; **в зубах навязло**

жанга тийди, тажатып бүтүрдү, жадатып жиберди.

Навя́зчивость *ж* жадаткычтык, тажаткычтык, жадата берүүчүлүк, жабышып алма уятсыздык.

Навя́зчив/ый, -ая, -ое **1.** жадатма, тажатма, желимдей жабышып алма, адамдын айласын түгөтмө; ~ **ый человек** жадатма адам; **2. перен.** мээге сиңип калган, ойдон кетпей турган, эске түшө берме, эстен кеткис; ~ **ая идея** эске түшө берме идея.

Навя́зывать *несов. см. навязать* **1.**

Навя́зываться *несов.* **1. см. навязаться; 2. страд. к навязывать.**

Навя́ливать *несов. см. навялить.*

Навя́лить *сов. что* сүрсүтүп алуу, кургатып алуу; ~ **много рыбы** көп балык кургатып алуу.

Нагада́ть *сов. кого что, чего* бал ачуу, төлгө тартып айтып берүү; ~ **жениха** бал ачып, кимдин күйөө боло тургандыгын айтып берүү; ~ **неприятностей** төлгө тартып, эмне кырсык болорун айтуу.

Нагади́ть *сов. 1. (о животных)* булгап жиберүү, ыплас кылып салуу; заңдоо; **2.** залал кылуу, зыян келтирүү.

Нагады́вать *несов. см. нагадать.*

Нагае́чн/ый, -ая, -ое камчы...; ~ **ый ремень** камчынын тасмасы ~ **ая рукоятка** камчы сап.

Нага́йка *ж* камчы.

Нага́н *м* наган.

Нага́р *м* күйүк, көө; **снимать** ~ **со свечи** шамдын күйүгүн алып таштоо.

Нага́рн/ый, -ая, -ое күйүк ...; көө...; ~ **ые щипцы** күйүктү кесип таштай турган кайчы (кычкач, чымчуур).

Нагелъ *м* жыгач мык, жыгач чеге.

Нагиба́ть *несов. см. нагнуть.*

Нагиба́ться *несов. 1. см. нагнуться; 2. страд. к нагибать.*

Нагишо́м *нереч. разг.* жыланаң, жыпжылынаң, дырдай жыланаң, энеден туума.

Наглади́ть *сов. 1. что* үтүктөө, үтүктөп коюу; ~ **много белья** көп кир үтүктөө; **2. что** жакшылап үтүктөө, зыңкыйтып үтүктөө; ~ **брюки** шымды зыңкыйтып үтүктөп алуу.

Нагла́живать *несов. см. наглядить.*

Нагла́зник *м 1.* көз айнек (көздү чандан, күчтүү жарыктан ж.б. сактоо үчүн тартынуучу көз айнек); **2.** калканчык (үркүнчөөк ат эки жагын карабасын деп, көздүн тушуна келтирип, жүгөнгө тагып койгон калканчык).

Наглазн/ый, -ая, -ое көз... (көздү сактоочу), көзгө тартылуучу; ~ **щиток** көзгө тартылуучу калканчык.

Нагле́/ть *несов.* уят-сыйыттан ажырай баштоо, абийирсизденип кетүү; **враг все** ~ **ет** душман барган сайын абийирсизденип баратат.

Нагле́ц *м* уятсыз адам, бети калың киши.

Наглеца́: *с наглецо́й разг.* уяты жогураак, бети калыңыраак.

На́глост/ь *ж* уятсыздык, абийирсиздик, бети жоктук, бетпактык.

Нагло́таться *сов. чего* көп жутуу, ичи толгуча жутуп алуу; ~ **воды** сууну көп жутуу.

Наглу́пить *сов. разг.* макоолук кылуу, келесоолонуп кетүү.

На́глухо *нареч. 1.* жалчысыз кылуу, жылчык чыгарбай; ~ **заколотить окна досками** терезелерди тактай менен жылчыксыз кылып бекитип таштоо; ~ **закрыть люк** люкту жылчыксыз кылып жабуу; **2.** эч калтырбастан бардыгын текши; ~ **застегнуть шинель** шинелдин бардык топчуларын бүчүлөнүү (бүчүлөнүп алуу).

Наглу́шить *сов. что, кого-чего разг.* жардырып (кулагын тундуруп) кармап алуу, эсин оодарып кармоо (балыкка карата); ~ **рыбы** балыкты жардырып кармоо.

На́гл/ый -ая, -ое (нагл, -а, -о) уятсыз, абийирсиз, ыймансыз, бети калың, бетпак, бети жок, адепсиз; ~ **ая выходка** уятсыз кылык-жорук; ~ **ый смех** адепсиз күлкү; ~ **ый человек** абийирсиз адам.

Нагляд/ётся *сов. 1.* карай берип ыракатка батуу, моокуму канганча карап туруу, карай берип көңүлү тоюу; **мать не может ~ на своего ребёнка** эне баласын карай берип моокуму канбайт; **2.** көптү көрүү ~ **елся я на такие беспорядки** мен мындай башаламандыкты көп көргөнмүн.

Наглядно *нареч.* көрүнөө, көз көрүнөө, көрсөтүп туруп, апачык, ачыктан-ачык.

Наглядность *ж 1.* көрүнөөлүк, ачыктык, дааналык; **2. (принцип обучения)** көрсөтмөлүүлүк.

Наглядн/ый, -ая, -ое (нагляден, -на, -но) **1.** айкын, анык, ачык ~ **ый пример** айкын мисал; **2.** көргөзмөлүү, көрсөтмөлүү; көрсөтмө; ~ **ые пособия** көрсөтмө куралдар; ~ **ый метод обучения** окутуунун көрсөтмөлүү методу.

Наглянцева́ть *сов. что, чего* жалтыратуу, жылтыратуу, жылтыратып чыгуу; ~ **много бума́ги** көп кагаздарды жылтыратып чыгуу.

Нагна́ивать *несов. см. нагноить.*

Нагна́иваться *несов. см. нагноиться.*

Нагна́ть *сов. 1. кого-что* кууп жетүү, кубалап жетүү, жетип алуу; ~ **беглеца́** качкынды кууп жетүү; ~ **поезд** поездди кууп жетүү; **2. перен. кого разг.** жетип алуу, кууп жетүү, теңдешүү, теңелүү; ~ **в учебе отличников** окууда отличниктерди кууп жетүү; **3. что** ордун толтуруу, эсесин чыгаруу, жеткирип коюу; ~ **упущенное** колдон чыгып кеткендер, ордун толтуруу, аткарылбай калган ишти аткарып таштоо; **то, что не успели сделать вчера, необходимо ~ сегодня** кечээ үлгүрө албай калганды, бүгүн

аткарып коюу зарыл; **4. что, кого-чего** айдап келүү, айдап келип бир жерге топтоо (кыйнап салуу); **ветер нагнал тучи** шамал булуттарды айдап келди; **на базар нагнали много скота** базарга көп мал айдап келишти; **5. что, чего** бийиктетип жиберүү, ашырып жиберүү, көбөйтүү, күчөтүү; ~ **температуру** температураны бийиктетип (ашырып) жиберүү; **6. что, чего перен. разг.** кандайдыр бир абалга (алакетке) түшүрүү; ~ **страху** коркунучка дуушар кылуу, коркутуп жанын чыгаруу, коркутуу; ~ **тоску** зериктирүү, сагындыруу, кусалантуу; **7. что на что спец.** кагып киргизүү, шыкап киргизүү; ~ **обруч на бочку** челекке алкакты шыкап киргизүү; **8. что, чего** айдоо, тартуу, алуу; ~ **спирту** спирт тартуу; **◇ нагнать цену** баасын ашырып жиберүү.

Нагнести сов. что шыкоо; ~ **воздух** абаны шыкап толтуруу; **◇ нагнести давление спец.** басымды күчөтүү (жогорулатуу).

Нагнетание ср по знач. гл. нагнетать; напряжённости в между народных отношениях эл аралык мамилелердеги оорчулукту күчөтүү.

Нагнетатель м нагнетатель (ичтен күйүүчү кыймылдаткычтарда: цилиндрге келе турган абаны алдынан кысып жиберип туруучу компрессор).

Нагнетательный, -ая, -ое басым бере турган, айдай турган; ~ **насос** басым жиберүүчү (айдап чыгуучу) насос.

Нагнетать несов. см. нагнести.

Нагноение ср 1. ириңдөө, ириң басуу, ириңдеп кетүү; **предупредить** ~ ириңдетпес үчүн алдын алуу (ириңдетпөөгө аракет кылуу); **2.** ириңдүү жер.

Нагноить сов. что, чего чиритип салуу, чиритип (иритип) жиберүү ~ **часть овощей** жашылчалардын анча-мынчасын чиритип жиберүү.

Нагноит/ься сов. ириңдөө, ириңдеп кетүү, ириң басуу, ириң болуу; **рана** ~ лась жара ириңдеп кетти.

Нагнуть сов. 1. что ийүү, бүгүү, кайыруу, эңкейтүү; ~ **голову** башты эңкейтүү; ~ **ветку яблони** алманын шагын ийүү; **2. что, чего спец.** ийип (бүгүп) жасоо, даярдоо, ийип (бүгүп) чыгуу; ~ **кровельного железа** үйгө жабыла турган тунукени ийип чыгуу.

Нагнуть/ься сов. ийилүү, эңкейүү; ~ **ться к столу** столго эңкейүү; **ветки ивы** ~ лись талдын шактары ийилип түшүп турду.

Наговаривать несов. см. наговорить.

Наговор м 1. ушак, жалаа, айың сөз, чагым; ~ **завистников** көрө албастардын (ичи тарлардын) жалаасы, ушагы; **2. (заклинание)** дуба, арбоо.

Наговорить сов. 1. что, чего көп сүйлөө,

тынбай бабырай берүү; ~ **много лишнего** ашык сөздөрдү көп сүйлөө (ашыкча бабырай берүү); **2. на кого разг.** ушактоо, жалаа жабуу, жамандоо; ~ **на честного человека** ак ниет адамды ушактоо (адилет адамга жалаа жабуу); **3. что** үн жаздыруу; ~ **пластинку** пластинкага үн жаздыруу; **4. что** дубалап салуу.

Наговориться сов. моокуму канганча сүйлөшүү; чери жазылганча сырдашуу (ангемелешүү), кумары канганча баарлашуу; ~ **после долгой разлуки** көптөн бери көрүшпөй жүрүп, кумарын кандыра сүйлөшүп алуу.

Наговорн/ый, -ая, -ое дем салынган, дубалап койгон; ~ **ые травы** дубалап койгон чөп.

Наг/ой, -ая, -ое 1. жылаңач, жыпжыңалач, энеден туума; ~ **ая фигура** жылаңач дене; ~ **ой человек** жыңалач адам; **2. перен.** жылаңач (такыр, чөп чыкпаган, шопойгон); ~ **ие деревья** жылаңач дарактар; ~ **ие скалы** жалама аскалар; **3. перен.** кашкайган, айкын, айдан ачык; ~ **ая истина** кашкайган чындык.

Наголенн/ый, -ая, -ое балтырга ороло турган; ~ **ая повязка** балтыр орогуч.

Наголо нареч. 1. жалаңдатып, сууруп; **стоять с шапками** ~ кылычтарын жалаңдатып сууруп туруу; **2.** такырайтып, таптаза кылып; **острич ребёнка** ~ баланын чачын такырайта алуу.

Наголову: разбить наголову жер менен жексен кылуу, таш талканын чыгаруу, талкалап салуу; **противник разбить наголову** душман жер менен жексен кылынды (душмандын ташы талкан болду).

Наголодаться сов. разг. ачка болуу, кезерүү, жутап калуу.

Нагольный, -ая, -ое тышталбаган (тон ж.б.); ~ **полушубок** тышталбаган чолок тон.

Нагоняй м разг. катуу жеме каккы; **получить** ~ **от отца** атасынан каккы жеп калуу (атасынан катуу жеме угуу).

Нагонять I несов. см. нагнать.

Нагонять II сов. кого охот. итти жойчу кылып үйрөтүү.

На-гора нареч. спец. сыртка (жердин үстүнө) казып чыгаруу; **выдать угля** ~ көмүрдү сыртка казып чыгаруу.

Нагорáживать несов. см. нагородить.

Нагорать несов. см. нагореть.

Нагор/еть сов. 1. түтөп күйүү, күйүп көөлөнүү, кароолонуу; **Свеча** ~ **эла, в комнате было темно** (Тургенов) Шам түтөп, үй карангы болуп кетти; **2. безл. чего** күйүп бүтүү; күйүп сарпталуу; **3. безл. кому прост.** тил угуп калуу, кагуу жеп калуу; **ему за это** ~ **ит** бул иши үчүн ал тил угат.

Нагорн/ый, -ая, -ое 1. тоо..., тоодогу, тоолуу; ~ **ая страна** тоолуу өлкө; **2.** тоодон

турган тоолуу, бийик; ~ **ый бѳрег** Вѳлги Волганын бийик жѳэги.

Нагородить *сов. что, чего* 1. дубал (тосмо, кашаа, ж.б.) куруу; ~ **забор** короо салып таштоо; 2. *прост.* додо кылып жыйып салуу, баш-аягы жок үйѳ берүү; ~ **кучу всякого хлама** ар кандай ыпыр-сыпырларды додо кылып үйүп салуу; 3. *перен. прост.* оюна келгенди оттоп кетүү, мааниси жок кептерди айтып (же жазып) салуу; ~ **чепуху** маанисиз кеп уруу (сандырактоо, келжирѳѳ).

Нагорье *ср* бѳксѳ тоо; **Иранское** ~ Иран бѳксѳ тоосу.

Нагоститься *сов. разг.* узакка мейманчылап жүрѳ берүү; ~ у **родственников** тууган-туушкандардын үйүндѳ узакка мейманчылап жүрѳ берүү.

Нагот/а *ж книжн.* 1. жыланаач дене; такыр жер; **прикрыть** ~ **у** жыланаач денесин кымтылануу; 2. *перен.* жыланаач, жайдак, чѳп ѳспѳгѳн; ~ **а пустыни** жайдак чѳл; **в** **всей (своей) наготѳ** апачык, жаап-жашырынбастан, кымтыланбастан, пардасыз; кандай болсо ошондой; **наготѳ и босотѳ** *уст.* жакырчылык, итке минип калган кембагалдык.

Наготѳвливать *несов. см. наготѳвить.*

Наготѳве *нареч.* шайланып, даярданып, дапдаяр, шайма-шай; **быть** ~ даярданып (шайма-шай) болуп туруу; **держѳть ружье** ~ мылтыкты атууга даяр кылып туруу.

Наготѳвить *сов. что, чего разг.* 1. даярдоо, камдап алуу, камдоо, даярдап коюу; ~ **дров нѳ зиму** кышка отун камдоо; 2. бышыруу, бышырып коюу; ~ **блюд на всех гостей** бардык мейманга жетерлик тамак даярдап коюу.

Наготѳви/ться *сов. чего разг.* жетерлик кылып даярдоо, даярдап коюу, жеткидей камдап коюу; **на вас не ~ шья едѳ** силерге тамак жеткириш мүмкүн эмес.

Награби/ть *сов. что, чего* талап алуу, тоноп алуу, самандай сапырып алуу.

Наград/а *ж* 1. сыйлык; **денежная** ~ а акчалай сыйлык; **удостоиться правительственной** ~ **ы** ѳкмѳттүк сыйлыкка татыктуу болуу; 2. сый, урмат, алкыш.

Наградить *сов. кого-что чем* 1. сыйлоо, сыйлык берүү; ~ **орденом** орден менен сыйлоо; 2. *перен.* кѳңүл буруу, сый кылып (урмат кѳрсѳтүп) коюу; ~ **улыбкой** кѳңүл буруп жылмайып коюу; 3. *перен.* берүү, тартуулоо, тартуу кылуу; **природа наградила его многогранным талантом** жаратылыш ага төрт жагынан төп келген талант тартуулаган (талант берген); 4. *разг. ирон. и шутл.* кемсинтип ат коюу; коюп жиберүү, уруп жиберүү, жаакка тартып жиберүү.

Награди/ой, -ая, -ое 1. сыйлык...; сыйлык

түрүндѳ берилген; ~ **ой лист** сыйлыкка кѳрсѳтүү баракчасы; ~ **ые деньги** сыйлыкка берилүүчү акча; 2. *в знач. сущ.* **наградные** *мн.* сыйлыкка берилген акча, акчалай сыйлык; **получить** ~ **ые** сыйлыктын акчасын алуу.

Награждать *несов. см. наградить.*

Награждаться *несов. страд. к награждать.*

Награждение *ср* 1. *по знач. гл.* **наградить**; ~ **передовиков производства орденами** өндүрүштүн алдынкыларын ордендер менен сыйлоо; 2. *то же, что награда*; **получить** ~ сыйлык алуу.

Награнить *сов. что, чего* кырдап чыгуу, кыр чыгаруу.

Награфить *сов. что, чего* графалоо, сызып чыгуу; ~ **тетрадь** дептерди сызып чыгуу.

Нагребать *несов. см. нагрести.*

Нагребаться *несов. страд. к нагребать.*

Нагрѳв *м* 1. *по знач. нагрѳть* — **нагрѳться**; ~ **воды** суу ысытуу; суунун ысышы; ~ **стѳли** болотту кызытуу; болоттун кызышы. 2. ысуу даражасы; тап ысыктык; ~ **пѳчи** мештин табы (ысуу даржасы); 3. *тех.* кызытылган нерсенин үстүнкү бети; ~ **парового котла** буу казанынын кызытылган бети (кызып чыга турган бети).

Нагревание *ср по знач. гл. нагрѳвать* — **нагрѳваться**; ~ **воды** суунун ысышы.

Нагреватель *м* ысыткыч, кызыткыч, ысытуу аспабы; **электрический** ~ электр ысыткычы.

Нагревательн/ый, -ая, -ое 1. ысыта турган, кызыта турган, ысытуучу; ~ **ые пѳчи** ысытуучу мештер; 2. *тех.* ысытыла турган; ~ **ая поверхность** ысытыла турган нерсенин үстүнкү бети.

Нагрѳвать *несов. см. нагрѳть.*

Нагрѳваться *несов.* 1. *см. нагрѳться*; 2. *страд. к нагрѳвать.*

Нагрѳметь *сов. разг.* 1. дүңгүрѳтүү, күлдүр-шалдыр кылуу; 2. *перен.* даңкы таш жаруу (дүңгүрѳѳ).

Нагрести *сов. что, чего* шыпырып чогултуп коюу; ~ **кучу сухих листьев** кургак жалбырактарды шыпырып чогултуп коюу.

Нагрѳт/ый, -ая, -ое 1. *прич. от нагрѳть*; 2. *прил.* ысык, ысыган; кызытылган; ~ **ая стѳль** кызытылган болот.

Нагрѳт/ть *сов.* 1. *что* ысытуу, жылытуу, кызытуу; ~ **ть воду** суу ысытуу; ~ **ть печь** мешти ысытуу; 2. *перен. прост. кого* сызга отургузуп коюу, алдап кетүү; **его ~ ли на сто рублей** аны жүз сомго алдап кетишти; **в** **нагрѳть рѳки** митаамдык менен олжолуу болуу.

Нагрѳт/ться *сов.* ысуу, жылуу, кызуу; **утиѳ** ~ **лся** үтүк ысыды; **вода** ~ **лась** суу жылыды.

Нагрѳховѳдничать *сов. разг. уст.* кѳп күнѳѳ кылуу, күнѳѳгѳ батуу, жүрүш-турушу бузулуу.

Нагрешí/ть *сов. разг.* күнөө кылуу, күнөөлүү иш кылып коюу, күнөөгө батуу.

Нагримировать *сов. кого-что* гримдөө, грим сүйкөө, гримдеп боёо; ~ **лицо** бетин гримдөө.

Нагримировать/ться *сов.* гримдеп боёнуу, грим сүйкөнүү, гримденүү; **актёры** ~ **лись** актёрлор гримденишти.

Нагромождать *несов. см.* **нагромоздить**.

Нагромождаться *несов. 1. см.* **нагромоздиться**; **2. страд.** к **нагромождать**.

Нагромождение *ср 1. по знач. гл.* **нагромоздить** — **нагромоздиться**; **цитат** цитаталар менен толтуруп жиберүү (цитаталарды көп кылып шыкай берүү); **2.** баш аламан үйүлүп жаткан нерсе; ~ **мүсора** баш аламан үйүлүп жаткан таштандылар.

Нагромоздить/ть *сов. что, чего 1.* үйүп (жыйып) таштоо; ~ **ть яшики** яшиктерди үйүп таштоо; **2.** иретсиз куруп таштоо, кура берип толтуруп жиберүү; **Немцы** ~ **ли укреплений вокруг Ленинграда...** (Тихонов) Немецтер Ленинграддын айланасын чыңдоолорго толтуруп таштаган эле...; **3. перен.** ашыкча көбөйтүп жиберүү; курулай толтура берүү; **статья** **нагромождена** **излишними подробностями** макала ашыкча майда-чүйдөлөргө толуп кеткен.

Нагромоздиться *сов.* баш аламан үйүлүп калуу, додо болуп үйүлө берүү.

Нагрубить *сов. кому* оройлук кылып коюу, одоно сөз айтуу, тумшугу менен бир тийүү.

Нагрубиянить *сов. разг.* осол сөз айтып жиберүү, оройлук кылуу, одоно мамиле жасоо.

Нагрудник *м 1.* боркок; **дétский** ~ баланын боркогу; **фáртук** с ~ **ом** боркоктуу алжапкыч; **2.** көмөлдүрүк; **3.** төштү сактоочу соот; **спасáтельный** ~ төштү сактап калуучу соот.

Нагрудн/ый -ая, -ое 1. көкүрөккө (төшкө) тагыла турган; ~ **ый значок** төшкө тагылуучу значок (белги); **2.** көкүрөктөгү, көкүрөк...; ~ **ые мýшцы** көкүрөк булчуңдары.

Нагружать *несов. см.* **нагрузить**.

Нагружаться *несов. 1. см.* **нагрузиться**; **2. страд.** к **нагружать**.

Нагрузить *сов. кого-что чем 1.* жүктөө, жүк артуу, жүк салуу; ~ **мáшину ящиками** машинага яшиктерди жүктөө; **2. перен. разг.** тапшырма берүү, милдет артуу; ~ **всю работу на одного** бардык ишти бир адамга жүктөй салуу.

Нагрузи/ться *сов. 1. чем* жүк алуу, жүктөлүү, жүк салынуу; жүк артынуу; **автомáшина до откáза** ~ **лась зерно́м** автомашинага топтолтура эгин жүктөлдү; **2. чем. разг.** көбүрөөк жүктөнүү; жүктү көп алуу; **3. прост.** көп ичип алуу, мас болгуча ичүү.

Нагру́зка *ж. 1. по знач. гл.* **нагрузи́ть 1**; ~ **самосва́лов песко́м** самосвалдарга кум жүктөө; ~ **муки на пароход** пароходго ун жүктөө; **2.** жүк; **лошади с трудо́м тяну́ли воз с тяжёлой нагру́зкой** оор жүк салынган арабаларды аттар араң тартып баратышты; **3.** иш, милдет; **общественная** ~ коомдук иш (милдет); **у преподавателей в это́м го́ду большáя** ~ быйыл окутуучулардын сабагы көп; **распределит́ь нагру́зку ка́ждому по́ровну** ишти ар бир адамга тендеп бөлүштүрүп берүү; **4. спец.** нагрузка, жүк, оордук, күч; **максимáльная** ~ **мото́ра** мотордун максималдуу (эң көп) нагрузкасы.

Нагру́зочн/ый, -ая, -ое спец. жүк жүктөй турган, жүк салуучу, ~ **ая лопáта** жүк салуучу күрөк.

Нагру́зчик *м* жүк жүктөөчү (жүк салуучу механизм); **универса́льный** ~ **на тра́кторе** трактордогу универсалдуу жүк жүктөгүч.

Нагрунто́вать *сов. 1. см.* **грунто́вать**; **2. что, чего** грунттап коюу, грунттап чыгуу.

Нагрусти́ться *сов.* капалуу болуп жүрүү, көбүрөөк капалануу, көпкө кабагы ачылбай жүрүү; ~ **в оди́ночестве** жалгызсырап капаланып жүрүү.

Нагрыза́ть *несов. см.* **нагрыза́ть**.

Нагры́з/ть *сов. что, чего 1.* чагуу, чагып таштоо; ~ **ть мно́го оре́хов** жангакты көп чагуу; ~ **ть стака́н се́мечек** бир стакан семичке чагуу; **2.** кемирип таштоо, кемире берип тешип салуу; **кры́сы** ~ **ли дыр** келемиштер тешип салыптыр.

Нагрязни́ть *сов.* ыплас кылуу, булгоо, ыпырсытуу; ~ **в перéдней** далисти булгап таштоо, далисти ыпырсытуу.

Нагря́нуть *сов.* кокусунан басып кирүү; күтпөгөн жерден келип калуу, андоосудан боло калуу, башталуу; ~ **ли го́сти** меймандар күтпөгөн жерден келе калышты; ~ **ла беда́** капасынан балээ басты; балакет таман астынан, жең ичинен чыга калды.

Нагу́л *м 1.* жайлоодо багуу (откозуу, семиртүү) **2.** жай отун жеп семирүү даражасы; **среднесу́точный** ~ **скота́** малдын жай отун жеп, сутка бою орточо семириши.

Нагу́ливать *несов. см.* **нагуля́ть**.

Нагу́ливаться *несов. 1. см.* **нагуля́ться**; **2. страд.** к **нагу́ливать**.

Нагу́льн/ый, -ая, -ое 1. жайлоодо багылуучу; жайыттагы; ~ **племенной** скот жайлоодо багылуучу асыл тукум мал; **2. прост. (внебрачный)** никесиз.

Нагуля́ть *сов. 1. что, чего (о животных)* жайлоодо оттоп семирүү; **о́вцы нагуля́ли жи́ру** койлор жайлоодо семирп, май алды; **2. перен. разг. (о человеке)** **что** бекер жата берип семирүү; **3. что разг.** сейилдеп (серүүндөп) жүрүп жетүү; ~ **аппетит** серүүндөп

келип аппетити ачылуу; ~ **кашель** сейилдеп басып жүрүп жөтөлүп калуу; **4. прост.** кого никесиз төрөп алуу, тууп коюу; ~ **ребёнка** никесиз бала төрөп алуу; **5. с.-х** жайлоодо багуу, жайлоодо багып семиртүү.

Нагуляться *сов.* кумардан чыга сайрандоо, аябай ойноп (сайрандап) келүү, оюн-тамашага тоюу.

Над, надо *предлог с тв. 1. (поверх, выше кого-чего-л.)* төбөдөн, үстүдөн, үстү жакта, төбөсүнөн, үстүдөн, үстү жагынан; **пролететь над городом** шаардын үстүнөн (үстү жагынан) учуп өтүү; **снаряд пролетал над головой** снаряд төбөдөн учуп өттү; **над болотом** поднимался густой туман саздын үстүн калың (коюу) туман каптады; **2. (указывает направленность действия)** -га, үстүндө, жөнүндө, тууралуу; **работать над словарём** сөздүктүн үстүндө иштөө (сөздүк түзүү ишин жүргүзүү); **задуматься над сложным вопросом** татаал маселенин үстүндө (маселе жөнүндө) ойлоону.

Над- (**надо-**, **надъ-**) *приставка 1.* этиш сөздөрдү жасоодо колдонулуп, төмөнкүдөй маанилерди туюндурат: а) бир нерсенин үстүнө коюуну (курууну, кошууну ж.б.); **надстроить, надклеить, надвязать**; б) кыймыл-аракеттин толук эмес ишке ашканын, же анын кандайдыр бир нерсеге толук эмес, жарым-жартылай таралышын: **надкусить, надломить, надъесть**; **2.** зат атооч, сын атооч сөздөрдү жасайт: **надстройка, надбрóвье, надкóстный, надзёмный.**

Надавать *сов. что, чего кому 1. разг.* бир нече жолу берүү (нерсе, убада ж.б.), көп ирет бере берүү, кошуп берүү, ~ **подарков** көп ирет белек берүү; ~ **обещаний** убада берүү, убаданы көп берүү; **2. прост.** уруп коюу, чаап жиберүү.

Надавить *сов. 1. что на кого-что* басуу, ныгыруу, оордугун, салуу, итерүү; ~ **на дверь** эшикти итерүү; ~ **кнопку звонка** коңгуроонун кнопкасын басуу; **2. что, чего** сыгуу, сыгып чыгаруу, сыгылта басуу; ~ **стакан соку** бир стакан шире сыгып алуу; **3. что, чего эзүү**; ~ **картофель** картошка эзүү; **4. что, чего-чего разг.** жанчып өлтүрүү, басып жок кылуу; ~ **клопов** канталаны жанчып өлтүрүү (басып жок кылуу).

Надавливать *несов. см. надавить.*

Надаивать *несов. см. подоить.*

Надаиваться *несов. страд. к надаивать.*

Надалбливать *несов. см. надолбить.*

Надаривать *несов. см. надарить.*

Надарить *сов. что, чего* көп белек берүү, белекти көп берүү; ~ **детям игрушек** балдарга көп оюнчук тартуу кылуу.

Надбавить *сов. что, чего разг. то же, что набавить*; ~ **цену** бааны ашыруу, баанын үстүнө баа коюу.

Надбавк/а ж 1. *по знач. гл. надбавить; произвести* ~ у үстүнө кошуу (кошумчалоо); **2.** үстөк, кошумча (акча, акы ж. б.) **денежная** ~ а үстөк акча, кошумча акча; **получить** ~ у к зарплате айлык акыга кошумча акча алуу.

Надбавлять *несов. см. надбавить.*

Надбавочн/ый, -ая, -ое разг. үстөк, үстүнө көбөйтүлүп кошулган, ашырылган, кошумчаланган; ~ **ая цена** үстөк баа, үстөк нарк, үстүнө кошулган баа.

Надбивать *несов. см. надбить.*

Надбить *сов. что разг.* кетилтүү, четин сындырып алуу, жарака кетирүү; ~ **тарелку** тарелканын четин кетилтип алуу.

Надбровн/ый, -ая, -ое каштын үстүндөгү; ~ **ые дуги анат.** каштын үстүнкү сөөктөрү.

Надбровье *ср* каштын үстү, каштын үстү жагы.

Надвигать *несов. см. надвинуть.*

Надвигать/ться *несов. 1. см. надвинуться*; **2.** жылып туруу; **одна створка двери** ~ **аётся на другую** эшиктин бир каалгасы экинчисин көздөй жылып турат; **3. страд. к надвигать.**

Надвижн/ой, -ая, -ое жылып турган, жылма; ~ **ые двери** жылма эшиктер.

Надвинуть *сов. что на кого-что* жылдыруу, түшүрүү, бастыруу; ~ **шапку на уши** тумакты кулакка бастыра кийүү (тумагын кулагына түшүрө кийүү).

Надвину/ться *сов. 1.* жылуу, жылып баруу, жылып келүү, жылып жакындоо; **түчи** ~ **лись** булуттар салаңдап жылып келе жатты; **2. перен.** жакындап калуу, жакындап кирип келүү; ~ **лась зима** кыш жакындап кирип келди; ~ **лась старость** карылык жакындап калды (карылык каршы алды).

Надводн/ый, -ая, -ое 1. суу үстүндөгү, суудан сырткары турган; ~ **ая часть корабля** кеменин суу үстүндөгү бөлүгү; **2.** суунун үстүндө жүрө турган, суу үстүндө сүзүүчү; ~ **ый флот** суу үстүндө сүзүүчү флот, суу үстүндө жүрө турган кемелер; **3.** суу үстүндөгү ~ **ое положение подводной лодки** суу астында сүзүүчү кайыктын суу үстүндөгү (суунун үстүнө чыккандагы) абалы.

Надвое нареч. 1. экиге, эки бөлүккө, тепетен, экөөнө бирдей; **разрезать арбуз** ~ дарбызды экиге бөлө союу; **2. разг.** эки түрдүү, эки башка, эки анжы; **♦ бабушка надвое сказала** *погов.* али белгисиз, болор-болбосу күмөн; же болот, же болбойт.

Надворн/ый, -ая, -ое короодогу короо-жайдын аймагына жайгашкан; ~ **ые постройки** короо-жайдын аймагындагы там-таштар.

Надвязать *сов. что 1.* улап согуу; ~ **чулки** байпакты улап согуу; **2.** улаштыруу, узартып жалгоо, жалгап узартуу; ~ **верёвку** арканды улаштырып узартуу.

Надв'язка ж 1. по знач. гл. **надв'язать**; **2.** разг. уланды, жалганды, улап кошулган бөлүк.

Надв'язывание ср то же, что **надв'язка 1.**

Надв'язывать несов. см. надв'язать.

Надглазный, -ая, -ое көздүн үстүндөгү; ~ **шрам** көздүн үстүндөгү тырык.

Надглоточный, -ая, -ое алкымдын (кекиртектин) үстүнкү бөлүгүндө, кызыл өңгөчтөн (кекиртектен) жогору турган.

Надгортаннык м анат. коко жапкыч.

Надгортанный, -ая, -ое коконун үстүндөгү; **надгортанный хрящ анат.** то же, что **надгортаннык.**

Надгробие ср. 1. көр эстелиги (мүрзөгө коюлган эстелик); **2.** уст. эстеликтеги жазуу (эпитафия).

Надгробный/ый, -ая, -ое 1. көр үстүнө коюлган (орнотулган); ~ **ый паметник** көр үстүнө коюлган эстелик; **2.** эстеликтеги; ~ **ая надпись** эстеликтеги жазуу; ~ **ый рисунок** эстеликтеги сүрөт; **3.** өлүктү коюп жаткандагы; табыт үстүндөгү; ~ **ый плач** табыт үстүндөгү (өлүктү коюп жаткандагы) ый.

Надгрызать несов. см. надгрызть.

Надгрызть сов. что тиштөө, тиштеп алуу, кемирүү, кажуу; ~ **яблоко** алмадан бир тиштеп алуу.

Наддавать несов. см. наддать.

Наддать сов. разг. 1. что, чего кошумчалоо, дагы кошуу, арттыруу, ашыруу, көтөрүү; ~ **жару** дагы ысытуу, ысыта түшүү; **2.** тездетүү, ыкчамдуу, сызып жөнөө, ызгырылтуу; **птица наддала в высоту** куш сызган бойдон көкөлөп кетти.

Надебошнить сов. разг. жаңжал салуу, чыр чыгаруу, чуу көтөрүү, чатак салуу.

Надеванный, -ая, -ое разг. 1. прич. от **надевать**; **2.** прил. кийилген, эскирип калган (кийимге, бут кийимге карата); ~ **костюм** кийилген костюм.

Надевать несов. см. надеть.

Надеваться несов. 1. см. **надеться**; **2.** страд. к **надевать.**

Надёжа ж обл. 1. то же, что **надёжда**; **2.** нар.-поэт. (обращение) сүйүктүүм, каралдым, берекем (жакынсыган, жакшы көргөн, пейли түшкөн кишисине кайрылууда колдонулат).

Надёжд/а ж 1. үмүт; күдөр; **подавать** ~ у үмүт туудуруу; **обманутые** ~ ы текке кеткен үмүттөр; **потерять** ~ у үмүт үзүү, күдөр үзүү; **2.** ишинген (ишенич кылган) кимдир бирөө; жөлөк, тирек; үмүт; **дети** — **наша** ~ **а** балдар — биздин үмүтүбүз; **◇ в надежде** үмүт кылып, үмүттөнүп, тилек кылып; **◇ питать надежду (надежды)** үмүт кылуу, үмүттөнүү, бел тутуу; үмүткөр болуу, үмүткөрлөнүү; **возлагать надежды на кого** ишенүү, үмүт кылуу.

Надёжно нареч. ишенич менен, ишенимдүү, ишенгидей.

Надёжность ж 1. ишеничтүүлүк, ишенимдүүлүк; **2.** (прочность) бекемдик; бакыбаттуулук, мыктылык.

Надёжн/ый, -ая, -ое (надежен, -на, -но) **1.** ишеничтүү, ишенерлик, ишенсе боло турган, ишенимдүү; ~ **ый помощник** ишенимдүү жардамчы; **хранить что-л. в ~ ом месте** бир нерсени ишеничтүү жерге сактоо; **быть в ~ ых руках** ишеничтүү колдо болуу; **2.** ишеничтүү, бекем, бузулгус бакыбат, бышык; ~ **ая опоры** ишеничтүү тирек (таяныч, жөлөк).

Надел м 1. по знач. гл. **наделить**; **2.** үлүш, жер участогу (революцияга чейинки Россияда: дыйкандын үй-бүлөсүнө пайдаланууга бөлүнүп берилген жер тилкеси).

Наделать сов. что, чего 1. жасоо, даярдоо, жасап коюу; ~ **ть много игрушек** көп оюнчук жасоо; **2.** чекилик кылып коюу, каталык кетирип коюу; ~ **ть глупостей акылсыздык** (акмакчылык, келесоочулук) кылып коюу; **что ты ~ л!** бул эмне кылганың!; **дети ~ ли много шума** балдар ызы-чуу түшүрүп жиберди.

Наделить сов. кого-что чем 1. үлөштүрүү, бөлүп (бөлүштүрүп) берүү; ~ **землей** жер бөлүп берүү; **2.** ат берүү, ат коюу; ~ **ключкой** кличка ат коюу; **3.** перен. тартуу кылуу; **юноша наделен музыкальными способностями** уландын музыкага шыгы бар (уландын музыкага табийгат тартуулаган шыгы бар).

Наделять несов. см. наделить.

Надёргать сов. что, чего 1. жулуп алуу, жулуу, жулуп (сууруп) чогултуу; ~ **воз травы** бир араба чөп жулуу; **2.** перен. разг. улуп-жулуп алуу, туш келди(иретсиз) ала берүү; ~ **цитат** цитаталарды туш келди ала берүү.

Надёргивать I несов. см. недёргать.

Надёргивать II несов. см. надёрнуть.

Надерзить сов. разг. оройлонуу, одонолук кылып коюу; осолдук кылуу; копол сөз айтуу; ~ **покупателю** сатып алуучуга одонолук кылуу (орой мамиле жасоо).

Надёрнуть сов. что разг. жабуу, ороо, тартып алуу, бүркөө, үстүнө таштап коюу; ~ **на себя одеяло** жуурканды өзүнө тартып алуу (жуурканды өзүнө тартып жамынып алуу).

Надеть сов. что 1. тагуу, илүү, асуу, тартынуу, асынып алуу ~ **очки** көз айнек тартынуу; ~ **на палец кольцо** манжасына шакек салуу (салынуу); ~ **рюкзак на спину** рюкзакты аркасына асынып алуу; **2.** кийүү, кийип алуу; ~ **шубу** тон кийүү; ~ **сапоги** өтүк кийүү; **3.** кийгизүү, каптоо, тартуу; ~ **чехол на диван** диванга чехол кийгизүү (диванга чехол каптап коюу); **4.** илүү, илип коюу, киргизүү, тизүү, кондуруу; ~ **червяка на крючок** кайырмакка сөөлжан илүү; ~ **улов рыбы на кука́н** кармалган балык тарды жипке тизип алуу.

Надѣяться *несов.* **1.** *на что, с неопр. или с союзом «что»* үмүт кылуу, ишенүү, бел байлоо, үмүткөр болуу, караан тутуу; ~ **на помощь** жардамга ишенүү (жардам берет деп үмүттөнүү); ~, **что весна будет ранней** жаздын эрте келишине үмүт кылуу; **2.** *на кого-что* ишенүү, сүйөнүү, арка кылуу, бел тутуу, аркалоо; ~ **на товарища** жолдошуна ишенүү; на силу күчкө ишенүү.

Надѣмн/ый, -ая, -ое жер үстүндөгү, жер жүзүндөгү, жер бетиндеги; ~ **ые сооружения** жер үстүндөгү курулуштар.

Надзиратель *м* надзиратель; көзөмөлчү, көзөмөлдөөчү (революцияга чейинки Россияда кимдир бирөөгө же бир нерсеге көзөмөлдүк кылуучу, байкоо жүргүзүүчү кызмат адамы); **тюремный** ~ түрмө көзөмөлчүсү (надзиратели).

Надзирательница *женск. к* надзиратель.

Надзирать *несов. за кем-чем* көзөмөлдүк кылуу, көз салуу, көздөп тууруу; ~ **за порядком** тартипке көз салуу.

Надзор *м* **1.** көзөмөл, күзөтүү; **быть под ~ом** көзөмөлдө болуу; **2.** көзөмөлдүк кылуучу орган; надзор; **прокурорский** ~ прокурордук көзөмөл; **технический** ~ техникалык көзөмөл; **санитарный** ~ санитардык көзөмөл.

Надзорн/ый, -ая, -ое көзөмөл..., көзөмөлдүк кылуучу; надзордук; ~ **ые органы суда** соттун надзордук органдары.

Надивиться *сов. кому-чему на кого-что* айран-таң калуу, акылы айран болуу, эмне экенине түшүнө албоо.

Надирать *несов. см. надрать.*

Надкалывать *несов. см. надколоть.*

Надкалываться *несов. 1. см. надколоться; 2. страд. к надкалывать.*

Надклассов/ый, -ая, -ое таптык кызыкчылыктан жогору турган; **в классовом обществе не может быть ничего выше ~ х интересов** таптык коомдо таптык кызыкчылыктан жогору турган таламдар болушу мүмкүн эмес.

Надкол *м* **1.** *по знач. гл. надколоть; **2.** (*надколотое место*) сайылган жер, сайып тешилген жер.*

Надколённ/ый, -ая, -ое тизе үстүндөгү, тизе...; ~ **ая кость** тизенин сөөгү, томук.

Надколоть *сов. что* жарып салуу, жарып таштоо; жарака кетирүү, жарык чыгаруу; ~ **чурбан** дөнгөчтү жарып таштоо.

Надколоться *сов. жарылып калуу, жарылып кетүү; орех* ~ лся жангак жарылып калды.

Надкостниц/а *ж анат.* сөөктүн сырткы кабыкчасы, сөөк кабыкчасы; **воспаление** ~ **ы** сөөк кабыкчасынын сезгениши.

Надкостн/ый, -ая, -ое сөөк..., сөөк үстүндөгү.

Надкрылья *мн. (ед. надкрылье ср)* калканч

канат, катуу канат (коңуздардын жана коңуз сымал курт-кумурскалардын сырткы катуу канаттары).

Надкус *м* **1.** *по знач. гл. надкусить.*

Надкусать *сов. что* тиштегилөө, бир канча жерине тиш салып жиберүү.

Надкусить *сов. что* үстүн (бир четин) тиштеп коюу, бир тиштеп алуу; ~ **яблоко** алмадан бир тиштеп алуу.

Надкусывать *несов. см. надкусать и надкусить.*

Надламывать *несов. см. надломить.*

Надламываться *несов. 1. см. надломиться; 2. страд. к надламывать.*

Надлеж/ать *безл. кому-чему с неопр. книжн.* керек, тийиш; ~ **ит явиться вовремя** убагында келүүгө тийиш, убагында келиши керек; ~ **ало досрочно закончить плановую работу** пландуу ишти мөөнөтүнөн мурда аткаруу тийиш эле (пландуу иш мөөнөтүнөн мурда аткарылууга тийиш болучу).

Надлежащ/ий, -ая, -ое тийиштүү, тиешелүү, керектүү, зарыл болгон; ~ **ие меры** тийиштүү чаралар; ~ **им образом** тиешелүү түрдө, зарылдыгына жараша.

Надлобн/ый, -ая, -ое маңдай үстүндөгү, маңдайкы, маңдай үстүнө жайгашкан; ~ **щит черепахи** таш баканын маңдайкы калканчы.

Надлом *м* **1.** *по знач. гл. надломить— надломиться;* ~ **ветки** шакты (бутакты) сындыруу, шактын (бутактын) сынып түшүшү; **2.** сынык, жарык, жарака, жарылган (жарака кеткен) жер; ~ **в кости** сөөктүн сынган (же жарака кеткен) жери; **3. перен.** ындыны өчүү, жылдызы түшүү, көңүлү чөгүү, басынуу, чүнчүү.

Надломать *сов. что разг. то же, что надломить.*

Надломить/ть *сов. 1. что* ийип (кайырып) жарака кетирүү, жик кетирүү, **ветер** ~ **л ветки деревьев** шамал дарактардын бутагын ийип жик кетирип койду; **2. перен. кого-что** алсыратуу, мөгдүрөтүү, айласын курутуу; чүнчүтүү; ~ **ть силы** алсыратуу, күч-кубатын алып коюу; мөгдүрөтүү; **горе** ~ **ло его** аны кайгы-капа чөгөрүп таштады.

Надломиться/ться *сов. 1.* жарака кетүү, бир аз жарылып калуу; **у него** ~ **лся зуб** анын тишинен жарака кетти; **2. перен.** ындыны өчүү, чөгүү, басынуу, айласы кетүү, мөгдүрөө, алсыроо.

Надломленность *ж* жабыккан, басынгандык, чүнчүгөндүк, мөгдүрөгөндүк.

Надломлённ/ый, -ая, -ое **1. прич. от надломить;** **2. прил.** басынган, жабыккан, мөгдүрөгөн, чүнчүгөн; ~ **ый человек** чүнчүгөн (басынган) адам.

Надменно *нареч.* текеберленип, керсейип, менменсинип, теңсинбей, эч кимди көзүнө илбей.

Надмѣнность ж менменсингендик, текеберчилик, керсейгендик, эч кимди көзүнө илбөөчүлүк, тенсинбегендик; бой көтөрүүчүлүк, кекирейүүчүлүк.

Надмѣнн/ый, -ая, -ое (надменен, -на, -но) менменсинген, мурдун көтөргөн, текебер, кекирейген, керсейген; ~ **ый человек** керсейген адам; ~ **ое обращение** текебер мамиле жасоо.

Надмогильн/ый, -ая, -ое мүрзөнүн үстүнө (бейитке) коюлган; ~ **ая плита** мүрзөнүн үстүнө коюлган такта таш.

Надо I в знач. сказ. безл. кому-чему, с неопр., кого-что, кого-чего керек, зарыл, тийиш; **ему только это и ~** ага ушу гана керек болчу; ~ **идти обедать** тамактанууга баруу керек; ~ **купить хлеба** нан сатып алуу керек; **что вам ~?** сизге эмне керек? **♦ так ему и надо!** ага чала болуптур! ага сооп болуптур! ал ушуну көрмөк!; **что надо** в знач. сказ. прост. абдан сонун, мыкты, көңүлдөгүдөй, ажайып, ойдогудай, самагандай; **парень что надо** эң сонун жигит; **надо же** прост. карасан, муну кара; **надо быть** в знач. вводн. сл. прост. ыктымал, балким; ...керек; -ган окшойт; **отправились в путь, надо быть, всё** бардыгы жөнөп кетишсе керек, бардыгы жөнөп кетишкен окшойт; **надо думать (полагать) 1.** в знач. вводн. сл. ыктымал, балким, ...мүмкүн, ...шекилди, ...керек; **больной, надо думать, скоро выздоровеет** оорулуу адам жакын арада сакайып кетиши мүмкүн; **2.** ооба, албетте, сөзсүз, шексиз; **вы идёте на концерт?** – **Надо полагать** Сиз концертке барасызбы? – Ооба.

Надо II см. над; **мною** үстүмдө, үстү жагымда; ~ **лбом** маңдайда, чекенин үстүндө; ~ **рвом** чуңкурдун үстүндө.

Надо... см. над...

Надобно в знач. сказ. безл. обычно с неопр. уст. и прост. то же, что **надо I**; **нам ~ уехать** биздин кетишибиз керек (биз кетүүбүз керек).

Надобност/ь ж керектик, зарылдык; кажаттуулук, муктаждык; **в случае ~ и зарыл** болуп калганда, керек болгондо; **по мере ~ и керектигине** карата, зарылдыгына жараша; **без ~ и керек** болбосо деле, зарылдыгы сезилбесе да; **в этом нет ~ и мунун** эч кажаты жок, буга муктаждык жок.

Надобный, -ая, -ое (надобен, -на, -но) уст. керек, зарыл, зарылдыгы бар.

Надоеда/ть несов. см. **надоесть**; **не ~ ай мне!** мени тажатпачы!

Надоедлив/ый, -ая, -ое (надоедлив, -а, -о) жадатма, тажатып жиберме; жадаткыч, тажаткыч; зериктирип жиберме; ~ **ый человек** тажатып жиберме адам; ~ **ые вопросы** адамды жадатып жиберме суроолор.

Надое/сть сов. зериктирүү, жадатуу, жанга

тийүү, беймаза кылуу, көңүлгө тийүү; **мне это ~ ло** бул менин жаныма батты (бул мени жадатып жиберди, мындан жадап бүттүм); ~ **ло повторяют одно и то же** бир эле нерсени кайталай берип тажатуу; ~ **сть просьбами** сурана берип тажатуу.

Надойть сов. что, чего саап алуу; ~ **бидон молока** бир бидон сүт саап алуу.

Надой м бир саам сүт; саап алынган сүт; **ежедневный ~ молока** сүттүн ар күнкү саалып алынышы.

Надолбить сов. что, чего чукулап оюу, ургулап тешүү (тешик чыгаруу); көзөнөк чыгаруу; ~ **скважин** чукулап скважина (кудук) казуу.

Надолго нареч. көпкө, узакка чейин, узак убакытка; **уехать ~** узак убакытка кетүү; ~ **останется в памяти** узакка чейин эсте сакталып калат.

Надомник м үйдө иштөөчү (ишкананын же артелдин тапшырган ишин үйүндө аткарып берүүчү жумушчу).

Надомница женск. к **надомник**.

Надомн/ый, -ая, -ое үйдө иштелүүчү; ая работа үйдө иштелүүчү иш.

Надорванный, -ая, -ое 1. прич. от **надорвать**; **конверт кем-то был надорван** конвертти кимдир бирөө ачып (айрып) коюптур; **2.** прил. кыйналган, жапа чеккен, чаалыккан, капалуу, өксүгөн; басынга, чүнчүгөн; ~ **человек** чүнчүгөн (кайгыга басынган) адам; ~ **голос** чаалыккан үн; ~ **плач** капалуу ый.

Надорвать сов. что **1.** анча-мынча айрып (жыртып коюу; ~ **конверт** конверттин четин жыртып (айырып) коюу; **2.** перен. кокустатып алуу, бузуп алуу; зыяндатып алуу; ~ **голос** үнүн бузуп алуу; ~ **своё здоровье** ден соолугун зыяндатып алуу; ~ **свои силы** күчтөн (алдан) таюу; **3.** перен. алсыроо, дарманы кетүү, шайманы бошоо; **♦ надорвать живот (животики) со смеху (от хохота)** прост. бооруу каткыча күлүү, күлө берип боруу катуу.

Надорваться сов. **1.** бир аз жыртылуу, азыраак айрылып (ачылып) калуу; **пакет надорвался** пакеттин чети айрылып калыптыр; **2.** разг. мертинүү, кокустап калуу; ~, **поднимая тяжесть** оордукту көтөрүүдөн мертинүү; ~ **на работе** иштен мертинүү; **3.** перен. чарчап- чаалыгуу, мөгдү- рөө, алданкүчтөн таюу, алсыроо, кубаты кетүү.

Надоумить сов. кого разг. акыл үйрөтүү, кенеш берүү, бир нерсенин жөнүн айтып берүү, жол көрсөтүү.

Надоумливать несов. см. **надоумить**.

Надпарывать несов. см. **надпороть**.

Напил м **1.** по знач. гл. **надпилить**; **2.** араа же өгөө тийген жер; ~ **на дереве** дарак-

тын бир азыраак арааланган жери.

Надпиливать *несов. см. надпилить.*

Надпилить *сов. что* бир аз араалап коюу, араа тийгизип коюу; анча-мынча өгөөлөп (өгөө тийгизип) коюу; ~ **бревну** устунду бир аз араалап коюу.

Надпилка *ж по знач. гл. надпилить; брёвен* устунду бир аз араалап (араа тийгизип) коюу.

Написать *сов. что* 1. үстүнө жазуу (бетине жазып коюу); ~ **фотографию** сүрөткө жазып коюу; ~ **тетради** дептердин бетине жазып коюу; 2. ордуна жазуу; **вместо зачёркнутых строк** ~ **исправления** түзөтүүлөрдү сызылган саптардын ордуна бастыра жазуу; 3. үстүнө жазуу (адрес ж.б.); ~ **адрес на посылке** посылканын бетине адрести жазып коюу.

Написывать *несов. см. написать.*

Напис/ь *ж* жазуу (бир нерсенин бетине, сыртына жазылган кыскача текст); ~ **ь на камне** таш бетиндеги (таштагы) жазуу; **древние** ~ **и на папирусе** папирустагы байыркы жазуулар.

Напороть *сов. что* бир аз сөгүп коюу; ~ **подкладку** астарды (кийимдин ичин) бир аз сөгүп коюу.

Напочвенный, -ая, -ое жер үстүндөгү, жердин сырткы бетинен; ~ **ые воды** жер үстүндөгү суулар.

Напочечники *мн. (ед. надпочечник м) анат.* бөйрөк үстүндөгү бездер.

Напочечный, -ая, -ое бөйрөк үстүндөгү; ~ **ые железы** бөйрөк үстүндөгү бездер.

Надраивать *несов. см. надраить.*

Надраить *сов. что мор.* таптаза кылып сүртүп чыгуу, жалтырата сүртүү; ~ **палубу** палубаны жалтырата сүртүү.

Надрать *сов. что, чего* сыйырып алуу, аарчып алуу; ~ **много коры** кабыкты көбүрөөк сыйырып алуу; \diamond **надрать уши кому** *разг.* кулагын чоюу.

Надрез *м* 1. *по знач. гл. надрезать;* 2. кесилген жер, кесик, тилик.

Надрезать *сов. что* бир аз кесүү, азыраак тилип коюу, кесип коюу; ~ **картон** картонду бир аз кесип коюу; ~ **арбуз** дарбызды кесип көрүү.

Надрезать *несов. см. надрезать.*

Надрезывание *ср то же, что надрез I.*

Надрезывать *несов. см. надрезать.*

Надресировать *разг.* үйрөтүү, дрессировкалоо; ~ **собаку** итти үйрөтүү (дрессировкалоо).

Надробить *сов. что, чего* майдалоо, майдалап салуу.

Надрожаться *сов.* 1. (*от холода*) калч-калч этүү, калтырап-титирөө; 2. (*от страха*) коркуп-үркүү, мууну калчылдоо, калтырак басуу.

Надрубать *несов. см. надрубить.*

Надрубить *сов. что* азыраак кесип коюу, бир аз кесүү; ~ **у дерева кору** дарактын кабыгын азыраак кесип коюу.

Надругательство *ср* мазактоо, шылдыңдоо, келекелөө.

Надругаться *сов. над кем-чем* мазактоо, келекелөө, шылдың кылуу, кемсинтүү; **Надругался сын над ним** (М. Горький) Уулу аны мазактап таштады.

Надрыв *м* 1. *по знач. гл. надорвать;* 2. айрылып калган жер, айрык, тешик; жырткы; ~ **на листе** барактын айрыгы (барактын тешилип калган жери); 3. *перен.* деми кыстыгуу, энтигүү, эчкирүү, **кашель с ~ ом** энтиге жөтөлүү; **говорить с ~ ом** энтигип сүйлөө; 4. *перен.* күч-кубаты кетип алсыраган абал; ындыны өчүү, жылдызы түшүү; **душевный** ~ көңүл чөгүү, капага жеңдирүү.

Надрывать *несов. см. надорвать;* \diamond **надрывать глотку (горло)** *прост.* үнүнүн бардыгынча бакыруу, катуу кыйкыруу, кыйкырып сүйлөө, катуу ырдоо.

Надрыва/ться *несов.* 1. *см. надорваться;* 2. *перен. над чем и без доп. (стараться изо всех сил)* *разг.* чымырканып аракет кылуу, жанынын бардыгынча аракеттенүү, өтө тырышып далалат кылуу; ~ **ться на работе** өтө тырышып иштөө; 3. *перен. (кричать изо всех сил)* үнүнүн бардыгынча кыйкыруу, бакыруу; 4. *от чего* азап чегүү, кыйналуу, эзилүү; 5. *страд. к* **надрывать;** \diamond **сердце (душа)** **надрывается** жүрөк эзилет, жан күйөт.

Надрывистый, -ая, -ое (надрывист, -а, -о) азап жедирген, жанды кыйнаган, катуу; ~ **кашель** катуу жөтөл.

Надрывный, -ая, -ое (надрывен, -на, -но) оор, азаптуу, катуу; ~ **стон** катуу онтоо.

Надрывчатый, -ая, -ое *уст. то же, что надрывистый.*

Надрызгать *сов. прост.* чачыратуу, чачыратып булгап салуу, чачыратып так түшүрүү; ~ **на полу** полду чачыратып булгап салуу.

Надсад *м прост. то же, что надсада.*

Надсад/а *ж* 1. *разг.* өтө чымыркануу; күчөнүү, ыйынуу, чиренүү; **работать с ~ ой** чымыркана иштөө; 2. жараат, жара; **лекарство от ~ ы** жарааттын дарысы.

Надсадить *сов. что прост.* 1. *то же, что надорвать* 2; ~ **живот** курсакка күч келтирүү, карынды чоюу; 2. *перен.* жабыктыруу, көңүлүн оорутуу, сыздатуу, азап чектирүү.

Надсадиться *сов. прост.* кокустатып алуу, мертинтип алуу, бир жерин майыштатуу.

Насадный, -ая, -ое (насаден, -на, -но) *прост.* 1. катуу, оор, энтиктире турган; ~ **ый кашель** катуу жөтөл; 2. күч-кубатты ала турган, машакаттуу, түйшүктүү, оор; ~ **ая работа** оор жумуш.

Надсаживать *несов. см. надсадить;* \diamond **над-**

са́живать го́рло (грудь) кызууланып катуу-катуу сүйлөө, кызыл чеке болуп талашып-тартышуу.

Надса́жива/ться *несов. прост.* 1. бардык күчүн салып чымыркануу, жанын таштап аракет кылуу, күчөнүү, чиренүү; - **Перевозчики** ~ лись, **втаскивая коляску на берег** (Тургенев) – Киречилер чымырканып, арабаны жээкке тартып чыгаруу үчүн жанталашып аракет кылып жатышты; 2. үнүнүн бардыгынча кыйкыруу, бакыруу; **В зрослях про́са оглушительно** ~ лся **перепел** (Шолохов) Калың таруунун арасында бөдөнө кулак тундура катуу бытпылдыктап жатты.

Надсекать *несов. см. надсечь.*

Надсечка *ж* 1. *по знач. гл. надсечь;* 2. кертик (балта, чот, керки тийген жер); ~ **на бревне** жыгачтын кертиги.

Надсечь *сов. что* бир аз чаап (керттип) коюу; ~ **топором дерево** даракты балта менен кертүү (керттик кылып коюу).

Надсматривать *несов. над кем-чем* көз салып туруу, көзөмөлдөө, сыртынан көздөп жүрүү.

Надсме́хаться *несов. над кем-чем прост. то же, что насме́хаться.*

Надсмóтр *м.* көз салуу, көзөмөл, күзөт; ~ **за порядком** тартипке көз салуу.

Надсмóтрщик *м* күзөтчү, көзөмөлчү; ~ **тюремный** түрмөнүн күзөтчүсү.

Надсмóтрица *женск. к надсмóтрщик.*

Надста́вить *сов. что* улап узартуу, улаштырып узартуу; ~ **рукава́** женди улап узартуу; ~ **корóткое пальто́** кыска пальтону улап узартуу.

Надста́вка *ж* 1. *по знач. гл. надста́вить;* ~ **пла́тья** көйнөктү узартуу; 2. уланды, улаштырылган бөлүк.

Надставля́ть *несов. см. надста́вить.*

Надставн/ой, -ая, -ое 1. улана турган, улаштырылуучу; ~ **ая часть юбки** юканын улаштырыла турган бөлүгү; 2. уланган, улама, улоо; ~ **ой рукав** улама жен.

Надстра́ивать *несов. см. надстро́ить.*

Надстрéечн/ый, -ая, -ое *филос.* надстрой-ка..., надстройкалык; ~ **ые явлéния** надстройкалык кубулуштар.

Надстро́ить *сов. что* үстүнө куруу, үстүнө куруп бийиктетүү, үстүнө дагы кошуп салуу; ~ **дом** үйдүн үстүнө дагы бир кабат үй салуу; ~ **эта́ж** дагы бир кабат кошуп көтөрүү.

Надстро́йка *ж* 1. *по знач. гл. надстро́ить;* 2. үйдүн үстүнө салынган жогорку кабат; **деревянная** ~ **здáния** үйдүн жыгачтан тургузулган үстүнкү кабаты; 3. *филос.* надстройка (базистин үстүнө курулган система).

Надстро́чный, -ая, -ое сап үстүндөгү, саптын үстүнө коюлуучу; ~ **знак** сап үстүндөгү белги.

Надтрéснутый, -ая, -ое (надтреснут, -а, -о)

1. бир аз жарылган, жарака кеткен, жаракалуу; ~ **стакáн** жаракалуу стакан; 2. *тк. полн. ф.* дирилдеген, калтыраган (үнгө, добушка ж.б. карата); ~ **го́лос** дирилдеген үн, калтыраган добуш.

Надтрéсну/ть *сов.* бир аз жарылып калуу, саал жеринен жарака кетүү; **стекло́** ~ **ло** айнектен саал жарака кетти.

Надтрéснуться *сов. разг. то же, что надтрéснуть.*

Надуби́ть *сов. что, чего* ийлөө, ийлеп чыгуу; ~ **кож** тери ийлөө.

Надува́ла *м, ж прост.* алдамчы, митаам.

Надува́тельный, -ая, -ое *разг.* алдамчылык, митаамчылык.

Надува́ть *несов. см. наду́ть.*

Надува́ться *несов.* 1. *см. наду́ться* 1–4, 7; 2. *страд. к надува́ть* 1,2.

Надувн/ой, -ая, -ое үйлөмө, жел толтурма; ~ **ой матра́ц** үйлөмө, ичине жел толтурма матрац; ~ **ая игру́шка** ичине жел толтурма оюнчук.

Наду́льник *м воен.* 1. (*чехол*) мылтыктын, замбиректин, пулемёттун стволунун учундагы жазы болот алкак (шакек).

Наду́манный, -ая, -ое 1. *прич. от надума́ть;* 2. *прил.* ойдон чыгарылган, жасалма; ~ **образ** жасалма образ.

Наду́ма/ть *сов. что и с неопр. разг.* 1. ойлонуп бир пикирге келүү; ~ **л уе́хать в дере́вню** кыштакка кетип калайын деп ой кылды; 2. ойлоп чыгаруу; ойлоп чыгара коюу; **что ты** ~ **л!** сен эмнени ойлоп чыгара койдун!

Наду́мывать *несов. см. наду́мать.*

Наду́т/ый, -ая, -ое 1. *прич. от надуть;* 2. *прил.* шишиген, шишип (бөртүп, көөп) чыккан; ~ **ые жи́лы на руке́** колдун көөп чыккан тамырлары; 3. *перен. прил. разг.* дымагы күчтүү, кекирейген, тоотпогон, бой көтөргөн, көпкөлөң тарткан; ~ **ый вид** кекирейген түр; 4. *перен. прил.* ооз көптүрмө, ыгы жок салтанаттуу, текебер; ~ **ая речь** ооз көптүрмө сөз; 5. *перен. прил. разг.* капалуу, бултуйган кебетеде, таарынган түрдө; **он ходит весь день** ~ **ый** ал кечке чейин бултуяп таарынып жүрдү.

Наду́/ть *сов.* 1. *что* жел (газ) толтуруу, үйлөө; ~ **ть мяч** топко жел толтуруу; ~ **ть ши́ны** шинага жел толтуруу; 2. *что* керүү, керилтүү, **вётер** ~ **л паруса́** шамал парусту керилтти; 3. *безл. что, чего* суук кирүү, шамал аркырап кирүү; **из окна́** ~ **ло хо́лоду** терезеден суук кирди; **в дверь** ~ **ло** суук эшиктен аркырап кирди; 4. *что, чего* *безл.* учуруп алып келүү, айдап келүү; **вётром** ~ **ло пы́ли** шамал чанды айдап келди; 5. *безл. разг.* суук тийүү; **в у́хо** ~ **ло** кулака суук тийди; 6. *кого прост.* алдоо, алдап кетүү, сызга отургузуп

кете берүү; **◇ надуть губы прост.** буртуюу, мурчуюу, тултуюу, **надуть в уши кому прост.** уст кулактын кужурун алуу; кулак-мээни жей берүү.

Надуться сов. 1. желге тарсайып чыгуу, жел толтурулуу; **мяч ~ лся** топко жел толтурулду (топ тарсайып чыкты); 2. желге дердейип керилип чыгуу; **парусá ~ лись** парустар желге керилип чыкты; 3. бөртүп (бүдүрлөнүп, жарылып) чыгуу; **на деревьях ~ лись почки** дарактын бүчүрлөрү бөртүп чыкты (дарактар күчүктөдү); 4. ташып кетүү, ашып-ташып чыгуу; **от проливных дождей ~ лись арыки** нөшөрлөгөн жаандын суулары арыктан ашып-ташып чыкты; 5. *перен. разг.* дымагы көтөрүлүү, көөп кетүү, кекирейүү, дардайып калуу; 6. *перен. разг.* бултуяп таарынып калуу, мурчуя түшүү; **ребёнок обиделся, ~ лся** бала таарынып, мурчуя түштү; 7. *чего разг.* көп ичип алуу, чандайганча иче берүү; **~ тья чаю** чай иче берип курсагы чандайып чыгуу.

Надушить сов. кого-что атыр себүү; **~ носовой платок** бет аарчыга атыр себүү.

Надушиться сов. атыр себинүү, атыр себинип алуу; **~ одеколоном** атыр себинип алуу.

Надфиль м тех. кичинекей жука өгөө.

Надхвостье ср куйрук жүн (канаттуу куштардын куйрук жаккы жүнү).

Надшить сов. что улай тигип узартуу, жалгаштыра тигип узартуу.

Надь ...см над...

Надыми/ть сов. быкшыта түтөтүү, быкшыган түтүнгө толтуруу; **печь ~ ла** меш буркурап түтөп кетти; **~ ть комнату** үйдү быкшыган түтүнгө бастыруу.

Надышать сов. 1. дем менен үп кылып жиберүү; **~ в вагоне** вагонду дем менен үп кылып жиберүү; 2. *на что разг.* дем менен буулантуу, буу түшүрүү; **~ на оконное стекло** дем менен терезенин айнегин буулантуу; 3. *что разг.* дем менен эритүү; **~ на замёрзшем стекле кружок** муз тонгон айнекти дем менен эритип тегерек ачык чыгаруу; **◇ много не надышит (недолго надышит) прост.** көп жашабайт, көпкө бара албайт.

Надышаться сов. чем кенен дем алуу; каалашынча аба жутуу; кең-кесири серүүндөп жүрүү; **~ морским воздухом** деңиздин абасында кең-кесири серүүндөп жүрүү; **◇ не надышится (не может надышаться) кто на кого** карай берип көзү тойбойт; өтө жакшы көрөт; ... дегенде ичкен ашынжерге коёт; **перед смертью не надышишься погов. шутл.** өлөр алдында өх дээрге ал келбейт.

Наедать несов. см. наесть.

Наедаться несов. см. наестья.

Наедине нареч. жападан-жалгыз; жекеме-жеке; **оставить ~ с кем-л.** экөөнү жекеме-жеке

калтыруу; **~ с самим собой** өзү менен өзү болуу, жалгыз болуу, ээн калуу.

Наезд м 1. по знач. гл. наехать – наезжать II 2; **~ машины на тротуар** машинанын тротуарга чыгып кетиши; машинанын тротуарга кирип барышы; **~ ы в отчий дом** атасынын үйүнө кайрылып келип туруу; 2. *уст.* атчан аскерлердин басып кириши (каптап келип калышы); 3. *уст.* көп болуп келүү, жабыла басып келе калуу; **~ туристов** туристтердин көп болуп келиши.

Наезди/ть сов. 1. *что, чего и без доп.* жол басып өтүү; жол жүрүү; **~ ть двести тысяч километров без ремонта** ремонтсуз эки жүз миң километр жол жүрүү; **~ ть тысячу часов за сезон** бир сезондо миң саат жол жүрүү; 2. *что прост.* ээ болуу, жетишүү; **– Я тридцать лет кондуктором езжу, да ~ л домишко в Таганроге (А.Н. Толстой)** – Мен отуз жылдан бери кондукторлукта жүрүп, Таганрогдо бир үйгө ээ болдум; 3. *что* жүрө берип таптоо, даңгыр кылуу, чыйыр кылып таштоо; **дорога наезжена слабо** жол начар тапталыптыр; 4. *кого спец.* ат үйрөтүү; **~ ть жеребца** айгырды үйрөтүү.

Наездиться сов. разг. көп жүрүү (атчан, арабада, поездде ж.б.).

Наездник м 1. уст. атчан киши; 2. чабандес; **искусный** ~ мыкты чабандес; **цирковой** ~ цирк чабандеси; 3. ат үйрөтүүчү машыктыруучу адис; ат ойнотуучу.

Наездница женск. к наездник.

Наездничество ср 1. (верховая езда) атчан жүрүү; атчан жүрүүгө үйрөнүү иши; 2. чабандестик.

Наездом, наездами нареч. жол жүрүп баратып; **он бываёт дома** ~ ал үйгө жол жүрүп баратканында кайрыла кетет (түшүп өтөт).

Наезжать I несов. см. наездить.

Наезжа/ть II несов. 1. см. наехать; 2. разг. келип туруу, келип-кетип туруу; **он иногда к нам** ~ ет ал биздикине кээде келип турат; 3. *уст.* басып кирүү, каптап кирип келүү (атчан аскерлерге карата).

Наезженн/ый, -ая, -ое 1. прич. от наездить; 2. прил. басыла берип даңгыр болгон, чыйыр болгон; тапталып бүткөн; **~ ая дорога** тапталып бүткөн жол.

Наезживать несов. см. наездить 2–4.

Наезж/ий, -ая, -ое прост. келгин, бир жактан келген; **в селе работает много** ~ их людей айылда көп келгин адамдар иштейт.

Наём м по знач. гл. нанять – нанимать; ~ рабочей силы жумушчу күчүн жалдоо; **~ квартиры** квартираны ижарага алуу; ижарага алган квартирада туруу; **сдавать квартиру в** ~ квартираны ижарага берүү.

Наёмник м 1. уст. жалчы (жалданып иштөөчү адам); 2. *уст.* жалданма аскер; 3.

перен. презр. сатылгыч, сатылып кеткен адам, малай.

Наёмница *женск. к* наёмник 1.

Наёмническ/ий, -ая, -ое жалданма, жалдануучу.

Наёмн/ый, -ая, -ое 1. жалданган, жалданма; ~ **ый труд** жалданма эмгек; ~ **ый рабóчий** жалданма жумушчу; 2. ижарага алынган (же берилген); ~ **ая дáча** ижарага алынган дача; 3. киреге алынган; ~ **ый экипáж** киреге алынган экипаж; 4. сатылып кеткен, сатылган.

Наесть *сов. прост.* 1. тамактануу, тамак ичип алуу; ~ **на пять рублэй** беш сомго тамак ичүү; 2. *что, чего* ичип-жей берип семирп кетүү; ~ **брюхо** ичип-жей берип курсак байлоо.

Наесться *сов. чего, чем и без доп.* тоюу; тойгуча ичип-жей берүү; ~ **дóсыта** курсагы тойгуча жеп-ичүү; ~ **хлébом** нанга тоюу (нанды тойгуча жеп алуу).

Наеха/ть *сов.* 1. *на кого-что* жүрүп келатып урунуу, урунуп алуу; ~ **ть на забóр** тосмого барып урунуу; 2. *разг.* келүү, келип калуу; **в гóрод** ~ **ло мнóго туристóв** шаарга көп туристтер келди.

Нажаловаться *сов. на кого-что разг.* даттануу, арыздануу, арыз арманын айтуу, наалуу.

Нажáривать *несов.* 1. *см. нажáрить*; 2. *прост.* кандайдыр бир иштин кызуу аракет менен аткарылышын туюнтуу үчүн колдонулат; ~ **молоткóм по наковáльне** дөшүнү барскан менен күчүнүн бардыгынча ургулоо; ~ **на барабáне дробь** мөндүр түшкөндөй дабырата согуу.

Нажáриваться *несов.* 1. *см. нажáриться*; 2. *страд. к нажáривать* 1.

Нажáрить *сов.* 1. *что, чего* кууруу, кууруп коюу; ~ **картóшки** картошка кууруу; 2. *что прост.* катуу ысытуу; ~ **пéчку** мешти катуу ысытуу.

Нажáриться *сов. прост.* ысып чыгуу, аябай какталуу; ~ **на сóлнце** күнгө аябай какталуу.

Нажáть I *сов.* 1. *что, на кого-что* басуу, кысуу; итерүү; ~ **(на) дверь** эшикти итерүү; ~ **кнопку звонкá** конгуроонун кнопкасын басуу; 2. *что, чего* чыгуу, чыгып алуу; ~ **стакáн сóку** бир стакан шире сыгып алуу; 3. *на кого-что перен. прост.* кысмакка алуу; ~ **на флáнги протівника** душмандын флангасын кысмакка алуу; ~ **на лентяев** жалкоолорду кысмакка алуу; 4. *перен. на что прост.* катуу киришүү, мыктап колго алуу, чындап аракет кылуу; **нажмём и вы́полним план досрóчно** чындап киришип, планды мөөнөтүнөн мурда аткарабыз; **♦ нажáть на все кнопки (пружины, педáли) прост.** болгон күчтү жумшап аракет кылуу, бардык мүмкүнчүлүктү пайдалануу.

Нажáть II *сов.* оруу, оруп коюу, оруп салуу, оруп таштоо, оруп алуу; **♦ сóтню снопов пшеницы** жүз боо буудай оруу.

Наждак *м* наждак (айнекти, металды, же ташты жылмалоо, жылтыратуу, буюм-теримди тазалоо үчүн колдонулуучу минералдын майда куму).

Наждáчн/ый, -ая, -ое наждак..., наждактуу; ~ **ое месторождéние** наждак кени; ~ **ый порошок** наждактын майда куму; ~ **ый кáмень** наждактуу кайрак таш; ~ **ая бумага** наждактуу кагаз.

Нажéчь *сов.* 1. *что, чего разг.* жагуу, өрттөө, жандыруу, күйгүзүү, жагып жиберүү; ~ **опáвших лiстьев** түшкөн жалбырактарды өрттөп жиберүү; 2. жагып сарптоо; ~ **за зиму мнóго тóплива** бир кышта көп отун жагуу; 3. өчүрүү; ~ **тóнну угля** бир тонна көмүр өчүрүү; 4. *разг.* катуу ысытуу, аябай ысытып жиберүү; **за день сóлнце сiльно нажгло желéзную крышу** күнү бою чатырдын тунукесин күн аябай ысытып жиберди; 5. *разг. (о солнце, морозе, ветре)* кааруу, каарып жиберүү; **лицó, нажженое морóзом** аязга каарылган бет; 6. *спец.* күйгүзө басуу; ~ **таврó** тамга басуу; 7. *перен. прост.* алдап зыяндатып кетүү, зыянга түшүрүү, сызга олтургузуу; ~ **на сто рублэй** алдап жүз сомго түшүрүп кетүү.

Нажéчься *сов.* 1. *разг. (находясь на солнце)* аябай какталуу, ысып-күйүп чыгуу; 2. *перен. прост.* алдатып коюу, алдатып жиберүү (соодалашканда, бир нерсе сатып алып жатканда ж.б.).

Нажив/а ж разг 1. *по знач. гл. нажить* — **наживáть** 1; ~ **а состояния** байлык күтүү; 2. бекер киреше, оңой олжо, пайда; **погóня за ~ ой** оңой олжого, пайдага качыруу, оңой олжонун артынан сая түшүү, бекер киреше издөө.

Наживá *ж то же, что наживка.*

Наживáть *несов. см. нажить.*

Наживáться *несов.* 1. *см. нажиться*; 2. *страд. к наживáть.*

Наживiть *сов. что чем* кайырмакка жем илүү, капканга жем коюу; ~ **удочку червякóм** кайырмакка сөөлжан илүү.

Наживка ж жем (кайрак, капкан үчүн).

Наживлять *несов. см. наживить.*

Наживной: **дéло наживнóе** болуп кете турган (табылып кала турган) нерсе; **знáния** — **дéло наживнóе** билим алуу — колдон келе турган иш.

Наживной, -ая, -ое жем боло турган, жемдик; ~ **червяк** жемдик сөөлжан.

Нажигáть *несов. см. нажéчь.*

Нажигáться *несов.* 1. *см. нажéчься*; 2. *страд. к нажигáть.*

Нажим *м* 1. *по знач. гл. нажимáть* 1; ~ **льдов**

муздардын бири-бирине кысымы; **2. разг.** кыстоо, кысым жасоо, кысым; **произвести** ~ кысуу, кыстоо, кысымга алуу; **3. спец.** кыскыч, баскыч; **4. ныктоо; ныгыруу; писать** с ~ ом ныгырып жазуу.

Нажимать *несов. см. нажать.*

Нажимист/ый, -ая, -ое 1. разг. басып жазылган; ~ **почерк** басып жазылган кол; **2. прост.** тырышчаак, өжөр, көшөргөн, беттегенин бербеген; ~ **характер** өжөр мүнөз.

Нажимной, -ая, -ое спец. кысуучу, кысууга ылайыкталган; кыса турган; ~ **рычаг** кыса турган рычаг; ~ **винт** кысуучу винт.

Нажин *м* орулган дан.

Нажинать *несов. см. нажать.*

Нажираться *несов. см. нажраться.*

Нажит/ой, -ая, -ое разг. бара-бара куралган, аз-аздан топтолгон; ~ **о состоянии** аз-аздан куралган байлык (мал, дүйнө, дүнүйө).

Нажить *сов. 1. что чего* табуу, кураштыруу, топтоо, көбөйтүү; ~ **много денег** көп акча табуу; **2. кого-что, кого-чего разг.** дуушар болуу, чалдыгуу, жолугуу; ~ **ревматизм** (кызыл жүгүрүк) дартына чалдыгуу; ~ **врага** өзүнө душман кылып алуу.

Нажиться *сов. 1. баюу* байлык (дөөлөт, мал, дүнүйө) күтүү, пайда табуу; ~ **на военных поставках** согуш куралдарын сатуудан баюу; **2. разг.** көпкө чейин туруп калуу, бир топ жашап калуу.

Нажраться *сов. 1. чего разг. (о животных)* тоюнуу, тойгуча күйшөө; **2. груб. прост.** өлөрчө ичүү, ылжып калгыча ичүү.

Нажужжа/ть *сов. разг.* оозуна келгенди оттоо, барды-жокту айтып дөөдүрөө; тантырап кетүү; — **Везде свобода! Кто это ~ л тебе про эту свободу?** (И. Гончаров) — Бардык жакта эркиндик имиш! Мындай эркиндик жөнүндө сага ким дөөдүрөдү?

Назавтра *нареч. разг.* эртеси, эртесинде, эртеңки күнү; ~ **мы отправились в дорогу** биз эртеси жолго чыктык (жол тарттык).

Назад *нареч. 1.* артка, артын көздөй; ~ **попятиться** артка кетенчиктөө; **2.** аркасына, артына; **оглянуться** ~ артына кылчайып кароо; **заложить руки** ~ колун аркасына алуу; **3.** кайра өз жайына; кайра, кайта; **вернуться** ~ кайра өз жайына кайтып келүү; **взять свои слова** ~ сөзүн кайра алуу; **4.** мурун, мурда, илгери; **год (тому)** ~ бир жыл мурда; **несколько дней** ~ бир нече күн мурда.

Назад *нареч. разг.* аркасында, арт жагында, артында, артта.

Назализация *ж лингв.* мурунчул тыбышка өтүү (мурунчул табыштардын таасири менен мурунчул болуп өзгөрүлүү).

Назанимать *сов. что, чего разг.* карыздар болуу, карызга батуу; насыя ала берүү; ~ **денег** акча карыз ала берүү.

Назавнива/ть *несов.* үстөкө-босток шангы-рата берүү; ~ **ть по телефону** телефонду үстөкө-босток чала берүү; **по улице мчались, ~ я, велосипедисты** велосипедчилер конгуроолорун үстөкө-босток шыңгыратышып, көчөдөн зуулдатып өтүп баратышты.

Назавни/е *ср 1.* наам, ат, ысым; ~ **е книги** китептин аты (наамы); ~ **е растения** өсүмдүктүн аты; **географические** ~ **я** географиялык аттар; **2. спец.** наам; **в нашей библиотеке несколько тысяч** ~ **й** китепканабызда бир нече миңдеген наамдагы китептер бар; **◇ одно названье (только названье)** аты эле бар; аты бар, заты жок; атына заты туура келбейт.

Назван/ый: названный брат бир туугандай болгон ага же ини; **названная сестра** жатындаштай болгон эже же синди; **названный сын** асыранды (бакма) бала; **названные родители** асыранды балдардын багып алган ата-энеси.

Назвать/ть *сов. кого-что 1. кем-чем* атоо, ат берүү, наам берүү ат коюу; ~ **ть сына Акматом** уулуна Акмат деген ат коюу; уулунун атын Акмат коюу; **2.** мүнөздөө, атоо, ...деп айтуу, ...деп эсеп кылуу; **его нельзя ~ ть учёным** аны окумуштуу деп айтууга болбойт; **его можно ~ ть красавцем** аны сулуу жигит дешке болот; **3.** атын айтуу (өзүнүн ким экендигин атоо); **подошедший ~ л себя** келген киши өзүнүн атын айтты; **4.** атап чыгуу, атап көрсөтүү (билдирүү); ~ **ть кандидатов в комиссию** комиссияга кандидаттардын атын атоо; **судьи чемпионата ~ ли победителей** чемпионаттын судьялары жеңүүчүлөрдүн атын билдирди; ~ **ть день встречи** жолугушуу күнүн (жолугушуучу күндү) белгилөө (айтып коюу).

Назвать *сов. что, кого-чего* чакыра берүү, көп кишилерге келгиле деп чакырык кылуу; ~ **гостей** конокко келгиле деп чакыруу.

Назвать/ться *сов. 1. кем-чем* аталуу, атка конуу, атыгуу, наам алуу; ~ **ться ревизором** текшерүүчү деп аталуу; **2.** өзүн тааныштыруу, өзүнүн атын (ким экендигин) айтып берүү; **вошедший ~ лся** кирип келген адам өзүнүн ким экендигин айтып тааныштырды; **3. (получить какое-л. определение)** ...деп аталуу, ...деп саналуу (мүнөздөлүү); **Усадьба эта и в цветущие свои времена не могла ~ ться красивою** (Салтыков-Щедрин) Бул чарбак гүлдөп турган мезгилинде да кооз деп атала албас эле.

Назваться *сов. разг.* талапкер болуу, сугулуу, сурануу; ~ **в гости** конокко чакыргын деп сурануу (конокко өзү суранып баруу).

Назвонить *сов. прост.* бабыроо, кеп тартуу.

Наздравств/оваться *сов. (обычно с отрицанием «не»)* *прост.* саламдашуу, бардыгы-

на салам берүү; – Ну, ну, прова́ливай мίмо! Не наздрáвствуешься с кáждым (Гладков)-Ылдамыраак өтүп кете бер! бардыгы менен саламдашып отура албайсың; на всякое чихáние (на всякий чих) не наздрáвствуешься погов. айтылган сөздүн бардыгына маани берип отура албайсың; чүчкүргөн сайын «соо бол» деп олтуруп үлгүрө да албайсың.

Назём *м нар.-разг.* көң, кык.

Назёмн/ый, -ая, -ое 1. жердеги, жер үстүндөгү, жер бетиндеги; ~ ая **железная доро́га** жер үстүндөгү темир жол; ~ **ые построй́ки** жер үстүндөгү имараттар; ~ **ый я́дерный взрыв** жер үстүндөгү ядролук жардыруу; 2. жерде (жер үстүндө) жашоочу; жерде (жер бетинде) өсүүчү; ~ **ые растéния** жер үстүндө өсүүчү өсүмдүктөр; 3. кургак жердеги, кургактыктагы; ~ **ые войска́** кургак жердеги аскерлер.

Наземь *нареч.* жерге; **опустíть но́шу** ~ жүктү жерге коюу; **вéтер вали́л ~ прибре́жные кусты́** (Паустовский) Шамал жээктеги майда бадалдарды жерге жыгып кетиптир.

Назидáние *ср книжн.* насыят, накыл, үгүт, санат; в ~ **потóмству** урпактарга насыят болсун үчүн.

Назидáтельн/ый, -ая, -ое (назидателен, -на, -но) *книжн.* насыят ... накыл..., үгүт..., насыят боло турган; ~ **ые слова́** накыл сөздөр.

Назлó *нареч.* өчөшүп, эрегишип, кара санатайлык менен; **делáть** ~ атайын өчөшкөндөй иш кылуу.

Назначáть *несов. см. назначить.*

Назначéни/е *ср* 1. *по знач. гл. назначить;* ~ **е посóбия** пособие чектөө; ~ **е лекар́ства** дары жазып берүү; 2. милдет, белгиленген максат, тапшырма; **отряд осóбого** ~ **я** өзгөчө тапшырма аткаруучу отряд; **высо́кое** ~ **е писáтеля** жазуучунун жогорку милдети; 3. милдет, кызмат, иш; **получи́ть но́вое** ~ **е жа́ны** ишке дайындалуу, жаңы иш алуу 4. *книжн.* милдет, максат, парз; **ме́сто назначéния** жиберилген (дайындалган) жер; **ме́сто назначéния** – **го́род Нары́н** дайындалган (бара турган) жери Нарын шаары; **прибы́ть к ме́сту назначéния** жиберилген жерге келүү (баруу).

Назначи́ть *сов.* 1. *что* дайындоо, белгилөө; чектөө; ~ **день отъéзда** кете турган күндү белгилеп коюу; ~ **пéнсию** пенсия чектөө; ~ **заседáние на зáвтра** заседаниени (отурумду) эртеңки күнгө белгилөө; 2. *что* белгилөө, көрсөтүү; ~ **учáсток для застрóйки** курулуш үчүн тилке бөлүп берүү; 3. *кого* дайындоо, иш берүү, ишке (кызматка) коюу; ~ **дирéктором шкóлы** мектептин директорлугуна дайындоо; 4. *что разг.* буюруу, жазып берүү; ~ **лекар́ство** дары жазып берүү.

Назóйливо *нареч.* беймаза кылып, жадагып, тажатып, тынчытпай, тынчтык бербей.

Назóйливость *ж* жадатмалык, тажатып жиберүүчүлүк, мазаны алуучулук, беймазалык.

Назóйлив/ый, -ая, -ое (назойлив, -а, -о) 1. жадатма, тажаткыч, тынчтык бербеген, мазаны алма, беймаза кылма; жабышып алма; ~ **человéк** жадатма адам; 2. эстен чыккыс (кеткис), тынчытпаган, түйшүккө салган, ойдон кетпеген.

Назóла *нар.-разг.* 1. *ж* куса, кайгы, санаа; 2. *м, ж (навязчивый человек)* беймаза (жадатма) адам.

Назрeвáть *несов. см. назрeть.*

Назрe/ть *сов.* 1. *уст.* бышып жетилүү; 2. толугу; жарыла турган маалына келүү; **нарыв** ~ **л** жара толуп чыгыптыр (жарыла турган болуптур); 3. *перен.* бышып жетилүү, убактысы келүү, зарыл болуп калуу, жакындашуу, туулуу; **этот вопрóс давнó** ~ **л** бул маселе алда качан бышып жетилген; ~ **ла опáсность** коркунуч туулду; ~ **л кри́зис** кризис жакында калды.

Назубóк *нареч. разг.* жат, жатка, таасын, таамай, дал өзүндөй; **знать** ~ жат билүү; **вы́учить** ~ жаттап алуу.

Назывáние *ср по знач. гл. назвáть.*

Назывá/ть I *несов. см. назвáть I;* так **назывáемый** 1) ...деп аталган; 2) *ирон.* ...дей, ...сыяктуу; **ссылáться на так назывáемые объективны́е причи́ны** объективдүүдөй сыяктанган себептерге таянуу; **назывáть вéщи свои́ми (сóбственными, настóящими) именáми** ар нерсени өз аты менен атоо; ала кушту атынан чакыруу.

Назывáть II *несов. см. назвáть II.*

Назывá/ться I *несов.* 1. аталуу, аты айтылуу, атка конуу; **как ~ ется этот колхоз?** бул колхоз эмне деп аталат? **В метри́ческом свидeтельстве она́ ~ лась Краснóвскою** (Чехов) Туулгандыгы жөнүндөгү кү- бөлүктө ал Красновская деп аталган экен; 2. *страд.* **к назывáть I;** **∅ что назывáется в знач. вводн. сл.** адаттагыдай, ...деп айтылып жүргөндөй.

Назывáться II *несов.* 1. *см. назвáться II;* 2. *страд.* **к назывáть.**

Назывнóй: **назывнóе предложéние** *грам.* атама сүйлөм.

Назюзю́каться *сов. груб. прост.* мас болгуча ичүү, ылжып калгыча ичүү.

Назы́бнуться *сов. разг.* көк муштум болуп үшүү, калтырап үшүү.

Наи ... *приставка* сын атоочтун, тактоочтун **наибóлее, наилуч́ший, наимéнее** сыяктуу күчөтмө даражасын жасоодо колдонулат.

Наиб *м* **наиб орун басар**, (жардамчы, мусулман өлкөлөрүндө: белгилүү бир башкаруучуга же дин кызматындагы өкүлгө орун

басар же ага жардамчы болуп милдет аткаруучу).

Наиболее нареч. 1. бардыгынан, башкасынан; өзгөчө; **это ~ подходит к вам** башкасынан сизге ушунусу жарашат; 2. эң эле, өтө эле; эң көп; ~ **употребительные слова** эң көп колдонуучу сөздөр.

Наибольш/ий, -ая, -ее эң көп, эң чоң, эң жогорку; ~ **ая температу́ра** эң жогорку температура; ~ **ая вы́года** эң чоң (көп) пайда.

Наивничать несов. аңкоолонуу, анткорлонуу, калп эле билмексенге салуу, өзүн момун (аңкоо) кылып көрсөтүү.

Наивно нареч. жаш бала сыяктанып, тажрыйбасыздык кылып, кагылбагандык кылып, момун боло калып; ~ **рассуждать** жаш баладай ой жүгүртүү.

Наивность ж 1. аңкоолук, момундук, тажрыйбасыздык, кагылбагандык; 2. аңкоолук менен жасалган иш (аракет).

Наивн/ый, -ая, -ое (наивен, -на, -но) 1. аңкоо, момун, жоош, кагылбаган, кагыла элек; ~ **ая де́вушка** кагылбаган кыз; 2. жөнөкөй, карапайым: ~ **ый вопро́с** карапайым суроо; ~ **ая улы́бка** айыпсыз жылмаюу ~ **ая пёсенка** жөнөкөй ыр.

Наивы́ший, -ая, -ее эң жогорку, жеткен, барып турган, өтө залкар; **товáр ~ его ка́чества** эң жогорку сапаттагы товар; ~ **ее дости́жение** эң жогорку жетишкендик.

Найгранность ж анткорлук, жасалмалуулук, арамзалык, арампөөштүк, эки жүздүүлүк; **В ка́ждом его́ же́сте бы́ли ~ и фальшь** (Гладков). Анын ар бир кыймылында анткорлук жана жасалмалуулук бар эле.

Найгранн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от. наиграть*; 2. *прил.* анткор, жалган, жасалма, арамза; ~ **ая весёлость** жалган (жасалма) шаттык.

Наиграть сов. 1. *что, чего разг.* аткарып берүү, ойноп берүү; ~ **моти́в күү** (аткарып) ойноп берүү; 2. *что, чего разг.* ойноп табуу, ойноп ээ болуу; ~ **күчу денег** музыка ойноп берип көп акча табуу; кумар ойноп, көп акча утуп алуу; 3. *разг.* күү чертип жаздыруу (пластинкага, плёнкага ж.б.); ~ **пласти́нку** пластинкага күү чертип жаздыруу.

Наигра́/ться сов. кумары кангыча ойноп берүү, жарпы жазылганча ойноо; **де́ти ~ лись** балдар кумары кангыча ойношту.

Наигрывать несов. что 1. *см. наиграть*; 2. акырын (басандата) чертүү үнүн басаңыраак чыгарып ойноо (музыкалык аспапта); ~ **на баяне «Катю́шу»** баян менен «Катюшаны» басаңыраак ойноп берүү.

Наигрыш м 1. күү (көбүнчө бийдин күүсү); 2. *театр.* актёрдун оюнундагы жасалмалуулук, чындыкка коошпогондук.

Наизнанку нареч. 1. тескерисинен, антара-

сынан, ичин тышына каратып; **вы́вернуть хала́т** ~ халаттын ичин тышына каратып антаруу; **наде́ть руба́ху** ~ көйнөктү антарасынан кийип алуу; 2. *перен.* тетири, теңирден тескери; **он всё де́лает** ~ ал бардыгын теңирден тескери жасайт. ◊ **вы́вернуться (вы́воротиться, выво́рачиваться) наизна́нку прост.** жан талаша аракеттенүү; колунан келишинче (мүмкүн болушунча) аракет кылуу.

Наизу́сть нареч. 1. жат, жатка; **прочёсть ~ стихотворе́ние Пу́шкина** Пушкиндин ырларын жатка айтуу; 2. *разг.* беш колдой, таасын, таамай; **я его́ пова́дки ~ знаю́** мен анын кылык-жоруктарын беш колумдай билемин.

Наилу́чш/ий, -ая, -ее эң жакшы, эң сонун, эң мыкты; **показа́ть ~ ие результа́ты** эң сонун натыйжаларды көрсөтүү; ◊ **(желаю́ вам) всего́ наилу́чшего!** сизге эң жакшы тилек каалайм!

Наимёнее нареч. эң аз, баарынан аз; эң жеңил; **избра́ть ~ трудо́ное реше́ние зада́чи** маселени чечүүнүн эң жеңил жолун тандап алуу.

Наименова́ние ср. книжн. то же, что назва́ние 1.

Наименова́ть сов. кого-что 1. *(дать имя)* атоо, наам берүү, ат коюу; 2. *(назвать по имени)* атын атоо, атынан чакыруу.

Наиме́ньш/ий, -ая, -ее эң аз, эң кичине; с ~ **ими затра́тами** эң аз сарптоолор менен; ◊ **пойти́ по ли́нии (по пу́ти) наиме́ньшего сопроти́вления** бир нерсени бүтүрүүнүн (чечүүнүн) эң оңой жолун тандап алуу, кыйынчылыктан, жаман иштерден оолак болуу.

Наипа́че нареч. уст. андан бешбетер, андан бетер.

Наискосо́к нареч. разг. то же, что на́искось.

На́искось нареч. кыйгач; **пройти́ по́ле** ~ талааны кыйгачынан кесип өтүү; **располо́жить что-л.** ~ бир нерсени кыйгачынан коюу, кыйгачтатып коюу (жайгаштыруу).

Найти/е ср книжн. уст. аян; ◊ **по на́йтию (свы́ше) книжн.** сокур сезим менен.

Наиху́дший, -ая, -ее эң начар, эң төмөнкү; ~ **результáт** эң төмөнкү натыйжа.

Найденыш м разг. таап алган бала; таштанды бала.

Найми́т м 1. жалданма жумушчу; 2. *презр.* *то же что наёмник.*

Найти́ I сов. 1. *кого-что* табуу, таап алуу; ~ **гриб козу карын таап алуу**; **где я могу́ ~ вас за́втра?** мен сизди эртең кайдан тапсам болот? ~ **ко́рень же́ньшеня** жеңьшендин тамырын табуу; ~ **ну́жную кни́гу** керектүү китепти таап алуу; 2. *что* табуу, аныктоо; ~ **ко́рень квадра́тный мат.** квадрат тамырын

табуу; **3. что** табуу, (жол, ылаажы, убакыт ж.б); ~ **свободную минуту** бош убакыт табуу; **4. что** ойлоп табуу (чыгаруу); ачуу; ~ **ответ** жооп табуу; ~ **новый способ** жаңы жол (ыкма) табуу; **5. что** табуу, көрүү; **что вы в нём нашли хорошего?** сиз анын эмнесин жакшы көрүп калдыңыз? **6. кого-что** учуратуу, кандайдыр бир абалда кездештирүү; ~ **друга в тяжёлом состоянии** досун оор абалда кездештирүү; **7. что** алуу, табуу: ~ **пользу** пайда табуу; киреше алуу; ~ **утешение в книгах** китептен көңүлүн жубаткыдай бир нерсе табуу (китеп окуп көңүлүн жубатуу); ~ **удовольствие в работе** иштен ыракат табуу (ыракаттанып иштөө); **8. ... деген пикирге келүү, ... деп билүү** (эсептөө, табуу); ~, **что собеседник прав** аңгемелешип жаткан адамдын айтканы чын деген пикирге келүү; ~ **решение правильным** чечимди туура деп табуу; **доктор нашёл, что у больного анги́на** доктор оорулуу адамды ангина болуптур деп тапты; **♦ найти смерть (моги́лу, ко́неч, кончи́ну)** *высок.* өлүү, ажал табуу, акка моюн сунуу; **найти себя** өз ордун табуу; **нашёл (нашли) дурака́!** акмакты тапкан экенсиң! **♦ найти общий язык** жалпы тил табышуу.

Найти́ II сов. **1. на кого-что** кез келүү, оропара чыгуу, алдынан чыгуу, урунуп алуу; кагылышуу; ~ **на пень** дүмүргө урунуп алуу; ~ **на мель** тайыз жерге кез келүү; **2. на что** каптап алуу, ороо, бүркөө, тосуу; **ту́ча нашла́ на со́лнце** булут күндүн бетин тосуп калды; **3. келүү, башталуу; Как бы́стро нашла́ гроза́, так же бы́стро она́ рассе́ялась** (Арсеньев). Чагылгандуу жаан канчалык тез башталса, ошончолук тез басылды; **4. перен. на кого разг.** пайда болуу, басуу, чулгап алуу; **на неё нашёл страх** анын жүрөгү түшө баштады (аны калтырак басты); **5. безл.** кармоо, кармап калуу; **Что он кричи́т? — На него́, ви́димо, нашло́.** Ал эмне кыйкырып жатат? - Жини кармап калган го; **6. разг.** жыйыла калуу, топтоло калуу, жабылып келүү; **в ко́мнату нашло́ мно́го наро́ду** бөлмөгө көп адам жабылып келди (бөлмөгө адамдар толуп кетти).

Найти́сь сов. **1.** табылуу, табылып келүү; **пропа́жа нашла́сь** жоголгон нерсе табылды; **2.** бар болуу, чыгып (табылып) калуу; **у тебя́ найдётся пять рубле́й?** сенден беш сом табылабы? сенин беш сомун барбы? **охотников на это́ де́ло не нашлось́** бул ишке кызыгуучулар табылбады (бул ишке эч ким кызыккан жок); **3.** айла таап кетүү; амалын таба билүү; **он не нашёлся, что отве́тит** ал жооп таба албай калды (эмне деп жооп кайтарышты билбей калды).

Найто́в м мор. аркан трос.

Найто́вить несов. *что прост.* трос аркан менен бекитип байлоо.

Нака́з м 1. көрсөтмө, буйрук, тапшырма, насаат; **отцо́вский** ~ ата насааты; **2.** сунуш-талап; талап коюу тапшырмасы; ~ **избира́телей депутату́** шайлоочулардын депутатка сунуш-талабы.

Наказа́ни/е ср. жаза; **вы́шая ме́ра** ~ я жазанын жеткен жери; **подве́ргнуть** ~ ю жазага тартуу (жазалоо); **♦ вот наказа́ние; просто наказа́ние; наказа́ние (мне, тебе́ и т.д.) с кем** балаа баскан тура, балакет эми баспадыбы; бул эмне деген балаа!

Наказа́/ть I сов. жазалоо, жаза берүү, айыпка буюруу; ~ **ть виновных** айыптууларды (күнөөсү барларды) жазалоо; **2. разг. шу́тл.** чыгым кылуу, чыгымга түшүрүү; ~ **ть на два́дцать рубле́й** жыйырма сомго түшүрүү; **он сам себя́** ~ л өзүнө өзү кылды.

Наказа́/ть II сов. *кому уст. и прост.* буюруу, буйрук кылуу; тапшыруу; **роди́тели ~ ли де́тям сиде́ть до́ма** ата-энеси балдарын үйдөн чыкпай отургула (үйдө отургула) деп тапшырып кетти.

Наказу́емый, -ая, -ое (наказуем, -а, -о) *юр.* жазага ылайык, жазалана (жазага тартыла) турган, жазалашка туура келген; ~ **посту́пок** жазалашка боло турган жаман жорук.

Наказы́вать несов. см. наказáть.

Наказы́вать несов. см. наказáть.

Нака́л м 1. *по знач. гл.* **накали́ть-накали́ться; 2. (степе́нь свече́ния)** жаркырап күйүү; **ла́мпочка го́рит по́льным** ~ ом лампочка өтө жаркырап жанып турат; **3. перен.** кызуу учур, кызыган маал, абдан күчөп турган кез; ~ **борьбы́ соревну́ющихся** мелдешкендердин күрөшүнүн кызыган маалы.

Накале́н/ый, -ая, -ое 1. прич. от нака́лить; про́волока ~ ая добе́ла агарганча кызытылган зым; **2. прил.** тынч эмес, ыркы кеткен, бири-бири менен кылчылдашкан; ~ **ая обста́новка** бири-бири менен кылчылдашкан кырдаал.

Нака́ливание ср по знач. гл. **нака́ливать — нака́ливаться;** ~ **плиты́** мешти ысытуу; мештин кызышы.

Нака́ливать несов. см. нака́лить.

Нака́ливаться несов. 1. см. нака́литься; 2. страд. к нака́ливать.

Нака́лить сов. 1. что ысытуу, кызытуу, чоктой кызартуу; ~ **уто́г** үтүктү ысытуу; **2. перен. кого-что** чыр-чатакты курчутуу, ыркты кетирүү, тынчыбаган абалга келтирүү, мамилени оорлоту.

Нака́ли/ться сов. 1. кызуу, чоктой кызартуу; **желе́зо ~ лось** темир чоктой кызарды; **2. перен.** курчуу, күчөп кетүү; **стра́сти ~ лись** ышкыбоздук күчөдү.

Нака́ливать несов. см. нака́лить.

Нака́ливать несов. см. нака́лить.

Нака́ливаться *несов.* 1. *см.* **наколóться**; 2. *страд.* к **нака́ливать**.

Накаля́ть *несов.* *см.* **накали́ть**.

Накля́ться *несов.* 1. *см.* **накали́ться**; 2. *страд.* к **накаля́ть**.

Наканифо́лить *сов.* *что* канифолдоо, канифоль сүртүү; ~ **смычо́к** смычокко (кы-актын, скрипканын кыл таякчасына) канифоль сүртүү.

Накану́не 1. *нареч.* кечээ, кечээки күнү, алдынкы күнү, өткөн күнү; **я приеха́л** ~ мен кечээ (өткөн күнү) келдим; ~ **он был еще здоро́в** ал кечээ эле сопсоо болчу; 2. *предлог с род.* алдында, алды жагында; **встрети́ться ~ праздни́ка** майрам алдында жолугушуу.

Нака́пать *сов.* 1. *что, чего* тамызуу, тамчылатуу; ~ **в стака́н пять ка́пель ле-ка́рства** стаканга беш тамчы дары тамчылатуу; 2. *тж.* *чем* тамчылатып так түшүрүү (так калтыруу, булгап алуу, так кылып коюу); ~ **на ска́терть варе́ньем** дасторконго варенье тамчып булгап коюу; ~ **на пла́тье ма́сло** көйнөгүнө май тамчып алуу; 3. *на кого прост.* бирөөнүн үстүнөн арыздануу; кимдир бирөөнү ушактоо, сөз таратуу.

Нака́пливать *несов.* *см.* **накопи́ть**.

Нака́пливаться *несов.* 1. *см.* **накопи́ться**; 2. *страд.* к **нака́пливать**.

Нака́пчивать *несов.* *см.* **накопти́ть** 1, 2.

Нака́пывать *несов.* *см.* **нака́пать**.

Нака́пывать *несов.* *см.* **накопа́ть**.

Нака́рка/ть *сов.* *что и без доп.* *разг.* 1. жамандыкты аян кылуу; жаман жөрөлгө билдирүү (карга тууралуу); 2. *перен.* жамандыкты оозануу; жаман апаз айтуу; **не ~ й беды́!** жамандыкты кеп кылба!

Нака́т *м* 1. *по знач. гл.* **наката́ть** — **нака-ти́ть**; 2. *спец.* жээкке урулган деңиз толкуну; 3. *воен.* **накат** (атылуу учурунда артка тепкен замбиректин мурдагы абалына келиши); 4. **накат** (бир нерсенин үстүнө же астына катар төшөлгөн устун же тактай); **блинда́ж в шесть ~ ов** алты катар **накаттуу** блиндаж; 5. **накат** (кагаз орой турган механизм).

Наката́н/ый, -ая, -ое 1. *прич. от* **наката́ть**; 2. *прил.* тапталган, тегизделген; ~ **ая доро́га** тапталган жол.

Наката́ть *сов.* 1. *что, чего* тоголотуп алып келүү, тоголотуп жеткирүү; ~ **деся́ть бо́чек** он бочканы тоголотуп жеткирүү; 2. *что, чего* тоголоктоп чыгуу, тоголоктоп жасоо; 3. *что спец.* гүл бастыруу, гүл салуу, ~ **рису́нок на тка́нь** кездемеге гүл бастыруу; 4. *что (ут-рамбовать)* баса берип таптоо (тегиздоо, нык-тоо); ~ **доро́гу** баса берип жолду таптап салуу (чыйыр түшүрүү, тегиздеп таштоо, ныктап коюу); 5. *что чего прост.* жаза салуу, арыдан-бери жазып (тартып) бүтүрө салуу.

Наката́ться *сов.* *разг.* моокуму канганча

тээп, айдап жүрүү (машина, мотоцикл, велосипед ж.б. менен) сайрандоо; ~ **на велосипе́де** велосипедди кумардан канганча тээп жүрө берүү.

Накати́/ть *сов.* 1. *что, чего* тоголотуп алып келүү, ~ **ть бо́чек в склад** бочкаларды складга тоголотуп келүү; 2. *что на что* үстүнө тоголотуп чыгаруу; ~ **ть бо́чку на платфо́рму** бочканы платформага тоголотуп чыгаруу; 3. *то же, что* **наката́тся** 1. **волна́ ~ ла на на бе́рег** толкун жээкке урунду; 4. *перен. разг.* *то же, что* **наката́ться** 2. **на нас ~ ли бе́дствия, вызваннне войно́й** согуштан улам башыбызга балаа түштү; 5. *разг.* жабылып келүү; көп болуп келүү; тобу менен келүү; ~ **ло мно́го тури́стов** көп туристтер келди; 6. *перен. на кого прост.* капысынан басуу, чулгап алуу, каптоо, (сезим, ой, туйгу); **на нее ~ ла тоска́** аны убайым басты.

Накати́/ться *сов.* 1. тоголонуп келип басуу (басып калуу), каптоо (жайпап кетүү); **бревну́ ~ лось на но́гу** устун тоголонуп келип бутун басып калды; **на бе́рег ~ лась волна́** толкун жээкти жайпады; 2. *перен. прост.* кокусунан пайда боло калуу, башка түшүү, чалуу; **на них ~ лась беда́** аларды кокусунан кырсык чалды; 3. *перен. прост.* *то же, что* **наката́ть** 6; **на нее ~ лась тоска́** аны убайым басты.

Нака́том *нареч.* томолотуп, жумалатып, кылдыратып, дөңгөлөтүп; **грузи́ть бо́чки ~** бочкаларды томолотуп барып жүктөө.

Нака́тывать I *несов.* *см.* **наката́ть**.

Нака́тывать II *несов.* *см.* **наката́ть**.

Нака́тываться I *несов.* 1. *см.* **наката́ться**; 2. *страд.* к **нака́тывать II**.

Нака́тываться II *несов.* *страд.* к **нака́тывать I**.

Накача́ть *сов.* 1. *что, чего* тартып чыгаруу, сордуруп алуу; ~ **цисте́рну воды́** бир цистерна суу тарттырып алуу (насос менен); 2. *что* шыкоо толтуруу; ~ **футбо́льную ка́меру** футбол камерасына жел толтуруу; 3. *кого прост.* көп ичирүү, ичире берип мас кылуу; 4. *перен. что кому прост.* абдан түшүндүрүү, мээсине жеткирүү, кулагына куюу; **не было печа́ли, (так) че́рти накача́ли** *погов.* бөөдө кайгы; кайгы жокто кайненем өлүп кайгы.

Накача́ться *сов.* 1. *разг.* термеле берүү, тебе берүү, чайкала берүү; ~ **на каче́лях до головокруже́ния** башы айлангыча селкинчек тебүү; селкинчек тебе берип башы айлануу; 2. *прост.* мас болуп калуу, мас болгуча ичүү.

Нака́чивать *несов.* *см.* **накача́ть**.

Нака́чиваться *несов.* 1. *см.* **накача́ться**; 2. *страд.* к **нака́чивать**.

Нака́чка/а ж 1. *по знач. гл.* **накача́ть**; 2. *прост.* эскертүү, уяткаруу; **получи́ть ~ у за опазда́ние** кечиккендиги үчүн эскертүү алуу.

Нака́шивать *несов. см. накосить.*

Нака́шиваться *несов. страд. к нака́шивать.*

Накв́асить *сов. что, чего* туздоо, туздап коюу, ачытуу; ~ **бóчку капусты** бир бочка капуста туздап коюу.

Накв́ашивать *несов. см. накв́асить.*

Наки́дать *сов. 1. что, чего* ыргыта берүү, таштай берүү; *камень* таштарды ыргыта берүү; ~ **на пол бума́ги** полго кагаздарды таштай берүү; **2. что чем**, ыргыта берип толтуруу (үйүп салуу); ~ **по́льный ящик у́гля** ящикке көмүр сала берип толтуруу.

Наки́дка *ж 1.* накидка (жамынууга ылайыкталган жеңсиз кийим); *меховая* ~ териден жасалган накидка (жамынгыч); **2.** жаздык жапкыч; *кружевная* ~ **на поду́шку** саймалуу жаздык жапкыч; **3. разг.** кошумча, үстөк (нарк); **сокращение наки́док на това́ры** товарлардын үстөк баасын кемитүү.

Наки́дывать *несов. см. наки́дывать.*

Наки́дывать *несов. см. накíнуть.*

Наки́дываться *несов. страд. к наки́дывать*

Наки́дываться *несов. 1. см. накíнуться; 2. страд. к наки́дывать 2.*

Накíнуть *сов. что 1.* үстүнө таштап коюу, жаап коюу; ~ **на спящего ребенка одея́ло** уктап калган баланын үстүнө жууркан жаап коюу; **2.** салына коюу, жамына салуу, үстүнө бирдеме иле коюу; ~ **на го́лову плато́к** башына жоолук салына коюу; **3.** ыргытуу, ыргытып чалынтуу (илинтүү); сала коюу; ~ **коню на шею аркан** аттын мойнуна аркан (чалма) ыргытуу; **4. разг.** үстүнө кошуу; ~ **два рубля** үстүнө эки сом кошуу.

Накíну/ться *сов. на кого-что 1.* атырылуу; качырып калуу; **соба́ка** ~ **лась на прохо́жего** ит өтүп бараткан адамды качырып калды; **2. разг.** чап жабыша калуу, үзүлүп түшө калуу; ~ **ться на еду́** тамакка үзүлүп түшө калуу; ~ **ться на кни́ги** китепке чап жабыша калуу; **3. на кого-что разг. (с бранью, упрёками и т.п.)** атырылуу, адырандоо, жулунуу.

Накипа́ть *несов. см. накипе́ть.*

Накипе́/ть *сов. 1.* иткелденүү, үстүнө кайнап чыгуу, чий көбүктөнүү **2.** кеберденүү, кебер басуу; **на дне кастрю́ли** ~ **ло** кастрюлдун түбүн кебер басып кетиптир; **3. перен.** батпай кетүү, толуп кетүү, ашып-ташып кетүү; **он вы́сказал все, что ~ ло у него́ на душе́** ал ичиндеги ташыган кайгы-мунунун баарын айтып салды.

Накип/ь *ж 1.* чий көбүк, иткел; **снять ~ в бульо́на** сорпонун көбүгүн алуу; **2.** кебер (көп кайнатылган идиштин бооруна, түбүнө туруп калган катмарчалар); **очи́стить котел от ~ и** казандын кеберин тазалоо.

Накипя́тить *сов. что, чего* кайнатуу, кайнатып алуу, кайнатып коюу; ~ **самова́р воды́** бир самоор суу кайнатуу.

Наклад *м уст.* чыгым, зыян; **в ~ е не**

оста́нешься зыян тартпайсың (чыгым болбой-сун).

Наклад́ка *ж 1. по знач. гл. накладыва́ть; 2.* улама чач; шиньон; **3.** кулпу салына турган жалпак темир; **4. спец.** накладка (бир нерсени сыртынан капталган бөлүгү, жаап туруучу тетиги); **5. прост.** айып, ката мандем.

Накладно *в знач. сказ. прост.* пайдасыз, пайдасы жок, зыяндуу; **э́тому ему́ бу́дет ~ буга анын пайдасы жок;** бул андан зыян тартып калат.

Накладн/ой, -ая, -о́е 1. капталган, жабыштырылган, бастырылган, чөгөрүлгөн, үстүнө кийгизилген; ~ **ые карма́ны** жабыштырылма чөнтөктөр **ложка ~ о́го серебра́** күмүш чөгөрүлгөн кашык; **2.** жасалма, улама, кийгизме; ~ **ые усы́** жасалма мурут; **3. в знач. суш.** **накладная** *ж* накладной (жүккө, товарга кошулуп жиберилген документ); **получи́ть груз по ~ ой** жүктү накладной боюнча алуу; **накладные расхо́ды** кошумча чыгымдар.

Накладыва́ть *несов. см. наложи́ть.*

Накладыва́ться *несов. страд. к накладыва́ть.*

Накладáть *сов. прост. то же, что наложи́ть 3;* ~ **по́льную корзи́ну я́блок** себетке толтура алма салуу.

Наклéв *м спец. 1. по знач. гл. наклéнуть — наклéвыва́ть; 2.* жөжөнүн жумуртканы чукугулап жарып чыккан жери.

Наклева́/ть *сов. 1. что, чего разг.* чокулап жеп салуу, чокулап жеп коюу; **2.** чокулоо, чокулап таштоо, чокуп кетүү; **воробьи́ ~ ли ви́шню** таранчылар чиени чокулап кетиптир.

Наклева́/ться *сов. чего* тойгуча чокулап жей берүү, чокулай берүү; **ку́ры ~ лись зерна́** тооктор данды тойгуча чокулап жей берди.

Наклевета́ть *сов. на кого* ушактоо, жамандоо, жалаа жабуу; ~ **на сосе́да** кошунасын жамандоо.

Наклéвыва́ть *несов. см. наклева́ть и наклéнуть.*

Наклéвыва́ться *несов. см. наклéнуться.*

Наклéива́ть *несов. см. наклéить*

Наклéить *сов. 1. что* жабыштыруу, жабыштырып коюу, желимдөө, чаптоо; ~ **марку на конвэ́рт** конвертке марка чаптоо; **2. что, чего** жабыштырып (чапташтырып) жасоо; ~ **мно́го игру́шек** желимдеп көп оюнчук жасоо.

Наклéи/ться *сов. разг.* жабышуу, жабышып калуу; **марка хорошо́ ~ лась** марка жакшы жабышты.

Наклéйк/а *ж 1. по знач. гл. наклéить 1;* ~ **а афи́ш** афишаларды жабыштыруу; **2. (ярлык)** наклейка (жабыштырылган нерсе, кагаз, этикетка ж.б.); **бутылка с ~ ой** наклейкасы (этикеткасы) бар бөтөлкө; **3. театр.** жасалма сакал (мурут, каш ж.б.).

Наклепáть I *сов.* кадап коюу, кадап салуу.

Наклепáть II *сов. прост. то же, что наклеветáть.*

Наклицáть *сов. что чего прост.* балааны чакыруу, жамандыкты чакырып келтирүү (диний ишенимде).

Наклицáть *несов. см. наклицáть.*

Наклóн *м* **1.** *по знач. гл. наклонить* — наклониться; **2.** энкейиш, жантайма; **небольшой** ~ анча-мынча кейиш; **угол** ~ а жантайма бурч; **3.** кыя; **эхать по** ~ у горы тоо кыясында бастыруу; **в наклóн** энкейиш, энкейген абалда.

Наклонение I *ср грам.* ынгай; **повелительное** ~ буйрук ынгай.

Наклонение II *по знач. гл. наклонить* — наклониться; ~ **головы** башты энкейтүү.

Наклонить *сов. что* ийүү, энкейтүү; ~ **голову** башты ийүү (энкейтүү); ~ **ветку** бутакты ийүү.

Наклониться *сов.* ийилүү, энкейтүү; ~ **тсья над ребёнком** балага энкейтүү; **ветви** ~ лись бутактар ийилип калыптыр.

Наклонность *ж* **1.** шык, шыктуулук; ~ **ь к музыке** музыкага шыктуулук; **2.** *мн.* наклонности адат, өнөкөт, кылык-жорук; у него дурные ~ и анын жаман адаттары бар.

Наклонный, -ая, -ое **1.** кыя, энкейиш; айдоош; ~ **ая плоскость** айдоош түздүк; **2.** *уст.* адаттанган, өнөкөт алган, көнүп калган; **человек** ~ **ый к праздной жизни** бекерчиликке (бекерпоздукка) көнүп калган адам; **♦ катиться по наклонной плоскости** тез чөгүп кетүү.

Наклонять *несов. см. наклонить.*

Наклоняться *несов. 1. см. наклониться; 2. страд. к наклонять.*

Наклокаться *сов. груб. прост.* иче берип мас болуу, мас болгуча ичүү.

Наклонуть *сов. что* чокулап тешүү (жумуртканы чегип чыга турган жөжөгө карата).

Наклонуться *сов. 1.* жумурткадан чегилип чыгуу; жумуртканы чегип чыгуу; **птенец** ~ лся жөжө жумуртканы чегип чыкты; **2.** *перен.* ачыла баштоо; жарып чыгуу; **на деревьях** ~ лись первые почки дарактардын алгачкы бүчүрлөрү ачыла баштады; **3.** *перен. прост.* кылтыйып көрүнө калуу, чети чыгып туруу; ~ лось подходящее дело ылайыктуу иштин чети чыгып турат.

Накляузничать *сов. прост.* ушактоо, жамандоо, ушак таратуу; жалаа жабуу.

Наковальня *ж* **1.** дөшү; **2.** *анат.* дөшү (кулактын ичиндеги бир сөөк); **3.** *спец.* гильзанын түп жаккы бөлүгү.

Наковать *сов. 1. что* согуп жасоо; **2. что, чего** согуп даярдоо, согуп даяр кылуу; ~ **много гвоздей** көп мык согуп даяр кылуу.

Наковывать *несов. см. наковать.*

Нако́жн/ый, -ая, -ое териге чыккан, теринин сыртындагы; тери...; ~ **ая сыпь** теринин сыртындагы кызыл темгил (кызамык); ~ **ые болезни** тери оорулары.

Накоксóвать *сов. что, чего* кокско айландыруу; ~ **много угля** көп көмүрдү кокско айландыруу.

Наколáчивать *несов. см. наколотить.*

Наколдо́вать *сов. что* сыйкырдоо, дубалап коюу.

Наколдо́вывать *несов. см. наколдо́вать.*

Наколéнный *м* **1.** тизе кап; **2.** тизе сооту (тизеге кийгизилүүчү соот).

Наколéнный/ый, -ая, -ое тизе... тизеге байлануучу, тизеге кийгизилүүчү; ~ **ая повязка** тизе таңгыч.

Наколка *ж* **1.** *по знач. гл. наколоть* **II** **2, 4;** **2.** наколка (аялдар башына төөнөп алуучу кездеме же тор түрүндөгү кооздук жасалга); **3.** *прост. то же, что татуировка.*

Наколóть *сов. 1. что на что* уруп киргизүү, шыкап киргизүү; **2. что на что разг.** мык уруп (мыктап) бекитүү; ~ **лозунг на воротах** ураанды дарбазага мык уруп (мыктап) бекитүү; **3. что, чего разг.** кагуу; ~ **в стену гвоздей** дубалга мык кагуу; **4. что, чего** сындыруу, сындырып алуу, сындырып таштоо; ~ **посуды** идиштерди сындырып алуу; **5. что, кого-чего прост.** атып түшүрүү; ~ **много дичи** көп илбээсин атып түшүрүү; **6. кого прост.** катуу уруу, токмоктоо; **7. перен. что, чего прост.** топтоо, жыюу, чогултуу; ~ **капитал** байлык жыюу.

Наколóть I *сов. что, чего* жаруу, майдалап таштоо; ~ **сажень дров** бир саржан отун жарып коюу.

Наколóть II *сов. 1. что* сайып алуу; ~ **игóлкой палец** манжасын ийне менен сайып алуу; **2. что на что** кадоо, тагуу, саюу, төөнөө, төөнөп коюу; ~ **на шляпу цветы** калпакка гүл сайып алуу; ~ **булавок в подушечку** жаздыкчага төөнөгүчтү төөнөп коюу; **3. кого-чего** союу, союп алуу; ~ **двух гусей** эки каз союп алуу; **5. что, чего** сайгылап из түшүрүү; ~ **узóр** сайгылап гүл түшүрүү; **6. что** ийне менен сайгылап тешүү (тешип чыгуу); ~ **абрикóс** өрүктү ийне менен сайгылап тешүү.

Наколóться *сов.* сайдырып алуу; ~ **на игóлку** ийнеге сайдырып алуу.

Наколóшмáтить *сов. кого-что прост.* жанчып уруу, катуу токмоктоо.

Накомáрник *м* чиркей кап (чиркейден сактануу үчүн башка кийип алма тор).

Наконéц **1.** *нареч.* акырында, аягында, акыр-аягында, акыры жүрүп; **он догадался** ~ ал акырында түшүндү; **ещё одно усилie и** ~ **мы у цели** дагы бир күч жумшап койсок, акыр-аягында максатка жетебиз; **2.** *вводн. сл.* кантсе да, эмнеси болсо да, акы-

рында; **шли, шли и, ~, дошли** жүрүп-жүрүп олтуруп, эмнеси болсо да, жетип келдик; **для отдыха можно, ~, съездить за город** эс алуу үчүн, кантсе да, шаардын сыртына чыгып келсе болот; **3. вводн. сл.** чыдамсыздыктын, нааразылыктын даражасын күчөтүү маанисинде колдонулат; **деги; убирайся, ~!** жоголчу деги!

Нако́нечник *м* уч (бир нерсенин учуна кийгизүү, сайып коюу үчүн керектелүүчү бөлүк); **карандаш с ~ ом** учтуу (учу бар) карандаш; **~ снаря́да** учтуу (учу бар) снаряд.

Накопа́ть *сов. что, чего* **1.** казуу; **~ километр транше́и** бир километр траншея казуу; **2.** казып алуу; **~ мешо́к карто́шки** бир мешок картошка казып алуу.

Накопи́тель *м* **1.** сараң бай; дүнүйөкор; **2. спец.** топтогуч; **~ эне́ргии** энергия топтогуч; **~ сне́га** кар топтогуч.

Накопи́ть *сов. что, чего* **1.** чогултуу, топтоо, жыйноо; **~ де́нег** акча топтоо; **2. перен.** ээ болуу, арттыруу, алуу; **~ о́пыт** тажрыйбага ээ болуу.

Накопи́/ться *сов. 1.* чогулуу, топтолуу, жыйылуу, жыйылып калуу; **~ лись де́ньги** акча жыйылып калды; **2. перен.** артуу, көбөйүү, топтолуу; **~ лся о́пыт** тажрыйба топтолду; **у меня ~ лось мно́го дел** менин ишим көбөйүп кетти.

Накопле́ни/е *ср. по знач. гл. накопи́ть* — **накопи́ться**; **~ е капита́ла** байлыктын (капиталдын) топтолушу; **2. мн.** накопления топтолгон байлык (каражат); **сверхпла́новые ~ я** пландан тышкары топтолгон байлык (каражат).

Накопля́ть *несов. см. накопи́ть.*

Накопля́ться *несов. 1. см. накопи́ться; 2. страд. к накопля́ть.*

Накопти́/ть *сов. 1. что, чего* түтөө, түтөтүү, ыштоо; **~ ть стёкол** айнектерди түтүнгө ыштоо; **кероси́нка ~ ла** керосинка түтөп кетти; **2. что, чего** сүрсүтүү; **~ ть ящи́к ры́бы** балык сүрсүтүү.

Накорми́ть *сов. кого-что* **1.** жем берүү; **~ верблюда́** төөгө жем берүү; **2.** тамактандыруу; тамак берүү; эмизүү, тойгузуу; **~ больно́го** ноокас адамга тамак берүү; **~ ребёнка** бала эмизүү.

Накоротке́ *нареч. разг. 1.* жакын аралыкта, жакындан; **2.** аз убакыттын ичинде, тез ылдам.

Накоротко *нареч. прост.* жакында, жакын аранын ичинде.

Накорчева́ть *сов. что, чего* тамыры менен жулуп салуу, тамыры менен кошо сууруп таштоо.

Накоси́ть *сов. что, чего* чабуу, чаап алуу, чаап таштоо; **~ воз травы́** бир араба чөп чаап алуу.

Накостница *ж вет.* чор (жылкынын бутундагы илдет).

Нако́стн/ый, -ая, -ое сөөк үстүндөгү, сөөктөгү; **~ ая о́пухоль** сөөктөгү шишик.

Нако́сь *нареч. разг.* кыйгач, кыйгачынан, кыйгай.

Накра́дывать *несов. см. кра́сть.*

Накра́ивать *несов. см. кра́роить.*

Накра́пыва/ть *несов.* тамчылоо, тамчылап жаап туруу; **дождь ~ ет** жаан тамчылап келди.

Накра́сить *сов. 1. что* боёо, сүртүү, боёнуу; **~ губы́** эриндерин боёо; **2. что, чего** боёо, боёп коюу, боёп салуу; **~ яи́ц** жумуртка боёо.

Накра́ситься *сов. разг.* боёнуу, боёнуп-сүйкөнүү.

Кра́сть *сов. что, чего* уурулук кылуу, уурдап алуу, уурдап кетүү, уурдап табуу.

Кра́хмалить *сов. что, чего* крахмалдоо, крахмалга салуу; **~ бельё** ич кийимдерди крахмалдоо; **~ воротничко́в** жакаларды крахмалдоо (крахмалга салуу).

Кра́шивать *несов. см. кра́сить.*

Кра́шиваться *несов. 1. см. кра́ситься; 2. страд. к кра́шивать.*

Кра́рени/ть *сов. что* кыйшайтуу, жантайтуу; **ветер ~ л судо́но** шамал кемени жантайтып таштады; **ло́дку ~ ло** кайыкты кыйшайтып салды.

Кра́рени/ться *сов.* кыйшаюу, жантаюу; **де́рево ~ лось** дарак кыйшайып калды; **кора́бль ~ лся** кеме жантая түштү.

Кра́рня́ть *несов. см. кра́рени́ть.*

Кра́рня́ться *несов. 1. см. кра́рени́ться; 2. страд. к кра́рня́ть.*

Кра́репно *нареч. 1.* өтө катуу бек; **~ заби́ть** дверь эшикти катуу бекитип таштоо; **2. разг.** өтө, эң эле; **~ приви́зался к вну́ку** небересине өтө үйүр алышып калды; **3. разг.** катуу, бекем, чечкиндүү; **приказа́ть ~ катуу** буйрук берүү.

Кра́рест *нареч.* бири-бирине кайчылаштырып, каршы-терши кылып; **перевя́зать корзи́ну верёвками** ~ корзинаны жип менен кайчылаштырып (каршы-терши кылып) байлап коюу; **повя́зать плато́к ~ жоолукту** кайчылаштырып байлоо (байлануу); **поджа́ть но́ги ~ буттарын** кайчылаштырып (малдаш урунуп) олтуруу.

Кра́рича́ть *сов. 1. на кого-что* жаалдана бакыруу (кыйкыруу, айкыруу); **2. что, чего** бакырып (кыйкырып) сүйлөө, бакылдоо; **~ все́ких глупо́стей** болбогон сөздөрдү айтып бакылдоо.

Кра́рича́/ться *сов. разг.* бакыра берүү, кыйкыра берүү; **он ~ лся до хрипоты́** ал үнү бүткөнчө бакыра берди (бакырып жатты).

Кра́роить *сов. что, чего* бычуу, бычып коюу; **~ белья́** бир нече ич кийим (көйнөк-ыштан) бычуу.

Кра́ромса́ть *сов. что, чего разг.* быт-чыт

кылып майдалап таштоо, тилип-тилип салуу, тытмалап салуу; ~ бума́ги кагазды тытмалап салуу.

Накропа́ть *сов. что чего разг. пренебр.* эптеп жаза салуу, чүргөп коюу, шилтей салуу; ~ стихí ыр сыяктантып чүргөй салуу.

Накроши́ть *сов. 1. что, чего* майдалап таштоо, майдалоо; күкүмдөө; майдалап тууроо; ~ мя́са этти майдалап тууроо; **2.** күкүм-сүкүм кылып ыпырсытып жиберүү; ~ на столе́ столду күкүмгө толтуруп ыпырсытып жиберүү.

Накрути́ть *сов. 1. что* ороо, ороп коюу, орой салуу, ороп таштоо; түрүү; ~ на па́лку шпага́т таякка кендир жип ороо (түрүү); **2. что разг.** бурап киргизүү; ~ га́йку на болт гайканы болтко бурап киргизүү; **3. что, чего** эшүү, чыйратуу, толгоо; ~ мно́го верёвок көп жип (боо) эшип коюу; **4. перен. что, чего прост.** ойлоп таба коюу, ойлоп чыгара коюу, жарата салуу; ~ все́йх у́жасов жок шумдуктарды ойлоп чыгаруу; ◊ **накрути́ть хвост кому груб. прост.** куйругун толгоп коюу (жемелеп таштоо, акесин таанытып коюу).

Накрути́/ться *сов. 1.* оролуу, түрүлүү; **ни́тка** ~ лась на катушку жип чыгырыкка түрүлдү; **2. прост.** урунуп-беринип убара боло берүү, жаны тынбай түйшүктөнө берүү; **уста́л, ~ лся за́ день** кечке урунуп-беринип жүрүп абдан чарчадым.

Накру́чивать *несов. 1. см. накрути́ть; 2. разг.* катуу айландыруу, чимирилип тегеретүү.

Накру́чиваться *несов. 1. см. накрути́ться 1; 2. страд. к накру́чивать.*

Накрыва́ть *несов. см. накрыви́ть.*

Накрыва́ться *несов. 1. см. накрыви́ться; 2. страд. к накрыва́ть.*

Накрыви́/ть *сов. 1. кого-что* үстүнө жабуу, жаюу, жая салуу, төшөө; ~ **ть стол скатертью** столго дасторкон жаюу; **2. кого-что** каптап кетүү, жайпап калуу, басып кетүү; **ло́дку ~ ло волно́й** кайыкты толкун жайпап кетти; **3. кого разг.** басып калуу, үстүнөн чыгуу, кармап алуу; ~ **ть на месте преступления** кылмыш үстүнөн кармоо, кылмыш жасап жатканда үстүнөн чыгуу; **4. что воен.** накрыви́ть (бутага) тийгизүү; ~ **ть артиллерийским огнём** бутага артиллериядан ок жаадыруу; ◊ **накрыви́ть (на) сто́л** столго дасторкон жаюу.

Накрыви́ться *сов. 1.* оронуп-чулганып алуу, жамынуу, чүмкөнүү; ~ **одеялом** жууркан жамынуу; **2. уст.** баш кийимин кийип алуу, баш кийимчен болуу.

Накто́уз *м мор.* нактоуз (магниттүү деңиз компасы орнотулган тумба).

Накукова́ть *сов. что разг.* күкүктөп сайроо аркылуу бирөөнүн канча жашарын айтып берүү (эски ишеним боюнча).

Накупа́ть I *несов. см. накупить.*

Накупа́ть II *сов. кого* жакшылап жуундуруу, көпкө киринтүү (чөмүлтүү); ~ **детей в ванне** балдарды ваннада жакшылап жуундуруу.

Накупа́ться I *несов. 1. см. накупить 2; 2. страд. к накупа́ть I.*

Накупа́ться II *сов. разг.* жакшылап жуунуу, көпкө киринүү; сууга мыктап түшүп алуу; ~ **лись в ре́чке** сууга мыктап түшүп алдык.

Накупить *сов. что, чего* көбүрөөк сатып алуу; ~ **нужных книг** керектүү китептерди көбүрөөк сатып алуу.

Накупить *сов. чего прост.* жеткидей кылып сатып алуу; **на всех не накупишься** бардыгына жеткидей кылып сатып ала албайсың.

Наку́ренн/ый, -ая, -ое 1. прич. от накурить; 2. прил. тамекинин түтүнү каптаган, тамекиге ышталган; ~ **ое помеще́ние** тамекиге ышталган үй.

Наку́ривать *несов. см. накурить.*

Наку́риваться *несов. см. накуриться.*

Накури́/ть *сов. 1. чем и без доп.* чеге берип ыштап жиберүү (түтүнгө толтуруу); **в ко́мнате так ~ ли табако́м, что не́чем дыша́ть** тамеки чеге беришип, бөлмөнү түтүнгө ушунчалык толтуруп жибергендиктен, дем алууга мүмкүн эмес; **2. чем** жыттуу нерсе менен аластоо, жыттуу ис чыгаруу; ~ **ть ве́реском** арча түтөтүү; **3. что, чего** түтөтүп (тартып чыгаруу); ~ **ть че́тверть вина́** бир чейрек шарап түтөтүп тартуу; ~ **ть бо́чку смо́лы** бир челек чайыр түтөтүп тартып алуу.

Накурить *сов.* көп тартуу, кумары кангыча тамеки чегүү.

Накуроле́сить *сов. прост.* шоктук (бейбаштык, ээнбаштык) кылуу, чатак чыгаруу, шоктонуу.

Накуса́/ть *сов. кого-что* чагып алуу, чагып кетүү; **слепни́ ~ ли быка́** буканы көгөн чакты; **комары́ ~ ли ру́ки** колду чиркей чагып кетти.

Накусы́вать *несов. см. накусать.*

Наку́тать *сов. прост. 1. что, чего* ороп-чулгап коюу, ороп таштоо; ~ **на ребёнка тёплых вещей** баланы жылуу бир нерселер менен ороп-чулгап коюу; **2. кого прост.** өтө жылуу кийиндирүү, ашыкча ороп-чулгай берүү; ~ **больно́го** ооруну адамды өтө жылуу кийиндирип коюу (ороп-чулгап салуу).

Наку́таться *сов. прост.* оронуу, оронуп чулганып алуу.

Наку́тывать *несов. см. наку́тать.*

Наку́тываться *несов. см. наку́таться.*

Наку́шаться *сов. чего, чем и без доп. уст. разг. шутол.* көп жеп алуу, каалаганча жеп-ичүү; ~ **до́сыта** тойгуча жеп-ичүү; ~ **чаю** чайды көп ичүү (чайдан тоё ичүү).

Нала́вливать *несов. см. наловить.*

Налага́ть *несов. см. наложить 6.*

Нала́дить *сов. что 1.* тууралоо, түзөтүү,

ондоо; ~ **часы** саатты ондоо ~ **станки** станокту ондоо; **2.** жөнгө салуу, жолго коюу, тартипке келтирүү; теске салуу; ~ **производство машин** машинага чыгарууну жолго коюу; ~ **дело** ишти тартипке келтирүү, жолго салуу; ~ **сотрудничество** кызматташтыкты жолго коюу; **3. разг. муз.** күүлөө, күүгө келтирүү; ~ **гитару** гитараны күүлөө, күүгө келтирүү; **4. перен. прост.** даярдоо, таптоо; ~ **себя на преодоление трудностей** өзүн кыйынчылыктарды жеңип чыгууга даярдоо; **5. тж. без доп. прост.** кайра-кайра такый берүү, кайталап айтуу, бир айтканын кайра-кайра кайталай берүү.

Налади/ться сов. **1.** жөнгө салынуу, жолго коюлуу, түзөлүү, онолуу, тартипке келтирилүү; **здоровье** ~ **лось** ден соолук оңолуп кетти; **работа** ~ **лась** иш жолго салынды; **2.** жаралуу, пайда болуу, түзүлүү; **с соседями у меня** ~ **лись** добрые отношения кошуналарым менен жакшы мамиле түзүлдү; **3.** көңүлдөнүү, ниеттенүү, пейили келүү, пейил тартуу; ~ **ться на работу** ишке көңүлдөнүү; **если** ~ **лись, начинайте без промедления** пейилин тартып турса, токтоосуз кирише бериңиз.

Наладка ж тех. по знач. гл. наладить 1; ~ **станков** станокторду ондоо.

Наладочн/ый, -ая, -ое тех. ондоо үчүн кызмат кыла турган, ондой турган; ~ **ые работы** ондоо иштери; ~ **ый инструмент** ондоочу аспап.

Наладчик м наладчик, ондоочу; теске салуучу.

Наладчица женск. к наладчик.

Налаженность ж жакшы жолго коюлгандык, жакшы жолго коюлуш, тартипке салынгандык, тартиптүүлүк; ~ **работы** иштин жакшы жолго коюлушу.

Налаженн/ый, -ая, -ое 1. прич. от наладить 1-3; 2. прил. жакшы жолго коюлган, жөнгө келтирилген, тартипке салынган, тартиптүү; ~ **ая жизнь** жөнгө келтирилген турмуш; ~ **ая работа** жакшы жолго коюлган иш.

Налаживание ср по знач. гл. налаживать — **налаживаться;** ~ **телевизора** тедевизорду ондоо; ~ **правильных взаимоотношений в коллективе** өз ара туура мамиле жасоону жолго коюу.

Налаживать несов. см. наладить.

Налаживаться несов. 1. см. наладиться; 2. страд. к налаживать.

Налака/ться сов. 1. (о животных) шалпылдата ичип тоюу, тойгуча шалпылдатып ичүү; **кошка** ~ **лась** молока мышык сүттү тойгуча ичти; **2. груб. прост.** өлгүдөй ичүү, ичип алып мас болуу.

Наламывать несов. см. наломать.

Налево нареч. 1. солго, сол тарапка; **пойти** ~ солго карай кетүү; **мальчик свернул** ~ бала

сол жакка бурулуп кетти; **2.** солдо, сол жакта, сол тарапта; ~ **от дома** — лес үйдүн сол жагында — токой; ~ **виднелось озеро** сол тарапта көл көрүнүп турат; **3. прост.** кымтып, жашырып, өз пайдасы үчүн; **продать товар** ~ товарды жашырып сатуу.

Налегать несов. см. налечь.

Налекке нареч. разг. 1. салт, жүксүз, жеңил-желпи; **отправиться в путь** ~ сапарга салт чыгуу; **2.** жука, жеңил кийимчен; **Она была** ~, **в одном стареньком платьишке** (Гладков) Ал жука кийген, үстүндө бир гана эски көйнөгү бар эле.

Наледь ж 1. кузгундаган суу (муздун үстүнө кузгундап чыккан суу); **2.** муз каткаланы (бир нерсенин үстүндө тонгон муз); **сбить** ~ **с тротуара** жолдо катып калган музду чагып тазалоо.

Належаться сов. разг. узакка чейин жата берүү, каалаганча жатуу; ~ **на солнце** күнгө узакка чейин жата берүү.

Налёживать несов. см. належать.

Налезать несов. см. налезть.

Налез/ть сов. 1. каптап кетүү, толуп кетүү, жабылып чыгып алуу; ~ **ло много муравьев** кумурска каптап кетти; **в вагон** ~ **ло много людей** вагонго көп адам жабылып чыгып алды; **в комнату** ~ **ли мухи** бөлмөгө чымын толуп алды; **2. на кого-что** үстүнө чыгып кетүү, басып кетүү, каптап кетүү; **льдины** ~ **ли одна на другую** муз биринин үстүнө бири чыгып жатты; **3. на кого-что и без доп.** сыюу, батуу (кийимге карата); **сапоги** эле ~ **ли** өтүк араң батты.

Налепить сов. 1. что разг. жабыштыруу, чаптоо, жабыштырып таштоо, чаптап коюу; ~ **марку на конверт** конвертке марка жабыштыруу; ~ **объявление** кулактандыруу, жабыштыруу; **2. что, чего** чаптап жасоо (пластилинден, ылайдан ж.б.); ~ **из пластилина** птиц, зверей пластилинден куштарды, айбанаттарды жасоо.

Налеплять несов. см. налепить 1.

Налёт м 1. по знач. гл. налететь 5, 7; ~ **воробьев на черешню** таранчылардын чиеге жабыла каптап кириши; **2.** чабуул; **воздушный** ~ аба чабуулу; кол салуу, басып кирүү; **бандитский** ~ бандиттик кол салуу; **4.** жука катмар, кебер, өнөр; **5. чего** белги; ~ **тайственности** жашырын сырдын белгиси; **статья с** ~ **ом юмора** мыскыл аралашкан макала; **6. мед.** өнөр, майда жара; **♦ с налёта (налёту)** 1) учуп баратып, жүгүрүп келатып; 2) **перен.** ойлонуп олтурбастан, арыдан бери, дароо эле, «чү» деген эле жерден.

Налета/ть I несов. 1. см. налететь; 2. повел. налета(те) прост. келгиле, келе кал, келе койгула; **кому яблоки, ~ йте!** кимге алма керек болсо, келгиле!

Налета/ть II сов. что, чего учуп өтүү;

лётчик ~ л миллион километров учкуч бир миллион километр аралыкты учуп өттү.

Налетé/ть сов. 1. *на кого-что* жакындап учуп келүү; 2. *перен. на кого-что разг.* катуу келатып урунуу, согулуу; **машина** ~ **ла на столб** машина зым карагайга келип урунду; 3. *перен. на что разг.* учурап калуу, кез болуу, туш келүү, дуушар болуу; кириптер болуу; ~ **ть на скандал** чатакка дуушар болуу; 4. качырып калуу, кол салуу, тийүү; **ястреб** ~ **л на кур** куш тоокторго тийди; **конница** ~ **ла с левого фланга** атчан аскерлер сол канаттан качырып кирди; 5. *на кого разг.* жулунуу, жулкунуу, ызырынуу, тумшугу менен бир тийүү; атырылуу; 6. пайда боло калуу, чыга калуу; ~ **л ветер** шамал боло калды; 7. каптап калуу, басуу, кирүү; **через окно в комнату** ~ **ло много пыли** терезеден үйдүн ичине көп чаң кирди.

Налётчик м баскынчы, каракчы; басмачы.

Налётывать *несов. см. нелетать II.*

Налéчь сов. 1. *на кого-что* салмагын сала таянуу (сүйөнүү), оордугун салуу; өбөктөө; ~ **плечом на дверь** эшикке ийини менен сүйөнүү; ~ **грудью на стол** өбөктөп жатып алуу; 2. *перен. на что* бардык күчүн салып аракет кылуу, тырышуу; ~ **на вёсла** калакты бардык күчүн салып шилөө; ~ **на учёбу** окууга тырышып аракет кылуу; 3. *перен. на кого разг.* кыстоо, кысмакка алуу; 4. кат-кат болуп жатуу, катмар-катмар болуп орноп калуу.

Налив м 1. *по знач. гл. налить* — **наливать** 1; ~ **керосина в баки** бактарга керосин куюу; 2. куюу, толтуруу; **бутылка неполного** ~ **а бөксө** куюлган бөтөлкө; 3. *бот.* дан толуу; барсаюу; **период** ~ **а** дан толуу мезгили; **белый налив** ак алма (алманын эрте бышкан сорту).

Наливать *несов. см. налить.*

Наливаться *несов.* 1. *см. налиться*; 2. *страд. к наливать* 1, 2.

Наливка ж 1. *по знач. гл. налить* — **наливать** 1; 2. наливка (мөмөнүн ширесинен ачытылган ичимдик); **вишнёвая** ~ **чие** наливкасы.

Наливн/ой, -ая, -ое 1. куюп ташыла турган, куюп ташылуучу; ~ **ые грузы** куюп ташылуучу жүктөр; 2. суюктук ташуучу; куюп ташууга арналган; ~ **ое судно** суюктук ташуучу кеме; 3. суу куюп (жайып) тондурулган; ~ **ой каток** суу жайып тондурулган жылгаяк; ~ **ой лёд** суу куюп тондурулган муз; 4. *спец.* ноолуу (суу аркылуу кыймылга келүүчү, суу менен иштөөчү); ~ **ая мельница** ноолуу тегирмен; 5. жетиле бышкан, солкулдаган, ширелүү; ~ **ое яблоко** ширелүү алма; 6. толмоч тарткан, барпайган, барсайган, болук.

Нализаться *сов.* 1. *чего разг.* жалап-жуктоо;

~ **варенья** вареньени (кайнатманы) жалап-жуктоо; 2. *груб. прост.* ичип мас болуу, ылжып калгыча ичүү.

Налим м налим (балыктын бир түрү).

Налим/ий, -ья, -ье налим...; ~ **ья уха** налим балыгынан жасалган сорпо.

Налиновать *сов. что* сызык түшүрүү, сызып чыгуу; ~ **тетрадь** дептерди сызып чыгуу.

Налипать *несов. см. налипнуть.*

Налип/нуть *сов.* жабышуу, жабышып алуу, жабышып калуу, илешүү; **на колёса** ~ **ла грязь** дөңгөлөктөргө ылай жабышып калды.

Налит/ой, -ая, -ое 1. жетилген, жетиле бышкан, толуп чыккан, солкулдаган, ширелүү; ~ **ое яблоко** ширелүү алма; ~ **ые зёрна** бышып жетилген дан; 2. толук, толмоч; бакыбат.

Налить *сов.* 1. *что, чего* куюу, салуу, толтуруу; ~ **стакан чаю** бир стакан чай куюп берүү; ~ **бак водой** бакты сууга толтуруу, бакка суу куюу; 2. *что, чего* төгүү, төгүп таштоо, төгүп жиберүү; ~ **чай на стол** столго чай төгүп алуу; 3. *то же, что налиться* 4; **хлеба успели** ~ **в самую пору** дан дал өз маалында жетиле бышты; 5. *перен. без доп. то же, что налиться* 3, 4; 6. *что, чего* куюу, куюп жасоо, даярдоо; ~ **много свинцовых пуль** коргошундан көп ок куюу.

Нали/ться *сов.* 1. куюлуу, куюлуп кирүү; **молоко** ~ **лось в бутылку** бөтөлкөгө сүт куюлду; **в лодку** ~ **лась вода** кайыкка суу кирип кетти; 2. суюктукка толуу, суулануу, толуп чыгуу; **кружка** ~ **лась до краёв** кружка мелт-калт толду; **глаза** ~ **лись слезами** көзү жашка толуп чыкты; **овраги** ~ **лись водой** жарга суу толуп кетти; **На реёде, у Анжера, останавливаются** ~ **ться водой, запасться зелёною судá** (И. Гончаров) Рейддеги кемелер суу, жашылча камдап алыш үчүн Анжердин жанына токтоло өтүшөт; 3. жетилүү, шире алуу, бышуу, дан байлоо; **сливы** ~ **лись** кара өрүктөр бышты; 4. *перен.* күчкө толуу, кандайдыр бир касиетке ээ болуу; **мускулы** ~ **лись** булчуңдары күчкө толду; 5. *перен.* ашып-ташуу, толуп кетүү; ~ **ться злобой** каары ашып-ташуу, ачуусу келүү; **наливаться кровью** кызарып-татарып, күрөө тамырлары көөп чыгуу.

Налицо *нареч. в знач. сказ.* бар болуу, көзмө-көз катышып туруу; көз алдыда, жүзмө-жүз, көзмө-көз, бетме-бет; **свидетели** ~ **күбөлөр** бетме-бет катышып олтурат, күбөлөр бул жерде; **все условия** ~ **бардык шарт** бар, бардык шарт көз алдыда турат.

Наличествовать *несов. книжн.* бар болуу, ошол жерде болуп туруу, катышып туруу.

Наличие *ср* бар болуш, бар экендик; ~ **признаков** белгилердин бар экендиги; **быть (оказиться) в наличии** бар болуп чыгуу, бар болуу.

Наличник *м* наличник (1. терезенин же эшиктин сырткы жээгинен бастыра урулган тактай; 2. кулпунун ачкыч салынуучу тешигин айланта бастырылган жалпак темир).

Наличност/ь ж 1. *то же, что наличие*; все машины в ~ и бардык машина жай-жайында турат; 2. колдо турган нерсе же накта акча; ~ **ь товаров** в магазине магазинде болгон товарлар; **кассовая** ~ **ь** кассадагы накта акча.

Наличн/ый, -ая, -ое 1. бар болгон, колдо турган; накта; ~ **ое население** калктын бар болгону; 2. *в знач. сущ. наличные мн.* накта акча; **продавать за ~ые** накта акчага сатуу; **за наличный расчёт** накта акчага.

Налобник *м* 1. көкүлдүрүк, көкүл бастыргыч (жүгөндүкү); 2. баш таңгыч.

Налобн/ый, -ая, -ое чекеге тартылуучу, чеке...; ~ **ая повязка** чеке таңгыч.

Наловить *сов. что, кого-чего* кармоо; ~ **много рыб** көп балык кармоо.

Наловиться *сов.* маш болуу, машыгуу, дасыгуу; ~ **играть в баскетбол** баскетбол ойноого машыгуу.

Налог *м* налог, салык, алык-салык; **подходный** ~ киреше салыгы; **сельскохозяйственный** ~ айыл чарба салыгы.

Налогов/ый, -ая, -ое 1. салык..., налог...; ~ **ая система** салык системасы; 2. (*налог*) салык жыйноочу; ~ **ый агент** салык жыйноочу агент (алык-салык агенти).

Налогоплательщик *м* (*налог*) салык төлөөчү.

Налогоплательщица *женск. к.* налогоплательщик.

Наложенн/ый, -ая, -ое *прич. от наложить*; **◇ наложенный платёж** төлөп алма шарты; **отправить груз наложенным платёжом** жүктү төлөп ала тургандай кылып жөнөтүү.

Наложить *сов.* 1. *что* үстүнө коюу; ~ **выкройку на материю** үлгүнү кездеменин үстүнө коюу; 2. *мед. что* коюу, коюп байлоо (таңуу); ~ **пластырь** пластырь коюу; ~ **повязку на рану** жараны таңгыч коюп байлоо; ~ **гипс** гипстөө; 3. *что, чего* салуу, толтуруу; ~ **книг в чемодан** китептерди чемоданга салуу; ~ **полную тарелку** плова тарелкага толтура паллоо салуу; 4. *что* жазып коюу, салуу; бастыруу, сүртүү; ~ **резолюцию** резолюция салуу; ~ **краску** боёк менен бастыруу; 5. *что* басуу, коюу, из (белги) калтыруу; ~ **клеймо** тамга басуу; ~ **печать** мөөр басуу; 6. *что* салуу, жүктөө; ~ **штраф** штраф салуу; ~ **запрёт** тыюу салуу; **◇ наложить печать (печати) на что** печаттап коюу; **◇ наложить руку (лапу)** ээлеп алуу, өзүнө баш ийдирүү; **◇ наложить на себя руку** *прост.* өзүн-өзү өлтүрүү; өзүнө өзү кастык кылуу.

Наложница *ж книжн. уст.* ойнош (аял).

Налокотник *м* 1. чыканак кап; 2. чыканак соот (чыканакты сактоо үчүн жоокерлер кийип алуучу соот).

Наломá/ть *сов. что, чего* 1. сындыруу, сындырып алуу, сындырып таштоо, сындырып кетүү, сындырып жиберүү; **вѣтер** ~ **л много вѣток** шамал көп бутактарды сындырып кетти; 2. сындырып (үзүп) жасоо (даярдоо); ~ **ть букет сирѣни** сиренден бир гүлдесте үзүп алуу; 3. сындырып (чыгарып) алуу; ~ **ть мрамора** мрамордон сындырып алуу; 4. бир нерсени бузуп, сындырып таштоо; ~ **ть много игрушек** көп оюнчукту сындырып таштоо; 5. *прост.* ооруксунуу, талыгуу, жанчылып калуу, чарчап-чаалыгуу; **◇ наломать бока́ (шею) кому** *прост.* катуу уруп коюу, жанчып салуу; **◇ наломать дров** чекилик кылуу, туура эмес иш кылып коюу, эси жоктук кылуу.

Наломаться *сов. прост.* 1. чарчап-чаалыгуу, жанчылып калуу, талыгуу; 2. *над кем* мазактоо, шакаба кылуу, келекелөө.

Налопаться *сов. груб. прост.* 1. тоюу, курсагын кампайтуу; 2. мас болгуча ичүү, ичип мас болуу.

Налощить *сов.* 1. *что* жалтырата сүртүү, жаркыратуу; ~ **паркѣт** паркетти жалтырата сүртүү; 2. *что, чего спец.* жылтыратуу; ~ **ть бумага** кагазды жылтыратуу.

Налупить *кого прост.* токмоктоп салуу, жанчып уруу.

Налушивать *несов. см. налущить.*

Налущить *сов. что, чего* актоо, күйшөө; чагуу, аарчуу, кабыгынан ажыратып тазалоо; ~ **орехов** жаңгак чагуу.

Налюбоваться *сов.* карап кумардан чыгуу, көрүп кумары кануу, кумары канбай (көзү тойбой) карап туруу; **не могу ~ красой родного края** туулган жердин көркүнө көзүм тойбой карайм.

Налыпать *сов. прост.* 1. булгоо, ыплас кылып таштоо, булгап салуу; ~ **на стене** дубалды балжыратып булгап салуу; 2. *что, чего и без доп.* ботала, шатала кылып жаза салуу, эптеп кара ала кылып чиймелеген болуу.

Нам *дат. от мы.*

Намагни́тить *сов. что* магниттөө; ~ **железо** темирди магниттөө.

Намагничива́ть *несов. см. намагнитить.*

Нама́з *м* намаз; **у́тренний** ~ багымдат; **вече́рний** ~ шам намазы.

Нама́затъ *сов.* 1. *что чем* сүртүү, сүйкөө; ~ **хлеб ма́слом** нанга май сүйкөө; ~ **пол масти́кой** полго мастика сүртүү; 2. *что разг.* боёо, боёк сүртүү; упа-эндик сүйкөнүү, сулуулануу; ~ **губы** эрдин боёо; 3. *без доп. разг.* ыплас кылуу, кир кылуу, булгоо; ~ **на полу́** полду булгоо; 4. *что, чего и без доп. разг.* эптеп жаза салуу, жазган болуп коюу,

чүргөй салуу; чиймелей салуу; ~ пейза́ж пейзаждын сүрөтүн эптеп чиймелеген болуп коюу.

Намаза́ться *сов.* 1. шыбануу, сүртүнүү, сүйкөнүү; ~ **вазели́ном** вазелин сүйкөнүү; 2. *разг.* боёнуу, сулуулануу; ~ до **неприли́чия** обу жок боёнуу (сулуулануу).

Нама́зывать *несов. см.* нама́зывать.

Нама́зываться *несов.* 1. *сов.* нама́заться; 2. *страд.* к нама́зывать.

Намалева́ть *сов. кого-что* 1. *разг.* эптеп чиймелеп таштоо, жазган болуп коюу, жазымыш этүү; ала-була кылып бүтүрө салуу; ~ **карти́ну** сүрөттү ала-була кылып эптеп бүтүрө салуу; 2. *прост.* кебетесин бузуп, обу жок боёнуп алуу.

Намалева́ться *сов. прост.* обун таппай боёнуу, боёнуп-түзөнөм деп кебетесин бузуу.

Намале́вывать *несов. см.* намалева́ть.

Нама́лывать *несов. см.* намоло́ть 1.

Намара́ть *сов.* 1. *что, чего прост.* булгап таштоо, кир кылуу, ыплас кылуу; ~ **всё** **бельё** ич кийимдин бардыгын булгап таштоо; ~ на **полу́** полду булгап таштоо; 2. (*плохо, неумело написать*) балжыратып эптеп чиймелеп салуу, жазган болуу.

Намаринова́ть *сов. что, чего* маринаддоо (уксуска, дагы башка заттарга аралаштырып кычкылдантуу); ~ на **зиму** **огурцо́в** кышка карата бадыраң маринаддоо.

Намарино́вывать *несов. см.* намаринова́ть.

Нама́сливать *несов. см.* нама́слить.

Нама́слить *сов. что разг.* 1. майлоо, май сыйпоо (сүртүү); ~ **го́лову** чачка май сыйпоо; 2. май салуу, май кошуу; ~ **ка́шу**; боткого май кошуу (май салуу).

Нама́тывать *несов. см.* намота́ть.

Нама́тываться I *несов.* 1. *см.* намота́ться 1; 2. *страд.* к нама́тывать.

Нама́тываться II *несов. см.* намота́ться II.

Нама́чивать *несов. см.* намочи́ть.

Нама́чиваться *несов.* 1. *см.* намочи́ться 1; 2. *страд.* к нама́чивать.

Нама́щивать *несов. см.* намости́ть.

Нама́я/ться *сов. прост.* аябай чарчоо, чаалыгуу, талыгуу; ~ **лся за́ день** с **детьми́** күнү бою балдар менен алышып жүрүп аябай чарчадым; он ~ **лся за доро́гу** ал жол жүрүп келип аябай чаалыкты.

Наме́дни *нареч. уст. и прост.* жакында, жакын күндөрдүн биринде.

Наме́к *м* 1. ишарат; **то́нкий** ~ кылдат ишарат; **говори́ть** ~ ами четин чыгарып айтуу, ишарат кылуу; 2. *перен.* бир нерсенин белгиси, шек шыбасы, изи.

Намека́/ть *несов. на кого-что* ишарат кылуу, четин чыгарып (түкшүмөлдөтүп) айтуу; **на что вы ~ ете?** сиз эмненин четин чыгарып отурасыз?.

Намекну́ть *сов. однокр. к намека́ть.*

Намелить *сов.* бор жугузуу, бордоп коюу.

Намельчи́/ть *сов. разг.* 1. *что, чего* майдалоо, ушалоо, үбөлөө; ~ **табаку́** тамеки майдалоо; 2. майдалап жазуу (сызуу, чийүү); **так ~ л, что не прочтёшь** ушунчалык майда жазыптыр, окуй албайсың.

Наменя́ть *сов. что, чего* 1. айырбаштоо, алмаштыруу; ~ **ма́рок** для **коллекции** коллекция үчүн марка айырбаштап алуу (алмашып алуу); 2. майдалоо, майдалап алуу; ~ **на рубль** **мелочи** бир сомду майдалатып алуу.

Намерева́/ться *несов. с неопр.* ниеттенүү, ниет кылуу, ... макчы болуу; он ~ **ется уеха́ть** **завтра** ал эртең жөнөп кетмекчи болуп жатат, ал эртең жөнөп кетем деген ниетте; я ~ **юсь** **идти́** **завтра** **утром** мен эртең эртең менен барсамбы деп турам.

Наме́рен, -а, -о *в знач. сказ. с неопр.* ниетте, пикирде, ...макчы; **что вы ~ ы** **де́лать?** сиз эмне кылмакчысыз? я ~ **уеха́ть** мен жөнөп кетсемби деп турамын; **никто́ не ~ с** **вами** **спори́ть** эч ким сиз менен айтышайын деген ниетте эмес.

Наме́рени/е *ср* ниет, максат, ой, тилек, каалоо; **серьёзность** ~ **й** максаттын олуттуулугу; с **до́брыми** ~ **ями** жакшы ниет менен; **◇ без (всякого) намерения** ойлонуп отурбастан, эч кандай максатты көздөбөй, максатсыз эле; с **наме́рением** атайылап, атайын максат менен, белгилүү бир максатты көздөп.

Наме́ренно *нареч.* атайы, атайлап, ... деген максатты көздөп, ...деп ниеттенип; **сделать что-л.** ~ бир нерсени атайлап жасоо.

Наме́ренн/ый, -ая, -ое атайын жасалган, билип туруп иштелген; с ~ **ой** **целью** атайын максат менен.

Намерза́ть *несов. см.* наме́рзнуть 1.

Наме́рз/нуть *сов.* 1. тоңуп жабышып калуу (каптап калуу, басып калуу); у **берего́в** ~ **ли** **льды** жээкке муз тоңуп калды; **на** **уса́х** ~ **ли** **сосу́льки** мурутун муз тоңуп калыптыр; 2. *разг.* катуу үшүү, тоңуп калуу; **ру́ки** ~ **ли** **колу** тоңуп калды; ~ **нуть на** **морозе** суукта катуу үшүп калуу.

Наме́рзнуться *сов.* катуу үшүү; ~ **в** **пути́** жолдо баратып катуу үшүп калуу.

Наме́ривать *несов. см.* наме́рить.

Наме́рить *сов. что, чего* өлчөө, өлчөп коюу, өлчөп берүү; ~ **деся́ть** **ме́тров** **си́тца** он метр чыт өлчөп берүү.

Наме́ртво *нареч. разг.* 1. өлөрчө, өлгүдөй кылып, тыптыйпыл; **жесто́кие** **морозы́** ~ **высу́шивают** **деревья́** катуу суук дарактарды тыптыйпыл курутуп кетет; 2. бек, бекем кылып; ~ **закрепи́ть** **узел** түйүндү чечилгис кылып бек байлоо.

Наме́рять *несов. см.* наме́рить.

Намесить *сов. что, чего* жууруу, жууруп коюу; ~ **миску тэста** бир мискей камыр жууруу.

Намести *сов. что, чего* 1. шыпырып чогултуу (үйүп коюу); ~ **кучу мусора** бир үймөк таштандыны шыпырып чогултуу; 2. (*о ветре, вьюге*) учуруп келүү, учуруп келип үйүп таштоо; **ветром намелó много листьев** шамал көп жалбыракты учуруп келип толтуруп таштады; **ветер намёл песчаные барханы** шамал кум дөбөлөрдү үйүп салды.

Наместник *м* наместник (башкаруучу, өкүл; аким).

Наместница *ж* 1. наместниктин аялы; 2. аялдар монастырындагы башкаруучунун жардамчысы.

Наместническ/ий, -ая, -ое наместник...; ~ **ая власть** наместниктин бийлиги.

Наместничество *ср* 1. (*должность*) наместниктин милдети; наместниктин наамы; 2. (*область*) наместниктин кол астундагы өлкө, область.

Наместо *нареч. уст. прост. то же, что* вместо.

Намёт *м* 1. (*нанос*) агынды; жыйынды; 2. тор (балык же куш кармоочу тор); 3. *уст.* бастырма, алачык, чатыр.

Намёт *м* (*у лошади*) текирең-таскак.

Намётанн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от* наметать II; 2. *прил.* жатыккан, машыгып калган, үйрөнүп калган; **у него ~ глаз анын көздөрү жатыгып калган.**

Наметать I *несов. см.* намести.

Наметать II *сов.* 1. *что, чего* үйүү, топтоо, үймөктөө; ~ **пять стогов сена** беш үймөк чөп үйүү; 2. *кого, чего* урук таштоо; ~ **икры** икра (урук) таштоо; 3. күчүктөө; ~ **лисят** түлкү күчүктөө; 4. *что* үйрөтүү, машыктыруу, адат алдыруу; ~ **руки на чем-л.** колду машыктыруу; ~ **глаз** көздү үйүр алдыруу.

Наметать III *сов. что, чего* көктөө, көктөп коюу; ~ **рукав** жеңди көктөп коюу.

Наметить I *сов.* 1. *кого-что* белги коюу, тамга басуу (салуу), белги коюп чыгуу; белгилөө, тамгалоо; ~ **деревья зарубками** дарактарга кертип белги коюу; ~ **дорогу вешками** жолго казык кагып белги коюп чыгуу; ~ **на полотне горный пейзаж** тоонун көрүнүшүн полотнодо белгилеп сызып чыгуу; 2. *что* белгилөө, белгилеп алуу, белгилеп чыгуу (көрсөтүү); ~ **пути дальнейшего развития всех отраслей народного хозяйства** эл чарбасынын бардык тармактарын андан ары өнүктүрүүнүн жолдорун белгилөө.

Наметить II *сов.* 1. *что разг.* бутага алуу, мээлөө, шыкалоо; ~ **ружьё на цель** мылтыкты бутага мээлөө; 2. *кого-что* алдын ала белгилөө, аныктап алуу, чектеп коюу; ~ **ночлэг** түнөй турган жайды белгилеп коюу; ~ **день отъезда** жөнөп кетер күндү чектеп

коюу; **мы наметили организовать кружок самодеятельности** биз өздүк көркөм чыгармачылык кружогун (ийримин) уюштуруу алдын ала белгилеп койгонбуз.

Намети/ться I *сов.* 1. саал билинүү (кылтыйып көрүнүү, сезилүү); **у юноши ~ лись усики** уландын муруту кылтыйып чыгайын деп калыптыр; 2. аныкталуу, анык (маалым) болуу; ~ **лось два течения** эки агым бар экендиги аныкталды (маалым болду).

Наметиться II *сов. разг.* мээлөө, бутага алуу, бутага тууралоо; ~ **в голову** башка мээлөө.

Намётк/а I *ж разг.* 1. *по знач. гл.* наметать III; ~ **а платья** көйнөктү көктөп алуу (коюу); 2. көктөлгөн жип; **выдернуть ~ у из шитого костюма** тигилген костюмдан көктөлгөн жиптерди сууруп таштоо; **шить по ~ е** көктөлгөн жиби боюнча тигүү.

Намётка II *ж* 1. *по знач. гл.* наметить I; 2. *разг.* белгилөө, алдын ала пландоо.

Намётк/а III *ж рыб.* *то же, что* намёт I 2; **ловля рыбы ~ ой** тор менен балык кармоо.

Намётка I *ж* намётка (дарыянын терендигин өлчөөчү таяк).

Намётывать I *несов. см.* наметать II.

Намётывать II *несов. см.* наметать III.

Намечать I *несов. см.* наметить I.

Намечать II *несов. см.* наметить II.

Намечаться I *несов.* 1. *см.* наметиться I; 2. *страд. к* намечать I.

Намечá/ться II *несов.* 1. белгиленүү; болжол кылынуу; **как ~ лось, собрание состоится в пятницу** мурда белгиленгендей, чогулуш жума күнү болот; 2. *страд. к* намечать II.

Намешать *сов. что, чего* аралаштыруу, кошуу; ~ **изюму в тесто** камырга мейиз кошуу.

Намешивать I *несов. см.* намесить.

Намешивать II *несов. см.* намешать.

Нами *тв. от* мы.

Намин *м* жооруган (басылган) жер, жоор.

Наминать *несов. см.* намять.

Намно́го *нареч.* бир кыйла, бир канча; көбүрөөк; **стать ~ сильнее** бир кыйла күчтүүрөөк болуу; ~ **больше** бир канча көбүрөөк; ~ **отстать от лидера** лидерден көбүрөөк артта калуу.

Намоги́льн/ый, -ая, -ое мүрзөнүн (бейиттин) үстүндөгү, бейитке коюлган; ~ **памятник** бейитке коюлган эстелик.

Намозо́лить *сов. что разг.* чор кылуу, чорго бастыруу; ~ **руки** колун чор кылуу; **♦ намазозить глаза́ кому прост.** көзгө көйгөк болуу; көзгө жаман (суук) көрүнүү.

Намока́ть *несов. см.* намо́кнуть.

Намо́к/нуть *сов.* ным болуу, суу болуу, нымдашуу, ным тартуу; ~ **ший зонтик** сууланган кол чатыр.

Намола́чивать *несов. см.* намо́лотить.

Намолóть *м с.-х.* 1. по знач. гл. **намолотить**; 2. бастырылып алынган эгин; **неуклóнное повыше́ние** ~ а **зерновых** дан эгиндерин бастырып (кызылдап) алууну кыйшаюусуз жогорулатуу.

Намолотить *сов.* что, чего дан бастырып алуу; ~ **воз пшеницы** бир араба буудай бастырып алуу.

Намолóть *сов.* что, чего 1. ун тартуу; тегирменге эгин салуу; ~ **тóнну муки** бир тонна ун тартуу; 2. *прост.* дөөдүрөө, келжирөө, сандырактоо, оозуна келгенин оттоо; ~ **чепухи** сандырактап кетүү (болбогон нерсени айтып салуу).

Намордник *м* 1. тумшук кап; **собака в ~** е тумшук кап кийгизилген ит. 2. (*в конской узде*) тумшуктук (жүгөндүн тумшукка туш келе турган туура кайышы).

Наморить *сов.* 1. что, кого-чего ууландырып өлтүрүү, ууландырып кырып таштоо; ~ **крыс** келемиштерди ууландырып кыруу; 2. *кого прост.* абдан чарчатуу, алдан тайдыруу, жиниктирүү, суй жыгуу; 3. что, чего *спец.* өчүрүп даярдоо; өчүрүп алуу; ~ **древесины** жыгачтан көмүр өчүрүп алуу.

Намориться *сов. прост.* абдан чарчоо, алдан-күчтөн таюу, жинигүү, суй жыгылуу.

Наморозить *сов.* что, чего тондуруу; ~ **мясо** эт тондуруу.

Наморозиться *сов. разг.* тоңуу, аябай үшүү, көк муштум болуп чыгуу.

Наморщивать *несов. см. наморщить.*

Наморщить *сов.* что тырыштыруу, бырыштыруу; ~ **лоб** чекени тырыштыруу.

Наморщи/ться *сов.* 1. (*о коже лба, носа*) бырышуу, тырышуу; 2. майда толкун басуу, чыбырчыктоо; **от дуновения ветра водная глядь** ~ **лась** шамалдан суу чыбырчыктап чыкты; 3. кабак-кашын бырыштыруу, кабагын чытуу; ~ **ться от боли** ооруксунуп кабагын чытуу.

Намо́ст *м уст.* то же, что **помо́ст.**

Намо́стить *сов.* что төшөө; ~ **доро́гу** жолго таш төшөө.

Намота́ть *сов.* что, чего ороо, ороп коюу, түрүү; ~ **на катушку ниток** чыгырыкка жип түрүү; ~ **несколько клубков шерсти** бир нече түрмөк жүн жипти түрүү; **♦ намота́ть (себе) на ус** көңүлгө түйүп алуу.

Намота́/ться I *сов.* оролуу, чырмалуу, түрүлүү; **канат** ~ **лся на барабан лебедки** зым аркан лебедканын барабанына оролду.

Намота́ться II *сов. прост.* 1. жаны тынбай урунуп-беринип жүрүп аябай чарчоо (чаалыгуу, алдан таюу, суй жыгылуу); 2. кумардан чыга кыдыруу; кыдыра берип кумары кануу; — **Намотался я по степи, нагулялся** (Серафимович) — Талааны кыдырып жүрө берип бир кумардан чыктым.

Намо́тка *ж* 1. то же, что **намота́ть**; ~

шнура́ боону түрүү; 2. *разг.* ором, түрүм, түйдөк.

Намочить *сов.* 1. что нымдоо, жибитүү, суулоо; ~ **тряпку** чүпүрөктү нымдоо; 2. суу чачыратуу, суу төгүп алуу, суу кылып коюу; **умыва́ясь**, ~ **на полу́** жуунуп жатып, полго суу чачыратуу; 3. что, чего чылоо, чылап коюу; ~ **бочку я́блок** бир челек алма чылап коюу.

Намочиться *сов.* 1. *разг.* суу болуу, нымдалышуу, суулануу; 2. сийип коюу.

Намудрить *сов. разг.* олуясынуу, обу жок билерман болуп кетүү; ыгы жок чиелеништирип (татаал кылып) жиберүү.

Наму́дрствовать *сов. разг.* то же, что **намудрить.**

Наму́сливать *несов. см. намуслить.*

Наму́слить *сов.* что *прост.* то же, что **намусо́лить.**

Намусо́ливать *несов. см. намусо́лить.*

Намусо́лить *сов.* что *прост.* булгоо (шилекей же май жуккан манжаларын булгоо); ~ **палец** китепти шилекейлеп ачам деп булгоо (китепке так калтыруу).

Наму́сорить *сов. разг.* булгоо, ыплас кылуу, кирдетүү, ыпырсынуу, ыпыр-сыпыр кылып жиберүү; ~ **на полу́** полду булгоо; ~ **в кúхне** ашкананы ыпыр-сыпырга толтуруу.

Намутить *сов.* 1. что ылайлоо, киргилдентүү; ~ **воду** сууну ылайлоо; 2. что и без *доп. перен. разг.* көкүтүп жаңжал чыгаруу, ыркты бузуу; ~ **в коллективе** ыркты бузуу.

Наму́читься *сов. кого-что разг.* суй жыгылтып кыйноо, азапка салуу, чарчатып жыгуу, кыйнап бүтүрүү, эстен тандыруу.

Намучиться *сов. разг.* абдан кыйналуу, суй жыгылуу, кыйналып бүтүү, эстен тангыдай болуу; ~ **в доро́ге** жол азабын жеп чаалыгуу; ~ **над проектом** долбоор түзүүдөн аябай кыйналуу.

Намы́в *м* 1. по знач. гл. **намы́ть** — **намыва́ть** 2-4; 2. *геол.* сайроон (суу айдап келген топурактан пайда болгон жээк).

Намыва́ть *несов. см. намы́ть.*

Намыва́ться *несов.* 1. *см. намы́ться*; 2. *страд. к намыва́ть.*

Намывн/о́й, -а́я, -о́е агып келип топтолгон, суу агызып келген; ~ **песо́к** суу агызып келген кум.

Намы́каться *сов. прост.* кыдырып (тенти-реп) жүрүп түйшүк, кыйноо-кыстоо тартуу (азап чегүү); ~ **по свету** дүйнө кыдырып жүрүп түйшүк тартуу; **♦ намы́каться горя** *прост.* көп азап-тозокту баштан өткөрүү.

Намы́ливать *несов. см. намы́лить.*

Намы́ливаться *несов.* 1. *см. намы́литься*; 2. *страд. к намы́ливать.*

Намы́лить *сов.* что 1. самындoo, самын сүртүү; ~ **ру́ки** колду самындoo; 2. самынды көбүртүү; ~ **воду** сууга самын көбүртүү; **♦**

намылить голову (шею) кому прост. катуу жекирип коюу.

Намылиться сов. колун (бетин) самындoo, самын сүртүү, самын сыйпануу, самындануу.

Намыть сов. 1. *что, чего* жууп тазалоо, жууп коюу (кир, идиш ж.б.); ~ **много посуды** бир топ идишти жууп коюу; 2. *что, чего* жууп чыгаруу, чайкап алуу, тазалап алуу; ~ **золотого песку** кумдан алтын чайкап алуу; 3. *что, чего* агызып келүү, агызып келип үйүп (сайроон кылып) таштоо; **река за ночь намыла много песку** түн бою суу көп кум агызып келип үйүп таштады.

Намыться сов. мыктап жуунуп алуу, сууга жакшылап түшүп алуу; ~ **в бане** мончого мыктап түшүп алуу.

Намять сов. 1. *что, чего* ийлөө, ийлеп коюу; ~ **ть глины** ылай ийлөө; ~ **ть кожу** тери ийлөө; 2. *что разг.* тебелөө, таптоо; **дети ~ ли траву** балдар чөптү тебелеп салышыптыр; 3. *что разг.* жанчуу, эзүү; ~ **ть плечо** ийинди жанчып салуу; ♠ **намять бока (шею) кому прост.** жанчып салуу, аябай тепкилөө.

Нанайск/ий, -ая, -ое нанай...; ~ **язык** нанай тили.

Нанайцы мн. (ед. **нанайец м, нанайка ж**) нанайлар (Амурдун төмөнкү агымынын жээгинде жана Уссуринин оң куймаларынын жээгинде жашаган эл, ушул элдин өкүлдөрүнөн болгон адамдар).

Нанашивать несов. сов. наносить I.

Нанести сов. 1. *что, чего* алып келүү; ~ **ти подарков** белек алып келүү; 2. *что, чего* учуруп (айдап, агызып) алып келүү; алып келип үйүп таштоо; **песок, ~ ённый** ветром шамал учуруп келген кум; 3. *безл. кого-что на кого-что разг.* сүрүп чыгарып таштоо; **течением ~ ло лодку на мель** суунун агымы кайыкты жээкке сүрүп чыгарып таштады; 4. *что* белгилөө, түшүрүү, чийип көрсөтүү; ~ **ти на карту линию фронта** картага фронттун линиясын чийип көрсөтүү; 5. *что* сүртүү; ~ **ти лак лак сүртүү**; 6. *что, чего* жумурткалоо, жумуртка таштоо; 7. айрым зат атоочтор менен келип, ошол зат атоочтор аркылуу туюнтула турган кыймыл-аракетти билдирет; ~ **ти удар** сокку уруу; ~ **ти поражение** кыйроого учуратуу; ♠ **нанести визит кому** визит менен келүү (баруу).

Нанизать сов. *что, чего* тизүү, өткөзүү (жипке, зымга ж.б.); ~ **бисер на нитку** жипке мончок (шуру) тизүү; ~ **две связки баранок** эки боо тегерек токок тизүү.

Нанизм м (карликовый рост) паке-не бой.

Нанизывать несов. см. нанизать.

Наниматель м жалдоочу, ижарага алуучу, ижара тургузуучу; кире жалдоочу; ~ **квартиры** квартираны (батирди) ижарага алуу.

Нанимательница женск. к наниматель.

Нанимательск/ий, -ая, -ое жалдоо...,

жалдоочулук; ~ **ие права** жалдоочулук укугу.

Нанимать/ть несов. 1. *см. нанять*; 2. *что* ижарага алуу, ижарага туруу; **мы ~ ли квартиру** биз квартираны (батирди) ижарага алдык.

Наниматься несов. 1. *см. наняться*; 2. *страд. к нанимать.*

Нанос м 1. *по знач. гл. нанести* 2; 2. жыйынды, агынды (шамал учуруп келип жыйып таштаган, суу агызып келип топтолуп калган ж.б. заттар).

Наносить I сов. *что, чего* ташып алып келе берүү, ташып келип жыя берүү; ~ **дров** отун ташып алып келе берүү.

Наносить II несов. см. нанести.

Наносн/ый, -ая, -ое 1. агып келип топтолгон, шамал аркылуу жыйылып калган; ~ **ый песок** шамал учуруп келген кум; 2. *перен. (случайный, несвойственный)* тубаса эмес, жасалма, сырткы таасирден улам пайда болгон.

Нанюхаться сов. чего 1. жыттап ыракаттануу, кумары кангыча жыттоо; гүл жыттап ыракаттануу (ыракатка батуу); ~ **цветов** гүл искөө; 2. жыттай берип көңүлү айнуу; жытына чыдай албай коюу.

Нанюхивать несов. см. нюхаться.

Нанять сов. 1. *кого* жалдоо, жалдап алуу; ~ **сторожа** кароолчу (сакчы) жалдоо; 2. *что* ижарага алуу; ~ **дачу** дачаны ижарага алып туруу; 3. киреге алуу; ~ **машину** киреге машина алуу.

Наняться сов. жалдануу, жалданып иштөө; ~ **в домработницы** үй кызматында иштөөгө жалдануу.

Наобещать сов. что, чего разг. оозу менен байытып убада кыла берүү, убадага тойгузуу; ~ **подарков** көп белек берем деп оозу менен байытуу.

Наоборот нареч. 1. тескери, тескерисинче тетирисинче; **прочитать слово** ~ сөздү тескери окуу; **надеть шапку** ~ тумагын тескери кийүү; 2. теңирден тескери, башкача, өзгөчө, натура; **он понимает всё** ~ ал бардыгын башкача (теңирден тескери) түшүнөт; **как раз** ~ таптакыр андай эмес; теңирден тескерисинче; 3. *в знач. вводн. сл.* тескерисинче; **к концу строительства темпы работ не снизились, а, ~, возросли** курулуш бүтөргө жакын иштин темпи төмөндөбөстөн, тескерисинче, күчөп кетти; 4. *в знач. против. частицы* жок; деги эле; **вы заняты?** — **Наоборот, совершенно свободен** сиздин колунуз бош эмеспи? — Жок, таптакыр бошмун.

Наобум нареч. разг. 1. ойлонбостон, андап отурбастан; **отвечать** ~ ойлонбостон жооп бере салуу; 2. туура келип калабы деп, тобокелге салып, келсе-келбесе да; болуп калар деген үмүт менен.

Наорать сов. разг. то же, что накричать.

Наораться *сов. прост. то же, что накричаться.*

Наострить *сов. учтоо; уч чыгаруу; курчутуу, курч кылуу (кайроо, чарыкка тартуу).*

Наотмашь *нареч. 1. керилип туруп; бить ~ керилип туруп уруп калуу; 2. кулачын жайып, кулачын керип; он спал, раскинув руки ~ ал кулачын кере жайып уктап жатыптыр.*

Наотрѣз *нареч. таптакыр, такыр эле; отказать ~ таптакыр баш тартуу.*

Напада/ть *сов. 1. күбүлүп түшө берүү, көп түшүү; ~ ло много яблок алма күбүлүп түшө берди; 2. жаап салуу, жаап таштоо; ~ ло много снега кар көп жаап таштаптыр.*

Нападать I *несов. см. напасть I.*

Нападать II *несов. см. напасть II.*

Нападающ/ий, -ая, -ое 1. прич. от нападать 1; 2. в знач. сущ. нападающий м спорт чабуулчу, чабуул коюучу; центральный ~ борбордук чабуулчу.

Нападение *ср 1. басып кирүү, кол салуу; вооружённое ~ куралдуу кол салуу; ~ врага душмандын басып кириши; ~ зверя жырткыч айбандын кол салышы; 2. спорт. чабуул.*

Нападк/и *мн. айыптоо, жемелөө, асылуу, кыйкымдоо, жабышып алуу; подвергаться ~ ам жемеге калуу; ~ и печати на движение сторонников мира тынчтыкты жактоочулардын кыймылына буржуазиялык басма сөздүн асылышы.*

Напаивать I *несов. см. напоить.*

Напаивать II *несов. см. папаять.*

Напайка *ж 1. по знач. гл. папаять; 2. кандалган жер.*

Напакостить *сов. что 1. прост. булгоо, ыпырсытуу; 2. разг. кому зыян келтирүү, жамандык кылуу, кырсыгын тийгизүү.*

Напакостничать *сов. разг. то же, что напакостить 2.*

Напалм *м напалм (тутандыргыч аралашма зат).*

Напалмов/ый, -ая, -ое *напалм коюлган, напалм аркылуу жарылуучу; ~ ая бомба напалм коюлган бомба.*

Напальвать *несов. см. напалоть.*

Напаривать *несов. см. напарить.*

Напариваться *несов. 1. см. напариться; 2. страд. к напаривать.*

Напарить *сов. 1. что, чего буулоо, демдөө, буулап бышыруу; ~ репы чамгырды буулап бышыруу; 2. что разг. терге алуу, аябай тердетүү.*

Напариться *сов. аябай тердөө; ~ в бане мончодо аябай тердөө (бууга түшүү).*

Напарник *м разг. шерик; түгөй; ~ машиниста машинисттин шериги (түгөйү).*

Напарница *женск. к напарник.*

Напарывать I *несов. см. напороть I.*

Напарывать II *несов. см. напороть II.*

Напарываться *несов. см. напороться.*

Напасать *несов. см. напасти.*

Напасаться *несов. 1. см. напастись; 2. страд. к напасать.*

Напасті *сов. что, чего прост. камдоо, камдап коюу, даярдоо, даярдап коюу, даярдап алуу; ~ дров отун камдап алуу.*

Напас/тись I *сов. чего разг. камдоо, камдап алуу, камдап коюу; на эту печку не ~ ёшься дров бул мешке отун камдай албайсың (отун түткүдөй эмес).*

Напастись II *сов. разг. тойгуча оттой берүү, эркинче жайылып оттоо; напасшись на выпасе, коровы шли на водопой жайытта эркин жайылып тойгон уйлар сууга бет алып калды.*

Напасть I *сов. 1. на кого-что кол салуу, басып кирүү, баскынчылык кылуу; ~ на врага душманга кол салуу; Один раз на него (Дерсу) напал тигр и сильно изранил (Арсеньев) Бир жолу ага (Дерсуга) жолборс кол салып, катуу жарадар кылган; 2. на что разг. түшүү, басуу, жайылуу, каптоо; на посе́вы напала саранча эгинди чегиртке каптап кетти; на сли́вы напали че́рви кара өрүккө курт түшүп кетиптир; 3. на что разг. чап жабышуу, өмөчөктөй калуу; 4. на кого-что разг. асылуу, жабышып алуу, ыксыз айыптоо, кыйкымдай берүү; 5. на кого-л. каптап (чулгап) алуу, басуу; на него напал страх аны коркунуч басты; 6. на что учуратуу, дуушар болуу, туш келүү, түшүү, үнүлө калуу; ~ на интересное место в книге китептин кызыктуу жерине үнүлө калуу; ~ на след тигра жолборстун изине түшүү; 7. перен. на что капысынан пайда болуу, күтүүсүздөн эске түшүү; ~ на замечательную мысль күтүүсүздөн эн сонун ойго келүү; ♦ не на того (ту) напал кимге тийишерин билбептирсиң, сенден коркуп калчу киши мен эмес.*

Напа/сть II *сов. то же, что нападать; ~ ло много снега кар калың жаап коюптур.*

Напасть III *ж разг. кырсык, балакет, апат, шумдук; что за ~! бул эмне деген шумдук!*

Напахать *сов. что, чего айдоо, айдап салуу, айдап таштоо, айдап коюу; ~ тысячу гектаров миң гектар жер айдап коюу.*

Напахивать *несов. см. напахать.*

Напачкать *сов. ыплас кылуу, кир кылып таштоо, булгап салуу; ~ в комнате бөлмөнү булгап салуу.*

Напаять *сов. что кандап жабыштыруу; ~ пластинку пластинканы кандап жабыштыруу.*

Напѣв *м күү, обон; народные ~ ы элдик обондор (күүлөр).*

Напевать *несов. 1. см. напеть; 2. что и без доп. добушту басаң чыгарып ырдоо; үнүн кыңылдатып ырдоо; ~ песню ырды басыраак*

үн менен ырдоо (ичинен кыңылдап ырдоо).

Напевн/ый, -ая, -ое (напéвен, -на, -но) обондуу, күүлүү; ~ **ые стихи** обондуу ырлар.

Напекáть *несов. см. напéчь.*

Напéнить *сов. что разг.* көбүктөнтүү, көбүрүп-жабыртуу.

Напéниться *сов.* көбүрүү, көбүрүп-жабыруу, көбүктөнүү.

Напéро *нареч. прост.* адегенде, абал мурда.

Наперёбóй *нареч. разг.* биринен бири озунуп, бири-бирине сөз бербей, биринин сөзүн бири жула качып; **говорить** ~ биринен бири озунуп сүйлөө.

Наперевéс *нареч.* алдыга суна, сундуктура, жүткүнтө (мылтыкты, найзаны ж.б.); **держатъ винтовку** ~ мылтыкты алдыга суна (сундуктура) кармоо.

Наперегонкí *нареч. разг.* жарышып, жарыша чуркап, биринен бири озуп; **бежать** ~ жарыша жүгүрүү.

Наперёд *нареч. прост.* 1. алдыга, алды жакка, алга; **выйти** ~ алдыга (алды жакка) чыгуу; 2. мурун, алдын ала, мурда; ~ **не угадаешь** алдын ала биле албайсын.

Наперекóр 1. *нареч.* тескерисинче, карама-каршы; өчөшкөнсүп; **он всё дéлает** ~ ал бардыгын тескерисинче жасайт; **поступáть** ~ өчөшкөндөй тескери кылуу; карама-каршы кылуу; 2. *предлог с дат.* каршы, тескерисинче; туура келбегидей; ~ **своём желáниям** өзүнүн каалоосуна каршы; ~ **рассúдку** акыл-эске туура келбегидей.

Наперекрéст *нареч.* каршы-терши, кайчылаштыра; **дверь былы** ~ **забита дóсками** эшик тактайлар менен кайчылаштыра урулган.

Наперерéз *нареч.* туурасынан, капталынан, жолун тороп, жолун кесе; **выбежать** ~ алдын торой жүгүрүп чыгуу.

Наперерыв *нареч. разг.* бири-бирине сөз бербей, сөзгө конок бербей, ооздон жыра талашып, биринен бири озунуп; **все кричали** ~ бардыгы сөзгө конок бербей кыйкырып жатышты.

Наперéть *сов. прост.* 1. итере түртүү, жөөлөө; ~ **на дверь** эшикти ийни менен итере түртүү; 2. *груб. прост.* топтошуу, котолоо, толуп алуу; **Ступáйте прочь! Чегó напёрли снова?** (А.Н.Толстой) Жоголгула бул жерден! Эмне кайрадан котолоп калдынар?

Наперехвáт *нареч. прост.* 1. жолун тороп капталынан, туура тушунан; **Полкí противника шлí** ~ **отряду** (Вершигора) Душмандын полктору отряддын жолун торой жөнөштү; 2. биринен бири озунуп, жарышып.

Наперечёт *нареч.* 1. (*целиком, без исключения*) бүт баарысын, коёндун жатагына чейин, бирин да калтырбай; беш колдой; **знать всех** ~ бардыгын беш колдой билүү; 2. *в знач. сказ.* аз эле, саналуу; **такíе специáлисты** ~ мындай адистер аз эле (саналуу).

Напёрник *м разг.* жаздык кап; мамык кап.

Напёрсник *м уст.* сырдаш дос, сыр жашырбас дос.

Напёрсница *ж уст.* 1. *женск. к напёрсник;* 2. ойнош.

Напёрсток *м оймак;* **мédный** ~ жез оймак.

Напёрчивать *несов. см. наперчítь.*

Наперчítь *сов. что* калемпир салуу, мурч кошуу (себүү); ~ **суп** шорпого калемпир салуу.

Напéть *сов.* 1. *что, чего* ырдоо, обон салуу, үн созуу; **на маёвке он нам напéл много пёсен** маевкада ал бизге көп ырдап берди; ~ **áрию** арияны ырдап берүү; 2. *что* ырдап жаздыруу (ырын, үнүн пластинкага, плёнкага жаздыруу); ~ **пластíнку** пластинкага ыр (үн) жаздыруу; **♦ напéть в úши** кулактын кужурун алуу.

Напéться *сов. разг.* кумары кангыча ырдоо.

Напечáтать *сов. см. печáтать.*

Напечáта/ться *сов.* 1. *разг.* басылып чыгуу; **рисúнки** ~ **лись отчётливо** сүрөттөр даана басылып чыгыптыр; 2. өз чыгармасын бастыруу, чыгармасы басылып чыгуу; ~ **ться в журнале** чыгармасы журналда басылып чыгуу.

Напéчь *сов.* 1. *что, чего* бышыруу; ~ **бúлок** бөлкө бышыруу; 2. *безл. что разг.* ысык уруу, күн өтүү; **мне напеклó гóлову** башыма күн өтүп кетти.

Напéчься *сов. разг.* ысып чыгуу, ысыкка (күнгө) туруп калуу.

Напивáться *несов. см. напíться.*

Напíливать *несов. см. напíлить.*

Напíлить *сов. что, чего* 1. араалоо, кесүү, тааруу, араалап коюу; ~ **дров** отун араалоо; 2. бир нерсени араалап же өгөөлөп жасоо; ~ **украшéний** мончокту өгөөлөп жасоо.

Напíльник *м* өгөө; **трéхгранный** ~ үч кыр өгөө; **круглый** ~ жумуру өгөө.

Напíра/ть *несов.* 1. *см. наперéть* 1; 2. *разг.* басып кирүү, кысымга алуу; **противник** ~ **л е флáнга** душман каптал жактан кысып кирди; 3. *разг.* басым жасоо, күч оодаруу, көңүл буруу; ~ **ть на план** планга көңүл буруу.

Написáние *ср* 1. *по знач. гл. написáть;* ~ **рецензии** рецензия жазуу; 2. жазылыш; **правильное** ~ **слова** сөздүн туура жазылышы.

Написáть *сов. см. писáть;* ~ **письмó** кат жазуу; **♦ на лбу написано у кого** дароо көрүнүп турат; дапдаана болуп (какшайып) турат; **♦ на лицé написано** өңүнөн байкалып (сезилип, билинип) турат, өңү эле айтып турат; **♦ на родú написано** бешенесине жазылган, тагдыры ушундай.

Напитáть *сов.* 1. *кого уст. разг.* тамак берүү, курсагын тойгузуу; ~ **детéй** балдардын курсагын тойгузуу; 2. *что* синдирүү,

кандыруу, боюна тарттыруу, тойдуруу; **почва напитана водо́й** жер сууга тойду (канды); **3.** *что* жытын сиңирүү, жыттантуу.

Напита́/ться *сов.* **1.** *разг. шутл.* жакшылап тоюп алуу, абдан тоюу; ~ **лись и в доро́гу** жакшылап тоюп алып, жолго чыктык; **2.** нымдануу, ным тартуу; **3.** жыттануу, жыты аңкуу; жыты сиңип калуу.

Напит/ок *м* суунун, суусундук; **прохлади́тельные** ~ **ки** муздак суусундуктар.

Напítiвать *несов. см. напитать 2,3.*

Напítiваться *несов. 1. см. напитаться 2,3; 2. страд. к напítiвать.*

Напítiться *сов. 1. чего и без доп.* тойгуча ичүү, суусунун кандыруу; ~ **воды** сууну тойгуча ичүү; **2.** мас болгуча ичүү, көп ичүү.

Напиха́ть *сов. что, чего* шыкоо, толгуча шыкай берүү, тыгуу, шыкап салуу; ~ **вещей в чемодан** буюмдарды чемоданга шыкап салуу; ~ **шкаф бельём** ич кийимдерди шкапка тыга берүү.

Напихивать *несов. см. напиха́ть.*

Напичка́ть *сов. разг. 1. кого* зордоп ичирүү, кыйнап жедирүү; **2. перен.** мээсине куюу.

Напла́в *м* *рыб* калкыма.

Напла́вать *сов. что, чего и без доп. разг.* сүзүп өтүү; ~ **ты́сячу киломе́тров** миң километр аралыкты сүзүп өтүү.

Напла́ваться *сов. разг.* көп сүзүү, эркинче сүзүп жүрө берүү.

Напла́вить *сов. 1. что спец.* эритип куюу; ~ **серебро́ на рукоя́ть ножа́** бычактын сабына күмүш эритип куюу; **2. что, чего** эритүү, эритип алуу; ~ **то́нну свинца́** бир тонна коргошун эритип алуу.

Напла́вка *ж спец. по знач. гл. напла́вить.*

Наплавля́ть *несов. см. напла́вить.*

Наплавля́ться *несов. страд. к наплавля́ть.*

Наплавно́й, -ая, -о́е калкыма (баржаларга, понтондорго, кайыктарга ж.б. орнотулган); ~ **мост** калкыма көпүрө.

Напла́ка/ть *сов. что разг.* көзү кызаргыча (шишигиче) ыйлоо; **у тебя́ глаза́** ~ **ны** ыйлай берип көзүң кызарып (шишип) кетиптир; **◇ кот напла́кал кого-чего** эң эле аз, кенедей, тырнактай.

Напла́каться *сов. 1.* көп ыйлоо, ыйлай берип өпкөсү көөп калуу; ~ **при расставании** ажырашуу учурунда өпкөсү көпкөнчө ыйлоо; **2. разг.** көп азап чегүү, түйшүк тартуу, кырсыкка батуу, көргүлүктү көрүү; **он у меня́ ещё напла́чется** ал менден көргүлүктү дагы көрөт.

Напласта́ть *сов. что, чего разг.* тилке-тилке (тилим-тилим) кылып кесүү, жапырактатып кесүү; ~ **рыбы для соле́ния** балыкты туздоо үчүн жукалап тилүү.

Напластование *ср 1. по знач. гл. напластовать* — **напластоваться**; **2. геол.** катмарлануу, кабатталуу (кабат-кабат, катмар-катмар болуп жатуу).

Напластова́ть *сов. что* кабаттоо, катмарлоо, кат-кат кылып жаткызуу; ~ **зёмлю** топуракты кат-кат кылып жаткызуу.

Напластоваться *сов.* кат-кат болуп (катмарланып, кабатталып) жатуу.

Напластовыва́ть *несов. см. напластовать.*

Напластовыва́ться *несов. 1. см. напластоваться; 2. страд. к напластовывать.*

Наплева́тельск/ий, -ая, -о́е этибарсыз, кош көңүл, көңүлсүз, түртө салма; ~ **о́е отноше́ние к делу́** ишке этибарсыз (кош көңүл) мамиле жасоо.

Наплева́ть *сов. 1.* түкүрүү, түкүрүп таштоо; ~ **на** пол полго түкүрүү; **2. что, чего** түкүрүп (оозунан чыгарып) таштай берүү; ~ **круго́м шелухи́ от се́мечек** чагып таштай берип, эки жагын булгоо (ыплас кылып жиберүү); **3. перен. прост.** капарга албоо, назар салбоо, киши экен дебөө; **Моя исто́рия кончи́лась не так, как твоя́: на меня́ про́сто наплева́ли** (Белинский) Менин тарыхым сеникиндей болгон жок: мени капарга да албай коюшту; **4. неопр. наплева́ть в знач. сказ. кому́ прост.** бир тыйынга да албоо, кеп дебөө, кеп ордуна көрбөө; **мне ~ на сплётни!** мен андай ушак-айындарды кеп ордуна көрбөймүн; **◇ наплева́ть в глаза́ (в лицо́)** *прост.* шерменде-син чыгаруу, шерменде кылуу.

Наплеска́/ться *сов. разг. 1.* аябай себинүү; жакшылап куюнуу; ~ **ться в ва́нне** ваннада жакшылап куюнуу; **де́ти ◇ лись в бассе́йне** балдар бассейнде бири-бирине суу чачып жатышты; **2.** чайкалып төгүлүү, төгүлүп кетүү, чачыроо; **вода́ ~ лась на́ пол** суу полго чайкалып төгүлүп кетти.

Наплёскивать *несов. см. наплеска́ть.*

Наплести́ *сов. что, чего 1.* өрүү, согуу, өрүп даяр кылуу; ~ **корзи́н себет** согуу; **2. без доп прост. перен.** барды-жокту бабырай берүү, шыпырылтуу.

Наплета́ть *несов. см. наплести́ 1.*

Наплéчник *м 1. (наплечное украшение)* эскиче кийимдин ийининдеги кооздук үчүн тигилген жасалга; **2.** эскиче аскер жабдыктарынын ийинди жаап туруучу бөлүгү (соот, чарайна); **3. разг. уст.** падышалык Россияда аскер адамдары, айрым ведомстволордун чиновниктери ийинге тагуучу айырмалоочу белги; **4.** ийинди жана колду кокустатпай сактоочу спорт жабдыгынын бир бөлүгү.

Наплéчн/ый, -ая, -о́е ийинге асынма; ~ **ые ремни́** ийинге асынма кайыштар.

Наплоди́ть *сов. что, кого-чего разг.* тукумдоо, төлдөө; ~ **детёнышей** көп төлдөө; көп тукумдоо.

Наплоди́ться *сов.* төлдөп (тукумдап) көбөйүү.

Наплута́/ться *сов. разг.* адашып жүрө берүү, узакка чейин тентиреп жүрүү; ~ **лись в лесу́** токойдо көпкө чейин адашып жүрө бердик.

Наплутовать *сов. разг.* амалдануу, амал-көйлөнүү.

Наплы́в *м* **1.** *по знач. гл. наплы́ть* — наплыва́ть **2;** **2.** дөмпөк, дөн; ~ почвы жердин дөңдүү жайлары; ~ свечи шамдын агып түшкөн тоголоктошкон майы; **3.** *перен.* көп болуп агылып (жыйылып) келүү; толуп чыгуу; толуп кетүү; ~ посетителей келүүчүлөрдүн көп болуп толуп чыгышы; **от** ~ **а чувств** ой-сезим туйгуларынын көптүгүнөн; **4.** *лес.* уюл, ур (жыгачта); **5.** кино бир көрүнүштүн экинчи көрүнүш менен билинбестен алмашылышы.

Наплыва́ть *несов. см. наплы́ть.*

Наплы́/ть *сов. 1.* *на кого-что* сүзүп (агып) барып урунуу; ~ **ть на мель** тайыз жерге барып урунуу; **лодка** ~ **ла на камень** кайык ташка барып урунду; **2.** агып келип чогулуу, агып келип топтолуу; ~ **ло много брёвен** көп чегедек (жыгач) агып келип чогулуп калды; **3.** *перен.* басып калуу, каптап алуу; **облако** ~ **ло на солнце** бара-бара күндү булут каптап калды; **4.** *перен.* жыттануу; угулуу (жыт, добуш); **С прохладным течением воздуха** ~ **л запах обожжённого кирпича** (Федин) Бышырылган кирпичтин жыты абанын муздак агымы аркылуу сезилип жатты.

Наплясаться *сов. разг.* эркинче бийлөө, кумардан чыга бийлөө; **♦ ты (он, вы и т.д.) (у меня) напляшешься** сенин азабыңды колуңа берермин; сага көрбөгөндү көрсөтөрмүн.

Наплясывать *несов. разг.* өтө кумарданып (берилип) бийлөө.

Наповал *нареч.* тилге келтирбей мүрт, жер сүздүрүп; **убить** ~ тилге келтирбей (мүрт) өлтүрүү; мүрт жайлап коюу.

Наподава́ть *сов. прост. 1.* *кого-то и без доп.* үстөкө-босток уруу (койгулай берүү); ~ **по шее** желкеге үстөкө-босток койгулоо; **2.** *что, чего* бууну көп чыгаруу (мончодо).

Напода́/ть *сов. прост. 1.* *что и без доп.* жогору карай уруу, өйдө карай уруу, ыргытып жиберүү; ~ **ть мяч** топту жогору карай уруу; **Бык... с такой силой** ~ **л ро́гом, что мальчик отлетел в сторону и распластался на земле** (Мусатов) Бука... баланы мүйүзүнө илип алып ушунчалык катуу ыргытты эле, ал учуп барып жерге жалп дей түштү; **2.** бууну күчөтө чыгаруу (мончодо).

Наподобие *предлог с род.* окшош, окшогон, сынары, өңдүү, шекилдүү; **скала** ~ **стены** дубалга окшогон аска; **он** ~ **своего отца** **очень трудолюбив** ал өз атасына окшоп өтө мээнеткеч (иштерман).

Напои́ть *сов. 1.* *кого* кандыра ичируү; тойгуча ичирип коюу; кандыра сугаруу; ~ **чаем** чайга кандыруу; ~ **коров** уйларды кандыра сугаруу; **2.** *кого* кыйнап ичируү, мас болгуча кыйнап ичире берүү; **3.** *перен. что* сиңип калуу; **воздух напоён запахом цветов** абага гүлдүн жыты сиңип калды.

Напока́з *нареч.* элге көрүнөө, эл көргүдөй кылып, элге көрсөтө, эл көрсүн деп; **выставля́ть това́ры** ~ товарларды эл көргүдөй кылып коюп чыгуу.

Наполза́ть *несов. см. наползти́.*

Наполз/ти́ *сов. 1.* *на кого-что* эмгектеп (жөргөлөп) барып урунуу (туш келүү), үстүнө жөргөлөп чыгып кетүү; ~ **ти на проволоку** жөрмөлөп барып тосмого туш келүү; **2.** жөрмөлөп кирип кетүү; жөргөлөп барып түшүп калуу; **муравьи** ~ **ли в варенье** кумурскалар вареньеге (кайнатмага) жөргөлөп түшүп кетти.

Наполне́ние *ср. по знач. гл. напо́лнить* — **напо́лниться**; ~ **водохранилища водо́й** суу сактагычты сууга толтуруу; суу сактагычтын сууга толугу; **пульс хоро́шего наполне́ния** *мед.* тамырдын жакшы кагышы.

Напо́лненн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от напо́лнить*; **корзи́на, ~ ая гру́шами** алмурутка толтурулган себет; **2.** *прил.* мазмундуу, маанилүү; **радо́ваться целеустремлённой, ~ ой жизнью** масатка умтулган (мазмундуу) турмушка кубануу.

Наполните́л/ь *м спец.* толтургуч; ~ **и рези́ны** резина толтургучтар.

Напо́лн/ить *сов. что кем-чем 1.* толтуруу, толтура салуу, толтура куюу; толуп чыгуу, толуп кетүү; ~ **ить ведро́ водо́й** чакага суу толтуруу; чакага толтура суу куюу; **ко́мната** ~ **ена ды́мом** бөлмө түтүнгө толуп кетиптир, бөлмөнү түтүн басып кетиптир; **вода́** ~ **ила я́му** чуңкур сууга толуп чыгыптыр; **2.** *перен.* толугу, бөлөнүү, батуу; **Радо́сть** ~ **ила его́ се́рдце** (Достоевский) Анын жүрөгү кубанычка толду (ал кубанычы койнуна батпай сүйүндү).

Напо́лни/ться *сов. 1.* толугу, толуп калуу, толуп кетүү; **Ко́мнаты** ~ **лись гостями** (Пушкин) Бөлмөлөр меймандарга толуп чыкты; **его глаза́** ~ **лись слезами** анын көздөрү жашка толду; **2.** *перен.* толуп кетүү, батуу, ашып-ташуу; **се́рдце** ~ **лось радо́стью** жүрөгү кубанычка батты.

Наполня́ть *несов. см. напо́лнить.*

Наполня́ться *несов. 1.* *см. напо́лниться*; **2.** *страд. к наполня́ть.*

Наполови́ну *нареч. 1.* жарымы, жартысы, теңи; жартысына (жарымына) чейин; **уменьши́ть** ~ жарымына чейин азайтуу; **дом** ~ **пуст** үйдүн теңи бош; **2.** чала, аягына чыгарбай, жарым-жартылай, жарым-жарты; **де́лать рабо́ту** ~ ишти чала бүтүрүү.

Наполоска́ть *сов. что, чего* чайкап коюу, чайкап чыгуу.

Наполю́ть *сов. что, чего 1.* отоо, отоп таштоо, жулуп салуу; ~ **кучу сорняко́в** бир топ отоо чөптөрдү жулуп салуу; **2.** отоп тазалоо, отоп коюу; ~ **много** гряд бир нече жөөктү отоп таштоо.

Напóльн/ый, I -ая, -ое спец. полго жаткырыла (төшөлө, орнотула) турган; полдо тура турган; ~ **ые часы** полдо туруучу саат.

Напóльн/ый II, -ая, -ое с.-х. талаага (ачык жайга, майданга) орнотула турган; ~ **ые перенóсные устано́вки** ачык талаага орнотула турган көчмө установкалар.

Напомина́ние ср 1. по знач. гл. напомина́ть 1; 2. эскертүү, эске салып коюу; эсине түшүрүү; **вторичное** ~ экинчи жолу эскертүү (эсине салуу).

Напомина́ть несов. 1. см. напо́мнить; 2. кого-что окшошуу, окшоп кетүү, окшош көрүнүү, сыяктануу; **черта́ми лица он ~ ет де́да** өң-түспөлүнө караганда ал чоң атама окшоп кетет.

Напо́мни/ть сов. 1. о ком-чём, что эстетүү, эске салуу, эске түшүрүү; ~ **ть о про́шлом** өткөндү эстетүү; **я ~ л ему́, как мы встре́тились впервые** биз биринчи жолу кандай кездешкенибизди анын эсине салдым; **2. кого-что кому** окшош көрүнүү, окшоп кетүү, окшош болуп элестетүү; **вы ~ ли мне одно́го шко́льного това́рища** сиз менин мектепте бирге окуган жолдошума окшоп турасыз.

Напопола́м нареч. прост. тепетен, барабар эки бөлүк кылып, тең бөлүп; **разре́зать я́блоко** ~ алманы тепетен бөлүү.

Напо́р м 1. басым, түртүү (түртүлүү) күчү; ~ **воды** суунун басымы; **2.** кысым, кысмак, чабуул, кыстоо; **под ~ ом на́ших войск** биздин аскерлерибиздин кысымы менен; **3. разг.** кайрат, күч, тырышчаактык; өжөрлүк, көктүк; **действовать с ~ ом** өжөрлөнүп (өжөрлүккө салып) аракеттенүү.

Напо́рист/ый, -ая, -ое айтканынан кайтпаган, беттегенин бербеген, тырышчаак; өжөр, көк; ~ **па́рень** беттегенин бербеген жигит; ~ **ха́рактер** өжөр мүнөз.

Напо́рн/ый, -ая, -ое 1. басым..., басым жасай турган; ~ **ые трубы** басым трубалары, басым жасай турган трубалар; **2.** басым менен кыймылга келүүчү (пайда болуучу); ~ **ые воды** басым менен атылып чыгуучу суу.

Напорóть I сов. что разг. сайдыруу, тилдирип (жардырып, айрытып) алуу; ~ **но́гу на гвоздь** бутуна мык кирип кетүү.

Напорóть II сов. что, чего 1. сөгүү, сөгүп коюу, сөгүп таштоо; ~ **подкла́док для сти́рки жууш** үчүн кийимдин ичин сөгүп алуу; **2. перен. прост.** келжирей берүү, тантырап кетүү; ~ **чепухи́** болбогон нерселерди келжирөө.

Напорóться сов. на кого-что 1. учтуу нерсеге урунуп алуу, сайдырып (айрытып) алуу; ~ **на гвоздь** мыкка сайдырып алуу; **2. перен. прост.** учурап калуу, дуушар болуу, туш келүү; ~ **на сканда́л** жанжалга дуушар келип калуу.

Напороши́/ть сов. безл. чего майдалап (себелеп) жаап туруу; ~ **ло сне́гу** кар майдалап жаап турду.

Напортáчить сов. груб. прост. ары-бери будалай салуу, эштеп бүтүрүмүш болуу.

Напо́ртить сов. 1. что, чего бузуу, иштен чыгаруу, бүлдүрүү; ~ **бума́ги** кагаздарды иштен чыгаруу; **2. кому-чему разг.** зыян (залал) келтирүү; ~ **рабо́те** ишке залал келтирүү.

Напосле́док нареч. разг. акыры, акырында, акыр аягында; ~ **они́ разругáлись** акыр аягында алар урушуп калышты.

Напра́вить сов. 1. кого-что жөнөтүү, бет алдыруу, багытка салуу, ...көздөй багыттоо; ~ **ка́тер по наме́ченному кúрсу** катерди белгиленген багытка бет алдырып жөнөтүү; ~ **внима́ние** көңүл буруу; ~ **по ло́жному пути́** тескери жолго салып жиберүү; **2.** каратуу, сундуруу; ~ **пистоле́т на проти́вника** душманга тапанча сундуруу; **3. кого-что** жиберүү, жөнөтүү; ~ **заявле́ние в суд** сотко арыз жиберүү; ~ **студе́нтов на пра́ктику** студенттерди практикага жиберүү; ~ **больно́го к врачу́** оорунуу врачка жиберүү; **4. что** жануу, кайроо, курчутуу, чарыкка тартуу; ~ **бри́тву** устараны курчутуу; **5. что** жолго (изге) салуу, жолго коюу; ~ **рабо́ту** ишти жолго коюу; **◇ напра́вить путь (шаги́, стопы́ и т.п.)** жөнөтүү, жолго салуу.

Напра́ви/ться сов. 1. жөнөө, бет алуу, багыт алуу; ~ **ться к реке́** дарыяга жөнөө; **2. разг.** түзөлүү, онолуп кетүү; **рабо́та** **постепенно** ~ **лась** иш бара-бара онолуп кетти.

Направле́ние ср 1. по знач. гл. напра́вить — **направля́ть; ~ е специа́листов в отдалённы** **райо́ны** адистерди алыскы райондорго жөнөтүү; ~ **е жа́лобы по инста́нции** даттанууларды тийиштүү инстанцияга жиберүү; **2.** багыт; тарап; **идти́ в се́верном ~ и** түндүк багытты карай жүрүү; **взять ~ е на восто́к** чыгыш тарапка бет алуу; **3. перен. чего,** **какое** жол; **дать пра́вильное ~ е делу́** ишти туура жолго салуу; **4.** тарап; **бой на запа́дном ~ и** батыш тараптагы салгылашуулар; **5. (тенденция, течение)** агым; **литерату́рные ~ я** адабий агымдар; **6.** жолдомо; **вручи́ть ~ е на рабо́ту** ишке жолдомо тапшыруу.

Направленность ж 1. максаттуулук; **иде́йная ~ произведе́ния** чыгарманын идеялык максаттуулугу; **2. тех.** багыт алыш, таралыш; ~ **излуче́ния** нурлануунун (шоола чачуунун) таралышы; ~ **приёма́** кабыл алуунун багытталышы.

Напра́вленн/ый, -ая, -ое 1. прич. от напра́вить; мероприя́тия, ~ ые на озелене́ние го́рода шаарды жашылдандырууга багытталган чаралар; **2. прил.** максатка багыт алдырылган; ~ **ая рабо́та** максатка багыт алдырылган иш; **3. прил. тех.** белгилүү

багыттагы; белгилүү багытка салынган; ~ ая антенна белгилүү багыттагы антенна.

Направлять *несов. см. направить.*

Направляться *несов. 1. см. направиться; 2. страд. к направлять.*

Направляющ/ий, -ая, -ее *1. прич. от направлять; 2. прил. жол көрсөтүүчү, жолдоочу, багыт берүүчү, жетекчи; 3. прил. тех. багыт алдыруучу, жолго салуучу; ~ ие ро́лики багыт алдыруучу роликтер; 4. в знач. суш. направляющий м воен. жол баштоочу.*

Направо *нареч. 1. оңго оң тарапка, оң жакка; ийти ~ оң жакка карай жүрүү; 2. оңдо, оң тарапта, оң жакта; ~ от доро́ги жолдон оң тарапта; 3. направо! оң жакка айлан! (команда); ∅ направо-налево; направо и налево 1) оңго-солго, тиякка-быякка, чар тарапка; 2) көзүнө карабай, барк албай, ылгабай, туш келди; швыря́ть де́ньги направо и налево акчаны көзүнө карабай, туш келди чача берүү.*

Напрактиковаться *сов. такшалуу, машыгуу, үйрөнүү, практика алуу, тажрыйбага ээ болуу.*

Напра́слин/а *разг. жалаа, ушак-айын; взвести ~ у на кого-л. бирөөнүн үстүнөн ушак жүргүзүү.*

Напра́сно *нареч. 1. бекер эле, бекерге, курулай; ~ стараться бекер аракеттенүү, курулай убаралануу; 2. бекерден-бекер, жөн эле, орунсуз; ~ обвиня́ть бекерден-бекер (орунсуз) айыптоо; вы ~ волнуетесь сиз жөн эле тынчсызданып жатасыз; проси́ть у него́ по́мощи ~ андан жардам суроонун пайдасы жок.*

Напра́сн/ый, -ая, -ое (напрасен, -на, -но) *1. пайдасыз, курулай бекер, сая кеткен; ~ ые попы́тки курулай (сая кеткен) аракеттер; 2. негизсиз, негизи жок, орунсуз; жөндөн-жөн, жөнү жок; ~ ый страх жөнү жок коркуу; 3. уст. адилетсиз, акыйкатсыз.*

Напра́шива/ться *несов. 1. см. попроситься; 2. өзүнөн-өзү келип чыгуу (пайда болуу, туулуу); выводы ~ ются са́ми собо́й тыянактар өзүнөн-өзү келип чыкмакчы.*

Наприме́р *вводн. сл. маселен, мисалы, мисал үчүн; рассмо́трим, ~, сле́дующий слúчай мисалга, төмөнкү окуяны карап көрөлүчү.*

Напрока́зить *сов. прост. то же, что напрока́зничать.*

Напрока́зничать *сов. разг. шоктук кылуу, шоктонуу, тентектик кылуу, тентектенүү.*

Напрока́т *нареч. ижарага, киреге, прокатка (алуу); взять пиани́но ~ пианинону прокатка алуу (урунууга ала туруу).*

Напроле́т *нареч. разг. тынбастан, сеп албастан, тыным албай, үзгүлтүксүз, токто-*

бостон; рабо́тать це́лые су́тки ~ күнү-түнү тыным албай иштөө.

Напроло́м *нареч. разг. 1. жол таңдабастан, туш келди, аралай чаап; 2. анды-дөңдү карабай, алды-артын байкабай, жагдай менен эсептешпей; он всегда́ де́йствует ~ ал ар качан алды-артын карабай аракеттенет.*

Напропалу́ю *нареч. разг. тобокелге салып, алды-артына карабастан, ойлонбостон, мейлиге салып; весели́ться ~ алды-артын карабастан шатыра-шатман боло берүү; ийти ~ тобокелге салып иш кылуу, ойлонбостон иш кылуу.*

Напроро́чить *сов. что разг. олуялык (көзү ачыктык) кылуу; эмне экендигин, кандай болорун алдын ала айтып берүү.*

Напроси́/ться *сов. 1. разг. суранып-тилене берүү; жабышып алуу, асылып алуу; ~ тья в го́сти мени конокко чакыр деп асылып алуу; 2. на что разг. суранып жатып жетүү, сурай берип өндүрүп алуу; 3. өзүнө өзү кылуу, өзү тилеп алуу; ~ тья на оскорбле́ние өзүнөн-өзү акаарат угуп калуу.*

Напро́тив *1. нареч. бетме-бет, маңдайлаш, бет маңдай; он си́дит ~ ал бет маңдай олтурат; 2. предлог с род. каршысында, маңдай жагында; он живе́т ~ шко́лы ал мектептин маңдай жагында жашайт; 3. нареч. тескерисинче, терс, тетири, теңирден тескери; он всё де́лает ~ ал бардыгын теңирден тескери жасайт; 4. в знач. вводн. сл. тескерисинче, я бы́стро по́нял, а мой друг, ~, ника́к не мо́жет по́нять мен дароо эле түшүндүм, досум болсо, тескерисинче, эч түшүнө албай койду; 5. в знач. частицы жок, кайта, тескерисинче; вы мне не ра́ды? — Напро́тив, о́чень рад! сиз менин келгендигиме кубанган жоксуз го дейм? — Жок, тескерисинче, абдан кубанычтуумун!*

Напро́чь *нареч. разг. таптакыр, бүт бойдон; отреза́ть ~ таптакыр (бүт бойдон) кесип таштоо.*

Напру́живать *несов. см. напру́жить.*

Напру́живаться *несов. 1. см. напру́житься; 2. страд к напру́живать.*

Напру́жинивать *несов. см. напру́жинить.*

Напру́жиниваться *несов. см. напру́жиниться.*

Напру́жинить *сов. что разг. түйүү, түйүлтүү, булчуйтуу; ~ му́скулы булчунду түйүлтүү.*

Напру́жини/ться *сов. түйүлүү, булчуюу; му́скулы ~ лись булчундар түйүлдү.*

Напру́жить *сов. что разг. түйүлтүү, булчуйтуу, чирене керүү; ~ но́ги бутун чирене керүү.*

Напру́жи/ться *сов. разг. түйүлүү, булчуюу, тартылуу, чиренүү; те́ло ~ лось тулку бой түйүлдү.*

Напрыга́ться *сов. разг. эркинче секире берүү, каалаганча секирүү.*

Напры́скать *сов.* 1. *что, чего* себүү, бүркүү; чачыратуу; ~ **воды́ на́ пол** полго (жерге) суу себүү (чачуу); 2. *что* себүү, сээп коюу; бүркүү; ~ **платок духами** жоолукка атыр сээп алуу; ~ **бельё** ич кийимге суу бүркүү (үтүктөш үчүн).

Напры́скивать *несов. см. напры́скать.*

Напряга́ть *несов. см. наприя́чь.*

Напряга́ться *несов.* 1. *см. наприя́чься*; 2. *страд. к напряга́ть.*

Наприя́жени/е ср. по знач. гл. наприя́чь — **наприя́чься**; ~ **е мышц** булчундардын чыналышы; 2. зор кайрат, дыкандык, ынтаа, күч-кубат; **творческое** ~ **е чыгармачылык** ынтаа; **рабóтать с** ~ **ем** кайраттанып иштөө; **слушать с** ~ **ем** ынтаасын коюп угуу; 3. оорчулук, кыйынчылык, кысталыш; ~ **е в эконо́мике** экономикадагы кыйынчылык; ~ **е на транспорте в часы́ пик** адам кыймылы быкпырдап турганда транспорттогу кысталыш; 4. *физ., тех.* чыналуу; **ток вы́сокого** ~ **я** жогорку чыналуудагы ток.

Наприя́женно нареч. 1. бардык күчү менен, бүткүл күч-кайраты менен, жан аянбастан, чымырканып; ~ **рабóтать** жан аябастан иштөө; 2. бүткүл ынтаасы менен, бүт ыкласы менен; ~ **смотре́ть вдаль** тээ алысты бүткүл ынтаасын коюп кароо.

Наприя́женность ж 1. ооручулук, кыйынчылык, күчтүүлүк, кызыган учур; ~ **труда́** эмгектин оорчулугу; ~ **борьбы́** күрөштүн курчушу (курчуган учуру); 2. оорчулук; ~ **в международной обстановке** эл аралык кырдаалдагы оорчулук; 3. *физ., тех.* чыналуучулук, чыналгандык; ~ **магнитного поля** магнит талаасынын чыналуусу.

Наприя́женн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от наприя́чь*; 2. *прил.* чыналган, күчтүү, чымыр, чын; ~ **ые мышцы** чың (чымыр) булчундар; ~ **ая констру́кция спец.** күчтүү конструкция; 3. *прил.* бардык күч-кайрат жумшалган; күрдөөлдүү, катуу; ~ **ая рабóта** күрдөөлдүү жумуш; ~ **ая борьба́** катуу күрөш; 4. *прил.* катуу көңүл бура турган, олуттуу; зор этибар талап кылынган; 5. *прил.* аргасыз, амалсыз; ~ **ый смех** аргасыз күлкү (амалсыздан күлүү); 6. *прил.* оор; ~ **ое международное положение** эл аралык оор абал.

Наприя́мик нареч. разг. 1. туура, түз; **идти́** ~ түз чыга калуу; 2. *перен.* түз, ачык, жазганбай, өң карамалык кылбай; **сказа́ть** ~ түз айтуу.

Наприя́чь сов. что 1. түйүлтүү, булчуйтуу; ~ **му́скулы** булчундарын түйүлтүү; 2. жыюу; түрүү; ~ **силы** күчүн жыюу; ~ **слух** кулагын түрүү.

Наприя́чься сов. 1. түйүлүү, чыналуу, булчуу; **му́скулы** ~ **глись** булчундар түйүлдү (чыналды); 2. күчүн топтоп чиренүү, ычкынуу, күчөнүү; ~ **чься, поднима́я груз** жүктү бардык күчүн жайып чирене көтөрүү.

Напуга́ть сов. кого-что катуу коркутуу, чочутуу, жүрөгүн алып коюу.

Напуга́ться сов. катуу коркуу, чочулоо, жүрөгү калтааруу.

Напу́дривать *несов. см. напу́дрить.*

Напу́дриваться *несов.* 1. *см. напу́дриться*; 2. *страд. к напудривать.*

Напу́дрить сов. кого-что упа сүйкөө, упа сүртүү; ~ **лицо́** бетине упа сүртүү.

Напу́дриться сов. упа сүртүнүү, упа сүйкөп сулуулануу.

Напу́льсник м билек боо, билек таңгыч (суукта, гимнастикалык көнүгүү учурунда тамыр чоюлуп кетпес, суук тийип калбас үчүн байланып алма таңгыч).

Напу́ск м 1. *по знач. гл. напу́скать* — **напу́стить 1**; ~ **рыбы в бассе́йн** бассейнге балык коё берүү; ~ **воды́ в водохрани́лище** суу сактагычка суу коё берүү; 2. кийимдин белден төмөнкү бөлүгү; 3. *охот.* тайганды ууга агытуу.

Напу́скать *несов. см. напу́стить.*

Напу́скаться *несов.* 1. *см. напу́ститься*; 2. *страд. к напу́скать.*

Напу́скн/ой, -ая, -ое жасалма, амалкөй, анткор; ~ **ое споко́йствие** жасалма жымжырттык; ~ **ая весе́лость** анткор жайдарылык (шаттык).

Напу́стить сов. 1. *кого-чего* коё берүү, куюу, куюп жиберүү, киргизүү, каптатуу; ~ **воды́ в бак** челекке суу куюу; ~ **в ко́мнату ды́ма** бөлмөнү түтүнгө каптатуу; ~ **в пруд ма́льков** көлмөгө майда чабактарды коё берүү; 2. *что* түшүрүү, чыгарып алуу; ~ **во́лосы на лоб** саамай чачын маңдайына түшүрүп алуу; ~ **штани́ны на голени́ща сапо́г** шымынын багалегин өтүктүн сыртына чыгарып алуу; 3. *что на кого-что* өзүн башкача абалда (түрдө) көрсөтүү; ~ **на себя́ стро́гость** өзүн салабаттуу адамдай көрсөтүү; 4. *кого на кого-что* коё берүү, агытып жиберүү, айдактоо; ~ **соба́к на зве́ря** итти жапайы айбанга коё берүү; 5. дартка чалдыктыруу (диний ишенимде); ~ **по́рчу** көз тийгизүү, көз тийүү; **о́** **напу́стить стра́ху (страх)** на кого коркутуу, кутун учуруу; жүрөгүнүн үшүн алуу.

Напу́ститься сов. на кого-что прост. жемелөө, сөгүү, оройлук кылуу.

Напу́тать сов. 1. *что, чего* чаташтыруу; ~ **пряжи** келеп жипти чаташтыруу; 2. *что и без доп.* жаңылуу, адашуу, катта кетирүү, чаташтыруу; ~ **в подсчётах** эсептөөдө жаңылуу; ~ **де́ло** ишти чаташтыруу.

Напу́таться сов. чаташып кетүү.

Напу́тственн/ый, -ая, -ое ак жол, ийгилик каалап айтылган; ~ **ая речь** ак жол каалоо сөзү (ак тилектин сөзү, ак бата).

Напу́тствие ср ак жол (ак тилек, ийгилик) каалоо; ак бата ~ **во́инам** аскерлерге ак жол каалоо.

Напу́тствовать сов., несов. кого-что ак жол

(ийгилик) каалоо, ак бата берүү; ~ **добрыми пожеланиями** жакшы каалоолорду айтуу (жакшы ниет билдирүү, ак бата берүү).

Напугывать *несов. см. напугать.*

Напугываться *несов. 1. напугаться; 2. страд. к напугывать.*

Напухать *несов. см. напунуть.*

Напунуть *сов. разг. то же, что опунуть; рўки ~ ли* колдору шишип (көөп) чыкты.

Напыживаться *несов. см. напыжиться.*

Напыжиться *сов. разг. 1. күчөнүү, чиренүү; ~, поднимая тяжести* оор жүктү чирене көтөрүү; **2. перен.** кекирейүү, керилүү, кокураюу, каадалануу; ~, **словно петух** короздон бетер кокурайып калуу.

Напылить *сов. чандатып жиберүү, ыпыр-сытуу, чаын ызгытуу.*

Напыщен/ый, -ая, -ое 1. текеберсинген, бой көтөрмө, сыланкороздонгон, менменсинген; ~ **ый вид** текеберсинген көрүнүш; **2.** ашыра шандуу, шаан-шөкөттүү; ~ **ая речь** шаан-шөкөттүү сөз.

Напяливать *несов. см. напялить.*

Напяливаться *несов. 1. напялиться; 2. страд. к напяливать.*

Напялить *сов. что 1. на что* керүү, керипчоюу (кергиче, алкакка салып); ~ **кань для вышивания** сайма саюу үчүн алкакка кездеме керүү; **2. на кого-что прост.** араң батырып кийүү; ~ **сапог** өтүктү араң батырып кийүү.

Напялиться *сов. зорго сыюу, араң батуу (кийимге карата).*

Нарабатывать *несов. см. наработать.*

Нарабатываться *несов. 1. см. наработать; 2. страд. к наработать.*

Наработать *сов. что, чего разг. 1. (сделать, изготовить)* жасап даяр кылуу, иштеп бүтүрүү; ~ **деталей** бир канча тетик жасап даяр кылуу; **2.** иштеп табуу; ~ **денег** иштеп акча табуу.

Наработаться *сов. разг. көп иштөө, аябай иштөө; эркинче (жадагыча) иштей берүү.*

Наравне *нареч. 1.* барабар, бир кылка, бир тегиздикте, катарлаш, бирдей деңгээлде; тепетен; **самолёт шел ~ с облаками** самолёт булуттар менен катарлаш учуп баратты; **2.** тең, бир кылка, бирдей; ...**Авдотья Андреевна воспитывала меня ~ со своею племянницею** (Пушкин) ... Авдотья Андреевна мени өзүнүн жээни менен бирдей тарбиялады; **3.** бирдей деңгээлде, барабар; **у нас женщины пользуются правом избирать и быть избранными с ~ мужчинами** бизде кызкелиндер шайлоо жана шайлануу укугунан эркектер менен бирдей деңгээлде пайдаланышат.

Нарад/оваться *сов. на кого-что, кому-чему и без доп.* абдан сүйүнүү, чексиз кубануу, аябагандай курсант болуу; **мать не ~ уется**

на детей эненин балдарына карата кубанычы коюнуна сыйбайт (эне балдарына чексиз кубанып жүрөт).

Нараспашку *нареч. разг. кымтыланбай, топчуланбай; носить пальто ~ пальтону* топчуланбай кийүү; **◇ душа** **нараспашку** ак көңүл, ачык-айрым, ичинде кири жок, даалдаган; **жить (жизнь, житьё)** **нараспашку** оокаттуу, телегейи тегиз жашоо.

Нараспёв *нареч.* кубулжутуп, кыраатын келтирип, созолонтуп; **говорить ~ кыраатын** келтире сүйлөө.

Нарастание *ср по знач. гл. нарастать — нарасти; ~ революционного движения* революциялык кыймылдын жогорулап өсүшү.

Нараста/ть *несов. 1. см. нарасти; 2. көбөйүү, өөрчүү, өсүү; непрерывно ~ ет* **трудовая активность наших людей** биздин адамдарыбыздын эмгектеги активдүүлүгү тынымсыз өсүүдө; **во всём мире ~ ет движение сторонников мира** бүткүл дүйнөдө тынчтыкты жактоочулардын кыймылы өсүп бара жатат.

Нарастающ/ий, -ая, -ее улам өсүүнүн (күчөөнүн) үстүндө болгон, уламдан-улам өсө турган, күчөй турган, тез өсүүчү; ~ **ий шум** улам күчөп бараткан ызы-чуу; ~ **ий кризис** улам өсүп бараткан кризис; ~ **ая скорость** улам күчөп отурган ылдамдык.

Нарастить *сов. 1.* өсүп чыгуу, өнүп чыгуу, каптап кетүү; **мох нарós на камнях** мох (энгилчек) таштын үстүн каптап кетти; **2.** өсүү, өнүү, көгөрүү, өсүп чыгуу; **в саду** **наросло много деревьев** бакта көп дарак өсүп чыккан; **3.** артуу, көбөйүү; **долгий** **наросли** карыз (насыя) көбөйүп кетти; **на вклад** **наросли большие проценты** аманатка көп процент кошулду (аманаттын проценти артты).

Нарастить *сов. 1. что* өстүрүү, коюп алуу; ~ **мускулы** булчундарды өстүрүү; ~ **усы** мурут коюп алуу; ~ **новую кожу** жаңыдан эт жармаштырып өстүрүү; **2. что** улоо, улаштырып узартуу; ~ **верёвку** арканды улаштырып узартуу; **3. что, чего разг.** өстүрүү; ~ **овощей** жашылча өстүрүү.

Нарасхват *нареч. разг. 1.* талашып-тартышып, колдон талашып, жерге тийгизбей; **эту книгу** **покупают ~ бул** китепти жерге тийгизбей (колдон талашып) сатып алып кетишет; **2. в знач. сказ.** колго тийбей; **строители были ~ куруучулар** колго тийбей турган эле.

Нарашать *уст. несов. см. нарастить.*

Нарашение *ср 1. по знач. гл. нарастить — нарашать; 2.* уланды, жалганылган бөлүк; **прочное ~ бекем** (бышык) уланды.

Нарашивание *ср по знач. гл. нарашивать; ~ темпов строительства* курулуштун темпин арттыруу (күчөтүү).

Нарáщива/ть *несов. что* 1. *см.* нарастить; 2. арттыруу, күчөтүү.

Нарáщива/ться *несов.* 1. өсүү, ашуу, күчөө; ~ ются темпы производства өндүрүштүн темпи күчөөдө; 2. *страд.* к нарашивать.

Нарва́л *м* нарвал (дельфиндер тукумуна кирүүчү, деңизде жашоочу сейрек жаныбар).

Нарва́ть I *сов. что, чего* 1. үзүү, жулуу, терүү; ~ цвето́в гүл терүү; 2. айыруу, жыртуу; ~ бума́ги кагаз айыруу; 3. казып чыгаруу; ~ це́лые го́ры ка́мней толгон токой таш казып чыгаруу; ♠ **нарва́ть у́ши кому прост.** кулагын чоюу.

Нарва́/ть II *сов.* ириндөө, ирин басуу; у него́ па́лец ~ л анын бармагы ириндеп кетиптир.

Нарва́ться *сов. на кого-что разг.* туш келүү, дуушар болуу, кабылуу, учуроо, жолугуу; ~ на па́трүль патрулга жолугуп калуу; ~ на неприя́тности жаман ишке кабылуу.

Наре́з *м* 1. кесик, кертик, оюк; **винтовой** ~ буралган оюк; 2. *ист.* нарез (убактылуу же түбөлүк менчикке бөлүнүп берилген жердин бир бөлүгү, чек жер).

Наре́зать *сов.* 1. *что, чего* кесүү, кыркуу, тууроо, кесип коюу; ~ хле́ба нан кесип коюу; 2. *что спец.* кесүү, кертүү, оюк чыгаруу; ~ **винт** винт кесүү (чыгаруу); 3. *что, чего* жер бөлүп берүү; ~ **уча́стки под индивидуальное строительство** жеке үй курууга участок (жер) бөлүп берүү; 4. *что, чего* кесүү, кыркуу, бутуу, кесип таштоо; ~ **вёток** бутактарды кесип таштоо; 5. *что, кого-чего* союу; ~ **уток** өрдөк союу; 6. *что оюу*, оймо-чийме салуу (түшүрүү); **гравю́ра, наре́занная незаурядным художником** эң чебер уста оюп жасаган гравюра; 7. батып кетүү, кесип жиберүү; **рюкзак наре́зал мне плéчи** рюкза́к ийнимди кесип жиберди.

Наре́зать *несов. см.* наре́зать.

Наре́за/ться *сов.* 1. кесилүү, кыркылуу; **сыр то́нко** ~ **лсы** сыр жука кесилди; 2. *груб. прост.* ичип алып мас болуу; ~ **ться до бесчу́вствия** эстен танганча ичүү.

Наре́заться I *несов. страд.* к наре́зать.

Наре́заться II *несов. см.* наре́заться.

Наре́зка *ж* 1. *по знач. гл.* наре́зать — наре́зать; 2. сай; ~ **ствола́** стволдун сайы.

Наре́зн/ой, -ая, -ое сайлуу; ~ **ая часть ствола́** стволдун сайлуу бөлүгү.

Наре́зывать *несов. см.* наре́зать.

Наре́зываться I *несов. страд.* к наре́зывать.

Наре́зываться II *несов. см.* наре́заться.

Нарека́ни/е *ср* жеме, кекээр, эскертүү, зекүү; **вы́звать** ~ **я** жемелөө; **подверга́ться** ~ **ям** тил угуу.

Нарека́ть *несов. см.* наре́чь.

Нарека́ться *несов.* 1. *см.* наре́чься; 2. *страд.* к нарека́ть.

Нарече́нн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от* нарека́ть; 2. *прил.* официалдуу, атайын жары-

яланган, сөз бекитилген, убадалашылган; сөз айтылган; ~ **ая невеста** убадалашып койгон колукту; 3. *в знач. сущ.* **нарече́нный** *м* сөз бекиткен жигит; **нарече́нная** *ж* сөз бекиткен кыз.

Нарече́ние I *ср лингв.* наречие; ~ **севернове-лико́ру́ское** түндүктөгү великорус наречиеси.

Нарече́ние II *ср грам.* тактооч.

Нарече́нн/ый, -ая, -ое *грам.* тактооч..., тактоочтук; ~ **ые сочета́ния** тактоочтук айкалыштар.

Наре́чь *сов.* 1. *уст.* атоо, наам берүү, ысым коюу; ~ **ребёнка Куба́том** балага Кубат деп ат коюу; 2. *уст. и высок.* белгилөө, дайындоо; ~ **свои́м насле́дником** өзүнүн мурасчысы кылып дайындоо.

Наре́чься *сов. уст.* 1. аталуу, наам алуу; 2. айтылып калуу.

Нарза́н *м* нарзан (нарзан суусу).

Нарза́нн/ый, -ая, -ое нарзан..., нарзандуу; ~ **ый исто́чник** нарзандуу булак; ~ **ые ванны** нарзан ваннасы.

Нарисова́/ть *сов. кого-что* 1. сүрөт тартуу; ~ **ть портре́т** портрет тартуу; 2. *перен.* сүрөттөп айтып берүү; ~ **л карти́ну бу́дущего** келечектин окуясын сүрөттөп айтып берди; 3. *перен.* көз алдыга келтирүү, элестетүү; ~ **ть бу́дущее** келечекти элестетүү.

Нарица́тельн/ый: **нарица́тельная стои́мость** *спец.* баалуу кагаздардын, тыйындардын өзүндө жазылган наркы.

Нарко́з *м* 1. *мед.* наркоз (ооруну сездирбөө); **опера́ровать под ~** зом наркоз менен (наркоз берип) операция жасоо; 2. *разг.* наркотик заты, наркотик, наркоз; **да́ть больно́му** ~ **ноока́ска** наркоз берүү.

Нарко́лог *м* нарколог (наркология боюнча адистиги бар врач).

Наркологиче́ск/ий, -ая, -ое наркология..., наркологиялык; ~ **каби́нет** наркология кабинети.

Нарколо́гия *ж* наркология.

Нарко́м *м* (народный комиссар) *ист.* нарком, эл комиссары.

Наркома́н *м* банги, наркоман (нашаа тартып, апиийим ичкен адам).

Наркома́ния *ж* наркомания, бангилик (оору).

Наркома́т *м* (народный комиссариат) *ист.* наркомат, эл комиссариаты.

Нарко́тики *мн.* (*ед.* **нарко́тик** *м*) наркотик заты (мас кылуучу, уктатуучу ж.б. таасири бар заттар).

Нарко́тиче́ск/ий, -ая, -ое 1. наркотик (мас кылып, уктатып коё турган, этти жансыздандырып коймо касиети бар); ~ **ие** **сре́дства** наркотик каражаттары; 2. наркоз..., наркоздук; ~ **ое** **состоя́ние** наркоз тарай элек кезиндеги абал.

Народ *м* **1.** эл, калк, калайык; **наш** ~ — **созидатель** биздин эл — түзүүчү эл; **2.** эл; **великий русский** ~ улуу орус эли; **дружба** ~ **ов** элдердин достугу; **3.** карапайым эл; **выходцы из** ~ **а** карапайым элден чыккандар; **трудо́вой** ~ эмгекчил эл; **4.** эл, адамдар калайык-калк, көпчүлүк; **пло́щадь за́полнена** ~ **ом** аянт адамдарга жык толду (аянтка эл жык толду); **на собра́нии бы́ло ма́ло** ~ **у** чогулушта адамдар аз болду (чогулушта эл аз болду); **на наро́де** коомдо, жамыятта, эл-журттун арасында; **на весь наро́д** калайыкка угузуп, жар салып.

Народить *сов. что, кого-чего разг.* көп төрөө, удаа-удая төрөп салуу, жайнатып төрөй берүү; ~ **детей** көп бала төрөп берүү, балдарды көп төрөө.

Народи́/ться *сов.* **1.** туулуу, төрөлүү, жаралуу, дүйнөгө келүү; ~ **лась дво́йня** эгиз бала төрөлдү; ~ **лось молодое поколе́ние** жаш муундар жаралды; **2.** *перен.* пайда болуу; ~ **лись новые отрасли промышленности** өнөр жайынын жаңы тармактары пайда болду; **3.** *безл. разг.* мол болуу (түшүм); **◇** **месяц наро́дился прост.** ай тууду (туулду).

Наро́дник *м* народник (народничествуна жактоочу).

Наро́дница *женск. к* наро́дник.

Наро́дническ/ий, -ая, -ое народниктер...; народник...; ~ **ие идеи** народниктердин идеялары.

Наро́дничество *ср* народничество (19-кылымдын экинчи жарымындагы Россия дыйкандар демократиясынын идеологиясын билдирген жана Россия капитализмди аттап, дыйкандар общинасы аркылуу социализмге өтүү мүмкүн деп эсептеген коомдук-саясий кыймыл).

Наро́дно-демократи́ческ/ий, -ая, -ое элдик-демократиялык; ~ **строй** элдик-демократиялык түзүлүш.

Наро́дно-освободи́тельн/ый, -ая, -ое элдик-боштондукка чыгаруучу; ~ **ое дви́жение** элдик-боштондукка чыгаруу кыймылы; ~ **ые а́рмии** элдик-боштондукка чыгаруучу армиялар.

Наро́дност/ь *ж* **1.** эл; ~ **и Се́вера** Түндүктүн элдери; **2.** элдик, элдүүлүк; ~ **ь поэ́зии** поэзиянын элдүүлүгү.

Наро́днохозяйственн/ый, -ая, -ое эл чарба...; эл чарбалык; ~ **план** эл чарба планы.

Наро́дн/ый, -ая, -ое (народен, -на, -но) **1.** эл...; элдик, массалык; ~ **ые ма́ссы** эл массасы; ~ **ое иску́ство** элдик искусство; **стра́ны** ~ **ой демократи́и** элдик демократиялык өлкөлөр; ~ **ые гуля́нья** элдик көңүл ачуулар; **2.** элдик, калкка жакын; **поэ́зия Пу́шкина** **глубоко́** ~ **а** Пушкиндин поэзиясы нукура элдик поэзия; **3.** эл...; элге караштуу, элдик, калкка тиешелүү; ~ **ое бога́тство** эл

байлыгы; ~ **ое хозя́йство** эл чарбасы; **4.** эл..., элдик (айрым уюмдардын наамында колдонулуп, «эл шайлаган» деген мааниде айтылат); ~ **ый суд** эл соту; ~ **ый контро́ль** элдик көзөмөл; **5.** эл... (айрым ардак наамдарды билдирет); ~ **ый арти́ст респу́блики** республиканын эл артисти; ~ **ый поэ́т** эл акыны; **6.** элдик (революцияга чейинки Россиядагы карапайым калкка таандык нерселер); ~ **ые учи́лища** элдик окуу жайлары; **◇** «Наро́дная во́ля» народниктердин уюмунун наамы.

Народовла́сти/е *ср* элдик бийлик, демократия; **Советы** — **о́рганы** ~ **я** Советтер — элдик бийликтин органдары.

Народово́лец *м* народоволец («Народная воля» уюмунун мүчөсү).

Народово́льческ/ий, -ая, -ое народовольчество...; народовольчулук.

Народово́льчество *ср* народовольчество («Народная волянын» жетекчилиги жүргүзгөн коомдук-саясий аракет).

Народо́население *ср* өлкөнүн (мамлекеттин) калкы.

Наро́жать *сов. что, кого-чего разг. то же, что народи́ть.*

Наро́ждаться *несов. см.* наро́диться.

Наро́ст *м* **1.** тунма, кебээр, катмар; **очища́ть ко́рпус су́дна от ле́дяных** ~ **ов** кеменин корпусун муз катмарларынан тазалоо; **образова́лся** ~ **на сте́нках котла́** казандын боору кебээрлеп кетиптир; **2.** чор, ур, уюл, дөмпөк; ~ **на стволе́ дере́ва** дарактын сөңгөгүндөгү дөмпөк; ~ **ы на сги́бах па́льцев** манжалардын бүктөлгөн муундарындагы чоролор; **3.** *перен.* кийин пайда болгон илдет, кемчилик, бузук; **уме́ть отли́чать и́стинное есте́ственное от** ~ **ов** чыныгы, табигый нерселерди кийин пайда болгон илдеттерден айрып тааный билүү керек.

Нарочи́то *нареч.* атайын, атайылап.

Нарочи́т/ый, -ая, -ое атайылап (билип туруп) иштелген; ~ **ое безразли́чие** атайы жасалган (көрсөтүлгөн) кайдыгерлик.

Нарочи́но *нареч.* **1.** атайын, атайылап, билип туруп; ~ **сде́лать** атайылап жасоо; **я** ~ **прише́л, что́бы предупреди́ть вас** мен сизге (силерге) эскерттип коёюн деп келдим; **2.** *разг.* ойноп, тамашалап, жөн эле; **не серди́сь, он ве́дь** ~ **сказа́л** ачууланба, ал тамашалап жатпайбы; **◇** **как (бу́дто, сло́вно, то́чно)** **наро́чно** *в знач. вводн. сл.* өчөшкөнсүп, өчү бардай, кычаштык кылып.

Нарочи́н/ый, м чабарман; **посла́ть паке́т с** ~ **м** пакетти чабармандан берип жиберүү.

Нарсу́д *м* (*народный суд*) эл соту.

Нарты *мн.* (*ед. нарта ж*) нарта, чана (түндүктө: бугуга же итке чегилген чана).

Нарубание *ср по знач. гл.* **наруби́ть.**

Наруба́ть *несов. см.* **наруби́ть.**

Нарубить *сов.* 1. что, чего кыркуу, кесүү, кертүү, жаруу, тууроо; ~ **дров** отун жаруу; 2. что керттип жасоо; в скалѣ **нарублены** ступѣни асканын боору тепкич-тепкич болуп керттилген.

Наружно *нареч.* сыртынан караганда, сыртынан, сырт кебетеси боюнча; ~ **он** **спокоен** сыртынан караганда ал токтоо.

Наружность *ж* тышкы келбет, көрүнүш, кебете, чырай, өң; у него **приятная** ~ анын өңү-түсү чырайлуу.

Наружн/ый, -ая, -ое 1. тышкы, сырткы, сырт жаккы; ~ **ый вид** сырткы көрүнүш; ~ **ая стена** тышкы (сырткы) дубал; 2. сыртынан көрүнгөн, сырткы көрүнүшү боюнча; тышкы; ~ **ое сходство** тышкы окшоштук; ~ **ые изменения** тышкы өзгөрүштөр; 3. сыртынан сүйкөй турган, этке майлануучу; ~ **ое лекарство** сыртынан сүйкөй турган дары; 4. в *знач. суц.* **наружное ср** сыртынан сүйкөмө дары.

Наружу *нареч.* 1. тышка, тышына, сыртына; **выйти** ~ тышына чыгуу; **торчать** ~ тышына чыгып туруу; 2. тескери, антара-сынан, оодарып; **одеть шубу мехом** ~ тонду аңтарасынан кийип алуу; 3. *перен.* ашкереленип; **недостатки выступили** ~ кемчиликтер ашкереленип калды; **вывести** ~ бетин ачуу, ашкерелөө; **в** **весь (вся) наружу** с кем и без *доп.* бардыгын ачык айтып, эч кандай сыр жашырбай, болгонун болгондой ортого салып; **все наружу** у кого и без *доп.* дилиндегиси тилинде.

Нарукавники *мн. (ед. нарукавник м)* 1. жең кап (иш учурунда жеңдин үстүнө кийгизилет); 2. *уст.* манжета (аялдардын көйнөгүнүн, блузасынын жеңине көктөп коё турган каптама); 3. *уст. то же, что наружники.*

Нарукавн/ый, -ая, -ое жеңге байлап алма, жеңге тагыла турган, жеңдеги; ~ **ая повязка** жеңге байлана турган таңгыч (лента, жең боо).

Нарумянивать *несов. см. нарумянить.*

Нарумяниваться *несов.* 1. *см. нарумяниться;* 2. *страд. к нарумянивать.*

Нарумяни/ть *сов что* 1. кызартуу, кызыл жүгүртүү, албыртуу; **мороз** ~ л **щёки** аяз жаакты кызартып жиберди; 2. кызыл сүртүү; ~ **ть щёки** жүзүн кызартуу, бетине кызыл сүртүү.

Нарумяниться *сов.* бетине кызыл боёк кызыл боёк сүртүнүү, бетин кызартып алуу.

Наручни *мн. уст. то же, что наручники.*

Наручники *мн. (ед. наручник м)* кол кишен.

Наручн/ый, -ая, -ое кол..., колго (билекке) тагыла турган; ~ **ые часы** кол саат.

Нарушать *несов. см. нарушить.*

Нарушение *ср по знач. гл. нарушить* — **нарушиться**; ~ **дисциплины** тартип бузуу; ~

тишины тынчтыкты (жымжырттыкты, бейкуттукту) бузуу; ~ **правил личного движения** көчөдө жүрүү эрежелерин бузуу.

Нарушитель/ь *м* бузуучу, бузгуч; ~ **и общественного порядка** коомдук тартипти бузуучулар; ~ **ь границы** чек араны бузган (чек арадан жашырынып өткөн) адам.

Нарушительница *женск. к нарушитель.*

Нарушить *сов. что* 1. бузуу; ~ **сон** уйку бузуу; ~ **покой** тынчтыкты бузуу; тынчын алуу, тынчытпоо; 2. бузуу; ~ **порядок** тартип бузуу; ~ **границу** чек араны бузуу, чек арадан законсуз өтүү; ~ **слово** убадасын бузуу, убадасына турбоо, сөз өтөсүнө чыкпоо.

Наруши/ться *сов.* бузулуу; **сон** ~ **лея** уйку бузулду.

Нарцисс *м* нарцисс (гүл).

Нары *мн.* секиче.

Нарыв *м* туюк жара, шишик.

Нарывать I *несов. см. нарыть.*

Нарывать II *несов. см. нарвать II.*

Нарываться I *несов. см. нарваться.*

Нарываться II *несов. страд. к нарывать I.*

Нарыть *сов. что, чего* 1. казып чыгаруу, казып алуу, казуу; ~ **мешок картофеля** бир кап картошка казып алуу; 2. казуу; ~ **окопов** бир нече окоп казуу.

Наряд I *м* кийим; **красивый** ~ жарашыктуу кийим; **праздничный** ~ майрамдык кийим; **шутовской** ~ маскарапоздун (куудулдун) кийими.

Наряд II *наряд* (1. кандайдыр бир ишти аткаруу туурасында оозеки же жазуу түрүндөгү буйрук; **работа по** ~ **ам** **наряд** боюнча иштөө; 2. товар алуу же берүү жөнүндөгү документ; ~ **на погрузку** жүк жүктөөгө берилген наряд; 3. *воен.* өзгөчө милдеттерди аткаруучу топ же бөлүк; ~ **милиции** милициянын наряды; **сточный** ~ **воинской части** аскер бөлүгүнүн бир суткалык наряды).

Нарядить I *сов. кого-что* жасап-түзөп кийиндирүү, жасандыруу, кооздоо; ~ **невесту** колуктуну жасап-түзөп кийиндирүү; ~ **клоуном** маскарапоздун кийимин (формасын) кийгизүү.

Нарядить II *сов. кого-что* наряд берүү, дайындоо, нарядга жиберүү; ~ **в караул** кароолго дайындоо; ~ **машины** за **хлопком** пахта ташууга машина жиберүү; 2. *что уст.* түзүү, дайындоо, белгилөө; ~ **суд** сот түзүү; ~ **следствие** тергөө баштоого буйрук берүү.

Нарядиться *сов.* 1. жасануу, жасанып-түзөнүү, асемденүү; ~ **как на бал** балга барчудай жасануу; 2. кийинүү, кийинип башка кебетеге келүү; ~ **в старое платье** эски көйнөк кийүү; ~ **крестьянкой** дыйкан аялча кийинип алуу.

Нарядн/ый I, -ая, -ое (наряден, -на, -но) 1.

(о человеке) жакшынакай, жарашыктуу кийинген, жасанган, асемденген, жасанып-түзөнгөн; ~ ая **дэвушка** жарашыктуу кийинген кыз; **2.** асемдүү, көрктүү, сулуу, жакшынакай, кооз; ~ ое **платье** кооз көйнөк; ~ **ый зонтик** жакшынакай кол чатыр.

Нарядн/ый II, -ая, -ое 1. наряд..., наряд боюнча аткарылуучу; ~ ая **работа** наряд боюнча аткарылуучу иш; **2.** в нач. сущ. **нарядная ж разг.** иш бөлүштүрүлүүчү, ишке наряд берүүчү жай (бөлмө).

Наряду нареч. с кем-чем 1. барабар, катарга, бир катарга, тең кылып; **успех на олимпиаде поставил его ~ с лучшими спортсменами** олимпиададагы ийгилик аны мыкты спортсмендердин катарына койду; **2.** барабар, бирдей, бир деңгээлде, тең, тең катар; **старикі работаю**т ~ с **молодыми** карыялар жаштар менен тең катар иштеп жатышат.

Нарядчик м нарядчы, наряд берүүчү, иш тапшыруучу, ишке дайындоочу.

Нарядчица женск. к **нарядчик.**

Наряжать I несов. см. **нарядить I.**

Наряжать II несов. см. **нарядить II.**

Наряжаться I несов. см. **нарядиться.**

Наряжаться II несов. *страд. к наряжать II.*

Нас род., вин., пред. от мы; нас не запугать бизди коркута алышпайт; **о нас будут помнить наши дети** балдарыбыз бизди унутушпайт (балдарыбыз бизди эстеринен чыгарышпайт).

Насадить I сов. **1.** что, кого-чего разг. отургузуу, жайлаштыруу; ~ **детей в машину** балдарды машинага отургузуу; **2.** что, чего эгүү, тигүү; ~ **помидоров** помидор тигүү; ~ **сад** бак отургузуу (тигүү).

Насадить II сов. **кого-что на что 1.** саптоо; ~ **топор на топорнице** балта саптоо; **2.** саюу, илүү; ~ **червяка на крючок** кайырмакка сөөлжан саюу.

Насадка ж 1. по знач. гл. **насадить II; 2.** жем (кайырмак, тузак, капкан үчүн); **3. спец.** насадка (аппараттын, прибордун уч жагына кийгизилүүчү бөлүгү).

Насажать сов. 1. то же, что **насадить I; 2.** чего прост. көгөртө коюп жиберүү, көгөртүп салуу; ~ **синяков** көгөртүп салуу, көгөртө уруп жиберүү.

Насаждать несов. что книжн. жайылтуу, киргизүү, таркатуу, жаюу, ишке киргизүү; ~ **новойю технику** жаны техниканы жайылтуу.

Насаждены/е ср 1. по знач. гл. **насадить — насаждать;** ~ е **полезных лесных** полос талаа коргоочу токой тилкелерин отургузуу (тигүү); ~ е **дисциплины** тартип орнотуу; **2. мн. насаждения** отургузулган (тигилген дарактар, көчөттөр; **лесозащитные** ~ я талаа коргоочу бак-дарактар.

Насаживать несов. см. насадить I — насаждать 1.

Насаживаться несов. см. насесть I.

Насаливать I несов. см. **насалить.**

Насаливать II несов. см. **насолить.**

Насалить сов. что разг. майлоо, май сүртүү.

Насасывать несов. 1. см. насосать; 2. что разг. катуу эмүү, соруу.

Насасываться несов. 1. см. насосаться; 2. страд. к насасывать.

Насахаривать несов. см. насахарить.

Насахарить сов. что кант (шекер) себүү, кант салуу (кошуу); ~ **тесто** камырга кант кошуу.

Насвистеть сов. что разг. ышкырып күүгө салуу, обондотуп ышкыруу.

Насвистыва/ть несов. что и без доп. 1. акырын ышкыруу; күүгө салып ышкыруу; ~ **ть песенку** ырдын күүсүн ышкыруу; **2. (о птицах)** ышкырып сайроо; сыбызгыга сайроо; **птицы** ~ **ют в лесу** токойдо куштар сыбызгытып сайроодо.

Насевать несов. см. засеять.

Наседать несов. 1. см. насесть I; 2. разг. кысып кирүү, куушуруп кирип баруу, кирип келүү; ~ **на фланг противника** душманды он тарабынан куушуруп басып кирүү.

Наседка ж баскан тоок (балапан басып жаткан же басып чыгарган тоок).

Насеивать несов. см. засеять.

Насекать несов. см. насечь.

Насекомоядн/ый, -ая, -ое 1. курт-кумурскалар, чымын-чиркейлер менен азыктануучу, курт-кумурска жеп жашай турган; ~ **ые** **птицы** курт-кумурска (чымын-чиркей) жей турган канаттуулар; **2. в знач. сущ. насекомоядные** мн. зоол. курт-кумурска жечүлөр.

Насекомые мн (ед. насекомое ср) курт-кумурскалар.

Населени/е ср 1. по знач. гл. **населить — населиться; 2.** калк, эл-журт, эл; ~ **е страны** өлкөнүн калкы; **перепись** ~ я эл каттоо.

Населённость ж элдин көпчүлүгү, элдин жыштыгы.

Населённ/ый, -ая, -ое 1. прич. от населить; 2. прил. адам жашаган, калк жайгашкан, эли (калкы) бар, адам көчүп кирген; ~ **район** калк жашаган район; ~ **пункт** калктуу пункт (шаар, кыштак, айыл ж.б.).

Населить сов. что 1. адам киргизүү, кишилерди жайгаштыруу, көчүрүп келип киргизүү; ~ **пустующую землю** бош жерге эл көчүрүп келүү; **2.** ээлеп алуу, жайланышуу; **леса населены зверем** токойду жырткыч айбандар ээлеп алышкан.

Населя/ть несов. 1. см. населить; 2. туруу, жашоо, мекендөө; **наро́ды, ~ ющие** **нашу**

Родину Мекенибизде жашаган элдер.

Насест *м* туур (тооккананын үй куштары конуп отуруучу тууру).

Насе/сть *сов.* **1.** көп болуп отуруу (түшүү, конуу, чыгып алуу, жайлашуу); **в лодку** ~ **ло много народу** кайыкка көп адам түштү (түшүп отурду); **2.** басуу, каптоо; **на мебель** ~ **ла пыль** мебелди чаң басып кетиптир; **3.** *на кого разг.* үстүнө олтуруу, басып алуу; **двое** ~ **ли на одного** эки киши бир адамга салмагын салып баса отурушту; **4.** *перен.* катуу талап кылуу, ой-боюна койбой акедей асылып алуу, жабышып алуу.

Насечк/а *ж* **1.** *по знач. гл. насечь;* **2.** кертик, быдыр, темгил-темгил, быдыр-быдыр тиштер; ~ **а на напильниках** өгөөнүн быдыр-быдыр тиштери; **3.** чөгөрүлгөн оймо; **седло с серебряной** ~ **ой** күмүш оймосу бар ээр.

Насечь *сов.* **1.** *что* чегүү, оюу, сай түшүрүү, белги салуу; ~ **метки на брёвнах** устунга белги салуу; **2.** *что* тиш чыгаруу; ~ **пилу** араанын тишин чыгаруу; **3.** *что, чего* тууроо; кыркуу, майдалап тууроо; ~ **капусты** капуста тууроо.

Насеять *сов. что, чего* **1.** урук (үрөн) себүү, эгүү; ~ **пшеницы** буудай себүү; **2.** элөө, электен өткөрүү, элөп коюу; ~ **муки** ун элөө.

Насидеть *сов. что* **1.** жумуртка басып жатуу, жумуртка басып отуруу (тоок же башка канаттуу куштарга карата); **2.** *прост.* отура берип чалдыгуу; ~ **геморрой** отура берип геморройго чалдыгуу.

Насидеться *сов. разг.* **1.** көпкө отуруу, зериккенче отура берүү, отуруп калуу; ~ **дома** үйдө узак отуруп калуу; ~ **в гостях** конокто көпкө отуруп калуу; **2.** көпкө бош жүрүп калуу; ~ **без дела** көпкө чейин ишсиз жүрүп калуу.

Насиженный, -ая, -ое *прич. от насидеть;* **♦** **насиженное место (гнездо)** орун-очок алып калган жай; үйрөнүп калган жер.

Насиживать *несов. см. насидеть.*

Насили/е *ср* **1.** күч колдонуу, зордук-зомбулук көрсөтүү, күчкө салуу; **применить** ~ **е** зордук кылуу, күч колдонуу; **2.** мажбурлоо, аргасыз кылуу; **3.** зордук, зомбулук, зулумдук.

Насиловать *несов.* **1.** *кого-что* зордуктоо, зулумдук көрсөтүү, мажбур кылуу; ~ **чью-л. волю** бирөөнүн эркине каршы зомбулук көрсөтүү, зордуктоо; **2.** *кого* зордуктоо, абийирин төгүү (аялды).

Насилу *нареч. разг.* зорго, араң, өлүп-талып, кыйналып-кысталып, араңдан зорго, араң дегенде; ~ **отделался** зорго кутулдум; **я вас** ~ **узнал** мен сизди араң тааныдым.

Насильник *м* зордукчу, зулум.

Насильничать *несов. разг.* зордуктоо, зордук кылуу.

Насильническ/ий, -ая, -ое зордук кылган, мажбурлаган, күчкө салып жасаган.

Насильно *нареч.* зорлоп, зордук менен, күчкө салып, мажбурлап; ~ **мил не будешь погов.** зордук менен жага албайсың (сүй-бөгөнгө сүйкөнбө).

Насильственн/ый, -ая, -ое зордук менен жасалган, мажбурлап иштетилген, амал менен ашырылган; ~ **ые меры** мажбур кылган чаралар; **насильственная смерть** киши колдуу болгон өлүм.

Насинивать *несов. см. насинить.*

Насинить *сов. что разг.* **1.** көгөртүү, көккө боёо; **2.** *что, чего* синкага салуу, синкелеп чайкоо; ~ **все бельё** бардык кирди синкелөө (синкеге салып чайкоо).

Наскабливать *несов. см. наскоблить.*

Насказать *сов. что, чего* **1.** *разг.* бабырай берүү, кобурап-жобурап сүйлөй берүү; ~ **новостей** жаңылыктарды кобурап-жобурап сүйлөй берүү; **2.** *на кого* ушактоо, жамандоо.

Насказывать *несов. см. насказать.*

Наскака/ть *сов. разг.* **1.** *на кого-что* чаап келатып урунуу; ~ **ть на забор** ат чаап келатып кашаага (дубалга) урунуу; **2.** чаап жетип келүү; **со всех сторон** ~ **ли кавалеристы** кавалеристтер туш тараптан чаап жетип келишти.

Наскакивать *несов. см. наскакать* — **наскочить.**

Наскальн/ый, -ая, -ое *археол.* аскага оюлган, аска бетине оюлуп жазылган, аскага тартылган; ~ **е изображения** аскага оюп тартылган сүрөттөр.

Наскандалить *сов. разг.* жаңжал чыгаруу, катуу тополоң салуу, чоң чатак чыгаруу, чыр салуу.

Насквózь *нареч.* **1.** бир жагынан экинчи жагына, аралай өтүп, тешип өтүп, өтмө катар; **пуля пробíла доску** ~ **ок** тактайды тешип өттү; **сапоги промóкли** ~ **суу** өтүктөн өтмө катар өтүп кетиптир; **2.** *перен. разг.* баштан-аяк, башынан аягына чейин, бүтүндөй; ~ **лживое сообщение** бүтүндөй жалган кабар; **♦** **видеть (знать и т.п.) кого насквózь** бирөөнүн ким экендигин, кандай экендигин абдан жакшы билүү, беш колундай билүү.

Наскоблить *сов.* **1.** *что, чего* кыруу; сыр сырды кыруу; **2.** *разг. что* кырып тазалоо; **полы в доме** **наскоблены** үйдүн полдору кырылып тазаланган.

Наскóк *м разг.* **1.** *по знач. гл. наскочить* **3,4;** **2.** (*нападение*) кол салуу, атырылып бир тийүү; ~ **и дерущихся петухов** урушуп жаткан короздордун бири-бирине атырылып тийиши; **кавалерийский** ~ кавалеристтердин күтүүсүздөн кол салышы (чабуулу); **3.** *в знач. нареч.* **наскоком** ойлонуп олтурбастан, аркы-

беркини карабай, шарт эле, шашкалактап, «чү» деген эле жерден; **действовать ~ ом** шарт эле кирише берүү; **♦ с наско́ка (с наско́ку)** 1) учуп баратып, жүгүрүп келатып; 2) алды-артына карабастан, капысынан, күтүүсүздөн.

Наско́лько нареч. канчалык, канчалык даражада; **~ это ве́рно** бул канчалык даражада туура, мунун канчасы туура; **~ возможно** канчалык мүмкүн; **~ мне известно, он уже прие́хал** менин билишимче, ал келип калды.

Наскоро нареч. разг. апыл-тапыл, ары-бери, тез, дароо, шашып-бушуп; **~ перекусить** ары-бери өзөк жалгай коюу; **~ написанная статья** шашып-бушуп жаза салган макала.

Наскочи́/ть сов. на кого-что 1. катуу баратып урунуу, урунуп алуу; **~ ть на прохо́жего** өтүп бараткан адамга (жолоочуга, жүргүнчүгө) урунуп алуу; **~ ть на прохо́жего** өтүп бараткан адамга (жолоочуга, жүргүнчүгө) урунуп алуу; 2. *перен. разг.* жолугуу, учуроо, туш келүү, дуушар болуу, кездешип калуу; **~ ть на неприятность** каргашага кабыл алуу; 3. жүгүрүп келип бир тийүү, атырыла кол салуу; **Он ~ л на меня́, удáрил головой в грудь (Горький)** Ал мага атырыла кол салып, башы менен көкүрөккө сүзүп калды; 4. *перен. разг.* жабышуу, асылуу; **~ ть с упре́ками** жемелеп асылып алуу.

Наскрéбáть несов. см. наскрéсти.

Наскрéсти сов. что, чего 1. кырып алуу, кырып жыйноо (чогултуу); **~ горсть соли** бир ууч туз кырып алуу; 2. *перен. разг.* зорго топтоо, жыйноо; **~ денег на доро́гу** жолдук акчаны зорго жыйноо.

Наскуча́ться сов. разг. аябай сагынуу, кусадар болуу, зеригип кетүү.

Наскучи́/ть сов. кому зериктирүү, жадатып жиберүү; **он ~ л мне своими жалобами** ал өзүнүн арыз-арманын айта берип мени жадатып жиберди.

Насладить сов. кого-что книжн. жагуу, жыргатуу, ыракаттандыруу, моокумду кандыруу, кубандыруу; **~ слух** кулактын курчун кандыруу; **~ взор** көздүн жоосун алуу.

Насладиться сов. кем-чем маашыр болуу, ыракаттануу, жыргоо, көшүү; **~ му́зыкой** музыкага ыракаттануу.

Наслажда́ть несов. см. насладить.

Наслажда́ться несов. см. насладиться.

Наслажде́ние ср ыракат, жыргал; **слу́шать с ~ м** ыракаттанып угуу.

Наслаива́ть несов. см. наслоить.

Наслаива́ться несов. 1. *см. наслоиться*; 2. *страд. к наслаивать.*

Насластить сов. что разг. кант татытуу, ширин кылуу, шекер салуу, кант кошуу, таттуу кылуу; **~ чай** чайга кант (шекер) салуу.

Насла́ть сов. что, кого-чего үстү-үстүнө жөнөтүү, кайра-кайра жибере берүү; **~ по-**

дárков кайра-кайра белек жиберип туруу.

Наслащива́ть несов. см. насластить.

Насле́дие ср 1. мурас; **творческое ~ Пуш-кина** Пушкиндин чыгармачылык мурасы; **~ прошлого** өткөндүн мурасы, өткөндөн калган мурас; **литературное ~ адабий** мурас; 2. *уст. то же, что наследство* 1.

Наследить сов. чем и без доп. из түшүрүп булгоо, изин жугузуп салуу; **~ в комнате** бөлмөнү баса берип из калтыруу (булгоо).

Насле́дник м 1. мураскор, мурасчы; **зако́нный ~ мыйзамдуу** мураскор; 2. *разг. шутол.* уул, уул бала (эркек); 3. *перен.* улантуучу, жолун жолдоочу; **~ и революционных традиций** революциялык салтты улантуучулар; революциялык салттын жолун жолдоочулар; **~ престо́ла** тактын мураскору.

Насле́дница женск. к насле́дник.

Насле́дн/ый, -ая, -ое 1. мураскор (атасынын ордуна такка отуруучу); **~ принц** мураскор принц; 2. *уст. то же, что наследственный* 1.

Насле́довани/е ср 1. *по знач. гл.*

Насле́довать; 2. юр. мураскорлук, мурасчылык; мурас алуу; **пра́во ~ я** мурасчылык (мураскорлук) укугу; мурас алуу укугу.

Насле́довать сов., несов. 1. *что* мурас алуу, мураска алуу; **~ иму́щество** мүлктү мураска алуу; 2. *перен. что* кабыл кылып алуу (мурасты), ата-бабасынан өтүү (мураска); **~ лу́чшие традиции прошлого** өткөн мезгилдин эң жакшы салттарын мурас кылып алуу; 3. *кому* мураскор болуу, мурас болуп калуу; **сын насле́дует отцу́** уул атасынан мурас болуп калат, уулу атасынын ордун ээлейт.

Насле́дственност/ь ж биол. тукум куучулук, тукум тартуучулук, тукум кубалоо; **благоприятная ~ ь** жакшы тукум куучулук; **явление ~ и** тукум кубалоо кубулушу.

Насле́дственн/ый, -ая, -ое 1. мураска калган, мурас болуп калган; **~ ое иму́щество** мурас болуп калган мүлк; 2. тукум кууган, атадан балага өткөн; **~ ые черты́ характера** мүнөздүн тукум куучулук белгилери.

Насле́дств/о ср. 1. мурас, мураска калган мүлк; **получи́ть в ~ о дом** үйдү мурас кылып алуу; **лиши́ть ~ а** мурастан ажыратуу; 2. *то же, что наследие* 1; **иде́йное ~ о** идеялык мурас; 3. *юр. то же, что наследование*; **пра́во на ~ о** мурас укугу.

Наслоени/е ср. 1. *по знач. гл. наслоить* — **наслои́ться**; 2. *геол.* кабат, катмар; **песча́ное ~ е** кумдуу катмар (кум катмары); 3. *перен.* затында болбогон, кийин пайда болгон нерсе (белги, касиет, өзгөчөлүк, сапат); **поз́дние ~ я в э́посе «Алпамыш»** «Алпамыш» дастанындагы кийин пайда болгон өзгөчөлүктөр.

Наслоить *сов. что, чего* **1.** катмарлоо, кабаттоо; ~ **тесто** камырды кат-кат кылуу; **2.** кат-кат кылып ажыратуу, бөлүү; ~ **слюды** слюданы кат-кат менен ажыратуу (кат-кат кылып ажырата бөлүү).

Наслоиться *сов. на что* **1.** катмарлануу, кабатталуу, кат-кат болуу; **2. перен.** үстүнө кошулуу, кошумча пайда болуу.

Наслужиться *сов. разг.* жакшы кызмат кылуу, көпкө (узакка) иштеп берүү.

Наслуша/ться *сов. кого-чего* **1.** көбүрөөк угуу, уга берүү, көп нерселер жөнүндө тыңдоо; ~ **лся много разных новостей** көп ар кандай жаңылыктарды уктум; **2.** кумары канганча угуу; ~ **ться хорошей музыки** жакшы музыканы кумары канганча угуу.

Наслушиваться *несов. см. наслушаться.*

Наслышанн/ый, -ая, -ое (*наслышан, -а, -о*) *о ком-чём разг.* көп уккан, ар кимдин айткандары аркылуу кабардар болуп жүргөн, кабары бар; **мы о вас много ~ ы** биз сиз тууралуу көп укканбыз (сиз жөнүндө көп эле кабарыбыз бар).

Наслыша/ться *сов. о ком-чём разг.* көп угуу, угуп кабардар болуу; **мы ~ лись о ваших успехах** сиздин ийгиликтериниз жөнүндө биз көп укканбыз.

Наслышк/а ж уст., прост. имиш-имиш кеп; **по ~ е** имиш кепке караганда, бирөөлөрдүн айткандары боюнча.

Наслюнивать *несов. см. наслюнить.*

Наслюнить *сов. что разг.* шилекейлөө; **почтовую марку** почта маркасын шилекейлөө.

Наслюнявить *сов. прост. то же, что наслюнить.*

Насмаливать *несов. см. насмолить.*

Насмарку *нареч. разг.: идти (пойти) насмарку* текке кетүү, куру талаага кетүү, бекерге жок болуу, эч пайдасыз жоголуу; **все труды пошли насмарку** бардык эмгек текке кетти.

Насмерть *нареч. 1.* өлгүдөй, өлөрчө; **он был ранен ~ ал** өлөрчө жарадар болгон; **разбиться ~ жыгылып** өлүү; **2. перен. (в сочет. со словами «биться», «драться», «стоять» и т.п.)** жан аябай, өлөр-тирилерине карабай, жанынын бардыгынча; **сражаться ~ жан аябай салгылашуу**; **3. перен. прост.** өлөрчө, өлгүдөй, катуу, өтө; **перепугать ~ катуу коркутуу.**

Насмехательство *ср разг.* маскаралоочулук, мазактоочулук, келеке кылуучулук.

Насмехаться *несов. над кем-чем* маскара (келеке) кылуу, мазактоо, шылдындап күлүү, шакаба чегүү; **я не позволю ~ над собой** мен өзүмдү мазактай бер деп карап тура албаймын.

Насмешить/ть *сов. кого* күлдүрүү, күлкүсүн

келтирүү; ~ **ть рассказом** аңгеме айтып күлдүрүү; **поспешишь — людей ~ шь погов.** шашкан — шайтандын иши (шашам деп, шакаба болосуң).

Насмешка *ж* шылдың, мыскыл, шакаба, келеке; **подвергаться ~ м** күлкү болуу, шылдың болуу.

Насмешлив/ый, -ая, -ое **1.** шылдыңдуу, келекелүү, мазактама, мыскылдуу; ~ **ая улыбка** шылдың кылып жылмаюу; **2.** шылдыңчыл, шылдындаганды жакшы көргөн; ~ **ый человек** шылдыңчыл адам.

Насмешник *м разг.* мазакчы, шылдыңкор, тамашакөй.

Насмешница *женск. к насмешник.*

Насмешничать *несов. над кем-чем и без доп. разг.* маскаралоо, мазактоо, келекелөө, шылдыңдоо, күлкү кылуу.

Насмеяться *сов. 1. разг.* аябай күлүү, кумардан чыга күлүү; ~, **читая фельетон** фельетонду окуп алып аябай күлүү; **2. над кем-чем** маскара кылуу, шылдыңдоо; ~ **над кем-л.** кимдир бирөөнү мазактап күлүү (шылдындап күлүү).

Насмолить *сов. что, чего* чайыр сүртүү, чайырлап коюу; ~ **верёвку** арканды чайырлап коюу.

Насморк *м* тумоо (сасык тумоо); **получить (схватить) ~** тумоолоп калуу (тумоо тийип ооруп калуу).

Насмотреть *сов. кого-что прост. охот.* көрүү; көзүн айырбай карап туруу, тиктеп калуу.

Насмотреть/ться *сов. 1. кого-чего и без доп.* көзүн албай карай берүү, карай берип көзү тойбоо, карагысы келе берүү; **мать не насмотриться на сына** энеси уулун көзүн албай каргысы келет; **2.** көптү көрүү, башынан көптү өткөрүү; **я ~ лся всякого** мен көптү көрдүм; менин көрбөгөнүм калган жок.

Насобачиваться *несов. см. насобачиться.*

Насобачиться *сов. прост.* машыгуу, дагдылануу, үйрөнүү.

Насобирать *сов. что, чего разг.* жыйноо, чогултуу, топтоо, терүү, жыйып коюу; ~ **корзину яблок** бир корзина алма терип алуу.

Насовать *сов. что, чего* тыгуу, шыкоо, ныктап толтуруу, солоо; ~ **полный карман конфёт** чөнтөгүн конфетке шыкап толтуруу; ~ **по всем углам** булун-бурчка тыга берүү.

Насоветовать *сов. что, чего* кеңеш берүү, акыл үйрөтүү.

Насовсём *нареч. прост.* биротоло, таптакыр, бүт бойдон; **уехать ~ таптакыр** кетүү; **отдать ~ биротоло** берүү.

Насовывать *несов. см. насовать.*

Насовываться *несов. страд. к насовывать.*

Насоли/ть *сов. 1. что, чего* туздоо, туздап алуу, туздап коюу; ~ **ть кадку огурцов** бир

челек бадыраң туздап коюу; **2.** *что* тузун ачуу кылуу, тузун өткөрүп жиберүү; ~ **ть суп** сорпонун тузун ачуу кылуу; **3.** *перен. кому и без доп. разг.* кырсыктатуу, бир балакетти жасап коюу, жамандык кылуу; **он всем нам** ~ л ал баарыбызга жамандык кылды.

Насорить *сов.* булгоо, ыпырсытуу, ыплас кылуу; ~ **в комнате** бөлмөнү ыпырсытуу.

Насос *м* насос; **велосипедный** ~ велосипеддин насосу; **пожарный** ~ өрт өчүрүүчүлөрдүн насосу; **воздушный** ~ аба насосу.

Насосать *сов.* **1.** *что, чего* эмүү, соруу, соруп алуу; ~ **молока** сүт эмүү; **2.** *что* насос менен тарттырып алуу; ~ **бочку бензина** бир бочка бензин тарттырып алуу; **3.** *что, чего* тартып толтуруу; ~ **бензину в бак** бензинди бакка (челекке) тартып толтуруу; **4.** *что прост.* эме берип (соро берип) эсин оодаруу, ооруп чыккыча эме берүү; ~ **грудь** эмчек ооруп чыкканча эме берүү.

Насоса/ться *сов.* **1.** тойгуча эмүү; **ребёнок** ~ **лся молока** бала эме берип тоюп алды; **2.** *перен. груб. прост.* мас болгуча ичүү.

Насосн/ый, -ая, -ое насос..., насостуу, насосу бар; ~ **ый поршень** насос поршени; ~ **ая машина** насос машинасы; ~ **ая станция** насос станциясы.

Насочинять *сов.* *что, чего разг.* **1.** жаза салуу, жазып таштоо; **2.** болбогон нерселерди, жалган, ушак-айың сөздөрдү чыгаруу; оозу менен оттой берүү; ~ **разных небылиц** болбогон калптарды апырта берүү.

Насочи/ться *сов.* сызылып агып кирүү (агып чыгуу); **в лодку** ~ **лось много воды** сызылып ага берип, кайыкка суу толуп кетиптир.

Наспех *нареч.* шашылып, шашып-бушуп, шашкалактап, арыдан-бери; ~ **приготовить обед** түшкү тамакты шашып-бушуп даярдай коюу.

Наспінник *м* **1.** аркага кийилүүчү соот; **2.** аттын жонунан арта тартылуучу шилиянын кайышы (жон кайыш).

Наспиртовать *сов.* *что* спирт сиңирүү; спирттеп коюу, спирттөө; ~ **препараты** препараттарды спирттөө.

Наспиртоваться *сов.* спирттелүү, спирт сиңирилүү.

Наспиртовывать *несов. см. наспиртовать.*

Наспиртовываться *несов. 1. см. наспиртовываться; 2. страд. к наспиртовывать.*

Насплётничать *сов.* ушактоо, ушак тартып жиберүү.

Наст *м* кардын үстүнкү катуу катмары.

Наставать *несов. см. настать.*

Наставительн/ый, -ая, -ое (наставителен, -льна, -льно) насыяттуу, үгүт түрүндөгү, үгүт-насаат бере турган; **говорить** ~ **м тоном** насаат мүнөзүндө сүйлөө.

Наставить **I** *сов. 1. что, кого-чего* толтура коюу, тизилте коюу; ~ **на стол всякой еды** столго тамак-аштарды жайната коюу; — **Наставит десяток запятых в одной строчке и думает, что он умный** (Чехов) Бир сапка он үтүрдү жайната коюп чыгып, мен акылдуумун деп ойлойт го; ~ **стूलев в зал** залга стулдарды тизип коюу; **2. чего разг.** бир жерин көгөртө уруп алуу, шишитүү; ~ **синяков** көгөртө уруп алуу; **3. что** улап (кошуп) узартуу; ~ **рукава** жеңди улап узартуу; **4. что** багыттоо, каратуу, мээлөө; ~ **револьвер** револьверди мээлөө; **◇ наставить ухо (уши)** кулак түрүү, кулак салуу.

Наставить **II** *уст. сов. см. наставлять II.*

Наставление *ср 1. по знач. гл. наставить II; 2.* насыят, үгүт, акыл-насаат; **отцовское** ~ атанын акыл-насааты; **3.** (инструкция) колдонмо; ~ **по стрелковому делу** атуу иши боюнча колдонмо.

Наставлять **I** *несов. см. наставить I 3,4.*

Наставлять **II** *несов.* акыл-насаат айтуу; үйрөтүү.

Наставник *м* устат, насаатчы, тарбиячы, жетекчи; ~ **команды** команданын жетекчиси; ~ **и учащиеся** профтехучилищ кесипчилик-техникалык окуу жайларынын окуучуларынын тарбиячылары; **◇ классный наставник** класс жетекчиси (революцияга чейинки мектептерде).

Наставница *женск. к наставник.*

Наставничать *несов.* устачылык (насаатчылык, тарбиячылык) кылуу; ~ **в бригаде** бригадада насаатчылык кылуу.

Наставническ/ий, -ая, -ое **1.** насаатчылык...; насаатчы...; ~ **ие обязанности** насаатчылык милдеттер; **2.** акыл-насаат болгудай; үгүт маанисиндеги.

Наставничество *ср* устаттык, насаатчылык; ~ **на предприятиях** ишканалардагы насаатчылык.

Наставн/ой, -ая, -ое **1.** улама, уланган; ~ **ые рукава** улама жең; **2.** улаштырма, улана турган, улаштырылуучу; ~ **ая труба** улаштырма түтүк.

Настаивать **I** *несов. см. настоять I.*

Настаивать **II** *несов. см. настоять II.*

Настаиваться *несов. 1. см. настояться II; 2. страд. к настаивать II.*

Наста/ть *сов.* кирүү; түшүү, башталуу; ~ **ла ночь** түн кирди; ~ **ло утро** таң атты; ~ **ло молчание** жымжырттык башталды.

Настегать **I** *сов. что* шыруу, шырып көктөө; кабуу; ~ **одеял** жууркан кабуу.

Настегать **II** *сов. кого прост.* сабоо, камчылануу; ~ **лошадь** атты камчылануу.

Настегивать *несов. см. настегать I.*

Настегиваться *несов. страд. к настегивать.*

Настежь *нареч.* чоң кылып, аңкайтып,

аңырайып; **двери открыты** ~ эшиктер аңырайып ачылган; **открыть двери** ~ эшиктерди аңкайтып ачып коюу.

Настелить *сов. прост. то же, что настлать* 1.

Настенн/ый, -ая, -ое дубалга илине (тагыла) турган, асып (илип) коймо; ~ **ое зёркало** дубалга илип коймо күзгү; ~ **ая живопись** дубалга тагыла турган сүрөт; ~ **ый календарь** дубалга илине турган календарь.

Настигать *несов. см. настичь.*

Настигнуть *сов. см. настичь.*

Настил м 1. *по знач. гл. настлать* 2; ~ **пола** пол төшөө (жаткыруу); 2. төшөмө; **деревянный** ~ жыгач төшөмө.

Настилать *несов. см. настлать.*

Настилаться *несов. страд. к настилать.*

Настилка ж 1. *по знач. гл. настлать*; 2. *разг. то же, что настил* 2.

Настилочн/ый, -ая, -ое төшөө...; төшөлө турган, төшөлүүчү; пол жасай турган; ~ **ые работы** төшөө иштери; ~ **ый кирпич** төшөө үчүн жасалган кирпич.

Настильн/ый, -ая, -ое 1. төшөмө, төшөлгөн; ~ **ая дорога** төшөмө жол; 2. *спорт.* каалгыма; жеңил; ~ **ый прыжок** жеңил секирүү; 3. *воен.* жер менен жер болгон; ~ **ая траектория** атылган октун жер менен жер болуп учушу; ~ **ый огонь** жер менен жер кылып ок атуу; ~ **ый полёт** жер менен жер болуп учуу.

Настирать *сов.* 1. *что, чего* кир жууш; ~ **много белья** толгон токой кир жууш; 2. *что* жакшылап (таптаза кылып) жууп коюу.

Настирать *несов. см. настирать.*

Настичь *сов. кого-что* 1. кууп жетүү, кубалап олтуруп жетүү, кууп кармап алуу; ~ **чь беглецов** качкындарды кууп кармап алуу; **я побежал за ним и ~ г его у входа в парк** мен аны кубалап жүрүп олтуруп, паркка кире берер жерден жеттим; 2. туш келүү, жолугуу; **путешественников ~ гла песчаная буря** саякатчылар кум учурган бороонго туш келди.

Настлать *сов. что, чего* 1. төшөө, салуу, жазып коюу, тизип чыгуу; ~ **ковров** килемдерди төшөө; ~ **паркетные плитки** паркет такталарын төшөө; ~ **мостовую** көчөгө таш тизүү (төшөө); 2. салуу; ~ **пол** пол салуу; ~ **мостков** көпүрө салуу.

Настов/ый, -ая, -ое 1. катып калган, каткан; ~ **ый снег** каткан кар; 2. каткан кардагы; ~ **ая дорога** каткан кардын үстүндөгү жол.

Настой м 1. демдеме; маңыз, шире; ~ **крепкого чая** коюу демделген чай; ~ **подорожника** бака жалбырактын маңызы; ~ **скорпиона на растительном масле** чаяндын өсүмдүк майындагы маңызы; 2. *уст. то же, что настойка* 1.

Настойка ж 1. настойка, спирт кошуп

даярдалган маңыз (арактын бир түрү); **вишнёвая** ~ чие настойкасы; 2. *разг. то же, что настой* 1; ~ **йода** йоддун маңызы.

Настойчиво *нареч.* көшөрүп, катуу туруп, дегенинен кайтпай, тырышып; ~ **просить** көшөрүп суроо.

Настойчивость ж туруктуулук, тырышчаактык, көшөргөндүк; **проявить** ~ туруктуулукту көрсөтүү (көшөрүп туруп алуу).

Настойчив/ый, -ая, -ое (настойчив, -а, -о) туруктуу, тырышчаак, катуу, өжөр; ~ **ый человек** тырышчаак адам; ~ **ая просьба** катуу талап.

Настолько *нареч.* ошончо, ошончолук, ушунча, ушунчалык; **Бишкек ~ преобразился, что его не узнать** Бишкек ушунчалык өзгөрүп кетиптир, аны таанып болбойт; **она ~ же умна, насколько красива** анын сулуулугу канчалык болсо, акылы ошончолук.

Настольн/ый, -ая, -ое 1. столго коюла турган (коюлуучу, коюп коё турган), стол үстүндө туруучу; ~ **ый календарь** стол үстүндө туруучу календарь; ~ **ая лампа** столго коюлуучу лампа; 2. *перен.* эң зарыл, эң керектүү, ар дайым керек болуучу; **толковый словарь ~ ая книга для всех** түшүндүрмө сөздүк – ар кимге зарыл болуучу (ар дайым кереги тийүүчү) китеп.

Настораживать *несов. см. насторожить.*

Настораживаться *несов. см. насторожиться.*

Настороже *нареч.* сак, сергек; **быть** ~ сак болуу, сергек туруу.

Настороженн/ый, насторожённ/ый, -ая, -ое 1. *прич. от насторожить*; 2. *прил.* кулагы сак, сак кулак, сергек, этият, шыбыш алдырбаган; ~ **взгляд** сактанып кароо.

Насторожи/ть *сов. кого-что* 1. сергектик кылуу, кулак түрүү, сактык кылуу, шыбыш алдырбоо, этияттануу; ~ **ло всех его внезапное исчезновение** анын күтүүсүздөн жок болуп кетишинен улам бардыгы кулак түрүп, сактанып калышты; 2. *охот.* салуу, тартуу; ~ **ть западню** тузак тартуу; **насторожить**; \diamond **насторожить уши (слух)** 1) кулагын тикчийте калуу (айбандарга карата); 2) *перен.* кунт коюп кулак төшөө (адамга карата).

Насторожи/ться *сов.* сергек (сак) болуу, сактана калуу, этияттануу, кулак түрө калуу; **часовой** ~ лся сакчы кулагын түрүп, сактана калды.

Настояни/е *ср* катуу талап, кыстоо; **по ~ ю родителей** ата-энелердин катуу талабы менен.

Настоятель м 1. эркектер монастырдын башчысы; игумень; 2. собордогу же чиркөөдөгү башкы поп.

Настоятельница ж аялдар монастырынын башчысы; игуменья.

Настоятельно *нареч.* катуу туруп, жанды

койбой, көптөн-көп, айтканынан кайтпастан, көшөрүп, акидей асылып; ~ **просить** акидей асылып сурануу (суранып-тилене берүү).

Настоятельность ж 1. (*настойчивость*) көшөргөндүк, тырышчаактык; 2. (*необходимость*) өтө керектик, аябай зарылдык, катуу муктаждык.

Настоятельн/ый, -ая, -ое (настоятелен, -льна, -льно) 1. катуу, көптөн-көп; ~ **ая просьба** катуу өтүнүч; 2. өтө зарыл, эң керек; ~ **ая необходимость** өтө зарылдык.

Настоять I сов. на чём айтканын иштетүү, айтканына катуу туруу, ишке ашуусун катуу талап кылуу, айтканынан кайтпоо, дегенине жетүү; ~ **на своём** өз оюндагысын аткарууга катуу туруу; ~ **на пересмотре плана** пландын кайрадан каралып чыгышын катуу талап кылуу.

Настоять II сов. что, чего на чём маңыз жасоо, настойкага айландыруу, чылап коюу; ~ **водку на вишне** чиени аракка чылап коюу.

Настояться I сов. көпкө чейин аягы менен тик туруу; ~ **в ожидании транспорта** транспорт күтүп узак туруп калуу.

Настоя/ться сов. демделүү; чыланып туруу, настойкага айландыруу; **чай ещё не ~ лся** чай али демделбептир.

Настоящ/ий, -ая, -ое 1. азыркы, ушул азырдагы, ушу кездеги; **в ~ ее время** азыркы мезгилде, азыркы күндө; 2. ушул, ушу; быйылкы; бул, бул жолку; **в ~ ем году** быйылкы жылы (ушул жылы); **в ~ ей лекции** **речь пойдёт о творчестве молодых поэтов** бул лекцияда жаш акындардын чыгармачылыгы жөнүндөгү сөз болмокчу; 3. анык, чыныгы, нагыз; таза, нукура; ~ **ее золото** таза алтын; **его ~ ая фамилия** — Алиев анын чыныгы фамилиясы — Алиев; 4. (*искренний, непритворный*) анык, чыныгы, нагыз; «**Повесть о ~ ем человеке**» «Чыныгы адам жөнүндө повесть» (Б. Полевойдун чыгармасынын аты); ~ **ий друг** чыныгы дос; **он ~ ий художник** ал нагыз сүрөтчү; 5. жеткен, барып турган; **он ~ ий неуч** ал жеткен түркөй адам; 6. *в знач. сущ.* **настоящее ср** азыркы доор, азыркы заман, ушул мезгил, ушул күн; **идти в ногу с ~ им** азыркы заман менен тең адымдоо; **наше ~ ее и прекрасное будущее** биздин азыркы күнүбүз менен эң сонун келечегибиз; **◇ настоящее время грам.** учур чак; **настоящим образом** чыны менен.

Настраивать несов. см. настрогать.

Настрадаться сов. көбүрөөк кыйналуу, азап тартуу, жапа чегүү; көп азап-тозокту баштан өткөрүү.

Настраи́вать I несов. см. настро́ить I.

Настраи́вать II несов. см. настро́ить II.

Настраи́ваться I несов. страд. кстраи́вать I.

Настраи́ваться II несов. 1. см. настро́ить-ся; 2. страд. кстраи́вать II.

Настраи́чивать несов. см. настро́чить 1, 2.

Настраи́чиваться несов. страд. кстраи́чивать.

Настра́щать сов. кого-что прост. аябай коркутуу, жүрөгүн түшүрүү.

Настрели́вать несов. см. настреля́ть.

Настреля́ть сов. 1. что, кого-чего атып алуу; ~ **уток** бир канча өрдөк атып алуу; 2. *перен. что, чего прост.* суранып-тиленип жатып ээ болуу; ~ **дөңгө** тилмечилик менен акчалуу болуу (акчага жетүү).

Настри́г I м с.-х. жүн кыркып алуу; ~ **с каждой овцы** ар койдон кыркып алган жүн.

Настри́г II м с.-х. по знач. гл. настри́чь — настригáть.

Настригáть несов. см. настри́чь.

Настригáться несов. страд. кнастригáть.

Настри́чь сов. что, чего кыркуу, кыркып алуу; ~ **килограмм шерсти** бир киллограмм жүн кыркып алуу.

Настрога́ть сов. что, чего сүрүү.

Настро́го нареч. катуу, бекем, олуттуу, абдан; ~ **запретить** катуу тыюу салуу.

Настро́ени/е ср 1. маанай, көңүл; **весёлое ~ е** жайдары маанай; **у него́ плохое ~ е** анын маанайы пас; **поднять ~ е** көңүлдү көтөрүү; 2. ой, көз караш, талам, сезим багыттары; **антивоённые ~ я** согушка каршы таламдар; **подъём общественного ~ я** коомдук таламдын жогорулашы; 3. *с неопр.* көңүл, пейил, каалоо, маанай; **у меня́ нет ~ я** **рабóтать** иштөөгө көңүлүм жок; **у него́ нет ~ я** **петь** анын ырдоого көңүлү жок (ырдагысы кебейт) **◇ человек настро́ения** маанайга жараша мамиле жасай турган адам.

Настро́енность ж көңүлдүн келип турушу, көңүлдөнгөндүк, пейил тарткандык.

Настро́ить I сов. 1. что, чего куруу, салуу, тургузуу; ~ **кварти́лы жилых домов** турак үйлөрдүн кварталын куруу; 2. *что уст. то же, что надстро́ить*

Настро́ить II 1. что муз. күүлөө, күүгө салуу, күүгө келтирүү; ~ **фортепьяно** фортепьянону күүлөө; 2. *что* тууралап коюу; ~ **радиоприёмник на короткую волну** радиоприёмникти кыска толкунга коюу; 3. *что* тез оңдоо, түзөтүү; ~ **станок** станокту оңдоо; 4. *кого-что* каршы коюу, тукуруу; **гру́бостью он настро́ил всех прóтив себя́** өзүнүн оройлугу менен бардыгын өзүнө каршы кылып алды; 5. *кого-что* көңүлүн көтөрүү, ниеттенүү; ~ **себя́ на весёлый лад** өзүнүн көңүлүн көтөрүү; **он настро́ен пойти́ в театр** ал театрга барсамбы деп ниет кылып турат; 6. каршы чыгуу, каршы болуу; **Ма́ть была́ настро́ена прóтив моего́ поступления́ в университет** (Горький) Энем менин университетке киришиме көңүлсүнбөдү.

Настро́иться 1. күүлөнүү, күүгө келүү; оңуна келүү; 2. белгилүү маанайда болуу; ~ **проти́в кого-л.** кимдир бирөөгө каршы болуу; ~ **доброжелате́льно ко всем товари́щам** бардык жолдошторуна боорукер (кайрымдуу) болуу; 3. *с неопр. или на что* ...гысы келүү, ...йын деген ниетте болуу, көңүлдөнүү, каалоо, каалап туруу; ~ **пойти́ в кино́** киного баргысы келүү.

Настро́й *м разг. то же, что настроённости* 1: **боево́й** ~ **хоккейстов** хоккеисттердин күжүрмөн маанайы.

Настро́йка *ж по знач. гл. настро́ить* II 1; ~ **рояля** роялды күүлөө.

Настро́йщик *м* күүгө келтирүүчү (адис); ~ **музыка́льных инструме́нтов** музыка аспаптарын күүгө келтирүүчү (адис); ~ **станко́в** станокторду оңдоочу (адис).

Настро́йщица *женск. к настро́йщик.*

Настропа́лить *сов. кого-что прост.* көңүлүн көтөрүү, жакшы маанайга салуу.

Настропа́литься *сов. нар.разг.* сабырсыздыкка берилип бир жакка камынуу.

Настропа́лять *несов. см. настропа́лить.*

Настропа́ляться *несов. см. настропа́литься.*

Настро́чить *сов.* 1. *что* кайып тигүү, жабыштыра тигүү; ~ **карма́н** чөнтөктү жабыштыра тигүү; 2. *что, чего* тигип даяр кылуу, тигип коюу; ~ **деся́ток воротничко́в** ондогон жака тигип коюу; 3. *перен. что, чего разг.* тез эле жаза коюу, арыдан-бери жаза салуу; ~ **заявле́ние** арызды арыдан-бери жаза салуу; 4. *перен. что, чего разг.* каршы-терши из түшүрүү.

Настрога́ть *сов. что прост. то же, что настрога́ть.*

Настря́пать *сов. что, чего* 1. бышыра салуу, бышырып даяр кыла коюу; ~ **еды в доро́гу** жолго тамак бышыра коюу; 2. *перен. разг. шутол.* арыдан-бери салуу; чампалап даяр кыла коюу.

Настуди́ть *сов. что прост.* суутуу, муздатуу; ~ **комна́ты** бөлмөнү муздатуу.

Настуди́/ться *сов. прост.* муздоо, сууп калуу; **ко́мната** ~ **лась** бөлмө сууп калыптыр.

Настужа́ть *несов. прост. см. настуди́ть.*

Настужа́ться *несов.* 1. *см. настуди́ться*; 2. *страд. к настужа́ть.*

Насту́живать *несов. см. настуди́ть.*

Насту́живаться *несов.* 1. *см. настуди́ться*; 2. *страд. к насту́живать.*

Насту́кать *сов.* 1. *что разг.* тыкылдатып ургулоо, такылдатуу; 2. *что, чего прост.* машинка баса коюу; ~ **ста́тью** макаланы машинкага баса коюу.

Насту́киваи́ть *несов. см. насту́кать.*

Наступа́тельн/ый, -ая, -ое чабуул коюу...; чабуулдоо...; ~ **бой** чабуулдап салгылашуу; ~ **порыв** войск аскерлердин чабуул коюуга умтулушу.

Наступа́/ть I *несов.* 1. *см. наступи́ть* I; 2. чабуул коюу, чабуул жасоо; **войска́** ~ **ют по все́му фро́нту** аскерлер бүткүл фронт боюнча чабуул коюп баратышат; ~ **ть на пусты́ню** чөлгө чабуул жасоо; 3. *перен.* кысым көрсөтүү, катуу кыстоо, катуу талап кылуу; ~ **на должника́** насыялуу (береселүү) адамдан карызды катуу талап кылуу; 4. *перен.* илгерилеп (чукулдап) кирип баруу; **тайга́** ~ **ла на степь** тайга ээн талаага жакындап баратат.

Наступа́ть II *несов. см. наступи́ть* II.

Наступи́/ть I *сов. на кого-что* басып туруу; басып алуу; ~ **ть кому-л. на ногу** бирөөнүн бутун басып алуу; **◇ медве́дь (слон) на у́хо** **наступи́л** кому музыкага шыгы жок (музыканы айыра албаган) адамга карата.

Наступи́/ть II *сов.* болуу, башталуу, келүү, кирүү; ~ **ло ле́то** жай келди; ~ **ла тишина́** жымжырттык башталды; ~ **л ве́чер** кеч кирди.

Наступле́ние I *ср* 1. *по знач. гл. наступа́ть* I 4; 2. чабуул; **стреми́тельное** ~ катуу чабуул; **перейти́ в** ~ чабуулга өтүү; ~ **на Се́вер** Түндүккө чабуул коюу.

Наступле́ние II *ср по знач. гл. наступи́ть* II; ~ **лета** жайдын келиши; ~ **ста́рости** карылыктын башталышы.

Насту́рция *ж бот* настурция (кызгылт өңдүү ири гүлдөрү бар кооз өсүмдүк).

Настуча́ть *сов. что разг. то же, что настуча́ть.*

Настуча́ться *сов. разг.* такылдатып ургулай берүү, көпкө чейин тынбай такылдатуу.

Насты́рн/ый, -ая, -ое *прост.* өжөр, көк; оюндагысын бербеген кежир; ~ **па́рень** өжөр жигит.

Насули́ть *сов. что, чего прост.* убадага тойгузуу, оозу менен жыргатуу; ~ **золоты́е го́ры** оозу менен ойду омкоруп, тоону томкоруу (алтындан тоо тургузам деп убада кылуу).

Насу́пить *сов* кабагын чытуу (бүркөө), кабак-кашын тырыштыруу.

Насу́пи/ться *сов* керсейүү, кабак-кашын тырыштырып, түрүн өзгөртүү; кабагын карыш салуу; **сиде́ть**, ~ **вшись** кабагын карыш салып, мостоюп олтуруу.

Насу́плenn/ый, -ая, -ое 1. *прич. от на-су́пить*; 2. *прил.* бүркөлгөн, тырышкан (кашка карата); 3. *прил.* керсейген, мостойгон, тунжураган, түнөргөн, кабагы салыңкы; ~ **й** вид түнөргөн көрүнүш.

Насу́плива́ть *несов. см. насу́пить.*

Насу́плива́ться *несов. см. насу́питься.*

Насу́хо *нареч.* купкуркак болгуча, кургагыча, какшагыча; ~ **вы́тереть ру́ки** колду купкуркак болгуча аарчынуу.

Насу́чивать *несов. см. насучи́ть.*

Насучи́ть *сов. что, чего* чыйратуу, эшүү, түртүү.

Насу́шивать *несов. см. насуши́ть.*

Насу́шиваться *несов. страд. к насу́шивать.*

Насуши́ть *сов. что, чего* кургатуу, кургатып алуу, как кылуу; ~ **ягод** мөмө кургатып алуу.

Насу́щность *ж* өтө зарылдык, эң керектүүлүк.

Насу́щны/й, -ая, -ое (насущен, -на, -но) эң зарыл, өтө керектүү; ~ **е зада́чи** эң зарыл милдеттер; ~ **е потре́бности** эң зарыл керектөөлөр; **◇ хлеб насу́щный** тиричиликке зарыл нерселер.

Насчёт *предлог с род. разг.* туурасында, жөнүндө; **я говорю́** ~ **тебя́** мен сен жөнүндө айттым; **Я хоте́л погово́рить с ва́ми** ~ **кварти́ры тебя́** (Гончаров) Мен сиз менен квартира туурасында сүйлөшмөкчү элем.

Насчита́/ть *сов. что* 1. эсептеп (санап) чыгуу, эсебин (санын) аныктап билүү; **я ~ л в саду́** бо́лее десяти́ **яблонь** мен бактан ондон ашык алма дарагын санап чыктым; 2. ашык эсептөө; ~ **ть лишних** **пять** **рубле́й** беш сомду ашык эсептеп коюу.

Насчи́тыва/ть *несов.* 1. *см.* **насчита́ть**; 2. туруу, болуу; **брига́да** ~ **ет не́сколько ты́сяч бойцо́в** бригада бир нече миңдеген жоокерден турат (бригадада бир нече миң жоокер бар).

Насчи́тыва/ться *несов.* бар болуу, түзүп туруу, ...га кетүү; **в го́роде** ~ **ается не́сколько ты́сяч жи́телей** шаарда бир нече миң адам бар (шаар калкы бир нече миң адамдан турат).

Насыла́ть *несов. см. насла́ть.*

Насы́пать *сов.* 1. *что, чего* салуу, толтуруу, салып коюу, толтуруп алуу; ~ **мешо́к му́ки** бир кап ун салып алуу; 2. *что, чего* себүү, чачуу, төгүү, сээп коюу, чачып таштоо; ~ **песку́ на доро́жку** жолго кум чачуу; ~ **лошади овса́** атка сулу төгүп коюу; 3. *что* үйүү, бастыруу, додолонуп үйүп салуу, төгүп тургузуу; ~ **курга́н дөбөдөй** кылып үйүп салуу, үйүп таштоо (коюу); ~ **плоти́ну** плотинаны төгүү менен тургузуу.

Насыпа́ть *несов. см. насы́пать.*

Насы́па/ться *сов.* төгүлүү, чачылуу, кирүү; **в боти́нки** ~ **лось мно́го песку́** ботинканын ичине кум толуп калыптыр.

Насыпа́ться *несов.* 1. *см.* **насы́пать**; 2. *страд. к насы́пать.*

Насы́пка *ж по знач. гл. насы́пать*; ~ **зерна́** эгин төгүү (салуу).

Насы́пн/ой, -ая, -ое 1. төгүп коймо; чубурма, чубуруп түшмө, чубуруп түшө турган; ~ **ой груз** төгүп коё турган жүк; 2. үйүп жасалган, үйүп тургузулган; ~ **ой холм** үйүп тургузулган дөбө; ~ **ая да́мба** үйүп жасалган (тургузулган) дамба.

Насы́п *ж* кырдалган топурак (шагыл), үйүлгөн топурак (шагыл ж.б.).

Насы́пью *нареч.* төгүп, төгүп салып; **грузи́ть зерно́** ~ **данды** төгүп жүктөө; **перевозка́** **угля́** ~ **таш көмүрдү** төгүп салып ташуу.

Насы́тить *сов.* 1. *кого-что* тойгузуу, кандыруу; ~ **голо́дного** ач адамды тойгузуу; ~ **зе́млю водо́й** жерди сууга кандыруу; 2. *что* каныктыруу; синирүү; синип калуу; **во́здух насы́щен смоли́стым за́пахом** абага чайырдын жыты синип калды; 3. *перен.* толтуруп жиберүү, жеткидей камсыз кылуу; **строите́льство насы́щено** **нове́йшей те́хникой** курулуш эң сонку техника менен толтура камсыз кылынган.

Насы́ти/ться *сов.* 1. тоюу, кануу; 2. тоюнуу, каныгуу; **земля́** ~ **лась вла́гой** жер нымга тойгон экен; 3. *перен.* толук канааттануу.

Насыща́ть *несов. см. насы́тить.*

Насыща́ться *несов.* 1. *см.* **насы́титься**; 2. *страд. к насыща́ть.*

Насы́щенн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от насы́тить*; 2. *прил.* каныккан; ~ **раство́р** каныккан эритме; 3. *прил. перен.* мазмундуу, мазмуну бай; ~ **докла́д** мазмундуу доклад.

Ната́лкивать *несов. см. нато́лкну́ть и нато́лка́ть* 2.

Ната́лкиваться *несов.* 1. *см.* **нато́лкну́ться** – **нато́лка́ться** 2; 2. *страд. к ната́лкивать.*

Ната́пливать I *несов. см. нато́пить I.*

Ната́пливать II *несов. см. нато́пить II.*

Ната́пливаться I *несов.* 1. *см.* **нато́питься I**; 2. *страд. к ната́пливать II.*

Ната́пливаться II *несов.* 1. *см.* **нато́питься II**; 2. *страд. к ната́пливать II.*

Ната́птывать *несов. см. нато́пта́ть.*

Ната́ска́ть I *сов.* 1. *что, кого-чего* ташып келе берүү, ташый берип жыюу, ташып көбөйтө берүү; ~ **по́льный сара́й дров** ташып келе берип сарайды отунга толтуруп жиберүү; 2. *что, кого-чего* кармап чыгуу; ~ **ра́ков из ре́чки** дарыядан чаян кармап чыгуу; 3. *перен. что, чего разг. неодобр.* ылгабай көчүрүп ала берүү; **приме́ры, ната́сканные из устаревших исто́чников** эски булактардан ылгабай көчүрүлүп алынган мисалдар; 4. *что кого-чего* анча-мынча уурдап (кытып) ала берүү, уурдап келип чогулта берүү; ~ **ябло́к из чужо́го са́да** башка бирөөнүн багынан алма уурдап келе берүү; 5. *кого разг.* кулагын чойгулап (чачынан тарткылап) жазалоо.

Ната́ска́ть II *сов. кого* 1. ууга (анчылыкка) үйрөтүү (итти, тайганды); 2. *разг.* үйрөтүү, даярдоо; ~ **ученико́в к экза́мену** окуучуларды экзаменге даярдоо.

Ната́скивание I *ср по знач. гл. ната́скивать I.*

Ната́скивание II *ср по знач. гл. ната́скивать II.*

Ната́скивать I *несов. см. ната́ска́ть I* – **ната́щи́ть.**

Ната́скивать II *несов. см. натаска́ть II.*

Ната́чивать *несов. см. наточи́ть.*

Натащи́ть *сов. разг. 1. что, кого-чего* ташып келүү; ~ **дров** отун ташып келүү; **2. что** тартып алуу, өзүнө карай тартуу, тартып жамынуу; ~ **на себя́ одея́ло** жуурканды үстүнө тартып алуу.

Ната́ять *сов. что, чего* эрип кетүү, эрип калуу. көлкүлдөп эрүү.

Натвори́/ть I *сов. что, чего разг.* шоктук кылып коюу, чеки иш кылуу; ~ **ть глупостей** акмакчылык кылуу; **что ты ~ л!** эмне кылып таштадың! (Эмне балакет кылдың!).

Натвори́ть II *сов. что, чего* жууруу, эритүү; ~ **извести** акиташ эритүү; ~ **квашню́ теста** бир челек камыр жууруу.

Нате́ *частица разг. см. на II; нате́, возьмите свою́ книгу́ мынаңыз, китебиңизди алыңыз; вы же хоте́ли это́го? И вдруг — ~ вам!* ушуну өзүңүз кааладыңыз беле? Андай болсо мынакей сизге!

Натёк *м* агып келип чогулган жыйынды; ~ **смо́лы на дере́ве** дарактан агып отуруп катып калган чайыр.

Натекáть *несов. см. натечь.*

Нательн/ый, -ая, -ое ич кийим, ичтен кийиле турган; ~ **ая руба́ха** ич көйнөк.

Натереби́ть *сов. что, чего* жулуу, жулуп таштоо, жулуп салуу (зыгыр, чөп ж.б.); ~ **льну** зыгыр жулуу.

Натереть *сов. 1. кого-что* сүйкөө, сүртүү, сүртүп ышкылоо; **2. что** ышкылап тазалоо, жышып тазалоо, жалтырата сүртүү; ~ **пол до блéска** полду жалтырата жышуу; **3. что** жыша берип жоорутуп алуу; ~ **мозо́ль на но́ге** буту жооругуча сүртүү; **4. что, чего** сүргүлөп майдалоо, майда болгуча сүргүлөй берүү; ~ **моркови** сабизди сүргүлөп майдалоо.

Натереться *сов. 1. сүртүнүү, сүйкөнүү; ~ ма́зью* май сүйкөнүү; **2. жалтырата** сүртүлүү, сүрүлө берип жалтыроо; **паркeт хоро́шо натeрся** паркет жакшылап жалтырагыча сүртүлдү.

Натерпе́/ться *сов. чего разг.* далайды баштан өткөрүү, далай азап-тозокту көрүү, көп түйшүк тартып кыйналуу.

Натеса́ть *сов. что, чего* жонуу, чабуу, копшоо, жонуп коюу; ~ **брёвен** устунду жонуу.

Натёсывать *несов. см. натеса́ть.*

Натёчн/ый, -ая, -ое агып келип (же сызылып чыгып) топтолгон, жыйналган; ~ **е образова́ния на стена́х пеще́ры** үнкүрдүн боорундагы агып келип топтолгон нерселер.

Натечь *сов.* агып келип жыйылуу (топтолуу. көөлгүш калуу); **в подва́л натекла́ вода́** подвалга суу кирип кетиптир.

Нате́шить *сов. кого-что разг.* көңүлүн ачтыруу, каалаганча ойнотуу, көңүлүн жубатуу.

Нате́ши/ться *сов. разг. 1. курсант* болуу, көңүл ачуу; кумардан чыгуу; **ребя́та ~ лись игро́й** балдар оюнга курсант болушту; **2. над кем-чем** шылдыңдоо, шылдыңдап күлүү, мазактоо.

Натирание *ср 1. по знач. гл. натира́ть; ~ ма́зью* май сүйкөнүү; ~ **поло́в** полду жышуу; **2. разг.** денеге сүйкөлө турган дары зат.

Натира́ть *несов. см. натереть.*

Натираться *несов. 1. см. натереться; 2. страд. к натира́ть.*

Нати́рка *ж по знач. гл. натереть 1,2; ~ поло́в* полду жышуу (сүртүү).

Натиро́чн/ый, -ая, -ое жышуучу, жышкыч; сүртө турган; ~ **ая маши́на** пол жышкыч машина.

Нати́ск *м 1. чабуул, кысым; под ~ ом на́ших войск противник отступил* биздин аскерлерибиздин кысымы менен душман артка чегинди; **Полице́йские, взя́вшись за́ руки, едва́ сде́рживают ~ то́лпы** (С.Антонов) Кол кармашып алган полицейскийлер калын топтун кысымына араң чыдап турушат; **2. перен.** зомбулук, күчтүү таасир, зордук «**Зако́н жизни́**» — это исто́рия выми́рания инде́йских племе́н под ~ ом аме́риканской ... культу́ры (Куприн) «Турмуш закону» — бу америкалык ... маданияттын күчтүү таасири менен индеец урууларынын жоголуп баратышынын тарыхы; **3. полигр.** терилген тамгалардын кагазга түшүрүлгөн басымы жана изи.

Нати́скать *сов. что, чего* шыкап батыруу, ныктап салуу; ~ **веще́й в мешо́к** буюмдарды капка шыкап салуу.

Нати́ска/ться *сов. разг.* шыкалуу, тыгылуу, кысыла тыгылуу; **в авто́бус ~ лось мно́го наро́ду** автобуска адамдар толтура шыкалды.

Нати́скивать *несов. см. натиска́ть.*

Нати́скиваться *несов. 1. см. натиска́ться; 2. страд. к натиска́вать.*

Натка́ть *сов. что, чего* токуу (кездеме, килем); ~ **ковро́в** килем токуу.

Наткну́ть *сов. кого-что* сайып коюу, саюу; ~ **куски́ мя́са** на шампур кесилген этти шишке саюу.

Наткну́ться *сов. 1. на что* урунуу, согулуу; ~ **на о́стрый сучо́к** учтуу бутакка урунуу; **2. на кого-что** урунуу, урунуп алуу; ~ **на сто́лб** зым карагайга урунуп алуу; **3. на кого-что** туш келүү, туш келип калуу, учуратуу, учурап калуу; табыла калуу; ~ **на интере́сную мысль** кызык ойго туш болуу; ~ **на хоро́шего челове́ка** жакшы адамга туш келүү; жакшы адамды учуратуу.

Натолка́ть *сов. прост. 1. что* түрткүлөй берип оорутуп коюу; ~ **бока́** түрткүлөй берип капталын оорутуу; **2. что, чего** шыкап салуу, тыгыштыруу; ~ **тетра́дей в портфе́ль** портфелге дептерлерди шыкап салуу.

Натолка́/ться *сов. 1. разг.* түртүшүү,

түрткүлөшүү; ~ **ться в толпé** калың элдин арасында түрткүлөшүү; **2. прост.** тыгылышуу, батыша албай шыкалаган абалда болуу; **Вот будет нужда, как в прочих местах уже дошёл народ: по пяти семей в одну избу ~ етесь** (Короленко) Башка жердеги адамдын башына түшкөн муктаждык өз башына келсе, бир үйдө бештен үй-бүлө тыгылышып жашоого мажбур болосуз.

Натолкнуть сов. **1. кого-что на кого-что** итере түртүп салуу; **2. кого-что на что** бир пикирге алып келүү, белгилүү бир ойго түртүү, бир нерсени эсине салуу.

Натолкнуться сов. *то же, что наткнуться 2, 3.*

Натолочь сов. *что, чего* майдалоо, жанчуу, талкалоо; ~ **пёрцу** калемпир майдалоо.

Натопить I сов. *что* жакшылап жылытуу (ысытуу, кызытуу); ~ **дом үйдү** жакшылап жылытуу (ысытуу); **натопленная печь** ысыта жагылган меш.

Натопить II сов. *что, чего* **1.** эритүү, сызгыртуу, эритип алуу, эритип коюу; ~ **жиру** май эритүү; ~ **из снега воды** кардан суу эритип алуу; **2.** кайнатып (бышырып) алуу; ~ **молока** сүт бышырып алуу.

Натопиться I сов. *разг.* жакшы ысып чыгуу, кызуу; **пéчка натопилась** меш жакшы ысып чыкты.

Натопи/ться II сов. *разг.* эрүү, эрип түшүү, сызгырылуу; ~ **лось много жиру** көп май эриди; **из снега ~ лось ведро воды** кардан бир чака суу эритилди.

Натоптать сов. **1.** тепсеп булгоо, тебелей берип булгап салуу; **в коридоре натоптано** коридорду тебелей берип булгап кетишиптир; ~ **в комнате** бөлмөнү тепсей берип булгап салуу; **2. что** таптап чыйыр кылуу (жол салуу).

Натрговать сов. *что, чего* соода кылуу, соодалашуу, соодадан пайда түшүрүү; ~ **много денег** соодалап көп акча түшүрүү; ~ **на тысячу рублей** миң сомго соодалоо.

Наторговывать несов. *см. наторговать.*

Наторелый, -ая, -ое прост. тажрыйбалуу, тажрыйбасы бар, ишке бышкан; ~ **делёц** ишке бышкан шылуун.

Натореть сов. *прост.* машыгуу, маш болуу, үйрөнүү, бышуу, дасыгуу; ~ **в работе** ишке машыгуу.

Наторить сов. *что прост.* таптоо; чыйыр кылып жиберүү; ~ **тропу** баса берип жолду таптап салуу (чыйыр кылып жиберүү).

Натосковаться сов. *разг.* абдан сагынуу, кусалануу; ~ **на чужбине** бөтөн жерде жүрүп өз мекенин сагынуу.

Наточить сов. *что, чего* кайроо, учтоо, чарыкка тартуу, бүлөө, курчутуу; ~ **бриту** устараны курчутуу; ~ **карандашей** карандаштарды учтоо.

Натошак нареч. ач карын; ~ **выпить воды** ач карын суу ичүү.

Натр м хим. уст. *то же, что натрий; ёдкий натр* жегич натрий, каустик содасы.

Натравить сов. **1. кого-что на кого-что** айдактоо, тукуруу; ~ **собак на зайца** иттерди коёнго айдактоо; **2. перен. разг.** кимдир бирөөгө каршы кайрап коюу, тукуруу, эрегиштирүү; **3. кого** ууландырып салуу, ууктуруп жоготуу; ~ **тараканов** таракандарды ууландырып кырып салуу; **4. что, чего спец.** түр салуу, оюу-чийүү түшүрүү; ~ **узор** оюу-чийүү түшүрүү, кооз түр салуу (жегич заттарды колдонуу аркылуу).

Натравливать несов. *см. натравить.*

Натравлять несов. *см. натравить 1, 3.*

Натренированн/ый, -ая, -ое 1. прич. *от натренировать;* **2. прил.** тажрыйбалуу, машыккан, дасыган, үйрөтүлгөн; ~ **спортсмен** машыккан (тажрыйбалуу) спортсмен.

Натренировать сов. машыктыруу, үйрөтүү, бышыктыруу, ык алдыруу; ~ **футболистов** футболисттерди машыктыруу; ~ **мускулы** булчундарды күчкө келтирүү.

Натренироваться сов. машыгуу, үйрөнүү, бышыгуу, ыкмасын алуу; ~ **в решении задач** маселе чыгарууга машыгуу.

Натрепать сов. **1. что, чего** тытуу, сабоо; ~ **кенафа** кенеп тытуу; **2. прост.** жазалоо, жазасын (адебин) берүү (кулагын чоюп же чачынан тартып); ~ **за волосы** чачынан тарткылап жазалоо; **3. что, чего и без доп. прост.** дөөдүрөө, былжыроо.

Натрэскаться сов. *груб. прост.* **1.** оозумурдунан чыккыча жеп-ичүү; **2.** мас болгуча ичүү, иче берип дайынын таппай калуу.

Натриев/ый, -ая, -ое натрий...; натрийлүү; ~ **ая селитра** натрий селитрасы.

Натрий м хим. *натрий* (химиялык элемент).

Натрое нареч. үчкө, үч бөлүккө; **разрзать** ~ үчкө бөлүп кесүү; **разрубить** ~ үчкө бөлө чабуу.

Натрубить сов. *прост.* жар салуу, уу-дуу кылып (дуулдатып) жиберүү, дуу кылуу, жайып жиберүү; **♦ натрубить в уши кому прост.** кулагына кумдай куюу, кан какшоо.

Натрудить сов. *что* оорутуу, ооруксунтуу, талытуу; **натруженные руки** талыган колдор.

Натрудиться сов. *разг.* **1.** аябай иштөө, баш көтөрбөй иштей берүү; иштей берип чарчоо, жаны тынбай жүрүп чаалыгуу, шайы кетүү.

Натруживать несов. *см. натрудить.*

Натрусить сов. *что, чего прост.* кагып түшүрүү, кагып алуу; муки из мешка каптын унун кагып алуу.

Натрясать несов. *см. натрясти.*

Натрясти сов. *что, чего* **1.** кагуу, силкүү, күбүү; ~ **крошек на пол** күкүмдөрдү полго күбүп таштоо; **2.** силкип (кагып) түшүрүү,

кагып алуу, кагып чогултуу; ~ **табаку́ на закру́тку** кагып отуруп бир тартым тамеки чогултуу; ~ **ябло́к** алма кагып алуу.

Натряс/тись сов. 1. катуу чайкалуу; ~ **тись в арбе́** арабада катуу чайкалуу; 2. кагылып түшүү, күбүлүп калуу.

Нату́г/а ж разг. күч келүү, зоругуу, күчөнүү, чиренүү; **реме́нь ло́пнул от ~ и кур** күч келип үзүлүп кетти; **с ~ ой вы́тащить но́ги из гли́ны** чиренип жатып бутун ылайдан чыгарып алуу.

Нату́го нареч. разг. бек, бекем. катуу, чын; ~ **затяну́ть реме́нь** курду бек курчануу.

Нату́живать несов. см. нату́жить.

Нату́живаться несов. см. нату́житься.

Нату́жить сов. что, разг. түйүлүү, чыналтуу; ~ **му́скулы** булчундарды түйүлтүү.

Нату́житься сов. түйүлүү, күчөнүү, чиренүү.

Нату́р/а ж 1. уст. то же, что приро́да 1; 2. кулк-мүнөз; **по ~ е он не злой** мүнөзүнө караганда ал каардуу эмес; 3. **разг.** киши, инсан, адам; **воспири́ймчивая ~ а** таасирге тез ооп кетүүчү адам; 4. чындык; 5. натура (сүрөт. скульптура. кино үчүн объект болгон адам); **рисова́ть с ~ ы** кишини карап туруп сүрөткө тартуу; 6. натура (акча ордуна жүрүүчү товар, азык-түлүк ж.б.); **распла́чиваться ~ ой** натуралай төлөө; **♦ второ́я нату́ра** кишинин өзүнө таандык белгилеринин бири, табияты; **привы́чка — второ́я нату́ра** погов. адат — адамдын экинчи табияты.

Натурализа́ция ж натурализация (1. башка мамлекеттин адамын граждандык кабыл алуу, башка мамлекеттин жарандыгына өтүү; 2. өсүмдүктөрдү өз мекенинен башка жакта өстүрүү же башка жерден алынып келинген өсүмдүктү жаңы шартка ылайыкташтыруу).

Натурали́зм м натурализм (19-кылымдын 60-жылдарында жаратылыш жөнүндөгү илимдердин таасири менен адабиятта жана искусстводо пайда болуп, чындыкты жана адамдар ортосундагы мамилелерди объективдүү чагылдырууга умтулушу менен өзгөчөлөнгөн багыт).

Натурализова́ть сов., несов. кого натурализациялоо (башка мамлекеттин граждандыгына (жарандыгына) өткөрүү; башка мамлекеттин гражданын (жаранын) кабыл алуу).

Натурализова́ться сов., несов. натурализациялануу (башка мамлекеттин граждандыгына өтүү).

Натурали́ст м 1. натуралист (табиятты изилдөөчү); **юные ~ ы** жаш натуралистер; 2. натуралист (натурализмдин жактоочулары).

Натуралисти́ческ/ий, -ая, -ое 1. натурали-

сттик; ~ **ое направление в литерату́ре** адабияттагы натуралисттик агым; 2. натуралисттик (чындыкты сүрөттөөдө майда-чүйдө деталдарга көңүл буруп, жалпылаштыруунун жоктугу менен өзгөчөлөнгөн); ~ **ое описа́ние** натуралисттик баяндоо.

Натуралисти́чн/ый, -ая, -ое (натуралистичен, -на, -но) то же, что **натуралисти́ческий 2.**

Натурали́стск/ий, -ая, -ое натуралисттик.

Натура́льн/ый, -ая, -ое (натурален, -льна, -льно) 1. **уст.** табигый, табиятта бар, табияттагы; табият...; ~ **ые ресу́рсы** табигый ресурстар; ~ **ая исто́рия** табият тарыхы; 2. табигый, таза, аруу, нукура, накта (жасалма эмес); ~ **ый ше́лк** таза жибек; ~ **ый мех** накта мех; 3. табигый түрдөгүдөй, дал өзүндөй; **портрет в ~ ую величину́** өз бою менен тең портрет; 4. чы-ныгы; ~ **ый сме́х** чыныгы күлкү; 5. натуралай алына (төлөнө) турган; ~ **ый нало́г** натуралай налог; **♦ натура́льная шко́ла лит.** 19-кылымдын 30–40-жылдарында орус адабиятында пайда болгон реалисттик агымдын наамы; **♦ натура́льное хо́зяйство** натуралдык чарба (өндүрүш өз таламдарын канааттандырууга багытталган чарбанын түрү); **♦ натура́льный ряд чи́сел мат.** бүтүн сандардын катары.

Нату́рн/ый, -ая, -ое 1. иск. түп нускадан, адамдын өзүнөн тартылган; ~ **ый класс** натура классы (сүрөт жана скульптура мектептеринде адамдын өзүн карап туруп сүрөт тартуу же скульптура жасоо өнөрүнө үйрөнүү бөлүмү); 2. кино табигый шартта тартылган; ~ **ая съёмка** табигый шартта киного тартуу; табигый шартта тартылган сүрөт.

Натурфи́лосо́фия ж натурфилософия, табият философиясы (Марска чейинки ар түрдүү философия илимдеринин курамындагы бөлүк болуп эсептелген, ачык-айкын эмес философиялык принциптерге негизденүү менен жаратылыш жөнүндө бүтүндөй түшүнүк берүүгө аракет жасалган жаратылыштын абстрактуу философиясы).

Натурфи́лосо́фск/ий, -ая, -ое натурфилософия..., натурфилософиялык.

Нату́рщик м натурщик (сүрөтчүнүн, скульптордун алдында туруп сүрөтүн тарттыруучу адам).

Нату́рщица женск. к нату́рщик.

Нату́шить сов. что демдеп бышыруу, бууга демдөө; ~ **мяса** этти демдеп бышыруу.

Наты́ка/ть сов. что, чего саюу, кадоо, кагуу, төөнөө; ~ **ть була́вок** төөнөгүчтү төөнөп коюу; **по грядкам ~ ны** кобышкы жөөктөрдү бойлото казыктар сайылган.

Наты́кать несов. см. наткну́ть — наты́кать.

Наты́каться несов. см. наткуну́ться 1,2.

Натюрмóрт *м* натюрморт (гүл, мөмө, балык ж.б. чогуу тартылган сүрөт).

Натюрмóртн/ый, -ая, -ое натюрморт...; ~ сюжет натюрморт сюжети.

Натя́гивать *несов. см. натяну́ть.*

Натя́гиваться *несов. 1. см. натяну́ться; 2. страд. к натя́гивать.*

Натяже́ни/е *по знач. гл. натяну́ть 1. натяну́ться; ~ е пружи́ны* пружинанын керилиши (серпилиши); *сте́пень ~ я* струн кылдардын керилиши; **2. мед.** бүтүү, бүтө баштоо (жара); **перви́чное ~ е** алгачкы бүтө баштоо мезгили.

Натя́жка: с **натя́жкой** эптеп-септеп.

Натяжн/ой, -ая, -бе 1. чоюп (керип) кийгизме; ~ **ые ши́ны** керип кийгизме шиналар; **2.** чоюла турган, чоюлуучу; ~ **ые ро́лики** чоюлуучу роликтер.

Натяну́т/ый, -ая, -ое 1. прич. от натяну́ть; 2. прил. жасалма, чыныгы эмес; ~ **ая улы́бка** жасалма жылмаюу; **3. прил.** начар, түзүк эмес; **у них ~ ые отноше́ния** алардын мамилеси начар; алардын мамилеси түзүк эмес.

Натяну́ть *сов. что 1.* керип коюу, чоюп коюу, кере байлоо; ~ **холст на ра́мку** рамага кендирди керип коюу; ~ **стру́ны** кылды чоюу; **2.** керип-чоюп кийүү, керип-чоюп батыруу; ~ **перча́тки** мээлейди керип-чоюп кийүү; **3.** үстүнө тартып алуу; үстүнө тартып жамынуу; ~ **на себя одея́ло** жуурканды үстүнө тартып жамынуу; **4. разг.** эптеп желөп-таяп жатып жеткирүү; ~ **ученику́ оцёнку** окуучуга бааны желөп-таяп коюу; желөп-таяп коюп берүү; **5. безл. чего и без доп. разг.** каптап алуу, басып калуу; **к ве́черу** **натяну́ло туч** кечкурун асманды булут каптап калды.

Натяну́/ться *сов. созулуу, чоюлуу, тартылуу, керилүү; лёска ~ лась* кайырмактын боосу чоюлуп кетти; **пару́са ~ лись** парустар керилди.

Науга́д *нареч.* болжоп, болжол менен, болжолдоп; чамалап; **сказа́ть ~ болжоп айтуу,** болжол кылып айтуу.

Науго́льник *м* (накладка) бурчтук (раманын, ящиктин ж.б. бурчун бекитүү же бурчун кооздоо үчүн керектелүүчү жалпак металл); **укрепля́ть ра́му ~ ами** раманы бурчтуктар менен бекитүү.

Науго́льн/ый, -ая, -ое бурчтагы, бурчка коюла турган; ~ **е украше́ния на переплёте** мукабанын бурчундагы кооз сүрөттөр.

Наудалу́ю *нареч. разг.* алды-артына карабастан, ойлонуп отурбастан, мейли деп тобокелге салып; **ринуться ~ алды-артына** карабай кирип баруу.

Науда́чу *нареч.* онунан чыгып калар деп, ишенич кылып, тобокелге салып.

Науди́ть *сов. что, кого-чего* кайырмак менен бир топ кылып кармап алуу.

Нау́живать *несов. см. науди́ть.*

Нау́к/а ж 1. илим; **технические ~ и** техникалык илимдер; **то́чные ~ и** так илимдер; **занима́ться ~ ой** илим жагында иштөө; илимпоздук кылуу; **2. сабак,** таалим; **пусть это́ бу́дет тебе́ ~ ой** бул сага таалим (сабак) болуп калсын.

Наукообра́зн/ый, -ая, -ое (наукообразен, -на, -но) **1.** илим сыяктанган, илимге окшогон; **2. уст. то же, что нау́чный.**

Наусти́ть *сов. кого уст.* жаман ишке түртүү, азгыруу.

Нау́ска́ть *сов. кого разг. 1.* тукуруу, айдактоо (итке карата); **2.** перен. көкүтүү, тукуруу, кимдир бирөөгө каршы коюу (адамга карата).

Нау́скивать *несов. см. нау́ска́ть.*

Науте́к *нареч.:* **пусти́ться науте́к** алды-артына карабай безилдеп качуу.

Наутро *нареч.* эртеси эртең менен; ~ **все уеха́ли** эртеси эртең менен бардыгы жөнөп кетти.

Нау́чи/ть *сов. кого-что 1. чему или с неопр окутуу, үйрөтүү; ~ ть ребёнка* баланы үйрөтүү; ~ **ть рисо́ванию** сүрөт тартууга үйрөтүү; **2.** разг. акыл үйрөтүү, кеңеш берүү, жол көрсөтүү; **3.** үйрөтүү, түшүндүрүү; **жизнь ~ ла** **меня́ ценить люде́й** турмуш мага адамдарды кадырлоого үйрөтүү.

Нау́читься *сов.* үйрөнүү, билүү, үйрөнүп алуу; ~ **пла́вать** сууда сүзгөндү үйрөнүп алуу.

Нау́чно-иссле́довательск/ий, -ая, -ое илимизилдөө...; ~ **ая рабо́та** илимий-изилдөө иши; ~ **ий институ́т** илимий-изилдөө институту.

Нау́чно-популя́рн/ый, -ая, -ое илимий-популярдуу; ~ **ая литерату́ра** илимий-популярдуу адабият.

Нау́чность *ж* илимге негизденгендик, илимий негизи бар экендик; ~ **изложе́ния** баяндоонун илимге негизделиши.

Нау́чно-техни́ческ/ий, -ая, -ое илимий-техникалык; ~ **ий прогрéсс** илимий-техникалык прогресс; ~ **ая револю́ция (НТР)** илимий-техникалык революция; ~ **ая конфе́ренция** илимий-техникалык конференция.

Нау́чно-фантасти́ческий -ая, -ое илимий-фантастикалык; ~ **ромáн** илимий-фантастикалык роман.

Нау́чн/ый, -ая, -ое (научен, -на, -но) **1.** илимий; ~ **ое открýтие** илимий ачылыш; ~ **ый рабо́тник** илимий кызматкер; **2.** илимге негизделген, илимий; ~ **ый социализм** илимий социализм; ~ **ый подхо́д к явлéниям приро́ды** жаратылыш кубулуштарына илимий мамиле жасоо.

Нау́шник *м разг.* ушакчы, сөз жеткирме, сөз ташыгыч.

Нау́шники *мн. (ед. нау́шник м)* **1.** кулакчын; **2. радио** наушник (кулакка коюп,

радиодон берилген кабарларды угууга керек-телүүчү аспап).

Наушничать *несов. разг.* ушактоо, сөз ташуу, сөз жеткирип баруу.

Наушническ/ий, -ая, -ое *разг.* сөз ташыган, сөз жеткирип баруучу.

Наушничество *ср разг.* ушакчылык, сөз ташуучулук, сөз жеткирип баруучулук.

Наущать *несов. кого-что уст.* колтукка суу бүркүү, туура жолдон азгырып жаман жолго салуу.

Наущёни/е: по наущёнию *кого уст.* бирөөнүн тукуруусу, азгыруусу менен, бирөөнүн сөзүнө кирүү.

Нафабриковать *сов. что, чего* жалган нерсени ойлоп чыгаруу; ~ **статеек** жалган макалаларды басып чыгаруу.

Нафантазировать *сов. что, чего разг.* кыялдануу, куру нерселерди ойлоноу; ~ **всякой всячины** ар кандай (болбогон) нерселерди ойлоп чыгаруу.

Нафилософствоваться *сов. разг.* жөнү жок ой жүгүртүү.

Нафискалить *сов. разг.* ушактоо, чагым жеткирүү, сөз ташуу.

Нафталин *м* нафталин (кескин жыты бар, ак түстүү кристалл зат; техникада, медицинада, ошондой эле жүндү, мехти күбөдөн сактоо үчүн колдонулат).

Нафталинн/ый, -ая, -ое нафталин...; ~ **запах** нафталиндин жыты.

Нафталинов/ый, -ая, -ое нафталин...; ~ **амаз** нафталин майы (дары); ~ **ое производство** нафталин өндүрүшү.

Нафтол *м (мн. нафтолы)* нафтол (нафталинден алынып, боёо өндүрүшүндө колдонулуучу химиялык бирикме).

Нафтолов/ый, -ая, -ое нафтолдуу; нафтол...; ~ **краситель** нафтол боёгу; курамында нафтол болгон боёк.

Нахал *м* уятсыз, арсыз, бетсиз.

Нахалка *женск. к нахал.*

Нахалтурить *сов. прост.* ишти жүр нарыга салып бүтүрө коюу, арыдан-бери чүргөй салуу.

Нахальничать *несов. разг.* уятсыздык кылуу, уялганды билбөө.

Нахальн/ый, -ая, -ое (нахален, -льна, -льно) уяты жок, уятсыз, арсыз; ~ **человек** уятсыз адам; ~ **поступок** уятсыз кылык-жорук; ~ **взгляд** көз караш.

Нахальство *ср* уятсыздык, уяты жоктук, бетсиздик, арсыздык.

Нахамить *сов. кому и без доп. прост.* адепсиздик кылуу, акмактануу.

Нахапать *сов. что, чего прост.* улуп-жулуп алып коюу, беш колун салуу.

Нахаркать *сов. прост.* какырып салуу, какырынуу, түкүрүп салуу, түкүрүнүү; ~ **на пол** полго какырып салуу.

Нахва́ливать *несов. см. нахвалить.*

Нахвалить *сов. кого-что разг.* аябай мактоо; жерге-сууга тийгизбей мактай берүү, көкөлөтө мактоо.

Нахвали/ться *сов. 1. разг.* аябай мактанып кетүү, адеп мактана берүү; **2. кем-чем** көбүрөөк мактоо, үстөкө-босток мактай берүү, мактап түтөгө албоо; **мать не нахвалится своими детьми** энеси балдарын мактап түтөгө албайт.

Нахва́стать *сов. разг.* аябай мактоо, ашыра мактап жиберүү, жерге-сууга тийгизбей мактоо.

Нахва́статься *сов. разг.* ашкере мактанып кетүү, жерге-сууга батпай мактануу.

Нахватать *сов. что, чего разг. 1.* бардыгын ала берүү, туш келгенин калтырбай илип кетүү, колуна тийгендин баарын түгөл шыпырып алуу; ~ **дешёвых вещей** колуна тийген арзан буюмдарды калтырбай ала берүү; **2. перен.** ар кайсыдан жыйнап-тернеген болуу; андан-мындан үзүп-жулуп билимиш этүү.

Нахвататься *сов. то же, что нахватать 2;* ~ **фактов** фактыларды ар кайсыдан жыйнап-тернеп чогултуп алуу.

Нахва́тываться *несов. 1. см. нахвататься; 2. страд. к нахва́тывать.*

Нахимовец *м* нахимовчу (Нахимов окуу жайынын тарбиялануучусу).

Нахми́вск/ий: Нахимовское учи́лище Нахимов окуу жайы (жабык типтеги аскер-дениз орто окуу жайы).

Нахлами́ть *сов. прост.* чачып таштоо, ыпырсытып таштай берүү, ыплас кылып жиберүү.

Нахлеба́ться *сов. 1. чего прост.* көп ичүү, тойгончо ичүү; ~ **квасу** квастан суусуну кангыча ичүү; **2. перен.** дуушар болуу, батуу, баштан өткөрүү (азап-тозок, кыйынчылык туурасында); ~ **горя** кайгыга батуу.

Нахле́бник *м 1.* арам тамак, бекер оокатка көнгөн киши; **2. уст.** нахлебник (бирөөнүн үйүндө тамагы, жашаганы үчүн акча төлөп туруучу адам).

Нахле́бница *женск. к нахле́бник.*

Нахлеста́ть *сов. кого-что разг.* камчылоо, камчыга алып (камчылап) сабоо, чапкылоо, уруу.

Нахлеста́ться *сов. 1. прост.* аябай чабынуу, өзүн чапкылоо; ~ **веником в ба́не** мончодо шыпыргы менен чабынуу; **2. чего и без доп. груб. прост.** көп ичүү, мас болгуча ичүү, иче берип мас болуп калуу.

Нахлестну́ть *сов. что разг.* ыргытуу (илинтүү, чалынтуу үчүн); ~ **пётлю на крюк** илмекке аркан ыргытуу.

Нахлестыва́ть I *несов. см. нахлестну́ть.*

Нахлестыва́ть II *несов. см. нахлеста́ть.*

Нахлѣстываться *несов.* 1. *см.* нахлестаться; 2. *страд.* к нахлѣстывать II.

Нахлобучивать *несов.* *см.* нахлобучить.

Нахлобучиваться *несов.* 1. *см.* нахлобучиться; 2. *страд.* к нахлобучивать.

Нахлобучить *сов.* что *разг.* чекесин бастыра кийүү, кабагына түшүрө кийүү; ~ шапку на глаза тумакты кабагына түшүрө кийүү.

Нахлобучиться *сов.* маңдайына түшүп кетүү, түшүп туруу (баш кийимге карата).

Нахлобучк/а *ж разг.* жеме, тил, сөгүш; **получить** ~ у тил (жеме) угуу.

Нахлопать *сов.* кого *разг.* шак эттире уруу, шак эттире чаап жиберүү; ~ озорного ребёнка тентек баланы шак эттире чаап жиберүү.

Нахлопотаться *сов.* *разг.* аябай убаралануу, жаны тынбай жүгүрүп жүрүп чарчоо; ~ за день күнү бою (кечке) урунуп-беринип жүрүп суй жыгылуу.

Нахлопывать *несов.* *см.* нахлопать.

Нахлыну/ть *сов.* каптап кетүү, жайнап кетүү, басып калуу, каптап калуу; **густой туман** ~ л в долину өрөөндү калың туман басып калды; ~ ла вода суу каптап кетти;

Нахмуренн/ый, -ая, -ое 1. *прич.* от нахмурить; 2. *прил.* үтүрөйгөн, түнөргөн, кабагы тырышкан; ~ ые брови үтүрөйгөн каш-кабак; ~ ое лицо кабагына каар жааган кебете-кешпир.

Нахмуривать *несов.* *см.* нахмурить.

Нахмуриваться *несов.* *см.* нахмуриться.

Нахмурить *сов.* кабагын бүркөө (тырыштыруу, чытуу), кабагын карыш салуу; ~ брови каш-кабагын бүркөө (тырыштыруу).

Нахмури/ться *сов.* 1. бүркөлүү, бырышуу, тырышуу; **брови** ~ лись каш кабагы бүркөлө түштү; **лицо** ~ лось бети башы бырыша түштү; 2. каштарын бүркөө, бетин бырыштыруу, кабагын чытуу; 3. *перен* (о небе, погоде) бүркөлүү, булут каптоо (басуу); **небо** ~ лось асманды булут каптады; күн бүркөлдү.

Находить I *несов.* *см.* найти I.

Находить II *несов.* *см.* найти II.

Находи/ться I *несов.* 1. *см.* 2. болуу, туруу, жайгашуу; **мы находимся в центре города** биз шаардын борборунда турабыз; **школа находится возле парка** мектеп парктын жанында жайгашкан; 3. болуу, туруу; ~ тья под надзором полиции полициянын көзөмөлүндө болуу.

Находи/ться II *сов.* көп басуу, көпкө басып жүрүп чарчоо, көпкө айланып жүрө берүү; **дети** ~ лись по горам балдар тоодо көпкө кыдырып жүрүштү.

Наход/ка *ж* 1. табылга, табылган нерсе, таап алган олжо; **бюро** ~ ок табылгалар бюросу; **ценная** ~ ка баалуу табылга; 2. табылга; **новый работник** — ~ ка для нас жаңы кызматкер — биз үчүн табылга; ~ ка

для разговора кеп-сөз үчүн табылга (кеп-сөздүн себептери).

Находчивость *ж* тапкычтык, зейректик, таба билгендик, бүйрөлүк; **отличаться** ~ ю тапкычтыгы (зейректиги) жагынан айырмалануу.

Находчивый, -ая, -ое 1. тапкыч, зейрек, бүйрө; ~ человек тапкыч (бүйрө) адам; 2. орундуу, ойлоп тапкандай, ылайыктуу; ~ ответ орундуу (ойлоп тапкандай) жооп.

Находzeni/е *ср* 1. *по знач. гл.* находить I; ~ е общего знаменателя жалпы орток бөлүүчүнү табуу; 2. *по знач. гл.* находиться I; место ~ я руды кен чыккан жер.

Нахохливать *несов.* *см.* нахохлить.

Нахохливаться *несов.* *см.* нахохлиться.

Нахохли/ть *сов.* что үрпөйтүү, үксүйтүү; **индюк** ~ л перья күрп канаттарын үрпөйтүү.

Нахохлиться *сов.* 1. үрпөйтүү, үксүйтүү; **воробьи** ~ лись от холода таранчылар сууктан үрпөйүп отурушат; 2. *перен.* *разг.* үтүрөйүп калуу, кабагын карыш салуу; бултуюп калуу; ~ тья от обиды бултуюп таарынып калуу.

Нахрапистый -ая, -ое *прост.* уят-сыйытты билбеген, тайманбаган, уялып койбогон, бетсиз; ~ человек жалактаган уятсыз адам.

Нахрапом *нареч.* *разг.* уят-сыйытты билбей, тайманбай, ийменбей, эч кимди көзүнө илбей; **действовать** ~ уят-сыйытты билбей аракет кылуу.

Нахулиганить *сов.* хулигандык кылуу, зөөкүрлөнүү.

Нацарапа/ть *сов.* 1. *кого-что* тырмап алуу; ~ ть лицо бетти тырмап алуу; 2. *что* чийип (тырмап) жазуу; ~ нные на стене знаки дубалга чийилген белгилер; 3. тайрандатып жаза салуу, эптеп чиймелеген болуп коюу, тайтактата жазуу.

Нацарапывать *несов.* *см.* нацарапать.

Нацедить *сов.* что, чего сарыктыруу; чыпкалоо, сүзүү; ~ молоко в крынку сүттү карапага чыпкалап алуу; ~ кружку квасу бир кружка квас сүзүп алуу.

Нацеди/ться *сов.* сарыгуу; чыпкалануу, сүзүлүү; **из чайника** ~ лось полпиалы чаю чайнектен жарым чыны чай сарыктыра куюп алынды.

Нацезивать *несов.* *см.* нацедить.

Нацезиваться *несов.* 1. *см.* нацедиться; 2. *страд.* к нацезивать.

Нацеливать *несов.* *см.* нацелить.

Нацеливаться *несов.* 1. *см.* нацелиться; 2. *страд.* к нацеливать.

Нацелить *сов.* 1. *что* мээлөө, шыкаалоо, бутага алуу, сундуруу; ~ ружье мылтыкты мээлөө; 2. *перен.* *кого-что* багыт алдыруу, жол көрсөтүү; ~ коллектив на выполнение взятых обязательств коллективди алган милдеттенмелерин аткарууга багыт алдыруу.

Нацѣлится *сов. разг. 1. в кого-что и без доп.* мээлөө, бутага алуу; ~ **в мишень** бутаны мээлөө; **2. перен. на что, с неопр. и без доп.** ниет кылуу, ниеттенүү, киришүүгө бел байлоо; ~ **сесть за работу** иш баштоого ниеттенүү (ишке киришүүгө бел байлоо).

Нацело *нареч. разг.* бүтүндөй, бүт бойдон, калдыксыз; ~ **растаять** бүтүндөй эрип кетүү; **числа, дѣлящиеся на три** ~ үчкө калдыксыз бөлүнө турган сандар.

Наценивать *несов. см. наценить.*

Наценить *сов. что* наркын (баасын) көбөйтүү, үстөк баа коюу; ~ **дефицитные товары** дефицит товарлардын баасын көбөйтүү.

Наценк/а ж 1. *по знач. гл. наценить; производить* ~ у наркты (бааны) көбөйтүү; **2.** кошумча баа, үстөк баа; **товары с ~ ой** кошумча баа коюлган товарлар.

Нацепить *сов. что 1.* асуу, илүү, асып (илип) коюу; илиндируу; ~ **ведро на коромысло** чаканы апкечке илип алуу; **2. разг.** кадоо, төөнөө, тагуу; кадануу, тагынуу, байлануу; ~ **значок** значок тагынып алуу; ~ **бант** бант байланып алуу.

Нацеплять *несов. см. нацепить.*

Нацизм *м* нацизм (германдык фашизм).

Национализация *ж* мамлекеттештирүү (жеке мүлктү мамлекеттин мүлкүнө айландыруу); ~ **промышленности** өнөр жайын мамлекеттештирүү; ~ **земли** жерди мамлекеттештирүү.

Национализировать *сов., несов.* мамлекеттештирүү; ~ **средства производства** өндүрүш каражаттарын мамлекеттештирүү.

Национализироваться 1. *сов., несов.* мамлекеттешүү; **2. несов страд. к национализировать.**

Национализм *м 1.* улутчулдук; **2.** улутчулдук (колония элдеринин улуттук көз каранды эместик үчүн күрөшү).

Националист *м 1.* улутчул; **2.** улутчул (улуттук-боштондук кыймылынын катышуучусу).

Националистический, -ая, -ое улутчулдук, улутчул ...; ~ **ая политика** улутчулдук саясат.

Националистичный, -ая, -ое (националистичен, -на, -но) улутчулдукка сугарылган, улутчулдук; ~ **е взгляды** улутчулдук көз караштар.

Националистка *женск. к националист.*

Национально-освободительный, -ая, -ое улуттук-боштондук; ~ **ая борьба** улуттук-боштондук күрөш; ~ **ое движение** улуттук-боштондук кыймыл.

Национальность *ж* улут; **по ~ и он** кыргыз анын улуту кыргыз; **люди разных ~ ей** түрдүү улуттардын адамдары; **2.** улуттуулук; ~ **ь поэзии** поэзиянын улуттуулугу.

Национальный, -ая, -ое (национален, -льна, -льно) **1.** улуттук, улут...; ~ **ый вопрос** улут маселеси; ~ **ое движение** улуттук кыймыл, **2.** улуттук (бир улутка мүнөздүү); ~ **ый костюм** улуттук кийим; ~ **ый театр** улуттук театр; **3.** улуттук (мамлекеттик); ~ **ый флаг** улуттук байрак (мамлекеттик туу); ~ **ый доход** улуттук киреше; **4.** улуттук (майда улуттарга таандык); ~ **ый район**; улуттук район; ◊ **национальное меньшинство** улуттук азчылык.

Нацист *м* нацист (германдык фашисттик партиянын мүчөсү).

Нацистка *женск. к нацист.*

Нацистский, -ая, -ое нацисттик; ~ **ие организации** (уюмдар) нацисттик уюмдар.

Нац/ия ж 1. улут; **буржуазные ~ ии** буржуазиялык улуттар; **2.** улут (мамлекет); **Организация Объединенных Наций** Бириккен Улуттар Уюму.

Нацмен *м разг. уст.* майда улуттун адамы.

Нацменка *разг. уст. женск. к нацмен.*

Начадить *сов. чем и без доп.* түтөтүп жиберүү, түтүнгө бастыруу.

Начал/о ср 1. башы, башталышы, башаты; ~ **о улыцы** көчөнүн башы; **от ~ а до конца** башынан аягына чейин; **брать ~ о** башат алуу; **2.** башы, абалкысы, башталмасы, башталышы; **в ~ е года** жылдын башында, башталышында; ~ **о занятий в девять часов утра** сабактар эртең мененки тогузда башталат; **3.** башкы себеп, негиз; **невоспитанность** — ~ **о всех бед** тарбиясыздык — бардык кырсыктын башкы себеби; **организуемое ~ о** уюштуруу негизи; **4. мн. начала** негиздер (негизги мыйзамдар, принциптер); ~ **а физики** физиканын негиздери; **5. мн. начала** ыкма, жол, негиз, башталыш; **работать на коллективных ~ ах** коллективдүү башталыштарда иштөө; ◊ **под началом чьим или у кого** жетекчилиги (башчылыгы) менен, жетекчилиги (башчылыгы) астында (иштөө, кызмат кылуу ж.б.)

Начальник *м* начальник; башчы, жетекчи.

Начальница *уст. разг. женск. к начальник.*

Начальнический, -ий, -ая, -ое 1. начальниктик, начальник...; башчы..., башчылык; ~ **ая должность** башчылык кызмат; **2. то же, что** начальственный; ~ **ий тон** чондорго (башчыларга) мүнөздүү сүйлөө ыкмасы.

Начальный, -ий, -ая, -ое 1. башталгыч, адепки, адегендеги, алгачкы; ~ **ый период** алгачкы мезгил; ~ **ая скорость** адегендеги ылдамдык; **2.** баштапкы, башталгыч; ~ **ое образование** алгачкы билим алуу; ~ **ые основы грамматики** грамматиканын баштапкы негиздери.

Начальственный, -ая, -ое чондорго, (тө-

рөлөргө) мүнөздүү, текебердүү, кекирейген; ~ вид текебердүү көрүнүш; ~ тон кекирейип сүйлөө.

Начальство *ср* 1. *собр.* башчылар, жетекчилер, чоңдор; *по распоряжению* ~ а жетекчилердин буйругу менен; 2. *разг.* начальник, баштык; 3. башчылык, жетекчилик; *служить под чьим-л.* ~ ом кимдир бирөөнүн жетекчилиги астында кызмат кылуу.

Начальствовать *несов.* начальник болуу, башчылык (жетекчилик) кылуу, башкаруу; ~ *отрядом десантников* десантчылардын отрядына башчылык кылуу; ~ *над войском* аскерлерге башчылык кылуу.

Начальствующий, -ая, -ее 1. *прич. от* начальствовать; 2. *прил.* башчылык (жетекчилик) кылуучу; ~ *состав армии* армиянын жетекчилик (командалык) курамы.

Начаток *м уст.* 1. *то же, что начало* 2; 2. *мн.* *начатки* башталма, башталыш, башат; ~ *ки знаний* билим башаты (билим башталмасы).

Начать *сов.* 1. *что и с неопр.* баштоо, баштап жиберүү, киришүү; *мы начали строить дом* биз үй кура баштадык; ~ *занятие* сабак баштоо; 2. *с неопр. ...* баштоо; ~ *стареть* улгая баштоо; ~ *краснеть* кызара баштоо; *скоро начнёт светать* бир аздан соң таң ата баштайт; 3. *что чем или с кого-чего...* -дан баштоо; *начать речь с приветствия* сөздү куттуктоодон баштоо; 4. *что* сарп кыла баштоо, жумшай баштоо; ачуу; бузуу; ~ *новую пачку чая* чайдын жаңы пачкасын ачуу; ~ *бочку пива* пивонун бочкасын ачуу.

Нача́/ться *сов.* 1. *с чего, кем и без доп.* башталуу, башталып кетүү, пайда болуу; ~ *лась новая жизнь* жаңы турмуш башталды; *начался новый учебный год* жаңы окуу жылы башталды; 2. башталуу, келүү, кирүү, түшүү; ~ *лась зима* кыш башталды (түштү, келди).

Начеку́ *нареч.* даяр, дайым даяр, шаймашай; *быть всегда* ~ дайым даяр туруу.

Начернить *сов.* *что* карартуу, карага боёо.

Начерно *нареч.* сомосунан, сомолоп; *написать* ~ сомолоп жазып чыгуу.

Начернять *несов. сов.* *начернить.*

Начертание *ср* жазылыш, жазылыш түспөлү, жазылыш түрү; ~ *русских букв* орус тамгаларынын (ариптеринин) жазылышы.

Начертательный: *начертательная геометрия* чийме геометрия.

Начертать *сов.* *что* *высок.* 1. (*написать, нарисовать*) жазуу, сүрөтүн чийүү, сызуу; «А.М.Д» *своею кровью начертал он на щите* (Пушкин) Калканчка ал өз каны менен «А.М.Д» деп жазып койду; 2. (*определить, указать*) көрсөтүү, белгилеп берүү.

Начертить *сов.* 1. *что, чего* сызуу, чийүү, сызып чыгуу; ~ *схемы* схемаларды сызып чыгуу; 2. *что уст.* сызуу, жазуу.

Начертывать *несов. см.* *начертить.*

Начёс *м* 1. *по знач. гл* *начесать* — *начёсывать* 2. түк (нооту, макмал, килем ж.б. материалдын түгү); *шарф с ~ ом* түктүү шарф; 3. *спец.* тытылган, таралган нерсе (була, жүн); 4. саамай, көкүл (мандайга түшүрүлүп таралган); 5. кашып, тырмап жара кылып жиберген жер; ~ *заживает* тырмактын жарасы айгып кетет.

Начесать *сов.* 1. *что, чего* тытуу, тароо, тырмоо; ~ *льну* зыгырдын паясын тароо; 2. *на что разг.* тароо, тарап түшүрүп коюу; ~ *чёлку на лоб* көкүлүн мандайына түшүрө тарап алуу; 3. *что* раз кашылай берип канатып алуу; тырмана берип жара кылып жиберүү; ~ *руку до крови* колун канагыча тырмануу.

Начесть *сов.* *что* *бухг.* начёт кылуу (моюнуна, эсебине жазып коюу).

Начёсывать *несов. см.* *начесать.*

Начёт *м бухг.* начёт (бекитилбеген чыгымдын ордун бастыруу үчүн акча төлөтүп алуу).

Начётистый, -ая, -ое (начётист, -а, -о) *прост.* тузу ачуу, кымбат, пайдасынан зыяны көп.

Начётнический, -ая, -ое начётничестволук.

Начётничество *ср* начётничество (окуганын сын көз менен карабастан, үстүртөн, формалдуу түшүнүүгө негизделген билим; окугандарын сын көз менен карап өздөштүрбөй, курулай жаттап алуу методу).

Начётчик *м* 1. *уст.* көп окуган (көбүнесе диний китептерди) адам; 2. көп окуган, бирок окуганын сын көз караш менен байланыштырбай өздөштүргөн адам.

Начётница *женск. к* *начётчик.*

Начин *м прост.* башталыш, башталма.

Начинани/е *ср* башталыш, демилге, баштаган иш; *полезное* ~ *е* пайдалуу башталыш (демилге); *поддерживать* ~ *я передовиков* алдынкылардын демилгесин колдоп чыгуу.

Начинатель *м* баштоочу, демилгечи.

Начина́/ть *несов.* 1. *см.* *начать*; 2. баштап берүү, баштоо; *этот доклад* ~ *ет собой цикл лекций по литературе* бул доклад адабият боюнча лекциялардын циклын баштамакчы.

Начина́/ться *несов.* 1. *см.* *начаться*; 2. *страд. к* *начинать*; 3. башталуу, башталып кетүү; *отсюда* ~ *аётся лес* токой ушул жерден башталат.

Начина́ющ/ий, -ая, -ее 1. *прич. от* *начинать*; 2. *прил.* жаңы гана киришкен, жаш, жаңыдан баштаган; ~ *ий художник* жаш сүрөтчү; 3. *в знач. сущ.* *начинающий* *м, начинающая* *ж* жаңы гана киришкен адам,

жаны үйрөнчүк; **руководство** для ~ их жаңы үйрөнчүктөр үчүн колдонмо; **учебник** для ~ их жаңыдан окуп жаткандар үчүн окуу китеби.

Начиная 1. *деесп. от начинать* 2. *предлог с род. ...-дан баштап, ...-дан тартып; ~ с первого января* биринчи январдан баштап.

Начинивать *несов. см. начинить* II.

Начин/ить I *сов. что чем* 1. толтуруу, тыгуу, шыкоо, салуу; ~ **ить пирог** с мясом пироого эт салуу; 2. *кого-что перен. разг.* көптү үйрөтүү, кулагына кумдай куюу; **человек** ~ **ённый анекдотами** анекдотту көп билген адам.

Начинить II *сов. что, чего* жамоо, жамап-жаскоо; ~ **белья** ич кийимдерди жамап-жаскоо.

Начинить III *сов. что, чего* учтоо, уч чыгаруу; ~ **много карандашей** көп карандаш учтоо.

Начинк/а ж 1. *по знач. гл. начинить* I; ~ **пёрца фаршем** калемпирге тууралган эт (фарш) салуу; 2. ичине салынган нерсе; **пирожки с мясной** ~ **ой** эт салынган пирожки.

Начинять *несов. см. начинить* I.

Начислени/е ср. 1. *по знач. гл. начислить;* ~ **е заработной платы** эмгек акыны эсептеп жазуу; 2. үстүнө коюлган, кошуп жазылган (эсептелген) сумма; ~ **я на заработную плату** кызмат акыга кошуп жазылган сумма.

Начислить *сов. что бугх.* 1. үстүнө кошуп эсептөө, кошуп жазуу; ~ **проценты на денежный вклад** аманат акчага процент кошуп эсептөө; 2. эсебине жазуу; ~ **трудодни** эмгек күндүн эсебине кошуп жазуу (үстүнө кошуу).

Начислять *несов. см. начислить.*

Начистить *сов.* 1. *чего, что* аарчуу, тазалоо; ~ **картошки** картошка тазалоо (аарчуу); 2. *что разг.* жакшылап тазалоо, таптаза кылуу; ~ **ботинки** ботинканы жакшылап тазалоо.

Начисти/ться *сов. разг.* жакшылап тазалануу, үстү-башын таптаза кылуу.

Начисто *нареч.* 1. таптаза кылып, жакшылап; кири жок, апшак кылып; **переписать рукопись** ~ кол жазманы таптаза кылып көчүрүп жазуу; **дом был** ~ **выбелен** үй таптаза акталган; 2. *разг.* бүтүндөй, таптакыр, караманча; тыптыйпыл; эчтемесин калтырбай; ~ **отрицать** караманча танып чыгуу; ~ **огрabitь квартиру** квартираны тыптыйпыл кылып тоноп кетүү; 3. *прост.* ачык, жашырбай, жаап-жашырбастан; **рассказать** ~ бүт бардыгын жашырбай айтып берүү.

Начистоту *нареч.* сыр жашырбай, ачык, эчтемени жаап-жашырбастан, ичке катпас-

тан; ~ **мы объяснились** биз сыр жашырбай ачык сүйлөштүк.

Начитанный, -ая, -ое (начитан, -а, -о) көп окуган, окумал; ~ **человек** көп окуган адам.

Начитать *сов.* 1. *что, чего разг.* көп окуу, окуп чыгуу, окуп коюу; ~ **много лекций** лекцияны көп окуп коюу; 2. *что и без доп. уст.* окуп билүү, окуп маалымат алуу.

Начитаться *сов.* көп окуу, баш көтөрбөй окуу, окуй берүү; ~ **книг** китептерди көп окуу.

Начитывать I *несов. см. начесть.*

Начитывать II *несов. см. начитать.*

Начихать *сов.* 1. *разг.* чүчкүрүү, бышкыруу; 2. *перен. на кого-что прост.* түкүрдүм деп коюу, тоотпоо, назар салбоо, этибарына албоо; **мне** ~ **на это** мен ошого түкүрдүм (мага ал бир тыйынча турбайт).

Начищать *несов. см. начистить.*

Начищаться *несов.* 1. *см. начиститься;* 2. *страд. к начищать.*

Начхать *сов. прост. то же, что начихать.*

Наш (наша, наше, наши) *мест. притяж.* 1. биздин, өзүбүздүн; ~ **а Родина** биздин Мекенибиз; ~ **а цель** – мир на земле биздин максатыбыз – жер жүзүндөгү тынчтык; ~ **дом** биздин үй; ~ **класс** биздин класс; 2. *в знач. сущ. неше ср разг.* биздики, өзүбүздүкү; ~ **его мы не отдадим никому** өзүбүздүкүн биз эч кимге бербейбиз; **вы знаете не меньше** ~ **его** сиз биздикинен (биз билгенден) көбүрөөк билесиз; 3. *в знач. сущ. наши мн. разг.* биздикилер, биздин жакындар (боордоштор); ~ **и уехали в деревню** биздикилер кыштакка кетишти; **и наша берет (взяла)** биздикилер жеңип чыгат (жеңип чыкты); биздикилердин колу бийик; **и знай наших** бизди билип кой; **и наше-вам!** *прост. шутол.* сизге (сиздерге) салам айттык! **и нашим, и вашим** ал жакка да, бул жакка да; эки жакка тең; **где наше не пропадало** болсо болор, болбосо жок; тобокел, биздики кайда калбай жүргөн; **по-нашему нареч.** бизче, биздин пикирибизче, биз айткандай (ойлогондой).

Наша ж *см. наш.*

Нашамарка *нареч. груб. прост.* бекер, акча төлөбөй, бирөөнүн эсебинен; **проехать** ~ акча төлөбөй кетүү (транспортто).

Нашаромыжку *нареч. прост. то же, что нашамарка.*

Нашатырный, -ая, -ое нашатырь...; ~ **спирт** нашатырь спирти.

Нашатырь *хим.* 1. нашатырь; 2. *разг. то же, что нашатырный спирт (см. нашатырный).*

Наше *ср. см. наш.*

Нашейный, -ая, -ое *уст.* моюнга салына турган, моюнга ороп алма; моюнга тагынуучу; моюндагы; ~ **платок** моюнга салынуучу жоолук; ~ **орден** моюнга тагынуучу орден.

Нашенск/ий, -ая, -ое *прост.* биздин ...;

биздики, өзүбүздүкү, бизге тийиштүү; биз менен боордош: ~ **ие лю́ди** биздин кишилер.

Нашепта́ть сов. 1. *что, чего и без доп.* шыбыроо, шыбырап айтуу, кулагына шыбырап түшүндүрүү; 2. *уст.* күбүрөп-шыбырап коюу, күбүр-шыбыр сөз (ушак) айтуу; 3. *на что* дубалоо, дубалап коюу.

Нашепта́ться сов. шыбырашып сүйлөшүү, күбүрөшүү.

Нашёптывать несов. к **нашепта́ть.**

Нашёптываться несов. 1. *см.* **нашепта́ться**; 2. *страд.* к **нашёптывать.**

Нашёст *м то же, что насёст.*

Нашёствие ср 1. баскынчылык, басып кирүү, кол салуу, чек араны бузуп кирүү, чабуул коюп кирип келүү, басып алуу; ~ **Наполеона** Наполеондун баскынчылыгы; 2. *перен. разг.* күтүүсүздөн келип калуу, камындырбай басып калуу; **вчера у нас было ~ нежданных гостей** кечээ биздикине күтүлбөгөн меймандар келип калышыптыр.

На́ши *мн. см.* **наш.**

Нашивать несов. *см.* **наши́ть.**

Наши́вка ж 1. *по знач. гл.* **наши́ть** – **нашивать**; ~ **пуговиц** топчу тагуу (кадоо); 2. үстүнө жабыштыра тигилген тилке (кездеме, булгаары ж.б.); 3. *воен.* нашивка (жакага, жеңге, погонго бастыра тигилген даража белгиси).

Нашивн/ой, -ая, -ое жабыштырма, үстүнөн бастыра тигилген; ~ **бие карма́ны** үстүнөн бастыра тигилген чөнтөктөр.

Нашинкова́ть сов. *что, чего* майдалап тууроо, кесип майдалоо; ~ **капу́сты** капуста тууроо; ~ **бочку капу́сты** бир бочка капуста тууроо.

Нашинко́вывать несов. *см.* **нашинкова́ть.**

Наши́ть сов. 1. *что* жабыштырып тигүү; үстүнөн бастыра тигүү; 2. *что, чего* кийим-кечек тигүү; ~ **мно́го пла́тьев** көп көйнөк тигүү.

Нашлёпать сов. 1. *кого разг.* шакылдата уруу, шакылдата чабуу; 2. *что, чего прост.* шака-шука баса коюу (печать, белги ж.б.).

Нашпигова́ть сов. 1. *что, чего* ичине (арасына) май же сарымсак, жашылча шыкоо; ~ **мясо** этке май (сарымсак, жашылча) тыгуу; 2. *перен. кого-что разг.* шыкай берүү, толтуруп салуу; көп кылып жиберүү; ~ **репорта́ж подро́бными све́дениями** репортажды кең-кесири маалыматтар менен толтуруп салуу.

Нашпиго́вывать несов. *см.* **нашпигова́ть.**

Нашпи́ливать несов. *см.* **нашпи́лить.**

Нашпи́лить сов. 1. *кого-что* сайып (кадап, тигип) коюу; ~ **жука́** коңузду төөнөгүчкө сайып коюу (мис., коллекция үчүн); 2. *что* төөнөгүч (ийне) менен бекитүү, тагуу, тепчип коюу; ~ **во́лосы** чачты төөнөгүч менен

бекитүү; ~ **ленту на шля́пу** тасманы калпакка тепчип коюу.

Наштампова́ть сов. *что, чего* штампалоо, штампалап даярдоо, штампалап чыгаруу; ~ **гаёк** гайкаларды штампалап чыгаруу.

Наштампóвывать несов. *см.* **наштампова́ть.**

Нашто́пать сов. *что, чего разг.* тордоп коюу, тордоп чыгуу; ~ **носко́в** байпактарды тордоп (жамап) чыгуу.

Нашуметь сов. 1. чуу салуу, уу-дуу кылуу, чуулдап кетүү; ~ **ть в кварти́ре** үйгө чуу салуу; 2. *перен.* чуу кылуу, уу-дуу кылып жиберүү, элге-журтка дүңкүлдөтүп билгизүү.

Нащёлка́ть сов. 1. *что, чего* чагуу (мисте, бадам, жаңгак, семичке ж.б.); чагып таштоо; 2. *прост.* чертүү; ~ **по лбу** чекеге чертүү.

Нащёлка́ива/ть несов. 1. *см.* **нащёлка́ть**; 2. *чем* шакылдатуу, карсылдатуу, тарсылдатуу; ~ **ть кнутóм** камчы менен шакылдатуу; 3. чыркылдоо, сайроо, чуркуроо; **в кле́тке** ~ **ет пёрепел** капаста бөдөнө сайроодо.

Нащепáть сов. *что, чего* майда-майда кылуу, майдалап жаруу; ~ **лучи́н** для **самова́ра** самоорго чакмак жаруу.

Нащипáть сов. 1. *чего* жулуу; ~ **травы́** чөп жулуу; 2. *кого-что разг.* чымчуу, чымчылоо, оюп алуу; ~ **щёки** бетин чымчып алуу.

Нащипывать несов. *см.* **нащипáть.**

Нащупа́/ть сов. *что* 1. сыйпалап табуу; ~ **л у себя́ в карма́не письма́** чөнтөгүн сыйпалап жатып катты таап алды; 2. *перен.* иликтеп аныктап чыгуу, териштирип аныктоо, жибин (тамырын) тартып көрүү; ~ **ть сла́бые места́ в рабо́те** иштин кемчилигин (начар жактарын) иликтеп таап чыгуу.

Нащупывать несов. *см.* **нащупáть.**

Наэконо́мить сов. *что, чего разг.* үнөмдөп жыюу, сарамжалдык менен жыйнап-тернеп чогултуу.

Наэлектри́з/ова́ть сов. *кого-что* 1. электрлөө, электр зарядын берүү; ~ **ова́ть тело** телону электрлөө; 2. *перен.* козутуу, дүүлүктүрүү, курчутуу; **обстано́вка** ~ **ована** кырдаал курчуп бара жатат.

Наэлектри́зоваться сов. электрленүү, электр зарядын алуу.

Наэлектри́зовывать несов. *см.* **наэлектри́зоваться.**

Наэлектри́зовываться несов. 1. *см.* **наэлектри́зоваться**; 2. *страд.* к **наэлектри́зовывать.**

Ная́бедничать сов. *на кого* жамандоо, ушактоо, чагымчылык кылуу.

Наявú нареч. өңүндө; **не во сне, а** ~ түшүмдө эмес, өңүмдө.

Ная́ривать несов. *что и без доп. прост.* 1. *(на музыкальном инструменте)* жагалдашып ойноо; 2. ынтааланып иш кылуу, бериле аткаруу (иштөө).

Не I частица отриц. 1. *придает значение полного отрицания* эмес, жок, - ба; **не уходи!** кетпе!; **я не ухажу** мен кетпеймин; **не я, а ты** мен эмес, сенсин; **он живет не здесь** ал бул жерде жашабайт (турбайт); **у меня не было времени** менин убактым жок эле (жок болучу); **вам не понять этого** сиз муну түшүнө албайсыз; **он не выпил** ал ичкен жок; 2. *придает значение неопределенности*; **пальто не пальто** пальто болуп пальто эмес; пальто дейин десең, пальтого окшобойт; **все проснулись от землетрясения. И сон уже был не в сон** бардыгы жер титирөөдөн ойгонушту. Андан аркы уйку деле болбой калды; **горит не горит** күйгөнү же күйбөгөнү белгисиз; 3. *придает высказыванию утверд. значение*; **нельзя не любить отечества** ата мекенди сүйбөй коюуга болбойт (ата мекенди сүйбөй коё албайсын); **я не мог не признать своей вины** өз айыбымды мойнума албай коё албадым; **он не мог не прийти** ал келбей коё албады; **кто не восхищался великолепием исторических памятников Самарканда!** Самарканддын тарыхый эстеликтеринин кооздугуна кимдер суктанбаган! 4. *употребляется для усиления утверд. значения*; **не худо бы прогуляться** сейилдеп келсек жаман болбос эле; **он человек не без таланта** ал талантсыз адам эмес; **она не неприятна** ал кыз жагымсыз эмес; **не без этого** мунсуз болбойт; **чуть не упал** аз жерден жыгылбай калдым; **никак не налюбуйешься природой родного края!** туулуп-өскөн өлкөндүн жаратылышын карай берип көзүң тойбойт!

Не II в сочетании с предлогами является *отделимой частью местоимений «некого», «нечего»*; **не с кем поговорить** сүйлөшө турган эч ким жок; **не у кого спросить** сурай турган эч ким жок; **нам не о чем с ним говорить** биздин аны менен сүйлөшкүдөй сөзүбүз жок.

Не – *приставка, употребляется при образовании существительных и прилагательных*: **неприятель, невеселый, невыезд, неплохой, неправда, необитаемость, ненаучный.**

Неаккуратн/ый, -ая, -ое (не аккуратен, -на, -но) 1. так эмес; кылдат эмес; ~ **ый плательщик** карызын (взносун ж.б) өз убагында төлөбөгөн адам; 2. *разг.* чала бүтүрүлгөн, эптеп-септеп жасалган; ~ **ая работа** чала бүтүрүлгөн иш; 3. шалакы, көңүл кош, ышлас; ~ **ый человек** шалакы (жүдөө) адам.

Неандерталец *м археол.* неандерталь, неандертал киши (алгачкы жана орто палеолит доорунда жашаган адам).

Неандертальский, -ая, -ое *археол.* неандерталь...; ~ **черепа** неандерталдын баш сөөгү.

Небезвредн/ый, -ая, -ое (небезвреден, -на,

-но) зыян тийгизе турган; зыяндуу; ~ **ая игра** зыяндуу оюн; ~ **ый человек** кытмыр адам, котур ташы койнунда жүргөн адам; ~ **ые напитки** зыяндуу ичимдиктер.

Небезвыгодн/ый, -ая, -ое (небезвыгоден, -на, -но) пайдасыз деп эсептелбеген, пайдалуу, пайда келтире турган; ~ **ая торговля** пайдалуу соода-сатык.

Небезгрешный, -ая, -ое (небезгрешен, -на, -но) күнөөсүз эмес, айыбы бар, күнөөлүү; ~ **человек** күнөөлүү адам;

Небездарн/ый, -ая, -ое (небездарен, -на, -но) 1. таланты бар; ~ **ый писатель** таланты бар жазуучу; 2. *разг.* бир топ чыйрак; ~ **ое произведение** бир топ чыйрак чыгарма.

Небезнадёжн/ый, -ая, -ое (небезнадежен, -на, -но) үмүт кылууга боло турган; **положение** ~ **ое** абал үмүт үзө турган даражада эмес.

Небезобидн/ый, -ая, -ое (небезобиден, -на, -но) 1. залалсыз деп эсептебей турган; залалдуу; залалы тийгендей; ~ **ый человек** залалдуу адам; 2. катуу тие турган, оор; **это** ~ **ая речь** бул иренжете турган сөз; 3. зыяндуу; ~ **ое лекарство** зыяндуу дары.

Небезопасн/ый, -ая, -ое (небезопасен, -на, -но) 1. кооптуу, коогалуу, опурталдуу; ~ **ый путь** опурталдуу жол; ~ **ые действия** кооптуу аракеттер; 2. кыйла зыяндуу, зыяны тийме; ~ **ое средство** зыяндуу дары-дармек.

Небезосновательны/й, -ая, -ое (небезоснователен, -льна, -льно) негиздүү, жөндүү, негизи бар; ~ **е предположения** негиздүү болжолдоолор (ой жоруулар); ~ **е выводы** жөндүү тыянактар.

Небезразличн/ый, -ая, -ое (небезразличен, -на, -но) 1. кош көңүл эмес, мейлиге салбаган, баары бир деп эсептебеген; ~ **ное отношение** кош көңүл эмес мамиле; 2. *для кого или кому* баары бир эмес, кайдыгер эмес; **исход этого дела** ~ **ен для меня** бул иштин эмне болуп бүтөөрү мен үчүн баары бир эмес; **девушка** ~ **на юноше** кыз жигитке кайдыгер эмес (кыздын жигитте көңүлү бар).

Небезрезультатн/ый, -ая, -ое (небезрезультатен, -на, -но) натыйжасыз эмес, кандайдыр бир натыйжага ээ, белгилүү даражада натыйжалуу; ~ **ая экспедиция** белгилүү даражада натыйжалуу экспедиция.

Небезукоризненн/ый, -ая, -ое (небезукоризнен, -на, -но) кынтыксыз эмес, кемчилиги бар, кынтыктуу; ~ **ое поведение** кынтыктуу жүрүм-турум.

Небезупречн/ый, -ая, -ое (небезупречен, -на, -но) кемчилиги бар, кынтыктуу, каталык жагы бар; ~ **ое прошлое** каталык кеткен өткөндөгү күндөр.

Небезучастн/ый, -ая, -ое (небезучастен, -на, -но) 1. белгилүү даражада катышы бар, кызыкпай койбогон; ~ **зритель** кызыкпай

койбой турган көрүүчү; **2.** ак санаалуу, кайрымдуу; ~ **взгляд** кайрымдуу көз караш.

Небезызвѣстн/ый, -ая, -ое (небезызвестен, -на, -но) белгилүү, малым; ~ **ая исторія** белгилүү окуя.

Небезынтересн/ый, -ая, -ое (небезынтересен, -на, -но) кызыктуу, кызыгарлык, адам кызыккыдай; ~ **ые факты** кызыктуу фактылар.

Небеса́ *мн. от небо.*

Небескорыстн/ый, -ая, -ое (небескорыстен, -на, -но) керт башынын пайдасын ойлогон, өз кызыкчылыгын көздөгөн, өз кызыкчылыгынын камын ойлогон.

Небѣсн/ый, -ая, -ое **1.** асман, асмандагы, көктөгү; ~ **ая ширь** асман мейкиндиги; ~ **ые тела́** асман телолору; **2.** көк түстүү, көгүш; **платье ~ ого цвета** көгүш түстүү көйнөк; **3. перен. трад.-поэт.** чырайлуу, ажайып; касиеттүү; ♠ **царство (царствие) небѣсное** асмандагы бейиш; **царь (оте́ц) небѣсный** кудай.

Небесполѣзн/ый, -ая, -ое (небесплезен, -на, -но) пайдалуу; текке кетпей турган, пайдасы тийбей койбогон, керектүү; **эта книга ~ а** бул керектүү китеп; ~ **ое усилие** текке кетпей турган аракет.

Небеспристра́ст/ый, -ая, -ое (небеспристрастен, -на, -но) калыстык кылбаган, калыстыгы жок, калыс эмес; ~ **ый критик** калыстыктан тайыган сынчы; ~ **ая похвала́** калыс эмес мактоо.

Неблагови́дн/ый, -ая, -ое (неблаговиден, -на, -но) жаман, жосунсуз, жарабаган; ~ **посту́пок** жаман (жосунсуз) жорук.

Неблаговоспита́нн/ый, -ая, -ое (неблаговоспитан, -на, -но) жакшы тарбия көрбөгөн, жаман тарбияланган, адепсиз.

Неблагодарн/ый, -ая, -ое (неблагодарен, -на, -но) **1.** жакшылыкты билбеген, кадырга жетпеген; ~ **ый человек** жакшылыкты билбеген адам; **2.** курулай сая кете турган, мээнетти актабаган; ~ **ый труд** мээнетти актабаган иш; **3. разг.** талапка жооп бербей турган, талапка ылайык келбеген; ~ **ая для сцѣны внешне́сть** сахнага ылайыксыз турпат.

Неблагожела́тельный, -ая, -ое (неблагожелателен, -на, -но) бирөөгө жакшылык кылбай турган, жакшылыкты ыраа көрбөгөн, жамандыкты көздөгөн.

Неблагозвучіе *ср* кулакка жагымсыздык, угумсуздук.

Неблагозвучны/й, -ая, -ое (неблагозвучен, -на, -но) уккулуксуз, кулактын кужурун алган, кулакка жагымсыз; ~ **е стихи́** кулакка жагымсыз ырлар.

Неблагонаде́жный, -ая, -ое (неблагонадежен, -на, -но) **1. уст.** ишенимсиз, ишенүүгө болбогон, ишенич туудура албаган; **2.** саясий

жактан шектүү деп эсептелген (падышалык Россия доорунда).

Неблагонаме́ренный, -ая, -ое (неблагонамерен, -на, -но) *уст.* ниети жаман (бузук), бузук ниеттүү; ~ **челове́к** ниети жаман адам, жаман ниеттүү адам.

Неблагополу́чие *ср* начар (жаман, оор, кыйын) абал, көңүлсүздүк, оң болбогондук, кырсыктагандык.

Неблагополу́чно нареч. мандемдүү, дурус эмес, жайында эмес; **у него́ дела обстоят ~ анын** иштери жайында эмес.

Неблагополу́чн/ый, -ая, -ое (неблагополучен, -на, -но) **1.** жайында эмес, онунан чыкпаган, ойдогудай болбой калган; ~ **ая опера́ция** ойдогудай болбой калган операция; ~ **ый исхо́д де́ла** иш онунда болбой калуу; **2.** иши оңолбогон, иши жүрбөгөн; ~ **ый человек** иши оңолбогон адам.

Неблагопристо́йны/й, -ая, -ое (неблагопристойен, -на, -но) адепсиз, жаман, жарабаган; ~ **е же́сты** адепсиз ишарат; ~ **й посту́пок** жаман жорук.

Неблагоприятн/ый, -ая, -ое (неблагоприятен, -на, -но) **1.** жагымсыз, жаман, жагдайсыз, оңтойсуз, ыңгайсыз; ~ **ая обстанов́ка** оңтойсуз кырдаал; **2.** терс, жаман; ~ **ый о́тзыв** терс пикир; **оста́вить ~ ое впечатле́ние** жаман таасир калтыруу.

Неблагоразу́мие *ср* акылга сыйбагандык, ойлонбостук; акылсыздык.

Неблагоразу́мн/ый, -ая, -ое (неблагоразумен, -на, -но) жөнү жок алангазар, акылга сыйбаган; акылсыз; ~ **челове́к** акылсыз адам; ~ **посту́пок** акылга сыйбаган жорук-жосун.

Неблагоро́дн/ый, -ая, -ое (неблагороден, -на, -но) **1.** пейли жаман, жаман пейил, пас, адамгерчилиги жок, жосунсуз; ~ **й человек** пейли жаман адам (жаман пейил адам); ~ **й посту́пок** жосунсуз жорук; **2. тк. полн. ф. уст.** дворяндар (ак сөөктөр) тегинен болбогон, карапайым; **неблагоро́дные метáллы** асыл эмес (жөнөкөй) металлдар (жез, темир, коргошун ж.б.).

Неблагоскло́нн/ый, -ая, -ое (неблагосклонен, -на, -но) көңүлү жок, көңүлсүз, жактырбаган, кош көңүл; **он ~ ен к вам** анын сизде көңүлү жок; ~ **ое отноше́ние** жактырбаган мамиле.

Не́бн/ый, -ая, -ое **1.** тандай...; ~ **ые ко́сти** тандай сөөктөр; **2. лингв.** тандайчыл; ~ **ые согла́сные** тандайчыл үнсүздөр.

Не́б/о *ср* (*мн. небеса́*) асман, көк; ♠ **под откры́тым не́бом** ачык жерде, талаада, тышта, көчөдө; ♠ **на седьмо́м не́бе бы́ть (чу́вствовать себя́)** төбөсү көккө жетүү; **превознести́ (вознести́) до небѣс** көкөлөтө мактоо; (**отлича́ться**) **как небо́ от земли́** айырмасы асман менен жердей; **витать ме́жду**

небом и **землёй** кыялга мас болуп жүрө берүү; аркы-беркини байкабай, куру кыялга батуу; **◇ между небом и землёй (жить находиться и т.п.)** кангыш калуу; **◇ попасть пальцем в небо** орунсуз иш кылуу; орду жок сүйлөп коюу; **◇ упасьть (сойти) с неба на землю** куру кыялды таштап, ишке өтүү.

Небо *ср анат.* таңдай; **твёрдое** ~ катуу таңдай; **мягкое** ~ жумшак таңдай.

Небогато нареч. кенедей, тартыш, жарды, жетишсиз; жармач; **они живут** ~ алар кедей жашайт; **с водо́й в пусты́не** ~ чөлдө суу тартыш.

Небога́т/ый, -ая, -ое 1. кембагал, кедей, жарды, жалчы; ~ **ый крестя́нин** кембагал дыйкан; 2. карапайым, жупуну; ~ **ая ко́мната** жасалгасы жупуну бөлмө; ~ **ый наряд** жупуну кийими; 3. аз, кем, кемчил, тартыш, өп-чап; ~ **ый запáс слов** сөз байлыгы аз; **в э́том магази́не** ~ **ый вы́бор това́ров** бул магазинде товардын түрү кемчил; **ме́стность, ~ ая флóрой** өсүмдүккө жарды жер.

Небольш/ой, -ая, -ое 1. кичине, аз, чакан, анча-мынча, алынча; ~ **ой кора́бль** кичирээк кеме; ~ **ая сума́** анча-мынча сумма; ~ **ой отря́д** чакан отряд; **за ~ ой промежу́ток вре́мени** аз убакыттын ичинде; 2. арзыбаган, бир аз, кичинекей, аз гана, анча-мынча; ~ **ое затрудне́ние** анча-мынча кыйынчылык; ~ **ая услу́га** арзыбас кызмат; ~ **ая оши́бка** бир аз ката; ~ **ой го́лос** басыңкы үн; 3. анчалык таасирге (абройго) ээ болбогон, орто заар, орточо, анча-мынча, анчалык эмес; ~ **ой чин** кичине кызмат; ~ **ой худо́жник** ортозаар сүрөтчү; ~ **ой знато́к те́хники** техниканын орто заар билерманы (техниканы чала-була билген адам); ~ **ой любите́ль теа́тра** театрдын орто заар ышкыбозу; **◇ с небольшо́м** бир аз көбүрөөк, саал ашыгыраак; **молодо́му челове́ку было́ лет два́дцать с небольшо́м** жигиттин жашы жыйырмадан бир аз ашайын деп калган эле.

Небосво́д *м то же, что небо.*

Небоскло́н *м* горизонттун үстүнкү бети.

Небоскре́б *м* небоскре́б (асман мелжиген көп кабаттуу имарат).

Небо́сь *вводн. сл. прост.* балким, мүмкүн; ыктымал; ...-са керек; ...дир; **ты, ~, уе́дешь на кани́кулы?** Каникулда сен, балким үйүнө кетерсин? **испуга́лись,** ~ коркуп кеттиңиз окшойт.

Небре́жнос/ть *ж* 1. шалаакылык, этибарсыздык, тыкан эместик, жыйынтыксыз; чалагайымдык, алабармандык; **допусти́ть оши́бку по ~ и** чалагайымдыктан кетирилген ката; 2. назар салбоочулук, одонолук, оройлук; ~ **ь в обра́щении** мамиледеги одонолук.

Небре́жн/ый, -ая, -ое (небрежен, -на, -но)

1. шалаакы, тыкан эмес жыйынтыгы жок, чалагайым; ~ **рабо́тник** шалаакы кызматкер; 2. эптеп бүтүрө салган, сапаты начар, жүр-нарыга салып иштелген; ~ **ая рабо́та** эптеп бүтүрө салган иш; ~ **по́черк** тайрандата жазган кол; 3. көңүл салбаган, көзүнө илбеген, жактырбаган, теңсинбеген; ~ **отве́т** теңсинбеген жооп.

Небыва́л/ый, -ая, -ое 1. мурда болбогон, кулак угуп, көз көрбөгөн, болуп көрбөгөн, боло элек; укмуштай; ~ **ый урожа́й** болуп көрбөгөн түшүм; ~ **ая за́суха** кулак угуп, көз көрбөгөн кургакчылык; 2. *уст. и прост.* эч жерде болуп көрө элек; кагылып-согула элек, аркы-беркинин жөнүн түшүнө элек.

Небыва́льщина *ж разг.* то же, что **небы́лица.**

Небы́лиц/а *ж* 1. калп, жалган, болбогон нерсе; **расска́зывать ~ ы** болбогон нерселерди (калптарды) айтуу; 2. жомок.

Небы́тие *ср* жок нерсе, жашоо-тиричиликтин жоктугу.

Небы́ющ/ийся, -аяся, -еся сынбай турган, бекем, морт эмес; ~ **еся стекло́** сынбай турган айнек.

Нева́жно 1. *нареч.* анча эмес, анчалык эмес, начар; **дела́ у него́ обстоя́т** ~ анын иши анча эмес; ишинин мазасы жок; **чу́вствую себя** ~ мазем жок, айлам кетип турат; 2. *безл. в знач. сказ.* анчалык маанилүү эмес; **всё ~ э́то** мунун анчалык мааниси жок.

Нева́жн/ый, -ая, -ое (неважен, -на, -но) 1. мааниси жок, анчалык мааниге ээ эмес, маанисиз; ~ **ый вопро́с** маанисиз маселе; 2. *разг.* начар; **у него́ ~ ое само́чувствие** анын саламаттыгы начар.

Невдалеке́ *нареч.* жакын жерде, ушул тегеректе, ушул арада; ~ **от до́ма** үйгө жакын жерде (үйдөн алыс эмес жерде); **он живёт** ~ ал ушул арада жашайт (ушул тегеректе турат).

Невдали́ *нареч.* то же, что **невдалеке́.**

Невдомёк *безл. в знач. сказ. кому разг.* түшүнбөйт, оюна да келбейт; **ему́ и ~ ал** түшүнбөйт (анын оюна да келбейт).

Неведени́/е *ср* билбестик, кабарсыздык, бейкабарлык, кабары жоктук; **пребыва́ть в ~ и** билбей калуу, кабарсыз болуу; **◇ находи́ться (быть) в блаже́нном неведени́и** билбей жүрө берүү, бейкапар болуу, шек санабоо, оюна албоо.

Неведомо́ *нареч. в сочет. со словами «кто», «что», «какой», «когда», «как» и т.п. разг.* белгисиз, кандайдыр бир; ~ **кто** кимдир бирөө, белгисиз бирөө; ~ **отку́да** кайдан экени белгисиз; **он яви́лся ~ откуда** анын кайдан келе калганы белгисиз.

Неведом/ый, -ая, -ое (неведом, -а, -о) 1. белгисиз, тааныш эмес, тааныбаган; ~ **ый край** тааныш эмес өлкө; 2. чырдуу,

табышмактуу, түшүнүксүз; ~ **ая** **сила** сырдуу (табышмактуу) күч.

Невѣжа *м, ж* **1.** тарбиясыз (тарбия көрбөгөн, копол) адам, бейадеп, тартипсиз; **2. разг. уст.** *то же, что невѣжда.*

Невѣжда *м, ж* **1.** окубаган (билимсиз, наадан, түркөй) адам; **2. в чѣм** билими жок (белгилүү бир билим тармагы жагынан) адам; **пóлный** ~ **в мýзыка** музыкадан эч бир билими болбогон адам.

Невѣжественн/ый, -ая, -ое (невежествен, -на, -но) **1.** сабатыз, маалыматсыз, окубаган; ~ **человѣк** сабатсыз адам; **2. в чѣм** билимсиз, кабарсыз (белгилүү бир билим тармагы боюнча); ~ **человѣк в тѣхнике** техникадан кабарсыз адам.

Невѣжество *ср* **1. разг.** сабатсыздык, билимсиздик, түркөйлүк; **обнаружить свое** ~ **в чѣм-л.** өзүнүн бир нерсеге түркөйлүгүн көрсөтүп коюу; **2.** бейадептик, тарбиясыздык, тартипсиздик.

Невѣжливый, -ая, -ое (невежлив, -а, -о) орой, сылык эмес, адепсиз копол; ~ **человѣк** адепсиз адам; ~ **отвѣт** орой жооп.

Невезѣние *ср разг.* иши оңунан чыкпоо, жолу болбоо, иши оңолбоо.

Невезúчий, -ая, -ее (невезуч, -а, -е) *разг.* иши оңунан чыкпаган (жолу болбогон), жолу катуу; ~ **человѣк** иши оңолбогон (жолу болбогон) адам.

Невелик/ий, -ая, -ое (невелик, -а, -о) **1.** анча чоң эмес, кичине; **он** ~ **рóстом** ~ анын бою кичине; **2.** анча мааниси жок; болор-болбос, аз гана; ~ **а беда!** кеп эмес, никеси бузулбайт.

Невеличка *м, ж нар.-поэт.:* **рóстом** **невеличка** бою кенедей; **птичка-невеличка** заргалдак.

Неверие *ср* ишенбестик, ишенбөөчүлүк, үмүтсүздүк; ~ **в собственные силы** өз күчүнө ишенбестик; **2.** кудайга ишенбөөчүлүк, кудайсыздын атеизми.

Неверно *нареч.* туура эмес, дурус эмес, натура; **это** ~ бул туура эмес.

Неверность *ж* **1.** туура эместик, натуралык; ~ **предположений** болжолдоонун, ой жоруунун натуралыгы; **2.** туруксуздук, опаасыздык; көзүнө чөп салуучулук; **супрúжеская** ~ жубайлардын бири-бирине опаасыздыгы.

Неверн/ый, -ая, -ое (неверен, -на, -но) **1.** натура, ката, жаңылыш, жалган; ~ **ый вы́вод** натура тыянак; ~ **ая мысль** жалган пикир; ~ **ые расчёты** жаңылыш эсептөө; ~ **ая нóта** нотадагы каталык; **2.** опаасыз, бейопаа; ~ **ая женá** бейопаа аял; **3.** сөзүндө турбаган, өз милдетин аткарбаган, ишенимсиз; ~ **ый сою́зник** ишенимсиз союздаш (шерик); **4.** бош, олку-солку, илең-салан; ~ **ая похóдка** басыгы илең-салан; **5** (*о свете, лучах*) араң эле

үлпүлдөгөн, бүлбүлдөгөн; ~ **ый свет** араң эле үлпүлдөгөн жарык; **6. в знач. сущ. невѣрный** *м, невѣрная ж уст.* кайрыдин, капыр; **Фомá неверующий** эч кимге, эч нерсеге ишенбей турган адам.

Невероятн/е *ср то же, что невероятность.* **Невероятно** *нареч.* болуп көрбөгөндөй, чындыкка окшобогондой, укмуштуудай.

Невероятност/ь *ж* **1.** болушу мүмкүн эместик, чындыкка окшобогондук, акылга сыйбастык, мүмкүн болбогондук; ~ **ь сообщéний** кабарлардын акылга сыйбастыгы; **2.** болуп көрбөгөн (боло койбогон) нерсе (сөз, иш окуя ж.б.); **наговорить** ~ **ей** акылга сыйбай турган сөздөрдү айтуу; **Ф до невероятности** укмуштун укмушу, шумдуктун шумдугу; **устáл до невероятности** укмуштай чарчадым.

Невероятн/ый, -ая, -ое (невероятен, -на, -но) **1.** акылга сыйбаган, мүмкүн болбогон, болуп көрбөгөн, апыртмалуу; ~ **е слúхи** акылга сыйбаган имиш кептер; **2.** олбурлуу; эң эле шумдуктай; эң зор; ~ **ый успех книги** китептин эң зор ийгилиги.

Неверующ/ий, -ая, -ое **1.** динсиз, динге (кудайга) ишенбеген, кудайсыз; **2. в знач. сущ. невѣрующий** *м, невѣрующая ж* динсиз адам.

Невесело *нареч.* **1.** көңүлсүз, сумсайыңкы, кайгылуу, капалуу, саналуу; **прошлó время на вѣчере** кечеде убакыт көңүлсүз өттү; **2. безл. в знач. сказ.** кабагы ачык эмес, көңүлү өчүнкү, маанайы пас; **ему сего́дня** ~ анын бүгүн маанайы пас.

Невесёл/ый, -ая, -ое (невесел, -а, -о) **1.** көңүлсүз, кабагы ачылбаган, кабагы салыңкы, сумсайыңкы; капалуу; ~ **ый человек** кабагы ачылбаган адам; ~ **ое лицо** сумсайыңкы жүз; **2.** көңүлсүз, адамды жадатып жиберме; ~ **ое дело** көңүлсүз иш (адамды жадатып жиберме иш).

Невесóмост/ь *ж* салмаксыздык; **состояние** ~ и салмаксыздык абалы.

Невесóm/ый, -ая, -ое (невесом, -а, -о) **1.** салмаксыз, жеңил; ~ **е осéнные листьѣ** күзгү жеңил жалбырактар; ~ **е облакá** жеңил (желдей учкан) булуттар; **2. перен.** анча мааниси жок, маанисиз; ~ **е до́воды** маанисиз далилдер.

Невѣста *ж* **1.** колукту; **жених и** ~ кыз-күйөө; **2. разг.** бойго жеткен кыз; **христóва невѣста** *уст.* **1)** (*монахиня*) кечил кыз; **2)** кара далы кыз.

Невѣстка *ж* **1.** келин; **2.** жене, абысын; **Ф невѣстке в отмѣстку сдѣлать что** өч алуу.

Невѣсть *нареч. прост. в сочет. со словами «кто», «что», «какой», «где», «куда», «сколько» и т.п.* дайынсыз белгисиз, ким билсин, билип болбойт; ~ **откúда** кайдан экенин ким билсин; ~ **скóлько** канча экени

белгисиз; ~ кто дайынсыз бирөө; кимдир бирөө.

Невзвидеть: *невзвидеть света (дня)* көзүнө эч нерсе көрүнбөй калуу (кандайдыр бир себептен – оорудан, коркуудан, каардануудан улам).

Невзгода *ж* кыйынчылык, оорчулук, азаптозок, түйшүк.

Невзира́я *предлог с вин. п. в сочет. с «на»* карабастан, тартынбастан, көзгө илбестен; ~ **на** *трудности* кыйынчылыктарга карабастан; **критиковать** ~ **на** *лица* өң карабастан (улуукичүү дебестен) сынга алуу.

Невзлюби́ть *сов. кого-что* жаман көрүп калуу; иренжиш калуу; **я** *его сразу* ~ **ла** мен аны дароо эле жаман көрүп калдым.

Невзначай *нареч. разг.* билбестен, күтпөгөн жерден, кокусунан, кокустан; **мы** *встретились* ~ **биз** күтпөгөн жерден (кокусунан) жолугуп калдык.

Невзно́с *м* төлөбөгөндүк, карыздар болуп жүрө берүүчүлүк.

Невзра́чность *ж* түрү сууктук комсоолук, кебете-кешпири жамандык, көрксүздүк.

Невзра́чн/ый, **-ая**, **-ое** (невзрачен, -на, -но) түрү жаман, кебетеси жаман, комсоо.

Невзыска́тельны/й, **-ая**, **-ое** (невзыскателен, -льна, -льно) тандабай турган; болгонуна ыраазы, анча талап койбогон; ~ **й** *человек* болгонуна ыраазы болуп жүрө берме адам.

Невида́ль *ж разг. уст.* болуп көрбөгөн нерсе, таң карарлык (ажайып) нерсе; **♦** **вот невидаль; что за невидаль; какая (экая, эка) невидаль пренебр.** көрбөй жүрүштүрбүз! көрбөй жүргөн неме бекен!; көрбөй-укпай жүргөн шумдук дейсинби!

Невида́льщина *ж разг. уст. то же, что невидаль.*

Невиданн/ый, **-ая**, **-ое** **1.** боло элек, болуп көрө элек, учурай элек, көз көрүп кулак уга элек; ~ **ый** *успех* болуп көрө элек ийгилик; **2.** таң каларлык, табышмактуу; ~ **ые** *звери* таң каларлык айбанаттар.

Невиди́мка *м, ж* **1.** көзгө көрүнбөс, кубулма; *человек* – ~ көзгө көрүнбөс адам; **2.** невидимка (ипичке чач төөнөгүч); **♦** **шапка-невиди́мка фольк.** сыйкырдуу тебетей (кийип алган кишини көрсөтпөй коё турган тебетей).

Невиди́м/ый, **-ая**, **-ое** (невидим, -а, -о) көрүнбөй турган, билинбей турган, көрүнбөс; ~ **ый** *шов* билинбеген тигиш; **♦** **ая** *сторона* **Луны** Айдын көрүнбөс бети (Айдын экинчи бети).

Невидн/ый, **-ая**, **-ое** (невиден, -на, -но) **1.** көрүнбөй турган, көзгө чалынбаган, көрүнбөс; **2.** *тк. полн. ф. разг.* арзыбаган, анчейин, болор-болбос; ~ **ая** *должность* болор-болбос кызмат; **3.** *разг.* көрксүз жупуну, комсоо; ~ **ая** *внешность* сырт турпаты комсоо.

Неви́дящ/ий, **-ая**, **-ее** **1.** көрбөй турган, азиз, көр, сокур; ~ **е** *глаза* азиз көздөр; **2.** элендеген, анкоо, эч нерсени элес албаган.

Неви́нность *ж* **1.** айыпсыздык, күнөөсүздүк, бейкүнөөлүк, жазыксыздык, актык; **2.** жооштук, коймааректик, наристелик, куулук-шумдукту билбегендик, кагыла электик; ~ **ребёнка** баланын жооштугу (наристелиги); **3.** абийирдүүлүк, тазалык, наристелик.

Неви́нн/ый, **-ая**, **-ое** (невинен, -на, -но) **1.** бейайып, бейкүнөө, айыпсыз, күнөөсүз, айыбы (күнөөсү) жок, ак; ~ **ый** *человек* айыпсыз адам; **2.** наристе; ~ **ый** *ребёнок* наристе бала; **3.** айып болбой турган зыянсыз; ~ **ая** *шалость* зыянсыз шоктук; **4.** абийирдүү, таза, наристе бойдон.

Невино́вность *ж* айыпсыздык, күнөөсүз жоктук, жазыксыздык, кылмышсыздык, актык, тазалык; ~ **подсудимого** соттолуучунун актыгы (күнөөсү жоктугу).

Невино́вный, **-ая**, **-ое** (невиновен, -на, -но) айыпсыз, жазыксыз, ак, күнөөсүз, кылмышы жок, таза.

Невкúсн/ый, **-ая**, **-ое** (невкусен, -на, -но) даамсыз, даамы жок; ~ **ая** *еда* даамы жок тамак.

Невменя́емост/ь *ж* аң-сезими жайында эместик; **состояние** ~ **и** аң-сезими жайында болбогон абал (адам өзүнүн эмне кылып койгондугун билбей кала турган абал).

Невменя́ем/ый, **-ая**, **-ое** (невменяем, -а, -о) аң-сезими жайында эмес, өзүнүн эмне иш кылганын билбей калган; **он в** ~ **ом** *состоянии* ал аң-сезими жайында эмес абалда.

Невмеша́тельств/о *ср* кийлигишпөөчүлүк, киришпөөчүлүк; **политика** ~ **а** кийлигишпөөчүлүк саясаты.

Невозмо́ту *нареч. в знач. сказ. разг.* чыдай алгыс, чыдоого (такаат кылууга) болбой турган, колдон келгис, кудурет жеткис; **ему** ~ **ждать** анын күтө берүүгө кудурети жеткидей эмес.

Невнима́ние *ср* **1.** ыкылаассыздык, этиятсыздык, этибарсыздык; **2.** кайдыгерлик, назар салбоочулук, маани бербестик, урмат-табагандык.

Невнима́тельны/ый, **-ая**, **-ое** (невнимателен, -льна, -льно) **1.** ыкылас кылбаган, этибарсыз, этиятсыз, көңүл койбогон; ~ **ый** *ученик* көңүл койбогон окуучу; **2.** көзүнө илбеген, назар салбаган, менменсинген; ~ **ое** *обращение* менменсинип мамиле кылуу.

Невня́тн/ый, **-ая**, **-ое** (невнятен, -на, -но) түшүнүксүз, бүдөмүк, түшүнүүгө болбой турган, ачык угулбаган, күнк-мынк эткен; ~ **ая** *речь* түшүнүксүз сөз; ~ **ые** *голоса* жакшы (даана) угулбаган добуш (үн).

Нево́д *м* тор (балык кармоочу); **лови́ть** *рыбу* ~ **ом** тор менен балык кармоо.

Невозбранн/ый, -ая, -ое (невозбранен, -на, -но) *книжн.* тоскоолдуксуз, кедергисиз; ~ **вход** таскоолдуксуз кирүү.

Невозратим/ый, -ая, -ое (невозратим, -а, -о) *то же, что невозвратный.*

Невозвратн/ый, -ая, -ое (невозвратен, -на, -но) кайра кайтпай турган, кайтаралбаган, кайтып келгис, кайра кайрылып келбей турган; ~ **ое время** кайтып келгис убакыт.

Невозделанн/ый, -ая, -ое иштетилбеген (айдалбаган, чабылбаган); эгин эгилбеген, эгилбей жаткан; ~ **ое поле** айдалбай жаткан талаа (дын жер).

Невоздержание ср напсисин тыя албоо, чыдап тура албоо, чыдабай кетүү, чыдамы жоктук кылуу; ~ **в пище** тамакка чыдамы жоктук кылуу.

Невоздержанность ж 1. напсисин (алкын) тыя албагандык, алкы бузуктук; чыдамы жоктук; ~ **к крепким напиткам** арак-шарапка алкын тыя албастык (ичкиликти ичпей тура албоочулук); 2. этиятсыздык.

Невоздержанн/ый, -ая, -ое (невоздержан, -на, -но) өзүн тыя (кармана) албаган, чыдамы жок, алкы бузук; ~ **ый человек** чыдамы жок (алкы бузук) адам; ~ **ый на язык** тилин тыя албаган, оозуна алы жетпеген (адам).

Невозможно 1. *безл. в знач. сказ.* мүмкүн эмес, арга (айла) жок болууга мүмкүндүк жок; **это** ~ буга арга жок; мындай кылууга мүмкүн эмес; **жить без цели** ~ максатсыз жашоого болбойт; 2. *нареч. разг.* эң эле, өтө эле; **здесь** ~ **жарко** бул жер эң эле ысык (өтө эле ысык экен).

Невозможность/ь ж арга (айла) жоктук, мүмкүн эместик, болбой тургандык; ~ **ь применения сложной сельскохозяйственной техники на малых площадях** кичине аянтта татаал айыл чарба техникасын колдонуунун мүмкүн эместиги; **до невозможности** абдан, өтө; **устал до невозможности** абдан чарчадым.

Невозможн/ый, -ая, -ое (невозможен, -на, -но) 1. мүмкүн болбогон, ишке ашпай турган, мүмкүнчүлүгү жок, болууга мүмкүн эмес; ~ **ое дело** мүмкүн болбогон иш; 2. *разг.* чыдоого болбой турган, оор, катуу; аябаган; ~ **ая духота** чыдоого болбой турган үп; ~ **ый характер** оор мүнөз; 3. начар, жаман, адамды иренжитме; ~ **ый вид** адам иренжигидей суук кебете-кешпир; 4. *в знач. суц.* **невозможное ср** мүмкүн болбогон иш; **требовать** ~ **ого** мүмкүн болбос нерсени талап кылуу; **сделать** ~ **ое возможным** болбой турган нерсени болтуруу.

Невозмутимо нареч. камырабай, кенебей, кебелбей.

Невозмутимость ж камырабастык, кенебестик, кебелбестик, оор басырыктуулук.

Невозмутим/ый, -ая, -ое (невозмутим, -а, -о) 1. оор басырыктуу, камырабаган,

кебелбеген, анча-мынчаны элес албаган, кенебеген; ~ **ый человек** камырабаган адам; 2. көшүлгөн, бейпил; ~ **ая тишина** көшүлгөн тынчтык.

Невознаградим/ый, -ая, -ое (невознаградим, -а, -о) 1. бардык сыйлыктан жогору, эң кымбат, баа жеткис; ~ **ая услуга** баа жеткис кызмат; 2. орду толгус, оңдолгус, түзөлгүс; ~ **ая потеря** орду толгус жоготуу.

Неволи/ть несов. кого *разг.* зордоо, мажбурлоо, аргасыз кылуу; айласын кетирип кыйноо; **вас никто не ~ т, можете идти** сизди эч ким мажбурлабайт, кете берсеңиз болот.

Невольник м 1. кул; **торговля** ~ **ами** кулдарды сатуу (кул сатуучулук); 2. *уст.* туткун, камактагы адам.

Невольница женск. к **невольник.**

Невольническ/ий, -ая, -ое кул...; кулдукта...; ~ **ая жизнь** кулдукта өткөн турмуш.

Невольничий, -ья, -ье кул..., кулчулук...; кулдун эмгеги (кулчулук эмгек).

Невольно нареч. ыктыярсыз, амалсыз, аргасыз; өзүнөн-өзү; ~ **засмеяться** өзүнөн-өзү күлүп жиберүү; ~ **согласиться** амалсыз макул болуу.

Невольн/ый, -ая, -ое (неволен, -льна, -льно) 1. кокусунан болгон, андоосуздан, күтпөгөн жерден болуп кеткен; 2. амалсыз, ыктыярсыз; ~ **ая улыбка** ыктыярсыз жылмаюу; 3. аргасыз, аргасыздан жасалган; ~ **ая посадка самолёта** самолёттун аргасыз конушу; 4. *уст.* эрки жок, туткундалган, туткунда калган; **Я неволен, как на привязи собака** (Пушкин) Мен байлоодогу ит сыяктуу туткунмун.

Невол/я ж 1. кулдук, туткун, эркисиздик, кулчулук; **жить в ~ е** туткунда жашоо; 2. (*о диких животных, птицах*) капаста (тордо) болуу абалы; 3. *прост.* муктаждык, аргасыздык, зарылдык; **охота пуще ~ и погов.** эңсөө-муктаждыктан күчтүү.

Невообразимо нареч. аябай, эң эле, өтө эле; ~ **тесно** аябай тар.

Невообразимый, -ая, -ое барып турган, жеткен; аябаган; ~ **беспорядок** жеткен баш аламандык (тартипсиздик); ~ **шум** аябаган ызу-чуу.

Невооружённ/ый, -ая, -ое куралсыз, куралжараксыз; ~ **е люди** куралсыз адамдар; **до невооружённым глазом** көз менен эле.

Невоспитанность/ь ж тарбия көрбөгөндүк, тарбиясы жоктук, тарбиясыздык, бейадептик; **Брань ваша... свидетельствует о вашей ~ и** (А.Островский) Сиздин сөгүнгөнүңүз тарбиясыздыгыңызды далилдеп турат.

Невоспитанн/ый, -ая, -ое (невоспитан, -на, -но) тарбия көрбөгөн, тарбиясыз, тарбиясы жок, бейадеп; ~ **человек** тарбиясыз адам.

Невосполним/ый, -ая, -ое ордуна келбей

турган, орду толгус; орду толбой турган; ~ ая **потёря** орду толгус жоготуу.

Невосприимчивость *ж* 1. зээнсиздик; 2. *мед., биол.* кабылдабастык, дарт жукпастык; ~ к **кори** кызамыкты кабылдабастык.

Невосприимчив/ый, -ая, -ое (невосприимчив, -а, -о) 1. зээнсиз; ~ **ученик** зээнсиз окуучу; 2. *мед., биол.* кабылдабас, кесел жуктурбас.

Невостребованн/ый, -ая, -ое адресат талап кылып сурабаган, адресатка берилбей жата берген; ~ **багаж** берилбей жата берген (адресат аркылуу алынбаган) жүк.

Невпопад *нареч. разг.* орунсуз, жөнү жок; **ответить** ~ орунсуз жооп бере салуу.

Невпроворот *нареч. прост.* эң эле көп, толуп жаткан, ашып-ташыган, жайнаган; **работы** ~ иш эң эле көп; иштен башың адашат.

Невразумительн/ый, -ая, -ое (невразумителен, -льна, -льно) түшүнүксүз, түшүнүүгө болбой турган; ~ **ответ** түшүнүксүз жооп.

Невралгически/й, -ая, -ое невралгия...; ~ е **боли** невралгия оорулары.

Невралгия *ж мед.* невралгия (нерв системасынын бир жеринин сезгенишинен улам пайда болгон дарт).

Неврастеник *м* неврастеник (неврастения дартына чалдыккан адам).

Неврастеничск/ий, -ая, -ое неврастения...; ~ **ое состояние** неврастения абалы; ~ **ие симптомы** неврастениянын белгилери.

Неврастеничка *женск. к неврастеник.*

Неврастеничн/ый, -ая, -ое (неврастеничен, -на, -но) 1. неврастениктерде боло турган, неврастениктерге мүнөздүү; ~ **вид** неврастениктерге мүнөздүү көрүнүш; 2. неврастения дартына чалдыккан; ~ **человек** неврастеник адам, неврастеник.

Неврастения *ж мед.* неврастения (өтө алсырама, туталанма баш оорума белгилер мүнөздүү болгон нерв оорусу).

Невредим/ый, -ая, -ое аман-эсен, сак-саламат, зыянсыз, соо; **остаться** ~ **ым** аман-эсен калуу; **вернулся цел и** ~ сопсоо кайтып келди.

Неврит *м мед* неврит (нервдин айрым илдетке чалдыгышы, зыяндап калышы, суук тийиши аркылуу пайда болгон оорусу).

Невроз *м мед.* невроз (кандайдыр бир ички органдардын же зат алмашуу процесстеринин бузулушунан келип чыккан нерв-психика оорусу); **общий** ~ жалпы невроз; ~ **сердца** жүрөк неврозу.

Невролог *м* невролог (неврология жагынан адис).

Неврологическ/ий, -ая, -ое неврология...; ~ **ая клиника** неврология клиникасы.

Неврология *ж* неврология (нерв система-

сын жана анын кызматын изилдөөчү илимдердин жалпы жыйындысы).

Невропатолог *м* невропатолог (невропатология жагынан адис).

Невропатологическ/ий, -ая, -ое невропатология...; невропатологиялык; ~ **ие исследования** невропатологиялык изилдөөлөр.

Невропатология *ж* невропатология (нерв системасынын оорулары жөнүндөгү илим).

Невротическ/ий, -ая, -ое невроз...; невродук; ~ **ое состояние** невроз абалы; ~ **ие симптомы** невродун белгилери.

Невтерпёж *нареч. в знач. сказ прост.* чыдамы жетпей, чыдай албай; **мне стало ~ это слушать** мен муну чыдап уга албай койдум.

Невыгодно 1. *нареч.* пайдасыз, пайдасы жок; 2. *в знач. сказ.* пайдасы жок, пайда келтирбейт; **хранить деньги дома** ~ акчаны үйдө сактоонун пайдасы жок; **мне это** ~ мунун мага пайдасы жок; бул мага эч нерсе бербейт.

Невыгодн/ый, -ая, -ое (невыгоден, -на, -но) 1. пайдасыз, бейпайда, пайда келтирбеген, пайдасы жок; ~ **ая сделка** пайдасыз бүтүм; 2. ынгайсыз, ылайыксыз, оңтойсуз; ~ **ое расположение войск** аскерлердин ынгайсыз жайланышы; ~ **ые условия** оңтойсуз шарттар; 3. көрксүз, комсоо, начар; ~ **ая внешность** көрксүз (начар) кебете-кешпир; **показать себя с ~ ой стороны** өзүн начар жагынан көрсөтүү; **он произвёл ~ ое впечатление** ал начар таасир калтырды.

Невыдержанн/ый, -ая, -ое (невыдержан, -на, -но) 1. *тк. полн. ф.* ырааттуулук сакталбаган, ыраатсыз, тегиз эмес, ойкукыйкы; ~ **ое изложение** ыраатсыз баяндама; 2. токтоо эмес, өзүн кармай албаган, көтөрүмү жок, туталанма, сабырсыз, жеңил; ~ **ый характер** жеңил мүнөз; ~ **ый человек** өзүн кармана албаган адам; 3. жетиле элек, жетилбеген; ~ **ое вино** жетиле элек вино.

Невыезд *м* эч жакка чыгып кетпөө, бир жерде жашап туруу; **подписка о ~ е** эч жакка чыгып кетпеске тил кат берүү.

Невылазн/ый, -ая, -ое 1. белчеден...; белден...; ~ **ая грязь** белчеден баткак; 2. *перен.* кутулгус, кутула алгыс; ~ **ые долги** кутула алгыс карыздар.

Невыносимо *нареч.* 1. эң эле, өтө, аябай, адам чыдагыс; **солнце ~ пекло** күн аябай ысып кетти; 2. *в знач. сказ. безл.* адам чыдагыдай эмес, эң эле кыйын, өтө эле катаал; **здесь** ~ бул жерге адам чыдай алгыдай эмес.

Невыносим/ый, -ая, -ое (невыносим, -а, -о) чыдоого болбой турган, чыдагыс, эң жаман, өтө катаал. абдан оор; ~ **ая боль** чыдоого болбой турган оору; **у него ~ ый характер**

анын мүнөзү эң жаман; ~ **ый человек** өтө катаал киши.

Невыплаканный, -ая, -ое 1. ыйлап бүтпөгөн, ыйлай берип түгөнбөгөн; ~ **ые слёзы** ыйлай берип түгөнбөгөн көз жаш; 2. ыйлай берип суубаган, көксөө сууп унутулбаган; ~ **о е горе** көксөө сууп унутулбаган кайгы.

Невыполнение *ср* аткарылбоо, орундалбоо, аткарылбай калуу, орундата албай калуу; ~ **плана** планды орундата албай калуу; пландын аткарылбай калышы.

Невыполнимый, -ая, -ое (невыполним, -а, -о) аткарылгыс, аткарылышы кыйын, аткарылбай турган, аткарышка мүмкүн болбогон; ~ **о е задание** аткарууга мүмкүн болбогон тапшырма.

Невыразимый, -ая, -ое (невыразим, -а, -о) айтып жеткире алгыс тил жеткис; ашкан, барып турган; ~ **ая радость** айтып жеткире алгыс кубаныч; ~ **ая красота** ашкан (барып турган) сулуулук.

Невыразительный, -ая, -ое (невыразителен, -льна, -льно) таасирсиз, ачык эмес, таасир эте албаган, маанисиз, жөнсүз; уккулуксуз; ~ **о е чтение** уккулуксуз окуу.

Невысказанный, -ая, -ое айтылып бүтпөгөн, айтыла элек; ~ **о е желание** айтыла элек ой-тилек.

Невысокый, -ая, -ое (невысок, -а, -о) 1. анча бийик эмес, бою кичине, жапыз, пас; **человек** ~ **ого роста** бойлуу адам, бою кичине адам; ~ **ая изгородь** жапыз тосмо (кашаа); ~ **ий потолок** жапыз потолок (шып); 2. анча жогору болбогон; ~ **ая температура** анча жогору болбогон температура; 3. анча жакшы эмес, жөнүрөөк; **чай** ~ **ого качества** сапаты жөнүрөөк чай; **в школе** ~ **ая успеваемость** мектепте сабак өздөштүрүү анча жогору эмес; 4. анча чоң эмес, анчейин; ~ **ая должность** анчейин кызмат; 5. анча бийик эмес, басыраак (добуш, үн); ~ **ий голос** басыраак добуш; 6. анча жогору эмес, басыраак, төмөнүрөөк; ~ **ая оценка** төмөнүрөөк баа.

Невыход *м* 1. чыкпоо, чыкпай (келбей) калуу; ~ **на работу** ишке чыкпай (келбей) калуу; 2. жарыкка чыкпай (басылбай) калуу; ~ **воскресного номера газеты** газетанын жекшембидеги санынын чыкпай калышы.

Нег/а ж 1. ыракат, жыргал, үзүр; береке; **жить в** ~ **е ыракатта** жашоо; 2. бейкутчулук, бейпилчилик, ыракатчылык, жыргалчылык; 3. наздык, кумардануучулук, ышкыбоздук; **В его глазах блестит любовь, в его речах такая** ~ **а!** (Пушкин) Көздөрүнөн махабат нур чачып, сөздөрүнөн наздыктын деми уруп турат.

Негаданный, -ая, -ое *разг.* күтүлбөгөн, ойго келбеген; **явился гость** ~ **ый күтүлбөгөн конок**

келип калды; **случилось** ~ **о е** ойго келбеген иш болду.

Негасимый, -ая, -ое (негасим, -а, -о) 1. *трад.-поэт.* өчпөй турган, дайыма жанып турган, жалыны өчпөгөн, жалындап турган; ~ **ый свет** өчпөс нур; 2. *перен.* өлбөс, унутулбас, улам күчөй берме, күчүн (маанисин, таасирин) жоготпой турган; ~ **ая любовь** унутулбас махабат.

Негатив *м* негатив.

Негативизм *м мед.* негативизм.

Негативный I, -ая, -ое негатив..., негативдик; ~ **о е стекло** негатив айнеги; ~ **о е изображение** негатив сүрөтү.

Негативный II, -ая, -ое (негативен, -на, -но) терс, тескери; ~ **ый ответ** терс жооп; ~ **о е отношение к чему-л.** терс мамиле.

Негашеный: **негашеная известь** өчүрүлбөгөн аки таш.

Негде *нареч. с неопр.* 1. (*нет места*) жай (орун) жок; **здесь** ~ **присесть** бул жерде отура турган орун жок; 2. (*не откуда*) эч жерден, эч кайдан; ~ **взять взаймы** эч жерден карыз ала албайсын.

Негибкий, -ая, -ое (негибок, -ка, -ко) 1. ийилбей турган, ийилгис, бүгүлбөй турган, ийилбес, бүгүлбөс; ~ **е ветви** ийилгис бутактар; 2. *перен.* тон, ийкемсиз; ~ **й руководитель** ийкемсиз жетекчи.

Негласный, -ая, -ое (негласен, -на, -но) тымызын, жашырын; ~ **надзор** жашырын көзөмөл.

Неглиже *уст.* 1. *ср нескл.* женил үй кийими; 2. *в знач. нареч.* чала-була кийинимиш этип, үстүнө бирдемени жамынымыш болуп.

Неглубокый, -ая, -ое (неглубок, -ока, -око) 1. анча терең эмес, жапыз, тайызыраак; тайыз; ~ **ая яма** тайызыраак чуңкур; ~ **ая река** тайыз өзөн; ~ **ий овраг** жапыз жар; ~ **ая вспашка** тайыз айдоо; 2. анча терең жайылбаган; ~ **ие корни** анча терең жайылбаган тамырлар; **уголь** ~ **ого залегания** анча терең эмес жерде жаткан көмүр; **у берега реки** ~ **о е дно** суунун жээк жаккы түбү тайыз; 3. тайыз, тайкы; ~ **ие знания** тайкы билим; ~ **о е произведение** тайкы чыгарма; ~ **ие рассуждения** тайкы ой жүгүртүү; ~ **ая личность** тайкы адам.

Неглупый, -ая, -ое (неглуп, -а, -о) 1. акмак эмес, эс-акылы бар, эстүү; ~ **человек** эстүү адам; 2. түзүк, дурус; маанилүү; ~ **совет** маанилүү кенеш.

Него мест. личн. род., вин. от он, оно (*употр. после предлога*).

Негодник *м разг.* ээн баш, шум, шумпай (өзгөчө балдарга карата айтылат).

Негодница *женск. к негодник.*

Негодность *ж* жараксыздык, жарабастык,

жарабай калгандык; жараксыз болуп калуу абалы; **машины, пришедшие в** ~ жараксыз болуп калган машиналар; ~ **к физическому труду** күч эмгегине жараксыздык.

Негодн/ый, -ая, -ое (негоден, -на, -но) 1. жараксыз, ылайыксыз, ишке жарабай турган, иштен чыккан; ~ **е инструменты** иштен чыккан аспаптар; ~ **й к строевой службе** катардагы (аскердеги) кызматка жараксыз; 2. *разг.* жаман, жарабаган, болбогон; ~ **й человек** болбогон адам.

Негодование *ср* кыжырлануу, каардануу, ачуулануу; **прийти в** ~ катуу кыжырлануу; с ~ **м** каарданып, каардануу менен.

Негодовать *несов. на кого-что, против кого-чего* кыжырлануу, ачуусу келүү, кыжыры кайноо, каардануу.

Негодующ/ий, -ая, -ее 1. *прич. от негодовать*; 2. *прил.* каардуу, ачуулуу; ~ **ая речь** каардуу сөз; ~ **ий взгляд** ачуулуу көз караш.

Негодяй *м* шүмшүк, митаам.

Негодяйка *женск. к негодяй.*

Негодящ/ий, -ая, -ее *прост. то же, что негодный.*

Негоже *уст. и прост. 1. нареч.* жарабас болуп, жараксыз абалга келип; 2. *в знач. сказ.* жарабайт, болбойт; **зря болтать** ~ курулай келжирөө жарабайт; ~ **оставлять в беде спутника** жолдошун кырсыкка калтырып кетиш жарабайт.

Негожий, -ая, -ое *уст. прост. то же, что негодный.*

Негостеприимный, -ая, -ое (негостеприимен, -на, -но) меймандостугу жок, конокту сүйбөгөн (сыйлабаган).

Негоциант *м уст.* негоциант (көбүнесе өз өлкөсүнөн тышкары жерде дүң соода жүргүзүүчү адам).

Неграмотно *нареч.* сабатсыз; ~ **писать** сабатсыз жазуу.

Неграмотность/ь *ж* 1. сабатсыздык; **ликвидация** ~ **и** сабактсыздыкты жоюу; 2. *перен.* сабатсыздык, билимсиздик, сокурлук; **техническая** ~ **ь** техника жагынан билимсиздик; 3. сабатсыздык (билимсиздиктин белгиси); ~ **ь чертежа** чийменин сабатсыздыгы.

Неграмотный, -ая, -ое (неграмотен, -на, -но) 1. сабатсыз, кат тааныбас; ~ **человек** сабатсыз адам; 2. *перен.* билимсиз, сабатсыз, сокур; **политически** ~ саясий жагынан сокур; ~ **техник** билимсиз техник; 3. сабатсыз аткарылган ката жазылган (сызылган чийилген), катасы көп; ~ **чертеж** ката сызылган чийме; ~ **текст** катасы көп текст.

Негритосы *мн. (ед. негритос м, негритоска ж) антроп.* негритостор (Түштүк-Чыгыш Азиянын бир нече пакене бойлуу негроид антикалык топторунун наамы).

Негритянский, -ая, -ое негрлер...; негр...; ~ **танец** негр бийи (негрлердин бийи).

Негроид *м антроп.* негроид (негроид расасына таандык адам).

Негроидный: негроидная **раса** негроид расасы, негроиддер расасы.

Негро́мкий, -ая, -ое (негромок, -ка, -ко) жапыз, катуу эмес, акырын чыккан (үн, добуш).

Негры *мн (ед. негр м, негритянка ж)* негрлер (негроид расасынын өкүлдөрүнөн болгон калктардын жалпы наамы).

Негус *м* негус (Эфиопиянын 19-кылымдагы жана 20-кылымдын башындагы императорунун кыскартылган титулу).

Негусто *нареч. 1.* суюлтуп, суюк; ~ **посадить рассаду капусты** капустанын көчөтүн суюк олтургузуу; 2. *разг.* аз, көп эмес, азыраак; с **рыбой в этом озере** ~ бул көлдүн балыгы аз.

Негуст/ой, -ая, -ое (негуст, -а, -о) анча калың (коюу) эмес; сейрегирээк, сейрек; суюк; ~ **ой лес** суюк токой; ~ **ое молоко** суюк сүт; ~ **ые волосы** суюк чач.

Недавн/ий, -ая, -ее 1. жакын күндөрдөгү, жакындагы, жакында (кечээ эле) болуп өткөн; ~ **ий случай** жакындагы окуя; с ~ **его времени (с ~ их пор)** жакын мезгилден бери (жакындан бери); в ~ **ем прошлом** жакынкы мезгилдеги; 2. жакында пайда болгон; жакындагы, жаңы; ~ **ая постройка** жакында эле салынган имарат, жаңы имарат; ~ **ие выпускники школы** мектепти жакында бүтүрүп чыккандар.

Недавно *нареч.* жакында, жакында гана, кечээ эле, жакындан бери; **мы живём здесь** ~ биз бул жерде жакындан бери эле турабыз; **они уехали** ~ алар жакында гана кетишти; **он ~ был здесь** ал жакында эле ушул жерде болгон.

Недалёк/ий, -ая, -ое (недалёк, -ека, -еко и -ёка) 1. жакындагы, жакын арадагы, ушу тегеректеги, жакында болгон; ~ **ое село** ушу тегеректеги кыштак; ~ **ие события** жакында болгон окуялар; 2. узак эмес, жакын, кыска; ~ **ий путь** жакын (кыска) жол; 3. *тк. кр. ф. перен. от чего* жакын; ~ **ий от истины** чындыкка жакын; 4. *разг. (по родству)* жакын, көздөй; ~ **ие родственники** жакын туугандар (көздөй туугандар); 5. чолок акыл, тайкы; ~ **ий человек** чолок акыл адам.

Недалеко 1. *нареч.* жакын; алыс эмес; **отсюда до реки** ~ дарыя бул жерден алыс эмес; 2. *в знач. сказ.* узак эмес, жакын (жакындап) калды; **до зимы** ~ кышка жакын калды; 3. *безл. в знач. сказ. кому-чему до чего* узак эмес, жакын калды, оңой; **так до беды** ~ бул абалында кырсыкка оңой; **ему ~ до профессора** анын профессор болушуна аз калды, **◇ недалеко ходить (идти)** алыс

баруунун кереги жок; ушул жерден эле табылат; за **примéром** идти **недалеко́** мисал издөөнүн кажети жок, мисал ушул жерден эле табылат.

Недалёко нареч. и в знач. сказ. то же, что **недалеко́**.

Недавольновидн/ый, -ая, -ое (недавольновиден, -на, -но) алысты (келечекти) көрө албаган, кыраакылыгы жок, кыраакы эмес, даанышман эмес, чолок акыл; ~ **ый** **полíтик** кыраакы эмес (чолок акыл) саясатчы; ~ **ая** **полíтика** алыска бара албаган саясат.

Недáром нареч. бекеринен (бекерге) эмес, белгилүү бир максат менен, курулай эмес, жөнү бар, белгилүү себеби бар; ~ **старáлись** бекерге аракеттенгенибиз жок; аракетиниз бекерге кеткен жок; **он пришёл** ~ ал бекер келген жок; ал бир максат менен келди; ~ **говорится, что дело мастера боится** послов. иш устасынан коркот деп бекеринен айтылган эмес.

Недвижимость ж козголбос мүлк (жер, суу, имарат ж.б.).

Недвижим/ый, -ая, -ое кыймылдабай турган, козголбой турган, жылбас, кыймылдабас, козголбос, аракетсиз, кыймылсыз; ~ **ый** **вóздух** кыймылсыз аба; **он лежал** ~ **ым** козголбой жата берген; **недвижимое имущество** козголбос мүлк (жер, суу, имарат ж.б.).

Недвижим/ый, -ая, -ое то же, что **недвижимый**.

Недвусмысленн/ый, -ая, -ое (недвусмыслен, -на, -но) апанык, таптак, эки анжы эмес; ~ **ответ** таптак жооп.

Недееспособность ж **1. книжн.** ишке жөндөмү жоктук, жөндөмсүздүк, ишке ылайыксыздык; **2. юр.** укук аракеттерине жөндөмсүздүк (өз укугун өзү коргой албай турган, доогер, доочу же жоопкер боло албай турган абал, мис., балагатка жетпегендик, рухий жагынан начардык ж.б.).

Недееспосóбн/ый, -ая, -ое (недееспособен, -на, -но) **1. книжн.** аракет кыла албай турган, ишке жөндөмсүз, начар; ~ **коллектив** жөндөмсүз (начар) коллектив; **2. юр.** укук аракеттерине жөндөмсүз (мис., балагатка жетпеген, рухий жагынан начар ж.б.); ~ **гражданин** укук аракеттерине жөндөмсүз гражданин.

Недействительность ж жарабастык, таасир кыла албастык, күчкө ээ боло албастык; ~ **документа** документтин күчкө ээ боло албастыгы.

Недействительн/ый, -ая, -ое (недействителен, -льна, -льно) **1.** закондуу күчкө ээ болбогон, жарабаган; **без печати билет** ~ **ен** печатсыз билет жарабайт; **2.** таасир кыла албаган, эч нерсеге жарабаган; **3.** жалган, болуп көрбөгөн, ойдон чыгарылган.

Неделим/ый, -ая, -ое (неделим, -а, -о) **1.** бөлүнбөс, бөлүнбөй турган, ажыратылбай турган; ~ **ый фонд** бөлүнбөс фонд; **2. мат.** калдыксыз бөлүнбөй турган; ~ **ое** **число́** калдыксыз бөлүнбөй турган сан.

Недёлн/ый, -ая, -ое жумалык, бир жумадагы, бир жумада болгон, бир жумага белгиленген; ~ **отгул** бир жумалык дем алыш (ашык иштегендиги үчүн); ~ **удой** бир жумада саалган сүт; ~ **заработок** жумалык кызмат акы.

Неделя ж **1.** жума; **пéрвая** ~ **я ма́я** май айынын биринчи жумасы; **2.** бир жумалык мөөнөт; **приехать в Бишкек на** ~ **ю** Бишкекке бир жумага келүү; **чéрез** ~ **ю** бир жумадан кийин; ~ **я, как он уехал** анын кеткенине бир жумадай болду; **3. что, какая** жумалык; ~ **я детской книги** балдар китебинин жумалыгы; **рабочая неделя** иш жумалыгы; **пятидневная рабочая неделя** беш күндүк иш жумалыгы.

Неделями нареч. жумалап, бир нече жумага созулуп; **он** ~ **не бывáет на работе** ал ишке жумалап чыкпай калат.

Недержáние: **недержáние мочи** мед. жижин; табарсыгы бошоо; заарасы токтобой калуу.

Недёшево нареч. **1.** арзан эмес, кымбат; **эта ме́бель** ~ **стоит** бул мебель кымбат турат; **2. перен.** машакат менен, кыйынчылык менен оной-олтоң эмес; ~ **достáлась нам побе́да** женишке кыйынчылык менен жетишти.

Недисциплинированность ж тартипсиздик, бейбаштык, тентектик; **проявить** ~ тартипсиздик көрсөтүү.

Недисциплинированн/ый, -ая, -ое (недисциплинирован, -на, -но) тартипсиз; тартипке көнбөгөн; ~ **ученик** тартипсиз окуучу.

Недобира́ть несов. см. **недобра́ть**.

Недобóр м толбогондук, жетпегендик, толбой (жетпей) калуу, кемип калган бөлүк; ~ **учáщихся** окуучулардын толбой калышы (окуу жайында); ~ **урожа́я** түшүмдүн кем алынышы.

Недобра́ть сов. что, кого-чего жеткире албоо, толтура албоо, кем алуу, толтура калуу; ~ **урожа́й** түшүмдү кем алуу; ~ **учáщихся в училище** окуу жайына окуучуларды толтура албай калуу.

Недоброжелáтель м ниети бузук адам, карасанатай киши.

Недоброжелáтельн/ый, -ая, -ое (недоброжелателен, -на, -но) кара ниет, карасанатай; адамга жакшылыгы жок; ~ **человéк** карасанатай адам.

Недоброка́чественн/ый, -ая, -ое (недоброкачествен, -на, -но) сапаты жаман, сапатсыз; ~ **е** **продукты питания** сапатсыз азык-түлүк.

Недобросо́вестн/ый, -ая, -ое (недобросовестен, -на, -но) **1.** абийирсиз, уятсыз, ынсапсыз;

~ **ый** **рабóтник** ынсапсыз кызматкер; **2.** ынтаасыз иштелген, начар аткарылган; сапатсыз бүткөрүлгөн; ~ **ая** **рабóта** начар аткарылган иш.

Недóбр/ый, -ая, -ое (недобор, -а, -о) **1.** жаман, кастык маанидеги, жагымсыз; ~ **ые** **намéрения** жаман ниет; ~ **ый** **взгляд** жагымсыз көз караш; **2.** суук, шум; ~ **ая** **весть** суук кабар; **3.** *в знач. суш.* **недóброе** *ср* жамандык, жаман иш; **задúмать** ~ **ое** жаман ишти ойлонуу; **почúять** ~ **ое** жамандыкты сезүү; **◇ недóброй пámяти** *кого-чего* жамандап эске салуу.

Недовéрие *ср* ишенечсиздик, ишенбөөчүлүк, ишенбестик, ишенбөө, шектенүү, шек алуу; **питáть** **◇** ишенбөөчүлүк менен кароо, ишенбөө; **выражáть** ~ ишенбестик кылуу (ишенбегендигин билдирүү).

Недовéрчив/ый, -ая, -ое (недоверчив, -а, -о) шек санай берме, бирөөгө (эч кимге, эч нерсеге) ишенбеген, ар кимге шектүү караган; ~ **ый** **человéк** шек санай берме адам; ~ **ое** **отношéние друг к другу** бири-бирине ишенбөөчүлүк, бири-бирине шектенүү; ~ **ый** **взгляд** шектүү көз караш.

Недовéс *м* **1.** *по знач. гл.* **недовéсить**; **2.** кем тартылып калган бөлүк; **возмestить** ~ кем тартылып калган бөлүктүн ордун толтуруу.

Недовéсить *сов.* *что, чего* кем тартуу, кемитип тартып берүү.

Недовéсок *м* *разг.* салмагы жеңил нерсе; кем тартылган нерсе.

Недовéшивать *несов. см.* **недовéсить**.

Недовóльно *нареч.* нааразы болуп, нааразылык менен; ~ **посмотрéть** нааразылык менен кароо.

Недовóльн/ый, -ая, -ое (недовóлен, -льна, -льно) нааразы, ыраазы эмес; ~ **й** **человéк** нааразы адам; **он недóвлен собой** ал өзүнө ыраазы эмес; **остáться** ~ **м** нааразы бойдон калуу.

Недовóльство *ср* нааразылык, ыраазы эместик; **выражéние** ~ **а** нааразылыгын билдирүү.

Недовыполнéние *ср* **1.** *по знач. гл.* **недовыполнить**; ~ **плáна** пландын толбой (толук аткарылбай) калышы; **2.** толбой (толук аткарылбай) калган бөлүк; ~ **составлáет два процéнта** *плана* пландын аткарылбай калган бөлүгү эки процентти түзөт.

Недовыполнить *сов.* *что* кем аткаруу, чала аткаруу, толук аткаруу; **брига́да** ~ **ла задáние на два процéнта** бригада тапшырмасын эки процентке кем аткарды; **цех** ~ **л ме́сячную норму** цех айлык нормасын толук аткарган жок.

Недовыполня́ть *несов. см.* **недовыполнить**.

Недога́длив/ый, -ая, -ое (недогадлив, -а, -о) зээнсиз, маңыроо, аңкоо.

Недоглядéть *сов. разг.* **1.** *что, чего и без доп.* көрбөй (байкабай) калуу, этибарсыздык кылуу, абдан карабай кетирип коюу; ~ **ошибки** катаны көрбөй калуу; **2.** *за кем, чем* жакшылап карап (көз салып) турбоо, жакшылап карабоо (абайлап турбоо), жакшылап көзөмөлдөбөй калуу; ~ **за ребéнком** балага жакшылап көз салбоо.

Недоговáривать *несов. см.* **недоговори́ть**.

Недоговоре́нность *ж* **1.** толук айтылбагандык, жеткире айтып бүтпөгөндүк чала айтылгандык, ~ **ь в рассказе** анеменин толук айтылбай калган жерлери; **2.** өз ара келишип бүтүшпөгөндүк, макулдашпагандык, сөздүн бир жерден чыкпай калгандыгы; **недоразуме́ния из-за** ~ **и** макулдашпоодон келип чыккан ыйкы-тыйкы кептер (чырчатак).

Недоговори́/ть *сов.* *что, чего* баарын айтпоо, жеткире айтып бүтпөө, анча-мынчасын айтпай калуу; ~ **л са́мого гла́вного** эң негиздүүсүн айткан жок.

Недоде́лк/а *ж* иштин чаласы, чала жосоо; **в рабóте ещё** **имéются** ~ **и** иштин али да чала жерлери бар.

Недоеда́ние *ср.* *по знач. гл.* **недоеда́ть**; тамакты тоё жебөө, чала тоют болуу; жарыта тойбоо; **системати́ческое** ~ дайыма чала тоют болуп жүрүү, дайыма тамакты тоё жей албоо.

Недоеда́/ть *несов.* **1.** *см.* **недоeсть**; **2.** чала тоют болуп жашоо, тамакка жарыбай жүрүп күн өткөрүү; **на́ши отцы́ и де́ды недосыпали и** ~ **ли, чтобы́ жизнь на́ша ста́ла лу́чше** биздин турмушубуздук жакшыраак болушу үчүн аталарыбыз менен бабаларыбыз кана уктабай, кардын тойгуза тамактанбай күн көрүп келишти.

Недоe/сть *сов.* жарыта тойбоо, чала тоюу, анча тойбой калуу; тамакты чала-була ичүү; **сам** ~ **шь а коню́ подбро́сь** (В. Смирнов). Өзүн тойбосоң да, атыңды тойгуз.

Недожа́ть I *сов.* *что, чего* чала оруу, жеткире оруп албоо.

Недожа́ть II *сов.* *кого, что спорт.* жеткире көтөрбөө (штанганы, гирияны ж.б. тийиштүү нормасына жеткире көтөрбөө).

Недожима́ть *несов. см.* **недожа́ть II**.

Недожима́ть *несов. см.* **недожа́ть I**.

Недозво́ленный, -ая, -ое уруксат берилбеген, тыюу салынган; ~ **приём** тыюу салынган ыкма.

Недозре́лы/й, -ая, -ое **1.** бышып жетилбеген, чала бышкан, чийки, дүмбүл; ~ **е плоды́** чала бышкан мөмөлөр; **2.** *перен.* жетиле элек, акылы кире элек; ~ **й ум** жетиле элек акыл.

Недои́мк/а *ж* карыздын, салыктын төлөнө элек калдыгы; **взима́ть** ~ **и** карыздын, салыктын төлөнө элек калдыгын өндүрүү.

Недоимщик *м* салыктын, карыздын куйругун үзүп бүтө элек адам.

Недоказательны/й, -ая, -ое (недоказательный, -льна, -льно) далилденбей турган, далили жетишсиз, ишеничсиз, ишенимсиз; ~ **е возражения** далили жетишсиз каршылык.

Недоказуемый, -ая, -ое (недоказуем, - а, -о) далилденбей турган, негизи жок.

Недокармливать *сов. см. недокормить.*

Недокорм *м* тойгуза тоюттандырбоо, чала тоют кылып багуу, чала тоюттандыруу, чалабула тойгузуу.

Недокормить *сов.* тамакты кем берүү, жарыта тойгузбоо, чала тоют кылып коюу.

Недолга: и вся недолга мына ушул, болгону ушул, ушул эле, ушуну менен бүттү.

Недолгий, -ая, -ое (недолг, -га, -го) кыска, узакка уланбай турган, узарып кетпеген, аз эле, аз; ~ **ий разговор** кыска сөз; **после ~ ого размышления** бир аз ойлонгондон кийин; **бой длился с ~ ими перерывами в течение трёх суток** (Березко) Салгылашуу кыска тыныгуулары менен үч суткага созулуп кетти.

Недолго **1.** *нареч.* аз убакыт, бир азга, бир аз эле; **он жил здесь ~ ал бул жерде бир азга жашап турду; разговор длился ~ сөз узакка созулбады; ~ думая узак ойлоп олтурбастан; 2.** *в знач. сказ.* кыйын эмес, эч кеп эмес, оңой; **утонуть в такой реке ~ мындай сууга чөгүп кетиш кыйын эмес.**

Недолговечный, -ая, -ое (недолговечен, -на, -но) **1.** өмүрү кыска, узак жашабай турган; узакка барбай турган, аз күндүк; убактылуу; ~ **ое счастье** узакка созулбаган бакыт; **2.** узакка чыдабаган, узакка чыдагыс, көпкө туруштук бере албаган; ~ **ое строение** көпкө туруштук бере албаган имарат.

Недолговременный, -ая, -ое (недолговремен, -на, -но) узакка созулбаган, кыска, аз убактылуу; ~ **ая разлука** убакка созулган ажырашуу.

Недолёт *м* жерине жетпей калуу, бутага жетпей барып түшүү (снаряд, ок).

Недолюбивать *несов. кого-что* анча жактырбоо, анчалык жакшы көрбөө, анчалык мээрим кылбоо.

Недоля *ж уст.* оор үлүш, бактысыз тагдыр.

Недомерить *сов. что, чего* жеткире өлчөбөө, кемитип өлчөө.

Недомогание *ср* бейтап абал, табы жок болуп жүрүү абалы, табынан айныгандык; **чувствовать** ~ бейтап болуп жүрүү.

Недомогать *несов.* бейтап болуп жүрүү, табынан айнуу; ~ **от жары** ысыктан бейтап болуп калуу.

Недомолвка *ж* чаласы калган кеп, айтылбай калган сөз; **говорить ~ ми** чала калтырып

сүйлөө; айрым сөздөрдү айтпай таштап кетүү.

Недомысли/е *ср* жеткире ойлонбоо; чалагайым; **он сделал это по ~ ю** бул ишти ал жеткире ойлонбоодон улам жасап олтурат.

Недоносок *м* ара төрөлгөн бала; ара туулган төл.

Недоношенный, -ая, -ое төрөлгөн; ара туулган; ~ **ребёнок** ара төрөлгөн бала.

Недооценивать *несов. см. недооценить.*

Недооценить *сов. что, чего* кем баа берүү, кем баалоо, жеткире баалабоо, анчалык маани бербөө; ~ **свои возможности** өз мүмкүнчүлүктөрүнө жеткире баа бербөө; ~ **силы противника** душмандын күчүн кем баалоо.

Недооценка *ж по знач. гл. недооценить; ~ достижений науки* илимдин жетишкендиктерин жеткире баалабоо.

Недопонимание *ср разг.* жакшы (жеткире) түшүнбөөчүлүк; ~ **своих задач** өз милдеттерин жете түшүнбөгөндүк.

Недопустимый, -ая, -ое (недопустим, -а, -о) жол берилбей турган, жол берилгис; ~ **ая ошибка** жол берилгис ката.

Недоработывать *несов. см. недоработать.*

Недоработанный, -ая, -ое **1.** *прич. от недоработать;* **2.** *прил.* чала иштелген; жете иштелип чыкпаган, чалалыгы бар, колдон толук чыгарылбаган; ~ **ая пьеса** жете иштелип чыкпай калган пьеса; ~ **ый проект** чала иштелген долбоор.

Недоработа/ть *сов. что и без доп.* **1.** толук иштебөө, ичтин аягына чейин болбоо, иштен эрте кетип калуу; ~ **ть смену** сменанын аягына чейин толук иштебөө; **2.** ишти чала калтыруу, ишти толук бүтүрбөө, аягына чыга иштебөө; **проект ~ н** долбоор чала иштелип калган.

Недоработк/а *ж* **1.** *по знач. гл. недоработать;* **2.** иштин чаласы, иштин чала калтырылган айыбы (кемчилдиги); **устранить ~ и** иштин чаласын бүтүрүү.

Недоразвитый, -ая, -ое (недоразвит, -а, -о) **1.** өсүп жетилбеген, жакшы өспөгөн, өсүшү жетилбей токтоп калган; ~ **е листья** өсүп жетилбеген жалбырактар; **2.** акылы өспөй калган, кем акыл; ~ **й ребёнок** кем акыл бала.

Недоразумени/е *ср* **1.** түшүнбөөчүлүк, натура түшүнгөндүк, жаңылыш түшүнгөндүк; чаташкандык; **2.** келишпөөчүлүк, ыйкы-тыйкы кеп, жаңжал; **Между зятьями... ~ я возникли из-за всяких пустяков** (Мамин-Сибиряк) Бажалардын ортосунда... болбогон эле нерседен ыйкы-тыйкы кеп чыгып кетчү болду.

Недорог/ой, -ая, -ое **1.** анча кымбат эмес, арзан; ~ **ая мебель** анча кымбат эмес эмерек; ~ **ая гостиница** анча кымбат эмес мейманкана; **2.** (*невысокий – о цене, платье*) ар-

зан; **купить по ~ ой цене** арзанга алуу (арзан сатып алуу, арзан алуу); **3.** баркы жок, кадыры жок, кадырсыз; **Ванька вёсел, Ванька в духе – Жизнь ~ а!** (Н. Некрасов) Ванька курсант, Ванька кыйын – Турмуш ага бир тыйын!

Недород *м то же, что неурожай.*

Недоросль *м недоросль (1. 18-19 – кылымдардагы Россияда: баралына жете элек, али мамлекеттик кызматка кирише элек жаш дворянин; 2. разг. ирон. чала окуган, чала сабат, кайсар жигит).*

Недосказанный, -ая, -ое аягына чейин айтылбаган; чала айтылып калган (сөз).

Недосмотр *м 1.* жакшылап көз салбагандык, дыкатсыздык, этибарсыздык, жакшылап карабагандык; **по ~ у** этибарсыздыктын аркасында; **2.** этибарсыздыктан келип чыккан каталык (жаңылыштык); **досадный ~** өкүнүчтүү каталык.

Недосмотреть *сов. что, чего и без доп.* көрбөй (байкабай) калуу, назар салбоо, этибарсыздык кылуу, байкабастыкка жол берүү; **~ ошибку** катаны көрбөй (байкабай) калуу; **~ за ребёнком** балага назар салбоо.

Недосол *м* тузу кемдик, тузу татыбагандык, чала туздалгандык; **~ на столе, а пересол на спине** *посл.* тузу болсо оңолор, шору көп болсо жоголор.

Недоспать *сов.* уйкусу кем болуп калуу, чала уктоо, уйкусу канбоо; **я сегодня немного ~ л** бүгүн уйкум кем болуп калды.

Недоспелый, -ая, -ое чала бышкан, жетилбеген, чийки, дүмбүл; **~ые яблоки** чала бышкан алмалар.

Недостава́ть *несов. безл. кого-чего 1.* кем болуу, кемип (жетпей) туруу, жетишсиз болуу; жетише бербөө; **в батальоне ~ ло офицеров** батальондо офицерлер жетишсиз эле; **ему ~ ло опыта** анын тажрыйбасы жетишсиз болуп жатты; **2.** жок болуу, кемчил туруу; жетишпей туруу; **в окнах ~ ло нескольких стёкл** терезелердин бир нече айнеги жок болуп турган эле; **все были в сборе, ~ ло только директора** бардыгы чогулуп келишти, директор гана жок болуп жатты; **в кассе ~ ло тысячу рублей** кассада миң сом жетпей калды (миң сом кем болуп чыкты); **3.** зарыл болуу, керек болуу; **нам очень ~ ло вас** сиз бизге абдан керек болуп турдунуз эле; **я нашёл то, что мне ~ ло** мен өзүмө зарыл болуп турган нерсени таап алдым; **♦ этого ещё неоставало!** ушул гана жетпей турду эле!

Недостаток *м 1.* жетишпегендик, мүчүлүштүк; тартыштык; **~ок книг** китептердин жетишпегендиги; **~ок рабочей силы** жумушчу күчүнүн жетишсиздиги; **2. чаще мн. недостатки** жокчулук, муктаждык

кембагалдык; **жить в ~ке** муктаждыкта (жокчулукта) жашоо; **3.** кемчилик, жетишпегендик, каталык; **~ки в работе** иштеги кемчиликтер.

Недостаточно 1. *нареч.* жетерлик даражада эмес, анча жакшы эмес, жетишсиз, кем, аз; **я ~ знаю его** мен аны анча жакшы билбеймин; **2. безл. в знач. сказ.** жетпейт, жетишпейт, аздык кылат, жетише бербейт; **этого ~ бул** жетишсиз (жетише бербейт).

Недостаточность ж 1. жетишпегендик, жете бербегендик, жетишерлик эместик, кемдик, аздык; **~ принятых мер** кабыл алынган чаралардын жетишсиздиги; **2. мед.** жетишпегендик (кандайдыр бир органдын аткарган функциясындагы жетишсиздик); **сердечная ~** жүрөктүн иштешиндеги жетишсиздик.

Недостаточный, -ая, -ое (недостаточен, -на, -но) **1.** жетерлик болбогон, жетпеген, жетишсиз, аздык кыла турган, кем, аз; **~ая помощь** жетишсиз жардам; **эта сумма ~ а** бул сумма аздык кылат (жетпейт); **2.** толук эмес, кемчил; **~ые знания** билимдин кемчил экендиги (жетише бербестиги); **~ые сведения** маалыматтын толук эместиги; **3** негизсиз, негизи жок; **~ая причина** негизсиз себеп.

Недоста́ть *сов. безл. чего* аздык кылуу, жетпей калуу, кем болуу, кемчил тартып калуу, жетише бербөө; **~ ло денег на поездку** сапарга чыгууга акча жетпей калды (жетише бербеди).

Недоста́ч/а ж разг. жетпей калуу, кем чыгуу, саны толбой калуу; **обнаружить ~ у** жетпей калгандыгын табуу; **у моего товарища оказалось семь рублей ~ и** жолдошумдун мойнуна жети сом түшүп калды.

Недостаю́щи/й, -ая, -ее жетишпеген, жетпеген, кемчил болгон, жетишпей жаткан, жок; **~е страницы** жок барактар, жетпеген барактар.

Недости́жим/ый, -ая, -ое (недостижим, -а, -о) **1.** жетүүгө болбой турган, ишке ашпаган, кол жеткис, колдон келе бербеген, жетүүгө мүмкүн болбогон; **~ая цель** колдон келе бербеген, (ишке ашпаган) максат; **2. перен.** теңдеши жок, тени жок, теңдешип болбой турган; **~ая личность** теңдеши жок адам.

Недосто́верны/й, -ая, -ое (недостоверен, -на, -но) ишенүүгө болбой турган, ишеничсиз, шектүү; **~е сведения** ишенүүгө болбой турган маалыматтар.

Недостойно 1. *нареч.* ылайыксыз, татыксыз, жөнү жок, **вести себя ~ өзүн жөнү жок** алып жүрүү; **2. безл. в знач. сказ. кого-чего** ылайыксыз, тең эмес, жарашпай турган, татыксыз.

Недостойный, -ая, -ое (недостоен, -йна, -йно) **1.** ылайыксыз, татыксыз, тең эмес,

арзыбай турган; **человек** ~ **ый похвалы** мактоого арзыбай турган адам; **Я недостоин вас, я это знаю** (Тургенев) Мен сизге тең эмес экенимди билемин; **2.** болбогон, мааниси жок; ~ **ая личность** болбогон адам.

Недоступн/ый, -ая, -ое (недоступен, -на, -но) **1.** адам жеткис, адам бара алгыс (жолой алгыс, чыга алгыс); ~ **ая скала** адам бара алгыс зоока; ~ **ые горы** адам чыга алгыс тоолор; **2.** күч жеткис, ишке ашкыс кол жеткис; ~ **ые цены** күч жеткис баа (кол жеткис нарк); ~ **ые желания** ишке ашпай турган тилектер; **3.** кыйын, оор, мүшкүл, акыл жетпей турган; **книги, ~ ые детям** балдардын акылы жетпей турган китептер; **4.** жанына жолой алгыс, катаал; ой жеткен менен кол жетпеген; ~ **ая красавица** ой жеткен менен кол жетпеген сулуу.

Недосуг *м разг.* **1.** кол тийбестик, чоло тийбестик, убакыттын жоктугу; **не пришла из-за ~ а** чолом тийбегендиктен келе албай калдым; **2.** *в знач. сказ. кому* кол тийбейт, убакыт (чоло) жок; ~ **мне этим занима́ться** бул иш менен алпурушууга чолом жок.

Недосчита́/ться *сов. кого-чего* эсеби чыкпоо, изи жок болуп калуу, кемип (кем чыгып) калуу, жок болуп чыгуу; **после боя ~ лись многих бойцов** салгылашуудан кийин көп жоокер жок болуп чыкты.

Недосчитываться *несов. см. недосчитаться.*

Недосыпать *сов. что, чего* бөксөрөөк (кемирээк) салуу (төгүү), толтурбай салуу; ~ **пшеницы в мешок** капка буудайды бөксөрөөк салуу.

Недосыпать I *несов. см. недосыпать.*

Недосыпа́/ть II *несов.* чала уктоо, уйкусу канбай калуу; уйкусу толук болбоо; **в уборочную страду комбайнёры часто ~ ли оруу-жыюу убактысында комбайнчылар** чала уктап калып жүрүштү.

Недосягаем/ый, -ая, -ое *то же, что* недостижимый; **на ~ ой высоте** адам жете алгыс бийиктикте; ~ **ый образец** эч ким тең келе алгыс өрнөк (үлгү).

Недотёпа *м, ж прост.* чоркок, жүүнү бош, эби-сыны жок; парасатсыз.

Недотро́га **1.** *м, ж* чычалак, чың тийбес, сөз көтөрө албаган адам; **2.** *ж бот.* кына чөп, жапайы кына.

Недоуздок *м* нокто.

Недоумевать *несов.* айран-таң калуу, түшүнбөө, таңырктоо, акылы айран болуу, башы катуу, эмне экенине акылы жетпөө, башы маң болуу.

Недоумени/е *ор* айран-таң калуу, акылы айран болуу, түшүнө албоо, башы маң болуу; **быть в ~ и** акылы айран болуу.

Недоумённый, -ая, -ое айран калган, таң калган, таңыркаган, эмне экенине акылы

жетпеген; ~ **взгляд** таңыркаган караш.

Недоумок *м прост.* кем акыл, акылсыз, эси жок, келесоо чалыш.

Недоучка *м, ж разг.* чала сабат.

Недочёт *м* **1.** кем чыгуу, жетпей калуу; ~ **суммы** кем чыккан акча, жетпей калган акча; **2.** *мн.* **недочёты** кемчилик, ката, айып; ~ **в работе** иштеги кемчиликтер.

Недр/а *мн.* **1.** жер асты, жер астындагы байлыктар; **в ~ ах земли** жер астындагы; **разведка** ~ жер астындагы байлыктарды чалгындоо; **2.** *перен.* ички жай, ич ара, түпкүр; **в ~ ах души** көңүлдүн түпкүрүндө; **в ~ ах народа** калк арасында (калайык-калктын ичинде).

Недремлющ/ий, -ая, -ое сергек, кыраакы; ~ **ая разведка** кыраакы чалгындоо.

Недруг *м* душман, жоо, кас.

Недружелюбно *нареч.* жактырбай, сыртын салып, көргүсү келбей, жаман көрүп.

Недружелюбие *ср* көргүсү келбегендик, жактырбастык, жаман көргөндүк, кас санагандык; **проявить** ~ жактырбай мамиле кылуу.

Недружелюбн/ый, -ая, -ое (недружелюбен, -на, -но) жакшы көрбөгөн, жактырбаган, көргүсү келбеген; ~ **ый взгляд** жактырбаган көз караш; ~ **ое отношение** кастык мамиле.

Недуг *м* **1.** кесел, дарт, оору; **тяжёлый** ~ оор дарт, катуу оору; **2.** көңүлдөгү оор дарт, оор санаа, катуу убайым.

Недужиться *несов. безл. кому уст. и прост.* бейтап болуу, табынан айнуу, ооруп калуу.

Недурно **1.** *нареч.* жаман эмес, дурус, жакшы эле, түзүк; **она ~ поёт** ал дурус эле ырдайт экен; **2.** *безл. в знач. сказ.* жаман болбос эле, жакшы болор эле; **в такую погоду ~ бы погулять** аба ырайым ушундай болуп турганда сейилдеп келүү жаман болбос эле.

Недур/ой, -ая, -ое (недурен, -на, -но) **1.** жаман эмес, дурус; жакшы эле, түзүк; **у неё ~ ой голос** анын обону (үнү) жаман эмес; **2.** чырайлуу, жагымдуу, жакшынакай; **она ~ а собой** ал жакшынакай (өндүү-түстүү).

Недужинный, -ая, -ое башкалардан өзгөчөлөнгөн, артыкча, көрүнүктүү, чыгаан, сейрек учурай турган; ~ **талант** сейрек учурай турган талант.

Неё *мест. личн. род., вин. от она́ (употреб. после предлога).*

Неёзжен/ый, -ая, -ое **1.** минилбеген, азоо; ~ **ый конь** минилбеген (азоо) ат; **2.** эски, көптөн бери из түшө элек, таптала элек; ~ **ая доро́га** эски жол.

Неестественн/ый, -ая, -ое **1.** *тк. полн. ср* табигый эмес; жасалма; ~ **ая смерть** өз ажалынан болбогон өлүм; ~ **ый смех** жасалма күлкү; **2.** табиятында (затында) болбогон, адаттагыдан башкача, өң (ыра, жүз, ажар);

~ **ый крик** адаттагыдан башкача кыйкырык; **3.** укмуштай, өтө эле; ~ **ая скорост** укмуштай ылдамдык.

Нежарк/ий, -ая, -ое ысык эмес, салкын; ~ **день** салкын күн.

Нежданно нареч. күтпөгөн жерден, күтүүсүздөн, кокустан; **приехать** ~ күтпөгөн жерден келип калуу.

Нежданн/ый, -ая, -ое күтүлбөгөн, ойлонбогон, кокустан боло калган, ойдо жок; ~ **ый гость** күтүлбөгөн конок; ~ **ая встреча** күтүлбөгөн (ойдо жок жерден боло калган) кездешүү.

Нежелание ср каалабастык, көңүлү жоктук;...-гысы келбөө, каалабоо; ~ **ехать** бир жакка барууну каалабоо.

Нежелательно в знач. сказ. безл. кому и без доп. кереги жок, ылайыксыз, көңүлгө туура эмес, ылайык эмес; **нам ~ ваше вмешательство** бизге сиздин кийлигишүүнүздүн кереги жок; бизге сиздин кийлигишкениниз ылайыксыз.

Нежелательн/ый, -ая, -ое (нежелателен, -льна, -льно) ылайык келбеген, каалабаган, жакпай турган, жагымсыз; орунсуз; ~ **ая кандидатура** ылайык келбеген кандидатура; ~ **ые расхóды** орунсуз чыгымдар.

Нежели союз сравн. книж. ...-га салыштырганда, ...-га караганда, ...-дан көрө; **вы знаете это лучше,** ~ **я** мага караганда сиз муну жакшы билесиз.

Неженка м, ж разг. эрке-талтан, аздек, эрке.

Нежив/ой, -ая, -ое 1. өлүк, жансыз, өлүп калган, жаны жок; **2.** жансыз; ~ **ая природа** жансыз жаратылыш; **3.** араң жан, бошон; солгун; ~ **ой гóлос** араң эле чыккан добуш, араң жан дабыш.

Нежизненный, -ая, -ое (нежизнен, -на, -но) **1.** турмуштук мааниге ээ болбогон, турмуштук мааниси жок, ишке ашпаган, реалдуу эмес; ~ **план** ишке ашпай турган (реалдуу эмес) план; **2.** турмуштан алыс, турмуштан болбогон (болбой турган), чындыкка туура келбеген, калп, апыртмалуу; ~ **рассказ** апыртмалуу аңгеме.

Нежизнеспóбн/ый, -ая, -ое (нежизнеспóобен, -на, -но) **1.** жашоого (тиричиликке) ийкемсиз, жашай албай турган; ~ **ые клéтки** жашоого ийкемсиз клеткалар; **2.** жашоону билбеген, жашай албаган, жашоо (өсүп, өнүгүү) колунан келбеген; ~ **ая натурá** жашоонун жолун билбеген адам; ~ **ая теóрия** жашай албаган (жашабай турган) теория.

Нежил/ой, -ая, -оé 1. адам турбаган (жашабаган); ~ **оé мéсто** адам жашабаган жай; **2.** турууга (жашоого) жараксыз; ~ **ой дом** адам турбаган үй (мис., кампа, аштымкана, склад ж.б.); ~ **ые кóмнаты** жашоого жараксыз бөлмөлөр.

Нежить несов. кого-чего 1. эркелетүү, алпештөө; ~ **детей** балдарды эркелетүү (алпештөө); **2.** магдыратуу, жыргатуу, ыракаттандыруу.

Нежиться несов. ыракаттануу, магдыроо, мемирөө, көшүлүү; ~ **на солнце** магдырап күнгө кактанып жатуу.

Нежничать несов. разг. 1. наздануу, назик мамиле кылуу, назданып сүйлөө; **2.** өтө эле назик сүйлөө, жумшак (муңайым) мамиле кылуу.

Нежно нареч. жумшак, назик; **говорить** ~ назик сүйлөө.

Нежность ж 1. назиктик, жумшактык, мээримдүүлүк; **2. мн. нежности разг.** жумшак мамиле, назик сөздөр.

Нежн/ый, -ая, -ое (нежен, -на, -но) **1.** назик, мээримдүү, жароокер, боорукер; мээрман; ~ **ый друг** мээримдүү дос; ~ **ая мать** мээрман (боорукер) эне; **2.** назик, жагымдуу; ~ **ый взгляд** жагымдуу көз караш; ~ **ый гóлос** назик үн; ~ **ый аромат** жагымдуу жыт; **3.** назик, жумшак; ~ **ая кожа** жумшак тери; ~ **ый пух** жумшак тыбыт; **4.** назик, чабал, начар, борпон; ~ **ое сложéние** чабал жаралып калган адам; назик, тез бузула турган; ~ **ые ягоды** назик мөмөлөр; **6.** эң жаш; наристе; ~ **ый вóзраст** эң жаш (наристе) курак; \diamond **нежный пол шутл.** аялдар.

Незабвénн/ый, -ая, -ое (незабвенен, -на, -но) **высок.** унутулгус, унутууга болбой турган, унутулбай турган, эстен чыккыс; ~ **ая порá молодости** унутулгус жаштык чак; ~ **ый друг** эстен чыккыс дос.

Незабúдка ж бото көз (гүл).

Незабывáем/ый, -ая, -ое (незабываем, -а, -о) унутулбас, унутулгус, унутулбай турган, эстен чыкпай турган; ~ **ая встреча** унутулгус кездешүү.

Незавершенность ж аягына чыгарылбагандык, аякталбагандык, бүткөрүлбөгөндүк, бүтпөй калгандык; \diamond **работы** иштин бүтпөй калгандыгы.

Незавершённ/ый, -ая, -ое бүтпөгөн, бүтпөй калган; ~ **ая работá** бүтпөй калган иш.

Незавидн/ый, -ая, -ое (незавиден, -на, -но) суктанарлык эмес, жыргап кеткидей эчтемеси жок, анчалык эмес, начар; **у него ~ ое положéние** анын абалы начар.

Независимость ж көз каранды эместик, эркиндик; **национальная** ~ улуттук көз каранды эместик; **борьба за** ~ көз каранды эместик үчүн күрөш.

Независим/ый, -ая, -ое 1. көз каранды эмес, эркин; өз башына өзү ээ; ~ **ые страны** көз каранды эмес өлкөлөр; ~ **ый человек** өз башына өзү ээ адам; **2.** байланышпаган, байланыштуу болбогон, байланышы жок; **независимая переменная мат.** эркин өзгөрүүчү чоңдук.

Независящи/й: (по независящим от кого-чего обстоятельствам (причинам) кимгедир (эмнегедир) байланышпаган себептерден улам.

Незадача ж. разг. кыйын жагдай (кырдаал), кырсык, жолу болбогондук, иштин тескери чыгышы, иштин оңбой калышы.

Незадачливый, -ая, -ое (незадачлив, -а, -о) *разг.* иши оңунан чыкпаган, жолу болбогон; кедери кетмен, ырысы жок; жол болбогон; ~ **день** жол болбогон күн.

Незадолго нареч. ...-дан мурдараак, ...-нын алдында, алды жагында, ...-дан илгерирээк; ~ **до войны** согуштан мурдараак (уруш баштал ардын алдында); ~ **до его прихода** ал келерден бир аз мурда.

Незаинтересованный, -ая, -ое кызыкпаган, көңүл салбаган; ~ **человек** кызыкпаган адам.

Незаконорождённый, -ая, -ое *разг.* никесиз төрөлгөн, арам сыйдик; ~ **ребенок** никесиз төрөлгөн бала.

Незаконный, -ая, -ое (незаконен, -на, -но) 1. мыйзамсыз, мыйзамга туура келбеген, мыйзамга сыйбай турган; 2. *разг.* то же, что **незаконорождённый**.

Незамедлительный/ый, -ая, -ое (незамедлительен, -льна, -льно) токтоосуз, дароо, тезинен, кечиктирбестен, шашылыш; ~ **е меры** шашылыш чаралар.

Незаменимый, -ая, -ое (незаменим, -а, -о) 1. алмаштырууга болбой турган, тендеши табылбаган, ордун эч нерсе баса албаган, эң керектүү; ~ **х работников нет** алмаштырууга болбой турган кызматкерлер жок; ар кандай кызматкерлерди алмаштырууга болот; 2. орду толбой турган, орду толгус; ~ **е потери** орду толбой турган (орду толгус) жоготуулар.

Незамётный/ый, -ая, -ое (незаметен, -на, -но) 1. сезилбей турган, билинбеген, көрүнбөй турган, байкалбаган; ~ **ый шов** байкалбаган тигиш; 2. жупуну, карапайым, көзгө уруна бербеген, байкалбай жүрө берген; ~ **ая личность** жупуну адам.

Незамужний, -ая, -ое эрге чыкпаган, эри жок, эрге тийбеген бойдок; ~ **ая женщина** бойдок аял.

Незамысловатый/ый, -ая, -ое (незамысловат, -а, -о) жөнөкөй, татаал эмес, оңой, жеңил, баш катырбай турган; убаракерчилиги жок; ~ **ый узор** жөнөкөй сайма; ~ **ая повесть** жөнөкөй жазылган повесть.

Незапамятны/ый, -ая, -ое илгерки, атам замандагы, байыркы, эзелки, алда качанкы; с ~ **х времён** атам замандан бери.

Незапятнанный/ый, -ая, -ое бузулбаган, таза, жаманаттысы жок, кирсиз; ~ **ая репутация** таза аброй (кирсиз кадыр-барк).

Незаразный/ый, -ая, -ое (незаразен, -на, -но)

жугуштуу эмес, жукпаган, жукпай турган; ~ **ая болезнь** жукпай турган дарт.

Незаслуженный/ый, -ая, -ое жөнү жок, ыгы жок, орунсуз, эч негизсиз; ~ **ый упрёк** жөнү жок жеме; ~ **ая награда** эч негизсиз берилген сыйлык.

Незатейливый/ый, -ая, -ое (незатейлив, -а, -о) жөнөкөй, татаал эмес; карапайым; ~ **е украшения** жөнөкөй кооз буюмдар.

Незатухающий/ый, -ая, -ое өчпөй турган, басаңдабаган; ~ **е колебания физ.** басаңдабаган термелүүлөр.

Незаурядный/ый, -ая, -ое (незауряден, -на, -но) сейрек учурай турган, башкаларга окшобогон, өзгөчө, эң көрүнүктүү; **ребёнок с ~ ми способностями** өзгөчө жөндөмдүү бала.

Незачем нареч. кереги жок, кажаты жок, куру бекер, пайдасыз; ~ **идти туда** а жерге баруунун кажаты жок; ~ **сердиться** куру бекер ачуулангандан пайда жок.

Незваный, -ая, -ое чакырылбаган, кабар кылынбаган, айтылбаган, өзү келген; ~ **гость** чакырылбаган конок.

Нездешный/ый, -ая, -ое бу жердик эмес, бул жерде турбаган, башка жактан (жерден) келген, келгин.

Нездоровит/ься несов. безл. кому табы айнуу, мазасы качуу, ноокастап калуу, **мне что-то ~ ся** негедир табым айнып турат (эмнегедир мазам жок, ооруп турам).

Нездоровый/ый, -ая, -ое (нездоров, -а, -о) 1. кесел, бейтап, ноокас, сыркоо, **он сегодня** ~ ал бүгүн бейтап болуп турат; 2. ден соолукка зыяндуу; адамды бейтап кыла турган; ~ **ый климат** ден соолукка зыяндуу климат; 3. *перен.* терс, бузук, натура; ~ **ое отношение к критике** сынга терс мамиле кылуу.

Нездоровье ср кесел болуу, ооруп калуу; бейтаптык, ноокастык; сыркоолук; **лёгкое** ~ жеңил кесел (бир аз бейтап болуу, табынан айнып калуу).

Незем/ой, -ая, -ое 1. жерден тышкары, асмандагы; ~ **ые тела** асман телолору; 2. *трад.-поэт.* тиги дүйнөдөгү, акыреттеги; сыйкырдуу; ~ **ые силы** сыйкырдуу күчтөр; 3. *перен.* кереметтүү, касиеттүү.

Незлобивый, -ая, -ое (незлобив, -а, -о) көңүлүндө кири жок, ичине кек сактабаган, арам ою жок; ~ **человек** ичине кек сактабаган адам.

Незлопамятный, -ая, -ое (незлопамятен, -на, -но) ичине кек сактабаган, кекчил эмес, даалдаган, даалдак, ак көңүл; ~ **человек** ичине кек сактабаган (ак көңүл) адам.

Незнайка м, ж разг. билбес, аңкоо.

Незнакомец м бейтааныш адам, тааныбаган адам, жат киши; **тайнственный** ~ табышмактуу бейтааныш адам.

Незнакомка женск. к незнакомец.

Незнако́мство *ср* бейтааныштык, тааныш эместик, билбестик, бейкабарлык, кабарсыздык; ~ **с вопро́сом** маселе менен тааныш эместик.

Незнако́м/ый, -ая, -ое (незнако́м, -а, -о) 1. бейтааныш, тааныш эмес, тааныбаган; мурда көрбөгөн; ~ **ый по́черк** тааныш эмес кол; ~ **ая у́лица** тааныш эмес көчө; **ему́ ~ о чу́ство скуки** ал зеригүү эмне экенин билбейт; 2. тааныш эмес, жат, чоочун; ~ **ые лю́ди** чоочун адамдар.

Незнани/е *ср* билбестик, кабарсыздык, бейкабардык; **допусти́ть оши́бку по ~ ю** билбестиктен ката жиберүү; ~ **е жи́зни** турмушту билбестик, турмуштан бейкабардык.

Незна́чащий, -ая, -ое анча манилүү эмес, арзыбай турган, анчалык мааниге ээ болбогон, болор-болбос; ~ **разгово́р** болор-болбос кеп.

Незначите́льн/ый, -ая, -ое (незначите́лен, -льна, -льно) 1. анча көп эмес, азыраак, бир аз, анча-мынча; ~ **ая су́мма** азыраак акча; ~ **ое большинствó** бир аз көпчүлүк; 2. болбогон, анчейин, мааниси жок, арзыбаган, болор-болбос; ~ **ая причи́на** болор-болбос себеп; ~ **ая про́сьба** анчейин өтүнүч; 3. көзгө токтому жок, өзгөчөлөнбөгөн; ~ **ая вне́шность** өзгөчөлөнбөгөн сырт кебете.

Незрэ́л/ый, -ая, -ое 1. быша элек, чийки, дүмбүл; ~ **ые фрукты** быша элек мөмөлөр; 2. жаш, жетиле элек, кагыла элек; ~ **ый во́зраст** жетиле элек курак; 3. *перен.* такшала элек; ~ **ый писате́ль** такшала элек жазуучу.

Незри́мый, -ая, -ое (незри́м, -а, -о) *книж.* көзгө көрүнбөгөн, купуя, жашырын; ~ **наблюдате́ль** жашырын күзөтчү.

Незря́чий, -ая, -ое (незря́ч, -а, е) көр, сокур, азиз; ~ **челове́к** азиз (сокур) адам.

Незы́блем/ый, -ая, -ое (незы́блем, -а, -о) *книж.* 1. козголбой турган, козголбос, кебелбес, кебелбеген; ~ **ый утёс** козголбос аска (зоока); 2. бекем, катуу, бузулбас, өзгөрбөс, бышык; ~ **ая основа́** бекем (өзгөрбөс) негиз.

Неизбе́жно *нареч.* сөзсүз, аргасыз, болбой койбос.

Неизбе́ж/ный, -ая, ое (неизбе́жен, -на, -но) болбой койбогон, сөзсүз боло турган, шексиз болуучу; болбой калууга тийиш эмес; ~ **ные тру́дности** сөзсүз боло турган кыйынчылыктар; **крах капита́лизма ~ ен** капитализм сөзсүз кыйроого тийиш.

Неизве́данн/ый, -ая, -ое (неизве́дан, -на, -но) 1. текшерилбеген, изилденбеген, белгисиз; ~ **е кра́я** изилдене элек өлкөлөр; 2. сыналбаган, баштан өтө элек, болуп көрбөгөн, сыноодон (тажрыйбадан) өткөрүлбөгөн; ~ **чу́вства** болуп көрбөгөн сезим (туйгу).

Неизве́стно *безл. в знач. сказ.* беймаалым, дарексиз, белгисиз, дайынсыз; **об э́том нам ниче́го** ~ бул жөнүндө бизге эч нерсе белгисиз; ~ **кто** ким экени белгисиз; ~ **где** кайда экени белгисиз; ~ **почему́** эмне себептен экени белгисиз.

Неизве́стност/ь ж 1. маалымсыздык, белгисиздик; 2. кабарсыздык, дарексиздик, дареги жоктук, дайынсыздык; 3. жупуну жашоо, эптеп күн көрүү.

Неизве́стн/ый, -ая, -ое (неизвестен, -на, -но) 1. бейтааныш, тааныш эмес, чоочун; ~ **ый челове́к** чоочун адам; ~ **ый кра́й** бейтааныш өлкө; ~ **ая доро́га** тааныш эмес жол; 2. жат, **Гордо́сть соверше́нно была́ ему́ ~ а** (Гоголь) Сыймыктануу ага таптакыр жат болчу; 3. даңкы чыкпаган, атагы билинбеген, таанылбаган; ~ **ый худо́жник** таанылбаган сүрөтчү; 4. *в знач. сущ.* **неизве́стный м, неизве́стная ж** бейтааныш адам (чоочун адам); 5. *в знач. сущ.* **неизве́стное ср мат.** белгисиз сан; **уравне́ние с оди́м ~ ым** бир белгисиз саны болгон теңдеме.

Неизглади́м/ый, -ая, -ое (неизглади́м, -а, -о) *книжн.* 1. жоголгус, өчпөс, түбөлүккө сактала турган, түбөлүк жоголбой турган; **Оспа оста́вила ~ е следы́ на его́ лице́** (Тургенев) Чечек анын жүзүнө түбөлүк жоголбой турган из калтырды; 2. *перен.* унутулгус, эстен кеткис, эстен чыкпас; түбөлүк эсте кала турган.

Неизлечи́м/ый, -ая, -ое (неизлечи́м, -а, -о) айыкпас, айыктырууга болбой турган, айыкпай турган; ~ **ая болёзнь** айыкпас дарт.

Неизме́нн/ый, -ая, -ое (неизме́нен, -на, -но) 1. өзгөрбөй турган, өзгөрбөс, өзгөрүлбөс, дайыма бир калыпта турган, туруктуу; ~ **е принци́пы** өзгөрүлбөс принциптер; **вести ~ й образ жи́зни** дайыма бир калыпта жашоо; 2. чыныгы, берилген, адилет, ажырагыс; ~ **й друг** чыныгы дос.

Неизменя́ем/ая, -ая, -ое (неизменя́ем, -а, -о) өзгөрүлбөй турган, өзгөрүлбөс; ~ **е слова́** өзгөрүлбөс сөздөр.

Неизмери́мо *нареч.* алда канча, бир топ, бир далай, бир канча; **но́вый уче́бник ~ лу́чше пре́жнего** жаңы окуу китеби мурдагысынан алда канча дурус; ~ **бо́льше** алда канча көп.

Неизмери́м/ый, -ая, -ое (неизмерим, -а, -о) өлчөөсүз; ~ **ая глублина́** өлчөөсүз (эң эле чункур) тереңдик; ~ **ые успе́хи** эң чоң ийгиликтер.

Неизу́ченн/ый, -ая, -ое изилденбеген, изилдене элек, текшерилбеген; ~ **вопро́с** изилдене элек маселе.

Неизъя́снн/ый, -ая, -ое (неизъя́снн, -а, -о) айтып түшүндүргүс, түшүндүрүүгө болбой турган, сөз менен айтып жеткире алгыс; ~

оо волнѣние сөз менен айтып жеткире алгыс толкундануу.

Неимѣние: за неимѣнием *кого-чего* жок болгондуктан, жок, болгон себептүү, жоктугуна байланыштуу, жок болгон үчүн; за ~ **м** **лүчшего** жакшыраагы жок болгондуктан.

Неимовѣрн/ый, -ая, -ое (неимовѣрен, -на, -но) эбегейсиз, аябаган, эң эле, акыл жеткис; ~ **ая стүжа** аябаган суук; ~ **оо мно́жество** эбегейсиз көп; ~ **оо происше́ствие** акыл жеткис окуя.

Неиму́щ/ий, -ая, -ое кембагал, жарды, кедей; ~ **е сло́й населе́ния** калктын жарды катмарлары.

Неинтересн/ый, -ая, -ое (неинтересен, -на, -но) **1.** кызыгы жок, кызыксыз, кызыктуу эмес; ~ **ая кнѣга** кызыксыз китеп; **2.** комсоо, олдоксон, жагымсыз; ~ **ая внешне́сть** комсоо кебете.

Неискорени́м/ый, -ая, -ое (неискореним, -а, -о) жоголбой турган, жогото албай турган, жоюлуп кетпей турган, жоё албай турган; ~ **е поро́ки** жоюуга болбой турган кемчиликтер.

Нейскрени́й, -ая, -ое (нейскренен, -на, -но) анткор, кытмыр, эки жүздүү, арамза; ~ **челове́к** анткор адам; ~ **сме́х** арамза күлкү (кытмыр) күлкү.

Неискуше́нн/ый, -ая, -ое башынан эчтеме өтө элек, аркы-беркини биле элек, бейкапар, кагыла элек, тажрыйбасыз; ~ **юно́ша** тажрыйбасыз (кагыла элек) улан; ~ **в политике** **челове́к** саясаттан бейкапар адам.

Неисполни́м/ый, -ая, -ое (неисполним, -а, -о) аткарууга болбой турган, аткарылбай турган, ишке ашпас; ~ **ая мечта́** ишке ашпас тилек.

Неисправи́м/ый, -ая, -ое (неисправим, -а, -о) түзөтүүгө болбой турган, түзөлбөй турган, түзөлгүс, оңолгус; ~ **ая оши́бка** түзөлгүс ката; ~ **ый лентя́й** оңолбос жалкоо.

Неисправно́сть ж бузуктук, бузулгандык; бузук, сынык; **устранѣть** ~ **телевѣзора** телевизордун бузулганын оңдоо.

Неисправн/ый, -ая, -ое (неисправен, -на, -но) **1.** бузук, бузулган, сынган; ~ **ый механиз́м** бузук механизм; **2.** жайында болбогон, катардан чыккан, иштен чыккан; ~ **оо хозяйство** иштен чыккан чарба; **3.** тартиптаалимди билбеген, ишти убагында аткарбаган, бейтартип, тартипсиз; ~ **ый учени́к** тартипсиз окуучу; ~ **ый платѣльщик** шалаакы төлөөчү.

Неиссяка́ем/ый, -ая, -ое (неиссякаем, -а, -о) **1.** соолбос, түгөнбөс, тартылбас, токтобос; ~ **ый родни́к** соолгус булак; **2.** *перен.* түгөнүс, түгөнбөгөн, чексиз; ~ **ая эне́ргия** түгөнүс энергия (күч-кубат); ~ **ые бога́тства** түгөнүс байлыктар.

Нействовств/о ср **1.** жаал, каар; ээ-жаа

бербей ачууланып кетүү абалы, жаалдангандык, каардангандык, ачуулангандык, жинденгендик, сурдангандык; **2.** жырткычтык, ырайымсыздык.

Нействовствова/ть несов. **1.** ээ-жаа бербей жинденүү, туталануу, ачуусу келүү, сурдануу, жаалдануу; уу-дуу; **2.** *перен.* (*о море, ветре и т.д.*) буркан-шаркан түшүү, улуп-уншуу; **на дворе́** ~ **ла бу́ря** тышта бороон улуп-уншуйт; **3.** жинденүү, кутуруу; **поли́ция** ~ **ла, разгоня́я демонстрантов** полиция демонстранттарды жинденип кубалады.

Нейстов/ый, -ая, -ое (нейстов, -а, -о) **1.** буркан-шаркан түшүп жинденип кетме, ачуусу чукул, кызуу кандуу; ~ **ый челове́к** кызуу кандуу адам; **2.** уулдап-дуулдаган, катуу, күчтүү, кутурган; ~ **ый ве́тер** катуу шамал; ~ **ый кри́к** катуу кыйкырык.

Неисто́щѣм/ый, -ая, -ое (неисто́щѣм, -а, -о) **1.** бүтпөс, түгөнбөс, эң көп, абдан мол, толуп жаткан; ~ **ая эне́ргия** толуп жаткан энергия (күч-кубат); ~ **ые бога́тства**, түгөнүс байлык; **2.** чексиз, түгөнүс; ~ **ая ве́ра** чексиз ишеним.

Нейстреби́м/ый, -ая, -ое (нейстреби́м, -а, -о) жогото алгыс, түгөтө алгыс, жок калууга мүмкүн болбогон.

Неисцели́м/ый, -ая, -ое (неисцелим, -а, -о) даба болбой турган, айыкпас, даба табылгыс, дабасыз; ~ **ая болѣзнь** айыкпас кесел (дабасыз дарт).

Неисчерпа́ем/ый, -ая, -ое (неисчерпа́ем, -а, -о) **1.** бүтпөс, түгөнбөс, соолбос; ~ **ые природные бога́тства** жаратылыштын түгөнүс байлыктары; **2.** *перен.* чексиз; ~ **ая добротá** чексиз боорукердик.

Неисчисли́мы/ый, -ая, -ое (неисчисли́м, -а, -о) сансыз, эсепсиз, сан жеткис (эсеп жеткис), эсеби жок; ~ **е резервы́** эсепсиз резервдер.

Ней мест. личн. дат., и предл. от она (*употр. после предлога*).

Нейлон м нейлон.

Нейло́нов/ый, -ая, -ое нейлон...; нейлондон жасалган (тигилген); ~ **ая рубáшка** нейлон көйнөк.

Неймѣт (*тк. 3 л. ед. наст.*) *несов. уст.* өтпөйт, жетпейт; **видит око, да зуб ~ погов.** көз көргөн менен тиш өтпөйт.

Неймѣтсѣя *несов. безл. (тк. 3 л. ед. наст.) кому и без доп. прост.* чыдап (өзүн кармагып, сабырдуулук кылып) тура албайт, токтоно албайт жаны тынбайт, тынч отура албайт, өзүн өзү тыя албайт; **и что ему́** ~ ал эмнеге тынч отура албай жатат; **ему́** ~ анын жаны тынбайт.

Нейро... **нейробиоло́гия, нейрофизиоло́гия, нейротканевы́й** сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы составдык бөлүгү.

Нейрохиру́рг *м* нейрохирург, нейрохирургия адиси.

Нейрохирургическ/ий, -ая, -ое нейрохирургия..., нейрохирургиялык; ~ **ая клиника** нейрохирургия клиникасы.

Нейрохирургия *ж* нейрохирургия (хирургиянын нерв ооруларын изилдөөчү бөлүмү, анда оору хирургиялык метод менен айыктырылат).

Нейтрализа́ция *ж* 1. нейтрализация, бейтарапташтыруу; ~ **территории** территорияны бейтарапташтыруу; 2. таасирин (күчүн) жоготуу же начарлатуу; 3. *хим.* нейтрализация (эритмеге щёлочь кошуп, анын кислоталык касиетин же ага кислота кошуп, щёлочтук касиетин жоготуу).

Нейтрализова́ть *сов., несов.* 1. *кого-что* калыс абалга келтирүү, бейтарапташтыруу; ~ **государство** мамлекетти бейтарапташтыруу; 2. *что* таасирин басаңдатуу, жок кылуу; ~ **влияние** таасирин жок кылуу; 3. *хим.* нейтралдаштыруу; ~ **раствор** эритмени нейтралдаштыруу.

Нейтрализова́ться 1. *сов., несов.* бейтарап болуу, калыс болуу; 2. *несов. страд. к* **нейтрализова́ть**.

Нейтралитет *м* нейтралитет, бейтараптык, калыстык; **нару́шить** ~ бейтараптыкты (калыстыкты) бузуу; **вооруженный нейтралитет** куралдуу бейтараптык (урушка даяр болсо да, бейтараптыкты урматтоо, бейтарап туруу); **позитивный нейтралитет** позитивдүү бейтараптык, согуш аракеттерине кошулбастык.

Нейтра́льность *ж* нейтралдуулук, бейтараптык, калыстык.

Нейтра́льн/ый, -ая, -ое (нейтра́лен, -льна, -льно) 1. бейтарап, калыс; ~ **ые страны** бейтарап (калыс турган) өлкөлөр; ~ **ая территория** бейтарап территория; 2. (*о веществах, лекарствах*) таасири жок, таасир этпес; пайда-зияны жок; ~ **ые лекарства** пайда-зияны жок дарылар; 3. *хим.* нейтралдуу (кислоталуу реакция да, щёлочтуу реакция да бербей турган); ~ **ый раствор** нейтралдуу эритме.

Нейтрон *м физ.* нейтрон (атом ядросунун курамындагы нейтралдык частица).

Нейтронн/ый, -ая, -ое нейтрон..., нейтрондук; ~ **ая бомба** нейтрон бомбасы.

Некази́стый, -ая, -ое (некази́ст, -а, -о) *разг.* көрксүз, көзгө комсоо, кебете-кешпири начар; ~ **па́рень** көзгө комсоо жигит; ~ **дом** көрксүз үй.

Некапита́листическ/ий, -ая, -ое капиталисттик эмес; **страны, встáвшие на путь ~ ого развития** өнүгүүнүн капиталисттик эмес жолуна түшкөн өлкөлөр.

Неквалифицированн/ый, -ая, -ое (неквали-

фицирован, -на, -но) 1. квалификациясы (адистиги) жок, квалификациясыз; ~ **рабо́чий** квалификациясыз (адистиги жок) жумушчу; 2. атайын квалификация (дасыгуу) талап кылбай турган; ~ **труд** атайын квалификация (дасыгуу) талап кылбай турган иш.

Не́кем *мест. отриц. тв. не́кого.*

Не́к/ий, -ая, -ое *мест. неопр.* 1. бирөө, кимдир бирөө, кандайдыр бир киши, ...деген бирөө; **ва́ми интересовáлся** ~ **ий Досали́ев** Досалиев деген бирөө сизди сурады; 2. *то же, что некоторый I.*

Не́когда I *нареч. в знач. сказ.* убакыт жок, кол тийбейт, чоло жок; **мне сегóд-ня** ~ бүгүн менин колум тийбейт;

Не́когда II *нареч.* бир убакта, бир заманда, качандыр бир кезде, бир кездерде; ~ **здесь был лес** бир кездерде бул жерде токой болгон.

Не́кого (*некому, некем, не укого, ке к кому, не с кем, не о ком*) *мест. отриц. с неопр.* эч ким; ~ **посыла́ть** жибере турган (жумшай турган) эч ким жок; **мне не́ с кем погово́рить об э́том** бул жөнүндө мен сүйлөшө турган эч ким жок; **не́ у кого спроси́ть** сурай турган адам жок; кимден сураарынды биле албайсың.

Неколебим/ый, -ая, -ое *книж. то же, что непоколебимый*; ~ **ая во́ля** кебелбес эрк.

Некомпете́нтн/ый, -ая, -ое (некомпетентен, -на, -но) 1. толук (жетиптүү) маалыматка ээ болбогон, анча жакшы билбеген, ошол иштен кабары (билими) жок, тажрыйбасы жок; ~ **ый врач** анча жакшы билбеген врач; 2. белгилүү бир маселени чечүүгө укуксуз, укугу (компетенциясы) жок; ~ **ая инста́нция** компетенцияга ээ болбогон инстанция.

Некомплеќтн/ый, -ая, -ое (некомплектен, -на, -но) комплектүү эмес, толук эмес, толук болбогон; ~ **ое оборудова́ние** толук эмес жабдуу (комплекттелбеген жабдуу, жабдуунун толук эместиги).

Не́кому *мест. отриц. дат от не́кого.*

Некорре́ктн/ый, -ая, -ое (некорректен, -на, -но) 1. бейадеп, адепсиз, копол; ~ **ый человек** адепчиз адам; ~ **ое поведение** копол жүрүштүрүш; 2. *шахм.* ката, жаңылыш, натуура; ~ **ый ход** ката жүрүш.

Не́котор/ый, -ая, -ое *мест. неопр.* 1. бир аз, бир канча, бир катар, бир нече; **с ~ ых пор** бир канча убакыттан бери; 2. кээ бир; айрым, айрым бир; **в ~ ых райо́нах го́рода** шаардын кээ бир райондорунда; 3. бир аз, аз гана, азыноолак, арзыбаган; **отложи́ть ~ ую су́мму на неопре́двиденные расхо́ды** азыноолак акчаны күтүлбөгөн чыгымдарга калтырып коюу; ~ **♦ не́которым о́бразом шу́тл.** белгилүү даражада, белгилүү бир деңгээлде; **он не́которым о́бразом ора́тор** ал белгилүү даражада чечен (анын белгилүү бир деңгээлде чечендик жагы бар).

Некрасів/ый, -ая, -ое (некрасів, -а, -о) 1. өңү серт, көркүсүз, сулуу эмес, чырайлуу эмес; кооз эмес; ~ **ая** **внешность** серт кебетелүү ~ **ый** **пóчерк** кооз эмес (жаман); 2. кулакка жагымсыз; колдурак; ~ **ый** **голос** кулакка жагымсыз (колдурак) үн; 3. жаман, тескери, жарабаган, жосунсуз; ~ **ый** **постúпок** жосунсуз жорук; ~ **ое** **поведéние** тескери жүрүм-турум.

Некредитоспособный, -ая, -ое (некредитоспособен, -на, -но) карызынан кутула албаган, карызын төлөшкө кудурети жетпеген; ~ **должник** карызынан кутула албаган төлөмөр.

Некрéпк/ий, -ая, -ое (некрепок, -ка, -ко) 1. бышык эмес, чыдамсыз, жука, бош; ~ **ая** **ткань** бош кездеме; ~ **ий** **лёд** жука муз; 2. дармансыз, кубатсыз, начар, араң жан; **человек** ~ **ого** **здоровья** саламаттыгы начар адам; ~ **ое** **телосложéние** дене түзүлүшү начар; 3. күчү жок, ~ **ий** **табáк** күчү жок тамеки; ~ **ое** **вино** күчү жок вино.

Некритическ/ий, -ая, -ое сын көз менен карабаган; ~ **ое** **отношéние к делу** ишке сын көз менен карап мамиле жасабоо.

Некритичный, -ая, -ое (некритичен, -на, -но) *то же, что некритический.*

Некролог *м* некролог (өлгөн адамдын өмүрү жана иши жөнүндөгү маалыматтар жазылган макала).

Некрополь *м* 1. некрополь, байыркы көр, мүрзө (байыркы Чыгышта, байыркы дүйнөдөгү мамлекеттерде); 2. некрополь, көрүстөн (атактуу адамдар коюлган көрүстөн).

Некстáти *нареч.* маалсыз, беймаал, мезгилсиз; орунсуз; **прийти** ~ беймаал келип калуу; **сказáть** ~ орунсуз көп айтуу; **это** ~ бул орунсуздук болуп калды; **кстáти и** ~ туура келсе да, келбесе да.

Нектáр *м* 1. мүрөк суусу (байыркы гректердин мифологиясында: кудайларга түбөлүк жаштык жана сулуулук бере турган суусун); 2. балдай таттуу ичимдик; 3. *бот.* нектар, гүлшире, гүлдүн ширеси (өсүмдүктөрдүн гүлүндө боло турган ширелүү суюктук).

Нектáрник *м* *бот.* нектарник (өсүмдүктүн нектар чыга турган тканы).

Некто *мест. неопр. употр. тк. в им.* 1. бирөө бир киши, кимдир бирөө; **пришел** ~ **в сером** боз кийимчен бирөө келди; 2. *в сочет. с фамилией, именем мало известного человека:* ~ **Медéров** Медеров деген бирөө (бир киши).

Некуда *нареч. с неопр.* 1. эч кайда, эч каякка; **ему** ~ **идти** ал эч кайда бара албайт; ~ **деваться от жары** ысыктан каякка качышты билбейсин; 2. *разг.* сын атоочтун же тактоочтун салышырма даражасы менен

айкалышып, кандайдыр бир касиеттин, сапаттын жеткен чегин билдирет: **Больно?** — **Больнее** ~ Ооруп атабы? — Ооруганда да кандай; **♦ торопиться (спешить) некуда** шашыла турган жер жок, шашылбаса да болот; шашылып кайда барат эле.

Некультúрность *ж* маданиятсыздык, түркөйлүк; маданияттан артта калгандык; **борьба с ~ ю** маданиятсыздыкка каршы күрөш; ~ **поведéния** жүрүш-туруштун (жүрүм-турумдун) маданиятсыздыгы; **проявлять** ~ маданиятсыздык кылуу.

Некультúрн/ый, -ая, -ое (некультúрен, -на, -но) 1. маданиятсыз, түркөй, маданияттан артта калган; ~ **ый** **человек** маданиятсыз адам; ~ **ое** **отношéние** маданиятсыз мамиле жасоо; 2. жапайы; ~ **ые** **растéния** жапайы өсүмдүктөр.

Некурящ/ий, -ая, -ее 1. (тамеки, чылым) чекпеген, тартпаган; ~ **ий** **человек** тамеки чекпеген (тартпаган) адам; 2. *в знач. сущ.* **некурящий** *м*, **некурящая** *ж* чекпеген адам (аял); **вагон для ~ их** тамеки чекпегендердин вагону.

Нелáдно 1. *нареч.* келиштирбей, окшоштурбай; ~ **скрóен, да крéпко сшит погов.** бычылганы кем болсо да, тигилиши жакшы; 2. *нареч. разг.* көңүлдөгүдөй эмес, жаман; **дела пошли** ~ иштер жаман жүрүп жатат; ~ **складывается их жизнь** алардын турмушу жакшы болбой жатат; 3. *в знач. сказ.* жаман, чатак, мандем бар, мазасы жок, жакшы (жайында) эмес; **что-то тут ~ !** бул жерде бир мандем бар; **у них дóма ~** булардын үй-бүлөсү жайында эмес.

Нелáдн/ый, -ая, -ое (нелáден, -на, -но) 1. *разг.* көңүлдөгүдөй эмес; начар, чатак, жаман; ~ **ые** **дела** көңүлдөгүдөй болбогон иштер; 2. *в знач. сущ.* **нелáдное** *ср* көңүлдөгүдөй болбогон иш чатак (мандемдүү) иш; **произошло что-то ~ ое** бир мандемдүү иш чыккан окшойт; 3. жагымсыз, окшобогон, келишпеген, жарашпаган; ~ **ое** **сложéние** дене түзүлүшү жарашыксыз; **♦ будь он (она, оно) нелáден (нелáдна, нелáдно)!** куруп кетсин, ошо курусун!

Нелáды *мн. разг.* 1. арадагы бузуктук келишпөөчүлүк, жанжал, чатак; ыйкытыйкылык; **семéйное** ~ үй-бүлөдөгү ыйкытыйкылык; 2. көңүлсүздүк, бактысыздык, кемчилик; **устранить** ~ кемчиликтерди жоюу; 3. бузуктук, чатак, жанжал.

Нелегáльн/ый, -ая, -ое (нелегáлен, -льна, -льно) жашырып (мыйзамда уруксат кылынбаган), легалдуу эмес, легалсыз; ~ **ая** **газéта** жашырын чыгаруучу газета; ~ **ое** **положéние** жашырын абал.

Нелéгк/ий, -ая, -ое (нелéгок, -легка, -легко) 1. жеңил эмес, кыйла оор; ~ **ий** **груз** кыйла

оор жүк; **2.** кыйын, мүшкүл, машакаттуу; ~ **ий труд** кыйын иш (жумуш); ~ **ая задача** кыйын (оор) милдет; ~ **ая победа** кыйынчылык менен жеткен жеңиш; ~ **ая судьба** оор тагдыр; **◇** **нелёгкая несёт (принесла, занесла и т.п.) кого прост.** кайдан келе калды эле; биз жыргап жаткансып келе калганын көрчү.

Нелегко́ 1. нареч. кыйын, азап; кыйындык менен, азап менен, кыйналып, азаптанып; ~ **нести́ эту́ сумку́** бул сумканы көтөрүп жүрүш азап; **2. в знач. сказ. безл. кому** оор, азап, жеңил эмес, жеңил дешке болбойт; **ему́ ~ живётся** ал кыйналып жашап жүрөт; ал азабын жеп жашап келе жатат.

Нелёпост'ь ж 1. маанисиздик, сандырактык, тантыгандык; ~ **ь положения** абалдын маанисиздиги; **2.** маанисиз иш (сөз аракет); **перестаньте говорить ~ и!** маанисиз сөзүңдү койчу!

Нелёп/ый, -ая, -ое (нелёп, -а, -о) **1.** маанисиз, тантыраган сандырактаган, келишпеген, болбогон; жарабаган; ~ **е вопросы** маанисиз суроолор; ~ **ый посту́пок** жарабаган жорук; **2.** шелпейген, шалпайган, адамдын эси чыккандай; ~ **й вид** адамдын эси чыккандай кебете.

Нелёстн/ый, -ая, -ое (нелёстен, -на, -но) **1.** жаман, терс, тескери; ~ **ая характеристика** терс (жаман) мүнөздөмө; **2.** жакпай турган; туура келбей турган; ~ **ое предложение** туура келбей турган сунуш.

Нелётн/ый, -ая, -ое учууга болбой турган; ~ **ая погóда** учууга болбой турган аба ырайы.

Неликвид м спец. неликвид (бир мекеменин өзүндө пайдаланууга болбой турган жана сатууга, жок кылууга тийиш болгон мүлк); **продажа ~ ов** неликвиддерди сатуу.

Неликвидный, -ая, -ое неликвид...; фонд неликвид фондусу.

Нелицеприятн/ый, -ая, -ое (нелицеприятен, -на, -но) калыс, акыйкат, өң карамалык кылбаган, өңдү көрсө жүз таят болбой, болгонун бетке айткан; ~ **ая критика** калыс сын.

Нелишне нареч. в знач. сказ. с неопр. артыкчылык кылбайт, чеки болбойт, зыян эмес, ашыктык кылбайт; ~ **ещё раз предупредить** дагы бир жолу эскертип коюу ашыктык кылбайт.

Нелишн/ий, -ая, -ее керек, керектүү, пайдалуу, керекке жарайт; ~ **ая в хозяйстве вещь** чарбага керектүү нерсе.

Нелóвк/ий, -ая, -ое (нелóвок, -ка, -ко) **1.** копол, коошпогон, ийкемсиз, эби-сыны жок, олдоксон, чоркок, эпчилдик кыла албаган; ~ **ий па́рень** копол жигит; ~ **ое дви́жение** эби-сыны жок кыймыл; **2.** ыңгайсыз, ыңтайсыз; ~ **ий дива́н** ыңгайсыз диван; **3.** ыңгайсыз, оң-

тойсуз, оор мүшкүл, кыйын, кыжалат; **попасть в ~ ое положение** кыжалат абалга туш келүү.

Нелóвко 1. нареч. олдоксон, оңтойсуз; ~ **пры́гнуть** олдоксон секирүү; **2. безл. в знач. сказ. кому** оңтойсуз, уят, кыжалат, осол; ~ **сиде́ть без де́ла** ишсиз олтуруш уят; **мне бы́ло ~ за опозда́ние** кечигип калганыма кыжалат болдум.

Нелóвкость ж 1. кополдук, олдоксондук, осолдук, кыжалаттык, эби-сыны жоктук; ~ **дви́жений** кыймылдардын олдоксондугу; **2.** копол иш (аракет); **соверши́ть ~** копол иш жасоо; **3.** ыңгайсыз (оңтойсуз) абал, кыжалатчылык; **почу́вствовать ~** кыжалатчылыкка дуушар болуу.

Нелогичн/ый, -ая, -ое (нелогичен, -на, -но) логикасыз, жүйөөсүз, жүйөөлүү эмес, жүйөөсү жок; ~ **ое сужде́ние** жүйөөсүз ой; ~ **ый посту́пок** жүйөөсүз аракет.

Нельзя́ нареч. в знач. сказ. 1. мүмкүн эмес, ылаажы жок, болбойт; **без воды́ жить ~** суусуз жашоого болбойт; ~ **не призна́ть** тааныбай коюшка (моюн сунбоого) мүмкүн эмес; **2.** уруксат эмес, жол берилбейт; **по газóнам ходи́ть** гүлзарды аралап басууга уруксат эмес; **◇** **нельзя́ ли с неопр. ...-са** болор бекен (мүмкүн бекен); **нельзя́ ли вас попроси́ть?** сизден сурап алышка болор бекен? **нельзя́ сказа́ть, что́бы... ..** деп айтууга болбойт, ...деш да туура боло бербейт; **нельзя́ сказа́ть, что́бы он был прав** аныкы чын деп айтууга болбойт.

Нельма ж нельма (лосось тукумуна кирүүчү балык).

Нелюбе́зный, -ая, -ое (нелюбёзен, -на, -но) чоогоол, корс, кырс, мээримсиз, орой; ~ **отве́т** орой жооп.

Нелюбо́вь ж жактырбагандык, сүйбөгөндүк, жаман көргөндүк, көңүл түшпөгөндүк.

Нелюди мн. разг. адам сыягы жоктор.

Нелюди́м м кишиге ыркын кошпогон мерез адам.

Нелюди́мка ж к нелюди́м.

Нелюди́мый, -ая, -ое (нелюди́м, -а, -о) **1.** кишиге жат, жапайы, мерез; ~ **челове́к** мерез адам; **2.** ээн, эч ким жашабаган; ~ **бе́рег** адам жашабаган жээк.

Нём мест. личн. предл. от он, оно́ (употр. после предлога).

Нема́ло нареч. бир топ, бир далай, бир канча; **в рабо́те ~ оши́бок** иште бир топ ката бар; ~ **вре́мени прошло́ с тех пор** ошондон бери бир канча убакыт өтүп кетти; ~ **потруди́лись** бир далай эмгектендик.

Немалова́жный, -ая, -ое (немалова́жен, -на, -но) бир кыйла маанилүү, бир топ олуттуу; ~ **факт** бир кыйла маанилүү факт.

Немáл/ый, -ая, -ое (немáл, -а, -о) кыйла, бир кыйла, бир топ, көп, толуп жаткан, бир далай, бир канча; ~ **ый** **пу**ть кыйла жол; ~ **ый** **срок** бир далай мөөнөт; ~ **ая** **сумма** бир топ сумма; приложены ~ **ые** **уси**лия далай күч-аракет жумшалды; ~ **ый** **труд** көп эмгек.

Немédленно нареч. тезинен, дароо, заматта, кечиктирбей; ~ **дать** **отвёт** дароо жооп берүү; ~ **по** **прибы**тии келер замат.

Немédленно/й, -ая, -ое токтоосуз, тез, бат, ылдам, кечиктирилбей турган; ~ **ый** **отвёт** токтоосуз жооп (тез берилген жооп); ~ **ое** **испол**нение тезинен ишке ашыруу.

Немédля нареч. дароо, кечиктирбестен, токтотпостон; **вам** **на**до ~ **по**е́хать сиз дароо барышыңыз керек.

Немеркнущ/ий, -ая, -ее 1. **высок.** өчпөс, дайыма нур чачып туруучу; ~ **ий** **свет** өчпөс нур; 2. **перен.** өлбөс-өчпөс; ~ **ая** **сла**ва өлбөс-өчпөс данк.

Неметáллы *мн. (ед. неметалл м)* металл эместер, металл эмес заттар (күкүрт, фосфор ж.б. сыяктуулар).

Немé/ть несов. 1. дудук болуп калуу, тилден калуу; 2. апкаарып калуу, эмне дээрин биле албай энгирей түшүү, аңкайып туруп калуу; ~ **ть** **от** **востó**рга сүйүнгөндөн апкаарып калуу; 3. **перен.** зыңкыйып катып калуу; сенейип калуу; **пá**льцы ~ **ют** **от** **хó**лода сууктан манжалар сенейип калыптыр.

Немéцкий, -ая, -ое немец...; немецче (немисче); ~ **язы**к немец тили.

Немилосéрдно нареч. 1. ырайымсыздык менен, аёосуз түрдө мыкаачылык менен; ~ **изде**ваться аёосуз мазактоо; 2. эң катуу, аябай, өтө эле; **сол**нце **пá**лит ~ күн аябастан куйкалап турат.

Немилосéрдный, -ая, ое (немилосéрден, -на, -но) 1. *уст.* ырайымсыз, катаал, кара мүртөз, каардуу, таш боор; ~ **пá**лáч ырайымсыз желдет; ~ **пó**стýпок кара мүртөздүк менен жасалган иш; 2. *перен. разг.* өлчөөсүз, эң катуу, эң катаал, аябаган; ~ **морó**з эң катуу суук.

Немíлост/ь ж уст. жакпагандык, жаман көргөндүк; **впá**сть **в** ~ **и** жаман көрүнүп калуу, кимдир бирөөнүн каарына калуу; **быть** **в** ~ **и** жакпай калуу.

Немíл/ый, -ая, -ое (немíл, -а, -о) 1. сүйкүмсүз, көңүлдү өзүнө тартпаган, көңүлгө толумсуз (жагымсыз); ~ **ый** **человé**к сүйкүмсүз киши; ~ **ая** **сторона** көңүлгө жагымсыз тарап; 2. *в знач. суц.* немíлый *м.* немíлая *ж* сүйкүмсүз адам; **вы**дали **зá**муж **за** ~ ого сүйкүмсүз адамга күйөөгө беришти.

Неминúем/ый, -ая, -ое (неминúем, -а, -о) болбой койбой турган, сөзсүз боло турган, шексиз боло турган; ~ **ая** **встрé**ча болбой койбой турган кездешүү.

Немногíй, -ая, -ое 1. аз, аз эле, бир аз, анча-мынча; айрым бир; **в** ~ **их** **слова**х аз сөз менен; **в** ~ **их** **города**х айрым бир шаарларда; 2. *в знач. суц.* **немногíе** *мн.* айрым бирөөлөр, айрым адамдар, кээ бирөөлөр, кээ бир адамдар; **об** **э**том **зна**ют **тó**лько ~ **ие** муну кээ бир адамдар гана билишет; 3. *в знач. суц.* **немногóе** *ср* бир аз нерсе, азыноолак нерсе; **забы**л **то** ~ **ое** **что** **зна**л азыноолак билгенимди да унутуп коюптурмун; 4. *твор.* **немногíм** саал, анча-мынча бир аз; ~ **им** **лú**чше саал дурусураак; ~ **им** **бó**льше бир аз (анча-мынча) көбүрөөк; **ó** **за** **немногíм** **дé**ло **стá**ло иш анча-мынча нерседен улам токтоп турат.

Немногó нареч. 1. аз эле, бир аз, анча-мынча, саал, саал-паал; **он** ~ **стá**рше **меня** ал менден саал-паал улуураак; ~ **устá**л бир аз чарчадым; 2. азыраак, көп эмес, биринсерин, бирди-жарым, кенедей эле; ~ **сó**ли азыраак туз; **вы**пить ~ **воды** азыраак суу ичүү; **у** **негó** ~ **друзé**й анын бирди-жарым достору бар; 3. бир аз, кыска убакыт, анча-мынча; ~ **отдохнú**ть анча-мынча эс алуу; 4. *в знач. сказ.* азыраак, аз; **э**то **совсé**м ~ бул өтө эле аз; **до** **аэропó**рта **остá**лось ~ аэропортко аз эле калды.

Немногослóвный, -ая, -ое (немногослóвен, -на, -но) 1. бир-эки сөз менен билдирген, кыска, көп сүйлөбөгөн; ~ **отвёт** кыска жооп; 2. көп сүйлөбөгөн, сөзмөр эмес; ~ **человек** көп сүйлөбөгөн адам.

Немногочíсленн/ый, -ая, -ое (немногочíслен, -на, -но) анча көп эмес, аз сандуу, азыраак, чакан, кичине; ~ **ые** **зрít**ели азыраак көрүүчүлөр; ~ **ый** **отрý**д кичине отряд; **Семé**йство, **в** **кó**тóром **родí**лся **слепó**й **мá**льчик, **бý**ло ~ **о** (Короленко) Азиз бала төрөлгөн үй-бүлө чакан эле.

Нем/óй, -ая, -óе (нем, -а, -о) 1. дудук; ~ **óй** **ребé**нок дудук бала; 2. *в знач. суц.* **немóй** *м.* **нема**я *ж* дудук (адам); ~ **óй** **от** **рождé**ния тубаса дудук; **шкó**ла **дл**я ~ **ых** дудуктардын мектеби; 3. *перен.* үн жок, сөз жок, өз ичинен; тымызын; ~ **ые** **стра-дá**ния үн жок сөз жок (өз ичинен) күйүп-быша берүү; **ó** **нема**я **кá**рта жазуусуз карта (аттар көрсөтүлбөгөн карта); **немóй** **фильм** үнсүз кино; **нем** (**немóй**) **как** **ры**ба (**могí**ла) оозунан сөз чыкпаган (сырды бек сактаган) адам.

Немолод/óй, -ая, -ое (немолод, -а, -о) анча жаш эмес, жашап калган, бир топко барып калган; **он** **ужé** **немолод** ал азыр жаш эмес; **в** ~ **ых** **года**х жашап калган куракта.

Немóлчный, -ая, -ое *трад.-поэт.* үнүн баспаган, тынбай добуш салып турган; ~ **гó**вор **волн** толкундардын тынбай шарп-шурп эткен добушу.

Немот/á ж 1. дудуктук; **страда**ть ~ **óй** **от**

рождéния тубаса дудуктуктан азап чегүү; **2. перен.** жымжырттык, кулак-мурун кескендей тыптынчтык.

Нёмочь ж прост. то же, что *немо́щ*; **♦ блédная нёмочь мед. уст.** аялдардын каны аздык болгон оорусу; **♦ чёрная нёмочь прост. уст.** талма.

Нёмощн/ый, -ая, -ое (нёмощен, -на, -но) дармансыз, кудуретсиз, күчсүз, алсыз, кубатсыз, араң жан; ~ **ая старуха** дармансыз (араң жан) кемпир; ~ **ый старец** кубатсыз чал; ~ **ый крик** алсыз кыйкырык.

Нёмощ/ь ж разг. дармансыздык, алсыздык, күчсүздүк алысыратма дарт.

Нему́ мест. личн. дат. от он, оно (употр. после предлога).

Немудрёно́ нареч. в знач. сказ. 1. ажап эмес, кыйын эмес, эч көп эмес; **так ~ и заболеть** минтип жүрүп ооруп калуу кыйын эмес; **2.** таң каларлык эмес, болуп калышы мүмкүн, болбойт деш кыйын; ~ **что он этого не знает** анын муну билбей калышы ажап эмес.

Немудрён/ый. -ая, -ое 1. разг. кыйын эмес женил эле, оной эле, опоной; ~ **ое дело** опоной иш; **задача о́казалось ~ ой** маселе оной болуп чыкты; **2.** жөнөкөй, карапайым; ~ **ый человек** карапайым адам.

Немудрящий, -ая, -ее прост. өтө жөнөкөй, опоной.

Нёмцы мн. (ед. нёмец м, нёмка ж) немецтер, немец калкы.

Немы́слим/ый, -ая, -ое (немы́слим, -а, -о) акылга сыйбай турган (сыйгыс), ойго келбеген, үч уктаса түштө жок; мүмкүн болбогон; кыйын; ~ **ые трудности** акылга сыйгыс кыйынчылыктар; ~ **ые условия** кыйын шарттар.

Ненавидеть несов. кого-что жаман көрүү, жек көрүү; ~ **врага** душманды жек көрүү.

Ненави́стник м 1. көрө албоочу, ичи тар, ичи тардык кылуучу; **2. уст.** жек көрүндү адам.

Ненави́стница женск. к ненави́стник.

Ненави́стн/ый, -ая, -ое (ненави́стен, -на, -но) жек көрүндү, жаман көргөн, жиркеничтүү; ~ **ый враг** жек көрүндү душман; **смотре́ть ~ ыми глазами** жек көрүп кароо (жеп жиберүчүдөй болуп кароо).

Не́нави́сть ж жек көрүүчүлүк, жаман көрүүчүлүк; **пита́ть ~ к кому-л.** кимдир бирөөнү жек көрүү;

Ненагля́дн/ый, -ая, -ое 1. көрсө көзгө тойбогон, суктандырган, сүйкүмдүү, кереметтүү; ~ **ая красота́ де́вичья** кыздын кереметтүү сулуулугу; **2.** сүйкүмдүү, кымбаттуу, ардактуу, азиз; ~ **ая дочь** сүйкүмдүү кыз; **3. в знач. суш. ненагля́дный м, ненагля́дная ж** сүйкүмдүү, көрөр көз, айым-күнүм, ардагым; шоолам, нурум, ~ **ый мой!** айым-күнүм! (шоолам! нурум!).

Ненаде́ванны/й, -ая, -ое разг. кийилбеген, кийиле элек, ийинге салынбаган; жаңы; ~ **е брюки** кийиле элек шым (жаңы шым); ~ **ая руба́ха** ийинге салынбаган (жаңы) көйнөк.

Ненаде́жный, -ая, -ое (ненадежен, -на, -но) **1.** ишенүүгө болбой туурган, ишеничсиз, ишеними кеткен; ~ **ый человек** ишеничсиз адам; ~ **ые сведения** ишенүүгө болбой турган маалыматтар; **2.** бош, бекем эмес, мандемдүү; ~ **ая веревка** бош аркан.

Ненадо́бность ж кереги жоктук, керексиздик, керек болбогондук, муктаж эместик; **выбросить за ~ ю** кереги жоктугунан (кереги жок болгондуктан) ыргытып жиберүү.

Ненадо́лго нареч. бир аз убакытка, кыска мөөнөткө, бир азга, көпкө эмес; **уехать ~ аз** убакытка бир жакка кетүү.

Ненаказу́емый, -ая, -ое (ненаказу́ем, -а, -о) жазаланбай турган, жазалоого негизи жок, жазаланбас, жазага тартылбай турган, айыптоого болбогон.

Ненаме́ренный, -ая, -ое атайлап жасалбаган, кокусунан болгон, ыктыярсыз боло калган.

Ненападе́ни/е ср кол салбоо, кол салышпоо; **догово́р о ~ и** кол салышпоо жөнүндө келишим.

Ненаро́ком нареч. разг. кокусунан, анчейин гана; атайлап эмес; **оби́деть ~ кокусунан** таарынтып (капалантып) алуу.

Ненаруши́м/ый, -ая, -ое (ненаруши́м, -а, -о) бузулбай турган, бузууга болбогон, бузулгус, бузулбас; ~ **ая тишина́** бузулбас тынчтык (жымжырттык).

Нена́стный, -ая, -ое (нена́стен, -на, -но) булуттуу, жаан-чачындуу; ~ **день** булуттуу (жаан-чачындуу) күн.

Ненасто́ящ/ий, -ая, -ее 1. кадимки эмес, боёмо, жасалма; ~ **ий шёлк** жасалма жибек (шайы); ~ **ее золото** кадимки алтын эмес; **2.** чыныгы эмес, жалган анткор; ~ **ая дру́жба** анткор достук.

Нена́стье ср жаан-чачындуулук; күндүн бүркөктүгү; **осéнее ~ күзгү** жаан-чачындуулук.

Ненасы́тн/ый, -ая, -ое (ненасы́тен, -на, -но) **1.** карды тойбос, опкок, обору ач; ~ **ое живо́тное** опкок жаныбар; **2. перен.** эч тойбогон; каниет кылбаган, ач көз.

Ненасы́щенный, -ая, -ое хим. каныкпаган; ~ **раство́р** каныкпаган эритме.

Ненату́ральн/ый, -ая, -ое (ненату́рален, -льна, -льно) **1.** жасалма табигый эмес; ~ **ая ко́жа** жасалма булгаары; **2.** арамза, кытмыр; ~ **ый смех** кытмыр (арамза) күлкү.

Ненау́чн/ый, -ая, -ое (ненау́чен, -на, -но) илимий эмес, илимге негизделбеген; ~ **ая теория́** илимге негизделбеген теория.

Не́нецкий, -ая, -ое ненец...; ~ **язык** ненец тили.

Ненормальн/ый, -ая, -ое (ненормален, -льна, -льно) **1.** нормадагыдай эмес, нормадан чыгып кеткен, нормада болбогон, нормага туура келбеген; ашыкча, ылайыксыз; ~ **ая** **полнотá** ашыкча толуктук; ~ **ое** **явлéние** нормага туура келбеген көрүнүш; ~ **ая** **температу́ра** нормага туура келбеген температура; **2.** *разг.* жан оорулуу, акылы кем, кем акыл, жинди, келесоо.

Ненормированный, -ая, -ое нормасыз, нормаланбаган, нормага салынбаган, норма коюлбаган; ~ **рабочий день** нормаланбаган жумуш күнү.

Ненóшенн/ый, -ая, -ое *разг.* кийилбеген, ийинге салынбаган, жаңы; ~ **ые** **ту́фли** кийиле элек туфли; ~ **ое** **плáтье** ийинге салынбаган көйнөк.

Нену́жн/ый, -ая, -ое (нену́жен, -на, -но) керексиз, пайдасыз, бекер, курулай; ~ **ые** **вéщи** керексиз буюмдар; ~ **ые** **разговóры** пайдасыз сөздөр; ~ **ая** **тра́та вре́мени** убакытты курулай кетире берүү.

Нéнцы *мн (ед. нéнец м, нéнка ж)* ненецтер (Кольск жарым аралынан Енисейге чейинки түндүктө жашаган эл.

Необдúманно *нареч.* ойлонбой, ойлонбостон, жеңил ойлук менен, алды-артын карабастан; ~ **пóступитъ** ойлонбой иш кылуу.

Необдúманн/ый, -ая, -ое (необдúман, -на, -но) жакшы ойлонулбаган, ойлобой иштелген, ойлонбостон бүтүрө салган; ~ **ое** **решéние** жакшы ойлонулбаган чечим.

Необеспéченны/й, -ая, -ое **1.** колунда жок, жарды, кембагал, оокатка муктаж; — **Женитъся вам рáно, вы ~ е лю́ди, не должнýи женитъся** (М.Горький) — Сизге үйлөнүш али эрте, сиздер кембагал адамсыздар, үйлөнүүгө тийиш эмессиздер; *фин.* акча менен камсыз болбогон, акчага муктаж.

Необжит/óй, -áя, -óе *то же, что необжитый.*

Необжит/ый, -ая, -ое (необжит, -а, -о) киши турбаган, адам жашабаган, адам көчүп кире элек; ~ **ая** **кварти́ра** адам көчүп кире элек квартира; ~ **ые** **края́** адам жашабаган жерлер.

Необита́емый, -ая, -ое (необита́ем, -а, -о) адам жашабаган, адамдын изи түшпөгөн, ээн жаткан; ~ **óстров** адам жашабаган (ээн жаткан) арал.

Необозрím/ый, -ая, -ое (необозрím, -а, -о) учу-кыйрына көз жеткис, чексиз, көз кайкыган; ~ **ое** **простра́нство** көз кайкыган мейкиндик.

Необорím/ый, -ая, -ое (необорím, -а, -о) *книжн.* жеңилгис, жеңилбес, жеңе алгыс; ~ **ая** **страсть** жеңе алгыс ышкыбоздук; ~ **ая** **жизнесто́йкость** жеңилгис турмушка чыдамкайлык.

Необосно́ванн/ый, -ая, -ое (необосно́ван, -

а, -о) негизсиз, далилсиз, негизделбеген, орунсуз; ~ **ое** **обвинéние** негизделбеген айып; ~ **ый** **вывóд** негизсиз жыйынтык.

Необрабóтанны/ый, -ая, -ое (необрабóтан, -а, -о) **1.** иштелбеген, иштетилбеген; ~ **ые** **детáли** иштетилбеген тетиктер; ~ **ая** **земля́** иштетилбеген жер (айдалбаган жер); **2.** чала иштелген, иштелип бүтпөгөн; чала бүтүрүлгөн; ~ **ое** **издéлие** чала бүтүрүлгөн буюм; ~ **ая** **статья́** чала-чарпы жазылган (чала иштелген) макала.

Необразóванный, -ая, -ое (необразóван, -на, -но) билим албаган билимсиз, окубаган; ~ **человéк** билимсиз адам.

Необратímый, -ая, -ое (необратím, -а, -о) **1.** кайтарылбас, кайтарыбай турган, кайтып келбей турган, кайрылгыс, кайткыс; **2.** *спец.* кайталангыс, кайталанбас; ~ **ые** **реакции** кайталанбас реакциялар; ~ **ые** **процéссы** кайталанбас процесстер.

Необременителън/ый, -ая, -ое (нобременителен, -льна, -льно) кыйындык келтирбей турган, оордук келтирбеген, түйшүк тарттырбаган, жеңил, оңой, оор эмес; ~ **ое** **поручение** оордук келтирбеген тапшырма.

Необу́зданн/ый, -ая, -ое (необу́здан, -на, -но) тыюу бербеген, тыйылгыс, ооздукталбаган, ээ-жаа бербеген, буулуккан; алкынып-жулкунган; ~ **человéк** тыюу бербеген адам; ~ **харáктер** алкынып-жулкунган мүнөз.

Необу́ченны/й, -ая, ое үйрөтүлбөгөн, окутулбаган, машыктырылбаган; ~ **е** **рабо́чие** машыктырылбаган жумушчулар.

Необходíмо *в знач. сказ. с неопр.* керек, зарыл; ~ **узнáть, что с ним случíлось** анын эмне болгондугун билүү керек; **мне ~ уéхать** менин жөнөп кетишим керек.

Необходíмость/ъ ж **1.** керектик, зарылдык; **предмéты пёрвой ~ и** эң зарыл нерселер; **крайняя ~ ь** өтө зарылдык; **нет ~ и** зарылдыгы (кажети) жок; **в силу ~ и** зарылдыгына жараша; керек болуп калганда, зарылдык чыгып калса; **2.** *филос.* зарылдык; ~ **ь и случáйность** зарылдык жана кокустук.

Необходím/ый, -ая, -ое (необходím, -а -о) **1.** керектүү, кажеттүү, зарыл; ~ **ые** **материáлы** керектүү материалдар; **общéственно ~ ый** **труд** коомдук зарыл эмгек; **мне ~ а** **ва́ща** **пóмощь** мага сиздин жардамыңыз керек; **2.** зарыл, керектүү, зарыл болгон; **сдéлать ~ ые** **вывóды** керектүү тыянак чыгаруу; ~ **ые** **услóвия** зарыл болгон шарттар.

Необщítельный, -ая, -ое (необщítелен, -льна, -льно) адамга кошулбаган, түнт, кырсы; ~ **человéк** түнт адам.

Необъéктивность ж кара өзгөйлүк, адилетсиздик, калыс эместик.

Необъéктíвн/ый, -ая, -ое (необъéктивен, -на, -но) адилетсиз, калыс эмес; ~ **ая** **оценка** **работы** ишке калыс эмес баа берүү.

Необъяснѳмы/ѳ, -ая, -ое (необъяснѳм, -а, -о) түшүндүрүүгө болбой турган, түшүн-дүрүүгө мүмкүн болбогон; ~ **е явлѳния** түшүндүрүүгө болбой турган кубулуштар.

Необъятн/ѳй, -ая, -ое (необъятѳн, -на, -но) чексиз, учу-кыйры жок, мелмилдеген, көз кайкыган; ~ **ое простраѳнство** мейкиндик; мелмилдеген кең талаа.

Необыкновенн/ѳй, -ая, -ое (необыкновенѳн, -на, -но) 1. укмуштуу, таң калаарлык, ажайып, эң сонун, бөтөнчө, башкача; ~ **ѳй парѳнь** эң сонун жигит; **в ѳтом нет ничего** ~ **ого** мында таң калаарлык эч нерсе жок; ~ **ѳе приключѳния** укмуштуу окуялар; 2. өтө, артыкча, эң эле; ~ **ое легкомыслиѳ** өтө жеңил ойлуулук; ~ **ая красота** артыкча сулуулук.

Необычайн/ѳй, -ая, -ое (необычаѳн, -ѳна, -ѳно) кулак угуп, көз көрбөгөн, таң каларлык, эң бир ажайып, укмуш; ~ **ое явлѳние** эң бир ажайып окуя (таң каларлык көрүнүш).

Необычн/ѳй, -ая, -ое (необычѳн, -на, -но) демейдегиден башкача, адаттан тышкары, өзгөчө, бөтөнчө; ~ **ѳй вид** өзгөчө көрүнүш; **он пришел в ~ ое время** ал беймаал убакта келип калды.

Необязатѳльн/ѳй, -ая, -ое (необязатѳлѳн, -льна, -льно) 1. милдеттүү эмес, өз ыктыяры менен болуучу; ~ **ая поѳздка** жолго өз ыктыяры менен чыгуу; ~ **ѳй курс лекции** өз ыктыяры менен катышуучу лекциялар курсу (окуу жайларында); 2. сөзүндө (убадасында) турбаган, өз милдетин унутуп калган; ~ **ѳй человек** сөзүндө турбаган адам.

Неогѳн *м геол.* неоген (жер тарыхынын үчүнчү мезгилинин экинчи жарымы).

Неогѳновы/ѳй, -ая, -ое *геол.* неоген..., неоген доорундагы; ~ **е отложѳния** неоген доорундагы катмарлар.

Неоглядн/ѳй, -ая, -ое (неоглядѳн, -на, -но) учу-кыйырына көз кеткис, мелмилдеген, чексиз; ~ **ое море** учу-кыйырына көз жеткис деңиз (мелмилдеп жаткан деңиз).

Неограничн/ѳй, -ая, -ое (неограничѳн, -на, -но) 1. чектелбеген, чек коюлбаган, чексиз; ~ **ѳе права** чексиз укуктар; ~ **ая власть** чексиз бийлик; 2. (*безмерный*) чеги жок, эң чоң (көп), чексиз, сан жеткис; **в ~ ом количѳестве** чексиз санда (эң көп санда); ~ **ая любовь** чексиз сүйүү.

Неодинаков/ѳй, -ая, -ое (неодинаков, -а, -о) бир кылка эмес, бири-бирине окшобогон, бирдей болгон, ар кыл, ар түрдүү; ~ **ѳе условия** ар түрдүү шарттар; ~ **ое отношенѳе** ар түрдүү мамиле.

Неоднократн/ѳй, -ая, -ое бир нече жолу, көп мертебе, кайта-кайта; ~ **е напоминания** бир нече жолу эскертүү; ~ **ѳй чемпион мира** дүйнөнүн бир нече жолку чемпиону.

Неоднородн/ѳй, -ая, -ое (неоднородѳн, -на,

-но) 1. бир түрдүү эмес, башка-башка, ар түрдүү, түрдүүчө; ~ **ѳе явлѳния** ар түрдүү кубулуштар; 2. ар башка; ~ **ая масса** ар башка масса.

Неодобрѳние *ср* жактырбоочулук, жактырбагандык, макул таппоочулук; **высказатѳ своѳ** ~ өзүнүн жактырбагандыгын айтуу.

Неодобрѳтельный, -ая, -ое (неодобрѳтѳлѳн, -льна, -льно) жактырбаган, жактырылбаган, макул таппаган (табылбаган), терс; ~ **ѳтзыв** жактырылбаган баа; ~ **взгляд** терс көз караш.

Неодолим/ѳй, -ая, -ое (неодолим, -а, -о) жеңе албай турган, жеңүүгө болбогон, жеңилбес, жеңилгис, кудуреттүү, зор, катуу, күчтүү; ~ **ая сила** жеңилгис күч; ~ **ѳй страх** катуу коркунуч.

Неодушевленн/ѳй, -ая, -ое 1. жансыз, жаны жок; ~ **ая матерѳия** жансыз матерѳия; 2. *грам.* жансыз; ~ **ѳе предметы** жансыз заттар.

Неожиданность *ж* 1. күтүлбөгөндүк, кокустук, күтүүсүздүк; 2. күтүлбөгөн окуя, көрүнүш; **для нас ѳто было полной ~ ю** биз үчүн бул күтүлбөгөн окуя болду.

Неожиданн/ѳй, -ая, -ое (неожидан, -на, -но) күтүлбөгөн, күтүүсүздөн болгон, ойго келбеген, ойдо жок, кокусунан боло калган; ~ **ая встреча** ойго келбеген кезигишүү (жолугушуу); ~ **ѳй приѳзд гостѳй** меймандардын күтүлбөгөн жерден келип калышы; ~ **ѳй вывод** күтүлбөгөн тыянак.

Неокапитализм *м* неокапитализм.

Неокапиталистѳческий, -ая, -ое неокапиталисттик.

Неоколониализм *м* неоколониализм.

Неоколониалист *м* неоколониалист (неоколониализм саясатын жүргүзүүчү).

Неоколониалистский, -ая, -ое неоколониалисттик.

Неоколониизатор *м то же, что неоколониалист.*

Неоколонѳия *ж* неоколонѳия.

Неолѳт *м археолог.* неолит (таш доорунун эң сонку мезгили).

Неолитѳческ/ѳй, -ая, -ое *археол.* неолит...; ~ **ая эпоха** неолит доору.

Неологизм *м лингв.* неологизм (жаңы пайда болгон сөз же сөз айкашы).

Неон *м* неон (абанын курамына кирүүчү, электр лампасын жана сигнал, реклама приборлорун даярдоого колдонуучу химиялык элемент, түссүз жана жытсыз зат).

Неонацизм *м* неонацизм.

Неонацист *м* неонацист (неонацизм тарабындагы адам).

Неонацистский, -ая, -ое неонацисттик.

Неонов/ѳй, -ая, -ое неон ...; ~ **ая лампа**

неон лампасы; ~ **ый свет** неон жарыгы.

Неопасно нареч. коопсуз, коркунучсуз, кооптуу эмес, коркунучу жок; **он ранен** ~ анын жаракатынын коркунучу жок; **здесь** ~ бул жер коркунучсуз.

Неопасн/ый, -ая, -ое (неопасен, -на, -но) кооп туудурбай турган, коопсуз, коркунучсуз; ~ **ый маршрут** коопсуз маршрут; ~ **ая игра** коркунучу жок оюн; ~ **ый соперник** коопсуз атаандаш; ~ **ая рана** коркунучу жок жара; ~ **ое путешествие** коопсуз саякат.

Неоперившийся, -аяся, -еся 1. (о птенце) ак күп, темир канат боло элек; ~ **орленок** бүркүттүн ак күп балапаны; **2. перен.** турмуштун эмне экенин түшүнө элек, тажрыйбасыз, кагыла элек турмуш тажрыйбасы жок; ~ **юнец** тажрыйбасыз боз улан.

Неописуем/ый, -ая, -ое (неописуем, -а, -о) **1.** сүрөттөп бере алгыс, сөз менен сыпаттап жеткире алгыс, сөз жеткис, ~ **ая красота** сөз менен сыпаттап бере алгыс сулуулук; **2.** эң күчтүү, зор; ~ **ый восторг** зор кубаныч.

Неоплатный -ая, -ое 1. төлөөгө мүмкүн болбогон, төлөп кутулгус, төлөй алгыс; ~ **долг** төлөп кутулгус карыз; **2.** карызынан кутула албаган, карызын төлөшкө кудурети жок; ~ **должник** карызынан кутула албаган, төлөмөр.

Неоправданны/й, -ая, -ое 1. негизи жок, негизсиз; ~ **й вывод** негизсиз тыянак; **2.** орунсуз, пайдасыз, жөнү жок, куру бекер; ~ **е расходы** пайдасыз чыгымдар.

Неопределенность ж 1. белгисиздик, дайын эместик, бүдөмдүк, так эместик; ~ **ответа** жооптун так эместиги; ~ **положения** абалдын белгисиздиги; **2.** ачык эместик, анык болбогондук.

Неопределенн/ый, -ая, -ое (неопределен, -на, -но) **1.** анык эмес; белгисиз; ~ **ое направление** белгисиз тарап (багыт); **2.** анык эмес, бүдөмүк, күңүрт; ~ **ый звук** бүдөмүк добуш; ~ **ый ответ** анык эмес жооп; **неопределенная форма глагола грам.** этиштин белгисиз формасы; **неопределенные уравнения мат.** белгисиз теңдемелер (бирден ашык белгисиз сандары болгон теңдемелер).

Неопределимый, -ая, -ое (неопределим, -а, -о) аныктоого болбой турган, аныкталгыс, ажырытылгыс, ажырытышка мүмкүн болбогон; ~ **признак** ажыратышка мүмкүн болбогон белги.

Неопровержимы/й, -ая, -ое (неопровержим, -а, -о) төгүндөлгүс, төгүндөөгө болбой турган, шек туудурбаган; ~ **е доказательства** шек туудурбаган далилдер.

Неопряти/ый, -ая, -ое (неопрятен, -на, -но) ыпылас, шалтаке, шалаакы, жыйнаксыз; ~ **ый человек** балит адам; ~ **ая одежда** салбыраган (жарашыгы жок) кийим.

Неопытный, -ая, -ое (неопытен, -на, -но) **1.** тажрыйбасы жок, тажрыйбасыз, тажрыйба көрө элек; ~ **врач** тажрыйбасыз врач; **2.** кагыла элек, аркы-беркинин жөнүн биле элек, турмушту түшүнө элек; ~ **юноша** турмушту түшүнө элек өспүрүм.

Неорганизованн/ый, -ая, -ое (неорганизован, -на, -но) **1.** уюшулбаган, уюштурулбаган, баш аламан, ирети жок, тартипке салынбаган, жолго коюлбаган; ~ **ое дело** ирети жок иш; **2.** шалаакы, жыйынтыгы жок, сарамжалдуу (тыкан) эмес; ~ **ый человек** жыйынтыгы жок адам; **3.** уюшпаган; ~ **ое население** уюшпаган калк.

Неорганический/ий, -ая, -ое органикалык эмес, жансыз; ~ **ая природа** жансыз жаратылыш; ~ **ие соединения** органикалык эмес бирикмелер; **неорганическая химия** органикалык эмес химия.

Неослабевающ/ий, -ая, -ее басандабай турган, начарлабай турган, күчүнөн тайбаган мунбаган; күчтүү, зор; **с ~ ей энергией** зор күч-кайрат менен.

Неослабн/ый, -ая, -ое (неослабен, -на, -но) бошондотулбаган, дайыма зор көңүл бурулган; **уделяя ~ ое внимание** дайыма зор көңүл буруу менен, көбүрөөк назар салуу менен; ~ **ый контроль** бошондотулбаган көзөмөл.

Неосмотрительный, -ая, -ое (неосмотрителен, -льна, -льно) алды артына карабастан, абайлаган, этият кылбаган; ~ **человек** алды артына карабаган адам.

Неосмысленн/ый, -ая, -ое жакшылап ойлонулбаган, туш келди урдура берген, мыктап ой жүгүртүлбөгөн; ~ **ый поступок** жакшылап ойлонулбай жасалган иш; ~ **ая речь** туш келди урдура берген сөз.

Неосновательн/ый, -ая, -ое (неоснавателен, -льна, -льно) **1.** далилсиз, негизсиз, негизи жок, жетишерлик негизделбеген; ~ **ые аргументы** негизсиз далилдер; ~ **ые претензии** жетиштүү негизделбеген дооматтар; **2.** жеңил, тайкы, чалагайым; ~ **ый человек** (жеңил адам, чалагайым адам).

Неосознанны/й, -ая, -ое жетик ойлонулбаган, жеткире түшүнбөй туруп жасалган; ~ **е действия** жеткире түшүнбөй туруп жасалган аракеттер.

Неоспоримый, -ая, -ое (неоспорим, -а, -о) талашсыз, талаш туудурбай турган, кынтыксыз, анык, чексиз; ~ **факт** талаш туудурбай турган (талашсыз) факт.

Неосторожн/ый, -ая, -ое (неосторожен, -на, -но) этиятсыз, абайлабаган, байкоо салбаган, сактанбаган, кылдаттыгы жок; ~ **ый человек** этиятсыз адам; ~ **ое слово** байкалбай айтылып кеткен сөз.

Неосуществим/ый, -ая, -ое (неосуществим,

-а, -о) ишке ашпай турган, жүзөгө аша бербеген, ишке ашпас, аткарылбас; ~ **ый план** ишке ашпас план; ~ **е мечты** ишке ашпас ой тилектер.

Неосязаем/ый, -ая, -ое (неосязаем, -а, -о) сезилбей турган, сезип болбой турган, сезилбес; билинер-билинбес, анча байкала бербеген; ~ **ая різница** билинер-билинбес айырма.

Неотвратим/ый, -ая, -ое (неотвратим, -а, -о) болбой койбой турган; болбой койбос, сөзсүз боло турган, болору анык; ~ **ая опасность** болбой койбой турган коркунуч.

Неотвязный, -ая, -ое (неотвязен, -на, -но) 1. ойдон кетпес; эстен чыкпас, көңүлдөн кетпес; ажырагыс, кутулгус, кутулууга болбой турган; ~ **е мысли** дайым көңүлдө турган ойлор; 2. жадатып жиберме.

Неотвязчивый, -ая, -ое (неотвязчив, -а, -о) *разг. то же, что неотвязный*; ~ **человек** жадатып жиберме адам.

Неотделим/ый, -ая, -ое (неотделим, -а, -о) бири-биринен ажырагыс, бөлүнбөс, ажыратууга болбой турган; ~ **ые вопросы** бири-биринен ажыралгыс маселелер; **Действительность** ~ **а от фантазии** (Гладков) Чындыкты фантазиядан ажыратууга болбойт.

Неотёсанный, -ая, -ое (неотёсан, -а, -о) 1. сомдолбогон, жонулбаган, жышылбаган; ~ **камень** сомдолбогон таш; 2. *перен. чого-л. копол, тарбия көрбөгөн, адепсиз, маданиятсыз*; ~ **парень** копол жигит.

Неоткуда нареч. эч жактан, эч жерден, эч кайдан; **помощь ждать** ~ эч жерден жардам күтүүгө болбойт; **ему** ~ **получить нужные сведения** ал керектүү маалыматтарды эч жерден ала албайт.

Неотлагательный, -ая, -ое (неотлагателен, -льна, -льно) кечиктирүүгө болбой турган, кечиктирилгис, шашылыш, өтө зарыл.

Неотложк/а ж прост. медициналык тез жардам; **к больному вызвали** ~ у ноокас адамга медициналык тез жардам машинасын чакырышты.

Неотложн/ый, -ая, -ое (неотложен, -на, -но) кечиктирүүгө болбой турган, тезинен бүткөрүлө (колго алына) турган, шашылыш; ~ **ый ремонт** кечиктирүүгө болбой турган ремонт (шашылыш ремонт); **оказать** ~ **ую помощь** шашылыш (тезинен) жардам көрсөтүү.

Неотлучно нареч. жанынан карыш жылбай, эч жакка кетпей, такай жанында туруп; ~ **быть при больном** оорулуу адамдын такай жанында болуу.

Неотлучн/ый, -ая, -ое (неотлучен, -на, -но) 1. дайыма бирге жүргөн, ажырагыс, ажырабас, айрылбас, бөлүнбөс; ~ **ый друг**

айрылбас дос; 2. такай, дайым, дамамат, үзгүлтүксүз; ~ **ое дежурство** такай дежурлук.

Неотразим/ый, -ая, -ое (неотразим, -а, -о) 1. мизи кайтарылгыс, деси кайткыс, майтарылгыс, талкалангыс; ~ **ая атака** мизи майтарылгыс чабуул; 2. *перен.* калпка чыгарылгыс, танууга мүмкүн болбогон; ~ **ые доводы** калпка чыгарылгыс далилдер; 3. өтө күчтүү, зор таасири бар, белгилүү, жигердүү.

Неотступн/ый, -ая, -ое (неотступен, -на, -но) 1. жабышып алма, жанды койбогон, акедей асылган, артынан калбаган; ~ **ая просьба** жанды койбогон өтүнүч (суранып-тиленүү); 2. эстен чыккыс, ойдон кеткис, дайым чыккыйда турган, көкөйдөн кетпеген; ~ **ые мысли** эстен чыккыс ойлор.

Неотъемлем/ый, -ая, -ое (неотъемлем, -а, -о) ажыратууга болбой турган, ажыратылгыс, тартып алынбас; ~ **ая часть целого** бүтүндүн ажыратылбас бөлүгү; ~ **ое право** ажыратылгыс (тартып алынбас) укук.

Неофашизм *м* неофашизм.

Неофашист *м* неофашист, неофашизмди жактоочу.

Неофашистский, -ая, -ое неофашист..., неофашисттик.

Неофициальн/ый, -ая, -ое (неофициален, -льна, -льно) расмий эмес; ~ **ый визит** расмий эмес визит; ~ **ая беседа** расмий эмес аңгемелешүү.

Неоформленный, -ая, -ое 1. оформление болбогон, катталбаган, мыйзамдаштырылбаган, мыйзамдуу күчү жок; ~ **документ** катталбаган этилбеген документ; ~ **брак** катталбаган нике; 2. колдон толук чыгарылбаган, чала бүтүрүлбөгөн; ~ **чертеж** чала бүтүрүлгөн чийме.

Неохватн/ый, -ая, -ое (неохватен, -на, -но) кучакка сыйгыс, кучак жеткис, эң чоң; чексиз, учу-кыйры жок; ~ **ые чынары** кучак жеткис чынарлар; ~ **ая степная ширь** учу-кыйырысыз кең мейкин.

Неохот/а ж 1. каалабастык, каалабагандык, кыйылгандык, моюн жар бербегендик, көңүлү жоктук, көңүл чаппоо; **с** ~ **ой** каалабастан; 2. *в знач. сказ. кому неопр.* көңүлү жок; **ему** ~ **а ехать** анын барууга көңүлү жок; **мне** ~ **а с ним разговаривать** менин аны менен сүйлөшүүгө көңүлүм жок.

Неохотно нареч. арандан зорго, анча каалабастан, каалабай; **он** ~ **согласился ехать** ал барууга арандан зорго макул болду.

Неоценим/ый, -ая, -ое (неоценим, -а, -о) баа жеткис, өтө баалуу, эң маанилүү, кымбаттуу; ~ **ые богатства** өтө баалуу байлыктар **оказать** ~ **ую услугу** баа жеткис кызмат кылуу.

Неощутимый, -ая, -ое (неощутим, -а, -о) сезилгис, сезилбес, билинер-билинбес; ~ **толчок** сезилер-сезилбес силкинүү.

Неошутительн/ый, -ая, -ое (неошутителен, -льна, -льно) *то же, что не ошутимый*; ~ **ая боль** билинер-билинбес ооруп туруу.

Непарнокопытн/ый, -ая, -ое 1. ай туяктуу; ~ **ое животное** ай туяктуу жаныбар; 2. *в знач. сущ. непарнокопытные мн.* ай туяктуулар (жылкы, эшек, кулан ж.б.).

Непарн/ый, -ая, -ое жупсуз, сынар; ~ **ая обувь** бир жак түгөйү жок бут кийим.

Непартийн/ый, -ая, -ое (непартиен, -ийна, -ийно) 1. партияда жок, партиянын катарында турбаган; партиялык эмес; ~ **ые лю́ди** партияда жок адамдар; ~ **ые организаци́и** партиялык эмес уюмдар; 2. партияга жат, партиялык эмес (партиянын наамын булгаган); ~ **ое поведе́ние** партияга жат жүрүм-турум; ~ **ая позиция** партиялык эмес (партияга жат) позиция.

Непедагогичный, -ая, -ое (непедагогичен, -на, -но) педагогикалык эмес, педагогикалык талаптарга жат; ~ **посту́пок** педагогикалык талаптарга жат жорук.

Непереводим/ый, -ая, -ое (непереводим, -а, -о) которулгус, которулбай турган; ~ **ое выра́жение** которулбай турган түшүнүк (сөз).

Непередаваем/ый, -ая, -ое (непередаваем, -а, -о) айтып бере алгыс, айтып жеткире алгыс; сөз жеткис; ~ **ое впечатле́ние** айтып жеткире алгыс таасир.

Непереносим/ый, -ая, -ое (непереносим, -а, -о) чыдоого болбой турган, эң оор, катуу, адам чыдагыс, адам көтөрө алгыс; ~ **ая боль** чыдоого болбой турган оору; ~ **ая жара́** мээ кайнаган ысык.

Непереходн/ый, -ая, -ое *грам.* өтпөс; ~ **е глаго́лы** өтпөс этиштер.

Неперспективн/ый, -ая, -ое (неперспективен, -на, -но) перспективасыз, келечеги жок, келекчексиз; ~ **ая те́ма** келечеги жок тема; ~ **ый рабо́тник** келечеги жок кызматкер.

Непечáтны/й, -ая, -ое *разг.* уят, оозго алгыс, айтууга болбогон, орой; ~ **ые выра́жения** уят сөздөр.

Неписаны/й, -ая, -ое адат болуп калган, жазылбаган; **по** ~ **м зако́нам** жазылбаган мыйзам боюнча (адат боюнча).

Неплатёж *м* төлөбөстүк, төлөбөй жүрө бериш, төлөнбөгөндүк.

Неплатёжеспособн/ый, -ая, -ое (неплатёжеспособен, -на, -но) кудурети жетпеген, карызын төлөй албаган; ~ **ые дебито́ры** карызын төлөй албаган дебиторлор; ~ **ое предприя́тие** карызын төлөшкө кудурети жетпеген ишкана.

Неплате́льщик *м* карызкор, карызын төлөбөгөн адам; **зло́стный** ~ карызын карманча төлөбөй жүргөн адам.

Неоплодо́рдный, -ая, -ое (неплодо́рден, -

на, -но) түшүмсүз, түшүм бербеген, арык, кунарсыз; ~ **е зе́мли** арык (кунарсыз) жерлер.

Неплох/о́й, -ая, -о́е жаман эмес, түзүк, дурус; ~ **о́й успе́х** жаман эмес (түзүк) ийгилик; ~ **а́я мысль** дурус ой-пикир.

Непобеди́м/ый, -ая, -ое (непобеди́м, -а, -о) 1. женилбес, женилбей турган, женип болбой турган; 2. *перен.* зор, эң күчтүү, майтарылгыс, ал жеткис; ~ **ое желе́ние** зор каалоо (катуу арзуу).

Непова́дно нареч. *в знач. сказ. кому обл.* өгөйлөп калгандай, каалабай калгандай; ынгайсыз, жайсыз; **♦ что́бы бы́ло непова́дно (дела́ть что)** кому экинчи жологус болсун деп.

Непови́нный, -ая, -ое (непови́нен, -на, -но) айыпсыз, күнөөсүз, айбы (күнөөсү) жок, жазыксыз; ~ **младе́нец** күнөөсүз наристе.

Неповинове́ние *ср* моюн сунбоо, баш ийбөө, бой салбоо; ~ **зако́ну** мыйзамга баш ийбөө.

Неповоро́тливый, -ая, -ое (неповоро́тлив, -а, -о) олдоксон, эби сыны жок; копол, кашан, жүүнү бош; ~ **ма́льчик** жүүнү бош бала.

Неповтори́м/ый, -ая, -ое (неповтори́м, -а, -о) теңдеши жок, бирден-бир, жанда жок, жападан жалгыз, өзгөчө, айрыкча; ~ **ая красота́** жанда жок сулуулук.

Непого́да *ж* жаан-чачындуу күн; **осе́нняя** ~ күзгү жаан-чачын маалы.

Непогреши́м/ый, -ая, -ое (непогреши́м, -а, -о) 1. ката кетирбес, жаңылбас, кынтыксыз; ~ **ый рабо́тник** кынтыксыз кызматкер; 2. туура, катасыз, калетсиз; ~ **ое реше́ния** туура (калетсиз) чечим.

Неподале́ку нареч. жакын жерде, ушул жерде, ушул тегеректе, алыс эмес; **он живёт** ~ ал ушул тегеректе жашайт; ~ **от до́ма протека́ет река́** үйгө жакын жерден дарыя агып өтөт.

Непода́тлив/ый, -ая, -ое (непода́тлив, -а, -о) 1. катуу, бекем, оңой-олтоң эмес, бышык; ~ **ый у́зел** оңой-олтоң чечиле койбос түйүн; ~ **ая древе́сина** катуу жыгач; 2. *перен.* моюн бербеген, оңой менен ыкка көнбөгөн (жибий бербеген), катуу, көшөрмө; ~ **ый челове́к** оңой менен ыкка көнбөгөн адам (катуу адам); ~ **ый характе́р** катуу мүнөз.

Неподви́жный, -ая, -ое (неподви́жен, -на, -но) 1. козголбой турган, козголгус, козголбос, аракетсиз, ордуна жылгыс; ~ **блок** козголгус блок; 2. жай кыймылдаган ыкшоо, кашан; ~ **челове́к** ыкшоо адам; 3. козголбогон, бир калыпта мелтиреп калган; ~ **взгля́д** бир калыпта мелтиреп калган көз караш.

Неподгото́влени/ый, -ая, -ое 1. даярдыгы жок, даярдыксыз даярдыктан өтпөгөн, даярданбаган; ~ **ый солда́т** даярдык көрбөгөн солдат; 2. даяр эмес, даярданбаган, даяр

болбогон; ~ **ая рúкопись** даяр боло элек кол жазма.

Неподдёлный, -ая, -ое (неподдёлён, -льна, -льно) 1. жасалма эмес кадимки, чыныгы; ~ **документ** чыныгы документ; 2. анткор эмес, жасалма эмес; чыныгы; ~ **восторг** чыныгы кубаныч.

Неподкупный, -ая, -ое (неподкупён, -на, -но) сатылбас, сатылып кетпеген, таза, акыйкат; ~ **ый человек** сатылбас адам; ~ **ая чéстность** таза ар-намыстуулук.

Неподобаючи, -ая, -ее жарабаган, ылайыксыз, келишпей турган, туура келбеген; **вести себя ~ м образом** өзүн ылайыксыз алып жүрүү.

Неподражаемый, -ая, -ое (неподражаём, -а, -о) теңдеши жок, бирден-бир, кайталангыс, мыкты, сонун, укмуш; **в этой роли он ~** бул ролдо анын теңдеши жок; бул ролду эч ким анчалык ойной албайт.

Неподсудный, -ая, -ое (неподсудён, -на, -но) *юр.* сот жообуна тартылбай турган, сотко беришке негизи жок, сотто каралбай турган; ~ **ое дело** сотто каралбай турган иш.

Непозволительный, -ая, -ое (непозволителён, -льна, -льно) орой, одоно, жоопсуз, ылайыксыз; **вести себя ~ м образом** өзүн жосунсуз алып жүрүү.

Непознаваемы, -ая, -ое (непознаваём, -а, -о) билүүгө болбой турган, билип болгус, билүүгө мүмкүн болбогон; **в природе не существует ~ х вещей** жаратылышта билүүгө мүмкүн болбой турган нерселер жок.

Непоколебимый, -ая, -ое (непоколебим, -а, -о) кебелбес, козголбос, бекем, туруктуу, катуу; ~ **ая твёрдость** кебелбес эрк; ~ **ая уверенность** бекем ишеним.

Неполадки мн (ед. неполадка ж) 1. кемчиликтер, бузук жактар; **организационные ~ уюштуруудагы кемчиликтер**; ~ **в работе** иштеги кемчиликтер; ~ **в машине** машинанын бузук жактары; 2. келишпөөчүлүктөр, ыйкы-тыйкылар; ~ **в семье** үй-бүлөдөгү ыйкы-тыйкылыктар.

Неполиваный, -ая, -ое с.-х. сугарууну талап кылбаган, сугарылбай турган, кайрак; ~ **ые культуры** сугарылбай турган (кайрак айдалуучу) өсүмдүктөр; ~ **ые земли** кайрак жерлер.

Неполноправны, -ая, -ое (неполноправён, -на, -но) толук укуктуу эмес, толук укукка ээ болбогон, укугу кем; **борьба ~ х наций за независимость** толук укуктуу эмес улуттардын көз карандысыздык үчүн күрөшү.

Неполнота ж толук эместик, түгөл эместик, жетишпестик; ~ **сведений** маалыматтардын толук эместиги.

Неполноценный, -ая, -ое (неполноценён, -на, -но) толук баалуу эмес, анча сапаттуу

эмес, баасы кем; ~ **ая валюта** толук баалуу эмес валюта; ~ **ые товары** сапатсыз товарлар (кем баа товарлар).

Неполный, -ая, -ое (неполён, -на, -но) 1. бөксө, толтурулбаган, толбогон, толбой калган; ~ **ая корзина** бөксө себет; ~ **ое ведро** бөксө чака; 2. толук эмес, чала, кем, жарым-жарты; ~ **ые сведения** жарым-жарты маалыматтар; ~ **ый состав членов комиссии** комиссия мүчөлөрүнүн толук эмес курамы; **ему ~ ых семь лет** анын жашы жетиге толо элек; ~ **ое использование имеющихся возможностей** колдо болгон мүмкүнчүлүктөрдү толук пайдаланбоо; 3. түгөл эмес, түгөлдөнбөгөн, кыскартылган, кемитилген, кыска, кыскача; ~ **ый курс** кыскартылган курс; ~ **ая рабочая неделя** толук эмес иш жумалыгы; **неполное предложение грам.** кемтик сүйлөм.

Непомёрный, -ая, -ое (непомёрён, -на, -но) чектен ашкан, чексиз, ыгы жок, өтө эле; ~ **е трудности** чектен ашкан кыйынчылыктар.

Непонимание ср түшүнбөө, аңдабоо, түшүнүгү жетпөө; ~ **сущности вопроса** маселенин маанисин түшүнбөө.

Непонятливый, -ая, -ое (непонятлив, -а, -о) зээнсиз, маңыроо чалыш, аңкоо, дөдөй; ~ **ученик** зээнсиз окуучу.

Непонятно 1. *нареч.* түшүнүксүз, киши түшүнбөөчүдөй; ~ **говорить** түшүнүксүз сүйлөө; 2. *в знач. сказ. безл.* түшүнүксүз, түшүнүктүү болбогон; ~ **что, он хочет сказать** анын эмнени айтмакчы болгону түшүнүксүз; **нам, ~, как это произошло** мунун кандай болуп кеткени бизге түшүнүксүз.

Непонятный, -ая, -ое (непонятён, -на, -но) 1. түшүнүксүз, түшүнүүгө болбой турган, түшүнүүгү кыйын; ~ **ое слово** түшүнүксүз сөз; 2. түшүнүүгө (эмне экенин билүүгө) болбой турган, сырдуу, табышмактуу, баш катырма; таң каларлык; ~ **ый случай** табышмактуу окуя; ~ **ый цвет** таң каларлык түс.

Непопадание ср (при стрельбе, бросании) тийбөө, тийбей калуу, кайып кетүү.

Непоправимый, -ая, -ое (непоправим, -а, -о) түзөлгүс, ондолгус, түзөтүүгө болбой турган, оңолбой турган; ~ **ая ошибка** түзөтүлгүс ката.

Непорочный, -ая, -ое (непорочён, -на, -но) 1. күнөөсүз, бейкүнөө, айыпсыз, таза; ~ **й юноша** бейкүнөө жигит; 2. таза, кирсиз; ~ **е мысли** кирсиз ойлор.

Непорядок м тартипсиздик, иретсиздик; ~ **ки в работе** иштеги тартипсиздиктер.

Непорядочный, -ая, -ое (непорядочён, -на, -но) адамгерчилиги жок, адепсиз, пас, ыплас; ~ **человек** адамгерчилиги жок (пас) адам; ~ **поступок** ыплас жорук.

Непосвящённый, -ая, -ое кабардар болбо-

гон, кабары жок, кабарсыз, кабарланбаган.

Непосёда *м, ж* тынчы жок, учкаяк, бир ордунда турбаган.

Непосёдливый, -ая, -ое (непосёдлив, -а, -о) тынч турбаган, токтоно албаган, ойдолок, тынчы жок; ~ **ребёнок** тынчы жок бала.

Непосильный, -ая, -ое (непосилен, -льна, -льно) колдон келбей турган, ал жеткис, кыйын, оор; ~ **ая работа** кыйын иш; ~ **ое поручение** оор тапшырма; ~ **ая для ребёнка ноша** балага оордук кыла турган жүк.

Непоследовательность *ж* ыраатсыздык, ырааттуу эместик, иретсиздик.

Непоследовательный, -ая, -ое (непоследователен, -льна, -льно) 1. ырааттуу болбогон, ыраатсыз, байланышсыз; ~ **е рассуждения** ыраатсыз ой толгоолор; 2. туруксуз, оргу-баргы; ~ **й человек** оргу-баргы адам.

Непослушание *ср* бой сунбоо, сөз укпоо, кулак салбоо, терсаяктануу, тил албоо, моюн сунбоо.

Непослушный, -ая, -ое (непослушен, -на, -но) 1. кулак салбаган, сөз укпаган, терсаяк, тил албаган, бой албаган, бой сунбаган; ~ **ребёнок** терсаяк бала; 2. *перен.* кожомой, ийкемсиз.

Непосредственный, -ая, -ое 1. түздөн-түз, тикеден-тике, тупадан-туура; ~ **ый начальник** түздөн-түз начальник; ~ **ое воздействие** тикеден-тике таасир; под ~ **ым руководством** түздөн-түз жетекчилиги астында; ~ **ые переговоры** түздөн-түз сүйлөшүүлөр; 2. туура, арамдыгы жок, ак ниет; ~ **ое поведение** туура жүрүм-турум; ~ **ая натура** ак ниет (арамдыгы жок) адам.

Непостижимый, -ая, -ое акыл жеткис, акылга сыйгыс, түшүнүүгө болбой турган; ~ **ые причины** акыл жеткис себептер; ◊ **уму непостижимо** акылга сыйбайт.

Непостоянный, -ая, -ое (непостоянен, -на, -но) 1. өзгөрмө, өзгөрүп турма, өзгөрүп туруучу, туруксуз; ~ **ая погода** өзгөрүп турма аба ырайы; 2. айныкейи бар, айнып кетме, туругу жок, туруксуз, оома; ~ **ый человек** айнып кетме адам; ~ **ая натура** оома адам.

Непотребны, -ая, -ое (непотребен, -на, -но) 1. *уст.* кереги жок, керексиз, жараксыз; 2. *прост. уст.* адепсиз, шалпыган, одоно, уят; ~ **е слова** шалпыган (уят) сөздөр.

Непочатый, -ая, -ое 1. ачылбаган, иштетилбеген, кол тие элек, чети оюла элек, бүтүн; ~ **ая коробка сигарет** сигареттин ачыла элек кутусу; 2. бүтпөс, түгөнгүс, эсепсиз, сан жеткис, жайнаган, азан-казан; ~ **ый запас энергии** энергиянын түгөнгүс запасы; ◊ **напочатый край** (угол) *кого-чего* толуп жаткан, чети оюла элек, абдан көп, ашып-ташыган.

Непочтение *ср* урматтабоо, урмат көр-

сөтпөө, сыйлабоо; ~ **к старшим** улууларды урматтабоо.

Непочтительный, -ая, -ое (непочтителен, -льна, -льно) урмат-сыйды билбеген, ызаатсыз, адепсиз, адеби жок; ~ **ые дети** ызаатсыз балдар.

Неправд/а *ж* 1. туура эмес, калп, жалган; **ты говоришь** ~ у сен туура эмес айтып жатасың; **это** ~ а бул жалган; 2. алдамчылык, айлакерлик, куулук-шумдук.

Неправдоподобный, -ая, -ое (неправдоподобен, -на, -но) 1. чындыкка окшобогон, жалган, адам ишенгис, чындыктан алыс; ~ **рассказ** чындыкка окшобогон аңгеме; 2. акылга сыйгыс, өзгөчө, укмуштуу; ~ **случай** өзгөчө окуя.

Неправильный, -ая, -ое (неправилен, -льна, -льно) 1. ката, жаңылыш, туура эмес, натура; ~ **ое воспитание** туура эмес тарбия; ~ **ая точка зрения** жаңылыш көз караш; ~ **ая мысль** туура эмес ой-пикир; 2. натура, негизсиз; ~ **ое обвинение** негизсиз айыптоо (каралоо); **неправильные глаголы** *грам.* туура эмес этиштер; **неправильная дробь** *мат.* буруш бөлчөк.

Неправомерный, -ая, -ое (неправомерен, -на, -но) мыйзамга туура келбеген, мыйзамга ылайыксыз, мыйзамга сыйгыс, мыйзамсыз; ~ **поступок** мыйзамсыз иш.

Неправомерно, -ая, -ое (неправомерно, -на, -но) укуксуз, укугу жок; ~ **ый суд** укуксуз сот (айрым ишти кароого укугу болбогон сот); **комиссия** ~ **а решить этот вопрос** бул маселени чечүүгө комиссиянын укугу жок.

Неправот/а *ж* туура эместик, натуралык; **сознаться в своей** ~ **е** өзүнүн туура эместигин моюнга алуу.

Неправый, -ая, -ое (неправ, -а, -о) 1. *чаще кр. ф.* туура эмес; жаңылыш; **вы** ~ **ы** сиздики туура эмес (сиз жаңылышкансыз); **он был** ~ аныкы туура эмес (ал жаңылышып жатат); 2. *уст. и высок.* адилетсиз, акыйкатсыз; ~ **ый суд** адилетсиз сот.

Непрактичный, -ая, -ое (непрактичен, -на, -но) 1. иштин көзүн тааныбаган, тажрыйбасыз, камылгалуу эмес, шалаакы, иш билгилigi жок; ~ **ый человек** иштин көзүн тааныбаган адам; **он очень непрак-тичен** ал өтө эле билгилigi жок неме; 2. оңтойсуз, ылайыксыз, жараксыз; ~ **ая ткань** ылайыксыз кездеме; ~ **ый способ производства** өндүрүштүн жараксыз ыкмасы (жолу).

Непревзойденный, -ая, -ое 1. теңдешти жок, эч ким (эч нерсе) тең келер эмес, мыктынын мыктысы, жеткен, барып турган; ~ **ый мастер** теңдешти жок уста (мастер); 2. чектен ашкан, жеткен, барып турган; ~ **ое нахальство** жеткен уятсыздык.

Непредвиденн/ый, -ая, -ое күтүлбөгөн, ойго келбеген, ойдо жок, уктаса түшкө кирбеген; ~ **ый слўчай** күтүлбөгөн окуя; ~ **ое обстоятельство** ойдо жок кырдаал, абал; ~ **ые расхóды** күтүүсүз чыгымдар.

Непреднамеренн/ый, -ая, -ое (непреднамерен, -на, -но) атайын жасалбаган, билбестиктен кеткен, мурда ниет кылынбаган, кокусунан боло калган; ~ **ое нарушение общественного порядка** коомдук тартипти билбестиктен бузуу; ~ **ое преступлєние** кокустуктан (билбестиктен) жасалган кылмыш.

Непредотвратим/ый, -ая, -ое (непредотвратим, -а, -о) алдын алууга болбой турган; ~ **ая бедá** алууга болбой турган (сөзсүз боло турган) кырсык.

Непредубеждєнн/ый, -ая, -ое күн мурун ойлонулбаган, алдын ала ойго алынбаган; ~ **ое мнєние** алдын ала ойго алынбаган пикир.

Непредусмотрительный, -ая, -ое (непредусмотрителен, -льна, -льно) этиятсыз, алды-артын ойлобой иш кылган, келечегин эске албаган, абайлабаган; ~ **ый человек** этиятсыз адам; ~ **постўпок** алды-арты ойлобой жасалган иш.

Непрезентабельный, -ая, -ое (непрезентабелен, -льна, -льно) кебетеси (кейпи начар), сымбатсыз, сөөлөтсүз, салабатсыз; ~ **ый вид** сөөлөтсүз (салабатсыз) көрүнүш.

Непреклонн/ый, -ая, -ое (непреклонен, -на, -но) калтаарыбаган, бекем, туруктуу, кайтпас, чегинбес, катуу, салмактуу; ~ **ая воля** бекем эрк.

Непрекословн/ый, -ая, -ое (непрекословен, -на, -но) *то же, что беспрекословный.*

Непреложн/ый, -ая, -ое (непреложен, -на, -но) **1.** өзгөргөс, бузулбас, өзгөртүүгө болбой турган; ~ **ое правило** өзгөргөс эреже; ~ **ое решение** өзгөртүүгө болбой турган чечим; **2.** талашсыз, шексиз, күмөнүз, кашкайган, калетсиз; ~ **ая истина** талашсыз (кашкайган) чындык.

Непремєнн/ый, -ая, -ое (непремєнен, -на, -но) зарыл, сөзсүз, милдеттүү түрдө болуучу; ~ **ое услóвие** зарыл шарт.

Непреоборим/ый, -ая, -ое (непреоборим, -а, -о) жеңилбес, жеңилгис, жеңүүгө болбой турган, зор күчтүү; ~ **ая воля** күчтүү эрк.

Непреодолим/ый, -ая, -ое жеңүүгө болбой турган, зор, күчтүү, жеңилгис, эч ким каршы тура алгыс; ~ **ое препя́тствие** эч ким каршы тура алгыс тоскоолдуктар.

Непререкаем/ый, -ая, -ое (непререкаем, -а, -о) талашсыз, шексиз, эч ким каршы болбогон; ~ **ая истина** талашсыз чындык.

Непрерывн/ый, -ая, -ое (непрерывен, -на, -но) **1.** үзгүлтүксүз, туташ, бири-бирине тизмектелген; ~ **ый ряд домов** үйлөрдүн

туташ салынган катары; **2.** үзгүлтүксүз, токтоосуз, тыным албаган, тынымсыз; ~ **ый дождь** тыным албаган (көз ачырбаган) жаан; ~ **ая цепь событий** бири-бирине туташкан окуялар.

Непрестанны/й, -ая, -ое (непрестанен, -на, -но) токтолбогон, тынбаган, тыным албаган, токтоосуз (үзгүлтүксүз) болуп турган; ~ **й ветер** токтоосуз жүрүп турган шамал; ~ **е заботы** үзгүлтүксүз көрүлүп турган камкордук.

Неприветлив/ый, -ая, -ое (неприветлив, -а, -о) **1.** кыртышы сүйбөгөн, суз, кырс, салкын; ~ **ый хозяин** кырс кожоюн; ~ **ый приём** салкын кабыл алуу; ~ **ый взгляд** суз көз караш; **2.** *перен.* жагымсыз, көрксүз, түнөрүңкү; ~ **ая местность** көрксүз жай.

Непривлекательн/ый, -ая, -ое (непривлекателен, -льна. -льно) өзүнө тарта албаган, кызыктыра албаган, кызыгуу туудурбаган, жагымсыз, көрксүз; ~ **ая нару́жность** кызыктыра албаган кебете.

Непривычк/а ж көнбөгөн, үйрөнбөгөн, үйүр албагандык; с ~ **и, по** ~ **е** көнбөгөндүктөн, үйрөнбөгөндүктөн.

Непривычно нареч. *безл. в знач. сказ.* адаттагыдай эмес, үйрөнө албаган, жаңы; ~ **ему на новом месте** ал жаңы орунга үйрөнө албай жатат; **всё было для меня** ~ мен мунун бардыгына көнө албай (үйрөнүп кете албай) койдум.

Непривычн/ый, -ая, -ое (непривычен, -на, -но) **1.** көнбөгөн, үйүр албаган, адаттагыдан башкача; ~ **ый наряд** үйүр албаган кийим; ~ **ые услóвия** адаттагыдан башкача шарттар; **2.** али үйрөнө элек, көнө элек, көнүкпөгөн, жаңы; ~ **ый человек** али үйрөнө элек адам.

Неприглядный, -ая, -ое (непригляден, -на, -но) жагымсыз, жаман, ырайы серт, кебетекешпири суук; ~ **вид** түрү суук; ~ **постўпок** жаман жорук.

Непригодность ж жараксыздык, жарабастык, ылайыксыздык; **профессиональная** ~ кесипчилик жагына жараксыздык.

Непригодн/ый, -ая, -ое (непригоден, -на, -но) жараксыз, ылайыксыз, жарабаган; ~ **ые инструменты** жараксыз аспаптар; **мебель стала совершенно** ~ **ой** мебель таптакыр жараксыз болуп калды; **признáть** ~ **ым к военной слўжбе** аскер кызматына жараксыз деп табуу.

Неприемлемы/й, -ая, -ое (неприемлем, -а, -о) **1.** туура келбеген, ылайыксыз, жарабаган, жарай бербеген; ~ **е услóвия** ылайыксыз шарттар; ~ **е доводы** туура келбей турган далилдер; **2.** уруксат кылууга болбогон, жол берилбей турган; ~ **й постўпок** жол берилбей турган жоруктар.

Неприёмны/й, -ая, -ое кабыл албай турган; ~ **е дни** кабыл албай турган күндөр.

Непризнанный, -ая, -ое таанылбаган, тааныла элек, аты чыкпаган (чыга элек), этибарга алынбаган, оозго илине элек, баа берилбеген, бааланбаган; ~ **талант** тааныла элек талант.

Неприкаянный, -ая, -ое *разг.* жай таппаган, эмне кыларын биле албаган, алапайын таппаган; **он ходит как** ~ эмне кыларын билбей, айласы кетип жүрөт.

Неприкосновенность ж эч кимдин тийбестиги, кол тийбестик; ~ **личности** керт башка кол тийбестик.

Неприкосновенный/ый, -ая, -ое (неприкосновенен, -на, -но) **1.** кол тийбес, эч ким тийүүгө акысы жок; ~ **ый запас продовольствия** азыктүлүктүн кол тийгис запасы; **2.** кол тийгис (бекем сакталган).

Неприкрашенный/ый, -ая, -ое боёмолоп көрсөтүлбөгөн, табигый, чыныгы, жасалма эмес; ~ **ая истина** чыныгы акыйкат.

Неприкрыт/ый, -ая, -ое **1.** ачык, жабылбаган, бекитилбеген; **оставить дверь** ~ **ой** эшикти ачык калтыруу; **2.** үстү ачык; ~ **ая снегом земля промёрзла** кары жок жер тоңуп калыштыр; **3.** ачык калган, ачык калтырылган; ~ **ая позиция** ачык калтырылган позиция; **4. перен.** көз көрүнөө, апачык, ачыктан-ачык; кашкайган, даңдаана; ~ **ая ложь** көз көрүнөө калп; ~ **ая правда** кашкайган чындык.

Неприлич/е ср **1.** чекилик, адепсиздик, уятсыздык, бейадептик; ~ **е поступка** жорук-жосундун адепсиздиги; **он груб до** ~ **я** ал адептүүлүктү билбеген орой неме; **2.** уят сөз, адепсиз иш, жосунсуз жорук.

Неприличн/ый, -ая, -ое (неприличен, -на, -но) адепсиз, бейадеп, уяттуу; ~ **ое поведение** адепсиз жүрүм-турум; ~ **ые слова** уяттуу сөздөр.

Неприметн/ый, -ая, -ое (неприметен, -на, -но) **1.** билинбей турган, сезиле бербеген, көзгө урунбаган, билинер-билинбес, байкалбас; ~ **ая тропинка** байкалбаган жалгыз аяк жол; ~ **ая разница** билинер-билинбес айырма; **2.** анча тааныла бербеген, таанымал эмес, өзгөчөлөнгөн, көзгө комсоо; ~ **ый человек** анча тааныла бербеген адам; ~ **ая внешность** көзгө комсоо көрүнүш.

Непримирим/ый, -ая, -ое (непримирим, -а, -о) **1.** келише албаган, ыкка көнбөгөн, ыркы келишпеген, элдешпес; ~ **ый враг** элдешпес душман; **2.** татуулашпас, элдешпес, келишпес, бири-бирине кас; ~ **ые противоречия** элдешпес карама-каршылыктар.

Непринуждённо нареч. тартынбастан, ээн-эркин, оңтойсузданбай, кысынбай; **вести себя**

~ өзүн эркин алып жүрүү; ~ **беседовать** ээн-эркин аңгемелешүү.

Непринуждённость ж **1.** тартынбастык, оңтойсуздангандык, ээн-эркиндик, кысынбагандык; **2.** ээн-эркин аракет (аңгемелешүү, жүрүш-туруш).

Непринуждённый/ый, -ая, -ое (непринуждён, -на, -но) кысынбаган, тартынбаган, өзүн эркин сезген, эркинче болгон; табигый; ~ **ая беседа** эркинче аңгемелешүү; ~ **ая поза** табигый абал.

Неприсоединивши/йся, -аяся, -еся бейтарап, эч жакка кошулбаган; ~ **иеся государства** бейтарап мамлекеттер.

Неприспособленн/ый, -ая, -ое (неприспособлен, -на, -но) **1.** ылайыкташтырылбаган, ылайыкталбаган; ~ **ое для жилья помещение** жашоого ылайыкташтырылбаган үй; **2.** ылайыкташпаган, үйрөнбөгөн, көнүкпөгөн, ийкеми жок, коошпогон; ~ **ый человек** үйрөнбөгөн адам.

Непристойност/ь ж **1.** адепсиздик, уятсыздык, ээн баштык, уят-сыйытты билбегендик; ~ **ь поведения** жүрүм-турумдун адепсиздиги (ээн-баштыгы); **2.** уят иш, уят сөз; **говорить** ~ **и** уят сөздөрдү айтуу.

Непристойн/ый, -ая, -ое (непристоён, -йна, -йно) адепсиз, уят-сыйытсыз, ээн баш; ~ **ое поведение** адепсиз жүрүш-туруш.

Неприступн/ый, -ая, -ое (неприступен, -на, -но) **1.** адам жеткис, күч жеткис, адам бара алгыс, киши жете албай турган; ~ **ая вершина** адам чыга албай турган чоку; **2.** кебелбес, чың, бекем; ~ **ая крепость** бекем чеп; **3. перен.** жакын жуутпаган, жанына жолотпогон, дымактуу, текебер, бой көтөрмө; ~ **ый человек** жакын жуутпаган адам; ~ **ый вид** текебер көрүнүш.

Неприсутственный, -ая, -ое *уст.* иш болбогон, иштебей турган, иш жок; ~ **день** иш жок күн.

Непритворн/ый, -ая, -ое (непритворен, -на, -но) анткорлонбогон, чыныгы, чын жүрөктөн, арамдыгы жок, арамзаланбаган, чыны менен, астейдил; ~ **ое удивление** чыны менен таңдануу.

Непритязательный, -ая, -ое (непритязателен, -льна, -льно) анча талап коё бербеген, болгонуна ыраазы, кесирленбеген, кекирейбеген; ~ **зритель** анча талап койбогон көрүүчү.

Неприхотлив/ый, -ая, -ое (неприхотлив, -а, -о) **1.** таңдабаган, баарына каниет кылган, болгонуна ыраазы, анча талап кыла бербеген, ылгабаган; ~ **ый в еде** тамак таңдабаган; ~ **ое растение** жер ылгабаган өсүмдүк; **у него** ~ **ый вкус** ага бардыгы жага берет (ал таңдаганды билбейт); **2.** жөнөкөй, карапайым; ~ **ое украшение** жөнөкөй кооздук; ~ **ая пища** жөнөкөй тамак.

Неприча́стность *ж* катышы жоктук, аралашпагандык, аласа- бересеси жоктук, байланышы жоктук, тиешесиздик; ~ **к делу** ишке катышы жоктук.

Неприя́зненный, -ая, -ое жактырбаган, жакшы көрбөгөн, сүйбөгөн, сүйүнкүрөбөгөн, жаман көргөн, кас санаган; ~ **взгляд** жактырбаган көз караш.

Неприя́знь *ж* жаман көргөндүк, жактырбагыч, сүйбөгөндүк, кастык, душмандык; **в его́ слова́х сквози́т** ~ анын сөздөрүнөн жаман көргөндүгү сезилип турат.

Неприя́тель *м собир.* жоо, душман, кас, душмандын колу.

Неприя́тельский, -ая, -ое жоо..., кас...; ~ **флот** душмандын флоту.

Неприя́тность *ж* жамандык, чатак окуя, кырсык; **произошла́** ~ кырсык болду; **причи́нить кому-л.** ~ кимдир бирөөнү кырсыктауу (кимдир бирөөгө жамандык кылуу).

Неприя́тный, -ая, -ое (неприя́тен, -на, -но) **1.** жагымсыз, жаман; ~ **за́пах** жаман жыт; ~ **челове́к** жаман адам; **2.** көңүлсүз, жаман, суук; ~ **разгово́р** көңүлсүз сүйлөшүү; ~ **случа́й** жаман окуя.

Непробива́ем/ый, -ая, -ое (непроби-ва́ем, -а, -о) ок өткүс; ~ **ая броня́** ок өткүс соот; **2. перен. разг.** бузууга болбой турган; бузулгус; ~ **ое споко́йствие** бузууга болбой турган жымжырттык.

Непробу́дн/ый, -ая, -ое (непробу́ден, -на, -но) **1.** эң катуу, оңой менен ойгонбогон; ~ **ый сон** эң катуу уйку; **2. тк. полн. ф. разг. (о пьянице, пьянстве)** жеткен, баш көтөрбөй ичкен; ~ **ое пья́нство** баш көтөрбөй ичкен пиянкеттик (жеткен аракеттик).

Непрогля́дн/ый, -ая, -ое (непрогля́ден, -на, -но) эч нерсени көрө алгыс, көзгө сайса көрүнгүс, капкарангы; ~ **ый туман** эч нерсени көрө алгыс коюу туман; ~ **ая тьма** көзгө сайса көрүнгүс караңгылык.

Непродукти́вн/ый, -ая, -ое (непродукти́вен, -на, -но) **1.** өнүмсүз, өнүмү начар, өндүрүмсүз, кунарсыз, пайда келтирбей турган, пайдасыз; ~ **ый труд** өндүрүмсүз эмгек; **2. лингв.** өнүмсүз; ~ **ые су́ффиксы** өнүмсүз мүчөлөр (көп жаны сөз жасабай турган мүчөлөр).

Непроду́манный, -ая, -ое жакшы ойлонулбаган, чала, чийки; ~ **докла́д** жакшы ойлонулбаган (чала бүктөрүлгөн) доклад.

Непрое́зж/ий, -ая, -ое араба, машина жүрө алгыс (өтө алгыс); ~ **ая часть доро́ги** жолдун транспорт өтө алгыс жагы; ~ **ая у́лица** араба, машина өтө алгыс көчө.

Непроизводи́тельн/ый, -ая, -ое (непро-изводи́телен, -льна, -льно) **1.** өнүмсүз, өндүрүмсүз, пайдасыз, берекесиз; ~ **ый труд** өндүрүмсүз эмгек; ~ **ые расхо́ды** пайдасыз

чыгымдар; **2. тк. полн. ф.** өндүрүшкө катышпаган (материалдык байлык иштеп чыгуу жагында иштебеген); ~ **ая часть населе́ния** калктын өндүрүшкө катышпаган бөлүгү.

Непроизво́льны/й, -ая, -ое (непроизво́лен, -льна, -льно) ыктыярсыз, айласыз, аргасыз, эркисиз; ~ **е движе́ния** эркисиз кыймылдар; ~ **й смех** аргасыз күлкү.

Непрола́зн/ый, -ая, -ое (непрола́зен, -на, -но) *разг.* өтүүгө болбой турган, өтө алгыс, өтүүгө кыйын болгон; ~ **ая грязь** өтүүгө болбой турган ылай.

Непромока́емый, -ая, -ое (непромока́ем, -а, -о) суу өткөрбөс, суу өткүс, суу өткөрбөй турган, ным тартпай турган; ~ **плащ** суу өткөрбөс плащ.

Непроница́ем/ый, -ая, -ое (непроница́ем, -а, -о) **1. (для воды, света, звуков)** өткөрбөй турган, өтпөй турган, өткөрбөс; ~ **ая перегоро́дка** өткөрбөс тосмо; **2.** көрүнбөгөн, көрүүгө мүмкүн болбогон, көзгө сайса көрүнгүс; ~ **ая тьма** сайса көрүнгүс караңгылык (өтө эле караңгы); **3. перен.** жашырын, купуя, киши билбес; ~ **ая тайна** жашырын сыр; **4. перен.** үн катпас, сыр чыгарбас; ~ **ый челове́к** сыр чыгарбас адам.

Непроница́тельный, -ая, -ое (непроница́телен, -льна, -льно) идирексиз, өтүмү жок, парасатсыз, зээни пас; ~ **наблюдате́ль** парасатсыз күзөтчү.

Непросвеще́нный, -ая, -ое (непросвеще́н, -на, -но) окубаган, сабатсыз, билим албаган, түркөй; ~ **челове́к** окубаган (түркөй) адам.

Непростите́льн/ый, -ая, -ое (непростите́лен, -льна, -льно) кечирилгис, кечирилбей (кечпей) турган; ~ **ое легкомы́слие** кечирилгис жеңил ойлуулук.

Непроти́вление: проти́вление злу (наси́лием) жамандыкка (зомбулукка) каршылык көрсөтпөстүк, жамандыкка моюн сунуп берүү (Л.Н. Толстойдун диний-философиялык окуусу).

Непрофи́лирующи/й, -ая, -ое адистик бербей турган, кошумча, жардамчы; ~ **е дисципли́ны** кошумча сабактар.

Непроходи́мость *ж* **1.** өтө албоочулук, өтө албастык, өтпөстүк; **2. мед.** өтпөй калуу; ~ **кише́чника** ичегиден заң (жин) өтпөй калуу; ~ **пищевода́** кызыл өңгөчтөн тамак өтпөй калуу.

Непроходи́м/ый, -ая, -ое (непроходи́м, -а, -о) **1.** өтүүгө болбой турган, өтүүгө кыйын; ~ **ое боло́то** өтүүгө болбой турган сөз; **2. перен. разг.** барып турган, жеткен; ~ **ый дура́к** барып турган акмак (акмактын акмагы).

Непро́чны/й, -ая, -ое (непро́чен, -на, -но) **1.** чыйрак эмес, бышык эмес, бекем эмес; ~ **й матери́ал** чыйрак эмес материал; ~ **е стро́ения** бекем эмес (бек салынбаган)

курулуштар; **2. перен.** туруксуз, ишенимсиз, узакка барбай турган; ~ **е отношения** туруксуз мамиле.

Непрóшен/ый, -ая, -ое **1.** чакырылбаган; ~ **ый гость** чакырылбаган конок; **2.** каалабаган, ылайык көрбөгөн, жөнү жок; ~ **ое вмешательство** каалабаган кийлигишүү (аралашуу); **3.** ыктыярсыз, өзүнөн-өзү пайда болгон; ~ **ые слёзы** өзүнөн-өзү пайда болгон жаш; ~ **ые мысли** өзүнөн-өзү пайда болгон ойлор.

Непутёвый, -ая, -ое разг. **1.** жеңил кыял, бейбаш, бузук, азгын, селсаяк; ~ **парень** жеңил кыял жигит; **2.** аңкоо, маңыроо.

Непьющий, -ая, -ое ичпеген (ичкилик ичпеген); **он человек** ~ ал ичпеген адам.

Неработоспособн/ый, -ая, -ое (неработоспособен, -на, -но) ишке жараксыз (ылайыксыз), колунан иш келбеген, иштей албаган; ~ **ая часть населения** калктын ишке жараксыз бөлүгү.

Нерабóч/ий, -ая, -ое **1.** иштебеген, иш кылбай турган, иштебей күн көргөн; ~ **ий человек** иштебеген адам; ~ **ие руки** ак кол (ишке тийбеген кол); **2.** жумушчу эмес; – **Разговóр изобличáет вáше ~ ее происхождéние** (Шолохов) – Сүйлөгөн сөздөрүңүз сиздин жумушчу эмес экендигиңизди ашкерелеп турат; **3.** ишке кийилбеген; ~ **ая одéжда** ишке кийилбеген кийим; **4.** (*о животных*) ишке чегилбеген, урунулбаган; ~ **ий скот** ишке чегилбеген мал; **5.** (*о времени*) бош, бекер; ~ **ее время** бош убакыт, бош күн.

Нера́венств/о ср **1.** теңсиз, тең эместик; **социáльное** ~ **о** социалдык теңсиздик; **2. мат.** тең эместик, барабарсыздык (бир сандын экинчисинен чоң же кичине экендигин көрсөтүүчү алгебралык туюнтма); **знак** ~ **а** барабарсыздыктын белгиси.

Неравноду́ш/ный, -ая, -ое (неравноду́шен, -на, -но) жакшы көргөн, көңүл койгон, көңүлү (пейили) чапкан, кайдыгер эмес, каалаган; – **Я тóчно ~ ен к Вéрочке** (Тургенев) – Мен Верочканы чындыгында жакшы көрөмүн.

Неравнопра́вие ср тең укуксуздук, укук жагынан теңсиздик, укук жагынан тең эместик; **национа́льное** ~ улуттук тең укуксуздук.

Неравнопра́вны/й, -ая, -ое (неравнопра́вен, -на, -но) тең укуксуз, укуктуу эмес, тең укукка ээ болбогон, тең укук бербей турган; ~ **е на́ции** тең укукка ээ болбогон улуттар; ~ **й договóр** тең укук бербей турган келишим.

Нера́вны/й, -ая, -ое (нера́вен, -на, -но) **1.** тең эмес, бирдей эмес, барабар эмес; ~ **е сýлы** тең эмес күчтөр; **2.** бири-бирине тең келбеген, теңсиз, бири-бирине теңдеш эмес; ~ **й брак** теңсиз нике; ~ **й бой** теңдеш эмес салгылашуу

(күчтөрү тең болбогон жактардын ортосундагы салгылашуу).

Нерадív/ый, -ая, -ое (нерадív, -а, -о) бейгам, шалаакы, кош көңүл (көңүл кош); ~ **ый рабóтник** шалаакы кызматкер; ~ **ое отноше́ние к делу** ишке бейгам мамиле жасоо.

Неразберéха ж разг. баш аламандык, иретсиздик, тартипсиздик, чалды-куйдулук; ~ **в делах** иштеги иретсиздик.

Неразбóрчив/ый, -ая, -ое (неразбóрчив, -а, -о) **1.** даана эмес, ачык эмес, окуп түшүнө алгыс; ~ **ый пóчерк** даана эмес кол; **2.** ачык эмес, бүдөмүк, түкшүмөлдүү; ~ **ая речь** бүдөмүк сөз; **3.** тандабаган, ылгабаган, тандап отурбаган; ~ **ый читáтель** ылгабаган окурман.

Неразведанны/й, -ая, -ое чалгындалбаган, текшерилбеген, аныктала элек; ~ **е пусты́ни** чалгындалбаган чөлдөр; ~ **е запáсы неф́ти** аныктала элек нефть запастары.

Неразговóрчивый, -ая, -ое (неразговóрчив, -а, -о) көп сүйлөбөгөн, сөзгө саран, сөзмөр эмес, сүйлөөк эмес; ~ **челове́к** сөзгө саран адам.

Неразделéнн/ый, -ая, -ое **1.** бөлүнбөгөн, бөлүктөргө ажыратылбаган; ~ **ая добы́ча** бөлүнбөгөн олжо; **2.** кабыл болбогон, кабыл алынбаган; ~ **ая любóвь** кабыл алынбаган махабат.

Нераздели́м/ый, -ая, -ое (нераздели́м, -а, -о) ажыралбас ажыралгыс, бөлүнгүс, бузулгус; бирдиктүү; **сою́з наш** ~ биздин бирдик бузулгус; **фо́рма и содержа́ние** ~ **ы** форма менен мазмун бирдиктүү.

Неразде́льный, -ая, -ое (неразде́лен, -льна, -льно) бөлүнбөс, бөлүнбөй турган, бөлүнгүс, бардыгына жалпы (орток); ~ **учáсток** бардыгына жалпы (орток) жер.

Неразличи́мы/й, -ая, -ое (неразличи́м, -а, -о) **1.** айырмалоого болбой турган, айрып тааныгыс, айырмасы билинбеген; **в тумáне** ~ **окружа́ющие предме́ты** туманда айлана-чөйрөдөгү нерселерди айыра таанып болбойт; **2.** ажыратууга болбой турган, бири- бирине окшош; ~ **е цветы́** бири-бирине окшош түстөр.

Неразложи́м/ый, -ая, -ое (неразложи́м, -а, -о) ажыратылгыс, бөлүнгүс, бөлүүгө мүмкүн болбогон; ~ **ое словосочета́ние** бөлүнбөс сөз айкашы.

Неразлу́чны/й, -ая, -ое (неразлу́чен, -на, -но) айрылбас, ажырабас; ~ **е друзья́** айрылбас достор.

Неразме́нн/ый, -ая, -ое майдаланбай турган, майдалангыс, майдалоого болбой турган; ~ **ая моне́та** майдалангыс монета.

Неразреше́нн/ый, -ая, -ое **1.** уруксат кылынбаган, тыюу салынбаган; ~ **ая кни́га** тыюу салынган китеп; **2.** чечиле элек, чечилбеген; ~ **й вопро́с** чечилбеген маселе; ~ **ое де́ло** чечиле элек иш.

Неразрешим/ый, -ая, -ое (неразрешим, -а, -о) чечүүгө болбой турган, чечилгис, кыйын, мүшкүл; ~ **ый вопрóс** кыйын маселе; ~ **ая задáча** чечилгис маселе; ~ **ые противорéчия** чечүүгө болбой турган карама-каршылыктар.

Неразрýвн/ый, -ая, -ое (неразрýвен, -на, -но) ажыралбас, ажыратылбай турган, ажырагыс, айрылгыс, бекем; ~ **ая связь** бекем алака (байланыш); ~ **ая дрúжба** бекем достук.

Неразúмный, -ая, -ое (неразúмен, -на, -но) 1. акылсыз, кем акыл; ~ **человек** акылсыз адам; 2. ойлбой жасаган, акылсыздыктан болуп кеткен, акылга сыйбаган; ~ **постúпок** ойлонбой жасалган иш.

Нерасположение *ср* жактырбоо, пейили тартпоо, кыртышы сүйбөө, жакшы көрбөө; **чувствовать** ~ *к кому-л.* кимдир бирөөнү жактырбоо (жакшы көрбөө).

Нераспорядительный, -ая, -ое (нераспорядителен, -льна, -льно) башкарууга жөндөмсүз, башкара албаган, иштин көзүн тааный албаган, иш башкарууга жөндөмсүз, ~ **руководитель** иш башкара албаган жетекчи.

Нерассудительный, -ая, -ое (нерассудителен, -льна, -льно) акылга салып ойлонбогон, алды-артын ойлонуп иш кылбаган, ала көөдөн, алабарман; ~ **человек** алды-артын ойлонуп иш кылбаган (ала көөдөн) адам.

Нерасторжим/ый, -ая, -ое (нерасторжим, -а, -о) бузулбас, бузулбай турган; ~ **ые úзы дрúжбы** достуктун бузулбас байланыштары; ~ **ая дрúжба** бузулбас достук; ~ **ый договóр** бузулбай турган келишим.

Нерасторóпный, -ая, -ое (нерасторóпен, -на, -но) шашылбаган, шалаакы, илең-салаң кыймылдаган, илээнди; ~ **продавец** илээнди сатуучу; ~ **человек** шалаакы адам.

Нерасчётливы/й, -ая, -ое (нерасчётлив, -а, -о) бүйрө эмес, үнөмчүл эмес, эсеп-кысапты билбеген; ~ **й человек** эсеп-кысапты билбеген адам; ~ **е расходы** үнөмдөбөй жок болгон чыгымдар.

Нерв *м* 1. нерв; **зрительный** ~ көрүү нерви; **слуховой** ~ угуу нерви; 2. *мн.* **нервы** *разг. то же, что нервная система (см. нервный); больные* ~ **ы** кесел нервдер; **у него крèпкие** ~ **ы** анын нерви бекем; — **Не сердитесь, у меня** ~ **ы расстрóены** (Герцен) — Ачууланбаңыз, менин нервим жайында эмес; 3. *перен. чего, какой* негизги кыймылдаткыч күч; **действовать на нервы кому** нервине тийүү, жинин келтирүү; **играть на нервах чьих** жинине тийүү, тийиштик кылуу, кыжырлантуу.

Нервир/овать *несов.* *кого-что* нервин бузуу, нервине тийүү, жинин келтирүү, кыжырын кайнатуу; **шум** ~ **ует меня** ызы-чуу нервиме тийип турат; **его** ~ **ует малéйшее**

затруднение анча-мынча эле кыйынчылык анын нервине тиет.

Нервничать *несов.* кыжыры кайноо, жини келүү, ачуулануу, капалануу, кыжалат болуу.

Нервнобольн/ой, -ая, -ое 1. нерв оорулуу; ~ **ой человек** нерв оорулуу адам; 2. *в знач. сущ.* **нервнобольной м, нервнобольная ж** нерв оорулуу адам; **клиника** для ~ **ых** нерв кеселдүүлөрдүн клиникасы.

Нервность *ж* туталанып (калтырап-титиреп) кетүүчүлүк, кыжырдануучулук.

Нервн/ый, -ая, -ое (нервен, -на, -но) 1. *тк. полн. ф.* нерв...; ~ **ые клéтки** нерв клеткалары; ~ **ые болéзни** нерв оорулары; 2. *тк. полн. ф.* ачуулуу, жини жаман, туталанып кетме, кыжырланма; ~ **ый ребёнок** ачуулуу бала; 3. нерв... (нервдердин козголушуна же нерв системасынын бузулушуна байланыштуу болгон); ~ **ый припадóк** нервдин талма оорусу; 4. *разг.* кыжырды келтирген, нервди козгой турган, жинди келтирме, кыжырга тийме; ~ **ая рабóта** кыжырды келтирген иш.

Нервóзн/ый, -ая, -ое (нервóзен, -на, -но) 1. кызуу кандуу, туталанма, ачуулуу, жини жаман; ~ **ый человек** кызуу кандуу адам; 2. нерви козголгон; ~ **ое состояние** нерви козголгон абал; 3. нервди козгой турган (буза турган), жинди келтирген, кыжырды кайнаткан; ~ **ая обстанóвка** нервди козгой турган жагдай.

Нервотрèпка *ж разг.* нервге тийме жагдай.

Нереáльн/ый, -ая, -ое (нереáлен, -льна, -льно) 1. реалдуу эмес, чындыкка туура келбеген, кыялдагы, фантазиялуу; ~ **ая картинá** реалдуу эмес көрүнүш; 2. ишке ашпас, ишке ашырууга мүмкүн болбогон, аткарууга болбой турган; ~ **ый план** аткарууга болбой турган план.

Нерегулярн/ый, -ая, -ое (нерегулярен, -на, -но) 1. регулярдуу эмес, мезгил-мезгили менен боло турган иш; 2. зарыл убакта түзүлө турган, зарылдыгына жараша пайда болуучу; ~ **ое вóйско** зарыл убакта түзүлө турган аскерлер.

Нерéдк/ий, -ая, -ое (нерéдок, -ка, -ко) сейрек эмес, тез-тез учурай турган; ~ **ое явлéние** учурай турган кубулуш.

Нерéдко нареч. көп, көбүрөөк, далай ирет, көп ирет, көп жолу; тез-тез; **он** ~ **бывáет в инститúт** ал институтка тез-тез келип турат.

Нерентабелн/ый, -ая, -ое (нерентабелен, -льна, -льно) рентабелдүү эмес, пайдасыз, өз чыгымын актабаган; ~ **ое хозяйство** рентабелдүү эмес чарба.

Нерест *м* нерест (балыктын урук чачуу учуру).

Нерестилище *ср* балыктар урук чача турган жай.

Нерестіться *несов.* урук чачуу.

Нерешительно *нареч.* чечкинсиз, бошон, калтаарып, жазганып, жүрөксүнүп; ~ **действовать** калтаарып (коркуп) аракеттенүү.

Нерешительный, -ая, -ое (нерешителен, -льна, -льно) чечкиндүү эмес, жазганчаак, жалтак, ыргылжың; ~ **человек** жалтак адам; ~ **ответ** ыргылжың жооп.

Нержавейка *ж разг. то же, что нержавеющая сталь (см. нержавеющий).*

Нержавеющий, -ая, -ое дат баспай турган; ~ **ая сталь** дат баспай турган болот.

Неровност/ь *ж* 1. түз эместик, тегиз эместик; 2. текши эместик, бирдей эместик, өйдө-ылдый, ойку-кайка.

Неровн/ый, -ая, -ое (неровен, -на, -но) 1. тегиз эмес, түз эмес, ой-чункур, өөдүк-сөөдүк; ~ **ая дорога** өөдүк-сөөдүк жол; 2. кыйшык, кыйгач, ийри-буйру; ~ **ая черта** кыйшык (ийри-буйру) сызык; 3. *разг.* бирдей эмес, ар кыл; ~ **ая ширина мраморных плит** мрамор такталарынын бирдей энде эместиги; 4. тегиз эмес, бир калыпта эмес; ~ **ый пульс** тамырдын бир калыпта эмес кагылышы; ~ **ое дыхание** бир калыпта эмес дем алуу; 5. өзгөрүлмө, туруксуз; ~ **ый характер** өзгөрүлмө мүнөз.

Неровня *м, ж разг.* тең эмес; **Да ведь он старый! Тебе** ~ (Мельников-Печерский) Ал картаң турбайбы! Сенин теңин эмес.

Нерпа *ж* нерпа (тюлендер түркүмүнө кирген сүт эмүүчү жаныбар).

Нерпов/ый, -ая, -ое нерпа...; нерпанын терисинен жасалган; ~ **ая шапка** нерпа тумак.

Нерудн/ый, -ая, -ое руда эмес, кенге жатпаган, кен боло албаган; ~ **е ископаемые** руда эмес жер байлыктары.

Нерукотворный, -ая, -ое (нерукотворен, -на, -но) *высок.* кол менен жараткыс, колдо жарала койбогон; ~ **памятник** кол менен жараткыс эстелик.

Нерусск/ий, -ая, -ое орус эмес, оруска жана орустарга тиешелүү болбогон; **школа с ~ м языком обучения** сабактар орус тилинде окутулбаган (орустан башка тилдерде окутулуучу) мектеп; **учебник русского языка для ~ х** орус тилинин орустан башкаларга арналган окуу китеби.

Нерушим/ый, -ая, -ое (нерушим, -а, -о) бузулбас, бузулбай турган, бузулгус; чын, бекем; ~ **ая дружба народов** элдердин бузулбас достугу; ~ **ая тишина** бузууга болбой турган жымжырттык.

Неряха *м, ж* илээнди, шалаакы, балит, ыплас.

Неряшлив/ый, -ая, -ое (неряшлив, -а, -о) 1. балит, булганыч, илээнди; ~ **ый человек** илээнди адам; ~ **ая одежда** булганыч кийим;

2. ары-бери жасай салган, чала-була бүткөрүлгөн; ~ **ая работа** чала-була бүткөрүлгөн иш.

Несбыточн/ый, -ая, -ое (несбыточен, -на, -но) ишке ашпай турган, аткарылгыс, жүзөгө ашырылгыс; ~ **е мечты** ишке ашпай турган тилектер (ойлор).

Несварение: **несварение** желүдка күптү болуп калуу, ашказандын тамак сиңире албай калышы.

Несведущ/ий, -ая, -ое кабарсыз, кабары жок, билимсиз; **он ~ в бухгалтерии** ал бухгалтерия жагынан билимдүү эмес (бухгалтериянын эчтемесин билбейт).

Несвеж/ий, -ая, -ое (несвеж, -а, -о) 1. эскирип калган, бузулган, эски; ~ **ий хлеб** эски нан; ~ **ее мясо** эски эт; ~ **ие продукты** эскирип калган (эскирген) азык-түлүк; 2. оңуп кеткен, өңү өчкөн, күнүрт тарткан; ~ **ие краски** оңуп кеткен боёктор; 3. азыңкы, нуру өчкөн, ыраны жаман; ~ **ий вид** азыңкы көрүнүш; ~ **ее лицо** ыраны өчкөн жүз; 4. *разг.* эски, эскирген, жаңы эмес, мурдакы; ~ **ий номер газеты** газетанын эски саны; ~ **ие данные** эскирген маалыматтар; ~ **ие новости** мурдакы жаңылыктар; 5. эскирген, көөнөргөн, кийилген, бузулган; ~ **ий воздух** бузулган аба.

Несвязн/ый, -ая, -ое (несвязен, -на, -но) байланбаган, жабышпаган, байланышсыз, байланышы жок; ~ **е слова** байланышсыз сөздөр.

Несгибаем/ый, -ая, -ое (несгибаем, -а, -о) 1. бүгүлбөс, ийилбес, майышпас, бүгүүгө (ийүүгө) болбой турган; ~ **ая проволока** ийилбес зым; 2. *перен.* ийилбес, майышпас, кажыбаган, муңбаган, кайраттуу; **человек ~ ой воли** эрки күчтүү адам (майышпас эрки бар адам).

Несговорчивый, -ая, -ое (несговорчив, -а, -о) ыкка көнбөс, тил албас, ынабас, кеп укпаган; өжөр; ~ **человек** көнбөс адам.

Несгораемы/й, -ая, -ое күйбөй турган, отко күйбөс, өрттөнбөс; ~ **е материалы** отко күйбөс материалдар; ~ **й шкаф** отко күйбөс шкаф.

Несдержанн/ый, -ая, -ое (несдержан, -на, -но) 1. аткарылбаган, аягына чыкпаган (сөз, убада, ант ж.б.); ~ **ая клятва** аткарылбаган ант; 2. өзүнөн-өзү айтылып кеткен, өзүнөн-өзү ооздон чыгып кеткен; ~ **ая речь** өзүнөн-өзү айтылып кеткен сөз; 3. өзүн-өзү кармап албаган, жеңил, учкаяк; ~ **ый человек** өзүн-өзү кармап албаган адам; ~ **ый характер** жеңил мүнөз.

Несдобровать *сов. кому-чему* көргүлүктү көрүп калуу, бир балакетке кирептер болуу, азаптан кутула албоо; **ему ~ ал бирди көрөт** (ал бир балакетке дуушар болбой койбойт).

Несение *ср* аткаруу, өтөө, туруу; ~ **ка-ра-**

у́льной слóужбы сакчылыкта (күзөтчүлүктө) туруу.

Несерьёзн/ый, -ая, -ое (несерьёзен, -на, -но) **1.** олутсуз, жеңил мүнөз, оор басырыктуу эмес; **2.** жеңил-желпи, анчейин, болор-болбос; ~ **ая рана** болор-болбос; ~ **ая рана** болор-болбос жара; ~ **ый разговор** жеңил-желпи сөз.

Несказанн/ый, -ая, -ое **1.** айтып жеткире алгыс, сөз жетпеген, укмуш, шумдук; **красота** ~ **ая** айтып жеткире алгыс сулуулук; **2.** өтө күчтүү; эбегейсиз зор, эң чоң; ~ **ый успех** эң чоң ийгилик.

Нескладн/ый, -ая, -ое (нескладен, -на, -но) **1.** келишими жок, жарашыксыз; ~ **ая фигура** жарашыксыз келбет; ~ **ая одежда** жарашыгы жок кийим; **2.** келишпеген, коошпогон, байланышсыз; ~ **ый рассказ** байланышы жок аңгеме; ~ **ое пение** коошпогон ыр; **3.** ыркы жок, баш аламан, иретке салынбаган, мааниси кеткен; ~ **ая жизнь** мааниси кеткен турмуш.

Несклоняем/ый, -ая, -ое (несклоняем, -а, -о) *грам.* жөндөлбөй турган, жөндөлбөс; ~ **ое существительное** жөндөлбөс зат атооч.

Несколько I числ. бир нече, бир канча, бир далай; **прошло** ~ лет бир нече жыл өттү; ~ **раз** бир нече жолу (мертебе); ~ **километров** бир нече километр; **♦ в нескольких словах** кыскача, кыска гана, бир-эки сөз менен.

Несколько II нареч. кичине, бир аз, анча-мынча, саал, саал-паал, аз гана; **вы** ~ **отвлеклись от темы** сиз темадан саал четке чыгып кеттиңиз; **он** ~ **успокоился** ал бир аз тынчып калды.

Нескончаемы/й, -ая, -ое (нескончаем, -а, -о) **1.** абдан узак, түгөнгүс, бүткүс; ~ **й путь** абдан узак жол; **2.** акыр-аягы жок, чексиз, түгөнбөй турган; ~ **е споры** түгөнбөгөн талаш-тартыштар.

Нескромн/ый, -ая, -ое (нескромнен, -на, -но) **1.** кичи пейил эмес, адепсиз; ~ **ый человек** кичи пейилдикти билбеген адам; **2.** мактаанчак, менменсинген, бой көтөрмө. өзүн өйдө санаган, дердейген; ~ **ый автор** менменсинген (өзүн өйдө санаган) автор; ~ **ое выступление** бой көтөрүп сүйлөө; **3.** адепсиз, уятсыз, уят-сыйытты билбеген, арсыз; ~ **ый жест** адепсиз ишарат; ~ **ый взгляд** арсыз көз караш; ~ **ый анекдот** уят-сыйытсыз анекдот.

Нескрываемы/й, -ая, -ое ачыктан-ачык, көрүнүп турган, жашырылбаган, ашкере, белгилүү; **с** ~ **м интересом** кызыккандыгын (кызыга тургандыгын) жашырбай.

Несловоохотливый, -ая, -ое (несловоохотлив, -а, -о) аз сүйлөгөн, сөзгө саран, унчукпаган.

Несложн/ый, -ая, -ое (несложнен, -на, -но)

1. татаал эмес, жөнөкөй; ~ **ый механизм** жөнөкөй механизм; ~ **ый рисунок** жөнөкөй сүрөт; **2.** жөнөкөй, карапайым, ак көңүл; ~ **ая натура** ак көңүл адам; **3.** кыйын эмес, оор эмес, жөнөкөй, оңой, жеңил; ~ **ая задача** оңой маселе.

Неслы́ханный, -ая, -ое (неслы́ханна, -о) кулак укпаган, болуп көрбөгөн, боло элек; ~ **успех** болуп көрбөгөн ийгилик.

Неслы́шны/й, -ая, -ое (неслы́шен, -на, -но) эшитилбес, угулбас, угулбаган, дабышсыз; **подойти** ~ **ми шагами** дабыш чыгарбай жакындап келүү.

Несметн/ый, -ая, -ое (несметен, -на, -но) сан жеткис, эсепсиз, аябай көп, толуп жаткан, толгон; ~ **е силы** сансыз күчтөр.

Несминаемый, -ая, -ое (несминаем, -а, -о) бырышпаган, бырышпай турган; ~ **материал** бырышпай турган материал.

Несмолкаем/ый, -ая, -ое (несмолкаем, -а, -о) басылбаган, токтолбогон, тынчыбаган; ~ **ый шум** тынчыбаган ызы-чуу; ~ **ые аплодисменты** басылбаган кол чабуулар.

Несмотря предлог с вин. ...карабай, ...карабастан, ...болсо да; ~ **на позднее время** кеч болуп калгандыгына карабастан (кеч болсо да); ~ **ни на что** эч нерсеге карабастан.

Несмываем/ый, -ая, -ое (несмываем, -а, -о) **1.** жуушка (жууп тазалоого) болбой турган, жууп кетире алгыс, жууса кеткис; ~ **е краски** жууса кеткис боёк (сыр); **2. перен.** өмүрү унутулбаган, кутулушка болбогон, өчпөй турган, өмүр бою так калтырган; ~ **й позор** өмүрү унутулбаган маскарачылык.

Несмышлёный, -ая, -ое разг. эселек, алаңгазар, идиреги жок, зээнсиз.

Несмышлёныш м разг. оозун ачкан жаш бала, эчтеме менен иши жок эселек.

Несно́сн/ый, -ая, -ое (несно́сен, -на, -но) адам чыдагыс, жанга баткан, оор, катуу; ~ **ый характер** оор мүнөз; ~ **ая погода** адам чыдагыс аба ырайы; ~ **ая жара** катуу ысык (аптап).

Несоблюдение ср тутпоо, сактабоо, колдонбоо, карманбоо; ~ **диеты** диета сактабоо; ~ **правил техники безопасности** коопсуздук техникасынын эрежелерин сактабоо.

Несовершеннолётие ср бой жетпегендик, жашы жете электик, наристелик, жаштык, эресеге жете электик.

Несовершеннолётн/ий, -ая, -ое **1.** бойго (эресеге) жете элек, жаш; **2. в знач. суц.** **несовершеннолётний м** наристе бала, **несовершеннолётняя ж** секелек кыз.

Несовершенно́нный I, -ая, -ое (несовершенно́нен, -на, -но) жетилип бүтпөгөн, анча жетик эмес, чала, кемчиликтери бар, өркүндөтүлбөгөн; ~ **рисунок** чала тартылган сүрөт.

Несовершенно́нный II: несовершенство́нный вид глаго́ла грам. этиштин бүтпөгөн түрү.

Несовершенство *ср* жетилбегендик, өркүндөтүлбөгөндүк, чала иштелгендик, жарым-жартылай бүткөрүлгөндүк.

Несовместим/ый, -ая, -ое (несовместим, -а, -о) сыйышпай турган, бири-бирине ылайыгы жок, коошпогон, бири-бирине туура келбеген, карама-каршы; ~ **ые понятия** бири-бирине карама-каршы түшүнүктөр.

Несогиасие *ср* 1. келише албоо, макул болбоо, туура көрбөө, көнбөө; 2. карама-каршылык, ынтымаксыздык, ырксыздык, жаңжал; ~ **в семье** үй бүлөдөгү ырксыздык.

Несогиасн/ый, -ая, -ое (несогиасен, -на, -но) 1. келишпеген, макул болбогон, өз ара макулдашылбаган, бири-бирине туура келбей турган; ~ **ая работа** бири-бирине туура келбеген иш; 2. ынтымаксыз, карама-каршы, ыркы жок, ыркы келишпеген.

Несогиасованн/ый, -ая, -ое 1. өз ара макулдашылбаган, алдын ала макулдашып иштелбеген, бири-бирине туура келбеген, ылайыкташылбаган; ~ **ый план** алдын ала макулдашып түзүлбөгөн план; 2. *грам.* ээрчибес; ~ **ое определение** ээрчибес аныктооч.

Несознателн/ый, -ая, -ое (несознателен, -льна, -льно) 1. эселек, акылы толо элек, эси кире элек; ~ **ый ребенок** эси кире элек бала; 2. аң-сезимсиз, акылсыз, эси жок; ~ **ое отношение** туду эмгекке аң-сезимсиз мамиле жасоо.

Несоизмерим/ый, -ая, -ое (несоизмерим, -а, -о) 1. ченелбей турган, өлчөөгө мүмкүн болбогон, ченелбес; ~ **е величины** *мат.* ченелбес чоңдуктар; 2. теңештирип (салыштырып) болбой турган; ~ **е понятия** теңештирип болбой турган түшүнүктөр.

Несокушим/ый, -ая, -ое (несокушим, -а, -о) бузулбас, женилбес, кыйрагыс, бекем, чың; ~ **ая крепость** бекем чеп (сепил); ~ **ая вера** бекем ишеним; ~ **ая сила** женилбес күч.

Несолоно: \diamond **несолоно хлебавши** *прост.* *шутл.* куру алакан калып, таш жалак болуп, эки колун мурдуна тыгып, тилегине жетпей.

Несомненн/ый, -ая, -ое (несомненен, -на, -но) шек жок, шексиз, сөзсүз, күмөн туудурбай турган, күмөнсүз; ~ **ый факт** күмөнсүз факт; ~ **ая истина** шек туудурбас чындык; ~ **ый успех** шексиз ийгилик.

Несообразн/ый, -ая, -ое (несообразен, -на, -но) коошпогон, ылайык келбеген, байланышпаган; **Хозяин чувствовал некоторое волнение, вóвсе ~ ое с его независимым положением в свете и богатством** (Тургенев). Кожоюн өзүнүн коомдогу көз карандысыз абалына жана байлыгына дегеле ылайык келбей турган кандайдыр бир тынчсызданууну сезди; 2. акылга сыйбаган, ойго келбеген, болбогон, жарабаган,

маанисиз; ~ **ый вопрос** маанисиз суроо (болбогон суроо).

Несоответствие *ср* ылайык келбөө, туура келбөө; ~ **истине** чындыкка туура келбөө; ~ **занимаемой должности** ээлеп турган кызматына ылайык келбөө.

Несоразмерн/ый, -ая, -ое (несоразмерен, -на, -но) өлчөө болбогон, өлчөгүс, ченемге туура келбеген; ~ **е сооружения** өлчөнгүс курулуштар.

Несостоятельн/ый, -ая, -ое (несостоятелен, -льна, -льно) 1. *тк. полн. ф.* колунда жок, жарды, кембагал, начар; ~ **е люди** кембагал адамдар; 2. карызын төлөөгө кудурети жок; ~ **й должник** насыясын төлөй албаган карыздар; 3. негизсиз, негизи жок, ынанарлык эмес; ~ **й довод** негизсиз далил.

Неспел/ый, -ая, -ое чийки, быша элек, көк, дүмбүл; ~ **ые плоды** чийки мөмөлөр; ~ **ое яблоко** көк алма.

Неспешн/ый, -ая, -ое шашылыш эмес, шашылбаган, аста-секин, жай; ~ **ая работа** шашылыш эмес иш.

Несподручн/ый, -ая, -ое *прост.* ыңгайсыз, оңтойсуз, ыксыз, ыгы келбеген; ~ **ая работа** оңтойсуз иш.

Неспокойно 1. *нареч.* тынчы жок, кабатыр болуп, тынчсызданып; **ребенок спал ~ бала** тынчы жок уктады; 2. *в знач. сказ. безл.* тынчы жок, тынчсыз, кымгуут; **начались беспорядки, на улицах было ~ баш** аламан болуп, көчөлөрдө кымгуут; 3. *в знач. сказ. безл.* тынчы кетүү, опколжуу, тынчыздануу; **Я лёг в постель, но на сердце у меня было ~** (Тургенев) Мен төшөккө кирип жаттым, бирок жүрөгүм опколжуп туруп алды.

Неспокойн/ый, -ая, -ое (неспокоен, -йна, -йно) 1. тынч тура албаган, азоо, ойноок, тынчы жок; ~ **ый человек** тынчы жок адам; ~ **ый конь** азоо (ойноктогон) ат; ~ **ый характер** ойноок мүнөз; ~ **ый взгляд** элендеген көз караш; 2. тынчы жок, түйшүктүү, коогалаңдуу, кымгуут; ~ **ая жизнь** тынчы жок турмуш, түйшүктүү турмуш; ~ **ое время** коогалаңдуу мезгил; 3. тынчы жок, бороон-чапкындуу, толкундуу; ~ **ое море** толкундуу деңиз; ~ **ая погода** шамалдуу аба ырайы.

Неспособн/ый, -ая, ое (неспособен, -на, -но) 1. жөндөмсүз, зээнсиз, колунан келбеген, чоркок; **он учится плохо, но нельзя считать его ~ м** ал начар окуйт, бирок аны жөндөмсүз деп эсептөөгө болбойт; ~ **й к рисованию** сүрөт тартууга жөндөмү жок; 2. колунан келбеген, өтөсүнө чыга албаган; **он неспособен на жертвы** курмандыкка баруу анын колунан келбейт; **я неспособен на такой поступок** мындай иш менин колумдан келбейт (менин буга жөндөмүм жок).

Несправедливость *ж* адилетсиздик, акый-

катсыздык, туура эместик; **не терпётъ** ~ и адилетсиздикке чыдабоо (адилетсиздикти көтөрө албоо).

Несправедлив/ый, -ая, -ое 1. адилетсиз; ~ **ый человек** адилетсиз адам; ~ **ый приговор** адилетсиз өкүм; 2. акыйкатсыз, адилеттиги жок, жөнү жок, жүйөсүз; ~ **ое мнение** жүйөсүз пикир; ~ **ое отношение** туура эмес мамиле.

Неспроста нареч. разг. бекеринен эмес, тегин жеринен эмес, жөндөн-жөн (жөнү жок) эмес, бир максат менен; **он сказал это** ~ ал муну жөнү жок айтып жаткан жок (ал муну бекеринен айтып жаткан жок).

Неспрягаемый, -ая, -ое грам. жакталбай турган; ~ **глагол** жакталбай турган этиш.

Несравненно нареч. 1. теңдешсиз, шумдук, эң сонун, укмуштай, ажайып; **певица поет** ~ ырчы (аял) шумдук ырдайт экен; 2. *со сравн. ст. прил. и нареч.* кыйла, көп эле, алда канча; **она** ~ **красивее своей подруги** ал өз курбусунан алда канча сулуураак; **он** ~ **лучше меня играет в шахматы** ал шахматты мага караганда кыйла түзүк ойнойт.

Несравненн/ый, -ая, -ое (несравненен, -на, -но) чексиз, теңдешсиз, теңдеши жок; ~ **талант** теңдеши жок талант.

Несравним/ый, -ая, -ое (несравним, -а, -о) 1. ченде жок, чен жеткис, теңдеши жок, чексиз; ~ **ая красота** чен жеткис сулуулук; 2. теңештирилбес, теңештирип (салыштырып) болбой турган (бири-биринен айырмалуу, башка-башка); ~ **ые величины** теңештирилбес чондуктар (бири-бирине окшобогон, башка-башка чондуктар).

Нестабильность ж стабилсиздик, стабилдүү эместик, туруксуздук, өзгөрмөлүүлүк; ~ **политического положения** саясий абалдын өзгөрүлүп турушу (өзгөрмөлүүлүгү, стабилдүү эместиги).

Нестабильны/й, -ая, -ое (нестабилен, -льна, -льно) стабилдүү эмес, стабилсиз, өзгөрмөлүү, туруксуз; ~ **е учебники** стабилдүү эмес окуу китептери.

Нестандартн/ый, -ая, -ое (нестандартен, -на, -но) 1. стандартсыз, стандарттуу эмес, стандартташпаган, стандартка ылайыксыз; ~ **ое изделие** стандартка ылайыксыз буюм; 2. *перен.* эски калыпка түшпөгөн, шаблонго айланып калбаган, жаңы; ~ **ая модель** жаңы модель (оригинал); ~ **ый фасон** жаңы фасон.

Нестарый, -ая, -ое (нестар, -ара, -аро) 1. кары эмес, жаш; ~ **человек** жаш адам; 2. жаңы, эски эмес; ~ **материал** жаңы материал.

Нестерпим/ый, -ая, -ое (нестерпим, -а, -о) чыдоого болбой турган, адам чыдагыс, эң эле катуу; ~ **ая боль** чыдоого болбой турган оору; ~ **ая жара** мээ кайнаган ысык.

Нести несов. 1. *кого-что* алып баруу, алып

жүрүү, көтөрүп баруу, көтөрүп жүрүү; ~ **чемодан** чемоданды көтөрүп баруу (көтөрүп жүрүү); ~ **мешок на спине** капты аркасына көтөрүү; ~ **ребенка на руках** баланы колго көтөрүп жүрүү; 2. *кого-что* ала качуу; **конь несёт меня стрелой** ат мени учкан куштай ала качып жөнөдү; 3. *перен. что* таркатуу, жайылтуу, берүү; ~ **знания в массы** массалар арасына билим таркатуу; 4. тартуу, көрүү, учуроо, чөгүү; ~ **потери** жоготууларга учуроо; ~ **убытки** зыян тартуу; 5. *что* учуруп жөнөө, сүрүп кетүү, агызып алып кетүү; ~ **ветер несёт тучи** шамал булуттарды сүрүп кетти; 6. *что* таркатуу, алып келүү, жеткизүү (добуш, жыт ж.б.); **ветер несёт приятных запахов полевых цветов** шамал талаа гүлдөрүнүн жыпар жытын аңкытууда; 7. *что* аткаруу, өтөө, туруу; ~ **караул** кароолдо туруу (сакчылыкта туруу); ~ **обязанности заведующего** башчынын милдетин аткаруу; 8. *безл. чем* илеби келүү, аңкып туруу, уруу, жыттануу; **от канала несло прохладой** каналдан салкын илеп уруп турду; **от него несёт чесноком** ал сарымсак жыттанып турат; **из-под полу несёт** полдун астынан суук уруп турат; 9. *что разг.* былжыроо; ~ **чепуху** болбогон нерсени былжыроо; 10. *что* алып келүү, келтирүү; **фашизм несёт гибель народам** фашизм элдерге өлүм алып келет; 11. *что спец.* көтөрүп (кармап) туруу; 12. *мор.* жабдууларга ээ болуу; 13. туу (жумуртка берүү); **курица несёт яйца** тоок жумуртка тууйт; 14. *безл.прост.* ич өтүү; **ребенка несёт** баланын ичи өтүп кетти; ◊ **высоко (гордо) нести голову** башын жерге салбоо; намысын колдон кетирбөө.

Нестись несов. 1. желдей учуу, учкан куштай зымыроо, чаап жөнөө; ~ **вскачь** чаап жөнөө; **дети неслись на перегонки** балдар биринен бири өтүп жүгүрүп баратышты; 2. таркалуу, таралуу, жыттануу, буруксуу, угулуу; **откуда-то неслись мелодии знаемых песен** кандайдыр тааныш обондору угулуп жатты; 3. угулуу, маалым болуу, таркалуу, жайылуу; **несущая слухи** сөз таралууда, имиш-имиш сөздөр айтылып жүрөт; 4. тез өтүү, көчүү, өтүп кетүү; 5. жумурткалоо (канаттууларга карата); 6. *страд. к нести.*

Нестойк/ий, -ая, -ое (нестойек, -йка, -йко) тез бузулуп кетме, тез өзгөрүлмө, туруктуу эмес, туругу жок.

Нестоящ/ий, -ая, -ое разг. эч нерсеге арзыбаган, түккө турбаган, кунарсыз, кунары качкан; беш тыйынга арзыбай турган; ~ **ая вещь** беш тыйынга арзыбаган буюм; ~ **ее дело** түккө турбаган иш; ~ **ий человек** эч нерсеге арзыбаган адам.

Нестроевик м воен. түздөн-түз согуш аракетине байланышпаган аскер кызматкери.

Нестроев/ой, -ая, -ое 1. согуш ишинен тышкары; ~ ая слўжба согуш ишинен тышкары кызмат; 2. *в знач.сущ.* нестроевой м то же, что нестроевик.

Нестроевой, -ая, -ое курулушка жараксыз, үй курууга колдонулбай турган; ~ лес курулуш ишине жарабаган жыгачтар.

Несуразность ж сандырак сөздөр; сандырактык, маанисиздик, ылайыксыздык, орунсуздук; **говорить** ~ и орунсуз сүйлөп коюу.

Несуразн/ый, -ая, -ое (несуразен, -на, -но) *разг.* 1. жарабаган, келишпеген, орунсуз, маанисиз, ылайыксыз; ~ ое поведение маанисиз жүрүм-турум; 2. колдогой, келишими жок, эби-сыны жок; ~ ая внешность эби-сыны жок кебете.

Несусветн/ый, -ая, -ое (несусветен, -на, -но) *разг.* ойго келбеген, кулак угуп көз көрбөгөн; шумдуктай, балакеттей; ~ ая чепуха ойдо жок сандырактын бири; ~ ый холод шумдуктай суук (өтө катуу суук).

Несушка ж мекиян (тоок, өрдөк ж.б.).

Несущественн/ый, -ая, -ое анчалык мааниси жок, анча маанилүү болбогон; мааниси жогураак; ~ ые недочеты анча маанилүү болбогон кемчиликтер; это ~ о мунун анча мааниси жок.

Несущ/ий, -ая, -ее 1. *прич. от нести*; 2. *прил. спец.* көтөрүп (кармап же тиреп) туруучу; ~ ая арматура кармап туруучу арматура; ~ ие колонны тиреп туруучу колонналар.

Несходн/ый, -ая, -ое (несходен, -на, -но) 1. окшошпогон; окшобой турган, бири-бирине туура келбеген, ар түрдүү, ар кыл; ~ ая внешность окшошпогон түспөл; ~ ые вкусы ар кыл табит; 2. *прост.* ылайыксыз, пайдасыз, пайда чыкпаган; пайда чыгарууга болбогон; ~ ая цена пайда чыгарууга болбогон баа.

Несходство *ср* окшош эместик, ар башкачалык, ар түрдүүлүк; ~ характеров мүнөздөрдүн окшош эместиги.

Несхож/ий, -ая, -ее (несхож, -а, -е) *разг.* то же, что несходный 1; ~ е взгляды ар башка көз караштар.

Несчастливец м *разг.* шору каткыр, бактысыз адам, шордуу адам, таалайы тайкы адам.

Несчастливица ж *разг. женск.* к несчастливцу.

Несчастлив/ый, ая, -ое (несчастлив, -а, -о) 1. бактысыз, багы кем, маңдайын шор баскан, ырысы жок, таалайы кем; ~ ая жизнь бактысыз турмуш; 2. иш жүрбөгөн; ~ ый день иш жүрбөгөн күн; ~ ый билет утуш чыкпаган билет.

Несчастн/ый, -ая, -ое (несчастен, -на, -но)

1. бактысыз, шордуу, таалайы жок; ~ ый человек бактысыз адам; ~ ая жизнь бактысыз турмуш; 2. *в знач.сущ.* несчастный м, несчастная ж, байкуш, бечара; 3. кокустукка, балакетке дуушар кыла турган, жамандыкка алып келүүчү; ~ ый случай кокустуктан болгон кырсык; 4. *разг.* аянычтуу шордуу, жан ачырлык; ~ ый вид аянычтуу көрүнүш; 5. *разг.* кесепеттүү; все произошло из-за этого ~ ого письма бардыгы ушул кесепеттүү каттан чыкты; 6. *разг.* шорун кургур эх ты ~ ый! алда, шорун кургур ай! 7. *разг.* болбогон, арзыбаган, арзыбас; ~ ых сто рублей болбогон бир жүз сом.

Несчасть/е *ср* бактысыздык, балакет, апат, балээ, алаамат; случилось ~ е бир балакет чыкты; ♦ к несчастью; на несчастье *в знач. вводн. сл.* бактыга каршы.

Несчастн/ый, -ая, -ое (несчастен, -на, -но) эсепсиз, сан жеткис, сан-санагысыз, санап жеткис, чексиз эсепсиз күчтөр.

Несъедобн/ый, -ая, -ое (несъедобен, -на, -но) желбей турган, жешке болбогон; макүрөө; ~ е грибы жешке болбой турган козу карындар.

Несытный, -ая, -ое (несыт, -а, -о) 1. анча тойгузбаган, шам-шум эте; 2. *перен.* ач көз, зыкым, көзү тойбогон.

Нет 1. *в знач. сказ. безл.* жок,... эмес; у меня нет времени менин убактым жок; его нет дома; ал үйдө жок; ал үйдө эмес; другого выхода нет башка арга (ылаажы, жол) жок; 2. *частица отриц.* жок (ыраазы болбоо, кошулбоо, макул көрбөө, баш тартуу маанисинде айтылат); нет я не придү жок, мен келбеймин; нет, я с вами не согласен жок, мен сиздин пикиринизге кошула албаймын; вы больны? — нет, я здоров табыңыз жокпу? — жок, сопсоомун; 3. *частица вопросит.* койчу, жок ээ, ырас элеби; — Я — Клавдио сестра. — Нат, право? Очень рад (Пушкин) — Мен Клавдионун карындашымын. — Койчу, ырас элеби? Өтө кубанычтуумун; 4. *в знач. сущ.* нет м жоктук, жок; на нет и суда нет погов. жокко айла жок; ♦ нет-нет да и... анда-санда, кээде бир, кээде бирде; нет и нет (нет да нет) дагы эле жок, баягыдай эле жок; свести на нет жок кылуу, жокко чыгаруу; сойти (свестись) на нет жокко чыгуу, жок болуп кетүү, жоголуу; нет ничего лучше... ..дан жакшысы (дурусу) жок, эң жакшысы...; нет — так нет жок болсо жок (жокко айла барбы); чего (только) нет эмнелер гана жок; бүт бардыгы бар.

Нетактичность ж адепсиздик, адеп сактабагандык, кополдук, чекилик.

Нетактичный, -ая, -ое (нетактичен, -на, -но) адепсиз, копол, сыпайкерчиликти билбеген; ~ человек адепсиз адам; ~ поступок адеп сактабаган кылык-жорук.

Нётель *ж* кунажын.

Нетерпелив/ый, -ая, -ое (нетерпелив, -а, -о) сабырсыз, чыдамсыз, чыдамы жок; ~ **ый** человек чыдамы жок адам; ~ **ое** ожидание сабырсыздык менен күтүү.

Нетерпение *ср* сабырсыздык, чыдамы жоктук; **ждать с ~ м** чыдамсыздык менен күтүү; **проявить ~** сабырсыздык кылуу.

Нетерпимость *ж* 1. жек көрүүчүлүк, жаман көргөндүк, жактырбоочулук, ыркы келишпегендик; 2. чыдай албастык, элдешпестик; ~ **к беспринципности** принципсиздикке чыдай албастык.

Нетерпим/ый, -ая, -ое (нетерпим, -а, -о) 1. чыдоого болбой турган; ~ **ое** поведение чыдоого болбой турган кылык-жорук; 2. ыркы келишпес, келише албас, чыдап тура албас; ~ **ый** человек ыркы келишпес адам.

Нетёсаный, -ая, -ое 1. жылмаланбаган, сүрүлбөгөн; ~ **камень** жылмаланбаган таш; 2. *перен. прост.* түркөй, маданиятсыз, адепсиз, тарбия көрбөгөн.

Нетлённ/ый, -ая, -ое (нетлёнен, -на, -но) *книжн.* 1. чирибеген, чирип калбаган; ~ **ые** останки чирибеген сөөк (өлүктүн сөөгү); 2. *перен.* жоголбос, түбөлүк, өлбөс-өчпөс; ~ **ая** слава өлбөс-өчпөс данк.

Нетороплив/ый, -ая, -ое (нетороплив, -а, -о) 1. шашылбаган, шашпаган, жайбаракат; кашан; ~ **ый** человек шашылбаган адам; 2. секин, аста-аста, жай; ~ **ая** походка секин басык; ~ **ые** движения жай кыймыл.

Неточност/ь *ж* 1. так эместик, туура эместик, анык эместик; ~ **ь** выражения түшүнүктүн так эместиги; ~ **ь** вычислений эсептөөлөрдүн так эместиги; 2. каталык, ката; **устранить ~ и** каталарды оңдоо.

Неточн/ый, -ая, -ое (неточен, -на, -но) 1. так эмес, ката, жаңылыш; ~ **ый** подсчёт ката эсептөө, жаңылыш эсептеп коюу; ~ **ые** часы туура жүрбөгөн саат; ~ **ое** про-изношение сөздүн так эмес айтылышы; 2. катасы бар, ката кетирилген.

Нетрёбовательн/ый, -ая, -ое (нетрёбователен, -льна, -льно) 1. анча талап кылбаган, катуу талап кылбай турган, талабы бош; ~ **ый** учитель анча талап кылбаган мугалим; 2. аз нерсеге канааттанган, ылгабаган, азга топук кылган; **человек ~ ый** к еде тамак ылгабаган адам.

Нетрёмый, -ая, -ое (нетрём, -а, -о) мас, кызуу, алагүү; ~ **ый** человек мас (кызуу) адам; ~ **ое** состояние мас (кызуу) абал.

Нетронут/ый, -ая, -ое (нетронут, -а, -о) 1. кол тийгизилбеген, кол тие элек, ошо бойдон, бүтүн эле бойдон; ~ **ая** земля кол тие элек жер; **еда осталась ~ ой** тамак ошо бойдон (желбестен) калды; 2. *перен.* таза, кирдей элек, наристе бойдон; ~ **ая** натура таза адам.

Нетрудн/ый, -ая, -ое (нетруден, -на, -но) кыйын (оор) эмес, оной, жеңил, жөнөкөй; ~ **ая** задача жеңил маселе.

Нетрудов/ой, -ая, -ое 1. эмгекчилерге жатпаган; эмгекчи эмес; ~ **ая** часть населения города шаардын эмгекчилерге жатпаган калкынын бөлүгү; 2. мээнетсиз табылган, бекерге келген, арамдык менен өндүрүлгөн; ~ **ые** доходы мээнеттенбей табылган (бекер келген) кирешелер.

Нетрудоспособный, -ая, -ое (нетрудоспособен, -на, -но) эмгекке жөндөмдүүлүгүн жоготкон, ишке жараксыз; ~ **по** болезни оорудан улам эмгекке жөндөмдүүлүгүн жоготкон.

Нетто *прил. и нареч. неиз.* нетто (товардын таза салмагы); **вес ~** триста граммов таза салмагы үч жүз грамм.

Нету *то же, что нет.*

Неубедительн/ый, -ая, -ое (неубедителен, -льна, -льно) ишенерлик (ынаанаарлык) эмес, ишендире албай турган; ~ **ые** доводы ишенерлик болбогон далилдер.

Неуважение *ср* урматтабоо, кадырлабоо, көзүнө илбөө; ~ **к** старшим улууларды урматтабоо.

Неуважительно/ый, -ая, -ое (неуважителен, -льна, -льно) 1. жүйөсүз, жүйөлүү себеби жок, негизсиз, жүйөсүз, далилдүү (негиздүү) эмес; ~ **ая** причина жүйөсүз себеп; 2. сыйлабаган, сыйлабас, кадырлабас баркы жок, барктабас, барк кылбаган; ~ **ое** отношение барк кылбаган мамиле; ~ **ый** сын баркы жок уул.

Неуверенный, -ая, -ое 1. ишенбеген, ишеним кылбаган, ишене албаган, ишенбөөчү; ~ **ый** в себе человек өзүнө өзү ишене албаган адам; өзүнө ишенбей турган адам; 2. чечкинсиз, бош, илкип-калкыган, илээнди; ~ **ый** ответ чечкинсиз (бош айтылган) жооп; ~ **ая** походка илкип-калкып басыш.

Неувядаем/ый, -ая, -ое (неувядаем, -а, -о) 1. *уст.* солубай турган, соолубас; ~ **ый** лавр; 2. *перен. книжн.* өчпөс, маанисин (күчүн) жоготпос, унутулбас, унутулгус, түбөлүк; ~ **ая** слава өчпөс данк.

Неувядающий, -ая, -ое *книжн. то же, что неувядаемый* 2.

Неувязк/а *ж* *разг.* ырксыздык, ыркы келбөөчүлүк, өз ара байланышсыздык, ич ара байланыштын жоктугу; ~ **и** в работе иштеги ырксыздык.

Неугасимый -ая, -ое (неугасим, -а, -о) *высок. м.* өчпөй турган, өчпөс, дайыма жанып (нур чачып, күйүп) туруучу; ~ **ая** лампа дайыма жанып туруучу чырак; 2. *перен.* түбөлүк, өлбөс-өчпөс; ~ **ая** любовь түбөлүк махабат; ~ **ая** ненависть, түбөлүк жек көрүүчүлүк.

Неугодный, -ая, -ое (неугоден, -на, -но) 1. тынч тура албаган, шок; ~ **ый** ребёнок шок

бала; 2. тынчыбаган, тынбаган; ~ ая **жёнщина** тынбаган аял; ~ ая **жизнь** тынчы жок турмуш; 3. тынбаган, тынчыбаган, токтобогон; ~ **ый шум моря** деңиздин тынчыбаган шуулдагы.

Неуд м разг. то же, что неудовлетворительно.

Неудач/а ийгиликсиздик, иштин онунан чыкпай калышы, кырсык; **потерпеть** ~ кырсыкка учуроо.

Неудачлив/ый, -ая, -ое (неудачлив, -а, -о) жолу болбогон иши онунан чыкпаган, иши оңолбогон, багы ачылбаган; ~ **человек** иши оңолбогон адам; — **Неудачлив я на зятьёв** (Мамин-Сибиряк) Менин күйөө балдардан багым ачыла элек.

Неудачник м багы ачылбаган адам, иши оңолбогон адам.

Неудачница женск. к **неудачник**.

Неудачный, -ая, -ое (неудачен, -на, -но) 1. ийгиликсиз, оңолбогон, жол болбогон, онунан чыкпаган; ~ ая **охота** жол болбой калган аңчылык (уу); 2. жарамсыз, ылайыксыз, көңүлдөгүдөй болбогон, толум-суз; ~ **ый рисунок** жарамсыз тартылган сүрөт; ~ ая **кандидатура** ылайыксыз кандидатура.

Неудержимый, -ая, -ое (неудержим, -а, -о) токтотууга болбой турган, ээ бербеген, ээ-жаа бербеген; ~ **поток** ээ-жаа бербеген агым; ~ **смех** токтотууга болбой турган күлкү.

Неудержный, -ая, -ое (неудержен, -на, -но) *то же, что неудержимый.*

Неудивительно ср *знач. сказ.* таң каларлык эмес, таң калгыдай эч нерсеси жок, табигый эле нерсе; **это** ~ таң калгыдай эч нерсеси жок.

Неудивительный, -ая, -ое (неудивителен, -льна, -льно) таң каларлык эмес, таң калбаса деле болгудай.

Неудобно 1. *нареч.* ыңгайсыз, оңтойсуз; ~ **расположиться** ыңгайсыз жайгашуу; 2. *в знач. сказ. безл.* ыңгайсыз; **сидеть было** ~ олтурушка ыңгайсыз эле; 3. *в знач. сказ. кому и с неспр. безл.* уят, оңтойсуз, кыжалат, чеки; **мне за него** ~ ал үчүн мен уялып жатамын; **при посторонних** ~ **начинать этот разговор** башка кишилердин көзүнчө бул сөздү баштоо чекилик.

Неудобный, -ая, -ое (неудобен, -на, -но) 1. ылайыксыз; ~ **ое, место** ылайыксыз орун (жай); 2. *перен.* оңтойсуз, ыңгайсыз, кыжалаттуу, уяттуу, кыйын, оор; **попасть в** ~ **ое положение** оңтойсуз, абалга туш болуу.

Неудобоварим/ый, -ая, -ое 1. (*о пище*) сиңиши кыйын, оңой менен сиңбей турган; ~ ая, **пища** оңой менен сиңбей турган тамак; 2. *перен. ирон.* түшүнүүгө кыйын, оңой менен түшүнө алгыс, кыйындык менен түшүнө турган; ~ ая **статья** түшүнүүгө кыйын макала.

Неудобство ср 1. ыңгайсыздык, оңтойсуздук, ылайык эместик; ~ **о квартиры** квартиранын ыңгайсыздыгы; **мириться с** ~ **ами** ыңгайсыздыкка көнүү; 2. ыңгайсыз (оңтойсуз) абал, кыжалаттык; **чувствовать** ~ **о** оңтойсуздукту сезүү (кыжалат болуу, оңтойсуздануу).

Неудовлетворительно *нареч.* 1. канааттандырарлык эмес; **ответить** ~ канааттандырарлык эмес жооп берүү; 2. *в знач. сущ.* **неудовлетворительно** ср *нескл.* канааттандырарлык эмес баа, «эки» деген баа; **получить** ~ канааттандырарлык эмес баа алуу.

Неудовлетворительн/ый, -ая, -ое (неудовлетворителен, -льна, -льно) канааттандырарлык эмес, канааттандырбай турган, талапка жооп бербеген, канааттандыра албаган; ~ **ый ответ** канааттандырбай турган жооп; ~ **ое состояние** канааттандырбаган ал-абал.

Неудовольствие ср нааразычылык, ыраазы эместик, ыраазы болбогондук; **выразить** ~ нааразычылык билдирүү.

Неуёмн/ый, -ая, -ое (неуёмен, -на, -но) *разг.* токтоно албаган ээ-жаа бербеген, таптакыр тынчыбаган, басылбай турган, ашыпташыган, ташкындаган; ~ ая **энергия** ташкындаган күч кубат.

Неужели *частица* *вопр.* кантип эле, койчу, чын элеби, ырас элеби; ~ **он придет?** Ал ырас эле келеби? ~ **это правда?** ушундай эле чынбы?

Неуживчивый, -ая, -ое (неуживчив, -а, -о) батыша албай турган, ымалалашып кете албаган, кырс, киши менен ыркы келишпеген, сайыша албаган; ~ **человек** киши менен ыркы келишпеген адам; ~ **характер** киши менен ымалаша албаган мүнөз.

Неужто *частица* *вопр. уст. и прост.то же, что неужели.*

Неузнаваемость: до неузнаваемости таанылгыс болуп, адам таанып алгыс.

Неузнаваем/ый, -ая, -ое (неузнаваем, -а, -о) тааныбай калган, таанылгыс, болуп кеткен, таанылгыс болуп өзгөргөн; **город** стал ~ шаар таанылгыс болуп кетиптир.

Неуклонн/ый, -ая, -ое (неукло́нен, -на, -но) 1. кыйшаюусуз, изден тайбас, калыбынан жанбаган; ~ **ый подъем** кыйшаюусуз жогорулаш; 2. катуу, бекем; ~ ая **воля** бекем эрк.

Неуклюжий, -ая, -ее (неуклю́ж, -а, -о) келишими жок, жарашыксыз, эби-сыны жок, олчойгон, копол; ~ **ий медведь** олчойгон аюу; ~ **ий человек** эби-сыны жок адам; ~ ая **мебель** жарашыгы жок эмерек ~ **я походка** эби-сыны жок басыш.

Неукоснительн/ый, -ая, -ое (неукоси́телен, -льна, -льно) *книжн.* сөзсүз аткарыла турган,

милдеттүү түрдө (кыңк этпестен) ишке ашырылуучу; ~ **о**е **исполнение приказа** буйрукту кыңк этпестен аткаруу; ~ **о**е **соблюдение дисциплины** тартипти милдеттүү түрдө сактоо.

Неукротим/ый, -ая, -ое (неукротим, -а, -о) **1.** жоошубай турган, ээ-жаа бербеген, үйрөтүлбөс, азоо; ~ **ая** **лошадь** азоо ат; **в гнѳе он** ~ ачуусу келгенде ал ээ-жаа бербей кетет; **2.** катуу, күчтүү, бууракандаган, ташкындаган, токтотууга болбой турган; ~ **ый гнев** катуу каар.

Неуловим/ый, -ая, -ое (неуловим, -а, -о) **1.** карматпаган, колго түшпөй турган, колго түшпөс; ~ **ый человек** колго түшпөс адам; **2.** *перен.* билинер-билинбес айырмачылык.

Неумел/ый, -ая, -ое (неумел, -а, -о) **1.** иштин көзүн тааный албаган, иштей билбеген, чоркок, колуна иш келбеген; ~ **ый работник** колуна иш келбеген кызматкер; **2.** чебер иштелбеген, эптеп бүтүрө салган; ~ **ая работа** эптеп бүтүрө салган иш.

Неумение *ср* биле албоо, колуна келбөө; ~ **говорить** сүйлөй албоо; ~ **руководить** башкара билбөө.

Неумеренный, -ая, -ое (неумерен, -на, -но) **1.** өлчөөсүз, чексиз, чеги жок, ашкан, жеткен; ~ **аппетит** чеги жок аппетит; **2.** көзү тойбогон, опкок, соргок; ~ **человек** көзү тойбогон адам.

Неуместный, -ая, -ое (неуместен, -на, -но) орунсуз, жөнү жок, ыгы жок; ~ **ый вопрос** орунсуз суроо.

Неумолимый, -ая, -ое (неумолим, -а, -о) **1.** эпке келбеген айтканынан кайтпаган, ырайым кылбаган, ырайымсыз, ташбоор; ~ **ый человек** айтканынан кайтпаган адам. **2.** *перен.* өзгөртүүгө болбой турган, бузулбаган, өзгөрүлбөс, баш ийбес, багынбас; ~ **ые законы** өзгөрүлбөс мыйзамдар; ~ **ый приговор** өзгөрүлбөс өкүм.

Неумолкаемый, -ая, -ое (неумолкаем, -а, -о) тынымсыз, токтоосуз, тынбай турган, басылбаган; ~ **говор** басылбаган күбүр-шыбыр сөз.

Неумолчн/ый, -ая, -ое (неумолчен, -на, -но) *то же, что* неумолкаемый; ~ **ая стрельба** тынымсыз атышуу;

Неумышленн/ый, -ая, -ое (неумышлен, -на, -но) атайын жасалбаган, билбестиктен кеткен, ыктыярсиз, кокустуктан болгон; ~ **оскорбление** билбестиктен акарат кылуу; ~ **о**е **убийство** кокустуктан өлтүрүү.

Неуплата *ж* төлөбөй коюу, төлөбөө; ~ **долгов** карыздарды төлөбөй коюу.

Неупорядоченн/ый, -ая, -ое тартипке салынбаган, тартипсиз, баш аламан, иретсиз; ~ **о**е **дело** иретсиз иш; ~ **ая жизнь** баш аламан турмуш.

Неупотребительн/ый, -ая, -ое (неупотре-

бителин, -льна, -льно) колдонулбай (керектелбей, пайдаланылбай) турган, колдонуудан чыгып калган; ~ **о**е **слово** колдонулбай калган сөз.

Неуравновешенный, -ая, -ое (неуравновешен, -на, -но) учкаяк, бир абалда тура албаган, салып-уруп кетме, жеңил, оопай, келесоо чалыш; ~ **человек** учкаяк адам; ~ **характер** жеңил мүнөз.

Неурожай *м* түшүмсүздүк, өнүмсүздүк, каатчылык; ~ **пшеницы** буудайдын түшүмсүздүгү.

Неурожайный, -ая, -ое (неурожайен, -йна, -йно) түшүмсүз, өнүмсүз, кунарсыз, ачарчылык, каатчылык; ~ **ый год** ачарчылык жыл, түшүмсүз жыл; ~ **ая земля** кунары качкан жер.

Неурочн/ый, -ая, -ое **1.** (*о времени*) бейубак, беймаал; **в ~ о**е **время** беймаал кезде; **2.** келишилбеген, шарт коюлбаган; ~ **ая работа** келишилбеген (шарт коюлбаган) иш.

Неурядица *ж* **1.** (*беспорядок*) тартипсиздик, баш аламандык; **2.** (*неполадки*) келишпөөчүлүк, жаңжал, уруш-талаш, пикир келишпегендик, карама-каршылык; **между ними постоянные ~ ы** алар дайыма талашып-тартышууда.

Неусидчивость *м* жалакайлык, баса отура албоочулук, ишке тийди-качты мамиле кылуучулук.

Неуспеваемость *ж* өздөштүрө албагандык, үлгүрө албагандык, жетише албагандык (окуу жайларында).

Неуспевающ/ий, -ая, -е **1.** сабагын өздөштүрө албаган; ~ **ий ученик** сабагын өздөштүрө албаган окуучу; **2.** *в знач. сущ.* **неуспевающий** *м*, **неуспевающая** *ж* өздөштүрө албоочу; **в классе нет ~ их** класста сабакты өздөштүрө албоочулар жок.

Неустанн/ый, -ая, -ое (неустанен, -на, -не) тынбаган, талыкпаган, чарчабаган, чалыкпаган; ~ **ая забота** талыкпай кам көрүү.

Неустойка *ж* айып неустойка (келишимдеги бир милдетти убактысында аткаргандыгы үчүн эки тараптын биринен өндүрүлүп алына турган айып); **уплатить** ~ у айып төлөө.

Неустойчив/ый, -ая, -ое (неустойчив, -а, -о) **1.** туруксуз, солкулдаган, калкылдак, кыйшандаган; ~ **ая лодка** калкылдак кайык; ~ **ый стол** солкулдак стол; **2.** өзгөрмө, өзгөрүп турма аба ырайы; **3.** *перен.* айныма, оома, туруксуз; ~ **ый характер** туруксуз мүнөз; **4.** *спец.* жумшак, борпон, бош; ~ **ая порода** жумшак (борпон) тек.

Неустранимый, -ая, -ое (неустраним, -а, -о) жоготулгус, жок кыла албай турган; ~ **е помехи** жок кыла албай турган тоскоолдуктар.

Неустрáшимый, -ая, -ое (неустрáшим, -а, -о) жалтанбас, коркпос, кайраттуу, эр жүрөк, баатыр; ~ **ые** **войны** батыр жоокерлер.

Неустрóенн/ый, -ая, -ое 1. тартипке салынбаган, жолго коюлбаган, ирети жок, жөнгө салынбаган; ~ **ое жилище** ирети жок үй-жай; ~ **й быт** жолго коюлбаган турмуш тиричилик. 2. (о человеке) жыйнак эмес, жүүнү бош; ~ **ый человек** жүүнү бош адам.

Неустрóйство *ср* тартипке (иретке) салынбагандык, жолго коюлбагандык, иретсиздик.

Неусытн/ый -ая, -ое сергек, сак; ~ **надзор** сак көзөмөл.

Неутешительн/ый, -ая, -ое (неутешительн, -тельна, -тельно) көңүл жубатпаган; жубатарлык эмес, канааттандырбай турган, кубантарлык эмес; ~ **ые вести** көңүл жубатпаган кабарлар; **результат неутешителен** натыйжа кубантарлык эмес.

Неутешн/ый, -ая, -ое (неутешен, -на, -но) кайгыдан арылбаган, күйүтү басылбаган; ~ **ая вдова** кайгыдан арылбаган жесир (аял); ~ **ое горе** басылбаган кайгы-мун.

Неутолим/ый, -ая, -ое (неутолим, -а, -о) 1. канбай турган, кандырбас, басылгыс; **испытывать** ~ **ую жажду** аябай чаңкоо, суусоо; 2. *перен* күчтүү, зор, катуу; ~ **ая жажда знаний** билим алууга катуу талаптануу.

Неутомимый, -ая, -ое (неутомим, -а, -о) чарчабас, талыкпас, чаалыкпас, арыбаган; тырышчаак, көшөргөн; ~ **путешественник** чарчап-чаалыкканды билбеген саякатчы; ~ **исследователь** тырышчаак изилдөөчү.

Неуч *м разг.* окубаган (сабатсыз) адам, наадан, түркөй.

Неучтивость *ж* ызааттоону (урматтоону) билбегендик, адепсиздик; кополдук, одонолук; 2. бейадеп айтылган сөз, одоно мамиле, адепсиз жорук-жосун.

Неучтив/ый, -ая, -ое (неучтив, -а, -о) адепсиз адам; ~ **ое обращение** одоно мамиле.

Неуязвим/ый, -ая, -ое (неуязвим, -а, -о) 1. мертненте алгыс, кол сала алгыс, бекем, чын, кебелгис; ~ **ая оборона** бекем коргонуу. 2. кынтыксыз кынтык таба алгыс; ~ **ое доказательство** кынтык таба алгыс далил.

Нефрит I *м. мед* нефрит (бөйрөктүн сезгениши).

Нефрит II *м* нефрит (агыш, жашыл жана мала жашыл болуп, ар түрдүү түстө учуроочу кооз таш, минерал).

Нефритовый -ая, -ое нефрит..., нефриттен жасалган; ~ **пéрстень** нефрит шакек.

Нефте... **нефтедобыча**, **нефтепереработка**, **нефтепровод** сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Нефтеналивн/ой, -ая, -ое нефть куюп ташый турган; ~ **ое судно** нефть куюп ташуучу кеме.

Нефтеносн/ый, -ая, -ое (нефтеносен, -на, -но) нефтилүү, нефтиге бай; ~ **ые пласты** нефтилүү катмарлар, нефть жаткан катмарлар.

Нефтеперегонный, -ая, -ое нефть тартуучу (тартуу жолу менен бензин, керосин ж.б. нефть продуктуларын алуучу); ~ **завод** нефть тартуучу завод.

Нефтеперерабатывающий, -ая, -ое нефть иштетүүчү; ~ **завод** нефтини кайра иштетип чыгуучу завод.

Нефтепровод *м* нефть проводу (нефть түтүгү).

Нефтепродукты *мн (ед. нефтепродукт м)* нефть продуктулары (нефтини кайра иштетүү жолу менен алынган продуктулар – бензин, керосин, мазут, автол ж.б.).

Нефтепромышленник *ж* 1. нефть өнөр жайынын кожоюну; 2. нефть өнөр жайынын кызматкери (жумушчусу).

Нефтепромышленность *ж* нефть өнөр жайы.

Нефрепромышленный, -ая, -ое нефть өнөр жай...; ~ **район** нефть өнөр жай району.

Нефрехранилище *ср* нефть сакталуучу жай.

Нефть *ж* нефть.

Нефтяник *м* нефтичи (нефть өнөр жайынын жумушчусу же нефть боюнча адис).

Нефтян/ой, -ая, -ое 1. нефть...; ~ **ая промышленность** нефть өнөр жайы; ~ **ой источник** нефть кени; 2. нефть менен иштей турган; ~ **ой двигатель** нефть менен иштей турган кыймылдаткыч; 3. нефть... (нефтиден алына турган); ~ **ой газ** нефть газы.

Нехватка *ж разг.* жетишпестик, кемчилик, жетишпөөчүлүк, жокчулук; ~ **рабочей силы** жумушчу күчүнүн жетишпестиги.

Нехитр/ый, -ая, -ое (нехитёр, -хитра, -хитро) 1. ак көңүл, көңүлүндө кири жок, куулук-шумдукту билбеген; ~ **ый мальчик** ак көңүл бала; 2. жөнөкөй, татаал эмес, оной, жеңил; ~ **ое устройство** жөнөкөй түзүлүш.

Неходов/ой, -ая, -ое *разг.* жүрбөй турган, токтоп калган, бузук; ~ **ые машины** жүрбөй калган машиналар; 2. өтпөгөн, өтүмсүз, өтүмдүү болбогон, өтүмү жок; ~ **ой товар** өтүмсүз товар (өтпөй жаткан товар).

Нехожен/ый, -ая, -ое *разг.* из түшө элек, басыла элек; ~ **ые тропы** из түшө элек жолдор.

Нехорош/ий, -ая, -ое (нехорош, -а, -е) 1. жакшы эмес, жаман; ~ **ая привычка** жаман адат; ~ **ий человек** жаман адам; 2. көрксүз, жагымсыз, серт; он ~ **собой, но душа его прекрасна** анын өңү серт болгону менен жүрөгү таза.

Нехорошо 1. *нареч.* жаман, татыксыз, чеки; **вы** ~ **поступили** сиз чекилик кылып

койдунуз; **2.** *в знач. сказ. безл.* жакшы эмес, жакшы дешке болбойт, жаман, жарабайт; **это** ~ бул жакшы эмес; ~ **так поступать** минткен жарабайт (мындай кылуу туура болбойт); **3.** *в знач. сказ. безл.* табы жок, өзүн жаман сезген абалда; **ему становится** ~ ал табынан айныгансып турат (анын табы жок болуп турат).

Нéхотя нареч. **1.** каалабастан, илең-салаң болуп, көңүлсүнбөй; ~ **отвечать на вопросы** суроолорго илең-салаң болуп жооп берүү; **2.** аргасыздан, ыктыярсыз, ылаажысыз; **ребёнок так хоро́ш, что** ~ **залюбуешься** бала ушунчалык сонун, аны аргасыздан жакшы көрөсүң (аны жакшы көрбөскө арган жок).

Нецелесообразн/ый, -ая, -ое (нецелесообразен, -на, -но) максатка ылайыксыз, максатка туура келбеген, ылайык эмес, пайдасыз; ~ **ая тра́та вре́мени** убакытты пайдасыз коротуу; **считать** ~ **ым** максатка ылайыксыз деп табуу.

Нецензу́рн/ый -ая, -ое (нецензу́рен, -на, -но) **1.** цензуранын талабына жооп бербеген, тыюу салынган; **2.** адепсиз, уят, орой; ~ **ые выра́жения** уят сөздөр.

Неча́яни/ый, -ая, -ое **1.** ыктыярсыз жасалган; кокусунан болгон; ~ **ый вы́стрел** кокусанын болгон атылыш; **2.** күтүүсүздөн (күтпөгөн жерден) боло калган; ~ **ая встреча́** күтпөгөн жерден боло калган; ~ **ая встреча́** күтпөгөн жерден боло калган кездешүү.

Нéчего I (*нечему, нечем, не о чём*) *мест. отриц. с неопр.* эч нерсе, эч неме, эчтеме; **мне бо́льше** ~ **сказа́ть** башка айта турган эчтеме жок (мен мындан башка эч нерсе дей албайм); **нечему удивля́ться** таң калгыдай эч неме жок; ~ **◇ де́лать не́чего** *в знач. вводн. сл.* арга канча, айла барбы, мейли, болуптур; **от не́чего де́лать** бекерчиликтен.

Нéчего II *в знач. сказ. с неопр. разг.* керек эмес, кереги жок, жөнү жок, кажаты жок, кажатсыз; ~ **об э́том и ду́мать** бул туурасында ойлонуп отуруунун кереги жок; ~ **разгова́ривать** кеп кылуунун кереги жок (кеп кылуу ашыкча).

Нечелове́ческ/ий, -ая, -ое **1.** адамгерчиликсиз, адамгерчиликке жатпаган; ~ **ое отноше́ние** адамгерчиликсиз мамиле; **2.** барып турган, жеткен, аябаган өтө чон, шумдуктай; ~ **ие муче́ния** шумдуктай азап-тозок.

Нечелове́ч/ый, -ая, -ое (нечелове́чен, -на, -но) таш боор, ырайымсыз, адамгерчиликсиз; ~ **ое пове́дение** адамгерчиликсиз жүрүм-турум.

Нечернозёмн/ый, -ая, -ое кара топураксыз; ~ **ые райо́ны** өлкөнүн кара топураксыз райондору.

Нечёсан/ый, -ая, -ое (нечёсан, -а, -о) *разг.*

таралбаган, саксайган, үксөйгөн, үрпөйгөн; **ходи́ть с ~ ой головой** чачын тарабай саксайып басып жүрүү.

Нечестив/ый, -ая, -ое (нечестив, -а, -о) *уст.* күнөөлүү, айыптуу, пендечилик кылган; ~ **посту́пок** пендечилик иш.

Нечёстн/ый, -ая, -ое (нечёстен, -на, -но) ынсапсыз, арамза, митаам; ~ **челове́к** ынсапсыз адам; ~ **посту́пок** арамзалык жорук (митаамдык менен жасалган иш).

Нечёт *м разг.* так сан; **чёт и** ~ жуп сан жана так сан.

Нечётн/ый, -ая, -ое так, жуп эмес; ~ **ое число́** так сан; ~ **ые но́мера** так номерлер.

Нечисто **1.** *нареч.* ыплас, кир, булганч, таза эмес; ~ **подметённый двор** таза шыпырылбаган короо; ~ **выполненный чертёж** булганч сызылган чийме; **2.** *в знач. сказ. безл.* ыпырсыпыр, ыплас; **В конто́ре бы́ло ду́шно и** ~ (Л. Толстой) Контора үп тартып жана ыплас эле.

Нечисто́плотн/ый, -ая, -ое (нечисто́плотен, -на, -но) **1.** булганыч, таза эмес, балит, ыплас; ~ **ый челове́к** балит адам; **2.** *перен.* кара, ниет, бузуку, арамза, балит, жийиркеничтүү; ~ **ые дельцы́** кара ниет шылуундар; ~ **ый посту́пок** балит иш.

Нечистота́ ж **1.** ыпластык, балиттик, таза эместик, ыпыр-сыпыр; **2.** балит иш, кара ниеттик, бузукулук; **3.** *мн.* нечисто́ты кир-кок, таштанды.

Нечист/ый, -ая, -ое (нечист, -а, -о) **1.** кир, ыплас; ~ **ое бельё** кир ич кийим; ~ **ая посу́да** кир идиш; **2.** ыплас, ыпыр-сыпыр, булганч; бузулган; ~ **ый двор** ыплас короо; ~ **ый возду́х** бузулган аба; **3.** аралашмалуу, таза эмес, кошундусу бар; ~ **ая глина́** аралашмасы бар ылай; **это** ~ **ая шерсть** бул таза жүн эмес; **4.** аралашмасы бар, аргын, метис; **5.** *перен.* ынсапсыз, балит, арамза, кара ниет, бузуку; **6.** туура эмес, таза эмес, ката; ~ **ое произноше́ние** таза сүйлөбөө; **7.** жакшы (таза) иштелбеген, ары-бери бүткөрүлө салган, чала-була; ~ **ая рабо́та** чала-була бүткөрүлгөн иш. **8.** арам, макүрөө; **9.** *в знач. сущ.* **нечистый** *м* жин, ажына, шайтан, азезил; ~ **ый попу́тал** шайтан азгырды; **◇ нечи́стая си́ла прост. уст. шайтан, азезил; **◇ на́ руку нечи́стый** колу туткак, ууру.**

Нечисть ж собир. **1.** жин, ажына, иблис, албарсты; **2.** *перен.* ыплас нерселер; жек көрүндү; **фаши́тская** ~ фашисттик жек көрүндүлөр (жек көрүндү фашисттер); **3.** *перен.* жийиркеничтүү макулуктар (жандыктар).

Нечленоразде́льн/ый, -ая, -ое (нечленоразде́лен, -льна, -льно) түшүнүп болбой турган, бүдөмүк, балдыр-салдыр, түшүнүксүз; ~ **ая речь** түшүнүксүз кеп (сөз).

Нéчто мест. неопр. бир нерсе, бирдеме; **с ним случилось ~ странное** ага таң каларлык бирдеме болду; **мальчик смастерил ~ вроде вертолётá** бала вертолётко окшогон бир нерсе жасады; **мне необходимо сообщить вам ~ важное** мен сизге маанилүү бир нерсе жөнүндө айтышым зарыл.

Нечу́тк/ий, -ая, -ое (нечу́ток, -ка, -ко) **1.** жакшы сезе албаган, сезимтал эмес, сезимсиз; **~ ое у́хо** каңгырыш уккан (жакшы уга албаган) кулак; **~ ие пальцы** сезимсиз (сенек) манжалар; **2.** адамга кам көрө билбеген, бирөөгө боору оорубаган, мерез, кайдыгер, бейгам; **~ ий человек** мерез адам; **~ ое отношение к чужóму горю** бирөөнүн кайгысына кайдыгер кароо.

Нешу́точн/ый, -ая, -ое (нешу́точен, -ая, -ое) тамаша эмес, жеңил эмес, оңой эмес, кыйын, маанилүү, олуттуу; **дело ~ ое** оной-олтоң иш эмес.

Нещáдн/ый, -ая, -ое (нещáден, -на, -но) аёосуз, аябай турган, ырайымсыз, катуу; **~ ое наказáние** катуу жаза; **~ ый зной** мээ кайнаган аптап.

Незакóнн/ый, -ая, -ое (незакóмен, -на, -но) сарамжалы жок, үнөмсүз, сарамжалсыз; **~ ая хозяйка** сарамжалсыз аял; **~ ое расходование средств** каражаттарды үнөмсүз сарптоо.

Неэти́чн/ый, -ая, -ое (неэти́чен, -на, -но) адеп сактабаган, адепсиз, бейадеп; **~ посту́пок** адепсиз жорук-жосун.

Нея́вка ж келбей, калуу, келбей коюу, чыкпай калуу; **~ на занятия** сабактарга келбей калуу.

Нея́р/ий, -ая, -ое (нея́рок, -ка, -ко) **1.** жарык эмес, үлп-үлп, эткен, үлүндөгөн, бүлбүл; **~ ий свет** үлүндөгөн жарык; **2.** күнүрт, бүдөмүк; **~ ие краски** күнүрт боёктор; **4. перен.** анча элестүү болбогон, көзгө чалдыга бербеген, таасири жогураак; **~ ое описание** анча элестүү болбогон сүрөттөө.

Нея́сно 1. нареч. ачык эмес, так эмес, даана эмес; күнүрт бүдөмүк; **~ видимые предметы** күнүрт көрүнгөн нерселер; **~ говорить** бүдөмүктөтүп сүйлөө; **2. в знач. сказ. безл.** түшүнүктүү эмес, түшүнүксүз; **мне ~ , повторите** мен түшүнгөнүм жок, кайталап айтыңызчы.

Нея́сност/ь 1. ачык эместик, так эместик, анык эместик, даана көрүнбөстүк, күнүрттүк, карангылык; **~ ь слов** сөздөрдүн даана эместиги; **~ доро́ги** жолдун даана көрүнбөстүгү; **2.** түшүнүксүз жерлер көп.

Нея́сн/ый, -ая, -ое (нея́сен, -на, -но) **1.** ачык, карангы, даана эмес, бүлбүлдөгөн, күнүрт, бүдөмүк; **~ ые очерта́ния гор** тоолордун бүдөмүк көрүнүшү; **~ ые да́ли** бүлбүлдөп көрүнгөн алыскы мейкиндик; **2.** түшүнүксүз,

күнүрт, так эмес; **~ ые зву́ки** күнүрт добуштар; **~ ые обстоя́тельства** түшүнүксүз шарттар; **~ ые мы́сли** күнүрт ойлор.

Ни I 1. частица усил. (в отриц. предложениях) бир да, эч бир; **по пу́ти мне не встретился ни один человек** жолдо мага бир да адам учураган жок; **2. частица усил. (после мест. и местоименных наречий); во что бы то ни ста́ло** кандай болсо да, кантсе да; кандай гана болбосун; **кто бы ни́ был** ким болбосун; **3. частица отриц. (при категорическом приказании или запрещении); ни с места!** былк этпе!; **ни слова!** бир да сөз айтпа! унчукпа!, үндөбөл!; **4. союз (в отриц. предложениях)** да; **я не верю ни тебе́, ни ему́** мен сага да, ага да ишенбеймин; **ни взад, ни вперёд** артка да, алга да эмес; **∅ ни-ни разг.** эч, түк, түк да, деги эле.

Ни II отделяемая в сочет. с предлогом часть местоимений «никто», «ничто», «никакой», «ничей» и т. д.); ни с кем, эч ким менен; **ни в ко́ем слúчае** эч качан.

Нив/а ж 1. эгин талаасы, эгин айдалган талаа, дан талаасы; **колхозные ~ ы** колхоздук дан талаалары; **2. перен.** майдан; тармак; **трудиться на ~ е просвещения** агартуу майданында иштөө.

Нивели́р м геод. нивелир (жердин өйдө-ылдыйлыгын өлчөй турган аспап).

Нивели́рн/ый, -ая, -ое нивелир...; **~ ая трубка** нивелир трубкасы; **~ ые работы** нивелир жумуштары.

Нивели́ровать сов. несов. 1. что геод. нивелирлөө, жердин өйдө-ылдый жагын өлчөө; **2. перен.** барабарлаштыруу, теңештирүү, айырмасын жок кылуу, текшилеп коюу; **~ противоречия** карама-каршылыктарды жоюштуруу.

Нивели́роваться 1. сов. несов. барабарлашуу, теңдешүү, тең болуу, жоюлушуу, тегизделүү; **2. несов. страд. к нивели́ровать.**

Нивели́ровка ж по знач. гл. нивели́ровать.

Нивели́ровщик м геод. нивелировщик.

Нивхи мн. (ед. нивх м, нивхка ж) нивхтер (Амур дарыясынын төмөнкү агымында жана Сахалин аралында жашаган эл).

Нивхский, -ая, -ое нивх...; **~ язык** нивх тили.

Нигде́ нареч. эч кайда, эч жерде, эч бир жерде, эч бир жайда; **~ его́ нет** ал эч жерде жок; **~ не найдёшь** эч жерден таппайсың.

Нигили́зм м нигилизм (1. 19-кылымдын 60-жылдарында дворян коомунун түпкү негизине, крепостнойлукка терс мамиле жасалган орус разночиндик интеллигенциянын арасынан орун алган; **2.** орун алып турган коомдук нормаларды, салтты, маданиятты, абройду жөнү жок эле тана берүүчүлүк).

Нигили́ст *м* 1. нигилист (нигилизмди жактоочу); 2. нигилист (ар кандай норма, принцип мыйзамды танган адам).

Нигилисти́ческ/ий, -ая, -ое нигилисттик; ~ ое отноше́ние к иску́ству искусствога нигилисттик мамиле жасоо.

Нигили́стка *женск. к нигили́ст.*

Нигро́л *м* нигрол (нефтинин калдыгынан алынуучу май).

Нижай́щий *см. низкий.*

Ни́же 1. *срав. ст. к низкий и низко; он ~ брата на голову* ал байкесинин ийнинен келет; *спуститься ~ төмөн жакка түшүү*; 2. *нареч. төмөн жакта, төмөндө, ылдыйда; об этом ~ бул жөнүндө төмөндө (төмөн жакта) сөз болот; смотри (те) ~ төмөн жакты (ылдый жакты) кара (караңыз)*; 3. *предлог с род. төмөнүрөөк, басыраак, азыраак, ылдыйыраак; ушиб ~ колена тизесинен төмөнүрөөк урдуруп алды; пять градусов ~ нуля* беш градустан азыраак; ~ *среднего* ортодон төмөнүрөөк; 4. *предлог с род. ылдый жагына, төмөн жагына, этек жагына; ~ истока речушки мы разбили лагерь* кичинекей сууну башатынын ылдый жагына биз лагерь курдук; *◇ ниже достоинства чьего* жарашпайт, ылайык келбейт, абройду (кадырды) кетирет; *◇ ниже (всякой) критики* эң эле жаман, өтө начар, оозго алгыс.

Ни́же... нижена́званный, нижеизло́женный, нижеука́занный сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Нижеподписа́вш/ийся, -аяся, -еися биз, төмөндө кол койгондор.

Нижестоя́щ/ий, -ая, -ое төмөнкү, ылдыйкы; ~ *ие организации* төмөнкү уюмдар.

Ни́жн/ий, -ая, -ое 1. төмөнкү, ылдыйкы, астыңкы; ~ *ий этаж* төмөнкү кабат; ~ *ия челюсть* астынан жалкы; 2. ич, ички; ~ *ее бельё* ич кийим; 3. төмөнкү, ылдыйкы (суунун агымына карата); ~ *ее течение реки* дарыянын төмөнкү агымы; 4. *муз. эн жапыс (тон, күү, обон); ~ ий регистр* эң жапыс регистр.

Низ *м* 1. асты, түбү, аягы; ~ *вагона* вагондун асты; 2. (*низовье реки*) *разг.* төмөн жагы, асты, төмөнкү агым; 3. *мн. низы* *разг.* төмөнкү катмарлар, кеңири масса, карапайым калк; 4. *мн. низы* *муз.* жапыс добуштар, ноталар.

Низ...(нис...) *приставка* этиштин алды жагынан оруп алып, кыймыл-аракеттин жогордон төмөн карай багытталышын туюндурат, мис., **низве́ргнуть, низри́нуть, ниспа́дать.**

Низа́ть *несов. что* 1. тизүү; ~ *бу́сы мончок* тизүү; ~ *грибы́ для су́шки* кургатуу үчүн козу карындарды жипке тизүү; 2. тизип жасоо; 3. (*слова, рифмы*) *перен.* эп келиштирүү, куюлуштуруу.

Низве́ргать *несов. см. низве́рнуть.*

Низве́ргать/ся *несов. 1. см. низве́ргнуть; 3. страд. к низве́ргать.*

Низве́ргнуть *сов. кого-чего книж. 1.* төмөн карай ыргытуу, кулатуу, кулатып (таштап жиберүү; ~ *с вершины горы* тоонун чокусунан кулатып жиберүү; 2. *перен.* оодаруу, оодарып таштоо, кулатуу, жыгуу; ~ *самодержавие* самодержавиени кулатуу.

Низве́ргнуться *сов. книж. төмөн карай куланып түшүү, кулануу, куланып кетүү.*

Низи́н/а *ж* ойдун, ойдун жер; *село* *расположено в ~ е* кыштак ойдунда жайгашкан.

Низи́нн/ый, -ая, -ое ойдун..., ойдун жер..., ойдунда жайгашкан, ойдун жердеги; ~ *ый участок* ойдундагы жер; ~ *ая трава* ойдун өскөн чөп; ~ *ое болото* ойдундагы саз.

Низк/ий, -ая, -ое (низок, -ка, -ко) 1. жапыз, бекене, кыска, кодоо; ~ *ий забор* жапыз кашаа (дубал, ноолу); ~ *ий каблук* жапыз така; ~ *ий потолок* жапыз потолок (шып); *человек ~ ого роста* бекене адам; 2. пас, төмөн, төмөнкү, күчсүз, аз; ~ *ое давление пара* буунун төмөн басымы; ~ *ая температура* төмөнкү температура; ~ *ий уровень производительности труда* амгек өндүрүмдүүлүгүнүн төмөнкү денгээли; 3. сапатсыз, начар; *ситец ~ ого качества* сапаты начар чыт; 4. артта калган, өнүкпөгөн; ~ *ая культура* артта калган маданият; 5. (*бесчестный, подлый*) пас, митаам, жүзү кара, жийиркеничтүү, адамкерчилиги жок, булганч; ~ *ая личность* жүзү кара адам; ~ *ий поступок* жийиркеничтүү жорук-жосун; 6. *тк. полн. ф.* төмөнкү катмардагы, тексиз, карапайым, жөнөкөй; ~ *ое сословие* тексиз (төмөнкү) катмарлар; 7. *муз.* жапыз; ~ *ий голос* жапыз үн (абаз); ~ *◇ низкий лоб* мандайы тар; ~ *◇ низкий поклон* ийилип саламдашуу, таазим кылуу, жүгүнүү.

Низко 1. *нареч.* жапыз, төмөн, ылдый, пас; ~ *лететь* жапыз учуу; ~ *повесить лампу* лампаны ылдый түшүрө илүү (жапызыраак кылып илүү); 2. *в знач. сказ.* жапыздыкта, ылдый; төмөн, бийик эмес *окно ~ от земли* терезе жерден бийик эмес; *солнце уже ~ күн* ылдыйлап калды.

Низко... низкобо́ртный, низколо́бый, низкокало́рийный сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Низкопокло́нник *м* көшөкөр, жазакер, кулдук уруп туруучу, кошоматчы.

Низкопокло́нничать *несов.* көшөкөрлөнүү, кулдук уруу, кошоматтануу.

Низкопокло́нство *ср* көшөкөрдүк, кулдук уруучулук, кошоматтык, кошоматчылык.

Низкопро́бн/ый, -ая, -ое (низкопро́бен, -на, -но) 1. (*о золоте, серебре*) төмөнкү пробадагы, таза эмес, аралашмасы көбүрөөк; ~ *ое золото*

төмөнкү пробадагы алтын (таза эмес алтын); **2. перен. разг.** сапатсыз, начар тайкы; ~ **оё вино** сапаты начар вино; ~ **ая кнiга** мазмуну тайкы китеп.

Низкорóслый, -ая, -оё (низкорóсл, -а, -о) бекене бойлуу, бою жапыз, кодоо; жапыз, жапыз өскөн; ~ **человéк** бекене адам; ~ **кустарник** жапыз (жапыз өскөн) бадал.

Низкосóртный, -ая, -оё төмөнкү сорттогу, сорту начар; ~ **товáр** сорту начар товар.

Низлагáть несов. см. низложiть.

Низложiть сов. книжн. 1. кого кулатуу, жыгуу; түшүрүү, кулатып таштоо; ~ **царя** падышаны тактан түшүрүү; **2. беделин** кетируу, даңкын өчүрүү, абийрин төгүү; ~ **авторитёт** абийрин айрандай төгүү

Низменность ж 1. геогр. ойдун (деңиз деңгээлинен 200 метр төмөн жайгашкан түздүк же жалпы эле ойдун жерлер); **2. перен.** пастык, балиттик, жосунсуздук, кара санатайлык; ~ **постúпка** жоруктун жосунсуздугу.

Низменн/ый, -ая, -оё (низмен, -на, -но) **1.** ойдун..., пас..., пас жердеги, ойдундагы, ойдунда (паста) турган; ~ **ая мéстность** ойдун жер; **2. перен.** кара ниет, арам, бузук, арамза; ~ **ые желáния** бузук ниеттер.

Низов/ой, -ая, -оё 1. төмөнкү, ылдыйдагы, ойдундагы, ойдун... ~ **ая травá** ойдундун чөбү; ~ **ой вéтер** төмөнтөн соккон шамал; **2.** дарыянын аягындагы (ылдый жагындагы), дарыянын төмөн жагындагы; ~ **ые города** дарыянын төмөн жагындагы шаарлар; **3.** төмөнкү; ~ **ые организáции** төмөнкү уюмдар; ~ **ой работник** төмөнкү уюмдун кызматкери.

Низóвь/е ср төмөнкү агым; дарыянын суунун, өзөндүн төмөн жагы **в ~ ях Волги** Волганын төмөн жактарында.

Низойти сов. trad.-поэт 1. төмөн (ылдый) түшүү (түшүп келүү); ~ **с горы** тоодон төмөн түшүп келүү; **низошлá тишина** жымжырттык басты; **2. перен.** төмөн түшүү, мурдагысынан кичирейүү, пасаюу.

Низом нареч. төмөнтөн, ылдыйлап, төмөнкү жол менен, этектеп; эңкейштеп; **объéхать** ~ төмөнкү жол менен айланып өтүү.

Низост/ь ж 1. пастык, ыпыластык, арамзалык, шерменделик, кара санатайлык, бетпактык, жүзү каралык; **2.** ыпылас жорук-жосун, кара санатайлык иш; **дойти до ~ ей** ыплас, кара санатайлыкка чейин баруу.

Низш/ий, -ая, -оё 1. см. низкий; **2.** эң төмөнкү, эң жапыз; ~ **ая должность** эң төмөнкү кызмат; **3.** жөнөкөй, майда; ~ **ие организмы** жөнөкөй организмдер (бир омурткалуу жаныбарлар); **4.** башталгыч, алгачкы; ~ **ее образоваание** башталгыч билим алуу; **5. уст.** төмөнкү, букара; ~ **ее сослóвие** төмөнкү сословие, букара калк.

Ника́к I нареч. эч, эч бир, эч кандай; ~ **нельзя** эч болбойт, болууга эч бир мүмкүн эмес, эч ылаажысы жок; **я ~ не могу́ ра-зобрат́ься** мен эч түшүнө албай жатамын.

Ника́к II частица прост. шекилдүү, чамасы, ...болсо керек, ...окшойт; ~ **он пришёл** ал келди шекилдүү (ал келип калган окшойт); **ты, ~ , простуди́лся?** сага суук тийип калган окшойт?

Никак/ой, -ая, -оё мест. отриц. 1. эч, эч кандай, эч бир, таптакыр; **нет ~ ого сомнéния** эч кандай шек жок; **2.** эч кандай; ~ **ой он мне не дядя** ал эч кандай менин байкем эмес; **3. прил. разг.** начар, жаман, болбогон, болбогон эле; **шахматист он ~ ой** ал болбогон эле шахматчы; **◇ без никаких** сөзсүз, үндөбөстөн, кыңк дебестен, сөз кайырбай; **слушайся без никаких** кыңк дебестен угуп тур; **ни в какую прост.** эч кандай, эч бир, таптакыр.

Никарагуáнцы мн. (ед. никарагуáнец м, никарагуáнка ж) никарагуалыктар (Никарагуанын негизги калкы).

Никелев/ый, -ая, -оё никель..., никелден жасалган, никелденген, никелдүү; ~ **ая руда** никель кени; ~ **ые сплавы** никель кошулмалары (эритмелери); ~ **ый чайник** никелденген чайнек.

Никелирóванн/ый, -ая, -оё никелдеген, никель капталган; ~ **ая посуда** никелденген идиш-аяк.

Никелирóвать несов. что никелдөө, никель каптоо; ~ **чайник** чайнекти никелдөө.

Никелирóвка ж 1. по знач. гл. никели-рóвать; 2. никелдөө, никель каптоо (буюмга); ~ **самовáра сошлá** самоорго капталган никель түшүп калыптыр.

Никель м никель (химиялык элемент, жалтырак металл).

Никн/уть несов. 1. (пригибаться) шалпаюу, шалбыроо, соолуу; **травá ~ ет от жары** ысыктан чөп соолуп (шалпайып) калат; **2. перен.** бошоо, шалдыроо, алдан таюу, шылкыны куруу.

Никогдá нареч. эч качан, такыр, эч убакта, деги эле; **лучше пóздно, чем ~ погов.** такыр болбой калгандан көрө, кечирээк болгону дурус (ийгиликтин эрте-кечи жок); **учи́ться ~ не пóздно** окуу эч качан кечтик кылбайт (окуунун эрте-кечи жок); **побéда ~ не приходи́т самá, её на́до завоёвывать** жениш эч убакта өзүнөн-өзү келбейт, аны салгылашуу менен колго алуу керек; ~ **не забúду** эч качан унутпаймын; **◇ как никогдá** мурда болбогондой, мурда болуп көрбөгөндөй; **он был как никогдá вéсел** ал мурда болуп көрбөгөндөй көңүлдүү (көңүлү шат) болуп жүрдү.

Нико́й нико́им óбразом; ни в ко́ем слóчае

эч, эч бир, эч кандай; **это́го нельзя́ де́лать ни в ко́ем слу́чае** эч кандай мындай кылууга болбойт.

Никоти́н *м* никотин (тамекинин курамындагы уулуу зат).

Никоти́нн/ый, -ая, -ое никотин...; ~ **за́пах** никотиндин жыты.

Никоти́нов/ый, -ая, -ое никотин..., никотиндүү; ~ **ая кислота́** никотин кислотасы.

Никто́ (никого, никому, никем, ни о ком) *мест. отриц.* **1.** эч ким, эч бир адам, эч бир жан; **никто́ не знаёт** эч ким (эч жан, эч адам) билбейт; **там нико́го нет** ал жерде эч ким жок; **я нико́го не ви́дел** мен эч кимди көргөн жокмун (көргөнүм жок); **2. в знач. сущ. никто́** *м разг.* эч ким; **он здесь ~ ал** бул жерде эч ким эмес (колуна иш келер адам эмес); **за нико́го счита́ть кого-л.** кимдир-бирөөнү адам ордунда көрбөө; **3. в знач. сущ. никто́** *м нескл. разг.* эч ким (туугандыгы, кандайдыр бир байланышы, алакасы жок адам) **он мне ~ ал** менин эч кимим эмес.

Никуда́ *нареч.* **1.** эч жакка, эч кайда, эч каякка, эч жерге; ~ **не по́еду** эч кайда барбаймын; **2. в знач. сказ. разг.** эң жаман, жарабай турган, эч нерсеге арзыбас; **пого́да ~ аба** ырайы эң жаман; **◇ никуда́ не годи́тся** эч нерсеге жарабайт, эң жаман.

Никуды́шн/ый, -ая, -ое *прост.* эч нерсеге арзыбаган, жарабаган, болбогон, бир тыйынга турбаган; ~ **ая рабо́та** эч нерсеге арзыбаган иш; болбогон иш.

Никче́мн/ый, -ая, -ое (никче́мен, -на, -но) *разг.* керексиз, эч кереги жок, пайдасыз; ~ **ая вещь** керексиз буюм.

Нима́ло *нареч.* эч канчалык, кенедей да; **это́ меня́ ~ не пуга́ет** бул мени кенедей да чочутпайт (буга менин жүрөгүм болк этип койбойт).

Нимб *м то же, что ореол.*

Нимфа *ж* нимфа (1. байыркы грек мифологиясында: жаратылыштын ар кандай күчтөрүн билгизүүчү аял кебетесиндеги кудай; **2. зоол.** айрым курт-кумурскалардын личинкаларынын өнүгүшүнүн экинчи баскычы).

Ниотку́да *нареч.* эч жерден, эч жактан, эч бир жайдан; ~ **нет извёстий** эч жактан кабар жок.

Нипо́чём *нареч.* **1. разг.** эң арзан, текейден арзан; **ябло́ки там ~ ал** жерде алма текейден арзан; **2. в знач. сказ., для кого или кому-чому разг.** жеңил эле, оңой, кыйын эмес, кеп эмес; **морóз ему́ ~ суук** ага кеп эмес.

Ниппель *м тех.* ниппель (труба, шланг сыяктуу нерселерди жылчыксыз кылып бириктирүүчү түрүндөгү тетик); ~ **велосипе́дной каме́ры** велосипед камерасынын ниппели.

Ниппельн/ый, -ая, -ое ниппел..., ниппелдүү.

Нирва́на *ж* 1. нирвана (буддистердин диндик ишениминде: турмуштун бардык азаптозогуна, түйшүгүнөн кутулуп, бейкуттукта магдырап калуу абалы); **2. перен. книжн.** тынчтык, бейкуттук, ыракат; **◇ погрузи́ться в нирва́ну** ыракат деңизине чөмүлүү, уйкуга кирүү.

Ниско́лько *нареч.* түк да, кенедей да, кымындай да; **я ~ не уста́л** мен кенедей да чарчаган жокмун; — **Вы о́чень оби́делись?** — **Ниско́лько** (Паустовский) — Сиз катуу таарынып калдыңызбы? — Кенедей да таарынганым жок.

Ниспада́/ть *несов. книжн.* **1. см. ниспасть;** **2. асылып** (салаңдап) туруу, түшүп туруу **во́лосы ~ ют на плéчи** чачтары ийнине түшүп турат.

Ниспа́ть *сов. трад.-поэт.* төмөн түшүү, төмөндөп түшүп келүү.

Нисправерга́/ть *несов. см. ниспрове́ргнуть.*

Ниспрове́ргнуть *сов. кого-что книж.* **1.** оодаруу, сулатуу, кулатуу ~ **ста́тую** статуяны кулатуу; **2. перен** оодарып таштоо, жок кылуу, жоюу, түшүрүү; ~ **деспо-ти́ческий строй** зулумдук аброюн түшүрүү.

Нисходи́ть *несов. см. низойти́.*

Нисходя́щ/ий, -ая, -ое **1. прич. от нисходи́ть;** **2. прил.** азая берме, кемий берме, басандоочу, төмөндөөчү; **идти́ по ~ ей ли́нии** басандай берме (азая берме) жолго түшүү; азаюу, басандоо.

Нитеви́дн/ый, -ая, -ое (нитевиден, -на, -но) жип сымак, жип сыяктуу, жиптей чубалган; ~ **ые че́рви** житпей чубалган курттар; ~ **◇ нитеви́дный пульс** *мед.* тамырдын билинер-билинбес кагышы.

Нитк/а *ж* **1.** жип; **шёлковая ~ а** жибек жип; **кату́шка ~ и** бир чөлмөк жип; **вдеть ~ у в иго́лку** ийнеге жип саптоо; **2. чего, какой** тизим, жип (жипке тизилген нерсе: шуру, мончок ж.б.); ~ **а жёмчуга** бир тизим (жип) бермет; **3. перен. чего, какая** тилке; ~ **а реки́** дарыя тилкеси; ~ **◇ бе́лыми нитками** **ши́то** митаамдыгы (арамзалыгы, бузуктугу) көрүнүп турат; **◇ до (последней) нитки** бүт бойдон, эч нерсесин калтырбай; **промо́кнуть до нитке** суу өтмө катарынан өтүү (чыпылдап суу болуу).

Нито́чк/а *ж* **1. уменьш. к нитка** жипче, ичке жип, кыска жип; **2. уменьш. к нить** **3. ◇ висе́ть (держáться) на нитке** кылга байланып туруу, араң эле кармалып туруу; **◇ по нито́чке** **разобра́ть** ийне-жибине чейин текшерүү; **◇ ходи́ть (как) по нито́чке** бирөөнүн айтканынан чыкпоо, көзүнүн кареги менен тең айлануу.

Нито́чн/ый, -ая, -ое жип...; ~ **ая фа́брика** жип фабрикасы; ~ **ая кату́шка** жиптин чөлмөгү.

Нитра́т *м* нитрат (азот кислотасынын тузу).

Нитро... нитробактэрии, нитробензол, нитрола́ки сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Нитроглице́рин *м* нитроглицерин (глицерин менен нитрат кислотасынын бирикмесинен турган май зат; жардыруучу зат катары жана дары түрүндө пайдаланылат).

Нитчат/ый, -ая, -ое *спец.* жипке окшогон, жипке түспөлдөш, жип сымак; ~ **ые** растэния жип сымак өсүмдүктөр.

Нит/ь ж 1. *то же, что нитка*; ~ **ь** осно́вы аркан жип; **рэльская** ~ **ь** темир жол тилкеси (созулуп жаткан темир жол); ~ **ь** же́мчуга бир тизим бермет; 2. *перен. чего, какая* жип сымак нерсе; **нёвные** ~ **и** нерв жипчелери; 3. *перен. чего, какая* учук, жип, байланыш; **потеря́ть** ~ **ь** разгово́ра сөз учугун жоготуу; ~ **и** дру́жбы достук байланып.

Нитян/ый, -ая, -ое жип..., жиптен жасалган (токулган, түйүлгөн); ~ **ые** перча́тки жиптен согулган мээлей.

Нихро́м *м* нихром (никель, темир жана хромдун аралашмасы).

Нихро́мовый, -ая, -ое нихром..., нихромдон жасалган.

Ниц *нареч. книжн.* көмкөрөсүнөн, үстөмөндөп (чекесин жерге тийгизип); **па́дать** ~ үстөмөндөп жыгылуу (көмкөрөсүнөн жыгылуу).

Ничего́ I *нареч.* дурус, түзүк, жаман эмес; **он чу́вствует себя́** ~ ал түзүк болуп калды (анын ден соолугу дурус); **живёт** ~ себе́ ал жакшы жашап жатат (анын турмушу жаман эмес); 2. *в знач. сказ.* жаман эмес, түзүк, дурус; **жизнь там** ~ ал жерде турмуш жаман эмес; 3. *в знач. сказ.* эч нерсе эмес, эчтеме эмес; зарылдыгы жок; мейли; коё бер; **это** ~ бул эч нерсе эмес, мунун зарылдыгы жок; **пусть придёт**, ~ мейли, келе берсин; мейли, коё бергин; **что с Ва́ми?** — **Ничего́** Сизге эмне болду? — Эч нерсе эмес; **Простите, я вас толкнóл.** — **Ничего́** Сизди түртүп кеттим, кечирип коюңуз. — Эчтеме эмес; 4. *в знач. сказ. кому* баары бир, жакпайт; **ему́ все** ~ ага баары бир, ага эч нерсе жакпайт.

Ничего́ II *мест. отриц. ред. от. ничто* 1. **его́** ~ **не** интересу́ет аны эч нерсе кызыктырбайт.

Ничегонедéлание *ср разг.* бекер (сандырактап) жүрө берүү, бекерпоздук, эч иш кылбагандык.

Ничей, -ья, -ё *мест.* 1. *отриц.* эч кимдики (эч кимдики эмес), ээси жок, ээсиз; **эти ве́щи ничьи́** бул буюмдардын ээси жок (бул буюмдар эч кимдики эмес); 2. *неопр.* эч кимдин, кимдики болбосун, кимдики болсо да; **ничьи́ советы́ ему́ не нужны́** ага эч кимдин кеңеши керек эмес; **ничья́ помо́щь**

не помо́жет эч кимдин көмөгү жардам бербейт; 3. *в знач. сущ. ничья́ ж спорт.* тең чыгуу; **игроки́ согласи́лись на ничью́** оюнчулар тең чыгууга макул болушту.

Ничейн/ый, -ая, -ое 1. *разг. то же, что ничей*; ~ **ая** земля́ ээсиз жерлер; 2. *спорт.* тең чыгуу; ~ **ый счёт** тең чыгуу эсеби.

Ничко́м *нареч.* көмкөрөсүнөн, үстөмөндөп, үстөмөнүнөн; **лежа́ть** ~ үстөмөнүнөн түшүп жатуу; **упа́сть** ~ үстөмөндөп (көмкөрөсүнөн) жыгылуу.

Ничто́ (ничего, ничему, ничем, ни о чём) *мест. отриц.* 1. эч неме, эч нерсе, эч кандай; **его́** ~ **не** интересу́ет аны эч нерсе кызыктырбайт; **де́ло ко́нчилось ниче́м** иш акыбетсиз бүтүп калды; **ничего́ он не зна́ет** ал эч нерсе билбейт; **сего́дня он ниче́м не за́нят** анын бүгүн колу бош (ал бүгүн бекер); 2. *в знач. сущ. ничто́ ср нескл.* жок нерсе; **преврати́тся в** ~ жокко айлануу, жок болуп чыгуу; **о́** **сде́лать что-л. из ничего́** жоктон бар кылуу; жок жерден табуу; **ничего́ подобно́го** такыр окшобойт; такыр андай эмес; бекер кеп.

Ничто́же: **о́** **ничто́же сумня́ся (сумня́шеся)** *книж. уст. теперь шутол., ирон.* оозу-мурду кыйшайбастан, эч шектенбестен.

Ничто́жество *ср* өп-чап, болор-болбос; 2. (*о человеке*) санда жок (кепте жок) адам, макулук.

Ничто́жность *ж* *то же, что ничто́жество.*

Ничто́жн/ый, -ая, -ое (ничтожен, -на, -но) 1. эң эле кичине, эң эле аз, жарыбаган, кымындай, кенедей; ~ **ый** зарабо́ток кымындай иш акы; ~ **ая** до́ля дохо́да кирешенин эң эле аз үлүшү; **Войны́ не хо́чет никто́, кро́ме** ~ **ого** **меньшенства́** (А.Н. Толстой) Эң азчылыктан башка эч ким согушту каалабайт; 2. арзыбаган, болор-болбос, анчамынча; ~ **ая** до́лжность болор-болбос кызмат; 3. (*о человеке*) санда жок, кунарсыз; ~ **ый** **челове́к** кунарсыз адам.

Ничу́ть *нареч.* кенедей да, такыр эле, эч бир; **он** ~ **не** поху́дёл ал кенедей да арыктабаптыр; ~ **о́** **ничу́ть не быва́ло** түк да, эч бир.

Ни́ша *ж* 1. оюк, текче; 2. *чего, какая* чункур; оюк; ~ **око́па** окоптун чункуру; ~ **двери́** эшиктин оюгу.

Нища́ть *несов.* жакырдануу, жардылануу, кембагал болуу, кедейленүү.

Нищебро́д *м прост. уст.* жакыр, дубана, кайырчы, тилемчи.

Нищебро́дка *ж прост. уст. женск. к* нищеброд.

Ни́щенка *ж* 1. жакыр, тилемчи, кайырчы, дубана; 2. кембагал аял.

Ни́щенск/ий, -ая, -ое 1. кайырчылык..., тилемчилик...; ~ **ое** **существова́ние**

кайырчылык менен жан багуу; тилемчилик турмуш; 2. *перен.* эң эле жарыбаган, болор-болбос; ~ ая *плáта* жарыбаган акы; ~ ая *сúмма* болор-болбос сумма.

Нищенство *ср* 1. жакырчылык, кайырчылык, тилемчилик; *жить* ~ м кайырчылык менен күн көрүү (күн өткөрүү); 2. жардылык, кембагалдык, ач-жыланаңтык.

Нищенствовать *несов.* 1. кайырчылык (тилемчилик) кылуу, садага (кайыр) суроо; 2. өтө жарды жашоо, жардылык менен күн өткөрүү; ач-жыланаң болуу.

Нищет/á ж 1. кайырчылык, жакырчылык, кембагалдык, жокчулук, ач-жыланаңтык; *впасть в* ~ у кайырчылык абалга түшүү; 2. *перен.* алсыздык, күчсүздүк, жардылык, *духóвная* ~ а рухий жардылык; 3. собир. кайырчылар, тилемчилер, ач жыланаң адамдар.

Нищ/ий, -ая, -ое (нищ, -а, -е) 1. кайырчы, тилемчи; 2. кембагал, жарды, бечера; 3. *в знач. сущ.* *нищий м, нищая ж* тилемчи, кайырчы; *подáть* ~ ему кайырчыга садага берүү; 4. *перен.* кембагал, жарды; ~ *ий край* жарды өлкө.

Но I союз против. 1. бирок да, ошондой болсо да, болгону менен да; *зáнят, но придú* колум бош эмес, бирок барамын; *не тóлько я, но и другúе* жалаң мен гана эмес, башкалар да; *не тóлько там, но и здесь* анда гана эмес, мында да; 2. *в знач. сущ. но ср нескл.* бирок; *в éтом деле есть однó но* бул иштин бирок деген жери бар.

Но II межд. чү, но (ат айдаганда).

Новáтор м новатор; ~ **ы производствa** өндүрүштүн новаторлору.

Новáторск/ий, -ая, -ое новатордук, новатор...; ~ **ие мéтоды** новатордук методдор; ~ **ие предложéния** новатордук сунуштар; ~ **ое отношéние к трудú** эмгекке новатордук мамиле.

Новáторство ср новаторчулук; ~ **в тéхнике** техникадагы новаторчулук.

Новáция ж книж. жаңылык, жаңы тартип (каада, салт, үрп-адат ж.б.).

Новéйш/ий, -ая, -ое превосх. ст. к нóвый; **оснащéние производствa** ~ **ей тéхникой** өндүрүштүн жаңы техника менен жабдылышы; ~ **ая истóрия** соңку жаңы тарых.

Новéлл/а I ж лит. новелла, чакан окуя; ~ **ы Тугельбáя Сыдыкбéкова Түгөлбай Сыдыкбековдун** новеллалары.

Новéлла II ж юр. новелла (кандайдыр бир мыйзамдардын жыйнагына, уставга жаңыдан кошумчаланган бөлүк).

Новелли́ст м новеллист (новелла жазуучу).

Новелли́стическ/ий, -ая, -ое новелла..., новеллалык; ~ **ая литерату́ра** новелла адабияты.

Нóвеньк/ий, -ая, -ое 1. *ласк. к нóвый 1.* жаңы, жапжаны, жаңы, гана; ~ **ое плáтье** жаңы көйнөк; 2. *в знач. сущ. нóвенький м, нóвенькая ж разг.* жаңы келген адам; **у нас в клáссе две ~ ие** классыбызга эки жаңы окуучу келди.

Новизн/á ж 1. жаңылык; ~ **а взгля́дов** көз караштардын (ой-пикирдин) жаңылыгы; 2. жаңы нерсе (сөз, кабар, ж.б.), жаңылык; **чу́вство ~ ы** жаңылыкты сезүү (туюу).

Нови́нк/а ж жаңылык, жаңы чыккан нерсе (китеп, фильм, буюм ж.б.); **кни́жные ~ и** жаңы китептер, китеп жаңылыктары; **éто ему́ в нови́нку** ал муну жаңыдан көрүп отурат (ал үчүн бул жаңылык).

Нович/óк м разг. 1. жаңы адам, жаңы келген адам; ~ **óк в клáссе** класстагы жаңы окуучу; **в дере́вне бы́ло мно́го ~ ко́в** кыштакта жаңы келген адамдар көп эле; 2. *в чéм* жаңы (ишке биринчи киришкен, тажрыйбасыз) адам; **в éтом деле он ~ óк** ал бул ишке жаңыдан эле киришти (ал бул иштин жөнүнө жаңыдан түшүнө баштады).

Ново.... новорожденный, новострóйка, новогóдний сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Новобра́нец м аскер ишине жаңы чакырылган адам.

Новобра́чн/ый, -ая, -ое 1. жаңы үйлөнгөн, жаңыдан турмуш курган; ~ **ая четá** жаңы үйлөнүшкөн жубайлар; 2. *в знач. сущ. новобра́чный м* жаңы үйлөнгөн жигит; **новобра́чная ж** турмушка жаңы чыккан кыз; ~ **ые отпра́вились в сва́дебное путешéствие** жаңы жубайлар үйлөнүү саякатына жөнөп кетишти.

Нововведéние ср жаңы киргизилген нерсе (тартип, мыйзам, каада, салт, үрп-адат), жаңылык.

Новогóдн/ий, -ая, -ое жаңы жылдык; ~ **ая ёлка** жаңы жылдык ёлка; ~ **ий подаро́к** жаңы жылдык белек.

Новозелáнск/ий, -ая, -ое Жаңы Зеландия..., жаңы зеландиялык.

Новозелáндцы мн. (ед. новозелáндец м, новозелáндка ж) жаңы зеландиялыктар (Жаңы Зеландиянын калкы, ушул калктын өкүлдөрү).

Новоиспечённ/ый, -ая, -ое шу́тл. ирон. 1. жаңыдан жасалган (түзүлгөн, чыккан, пайда болгон); ~ **ая кни́га** жаңы чыккан китеп; 2. наамды (кызматты, ишти, тапшырманы ж. б.) жаңы алган, жаңы эле ээ болгон; ~ **ый профе́ссор** наамга жаңы эле ээ болгон профессор.

Новока́йн м новокаин.

Новолу́ние ср айдын жаңырышы, ай жаңыруу; **в ~ ай** жаңырган маалда (ай жаңырганда).

Новомодн/ый, -ая, -ое (новомоден, -на, -но) 1. жаңы чыккан, жаңы модадагы, жаңы модада жасалган (тигилген); ~ **ое платье** жаңы модадагы көйнөк; 2. жаңы чыккан; ~ **ые изречения** жаңы чыккан санат сөздөр.

Новообразовани/е ср 1. жаңыдан жасалуу, жаңы пайда болуу, жаңыдан чыга келүү; ~ **е минералов** минералдардын жаңыдан пайда болушу; 2. жаңыдан пайда болгон нерсе, жаңы нерсе; ~ **я в словарном составе языка** тилдин сөздүк составындагы жаңыдан жасалган сөздөр; **злокачественное** ~ **е** жаңыдан болгон жаман (коркунучтуу) шишик.

Новорождённый, -ая, -ое 1. жаңы туулган (төрөлгөн); ~ **ые близнецы** жаңы төрөлгөн эгиз балдар (эгиздер); 2. *в знач. сущ.* **новорождённый м, новорождённая ж** жаңы төрөлгөн бала (уул, кыз), наристе.

Новосёл м жаңы конушка келген адам.

Новосёлка женск. к **новосёл.**

Новоселье ср 1. жаңы үй, жаңы конуш күтүү, жаңы көчүрүп кирүү; 2. жаңы үйдүн тою; **пригласить на** ~ жаңы үйдүн тоюна чакыруу.

Новостройк/а ж 1. жаңы курулуш; **рабóтать на** ~ **е** жаңы курулушта иштөө; 2. жаңы курулган (курулуп жаткан) үй.

Новост/ь ж 1. жаңылык, жаңы нерсе; ~ **и науки и техники** илимдин жана техниканын жаңылыктары; 2. жаңы кабар; **приятная** ~ **ь** жакшы кабар; ~ **◇ вот (еще) новость** бул кандай жаңылык, бул эмне деген кеп.

Новотёл м с.-х. жаңы төлдөө, жаңы төл берүү.

Новотельная с.-х. жаңы туулган, биринчи жолу тууган (уйга карата); ~ **ая коро́ва** жаңы тууган уй.

Новоявленн/ый, -ая, -ое книжн. уст., теперь ирон. жаңы пайда болгон, жакында келген, жакында пайда боло калган, жаңы чыккан, эми эле көзгө көрүнгөн; ~ **учёный** жаңы чыккан окумуштуу.

Новшество/о ср жаңылык, м каада (адат, тартип ж.б.); **внедрение технических** ~ техника жаңылыктарын ишке киргизүү.

Нов/ый, -ая, -ое (нов, -а, -о) 1. жаңы, жаңыдан эле жасалган (курулган, алынган, урунбаган); ~ **ый шкаф** жаңы шкаф; ~ **ые дома́** жаңы үйлөр; ~ **ые платья** жаңы (кийиле элек, кийилбеген) көйнөктөр; 2. жаңы, жаңы пайда болгон, жаңы табылган (ачылган); ~ **ые зна́комые** жаңы тааныштар; ~ **ая планéта** жаңы ачылган планета; ~ **ые методы́** жаңы методдор; ~ **ые сорта́ хлопчатника** пахтанын жаңы сорттору; 3. жаңы, бүгүнкү, быйылкы; ~ **ый урожа́й** жаңы (быйылкы) түшүм; 4. жаңы, учурдагы, азыркы кездеги; **учебник** ~ **ой истори́и** жаңы тарых окуу китеби; ~ **ая**

кыргызская литерату́ра жаңы кыргыз адабияты; 5. жаңы, анча маалим боло элек, тааныш эмес; ~ **ое де́ло** жаңы иш; **посетить** ~ **ые места́** жаңы жерлерди барып көрүү; 6. жаңы келген; ~ **ый учи́тель** жаңы мугалим; **он здесь челове́к** ~ **ый** ал бул жерге жаңы келген адам; 7. жаңы, баштан өтө элек (көрө элек); ~ **ое чу́ство** жаңы (мурда баштан өтө элек) сезим; 8. *в знач. сущ.* **но́вое ср** жаңылык, жаңы нерсе (сөз, пикир ж.б.); **чу́ство** ~ **ого** жаңылыкты сезе билүү; **борьба́** ~ **ого со старым** жаңылык менен эскинин ортосундагы күрөш; 9. *в знач. сущ.* **но́вое ср** жаңылык жаңы кабар; **что слы́шно** ~ **ого?** эмне жаңылыктар бар? кандай жаңылык бар? **◇ Но́вый год** жаңы жыл; **Но́вый завет** Инжил; **но́вый стиль** жаңы стиль (жаңы жыл эсеби, григориан календары); **но́вая эконо́мическая поли́тика** жаңы экономикалык саясат, (**вот еще**) **но́вое де́ло!** Мына кызык!

Новь ж 1. дың жер; **поднима́ть** ~ дың жерди айдоо; 2. *уст.* жаңы түшүмдүн наны.

Нога́ ж 1. бут; **правая** ~ оң бут; **дли́нные но́ги** узун бут; **положи́ть но́гу на́ ногу** малдаш урунуу; **сесть, поджа́в но́ги под себя́** чөгөлөп олтуруу; **наступи́ть кому-л. на́ ногу** бирөөнүн бутун басып алуу; 2. бут; **стол на четырёх нога́х** төрт буттуу стол; **◇ без (задних) ног; без (задних) ног лежа́ть** буту шилтөөгө келбөө (бутун шилтей албай калуу); **◇ быть без ног** басып жүрүп чарчоо, тырп этерге алы келбей калуу; **◇ на нога́х** басып жүрүп; **он пере́нёс грипп на нога́х** ал грипп менен ооруганда төшөккө жаткан жок; **быть це́лый день на нога́х** күнү бою көчүк баспоо (тыным албай басып жүрүү); **◇ валя́ться на нога́х у кого** аягына жыгылуу, кулдук уруу, жалынып-жалбаруу; **идти́ в но́гу** 1) барабар (катарлаш) басуу; 2) калышпоо, бир катарда болуу, кошо жүрүү; бир пикирде болуу; **чтоб но́ги не́ было чьей!** буту сынсын! карыш жылбай калсын! шыйрагы кесилсин! **в нога́х буттун астында; көз ачып-жумгуча, чымынкуюн болуп; ◇ ног под собо́й не чуя́ть (не слы́шать) от ра́дости** энеси эркек төрөгөндөй сүйүнүү; кубанычы койнуна батпоо; **к ноге́! воен.** мылтыкты түшүр! (мылтыкты жерге коюп карма деген маанидеги буйрук); **◇ про́тяну́ть но́ги** жан берүү, көз жумуу; **◇ быть на дру́жеской (коро́ткой) ноге́** жакшы мамилелеш (көңүлдөш) болуу; **éле но́ги унести́** араң качып кутулуу; **◇ быть (стоя́ть) одной но́гой в моги́ле** бир буту көрдө, бир буту жерде болуу, өлүм менен өмүрдүн ортосунда жатуу; **кля́няться в но́ги** жүгүнүү; **постави́ть на́ но́ги** 1) айыктыруу; 2) адам катарына кошуу; **подня́ть на́ но́ги весь дом** бүткүл үйдү астын-үстүн кылуу; бүткүл үйдүн

чакчалекейин чыгаруу; лёгкий (лёгко) на ногу (ноги) басып жүрүп эле оной бүтүрүп (жасап) коюу; скорый (скор) на ногу кто 1) бар деген жакка тез бара коймо; 2) шуулдап тез жүрмө, жүргөнүнө жел кетпеген шайдоот; \diamond встать с левой ноги сиркеси суу көтөрбөй калуу; \diamond левой ногой сделать что чалачарпыт (арыдан-бери) бүтүрө салуу; хромать на обе ноги төрт аягынан тең аксоо; \diamond связать по рукам и ногам кого колу-бутун тушап коюу (өз алдынча аракет кылууга мүмкүндүк бербөө); бежать со всех ног алды-артына карабай (жанынын бардыгынча) качуу; \diamond нүжен как собаке пятая нога итке темирдин кереги эмне; \diamond колосс на глиняных ногах куру сөөлөт; \diamond терять почву под ногами ооматы кетүү, иши оңунан чыкпай калуу; \diamond на большую (широкую) ногу кең-кесири, төгүлчачыл, бардар кишидей (жашоо).

Ногайск/ий, -ая, -ое ногой... ногойлор...; ~ язык ногой тили.

Ногайцы *мн.* (ед. ногаец *м*, ногайка *ж*) ногойлор (ставрополь крайында, Дагестада жашаган эл).

Ноготки *мн.* ноготки (календуланын элдик наамы).

Ноготок *м* *уменьш.* к ноготь тырмакчы, тырмак; ~ \diamond с ноготок тырмактай, кымындай, кенедей; мужичок с ноготок кибиреген адам, бою бир карыш адам.

Ноготь *м* тырмак; \diamond ногтя не стоит тырмакка да татыбайт; \diamond до кончиков (до конца) ногтей бүтүндөй, бүт бойдон, турган турпаты менен, башынан аягына чейин; Славянофилы были идеалистами до конца ногтей (Плеханов) Славянофилдер бүтүндөй (башынан аягына чейин) идеалисттерден болушкан; \diamond прижать к ногтю жазасын берүү, сазайын окутуу, акесин таанытуу.

Ногтев/ой, -ая, -ое тырмак тазалай турган, тырмак ала турган, тырмак...; ~ ая щетка тырмак щёткасы.

Нож *м* 1. бычак; острый ~ курч бычак; кухонный ~ аш бычак; перочинный ~ маки; 2. спец. бычак, тиш; ~ мясорубки эт туурагычтын бычагы; бульдозерный ~ бульдозердун тиши; ~ скрепера скрепердин тиши; \diamond быть на ножах с кем касташуу, кырды бычак болушуу; \diamond с ножом к горлу пристать ысык боткодой жабышып алуу, акедей асылуу, жанды койбоо; \diamond как ножом отрезать кесе айтуу, «болбойт» деп коюу; без ножа зарезать айласын кетируү, амалын курутуу; \diamond нож острый кому бычактай тийген, жанды кейиткен (сөз, кылык-жорук).

Ножев/ой, -ая, -ое бычак...; ~ ой черенок бычак сап; ~ ая рана бычак сайгандан болгон жара.

Ножик *м* то же, что нож 1. бычак; перочинный ~ маки.

Ножк/а *ж* 1. *уменьш.-ласк.* к нога; 2. бут; ~ и стула студдун буттары; 3. бот. сабак; ~ а одувачика какым-кукумдун сабагы; 4. спец. бут; ~ а циркуля циркулдун буту; \diamond подставить ножку кому бут тосуу; по одежде протягивай ножки погов. төшөгүнө карап аягыңды сун.

Ножницы *тк. мн.* 1. кайчы; портновские ~ кийим тигүүчүлөрдүн кайчысы; садовые ~ багбандын кайчысы; кровельные ~ каңылтыр кесүүчү кайчы; прессовые ~ пресс кайчысы; 2. перен. айырмачылык, кайчы келүүчүлүк; ~ в оплате труда эмгекке акы төлөөдөгү айырмачылык.

Ножн/ой, -ая, -ое бут...; ~ ой мускул бут булчуңу; ~ ая ванна бут ваннасы; ~ ая швейная машина бут машина (кийим тигүүчү).

Ножны *тк. мн.* кын; вынуть кинжал из ножен канжарды кындан сууруп чыгуу; \diamond вложить меч в ножны кылычты кынга салуу (согушту, урушту, салгылашууну токтотуу).

Ножовка *ж* кол араа (жыгач, металл кесүүчү).

Ноздреватый, -ая, -ое (ноздревать, -а, -о) көңдөйлүү, тешиктүү, тешик-тешик, тешилген; ~ сыр тешиктүү сыр (азык).

Ноздр/я *ж* таноо, мурун көңдөйү; \diamond ноздря в ноздрю *прост.* жанаша, тең, тизе кагыштыра, каптал тийиштире.

Нокаут *м спорт.* нокаут (боксёрду уруп жыкканда, ал он секунддун ичинде ордунан туруп, кайра кармаша албай, утулганга эсеп болгон абал); послать в ~ нокаут кылуу.

Нокаутировать *сов. несов. кого спорт.* нокаут кылуу, нокаут кылып жеңүү.

Нокдаун *м спорт.* нокдаун (боксёрду уруп жыкканда, ал он секунддун ичинде ордунан туруп, кайра кармашууга жараган абал).

НоктюРН *м* ноктюРН (чакан музыкалык чыгарма).

Нолев/ой, нулевой, -ая, -ое нөл..., нөлгө тең барабар); ~ ая температура нөл даражасындагы температура.

Нол/ь, нул/ь *м* 1. *мат.* ноль, нөл; пять минус пять равно ~ ю бештен бешти алса нөлгө барабар; 2. ноль, нөл (температуранын жана башка айрым чоңдуктардын эсеби баштала турган шарттуу чекит) температура ниже ~ я нөлдөн төмөн температура; 3. перен. нөл; все мы для него ~ ь ал үчүн баарыбыз нөлбүз; \diamond ноль-ноль I) нөл-нөл, дал туптуура (убакытка карата); она придёт в три ноль-ноль ал туптуура саат үчтө келет; 2) спорт. ноль-ноль (оюн эсебине карата колдонулат); счёт ноль-ноль оюндун эсеби нөл-нөл (эсеп ачылган жок); \diamond ноль внимания *прост.* эч көңүл бурбастык, этибарга албастык; ноль без палочки *кто прост.* кунарсыз, колунан

эчтеме келбеген, баркы жок; \diamond **свести к нулю** жокко чыгаруу маанисин жоготуу, жок кылуу; **начинать с нуля** башынан баштоо.

Номенклатура ж номенклатура (илимдин, өндүрүштүн кандайдыр бир тармагында колдонулуучу аталыштардын, терминдердин тизмеси, жыйнагы); **географическая** ~ географиялык номенклатура (географиялык аталыштар); ~ **ювелирных изделий** зергерлик буюмдардын номенклатурасы.

Номенклатурный, -ая, -ое номенклатуралык, номенклатура..., номенклатурада турган; ~ **список** номенклатуранын тизмеси; \diamond **номенклатурный работник** номенклатурада турган кызматкер (жогорку инстанция тарабынан атайын дайындалган же бекитилген кызматкер).

Номер м 1. номер (катар сан); ~ **билета** билеттин номери; ~ **дома** үйдүн номери; 2. (*планка, ярлык*) номер; **снять** ~ **машины** машинанын номерин алып коюу; 3. сан, номер; **новогодний** ~ **журнала** журналдын жаны жылдык саны; 4. (*размер изделия*) номер; **нити сорокового** ~ **а** кыркынчы жип (кыркынчы номерлүү жип); ~ **ботинок** ботинканын номери; ~ **обуви** бут кийимдин номери; 5. номер, бөлмө; **свободные** ~ **а в гостинице** мейманканадагы бош номерлер (бөлмөлөр); 6. *уст.* номер, мейманкана; 7. номер (оюндун же концерттин өзүнчө аткарыла турган бөлүгү); **экстрадный** ~ **экстрада** номери; **объявить следующий** ~ кийинки номерди кулактандыруу; 8. *воен.* номер (замбиректин жана пулемёттун расчётундагы жоокер); **боевая готовность** ~ **оборудийного расчёта** замбирек расчётундагы номерлердин (жоокерлердин) күжүрмөн даярдыгы; 9. *перен. разг.* кылык, айла, амал; **этот** ~ **не пройдёт** мындай кылык жарабайт; **выкинуть** ~ амалдануу.

Номерной, -ая, -ое 1. номерлүү, номерленген, номер коюлган; ~ **знак** номерлүү белги; ~ **завод** номерлүү (жашырын) завод; 2. номерди тейлөөчү; **номерная горничная** мейманкананын тейлөөчү кызматкери.

Номерок м *уменьш.* к **номер** 1–3, 5, 6; ~ **с вешалки в театре** театрдагы кийим илгичтин номери.

Номинал м номинал (1. *фин.* баалуу кагаздардын, кагаз акчалардын, товарлардын үстүнө белгиленип жазылган наркы; **продажа по** ~ у номинал наркына ылайык сатуу; 2. *тех.* тетиктердин расчётундагы эсепке алына турган өлчөмү).

Номинальный, -ый, -ая, -ое 1. *фин.* номинал...; ~ **ая стоимость** номинал нарк; 2. *тех.* номинал (расчётто эсепке алына турган өлчөм); ~ **ые размеры детали** тетиктин номинал өлчөмү; 3. наамы (аты) гана бар;

аты бар, заты жок, өзү-жок, кагаздагы гана; ~ **ый директор** аты гана бар директор.

Номинатив м *грам.* то же, что **именительный падеж** (*см. именительный*).

Номинативн/ый, -ая, -ое *грам.* номинативдик, атоо... (заттын, нерсенин, сапаттык, аракеттин атын атоочу); ~ **ое предложение** атама сүйлөм; ~ **ая функция слова** сөздөрдү атоо (номинативдик) кызматы.

Номограмма ж *мат.* номограмма (түрдүү чондуктардын ортосундагы өз ара байланышты көрсөтүүчү жана аларды табууну жеңилдетүүчү график чиймеси).

Номография ж номография (математиканын номограммаларды түзүүнүн теориясы менен практикалык методдорун бириктирген бөлүмү).

Номографическ/ий, -ая, -ое номография..., номографиялык.

Нонпарель ж *типогр.* нонпарель (петиттен кичирээк басмакана шрифти).

Нора ж 1. ийин; **лисыя** ~ түлкүнүн ийини; 2. күркө, жер кепе, жер там, жер төлө; **каторжные норы** каторгадагылар (сүргүндөгү) жашоочу жер кепелер.

Норвежск/ий, -ая, -ое Норвегия..., норвегиялыктар...; ~ **ая литература** Норвегия адабияты.

Норвежцы *мн. (ед. норвежец м, норвежка ж)* норвегиялыктар, Норвегия калкы (Норвегиянын негизги калкын түзгөн эл).

Норд м 1. түндүк, түндүк тарап, түндүк багыт; 2. *мор. метеор.* норд (түндүк шамалы); **В Северном море две ночи дул злейший** ~ (Соколов-Микитов) түндүк деңизде эки түндүк эң катуу норд (түндүк шамалы) жүрүп турду.

Норд-вест м 1. *мор.* түндүк-батыш, түндүк-батыш багыт; 2. *мор. метеор.* түндүк-батыш (түндүк-батыш тарапта сого турган шамал).

Нордов/ый, -ая, -ое *мор.* түндүк...; ~ **ый ветер** түндүктөн соккон шамал; ~ **ые волны** түндүк толкундары.

Норд-ост м 1. *мор.* түндүк-чыгыш, түндүк-чыгыш багыт; 2. *мор. метеор.* түндүк-чыгыш (түндүк-чыгыш тараптан сого турган шамал).

Нория ж нория (көтөргүч машина).

Норк/а I ж 1. (*зверёк*) норка; 2. (*мех*) норка; **воротник из** ~ **и** норка жака.

Норка II ж *уменьш.* к **нора** кичинекей ийин, ийинче.

Норков/ый, -ая, -ое 1. норка...; ~ **ый след** норканын изи; 2. норка..., норкадан жасалган; ~ **ая шуба** норка тон.

Норм/а ж 1. норма; ~ **ы поведения** адептүүлүк (жүрүм-турум) нормалары; **правовые** ~ **ы** укук нормалары; ~ **ы литературного языка** адабий тилдин нормалары; 2. норма (белгиленген өлчөм, багыт, чек,

ченем); ~ **а вы́работки** иштеп чыгуу нормасы; ~ **а выпадéния осáдков** жаандын жааш нормасы; **вы́полнить** ~ **у** норманы аткаруу; **дневна́я** ~ **а** күндүк норма; **3. полигр.** норма (ар бир басма табактын биринчи бетинин эң астынкы бөлүгүнүн сол тарабына китептин майда тамгалар менен кыскартылып жазылган аты); **♦ прийти (войти) в норму** нормага түшүү.

Нормализация *ж* оңоо, нормага келтирүү, нормага салуу, тартиптештирүү; ~ **отношений** мамилени оңоо (нормалдуу кылуу); ~ **орфографии** орфографияны нормага келтирүү.

Нормализовать *сов., несов. что* нормалаштыруу, нормага салуу, нормага келтирүү.

Нормализова́/ться **1. сов., несов.** оңолуу, нормалашуу нормага түшүү; **отношения** ~ **лись** мамиле оңолуп калды; **2. несов. страд. к** нормализова́ть.

Норма́ль *ж* нормаль (**1. мат.** жаныма түз сызык же жаныма чекит аркылуу өткөн тегиздиктеги тик сызык; **2. тех.** калыпка салынган үлгүдөгү тетик).

Норма́льн/ый, -ая, -ое (норма́лен, -льна, -льно) **1** нормалдуу, калыптагыдай, кадимкидей; ~ **ый вес** нормалуу салмак; ~ **ая температу́ра** нормалдуу температура; **2. (психически здоровый)** дени, акыл-эси ордунда, кадырасе, кадимкедей.

Норма́нск/ий, -ая, -ое норманн...; ~ **ые племена́** норманн уруулары.

Норма́нны *мн. (ед. норма́нн м)* норманндар (викингдердин Батыш Европадагы наамы, 8–11-кылымдарда Европа өлкөлөрүнө талоончулук, басып алуучулук жортуул жасап турушкан түндүк германдык уруулар).

Норма́тив *м* норматив, белгиленген норма; ~ **ы производительности труда́** эмгек өндүрүмдүүлүгүнүн нормативдери.

Норма́тивн/ый, -ая, -ое **1.** нормативдүү, нормага ылайыкташылган, норматив...; ~ **ый запáс деталей** тетиктердин нормативде көрсөтүлгөн запасы; **2.** нормаларды белгилөөчү, нормативдүү; ~ **ая грамма́тика** нормативдүү грамматика.

Нормиро́ванн/ый, -ая, -ое **1. прич. от нормировать;** **2. прил.** нормаланган, нормага салынган, нормалуу; ~ **труд** нормаланган эмгек; ~ **рабо́чий день** нормага салынган иш күнү.

Нормировать *сов., несов. что* нормалоо, норма коюу (белгилөө), нормага салуу; ~ **за́работную пла́ту** иш акыны нормалоо.

Нормиро́вщик *м* нормировщик, нормалоочу.

Нормиро́вщица *женск. к* нормировщик.

Но́ров *м прост.* кулк-мүнөз, адат, кыял-жорук; **что ни го́род, то ~ , что ни дере́вня,**

то обы́чай *прост.* ар шаардын өзүнчө адаты, ар кыштактын өз каада-салты бар; **♦ с но́ровом (о человеке)** азоо, кайсар, терс, бой бербес.

Норови́ст/ый, -ая, -ое (норови́ст, -а, -о) *прост.* азоо, бой бербес, чалпоо, кыялы тескери; ~ **ая ло́шадь** азоо ат; ~ **ый челове́к** кыялы тескери адам.

Норови́т/ь несов. разг. умтулуу, тырышуу, жан талашуу, жутунуу, көксөө; **он всё ~ л убежа́ть** ал качып кетүүгө жан талашып жүрөт; ~ **ь в нача́льники** начальник болууну (чондукту) көксөө.

Нос *м* **1. (у человека)** мурун, тумшук; **курно́сый** ~ теңирекей мурун, таңыракай мурун; **у него́ кровь идёт ~ ом (из носу)** анын мурду канап жатат; ~ **с горби́нкой** кочкор тумшук; **орли́нный** ~ куш тумшук (бүркүт тумшук); **2. (клюв птицы)** тумшук; **дятел долби́т дупло́ ~ ом** тоңкулдак көңдөйдү тумшугу менен чокулап тешет; **3. чорго;** **ча́йник с отби́тым ~ ом** кетик чорголуу чайнек; **4. геогр.** тумшук; **5. тумшук** (кеменин, самолёттун ж. б. алдынкы бөлүгү); **6. тумшук, уч** (бут кийимдики); **ту́фли с о́стрым ~ ом** тумшугу узун туфли; **♦ на носу́** жакын; жакында; **зима́ на носу́** кыш жакындап калды(кыш кирип келди); **♦ под но́сом у кого** жанында, түбүндө; **не ви́дет, что де́лается под но́сом** жанында эмне болуп жатканын көрбөй (билбей) калуу; **♦ из-под (са́мого) но́са (но́су) у кого** каратып туруп; **удра́ть из-под но́су** каратып туруп качып кете берүү; **забра́ть из-под носу** каратып туруп алып кетүү; **♦ нос к но́су** бетме-бет, оро пара; **♦ ве́шать нос** ындыны өчүү, шылкыюу; **наста́вить (натяну́ть) нос кому́** акмак кылып кетүү, алдап кетүү, сызга олтургузуу; **♦ задра́ть нос** мурдун көтөрүү, кекирейүү, көөп кетүү; **♦ сова́ть (свой) нос куда́** тиешеси жок ишке кийлигишүү, ыгы жок кирише берүү; **♦ утере́ть нос** өтүп (озуп) кетүү, ашып кетүү; **♦ клева́ть но́сом** үргүлөө; **♦ водить за́ нос** алдоо, убара кылуу; **♦ оста́ться с но́сом** куру жалак калуу, таш жалак калуу, алдатып жиберүү, эки колун мурдуна тыгып кала берүү; **говори́ть в нос** кинкилдөө, мыңкылдоо; **♦ не ви́дет да́льше своего́ но́са** терең ой жүгүртө албоо, чолок акылына салып ойлоо; **♦ заруби́ть (себе́) на носу́** көңүлүнө түйүп алуу, эсинен чыгарбоо; **♦ с но́са (но́су)** ар биринен, ар бир кишиден; **пока́зывать нос кому́** эликтөө, шылдыңдоо; **показа́ть нос куда́, где** көрүнүп коюу, барып коюу.

Носа́стый, -ая, -ое *прост.* чоң мурун; чоң тумшук.

Носа́т/ый, -ая, ое **1. разг.** чоң мурун; чоң чорголуу; ~ **ый человек** чоң мурун, мурду чоң адам; ~ **ый ча́йник** чоң чорголуу чайнек;

2. узун тумшук (айрым зоологиялык аталыштардын курамында); ~ **ые обезьяны** узун тумшук маймылдар; ~ **ый какаду** узун тумшук жакаду (тоту куш).

Носáч *м* 1. *прост.* мурду чоң (чоң тумшук) адам; 2. *зоол.* узун тумшук маймыл.

Носик *м* 1. *уменьш.-ласк.* к нос 1–2; быйпык мурун; 2. тумшук, мурун, чорго; **чайник с отбитым** ~ ом чоргосу кетилип калган чайнек.

Носилк/и *тк. мн.* замбил, сандал; носилка; **санитарные** ~ и санитардык замбил (носилка); **погребальные** ~ и табыт; **таскать землю на** ~ ах топуракты замбил менен ташуу.

Носильн/ый, -ая, -ое кийиле турган, кийилүүчү; ~ **ое белье** ич кийим, көйнөк-ыштан.

Носильщик *м* кол жүктөрүн ташуучу адам, носильщик (вокзалдарда, пристандарда ж.б.)

Носител/ь *м* 1. *книжн.* ээси, өкүлү, ээ болуучу, өкүл болуучу ~ и **кыргызского языка** кыргыз тилинин ээси, кыргыз тилинде сүйлөөчүлөр; ~ **ь таланта** талант ээси; ~ **ь культуры** маданият ээси; 2. (*распространитель инфекции*) оору таратуучу, жуктуруучу (микроб, вирус ж.б.); ~ **ь гриппа** грипп таратуучу; \diamond **ракета-носитель** ракета-алып жүрүүчү.

Носительница *книжн. женск.* к носитель

Носить *несов.* кого-что 1. *то же, что нести*; ~ **мешки** кап көтөрүү (кап ташуу); ~ **ребенка на руках** баланы колуна көтөрүп жүрүү ~ **письма** кат ташуу кат кат алып баруу (келүү); 2. *разг.* курсагында көтөрүп жүрүү, кош кабат (кош бойлуу) болуу, боюнда болуу; 3. коюп алуу, өстүрүп алуу; **он носит бороду** ал сакал коюп алыштыр; 4. кийип (асынып) жүрүү, касып, тагып алуу, тагынуу; ~ **очки** көз айнек тагынып жүрүү; ~ **портфель под мышкой** портфелин колтугуна кысып жүрүү; 5. ... деп аталуу, ... деген наамга ээ болуу, фамилиясын алып жүрүү; **он носит фамилию матери** ал энесинин фамилиясын алып жүрөт; ~ **высокое имя учителя** мугалим деген жогорку наамга ээ болуу; 6. бир нерсени, кандайдыр бир белгини көрсөтүп (билдирип) туруу; **это носит на себе печать (след) прошлого** мында өткөн мезгилдин белгиси бар; **спор носил принципиальный характер** талаш принциптүү мүнөзгө ээ болуучу; \diamond **носить на руках кого** асты-үстүнө түшүү, алаканына салып эркелетүү, эрке кылып өстүрүү.

Носиться *несов.* 1. *то же, что нестись* 1; **ребята носят по двору** балдар чымын-куюн болуп короодо чуркап жүрүштү; **в воздухе** **носятся снежинки** асманда кар бүртүктөрү уйгу-туйгу учуп жатты; 2. кийилүү, чыдоо; **эта ткань долго носится** бул кездеме көпкө

чыдайт; **эти туфли** **носятся у меня** **уже третий год** бул туфлини үч жылдан бери кийип жүрөмүн; 3. *с кем-чем разг.* убаралануу, бүт дитин, көңүлүн коюу; ~ **с ребёнком** баланын убарасын тартуу; ~ **с новым проектом** жаңы долбоор менен убаралануу, бүт көңүлдү жаңы долбоорго бөлүү, жаңы долбоорго бүт дитин коюу; 4. *страд.* к **носить** 1–2, 4; \diamond **носятся слухи** имиш-имиш (кеп-келеч, ушак) тарап жүрөт.

Носки *мн.* (*ед.* носик *м*) носки (чолок байпак).

Носк/ий, -ая, -ое (носок, -ка, -ко) чыдамдуу, бышык, жыртылбай турган; ~ **ая ткань** бышык кездеме.

Носк/ий, -ая, -ое (носок, -ка, -ко) жумуртканы көп тууган, көп жумурткалоочу (канаттууларга карата); ~ **ая порода кур** тооктун көп жумурткалоочу тукуму.

Носов/ой, -ая, -ое 1. мурун...; ~ **ая полость** мурун көндөйү; ~ **ой платок** жүз аарчы; бет аарчы; 2. мурунчул; ~ **ые звуки** мурунчул тыбыштар; 3. тумшук...; ~ **ая часть палубы** палубанын тумшук бөлүгү.

Носоглотка *ж анат.* каңылжаар, кеңилжээр.

Носок *I м см.* носки.

Носок *II м* 1. *уменьш.-ласк.* к нос 2; 2. уч, мурун, тумшук (буттун, бут кийимдин, байпактын ж.б.); 3. *то же, что носик* 2; 4. *спец. и прост.* алдыңкы бөлүк, уч; ~ **молотка** балканын учу.

Носорог *м* 1. керик, носорог; 2. мүйүздүү коңуз.

Носорож/ий, -ая, -ое керик...; носорог...; ~ **ья кожа** кериктин (носорогдун) териси.

Носочн/ый I -ая, -ое байпак...; **чулочно** — ~ **ые изделия** байпак буюмдары.

Носочн/ый II, -ая, ое тумшугундагы, учундагы; ~ **ая часть ботинка** ботинканын тумшук жак бөлүгү; ~ **ая часть молотка** балканын уч жагы.

Ностальгия *ж книжн.* мекенин, туулуп-өскөн жерин сагынуу (кусалануу).

Носчик *м* ташуучу, жеткирип берүүчү; ~ **дров** отун ташуучу.

Нот/а I ж 1. *муз.* нота (музыкалык үндүн шарттуу, графикалык белгиси); ~ **а «до» «до»** нотасы «до»ну билдирүүчү нота; **высокая** ~ **а бийик** (ичке) нота; 2. *мн.* **ноты** нота (ушундай белгилер менен жазылган музыкалык чыгарманын тексти жана алардын жыйнагы); **играть по** ~ **ам** нотага карап ойноо; **купить** ~ **ы** нота сатып алуу; 3. *перен.* **чего или какая** обон, тон, белги, үн, тыбыш; **в его голосе** **послышались** ~ **ы неудовольствия** анын үнүнөн нааразылыктын белгиси угулуп турду; \diamond **как по нотам** оной, женил.

Нот/а II ж *дипл.* нота; **послать** ~ у **протеста** нааразылык билдирүү нотасын жиберүү.

Нотабена ж нотабене *ср нескл.*, нотабена (тексттеги ошол жерге көңүл буруу үчүн коюла турган белгиси).

Нотариальн/ый, -ая, -ое нотариус...; ~ **ая контора** нотариус конторасы; ~ **ая копия** нотариуста күбөлөндүрүлгөн көчүрмө.

Нотариус м нотариус.

Нотаци/я I ж үгүт, насыят, акыл-насаат; **прочитать** ~ ю *кому-л.* бирөөгө акыл-насаат айтуу.

Нотация II ж нотация (шарттуу жазуу белгилери, ноталар системасы); **шахматная** ~ шахмат нотациясы; **музыкальная** ~ музыка нотациясы (ноталар системасы).

Нотн/ый, -ая, -ое нота..., ноталуу; ~ **ая система** нота (ноталар) системасы; ~ **ый магазин** нота магазини; ~ **ая бумага** нота кагазы.

Ночевать *несов.* түнөө, жатуу, жатып калуу; ~ **ть под открытым небом** талаада түнөп калуу; ◊ (**и**) **не ночевало что где разг.** эч нерсе болгон эмес; **поэзия в его стихах и не ночевала** анын ырларында поэзия деген болгон эмес (болуп көргөн эмес).

Ночёвка ж конуу, түнөө, түнөп калуу; ~ в **поле** талаага түнөп калуу (талаага түнөө).

Ночлэг м 1. түнөөчү жай, конуп кала турган жер; **отвести** ~ жата турган жайын көрсөтүү; 2. *то же, что ночёвка*; **остановиться на** ~ в лесу токойдо түнөп калуу.

Ночлэжка ж *прост. то же, что ночлэжный дом* (см. **ночлэжный**).

Ночлэжник м түнөп калган адам (жатар конок).

Ночлэжн/ый, -ая, -ое түнөй турган, конуп кете турган ◊ **ночлэжный дом** түнөк жай (революцияга чейинки ири шаарларда: конуп кете турган кедей адамдарга арзан баа менен берилүүчү түнөк).

Ночник м 1. кичине чырак, кичине лампа (шам, кара чырак); 2. *разг.* түнкүсүн иштөөчү; түнкүсүн учуучу самолёт жана анын учкучу.

Ночн/ой, -ая, -ое 1. түнкү, түн мезгилиндеги, түндөгү; ~ **ое время** түнкү убак; **тьма** ~ **ая** түнкү караңгылык; ~ **ой сторож** түнкү кароолчу; 2. түнкүсүн кийилүүчү, түнкү; ~ **ая рубашка** түнкү көйнөк; 3. *в знач. сущ.* **ночное ср** түнкүсүн жылкы кайтаруу; **поехать в** ~ **ое** түнкүсүн жылкы кайтарууга баруу.

Ноч/ь ж түн, кеч; **глубокая** ~ **ь жарым** түн, түн ортосу; **по** ~ **ам** түнкүсүн; **день и** ~ **ь да сүтки прочь** күндүн артынан түн болуп, сутка көздөн кайым жоголот; **спокойной но́чи** кайырлуу түн; жакшы жатып, жай турууз; тынч уктаңыз; ◊ **белые но́чи** буурул түндөр;

◊ **полярная ночь** полярдык түн (уюлдун айланасында жылдын күн көрүнбөй турган бөлүгү); **на ночь** жатарда, уктар алдында.

Ночью нареч. түнкүсүн, кечкисин; **выехать** ~ түнкүсүн жөнөп кетүү; **днём и** ~ күнү-түнү менен, тыным албастан.

Ноша ж 1. жүк; **тяжёлая** ~ оор жүк; 2. *перен.* **какая** оор (машакаттуу, түйшүктүү) иш (милдет, тапшырма); ◊ **сво́я но́ша не тянет посл.** керектүү таштын оордугу жок.

Ношен/ый, -ая, -ое кийилип калган, кийилип жүргөн; ~ **ое бельё** кийилип калган ич кийимдер.

Ноябрь ж ноябрь (жетинин айы).

Ноябрьск/ий, -ая, -ое ноябрь..., ноябрь айындагы, ноябрь айында болгон (боло турган); ~ **ие заморозки** ноябрдагы үшүк.

Нрав м 1. мүнөз, кулк-мүнөз, пейил, маанай; **добрый** ~ жакшы мүнөз; **крутой** ~ чоогоол мүнөз; 2. *мн.* **нравы** үрп-адат, ырым-жырым, каада-салт; **старийные** ~ **ь** эски үрп-адаттар; ◊ **по нраву быть (прийтись и т.п.) кому** жагуу, кулк-мүнөзү жарашуу, куп келишүү.

Нравит/ься *несов. кому* 1. жагуу, жакшы көрүнүү; жагып калуу; ~ **ься всем** бардыгына жагуу; 2. *безл. с неопр.* жакшы көрүү, жактыруу, сүйүп калуу; **ему** ~ **ся ездит верхом** ал атчан жүргөндү жакшы көрөт.

Правоучени/е *ср* үгүт, насыят, насаат, кенеш; **читать** ~ **я** насаат айтуу.

Правоучительн/ый, -ая, -ое таалим боло турган, насааттуу, сабак болуучу, адептүүлүккө үйрөтүүчү; ~ **роман** таалим-тарбия берүүчү роман.

Правственность/ь ж нравалуулук, адептүүлүк, ыймандуулук; **законы** ~ **и** адептүүлүк мыйзамдары; **человек высокой** ~ **и** эн адептүү (ыймандуу) адам; **испорченная** ~ **ь** адептүүлүктүн бузулушу (ыймансыздык).

Правственн/ый, -ая, -ое (нравствен, -на, -но) адептүүлүк..., ыймандуулук...; ~ **ые правила** адептүүлүк эрежелери; ~ **ый поступок** адептүүлүк менен жасалган иш; ~ **ое воспитание** адептүүлүккө тарбиялоо.

Ну I *межд. разг.* 1. кана; **ну, рассказывай** кана, айта башта; **ну, пошли, ребята** кана, балдар, кеттик; **ну, скорей!** кана, тезирээк (болгула!); 2. кой-ээ, койсоңчу, курусун, бар-ээ, куруп кетсин; **да ну тебя!** койсоңчу!, кой-ээ!; – **Не ем я раков... Ну их!** – **сказал старик и брегзливо отвернулся** (Чехов) – Мен чаян жебеймин... анын куруп кетсин! – деди да, карыя жийиркенгендей тескери бурулду; 3. абдан, таза, анык; ..болбосоң коё кал!; **ну и жара!** күн абдан ысып турат! **ну и громадина** абдан чоң турбайбы; **ну и чудак ты** таза апенди экенсиң да; **ну и лентяй!** анык жалкоо турбайсыңбы! **ну и певец!** ырчы болбосоң коё кал!

Ну II частица 1. *вопр. чаще в сочет. с частицей «да» (неужели)* ыраспы, чын элеби, койчу, ырас элеби, жок – ээ, кой – ээ, –бы; в портфеле – то пусто! – Да ну! портфелде эч нерсе жок экен! – Койчу? 2. *вопр. эмне?; Токтосун!* – Ну? что там ещё! Токтосун – Эмне? Дагы не болуп кетти! 3. *усилит. ооба, кош, деги; ведь это неправда?* – Ну, конечно, не правда бу туура эмеспи? – Ооба, албетте, туура эмес; ты там был? – Ну, был! сен ал жерде болдуң беле? – Ооба, болгом!; ну, а дальше что? кош, андан кийин эмне болду?; ну где ей было знать об этом! деги ал муну кайдан билет эле! ну где мне с тобой тягаться! сени менен теңтайлашканды мага ким коюптур! мага сени менен теңтайлашмак кайда! 4. ооба, мейли; ну, ладно мейли, болуптур; ну, это уж ваше дело мейли, бул өзүңүздүн ишиниз (мейли, билгенинздей кылыңыз); ну, я пошёл мейли, мен кеттим; ну, не найдёшь эту книгу, возьми другую бул китепти таппасаң, башкасын алсаң да мейли; 5. ооба, ... – сочу, ... – са эмне экен; ты говорил? – Ну, говорил сен айттың беле? – Ооба, айткам; но он стар? – Ну и что? ал карып калбадыбы? – Карып калса эмне экен? ♦ ну и ну!; ай да ну! бай – бай – бай, ой – бой; ну да албетте, ананчы.

Нуга ж нуга (жанчылган жангактан жасалган ширин кондитер азыгы, жангак халва).

Нуда м, ж жадатма, зериктирме.

Нудно 1. *нареч.* жадатып, жанга тийип, зериктирип; 2. *безл. в знач. сказ. разг.* жанга тийди, жадатып (зериктирип) жиберди; на душе ~ жүрөгүм сыгылып кетти; ~ сидеть без дела бекер олтуруш жадатып жиберди.

Нудный, -ая, -ое (нүден, -на, -но) *разг.* жанга тийме, жадатма адам тажагыдай, зериктирип жиберме; ~ человек жадатма киши; ~ мотив адам тажагыдай күү (кулактын кужурун алган күү).

Нужд/а ж муктаждык, жокчулук, жакырчылык; он вырос в ~ е ал жокчулукта өстү; 2. зарылдык, тукулжурагандык, муктаждык, керектик, кажет; испытывать ~ у муктаждыкты баштан өткөрүү; насущные ~ ы трудящихся эмгекчилердин эң зарыл муктаждыктары; в случае ~ ы зарыл болгон учурда; нет ~ ы говорить об этом бул жөнүндө айтып олтуруунун кажети жок.

Нуждаемость ж муктаждык, зарылдык, керектик; установить ~ в топливе отунга муктаждыкты аныктоо (тактоо).

Нуждаться *несов.* 1. жокчулуктун азабын тартуу, жакырчылыктан кыйналуу; 2. в ком-чём зарылуу, муктаж болуу; ~ в деньгах акчага муктаж болуу (акчадан кысылуу).

Нужник м *прост.* ажаткана, даараткана.

Нужно в знач. сказ. *безл. кому-чему и с неопр.* керек, зарыл ~ торопиться шашылуу керек; ~ , чтобы все пришли бардыгы келгендей болушу керек; ♦ очень (куда как) нужно! бир тыйынча керек эмес!, эч кереги жок!

Нужн/ый, -ая, -ое (нүжен, -на, -но) керектүү, зарыл, кереги бар; ~ ые книги керектүү китептер; ~ ые указания керектүү көрсөтмөлөр; выдать ~ ую сумму керектүү сумманы берүү; ~ ый человек керектүү (пайдасы тие турган) адам.

Нукать *несов. прост.* «кана-кана» дей берүү.

Нукёр м нөкөр.

Нумер см. номер.

Нумератор м нумератор (1. билет, квитанция сыяктууларга номер коё турган машина; 2. электр конгуроосунда: кайсы номерге келгенде конгуроо урула тургандыгын көрсөтүүчү тетик).

Нумерация 1. *по знач. гл. нумеровать; ~ архивных дел* архив делолорун номерлөө, делолорго номер коюп чыгуу); 2. катар номерлер; ~ мест в автобусе автобустагы орундарга катар номер коюу; 3. нумерация (арифметиканын сан жөнүндөгү бөлүмү); 4. эсептөө системасы, сан системасы.

Нумеровать *несов. кого-что* номерлөө, номер коюп чыгуу.

Нумизмат м нумизмат (нумизматика менен иш жүргүзүүчү адам, нумизматика боюнча адис).

Нумизматика ж нумизматика (1. тыйындардын, медалдардын тарыхын изилдөөчү илим; 2. эски тыйындарды жана медалдарды жыйноо).

Нумизматическ/ий, -ая, -ое нумизматика..., нумизматикалык; ~ ая коллекция нумезматика коллекциясы.

Нунций м нунций (Рим папасынын дипломатиялык өкүлү); папский ~ папа нунцийи.

Нутриев/ый, -ая, -ое нутрия..., нутриянын терисинен жасалган; ~ ый мех нутриянын териси; ~ ая шуба нутрия терисинен тигилген тон.

Нутрия ж нутрия (суу жаныбары жана анын баалуу териси).

Нутро ср 1. *прост.* ич, ичеги-карын; всё ~ болит ичеги-кардым бүт ооруп турат; 2. *прост.* ич жак, ички бөлүк, ичтегилер; 3. *перен. разг.* ички мазмун, ички маани (маныз); гегемонистское ~ гегемонисттик ички маныз; 4. *перен. разг.* ички сыр (дил), ички сезим, ички туйгу; чувствовать ~ м ички туйгу менен сезүү; ♦ нутро не по нутру (быть) жакпай калуу.

Нутромер м *тех.* нутромер (өлчөө прибору).

Нутрян/ой, -ая, -ое ички, ичтен чыккан, ичтен чыга турган; ~ **бе сало** ич май.

Ныне нареч. 1. азыр, эми, азыркы кезде, азыркы тапта; ~ **это уже устарело** азыр бул эскирип калды; 2. *уст., прост.* бүгүн.

Нынешн/ий, -ая, -ое 1. *разг.* азыркы, эмики, ушул күнкү, ушул кездеги, ушул таптагы; быйылкы; ~ **её лето** быйылкы жай; ~ **ий урожай** быйылкы түшүм; ~ **яя молодёжь** азыркы жаштар; 2. *уст. прост.* бүгүнкү; **программа** ~ **его вечера** бүгүнкү кеченин программасы.

Нынче нареч. разг. 1. бүгүн; ~ **жарко** бүгүн күн ысып турат; 2. азыр, азыркы кезде, ушул тапта; ушу күндө; ~ **старикам почёт** азыр карыяларга урмат көрсөтүлүүдө.

Нырнү/ть сов. однокр. к нырять; ~ **ть с берега** жээктен сууга чумкуп кирүү; ~ **под одеяло** жууркандын ичине кирип кетүү; **самолёт** ~ **л в облака** самолёт булуттун арасына кирип кетти.

Нырок *м* балыкчы өрдөк.

Ныря/ть несов. 1. чумкуу, чүмкүү, чөмүү; **глубоко** ~ **ть** терең чөмүп кирүү; 2. бирде көрүнүп, бирде жок болуп туруу; **лодка** ~ **ла в волнах** кайык үстүндө бирде көрүнүп, бирде жоголуп калкылдап баратты.

Нытик *м разг.* убайымчыл, наалый берме (адам).

Ныть несов. 1. зыркыроо, сыздап ооруу; **зуб ноет** тишим зыркырап ооруйт; 2. наалый берүү, ыйлактай берүү; **вечно он ноет** ал ар дайым наалып жүрөт (наалыгандан башканы билбейт); 3. *разг.* чыйкылдоо; **возле сарая ныла пила** сарайдын жанында араа чыйкылдап жатты; **душа (сердце) ноет** жүрөк сыгылат; жүрөк сыздайт.

Нытьё ср 1. наалуу, ыйлактоо, зарлануу, арыз-мунун айтуу; **надоёдлиное** ~ жанга баткан наалуу; 2. зыркыроо, зыркыраткан оору; 3. чыйкылдоо, чыйкылдаган добуш (табыш).

Нэп *м (в России в 1921–1928 гг. новая экономическая политика)* 1. нэп (Россияда 1921–1928-ж. жаны үнөм саясаты); 2. нэп мезгили.

Нэпман *м* нэпман (нэп мезгилиндеги соодагер, жеке менчик адам).

Нэпманский, -ая, -ое нэпман...; ~ **магазин**

нэпмандын магазини (дүкөнү); ~ **дух** нэпман мезгилиндеги маанай.

Нэповск/ий, -ая, -ое нэп...; нэп мезгилиндеги.

Нюанс *м книжн.* билинер-билинбес айырма; ~ **ы цвета** түстөрдүн билинер-билинбес айырмалары; ~ **ы значения слова** сөз маанилеринин билинер-билинбес айырмалары; ~ **ы произношения** сөздүн айтылышындагы анча-мынча айырмачылыктар.

Нюни: **распустить нюни прост** 1. ыйлап жиберүү, кейип-кепчүү; 2. үмүт үзүү, маанайы чөгүү, бошоп кетүү.

Нюнить несов. прост. ыйлоо, көз жашын төгүү.

Нюня *м, ж разг.* 1. ыйлаак; 2. жүүнү бош адам.

Нюх *м* 1. жыт сезүү; **у собак хороший** ~ ит жытты жакшы сезет; 2. *перен. разг.* жыт сезе билүү.

Нюхательн/ый, -ая, -ое жыттай турган; ~ **табак** жыттай турган тамеки.

Нюхать несов. *что* жыттоо, искөө, жыттап көрүү; ~ **аромат сирени** сирендин жыпар жытын искөө; 2. жыттоо, мурунга салып коюу; ~ **нашатырный спирт** нашатырь спиртин жыттоо; ~ **табак** тамеки жыттоо; 3. *перен. прост.* көрүү, татуу, баштан кечирүү (өткөрүү); **пороху не нюхал** согуштун жанына жологон эмес, согушту көргөн эмес (согуш эмне экенин билбейт).

Нюхнуть сов. однокр. к нюхать 1.

Нянечка/а *ж разг.* 1. *ласк. к няня* 1; 2. *то же, что няня* 2; **позовите к больному** ~ у оорулуу адамга няняны чакырып койгулачы.

Нянчить несов. *кого-что* жаш баланы алдейлөө, багуу; ~ **внуков** неберелерин багуу.

Нянчиться несов. 1. *то же, что нянчить;* ~ **с детьми** балдарды багуу; 2. *разг. с кем-чем* алпештөө, көзүн карап эркелетүү; **довольно с ним** ~ жетишет эми, качанкыга анын көзүн карап эркелете беребиз!

Нянька *ж разг.* *то же, что няня* 1; **у семи нянек дитя без глазу** *нескл.* койчу көп болсо, кой арам өлөт; аяган көзгө чөп түшөт.

Няня *ж* 1. энеге, балага каралашчу аял; 2. *разг.* няня (оорукандагы санитарка).

0

О I *нескл. ср* орус алфавитинин он бешинчи тамгасынын аталышы.

О II (об, обо) *предлог 1. с вин. (указывает на соприкосновение, столкновение) -га; оперётся о край стола* столдун четине желөнүү; *мяч ударился о стену* топ дубалга урулду; *удариться локтём об стол* чыканагын столго уруп алуу; *споткнуться о камень* ташка мүдүрүлүп кетүү; **2. с вин. (в наречных выражениях)** *бок о бок* жанаша: *рука об руку* колмо-кол; *стена об стену* керегелеш; **3. с предл. (указывает лицо или предмет, на которой направлена мысль, речь и т.п.)** *жөнүндө, тууралуу; мечта о подвиге* эрдик жөнүндө тилек (кыял); *думать о работе* иш жөнүндө ойлоонуу; *забота о детях* балдар жөнүндө камкордук (балдарга камкордук); *лекция о диалектическом материализме* диалектикалык материализм жөнүндө лекция; **4. с предл. уст. (при обозначении числа однородных частей)** *столык о трёх ножках* үч буттуу кичинекей стол; *избушка о двух окошках* эки терезелүү кичинекей үй.

О III *межд. 1. (при обращении)* о, ой; э – эй! *о друзья!* э – эй досторум! **2. (при выражении удивления, восхищения, сожаления)** ой, о, ай; *о, как хорошо!* ой, кандай сонун! *о, как жаль!* ай, аттигиниң-ай! *о, как красиво!* ай, эң бир сонун ажайып! **3. (при усилении утверждения или отрицания)** жок; жо-жок; *о нет, я не пойдю туда!* жо-жок, мен ал жакка барбаймын.

О ... (об..., обо..., обь...) *обежать, огородить, обойти, обыграть, одарить* сыяктуу этиш сөздөрдү түзүүчү приставка.

Оазис *м 1.* оазис (какшыган чөлдөгү көк жайык жер); *~ ы Африки* Африканын оазистер; **2. перен.** оазис (башкалардан кескин айырмаланып турган көрүнүш, кубулуш же окуя); *культурный* ~ маданий оазис.

Об *см. о II.*

Об ... см. о ...

Оба *м, ср (обе ж) числ.* экөө, экөө тең; эки ... тең, эки ... менен; *оба сына на заводе* эки уулу тең заводдо; *обе дочери студентки* эки

кызы тең студент; *обоими глазами* эки көзү менен; *обеими ногами* эки буту менен.

Обаби/ться *сов. прост. 1.* катын чалыш болуп калуу, зайпана чалыштанып кетүү (эркектерге карата); *он распутил нюни, ~лся* ал катындан бетер ыйлактайт; **2.** өз боюна карабай коюу, эч нерсеге көңүлү келбей калуу (аялга карата); *выйдя замуж, она ~лась, стала мещанкой* күйөөгө тийгенден кийин өз боюна өзү карабай, мещанка болуп калды.

Обабок *м нар.-разг. то же, что подберёзовик.*

Обагр/ить *сов. что книжн.* кызартуу, кыпкызыл кылуу, жошолонтуу, кочкулдантуу; *облака, ~ённые вспышками заката* батып бара жаткан күн нуруна жошолонгон булут; **2.** канга боёо, канга бөлөө, канга батыруу; *~ить меч* кылычты канга боёо; *кровь ~ила доски* кан тактайды боёду; **∅** *обагрить руки кровью (в крови)* *книжн.* колун канга боёо (өлтүрүп жайлап салуу).

Обагриться *сов. книжн. 1.* кызаруу, кыпкызыл болуу, жошолонуу, кочкулдануу; **2.** канга боёлуу, канга катуу.

Обагрять *несов. см. обагрить.*

Обагряться *несов. 1. см. обагриться; 2. страд. к обагрять.*

Обалдевать *несов. см. обалдеть.*

Обалделый, -ая, -ое *прост.* абдыраган, башы маң болгон, башы иштебеген, мээси айланган, эч нерсеге түшүнбөгөн; *~вид* абдыраган түр (кебете).

Обалден/ие *ср прост.* абдыроо, башы маң болуу, башы катуу, мээси айлануу, маңгиленүү; *спорить до ~ия* башы маң болгуча талашып-тартышуу.

Обалдеть *сов. прост.* абдыроо, башы маң болуу, башы катуу, мээси айлануу, эч нерсеге түшүнбөө; *~от шума* ызы-чуудан башы маң болуу.

Обалдуй *м бран.* кеңкелес, кейбир.

Обанкрóти/ться *сов. 1.* банкрот болуу (сынуу, зыяндап калуу); *купец ~лся* купец банкрот болду; **2. перен.** ою ордуна чыкпай калуу, тилеги таш кабуу, соодасы бүтүү; **политика соглашательства** ~ лась

келишүүчүлүк саясат ордуна чыкпай калды.

Обасурманить *сов. кого разг. уст.* 1. мусулман кылуу, мусулман динине зордоп киргизүү; 2. бөтөн диндегилердин үрп-адатын зордоп алдыруу.

Обасурмани/ться *сов. разг. уст.* 1. мусулман болуу, мусулман динине кирүү; 2. бөтөн диндегилердин үрп-адатын кабыл алуу, үйрөнүү; **совсем ты** ~ **лся** сен биротоло мусулман болуптурсун.

Обаяние *ср* 1. жагым, сүйкүм, ажар; жылдыздуулук; ~ **молодости** жаштыктын ажары; 2. күчтүү таасир; **находиться под** ~ **м кого-чего-л.** бирөөнүн күчтүү таасирине берилип кетүү.

Обаятельность *ж* жагымдуулук, ажардуулук, жылдыздуулук, сүйкүмдүүлүк; **его** ~ **пришлась по душе** **всем** анын ажардуулугу бардык адамдын көңүлүнө жакты.

Обаятельный, -ая, -ое (обаятелен, -льна, -льно) жагымдуу, жагыштуу, жылдыздуу, сүйкүмдүү, ажардуу; ~ **человек** жылдыздуу киши (сүйкүмдүү адам).

Оббегать *сов. разг. то же, что обегать.*

Оббегать *сов.* 1. *несов. см. оббегать;* 2. *несов. см. оббежать.* ~ **все магазины** бардык магазиндерди кыдырып чыгуу.

Оббежать *сов. кого-что разг. то же, что обегать;* ~ **всех знакомых** бардык тааныштарын кыдырып чыгуу.

Оббивать *несов. см. оббить.*

Оббиваться *несов.* 1. *см. оббиться;* 2. *страд. к оббивать.*

Оббить *сов. разг. то же, что обить;* ~ **края чашки** табактын кырын уруп сындырып алуу.

Оббиться *сов. разг. то же, что обиться.*

Обвал *м* 1. уроо, кулоо, жемирилүү; **стена** **грозит** ~ **ом** дубал кулаганы турат; 2. көчкү; **снежный** ~ кар көчкү.

Обваливать I *несов. см. обвалить.*

Обваливать II *несов. см. обвалять.*

Обваливаться I *несов. см. обвалиться;* 2. *страд. к обваливать I.*

Обваливаться II *несов.* 1. *см. обваляться;* 2. *страд. к обваливать II.*

Обвалистый, -ая, -ое *разг.* кулама, урама; жемирилип кетме; ~ **берег** урама жээк.

Обвалить *сов. что* 1. кулатуу, оодаруу, кулатып түшүрүү, оодарып таштоо; ~ **ить** дувал дубалды кулатуу; 2. тегерегин бастырып коюу, айланта жал көтөрүү; **все было** ~ **ено** **землей** бардыгы айланта топурак менен бастырылган.

Обвали/ться *сов.* уроо, кулоо, урап түшүү; **потолок** ~ **лся** **потолок** урап түштү; **штукатурка** ~ **лась** **шыбак** сыйрылып (контурулуп) түштү.

Обвалка ж спец. этти сөөктөн ажыратуу, шылуу; ~ **мясной туши** этти сөөгүнөн ажыратуу (шылып алуу).

Обвалование *ср спец. по знач. гл. обваловать;* **задержание талых вод** ~ **м** кардын суусун кырдап токтотуу.

Обваловать *сов. что спец.* жал көтөрүү, жал кылып тосуу; ~ **посевы** эгин талаасын жал менен тосуу.

Обваловывать *несов. см. обваловать.*

Обваловываться *несов. страд. к обваловывать.*

Обвалять *сов.* тоголотуп алуу, оонатуу, бөлөө; ~ **рыбу в мукé** балыкты унга оонатуу; ~ **в снегу** карга оонатуу.

Обваля/ться *сов.* тоголонуу, оонап калуу; **курица** ~ **лась в золé** тоок күлгө оонады.

Обваривать *несов. см. обварить.*

Обвариваться *несов.* 1. *см. обвариться;* 2. *страд. к обваривать.*

Обварить *сов. кого-что* 1. кайнак сууну жаба куюу; кайнак сууга салып алуу, кайнак сууга малып матырып алуу; ~ **веник** шыпыргыны кайнак сууга малып алуу; 2. кайнак сууга (бууга) күйгүзүп алуу; ~ **ногу** **кипятком** бутун кайнак сууга күйгүзүп алуу.

Обвариться *сов.* күйгүзүп алуу, күйүп калуу; ~ **кипятком** кайнак сууга күйүп калуу.

Обвевать *несов. см. обвеять* 1.

Обвеваться *несов. страд. к обвевать.*

Обведение *ср по знач. гл. обвести.*

Обвезти *сов.* 1. *кого-что* айландыруу, айландырып чыгуу (бир нерсеге салып алып); ~ **детей вокруг сада** балдарды бакты айландырып чыгуу; 2. *кого разг.* четтеп алып өтүү, нарыраактан алып өтүү; **велел** ~ **задними улицами** арткы көчөлөр менен алып өтүүгө буйрук берди.

Обвеивать *несов. см. обвеять* 2.

Обвеиваться *несов. страд. к обвеивать.*

Обвенчать *сов. см. венчать* 3.

Обвенчаться *сов. см. венчаться* 2.

Обвернуть *сов. разг. то же, что обернуть* 1, 2; ~ **книгу** китепти ороо (каптоо).

Обвертеть *сов.* 1. *кого-что прост.* ороо, ороп алуу, ороп коюу, чулгоо, чулгап алуу, чулгап коюу; ~ **косу вокруг головы** чачын башына ороп коюу (чачын ороп алуу); ~ **голову полотёнцем** башын сүлгү менен ороп алуу (ороп коюу); 2. *перен. прост. кого* алдоо, алдап колго түшүрүү; ~ **купца** купецти алдап колго түшүрүү; 3. *кого прост.* арыдан-бери баш коштура коюу; никелей салуу; ~ **молодых** жаштарды арыдан-бери баш коштуруп коюу.

Обвертеться *сов. прост.* оролуу, оролуп алуу, оролуп калуу; ~ **ниткой** жипке оролуу (оролуп калуу).

Обвёртка *ж разг. по знач. гл. обвернуть*; ~ тетрадей дептерлерди ороп коюу.

Обвёртывание *ср по знач. гл. обвёртывать*.

Обвёртывать *несов. см. обвернуть*.

Обвёртываться *несов. страд. к обвёртывать*.

Обвёс *I м по знач. гл. обвёсить 1*; **торговать без** ~ **а** таразадан алдабай (кем тартпай) соода кылуу; ~ **в 300 граммов** 300 грамм кем тартуу (300 грамм кем тартып берүү).

Обвёс *II м спец. парда, тосмо*.

Обвес/ить *I сов. кого-что* кем тартуу, кем тартып берүү; алдап кетүү (таразага туура тартпай алдап коюу); ~ **покупателя** алуучуну таразадан алдоо (алуучуга кем тартып берүү).

Обвёсить *II сов. разг. то же, что обвешать*.

Обвёситься *I сов. разг. (ошибиться при взвешивании)* таразадан жаңылуу.

Обвёситься *II сов. разг. то же, что обвешаться*.

Обвести *сов. 1. кого* айландырып чыгуу, тегеретип чыгуу; ~ **вокруг сада** бакты айландырып чыгуу; **2. кого** четтеп алып өтүү, оолагыраак алып жүрүү; ~ **мимо злой собаки** кабанаак иттен оолагыраак алып өтүү; **3. кого** буйтап өтүп кетүү, байкатпай буйтап кетүү; ~ **противника** душманды буйтап өтүп кетүү; **4. чем** колун айландыруу, колун тегерете шилтеп айлантуу; ~ **рукой вокруг головы** колун башынан тегеретип айландыруу; **5. көз** жүгүртүп чыгуу, тегерете көз чаптыруу; ~ **взором пространство** мейкиндикке тегерете көз чаптыруу; ~ **глазами вокруг** айланага көз жүгүртүп кароо; **6. что чем** жээктеп чыгуу, жээк салуу; **7. что чем** айлантып чыгуу; курчоо, курчап чыгуу айланта тосуп коюу; **ого-род** ~ **рвом** огородду айландыра аң казуу; **8. кого прост.** алдоо, алдап кетүү; ~ **всех** бардыгын алдап кетүү.

Обвётренн/ый, -ая, -ое 1. прич. от обвётрить; **2. прил.** шамалдан жемирилген; ~ **ые скалы** шамалдан жемирилген аскалар; **3. прил.** шамалдан туурулуп (түлөп, карайып) кетүү; ~ **ые руки** шамалдан туурулган колдор.

Обвётре/ть *то же, что обвётриться*; **лицо** ~ **ло** бетти туурултуп (түлөтүп) алуу.

Обвётривать *несов. см. обвётрить*.

Обвётриваться *несов. 1. см. обвётриться*; **2. страд. к обвётривать**.

Обвётри/ть *сов. что 1.* шамалдан жемирилүү; **сильно обвётренная каменная статуя** шамалдан аябай жемирилген таш статуя; **2.** шамалдан туурулуп (түлөп, карайып, кесилип) кетүү; **мне губы** ~ **ло** менин эрдим шамалдан кесилип кетти; **3. обл.** шамалдап кургоо, тоборсуу; **дорогу** ~ **ло** шамал жолду кургатып жиберди.

Обвётри/ться *сов. 1.* шамалдап кургоо; **солóма** ~ **лась** саман шамалдап кургады; **2.** шамалдан туурулуу (кесилүү); **губы** ~ **лись** эриндер кесилип кетти; **3. обл.** шамалдап кургоо; ~ **лись поля** талаа шамалдап кургады.

Обветшалость *ж* эскиргендик, тамтыгы чыккандык, тозулгандык.

Обветшал/ый, -ая, -ое 1. эскирген, тозгон, чалдыбары чыккан, тамтыгы жок, тамтыгы чыккан; ~ **ая кровля** эскирген чатыр; **2. перен.** эски, эскирген, жоголуп бара жаткан, колдонуудан чыккан; ~ **ые взгляды** эски көз караштар; ~ **ый язык** эски (колдонуудан чыккан) тил.

Обветшание *ср по знач. гл. обветшать*.

Обветшать *сов. см. ветшать*.

Обвешать *сов. кого-что* бардык жерге илүү, илип чыгуу, тегерете иле берүү; ~ **ёлку игрушками** ёлкага тегерете оюнчуктарды илүү.

Обвешаться *сов.* үстүнө самсаалатып илип алуу; ~ **лентами** ленталарды самсаалатып илип алуу.

Обвешивание I *ср по знач. гл. обвешивать I*; ~ **покупателей** сатып алуучуларды таразадан алдоо (таразага кем тартып берүү).

Обвешивание II *ср по знач. гл. обвешивать II*.

Обвешивание III *ср по знач. гл. обвешивать III*.

Обвешить *сов. что* казык кагуу, казык кагып белгилөө (чектөө); ~ **поле** талаага айланта казык кагып чыгуу (талаага айланта казык кагып чектеп чыгуу).

Обвё/ять *сов. 1. то же, что овёять*; ~ **ют ветры буйные** катуу шамал согуп турду; **2.** сапыруу; ~ **ять зерно** дан сапыруу.

Обвивать *несов. см. обвить*.

Обвиваться *несов. 1. см. обвиться*; **2. страд. к обвивать**.

Обвинение *ср* айып; айыптоо, күнөөлөө; ~ **в убийстве** өлтүргөндүгү үчүн айыптоо; **не справедливое** ~ адилетсиз айыптоо; **2. юр.** айыптоо; **вынести** ~ айыптоо өкүмүн чыгаруу; **3. юр.** айыптоочу тарап, күнөөлөөчү тарап.

Обвинитель *м 1.* айыптоочу; ~ **нравственных пороков** нравалык кемчиликтерди айыптоочу; **2. юр.** айыптоочу; **общественный** ~ коомдук айыптоочу; **государственный** ~ мамлекеттик айыптоочу.

Обвинительн/ый, -ая, -ое юр. айыптоо ...; ~ **ая речь** айыптоо сөзү; ~ **ый акт** айыптоо актысы; ~ **ое заключение** айыптоо корутундусу; ~ **ый приговор** айыптоо өкүмү.

Обвинить *сов. кого-что 1.* күнөөлөө,

айыптоо; ~ в преступлении кылмыш кылдын деп айыптоо; 2. жоопко тартуу, кылмышкер катары кесип жиберүү, соттоо.

Обвиняем/ый, -ая, -ое 1. прич. от обвинять 1; 2. в знач. суш. обвиняемый м, обвиняемая ж айыпталуучу; допрос ~ ого айыпталуучуну суракка алуу.

Обвинять/ть несов. 1. кого-что айыптоо, күнөөлөө; все ~ ют вас бардыгы сизди айыптап жатышат; 2. кого юр. айыптоо, айыптап жазага тартуу; ~ ть в краже уурдук кылгандыгы үчүн айыптоо; уурдадын деп жазага тартуу.

Обвиняться несов. страд. к обвинять 1.

Обвисать несов. см. обвиснуть.

Обвисл/ый, -ая, -ое разг. салаңдаган, салбыраган, шөлбүрөгөн; ~ ые усы салаңдаган мурут.

Обвис/нуть сов. салаңдоо, салаңдап туруу, салбыроо, салбырап туруу; ~ шие ветви салаңдаган бутактар.

Обви/ть сов. 1. ороо, чырмоо, чулгоо, ороп алуу, ороп коюу; ~ ть голову шарфом башына шарф ороо, башын шарф менен ороп алуу; 2. что чырмалуу, оролуу, чырмалып өсүү; виноград ~ л беседку жүзүм беседканы чырмап алды, жүзүм беседкага чырмалып калды; 3. перен. кого-что ороп алуу, каптоо, чулгап калуу; тучи ~ ли вершины гор тоо чокуларын булуттар чулгап алды; 4. кого-что кучактоо; кучактап алуу; ребенок ~ л шею матери бала энесин мойнунан кучактап алды.

Обви/ться сов. 1. оролуу, чырмалуу; оролуп алуу, чырмалып калуу; бусы ~ лись вокруг шеи мончоктор моюнга оролгон; 2. кучактоо; она ~ лась вокруг моей шеи ал менин мойнумдан кучактады.

Обвод м 1. по знач. гл. обвести; 2. (линия, кайма) жээк; резные ~ ы крепости сепилдин коргонуу тосмосу.

Обводить несов. см. обвести.

Обводиться несов. страд. к обводить.

Обводка ж по знач. гл. обвести 2–4.

Обводнение ср по знач. гл. обводнить.

Обводнительный, -ая, -ое спец. суу жеткирүү, суу өткөрүү ..., суу чыгаруу ..., суу алып өтүү ...; ~ ые работы суу чыгаруу жумуштары; ~ ый канал суу алып өтүүчү канал.

Обводнить сов. что спец. 1. суу жеткирүү, суу өткөрүү, суу менен камсыз кылуу; 2. суу толтуруу; ~ озеро көлгө суу толтуруу.

Обводный, -ая, -ое айланма, айланып өтмө; ~ канал айланып өтмө канал.

Обводнять несов. см. обводнить.

Обводняться несов. см. обводнять.

Обвозить несов. см. обвезти.

Обвозиться несов. страд. к обвозить.

Обвалакивать несов. см. обволочь.

Обволакиваться несов. 1. см. обволочься; 2. страд. к обволакивать.

Обволочь/чь сов. 1. кого-что каптоо, чулгоо, чүмкөө, бүркөө; тучи ~ кли небо булут асманды чүмкөп калды; 2. каптоо; колесо ~ кло грязью дөңгөлөктү ылай каптап калды.

Обволочь/чься сов. капталуу, чулгануу; горизонт ~ кся туманом горизонтту туман каптады (чулгап калды).

Обвораживать несов. см. обворожить.

Обворовать сов. кого-что разг. уурдап кетүү, уурдап алуу, тоноп кетүү; ~ купца купецти тоноп кетүү.

Обворовывать несов. см. обворовать.

Обворожительн/ый, -ая, -ое (обворожителен, -льна, -льно) татынакай, сүйкүмдүү, суктандыруучу, кызыктыруучу, өзүнө тартуучу, жагымдуу; ~ ый ребенок татынакай бала; ~ ый голос жагымдуу үн; ~ ая девушка сүйкүмдүү кыз; ~ ая улыбка жагымдуу күлүмсүрөө.

Обворожить/ть сов. кого кумардантуу, суктантуу, кызыктыруу, өзүнө тартуу, сыйкырдоо; его рассказы ~ ли всех анын ангемелери бардыгын өзүнө тартты.

Обвыкать несов. см. обвыкнуть.

Обвыкаться несов. см. обвыкнуться.

Обвыкну/ть прост. көнүү, көнүгүү, үйрөнүү, үйүр алуу, адаттануу; ~ и справлюсь көнгөндөн кийин иштеп кете алам.

Обвык/нуться сов. прост. то же, что обвыкнуть; ~ ся и не скучал көнүп калгандан кийин сагынбай калдым.

Обвязать сов. 1. кого-что ороп коюу, ороп байлоо; таңуу, чырмап салуу, чырмап таңуу; ~ шею шарфом моюнду шарф менен ороо; ~ голову платком башты жоолук менен таңуу; ~ книги шпагатом китептерди шпагат менен чырмап таңуу; 2. что курчоо, курчап алуу; ~ пояс белин курчап алуу; 3. что четин кооздоп тордоо; четин тордоп кооздоо; ~ ворот кофточки кофточканын жакасын тегерете тордоп кооздоо.

Обвязаться сов. оронуу, чулгануу; ~ платком жоолук менен оронуп алуу.

Обвязк/а ж 1. по знач. гл. обвязать; ~ и носовых платков жүз аарчылардын тордоп кооздолгон жээги; 2. уст. оромо; болен я, ~ и не сниму мен оорулуумун, оронуп, чулганып алгандарымды чечпеймин.

Обвязывать несов. см. обвязать.

Обвязываться несов. 1. см. обвязаться; 2. страд. к обвязывать.

Обвяливать несов. см. обвялить.

Обвяливаться несов. страд. к обвяливать.

Обвялить сов. күнгө кургатуу, как кылуу;

~ **рыбу** балыкты күнгө кактап кургатуу.

Обвя́/нуть *сов. прост.* кургоо, тоборсуу; **доро́га** ~ **ла** жол кургап калды (тоборсуп калды).

Обга́дить *сов. кого-что прост.* булгоо, заңдоо, ышылас кылуу.

Обга́диться *сов. прост.* булгануу, ыплас болуу.

Обга́живать *несов. см. обга́дить.*

Обга́живаться *несов. 1. см. обга́диться; 2. страд. к обга́живать.*

Обгиба́ть *несов. прост. то же, что огиба́ть.*

Обгиба́ться *несов. страд. к обгиба́ть.*

Обгла́дить *сов. что 1. сылоо, тегиздөө; ~ я́му чункурду тегиздөө; 2. разг. үтүктөп чыгуу.*

Обгла́дывать *несов. см. обглода́ть.*

Обгла́дываться *несов. страд. к обгла́дывать.*

Обгла́живать *несов. см. обгла́дить.*

Обгла́живаться *несов. страд. к обгла́живать.*

Обглода́ть *сов. кемирүү, мүлжүү, кемирип (мүлжүп) салуу; ~ кость сөөктү мүлжүү (кемирүү).*

Обгло́док *м прост.* кемирилген (мүлжүнүп калган) нерсе (сөөк).

Обглядéть *сов. прост. то же, что оглядéть; ~ весь дом үйдү бүт карап чыгуу.*

Обглядéться *сов. прост. то же, что оглядéться 3; ~ вокруг себя айлана-тегеректин бүт карап чыгуу.*

Обглядыва́ть *несов. см. обглядéть.*

Обглядыва́ться *несов. 1. см. обглядéться; 2. страд. к обглядыва́ть.*

Обгнива́ть *несов. см. обгни́ть.*

Обгни́/ть *сов. разг. четинен (үстү жагынан) чирий баштоо; ябло́ко ~ ло алма четинен чирий баштады.*

Обгова́ривать *несов. см. обговори́ть.*

Обгова́риваться *несов. страд. к обгова́ривать.*

Обговори́ть *сов. 1. разг. макулдашып алуу, алдын ала сүйлөшүп (келишип) алуу; ~ все дела́ бардык ишти алдын ала макулдашып алуу; 2. прост. то же, что оговори́ть 1.*

Обго́н *м по знач. гл. обогна́ть; ~ транспорта транспортту кууп өтүү; ♠ в обго́н кууп өтүп.*

Обго́нка *ж разг. по знач. гл. обогна́ть — обгоня́ть.*

Обго́нный, -ая, -ое спец. айланма, айланып өтмө; ~ **пу́ть** айланма жол, айланып өтмө жол.

Обгоня́ть *несов. см. обогна́ть.*

Обгоня́ться *несов. страд. к обгоня́ть.*

Обгора́живать *несов. см. обгоро́дить.*

Обгора́живаться *несов. 1. см. обгоро́диться; 2. страд. к обгора́живать.*

Обгора́ть *несов. см. обгорéть.*

Обгорел/ый, -ая, -ое күйгөн, күйүк, өрттөнгөн; ~ **ые дома́** күйгөн үйлөр; ~ **ый пéнь** күйгөн дүмүр (өрттөнгөн дүмүр).

Обгорé/ть *сов. 1. күйүү, күйүп калуу, өрттөнүү; кры́ша ~ ла чатыр күйүп калды; 2. разг. аябай күйүү, аябай күйүп караюу; ~ л на пля́же* пляжда жатып аябай күйдү.

Обгоро́дить *сов. прост. то же, что огоро́дить.*

Обгоро́ди/ться *сов. прост. то же, что огоро́диться.*

Обгрыза́ть *несов. см. обгры́зть.*

Обгрыза́ться *несов. страд. к обгрыза́ть.*

Обгрызо́к *м прост. то же, что огрызо́к.*

Обгрыз/ть *сов. что* кемирүү, кемирип таштоо, чайноо; ~ **ть ябло́ко** алманы кемирип жеп коюу; алманы тиштеп таштоо; **зайцы ~ ли кору́ на ябло́не** коёндор алманын кабыгын кемирип таштады.

Обгу́ливаться *несов. см. обгуля́ться.*

Обгуля́/ться *сов. нар.-разг. боозуу (букадан качуу, айгырдан токтоо); коро́ва ~ лась уй* буладан качты.

Обдава́ть *несов. см. обда́ть.*

Обдава́ться *несов. 1. см. обда́ться; 2. страд. к обдава́ть.*

Обда́ривать *несов. см. обда́ри́ть.*

Обда́риваться *несов. страд. к обда́рива́ть.*

Обда́ри́ть *сов. разг. то же, что ода́ри́ть 1; ~ дете́й игру́шками* балдарга оюнчуктарды белек кылып берүү.

Обда́/ть *сов. кого-что* жаба куюу; үстүнө төгүп жиберүү; ~ **ть кипятко́м** кайнак сууну жаба куюу; ~ **ть грязью́** үстүнөн ылай чачып (төгүп) жиберүү, ылай чачыратуу; **огро́мная тяжёлая волна́ ~ ла его с ног до головы́** (Куприн) Аябагандай оор толкун анын башынан бутуна чейин жаба урунду.

Обда́ться *сов. разг. жаба куюнуу; ~ водо́й* сууну жаба куюнуу.

Обде́лать *сов. что 1. разг. иштетүү, ийлөө, бышыруу; ~ ко́жу* тери иштетүү (тери ийлөө); **2. чем разг. төшөп чыгуу, каптоо; ~ клумбу дёрном** клумбуга чым төшөө; **бассе́йн обде́лан мрамором** бассейн мрамор менен капталган; **3. во что** чөгөрүү, кадоо, салуу; ~ **кому́з перламутром** комузга седеп чегерүү; ~ **руби́н в зо́лото** алтынга жакут көз салуу; **4. прост.** эбин таап бүтүрө салуу, жайгаштырып коюу; ~ **свои́ дели́шки** өз иштерин эбин таап бүтүрө салуу; **5. прост.** амалын таап алдап кетүү, жазгырып кетүү; **6. прост.** булгоо, булгап салуу (балага же оорулуу адамга карата).

Обде́латься *сов. прост. 1. иретине келүү, жай-жайына келүү, бүтүү; 2. прост.* булгануу, булгап салуу (балага же оорулуу адамга карата).

Обдел/ить *сов.* 1. *кого-что* куру калтыруу; үлүшүн бербөө же кем берүү; ~ *ить подарками* белектен куру калтыруу; *не был ~ ен умом* акылдан куру эмес; 2. *прост. то же, что оделить.*

Обделка *ж* 1. *по знач. гл. обделать* 1, 2; 2. *спец.* каптама; ~ *туннеля* туннельдин каптамасы; *каменная* ~ таш каптама.

Обделочный, -ая, -ое *спец.* каптама ..., каптоо ...; ~ *ые работы* каптоо иштери; ~ *ый камень* каптама таштар.

Обделывание *ср то же, что обделка.*

Обделывать *несов. см. обделать.*

Обделываться *несов.* 1. *см. обделаться*; 2. *страд. к обделывать.*

Обделять *несов. см. обделить.*

Обделяться *несов. страд. к обделять.*

Обдёрганный, -ая, -ое *прост.* 1. *прич. от обдёргать*; 2. *прил.* тытылган, самтыраган.

Обдёргать *сов. что прост.* 1. жулкуу, жулкуп үзүү, жулуп таштоо; 2. тартып түзөтүү, тартып оңдоо.

Обдёргивать *несов. см. обдёргать* — *обдёрнуть.*

Обдёргиваться *несов.* 1. *см. обдёрнуться*; 2. *страд. к обдёргивать.*

Обдержаться *сов. прост. уст.* көнүү, чыдоо.

Обдернить *сов. что* чым төшөө, чым басуу, сыртын (тегерегин) чым менен бастыруу.

Обдёрнуть *сов. разг. то же, что одёрнуть* 1; ~ *платье* көйнөктү тартып оңдоо.

Обдёрнуться *сов. разг. то же, что одёрнуться.*

Обдернять *несов. см. обдернить.*

Обдирала *м, ж прост.* жалмай берме шылуун; алкы бузук; каракчы.

Обдирание *ср по знач. гл. ободрать.*

Обдирать *несов.* 1. *см. ободрать*; 2. *что спец.* актоо, күйшөө.

Обдираться *несов.* 1. *см. ободраться*; 2. *страд. к обдирать.*

Обдирка *ж* 1. *тех.* иштетүү (сүргүлөп чыгуу); 2. *спец.* күйшөө, актоо (кабыгынан ажыратуу).

Обдирный, -ая, -ое *спец.* 1. күйшөөчү, актоочу (кабыгын, кебегин кетирип тазалоочу); ~ *ая мельница* күйшөөчү тегирмен; 2. күйшөлгөн, акталган; ~ *ая крупя* күйшөлгөн акшак.

Обдирочный, -ая, -ое *спец.* актоочу, күйшөөчү; ~ *станок* актоочу станок.

Обдувала *м, ж прост.* алдамчы, митаам, шум, шумпай.

Обдувание *ср по знач. гл. обдувать.*

Обдувать *несов. см. обдуть.*

Обдуваться *несов. страд. к обдувать.*

Обдúвка *ж* 1. *по знач. гл. обдуть* — *обдувать*; 2. *тех.* үйлөп кетируу, үйлөп тазалоо.

Обдúманно *нареч.* бардык жагын ойлоп

туруп, акыл менен, алды-артын ойлоп отуруп.

Обдúманность *ж* бардык жагын ойлонуштургандык, акыл менен иштегендик.

Обдúманн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от обдúмать*; 2. *прил.* (обдúман, -на, -но) жакшылап ойлонулган, акыл менен иштелген; ~ *ое решение* жакшылап ойлонулган чечим; ~ *ый ответ* жакшылап ойлонулган жооп.

Обдúмать *сов. что* абдан ойлоноу, жакшылап ойлонуштуруу; жоопту жакшылап ойлоноу.

Обдúмывание *ср по знач. гл. обдúмывать*; ~ *темы сочинения* сочинениени темаларын ойлонуштуруу; ~ *задачи* маселени ойлонуштуруу көрүү.

Обдúмывать *несов. см. обдúмать.*

Обдúмываться *несов. страд. к обдúмывать* 1.

Обдурáчивать *несов. см. обдурáчить.*

Обдурáчить *сов. прост. то же, что одурáчить.*

Обдурí/ть *сов. прост.* акмак кылуу, алдоо, алдап кетүү; ~ *л его* аны акмак кылып кетти (алдап кетти).

Обдуря́ть *несов. см. обдурить.*

Обдú/ть *сов.* 1. *что* үйлөп таштоо, үйлөп тазалоо; ~ *ть пыль со стола* столдун чаңын үйлөп таштоо; 2. *кого-что* шамал тийүү, шамал уруу, шамалдоо; ~ *ть со всех сторон* ар тараптан шамал уруу; 3. *кого прост.* алдоо, тарттыруу, зыян келтирүү, сызга отургузуп кетүү; ~ *л меня* этот мошённик ушул шумпай мени сызга отургузуп кетти.

Обе *числ. ж от оба.*

Обегать *сов. кого-что* шашкалактап (алдастап) кыдырып чыгуу; ~ *все улицы* шашкалактап жүгүрүп, бардык көчөнү кыдырып чыгуу; 2. кыдыруу; *всех знаковых* тааныштарынын бардыгын кыдырып чыгуу.

Обега́/ть *несов.* 1. *см. обегать*; 2. *см. обежать*; 3. *перен. уст.* качуу, жолобоо; *не ~йте меня* менден качпаныз.

Обед *м* 1. түшкү тамак; түштөнүү; **пригласить на** ~ түшкү тамакка чакыруу; **торжественный** ~ түшкү сый тамак; 2. *разг.* түшкү тамак убагы; 3. *разг.* түшкү дем алыш.

Обеда/ть *несов.* түштө тамактануу, түштөнүү; **мы ~ ем в три часа** биз саат үчтө түшкү тамакты ичебиз (түштөнөбүз).

Обеденный, -ая, -ое түшкү; түшкү тамак ...; ~ **перерыв** түшкү дем алыш; ~ **стол** түшкү тамак ичилүүчү стол.

Обеднелый, -ая, -ое *разг.* кедейленген, жакырланган, жардыланган.

Обеднение *ср* 1. *по знач. гл. обеднеть*; ~ **крестьян** дыйкандардын жакырланышы; 2. жакырлантуу, кедейлентүү.

Обедне́/ть *сов.* кедейленүү, жардылануу; они ~ ли алар кедейленди.

Обедни́ть *сов. кого-что* кедейлентүү, кедейлентип жиберүү, жардылантуу.

Обедн/я ж ийбадат (христиандарда); **ра́нняя** ~ **я** эртең мененки ийбадат; **по́здняя** ~ **я** түшкү ийбадат; **служи́ть** ~ **ю** ийбадат кылуу (чиркөөдө); **◇ испорти́ть (всю) обедню кому прост.** ишке залал келтирүү; ишти бузуу; ишке кедерги болуу.

Обедня́ть I *несов. см. обедни́ть.*

Обедня́ть II *сов. прост.* кедейленүү, жардылануу.

Обедня́ться *несов. страд. к обедня́ть I.*

Обе́дывать *несов. разг. многокр. к обе́дать.*

Обежа́ть *сов. 1. что и без доп. (вокруг чего-л)* айлана жүгүрүү, тегерене чуркоо; ~ **вокруг до́ма** үйдү айлана жүгүрүү; **2. что (минуя что-л.)** жанынан жүгүрүп өтүү, четтеп жүгүрүп өтүү; ~ **болото** сазды четтеп жүгүрүп өтүү; **3. кого-что** айланып чыгуу, бардык жерди кыдырып чыгуу; ~ **все магази́ны** бардык магазиндерди кыдырып чыгуу; **4. кого-что разг.** жүгүрүп озуп кетүү, алдыга чуркап чыгуу; **◇ обежа́ть глаза́ми (взгля́дом)** көз чаптыруу, көз жүгүртүү.

Обез... (обес...) *приставка* обезбо́лить, обезуме́ть, обезопа́сить, обеззара́зить сыяктуу этиш сөздөрдү жасоочу приставка.

Обезбо́ливание *ср по знач. гл. обезбо́ливать;* ~ **ро́дов** оорутпай төрөтүү.

Обезбо́ливать *несов. см. обезбо́лить.*

Обезбо́ливаться *несов. страд. к обезбо́ливать.*

Обезбо́ливающ/ий, -ая, -ее 1. прич. от обезбо́ливать; **2. прил.** оорутпай турган, ооруганды сездирбөөчү; ~ **ее** **средство** оорутпай турган дары заты.

Обезбо́лить *сов.* оорутпоо, ооруганды сездирбөө; ~ **ро́ды** оорутпай төрөтүү.

Обезво́де/ть *сов. 1.* суусун жок кылуу, суудан арылтуу, кургатуу; ~ **ть** **уча́сток** участкактун суусун жок кылуу (суудан арылтуу); ~ **ть жир** майдын суусун чыгаруу; ~ **ть торф** чым көндү кургатуу; **2.** кургоо, какырап калуу; **земля** ~ **ла** жер какырап калды.

Обезво́дить *сов. что* суусуздандыруу, суусун жок кылуу, суусун чыгаруу; кургатуу.

Обезво́ди/ться *сов. то же, что обезво́дить;* **ме́стность** ~ **лась** жер какырап калды (суусуз калды); **пищевой** **продукт** ~ **лся** тамак-аш продуктысы суудан арытылды.

Обезво́живать *несов. см. обезво́дить.*

Обезво́живаться *несов. 1. см. обезво́диться;* **2. страд. к обезво́живать.**

Обезво́ле/ть *сов.* эркин жоготуу, эркисиз болуп калуу, эрки майтарылуу; **она́** **вдруг**

ослабе́ла и ~ ла ал аңгыча шалдая түшүп, эркин жоготуп койду.

Обезво́ливать *несов. см. обезво́лить.*

Обезво́лить *сов. кого-что* эркин майтаруу (эркин майтарып, өз ыктыярына көндүрүп алуу, моюн сундуруу; ~ **челове́ка** адамдын эркин майтаруу.

Обезвре́дить *сов. кого-что* зыянсыздандыруу, зыянсыз кылуу; ~ **мину** минаны зыянсыздандыруу.

Обезвре́живать *несов. см. обезвре́дить.*

Обезвре́живаться *несов. см. страд. к обезвре́живать.*

Обезгла́в/ить *сов. 1. кого-что* башын үзүү, башын алып таштоо, башын кесүү (кесип таштоо); ~ **ленный** **груп** башы кесилген өлүк; **2.** башчысынан ажыратуу, башчысын жоготуу; ~ **ить** **восста́ние** көтөрүлүштө башчысынан айрылтуу, көтөрүлүштөн башчысын (жетекчисин) жок кылуу.

Обезгла́вливать *несов. см. обезгла́вить.*

Обезгла́ливаться *несов. страд. к обезгла́вливать.*

Обезголо́сеть *сов. разг.* үнүн жоготуу, үнү чыкпай калуу, үнү буулуп калуу.

Обездви́жить *сов.* сенейтүү, кыймылсыз кылып салуу, колу-бутун сенейтүү (кыймылдатпай салуу).

Обезде́нежить *сов. разг.* акчасыз калуу, акчадан кыйналуу, акчадан кысылуу.

Обезде́нежить *сов. кого-что разг.* акчасыз калтыруу, акчадан кысылтуу.

Обездо́ленный, -ая, -ое 1. прич. от обездо́лить; **2. прил.** бардыгынан ажыраган, бардык нерседен кагылган, багы байланган, таалай айтпаган, жакырланган; ~ **пролетарий** бардыгынан ажыраган пролетарий.

Обездо́ливать *несов. см. обездо́лить.*

Обездо́ливаться *несов. страд. к обездо́ливать.*

Обездо́ли/ть *сов. кого-что* бардыгынан ажыратуу, шорун катыруу; бактысыз кылуу, багын байлоо, жакырлантуу; **меня война́** ~ **ла, крúглой сирото́й** **сделала** согуш менин багымды байлап, тоголок жетим калтырды.

Обездúшивать *несов. см. обездúшить.*

Обездúши/ть *сов. что* рухий кызыкчылыктан ажыратуу, бардыгына кайдыгер кылып таштоо; **крепостное** **право** ~ **ло** **целые** **поко́ления** крепостной укук бир канча муундарды рухий кызыкчылыктан ажыратты.

Обезжи́ривание *ср по знач. гл. обезжи́рить;* ~ **молока́** сүттүн майын алуу (майсыздандыруу).

Обезжи́ривать *несов. см. обезжи́рить.*

Обезжирить *сов.* майын алуу, майсыз

кылуу, майсыздандыруу, майын кетирүү; ~ **твóрог** быштакты майсыздандыруу; ~ **шерсть** жүндүн майын кетирүү.

Обеззараживание *ср по знач. гл. обеззаразить*; ~ **питьевой воды** ичилүүчү сууну зыянкечтерден тазалоо (зыянкечтерден арылтуу).

Обеззараживать *несов. см. обеззаразить*.

Обеззараживаться *несов. страд к обеззараживать*.

Обеззараживающ/ий, -ая, -ее **1. прич. от обеззараживать**; **2. прил.** жукпас кылуучу, зыянсыздандыруучу, зыянкечтерден тазалоочу, зыянкечтерден арылтуучу; ~ **ие вещества** зыянсыздандыруучу (зыянкечтерден тазалоочу) заттар.

Обеззаразить *сов. кого-что* жукпас (жугушсуз) кылуу, жукпай турган кылуу, зыянсыздандыруу, илдеттүү зыянкечтерден тазалоо (арылтуу); ~ **семена** үрөндү илдеттүү зыянкечтерден тазалоо (арылтуу).

Обезземеление *ср* **1. по знач. гл. обезземелеть**; **2. по знач. гл. обезземелить**; ~ **крестьян** дыйкандардын жерсиз калышы.

Обезземелеть/ть *сов.* жерден ажыроо, жерсиз калуу, жерден айрылуу; **дворяне в уезде** ~ **леги** уезддеги дворяндар жерсиз калышты (жеринен ажырашты).

Обезземеливание *ср по знач. гл. обезземелить*; ~ **крестьян** дыйкандардын жерден ажырашы (жерсиз калышы).

Обезземеливать *несов. см. обезземелить*.

Обезземеливаться *несов. страд. к обезземеливать*.

Обезземелить *сов. кого-что* жерсиз калтыруу; жеринен ажыратуу.

Обеззубе/ть *сов. разг.* тишсиз калуу, кызыл ээк болуу; **он казался стариком, облысевшим**, ~ **вшим** ал кашка баш, кызыл ээк чал экен.

Обезлесение *ср* **1. по знач. гл. обезлесеть**; **2. по знач. гл. обезлесить**.

Обезлесе/ть *сов.* токойсуз калуу, токою жоголуу (курутулуу); ~ **вшая река** токойсуз калган (токою курутулган) өзөн.

Обезлесить *сов. что* токойсуз кылуу, токоюн курутуу; ~ **край** аймактын токоюн курутуу.

Обезлеститься *сов. то же, что обезлесеть*.

Обезлестив/ть *сов. что* жалбырагын түшүрүү (күбүү), жалбыраксыз калтыруу; **град** ~ **л плантацию** мөндүр плантациянын жалбырактарын күбүп кетти.

Обезлестивение *ср* жалбырагын түшүрүү, жалбырактарын күбүп салуу; ~ **хлопчатника** пахтанын жалбырагын күбүп түшүрүү.

Обезличение *ср* **1. по знач. гл. обезличить** — **обезличиться**; **людей** адамдарды жеке жоопкерчиликтен ажыратуу.

Обезличенн/ый, -ая, -ое **1. прич. от обез-**

личить; **2. прил.** өзгөчөлүгү жок, өзүнө таандык сапаттардан ажыраган; **3. прил.** эч ким жооп бербей турган, жоопкерчилиги жок; ~ **ая работа** эч ким жооп бербей турган иш.

Обезличивание *ср по знач. гл. обезличивать* — **обезличиваться**.

Обезличивать *несов. см. обезличить*.

Обезличиваться *несов. 1. см. обезличиться; 2. страд. к обезличивать*.

Обезличи/ть *сов. кого-что* **1.** өзүнө таандык сапаттардан ажыратуу, өзгөчөлүгүн жоготуу; **жизнь старается ~ ть его** турмуш аны өзүнө таандык сапаттардан ажыратууга умтулууда; **2. спец.** эч ким жооп бербей тургандай абалга келтирүү; жоопкерчилигин жок кылуу; **работа** ~ **лась** иш эч ким жооп бербей турган абалда калды.

Обезличка *ж* жеке жоопкерчиликтин жоктугу; ~ **в работе** иштеги жеке жоопкерчиликтин жоктугу.

Обезлошаде/ть *сов. разг.* аттан ажыроо, атсыз калуу; **крестьянин** ~ **л** дыйкан атынан ажырады (атсыз калды).

Обезлюде/ть *сов.* кишисиз калуу, ээн калуу; **деревня** ~ **ла** кыштак ээн калды (кыштакта адам калбады).

Обезлюдеть *сов. что* кишисиз калтыруу, ээн калтыруу; ~ **женная земля** ээн калган жер.

Обезлюживать *несов. см. обезлюдить*.

Обезматочеть *сов. пчел.* аарынын ургаачысын (маткасын) жок кылуу.

Обезнадёживать *несов. см. обезнадёжить*.

Обезнадёжить *сов. уст.* күдөр үздүрүү, үмүтсүздөндүрүү; **он был совершенно ~ жен** ал биротоло үмүтсүздөндүрүлгөн (биротоло күдөрү үзүлгөн).

Обезноже/ть *сов. разг.* бутунан ажыроо, бутунан айрылуу, чолок болуп баса албай калуу; ~ **вший на войне** согушта бутунан ажыраган.

Обезножить *сов. разг.* баса алгыс кылып салуу, аксак кылып коюу.

Обезобразивать *несов. см. обезобразить*.

Обезобразиваться *несов. 1. см. обезобразиться; 2. страд. к обезобразивать*.

Обезобрази/ть *сов. 1. кого-что* көркүн кетирүү, көркүн бузуу, түрүн бузуу, кебетесин кетирүү; **оспа** ~ **ла** её чечек анын көркүн кетирип койду; **2. что** маанисин кетирүү, бузуп салуу; **комедию** ~ **ла цензура** цензура комедиянын маанисин кетирип салды.

Обезобразиться *сов.* көркү кетүү, көркү бузулуу, түрү бузулуу, кебетеси кетүү; **лицо** ~ **лось от страха** коркконунан өңү бузула түштү.

Обезопасить *сов. кого-что* коркунучсуз

кылуу, коопсуз кылуу, кокустуктан сактоо, этияттоо; ~ дом от пожара үйдү өрттөн коопсуз кылуу; ~ детей от кори балдарды кызамыктан сактоо.

Обезопаситься сов. коркунучсуз болуу, коопсуз болуу, кокустуктан сактануу, этиет болуу; **необходимо** ~ этиет болуу керек.

Обезоружение ср по знач. гл. **обезоружить**; ~ **нарушителей границы** чек араны бузуучуларды куралсыздандыруу.

Обезоруживание ср по знач. гл. **обезоруживать**.

Обезоруживать несов. см. **обезоружить**.

Обезоруживаться несов. страд. к **обезоруживать**.

Обезоружить сов. кого-что 1. куралсыздандыруу, курал жабдыгын тартып алуу, куралын таштатуу; ~ **врага** душманды куралсыздандыруу; 2. *перен.* ооз ачырбай коюу, дың дедирбей салуу, жаагын жап кылуу.

Обезуметь сов. акыл-эсинен танып калуу, эмне кыларын билбей калуу, акыл-эсин жоготуп коюу, делбе болуу; ~ **от страха** коркконунан эмне кыларын билбей калуу.

Обезумить сов. уст. акылдан ажыратуу, жинди кылуу, эстен тандыруу, делбе кылуу.

Обезьяна ж 1. маймыл; **человекообразная** ~ адам сымал маймыл; 2. *разг.* маймыл (бирөөнү туураган, кыжырына тийген, кыйшандаган адамга карата); 3. *разг.* маймыл (өңү серт, кебетеси суук адам); **эта** ~ **требует свидание с капитаном** бул маймыл капитан менен кезигишүүнү талап кылып жатат.

Обезьяний, -ья, -ье маймыл ...; ~ **питомник** маймылдар питомниги.

Обезьянить несов. прост. то же, что **обезьяничать**.

Обезьянка ж *уменьш.* к **обезьяна**.

Обезьянник м маймылкана (зоопаркта, питомникте маймылдар туруучу жай).

Обезьянничанье ср *разг. по знач. гл.* **обезьяничать**.

Обезьяничать несов. *разг.* маймылдануу, маймыл болуп кетүү (бирөөнү курулай тууроо, бирөөнүн жүрүш-туруш манерасын үйрөнүп алуу, бирөөгө окшоп аракет кылуу).

Обезьяноподобный, -ая, -ое (обезьяноподобен, -на, -но) маймыл сымак, маймыл сыяктуу.

Обелиск м обелиск; **воздвигнуть** ~ обелиск тургузуу.

Обели/ть сов. 1. *кого-что* агартуу, ак түскө келтирүү, ак түс берүү, акка боё, актоо; **снег** ~ **л луга и леса** кар шалбааны жана токойду агартты; 2. *кого* актоо, күнөөсүз деп табуу, актоого аракет кылуу; **стараться** ~ **ть себя**

өзүн актоого аракет кылуу; 3. *кого-что* *уст.* алык-салыктан куткаруу (бошотуу), азаттык берүү.

Обели/ться сов. 1. агартуу, акка боёлуу, ак түскө кирүү, ак түс алуу; ~ **лась земля** жер агарды; 2. *разг.* акталуу, өзүн актоо, өзүнүн күнөөлүү эместигин далилдөө.

Обельн/ый, -ая, -ое *уст.* алык-салыктан куткарылган, азаттык алган, азаттык берилген; ~ **ые крестьяне** алык-салыктан куткарылган (азаттыкка чыккан) дыйкандар, азаттык алган дыйкандар.

Обелять несов. см. **обелить**.

Обеляться несов. 1. см. **обелиться**; 2. *страд.* к **обелять**.

Обер... **обер-кондуктор, обер-мастер, обер-плут, обер-жүлик** сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Оберегáтел/ь сактоочу, коргоочу; ~ **и современных порядков** азыркы тартипти сактоочулар.

Оберегáть несов. *кого-что* сактоо, коргоо, коопсуз кылуу, этиет болуу; ~ **детей от простуды** балдарды суук тийүү-дөн сактоо.

Оберегáться несов. 1. сактануу, өзүн бир нерседен коргоо, этиет болуу; ~ **от пыли** чандан сактануу (этият болуу); 2. *страд.* к **оберегáть**.

Оберéчь сов. см. **оберегáть**.

Оберéчься сов. см. **оберегáться** 1.

Обер-мастер м обер-мастер (улуу мастер); ~ **доменного цеха** домна цехинин обер-мастери.

Обернúть сов. 1. *кого-что* ороо, чулгоо, ороп коюу; ~ **шарф вокруг шеи** моюнга шарф ороо (мойнуна шарф ороп алуу); 2. *кого-что* каптоо, ороо, ороп коюу; ~ **книгу в газету** китепти газетага ороо; 3. *кого-что* буруу, каратуу, айландыруу; ~ **лицо к стене** бетин дубалга каратып (буруп) коюу; 4. *что* буруу, айландыруу; 5. *кем-чем* *кого-что* башка нерсеге айландыруу, сыйкырлоо; **я вас в лебеда обернú** мен сизди ак кууга айландырып коёмун.

Обернú/ться сов. 1. ... карай бурулуу, кайрылып кароо, бурулуп кароо; **на зов я** ~ **лся** мен чакырган үндү угуп бурула калдым; ~ **ться назад** артын карай бурулуу; 2. бир айлануу, бир айланып чыгуу; **колесо** ~ **лось вокруг оси** дөңгөлөк (окту) бир айланды; 3. *перен.* башка жагына айлануу, башкача багыт алуу; **дело** ~ **лось плохо** иш жаман жагына айланды, иш чатагына айланып калды; 4. *разг.* барып кайра келүү, барып келе калуу; ~ **ться за сутки** бир сутканын ичинде барып келе калуу; 5. *разг.* эбин таап кетүү, ылаажысын (жолун, амалын) табуу; 6. *кем-чем, в* *кого-что* айлануу, кубулуу, ...

боло калуу; ~ **тъя** вóлком карышкыр болуп кубулуу, карышкыр боло калуу; ~ **тъя** в **камень** таш болуп калуу, ташка айлануу; **7. во что прост.** оронуу, оронуп алуу, чулгануу; ~ **тъя** в **шаль** шалы жоолукка оронуп алуу.

Обер-офицёр *м* обер-офицер (революцияга чейинки Россияда жана кээ бир чет өлкөлөрдөгү армияларда капитанга чейинки же ротмистр даражасындагы офицердик чин жана ушундай чиндеги адам).

Обёртк/а ж **1.** по знач. гл. **обернуть**; ~ **а конфёт** конфеттин орогучу; **2.** тыш; **книга в бумажной** ~ **е** кагаз тыштуу (кагаз менен тышталган) китеп.

Обертон *м муз.* обертон (негизги тонго бөтөнчө бир түр берүүчү кошумча тон).

Обёрточн/ый, -ая, -ое каптама, оромо, капталуучу, тыш болуучу; ~ **ая бумага** каптама (оромо) кагаз (каптоо, ороо үчүн керектелүүчү кагаз).

Обёртывание *ср* по знач. гл. **обернуть** **1, 2.**

Обёртывать *несов. см.* **обернуть**.

Обёртываться *несов. 1. см.* **обернуться**; **2. страд. к** **обёртывать**.

Обес... приставка (*см. без*)... **обескрылить, обеспамятеть, обессилеть** сыяктуу сөздөрдө «без...» приставкасынын ордуна колдонулат.

Обескрóвить *сов. кого-что* **1.** канын агызуу; ~ **рыбу пёред посóлом** туздоо алдында балыктын канын агызып таштоо; **2. перен.** алсыратуу (душмандын алын кетируу); **3. перен.** бүдөмүктөтүү, өңүн өчүрүү, көркүн кетируу.

Обескрóви/тъяся *сов.* кансыроо, каны качуу, кубаруу, купкуу болуп кетүү; **лицó** ~ **лось** жүзү кубарды (бетинин каны качты).

Обескрóвление *ср* по знач. гл. **обескрóвить** — **обескрóвиться**.

Обескрóвливать *несов. см.* **обескрóвить**.

Обескрóливаться *несов. 1. см.* **обескрóвиться**; **2. страд. к** **обескрóвливать**.

Обескрылить *сов. кого* **1.** канатсыз кылуу, канатын кыркуу (жулуу, жулуп таштоо); ~ **мúху** чымындын канатын жулуу; **2. перен.** чыгармачылык дараметин кетируу, чыгармачылык эргүүдөн ажыратуу.

Обескура́женно *нареч.* өзүнө ишене албай, абдырап, абдырай; эсинен танып; ~ **слúшать** абдырай олтуруп угуу.

Обескура́женн/ый, -ая, -ое **1. прич. от** **обескура́жить**; **2. прил.** өзүнө ишене албаган, абдыраган, эсинен танган; ~ **ые** **неожиданным вопро́сом** күтүлбөгөн суроодон улам эсинен танган; ~ **ое** **лицó** абдыраган өң-түс.

Обескура́живать *несов. см.* **обескура́жить**.

Обескура́жи/ть *сов. кого* үмүтсүздөндүрүү, үмүтүн үздүрүү, үмүтсүздүккө кириптер кылуу, кайратынан тандыруу; **меня́** ~ **ла** **неуда́ча** иштин оңунан чыкпай калышы мени үмүтсүздөндүрдү.

Обеспамятеть *сов. разг. 1.* эс-акылынан ажыроо, алжуу, унутчаак болуп калуу; ~ **к** **ста́рости** карыган сайын унутчаак боло баштоо; **2.** эсинен тануу, эси ооп калуу; ~ **от духоты́** абанын үптүгүнөн (аба жетишпей) эстен тануу; **3.** эси оой түшүү, эс-учун жыя албай калуу.

Обеспéчение *ср* **1.** по знач. гл. **обеспéчить**; ~ **прóчного ми́ра** бекем тынчтыкты камсыз кылуу; ~ **типографии бумагой** басмакананы кагаз менен камсыз кылуу; **2.** камсыздоо; **материальное** ~ материалдык камсыздоо; **социальное** ~ социалдык камсыздоо; **3. (гарантия)** камсыз кылуу; ~ **догово́ра** келишимдин аткарылышын камсыз кылуу.

Обеспéченность *ж* **1.** камсыздандырылгандык, камсыз кылынгандык, жабдылгандык; ~ **школ учебниками** мектептердин окуу китептери менен камсыз кылынгандыгы (камсыз болгондугу); **2.** оокаттуулук, оокаты жетиштүүлүк.

Обеспéченный, -ая, -ое **1. прич. от** **обеспéчить**; **2. прил.** оокаттуу он ~ **человек** ал оокаттуу киши (оокаты жетиштүү адам).

Обеспéчивание *ср* по знач. гл. **обеспéчивать**.

Обеспéчивать *несов. см.* **обеспéчить**.

Обеспéчиваться *несов. 1. см.* **обеспéчиться**; **2. страд. к** **обеспéчивать**.

Обеспéчить *сов. 1. кого-что* камсыздоо, камсыз кылуу, жабдуу; ~ **свою́ семью** өз үй-бүлөсүн камсыз кылуу; **2. кем-чем** камсыз кылуу; ~ **промы́шленность специа́листами** өнөр жайын адистер менен камсыз кылуу; ~ **скот корма́ми** малды тоют менен камсыз кылуу; **3. что** камсыз кылуу; ~ **мир** тынчтыкты камсыз кылуу; **4. уст. (оградить)** сактоо, коргоо; ~ **населéние от эпиде́мий** калкты эпидемиядан сактоо.

Обеспéчиться *сов. 1. разг.* камсыз болуу, жабдылуу; ~ **продукта́ми** тамак-аш менен камсыз болуу; **2. уст.** сактануу, сак болуу; ~ **от грабежа́** талоончулуктан сактануу.

Обеспло́деть *сов. то же, что* **обеспло́диться**.

Обеспло́дить *сов. кого-что* тукумсуз (тукумдабас) кылып коюу; кунарын кетируу, түшүмсүз кылып коюу, кысыр калтыруу.

Обеспло́диться *сов.* тукумсуз болуп калуу; түшүм бербей калуу, кунары качуу, кысыр калуу.

Обеспло́живать *несов. см.* **обеспло́дить**.

Обеспло́живаться *несов. 1. см.* **обес-**

плодиться; 2. *страд.* к обесплóживать.

Обеспокóенно нареч. кабатыр болуп, кабатырланып, тынчсызданып; *спросил* ~ кабатырланып сурады.

Обеспокóенн/ый, -ая, -ое 1. *прич.* от обеспокóить; 2. *прил.* чочулаган, тынчсызданган, кабатырланган; ~ человек кабатырланган адам.

Обеспокóивать несов. см. обеспокóить.

Обеспокóиваться несов. см. обеспокóиться.

Обеспокóи/ть сов. *уст.* кого мазасын алуу, мазасын кетирүү, тынчсыздандыруу, тынчын алуу, тынчын кетирүү; не ~ л эч кимдин тынчын албады.

Обеспокóи/ться сов. тынчсыздануу, тынчы кетүү; ~ лись врага душмандар тынчсызданып калды, душмандын тынчы кетти.

Обеспы́ливать несов. см. обеспы́лить.

Обеспы́ливаться несов. *страд.* к обеспы́ливать.

Обеспы́лить сов. *спец.* чандан тазалоо, чанды кетирүү, чандан арылтуу; ~ воздух абаны тазалоо.

Обесси́левать несов. см. обесси́леть.

Обесси́ленный, -ая, -ое 1. *прич.* от обесси́лить; 2. *прил.* кубатынан ажыраган, дарманы кеткен, алсыраган, алдан-күчтөн тайыган, арыган.

Обесси́леть сов. күчү кетүү, кубатынан ажыроо, дарманы кетүү, алдан таюу, алсыроо, абдан чарчоо.

Обесси́ли/вать несов. см. обесси́лить.

Обесси́ливаться несов. *страд.* к обесси́ливать.

Обесси́лить сов. кого-что күчүн кетирүү, алдан тайдыруу, чарчатуу, абдан чарчатуу.

Обессла́вить сов. кого-что абийирин (аброюн) кетирүү, маскаралоо, уят кылуу, кордоо, шек келтирүү, наамын булгоо; ~ своё имя өз атына шек келтирүү.

Обессла́виться сов. абийири кетүү, маскара болуу, уятка калуу.

Обессла́вливать несов. см. обессла́вить.

Обессла́вливаться несов. 1. см. обессла́виться; 2. *страд.* к обессла́вливать.

Обессме́ртить сов. кого-что атын өчкүс кылуу, атын унутулгус кылуу; ~ своё имя подвигами көрсөткөн эрдиги менен өзүнүн атын өчкүс кылуу.

Обессме́ртиться сов. аты өчкүс болуу, аты унутулбас болуу.

Обессмы́сливание ср по знач. гл. обеспы́слить.

Обессмы́сливать несов. см. обеспы́слить.

Обессмы́сливаться несов. 1. см. обеспы́слиться; 2. *страд.* к обеспы́сливать.

Обессмы́слить сов. что маанисин кетирүү, маанисин бузуу, маанисинен ажыратуу, беймаани кылып коюу.

Обессмы́слиться сов. беймаани болуп калуу, өз маанисин жоготуу.

Обессо́ливание ср. по знач. гл. обессо́лить.

Обессо́ливать несов. см. обессо́лить.

Обессо́ливаться несов. *страд.* к обессо́ливать.

Обессо́лить сов. что тузсуздандыруу, шорсуздандыруу, тузун (шорун) кетирүү; ~ воду сууну тузсуздандыруу; суунун шорун кетирүү; ~ почву топурактын (жердин) шорун (жууп) кетирүү.

Обессу́дить: не обессу́дь(те) *уст. и прост.* айып көрбө, өөн көрбө, кечирип кой; айып этпениз, кечириниз.

Обесто́чивать несов. см. обесто́чить.

Обесто́чиваться *страд.* к обесто́чивать.

Обесто́чить сов. эл. токтон ажыратуу, токсуздандыруу, ток берүүнү токтотуу; ~ опасный участок высоковольтной линии жогорку вольттуу линиянын коркунучтуу участогун токсуздандыруу (токтон ажыратуу).

Обесцвётить что 1. ыраңын жоготуу, ыраңын кетирүү, өңү-түсүн өчүрүү, боёгун кетирүү; ~ ткань кездеменин өңүн өчүрүү (жоготуу); 2. *перен.* кого-что маанисин жоготуу, тузун кетирүү, касиетин жоготуу.

Обесцвёти/ться сов. 1. ыраңы кетүү, өңү-түсү өчүү, боёгу кетүү, онуу; крыша ~ лась от солнца күндөн чатырдын өңү өчүп кетти; 2. *перен.* мааниси кетүү, касиетин жоготуу, супсак болуп калуу.

Обесцвечение ср по знач. гл. обесцвётить — обесцвётиться.

Обесцвечивание ср по знач. гл. обесцвечивать — обесцвечиваться.

Обесцвечивать несов. см. обесцвётить.

Обесцвечиваться несов. 1. см. обесцвётиться; 2. *страд.* к обесцвечивать.

Обесцвечивающ/ий, -ая, -ее 1. *прич.* от обесцвечивать; 2. *прил.* ыраңын кетирүүчү, өңүн өчүрүүчү, боёгун кетирүүчү; ~ ие вещества өңүн өчүрүүчү заттар.

Обесце́нение ср по знач. гл. обесце́нить — обесце́ниться; ~ денег акчанын баасыз болуп калышы.

Обесце́нивать несов. см. обесце́нить.

Обесце́ниваться несов. 1. см. обесце́ниться; 2. *страд.* к обесце́нивать.

Обесце́нить сов. что баасын кетирүү, баасын түшүрүү, кадырын (баркын) кетирүү; ~ вещь буюмдун баасын түшүрүү; ~ слова сөздүн баркын кетирүү.

Обесце́ни/ться сов. баасы түшүү, кадыры кетүү, баркы төмөндөө; деньги ~ лись акчанын баасы түштү.

Обесче́сти/ть сов. 1. кого-что абийирин төгүү, баркын кетирүү, атын булгоо, кадыр-баркына шек келтирүү; ~ л древний род

байыркы ата-бабанын атын булгады; **2.** абийирин булгоо; ~ **ть де́вушку** кыздын абийирин булгоо.

Обесче́щать *несов. см. обесче́стить.*

Обе́т *м 1. рел.* ант, касам, назар; **2. вы-сок.** салтанаттуу убада (ант); ~ **отомсти́ть** өч алуу үчүн ант берүү (ант ичүү).

Обетова́нный: обетова́нная земля́ (страна), обетова́нный край *книжн.* эңсеген (жетсем деп көксөгөн) жер, өлкө.

Обеца́йка *ж нар.-разг. и спец.* алкак (элек, калбыр ж.б. буюмдардын).

Обеца́ние *ср* убада, сөз; **дать** ~ убада берүү, убада кылуу, сөз берүү; **исполни́ть** ~ убаданы аткаруу.

Обеца́/ть 1. *сов., несов.* убада берүү, убада кылуу, сөз берүү; ~ **л, что приде́т** келем деп убада берген; **2. несов.** ... болчудай сезилүү, окшоо, көрүнүү; **день** ~ **л бы́ть я́сным** күн ачык болчудай көрүнгөн.

Обеца́ться *сов., несов. 1. разг. то же, что обеца́ть 1; 2. прост.* баш кошууга убадалашуу, эрди-катын бололу деген бүтүмгө келүү.

Обжа́лование *ср по знач. гл. обжа́ловать;* ~ **приговора́** өкүмгө даттанып арыздануу.

Обжа́ловать *сов. что* даттануу арызын берүү; даттанып арыздануу.

Обжа́ривание *ср по знач. гл. обжа́ривать.*

Обжа́ривать *несов. см. обжа́рить.*

Обжа́рива́ться *несов. 1. см. обжа́риться; 2. страд. к обжа́ривать.*

Обжа́рить *сов. что* туш тарабын кактап бышыруу, текши кууруу; ~ **рыбу** балыкты текши кууруу.

Обжа́ри/ться *сов.* текши куурулуу; **рыба хорошо́** ~ **лась** балык кыпкызыл болуп текши куурулду.

Обжа́рка *ж разг. по знач. гл. обжа́рить — обжа́ривать.*

Обжа́тие *ср по знач. гл. обжа́ть I.*

Обжа́ть I *сов. что (сдавать)* сыгуу, кысуу, сыгып (кысып) чыгаруу; ~ **мо́крую оде́жду** суу кийимди сыгуу.

Обжа́ть II *сов. что* оруп-жыюу, оруп-жыйып алуу; ~ **пшени́цу** буудайды оруп-жыйып алуу.

Обжа́/ться I *сов. спец. и разг.* сыгылуу, тапталуу; **бельё** ~ **лось на маши́нке** кир машинага сыгылды.

Обжа́ться II *сов. прост.* оруп-жыюуну аяктоо, оруп-жыйып бүтүү.

Обже́чь *сов. 1. что* күйгүзүү, отко кармап ысытуу; ~ **конец па́лки** таяктын учун (башын) күйгүзүү; ~ **иго́лку** ийнени отко кармап ысытуу; **2. кого-что** күйгүзүп алуу; ~ **ру́ку утюго́м** колду үтүккө күйгүзүп алуу; **я обже́г себе́ ру́ку кисло́той** мен колумду кислотага күйгүзүп алдым; **3. что** *тех.*

бышыруу, күйгүзүү; ~ **кирпи́ч** кирпич бышыруу.

Обже́чься *сов. 1.* күйүү, күйүп калуу, бир жерин күйгүзүп алуу; ~ **горя́чим ча́ем** ысык чайга күйүп калуу (ысык чайга бир жерин күйгүзүп алуу); **обже́гшись на молоке́, бу́дешь дуть на воду** *посл.* оозу сүткө күйгөн айранды үйлөп ичет; **2. на чем и без доп. перен. разг.** күйүү, жыдуу, зыян тартуу; **на это́м мо́жно и** ~ бул иштен жыдып (зыян тартып) калууга да болот.

Обжива́ть *несов. см. обжи́ть.*

Обжива́ться *несов. 1. см. обжи́ться; 2. страд. к обжива́ть.*

Обжиг *м спец. по знач. гл. обже́чь 3; ~ керамиче́ских изде́лий* керамикалык буюмдарды бышыруу; ~ **кирпи́ча** кирпич бышыруу.

Обжига́льный, -ая, -ое *то же, что обжигате́льный.*

Обжигате́льный *спец.* күйдүрүүчү, бышыруучу; ~ **цех** бышыруучу цех.

Обжига́ть *несов. см. обже́чь.*

Обжига́ться *несов. 1. см. обже́чься; 2. страд. к обжига́ть.*

Обжигов/ый, -ая, -ое *спец.* бышыруу ..., бышыруучу; ~ **ые рабо́ты** бышыруу жумуштары; ~ **ая печь** бышыруучу меш.

Обжи́м *м спец. по знач. гл. обжима́ть;* ~ **слитка́ на блю́минге** куйманы блюмингге салып кысуу.

Обжима́ние *ср по знач. гл. обжима́ть.*

Обжима́ть *несов. см. обжа́ть I.*

Обжима́ться *несов. 1. см. обжа́ться I; 2. страд. к обжима́ть.*

Обжи́мка *ж спец. 1. по знач. гл. обжима́ть; 2. кысуу (сыгуу) аспабы.*

Обжи́мки *мн.* сыгынды (суусун, ширесин сыгып алгандан кийинки калдык).

Обжи́мный, -ая, -ое *спец.* сыгуу ..., сыгып чыгаруучу; ~ **цех** сыгып чыгаруучу цех.

Обжи́мочный, -ая, -ое *то же, что обжи́мный.*

Обжи́н *м по знач. гл. обжина́ть.*

Обжина́ть *несов. см. обжа́ть II.*

Обжина́ться *несов. страд. к обжина́ть.*

Обжи́нка *ж по знач. гл. обжина́ть.*

Обжи́нок *м* ала орулган эгин (орулбай, ала калтырылган эгин).

Обжира́ть *несов. см. обожра́ть.*

Обжира́ться *несов. см. обожра́ться.*

Обжит/о́й, -ая, -о́е өздөштүрүлгөн, эл жашаган, калк орношкон; ~ **о́е ме́сто** өздөштүрүлгөн жер; ~ **о́й дом** адамдар жашап турган үй.

Обжи́ть *сов. разг.* өздөштүрүү, орношуу, жашап туруу; ~ **пусты́нный бе́рег** чөл жээгин өздөштүрүү; **обжи́тая кварти́ра** адам жашап турган квартира.

Обжиться *сов. разг.* көнүп калуу, байыр алуу, үйүр алып калуу; ~ **в новой деревне** жаңы кыштакка үйрөнүп калуу, байыр алып көнүп калуу.

Обжог *м прост. то же, что ожог.*

Обжора *м, ж разг.* соргок, опкок, тамак-соо.

Обжорливый, -ая, -ое (обжорлив, -а, -о) *разг.* тамаксоо, соргок, опкок; ~ **гусь соргок каз.**

Обжорный: **обжорный ряд** *уст.* тамак-аш сатылуучу жай (катар).

Обжорство *ср разг.* соргоктук, опкоктук, тамаксоолук.

Обжуживать *несов. см. обжужить.*

Обжужить *сов. прост.* алдап кетүү; **он нас обжужил** ал бизди алдап кетти.

Обзаведение *ср 1. по знач. гл. обзавестись; 2. разг. (вещи)* буюм, жарак-жабдык; **потерять всё своё** ~ бардык жарак-жабдыктарынан айрылуу.

Обзавесті *сов. кого-что уст.* ээ кылуу.

Обзавестись *сов. кем-чем ... -луу болуу, ...-га ээ болуу, күтүү; ~ мебелью* эмеректүү болуу; ~ **семьёй** үй-бүлөлүү болуу.

Обзаводить *несов. см. обзавести.*

Обзаводиться *несов. см. обзавестись.*

Обзаконить *сов. кого прост.* никелештирүү, закондуу түрдө никесин кыюу, үйлөндүрүү.

Обзакониться *прост.* никелешүү, үйлөнүү.

Обзванивать *несов. см. обзвонить.*

Обзвонить *сов. разг.* бардыгына телефон чалуу; ~ **всех знакомых** бүткүл тааныштарынын баарына телефон чалуу (телефон чалып чыгуу).

Обзнакó/миться *сов. прост.* таанышуу; **пускай** ~ **мятсья** мейли, тааныша беришсин.

Обзор *м 1. по знач. гл. обозреть* — **обозревать**; ~ **выставки** көргөзмөнү карап чыгуу; **2. спец.** көрүнүү, көрүү мүмкүндүгү; **наблюдательный пункт** **имеет хороший** ~ байкоо пунктунаан айлана ачык (даана) көрүнүп турат; **3. (сжатое сообщение)** обзор; **международный** ~ эл аралык обзор; **библиографический** ~ библиографиялык обзор; **газетный** ~ газеталык обзор.

Обзорн/ый, -ая, -ое **1. спец.** көрүнүү ..., көрүнүп туруу ...; ~ **ая позиция** көрүнүү (көрүнүп туруу) абалы; **2.** обзордук; ~ **ая лекция** обзордук лекция.

Обзывать *несов. см. обозвать.*

Обзываться *несов. 1. прост.* ат коюп келекелөө, кемсинтүү; **2. страд.** к **обзывать.**

Обивание *ср по знач. гл. обивать.*

Обивать *несов. см. обить.*

Обиваться *несов. 1. см. обиться; 2. страд.* к **обивать.**

Обивка *ж 1. по знач. гл. обить* — **обивать**; ~ **мебели** эмеректи каптоо; **2.** тыш (капталган

материал); **кожная** ~ **мебели** эмеректин булгаары тышы.

Обивочн/ый, -ая, -ое тышталуучу, каптай турган; ~ **ые ткани** тышталуучу кездемелер.

Обид/а *ж 1.* таарыныч, капачылык, ич күптү, ыза; **нанести** ~ **у таарынтуу**, ыза көрсөтүү; **лицо дрогнуло от** ~ **ы** ызадан улам бети былкылдай түштү; **простить** ~ **у капачылыкты унутуу** (кечирүү); **не в ~ у** **будь сказано погов.** бетке айткандын заары жок; **быть в обиде на кого-л.** бирөөгө капа болуу, бирөөгө таарынып жүрүү; **не дать в обиду кого-л.** бирөөнү жактоо, жамандыктан (кырсыктан) сактоо; **не даётся в обиду** бирөөгө өзүн кордотпоо, бирөөдөн жапа чекпөө.

Обидеть *сов. 1.* таарынтуу, таарынтып коюу, капалантуу, ыза кылуу; ~ **неосторожным словом** байкабай сүйлөп коюп таарынтып алуу (ызалантып алуу); **2. чем** куру коюу, куру калтыруу; **природа не обидела его талантом** жаратылыш аны таланттан куру койгон эмес.

Обиде/ться *сов.* таарынуу, ыза болуу, капа болуу, өпкөлөө; **он на меня** ~ **лся** ал мага таарынып калды.

Обидно 1. нареч. жанга тие, жан ачыта; **разбралл очень** ~ жан ачыта сөктү; **2. в знач. сказ. безл.** оор тийүү, ызаны келтирүү, жанды кашайтуу, өкүттө калтыруу; **мне ~, что не встретил вас раньше** сизди мурда жолуктурбагандыгыма өкүнөмүн.

Обидный, -ая, -ое (обиден, -на, -но) **1.** адам капа болгудай, адамды иренжитүүчү, көңүл оорутуучу, адамды таарынта турган, адам ыза болгудай; ~ **упрёк** адам ыза болгудай жеме; **2. разг.** өкүнүчтүү, адамды өкүнтөр, жагымсыз; ~ **недосмотр** адамды өкүнткүдөй этибарсыздык; **до обидного** ушунчалык, эң эле; **до обидного** **мало** **свободного времени** бош убакыттын аздыгы ушунчалык өкүнүчтүү.

Обидчивость *ж* таарынчаактык, ыза-корлук.

Обидчивый, -ая, -ое (обидчив, -а, -о) таарынчаак, ызакор; ~ **человек** таарынчаак (ызакор) киши.

Обидчик *м* таарынтуучу, ыза кылуучу, кордоочу (киши); **ответить** ~ **у** ыза кылган адамга жооп кайтаруу.

Обидчица *женск. к обидчик.*

Обижать *несов. см. обидеть.*

Обижаться *несов. см. обидеться.*

Обиженный, -ая, -ое (обижен, -а, -о) **1. прич. от обидеть; 2. прил. на кого что** таарынычы бар, ыза болуп калган; **он обижен на брата** анын агасына (инисине) таарынычы бар.

Обилие *ср 1.* көптүк, молдук, кенендик; ~

урожа́я түшүмдүн молдугу; **2.** береке, жетиштүүлүк, **дом процвета́л** ~ **м и весе́льем** үй берекеге жана шаттыкка тунуп турар эле.

Оби́л/овать *несов. кем-чем уст.* көп (мол, кенен); **леса́** ~ **уют пти́цей и зве́рем** токой куштарга жана жапайы айбандарга бай.

Оби́льно *нареч.* көп, мол, арбын, ке-нири, кең-кесири; **корми́ть** ~ кең-кесири тамактандыруу (тамакты арбын берүү).

Оби́льность *ж* көптүк, молдук, арбындык, аябай жетиштүүлүк.

Оби́льный, -ая, -ое (обилен, -льна, -льно) **1.** эң көп, арбын, мол, кенен, кең-кеси-ри; ~ **урожа́й** мол түшүм; **2.** бай, көп; **край,** ~ **хло́пком** пахтага бай өлкө.

Оби́няк: **говори́ть оби́няко́м (оби́няками)** *уст.* жандатып айтуу, ишарат кылып коюу.

Обира́ла *м, ж прост.* алдамчы, каракчы.

Обира́ловка *ж прост.* алдамчылык, каракчылык.

Обира́ть *несов. см. обобра́ть.*

Обира́ться *несов. страд. к обира́ть.*

Обита́емость *ж* жашаш, жашап туруш.

Обита́ем/ый, -ая, -ое **1. прич. от обита́ть;** **2. прил.** калк орношкон, эл жашаган, эл жашап турган; ~ **ая доли́на** эл жашаган өрөөн.

Обита́лице *ср уст.* турак үй, турак жай.

Обита́н/ие *ср по знач. гл. обита́ть;* **ме́сто** ~ **ия живо́тных** жаныбарлар жашаган жер (жай).

Обита́тел/ь *м* жашоочу, туруучу, жердөөчү; ~ **и го́рода** шаарда жашоочулар, шаарда туруучулар; **лесны́е** ~ **и токойдо** жашоочулар.

Обита́тельница *женск. к обита́тель.*

Обита́ть *несов.* туруу, жашоо, бир жерде байыр алып туруу, жердөө.

Оби́тель *ж* **1. книжн. уст.** монастрь; **2. уст. шутл. и ирон.** турак жай, үй.

Оби́ть *сов. что* **1. чем** кагуу, кагып түшүрүү, коңторуп салуу; ~ **штукату́рку** шыбакты коңторуп салуу; ~ **снег** карды кагып түшүрүү; ~ **ябло́ню** алманы кагып түшүрүү; **2. разг.** жыртуу, айырып салуу; ~ **кра́я брю́к** шымдын багалегин жыртуу; **3. чем** каптоо; ~ **сунду́к желе́зом** сандыкты темир менен каптоо; **♦ оби́ть все поро́ги** бардык босогону (эшикти) жыртуу; **в МТС все поро́ги обо́бью, а свое́го добы́юсь** МТСтин бардык босогосун жыртсам да, өз айтканымды аткарам.

Оби́/ться *сов. 1.* урап түшүү, коңторулуп түшүү, сынуу, жемирилүү; **штукату́рка** ~ **лась** шыбак коңторулуп (сыйрылып) түштү; **2.** айрылуу, жырттылуу; **подо́л пла́тья** ~ **лесь** көйнөктүн этеги жыртылды.

Обихо́д *м* күндөлүк турмуш, күндөлүк тиричилик; адаттагы агым; **жизнь** **шла́**

обы́чным ~ **ом** турмуш адаттагы агым боюнча өтө берди; **войти́ в** ~ күндөлүк турмушка кирүү, турмушка сиңүү, көнүмүш болуу; **вы́йти из** ~ **а** колдонуудан чыгып калуу.

Обихо́дн/ый, -ая, -ое күндө колдонулуучу, күндөлүк турмушта (күндө) керектелүүчү; ~ **ые предме́ты** күндөлүк тиричилик буюмдары; ~ **ые поня́тия** күндөлүк турмуштагы түшүнүктөр.

Обка́лывание *ср по знач. гл. обколо́ть **I.***

Обка́лывать **I** *несов. см. обколо́ть **I.***

Обка́лывать **II** *несов. см. обколо́ть **II.***

Обка́лываться **I** *несов. 1. см. обколо́ться **I;** **2. страд. к обка́лывать.***

Обка́лываться **II** *несов. 1. см. обколо́ться **II;** **2. страд. к обка́лывать** **II.***

Обка́пать *сов. разг.* тамызып салуу, тамызып булгоо; ~ **сто́л ла́ком** столду лак тамызып булгоо.

Обка́па/ться *сов. разг.* тамызып булгап алуу, тамызып булгануу; **ребёнок** ~ **лесь** **бульо́ном** бала сорпо тамызып булганып алды.

Обка́пывание **I** *ср по знач. гл. обка́пывать **I.***

Обка́пывание **II** *ср по знач. гл. обка́пыват **II;** ~ **ябло́нь** алманын түбүн тегерете казып жумшартуу.*

Обка́пывать **I** *несов. см. обка́пать.*

Обка́пывать **II** *несов. см. обкопа́ть.*

Обка́рмливание *ср по знач. гл. обка́рмливать.*

Обка́рмливать *несов. см. обкорми́ть.*

Обка́т *м то же, что обка́тка.*

Обка́татъ *сов. что* **1. в чём (обвалять)** оонатуу; тоголоктоо; ~ **котле́ту в муке́** котлетти унга оонатуу; **2. (утрамбовать)** таптоо, таптап тегиздөө; ~ **доро́жку** жолду таптоо; **3. спец.** жүргүзүп сынап көрүү, иштетип сынап көрүү; ~ **двигате́ль** кыймылдаткычты иштетип сынап көрүү; **4. перен. разг.** кайра-кайра коё берип ийине жеткирүү, бышыруу; ~ **спекта́кль** спектаклди кайра-кайра коё берип ийине жеткирүү (бышыруу).

Обка́татъся *сов. 1.* тегизделүү, жылмалануу, тегиз (жылма) болуу; **2. перен. разг.** кайталанып коюла берип ийине келүү, бышып жетилүү (спектаклге карата).

Обка́тить **I** *сов.* айланта тоголотуу, тегеретип чыгуу.

Обка́тить **II** *сов. разг. то же, что ока́тить.*

Обка́ти/ться **I** *сов.* айлана тоголонуу; **мяч** ~ **лесь** **вокру́г** **клу́мбы** топ клумбаны айлана тоголонду.

Обка́титься **II** *сов. разг. то же, что ока́титься.*

Обка́тка *ж по знач. гл. обка́татъ* — **обка́тывать** **I;** ~ **автомоби́ля** автомобилди сынап жүргүзүп көрүү.

Обка́тный, -ая, -ое спец. машинаны сынап көрө турган (машинанын иштешин, кандай жүрөрүн текшерүүчү); ~ **пробег маши́ны** машинаны сынап көрүүдөгү жүрүш аралыгы.

Обка́тывание ср по знач. гл. **обка́тывать** — **обка́тываться**.

Обка́тываться несов. 1. см. **обкатать**; 2. см. **обкатить** I.

Обка́тываться несов. 1. см. **обкататься**; 2. см. **обкатиться** I; 3. страд. к **обка́тывать**.

Обка́чивать несов. см. **обкатить** II.

Обка́чиваться несов. 1. см. **обкатиться** II; 2. страд. к **обка́чивать**.

Обка́шивать несов. см. **обкосить**.

Обка́шиваться несов. страд. к **обка́шивать**.

Обкида́ть сов. 1. кого-что разг. үстүнө бастыра ыргытуу, ыргыта берип көөмп салуу; ~ **снегом** кар менен бастыруу (карга көөмп таштоо); 2. безл. прост. то же, что **обкида́ть**.

Обки́дывать несов. см. **обкида́ть**.

Обки́дываться несов. страд. к **обки́дывать**.

Обкла́дка ж 1. по знач. гл. **обложить**; ~ **клубы дёрном** клубаны айландыра чым коюу; 2. спец. каптама; ~ **конденсатора** конденсатордун каптамасы; 3. уст. то же, что **оправа**; ~ **очков** көз айнектин алкагы.

Обкла́дывание ср то же, что **обкла́дка**

Обкла́дывать несов. см. **обложить**.

Обкла́дываться несов. 1. см. **обложиться**; 2. страд. к **обкла́дывать**.

Обклева́/ть сов. чокулоо; чокулап салуу; ~ **ванны воробьями подсолнухи** таранчылар чокулап салган күн карама.

Обкле́вывать несов. см. **обклевать**.

Обкле́ивание ср по знач. гл. **обкле́ивать**.

Обкле́ивать несов. см. **обклеить**.

Обкле́ить несов. то же, что **окле́ить**; ~ **енная объявлениями доска** кулактандыруулар жабыштырылган такта.

Обкле́йка ж по знач. гл. **обкле́ить** — **обкле́ивать**.

Обкола́чивать несов. см. **обколотить**.

Обко́лка ж по знач. гл. **обколо́ть** I — **обка́лывать** I; ~ **льда** музду чагуу (талкалоо).

Обколотить сов. прост. то же, что **околотить**; ~ **снег с валенок** кийиз өтүктөн карды кагып түшүрүү.

Обколоти́/ться сов. прост. сынуу, сынып түшүү, кетилүү; **край тарелки** ~ **лся** тарелканын чети кетилип калды.

Обколо́ть I сов. айланта чагып түшүрүү, кертип-кертип сындыруу; ~ **лёд с бочки** бочканын музун айланта чагып түшүрүү.

Обколо́ть II сов. разг. 1. айландыра саюу, тешүү; 2. көп жерин сайгылатып жаралоо; ~ **руки колючей проволокой** колдорун

тикендүү зымга көп жеринен сайгылатып жара кылуу.

Обколо́/ться I сов. сынып кетүү, сынып түшүү, кетилип түшүү; **край льдины** ~ **лись** муздун четтери кетилип түштү.

Обколо́ться II разг. сов. көп жерин сайдырып алуу; көп жерин сайгылатып жаралануу.

Обко́м м (в СССР: областной комитет) обком (СССР кезде: областтык комитет).

Обко́мовский, -ая, -ое обком ...; ~ **рабóтник** обкомдун кызматкери.

Обкопа́ть сов. разг. то же, что **окопа́ть** I; ~ **яблони** алманын түбүн айланта казып чыгуу.

Обко́рм м по знач. гл. **обкорми́ть** — **обка́рмливать**; ~ **скота́** малга тоютту ашыкча көп берүү.

Обкорми́ть сов. тамакты ашыкча көп берүү; ашыкча тойгузуу, тамакты ашыкча берип коюу; ~ **ребёнка** баланы ашыкча тойгузуу.

Обко́рма ж спец. по знач. гл. **обкорми́ть** — **обка́рмливать**.

Обкорна́ть сов. прост. 1. то же, что **око́рна́ть**; ~ **усы** мурутту кыскартып мултуйтуп таштоо; 2. перен. аябай кыскарта берип, бузуп таштоо; ~ **статьё** макаланы аябай кыскарта берип, бузуп таштоо.

Обкоси́ть сов. 1. айланта чаап чыгуу, чаап коюу; ~ **куст** бадалдын тегерегин чаап таштоо; 2. чаап алуу; ~ **луг** шалбаанын чөбүн чаап алуу; 3. разг. чалгыдан озуп кетүү (алдыга чыгуу); чаап көрүп, жаңы чалгыга тийиштүү сапат берүү.

Обкра́дывание ср по знач. гл. **обкра́дывать**.

Обкра́дывать несов. см. **обокра́сть**.

Обкромса́ть разг. то же, что **окромса́ть**;

Обкроси́ть разг. четинен үбөлөө (күкүмдөө); ~ **хлеб** нанды четинен күкүмдөө.

Обкроси́/ться разг. четинен үбөлөнүү, четинен упурап кетилүү; **зуб** ~ **лся** тиш четинен упурап кетиле берди.

Обкру́/тить прост. то же, что **окрути́ть**; **кóсы** ~ **чены вокруг головы́** чачтын өрүмдөрү башка оролду.

Обкру́чивать несов. см. **обкрути́ть**.

Обку́ренн/ый, -ая, -ое 1. прич. от **обкури́ть**; 2. прил. тамекиге ышталган, тамекиден саргайып кеткен; ~ **ые пальцы** тамекиден саргайып кеткен бармактар.

Обку́ривать несов. см. **обкури́ть**.

Обку́риваться несов. см. **обку́ривать**.

Обкур/и́ть сов. разг. 1. то же, что **окури́ть**; ~ **ить деревья́ дымом** бактарды түтүн менен ыштоо; 2. тамекинин түтүнүнө ыштоо, тамекинин түтүнүнө толтуруу; ~ **енные**

кóмнаты тамекинин түтүнүнө ышталган бөлмөлөр.

Обкусать *сов.* четинен кете тиштөө; ~ **яблоко** алманы четинен кете тиштөө.

Обкусывать *несов. см.* **обкусать**.

Обку́ша/ться *сов. прост. то же, что объёсться*; ~ **лся** в гостя́х конокто отуруп, тамакты ашыкча көп жеп коюу.

Обл... **облисполком**, **облздравотдел**, **облоно́** сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Обла́ва ж 1. (*при охоте*) тегеректөө, туштуштан тосуп, курчоого алуу; өңүү; ~ **на волко́в** карышкырды курчоого алуу; **2.** (*на людей*) тегеректеп кармап алуу аракетин.

Обла́вливание *ср по знач. гл.* **обловить**.

Обла́вливать *несов. см.* **обловить**.

Обла́вливаться *несов. страд. к* **обла́вливать**.

Облагать *несов. см.* **обложить 6.**

Облагаться *несов. страд. к* **облагать**.

Облагодéтельствоватъ *сов. кого-что уст. и ирон.* жакшылык кылуу, мээримдүүлүк кылуу, боорукерлик кылып, жардам көрсөтүү.

Облагозвúчить *сов. что* уккулуктуу кылуу, кулакка жагымдуу кылып угuzuу.

Облагообра́живать *несов. см.* **облагообразить**.

Облагообра́живаться *несов. 1. см.* **облагообразиться**; **2. страд. к** **облагообра́живать**.

Облагообразить *сов. кого что уст.* ажарлуу (келбеттүү, көзгө жагымдуу, сүйкүмдүү) кылуу, көркүнө чыгаруу.

Облагообразиться *сов. уст.* көркүнө чыгуу, ажарлануу.

Облагора́живание *ср по знач. гл.* **облагородить** — **облагора́живать**.

Облагора́живать *несов. см.* **облагородить**.

Облагора́живаться *несов. 1. см.* **облагородиться**; **2. страд. к** **облагора́живать**.

Облагоро́дить *сов. кого-что 1.* моралдык жактан дем берүү, көңүлүн көтөрүү; **2. спец.** асылдандыруу, сапатын жакшыртуу (өсүмдүктөргө, жаныбарларга ж.б. карата); ~ **местную порóду скотá** малдын жергиликтүү тукумун жакшыртуу; **3. уст.** зоболосун арттыруу, жогорку даражага көтөрүү.

Облагоро́диться *сов. 1.* зоболосу артуу, көңүлү көтөрүлүү; **2. спец.** асылдануу, сапаты жакшыруу (өсүмдүктөргө, жаныбарларга ж.б. карата).

Обладáние *по знач. гл.* **обладать**; **бой за ~** **гóродом** шаарды ээлөө үчүн болгон салгылашуу.

Обладáтел/ь *м* ээ, ээлик кылуучу; **я счита́л себя́** ~ **ем миллиóнов** мен өзүмдү милли-

ондордун ээсимин деп эсептегем; ~ **ь медали** медалдын ээси.

Обладáтельница *женск. к* **обладáтель**.

Облада́/ть *сов. кем-чем* ээ болуу, ээлик кылуу, ...-луу болуу; **мы ~ ли больш́ими запáсами** биз зор запаска ээ болдук; ~ **ть до́мом** үйгө ээ болуу (үйлүү болуу); ~ **ть способностями** к музыка музыкага жөн-дөмдүү (шыктуу) болуу; ~ **ть правом вы́бора** шайлоо укугуна ээ болуу.

Обла́дить *сов. прост.* бабына келтирүү, жөндөп коюу, оңдоо, оңдоп коюу, түзөтүү, түзөтүп коюу; ~ **са́ни** чананы оңдоо (оңдоп коюу).

Обла́диться *сов. прост.* бабына келүү, жөнгө салынуу, оңдолуу, оңуна келүү.

Обла́живать *несов. см.* **обла́дить**.

Обла́живаться *несов. 1. см.* **обла́диться**; **2. страд. к** **обла́живать**.

Обла́зи/ть *сов. что разг.* бардык жерде болуу, бардык жерди айланып (кыдырып) чыгуу; ~ **ть весь сад** бактын бардык жерин кыдырып чыгуу; **туристы ~ ли кавказские го́ры** туристтер Кавказ тоолорун кыдырып чыгышты.

Обла́ивать *несов. см.* **обла́ять**.

Облак/о *ср 1.* булут; **слои́стые** ~ **а** кат-кат болгон булуттар; ~ **о ды́ма** калың (коюу) түтүн; **2. перен.** кандайдыр бир ички абалдын (кайгыруунун, капалыктын, ойго батуунун ж.б.) түнөргөн белгиси; ~ **о недоумения, задúмчивости** аң-таң болуунун, ойго батуунун белгиси; **◇ под облака́;** **под облака́ми;** **до облако́в** өтө бийик; бийик асманда; **под облака́ми дрожа́ли жа́воронки** бийик асманда торгойлор эбелектейт; **◇ быть (вита́ть) в облака́х** кыялга батуу, ой-санаасы капкайда болуу.

Обла́мывание *ср по знач. гл.* **обла́мывать**.

Обла́мывать *несов. см.* **облама́ть, обломить**.

Обла́мываться *несов. 1. см.* **облама́ться, обломиться**; **2. страд. к** **обла́мывать**.

Обла́пи/ть *сов. кого-что разг. 1.* кучактоо, кучактай кармоо; **медве́дь ~ л охóтника** аюу мергенчини кучактай кармады; **2. прост.** олдоксон кучактоо.

Обла́пливать *несов. см.* **обла́пить**.

Облапо́шивать *несов. см.* **облапо́шить**.

Облапо́шиваться *несов. страд. к* **облапо́шить**.

Облапо́ши/ть *сов. кого-что прост.* алдап кетүү, сызга отургузуп кетүү; **стари́ка ~ ли** чалды алдап кетишти.

Областн/ой, -ая, -ое 1. область..., област-тык; ~ **ой центр** областтык борбор; ~ **ая конфе́ренция** областтык конференция; **2.** жергиликтүү, диалектилик; ~ **ое сло́во** жергиликтүү (диалектилик) сөз.

Область ж 1. жер; бөлүк; аймак; Северо-Западная область Восточно-Европейской равнины Чыгыш Европа түздүгүнүн Түндүк-Батыш бөлүгү (аймагы). 2. область; **Ошская** ~ Ош областы; **поехать в** ~ областка (областтык борборго) баруу; 3. *чего, какая* мейкиндик, аймак; ~ **влажных тропических лесов** нымдуу тропиканын токойлуу аймагы; 4. *чего, какая* тарап, жак; ~ **сердца** жүрөк тарап, жүрөк турган жер; 5. тармак; **новая** ~ **знаний** билимдин жаңы тармагы; **отойти в область преданий (воспоминаний)** жашоосун токтотуу, колдонулуудан чыгып калуу; өтүп кетүү, жок болуп кетүү.

Облатка ж 1. облатка (порошок түрүндөгү дарылар үчүн желатин же крахмал камырынан жасалган жука кабык; капсула); 2. *уст.* желимдүү кагаз лента (кагаздардын четин желимдеп чаптоо ж.б. үчүн керектелет); 3. *церк.* тузсуз токоч.

Облачать *несов. см. облачить.*

Облачатся *несов. 1. см. облачиться; 2. страд. к облачить.*

Облачение ср 1. *по знач. гл. облачить; 2. ирон. (одежда)* кийим, кийим-кече.

Облачить *сов. кого книжн. уст., теперь шутол.* кийиндирүү, кийгизүү; ~ **мальчика в отцовское пальто** балага атасынын пальтосун кийгизүү.

Облачиться *сов. книжн. уст. теперь шутол.* кийүү, кийинүү.

Облачко ср *уменьш.-ласк. к облако* кичинекей булут, томуктай булут.

Облачность ж булуттуулук, бүркөктүк.

Облачный/ый, -ая, -ое (облачен, -на, -но) булуттуу, булут баскан, булут каптаган; ~ **ые вершины** булуттуу чокулар, булут баскан чокулар; ~ **ое небо** булуттуу асман, булут каптаган асман.

Облаять *сов. 1.* арсылдап үрүү; **собака** ~ **ла прохожего** ит өтүп бара жаткан адамга арсылдап үрдү; 2. *прост.* аябай тилдөө, ашата сөгүү, бакылдап сөгүп-сагуу; **последними словами** оозго алгыс сөздөр менен ашата сөгүү.

Облевать *сов. кого-что груб. прост.* жаба кусуу, кусуп булгап салуу.

Облеватся *сов. груб. прост.* кусундуга булгануу, кусундуга булганып алуу.

Облегать/ть *несов. 1. см. облечь II; 2. (об одежде)* кыналып туруу, чыпыйып туруу; **куртка плотно** ~ **ла грудь** куртка көкүрөгүнө чыпья кыналып калды.

Облегчать *несов. см. облегчить.*

Облегчение ср 1. *по знач. гл. облегчить* — **облегчиться**; **труд** эмгекти жеңилдетүү; 2. жеңилдик; **почувствовать** ~ жеңилдей түшүү (жеңил сезүү).

Облегченн/ый, -ая, -ое 1. прич. от облегчить; 2. прил. салмагы азайган, жеңилдетилген, жеңил абалга келтирилген; 3. *прил.* жөнөкөйлөшкөн, оңойлотулган, жеңилдетилген; ~ **ая конструкция** жеңилдетилген (оңойлотулган) конструкция; ~ **ый текст** жөнөкөйлөшкөн текст.

Облегчительн/ый, -ая, -ое (облегчителен, -льна, -льно) жеңилдетүүчү, жеңил кылуучу; ~ **ые приемы** жеңилдетүүчү ыкмалар.

Облегчить *сов. 1. кого-что* жеңил кылуу, салмагын азайтуу, жеңилдетүү; 2. *что* жеңилдетүү, оңойлотуу; ~ **задачу** милдетти жеңилдетүү; 3. *что* жеңилдетүү (мээнетти, түйшүктү ж.б. азайтуу).

Облегчи/ться *сов. 1.* салмагы азаюу, жеңилдөө, жеңил болуу; 2. тынчтануу, тынчуу, жеңил тартуу, жеңилденүү; **душа** ~ **лась** көңүлү тынчтанды.

Обледевать *несов. см. обледенеть.*

Обледенел/ый, -ая, -ое муз болгон, муз тоңгон, муз каптаган; ~ **ые ступени** муз тоңгон тепкичтер.

Обледенение ср *по знач. гл. обледенеть; ~ крыльев самолёта* самолёттун канаттарына муз тоңуу.

Обледенеть/ть *сов.* муз болуу, муз тоңуу, сыртын муз каптап калуу; **палуба** ~ **ла** палубаны муз каптады.

Обледенить *сов. что* муз тондуруу.

Облезать *несов. см. облезть.*

Облезл/ый, -ая, -ое разг. 1. түлөгөн, жыдыган, жүнү (даакысы) түшкөн; ~ **ые собаки** түлөгөн иттер; ~ **ый петух** жүнү түшкөн короз; 2. эскирген, жыртылган, түгү кырылган; ~ **ый тулуп** түгү түшкөн (кырылган) тон; 3. боёгу (сыры) сыйрылган, өңү өчкөн, оңгон; ~ **ый вагон** сыры сыйрылып түшкөн вагон.

Облез/ть *сов. разг. 1.* түлөө, даакысы (түгү) түшүү, жыдуу; ~ **шья скотина** түлөгөн (даакысы түшкөн) мал; 2. эскирүү, өңү өчүү, жыртылуу, боёгу (сыры) сыйрылып түшүү; **краска** ~ **ла со стёны** дубалдын боёгу сыйрылып түштү.

Облекать *несов. см. облечь I.*

Облениваться *сов.* биротоло жалкоо болуу, таптакыр жалкоо болуп калуу.

Облепить/ть *сов. кого-что 1.* бардык жерине жабышуу, жабышып калуу; **кузов машины** облеплён глиной машинанын кузовунун бардык жерине ылай жабышып калды; 2. жабышып калуу, жабышып туруу (кийимге карата); **мокрая майка** ~ **ла тело** ным болгон майка денеге жабышып калды; 3. бардык жерине жабыштыруу, жабыштырып таштоо, жабыштырып чыгуу; ~ **ть стёны** объявляениями дубалдын бардык

жерине кулактандырууларды жабыштырып чыгуу; 4. *перен. разг.* жабыла курчап алуу, бура бастырбай туткактап алуу, жабалактап жабышып алуу; *собаки* ~ *ли волка* иттер карышкырды бура бастырбай туткактап калды; *коров* ~ *ли слепни* сонолор уйларга жабышып алды.

Облепиться *сов. разг.* тула боюна жабыштырып алуу; ~ **пластырем** тула боюна пластырь (малаам) жабыштырып алуу.

Облепих/а ж 1. чычырканак; **зросли** ~ **и калың чычырканак**; 2. чычырканактын ашы; **варенье из** ~ **и чычырканактын ашынан жасалган варенье**.

Облепихов/ый, -ая, -ое чычырканак ...; ~ **ые насаждения** чычырканак дарагы; ~ **ое масло** чычырканактын майы.

Облепливать *несов. см. облепить.*

Облеплять *несов. см. облепить.*

Облесение *ср по знач. гл. облесить.*

Облесительн/ый, -ая, -ое токой өстүрүү ...; токой тигүү...; ~ **ые работы** токой өстүрүү жумуштары.

Облесить *сов.* что токой өстүрүү, токой тигүү; ~ **участок** жер аянтка токой өстүрүү.

Облёт *м по знач. гл. облететь — облетать;* **пробный** ~ **самолёта** самолётту сынаш үчүн учуруп көрүү.

Облетать I *несов. см. облетать.*

Облетать II *сов.* 1. *что* учуп айланып чыгуу, учуп кыдырып чыгуу; ~ **всю страну** бүткүл өлкөнү учуп кыдырып чыгуу; 2. *перен. прост.* бардык жерди кыдырып чыгуу, бардык жерди айланып чыгуу; **весь город** ~ шаарды бүт кыдырып чыгуу; 3. *что ав.* учуруп сынап көрүү; учуруп сыноодон өткөрүү; ~ **новые самолёты** жаңы самолётту учуруп сынап көрүү.

Облетать/ться *сов.* 1. *пчел.* учууга жароо (гүлдүн ширесин чогултууга жарагыдай болуу); 2. *разг.* учушка жарай турган абалга келүү, уча алгыдай болуу; **самолёт** ~ **лся** самолёт уча алгыдай болду.

Облетел/ый, -ая, -ое *разг.* жалбырагы (желекчеси) күбүлгөн, жылаңачталган; ~ **ые кусты** жалбырагы күбүлүп түшкөн (жылаңач калган) бадалдар.

Облететь/ть *сов.* 1. *кого-что, вокруг кого-что* айланып учуу, тегеренип учуп чыгуу; ~ **ть вокруг Земли** Жерди айланып учуп чыгуу; **муха** ~ **ла все комнаты** чымын бардык бөлмөлөрдү айланып учуп чыкты; 2. *кого-что* четтеп учуу, жандап учуу; **ласточки** ~ **ли озеро стороной** чабалекейлер көлдү жандап учушту; 3. *кого-что разг.* учуп озуп кетүү; 4. *перен. кого-что* тез таркалуу, тез жайылып кетүү; **город** ~ **ли слухи** ушак-айың кептер шаарга тез тарап кетти; 5. *без доп.* күбүлүп түшүү; **листья уже** ~ **ли жалбырактар**

алда качан күбүлүп түшкөн; **тополя** ~ **ли** теректердин жалбырактары күбүлүп түштү (терекектер жылаңачталды).

Облётывать *несов. см. облетать II 3.*

Облётываться *несов.* 1. *см. облетаться;* 2. *страд. к облётывать.*

Обл/ечь I *сов.* 1. *кого-что во что уст.* кийгизүү, кийиндирүү; 2. *уст.* каптоо, чулгоо, каптап (чулгап) калуу; **туман** ~ **ёк поверхности озёр** туман көлдүн бетин каптап калды; 3. *перен.* чулгануу; басылуу; **его жизнь** ~ **еченá тайной** анын өмүрү жашыруун сыр менен чулганган; 4. *что во что* кандайдыр бир форма берүү, кандайдыр бир формага келтирүү; ~ **ечь в форму поэмы** поэманы формасына келтирүү; 5. *кого-что чем* берүү, тапшыруу, ээ кылуу; ~ **ечь полномочиями** полномочие берүү; ♦ **облечь доверие** ишенүү, ишенип тапшыруу.

Облечь II *сов.* 1. чулгап калуу; каптоо, басуу; **тучи** ~ **гли небо** булут асманды каптады; 2. *уст.* тегерете курчап алуу, курчоого алып камоо; **войска** ~ **гли весь город** аскерлер шаарды курчап алды.

Облечься *сов.* 1. *во что уст.* кийинүү, жамынуу; ~ **в траур** кара кийинүү, кара жамынуу; 2. ороонуу, чулгануу, жамынуу; **горы облеклись тучами** тоолор булут жамынды; 3. кандайдыр бир түргө ээ болуу, белгилүү бир формага келүү.

Обливание *ср по знач. гл. облить; холодное* ~ муздак суу куюнуу.

Обливать *несов. см. облить.*

Обливаться *несов.* 1. *см. облиться;* 2. *страд. к обливать.*

Обливка *ж спец.* 1. *по знач. гл. облить — обливать;* ~ **посуды глазурью** идишти глазурь менен каптоо; 2. глазурь боёк (карапага сүртүлгөн).

Обливной, -ая, -ое *спец.* глазуурдалган, глазурь сүртүлгөн; ~ **кувшин** глазуурдалган карапа (кумара).

Облигация *ж облигация;* ~ **государственного займа** мамлекеттик заёмдун облигациясы.

Облизать/ть *сов.* жалоо, жалап коюу, жалап чыгуу, жалап тазалоо; ~ **ть губы** эринди жалоо; ~ **ть ложку** кашыкты жалап коюу; **кошка** ~ **ла котят** мышык балдарын жалады; ♦ **пальчики оближешь (оближете)** 1) шилекейиң чубурат (эң эле даамдуу); 2) *перен.* карап эле тургун келет, көздүн жоосун алат.

Облизаться *сов.* жалануу (айбандарга карата); **кошка** ~ **лась** мышык жаланды.

Облизнуть однакр. к облизывать.

Облизнуться *сов. однокр. к облизываться.*

Облизывать *несов. см. облизать.*

Облизыва/ться *несов.* 1. эриндерин жала-

нуу; **Петя дул в ложку**, ~ **лся Петя кашыкты үйлөп коюп**, эриндерин жалап алды; **2. перен.** үмүт кылып тамшануу, күн мурунтан эле ыракаттана берүү; **3. см. облизаться**; **4. страд. к облизывать.**

Облик *м* **1. (внешность)** кейип, кебете, келбет; **приятный** ~ сүйкүмдүү келбет; **2. в сочет. со словами «моральный», «духовный», «нравственный»** кулк-мүнөз; **нравственный** ~ **человека** адамдын нравалык кулк-мүнөзү; **3. облик**; ~ **города** шаардын көрүнүшү.

Облинялый, -ая, -ое разг. **1.** өңү өчкөн, оңгон; ~ **платок** өңү өчкөн (онуп калган) жоолук; **2. (о животных, птицах)** түлөгөн, даакысы түшкөн.

Облинять/ть сов. разг. **1.** оңуу, өңү өчүү; **стены и полы в комнате** ~ **ли** бөлмөнүн дубалдары жана полдорунун өңү өчүп кетти; **2.** түлөө, даакысы түшүү.

Облипать несов. см. обліпнуть.

Обліп/нуть сов. разг. чем **1.** жабышуу, жабышып калуу; ~ **нуть снегом** кар жабышуу; **2. колёса** ~ **ли грязью** дөңгөлөктөргө ылай жабышып калды; **3. чапталуу**, чап жабышып калуу; ~ **шие рубашки** денеге чапташкан көйнөк.

Облисполком *м* (в СССР областной исполнительный комитет) облатком (СССРде областтык аткаруу комитет).

Облиственеть сов. бот. то же, что облістветь.

Обліств/еть сов. бот. жалбырак чыгаруу, жалбырак ачуу; **деревья уже** ~ **ели** бакдарактар алда качан жалбырак ачып калган эле.

Обліть сов. **1. кого-что** жаба куюу, жаба куюп жиберүү, төгүп жиберүү, чачып жиберүү; ~ **водой** сууну жаба куюп жиберүү; **2. перен.** төгүп булгоо; ~ **скатерть маслом** дасторконго май төгүп булгоо; **3. спец.** сырдоо, сыр менен каптоо; ~ **кувшин глазурью** карапаны (кумураны) глазурь менен сырдоо; **♦ обліть грязью разг.** жалаа жабуу, жаманатты кылуу; **обліть презрением** аябай жек көргөндүгүн билдирүү.

Обліться сов. **1.** куюнуу; ~ **холодной водой** муздак суу куюнуу; **2.** байкабай жаба куюп алуу, өзүнө жаба төгүп алуу; **3.** боёлуу, жуулуу, чөмүлүү (кан, жаш, тер ж.б. нерселерге); **лицо облілось кровью** бети канга боёлду.

Облицевать сов. беттөө, каптоо; ~ **стены мрамором** дубалдарды мрамор менен каптоо.

Облицов/ка ж **1. по знач. гл. облицевать;** **начать** ~ **ку здания** имаратты каптоо ишин баштоо; **2. (материал)** беттеме, каптама; **мраморная** ~ **ка** мрамор каптама.

Облицовочн/ый, -ая, -ое каптоо..., беттөө...; ~ **ые работы** каптоо жумуштары.

Облицовщик *м* каптоочу; **бригада** ~ **ов** каптоочулар бригадасы.

Облицовывание ср по знач. гл. облицовывать.

Облицовывать несов. см. облицевать.

Облицовываться несов. страд. к облицовывать.

Обличать несов. **1. см. облічить** **1**; ~ **взяточничество** паракорлуктун бетин ачуу (ашкерелөө); **2. что (обнаруживать)** көрүнүп туруу, көрсөтүп туруу; **всё облічает в нём талант** анын таланты бардык жагынан көрүнүп турат.

Обліча/ться несов. **1. уст.** ачык сезилүү, көрүнүп туруу, билинип туруу; **в нём** ~ **ется самолюбие** анын намыскөйлүгү көрүнүп турат; **2. страд. к облічать.**

Облічение ср по знач. гл. облічать — **облічить**; ~ **несправедливости** адилетсиздикти ашкерелөө.

Облічитель *м* бетин ачуучу, ашкерелөөчү; **выступил как** ~ ашкерелөөчү катары чыгып сүйлөдү.

Облічительница женск. к облічитель.

Облічительн/ый, -ая, -ое книжн. айыбын ачуучу, ашкерелөөчү; ~ **ая речь** ашкерелөөчү сөз.

Облічить сов. кого **1.** бетин ачуу, айыбын ачуу, ашкерелөө; ~ **преступника** кылмышкердин айыбын ачуу; **2. см. облічать** **2.**

Облічь/е ср **1. прост.** кебете, сырткы көрүнүш, кейип; **по** ~ **ю не узнать** сырткы кебетесинен (көрүнүшүнөн) тааный албайсың; **2. перен. то же, что облік;** **звериное** ~ **е фашизма** фашизмдин жырткычтык облиги.

Облобызать сов. см. лобызать.

Облобызаться сов. см. лобызаться.

Облов *м* **охот., рыб. по знач. гл. обловить;** ~ **прудов** көлмөлөрдүн балыгын кармоо.

Обловить сов. охот., рыб. кармоо, уулоо.

Облог *м*, **Облога** *ж* каралбай ташталган айдоо жер, кысыр аңыз.

Обложение ср по знач. гл. обложить **5, 6;** ~ **налогом** салык салуу.

Обложечн/ый, -ая, -ое мукабалык, мукаба болуучу, тышталуучу, тыш болуучу; ~ **ая бумага** мукабалык кагаз (тыш болуучу кагаз).

Обложить/ть сов. **1. кого-что** тегерете (айландыра) коюп чыгуу, туш-тушуна коюу; тегерете бастыруу; ~ **ть больно́го поду́шками** оорулуу адамдын туш-тушуна жаздык коюу; ~ **ть клумбу дёрном** клумбаны чым менен тегерете бастырып чыгуу; **2. что** айландыра каптоо, төшөө; ~ **ть пол пластиком** полду пластика менен каптоо (полго пластика

төшөө); 3. чүмкөө, каптап калуу, чулгап калуу; **небо** ~ **ли тўчи** асманды булут каптады; **тўчи** ~ **ли горизонт** булуттар горизонтту чүмкөп калды; 4. туш-тушунан курчоо, камоо; ~ **ть гóрод** шаарды камоо; 5. *охот.* туш-туштан курчоо, камоо (айбанды); ~ **ть медвѣдя** аюуну туш-тушунан камоо; 6. салык салуу, штраф салуу; ~ **ть налогóм** салык салуу; 7. *чем груб. прост.* келиштире сөгүү, ашата тилдөө; ~ **ть крѣпким слóвом** жаман сөздөр менен ашата тилдөө (сөгүү).

Обложí/ться *сов.* 1. *чем* туш-тушуна коюп алуу; ~ **ться подушками** туш-тушуна жаздыктарды коюп алуу; 2. капталуу, чулгануу; **небо** ~ **лось тўчами** асман булутка чулганды.

Обложка ж 1. мукаба; ~ **тетради** дептердин мукабасы; 2. тыш; ~ **для пáспорта** паспорттун тышы.

Обложной: **обложной дождь** *разг.* катуу бүркөлгөн калың жамгыр.

Облокачивать *несов. см. облокотить.*

Облокачиваться *несов. см. облокотиться.*

Облокотить *сов. что* чыканактап таянуу, чыканактоо; ~ **руку на столик** столду чыканактоо.

Облокотиться *сов.* чыканактоо; чыканактап таянуу; ~ **на стол** столго чыканактап таянып туруу.

Облом м 1. *по знач. гл. обломать* — **обломить; обломаться** — **обломиться**; ~ **сучьев** бутактарды сындыруу; 2. (*место слома*) бир нерсенин сынган жери; 3. *архит.* облом (архитектура деталдарынын профили (кесилиши)); 4. байыркы Руста крепосттук дубалдын уркуюп чыгып турган жери; 5. *прост.* копол, топоз адам.

Обломать *сов. что* 1. сындыруу, сындырып алуу, сындырып таштоо; ~ **ветки** бутактарды сындырып алуу; 2. *кого-что перен. прост.* эпке келтирүү, эпке көндүрүү, жөнгө салуу, моюн сундуруу, мүнөзүн өзгөртүү; **его не обламаешь!** аны эпке келтире албайсың! ал кепке көнбөйт!; \diamond **обломать бока (руки, ноги)** кому *прост.* сабоо, таяктоо, төпөштөө; \diamond **обломать дело (дела)** *прост.* ишти жөнгө салуу, бүтүрүү; \diamond **зубы обломать обо что** *прост.* ойлогону оңунан чыкпай калуу.

Обломá/ться *сов.* сынуу, сынып кетүү, сынып калуу, сынып түшүү; **ногти** ~ **лишь** тырмактар сынып түштү.

Обломить *сов. что* сындыруу, сындырып коюу, сындырып түшүрүү.

Обломиться *сов.* сынуу, сынып кетүү, сынып калуу, сынып түшүү.

Обломок м 1. сынык, бир нерсенин сынып түшкөн бөлүгү; ~ **статуи** статуянын

(айкелдин) сыныгы; ~ **ка́мня** таштын сыныгы; 2. *перен. чего* калдык; ~ **ста́рого бы́та** турмуштун калдыгы.

Обло́мочн/ый, -ая, -ое геол. сыныктардан (калдыктардан) түзүлгөн; ~ **ые го́рные поро́ды** сыныктардан (калдыктардан) түзүлгөн тоо тектери.

Облоно́ м *неск.* (областной отдел народного образования) облоно (областтык эл агартуу бөлүмү).

Обло́па/ться *сов. груб. прост.* ашыра жеп коюу, көп жеп алуу; **ребёнок** ~ **лся** бала ашыра жеп койду (бала тамакты көп жеп алды).

Облупи́ть *сов. прост.* 1. *что* кабыгын (терисин, сыртын) аарчуу; ~ **яйцо** жумуртканын кабыгын аарчуу; 2. *кого-что перен.* алдоо, алдап кетүү, сызга отургузуу.

Облупи́/ться *сов. разг.* 1. сыйрылуу, конторулуп түшүү; 2. түлөө, сыйрылуу; **нос загорел и** ~ **лся** мурун күнгө күйүп, териси түлөп түштү.

Облупленн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от облупить*; 2. *прил.* түлөгөн, сыйрылган, конторулуп түшкөн; ~ **ые стéны** шыбагы сыйрылган дубалдар; \diamond **знать как облупленного** *прост.* жакшы таануу, жазбай таануу.

Облупливать *несов. см. облупить.*

Облупливаться *несов.* 1. *см. облупить*; 2. *страд. к облупливать* 1.

Облуча́ть *несов. см. облучить.*

Облуча́ться *несов.* 1. *см. облучиться*; 2. *страд. к облучить.*

Облуче́ние *ср по знач. гл. облучить*; ~ **больного** оорулуу адамды нур менен эмдөө.

Облучи́ть *сов. кого-что* нурландыруу, нурга кармоо, нур менен эмдөө; ~ **кварцем** кварц нуру менен эмдөө.

Облучи́ться *сов.* нурлануу; ~ **большо́й до́зой** чоң доза менен нурлануу; ~ **во вре́мя эксперимéнта** эксперимент убагында нурланып калуу.

Облучо́к м облучок (арабанын, чананын айдоочу отура турган алды жак бөлүгү).

Облу́чивать *несов. см. облущить.*

Облу́чиваться *несов. страд. к облущивать.*

Облу́чить *сов.* күйшөө, түктөө, актоо.

Облы́жно *уст. прост. нареч.* калп жеринен, жалаа кылып, жалган жерден; ~ **обвини́ть** калп жеринен каралоо.

Облы́жн/ый, -ая, -ое *уст. прост.* калп, жалган; ~ **ое заявлéние** калп айтуу (жалган билдирүү).

Облысéл/ый, -ая, -ое кашка, жалтырак, чачы түшкөн; ~ **ая голова** кашка баш (чачы түшкөн баш, жалтырак баш).

Облысéние *ср* кашка баш болуу, чачы түшүү; **начало́сь** ~ кашка баш боло баштады, чачы түшө баштады.

Облысѣть *сов. см. лысѣть.*

Облюбовать *сов. кого-что* жактырып таап алуу, тандап алуу; ~ *невѣсту* колукту тандап алуу; ~ *местѣчко на пляже* пляждан көңүлүнө жаккан жерди тандап алуу.

Облюбовывать *несов. см. облюбовать.*

Облюбовыва/ться *несов. страд. к облюбовывать.*

Обляпать *сов. кого-что прост.* булгап алуу, булгап салуу; ~ *сапоги* өтүктү булгап алуу.

Обляпаться *сов. прост.* булгануу, булганып алуу.

Обляпывать *несов. см. обляпать.*

Обляпываться *несов. см. обляпаться.*

Обмазать *сов. 1. что* майлоо, шыбоо; ~ *печь глиной* мешти ылай менен шыбоо; **2. разг. кого-что** майлоо, боёо, булгоо, булгап салуу; ~ *руки в глине* колун ылайга булгап алуу.

Обмазаться *сов. разг.* булгануу, булганып алуу; ~ *краской* боёкко булганып алуу.

Обмазка *ж 1. по знач. гл. обмазать;* ~ *яблонь известью* алма багын акиташ менен актоо; **2. (материал)** майлоо заты.

Обмазывание *ср по знач. гл. обмазывать.*

Обмазывать *несов. см. обмазывать.*

Обмазываться *несов. 1. см. обмазаться; 2. страд. к обмазывать.*

Обмакивать *несов. см. обмакнуть.*

Обмакиваться *несов. страд. к обмакивать.*

Обмакнуть *сов. что* малуу, малып алуу; ~ *перо в чернила* калем учту сыяга малып алуу.

Обмалывание *ср по знач. гл. обмалывать.*

Обмалывать *несов. см. обмолотъ.*

Обмалываться *несов. страд. к обмалывать.*

Обман *м 1. по знач. гл. обмануть;* ~ *покупателя* сатып алуучуну алдоо; *пойти на ~ алдоого* өтүү; алдоо аракетин кылуу; *без всякого ~ а* эч кандай алдабастан; *добиться ~ ом* алдоо жолу менен жетишүү; **2.** алдамчылык, калп, жалган; *ложь, всё выдумки, всё ~ жалган*, бардыгы ойдон чыгарылган, бардыгы калп; **3.** алданыш, чаташкандык, жаңылышкандык; *впасть в ~ алдануу*, туура эмес пикирге келүү, жаңылышып калуу, натуура түшүнүү; *ввести в ~ жаңылыштыруу*, натуура пикир туудуруу.

Обманка *ж мин.* алдама (металлдардын күкүрттүү кошундусунан турган, бирок металлдык түсү жок кээ бир минералдардын курамдык бөлүгүнүн аты); *цинковая* ~ цинк алдамасы.

Обманн/ый, -ая, -ое жалган, жазгырма, алдамай, алдамчы; *добыть ~ ым* способом алдамай (алдамчы) жол менен табуу; ~ *ое*

движение алдамчы кыймыл-аракет.

Обману/ть *сов. 1.* алдоо, алдап кетүү, калп айтуу, жазгыруу, жазгырып кетүү; ~ *противника* душманды алдоо; ~ *преследователей* куугунчуларды жазгырып кетүү; **2.** ойлогондой болбой калуу, үмүттү актабоо; **3.** башын аттоо, көзүнө чөп салуу, бузуктук кылуу; ~ *ть мужа* күйөөсүнүн көзүнө чөп салуу (башын аттоо); **4.** алдап жолдон чыгаруу, алдап азгыруу, алдамчылык менен кызыктыруу; ~ *девушку* кызды алдап жолдон чыгаруу (ар-намысын булгоо).

Обману/ться *сов. 1.* алдануу, алданып калуу, жаңылышуу, сызга отуруп калуу; ~ *ться при покупке чего-л.* бир нерсе сатып алууда алданып калуу; **2.** ойлогону (үмүтү) орундалбай, куру тулупка мөөрөп жүрө берүү, ойлогондой (күткөндөй) болуп чыкпоо; *я в ней ~ лся* ал мен ойлогондой болуп чыкпады (мен ага алданып жүрүптүрмүн); ~ *ться в ожиданиях* алданып күтө берүү, келет деген үмүтү ордуна чыкпоо.

Обманчивость *ж* алдамчылык; өзгөрүлмөлүк, ишенимсиздик.

Обманчив/ый, -ая, -ое (обманчив, -а, -о) алдамчы, өзгөрүлмө, ишенимсиз; *наружность ~ ва* көрүнүшү алдамчы.

Обманщик *м* алдамчы, жазгырма, ойт берме.

Обманщица *женск. к обманщик.*

Обманывать *несов. см. обмануть.*

Обманываться *несов. 1. см. обмануться. 2. страд. к обманывать.*

Обмарать *сов. прост.* булгоо, булгап салуу, булгап алуу; ~ *руки* колун булгап алуу.

Обмараться *сов. прост. 1.* булгануу, булганып алуу; **2.** астына заңдап (же заара кылып) коюу (көбүнчө эмчектеги балага (карата).

Обмарывать *несов. см. обмарать.*

Обмарываться *несов. 1. см. обмараться; 2. страд. к обмарывать.*

Обмасливать *несов. см. обмаслить.*

Обмаслить *сов. разг.* майлоо, бардык жерине май сүйкөө, бардык жерине (үстү-башына) май төгүү, бардык жерин майлап чыгуу.

Обмасли/ться *сов. разг.* майлануу, бардык жерине май жугузуп алуу; *бумага ~ лась* кагаз майланып калды.

Обматывание *ср по знач. гл. обматывать.*

Обматывать *несов. см. обмотать.*

Обматываться *несов. 1. см. обмотаться; 2. страд. к обматывать.*

Обмахивать *несов. см. обмахнуть.*

Обмахиваться *несов. 1. см. обмахнуться; 2. страд. к обмахивать.*

Обмахнуть *сов. кого-что* серпүү, сер-пип таштоо.

Обмахнуться *сов. чем* желпинүү, кагынуу.

Обмачивать *несов. см.* обмочить.

Обмачиваться *несов. 1. см.* обмочиться; **2. страд.** к обмачивать.

Обмежевать *сов.* чек салып бөлүү; ~ **участок** жер аянтын чек салып бөлүү.

Обмежёвывать *несов. см.* обмежевать.

Обмежёвываться *несов. страд.* к обмежёвывать.

Обмеление *ср по знач. гл.* обмелеть; ~ **рек** дарыянын тайыздашы, дарыянын суусунун тартылышы.

Обмелеть *сов. 1.* тайыздоо, суусу тартылуу; **2. мор.** тайыз жерге такалып калуу (жүрө албай отуруп калуу).

Обмеливать *несов. см.* обмелить I.

Обмеливаться *несов. страд.* к обмеливать.

Обмелить I *разг.* бор менен сызуу, бор жугузуу; ~ **контур**ы контурларды бор менен сызуу; **2.** бор менен булгоо, бор жугузуп (бор кылып) салуу.

Обмели/ть II *сов.* суусун тартуу, тайызда туу; **лёт**о **Волгу** ~ **ло** жай Волганы тайыздатты (жайында Волганын суусу тартылды).

Обмельчать *сов. 1. разг.* майдалануу, майдаланып кетүү; **2. перен.** майдалануу, ички маанисин жоготуу, анча терең болбой калуу.

Обмен *м 1. по знач. гл.* **обменять** — **обменяться**; ~ **опытом** тажрыйба алмашуу; **2. эк.** айырбаш кылуу, айырбаштоо; **♦ обмен** **веществ** физиол. заттардын алмашуусу.

Обменивать *несов. см.* обменять.

Обмениваться *несов. 1. см.* обменяться; **2. страд.** к обменивать.

Обменить *сов. то же, что* обменять; ~ **паспорт** паспорт алмаштыруу.

Обменяться *сов. прост. то же, что* обменяться.

Обменный, -ая, -ое алмаштыруу ...; ~ **фонд** алмаштыруу фондусу.

Обменять *сов. кого-что* алмаштыруу, алмаштырып алуу, айырбаштоо, айырбаштап алуу.

Обменяться *сов. кем-чем 1.* алмаштыруу, алмаштырып алуу, айырбаштоо; ~ **плёнными** туткундарды айырбаштап алуу; ~ **марками** маркаларды алмаштыруу; **2. перен.** алышуу, алмашуу; ~ **опытом** тажрыйба алмашуу; ~ **рукопожатиями** өз ара кол алышуу, кол кысышуу.

Обмер *м по знач. гл.* **обмерить**; ~ **огородного участка** огороддун аянтчасын ченеп чыгуу.

Обмереть *сов. разг.* эси ооп калуу, талып калуу, дени өлүп калуу, жалдырап туруп калуу, катып калуу; ~ **от испуга** коркконунан

эси ооп калуу; **я обмер** **от неожиданности** күтүлбөгөн окуядан улам жалдырап туруп калдым.

Обмерзание *ср по знач. гл.* обмерзнуть.

Обмерзать *несов. см.* обмерзнуть.

Обмерзл/ый, -ая, -ое *разг.* муз тонгон, муз каптаган; ~ **ая** **лестница** муз тоңуп калган тепкич.

Обмерз/нуть *сов. 1. разг.* тоңуу, муз болуу; **мокрые ветки** ~ **ли** суу бутактар муз болуп тоңуп калды; **2. прост.** суукка тоңуу, катуу үшүп калуу.

Обмеривание *ср по знач. гл.* обмерить; ~ **участка** участокту ченөө.

Обмеривать *несов. см.* обмерить.

Обмериваться *несов. 1. см.* обмериться; **2. страд.** к обмеривать.

Обмерить *сов. 1. что* ченөө, ченеп көрүү, өлчөп чыгуу, ченеп чыгуу; ~ **квартиру** квартираны ченөө; **2. кого-что** кем ченеп берүү, кем өлчөп берүү.

Обмериться *сов. разг.* өлчөөдөн (ченөөдөн) жаңылуу, жаңылып өлчөө (ченөө).

Обмерка *ж разг. по знач. гл.* **обмерить 1**; ~ **здания** имаратты ченөө (ченеп чыгуу).

Обмерн/ый, -ая, -ое ченөө..., өлчөө...; ~ **ые** **данные** ченөө (өлчөө) маалыматтары.

Обмерять *см.* обмерить.

Обмерять *несов. см.* обмерить.

Обмеряться *см.* обмериться.

Обмеряться *несов. 1. см.* обмериться; **2. страд.** к обмерять.

Обмести *сов. что 1.* шыпырып тазалоо, шыпырып салуу; ~ **валенки** **веником** кийиз өтүктү шыпыргы менен шыпырып тазалоо.

Обметать I *несов. см.* обмести.

Обметать II *сов. 1.* тордоо, тордоп тигүү; ~ **ть** **пётли** топчулукту тордоо; **2. разг. (о сыпи)** исиркектеп учук (жара) чыгуу; **губы** ~ **ло** эринге исиркектеп учук чыкты.

Обметаться *несов. страд.* к обметать I.

Обметка *ж разг. по знач. гл.* **обметать II**; ~ **пётель** топчулукту тордоо.

Обметывание *ср по знач. гл.* **обметывать 1.**

Обметывать *несов. см.* обметать II.

Обметываться *несов. страд.* к обметывать.

Обмин *м спец. по знач. гл.* **обмять** — **обминать**; ~ **сена** чөптү басуу.

Обминать *несов. см.* обмять.

Обминаться *несов. 1. см.* обмяться; **2. страд.** к обминать.

Обмирать *несов. см.* обмереть.

Обмишүливать *несов. см.* обмишүлить.

Обмишүливаться *несов. см.* обмишүлиться.

Обмишүлить *сов. прост.* алдоо, алдап кетүү, сызга отургузуп кетүү, акмак кылып кетүү.

Обмишүлиться *сов. прост.* жаңылуу, ката кетируу, алданып калуу, сызга отуруп калуу, акмак болуу.

Обмишүрить *сов. прост. то же, что обмишүлить.*

Обмозговать *сов. что прост.* жакшылап ойлоноу, абдан ойлоноу.

Обмозговывать *несов. см. обмозговать.*

Обмозговываться *несов. страд. к обмозговывать.*

Обмокать *несов. см. обмокнуть.*

Обмок/нуть *сов. прост.* суу болуу, нымдануу; **люди ~ ли на дожде** эл жаанда суу болду.

Обмол *м* **1.** *по знач. гл. обмолотъ* — **обмалывать**; **2.** бастырылган эгин, эгиндин болгон кызылы.

Обмолачивание *ср по знач. гл. обмолачивать.*

Обмолачивать *несов. см. обмолотить.*

Обмолачиваться *несов. страд. к обмолачивать.*

Обмолви/ться *разг. 1.* жаңылып айтып жиберүү, сөздөн жаңылуу; **извините, я ~ лся, назвал другое имя** кечириңиз, мен жаңылышып (байкабай), башка бир ысымды айтып жибериптирмин; **2.** айтайын дегенинен жаңылып, башканы айтып коюу, оозунан чыгып кетүү; **3.** жанытып айтуу, четин чыгара кетүү; **мать ~ лась о предстоящей вечеринке у сына** баласынын алдыда боло турган кечеси жөнүндө эне четин чыгара кетти; **♦ не обмолвиться (ни единым) словом (словечком)** жаагы жап болуу, эч бир сөз катпоо.

Обмолвка *ж* жаңылып айтып жиберген сөз, байкабай ооздон чыгып кеткен кеп.

Обмолот *м* **1.** *по знач. гл. обмолотить;* **закончить ~ в сжатые сроки** эгин бастырууну кыска мөөнөттө бүтүрүү; **2.** бастырылган эгин, эгиндин болгон кызылы.

Обмолотить *сов. что* эгин (дан) бастыруу.

Обмолотиться *сов. разг.* эгин (дан) бастырууну аяктоо; **скоро ~ мя** эгинди жакында бастырып бүтөбүз.

Обмолотки *мн.* бастырылган эгиндин калдыгы, кырман түп.

Обмолотъ *сов. что* ун салдыруу, ун тартуу.

Обморазивание *ср по знач. гл. обморозить* — **обморозиться.**

Обморазивать *несов. см. обморозить.*

Обморазиваться *несов. 1. см. обморозиться; 2. страд. к обморазивать.*

Обморозение *ср см. обморазивание.*

Обморозить *сов.* үшүтүп жиберүү, суукка алдырып жиберүү; **~ ноги** бутту суукка алдырып жиберүү.

Обморозиться *сов.* үшүп кетүү, суукка алдыруу, аябай тоңуу.

Обморок *м* эсинен тануу, эси ооп калуу, талуу, талып калуу; **падать в ~** эсинен тануу, эси ооп жыгылып калуу.

Обморочи/ть *сов. кого-что прост.* алдоо, алдап кетүү, акмак кылуу, сызга отургузуп кетүү; **он меня ~ ил** ал мени алдап кетти.

Обморочн/ый, -ая, -ое эсинен танган, эси ооп калган; **~ ое состояние** эси ооп калган абал (эсинен танып калган абал).

Обмотать *сов. кого-что, чем* ороо, чулгоо, ороп алуу; **~ шею шарфом** моюнду шарф менен ороо (ороп алуу).

Обмота/ться *сов. 1.* ороноу, ороп алуу, чулгануу, чулганып алуу; **ться полотёнцем** сүлгү менен ороноу; **2.** оролуу, оролуп алуу, чырмашуу, чырмалышып алуу; **нитка талась вокруг пальца** жип бармакка оролуп калды.

Обмотка *ж* **1.** *по знач. гл. обмотать;* **2.** орой турган нерсе; **ором; 3. чаще мн. обмотки** балтыр орооч (пайтаба).

Обмоточный, -ая, -ое түрүү..., ороо...; **~ цех** түрүү цехи.

Обмочить *сов.* суу кылуу, суу кылып алуу; **суулоо, нымдоо; ~ пальцы** бармактарын суу кылуу.

Обмо/читься *сов. разг. 1.* суу болуу, суу кылып алуу; **не ~ чась, рыбки не поймаеть** *посл.* суу бобой, балык кармап албайсын; **2. прост.** жаткан жерине сийип коюу.

Обмундирование *ср 1. по знач. гл. обмундировать* — **обмундироваться; ~ курсантов** курсанттарга формалуу кийим берүү; **2.** формалуу кийим; **зимнее ~** кышкы формалуу кийим.

Обмундировать *сов. кого-что* формалуу кийим берүү.

Обмундироваться *сов.* формалуу кийим кийинүү, формалуу кийим алуу.

Обмундировка *ж разг. 1. по знач. гл. обмундировывать* — **обмундировываться; ~ армии** армияны формалуу кийим менен жабдуу; **2 то же, что обмундирование.**

Обмундировочн/ый, -ая, -ое формалуу кийим...; **~ ые деньги** формалуу кийимге арналган (бөлүнгөн) акча.

Обмундировывать *несов. см. обмундировать.*

Обмундировываться *несов. 1. см. обмундироваться; 2. страд. к обмундировывать.*

Обмуровать *сов. что* тех. тегерете калап чыгуу; **туш-тушун таш** же кирпич менен каптап жасоо, **туш-тушуна таш** же кирпич коюп салуу; **~ котёл** казанды тегерете калап чыгуу (каптап чыгуу).

Обмуровка *ж 1. по знач. гл. обмуровать;* **2.** каптама (каптоо материалы).

Обмуровщик *м* каптоочу жумушчу.

Обмурование *ср по знач. гл. обмуровывать*;
~ печи мешти каптап чыгуу.

Обмуровывать *несов. см. обмуровать*.

Обмуровываться *несов. страд. к обмуровывать*.

Обмусливать *несов. см. обмуслить*.

Обмуслить *сов. разг. то же, что обмусолить*; ~ крендель кренделди шилекейлеп булгоо.

Обмуслиться *сов. разг. то же, что обмусолиться*.

Обмусоливаться *несов. 1. см. обмусолиться*;
2. *страд. к обмусоливать*.

Обмусолить *сов. кого-что разг. шилекейлеп булгоо, шилекей тийгизип булгап салуу*.

Обмусолиться *сов. разг. шилекей тийип булгануу, шилекей болуп булганып калуу*.

Обмыв *м спец. по знач. гл. обмыть* — **обмывать**; ~ машины машинаны жууш.

Обмывание *ср по знач. гл. обмывать*; ~ ванн ваннаны жууш.

Обмывать *несов. см. обмыть*.

Обмываться *несов. 1. несов. см. обмыться*;
2. *страд. к обмывать*.

Обмывка *ж разг. по знач. гл. обмыть* — **обмывать**; ~ вагонов вагондорду жууш.

Обмывочный, -ая, -ое жууй турган, жуула турган, бир нерсени жуушка керектелүүчү.

Обмызганный -ая, -ое *прост. 1. прич. от обмызгать*; 2. *прил. эскилиги жеткен, тамтыгы чыккан, тытылган*; ~ подол тытылган этек (тамтыгы чыккан этек).

Обмызгать *сов. прост. кие берип жыртуу, кирдетүү, тамтыгын кетирүү*; ~ рукава пальто пальтонун жеңин жыртуу.

Обмызгаться *сов. прост. эскирүү, тамтыгы чыгуу*; платье ~ лось көйнөк эскирип кетти (көйнөктүн тамтыгы чыкты).

Обмызгивать *несов. см. обмызгать*.

Обмызгиваться *несов. 1. см. обмызгаться*;
2. *страд. к обмызгивать*.

Обмыливать *несов. см. обмылить*.

Обмыливаться *несов. страд. к обмыливать*.

Обмылить *сов. прост. самындоо, самындап чыгуу*.

Обмылок *м разг. 1. алкынды (самындын калдыгы)*; маленький ~ кичинекей алкынды;
2. *мн. обмылки (мыльная вода) супсун*.

Обмыть *сов. 1. жууп чыгуу, жууп коюу, жууп тазалоо*; ~ рану жараны жууп тазалоо; ~ вазу вазаны жууп коюу; 2. *разг. киркогун жууп берүү*; кто сирот обмоет, кто обошьёт? жетимдин киркогун ким жууп, ким жамап-жаскап берет? 3. *прост. жууп берүү*; ~ покупку сатып алган буюмду жууп берүү.

Обмыться *сов. жуунуу, жуунуп-тазалануу*; жуулуу.

Обмякать *несов. см. обмякнуть*.

Обмяклый, -ая, -ое *разг. жибиген, жумшаган, былбырап калган*.

Обмяк/нуть *сов. разг. 1. жибүү, жумшаруу, жумшарып калуу*; сухари ~ ли сухарлар жибип (жумшап) калыптыр; 2. *бошоо, жалпаюу, шалдыроо, шалдаюу*; сидел в кресле грузный, ~ ший человек эти оор адам креслодо шалдайып отурду; 3. *перен. көңүлү жумшаруу, көңүлү жибүү, боорукер болуп калуу*; сын попросил прощения, и отец ~ нул уулу кечирим сурады эле, атасынын көңүлү жумшара түштү.

Обмять *сов. что үстүнөн басып түзөтүү, ныгыруу, туш-тушунан кысып жалпайтуу*; ~ сено чөптү басуу (ныгыруу).

Обмя/ться *сов. басылуу; уйпалануу, бырышуу*; сено ~ лось чөп басылып калды; постель ~ лась төшөк уйпаланып калды.

Обнаглеть *сов. см. наглеть*.

Обнадёживать *несов. см. обнадёжить*.

Обнадёживаться *несов. страд. к обнадёживать*.

Обнадёжи/ть *сов. үмүттөндүрүү, үмүткөр кылуу*; вы ~ ли меня сиз мени үмүткөр кылып койдунуз.

Обнажать *несов. см. обнажить*.

Обнажаться *несов. 1. см. обнажить*; 2. *страд. к обнажать*.

Обнажение *ср 1. по знач. гл. обнажить* — **обнажиться**; ~ корней тамырлардын жылаңачтанышы; 2. *жердин үстүнө чыгып калуу, сыртка чыгып калуу*.

Обнажённость *ж ачыктык, жашырын эместик, ачык-айрымдык*.

Обнажённ/ый, -ая, -ое 1. *прич. от обнажить*; 2. *прил. жылаңачталган, ачык, жылаңач*; ~ ые руки жылаңач колдор; 3. *прил. жылаңачталган, жалбырактары түшкөн*; ~ ые деревья жалбырактары түшкөн бактар, жылаңачталган бактар; 4. *прил. жылаңач, такыр*; ~ ый участок степи талаанын жылаңач аянтчасы (талаанын такыр болгон бөлүгү); 5. *прил. ачык жаткан, ачыкка чыгып калган*; ~ ые пласты каменного угля таш көмүрдүн ачык жаткан катмарлары.

Обнажить *сов. 1. кого-что жылаңачтоо, кийимин чечүү*; ~ плечо ийинин жылаңачтоо; 2. *что жалбырактарын түшүрүү, жылаңачтоо*; ветер обнажал деревья шамал дарактарды жылаңачтап (жалбырактарын түшүрүп) салды; 3. *что ачуу, ачып таштоо, жылаңачтоо*; ~ корни тамырларды жылаңачтоо (ачып таштоо); 4. *что перен. ачуу, ачып таштоо, ачып берүү, ашкерелөө*; ~ сущность маңызын ачып берүү; 5. *что кындан сууруу (сууруп чыгуу)*; ~ шпáгу

кылычты кынынан сууруп чыгуу; **6.** *что перен.* коргоосуз калтыруу, коргоосуз калтырып коюу.

Обнажи́/ться *сов.* **1.** жылаңачтануу, чечинүү, жылаңач болуу; ~ **ться до пояса** белине чейин чечинүү (жылаңачтануу); **2.** жалбырагы түшүү, жылаңачтануу; лес ~ **леса** токой жылаңачтанды, токойдун жалбырагы түштү; **3.** ачылып калуу; ~ **лись корни** тамыр ачылып калды; **4.** *перен.* ачылуу, ашкере болуу; **5.** *перен.* коргоосуз калуу; **фронт** ~ **леса** фронт коргоосуз калды.

Обнаро́дование *ср по знач. гл. обнару́довать*; ~ **зако́на** мыйзамды элге жарыялоо.

Обнаро́довать *сов. что* элге жарыялоо, жалпыга жарыя кылуу; ~ **ука́з** указы элге жарыялоо.

Обнару́жение *ср по знач. гл. обнару́жить* — **обнару́житься**.

Обнару́живать *несов. см. обнару́жить*.

Обнару́живаться *несов. 1. см. обнару́житься; 2. страд. к обнару́живать*.

Обнару́жи/ть *сов. 1. кого-что* көрсөтүү, билгизүү, белги кылуу; **2. что** билдирүү, дайын кылуу, көрсөтүү; ~ **ть желáние учитьсá** окууга ниети бар экендигин көрсөтүү; **3. кого-что** табуу, көрүү, таап алуу, көнүп калуу, байкоо, байкап калуу, сезүү, сезип калуу; ~ **ть пропáвшую вещь** жоголгон буюмду (нерсени) таап алуу; **4. что** ашкерелөө, бетин ачуу, аныктоо; ~ **ть и́стину** чындыкты аныктоо (ашкерелөө); **он ~ л растрáту** ал чыгымды ашкере кылды.

Обнару́жи/ться *сов. 1.* көрүнүү, көрүнүп туруу; **на лице́ его** ~ **лись угловáтые скулы** анын бет сөөктөрү уркуяп көрүнүп турду; **2.** байкалуу, билинүү; ~ **лись музýкáльные склóнности** музыкага шыктуулук (шыгы бар экендик) байкалды; **3.** табылуу; ~ **лись потéрянные пýсма** жоголгон каттар табылды; **4.** айкындалуу, белгилүү болуу, маалым болуу; ~ **лось это тóлько на рассвéте** бул эртең менен гана маалым болду.

Обнести́ *сов. 1. кого-что* көтөрүп айланып чыгуу; көтөрүп тегеретип чыгуу; ~ **на руках вóкруг дóма** колуна көтөрүп, үйдү айландырып чыгуу; **2. что чем** курчоо, айландыра тосуу; ~ **колю́чей про́волкой** тикендүү зым менен курчоо (айландыра тосуу); **3. кого чем** кыдырып тартуу, кыдыртып берип чыгуу; ~ **гостéй вино́м** меймандарга кыдыртып вино берип чыгуу; **4. уст.** күнөө жабуу, ушактоо, жамандоо, жаман атты кылуу.

Обнизáть *сов. разг.* тизүү, тизип чыгуу (суу мончок, бермет ж.б.).

Обни́зывать *несов. см. обнизáть*.

Обни́зываться *несов. страд. к обни́зывать*.

Обнима́ть *несов. см. обня́ть*.

Обнима́ться *несов. 1. см. обня́ться; 2. страд. к обнима́ть*.

Обнимка : **в обни́мку** *разг.* кучакташып; **ходить в обни́мку** кучакташып басуу; **сидéть в обни́мку** кучакташып отуруу.

Обнища́л/ый, -ая, -ое жакырланган, кедейленген; ~ **ые лю́ди** жакырланган адамдар.

Обнища́ние *ср по знач. гл. обнища́ть*; **наступи́ло** ~ кедейленүү башталды.

Обнища́ть *сов.* жакырлануу, кедейленүү.

Обно́ва ж разг. *то же, что обно́вка*.

Обновите́л/ь *м* жаңылоочу, жаңыртуучу; ~ **и иску́ства** искусствонун жаңылоочулары.

Обновите́льн/ый, -ая, -ое жаңырта турган, жаңылоочу, жаңыртуучу; ~ **ые мероприя́тия** жаңыртуучу чаралар.

Обнови́/ть *сов. 1. что* жаңыртуу, жаңылоо; ~ **ть ме́бель** эмеректи жаңыртуу; **2. перен. кого-что** кайра жаратуу, жаңы түргө келтирүү, өзгөртүү; **револю́ция** ~ **ла люде́й** революция элди өзгөртүп жиберди; **3. что** өзгөртүү, жаңылоо; ~ **ть репертуáр** репертуарды жаңылоо; **4. что разг.** биринчи жолу кийүү (колдонуу, урунуу ж.б.); ~ **ть пла́тье** жаңы көйнөктү биринчи жолу кийүү; ~ **ть лы́жи** жаңы лыжаны биринчи жолу тээп чыгуу.

Обнови́/ться *сов. 1.* жаңылануу, жаңыртылуу; жаңыдай болуу, жаңы түскө (жаңы түргө) келүү, кулпунуу; **пóсле дождя́ цветý** ~ **лись** жамгырдан кийин гүлдөр кулпуна түштү; **2.** жаңылануу, өзгөрүү; **репертуáр** ~ **леса** репертуар жаңыланды.

Обно́вк/а ж разг. жаңы алынган нерсе (көбүнчө кийим-кече); **надéть** ~ **у** жаңы алынган кийимин кийинүү.

Обновле́ние *ср по знач. гл. обновить* — **обновиться**; ~ **жизни** турмуштун жаңыланышы (жаңырышы).

Обновлённый, -ая, -ое 1. прич. от обновить; 2. прил. жаңыланган, жаңыртылган.

Обновля́ть *несов. см. обновить*.

Обновля́ться *несов. 1. см. обновиться; 2. страд. к обновля́ть*.

Обно́жка ж 1. пчел. гүлдүн чаңы (аарылардын арткы буттарына жабышып, бүртүк-бүртүк болуп тоголоктошкон чандар); **2. мн. обно́жки с.-х.** бучкак жүн (койдун шыйрактарынан, тумшугунан кыркылган жүн).

Обноси́ть I *сов. что прост. 1.* кийип жүрүп кебине келтирүү (калып алдыруу); ~ **но́вое пла́тье** жаңы көйнөктү кийип жүрүп кебине келтирүү; **2.** кие берип эскиртүү, тамтыгын чыгаруу.

Обносить II *несов. см. обнести.*

Обноситься I *сов. разг.* 1. кийимин эскир-тип алуу, жыртып бүтүү; **люди сильно ~ лись, на одежде появились заплаты** элдин кийими аябай эскирди, үстүнө жамаачы салынды (жамаачыланды); 2. кийиле берип эскирүү, тамтыгы чыгуу; **пальто ~ лось** пальто кийилип жүрүп эскирип бүттү; 3. кийиле берип кебине келүү.

Обноситься II *несов. страд. к обноситься* II.

Обнос/ки *мн. разг.* жыртылган кийим, тамтыгы чыккан кийим; **ходить в ~ как тамтыгы чыккан кийимчен** жүрүү.

Обнюха/ть *сов. кого-что* жыттоо, жыттагылоо; **собака ~ ла незнакомца** ит бейтааныш адамды жыттагылады.

Обнюха/ться *сов. разг.* жыттануу (айбандарга карата); **лошади ~ лись** аттар жытташып калды.

Обнюхивать *несов. см. обнюхать.*

Обнюхиваться *несов.* 1. *см. обнюхаться*; 2. *страд. к обнюхивать.*

Обнять *сов.* 1. *кого-что* кучактоо, бооруна кысуу; бооруна басуу; **крепко ~ бекем** кучактоо; **девочка обняла мать за шею** кыз энесин мойнунан кучактады; 2. *перен.* басуу, каптоо, ороо, чулгоо, кучагына алуу; **ночь обняла небо** түн асманды кучагына алды; **страх обнял всех зверей** бардык айбандарды коркунуч басты.

Обняться *сов.* кучакташуу; ~ **при встрече** жолукканда кучакташуу, кучакташып көрүшүү.

Обо *предлог* **обо мне, обо что, обо всё, обо всём, обо всёй, обо всех** сыяктуу айкалышуда «о», «об» деген предлогдун ордуна колдонулат.

Обо... *приставка (см. о) обойти, обогнуть, оборвать, оболью, обольстить* сыяктуу сөздөрдө «о...», «об...» приставкасынын ордуна колдонулат.

Обобрать *сов.* 1. *что прост.* жыйнап алуу, чогултуп алуу; ~ **огурцы с грядки** жөөктөгү бадыранды жыйнап алуу; 2. *кого-что* алдап алып коюу, тоноп алуу.

Обобраться *сов. разг.* кутула албоо, башы байлануу; сан жетпөө, эсебин таба албоо.

Обобщать *несов. см. обобщить.*

Обобщаться *несов.* 1. *см. обобщиться*; 2. *страд. к обобщать.*

Обобщение *ср* 1. *по знач. гл. обобщить* — **обобщать**; ~ **опыта новаторов** новаторлордун тажрыйбасын жалпылоо (жыйынтыктоо); 2. корутунду, тыянак.

Обобщенный, -ая, -ое 1. *прич. от обобщить*; 2. *прил.* жалпы тыянакталган, корутундуланган; ~ **ое изложение материала** материалдын корутундуланган баяндамасы.

Обобщивать *сов. кого-что* бириктирүү, уюмдаштыруу, коомдоштуруу; ~ **крестьянские хозяйства** дыйкандар чарбаларын бириктирүү.

Обобщиваться *сов.* биригүү, уюмдашуу, коомдошуу; **крестьянское хозяйство ~ лись** дыйкандар чарбалары бириктирилди.

Обобществление *ср по знач. гл. обобществить*; ~ **сельско-хозяйственного инвентаря** айыл чарба шаймандарын коомдоштуруу.

Обобществлять *несов. см. обобществить.*

Обобществляться *несов.* 1. *см. обобществиться*; 2. *страд. к обобществлять.*

Обобщить *сов.* 1. бириктирүү, бирге кошуу; 2. жалпылоо, корутундулоо; ~ **опыт передовых предприятий**, алдынкы ишканалардын тажрыйбасын жалпылоо (корутундулоо).

Обобщиться *сов.* жалпылануу, корутундулануу.

Обовшиветь *сов.* биттеп кетүү, бит басуу.

Обогатите/ль *м* 1. *тех. (специалист)* байытуучу; 2. байытуучу, асылдандыруучу (жердин, кендердин, рудалардын ж.б. пайдалуу сапаттарын жогорулатуучу, мазмунун байытуучу зат, курам); **многие бактерии являются ~ лями почвы** көптөгөн бактериялар жерди асылдандыруучулар болуп саналат.

Обогатительный, -ая, -ое байытуу үчүн кызмат кылуучу, байытуучу; ~ **ая фабрика** байытуучу фабрика.

Обогатить *сов.* 1. *кого-что* байытуу, байлыгын арттыруу, дөөлөтүн арттыруу, дөөлөттүү кылуу; ~ **страну** өлкөнү байытуу, өлкөнүн байлыгын арттыруу; 2. *что* байытуу, арттыруу; ~ **язык** тилди байытуу; ~ **науку** открытием илимди ачылыштар менен байытуу; ~ **свой опыт** өз тажрыйбасын байытуу; 3. *что спец.* байытуу, пайдалуу сапатын жогорулатуу (жерге, кенге, минералдарга ж.б. карата); ~ **руду** кендерди байытуу.

Обогатиться *сов.* 1. баюу, бай болуу, байлыгы артуу; ~ **ться за счёт крестьян** дыйкандардын эсебинен баюу; 2. баюу, көбөйүү; **фауна и флора ~ лись новыми видами** фауна менен флоранын жаңы түрлөрү көбөйдү; 3. *спец.* баюу, пайдалуу сапатын жогорулатуу; **почва ~ лась азотом** топурак азотко байыды.

Обогащаемость *ж* баюучулук, байыгандык.

Обогащать *несов. см. обогатить.*

Обогащаться *несов.* 1. *см. обогатиться*; 2. *страд. к обогащать.*

Обогащение *ср по знач. гл. обогатить* — **обогащаться.**

Обогна́ть *сов. кого-что* **1.** озуп кетүү; ~ велосипедиста велосипедченден озуп кетүү (ашып кетүү); **2.** *перен. разг.* озуп кетүү, алдына чыгуу, ашып кетүү; ~ **свои́х товарищей по курсу** өзүнүн курсташ жолдошторуна озуп кетүү.

Обогну́ть *сов. что* **1.** курчоого салуу, алкак салуу; ~ **обруч вокруг бочки** бочкага алкак салуу; **2.** (*обойти кругом*) айланып өтүү; ~ **остров** аралды айланып өтүү.

Обоготворе́ние *ср по знач. гл. обоготворить*; ~ **сил природы** жаратылыштын күчүн кудай деп билүү.

Обоготвори́ть *сов. кого-что* кудай деп билүү, кудайдай көрүү, кудай деп эсептөө.

Обоготворя́ть *несов. см. обоготворить*.

Обоготворя́ться *несов. страд. к обоготворять*.

Обогре́в *м тех. то же, что обогревание*.

Обогрева́ние *ср. по знач. гл. обогреть* — **обогреться**; ~ **здания** имаратты жылытуу (ысытуу).

Обогрева́тель *м* жылыткыч (ысыткыч); **электрический** ~ электр жылыткычы (ысыткычы).

Обогрева́тельн/ый, -ая, -ое жылытуучу (ысытуучу); **ые приборы** жылытуучу (ысытуучу) приборлор.

Обогрева́ть *несов. см. обогреть*.

Обогрева́ться *несов. 1. см. обогреться; 2. страд. к обогревать*.

Обогреть *сов. кого-что разг.* жылытуу (ысытуу); ~ **помещение** үйдү жылытуу (ысытуу).

Обогреться *сов. разг.* жылынуу, жылып калуу; ~ **у костра** отко жылынуу.

Обод *м 1. (у колеса)* алкак, тогун; **дубовый** ~ **колеса** дөңгөлөктүн эмен тогуну; **2.** чамгарак, алкак; ~ **тенисной ракетки** теннис ракеткасынын алкагы; ~ **решета** калбырдын алкагы.

Обод/ок *м 1.* алкак, жээк, кырбу; **очки с медными** ~ **ками** жез алкактуу көз айнек; **2.** жээк, кырбу; **конвэрт с золотым** ~ **ком** алтын жээктүү конверт.

Ободра́нец *м прост.* самтырак (тамтыгы чыккан жыртык кийимчен киши).

Ободра́нка *прост. женск. к ободра́нец*.

Ободранн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от ободра́ть*; **2.** *прил. разг.* сыйрылган, коңтурулган; ~ **ая стена** шыбагы сыйрылган дубал; **3.** *прил.* тытылган, айрылган; ~ **ая колéна** тытылган тизе; **4.** *прил. разг.* тытылган, айрылган, тамтыгы чыккан; ~ **ый пиджа́к** айрык бешмант.

Ободра́ть *сов. 1. что* аарчуу, сыйрып алуу, сыйрытып алуу; ~ **кору́ с дерева** жыгачтын кабыгын сыйрып алуу; ~ **лицо́** бетин сыйрытып алуу; ~ **овцу́** койдун терисин

сыйыруу; **2. что** тытуу, жыртуу, тытып алуу, дал-дал кылуу; ~ **обувь** бут кийимин жыртып алуу, бут кийимдин тамтыгын чыгаруу; **3. перен. кого прост.** тоноп алуу, талап алып коюу.

Ободра́/ться *сов. 1.* аарчылуу, сыйрылуу; **ко́ра на дере́ве** ~ **ла́сь** бактын кабыгы сыйрылып калды; **2. разг.** жыртылуу, айрылуу, тытылуу, дал-дал болуу; **пла́тье** **совсе́м** ~ **лось** көйнөк таптакыр тытылып калды.

Ободре́ние *ср по знач. гл. ободрить* — **ободря́ть**.

Ободри́тельно *нареч.* көңүлүн көтөрө; жагалдана, жайдары; ~ **закива́л** **голово́й** көңүл көтөрө баш ийкеп койду.

Ободри́тельный, -ая, -ое көңүл көтөрүү, дем берме, кайрат берме; ~ **тон** дем берүүчү тон.

Ободри́ть *сов. кого-что* көңүлүн көтөрүү, кайрат берүү, дем берүү; ~ **люде́й** элдин көңүлүн көтөрүү.

Ободри́ться *сов.* көңүлү көтөрүлүү, демденүү, кайраттануу, сергүү.

Ободря́ть *несов. см. ободрить*.

Ободря́ться *несов. 1. см. ободриться; 2. страд. к ободрять*.

Ободря́юще *нареч.* көңүл көтөрүп, көңүл көтөрө, көңүл жубатып; **кивнул** ~ көңүл көтөрө баш ийкеди.

Ободря́ющ/ий, -ая, -ее 1. *прич. от ободря́ть*; **2. прил.** көңүл көтөрүүчү, сергитүүчү, жубатуучу; ~ **ие слова́** көңүл көтөрүүчү (жубатуучу) сөздөр.

Обоего (**обоему, обоим, об обоём**) *числ. м, ср. уст.* тигини да, муну да, экөөн тең.

Обоепо́льый, -ая, -ое *биол.* эки урук мүчөлүү; ~ **цвето́к** эки урук мүчөлүү гүл.

Обоесторо́нный, -ая, -ее *книжн. уст. то же, что двусторо́нный*; ~ **до́говор** эки тараптуу келишим.

Обоечн/ый, -ая, -ое *спец.* түктөөчү, актоочу; ~ **ая маши́на** түктөөчү (актоочу) машина.

Обожа́ние *ср 1. по знач. гл. обожа́ть 1*; ~ **красо́ты** сулуулукту (көркөмдүктү) өтө жакшы көрүү, аздектөө; **2.** өтө берилген ашыктык, жандай көргөн сүйүү сезими.

Обожа́тель *м 1. разг. уст.* өтө жакшы көрүүчү, жанындай көрүүчү, аздектөөчү; ~ **талантов** таланттарды аздектөөчү; **2. разг. шутол.** аял жандуу эркек.

Обожа́тельница *разг. уст. женск. к обожа́тель 1*.

Обожа́ть *несов. 1. кого-что* өтө жакшы көрүү, жанындай көрүү, аздектөө; ~ **своего́ сына́** өз уулун өтө жакшы көрүү; **2. прост.** өтө жакшы көрүү, жанындай көрүү, жактыруу, куштар болуу, сугун артуу; ~ **жа́реную ры́бу** куурулган балыкты өтө жакшы көрүү.

Обождáть *сов. кого-что и без доп.* күтө

туруу, күтүп туруу, аярлоо, аярлай туруу; **я советовал** ~ **немного бир аз күтө туруу керек** дедим.

Обожествить *сов.* куда деп билүү, кудадын кудурети деп таануу.

Обожествление *ср. несов. по знач. гл. обожествить.*

Обожествлять *несов. см. обожествить.*

Обожествляться *несов. страд. к обожествлять.*

Обожрать *сов. что груб. прост.* көп жеп коюу, көп жеп алуу.

Обожраться *сов. груб. прост.* ашыкча тоюп алуу, чегинен ашыра тоюу.

Обоз *м* 1. обоз, жүктүү арабалар; 2. обоз (ат араба, машина ж.б.); **артиллерийский** ~ артиллериялык обоз; **тянутся** (быть, плестись) в **обозе** баарынын артында болуу, эң артта жүрүү.

Обозвать *сов. кого-что разг.* тилдөө, сөгүп сагуу, кордоо; ~ **дураком жинди** (келесоо) деп тилдөө.

Обозлить *сов. кого* ачуусун келтирүү, жинине тийүү, кыжырын кайнатуу; ~ **своим поведением** өз жүрүш-турушу менен ачууну келтирүү (жинге тийүү).

Обозлится *сов.* ачуулануу, жинденүү, жини келүү; **я ~ лся на него** ага менин ачуум келди.

Обознаваться *несов. см. обозначаться.*

Обозначаться *сов. разг.* жаңылыш таанылуу.

Обозначать *несов.* 1. *см. обозначить*; 2. *что (значить)* бир нерсени билдирүү; белгилөө, көрсөтүү, бир маанини түшүндүрүү; **что это ~ ет?** бул эмнени билдирет? **это ~ ло, что они в ссоре** бул алардын урушуп калгандыктарын билдирет.

Обозначаться *несов.* 1. *см. обозначиться*; 2. *страд. к обозначать.*

Обозначение *ср по знач. гл. обозначить*; 2. белги, тамга; **условное** ~ шарттуу белги.

Обозначить *сов. что* 1. белгилөө, белги салуу, белги коюу; ~ **реки на карте** картада дарыяларды белгилөө; 2. белгилөө, белги салуу, көрсөтүп туруу.

Обозначиться *сов.* билинүү, билине баштоо, көрүнүү; ~ **лись высокие горы** бийик тоолордун карааны көрүндү; ~ **лось стремление противника перейти в контрнаступление** душмандын каршы чабуулга өтүүгө жасаган аракетин билинип (көрүнүп) турду.

Обозник *м* обозчу (обоз айдаган киши); **нанялся в ~ и** обозчулукка жалданды (обозчу болуп жалданды).

Обозный, -ая, -ое 1. обоз...; ~ **ое снаряжение** обоз жарак-жабдыктары, обоз шаймандары; 2. *в знач. сущ. обозный* *м* обоздо иштеген адам, обозчу.

Обозревание *ср по знач. гл. обозревать.*

Обозреватель *м* обозреватель; **политический** ~ **саясий обозреватель** (обзор берүүчү).

Обозревать *несов. см. обозреть.*

Обозреваться *несов. страд. к обозревать.*

Обозрени/е *ср.* 1. *по знач. гл. обозреть*; ~ **е окрестностей** айлананы карап көрүү; **выставить картину для всеобщего** ~ **я** картинаны жалпы эл көрүү үчүн илип коюу; 2. обзор; **международное** ~ **е** эл аралык обзор; 3. *театр.* обзор; **эстрадное** ~ **е** эстрадалык обзор берүү.

Обозреть *сов.* 1. кароо, көрүү, көз чаптыруу; ~ **местность** айлананы карап көрүү; 2. изилдөө, иликтөө, карап чыгуу; ~ **факты** фактыларды карап чыгуу (фактыларды изилдеп көрүү).

Обозрим/ый, -ая, -ое көз жеткен, көзгө көрүнгөн; ~ **ое пространство** көз жеткен мейкиндик.

Обозчик *м* обозчу; **шли ~ и** обозчулар жол тартып бара жатышты.

Обои *тк. мн.* обой; **наклеить** ~ обой чаптоо, обой жабыштыруу.

Обойки *тк. мн.* кырмандын калдыгы, дандын чары, топону; **льняные** ~ зыгырдын топону; ~ **зерна** дандын чары.

Обойма *ж* 1. обойма (мылтыктын, пистолеттин магазин кутучасына коюлуучу патрондор салынган рама); **расстрелять всю** ~ **бүткүл обойманы** атып бүтүрүү; 2. *спец.* обойма, алкак, тогун; ~ **подшипника** подшипниктин обоймасы.

Обойн/ый, -ая, -ое обой ...; ~ **ые материалы** обой материалдары; ~ **ые гвозди** обойго кагылуучу мыктар; ~ **ая фабрика** обой фабрикасы, обой чыгаруучу фабрика.

Обойти *сов.* 1. *кого-что* айланып өтүү, тегеренип өтүү; ~ **вокруг лошади** атты айланып өтүү; **не спеша обошёл танк** танкты шашпай айланып чыкты; 2. (*окружить*) айланып өтүп курчап алуу, айланып өтүп жолун кесип салуу, жолун бөгөө; **противник мог ~ нас с обеих сторон** душман бизди эки тарабыбыздан айланып өтүп барып курчап алмак; 3. четтеп өтүү, жандап өтүү, айланып өтүү, тегеренип өтүп кетүү; ~ **лужу** көлчүктү айланып өтүү; ~ **стороной** четтеп өтүү; 4. *перен.* тийбей (залал келтирбей) өтүп кетүү, четтеп өтүү, аман калтыруу; **пожар обошёл наш дом** өрт үйүбүздү четтеп өтүп кетти; 5. *перен.* ооз ачпоо; ~ **подробности** майдачүйдөлөрүн таштап кетүү (оозго албоо); **почему вы обошли этот вопрос?** бул маселени эмне үчүн оозго албадыңыз?; 6. *перен.* четтеп өтүү, четтөө, аткарбоо; ~ **закон** мыйзамды четтеп өтүү, мыйзамды аткарбоо; 7. *перен.* катардан калтыруу, көңүлгө (эске)

албоо; ~ **награ́дой** сыйлыктан четте калтыруу; ~ **повыше́нием по служе́бе** кызмат даражасын жогорулатууну эске албоо; **8.** бардык жерде болуу, бардык жерди айланып чыгуу, бардык жерди кыдырып (кесип) чыгуу; ~ **всех сосе́дей** бардык кошуналарды кыдырып чыгуу; ~ **весь све́т** бүтүн дүйнөнү кезип чыгуу; **9.** жайылуу, таркалуу; **слух обошё́л весь го́род** имиш-имиш кеп бүткүл шаарга тарады; **10.** *перен.* алдыда болуу, озуп (өтүп) кетүү, бардыгын басып кетүү; **вороно́й обошё́л всех на фи́нише** кара ат финиште (марада) бардыгынан озуп кетти; ~ **това́рищей в учёбе** окууда жолдошторун артта калтыруу, окууда жолдошторун басып кетүү; **11.** *разг. (обману́ть)* алдоо, алдап кетүү; **не хитри́, не обойдёшь!** амалданбай эле кой, алдай албайсың!

Обойти́сь сов. 1. *с кем-чем* кандайдыр бир жагдайда мамиле кылуу; ~ **справедли́во** адилет мамиле жасоо; **он гру́бо обошё́лся с па́рнем** жигитке ал орой мамиле жасады; **2.** *разг.* туруу, түшүү; **во что вам обошё́лся ремо́нт?** ремонт сизге канчага түштү?; **это обойдё́тся дёшево** бул арзанга түшөт; **3.** *чем разг.* эптөө, эптештирүү, эбин табуу, эбин келтирүү, амалын табуу; **он обошё́лся без посто́ронней по́мощи** ал башкалардын жардамысыз эле эптеп (бүтүрүп) алды; **в э́том де́ле без сове́та не** ~ бул ишти кенешсиз эптей албайсың; **4.** *разг.* жакшы өтүү, жакшы бүтүү, тынч өтүү, тынч бүтүү, оңой эле жөнгө салынуу, эбине келүү; **всё обошлось неожиданно пр́осто** бардыгы күтүлбөгөн жерден оңой эле бүтө калды.

Обойщик *м* обойчу (эмерек каптоочу).

Обок *разг. 1.* *нареч.* катарлаш, жанаша; **2.** *предлог с род.* жанында, боюнда; **вста́ть ~ доро́ги** жолдун боюна туруу.

Обокра́сть сов. *кого-что* уурдап кетүү, уурдап алуу; **пассажи́ра** жүргүнчүнүн буюмдарын уурдап кетүү.

Обо́л *м* обол (байыркы Грецияда, кийинчерээк айрым өлкөлөрдө колдонулуп калган майда күмүш, жез монеталар).

Оболва́нивать несов. см. оболва́нить.

Оболва́ниваться несов. 1. *см. оболва́ниться;* **2.** *страд. к оболва́нивать.*

Оболва́нить сов. 1. *что прост. и спец.* сомдоп коюу; **2.** *кого перен. разг. уст.* мамиле кылуунун, жүрүш-туруштун эрежелерин үйрөтүү; жөнгө салып коюу; **3.** *что прост.* чачын такырайтып же кыскартып алып таштоо; **4.** *кого прост.* кеңкелес кылып салуу; **5.** *кого перен.* акмак кылуу, акмагын чыгаруу, алдоо, алдап кетүү.

Оболва́ниться сов. прост. чачын такырайта кырдырып таштоо, чачын кыска алдырып салуу.

Оболга́ть сов. *кого* ушактоо, ушак кылуу, жалаа жабуу; ~ **че́стного ра́ботника** ак ниет кызматкерге жалаа жабуу.

Оболонь *м* *то же, что заболонь.*

Оболо́чка ж 1. кап, кабык, сырт, кыртыш; ~ **зерна** дандын кабыгы; **2.** катмар; **твёрдая ~ земли́** жердин катуу катмары; **3.** *анат.* чел, кабык; **слизистая** ~ былжырлуу кабык.

Оболту́с *м прост. бран.* келесоо, акмак, эч нерсеге эби жок дөдөй, кеңкелес.

Обольсти́тель *м* азгырма, жолдон чыгарма, адамды өзүнө тартма.

Обольсти́тельн/ый, -ая, -ое (обольстителен, -льна, -льно) адамды өзүнө тартып алма, кызыктырма, азгырып кетме; ~ **ая** **внёшность** адамды өзүнө тартып алма көрүнүш.

Обольсти́ть сов. кого 1. азгыруу, алдап кызыктыруу, алдап өзүнө тартуу, кумар кылуу, жолдон чыгаруу; **2.** *уст.* алдоо, жолдон чыгаруу, азгырып ойнош кылып алуу; ~ **деву́шку** кызды жолдон чыгаруу.

Обольсти́ться сов. алданып кетүү, азгырылуу, азгырыкка берилүү.

Обольща́ть несов. см. оболы́ть.

Обольща́ться несов. 1. *см. оболы́ться;* **2.** азгырылуу; **3.** *страд. к оболы́ть.*

Обольще́ние ср 1. арбоо, азгыруу, алдап кызыктыруу, алдап өзүнө тартуу, кумар кылуу, жолдон чыгаруу; ~ **сла́вой** данкы менен азгыруу (алдап өзүнө тартуу); **2.** азгырык.

Обомлева́ть несов. см. обомле́ть.

Обомле́ть сов. разг. селдейип туруп калуу, сөз айта албай катып калуу; ~ **от испуга** коркконунан селдейип (катып) туруп калуу.

Обомше́л/ый, -ая, -ое мох баскан; ~ **ые пни́** мох баскан дүмүрлөр.

Обомше́/ть сов. мох басуу; **сте́ны ~ ли от сы́рости** нымдан улам дубалдарды мох басып кетти.

Обо́няни/е ср жыт алуу, жыт билүү; **о́рганы ~ я** жыт алуу органдары.

Обо́нятельный, -ая, -ое жыт алуу..., жыт билүү...; ~ **не́рв** жыт алуу (жыт билүү) нерви.

Обо́нять несов. что жыттоо, жыт алуу, жыт сезүү; ~ **ды́мные запахи** түтүндүн жытын сезүү.

Обопрева́ть несов. см. обопре́ть.

Обопре́/ть сов. прост. то же, что опре́ты; **но́ги ~ ли** бут бышарып кетти.

Обора́чиваемость ж айланыш, айланып туруучулук; ~ **това́ров** товарлардын айланышы; **уско́рить ~ средств** каражаттардын айланышын тездетүү.

Обора́чивание ср по знач. гл. обора́чивать — **обора́чиваться.**

Обора́чивать несов. см. оборо́тить.

Оборáчиваться *несов.* 1. *см.* обернóуться; 2. *страд.* к оборáчивать.

Оборвáнец *м разг.* самтырак (кийим-кечеси тытылган киши).

Оборвáнка *разг. женск. к оборвáнец.*

Обóрванн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от оборвáть;* 2. *прил. разг.* жыртык, самтыраган, тытылган, жыртылган, тамтыгы чыккан; ~ **ое пальто́** тамтыгы чыккан пальто; **два ~ых и небрiтых охóтника** самтыраган жана сакал-муруту алынбаган эки аңчы; 3. *прил. разг.* бүтпөгөн, аягына чыкпаган, үзүлгөн; ~ **ые мы́сли** үзүлгөн ойлор.

Оборвáть *сов.* 1. *что* тегерете жулуп салуу, жулуп таштоо; ~ **лепесткi** гүлдүн желекчелерин тегерете жулуп таштоо; 2. *что (разорвать)* үзүп салуу, үзүп таштоо; ~ **нитку** жипти үзүп салуу; 3. *перен. что (прекратить)* тык токтотуу; ~ **пéсню** ырды тык токтотуу; 4. *перен. кого разг. (заставить замолчать)* тыйып коюу, жаагын жап кылуу.

Оборвá/ться *сов.* 1. үзүлүү, үзүлүп кетүү; **нитка** ~ **лась** жип үзүлүп кетти; 2. учуп кетүү, кулап кетүү; ~ **ться со скалы́** аскадан учуп кетүү (кулап кетүү); 3. *перен.* үзүлүп калуу, үзүлүп кетүү; **го́лос** ~ **ляя** үн үзүлүп калды; 4. *разг.* чалдыбарын чыгаруу, жыртып бүтүрүү, самтыраган абалга келүү.

Оборвáшка *м, ж разг.* самтырак (кийим-кечеси тытылган адам).

Обóрвыш *м разг.* самтырак (кийим-кечеси тытылган бала).

Оборка *ж* бүйүрмө; **плáтье** *с* ~ **ми** бүйүрмөлүү көйнөк.

Обормóт *м прост. бран.* санда жок, эч нерсеге жарабаган адам.

Обормóтка *прост. бран. женск. к обормóт.*

Оборóн/а *ж* 1. *по знач. гл.* обороня́ть — обороня́ться; ~ **а Москвы** Москваны коргоо; 2. коргонуу чеби; коргоо; **прорвáть вра́жескую** ~ **у** душмандын коргонуу чебин бузуп кирүү.

Оборонительн/ый, -ая, -ое коргонуу ...; ~ **ые боi** коргонуу согуштары; ~ **ая тактика** коргонуу тактикасы.

Оборонить *сов. см. обороня́ть.*

Оборониться *сов. см. обороня́ться.*

Оборóнн/ый, -ая, -ое коргоо...; ~ **ая про-мышленность** коргоо өнөр жайы; ~ **ая мощь страны́** өлкөнүн коргоо кубаты.

Обороноспóсбность *ж* коргоо (коргонуу) жөндөмдүүлүгү; **крепить** ~ **страны́** өлкөнүн коргонуу жөндөмдүүлүгүн чыңдоо.

Обороноспóсбн/ый, -ая, -ое (обороноспóсобен, -на, -но) коргоого жөндөмдүү, коргонууга жарамдуу; ~ **ое госудáрство** коргоого жөндөмдүү (жарамдуу) мамлекет.

Оборóнческ/ий, -ая, -ое коргонуучулук...; ~ **ая позиция фракции** фракциянын коргонуучулук позициясы.

Оборóнчество *ср ист.* коргонуучулук (II Интернационалдын кээ бир партияларынын биринчи дүйнөлүк согуштун мезгилинде «мекенди коргоо» урааны астында мамлекеттин жана улуттун кызыкчылыктарын жактоо саясаты).

Обороня́ть *сов. кого-что* коргоо, коргоп калуу; ~ **своё отéчество** өз ата мекенин коргоо.

Обороня́ться *несов.* 1. коргонуу, коргонуп калуу; **крéпость будет** ~ крепость коргонот; ~ **от танков** танкалардан коргонуп калуу; 2. *страд. к обороня́ть.*

Оборóт *м* 1. айланыш; айлануу, айланып чыгуу, тегеренүү; ~ **колеса** дөңгөлөктүн айланышы; ~ **Земли́ вокрúт Сóлнца** Жердин Күндү айланышы; **дéлать сто** ~ **ов в мину́ту** бир минутада жүз ирет айлануу; 2. *спец.* астын үстү кылып коңторуу, оодаруу; **вспáшка** *с* ~ **ом плáста** топурактын катмарын коңторуп айдоо; 3. оборот, айланыш; ~ **ваго́нов** вагондордун айланышы (барып келиши); **пустить дéньги в** ~ акчаны оборотко киргизүү; **годовой** ~ жылдык оборот; 4. пайдалануу, колдонуу; **пустить слóво в** ~ сөздү пайдаланууга киргизүү; 5. бурулуш, имерилиш; **лéстница с двумя́** ~ ами эки имерилиши бар тепкич; 6. бурулуш, жаңы багыт, нук; **неожиданный** ~ **разговóра** сөздүн күтүлбөгөн жерден башка нукка түшүп кетиши; 7. бир нерсенин арты, экинчи бети; **напиши на** ~ **е** артына жаз; 8. түрмөк; ~ **речи** речтин түрмөгү; **♦ брать (взять) в оборóт** тезге салуу, куйругун бурап коюу.

Оборотень *м фольк.* кубулма киши (сыйкыр менен башка түргө келип, кубулуп кете турган киши).

Оборóтистость *ж разг. по знач. прил.* оборóтистый; **проявить** ~ эпчилдик кылуу, эпчилдикти көрсөтүү.

Оборóтистый, -ая, -ое *разг. то же, что оборóтливый;* он человек ~ ал эпчил киши.

Оборóтi/ть *сов.* 1. *что уст. прост.* буруу, буруп коюу, каратуу, каратып коюу, айландыруу; ~ **ть лицó к свéту** бетин жарыкка буруу; 2. *перен. прост.* тескери айландыруу, тескери буруу; **вы всё** ~ **ли** сиз бардыгын тескери буруп таштадыңыз; 3. *в кого-что, кем-чем* сыйкырлап башка нерсеге айландыруу; **злáя волшебница** ~ **ла меня́ в лягушку** каардуу сыйкырчы мени бакага айландырып койду.

Оборóтi/ться *сов.* 1. *уст. разг.* артка бурулуу, бурулуп кароо; ~ **ляя взгляну́ть** карамакчы болуп артка бурулду; 2. *уст.*

кайрылуу; он понево́ле к вам ~ тся ал аргасыздан сизге кайрылат; 3. *в кого-что, кем-чем* сыйкырланып башка нерсеге айлануу; *собака* ~ лась в кошку ит мышыкка айланды; 4. оборотко киргизүү; ~ *в шись, деньги принесут прибыль* оборотко кирүү менен, акча киреше алып келет.

Оборóтливость *ж разг.* эпчилдик, эптүүлүк.

Оборóтливый, -ая, -ое *разг.* иштин көзүн билген, эпчил, эптүү.

Оборóтн/ый, -ая, -ое 1. обороттук, оборотто болгон; ~ **ый капитал** обороттук капитал; 2. *спец.* бурулма; ~ **ое депо** бурулма депо; 3. арткы, ич жаккы; ~ **ая сторона материи** кездеменин ич жаккы (арткы) бети.

Обóрочка *ж уменьш.* к **обóрка**.

Оборóдование *ср* 1. *по знач. гл.* **оборóдовать; закончить** ~ **завóда** заводду жабдууну бүтүрүү; 2. жабдуулар, шаймандар; **лабораторное** ~ лабораториялык жабдуулар (шаймандар).

Оборóдовать *сов., несов.* 1. жабдуу, жабдып чыгуу; ~ **мастерскую** өнөркананы жабдуу; 2. *разг.* жасоо, аткаруу, уюштуруу; **я оборóдную это дело** мен бул ишти аткарамын.

Оборóдываться *несов. страд.* к **оборóдовать**.

Обóрчат/ый, -ая, -ое *разг.* бүйүрмөлүү; ~ **ая юбка** бүйүрмөлүү юбка.

Обóры *мн. (ед. обора ж)* чарыктын боосу.

Обосáбливать *несов. см.* **обосóбить**.

Обосáбливаться *несов.* 1. *см.* **обосóбиться**; 2. *страд.* к **обосáбливать**.

Обосновáни/е *ср* 1. *по знач. гл.* **обосновáть**; ~ **е своих взглядов** өз көз караштарын негиздөө; 2. негиз, далил; **научные** ~ **я илимий** негиздер; **привести серьезные** ~ **е** олуттуу далил келтирүү.

Обосновáнность *ж* негиздүүлүк, далилдүүлүк; ~ **планов** пландардын негиздүүлүгү.

Обосновáнный, -ая, -ое 1. *прич.* *от* **обосновáть**; 2. *прил.* негиздүү; ~ **вывод** негиздүү корутундулар.

Обосновáть *сов.* *что чем* негиздөө, далилдөө, негиздеп берүү, далилдеп берүү; ~ **теоретически** теориялык жактан негиздөө.

Обосновáться *сов. разг.* орундашуу, жайланышуу, жайланышып алуу, туруп калуу, ~ **в новом доме** жаңы үйдө орношуп туруп калуу.

Обосновáывать *несов. см.* **обосновáть**.

Обосновáваться *несов.* 1. *см.* **обосновáться**; 2. *страд.* к **обосновáывать**.

Обосóвить *сов.* *кого-что* обочолотуу, бөлүп коюу; башкалардан өзгөчөлөнтүү, өзгөчө деп эсептөө; ~ **себя от других** өзүн башкалардан өзгөчө деп эсептөө; ~ **участок фэрмы** ферманын жер аянтын бөлүп коюу.

Обосóбиться *сов.* обочолонуу, бөлүнүү, четтөө; ~ **от прежних друзей** эски достордон обочолонуу, четтөө.

Обосóбление *ср* обочолоо, обочолотуу, четтөө, четтетүү, бөлүү, бөлүп коюу; ~ **некоторых областей** айрым областтарды бөлүп коюу.

Обосóбленность *ж* обочолонуш, бөлүнүп туруучулук; обочолонгондук, четтегендик; **национальная** ~ улуттук обочолонгондук.

Обосóбленн/ый, -ая, -ое 1. *прич.* *от* **обосóбить**; 2. *прил.* обочо, обочолонгон, бөлөк; **занимать** ~ **ое положение** обочолонгон абалда туруу; **вырисóвывается несколько** ~ **ых возвышенностей** бир нече дөңсөө обочолонуп көрүнүп турат; ~ **ая комната штаба** штабдын обочолонгон бөлмөсү.

Обосóблять *несов. см.* **обосóбить**.

Обосóбляться *несов.* 1. *см.* **обосóбиться**; 2. *страд.* к **обосóблять**.

Обострение *ср по знач. гл.* **обострить** — **обостриться**; ~ **болёзни** оорунун күчөшү; ~ **социальных противоречий** социалдык карама-каршылыктардын курчусу.

Обострённость *ж* курчугандык, күчөгөндүк; ~ **отношений** мамиленин курчугандыгы.

Обострённ/ый, -ая, -ое 1. *прич.* *от* **обострить**; 2. *прил.* (*о чертах лица*) уркуйган, азган, арыктаган; ~ **ые скúлы** уркуйган бет сөөктөр; 3. *прил.* өткүр, күчтүү, курч, сезгич; ~ **слух** курч угуу сезими; 4. *прил.* курчуган, күч алган, кескиндешкен; ~ **ые отношения** курчуган мамиле; ~ **ое международное положение** курчуган эл аралык абал.

Обострить *сов.* 1. күчөтүү, өркүндөтүү, жогорулатуу; ~ **зрение** көздүн курчун күчөтүү; 2. курчутуу, күчөтүү, кескиндештирүү; ~ **разногласия** пикир келишпөөчүлүктү курчутуу; ~ **отношения** мамилени курчутуу; ~ **ненависть** жек көрүүчүлүктү күчөтүү.

Обострít/ться *сов.* 1. (*о чертах лица*) азып калуу, арыктоо; **лицó** ~ **лось** өңү азып калыптыр; 2. курчуу, күчөө, кескиндешүү; **отношения** ~ **лись** мамиле курчуду.

Обострять *несов. см.* **обострить**.

Обостряться *несов.* 1. *см.* **обостриться**; 2. *страд.* к **обострять**.

Обóчи/на *ж* чет, чет жак, жака; ~ **на доро́ги** жолдун чети, жол жакасы; **идти** ~ **ной доро́ги** жолдун чети менен жүрүү; **дом стоит на** ~ **не посёлка** үй кыштактын четинде турат.

Обоóдно *нареч.* эки тарап макул көрүп, өз ара макулдашып.

Обоóдность *ж* эки жакка бирдейлик, эки тарапка теңдик; ~ **соглашения** келишимдин эки жакка бирдейлиги.

Обоóдн/ый, -ая, -ое 1. *уст.* эки жактуу,

эки...; **острый** ~ **ый меч** эки миздүү курч кылыч; **2.** эки тарап үчүн тең, жалпы, өз ара; ~ **ая любовь** өз ара сүйүшүү.

Обоюдовыгодн/ый, -ая, -ое эки жакка тең пайдалуу; ~ **ые условия** эки жакка тең пайдалуу шарттар.

Обоюдоострый, -ая, -ое **1.** эки мизи тең курч; ~ **меч** эки мизи тең курч кылыч.

Обоюдосторонн/ий, -ая, -ее эки тарапка тең тиешелүү; эки тараптуу; ~ **ее соглашение** эки тараптуу келишим.

Обрабатывание *ср по знач. гл. обрабатывать.*

Обрабатывать *несов. см. обработать.*

Обрабатываться *несов. 1. см. обработаться; 2. страд. к обрабатывать.*

Обрабатывающ/ий, -ая, -ее иштеп берүүчү, иштеп чыгаруучу; ~ **ая промышленность** иштеп чыгаруучу өнөр жай.

Обработать *сов. 1. что* иштетүү; иштеп чыгаруу; иштеп даяр кылуу, тазалоо; ~ **кожу** терини иштеп чыгаруу; ~ **паром** буу менен иштетүү, бууло; ~ **землю** жерди иштетүү; ~ **посевной материал** урукту эгүүгө даярдоо; ~ **рану** жараны жууп тазалоо, таңууга даярдоо; **2. что** иштеп бүтүрүү, түзөтүү, оңдоо; ~ **стиль рассказа** аңгеменин стилин түзөтүү (оңдоп чыгуу); ~ **материалы для газеты** материалдарды газетага ылайыктап иштеп чыгуу; **3. перен. кого прост.** көндүрүү, көндүрүп алуу, өзүнө тартып алуу, бышы кулак кылуу; ~ **его в свою пользу** аны өз пайдасы үчүн көндүрүү; **4. перен. кого прост.** төпөштөп салуу, таяктоо; **как его обработали** аны келтире таякташты.

Обработка/ться *сов. разг.* иштетилип жөнгө салынуу; **машина** ~ **ается, части её притрутся** машина иштетилип, бөлүктөрү сүрүлүп ордуна келет.

Обработка *ж по знач. гл. обработать; ~ железа* темирди иштетүү; **литературная** ~ адабий жактан иштеп чыгуу; **♦ брать (взять)** в **обработку** ортого алуу, ортого алып сүйлөшүү, көндүрүү, макул кылуу.

Обравнивать *несов. см. обравнять.*

Обравниваться *несов. 1. см. обравняться; 2. страд. к обравняться.*

Обрадованный, -ая, -ое **1. прич. от обрадовать; 2. прил.** кубанычтуу, сүйүнүчтүү; ~ **вид** кубанычтуу көрүнүш.

Обрадова/ть *сов. кого* сүйүнтүү, кубантуу; ~ **ть родителей** **хорошими** **отметками** ата-энесин жакшы баалар менен кубантуу (жакшы бааларды алып, ата-эненин көңүлүн жубатуу); **вы нас очень** ~ **ли своим** **приездом** сиз келип, бизди аябай сүйүнттүңүз (сиздин келгениңизге биз аябай курсантпыз).

Обрадоваться *сов. кому-чему и без доп.*

сүйүнүү, кубануу, курсант болуу; ~ **хорошей вести** жакшы кабарга кубануу (кубанычта болуу); ~ **встрече** кезиккенине сүйүнүү.

Образ I м 1. тышкы (сырткы) көрүнүш, кейип, кебете, түрү; **потерять человеческий** ~ **адам** кейпинен кетүү; адамдык кейпин жоготуу; **2. чаще мн. образы** элес, көрүнүш; **светлые** ~ **ы будущего** келечектин жарык элестери; ~ **ы внешнего мира** тышкы дүйнөнүн көрүнүшү; **художественные** ~ **ы** көркөм элестер; **3. лит., иск.** мүнөз, образ; ~ **Ромео** Ромеонун образы; **поэт мыслит** ~ **ами** акын образдар аркылуу ой жүгүртөт; **сценический** ~ **сценалык** образ; **4. (способ, порядок чего-л.)** түр, жол; ~ **жизни** жашоонун түрү; ~ **действий** аракеттенүү жолу; **5. в тв. ед. ч. в сочет. с прил. или мест. (способ, средство)** ыкма; **переработать статью** **коренным** ~ **ом** ишти эң мыкты кылып уюштуруу; **таким** ~ **ом** мына ошентип; **каким** ~ **ом** кандай кылып, кантип; **главным** ~ **ом** негизинен; **решительным** ~ **ом** катуу, чечкиндүү; **самым внимательным** ~ **ом** зор дыкат менен, зор ынтаа менен.

Образ II м (мн. образа) *то же, что икона;* **перед** ~ **а горела** **лампочка** икондун алдында шам жанып турду.

Образец м 1. үлгү; ~ **кожи** булгаарынын үлгүсү; ~ **тканей** кездемелердин үлгүсү; ~ **новой машины** жаңы машинанын үлгүсү; **2. чего** өрнөк, үлгү; ~ **мужества** эрдиктин үлгүсү; **служить образцом** үлгү болуу; **поставить в** ~ **үлгү** кылып көрсөтүү.

Образина ж прост. 1. (безобразное лицо) өңү жаман, өңү суук; **2. бран.** бокочо, албарсты, каракчы.

Образно нареч. образдуу кылып, сүрөттөп, кооздоп, көркөмдөп; **говорит** ~ кооздоп сүйлөө.

Образн/ый, -ая, -ое 1. образдуу; **искусства** — ~ **ая форма познания мира** искусство — дүйнөнү таанып-билүүнүн образдуу формасы; **2.** образдуу, сүрөттүү, кооз, көркөм, таасирлүү.

Образование I ср по знач. гл. образовать I — **образоваться I;** ~ **государства** мамлекетти түзүү, мамлекеттин түзүлүшү; ~ **водяных паров** суу бууларынын пайда болушу; ~ **новых слов** жаңы сөздөрдүн жасалышы; ~ **комиссии** комиссия түзүү, комиссиянын түзүлүшү; **2.** пайда болуу, келип чыгуу; ~ **горных пород** тоо тектеринин пайда болушу.

Образование II ср 1. маалымат (билим) алуу, билим берүү; **право на** ~ билим алуу укугу; **2.** маалымат, билим; **среднее** ~ орто маалымат; **высшее** ~ жогорку маалымат.

Образованность ж маалыматтуулук, билимдүүлүк; **высокая** ~ жогору маалыматтуулук.

Образованн/ый, -ая, -ое (образован, -на, -но) маалыматтуу, билимдүү; ~ **ая жэнщина** жогорку билимдүү аял.

Образователь I *м түзүүчү, уюштуруучу; ~ особой идéйной группы* өзгөчө идеялык топту түзүүчү (уюштуруучу).

Образователь II *м уст. окутуучу, билим берүүчү, агартуучу.*

Образовательн/ый I, -ая, -ое спец. түзүүчү, жаратуучу, түзүүгө, жаратууга жөндөмдүү; ~ **ая ткань** түзүүчү, жаратуучу ткань.

Образовательн/ый, II, -ая, -ое маалымат (билим) берүүчү; ~ **ая лекция** маалымат берүүчү лекция; ~ **ые экскурсии** билим берүүчү экскурсия \diamond **образовательный ценз** маалымат цензи (тигил же бул укукка ээ болуу үчүн талап кылынуучу билим денгээли).

Образ/овать I *сов., несов. что* пайда кылуу, жаратуу, түзүү; **дорога ~ ует полукруг** жол жарым айлананы түзөт; ~ **овать нóвый термин** жаңы термин жаратуу; ~ **овать комиссию** комиссия түзүү.

Образовать II *сов., несов. уст. 1. кого* маалымат берүү, билим берүү; ~ **и воспитать человека** адамга билим берүү жана тарбиялоо; **2. тарбиялоо, таалим берүү; ~ эстетический вкус** эстетикалык таалим берүү.

Образ/оваться I *сов., несов. 1.* келип чыгуу, пайда болуу; **в стене ~ овалась трещина** дубалда жарака пайда болду; **здесь вскоре ~ уется искусственное озеро** жакында бул жерде жасалма көл болот; **2. түзүлүү; ~ уется новое спортивное общество** спорттук жаңы коом түзүлөт; ~ **овалась новая комиссия** жаңы комиссия түзүлдү; **3. разг. (уладиться)** жакшы болуу, жакшы натыйжа менен аяктоо; **надеемся что всё ~ уется** бардыгы жакшы болот деп үмүт кылабыз.

Образоваться II *сов., несов. уст.* билим алуу; маалымат алуу, сабаттуу болуу.

Образовывать I *несов. см. образовать I.*

Образовывать II *несов. см. образовать II.*

Образок *м уменьш. к образ II; надеть ~ на шею* мойнуна кичине икон тагуу.

Образумить *сов. кого-что разг.* акылына (эсине) келтирүү, тартипке салып коюу; ~ **шалуна** шок баланы акылына келтирүү (шок баланы тартипке салып коюу).

Образуми/ться *сов. 1. разг.* акыл (эс) кирүү, акылына (эсине) келүү; **с возрастом он ~ лся** ал чоңойгон сайын акылына кирип калды; **2. уст.** эс-учун жыюу, эсине келүү; **он не успел, ~ тья** ал эс учун жыя элек.

Образумливать *несов. см. образумить.*

Образцово *нареч.* үлгү болгудай, өрнөктүү, мыкты; ~ **провести урок** сабакты үлгү болгудай (үлгүлүү) өткөрүү.

Образцов/ый, -ая, -ое 1. үлгүлүү, үлгү картары керектелүүчү; **2. үлгүлүү, үлгү болгудай, өрнөктүү; ~ ое поведение** үлгүлүү жүрүм-турум; ~ **ый ученик** өрнөктүү окуучу.

Образчик *м то же, что образец 1; ~ и керамических изделий* карапа буюмдарынын үлгүсү; ~ **обоев** обой кагаздарынын үлгүсү; **2. перен. чего разг.** үлгү, мисал.

Обрамить *сов. что разг.* алкактоо, алкакка салуу, рамкага салуу, рамкалоо; ~ **картину** картинаны (сүрөттү) рамкага салуу.

Обрамление *ср 1. по знач. гл. обрамить; ~ картины* картинаны рамкага салуу; **2.** алкак, рамка; **красивое ~ портрета** портреттин кооз рамкасы (алкагы).

Обрамлять *несов. см. обрамить.*

Обрамляться *несов. страд. обрамлять.*

Обрастание *ср по знач. гл. обрастать.*

Обрастать *несов. см. обрасти.*

Обрасти *сов. чем 1.* басуу; басылуу, камтылуу; **камни обросли мхом** таштарды мох басып кетти; ~ **бородой** сакал басуу; ~ **жиром** май басуу; **2. перен. чем. разг.** кураштырып өстүрүү, кеңейтүү; ~ **хозяйством** чарбаны кураштырып өстүрүү; **город оброс новостройками** шаар жаңы курулуштар менен кеңейтилди.

Обрат *м* тартылган сүт; **тесто на ~ те** тартылган сүткө жуурулган камыр.

Обратимость *ж спец.* баштапкы калыбына (абалына) келүүчүлүк; ~ **химических реакций** химиялык реакциялардын баштапкы калыбына (абалына) келиши.

Обратим/ый, -ая, -ое (обратим, -а, -о) *спец.* баштапкы калыбына келме; ~ **ые реакции** баштапкы калыбына келме реакциялар; ~ **ые изменения ткани** ткандын баштапкы абалына келип өзгөрүшү.

Обратить *сов. 1. что* каратуу, ...га карай буруу; ~ **орудия на неприятеля** замбиректин оозун душманга каратуу; ~ **лицо к свету** бетти жарыкка буруу; **2. (глаза, взор)** көз чаптыруу; ~ **взор на кого-либо** кимдир бирөөгө көз чаптыруу; **3. что** каратуу, каратып орнотуу; **окно, обращенное на восток** чыгышты караган терезе; **4. перен. что** жумшоо, сарптоо, чыгымдоо, бөлүү; буруу; ~ **всю энергию на выполнение плана** бардык күч-кубатты пландын аткарылышына жумшоо; ~ **разговор к другому предмету** сөздү башка нерсеге буруп жиберүү; **5. кого-что** башка абалга келтирүү, айландыруу; ~ **газ в жидкость** газды суюк абалга келтирүү, газды суюктукка айландыруу; ~ **жилой дом в детсад** турак үйдү балдар бакчасына айландыруу; ~ **дело в**

шүткү ишти тамашага айландыруу; 6. киргизүү, көндүрүү; ~ в свою веру өз динине киргизүү; 7. что алмаштыруу, башка нерсеге айландыруу, өзгөртүү; ~ деньги в заём акчаны заёмго алмаштыруу; ~ в капитал акчага (капиталга) айландыруу; 8. в кого-что сыйкырлап башка түр берүү, башка бир нерсеге айландыруу; ~ царевну в лягушку канышаны бакага айландыруу; ◊ **обратить в бегство** качыруу, башаламан качууга аргасыз кылуу.

Обрати/ться сов. 1. буруу, бурулуу; кароо; **глаза́ всех ~ лись на неё** бардыгынын көздөрү ага бурулду, бардыгы аны карап калышты; ~ **ться лицом к востоку** бетти чыгышка буруу, чыгыш тарапты кароо; 2. киришүү, кайрылуу; ~ **ться к изучению рукописей** кол жазмаларды изилдөөгө киришүү; 3. кайрылуу; ~ **ться ко всем присутствующим** катышып олтургандардын бардыгына кайрылуу; ~ **ться с просьбой** өтүнүч менен кайрылуу; ~ **ться по имени** атынан айтып кайрылуу; ~ **ться к врачу** врачка кайрылуу; 4. в кого-что өзгөрүү, айлануу; **вода́ ~ лась в пар** суу бууга айланды.

Обратно нареч. 1. артка, артын көздөй; **повернуть** ~ артка буруу; ~ **мы шли быстрее** кайра кайтканда биз ылдамыраак жүрдүк; 2. кайра, кайрадан, кайта; **положить ~ в карман** чөнтөгүнө кайра салуу; **взять** ~ кайра алуу; **дать** ~ кайра берүү; **взять своё слова́** ~ сөзүн кайта алуу; **билет туда и ~ барып-келиш** билети, эки жагына тең алынган билет.

Обратн/ый, -ая, -ое 1. кайра кайтуучу, кайра келе турган; **на ~ ом пути́** кайра кайтышта; 2. **сесть на ~ ый поезд** кайра кайта турган поездге түшүү; 3. баштапкы абалына келтирүүчү, кайра мурдагыдай абалга алып келүүчү; ~ **ый химический процесс** баштапкы абалына келтирүүчү химиялык процесс; ~ **ое превращение товара** в **деньги** товардын кайрадан акчага айланышы; 4. тескери, карама-каршы; ~ **ый смысл** тескери маани; 5. арткы, арт жаккы, арт...; ~ **ая сторона́ Луны́** Айдын арт жагы.

Обращать несов. см. **обратить**.

Обраща/ться несов. 1. см. **обратиться**; 2. айлануу, айланып жүрүү, тегеренүү, тегеренип жүрүү; **Земля́ ~ ется вокруг Солнца** Жер Күндү айланат; 3. айлануу, жүгүрүү; өтүү; **капитал ~ ется медленно** капитал жай айланат; **эти деньги больше не ~ ются** бул акчалар эми өтпөйт (жүгүртүлбөйт); 4. с кем мамиле кылуу, мамиле жасоо; **плохо ~ ться с кем-л.** кимдир бирөөлөргө жаман мамиле кылуу; **не ~ йтесь со мной, как с мальчишкой**

мага жаш баладай мамиле жасабаңыз (мени жаш бала деп ойлобонуз); 5. с чем урунуу, пайдалануу, тутуу, уруна билүү, пайдалана билүү, тута билүү; **уметь ~ ться с оружием** куралды пайдалана билүү; с **этим прибором надо ~ ться осторожно** бул приборду этияттык менен пайдалануу керек; 6. *страд.* к **обращать**.

Обращени/е ср. 1. по знач. гл. **обратить** — **обратиться**; 2. мамиле кылуу; **грубое ~ орой мамиле** кылуу; 3. үндөө, чакырык, кайрылуу; **новогоднее ~ е** жаңы жылдык кайрылуу; **выпустить ~ е** үндөө чыгаруу; 4. урунуу, уруна билүү, тута билүү; **научиться ~ ю с оружием** куралды уруна билүүгө үйрөнүү; 5. *эк.* айлануу, жүгүрүү ~ **е товаров** товарлардын айланышы; ~ **е капитала** капиталдын айланышы.

Обрези́вать сов. *кого-что* ревизиялоо, ревизия кылуу, текшерүү, текшерип чыгуу; ~ **магазин** дүкөндү ревизия кылуу.

Обрез м 1. чет, жээк; **кни́га с золотым ~ ом** алтын жээктүү китеп; 2. (*оружие*) кыска мылтык (стволу кесилген мылтык); **стрелять из ~ а** кыска мылтык менен атуу; ◊ в **обре́з** ченеп койгондой, өлчөп койгондой; **времени в обре́з** убакты чак, убакыт аз; **денег у нас в обре́з** акчабыз чак.

Обреза́ние ср. *рел.* сүннөт, сүннөткө отургузуу, баланын колун адалдоо.

Обреза́ние ср по знач. гл. **обрезать**.

Обреза/ть сов. 1. *что* кесүү, кыркуу, кыюу, кесип таштоо, кыркып таштоо, кыйып таштоо; ~ **ть верёвку** арканды кесүү (кыюу); ~ **ть ногти** тырмак алуу; ~ **ть подгоревшую корочку хлеба** нандын күйүгүн кесип таштоо; 2. *что* кесип алуу, тилип алуу; ~ **ть палец** бармакты кесип алуу; 3. *перен.* *кого* *разг.* сөздү бөлүп жиберүү, кагып сүйлөтпөй коюу; **он меня́ резко ~ л** ал мени кагып сүйлөтпөй койду; **нет, ~ л он** ал «жок» деп кесе айтып салды; 4. сүннөткө отургузуу, кесүү.

Обреза́ть несов. см. **обрезать**.

Обрезаться сов. *разг.* кесип алуу; ~ **ножом** бычак менен (бир жерин) кесип алуу.

Обрезаться несов. 1. см. **обрезаться**; 2. *страд.* **обрезать**.

Обрезка ж по знач. гл. **обрезать** — **обрезать**; ~ **плодовых деревьев** жемиш бактарынын бутактарын кесүү; ~ **кожи** булгаарынын четтерин өөнөп кесүү, өөнөй кесип таштоо.

Обрезков/ый, -ая, -ое спец. (*сделанный из обрезков*) кесинди...; курак...; ~ **ые подошвы** кесиндилерден жасалган таман.

Обрезной, -ая, -ое 1. четтери кесилген (жонулган); ~ **тёс** четтери кесилген төс; 2. кесүүчү, жонуучу; ~ **станок** кесүүчү станок.

Обрёзок *м* өөн, кыйык, кесинди; ~ **кожи** булгаарынын өөнү (кыйыгы).

Обрѣочный, -ая, -ое *спец.* кесүүчү; ~ **цех** кесүүчү цех.

Обрѣывать *несов. см. обрѣзать.*

Обрѣываться *несов. 1. см. обрѣзаться; 2. страд. к обрѣзывать.*

Обрѣкать *несов. см. обрѣчь.*

Обрѣкаться *несов. страд. к обрѣкать.*

Обременение *ср по знач. гл. обременить* — **обременять.**

Обременительн/ый, -ая, -ое (обременительен, -льна, -льно) түйшүктүү, убарасы көп, убара кылуучу, түйшүк тарттыруучу; ~ **ые служѣбные обязанности** түйшүктүү кызматтык милдет.

Обременить *сов. кого-что чем 1. книжн.* жүк болуу, жүктөлүү, оордоо; **яблони ~ ённыи плодами** мөмөлөрү оордоп, шактары ийилип калган алмалар; **2. перен.** оор жүктөп кыйноо, убара кылуу, түйшүк тарттыруу; ~ **ить непосильным трудом** күчү жетпеген (колунан келбеген) иш менен кыйноо; **его ~ или поручениями** ага тапшырма бере берип кыйнап коюшту; **если это вас не ~ ит** эгерде бул сизге кыйын (оор) болбосо.

Обремениться *сов. см. обременяться 1.*

Обременять *несов. см. обременить.*

Обременяться *несов. 1.* убаралануу, убара болуу, түйшүктөнүү, түйшүк тартуу; **не ~ работой** жумуштун түйшүгүн тартпоо; иштеп убара болбоо; **2. страд. к обременять.**

Обрести *сов. кого-что* табуу, алуу, ээ болуу; ~ **друга** дос таап алуу; ~ **покой** тынчтануу, жай табуу; ~ **свободу** эркиндикке ээ болуу, эркиндикке чыгуу; **закон обрёл силу** мыйзам күчүнө кирди, мыйзам күчкө ээ болду; ~ **прежнюю форму** баштапкы калыбына келүү, баштапкы калыбына ээ болуу.

Обрѣтать *несов. см. обрести.*

Обрѣтение *ср книжн. по знач. гл. обрести;* ~ **свободы** эркиндикке ээ болуу, эркиндикке чыгуу.

Обрѣчение *ср. книжн. по знач. гл. обрѣчь.*

Обрѣченность *ж* үмүтсүздүк, үмүт үзүлгөндүк; куругандык, бүлүнгөндүк, жок болгондук.

Обрѣченный, -ая, -ое **1. прич. от обрѣчь;** **2. прил.** өлүмгө бет алган, өлүмгө моюн сунган; ~ **человек, дни которого сочтены** күнү бүтүп, өлүмгө бет алган киши.

Обрѣчь *сов. книжн.* дуушар кылуу, кириптер кылуу, бет алдыруу, моюн сундуруу; ~ **на страдания** азапка дуушар кылуу, азап тарттыруу; ~ **на смерть** өлүмгө дуушар кылуу.

Обрѣтина *ж спец.* чабак жыгачтар (устундун үстүнө туурасынан салынган

жумуру же тактай түрүндөгү жыгачтар).

Обрѣше/тить *сов. спец. 1.* решеткалоо, решетка орнотуу; тор салуу; **окно ~ чѣнное железом** темир менен решеткаланган терезе; темир тор салынган терезе; **2.** чабак жыгачтарды кагып чыгуу; ~ **тить крышу** чатырга чабак жыгачтарды кагып чыгуу.

Обрѣшѣтка *ж спец. 1. по знач. гл. обрѣше-тить;* ~ **окон** терезелердин решеткасы (тору).

Обрѣшечивать *несов. см. обрѣшѣтить.*

Обрѣшечиваться *несов. страд. к обрѣшечивать.*

Обривать *несов. см. обрѣть.*

Обриваться *несов. 1. см. обрѣться; 2. страд. к обривать.*

Обрисовать *сов. 1. что* сызып чыгуу, сүрөтүн тартуу; ~ **контур** карандашом контурларды калем менен сызып чыгуу; **2.** денеге жабыштыруу (кийимге карата); **3. перен. кого-что** мүнөздөө, мүнөздөп берүү, баяндоо, баяндап берүү, сүрөттөө, сүрөттөп көрсөтүү; ~ **ситуацию** жагдайды сүрөттөп берүү; ~ **свое положение** абалын баяндоо.

Обрисова/ться *сов. 1.* көрүнүү, көрүнө баштоо; **вдали ~ лись горы** алыстан тоолор көрүнө баштады; **2. перен.** маалым болуу, маалым боло баштоо, билинүү, эмне экендиги ачык белгилүү болуу; **ситуация ~ лась** жагдай белгилүү болуп калды.

Обрисовка *ж по знач. гл. обрисовать;* ~ **контуров** контурларды сызып чыгуу; **положения** ал-абалдын баяны.

Обрисовываться *несов. см. обрисовать; 2. страд. к обрисовывать.*

Обрѣть *сов. кого-что* устара менен кыруу, кырып салуу, алып таштоо; ~ **голову** чачты кырып салуу.

Обрѣться *сов.* кырынуу, чачын сакалмурутун алдыруу; ~ **наголо** чачын такырайтып алдыруу.

Обровнять *сов. разг.* тегиздөө, түздөө, жылмалоо; ~ **холмик** дөңдү түздөө.

Обровняться *сов. разг.* тегизделүү, түздөлүү, жылмалануу.

Оброк *м* оброк (крепостной укук мезгилинде помещиктер тарабынан дыйкандардан натуралай же акчалай алынуучу салык); ~ **натурой** натуралай (азык, буюм түрүндө) алынуучу оброк.

Обронить *сов. что 1. разг.* түшүрүп жоготуп коюу; түшүрүп салуу; ~ **ключ** ачкычты түшүрүп салуу (түшүрүп жоготуп коюу); **2. разг.** колунан түшүрүп жиберүү; **3. (листву)** түшүрүү; **лес обронил листву** токой жалбырагын түшүрдү (токойдун жалбырагы түштү); **4. что и без доп.** байкабай айтып алуу, маани бербей туруп айта салуу, ооздон чыгып кетүү.

Оброчник *м* оброк төлөөчү дыйкан.

Оброчн/ый, -ая, -ое оброк...; ~ **ые** доходы оброк кирешелери; ~ **ые** крестьяне оброк төлөөчү дыйкандар; ~ **ые** земли оброкко берилүүчү жерлер.

Обрубать *несов. см. обрубить.*

Обрубаться *несов. страд. к обрубать.*

Обрубить *сов.* 1. кесип салуу, кыскартып кесүү; ~ **палку** таякты кесип кыскартуу; 2. *уст.* четин бүгүү; ~ **простыни** шейшептердин четин бүгүү.

Обрубка *ж по знач. гл. обрубить; ~ сучьев* бутактарды кесүү (бутоо).

Обрубок *м* кесинди, кыйынды; ~ **дерева** жыгачтын кыйындысы; ~ **металла** металлдын кесиндиси; ~ **хвоста** куйруктун кесилип калган учу.

Обругать *сов. кого-что* 1. урушуу, урушуп коюу, тилдөө, сөгүү, сөгүп коюу, катуу айтуу; ~ **ребёнка** баланы урушуп коюу; ~ **за опоздание** кечиккендиги үчүн катуу айтып урушуу; 2. жамандоо; ~ **статью** макаланы жамандоо.

Обругаться *сов. разг. сөгүнүү, сөгүнүп-сагынуу, тилдөө, тил тийгизүү; крепко ~ катуу сөгүнүү.*

Обруселый, -ая, -ое орусташкан, орусташып кеткен; ~ **немец** орусташып кеткен немец.

Обрусить *сов. кого* орусташтыруу.

Обруч *м* алкак; **гимнастический** ~ гимнастикалык алкак; **набить** ~ **на бочку** челекке алкак кийгизүү.

Обручальн/ый, -ая, -ое нике...; ~ **ое кольцо** нике шакеги.

Обручать *несов. см. обручить.*

Обручаться *несов. см. обручиться.*

Обручение *ср* никелөө, нике кыюу (кыз-күйөөгө шакек салып, никесин кыюу).

Обручить *сов.* никелештирүү.

Обручиться *сов.* никелешүү.

Обручн/ый, -ая, -ое алкак..., алкактык; ~ **ое** производство алкак жасоочу өндүрүш; ~ **ое** железо алкактык темир, алкак жасалуучу темир; ~ **ая** деревянная посуда алкактанган жыгач идиш.

Обрушение *ср по знач. гл. обрушить* — **обрушиться**; **поставить людей лицом к лицу с опасностью взрыва, обрушения** элди жарылуу, кыйроо коркунучуна бетме-бет коюу.

Обрушивание *ср то же, что обрушение.*

Обрушивать *несов. см. обрушить.*

Обрушиваться *несов. см. обрушиться.*

Обрушить *сов. что* 1. кыйратуу, уратуу, талкалоо; ~ **стену** дубалды кулатуу; 2. *на кого-что перен.* жаадыруу, жабалактатуу; ~ **удар на врага** душманга сокку жаадыруу; ~

поток брани жаман сөздөрдү жаадыруу; 3. (*зерно*) *спец. и нар.-разг.* актоо, күйшөө, түктөө; ~ **просо** таруу актоо.

Обруши/ться *сов.* 1. кыйроо, уроо, урап түшүү, кулап түшүү; ~ **ляся потолок** үйдүн төбөсү урап түштү; 2. катуу согулуу, урунуу, жаба берүү; **волны ~ лисья на катер** толкундар катерге катуу урунуп жатты; 3. *перен.* жүктөлүү, башына түшүү; **вся работа ~ лась на неё** бардык иш анын башына түштү; 4. *перен. на кого-что* качырып сала берүү, качырып кирип баруу.

Обрыв *м* 1. *по знач. гл. оборвать* — **оборваться**; ~ **нити** жиптин үзүлүшү (үзүлүп калышы); ~ **сигнализации** сигнализацияны үзүү; 2. үзүлгөн жер, үзүк; **обнаружить** ~ **на линии связи** байланыш линиясынын үзүлгөн жерин табуу; 3. (*откос*) тик жар; **упасть с ~ а** тик жардан кулоо (кулап түшүү).

Обрывать I *несов. см. оборвать.*

Обрывать II *несов. см. обрывать.*

Обрываться I *несов.* 1. *см. оборваться 1-3;* 2. *страд. к обрывать I.*

Обрываться II *несов. страд. к обрывать II.*

Обрывист/ый, -ая, -ое (обрывист, -а, -о) 1. жардуу; тик; ~ **ые склоны** тик жантаймалар; ~ **ый берег** жардуу жээк; 2. баш-аягы жок, чачкын, байланышпаган, үзүлүп-үзүлүп айтылган; чала-чарпыт; ~ **ая речь** баш-аягы жок (чачкын) сөз.

Обрывок *м* 1. үзүндү, үзүк, айрынды; ~ **газеты** газетанын айрындысы; ~ **верёвки** жиптин үзүгү; 2. *перен.* үзүндү, үзүндү-кесинди; **обрывок мыслей** үзүндү-кесинди ойлор (баш-аягы жок түшүнүксүз пикир).

Обрывочн/ый, -ая, -ое (обрывочен, -на, -но) чачкын, толук эмес, үзүндү-үзүндү, чала-чарпы; ~ **ые мысли** чачкын ойлор.

Обрызгать *сов. кого-что* жаба бүркүү, себүү; чачыратуу; ~ **водой** суу себүү; ~ **духами** атыр себүү.

Обрызгаться *сов.* чачыратып алуу; себинүү.

Обрызгивать *сов. см. обрызгать.*

Обрызгиваться *несов.* 1. *см. обрызгаться;* 2. *страд. к обрызгивать.*

Обрызнуть *сов. однокр. к обрызгать.*

Обрыскать *сов. что разг.* бардык жерди кыдырып чыгуу; тинтип чыгуу; ~ **все магазины** бардык дүкөндөрдү кыдырып чыгуу; ~ **весь лес** токойду бүт тинтип чыгуу.

Обрыть *сов.* айланта (тегерете) казуу, казып салуу; ~ **яблоню** алманын түбүн тегерете казуу (казып коюу).

Обрызгн/ый, -ая, -ое балбыраган, балкайган, шишимик тарткан; ~ **ое лицо** шишимик тарткан бет.

Обрюзгнуть *сов. см. брюзгнуть.*

Обрюзгш/ий, -ая, -ее 1. *прич. от обрюзгнуть*; 2. *прил. то же, что обрюзглый*; ~ ее лицо шишимик тарткан бет.

Обряд *м* үрп-адат, ырым-жырым.

Обрядить *сов. уст. и прост. кийгизүү, кийиндирүү, жасандыруу*; ~ дочь в новое платье кызга жаңы көйнөк кийгизүү.

Обряди/ться *сов. уст. и прост. кийинүү, жасануу*; ~ лся во всё тёплое үстү-башын жылуулап кийинүү.

Обрядность *ж* 1. ырым-жырым; ~ католической церкви католик чиркөөсүнүн ырым-жырымы; 2. үрп-адат.

Обрядный, -ая, -ое *уст. то же, что обрядовый.*

Обрядов/ый, -ая, -ое ырым-жырым...; ~ ые песни ырым-жырым ырлары; ~ ая сторона религии диндин ырым-жырым жактары.

Обряжать *несов. см. обрядить.*

Обряжаться *несов. 1. см. обрядиться*; 2. *страд. к обряжать.*

Обсадить *сов. айланта (тегерете) тигүү*; ~ площадку кустами аянтчаны айланта бадал тигүү.

Обсадка *ж по знач. гл. обсадить*; ~ дорог жолдордун боюна бак тигүү.

Обсаживание *ср. по знач. гл. обсаживать*; ~ холмов адырларга айланта бак тигүү.

Обсаживать *несов. см. обсадить.*

Обсаживаться *несов. страд. к обсаживать.*

Обсасывать *несов. см. обсосать.*

Обсахаривать *несов. см. обсахарить.*

Обсахариваться *несов. 1. см. обсахариться*; 2. *страд. к обсахаривать.*

Обсахарить *сов. что разг. кант себүү*; ~ малину малинага кант себүү.

Обсахариться *сов. разг. кант себилүү, кант болуу.*

Обсев *м* 1. *по знач. гл. обсеять*; ~ полей талааларга үрөн себүү; 2. *то же, что обсевок* 1.

Обсевать *несов. см. обсеять.*

Обсеваться *несов. 1. см. обсеяться*; 2. *страд. к обсевать* 1.

Обсевок *м* 1. ала калган жер, үрөн себилбей калган жер; 2. *мн. обсевки чар*; \diamond (не) обсевок в поле башкалардан кем эмес, эл катары дей турган адам.

Обседать *несов. см. обсесть.*

Обсекать *несов. см. обсесть.*

Обсекаться *несов. страд. к обсекать.*

Обсеменение *ср* 1. *спец. по знач. гл. обсеменить*; 2. *бот. по знач. гл. обсемениться.*

Обсеменить *сов. с.-х. үрөн себүү, урук себүү*; ~ две десятины эки тешеге үрөн себүү.

Обсемениться *сов. бот. уруктануу.*

Обсеменять *несов. см. обсеменить.*

Обсеменяться *несов. 1. см. обсемениться*; 2. *страд. к обсеменять.*

Обсерватория *ж* обсерватория; Пулковская ~ Пулково обсерваториясы.

Обсерваторский, -ая, -ое обсерваториялык.

Обсервация *ж книжн. обсервация* (байкоо, күзөтүү, карап туруу).

Обсе/сть *сов. кого-что разг. 1. курчап отуруу, тегеректеп отуруу*; дети ~ ли солдата балдар солдатты тегеректеп отурушту; 2. жабыла конуп алуу, жабалактап басып калуу; мухи ~ ли сыр чымындар быштакка жабалактап конду.

Обсечение *ср спец. по знач. гл. обсесть*; ~ веток бутактарды кыркуу.

Обсе́чка *ж спец. по знач. гл. обсесть* — обсекать.

Обсе́чки *мн. тех. кесинди*; железные ~ темир кесиндилери.

Обсе́чь *сов. 1. что кыркуу, бутуу, чырпып салуу, кесип таштоо*; 2. *спец. чегүү, кетүү*; ~ камень ташты чегүү.

Обсе́ять *сов. 1. үрөн себүү, урук себүү*; ~ поля талаага үрөн себүү; 2. чачуу, төгүү; дорога, обсе́янная песком кум төгүлгөн көчө.

Обсе́яться *сов. прост. үрөн себүү* (өз жерине); ~ нечем себерге эч нерсе жок.

Обси/деть *сов. прост. 1. отура берип ыңгайлаштырып коюу*; 2. отура (коно) берип булгап салуу (чымын-чиркейге, канаттууларга карата); стекло ~ женное му́хами чымындар булгаган айнек.

Обсидеться *сов. прост. байыр алып калуу, көнүп калуу*; ~ в своем городе өз шаарына жашап көнүп калуу.

Обсиди́ан *м* обсидиан (каралжын түстүү вулкан тоо теги).

Обси́живать *несов. см. обсидеть.*

Обси́живаться *несов. 1. см. обсидеться*; 2. *страд. к обси́живать.*

Обска́бливать *несов. см. обскоблить.*

Обска́бливаться *несов. страд. обска́бливать.*

Обска́зать *сов. толук айтып берүү, толук түшүндүрүп берүү*; подробно ~ толук айтып берүү.

Обска́зывать *несов. см. обсказать.*

Обска́кать *сов. 1. кого-что айланта чабуу, айланта чаап чыгуу*; ~ ро́щу токойду айланта чаап чыгуу; 2. *разг. көп жерди атчан кыдырып чыгуу*; обскака́л одинна́дцать дере́вен он бир кыштакты атчан кыдырып чыкты; 3. озуп кетүү; ~ всех вса́дников атчандардын бардыгынан озуп кетүү.

Обска́кивать *несов. см. обскакать.*

Обскура́нт *м книжн. обскурант* (обскурантизмди жактоочу, прогресстин, илимбилимдин душманы).

Обскуранти́зм *м книжн.* обскурантизм (прогресске, илим-билимге карата душмандык мамиле).

Обсле́дование *ср по знач. гл. обследовать;* **медицинское** ~ медициналык текшерүү; ~ **дѣтских садов** балдар бакчаларын текшерүү.

Обсле́дователь *м* текшерүүчү, текшерүү жүргүзүүчү.

Обсле́довательский *-ая, -ое* текшере турган, текшерүү жүргүзүүчү.

Обсле́довать *сов., несов. кого-что* текшерүү, текшерүү жүргүзүү; ~ **работу школы** мектептин иштерин текшерүү; ~ **больного** сыркоо (оорулуу) адамды текшерүү.

Обсле́доваться *несов. страд. к обследовать.*

Обслужива/ть *несов. 1. кого-что* тейлөө; ~ **ть покупателей** сатып алуучуларды тейлөө; **кто ~ ет этот стол?** бул столду ким тейлейт? **наша столовая ~ ет школьников** биздин ашкана мектеп окуучуларын тейлейт; **2. что** тейлөө, иштөө; ~ **ть несколько станков** бир нече станокту тейлөө (бир нече станокто иштөө).

Обслуживаться *несов. страд. к обслуживать.*

Обслужить *сов. см. обслуживать 1.*

Обслуни́ть *сов. что разг.* шилекейлөө, шилекей жугузуу; ~ **карандаш** карандашты шилекейлөө.

Обслуни́вить *сов. прост. то же, что обслуни́ть.*

Обслуни́виться *сов. прост.* шилекейленүү, шилекей болуу.

Обслуни́вливать *несов. см. обслуни́вить.*

Обсмеивать *несов. см. обсмеять.*

Обсмеиваться *несов. страд. к обсмеивать.*

Обсмеять *сов. прост. то же, что осмеять;* ~ **недруга** душманды шылдың кылуу (шылдыңдоо).

Обсмотре́ть *сов. кого-что прост.* карап чыгуу, карап көрүү; ~ **больного** оорулууну карап көрүү; ~ **дом со всех сторон** үйдүн ары жак, бери жагын карап чыгуу (жакшылап карап көрүү).

Обсоса́ть *сов. что 1.* туш-тушунан соруу, жакшылап шимүү, шимип (соруп) бүтүрүү; ~ **конфѣту** конфетти соруу (соруп бүтүрүү); **2. перен. прост.** ар тараптан текшерип көрүү, ар тараптан ойлонуп көрүү, бардык жагынан үйрөнүп чыгуу, иштеп чыгуу; ~ **всё до мелочей** бардыгын майда-чүйдөсүнө чейин текшерип көрүү.

Обсо́х/нуть *сов.* кургоо, какшуу, кагырап калуу; **поля ~ ли** талаа какшып калды; **платье ~ ло** көйнөк кургады.

Обста́в/ить *сов. 1. кого-что* тегерете коюу, айланта коюп чыгуу; ~ **ить трибуну** цветами трибунага тегерете гүл коюу; **2. чем** курчалуу, торолуу, туш-тушунан оролгон

абалда болуу; **луга ~ лены берёзами** шалбаа кайындар менен курчалган; **3. что перен.** коштоо; кошо кетүү; ~ **ить рассказ** **подробностями** ангемеге майда-чүйдөлөрдү кошо кетүү; **4. что (меблировать)** эмерек коюу; ~ **ить квартиру** квартирага эмерек коюу; **5. театр.** жабдуу, жасалгалоо; **опера ~ лена богато** опера бай жасалгаланган; **6. что перен. (создать условия, обстановку)** шарт түзүү, уюштуруу; **вечер был ~ лен** **очень торжественно** кече эң эле салтанаттуу уюштурулган эле; **7. кого прост.** утуп алуу, утуп коюу; ~ **ить в карты** картадан утуп алуу; **8. кого прост.** алдап кетүү, алдап коюу; ~ **ил** **меня** мени алдап кетти.

Обста́виться *сов. разг. 1.* тегерете коюп алуу, туш-тарабын курчап алуу; ~ **книгами** тегерете китеп коюп алуу; **2.** эмерек коюп алуу; ~ **в новой квартире** жаңы квартирага эмерек коюп алуу.

Обста́влять *несов. см. оста́вить.*

Обста́вляться *несов. 1. см. оста́виться; 2. страд. к оста́влять.*

Обста́новк/а *ж 1.* мебель; үй жасалгалары; ~ **а квартиры** квартира жасалгалары (үйдүн эмереги); **купить новую ~ у** үйдүн жаңы жасалгасын сатып алуу; **изменить ~ у в комнате** бөлмөнүн жасалгасын өзгөртүү; **2.** жагдай, абал; **в семье тяжёлая ~ а** үй-бүлөнүн абалы оор; **3.** абал, шарт, жагдай; **международная ~ а** эл аралык абал; **в такой ~ е** **работать невозможно** мындай шартта иштөөгө мүмкүн эмес; **докладывать ~ у** жагдайды баяндоо.

Обстира́ть *сов. кого-что разг.* бардык кирди жууп чыгуу, бардыгын жууп бүтүрүү; ~ **всю семью** бүткүл үй-бүлөнүн кир-когун жууп коюу.

Обсти́рывать *несов. см. обстира́ть.*

Обсто́ятельно *нареч.* жакшылап, толуктап, бардык жагын текши камтып; ~ **докладывать** жакшылап баяндап берүү (толук баяндап берүү).

Обсто́ятельность *ж 1.* токтоолук, эстүү-баштуулук, олуттуулук; **2.** толуктук; ~ **доклада** докладдын толуктугу.

Обсто́ятельный, -ая, -ое (обсто́ятелен, -льна, -льно) **1.** толук; ~ **отчёт** толук доклад; **2. разг.** салабаттуу, эстүү-баштуу, олуттуу; ~ **человек** салабаттуу адам (олуттуу адам).

Обсто́ятельств/о *ср 1.* жагдай, кырдаал, абал; ~ **о дела** иштин абалы; **смягчающие** **вину ~ а** күнөөнү жеңилдетүүчү жагдайлар; **учесть все ~ а** бардык кырдаалды эсепке алуу; **2. мн. обстоя́тельств** шарт, ал-абал; **семейные ~ а** үй-бүлөлүк шарт; **при любых ~ ах** ар кандай шарттарда; **3. грам.** бышыктооч; ~ **о образа действия** сын-сыпат бышыктооч.

Обсто/ять *несов.* кандайдыр бир жагдайда (абалда) болуу, кандайдыр бир шартта болуу; как ~ ят дела? иштер кандай? все ~ яло благополучно бардык иш жайында болучу; дело ~ ит совсём иначе иш таптакыр башкача болуп турат.

Обстрагивать *несов. см. обстрогать.*

Обстрагиваться *несов. страд. к обстрагивать.*

Обстраивать *несов. см. обстроить.*

Обстраиваться *несов. 1. см. обстроиться; 2. страд. к обстраивать.*

Обстрачивать *несов. см. обстрочить.*

Обстрачиваться *несов. страд. к обстрачивать.*

Обстрел *м* аткылоо, ок жаадыруу; артиллерийский ~ артиллериялык аткылоо; ♠ брать (взять) под обстрел катуу сынга алуу, катуу сыңдоо.

Обстреливать *несов. см. обстрелять.*

Обстрелянный, -ая, -ое **1.** прич. от обстрелять; **2.** прил. кан майдандан чыккан, кагылышты көргөн, согушта болгон.

Обстрелять *сов. 1. кого-что* атуу, аткылоо; ~ из автоматов автоматтар менен аткылоо; ~ позиции противника душмандын позициясын аткылоо; **2.** атып көрүү, атып сынап көрүү; ~ ружьё мылтыкты атып сынап көрүү.

Обстреляться *сов. разг. согушка* көнүгүү, майданга бышыгуу.

Обстригать *несов. см. обстричь.*

Обстригаться *несов. 1. см. обстричься; 2. страд. к обстригать.*

Обстричь *сов. то же, что остричь; ~ косу* чачты кыркуу.

Обстричься *сов. разг. то же, что остричься.*

Обстрогать *сов. что* сүргүлөө, сүрүп чыгуу; ~ доску тактайды сүргүлөө (сүрүп чыгуу).

Обстроить *сов. что разг. 1.* айланта куруп чыгуу, тегерегин курулуштар менен курчоо; ~ ить бульвар новыми зданиями бульварды жаңы имараттар менен курчап чыгуу; **2.** үйлөр салынуу; город ~ ен по новому плану шаардын үйлөрү жаңы план боюнча салынды.

Обстроиться *сов. разг. 1.* үй салып алуу, үй-жай куруп алуу; переселенцы уже ~ лись көчүрүлүп келген адамдар жаңы үй салып алышты; **2.** үйлөр (имараттар) салынуу, абад болуу, үйлөр курулуу; пустая улица ~ лась ээн жаткан көчөгө жаңы үйлөр салынды.

Обстройка *ж разг. по знач. гл. обстроить* — обстроиться.

Обстрочить *сов. что* кайып тигүү; платье көйнөктү кайып тигүү.

Обстругать *сов. разг. то же, что обстрогать; ~ доски* тактайларды сүрүп чыгуу.

Обстругивать *несов. см. обстругать.*

Обструкционизм *м книжн.* обструкционизм.

Обструкционист *м книжн.* обструкционист (обструкцияны жактоочу).

Обструкционистск/ий, -ая, -ое *книжн.* обструкциялык; ~ ая борьба обструкциялык күрөш.

Обструкция *ж книжн.* обструкция (парламенттик отурумду, жыйналышты ж.б. ызычуу кылып, керексиз же узакка созулган сөздөр же башка аракеттер менен атайылап бузуу, тоскоолдук кылуу).

Обстрипать *сов. прост. что* эптеп чүргөй салуу, ары-бери бүтүрө салуу, андан-мындан кураштыра коюу.

Обстрипывать *несов. см. обстрипать.*

Обстукать/ть *сов.* такылдатуу, такылдатып уруу.

Обстукивать *несов. см. обстукать.*

Обступать *несов. см. обступить.*

Обступить/ть *сов. кого-что 1.* тегеректөө, тегеректеп туруу, курчап алуу; ~ ть кольцом тегерете курчап алуу; дети ~ ли учителя балдар мугалимди тегеректеп алышты; **3. перен.** чулгап калуу, басып калуу (ой, санаа ж.б.).

Обсудить *сов. что* талкуулоо; ~ новый проект жаңы долбоорду талкуулоо.

Обсуждать *несов. см. обсудить.*

Обсуждаться *несов. страд. к обсуждать.*

Обсуждение *ср по знач. гл. обсудить; поставить вопрос на* ~ маселени талкууга коюу; ~ доклада докладды талкуулоо.

Обсуживать *несов. уст. 1. см. обсудить; 2.* талкуулоо; ~ дела ишти талкуулоо.

Обсушивание *ср по знач. гл. обсушивать.*

Обсушивать *несов. см. обсушить.*

Обсушиваться *несов. 1. см. обсушиться; 2. страд. к обсушивать.*

Обсушить *сов.* кургатуу; ~ мокрое платье суу болгон көйнөктү кургатуу.

Обсушиться *сов.* кургануу, кийимин кургатуу; ~ у костра отко кургануу.

Обсушка *ж* кургатуу; ~ кирпичá кирпичти кургатуу.

Обсчёт *м по знач. гл. обсчитать* — обсчитаться; ~ покупателей сатып алуучуларды кем эсептеп алдоо.

Обсчитать *сов. кого-что* кем эсептеп алдоо, кем эсептеп берүү.

Обсчитаться *сов.* эсептен жаңылуу, кем (ашык) эсептөө; ~ на два рубля эки сомду кем (ашык) эсептеп коюу.

Обсчитывать *несов. см. обсчитать.*

Обсчитываться *несов. 1. см. обсчитаться; 2. страд. к обсчитывать.*

Обсыпание *ср по знач. гл. обсыпать* — обсыпаться.

Обсыпать *сов.* 1. *то же, что 1, 2, 5;* 2. *безл. кого-что прост. (покрыть сыпью) кызамык чыгуу, кызамык басып кетүү.*

Обсыпать *несов. см. обсыпать.*

Обсыпаться *сов. разг. то же, что осыпаться.*

Обсыпаться *несов. 1. см. обсыпаться; 2. страд. к обсыпать.*

Обсыпка *ж 1. по знач. гл. обсыпать; 2. спец. себүүчү, сепкич.*

Обсыхать *несов. см. обсохнуть.*

Обтаивать *несов. см. обтаять.*

Обтачать *сов. кайып тигүү, кайып чыгуу.*

Обтачивание I *ср по знач. гл. обтачивать*

I.

Обтачивание II *по знач. гл. обтачивать II.*

Обтачивать I *несов. см. обтачать.*

Обтачивать II *несов. см. обточить.*

Обтачиваться I *несов. страд. к обтачивать*

I.

Обтачиваться II *несов. страд. к обтачивать*

II.

Обтачка *ж по знач. гл. обтачать.*

Обтаять *сов. эрүү, эрий баштоо, эрип бүтүү, эрип кетүү, эрип жок болуу.*

Обтекаемость *ж 1. спец. сүйрү, сүйрүлүк; ~ самолёта самолёттун сүйрүлүгү; 2. перен. разг. эки анжы, түшүнсө боло турган, катуу тийбей турган, көңүл оорутпай турган, көңүл улаган; ~ ый ответ көңүл оорутпаган жооп.*

Обтекатель *м обтекатель (сүйрү деталь).*

Обтекать *несов. см. обтечь.*

Обтереть *сов. 1. кого-что сүртүү, аарчуу, сүртүп (аарчып) тазалоо; ~ губы эринди сүртүү; ~ пиль чанды сүртүү; 2. кого-что кандайдыр бир суюктук, нымдалган нерсе менен сүртүү; ~ руки спиртом колун спирт менен сүртүү; ~ тело влажным полотенцем денени ным сүлгү менен сүртүү; 3. разг. сүрүлүү; обтёртое кресло сүртүлгөн кресло; ~ подметки таш таманды сүрдүрүү, жедирүү.*

Обтереться *сов. 1. сүртүнүү, аарчынуу; ~ полотенцем сүлгү менен сүртүнүү; 2. кандайдыр бир суюктук, нымдалган нерсе менен сүртүнүү; ~ спиртом спирт менен сүртүнүү; 3. разг. иштетиле берилип тытылуу, жыртылуу, кырылуу; рукава обтерлись жеңдери кырылып калды; 4. перен. прост. үйрөнүп кетүү, үйрөнүшүп кетүү; он обтерся в городе ал шаарга үйрөнүп кетти.*

Обтерпеться *сов. разг. көнүү, үйрөнүп калуу.*

Обтёрт/ый, -ая, -ое 1. прич. от обтереть; 2. прил. разг. жыртылган, кырылган, тытылган, сөгүлгөн; ~ ое пальто кырылган пальто.

Обтесать *сов. 1. что жонуу, жонуп жылмалоо, копшоп жылмалоо, тегиздөө; ~ бревно устунду тегиздеп жонуу; ~ камень*

ташты жылмалоо; 2. перен. прост. маданияттуу кылуу, сылыктыкка (адептүүлүккө, мамиле жасоого) үйрөтүү; он обтешет тебя, уму-разуму научит ал сени адептүүлүккө үйрөтүп, акылга киргизет.

Обтесаться *сов. прост. чөйрөнүн таасири менен маданиятка үйрөнүү, адептүү болуу; ~ среди людей эл арасында жүрүп, маданиятка үйрөнүү.*

Обтёска *ж по знач. гл. обтесать — обтёсывать.*

Обтёсывание *ср по знач. гл. обтёсывать; ~ гранита гранитти тегиздөө.*

Обтёсывать *несов. см. обтесать.*

Обтёсываться *несов. 1. см. обтесаться; 2. страд. к обтёсывать.*

Обтё/чь *сов. 1. кого-что и вокруг кого-чего 1. айланып агып өтүү; 2. перен. айланып (четтеп) өтүү; война ~ кла эти лесные чащи согуш ушул чытырман токойду айланып өттү.*

Обтирание *ср 1. по знач. гл. обтирать; 2. (лечебная процедура) сүртүнүү, аарчынуу; регулярно проводить ~ сууланган сүлгү менен дайыма сүртүнүү.*

Обтирать *несов. см. обтереть.*

Обтираться *несов. 1. см. обтереться; 2. страд. к обтирать.*

Обтирка *ж то же, что обтирание.*

Обтопать *сов. что тепсөө, тебелөө, тебелеп салуу; ~ траву чөптү тебелеп салуу.*

Обточить *сов. что жылмалоо, жылмалап жонуу, жылмакай кылуу; ~ деталь тетикти жылмалоо.*

Обточка *ж по знач. гл. обточить; ~ деталей деталдарды (тетиктерди) жылмалап жонуу; ~ миномётных стволов миномёттордун стволдорун жылмалап жонуу.*

Обточный, -ая, -ое *жонуучу, жылмалоочу; ~ станок жонуучу станок.*

Обтрепанн/ый, -ая, -ое 1. прич. от обтрепать; 2. прил. жыртылган, тытылган, чет-чети кырылган; эскирген, тозулган; ~ ый костюм эскирген костюм; ~ ая книга жыртылган китеп; 3. прил. самтыраган, кийим-кечеси эскирген, тозулган.

Обтрепать *сов. что жыртуу, тамтыгын кетируу, кийип эскиртүү, тоздуруу.*

Обтрепать/ться *сов. 1. жыртылуу, тытылуу, тамтыгы чыгуу, жыртылып керекке жарабай калуу; рукава ~ лись жең жыртылды; 2. прост. кийиминин тамтыгын чыгаруу (аябай жыртуу, керекке жаратпай салуу).*

Обтрепывать *несов. см. обтрепать.*

Обтрепываться *несов. см. обтрепаться 1.*

Обтреска/ться *сов. прост. 1. туш тарабынан жарылуу; жарылып-жарылып кетүү; 2. груб. курсагы айрылганча жей берүү.*

Обтрясать *несов. см. обтрясти.*

Обтрясти *сов.* что силкүү, кагуу, силкип (кагып) түшүрүү, кагып алуу, күбүп алуу; ~ **орех** жангакты кагып алуу.

Обтыкать *сов.* что *разг.* тегерете сайып чыгуу; ~ **окоп зелёными ветвями** окоптун тегерегине жашыл бутактарды сайып чыгуу.

Обтягивание *ср по знач. гл.* **обтягивать**; ~ **кресел** креслорду каптоо.

Обтягивать *несов. см.* **обтянуть**.

Обтягиваться *несов.* 1. *см.* **обтянуться**; 2. *страд.* к **обтягивать**.

Обтяжечный, -ая, -ое капталуучу; ~ **материал** капталуучу материал.

Обтяжка/а ж 1. *по знач. гл.* **обтянуть** — **обтигивать**; 2. каптама; **диван с кожей** ~ **ой** булгаары каптамалуу (капталаган) диван; **◇ в обтяжку** денесине жабышып туруу, чыпташып туруу.

Обтяжн/ой, -ая, -ое 1. каптоочу; ~ **ой станок** каптоочу станок; 2. каптама; ~ **ые пуговицы** каптама (капталган) топчулар.

Обтяну/ть *сов.* 1. что каптоо; ~ **ть диван кожей** диванды булгаары менен каптоо; 2. *кого-что* жабышып туруу, чыпташып туруу; **перчатки** ~ **ли пальцы** мээлей манчаларга жабышып турат; **платье** ~ **ло фигуру** кейнек денеге жабышып турат; ~ **ть пуговицы** топчуларды каптоо.

Обтянуться *сов. разг.* капталуу; ~ **кожей** булгаары менен капталуу.

Обтяпать *сов. прост.* 1. что жүр нары кыла салуу, ары-бери бүтүрө салуу, сомдой салуу; **наскоро** ~ **топором** балта менен ары-бери сомдой салуу; 2. *перен.* эптей салуу, эбин таап бүтүрө коюу; 3. *перен.* алдап кетүү, сызга отургузуп кетүү; ~ **соседа** кошунасын алдып кетүү.

Обтяпывать *несов. см.* **обтяпать**.

Обувать *несов. см.* **обуть**.

Обуваться *несов.* 1. *см.* **обуться**; 2. *страд.* к **обувать**.

Обувк/а ж *прост.* то же, что **обувь**; **ходить без** ~ **и жылан аяк** жүрүү.

Обувн/ой -ая, -ое бут кийим...; ~ **ая фабрика** бут кийим фабрикасы; ~ **ой магазин** бут кийим магазини.

Обувщик *м* бут кийим тигүүчү, бут кийим фабрикасынын кызматкерлери; **он работает** ~ **ом** ал бут кийим тигүүчү болуп иштейт.

Обувь *ж* бут кийим; **кожаная** ~ булгаары бут кийим; **текстильная** ~ кездеме бут кийим; **резиновая** ~ резинадан жасалган бут кийим; **летняя** ~ жайкы бут кийим.

Обугливать *несов. см.* **обуглить**.

Обугливаться *несов.* 1. *см.* **обуглиться**; 2. *страд.* к **обугливать**.

Обуглить *сов.* что кароолонтуп күйгүзүү; чычала (көсөө) кылуу; көмүр кылып салуу.

Обугли/ться *сов.* кароолонуп күйүү, көсөө болуу; **дрова** ~ **лись** отун кароолонуп күйдү.

Обуживать *несов. см.* **обузить**.

Обуживаться *несов. страд.* к **обуживать**.

Обуз/а ж оордук, оор жүк, керексиз жүк, артык баш жүк; **быть** ~ **ой для кого-л.** бирөөгө оор (артык баш) жүк болуу; **тяжкая** ~ **а** оор жүк.

Обуздать *сов.* 1. *кого* ооздуктоо; жүгөндөө, жүгөн катуу, жүгөн салуу; ~ **лощадь** атты жүгөндөө, атка жүгөн салуу; 2. *перен. кого-что* ооздуктоо, тизгинин тартып коюу, жинин кагуу, моюн сундуруу, багындыруу; ~ **поджигателей войны** согуш отун тутандыруучуларды ооздуктоо; ~ **воды Нарына** Нарын дарыясын багындыруу.

Обуздывать *несов. см.* **обуздать**.

Обуздываться *несов. страд.* к **обуздывать**.

Обузить *сов.* что тарытуу, тар кылып коюу; ~ **костюм** костюмду тарытуу.

Обурева/ть *несов. кого-что* айласын кетирүү, баш көтөртпөө, былк эткизбөө, тынчсыздандыруу; **его** ~ **ют сомнениями** шектенүүлөр анын аргасын кетирди.

Обуславливать *несов. см.* **обусловить**.

Обуславливаться *несов. страд.* к **обуславливать**.

Обуслов/ить *сов.* что 1. шарттоо, шарт коюу; **договор** ~ **лен определённым сроком** договор белгилүү мөөнөт менен шартталган; 2. себеп болуу; **планомёрный труд** ~ **ил успех дела** пландаштырылган эмгек иштин ийгилигине себеп болду.

Обусловленность *ж* шарттуулук, шартташкандык; ~ **явлений** кубулуштун шарттуулугу.

Обусловливать *несов. см.* **обусловить**.

Обусловливаться *несов. страд.* к **обусловливать**.

Обутка *ж нар.-разг.* то же, что **обувь**.

Обутый, -ая, -ое (обутый, -а, -о) 1. *прич.* от **обуть**; 2. *прил.* бут кийимчен, буту бүтүн, бут кийими бар; **он одет и обут** анын үстү-башы бүтүн.

Обуть *сов.* бут кийим кийгизүү, бут кийимин кийгизип коюу; ~ **ребенка** балага бут кийимин кийгизип коюу; 2. *разг.* бут кийим менен жабдуу, камсыз кылуу; **надо всю семью** ~ **бүткүл үй-бүлөнү** бут кийим менен камсыз кылуу керек; **◇ обуть на обе ноги** *груб. прост.* эки өтүгүн бир бутуна кийгизүү; каратып туруп алдап кетүү.

Обуться *сов.* бут кийим кийүү; ~ **в валенки** кийиз өтүк кийүү.

Обух *м* уңгу (балтанын, кетмендин ж.б. уңгусу); **ударить** ~ **ом** балтанын уңгусу менен уруп калуу; **◇ как (будто, словно, точно) обухом по голове ударить** төбөгө зың дедире бир чапкандай болуу.

Обучать *несов. см. обучить.*

Обучаться *несов. 1. см. обучиться; 2. окуу, үйрөнүү; ~ в Кыргызском национальном университете Кыргыз улуттук университетинде окуу; ~ играть на скрипке скрипкада ойноого үйрөнүү; 3. страд. к обучать.*

Обучение *ср. по знач. гл. обучить — обучиться; дошкольное ~ мектепке чейинки таалим; всеобщее обязательное ~ жалпыга милдеттүү окуу; заочное ~ сырттан окуу.*

Обученный, -ая, -ое 1. прич. от обучить; 2. прил. таалим алган, окуган, үйрөнгөн, үйрөтүлгөн; ~ боец үйрөтүлгөн жоокер.

Обучить *сов. кого чему или с неопр. үйрөтүү, окутуу, таалим берүү; ~ ремеслу кол өнөрчүлүккө үйрөтүү; ~ музыке музыкага үйрөтүү.*

Обучиться *сов. чему или с неопр. үйрөнүү, окуу, таалим алуу; ~ ездить верхом атчан жүрүүгө үйрөнүү; ~ чтению и письму окууга жана жазууга үйрөнүү.*

Обушок м 1. то же, что обух; 2. обушок (тоо тектерин уруп жаруучу курал).

Обуя/ть *сов. кого-что* каптап алуу, каптоо, басуу; ~ л страх коркунуч басты.

Обхаживание *ср по знач. гл. обхаживать.*

Обхаживать *несов. разг. кого* кошомат кылуу, кошоматтануу, жасакерленүү, жагынуу.

Обхаживать *сов. кого-что прост.* какырынып булгоо, какырынып булгап салуу; ~ урну урнаны какырынып булгап салуу.

Обхаживать *несов. см. обхаживать.*

Обхват м 1. разг. кучактоо; **2. кучак, кулач; дуб в два ~ а** эмендин жоондугу эки кулач.

Обхватать *сов. что разг.* кармалай берип кирдетип салуу, булгап коюу; ~ шторы пардаларды кармалай берип булгап салуу.

Обхватить/ть *сов. то же, что охватить; ~ ть дерево* жыгачты кучактоо; *пламя ~ ло* весь дом жалын үйдү бүт каптады.

Обхватывать *несов. см. охватить.*

Обхватываться *несов. страд. к охватывать.*

Обхитри/ть *сов. кого-что прост.* куулук кылуу, алдап кетүү; *я ~ л вас* мен сизди алдап кеттим.

Обход м 1. по знач. гл. обходить; ~ постов постторду кыдырып чыгуу; ~ **врачей** врачтардын оорулууларды кыдырып көрүп чыгышы; ~ **противника** душманды айланып өтүү; **2. айланма жол, айланып өтүүчү жол; идти в ~** айланып өтүү, айланма жол менен жүрүү.

Обходительность ж сылыктык, адептүүлүк, кичи пейилдик.

Обходительный, -ая, -ое (обходителен, -льна, -льно) сылык, адептүү, кичипейил; ~

и любезный человек кичипейил жана сыпайы киши.

Обходить I *несов. см. обойти.*

Обходить II *сов. что разг.* кыдырып чыгуу; ~ **весь город** шаарды бүт кыдырып чыгуу.

Обходиться *несов. 1. см. обойтись; 2. страд. к обходить I.*

Обходной, -ая, -ое разг. см. обходный; ◊ обходной лист карызы жок экендигин билдирүүчү баракча (иштен бошордо карызы, материалдык милдети жок экендигин билгизип мекеменин тийиштүү бөлүмдөрү тарабынан белгиленип толтурулган баракча).

Обходн/ый, -ая, -ое 1. воен. айланып (тегеренип) барыла турган, айланып барып басып алма; айланып өтмө; ~ **ая колонна** айланып барып басып кирме колонна; **2. айланма; идти ~ ым** путем айланма жол менен жүрүү.

Обходчик м текшерип карап чыгуучу; күзөтчү.

Обхождение *ср* мамиле, ымала, тил табышуу; **вежливое ~** сылык мамиле.

Обхотываться *несов. см. обхотаться.*

Обхотаться *сов. прост.* боору каткыча каткыруу, каткырып күлүү.

Обчесть *прост. то же, что обсчитать.*

Обчисти/ть *сов. 1. что разг.* тазалоо; *тазартуу, сүртүп коюу, аарчып таптаза кылуу; ~ ть полы шубы* тондун этегин сүртүп тазалоо; **2. что разг.** аарчуу; ~ **ть апельсин** апельсиндин кабыгын тазалап аарчуу; **3. перен. кого-что прост.** болгонун тоноп алып кетүү, шыпырып кетүү, тыптыйпыл кылып уурдап кетүү; **меня ~ ли** мени таптакыр уурдап тоноп кетишти.

Обчиститься *сов. разг.* сүртүнүү, тазалануу, аарчынуу.

Обчищать *несов. см. обчистить.*

Обчищаться *несов. 1. см. обчиститься; 2. страд. к обчищать.*

Обшаривать *несов. см. обшарить.*

Обшарить *сов. кого-что разг.* тинтүү, аңтаруу, издөө, тинтип чыгуу, аңтарып чыгуу; ~ **весь дом** үйдү бүт тинтип чыгуу; ~ **все карманы** чөнтөктүн баарын аңтарып чыгуу.

Обшарканный, -ая, -ое прост. 1. прич. от обшаркать; 2. прил. эскирип бүткөн, тамтыгы чыккан, эскилиги жеткен; тытылган; ~ **ковёр** тамтыгы чыккан килем; ~ **паркет** эскирип бүткөн паркет.

Обшаркать *сов. прост.* эскиртүү, тамтыгын кетируу.

Обшаркаться *сов. прост.* сүрүлүү, жыртылуу, тамтыгы чыгуу, эскирип бүтүү.

Обшаркивать *несов. см. обшаркать.*

Обшаркиваться *несов. см. обшаркаться.*

Обшарпанный, -ая, -ое то же, что обшарканный.

Обшáрпать сов. то же, что **обшáркать**.

Обшáрпаться сов. то же, что **обшáр-каться**.

Обшивáние ср по знач. гл. **обшивáть**.

Обшивáть несов. см. **обшítь**.

Обшивáться несов. 1. см. **обшítься**; 2. *страд.* к **обшивáть**.

Обшívка ж 1. по знач. гл. **обшítь** — **обшивáть**; 2. каптама; **деревянная** ~ жыгач каптама; **кожанная** ~ булгаары каптама; **броневая** ~ **коробля** кеменин брондуу каптамасы.

Обшивной, -ая, -ое спец. 1. сырты капталган, каптама; ~ **диван** каптама диван; 2. каптоо...; ~ **тёс** каптоо тактайы.

Обшívочн/ый, -ая, -ое спец. капталуучу; ~ **ое** **железо** капталуучу тунуке; ~ **ые** **доски** капталуучу тактайлар.

Обшикать сов. разг. то же, что **ошíkать**.

Обшírность ж кеңдик; ~ **таланта** таланттын кеңдиги.

Обшírн/ый, -ая, -ое кең, кенен; ~ **ый кабинет** кең (кенен) кабинет; 2. *перен.* чон, кең, терен; ~ **ая программа** кең программа.

Обшítь сов. 1. что чем четине бастырып тигүү, жээктете бастырып тигүү; тегерете каптап тигүү; ~ **воротник тесёмкой** жаканын айланасына жээк бастырып тигүү; ~ **посылку холстом** посылканы боз кеңдир менен каптап тигүү; 2. что чем каптоо; ~ **чемодан кожей** чемоданга булгаары каптоо; ~ **дверь железом** каалгага тунуке каптоо (каалганы тунуке менен каптоо); 3. *кого-что разг.* бир топ кишиге кийим тигип берүү; ~ **всю семью** үй-бүлөнүн баарына кийим тигип берүү.

Обшлаг м жеңдин кайрылган учу, жеңдин кайырмасы.

Обшáться несов. с кем. катышуу, катташуу, байланышуу, байланыш жасоо; ~ с **людьми** эл менен байланышуу.

Обще... **общеоармейский, общенациональный, общеполезный** сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Общевойсковой, -ая, -ое жалпы аскердик; ~ **штаб** жалпы аскердик штаб; ~ **устав** жалпы аскердик устав.

Общегородск/ой, -ая, -ое жалпы шаардык; ~ **ое** **соревнование** жалпы шаардык мелдеш; ~ **ой молодежный слёт** жалпы шаардык жаштар слёту.

Общегосударственн/ый, -ая, -ое жалпы мамлекеттик; ~ **бюджет** жалпы мамлекеттик бюджет; ~ **ые** **интересы** жалпы мамлекеттик кызыкчылык; ~ **ый масштаб** жалпы мамлекеттик масштаб.

Общедемократически/ий, -ая, -ое жалпы демократиялык; ~ **ое** **движение за мир** тынчтык үчүн жалпы демократиялык кыймыл.

Общедоступно нареч. жалпыга түшүнүктүү кылып, жалпы эл түшүнгүдөй; **изложить** ~ жалпыга түшүнүктүү кылып баяндоо.

Общедоступность ж жалпы элге жеткиликтүүлүк, жалпы элдин күчү жетерлик; ~ **цен** жалпы элдин күчү жетерлик баа; ~ **лэкций** лекциялардын жалпы элге жеткиликтүүлүгү (түшүнүктүүлүгү).

Общедоступн/ый, -ая, -ое (общедоступен, -на, -но) 1. жалпы элдин күчү жете турган; ~ **ые** **цены** жалпы элдин күчү жете турган баалар; 2. жалпыга түшүнүктүү; ~ **ое** **изложение** жалпыга түшүнүктүү баяндама.

Общежитейск/ий, -ая, -ое жалпы турмуштук; ~ **ые** **интересы** жалпы турмуштук кызыкчылыктар (күндөлүк турмушта адамды кызыктыра турган нерселер).

Общежитие ср 1. жатакана; **студенческое** ~ студенттер жатаканасы; ~ **для рабочих** жумушчулар үчүн жатакана; 2. коомдук турмуш, (коомдо биргелешип жашоо).

Общезаводск/ий, -ая, -ое, Общезаводской, -ая, -ое жалпы заводдук; ~ **ое** **совещание** жалпы заводдук кеңешме.

Общеизвестно в знач. сказ. безл. жалпыга маалим, жалпыга белгилүү; **это** ~ бул жалпыга маалим (муну элдин баары билет).

Общеизвестность ж жалпыга маалимдүүлүк; ~ **фактов** фактылардын жалпыга маалимдүүлүгү.

Общеизвестный, -ая, -ое (общезвестен, -на, -но) жалпыга маалим, жалпыга белгилүү.

Общекомандн/ый, -ая, -ое жалпы командалык; ~ **ое** **первенство** жалпы командалык биринчилик.

Общепартийн/ый, -ая, -ое (общепартиен, -на, -но) жалпы партиялык; ~ **ое** **достояние** жалпы партиялык; ~ **ое** **дело** жалпы партиялык иш; ~ **ые** **интересы** жалпы партиялык кызыкчылык.

Общенациональн/ый, -ая, -ое (общенационален, -льна, -льно) жалпы улуттук; ~ **ое** **достояние** жалпы улуттук мүлк; ~ **ый язык** жалпы улуттук тил.

Общение ср байланыш, байланыш-катыш; **личное** ~ жеке байланыш; **тесное** ~ тыгыз байланыш-катыш.

Общеобразовательн/ый, -ая, -ое жалпы билим берүүчү; ~ **ая** **школа** жалпы билим берүүчү мектеп; ~ **ые** **курсы** жалпы билим берүүчү курстар.

Общеобязательн/ый, -ая, -ое (общезаботен, -льна, -льно) жалпыга милдеттүү; ~ **ое** **правило** жалпыга милдеттүү эреже.

Общепартийн/ый, -ая, -ое жалпы партиялык; ~ **ое** **дело** жалпы партиялык иш; ~ **ое** **собрание** партиялык жалпы чогулуш.

Общепит м (общественное питание) коомдук тамактануу.

Общеполёзн/ый, -ая, -ое (общеполёзен, -на, -но) жалпыга пайдалуу, жалпыга пайдасы тийүүчү; ~ **ая мёра** жалпыга пайдалуу чара; ~ **ый труд** жалпыга пайдалуу эмгек.

Общеполитическ/ий, -ая, -ое жалпы саясий; ~ **ая подготóвка** жалпы саясий даярдык; **повышённие** ~ **ой подготóвки** жалпы саясий даярдыкты жогорулатуу.

Общепонятный, -ая, -ое (общепонятен, -на, -но) жалпыга түшүнүктүү; ~ **ое выражённие** жалпыга түшүнүктүү сөз (сүйлөм).

Общепризнанн/ый, -ая, -ое (общепризнан, -а, -о) жалпыга таанылган; ~ **ая теория** жалпыга таанылган теория.

Общепринятый, -ая, -ое (общепринят, -а, -о) жалпы бардыгы макул тапкан, жалпы бардыгы кабыл алган; ~ **порядок** жалпы бардыгы кабыл алган тартип.

Общераспространённ/ый, -ая, -ое бардык жерге таралган, бардык жерде колдонулуучу, бардык жерде учуроочу, кенен тараган, кенен жайылган; ~ **ое мнение** бардык жерге таралган пикир; ~ **ое явлённие** бардык жерде учурай турган көрүнүш.

Общереспублйканыкый, -ая, -ое жалпы республикалык; ~ **смотр** жалпы республикалык кароо.

Общественник *м* коомдук ишке активдүү катышуучу; **актйвныый** ~ коомдук ишке активдүү катышуучу.

Общественница *ж* *женск. к* **общественник**.

Общественно-политическ/ий, -ая, -ое коомдук-саясий; ~ **ая дёятельность** коомдук-саясий ишмердүүлүк.

Общественность *ж* **1.** коомчулук; **научная** ~ илимий коомчулук; **2.** коомдук уюмдар; ~ **института** институттун коомдук уюмдары.

Общественно-экономическ/ий, -ая, -ое коомдук-экономикалык; ~ **ие отношения** коомдук-экономикалык мамилелер.

Общественн/ый, -ая, -ое коомдук; **законы** ~ **ого развйтия** коомдук өнүгүүнүн мыйзамдары; ~ **ый строй** коомдук түзүлүш; ~ **ые науки** коомдук илимдер; **ый долг** коомдук милдет; ~ **ый отношения** коомдук мамилелер; ~ **ый дёятель** коомдук ишмер; ~ **ая жизнь** коомдук турмуш; ~ **ое производство** коомдук өндүрүш; ~ **ая рабóта** коомдук иш; ~ **ое имущество** коомдук мүлк.

Общество *ср* коом; **человёческое** ~ адамзат коому; **капиталистическое** ~ капиталисттик коом; **феодалное** ~ феодалдык коом; **дворянское** ~ дворяндык коом; ~ **артистов** артисттер коому; **добровольное спортивное** ~ ыктыярдуу спорттук коом.

Обществовёд *м. разг.* коом таануу жагынан адис.

Обществовёдение *ср* коом таануу илими.

Общетеоретическ/ий, -ая, -ое жалпы

теориялык; ~ **ие вопросы** жалпы теориялык мамилелер.

Общеупотребительн/ый, -ая, -ое (общеупотребителен, -льна, -льно) жалпы колдонулуучу, жалпы бардыгы колдонуучу, кенири колдонулган; ~ **ое средство** жалпы бардыгы колдонуучу каражат.

Общеустановленн/ый, -ая, -ое бардыгына жалпы, бардык жерде кабыл алынган, бардык адам үчүн бирдей; ~ **ые правила** бардыгына жалпы эреже.

Общечеловёческ/ий -ая, -ое жалпы элдик, жалпы адам баласына таандык; ~ **ая мораль** жалпы адам баласына таандык мораль.

Общ/ий, -ая, -ее жалпы; ~ **ее правило** жалпы эреже; ~ **ий недостаток** жалпы кемчилик; ~ **ая рабóта** жалпы иш; ~ **ие цели** жалпы максаттар; ~ **ие интересы** жалпы кызыкчылык; ~ **ий итог** жалпы жыйынтык; ~ **ая стоимость** жалпы нарк; ~ **ие вопросы науки** илимдин жалпы маселелери; ~ **ее впечатлённие** жалпы пикир; **о́бщее место** жалпыга маалим чындык; бардыгына белгилүү болгон сөз (ой-пикир); **о́бщее собрание** жалпы чогулуш; **в о́бщем** жалпысынан, жалпы алганда, жалпылап айтканда; бар болгону; бардыгын кошкондо; бардыгы болуп; **о́ найти о́бщий язык** бир пикирге келүү, макулдашуу.

Община *ж* **1.** община; жамаат; **родовая** ~ уруулук община (жамаат); **крестьянская** ~ дыйкандар общинасы (жамааты); **2. уст. рел.** коом (диний коом).

Общинник *м* *уст.* дыйкан, айылдык общинанын мүчөсү.

Общинн/ый, -ая, -ое общиналык; ~ **ая собственность** общиналык менчик; ~ **ое земледёлие** общиналык дыйканчылык.

Общипать *сов. кого-что* жулуу, жулуп таштоо, жулуп тазалоо; ~ **курицу** тооктун жүнүн жулуу (тоокту жулуп тазалоо).

Общипывать *несов. см.* **общипать**.

Общипываться *несов. страд. к* **общипывать**.

Общйтельность *ж* мамилечилдик, мамиле түзө билгендик, бат эле алынып кетүүчүлүк.

Общйтельный, -ая, -ое (общйтелен, -льна, -льно) мамилечил, бат алынып кетме; ~ **человек** мамилечил адам.

Общность *ж* жалпылык, бирдейлик; ~ **взгядов** көз караштардын бирдейлиги; ~ **целей** максаттардын жалпылыгы.

Общó *нареч. разг.* жалпы, жалпы жонуна; **изложить вопрос слишком** ~ маселени өтө эле жалпы баяндоо.

Объ... **объёхать, объёснить** сыяктуу сөздөрдө «о» – нун ордуна колдонулуучу приставка.

Объегоривать *несов. см. объегорить.*

Объегорить *сов. кого прост.* алдоо, алдап кетүү; ~ дедушку чоң атаны алдап кетүү.

Объедала *м, ж прост.* соргок, опкок, тамаксоо.

Объедать *несов. см. объесть.*

Объедаться *несов. 1. см. объесться; 2. страд. к объедать.*

Объедение *ср 1. уст.* тамакты ашык жеп коюу, күптү болуу; **2. разг.** өтө ширин, адам жеп тойбой тургандай, жеп эле отургудай; **вкусно, просто** ~ тамак өтө ширин, жеп эле отургудай болуптур.

Объединение *ср 1.* биригүү, бириктирүү, кошуу; ~ **крестьян в колхозы** дыйкандарды колхоздорго бириктирүү; ~ **двух институтов** эки институтту кошуу; **2.** бирикме; **производственное** ~ өндүрүштүк бирикме; **монополистическое** ~ монополисттик бирикме.

Объединённый/ый, -ая, -ое 1. прич. от объединить; **2. прил** бириккен; бириктирилген, биригишкен; кошмо; ~ **ое заседание** кошмо заседание; **Организация Объединённых Наций** Бириккен Улуттар Уюму.

Объединительный, -ая, -ое бириктирүүчү, баш коштуруучу; ~ **съезд** бириктирүүчү съезд.

Объединить *сов. кого-что* бириктирүү, кошуу, баш коштуруу; ~ **имущество** мүлктү бириктирүү (ортого салуу); ~ **силы сторонников мира** тынчтыкты жактоочулардын күчтөрүн бириктирүү.

Объединиться *сов.* биригүү, баш кошуу; ~ **ться в борьбе за мир** тынчтык үчүн күрөшкө биригүү.

Объединять *несов. см. объединить.*

Объединяться *несов. 1. см. объединиться; 2. страд. к объединять.*

Объедки *мн. (ед. объедок м) разг.* кешик, калдык; ~ **пирогá** пирогдун калдыгы; **чужие** ~ бирөөнүн кешиги.

Объедья *мн.* кашек; ~ **сéна** чөптүн кашеги.

Объезд *м 1.* айланып өтүү, четтеп өтүү; ~ **стоящего транспорта** токтоп турган транспортту айланып өтүү; **2.** айланып чыгуу, кыдырып чыгуу, тегеренип чыгуу; ~ **города** шаарды айланып (кыдырып) чыгуу; ~ **больных** ооруларды кыдырып чыгуу; **3.** айланып (тегеренип) өтмө жол; **свернуть на** ~ айланма жолго бурулуу; **4. уст.** күзөтүүгө бараткан атчандар тобу.

Объездить *сов. кого-что* айланып чыгуу, кыдырып чыгуу; ~ **всю страну** өлкөнү түгөл кыдырып чыгуу; ~ **всех знакомых** бүткүл тааныштарын кыдырып чыгуу; **2. кого** үйрөтүү (унаага карата); ~ **молодого жеребца** жаш айгырды минип үйрөтүү.

Объездка *ж* минип, арабага (чанага) чегип үйрөтүү (унаага карата).

Объездн/ой, -ая, -ое 1. айланып өтмө, айланма; **покажи ~ ую доро́гу** айланма жолду көрсөтүп кой; **2.** кыдырып жүрүүчү; ~ **ой надзиратель** кыдырып жүрүүчү күзөтчү.

Объездчик *м* корукчу; ~ **лесхоза** токой корукчусу.

Объезжать I *несов. см. объехать.*

Объезжать II *несов. см. объездить.*

Объезж/ий, -ая, -ое то же, что объездной 1; ~ **ая доро́га** айланма жол.

Объект *м 1.* объект; ~ **наблюдений** байкоо объектилери; **2. филос.** объект (реалдуу материалдык дүйнө); **3.** объект (ишкана, мекеме, курулуш ж.б.) **работать на новом** ~ е жаны объектиде иштөө.

Объектив *м* объектив (оптикалык куралдардын айнеги).

Объективизм *м 1.* чындыктын көрүнүштөрүнө сын пикирге муктаж болбогон нерсеге нейтралдуу, калыс кароо; **2.** калыстык, тарапсыздык.

Объективировать *сов., несов. книжн.* объективдештирүү.

Объективист *м* объективист, объективизмди жактоочу; **реакционный** ~ реакциячыл объективист.

Объективистск/ий, -ая, -ое объективдик; ~ **ое изложение факторов** фактыларды объективисттик жол менен баяндоо.

Объективно нареч. объективдүү; **судить** ~ объективдүү ой жүгүртүү.

Объективность *ж 1.* объективдүүлүк; ~ **зако́нов природы** жаратылыш мыйзамдарынын объективдүүлүгү; ~ **внешнего мира** тышкы дүйнөнүн объективдүүлүгү; **2.** калыстык; ~ **суждений** пикирдин калыстыгы; **проявить** ~ **в спóре** талаш-тартышта калыстык көрсөтүү.

Объективн/ый, -ая, -ое (объективен, -на, -но) **1.** объективдүү; ~ **ый мир** объективдүү дүйнө; ~ **ая действительность** объективдүү чындык; ~ **ые причины** объективдүү себептер; **2.** калыс; ~ **ый свидетель** калыс күбө; ~ **ая оцéнка** калыс баа; ~ **ый взгляд** калыс көз караш; **♦ объективный идеализм** объективдүү идеализм.

Объём *ж* көлөм; ~ **куба** кубдун көлөмү; ~ **зала** залдын көлөмү; ~ **работ** иштин көлөмү; ~ **знаний** билимдин көлөмү; ~ **розничной торговли** чекене сооданын көлөмү.

Объёмистость *ж разг.* көлөмдүүлүк; ~ **гру́за** жүктүн көлөмдүүлүгү.

Объёмист/ый, -ая, -ое разг. көлөмдүү, чоң; ~ **ая рукопись** көлөмдүү кол жазма; ~ **ый том** көлөмдүү том; ~ **ый чемодан** чоң чемодан.

Объёмность *ж* көлөмдүүлүк; ~ **гру́за** жүктүн көлөмдүүлүгү.

Объёмн/ый, -ая, -ое 1. көлөмдүк; ~ **ое** измерение көлөмдүк өлчөм; 2. көлөмдүү; ~ **ое** изображение көлөмдүү сүрөт; 3. *разг.* то же, что **объёмистый**; ~ **ый** кусок льда муздун көлөмдүү сыныгы.

Объе/сть *сов.* 1. кемирүү, тегерете кемир-рип салуу, жеп кетүү, таптаза кылып жеп (мүлжүп) коюу; ~ **сть** кость сөөктү таптаза кылып мүлжүп коюу; **гусеницы** ~ **ли** капусту капустаны курт таптакыр жеп койду; 2. *прост.* жеп түгөтүү, жеп бүлдүрүү, жеп кетүү; 3. *разг.* жеп (оюп) жиберүү; **кислота** ~ **ла** руки кислота колду жеп койду.

Объесться *сов.* көп жеп жиберүү, ашыра жеп коюу; ~ **сладким** таттууну көп жеп коюу.

Объеха/ть *сов.* кого-что 1. айланып чыгуу, айланып өтүү, четтеп өтүү, тегеренип баруу, аралды айланып өтүү; ~ **ть** знакомых тааныштарын кыдырып чыгуу; он ~ **л** всю страну ал бүткүл өлкөнү кыдырып чыкты; 2. *кого-что* озуп кетүү; ~ **ть** *вперед* идущую машину алдыда бара жаткан машинадан озуп кетүү.

Объявить *сов.* 1. *что, о чём* жарыялоо, кулактандыруу, маалымдоо, билдирип (кабар кылып) коюу; ~ **о** своём решении чечимин жарыялоо; ~ **о** конкурсе конкурс жарыялоо; ~ **о** начале занятий окуунун башталышын кулактандыруу; ~ **о** предстоящей свадьбе боло турган үйлөнүү тоюн кабарлап коюу; 2. *что* жарыялоо, жарыя кылуу, билдирүү; ~ **благодарность** алкыш жарыялоо; ~ **приговор** өкүмдү жарыя кылуу; ~ **по радио** радио аркылуу жарыялоо; ~ **собрание закрытым** чогулушту жабык деп жарыялоо; 3. *что, о чём* билдирүү, жарыялоо, жарыя кылуу; ~ **о разрыве дипломатических отношений** дипломатиялык мамилелерди үзүү жөнүндө билдирүү; ~ **войну** согуш жарыялоо; ~ **город на военном положении** шаарды согуштук абалда деп жарыялоо; 4. *что уст.* билдирүү, ашкере кылуу, маалым кылуу; ~ **местонахождение преступника** кылмышкердин кайсы жерде экендигин билдирүү; 5. *кого-что кем-чем* ...деп айтуу, ...деп жарыялоо; ~ **себя** *владыкой* өзүн чексиз укуктуу кожоюнмун деп жарыялоо.

Объяви/ться *сов.* пайда болуу, чыга калуу, көрүнө калуу, келе калуу; он **пропал** без вести, а **теперь** ~ **лся** ал дайынсыз жоголуп кеткен эле, эми пайда боло калды; **откуда ты** ~ **лся**? сен кайдан чыга калдың? **вот и хозяин** ~ **лся**! мына, кожоюн да келип калды.

Объявление *ср* жарыялоо, кулактандыруу, билдирүү; ~ **благодарности** в приказе буйрук менен алкыш жарыялоо; **газетное** ~ газета аркылуу билдирүү; **повесить** ~ кулактандыруу илип коюу.

Объявлять *несов. см.* **объявить**.

Объявляться *несов.* 1. *см.* **объявиться**; 2. *страд.* к **объявлять**.

Объяснение *ср* 1. *по знач. гл.* **объяснить** — **объясниться**; ~ **новой** темы жаңы теманы түшүндүрүү; 2. жөндүү, себеп, жүйөө; **найти разумное** ~ жөндүү себеп табуу.

Объясним/ый, -ая, -ое (объясним, -а, -о) түшүндүрүүгө (түшүнүүгө) боло турган; жөнү бар, себеби бар; **в природе** **все** ~ **о** жаратылышта бардыгын түшүндүрүүгө (түшүнүүгө) болот; **вполне** ~ **о** **желание** түшүндүрүүгө толук мүмкүн боло турган ниет; ~ **ый** **факт** себебин түшүнүүгө (түшүндүрүүгө) боло турган факт.

Объяснительн/ый, -ая, -ое түшүнүк ...; ~ **ая** записка түшүнүк кат (түшүнүк берүүчү кат).

Объяснить *сов.* *что* түшүндүрүү; ~ **значение** слова сөздүн маанисин түшүндүрүү.

Объясниться *сов.* 1. ачык сүйлөшүп алуу, башын ачып алуу; ~ **по делу** ишти ачык сүйлөшүп алуу; **прошу вас** ~ ачык айтуунузду өтүнөмүн; 2. себепчи болуу, түшүндүрүлүү; **падение тела** **объясняется** **силой** **земного** **притяжения** телонун түшүшү жердин тартылуу күчү менен түшүндүрүлөт; 3. *страд.* к **объяснить**.

Объяснять *несов. см.* **объяснить**.

Объясня/ться *несов.* 1. *см.* **объясниться**; 2. сүйлөшүү, сүйлөшө алуу; өз ара бири-бирин түшүнүшүү; ~ **ться** **по-русски** орусча сүйлөшүү; 3. *чем* бир себеби болуу, бир себепке байланыштуу болуу; **чем** ~ **ется** **ваше** **опоздание?** сиз эмне себептен кечиктиниз; 4. *страд.* к **объяснять**.

Объяти/е *ср* кучак; **схватить** **в** ~ **я** кучактоо, кучагына кысуу.

Объя/ть *сов.* *то же, что* **обнять**; **его** ~ **л** **ужас** аны коркунуч кучагына алды (аны коркунуч басты).

Обывател/ь *м* 1. *уст.* бир жерде туруктуу жашаган адам; **городской** ~ **ь** шаарда жашаган адам, шаар адамы; **сельский** ~ **ь** айылда жашаган адам, элет адамы; 2. обыватель, түшүнүгү тар, майдачыл, өз мүдөөсүн көздөгөн адам; **превратиться** **в** ~ **я** майдачыл адамга айлануу.

Обывательница *женск.* к **обыватель**.

Обывательск/ий, -ая, -ое 1. *уст.* жергиликтүү; 2. майда мүдөөчүл, мецандык; ~ **ие** **представления** майда мүдөөчүлөрдүн түшүнүгү.

Обывательщина *ж* *неодобр.* майда мүдөөчүлүк, майда мүдөөчүл көз караш.

Обыграть *сов.* 1. *кого-что* утуу, утуп алуу; ~ **кого-либо** **в шахматы** кимдир бирөөнү шахматтан утуп алуу; 2. *что* *театр.* ойноп

жетилтүү, бышыруу; ~ **каждую деталь пьёсы** пьесанын ар бир деталын ойноп жетилтүү; **3. разг.** ойной берип үнүн ачуу; ~ **скрипку** скрипканы ойной берип үнүн ачуу.

Обыгрывать *несов. см. обыграть.*

Обыгрываться *несов. страд. к обыгрывать.*

Обыденн/ый, -ая, -ое күндөлүк, ар күнү боло берүүчү, кадыресе, адатка айланган, көндүм болуп калган; ~ **ое явление** көндүм болуп калган көрүнүш; ~ **ые заботы** күндөлүк түйшүк; ~ **ая жизнь** кадыресе турмуш, көндүм болуп калган (адаттагы) жашоо-тиричилик.

Обыденщина *ж* күндөлүк бакырчылык, көр оокат.

Обызвествление *ср спец.* акиташ менен шыбоо, акиташ синирүү; ~ **почвы** топуракка акиташ синирүү.

Обыкновение *ср* адат, өнөкөт; **он имёл** ~ **молчать за шахматами** ал шахмат ойноп жатканда үн катпай отура бермей адаты бар; **◇ по обыкновению** адат боюнча, адатынча, алдаттагыдай; **она сидела, накинув по обыкновению платок на голову** ал адатынча башына жоолук салынып отурду; **против обыкновения** адаттан тышкары; **он проснулся, против обыкновения, очень рано** ал, адаттан тышкары, аябай эрте ойгонду.

Обыкновенно *нареч.* адатынча, адат боюнча, каадасынча; **она** ~ **отдыхала после работы** ал жумуштан кийин адатынча эс алып жаткан эле; ~ **он приходит в три часа** адатынча ал саат үчтө келет.

Обыкновенн/ый, -ая, -ое (обыкновенен, -на, -но) **1.** адат болуп калган, адатка айланган; ~ **ое явление** адат болуп калган көрүнүш (окуя); **2.** кадимки, кадыресе, жөнөкөй, башкалардан айырмасы жок; **я не герой, я** ~ **ый слабые человек** мен баатыр эмесмин, мен жөнөкөй эле чабал адаммын.

Обынде/вёт *сов.* кыроо басуу, кыроо каптоо; **волосы** ~ **вели как серебро** чач күмүш сыяктанып кыроолонду.

Обыск *м* тинтүү; **найти при** ~ **е** тинтип таап алуу; **произвести** ~ тинтүү жүргүзүү, тинтүү.

Обыскать *сов. кого-что* **1.** тинтүү, тинтүү жүргүзүү, тинтип чыгуу; ~ **арестованного** камакка алынган адамды тинтүү; ~ **квартиру** квартираны тинтүү; **2.** бардыгын антарып чыгуу, калтырбай тинтип чыгуу; ~ **все карманы** бардык чөнтөктөрүн антарып чыгуу.

Обыскивать *несов. см. обыскать.*

Обыскиваться *несов. страд. к обыскивать.*

Обыча/й, ж адат, үрп-адат, салт, каада; **у каждого народа свой** ~ **и** ар бир элдин өз каада-салты бар; **старинный** ~ **й** эски үрп-адат; **по местным** ~ **ям** жергиликтүү салт

боюнча; **таков мой** ~ **й** менин адатым ушундай.

Обычно *нареч.* демейдегидей, ар качан; кадимкисиндей, адатта, адат боюнча, адатынча, каадасынча; **жизнь протекла** ~ турмуш кадимкисиндей өтүп жатты; **днём он** ~ **спит** ал адатынча күндүз уктайт (анын күндүз уктамай адаты бар).

Обычн/ый, -ая, -ое (обычен, -на, -но) кадыресе, кадимкидей, күндө боло берүүчү, адаттагыдай; **это дело стало** ~ **ым** бул иш кадыресе иш болуп калды; ~ **ый день** көп күндөрдүн бири; ~ **ая обстановка** кадыресе шарт.

Обюрократить *сов. кого* бюрократташтыруу, бюрократка айландыруу.

Обюрократиться *сов.* бюрократташуу, бюрократташып кетүү, бюрократка айлануу, бюрократ болуу.

Обязанность/ь ж милдет; **воинская** ~ **ь** аскердик милдет; **общественная** ~ **ь** коомдук милдет; **исполняющий** ~ **и** **директора** директордун милдеттерин аткаруу.

Обязан/ный, -ая, -ое (обязан, -а, -о) **1. с неопр.** милдеттүү; **комиссия** ~ **а сообщить факты** комиссия фактыларды билдирүүгө милдеттүү; **все** ~ **ы явятся** бардыгы келишке милдеттүү.

Обязательно *нареч.* сөзсүз, милдеттүү түрдө, кандай болсо да; ~ **поговорить с директором** директор менен сөзсүз сүйлөшүү керек; **я** ~ **приду** мен сөзсүз келем.

Обязательность ж милдеттүүлүк; ~ **решений** чечимдердин милдеттүүлүгү.

Обязательн/ый, -ая, -ое (обязателен, -льна, -льно) **1.** милдеттүү, милдеттүү түрдө аткарылуучу (ишке ашырылуучу); ~ **ое условие** милдеттүү шарт; **в** ~ **ом порядке** милдеттүү түрдө; ~ **ые условия** милдеттүү шарттар (милдеттүү түрдө аткарылуучу шарттар); **явка всех** ~ **а** бардыгы келүүгө милдеттүү (бардыгы милдеттүү түрдө келүүгө тийиш); **2.** кызмат көрсөтүүгө даяр, өтүнүчтү жерге таштабай турган, аянбай турган; ~ **ый человек** өтүнүчтү жерге таштабай турган киши; **◇ обязательный экземпляр** милдеттүү түрдө жиберилүүчү нуска.

Обязательственн/ый, -ая, -ое *юр.* милдеттендирилген, милдеттенмеге негизделген; ~ **ое право** милдеттендирилген укук.

Обязательство *ср* милдеттенме; **взять на себя** ~ милдеттенме алуу; **выполнить** ~ милдеттенмени аткаруу.

Обязать *сов. кого* **1.** милдеттендирүү; ~ **выехать в срок** өз мөөнөтүндө жөнөп кетүүгө милдеттендирүү; **2.** милдеткор кылуу, карыздар кылуу; ~ **своим вниманием** өзүнүн жасаган камкордугу менен өзүн милдеттүү кылуу.

Обязаться *сов.* милдеттүү болуу; ~ **до-срочно выполнить работу** ишти мөөнөтүнөн мурда аткарууга милдеттенүү; ~ **приехать** келүүгө милдеттүү болуу.

Обязыва/ть *несов.* 1. *см.* **обязать**; 2. милдеттендируу, милдеттүү кылуу; **положение** ~ **ет** абал милдеттендирип отурат; **правила науки** ~ **ют** илимдин эрежелери милдеттүү кылып отурат.

Обязываться *несов.* *см.* **обязаться**.

Овал *м* сүйрү тегерек тарткан түзүлүш; ~ **лица** беттин сүйрү тегерек тарткан түзүлүшү (сүйрү тегерек тарткан бет).

Овальный, -ая, -ое тегерек тарткан, сүйрү тегерек; ~ **стол** сүйрү тегерек стол.

Овация *ж* овация (дүркүрөгөн жана узак-ка созулган кол чабуулар).

Овдоветь *сов.* жесир калуу; **он был женат, но рано** ~ **л** анын аялы бар эле, бирок эрте жесир болду.

Овевать *несов.* *см.* **овевать**.

Овеваться *несов.* *страд.* *к* **овевать**.

Овеивать *несов.* *см.* **овеивать**.

Овеиваться *несов.* *страд.* *к* **овеивать**.

Овес *м* 1. сулу; **посеять** ~ сулу себүү; сулу эгүү; 2. *мн.* **овсы** сулу талаасы, сулу эгилген талаа.

Овечь/ий, -ья, -ье 1. кой...; ~ **ья шерсть** койдун жүнү; ~ **ье молоко** койдун сүтү; 2. койдой жоош, момун; ~ **ья натура** койдой жоош мүнөз.

Овечка *ж* 1. *уменьш.-ласк.* *к* **овца**; 2. *перен.* койдой жоош адам.

Овеществить *сов.* *что книжн.* затташтыруу (зат кылып көрсөтүү, затка, башка бир буюмга айландыруу).

Овеществиться *сов.* *книжн.* затташуу, затташтырылуу.

Овеществление *ср* *книжн.* затташтырылуу, затташуу.

Овеять/ть *сов.* *кого-что* 1. илеби уруу, желпүү, желдетүү; ~ **ло холодом** муздак илеп уруп турду; 2. *перен.* бөлөө, бөлөнүү; ~ **ть славой** данкка бөлөнүү.

Овивать *несов.* *см.* **овить**.

Овиваться *несов.* 1. *см.* **овиться**; 2. *страд.* *к* **овивать**.

Овин *м* овин (бооланган эгинди кургатуучу жай); **заполнить** ~ **снопами** овинге бооланган эгинди толтуруу.

Овить *сов.* *то же, что обвить* 1, 2.

Овиться *сов.* *то же, что обвиться*.

Овладевать *несов.* *см.* **овладеть**.

Овладение *ср* *по знач. гл.* **овладеть**; ~ **железнодорожным узлом** темир жол түйүнүн ээлеп алуу; ~ **техникой** техникага ээ болуу.

Овладеть/ть *сов.* *кем-чем* 1. ээлеп алуу,

каратып алуу; ~ **ть городом** шаарды ээлеп (каратып) алуу; 2. өзүнө тартып алуу, өзүнө моюн сундуруу; ~ **ть сознанием** масс массанын аң-сезимин өзүнө тартып алуу; ~ **ть вниманием слушателей** угуучулардын көңүлүн өзүнө тартып алуу; 3. чулгоо, каптоо, басуу, чулгап алуу; **им** ~ **ли мысли о семье** аны үй-бүлө жөнүндөгү ой чулгап алды; **ею** ~ **л страх** аны коркунуч басты; **им** ~ **ло отчаяние** аны үмүтсүздүк басты; 4. ээ болуу, алуу, үйрөнүү, билүү; ~ **ть иностранным языком** чет тилин үйрөнүп алуу; ~ **ть знаниями** билим алуу; ~ **ть новой специальностью** жаңы адистикке ээ болуу, жаңы адистикти өздөштүрүү; **о** **овладеть собой** өзүн колго алуу, өзүн өзү токтотуу.

Овод *м* көгөн, сайгак.

Овоц *м* жашылча.

Овоще... **овощерезка, овощесушилка** сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Овощевод *м* жашылча өстүрүүчү.

Овощеводство *ср* жашылчачылык, жашылча өстүрүүчүлүк.

Овощеводческ/ий, -ая, -ое жашылча өстүрүүчү; ~ **ая бригада** жашылча өстүрүүчү бригада; ~ **ий колхоз** жашылча өстүрүүчү колхоз.

Овоцехранилище *ср* жашылча сактоочу жай.

Овоци *мн.* (*ед.* **овоц** *м*) жашылчалар; **ранние** ~ эрте бышуучу (жетилүүчү) жашылчалар.

Овоцн/ой, -ая, -ое жашылча...; ~ **ые грядки** жашылча отургузулган жөөктөр; ~ **ая база** жашылча базасы; ~ **ой магазин** жашылча дүкөнү.

Овраг *м* жар, аң; **на дне** ~ **а** жардын (аңдын) түбүндө; **глубокий** ~ терең жар (аң).

Овражек *м* *уменьш.* *к* **овраг**.

Овражист/ый, -ая, -ое (овражист, -а, -о) жарлуу, андуу, аң-чөнөктүү; ~ **ая местность** жарлуу (аң-чөнөктүү) жер.

Овсинка *ж* *разг.* сулунун бир тал паясы; сулунун бир даны.

Овсюг *м* кара сулу; арпакан; **борьба** *с* ~ **ом** кара сулуга (арпаканга) каршы күрөш.

Овсянк/а I *ж* *разг.* сулунун акшагы; **каша** *из* ~ **и** сулунун акшагынан жасалган ботко.

Овсянка II *ж* сары айгыр.

Овсян/ой, -ая, -ое сулу...; ~ **ое поле** сулу талаасы; ~ **ая солома** сулунун саманы.

Овсян/ый, -ая, -ое сулудан жасалган, сулу...; ~ **ая крупá** сулунун акшагы; ~ **ая каша** сулу ботко.

Овца *ж* кой; **стрижка овца** кой кыркуу.

Овцебык *м* койчо уй (мүйүздүү жапайы жаныбарлардын бир түрү).

Овцевод *м* кой өстүрүүчү, кой өрчүтүүчү.
Овцеводство *ср* кой чарбасы.
Овцеводческ/ий, -ая, -ое кой чарба ...; кой өстүрүүчү; ~ **ая ферма** кой өстүрүүчү ферма.
Овцематка *ж* тубар кой; соолук кой.
Овцеферма *ж* кой ферма.
Овчар *м* койчу.
Овчарка *ж* овчарка; **кавказская** ~ кавказ овчаркасы.
Овчарник *м* то же, что овчарня; **загнать овца в** ~ койлорду кой короого айдап киргизүү.
Овчарня *ж* кой короо.
Овчин/а *ж* кой териси; **полушубок из** ~ **ы** кой терисинен тигилген чолок тон.
Овчинка *ж* уменьш. к **овчина**; **овчинка выделки не стоит** ат тери кайтпайт; мээнетке арзыбайт; **овчинка** **небо в овчинку** (с овчинку) **показалось кому** жаны көзүнө көрүндү; кара жер куурула түштү.
Овчинник *м* кой терисин иштетүүчү уста; **он был** ~ **ом** ал кой терисин иштетүүчү уста болгон.
Овчинн/ый, -ая, -ое кой тери...; ~ **ое производство** кой терисин иштетүүчү өндүрүш; ~ **ый тулуп** кой терисинен тигилген тон.
Огарок *м* шамдын күйүп бүтө элек (күйгөндөн калган) түбү; **зажечь** ~ шамдын күйгөндөн калган түбүн жандыруу.
Огибать *несов. см.* **обогнуть**.
Огибаться *несов. страд.* к **огибать**.
Оглавление *ср* мазмун; ~ **книги** китептин мазмуну.
Оглядить *сов.* **кого-что** сылоо; сылап-сыйпоо; сылап-сыйпап эркетүү (жоошутуу); ~ **девочку** кызды сылап-сыйпап эркетүү; ~ **коня** атты сылап-сыйпап жоошутуу; ~ **бороду** сакалды сылоо.
Оглаживать *несов. см.* **оглодать**.
Оглаживаться *несов. страд.* к **оглаживать**.
Оглаживать *несов. см.* **огладить**.
Огласить *сов.* **что** **1.** угузуу, жарыялоо, угуза окуу; ~ **приговор** өкүмдү угузуу; **2.** *уст.* элге таратып жиберүү, элге жайып жиберүү, ашкерелеп салуу; **3.** жаңыртуу; ~ **лес криками** токойду жаңырта кыйкыруу.
Огласи/ться *сов.* **1.** жаңыруу; **лес** ~ **леса криками** токой кыйкырыктан жаңырды; **2.** *уст.* белгилүү болуп калуу, элге таралып кетүү, элге жайылып кетүү, ашкереленүү; **тайна** ~ **лась сыр** элге белгилүү болуп калды.
Огласк/а *ж* элге таралып кетүү, элге таратып жиберүү, элге жайып жиберүү, ашкереленүү, ашкере болуу; **дело получило** ~ **у** иш эл арасына таралып кетти.
Оглашать *несов. см.* **огласить**.
Оглашаться *несов.* **1. см.** **огласиться**; **2. страд.** к **оглашать**.

Оглашени/е *ср* по знач. гл. **огласить** **1, 2;** документ не подлежащий ~ **ю** элге жарыялоого болбой турган документ.
Оглашенный, -ая, -ое *прост.* ыгы жок шашкалактаган, карбаластаган; **кричит, как** ~ **жоо** кууп келе жаткансып кыйкырат.
Оглобля *ж* арабанын (чананын) жан жыгачы; **оглобля** **повернуть** **оглобли** *прост.* мүдөөсүнө жетпей, куру кол кайтуу.
Оглодать *сов.* то же, что **обглодать**.
Оглоушивать *несов. см.* **оглоушить**.
Оглоушить *сов. прост.* эсин оодара чаап жиберүү, эстен тандыруу; ~ **доской** тактай менен эсин оодара коюп жиберүү.
Оглохнуть *сов. см.* **глохнуть** **1;** ~ **к старости** карыганда дүлөй болуп калуу.
Оглупеть *прост.* келесоо боло баштоо, акмак боло баштоо, акмактана баштоо; ~ **от страха** коркконунан келесоо болуп калуу.
Оглупить *сов.* **кого** келесоо кылуу, акмак кылуу.
Оглуплять *несов. см.* **оглупить**.
Оглупляться *несов. страд.* к **оглуплять**.
Оглушать *несов. см.* **оглушить**.
Оглушаться *несов. страд.* к **оглушать**.
Оглушительно *нареч.* кулак тундура; кулак тундуруп; ~ **трещать** кулак тундура чартылдоо.
Оглушительн/ый, -ая, -ое (оглушительн, -льна, -льно) кулак тундурган, аябай катуу; ~ **ый удар грома** кулак тундурган күн күркүрөө; ~ **ый аплодисменты** кулак тундурган кол чабуулар.
Оглуши/ть *сов.* **кого** **1.** кулак тундуруу; **взрыв** ~ **л** **всех** жарылуу бардыгынын кулагын тундурду; **2.** башка чаап, эсин оодаруу; ~ **ть ударом молота** балка менен башка чаап, эсин оодаруу; **3. перен. разг.** таң калтыруу; ~ **ть неожиданной новостью** күтүлбөгөн жаңылык менен таң калтыруу.
Оглядеть *сов.* **кого-что** тегерете көз чаптыруу, көз жүгүртүп чыгуу; ~ **комнату** бөлмөнүн бардык жагына көз чаптыруу.
Оглядеться *сов.* **1.** тегерегине көз чаптыруу, ары жак-бери жагына көз жүгүртүү; **2.** карануу, көрүнүү; ~ **в зеркало** күзгүдөн карануу; **3. перен.** көнүү, үйүр алышуу; ~ **в новом коллективе** жаңы коллективге үйүр алышып кетүү.
Оглядка: **без оглядки** **1)** артын карабай, кылчайбай; **он кинулся бежать без оглядки** ал артын карабай качып жөнөдү; **2)** ойлонбостон, алды-артын карап отурбастан, ойлонбой-этпей.
Оглаживание *ср* по знач. гл. **оглядеть** — **оглядеться**.
Оглаживать *несов. см.* **оглядеть**.
Оглаживаться *несов.* **1. см.** **оглядеться** **1;** **2. см.** **оглянуться**; **3. на кого-что** и **без доп.**

перен. разг. этият болуу, сактык кылуу, абайлап аракеттенүү.

Огляну́ть *сов. однокр. к огля́дывать.*

Огляну́ться *сов.* 1. кылчактоо, бурулуп кароо, кайрылып кароо; ~ **на о́клик** чакырган үндү угуп бурула калуу; 2. *перен.* эске түшүрүү (элестетип көрүү); 3. *разг.* эки жагын карануу, айланасына көз чаптыруу; \diamond **не успеешь (не успел) огляну́ться, как ...** анамына дегенче, көз ачып-жумганча; **не успе́л огляну́ться как наступи́л Новый́ год** анамына дегенче жаңы жыл да келип калды.

Огне... **огнетуши́тель**, **огнеопа́сный**, **огнезащитный** сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Огнёвка *ж* 1. көпөлөк; **капу́стная** ~ капуста көпөлөгү; 2. кызыл түлкү.

Огнев/о́й, **-ая**, **-оё** 1. *от...*; ~ **ая су́шка плодо́в** жемишти отко кургатуу; 2. чоктой кызыл, кыпкызыл; ~ **ые ряби́ны** чоктой кызыл четиндер; 3. *перен.* жалтылдаган, жалындаган, оттой жанган; оттуу; ~ **ые глаза́** оттой жанган көздөр; 4. *перен.* кызуу кандуу, курч, чапчан, өкүм; ~ **о́й па́рень** өкүм жигит; ~ **ые ста́тьи** курч жазылган макалалар; 5. ок ата турган; ~ **ая подгото́вка** ок жаадырууга даярдык.

Огнеды́шащий, **-ая**, **-ее** от чачып туруучу; \diamond **огнеды́шащая го́ра** *уст.* жанар тоо; вулкан.

Огнезащитн/ый, **-ая**, **-оё** оттон сактоочу, өрттөн сактоочу; ~ **ые кра́ски** оттон сактоочу сырлар.

Огнемёт *м* огнемёт (от чачма курал); **та́нковый** ~ танканын огнемёту.

Огненн/ый, **-ая**, **-оё** 1. от ..., өрт ...; ~ **ые язы́ки** оттун (өрттүн) жалыны; 2. чоктой кызыл, кыпкызыл; ~ **ый па́рик** чоктой кызыл парик; 3. *перен.* жалындаган, оттой жанган, жалындуу; ~ **ые ре́чи** жалындуу сөздөр.

Огнеопа́сн/ый, **-ая**, **-оё** (огнеопа́сен, -на, -но) тез жанып кетме, тез от алуучу, өрт коркунучу бар; ~ **ая жи́дкость** тез от алуучу суюктук; ~ **ые вещества́** тез күйүүчү заттар.

Огнепокло́нник *м* отко табынуучу, отко сыйынуучу.

Огнепокло́нничество *ср* отко табынуучулук, отко сыйынуучулук.

Огнеприпа́с/ы *тк* *мн.* ок-дарылар; **склад** ~ **ов** ок-дарылар склады.

Огнесто́йкий *ж* отко чыдамдуу, отко туруштук берүүчү.

Огнесто́йкость *ж* отко чыдамдуулук; ~ **матери́ала** материалдын отко чыдамдуулугу.

Огнестре́льн/ый, **-ая**, **-оё** 1. ок ата турган, атылма; ~ **оё ору́жие** ата турган курал; 2. октон (же снаряддан) пайда болгон; ~ **ая ра́на** ок тийгенден болгон жараат.

Огнетуши́тель *м* от өчүргүч, өрт өчүргүч.

Огнеупо́рность *ж* отко чыдамдуулук, отко күйбөстүк; ~ **кирпича́** кирпичтин отко чыдамдуулугу.

Огнеупо́рн/ый, **-ая**, **-оё** отко чыдамдуу, отко күйбөс, отко эрибес; ~ **ые бето́ны** отко чыдамдуу бетондор; ~ **ая гли́на** отко чыдамдуу топурак (чопо).

Огнеупо́ры *мн.* (*ед.* **огнеупо́р** *м*) отко чыдамдуу материалдар; отко күйбөс материалдар.

Огни́во *ср* оттук, оттук таш.

Огни́стый, **-ая**, **-оё** (огни́ст, -а, -о) кызыл; ~ **пету́х** кызыл короз.

Огни́ще *ср* коломто, от жагылган жер.

Огнь *м* *трад.-поэт.* *то же, что* **ого́нь** 1.

Ого́ *межд.* *оо* (таң калууну билдирет); **ско́лько у тебя́ де́нег, ого́!** *оо*, сенин акчан көп турбайбы!; **ого́, как ты вы́рос!** *оо*, сен чоңойуп калган турбайсыңбы!

Оговáривание *ср* *по знач. гл.* **оговори́ть**.

Оговáривать *несов. см.* **оговори́ть**.

Оговáриваться *несов.* 1. *см.* **оговори́ться**; 2. *страд. к* **оговáривать**.

Оговóр *м* *разг.* жалаа, калп жеринен каралоо; **же́ртва** ~ **а** калп жеринен каралоонун курмандыгы.

Оговори́ть *сов.* 1. *кого-что* *разг.* күнөөнү бирөөгө жаба салуу, ушактоо, жаманатты кылуу; 2. күн мурунтан сүйлөшүп алуу, шартташып коюу, макулдашып алуу; ~ **срок рабо́ты** иштин мөөнөтүн шартташып коюу; ~ **вре́мя о́тпуска** өргүүнүн убактысын күн мурунтадан макулдашып коюу; 3. эскертүү, эскерттип коюу, эскерттип айта кетүү.

Оговори́/ться *сов.* 1. алдын ала эскертүү, эскерттип айтып коюу; **я до́лжен ~ тья́ что...** мен ... деп эскерттип айта кетишим керек; 2. жаңылыш айтып алуу, жаңылыш айтып жиберүү; **извини́те, я ~ лся** кечириниз, мен жаңылыш айтып жибериптирмин.

Оговóр/ка *ж* 1. эскертүү, алдын ала айтылган кошумча шарт; **без ~ ок** эскертүүсүз (сөзсүз түрдө); **согласи́ться без ~ ок** эскертүүлөрсүз эле макул болуу; 2. жаңылыш айтылган сөз, жаңылып айтып жиберген сөз; **случа́йная** ~ кокусунан жаңылыш айтылган сөз.

Оголе́ние *ср* *по знач. гл.* **оголи́ться** — **оголи́ть**; ~ **прово́дов** зымдарды жыланачтоо (зымдардын сыртын сыйрып салуу).

Оголе́нн/ый, **-ая**, **-оё** 1. *прич. от* **оголи́ть**; 2. *прил.* жыланач, жыланачталган; ~ **оё те́ло** жыланач дене; ~ **ая земля́** жыланач жер; ~ **ый про́вод** жыланач зым (жыланачталган зым); 3. *прил.* жалбыраксыз, шолойгон, жыланач; ~ **ые ве́тки дере́вьев** жалбырагы түшүп шолойгон бутактар.

Оголёц *м прост.* тентек (шок) бала, токтоло элек жигит.

Оголить *сов.* 1. *кого-что* жылаңачтоо; ~ **грудь** көкүрөгүн жылаңачтоо; 2. *что* жалбырагын түшүрүү; шолойтуп салуу; ~ **ветви** бутактардын жалбырагын түшүрүү; 3. *что* жылаңачтоо; ~ **прóвод** зымды жылаңачтоо (сыртын сыйырып салуу); 4. кынынан сууруу; 5. ачык калтыруу, кароосуз калтыруу; ~ **участок фронта** фронттун бир аймагын ачык калтыруу.

Оголи́/ться *сов.* 1. *прост.* жылаңачтануу; ~ **ться пéред купанием** сууга түшөрдүн алдында жылаңачтануу; 2. ачылуу, ачылып калуу; **рука** ~ **лась** кол ачык калды; 3. жалбырагы түшүү, шопоюп калуу; 4. ачылып калуу, жылаңачтануу; **снег ста́ял, и бе́рег** ~ **лся** кар эрип, жээк жылаңачтанып калды; 5. кароосуз калуу, ачык калуу; **оборо́на** ~ **лась** коргонуу ачык калды.

Ого́ловок *м спец.* уч, баш; ~ **трубы** труба-нын (түтүктүн) учу.

Ого́ловье *ср* жүгөн; **надеть** ~ жүгөн катуу.

Оголода́/ть *сов. прост.* ачкалыктан кыйналуу, арып-ачуу; **мы обно́сились, ~ ли** биздин кийим-кечебиз жыртылып, арып-ачып бүттүк.

Оголоди́ть *сов. кого прост.* ачка коюу, ач калтыруу; кезертүү; ~ **наро́д** элди ач калтыруу.

Оголте́лый, -ая, -ое *разг.* 1. уятсыз, чектен чыккан, уят-сыйытты билбеген, кутурган; ~ **враг** ашынган душман; 2. барып турган, ээ-жаа бербеген, тыюуга болбогон.

Оголя́ть *несов. см. оголи́ть.*

Оголя́ться *несов.* 1. *см. оголи́ться*; 2. *страд.* к оголя́ть.

Огонёк *м* 1. *уменьш. к* **огонь** 1, 2; **статья написана с огоньком** макала ынтаа менен жазылган; **мелька́ют огоньки́** жалтылдаган оттор; 2. *перен.* көздөрдүн ойноктошу.

Огонь *м* 1. *тк. ед.* от, чок, жалын; **развести** ~ от жагуу; **зажечь** ~ от жагуу; **погаси́ть** ~ отту өчүрүү; 2. (свет) от, жарык, чырак; **в окне́ горéл** ~ терезеден от көрүнүп турду; 3. *тк. ед.* ок жаадыруу, атышуу; **◇ играти́ (шутить) с огнём** от менен ойноо, шоктонуу; **◇ между двух огнёй** бир жагы жар, бир жагы суу (эки коркунучтун ортосунда калган абал); **◇ огнём и мечом** аёсуз, мыкаачылык кылып, бардыгын кырып-жоюп; **нет ды́ма без огня́** *погов.* шамал болбой, теректин башы кыймылдабайт; **днём с огнём не найдёшь** көрүп катып коёрго жок; такыр эле табылгыс; **из огня да в по́лымя** *погов.* эмгектен качсаң – дөңгөкө.

Огоро́живание *ср по знач. гл. по знач. гл.* **огоро́живать.**

Огоро́живать *несов. см. огороди́ть.*

Огоро́живаться *несов.* 1. *см. огороди́ться*; 2. *страд.* к **огоро́живать.**

Огоро́д *м* 1. огород; **поли́ть** огородду сугаруу; 2. тосмо.

Огоро́дить *сов. что* айландыра тосуу, айланта курчап чыгуу; ~ **о́пытный уча́сток** тажрыйба жер аянтын айландыра тосуу; **сад огоро́жен заборо́м** бак дубал менен айланта курчалган.

Огоро́диться *сов.* айландыра тосуп алуу, тегерегин тосуп коюу.

Огоро́дник *м* огородчу (огород иши менен кесип кылган, огороддо иштеген адам).

Огоро́дница *женск. к* **огоро́дник.**

Огоро́дничать *разг.* огородчулук кылуу, огороддо иштөө.

Огоро́дничество *ср* огородчулук (жашылча өсүмдүктөрүн өстүрүү).

Огоро́дн/ый, -ая, -ое огород ...; ~ **ый уча́сток** огород участогу; ~ **ые рабо́ты** огород жумуштары; ~ **ые культу́ры** огород өсүмдүктөрү.

Огоро́шивать *несов. см. огоро́шить.*

Огоро́шить *сов. кого разг.* аң-таң калтыруу, таң калтырып (аңкайтып) салуу, башын катыруу; ~ **неожиданным вопро́сом** күтүлбөгөн суроо менен башын катыруу.

Огорча́ть *несов. см. огорчи́ть.*

Огорча́ться *несов. см. огорчи́ться.*

Огорче́ни/е *ср* кайгы-капа, капалык; **пережи́ть мно́го ~ й** далай кайгы-капа тартуу; **причини́ть ~ е** капа кылуу; **быть в ~ и** капа болуу.

Огорче́нный, -ая, -ое 1. *прич. от* **огорчи́ть**; 2. *прил.* капалуу, кайгылуу; капа болгон, кайгырган; **он ходи́л пода́вленный и ~ ал** сабыры суз жана капалуу болуп жүрдү.

Огорчи́тельн/ый, -ая, -ое (огорчи́телен, -льна, -льно) кайгыга салуучу, капа кылуучу; ~ **ое изве́стие** кайгыга салуучу кабар; ~ **ый отве́т** капа кылуучу жооп.

Огорчи́ть *сов. кого* капалантуу, кайгыга салуу, капа кылуу; ~ **свои́м поведе́нием** өзүнүн жүрүм-туруму менен капа кылуу.

Огорчи́ться *сов.* капалануу, капа болуу; кайгыруу; **не ~ чайся, всё улади́ться** кайгырба, бардыгы жайында болот.

Огра́би/ть *сов. кого-что* 1. тоноп кетүү, карактап кетүү, уурдап кетүү; ~ **ть банк** банкты уурдап кетүү; **разбо́йники ~ ли купца́** каракчылар көпөстү тоноп кетишти; 2. *разг.* талап кетүү; ~ **ть страну́** өлкөнү талап кетүү.

Ограбле́ние *ср по знач. гл. огра́бить*; ~ **кварти́ры** квартираны (квартирадагы буюмдарды) уурдап кетүү; ~ **страны́** өлкөнү талап кетүү.

Ограбля́ть *несов. см. огра́бить.*

Огра́д/а *ж* тосмо; **поста́вить ~ у** тосмо коюу; **чу́гунная ~ а** чоюн тосмо (чоюндан жасалган

тосмо); **обнести** ~ **ой** тосмо менен айланта курчоо (тегерете тосуп коюу).

Оградительн/ый, -ая, -ое тегерете курчалган; ~ **ые сооружения** тегерете курчап турган курулуштар; **◇** **оградительные пошлины** четтен товар киргизүүнү чектөөчү бажылар.

Оградить сов. 1. *что* тосуу, курчоо; ~ **решёткой** тор менен курчап коюу; 2. *перен. кого-что* коргоо; коруу, сактоо; ~ **от неприятностей** чатак иштерден коргоо, чатак иштерден сактап калуу.

Оградиться сов. *уст.* тегерегин тосуп алуу, бекинүү.

Оградка ж *уменьш.* к **ограда**.

Ограждать несов. *см.* **оградить**.

Ограждаться несов. 1. *см.* **оградиться**; 2. *страд.* к **ограждать**.

Ограждение ср 1. *по знач. гл.* **оградить**; 2. тосмо; **проволочное** ~ зым тосмо, зымдан жасалган тосмо.

Огранивать несов. *см.* **огранить**.

Ограниваться несов. *страд.* к **огранивать**.

Огранить сов. кырдоо, кыр чыгаруу; ~ **хрусталь** хрусталды кырдоо; ~ **алмаз** алмазды кырдоо.

Ограничен/ие ср. 1. *по знач. гл.* **ограничить**; 2. чектөө, чек коюу; ~ **ие в торговле** соодага чек коюу; **отмена** ~ **ий** в избирательном праве шайлоо укугун чектөөлөрдү жоюу.

Ограниченность ж чектелгендик, чек коюлгандык.

Ограниченн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от ограничить*; 2. *прил.* чектүү, чектелген, анча көп болбогон, аз; **в ~ ом количестве** чектелген санда; анча көп эмес; ~ **ые возможности** чектелген мүмкүнчүлүктөр; 3. *прил. перен.* акылы тайыз, маңы пас, терең эмес; ~ **ый человек** акылы тайыз адам.

Ограничивание ср *по знач. гл.* **ограничивать**; 1; ~ **притока автотуристов на Иссык-Куль** Ысык-Көлгө автотуристтердин көп келишин чектөө.

Ограничивать несов. 1. *см.* **ограничить** 1; 2. чектөө, чек коюу.

Ограничиваться несов. 1. *см.* **ограничиться**; 2. *страд.* к **ограничивать**.

Ограничитель м *тех.* чектөөчү аспап, чектегич; ~ **скороности** ылдамдыкты чектегич; ~ **давления** басымды чектегич; ~ **тока** токтү чектегич.

Ограничительн/ый, -ая, -ое (ограничительн, -льна, -льно) 1. чектөөчү, чек коюучу, чек арасын бөлүп туруучу; ~ **ые меры** чектөөчү чаралар, чек коюучу чаралар; 2. чектелген, чектүү; ~ **ое толкование закона** мыйзамды чектеп түшүндүрүү; мыйзамдын чектелип түшүндүрүлүшү.

Ограничить сов. *кого-что* 1. чектөө, чек коюу, чегин бөлүү, чек арасын ажыратуу; ~

произвол помещиков помещиктердин зомбулугун чектөө; ~ **свободу действий** аракет эркиндигин чектөө; 2. *прост. уст.* басып коюу, тыйып коюу, эсине келтирип коюу.

Ограничи/ться сов. 1. чектелүү, каниет кылуу, алымсынуу; ~ **ться поздравительной телеграммой** куттуктоо телеграммасы менен чектелүү; 2. бүтүү, бүтүп калуу; чектелүү; **все ~ лось выговором** бардыгы сөгүш менен бүттү; **разговор не ~ лся этой темой** кеп ушул тема менен эле чектелбеди.

Огранка ж *по знач. гл.* **огранить**; ~ **алмазов** алмаздарды кырдоо.

Огрёбать несов. *см.* **огрести**.

Огрёбаться несов. *страд.* к **огребать**.

Огрёвать несов. *см.* **огреть**.

Огрёваться несов. *страд.* к **огрывать**.

Огрести сов. *что прост.* 1. тырмап жыйноо, тырмап чогултуу; күрөп таштоо, үйүү; ~ **снег** карды күрөп таштоо; 2. *перен.* каптап жыйып алуу, аябай көп чогултуп алуу; туйтунгуча ала берүү; **он много денег** **огрёл** ал акчага аябай туйтунду.

Огреть сов. *кого-что прост.* тартып жиберүү; салып калуу; ~ **по спине** жон талаштыра салып калуу.

Огрёх м 1. *с.-х.* чала калган жер; ала калган жер; **пахать без ~ ов** ала калтырбай айдоо; 2. *прост.* чалалык, иштин чаласы, иштин кемтик жагы (кынтыгы); **в работе у него постоянные ~ и** анын ишинде дайым чалалык бар.

Огромность ж эң чоңдук, абдан зор экендик.

Огромн/ый, -ая, -ое (огромен, -на, -но) абдан зор, абдан чоң, эң зор, аябаган чоң; ~ **ая сумма** эң чоң сумма; ~ **ый парк** абдан чоң парк; ~ **ые убытки** абдан зор чыгым; **перед нами стоят ~ ые задачи** биздин алдыбызда зор милдеттер турат; ~ **ое влияние** абдан зор таасир; ~ **ая опасность** эң зор коркунуч.

Огрубевать несов. *см.* **огрубеть**.

Огрубелость ж одонолук, бодуракайлык, колдогойлук, долдогойлук.

Огрубел/ый, -ая, -ое 1. туурулган, куудураган, бодуракай; ~ **ые руки** куудураган колдор; 2. кополдонгон, копол тарткан, долдойгон, колдойгон, дордойгон, ажарсызданган, сынынан тайган, сымбатын жоготкон; ~ **ая внешность** копол тарткан кебете; ~ **ый человек** сынынан тайган киши.

Огрубение ср *по знач. гл.* **огрубеть**.

Огрубеть/ть сов. 1. туурулуу, куудуроо; **кожа на ладонях** ~ **ла** алакандын териси куудурап кетти; 2. копол тартып калуу, долдоюу, сымбаты кете баштоо, ажарсыздануу.

Огрубить/ить сов. 1. куудуратуу, туурултуу;

ру́ки ~ лены колдор туурулду; **2.** кополдон-туу, одоно тарттыруу, долдойтуу, дордойтуу, сынын кетирүү, сымбатынан ажыратуу, эбинен тайдыруу.

Огрубля́ть *несов. см. огруби́ть.*

Огрубля́ться *несов. страд. к огрубля́ть.*

Огрузне́/ть *сов. өтө семирүү, семирп кетүү, салмагы оор тартуу; он ~ л, начал седе́ть* ал өтө семирп, чачы агара баштады.

Огру́з/нуть *сов. разг. 1. то же, что огрузне́ть; 2.* салмактануу, оор тартуу; ~ **шие плоды́ яблонь** алманын оор тарткан (салмагы көбөйүп калган) мөмөлөрү.

Огрыза́ть *несов. см. огрызи́ть.*

Огрыза́ться *несов. см. огрызну́ться.*

Огрызну́/ться *сов. 1.* ырылдоо, ыркыроо; **собака ~ лась** ит ырылдады; **2. перен. разг.** корс этип коюу, корс жооп берүү.

Огрыз/ок *м разг. 1.* калдык (тиштегенден, кемиргенден калган калдык); ~ **ок яблока** тиштелип ташталган алма; ~ **ки костёй** мүлжүлүп ташталган сөөк; **2.** жарабай калган калдык; ~ **ок карандаша́** карандаштын жарабаган калдыгы.

Огрызи́ть *сов. разг. то же, что обры́згать.*

Огу́зок *м 1. (часть туши)* сан эт, жая; **2. (шкура)** теринин таңы.

Огу́лом *нареч. 1. прост.* жалпы, жапырт, бардыгы чогуу; **провожа́ть** ~ жалпы бардыгы узатып чыгуу; **2. разг.** териштирип отурбай, чогуусу менен; **обвини́ть** ~ териштирип отурбай күнөөлөө; **3. уст.** дүнүнөн, чогуусу менен, күргүштөткөн бойдон; **продава́ть лес** ~ токойду дүнүнөн сатып жиберүү.

Огу́льно *нареч.* себебине карабай, териштирип отурбай, эмне болсо ошо болсун деп; **обвини́ть всех** ~ териштирип отурбай, бардыгын бирдей айыпка жыгуу.

Огу́льность *ж* далилсиздик, далилденбегендик; ~ **обвинени́й** айыптоонун далилсиздиги.

Огу́льн/ый, -ая, -ое (огу́лен, -льна, -льно) **1. разг.** аркы-беркини карабай, эмне экенин текшербей, териштирбей; **2.** далилсиз, далилденбеген, айыбы аныкталбаган; ~ **ое обвинение** далилсиз айыптоо; **3. уст.** дүн, дүнүнөн.

Огур/е́ц *м* бадыраң; **посе́ять** ~ **цы** бадыраң себүү; **соленые** ~ **цы** туздалган бадыраң; **салат из ~ цов** бадыраңдан жасалган салат (бадыраң салат).

Огуре́чн/ый, -ая, -ое бадыраң ...; ~ **ая кожурá** бадыраңдын кабыгы; ~ **ая рассáда** бадыраңдын көчөтү; ~ **ые семенá** бадыраңдын уругу.

Огу́рчик *м 1. уменьш.-ласк. к огуре́ц; 2.*

прост. бышкан боорсоктой, куландан соо, эки бети анардай.

Ода *ж лит.* ода; **торже́ственная** ~ салтанаттуу ода.

Ода́лжива́ть *несов. см. одолжи́ть.*

Ода́лжива́ться *несов. 1. см. одолжи́ться; 2. страд. к ода́лжива́ть.*

Одали́стка *ж 1.* кенизек, гаремдеги кызматчы аял; **2.** гаремде никесиз жашаган аял (ойнош аял).

Одаре́нность *ж* зээндүүлүк, идиректүүлүк, шыктуулук, жөндөмдүүлүк, таланттуулук; ~ **ребёнка** баланын жөндөмдүүлүгү; **музыка́льная** ~ музыкага шыктуулук.

Одаре́нный, -ая, -ое 1. прич. от одари́ть; 2. прил. зээндүү, идиректүү, шыктуу, жөндөмдүү, таланттуу; ~ **актёр** таланттуу актёр.

Ода́рива́ть *несов. см. одари́ть.*

Ода́рива́ться *несов. страд. к ода́рива́ть.*

Одари́ть *сов. кого-что 1.* сыйлоо, сый кылып берүү, тартуулоо, тартуу кылып берүү; **чем ~ посла?** элчиге эмне тартуулайбыз? **2. перен.** ыйгаруу, берүү; **челове́к одаре́н ра́зумом и творческою́ силой́** акыл-эске жана чыгармачылык күчкө ээ болгон адам.

Одаря́ть *несов. см. одари́ть.*

Одаря́ться *несов. страд. к одаря́ть.*

Одева́ние *ср по знач. гл. одева́ть* — **одева́ться; приня́ться за** ~ кийине баштоо; кийинте баштоо.

Одева́ть *несов. 1. см. оде́ть; ~ дете́й* балдарды кийинтүү; **2. (обеспечива́ть одеждо́й)** кийим-кечелүү кылуу, үстү-башын бүтөө, кийинтүү.

Одева́ться *несов. 1. см. оде́ться; 2.* кийинүү; ~ **со вку́сом** жарашыктуу кийинүү; **3. страд. к одева́ть.**

Оде́жд/а *ж 1.* кийим; **зиму́ная** ~ **а** кышкы кийим; **магази́н мужско́й и же́нско́й** ~ **ы** эркектердин жана аялдардын кийими сатылуучу магазин; **фо́рменная** ~ **а** формалуу кийим; **2. спец.** бир нерсенин каптама бети; **ка́менная** ~ **а** дороги жолдун таш төшөлгөн бети; **асфа́льтовая** ~ **а** мостова́й жолдун асфальтталган бети.

Оде́жк/а *ж разг. уменьш. к одежда 1; по ~ е протя́гива́й но́жки погов.* төшөгүндү карап, аягыңды сун.

Оде́жн/ый, -ая, -ое *разг.* кийим...; ~ **ый шка́ф** кийим шкаф; ~ **ая щетка** кийим щетка.

Одеколо́н *м* одеколон; **души́ться** ~ **ом** одеколон куюнуу (одеколон себинүү).

Одеколо́ниться *несов. прост.* одеколон себинүү, одеколон куюнуу.

Одеколо́нный, -ая, -ое одеколон ...; ~ **за́пах** одеколондун жыты.

Одела́ть *сов.* бөлүштүрүү, бөлүштүрүп

берүү; ~ **школьнико́в подарка́ми** мектеп окуучуларына белек бөлүштүрүп берүү.

Оде́лять *несов. см. оделить.*

Оде́ляться *несов. страд. к оделять.*

Оде́р *м* **1. разг.** арыктап жүрбөй калган ат; чобур; **2. прост.** өтө арык, тыржыйган киши.

Оде́ргивать *несов. см. одёрнуть.*

Оде́ргиваться *несов. 1. см. одёрнуться; 2. страд. к одёргивать.*

Одеревене́лость *ж* сенектик; ~ **в па́льцах** бармактардын сенектиги.

Одеревене́л/ый, -ая, -ое жыгач болуп калган, жыгачка айланган, жыгачтай катып калган; ийкемсиз, сенек болуп калган, сенейген; ~ **ая ко́ра** жыгачтай катып калган кабык.

Одеревене́ние *ср по знач. гл. одеревенеть.*

Одеревене́ть *сов. 1.* жыгач болуп калуу, жыгачка айлануу, жыгачтай катып калуу; **сте́бли** ~ **ли** паялар жыгачка айланды; **сапоги́** ~ **ли** **от су́шки** өтүк кургап, жыгачтай катып калыптыр; **2. перен.** катып калуу, ийкемсиз болуп калуу, сенейип калуу.

Оде́ржа́ть: одержа́ть **верх (победу)** жеңүү, женип чыгуу; үстөмдүк кылуу.

Оде́рживать *несов. см. одержать.*

Оде́рживаться *несов. страд. к одерживать.*

Оде́ржи́мость *ж* оопайлык, жиндилик, алангазарлык.

Оде́ржи́мый, -ая, -ое (оде́ржим, -а, -о) **1.** бир нерсеге катуу берилген, таасирленген, кызыгына түшүп алган; **он одержи́м страстью к нау́ке** ал илимге жан-дили менен берилген; **2. в знач. сущ. одержи́мый м, одержи́мая ж** оопай, жинди; кеңкелес; \diamond **оде́ржи́мый бе́сом** *уст.* жин тийген, шайтан азгырган.

Оде́рнуть *сов. 1. что* тартып ондоп коюу, тартып түзөтүү; ~ **гимнасте́рку** гимнасте́рканы тартып ондоп коюу; **2. перен. разг.** кого кагып коюу, тыйып коюу; ~ **наха́ла** уятсыз немени кагып коюу.

Оде́рнуться *сов. разг.* кийимин тартып ондонуу.

Оде́тый, -ая, -ое (оде́т, -а, -о) **1. прич. от одеть;** **2. прил.** кийимчен, кийинген; **вышел** ~ кийимчен чыкты, кийинип чыкты; **оде́т он был проро́сто** ал жөнөкөй кийинген.

Оде́ть *сов. 1. кого* кийиндирүү, кийинтүү, кийгизүү; ~ **ть ребёнка** баланы кийинтүү; **2. кого-что разг.** үстү-башын бүтөө, кийим-кече менен камсыз кылуу; ~ **семью́** үй-бүлөнү кийим-кече менен камсыз кылуу; **3. перен.** басып калуу, чулгоо; **тума́н оде́л доли́ну** туман өрөөндү басып (чулгап) калды; **деревья́ оде́ты в и́ней** бактарды бубак басты.

Оде́ться *сов. 1.* кийинүү, кийинип алуу; **тепло́** ~ жылуу кийинүү; **2. (наряди́ться кем-**

л.) ... болуп кийинүү; ~ де́дом-морозом аяз ата болуп кийинүү; **3. разг.** кийим-кечек менен камсыз болуу; кийимдүү болуу; **4. перен. во что** капталуу, жамынуу, ороону, бөлөнүү, чулгануу; **клён оде́лся густо́й зе́ленью** клён зараң көпкөк жалбырактарга бөлөндү; **не́бо оде́лось в ту́чи** асманды булут басып калды.

Одея́ло *ср* одеяло; жууркан; **сте́ганое** ~ жууркан; **шерстяно́е** ~ жүн одеяло.

Одея́льце *ср уменьш.-ласк. к одеяло.*

Одея́н/ие *ср уст. и шутол. то же, что оде́жда 1; в бога́том* ~ **ии** кымбат баалуу кийимчен.

Оди́н *м (одна ж, одно ср) 1. числ.* бир, бирөө, бир даана; **к одному́** **приба́вить** **три** бирге үчтү кошуу; ~ **метр** бир метр; **одна́** **кни́га** бир китеп; **одно́** **яйцо́** бир жумуртка; **2. в знач. прил.** жалгыз, жеке; **оста́вить дете́й одни́х в саду́** балдарды бактын ичинде жалгыз калтыруу; **он прише́л** ~ ал жалгыз өзү келди; **э́та же́нщина живёт одна́** бул аял өзү жалгыз турат; **3. в знач. прил.** жалгыз өзү, жеке өзү; **жалаң; он мо́жет э́то сде́лать** ~ ал муну жалгыз өзү жасай алат; **одному́** **ему́ не спра́вится** жалгыз анын колунан келе бербейт; **он пьёт одну́ во́ду** ал жалаң суу ичет; **4. в знач. сущ. одно ср** бир сөз, бир пикир, бир нерсе; **я вам скажу́** **одно́** мен сизге бир сөз айтайын; **ему́ недостаёт то́лько** **одного** ага бир гана нерсе жетишпейт; анын бир гана кемчилиги бар; **5. в знач. прил.** бирдей, бир түрдүү; **тең; я с ва́ми** **одного́** **мне́ния** мен сиз менен бирдей пикирдemin; **одного́** **разме́ра** бирдей чоңдукта; **одного́** **во́зраста** тең жашта (жашы тең); **жить в** **одном** **до́ме** бир үйдө туруу; **6. в знач. прил.** бүтүн; **они** **составля́ют** **одно́** **це́лое** алар бир бүтүндү түзөт; **7. в знач. мест.** бир, бирөө; **одна́** **из** **двух** экөөнүн бири; же тигиниси, же мунусу; **выбира́й** **одно́** **из** **двух** экөөнүн бирин тандап ал; ~ **из** **них** алардын бирөө; **8. в знач. прил.** бир даары, кээ бири; **одни́** **де́ти отпра́вились в** **похо́д**, **други́е** **оста́лись в ла́гере** балдардын бир даары кетишти, калгандары калышты; **9. в знач. сущ. одно ср** бир нерсе; **все мы** **хоти́м** **одного́** биз бардыгыбыз бир нерсени каалайбыз; **10. в знач. сущ. один м, одна ж, одно ср.** жалгыз бирөө; жалгыз; ~ **в по́ле** **не во́ин** **погов.** жалгыз аттан чаң чыкпайт; **11. в знач. неопр. мест.** бир, бирөө, кимдир бирөө, кандайдыр бир; **вспомина́лась** **одна́** **ста́рая** **исто́рия** эски бир окуя эсиме түштү; **я** **знал** **одного́** **садо́во́да** бир багбанды билчү элем; **мы** **встре́тились с** **одни́м** **знако́мым** биз бир таанышыбызга жолугуп калдык; \diamond **оди́н-еди́нственны́й** жападан-жалгыз; бирөө гана, бирөө эле;

пришлó одно-единственное письмо бир эле кат келди; **один** за другим биринин артынан бири; **один** за другим подходили кони аттар биринин артынан экинчиси келип жатты; **один** к одному (одна к одной, одно к одному) биринен сала бири; **деревья** одно к одному, **словно солдаты, стоят** бактар солдаттарга окшоп, бирине-бири бой тиреп турат; **один** на **один** 1) бетме-бет; **сказать один на один** бетме-бет отуруп айтуу; 2) жекеме-жеке; **играть один на один** жекеме-жеке ойноо; **все** одно баары бир; **все до одного** бири калбай, бүт баары; **одним духом** (в один миг) көз ачып жумганча, арыдан-бери; **одним словом** бир сөз менен айтканда.

Одинаково нареч. бирдей, окшош, бир түрдүү; **тен**; ~ **одётые** бирдей кийингендер; ~ **относиться** ко всем бардыгына бирдей кароо (бирдей мамиле кылуу); бардыгын тен көрүү.

Одинаковость ж бирдейлик, бир түрдүүлүк; ~ **убеждений и стремлений** ишенимдин жана аракеттин бирдейлиги.

Одинаков/ый, -ая, -ое (одинаков, -а, -о) бирдей, барабар, окшош, тен; ~ **ые костюмы** бирдей (окшош) костюмдар; **они** ~ **ого роста** алардын бойлору тен; **по** ~ **ым причинам** бирдей себептер менен; **в** ~ **ом положении** бирдей абалда; ~ **ый подход** бирдей мамиле.

Оди́нарн/ый, -ая, -ое бир кабат, жалаң кабат; ~ **ая дверь** бир кабат каалга; ~ **ая ра́ма** бир кабат рама.

Одинёхонек, Одинёшенек, -нька, -нько разг. *то же, что* **один** 2; **дети** остались **одинёшенькими** балдар жалгыз калды; ♠ **один-одинёхонек, один-одинёшенек** жападан-жалгыз; **она** осталась **одна-одинёшенька** в **чужой** семье ал бөтөн үй-бүлөдө жападан-жалгыз калды.

Одіннадцат/ый, -ая, -ое числ. *порядк.* он биринчи; ~ **ое мая** он биринчи май; ~ **ый номер журна́ла** журналдын он биринчи саны; **одиннадцатый час** саат он бирге карады (саат ондон өттү).

Одіннадцатъ числ. он бир; ~ **книг** он бир китеп; ~ **штук** он бир даана; **уже** ~ **часов** саат он бир болуп калды.

Одино́к/ий, -ая, -ое (одинок, -а, -о) 1. жалгыз; ~ **ий прохожий** жалгыз жолоочу (жалгыз-жарым жолоочу); ~ **ое дерево** жалгыз дарак; 2. жалгыз, жалгыз бой, үй-бүлөсү, жакындары жок; **он был** **совсем** **одинок** ал жападан-жалгыз болучу; **чувствовать себя** **одиноким** өзүн жалгызмын деп сезүү; 3. *в знач. суш.* **одинокий** м жалгыз бой киши, бойдок; **одинокая** ж жалгыз бой аял, бойдок аял; **общежитие** для ~ **их** бойдоктор жатаканасы; 4. *уст.* бир

кишилик; ~ **ий номер** бир кишилик номер (бир кишиге ылайыкталган номер).

Одино́ко нареч. жеке, жалгыз; жить жалгыз жашоо.

Одино́честв/о ср жалгыздык, жалгызчылык; **не любить** ~ **а** жалгыздыкты жаман көрүү (жалгыздыкты каалабоо); **жить** в ~ **е** жалгыз туруу.

Одино́чк/а ж 1. *м, ж* жалгыз, жеке; **куста́рь-** ~ **а** жеке кустарь; 2. *в знач. нареч.* **одинокой** разг. жалгыз, башкалардан обочо; **дом** **стоял** ~ **ой у ба́лки** үй кокутга жакын жерде жалгыз турар эле; 3. *м, ж* разг. жалгыз адам, жалгыз бой адам; **жить** ~ **ой** жалгыз жашоо; 4. *разг. (тюремная камера)* бир кишилик камера; **сидеть** в ~ **е** бир кишилик камерада отуруу; 5. (*упряжка*) бир аттык араба; 6. (*лодка*) бир кишилик (бир орундуу) кайык; ♠ **в** **одинокку** жалгыздап, бирден; **бежа́ть** в **одинокку** жалгыздап качуу (бирден качуу); **действовать** в **одинокку** жалгыздап аракеттенүү; **ма́ть-одинокка** күйөөсүз, жалгыз бой жашаган аял.

Одино́чн/ый, -ая, -ое 1. жалгыз, жеке, жалгыз-жарым, бирин-серин; ~ **ые бойцы** жалгыз-жарым жоокерлер; ~ **ые пчёлы** бирин-серин аарылар; ~ **ые вы́стрелы** бирин-серин атылган октор; 2. жекеме-жеке; ~ **ый бой** жекеме-жеке согушуу; 3. бир кишилик, жалгыз кишилик; ~ **ая камера** бир кишилик камера; ~ **ое заключе́ние** жалгыз камоо; 4. сыңар, жалгыз; ~ **ый гребень** у **птицы** канаттуунун сыңар таажысы.

Оди́о́зность ж *книжн.* жагымсыздык.

Оди́о́зн/ый, -ая, -ое (одио́зен, -на, -но) жагымсыз, суук, жүрөк айныткан, адамды иренжиткен; ~ **ая личность** жагымсыз адам; ~ **ый слúчай** адамды иренжиткен окуя.

Оди́ча́л/ый, -ая, -ое 1. жапайы болуп калган, жапайы болуп кеткен, жапайыланган; ~ **ая ко́шка** жапайы болуп кеткен мышык; ~ **ый сад** жапайыланган бак; 2. айбанчалыш; түркөй, аңкоо; ~ **ый взгляд** аңкоо көз караш.

Оди́ча́ние ср *по знач. гл.* **одича́ть**; ~ **расте́ний** өсүмдүктөрдүн жапайыланышы, өсүмдүктөрдүн жапайыга айланышы.

Оди́ча́ть сов. см. **дича́ть**.

Оди́ческий, -ая, -ое ода ...; ~ **жанр** ода жанры.

Одна́жды нареч. 1. бир жолу; **слы́шал** **то́лько** ~ бир гана жолу уккан элем; 2. бир убакта, бир кезде; ~ **весно́й** бир күнү жазында (жаз күндөрүнүн биринде); ~ **у́тром** бир күнү эртең менен.

Одна́ко 1. *союз. против.* бирок; **не на́деялись** **встрети́ться**, ~ **встрети́лись** жолугушпайбыз го деп ойлогом, бирок жолугуштук;

2. *в знач. вводн. сл.* деги; **вы, ~, не забۇдьте обещанного** сиз, деги, убадаңызды унутпаңыз; **как, ~, обстоит дело?** иштин жайы, деги кандай? 3. *в знач. межд.* тандануу, кыжырдануу маанисинде колдонулат; ~, **накۇрено у вас здесь!** силер үйдүн ичин тамекиге толтуруп жиберген турбайсыңарбы!

Одноактн/ый, -ая, -ое бир актылуу; ~ **ая комедия** бир актылуу комедия.

Однобóк/ий, -ая, -ое (однобóк, -а, -о) 1. (*несимметричный*) сөлпү, жамшык, кыйшык; ~ **ий арбۇз** бир жагы сөлпү дарбыз; 2. *перен.* бир беткей, бир жактуу; ~ **ий вы́вод** бир беткей тыянак; ~ **ое развитие** бир беткей өнүгүү; ~ **ое суждение** бир жактуу ой жүгүртүү.

Однобóко нареч. бир жактуу; ~ **развиваться** бир жактуу өнүгүү.

Однобóкость ж бир беткейлик, бир жактуулук.

Однобóртн/ый, -ая, -ое бир жакка кымтыланма, топчусу бир жагына кадала турган; ~ **ый пиджак** бир жагына кымтыланма күрмө (топчусу бир жагына кадалган күрмө); ~ **ое пальто** бир жагына кымтыланма пальто (топчусу бир жагына кадалган пальто).

Одновесельн/ый, -ая, -ое бир калактуу; ~ **ая лóдка** бир калактуу кайык.

Одновременно нареч. бир мезгилде, бир убакта; удаа, катар; жарыша; **начать** ~ бир убакта (бир мезгилде) баштоо; ~ **мы вы́шли из до́му** биз үйдөн удаа чыктык; **все заговорили** ~ бардыгы жарыша сүйлөп жибершти.

Одновременн/ый, -ая, -ое бир убакта болуучу, бир мезгилдеш; бир мезгилдеги; ~ **ые события** бир мезгилдеги окуялар; **сеанс** ~ **ой игры на тридцати до́сках** отуз тактада (отуз киши менен) бир убакта шахмат ойноо сеансы.

Одноглазый, -ая, -ое жалгыз көздүү; ~ **цикло́п** жалгыз көздүү дөө.

Одногодичн/ый, -ая, -ое бир жылдык; ~ **ые кўрсы** бир жылдык курстар.

Одногóд/ок м разг. 1. *то же, что однолётот* 1; **мы с тобой** ~ **ки** сен экөөбүз жашташпыз; 2. *то же, что однолётот* 2; **жеребёнок-** ~ **ок тай;** **тальник-** ~ **ок** бир жылдык тал.

Одноголосный, -ая, -ое муз. 1. бир обондон турган, коштогон обону жок; 2. бир үндүү (бир үн же аспап менен аткарууга ылайыкталган).

Одноголосый, -ая, -ое муз. *то же, что одноголосный.*

Одногóрбый, -ая, -ое сынар өркөчтүү, бир өркөчтүү; ~ **верблю́д** сынар өркөчтүү төө.

Однодётн/ый, -ая, -ое бир балалуу, жал-

гыз балалуу; ~ **ая семья́** бир балалуу (жалгыз балалуу) үй-бүлө.

Одноднёвка ж 1. *зоол.* бир күн жашай турган жаныбар; **бабочка-** ~ бир күн жашоочу көпөлөк; 2. *разг.* өмүрү кыска, күнүмдүк; **фильм-** ~ өмүрү кыска (күнүмдүк) фильм.

Одноднёвн/ый, -ая, -ое бир күндүк, бир күнгө эсептелген; ~ **ая рабóта** бир күндүк жумуш; ~ **ый дом óтдыха** бир күндүк эс алуу үйү; ~ **ый запáс** бир күндүк запас.

Однодóльн/ый, -ая, -ое бот. бир үлүштүү; ~ **ые растéния** бир үлүштүү өсүмдүктөр.

Однодóмн/ый, -ая, -ое бот. бир үйлүү (аталыгы менен энелиги бир чанакта, бир гүлдө болгон өсүмдүктөр); **берёза – растéние** ~ **ое** кайың – бир үйлүү өсүмдүк.

Однодóм м дайыма бир нерсени ойлогон, ой-санаасы бир нерседе болгон адам.

Одножильный, -ая, -ое эл. бир зымдуу, бир тарамдуу; ~ **кабелъ** бир зымдуу кабель; ~ **провод** бир тарамдуу зым.

Однозвúчно нареч. бир калыпта, бирдей үндө; ~ **гремит колоко́льчик** конгуроо бир калыпта шынгырайт.

Однозвúчный, -ая, -ое (однозвúчен, -на, -но) үнү бир калыпта чыгуучу; ~ **колоко́льчик** бир калыпта шынгыроочу конгуроо.

Однозначный, -ая, -ее книжн. *то же, что однознача́ный* 1, 2.

Однознача́ность ж бир маанилүүлүк, маанилештик, маани жактан бирдейлик.

Однозначн/ый, -ая, -ое (однозначен, -на, -но) 1. бирдей маанилүү, маанилеш; ~ **ые поговóрки** бирдей маанилүү макалдар; ~ **ые выражения** маанилеш сөздөр; 2. бир маанилүү, бир гана мааниге ээ; ~ **ое сло́во** бир маанилүү сөз; 3. *мат.* бир орундуу; ~ **ое числó** бир орундуу сан.

Одноимённ/ый, -ая, -ое (одноимёнен, -на, -но) наамдаш, окшош наамдуу; ушундай наамдагы; ~ **ые заво́ды** окшош наамдуу заводдор; **Рудин – герой** ~ **ого романа И.С.Тургенева** Рудин – И.С.Тургеневдин ушундай наамдагы романынын каарманы.

Однокалиберн/ый, -ая, -ое калибрлери бирдей, бир калибрдүү; ~ **ые ору́дия** калибрлери бирдей замбиректер.

Однока́шник м разг. бирге окуган (классташ, курсташ); **собрались** ~ **и** бирге окуган жолдоштор чогулушту.

Одноквартирный, -ая, -ое бир квартиралуу; ~ **дом** бир квартиралуу үй.

Одноклас́сник м классташ, бир класста окуган; **мы с ним** ~ **и** биз аны менен классташпыз.

Одноклас́сница женск. к одноклас́сник.

Одноклеточн/ый, -ая, -ое биол. бир клеткалуу; ~ **ые организмы** бир клеткалуу организмдер.

Одноклубник *м разг.* клубдаш (белгилүү бир спорттук клубда катышкан); **выиграть у своих** ~ **ов** өзүнүн клубдаштарын утуп алуу.

Одноковшовый, -ая, -ое *тех.* бир сузгучтуу; ~ **экскаватор** бир сузгучтуу экскаватор.

Одноколейка *ж разг.* бир колеялуу (издүү) темир жол.

Одноколейный, -ая, -ое бир колеялуу (издүү); ~ **путь** бир колеялуу (издүү) жол.

Одноколк/а *ж* эки дөңгөлөктүү жеңил араба; **ехать в** ~ **е** эки дөңгөлөктүү жеңил араба менен жол жүрүү.

Однокомнатный, -ая, -ое бир бөлмөлүү; ~ **ая квартира** бир бөлмөлүү квартира.

Одноконный, -ая, -ое бир аттык; ~ **плуг** бир аттык соко.

Однократно *нареч.* бир жолу, бир ирет, бир мертебе.

Однократный, -ая, -ое бир жолу болгон, бир ирет боло турган; ~ **ое боронование** бир жолу мала тартуу, бир ирет малалоо; **однократный глагол** *грам.* этиштин кайталанбас түрү.

Однокурсник *м* курсташ (бир курста окуган); ~ **моего сына** менин уулумдун курсташы (менин уулум менен бир курста окуган).

Однокурсница *женск. к* **однокурсник**.

Одноламповый, -ая, -ое бир лампалуу; ~ **приёмник** бир лампалуу приёмник.

Однолемешный, -ая, -ое бир тиштүү; ~ **плуг** бир тиштүү соко.

Однолётка см. **однолётка**.

Однолётный, -ая, -ее **1. уст.** бир жашар, бар жаштагы; **2. бот.** бир жылдык; ~ **ие растения** бир жылдык өсүмдүктөр.

Однолётник *м бот.* бир жылдык (өсүмдүк).

Однолёт/ок *м 1. (ровесник)* жашташ, курдаш (жашы тең, бир жылы туулган); **мы с ним** ~ **ки** биз экөөбүз жашташпыз; **2.** бир жаштык, бир жашар (айбандарга карата).

Однолюб өмүр бою бир аялды сүйгөн киши.

Однолюбка *ж разг.* өмүр бою бир эркекти сүйгөн аял.

Одномастный, -ая, -ое бир түстүү, бир ырандуу, окшош өңдүү; ~ **ые лошади** окшош өңдүү аттар.

Одномачтовый, -ая, -ое бир мачталуу; ~ **ое судно** бир мачталуу кеме.

Одноместный, -ая, -ое бир орундуу; ~ **ая каюта** бир орундуу каюта.

Одномоторный, -ая, -ое бир моторлуу; ~ **самолёт** бир моторлуу самолёт.

Одноо́гий -ая, -ое бир аяктуу, бир буттуу, сыңар буттуу; ~ **солдат** сыңар буттуу солдат; ~ **стол** бир буттуу стол.

Однообразие *ср* бир түрдүүлүк, турпатташтык, окшоштук; ~ **существования** жашоонун бир түрдүүлүгү.

Однообразно *нареч.* бир түрдүү, бир калыпта, бир беткей; **жизнь шла** ~ **өмүр** бир калыпта өтүп жатты.

Однообразность *ж* бир түрдүүлүк, бир беткейлик, бир жактуулук; окшоштук; ~ **занятий** иштин (сабактын) бир түрдүүлүгү.

Однообразный, -ая, -ое (однообразен, -на, -но) бир түрдүү, бирдей, окшош; ~ **ая работа** бир түрдүү иш; ~ **ый образ жизни** бир түрдүү турмуш образы; ~ **ые строения** окшош курулуштар.

Однообсный, -ая, -ое бир октуу; ~ **экипаж** бир октуу (эки дөңгөлөктүү) экипаж.

Однопалатный, -ая, -ое бир палаталуу; ~ **ая парламентская система** бир палаталуу парламенттик система.

Однопалубный, -ая, -ое бир палубалуу; ~ **ое судно** бир палубалуу кеме.

Однопальный, -ая, -ое бир бармактуу, бармагы бирөө.

Однопартийный, -ая, -ое бир партиялуу; ~ **ая политическая система** бир партиялуу саясий система.

Одноплеменный *м* уруулаш, уруусу бир.

Одноплеменный, -ая, -ое уруулаш, бир уруудагы, сөөктөш.

Однополчанин *м* полктош, бир полкто чогуу болгон; **встретить** ~ **а** полктошуна жолугуу (полктошун жолуктуруу).

Однополчанка *женск. к* **однополчанин**.

Однополый, -ая, -ое *бот.* бир жыныстуу, бир тукумдуу (аталыгы же энелиги гана бар); ~ **е цветки** бир жыныстуу гүлдөр.

Однопрофильный, -ая, -ое бир профилдүү; бирдей буюм иштеп чыгарууга ылайыкташтырылган; ~ **ые заводы** бир профилдүү заводдор.

Однопутный, -ая, -ое *то же, что* **одноклёйный**.

Одноразовый, -ая, -ое бир жолу пайдаланылуучу; ~ **пропуск** бир жолу пайдаланылуучу пропуск.

Однорельсовый, -ая, -ое бир рельсалуу; **подвесная** ~ **ая железная дорога** бир рельсалуу асма темир жол.

Однорогый, -ая, -ое сыңар мүйүздүү, жалгыз мүйүзү бар; ~ **ая коро́ва** сыңар мүйүздүү уй.

Однородность *ж* бирдейлик, окшоштук; ~ **понятий** түшүнүктөрдүн бирдейлиги.

Однородный, -ая, -ое (однороден, -на, -но) **1.** бирдей, бир өңчөй, окшош; ~ **ые сооружения** окшош курулуштар; ~ **ые явления** бирдей кубулуштар; **2.** тектеш, бир тектүү; ~ **ая жидкость** тектеш суюктук; **однородные члены предложения** *грам.* сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү.

Однору́кий, -ая, -ое бир колдуу, сыңар колдуу.

Одноручн/ый, -ая, -ое бир колдук (бир кол менен иштетилүүчү); ~ **ая пила** бир колдук араа.

Однорядн/ый, -ая, -ое 1. бир катарлуу; ~ **ый плот** бир катарлуу сал; 2. клавишалары бир катарлуу; ~ **ая гармонь** клавишалары бир катарлуу кыяк.

Односельчанин *м* бир кыштакта туулуп-өскөн, кыштакташ, айылдаш; **встретить** ~ **а** айылдашын жолуктуруу (айылдашына жолугуу).

Односельчанка *женск. к односельчанин.*

Односеменодольный, Односемядольный, -ая, -ое *бот. то же, что однодольный.*

Однокатн/ый, -ая, -ое бир жагына жан-тайма; ~ **ая крыша** бир жагына жантайма чатыр.

Однословн/ый, -ая, -ое (однословен, -на, но) 1. бир сөздөн түзүлгөн, бир сөздөн турган; ~ **ое предложение** бир сөздөн түзүлгөн сүйлөм; 2. *перен.* кыска; ~ **ые ответы** кыска жооптор.

Однослобно нареч. кыска, кыскача; **отвечать** ~ кыска жооп берүү.

Однословн/ый, -ая, -ое (однословен, -на, -но) 1. бир муундуу; ~ **ые слова** бир муундуу сөздөр; 2. кыска; ~ **ый ответ** кыска жооп.

Однослойный, -ая, -ое бир кабат, бир кабаттуу; ~ **пласт** бир кабаттуу катмар.

Односменн/ый, -ая, -ое бир сменалуу; ~ **ая работа** бир сменалуу иш.

Односоставный: односоставное предложение *грам.* бир курамдуу сүйлөм.

Односпальн/ый, -ая, -ое бир кишилик, бир киши жата турган; ~ **ая кровать** бир кишилик кровать.

Одностаничник *м* станицалаш, бир станицада чогуу жашаган; **он выступал на большом митинге перед своими** ~ **ами** ал чоң митингде өзүнүн станичниктеринин алдында чыгып сүйлөдү.

Одностволка *ж* бир атар (бир стволдуу) мылтык.

Одноствольн/ый, -ая, -ое бир стволдуу; ~ **ое ружьё** бир стволдуу (бир атар) мылтык.

Одностворчат/ый, -ая, -ое бир ачма; ~ **ая дверь** бир ачма эшик.

Односторонне нареч. бир жактуу, бир беткей; **освещать** ~ бир жактуу баяндоо.

Односторонн/ий, -ая, -ее (односторонен, -ня, -не) 1. *тк. полн. ф. (о ткани)* бир өңдүү (ичи, сырты эки башка өңдө болгон); ~ **ая ткань** бир өңдүү кездеме; 2. *тк. полн. ф.* бир жагынан; ~ **ее воспаление лёгких** өпкөнүн бир жагынан сезгениши; 3. бир жактуу, бир тараптуу; ~ **ее движение** бир тараптуу кыймыл; ~ **ая радиосвязь** бир жактуу радио байланыш; 4. бир жактуу, бир тараптуу; ~ **ее прекращение военных действий** согуш

аракетин бир тараптуу токтотуу; согуш аракетин эки тараптын биринин токтотушу; 5. бир жактуу, бир тараптуу, болор-болбос; чолок, чектелген, тар; ~ **ее развитие** бир тараптуу өнүгүү; ~ **ее воспитание** бир жактуу тарбия; ~ **ий ум** чолок акыл.

Одностранный, -ая, -ое бир кылдуу, жалгыз кылдуу.

Однотипность *ж* бир типтүүлүк; ~ **машин** машиналардын бир типтүүлүгү (бир типтеги машиналар).

Однотипн/ый, -ая, -ое (однотипен, -на, -но) бир типтеги, бир түрдөгү, типтеш; ~ **ые машины** типтеш машиналар; ~ **ые здания** бир типтеги имараттар.

Однотомник *м разг.* бир томдук; ~ **стихов Алыкула Осмонова** Алыкул Осмоновдун ырларынын бир томдугу.

Однотомный, -ая, -ое бир томдук, бир томдон турган; ~ **альманах** бир томдук альманах.

Однотонн/ый, -ая, -ое 1. (*монотонный*) бир калыпта (бир түрдүү) чыккан; монотондуу; ~ **ое жужжание пчёл** аарылардын бир калыпта ызылдашы; 2. (*одноцветный*); бир түстүү, түсү бирдей, өңдөш; ~ **ая ткань** өңдөш кездеме.

Одноухий, -ая, -ое -ая, -ое чунак, чунак кулак (бир кулагы жок); ~ **заяц** чунак кулак коён.

Однофазный, -ая, -ое *эл.* бир фазалуу; ~ **ток** бир фазалуу ток.

Однофамилец *м* уйкаш фамилиялуу, фамилиясы уйкаш; **мы с ним** ~ **цы** биздин фамилиябыз уйкаш.

Однофамилица *женск. к однофамилец.*

Одноцветн/ый, -ая, -ое (одноцветен, -на, -но) бир түстөгү; түсү бирдей, өңдөш; ~ **ая ткань** бир түстүү кездеме; 2. *перен.* бир түрдүү, бир өңчөй, бир кылка, буруусу жок; ~ **ая жизнь** бир кылка турмуш.

Одноцилиндровый, -ая, -ое *тех.* бир цилиндрлүү; ~ **двигатель** бир цилиндрлүү кыймылдаткыч.

Одноэтажный, -ая, -ое бир этаждуу, бир кабаттуу; ~ **дом** бир этаждуу үй.

Одноярусный, -ая, -ое бир кабаттуу.

Одобрение *ср* макулдоо, макул табуу, кубаттоо, жактыруу; **высказать** ~ колдоп сүйлөө; жактыргандыгын билдирүү; **с** ~ **м выслушать кого-л.** кимдир бирөөнүн сөзүн жактырып угуу.

Одобрительно нареч. кубаттап, жактырып; **отозваться** ~ кубаттап сүйлөө.

Одобрительный, -ая, -ое жактырган, колдогон, кубаттаган; ~ **отзыв** жактырып берилген баа.

Одобрить *сов.* 1. *кого-что* макул табуу,

туура деп эсептөө, кубаттоо; ~ **чьё-л. действие** кимдир бирөөнүн аракетин туура деп табуу; **2. что** макул болуу, ылайык көрүү, жактыруу, кабыл алуу, кубаттоо; ~ **проект** долбоорду жактыруу; **резолүция одобрена единогласно** резолюция бир добуштан жактырылды.

Одобрять *несов. см. одобрить.*

Одобряться *несов. страд. к одобрять.*

Одограф *м* одограф (кеменин басып өткөн жолун автоматтык түрдө картага түшүрүп туруучу навигациялык аспап).

Одoleвaть *несов. см. одолеть.*

Одoleние *ср уст. и высок. по знач. гл. одолеть 1;* ~ **противника** душманды жеңип чыгуу.

Одoleть *сов. 1. кого* жеңүү, жеңип чыгуу; багынтуу; ~ **в борьбe** күрөштө жеңип чыгуу; **2. что перен.** жеңүү (кандайдыр бир сезимди); **я слyшал, yжас одoleв** мен коркунучту жеңе отуруп уктум; **3. перен. разг. (преодолеть)** жеңүү, багынтуу; ~ **перевaл** ашуудан ашуу; **4. перен. что ээ** болуу, өздөштүрүү; ~ **иностраннyй язык** чет тилин өздөштүрүү; **5. перен.** басуу, каптоо; **лень одoleла** жалкоолук басты; **сон одoleл** уйку басты; **6. перен. разг.** кыйноо, чарчатуу, жүдөтүү, жадатуу, жанга тийүү; **мyхи одoleли** чымындар жүдөтүп жиберди; **частые поeздки одoleли ревизора** тез-тез сапар чегүү ревизорду жадатып жиберди; **одoleть себя уст.** өзүн колго алуу, өзүн өзү токтотуу; **она собиралась заплакать, однако одoleла себя** ал ыйламакчы болду эле, бирок өзүн токтотту.

Одолжать *несов. см. одолжить.*

Одолжаться *несов. 1. см. одолжиться; 2. кому у кого уст. (становиться обязанным)* бирөөнүн кызматынан (жакшылыгынан ж.б.) пайдалануу, бирөөгө милдеткор (карыздар) болуп калуу; **не хочется ~ перед кем-л.** бирөөгө милдеткор болгум келбейт; **3. повел. одолжайтесь разг. уст.** алыңыз, ала келиңиз.

Одолжение *ср 1. (услуга)* кызмат көрсөтүү, жакшылык кылуу; **благодарю за ~ кызматыңыз үчүн** ыракмат; **2. уст.** карыз берүү, карызга берилген акча; **♦ сделай (те) одолжение уст.** бир жакшылык кылыңыз; кызматыңызды аябаныз.

Одолжит/ть *сов. 1. что* карызга берүү, карыз берип туруу; **могу ~ ть десять рублей** он сом карыз бере алам; **2. что** убактылуу берип туруу; **3. кого уст.** жакшылык кылуу, кызмат көрсөтүү, милдеткор (карыздар) кылып коюу; **вы меня очень ~ те** этим муну менен сиз мени абдан милдеткор кыласыз.

Одолжиться *сов. разг. уст. 1.* карыз алуу, карыз алып туруу; ~ **у соседа** кошунадан

карыз алуу (кошунадан карыз алып туруу); **2.** убактылуу ала туруу, убактылуу алып пайдалануу.

Одомашнение *ср по знач. гл. одомашнить* — **одомашниться**; ~ **диких животных** жапайы айбандарды колго үйрөтүп, бакма кылуу; жапайы айбандардын колго үйрөнүп, бакма болушу.

Одомашнивание *ср по знач. гл. одомашнивать* — **одомашниваться**; ~ **животных** айбандарды колго үйрөтүп, бакма кылуу; айбандардын колго үйрөнүп, бакма болушу.

Одомашнивать *несов. см. одомашнить.*

Одомашниваться *несов. 1. см. одомашниться; 2. страд. к одомашнивать.*

Одомашнить *сов.* колго үйрөтүп, бакма кылуу; ~ **ежа** кирпичеченди колго үйрөтүп, бакма кылуу.

Одомашни/ться *сов.* колго үйрөнүп, бакма болуу; **белка ~ лась** тыйын чычкан колго үйрөнүп, бакма болду.

Одонтология *ж мед.* одонтология (стоматологиянын терапевтика бөлүмүнүн эскиче наамы).

Одр *м уст.* төшөк, орун; **подойти к ~ у больного** оорулуунун төшөгүнүн жанына келүү; **♦ на смертном одре** *высок.* өлүмдүн алдында жатуу; **этот несчастный теперь на смертном одре** бу бечара эми өлүм алдында жатат.

Одревеснеть *сов. спец.* жыгач касиетине ээ болуу, жыгач болуу (өсүмдүктөрдүн клеткаларына жана ткандарына карата).

Одряблеть *сов. разг. то же, что одрябнуть.*

Одряб/нуть *сов. разг.* былбыроо, көпшөктөнүү, борпондонуу, шалбыроо; **его щёки ~ ли** анын беттери былбырай түштү.

Одряхление *ср по знач. гл. одряхлеть;* **старческое** ~ карылыгы жетип калжаюу (карылыктан дарманы кетип, күүдөн калуу).

Одуванчик *м* каакым; **желтели первые** ~ и алгачкы каакымдар саргайып гүлүн ача баштады.

Одума/ться *сов. 1.* ойлонуп көрүү, ойлонуп отуруп акылына келүү, мурдагы оюнан кайтуу; **что ты делаешь, ~ йся!** эмне кылып жатасың, акылыңа кел!; **2. (опомниться)** *разг.* өзүнө келүү, акыл-эсин жыюу; **мы ~ лись и бросились в погоню за преступником** эс-акылды жыйып алып, биз кылмышкердин артынан кууп жөнөдүк.

Одумываться *несов. см. одуматься.*

Одурачивать *несов. см. одурачить.*

Одурачиваться *несов. страд. к одурачивать.*

Одурачи/ть *сов. кого разг.* акмак кылуу, келеке кылуу, алдоо, алдап кетүү; **его не ~**

шь аны алдай албайсың (ал алданбайт).

Одурелый, -ая, -ое *разг.* башы каткан, акылынан айнып калган, эси-акылын жоготуп, маңги болгон.

Одурени/е *ср разг. по знач. гл. одуреть;* **читать до ~ я** мээси айланганча окуй берүү (окуй берип акылынан айнып калуу).

Одуреть *сов. см. дуреть.*

Одурманивание *ср по знач. гл. одурманивать* — **одурманиваться**; ~ **масс** массанын башын айландыруу.

Одурманивать *несов. см. одурманить.*

Одурманиваться *несов. 1. см. одурманиться; 2. страд. к одурманивать.*

Одурманить *сов. кого* башын маң кылуу, мээсин айландыруу; маңги кылуу.

Одурманиться *сов. разг. мээси айлануу,* маңги болуу, башы катуу.

Одур/ь *ж разг.* маңги болуу, мээ айлануу, баш катуу; **сонная ~ ь** уйкуга мас болуу; **спорить до ~ и** башы маң болгуча талашуу; **от безделья ~ ь берёт** бекерчиликтен баш каңгыйт.

Одурять *несов. кого разг.* маңги кылуу, башты катыруу, келесоо кылуу, дал кылуу.

Одуряющ/ий, -ая, -ее **1. прич. от одурять;** **2. прил.** энги-денги кылма, башты айландырма, маңги кылма; ~ **запах** энги-денги кылма жыт.

Одутловат/ый, -ая, -ое шишимек тарткан, шишинки, шишинкиреген; ~ **о** **лицо** шишинкиреген бет.

Одухотворение *ср по знач. гл. одухотворить.*

Одухотворенн/ый, -ая, -ое **1. прич. от одухотворить;** **2. прил.** ажарланган, жанданган; шыктанган; ~ **о** **лицо** ажарланган жүз; ~ **ая** **речь** шыктанып сүйлөгөн сөз.

Одухотворить *сов. кого-что* **1.** жандандыруу; ~ **природу** жаратылышты жандандыруу; **2.** дем берүү, шыктандыруу, кайраттандыруу.

Одухотворять *несов. см. одухотворить.*

Одухотворяться *несов. страд. к одухотворять.*

Одушевить *сов. кого-что* **1.** жандуу деп билүү, жандуу деп эсептөө; **2. кого уст.** дем берүү, кайрат берүү, кайратына кайрат кошуу, демине дем кошуу, шыктандыруу; **народ вестью ~ о** **побёде** жениш жөнүндөгү кабар менен элге дем берүү.

Одушеви/ться *сов. уст.* жандануу, демденүү, кайраттануу, шыктануу; **он ~ лся и блистательно читал** ал шыктана түшүп, укмуштай окуду.

Одушевение *ср 1. по знач. гл. одушевить* — **одушевлять;** ~ **природы** жаратылыштын жандануусу; **2. уст.** көңүл көтөрүлүү, шаттануу, демденүү, шыктануу,

кайраттануу; **рассказывать с ~ м** көңүлү көтөрүлө сүйлөө; **писать с ~ м** шыктана жазуу.

Одушевлённ/ый, -ая, -ое **1. прич. от одушевить;** **2. прил.** жандуу; **камни для неё были существами ~ ыми** таштар ал үчүн жандуу нерсе катары сезиле турган; **3. прил. грам.** жандуу, тирүү; ~ **предмет** жандуу нерсе; **4. прил. уст.** көңүлү көтөрүлгөн, шыктанган, демденген, кайраттанган; ~ **ый** **голос** кайраттуу үн.

Одушевлять *несов. см. одушевить.*

Одушевляться *несов. 1. см. одушевиться; 2. страд. к одушевлять.*

Одышк/а *ж* демигүү, энтигүү, дем кысылуу; демикме; **страдать ~ ой** демикме илдетке чалдыгуу.

Оженить *сов. кого прост.* үйлөндүрүү; ~ **брата** бир тууганын үйлөндүрүү (бир тууганына аял алып берүү).

Ожениться *сов. прост.* үйлөнүү; ~ **в 17 лет** 17 жашында үйлөнүү (17 жашында аял алуу).

Ожеребить *сов. кого прост.* туу (бээ, эшек, төө сыяктуу айбандарга карата).

Ожеребиться *сов. см. жеребиться.*

Ожерелье *ср* шуру, мончок; **на шее виднелось жемчужное ~ мойнунда** бермет шуру көрүнүп турду.

Ожесточать *несов. см. ожесточить.*

Ожесточаться *несов. 1. см. ожесточиться; 2. страд. к ожесточать.*

Ожесточение *ср 1. по знач. гл. ожесточить* — **ожесточать;** **2.** каардануу, каарын төгүү; каардантуу; **доказывать с ~ м** каардана далилдөө; **3.** өжөрлөнүү, өжөрлөнтүү, көшөрүү, көшөрлөнтүү; **с ~ м** **трудиться** өжөрлөнө иштөө.

Ожесточенно *нареч.* өжөрлөнө, айыгыша; ~ **спорить** айыгыша талашуу.

Ожесточенность *ж 1. (жестокость)* каардангандык, катаалдангандык; **2. (озлобление, упорство)** айыгышкандык, эрегишкендик, өжөрлүк.

Ожесточенный, -ая, -ое **1. прил. от ожесточить;** **2. прил. (суровый, безжалостный)** каардуу, катаал, таш боор; ~ **человек** таш боор адам; **3. прил.** айыгышкан, эрегишкен, өчүгүшкөн; ~ **бой** айыгышкан кагылыш (уруш).

Ожесточить/ть *сов.* каардантуу, жаалдантуу, айыгыштыруу, жинин келтирүү, жинине тийүү, каарын кайнатуу; **слова ~ ли его** сөз анын каарын кайнатты.

Ожесточиться *сов. 1.* катаалдануу, ырайымсыздануу, таш боорлонуу; **2.** туталануу, жаалдануу, жинденүү; **вспомнив, зачем пришёл, он ~ лся** эмнеге келгенин эстей коюп, каары кайнап кетти.

Обжечь *сов. 1. то же, что обжечь;* ~ **рот**

чаём оозун чайга күйгүзүү; 2. *перен. кого-что разг.* уруу, чаап жиберүү; ~ лошадь кнутом атты камчы менен чаап жиберүү.

Ожечься *сов. то же, что обжечься*; ~ о крапиву чалканга чактырып алуу.

Оживать *несов. см. ожить*.

Оживи/ть *сов.* 1. *кого-что* тирилтүү, жандандыруу, жан киргизүү, жанын сактап калуу; ~ **ть человека** адамды тирилтүү; 2. *кого-что* тирилтүү, жандандыруу, жан киргизүү; ~ **ть организм** организмге жан киргизүү, организмди тирилтүү; 3. *кого* жандандыруу, тирилтүү, көңүл көтөрүү, күчкө күч кошуу, кубат берүү, кайрат берүү; **радостная весть** ~ **ла его** кубанычтуу кабар анын көңүлүн көтөрдү; 4. *перен. что* эске салуу, эске түшүрүү, ойготуу; **письмо друга** ~ **ло в моей памяти школьные годы** досумдун каты мектепте окуп жүргөндөгү окуяларды эске салды; 5. *что* кубанычка толтуруу, шаңга бөлөө, жандандыруу; **приезд детей** ~ **л дом балдардын** келиши үйдү кубанычка толтурду; 6. *что* жандандыруу, кызытуу; ~ **ть работу** ишти жандандыруу (ишти кызытуу); ~ **ть беседу** аңгемени кызытуу; 7. *что* көркүнө чыгаруу, көрктөндүрүү, өңүн ачуу; **ковёр** ~ **л комнату** килем бөлмөнү көркүнө чыгарды.

Оживи/ться *сов.* 1. *уст.* жандануу, жан кирүү; **природа** ~ **лась** жаратылыш жанданды; 2. жандануу, көңүлү көтөрүлүү, көңүлү ачылуу, куунактануу; **лицо** ~ **лось** жүзү жандана түштү; 3. жандануу; **улица** ~ **лась** көчө жанданды; 4. жандануу, кызуу; **работа** ~ **лась** жумуш жанданды (жумуш кызыды).

Оживление *ср* 1. *по знач. гл. ожить* — **оживлять**; ~ **организма** организмди тирилтүү; 2. *по знач. гл. оживиться* — **оживляться**; **в зале началось** ~ залда жандануу башталды.

Оживлённо *нареч.* жандана; кызуу; ~ **говорить** жандана сүйлөө; ~ **беседовать** кызуу аңгемелешүү.

Оживлённость *ж* жандангандык, көңүлү көтөрүлгөндүк, шаңдуулук, кызуулук.

Оживлён/ый, -ая, -ое 1. *прич. от ожить*; 2. *прил.* шайыр, көңүлдүү, көңүлү ачык, шат, куунак, толкунданган; ~ **ый человек** куунак адам (шайыр адам); ~ **ый вид** толкунданган түр; 3. *прил.* кызуу, жандуу; ~ **ая торговля** кызуу соода; ~ **ое движение** кызуу кыймыл.

Оживлять *несов. см. ожить*.

Оживляться *несов.* 1. *см. оживиться*; 2. *страд. к оживлять*.

Оживотвори/ть *сов. кого-что уст. книжн.* тирилтүү, жан киргизүү, жандандыруу; күч-кубат берүү; **дождь**, ~ **вший почву** жерге жан киргизген жамгыр.

Оживотвориться *сов. уст. книжн.* жандануу, жан кирүү, кубаттануу.

Оживотворя́ть *несов. см. оживотворить*.

Оживотворя́ться *несов. см. оживотвориться*.

Ожива́ть *несов. см. ожечь*.

Ожива́ться *несов. см. ожечься*.

Ожидани/е *ср по знач. гл. ожидать*; зал ~ **я** күтүү залы; **в ~ и поезда** поздди күтүп; 2. *чаще мн. ожидания* күтүлгөн натыйжа, үмүт, арзуу, тилек, ишенич; **обману́ть** ~ **я читателей** окурмандардын ишеничин алдоо; **не оправда́ть** ~ **й ишеничти** актабоо, ойлогондой болуп чыкпоо.

Ожидательный, -ая, -ое *то же, что выжидательный*.

Ожидать *несов.* 1. *кого-что, чего* күтүү, күтүп туруу; ~ **ть автобуса** автобус күтүү; ~ **ть известий** кабар күтүү; ~ **ть прихода гостей** меймандардын келишин күтүү; 2. *чего, с неопр. или союзом «что» (предполагать, надеяться)* күтүү, ... деп ойлоо; **как и следовало** ~ **ть** кудум ойлогондой болуп чыкты; ~ **ть неприятностей** жаман окуя болот деп күтүү; **этого я от вас не** ~ **л** мен сизден муну күткөн эмесмин; 3. *что (предстоять)* күтүү, алдыда туруу; **нас** ~ **л длинный путь** биз алыс сапарга чыкканы турабыз (биз алыс сапарга чыга турган болдук).

Ожида/ться *несов.* 1. күтүлүү, болуу; ~ **ются заморозки** үшүктүн болушу күтүлөт; **весна** ~ **ется поздняя** жаздын кеч келчүдөй түрү бар; 2. *страд. к ожидать* 1.

Ожидающе *нареч.* үмүткөр болуп, үмүт кылып; **смотреть** ~ үмүткөр болуп кароо.

Ожидающий, -ая, -ее 1. *прич. от ожидать*; 2. *прил. (выражающий ожидание)* үмүт кылган, үмүткөр, үмүттүү; ~ **взгляд** үмүткөр көз караш.

Ожирелый, -ая, -ое семиз, семирп кеткен, май баскан.

Ожирение *ср по знач. гл. ожиреть*; ~ **сердца** жүрөктүн май басып кетиши.

Ожиреть *сов.* семирүү, семирп кетүү, май басып кетүү.

Ожи/ть *сов.* 1. тирилүү, жан кирүү, жандануу; **покойник** ~ **л** өлгөн адам тирилди; **сад, согрётый солнцем** ~ **л** күндүн жылуулугунан бак-дарактар жанданды; 2. *перен.* өзүнө келүү, жандануу, жан кирүү, чыйралуу, тынып калуу; ~ **ть после отдыха** эс алгандан кийин тынып калуу; 3. *перен. (о мыслях, чувствах)* кайрадан пайда болуу, кайра жандануу, ойгонуу; калыбына келүү; **все** ~ **ло в моей памяти** менин эсимдегилердин бардыгы кайрадан калыбына келди; 4. *перен.* жандануу, жан-

даньп кетүү; **природа** ~ ла жаратылыш жанданды.

Ожог м 1. күйүк; у него ~ ступни анын таманы күйүп калган; **получить тяжёлые** ~ и катуу күйүү; 2. күйгөн жер; **доктор перевязал** ~ и доктор күйүктү (күйгөн жерди) таңып байлады.

Озаботи/ть сов. кого кабатыр кылуу, түйшүк тарттыруу, бушайман кылуу, убара кылуу; **это** ~ **ло его** бул аны убара кылды.

Озаботиться сов. чем кам көрүү, кам саноо; **нужно заранее** ~, **чтобы всё было готово** бардыгы даяр болсун үчүн алдын ала кам көрүү керек.

Озабоченно нареч. кам санап, кам көрүп, бушайман болуп; убараланып, түйшүктөнүп, түйшүк тартып.

Озабоченность ж камкордук, кам санагандык, кам жегендик; убарачылык, бушаймандык; **проявить** ~ камкордук көрсөтүү (камкордук кылуу).

Озабоченн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от озаботить*; 2. *прил.* (озабочен, -на, -но) кам көргөн, кам жеген, убараланган, түйшүктөнгөн, бушайман болгон; ~ **ые люди** кам көргөн адамдар (убараланган адамдар).

Озабочивать несов. см. озаботить.

Озабочиваться несов. см. озаботиться.

Озаглавить сов. что атоо, ат коюу; **статьё** макалага ат коюу.

Озаглавливать несов. см. озаглавить.

Озаглавливаться несов. страд. к озаглавливать.

Озадаченно нареч. бушайман болуп, баш катырып, түйшүктөнүп; айран-таң калып; **думать** ~ баш катырып ойлоо.

Озадаченный, -ая, -ое 1. *прич. от озадачить*; 2. *прил.* башы каткан, айран-таң болгон, эмне дээрин (эмне кыларын) билбей калган, кыйын абалда калган; ~ **взгляд** айран-таң калган көз караш; ~ **вид** кыйын абалда калган түр (кебете, көрүнүш, өң).

Озадачивать несов. см. озадачить.

Озадачиваться несов. см. озадачиться.

Озадачи/ть сов. кого башын катыруу, ойго салуу, кыйын абалга калтыруу; **вопрос** ~ **л старика** суроо абышканы кыйын абалга калтырды.

Озадачиться сов. *разг.* башы катуу, айран-таң калуу, эмне кыларын билбей кыйын абалда калуу, бушайман болуу.

Озарение ср 1. *по знач. гл. озарить* — **озариться**; 2. *перен.* оюна келе калуу, эсине түшө калуу; **нашло на него** ~ оюна түшө калды.

Озари/ть сов. кого-что 1. нур чачуу, жарык кылуу; **утро** ~ **ло таң** нурун чачты; 2. *перен.* жадыроо, сезимди ойготуу, көңүлдү

көтөрүү; **улыбка** ~ **ла лицо** жылмайып күлгөндө жүзү жадырай түштү; 3. *перен.* пайда боло калуу, эске түшө калуу; **дёрзкая мысль** ~ **ла его голову** батыл ой эсине түшө калды.

Озари/ться сов. 1. жаркыроо, жарык болуу; **комната** ~ **лась солнцем** бөлмө күн нуруна жаркырады; 2. *перен.* жадыроо, кубанычка батуу, эргүү; **лицо** ~ **лось надеждой** үмүттөн улам жүзү жадырай түштү.

Озарять несов. см. озарить.

Озаряться несов. несов. 1. *см.* озариться; 2. *страд. к* озарять.

Озверел/ый, -ая, -ое айбан мүнөздөнгөн, жаалданган, каарданган, кыжыры кайнаган, жинденген; ~ **ая толпа людей** жаалданып топураган калың эл; ~ **ый враг** каардуу душман.

Озверение ср по знач. гл. озвереть; драться с ~ **м** өлөр-тирилерине карабай мушташуу.

Озвереть сов. 1. жаалдануу, кутуруу, жинденүү, айбан мүнөздөнүп кетүү; 2. *сов. см.* звереть.

Озвучение ср по знач. гл. озвучить.

Озвучивать несов. см. озвучить.

Озвучиваться несов. страд. к озвучивать.

Озвучить сов. үндүү кылуу; ~ **фильм** фильмди үндүү кылуу.

Оздоровительн/ый, -ая, -ое ден соолукту жакшыртуучу; ден соолукту чыңдоочу; ~ **ые мероприятия** ден соолукту жакшыртуучу чаралар; ~ **ый лагерь для детей** балдардын ден соолугун чыңдоочу лагерь.

Оздоровить сов. 1. *кого ден* соолукту чыңдоо, ден соолукту оңдоо, саламаттыкты мыктылоо; 2. *что перен.* оңдоо, түзөө, жөнгө салуу, жолго коюу; ~ **условия труда** эмгек шартын жөнгө салуу; ~ **обстановку в коллективе** коллективдин абалын оңдоо; ~ **экономику** экономиканы жөнгө салуу.

Оздоровление ср по знач. гл. оздоровить.

Оздоровлять несов. см. оздоровить.

Оздоровляться несов. страд. к оздоравливать.

Озеленение ср по знач. гл. озеленить; ~ города шаарды жашылдандыруу.

Озеленитель м жашылдандыруучу (жашылдандыруу ишин жүргүзүүчү) адам.

Озеленительн/ый, -ая, -ое жашылдандыруучу; ~ **ые работы** жашылдандыруу иштери.

Озеленить сов. что жашылдандыруу (бак-дарак тигүү); ~ **пришкольный участок** мектептин жер аянтын жашылдандыруу.

Озеленять несов. см. озеленить.

Озеленяться несов. страд. к озеленять.

Оземь нареч. разг. жерге (тийүү, урунуу, жыгылуу); **грóхнулся** ~ жерге күрс этип жыгылуу.

Озерко *ср. уменьш. к озеро; в саду было* ~ бактын ичинде кичинекей көл (көлчө) бар эле.

Озёрн/ый, -ая, -ое көл ...; ~ ая вода көлдүн суусу; ~ ая рыба көлдүн балыгы (көл балыгы); ~ ый флот көл флоту; **2.** көлү көп, көлдүү; ~ ая местность көлдүү жер (көлү көп жер).

Озеро *ср* көл; **горное** ~ тоо көлү; **солёное** ~ туздуу көл.

Озероведение *ср* көл изилдөө илими.

Озерцо *ср* уменьш. к озеро.

Озимка *ж* разг. то же, что **озимь**; ~ широкими волнами уходила к горизонту ыргала өскөн күздүк эгин горизонтту карай кенири созулуп жатты.

Озим/ый, -ая, -ое **1.** күздүк; ~ ые культуры күздүк эгиндер; ~ ая пшеница күздүк буудай; **2.** в знач. суш. **озимые** *мн.* күздүк, күздүк эгиндер; **сев** ~ **ых** күздүк эгиндерди агүү; ~ **ый** поля күздүк эгилген талаа.

Озим/ь *ж* **1.** күздүк, күздүк эгин, күздүктүн көгү; ~ **ь** зелене́ла күздүк көгөрүп калды; **2.** күздүк талаасы; **по** ~ **и** бродят телята күздүк талаасын музоолор тебелеп жүрөт.

Озирать *несов.* кого-что көз чаптыруу, көз жүгүртүү.

Озира/ться *несов.* **1.** эки жагын карануу, эки жагына көз чаптыруу, элендөө, элендеп эки жагын карануу; ~ **ться** по сторонам эки жагын карануу (эки жагына көз чаптыруу); **2.** кайрылып кароо, аркасын кароо; кылчактоо; ~ **ться** беспокойно назад тынчсызданып, алды-артына кылчактай кароо; **бежать, не** ~ **ясь** артына карабай качып жөнөө.

Озлатить *сов.* кого-что *трад.-поэт.* жаркыратуу, жалтылдаган түс берүү.

Озлащать *несов.* *см.* **озлатить**.

Озли/ть *сов.* *прост.* то же, что **обозлить**; **насмешливые слова** ~ **ли** его келекелүү сөздөр анын ачуусун келтирди.

Озли/ться *сов.* *прост.* то же, что **обозлиться**; **она** вдруг ~ **лась** күтүлбөгөн жерден анын ачуусу келе түштү.

Озлоби/ть *сов.* кого ачуулантуу; ачуусун (жинин) келтирүү, кыжырына тийүү.

Озлоби/ться *сов.* ачуулануу, ачуусу келүү, жини келүү, каардануу, жаалдануу, кыжыры кайноо; **он** ~ **лся** на всех ал бардыгына ачууланды; ~ **ться** из-за пустяков болбогон ишке ачуулануу.

Озлобление *ср* по знач. гл. **озлобить** — **озлобиться**; **впадать в** ~ ачуулануу, ачуусу (жини) келүү; **толкнуть с** ~ **м** ачуусу келип түртүп жиберүү.

Озлобленный, -ая, -ое **1.** *прич.* от **озлобить**; **2.** *прил.* (озлоблен, -на, -но) ачуу-

ланган, ачуусу (жини) келген, каары кайнаган, жаалданган, жинденген; ~ **человек** каары кайнаган киши; ~ **вид** жаалданган түр (кебете); **бросить** ~ **взгляд** каардана кароо.

Озлоблять *несов.* *см.* **озлобить**.

Озлобляться *несов.* **1.** *см.* **озлобиться**; **2.** *страд.* к **озлоблять**.

Ознако́мить *сов.* кого-что с чем тааныштыруу, тааныштырып чыгуу; ~ с **новой инструкцией** жаңы инструкция менен тааныштыруу; ~ **школьников с азбукой Морзе** мектеп окуучуларын Морзе алиппеси менен тааныштыруу.

Ознако́миться *сов.* с чем таанышуу, таанышып чыгуу; ~ с **резолу́цией** резолюция менен таанышуу; ~ с **диссертацией** диссертация менен таанышып чыгуу.

Ознако́мление *ср* по знач. гл. **ознако́мить** — **ознако́миться**; ~ с **литерату́рой** адабияттар менен таанышуу; ~ с **городом** шаарды көрсөтүү (шаарды көрүп чыгуу).

Ознако́млять *несов.* *см.* **ознако́мить**.

Ознако́мляться *несов.* **1.** *см.* **ознако́миться**; **2.** *страд.* к **ознако́млять**.

Ознаменование *ср* по знач. гл. **ознаменовать**; в **ознаменование** **чего-л.** бир нерсени белгилөө; в **ознаменование** **победы** жеңишти салтанат менен белгилөө.

Ознаменовá/ть *сов.* что **1.** *см.* **знаменовать**; **2.** билдирүү, түшүндүрүү, көрсөтүү, белгилөө, ...дан кабар берүү; **два случая, ~** **вшие начало его службы** анын кызматынын башталышын белгилеген эки учур; **3.** *уст.* даңктоо, даңкын чыгаруу, даңазалоо; белгилөө, көрсөтө алуу; **вы просто ничем не** ~ **ли себя** сиз өзүңүздү эч нерсе менен даңазалай албадыңыз; ~ **ть** **Первое Мая** **новыми трудовыми успехами** Биринчи Майды эмгектик жаңы ийгиликтер менен белгилөө.

Ознаменовáться *сов.* чем даңктануу, салтанаттануу.

Ознаменовывать *несов.* *см.* **ознамено-ва́ть** **2.**

Ознаменовываться *несов.* **1.** *см.* **ознаменоваться**; **2.** *страд.* к **ознаменовывать**.

Означа́/ть *несов.* **1.** *см.* **означить**; **2.** что билдирүү, белгилүү бир маанини түшүндүрүү, маани берүү; **этот сигнал ~** **ет «вперед!»** бул сигнал «алга!» дегенди билдирет; **3.** что билдирүү, көрсөтүү, түшүндүрүү; **что это ~** **ет?** бул эмнени билдирет?; бул эмнеси?

Означа́ться *несов.* **1.** *см.* **означиться**; **2.** *страд.* к **означа́ть** **1.**

Означенный, -ая, -ое **1.** *прич.* от **означить**; **2.** *прил.* *уст.* көрсөтүлгөн, белгиленген, айтылып өткөн, сөз болгон; в ~ **ое** **время** көрсөтүлгөн убакта.

Озна́чить *сов. что уст.* 1. белгилөө, белгилеп көрсөтүү; **место** ~ **ценное на карте** картада белгиленип көрсөтүлгөн жер; 2. белгилөө; **в ~ ценный день** белгиленген күндө.

Озна́чи/ться *сов. уст.* көрүнүү, көрүнүп туруу, ажыралып (билинип) туруу; **в дали** ~ **лись горы** алыстан тоолор көрүнүп жатты.

Озно́б *м* калтыратма; чыйрыгуу, калтыроо, титирөө; ~ **пробега́л по моей спине́** эгим дүркүрөп кетти; **не́рвный** ~ жини келип титирөө (калчылдап кетүү).

Озноби́ть *сов. уст.* үшүтүп алуу; ~ **но́ги** бутту үшүтүп алуу.

Озноби́/ться *сов.* үшүп кетүү; **у меня** ~ **лось лицо́** менин бетим үшүп кетти.

Ознобля́ть *несов. см. озноби́ть.*

Ознобля́ться *несов. см. озноби́ться.*

Озолоти́/ть *сов.* 1. **что** алтындоо, алтын түскө боёо, алтындай жаркыратуу; **со́лнце** ~ **ло степь** күн талааны алтын түскө боёду; 2. *разг. (щедро одарить)* акчага туйтунтуу, пулга бөлөө; ~ **ть с ног до головы́** алтынды башынан ылдый куюнтуу, алтынга көөмп салуу.

Озолоти́/ться *сов.* 1. алтын түскө боёлуу, алтындай жаркыроо; **горы** ~ **лись** тоолор жаркырап турган эле; 2. *разг.* көп акчалуу (алтындуу) болуу; байып кетүү; **в ателье́ она** ~ **тсия** ал ательеде жүрүп байып баратат.

Озо́н *м* озон (кислороддун үч атомунан кошулуп пайда болгон газ); **насы́щенный** ~ **ом морско́й во́здух** озонго каныккан деңиз абасы.

Озо́натор *м* озонатор (абаны озонго каныктыруучу аспап).

Озо́низация *ж* озондоштуруу, озондун таасири менен тазартуу.

Озо́нирование *ср по знач. гл. озони́ровать.*

Озо́нировать *сов., несов. несов. что* 1. *хим.* озондоо, озонго айландыруу; 2. озондоо, озондун таасири менен (озондоп) тазалоо; ~ **во́здух** абаны озондун таасири менен тазалоо.

Озо́нироваться *несов. страд. к озони́ровать.*

Озорни́к *м* 1. *разг.* шок, тентек, бейбаш; **ребёнок-** ~ шок бала; 2. *прост.* жаңжалчы, чатак, чыр чыгарганды жакшы көргөн адам.

Озорница́ *женск. к озорни́к.*

Озорнича́/ть *несов.* 1. (*шалить*) *разг.* шоктонуу, тентектик кылуу, бейбаштануу; **напра́сно ты** ~ **ешь, ма́льчик** бала, сен бекер шоктонуп жатасың; 2. *прост. (буянить, скандалить)* жаңжал (чатак) чыгаруу, чыр салуу.

Озорн/о́й, -ая, -ое 1. *разг.* тентек, бейбаш, шок; ~ **о́й ребёнок** тентек бала; 2. *прост.* жаңжалчы, ээнбаш, чыр, чатак, урушчаак;

~ **о́й челове́к** чатак киши; ~ **о́е поведе́ние** ээнбаш жүрүм-турум.

Озорова́ть *несов. прост. то же, что озорнича́ть.*

Озорство́ *ср разг. 1. (шалости)* тентектик, шоктук, бейбаштык; **это настоя́щее** ~ **бул анык бейбаштык**; 2. (*скандальное поведение*) урушчаактык, зөөкүрдүк, ээнбаштык.

Озяб/ну́ть *сов. см. зябнуть 1*; **у меня** ~ **ли но́ги** менин буттарым үшүп кетти.

О́й межд. ой, кокуй; **о́й, кто это?** ой, ким бул?

Ойка́ть *несов. разг.* ойбойлоо, кокуйлоо; **что ты ойка́ешь?** сен эмне ойбойлойсун?

Ойкну́ть *сов. однокр. к ойкать;* ~ **от испу́га** коркконунан ойбойлоп жиберүү.

Ойкуме́на *ж геогр.* ойкумена (жер шарынын адамзат жашаган бөлүгү).

О́й ли межд. *вопр. прост.* ой, ошондойбу; ошондой бекен.

Ойро́ты *мн. (ед. ойрот м, ойротка ж)* ойроттор (алтайлыктардын эскиче наамы).

Окаёмк/а *ж разг.* кыюу, жээк.

Оказа́ние *ср по знач. гл. оказа́ть;* ~ **медицинско́й помо́щи** медициналык жардам көрсөтүү; ~ **сопротивле́ние** каршылык көрсөтүү.

Оказа́ть *сов. что* көрсөтүү, кылуу, берүү; ~ **соде́йствие** көмөк көрсөтүү; ~ **услу́гу** кызмат көрсөтүү; ~ **по́мощь** жардам кылуу (жардам берүү); ~ **дове́рие** ишенүү, ишеним кылуу; ~ **вли́яние** таасир этүү.

Оказа́/ться *сов.* 1. табылуу, бар болуу, бар болуп чыгуу; **кни́га** ~ **лась в шкафу́** китеп шкафта экен, китеп шкафтан табылды; **свободных номеро́в не** ~ **лось** бош номерлер жок экен; **он** ~ **лся в зале́** ал залда экен, ал залдан табылды; 2. кандайдыр бир абалда калуу, кандайдыр бир абалга түшүү (туш келүү); ~ **тсия** **в опа́сности** коркунучтуу абалга туш келүү, коркунучта калуу; ~ **тсия** **в затру́днительном поло́жении** кыйын абалга түшүү, оор абалда калуу; ~ **тсия** **в нело́вком поло́жении** ыңгайсыз абалда калуу; ~ **тсия** **в плену́ сво́их чувств** өз сезиминин туткунунда калуу; 3. кандайлыгы (ким, эмне экендиги ж.б.) маалым болуу, билинүү, ...болуп чыгуу; ...болуп калуу; **арбу́з** ~ **лся несла́дким** дарбыз таттуу эмес экен, дарбыз супсак болуп чыкты; **они** ~ **лись зна́комыми** алар тааныш экен, алар тааныш болуп чыкты; **пяти́ рубли́ей** ~ **лось недоста́точно** беш сом жетишсиз болуп чыкты (беш сом жетпейт экен, беш сом аздык кылат экен); 4. *безл.* аныкталуу, болуп чыгуу; ~ **лось, что это́ не пра́вда** бул туура эмес болуп чыкты, бул туура эмес экен; ~ **лось, что уже́ по́здно** кеч болуп калган экен, убакыт өтүп кетиптир.

Ока́зи/я ж 1. *уст.* ыңгайлуу учур; **передать письмо с первой** ~ ей катты ыңгайлуу учур боло калганда берип жиберүү; 2. *разг.* шумдук, укмуш; мына кызык; **что за ~ я?** Часы остановились бул эмне деген укмуш? Саатым токтоп калыптыр.

Ока́зывать *несов. см. оказа́ть.*

Ока́зыва/ться *несов. 1. см. оказа́ться; 2. 3 л. ед. оказывае́тся в знач. вводн. сл. он, ~ ется, из Нарына, ал, көрсө, Нарындан экен; книга, ~ ется, лежала на столе* көрсө, китеп столдун үстүндө жатыптыр; 3. *страд. к оказывать.*

Окаймить *сов. что* 1. жээктөө, кыюулоо; ~ **портрет** портретти жээктөө, портретке жээк салуу; 2. *перен.* курчоо, тегеректеп коюу, тегерете курчап туруу; **озеро, окаймлённое лесом** тегерете токой менен курчалган көл.

Окаймление *ср* 1. *по знач. гл. окаймить;* ~ **скатерти** дасторконду кыюулоо; 2. курчоо, тосмо; **горное** ~ тоо курчоо (тоо тосмосу).

Окаймлять *несов. см. окаймить.*

Окаймляться *несов. страд. к окаймлять.*

Ока́лин/а ж *тех.* ширенди (кызыган металлдын ширендиси); **сбивать** ~ у ширендини уруп түшүрүү.

Ока́лывание *ср по знач. гл. ока́лывать;* ~ **льда** музду чагуу.

Ока́лывать *несов. см. около́ть;* музду чагуу.

Ока́лыва/ться *несов. страд. к ока́лывать;* лёд ~ лся муз чагылды.

Окаменевать *несов. см. окамене́ть.*

Окамене́ло *нареч.* таш болуп, таштай катып; **стоять** ~ таштай катып туруу (таштай катып тура берүү).

Окамене́лост/ь ж 1. ташка айланыш, таш болуп катып калыш; 2. *чаще мн.* **окамене́лости** ташка айлангандар (таш болуп катып калган жаныбарлардын, өсүмдүктөрдүн калдыктары); **палеонтологические коллекции, составленные из ~ ей** ташка айлангандардан түзүлгөн палеонтологиялык коллекциялар.

Окамене́л/ый, -ая, -ое 1. ташка айланган, таш болуп калган; ~ **ые оста́тки дре́вних живо́тных** байыркы айбандардын таш болуп калган калдыктары; 2. катып калган, таштай каткан; ~ **ая колбаса́** катып калган колбаса (таштай каткан колбаса); 3. *перен.* былк этпеген, кыймылсыз, өлүк сыяктуу, сенейип калган; ~ **ое лицо́** өлүк сыяктуу жүз; 4. *перен.* таш боор, ырайымсыз, мээримсиз.

Окамене́н/ие *ср по знач. гл. окамене́ть;* ~ **ие расте́ний** өсүмдүктөрдүн ташка айланышы, таштай катып калышы; **выйти из состоя́ния** ~ **ия** таштай каткан абалдан чыгуу.

Окамене́ть *сов. 1.* ташка айлануу, таш-

тай катуу; ~ **вший вулкани́ческий пепел** вулкандын ташка айланган (таштай каткан) күлү; ~ **вшие лепёшки** таштай каткан тоочтор; 2. *перен.* былк этпей туруп калуу, таштай катып калуу, делдейип катып калуу; үрөйү учуу; **солда́ты ~ ли от стра́ха** солдаттар коркконунан делдейип туруп калышты.

Окантова́ть *сов. что* 1. жээктөө, чаптоо; ~ **воротник** жакага жээк бастыруу; ~ **фотографию** фотографиянын кырка жээгин кагаз менен чаптоо; 2. *спец.* айланта кырдап чегүү, айланта жонуп кыр чыгаруу; ~ **камень** ташты айланта кырдап чегүү.

Оканто́вка ж 1. *по знач. гл. окантова́ть;* ~ **пла́тья** көйнөктү жээктөө, көйнөккө жээк бастыруу; 2. жээк; **краси́вая** ~ татынакай жээк (кооз жээк).

Оканто́вывать *несов. см. окантова́ть.*

Оканто́вываться *несов. страд. к оканто́вывать.*

Оканчи́вать *несов. см. окончи́ть.*

Оканчи́ва/ться *несов. см. 1. окончи́ться; 2. чем, на что* бүтүү, аяктоо; **слово** ~ **ется на гласную** сөз үндүү менен бүтөт; **поля́на** ~ **лась лесом** талаа токой менен бүтөт; 3. *страд. к оканчи́вать.*

Оканье *ср по знач. гл. о́кать* («а» ордуна «о» колдонуп сүйлөө).

Ока́пать *сов. разг. то же, что обка́пать.*

Ока́паться *сов. разг. то же, что обка́паться.*

Ока́пывание I *ср разг. по знач. гл. ока́пывать I.*

Ока́пывание II *ср по знач. гл. ока́пывать II;* ~ **плодо́вых дере́вьев** мөмө бактарынын түбүн казып жумшартуу.

Ока́пывать I *несов. см. ока́пать.*

Ока́пывать II *несов. см. окопа́ть.*

Ока́пываться I *несов. 1. см. ока́паться; 2. страд. к ока́пывать I.*

Ока́пываться II *несов. 1. см. ока́паться; 2. страд. к ока́пывать II.*

Окариката́ривать *несов. см. окариката́ривать.*

Окариката́риваться *несов. страд. к окариката́ривать.*

Окариката́ривать *сов.* кимдир бирөөнү (бир нерсени) карикатуралык түрдө көрсөтүү (элестетүү).

Окари́на ж окарина (чоподон же фарфодон үнүн флейтаныкына окшотуп жасалган италиялык элдик музыкалык аспап).

Ока́рмливание *ср по знач. гл. ока́рмливать.*

Ока́рмливать *несов. см. окорми́ть.*

Ока́рмливаться *несов. страд. к ока́рмливать.*

Оката́/ть *сов. то же, что обката́ть 1;* ~ **нные ка́мни** жумуруланган таштар.

Окати́ть *сов. кого-что* кого-что жаба куюу; ~ **водо́й** сууну жаба куюу.

Окати́ться *сов.* жаба куюнуу; ~ **холо́дной водо́й** муздак сууну жаба куюнуу.

Ока́тывать I *несов. см. оката́ть.*

Ока́тывать II *несов. разг. см. окати́ть.*

Ока́тываться I *несов. страд. к ока́тывать I.*

Ока́тываться II *несов. разг. 1. см. окати́ться; 2. страд. к ока́тывать II.*

Ока́ть *несов.* «о» лоп сүйлөө («а» ордуна «о» колдонуп сүйлөө).

Ока́чивать *несов. см. оката́ть.*

Ока́чиваться *несов. 1. см. окати́ться; 2. страд. к ока́чивать.*

Ока́шивать *несов. см. окоси́ть.*

Ока́шиваться *несов. страд. к ока́шивать.*

Ока́яни/ый, -ая, -ое 1. уст. (проклятый) күнөөгө баткан, динден чыккан, чиркөөдөн куулган; **2. в знач. суц. ока́янный м уст. разг.** азыткы, шайтан; ~ **й попу́тал меня́** мени шайтан азгырды; **3. бран. прост.** каргыш тийгир, балакет баскыр; **всю капу́сту потолкли́,** ~ **е** капустаны бүт талкалап кетиптир, каргыш тийгирлер.

Ока́яństwo *ср уст.* абийирсиздик, акмактык, бети жоктук.

Океа́н м 1. океан; **мирово́й** ~ дүйнөлүк океан; **2.** океан (материктердин ортосундагы суу мейкиндиги); **3. перен. чего, какой книжн.** көлдөй, селдей, эң көп, ченемсиз; ~ **слёз селдей** көз жапш; **возду́шный океа́н** аба мейкиндиги; атмосфера.

Океана́вт м океанавт (океандардын түбүн изилдөөчү).

Океани́ческ/ий, -ая, -ое океан ...; ~ **ие глуби́ны** океандын тереңдиги; ~ **ие течéния** океандын агымы; ~ **ая рыба́** океан балыгы.

Океано́граф м океанограф (океанография боюнча адис).

Океанографиче́ск/ий, -ая, -ое океанографиялык; ~ **ое иссле́дование** океанографиялык изилдөө.

Океаногра́фия ж 1. океанография; **2. то же, что океаноло́гия.**

Океано́лог м океанолог (океанология боюнча адис).

Океанологиче́ск/ий, -ая, -ое океанологиялык; ~ **ая экспеди́ция** океанологиялык экспедиция.

Океаноло́гия ж океанология.

Океа́нск/ий, -ая, -ое океан ...; ~ **ие во́ды** океан суулары; ~ **ие парохо́ды** океан пароходдору (кемелери); ~ **ое путе́шество́ие** океан саякаты (океанда болгон саякат).

Окида́ть что прост. кызамык чыгуу.

Оки́дывать *несов. см. оки́нуть.*

Оки́нуть *сов. кого-что:* **оки́нуть** взгля́дом көз чаптыруу, көз жүгүртүп чыгуу.

О́кисел м хим. кычкыл (химиялык элемен-

ттин кислород менен бирикмеси); ~ **металла** металл кычкылы; **безво́дный** ~ суусуз кычкыл.

Окисле́ние *ср хим.* кычкылдануу; кычкылданыш; ~ **алюми́ния** алюминийдин кычкылданышы.

Окисли́тел/ь м хим. кычкылдантуучу; **акти́вные** ~ **и** активдүү кычкылдантуучулар.

Окисли́тельн/ый, -ая, -ое хим. кычкылдануучу, кычкылдантуучу; ~ **ый проце́с** кычкылдантуучу (кычкылдануучу) процесс; ~ **ая спосо́бность** кычкылдантуу (кычкылдануу) жөндөмдүүлүгү

Окисли́ть *сов. хим.* кычкылдантуу, кычкылдандыруу; ~ **кислоро́дом** примеси ара-лашманы кислород менен кычкылдантуу.

Окисли́/ться *сов. хим.* кычкылдануу; **желе́зо** ~ **лось** темир кычкылданды.

Окисля́ть *несов. см. окисли́ть.*

Окисля́ться *несов. 1. см. окисли́ться; 2. страд. к окисля́ть.*

Окись ж хим. кычкыл; ~ **углеро́да** углероддун кычкылы.

Окклюдиро́вать *сов., несов. что тех.* газдарды жутуу, өзүнө синирүү.

Окклюдиро́ваться *несов. страд. к окклюдиро́вать.*

Окклю́зия ж тех. окклюзия (эритилген же катуу металлдардын газдарды жутуп алуусу, өзүнө синирүүсү).

Оккульти́зм м оккультизм (жаратылышта жашыруун, табияттан тышкары турган күчтөр бар, алар менен сыйкырдуу аракеттердин, арбоолордун ж.б. жардамы менен карым-катнаш жасоого болот имиш деп эсептеген мистикалык окуунун жалпы наамы).

Оккупáнт м оккупант; баскынчы; **изгна́ть из страны́** ~ **ов** өлкөдөн оккупанттарды (баскынчыларды) кууп чыгуу.

Оккупáнтск/ий, -ая, -ое оккупанттык, баскынчылык.

Оккупационн/ый, -ая, -ое оккупациялык, басып алуучулук; ~ **режим** оккупациялык режим.

Оккупáция ж оккупация (башка бир мамлекеттин жерин аскер күчү менен зордуктап басып алуу).

Оккупиро́ванн/ый, -ая, -ое 1. прич. от оккупиро́вать; 2. прил. оккупацияланган; ~ **ый райо́н** оккупацияланган район; ~ **ая террито́рия** оккупацияланган территория.

Оккупиро́вать *сов., несов. что* оккупация кылуу, оккупациялоо, басып алуу; ~ **страну́** өлкөнү оккупациялоо.

Оккупиро́ваться *несов. страд. к оккупиро́вать.*

Окла́д м 1. оклад, айлык акы, айлык, маяна; **повы́сить** ~ окладды (айлык акыны)

жогорулатуу; **месячный** ~ бир айлык оклад; **2. фин.** налог, салык; **подушный** ~ жан башынан алынуучу салык; **3.** каптама; **икона с серебрянным** ~ ом күмүш каптамалуу икона.

Окладист/ый, -ая, -ое **1. уст.** кең далылуу, чымыр; **2.** жайылган кереге сакал; ~ **ая борода** жайылган кереге сакал.

Окладн/ой, -ая, -ое **фин.** айлык акыга жараша, айлыкка ылайыкталган.

Оклевать **сов.** чокуу, чокулоо, чокулап жеп коюу; ~ **виноград** жүзүмдү чокулап жеп коюу.

Оклеветать **сов.** кого-что ушактоо, ушак жүргүзүү, жалаа жабуу; ~ **невинных** күнөөсүз адамдарды ушактоо.

Оклёвывать **несов. см.** оклевать.

Оклёвываться **несов. страд. к** оклёвывать.

Оклёивание **ср по знач. гл.** оклёивать; ~ **окон** терезелердин жээктерин чаптап чыгуу.

Оклёивать **несов. см.** оклёить.

Оклёиваться **несов. страд. к** оклёивать.

Оклёить **сов.** что бардык жерине чаптап чыгуу, туташ жабыштырып чыгуу; ~ **обоями** обой жабыштырып чыгуу.

Оклёйк/а ж **1. по знач. гл.** оклёить; **бумага** для ~ **и книг** китептерге чапталуучу кагаз; **2.** чаптама, каптама; **внутренняя** ~ **а ящика** ящиктин ички каптамасы.

Оклематься **сов. прост.** айыгуу, сакаюу, баш көтөрүү, оңолуу; эсине келүү, эсин жыюу; ~ **после болезни** оорудан кийин оңолуу (баш көтөрүү).

Оклик **м** чакырган үн, чакырык; ~ **часового** часовайдун (күзөтчүнүн) чакырган үнү; **отозваться на** ~ чакырыкка жооп берүү.

Окликать **несов. см.** окликнуть.

Оклика/ться **несов. 1. уст.** бири-бирин үн алышып чакырышуу; **сторожевые казаки** ~ **лись** күзөтчү казактар бири-бирин үн алышып чакырып жатышты; **2. страд. к** окликаать.

Окликну/ть **сов.** кого атын айтып чакыруу, бир нерсе деп кыйкыруу; кыйкырып токтотуу, бери каратуу; ~ **ть прохожего** өтүп бараткан кишини кыйкырып токтотуу; **кто-то меня** ~ **л** мага кимдир бирөө кыйкырып калды.

Окно **ср** **1.** терезе; **открыть** ~ терезени ачуу, терезени ачып коюу; **2.** терезенин текчеси; **сесть на** ~ терезенин текчесине отуруу; **3. перен.** тешик, ачык жер; **в тучах** **образовалось** ~ булуттардын арасы ачылып, асман көрүндү; **4.** чуңкур, көлчүк, сормо көлчүк; ~ **в болоте** саздагы көлчүк; **5. разг.** сабактардын (лекциялардын) ортосундагы бош убакыт; ~ **между лекциями**

лекциялардын ортосундагы бош убакыт (саат).

Око **ср (мн. очи)** **уст. трад.-поэт.** көз; **видит** ~ **да зуб** **неймёт** **погов.** көз көргөн менен тиш өтпөйт; акыл жетсе да, кол жетпейт.

Окова/ть **сов. 1. что** каптоо (металл менен); ~ **ть сундук железом** сандыкты тунуке менен каптоо; ~ **ть серебром** күмүш каптоо (күмүш менен каптоо); **2. кого** **уст.** кишен салуу, кишендөө; **3. перен. кого-что** жылдырбай салуу, былкылдатпай коюу, матап салуу; **ужас** ~ **л всех** коркунуч бардыгын кыймылдатпай салды; **4. перен. что** тондуруп салуу; **муз** каптап калуу; **лёд** ~ **л озеро** көлдү муз каптады.

Оковка **ж** **1. по знач. гл.** **оковать** **1;** **2.** каптама; **серебрянная** ~ күмүш каптама.

Оков/ы тк. мн. 1. уст. кишен; **тяжёлые** ~ **ы** оор кишен; **держать в** ~ **ах** кишендеп коюу; кишендеп кармоо; **2. перен.** кишен, эзүү, кысым, тоскоолдук; **пали** ~ **ы рабства** кулчулуктун кишени талкаланды; **не было никаких** ~ эч кандай тоскоолдук (кысым) жок эле.

Оковывать **несов. см.** оковать.

Оковываться **несов. страд. к** оковывать.

Окоём **м** **уст.** көз жеткен (көзгө көрүнүп турган) мейкиндик, теребел.

Околачивать **несов. см.** околотить.

Околачиваться **I** **несов. страд. к** околачивать.

Околачива/ться II **несов. прост.** сандалып жүрүү, иш кылбай, бекер жүрө берүү; **ты что здесь** ~ **ешь** **без дела?** бул жерде бекерден-бекер эмне сандалып жүрөсүң?

Околдова/ть **сов. кого** **1.** сыйкырдоо, сыйкырдап коюу, арбоо; **2. перен.** сыйкырдагандай өзүнө тартып алуу; **пение** ~ **ло слушателей** ыр угуп отургандарды сыйкырдагандай өзүнө тартып алды.

Околдовывать **несов. см.** околдовать.

Околдовываться **несов. страд. к** околдовывать.

Околевать **несов. см.** околеть.

Околёсина **ж** **прост. то же, что** околёсица.

Околесить **несов. кого-что** **прост. 1.** кыдырып чыгуу, кезип чыгуу; ~ **всю Сибирь** Сибирди бүт кыдырып чыгуу; **2.** айланып (тегеренип) чыгуу; ~ **мыс** булунду айланып чыгуу.

Околёсиц/а ж **разг.** калжырак сөз, сандырак кеп, алжыгандык, тантыгандык; **он стал нести** ~ **у** ал беймаани (сандырак, келжирек) сөздөрдү сүйлөй баштады (тантый баштады).

Околёсная **ж** **прост. то же, что** околёсица.

Околé/ть **сов. (о животных)** **1.** арам өлүү, арам кетүү; **лощадь** ~ **ла** ат арам өлдү; **2.**

груб. прост. (о человеке) өлүү, доңуз кобуу.

Око́лиц/а ж 1. кыштакты курчаган кашаа; кыштакты курчаган кашаанын дарбазасы; **вётхая ~ а** эскирген кашаа; **дéти открýли** ~ у балдар кашаанын дарбазасын ачышты; 2. кыштактын чети; **жить на ~ е** кыштактын четинде жашоо; 3. *уст. нар.-разг.* айыл, округ.

Око́личности: сказа́ть без око́личностей ана-мына деп отурбай, туурасын айтуу, аркы-беркини айтып чаргытпай, болгонун айта салуу.

Око́лка ж разг. по знач. гл. око́лоть; ~ льда муздун сыныгы; **~ кирпича** кыштын сыныгы.

Около предл. с род. п. 1. нареч. (возле, рядом) жанында, түбүндө; **привяза́л коня́, лег ~ атын байлап**, жанына жатты; **~ го́рода протека́ет река́** шаардын жанынан дарыя өтөт; 2. (*вблизи*) айланасында, тегерегинде; **~ мо́ря деңиздин айланасында; сесть ~ костра́** оттун тегерегине отуруу (отту тегеректеп отуруу); 3. чамалуу, ...-га жакын, ...-ча; **~ двух лет** эки жылча (эки жылга жакын, эки жыл чамасында); **~ полуночи меня́ разбудили** мени түн ортосу ченде ойготушту; **◇ вокру́г до око́ло; круго́м да око́ло** таамай эмес; болжолдоп; жакындаткан болуп; **корми́ться (пита́ться) око́ло кого́-л.** кимдир бирөөнүн аркасы менен күн көрүү.

Около ... околóглóточный, околóлúnный, околóсердéчный сыяктуу татаал сөздөрдүн башкы мүчөлүк бөлүгү.

Околóземн/ой, -ая, -ое спец. жерге жакын, жерди курчап турган; **~ ая орбита** жерге жакын орбита.

Околóземн/ый, -ая, -ое то же, что околóземной.

Околоплóдник м бот. мөмөнүн данекти курчап турган эти, мөмө коргон.

Околоплóдный, -ая, -ое физиол., анат. түйүлдүктү ороп туруучу, түйүлдүктү курчап турган.

Околóсердéчн/ый, -ая, -ое анат. жүрөккө жакын жаткан, жүрөктү ороп турган; **~ ая сумка** жүрөктүн кабы.

Околóтит сов. прост. 1. уруп түшүрүү, кагып түшүрүү, кагып тазалоо; **~ ва́ленки от снéга** кийиз өтүктүн карын кагып түшүрүү; **~ штука́турку** шыбакты уруп (койгулап) түшүрүү; 2. уруп кокустатып алуу; **~ руки** колун уруп кокустатып алуу.

Околóт/ок м 1. уст. айлана, тегерек-чет, чет-жака; **в нашем ~ ке** биздин айланада; 2. (*подразделения полицейского участка*) околоток; 3. *уст. воен.* аскер бөлүгүндөгү медицина бөлмөсү; 4. *ж.-д.* темир жол айланасы.

Околоу́шн/ый, -ая, -ое анат. кулактын

жанындагы, кулактын тегерегиндеги; **~ ая желе́за** кулак жанындагы без.

Околоцвётник м бот. гүлдүн кабы, гүл коргону.

Околпáчивать несов. см. **околпáчить.**

Околпáчить сов. кого прост. алдап кетүү, сызга отургузуп кетүү.

Око́лыш м баш кийимдин тегерек жээги (башка кийиле турган тегерек кырбусу).

Око́лышек м уменьш. к око́лыш.

Око́льн/ый, -ая, -ое 1. четтен өтүүчү, чет, айланма, тегеренме; **~ ый путь** айланма жол; 2. *перен.* амал, айла, куулук, иле; **действовáть ~ ыми путя́ми** амал менен аракет жасоо; 3. *уст.* жакын айланадагы, тегерек-четтеги.

Око́льцевáть сов. спец. 1. кого шакек салуу, шакектөө, тогоо салуу, тоголоо (канаттууларга, балыктарга ж.б.); **~ пти́цу** канаттууну шакектөө; 2. *что* шакектөө, тоголоо (жыгачтын өсүшүн басандатуу үчүн сөңгөктүн жука кабык катмарын айланта аарчып коюу же зым ороп шакектөө); 3. айланта шыбап салуу (зыянкечтерден сактоо үчүн жыгачтын сөңгөгүн айланта шыбап коюу).

Око́льцовывáть несов. см. око́льцевáть.

Око́льцовывáться несов. страд. к око́льцовывáть.

Оконéчность ж уч, чет, чеке жак бөлүк; **носовая ~ коробля́** кеменин тумшук жак учу; **се́верная ~ острова́** аралдын түндүк чети; **ю́жная ~ Африки** Африканын түштүк чети.

Оконéчный, -ая, -ое спец. акыры, эң четки, четтеги.

Око́нн/ый, -ая, -ое терезе ...; **~ ая ра́ма** терезенин рамасы; **~ ое стекло́** терезенин айнеги; **~ ый проём** терезенин орду.

Оконопáтит сов. жыртык-тешикти тыгындап (кендир ж.б. тыгып) бүтөө; **~ лóдку** кайыктын жыртык-тешигин бүтөө.

Оконопáчивать несов. см. **оконопáтить.**

Оконопáчивáться несов. страд. к оконопáчивать.

Оконфу́зить сов. кого разг. уялтуу, уялтып коюу, уятка калтыруу; **сыновья́ бы́ли ~ жены́** уулдарды уялтып коюшту.

Оконфу́зи/ться сов. разг. уялуу, уялып калуу, уятка калуу; **он си́льно ~ зился** ал катуу уялып калды.

Око́нце ср уменьш. к окно́; **~ ма́ленькой комнаты́** кичинекей бөлмөнүн кичинекей терезеси.

Оконча́ни/е ср 1. аяктоо; бүтүү, бүтүрүү; **~ е похода́** жүрүштү аяктоо; жүрүштүн аягы; **~ е шко́лы** мектепти бүтүрүү; **до ~ я рабо́ты** иш бүткөнчө; иш бүткөнгө чейин; **по ~ и спекта́кля** спектакль аяктагандан кийин; 2. аягы, уландысы; **он прогла́тывал ~ я фраз**

ал сөздүн аягын жутуп сүйлөйт; ~ е слéдует уландысы бар; 3. *грам.* мүчө; падéжное ~ е жөндөмө мүчө.

Окончательно нареч. биротоло, таптакыр; **вéter** ~ стих шамал биротоло басылды; ~ **отказываться** таптакыр баш тартуу; ~ **убедиться в чём-л.** бир нерсеге биротоло ынануу.

Окончательн/ый, -ая, -ое (окончáтелен, -льна, -льно) 1. акыркы, эң соңку; ~ **ый вы́вод** акыркы тыянак; ~ **ый резу́льтат испытáний** сыноолордун эң акыркы натыйжасы; 2. биротоло бүткөн; кайра каралбай турган; биротоло такталган; ~ **ое решéние** биротоло бүткөн чечим; **дать ~ ый отвéт** так жооп кайтаруу; ~ **ый приговóр юр.** биротоло бүткөн (кайра каралбай турган) өкүм; 3. толук, биротоло; ~ **ая побéда** толук жеңиш.

Окóнчить сов. что 1. бүтүү, бүтүрүү, аяктоо; ~ **чтéние** окуп бүтүрүү; ~ **работу** ишти аяктоо; 2. бүтүрүү, бүтүрүп чыгуу; ~ **институт** институтту бүтүрүп чыгуу.

Окóнчи/ться сов. бүтүү, аяктоо; ~ **лось совещáние** кеңешме аяктады; ~ **лись наши спóры** биздин талаш бүттү.

Окóп м окоп; **рыть** ~ окоп казуу.

Окопáть сов. что 1. тегерете казуу, түбүн тегерете казып чыгуу; ~ **дéрево** жыгачтын түбүн тегерете казып жумшартуу; 2. тегерете чункур казып (же топурак үйүп) чыгуу; ~ **палáтку** чатырдын тегерегин топурак менен кырдап чыгуу.

Окопá/ться сов. 1. воен. окоп казып алып жатуу; **рота** ~ **лась** рота окоп казып алып жатып калды; 2. *перен. разг. пренебр.* жылуу (жайлуу) жер таап орношуп алуу.

Окóпн/ый, -ая, -ое окоп ...; ~ **ая линия** окоп линиясы; ♠ **окóпная война** окоп согушу.

Окóпчик м *уменьш.* к **окóп**; **вырыты** ~ и для стрельбы лёжа жатып алып атышуу үчүн кичинекей окоптор (окопчолор) казылган.

Окорáчивать несов. см. окоротить.

Окорáчиваться несов. страд. к окорáчивать.

Окорениться сов. тамыр алуу, тамырлануу, тамырлап өнүп чыгуу.

Окорёнок м кичинекей челек, тепши.

Окореняться несов. см. окорениться.

Окорить сов. что кабыгын аарчуу, кабыгын сыйрып салуу; ~ **бревнó** устундун кабыгын аарчуу.

Окóрка ж спец. по знач. гл. окорить — **окорять**; ~ **древеси́ны** жыгачтын кабыгын аарчуу.

Окóрм. м спец. по знач. гл. окормить.

Окормить сов. кого 1. *прост. то же, что обкормить*; ~ **ребёнка** балага тамакты ыгы

жок көп берип коюу; 2. ашыра тойгузуу, күптү кылып коюу; зыяндуу оокат (тоют) берип, ооруга (ыланга) учуратуу, өлтүрүп алуу.

Окóрма ж спец. 1. по знач. гл. окормить; 2. уу (уулуу зат) кошулган жем; ~ для волкóв карышкырларды ууландыруу үчүн берилген уулуу зат кошулган жем.

Окорнáть сов. прост. мултуйтуп кесүү, өйдө-ылдый кылып чолтойто кыскар-туу; ~ **крылья** канатты мултуйтуп кесип салуу.

Окорок м сан эт; **коптить** ~ **ка** сан этти ыштап сүрөттүү; **барáний** ~ койдун сан эти.

Окороков/ый, -ая, -ое сан ...; ~ **ая часть ту́ши** союлган малдын саны (сан жаккы бөлүгү).

Окоротить сов. что разг. чолтойтуп кесип салуу, чолок кылып кыскартуу, өтө кыска кылып коюу, кыскарта кесип салуу; ~ **пиджáк** бешмантты өтө кыска кылып кесүү; ~ **бревнó** устунду чолок кылып кесип салуу.

Окорочн/ый, -ая, -ое сан...; ~ **ое мя́со** сан эт.

Окосé/ть сов. 1. разг. кыйшык (кыңыр) болуп калуу; 2. *прост.* мас болуп калуу; кылжындап калуу.

Окосить сов. то же, что обкосить 1.

Окостеневáть несов. см. окостенеть.

Окостенелость ж сөөккө айлангандык, сенектик, катып калгандык; ~ **сустáвов** муундардын катып калгандыгы.

Окостенелый, -ая, -ое 1. сөөккө айланган, сөөк болуп катып калган; сенек болгон, сенейген, сенекке айланган; ~ **хрящ** сөөккө айланган кемирчек (сөөктөй катып калган кемирчек); 2. муздап калган, муздап катып калган; ~ **труп** муздап катып калган өлүк; 3. *перен.* бир орунда токтоп туруп калган, ийкемдүүлүгүн жоготкон, сенек болуп катып калган, өсүп-өнүкпөй калган; ~ **ум** өспөй калган акыл-эс.

Окостенение ср по знач. гл. окостенеть; ~ **скелéта** скелеттин катып калышы.

Окостенé/ть сов. 1. сөөккө айлануу, катып калуу, сенек болуу; **рога́ оленей ещё не ~ ли** бугулардын мүйүздөрү али ката элек; 2. (*о трупе*) муздап катып калуу, сенейүү, зыңкыйып катуу; 3. *перен.* жыгачтай катып калуу; сенейип калуу; делдейип катып калуу; ~ **ть от ужаса** коркконунан сенейип катып калуу; 4. *перен.* бир орунда туруп калуу; ийкемдүүлүгүн жоготуу; сенек болуп катып калуу; өсүп-өнүкпөй калуу.

Окóт м по знач. гл. окотиться; **зимний** ~ кышкы төл.

Окотиться сов. см. котиться.

Окоченевáть несов. см. окоченеть.

Окоченелый, -ая, -ое 1. муздап катып

калган, зыңкыйып тоңуп калган, колдоюп калган; ~ от холода сууктан катып калган; 2. (о трупе) зыңкыйып катып калган; ~ труп зыңкыйып катып калган өлүк.

Окоченé/ть *сов.* 1. муздап катып калуу, зыңкыйып тоңуп калуу; пáльцы ~ ли бармактар зыңкыйып тоңуп калды; 2. (о трупе) зыңкыйып катып калуу; труп ~ ел өлүк зыңкыйып жатып калды.

Окочури/ться *сов. прост.* өлүү, кайтыш болуу, дүйнөдөн кайтуу, көз жумуу, жан таслим болуу; жив ещё, не ~ лся? али тирүүбү, өлө элекпи?

Окошечко *ср уменьш. к окно* 1; ма́ленькое ~ в дверí каалгадагы кичине терезе (каалганын кичине терезеси).

Окошко *ср уменьш. к окно* 1; ~ кáссы кассанын терезеси.

Окра́йна *ж* 1. чет, чет-жака; ~ лёса токойдун чети (чет-жакасы); 2. чек арага жакын алыскы жерлер (область, район ж.б.).

Окра́инн/ый, -ая, -ое четтеги, четки, чет-жака ...; ~ ая часть гóрода шаардын чет-жака бөлүгү; ~ ые районы страны́ өлкөнүн чет-жака райондору.

Окра́с *м спец.* түс, өң; пес вóльчего ~ а карышкыр түстүү дөбөт.

Окра́си/ть *сов.* 1. боёо, сырдоо; ~ ть ткань кездемени боёо; 2. кызартуу, кызгылт түскө боёо; порошок ~ л воду порошок сууну кызартып жиберди; 3. *перен.* өзгөчө түр берүү; өзгөртүп жиберүү, из калтыруу.

Окра́си/ться *сов.* 1. боёлуу, сырдалуу; ткань пло́хо ~ лась кездеме жаман боёлуп калды; 2. белгилүү бир түргө келүү, ыраң (түс) алуу; горизóнт ~ лся в сíний цвет горизонт көгөрө түштү; ущéлья ~ лись в рóзовые тона́ капчыгай кызгылт түскө боёлду.

Окра́ск/а *ж* 1. *по знач. гл. окрасить*; ~ а волóс чачты боёо; 2. түс, ыраң; не́жная ~ а назик түс; 3. *перен.* түр; маанилик өзгөчөлүк; придáть рассказу юмористическую ~ у аңгемеге юмористтик түр берүү.

Окра́сочн/ый, -ая, -ое боёо ...; ~ ые работы боёо жумуштары.

Окра́шивание *ср по знач. гл. окрашивать*; ~ холста́ боз кендирди боёо.

Окра́шивать *несов. см. окрасить.*

Окра́шиваться *несов.* 1. *см. окраситься*; 2. *страд. к окрашивать.*

Окрéпнуть *сов. см. крепнуть.*

Окрéст 1. *нареч. уст.* айлана, теребел; видно было ~ айлана көрүнүп турду; 2. *предлог с род. уст.* айланасында; Оди́н окрéст ау́ла брóдит (Пушкин) Айылдын айланасында жалгыз басып жүрдү.

Окрестить *сов. кого-что* 1. *см. крестить*;

2. *кем-чем разг.* атын коюу, ысым берүү, ... деген атка кондуруу.

Окреститься *сов. см. креститься* 1.

Окрестност/ь *ж* айлана, тегерек, чөлкөм; ~ и гóрода шаардын айланасы; ~ ь лагеря лагердин тегереги.

Окрéстн/ый, -ая, -ое айланадагы, тегеректеги, чөлкөмдөгү; крестья́не из ~ ых деревéнь айланадагы кыштактардан келген дыйкандар.

Окривé/ть *сов. прост.* бир көзү сокурайып калуу; ма́льчик ~ л баланын бир көзү сокурайып калды.

Окрик *м* 1. чакырык, чакырган (кыйкырган) үн; ~ часовóго күзөтчүнүн кыйкырган үнү; 2. жекирүү, кыйкыруу; айкырык; раздался сурóвый ~ каардуу айкырык чыкты.

Окри́кивать *несов. см. окрикнуть.*

Окри́кнуть *сов. кого* кыйкырып чакыруу, кыйкырып токтотуу; ~ прохо́жего жолдо кетип бараткан кишини кыйкырып чакыруу (токтотуу).

Окрóвав/ить *сов. что* канга боёо, канга бөлөө, кан жалатуу; ли́цо было ~ лено бети канга боёлгон.

Окрóвави/ться *сов.* 1. бир жерин канатып алуу; 2. канга боёлуу, канга бөлөнүү, канга жуулуу; ~ лась на нём оде́жда үстүндөгү кийими канга жуулган; ли́цо ~ лось бети канга боёлгон.

Окрóвавленн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от окрóвавить*; 2. *прил.* канга боёлгон, канга бөлөнгөн; ~ ый нож канга боёлгон бычак; ~ ая рука́ канга боёлгон кол.

Окрóвавливать *несов. см. окрóвавить.*

Окрóваливаться *несов.* 1. *см. окрóвавиться*; 2. *страд. к окрóвавливать.*

Окрóвенить *сов. прост.* канатуу, канатып алуу; ~ ру́ку колду канатып алуу.

Окрóл *м спец.* бакма коёндун төлдөшү; крольча́та весéнного ~ а жазында туулган бөжөктөр.

Окрóмсать *сов. разг. что* өөдүк-сөөдүк кылып кесүү; ~ волóсы чачты өөдүк-сөөдүк кылып алуу (кесүү).

Окропíть *сов. кого-что* чачыратуу, себелөө, себелеп чачуу; бүркүү; ~ одеколо́ном одеколон себүү; ~ водо́ю суу чачуу.

Окропíться *сов. трад.-поэт.* темгил-темгил тамчы туруп калуу.

Окропля́ть *несов. см. окропíть.*

Окропля́ться *несов.* 1. *см. окропíться*; 2. *страд. к окропля́ть.*

Окро́шка *ж* 1. окрошка (кваска бадыран, пияз, эт кошуп жасалган муздак оокат); 2. *разг.* түрдүү нерселердин тартипсиз, баш аламан кошундусу.

Округ *м* 1. округ; административный ~

административдик округ; **избирательный** ~ шайлоо округу; **военный** ~ аскер округу; **2. уст. то же, что округа́; завелся в нашем ~ е какой-то хулиган** биздин чөлкөмдө (аймакта) кандайдыр бир хулиган пайда болду.

Округ/а ж разг. айлана-чөйрө, тегерек-чет, чөлкөм; **на всю ~ у прогремел выстрел** атылган мылтыктын үнү бүткүл чөлкөмгө дүңгүрөп угулду; **ребята со всей ~ и** тегерек-четтин бардыгынан келген балдар.

Округление ж по знач. гл. округлить — округлиться; ~ суммы сумманы тегеректөө.

Округленность ж тегеректелиш, жалпыланыш; ~ **форм** формалардын тегеректелиши (жумуруланышы).

Округленн/ый, -ая, -ое 1. прич. от округлить; 2. прил. тегеректелген, тоголоктолгон, жумуруланган; ~ **ые верхушки деревьев** бактардын тегеректелген баштары; **3. прил.** тегиз, бир калыпта (кыймылга карата); **4. перен.** толук бүткөн, аягына чыгарылган, толук аякталган.

Округле/ть сов. разг. 1. см. круглеть; 2. толуу, толуп кетүү; **он значительно ~ л** ал аябай толуп кетти.

Округлить сов. что 1. тоголоктоо, тоголок кылуу, тегерек формага келтирүү; ~ **губы** эриндерин чурчуйтуу; ~ **глаза́** көздөрүн чоң ачуу; **2. перен. разг. уст.** бүтүрүү, бүткөн абалга келтирүү; колдон чыгаруу, аяктоо, аягына чыгуу; ~ **работу** ишти бүтүрүү; ~ **свою́ мысль** өз оюн айтып аягына чыгуу; **3.** санды тегеректөө, тегеректеп көрсөтүү; ~ **десятичную дробь** ондук бөлчөктү тегеректөө; **4. перен. разг.** кыйла өлчөмгө жеткирүү, көбөйтүү; ~ **капитал** капиталды көбөйтүү.

Округли/ться сов. 1. тоголоктоонуу, тоголок болуу, жумурулануу; ~ **лись глаза́ от ужаса** үрөйү учуп, көздөрү алая түшүү; **2.** толуу, толуп кетүү; **3. перен. разг. уст.** бүтүү, бүтүп (аяктап) калуу (сөз, ой ж.б. карата); **4. перен. разг.** кыйла өлчөмгө жетүү, көбөйтүү; **капитал ~ лся** капитал кыйла өлчөмгө жетти.

Округл/ый, -ая, -ое 1. тоголок, тегерек; ~ **ой лицо́** тегерек бет; **2.** тегиз, бир калыпта (кыймылга карата); ~ **ое движение** бир калыптагы кыймыл.

Округлять несов. см. округлить.

Округляться несов. 1. см. округлиться; 2. страд. к округлять.

Окружа/ть несов. 1. см. окружить; 2. кого-что тегерегине жайланышуу, айланта курчап туруу, ороп туруу; **парк ~ ет дом со всех сторон** парк үйдү туш тарабынан курчап турат; **3. кого** тегеректөө, курчоо, ороо,

жанында болуу, бирге болуу, айланасына топтолуу; **его́ постоянно ~ ют друзья́** аны ар дайым достору тегеректеп жүрөт; **4. перен. кого** ороо, курчоо, бөлөө, айланасында өкүм сүрүү; **его́ ~ ет почёт** ал урмат-сыйга бөлөнгөн.

Окружаться несов. страд. к окружать 1.

Окружающ/ий, -ая, -ее 1. прич. от окружать; 2. прил. курчап турган, курчап туруучу, айланадагы, жакын орношкон; ~ **ая местность** айланадагы (чет-жакадагы) жер; **3. в знач. сущ. окружающее ср** курчап турган; **равнодушие ко всему́ ~ ему** курчап тургандардын бардыгына кош көңүлдүүлүк; **4. в знач. сущ. окружающие мн.** курчап турган, айланадагы, айланасында өкүм сүргөн; **скрыт что-н. от ~ их** айланадагылардан бир нерсени жашыруу.

Окружи/ть сов. 1. кого-что тегеректөө, курчоо, курчап алуу; ортого алуу, ороп алуу; **ученики ~ ли вожа́тую** окуучулар вожатыйды тегеректеп алышты; **2. кого-что чем** тегерете курчоо, курчап коюу, ороо, ороп коюу; ~ **ть сад забором** бакты айланта дубал менен тосуу; **3. кого** ороп алуу, курчап алуу, курчоого алуу; ~ **ть взвод** взводу курчап алды; ~ **ть и уничтожить противника** душманды курчап алып, жок кылуу; **4. перен. кого кем-чем** айланасына (тегерегине) топтоо (топтоп алуу); ~ **ть себя́ подхали́мами** айланасына кошоматчыларды топтоо; ~ **ть себя́ надёжными людьми́** тегерегине ишенимдүү кишилерди топтоп алуу; **5. чем** курчалуу, бөлөнүү; айланасына кандайдыр бир жагдай (атмосфера) түзүү; **он окружён почётом** ал урмат-сыйга курчалган.

Окружн/ой, -ая, -ое 1. округдук; ~ **ая партийная конференция** округдук партиялык конференция; ~ **ая избирательная комиссия** округдук шайлоо комиссиясы; **2.** айланма, айланып өтүүчү; ~ **ой путь** айланма (айланып өтүүчү) жол.

Окру́жност/ь ж 1. тегерек, айлана; **центр ~ и** айлананын борбору; **2. уст.** айлана; **в ~ ях г Оша** Оштун айланасында.

Окру́жн/ый, -ая, -ое уст. 1. айланадагы, тегеректеги; ~ **ые горы́** айланадагы тоолор; **2.** айланма, тегеренме; ~ **ым путём** айланма жол менен.

Окрути/ть сов. 1. кого-что чем разг. чырмоо, ороо, айланта курчоо, ороп алуу, ороп коюу; ~ **ть пакет бечёвкой** пакетти жип менен чырмоо; **2. кого прост.** никелөө, нике кыюу; **поп тайно ~ л их в церкв**и поп аларга чиркөөдө жашырын нике кыйды; **3. кого прост.** үйлөнүүгө мажбурлоо; зордоп үйлөндүрүү; башын байлап коюу; **тебя́ хотят ~ ть** сени зордоп үйлөндүрмөкчү болуп жатышат.

Окрут́иться *сов.* 1. *разг.* оролуу, чулгануу; оронуп алуу, чулганып алуу; ~ шалью шалы жоолук менен оролуу; 2. *прост.* никелешүү, үйлөнүү.

Окру́чивать *несов. см. окрúтить.*

Окру́чиваться *несов.* 1. *см. окрúтить; 2. страд. к окрúчивать.*

Окрылённость *ж* көңүлү эргигендик, көңүлү көтөрүлгөндүк, кайраттангандык, демденгендик, жандангандык.

Окрылённ/ый, -ая, -ое 1. *прич. от окрыл́ить; 2. прил. зоол., бот.* канат чыгарган, канаттуу; ~ ая личинка саранчи чегирткенин канат чыгарган курт; 3. *перен. прил.* көңүлү эргиген, көңүлү көтөрүлгөн, шаттанган, демденген, шыктанган, жанданган.

Окрыли́ть *сов. кого* көңүлүн көтөрүү (эргитүү), дем берүү, кайрат берүү, шаттандыруу, шыктандыруу, жандандыруу; *успех ~ л его* ийгилик анын көңүлүн көтөрдү; *на ~ ла надежда* бизге үмүт дем берди.

Окрыли́ться *сов.* 1. *зоол., бот.* канат чыгаруу; *личинки ~ лись;* курттар канат чыгарды; 2. *перен.* көңүлү эргүү, демденүү, кайраттануу, шыктануу, жандануу; ~ лся надеждами үмүт менен көңүлү көтөрүлдү.

Окрыля́ть *несов. см. окрыл́ить.*

Окрыля́ться *несов. см. окрыл́иться.*

Окрýситься *сов. прост.* 1. ырылдоо, үрпөйүү, айбат берүү (айбандарга карата); 2. жекирүү, жекире сүйлөө, ачуулана айкыруу, тумшугу менен бир тийүү; корс жооп берүү.

Оксидирование *ср по знач. гл. по знач. гл. оксидировать.*

Оксидировать *сов.* кычкылдандыруу (металлдын бетин дат басып бузулуудан сактоо үчүн жана кооз түс берүү үчүн жасалма жол менен кычкылдандыруу); **оксидировать серебро** күмүштү кычкылдандыруу.

Окта́ва *ж* октава (1. *муз.* диатондук гамманын сегизинчи баскычы жана биринчи баскыч менен сегизинчи баскычтын аралыгы; 2. *муз.* бастын эң төмөнкү түрлөрүнүн бири; 3. *лит.* үч римфалуу, сегиз жолдуу строфа).

Октаэдр *м мат.* октаэдр (сегиз үч бурчтук менен чектелген сегиз кырдуу тело).

Октéт *м* октет (1. сегиз аспап же сегиз үн үчүн жазылган музыкалык чыгарма; 2. сегиз аткаруучудан – ырчыдан же музыканттан турган ансамбль).

Октябрёнок *см. октябрята.*

Октябри́ст *м* октябрист (1905-жылы 17-октябрда падыша магнифести жарыялангандан кийин ири буржуазия менен помещиктердин Россияда түзүлгөн контрреволюциялык партиясынын мүчөсү же анын жактоочусу).

Октябри́стск/ий, -ая, -ое октябристтик; ~ ая **фра́кция** в Госуда́рственной ду́ме Мамлекеттик думадагы октябристтик фракция.

Октя́брь *м* 1. октябрь, октябрь айы.

Октя́брьск/ий -ая, -ое 1. октябрь ...; ~ ая **пого́да** октябрь айынын аба ырайы; 2. Октябрь ...; ~ **ие торжества́** Октябрь салтанаты.

Октябрята́ *мн. (ед. октябрёнок м)* октябраттар (пионер жашына чейинки мектеп окуучулары).

Оку́кливаться *несов. см. оку́клиться.*

Оку́клиться *сов. зоол.* личинкадан куртка айлануу; *пилла ороо.*

Окули́рование *ср по знач. гл. окули́ровать.*

Окули́ровать *сов., несов. что* сад. кыштыруу.

Окули́роваться *несов. страд. к окули́ровать.*

Окулиро́вка *ж по знач. гл. окули́ровать.*

Окули́ст *м* окулист.

Окультивировать *сов. то же, что окультури́ть.*

Окульту́ривание *ср по знач. гл. окульту́ривать; ~ земéль* жерди эгин эгүүгө жарактуу кылуу; ~ **расте́ний** өсүмдүктөрдү маданиятташтыруу.

Окульту́ривать *несов. см. окульту́ривать.*

Окульту́риваться *несов. страд. к окульту́ривать.*

Окульту́ривать *сов. с.-х.* 1. *что* маданиятташтыруу, эгин эгүүгө жарактуу кылуу; ~ **почву** жерди эгин эгүүгө жарактуу кылуу; 2. маданиятташтыруу (жапайы өсүмдүктү же малды); ~ **лесну́ю я́блоню** токой алмасын маданиятташтыруу.

Окуля́р *м* окуляр (оптикалык аспаптын караган кишинин көз жагына келүүчү айнеги); ~ **микроско́па** микроскоптун окуляры.

Окуна́ть *несов. см. окуну́ть.*

Окуна́ться *несов.* 1. *см. окуну́ться; 2. страд. к окуна́ть.*

Окунев/ый, Окунёв/ый, -ая, -ое 1. алабуганын, алабуга ...; ~ ая **уха́** алабуганын сорпосу; 2. *в знач. сущ. окуневые, окунёвые* *мн. зоол.* алабугалар; **семейство ~ ых** алабуга тукумундагылар.

Окуну́ть *сов. кого-что* малуу, салуу, батыруу, матыруу; ~ **ру́ку в во́ду** колун сууга салуу; ~ **с голово́й** башын сууга матыруу.

Окуну́ться *сов.* 1. чумуу; чөмүлүү; ~ **ться в ре́чку** сууга чөмүлүү; 2. *перен.* бөлөнүү, капталуу, басылуу, чөмүлүү; **го́род ~ лся в безмо́лвие** шаар жымжырттыкка бөлөнгөн; 2. *перен. во что* берилип (чөмүп) кетүү, катуу киришүү; ~ **ться в рабо́ту** ишке берилип кетүү.

Окунь *м* алабуга.

Окупаемость *ж* акталыш, жумшалган каражаттын акталышы, ордун актоочулук, ордун басуучулук, ордун толтуруучулук; ~ **строительства** курулуштун өзүн актоочулугу.

Окупать *несов. см. окупить.*

Окупаться *несов. см. окупиться.*

Окупить *сов. что* 1. чыккан чыгымын актоо, ордун басуу; ~ **расходы на поездку** жолго кеткен чыгымды актоо; 2. *перен. прост.* ордун толтуруу; актоо, жууш; ~ **вину** күнөөсүн актоо, өзүн актоо.

Окупиться *сов.* 1. акталуу, чыккан чыгымын актоо, ордун басуу; **расходы** ~ **ят-ся с лихвой** чыккан чыгымдар ашыгы менен акталат; 2. *перен. разг.* орду толуу; өзүн актоо, натыйжа берүү, пайда келтирүү, кайтуу, эсеби кайтуу; **затраченные усилия** ~ **ят-ся** зарпталган аракет өзүн актайт; **труд** ~ **ил-ся** эмгек кайтты.

Окургузить *сов. что прост.* өтө кыска кылып коюу, өтө чолок кылып коюу; ~ **платье** көйнөктү өтө кыска кылып коюу.

Окуривание *ср по знач. гл. окуривать;* ~ **деревьев** дарактарга түтүн каптатуу; ~ **склада** складды түтөтүү.

Окуривать *несов. см. окурить.*

Окуриваться *несов. страд. к окуривать.*

Окурить *сов. кого-что* түтөтүү, түтүн менен каптатуу, түтүн менен ыштоо; ~ **яблоню** алмага түтүн каптатуу.

Окур/ок *м* папиростун чегиндиси (түбү); папиростун калдыгы; **выбросить** ~ **ки** папиростун чегиндисин (калдыгын) ыргытып таштоо.

Окута/ть *сов. кого-что* 1. ороо, чулгоо, ороп коюу, чулгап коюу; ~ **ть ребёнка** одеялом баланы одеялга ороп коюу; 2. *перен.* каптоо, чулгоо, басуу; **землю** ~ **л густой туман** жер бетин калың туман каптап турду.

Окута/ться *сов.* 1. оронуу, чулгануу, оронуп алуу, чулганып алуу; **она** ~ **лась шалью** ал шалы жоолук менен оронуп алды; 2. *перен.* капталуу, чулгануу, басылуу; **горизонт** ~ **л-ся туманом** горизонт туманга капталды; горизонтту туман басты.

Окутывать *несов. см. окутывать.*

Окутываться *несов.* 1. *см. окутаться;* 2. *страд. к окутывать.*

Окучивание *ср по знач. гл. окучивать;* ~ **картофеля** картошканы түптөө.

Окучивать *несов. см. окучить.*

Окучиваться *несов. страд. к окучивать.*

Окучить *что* чабыктан өткөрүү, түптөө, өсүмдүктүн түбүндөгү топурагын кошпоп, аны түбүнө үйүү; ~ **картофель** картошканы түптөө.

Окучка *ж разг. по знач. гл. окучить* —

окучивать; ~ **хлопчатника** пахтаны чабыктан өткөрүү.

Окучник *м* чабык аспабы, чабык машинасы; **отремонтировать** ~ чабык машинасын ремонттон өткөрүү.

Оладь/я *ж* оладья (куймактын бир түрү); **печь** ~ **и** оладья бышыруу.

Олеандр *м* олеандр (дайыма көгөрүп туруучу өсүмдүктүн бир түрү); **полить** ~ олеандрды сугаруу.

Олеандровый, -ая, -ое олеандр ...; ~ **куст** олеандр бадалы.

Оледеневать *несов. см. оледенеть.*

Оледенел/ый, -ая, -ое 1. *то же, что обледенелый;* ~ **ые провода** муз каптаган зымдар; ~ **ая дорога** муз баскан жол; 2. сенейип катып калган, колдоюп тоңуп калган, муздап катып калган; ~ **ый труп** муздап катып калган өлүк.

Оледенение *ср по знач. гл. оледенеть;* ~ **земной поверхности** жер бетинин муз менен капталышы, жер бетин муз каптоо.

Оледенеть/ть *сов.* 1. *то же, что обледенеть;* **палуба** ~ **ла** палубаны муз каптады; 2. үшүп кетүү, тоңуп кетүү; **руки** ~ **ли** колдор тоңуп кетти.

Оледенить *сов. то же, что обледенить.*

Олеиновый: олеиновая кислота олеин кислотасы.

Оленебык *м зоол.* бука бугу (Африкада жашоочу ири бөкөндөрдүн бир түрү).

Оленевод *м* бугучу, бугу багуучу, бугу өстүрүүчү; **стойбище** ~ **ов** бугу өстүрүүчүлөрдүн конушу.

Оленеводство *ср* бугучулук, бугу өстүрүүчүлүк; бугу өстүрүү; **развивать** ~ бугу өстүрүүнү өнүктүрүү.

Оленеводческий, -ая, -ое бугучулук, бугу өстүрүүчү; колхоз бугу өстүрүүчү колхоз.

Олененок *м* бугунун музоосу.

Олен/ий, -ья, -ье бугунун, бугу ...; ~ **ья шкура** бугунун териси; ~ **ьи рога** бугунун мүйүзү; **олений мох** бугу энилчеги (энилчектердин түндүк бугуларына тоют болуучу бир түрү).

Оленина *ж* бугу эти.

Олень *м* бугу; **северный** ~ түндүк бугу; **пятнистый** ~ чаар бугу.

Олеографическ/ий, -ая, -ое олеографиялык, олеография ...; ~ **ая картина** олеографиялык картина.

Олеографи/я *ж* олеография (1. май боёктор менен тартылган картиналардан көп түстүү литография жасоонун XIX кылымдагы ыкмасы); 2. ошол жол менен басылган картина; **в рамках висят** ~ **и и гравюры** рамкаларда олеографиялар жана гравюра-лар илинип турат.

Оли́в/а ж 1. *бот.* зайтун (жыгачы); **гус-ты́е за́росли** ~ **ы** зайтундун калың бадалы; 2. зайтун (жемиши); **консерви́рованные** ~ **ы** консерваланган зайтун.

Оливи́н м оливин (саргыч жашыл же сары түстөгү минерал).

Оли́вка ж *то же, что оли́ва.*

Оли́вков/ый, -ая, -ое 1. зайтундуу, зайтун ...; ~ **ая ро́ща** зайтундуу токой, зайтунзар; 2. зайтундан алынган, зайтун ...; ~ **ое ма́сло** зайтун майы; 3. саргыч күрөң же саргыч жашыл түстөгү өң, зайтун мөмөсүнүн өңүндөй өң, түс; **оли́вковое де́рево** то же, что **оли́ва** 1.

Олига́рх м олигарх (1. байыркы жана орто кылымда: башкаруучу топко кирген олигархия өкмөтүнүн мүчөсү болуп саналган адам; 2. ири монополисттик капиталдын өкүлү).

Олигархи́ческ/ий, -ая, -ое олигархиялык, олигархия; ~ **ий строй** олигархиялык түзүлүш; ~ **ое управле́ние** олигархиялык башкаруу.

Олига́рхия ж олигархия (1. байыркы жана орто кылымда: эң бай жана атактуу адамдардын тар чөйрөсүнүн өкмөтү, бийлиги, ошондой эле ошол башкаруучу топтун өзү; 2. ири монополисттик капиталдын эң таасирлүү өкүлдөрүнүн саясий жана экономикалык үстөмдүгү, ошондой эле ушул топтун өзү; **финансо́вая** ~ финансылык олигархия).

Оли́мп м 1. (*с прописной буквы*) *миф.* Олимп (байыркы гректердин мифологиясында: кудайлар мекендеген жер, ошондой эле кудайлардын чогулушу); 2. *перен. с определ.шутл. и ирон.* шаалар, лөктөр (атактуу адамдар); **литерату́рный** ~ адабияттын шаалары.

Олимпи́ада ж олимпиада (1. олимпиадалык оюндардын аралыгындагы төрт жылдык мөөнөт, ошондой эле Байыркы Грецияда жыл эсебинин бирдиги катарында колдонулуучу мезгил өлчөмү; 2. төрт жылда бир өткөрүлүүчү эл аралык спорттук мелдеш, олимпиада оюндары; **зи́мняя** ~ кышкы олимпиада; 3. мелдеш (спорттук, театралдык ж.б.); ~ **шко́льников по ру́сскому язы́ку** мектеп окуучуларынын орус тили боюнча олимпиадасы; ~ **художественной самоде́ятельности** өздүк көркөм чыгармачылык олимпиадасы).

Олимпи́ец м 1. *миф.* олимпчи, Олимпте жашаган кудай, Олимп кудайы; 2. *книжн.* өтө салабаттуу, эң токтоо адам, башкалардын кайгы-мүшкүлүнө чым этип койбогон, кабагым-кашым деп койбогон адам; 3. *разг.* олимпиадачы (олимпиадага катышкан спортсмен).

Олимпи́йск/ий, -ая, -ое 1. Олимп ...; ~ **ие бо́ги** Олимп кудайлары; 2. *книжн.* олимпиадалык, абдан салмактуу, өтө токтоо, байсалдуу; ~ **ое споко́йствие** олимпиадалык токтоолук, кабагым-кашым деп койбогондук; 3. олимпиадалык, олимпиада ...; ~ **ий чемпио́н** олимпиадалык чемпион, олимпиада чемпиону; ♠ **Олимпи́йские и́гры** олимпиада оюндары (ар төрт жылда бир жолу өткөрүлүүчү эл аралык эң ири спорттук мелдештер; наамы негизинен спорттук мелдештерден турган байыркы гректердин майрамынан келип чыккан).

Оли́ф/а ж олифа (май боёктор, лак ж.б. жасоо үчүн кайнатылган зыгыр же кара куурай майы); **добави́ть** ~ **ы** в **кра́ску** боёкко (сырга) олифа кошуу.

Олицетво́рение ср 1. *по знач. гл.* **олицетво́рить** 1; ~ **сил приро́ды** жаратылыштын күчүн жандуу деп түшүнүү; 2. конкреттүү образ аркылуу сүрөттөө, жандуу образ аркылуу элестетип берүү; 3. *чего* так эле өзү, үлгүсү; ~ **споко́йствия и во́инской выде́ржки** токтоолуктун жана аскердик сабырдуулуктун үлгүсү; 4. *лит.* жандандыруу, элестетип көрүү (жаныбарларды же жансыз нерселерди адамдык касиет: сезим, ой, сүйлөө жана д.у.с. аркылуу көркөм сүрөттөөнүн ыкмасы).

Олицетво́рённ/ый, -ая, -ое так эле өзү болгон, үлгүсү, мисалы болгон; ~ **ая кро́ткость** момундуктун так эле өзү; ~ **ое трудолю́бие** эмгекчилдиктин үлгүсү.

Олицетво́рить сов. 1. *что* жандуу деп билүү, жандуу деп түшүнүү, жандуу кылып көрсөтүү; ~ **приро́ду** жаратылышты жандуу кылып көрсөтүү; 2. конкреттүү образ аркылуу сүрөттөө, жандуу образ аркылуу элестетип билүү; ... ~ **значит** — **отвлечённую иде́ю воплоти́ть в о́браз** (Белинский) жандуу образ аркылуу сүрөттөө — абстракттуу идеяны ишке ашыруу дегендик.

Олицетво́ря/ть страд. несов. 1. *см.* **олицетво́рить**; 2. *что* үлгү болуу, мисал болуу; **она́** ~ **ет собо́ю тип хоро́шей жены́ и матери** ал жакшы аялдын жана эненин үлгүсү (мисалы).

Олицетво́ря́ться несов. страд. к **олицетво́рять** 1.

Олово ср калай; **пять** ~ **м** калай менен кандоо.

Олова́нн/ый, -ая, -ое 1. калай ...; калайдан жасалган; ~ **ый сли́ток** калай куймасы; ~ **ые ру́ды** калай кендери; ~ **ый подсвечи́к** калай шамдалы; ~ **ый солда́тик** калайдан жасалган оюнчук солдат; 2. *перен.* өңү-түсү калайга окшош, боз чаңгыл; ~ **ая вода́** боз чаңгыл суу; 3. *перен.* маанисиз; ~ **ый взгля́д** маанисиз көз караш.

Олух *м прост.* кенкелес, макоо; **вот ~ то!** ушундай да кенкелес болот экен ээ! **Олух царя небесного** *прост. то же, что олух.*

Ольха *ж бот.* ольха кандагач (кайың тукумуна кирүүчү жыгачтын бир түрү); **распустилась** ~ ольха ачылды, ольха гүл ачты.

Ольховник *м то же, что ольшаник 1.*

Ольхов/ый, -ая, -ое ольхалуу, ольха ...; ~ **ая корá** ольханын кабыгы; ~ **ая ро́ща** ольхалуу токой; **серёжка** ~ **ая** ольха сыргасы; ~ **ый стол** ольхадан жасалган стол.

Ольшаник *м 1.* ольха жыгачынын токою, ольха бадалы, калың чыккан жыш; **болото, покрытое тростником и мелким** ~ **ом** камыш жана майда ольха бадалы каптаган саз; **2.** негизинен ольха өскөн чым көндүү ойдун, саз, ольхалуу сормо саз.

Ольшняк *м то же, что ольшаник 1.*

Оляпка *ж* суучул кара (өзөн сууларындагы жандыктар менен тамактануучу чымчыктардын бир түрү); ~ **нырну́ла под во́ду** суучул кара сууга чөмүп чыга калды.

Ом *м физ.* ом (электр өткөргүчтүн каршылыгын өлчөй турган бирдик).

Ома́р *м зоол.* омар (деңизде жашоочу чоң рак); **консервы из ~ а** омардан жасалган консервалар.

Ома́чивать *несов. см. омочить.*

Ома́чиваться *несов. 1. см. омочиться; 2. страд. к омачивать.*

Омеблирова́ть *сов.* мебель коюу; ~ **номера́** номерге мебель коюу.

Омеблиро́вывать *несов. см. омеблировать.*

Омеблиро́вываться *несов. страд. к омеблировать.*

Оме́га *ж* омега (грек алфавитинин акыркы тамгасынын аталышы).

Омедне́ние *ср тех. по знач. гл. омеднить;* ~ **изде́лий** буюмга жез жалатуу.

Омедни́ть *сов. тех.* жез менен каптоо, жез жалатуу.

Омедня́ть *несов. см. омеднить.*

Омедня́ться *несов. страд. к омеднять.*

Оме́ла *ж бот.* оме́ла (жабышкак ак жемиши бар, башка дарактарга жабыша өсүүчү бута өсүмдүк).

Омеле́/ть *сов. то же, что обмелеть;* **река́** ~ **ла** дарыянын суусу тартылды.

Омерзе́ни/е *ср* жийиркенүү, жийиркентүү, жүрөктү айлантуу; **внуша́ть** ~ **е** жийиркентүү; **испы́тывать** ~ **е** жийиркенүү; **чу́ство** ~ **я** жийиркенүү сезими.

Омерзе́/ть *сов.* жийиркентүү, жүрөктү айлантуу; **мысль о предстоящем бра́ке** ~ **ла** алдыда болуучу нике жөнүндөгү ой жүрөктү айлантты.

Омерзи́тельно **1.** *нареч.* жийиркентип; **2.**

безл. в знач. сказ. жийиркеничтүү; жаман; **на душе́ у него́ бы́ло** ~ анын көңүлү жийиркенип турду; анын көңүлү жаман болуп турду.

Омерзи́тельность/ь *ж* жийиркеничтүүлүк; ~ **ь** **посту́пка** кылык-жоругунун жийиркеничтүүлүгү; **мелочен до ~ и** жүрөк айланткан майда адам; анын майдалыгынан жүрөк айланат.

Омерзи́телен/ый, -ая, -ое (омерзи́телен, -льна, -льно) **1.** жийиркеничтүү, жийиркенеңлик, көкөйгө тийүүчү, эң жаман; ~ **ая** **проце́дура** көкөйгө тийген процедура; ~ **ый** **за́пах** эң жаман жыт; **2.** *разг.* эң эле жаман; ~ **ая** **пого́да** аба ырайы эң эле жаман (болуп турат).

Омертвева́ть *несов. см. омертветь.*

Омертве́лость *ж* жансыз болуп калгандык, жаны жоктук, сенектик; ~ **ткáней** ткандардын жансыз болуп калышы.

Омертве́л/ый, -ая, -ое **1.** өлгөн, жаны жок, сенек болуп калган; каны качкан, шал болуп калган; ~ **ые** **лепестки** гүлдүн каны качкан желекчелери; ~ **ые** **ткáни** жансыз болуп калган ткандар; **2.** *перен.* өлүк, сенек, жансыз; ~ **ый** **взгляд** өлүк көз караш; **3.** *перен.* ээн калган, элсиз калган; ~ **ые** **пло́щади** ээн калган аянттар.

Омертве́ние *ср по знач. гл. омертветь;* ~ **ткáней** ткандардын жансыз болуп калышы; ~ **не́рва** нервдин өлүшү, нервдин сезимсиз болуп калышы.

Омертве́/ть *сов. 1.* сезимсиз болуп калуу, өлүү, жансыз болуп калуу, сенек болуп калуу; **нога́** ~ **ла** бут сенек болуп калды; **2.** *перен.* кыймылсыз катып калуу, селейип катып калуу; ~ **ть** **от у́жаса** коркконунан селейип катып калуу; **3.** *перен.* ээн калуу, элсиз калуу; **вокза́лы** ~ **ли** вокзалдар ээн калды.

Омертви́ть *сов. что 1.* сезимсиз (жансыз) кылып коюу, жансыздандыруу, өлтүрүү; ~ **ткань** тканды сезимсиз кылуу; **2.** карабай таштап коюу, пайдаланбай таштап коюу; ~ **приро́ду** жаратылышты карабай (пайдаланбай) таштап коюу; **3.** *перен.* обороттон (жүгүртүүдөн) чыгаруу, таштап коюу, иштетпей таштап коюу; ~ **капита́л** капиталды обороттон чыгарып коюу; ~ **обору́дование** жабдууну иштетпей таштап коюу.

Омертвле́ние *ср по знач. гл. омертвить;* ~ **ткáни** тканды сезимсиздендирүү.

Омертвля́ть *несов. см. омертвить.*

Омертвля́ться *несов. страд. к омертвлять.*

Оме́т *м* сары кыр, үймөк; ~ **прошлого́дней** **солóмы** өткөн жылдагы самандын үймөгү.

Омещаниваться *несов. см. омещаниться.*

Омещани/ться *сов. разг.* мещан болуп калуу; **по взглядам и привычкам он ~ лся** ал көз карашы жана адаты боюнча мещан болуп калды.

Омическ/ий -ая, -ое *физ.* - ...омдук, ом ...; ~ **ое сопротивление** ом каршылыгы.

Омлет *м* омлет (сүт, ун кошуп чалып бышырылган жумуртка); **приготовить** ~ омлет бышыруу.

Омметр *м физ.* омметр.

Омнибус *м уст.* омнибус (киши ташуучу чоң араба).

Омнибусн/ый, -ая, -ое омнибустук, омнибус ...; ~ **ое сообщение** омнибус катташуусу.

Омовение *ср рел.* жуунуу, даарат алуу; даарат; **свершить** ~ **и молитву** даарат алып намаз окуу; **2. шутл. и ирон.** жуунуу, жуунуп тазалануу; **периодическое** ~ **уже вошло в его привычки** анда-санда жуунуш ага адат болуп калды.

Омолаживание *ср 1. по знач. гл. омолаживать 1, 2;* ~ **организма** организмди жашартуу; ~ **организации** уюмду жашартуу; уюмга жаштарды көбүрөөк кабыл алуу, уюмда жаштардын санын көбөйтүү; **2. сад.** бутап, кыйыштырып жашартуу, жаңылоо; ~ **деревьев** бактарды бутап (кыйыштырып) жашартуу.

Омолаживать *несов. см. омолодить.*

Омолаживаться *несов. 1. см. омолодиться; 2. страд. к омолаживать.*

Омолоди/ть *сов. 1. кого-что* жашартуу, жаш кылып көрсөтүү; **улыбка** ~ **ла его лицо** жылмайганда анын жүзү жашара түштү; **2. разг.** жашартуу, жаштарды көбүрөөк алуу, жаштардын санын көбөйтүү; ~ **ть штаб армии** армиянын штабын жашартуу; **3. биол.** жашартуу; ~ **ть организм** организмди жашартуу; **4. сад.** жашартуу, жаштарын көбөйтүү; жаңылоо; ~ **ть виноградник** жүзүмдү бутап (кыйыштырып) жашартуу.

Омолоди/ться *сов. 1. разг.* жашаруу, жашарып кетүү, жаш кездеги калыбына кайра келүү, жаш көрүнүү; **он** ~ **лся, похорошел** ал жашарып, жакшы болуп калды; **организация** ~ **лась** уюм жашарды; уюмда жаштар көбөйдү; **2. биол.** жашаруу.

Омоложение *ср биол. 1.* жашартуу, жаш кездеги калыбына келтирүү; ~ **организма** организмди жашартуу; **2.** жашартуу, жаштарын көбөйтүү; ~ **стада** бадада жаш малды көбөйтүү.

Омоним *м лингв.* омоним (айтылышы бирдей, бирок мааниси башка-башка сөздөр).

Омонимика *ж лингв.* омонимика (**1.** лексикологиянын омонимдерди үйрөнүүчү бөлүмү; **2.** кандайдыр бир тилдеги омонимдердин жыйындысы).

Омонимическ/ий, -ая, -ое *лингв.* омонимдик; ~ **е пары** омонимдик түгөйлөр.

Омонимия *ж лингв.* омонимия (мааниси да, келип чыгышы да башка-башка сөздөрдүн айтылышы жагынан окшоштугу).

Омочить *сов. что книжн.* чылоо, суулоо, нымдоо; **Глаза его были омочены слезами** (Достоевский) Анын көздөрү жаштанып турган эле; ~ **губы** эриндерин суулоо.

Омочи/ться *сов. книжн.* чылануу, суулануу, нымдануу; **одежда** ~ **лась кровью** кийими канга чыланды.

Омрачать *несов. см. омрачить.*

Омрачаться *несов. 1. см. омрачиться; 2. страд. к омрачать.*

Омраченн/ый, -ая, -ое 1. прич. от омрачить; 2. прил. уст. карангылык каптаган, карангы; булуттуу, булут баскан, булут каптаган, тумандуу, туман баскан, туман каптаган; ~ **ое небо** булут (туман) каптаган асман; **3. перен.** күүгүмдөнгөн, тунарыктаган, ачык эмес; **4. прил.** капаланган, капалуу, кайгыланган, кайгы баскан, кайгылуу; ~ **ый вид** кайгылуу көрүнүш; ~ **ый вид** капалуу көрүнүш.

Омрачи/ть *сов. 1. что уст.* карангылатуу, карангы кылуу; туман (булут) басуу, каптоо; **сумерки** ~ **ли небо** күүгүм асманды карангылатты; **2. перен. что** күүгүмдөтүү, тумандатуу, тунарыктатуу (аң-сезимди, ойду); ~ **ть рассудок** аң-сезимди тумандатуу; **3. кого-что** капа кылуу, капалантуу, кайгыртуу, кайгыга салуу; **его лицо** ~ **лось** анын жүзүн кайгы басты.

Омулёв/ый, -ая, -ое омуль ...; ~ **ая икра** омуль балыгынын икрасы.

Омуль *м* омуль (лосось балыгынын бир түрү).

Омут *м 1.* чункур (дарыя же көл суусундагы терең чункур); **на дне** ~ **ов водятся щуки** чортон балыктар суу түбүндөгү терең чункурларда жашашат; **2. (водоворот)** ирим, айлампа; **3. перен. чего, какой** ирим, айлампа (өз кучагына алып тартып кетүүчү айлампа); ~ **преступного мира** кылмыштуу дүйнөнүн айлампасы; **в тихом омуте черты водятся** *посл.* жооштон жоон чыгат.

Омутист/ый, -ая, -ое иримдүү, айлампалуу, ирим ...; айлампа ...; ~ **ая река** иримдүү (айлампалуу) дарыя.

Омшаник *м пчел.* омшаник (аарыларды кыштатуу үчүн даярдалган жылуу жай); **в** ~ **поставили улья на зиму** бал челектерди кышында омшаниктин ичине салып коюшту.

Омыва/ть *несов. 1. см. омывать; 2.* айланта, туш тарабынан чууруп агып туруу, жаба урулуп туруу; **Голубые волны** ~ **ют подножие памятника знаменитому русскому**

путешественнику (Соколов-Микитов) Орустун улуу саякатчысынын эстелиги орнотулган дөбө түбүнө көгүлтүр толкундар урулуп турат; **3.** (о морях, течениях) курчап туруу, жанынан агып өтүү; **Африку** ~ ют два океана Африканы эки океан курчап турат.

Омываться *несов.* **1.** *см.* **омыться**; **2.** *страд.* к **омывать**.

Омыление *ср хим.* самындануу, самындантуу (органикалык заттарды щелочь же суу менен ажыратуу); ~ **жиров** майлардын самынданышы.

Омы/ть *сов. книжн.* **1.** *то же, что обмыть*; ~ **ть ноги** бутту жууш; ~ **ть кровь** канды жууш; **2.** *перен. уст.* ар-намысты сактоо, булганган ар-намысты жууш; **честь его замарана и не ~ та** анын ар-намысы булганган бойдон жуулбай калды; **4.** *перен. уст.* кан менен жууш; **кровью ~ ть эту обиду** бул ызаны кан менен жууш керек.

Омыться *сов. книжн.* *то же, что обмыться*; ~ **по пояс** белине чейин жуунуу.

Он (его, ему, его, им, о нём) *мест. личн. м* ал; **это он** сделал бул ишти ал жасаган, бул анын колуна келген иш; **таких, как он, много** ага окшогондор көп (толуп жатат); **он самый** ошонун өзү; дал өзү; **это ты?** — **Он самый**; бу сенсиңби? — Дал өзүмүн; ооба, менмин; **его дома нет** ал үйдө жок; **вы его встретили?** сиз аны жолуктурган жоксузбу? **у него не было времени** анын убактысы жок болучу; **ты на него не смотри** сен ага караба; **ты на него не обижайся** сен ага капа болбо (таарынба); **книги у него** китептер анда; **ему следует отдохнуть** ал эс алууга тийиш; **вы пойдёте к нему?** сиз ага барасызбы? **я им доволен** мен ага ыраазымын; **прочитанная им книга** ал окуган китеп; **ты работаешь вместе с ним?** сен аны менен бирге иштейсиңби? **с ним ничего не случилось** ага эч нерсе болгон жок; **что с ним?** ага эмне болгон? **кто о нём спрашивал?** аны сураган ким? **что ты о нём знаешь?** сен ал жөнүндө эмне билесиң? **на нём было пальто** анын кийгени пальто болучу; **при нём не было денег** анын жанында акчасы жок эле; **а паспорт был при нём?** паспорту жанында беле? **при нём ничего нельзя рассказывать** анын көзүнчө эч нерсе айтууга (айтып) болбойт; **♦ кто его знает** ким билсин.

Она (её, ей, её, ею и ей, о ней) *мест. личн. ж* ал; **я её знаю** мен аны билемин; **я ей обещал** китеп мен ага китеп берейин деп убада кылдым эле.

Онагр *м зоол.* онагр, жапайы эшек.

Онанизм *м* онанизм (жыныстык органы дүүлүктүрүү аркылуу жыныстык ышкыны табигый эмес жол менен канааттандыруу).

Ондатра *ж зоол.* ондатра; (*мех*) ондатра териси.

Ондатровый, -ая, -ое ондатра ...; ондатра терисинен жасалган.

Онемевать *несов. см.* **онеметь**.

Онемелость *ж* катып калуу, сенек болуп калуу; ~ **в ногах** буту уктап калуу.

Онемел/ый, -ая, -ое **1.** дудук болуп калган, сүйлөй албай калган.

Онемени/е *ср по знач. гл.* **онеметь**; ~ **е пальцев** бармактардын сенейип калышы; **испугаться до ~ я** коркконунан сенейип катып (туруп) калуу.

Онеметь/ть *сов.* **1.** дудук болуп калуу, сүйлөбөй калуу; **девочка ~ ла и оглохла от страха** в один день кыз коркконунан бир эле күндө керен, дудук болуп калды; **2.** сөз айта албай сенейип калуу, сүйлөй албай калуу, тили буула түшүү (чукул таасирден улам); ~ **ть от радости** кубанганынан сенейип калды; **3.** сенейип калуу, катып калуу, уктап калуу; **от неудобного сидения ноги ~ ли** ыңгайсыз отуруудан буттар уктап калды.

Онемечение *ср по знач. гл.* **онемечеть** — **онемечиться**.

Онемечивание *ср по знач. гл.* **онемечивать** — **онемечиваться**.

Онемечивать *несов. см.* **онемечить**.

Онемечиваться *несов.* **1.** *см.* **онемечиться**; **2.** *страд. к.* **онемечивать**.

Онемечить *сов.* немецтештирүү.

Онемечиться *сов.* немецтешүү; немецтерге окшоп калуу (тили, үрп-адаты ж.б. жагынан).

Они (их, им, их, ими, о них) *мест. личн. мн.* **1.** алар; **это ~ бул** алар; ~ **и мы** алар жана биз; **вот ~, твои книги** мына сиздин китептериңиз; **это сделали ~ сами** муну алар өзүлөрү жасашты; **пусть ~ подождут** алар күтүп тура турушсун; **их кто-нибудь видел?** аларды көргөн адам барбы?; **у них не было денег** аларда акча жок эле; **вы на них не смотрите** сиз аларга караңыз; **вы только посмотрите на них!** сиз аларды бир карап коюңузчу! көрсөн, аларды! **что вы в них нашли?** сизге алардын эмнеси жагып калды? **при них было много багажа** алардын жүгү көп болучу; **при них лучше помолчать** алардын көзүнчө сүйлөбөй койгон жакшы; **для них есть письмо** аларга кат бар; **им нужно найти комнату** аларга үй табуу керек; **что вы им ответили?** сиз аларга эмне деп жооп бердиңиз? **кто к ним пришёл?** алардыкына ким келди? алардыкына келген ким? **рядом с ними было много провожающих** аларды узатышып жүргөндөр көп болучу; **ты поедешь вместе с ними?** сен алар менен бирге барасыңбы? **мы о них не говорили** биз алар туурасында сөз кылган жокпуз; **что о них слышно?** алар жөнүндө кандай кеп бар?

2. уст. прост. (употр. вместо «он», «она») ал киши, алар; **хозяин дома?** – Нет, ~ **вышли** үй ээси үйдөбү? – Жок – ал киши (алар) чыгып кеткен.

Оникс *м мин.* оникс (ак-кара түстөр кезектешкен катмарлуу агаттын бир түрү).

Ониксовый, -ая, -ое оникс ...

Онколог *м онколог* (онкология боюнча адис).

Онкологический, -ая, -ое онкология ...; ~ **институт** онкология институту.

Онкология *ж онкология* (рак шишиги оорулары жана аларды дарылоо боюнча илим).

Оно (**его́, ему́, его́, им, о нём**) *мест. личн. ср 1.* мурда же кийин айтылган сөздү көрсөтүү үчүн пайдаланылат; **оно́ (по́ле) показáлось ему́ бесконéчным** ал (талаа) мелмилдеп учкыйыры жоктой көрүндү; **2.** «вот» бөлүкчөсү айкалышып көрсөтмө мүнөзгө ээ болот; **вот оно, объяснение** түшүнүк мына (мынакей); **3. разг.** мурда айтылган, эскертилген нерсени көрсөтүү менен, «это» ат атоочунун маанисинде колдонулат; **это не так, как оно ка́жется** бул андай эмес, башкача; **4. разг.** жаксыз сүйлөмдөрдө киринди сөздөр менен бирге күчөтүүчү бөлүкчөлөрдүн маанисинде колдонулат; **оно действительно жутко сначала** ал а дегенде чын эле үрөй учурат; **♦ вон (вот) оно что!; вон (вот) оно́ как!** ушундай экен да!; (**вот**) **то-то и оно́** кеп мына ошондо да (кептин баары мына ошондо болуп жатпайбы).

Ономастика *ж лингв.* ономастика (**1.** энчилүү аттардын жыйындысы; **2.** тил илиминин энчилүү аттар жөнүндө бөлүмү).

Ономатологически/ий, -ая, -ое ономатологиялык; ~ **ое исследование** ономатологиялык изилдөө.

Ономатология *ж то же, что ономастика* **2.**

Онтогенез *м биол.* онтогенез (жаныбарлардын же өсүмдүктөрдүн организминин жаралган учурунан тартып өмүрү бүткүчөктү жекече өнүгүшү).

Онтогенетическ/ий, -ая, -ое *биол.* онтогенезге ылайык, онтогенетикалык; ~ **ое исследование** онтогенетикалык изилдөө.

Онуча *ж чулгоо.*

ООН (Организация Объединенных Наций) ООН (Бириккен Улуттар Уюму).

Опадание *ср по знач. гл. опадать;* ~ **листья** жалбырактардын күбүлүп түшүшү.

Опадать *несов. см. опасть.*

Опадение *ср по знач. гл. опасть* – **опадать.**

Опаздывание *ср по знач. гл. опаздывать;* **систематическое** ~ **на работу** ишке дамамат кечигүү; ~ **поездов** поезддердин кечигүүсү.

Опаздывать *несов. см. опоздать.*

Опаивать *несов. см. опойть.*

Опаиваться *несов. страд. к. опаивать.*

Опак *м 1.* опак, ак чопо (бир түрү); **2. собир.** опак (ушундай ак чоподон жасалган карапа буюмдары).

Опак/ый, -ая, -ое опак ...; ~ **ая посуда** опак идиш аягы, опактан жасалган идиш-аяк.

Опал *м опал* (минерал, айнек сымал таш, алардын айрым сорттору асыл таш катары эсептелет); **кольцо с ~ ом** опал чөгөрүлгөн шакек, опалдуу шакек.

Опал/а *ж 1.* падышанын касабы, падышанын каарына калуу; каарына калып жазалануу; **быть в ~ е** падышанын каарына (касабына) калуу; **2. перен.** жаман көрүнүү; жаман көрүнүп алуу; **попасть в ~ у** жаман көрүнүп калуу.

Опаливание *ср по знач. гл. опаливать.*

Опаливать *несов. см. опалить.*

Опали/ть *сов. 1.* туш тарабынан же бир четинен күйгүзүү; күйгүзүп карартуу; куйкалоо; куйкалап алуу, отко чалдыктыруу; ~ **ть брови** каштарын куйкалап алуу; **2. безл.** күйдүрүү, какшытуу, туурултуу; **лицо ~ ло ветром** шамал бетти туурултуп жиберди; **3.** куйкалоо, куйкалап тазалоо; ~ **ть курицу** тооктун жүнүн куйкалап тазалоо.

Опали/ться *сов. 1. разг.* бир жерин күйгүзүп алуу, куйкалануу, отко чалдыгуу; **кожа ~ лась** тери күйүп калды; ~ **ться у костра** отко чалдыгып алуу; **2. на кого уст.** каардануу, жаалдануу, туталанып каары кайноо, ачуусу келүү; ~ **ться на них страшным гневом** аларга аябай жаалы кайнады.

Опалка *ж спец. по знач. гл. опалить* – **опаливать 3.**

Опаловый, -ая, -ое 1. опал ...; ~ **камень** опал ташы; ~ **перстень** опал көздүү шакек; **2.** опал түстүү, ак саргыл.

Опалубить *сов. что тех. 1.* опалубка жасоо (бетон куюу үчүн); **2.** опалубкалап курчоо, каптоо; ~ **парники** парникти опалубкалоо.

Опалубк/а *ж тех. 1. по знач. гл. опалубить;* **осуществлять** ~ **у** опалубкалоо; **2.** опалубка, бетон куюу үчүн калып; **разборная металлическая** ~ **а** металлдан жасалган опалубка; **3.** опалубка (бир нерсенин сыртынан, айланта каптоого керектелүүчү тактай ж.б.).

Опалубочн/ый, -ая, -ое *тех. 1.* опалубка ...; ~ **ые работы** опалубка иштери; **2.** опалубкалык, опалубка үчүн ылайыкталган; ~ **ый лес** опалубкалык тактай.

Опальвать *несов. см. ополоть.*

Опальваться *несов. страд. к. опальвать.*

Опаль/й, -ая, -ое 1. *уст.* күбүлүп түшкөн:

~ е **листья** күбүлүп түшкөн жалбырактар; **2. прост.** арыктаган, азган, жаагы ичине кирип арыктаган, кабырылган; ~ е **щёки** ичине баткан беттер; ~ е **бока́ лощади** ичи ичине баткан аттар.

Опальный, -ая, -ое касабына калган, каарына калган, куугунтукталган, куугунга учураган; ~ **поэт** куугунтукталган акын.

Опалять *несов. см. опалить 1.*

Опаляться *несов. 1. см. опалиться; 2. страд. к опалять.*

Опамят/оваться *сов. 1. уст.* эсине келүү, өзүнө келүү; **уже совсем ~ овался** ал биротоло эсине келип калды; **2. прост. перен.** ойлоп көрүп өз пикиринен кайтуу; эс-учун жыюу; ~ **уйся! Что ты делаешь!** акылына кел! Бул кылганың кандай!

Опар/а ж **1.** суюк ачыткы, камыр ачыткы, камыртуруш; **поставить ~ у** камыр ачытып коюу; ~ **а поднялась** камыр көтөрдү, камыр көөп чыкты; **2. то же, что опарник.**

Опарник *м* камыр ачыткы куюла турган идиш.

Опаршиветь *сов. разг.* саргарт түшүү, таз болуу (*о голове*); котур болуу, кырчангы болуу (*о животном*).

Опаршивить *прост.* саргарт (таз) оорусун жугузуу.

Опасá/ться *несов. 1. кого-что* коркуу, чочуу, чочулоо, кооптонуу; ~ **ться морозов** сууктан коркуу; **его следует ~ тья** андан коркуу керек; **я вас очень ~ юсь** мен сизден абдан чоочулап турам; **2. чего** коркуу, этиет болуу, сак болуу, сактануу; ~ **ться мыться в холодной воде** муздак сууга түшүүдөн (киринүүдөн) сак болуу.

Опасение *ср* коркунуч, коркуу, чочулоо, кооптонуу, кабатырлануу; **смотреть с ~ м на что-л.** бир нерсеге кандай болот деп чоочулай кароо; **выразить ~** корккондугун (чоочулагандыгын) билдирүү (айтуу); **вызвать ~** коркунуч туудуруу.

Опаск/а ж *разг.* этиеттик, коркунучтан чоочулоо, абайлоо; **ходить с ~ ой** абайлап басуу; **действовать с ~ ой** этиет аракет кылуу; **без ~ и** коркпостон, чочулабастан.

Опасливо *нареч. разг.* чочулап, сактанып, саксынып, элендеп; ~ **озараться по сторонам** ар тарапка чочулап (элендеп) кароо.

Опаслив/ый, -ая, -ое *разг.* чочулаган, кооптонгон, элендеген, саксынган; ~ **ый человек** чочулап-кооптонгон киши; ~ **ое чувство** жүрөксүнгөн сезим; ~ **ая мысль** саксынган пикир; ~ **ый взгляд** элендеген көз караш, чочулаган көз караш.

Опасно **1. нареч.** коркунучтуу, кооптуу; ~ **заболел** анын оорусу коркунучтуу эле; **2. в**

знач. сказ. безл. коркунучтуу; **в горах ~ тоодо** (тоо ичи) коркунучтуу; **3. в знач. сказ. безл.** коркунучтуу; **оставаться здесь было ~** бул жерде калуу коркунучтуу болучу.

Опасность/ь ж **1.** коркунуч, кооптулук; **предупредить ~ ь** коркунучтун алдын алуу; **подвергаться ~ и** коркунучка кабылуу; **с ~ ю для жизни** өмүргө коркунуч туудуруп;

Опасн/ый, -ая, -ое (опасен, -на, -но) **1.** коркунучтуу, кооптуу, опурталдуу; ~ **ое место** коркунучтуу (коптуу) жер; ~ **ая зона** коркунучтуу зона; ~ **ое путешествие** коркунучтуу (опурталдуу) саякат; **2.** коркунучтуу; ~ **ый враг** коркунучтуу душман; ~ **ый преступник** коркунучтуу кылмышер; **3.** коркунучтуу, кооптуу, оорулуу, катуу оорулуу.

Опа/сть *сов. 1.* күбүлүү, күбүлүп түшүү; **листья ~ ли** жалбырактар күбүлүп түштү; **2.** кичирейүү, басандоо, кайтуу, күчсүздөнүү, этинен азуу, этинен түшүү; **опухоль ~ ла** шишик кайтты (кичирейди); **лошадь ~ ла** телом ат этинен азды.

Опахало *ср 1. уст.* чоң желпигич; **старинное ~ из перьев** канаттан жасалган эски чоң желпигич; **2. спец.** желпүүрүн (канаттын талынын эки капталына жайгашкан пластинкага окшогон бөлүк).

Опахать *сов. что* айланта айдап коюу, айландыра айдап таштоо; ~ **ток на 12 м кругом** кырманды айланта 12 метр айдап коюу.

Опахивать I *несов. см. опахать.*

Опахивать II *несов. см. опahnуть.*

Опахиваться I *несов. страд. к опахивать I.*

Опахиваться II *несов. страд. к опахивать II.*

Опахну/ть *сов. кого-что разг. 1.* желпүү; **струя ветра ~ ла** лицо шамалдын илеби бетти желпип турду; ~ **ть больного** оорулуу адамды желпүү; **2. разг.** желпүү, желпип өтүү; **его ~ ло** знóем анын жүзүн ысык аба желпип өттү.

Опачкать *уст. и прост.* булгоо, булгап алуу; ~ **в смоле** чайырга булгануу.

Опашка *ж по знач. гл. опахать — опахивать I; то́ка* кырманды тегерете айдап салуу.

Опек/а ж **1.** камкорчу, камкордук, камкорчу коюу; **взять кого-л. под ~ у** бирөөнү камкордукка алуу; **2.** камкорчулук (кароо, көзөмөл жүргүзүү, багуу, кездее, тарбиялоо иштери жүктөлгөн бир нече адам же мекеме); **секретарь дворянской ~ и** дворяндык камкорчулуктун секретары; **3.** камкордук, багуу, байкоо жүргүзүү, тарбиялоо; **освободиться от мелочной ~ и** майда-барат камкордуктардан кутулуу; **выйти из-под ~**

и старших камкордуктан чыгуу, өз алдынча болуу; **родительская** ~ а ата-эненин камкордугу (көзөмөлдөөсү); **международная опека** эл аралык камкордук.

Опекать *несов. кого* 1. бирөөгө камкорчу болуу, камкордукка алуу; ~ **малолетних** жаш балдарды камкордукка алуу, жаш балдарга камкорчу болуу; ~ **сироту** жетимди камкорчулукка алуу, жетимге камкорчу болуу; 2. *перен.* кароо, кам көрүү, камкордук кылуу; ~ **младших** өзүнөн кичүүлөргө камкордук кылуу; **его чересчур опекают** ага өтө эле ашыкча камкордук көрсөтүшөт.

Опекун *м* камкорчу (жашы жетпеген баланын же оорулуу кишинин ж.б. укугуна, мүлкүнө опека жүргүзүү үчүн дайындалган адам).

Опекунски/й, -ая, -ое *опекундук...*; ~ **е права** камкорчулук укуктар; ~ **е обязанности** камкорчулук милдеттер; ~ **е дела** камкорчулук иштер.

Опекунство *ср* *опекундук, расмий камкордук; возложить ~ на старшего брата* камкорчулукту агасына жүктөө; **взять на себя** ~ расмий камкордукту өзүнө алуу, өзү *опекун* болуу.

Опекунствовать *несов.* 1. *опекундук, расмий камкордук кылуу; ~ над малолетними* жаш балдарга камкорчулук кылуу; 2. кароо, кам көрүү, камкордук кылуу.

Опекунша *женск. к* *опекун.*

Опёнок *м* *опенок* (козу карындын бир түрү).

Опера/а ж 1. опера; **русская классическая** ~ а орустун классикалык операсы; **петь в ~** е операда ырдоо; **солист ~ ы** операнын солисти; 2. опера, опера театры; **поехать в ~** у операга баруу; **◇ из другой оперы; не из той оперы** *шутл. ирон.* бул бүтүндөй башка нерсе, операга тиешеси жок кеп.

Оперативк/а ж прост. оперативдүү кыска чогулуш; **провести ~** у оперативдүү кыска чогулуш өткөрүү.

Оперативно нареч. оперативдүү; ~ **маневрировать** людми и материальными ценностями адамдарга жана материалдык байлыктарга оперативдүү маневр жасоо.

Оперативность ж оперативдүүлүк; ~ **в работе** иштеги оперативдүүлүк; ~ **руководства** жетекчиликтеги оперативдүүлүк.

Оперативн/ый, -ая, -ое (оперативен, -на, -но) 1. *тк. полн. ф. мед.* операция...; ~ **о вмешательство** операция кылуу, операция жасоо; **удалить опухоль ~ ым** путём шишикти операция кылып алып таштоо; 2. *тк. полн. ф. воен.* оперативдүү, оперативдик; ~ **ая группа** оперативдүү топ; ~ **ая сводка** оперативдик сводка; 3. *тк. полн. ф.* оперативдүү; ~ **ые органы** оперативдүү

органдар; ~ **ый отдел** оперативдүү бөлүм; 4. оперативдүү; ~ **ые указания по исправлению хода дело** иштин жүрүшүн ондоо боюнча оперативдүү көрсөтмөлөр.

Оператор м 1. оператор (өндүрүштүк процессти башкаруучу, өндүрүштүк ишти жүргүзүүчү адам); 2. *то же, что кинооператор; ~ фильма* фильмдин оператору.

Операторск/ий, -ая, ое оператордук, оператор...; ~ **ая работа** оператордук иш; ~ **о искусство** оператордук чеберчилик.

Операционн/ый, -ая, -ое 1. *мед.* операция жасоочу, операциялык, операция...; ~ **о отделение в больнице** оорукананын операция жасоочу бөлүмү; ~ **ый зал** операция залы; 2. *в знач. суш.* **операционная ж** операция жасалуучу бөлмө; 3. *воен.* операциялык, операция...; ~ **ый план** операциялык план; ~ **ая карта** 4. *фин.* операциялык операция...; ~ **ый зал в банке** банктын операциялык (операция) залы.

Операци/я ж 1. *мед.* операция; ~ **я на сердце** жүрөккө операция жасоо **серьёзная ~ я** оор операция; 2. *воен.* операция; ~ **я по захвату города** шаарды басып алуу үчүн болгон операция; ~ **я по обезвреживанию преступника** душманды зыянсыздандыруу боюнча операция; 3. *фин.* операция; ~ **я торгового дома** соода үйүнүн операциясы; **банковские ~ и** банк операциялары; **страховые ~ и** камсыздандыруу операциялары; 4. операция (технологиялык процесс жагында аткарыла турган ар бир айрым иш); **производственная ~ я** өндүрүштүк операция; **выполнять одновременно несколько ~ й** бир эле мезгилдин ичинде бир нече операцияны аткаруу; 5. *разг. обычно. шутл.* операция; **продéлав эту сложную ~ ю, пошёл умываться** бул татаал операцияны жасап бүтүп, жуунганга кетти.

Опереди/ть сов. 1. *кого-что* озуп кетүү, алдыга өтүп кетүү; ~ **ть в беге** жарышта озуп кетүү; 2. озунуу, мурда баштоо; **желающих выступить было много, но всех ~ л Курманбек** чыгып сөз сүйлөөнү каалагандар көп болчу, бирок Курманбек баарынан мурда (озунуп) сөз сүйлөдү; 3. *перен.* озуп кетүү; артта калтыруу, өтүп кетүү; ~ **ть в техническом развитии** техникалык жактан өнүгүүдө озуп кетүү; ~ **ть своих товарищей по классу по всем предметам** бардык сабактар боюнча өзүнүн классташ жолдошторунан озуп (өтүп) кетүү.

Опережать *несов. см. опередить.*

Опережаться *несов. страд. к* *операжать.*

Опережение *ср по знач. гл. опередить — опережать.*

Оперение *ср* куштун жүнү; **лётнее ~**

жайкы жүн; \diamond (хвостовое) оперение самалёта самалёттун арткы канаты.

Оперётк/а *ж разг. то же, что оперётта; он любил ~ у ал оперетканы жакшы көрө турган.*

Оперётчн/ый, -ая, -ое 1. оперетта...; ~ **ый актёр** оперетта актёру; ~ **ая труппа** оперетта труппасы; 2. *перен.* опереттагыдай; **человек ~ ого ви́да** опереттагыдай кийинген адам.

Оперётт/а *ж* 1. оперетта; ~ **а Кáльмана** Кальмандын опереттасы; 2. оперетта театры; **бывал в ~ е** опереттада болгом, оперетта театрында болгом.

Оперётъ *сов. что* таёо, желөө, тирөө; ~ **локти на стол** чыканакты столго таёо.

Оперётъся *сов.* 1. *на кого-что, обо что* сүйөнүү, таянуу, желөнүү; ~ **на пáлку** таякка сүйөнүү, таяк таянуу; 2. *перен. на кого-что* сүйөнүү, таянуу, ишенүү, арка кылуу, бел кылуу, медер тутуу, медер кылуу; ~ **на инициативу** масс массанын демилгесине таянуу; ~ **на поддержку товарищей** жолдоштордун колдоосуна таянуу; 3. *перен. на что* негизденүү, негиз кылып алуу, таянуу, сүйөнүү; ~ **на цифры** цифраларга негизденүү, цифраларга таянуу; ~ **на факты** фактыларга негизденүү, фактыларга таянуу, фактыларды негиз кылып алуу.

Оперирование *ср по знач. гл. оперировать* 1,3; ~ **цифра́ми** цифраларга таянып (негизденип) иш кылуу.

Оперировать 1. *сов., несов. кого-что мед.* операция кылуу; ~ **больного** оорулууну операция кылуу; ~ **желудок** ашказанды операция кылуу; 2. *несов. воен.* операция жүргүзүү (стратегиялык тапшырманы аткаруу, согуштук операция жүргүзүү); ~ **в тылу противника** душмандын тылында операция жүргүзүү; 3. *несов. чем* таянуу, пайдалануу; ~ **фактами** фактыларга таянуу, фактыларды пайдаланып иш кылуу.

Оперироваться *несов. страд. к оперировать* 1.

Опери/ть *сов. что* жүн каптоо, жүн басуу.

Опери/ться *сов.* 1. ак күп болуу, түлөп жаңы жүн чыгуу (канаттуулар жөнүндө); **птенцы ~ лись** балапандар ак күп болду; 2. *перен. разг.* эр жетүү, өз алдынча болуу, эресеге жетүү; **получил образование и скоро ~ лся** окуп билим алган соң бат эле өз алдынча болуп кетти.

Оперн/ый, -ая, -ое опералык, опера...; ~ **ый певец** опералык ырчы; ~ **ая партитура** опералык партитура; ~ **ый театр** опера театры; 2. операдагыдай, табигый эмес, жасалма, обу жок.

Оперя́ть *несов. см. опери́ть.*

Оперя́ться *несов.* 1. *см. опери́ться*; 2. *страд. к оперя́ть.*

Опеча́ленн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от печа́лить*; 2. *прил.* капаланган, капа болгон, кайгырган, кайгыланган, кайгыга баткан, убайым тарткан, санаа тарткан; ~ **ая семья** кайгыга баткан үй-бүлө; ~ **ое лицо** кайгылуу жүз; ~ **ый вид** капалуу түр (кебете).

Опеча́ливать *несов. см. печа́лить.*

Опеча́ливаться *несов. см. печа́литься.*

Опеча́ли/ть *сов. кого* капалантуу, капа кылуу, кайгыртуу, кайгыга батыруу, убайымга салуу, убайым тарттыруу, санаа тарттыруу; **его ~ ло это известие** бул кабар аны каплантты.

Опеча́ли/ться *сов.* капалануу, капа болуу, кайгыруу, кайгыга батуу, убайымга түшүү, убайым тартуу, санаа тартуу; **она́ ~ лась** ал капаланып калды; **ее лицо́ внезапно ~ лось** анын капалана түшкөнү жүзүнөн байкалып турду.

Опеча́тать *сов. что* печаттоо, печаттап коюу; ~ **кварти́ру** квартираны печаттап коюу.

Опеча́т/ка *ж* ката (терүүдө, басууда кетирилген ката); **в текст вкράлась ~ ка** текстте ката кетиптир; **список ~ ок** каталардын тизмеси; **гру́бая ~ ка** одоно ката, оркойгон ката.

Опеча́тывание *ср по знач. гл. печа́тывать*; ~ **скла́дов** складдарды печаттоо.

Опеча́тывать *несов. см. печа́тать.*

Опеча́тываться *несов. страд. к печа́тывать.*

Опе́шить *разг.* шашуу, шашып калуу, шашкалактоо, карбаластоо, карбаластап калуу, нес болуу; ~ **от неожиданности** күтүлбөгөн окуядан улам карбаластап шашып калуу.

Опи́ваться *несов. см. опи́ться.*

Опи́вки *мн. разг.* саркыт, саркынды, ичкенден калган саркыт; ~ **ча́я** чайдын калдыгы; **вы́плеснуть** ~ калган ичимдикти төгүп таштоо.

Опи́й *м* апийим.

Опи́йн/ый, -ая, -ое апийим...; ~ **ая настойка** апийим настойкасы; ~ **ый мак** апийим (апийим өсүмдүгү).

Опи́ливание *ср по знач. гл. опи́ливать*; ~ **сучьев** бутактарды араалап таштоо.

Опи́ливать *несов. см. опи́лить.*

Опи́ливаться *несов. страд. к опи́ливать.*

Опи́лить *сов.* 1. *что* араалоо, араалап кесүү, араалап кыскартуу, араалап таштоо; ~ **до́ску** тактайды араалоо, тактайды араалап кесүү; ~ **лист фане́ры** фанераны араалап кесүү; ~ **сучья** бутактарды араалап кесип

салуу; **2. спец. (обработать напильником)** өгөөлөө, өгөөлөп тегиздөө, өгөөлөп чыгуу; ~ **металлический стержень** металл стерженин өгөөлөп чыгуу.

Опíлка ж спец. п означ. гл. опи́лить — **опи́ливать**; ~ **металлическог стёржня** металл стерженин өгөөлөө; ~ **сухих сучьев** куураган бутактарды аралап таштоо.

Опíлки мн. таарынды; өгөндү; **древесные** ~ жыгачтын таарындысы; **железные** ~ темирдин өгөндүсү.

Опи́ловка ж спец. по знач. гл. опи́лить — **опи́ливать**; ~ **досок** тактайларды араалап кесүү.

Опи́ловочн/ый, -ая, -ое 1. араалоо...; өгөлөө...; ~ **ые работы** аралоо (же өгөлөө) иштери; **2.** араалай турган, өгөөлөй турган; ~ **ый станок** аралоочу (же өгөлөөчү) станок.

Опира́ть несов. см. опере́ть.

Опира́/ться несов. 1. см. опере́ться; 2. на что сүйөнүү, таянуу, жөлөнүү, тирелүү; **крыша** ~ **лась на два столба** чатыр эки мамыга тирелип турат, чатырды эки мамы тиреп турат.

Описа́ние ср 1. по знач. гл. описа́ть 1, 2. баяндап жазуу, баяндап айтуу, сүрөттөп элестетип баяндоо; ~ **операции** операцияны баяндап жазуу; **красочные** ~ көркөмдөп баяндоо, сүрөттөп баяндап жазуу (айтуу); **3.** баяндама; **географическое** ~ географиялык баяндама.

Описа́нный, -ая, -ое 1. прич. от описать; **2. прил. мат.** бардык бурчтары тегерек сызыкка тийип турган; ~ **многоугольник** бардык бурчтары тегерек сызыкка тийип турган көп бурчтук.

Описа́тельн/ый, -ая, -ое баяндап жазылган, баяндап айтылган, баяндап көрсөтүлгөн, баяндоо түрүндөгү, сүрөттө түрүндөгү; ~ **ая поэма** баяндоо түрүндөгү поэма.

Описа́тельство ср баяндап жазуучулук, баяндап айтуучулук, баяндап гана көрсөтүүчүлүк.

Описа́ть сов. 1. кого-что баяндап жазуу, баяндап айтуу, баяндап көрсөтүү; сүрөттөө, сүрөттөп берүү, сүрөттөп айтуу; ~ **события** окуяны баяндап айтып берүү; ~ **внешность** сырткы кебетесин (түрүн) сүрөттөп (айтып) берүү; **2. что** илимий жактан сүрөттөп берүү, түшүндүрүү, баяндоо; нерсенин өзгөчөлүктөрүн, белгилерин, курамын кат жүзүндө баяндоо, системалуу баяндоо; ~ **народный говор** элдик говорлорду түшүндүрүү; **3. что** каттоо, каттап кетүү; ~ **инвентарь** инвентарды каттоо; ~ **в доме имущество** үйдөгү мал-мүлктү каттоо; **4. мат.** тышкы фигура сызуу; белгилүү шарттарды сактоо менен фигуранын сыртынан экинчи

бир фигураны сызуу; ~ **окружность вокруг треугольника** үч бурчтуктун сыртынан айландыра сызуу; **5.** кандайдыр бир ийри сызык (траектория) боюнча кыймыл-аракетте болуу; **пароход** **описал полукруг** кеме жарым айлана жасады.

Описа́/ться сов. ката жазуу, жаңылыш жазуу, натуура жазып коюу, жазууда ката кетируүү; **нечаянно** ~ **лся** байкабай жаңылыш жазып коюптурмун.

Описа́ ж ката, жаңылыштык (жазуудагы ката).

Описыва́ть несов. см. описа́ть.

Описыва́ться I несов. см. описа́ться.

Описыва́ться II несов. страд. к описа́ть.

Описа́ ж 1. по знач. гл. описа́ть — описыва́ть 3; ~ **имущества** мал-мүлктү каттоо; **2.** тизме; **инвентарная** ~ инвентардык тизме; **архивная** ~ архивдик тизме; **3. спец.** каттоого алуу; (суу объектилерин изилдөө жана каттоо боюнча гидрографиялык жумуштарды жүргүзүү); **проводить** ~ **берегов Сахалина** Сахалиндин жээктерин каттоого алуу.

Опи́ть сов. кого прост. бирөөнүн эсебинен көп ичип-жеш; көп ичип-жеп аны чыгымга учуратуу; **я вас не обобью, не объем** мен көп эле ичип-жеп сизди зыян тарттырбайм.

Опи́ться сов. кого разг. ашыкча ичип-жеп жиберүү, ашыкча, ашыгыраак ичип коюу; ~ **коньяком** коньякты ашыкча (ашыгыраак) ичип коюу.

Опи́ум м 1. апи́йим; **курильщик** ~ **а** апи́йим чегүүчү, апи́йимчи; **2. перен.** апи́йим, уу, баш айландыруучу зыяндуу нерсе.

Опи́умный, -ая, -ое апи́йим; ~ **мак** апи́йим (өсүмдүгү).

Опла́вить сов. что тех. 1. сыртын эритүү; **2.** эритип тазалоо, ажыратуу; ~ **железьяк** темирлүү ташты эритип, андан темир бөлүп алуу.

Опла́виться сов. тех. сырты, кырлары эрип кетүү.

Опла́вля́ть несов. см. опла́вить.

Опла́вля́ться несов. 1. см. опла́виться; 2. страд. к опла́вля́ть.

Опла́кать сов. кого-что аза күтүп ыйлоо, көз жашын төгүү; ~ **смерть друга** өлгөн досуна көз жашын төгүп ыйлоо, өлгөн досу үчүн аза күтүү.

Опла́кивать несов. см. опла́кать.

Опла́киваться несов. страд. к опла́кивать.

Опла́та ж 1. по знач. гл. оплати́ть — опла́чивать; ~ **труда рабочих** жумушчулардын эмгегине акы төлөө; **2.** төлөө, акы төлөө; төлөнө турган акча; ~ **почтовых расходов** почта чыгымдарын төлөө; ~ **счета** счёт боюнча акча төлөө; **подённая** ~ күнүмдүк акы.

Оплатить *сов. что* төлөө, акы төлөө, баасын төлөө; ~ **работу** иштелген иш үчүн акы төлөө; ~ **консультацию** консультация үчүн акы төлөө.

Оплачивать *несов. см. оплатить.*

Оплачиваться *несов. страд. к оплачивать.*

Оплевать *сов. кого-что* **1. разг.** жаба түкүрүү, бардык жерге жаба түкүрүп таштоо; **2. перен. прост.** жаманатты кылуу, ашкере жамандоо, жаманга чыгарып таштоо, кордоп кемсинтүү; ~ **честного человека** ак ниет адамды жаманатты кылуу; ~ **хорошего работника** жакшы кызматкерди жаманга чыгарып таштоо; **♦ как оплванный** орунсуз кемсинтилген, кордолгон адам жөнүндө; **Асан сидел в стороне как оплванный** орунсуз кордолгон Асан четте турду.

Оплёвывать *несов. см. плевать.*

Оплёвываются *несов. страд. к оплёвывать.*

Оплескать *сов. кого-что разг.* үстүнө чачып жиберүү, бүркүү; ~ **прохожего** өтүп бара жаткан адамдын үстүнө суу чачып жиберүү.

Оплёскивать *несов. см. плескать.*

Оплёскиваться *несов. страд. к оплёскивать.*

Оплеснуть *однокр. к оплёскивать.*

Оплести *сов. 1. что* сыртынан тор менен каптоо; курчоо; ~ **изгородь колючей проволокой** тикенек зымдан тосмо кылып сыртынан курчоо; **2. что** ороп алуу; чырмап алуу; **виноград оплёл** террасу жүзүм террасаны ороп (чырмап) алды; **3. перен. кого прост.** алдоо, көзүн будамайлоо, чууга түшүрүп кетүү; **он рублей на тысячу оплёл** ал миң сомго алдап кетти, ал миң сомго көзүн будамайлап кетти.

Оплетать *несов. см. оплести.*

Оплетаться *несов. страд. к оплетать.*

Оплётка/а ж **1. по знач. гл. оплести-оплетать 1;** **производить** ~ у кабеля кабелдин сыртын тор токуп ороп коюу; **2. ороп, чырмап турган нерсе.**

Оплётчн/ый, -ая, ое спец. токулма, токулуучу; ~ **ый материал** токулма материалы, тор токулуучу материал; ~ **ая машина** (тор) токулуучу машина.

Оплеух/а ж разг. 1. жаакка бир салуу; **дать** ~ у жаакка бир салуу; **поучить** ~ у жаакка бирди жеш; **2. перен.** кемсинтүү, кордоо, басынтуу.

Оплеушин/а ж прост. то же, плеуха; **дать** ~ у жаакка бир салуу.

Оплечь *нареч. уст., трад-поэт.* ийининде; ~ **ружейные ремни** ийинде мылтык курлары.

Оплечь *ср* ийиндик (байыркы заманда: кийимдин, сооттун, чарайнанын ийинди жабуучу бөлүгү).

Оплешиветь *сов. см. плешиветь.*

Оплодотворени/е ср. 1. по знач. гл. оплодотворить — **оплодотворять; роль пчёл в ~ и растений** өсүмдүктөрдү урунтандырууда бал аарысынын ролу.

Оплодотворить *сов. 1. кого биол.* уруктантуу, уруктандыруу; **2. перен. книжн.** сиңдирүү, байытуу; чыгармачылык күчтүн, өнүгүүнүн булагы катарында өркөндөтүү; ~ **умы новыми идеями** адамдардын акыл-эсине жаңы идеяларды сиңдирүү, адамдардын акыл-эсин жаңы идеялар менен байытуу.

Оплодотвориться *сов. биол.* уруктануу, урук байлоо.

Оплодотворять *несов. см. оплодотворить.*

Оплодотворяться *несов. 1. см. оплодотвориться; 2. страд. к оплодотворять.*

Опломбировать *сов. что* пломбалоо, пломба салып бекитүү; ~ **контейнер** контейнерди пломба салып бекитүү (пломбалоо).

Опломбировывать *несов. см. опломбировать.*

Оплот *м* тирек, таяныч.

Оплошадь *сов. см. плошадь 1.*

Оплошка ж разг. то же, что оплошность; ~ **бывает на работе** иште жаңылыштык боло берет.

Оплошность ж жаңылыштык, жаңылыш иш, капилет каталык, ката иш, байкабай кетирген жаңылыштык (каталык); **допустить** ~ жаңылыштык (каталык) кетирүү; **исправить свою** ~ капилет кетирген өз жаңылыштыгын оңдоо.

Оплыв м 1. спец. по знач. гл. оплыть II — **оплывать II;** ~ **свечи** шамдын эрип агуусу; **2. эритинди; теплые ~ ы свечи** шамдын жылуу эритиндиси.

Опывание ср по знач. гл. оплывать II; ~ **свечи** шамдын эрип агуусу; ~ **берега** жээктин (жемирилип) кетүүсү.

Опывать I *несов. см. оплыть I.*

Опывать II *несов. см. оплыть II.*

Оплыть I *сов. 1. четтеп, жандай салып сүзүп өтүү; ~ **выдавшуюся в море скалу** деңизде чыгып турган асканы четтеп (жандай салып) сүзүп өтүү; ~ **остров** аралды айлана сүзүп өтүү, аралды айланып сүзүп чыгуу, тегеренип сүзүп чыгуу.*

Оплыть II *сов. 1. үстү жагынан же бир четинен эрип түшүү, эрип агып түшүү; **свечка** ~ **ла** шам эрип агып түштү; **2. май** басуу, аябай семирп кетүү, күпчүктөй болур семирүү; ~ **ть жиром от лени** жалкоолуктан май басып кетүү; **3. урап** (жемирилип) кетүү; **берег** ~ **л** жээк урап (жемирилип) кетти.*

Оповестительн/ый, -ая, ое кабарландыруучу; кабардар кылуучу, кабар берүүчү,

жарыя кылуучу; ~ ая информация кабардар кылуучу информация.

Оповестить сов. кабарландыруу, кабар берүү, кабарлоо, жарыялоо; ~ всех рабочих о собрании бардык жумушчуларга чогулуш жөнүндө (чогулуш болот деп) кабарлап коюу.

Оповещать несов. см. оповестить.

Оповещаться несов. страд. к оповещать.

Оповещение ср 1. по знач. гл. оповестить-оповещать; 2. кабарландыруу, кабар берүү, кабарлоо; жарыя кылуу; ~ о конференции конференция жөнүндө кабар берүү.

Опоганивать несов. см. опоганить.

Опоганиваться несов. 1. см. опоганиться; 2. страд. к опоганивать.

Опоганить сов. 1. разг. булгоо, ыпылас кылуу; ~ ведро чаканы булгоо; 2. перен. кордоо, булгоо, арам кылуу; ~ святое ыйык нерсени кордоо.

Опогани/ться сов. 1. разг. булгануу, ыпылас болуу; ведро ~ лось чака булганды; 2. перен. кордолуу, булгануу, кирдөө; душа ~ лась көңүл кирдеди.

Оподлеть сов. см. подлеть; **совсем** ~ л биротоло (ашкере) жүзү караланып кетти.

Оподлить сов. разг. шерменде кылуу.

Оподли/ться сов. разг. шерменде болуу; **совсем** ~ лся биротоло шерменде болуу.

Оподлять несов. см. оподлить.

Оподляться несов. 1. см. оподлиться; 2. страд. к оподлять.

Опоёк м 1. музоо; 2. музоонун териси, музоонун терисинен ийленип жасалган булгаары.

Опоёчны/й, -ая, -ое музоо терисинен жасалган; ~ ое сапоги музоонун терисинен ултарылган өтүк.

Опоздальный, -ая, -ое уст. кечиккен, кеч калган, кечирээк (убактысы өтүп кеткенден кийин) болгон.

Опоздани/е ср кечигүү, кечигип калуу; ~ е на работу ишке кечигүү; **прийти без** ~ я кечикпей келүү; **поезд пришёл с** ~ ем поезд кечигип келди.

Опоздать/ть сов. 1. кечигүү, кечигип калуу, кечигип келүү; **поезд** ~ л на 30 минут поезд 30 минутка кечигип келди; **я** ~ л на поезд мен поездден кечигип калдым; 2. кечигүү, кеч калуу, убактыны өткөрүп жиберүү, убактысында аткарылбоо; ~ ть с подачей списков тизмелерди берүүдөн кеч калуу, тизмелерди өз убагында бере албай калуу.

Опознавание ср по знач. гл. опознавать; ~ преступника по приметам кылмышкерди белгилери боюнча таануу.

Опознавательный/ый, -ая, -ое тааныта турган, таанытуучу, таануу үчүн кызмат кыла

турган; ~ ые знаки таануу белгилери.

Опознавать несов. см. опознать.

Опознаваться несов. 1. см. опознаться 1. 2. страд. к опознавать.

Опознание ср по знач. гл. опознать; ~ убитого человека өлтүрүлгөн адамды таануу.

Опознать сов. 1. кого-что таануу, айрып таануу, ажырата таануу; ~ вражеский самолёт душмандын самолётун таануу; 2. офиц. таануу; ~ труп өлүктү таануу.

Опозорить сов. см. позорить; ~ коллектив коллективди уятка калтыруу.

Опозори/ться сов. см. позориться; ~ лся перед коллективом коллективдин алдында уятка калды.

Опои/ть сов. 1. ченемден ашык суу берүү, ашыкча (көп) сугаруу, ашыкча сугарып зыян келтирүү; 2. уст. ичкиликте ченемден ашык берип коюу, ичкиликте аябай берүү, ичкиликке сугаруу; ~ ла купца ичкиликте көп берип көпөстү мас кылып коюу; 3. уст. уу ичирүү, уу берип ууландыруу.

Опои м вет. жем түшүү (тердеп келген атты сугаруудан улам бутуна жем түшүшү, туяктын астындагы теринин сезгениши).

Опоиков/ый, -ая, -ое музоо терисинен жасалган; ~ ая кожа музоо терисинен ийленип жасалган булгаары; ~ ые сапоги музоо терисинин булгаарысынан тигилген өтүк.

Опока ж 1. тех. опока (кандайдыр бир форманы куюу үчүн ылайыкталган асты-үстү ачык ящик калып); 2. геол. опока (сууга эригич кремнеземго бай болгон майда таштуу тоо теги).

Ополаскивание ср по знач. гл. ополаскивать; ~ рта оозду чайкоо; ~ посуды идишти чайкоо.

Ополаскивать несов. см. ополоснуть и ополоскать.

Ополаскиваться несов. 1. см. ополоснуться; 2. страд. к ополаскивать; ~ холодной водой муздак суу менен чайкануу.

Оползать сов. разг. боору менен жылып (боортоктоп) айланып чыгуу.

Оползать I несов. см. оползти I.

Оползать II несов. см. оползти II.

Ополз/ень м көчкү, жер көчкү; **береговые** ~ ни жээктердин көчүшү; **борьба с** ~ нями көчкүгө каршы күрөш.

Оползнев/ый -ая, -ое көчүү..., жер көчкүлүү, жер көчкү...; ~ ый процесс көчүү процесстери; ~ ые массы жер көчкү массалары.

Оползти I сов. 1. тж. без доп. айланып жылуу, боору менен жылып айланып чыгуу; ~ вокруг кочки боортоктоп жылып

дөмпөктү айланып чыгуу; **2.** боору менен боортоктоп (жылып) айланып өтүп кетүү, четтеп өтүү; ~ **мимо преграды** боортоктоп жылып тосмонун жанынан өтүп кетүү.

Ополз/ти *II сов.* көчүп түшүү; **берега** ~ ли жэктер көчүп түштү.

Ополовинить *сов. прост.* жарымдоо, жарымына түшүрүү, жарымын жок кылуу; ~ **кринку молока** кринкадагы сүттү жарымына чейин түшүрүү.

Ополоскать *сов. прост. то же, что ополоснуть;* ~ **рот** оозду чайкоо.

Ополоски *мн. разг.* жуунду, супсун; **выплеснуть** ~ жуундуну чайкап төгүп таштоо.

Ополоснуть *сов. что разг.* чайкоо, чаюу; ~ **посуду** идишти чайкоо; ~ **руки** колду чайкоо; ~ **лицо** бетти чаюу.

Ополоснуться *сов. разг.* чайкануу, чайынуу; ~ **по пояс** бел кырчоого чейин чайканып алуу; ~ **холодной водой** муздак суу менен чайынуу.

Ополоть *сов.* тегерек-четин, түбүн отоо, отоп коюу; ~ **клумбы** гүлзардын тегерек-четин отоп коюу; ~ **растение** өсүмдүктүн түбүн отоп коюу.

Ополоуметь *сов. прост.* жарым эс болуп калуу, акыл-эсинен ажыроо, акылынан адашуу; ~ **от страха** коркконунан эсинен ажырап калуу.

Ополчатъ *несов. см. ополчиться.*

Ополчатся *несов. см. ополчиться.*

Ополчен/ец *м* ополченец, кошуунчу; ~ **цы двинулись в поход** ополченецтер (кошуунчулар) жүрүшкө аттанышты.

Ополчение *ср* ополчение, кошуун; **народное** ~ элдик кошуун.

Ополченский, -ая, -ое ополчениелик, кошуундук, кошуун...

Ополчить *сов. 1.* *кого уст.* куралдандыруу (согушуу үчүн); ополчение түзүү; ~ **народ** элди куралдандыруу; **2. перен. разг.** кайроо, кайраштыруу, тукуруу, шыкактоо, каршы коюу, касташтыруу; ~ **тёщу** кайын энени тукуруу.

Ополчи/ться *сов. 1.* *уст.* куралдануу, ополчение түзүп каршы аттануу; **народ** ~ **лся** эл куралданды; **2.** согушка көтөрүлүү, согушка аттануу, жапырт кирип баруу (кирип келүү); **враги** ~ **лись на нас** душмандар бизге жапырт кирип келишти; **3. перен.** бирөөгө каршы тиш кайроо, ыгы жок асылуу, ыгы жок жамандоо, каршы күрөшүү; **за что ты на него** ~ **лся?** сиз ага эмне мынча асылып калдыңыз?; ~ **ться против** **недастатков** кемчиликтерге каршы күрөшүү.

Опоминаться *несов. см. опомниться 1.*

Опомни/ться *сов. 1.* эсине келүү, эсин жыюу; **больной** ~ **лся** оорулуу эсине келди;

не могу ~ **ться от радости** кубанганымдан эс-учумду жыя албай турам; **2.** акылына келүү, ойлонуп көрүү; ~ **сь, пока не поздно** акылына кел, азыр да кеч эмес; **пора бы тебе** ~ **ться!** эс-учунду жыйып алууга убакыт жетти!

Опор: **во весь опор** (мчатся, нестись, скакать и.т.п.) жанынын бардыгынча; **партизаны во весь опор** мчались к лесу партизандар токойду карай жанынын бардыгынча чуркашты.

Опор/а ж 1. таяныч, таканчык, тирек, желөк, тирөөч; **лишиться** ~ **ы под ногами** бут алдындагы таканчыгынан ажыроо; **поднять виноградные ветви на** ~ **и жүзүмдүн** бутактарын тирөөч менен көтөрүү; **2. перен.** жүйө, негиз, таканчык; **твёрдая** ~ **а для своих мнений** өз пикиринин бекем жүйөсү; **3. тех.** тирек, желөк, таяныч, бел; **он** ~ **а для семьи** ал үй-бүлөнүн тиреги.

Опораживать *несов. см. опорожнить.*

Опораживаться *несов. 1. см. опорожниться; 2. страд. к опораживать.*

Опорки *мн. (ед. опорок м)* **1. разг.** кончу сөгүлүп, тамтыгы чыккан өтүк; **на ногах с** ~ **дырами** бутунда жыртылып-тешилип кончу сөгүлгөн эски өтүк; **2. перен.** жалпы эле кийилип жүрүп тамтыгы чыккан бут кийим.

Опорн/ый, -ая, ое 1. таяныч, таканчык, тирек боло ала турган; ~ **ая точка физ., тех.** таяныч точкасы; ~ **ая плита миномёта** миномёттун таяныч плитасы; **2.** отурукташууга, орун-очок алууга, өз иш-аракетин жайылтууга таяныч, негиз болуучу; **опорный пункт воен.** таяныч пункту (айлана коргонуу үчүн даярдалган жер участогу).

Опорожнить *сов.* бошотуу; ~ **цистерну** цистернаны бошотуу.

Опорожни/ться *сов. что* бошотулуу, бошоо; **корзина** ~ **лась** корзина бошотулду, корзина бошоду.

Опорожнять *несов. см. опорожнить.*

Опорожняться *несов. 1. см. опорожниться; 2. страд. к опорожнять.*

Опорок *см. опорки.*

Опорос *м* туут (чочко жөнүндө); **начался** ~ **туут** (чочконун тууту) башталды.

Опороситься *сов. см. пороситься.*

Опорочивать *несов. см. опорочить.*

Опорочиваться *несов. страд. к опорочивать.*

Опорочи/ть *сов. кого-что* жаманатты кылуу, жаман атка кондуруу, каралоо, жамандоо, жаманга чыгаруу; ~ **ть человека** адамды жаманатты кылуу; **он не** ~ **т себя** ал өзүн жаман атка кондурбайт; ~ **ть чье-л. доброе имя** бирөөнүн жакшы наамын

жаманга чыгаруу; ~ **ть идéю** идеяны жамандоо.

Опослá нареч. прост. то же, что после; Да ведь опослá ее (úмершей жéнщины) две дéвочки остáлись (Гл. Успенский) Ал аял өлгөндөн кийин артында кичинекей эки кыз калбады беле.

Опосрédованный, -ая, -ое то же, что опосрédствованный.

Опосрédовать сов. несов. то же, что опосрédствовать.

Опосрédствование ср филос. по знач. гл. опосрédствовать.

Опосрédствованный, -ая, -ое филос. 1. прич. от опосрédствовать; знание ~ **ое óпыт**ом тажрыйбада (тажрыйба аркылуу) көрүнгөн билим; 2. прил. аркылуу, жардамы аркылуу, көрүнүүчү.

Опесрédств/овать сов. несов. филос. бир нерсе аркылуу көрсөтүү, түшүндүрүү, баяндоо, байланыштыргыч катары кызмат кылуу; **мысль** ~ **уется рéчью** ой сөз аркылуу түшүндүрүлөт.

Опóссум м опоссум (Америкада жашоочу кыска үлпүлдөк жүнү бар жана бакка чыгууга жардам берүүчү узун куйругу бар капчыктуу келемиш сымал айбан).

Опыстыл/еть сов. разг. көңүлгө түйүү, жанга тийүү, тажатып жиберүү; көзгө жаман көрүнүү; **всё** ~ **ело** бардыгы жанга тийип бүттү; ~ **ело однообразие** бир түрдүүлүк тажатып жиберди.

Опохмелíться сов. разг. баш жазуу (ичкилик ичкенден кийин эртеси күнү кайра бир аз ичүү); **бы, братцы! Голова болит** (Чехов). Баш жазсак жакшы болоор эле, туугандар! Башым ооруп турат.

Опохмелятьсá несов. см. опохмелíться.

Опочивальня ж уст. уктай турган бөлмө (жай); ~ **боярина** бояриндин уктай турган бөлмөсү.

Опочивá/ть несов. уст. уйкуга кетүү, уктап кетүү, уктап калуу, он ~ л, но егó велéли разбудíть ал уктап калган, бирок ойготкула деп буйрук беришти.

Опошлéние ср по знач. гл. опошлítь — опошлítься; ~ **прекрасных мыслей** татынакай пикирлерди түшүнө албай маанисин бурмалап жиберүү.

Опошлétь сов. см. опошлítь.

Опошливать несов. см. опошлítь.

Опошлítь сов. 1. кого-что бузуу, бузуп коюу, бурмалоо, бурмалап көрсөтүү, бурмалап жаман жагына буруу, көрүнүштүн маанисине түшүнбөй кунун кетируу, жөнөкөйлөштүрүү; ~ **чужúю мысль** башка бирөөнүн пикирин бузуп көрсөтүү; ~ **дóбрые отношения** жакшы мамилени бузуу; 2.

пайдалана берип эскиртип бүтүрүү, мокотуу, даамын кетируу, көңүлгө тие турган кылып коюу; ~ **слова** сөздү айта берип даамын кетируу.

Опошлítь/ться сов. 1. бузулуу, жаман жагына оош, жаман болуп көрүнүү; в **этой обстановке она или погíбнет или** ~ **ться** бул жагдайда ал же өлүп тынат же бузулуп кетет; 2. адепсизденүү, көзгө жаман көрүнүү; копол көрүнүү; **эта квартира** ~ **лась** бул квартира көзгө жаман көрүнүп калды; 3. пайдаланыла берип эскирип бүттү, мокоо, мазасы кетүү, көңүлгө тийүү.

Опошлýть несов. см. опошлítь.

Опошлýться несов. 1. см. опошлítься; 2. страд. к опошлítь.

Опоэтизírовать сов. көркөмдөп көрсөтүү, көркөмдөп элестетүү; ~ **действительность** чындыкты көркөмдөп көрсөтүү.

Опоýса/ть сов. 1. кого-что кур курчоо, белин байлоо; ~ **ть ремнём** кур менен курчоо; 2. уст. курга тагып (асып) алуу, белге байлап алуу; ~ **ть кинжал** курга канжар байлануу, белге канжар байлануу; 3. перен. что ар тарабынан курчап туруу, айлана курчап туруу; **река** ~ **ла город** дарыя шаарды айлана курчап турат; **горы** ~ **ли óзера** тоолор көлдү айлана курчап турат.

Опоýса/ться сов. 1. курчануу, кур курчануу, белин байлануу; 2. уст. тагып (асып) белине байланып алуу; ~ **ться саблeй** белге кылыч байлануу (тагуу) 3. перен. курчалуу; **крéпость** ~ **лась рвом** сепил айланта ангек менен курчалган.

Опоýск/а ж прост. кур, токумга бел боо; **перетяну́ться** ~ **ой** курду бекем курчануу.

Опоýсывать несов. см. опоýсать.

Опоýсываться несов. 1. см. опоýсаться; 2. страд. к опоýсывать.

Оппозиционёр м оппозиционер, оппозициячы (оппозицияга катышчу, оппозицияны жактоочу адам).

Оппозиционность ж оппозициялуулук, оппозицияда болуу.

Оппозиционн/ый, -ая, -ое (оппозиционен, -онна, -онно) 1. оппозициялык; ~ **ая партия** оппозициялык партия; ~ **ый блок** оппозициялык блок; 2. оппозициялык, каршы пикирдеги, каршы турган, кошула албаган; ~ **ые настроéния** оппозициялык маанайлар.

Оппозици/я ж 1. оппозиция, каршылык, каршы чыгуу, каршы аракет; **быть в и кому́-чeму́-л.** бирөөлөргө карата оппозицияда болуу; 2. оппозиция, каршы тарап (мамлекеттик органдын, партиянын ж.б. ичиндеги өз ара көз караштарын, өз саясатын ж.б. көпчүлүктүн көз карашына,

саясатына каршы койгон топ); **внутрипартийная** ~ **я** партиялык ички оппозиция; **парламентская** ~ **я** парламенттик оппозиция; **научная** ~ **я** илимий оппозиция; **◇ быть (стоять, находиться и.т.д.) в оппозиции к кому-чему** кимдир бирөөнүн аракеттерине, көз караштарына каршы болуу, аларга каршы чыгуу; **стоять в оппозиции** оппозицияда туруу.

Оппонент *м* 1. оппонент (докладды, диссертацияны ж.б. сынга алып сүйлөөчү адам); 2. оппонент (талаш-тартышта өз пикирин айтып, каршы чыккан адам).

Оппонировать *несов.* 1. оппоненттик кылуу; ~ **диссертанту** диссертантка оппоненттик кылуу; 2. каршы чыгуу, каршы пикир билдирүү.

Оппортунизм *м* оппортунизм (марксизм-ленинизмге каршы агым).

Оппортунист *м* оппортунист (оппортунисттин тарапкери).

Оппортунистическ/ий, -ая, -ое оппортунисттик, оппортунизм...; ~ **ая теория** оппортунисттик теория; ~ **ое течение** оппортунисттик агым.

Оппортунистский, -ая, -ое оппортунисттик; ~ **ая группа** оппортунисттик топ.

Оправа *ж* алкак (жээк, кырбу, кыргак); **зёркало в** ~ **е** алкак салынган күзгү, алкактуу күзгү; **очки в роговой** ~ **е** мүйүз алкактуу көз айнек.

Оправдан/ие *ср* 1. *по знач. гл. оправдать*; 2. актоо; актап жиберүү, күнөөсүз деп табуу; **суд кончился** ~ **ием подсудимого** сот соттолуучуну актоо менен аяктады; 3. актоо; актануу; **искать себе** ~ **ия** өзүнө актык издөө; **выслушать её** ~ **анын** актанган сөзүн угуу.

Оправданный, -ая, -ое 1. *прич. от оправдать*; ~ **судом** сотто (сот тарабынан) акталган; 2. *прил.* туура, орундуу, өзүн актаган; ~ **риск** өзүн актаган тобокелчилик.

Оправдательный, -ая, -ое актоочу, күнөөсүз деп табуучу, ырастоочу, актоо...; ~ **приговор** актоо өкүмү; ~ **документ** аяктоочу (ырастоочу) документ.

Оправдать *сов.* 1. *кого* аяктоо, актап жиберүү, ак деп табуу, күнөөсүз деп табуу; **я не могу ~ тебя** мен сени актай албайм; 2. *юр.* актоо, актап өкүм чыгаруу; ~ **подсудимого** соттолуучуну актоо; 3. *что* туура, орундуу, жүйөөлү деп табуу, актоо; кечирүү; **его поступок нельзя** ~ **анын** кылыгын актоого болбойт; **анын кылыгын кечирүүгө** болбойт; 4. *что* өзүн көрсөтө алуу, өзүн актоо; ~ **себя на новой должности** жаңы кызматта өзүн көрсөтө алуу; ~ **надежды** үмүттү актоо, күткөндөй болуп чыгуу; ~ **че-**

л. доверие бирөөнүн ишенимин актоо; 5. ордун толтуруу, ордун бастыруу, актоо; ~ **затраты** чыгымдардын ордун толтуруу, кеткен чыгымдарын актоо; 6. *что бух.* күбөлөндүрүү, ырастоо, далилдөө; ~ **авансовый отчёт документами** авансалык отчётту документтер менен күбөлөндүрүү (ырастоо); ~ **расходы счетами и расписками** чыгымдарды счеттор жана тил каттар менен ырастоо (далилдөө).

Оправда/ться *сов.* 1. актануу, өзүнүн ак экендигин далилдөө, көрсөтүү, ырастоо; **я хочу ~ ться перед вами** сиздин алдыңызга ак экендигимди далилдегим келет; 2. туура болуп чыгуу, иш жүзүндө ырасталуу, далилденүү; **мой подозрения** ~ **лись** менин шектенүүлөрүм туура болуп чыкты; 3. орду толуу, орду быстырылуу, акталуу; **расходы** ~ **лись** чыгымдар акталды.

Оправдывать *несов. см. оправдать.*

Оправдываться *несов.* 1. *см. оправдаться*; 2. өзүн актоо, өзүн актоо үчүн жүйөөлөр табуу; **начал** ~ **актана** баштады; **не хочу** ~ **актангым** келбейт; 3. *страд. к оправдывать.*

Оправить I *сов* 1. оңдоо, тартипке келтирүү; ~ **постель** төшөктү оңдоо; ~ **скатерть** дасторконду оңдоо; ~ **платье** көйнөктү оңдоо (оңдоп-түздөө); 2. *то же, что оправдать* 1,2.

Оправить II *сов.* алкакка салуу, алкактоо; ~ **драгоценный камень** асыл ташты алкакка салуу, асыл ташты алкактоо.

Оправи/ться *сов.* 1. үстү-башын тартипке келтирүү, кийим-кечесин оңдоо; ~ **ться у зеркала** күзгүгө каранып үстү-башын оңдоо; 2. оңолуп кетүү; **он споткнулся, но сразу же** ~ **лся** ал мүдүрүлүп кетти, бирок дароо оңолуп кетти; 3. оңолуу, түзөлүү, сакаюу, тынуу, күчүнө кирүү; ~ **ться после болезни** оорудан кийин оңолуп тынып калуу; **ребёнок ещё не совсем** ~ **лся** бала азырынча биротоло оңолуп кете элек; 4. мурдакы калыбына келүү; мурдакы калыбына жакындоо (стихиялуу кырсыктан, согушта жеңилгенден жана д.у.с. кийин); ~ **ться от последствий пожара** өрттөн кийин мурдакы калыбына келүү; 5. *перен.* өзүн колго алуу, өзүнө келүү, эсине келүү, өзүн-өзү токтотуу; ~ **ться от смущения** кыжалаттан чыгуу, кыжалаттан кутулуп, өзүн-өзү колго алуу; ~ **ться от испуга** корккондон соң эсине келүү; 6. *разг.* табигый муктаждыктан бошонуу (табарсык бошотуу, ич бошотуу).

Оправка I *ж по знач. гл. оправить I* — **оправлять I**; **ручная** ~ **после машины** машинадан кийин кол менен оңдоо (түзөтүү).

Оправка II *ж* 1. *спец. по знач. гл. оправить II* — **оправлять II**; ~ **очков** көз айнекти алкактоо, көз айнекке алкак салуу; 2.

оправка (металл кесүүчү станоктордо: аспаптарды же иштетилүүчү буюмду карматуу үчүн ылайыкталган курал, аспап).

Оправлять I *несов. см. опр́авить I.*

Оправлять II *несов. см. опр́авить II.*

Оправляться I *несов. 1. см. опр́авиться; 2. страд. к оправлять I.*

Оправляться II *несов. страд. к оправлять II.*

Опр́астывать *несов. см. опр́остать.*

Опр́астываться *несов. 1. см. опр́остаться; 2. страд. к опр́астывать.*

Опр́ашивание *ср по знач. гл. опр́ашивать; ~ свидетелей* күбөлөрдү суроо.

Опр́ашивать *несов. см. опр́осить.*

Опр́ашиваться *несов. страд. к опр́ашивать.*

Опр́евать *несов. см. опр́еть.*

Определение *ср 1. по знач. гл. определ́ить 1–5 определ́иться 2, 3; ~ времени* убакытты аныктоо; *~ понятия* түшүнүктү аныктоо; *~ мэры наказания* жазанын чегин белгилөө; *~ на работу* ишке орноштуруу; **2.** аныктама; **логическое** ~ логикалык аныктама; **3.** *юр.* аныктама; *~ суда* сотун аныктамасы; **4.** *грам.* аныктооч.

Опрелённо нареч. ачык, так белгилүү; **сказать** ~ ачык айтуу; **в ~ назначенный час** белгиленген (белгилүү бир) саатта.

Определённость ж калыптангандык, ачыктык, айкындык; *~ характера* мүнөздүн калыптангандыгы; *~ взглядов* көз караштардын ачыктыгы.

Определённ/ый, -ая, -ое 1. *прич. от определ́ить; 2. прил.* белгилүү, белгиленген; **встретиться в ~ ый час** белгиленген саатта жолугушуу; **человек без ~ ых занятий** дайындуу (белгилүү) жумушу жок адам; **3. прил.** калыптанган, түзүлгөн, ачык, анык, айкын, даана; **трудно сказать что-либо ~ ое о её характере** анын мүнөзү жөнүндө ачык бир нерсе айтуу кыйын; **4. прил.** белгилүү, айрым, тигил же бул; **при ~ ых условиях** белгилүү бир шарттарда, айрым шарттарда; **5. прил. разг.** шексиз, калетсиз, талашсыз; **это ~ ая удача** бул талашсыз олжо, бул талашсыз оңдой бердилик.

Определимость ж аныкталуучулук, аныктоого боло тургандык; аныкталыш; **~ размеров** өлчөмдөрдүн аныкталуучулугу.

Определ́им/ый, -ая, -ое аныкталуучу, аныктоого боло турган; **~ ые вели́чины** аныктоого боло турган чоңдук, аныкталуучу чоңдук.

Определитель м 1. көрсөткүч, аныктагыч; **~ данных** маалыматтардын көрсөткүчү; **2.** аныктагыч (аныктоочу колдонмо же таблица); **~ растений** өсүмдүктөрдү (н) аныктагыч(ы); **~ рыб** балыктарды(н) аныктагыч(ы); **3. мат.** аныктоочу.

Определительн/ый, -ая, -ое (определи-телен, -льна, -льно) **1. тк. полн. ф.** аныктоочу; **~ ые таблицы семейств растений** өсүмдүктөрдүн тукумун аныктоочу таблица-лар; **2. грам.** аныктагыч, аныктооч, аныктоочу; **~ ые местоимения** аныктагыч ат атоочтор; **~ ое дополнение** аныктоочу толуктооч.

Определ́и/ть сов. 1. что аныктоо, белгилөө, табуу, аныктап алуу; **~ ьт возраст** жашын аныктоо; **~ ьт расстояние** аралыкты белгилөө; **~ ьт направление ветра** шамалдын багытын табуу; **~ ьт площадь круга** айлананын аянтын табуу; **2.** аныктоо, анык билүү, анык билип алуу, анык түшүнүү, так, анык белгилөө; **~ ьт свой задачи** өз милдеттерин аныктап алуу; **~ ьт своё отношение к делу** ишке болгон өз мамилесин так белгилеп алуу; **~ ьт новое научное понятие** илимий жаңы түшүнүктү так белгилөө; **2. кого-что** мазмунун ачып көрсөтүү, маңызын түшүндүрүп берүү; **~ ьт закон Ома** Омдун законун түшүндүрүп берүү; **суметь ~ ьт талант писателя** жазуучунун талантын ачып көрсөтө билүү; **4. что** дайындоо, аныктоо, белгилөө; **~ ьт срок** мөөнөтүн белгилөө; **~ ьт цену** баасын белгилөө; **день приезда ещё не определён** келе турган күнү али дайын (ачык) эмес; **ему ~ ли персональную пенсию** ага персоналдык пенсия дайындашты; **мера наказания определена законом** жаза чарасы мыйзам тарабынан белгиленген; **5. кого уст. и прост.** жайгаштыруу, орноштуруу, киргизип коюу; **~ ьт на работу** ишке орноштуруп коюу; **6. что** себеп болуу, шарттоо, аныктоо, алып келүү, белгилөө; **трудолюбие ~ ло успех** мээнткечтик ийгиликке себеп болду; **это ~ ло мою судьбу** бул менин тагдырымды аныктады.

Определ́и/ться сов. 1. аныкталуу, анык болуу, белгилүү болуу, маалым болуу; **цели ~ лись** максаттар аныкталды; **2.** так билинүү, белгилүү формага ээ болуу (бет жөнүндө); **черты её лица ~ лись** анын бет түзүлүшү белгилүү (айкын) болуп калды; **3. перен.** толук калыптануу, түзүлүү; **характер ~ лся** мүнөзү калыптанды; **как художник он ещё не ~ лся** ал художник катары али калыптана элек; **4. спец.** өзүнүн турган жерин аныктоо, өзүнүн турган жерин билип алуу; **лётчик ~ лся с помощью приборов** учкуч өзүнүн кайсы жерде бара жаткандыгын приборлордун жардамы менен билип алды; **5. уст. и прост.** жайгашуу, орношуу, кирүү; **~ ьтсья на работу** ишке орношуу.

Определ́ять *несов. см. определ́ить.*

Определ́яться *несов. 1. см. определ́иться; 2. страд. к определ́ять.*

Опрéлость *ж* бышаруу; у **ребёнка** по-
явилась ~ баланын эти бышарып кетти.

Опреснение *ср по знач. гл. опреснить* —
опресниться; ~ воды сууну тузсуздандыруу.

Опреснитель *м* тузсуздандыргыч, туздан
арылтуучу, туздан тазалоочу (сууну
тузсуздандыруучу аппарат).

Опреснительн/ый, -ая, -ое тузсузданды-
руучу, туздан арылтуучу, туздан тазалоочу;
~ **аппарат** тузсуздандыруучу аппарат.

Опреснить *сов. что* тузсуздандыруу, туз-
дан арылтуу, туздан тазалоо; ~ **морскую воду**
деңиз суусун тузсуздандыруу (тузунан
арылтып, ичүүгө жарактуу кылуу).

Опресниться *сов.* тузсуздануу, туздан
арылтуу, туздан тазалануу.

Опреснять *несов. см. опреснить.*

Опресняться *несов. 1. см. опресниться; 2.*
страд. к опреснять.

Опрé/ть *сов. 1.* кызып чирүү, нымданып
чирүү; **угол избы́** ~ л үйдүн бурчу нымда-
нып чирип кетти; **2.** нымшып борсуп кетүү.

Оприходовать *сов. см. приходовать.*

Опричина *ж ист. то же, что опричина.*

Опричник *м ист.* опричник (Иван Гроз-
ныйдын опричинасында кызмат кылган
дворянин).

Опричина *ж ист.* опричина (**1.** Иван
Грозныйдын доорунда түздөн-түз анын
башкаруусунда болгон Москва мамлекети-
нин бөлүгү, өзгөчө административдик
аппараты жана падышанын менчигиндеги
жер; **2.** княздык-боярдык оппозицияга жана
болжолдонуп жаткан чыккынчылыкка
каршы күрөшүү үчүн Иван Грозныйдын ички
саясий чараларынын систе- масы; **3.** падыша
Иван Грозныйдын өзгөчө кошуунунун
наамы, анын милдеттеринин бири княздык-
боярдык оппозицияга каршы күрөшүү
болгон).

Опричн/ый, -ая, -ое *ист.* опричалык, оп-
ричина...; ~ **ые зéмли** опричалык жерлер;
~ **ое управлéние** опричалык башкарма,
опричина башкармасы.

Опрóбование *ср по знач. гл. опробовать; ~*
механизмов механизмдерди сынап көрүү.

Опрóбовать *сов. что 1.* сынап көрүү,
иштетип (жүргүзүп) сынап көрүү, сынодон
өткөрүү; ~ **новую машину** жаңы машинаны
сынап көрүү; **2.** анализ кылуу, сапатын
аныктоо; ~ **руду** руданын сапатын аныктоо;
3. прост. уст. даамын көрүү, татып көрүү.

Опровергáть *несов. см. опровергнуть .*

Опровергáться *несов. страд. к опро-
вергáть.*

Опровергнуть *сов. что* жокко чыгаруу,
жалганга чыгаруу, төгүндөө, төгүнгө чыга-
руу; ~ **слухи** имиш-имиштерди жалганга

чыгаруу; ~ **возводíмое на кого-л.** обвинение
кимдир бирөөгө коюлуучу айыпты төгүнгө
чыгаруу.

Опровержение *ср 1. по знач. гл. опро-
вергнуть; ~ клеветы* ушактарды төгүнгө
чыгаруу; **2.** төгүндөө; **напечатать официа́ль-
ное** ~ официалдуу төгүндөөнү жарыялоо.

Опрокидно́й, -а́я, -о́е *тех.* көңтөрмө,
оодарма; ~ **кузов грузовика́** жүк ташуучу
машинанын көңтөрмө кузову.

Опроки́дывание *ср по знач. гл. опроки́-
дывать; ~ кузова* кузовду көңтөрүү.

Опроки́дыватель *м тех.* оодаргыч, көң-
төргүч; ~ **вагонéток** вагонетканын көң-
төргүчү.

Опроки́дывать *несов. см. опроки́нуть.*

Опроки́дываться *несов. 1. см. опроки́-
нуться; 2. страд. к опроки́дывать.*

Оприки́ну/ть *сов. 1.* кого-что төнкөрүү,
көңтөрүү, оодарып таштоо, жыгып алуу,
кулатуу; ~ **ть стул** стулду жыгып алуу; ~
ть чашку чаю чыныдагы чайды төгүп алуу;
2. көтөрүп чабуу, жыгуу; **кобель** ~ л **во́лка**
дөбөт карышкырды көтөрүп чапты; **3. перен.**
чаң-тополоң түшүрүп чегиндирүү,
позициядан ажыратуу; ~ **ть войска́**
противника душмандын аскерлерин артка
чегинүүгө аргасыз кылуу; **4. перен.** жокко
чыгаруу, астын-үстүн кылып таштоо, бузуу;
~ **ть устарéвшие техни́ческие но́рмы**
эскирген техникалык нормаларды жокко
чыгаруу; **5. без доп. прост. (выпить)**
көңтөрүп салуу, кагып жиберүү.

Оприки́ну/ться *сов. 1.* жыгылуу, жыгы-
лып түшүү, кулоо, кулап түшүү, көмкө-
рөсүнөн түшүү, оодарылуу, оодарылып
түшүү; **ло́дка** ~ **лась** кайык оодарылып кетти;
чашка ~ **лась** чыны кулап түштү; **я**
вы́стрелил, медведь ~ **лся** мен атып
жибердим, аюу чалкасынан кулады; **3. уст.**
чалкалап отуруу, чалкалай аркасына
сүйөнүп отуруу; ~ **ться на спи́нку сту́ла**
стулдун аркасына желөнө чалкалай отуруу;
4. перен. күтүлбөгөн жерден чабуул коюу,
жабыла кол салуу; ~ **ться на врага́ всей**
си́лой душманга бардык күч менен
күтүлбөгөн жерден чабуул коюу; **5. перен.**
уст. асылуу, жемелеп бир тийүү, күнөөлөө,
айыптоо.

Опроме́тчиво *нареч.* абайлабай, аланга-
зарлык менен, алды-артын ойлобой; **по-
ступитъ** ~ алды-артын ойлобой иш кылуу.

Опроме́тчивость *ж* алангазарлык, шаш-
калактык абайлабастык, алды-артын кара-
багандык; ~ **в дела́х** иштеги алангазарлык;
допуститъ ~ шашкалактыкка жол берүү.

Опроме́тчивый, -ая, ое 1. алангазар, шаш-
калак, иштин артын ойлобогон, алды-артын

карабаган; он ~ человек ал иштин алды-артын ойлобогон адам; 2. ойлонбой жасалган, алаңгазарлык менен кылынган; ~ **поступок** ойлонбой жасалган иш; ~ **шаг** ойлонбой жасалган кадам.

Опрометью нареч. шашып-бушуп, шашкан бойдон; тызылдап, куюндап, буту-бутуна тийбей; **проскакать** ~ куюндап чаап өттү; ~ **кинулся к воротам** тызылдаган бойдон дарбазаны карай жөнөдү.

Опрос ж по знач. гл. опросить; ~ **свидетелей** күбөлөрдү суроо; ~ **учащихся** окуучулардан суроо; **выборочный** ~ чолуп-чолуп суроо.

Опросить сов. 1. суроо; ~ **свидетелей** күбөлөрдү суроо, күбөлөрдөн сурап билүү; 2. суроо (кандайдыр бир маалымат алуу үчүн көпчүлүккө кайрылуу); ~ **население** калктан суроо; ~ **присутствующих** катышып отургандардан суроо; ~ **учащихся** окуучулардан суроо.

Опросный, -ая, ое суроо; ~ **лист** суроо барагы; ~ **ые сведения** суралып алынган (топтолгон) маалыматтар.

Опростать сов. что прост. бошотуу; ~ **мешки** каптарды бошотуу.

Опростать/ться сов. прост. бошоо, бошоп калуу; **кувшин** ~ лся кумура бошоп калды.

Опростить сов. жөнөкөйлөштүрүү, жөнөкөй кылып таштоо; ~ **фабулу романа** романдын фабуласын өтө эле жөнөкөйлөштүрүп коюу.

Опростить/ться сов. өтө эле жөнөкөйлөштүрүү, өтө эле жөнөкөй болуп калуу; **С виду Шубников очень** ~ лся (Федин) түрүнө караганда Шубников өтө эле жөнөкөй болуп калыптыр.

Опростоволоситься сов. разг. катуу жаңылышуу, катуу жаңылышып ыңгайсыз абалда калуу, уятка калуу.

Опротестование ср юр., фин. по знач. гл. опротестовать; ~ **приговора** суду соттун өкүмүнө протест жасоо; ~ **векселя** векселди протест кылуу.

Опротестовать сов. что 1. юр. протест жасоо, нааразылык билдирүү, каршылык билдирүү; ~ **судебное постановление** соттун токтомуна протест жасоо; 2. **фин.** протест кылуу (вексель боюнча өз мөөнөтүндө төлөнбөгөндүктү официалдуу түрдө күбөлөндүрүү); ~ **вексель** векселге протест кылуу.

Опротестовывать несов. см. опротестовать.

Опротестовываться несов. страд. к опротестовывать.

Опротиветь сов. көңүлгө тийүү, жек көрүнүү, жек көрүндү болуу, жүрөк айлануу, жакпай калуу.

Опрощать несов. см. опростить.

Опрощаться несов. см. опроститься.

Опрошение ср по знач. гл. опроститься – опрощаться.

Оприскать сов. кого-что чачуу, себүү; ~ **волосы духами** чачка духи (атыр) себүү; ~ **посёвы** эгинге дары чачуу.

Оприскаться сов. себинүү; ~ **духами** духи (атыр) себинүү.

Оприскивание ср по знач. гл. опрыскивать – опрыскиваться; ~ **плодовых деревьев** мөмө дарактарына дары чачуу.

Опрыскиватель м чачыраткыч аппарат (машина).

Опрыскивать несов. см. опрыскать.

Опрыскиваться несов. 1. см. опрыскать-ся; 2. **страд. к опрыскивать.**

Оприснуть сов. однокр. к опрыскивать.

Опрятно нареч. таза жана тыкандык менен, жыйнак жана таза; ~ **одеться** таза жана тыкан кийинүү; **в комнатах** ~ **и чисто** бөлмөлөрдүн ичи жыйнак жана таза.

Опрятность ж тазалык, тазалык жана тыкандык, жыйнактык; ~ **одежды** кийимдин тазалыгы.

Опрятный, -ая, -ое (опрятен, -на, -но) таза, тыкан, жыйнак; ~ **вид** таза да, тыкан да көрүнүш; ~ **человек** таза киши, таза кийине турган, үстү-башын, өзүн таза тута турган киши.

Оптант м юр. оптант (башка граждандыкты тандап алууга укугу бар адам).

Оптантка женск. к оптант.

Оптация ж юр. оптация (граждандыкты тандап алуу, көбүнчө бир мамлекеттен экинчи мамлекетке өтүүчү территориянын калкынын граждандыкты тандап алуусу).

Оптик м оптик (оптика боюнча адис).

Оптик/а ж 1. оптика (жарыктын касиеттери жана анын мыйзамдары жөнүндөгү физиканын бөлүгү); 2. **собир.** оптика, оптика аспаптары; **магазин** ~ и оптика магазини.

Оптимальный, -ая, -ое оптималдуу, өтө жайлуу, абдан ыңгайлуу, абдан ылайыктуу; ~ **ые условия** абдан ыңгайлуу шарттар; ~ **ые сроки высева** эгин себүүнүн оптималдуу мөөнөттөрү; ~ **ый вариант** оптималдуу вариант.

Оптимизация ж оптимизация, оптималдаштыруу, оптималдуу вариантын тандоо, оптималдуу шарт түзүү; ~ **учебного процесса** окуу процессин оптималдаштыруу.

Оптимизм м оптимизм (келечекке, айланадагы болмушка ишенимдүү түрдө шайыр, шаттуу көз караш).

Оптимист м оптимист; он всегда был ~ ом ал дайыма оптимист болгон.

Оптимистически нареч. оптимисттик, оптимисттик түрдө, оптимисттик менен.

Оптимистическ/ий, -ая, -ое оптимисттик; ~ **ое настроение** оптимисттик маанай.

Оптимистично нареч. оптимисттик түрдө, оптимисттик менен.

Оптимистичный, -ая, -ое (оптимистичен, -чна, -чно) *то же, что оптимистический*; ~ **рассказ** оптимисттик аңгеме.

Оптимистка *женск. к оптимист.*

Оптировать *сов. несов. кого юр.* оптация укугун ишке ашыруу.

Оптироваться *юр. 1. сов., несов.* оптация укугунан пайдаланып, тигил же бул граждандыкты тандап алуу; **2. несов. страд. к оптировать.**

Оптический, -ая, -ое 1. оптикалык; ~ **ое явление** оптикалык кубулуш; **2.** оптикалык, оптика...; ~ **ий магазин** оптикалык магазин, оптика магазини; ~ **ое производство** оптикалык өндүрүш.

Оптовик *м уст.* оптовик, дүң соода кылуучу адам.

Оптов/ый, -ая, -ое дүң, дүң сатуучу; ~ **ая торговля** дүң соода; ~ **ый сбыт** дүнүнөн сатып өткөрүү; ~ **ые цены** дүң соода баалары; ~ **ые магазины** дүң соода кылуучу магазин.

Оптом нареч. 1. дүнүнөн, дүң бойдон; **купить** ~ дүнүнөн сатып алуу; **продать** ~ дүнүнөн сатуу; **2. перен.** бардыгын, бүт баарын, бүтүндөй; дароо бүт баардыгын; **продать** ~ дароо бүт баардыгын сатып жиберүү.

Опубликовани/е *ср по знач. гл. опубликовать*; ~ **е статьи** макалалар жарыялоо; **с момента ~ я закона** мыйзам жарыяланган убактан бери.

Опубликовать *сов.* жарыялоо, жарыя кылуу; бастырып чыгаруу; **роман еще не опубликован** роман али басылып чыга элек.

Опубликовывать *несов. см. опубликовать.*

Опубликовываться *несов. страд. к опубликовать.*

Опунция *ж* опунция (кактус уруусуна кирүүчү өсүмдүк, негизинен Америкада өсөт).

Опус *м 1. муз.* опус (композитордун башка чыгармалары менен бирге катар номер менен белгиленүүчү музыкалык айрым чыгармасы же бир эле мезгилде жазылган бир нече чакан чыгармалары); **2. шутол.** ар кандай чыгармалар; **позвольте вам преподнести мой первый** ~ өзүмдүн биринчи чыгармамды сизге көрсөтүүгө уруксаат этиңиз.

Опускание *ср по знач. гл. опускать* — **опускаться**; **поднятие и ~ рук** колду өйдө көтөрүү жана төмөн түшүрүү.

Опускать *несов. см. опустить.*

Опускаться *несов. 1. см. опуститься; 2.*

ылдыйлоо, төмөндөө, эништөө, түшүү, түшүп кетүү; отуруу; **дорога** ~ лась жол эништеди; **3. страд. к опускать.**

Опускн/ой, -ая, -ое түшүрүлмө; ~ **ая решётка** түшүрүлмө решётка; ~ **ые окна поезда** поезддин түшүрүлмө терезелери.

Опустел/ый, -ая, -ое ээн калган, элсиз калган; ~ **ые улицы** ээн калган көчөлөр.

Опустение *ср по знач. гл. опустеть*; ~ **сада** бактын ээн калышы, ээн калган бак.

Опустеть *сов. см. пустеть.*

Опустить *сов. что 1.* түшүрүү, ылдый түшүрүү, коюу; ~ **руку** колду ылдый түшүрүү; ~ **паруса** парустарды түшүрүү; ~ **флаг** желекти ылдый түшүрүү; ~ **на землю носилки** замбилдерди жерге коюу; ~ **голову** башын төмөн салуу, шылкыйып жер кароо; **2. во что** салуу, таштоо, салып коюу, түшүрүү; ~ **письмо в почтовый ящик** катты почта яцигине салуу; ~ **руку в карман** колду чөнтөккө салуу; **3.** түшүрүү, жабуу, таштоо; ~ **крышку** рояля роялдын капкагын жабуу; ~ **шлагбаум** шлагбаумду жабуу; ~ **занавес** көшөгөнү түшүрүү; **4.** түшүрүү, түшүрүп кетүү, таштап кетүү, калтырап кетүү; кыскартуу, алып таштоо; **в книге опущен целый абзац** китепте бүтүндөй бир абзац алынып ташталган; **5.** бошотуу, бош коюу; ~ **подругу** басмайылды (олонду) бошотуу; ~ **вожжи** божуну бош коюу; **опустить перпендикуляр** *мат.* перпендикуляр түшүрүү.

Опусти/ться *сов. 1.* түшүү, төмөндөө, отура кетүү, конуу; **солнце ~ лось к горизонту** күн горизонтту карай ылдыйлап бара жатты; ~ **ться на землю** жерге түшүү, жерге конуу; ~ **ться на колени** тизелеп отуруу; ~ **ться на дно** суу түбүнө түшүү; ~ **ться в кресло** креслого отура кетүү; **2. перен.** түшүү, басуу, чөгүү, каптоо, чулгоо; **на землю ~ лись сумерки** жерге күүгүм түштү, жер бетин инир каптады; **туман ~ лся на долину** өрөөнгө туман түштү, өрөөндү туман каптады; **3.** ордуна түшүү, бекилүү, жабылуу; **подъёмный мост ~ лся** көтөрүлмө көпүрө ордуна түштү; **штора ~ лась** парда түшүрүлдү; **4. перен.** кишиликтен кетүү, адам катарынан чыгып калуу, шалдырап эч нерсеге көңүлү келбей калуу, шылкыны куруу.

Опустошать *несов. см. опустошить.*

Опустошаться *несов. страд. к опустошать.*

Опустошение *ср 1. по знач. гл. опустошить*; ~ **городов** неприятелем шаарлардын душман тарабынан ойрондолушу; **2. то же, что опустощенность**; **нравственное** ~ нравалык жактан ындыны өчүү.

Опустошенность/ь *ж* талкалангандык, ойрондолгондук, нравалык, рухий көңдөй-

лүк; **чүвсто** ~ и рухий жактан көндөй сезим.

Опусощён/ый, -ая, -ое 1. прич. от **опустошить**; 2. прич. нравалык күчтөн ажыраган, чыгармачылык, активдүү турмушка жөндөмсүз; с ~ ой душой руху түшкөн адам.

Опустошительность ж талкалап кыйратуучулук, бүлгүнгө учуратуучулук, ойрондоочулук; **суховей принёс** ~ ысык жел (керимсел) бүлгүнгө учуратты.

Опустошительн/ый, -ая, -ое (опустошительн, -льна, -льно) талкалоочу, кыйратуучу, ойрондоочу, ойронун чыгаруучу, бүлгүн салуучу; ~ **ые войны** кыйратуучу согуштар; ~ **ое наводнение** ойрондотуучу ташкын.

Опустоши/ть сов. 1. что чаап талкалап алуу, чаап талкалап кетүү, кыйратуу, бүлгүнгө учуратуу, ойронун чыгаруу; кыргын түшүрүү, кырып таштоо; **пожар** ~ л **деревню** өрт кыштакты ойрондоп кетти; 2. что разг. бошотуу; ~ **ть ящик** ящикти бошотуу; 3. перен. рухун өчүрүү, чыгармачылык активдүү турмушка жөндөмсүз кылып коюу, үмүтсүздөндүрүү; ~ **ть душу** рухун түшүрүү (өчүрүү).

Опута/ть сов. 1. что ороп байлоо, чырмоо, байлап таштоо; кишендөө; тушап салуу; ~ **ть проволокой** зым менен чырмап таштоо; ~ **ть ноги лошади** аттын буттарын кишендөө (тушоо); 2. что калың чырмоо, калың ороп алуу; **виноград** ~ л **беседку** жүзүм беседканы калың ороп алды; 3. перен. кого айла-амал менен колго түшүрүп алуу көз каранды кылып алуу, колго алуу, өзүнө тартып алуу; ~ **ть лестью** кошомат менен колго алуу; ~ **ть ложью** калп айтып өзүнө тартып алуу; амал менен жолдон чыгаруу; алдоо, алдап колго түшүрүү; **она** ~ **ла его** ал аны айла-амал менен тузагына түшүрдү.

Опутьвать несов. см. опутать.

Опутьваться несов. страд. к опутьвать.

Опухат несов. см. опухнуть.

Опухлость ж шишигендик, шишимик тарткандык.

Опухл/ый, -ая, -ое разг. шишиген, шишиги бар; ~ **ое лицо** шишиген бет.

Опух/нуть сов. шишүү, шишип кетүү; **у меня щека** ~ **ла** бетим шишип кетти.

Опухолов/ый, -ая, -ое шишүү, шишип кетүү, шишик пайда болуу; ~ **ый процесс** шишүү процесси.

Опухоль ж шишик; ~ **постепенно** спадала шишик акырындап тарап (жанып) кетти; **доброкачественная** ~ залалсыз шишик; **злокачественная** ~ жаман шишик, коркунучтуу шишик; **вскрыть** ~ шишикти жаруу.

Опушать несов. см. опушить.

Опушаться несов. 1. см. **опушиться**; 2. страд. к **опушать**.

Опушение ср 1. по знач. гл. **опушиться**; 2. түк, жүн, ак күп, кыл, чач, чачык; ~ **соболя** происходит **раньше** киштерге түк мурда чыгат; **зимнее** ~ **бёлки** тыйын чычкандын кышкы жүнү.

Опущечн/ый, -ая, -ое лесн. токой четиндеги, четте турган; ~ **ые заросли** токойдун четиндеги бадалдар.

Опуш/ить сов. 1. түк чыгуу, жүн чыгаруу, ак күп болуу, түк менен каптоо, ороо; **лапы зайца густо** ~ **ены** коёндун буттары калың түк менен капталды; 2. каптоо, басуу, ороо, чулгоо; ~ **ить горы снегом** тоолорду кар басты; 3. мех кармоо, мех менен кыюулоо, мехтен кыюу кармоо; **куртка** ~ **енная мехом** мехтен кыюу кармалган куртка.

Опуши/ться сов. 1. түктөнүү, ак күп болуу; түк менен жүн менен капталуу; **птенец** ~ **ля** балапандар ак күп болушту; 2. капталуу, басылуу, оролуу, чулгануу; **крыша** ~ **лась снегом** чатыр карга басылды; 3. жалбырак чыгаруу, жалбырак жазуу; **деревья** ~ **лись нежной зеленью** бактар назик жашыл жалбырак чыгарышты.

Опушк/а I; 1. по знач. гл. **опушить**; ~ **а костюма** костюмга мех бастырып кыюулоо; 2. мех бастырылган кыюу жээк.

Опушк/а II ж токойдун чети; **выйти на** ~ **у** токойдун четине чыгуу.

Опущение ср 1. по знач. гл. **опустить** — **опускать** 4; 2. мед. ылдый түшүү, төмөн түшүп кетүү; ~ **желудка** ашказандын төмөн түшүп кетиши.

Опыление ср бот. чандаштыруу, чандануу; **искусственное** ~ жасалма чандаштыруу.

Опыливание ср по знач. гл. опыливать; ~ **посёвов серой** айдалган аянттарга күкүрт чачып дарылоо.

Опыливатель м чачкыч (өсүмдүктөрдү зыянкечтерден арылтуу үчүн дары себүүчү аспап); **отремонтировать** ~ дары чачуучу аспапты (машинканы) ремонттоо.

Опыливать несов. см. опылить 2.

Опылитель м 1. чандатуучу (курт-кумурска, канаттуу, шамал, суу); 2. то же, что **опыливатель**.

Опылительный, -ая, -ое чандашуу..., чандаштыруу...; ~ **процесс** чандашуу (чандаштыруу) процесси.

Опылить сов. что чандашуу, чандаштыруу; **искусственно** ~ **яблони** алманы жасалма жол менен чандаштыруу; 2. чандатуу, чандатып себүү.

Опыли/ться сов. бот. чандашуу, урукта-

шуу; цветы́ хорошо́ ~ лись гүлдөр жакшы чаңдашты.

Опыля́ть *несов. см. опыли́ть* 1.

Опыля́ться *несов.* 1. *см. опыли́ться*; 2. *страд. к опыля́ть.*

Опыт *м* 1. тажрыйба, ык; **житейский** ~ турмуш тажрыйбасы; **революционн́ый** ~ революциялык тажрыйба; **передать свой** ~ өз тажрыйбасын башкаларга берүү; ~ **передовиков́ производства** өндүрүштүн алдынкыларынын тажрыйбасы; **испытано́ на** ~ **е** тажрыйбада сыналган, тажрыйбада сыноодон өткөн; 2. *филос.* тажрыйба; ~ **чувственн́ый** сезүү тажрыйбасы; 3. тажрыйба, сыноо; **провести́** ~ тажрыйба жүргүзүү; ~ **по физике** физика боюнча тажрыйба; 4. тажрыйба, биринчи колго алынган иш, сыналуучу иш; **эта карти́на — пер́вый** ~ **художника** бул картина художниктин алгачкы тажрыйбасы.

Опытник *м* тажрыйбачы, тажрыйба жолу менен бир нерсе жасоочу (дыйкан, селекционер); **крестьяне-опытники** тажрыйбачы дыйканчылар.

Опытнически́/й, -ая, -ое тажрыйба...; тажрыйбачылык...; ~ **е работы́** тажрыйбачылык иштери.

Опытничество *ср* тажрыйбачылык, тажрыйба жүргүзүү (айыл чарба өсүмдүктөрүнүн кандайдыр бир жаңы сортун өстүрүү, жаңы сортторун чыгаруу боюнча тажрыйба жүргүзүү); **занима́ться** ~ **м** тажрыйбалык кыдуу; тажрыйба жүргүзүү.

Опытно... опытно-показательн́ый, опытно-стилистический, опытно-конструкторский сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Опытность *ж* тажрыйбалуулук, билимдүүлүк, көптү көргөндүк; ~ **врача́** врачтын тажрыйбалуулугу; **житейская** ~ турмуштагы (тиричиликтеги) тажрыйбалуулук.

Опытн́/ый, -ая, -ое (опытен, -на, -но) 1. тажрыйбалуу; ~ **ый учи́тель** тажрыйбалуу мугалим; ~ **ый масте́р** тажрыйбалуу мастер; 2. тажрыйбалуу, чебер, кылдат, жөндөмдүү, машыккан; **проэ́кт немедленно́ поступа́ет в** ~ **ые ру́ки чертёжников** долбоор дароо чиймечилердин машыккан колдоруна тиет; 3. үйрөнгөн, каныккан, машыккан, кылдат (угуу, көрүү жөнүндө) ~ **ое у́хо различа́ло далёкий звук ору́жия** машыккан кулак алыста заңгыраган замбиректин үнүн дароо айрып тааныды; 4. тажрыйбалуу, турмуштук тажрыйбасы зор; ~ **ый челове́к** тажрыйбалуу адам, турмуштук тажрыйбасы зор адам; 5. тажрыйба..., тажрыйба жүргүзүүгө багытталган; ~ **ый уча́сток** тажрыйба жер аянты; ~ **ый цех**

тажрыйба цехи; ~ **ая сельскохозяйственна́я станция́** айыл чарба тажрыйба станциясы; 6. тажрыйба, сынап көрүү; ~ **ый полёт** сынап учуп көрүү; 7. тажрыйбалык, эксперименттик; ~ **ый образец́ дви́гателя** кыймылдаткычтын тажрыйбалык үлгүсү; 8. тажрыйбалык, тажрыйба жолу менен өстүрүлгөн, тажрыйба жолу менен чыгарылган; **он выра́шивал** ~ **ые экспериментальн́ые растения́** ал тажрыйбалык, тажрыйбага, экспериментке негизделген; ~ **ые нау́ки** тажрыйбалык илимдер; ~ **ый ме́тод** тажрыйбалык метод (ыкма).

Опьяне́л/ый, -ая, -ое разг. 1. мас, мас болгон; **она́ не могла́ ступа́ть и кача́лась, как ~ ая** ал мас адамча теңселип аяк шилтей албады; 2. *перен.* чоң кубанычка баткан, шатыра-шатман шаттыкка бөлөнгөн эс-мас.

Опьяне́ние *ср* 1. мастык, мас болуу; 2. *перен.* аябай кубанып көшүлүү, зор шаттыкка, жыргалга батып магдыроо, эс-мас болуу.

Опьяне́ть *ср. см. пьяне́ть*.

Опьяни́ть *сов.* 1. мас кылуу, кызытуу; 2. *перен.* аябай кубануу, зор шаттыкка бөлөө, эс-мас болуу;

Опьяня́ть *несов. см. опьяни́ть.*

Опять́ *нареч.* 1. дагы, дагы да, кайтадан, кайта баштан, жана, жана да; **когда́ ж ~ увидимся?** дагы качан көрүшөбүз?; 2. *прост.* бул жолу да, дагы да, ошондой эле, ошондой болсо да, бирок да.

Опять́-таки́ *нареч.* 1. *то же что опять́* 1, 2. **Я ва́м опять́-таки́ до́лжен повто́рить, что я вас не знаю́** (Тургенев) Мен сизди тааныбайм деп дагы да кайталап айтууга тийишмин; 2. ошого карабастан, ошондой болсо да, эмнеси болсо да, кандай кылганда да, кандай кылган менен, ага карабастан, бирок, бирок да; ~ **он не чужо́й челове́к, сын родно́й** эмнеси болсо да (кандай кылганда да) ал бөтөн адам эмес, өз уулум.

Ора́ва ж прост. 1. топураган топ, опуртопур; ~ **ребя́тишек** топураган балдар; **нагряну́ли все́й ора́вой** бардыгы опуртопур болуп келип калышты.

Ора́кул *м* 1. оракул (байыркы заманда: кудайдын атынан ар кандай соболго жооп берип туруучу жрец (кечил) жана алардын ибадатканасы, храм); 2. *перен. книжн.* олуя, көзү ачык адам, айткан сөзү, пикири талашсыз чындык, жаңылык катары эсептелген адам; 3. *уст.* бал китеп.

Ора́ло *ср уст.* буурсун; **♦ перекова́ть ме́чи на ора́ла** *высок.* согушту бүтүп, тынчтык турмушка киришүү.

Орангу́тан, Орангу́танг *м* орангутан (Суматра жана Калимантан аралдарында жашоочу адам кейиптенген чоң маймыл).

Оранжевы/й, -ая, ое кызгылт сары; в глубинé лёса на ветках рябины с ~ ми ягодами пел соловей токой ичиндеги кызгылт сары ашы бар четиндин бутагында булбул сайрап отурду.

Оранжевый/ый, -ая, -ое оранжериялык, оранжерия...; ~ **ые ра́мы** оранжерея рамалары; ~ **ая температура** оранжереялык температура; **2.** оранжереяда өстүрүлгөн; ~ **ые цветы** оранжереяда өстүрүлгөн гүлдөр; **оранжерейное растение** ирон. борпоң, назик адам жөнүндө.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Оранже́я ж оранжерея (жылуулукту сүйгөн өсүмдүктөрдү өстүрүү жана кышында сактоо үчүн айнектелип жасалган жай; теплица); ~ **и ботанического сада** ботаникалык бактын оранжереялары.

Орбита/а ж **1. астр.** орбита; ~ **а Марса** Марстын орбитасы; **искусственный спутник Земли** вы́шел на за́данную ~ у Жердин жасалма спутниги белгиленген орбитага чыкты; **2. перен. книжн.** бир нерсенин аракет, таралыш чөйрөсү; **втянуть в ~ у своего влияния** өзүнүн таасир чөйрөсүнө тартуу; **4. анат.** көздүн чарасы.

Орбитальный/ый, -ая, -ое спец. орбиталдык, орбиталык, орбита боюнча; ~ **ый полёт** орбита боюнча учуу; ~ **ая космическая станция** орбиталык космос станциясы.

Орг... **оргбюро, оргвопрос, оргкомитет, оргтехника** сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Орган м **1.** орган, мүчө; ~ **слуха** угуу органы; ~ **ы речи** сүйлөө органдары; ~ **ы дыхания** дем алуу мүчөлөрү (өпкө, мурун ж.б.); **2. перен. (средство)** орган, курал, каражат; **печатать — мощный ~ воспитания** масс басма сөз — массаны тарбиялоонун кубаттуу куралы; **3.** орган, мекеме, уюм; ~ **ы здравоохранение** саламакттык сактоо органдары; **финансовые ~ ы** финансы органдары; ~ **ы народного образования** элге билим берүү органдары; **4. (периодическое издание)** орган; **академический ~** академиялык орган; **печатный ~** басма сөз органы.

Орган м **1.** орган (музыкалык аспап); орган буралуучу ар кандай автоматтык музыкалык аспаптардын аты.

Организатор м **1.** уюштуруучу; ~ **экспедиции** экспедицияны уюштуруучу; **2.** уюштуруучу, уюштуруучулук жөндөмү бар адам; **талантливый ~** таланттуу уюштуруучу.

Организаторск/ий, -ая, -ое уюштуруучулук, уюштуруу; ~ **ий талант** уюштуруучулук талант; ~ **ие способности** уюштуруучулук жөндөмдүүлүк.

Организационн/ый, -ая, -ое уюштуруучу; ~ **ый период** уюштуруу мезгили; ~ **ые вопросы** уюштуруу маселелери; ~ **ый комитет** уюштуруу комитети.

Организация ж **1. по знач. гл. организовать — организоваться;** ~ **кружка** ийримди уюштуруу; ~ **вечера** кечени уюштуруу; **научная ~ труда** эмгекти илимий негизде уюштуруу; **2.** уюшкандык; **сейчас для нас важны порядок, стальная в ~ тылу** (Ажаев) азыр бизге тылда тартип, болоттой уюшкандык керек; **3.** уюм; **первичная партийная ~** партиялык баштапкы уюм; **профсоюзная ~** профсоюз уюму; **Организация Объединённых Наций** Бириккен Улуттар Уюму; **4.** түзүлүштүн, курулуштун мүнөзү, уюштурулуш; **5.** дене түзүлүшү, тен,

организм; у него́ слабая ~ аны дене түзүлүшү (тени) начар.

Организм *м* 1. организм; **простейшие** ~ **ы** жөнөкөй организмдер; **животный** ~ жаныбарлар организми; **растительный** ~ өсүмдүктөр организми; 2. организм (адамдын физикалык жана рухий касиеттеринин жыйындысы); **крепкий** ~ мыкты организм; 3. организм , уюмдашкан бирмдик; **общественный** ~ коомдук организм; **государственный** ~ мамлекеттик организм; **Кавалерский полк представлял собою в те времена хоть и небольшой, но сложный организм** (Игнатъев) Ал кезде атчандар полку анча чоң болбогону менен, татаал организмди түзгөн эле.

Организованно *нареч.* уюшкандык менен, уюшкан түрдө; ~ **провести зимний спортивный сезон** кышкы спорттук сезонду уюшкандык менен өткөрүү.

Организованность *ж* уюшкандык, уюштурулгандык, уюмдашкандык; ~ **населения** калктын уюшкандыгы; **сознательность и ~ рабочего класса** жумушчу табынын аңсезимдүүлүгү жана уюмдашкандыгы.

Организованн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от;* **организовать** 2. *прил.* (организован, -на, -но) уюшкан, уюштурулган, уюмдашкан, тартиптүү, таптипке салынган, жөнгө салынган; ~ **ая борьба** уюмдашкан күрөш; ~ **ые действия** уюмдашкан аракеттер; ~ **ые силы мира и демократии** тынчтыктын жана демократиянын уюмдашкан күчү; 3. *прил.* бириккен, баш кошкон, уюшкан, уюмдашкан; ~ **ыми усилиями** бириккен (уюшкан) күч-аракеттер менен; 4. *прил.* тыкан, жыйнак, тартиптүү, жөндөмдүү; ~ **ый человек** тыкан адам; **он стал более ~ ым** ал бир кыйла жыйнак боло баштады.

Организовать *сов. несов.* 1. уюштуруу, түзүү; ~ **спортивное общество** спорттук коомду уюштуруу; 2. уюштуруу, даярдоо, ишке ашыруу, жүзөгө ашыруу, жөнгө салуу; ~ **серийный выпуск машин** машиналарды сериялык түрдө чыгарууну уюштуруу; 3. *прост.* уюштуруу, табуу, таап келүү, даярдоо; ~ **доставку дров** отун жеткирүүнү уюштуруу; 4. уюштуруу, бириктирүү, баш коштуруу; ~ **крестьянство в колхозы** дыйкандарды колхоздорго бириктирүү; 5. уюштуруу, жөнгө салуу, план ченемдүүлүккө келтирүү, тартипке келтирүү; **правильно ~ свой рабочий день** өзүнүн жумуш күнүн туура уюштуруу.

Организова/ться *сов., несов.* 1. уюштуруу, уюмдашуу, түзүлүү, уюшулуу, пайда болуу; ~ **лось министерство** министерство уюштурулду; **у нас ~ лся новый клуб** бизде жаңы клуб түзүлдү; 2. биригүү, баш кошуу,

уюшуу; ~ **ться в отряд** отрядга биригүү; 3. *несов. страд. к* **организовать**.

Организовывать *несов. см.* **организовать**.

Организовываться *несов.* 1. *см.* **организоваться**; 2. *страд. к* **организовывать**.

Органи́ка *ж разг.* органика, органикалык химия.

Органи́ст *м* органчы, органда ойноочу музыкант.

Органи́стка *женск. к* **органист**.

Органи́чески *нареч.* органикалык түрдө, табигый түрдө; **все явления ~ связаны друг с другом** кубулуштардын бардыгы бири-бири менен органикалык түрдө байланышкан.

Органи́ческ/ий I, -ая, -ое 1. органикалык, жандуу, тирүү; ~ **ий мир** органикалык дүйнө; ~ **ая природа** жандуу жаратылыш; 2. органикалык; ~ **ие остатки** органикалык калдыктар; ~ **ая химия** органикалык химия; **органическое стекло** органикалык айнек (органикалык полимерлердин негизинде алынуучу тунук катуу материал; плексиглас).

Органи́ческ/ий II, -ая, ое 1. органикалык (адамдын же айбандын органдарынын ички түзүлүшүнө тиешелүү); ~ **ий порок сердца** жүрөктүн органикалык кемтиги; ~ **ие изменения лёгких** өпкөнүн органикалык өзгөрүшү; 2. *перен.* органикалык, ажыралгыс, негизги; ~ **ое единство теории и практики** теориянын жана практиканын органикалык (ажарыгыс) биримдиги.

Органи́чно *нареч.* органикалык түрдө, негизинен.

Органи́чн/ый, -ая, -ое (органи́чен, -чна, -чно) органикалык, негизги, **тяга к культуре у людей** ~ **а** адамдардын маданиятка тартылуусу органикалык нерсе.

Оргáнн/ый, -ая, -ое муз. орган...; ~ **ая музыка** орган музыкасы; ~ **ые мёхи** орган көрүктөрү; ~ **ый концерт** орган концерти.

Органопла́стика *ж мед.* органоластика (органдар бузулган же жок болгон кезде аларды хирургиялык методдор боюнча жасалма жол менен түзүү).

Органотера́пия *ж мед.* органотерапия (жаныбарлардын органдарынын жана ткандарынын алынуучу препараттар менен дарылоо).

Оргáнчик *м* 1. *уменьш. к* **орган**; 2. органчик (ар кандай бурап чалына турган музыкалык аспаптардын жалпысынан аталышы).

Оргбюро́ *ср* (организационное бюро) уюштуруу бюросу.

Оргвопро́с *м* (организационный вопрос) уюштуруу маселеси.

Оргвыво́ды *мн.* уюштуруу корутундулары (кандайдыр бир чечимди ишке ашыруу

үчүн кабыл алынган ачык-айкын чаралар).

Оргия ж 1. оргия (Байыркы Грецияда ичкилик жана шаттык кудайы Дионистин урматына өткөрүлгөн майрам); 2. *перен.* чектен тыш ичкилик ичип адепсиздик жасоо.

Оргнабор м (*организованный набор*) уюштурулган түрдө ишке алуу; **уехать на Север по** ~ у уюштурулган түрдө ишке алынып, Түндүккө кетүү.

Орготдел м (*организационный отдел*) уюштуруу бөлүмү; **организационный отдел** уюштуруу бөлүмү.

Оргстекло ср (*органическое стекло*) органикалык айнек.

Оргтехника ж (*организационная техника*) оргтехника (инженердик жана башкаруу иштерин механикалаштыруучу жана автоматташтыруучу техника).

Орд/а ж 1. *уст.* ордо (орто кылымдардагы түрктөрдүн жана монголдордун ири феодалдык мамлекеттеринин аталышы жана алардын бийлик башчыларынын турган жери); **Золотая** ~ **а** Алтын ордо; **Крымская** ~ **а** Крым ордосу; 2. көчмөн уруулардын союзу; 3. *перен. с опред. пренебр.* жайнаган кол, сан жеткис аскерлер; 4. *перен. кого, какая разг.* тартипсиз, баш аламан топ; каракчылар, талоончулар тобу; **разгром гитлеровских** ~ гитлердик каракчылардын таш-талканын чыгаруу.

Ордалия ж ысык темир басуу (күнөөгө тартылып жаткандардын күнөөсүн же актыгын аныктоо үчүн от, ысыган темир ж.б. менен кыйноонун орто кылымдык ыкмасы).

Орден I м 1. орден; ~ **Дружба Достук** ордени; ~ **Славы Даңк** ордени; **представить к** ~ у орденге көрсөтүү; **наградить** ~ **ом** орден менен сыйлоо.

Орден II м 1. орден (католиктер чиркөөсүнүн өзүнчө уставы бар же рыцардык – монахтар коому, уюму); ~ **иезуитов** иезуиттер ордени; **Доминиканский** ~ Доминикан ордени; 2. орден (айрым жашыруун бирикмелердин, уюмдардын аталышы); **масонский** ~ масон ордени.

Орден III архит. *то же, что ордер II.*

Орденосец м ордендүү, орден менен сыйланган (адам же уюм); **поэт-** ~ ордендүү акын; **завод** ~ ордендүү завод.

Орденоска ж *разг.* орден менен сыйланган аял.

Орденосный, -ая, -ое ордендүү, орден менен сыйланган; ~ **институт** ордендүү институт; ~ **театр** ордендүү театр.

Орденск/ий, -ая, -ое орден...; ~ **ая лента** орден лентасы; ~ **ий устав** орден уставы.

Ордер I м 1. ордер (кат жүзүндөгү буйрук

же документ); ~ **на арест** камакка алуу ордери; ~ **на квартиру** квартира ордери.

Ордер II архит. ордер (үстүнкү жана астыңкы конструкциялардын көркөм жасалгаланышына негизделген композиция тиби); **классические греческие** ~ **а** гректердин классикалык ордерлери; **дорический** ~ дорий ордери.

Ординар м спец. ординар (дарыянын, көлдүн ж.б. көп жылдардан берки орточо деңгээли); **вода поднялась выше** ~ **а** суу ординардан жогору көтөрүлүп кетиптир.

Ординарец м 1. *уст.* ординарец (командачынын карамагында болуп берилген буйрук, тапшырмаларды аткарып туруучу офицер); 2. *уст.* ординарец (командирдин ар кандай тапшырмаларын аткарып, байланыш иштерин жүргүзүп, тейлеп туруучу аскер кызматкери).

Ординарн/ый, -ая, -ое (ординарен -рна, -рно) 1. *книжн.* кадимки, жөнөкөй, артыкчылыгы жок, орточо, жупуну; ~ **ый студент** кадимки (орточо) студент; ~ **ая внешность** жупуну сырткы көрүнүш; ~ **ые способности** орточо жөндөмдүүлүк; 2. *уст.* штаттагы, штат боюнча; ~ **ый профессор** штаттагы профессор.

Ордината ж мат. ордината (мейкиндикте чекиттин жайланышын аныктоочу үч координаттын бири).

Ординатор м ординатор (ооруканадагы, клиникадагы ж.б. бөлүмдүн башчысынын жетекчилиги астында иштөөчү, дарылоочу врач).

Ординаторский, -ая, -ое 1. ординатордук, ординатор...; 2. *в знач. сущ.* **ординаторская ж** ординаторлор (врачтар) бөлмөсү.

Ординатура ж 1. ординатура (медициналык практикалык аспирантуранын бир түрү); **клиническая** ~ клиникалык ординатура; 2. ординатордун кызматы; 3. *уст.* штаттагы профессордун ээлеген кызматы.

Ордовик м геол. *то же, что ордовикский период (см. ордовикский).*

Ордовикский: ордовикский период; ордовикская система Жердин геологиялык тарыхында палеозой эрасынын экинчи мезгили.

Ордынский, -ая, -ое *ист.* ордо...; **древняя ордынская столица** байыркы ордо борбору.

Орёл м 1. бүркүт; **горный** ~ тоо бүркүтү; 2. *перен.* азамат, бүркүт, туйгун, шумкар (адам жөнүндө); **орёл и решка** *то же, что орлянка.*

Ореол м 1. ореол (жаркыраган чекиттин, жаркыраган, ысыган нерсенин айланасындагы тегерек жарык алкак); 2. ореол (икондордо, диний мазмундагы сүрөттөрдө

ж.б. түшүрүлгөн кудайдын башынын айланасындагы жаркырак тегерек алкак); **3. перен.** *чего какой* бөлөнгөн, кучагында; **в ~ е славы** даңкы чыккан, атак-даңкка бөлөнгөн.

Орех *м* **1.** жаңгак; **грéцкий** ~ жаңгак, грек жаңгагы; **коко́совый** ~ кокос жаңгагы; ~ **в этом году́ много** быйыл жаңгак көп болду; **2.** (*дерево, древесина*) жаңгак жыгачы, жаңгак тукумундагы жыгач; **земляной (китайский) орех** арахис, жер жаңгагы; **♦ на орехи достáнется (будет, попадет и.т.п.)** жер-жеберине жетүү, сазайын колуна берүү; **♦ разделать (отделать) под орех кого** акесин таанытуу, аябай жемелөө, келтире сыңдоо, талаш-тартышта жеңип чыгуу.

Ореховка *ж то же, что кедровка.*

Орехов/ый, -ая, -ое **1.** жаңгак...; ~ **ая ро́ца** жаңгак токою; ~ **ое дере́во** жаңгак жыгачы; **2.** жаңгактуу, жаңгак кошулган; ~ **ый то́рт** жаңгак кошулган торт, жаңгак торту; ~ **ая ме́бель** жаңгактан жасалган мебель; **3. в знач. сущ. ореховые** *мн. бот.* жаңгактуу жыгач жана бадал өсүмдүктөрүнүн тукуму.

Орешек *м уменьш. к орех 1.*

Орешина *ж обл. то же, что орешник.*

Орешник *м* **1.** жаңгак бадалы; **2.** жаңгак жыгачтары өскөн токой, аянт; **Мы остано́вились... вóзле небольшо́го пруда́, скры́того в ча́ще орешника** (Катаев) Биз чытырман өскөн жаңгак токою менен курчалган кичинекей көлмөнүн жанына токтодук.

Орешниковый, -ая, -ое жаңгактуу, жаңгак..., жаңгак өскөн.

Оригина́л *м* **1.** оригинал, түп нуска, кол жазма; ~ **карти́ны** картинанын оригиналы; **2.** оригинал, түп нуска (негизги текст); **близость перево́да к ~ у** котормонун оригиналга жакындыгы; **3. полигр.** оригинал, түп нуска (терүү иши жүргүзүлүүчү негизги текст); **По каки́м ~ ам набира́ли вы проклама́ции у Рагозина?** (Федин) Сиз Рагозиндин прокламациясын кайсы оригинал боюнча тердиниз; **4. разг.** кызык, башкача, өзүнчө бир түрдүү, апенди чалыш адам; **старик был больш́им ~ ом** карыя бир кызык киши болуучу.

Оригина́лка *женск к. оригина́л 4.*

Оригина́льничанье *ср разг. по знач. гл. оригина́льничать.*

Оригина́льничать *несов. разг.* башкалар кылбаган ишти атайы кылуу, оптонуу. опсуздануу, элдин көзүнө укмуштуу болуп көрүнгүсү келүү.

Оригина́льно *нареч.* өзгөчө, бөтөнчө, укмуш.

Оригина́льность *ж* оригиналдуулук, бир

башкачалык, өз алдынчалык, бөтөнчөлүк; ~ **за́мысла** ойдун оригиналдуулугу; **отлича́ться ~ ю** оригиналдуулугу менен айырмалануу.

Оригина́льн/ый, -ая, -ое (оригина́лен, -льна, -льно) **1.** оригиналдуу, оригинал болуп эсептелген, нукура; **он умéл отлича́ть в моне́тах ~ ые** экземплярý от подде́льных ал монеталардын нукура нускаларын жасалма нускалардан ажырата билүүчү; **2.** оригиналдуу, өз алдынча чыгармачылыктын натыйжасында түзүлгөн, бирөөнү туурабаган өз алдынча; **3.** оригиналдуу, башкаларга окшобогон, тууроочулукка жат, өз алдынча; ~ **ый мысли́тель** оригиналдуу ой жүгүртүүчү; **4.** оригиналдуу, өз алдынча, бөтөнчө, адаттан тышкаркы; **он сшил себе́ костю́м ~ ого** покрóя ал өзүнө башкалардыкына окшобогон костюм тигип алды.

Ориента́лизм *м* **1.** ориентализм, Чыгышты үйрөнүү, Чыгышка кызыгуу, Чыгыштын маданиятына кызыгуу; **2.** ориентализм (бир нерсенин Чыгышка таандык, ориенталдык мүнөзү).

Ориента́лист *м* ориенталистика боюнча адис (Чыгыш элдерин, алардын тилдерин, тарыхын, маданиятын иликтөөчү окумуштуу).

Ориента́листика *ж* ориенталистика (Чыгыш өлкөлөрүнүн тарыхын, экономикасын, тилдерин, искусствосун ж.б. үйрөнүүчү илимдердин жыйындысы).

Ориента́льный, -ая, -ое ориенталдык, Чыгыш өлкөлөрү үчүн мүнөздүү; Чыгыш...; ~ **стиль** ориенталдык стиль, чыгыш стили.

Ориента́ция *ж* **1.** ориентация, ориентир алуу, өзүнүн турган жерине карап багытын аныктоо, багыт алуу; ~ **в лесу́** токой ичинде туруп багыт алуу, токой ичинде өзүнүн турган жерин аныктоо; **2. перен.** билүү, аныктоо, ажырата түшүнүү; **хоро́шая ~ в современно́й литерату́ре** азыркы адабиятты жакшы ажыратып түшүнө билүү; **3. перен. на кого-что, ка́кая** багыт алуу ылайыктоо, арноо, эсептөө; ~ **на ма́ссового чита́теля** көпчүлүк окурмандарга ылайыктоо; ~ **на испо́льзования внут́ренних резерво́в** ички резервдерди пайдаланууну көңүлдө тутуп иш кылуу.

Ориенти́р *м* ориентир (турган жайды, жолду көрсөтүүчү белги, багыт белгиси); **есте́ственные ~ ы** табигый ориентирлер; **земные ~ ы** жердеги ориентирлер (дарак, дөбө, тегирмен ж.б.); **небе́сный** ~ асмандагы ориентир (күн, ай, жылдыз жана д.у.с.); **идти́ по ~ у** ориентирге карап жол жүрүү, аракет кылуу; **Бугóр это́т служил хоро́шим ~ ом**

для всех самолётов, возвращавшихся на аэродром (Н. Чуковский) Бул дөбө аэродромго кайтып келүүчү самолёттордун баардыгы үчүн жакшы ориентир болгон эле.

Ориенти́рн/ый, -ая, оое ориентирлүү, ориентирлери көрсөтүлгөн; ~ **ая** карта ориентирлүү карта.

Ориенти́рование *ср по знач. гл. ориентировать* **1, 3, 4** — ориентироваться **1, 2, 3**; ~ **по солнцу** күнгө карап ориентир алуу.

Ориенти́ровать *сов., несов.* **1.** кого-что ориентирлөө, жол көрсөтүү, турган жерин аныкташ үчүн жардам берүү, багыттоо, багытка салуу; **2.** ориентирлөө, тууралоо (мисалы, картаны); ~ **карту по компасу** картаны компаска тууралоо, компастан пайдаланып картаны ориентирлөө; **3.** *перен.* в чём түшүнүүгө жардам берүү, тааныштыруу, түшүндүрүү; ~ **кого-л. в вопро́сах** поли́тики бирөөгө саясат маселелерин түшүнүш үчүн жардам берүү; ~ **кого-л. в обстоя́тельствах** де́ла бирөөгө иштин ал-абалын түшүндүрүү; **4.** *перен. кого-что* на что бир максатка ылайыкташтыруу, бир нерсени көңүлгө тутуп иш кылуу; ~ **про́ект на испо́льзование** приро́дного га́за жаратылыш газын пайдаланууну көңүлгө тутуп долбоор түзүү.

Ориенти́роваться *сов., несов.* **1.** ориентир алуу, багытын табуу, өзүнүн турган жерин, багытын аныктоо, билүү; ~ **по звёздам** жылдыздарга карап багыт алуу; жылдыздарга карап турган жайын, багытын аныктоо (жол табуу); **я пло́хо ориенти́руюсь в незнако́мом го́роде** мен бейтааныш шаарда жол табуудан кыйналам; **2.** абалды жакшы билүү, түшүнүү, маселелерден кабардар болуу; **хорошо́** ~ **в литерату́ре** адабият маселелеринен жакшы кабардар боуу; **3.** *перен. на кого-что* кимдин бирөөгө же бир нерсеге таянып иш кылуу; кимдир бирөөгө, бир нерсеге карап иш жүргүзүү; ~ **на потре́бителя** керектөөчүлөрдүн талаптарын назарга алып иш жүргүзүү; ~ **на передовико́в** алдыңкыларга карап иш алып баруу; **4.** *несов. страд. к ориентировать* **1, 4.**

Ориенти́ровка/а *ж* **1.** *по знач. гл. ориентировать* **1, 3, 4.** — ориентироваться **1, 2, 3**; спосо́бы ~ **и в лесу́** токойдо ориентировка алуунун ыкмалары; ~ **а карты́** карталарды ориентировкалоо; **он сно́ва потеря́л ~ у и поше́л науга́д** ал ориентировкасын кайрадан жоготуп алып, болжолдоп кете берди; **2.** ориентировка (курчап турган чөйрөдө, кандайдыр бир маселелерде багытын, жолун таба билүү).

Ориенти́ровочно *нареч.* болжолдоп, болжол менен, божомолдоп; **команди́р полка́**

сообщи́л ~ полктун командири болжолдоп айтты.

Ориенти́ровочн/ый, -ая, -ое (ориенти́ровочен, -чна, -чно) **1.** *тк. полн. ф.* ориентир алыш үчүн кызмат кылуучу, болжолдуу, болжолдоочу; ~ **ые** **полёты** ориентир алуу үчүн жасалган (болжолдуу) учуулар; **2.** болжолдуу, божомол; ~ **ые да́нные** болжолдуу маалыматтар; ~ **ые сро́ки** болжолдуу мөөнөт; **он торже́ственно сообщи́л ~ ую сто́имость** **драгоценностей** ал асыл байлыктардын болжолдуу баасын салтанаттуу түрдө жарыялады.

Оркест́р *м* **1.** оркестр; **духово́й** ~ оркестр; **симфони́ческий** ~ симфониялык оркестр; **полково́й** ~ полк оркестри; ~ **наро́дных инструме́нтов** эл аспаптар оркестри; **2.** оркестр (театрда сахнанын алды жагындагы музыканттар отуруучу жай).

Оркестра́нт *м* оркестрант (оркестрде ойноочу музыкант).

Оркестра́нтка *женск. к оркестра́нт.*

Оркестрион *м уст.* оркестрион (сырткы көрүнүшү органга окшогон музыкалык механикалык аспап).

Оркестрова́ние *ср по знач. гл. оркестровать.*

Оркестрова́ть *сов., несов. что* **1.** оркестрлештирүү (музыкалык чыгарманы партитура түрүндө жазуу; ~ **опера́** опера музыкасынын партитурасын жазуу; *к сожалéнию* **Му́соргский не успе́л сам хованщи́ну** (Асафьев) Тилекке каршы Мусоргский Хованщинаны өзү оркестрлештирүүгө үлгүрө албай калды; **2.** оркестрлештирүү (кандайдыр бир музыкалык чыгарманы оркестрге салуу); ~ **фортепья́нную пьёсу** фортепьяналык пьесаны оркестрлештирүү, фортепьяно үчүн жазылган пьесаны оркестрге салуу.

Оркестрова́ться *несов. страд. к оркестровать.*

Оркестро́вка *ж по знач. гл. оркестровать;* ~ **ва́льса** вальсты оркестрлештирүү (оркестрге салуу).

Оркестро́в/ый, -ая, -ое оркестрде аткарууга арналган, оркестрлик, оркестр...; ~ **ая му́зыка** оркестр музыкасы; ~ **ое сопро́вождение** оркестрдин коштоосу.

Орла́н *м зоол.* суу бүркүт.

Орле́нок *м* бүркүттүн балапаны.

Орле́ц *уст.* родонит.

Орли́н/ый, -ая, -ое **1.** бүркүттүн, бүркүт...; ~ **ый** **клюв** бүркүттүн тумшугу; ~ **ое гнездо́** бүркүттүн уясы; **2.** *перен.* өткүр, кайраттуу, тайманбас, желкеден өткөн (көз караш, көз жөнүндө); ~ **ый** **взгляд** бүркүтчө кароо; тайманбай кароо; ~ **ые очи́** өткүр көздөр; **◇ орлиный но́с** куш тумшук.

Орлица *ж* ургаачы бүркүт, бүркүттүн ургаачысы.

Орляк *м* орляк (папаратниктин бир түрү).

Орлянка *ж* орлянка (кумар оюнунун бир түрү).

Орнамент *м* 1. орнамент, оюу-чийүү, оймо-чийме; **старинный русский** ~ орустун эски орнаменти; **животный** ~ айбандын сүрөтү түшүрүлгөн оймо-чийме; **растительный** ~ өсүмдүктүн сүрөтү түшүрүлгөн оймо-чийме; 2. *муз. то же, что орнаментика* 2.

Орнаментальн/ый, -ая, -ое 1. *иск.* орнаменттүү, оймо-чиймелүү, накшылуу, орнаменттелип кооздолгон, орнамент салуу; ~ **ые работы** орнамент салуу (орнаменттөө) иштери; 2. *лит.* ашкере кооз, көркөм; ~ **ый стиль** орнаменттүү стиль.

Орнаментаци/я *ж иск.* орнамент салуу, оймо-чийме түшүрүү, кооздоо; ~ **я ваз** вазаларга орнамент салуу, вазаларга оймо-чийме түшүрүү; 2. орнаментация (искусствонун кандайдыр бир стилинде, чыгармасында орнамент элементтеринин мүнөзү, жыйындысы); **Треугольник вообще — очень любимая форма византийской** ~ и (Стасов) үч бурчтук — византиялык орнаментациянын эң сүйүктүү формасы.

Орнаментика *ж* 1. *иск. то же, что орнаментация* 2; **резная** ~ кесип жасалуучу орнаментика; 2. *муз.* орнаментика (негизги мелодиялык күүнү көркүнө чыгаруучу үндөрдүн жыйындысы).

Орнаментирование *ср иск.* орнаменттөө; ~ **зала** залды оймо-чиймелеп жасоо, залды орнаменттеп кооздоо.

Орнаментировать *сов. несов. иск.* орнамент салуу, оймо-чийме түшүрүү; ~ **потолки** шыпка орнамент салуу.

Орнаментироваться *несов. страд. к орнаментировать.*

Орнаментировка *ж иск. по знач. гл. орнаментировать;* ~ **стен** керегелерге орнамент (оймо-чийме) түшүрүп кооздоо.

Орнаменти/ый, -ая, -ое орнаменттүү, оймо-чиймелүү; ~ **ые рисунки** орнаменттүү сүрөттөр.

Орнаментовать *сов., несов. иск. то же, что орнаментировать.*

Орнаментоваться *несов. страд. к орнаментовать.*

Орнаментовк/а *ж иск. по знач. гл. орнаментовать;* 2. *то же, что орнаментация* 2; **эти вазы отлично покрыть** ~ **ой** бул вазалар эң сонун орнаменттер менен кооздолгон, бул вазалар эң сонун орнаменттелген.

Орнитолог *м* орнитолог.

Орнитологический, -ая, -ое орнитологиялык, орнитология...

Орнитология *ж* орнитология (зоологиянын канаттууларды изилдөөчү бөлүгү).

Оробело нареч. коркуп, чочулап; **сигнальщик втянул голову в плечи и ~ молчал** сигналчы башын ийинине катып коркуп унчукпай турду.

Оробелый, -ая, -ое корккон, чочулаган, жүрөк заада болгон; ~ **взгляд** корккон (чочулаган) көз караш.

Оробеть *сов.* коркуу, чочулоо, жүрөксүнүү, жүрөк заада болуу.

Ороговение *ср* кабырчыктануу, чордонуу, чор болуу, мүйүздөй катуу.

Ороговеть *сов.* кабырчыктануу, чордонуу, чор болуу, мүйүздөй катуу.

Орографический, -ая, -ое орографиялык; ~ **ая карта** орографиялык карта.

Орография *ж* орография (жердин бетинин рельефинин формаларын сүрөттөп жазуу жана классификациялоо боюнча иш алып баруучу геоморфологиянын бир бөлүмү).

Ороситель *м спец.* сугаруу (сугат) каналы, арык.

Оросительн/ый, -ая, -ое сугаруу..., сугат...; ~ **ый канал** сугат каналы; ~ **ые работы** сугаруу иштери; ~ **ое сооружение** сугат курулуштары.

Ороси/ть *сов.* 1. *что* сугаруу, суу коюу, суу берүү; ным берүү; **дождь** ~ **л землю** жамгыр жерди сугарды; 2. суу чыгаруу, суу жеткирүү, суу өткөрүү, сугаруу; ~ **ть безводные степи** суусуз чөлдөргө суу жеткирүү.

Ороситься *сов.* сугарылуу; **поля оросились дождем** талаалар жаан менен сугарылды; **её лицо оросилось слезами** анын бети жашка жуулду.

Орошать *несов. см. оросить.*

Орошаться *несов.* 1. *см. ороситься;* 2. *страд. к орошать.*

Орошени/е *ср по знач. гл. оросить — орошать;* ~ **е безводных и засушливых земель** суусуз жана кургак жерлерге суу чыгаруу; **система** ~ **я** сугаруу (сугат) системасы.

Орт *м* 1. *горн.* орт (түздөн-түз жердин үстүнө чыгуучу жолу болбогон тоо тектерин горизонталдуу иштетүү); 2. *мат.* орт (координата окторундагы узундугу бирге барабар болгон бирдик вектор).

Ортодокс *м книжн.* ортодокс (туруктуу, кебелгис, белгилүү бир көз карашта бекем турган адам).

Ортодоксальность *ж книжн.* ортодоксалдуулук, туруктуулук, кебелбестик; ~ **взглядов** көз караштардын туруктуулугу.

Ортодоксальный, -ая, -ое (ортодоксá-лен, -льна, -льно) *книжн.* ортодоксалдуу, ыраттуу, туруктуу, кебелгис.

Ортодоксия ж *книжн.* ортодоксия (кандайдыр биш иште, багытта принциптерди жана жоболорду кыйшаюусуз, тайбастан бекем кармоо).

Ортопед м ортопед (ортопедия боюнча адис врач).

Ортопедический, -ая, -ое ортопедиялык, ортопедия...; ~ **ая гимнастика** ортопедиялык гимнастика; ~ **ая обувь** ортопедиялык бут кийим; ~ **ая клиника** ортопедиялык клиника.

Ортопедия ж ортопедия (сөөктөрдүн майыштыгын, кем-кетигин изилдеп, аларды түзөтүү, дарылоо боюнча иш жүргүзүүчү медицинанын бир бөлүмү).

Орудийе ср 1. курал, жабдык, шайман, аспап; ~ **я производства** өндүрүш куралдары; **сельскохозяйственные** ~ **я** айыл чарба шаймандары; **2. перен.** курал, каражат; **язык** — ~ **е общения людей** тил — адамдардын байланыш куралы; **статья слепым** ~ **ем в чьих-л. руках** бирөөнүн колунда айтканын аткарган (аргасыз) курал болуп калуу; **3. воен.** артиллериялык куралдар, замбирек (замбирек сыяктуу куралдардын жалпы аты); **артиллерийское** ~ **е** артиллериялык куралдар; **дальнебойное** ~ **е** алыска туучу куралдар; **тяжелое** ~ **е** оор куралдар (замбирек); **противотанковое** ~ **е** танкага каршы ок атуучу куралдар.

Орудийный, -ая, -ое орудиелик, замбиректик; ~ **расчет** орудиелик (замбиректик) расчет; ~ **залп** орудиелик (замбиректик) залп; ~ **огонь** орудиелерден (замбиректерден) атылган ок.

Орудова/ть несов. разг. 1. *чем* иштей билүү, бир жабдык менен иштөө, бир нерсенин жардамы менен иштөө; ~ **ть пилóй** араа менен иштөө; ~ **ть топорóм** балта менен иштөө; **2.** башкаруу, кожоюндук кылуу, аракет кылуу, иштөө; **он орудует всеми делáми** ал бардык иштерид башкарат.

Оружейник м курал жасоочу, согуштук курал-жарак жасоочу (замбирек, каруу-жарак жасоочу мастер, жумушчу, замбирек жасоо боюнча адис).

Оружейный, -ая, -ое курал-жарак жасоо, курал-жарак чыгаруу, курал-жарак...; ~ **завóд** курал-жарак заводу; ~ **ма́стер** оружия (замбирек) жасоочу мастер.

Оруженосец м курал көтөрүп жүрүүчү (орто кылымда рыцарлардын курал-жабдыктарын көтөрүп жүрүүчү жоокер).

Ору́жи/е ср 1. курал, жарак; **áтомное** ~ **е** атом куралы; **огнестрельное** ~ **е** ок атуучу

курал (мылтык, пулемёт, замбирек жана д.у.с.); **товáрищ по ~ ю** куралдаш жолдош; согушта (аскерде) бирге болгон жолдош; **2. перен.** курал; **иде́йное** ~ **е** идеялык курал; **печáть** — **могúчее** ~ **е** басма сөз -кубаттуу курал.

Орфографический, -ая, -ое орфографиялык, орфография...; ~ **ий словарь** орфографиялык сөздүк; ~ **ая ош́ибка** орфографиялык ката.

Орфогра́фи/я ж орфография (туура жазуу эрежелери); **ру́сская** ~ **я** орус орфографиясы; **кыргы́зская** ~ **я** кыргыз орфографиясы; **пра́вила** ~ **и** орфография эрежелери.

Орфоэпи́ческий, -ая, -ое орфоэпиялык, орфоэпия...; ~ **ие но́рмы кыргы́зского литеранту́рного языка́** кыргыз адабий тилинин орфоэпиялык нормалары.

Орфоэпи/я ж орфоэпия (сөздү адабий тилдин нормалары боюнча туура айтуу эрежелеринин системасы); **ле́кции по ~ и** орфоэпия боюнча лекциялар.

Орхиде́я ж орхидея (гүлдөрдүн формасы эң кооз, атыр жыттуу тропикалык өсүмдүк).

Оря́сина ж 1. союл, узун таяк, узун чабак, шырмый; **2. прост. бран.** солдойгон узун киши, союлдай болгон киши; **топоз**, **кенкелес**; **рабо́тать не хо́чет** ~ иштебей солдоюп жата бергенди жакшы көрөт, кенкелес.

Оса́ ж аары.

Оса́да/а ж 1. камалоо, камалга алуу, тегеректөө, курчоого алуу (басып алуу максатында чыңдалган пунктту камалоо); ~ **а кре́пости** крепосттуу курчоо; ~ **а го́рода** шаарды камалоо; **2.** камал, камоодо калуу, курчоодо калуу; **быть (находиться) в ~ е** камалда калуу (болуу); **сня́ть** ~ **у** курчоодон бошотуу.

Осади́/ть I сов.1. камалоо, камап алуу, тегеректеп алуу, курчап алуу; ~ **ть го́род** шаарды курчап алуу; **2. перен. кого-что** ар тараптан курчап алуу, айланта тегеректеп алуу; **толпа́** ~ **ла** дом топураган эл үйдү тегеректеп алды; **врача́** ~ **ли больные** врачты оорулулар курчап алышты; **3. перен. чем. разг.** бастыруу, жаадырып басып таштоо, көөмп таштоо.

Осади́ть II сов. что 1. кагуу, батыруу; ~ **сваю** түркүк кагуу; **2. хим.** тундуруу, түбүнө чөктүрүү; ~ **муть** ылайын тундуруу; ~ **соль** тузду чөктүрүү.

Осади́/ть III сов. 1. тык токтотуу; ~ **ть ло́шадь** атты тык токтотуу; **2.** чегине түшүү, артка кайтуу, кетенчиктөө; **волк вдруг** ~ **ли и кину́лся в сто́рону** карышкыр тык тойктой калды да нары көздөй качып жөнөдү; **3. перен. кого** тыюу, ооздууктоо,

токтотуу, кагып коюу, отургузуп коюу; ~ **ть за грубость** оройлук кылгандыгы үчүн кагып коюу.

Оса́дж/а ж 1. чөгүү, отуруу, басырылуу, батуу; ~ **а фундамента** фундаменттин чөгүшү; **стена́ дала́** ~ у дубал чөгө баштады; 2. *мор.* батуу (кеменин сууга батып туруу даражасы); **сúдно идёт с непóлной** ~ ой кеме сууга толук батпай (же жүгү кем) бара жатты.

Оса́дн/ый, -ая, -ое камалоо...; ~ **ая артиллерия** камалоо артиллериясы; ~ **ое положение** курчоодо (камалоодо) калуу абалы.

Оса́д/ок м 1. тунма; ~ **ок в винé** винонун тунмасы; 2. *перен.* чикерт, так (көнүлдөгү так, чикерт, көнүлдө калган таасир); **от разгово́ра с ним уменá оста́лся неприятный** ~ **ок** аны менен сүйлөшкөн соң менин көнүлүмдө оор таасир калды; 3. *мн.* **оса́дки метео** жаан-чачын, чаңдар, бүртүктөр; **атмосферные** ~ **ки** атмосфералык жаан-чачындар (кар, жамгыр); ~ **ков не ожидается** жаан-чачын күтүлбөйт; 4. *мн.* **оса́дки геол.** чөгүндүлөр, чөкмөлөр, чөгүндү катмарлар.

Оса́дочн/ый, -ая, -ое 1. чөкмө; чөгүндү..., тунма...; ~ **ый слой** чөгүндү (чөккөн) катмар; 2. *геол.* чөкмө...; чөгүндү; ~ **ые го́рные поро́ды** чөгүндү (чөкмө) тоо тектери; 3. *тех.* тундуруу үчүн кызмат кыла турган; тунма топтой турган; тундуруу...; ~ **ый чан** тунма топтоочу идиш; 4. жаан-чачын...; ~ **ая вла́га** жаан-чачындын нымы.

Осажда́ть I *несов. см. осадить I.*

Осажда́ть II *несов. осадить II, 2.*

Осажда́ться I *несов. страд. к осажда́ть I.*

Осажда́ться II *несов. 1. чөгүү, түбүнө тунуу; 2. жааш, түшүү (жаан-чачын, кар жөнүндө); 3. страд. к осажда́ть 2.*

Осажде́ние *ср по знач. гл. осадить II-осажда́ть II – осажда́ться II; ~ твёрдых части́ц* катуу бөлүкчөлөрдүн чөгүшү.

Оса́живание *ср по знач. гл. осаживать II.*

Оса́живать I *несов. см. осадить II.*

Оса́живать II *несов. см. осадить III.*

Оса́живаться I *несов. прост. то же, что оседать; Снег, подогреваемый све́рху ма́ртовским со́лнцем, снiзу – отхо́дившей землёю, за́метно са́живался (Григоревич) үстү жагынан март айынын күн нуруна жылынган, асты жагынан жерден чыккан жылуулуктан улам эрий баштаган кар бир кыйла басырылып калды.*

Оса́живаться II *несов. страд. к осаживать II.*

Оса́нистость *ж* келишимдүүлүк, келбеттүүлүк, сымбаттуулук.

Оса́нистый, -ая, -ое (оса́нист, -а, -о) келишимдүү, келбеттүү, сымбаттуу; ~ **му́жчи́на** келбеттүү эркек; ~ **вид** келишимдүү кебете (түр).

Оса́нка ж келбет, сымбат; **го́рдая** ~ сыймыктуу келбет.

Оса́нна ж *церк.* мактоо сөздөрүн айтуу (ийбадат кылуу); **† петъ (воскли́цать) осанку кому́ уст. книжн.** бирөөнү мактоо, көккө көтөрүү.

Осатане́лый, -ая, -ое *разг.* жаалданган, жини кармаган, жинденген, кутурган; ~ **враг** жаалданган душман.

Осатане́/ть *сов. 1. см. сатане́ть; 2. кому́ прост.* жанга батуу, көңүлгө тийүү; **безде́лие ему́** ~ **ло** бекерчилик анын жанына батты.

Осва́ивать *несов. см. освои́ть.*

Осва́иваться *несов. 1. см. освои́ться; 2. страд. к осва́ивать.*

Осве́домител/ь м айгакчы, кабар берип туруучу, дарек берүүчү, кабар билдирип туруучу; (**Сердюк**) **протяну́л ей текст большо́й листовки, где были пере́числены фами́лии председа́телей ей геста́по** (В. Попов) (**Сердюк**) ага жазылган чоң баракчаны берди, анда чыккынчылардын -гестапого кабар берип туруучулардын фамилиялары катталган; **тайный** ~ жашырын айгакчы.

Осве́домительница *женск. к осведомитель.*

Осве́домительный, -ая, -ое маалымат берүүчү, кабардар кылуучу; ~ **докла́д** маалымат берүүчү доклад.

Осве́домительск/ий, -ая, -ое кабарлоочу, кабар берип туруучу; ~ **ая рабо́та** кабар берип туруучу иш.

Осве́домить *сов. кого* кабар кылуу (берүү), кабардар кылуу, билдирүү, билдирип (кабардар кылып) коюу; ~ **о положéнии дел** иштин абалы жөнүндө кабардар кылуу; ~ **присúтствующих о случившемся** болгон окуя жөнүндө ошол жердегилерге билдирип коюу.

Осве́домиться *сов.* кабар алуу, кабардар болуу, билүү, сурап (сураштырып) билүү; ~ **о здоро́вье** саламаттыгын суроо, ден соолугу жөнүндө сураштырып билүү.

Осве́домление *ср по знач. гл. осве́домить – осведомля́ть и осве́домиться – осведомля́ться; ~ о здоро́вье больно́го* оорулунун ахвалын суроо; ~ **о случившемся** болгон окуя жөнүндө кабардар кылуу (кабар берүү); ~ **о́кружа́ющих** айланадагыларды кабардар кылуу.

Осве́домлённость ж кабардар болгондук, билгендик; **показа́ть свою́** ~ өзүнүн кабардар экендигин көрсөтүү.

Осве́домлённый, -ая, -ое 1. *прич. от ос-*

ведомить; 2. *прил.* кабардар, жакшы биле турган, кабары бар; ~ человек бардык нерседен кабардар адам.

Осведомлять *несов. см. осведомить.*

Осведомляться *несов. 1. см. осведомить-ся; 2. страд. к осведомлять.*

Освежать *несов. см. освежить.*

Освежаться *несов. 1. см. освежиться; 2. страд. к освежать.*

Освежать *сов. кого-что* терисин сыйруу, ичек-кардын алуу, бөлүү, мүчөлөө, бузуу; ~ тушу быка өгүздүн терисин сыйрып, ичеги-карынын алуу.

Освежени/е *ср по знач. гл. освежить* — освожать и освежиться — освежаться; я перелистал рукописи для моих ~ я воспоминаний эсте калгандарды жаңылоо үчүн кол жазмаларды барактап чыктым.

Освежительный, -ая, -ое (освежителен, -льна, -льно) сергитүүчү, эс алдыруучу; ~ сон сергитүүчү уйку; ~ ветерок сергитүү-чү жел.

Освежи/ть *сов. 1.* тазалоо, жаңылоо, желдетүү, салкындатуу; ~ ть воздух в комнате бөлмөнүн абасын тазалоо; бөлмөнүн ичин желдетүү; дождь ~ л воздух жамгыр абаны тазартты; 2. *кого-что* салкындатуу, сергитүү, урулуу; ветер ~ л лицо соккон жел бети-башты сергитти; ~ ть лицо бетке атыр себүү; ~ ть? атыр сээп берейинби? 3. *кого* оңоо, оңолтуу, күч берүү, кубат берүү, сергитүү; сон ~ л его уйку ага кубат берди; купание ~ ло нас сууга түшүп сергип калдык; 4. *что* жаңылоо, жаңыртуу жаңысына алмаштыруу; ~ ть старый костюм эски костюмду жаңылоо; ~ ть краски на портрета портреттин боёгон жаңыртуу; 5. *что* эске түшүрүү, жаңыртуу, толуктоо; ~ ть свои знания өзүнүн билимин жаңыртуу (жаңыртып толуктоо).

Освежиться *сов. 1.* салкындоо, салкын тартуу, желдетилүү, тазалануу, жаңылануу; воздух ~ лся аба тазаланды; 2. оңолуу, өңдөнүү, сергүү; выйти ~ ться таза аба жутуу үчүн сыртка чыгуу; ~ ться, приняв душ душ кабыл алып сергий түшүү; 3. жүрөк черин жазуу; жазылуу; Ступайте на юг: ~ тесь, наберитесь новых впечатлений (И. Гончаров) Түштүккө барыңыз: жүрөк чериниз жазылат, жаңы таасирге байып келесиз; 4. эске түшүү, жадыга түшүү, жаңылануу, жаңыруу, жандануу, толукталуу; в его памяти ~ лись картины далёкого детства анын эсинде алда качанкы өткөн балалык чагы түшүп, көз алдына тартылды.

Осветитель *м 1.* жарык берүүчү (сахнаны жарык кылуучу, сахнага жарык берүү жагын тейлөөчү); 2. *тех.* жарык берүүчү аспап, жарык кылуучу прибор.

Осветительный/ый, -ая, -ое жарык берүүчү, жарык кылуучу, жарык берүү; ~ ый прибор жарык берүүчү прибор; ~ ая ракета жарык берүүчү ракета.

Освети/ть *сов. 1. кого-что* нур чачуу, шоола чачуу; жарык кылуу; луна ~ ла всё вокруг ай айланага жарык чачты; солнце ~ ло горы күн тоолорго нур чачты; ~ ть улицы электричеством көчөлөрдү электр менен жарык кылуу; 2. *что* жарык кылуу; ~ ть дорогу фонариком жолду фонарь менен жарык кылуу; ~ ть записку спичкой ширенке жандырып катты жарык кылуу; 3. *перен. что* жандандыруу, нурландыруу, жан киргизүү, жандуу кылып көрсөтүү, ачуу; улыбка ~ ла лицо мальчика жылмаюу баланын бетин жандандырды, жылмаюудан удам баланын жүзү нурлана түштү; 4. *перен. что* түшүндүрүү, баяндоо, ачып берүү; ~ ть события окуяларды айтып берүү; в газетах этот вопрос освещён достаточно подробно бул маселе газеталарда жетишээрлик түрдө толук ачылып берилген.

Осветиться *сов. 1.* жарык болуу, нурга толуу; зажглись фонари, и улицы ~ лись фонарлар жагылып, көчөлөр жарык боло түштү; сцена ярко ~ лась сахна абдан жарык болду; 2. *перен.* жандануу, нурлануу, ачылып кетүү, албыруу; лицо девочки ~ лось радостью кубанычтан кыздын эки бети жандана түштү; кубангандан кыздын жүзү албырып чыкты.

Осветить *сов. 1.* тундуруу; ~ воду сууну тундуруу; 2. суюлтуу, араларын ачуу (бактарды бутап, токойду жарык өтө тырган кылуу); ~ участок леса токой участкагун суюлтуу.

Осветлять *несов. см. осветлить.*

Осветляться *несов. страд. к осветлять.*

Освещать *несов. см. осветить.*

Освещаться *несов. 1. см. осветиться; 2. страд. к освещать.*

Освещени/е *ср 1. по знач. гл. осветить* — освещать; ~ е квартиры квартираны жарык кылуу, квартиранын жарык кылынышы; 2. жарык, нур; вечернее ~ е кечки жарык; искусственное ~ е жасалма жарык; электрическое ~ е электр жарыгы; 3. жарык, жарыктын чагылдырылышы (картинада, фотографиялык сүрөттө жарыктын бөлүнүшү); ~ е на фотографии довольно ровно фотографияда жарыктын бөлүнүшү бир кыйла тегиз; 4. жарык берүүчү аспаптар, жарык кылуучу каражаттар, жарык берүү системасы; провести электрическое ~ е электр жарыгын орнотуу; В кабинете не было электрического ~ я и каждый вечер прислуга наливала керосин в зелёную лампу

(Саянов) Кабинетте электр жарыгы жок болучу, ошондуктан ар күнү кечинде кызматкер аял жашыл чырагданга керосин куя турган; **5. перен.** баяндоо, баяндалуу, баяндап жазуу, чагылдыруу, айтап берүү; **достоверное** ~ **е событий** болгон окуяны болгонундай кылып баяндоо; **дать правильное** ~ **е фактами** фактыларды туура чагылдырып көрсөтүү.

Освещённость ж физ. жарыктык, жарык кылынгандык, жарык берүү даражасы; **единица** ~ **и** жарыктыктын бирдиги.

Освидетельствование *ср по знач. гл.* **освидетельствовать**; **медицинское** ~ медициналык текшерүү (карап чыгуу).

Освидетельствовать *сов. кого-что* карап көрүп аныктоо, карап чыгуу, көрүп чыгуу, кароодон өткөрүү, текшерүүдөн өткөрүү, күбөлөндүрүү; ~ **больного** оорулууну карап көрүп чыгуу (текшерүүдөн өткөрүү).

Освирепеть *сов. разг.* аябай ачуулануу, аябай каардануу, аябай жинденүү, аябай кутуруу.

Освистать *сов. кого-что* ышкырып нааразылык билдирүү, ышкырып аброюн кетирүү, жактырбай ышкыруу; ~ **актёра** актёрду жактырбай ышкырышып нааразылык билдирүү.

Освистывать *несов. см. освистать.*

Освободитель *м* бошотуучу, боштондукка чыгаруучу, куткаруучу, эркиндик берүүчү, азаттыкка чыгаруучу, азаттык берүүчү.

Освободительница *женск. к* освободитель.

Освободительный/ый, -ая, -ое боштондукка чыгаруу, боштондукка чыгуу, эркиндикке чыгаруу, азат кылуучу, азаттыкка чыгаруучу; ~ **ая борьба** азаттык үчүн күрөш, азаттык күрөшү; ~ **ая война** боштондукка чыгуу үчүн жүргүзүлгөн согуш; ~ **ое движение** боштондукка чыгуу кыймылы.

Освободить *сов. 1. кого-что* бошотуу, куткаруу, эрк берүү, азат кылуу, азаттыкка чыгаруу; ~ **военнопленных** аскер туткундарын бошотуу; ~ **из-под ареста** камактан чыгаруу, камактан куткаруу; **2. что** кайтарып алуу, азат кылуу; ~ **город от врага** шаарды душмандан кайтарып алуу; **3. кого-что** бошотуу, куткаруу, бошотуп коюу, бошотуп жиберүү, чечип коюу, чыгарып жиберүү; ~ **руку от повязки** колду жиптен бошотуу, колдун жибин чечип коюу; ~ **лошадь от пут** атты тушамыштан бошотуу, аттын тушамышын чечүү; **4. перен. кого-что** уруксат берүү; ~ **от работы на три дня** иштен үч күнгө уруксат берүү; **5. эрк (эркиндик)** берүү; **демократия освободила творческие силы народа** демократия калктын чыгармачылык күчүнө эркиндик берди; **6. кого от**

чего азат кылуу, бошотуу, куткаруу; ~ **от наказания** жазадан куткаруу; ~ **от военной службы** аскер кызматынан бошотуу (куткаруу); ~ **от налогов** салыктардан бошотуу; **7. кого от чего** иштен бошотуу, кызматтан алуу, кызматтан четтетүү; ~ **от обязанностей директора** директорлук милдетинен бошотуу; **8. что** бошотуу, чыгарып таштоо, чыгарып жиберүү; ~ **помещение от посторонних** имараттан башка (бөтөн) адамдарды чыгарып жиберүү; ~ **чемодан** чемоданды бошотуу; **9. что** бошотуу, бошотуп коюу; **конечная станция, просьба освободить вагоны** акыркы станцияга келдик, вагондорду бошотууңуздарды сурайбыз; **10. что** бош калтыруу, иштен бош калтыруу; ~ **вечер для занятий** сабак үчүн кечти бош калтыруу; **♦ освобождённый работник (секретарь парторганизации, председатель профкома и т.п.)** өндүрүштө жалаң гана коомдук (партиялык, профсоюздук жана д.у.с.) иштерде иштеген адам.

Освободиться *сов. 1.* кутулуу, бошонуу; азаттык алуу, азаттыкка чыгуу, эркиндикке чыгуу, эркиндик алуу; ~ **ться из плена** туткундан бошонуп чыгуу; ~ **ться от рабства** кулчулуктан кутулуу; **Россия освободилась навсегда от ига эксплуататоров (А. Толстой)** Россия эксплуататорлордун эзүүсүнөн биротоло кутулду; **2.** бошонуп кетүү, чечилип кетүү, бошонуу, кутулуп чыгуу; **лошадь ~ лась от привязи** ат бошонуп кетти; **она хотела ~ ться от моей руки, но я ещё крепче обвил её нежный, мягкий стан (Лермонтов)** ал менин колумдан бошонуп кетмекчи болду, бирок мен анын назик, жумшак белинен ого бетер бекем кучактадым; **3. от кого-чего** кутулуу, арылуу; ~ **ться от недуга** оорудан кутулуу, оорудан айыгып кетүү; ~ **от предрассудков** ырым-жырымдан кутулуу (бошонуу); **Надо радоваться, а не печалиться, что можешь освободиться то такого дурного человека (Л. Толстой)** Буга окшогон акмак адамдан кутула ала тургандыгына кейибей, кайра сүйүнүшүн керек; **4.** бошоо, бош калуу, бошотулуу; **банка из-под варенья ~ лась варенье** салынган банка бошоду; **место ~ лось орун** бошоду; **5. от чего** тазалануу, таза болуу, ачылуу; **дорога ~ лось от снега** жол кардан тазаланды; **небо ещё не ~ лось от тучи** асман булуттан али ачыла элек; **6.** бошоо, бош болуу, ишти аяктоо; **погоди, пока я освобожусь** бошогонумча (ишти аяктаганымча) күтө тур.

Освободать *несов. см. освободить.*

Освободаться *несов. 1. см. освободиться; 2. страд. к* освободать.

Освобождени/е *ср по знач. гл. освободить*

—**освободиться**; ~ **е рабочего класса** жумушчу табынын эркиндикке чыгышы; жумушчу табын эркиндикке чыгаруу; ~ **е от должности** кызматынан бошотуу, иштен бошотуу ~ **е пленных** туткундарды бошотуу; туткундардын бошотулушу; **годовщина** ~ **я города** шаардын бошотулушунун бир жылдыгы; ~ **е от налогов** салыктардан бошотуу; салыктардан бошоо; **получить** ~ **е на три дня по болезни** оорусуна байланыштуу иштен үч күнгө бошоо (бошотулуу).

Освоение *ср по знач. гл. освоить*; ~ **учебного материала** окуу материалын өздөштүрүү; ~ **целинных и залежных земель** дын жана көптөн бери айдалбаган жерлерди өздөштүрүү; ~ **новой техники** жаңы техникаларды өздөштүрүү.

Освоить *сов. что* 1. өздөштүрүү, билип алуу, үйрөнүп алуу ~ **прочитанное** окулгандарды өздөштүрүп алуу ~ **слесарное дело** слесардык ишти өздөштүрүп алуу; 2. өздөштүрүү, пайдалануу, сарптоо; ~ **целину** дын жерди өздөштүрүү; ~ **капиталовложения** капиталдык салымдарды өздөштүрүү; капиталдык салымдарды толук саптоо; ~ **Крайний Север** Ыраакы Түндүктү өздөштүрүү.

Освоиться *сов.* 1. көнүгүү, көнүп калуу, үйрөнүү, үйрөнүп калуу, эл болуп калуу; ~ **с новой обстановкой** жаңы шартка үйрөнүп (көнүп) кетүү; **ребенок быстро освоился в детском саду** бала балдар бакчасына тез эле үйрөнүп кетти; 2. өздөштүрүү, билип алуу, ыгын билип алуу; ~ **с новой терминологией** жаңы терминологияны өздөштүрүү; **он уже совершенно освоился** ал кадимкидей көнүп калыптыр.

Освятить *сов. что* 1. *церк.* касиет киргизүү; касиеттүү кылуу (чиркөөнүн ырым-жырымдарын жасоо); ~ **воду** сууну касиеттүү кылуу; 2. *перен. книжн.* ардактоо, касиеттөө; **обычай, освященные предками** ата-бабалар ардактап келген үрп-адаттар.

Освящать *несов. см. освятить.*

Освящаться *несов. страд. к освящать.*

Освящение *ср по знач. гл. освятить* 1.

Осёвки *мн. то же, что обсевки (см. обсевок 2).*

Осев/ой, -ая, -ое *октук, ок...*; ~ **ая симметрии** октук симметрия; ~ **ая линия** ок сызыгы.

Оседание *ср по знач. гл. оседать*; ~ **раствора** эритиндин тунушу.

Оседать *несов. см. осесть*

Оседлать *сов.* 1. **кого** ээр токуу; ~ **лошадь** атка ээр токуу; 2. **что разг.** тагуу, кондуруу (көз айнек, пенсне жана д.у.с.); ~ **нос очками** мурундун үстүнө көз айнек кондуруу; 3. **что**

разг. минип алуу; ~ **бревно** дөнгөчкө минип алуу; ~ **велосипед** велосипедге минүү; 4. *перен. кого-что разг.* толук колго алуу, моюн сундуруу, баш ийдирүү, багындыруу; **он мог его оседлать, но** ...ал аны моюн сундура (баш ийдире) алмак, бирок...; 5. **что воен.** ээлеп алып, эки жагына бекем жайгашуу, чындалуу; ~ **дорогу** жолду ээлеп алып, эки жагына бекем жайгашуу.

Оседло *нареч.* отурукташып, отурукташкан түрдө; **жить** ~ отурукташып жашоо.

Оседлост/ь ж отуруктуулук, отурукташып жашоо; **перейти к ~ и** отурукташып жашоого өтүү.

Оседлывать *несов. см. оседлать.*

Оседл/ый, -ая, -ое 1. отурукташкан; ~ **ое население** отурукташып жашаган калк; 2. дайыма бир жерде жашоочу, туруктуу бир жерде отурукташкан; ~ **ый образ жизни** отурукташып жашоо; отуруктуулук; дайыма бир жерде жашоо.

Осекаться *несов. см. осеяться.*

Осёл *м* 1. эшек; 2. *бран.* эшек; 3. акмак, акылы кем, наадан, ыгы жок өжөр; **Я докажу ему, кто из нас осёл** кимибиздин эшек (ыгы жок өжөр...) экендигибизди мен ага далилдеп берем.

Оселёдец *м* төбөгө коюлган көкүл чач (байыркы украиндыктарда).

Осел/ок *м* 1. кайрак, кайрак таш, бүлөө, бүлөө таш; (Семен) **зажав между колёнами топор, точил его** ~ **ком** (С. Антонов) (Семен) балтаны эки тизесинин ортосуна кысып алып, кайрак (таш) менен кайрап жатты; **точить бритву** ~ **ком** устараны бүлөө ташка бүлөп курчутуу; 2. *спец.* оселок, сынак таш (кымбат баалуу металлдарды сынап көрүүчү таш); 3. *перен.* сыноо таш, сынак, сыноо; **Фронт является** ~ **ком на котором, в числе многих других чувств человека, испытываются также верность и дружба** (М. Калинин). Фронт адамдын башка көптөгөн сезимдери менен катар берилгендикти жана достукту сыноо ташы (сыноо) болуп саналат.

Осеменатор *м с.-х.* осеменатор, жасалма жол менен уруктандыруучу; **техник** ~ уруктандыруучу техник.

Осеменение *ср* 1. *спец. по знач. гл. осеменить-осеменять*; **искусственное** ~ жасалма жол менен уруктандыруу; 2. *биол.* уруктандыруу (эркектик жана ургаачылык жыныс клеткаларын кошуу).

Осеменить *сов. кого* уруктандыруу, жасалма жол менен уруктандыруу.

Осеменять *несов. см. осеменить.*

Осеменяться *несов. страд. к осеменять.*

Осени/ть *сов.* 1. **кого-что** басуу, каптоо, көлөкө түшүрүү; күүгүмдөтүү; караңгыла-

туу; аллея, осенённая тополями теректер көлөкөлөп турган аллея; улыбка ~ ла его лицо анын жүзүн жылмайыңкы күлкү басты; 2. перен. кучагына алуу, басуу; опять её ~ ла тишина кайрадан аны жымжырттык өз кучагына алды; 3. кого күтүлбөгөн жерден пайда болуу, кылт этип ойго келе (түшө) калуу; его ~ ла счастливая мысль кылт этип ага жакшы бир ой келе калды.

Осениться сов. книжн. уст. көлөкөдө калуу, көлөкө менен жабылуу; ♠ осениться крестным знаменем (крестом) крест менен чокунуу, кайрадан чокунуу.

Осенний, -ая, -ое күзгү, күз...; ~ ий день күзгү күн, күздүн күнү, күз күнү; ~ ие дожди күзгү жамгырлар; ~ ий сев күзгү себүү; ~ ее пальто күзгү пальто; ~ яя погода күзгү аба-ырайы.

Осень ж күз; поздняя ~ кеч күз; 2. перен. күз (соолуу, солгундай баштоо мезгили); Тебе исполнилось сегодня тридцать восемь... Ты с грустью думаешь: подходит осень (Щипачев) сен бүгүн отуз сегизге толдун... өмүр күзү жакындап келе жатат деп санаа тартып тунжурап отурасың.

Осенью нареч. күзүндө, күзгүсүн, күз маалында; ~ прошлого года өткөн жылдын күзүндө (күз маалында); однажды ~ күз күндөрүнүн биринде.

Осентябрь несом. см. осенить.

Осентябрь несом. 1. см. осенить; 2. страд. к осенять.

Осердить сов. уст. и прост. ачуусун келтирүү, жинин келтирүү; канын кайнатуу; Оба письма твой получил я вдруг и оба меня огорчили и осердили (Пушкин) Ангыча сенин эки катыңды тең алдым, экөө тең мени капа кылып, канымды кайнатты.

Осердиться сов. уст. и прост. ачуусу келүү, жини келүү, каны кайноо; за что же он так сильно ~ лся на него? ага мынчалык неге ачуусу келди?

Осеребрить/ть сов. 1. жаркыратуу, күмүш түскө боёо; луна ~ ла сад ай бак ичине күмүш нурун чачып турду; 2. разг. уст. сый кылып акча берүү.

Осеребрить/ться сов. жаркыроо, күмүш түскө боёлуу; листья ~ лись мягким отражением лунного света жалбырактар назик чагылышкан айдын нурунан улам жаркырап турду.

Осерчать сов. см. сердчать.

Осесть сов. 1. чөгүү, отуруу, төмөн түшүү, батуу, төмөн басырылуу; дом осёл үй чөгүп төмөндөп кетти; почва осела топурак чөгүп басырылып калды; Под грузной фигурой отца плот осёл, и вода залила нам подошвы (Гайдар) Атамдын оор денесинен улам саал

чөгө түшүп, таманыбыз суу боло баштады; 2. акырындап отуруп калуу, жыгылуу, кулоо (адам же жаныбар жөнүндө); Марья без стопа, держась за косяк двери, тяжело осела на пол (Злобин) Марья онтободу, калганын кашегин кармап, тиштене акырын полго отуруп калды; 3. түшүп басып калуу, каптап калуу; пыль осела на траву чан чөптү каптап калды; 4. тунуу, чөгүү; гуща осела на дно бочки коюусу бочканын түбүнө тунду (чөктү); 5. орношуу, орношуп калуу, отурукташып калуу; ~ в деревне кыштакка отурукташып калуу.

Осетинский, -ая, -ое осетин...; Осетия; ~ ий язык осетин тили; ~ ий талец осетин бийи; ~ ая литература осетин адабияты.

Осетинь мн. (ед. осетин м, осетинка ж) осетиндер (Түндүк-Осетин АССРинде жана Түштүк-Осетин автономиялуу областында жайгашкан эл).

Осетр м осетр, мекире (эти жана икрасы баалуу промысловук ири балык).

Осетрина ж осетр балыгынын эти; копченая ~ ыштап сүрсүтүлгөн осетр.

Осетров/ый, -ая, -ое 1. осетр...; ~ ая икра осетр икрасы; 2. в знач. сущ. осетровые мн. зоол. осетрлер (стерлядь, севрюга, белуга жана д.у.с. кирген балыктар тукумунун аты).

Осечк/а ж дүрмөт от албай калуу, атылбай калуу; ружье дало ~ у мылтык от албай (атылбай) калды; 2. перен. разг. жолу болбой калуу, аракет, онунан чыкпай калуу; с делом вышла ~ а иш онунан чыкпай калды; жол болбой калды.

Осечься сов. 1. уст. дүрмөт от албай калуу, атылбай калуу; ружье осеклось мылтык атылбай калды; 2. перен. прост. аракети, иши онунан чыкпай калуу, жолу болбой калуу, аракети сая кетүү; осеклись они на этом деле бул иште алар жолу болбой калды; 3. перен. разг. жаагы жап болуу, таш тиштегенсип туруп калуу; он заговорил, но вдруг осекся ал сүйлөп бара жатып эле жаагы жап боло түштү; 4. үнү чыкпай калуу; голос его осекся анын үнү чыкпай калды.

Осиловать несом. см. осилить.

Осилить сов. 1. кого-что жеңүү, жеңип чыгуу, жыгып алуу, үстөмдүк кылуу; ~ врага душманды жеңүү; 2. перен. что басуу, жеңүү; ~ страх коркунучту жеңүү; ~ волнение кыжаалаттыкты жеңүү (басуу); 3. что бүтүрүү, бүтүрө алуу, ишке ашыра алуу, алы жетүү, күчү кетүү, колуна келүү; ~ трудную задачу кыйын маселени чече алуу такое дело не каждый ~ т мындай иш ар кимдин колуна келе бербейт, мындай ишти ар ким эле бүтүрө албайт; 4. что өздөштүрүү, биллип алуу; ~ грамоту кат-сабаты ачылуу; 5.

аябай көп жеш, аябай көп ичүү; **Оси́лив** две кру́жки ча́ю, охóтник ... нали́л ещѐ кру́жку с кра́ями (Астафьев) Мергенчи эки кружка чайды ичип жиберип, кружкага дагы мелт-калт куюп алды.

Оси́на *м* бай терек.

Оси́нка *ж* *уменьш.-ласк.* к **оси́на**; жаш бай терек.

Оси́нник *м* бай теректүү токой; **волчи́ха** *пробиралась к себе густым* ~ *ом* канчык карышкыр бай теректүү калың токойду аралап өз ийнине жетти.

Оси́нович *м* кызыл козу карын (козу карындын бир түрү).

Оси́нов/ый, **-ая**, **-ое** бай теректин, бай теректүү, бай терек...; ~ **ый лист** бай теректин жалбырагы; ~ **ая ро́ца** бай теректүү токой; ~ **ый кол** бай теректен жасалган казык; \diamond **дрожать (трястись и т.п.) как осино́вый ли́ст** бай теректин жалбырагындай дирилдөө; абдан калтырап дирилдөө.

Оси́ный, **-ая**, **-ое** аарынын, аары...; ~ **ый ме́д** аарынын балы; \diamond **оси́ное гнездо́** кесептердин уюгу; **оси́ная та́лия** кумурска бел, кыпча бел.

Оси́пло *нареч.* кирилдеп, кырылдап, кыркырап, үнү бүтүп; **он** ~ **повтори́л** ал кирилдеп кайталап айтты.

Оси́плы/й, **-ая**, **-ое** кирилдеген, кыркыраган, үнү бүткөн, **говори́ть** ~ *м* **го́лосом** кыркыраган үн менен сүйлөө, кирилдеп сүйлөө.

Оси́п/нуть *сов.* кирилдеп калуу, кыркырап калуу; үнү бүтүү; **ребёнок** ~ *от* **пла́ча** ыйлап жатып баланын үнү бүттү.

Осироте́лы/й, **-ая**, **-ое** **1.** жетим калган; ~ **й ма́льчик** жетим калган бала; **2.** *перен.* жакын кишисинен, жакшы көргөн кишисинен ажыраган; ~ **й оте́ц** жалгыз калган ата, карып болгон ата; **чу́вствовать себя́** ~ *м* өзүн жалгыз сезүү, өзүн карып катары сезүү; **3.** *перен.* ташталып коюлган, ээн калган, ээсиз калган; ~ **й дом** ээсиз (ээн) калган үй.

Осироте́/ть *сов.* **1.** жетим калуу, ата-энесинен ажыроо; **2.** *перен.* жакын кишисинен, жакшы көргөн кишисинен ажыроо; карып болуп калуу; **3.** *перен.* ээсиз калуу, ээн калуу; **дом** ~ *л* үй ээн (ээсиз) калды.

Осироти́/ть *сов.* **1.** *кого* жетим кылуу, ата-энесинен ажыратуу, ата-энесиз калтыруу; **война́** ~ *ла* **мно́гих дете́й** согуш көптөгөн балдарды жетим калтырды; **2.** *перен.* жакын кишисинен, жакшы көргөн кишисинен ажыратуу, карып кылуу; **по-те́ря сестры́** ~ *ла* **меня́** карындашымдан (эжемден) ажырап жалгыз калдым; карындашымдан (эжемден) ажырап карып болуп калдым.

Оси́ять *сов.* жарык кылуу, жыркыратып нур чачуу; нур төгүү.

Оска́бливать *несов. см. оско́блить.*

Оска́бливаться *несов. страд. к оска́бливать.*

Оска́л *м* тиштерин ырсайтуу, ырылдап тиштерин арсайтуу; **во́лчий** ~ карышкырдын ырылдап тиштерин ырсайтышы.

Оска́ливать *несов. см. оска́лить.*

Оска́ливаться *несов. см. оска́литься.*

Оска́ли/ть *сов. что* ыржаюу, тишин арсайтуу, тишинин агын көрсөтө ырсаюу; **соба́ка** ~ *ла* **зу́бы** ит ырылдап тиштерин ырсайтты.

Оска́ли/ться *сов. 1.* ыржаюу, тишин ырсайтуу, ыржайып тишинин агын көрсөтүү; **волк** ~ *лся* карышкыр тиштерин ырсайтып ырылдады; **2.** *прост.* ыржаюу, тишинин агын көрсөтө күлүү.

Оска́льзываться *несов. см. оско́льз-нуться.*

Оска́льпи́ровать *сов. см. ска́льпи́ровать.*

Осканда́лить *сов. см. сканда́лить 3.*

Осканда́литься *сов. см. сканда́литься.*

Оскверне́ние *ср по знач. гл. оскверни́ть* — **оскверни́ться.**

Оскверни́тель *м* кордоочу, булгоочу, арам кылуучу.

Оскверни́ть *сов. 1. что рел.* арам кылуу, булгоо; ~ **святы́ню** касиеттүү нерсени булгоо; ~ **пи́щу** тамакты арам кылуу; **2.** *кого-что* кордоо, кор кылуу, булгоо, шылдыңдоо, шылдың кылуу, келеке кылуу, басынтуу; ~ **лучшие чу́ства** эң жакшы сезимин кордоо.

Оскверни́ться *сов.* өзүн-өзү кордоо, кордолуу, булгануу, арам болуп калуу.

Оскверня́ть *несов. см. оскверни́ть.*

Оскверня́ться *несов. 1. см. оскверни́ться; 2. страд. к оскверня́ть.*

Оскла́бить *сов. разг. : осклабить лицо то же, что осклаби́ться.*

Оскла́биться *сов.* ыржайып күлүү, ырсайып күлүү, ыржаландап (жалжаландап) күлүү; ~ **от удово́льствия** курсант болуп жалжайып күлүү.

Оско́бить *сов. что* кыруу, сүрүү, кырып таштоо, кырып тазалоо; ~ **ме́здру с ко́жи** теринин челин кыруу; ~ **ножом** до́ску бычак менен тактайды кыруу; ~ **грязь с подме́ток** таш тамандан жабышкан ылайды кырып таштоо.

Оско́л/ок *м 1.* сынык, майда сынык, чачыранды; ~ **ок тарéлки** тарелканын сыныгы; ~ **ки кирпи́ча** кирпичтин сыныгы; ~ **ок снаря́да** снаряддын сыныгы (чачырандысы); **2. перен. чего** калдык, калган-каткан нерсе; ~ **ста́рого ми́ра** эски дүйнөнүн калдыгы.

Оско́лочн/ый, -ая, -ое 1. чачырандыдан пайда болгон; ~ **ое** **ранение** снаряддын чачырандысы тийген жара; 2. жарылып майдаланып кетүүчү, чачырап жарылып кетүүчү; ~ **ая** **бомба** жарылып чачырап кетүүчү бомба.

Оскольза́ться *несов. см. оскользну́ться.*

Оскользну́ться *сов. прост.* тайгалануу, тайгаланып кетүү, сыйгалануу, сыйгаланып кетүү; **он, оскользну́вшись, летел в воду** ал тайгаланып кетип, сууга учуп түштү.

Оско́мин/а ж 1. тиш камалуу; ~ **от кислых яблок** ачуу (кычкыл) алмадан тиш камалуу; 2. *перен.* абдан жадатуу, көкөйгө тийүү, безер кылуу; **от его поучений у меня** ~ анын айткан насыяттарынан аябай жадап бүттүм; ♠ **набить оско́мину** 1) тишин каматып алуу; 2) *перен.* абдан тажатуу, көкөйүнө тийүү.

Оскопи́ть *сов. кого* биттеп салуу, бычып салуу, энин алып таштоо.

Оскопи́ться *сов.* биттелүү, бычылуу, энин алдыруу.

Оскопля́ть *несов. см. оскопíть.*

Оскопля́ться *несов.* 1. *см. оскопíться;* 2. *страд. к оскопля́ть.*

Оскорби́тель *м* кордоочу, мазактоочу.

Оскорби́тельница *женск. к оскорби́тель.*

Оскорби́тельно *нареч.* кордоп, мазактап, кемсинтип.

Оскорби́тельность *ж* кордоочулук, кордогондук, мазактагандык; ♠ **до оскорби́тельности** өзүн кордолгон катары сезүү.

Оскорби́тельны/й, -ая, -ое (оскорби́телен, -льна, -льно) кордогон, кор кылган; ~ **намок** кордогон каңкуу; ~ **е выражения** кордогон сөздөр.

Оскорби́ть *сов. кого-что* кордоо, мазактоо, тил тийгизүү, кемсинтүү, намысына тийүү, акарат кылуу, ыза-кордук көрсөтүү; **вы меня** ~ **ли** сиз мени кордодуңуз; **это** ~ **ло его самолюбие** бул анын намысына тийди; ♠ **оскорби́ть чей слух** (зрение, взор) жаман угулуу (көрүнүү); **оскорби́ть действием** аракетин менен кордоо (уруу, уруп жиберүү, жаакка чабуу).

Оскорби́ться *сов.* өзүнө оор алуу, ыза болуу, таарынуу, кордолуу; **он си́льно** ~ **лся** ал катуу ызаланды.

Оскорбле́ние *ср по знач. гл. оскорби́ть;* ~ **на словах** сөз менен кордоо; **наноси́ть** ~ акарат кылуу; **перенести** ~ акарат сөз угуп калуу; тил угуу.

Оскорбле́нный, -ая, -ое 1. *прич. от оскорби́ть;* 2. *прил.* кордолгон, кемсинтилген, ыза болгон; ~ **вид ызаланган** (ыза болгон) кебете.

Оскорбля́ть *несов. см. оскорби́ть.*

Оскорбля́ться *несов.* 1. *см. оскорби́ться;* 2. *страд. к оскорбля́ть.*

Оскоро́мить *сов. разг.* орозодо желбей турган тамак-аш берүү (христиан дининде: орозодо, мисалы, эт, жумуртка жешке, сүт ичүүгө тыюу салынат).

Оскоро́миться *сов. см. скоро́миться.*

Оскоти́ни/ться *сов. прост.* айбанга айлануу, айбанга окшоп калуу, топоздонуу, адам кейпинен ажыроо, адамдык кейпин жоготуу.

Оскреба́ть *несов. см. оскрести́.*

Оскре́бк/и *мн. (ед. оскребок м) разг.* кырмычык, кырынды; **он не́с в фартуке груду** ~ **ов** ал алжапкычына додолоно үйүлгөн кырындыларды алып келе жатты.

Оскрести́ *сов. разг.* 1. кырып тазалоо, кыруу; ~ **ножом стол** столду бычак менен кырып тазалоо; 2. кыруу, кырып салуу, кырып түшүрүү; ~ **со стен ста́рую краску** керегеден эски сырды кырып түшүрүп салуу.

Оскудева́ть *несов. см. оскуде́ть.*

Оскуде́л/ый, -ая, -ое кембагалдашкан, жакырданган, азайып (кемип, кичирейип) калган; ~ **ый род** азайып калган уруу; ~ **ое хозяйство** кембагалдашкан (начарлаган) чарба; ылдыйлап кеткен чарба; ~ **ая растительность края** крайдын суюлуп (сейректешип) бара жаткан өсүмдүктөрү.

Оскуде́ние *ср по знач. гл. оскуде́ть;* ~ **рода** уруунун соолуп азайышы; ~ **хозяйства** чарбанын жакырданышы.

Оскуде́ть *сов.* 1. жакырдануу, начарлоо, кембагалдашуу, ылдыйлоо, төмөндөө, азаюу, кичирейүү, соолуу, азайып (кичирейип, кемип) калуу; **хозяйство** ~ **ло** чарба жакырданып (начарлап, төмөндөп) кетти; 2. *чем книжн.* жакырдануу, кембагалдашуу, байлыгы азаюу, кемүү.

Ослабевáние *ср по знач. гл. ослабевáть;* ~ **пружины** пружинанын бошоп кетиши; ~ **ветра** шамалдын басаңдашы.

Ослабевáть *несов. см. ослабеть.*

Ослабелый, -ая, -ое *разг.* күч-кубаттан калган, алсызданган, начарлаган, бошондогон; ~ **организм** начарлаган организм.

Ослабе́ть *сов.* 1. күч-кубаттан калуу, алсыздануу, начарлоо, алдан таюу, бошондоо; ~ **ть после гриппа** грипптен кийин алдан таюу (начарлап калуу); ~ **ть от изнурительной жары** куйкалаган ысыктан алсыроо; 2. начарлоо, төмөндөө, курчу кетүү; мокоо; **зрение** ~ **ло** көз начарлады, көздүн курчу кетти, **па́мять у него́** ~ **ла** анын эсте тутуу жагы начарлап кетти; 3. бошоо, бошондоо, басаюу, басаңчалоо, күчү кайтуу, начарлоо, төмөндөө; **вётер** ~ **л** шамал басаңчалап калды; **жара́** ~ **ла** ысыктын күчү кайтты; ысык ылдыйлап калды; **дисципли́на** ~ **ла** тартип бошондоду; тартип начарлап кетти; 4. күчсүздөнүү, бошондоо;

пружини ~ ли пружиналар бошондоп калыштыр; **5. былкылдоо, шалкылдоо, бошоп калуу; зүбы** ~ ли тиштер шылкылдап (бошоп) калды.

Ослаби/ть сов. **1. кого** начарлатуу, алсыратуу, алын кетируу, алдан тайдыруу, күчкүбатын кетируу; ~ **ть неприятеля** душманды алсыратуу; **болёзнь ~ ла егó** оору анын алын кетирип салды; **2. что** бошондотуу, начарлатуу, төмөндөтүү; ~ **ть давлéние** басымды төмөндөтүү; ~ **ть внимáние** (көңүл коюуну) бошондотуу; ~ **ть воспитáтельную рабóту** тарбия иштерин начарлатуу; **3. что** бошондотуу, начарлатуу, төмөндөтүү; **стрóгий режéим значéтельно ослаблен** катуу режим бир кыйла бошондоду; **3. что** бошотуу, бошондотуп коюу, бош коюу; ~ **ть повóдья** тизгинди бош коюу; ~ **ть пояс** курду бошотуп коюу; **4. бошондотуу** (булчунду жана д.у.с.); **спортсмен пóсле бéга ~ л мышцы** спортсмен чуркап келгенден кийин булчундарын бошондотту.

Ослабление ср 1. по знач. гл. ослабить — **ослаблять**; ~ **организма** организмдин начарлап кетиши; ~ **удáра** урулуу күчүнүн азайышы; ~ **напóра воды** суунун басымынын төмөндөшү; ~ **контрóля** контролдун бошондошу; **2. по знач. гл. ослабеть**; ~ **дисциплины** тартиптин начарлашы; ~ **зрénия** көздүн начарлашы.

Ослаблять несов. см. ослабить.

Ослабляться несов. страд. к ослаблять.

Ослабнуть сов. см. слабнуть.

Ослави/ть сов. разг. 1. ушак таратуу, сөз таратуу, сөз жайып жиберүү, жаманатты кылуу; маскара кылуу, маскаралоо, абийирин кетируу, шерменде кылуу, шермендесин чыгаруу; ~ **ть лжеца на весь гóрод** калпычыны бүткүл шаарга шерменде кылуу (шермендесин чыгаруу); **2. кем-чем...** деп кеп таратуу, имиш-имиш таратуу; ~ **ли егó сумашéдшим** аны жинди деп элге кеп таратып жиберүү.

Ославиться сов. разг. жаманатты болуу, жаманатка конуу; ~ **перед народом** эл алдында жаманатты болуу.

Ославлять несов. см. ославить.

Ославляться несов. 1. см. ославиться; 2. страд. к ославлять.

Ослёнок м такай, кодик, эшектин баласы.

Ослепительно нареч. өтө эле жаркырап, көз уялтып; ~ **блестит мóре** деңиз бети көздү уялтып чагылышат.

Ослепительн/ый, -ая, -ое (ослепíтелен, -льна, -льно) **1.** өтө жарык, көз уялткан; ~ **ый свет сóлнца** көз уялткан күн нуру; ~ **ый снег** көз уялткан (аппак) кар; **2. разг.** аппак;

стол накрыт ~ ой скáтертью столго аппак дасторкон жабылган; **3. перен.** укмуштуу, эн эле укмуштуу, көздүн жоосун алган; ~ **ая красота** укмуштуу сулуулук; **я сегоднáя встрéтил жéнщину ~ ой красоты** мен бүгүн укмуштуудай сулуу аялды кездештирдим.

Ослепить сов. 1. кого сокур кылуу, көр кылуу көздөн айруу (ажыратуу); **2.** карыктыруу, күчтүү жарыктан улам убактылуу көрбөй калуу; ~ **ть лучóм прожéктора** прожектордун жарыгы менен көздү уялтып көргөзбөй салуу; **3. перен.** акыл-эсин алып коюу, эсин оодарып коюу, абдыратып таштоо; **меня ~ ла рéвность** ичи тардык менин акыл-эсимди алып койду; **всех ~ ла её красота** анын сулуулугу бардык адамдарды абдыратып таштады.

Ослепление ср 1. по знач. гл. ослепить-ослеплять; ~ **ярким свéтом** жаркыраган күчтүү жарык көзгө чагылып көргөзбөй таштоо.

Ослеплять несов. см. ослепить.

Ослепляться несов. страд. к ослеплять.

Ослепнуть сов. 1. см. слепнуть; 2. перен. акыл-эсин жоготуу, эч нерсени көрбөй сезбей калуу; ~ **от гнéва** ачуусуна чыдабай акыл-эсин жоготуп койду.

Ослизлый, -ая, -ое жылмышма, былжырлуу, жылбышкак; ~ **камень** жылбышкак тап.

Ослиз/нуть сов. жылмышма болуу, жылбышкак болуп калуу, тайгак болуп калуу; **дорога ~ ла от дождéя** жамгыр жаап жол тайгак болуп калды.

Ослик м уменьш.-ласк. к осёл.

Ослин/ый, -ая, -ое 1. эшектин, эшек...; ~ **ые уши** эшектин кулактары; **2. перен.** эшектей; ~ **ое упрямство** эшектей өжөрлүк (кежирлик).

Ослих ж разг. то же, что ослица.

Ослица ж ургаачы эшек.

Осложнени/е ср 1. по знач. гл. осложнить — **осложниться**; ~ **е политической обстановки** саясий кырдаалдын курчушу (татаалданышы); **2.** татаалдануу, чиеленүү, кыйынчылык, кыйынчылыкка кабылуу; **всё прошлó без ~ й бардык** иш татаалдашпастан бүттү; **встрéтиться с нóвыми ~ ями** жаңы кыйынчылыктарга кабылуу; **3.** кабылдоо, оорунун таасири менен пайда болуу; ~ **е пóсле гриппа** грипптен кийин пайда болгон кошумча оору; **дать ~ е** оорунун кабылдап кетиши; **болёзнь прошлá без ~ й** оору кабылдабай өтүп кетти.

Осложни/ть сов. что 1. татаалдануу, чиелентүү, кыйындатуу, оор абалга туш кылуу; ~ **ть дéло** ишти татаалдантуу; **это ~ ло егó положéние** бул анын абалын чие-

лентти; **Рáнный ледостáв** ~ л достáвку **гру́зов по Лáдоге** (Вишне́вский) Суу бетин эрте эле муз каптап калышы Ладога аркылуу жүк ташып жеткирүүнү кыйындатып таштады; **2.** кабылдатуу, күчөтүү; **болéзнь была́ тяжёлая, осложнённая разви́тием жéлчи** өттүн жайылып кетиши ооруну күчөтүп жиберди.

Осложни́/ться *сов.* татаалдануу, чиеленүү, кыйындоо, оор абалга айлантуу; **положе́ние** ~ лось абал кыйындады; **у него́** ~ лись **отноше́ния с дире́ктором** анын директор менен мамилеси чиеленип калды; **2.** чем оордоо, кабылдоо, күчөө, башка оору келип кошулуу; **грипп** ~ лся **воспалéнием лёгких** грипптин салдарынан кагын пайда болду.

Осложня́ть *несов. см. осложни́ть.*

Осложня́ться *несов. 1. см. осложни́ться; 2. страд. к осложня́ть.*

Ослуша́ние *ср по знач. гл. ослу́шаться; мать крёпко наказáла сы́на за* ~ тил албагандыгы үчүн эне баласын катуу жазалады.

Ослу́шать *сов. кого* тыңшап көрүү, угуп көрүү, тыңшап текшерип көрүү; ~ **больно́го** ооруну тыңшап текшерип көрүү.

Ослу́шаться *сов. разг. тил албоо, укпай коюу, кулак салбай коюу, моюн сунбоо, баш ийбей коюу; ~ старших* улуулардын сөзүнө кулак салбай коюу; ~ **приказа́ния** буйрукка баш ийбей коюу.

Ослу́шиваться *несов. 1. см. ослу́шаться; 2. страд. к ослу́шивать.*

Ослу́шник *м уст.* тил албаган, айтканды укпаган, тилазар.

Ослу́шница *женск. к ослу́шник.*

Ослу́шный, -ая, -ое *уст.* тил албаган, айтканды укпаган, тилазар.

Ослы́шаться *сов.* жаңылыш угуу, чала угуу, каңырыш угуу; **я не глухой, не мог** ~ керең эмесмин, жаңылыш угушум мүмкүн эмес; **вы ослы́шались** сиз жаңылыш угуптурсуз; **я не ослы́шался?** мен каңырыш уккан жокмунбу?

Ослы́шка *ж* жаңылыш угуу, чала угуу, каңырыш угуу, жаңылыш угулган сөз.

Осмáливание *ср по знач. гл. осмáливать; ~ лóдки* кайыкты чайыр менен майлоо, кайыкка чайыр сүртүү.

Осмáливать *несов. см. осмолить.*

Осмáливаться *несов. страд. к осмáливать.*

Осмáнский, -ая, -ое осмондук түрк(төр), осмон түрктөрү...; **Осмáнская импе́рия** *уст.* Осмондук түрк империясы.

Осмáны *мн.* осмондор (түрктөрдүн эски аты; Осмон империясын негиздеген Осмон I нин атынан келип чыккан).

Осмáтривание *ср по знач. гл. осмáтривать.*

Осмáтривать *несов. см. осмотрéть.*

Осмáтриваться *несов. 1. осмотрéться; 2. страд. к осмáтривать.*

Осмéивать *несов. см. осмея́ть.*

Осмéиваться *несов. страд. к осме́ивать.*

Осмелéть *сов. см. смелéть.*

Осмéливаться *несов. см. осмелиться.*

Осмелиться *сов.* кайраттануу, кайратына келүү, батынуу, батымы баруу, жүрөгү даап баруу, эрдиги жетүү; ~ **спросить** батынып суроо; **она́ осмелилась возра́зить** ал батынып каршы чыга алды.

Осмея́ние *ср по знач. гл. осмея́ть; ~ недоста́тков* кемчиликтерди күлкү кылуу.

Осмея́ть *сов. кого-что* күлкү кылуу, шылдыңдоо, шылдың кылуу, мазактоо, келекелөө, маскаралоо; ~ **невéжества** наадандыгын шылдыңдап күлкү кылуу, наадандыгын келекелөө.

Осмий *м хим.* осмий (химиялык элемент, металл).

Осмол *м тех.* осмол (ийне жалбырактуу өсүмдүктөрдүн канифоль, скипидар жана д.у.с. даярдоо үчүн сырьё катары пайдаланылуучу чайырланган дүмүрлөрү жана тамырлары); **пневый** ~ дүмүр осмолу.

Осмол/ить *сов.* чайырлоо, чайыр менен каптоо, чайыр сыйпоо; ~ **ить лóдку** кайыкты чайыр менен каптоо; **углы́** ~ **ены** бурчтарга чайыр сыйпалган.

Осмолка *по знач. гл. осмолить* — **осмáливать; ~ пáлубы** палубаларды чайырлоо; ~ **шпал** шпалдарды чайырлоо.

Осмóтр *м по знач. гл. осмотрéть; враче́бный* ~ врачтык кароо; ~ **музея́** музейди көрүп чыгуу; ~ **багажа́** багажды текшерип чыгуу; **технический** ~ техникалык кароо.

Осмотрéть *сов. 1. кого-что* кароо, карап чыгуу, карап көрүү, ар тараптан кароо; ~ **кварти́ру** квартираны карап чыгуу; **2.** кароодон өткөрүү, текшерүүдөн өткөрүү, карап чыгуу ~ **больных** ооруулуларды карап чыгуу; **3.** карап чыгуу, көрүп чыгуу, таанышып чыгуу; ~ **карти́нную галерею́** картина галереясын көрүп чыгуу.

Осмотрé/ться *сов. 1.* карануу, эки жагын (айланасын) кароо, айланасына көз чаптыруу, айланасына көз таштоо; **он вошёл в зал и** ~ лся ал залга кирип, эки жагын каранды; **я** ~ лся, **но никогó не обнару́жил** мен айланама көз чаптырып карадым, бирок эч кимди көрө албадым; **2.** карануу, өзүн-өзү күзгүдөн кароо; **девушка́** ~ лась **в зéркало** кыз күзгүдөн каранды; **3. перен.** таанышуу, таанышып чыгуу, көнүү, үйрөнүү, үйүр алуу; ~ **ться в но́вом го́роде** жаңы шаар менен таанышып чыгуу; жаңы шаарга үйүр алуу.

Осмотри́тельно *нареч.* сактык менен эти-

яттык менен, этият; он вёл себя крайне ~ ал өзүн аябай этиет алып жүрдү.

Осмотрительность ж сактык, этияттык, аярдык; **действовать с ~ ю** этияттык менен иш кылуу; **Всё было у них продумано и предусмотрено с необыкновенною ~ ию** (Гоголь) Аларда бардыгы ушунчалык этияттык менен ойлонуштурулган.

Осмотрительный, -ая, -ое(осмотрителен, -льна, -льно) 1. этият, аяр, этияттык менен (алды-артын байкап иш кыла турган, аярлык менен иш кыла турган); ~ человек этият адам; этияттык менен иш кыла турган адам; 2. ойлонуштурулган, сактык менен жасалган, аярлык менен иштелген; сак, аяр, этият; ~ поступок аярлык менен иштелген иш.

Осмотрщик м карап текшерип туруучу, кароодон өткөрүп туруучу адам; ~ вагонов вагондорду карап текшерип туруучу адам.

Осмысление ср по знач. гл. осмыслить; ~ прочитанного окуганын маңызына жете түшүнүү; ~ происходящих событий болуп өткөн окуялардын маанисине жете түшүнүү.

Осмысленно нареч. маани берип түшүнүп, маңызына жете түшүнүп, ойду билдирип; **поступать** ~ маанисине жете түшүнүп иш кылуу; **ребёнок уже смотрит** ~ бала бир нерсеге түшүнүп карай турган болуп калды.

Осмысленность ж маанисине жете түшүнгөндүк, маанилүүлүк, маани берип түшүнө билгендик, ойлонулгандык; ~ взгляда көз караштын маанилүүлүгү; ~ поступков кылык-жоруктардын ойлонулгандыгы.

Осмысленный, -ая, -ое 1. прич. от осмыслить; 2. прил. (осмыслен, -на, -но) акыл-эстүү, аң-сезимдүү; түшүнгөн, түшүнүп (билип) жасалган; маанилүү, маани-маңыздуу; ~ ответ маанилүү жооп; ~ взгляд маанилүү көз караш.

Осмысливание ср по знач. гл. осмысливать.

Осмысливать несов. см. осмыслить.

Осмысливаться несов. страд. к осмысливать.

Осмыслить сов. что түшүнүп алуу, андоо, билип алуу, маани-маңызын түшүнүп билүү; ~ происшедшее болгон окуянын маани-маңызын түшүнүп билүү; ~ прочитанное окулган нерселерди андап түшүнө билүү.

Осмыслять несов. см. осмыслить.

Осмысляться несов. страд. к осмыслять.

Оснастить сов. что 1. мор. жабдуу; ~ судно кемени жабдуу; 2. жабдуу; ~ предприятия современной техникой ишканалары азыркы техника менен жабдуу; ~ институт оснащён сложнейшей дорогой аппаратурой институт эң татаал кымбат аппаратура менен жабдылган.

Оснаститься сов. жабдылуу; ~ новыми станками жаңы станоктор мене жабдылуу.

Оснастка/а ж 1. по знач. гл. оснастить; ~ а конвейерной линии конвейер линиясын жабдуу; 2. мор. кеме жабдуулары (парус, аркан д.у.с.); закончить ~ у судна кемени жабдууну аяктоо; ~ у сорвало бурей жабдууларды бороон жулуп кетти; 3. тех. аспап, курал-жарак, жарак, жабдуулар; ~а металлорежущего станка металл кесүүчү станоктун аспаптары (курал-жарактары).

Оснащать несов. см. оснастить.

Оснащаться несов. 1. см. оснаститься; 2. страд. к оснащать.

Оснащение ср 1. по знач. гл. оснастить 2; ~ всех отраслей народного хозяйства первоклассной техникой эл чарбасынын бардык тармактарын биринчи класстагы техника менен жабдуу; 2. тех. курал-жарак, жарак-жабдуулар.

Оснащённость ж жабдылгандык; куралдангандык (зарыл болгон курал-жарак, аспап, машина д.у.с. менен жабдылгандык); высокая техническая оснащённость сельского хозяйства айыл чарбасынын техникалык жактан жогорку даражада жабдылышы.

Оснащать несов. см. оснастить.

Оснащаться несов. 1. см. оснаститься; 2. страд. к оснащать.

Оснеженный, -ая, -ое (оснежён, -á, -ó) то же, что оснеженный.

Оснеженн/ый, -ая, -ое (оснежен, -а, -о) кар баскан, кар каптаган, кар менен капталган; ~ ая степь кар баскан талаа.

Основ/а ж 1. (остов) негиз, уңгу, пайдубал; стальная ~ а сооружения курулуштун болот пайдубалы (негизи); (Женщины) ставили решётчатые ~ ы кибитки (юрты) (Обручев) (Аялдар) боз үйдүн керегесин калап жатышты; 2. (сущность, начала) негиз; на ~ е негизинде; принять за ~ у негизи катарында кабыл алуу; положить в ~ у негиз кылып алуу; заложить ~ у чего-л. бир нерсеге негиз салуу; подорвать ~ у негизин бузуу; 3. мн. основы (главные положения) негиз; ~ ы ядерной физики ядролук физиканын негиздери; 4. тех. эриш (кездеменин эриш жиби); 5. грам. негиз (сөздүн негизи); ~ а слова сөздүн негизи; выделить ~ у в слове сөздүн негизин ажыратуу; ♦ на основе чего бир нерсеге негизденип, бир нерсенин негизинде; Она в душе гордилась, что воспитала сына на основе взаимного уважения (Федин) Ал уулумду өз ара сыйлашуунун негизинде тарбияладым деп көңүлүндө сыймыктана турган; класть в основу негиз кылып алуу; лежать на основе чего, лечь в

осно́ву чего негиз болуу, бир нерсенин түзүүчү башкы элементи болуу.

Основáни/е *ср* 1. *по знач. гл. основáть*; ~ **е гóрода** шаарды негиздөө; шаардын негизделиши; 2. негизделген (пайда болгон, түзүлгөн) убак; **со дня ~ я клúба он был егó членом** клуб уюшулгандан тартып ал анын мүчөсү болгон; 3. (*фундамент*) негиз, пайдубал; **дом на ка́менном ~ и пайдубалы** таштан түптөлгөн үй; **От дóма их остáлось пепелище, да закопчённóе кирпичнóе ~** (Бакланов) Алардын үйүнүн додолонгон күлү жана ышталган кирпич пайдубалы гана калыптыр; ~ **е колóнны** колоннанын пайдубалы; 4. асты, түбү; асты жагы, этеги; ~ **е горы** тоо асты; тоо этеги; **Стог, узкий в основáнии, раздавался всё шире и шире** түп жагы кууш үймөктүн улам барган сайын капталы чыга баштады; 5. *перен.* негиз, себеп, негиз болгон нерсе; **фронтóвые записи послужили ~ ем для повéсти фронтто** жазылып алынган дар повестке негиз болду; 6. *мн.* **основáния уст. то же, что основа 3**; ~ **я дифференциáльного исчисления** дифференциялдык эсептөөнүн негиздери; 7. себеп, жүйөө, далил, негиз; ~ **й для откáза не было** баш тартууга (жок деп айтууга) негиз жок болучу; **без всякого ~ я** эч кандай негизсиз; 8. *мат.* негиз; ~ **е треугóльника** үч бурчтуктун негизи; 9. *хим.* негиз; **◇ до основáния** таптакыр, бүтүндөй, толугу менен; биротоло; **на основáнии** чего бир нерсеге таянып, бир нерсенин негизинде; **отказáл челове́ку на основáнии тóлько предположéний** божомолдордун негизинде гана адамга жок деп койду (өтүнүчүн канаттандырбай койду); **на ка́ком основáнии?** эмне үчүн? кандай негиз менен? кандай себептен? **на законном основáнии** мыйзамдуу негизде, мыйзамдын негизинде; **на óбщих основáниях** жалпы негизде, бардыгына бирдей негизде.

Основáтель *м* негиздөөчү, негиз салуучу; **Юрий Долгорóков ~ Москвы́** Юрий Долгоруков Москваны негиздеген адам.

Основáтельница *женск. к основáтель.*

Основáтельно *нареч.* 1. жакшылап, негиздеп, мыктап; ~ **изучить что-л.** бир нерсени жакшылап үйрөнүү; 2. *разг.* өтө, аябай, абдан, көпкө, далайга, узакка; ~ **проголодáться** аябай ачка болуу; курсагы абдан ачуу; ~ **варят ры́бу** балыкты узакка кайнатышат.

Основáтельность *ж* 1. негиздүүлүк, олуттуулук; 2. бекемдик, мыктылык.

Основáтельн/ый, -ая, -ое (основáтелен -льна, -льно) 1. негиздүү, олуттуу; ишенирлик, ишенимдүү; ~ **ый до́вод** негиздүү далил;

~ **ая причíна** ишенимдүү (олуттуу) себеп; 2. салабаттуу, жөн билги; **он челове́к ~ ый** ал жөн билги киши; колунан иш келе турган киши; бекем, мыкты; ~ **ое сооруже́ние** мыкты (бекем) курулуш; 4. негиздүү, олутуу, терең; ~ **ый критичéский разбóр** сын көз менен терең талдап чыгуу; ~ **ая рабóта** олуттуу иш; ~ **ое знакóмство с предмéтом** нерсе (маселе) менен терең таанышып чыгуу; 5. *разг.* чоң, оор, көлөмдүү, зор, күчтүү; **рукопись ~ ых размéров** чоң (көлөмдүү) кол жазма; ~ **ый руз** оор жүк.

Основáть *сов.* 1. негиздөө, куруу, жаратуу; түзүү, уюштуруу; ~ **гóрод** шаарды негиздөө; ~ **óбщество** коомду түзүү; 2. *на чем* негиз кылып алуу, негиздөө, таянуу; ~ **свои́ до́воды на фáктах** өзүнүн далилдерин фактыларга негиздөө; **егó вы́воды ни на чём не основáны** анын корутундулары эч нерсеге негизделбеген; 3. негиздөө, себепин, далилин келтирүү; ~ **претензи́ю** дооматты негиздөө.

Основá/ться *сов.* 1. түзүлүү, курулуу, жаралуу, уюштурулуу, негизделүү; **наш колхóз ~ лся 50 лет наза́д** биздин колхоз мындан 50 жыл мурда уюштурулган; 2. орношуу, жайланышуу, орношуп (жайланышып) алуу; көчүп кирүү; ~ **ться на но́вой кварти́ре** жаңы квартирага жайланышып алуу.

Основн/óй, -ая, -ое негизги, түпкү, эн башкы; ~ **ой закóн** негизги мыйзам; ~ **ая зада́ча** негизги милдет, эң башкы маселе ~ **ая причíна** негизги себеп, башкы себеп; ~ **ые óтрасли эконóмики** экономиканын негизги тармактары; 2. *в знач. сущ.* **основнóе** *ср* негизгиси, орчундуусу, башкысы; ~ **ое уже сде́лано** негизгиси бүтүү, негизги иш бүттү; ~ **ое — добíться поставленнóй цели́** негизгиси — алдыга коюлган максатка жетишүү; **нельзя́ упуска́ть из ви́ду ~ го** негизги ишти көз жаздымда калтырууга жарабайт; **◇ в основнóм** негизинен, жалпы жонунан, жалпы алганда, дээрлик; **основнóй капита́л** *эк.* негизги капитал.

Основн/ый I, -ая, -ое *тех.* эриш...; ~ **ые ни́ти** эриш, эриш жиптер.

Основн/ый II, -ая, -ое *хим.* негизги; ~ **ые со́ли** негизги туздар; ~ **ые окислы** негизги кычкылдар.

Основополага́ющи/й, -ая, -ее негиз болуучу, негиз салуучу, негизги, башкы; ~ **е принци́пы** башкы (негизги) принциптер.

Основополо́жник *м* негиз салуучу, негиздөөчү; ~ **и нау́чного мышлéния** илимий ой жүгүртүүнүн негиз салуучулары.

Основывáть *несов. см. основáть.*

Основывáться *несов.* 1. *см. основáться*; 2. *на чем* негизденүү, таянуу, сүйөнүү; негиз кылып алуу; ~ **на фáктах** фактыларга

таянуу; фактыларды негиз кылып алуу; ~ на одних предположениях жалаң гана божомолдорго негизденүү; **Лучшие украинские писатели... в своём творчестве основывались на революционно-демократических традициях русской интеллигенции** (Тихонов). Украинанын мыкты жазуучулары өзүлөрүнүн чыгармачылыктарында орус интеллигенциясынын революциялык-демократиялык традицияларына таянышкан **3. на чем негизделүү, негизинде түзүлүү; проект основывается на учёте реальных возможностей** долбоор реалдуу мүмкүнчүлүктөрдүн негизинде тү-зүлөт; **4. страд. к основывать.**

Особа ж 1. киши, инсан; **почтённая** ~ ардактуу (урматтуу) киши; ~ **жёнского пола** аял киши; **духовная** ~ дин адамы; **2. уст. ирон.** урматтуу киши, белгилүү киши, кадырман; **Что он за особа, чтобы мне посылать к нему гонцов** (Решетников) Мен чабармандар жибергидей ал эмне болгон олуя экен!; **3.** аял заты; бир аял; **вздорная** ~ урушчаак (бир) аял.

Особенно нареч. 1. өзгөчө, айрыкча, асыресе, бөтөнчө, биринчи иретте, баарыдан мурда, эң мурда, алды менен; **надо обратит внимание** ~ на этот вопрос айрыкча ушул маселеге көңүл буруу керек; **было** ~ **много народу** эл айрыкча көп болду; ~ **приятно видеть старых друзей** эски досторду көрүү айрыкча жагымдуу; ~ **для гостей** эң мурда меймандар үчүн; алды менен меймандарга арнап; **3.** өзгөчө, башкача, аябай, абдан, бөтөнчө; **сегодня** ~ **холодно** бүгүн өзгөчө суук болуп турат; бүгүн суук башкача; **вчера я** ~ **устал** кечээ аябай чарчадым; **не особенно** анчалык эмес, анча деле.

Особенность/ь ж өзгөчөлүк, бөтөнчөлүк, айрыкчалык, башкачалык; ~ **и кыргызского языка** кыргыз тилинин өзгөчөлүгү; ~ **ь романа** романдын бөтөнчөлүгү; **одна из** ~ **тей производства** өндүрүштүн бөтөнчөлүгү; ~ **ь характера** мүнөздүн өзгөчөлүгү; **в особенности** өзгөчө, айрыкча, асыресе, баарыдан мурда, биринчи кезекте; **в особенности было интересно его выступление** анын чыгып сүйлөгөн сөзү өзгөчө кызыктуу болду.

Особенн/ый, -ая, -ое 1. бөтөнчө, өзгөчө, айрыкча, башкача, башкаларга окшобогон, башкалардан айырмаланган; **он человек** ~ **ый** ал бөтөнчө киши; **это** ~ **ый случай** бул өзгөчө окуя; **у него** ~ **ый талант** анын таланты өзгөчө; **в этом нет ничего** ~ **ого** мында өзгөчө эч нерсе жок; **2.** өзгөчө бир, бир башкача, болуп көрбөгөндөй; **знакомство**

произошло при ~ **ых обстоятельствах** таанышуу бир башкача шартта болду; **3.** бир кыйла олуттуу, адаттагыдан күчтүүрөк, өзгөчөрөөк, башкача, өзгөчө; **чон; дождь лил с** ~ **ой силой** жамгыр өзгөчө күч менен куюп турду; **без** ~ **ого труда** анча чон күч жумшабастан, анча кыйналбастан; **4. уст.** бөлөк, айрым, өзүнчө, өзгөчө; ~ **ый кабинет** бөлөк кабинет; **5.** өзгөчө, атайын; **чистит ногти** ~ **ой щёткой** тырмакты атайын тарак менен тазалоо.

Особинка ж разг. айрым өзгөчөлүк, өзүнчө бир өзгөчөлүк, өз алдынча белги; **Бывает и у некрасивых людей** — **какая-то своя** ~ (Шуртаков) Өңү серт адамдарда да кандайдыр бир өзүнүн өзгөчөлүгү болот; **◇ в особинку** өзгөчө, айрыкча бир.

Особливо нареч. уст. прост. 1. өзгөчө, айрыкча; **зима в этом году была** ~ **суровая** быйыл кыш өзгөчө суук болду; **2.** айрыкча, асыресе, баарыдан мурда.

Особливый, -ая, -ое (особлив, -а, -о) **1. уст. прост. то же, что особенный 1;** для искусственных цветов нужен ~ **вкус** жасалма гүлдөргө өзгөчө татым керек; **2. уст.** айрым, бөлөк, өзүнчө бөлөк; **он переехал на особливую квартиру** ал өзүнчө бир бөлөк турган квартирага көчүп кирди.

Особняк м особняк (айрым бир үй-бүлө туруучу жакшы жасалгаланган өзүнчө үй); **деревянный** ~ жыгачтан курулган особняк; **жить в** ~ **е** особнякта жашоо.

Особняком нареч. бөлөк, өзүнчө, айрым, обочо, жалгыз; башкалардан четтеп, башкаларга кошулбай, обочолонуп; **их дом стоит** ~ алардын үйү башкалардыкынан обочо; **держаться** ~ башкалардан обочолонуп четте туруу.

Особнячок м уменьш. к особняк.

Особо нареч. 1. өзгөчө, бөтөнчө; **он делал** ~ **сложные операции** ал өзгөчө татаал операцияларды жасай турган; **корова пасётся** ~ **от стада** уй бададан бөлөк (окчун) жайылып жүрөт; **2. разг.** айрыкча, өзгөчө; **следует** ~ **подчеркнуть** айрыкча белгилей кетүү керек; **3.** атайылап; ~ **для вас** атайылап сиз үчүн.

Особ/ый, -ая, -ое 1. башкача, өзгөчө, бөтөнчө; ~ **ые права** өзгөчө укук; **быть на** ~ **ом положении** өзгөчө абалда болуу; **остаться при** ~ **ом мнении** өзүнчө пикирге калуу; **2.** айрыкча, өзүнчө, өз алдынча, бөлөк, башка (бир гана кишиге, нерсеге, кубулушка таандык); **Со многими людьми встречаемся мы в жизни, подмечаем их особые черты, но редко можем понять самих людей** (Шефнер) Турмушта биз көптөгөн адамдар менен жолугушабыз, алардын өзгөчө белгилерин баамдайбыз, бирок адам-

дардын өзүлөрүн сейрек түшүнүшүбүз мүмкүн; **3.** айрыкча, артыкча, чон, зор, олуттуу; **гром гремел с ~ ой силой** күн абдан катуу күркүрөдү; **без ~ ого интереса к чему-л.** анчалык (артыкча) кызыкпастан; **отличаться ~ ыми способностями** айрыкча жөндөмдүүлүгү менен айырмалануу; **4.** айрым, жеке, өзүнчө, бөлөк, жалпылыгы жок; **~ ый номер** бөлөк (өзүнчө) номер; **5.** атайын; **части осó-бого назначения** атайын багыттагы бөлүк-төр; **~ ая комиссия** атайын комиссия; атайы дайындалган комиссия; **до ~ ого распоряжения** атайын буйрук чыкканга чейин.

Особ/ь ж биол. айрым зат, өзүнчө организм; индивидуум; **человéческая ~ ь** адамга таандык зат; **количество ~ ей редких живóтных** сейрек учуроочу жаныбарлардын саны.

Особь: особь статья разг. таптакыр башка, башкалар менен аралаштырууга болбой турган; **это особь статья** бул таптакыр башка нерсе; бул таптакыр башка кеп (иш, абал, жана д.у.с.).

Осовéло нареч. разг. уйку басып, каалгып, талыкшып, делдейип; **он ~ покачивался в вагóне** ал вагондун ичинде каалгып термелип бара жатты.

Осовéлы/й, -ая, -ое разг. то же, что осовéлый; **~ й взгляд** уйкулуу делдейип кароо; **смотреть ~ ми глазами** уйкусу ачыла албай элейип кароо; **~ й вид после сна** уктап тургандан кийинки делдейген кебете.

Осовéть сов. разг. уйку басуу, уйку басып (чарчап, мас болуп) шалдаюу, талыкшып бошоо, элейүү, делдейүү; **~ от усталости** чарчагандыктан шалдайып алсыроо, чарчап талыкшып шалдаюу.

Осовременивать несов. см. **осовременить.**

Осовременить сов. что разг. заманга ылайыкташтыруу, азыркы замандын духуна, талаптарына, маанайына жана д.у.с. ылайыкташтыруу; **~ пьéсу** пьесаны азыркы заманга ылайыкташтыруу.

Осоéd м аарычыл (негизинен аарылардын уюгунан тамактануучу айры куйрук сымалдуу жырткыч канаттуу).

Осознавать несов. см. **осознать.**

Осознаваться несов. страд. к **осознавать.**

Осознание ср баамдоо, түшүнүү, аң-сезимине жете түшүнүү; **~ опасности** коркунучту баамдап түшүнө билүү; **~ своей вины** өз айыбын жете түшүнүү; **~ ответственности** жоопкерчиликти сезип-түшүнүп билүү; **~ новой идеи** жаңы идеяны аңдап түшүнө билүү.

Осознанно нареч. түшүнүп, баамдап; **Я впервые ~ обрадовался тому, что мне по-**

везло (Карпов) Жолум болгонуна түшүнүп, биринчи жолу кубандым; **Ишим оңунан чыкканын баамдап билип, биринчи жолу кубандым.**

Осознанный, -ая, -ое 1. прич. от **осознать;** **2.** прил. түшүнүктүү болгон, белгилүү болгон; аң-сезимдүү, ойлонуштурулган, билип туруп; **упрямство в борьбе с сурóвой природой, ~ риск** каардуу жаратылыш менен болгон күрөштөгү өжөрлүк, билип туруп тобокелчиликке баруу дегендик.

Осозна/ть сов. что түшүнүү, түшүнүп алуу, баамдоо, баамдап түшүнүп, аңдап билүү, мойнуна алуу; **~ ть свою вину** өз айыбын түшүнүү; **он ~ л свою ошибку** ал өз жаңылыштыгын түшүндү; ал өз катасын мойнуна алды; **Теперь мы полностью ~ ли свою силу и своё значение** (Казакевич) Биз эми өз күчүбүздү жана өз баркыбызды толук баамдап билип калдык.

Осока ж өлөң, өлөң чөп.

Осоковы/й, -ая, -ое 1. өлөңдүү, өлөң чөптүү, өлөң чөп өскөн (баскан), өлөң чөп...; **~ е заросли** өлөң чөп өскөн (баскан) жер; **2.** в знач. сущ. **осоковые мн. бот.** өлөң чөптөр (өлөң чөп сыяктуу чөптөрдүн жалпы аталышы).

Осокорник м кара терек өскөн жер, кара терек өскөн бадал.

Осокор/ь м кара терек; **альпинисты отдыхали под тенью ~ ей альпинисттер** кара теректин көлөкөсүндө эс алып отурушту.

Осоловéло нареч. разг. ыкшоо, шалдайып, делдейип; **Задремавший у окна зашевелился, подсел к столу и ~ стал глядеть на бутылку** (Соколов-Микитов) Терезенин түбүндө үргүлөп отурган чал козголуп, столдун жанына барып отурду да бөтөлкөгө ыкшоо карады.

Осоловéлы/й, -ая, -ое разг. 1. жашылданган, таасирсиз, уйкулуу (көз жөнүндө); **он погледел на нас ~ ми глазами** ал бизди уйкулуу көзү менен карады; **2.** шалдыраган, ыкшоо тарткан, уйкусу ачылбаган, шалдайган, делдейген; **~ й вид** шалдыраган кебете.

Осоловéть сов. см. соловéть.

Осót м бот. боз тикен.

Осотовый, -ая, -ое боз тикендүү, боз тикен...

Осп/а ж 1. чечек; **чёрная ~ а** кара чечек; **ветряная ~ а** суу чечек (чечек сымал оорунун бир түрү); **привить ~ у** чечек эмдөө; **2. разг.** чечектин тагы (орду, изи); **лицó в ~ е** чечектин тагы бар бет.

Оспáривание ср по знач. гл. оспáривать; ~ прав на что-л. укук талашуу.

Оспáривать несов. 1. см. оспóрить; 2. талашуу, мелдешүү, күрөшүү; **~ первенство**

ми́ра по ша́хматам шахмат боюнча дүйнөнүн биринчилигин талашуу; шахмат боюнча дүйнөнүн биринчилиги үчүн күрөшүү; ~ **пёрвую прэмию** биринчи сыйлык үчүн күрөшүү.

Оспариваться *несов. страд. к оспа-ривать.*

Оспенн/ый, -ая, -ое чечек менен ооруган, чечектен калган, чечек...; ~ **ый больно́й** чечек менен ооруган киши; ~ **ый знак** чечек чаары; ~ **ая эпиде́мия** чечек эпидемиясы.

Оспина *ж* чечектин тагы.

Оспинка *ж* *уменьш. к* **о́спина.**

Оспопривива́ние *ср* чечекке каршы эмдөө, чечек эмдөө.

Оспопривива́тельный, -ая, -ое чечек эмдей турган, чечекке каршы эмдөө...; ~ **инструме́нт** чечек эмдөө аспабы; ~ **пункт** чечек эмдөө пункту.

Оспори́м/ый, -ая, -ое (оспори́м, -а, -о) талашууга боло турган, каршы чыгууга боло турган, ишенимдүү болбогон, талаштуу, калпыс, жокко чыгарууга боло турган; **легко́ ~ ое утвержде́ние** оной эле жокко чыгарууга боло тургар ырастоо.

Оспори́ть *сов.* каршы чыгуу, каршы болуу, талашуу, тартышуу, талашта натууралыгын көрсөтүү, жокко чыгаруу; ~ **до́воды** айтылган далилдерге каршы чыгуу; ~ **чье́л. мнэ́ние** бирөөнүн пикирине каршы чыгуу; **его́ до́воды тру́дно** ~ анын далилдерин жокко чыгаруу оной эмес.

Осрами́ть *сов.* уят кылуу, уятка калтыруу, маскара кылуу, шерменде кылуу; ~ **перед всем наро́дом** бүткүл калайык-калк алдында маскара кылуу.

Осрами́ться *сов.* уят болуу, уятка калуу, маскара болуу, шерменде болуу, шермендеси чыгуу; шылдың (күлкү) болуу; ~ **перед незнако́мым челове́ком** бейтааныш адамдын алдында уят болуп калуу; бейтааныш адамдын алдында шермендеси чыгуу.

Оссе́йн *м анат., хим.* оссеин (сөөк ткандарынын негизги органикалык курамдуу бөлүгү).

Ост *м* **1. мор. ост.** чыгыш, чыгыш багыт; күн чыгыш; **идти на** ~ чыгышты карай жүрүү; **2. мор., метео.** ост, чыгыш шамалы, чыгыштан соккон шамал.

Остава́ться *несов. см. оста́ться;* **♦** **счастли́во остава́ться** жакшы калыңыз, жакшы калгыла, жакшы тургула.

Оста́ви/ть *сов.* **1. кого-что** калтырып кетүү, таштап кетүү, албай кетүү; ~ **ть записку** кат таштап кетүү; **очки́** ~ **л до́ма** көз айнегимди албай кетиштирмин; **детей мы** ~ **м до́ма** биз балдарды үйдө калтырабыз; биз балдарды үйгө таштап кетебиз; **2. коюп коюу, салуу,**

батыруу, берип (тапшырып) кетүү, коюп кетүү, калтырып кетүү, тапшыруу; ~ **ть ве́щи в ка́мере хране́ния** буюмдарды сактоо камерасына тапшыруу; буюмдары сактоо камерасына коюп коюу; **3. өзүндө калтыруу, алып койбоо;** ~ **л при нём кни́гу** китепти алып койбой, анын өзүндө калтырды; **4. калтыруу, тапшыруу (кимдир-бирөөнүн багуусуна, кароосуна, көзөмөлүнө);** **Хозя́ин оста́вил меня́ на попече́ние тата́рину-ба́нщику** (Пушкин) Кожоюнум мени мончочу татардын көзөмөлдөп туруусуна таштап кетти; **5. что** из калтыруу, пикир калтыруу; ~ **ть глубо́кий след в па́мяти** (көңүлдө) терең из калтыруу; ~ **ть хоро́шее впечатле́ние** жакшы пикир калтыруу; **6. что** сактоо, алып коюу, калтырып коюу; ~ **ть про за́пас** запас кылып коюу; запаска калтыруу; ~ **ть на семена́** урукка (тукумга) калтыруу; ~ **ть ма́сло на утро** майды эртең мененкиге калтыруу; ~ **ть ме́сто для кого-л.** кимдир-бирөөгө орун алып коюу; **7. тийбей калтыруу, жок кылбай калтырып коюу;** ~ **ть усы** мурутту албай калтырып коюу; **8. что** калтыруу, кимдир-бирөөнүн пайдалануусуна, карамагына калтыруу; **а э́тот блинда́ж оста́вим ла́сточке?** бул блиндажды чабалекейге калтырсак кантет? **9. мурас кылып калтыруу, мураска калтыруу; оте́ц ~ л им дом** атасы аларга мурас кылып үй калтырды; атасынан аларга үй мурас болуп калды; **10. бир калыпта калтыруу, ошол бойдон калтыруу, мурдагы калыбын бузбоо, мурдагы абалын, калыбын сактоо;** ~ **ть ко́мнату неубра́нной** бөлмөнү жыйнабай ошол бойдон калтыруу; ~ **ть обе́д не-тро́нутым** тамакты ичпей ошол бойдон калтыруу; ~ **ть всё без измене́ния** бардыгын кандай болсо, ошол бойдон калтыруу; ~ **ть окно́ откры́тым** терезени ачык бойдон калтыруу; ~ **ть вопро́с откры́тым** маселени ачык калтыруу; ~ **ть зако́н в силе** мыйзамды күчүндө калтыруу; ~ **ть подсле́дственного на свобо́де** тергөөдөгү кишини эркиндикте калтыруу; **11. кого-что без чего** ...сыз калтыруу, ... жок калтыруу; ~ **ть без де́нег** акчасыз калтыруу; ~ **ть заявле́ние без отве́та** арызды жоопсуз калтыруу; **12. кого** кармап калуу, токтотуп калуу, калтыруу, калтырып коюу, алып калуу; ~ **ть уча́щихся после уро́ков** окуучуларды сабактан кийин алып (кармап) калуу; ~ **ть госте́й ночева́ть** конокторду конуп кетүүгө алып калуу; **13. кого разг.** ордунда (классында) калтыруу; ~ **ть на второ́й год** экинчи жылга ордунда калтыруу; **14. кого-что** таштап кетүү, калтырып кетүү; **войска́ ~ ли го́род** аскерлер шаарды калтырып (таштап) кетишти; **15. что**

таштап кетүү; бошоп (таштап) кетүү; он ~ л институт ал инсититутту таштап кетти; ~ **ть рабóту** ишти таштап кетүү, иштен бошоп кетүү; **16.** кетип калуу, таштап кетүү; ~ **ть мýжа** күйөөсүн таштап кетүү; ~ **ть семью** үй-бүлөөсүн таштап кетүү; **17.** *перен.* жок болуу, жоголуу (сезим, аң-сезим, күч-кубат жана д.у.с. жөнүндө); **силы** ~ **ли егó** ал күч-кубаттан калды; **18.** *что* токтотуу, жыйыштыруу, таштоо, коюу; ~ **ть разговор** сөздү токтотуу; ~ **ть старую привычку** эски адатты таштоо; **оста́вьте рабóту, отдохните** ишти жыйыштырып, эс алыңыз; ишти коюп, эс алыңыз; он ~ л **ручку и закурил** ал калемин коюп, тамеки чекти; **19.** *повен.* **оста́вь (те)** 1) койчу, коюнузчу, койсоңузчу; **оста́вьте, вы же зна́ете, что óн не прав!** койсоңузчу (коюнузчу), аныкы туура эмес экендигин билесиз да!; 2) тийбе, тийбенез, кой, коюнуз; **оста́вьте егó в покóе!** ага тийбенез! аны өз жайына коюнуз!; **20.** *кого* калтыруу (карта ойнунда); **ó оста́вить без внимания** көңүл бурбай коюу, назар салбай коюу; **оста́вить в покóе жайына коюу,** тынчын албоо, мазасын кетирбөө; **оста́вить за собóй (позади себя) кого-что** 1) өтүп кетүү, артта калтыруу; **Стрáнник и Никита оста́вили за собóю деревню и шли по степи** (Вересаев) Дербеш менен Никита кыштакты артта калтырып, талаада бара жатышты; 2) *перен.* озуп (ашып) кетүү, артта калтыруу; **Аристóтель не тóлько далеко́ оста́вил за собóю греков, но и почти́ всех нóвых философóв** (Герцен) Аристотель гректерди гана эмес, ошондой эле дээрлик башка жаңы философторду да артта калтырган эле; **оста́вить за собóй что** өзүнө алып калуу; **оста́вить кварити́ру за собóй квартираны** өзүнө алып калуу; **не оста́вить сво́ими милостями (сво́им покрови́тельством) кого** *уст.* канатынын астына калкалай жүрүү; **унут калтырбай колдой жүрүү.**

Оста́вление ср по знач. гл. оста́вить — оста́влять.

Оста́влять несов. см. оста́вить; не оста́влять сомне́ний талашсыз, кадиксиз; анык экендиги көрүнүп турат.

Оста́вляться несов. страд. к оста́влять.

Оста́льн/óй, -ая, -ое 1. калган, бөлөк, башка; **в ~ ых слóчаях** башка учурларда; **взять ~ ые кни́ги** калган китептерди алуу; **2.** *в знач. суц.* **оста́льное ср** калган иш (нерсе); калганы, башкасы; ~ **ое сде́лаем за́втра** калганын (калган ишти) эртең жасайбыз; ~ **ое предоста́вьте мне** калганын (бул жагын) мага коюнуз; ~ **ого я не по́мню** башкасы эсимде жок; **3.** *в знач. суц.* **оста́льные мн.** башкалар, башкалары, калгандар, башка

(калган) адамдар; **он пойдёт со мно́й, ~ ые оста́нуться здесь** бул мени менен барат, башкалар ушул жерде калышат; ~ **ые не могли́ прийт́и** башкалар (калгандар) келе алышпады.

Оста́навливать несов. см. оста́нови́ть.

Оста́навлива/ться несов. 1. см. оста́нови́ться; ни перед че́м не ~ ясь эч нерседен кайра тартпастан, эч нерсеге карабастан; **не ~ ясь на дости́гнутом** жетишилгендер менен чектелип калбай; жетишилген ийгиликтер менен токтолуп калбастан; **2. страд. к оста́навливать.**

Оста́нки мн. 1. өлүк, сөөк (өлүктүн сөөгү); **По́езд с оста́нками поги́бших ожида́ли ро́вно в де́вять** (Бахметьев) Өлгөндөрдүн сөөгү салынган поезд туптуура саат тогузда келмек; **2. уст.** калдык; ~ **стен** керегелердин калдыгы.

Оста́нови́ть сов. 1. *кого-что* токтотуу; ~ **по́езд** поездди токтотуу; ~ **лоша́дь** атты токтотуу; ~ **часы́** саатты токтотуу; ~ **стано́к** станокту токтотуу; **2.** токтотуу, үзүү, үзүп жиберүү (агымды, жүрүштү, өнүгүүнү жана д.у.с.); ~ **игру́** оюнду токтотуу; ~ **разви́тие** өнүгүүнү токтотуу; ~ **орáтора** ораторду токтотуу; оратордун сөзүн үзүп жиберүү; **3.** *что* токтотуу, калтыруу, басуу, тыюу, жок кылуу; ~ **кровотече́ние** кандын агышын токтотуу; **лека́рство оста́нови́ло боль** дары ооруну басты; **4.** *кого* токтотуу, кармап (токтотуп) калуу; тыйып коюу; ~ **ть в э́той затее́ никто́** его **не оста́новит** аны бул ниеттен (баштаган ишинен) эч ким токтото албайт; ~ **шалуна́** тентекти тыйып коюу; **6.** *что на ком-чем* бир жерге топтоо, каратуу, чаптыруу, токтотуу; ~ **сво́й взор на че́м-л.** бир нерсеге көз токтотуу (көз тигүү, тигилип карап калуу); **оста́новите ва́ше внима́ние на э́той карти́не** мына бул картинага көңүл бурунуз (токтотунуз); **на че́м вы оста́нови́ли сво́й вы́бор?** эмнени (кайсынысын) тандадыңыз? кайсынысына токтолдунуз? кандай чечимге келдиниз?

Оста́нови́/ться сов. 1. токтоо, токтоп калуу; **автобу́с ~ лся** автобус токтоду (токтоп калды); он ~ **лся у витри́ны магази́на** ал магазиндин витринасынын алдына токтоп калды; **2.** токтоо, токтоп калуу; **стано́к ~ лся** станок токтоп калды; **рабóта ~ лась из-за морóзов** катуу сууктан улам жумуш токтоп калды; **це́х ~ лся** цех токтоду; **3.** токтоо, токтоп калуу, муз каптоо, тоңуп калуу, муз каптап (тоңуп) акпай калуу; **пойду́т морóзы оди́н друго́го сильнее́ и река́ ~ тья́** биринен бири катуу аяздар башталып, суу токтоп калат; **4.** токтолуу, үзүлүү (агым, жүрүш, өнүгүү жана д.у.с.);

рабо́та ~ **лась** жумуш токтоду; **5.** өзүн токтотуу, басуу, тутуу, тыюу; ~ **тьяся** в **нерешительности** батына албай (олку-солку болуп) токтоп калуу; **6.** *на чем* токтотуу, үзүү, бир жерге келип токтолуу (сөздө, иште, сабакта); **на чем мы ~ лись?** эмнеге (кайсы жерге) токтогон элек? **7.** *на ком-чем* бир жерге топтолуу, кароо; **его взгляд ~ лся на портре́те** ал портретке көз токтотту; ал портретти тигиле карап калды; **8.** *на чем* токтолуп (оозго алып) өтүү, токтолуу; ~ **тьяся на международном положении** эл аралык абалга токтолуп өтүү; **лектор ~ лся на одной важной проблеме** лектор маанилүү бир проблемага токтоло кетти; **9.** *на ком-чем* бир чечимге, бир жыйынтыкка келүү; **я так ни на чём не ~ лся** мен али бир чечимге келе элекмин; **10.** жайланышуу, орношуу, токтоо, жайгашуу, конуу; ~ **тьяся в гостинице** мейманканага токтоо; мейманканага жайланышуу; **где вы ~ лись?** сиз кайда токтодунуз?; сиз кайда жайгаштыңыз? кайда түштүңүз? **ни перед чем не остановиться** айтканынан кайтпоо, беттегинен кайтпоо, баардыгына даяр туруу.

Остано́вк/а ж 1. *по знач. гл. остано́вить 1* — **остановиться 1**; ~ **а поезда тормозом** поездди тормоз менен токтотуу; ~ **а мотора** моторду токтотуу; мотордун токтошу; ~ **а цеха** цехтин токтошу; цехтин ишин токтотуп коюу; **2.** дем алыш, танапис, пауза, токтолуу; **без ~ и** токтоосуз; үзгүлтүксүз; токтобостон; **с ~ ами** токтоп-токтоп; **говорить с ~ ами на каждом слове** ар бир сөздөн кийин токтоп-токтоп сүйлөө; **3.** токтоо, конуу, токтоп (конуп) өтүү; **сделать ~ у у озера** көл жакасына токтоо; **у нас трехдневная ~ а в Бишкеке** биз Бишкекке үч күн токтойбуз (токтоп өтөбүз); **4.** аялдама, токтоочу жай; **автобусная ~ а** автобус аялдамасы; **конечная ~ а** акыркы аялдама; **5.** аялдама (эки аялдаманын, бекеттин аралыгы); **пройти одну ~ у пешком** бир аялдаманы жөө басуу; **остановка за кем-чем** бир кишиге же бир нерсеге карап (такалып) токтолуп калуу; бир гана нерсе жетишпей кедерги болуп туруу; **всё готово, остановка за вами** бардык нерсе даяр, сизди карап калдык (сизди күтүп калдык); **остановка за кирпичом** иштин жүрүшүнө кирпич кедерги болуп турат; кирпичтин жоктугунан иш токтоп калды (иш жүрбөй калды).

Остано́вочный, -ая, -ое токтой турган, токтоп өтө турган, токтоо...; токтотуу...; ~ **пункт** токтоо пункту; ~ **механизм** токтотуу механизми.

Оста́т/ок м 1. калганы, артканы, калган (арткан) нерсе, артып калган нерсе; ~ **ки**

запа́са запастан калганы; ~ **ок ко́жи** теринин артканы; ~ **ки мате́рии** кездеменин артып калган калдыгы; **2. мн. оста́тки** калдык; ~ **ки дре́вней цивилиза́ции** байыркы цивилизациянын калдыгы; ~ **ки крепостно́й стено́й** сепилдин дубалынын калдыгы; ~ **ки ста́рого бы́та** эски турмуштун калдыгы; ~ **ки пре́жней красо́ты** абалкы сулуулуктун изи; **3.** калдык, калган бөлүк; ~ **ок до́лга** карыздын калдыгы; ~ **ок пу́ти** калган жол, жолдун калган бөлүгү; **4. мн. оста́тки** калдык, таштанды; **нефтяны́е ~ ки** нефть калдыктары; ~ **ки произво́дственного проце́сса** өндүрүш процессинин таштандылары; **5. мат.** калдык; **два́дцать пять де́литься на пять без ~ ка** жыйырма беш бешке калдыксыз бөлүнөт; **без оста́тка** бүтүндөй, бүт бойдон, толук, толугу менен; **Нау́ка тре́бует челове́ка все́го, без оста́тка** (Добровольский) Илим адамдан бардык күчүн калтырбай (толугу менен) жумшоону талап кылат.

Оста́точн/ый, -ая, -ое 1. калган, арткан, артып калган, калдык; ~ **ая су́мма** артып калган сумма (акча); **2.** өткөндөн калган, азыр өз маанисин жоготкон калдык; ~ **ые о́рганы** калдык органдар; **3. спец.** калдык; ~ **ое на́пряже́ние** калдык чыңалуу; ~ **ый магни́зм** калдык магнетизм.

Оста́/тьяся сов. 1. калуу (бир жерден жылбоо, бир жерден козголбоо); ~ **тьяся на ле́то в дере́вне** жайында айылда калуу; ~ **тьяся с больны́м** оорулуу адамдын жанында калуу, оорулуу адам менен калуу; ~ **тьяся рабо́тать** иштөө үчүн калуу, иштеп калуу; ~ **тьяся ночевать** жатып (түнөп) калуу; **2. разг.** ордунда калуу; көчпөй калуу; ~ **тьяся на второ́й год** экинчи жылга ордунда калуу; класста экинчи жылга ордунда калуу; **3.** мурдагысындай кала берүү, мурдагысындай сакталып калуу; өзгөрбөй туруу; **все ~ лось, как пре́жде** бардык нерсе мурдагысындай сакталып калган; бардык нерсе мурда кандай болсо, ошондой турат; **зако́н ~ лся в си́ле** мыйзам өз күчүндө калды; **здесь ди́чи почти́ не ~ лочь** бул жерде илбээсиндер дээрлик калган жок; **4.** артуу, калуу, артып калуу; **у меня́ ~ ось все́го три ру́бля́** менде бар болгону үч сом калды; **от отрэ́за ~ лось о́коло полу́метра** бир кийимдик кездемеден жарым метрче гана калды; **5.** калуу; **до отхо́да по́езда ~ лось полча́са** поезддин жөнөрүнө жарым саат калды; **нам ~ лось е́хать е́щё со́рок киломе́тров** биз дагы кырк километр жол жүрүүгө тийишпиз; **6. кому, на кого** калуу, тийүү, буйруу, насип болуу; **Мо́я тут е́сть ча́сть (насле́дства), но все́ тебе ~ нется** (Чехов) Бул жерде менин бир аз

(мурас) мүлкүм бар, баары сага калат; **7.** ... калуу, болуп калуу; **мы ~ лись в безвыходном положении** биз аргасыз (тунгуюк) абалга түшүп калдык; **8. без чего** -сыз калуу, айрылуу, айрылып калуу, куру калуу; **~ тья без денег** акчасыз калуу, куру калуу; **~ тья без денег** акчасыз калуу; **~ тья без обеда** тамак ичпей калуу, тамактан куру калуу; **9. безл., кому с неопр.** гана калды, -са болду; **~ лось только получить документы** документтерди алыш гана калды; **всего три гвоздя доколотить ~ лось** үч гана мыкты уруу калды; **10. разг.** калуу, уртуу (карта, домино ж.б. оюндарда); **остаться за кем 1)** калуу, тийүү; **на аукционе ваза осталась за нами** аукциондо ваза бизге калды; **2)** мойнунда калуу, карыздар болуп калуу; **за ним осталось пять рублей** анда беш сом калды; ал беш сом карыздар болуп калды; **остаться глухим к чему** бирөөнүн дартына, түйшүгүнө ж.б. бейкапар (этибарсыз) кароо, кулак салбоо, жаны ачыбоо; **осталось начать да кончить** ирон. иш али ашып-ташып жаткан экен.

Остекленеть сов. айнекке окшоп калуу, нурсуз болуп калуу, жансыз болуп калуу (көз жөнүндө).

Остекление ср по знач. гл. остеклить; ~ окон терезелерге айнек салуу.

Остеклеть сов. прост. то же, что остекленеть.

Остеклить сов. что айнек салуу, айнектөө; айнек салдыруу, айнектетүү; ~ **рамы** рамаларга айнек салдыруу; ~ **террасу** террасага айнек салуу; террасага айнек салдыруу.

Остеклять несов. см. остеклить.

Остекляться несов. страд. к остеклять.

Остеолог м остеолог, остеология боюнча адис.

Остеологический, -ая, -ое остеологиялык, остеология...

Остеология ж остеология (сөөктүн формасы жана структурасы жөнүндөгү анатомиянын бир бөлүгү).

Остеома ж мед. остеома (сөөк тканынан өсүп чыккан зыянсыз шишик).

Остеомиелит м мед. остеомиелит (сөөк кулгунасы, көбүнчө сөөк ткандарынан башка катмарларына тарала турган сөөк чучугунун инфекциялык сезгениши).

Остепени/ть сов. кого токтолтуу, оор басырыктуу кылуу, акылына киргизүү; **женитьба ~ ла его** үйлөнгөндөн кийин токтоо тартып (акылы кирип) калды.

Остепениться сов. токтолуу, токтоо тартуу, оор басырыктуу болуу, байсалдуу болуу, акылына кирүү; ~ с годами жаш өткөн

сайын токтоло баштоо; **пора бы тебе ~ акылына** кире турган кезиң келди; тыйыла турган кезиң келди.

Остепенять несов. см. остепенить.

Остепеняться несов. см. остепениться.

Остервенело нареч. разг. жаалдана, жаалданып, кутургандай, **они дрались** ~ алар жаалдана мушташып жатышты.

Остервенелость ж то же, что остервенение.

Остервенелый, -ая, -ое разг. аябай ачууланган, жаалданган, жаалы кайнаган, кутурунган, ызасы кайнап ашынган, каары кайнаган, туталанган, кыжырланган; ~ **враг** жаалданган душман; ~ **взгляд** кыжырланып туталанган көз караш.

Остервенение ср аябай ачуулануу, жаалдануу, жаалы кайноо, кутуруу, кыжыры кайнап туталануу; **прийти в ~** аябай кыжыры кайнап ачуулануу; **с остервенением** жан-дили менен; бүткүл дити менен; бүт дитин коюп кумарланып; **работат с остервенением** жан-дили менен берилип иштөө.

Остервенеть сов. аябай ачуулануу, жаалдануу, кыжыры кайнап кутуруу, кыжыры кайнап туталануу; ~ **от оскорблений** кордоого (ызага) чыдабай аябай (кыжыры кайнап) ачуулануу.

Остервенить сов. кого катуу ачуулантуу, жаалдантуу, жаалын кайнатуу, кыжырын кайнатып кутуртуу, жинин келтирип туталантуу; ~ **своими издевками** келекелеп аябай кыжырын келтирип жинтентүү.

Остервени/ться сов. разг. аябай ачуулануу, жаалдануу, жаалы кайноо, кутуруу, жинденүү, казабы ашынуу, казаптануу, сурдануу, туталануу, казаптан өзүн өзү жоготуп коюу; **он ~ лся** анын жаалы кайнап кетти.

Остерегать несов. кого-что этият кылуу, абайлатуу, сактандыруу, эскертип коюу, этият (сак) болууга кенеш берүү; ~ **от дурных поступков** жаман кылык-жоруктарга баргызбоо, жаман иштерге барбагын деп эскертип коюу.

Остерегаться несов. см. 1. кого-чего и без доп. сактануу, этият болуу, сак болуу, абайлоо; ~ **простуды** суук тийүүдөн (тийгизип алуудан) сак болуу; **2.** коркуу, качуу, алыс болуу, сактануу, сак болуу, абайлоо; ~ **дурной компании** жаман компаниядан качуу; жаман компаниядан этият болуу.

Остеречь сов. см. остерегать.

Остеречься сов. см. остерегаться.

Остистость ж кылкандуулук, кылчыктуулук; ~ **колоса пшеницы** буудайдын ма-

шагынын кылкандуулугу; ~ **меха** мехтин кылчыктуулугу.

Остист/ый, -ая, -ое (остист, -а, -о) кылкандуу, кылчыктуу; ~ **ые сорта** пшеницы буудайдын кылкандуу сорттору; ~ **ый мех** кылчыктуу мех.

Остит *м мед.* остит (сөөктүн сезгениши).

Остов *м* 1. тулку, негиз; ~ **корабля** кеменин тулкусу; ~ **юрты** боз үйдүн керегееууктары; 2. скелет, сөөктөр; **конский** ~ аттын сөөктөрү (скелети); 3. *перен.* негизги мазмуну, негизи; ~ **романа** романдын негизги мазмуну.

Остойчивость *ж мор* кеменин оодарылбай тең салмактуулугун сактай алышы.

Остойчив/ый, -ая, -ое (остойчив, -а, -о) *мор.* оодарылбай турган; ~ **ое судно** оодарылбай турган кеме.

Остол *м* остол, шырғый, таяк (Түндүктө: нартаны башкаруу үчүн пайдаланылуучу узун шырғый).

Остолбенело *нареч. разг.* сенейип.

Остолбенелый, -ая, -ое *разг.* сенейген, сенейип катып калган; **стоит как** ~ сенейип катып калгансып турат.

Остолбенени/е *ср по знач. гл. остолбенеть;* **стоять в ~ и** сенейип катып туруу.

Остолбенеть *сов.* сенейип катып калуу, эмне кыларын билбей далдырап туруп калуу; ~ **от удивления** таңданып катып калуу; таңгалганынан эмне кыларын билбей далдырап туруп калуу.

Остолоп *м* бран. келесоо, кеңкелес, маңыроо.

Осторожничать/ть *несов. разг.* ашыкча сактык кылуу, өтө эле сактануу, өтө эле этият болуу; **Он опытный врач, но очень уж ~ ет** (Коптяев) Ал тажрыйбалуу врач, ошентсе да өтө эле этият болуп жатат.

Осторожно *нареч.* 1. этияттап, этияттык менен, этият болуп; ~ **двигаться** этияттап басуу; ~ , **не оступись!** этият бол, мүдүрүлүп кетесиң! **действовать** ~ этияттык менен иш кылуу; 2. абайлап, сактык менен, этияттап; ~ **разобрать механизм** механизмдм абайлап ажыратуу; ~ **поставить вазу на стол** вазаны стол үстүнө этияттап коюу.

Осторожность *ж* сактык, этияттык; **действовать с ~ ю** сактык менен иш кылуу; ~ **в обращении с приборами** приборлорду этияттык менен пайдалануу; приборлорду пайдаланганда этият болуу.

Осторожн/ый, -ая, -ое (осторожен, -жна, -жно) 1. сак, этият, этияттык менен иш кылган; ~ **ый человек** сак киши; **будьте ~ ы!** этият болуңуз!; сак болуңуз!; 2. этияттык менен мамиле кылган, абайлап жасалган (иштелген); ~ **ое обращение с книгами** китептерди этиет тутуу.

Осточерте/ть *сов. разг.* жадатуу, жанга батуу, аша кечирүү, көкөйгө тийүү; ~ **ло безделье** бекерчилик жадатып жиберди.

Острагивать *несов. см. острогать.*

Острагиваться *несов. страд. к острогивать.*

Остракизм *м* 1. остракизм, айдап жиберүү, кууп чыгуу, (байыркы Грецияда: мамлекет үчүн кооптуу граждандарды жашырын добушка коюу жолу менен айдап жиберүү, кууп чыгуу); **подвергнуть кого-л. ~ у** кимдир бирөөнү айдап жиберүү; 2. *книжн.* айдап жиберүү, куугунтукка алуу, куугунтуктоо.

Острастка/а *ж разг.* коркутуп коюу, опуза, опузалап коюу; **дать ~ у** коркутуп коюу; опузалап коюу.

Острекать *сов. прост.* чалкан чагуу; ~ **руки крапивою** колун чалкан чагып алуу.

Острекаться *сов. прост.* чалканга чактырып алуу; **он ~ лся о крапиву** ал чалканга чактырып алды.

Острец *м бот.* острец, буудай баш (отоо чөптүн бир түрү).

Остригать *несов. см. остричь.*

Остригаться *несов.* 1. *см. остричься;* 2. *страд. к острогать.*

Остри/ё *ср* 1. уч, миз; ~ **ё иглы** ийненин учу; ~ **ё штыка** найзанын учу; 2. уч, чоку; ~ **я кремлёвских башен** Кремль мунараларынын чокулары; 3. миз; ~ **ё ножа** бычактын мизи; ~ **ё сабли** кылычтын мизи; 4. *перен.* миз; **попасть на ~ ё критики** сындын мизине (курч айтылган сынга) кабылып калуу.

Остричь I *несов. что* курчутуу, учтоо; ~ **нож** бычакты курчутуу; ~ **карандаш** карандашты учтоо.

Остричь II *несов.* укумчул сөз айтуу, куудул сөз сүйлөө; **он всегда ~ л** дайыма куудул сүйлөйт.

Острица *ж зоол.* чүчөк курт.

Остричь *сов. кого-что* кыркуу, кесүү, кыюу, алуу; ~ **волосы** чачты кыркуу; ~ **ногти** тырмакты алуу; ~ **овцу** койду кыркуу.

Остричься *сов.* чачын алдыруу, чачын кырктыруу; ~ **наголо** чачын таптаза кылып алдыруу; чачын такырайтып алдырып салуу.

Остро *нареч.* абдан, өзгөчө, өткөрө, аябай, зарурат; ~ **пахнуло бензином** бензиндин жыты мурунду жарып кетти; бензиндин жыты өзгөчө сезилип турду.

Остро... остроголовый, остроклювый жана **островоспалительный, остроинфекционный** деген сыяктуу татаал сөздөрдүн биринчи мүчөлүк бөлүгү.

Остров *м* 1. арал; **необитаемый** ~ адам

жашабаган арал; ~ **Сахалин** Сахалин аралы; **Курильские** ~ **а** Куриль аралдары; **2. перен.** өзүнчө бөлүнүп (ажыралып) турган жер; **зелёный** ~ **в пустыне** чөлдөгү жашыл арал (көк майдан жер); **3. охот.** ортодо бөлүнүп (ажыралып) турган чакан токой.

Островёрх/ий, -ая, -ое төбөсү учтуу; ~ **ая башня** төбөсү учтуу мунара; ~ **ая крыша** төбөсү учтуу (шуншугуй) чатырча.

Островитянин *м* аралдык, аралда жашаган адам, арал кишиси.

Островитянка *женск. к* островитянин.

Островн/ой, -ая, -ое аралда жайгашкан, аралда болгон, аралдагы, арал...; ~ **ое государство** аралда жайгашкан мамлекет; ~ **ый житель** аралда жашаган адам, аралдык адам; ~ **ая растительность** аралда өскөн (өсүүчү) өсүмдүк.

Островок *м* *уменьш. к* остров; кичирээк арал, аралча;

Острог *м* **1.** острог (байыркы Россияда: жерге жыш орнотулуп, баш жагы учталган мамылардан турган крепосттук дубал); **2.** острог, калаа (жыгач дубалдар менен айлантат курчалган шаар, кыштак, алар 14–17-кылымдарда Москва мамлекетинин чек арасында чындалган пункттар катары кызмат кылган); **Кольский** ~ Кольск острогу; **3. уст.** түрмө, абак; **И вот меня заперли в острог, где я просидел, должно быть, месяца четыре** (М.Горький) ошентип мени абакка камап салышты, калыбы, анда төрт айга жакын олтурдум окшойт.

Острог/а *ж* дегээ; **бить рыбу** ~ **ой** балыкты дегээ менен саюу.

Острогать *сов.* жылмалап сүрүү, сүрүп тегиздөө; ~ **доску** тактайды сүрүп тегиздөө.

Остроглаз/ый, -ая, -ое *разг.* **1.** көзү өткүр, көзү курч, өткүр көздүү, курч көздүү; ~ **ая детвора** көзү курч балдар; **2.** көзү ойноктогон, желкеден өткөн; **Бойкая, ~ ая баба** накрывала стол для обеда (М.Горький) Шайдоот, көздөрү ойноктогон катын тамак бермек болуп, дасторкон жайып жатты.

Острогубцы *мн.* ат тиш, кемпир ооз (зым, мык ж.б. кесүүгө ылайыкталган).

Остродефицитный, -ая, -ое (остродефицитен -на, -но) өтө дефициттүү, абдан тартыш, оной менен табылбай турган; ~ **товар** өтө дефициттүү товарлар.

Острожник *м* *уст.* абакка камалган адам.

Острожн/ый, -ая, -ое *уст.* **1.** абактагы, абак...; ~ **ая больница** абактагы оорукана; **2. в знач. сущ. острожный** *м* абакка камалган адам; **Я человек тёртый, всякого народу на своём веку видал ... и воришек, и бродяг, и острожных, и каторжных** (Куприн) Мен башымдан далайды өткөргөн адаммын,

өмүрүмдө ар кандай кишилерди... майда ууруларды да, селсаяктарды да, абакка камалгандарды да, каторгага айдалгандарды да көрдүм.

Острозаразн/ый, -ая, -ое (острозаразен, -зна, -зно) өтө жугуштуу, тез жугуучу; ~ **ая болёзнь** өтө жугуштуу оору; ~ **ый больной** өтө жугуштуу оору менен ооруган адам.

Острозуб/ый, -ая, -ое (острозуб, -а, -о) курч тиштүү; ~ **ая борона** курч тиштүү мала.

Остроконечн/ый, -ая, -ое (остроконечен, -чна, -чно) учу учтуу, башы учтуу, шоңшогой, шуншугуй чокулуу; ~ **ая шапка** төбөсү шоңшогой баш кийим; ~ **ая башня** баш жагы учтанып кеткен мунара.

Острокрылый, -ая, -ое (острокрыл, -а, -о) ичке канаттуу, канаттары ичке; узун канат; ~ **стриж** ичке канаттуу карлыгач.

Остролист *м* ийне жалбырактуу өсүмдүк (жайы-кышы көгөрүп туруучу ийне жалбырактуу жыгач же бадал өсүмдүгү).

Остролистн/ый, -ая, -ое жалбырагынын уч жагы ичке, ичке жалбырактуу; ~ **ая ива** ичке жалбырактуу (жалбырагынын учу ичке) тал.

Остролистый, -ая, -ое *то же, что остролиственный.*

Остролицый, -ая, -ое (остролиц, -а, -е) узун бет, чап жаак; ~ **мальчик** чап жаак бала.

Остронос, Остроносик *м* шиш тумшук балык (кефаль тукумуна кирген промысловук баалуу деңиз балыгынын бир түрү).

Остроносы/й, -ая, -ое (остронос, -а, -о) **1.** шиш мурун, шиш тумшук, шиштигий мурун, узун тумшук; ~ **й человек** шиштигий мурун киши; ~ **й лисенок** узун тумшук бачики (түлкүнүн баласы); **2.** тумшугу учтуу, тумшугу ичке, учу ичке; ~ **й чёлн** тумшугу ичке кайык; ~ **е туфли** тумшугу ичке туфли.

Острорылый, -ая, -ое *зоол.* узун, шиш тумшук, узун тумшуктуу, тумшугу узун.

Острослов *м* укумчул сөздүү адам, аскиячы, тили өткүр чалкан тилдүү адам.

Острослови/е *ср* укумчулдук, аскиячылык, өткүр тилдүүлүк; **упряжняться в ~ и** курч сөздүүлүккө машыгуу.

Острословить *несов. разг. то же, что остричь* **II.**

Остросовременн/ый, -ая, -ое (остросовремен, -на, -но) азыркы заман үчүн эң зарыл, эң актуалдуу; ~ **ая проблема** азыркы замандын эң зарыл (актуалдуу) проблемасы.

Остросюжетный, -ая, -ое (остросюжетен, -на, -но) курч сюжеттүү, курч сюжетке толгон; ~ **фильм** курч сюжеттүү фильм.

Острот/а **I** *ж* курч сөз, укумчул сөз,

куудул сөз; аския; злая ~ а чалкандуу укумчул сөз; сыпать ~ ами укумчул сөздөрдү жаадыруу; плоские ~ ы мааниси жок укумчул сөздөр; дешёвые ~ ы арзыбаган укумчул сөздөр; удачная ~ а орундуу айтылган куудул сөздөр.

Острота II ж 1. курчтук, өткүрлүк; ~ бритвы устаранын курчтугу; 2. өткүрлүк, курчтук; ~ зрения көздүн курчтугу; көрүү жөндөмдүүлүгүнүн күчтүүлүгү; ~ слуха кулактын курчтугу; угуу жөндөмдүүлүгүнүн күчтүүлүгү; ~ ума акылдын курчтугу; 3. өткүрлүк, курчтук, таасирдүүлүк; кескиндүүлүк; ~ выражения сөздүн курчтугу (таасирдүүлүгү); ~ выступления чыгып сүйлөнгөн сөздүн кескиндүүлүгү; 4. өткүрлүк, ачуулук; ~ запаха жыттын өткүрлүгү; ~ перца калемпирдин ачуулугу; 5. күчтүүлүк, чондук, оордук; ~ горя кайгынын оордугу; ~ желаний ниеттин (каалоонун) чондугу; 6. күчтүүлүк, кескиндик, курчтук, оордук; ~ идеологический борьбы идеологиялык күрөштүн курчтугу; ~ противоречий карама-каршылыктардын кескиндиги.

Остроугольник м тар бурчтук.

Остроугольный, -ая, -ое тар бурчтуу; ~ треугольник тар бурчтуу үч бурчтук.

Остроумец м разг. 1. то же, что остро-слов; 2. акылы курч адам.

Остроумие ср 1. укумчулдук, чукугандай сөз табуу, сөз тапкычтык; өткүр сөз, курч сөз; блистать ~ м сөзгө усталыгы менен айырмаланып туруу; 2. акылдын курчтугу; чебер акылдуулук; акылдуулук.

Остроумничать несов. разг. укумчулдук кылуу, чукугандай сөз табуу, сөзгө усталыгын көрсөтүү, сөздү машина келтирип сүйлөө; он ещё больше начал ~ ал мурдагыдан да сөздү машина келтирип сүйлөй баштады.

Остроумно нареч. 1. укумчулдук менен, чукугандай сөз таап, сөздү машина келтирип; ~ ответить чукугандай сөз таап жооп кайтаруу; машина келтире жоп кайтаруу; 2. акылдуулук менен; задача решена ~ маселе акылдуулук менен чечилген; ~ выйти из трудного положения оор абалдан акылдуулук менен чыгып кетүү.

Остроумный, -ая, -ое (остроумен, -мна, -мно) 1. чукугандай сөз тапкан, сөздү машина келтирген, сөзгө уста, сөзү укрч, өткүр сөздүү; ~ ый человек сөздү машина келтирип сүйлөгөн адам; чукугандай сөз таап сүйлөгөн адам; ~ ая шутка курч (катуу) тамаша; 2. акылдуулук менен жасалган, акыл менен иштелген, ажайып; ~ ый довод ажайып жүйөө; акылдуулук менен жасалган жүйөө; ~ ый план акыл

менен иштелген план; ~ ое решение вопроса маселени жеткен акылдуулук менен чечүү.

Остроухий, -ая, -ое (остроух, -а, -о) камыш кулак, кулагынын учу учтуу; кулагы тикчийген тик; ~ конь камыш кулак ат.

Острохвостый, -ая, -ое (острохвост, -а, -о) ичке куйрук, куйругунун учу ичке; ~ ая птица ичке куйрук, куйругунун учу ичке куш.

Остругать сов. разг. то же, что острогать.

Остругивать несов. см. острогать.

Остругиваться несов. страд. к острогивать.

Острый, -ая, -ое (остр и остёр остра, остро и остро) 1. курч, учтуу, өткүр; кырдуу; ~ ая бритва курч устара; ~ ая игла учтуу ийне; ~ ый нож курч (өткүр) бычак; ~ ый кинжал курч (өткүр) канжар; учтуу укандар; ~ ые зубы курч тиш; ~ ый карандаш учтуу карандаш; ~ ые колочки учтуу тикенектер; ~ ые камни кырлуу таштар; 2. учу ичке, шуштугуй, тар; ~ нос лодки кайыктын учтуу башы; туфли с ~ ыми носками тумшугу ичке (шуштугуй) туфли; ~ ый угол тар бурч; 3. курч, өткүр, күчтүү, жетик; ~ ый слух угуму күчтүү; ~ ый ум өткүр (жетик) акыл; у него ~ ый нюх анын жыт билүү сезими күчтүү; 4. укумчул, курч, өткүр, ачуу, катуу; ~ ое слово укумчул сөз; жанга катуу тийген ачуу сөз; ~ ая шутка катуу тамаша; 5. курч, өткүр, күчтүү, ачуу мурунду жарган (сезүү органдарына күчтүү таасир кылуучу); ~ ый блеск күчтү жалтырак; көз уялткан жалтырак; ~ ый запах өткүр жыт; мурунду жарган жыт; ~ ый перец ачуу калемпир; 6. тузу ачуу, өткүр; ~ ые блюда өткүр (тузу, калемпири ачуу) тамактар; 7. күчтүү, катуу, какшаткан, заркыраткан, какшап ооруган, зыркырап ооруган; ~ ая боль күчтүү (катуу) оору; какшаткан (зыркыраткан) оору; ~ ое желание күчтүү каалоо; күзөгөн тилек; ~ ая необходимость в чем-л. бир нерсенин өтө зарылдыгы; бир нерсеге өтө муктаждык; 8. тк. полн. ф. курч өнүккөн, курч өткөн; курч, оор (оору жөнүндө); ~ ый аппендицит оор аппендицит; ~ ое воспаление оор сезгенүү; ~ ая диспепсия курч диспепсия; 9. курч, кескин, кыйын, оор, айыгышкан; ~ ая игра курч оюн; ~ ое положение оор (кыйын) абал; ~ ые дебаты курч дебаттар; ~ ый момент оор учур; соревнование прошли в ~ ой спортивной борьбе мелдеш спорттук айыгышкан күрөш менен өттү; острый угол мат. тар бурч; острый язык у кого; остер (острый) на язык кто укумчул, чукугандай сөз тапкан, жанга (чучукка) тийгизе сүйлөгөн, тили өткүр (заар).

Остри́як *м разг.* укумчул, чукугандай сөз тапкан киши; азилкөй, аскиячы.

Остри́чка *разг. женск. к острия́к.*

Осту́да *ж уст. и нар-поэт.* салкын мамиле, мамиленин суушу, араздашуу, бир аз чатакташуу, анча-мынча талаш-тартыш.

Остуди́ть сов. 1. суутуу, салкындатуу, муздатуу; ~ **молоко́** сүттү суутуу; ~ **ко́мнату** бөлмөнү салкындатуу; 2. басаңдатуу, суутуу; **она спосо́бна ~ са́мые пы́лкие чу́ства** ал алоолонгон сезимди да суутуга жөндөмдүү; 3. басып коюу, токтотуу, суутуу; **Репли́ка, ви́димо, остуди́ла ора́тора** (И. Дроздов) Реплика, калыбы, оратордун демин суутуп койду окшойт.

Остуди́/ться сов. 1. сууп муздоо, муздаган абалга келүү; **ко́мната ~ лась** бөлмө муздай түштү; 2. *перен.* басаңдоо; ~ **лся юный пы́л** жаштык оту басаңдай түштү; 3. *прост.* үшүп суук тийүү; **смотри, не остуди́сь** суук тийип калып жүрбөсүн; суук тийгизип алып жүрбөгүн.

Остужа́ть несов. см. остуди́ть.

Остужа́ться несов. 1. *см. остуди́ться*; 2. *страд. к остужа́ть.*

Осту́кать сов. разг. то же, что обсту́кать; ~ **сте́ны** дубалды ургулап көрүү.

Осту́кивать несов. см. отсту́кать.

Оступа́ться несов. см. осту́питься.

Осту́пи/ться сов. 1. жаза басуу, жаза басып алуу, чала жаздым басуу, жаздым басып алуу; **он ~ лся и вы́вихнул себе́ но́гу** ал жаза (жаздым) басып, бутун чыгарып (окустатып) алыптыр; 2. *перен. разг.* жаңылышуу, каталашуу, чекилик кетирүү, адашуу; **позабыв то про́шлое, он ещё раз ~ лся** ал мурдагыларын унутуп коюп, дагы бир жолу жаңылыштык кетирди.

Остыва́ть несов. см. осты́ть и осты́нуть.

Осты́л/ый, -ая, -ое уст. 1. муздап калган, муздаган; **с лица́ кати́лся пот ~ ый** бетинен муздак тер куюлду; 2. *перен.* кайдыгер караган, салкын караган, көңүл кош, кош көңүл; **есть лю́ди, с душо́й ~ ой** көңүлүндө кайдыгер караган адамдар да бар.

Осты́нуть сов. то же, что осты́ть.

Осты́/ть сов. 1. муздоо, сууш, муздап калуу, сууп калуу; **чай ~ л** чай муздап калды; **печь уже ~ ла** меш муздап калыптыр; **мотор ~ л** мотор муздады; 2. муздоо, чыйрыгуу, тери кургоо, сууш; **пе́ред купа́нием на́до ~ ть** сууга түшөөрдүн алдында терди кургатуу керек; **лошада́м на́до да́ть ~ аттарды** суутуу керек; 3. *перен. к кому-чему и без доп.* сууш, көңүлү калуу, көңүлү чаппай калуу, көңүлү кайтуу, кызыкпай калуу; **он ~ л ша́хматам** анын шахматтан көңүлү сууду; анын шахматка көңүлү келбей калды; 4.

перен.-өзүн басуу, өзүнө келүү, басылуу, тынчып калуу; он ника́к не мог ~ ть по́сле спо́ра ал талаштан кийин далайга чейин өзүнө келе албады.

Ость ж 1. *бот.* кылкан, мурут; ~ **ячменя́** арпанын кылканы; 2. кыл, ичке узун түк; **тёмная** ~ кара кыл.

Остяки́ мн. (ед. остя́к м, остя́чка ж) ханттардын байыркы аты.

Осуди́ть сов. 1. *кого* жазага тартуу, жазага өкүм кылуу, кесүү, айыптап кесүү, айыптап өкүм чыгаруу; ~ **на пять лет** беш жылга кесүү; беш жылга камак жазасын берүү; 2. *кого-что* айыптоо, каралоо, жамандоо, жаман деп табуу, сөгүш берүү; ~ **чье́-л. поведе́ние** кимдир бирөөнүн жүрүштүрүшүн айыптоо; 3. *перен. кого на что или с неопр.* бет алуу, бет алдыруу, дуушар болуу, аргасыз болуу; **Больные осуждены видеть изо дня в день одно́го то́лько Никиту́** (Чехов) Оорулуулар күн сайын Никитаны гана көрүүгө аргасыз эле; оорулуулар ар күнү Никитаны гана көрүшө турган; **не осуди́(те)** *уст.* айыптабаңыз, айып көрбө(нүз); кечир(иниз).

Осужда́ть несов. см. осуди́ть.

Осужда́ться несов. страд. к осужда́ть.

Осужде́ние ср. 1. өкүм кылуу, кесүү, айыптап кесүү, жаза берүү, айыптап өкүм чыгаруу; **зао́чное** ~ сыртынан өкүм чыгаруу (кесүү); сыртынан чыгарылган өкүм; **усло́вное** ~ шарттуу өкүм; шарттуу кесүү; ~ **обви́яемого** айыпталуучуну жазага өкүм кылуу; 2. айыптоо, жамандоо, айыпка жыгуу, нааразылык; **в его́ слова́х звуча́ло** ~ анын сөздөрүнөн айыптагандык сезилип турду.

Осужде́нный, -ая, -ое 1. *прич. от осуди́ть*; 2. *в знач. суц. осужде́нный м, осужде́нная ж* жазага өкүм кылынган (кесилген) киши (аял).

Осу́ну/ться сов. арыктоо, арыктап кетүү, арыктап жүдөө, этинен азуу, азып кетүү, жаактары шимилүү, бет сөөктөрү уркуяп чыгып калуу, бетинин эти качып чүрүшүү; ~ **ться от боле́зни** ооруп арыктап этинен азуу; **лицо́ у него́ ~ лось** анын жаактары шимилип арыктап кетти.

Осуша́ть несов. см. осуши́ть; † не осуша́ть **глаз тынбай ыйлай берүү**, көз жашы арылбоо.

Осуша́ться несов. страд. к осуша́ть.

Осуше́ние ср по знач. гл. осуши́ть 1; ~ **и осво́ение** болот саздарды кургатуу жана өздөштүрүү.

Осуши́тель м спец. кургатуучу канал.

Осуши́тельн/ый, -ая, -ое кургата турган, кургатуу...; ~ **ые рабо́ты** кургатуу

жумуштары; ~ ая система кургатуу системасы.

Осушить *сов.* 1. кургатуу, суусун (нымын) жок кылуу; ~ болото сазды кургатуу; 2. калтырбай ичүү, шыпкап ичүү, түбүнө чейин ичүү; ~ рюмку до дна рюмкины түбүнө чейин ичип жиберүү; \diamond осушить слёзы кому или чьи сооротуу, жубатуу, кайрат берүү; осушить глаза ыйлабай калуу, ыйын (көз жашын) токтотуу, ыйын басуу.

Осушка *ж по знач. гл. осушить 1;* ~ болот саздарды кургатуу.

Осуществимость *ж* жүзөгө ашуучулук, иш жүзүнө ашырыла тургандык; ужутка чыгуучулук; ~ задач милдеттердин иш жүзүнө ашырылуу мүмкүндүгү; милдеттердин ужутка чыгуучулугу.

Осуществим/ый, -ая, -ое (осуществим, -а, -о) ишке ашырууга боло турган, жүзөгө ашырыла турган, иш жүзүнө ашырууга боло турган; ужутка чыгарууга боло турган; ~ ые мечты ишке аша турган тилектер; аткарыла турган тилектер; ~ ые планы иш жүзүнө ашырууга боло турган пландар.

Осуществить *сов. что* ишке ашыруу, жүзөгө ашыруу, иш жүзүнө ашыруу; ужутка чыгаруу; ~ революцию революцияны ишке ашыруу; ~ свой намерения өз ниетин жүзөгө ашыруу; ~ запуск космического корабля космос кораблин учурууну ишке ашыруу.

Осуществи/ться *сов.* ишке ашуу, жүзөгө ашуу, иш жүзүнө ашуу; ужутка чыгуу; аткаруу; его мечта ~ лась анын тилеги ишке ашты; анын тилеги аткарылды (ордуна чыкты).

Осуществление *ср по знач. гл. осуществить – осуществиться;* ~ плана планды ишке ашыруу; пландын ишке ашырылышы; ~ мечты тилекти жүзөгө ашыруу; тилектин жүзөгө ашырылышы.

Осуществлять *несов. см. осуществить;* ~ исполнительскую власть аткаруу бийлигин ишке ашыруу; ~ руководство жетекчиликти жүзөгө ашыруу; жетекчилик кылуу.

Осуществляться *несов. 1. см. осуществиться;* 2. *страд. к осуществлять.*

Осциллограмма *ж спец.* осциллограмма (осциллографтын жардамы менен жазылып алынган диаграмма).

Осциллограф *м спец.* осциллограф (электрдик же электрге кайра айланган чоңдуктардын тез алмашуучу убакыттарынын ортосундагы көз карандылыкты байкоо үчүн жасалган өлчөгүч аспап).

Осциллятор *м спец.* осциллятор (механикалык, электромагниттик жана д.у.с. термелүүлөрдү ишке ашырууга жөндөмдүү телолордун системасы).

Осчастливить *сов. кого* бактылуу кылуу, курсант кылуу, кубантуу; ~ подарком белек берип курсант кылуу; ~ своим вниманием көңүл бөлгөндүгү үчүн кубантуу.

Осчастливливать *несов. к осчастливить.*

Осыпаемость *ж* күбүлүүчүлүк, күбүлүп түшүүчүлүк, чубуруучулук, чубуруп түшүүчүлүк; ~ зерна дандын күбүлүп түшүүчүлүгү.

Осыпание *ср по знач. гл. осыпать – осыпаться;* ~ хлеба на корню буудайдын орулбай туруп күбүлүп түшүшү; орулбаган буудайдын күбүлүп түшүшү.

Осыпа/ть *сов. 1. кого-что* туш тарабынан чачуу, себүү; жаадыруу, көмүп таштоо; ~ ть новобрачных цветами кыз-күйөөнүн үстүнөн гүл чачуу; жаны баш кошкон жубайларды гүлгө көөмп таштоо; ~ ть конфетами конфет чачуу; ~ ть тесто мукой камырга ун себүү (себелөө); камырдын бетине ун себүү; 2. *что* каптоо, жайноо, толуу, көмүү; небо ~ но звёздами асманда жылдыздар жыбырап жайнайт, асманга жылдыздар толду; перстень ~ н алмазами шакекке толгон алмаз коюлган (орнотулган); 3. *перен. кого* көөмп таштоо, карк кылуу, жаадыруу; ~ ть ласками жаналы калбай эркелетүү; ~ ть оскорблениями аябай шылдыңдоо (келекелөө); 4. *что* төгүү, чачуу; төгүп жиберүү; деревья уже ~ листву дарактардын жалбырагы төгүлдү; дарактардын жалбырактары төгүлүп бүттү; орех ~ л плоды жаңгак жемишин жерге төктү; жаңгак төгүлүп бүттү; 5. чачуу, чачып таштоо; төгүп таштоо; ~ ть кучу навоза топтолгон кыкты чачып таштоо.

Осыпать *несов. к осыпать.*

Осыпаться *сов. 1.* капталуу, жамынуу, чүмкөнүү; трава ~ лась росой чөптү шүүдүрүм басты; 2. каптоо, жаап калуу, чүмкөө; лучи солнца ~ ли луга күндүн нурлары шалбааны каптады; 3. кулап (кулапып) түшүү, эшилип түшүү; берег ~ лся жээк кулап түштү; жээк эшилип түштү; насыпь ~ лась кырдалган топурак кулап түштү; үйүлгөн топурак эшилип кетти; 4. күбүлүп түшүү; чубуруп түшүү; листья с деревьев уже ~ лись дарактардын жалбырактары күбүлүп түштү; зёрна скоро осыплются эгин бышып күбүлүп түшкөнү турат; акация почти ~ лись акациянын жалбырактары бүт бойдон күбүлүп түштү десе да болот; акация дээрлик жыланач калды.

Осыпаться *несов. 1. см. осыпаться;* 2. *страд. к осыпать.*

Осыпка *ж разг. по знач. гл. осыпать – осыпаться.*

Осыпь *ж геол.* корум, шагыл (эшилип

түшүп чогулган тоо тектеринин сыныктары).

Ось ж 1. ок; ~ телеги арабанын ок жыгачы; ~ колеса дөңгөлөктүн огу; вагонная ~ вагондун огу; 2. спец. ок; ~ симметрии симметрия огу; ~ вращения айлануу огу **оси координат** координаталар огу; ~ кристалла кристалл огу; геометрическая ~ геометрия огу; земная ~ жердин огу ~ самолёта самолёттун огу; 3. перен. чего, какая чордон, борбор, маңыз, өзөк; ~ событий окуянын чордону, окуянын борбору, окуянын өзөгү, окуянын маңызы.

Осьминог м сегиз бут (узун сегиз буту бар деңиз айбаны).

Осьмушка ж уст. то же, что восьмушка; ~ чай ашмушке чай.

Осязаемость ж сезилиш, сезилгичтик, сезгичтик.

Осязаем/ый, -ая, -ое 1. прич. от осязать; 2. прил. сезилерлик, көрүнөрлүк, сезилип (көрүнүп) турган; ~ ые успехи көрүнүп (сезилип) турган ийгиликтер; ~ ые перемены сезилерлик өзгөрүштөр; похолодание весьма ~ о абанын муздагандыгы (суугандыгы) абдан сезилип турат.

Осязани/е ср сезүү, туюу (тышкы беш сезимдин бири); органы ~ я сезүү органдары.

Осязательность ж сезилерлик натыйжа.

Осязательн/ы/й, -ая, -ое (осязателен, -льна, -льно) 1. тк. полн. ф. сезүүчү, сезе турган, сезүү үчүн кызмат кыла турган, сезүү...; ~ ые органы сезүү ордадары; 3. сезилүүчү, сезилип туруучу, сезилерлик, билинип (көрүнүп) турган; ~ ый результат көрүнүп турган натыйжа; лечение дало ~ ые результаты дарылоо сезилерлик натыйжаларды берди.

Осязать несов. 1. кого-что сезүү, туюу; сезүү жолу аркылуу кабыл алуу; ~ предмет нерсени сезүү; 2. перен. сезүү, туюу, кабыл алуу, байкоо; билип (сезип) туруу; ~ плоды своих трудов өз эмгектеринин жемиштерин сезүү (баамдоо).

От, Ото предлог с род. 1. (при указании на исходный, отправной пункт) -дан (кыймылдын, орун которуштуруунун башталуу, таркалуу точкасы болуп саналган орунду, нерсени жана д.у.с. белгилөөдө колдонулат); от вокзала до дома вокзалдан үйгө чейин; отойти от дома үйдөн узап кетүү; от магазина отъехал грузовик магазинден жүк ташуучу машина жөнөп кетти; от пиджака оторвалась пуговица күрмөнүн топчусу үзүлүп кетти; 2. (при обозначении места, пункта) -да, ... тарапта, ... жакта; -дан (орунга, пунктка ж.б. карата орношкон башка жайды билдирет); к югу от озера

көлдөн түштүктү карай; көлдүн түштүк жагында; мы живём недалеко от центра биз борборго жакын жашайбыз; биз борбордун жанында турабыз; он сидел слева от меня ал менин сол жагымда (тарабымда) отурду; 3. -дан; -дан баштап (кандайдыр бир абалдын, жагдайдын ж.б. башталуу учурун, жашты ж.б. билдирүүдө колдонулат); слепой от рождения тубаса сокур; он осорител с десяти лет от роду ал он жашында жетим калды; у нас перерыв от двенадцати до часа бизде саат он экиден тартып бирге чейин дем алыш (тыныгуу) болот; бизде дем алыш (тыныгуу) саат он экиден бирге чейин; 4. -дан, -дан баштап, -дан тартып («до» предлогу жана башка зат атоочтор менен биригип кандайдыр бир убакыттын, мезгилдин чегин белгилөөдө колдонулат); от зари до зари таң аткандан баштап кечке чейин; срок обучения от трёх до пяти лет окуу мөөнөтү үч жылдан беш жылга чейин; 5. -дан, -чейин (сан атооч жана «до» предлогу менен биригип башка сан атоочтор менен бир нерсени чектөөчү чондукту белгилөөдө колдонулат); мороз от десяти до пятнадцати градусов суук он градустан он беш градуска чейин; дети от восьми до десяти лет балдар сегизден он жашка чейин; сегизден он жашка чейинки балдар; все от малого до велика бардыгы -кичине балдардан тартып карыларга чейин; жаш-карысы дебей бардыгы; 6. (при указании на источник чего-л.) -дан, себептүү, -дан улам, жардамы менен (бир нерсенин булагы болгон же булагы катары кызмат кылган адамды, нерсени, кубулушту ж.б. билдирүүдө колдонулат) шум от автомобилей автомобилдерден чыккан табыштар; проснуться от шума ызы-чуудан (улам) ойгонуп кетүү; сырость от земли начинала холодить бок жерден чыккан ным капталды музтата баштады; доходы от сельского хозяйства айыл чарбасынан түшкөн кирешелер; терпеть обиду от кого-л. кимдир бирөөдөн ыза болуу; это от нас не зависит бул бизге байланыштуу эмес; 7. (вследствие, по причине) -дан улам, -гандыктан, себептүү (кандайдыр бир аракеттин, абалдын жүйөөсүн, себебин көрсөтүүдө колдонулат); от страха корккондуктан; корккондуктун натыйжасында; от злости ачуусу келгендиктен; жини кайнагандыктан; плакать от боли ооругандыктан ыйлоо; смеяться от радости кубангандыктан күлүү; бледный от испуга корккондуктан кубарып кетүү; губы потрескались от ветра эриндер шамалдан кесилип кетти; эриндер шамалдын таасиринен жарылып кетти; 8. (при указании на лицо, предмет, явление и т.п. которые устраниются) -дан (жоготу-

лушу, кетирилиши, тазаланышы, ташталышы, жок кылынышы керек болгон нерселерди көрсөтүүдө колдонулат); **очисти́ть сапоги́ от гли́ны** өтүктү ылайдан тазалоо; **изба́виться от дурных привы́чек** жаман адаттардан кутулуу (арылуу); **пробуди́ться от сна́** уйкудан ойгонуу; уйкудан баш көтөрүү; **9. (против)** -га каршы, -дан (кандайдыр бир нерсеге каршы багытталган башка нерсени билдирүүдө колдонулат); **лека́рство от кашля́** жөтөлгө каршы дары; жөтөлдүн дарысы; **средство́ от комаро́в** чиркейге каршы дары; чиркейлерди жок кылуучу каражат (дары); **10. (при противопоставлении, сопоставлении)** -дан, бири-биринен (бир нерсени, кубулушту, касиетти ж.б. башка нерсе, кубулуш, касиет ж.б. менен салыштырууда, аларды бирине бирин каршы коюуда колдонулат); **пе́рвые вы́пуски маши́н значите́льно отлича́ются от послед́них** биринчи жолу чыгарылган машиналар азыркыларынан бир кыйла айырмаланышат; **они́ не отлича́ются друг от дру́га** алар бири-биринен айырмаланышпайт; алардын бири-биринен айырмасы жок; **11. (при указании целого, от которого берется часть)** -нын... (кандайдыр бир нерсе башка бир нерсенин бөлүгү болуп санала тургандыгын, башка нерсеге таандык экендигин мүнөздөөдө колдонулат); **кры́шка от кастрю́ли** кастрюлдун капкагы; **футля́р от очко́в** көз айнектин кутусу; **ключ от кварти́ры** квартиранын ачкычы; **скорлу́па от оре́хов** жаңгактын кабыгы; **12. (при указании на принадлежности)** -да, -нын (иш-аракетти көрсөтүү жолу менен кимдир бирөөнү же бир нерсени мүнөздөөдө колдонулат); **рабо́чий от станка́** станокто иштөөчү жумушчу; **упол-номоченный от шко́лы** мектептен жиберилген уполномоченный (өкүл); мектептин уполномоченныйы (өкүлү); **действовать от имени́ коллекти́ва** жамаатын аты-нан аракет кылуу; **от лица́ това́рищей** жолдоштордун атынан; **13. (при указании даты)** -да, -дагы (датасы коюлган убакытты көрсөтүүдө колдонулат); **прика́з дире́ктора от шесто́го декаб́ря** директордун алтынчы декабрдагы буйругу; **директордун алтынчы декабрда берилген буйругу; письмо́ от трéтьего янва́ря** үчүнчү январдагы кат; үчүнчү январда жазылган кат; **14.** «жан», «жүрөк» деген зат атоочтор менен кошулуп, аракеттин ыкмасын, мүнөзүн көрсөтүүчү тактоочтук айкалышты түзөт; **от души́** жан-дили менен; **от чи́стого се́рдца** чын жүрөктөн; **15.** өз ара окшоштукту, жакындыкты жана д.у.с. маанилерди билдирүүдө колдонулат; **в**

ребёнке есть что́-то и от ма́тери балада энесинен да бар; бала энесине да окшошуп кетет; **у молодого́ поэ́та есть что́-то от Маяко́вского** жаш акында Маяковскийге кандайдыр бир окшоштук бар; жаш акын кандайдыр Маяковскийге да окшоп кетет; **16. (при указании на временную последовательность)** убакытты, убакыттын чегин билдирүүчү зат атооч кайталанган кезде анын мезгилдүүлүгүн, ыраттуулугун, сапаттын өсүшүн ж.б. көрсөтүүчү тактоочтук айкалышууну түзөт: **день ото́ дня́** күндөн-күнгө; **год от го́ду** жылдан-жылга **время́ от вре́мени** мезгил-мезгили менен; **от нача́ла до конца́** башынан аягына чейин.

От (ото-, оть-) приставка **1.** этиштерди түзүүдө колдонулуп, **1)** кимдир бирөөдөн, бир нерседен алыстоону, бөлүнүүнү, четтөөнү билдирет; **отплы́ть** сүзүп алыстоо; **отступи́ть** чегинүү, артка жылуу; **2)** нерседен анын бөлүгүнүн же аны менен тыкыс байланышта болгон башка нерсенин ажыралышын, бөлүнүшүн билдирет: **отвинти́ть** бурап чыгаруу; **отреза́ть** кесип алуу; **3)** жооп иретиндеги аракеттерди билдирет: **отблагодари́ть** алкыш айтуу; **откликну́ться** жооп кайтаруу; **4)** аракеттин аякталышын же токтолушун билдирет: **отзвене́ть** шыңгырап басылуу; **отцвести́** гүлдөп бүтүү; **5)** бир нерседен кутулууну, арылууну, бир нерсени жоюуну, четтетүүнү билдирет: **откача́ть** сордуруп чыгарып таштоо; **оттере́ть** жышып кетирүү; **6)** («ся» частицасы менен) бир нерседен качууну, баш тартууну билдирет: **отбо́яриться** шылтоо таап барбай коюу; **отговори́ться** шылтоо таап кутулуп кетүү; **7)** узакка созулган аракет менен сезимди жоготууга чейин жеткирүүнү билдирет: **отлежа́ть** баса жатып уктатып алуу; **отсиде́ть** кыймылсыз отура берип уктатып алуу; **8)** адатта аракеттин интенсивдүүлүк белгилери же аткарылыштын дыкаттык белгилери бар айрым этиштердин бүткөн түрүн түзөт: **отлупи́ть** аябай жанчып таштоо; **отремонти́ровать** ремонттоп коюу; **2.** сын атоочтордун кайсы сөз түркүмдөрүнөн келип чыккандыгын көрсөтүүдө колдонулат: **отглаго́льный, отымённый.**

Отав/а ж алысын (чабылган чөптүн ордуна чыккан жаш чөп); **кле́верная ~ а** беденин алысыны; **коси́ть ~ у** алысынды чаап алуу.

Ота́вн/ый, -ая, -ое алысын...; **~ ые** корма алысын тоюттар; **~ ое се́но** алысын чөп.

Отакелáживать несов. к **отакелáжить.**

Отакелáживаться несов. страд. к **отакелáживать.**

Отакелáжить сов. мор. такелаж менен камсыз кылуу, жабдуу.

Отáпливать *несов. к отопить.*

Отáпливаться *несов. страд. к отáпливать.*

Отáптывать *несов. к отоптáть.*

Отáптываться *несов. страд. к отáптывать.*

Отáр/а ж короо кой; **колхóзные** ~ **ы** колхоздун короо-короо койлору.

Отбáвить *сов. что чего* бөксөртүү, бөлүп алып таштоо, кемитүү, кемитип алып таштоо, азайтуу; ~ **сахару** канттан алып азайтуу.

Отбáвка ж *разг. то же, что отбавлénие.*

Отбавлénие *ср по знач. гл. отбáвить.*

Отбавлять *несов. к отбáвить; ◇ хоть отбавляй* аябай көп, толуп жатат, жайнап жатат, ашыпташып жатат.

Отбавляться *несов. страд. к отбавлять.*

Отбалансировать *сов. тех.* теңдештирүү, тең салмакташтыруу, барабар айлана тургандай кылуу (машиналардын айлануучу тетиктерин: валдарын, шкивдерин, роторлорун ж.б.).

Отбарабáни/ть *сов. 1. разг.* барабан чалып (уруп) тарсылдатып, такылдатып ургулоо, бир нерсени черткилеп, такылдатып бүтүү: (Миткалев) забарабáнил пáльцами по столу ... — Та-ак-с! — сказáл он, наконéц, отбарабáнив (Сергеев-Ценский) (Миткалев) столду бармактары менен такылдата баштады..., — Ко-ош! — деди акырында столду такылдатканын токтотуп; **2. что без доп. разг.** кыңгыратуу, дыңгыратуу, дыңкылдатып ойногон болуу; ~ **ть на фортепьяно** фортепьянодо дыңгыратып ойной берүү (ойногон болуу); **3. что и без доп. перен. разг.** быдылдатып сүйлөп бүтүү, быдылдата (эрди эрдине тийбей) сүйлөп таштоо, бадылдап айтуу; **мáльчик** ~ **л стихи** бала ырды быдылдатып окуп таштады; **на экзамене на все вопросы он** ~ **л без запинки** экзаменде ал бардык суроолорго токтолбой шатырата жоп берди; **4. что перен. прост.** белгилүү бир убакытка чейин бир жерде иштөө, жашоо; зериктирүүчү бир түрдүү жумушту иштеп бүтүрүү; нары-бери иштеп бере салуу, нары-бери бүтүрүп бере коюу; **за него я отбарабáнил четверо суток** ал үчүн мен төрт сутка иштеп бердим; анын ордуна мен төрт сутка иштедим; ~ **л урок** сабакты ары-бери даярдай (бышыктай) салуу.

Отбэгать *сов. разг. 1.* белгилүү бир убакытты чуркап жүрүп өткөрүү; чуркап айланып чыгуу; ~ **три часа** үч саат чуркоо; **2. то же, что отбэгаться.**

Отбегать *несов. см. отбежать.*

Отбéга/ться *сов. разг.* жүгүрүүнү токтотуу, жүгүрүп токтоо, жүгүрө албай калуу, жүгүрүүдөн калуу; **виднó**, ~ **лся я** мен жүгүрүүдөн калган окшойм.

Отбежáть *сов.* белгилүү бир аралыкка чуркап баруу, чуркап белгилүү бир аралыкка жетип калуу; чуркап алыстоо; ~ **на нéсколько шагов от угла** бурчтан нары бир нече кадам чуркап баруу; ~ **в стóрону** четке чуркап чыгуу.

Отбéливание *ср по знач. гл. отбéливать; ~ ткáней* кездемелерди агартуу.

Отбéливатель *м* агарткыч, агарткыч каражат; ~ **синтетических ткáней** синтетикалык кездемелерди агарткыч; синтетикалык кездемелердин агарткычы.

Отбéливать *несов. к отбелить 1.*

Отбéливаться *несов. 1. см. отбелиться; 2. страд. к отбéливать.*

Отбéливающ/ий, -ая, -ее 1. прич. от отбéливать; 2. прил. агарта турган, агартуучу; ~ **ий состав** агарта турган курам; ~ **ие глины** агартуучу чополор; ~ **ие сред-ства** агартуучу каражаттар.

Отбелить *сов. что 1.* агартуу; ~ **кóжу** терини агартуу; ~ **холст** боз кендирди агартуу; **2. разг.** агартып бүтүү.

Отбели/ться *сов.* агаруу, акка боёлуу; **шерсть хорошó** ~ **лась жүн** жакшы агарды.

Отбёлка ж *разг. и спец. по знач. гл. отбелить отбéливать; ~ холстá* боз кендирди агартуу; ~ **ткáни** кездемени агартуу.

Отбёлочн/ый, -ая, -ое спец. агартуучу, агарта турган; ~ **ые и красильные материалы** агартуучу жана боёочу материалдар.

Отбёлн/ый, -ая, -ое спец. 1. агартуу үчүн кызмат кыла турган, агартуу...; ~ **ое производство** агартуу өндүрүшү; ~ **ый цех** агартуу цехи; **2.** агартуучу, агартуу...; ~ **ые установки** агартуучу жабдуулар, агартуу жабдуулары; **3.** агартылуучу, агартылууга тийиш болгон; ~ **ая пряжа** агартылган жип.

Отбивáние *ср по знач. гл. отбивáть.*

Отбивáть *несов. к отбить; ◇ отбивáть* поклóны *уст.* сежде кылуу, башын сеждеге коюу.

Отбивáться *несов. 1. к отбиться; 2. страд. к отбивáть.*

Отбивка ж *разг., спец. по знач. гл. отбить 8, 9, 11; ~ на доскé черты* тактайга белги түшүрүү; ~ **земельного учáтка** жер аянтын ажыратып берүү; ~ **линии** сызык түшүрүү; ~ **косы** чалгыны чыңоо.

Отбивн/ой, -ая, -ое 1. жанча турган, кага турган, уруп жумшартуучу; ~ **ой мóлот** жанча турган (уруп жумшарта турган) балка; **2.** жумшартылган, жанчып жумшартылган; ~ **ые котлэты** жынчып жумшартылган эттен даярдалган котлеталар.

Отбирáть *несов. см. отобрáть.*

Отбирáться *несов. страд. к отбирáть.*

Отб́и/ть сов. 1. *что* уруп сындыруу, уруп жаруу; сындырып алуу; бөлүп алуу; ~ **ть кусок льда** бир бөлүк муз жарып (чагып) алуу; 2. кайтара уруу, кайта кайтаруу, кайта согуу; ~ **ть мяч рукой** топту кол менен кайта уруу; ~ **ть шайбу** шайбаны кайта кайтаруу; ~ **ть атаку** чабуулду кайта кайтаруу; чабуулдун мизин кайтаруу; ~ **ть неприятеля** душмандын мизин кайтаруу; 3. *кого-что* душмандан кайтарып алуу, бошотуу, азат кылуу, куткаруу; ~ **ть населённый пункт** калктуу пунктту кайтарып алуу; **спецназ ~ ли плённых спецназ** туткундарды куткарып алышты (азаттыкка чыгарышты); **пастухи ~ ли ягнёнка от волка** койчулар козуну карышкырдан куткарып (ажыратып) калышты; 4. *кого* бөлүү, ажыратуу, бөлүп коюу; ~ **ть жеребца от косяка** айгырды үйүрдөн бөлүп коюу; 5. *кого-что разг.* өз тарабына тартуу, тартып алуу; ~ **ть покупателей** у ког-л. сатып алуучуларды өз тарабна тартуу; ~ **ть место у ког-л.** ордун тартып алуу; ~ **ть жениха у ког-л.** жигитин тартып алуу; 6. *что разг.* алсыздандыруу, күчсүздөндүрүү, кетируу, жоготуу, жоюу, кайтаруу, жок кылуу; ~ **ть запах** жытты кетируу, жытты жоготуу; ~ **ть неприятный вкус** жаман даамды жок кылуу; 7. *кого-что* жок кылуу, кайтаруу, суутуу, калтыруу; ~ **ть желание** көңүлүн суутуу; көңүлүн калтыруу; ~ **ть аппетит** аппетитти жоготуу; 8. *что и без доп.* уруп (үн чыгарып) белгилөө; **часы уже ~ ли семь** саат даңылдап уруп жетини көрсөттү; 9. *что разг.* жөнөтүү, уруу; ~ **ть телеграмму** телеграмма жөнөтүү, телеграмма уруу; 10. *что* уруп алуу, уруп оорутуп алуу, уруп кокустатып алуу; ~ **ть ладо́ни** алаканын оорутуп алуу; ~ **ть па́лец молотко́м** бармагын балка менен уруп алуу; 11. *что* чыноо; ~ **ть ко́су** чалгыны чыноо; 12. *что спец.* чек ара сызыгын түшүрүп белгилөө, белги уруу; ~ **ть ли́нию ме́лом** бор менен белги түшүрүү; 13. *уст.* ченеп ажыратып берүү, ченеп бөлүп коюу; ~ **ть уча́сток под огоро́д** огород үчүн жер ченеп ажыратып коюу; 14. жанчып жумшартуу, чапкылап жумшартуу, жумшартып бышырууга даярдоо (этти).

Отб́и/ться сов. 1. сынуу, сынып түшүү, түшүп калуу; у **чайника** ~ **ля носик** чайнектин чоргоосу сынып (түшүп) калды; 2. чабуулдун мизин кайтаруу, коргонуп кайра сокку уруу; ~ **ться от противника** кайта сокку уруп душмандан коргонуу; 3. *разг.* кутулуу, кутулуп кетүү; **Смысл сказа́нного (Сергей) ула́вливал пло́хо, — в голове гуля́ли иные мы́сли, и отб́иться от них не было ника́ких сил** (Бабаевский) Айтылган сөздүн маанисин (Сергей) жакшы түшүнө

бербеди, — көңүлүндө кандайдыр башка ойлор уюлгуп, алардан таптакыр кутула албай койду; 4. бөлүнүп калуу, адашып калуу, айрылып калуу, артта калуу; ~ **ться от коллектива** жамааттан бөлүнүп калуу; **овца ~ лась от ота́ры** кой короосунан бөлүнүп (адашып) калды; 5. *от чего разг.* көңүлү чаппоо, көңүлү келбөө, кызыкпоо, качуу, таштап коюу, -дан калуу; ~ **ться от дела** ишке көңүлү чаппоо; ~ **ться от хозяйства** чарбаны таштап коюу; ~ **ться от сна́, от еды́** уйкудан, тамактан калуу; 6. *перен. уст.* четке чыга берүү, четтөө, алыстоо; ~ **ться от предмета спора** талаш-тартыштын негизги түйүнүнөн четтөө (алыстоо); **отб́иться от до́ма** үйүнө анда-санда бир келүү, үйүнө сейрек келүү, үйүнөн качуу; **◇ отб́иться от ру́к** колдон чыгып кетүү, таптакыр тил албай турган болуп калуу.

Отблагодарить сов. 1. *кого-что* алкыш айтуу, ыраазылык билдирүү, ыракмат айтуу; ~ **друга** доско (досуна) алкыш айтуу; 2. (*вознаграждает за услугу*) жакшылыкка жакшылык кылуу, кызматы үчүн ыраазы кылуу, жакшылыгынын (кызматынын) эсесин кайтаруу; ~ **за по́мощь** берген жардамы үчүн ыраазы кылып коюу, берген жардамынын эсесин кайтаруу.

Отблеск м 1. жарыктын чагылышы, чагылышкан шоола, жарык, чагылышкан жарык; ~ **молнии** чагылгандын жарыгы; **трепещу́т ~ и пла́мени на стене́** жалындын жарыгы кереге бетинде жылт-жулт ойнойт; 2. кубулуу, кубулуп туруу; ~ **атласа** атластын кубулуп турушу; 3. *перен.* из, белги, жышана; ~ **таланта** таланттын изи, таланттын белгиси (жышанасы);

Отблескива/ть несов. 1. жарыгын чагылдыруу, шооласын жарк эттирүү; ~ **ющие струи́ фонта́на** жарыкка чагылышып атылган фонтандын суусу; 2. *чем* чагылышып кубулуу, түрдөнүү.

Отбой м 1. *спец. по знач. гл.* **отб́ить** 2, 8, 10; 2. отбой (бир аракеттин бүтүшүнө берилүүчү сигнал); **дать ~ отбой** берүү; **телефо́н даёт ~** телефон отбой берип жатат; **бить отбо́й** мурдакы чечиминен, пикиринен баш тартуу, тануу, сөзүнөн кайтуу; **◇ отбо́ю (отбоя) нет (не было и.т.д.) от кого-чего** аябай көп, ушунчалык көп, чексиз; жаныңды тындырбайт, аягы тыйылбайт; тыным жок; **от посетите́лей отбо́ю нет** келүүчүлөр эң көп, келүүчүлөрдүн аягы үзүлбөйт.

Отбойка ж горн. отбойка, уратуу (пайдалуу кендерди массивден отбойка балкасынын, бургулоочу машиналардын ж.б. жардамы менен кетип, уратып бөлүү); **ме-**

хани́ческая ~ ка́менного угля́ таш көмүрдү механикалык жол менен уратуу.

Отбойный, -ая, -ое *горн.* отбойкалоочу, уруп түшүрмө, уратма; ~ **молоток** отбойкалоочу балка.

Отбойщик *м* отбойкачы, уратып кен казуучу.

Отболé/ть *сов. разг.* 1. ооруп айыгуу, оорудан сакайып кетүү, кандайдыр бир ооруну башынан өткөрүү; ~ **ть гриппом** грипп менен ооруп айыгуу; **ребёнок** ~ **л корью** бала кызылча менен ооруп айыкты; 2. ооруп жатуу (белгилүү бир мезгилге чейин); **в марте дéти** ~ **ли гриппом** балдар мартта грипп менен ооруп жатышты.

Отбомбítь *сов. разг.* 1. что бомбалоо, бомба таштоо, бомба жаадыруу; ~ **аэродром** аэродромду бомбалоо; 2. то же что **отбомбítься**; **Отбомбív**, «Юнкерсы» ухóдiли в тóчи ... — и снóва бомбiли (Н. Чуковский) «Юнкерстер» бомбалап бүтүшөт да, булут аралап кирип кетишет... анан кайра бомбалай башташат.

Отбомбi/тсья *сов. разг.* бомбалап бүтүү, бомбаларын таштап бүтүү; **самолёты** ~ **лишь и вернóлись на базу** самолёттор бомбалап бүтүшүп, базага кайра келип жатышты; самолёттор бомбаларын таштап бүтүшүп, базага кайра келип жатышты.

Отбóр *м* по знач. гл. **отобратъ 2**; ~ **фактов** фактыларды тандап алуу; ~ **спéлых овощéй** бышкан жашылчаларды тандап (ылгап) алуу; **стрóгий** ~ **абитуриéнтов** абитуриенттерди катуу тандап алуу; **естéственный отбóр** табигый тандалуу; **искóственный отбóр** колдон тандоо, жасалма тандоо.

Отбóрка *ж разг. по знач. гл. отобратъ 2*; **сортирóвка** и ~ **древесiны** жыгачтарды сорттоо жана ылгап (тандап) алуу; ~ **экспонáтов для вы́ставки** көргөзмө үчүн экспонаттарды тандап алуу.

Отбóрн/ый, -ая, -ое 1. тандалган, тандалып алынган, иргелген, ылгап алынган, тандамал; ~ **ое зерно́** тандалып алынган (тандамал) дан; ~ **ые я́годы** иргелип алынган жемиштер; ~ **ые войска́** тандамал аскерлер; 2. *разг.* уят, бейадеп, уятсыз, богооз, оозго алгыс; ~ **ая брань** оозго алгыс уят сөздөр.

Отбóрочн/ый, -ая, -ое тандап ала турган, тандап алуу..., тандоо...; ~ **ая комиссия** тандап алуу комиссиясы; ~ **ое соревновáние** тандап алуу мелдеш, тандап алуу максатында өткөрүлгөн мелдеш.

Отбояриваться *несов. см. отбояриться.*

Отбояриться *сов. разг.* шылтоо табуу, шылтоолоо, шылтоолоп мөжүн толгоо, баш

тартуу; ~ **от приглашéния** чакырган жерге шылтоо таап барбай коюу; ~ **от поручéния** шылтоо таап тапшырманы аткаруудан баш тартуу.

Отбраковáть *сов. что* жараксыздарын ажыратуу, бракка чыгаруу, жараксыз деп табуу, жараксыздарын бөлүп коюу; ~ **детáли** деталдарды бракка чыгаруу; ~ **недоброка́чественные фрúкты** сапатсыз жемиштерди бракка чыгаруу.

Отбраковáка *ж спец. по знач. гл. отбраковáть*; **сортирóвка** и ~ **сырья́** сырьёну сорттировкалоо жана бракка чыгаруу, сырьёну сорттоо жана анын жараксызын ажыратып бөлүп коюу.

Отбраковыва́ть *несов. к отбраковáть.*

Отбраковыва́ться *несов. страд. к отбраковыва́ть.*

Отбранива́ться *несов. разг.* бирөөнүн тилдегенине, сөккөнүнө, шылтоосуна тилдеп, сөгүп, жаман сөздөр менен жооп кайтаруу.

Отбрани́ть *сов. кого разг.* катуу тилдөө, аябай сөгүү; ~ **за опаздáние** кечиккендик үчүн катуу тилдеп коюу.

Отбрани́ться *сов. к отбранива́ться.*

Отбрасыва́ние *ср по знач. гл. отбрасыва́ть.*

Отбрасыва́ть *несов. к отброси́ть* — **отбросáть.**

Отбрасыва́ться *несов. страд. к отбрасыва́ть.*

Отбрéхáться *сов. прост.* 1. бирөөнүн тилдегенине, сөккөнүнө тилдөө сөгүү менен жооп кайтаруу, сөгүнүү; 2. жок себепти, калпты куру шылтоону айтып кутулуп кетүү.

Отбрéхива́ться *несов. к отбрéхáться.*

Отбривáть *несов. к отбрить 2.*

Отбрi/ть *сов. кого-что разг.* 1. сакал-мурутун же чачын алып бүтүү; сакал-мурутун же чачын алып таштоо; 2. *перен.* катуу, орой айтуу, жекирүү, сөз менен сазайын берүү; **как вы егó** ~ **ли!** сиз анын куп гана акесин таанттыңыз!

Отбрíться *сов. разг.* кырынып бүтүү, сакал-мурутун же чачын алып бүтүү.

Отброди́/ть *сов. разг.* ачуу, ачып чыгуу, ачып жетилүү; **пиво** ~ **ло пиво** ачыды; пиво ачып жетилип калды.

Отбросáть *сов. разг.* ыргытып-ыргытып таштоо (жиберүү); ~ **ка́мни** таштарды ыргытып-ыргытып таштоо.

Отброси́/ть *сов.* 1. *кого-что* алып таштоо, четке ыргытып жиберүү; ~ **ть ка́мень** с **дорóги** ташты жолдон алып таштоо; **взрывно́й волно́й егó** ~ **ло** к **стенé** жарылуунун толкуну аны дубал тарапка ыргытып таштады; 2. *что* булкуп ары (четке) түртүп коюу, булкуп көтөрүп (ачып) таштоо, силкип ачуу (көтөрүү); ~ **ть во́лосы** со **лба́**

мандайына түшкөн чачын силкип коюу; ~ **ть портьеру** парданы силкип ачуу; **3. кого** чегиндирүү, сүрүп барып таштоо; **4. перен.** *что* жеңүү, ыргытып таштоо, унутуу, ойдон чыгарып таштоо, кубалоо, кубалап жиберүү, кууп жиберүү; ~ **ть сомнѣния** шектенүүлөрдү ойдон чыгарып таштоо; **отбрóсьте даже мысль об этом** бул туурасында ойлоп да койбоңуз; андай ойду оюнуздан чыгарып таштаңыз; **5. что** түшүрүү, таштоо; ~ **ть тень** көлөкө түшүрүү, көлөкө таштоо.

Отбрóска ж разг. по знач. гл. отбрóсить 1 — **отбрóсать**; ~ **камне́й** таштарды четке ыргытып (алып) таштоо.

Отбрóсн/ый, -ая, -ое спец. то же, отбрóсовый; ~ **ые га́зы** чыгарылып ташталуучу (иштетилип болгон) газдар.

Отбрóсов/ый, -ая, -ое спец. таштап (чыгарылып) салына турган, таштанды; ~ **ые во́ды** агызылып (чыгарылып) ташталуучу суу.

Отбрóс/ы мн (ед. отбрóс м) 1. таштандылар, шыпырындылар; **строительные ~ ы** курулуштун таштандылары; **ведро́ для ~ ов** таштандылар үчүн чака; таштандылар салынуучу чака; **2.** таштандылар, коомдун моралдык жактан бузулган мүчө-сү; ~ **ы общества** коомдун таштандылары; коомдун моралдык жактан бузулган мүчөлөрү.

Отбрыка́ться сов. см. отбрыкиваться.

Отбрыкива/ться несов. 1. тепкилеп туруп алуу, тебинип качыруу, жакындатпоо; **лошадь ~ лась** ат тепкилеп (жакындатпай) туруп алды; **2. перен. прост.** каршы болуу, такыр көнбөй коюу; **он ~ лся от всяких поручений** ал берилген тапшырманын бардыгынан баш тартып көнбөй койду.

Отбуксирова/ть сов. спец. буксирге алуу, буксирге алып сүйрөп баруу, буксирлеп жеткирүү; **катер ~ ли в порт** катерди буксирге алып барып портко жеткиришти.

Отбуксирова/ться сов. спец. буксирге алынуу, буксирге алынып барып бир жерге жетип алуу; **танкер ~ лся к берегу** буксирге алынып жээкке жеткирилди.

Отбурить сов. горн. 1. *что* аягына чейин бургулоо, бургулап бүтүү, бургулап түбүнө чейин жетүү; ~ **скважину** скважинаны бургулап бүтүү; **2. тж. без доп.** бургулоону аяктоо, токтотуу.

Отбучивать несов. см. отбучить.

Отбучить сов. спец. шакардуу сууга салып ашатуу (иштетүү), кайнатуу; ~ **бельё** кирди шакардуу сууга салып кайнатуу.

Отбывание ср по знач. гл. отбыва́ть 2; ~ наказания жаза мөөнөтүн өтөө.

Отбыва́ть несов. см. отбы́ть.

Отбы́вка ж прост. по знач. гл. отбы́ть 2;

~ **наказáния** жаза мөөнөтүн өтөө.

Отбы́тие ср по знач. гл. отбы́ть 1, 2; ~ поезда поездин жөнөп кетиши; ~ **ссылки** сүргүндүн мөөнөтүн өтөө.

Отбы́ть сов. 1. жөнөп кетүү, жолго чыгуу, сапар тартуу; **пóезд отбы́л** поезд жөнөп кетти; ~ **в командирóвку** командировкага жөнөп кетүү; **давнó ли он отбы́л из Оша?** анын Оштон жөнөп кеткенине көп болдубу? **2.** белгиленген мөөнөттү өтөп бүтүү, өткөрүү, аяктоо; ~ **дежурство** дежурлукту аяктоо; **3. уст.** баш тартуу, кутулуу, кутулуп кетүү; **смёрти не ~ өлүмдөн** кутула албайсын.

Отва́г/а ж эрдик, баатырдык, каармандык; награди́ть за ~ у каармандык көрсөткөндүгү үчүн сыйлоо.

Отва́дить сов. кого-что от чего разг. 1. койдуруу, таштатуу; ~ **от курения** тамеки тартууну таштатуу; **2.** качыруу, келтирбей коюу, бездирүү, ыкласын кайтаруу, көңүлүн калтыруу; ~ **от до́ма** үйдөн качыруу; үйгө келбей турган кылып коюу; ~ **кого-л. ворча́нием** күңкүлдөй берип безер кылуу, көңүлүн калтыруу.

Отва́диться сов. разг. таштап коюу, кайтуу, токтотуу; ~ **от курения** тамеки тартууну таштап коюу.

Отва́живать несов. см. отва́дить.

Отва́живаться I несов. 1. см. отва́диться; 2. страд. к отва́живать.

Отва́живаться II несов. см. отва́житься.

Отва́жи/ться сов. эрдик кылуу, эрдиги кармоо, кайраттануу, батынуу; **я не ~ лся с ним спорить** аны менен айтышууга батына албадым **на это он больше не ~ тья** ал буга эми батына албайт; **как вы ~ лись идти ночью лесом?** түнүчүндө токой менен жүрүүгө кантип даадыңыз?

Отва́жно нареч. эрдик менен, эрдик кылып, кайраттуулук менен, баатырдык менен; ~ **сража́ться** баатырдык менен салгылашуу.

Отва́жность ж эрдик, кайраттуулук, баатырдык, тайманбастык, батылдык.

Отва́жный, -ая, -ое (отва́жен, -жна, -жно) эр, кайраттуу, баатыр, эр жүрөк, батыл, тайманбаган, коркпогон; ~ **челове́к** тайманбаган киши; ~ **вид** тайманбаган кебете; ~ **посту́пок** эрдик иш.

Отва́л ж спец. 1. по знач. гл. отвали́ть 1, 5; ~ пласто́в земли жердин катмарларын оодарып таштоо (оодарып айдоо); ~ **пусто́й поро́ды** металл аралашпаган тектерди конторуп таштоо; ~ **судна в три часа́** кеме саат үчтө жөнөйт (жөнөп кетет, жолго чыгат); **2.** соконун калагы (тилинген кыртышты оодарып, конторуп таштоочу бөлүгү); **3.** тилинип конторулуп (оодарылып) ташталган кыртыш (топурак); **он по ~ ам направился к тра́ктору** ал айдалып

конторулуп ташталган топуракты тебелеген бойдон тракторду карай жөнөдү; **4.** үйүлгөн, кырдалган топурак (ан, арык, канал ж.б. казгандан кийин); **На отвáлах недáвно вьырытых окопов лежáла увядшáя трáвá** (Шолохов) Жакында эле казылган окоптордун үйүлгөн топурактарынын үстүндө соолуган чөптөр жатты; **5.** спец. металл аралашпаган тектердин, шлактардын, таштандылардын ж.б. үйүндүсү; **∅ до отвáла (наесться, накормить)** аябай тойгончо, абдан тойгуча, кекиртектен чыкканча; **наесться до отвáла** абдан тойгончо жеш; кекиртектен чыкканча жеш.

Отвáливание ср по знач. гл. **отвалить 1, 2, 5.**

Отвáливать несов. 1. см. **отвалить**; **2. повел. отвáливай(те)!** *груб. прост.* жанымды койчу (коюузчу), нары турчу (турунучу), нары кетчи (кетинизчи), жоголчу (жоголунучу); **а ну отвáливай!** кана, нары жогол!; кана, нары турчу!

Отвáливаться несов. 1. см. **отвалиться**; **2. страд. к отвáливать 1.**

Отвали/ть сов. 1. тоголотуп түртүү, тоголотуп жылдырып салуу; **~ ть кáмень** ташты тоголотуп жылдыруу; **2.** уратуу, уратып түшүрүү, оодаруу; **~ ть пласт углjá** көмүрдүн катмарын уратып түшүрүү; **~ ть пустье порóды** металл аралашпаган тектерди оодарып түрттүрүп таштоо; **3. прост.** желе турган нерсенин кыйла бөлүгүн кесип (бөлүп) алуу, которуштуруп салуу; **4. прост.** марттык кылуу, марттык кылып аябай көп берүү; **5. без доп.** жөнөп кетүү (кайык, кеме ж.б. жөнүндө); **корабль ~ л от пристани** кеме пристандан жөнөп кетти; **6.** бурулуп кетүү, бурулуп четке чыгып кетүү (самолёт жөнүндө); **истребитель бьíстро ~ л в стóрону** истребитель чукул бурулуп четке чыга берди; **7. прост.** жабыла жөнөө, жапырыла жөнөө, дүрдүгө жөнөө (эл тууралуу); **вся яр-марка ~ ла в стóрону и окружила како́го-то челове́ка** ярмаркадагылар нары карай жабыла жөнөштү да кандайдыр бир адамды тегеректеп калышты.

Отвали/ться сов. 1. урап түшүү, көчүп түшүү, которулуп түшүү, сыйрылып түшүү; **штукатурка кое-где ~ лась** шыбактын айрым жерлери сыйрылып түштү; **2. прост.** желөнбөй калуу, нары жылып кетүү; желөнүп туруп жылып (бөлүнүп) кетүү; **Евсей отвáлился от забóра и пошёл** (М. Горький) Евсей дубалда желөнүп туруп ары басып кетти; **3. разг.** чалкалоо, чалкалап отуруу, аркасына сүйөнүп отуруу; **~ ться на спíну дивáна** дивандын аркасына желөнүп отуруу.

Отвáлка ж спец. по знач. гл. отвáлит 1; ~

углá көмүрдү көнтөрүп четке сүрүп таштоо.

Отвáльн/ый, -ая, -ое 1. спец. кулатып (уратып, көчүрүп) түшүрүүчү, оодаруучу, конторуучу, сүрүп таштоочу; **2.** жөнөп кетүүнү, жолго чыгууну билдирүүчү; **~ ый гудок теплохóда** теплоходдун жолго чыга тургандыгын билдирген гудок; **3. в знач. суц.** **отвáльная ж разг.** ажыраш аяк, коштошуу зыяпаты; **сего́дня организу́ем ~ ую** бүгүн ажыраш аяк беребиз (уюштурабыз).

Отвалять сов. 1. что басуу (кийиз, кийиз чокой ж.б. басып даярдоо); **~ двáдцать пар вáленок** жыйырма кийиз чокой басуу (басып даярдоо); **~ кошму́** кийиз басуу; **2. что прост.** ары-бери бүтүрө салуу, эптеп-септеп жасай салуу, чампалай коюу; **~ тот же сюжет** ошол эле сюжетти чампалай коюу; **3. прост.** таяктоо, токмоктоо, сабоо, уруу, тепкилөө; **4. тж. без доп. разг.** басып бүтүрүү, басып аягына чыгаруу.

Отваля/ться сов. прост. белгилүү бир убакытка чейин төшөктө жатуу (оорулуу жөнүндө); **я две недéли ~ ля в больни́це** мен эки жума ооруканада жаттым (жатып чыктым).

Отва́р м шире, кайнатылган маңыз, кайнатылган нерсенин маңызы чыккан суусу; **рiсовый** ~ кайнатылган күрүчтүн ширеси; **малиновы́й** ~ малинанын кайнатылган ширеси; **мясно́й** ~ эттин ынак сорпосу.

Отва́ривание ср по знач. гл. **отва́ривать; ~ овощéй** жашылчаларды кайнатуу.

Отва́ривать несов. см. отвáрить.

Отва́риваться несов. 1. см. **отва́риться**; **2. страд. к отвáривать.**

Отва́рить сов. что 1. кайнатуу, кайнатып бышыруу; **~ карто́фель** картошканы кайнатып бышыруу; **~ морко́вь** сабизди кайнатуу; **2. тех.** ысытып бөлүп түшүрүү (ширетилген жерден).

Отва́ри/ться сов. 1. кайнап бышуу, бышуу; **овоци ~ лись** жашылча кайнап бышты; **2.** ысытылып бөлүнүп түшүү, ысып ажырап түшүү (ширетилген жерден).

Отва́рка ж разг. по знач. гл. отвáрить 1; ~ овощéй жашылчаларды кайнатып бышыруу.

Отва́рн/ой -áя, -óе 1. кайнаган, кайнатылган, кайнатып бышырылган; **~ ое мя́со** кайнатып бышырылган эт; **~ ая ры́ба** кайнатылып бышырылган балык; **2. разг.** кайнак, кайнатылган, кайнаган; **~ ая вода́** кайнатылган (кайнаган) суу.

Отвева́ть несов. см. что желпилдетүү, үйлөп көтөрүү; **ве́тер по временáм ~ л занавéски** жел кезек-кезек парданы желпилетип турду.

Отвева́ться несов. страд. к отвева́ть.

Отведа́ть сов. что и чего 1. даамын татуу,

даамын көрүү; ~ **дыни** коондун даамын көрүү; ~ **варенья** вареньенин даамын татып көрүү; **отвэдайте салата!** салатты жеп көрүңүз!; **2.** баштан кечирүү, баштан өткөрүү, баштан өткөрүп билүү, татуу, сыноо; ~ **горя** кайгыны баштан кечирүү; баштан кечирип кайгынын эмне экендигин түшүнүү.

Отвэдение *ср по знач. гл. отвести 2–5*; ~ **земельного участка под сад** бак үчүн жер бөлүп берүү; ~ **русла реки** өзөндүн нугун буруу.

Отвэдывать *несов. см. отвэдать.*

Отвэзти *сов. кого-что 1.* жеткирүү, жеткирип берүү (ат, араба, машина ж.б. менен); ~ **письма на почту** катты почтага жеткирүү; ~ **детей в школу** балдарды мектепке жеткирүү; **овоци надо ~ на склад** жашылчаларды складга ташып жеткирип коюу керек; **2.** чыгарып таштоо, окчунураак алып (ташып) барып таштоо; ~ **камни в сторону от дороги** таштарды жолдун бир четине чыгарып таштоо.

Отвэивать *несов. см. отвэять 1.*

Отвэиваться *несов. страд. к отвэивать.*

Отвергать *несов. 1. см. отвергнуть; 2.* тануу, четке кагуу; ~ **прогресс** прогрессти тануу; ~ **предложение** сунушту четке кагуу.

Отвергаться *несов. страд. к отвергать.*

Отвергнуть *сов. 1. что* четке кагуу, кабыл албоо, кайтаруу; ~ **предложение** сунушту кабыл албоо; сунушту четке кагуу; **2.** бет буруу, каалабоо, бой салбоо; чануу; (**Марк**) **не оценил вовремя Вэру, отвергнул, гордо ушёл** (И. Гончаров) (**Марк**) өз убагында Веранын кадырына жетпеди, ага бой салбай кекирейип таштап кетти; **3. кого** четтетүү, арадан сүрүп таштоо, арадан сүрүп чыгарып таштоо; **он был отвергнут прежними друзьями** ал эски достору тарабынан арадан сүрүп чыгарылды; аны мурдагы достору араларынан четтетип чыгарып ташташты.

Отвердование *ср по знач. гл. отвердевать.*

Оттвердевать *несов. см. отвердеть.*

Отверделость *ж* черге (чорго, берчке) айлангандык, берчке айланган жер; катып калгандык, катып калган жер.

Отверделый, -ая, -ое черге (чорго, берчке) айланган, каткан, катып калган; ~ **ая опухоль** берчке айланган шишик; ~ **ая земля** катып калган жер.

Отвердение *ср 1. по знач. гл. отвердеть 1, 3*; ~ **лавы** лаванын катып калышы; **небольшое** ~ кичинекей берчке айланган жер; **2. то же, что отверделость 2.**

Отвердеть *сов. 1. физ.* катуу, катып калуу; **лава ~ ла** лава катты; **цементный раствор**

~ **л цемент эритмеси** катып калды; **земля ~ ла** жер катты; **2. перен.** катаалдануу, катаалдана баштоо; **с годами голос его ~ л** улгайган сайын анын үнү катаалдана баштады; **3. лингв.** каткаландануу (үнсүз тыбыштарга карата).

Отверженец *м уст.* куулган, катардан чыгарылган, куугунтук жеген, кордук тарткан адам.

Отверженный, -ая, -ое 1. прич. от отвергнуть; 2. прил. коомдон куулган, коомдон куулуп жиберилген, куугунтук жеген катардан чыккан, жексур болгон; **3. в знач. суц. отверженный м, отверженная ж** кордолгон, куугунтукталган, коомдон айдалган адам.

Отверзать *несов. см. отверзть.*

Отверзаться *несов. см. отверзтись.*

Отверз/тись *сов. книжн. уст.* ачылуу, ачылып кетүү; тешилүү, тешилип кетүү; ~ **лись хляби небесные** *шутл.* асмандын түбү тешилди.

Отверзть *сов. книжн. уст.* ачуу, ачып салуу; ~ **уста** ооз ачуу (сүйлөй баштоо).

Отвернуть/ть *сов. 1.* бурап чыгаруу, бурап чыгарып алуу, бурап бошотуу; ~ **ть гайку** гайканы бурап чыгаруу; гайканы бурап бошотуу; **2.** бурап ачуу, бурап ачып коюу, бурап ачып таштоо; ~ **ть кран** кранды бурап ачуу; **3. разг.** бурап сындыруу, бурап сындырып таштоо, толгоп жулуп алуу, толгоп сындырып таштоо; ~ **ть кукле голову** куурчактын башын толгоп жулуп алуу; **4.** кайруу, кайрып коюу; ~ **ть полу пальто** пальтонун этегин кайруу; ~ **ть занавески** парданы кайрып коюу; **5.** буруу, тескери буруу (бетин, башын); тескери кароо; **6. без доп. разг.** четке чыгуу, жолдон бурулуу, бурулуп кетүү; **велосипедист ~ л к обочине** велосипед минген адам четке бурулуп кетти; **машина ~ ла в сторону** машина жолдон четке бурулуп кетти; **7.** бурулуу, кайрылуу, имерилүү (жол, дарыя); **тропа ~ ла в сторону** жалгыз аяк жол башка жакка бурулуп кетти.

Отвернуть/ться *сов. 1.* буралып чыгуу, буралып чыгып кетүү, буралып бошоо; **винт ~ лся** винт буралып бошоп кетиптир; **кран ~ лся** кран буралып ачылып кетиптир; **2.** кайрылуу, түрүлүү, бүктөлүү; **рукав куртки ~ лся** куртканын жендери түрүлүп кетти; **край одеяло ~ лся** жууркандын чети кайрылып калыптыр; **3.** тескери кароо, тескери бурулуу, жүз буруу; **она ~ лась от меня** ал менден жүз буруп кетти; ал менден терс бурулуп кетти; **4. перен.** мамилени бузуу, катташпай калуу; кол үзүү; **все друзья ~ лись от него** андан бардык достору кол

үзүштү; аны менен бардык достору катташпай калды.

Отвёрстие *ср* тешик, жылчык; **сделать** ~ тешип коюу, тешик жасоо; **заделать** ~ тешикти бүтөп коюу, тешикти жаап таштоо.

Отвёрстись *сов. то же, что отверзтись.*

Отвёрсты/й, -ая, -ое *книжн. уст. 1. прич. от отвёрзть;* **2. прил.** ачык, ачылган, ачылып коюлган, ачылып ташталган; **встретить с ~ ми объятиями** кучак жая тосуп алуу.

Отвёрсть *сов. то же, что отвёрзть.*

Отвёртеть *сов. разг. что 1.* бурап чыгаруу, бурап чыгарып алуу, бурап бошотуу; ~ **винт** винтти бурап бошотуу (же чыгаруу); **2.** бурап жулуп алуу, бурап үзүп таштоо; ~ **пуговицу на пиджакé** күрмөнүн топчусун бурап жулуп алуу.

Отвёртеться *сов. разг. 1. то же, что отвёрнуться, отвинтиться;* **гайка** ~ **ласть** гайка буралып чыгып кетти; **2. перен. разг.** буйтактап кутулуп кетүү, тайсалдап чыга берүү, амалданып кутулуп кетүү; ~ **ться от поручений** тапшырмаларды аткаруудан буйтактап кутулуп кетүү; тапшырмаларды аткаруудан амалданып чыга берүү.

Отвёртка/а *ж* отвёртка, бурагыч; **отвёрнуть шуруп** ~ **ой** шурупту отвёртка (бурагыч) менен бурап чыгаруу.

Отвёртывать *несов. см. отвёрнуть.*

Отвёртываться *несов. 1. см. отвёрнуться;* **2. страд. к отвёртывать.**

Отвёс *м 1. спец.* салмоор; **выверять (проверять) что-л.** ~ **ом** салмоор менен текшерип көрүү (тууралоо); **2.** тик бет, тик жан боор, тик кыя; ~ **скалы** асканын тик бети; **взбираться по ~ у крутой горы** тик тоонун жан боору менен тырмышып жатып чыгуу; **◇ в отвёс, на отвёс** тике, тик; **под бьющим в отвёс солнцем молча стояли люди** эл тик (төбөдөн) тийген күндүн алдында учукпай тура беришти.

Отвёсить *сов. что чего 1.* таразага тартуу, таразага тартып берүү; ~ **килограмм масла** таразага бир килограмм май тартып берүү; **2. что прост.** тартып жиберүү, жаакка салып калуу, жаакка чаап жиберүү; ~ **пощечину** жаакка тартып жиберүү; жаакка чаап жиберүү; **◇ отвёсить поклон** ийилип салам берүү (таазим кылуу).

Отвёсно *нареч.* тик, ылдый, тикесинен; **лучи солнца падают** ~ күндүн нуру тике түшөт (тиет).

Отвёсность *ж* тик ылдыйлык, тике түшкөндүк.

Отвёсны/ый, -ая, -ое (отвесен, -сна, -сно) тик; ~ **ая линия** тик сызык; ~ **ый** склón тоонун тик бети.

Отвести *сов. 1. кого* алып баруу, алып барып коюу, жеткирүү, жеткирип коюу, ээрчитип баруу, ээрчитип барып коюу; **2. кого** жетелеп кетүү, ээрчитип алып кетүү, четке (чекеге) алып чыгуу, четке чыгарып жиберүү; ~ **кого-л. в сторону** бирөөнү четке алып чыгуу; ~ **собеседника к окну** аңгемелешип жаткан кишини терезе жакка ээрчитип баруу; **3. кого-что** алып кетүү, көчүрүп кетүү, которуп кетүү, алыстатуу, алыс алып кетүү; ~ **в тыл** тылга алып кетүү; **полк отведён в тыл** полк тылга которулган; **4.** буруу, буруп жиберүү; буруп коюу; кайтаруу; ~ **воду** сууну буруп кетүү; ~ **удар** соккуну кайтаруу; **5.** алыстатуу, алыстатып таштоо, алаксытуу, алагды кылуу; **6.** арасын алыстатуу, мамилесин үзүү, ажыратуу; **7.** кайтаруу, жоюу, четтетүү; ~ **беду** кырсыкты четтетүү; **8. перен. что** кайтаруу, жоюу, четтетүү, кабыл албоо, жокко чыгаруу, алып таштоо; ~ **предложение** сунушту кабыл албоо; ~ **свидетеля** *юр.* күбөнү (күбөнүн айткандарын) четке кагуу (жокко чыгаруу); **чью-л. кандидатуру** бирөөнүн кандидатурасын алып таштоо; **9. что** бөлүү, бөлүп берүү, берип коюу, ыктыярына берүү; бөлүп коюу, дайындап коюу; ~ **участок под опытную станцию** тажрыйба станциясына жер бөлүп берүү; **ему отвели отдельную комнату** ага айрым бөлмө бөлүп беришти; **этот дом отведен под детский сад** бул үй балдар бакчасы үчүн бөлүнгөн; **10. сад.** жаш бутактарды ийип жерге көмүү (өстүрүп алуу максатында); **◇ отвести глаза кому** алаксытуу, көңүлүн башка жакка буруп жиберүү, будамайлоо, жазгыруу.

Отвёт *м 1.* жооп; **положительный** ~ он жооп; **дать** ~ жооп берүү; жооп кайтаруу; ~ **ученика** окуучунун жообу; **получить** ~ **на письмо** катка жооп алуу; **у него на всё готов** ~ бардык нерсеге анын жообу даяр; **2.** жооп; **его чувства не нашли** ~ **а** анын сезими (махабаты) жоопсуз калды; **наше предложение** ~ **а не нашло** биздин сунушубуз жоопсуз калды; биздин сунушубуз кубатталбай калды; **3.** каршы аракет, каршы жооп, каршылык; **мирный труд людей** — **лучший** ~ **милитаристам** элдердин тынчтык эмгеги милитаристтерге каршы эң мыкты жооп; **4.** жооп (математикалык маселелердин, мисалдардын чыгарылыш жообу); **получить правильный** ~ туура жооп алуу; **5.** жооп, жоопкерчилик; **призвать к ~ у** жоопкерчиликти талап кылуу; **привлечь к ~ у кого-л.** жоопкерчиликке (жоопко) тартуу; **быть в ~ е за кого-что-л.** кимдир бирөө үчүн жооптуу болуу (жооп берүү); **за это и он несёт** ~ бул үчүн да жооп берет; **семь бед** —

один ~ погов. бардыгына бир жооп; тобокел, эмне болсо ошо болсун; **♦ в ответ** 1) жооп кылып, жооп катары; **сказать в ответ** сөзүнө жооп кайтаруу; 2) жооп кылып, жооп иретинде; **Я негодую, презираю, а мне в ответ смеются** (Чехов) Мен каарданып, жек көрүп жатсам, алар жооп иретинде жылмая карашат; **(быть) в ответе** бир нерсе үчүн жооптуу болуу; **кто в ответе?** ким жооп берет? ким жооптуу болот? **ни ответа ни привета** кимдир бирөөнүн катына, кайрылуусуна ж.б. жооп бербөө; кимдир бирөөнүн катын, кайрылуусун жоопсуз (ынжыңсыз) калтыруу.

Ответвить сов. что тармактандыруу, бутактандыруу; тармак чыгаруу; ~ **дорогу** жолду тармактандыруу; жолдон тармак чыгаруу; ~ **канал** каналды тармактандыруу; каналды тармактантып бөлүү.

Ответвиться сов. тармактануу, тармакталуу; тармактарга бөлүнүү.

Ответвлени/е ср 1. по знач. гл. **ответвить** — **ответвиться**; ~ **е железной дороги** темир жолдордун тармактанышы; 2. бутак, бутактануу; 3. тармак, айрык, айрылыш; **на ~ и дороги** жолдун айрылышында; жол айрылган жерде; **туристы остановились у одного из ~ й хребта** туристтер тоо кыркаларынын айрыктарынын биринин жанына токтошту.

Ответвлять несов. см. **ответвить**.

Ответвляться несов. 1. см. **ответвиться**; 2. **страд.** к **ответвлять**.

Ответить сов. 1. **на что** жооп берүү, жооп кайтаруу; ~ **на письмо** катка жооп кайтаруу; ~ **на вопрос** суроого жооп берүү (жооп кайтаруу); ~ **по телефону** телефон менен (боюнча) жооп кайтаруу; 2. жооп берүү; айтып берүү; ~ **урок** сабакты айтып берүү; ~ **на пять** бешке жооп берүү; 3. **чем** жооп кайтаруу; каршы (кабыл) алуу; мамилени билдирүү; ~ **согласием на предложение** сунушка макулдугун билдирүү; сунушту кабыл алуу; ~ **отказом на предложение** сунушту четке кагуу; сунушту кабыл албоо; ~ **делом** иш менен жооп кайтаруу; 4. **за кого-что** жооп берүү, жооптуу болуу, жазасын (айыбын) тартуу; ~ **за свой проступок** өз кылмышы үчүн жооп берүү; өз кылмышына жараша жаза тартуу; кылмышы үчүн жазалануу; ~ **головой за кого-что-л.** керт башы менен жооп берүү; **ты мне за это ответишь!** бул үчүн мага жооп бересин?!

Ответно нареч. жооп кылып, жооп катары; **помахать ~ рукой** жооп кылып (жооп катары) кол булгаллоо.

Ответн/ый, -ая, -ое жооп иретиндеги, жооп катарындагы, жооп кайтаруу, жооп...; ~ **ое**

письмо жооп каты; ~ **ая улыбка** жооп иретиндеги жылмайыш; ~ **ый визит** жооп кайтаруу визити; ~ **ый поклон** жооп иретиндеги салам; ~ **ая атака** жооп кайтаруу чабуулу; ~ **ая речь** жооп кайтаруу иретинде сүйлөнгөн сөз.

Ответственно нареч. жоопкерчилик менен, жоопкерчиликти моюнга алуу менен, жоопкерчиликти сезүү менен, олуттуу түрдө; ~ **относиться к работе** ишке жоопкерчилик менен мамиле жасоо; ~ **заявить** жоопкерчиликти моюнга ала отуруп айтуу; олуттуу түрдө айтуу.

Ответственность/ь ж 1. жоопкерчилик, жооптуулук; **нести ~ ь** жоопкерчилигин алуу; **привлечь к ~ и** жоопко тартуу; **материальная ~ ь** материалдык жоопкерчилик; **взять на себя ~ ь** жоопкерчиликти өз мойнуна алуу; **возложить ~ ь на кого-л.** кимдир бирөөгө жоопкерчиликти жүктөө (тагуу); 2. жооптуулук, олуттуулук, маанилүүлүк; ~ **ь задачи** милдеттин (маселенин) жооптуулугу; ~ **ь задания** тапшырманын олуттуулугу; **понять всю ~ ь поручения** тапшырманын жооптуулугун толук түшүнүү; тапшырманын абдан олуттуулугун түшүнүү.

Ответственн/ый, -ая, -ое (ответствен, -на, -но) 1. жооптуу, жоопкер; ~ **ые лица** жоопкер адамдар; ~ **ые работники** жооптуу кызматкерлер; ~ **ый за мериприятие** өткөрүлүүчү чарага жооп бере турган адам; **быть ~ ым за что-л.** бир нерсеге жоопкер болуу; 2. жооптуу, олуттуу, маанилүү; ~ **ый момент** жооптуу учур; ~ **ая работа** олуттуу иш; ~ **ое решение** маанилүү чечим.

Ответчик м 1. **юр.** жоопкер; 2. **разг.** жоопкер адам, жооп бере турган адам; **он ~ за весь отдел** ал бүткүл бөлүм үчүн жоопкер адам.

Ответчица юр. разг. женск. к **ответчик**.

Отвечать/ть несов. 1. см. **ответить** 1, 2, 3; 2. **за кого-что** жоопкер болуу, жоопкерчиликти өз мойнуна алуу, жооп берүү; ~ **ть за воспитательную работу**; тарбия иштери үчүн жооп берүү; ~ **за работу** иш үчүн жооп берүү; ~ **ть за качества** сапат үчүн жооп берүү; ~ **ть за учеников** окуучулар үчүн жоопкер болуу; **за последствия я не ~ ю** иштин акыры үчүн мен жооп бербеймин (жоопкерчилигин мойнума албаймын); 3. **чему** ылайык келүү (болуу), туура келип туруу, жооп берип туруу, шайкеш келип туруу; ~ **ть интересам народа** калктын кызыкчылыгына жооп берип туруу (ылайык келүү); **рукопись отвечает требованиям издательства** кол жазма басманын талаптарына жооп бере алат (ылайык келет).

Отвѣшивать *несов. см. отвѣсить.*

Отвѣшиваться *несов. страд. к отвѣшивать.*

Отвѣять *сов. 1.* сапырып тазалоо, сапырып тазалап бүтүү, сапырып тазалап коюу; **отвѣянные зёрна** сыпырылып тазаланган дан; ~ **хлеб данды** сапырып тазалап бүтүү; **2.** согуп (эсип) токтоо, согуп (эсип) басылуу (желге карата).

Отвѣяться *сов. разг. то же, что отвѣять 2.*

Отвивать *несов. см. отвить 1.*

Отвиваться *несов. страд. к отвивать.*

Отвильивать *несов. см. отвильнуть.*

Отвильнуть *сов. разг.* амалданып өзүн ала качуу, шыйпактап шылтоо таап кетүү, качып тайсалдоо, качып бултактоо, буйтактоо; ~ **от работы** амалданып иштен качып кутулуу; шылтоо таап иштен качуу; ~ **от ответственности за что-л.** тайсалдап (буйтактап) жоопкерчиликтен кутулуп кетүү.

Отвинтить *сов. что* бурап чыгаруу, бурап чыгарып алуу, бурап бошотуу; ~ **гайку** гайканы бурап чыгаруу; гайканы бурап бошотуу.

Отвинтí/ться *сов.* буралып чыгып кетүү, буралып бошоп кетүү; **гайка** ~ **ласть** гайка буралып бошоп калыптыр; гайка буралып чыгып кетиптир.

Отвинчивать *несов. см. отвинтíть.*

Отвинчиваться *несов. 1. см. отвинтíться; 2. страд. к отвинчивать.*

Отвисать *несов. см. отвиснуть.*

Отвисé/ться *сов. разг.* асылып (илинип) туруп тегиз болуп калуу, тегизделип калуу, бырышы жазыла калуу; **пальто** ~ **лось** пальто илинип туруп бырышы жазылып калыптыр.

Отвислый, -ая, -ое *разг.* салаңдаган, салбыраган, шалбыраган, шалбырап түшүп турган.

Отвиснуть *сов.* салаңдоо, ылдый түшүү, салбырап төмөн түшүп туруу.

Отвить *сов. 1. что и чего* жандырып чыгарып алуу (мисалы, эшилген, чыйратылган арканды, жипти, зымды ж.б.) **2. тж.** без доп. эшип, өрүп, чыйратып бүтүү.

Отвлекать *несов. к отвлечь.*

Отвлекаться *несов. 1. см. отвлечься; 2. страд. к отвлекать.*

Отвлечéние *ср 1. по знач. гл. отвлечь* — **отвлечься**; ~ **внимáние** көңүлдү алагды кылуу; көңүлдү башкага буруу; ~ **от основной работы** негизги иштен алагды кылуу; негизги иштен башка ишке тартуу; **2. уст.** то же, что абстракция.

Отвлечéнно *нареч* абстракттуу түрдө; ~ **судить о чём-л.** бир нерсе жөнүндө абстракттуу ой жүгүртүү (абстракттуу корутунду чыгаруу).

Отвлечéнность *ж 1.* абстракттуулук; ~ **рассуждений** ойлоонун абстракттуулугу; **2.** ойдун абстракттуулугу, түшүнүктүн абстракттуулугу; абстракция.

Отвлечéнн/ый, -ая, -ое 1. прич. от отвлечь; **2. прил.** абстракттуу; конкреттүү эмес; абстракцияга негизделген, абстракциялуу; ~ **ое понятие** абстракттуу түшүнүк; ~ **ые идеи** конкреттүү эмес идеялар; ~ **ое мышление** абстракцияга негиздеп ой жүгүртүү; **3.** абстракциялуу, күндөлүк турмуштан, курчап турган чындыктан алыс, аны менен байланышпаган; **толковать об ~ых предметах** курчап турган чындыктан алыс нерселер туурасында сөз козгоо; **отвлечéнное имя существительные грам.** абстракттуу зат атооч; **отвлечéнное число мат.** атсыз сан.

Отвлечь *сов. кого-что* башка жолго салуу, алаксытуу; ~ **силы противника на себя** душмандын күчүн өзүнө тартып алаксытуу; **2. кого-что** жолтоо кылуу, алаксытуу, бөгөт болуу, алагды кылуу; ~ **от дел** иштен алагды кылуу; ишке жолтоо болуу; **я вас не отвлék?** мен сизди алагды кылган жокмунбу? **3. кого** алаксытып унуттуруу, башка нерсе менен алагды кылып эсинен чыгартуу, башка багыт берүү, унуттуруу; унуткаруу; ~ **кого-л. от грустных мыслей** алаксытып кайгылуу ойлорду эсинен чыгарттыруу; ~ **внимáние** көңүлдү башка жакка буруу; **4. что** айрым, өз алдынча кароо үчүн чындыктын конкреттүү байланыштарынан бөлүп алуу; нерсени бөлүп алып (байланышсыз жагдайда) кароо; абстракциялоо.

Отвлечься *сов. 1.* башка бир нерсеге алагды болуп кетүү, башкага алаксып кетүү; ~ **от чтéния** алаксып (башка иш менен алагды болуп) окубай калуу; **2.** четке чыгып кетүү, четтеп кетүү, башка сөзгө өтүп кетүү; ~ **от тэмы** темадан чыгып кетүү; **3.** башкалардан ажыратып кароо, абстракттуу жагдайда алып кароо, абстракттуу элестетүү, абстракттуу түшүнүү; ~ **от частностей** майда-бараттардан абстракциялаштырып кароо.

Отвóд *м 1. по знач. гл. отвести;* ~ **рекí** сууну бөлүп буруп кетүү; ~ **земельных участков** жер аянттарын бөлүп берүү; **2.** жокко чыгаруу, чыгарып салуу, каршы чыгуу, алып таштоо; ~ **кандидатуры** кандидатурага каршы чыгуу; кандидатураны жокко чыгаруу; **3.** бутак, тармак (трубанын, кабелдин ж.б.); **4.** отвод (чананын алды жагындагы иймек эки жан жыгачтын бири); **5. мн. отвóды** кыюу, жээк; **Вокруг óкон и дверей были красные отвóды** (Гоголь) Терезелер жана каалгалар кызыл жээк менен жээктелген; **6. уст.** бирөөгө бөлүнүп берилген, кандайдыр бир максат үчүн

бөлүнүп коюлган жер участогу; \diamond для отво́да глаз көз жазгыруу үчүн; *полоса́ отво́да спец.* темир жол куруштары, шоссе жолдорун куруу ж.б. үчүн бөлүнүп берилүүчү белгилүү жазыктагы жер тилкеси.

Отво́дить I *несов. см. отвести́.*

Отво́дить II *сов. разг. (кончить водить)* жетектеп аягына чыгаруу.

Отво́диться *несов. страд. к отво́дить I.*

Отво́дка *ж 1. по знач. гл. отвести́ 6; 2.* бутактаган тармак; ~ *от главной трубы́* башкы трубадан бөлүнгөн тармак; **3. тех.** отводка (кыймылга келтирүүчү кайыштарды, чиркелме муфталарды ж.б. бир абалдан экинчи абалга которуучу аспап); **4.** айлана жээктелген кыюу.

Отво́дной, -ая, -ое *то же, что отво́дный.*

Отво́дный, -ая, -ое *разг.* тармактана турган, тармактуу, тармак...; ~ *туннель* тармактанган туннель; туннель тармагы.

Отво́д/ок *м сад.* көчөт (бутактан же тамырдан өстүрүлгөн өсүмдүк); **разво́дить виноград** ~ **ками** жүзүмдү көчөт кылып көбөйтүү.

Отвоева́/ть *сов. 1. что* согушуп жатып кайра кайтарып (бошотуп) алуу; ~ **ть населённый пункт** калк жашаган пунктту согушуп жатып кайра кайтарып алуу; **2. перен.** *что* күрөштүн, туруктуулуктун, эмгектин ж.б. натыйжасында бир нерсеге жетишүү, женип алуу, ээ болуу; ~ **ть у предпринимателей право на забастовки** ишкана ээлеринен күрөш жолу менен забастовка чыгаруу укугун женип алуу; **3. без доп. разг.** согушуп бүтүү, урушуп бүтүү, согушту аяктоо; **4. тж. без доп. разг.** белгилүү убакытка чейин согушта болуу; **три го́да** ~ **л** үч жыл согушта болду.

Отвоева́/ться *сов. разг. то же, что отвоева́ть 3; он е́дит домой,* ~ *лся* ал согушту аяктап үйүнө кетип бара жатат.

Отвоёвывать *несов. см. отвоева́ть 1, 2.*

Отвоёвываться *несов. страд. к отвоёвывать.*

Отво́з *м по знач. гл. отвезти́ — отвези́ть;* ~ *детей в лагерь* балдарды лагерге ташып жеткирүү.

Отво́зить I *несов. см. отвезти́.*

Отво́зить II **1. сов. см. вози́ть 3; 2. тж. без доп.** ташып болуу, ташып бүтүрүү, ташып коюу; **3. прост.** аябай булгоо, ыплас кылуу.

Отво́зиться *несов. страд. к отво́зить I.*

Отво́зка *ж по знач. гл. отвезти́ — отвези́ть I;* ~ *зерна́ от комбайна* комбайндан данды ташып алып кетүү.

Отвола́живать *несов. см. отволо́жить.*

Отвола́живаться *несов. страд. к отвола́живать.*

Отвола́кивать *несов. см. отволо́чь — отволочи́ть.*

Отвола́киваться *несов. страд. к отвола́кивать.*

Отволгну́ть *сов. см. волгну́ть.*

Отволо́жить *сов. спец.* суулоо, нымдоо; ~ *ко́жу* терини суулоо.

Отво́лка *ж 1.* отволока (жыгач усталардын сызык түшүрө турган аспабы); **2. спец.** ушул аспап менен түшүрүлгөн сызык.

Отволочи́ть *сов. прост. то же, что отволо́чь.*

Отволо́чь *сов. кого-что прост.* сүйрөп алып баруу, сүйрөп четке чыгарып коюу; ~ **бревну́** к **стенé** устунду дубалдын түбүнө сүйрөп барып коюу.

Отворáчивать *несов. см. отвороти́ть.*

Отворáчиваться *несов. 1. см. отвороти́ть-ся; 2. страд. к отворáчивать.*

Отвори́ть *сов. 1. что* ачуу (каалганы, терезени ж.б.); ~ **дверь** каалганы ачуу; **2.** бир нерсенин каалгасын, терезесин ж.б. ачып коюу (ачып берүү); ~ **ко́мнату** бөлмөнү ачуу; бөлмөнүн каалгасын ачуу.

Отвори́/ться *сов.* ачылуу, ачылып кетүү, (каалга, терезе ж.б.); **дверь** ~ **лась** каалга ачылды (ачылып кетти).

Отворо́т *м* кайруу (кийимдин кайрылган жери); **блу́зка с широ́кими** ~ **ами** жазы кайырмалуу блузка; кайруусу жазы блузка.

Отвороти́ть *сов. 1. разг.* тоголотуп жылдыруу, тоголотуп жылдырып коюу, тоголотуп алып баруу; ~ **ка́мень** ташты тоголотуп жылдырып таштоо; **2. прост.** чоң бөлүгүн кесип алуу, үзүп алуу, сындырып алуу; ~ **хлеба** нанды чоң кесип алуу; **3. уст. прост.** башка жакка буруу, башка жакка каратуу; ~ **лицо́** бетин буруу (тескери кароо); **4. прост. то же, что отверну́ть 3;** ~ **рукава** жеңди кайрып алуу (түрүп алуу).

Отвороти́/ться *сов. 1. уст. прост.* башка жакка бурулуу, тескери кароо; **2. перен.** мамилени үзүү, катташпай калуу, тескери карашып калуу; **ско́ро он совсе́м от меня́** ~ **лся** көп узабай менден биротоло кол үзүп кетти; **3. прост. то же, что отверну́ться 2;** **рукав** ~ **лся** жең кайрылып (түрүлүп) кетти.

Отворя́ть *несов. см. отвори́ть.*

Отворя́ться *несов. 1. см. отвори́ться; 2. страд. к отворя́ть.*

Отврати́тельно *нареч.* эң жаман, өтө жаман; **он ведёт себя́** ~ **ал** өзүн эң жаман тутат; **чу́вствовать себя́** ~ **өзүн** эң жаман сезүү; **пахнет** ~ **абдан** жаман жыт келип жатат.

Отврати́тельн/ый, -ая, -ое (отврати́телен, -льна, -льно) жийиркенерлик, жийиркенте турган, жийиркеничтүү, эң жаман, өтө

жаман, жүрөк айланта турган, жүрөк айланткан; жагымсыз; ~ **ый запах** эң жаман жыт; жүрөк айланткан жыт; ~ **ый тип** жийиркеничтүү тип (киши); жагымсыз киши; у него ~ **ые манеры** анын кылыктары өтө жагымсыз (өтө жаман, абдан жаман); ~ **ая погода** эң жаман аба ырайы; у меня ~ **ое настроение** менин маанайым эң жаман болуп турат.

Отвратить *сов.* 1. *уст.* башка жакка буруу, башка жакка каратуу; ~ **лицо** бетин башка жакка буруу; тескери бурулуу, тескери кароо; 2. *что книжн.* алдын алуу, болтурбай коюу, жол койбоо, жол бербөө; ~ **беду** кырсыкты алдын алуу; кырсыкты болтурбай коюу; 3. *кого уст.* токтотуп калуу, кармап калуу, сактап калуу; ~ **от дурного поступка** жаман кылыктан (иштен) сактап калуу; ~ **от пьянства** аракеттиктен токтотуп калуу; 4. *уст. см. отвращать* 2.

Отвратиться *сов. уст.* 1. *нары кароо*, башка жакка кароо, тескери кароо, тескери бурулуу; 2. *перен. от кого- чего* баш тартуу; **От тебя весь народ с презрением отвратится** (Лермонтов) Сенден бардык адам жек көрүү менен баш тартат.

Отвратно *нареч. разг.* эң жаман, өтө жаман; он ~ **чувствует себя** ал өзүн эң жаман сезип турат.

Отвратный, -ая, -ое (отвратен, -на, -но) *разг. то же, что отвратительный.*

Отвращать *несов.* 1. *см. отвратить* 1,2, 3; 2. *кого-что и без доп. уст.* жийиркентүү, иренжитүү, жагымсыз көрүнүү, суук көрүнүү.

Отвращаться *несов.* 1. *см. отвратиться*; 2. *страд. к отвращать.*

Отвращени/е *ср* 1. *уст. по знач. гл. отвратить* — **отвращать**; **меры для ~ я клеветы** ушактарды алдын алуу чаралары; 2. жийиркенүү, иренжүү, эң жаман көрүү; **чувство ~ я** жийиркенүү сезими; **питать (испытывать) ~ е кому-л.** бирөөнү өтө жаман көрүү; с ~ **ем** жийиркенип, өтө жаман көрүп.

Отвыкание *ср по знач. гл. отвыкать.*

Отвыкать *несов. см. отвыкнуть.*

Отвыкнуть *сов.* 1. адатын таштоо, унутуу, эсинен чыгарып коюу; ~ **от курения** тамеки тартууну таштап коюу; тамеки чекпей калуу; 2. *от кого- чего* тааныбай калуу, унутуп коюу, чоочун болуп калуу, жат болуп калуу, жатыркап калуу; **ребёнок отвык от родителей** бала ата-энесин унутуп калыптыр; ~ **от старых знакомых** эски тааныштарынан жатыркап калуу.

Отвычка *ж прост.* адатын таштоо, унутуу; **на привычку есть ~ погов.** үйрөнмөктүн унутмагы да бар.

Отвязать *сов.* 1. *что* чечүү, чечип алуу, чечип коюу, чечип жиберүү, бошотуп алуу; ~ **верёвку** арканды чечүү (чечип алуу, чечип жиберүү, чечип коюу); 2. *кого-что* чечип жиберүү, чечип коюу, бошотуу, бошотуп жиберүү, коё берүү; ~ **собаку** итти чечип (бошотуп) коюу.

Отвяза/ться *сов.* 1. чечилүү, чечилип кетүү, бошоо, бошоп кетүү; **шнур ~ лся** боо чечилип кетти; боо бошоп кетти; 2. бошонуп кетүү; **коза ~ лась** эчки бошонуп кетиптир; 3. *перен. разг.* кутулуу; ~ **ться от назойливого просителя** мазаны алып сурана берүүчү адамдан кутулуу; 4. *перен. разг.* жабышпоо, асылбоо, тынч коюу; **отвяжись от меня!** мени тынч (өз жайыма) кой! мага жабыша (асыла) бербе! мага жабышканыңды (асылганыңды) кой!; **наконец-то ~ лся от нас** ал бизге жабышканын койду.

Отвязка *ж разг. по знач. гл. отвязать* — **отвязывать.**

Отвязывание *ср по знач. гл. отвязывать.*

Отвязывать *несов. см. отвязать.*

Отвязываться *несов.* 1. *см. отвязаться*; 2. *страд. к отвязывать.*

Отгад/ть *сов.* 1. жандырмагын табуу; ~ **ть загадку** табышмактын жандырмагын табуу; ~ **ть кроссворд** кроссвордду табуу; 2. ойлоп табуу, билүү, баамдап табуу, байкоо; ~ **ть по глазам намерение кого-л.** бирөөнүн ниетин көзүнөн байкоо; бирөөнүн ниетин көзүнө карап билүү; ~ **й, что это такое** бул эмне, тапчы; ~ **йте, где я был** менин кайда болгондугумду табыңызчы; **я не мог ~ ть что он представляет** анын эмне экендигин таба албадым; анын эмне экендигине акылым жетпеди.

Отгадка *ж* 1. *по знач. гл. отгадать* — **отгадывать**; 2. табышмактын жообу, табышмактын жандырмагы; **на всякую загадку есть своя ~** ар кандай табышмактын өз жандырмагы бар.

Отгадчик *м разг.* табышмакты табуучу, ой (түш) жорууга уста киши; ~ **снов** түштөрдү жоруп берүүчү киши; ~ **мыслей** бирөөнүн оюн биле турган киши.

Отгадчица *разг. женск. к отгадчик.*

Отгадывать *несов. см. отгадать.*

Отгадываться *несов. страд. к отгадывать.*

Отгиб *м* 1. бүгүлгөн жер, кайрылган жер, бүктөлүш; **кань по ~ у вытерлась** кездеме бүгүлгөн жеринен үзүлүп жыртылып кетти; 2. кайрылма, бүгүлмө; **ширина ~ а** кайрылманын эни.

Отгибание *ср по знач. гл. отгибать.*

Отгибать *несов. см. отогнуть.*

Отгибаться *несов.* 1. *см. отогнуться*; 2. *страд. к отгибать.*

Отглаго́льн/ый, -ая, -ое *грам.* этиштен жасалган, этиштен пайда болгон (мис., барган, келген, кесме, тешик ж.б.); этиштик; ~ **ое существительное** этиштен жасалган зат атооч; этиштик зат атооч; ~ **ое прилагательное** этиштен жасалган сын атооч; этиштик сын атооч.

Отгладить *сов.* 1. *что* үтүктөө, үтүктөп жаткыруу, үтүктөп таптоо; ~ **костю́м** костюмду үтүктөө; ~ **швы** тигишти үтүктөп жаткыруу; 2. *тж. без доп.* үтүктөп бүтүү; үтүктөп коюу; ~ **брюки** шымды үтүктөп бүтүү (коюу).

Отгладиться *сов.* 1. үтүктөлүү, үтүктөлүп тегизделүү (көйнөк, костюм ж.б.); 2. *прост. то же, что отгладить* 2.

Отглаживать *несов. см. отгладить* 1.

Отглаживаться *несов.* 1. *см. отгладиться* 1; 2. *страд. к отглаживать*.

Отглатывать *несов. см. отглотнуть*.

Отглотать *сов. что разг.* мүлжүү, кемирүү; мүлжүп (кемирип) таштоо, мүлжүп (кемирип) бүтүрүү, мүлжүп таптаза кылып коюу; ~ **кость** сөөктүү мүлжүү (кемирүү); сөөктү таптаза кылып мүлжүп таштоо.

Отглотнуть *сов. что и чего разг.* бир ууртам ичүү, бир жутум жутуу; ~ **чаю** чайдан бир ууртоо; чайдан бир ууртам ичүү.

Отгнивание *ср по знач. гл. отгнивать*.

Отгнивать *несов. см. отгнить*.

Отгни/ть *сов.* чирүү, чирип кетүү, чирип түшүү; **края доски** ~ **ли** тактайлардын четтери чирип кетти.

Отговаривать *несов. см. отговорить* 1.

Отговариваться *несов.* 1. *см. отговорить-ся*; 2. *страд. к отговаривать*.

Отговори/ть *сов.* 1. *кого от чего и с неопр.* айнытуу, айнытып коюу, айнытып таштоо, макулдатуу, көндүрүү; ~ **ть от поездки** сапардан айнытуу; сапардан калтыруу; сапарга чыкпоого макулдатуу; 2. *тж. без доп.* сүйлөп бүтүү, сөзүн бүтүрүү; **она** ~ **ла** ал сөзүн бүтүрдү.

Отговори/ться *сов.* 1. шылтоо таап кутулуу, жок шылтоо табуу; ~ **ться болезнью** ооруп турам деп шылтоо таап кутулуп кетүү; оорулугун шылтоо кылып кутулуу; 2. *разг.* шылтоо таап өзүн актоо, актануу; **где-ты был? -Задержался на работе, — ~ лся он** кайда жүрдүң? — Жумушта кармалып калдым, — деп актанды ал.

Отговор/ка *ж* жок себеп, жок шылтоо, курулай шылтоо тайсалдоо; **без ~ ок!** жок шылтоону кой! **пустая** ~ **ка** курулай шылтоо; болбогон шылтоо.

Отговоры *мн. разг.* өтүнүү, сурануу, жалынуу, жалынып-жалбаруу; **никакие** ~ **не** помогут **-я всё равно** уеду эч кандай жалы-

нып-жалбаруу жардам бербейт — баары бир кетемин.

Отголос/ой *м* 1. жаңырык; ~ **ок** **выстела** атылган мылтыктын жаңырыгы; ~ **ки крика** кыйкырыктын жаңырыгы; 2. *перен.* алыстан угулган үн; ~ **ки пёсен** алыстан угулган ыр; 3. *перен.* жан дүйнөнүн жооп иретиндеги серпиндиси, сезимдин серпилиши; **его слова ни в ком не нашли** ~ **ки** анын сөздөрүнө жооп иретинде эч кимдин сезими серпилбеди; анын сөздөрүндө эч кимдин жүрөгү ачынбады; 4. *перен.* асер, из, таасир, элес; ~ **ки войны** согуштун издери (таасири).

Отгон *м* 1. *спец. по знач. гл. отогнать* 2–4; ~ **скота на летние пастбища** малды жайытка айдоо; ~ **масел** майларды айдап ажыратып алуу; 2. *с.-х.* жайлоодо багуу, жайытта бош багуу; **овцы на ~ е** койлор жайлоодо; койлор бош багылууда; 3. *с.-х.* жайыт; **дальние ~ ы** алыскы жайыттар.

Отгонка *ж спец. по знач. гл. отогнать* 6; ~ **масел из нефти** нефтиден майларды айдап ажыратып алуу.

Отгонн/ый, -ая, -ое *с.-х.* жайлоодо багыла турган, бош багыла турган; жайлоо...; ~ **ое животноводство** жайлоодогу мал чарбачылыгы; ~ **ое пастбище** алыскы жайыттар; ~ **ое содержание овец** койлорду жайлоодо багуу; койлорду бош багуу.

Отгонять I *несов. см. отогнать*.

Отгонять II *сов.* айдап бүтүрүү.

Отгоняться *несов. страд. к отгонять* I.

Отгораживание *ср по знач. гл. отгораживать* — **отгораживаться**.

Отгораживать *несов. см. отгородить*.

Отгораживаться *несов.* 1. *см. отгородить-ся*; 2. *страд. к отгораживать*.

Отгорать *несов. см. отгореть*.

Отгоревать *сов. разг.* кайгырып бүтүү, кайгырбай калуу, кайгы тартпай (чекпей) калуу, кайгыдан арылуу (кутулуу).

Отгорé/ть *сов.* 1. күйүп бүтүү, күйүп түгөнүү; 2. күйүп түшүү, күйүп ажыроо; **сучок** ~ **л** бутак күйүп түштү.

Отгородить *сов.* 1. *что* тосуу, тосуп алуу, тосуп коюу (дубал, кашаа ж.б. менен); бөлүп таштоо; ~ **сад забóром** бакты дубал менен тосуу; ~ **кровать ширмой** кроватты керме тартып тосуп коюу; 2. *перен.* *кого* башкалардан бөлүү, ажыратуу, обочолотуу, ажыратып коюу, байланышын үзүү; ~ **детей от дурного влияния** балдарды жаман таасирден обочолотуу.

Отгородиться *сов.* тосмолонуу, тосулуп алуу; ~ **ширмой** ширма менен тосулуп алуу; өзүн (өз жайын) керме тартып тосмолонуп алуу; 2. *перен.* бөлүнүү, обочолонуу, алыстоо,

четтөө, байланышын (алакасын) үзүү; ~ от друзей досторунан алыстоо; досторунан бөлүнүп калуу; ~ от живой жизни жандуу турмуштан обочолоо.

Отгости/ть сов. разг. 1. мейманда болуу, мейман болуу, мейманда болуп кайтуу, мейман болуп кайтуу, мейман болуп туруу; **неделю он ~ л у старшей сестры** ал бир жума эжесиникинде мейман болду; 2. мейманчылыкты аяктоо.

Отгранивать несов. см. **отграничь** 1.

Отграниваться несов. страд. к **отгранивать**.

Отграни/ть 1. кырдоо; ~ **ть алмаз алмазды кырдоо**; 2. *перен.* өнүктүрүү, өркүндөтүү (талантты, шыкты ж.б.); **он своё дарование ~ л до высокой степени** ал өзүнүн талантын эң жогорку даражага чейин өркүндөттү; 3. *тж. без доп.* кырдап болуу, кырдап бүтүрүү.

Отграничение ср по знач. гл. **отграничить**.

Отграничивание ср по знач. гл. **отграничивать**.

Отграничива/ть несов. 1. см. **отграничь**; 2. бөлүп туруу, чек ара болуп кызмат кылуу; **забор ~ ет два участка** дубал эки участкау бөлүп турат.

Отграничиваться несов. страд. к **ограничивать**.

Отграничить сов. что 1. чектеп бөлүү, чек салып бөлүү, чек арасын белгилөө; бөлүп коюу, бөлүп таштоо; ~ **два участка** эки жер аянтын бири-биринен чектеп бөлүп коюу; эки жер аянтынын ортосундагы чек араны белгилөө; 2. *перен.* бөлүү, ажыратып бөлүү; ~ **одно понятие от другого** бир түшүнүктү экинчисинен бөлүү.

Отгребать несов. см. **отгresti**.

Отгребаться несов. 1. см. **отгrestись**; 2. *страд.к* **отгребать**.

Отгремé/ть сов. 1. күркүрөп басылуу, дүркүрөп токтоо; ~ **л гром күндүн күркүрөгөнү** басылды; **аплодисменты ~ ли дүркүрөгөн кол чабуулар** басылды (токтоду); 2. *перен.* токтоо, басылуу, өтүп кетүү; ~ **ли бой согуштар** токтоду (басылды).

Отгresti сов. 1. что күрөп таштоо, бир жерге күрөп (сүрүп) таштоо, күрөп (сүрүп барып) үйүп коюу; тырмооч менен тырмап шилеп таштоо; ~ **солóму граблями** саманды тырмооч менен тырмап барып шилеп таштоо; ~ **угли в печи** мештин ичиндеги көмүрдү бир жагына шилеп коюу; 2. калак менен эшип арылоо (алга жылуу); ~ **от берега** калак менен эшип жээктен арылоо.

Отгrestись сов. разг. 1. айланасын күрөп таштоо, күрөп айланасын (алдын) ачуу; айланасын тырмооч менен тырмап тазалоо; 2 *то же, что* **отгresti** 2.

Отгромыха/ть сов. разг. күшүлдөп басылуу, күлдүрөп басылуу; **пóезд ~ л поезд** күшүлдөп басылды.

Отгро́ха/ть сов. 1. разг. калдырап басылуу, күрсүлдөп басылуу, тарсылдап басылуу, шалдырттап басылуу; **пушки ~ ли замбиректер** күрсүлдөп токтоду (басылды); 2. *что прост.* дардайтып куруп таштоо, заңгыратып куруп таштоо, заңкайтып куруу; ~ **ть себе дом заңкыйтып** там куруп алуу.

Отгрохота/ть сов. разг. дүркүрөп басылуу, шатырап басылуу, тарсылдап басылуу, тарстурс этип басылуу; ~ **ли аплодисменты** шатыраган кол чабылып басылды.

Отгружа́ть несов. см. **отгрузи́ть**.

Отгружа́ться несов. страд. к **отгружа́ть**.

Отгрузи́/ть сов. 1. жүктү түшүрүп, ташып азайтуу, жүктүн бир бөлүгүн башка транспортко жүктөө; **часть мешков ~ ли на другие машины** каптардын жарымын башка машиналарга жүктөштү; 2. жүктөп жөнөтүү, артып жөнөтүү, салып жөнөтүү; **все зерно ~ ли на элеватор** бардык эгинди элеваторго жүктөп жөнөтүштү; **кирпич отгружён** кирпич жүктөлүп жөнөтүлдү.

Отгру́зк/а ж по знач. гл. **отгрузи́ть**; **зако́нчить в срок ~ у машин** машиналарга жүк жүктөөнү өз мөөнөтүндө аяктоо.

Отгрыза́ть несов. см. **отгрызть**.

Отгрыза́ться несов. *прост.* ырылдашуу, ажылдашып каяша айтышуу, тилдешүү, сөгүшүү.

Отгрызну́ться сов. *однокр. к* **отгрыза́ться**.

Отгрыз/ть сов. кажылоо, кемирүү; кемир-ип бөлүп алуу, кемирип сындырып алуу, кажылап бөлүп алуу; **мышь ~ ла ко́рку хлеба** чычкан нандын кыртышын кемирип кетиптир.

Отгрызть́ся сов. см. **отгрыза́ться**.

Отгудé/ть сов. гудок берип бүтүү; ~ **л последний пароход** акыркы пароход гудок берди.

Отгу́л м 1. по знач. гл. **отгуля́ться**; **Пóсле се́ва пусти́ли конéй на отгу́л в лу́гу** (Коновалов) Үрөн себилип бүткөндөн кийин эттенсин деп аттарды шалбаага коё беришти; **лётний ~ скота** малдын жайында семириши (эттениши); 2. отгул (ашыкча иштелген убакыт үчүн алынган дем алыш күн); **получи́ть ~ за сверхурóчную рабóту** ченемден ашык иштегендиги үчүн отгул алуу; **у меня́ три дня́ ~ а менин** үч күн отгулум бар.

Отгу́ливать несов. см. **отгуля́ть** 1.

Отгу́ливаться несов. см. **отгуля́ться**.

Отгуля́/ть сов. 1. разг. ойноп жүрүп өткөрүү, таң-тамаша менен өткөрүү, сайрандап жүрүп өткөрүү; 2. *перен.* бош жүрүп

өткөрүү, иштебей жүрүп өткөрүү, эс алып өткөрүү; ~ **ть** **отпуск** өргүүнү эс алып өткөрүү; **3.** отгул алуу, отгулда болуу (ченемден ашык иштегендиги, дежур болгондугу ж.б. үчүн бош күндөр алуу); ~ **ть** **за дежурство** дежур болгондугу үчүн отгулда болуу; **4.** *перен.* *прост.* майрамдоо, көңүлдүү өткөрүү, таң-тамашада болуу; ~ **ть** **свадьбу** (на свадьбе) үйлөнүү тоюн таң-тамаша менен (сайрандап) өткөрүү; **5.** (*кончить гулять*) таң-тамашаны аяктоо, ойноп-күлүүнү бүтүрүү.

Отгуля/ться *сов.* **1.** *прост.* ойноп-күлүү, сайрандоо, көңүл ачуу; **мы целый день** ~ **ли** биз күнү бою ойноп күлдүк; **2.** жайыттын отуна эттенүү (семирүү), жайыттын отун оттоп оңолуу; **скот** ~ **лся** **за лето** жайында мал бош оттоп жүрүп жакшы семирди.

Отда/вать *несов.* **1.** *см.* **отдать**; **2.** *чем разг.* жыттануу, жыттанып туруу, жыты келип туруу, жыты уруп туруу; **чай чем-то** ~ **ёт** чайдан бир нерсенин жыты келип турат; **3.** *перен.* татымды берүү, элестетүү, эске түшүрүү, окшошуп туруу; **в доме всё** ~ **вало стариной** үйдөгү бардык нерсе эскини элестетип турду; үйдөгү бардык нерседен эски турмуштун элеси байкалып турду;

Отдаваться *несов.* **1.** *см.* **отдаться**; **2.** *страд.* **к отдавать** **1.**

Отдавить *сов.* **что** катуу басып алуу, басып алып оорутуу; басып жанчып салуу; ~ **ногу** бутту катуу басып оорутуп коюу; бутту басып жанчып салуу.

Отдавливать *несов.* *см.* **отдавить**.

Отдавливаться *несов.* *страд.* **к отдавливать**.

Отдаивать *несов.* *см.* **отдойть** **1.**

Отдаиваться *несов.* *страд.* **к отдаивать**.

Отдаление *ср* **1.** *по знач. гл.* **отдалить** — **отдалиться**; ~ **дня** **отъезда** жөнөй турган күнүн арылатуу; **2.** алыскы мейкиндик, алыскы жер; **полки врагов** **покрыли** **отдаленье** душмандын полктору алыскы жерлерди басып алышты; **3.** алыс аралык, алыс; **◇** **в отдалении** (**отдаленье**), **на отдалении** бир топ узак аралыкта, алыста, узакта; **колокольчик** **звенел** **где-то** **в отдалении** конгуроо кандайдыр бир аралыкта шаңгырап (кагылып, урулуп) жатты.

Отдаленно *нареч.* окчун, алыс; **он держался строго, холодно**, ~ **ал** өзүн катуу, суз, окчун кармап турган.

Отдаленность *ж* алыстык, ыраактык; ~ **от центра** борбордон алыс жайгашкандык (тургандык); ~ **родства** алыс тургандык; туугандыктын алыстыгы; кыйыр туугандык.

Отдаленный, **-ая**, **-ое** **1.** *прич.* *от* **отдалить**; **2.** *прил.* (отдалён, -на, -но) алыстагы, алыскы, ыраактагы, узактагы; ~ **ые** **районы**

алыстагы (алыскы) райондор; **нала́дить связь** **с** ~ **ыми** **уча́сками** алыскы участкактор менен байланышты жөнгө салуу; **3.** *прил.* алыстан угулган, алыстан чыккан (үн тууралуу); **послы́шался** ~ **ый** **раска́т гро́ма** алыстан күркүрөгөн күндүн добушу угулду; **4.** *прил.* алыс, ыраак, алыскы аралыкка (сапар, саякат, сейил ж.б.); **мы** **сде́лали** **довольно** ~ **ую** **прогу́лку** биз бир кыйла алыс жерге сейилдеп келдик; **соверши́ть** ~ **ую** **экску́рцию** алыс жерге экскурсия жасоо; **5.** *прил.* алыскы, байыркы, атам заманкы, эчаккы, илгерки; ~ **ые** **времена́** байыркы мезгилдер; **6.** *прил.* алыскы, келечекте ишке ашырылуучу, алыскы келечекке таандык болгон; **в** ~ **ом** **бу́дущем** алыскы келечекте; алыскы келечектеги; алыскы келечекте боло турган; **7.** *прил.* түз байланышы болбогон, арасы алыс, жакындыгы жок, кыйытып айтылган; бир аз гана окшоштук; **Со́тни** **запи́сок** **и** **бума́г,** **кото́ры** **е** **я** **находи́л** **в** **кабинете** **и** **чита́л,** **не** **имели** **да́же** **отдалённого** **отноше́ния** **к** **тому́,** **что** **я** **иска́л** (Чехов). Кабинеттен жүздөгөн каттарды жана кагаздарды таап окудум, бирок мен издеген нерсеге алардын анчалык тиешеси жок экен; ~ **ый** **наме́к** бир аз кыйытып айтылган сөз; **8.** *прил.* анча жакындыгы жок, алыс, кыйыр; ~ **ое** **родство́** алыс (кыйыр) тууган; **9.** *прил.* бир аз, болорболбос; ~ **ое** **схо́дство** бир аз (болорболбос) окшоштук; **10.** *прил.* беймаани, кош көңүл, көңүл кош, этибарсыз; ~ **взгляд** кош көңүл кароо; беймаани көз караш.

Отдали́/ть *сов.* **1.** алыстатуу, ыраактатуу, алыс кармоо, алыс алып кетүү, качыруу; ~ **ть** **лу́пу** **от** **рассма́триваемого** **предме́та** лупаны каралып жаткан нерседен алыстатуу; ~ **ть** **кни́гу** **от** **глаз** китепти көздөн алыстатуу; китепти көздөн алыс кармоо; **2.** *что* кечиктирүү, кечендетүү, арылатуу, артка жылдыруу, убакытты созуу; ~ **ть** **мину́ты** **разлу́ки** ажыроо минуталарын созуу; **3.** *кого* боюнан (өзүнөн) алыстатуу, көңүлүн калтыруу (суутуу); ~ **кого́-л.** **от** **себя́** **невнимани́ем** көңүл бурбай кимдир бирөөнү өз боюнан алыстатуу; этибарга албай кимдир бирөөнүн көңүлүн калтыруу; **4.** бири-биринен ажыратуу (алыстатуу); **ссора** ~ **ла** **их** **жаңжал** аларды алыстатты (ажыратты); **болезнь** ~ **ла** **его́** **от** **люби́мой** **рабо́ты** оору аны аздектеген жумушунан ажыратты.

Отдали́/ться *сов.* **1.** алыстоо, ыраактоо, алыстап кетүү, ыраактап кетүү; **ло́дка** ~ **ла** **сы** **от** **бе́рега** кайык жээктен алыстап кетти; **2.** *перен.* четке чыгуу, алыстоо (нерсенин мазмунунан, сөз болуп жаткан темадан); ~

ться от темы разговора сөз болуп жаткан темадан чыгып (алыстап) кетүү; 3. алыстоо, мамилени үзүү, өзүн (боюн) алыстатуу, байланышты токтотуу; ~ тья от компании компаниясынан алыстоо.

Отдалять несов. см. **отдалить**.

Отдаляться несов. 1. см. **отдалиться**; 2. *страд.* к **отдалять**.

Отдание ср по знач. гл. **отдать** 5; ~ **почестей** урмат-сый көрсөтүү; кадырлоо; ызаттоо; ~ **чести воен.** чест берүү.

Отдаривать несов. см. **отдарить**.

Отдариваться несов. 1. см. **отдариться**; 2. *страд.* к **отдаривать**.

Отдарить сов. *кого-что разг.* белекке белек кайтаруу, колкосун кайтаруу; **Подарков он не принимал, потому что нечем было отдарить** (И. Гончаров). Ал белек албай турган, анткени колкосун кайтара тургандай эч нерсеси жок эле.

Отдариться сов. *разг.* белекке белек кайтаруу, колкосун кайтаруу, жакшылыкка жакшылык кылуу, жакшылыктын өтөлүнө чыгуу; **Я вам столько обязан, что мне долго ещё не отдариться** (Писемский) Мен сизге ушунчаык карыздармын, далайга дейре өтөлүнө чыга албайт окшойм.

Отдать сов. 1. *кого-что* кайтаруу, кайтарып берүү, кайта берүү; ~ **книгу** китепти (китебин) кайта берүү; ~ **долг** карызды кайтаруу; 2. *кого-что* берүү, берип жиберүү; тапшыруу; ~ **ключи от квартиры** квартиранын ачкычын берүү (тапшыруу); **он отдал мне свой мопед** ал мага өзүнүн мопедин берди; 3. *что* ыктыярына (ижарага, пайдаланууга ж.б.) берүү, берип туруу, тапшыруу; ~ **в аренду** ижарага берүү; ижарага коюу; **дом отдан внаём** там ижарага берилди; ~ **в чьё-л, распоряжение** кимдир бирөөнүн ыктыярына берүү; ~ **старинную монету в музей** эски монеталарды музейге тапшыруу; 4. *перен.* бир нерсеге берүү, бир нерсеге пайдалануу, бир нерсеге арноо; багыштоо, зарптоо, зарп кылуу; **он отдал себя любимому делу** ал өзүн аздектеген ишине арнады; ~ **все силы работе** бардык күчүн ишке багыштоо; ~ **всю свою жизнь науке** бардык өмүрүн илимге багыштоо; 5. *перен.* **за кого-что** курман кылуу; берүү; ~ **жизнь за свободу и независимость Родины** Ата Мекендин эркиндиги жана көз каранды эместиги үчүн өмүрүн курман кылуу (берүү); 6. *кого-что* калтыруу, таштап кетүү; ~ **город неприятелю** шаарды душманга калтырып кетүү; шаарды душманга берип коюу; 7. берүү, тапшыруу; ~ **платье в чистку** көйнөктү тазалоого берүү; ~ **туфли в ремонт** туфлини ремонтко тапшыруу; ~ **статью на рецензию** макаланы рецензияга берүү; 8. *кого*

жайлаштыруу, тапшыруу, берүү; жиберүү, жөнөтүү (окууга, аскерге ж.б.); ~ **ребёнка в ясли** баланы яслиге берүү; баланы яслиге жайгаштыруу (орноштуруу); ~ **в школу** мектепке берүү; ~ **в интернат** интернатка берүү; интернатка орноштуруу; 9. *кого за кого* турмушка чыгаруу, күйөөгө берүү (узатуу); **её отдали замуж за моего брата** аны менин бир тууганыма күйөөгө беришти; 10. *кого-что разг.* сатуу, берүү; ~ **за бесценок** арзанга сатуу; арзан сатуу; ~ **за свою цену** өз баасына сатуу (берүү); 11. *что разг.* төлөө, төлөп берүү; **сколько вы отдали за портфель?** портфель үчүн канча төлөдүңүз (бердиниз)?; 12. берүү; ~ **приказание** буйрук берүү; ~ **предпочтение** артыкчылык берүү; 13. *без доп.* артка тебүү, артка уруу; **ружьё отдало в плечо** мылтык ийинге тепти; **отдало в голову** башыма чыкты; 14. *что мор.* чечүү, бошотуу, коё берүү; ~ **концы** аркандарды чечүү (жолго чыгуу маанисинде); 15. *спец.* көтөрүү, четке буруу; ~ **кормá** арт жагын көтөрүү; 16. *без доп. (в сочетании с нареч. «назад»)* *прост.* артка жылуу, кетенчиктөө; **отдай назад** артка жыл (жылдыр); **отдать визит** жооп иретинде визит жасоо; **отдать вину** *уст.* кечирип коюу; кечирим берүү; **отдать должное (справедливость) кому-чему** эмгегине карай баа берүү, эмгегине жараша кадырлоо; **♦ отдать бóгу дýшу** жан таслим болуу; **отдать концы** 1) *мор.* учун коё берүү, бошотуу; 2) *перен. прост. шутол.* өлүү, өлүп калуу; **отдать под суд** сотко берүү.

Отдаться сов. 1. *кому-чему на что* ыктыярына көнүү, моюн сунуу, бой салуу, бой сунуу, моюн берүү, берилүү; **пловец отдался течению реки** сууда сүзүүчү дарыянын агымына моюн сунду; ~ **вóле друзей** достордун эркине моюн сунуу; достордун эрки менен болуу; ~ **на волю победителя** жеңүүчүнүн ыктыярына көнүү; 2. *кому уст.* багынуу; ~ **врагý** душманга багынуу; ~ **в плен** туткунга түшүп берүү; 3. *кому-чему* бүтүндөй берилүү, өзүн бүтүндөй арноо, бүткүл өмүрүн багыштоо, бүткүл өмүрүн сайып коюу; ~ **науке** өзүн илимге багыштоо; **она вся отдалась детям** ал өзүн бүтүндөй балдарына багыштады; 4. *чему* берилүү, берилип кетүү, чөмүү, батуу; ~ **воспоминанием** эскерүүлөргө батуу; 5. *кому* макул болуу, көнүү, берилип кетүү (жыныстык катнашка – аялдар туурасында); 6. жаңыруу, жаңырып угулуу; **в горах отдалось эхо** тоодон жаңырык угулду; 7. *в ком-чем* ойготуу, козгоо, пайда кылуу; **слёзы старухи отделись во мне** кемпирдин көз жаштары менин сезимимди ойготту; 8. сезилүү, билинүү; **боль отдалась в спине** оору белден сезилди.

Отда́ч/а ж 1. по знач. гл. **отда́ть 1–7**; ~ **а распоряже́ния** буйрук берүү; **2. спорт.** кайра берүү, кайра уруу, кайра тебүү; **3.** кайра тебүү, артка тебүү (ок атуучу куралдар туурасында); **4.** пайдалуу аракеттин коэффициенти; ~ **а маши́ны** машинанын пайдалуу иш коэффициенти; **5. перен.** иштин пайдалуу натыйжасы, өнүмдүү иш, өнүм менен иштөө; **работатъ с по́лно́й** ~ ей толук өнүмдүү иштөө; **∅ без отда́чи** кайтарымызсыз иштөө; өнүмсүз иштөө; **взять без отда́чи** кайтарып бербөө шарты менен алуу.

Отдвигать несов. см. **отдвину́ть.**

Отдвигаться несов. **1. см. отвину́ться; 2. страд. к отда́ть.**

Отдви́жн/о́й, -ая, -ое жылдырыла турган, жылдырып ачыла турган, жылдырма; ~ **ая дверь** жылдырып ачыла турган каалга; жылдырма каалга.

Отдвину́т/ь сов. *уст. то же, что отодвину́ть 1*; **гремя́т ~ ые сту́лья** ары жылдырылган стулдар калдыр-кулдур түшүп жатты.

Отдвину́ться сов. *уст. то же что отодвину́ться 1.*

Отдежу́рить сов. **1.** дежурлукту аяктоо, дежурлуктан кутулуу; ~ **свою́ сме́ну** өз сменасында дежурлукту аяктоо; **2.** белгилүү убакытка чейин дежурлук кылуу, белгилүү убакытты дежурлукта өткөрүү; ~ **су́тки** бир сутка дежурлук кылуу.

Отде́л м 1. бөлүм; **вегетати́вный ~ нервно́й систе́мы** нерв системасынын вегетатив бөлүмү; **2.** бөлүм; ~ **снабжение́** жабдуу бөлүмү; **гастроно́мический ~ магази́на** магазиндин гастрономия бөлүмү; ~ **кадров** кадрлар бөлүмү; **пláново-эконо́мический ~ пландоо-экономика** бөлүмү; **райо́нный ~ наро́дного образова́ния** райондук элге билим берүү бөлүмү; **3.** бөлүм; ~ **сати́ры и ю́мора** сатира жана юмор бөлүмү; **4. уст. по знач. гл. отде́лить 5.**

Отде́лать сов. **1.** *что* жасап бүтүрүү, иштеп бүтүрүү, майда-чүйдөсүн жасап бүтүрүү, колдон чыгаруу; ~ **пьёсу** пьесаны иштеп бүтүрүү; **2. подо что** окшотуп иштөө, сыяктуу кылып иштөө; ~ **под мрамор** мраморго окшотуп иштөө (сырдоо); мрамор сыяктуу кылып жасоо; **3.** ремонттоп жаңылоо, ремонттоо, ремонттон чыгаруу, оңдоо, оңдоп чыгуу; ~ **кварти́ру** квартираны ремонттон чыгаруу; **4. чем** кооздоо, жасалгалоо; ~ **платье́ кружева́ми** көйнөккө тор кармап кооздоо; ~ **гармо́нь перла-му́тром** гармонго седеп кадап кооздоо; **5. что прост.** булгоо, ыплас кылуу тамтыгын чыгаруу; ~ **костю́м краской** костюмду сыр менен булгап алуу; **где ты так отде́лал ту́фли** туфлинди кайда

жүрүп мынча ыплас кылып алгансың?; кайда жүрүп туфлиндин мынчалык тамтыгын чыгаргансың? **6. кого прост.** тилдөө, жемелөө, урушуу, адебин колуна берүү, таяктоо, келтектөө; ~ **за хулига́нство** хулигандык кылгандыгы үчүн адебин колуна берүү (жемелөө, таяктоо).

Отде́латься сов. *разг. 1.* кутулуу, бошоо; ~ **от уро́ков** сабактан бошоо; ~ **от поруче́ния** тапшырмадан кутулуу; *от кого – чего* кутулуу, эбин таап кутулуу, амалын таап кутулуп кетүү; ~ **от ненужных вещей** керексиз буюмдардан кутулуу; ~ **от назойливого сосе́да** мазаны кетирген кошунадан эбин таап кутулуу; **3. чем** арзан кутулуу, оңой кутулуу, арзыбаган нерсе менен кутулуу, жан кыйнабай (кейитпей) кутулуу; ~ **обещани́ями** убада менен кутулуу; убада берип кутулуп кетүү; ~ **штрафо́м** штраф менен (штраф төлөп) кутулуу; **дёшево (легко́)** ~ арзан (жеңил) кутулуп кетүү.

Отделе́ни/е ср 1. по знач. гл. **отделе́ить – отде́лять, отде́литься – отде́ляться**; ~ **е крупных зёрен** от ме́лких ири дандарды майдаларынан бөлүү; ~ **е слюны́** шилекейдин бөлүнүп чыгышы; **2. обычно мн. отде́ления** организмден бөлүнүп чыга турган нерсе; **гно́йные ~ я** чыккан ирин; **3.** бөлүм, бөлмө; ~ **я пена́ла** пеналдын бөлүмдөрү; **в комо́де не́сколько ~ й** комоддо бир нече бөлүм бар; ~ **е для молодня́ка** жаш малдар туруучу бөлүм; **4.** бөлүм; **хирурги́ческое ~ е больни́цы** оорукананын хирургиялык бөлүмү; **литерату́рное ~ е факультета́** факультеттин адабият бөлүмү; ~ **е мили́ции** милиция бөлүмү; **5.** бөлүм (китептин, журналдын, газетанын ж.б. тематикалык жактан бириккен бөлүмү); **ка́ждая кни́га заклю́чают в себе́ четы́ре ~ я** ар бир китептин төрт бөлүмү бар; ар китеп төрт бөлүмдөн турат; **6.** бөлүм (концерттин, театралдык оюндун ж.б. өз алдынча бөлүмү); **пе́рвое ~ е конце́рта** концерттин биринчи бөлүмү; **7.** отделение (взводдун бир бөлүмү); **стрелко́вое ~ е** аткычтар отделениеси.

Отделе́нный, -ая, -ое 1. прил. бөлүнгөн отделение; **Я прове́рил личны́й состав отря́да... За́те́м разби́л отря́д на отде́ления, назна́чил отде́ленных команди́ров** (Г. Линьков) Мен отряддын өздүк составын текшерип чыктым... Андан кийин отрядды отделениелерге бөлүм, бөлүнгөн отделениелердин командирлерин дайындадым; **2. в знач. сущ. отде́ленный м воен.** отделение командири.

Отдели́мый, -ая, -ое бөлүнүүчү, бөлүнө турган, ажыралуучу, ажыратыла турган.

Отдели́тельный, -ая, -ое бөлүүчү, бөлүп

туруучу, ажыратуучу, ажыратып туруучу; ~ **щит** бөлүп туруучу калкан.

Отделитъ сов. 1. *что* бөлүү, бөлүп коюу, бөлүп таштоо; ~ **желток** от **белка** жумуртканын сарысын агынан бөлүү; ~ **проросший картофель** өнүп кеткен картошканы бөлүп коюу; ~ **хорошее зерно** от **плохого** жакшы данды жаман дандан бөлүү; **Пленных офицеров** **отделили** от **солдат** и **велели** им **идти вперед** (Л. Толстой) Туткунга түшкөн офицерлерди солдаттардан бөлүп алышып, аларга алдыда жүрүүгө буйрук беришти; 2. айрып билүү, ажырата билүү; ~ **правду** от **лжи** чындыкты жалгандан ажырата билүү; 3. бөлүү, бөлүп туруу, бөлүп коюу; ~ **часть комнаты** **перегородкой** бөлмөнүн бир бөлүгүн тосмо менен бөлүп коюу; **садик** **отдалён** от **двора** **оградой** бакча короодон тосмо менен бөлүнгөн; **земли соседних колхозов** **отделены** **рекой** коншу колхоздордун жерлери өзөн менен бөлүнүп турат; 4. *кого* бири-биринен бөлүп туруу, бири-биринен бөлүп коюу; **их** **отделила** **толпа** топураган эл аларды бири-биринен бөлүп таштады; 5. бөлүп берүү; ~ **часть дома** тамдын бир бөлүгүн бөлүп берүү; 6. *что* бөлүп таштоо; ~ **церкви** от **государства** чиркөөнү мамлекеттен бөлүү; 7. *кого* бөлүп коюу; ~ **молодых** жаштарды (күйөө-кызды) бөлүп коюу.

Отдели/ться сов. 1. *от чего* бөлүнүү, бөлүнүп кетүү, бөлүнүп түшүү, сыйрылып кетүү, сыйрылып түшүү; **обои** ~ **лись** от **стен** гүл кагаз керегеден сыйрылып түштү; **разваренное мясо** **легко** ~ **лось** от **кости** жакшы бышкан эт сөөктөн оңой шылынып түштү; 2. *от кого-что* бөлүнүү, бөлүнүп чыгуу; ~ **ться** от **привычной среды** үйрөнүшкөн чөйрөдөн бөлүнүп кетүү; ~ **ться** от **крестьянской среды** дыйкан чөйрөсүнөн бөлүнүп чыгуу; 3. бөлүнүү, ажыроо, ыраактоо, ыраактап кетүү, нарылоо, нарылап кетүү, алыстоо, алыстап кетүү; **катер** ~ **лся** от **берега** катер жээктен алыстап кетти; ~ **ться** от **толпы** топураган элден бөлүнүп чыгуу; 4. *от кого и без доп. уст.* өз алдынча болуу, энчи алып бөлүнүп чыгуу; ~ **ться** от **отца** атасынан бөлүнүп чыгуу; атасынан энчи алып бөлүнүп чыгуу; **два сына** ~ **лись** эки уулу бөлүнүп чыкты; 5. *то же, что выделиться* 3; **слюна** ~ **лась** шилекей бөлүнүп чыкты; шилекей ага баштады.

Отделка ж 1. *по знач. гл.* **отделать** — **отдѣлывать** 1, 2; **внутренняя** ~ **зданий** имараттардын ички отделкасы; имараттардын ички жумуштарын иштөө (колдон чыгаруу); ~ **под дуб** эменге окшотуп иштөө (боёо, сырдоо); 2. кооздоо, жасалгалоо; **кружева**

~ **тордоп** кооздоо; **тор** бастырып кооздоо; **платье с отделкой** кооздолгон көйнөк.

Отделочник *м* отделкалоочу (отделкалоо жумуштары боюнча адис); **он** **работает** ~ **ом** ал отделкалоочу болуп иштейт.

Отделочница *женск. к* **отделочник.**

Отделочн/ый, -ая, -ое 1. отделка...; отделкалоо...; ~ **е работы** отделкалоо жумуштары; 2. жасалгалоо... кооздоочу, кооздоо, отделкалоо...; ~ **е материалы** жасалгалоо материалдары; ~ **е пуговицы** кооздоочу топчулар.

Отдѣлывать *несов. см.* **отдѣлать.**

Отдѣлываться *несов.* 1. *см.* **отдѣлаться**; 2. *страд. к* **отдѣлывать.**

Отдѣльно *нареч.* бөлөк, айрым, өз алдынча; өзүнчө; **жить** ~ бөлөк жашоо; **действовать** ~ өз алдынча аракет кылуу; **на этом вопросе** **следует остановиться** ~ бул маселеге өзүнчө токтолуу керек; ~ **стоящее** **дерево** бөлөк (жалгыз) турган жыгач; **положи** **эту папку** ~ бул папканы бөлөк кой.

Отдельность; в отдельности; по отдельности бөлөк, жалгыздап, айрым-айрым, өз алдынча, башкаларга кошпой; **рассматривать** **каждый вопрос** **в отдельности** ар бир маселени бөлөк-бөлөк (башкаларга кошпой) кароо керек; **объяснить** **каждому** **в отдельности** ар бирине айрым-айрым түшүндүрүү керек.

Отдѣльн/ый, -ая, -ое 1. айрым, бөлөк, өзүнчө, өзүнчө бөлөк; **раздѣлись** ~ **ые восклицания** ар кай жерден айрым катуу чыккан үндөр угулду; 2. өзгөчө, айрым; ~ **ая полка** для **книг** китептер үчүн айрым (өзүнчө) текчелер; ~ **ый вход** для **детей** балдар кирип-чыга турган өзүнчө (бөлөк) эшик; 3. айрым, кээ бир; ~ **ые примеры мужества** эрдиктин айрым мисалдары; **в ~ их домах** **мигали** **огни** кээ бир үйлөрдө от жылтылдап турду; 4. *воен.* айрым, өзүнчө; ~ **ый батальон** айрым батальон; ~ **ый танковый полк** айрым танкалык полк; ~ **ая бригада** айрым бригада.

Отделя/ть *несов.* 1. *см.* **отделить**; 2. *что* бөлүү, чек болуп бөлүп туруу, ажыратуу, ажыратып туруу; **река** ~ **ет** **пастбище** от **посевов** дарыя жайытты эгин талаасынан бөлүп турат.

Отделяться *несов.* 1. *см.* **отделиться**; 2. айырмаланып туруу; 3. *страд. к* **отделять.**

Отдѣргивать *несов. см.* **отдѣрнуть.**

Отдѣргиваться *несов. страд. к* **отдѣргивать.**

Отдѣрнуть *сов. что* 1. булка тартып жылдыруу, жулкуп жылдыруу, булкуп тартуу; ~ **занавѣску** **парданы** тартып жылдыруу; **парданы** булкуп жылдыруу; 2. булкуп тартып алуу, жулкуп тартып алуу; ~

руку колду булкуп тартып алуу; колду жулкуп артка тартуу.

Отдирать *несов. см. отодра́ть 1.*

Отдираться *несов. 1. см. отодираться; 2. страд. к отдирать.*

Отдойть *сов. разг. 1. что* чаап алуу; ~ **немного молока́** бир аз сүт саап алуу; **2. тж.** *без доп.* саап бүтүү, саап болуу.

Отдой/ться *сов. разг.* байып кетүү, сүт чыкпай калуу; **коро́ва** ~ **лась** уй байып кетти; уйдан сүт чыкпай калды; **2.** саалып бүтүү.

Отдохнове́ни/е *ср уст.* дем алуу, эс алуу; **вам ну́жно** ~ **е** сиз эс алууга тийишсиз; **часы** ~ **я** эс алуу сааттары.

Отдохну́/ть *сов. 1.* дем алуу, эс алуу; ~ **ть после рабо́ты** иштен кийин эс алуу; ~ **ть после доро́ги** жолдон кийин эс алуу; **2. разг.** бир аз жатып эс алуу, бир аз уктап эс алуу; **после обе́да он обы́чно** ~ **л** түштөн кийин анын жатып эс ала турган адаты бар; түшкү тамактан кийин ал адатта бир аз уктат турган; **◇ отдохну́ть душо́й (се́рдцем)** көңүл тынчуу, жаны жай алып көңүлү тынчуу.

Отдра́ивать *несов. см. отдра́ить.*

Отдра́иваться *несов. страд. к отдра́ивать.*

Отдра́ить *сов. мор.* кантарып ачып коюу, ачып таштоо; ~ **иллюмина́тор** иллюминаторду ачып коюу (ачуу); ~ **люк** люкту ачуу, люкту ачып таштоо.

Отдуба́сить *сов. см. дуба́сить 1.*

Отдува́ть *несов.* үйлөп таштоо.

Отдува́/ться *несов. 1.* энтигип дем алуу, күшүлдөп дем алуу, бат-бат дем алуу, оор дем алуу; ~ **ться после купа́нья** сууга түшүп чыккандан кийин энтигип калуу; ~ **ясь, поднима́ться по ле́стнице** тепкич менен күшүлдөп жогору чыгуу; **2. прост.** кандайдыр бир ишти бүт бойдон өз мойнуна жүктөп алуу, бүткүл жоопкерчиликти өз мойнуна алуу, өзүнүн (же башка бирөөнүн) катасы, жаңылыштыгы, айыбы, күнөөсү үчүн жооп берүү; **ему́ пришло́сь** ~ **ться за други́х** ал башкалар үчүн иштөөгө аргасыз болду; башкалардын айыбы анын мойнуна түштү; башкалардын айыбы үчүн ал жооп бере турган болду; **3. страд. к отдува́ть.**

Отду́ма/ть *сов. разг.* айнуу, айнып калуу, оюнан кайтуу; ~ **ть итти́ в теа́тр** театрға баруудан айнып калуу; **он** ~ **л** **еха́ть** ал жолго чыгуудан айнып калды.

Отду́мывать *несов. см. отду́мать.*

Отдура́читься *сов. разг.* жиндиленгенди, калжактаганды, акмактанганды токтотуу (таштоо).

Отду́ть *сов. 1. см. отдува́ть; 2. прост.* таяктоо, келтектөө, токмоктоо, уруп-сабап таштоо; **Он ны́нче о́пять своего́ вестово́го**

Ворсу́ньку отду́л, Чебы́нкин-то! (Станюко-вич) Баягы Чебынкин өзүнүн чабарманы Ворсуньканы бүгүн да таяктап салды; **3. без доп. прост.** чоң аралыкты тез өтүү, тез чуркап өтүү.

Отду́ться *сов.* көөп чыгуу, томпоюп чыгуу, кампаюу, борсоюп чыгуу.

Отду́х *м тех.* отдух (эритилип формага куюлган металл суй баштаган кезде пайда болгон газдын чыгып кетиши үчүн куюу формасына орнотулган ичке канал).

Отду́шина *ж 1.* аба, түтүн, буу чыгуучу тешик; **2. перен.** бугун чыгарып алуу, буурукканын жазып алуу.

Отду́шник *м то же, что отду́шина 1.*

Отды́х *м* дем алыш, дем алуу, эс алуу; **нужда́ться в** ~ **е** эс алууга муктаж болуу; **день** ~ **а** дем алыш күн; **ле́тний** ~ **трудо́йщийся** эмгекчилердин жайкы эс алуусу; **тури́зм** — **лу́чший вид** ~ **а** туризм эс алуунун мыкты түрү; **◇ без о́тды́ха** дем албай, эс албай, тынымсыз, үзгүлтүксүз, токтобой; **ни о́тды́ху, ни сро́ку не дава́ть** жанын койбой кыстоо, тынчын ала берүү.

Отды́хатъ *несов. см. отдохну́ть; ~ лу́чше всего́ в гора́х* эң жакшысы тоодо эс алуу; тоодо эс алгандан жакшысы жок; **◇ гла́з (глаза́, взор и т.п.) отды́хает на чем** көзгө жагымдуу көрүнөт, көзүндү кубантат, көзүн тоёт.

Отды́хающ/ий, -ая, -ое 1. прич. от отды́хатъ; 2. в знач. сущ. отды́хающий м, отды́хающая ж эс алуучу, дем алуучу, эс алып жүргөн; ~ **ие пансионата́** пансионатта эс алуучулар.

Отды́шатъся *сов.* энтиккени басылуу, дем алуусун калыбына келтирүү; ~ **после бе́га** чуркагандан кийин энтиккенин басуу; **2. перен. прост.** өзүнө келүү, айыгып (сакайып, онолуп, жакшы болуп) кетүү; ~ **после боле́зни** оорудан кийин жакшы болуп кетүү; ~ **после припа́дка** талмадан кийин эсине келүү.

Оте́к *м* шишик; шишип кетүү; ~ **ног** буттун шишиги; ~ **и под гла́зами** көздүн алдындагы шишик.

Отека́ть *несов. см. оте́чь.*

Отёл *м* музоолоо.

Отели́/ться *сов. см. телиться; коро́ва* ~ **лась** уй музоолоду.

Оте́ль *м* отель, мейманкана (айрыкча чет мамлекеттерде).

Оте́льный, -ая, -ое отель... мейманкана...; ~ **номер** отель (мейманкана) номери.

Отени́ть *сов. кого-что* көлөкөлөө, көлөкө түшүрүү; **они сиде́ли на скамье́, отени́нной ли́стьями па́льмы** алар пальма жалбырактарынын көлөкөсү түшкөн отургучтун үстүндө олтурушту.

Отеня́ть *несов. см. отенить.*

Отеня́ться *несов. страд. к отеня́ть.*

Отоплéние *ср по знач. гл. отоплить;* ~ школы мектепти жылуулоо.

Отеплительн/ый, -ая, -ое жылыткыч, жылытуучу, жылыта турган; ~ **ые** материáлы жылытуучу материалдар; ~ **ые** приборы жылыта турган приборлор.

Отеплить *сов. жылуулоо;* ~ здáние имаратты жылуулоо.

Отепля́ть *несов. см. отеплить.*

Отепля́ться *несов. страд. к отепля́ть.*

Отерéть *сов. аарчуу, сүртүү;* он ладонью отёр пот с лица ал бетинин терин алаканы менен аарчыды.

Отерéться *сов. аарчынуу, сүртүнүү;* ~ платком бет аарчы менен аарчынуу.

Отесáть *сов. то же, что обтесáть;* ~ кáмни таштарды сүрүп жылмалоо.

Отесáться *сов. прост. то же, что обтесáться.*

Отёсывать *несов. см. отесáть.*

Отёсываться *несов. 1. см. отесáться; 2. страд. к отёсывать .*

Отéц *м 1. ата; родной* ~ өз ата; приёмный ~ асырап алган ата; багып алган ата; он стал отцом ал ата болду; ал балалуу болду; ал бала көрдү; ал баланын атасы болду; **пойти в отцá** атага окшоо; атанын жолун жолдоо; **2. башчы, ата;** ~ **семейства** үй-бүлөнүн башчысы; **3. мн. отцы** аталар, ата-бабалар; **4. мн. отцы** чего *уст.* аксакалдар, башчылар; **отцы города** шаар аксакалдары; **5. (родоначальник)** негиздөөчү, негиз салуучу; **Геродот** — ~ **истории** Геродот — тарыхтын атасы (негиз салуучусу); **6. прост.** ата, атаке (улгайып калган адамга кайрылуунун формасы); **7. рел. уст.** ата.

Отéцкий, -ая, -ое *прост. то же, что отцовский;* **отéцкий сын;** **отéцкая дочь** *нар.-поэт.* урматтуу бай адамдын уулу (кызы).

Отéчески *нареч.* атасынча, атасындай; **пожурить** ~ атасындай жемелеп акыл айтуу.

Отéцеск/ий, -ая, -ое 1. аталарча, аталардай, аталык...; ~ **ая забота** аталык камкордук; ~ **ий долг** аталык милдет; ~ **ий совет** аталык кеңеш; **2. уст.** атадан калган, туулуп-өскөн, киндик каны тамган; ~ **ий дом** киндик каны тамган үйү; **3.** аталардан, ата-бабалардан калган; **Тысячелетняя история наша** — **это тысяча лет тяжёлой борьбы за отéческую зéмлю** (А. Н. Толстой) Биздин миң жылдык тарыхыбыз — бул ата-бабалардан калган жер үчүн болгон күрөштүн миң жылы.

Отéчественн/ый, -ая, -ое 1. ата мекендик, ата мекен...; **2.** ата мекендик, өз мамлекетине

таандык, мамлекетинин өзүндөгү, өз мамлекетинин; **самолёты** ~ **ой марки** ата мекендик маркадагы самолёттор; **товáры** ~ **ого производствá** ата мекендин өзүндө чыгарылган товарлар; ата мекендик товарлар; **отéчественная война** ата мекендик согуш (ата мекендин эркиндиги жана көз каранды болбостугу үчүн жат жердик басып алуучуларга каршы адилеттүү согуш).

Отéчеств/о *ср 1.* ата мекен, туулуп-өскөн жер, киндик кан тамган жер; **любовь к** ~ **у** ата мекенди сүйүү; **защита** ~ **а долг** **каждого гражданина** ата мекенди коргоо — ар бир гражданиндин милдети; **2. уст.** ата мекен, журт, бешик; **Англия есть отéчество** **карикатуры и пародии** (Пушкин) Англия карикатура менен пародиянын бешиги; карикатура менен пародия Англияда жаралган.

Отéчность *ж* шишип кетиш; ~ **лица** беттин шишип кетиши (чыгышы).

Отéчн/ый, -ая, -ое 1. шишип кетүүчү, шишип чыгуучу; ~ **ые явления** шишип кетүүчү абал; **2.** шишиген, шишимек тарткан; ~ **ые но́ги** шишиген (шишимек тарткан) буттар; ~ **ое лицó** шишимек тарткан бет.

Отéчь *сов. 1.* шишүү, шишип чыгуу, шишип кетүү; **у меня** ~ **кли но́ги** менин буттарым шишип кетти; **2.** эрип агып түшүү; **свечá** ~ **кла** шам эрип түштү.

Отжáривать *несов. см. отжáрить 2.*

Отжáрить *сов. 1. тж. без доп. разг.* кууруп бүтүү; ~ **котлеты** котлетаны кууруп бүтүү; **2. прост.** иштей салуу, жасай салуу, бүтүрө коюу.

Отжáть I *сов. 1.* сыгуу, сыгып суусун чыгаруу, сыгып ширесин чыгаруу; ~ **ть сок из апельсина** апельсиндин ширесин сыгып чыгаруу; ~ **ть бельё** кирди сыгуу; **2. кого-что разг.** чегиндирип кысып таштоо, кысып коюу; **танки были** ~ **ты к лесу** танкалар токой тарапка кысылды; **3. спец.** кысып ачуу; кысып чыгаруу; ~ **ть клапан** воздухом клапанды абанын басымы менен кысып ачуу (чыгаруу).

Отжáть II *сов. и без доп.* оруп-жыйып бүтүү; ~ **рожь** кара буудайды оруп-жыйып бүтүү.

Отжáться I *сов. разг.* сыгылуу, сыгылып суусу чыгуу, сыгылып ширеси чыгуу; **бельё хорошо** ~ **лось** кир жакшы сыгылды; **сок пло́хо** ~ **лся** ширеси жакшы сыгылбады (чыкпады).

Отжáться II *сов. разг.* оруп-жыюуну бүтүрүү (аяктоо).

Отжева́ть *сов. разг.* чайнап үзүп алуу; **коза** ~ **ла** угол полотенца эчки сүлгүнүн четин чайнап үзүп алды.

Отжёвывать *несов. см. отжевать.*

Отжечь *сов. тех.* жумшартуу, тапка (отко) кармоо; күйдүрүү; ~ **сталь** болотту жумшартуу (тапка кармоо); ~ **стекляную посуду** айнек идишти тапка кармоо.

Отживать *несов. см. отжить.*

Отживиц/ий, -ая, -ое **1. прич. от отжить; 2. прил.** жашын жашап бүткөн, өмүрү бүткөн, эскирген, эскирип жарабай калган; таң болгон; ~ **ие взгляды** эскирип жарабай калган көз караштар; **3. перен.** жоголгон, жок болуп кеткен, өтүп кеткен; абалкы; ~ **ое величие** өтүп кеткен (абалкы) салабат; **4. прил.** азыркы шартка туура (ылайык) келбеген, эскирген, эскирип кеткен; ~ **ие идеи** азыркы шартка туура келбеген (эскирип кеткен) идеялар.

Отжиг *м тех. по знач. гл. отжечь.*

Отжигательн/ый, -ая, -ое *тех.* күйдүрүп жумшарта турган, күйдүрө турган, отжиг...; жумшартуу...; ~ **ая печь** күйдүрүп (жумшартуу) меши; ~ **ый процесс** күйдүрүү (жумшартуу) процесси.

Отжигать *несов. см. отжечь.*

Отжигаться *несов. страд. к отжигать.*

Отжиловать *несов. см. отжилить.*

Отжилить *сов. прост.* басып алуу, менчиктеп алуу, ээлеп алуу, жеп кетүү, кайта бербей коюу; ~ **чужью книгу** башка бирөөнүн китебин менчиктеп алуу.

Отжим *м спец. по знач. гл. отжимать 1; ~ влаги* нымды сыгып чыгаруу; ~ **ткани** кездемени сатуу.

Отжимание *ср по знач. гл. отжимать.*

Отжимать *несов. см. отжать 1.*

Отжиматься *несов. 1. см. отжаться I; 2. страд. к отжимать.*

Отжимка *ж разг. спец. по знач. гл. отжимать; ~ сока* ширени сыгып чыгаруу; ~ **белья** кирди сыгуу.

Отжимки *мн. то же, что выжимки; виноградные* ~ жүзүмдүн тобу.

Отжимн/ый, -ая, -ое *спец.* сыгып суусун чыгаруучу, сыгып кургатуучу; ~ **ый пресс** сыгуучу пресс; ~ **ая машина** сыгып кургатуучу машина.

Отжи/ть *сов. 1.* каруу, картаюу, карылыгы жетүү, жашын жашап бүтүү; **О мёртвых нечего болеть, отжили, и ладно** (Помяловский) Өлгөндөргө кайгырып отуруунун кереги жок, -жашарын жашашты, болду; **он своё** ~ л ал карып калды; ал ичерин ичип, жээрин жеп бүткөн; **2. перен.** эскирүү, эскирип кетүү, таң болуу, сууп калуу, өтүп кетүү, жок болуу; **в нём** ~ ли **юношеские мечты** анын жаштык тилектери өтүп кетти; **3.** азыркы шартка туура (ылайык) келбей калуу, эскирүү, эскирип кетүү; өмүрү бүтүү;

такіе понятия давно ~ ли мындай түшүнүктөр алда качан эскирип бүткөн; **4. разг.** бир канча мезгил жашап туруу; **мы** ~ ли всё лето в горах биз жайы менен тоодо жашадык; **5. уст.** баштан өткөрүү, баштан кечирүү; **6. жан** кирүү, жандануу, тириле баштоо, **Снегом меня оттирали, чаем поили, на печь положили, отжила** (Пришвин) Мени кар менен сүртүштү, чай беришти, мештин үстүнө жаткырышты, ошентип тириле баштадым.

Отжучить *сов. прост.* катуу тилдөө, катуу жемелөө, катуу урушуу, катуу жазалоо; ~ **за опоздание** кечигип келгендиги үчүн катуу урушуу.

Отзавтрака/ть *сов. 1. разг.* нанүштө кылып бүтүү, эртең мененки тамакты ичип бүтүү; **мы уже** ~ ли биз алда качан нанүштө кылып алганбыз; **2. уст.** нанүштөгө катышуу, нанүштө кылуу; ~ **ть у знаков** таанышардыкында нанүштө кылуу.

Отзанимá/ться *сов. разг.* окуп бүтүү; сабак окутуп бүтүү, сабакты аяктоо; **школьники** ~ лись мектеп окуучулары сабак окуп бүтүштү; **Прéжняя учительница как отзанимáется с ребятами** – так домо́й. **А э́та с утра́ до но́чи в шко́ле** (Николаева) Мурдагы мугалим балдарды окутуп бүтөөрү менен үйүн карай жөнөй турган. А мунусу таңдан кечке мектептен кетпейт.

Отзвáнивать *несов. см. отзвонить 1.*

Отзвене́/ть *сов. 1.* шынгырап басылуу, шынгырап токтоо; **звонóк на уро́к уже** ~ л сабакка конгуроо кагылып болду; сабакка конгуроо кагылды; **2.** шынгырабай калуу, өтүп кетүү; **на́ши пля́ски** ~ ли биздин бий өтүп кеткен; биз бийлей турган мезгил бүткөн.

Отзвони́/ть *сов. 1.* конгуроо кагуу, конгуроо уруу; **часы́** ~ ли **одинадцать** ночи сааттын конгуроосу түнкү он бирде какты; **2.** конгуроо кагып бүтүү, шынгырап бүтүү (токтоо); **часы** ~ ли саат шынгырап бүтүү; **3. перен. прост.** быдылдап сүйлөп бүтүү, бат-бат сүйлөп токтоо; **орáтор** ~ ил оратор быдылдап сүйлөп токтоду; **4. перен. прост.** белгилүү бир убакытты кандайдыр бир кызматта (иште) өткөрүү; **он** ~ ил в **лейтенáнтском чíне двена́дцать** лет ал лейтенанттык чин менен он эки жыл иштеди; ал лейтенанттык чинде он эки жыл иштеди.

Отзвук *м* жаңырык; **гу́лкие** ~ и күрүлдөгөн (күркүрөгөн) жаңырык; **2. чего** алыстан угулган үн, алыстан чыккан дабыш; ~ и **взры́вов** жарылуунун алыстан угулган үнү; **3.** жооп иретиндеги дабыш; отклик; **отвéтный** ~ жооп иретиндеги дабыш; **4.**

перен. чего таасир, из, серпинди; ~ и старинных легенд эски уламыштардын таасири (изи).

Отзвуча́/ть сов. басылуу, бүтүү, токтоо, тынуу, өчүү; **музыка** ~ ла музыка ойнолуп бүтүү; музыка ойнолуп токтоду; **Ещё не ~ ли первые выстрели, как раздалась ещё другие** (Л. Толстой). Алгачкы атылган мылтык үндөрү басыла электе башка мылтык үндөрү жыңырды.

Отзимова́/ть сов. кыштоо, кыштап калуу, кыштап чыгуу; **мы ~ ли на Суусамыре** биз Суусамырда кыштап калдык (кыштадык).

Отзови́зм м отзовизм (РСДРП да 1905–1907-жылдардагы революциядан кийин пайда болгон, социал-демократиялык депутаттарды Мамлекеттик думадан кайра чакырып алууну, массалык партиялык иштердин легалдуу формасынан баш тартууну талап кылган жана чындыгында партияны жумушчу табынан ажыратып таштоо саясатын жүргүзгөн агым).

Отзови́ст м отзовист, отзовизмдин тарапкери.

Отзови́стск/ий, -ая, -ое отзовисттик, отзовизм; ~ **ое течение** отзовисттик агым; отзовизм агымы.

Отзо́л м спец. 1. по знач. гл. отзоли́ть; 2. ашаткы, терилерди, булгаарыларды ашатууда, жыдытууда пайдаланылуучу акиташ эритиндиси.

Отзоли́ть сов. что ашатуу; ~ **ко́жу тери** ни ашатуу.

Отзо́лка ж спец. по знач. гл. отзоли́ть.

Отзо́льный, -ая, -ое ашатуучу, жыдытуучу; ~ **чан** ашатуучу чоң челек.

Отзыв I м 1. книжн. жооп (кайрылууга, чакырыкка); отклик; **тягучий ~ волчицы** карышкырдын канчыгы жооп кылып созолонтуп улуду; **2. уст.** алыстан угулган үн, жаңырык; **дальние ~ ы песни** алыстан (жаңырып) угулган ыр; **2. перен.** жооп иретиндеги дабыш, отклик; **её сла́ва возбуди́ла в его́ се́рдце глубо́кие и си́льные** ~ ы анын атак-даңкы анын жүрөгүндө терең жана күчтүү жооп иретиндеги сезимди пайда кылды; **4.** пикир, баа, рецензия; **похва́льный** ~ мактап айтылган пикир; ~ **о кни́ге** китеп жөнүндө пикир; китепке берилген баа; ~ **о диссе́ртации** диссертация тууралуу пикир; **положи́тельный** ~ **критика** сынчынын оң баасы; **5. воен.** отзв, жооп, (паролго жооп катары кайтарыла турган жана өз адамдарын душмандардан ажыратуу үчүн кызмат кылуучу жашырын сөз же фраза); **паро́ль и** ~ пароль жана отзв.

Отзыв II м по знач. гл. отозва́ть; ~ дипло́матического предста́вителя дипломаттык

өкүлдү чакырып алуу; ~ **депутата** депутатты кайра чакырып алуу.

Отзыва́ть I несов. см. отозва́ть.

Отзыва́/ть II несов. чем разг. жыттануу, жыт келүү; **здесь ~ ет чем-то за́тхлым** бул жерден бүксүгөн бир жыт келип жатат.

Отзыва́ться несов. 1. см. отозва́ться; 2. страд. к отзыва́ть I.

Отзывн/о́й, -а́я, -о́е офиц. чакырып алуу...; кайра чакырып алуу..., кайра чакырып ала турган; ~ **ы́е гра́моты** кайра чакырып алуу грамотасы.

Отзы́вчивость ж боорукерлик, сезимталдык.

Отзы́вчив/ый, -ая, -ое (отзы́вчив, -а, -о) **1.** боорукер, жардамын аябаган, көңүл калтырбаган; ~ **ый челове́к** боорукер адам; ~ **ые роди́тели** көңүл калтырбаган ата-энелер; **2.** сергектик менен кабыл алуучу, сезимтал, сергек, сезгич; ~ **ая аудито́рия** сергектик менен кабыл алуучу аудитория; **студе́нчество явля́ется са́мой ~ ой ча́стью интеллиге́нции** студенттер интеллигенциянын эң сергек бөлүгү болуп саналат.

Отира́ть несов. см. отере́ть.

Отира́ться несов. 1. см. отере́ться; 2. перен. прост. айланчыктап жанынан чыкпоо, имерчиктеп жанынан кетпөө, имерчиктөө, сүйкөнүү; **он послед́ние дни отира́лся среди нача́льства** ал акыркы күндөрдө имерчиктеп чондордун арасынан чыкпады; **3. страд. к отира́ть.**

Оти́ть м отит (кулактын сезгениши).

Отка́з I м 1. баш тартуу, кабыл албоо; ~ **подсу́димого от да́чи показаний** маалымат берүүдөн соттолуучунун баш тартуусу; **2.** макул болбоо, көнбөө, тескери жооп кайтаруу; баш тартуу, тануу; **отве́тить ~ ом на про́сьбу** өтүнүчкө тескери жооп кайтаруу; **полу́чить ~ тескери жооп** алуу; ~ **от сво́их слов** өз сөзүнөн баш тартуу; өз сөзүн тануу; өз сөзүнөн кайтуу; **3. муз. то же, что бека́р 1; ♠ действоватъ (рабо́тать) без отка́за** токтобой иштөө, бузулбай иштеп туруу; **до отка́за** чегине жеткенче, жыкжыйма, толтура, шыкалганча; **зал наби́т до отка́за** эл жыкжыйма толду.

Отка́з II м уст. по знач. гл. отказа́ть II.

Отказа́/ть I сов. 1. кому-чему в чём четке кагуу, кабыл албоо, тескери жооп кайтаруу, баш тартуу, макул болбоо; ~ **ть в по́мощи** жардамдан баш тартуу; ~ **ть в про́сьбе** өтүнүчтү кабыл албоо; ~ **ть кому-л. в деньга́х** акча бербей коюу; **2.** турмушка чыгуудан баш тартуу, турмушка чыгууга макул болбоо, никелешүүдөн баш тартуу; **она ~ ла вам?** ал сизге турмушка чыгуудан баш тарттыбы? **3. кому в чём** баш тартуу, кайыл болуу, кечип коюу; ~ **ть себе́ в са́мом необходи́мым** өзүнө

эң зарыл нерседен да кайыл болуу; 4. *перен.* кому в чѣм (не признать) тануу; ему нельзѣ ~ ть в талантѣ анын таланты жок деп айтууга жарабайт; анын талантын танууга (этибарга албай коюуга) болбойт; 5. кому от чего уст. иштен (кызматтан) бошотуу, ордуна (кызматынан) ажыратуу; ему ~ ли от должности аны кызматынан бошотушту; 6. *разг.* токтоп калуу, иштебей калуу; насос ~ л насос иштебей калды; 7. иштебей калуу, көрбөй калуу, укпай калуу; ноги ~ ли бут иштебей калды; глаза ~ ли көз көрбөй калды; голос ~ л үн чыкпай калды; ♦ не откажи(те) в чѣм или с неопр. жок дебе(низ); аяба-(ңыз);! не откажите в помощи жардамыңызды аябаңыз.

Отказá/ть II сов. кого-что мурас кылуу, мурас кылып калтыруу; он ~ л всё своё имущество сыну ал бардык мүлкүн баласына мурас кылып калтырды.

Отказá/ться сов. 1. от чего и с неопр. баш тартуу, моюн толгоо, моюн сунбоо, макул болбоо; ~ ться выполнить просьбу өтүнүчтү аткаруудан баш тартуу; он ~ лся принять нас ал бизди кабыл алуудан баш тартты; ал бизди кабыл албай койду; вы не откажетесь быть свидетелем? сиз күбө болуудан баш тартпайсызбы? сиз күбө болууга каршы эмессизби? 2. от чего кабыл албоо, баш тартуу, четке кагуу; ~ ться от наследства мурастан баш тартуу; ~ ться от чьей-л. помощи кимдир бирөөнүн жардамын четке кагуу; 3. от кого бет буруу, кечүү, кечип кетүү; родственники от него ~ лись туугандары андан кечип коюшту; 4. от чего баш тартуу, кайтуу, тануу, танып кетүү; ~ ться от своих слов өз сөзүнөн кайтуу; өз сөзүн танып кетүү; ~ ться от неверных решений натуура чечимден баш тартуу; ~ ться от своего намерения өз оюнан кайтуу; 5. токтоо, токтоп калуу; жүрбөй калуу, бузулуу, иштен чыгып калуу; станок совершенно ~ лся станок таптакыр иштен чыгып калды; ноги ~ лись служить мне буттарым иштебей калды; аяктарым шилтенбей калды; ♦ не откажусь (не отказался бы) с неопр. жок дебеймин, жок дебес элем; каршы эмесмин, каршылыгым жок; не откажусь выпить чашечку чая бир пияла чай болсо жок дебес элем.

Отказывать I несов. см. отказáть I.

Отказывать II несов. см. отказáть II.

Отказываться I несов. 1. см. отказáться; 2. *прост.* тануу, мойнуна албоо; ~ во всё бардыгын тануу; бардыгын моюнга албоо.

Отказываться II несов. *страд.* к отказывать II.

Отка́лывание I ср по знач. гл. отка́лывать

I – отка́лываться I.

Отка́лывание II ср по знач. гл. отка́лывать II, отка́лываться II.

Отка́лывать I несов. см. отколóть I.

Отка́лывать II несов. см. отколóть II.

Отка́лываться I несов. 1. см. отколóться I; 2. *страд.* к отка́лывать I.

Отка́лываться II несов. 1. см. отколóться II; 2. *страд.* к отка́лывать II.

Отка́пывание ср по знач. гл. отка́пывать; ~ из-под снѣга кардын астынан казып алуу.

Отка́пывать несов. см. откопáть.

Отка́пываться несов. 1. см. откопáться; 2. *страд.* к отка́пывать.

Отка́рмливание ср по знач. гл. отка́рмливать.

Отка́рмливать несов. см. откорми́ть.

Отка́рмливаться несов. 1. см. откорми́ться; 2. *страд.* к отка́рмливать.

Отка́т м 1. по знач. гл. откати́ть – откати́ться; 2. *воен.* артка тебүү; кетенчиктөө; ~ лафѣта лафеттин артка тебиши.

Отката́/ть сов. 1. *разг.* таптап бүтүү; ~ ть бельѣ жуулган кирлерди таптап бүтүү; 2. *без доп. прост.* тез басып өтүү, тез жүрүп өтүү; за час мы ~ ли пять километров биз бир сааттын ичинде беш километр жол басып өттүк; 3. *прост.* таяктоо, токмоктоо, келтектөө, тепкилөө, сабоо, уруп коюу; я выхватил пáлку и ~ л его мен союлду ала коюп сабап кирдим.

Отката́ться сов. *разг.* сыйгалак тээп бүтүү, жылгаяк тээп бүтүү (коньки, лыжа, чана жана д.у.с. менен).

Откати́ть сов. 1. что тоголотуп алып кетүү, тоголотуп жылдыруу, тоголотуп түртүү; ~ бревнó устунду тоголотуп (түртүп) жылдыруу; ~ вагонѣтку вагонетканы түртүп жылдыруу; 2. *разг.* тез жылып кетүү, тез айдап (жүргүзүп) кетүү.

Откати́/ться сов. 1. тоголонуп кетүү, жылып кетүү; мяч ~ лся топ тоголонуп кетти; 2. сыйгаланып (зыпылдап) жылып кетүү; мальчик бы́стро ~ лся на своих конька́х бала конькиси менен зыпылдап жөнөп кетти; 3. тез чегинүү, артка серпилүү, артка урулуу; враг ~ лся за реку́ душман пашылыш түрдө дарыянын аркы өйүзүнө чегинди; волна́ ~ лась толкун артка серпилди.

Откатка ж 1. *разг.* по знач. гл. откати́ть I; 2. *горн.* откатка (пайдалуу кендерди забойлордон жана шахталардан чыгаруу).

Откато́чный, -ая, -ое горн. откаткалоо...; ташып чыгаруу...; ~ штрек откаткалоо штреги; ~ вагон откаткалоо вагону; ташып чыгаруучу вагон; ~ путь откаткалоо жолу; ташып чыгаруучу жол.

Отка́тчик *м* откатчик, откаткалоочу (откаткалоо жумушунда иштеген кен жумушчусу).

Отка́тчица *женск. к* отка́тчик.

Отка́тывание *ср по знач. гл.* отка́тывать — отка́тываться.

Отка́тывать *несов. см.* отка́тить 1.

Отка́тываться *несов. 1. см.* отка́титься; 2. *страд. к* отка́тывать.

Откача́ть *сов. 1.* насос менен сордуруу, насос менен сордуруп чыгаруу, насос менен сордуруп чыгарып таштоо; ~ **воду из подвала** подвалдан сууну насос менен чыгарып таштоо; ~ **воздух из колбы** колбадан абаны насос менен сордуруп чыгаруу; 2. *кого* силкилдетиң эсине келтирүү, жасалма дем алдыруу жолу менен эсине келтирүү (сууга чөккөн адамды).

Отка́чивание *ср по знач. гл.* отка́чивать.

Отка́чивать *несов. см.* откача́ть.

Отка́чиваться *несов. страд. к* отка́чивать.

Отка́чка *ж разг. по знач. гл.* откача́ть 1; ~ **воды** сууну насос менен сордуруп чыгарып таштоо.

Откачну́ть *сов. разг.* кыймылдатып коюу, термелтип коюу, термелтип кыймылга келтирүү; ~ **стрелку маятника** маятниктин жебесин термелтип кыймылга келтирип коюу.

Откачну́/ться *сов. разг. 1.* термелип калуу, термелип теңселип кетүү; **маятник** ~ **лся** маятник термелип жылды (кетти); 2. ыргып кетүү, серпилип кетүү; ~ **ться к стенке** дубал жакка ыргып (серпилип) кетүү; 3. *перен. прост.* чочулап өзүн ала качуу, алыстоо, бөлүнүп кетүү, байланышты үзүү; — **Я боюсь, как бы остальные (казаки) от нас не откачнулись** (Шолохов) — Мен башкалар (казактар) бизден өзүлөрүн ала качабы деп корком.

Отка́шивать *несов. см.* откоси́ть 1.

Отка́шливать *несов. см.* отка́шливать.

Отка́шливаться *несов. 1. см.* отка́шливаться — отка́шливаться; 2. *страд. к* отка́шливать.

Отка́шлину/ть *сов. что* жөтөлүп какырыгын чыгаруу, жөтөлүп какырыгынан арылуу, какырыгынып тамагын жасоо; **он ~ л и принялся читать лекцию** ал жөтөлүп тамагын жасады да лекция окуй баштады.

Отка́шлинуться *сов.* жөтөлүп тамагын тазалоо, жөтөлүп какырыгын чыгарып таштоо.

Отка́шлять *сов. разг. 1.* *то же, что* отка́шливать; 2. жөтөлүп бүтүү, жөтөлүп басылуу.

Отка́шля/ться *сов. 1.* жөтөлүп какырыгын түкүрүү, жөтөлүп тамагындагыларды

чыгарып таштоо; 2. акырын жөтөлүп, тымызын тамагын жасоо; **он ~ лся и запёл** ал акырын жөтөлүп тамагын жасап алып, ырдай баштады.

Откида́ть *сов.* бир четке алып таштай берүү, бир четке ыргытып таштоо; ~ **снег лопатой** карды күрөк менен ыргытып таштоо; карды күрөктөп ыргытуу.

Откидн/ой, -ая, -ое кайра ачылма, кайра көтөрүлмө, көтөрүлмө, көтөрүлүп коюлма; ~ **ое кресло** кайра ачылма кресло; **коляска с ~ ым верхом** ачылма саябандуу коляска.

Отки́дывать *несов. см.* отки́нуть и отки́дать.

Отки́дываться *несов. 1. см.* отки́нуться; 2. *страд. к* отки́дывать.

Отки́ну/ть *сов. 1.* *кого-что* алып таштоо, ыргытып таштоо; ыргытып жиберүү; ~ **ть камень с дороги** жолдон ташты алып таштоо; жолдогу ташты бир четке ыргытып жиберүү; **волной ~ ло его назад** толкун аны артка ыргытып таштады; 2. которуштуруп салуу, төңкөрүү (суусу соруксун, аксын үчүн); ~ **ть макароны на дуршлаг** макаронду кепкирге которуштуруп салуу; 3. *разг.* чыгарып таштоо, ойдон чыгарып таштоо, унутуп коюу; ойго албоо, эсепке албоо; ~ **ть копёйки для круглого счёта** эсепти тегеректөө үчүн тыйындарды эсепке албай коюу; **откинь все сомнения** бардык шектенүүлөрдү оюндан чыгарып ташта; 4. *разг.* артка ыргытып таштоо, артка сүрүп таштоо, чегиндирүү; ~ **ть врага** душманды артка сүрүп таштоо; 5. ачып колюу, көтөрүп коюу; ~ **ть крышку рояля** роялдын капкагын көтөрүп коюу; ~ **ть борт грузовика** жүк ташуучу машинанын бортун (капталын) ачуу; ~ **ть занавёску** парданы көтөрүп коюу; ~ **ть воротник** жаканы кайрып коюу; 6. *что* чалкалатуу; **она ~ ла голову и тяжело вздохнула** ал башын чалкалата оор улутунду.

Отки́нуться *сов. 1.* шарт ачылуу, шарт көтөрүлүү, шарт ачылып (көтөрүлүп) кетүү, артка ташталуу; 2. чалкалоо, чалкалай сүйөнүү, сүйөнүп отуруу; ~ **на спинку кресла** креслонун аркасына сүйөнүп отуруу.

Откипа́ть *несов. см.* откипе́ть 2.

Откипе́/ть *сов. 1. разг.* кайнап бүтүү; **самовар ~ л** самоор кайнап бүттү; 2. *перен.* суунуу, өчүү, сууп (өчүп) калуу, басылуу; **любовь ~ ела во мне** мендеги сүйүү сууп калды; 2. *разг.* кайнап ажырап кетүү, кайнап бөлүнүп түшүү.

Откла́дывать *несов. см.* отложи́ть.

Откла́дываться *несов. 1. см.* отложи́ться 1; 2. *страд. к* откла́дывать.

Отклáниваться *несов. 1. см.* отклáняться 1; 2. жооп иретинде ийиле таазим кылуу;

ийиле жооп кайтаруу; ~ на **привётствие** саламга ийилип алик алуу.

Отклáняться сов. 1. *уст.* коштошуу, кош айтышуу; **разрешите ~ !** кетүүгө уруксаат этиңиз! 2. *разг.* коштошуп болуу, ийиле таазим кылып (жүгүнүп) коштошуу; кош айтышып бүтүү.

Отклева́/ть сов. 1. чокуп тарткылап бөлүп алуу, тарткылап бөлүп алып коюу; 2. *разг.* таткынчыкты тартпай калуу; **рыба ~ ла** балык таткынчыкты тартпай калды.

Отклёвывать несов. см. отклева́ть 1.

Отклёвываться несов. страд. к отклёвывать.

Отклёивать несов. см. отклёить.

Отклёиваться несов. 1. см. отклёиться; 2. страд. к отклёивать.

Отклёить сов. сыйрып алуу (желимделген, жабыштырылган нерсени); ~ **марку** марканы сыйрып алуу.

Отклёиться сов. сыйрылуу, сыйрылып түшүү; **обои ~ лись** обой сыйрылып түштү.

Отклёйка ж разг. по знач. гл. отклёить — отклёивать.

Отклепа́ть сов. бөрктөп чегеленген мыкты чыгаруу.

Отклёпывать несов. см. отклепа́ть.

Отклик м 1. жооп (чакырыкка, чакырган үнгө); **на наш зов не последовало ~ а** биздин чакырган үнгө жооп болбоду; чакыра берип жооп ала албадык; 2. **жаңырык; вы́стрел вы́звал ~ в гора́х** тоодо атылган мылтыктын үнү жаңырып угулду; 3. *перен.* жооп иретиндеги аракет, жан дүйнөнүн жооп иретиндеги абалы, боор толгоо, ачынуу; **пробудить ~ в чьей-л. душе́** жүрөгүнөн боор толгоо табуу; **Бе́ды, кото́рые попада́лись ему́ (Л. Толстому) на глаза́, вызыва́ли в нём горя́чий сочу́вственный и потре́бность сейча́с же вме́шиваться, де́йствовать** (Вересеев). Анын (Л. Толстойдун) көзүнө чалдыккан кырсыктар анда катуу ачынуу сезимин ойготуп, дароо кийлигишүү, чара көрүү талабын пайда кыла турган; 4. *обычно мн.* **отклики** отклик, жооп (кандайдыр бир окуяга, коомдук ишмердин чыгып сүйлөшүнө ж.б. байланыштуу макала, пикир ж.б.); ~ **и в печа́ти** басма сөздөрдөгү пикирлер; ~ **и на ста́тью** макалага пикирлер.

Отклика́/ться несов. 1. см. откликнуться; 2. жаңырык чыгаруу, жаңырган үн чыгаруу, жаңырып угулуу; **то́пот коней́ ~ лся э́хом** аттардын дүбүртү жаңырып угулуп турду.

Откли́кн/уться сов. 1. жооп берүү, жооп кайтаруу, үн чыгаруу; **никто́ не ~ улся на зов** чакырган үнгө эч ким жооп кайтарбады; **где ты, ~ ись** кайдасың, жооп кайтар; 2. өз кабарын (дарегин) билдирүү; **кат-кабар**

жиберүү; 3. *перен. на что* жооп кайтаруу, өз мамилесин билдирүү; ~ **уться на события́** окуяга карата өз мамилесин билдирүү; 4. *перен. на что* кайрымдуулугун билдирүү, бору керлик көрсөтүү, камкордук көрсөтүү; **колдоо; ~ тья́ на про́сьбу** өтүнүчкө камкордук менен мамиле жасоо; ~ **уться на чу́жую бе́ду** бөлөк бирөөнүн башына түшкөн кырсыкка боор ооругандыгын көрсөтүү (ачынуу).

Отклонéни/е ср 1. по знач. гл. отклонить — отклониться; ~ е стрёлки жебенин кыйшайышы; ~ **е ходата́йство** өтүнүчтүн четке кагылышы; 2. четке чыгып кетүү, ооп кетүү, кыйшаюу; ~ **е от но́рмы** нормадан четке чыгып кетүү; **допустимое ~ е от но́рмы** номадан жол коюлушу мүмкүн болгон жантаюу, четтөө; **уго́л ~ я** жантаюу бурчу.

Отклонить сов. кыйшайтуу, жантайтуу, чалкалатуу, энкейтүү, ийүү; ~ **мая́тник** маятникти жантайтуу; ~ **ко́рпус назад** денени чалкалатуу; ~ **ветку** бутакты ийүү; 2. *перен. от чего* токтотуу, токтотуп калуу, баш тарттыруу; ~ **от решéния** чечимге келүүдөн токтотуп калуу; ~ **от скоропалительного отве́та** арыдан-бери (ойлонбой) жооп бере салуудан баш тарттыруу; 3. *перен. что* макул болбоо, четке кагуу, баш тартуу, кабыл албоо; ~ **про́сьбу** өтүнүчтү кабыл албоо; ~ **прое́кт** долбоорду четке кагуу (жаратпай коюу).

Отклони́/ться сов. 1. кыйшаюу, жантаюу, чалкалоо, энкейтүү, ийилүү; **мая́тник ~ лся** маятник кыйшайды; **стрёлка ~ лась** жебе жантайды; 2. бир жагына кыйшай калуу, жалт берип кетүү; **он де́вушку слегка́ притяну́л к себе́, но она ~ лась** ал кызды акырын өзүнө тартты, бирок кыз өзүн четке ала качты; 3. четке чыгып кетүү, четтеп кетүү, ооп кетүү, бурулуп кетүү; **самолёт ~ лся от за́данного ку́рса** самолёт белгиленген багыттан (жолдон) чыгып кетти; 4. *перен.* четке чыгуу, четтеп кетүү; ~ **ться от те́мы** темадан чыгып кетүү, темадан четтеп кетүү.

Отклоня́ть несов. см. отклонить.

Отклоня́ться несов. 1. см. отклониться; 2. страд. к отклоня́ть.

Отключáть несов. см. отключи́ть.

Отключáться несов. 1. см. отключи́ться; 2. страд. к отключáть.

Отключи́ть сов. что үзүү, үзүп коюу, үзүп таштоо, токтотуп коюу, иштетпей салуу, өчүрүп коюу; ~ **телефо́нный аппара́т** телефон аппаратын иштетпей коюу; ~ **радиоточку** радиоточканы үзүп таштоо, иштетпей коюу.

Отключи́/ться сов. 1. үзүлүү, үзүлүп калуу, токтоп калуу, иштебей калуу; өчүп калуу;

телефон ~ лся телефон үзүлүп калды; телефон иштебей калды; **свет** ~ лся жарык өчүп калды; **2. перен. разг.** көңүл бурбай калуу, элес албай калуу, унутуп коюу, эсинен чыгарып таштоо, жыйыштырып коюу, киришпей коюу.

Отковать сов. **1.** согуп жасоо, балкалап жасоо; ~ **гвоздь** согуп мык жасоо; **2.** уруп (балкалап) ажыратып таштоо; уруп (балкалап) чыгарып алуу; ~ **подкову** таканы балкалап чыгарып (алып) таштоо; **3. тж. без доп. разг.** согуп (балкалап) жасап бүтүү; такалап бүтүү.

Отковаться сов. **1.** согулуп жасалуу, балка менен уруп жасалуу; **2.** ажырап түшүү, бөлүнүп түшүү; **подкова** ~ **лась** така бөлүнүп түштү.

Отковка ж по знач. гл. отковать 1, 2.

Отковывать несов. см. отковать 1, 2.

Отковываться несов. 1. см. отковаться; 2. страд. к отковывать.

Отковылять сов. разг. аксандап басуу, сүйрөлүп басуу, очорулуп (ийрелендеп) басуу; **Хромой серый гусь отковылял немного в сторону** (Тургенев) Аксак боз каз очорулуп (кыйраландап) бир аз четтеп басып кетти.

Отковыривать несов. см. отковырять.

Отковыриваться несов. страд. к отковыривать.

Отковырнуть сов. однокр. к отковыривать.

Отковырять сов. разг. чукуп салуу, чукуп чыгарып салуу, чукуп түшүрүп салуу, чукуп алып таштоо; ~ **замаску** замасканы чукуп түшүрүп салуу; ~ **штукатурку** шыбакты чукуп сыйрап (түшүрүп) салуу.

Откозырять I сов. разг. көзүрдү көзүр менен басуу, көзүргө көзүр таштоо (карта ойнунда).

Откозырять II сов. разг. честь берүү; ~ **командиру** командирге честь берүү.

Откол м по знач. гл. отколоть I — отколотья I.

Отколачивать несов. см. отколотить 1.

Отколачиваться несов. страд. к отколачивать.

Отколотить сов. разг. 1. что уруп чыгаруу, уруп ажыратуу, уруп түшүрүү; ~ **доску** тактайды уруп чыгарып алуу; **2. кого** уруу, сабоо, таяктоо, токмоктоо, келтектөө.

Отколоть I сов. что чагуу, чагып сындыруу, чагып түшүрүү, уруп (чаап) түшүрүү, уруп (чаап) бөлүп алуу (таштоо); ~ **кусок горной породы** тоо тегинен чаап сындырып алуу; **2. перен. кого** бөлүп салуу, бөлүп жиберүү; ~ **от стада** бададан бөлүп жиберүү; **3. перен.** бөлүү, четтетүү, байланышын үздүрүү; ~ **кого-л. от дурной компании** кимдир бирөөнү жаман компаниядан байланышын үздүрүү; **4. прост.** жарабаган иш кылуу, ойдо жок жорукту баштоо,

орунсуз иш жасоо; ~ **словцо** оруссуз көп айтуу; **ну и номер отколот!** куп гана номер көрсөттү да!; **5. шамдагай** бийлөө, бийди машына келтирип бийлөө; **он отколот веселый танец** ал шайыр бийди машына келтирип бийледи.

Отколоть II сов. кадалып, (төөнөлүп) коюлган нерсени чыгарып (чечип) алуу; ~ **бант** бантты чечип алуу; ~ **значок** значокту чыгарып алуу.

Отколо/ться I сов. 1. сынып түшүү, жарылып түшүү, бөлүнүп түшүү; **край тарелки** ~ **лся** тарелканын чети сынып түштү; **льдина** ~ **лась** муз жарылып түштү; **2. перен.** ажырап калуу, бөлүнүп калуу, байланышын үзүү; ~ **ться от друзей** жолдошторунан бөлүнүп калуу.

Отколо/ться II сов. чечилип, чыгып, бошоп кетүү (кадалган, төөнөлгөн нерсе); **бант** ~ **лся** бант чечилип кетти; **булавка** ~ **лась** төөнөгүч чыгып кетти.

Отколошматить сов. см. колошматить.

Отколупать сов. что прост. тырмап түшүрүү, тырмап тазалоо, чукулап түшүрүү; ~ **болячку** жараны тырмап таштоо.

Отколупнуть сов. однокр. к отколупывать.

Отколупывать несов. см. отколупать.

Отколупываться несов. страд. к отколупывать.

Отколось то же, что отколе.

Откомандирование ср по знач. гл. откомандировать; ~ в областное учреждение областтык мекемеге кызматка жиберүү.

Откомандировать сов. кого 1. жиберүү, башка жакка кызматка (ишке) жиберүү; ~ **в распоряжение штаба** штабдын карамагына жиберүү; ~ **на курсы** курска жиберүү; **2. разг.** тапшырма берип жөнөтүү, тапшырма менен жиберүү; ~ **кого-л. в библиотеку** кимдир бирөөнү китепканага тапшырма берип жөнөтүү.

Откомандировка ж разг. по знач. гл. откомандировать —откомандировывать.

Откомандировывать несов. см. откомандировать.

Откомандировываться несов. страд. к откомандировывать.

Откомандова/ть сов. разг. 1. белгилүү бир мезгилге чейин командачылык кылуу, белгилүү бир мезгилди командир болуп өткөрүү; **он ~ л два года** ал эки жыл командачылык кылды; **2.** командачылыкты бүтүрүү, командачылыкты токтотуу (жыйыштыруу).

Отконвоировать сов. конвоирлеп жеткирүү, конвоир менен жеткирүү; ~ **транспорт** транспортту конвоирлөө.

Отконопатить сов. что 1. тыгындап бүтөө, тыгыndoо, тыгып бекитүү, бекитип таштоо;

~ щели тешиктерди бекитип таштоо; 2. тыгындарды алып таштоо, тыгындап бүтөгөн нерселерди алып таштоо; **окно́ пора́** ~ терезелердин тешиктерине тыгылган нерселерди алып таштоого убакыт жетти; терезелерге тыгылган нерселерди алып таштай турган мезгил келди.

Отконопа́чивать *несов. см. отконопа́тить.*

Откопа́ть *сов. кого-что* 1. казып алуу, казып чыгарып алуу; ~ **ко́рни де́рева** жыгачтын тамырын казып чыгарып алуу; ~ **клад** кенди казып алуу; ~ **засы́панных лави́ной** көчкү басып калгандарды казып чыгарып алуу; 2. *перен. разг.* чукуп табуу, издеп табуу; ~ **ре́дкую кни́гу** сейрек кездешүүчү китепти издеп табуу; где **вы** ~ **ли таку́ю ди́ковину?** бул тири укмушту кайдан таптыңыз?

Откопа́ться *сов. разг.* казып чыгып кетүү, казып чыгуу.

Отко́пка *ж по знач. гл. откопа́ть* — **отка́пывать.**

Отко́рма *м с. -х по знач. гл. откорми́ть -отка́рмливать;* ~ **сви́ней** чочколорду бордоп семиртүү; **поста́вить теля́т на** ~ музоолорду борго коюу.

Откорми́ть *сов. кого* багып семиртүү, бордоку кылуу, бордоп семиртүү, борго байлап семиртүү; ~ **живо́тное на убо́й** малды согумга (сойгонго) байлоо.

Откорми́/ться *сов. разг.* семирүү, бордоку болуу; **о́вцы хорошо́** ~ **ли́сь за ле́то** койлор жай бою жакшы семирди.

Отко́рма *ж с.-х по знач. гл. откорми́ть* — **отка́рмливать.**

Отко́рмленный, -ая, -ое 1. *прич. от откорми́ть;* 2. *прил.* семиртилген, борго байланган, борго байлап семиртилген, жакшы багылган; ~ **скот** борго байлап семиртилген мал; ~ **ребёнок** жакшы багылган бала.

Отко́рмочник *м с.-х.* торопойлорду, мүйүздүү ири малдын жаш төлүн багуу үчүн атайын жабдылган жай.

Отко́рмочн/ый, -ая, -ое *с.-х.* семиртүүчү...; бордокуга байлоочу...; **-ый пункт** малды семиртүү пункту, малды борго байлоо пункту; ~ **ая ферма** малды семиртүүчү ферма.

Откорректи́ровать *сов. 1. см. корректи́ровать;* 2. ~ **траекто́рию полёта** учуу траекториясын коррекциялоо (тууралоо); ~ **рукопи́сь** кол жазманын каталарын оңдоп түзөтүү.

Отко́с *м* 1. жан боор, жантайма, айдөшү; ~ **горы́** тоонун жан боору; **подня́ться по** ~ **у** жан боор менен жогору чыгуу; **спусти́ться по** ~ **у** жан боор менен ылдый түшүү; 2. жол боюндагы жантайма; **естественный** ~ жол боюндагы табигый жантайма; ~

железнодоро́жного полотна́ темир жол боюндагы жантайма; **пусти́ть по́езд под** ~ поездди жантаймадан кулатып жиберүү; 3. *спец.* откос; **око́нные** ~ **ы** терезе откостору; 4. *спец.* жантайта коюлган тирөөч.

Откоси́ть *сов. 1. разг.* кошуп чаап алуу, кошуп оруп алуу (башка кишинин жерин); 2. белгилүү бир убакытты орок оруп, чөп чаап өткөрүү; 3. *что и без доп.* оруп болуу, оруп салуу, оруу-жыйынуу аяктоо; ~ **кле́вер бедени** оруп (чаап) бүтүрүү.

Откоси́/ться *сов. разг.* оруп (чаап) бүтүрүү, оруп-жыюуну аяктоо, оруп-жыюудан кутулуу; **он** ~ **лса** ал оруп-жыюуну аяктады.

Отко́сн/ый, -ая, -ое *спец.* жантайма, кыйгач; ~ **ая сто́йка** айдөшү тирөөч; жантайта коюлган тирөөч; ~ **ая ли́ния** кыйгач сызык.

Откочева́/ть *сов. 1.* көчүп кетүү, башка жакка көчүү, конуш жаңыртуу; **чабаны́** ~ **ли** койчулар көчүп кетишти, койчулар конуш жаңыртышты; 2. *разг.* көчүп кетип калуу, башка жерге кетип калуу; **мой сын в Кыргы́зстан** ~ **л** уулум Кыргызстанга көчүп кетип калды; 3. башка жерге ооп кетүү, жер которуп кетүү; **оле́ни** ~ **ли в ту́ндру** бугулар тундрага ооп кетиши.

Откоче́вка *ж спец. по знач. гл. откочевáть;* ~ **на ле́тние па́стбища** жайлоого көчүү; ~ **в друго́й го́род** башка шаарга көчүп кетүү; ~ **бе́лок в глубь тайги́** тыйын чычкандардын тайганын ичине тереңдеп ооп (кирип) кетиши.

Откоче́вывать *несов. см. откочевáть.*

Откра́ивать *несов. см. откroíть.*

Откра́иваться *несов. страд. к откра́ивать.*

Открахма́ливать *несов. см. открахма́лить*

1.

Открахма́ливаться *несов. страд. к открахма́ливать.*

Открахма́лить *сов. разг. 1.* жакшылап крахмалдоо; ~ **руба́шку** көйнөктү жакшылап крахмалдоо; 2. крахмалдап бүтүү, крахмалдоодон кутулуу.

Открепи́тельный, -ая, -ое эсептеп чыгаруу...; ~ **талон** эсептен чыгаруу талону.

Открепи́ть *сов. 1.* чечип бошотуу, бошотуп ажыратуу, бошотуп алуу, бошотуп (чечип) жиберүү, бошотуу, чечүү; ~ **доску** тактайды бошотуу; 2. *кого* эсептен чыгаруу.

Открепи́/ться *сов. 1. разг.* бошоп (чечилип) кетүү, бошоп ажырап кетүү, бошоо, чечилүү; **ло́дка** ~ **лась** кайык бошоп (чечилип) кетти; 2. эсептен чыгуу; эсептен чыгып кетүү.

Открепле́ние *ср по знач. гл. открепи́ть* — **открепи́ться;** ~ **половы́х до́сок** полдун тактайларын бошотуу; **получи́ть** ~ эсептен чыгуу; эсептен чыгарылуу.

Открепля́ть *несов. см. открепи́ть.*

Открепля́ться *несов.* 1. *см.* **открепиться**; 2. *страд.* к **откреплять**.

Откреститься *сов.* 1. *уст.* чокунуу; 2. *разг.* чокунуп бүтүү.

Открещиваться *несов.* 1. *см.* **откреститься** 1; 2. ар кандай жол менен баш тартуу, эптеп кутулуп кетүүгө аракеттенүү, жок шылтоо таап баш тартуу; ~ **от задания** тапшырмаларды аткаруудан эптеп кутулуп кетүү; тапшырмаларды орундатуудан ар кандай жол менен баш тартуу.

Откровение *ср* 1. *рел. уст.* жардык кабар (христиандык догматка, кудадын эркине ылайык); 2. күтүлбөгөн жаңылык, көздү ачкан жаңылык; **такая постановка вопроса была** ~ **м для всех** маселенин ушундайча коюлушу бардык адам үчүн күтүлбөгөн (ойдо жок) жаңылык болду; 3. *чье, какое* терең түшүнүү, сүнгүп кирүү (кимдир бирөөгө, бир нерсеге таандык болгон нерсенин, кубулуштун маңызына); 4. ачык айтуу, ачык мойнуна алуу, ачык сөз, дилиндеги сөз.

Откровени́ча/ть *несов. разг.* сырдашуу, оюндагыны жашырбай айтуу, ачык сүйлөшүү, ичиндегини бүт айтып берүү, чечилип сүйлөп берүү; **он со мной** ~ л ал мени менен чечилип сырдашты.

Откровенно *нареч.* ачык-айкын, жашырып-жаппай, чын көңүлдөн; **Он сразу откровенно сознался ей, что ещё совсем невежда в музыке** (Пермитин) Музыка жагынан али таптакыр түркөй экендигин ага жашырып-жаппай дароо эле айтып берди.

Откровенность *ж* 1. ачык-айкындык, жашырып-жаппай ачык айтуучулук, ачыктык; ~ **признания** ачык-айкын моюнга алуу; **вызвать на** ~ ачык сүйлөшүү; 2. ачык моюнга алуу, оюндагыны жашырбай айтуу.

Откровенн/ый, -ая, -ое 1. ачык-айрым, ачык-айткан, жашырып-жаппаган, ачык сүйлөгөн, оюндагыны жашырбаган; ~ **ый человек** ачык-айрым адам; ~ **ый ответ** ачык жооп; ~ **ое признание** ачык моюнга алуу; жашырбай айтуу; 2. ашкере, ачык-айкын, дапдаана, көз көрүнөө; ~ **ый цинизм** ачык уятсыздык; ~ **ая ложь** дапдаана калп; ~ **ая насмешка** ачыктан-ачык келеке кылуу; 3. *разг.* туш тарабы ачык, денени зорго жапкан.

Открыть *сов. разг.* кесип таштоо (кийимди бычкан кезде).

Откромсать *сов. разг.* туш келди кесе берүү; иретсиз кекилеп таштоо, туурап таштоо.

Открутить *сов. разг.* 1. жандыруу; ~ **верёвку** жипти жандыруу; 2. бурап чыгарып алуу, бурап ачуу; ~ **гайку** гайканы бурап чыгарып алуу; ~ **кран** кранды бурап ачуу; 3. бурай берип жулуп алуу, толгоп жулуп алуу, бурап (толгоп) үзүп алуу; ~ **пуговицу** топчуну бурап жулуп алуу.

Открути/ться *сов.* 1. *разг.* жанып кетүү; **верёвка** ~ **лась** жиптин чыйралганы жанып

кетти; 2. буралып бошоп (чыгып) кетүү; **винт** ~ **лась** винт буралып чыгып кетти; **гайка** ~ **лась** гайка буралып бошоп кетти; 3. *перен прост.* өзүн ала качуу, шылтоо (эбин) таап кутулуп кетүү; ~ **ться от командировки** командировкадан эбин таап кутулуп кетүү; ~ **ться от поручений** эбин таап тапшырма алуудан кутулуп кетүү.

Откручивать *несов. см.* **открутить**.

Откручиваться *несов.* 1. *см.* **открутиться**; 2. *страд.* к **откручивать**.

Открывалка *ж разг.* ачкыч, ача турган аспап; ~ **для консервов** консерваларды ачкыч.

Открывател/ь *м* ачкан (тапкан) киши, ачуучу (табуучу) киши; ~ **и новых земель** жаңы жерлерди ачуучулар (табуучулар).

Открывать *несов. см.* **открыть**.

Открываться *несов.* 1. *см.* **открыться**; 2. *страд.* к **открывать**.

Открыти/е *ср* 1. *по знач. гл.* **открыть**; ~ **е неизвестных земель** белгисиз жерлердин ачылышы; ~ **е театрального сезона** театр сезонунун ачылышы; **торжественное** ~ **е съезда** съезддин салтанаттуу ачылышы; 2. ачылга, ачылыш; **научное** ~ **е илимий** ачылга; ~ **я в области естествознания** табият таануу илими жагындагы ачылгалар; 3. *перен. ирон.* күтүлбөгөн жаңылык.

Открыт/ка *ж* 1. открытка, ачык кат (конвертсиз ачык жибериле турган почта карточкасы); **почтовая** ~ **ка** почта открыткасы; **поздравительная** ~ **ка** куттуктоо открыткасы; **альбом для** ~ **ок** открыткалар үчүн альбом, открыткалар альбому; 2. открытка (открытканын өлчөмүндөгү кооздолуп жасалган карточка); 3. открытка (ошондой өлчөмдөгү фотографиялык карточка).

Открыто *нареч.* ачык, ачыктан-ачык, жаап жашырбай; ~ **признать свою вину** өз күнөөсүн мойнуна ачык алуу; ~ **действовать** ачык аракет кылуу; **◇ жить открыто** *уст.* кенен (кең дасторкон) жашоо.

Открыт/ый, -ая, -ое 1. *прич. от* **открыть**; 2. *прил.* ачык, жыланач; ~ **ый океан** ачык океан; ~ **ая местность** ачык (жыланач) жер; 3. *прил.* ачык калтырылган, ачылып калган, тосулбаган, ачык; ~ **ый фланг** ачылып калган (ачык) фланг; 4. *прил.* үстү (жан жагы) ачык, саябансыз, тосмосуз; ~ **ая железнодорожная платформа** ачык темир жол платформасы; ~ **ая веранда** ачык веранда; саябансыз веранда; 5. *прил.* ачык, жыланач, кийимсиз, жылаң; ~ **ые плечи** жыланач (ачык) ийиндер; ~ **ый воротник** ачык жака; **выйти с** ~ **ой головой** жылаңбаш чыгуу; 6. *прил.* ачык, каалагандар катыша ала турган; ~ **ый судебный процесс** ачык сот

процесси; ~ **ое партийное собрание** партиялык ачык чогулуш; ~ **ый урок** ачык сабак; **7. прил. уст.** ачык, кенен (кен) дасторкон жашоо; **они жили** ~ о алар кең дасторкон жашашчу; алардыкынан мейман үзүлбөй турган; **8. прил.** ичиндегини жашырбаган, ачык-айрым; ~ **ый человек** ичиндегини (көнүлүндөгүнү) жашырбай айткан адам; ~ **ый взгляд** ачык-айрым көз караш; **9. прил.** ачык, көрүнөө чыккан, ачык көрүнүп турган, ашкере, түздөн-түз; ~ **ое столкновение интересов** мүдөөлөрдүн ачык кагылышуулары; ~ **ый протест** ачык билдирилген нааразылык; ~ **ая вражда** ачык көрүнүп турган душмандык; **10. прил. спец.** ачык жаткан; ачык жердеги, жер үстүндө иштетиле турган; ~ **ая выработка** ачык жаткан кен казылмалары; ~ **ый способ добычи ископаемых** кендерди казып алуунун ачык ыкмасы; **11. прил. мед.** ачык; ~ **ая форма туберкулёза** учук оорунун ачык формасы (түрү); **◇ открытый вопрос** ачык калган маселе; чечилбей калган маселе; **открытое голосование** ачык добуш берүү; **открытый лоб** жазы мандай; жар кабак; **открытое море** ачык деңиз (бардык мамлекеттердин жалпы пайдалануусундагы деңиз); **открытое письмо** 1) конвертке салынбай, ачык жибериле турган почта карточкасы; 2) ачык кат (кимдир бирөөгө арналып, газетага, журналга ж.б. жарыяланган кат); **в газете появились открытые письма** газетада ачык каттар пайда боло баштады; **открытая рана** айыкпаган жара; **открытый слог** ачык муун; **в открытую (делать что, действовать)** ачык, жашырбай, көз көрүнөө, жайып коюп; **продать товары в открытую** товарларды жашырбай, ачык сатуу; **под открытым небом** имараттан тышкары, сыртта; **часто ему приходилось ночевать под открытым небом** ал көп учурларда сыртта түнөй турган; **с открытыми глазами** ачык көрө билип; максатты, милдетти ж.б. ачык-айкын түшүнүп туруп.

Открыть сов. 1. ачуу, ачып коюу, ачып салуу, ачып таштоо, капкагын көтөрүп коюу; ~ **рояль** роялды ачуу; ~ **сундук** сандыкты ачуу; ~ **кастрюлю** кастрюлдун капкагын ачуу; **2. что** ачуу, оозун ачуу; тыгынын чыгаруу; ~ **банку консервов** консерва банкасын ачуу; ~ **бутылку** бөтөлкөнү ачуу, бөтөлкөнүн тыгынын чыгаруу; **3. что** ачуу, ачып коюу, ачып салуу; ~ **форточку** форточканы ачып коюу; ~ **калитку** калитканы ачуу; ~ **ворот** дарбазаны ачуу; **4. жаюу, жазуу, ачуу, ачып алуу;** ~ **зонтик** кол чатырды ачып алуу; ~ **книгу** китепти ачуу; ~ **ноту** нотаны жаюу; **5. ачуу, ачып коюу, ачып таштоо, сыйрып алуу, сыйрып таштоо;**

она подняла паранджу, открыла миловидное лицо ал паранжасын көтөрүп, татынакай бетин ачты; **6. что** ачуу, жыланаптоо, көрсөтүү; **Косынка сползла у девушки на ухо, открыв стриженные светлые вихри** (Березко) Кыздын жоолугу кулагына жылмышып түшүп, кыркылган ак саргыл чачы көрүнүп калды; **7. что** ачуу, ачып көрсөтүү; **открыть свой карты** картасын ачып көрсөтүү; **8. что** ачуу, ачып коюу; ~ **границу** чек араны ачуу; ~ **дорогу** жолду ачуу; **9. перен** ачуу, мүмкүндүк түзүп берүү; ~ **дорогу к знанию** билим алууга жол ачуу; билим алууга мүмкүндүк түзүп берүү; **10. что разг.** ачуу, ачып жиберүү, берүү; ~ **воду** сууну ачуу ~ **газ** газды ачуу; ~ **свет** жарык берүү; **11. что** ачуу; ~ **новую школу** жаңы мектепти ачуу; **12. что** ачуу, баштоо; ~ **собрание** чогулушту ачуу; ~ **подписку на газеты и журналы** газеталарга жана журналдарга жазылууну баштоо; ~ **театральный сезон** театр сезонун ачуу (баштоо); **13.** биринчи болуп баштоо, ачуу; **бой должна ~ полковая артиллерия** согушту полктук артиллерия баштоого (ачууга) тийиш; **14. тж. с придаточным дополнительным** ачуу, ачып көрсөтүү, ачып берүү; ачып салуу, ашкере кылуу, маалым кылып коюу; ~ **кому-л. тайну** кимдир бирөөгө сырды ачып коюу; сырды ачып таштоо; сырды ашкере кылуу; **15. тж. с придаточным дополнительным кого-что** ачуу, табуу, бар экендигин аныктоо, таап алуу; ~ **молодое дарование** жаш таланттарды ачуу (табуу); ~ **способности в ком-л.** кимдир бирөөдөгү талантты (таланттын бар экендигин) ачуу; **среди учащихся учитель открыл талантливых математиков** мугалим окуучулардын арасында талаттуу математиктер бар экендигин аныктады; **16.** ачуу, табуу; ~ **новую планету** жаңы планетаны ачуу (табуу); ~ **нефтяные месторождения** нефть чыгуучу жерлерди табуу (ачуу); **◇ открыть Америку ирон.** Американы ачуу, алда качантан бери маалым нерсени айтуу; **открыть счёт счёт** ачуу, эсеп ачуу; 1) банкка салым (акча) салуу; 2) счёт боюнча акча бере баштоо; 3) **спорт** өз пайдасына биринчи эсеп ачуу; 4) биринчи согуштук ийгиликке жетишүү; **открыть счёт сбитым самолётам** биринчи атылып түшүрүлгөн самолёттон баштап эсепти ачуу.

Откры/ться сов. 1. ачылуу; **сундук** ~ лся сандык ачылды; **комната** ~ лась бөлмө ачылды; **2. перен** ачылуу; **перед юношей** ~ лись блестящие перспективы уландын алдында эң сонун перспективалар ачылды; **3.** ачылуу, жайылуу, жазылуу; **книга** ~ лась китеп ачылды; **зонтик** ~ лся кол чатыр жайылды; **4.** ачылуу, ачылып кетүү; **окно** ~ лось терезе

ачылды; **дверь** ~ **лась** каалга ачылды; **5.** ачылуу, көрүнүү, тартылуу; **перед путешественниками** ~ **лся вид на озеро** саякатчылардын көз алдыларына көлдүн керемети ачылды; **под слобом штукатурки** ~ **лась фреска** шыбактын алдынан фреска көрүнүп калды; **6.** *перен.* ачылуу, түшүнүктүү болуу, маалым болуп калуу; **ему** ~ **лась истина** ага чындык маалым болуп калды; ~ **лось его настоящее лицо** анын чыныгы бети ачылды; анын ким экендиги маалым болду; **7.** ачылуу, иштей баштоо; **театр** ~ **лся театр** ачылды; **гостиница** ~ **лась мейманкана** ачылды; **8.** ачылуу, башталуу; **навигация** ~ **лась навигация** башталды; ~ **лась подписка на газеты и журналы** газеталарга жана журналдарга жазылуу башталды; ~ **лся театральный сезон** театр сезону ачылды; **9.** өзү тууралуу ачык (жашырбай) айтып берүү, сырын жашырбай айтып берүү; ~ **тсья другу** досуна чечилип берүү, досуна жашырбай сырын айтуу; **10.** ачылуу, кайра, ачылуу, кайра жаныруу; **рана снова** ~ **лась жара кайра** ачылды (жаңырды); **о глаза открылись у кого** көзү (көзүбүз) ачылды; жакшы-жаманды айра тааный турган болду (болдук).

Откуда нареч. **1.** *вопр.* каяктан, кайдан, каерден, кайсы жерден; **ты откуда?** сен кайдансың? сен кайсы жерденсиз? ~ **ты это узнал?** сен муну кайдан билдиң? ~ **эти книги?** бу кайдан келген китептер? ~ **говорите?** кайдан сүйлөп жатасыз? **2.** *вопр. прост.* каерден, каяктан, кантип, кандай кылып, кайдагы; **это моя книга!** — Да ~ **она твоя?** бул менин китебим экен! — Ооба, кайдан жүрүп сеники? ~ **у него умۇ взятсья?** анда кайдан акыл болсун? анда кайдагы акыл? **3.** *относ.* ...жактан, ...тараптан; **он пошёл в парк,** ~ **доносились звуки музыки** ал паркка кетти, ал жактан музыканын үнү угулуп турду; **трудно было понять,** ~ **шел звук үндүн кайсы тараптан чыгып жаткандыгын түшүнүү** кыйын болду.

Откуда-либо нареч. *то же, что откуда-нибудь.*

Откуда-нибудь нареч. бир жерден, кандайдыр бир жерден, кайдандыр, кайдан да болбосун, кайдан болсо да; **посмотри на озеро** ~ **с высоты** кандайдыр бир бийиктиктен көлдү карап көр; **надо достать** ~ **эту книгу** бул китепти кайдан болсо да табуу керек.

Откуда-то нареч. алда кайдан, кайдандыр, бир жактан; ~ **слышался шум алда-кайдан** ызы-чуу угулду; **он достал** ~ **старинную книгу** ал кайдандыр бир жактан качанкы бир эски китепти таап келди.

Откудава нареч. *то же, что откуда 1;* ~ **платье новое?** бу жаңы көйнөк кайдан келген?

Откуп м 1. *ист.* откуп (XIX кылымда

Россияда: калктан кандайдыр бир мамлекеттик налогду өндүрүп алуу укугунун жеке адамдар тарабынан акчага сатылып алынышы); **винный** ~ винолук откуп; **отдавать на** ~ откупка берүү; **2.** өтөлгө, акы; ~ **люсь чем только пожелаешь** каалаган акынды (акысын) төлөп беремин; **о брать (взять) на откуп 1)** *уст.* бир нерсеге болгон укукту акчага сатып алуу; **2)** бир нерсеге болгон укукту ээлеп алуу.

Откупать несов. см. откупить.

Откупаться несов. 1. *см. откупиться;* **2.** *страд. к откупать.*

Откупить сов. уст. 1. *что* бардыгын сатып алуу, бүтүндөй сатып алуу, дүнүнөн сатып алуу; ~ **весь улов рыбы** кармалган балыктардын бардыгын сатып алуу; **2.** *что* откупка алуу, бир нерсеге болгон укукту акчага сатып алуу; **По пути я откупил два соляных озера** (Мамин-Сибиряк) Жолдо келе жатып туздуу эки көл откупка алдым; **3.** *кого* акча төлөп куткаруу, акча берип куткарып алуу.

Откупиться сов. уст. акча берип эркиндик алуу, акча (пара) берип кутулуу; ~ **от рабства** акча төлөм эркиндик алуу; ~ **от повинности** акча (пара) берип айыптан кутулуу; ~ **от солдатчины** акча (пара) берип солдаттыктан кутулуу; ~ **от своего барина** өз мырзасынан акча берип кутулуу.

Откупн/ой, -ая, -ое ист. откуп...; ~ **ая система** откуп системасы.

Откупоривание ср по знач. гл. откупоривать; ~ **бутылки** бөтөлкөлөрдү ачуу (тыгынын чыгаруу).

Откупоривать несов. см. откупорить.

Откупориваться несов. 1. *см. откупориться;* **2.** *страд. к откупоривать.*

Откупорить сов. 1. тыгынды чыгаруу; ~ **бочку** бочканын тыгынын чыгаруу; **2.** ачуу; ~ **банку консервов** консерва банкасын ачуу.

Откупориться сов. ачылуу, тыгыны, капкагы чыгып кетүү; **банка** ~ **лась банка** ачылып кетти.

Откупорка ж по знач. гл., откупорить — откупоривать.

Откупщик м ист. откупщик, откупчу, откуп ээси; ~ **банок** банкаларды ачуу (мамлекеттик кирешелердин, салыктардын кандайдыр бир түрүнө ээ болуу укугун сатып алган киши).

Откусить сов. 1. *что, чего* кертте тиштеп алуу, тиштеп үзүп (сындырып) алуу; ~ **хлеба** нанды тиштеп алуу; ~ **кусочек сахара** кантты тиштеп сындырып алуу; **2.** кертте тиштетип (кырчып) үзүп алуу (аттиш ж.б. менен); ~ **конец проволоки** зымдын учун кертте тиштетип үзүп алуу.

Откусывать *несов. см. откусить.*

Откусываться *несов. страд. к откусывать.*

Откуща/ть *сов. уст. 1.* тамак жеп бүтүү, тамактанып бүтүү; **мы ~ ли** биз тамактанып бүттүк; **2. уст. что, чего и без доп.** бирөөнүкүндө чогуу тамактануу, жеп-ичүү, мейман болуу; **~ йте с нами** биз менен бирге тамактанып алыңыз, дасторконго караныз; **3. уст. что чего** даамын татып көрүү, жеп көрүү.

Отлавировать *сов. мор.* шамалга карап ордуна жылуу, шамалга карап жолго чыгуу (парустуу кеме, кайык ж.б.).

Отлавливание *ср по знач. гл. отлавливать.*

Отлавливать *несов. см. отловить 2.*

Отлавливаться *несов. страд. к отливать.*

Отлагательств/о *ср* кечиктирүү, созуу, артка жылдыруу, кийинкиге таштап калтыруу, кийинкиге таштап коюу; **это дело не терпит ~ а** бул ишти кийинкиге болбойт.

Отлагать *несов. 1. см. отложиться; 2. страд. к отлагать.*

Отладить *сов. спец.* жөндөө, жөнгө салуу; **~ спуск капкана** капкандын илгегин жөнгө салуу (тууралап коюу); **~ станок** станокту жөндөп коюу.

Отладка *ж спец. по знач. гл. отладить; ~ механизмов* механизмдерди жөндөө (жөнгө салуу).

Отлаживать *несов. см. отладить.*

Отлаживаться *несов. страд. к отлаживать.*

Отлакировать *сов. см. лакировать 1; ~ шкатулку* шкатулканы (кутучаны) лактоо; **~ ботинки** ботинканы лактап коюу.

Отламывать *несов. см. отломать, отломить.*

Отламываться *несов. 1. см. отломаться, отломиться; 2. страд. к отламывать.*

Отлегать *несов. см. отлечь.*

Отлежать/ть *сов. 1. что* баса жатып, баса отуруп уктатып алуу (бутту, колду ж.б.); **я ~ л себе руку** баса жатып колумду уктатып алдым, баса жатып колум уктап калыптыр; **~ ть бока** баса жатып капталынан уютуп алуу; **2. разг.** кандайдыр бир убакытты төшөктө жатып өткөрүү (оорулуу тууралуу); **он месяц ~ л в больнице** ал бир ай ооруканада жатты.

Отлежать/ться *сов. разг. 1.* жатып өзүнө келүү, жатып эс алуу, жатып оңолуу; **вам надо ~ ться** сиз жатып эс алууга тийишсиз; **2.** жатып жетилүү; **недозрелые яблоки ~ лись** чала бышкан алмалар жатып жетишти.

Отлеживать *несов. см. отлежать 1.*

Отлеживаться *несов. 1. см. отлежаться; 2.* жатып бир нерсени (онутту) күтүү; **Первое время он шёл только ночью, днем отлеживался в ямах** (В. Кожевников) Ал алгачкы мезгилдерде түн ичинде гана жол жүрүп, күндүз аңдын ичинде жашынып жатып жүрдү.

Отлепить *сов. разг.* сыйруу, сыйрып алуу, желимин ажыратуу; **~ пластырь** пластырды сыйрып алуу.

Отлепн/ться *сов. разг.* сыйрылуу, сыйрылып түшүү, сыйрылып кетүү; **~ марка** марка сыйрылып түштү; **пластырь ~ лся** пластырь сыйрылып кетти.

Отлеплять *несов. см. отлепить.*

Отлепляться *несов. 1. см. отлепиться; 2. страд. к отлеплять.*

Отлёт *м по знач. гл. отлететь 1; ~ самолёта* самолёттун учушу (жөнөшү); **начался ~ птиц** канаттуулардын учуп кетиши башталды; канаттуулар учуп кете баштады; **на отлёте** бир четте нары жакта, оолакта, обочодо; **их дом стоит на отлёте** алардын үйү обочодо; **держать что-л. на отлёте** (на отлет) оолак кармоо, колундагы бир нерсени өзүнөн окчун кармап туруу; **от встретил друга с поклоном, держа шляпу на отлёте** ал шляпасын колуна окчун кармап, досун ийиле салам берип тосуп алды.

Отлетать I *несов. см. отлететь.*

Отлета/ть II *сов. 1.* учууну аяктоо, учууну токтотуу; **2. разг.** белгилүү убакытка чейин учкучтук кылуу; **он десять лет ~ л** ал он жыл учкучтук кылды (учуп жүрдү).

Отлетаться *сов. разг. то же, что отлетать II. 1.*

Отлететь/ть *сов. 1.* учуп кетүү, учуп алыстап кетүү; **~ ть на 100 километров от города** учуп шаардан 100 километр алыстап кетүү; **2.** учуп кетүү; **ласточки давно ~ ли** чабалекейлер алда качан эле учуп кетишкен; **3. перен.** жоголуу, көңүлдөн чыгып кетүү, учуу, учуп кетүү; **беззаботность ~ ла** бейкамдык жоголду; **грустные думы тотчас ~ ли** кайгылуу ойлор ошол замат учуп кетти, кайгылуу ойлор ошол замат ойдон чыгып кетти; **4.** секирип кетүү, ыргып кетүү; **мяч ~ л от штанги** топ штангага тийип ыргып кетти; **5. разг.** үзүлүп кетүү, үзүлүп түшүү; түшүп калуу; **пуговица ~ ла** топчу үзүлүп түштү; **подошва ~ ла** така түшүп калды.

Отлётны/й, -ая, -ое учуп кетүүчү, башка жакка учуп кете турган; **~ е птицы** учуп кетүүчү, канаттуулар.

Отлечь *сов.* ордуна келүү, ылдыйлоо, жеңилдөө, жеңил тартуу, тынчуу; **у меня отлегло от сердца (от души)** менин жүрөгүм (көңүлүм) ордуна келди.

Отлив *м 1. по знач. гл. отлить 1–3, 6; ~ воды* из трюма трюмдан суунун кайра агышы; **2.** тартылуу (деңиз деңгээлинин мезгил-мезгили менен кайталанып тартылып турушу); **время прилива и ~ а** суунун ташкындоо жана тартылуу мезгили; **3. перен.** азаюу, кемүү, башка жакка куюлуу, башка жакка ооп кетүү; **с одной стороны**

неудержимым потоком приливали вклады, с другой шёл ~ в форме кредита (Мамин-Сибиряк) Аманаттар (салымдар) бир жагынан ээ-жаа бербей ташкындап куюлуп турса, экинчи жагынан кредит формасында тартылып агып кетип жатты; 4. *перен.* төмөндөө, басандоо, тартылуу, кемүү, солгундоо, начарлоо; **приливы и ~ы революционного движения** революциялык кыймылдын ташкындоосу жана тартылуусу (басандоосу); **во всяком деле бывають приливы и ~ы** ар кандай иште ташкындоолор жана тартылуулар (солгундоолор) болот; 5. куюлуу, кулпуруу, кубулуу, түрлөнүү, жалтылдоо; **синий шёлк с золотистым ~ом** алтындай жалтылдап кулпуруп турган көк шайы.

Отливание *ср. по знач. гл. отливать.*

Отливать *несов.* 1. *см. отлить*; 2. *чем* кубулуу, кулпуруу, кубулуу, түрлөнүү, жалтылдоо.

Отливаться *несов.* 1. *см. отлиться*; 2. *чем* кубулуу, кулпуруу, түрлөнүү, жалтылдоо; 3. *страд. к отлить* 1–2, 4–6.

Отливка *ж* 1. *спец. по знач. гл. отлить* 2, 6; ~ **воды из котлована** сууну котловандан төгүп таштоо; ~ **чугунных труб** чоюн трубаларын куюу; ~ **под давлением** басым астында (басым менен) куюу; 2. *тех.* куйма, куюп жасалган буюм; **пустотелая** ~ ичи көндөй куйма; ~ **стальная** болот куйма; болоттон куюп жасалган нерсе.

Отливной, -ая, -ое *сов. спец.* суу чыга турган, суу куюла турган, суу ага турган; ~ **ые ворота шлюза** шлюздун суу агып чыга турган дарбазасы.

Отливной, -ая, -ое тартылган, тартылуу; ~ **ое течение** кайра тартылган агым; ~ **ый час** суунун тартылуу убагы.

Отливочный, -ая, -ое төгүлүп ташталуучу; куюлуучу.

Отлинять *сов.* түлөп болуу, жаңы жүнү жетиле баштоо (мал туурасында).

Отлипать *несов. см. отлупить.*

Отлипать *сов.* 1. *разг.* сыйрылуу, сыйрылып түшүү, желими (чапталганы) ажыроо; **марка** ~ **ла** марка сыйрылып түштү; 2. *перен. прост.* жабышпай калуу, жабышканын коюу, жайына коюу, тынч коюу.

Отлить *сов.* 1. *что, чего* бир аз куюп алуу, бир аз куюп берүү, бөксөртүү; ~ **немного молока** бир аз сүт куюп алуу (берүү); 2. *спец.* төгүп таштоо, тартып чыгаруу, тартып чыгарып таштоо; ~ **воду из котлована** сууну котловандан тарттырып (сордуруп) сыртка чыгарып таштоо; **заделать пробину и ~ воду из трюма** тешилген жерди бүтөп, сууну трюмдан сыртка төгүп (сордуртуп) таштоо; 3. кайра тартылуу, артка кайтуу; **волны**

отлились толкун артка тартылды; **кровь отлила от лица** бетинен каны качты, бети кубара түштү; 4. *разг.* суу сээп эсине келтирүү; 5. *прост.* суу куюп ажыратып алуу; **(Булька) вцепился медведю в ухо и повис, как пиявка, Медведь бил его лапами, но не мог оторвать. Булька до тех пор на нём держался, пока его не отлили холодной водой** (Л. Толстой) (Булька) аюнун кулагынан бекем тиштеп, сүлүктөй асылып жатып алды. Аюу аны чапчылай берди, бирок ажырата албады. Булька муздак суу жаба куюлганча аюуга асылган бойдон тура берди; 6. куюп даярдоо, куюп жасоо; ~ **деталь** тетикти куюп жасоо; **отлитый из бронзы памятник** колодон куюлуп жасалган эстелик.

Отли/ться *сов.* 1. куюлуп жасалуу, куюлуп даярдалуу; **деталь хороша** ~ **лась** деталь жакшы куюлду (куюлуптур); 2. *перен. во что* кандайдыр бир формага ээ болуу, кандайдыр бир түргө (түскө) ээ болуу; **его замысел** ~ **лся в поэму** анын ойлогон ою поэмага айланды; **отольются волку овечьи (кошке мышьи) слёзки; отольются чьи слёзы (слёзки) кому** койдун көз жашы карышкырга да жетер; чычкандын көз жашы мышыкка да жетер; кылмышына жараша жазасын тартат.

Отлича/т. *несов.* 1. *см. отличить*; 2. *кого-что* башкалардан айырмалап туруу, башкалардан бөлүп (өзгөчөлөнтүп) туруу; **что ~ ет их?** аларды бири-биринен эмне ажыратып турат?; алар бири-биринен эмне менен айырмаланып турат?; 3. *кого-что* артыкча көңүл буруу, жогору коюу, башкача кароо.

Отлича/ться *несов.* 1. *см. отличиться*; 2. *от кого-чего* айырмаланып туруу, өзгөчөлөнүп туруу; **девочка** ~ **ется от своих сверстниц** кыз өз курбуларынан айырмаланып турат; **он ничем не ~ ется от других** анын башкалардан эч айырмасы жок; 3. *чем* айырмалап туруучу белгиге, өзгөчөлүккө ээ болуу; **он ~ ется своим исключительным прилежанием** ал өзүнүн өтө тырышчаактыгы менен айырмаланып турат; 4. *страд. к отличать* 1.

Отличи/е *ср.* 1. айырма, айырмалык, өзгөчөлүк; **между ними существенные** ~ **я** алардын ортосунда олуттуу айырма бар; **незначительные** ~ **я** болор-болбос айырма; 2. сиңирген эмгек, артыкчылык; **повысить в чине за боевые** ~ **я** сиңирген эмгеги үчүн чинин жогорулатуу; 3. сиңирген эмгегине, артыкчылыгына жараша берилүүчү белгилер, наамдар, грамоталар ж.б. **знаки** ~ **я** айырмалоо белгилери; **кончить институт с ~ м** институтту артыкчылык менен бүтүрүү; **в отличие от кого-чего** кимдир-бирөөдөн,

бир нерседен айырмаланып туруу, артыкчылык кылуу; диплом с отличием артыкчылык диплому.

Отличительн/ый, -ая, -ое 1. айырмалап туруучу, ажыратып туруучу; ~ **ые** зна́ки на погóнах погондордогу айырмалап туруучу белгилер; **сигнальные и ~ ые фонари** на суда́х кемелердеги сигнал берүү-чү жана айырмалап туруучу фонарлар; 2. айырмалоочу, айырмалап туруучу; ~ **ая** черта́ айырмалоо белгилери; ~ **ая** особен-ность айырмалап туруучу өзгөчөлүктөр.

Отличить сов. 1. айруу, айрып таануу, ажыратуу, ажыратып таануу, ажыратып билүү; **вас невозможно ~ друг от друга** силерди (сиздерди) бири-биринерден (бир-бириниздерден) ажыратып таануу мүмкүн эмес; ~ **правду от лжи** чындыкты калптан ажырата билүү; 2. (*наградить, отметить*) сыйлоо, сыйлык менен белгилөө; ~ **заво́д орден**ом заводду орден менен сыйлоо.

Отличиться сов. 1. айырмалануу, өзгөчөлөнүү, өзүн көрсөтүү (каармандык, эрдик, билгичтик ж.б. менен); ~ **в бою** согушта өзүн көрсөтүү; ~ **на экзаменах** экзамендерде өзгөчөлөнүү; 2. *разг. ирон.* ойдо жок жоруктарды баштап айырмалануу, ойдо жок кылыктарды жасап таң калтыруу.

Отличка ж прост. то же, что **отличие** 1.

Отличник м 1. отличник (эң жакшы баалар менен окуган окуучу); 2. отличник; ~ **производства** өндүрүштүн отличниги; ~ **боевой и политической подготовки** күжүрмөн жана саясий даярдыктын отличниги.

Отличница женск. к отличник.

Отлично 1. *нареч.* эң жакшы, эң сонун, айрыкча мыкты; **последнее время он ра-бóтал** ~ кийинки кездерде ал эң жакшы иштеп жүрдү; 2. *в знач. сказ.* эң жакшы, эң сонун; **здесь мне** ~ бул жер мага эң сонун; бул жер мага абдан жагат; 3. *в знач. утв. частицы* эң жакшы, эң сонун; макул, жакшы болот, болуптур, мейли; **ну и ~, пусть отдохает** эң жакшы, эс ала берсин; 4. *в знач. суш. отлично ср нескл.* отлично, эң жакшы (беш упайлуу системада сабакка жетишүүнүн эң жогорку баасы); **получить** ~ беш деген баа алуу; **учиться на** ~ артыкчылык менен окуу, эң жакшы баага окуу.

Отличн/ый, -ая, -ое (**отличен, -на, -но**) 1. башкалардан айырмаланып туруучу; башкача, өзгөчө; **решение, ~ ое от пре́жних мурдагылардан башкача** чечим; **его по́черк отличен от нашего** анын жазган (колу) сиздикинен айырмаланып турат; 2. эң сонун, эң жакшы; ~ **ый кинофильм** эң сонун (мыкты) кинофильм; ~ **ое настро́ение** эң сонун маанай; **по́ездка была́ ~ ой** сапар эң

сонун болду; ~ **ый товарищ** эң мыкты жолдош; **рабóта ~ ая!** иш эң сонун! **продукция ~ ого** кáчества эң мыкты сапаттагы продукция; **брига́да ~ ого** обслúживания эң мыкты тейлөө бригадасы.

Отлóв м спец. по знач. гл. отловить 2; ~ **молодых оленей** жаш бугуларды кармоо; ~ **бобров** кемчеттерди кармоо.

Отловить сов. 1. *кого и без доп. разг.* кармоону аяктоо кармап болуу, кармап бүтүү; 2. *спец.* кармоо, кармап алуу; ~ **со-бóлей** кундуздарды кармап алуу.

Отлови́/ться сов. разг. кармап бүтүү, кармоону аяктоо, **рыбаки́ уже ~ лись** балыкчылар балык кармоону алда качан эле бүтүрүшкөн.

Отлóг/ий, -ая, -ое (**отлóг, -а, -о**) айдоош, эңейиш, жантайма; ~ **ий** склон айдоош бет; ~ **ие берега́** жантайма жээктер; ~ **ий** спуск к **мóрю** деңизге түшкөн эңкейиш.

Отлóго нареч. эңиштеп, жантайып; **тро-пíнка ~ спуска́ется к берегу** жалгыз аяк жол жээкке эңиштеп түшөт.

Отлóгость ж 1. жантаймалуулук, эңиштик; ~ **скло́нов** тоо боорунун жантаймалуулугу; 2. жантайма жер, жантайма бет.

Отлóже сравн. к отлóго и отлóгий.

Отложéни/е ср. 1. *по знач. гл. отложить 6, 7 и отложиться;* ~ **е** солéй туздардын топтолушу; 2. *обычно мн.* отложéния чөкмөлөр, катмарлар (кандайдыр бир процесстердин натыйжасында катмар, кабат түрүндө топтолуп жыйылып калган заттардын, тирүү организмдердин катмары, калдыктары); **леднико́вые ~ я** мөңгү катмарлары; **до́нные ~ я** чөкмөлөр, түбүнө чөгүп калган чөкмөлөр; 3. *геол.* катмар; **трети́чные ~ я** үчүнчүлүк доор катмарлары; **песча́нные ~ я** кум катмарлары; **известко́вые ~ я** акиташ катмарлары; **жировые отложéния** ткандарга майдын топтолушу.

Отлóжист/ый, -ая, -ое (**отлóжист, -а, -о**) *уст.* жантайыңкы, жантаймалуу, эңиштүү; **дом стои́т на ~ ом** мéсте үй жантаймалуу жерде турат.

Отложí/ть сов. 1. четке алып коюу, четке коюу, бөлүп коюу; ~ **ть кн́игу** китепти четке алып коюу; 2. бөлөк коюу, катып коюу, сактап коюу; ~ **ть для читателя́ ну́жную кн́игу** окурман үчүн керектүү китепти бөлөк алып коюу; **эту кн́игу я ~ л** для вас бул китепти сиз үчүн бөлөк сактап (катып) койгом; 3. сактап коюу, бөлүп коюу; ~ **ть де́ньги на отпуск** отпуска үчүн акча сактап (бөлүп) коюу; 4. *уст.* кийинкиге калтыруу, артка жылдыруу, созуу; ~ **ть дои́грывание ша́хматной па́ртии** бүтпөй калган шахматтык партияны кийинкиге калтыруу; **по́ездка в Москвú** была́ отлóжена на год Мос-

квага баруу бир жылга артка жылдырылды; **лекцию придётся** ~ **ть лекцияны кийинкиге** калтырууга туура келет; **выборы отложены** шайлоолор кийинкиге калтырылды; **отложим разговор до завтра** кепти эртеңкиге калтыралы, эртең сүйлөшөлү; **5. түшүрүү**, кайрып коюу; ~ **ть верх экипажа** экипаждын калканчысын кайрып түшүрүп коюу; **6. уст. кого-что арабадан-(коштон) чыгаруу**; ~ **ть лошадей** аттарды арабадан чыгаруу; **7. прост. ачуу**, ачып коюу, жылдыруу; **он медленно** ~ **л калитку** ал калитканы акырын жылдырды; **8. биол. тууш**, таштоо; ~ **ть яйцо** жумуртка тууш; ~ **ть икру** икра таштоо; **9. геол. тунма (чөгүндү) катмарларды пайда кылуу (түзүү)**; **10. мат. ченеп түз сызык сызуу**; ~ **ть равные отрезки от вершины угла бурчтун чокусунан бирдей кесиндилерди сызуу**.

Отложи/ться сов. 1. катмарланып, топтолуп чөгүү; **в клетках** ~ **лись соли** клеткаларда туз чөктү; **глина** ~ **лась на дне** ылай суу түбүнө чөктү; **2. перен. эсте калуу**, эсте сакталып калуу, ойдо калуу, көңүлдөн чыкпоо; **эта поездка** ~ **лась в моей памяти** бул сапар тартуу эсимде бекем сакталып калыптыр; **3. уст. бөлүнүп чыгуу (мамлекет, область ж.б. жөнүндө)**; **4. уст. алыстоо**, четтөө.

Отложной отложной воротник кайырма жака.

Отломать сов. 1. сындыруу, сындырып алуу, сындырып коюу, сындырып таштоо; ~ **от дерева сук** бактын бутагын сындырып алуу; ~ **ручку кресла** креслонун кармагычын сындырып таштоо; **2. прост. бир далай жол жүрүү**, бир топ жол басып өтүү; ~ **сто километров пешком** жүз километр жолду жөө басып коюу.

Отломаться сов. сынуу, сынып түшүү, сынып бөлүнүү; **у стола отломалась ножка** столдун бир буту сынып калыптыр.

Отломить сов. сындырып алуу; ~ **ветку сирени** сирендин бутагын сындырып алуу; ~ **кусок хлеба** бир үзүм нан сындырып алуу.

Отломить/ться сов. то же, что отломаться; **ножка стула** ~ **лась отургучтун бир буту сынып кетти**; **ветки** ~ **лась бутак сынып түштү**.

Отлом/ок м мед. сыныктын учу; **смещение** ~ **ков при переломе голени** шыйрак сынган кезде сөөктүн ордуна жылып кетиши.

Отлуп м. лес. жыгачтын бир жылдык шакекчелеринин аралыктарынын ортосундагы жарака (жик).

Отлупить сов. прост. 1. кабыкты сыйруу, кабыкты сыйрып таштоо, кабыгын тазалоо; ~ **тал талдын кабыгын сыйруу**; **2. кого**

таяктоо, келтектөө, аябай сабоо, жанчып таштоо.

Отлупиться сов. прост. сыйрылуу, сыйрылып кетүү, тазалануу, аарчылуу, аарчылып кетүү.

Отлупливать несов. см. отлупить 1.

Отлупливаться несов. 1. см. отлупиться; 2. страд. к отлупливать.

Отлуплять несов. см. отлупить 1.

Отлупляться несов. 1. отлупиться; 2. страд. к отлуплять.

Отлупцевать сов. см. лупцевать.

Отлучать несов. см. отлучить.

Отлучаться несов. 1. см. отлучиться; 2. страд. к отлучать.

Отлучение ср. уст. по знач. гл. отлучить.

Отлучить сов. уст. ажыратуу, чыгарып таштоо, четтетүү, айдап (кууп) жиберүү; ~ **от церкви (признать чуждым церкви)** чиркөөдөн четтетип коюу (чиркөөгө жат деп таануу); **отлучить от груди** эмчектен чыгаруу.

Отлучиться сов. белгилүү бир убакытка чейин бир жакка чыгып кетүү; ~ **из дому** үйдөн белгилүү бир убакытка чейин чыгып кетүү; **мне надо** ~ **на несколько часов** мен бир нече саат бир жерге барып келишим керек.

Отлучк/а ж убактылуу жок болуу, убактылуу бир жакка кетүү; **быть в** ~ **е** бир аз убакытка жок болуу, убактылуу бир жакка чыгып кетүү; **во время его** ~ **и** ал жок кезде; **своевольная** ~ **а** эч кимден суранбай убактылуу бир жакка чыгып кетүү, эч кимге айтпай убактылуу, бир жакка чыгып кетүү.

Отлынивать несов. прост. жалкоолонуп качуу, тайсалдоо; ~ **от уроков** жалкоолонуп сабактан качуу.

Отлюби/ть сов. сүйбөй калуу, сүйүүдөн айнуу, сүйүүсү кайтуу; **я уж** ~ **л** мен сүйбөй калгам.

Отмаливать несов. см. отмолить.

Отмаливаться несов. 1. см. отмолиться 1; 2. страд. к отмаливать.

Отмалчиваться несов. см. отмолчаться.

Отмалывать несов. см. отмолоть 1.

Отманивать несов. см. отманить.

Отманиваться несов. страд. к отманивать.

Отманить сов. разг. алдап чакырып алуу, алдап алып кетүү; ~ **собаку от кур** итти тооктордон алдап чакырып кетүү.

Отмастка ж спец. өң түс (жаныбарлардын тигил же бул түсүнүн, өңүнүн түрлөрү); **основной цвет соболя бурый, эта** ~ **высоко ценится** кундуздардын өзү негизинен күрөң болот, бул түс жогору бааланат.

Отматывать несов. см. отмотать.

Отматываться несов. 1. см. отмотаться; 2. страд. к отматывать.

Отмахá/ть сов. 1. *прост.* белгилүү бир убакытка чейин шилтөө, булгалоо; **взял косу́ да ~ л ёю четы́ре часа́ сря́ду** колума чалгы алдым да төрт саат бою тынбай шилтей бердим; 2. *прост.* шилтей берип чарчатуу, шилтей берип талытуу; **~ ть ру́ки на косьбе́** орок оро берип колду чарчатуу; 3. *чем и без доп мор.* булгалап сигнал берүү (желекче, фонарь ж.б. менен); **~ ть отве́т флажко́м** желекче булгалап жооп кайтаруу; 4. *прост.* чоң аралыкты тез басып өтүү; **за час ~ али де́сять киломе́тров** бир сааттын ичинде он километр аралыкты басып өттүк (өтүштү); 5. *прост.* тез бүтүрүү, тез иштеп коюу, бүтүрө салуу, ары-бери шилтей салуу; **~ ть неде́льный план за три дня́** бир жумалык планды үч күндө бүтүрүп коюу.

Отма́хивать несов. 1. *см. отмахáть 2-5;* 2. *кого-что* желпип айдоо, коруу; **~ комаро́в** чиркейден коруу; чиркейлерди желпип айдоо.

Отма́хиваться несов. 1. желпинүү, желпинип өзүнөн айдап жиберүү, корунуу; **~ от мух чымындан корунуу;** желпинип чымынды өзүнөн айдап жиберүү; 2. кол шилтеп салуу, кол шилтеп коюу, угууну, түшүндүрүүнү каалабагандыгын билдирүү; **~ от сде́ланного предложе́ния** болгон сунушка кол шилтеп коюу; **~ от реше́ния вопро́са** маселенин чечилишине кайдыгер мамиле жасоо (кол шилтеп коюу); 3. *перен. разг.* моюн толгоо, баш тартуу, качуу; **~ от поруче́ний** тапшырмаларды аткаруудан баш тартуу; тапшырмаларды орундатуудан качуу.

Отмахну́ть сов. однокр. к отма́хивать 2.

Отмахну́ться сов. однокр. к отма́хиваться.

Отма́чивать несов. страд. к отмочи́ть.

Отма́шка ж мор. 1. *по знач. гл. отмахáть 3;* 2. фонарь, желекче булгалап бериле турган сигнал.

Отма́я/ться сов. прост. машакаттан кутулуу, азап-тозоктон кутулуу, жабыгуудан, чүнчүдөн, алсыроодон кутулуу; **~ ться от тяжёлой рабо́ты** оор иштен кутулуу; **безнадежный большо́й наконце́ц ~ лья́** бүйүмүт оорулуу акыры өлүп тынды; жазылбай турган оорулуу акыры азап-тозоктон кутулду.

Отмежева́ние ср по знач. гл. отмежева́ть — отмежева́ться.

Отмежева́ть сов. 1. чек салып бөлүү, чек арасын ажыратуу, арык тартып бөлүп коюу; **~ земе́льный уча́сток** жер участогун чек салып бөлүү; 2. *перен.* ажыратуу, айруу, бөлүү; **~ одну́ о́бласть зна́ний от друго́й** илимдин бир түрүн экинчисинен айруу; **~ круг вопро́сов** маселелердин чөйрөсүн ажыратуу.

Отмежева́ться сов. 1. чек арасы белгиленип бөлүнүү, чек салып бөлүнүү; 2. *перен. от кого-что* ажырап чыгуу, бөлүнүп чыгуу; алыстоо, кайтуу, кол үзүү, байланышты үзүү; **~ от оши́бочных тео́рий** жаңылыш теориялардан кол үзүү.

Отмеже́вка ж по знач. гл. отмежева́ть — отмежева́ться.

Отмеже́вывания ср по знач. гл. отмеже́вывать — отмеже́вываться.

Отмеже́вывать несов. см. отмежевать.

Отмеже́вываться несов. 1. *см. отмежева́ть-ся;* 2. *страд. к отмеже́вывать.*

Отмель ж сайроон, тайыз жер (жээктен башталган тайыз жер); **песча́ная ~** кумдуу сайроон; кумдуу тайыз жер.

Отме́на ж по знач. гл. отме́нить; ~ крепо́стного пра́ва крепостной укуктун жоюлушу; **~ реше́ния суда́** соттун чечиминин жокко чыгарылышы; **~ спекта́кля** спектаклдин коюлбай калышы; **в отме́ну чего** ордуна, эсебине; **в отме́ну распоря́жения** жокко чыгарылган буйруктун ордуна.

Отме́нить сов. что 1. жокко чыгаруу, жоюу, алып таштоо; **~ налог** салыкты алып таштоо; **~ теле́сные наказа́ния** дене жазасын колдонууну жоюу; 2. жокко чыгаруу, алып таштоо; **~ реше́ния суда́** соттун чечимин жокко чыгаруу; **~ прика́зание** буйрукту алып таштоо; **~ спекта́кль** спектаклди алып таштоо.

Отме́нно нареч. абдан, өтө, айрыкча, бөтөнчө; **мой друг ~ умный** менин досум абдан акылдуу; **мы ~ охоти́лись в гора́х** биз тоодо эң сонун аңчылык кылдык.

Отме́нн/ый, -ая, -ое (отме́нен, -на, -но) 1. абдан жакшы, эң сонун, укмуштай; **пого́да стоя́ло ~ ая** аба ырайы эң сонун болуп турган; **у́жин был ~ ый** кечки тамак абдан жакшы болду; 2. ажайып, теңдешсиз, теңдеши жок; **~ ое му́жество** теңдеши жок эрдик; 3. *уст.* башкача, өзгөчө, башкаларга окшобогон; эң жакшы, эң сонун; **~ ая рабо́та** эң сонун жумуш.

Отме́нять несов. см. отме́нить.

Отме́няться несов. страд. к отме́нять.

Отмере́ть сов. 1. куурап калуу, солуп калуу, сенек болуу, сенейип калуу; **верши́ны я́блони о́тмерли** алманын учтары куурап калды; **о́тмерли ко́рни роз** розалардын тамырлары куурап калды; 2. *перен.* жоголуу, жок болуу, жоюлуу; **мно́гие ста́рые обы́чай о́тмерли** көптөгөн эски адаттар жок болуп кетти.

Отмерза́ть несов. см. отме́рзнуть.

Отме́рз/нуть сов. 1. үшүк уруу, үшүк уруп кетүү, суук уруп кетүү, үшүк (суук) уруп куурап калуу; **молодые побёги ~ ли** жаш бутактарды үшүк алып кетти; 2. *разг.* үшүү,

үшүп калуу, тоңуп калуу, тоңуп селейип калуу; **руки** ~ **ли** кол тоңуп калды.

Отмёривать *несов. см. отмёрить.*

Отмёриваться *несов. страд. к отмёривать.*

Отмёрить *сов.* 1. өлчөп бөлүү, ченеп кесүү, өлчөп (ченеп) берүү; ~ **пять метров ткани** беш метр кездеме ченеп берүү; 2. *разг.* белгилүү бир аралыкты басып, чуркап өтүү.

Отмерять *разг. то же, что отмёрить.*

Отмерять *несов. см. отмёрить.*

Отмеряться *несов. страд. к отмерять.*

Отместі *сов.* 1. шыпырып таштоо; ~ **снег от порога** улаганын алдындагы карды шыпырып таштоо; 2. *перен.* түп-тамыры менен шыпырып таштоо, ыргытып таштоо, жокко чыгаруу; ~ **всё чуждое** бардык жат нерселерди түп-тамырынан бери шыпырып (жулуп) таштоо; ~ **дóводы протівника** душмандын далилдерин (жүйөөлөрүн) жокко чыгаруу; ~ **печальные мы́сли** кайгылуу ойлорду көңүлдөн чыгарып таштоо; ~ **подозрénия** шек саноолорду (шектенүүлөрдү) ойдон чыгарып таштоо.

Отместка *ж разг.* өч, кек; өч алуу, кек алуу; ~ **за обиду** ыза көрсөткөндүгү үчүн өч алуу; **♦ в отместку** өч алуу үчүн, өч алуу максаты менен.

Отметать *несов. см. отместі.*

Отметаться *несов. страд. к отметать.*

Отметин/а *ж* 1. белги; **сделать** ~ **у на дереве** бакка белги салуу; 2. ак чеке, төбөл, кашка; **конь с ~ ой на лбу** кашка ат; **щенок с ~ ой** ала күчүк.

Отметить *сов.* 1. *что* белгилеп коюу, белги коюу, белги салуу; ~ **нужное место в книге** китептин керектүү жерине белги коюу; ~ **непонятное место в книге** китептин түшүнүксүз жерлерин белгилеп коюу; 2. белги коюу, белгилөө (бир нерсенин жардамы менен); ~ **на карте флажками линию вражеских укреплений** душмандын чыңдоолорунун чегин желекчелер менен белгилөө; **маршрут отмечен на карте флажками** маршрут картада желекчелер менен белгиленген; 3. *кого-что* жазып коюу, белги коюу (эсепке алуу, каттоо ж.б. максатында); ~ **в блокноте** блокнотко жазып коюу; ~ **отсутствующих по списку** келбей калгандарды тизме боюнча белгилөө; 4. *кого-что* белгилөө, көңүл буруу; байкоо, сезүү; ~ **способного работника** жөндөмдүү кызматкерди байкоо; **я отметил, что он привирает** анын калп айта тургандыгын байкадым (сезип калдым); 5. *что* токтоп (токтолуп) өтүү, эскертип өтүү, айтып (көрсөтүп) өтүү, белгилей кетүү; ~ **достоинства рецензируемой работы** рецензияланып жаткан эмгектин артыкчылыгына токтоло кетүү; **комиссия**

отметила следующие недостатки комиссия төмөндөгүдөй кемчиликтерди белгилеп кетти; **как было отмечено выше** жогоруда белгиленип кеткендей; 6. *кого-что* мактоо ардактоо, сыйлыкка көрсөтүү; белгилөө; **пьеса была отмечена как лучшая в сезоне** пьеса сезондогу мыкты пьеса катары макталды; **лучшие производственники были отмечены наградами** өндүрүштө мыкты иштегендер сыйлыктар менен белгиленди; 7. салтанат менен өткөрүү, салтанат менен белгилөө; ~ **юбилей писателя** жазуучунун юбилейин салтанат менен өткөрүү; ~ **День победы** Жениш күнүн салтанаттуу белгилөө; 8. өчүрүү, эсептен чыгаруу, кеткендигин белгилеп коюу; ~ **в домашней книге** (мис., кеткендигин) үй китепчесинен өчүрүп коюу.

Отметиться *сов.* 1. катталуу, каттоодон өтүү, белги койдуруу, жазылуу; ~ **в списках избирателей** шайлоочулардын тизмесине катталуу; 2. *разг.* үй китепчесинен чыгуу, эсептен чыгуу.

Отметка *ж* 1. *по знач. гл. отметить* 1, 2, 3; 2. белги; ~ **в тексте** тексттеги белги; **карандашная** ~ карандаш менен коюлган белги; ~ **на лóжке** кашыкка коюлган (түшүрүлгөн) белги; 3. жазуу белги; ~ **в паспорте** паспортко коюлган белги; паспортко түшүрүлгөн жазуу; ~ **об убытии** кеткендиги тууралуу белги; 4. из, так; 5. баа; **получить хорошую отметку** жакшы деген баа алуу; **выставить отметки за четверть** чейректин бааларын коюп чыгуу; 6. *спец.* белги (дениз деңгээлинен же шарттуу деңгээлден жогору турган бийиктикте же кандайдыр бир курулушту сан менен белгилөө); **абсолютная** ~ абсолюттук белги; **условная** ~ шарттуу белги.

Отмечать *несов. см. отметить.*

Отмечать/ться *несов.* 1. *см. отметить/ться*; 2. байкалуу, көзгө урунуу, болуп туруу; ~ **ется понижение температуры** температуранын төмөндөшү байкалат; **в этой зоне** ~ **ются сильные ветры** бул зонада катуу шамалдар болуп турат; 3. *страд. к отмечать.*

Отмирание *ср. по знач. гл. отмирать*; ~ **деревьев** дарактардын куурап калышы; ~ **суевéрий** ырым-жырымдардын жок болуп кетиши; ~ **государства** мамалекеттин жок болушу.

Отмирать *несов. см. умереть.*

Отмобилизовать *сов. разг.* толук мобилизациялоо; ~ **армию** армияны толук мобилизациялоо; ~ **горожан на сбор хлопка** шаардыктарды пахта теримине толук мобилизациялоо.

Отмобилизоваться *сов. разг.* өзүнүн аскер күчүн толук мобилизациялоо.

Отмока́ть *несов. см. отмо́кнуть.*

Отмо́кнуть *сов.* 1. нымдануу, ным тартуу, жибүү; **са́хар отмо́к** шекер нымданып калыштыр; 2. ным тартып сыйрылып түшүү, нымданып коңтурулуу; **ма́рка отмо́кла** марка нымданып сыйрылып түштү; **бинт отмо́к** бинт жибиш бошоп кетти.

Отмола́чивать *несов. см. отмоло́тить.*

Отмоло́ить *сов. уст.* күнөөнү ийбадат менен жууш, ийбадат кылып күнөөнү кечирүүнү суроо; тобо келтирүү, тобо кылуу; ~ **грехи** ийбадат (тобо) кылып күнөөсүн кечирүүнү сурануу (табынуу).

Отмоло́иться *сов.* 1. *уст.* ийбадат (тобо) кылып күнөөдөн арылуу; **от сме́рти не отмо́лишься** *погов.* ийбадат кылганын менен өлүмдөн кутула албайсың, өлүмгө даба жок; 2. *разг.* ийбадат кылып болуу, ийбадаттан кутулуу.

Отмоло́тить *сов.* 1. белгилүү убакытка чейин дан бастыруу, белгилүү убакытты кырман бастырып өткөрүү; ~ **три дня** үч күнү дан бастыруу; 2. *что* дан бастырып бүтүү; дан бастырууну аяктоо; дан бастыруудан кутулуу; ~ **всю ро́жь** бардык кара буудай бастырып бүтүү.

Отмоло́титься *сов. прост.* *то же, что отмоло́тить* 2.

Отмоло́ть *сов.* 1. белгилүү бир убакытты ун (талкан, акшак ж.б.) тарттырып өткөрүү; ~ **два дня** эки күн ун тарттыруу; 2. *что* ун (талкан, акшак ж.б.) тарттырууну аяктоо, ун тарттырып бүтүү, ун тарттыруудан кутулуу.

Отмоло́ться *сов. разг.* *то же, что отмоло́ть* 2.

Отмолча́/ться *сов. разг.* унчукпай кутулуу, жооп кайтарбай кутулуу, унчукпай тим болуу; **на ваш вопро́с он** ~ лся биздин сурообузга ал жооп кайтарбады; **на э́тот раз вам не** ~ **ться** бул жолу сиз жооп бербей коё албайсыз, бул жолу жооп бербесеңиз болбойт.

Отмора́живание *ср по знач. гл. отмора́живать.*

Отмора́живать *несов. см. отморо́зить.*

Отмора́живаться *несов. страд. к отмора́живать.*

Отмороже́ние *ср по знач. гл. отморо́зить.*

Отморо́зить *сов.* суука алдырып жиберүү, үшүтүп алуу; ~ **но́ги** буттарын үшүтүп алуу; буттарын суукка алдырып жиберүү.

Отмота́ть *сов.* 1. *чего, что* кайра чубоо, кайра түрүү; ~ **мото́к шерсти** бир түрмөк жүн жип түрүп алуу; ~ **ни́ток на клубо́к** жип түрүп алуу; 2. *что разг.* талытуу, чарчатуу; ~ **ру́ки на вёслах** калак тартып колдорун талытуу, калак эшип колдорун чарчатуу.

Отмота́/ться *сов.* чубалуу, жазылуу, чубалып (жазылып) кетүү; **клубо́к** ~ лся түрмөк чубалып (жазылып) кетти.

Отмочи́ть *сов.* 1. суулап (жибитип) чыгаруу, суулап ажыратуу, суулап бөлүү; ~ **пластырь** пластырды суулап чыгаруу; 2. сууга салып (нымдап) жибитүү (жумшартуу); ~ **овёчыи шку́ры** койдун терисин нымдап жибитүү; 3. *перен. прост.* ойдо жок иш кылуу, күтүлбөгөн жорук баштоо, болбогон сөздү сүйлөө; ~ **шту́ку** ойдо жок бир иш кылуу; ~ **глу́пость** беймаани (келжиреген) сөз сүйлөө.

Отмо́чка *ж разг. спец. по знач. гл. отмочи́ть* 2; ~ **кож** булгаарыларды суулап (нымдап) жумшартуу.

Отмо́чный, -ая, -ое спец. 1. сууланган...; ~ **вес шкур** терилердин суулангандан кийинки салмагы; 2. суулоочу...; нымдоочу...; ~ **чан** суулоочу чан.

Отмсти́ть *сов. уст. то же, что отомсти́ть; отмщу́* **за ва́ше оскорбле́ние** сиздин бул мазагыңыз үчүн өч алам.

Омути́ть *сов. спец.* тундуруп ажыратып (бөлүп) алуу, сууга чөгөрүп ажыратып алуу; ~ **гли́ну** чопону сууга чөгөрүп ажыратып алуу; ~ **зо́лото от посторóнных приме́сей** алтынды башка аралашмалардан ажыратып алуу.

Отму́тка *ж спец. по знач. гл. отмути́ть.*

Отму́чаться *сов. прост. то же, что отму́читься.*

Отму́чивать *несов. см. отмути́ть.*

Отму́чиваться *несов. страд. к отму́чивать.*

Отму́читься *сов. разг.* азаптан (кыйноодон) арылуу, азап-тозоктон кутулуу; бу дүйнөнүн машакаттарынан кутулуу; ~ **от зубно́й бо́ли** тиш оорудан (азабынан) кутулуу.

Отмще́ние *ср книжн. по знач. гл. отмсти́ть* — **отмща́ть**; ~ **за про́литую кровь** төгүлгөн кан үчүн өч алуу.

Отмыва́ние *ср по знач. гл. отмыва́ть.*

Отмыва́ть *несов. см. отмы́ть.*

Отмыва́ться *несов.* 1. *см. отмы́ться* 1, 2; 2. *страд. к отмыва́ть.*

Отмы́вка *ж разг. спец. по знач. гл. отмы́ть* — **отмыва́ть** 1, 2.

Отмыка́ть *несов. см. отомкнۇ́ть.*

Отмыка́ться *несов.* 1. *см. отомкнۇ́ться*; 2. *страд. к отмыка́ть.*

Отмы́ть *сов.* 1. жууп тазалоо, жууп кетирүү, жууп коюу, жууп таштоо; ~ **закопте́лую посу́ду** көө баскан идиш-аяктарды жууп тазалоо; идиш-аяктардын көөсүн кетирүү; ~ **ру́ки** колду жууп кирин кетирүү; ~ **пятно́** не удало́сь так жууган менен кетпеди; 2. *спец.* жууп тазалоо, жууп бөлүп (ажыратып) алуу; ~ **золото́й песо́к** алтын кумду жууп аралаш-

малардан тазалап алуу; **3.** жууп кетүү, жеп, жемирип кетүү; ~ **река́ отмы́ла бе́рег** өзөн жээкти жеп кетти.

Отмы́/ться сов. **1.** жуулуп кетүү, жуулуп тазалануу; **пятно́** ~ **лось** так жуулуп кетти; так жуулуп тазаланды; **ру́ки** ~ **лись** колдор жуулуп тазаланды (кири кетти); **2. спец.** жуулуп аралашмалардан тазалануу; **3. прост.** жуунуп бүтүү, жуунуп чыгуу; ~ **ться в ба́не** мончого жуунуп чыгуу.

Отмы́чка ж ачкыч (кулпуну ача турган жабдык).

Отмя́кать несов. см. отмя́кнуть.

Отмя́к/нуть сов. разг. **1.** нымданып жумшаруу, жибүү, былпылдап жумшаруу; **суха́ри** ~ **ли** сухарлар; **ко́жи** ~ **ли** булгаары жибип жумшарды; **2. перен.** жумшаруу, жибүү, ачуусу таркоо; **всё ещё се́рдится?** — **Нет, отмя́к** дагы эле ачууланып жатабы? — **Жок**, жибип калды.

Отне́жива/ться несов. разг. жок-жок деп туруп алуу; макул болбоо, көнбөө, терс жооп кайтаруу, баш тартуу; **ско́лько мы его́ ни проси́ли, он все** ~ **лся** биз канчалык сурансак да ал жок-жок деп туруп алды (макул болбоду).

Отнесё́ние ср по знач. гл. отнести́ 3–5.

Отнести́ сов. **1.** *кого-что кому*, куда алып баруу, алып барып берүү, алып барып коюу, жеткирүү, жеткирип берүү, жеткирип коюу; ~ **кни́гу в библиоте́ку** китепти китепканага алып барып берүү; ~ **продукты́ в по́греб** азык-түлүктү погребге алып барып коюу; ~ **ребёнка в я́сли** баланы яслиге жеткирип коюу; **2.** *кого-что* ары жылдыруу, алыстатуу, ары түртүп коюу; ~ **вещи́ от костра́** буюмдарды оттон ары жылдырып коюу (алыс алып кетүү); ~ **ка́мень от доро́ги** ташты жолдон ары түртүп (чыгарып) таштоо; **3.** *что* жылдыруу, көчүрүү, которуу; ~ **забо́р на пять ме́тров да́льше** дубалды беш метр ары (алыстатып) жылдыруу; **4.** артка тартуу, ары тартуу, артка сунуу, ары сунуу; ~ **ру́ку в сто́рону** колун артка тартуу (сунуу); **5.** *кого-что* жылдырып барып салуу, сүрүп барып таштоо, агызып кетүү, учуруп кетүү, айдап кетүү; **ло́дку отнесло́ течением на се́редину́ реки́** суунун агыны кайыкты дарыянын ортосуна сүрүп барып таштады; **вече́р отнёс дым в сто́рону** шамал түтүндү ары айдап кетти; **6.** *к кому-чему* эсептөө, табуу, кошуу, киргизүү; **ста́туя отнесена́ к тре́тьему ве́ку на́шей э́ры** статуя (айкел) биздин доорубуздун үчүнчү дооруна таандык деп табылды; ~ **к велича́йшим поэ́там эпохи** доордун эң ири акындарынын катарына кошуу; **7.** *что* себебинен (айынан) деп билүү; ...**натыйжасында** деп эсептөө; ... деп билүү;

...**дан көрүү**; ~ **ру́копись к 15 ве́ку** кол жазманы 15 кылымга таандык деп эсептөө; **ошибку́ мо́жно** ~ **то́лько к рассе́янности а́втора** катаны жалгыз гана автордун элегейлигинин натыйжасы деп табуу; **8.** *что* калтыруу, которуу, жылдыруу; **леќция отнесена́ на за́втра** лекция эртенкиге калтырылды (жылдырылды); ~ **на о́сень часть экза́менов** экзамендердин бир бөлүгүн (айрымдарын) күзгө которуу; **9. прост.** бөлө чабуу, бир чаап тең бөлүп таштоо.

Отнести́сь сов. **1.** *к кому-чему* мамиле жасоо, мамилесин билдирүү; **они́ к нам отнеслись́ внима́тельно** алар бизге кунт коюп мамиле жасашты; **2.** кабыл алуу, түшүнүү; **он не знал, как** ~ **к э́той ре́чи** бул сөздү ал кандайча кабыл алууну (түшүнүүнү) билбеди; **3. уст.** кайрылуу; ~ **с про́сьбой** өтүнүч менен кайрылуу; **4. уст.** мамилесин билдирүү, өз пикирин айтуу (билдирүү), баа берүү; ~ **с похвало́й** мактоо; мактап баа берүү.

Отниза́ть сов. *что* чыгарып алуу (жипке тизилген нерсени); ~ **неско́лько бу́син** бир нече шуруну жиптен чыгарып алуу.

Отнизы́вать несов. см. отниза́ть.

Отнизы́ваться несов. страд. к отнизы́вать.

Отникелирова́ть сов. никелдөө, никель менен каптоо, никелдеп коюу.

Отнима́ть несов. см. отня́ть.

Отнима́ться несов. **1. см. отня́ться;** **2. страд. к отнима́ть.**

Отно́с м спец. по знач. гл. отнести́ 1, 3;

Относите́льно 1. нареч. бир катар, бир канча, бир аз, аздыр-көптүр башкаларга караганда; ~ **уда́чное реше́ние вопро́са** маселенин аздыр-көптүр орундуу чечилиши; **докла́д проше́л** ~ **уда́чно** доклад аздыр-көптүр жакшы өттү; **2. предлог с род.** жөнүндө, тууралуу, туурасында, карата, жагында; ~ **его́ возвра́щения све́дений нет** анын кайтып келгендиги жөнүндө маалымат жок; ~ **э́того де́ла нам все изве́стно** бул иш туурасында бардыгы бизге белгилүү; **симме́трия геоме́трических фи́гур** **относите́ль о́си** геометриялык фигуралардын окко карата симметриялуу.

Относителън/ый, -ая, -ое (относительен, -льна, -льно) 1. к чему́ уст. тиешелүү, тиешелүү, тиешеси бар, байланыштуу, байланышкан, байланышы бар, жагындагы; **(Фигнер) был ма́ло све́душ в нау́ках, да́же отнoсите́льных к во́енному де́лу** (Д. Давыдов) (Фигнер) илимди жакшы түшүнбөй турган, жадегенде аскер иши жагындагы илимди да билүүчү эмес; **2.** салыштырмалуу, салыштырылып аныкталуучу (билинүүчү); **Сча́стье воо́бще́ понятие́ отнoсите́льное** (Мамин-Сибиряк) Бакыт дегениң жалпысынан

салыштырмалуу түшүнүк; **Разность между молодостью и старостью весьма относительна и условна** (Чехов) Жаштык менен карылыктын ортосундагы айырмачылык өтө эле салыштырмалуу жана шарттуу; **3.** айрым, кээ бир, орточо, дурус десе болчудай, бир аз түзүк; ~ **ый успех** орточо ийгилик; **в состоянии больного наступило ~ ое улучшение** оорулуунун абалы бир аз жакшырды; **4. тк. полн. ф грам. ~ ое местоимение** аныктама ат атооч; ~ **ое прилагательное** катыштык сын атооч.

Относитъ I *несов. см. отнести.*

Относи/ть II *сов. что разг.* аябай кийүү, кийип жыртуу, кийип иштеп (керектен) чыгаруу, акысы бүткөнчө кийүү; **эти туфля я уже ~ л** мен бул туфлини аябай кийдим, бул туфлиде менин акым калган жок.

Относиться *несов. I. см. отнестись; 2. к кому-чему* тийиштүү болуу, тиешеси болуу, катышы бар болуу; **это к нам не относится** мунун сизге тиешеси жок; **эти материалы не относятся к делу** бул материалдардын ишке тиешеси жок; **3. к чему** составына кирүү, катарына кошулуу; ~ **к классу млекопитающих** сүт эмүүчүлөрдүн тобуна кирет; **4. мат.** катыштуу болуу; **три относятся к четырём как шесть к восьми** алты сегизге кандай катыштуу болсо, үч да төрткө ошондой катыштуу; **5. страд. к относиться I.**

Отно́ска *ж спец. по знач. гл. отнести 1, 2.*

Отноше́ни/е *ср 1.* мамиле; **бережное ~ е** этият мамиле; **равноду́шное ~ е** кайдыгер мамиле; **грубое ~ е** орой мамиле; **2.** мамиле, көз караш, кабылдоо, баамдоо, түшүнүү; ~ **е к жизни** турмушка болгон көз караш; ~ **е к изящному** кооздукту баамдоо (түшүнүү); **3. мн. отношения** мамиле, байланыш; **семейные ~ я** үй-бүлөлүк мамиле; **производственные ~ я** людей адамдардын өндүрүштүк мамилелери (байланыштары); **дипломатические ~ я** дипломатиялык мамилелер (байланыштар); **4.** тиеше, байланыш; **это не имеет ко мне никакого ~ я** мунун мага эч кандай тиешеси жок; **статья к данному вопросу ~ я не имеет** макаланын бул маселе менен байланышы жок; **5.** өз ара байланыш, өз ара көз карандылык, ара катыш; **вопрос об ~ и мышления к бытию** ойлоонун бытиеге болгон ара катышы; ойлоо менен бытиенин ортосундагы байланыш; **6. мат.** катыш; **равенство двух ~ й** эки катыштын барабардыгы; **7.** иш кагазы; **мы второе ~ е к вам послали** биз сиздерге экинчи ирет иш кагазын жөнөттүк; **в отношении кого-чего по отношению к кому-чему** бирөө, бир нерсе тууралуу; бирөөгө, бир нерсеге карата; **добр**

по отношению к нему́ ал ага жакшы мамиле кылат; **ты не справедлив в отношении собеседника** сенин аңгемелешип жаткан адамга карата мамилең адилетсиз; сенин аңгемелешип жаткан адамга жасаган мамилең адилетсиздик; **в некотором (этом и т.п.) отношении** бул мааниде, бул жагынан, ушул көз караштан алганда; **во всех отношениях** бардык көз караштан алганда.

Отныне *нареч.* мындан ары, мындан кийин, азыртадан баштап, бүгүндөн тартып; ~ **и до века** бүгүндөн тартып өмүрүмдүн акырына чейин.

Отнюдь *нареч.* түк да, эч бир, дегеле, таптакыр; ~ **нет** таптакыр андай эмес; **он ~ не прав** аныкы таптакыр туура эмес.

Отня́тие *ср книжн. по знач. гл. отнять.*

Отнять *сов. 1. кого-что* тартып алуу, алып коюу, зордук менен алып коюу; ~ **книгу** китепти тартып алуу, алып коюу, зордук менен алып коюу; **книгу китепти** тартып алуу; ~ **топор** балтаны колунан алып коюу; **2. перен. что** алып коюу, ээлеп алуу, менчиктеп алуу, менчигине басып алуу; ~ **дом үйдү** тартып алуу; үйдү менчиктеп алуу; **3. перен.** алуу, алып коюу, жокко чыгаруу; ~ **много времени у кого-л.** бирөөнүн көп убактысын алып коюу; ~ **надежду** үмүтүн жокко чыгаруу; **4. что** алуу, алып коюу; **работа отняла много сил** жумуш көп күчтү алып койду; **5.** тартып алуу, ары тартып кетүү, ала качуу; ~ **руку от огня** колду оттон тартып алуу (ала качуу); **6. кого** эмчектен чыгаруу; эмизбей коюу, эмизбей калуу; ~ **ребенка от груди** баланы эмчектен чыгаруу; **7. разг.** кесүү, кесип таштоо, ампутациялоо; **ему отняли правую руку** анын оң колун кесип салышты; **8. разг.** алуу, кемитүү; **от двадцати ~ девять** жыйырмадан тогузду алуу (кемитүү); **♦ нельзя отнять чего у кого** кимдир бирөөдө бир нерсенин бар экендигин моюнга албай коюуга болбойт; **нельзя отнять у него скромности** аны карапайым эмес деп айтууга (ойлоого) болбойт.

Отня́ться *сов. 1.* жансыз болуп калуу, шал болуп калуу; чүрүшүп (катып) калуу; **у него ноги отнялись** анын буттары шал болуп калды; **2. разг.** байлануу, байланып калуу; **от страха язык отнялся** корккондугумдан тилим байланып калды.

Ото *предлог см. от; ~ сна* уйкудан; **день ~ дня** күндөн-күнгө.

Ото *приставка см. от-.*

Отобедать *сов. 1.* түшкү тамакты жеп бүтүү, түштөнүп бүтүү, оокаттанып бүтүү; **мы уже ~ ли** биз түшкү тамакты жеп (оокаттанып) бүттүк; **2. уст.** түштөнүүгө катышуу;

бирге отуруп оокаттануу; бирөөнүкүндө мейманда болуу; ~ **ть у знакóмых** тааныштарыныкында оокаттануу; **приходите к нам ~ ть** биздикине келип оокат ичип кетиңиз (кеткиле); биздикине мейман болуп кетиңиз (кеткиле).

Отображáть *несов. см. отобразить.*

Отображáться *несов. 1. см. отобразиться; 2. страд. к отображать.*

Отображéние *ср 1. по знач. гл. отобразить* — **отобразиться**; **верное ~ действительности** чындыкты туура чагылдыруу (элестетип көрсөтүү); **2.** таасир, элес; чагылышы, образы; ~ **в зёркале** күзгүдөн чагылышып көрүнүшү.

Отобразить *сов. кого-что 1.* көрсөтмөлүү берүү, кайталап көрсөтүү; чагылдыруу, чагылдырып көрсөтүү, элестетүү, элестетип көрсөтүү; ~ **жизнь в искусстве** турмушту искусстводо чагылдырып көрсөтүү; **на картине** **отображён** **весённый лес** сүрөттө жазгы токой көрсөтүлгөн; **2.** дал өзүндөй көрсөтүү, кандай болсо дал ошондой көрсөтүү (окуяны, кубулушту, адамды).

Отобразиться *сов. көрсөтүлүү, элестелүү, элеси берилүү.*

Отобрáние *ср книжн. по знач. гл. отобрать 1, 3; безвозмездное ~ помещичьей земли в пользу крестьян* помещиктердин жерлерин дыйкандардын пайдасына акысыз алып берүү.

Отобрáть *сов. 1. кого-что* тартып алуу, алып коюу; ~ **си́лой** күч менен (күчкө салып) тартып алуу; **2.** менчиктеп алуу, менчигине басып алуу (тартып алып); ~ **избу́ за долги** карызы үчүн кепени алып коюу; **3.** кайра алуу, кайра алып коюу; ~ **билéты у пассажиров** жүргүнчүлөрдүн билеттерин кайра алып коюу; ~ **кни́гу, óтданную на время** убактылуу берилген китепти кайра алып коюу; **4.** ылгап алуу, тандап алуу, иргеп алуу, жакшы-жаманын бөлүп коюу; ~ **сортово́е зерно́ на семена́** сорттуу дандарды үрөн үчүн тандап алуу; ~ **спéлые я́годы** бышкан жемиштерди ылгап терип алуу; **5. уст.** сурап билүү, сурап маалымат топтоо (чогултуу).

Отова́ривать *несов. см. отоварить.*

Отова́риваться *несов. страд. к отоваривать.*

Отова́рить *сов. торг.* бир нерсеге негиздеп товар берүү (алуу); ~ **догово́р** келишимди орундаткандыгы үчүн товар берүү; ~ **карточки** карточкага товар берүү; ~ **сдава́емый хло́пок** **промышленными товарами** тапшырылган пахтанын эсебинен өнөр жай товарларын берүү.

Отовсю́ду *нареч.* туш-туштан, ар тараптан,

бардык жактан; **депутáты съéхались ~** депутаттар бардык жактан келишти; ~ **слы́шалась стрельба́** мылтыктын атылган үнү ар тараптан угулуп турду; **люди ~ стека́лись в парк** эл туш-туштан паркка агылып келип жатты.

Отогна́ть *сов. 1. кого* айдап жиберүү, кууп жиберүү; ~ **мух** чымындарды айдап жиберүү; ~ **пса от детей** дөбөттү балдардын жанынан кууп жиберүү; **2. перен.** кутулуу, арылуу, бошонуу, айдап (кууп) таратуу; ~ **сон** уйкуну качыруу; ~ **гру́стные мысли** капалуу ойлордон арылуу; **3. что** алып кетүү, айдап кеттүү, агызып кетүү; **вéтер отогна́л облака́** шамал булутту айдап кетти; шамал булутту айдап таратты; **4. с. -х. кого-что** айдап кетүү, айдап баруу, айдап чыгуу; ~ **ове́ц на зима́е** **па́стбище** койлорду кыштоого айдап кетүү; **5. уст.** айдап кетүү, малга тийүү; **во́ры отогна́ли наш скот** уурулар биздин малга тийип, айдап кетишти; **6.** тартуу, тартып чыгаруу, кайнатып чыгаруу; ~ **скипидар** скипидарды тартып (кайнатып) чыгаруу.

Отогну́ть *сов. 1.* түзөтүү, жазуу, түзөтүп коюу, жазып коюу; ~ **уго́л страни́цы** барактын бүктөлгөн бурчун жазуу; **2.** кайруу, бүктөө, түрүү, кайрып (түрүп) алуу, бүктөп коюу; ~ **рукава́** жеңди түрүп алуу; ~ **край пала́тки** палатканын этегин түрүп коюу.

Отогну́/ться *сов. 1.* түзөлүү, түзөлүп кетүү, жазылуу, жазылып кетүү; **гвоздь ~ лся** мык түзөлдү; **2.** кыйшайып калуу, кыйшайып кетүү, кыйраюу, кайрылып калуу; **у велосипе́да ~ лся руль** велосипеддин рулу кыйшайып (кыйрайып) калды.

Отогрева́ть *несов. см. отогреть.*

Отогрева́ться *несов. 1. см. отогреться; 2. страд. к отогревать.*

Отогре́/ть *сов. ысытуу, жылытуу; со́лнце ~ ло зéмлю күн жерди ысытты; **2. перен.** бооруна тартуу, камкордук кылуу, багуу, көңүл жубатуу, сылап-сыйпоо; ~ **ть сироту́** жетимди бооруна тартып мээрин төгүү; ~ **л ты моё се́рдце** сен менин жүрөгүмдү жубаттың (жылыттың).*

Отогреться *сов. жылынуу, жылынып алуу, ысуу; ~ у печа́ки мештин жанына туруп жылынып алуу; ~ **на со́лнышке** күнгө кактанып жылынуу.*

Отодвига́ть *несов. см. отодвинуть.*

Отодвига́ться *несов. 1. см. отодвинуться; 2. страд. к отодвигать.*

Отодвину́/ть *сов. что 1.* жылдыруу, жылдырып коюу; ~ **ть стул в сто́рону** отургучту жылдырып четке коюу; **2.** жылдыруу, ачуу; ~ **ть щеколду́** тээкти жылдырып коюу; **3. разг.** кетенчиктетүү, ары түртүү, чегинтүү; **кысуу; безочередные бы́ли ~ ты в сто́рону**

кезексиз киргендер ары түртүлүп ташталды; 4. *перен.* сүрүп таштоо, сүрүп чыгаруу, артка (экинчи планга) жылдыруу; *его* ~ *ли на второстепенное место* аны экинчи даражадагы орунга жылдырып ташташты; 5. *перен. разг.* кийинкиге калтыруу, кийинкиге жылдыруу, артка жылдыруу, мөөнөтүн узартуу; ~ *ть экзамен на пять дней экзаменди беш күнгө артка жылдыруу*; ~ *ть сроки мөөнөтүн узартуу.*

Отодвину/ться *сов.* 1. ордунан жылуу, козголуу, бир жагына жылуу ары кетүү; ~ *ться к окну* терезени карай жылуу; ~ *ться назад* артка жылуу (кетенчиктөө); 2. алыстоо, алыстап кетүү; **Через три четверти часа огонь отодвинулся от опушки приблизительно на полмили** (Миклухо-Маклай) Кырк беш минутадан кийин от токойдон болжол менен жарым милче ары жылды; 3. *перен. разг.* узартылуу, артка жылдырылуу, кийинкиге калтырылуу; ~ *лись сроки завершения работы* иштин бүткөрүлүү мөөнөтү узартылды; **командировка** ~ *лась на июль* командировка июлга калтырылды; 4. анча байкалбай калуу, бир аз унуткарылуу, анча маанилүү (олуттуу) болбой калуу, алыстоо, тарай баштоо; **все огорченья истекшего дня куда-то** ~ *лись* өткөн күнкү бардык кайгы кайдадыр ары жылып, акырындап тарай баштады.

Отодра/ть *сов.* 1. *что* сыйруу, сыйрып алуу; сыйрып таштоо; ~ **присохший бинт** кургап жабышып калган бинтти сыйрып алуу; 2. *кого* сабоо, таяктоо, келтектөө, токмоктоо, кулагын толгоо.

Отодра/ться *сов.* сыйрылуу, ажырап түшүү, сыйрылып кетүү; **подметка** ~ *лась* бут кийимдин таш таманы ажырап түштү.

Отождествить *сов.* окшоштуруу, окшош деп билүү, бирдей деп билүү, дал ошондой деп түшүнүү; ~ **два понятия** эки түшүнүктү окшош (бирдей) деп билүү (эсептөө).

Отождествиться *сов.* окшошуу, окшош деп табылуу, бирдей деп табылуу, кылкалануу.

Отождествление *ср по знач. гл. отождествить*; ~ **сходных явлений** окшош кубулуштарды бирдей деп табуу.

Отождествлять *несов. см. отождествить.*

Отождествляться *несов.* 1. *см. отождествить*; 2. *страд. к отождествлять.*

Отожествить *сов. то же, что отождествить.*

Отожествление *ср то же, что отождествление.*

Отожествлять *несов. см. отожествить.*

Отозвание *ср по знач. гл. отозвать* 2; ~ **посла** элчини кайра чакырып алуу; ~ **депутата** депутатты кайра чакырып алуу.

Отозвать *сов.* 1. чакырып алуу, чакырып чыгуу, чакырып кетүү; ~ **кого-л. в сторону** кимдир бирөөнү четке чакырып кетүү; ~ **собаку** итти жанына чакырып алуу; 2. кайра чакырып алуу, кайра чакырып кетүү, алып кетүү; ~ **консула** консулду кайра чакырып алуу; **фашистские дивизии, расквартированные в трех районах действия нашего отряда, были срочно отозваны на восточный фронт** (Г. Линьков) Биздин отряд аракет кылып жаткан үч райондо квартираларга жайгаштырылган фашисттик дивизиялар шашылыш түрдө чыгыш фронтуна алынып кетти.

Отозва/ться *сов.* 1. үн берүү, жооп берүү, жооп кайтаруу; **на наш стук никто не** ~ **лся** биз каалганы такылдаттык, бирок эч ким жооп кайтарбады; ~ **ться на письмо** катка жооп берүү (жооп кат жазуу); 2. өзү жөнүндө кабар берүү, өзү тууралуу дарек берүү; 3. кандайдыр бир сезим менен жооп кайтаруу, жан дүйнөсү менен жооп кайтаруу, иш-аракет менен жооп кайтаруу, мээримдүүлүк кылуу, колдоо көрсөтүү; ~ **ться доверием на доверие** ишенимге ишеним көрсөтүү; ишенимге ишеним менен жооп кайтаруу; 4. *чем в ком-чем* кандайдыр бир сезимди пайда кылуу, кандайдыр бир сезимди ойготуу; таасир кылуу; **бóльно** ~ **ться** оор тийүү; оор таасир кылуу; **это известие** ~ **лось радостью** в её душе бул кабар анын көңүлүн шаттыкка бөлөдү; 5. *на ком-чем* таасир кылуу, салакасы тийүү; **перемёна климата** ~ **лась на нём благотворно** климатты алмаштыруу ага жакшы таасир тийгизди; **курение на нём плохо** ~ **лось тамеки тартуу** ага жаман таасир кылды; 6. *о ком-чем* өз пикирин айтуу, өз пикирини билдирүү, баа берүү, баалоо; ~ **ться отрицательно о чем-л.** тескери пикир билдирүү, жаман баа берүү; **похвально** ~ **ться о ком-чем-л.** жакшы пикир айтуу, мактоо; **критика незамедлительно** ~ **лась о новом романе** жаңы романга карата дароо сын пикирлер айтылды.

Отойти *сов.* 1. четке чыгуу; четке барып туруу, алыстоо обочолоо; ~ **в сторону** четке чыгуу; **не успели мы** ~ **от дома, как пошёл дождь** биз үйдөн чыгарыбыз менен жамгыр жаай баштады; ~ **к окну** терезе жакка барып туруу; ~ **от двери** эшиктен мындайыраак болуу; 2. алыстоо, алыстап кетүү, узап кетүү; **мы только отошли мили три, как подул ветер** биз үч милче узарыбыз менен шамал сого баштады; **отойдя верст двадцать от дома, мы остановились** ночевать үйдөн жыйырма чакырымча узаганыбыздан кийин түнөмөкчү болуп токтодук; 3. убактылуу

чыгып кетүү, убактылуу жок болуу; **отойти** от него анын жанынан бир азга чыгып кетүү; **я не отойду от него** мен анын жанынан карыш жылбайм; мен анын жанынан кетпейм; **4.** жөнөө, жөнөп кетүү, жүрүп кетүү, жолго чыгуу, жолго аттануу; **поезд отошёл ночью** поезд түн ичинде жөнөп кетти; **автобус сейчас отойдет** автобус азыр жөнөйт; **5.** чегинүү, артка жылуу; **рота отошла на ранее подготовленные позиции** рота мурда даярдалып коюлган позицияга чегинди; **противник отошёл на исходные позиции** душман баштапкы позициясына карай артка чегинди; **6.** чегинүү, өз багытын, өз абалын өзгөртүү, башка нукка түшүп кетүү, айрылып кетүү, бурулуп кетүү, айрылып чыгуу; **река отошла от старого русла на несколько километров** дарыя эски нугунан бир нече километр чыгып кетти; дарыя эски нугун бир нече километрге өзгөртүү; **7. перен. от кого-что** четтөө, четке чыгуу, четке чыгып кетүү, чегинүү, алыстоо; ~ **от темы** темадан четтөө; ~ **от заданных размеров** белгиленген өлчөмдөн чыгып кетүү; ~ **от оригинала** оригиналдан алыстоо; ~ **от прежних взглядов** мурдагы көз карашынан кайтуу; **8. от кого-чего** ажыроо, алыстоо, четтөө, өзүн ала качуу, чыгуу; ~ **от старых друзей** эски досторунан бөлүнүү; ~ **от компании** компаниядан четтөө (чыгуу); **9. от чего** таштоо, таштап коюу, таштап салуу, кызыкпай калуу, жыйыштырып коюу, баш тартуу; **он отошёл от хозяйства** ал чарбачылыкты таштап салды; **я совсем отошёл от литературы** мен адабиятты биротоло жыйыштырып койдум; мен адабиятты таптакыр таштап салдым; **10.** коңтурулуу, коңтурулуп түшүү, сыйрылуу, сыйрылып түшүү; **штукатурка отошла** шыбак коңтурулуп түштү; **11.** бөлүнүү, ажыроо, сарыгуу; **от творога отошла сыворотка** быштактын сары суусу сарыгып чыкты; **12.** кетүү, жок болуу, билинбей калуу; **пятно на платье отошло** көйнөктөгү так кетип калды; көйнөктүн тагы билинбей калды; **13.** тирилүү, жандануу, мурдагы калыбына кайра келүү; сезе баштоо; **розы отошли** розалар тирилип калды; **озябщие пальцы отошли** тонуп калган манжалар жандана баштады; **14.** эсине келүү, түзөлүү, оңолуу, бутуна туруу; ~ **после обморока** талып жыгылып кайра эсине келүү; **15.** ачуусу тароо, өзүнө келүү, жумшаруу; **после ссоры он долго не мог** ~ чатактан кийин анын ачуусу далайга дейре таркабады; **16. кому, подо что** өтүү; ыктыярына (колуна, карамагына) өтүү; **дом отошёл ему** по завещанию мурас боюнча үй анын карамагына өттү; **17. подо что** өтүү, айла-

нуу, пайдаланылуу, колдонулуу; **клуб отошёл под казармы** клуб казармага айланды; клуб казарма катары пайдаланыла баштады; **18.** өтүп кетүү, пайдаланылуудан (колдонулуудан) калуу, жок болуу, эскирүү; **наша молодость отошла** биздин жаштыгыбыз өтүп кетти; **такая мода уже отошла** мындай мода колдонулбай калды (эскирди); **этот обычай давно отошёл в прошлое** бул үрп-адат алда качан жок болуп кеткен; **19. уст.** өлүү, дүйнөдөн кайтуу, көз жумуу; **20. уст.** кетип калуу, ишин таштап кетип калуу, ишинен бошонуп кетүү; **я сейчас же отойду от вас** мен сизден азыр эле кетип калам; мен азыр эле иштен бошонуп кетип калам; **◇ отойти в вечность** 1) өлүү, дүйнөдөн кайтуу, көз жумуу; 2) өтүп кетүү, изсиз жоголуу, жок болуу; биротоло жок болуп кетүү; **отойти ко сну** уст. уйкуга кетүү; **сердце отойдет (отошло); от сердца отойдет (отошло)** ачуусу басылуу.

Отоларинголог м отоларинголог (отоларингология боюнча адис).

Отоларингология ж то же, что оториноларингология.

Отомкнутъ сов. 1. разг. ачуу (кулпуну ж.б.); ~ **дверь** каалганы (каалганын кулпусун) ачуу; ~ **комнату** бөлмөнү (бөлмөнүн кулпусун) ачуу; ~ **замок** кулпуну ачуу; **2. разг.** ачып берүү, ачып коюу, ачып таштоо, ачып чыгарып жиберүү; **3.** ажыратуу, бөлүү, чыгаруу, чыгарып алуу; ~ **штык** штыкты чыгарып алуу.

Отомкнутъ/ться сов. разг. 1. ачылуу, ачылып кетүү; **дверь** ~ **лась** каалга (каалганын кулпусу) ачылды; **2.** каалганы ичинен ачуу; **постой, сынók, сейчас отомкнёмся** токтой тур, уулум, азыр ачып беребиз.

Отомстить сов. 1. өч алуу, кек алуу; ~ **врагу** душмандан өч алуу; ~ **за пролитую кровь** төгүлгөн кан үчүн кек алуу; **2. уст.** айыбын тартуу, айыпка жыгылуу.

Отомщать несов. см. отомстить.

Отопительн/ый, -ая, -ое 1. от жагылуучу (сезон); **2.** жылытуучу, ысытуучу; ~ **ые** установки жылытуучу (ысытуучу) жабдуулар; ~ **ая система** жылытуучу (ысытуучу) система.

Отопить сов. жылытуу, ысытуу; ~ **помещение** имаратты жылытуу; ~ **дом** үйдү жылытуу (ысытуу); үйгө от жагуу.

Отóпки мн. (ед. отопок м) прост. жыртылган, чалдыбары чыккан, тамтыгы кеткен бут кийимдер.

Отóпленец м разг. жылытуу системасын орнотуу жана тейлөө боюнча адис.

Отоплени/е ср 1. по знач. гл. отопить; ~ **е дома** үйдү жылытуу; **2.** жылытуу (ысытуу)

системасы; ысыткыч; **паровое** ~ е буу менен жылытуу, буу менен жылытуу системасы; **газовое** ~ е газ менен жылытуу; газ менен жылытуу системасы; **центральное** ~ е жылытуунун борбордук системасы; **ремонт** ~ я жылытуу системасын ремонттоо; **система** ~ я жылытуу (ысытуу) системасы.

Отоплять несов. то же, что **отапливать**.

Отоптать сов. то же, что **обтопать**; ~ **траву** чөптү тебелөө.

Оторачивать несов. см. **оторочить**.

Оторачиваться несов. страд. к **оторачивать**.

Оторванность ж ажырагандык, ажырап калгандык, бөлүнгөндүк, бөлүнүп калгандык, алыстагандык, алыстап кеткендик; байланыштын жоктугу; байланыштын үзүлгөндүгү; ~ **от своей страны** өз өлкөсүнөн ажырап калгандык; ~ **от людей** адамдардан бөлүнүп калгандык; адамдар менен байланыштын жоктугу; ~ **от действительности** чындыктан алыстагандык.

Оторвать сов. 1. үзүп алуу, үзүп таштоо, жулуп алуу, жулуп таштоо; ~ **нитку** жипти үзүп алуу; ~ **пуговицу** топчуну жулуп алуу; 2. безл. үзүп кетүү, жулуп кетүү, кесип кетүү, алып кетүү; **Была брошена бомба, взрывом её оторвало ногу конному полицейскому** (М.Горький) Бомба ыргытылды, ал жарылып, атчан полицейдин бутун жулуп кетти; 3. перен. бөлүү, үзүү, башка жакка буруу, алагды кылуу; ойлобой калуу, карабай калуу; ~ **мысль от будничных забот** ойду күндөлүк машакаттардан башка жакка буруу; күндөлүк машакат тууралуу ойлобой калуу; 4. **кого-что** ажыратуу, ажыратып таштоо, айыруу, бөлүү, бөлүп таштоо; ~ **от семьи** үй- бүлөдөн бөлүү; ~ **детей от матери** балдарды энесинен ажыратуу; 5. бөлүү, ажыратуу, бөлүп салуу, ажыратып салуу (курчап турган чындыктан); 6. **кого от чего** алаксытуу, алагды кылуу, жолтоо кылуу, калтыруу; ~ **от работы** иштен алагды кылуу (калтыруу); **А он оторвал меня от занятий** ал мени сабактан калтырды; **его не оторвёшь от книги** аны китептен ажырата албайсың; ал китептен баш көтөрбөйт; 7. **груб. прост.** табуу, сатып алуу; **костюм в комиссионом оторвал** костюмду комиссиядан таптым (сатып алдым); \diamond **оторвать от себя** өзүнө керек экендигине карабастан бирөөгө берип коюп өзү куру калуу, бирөө үчүн өз напсисин тыюу; с **руками оторвать прост.** эки колдоп алуу, жан деп ала коюу.

Оторва/ться сов. 1. **от кого** үзүлүү, үзүлүп кетүү, үзүлүп түшүү бошонуу, бошонуп кетүү; **пуговица** ~ **лась** топчу үзүлүп кетти; **листок** ~ **лся от ветки** жалбырак бутактан үзүлүп

түштү; **собака** ~ **лась от привязи** ит жибинен (байлоодон) бошонуп кетти; ит жибин үзүп кетти; 2. **от кого-чего** нары кетүү, бөлүнүү, ажыроо, көтөрүлүү; **самолёт** ~ **лся от земли** самолёт жерден көтөрүлдү; **он** ~ **лся от толпы** ал топураган элден бөлүндү; 3. **от кого-чего** бөлүнүп чыгуу, озуп (ашып) кетүү, артта калтыруу; у **финиша он** ~ **лся соперника** марага жакындаганда ал атаандашынан көп узап кетти; 4. **перен. от кого-чего** бөлүнүү, алыстоо, жат болуп калуу, байланышты үзүү; ~ **ться от масс** массадан бөлүнүп калуу; ~ **ться от друга** досу менен байланышын үздү; 5. **от чего** таштап коюу, алагды болуу, жыйыштырып коюу; ~ **ться от работы** иштен алагды болуу; **оторвись на минутку от книги!** китебинди бир минутага жыйыштыра турчу! 6. **от чего** көзүн алуу, башка жакты карап кетүү, башка жакты карап калуу; **она** ~ **лась от сцены** ал сценадан көзүн алып башка жакты карап кетти; \diamond **сердце оторвалось; оторвалось в сердце (в груди) у кого** жүрөгү жарылып кете жаздады; жүрөгү жарылчудай болду, жүрөгү кабынан чыгып кете жаздады.

Оториноларинголог м оториноларинголог (оториноларингология боюнча адис).

Оториноларингология ж оториноларингология (кулак, мурун жана тамак ооруларынын пайда болуу себептерин үйрөнүү, дарылоо жана профилактикалоо боюнча медициналык клиникалык сабак).

Оторопелый, -ая, -ое разг. шашкалактаган, шашып калган, алактаган, абдыраган, абдырап калган, элендеген; ~ **вид** абдыраган кебете.

Оторопеть сов. разг. шашып калуу, шашкалактоо, алактоо, абдыроо, абдырап калуу, элендөө; өзүн жоготуп коюу; ~ **от неожиданности** ойдо жок окуядан улам абдырай түшүү; ~ **от страха** коркконунан өзүн жоготуп коюу.

Оторопь ж разг. аябай шашып калгандык, аябай абдырагандык, аябай алактагандык (абдырагандык, элендегендик), өзүн аябай жоготкондук; **на него нашла** ~ ал аябай шашып калды; ал шашканынан эмне кыларын билбей калды; ~ **берёт** алдастап шашып калуу.

Оторочить сов. что жээк бастырып тигүү, жээк салып тигүү, жээк кармоо, кыюу кармоо; ~ **пальто мехом** пальтого мехтен жээк кармоо.

Оторочка ж жээк, кыюу; **меховая** ~ мехтен кармалган жээк.

Отоскоп м мед. отоскоп (кулактын ичин көрө турган аспап).

Отоскопия ж мед. отоскопия (кулактын

ичин атайын күзгү менен карап текшерүү).

Отосла́/ть сов. 1. *что* жиберүү, жөнөтүү; ~ **ть письмó** кат жөнөтүү; ~ **ть дeньги** акча жиберүү; 2. *уст.* *кого* жөнөтүү, жиберүү он ~ **л детей в сад** ал балдарды бакчага жөнөтүп жиберди; ~ **ть с поручéнием** тапшырма берип жөнөтүү; 3. *кого-что* кетируүү, кетирип жиберүү, чыгарып жиберүү, жөнөтүп жиберүү; ~ **ть машинóу** машинаны кетирип жиберүү; ~ **ть детей спать** балдарды уктагыла деп айдап жиберүү; 4. *кого* кенеш берүү, багыт берүү, сунуш кылуу; ~ **ть читателя к предыдущем нóмеру журна́ла** окурманга журналдын мурдагы санын кароого кенеш берүү.

Отоспа́ться сов. разг. уйкуну кандыра уктоо, кана уктоо, жакшылап уктап эс ала түшүү; ~ **пóсле доро́ги** жол жүрүп келгенден кийин уйкуну кандыра уктап алуу.

Ототкнóуть сов. прост. ачуу, тыгынын чыгаруу; ~ **бóчку** бочканын тыгынын чыгаруу.

Отохóтить сов. кого разг. адатын таштатуу, каалосун, умтулуусун жок кылуу, энсөөсүн суутуу, көңүлүн калтыруу; ~ **от лeни** жалкоолук адатын таштатуу; ~ **от игры́** оюнга ышкысын суутуу; оюндан көңүлүн калтыруу.

Отохóтиться сов. разг. аңчылык кылып бүтүү.

Отоцáлый, -ая, -ое аябай арык, аябай арыктаган, азган, азып кеткен, сүлдөрү эле калган, сөөктөрү эле калган, каркайган; ~ **щeно́к** аябай арыктаган күчүк; ~ **человéк** сүлдөрү эле калган киши.

Отоцáть сов. разг. абдан арыктап кетүү, жүдөө, жабыркоо.

Отпа́д м 1. спец. по знач. гл. отпа́сть 1; 2. *лес.* жерге түшүп төшөлүп жаткан жалбырактар, куураган бутактар, кабыктар жана д.у.с.

Отпа́дание ср по знач. гл. отпа́сть; ~ листьв́ жалбырактардын күбүлүп түшүшү.

Отпа́ивание I ср по знач. гл. отпа́ивать I.

Отпа́ивание II ср по знач. гл. отпа́ивать II; ~ **проводóв** зымдардын кандоолорун эритип ажыратуу.

Отпа́ивать I несов. см. отпойть.

Отпа́ивать II несов. см. отпáять.

Отпа́иваться I несов. страд. к отпа́ивать I.

Отпа́иваться II несов. 1. см. отпáяться; 2. страд. к отпа́ивать II.

Отпáйка ж разг., по знач. гл. отпáять — отпа́ивать II.

Отпа́ривать несов. см. отпа́рить.

Отпа́риваться несов. страд. к отпа́ривать.

Отпа́ривать сов. 1. см. па́рировать 1; 2.

перен. четке кагуу, жокко чыгаруу, кагып таштоо; ~ **дóводы критика** сынчынын далилдерин четке кагуу (жокко чыгаруу).

Отпа́рить сов. 1. ным чүпүрөк салып үтүктөө; ~ **брю́ки** шымды ным чүпүрөк салып үтүктөө; 2. буулап сыйрып алуу, буулап (бууга кармап) чыгаруу; ~ **ма́рку от конвeрта** марканы конверттен буулап (бууга кармап) чыгарып алуу.

Отпа́рывать несов. см. отпорóть I.

Отпа́рываться несов. 1. см. отпорóться; 2. страд. к отпа́рывать.

Отпасти́ сов. 1. белгилүү бир мезгилге чейин мал кайтаруу; ~ **свой срок** мал кайтарып кутулуу; 2. *разг.* мал кайтарып бүтүү; малды жайып кайтарууну аяктоо; ~ **скот** мал кайтарып бүтүү, малды жайып кайтарууну аяктоо.

Отпасти́сь сов. разг. 1. то же, что отпасти́ 2; 2. оттоп болуу, жайылып бүтүү, жайытка чыкпай калуу.

Отпа́/сть сов. 1. сыйрылуу, сыйрылып түшүү, коңторулуу, коңторулуп калуу; **штукатурка ~ ла** шыбак коңторулуп түштү; **обо́и в инýх местáх отпотeли и ~ ли** гүлка-газдардын кээ бир жерлери нымданып, сыйрыла баштады; 2. *спец.* түшүү, күбүлүү, күбүлүп түшүү; **листвá ~ ла** жалбырактар күбүлүп түштү; 3. *перен.* байланышты үзүү, бөлүнүү, бөлүнүп чыгуу; ~ **сть от воéнного бло́ка** согуштук блоктон чыгуу; 4. күчүн жоготуу, маанисин жоготуу; **обвинéние ~ ло** айыптоо күчүн жоготту; 5. өтүп кетүү, жок болуу, жоголуу; **у меня́ ~ ло желáние** мен эми каалабай калдым.

Отпахá/ть сов. разг. 1. белгилүү бир убакытты кош айдоо менен өткөрүү, белгилүү бир мезгилде кош айдоо болуу; ~ **ть два дня́** эки күн кош айдоодо болуу; 2. *что и без доп.* кош айдоону бүтүрүү, кош айдоодон кутулуу; ~ **ли за неде́лю** кош айдоону бир жумада бүтүрдүк.

Отпахá/ться сов. разг. то же, что отпахáть 2; у нас уже давно́ ~ лись бизде алда качан кош айдап бүтүшкөн.

Отпахивать несов. см. отпахнóуть.

Отпахиваться несов. 1. см. отпахнóуться; 2. страд. к отпахивать.

Отпахнó/ть сов. что 1. булкуп ачуу, шарт ачуу, силкип ачуу, кайруу; ~ **ть занавeску** парданы силкип ачуу; 2. *уст.* булкуп ачуу, күч менен ачуу; **вeтер ~ л окнó** шамал терезени күч менен ачып кетти.

Отпахнó/ться сов. ачылуу, түрүлүү, көтөрүлүү (кийимдин этеги тууралуу); шарт ачылуу, күч менен ачылып кетүү; дверь ~ лась каалга күч менен шарт ачылды.

Отпáять сов. что тех. кандалган нерсени

эритип чыгаруу; ~ **но́сик чайника** чайнектин кандалган чоргосун эритип чыгарып алуу.

Отпа́я/ться *сов.* кандалган жеринен эрип бөлүнүп түшүү; ~ **ла́сь ру́чка кастрю́ли** кастрюлдун туткан (кулагы) кандалган жеринен эрип бөлүнүп түштү.

Отпева́ние *ср* **1.** *по знач. гл. отпева́ть; **2.** *церк.* жаназа, жаназа, жаназа окуу; ~ **поко́йника** маркумга жаназа окуу.*

Отпева́ть *несов. см. отпе́ть* **3.**

Отпевать́ся *несов. страд, к отпевать.*

Отперéть *сов.* **1.** *что* ачуу (кулпуну ж.б.); ~ **замо́к** кулпуну ачуу; **2.** *разг.* ачып берүү, ачып коюу, ачып таштоо, ачып чыгарып жиберүү, ачып коё берүү.

Отперéться *сов.* **1.** ачылуу, ачылып кетүү; **окно́ отпе́рлось** терезе ачылып кетти; **2.** *разг.* каалганы ачуу, каалганы ачып берүү; **3.** *разг.* тануу, мойнуна албоо; ~ **от своих слов** өз сөзүнөн тануу; өзүнүн айткан сөзүн мойнуна албоо.

Отпе́ты/й, -ая, -ое **1.** *прич. от отпе́ть*; **2.** *прил.* адамгерчиликтен чыккан, соодасы бүткөн; ~ **й челове́к** адамгерчиликтен чыккан киши; соодасы бүткөн адам; **3.** *прил.* оңолбой турган, түзүлбөй турган, жеткен, ашынган; ~ **й негода́й** жеткен акмак; **4.** эр жүрөк, тайманбаган, оттой жанган; ~ **й наéздник** эр жүрөк чабендес; ~ **е па́рни** оттой жанган жигиттер.

Отпе́/ть *сов.* **1.** ырдап бүтүү, ырдап басылуу, кыйкырып бүтүү, сайрап бүтүү; **соловь́й** ~ **ли** булбулдар сайрап басылышты; **2.** ийбадат кылып бүтүү; **3.** *церк.* жаназасын окуу; ~ **ть поко́йника** маркумдун жаназасын окуу.

Отпеча́татъ *сов.* **1.** басуу, басып чыгаруу; ~ **весь тира́ж кни́ги** китептин бүт тиражын (нускасын) басып чыгаруу; **2.** басуу, көчүрүү (машинкада); ~ **статья́ на маши́нке** макаланы машинкада басуу; **3.** *фото* сүрөт чыгаруу; **4.** *тж. без доп.* басып бүтүү; ~ **весь тира́ж отпеча́тан** бардык тираж басылып бүттү; **5.** печатын бузуп ачуу; ~ **ко́мнату** печатын бузуп бөлмөнү ачуу; **6.** из калтыруу, изи калуу, тагы түшүү; ~ **па́льцы на стекле́** айнекке бармактын тагы түшүп калуу; **7.** *перен. тж. без доп разг.* так-так сүйлөө, так кесе айтуу.

Отпеча́та/ться *сов.* **1.** из калтыруу, изи түшүп калуу, так түшүрүү, тагы түшүп калуу; **на песке́** ~ **лись чьи́-то следы́** кумда бирөөнүн изи калыптыр; **2.** *перен.* көрүнүп туруу, байкалып туруу, сезилип туруу; **на его́ лице́** ~ **ла́сь доса́да** анын жүзүнөн өкүнүч сезилип турду; **3.** *перен.* эсте калуу, көңүлдө калуу; элес калтыруу; ~ **ться в па́мяти** эсте калуу.

Отпечатлева́ться *несов. см. отпечатле́ться.*

Отпечатле́ться *сов. уст.* **1.** из калтыруу, изи калуу, так калтыруу, тагын түшүрүү; **2.** көрүнүп туруу, байкалып туруу, сезилип туруу; элеси калуу, из калтыруу, эсте калуу, көңүлдө калуу.

Отпеча́т/ок *м* **1.** из, так; **сня́ть** ~ **ки па́льцев** бармактардын тагын түшүрүп алуу; **2.** *перен.* из, калдык, таасир; ~ **ок боле́зни** оорунун таасири (калдыгы).

Отпеча́тывать *несов. см. отпеча́татъ* **1, 3, 5.**

Отпеча́тыва́ться *несов.* **1.** *см. отпеча́татъ-ся*; **2.** *страд. к отпеча́тывать.*

Отпива́ть *несов. см. отпи́ть* **1.**

Отпива́ться *несов.* **1.** *см. отпи́ться*; **2.** *страд. к отпива́ть.*

Отпи́ливание *ср по знач. гл. отпи́ливать.*

Отпи́ливать *несов. см. отпи́лить.*

Отпи́ливаться *несов. страд. к отпи́ливать.*

Отпи́лить *сов. что* аралоо, араалап кесүү, араа менен кесүү, араалап таштоо; таарып кесүү; ~ **конец бревна́** устундун учун араалап таштоо.

Отпи́лка *ж разг. по знач. гл. отпи́лить.*

Отпирáтельство *ср* көшөрө тануу, моюнга албоо, жашыруу, айткысы келбөө.

Опира́ть *несов. см. отперéть.*

Отпирáться *несов.* **1.** *см. отперéться*; **2.** *страд. к отпирáть.*

Отпирова́ть *сов. разг.* **1.** *что и без доп.* таң-тамаша менен өткөрүү; үйлөнүү тоюнда ойноп-күлүү; **2.** таң-тамашаны бүтүрүү, тойду аяктоо.

Отписа́ть *сов.* **1.** *уст. что* каттоо, каттап алуу, конфискациялоо; ~ **вещи** буюмдарды каттап алуу (конфискациялоо); **2.** *кого-что уст. прост.* мурас кылуу, мурас кылып калтыруу, кимдир бирөөнүн атына (наамына) жазып калтыруу; **3.** *кого уст. прост.* башка жакка ишке которуу; **4.** *тж. без доп. уст. прост.* катка жооп жазуу, катка жооп жазып жиберүү; кат менен билдирүү, катта жазуу; **Если жив ты, то отпиши́ мне** (Горышин) Аман болсон, кат жазып билдирип тур; **5.** *тж. без доп.* жазып бүтүү, жазып болуу.

Отписа́/ться *сов. разг.* куру жооп жазуу, куру жооп жазып кутулуу; **на наше предложение они то́лько** ~ **лись биздин сунушубузга** алар куру жооп жазып кутулуп кетишти.

Отпи́ск/а *ж* **1.** *уст.* кат жүзүндөгү кабар, кат менен билдирүү, кат аркылуу кабарлоо, кат жүзүндөгү жооп, кат менен жооп берүү; **он ча́ще стал писа́ть** ~ **и** ал катка тез-тез жооп жаза турган болду; **2.** куру жооп, формалдуу жооп; **канцеля́рская** ~ **а** канцеляриялык куру (формалдуу) жооп.

Отписывать *несов. см. отписать 1–4.*

Отписываться *несов. 1. см. отписаться; 2. страд. к отпихивать.*

Отпихнуть *сов. кого-что разг. түртүп жиберүү, итерип жиберүү, түртүп (итерип) коюу; ~ лодку от берега кайыкты жээктен түртүп жиберүү; ~ стул стулду түртүп коюу.*

Отпихнуться *сов. түртүнүү, түртүнүп жылып кетүү, түртүнүп козголуп кетүү; ~ веслом от берега калак менен түртүнүп жээктен жылып кетүү.*

Отплава/ть *сов. 1. белгилүү бир мезгилди сууда сүзүп жүрүп өткөрүү; десять лет ~ л я в океане* мен он жыл океанда сүзүп жүрдүм; **2.** сууда сүзүүнү бүтүрүү, сууда сүзүүдөн кутулуу, сууда сүзүүнү аяктоо.

Отплата *ж* эсесин кайтаруу, кылмышка жараша жооп берүү; жакшылыкка жакшылык, жамандыкка жамандык; ~ за услугу кызматына жараша кызмат кылып берүү, кызматынын эсесин кайтаруу.

Отплатить *сов. 1. кому чем* эсесин кайтаруу, кылмышка жараша жооп берүү, жакшылыкка жакшылык, жамандыкка жамандык кылуу; салган кашыгына жараша кашык салуу.

Отплачивать *несов. см. отплатить.*

Отплёвывать *несов. см. отплюнуть.*

Отплёвываться *разг. несов. 1. см. отплюнуться; 2. түкүрүү (нааразылыкты ж.б. билдирүү); 3. страд. к отплёвывать.*

Отплёскивать *несов. см. отплеснуть.*

Отплеснуть/ть *сов. 1. артка тартылуу артка кайтуу; волна набежала на берег и ~ ла толкун жээкке жетип, кайра тартылды; толкун жээке урунуп, кайра артка серпилди; 2. что чего разг. чайпап төгүп алуу, чайпап бир аз бөксөртүү; ~ ть воды из ведра* чакадагы сууну чайпап төгүп алуу.

Отплести *сов. 1. что* жандардуу, жандырып алуу, жазуу, жазып жиберүү (өрүлгөн, чыйратылган нерсени); ~ верёвку арканды (жипти) жандандыруу; ~ косы чачты жазуу; **2. тж. без доп. разг.** өрүп бүтүү, өрүп болуу.

Отплестись *сов. жанып кетүү, жазылып кетүү; лента отплелась* лента жазылып кетти.

Отплетать *несов. см. отплести 1.*

Отплетаться *несов. 1. см. отплестись; 2. страд. к отплетать.*

Отплывать *несов. см. отплыть.*

Отплытие *ср* жөнөө, жөнөп кетүү, жолго чыгуу; ~ корабля кеменин жөнөп кетиши; кеменин жолго чыгышы.

Отплыть/ть *сов. 1. сүзүп алыстоо, сүзүп арылоо; мы ~ ли километров десять* биз он километрче сүзүп алыстап кеттик; **2.** жөнөө, жөнөп кетүү, жолго чыгуу (пароход ж.б.

жөнүндө); **теплоход только что ~ л** теплоход азыр эле жөнөп кетти.

Отплюнуть *сов. что и без доп. разг. түкүрүү, түкүрүп таштоо; ~ шелуху семечек* семичкенин кабыгын түкүрүп таштоо.

Отплюну/ться *сов. түкүрүнүү; старик ~ лся и вытер губы* чал түкүрүнүп эриндерин сүрттү.

Отплясать *сов. разг. 1. бийлөө, бийлеп берүү; ~ русскую* орус бийин бийлеп берүү; **2. без доп.** бийлеп бүтүү, бийлеп болуу; **3. что** бийлеп чарчатуу, бийлей берип чарчатуу (оорутуп алуу); ~ себе ноги бийлей берип буттарын оорутуп алуу.

Отплясыва/ть *несов. 1. см. отплясать 3; 2. разг. кызып (эргип) бийлөө, берилип бийлөө; молодёж ~ ла русскую* жаштар орус бийин эргип бийлешти.

Отповедь *ж* кескин жооп, катуу айтылган сын пикир, күчтүү айтылган каршылык, катуу сокку, четке каккан жооп, жокко чыгарган жооп; **дать резкую ~** катуу жооп берүү, кескин жооп кайтаруу.

Отпойть *сов. кого 1. сүт (атала, жарма ж.б.) берип чонойтуу; ~ телёнка* музоону сүт берип чонойтуп алуу; **2. разг.** айыктыруу, саламаттыгын оңдоо (сүт, кымыз жана д.у.с. менен); ~ молоком сүт берип саламаттыгын оңдоо.

Отполаскивать *несов. см. отполоскать 1.*

Отполаскиваться *несов. 1. см. отполоскаться 1; 2. страд. к отполаскивать.*

Отползать *несов. см. отползти.*

Отползти *сов. боору жылып кетүү, эмгектеп жылып кетүү, боортоктоп жылып кетүү, сойлоп кетүү, жөрмөлөп жылып кетүү; ~ с дороги* боору жылып жолдон чыгып кетүү.

Отполировать *сов. 1. что* сайкал берүү, сайкал берип жылтыратуу (жалтылдатуу), жылтыратып тегиз жылмалоо; ~ гранитную плиту гранит плитасын сайкалдап жалтыратуу; **2.** сүрүп жылмалоо; ~ мебель мебелди сүрүп жылмалоо.

Отполировывать *несов. см. отполировать.*

Отполировываться *несов. страд. к отполировывать.*

Отполоскать *сов. что разг. 1. чайкоо, чайкап кетирүү; хорошо ~ бельё* кирди жакшылап чайкоо; **2. тж. без доп. разг.** чайкап бүтүү, чайкап болуу.

Отполоска/ться *сов. 1. разг. чайкалуу, чайкалып жуулуу; бельё хорошо ~ лось* кир жакшы чайкалды; **2. прост.** чайкалып бүтүү, чайкалып болуу; **3. прост.** чайканып бүтүү, чайынып болуу.

Отполосовать *сов. прост.* так салып сабоо, так түшүрүп таяктоо, каршы-терши так салып сабоо; ~ кнутом шапалак менен сабоо; шапалактап этин каршы-терши тилүү.

Отполо́ть сов 1. белгилүү бир мезгилди отоодо өткөрүү; 2. *разг.* отоону бүтүрүү, отоону аяктоо, отоп бүтүрүү, отоп болуу.

Отпо́р м 1. сокку, каршы сокку, сокку уруу, сокку берүү; **вооружённый** ~ куралдуу сокку уруу; **сокрушительный** ~ кыйраткыч сокку уруу; 2. *перен.* чечкиндүү каршылык көрсөтүү, чечкиндүү каршы чыгуу, мизин майтаруу; каршы жооп; **дать** ~ **агрессорам** агрессорлорго чечкиндүү түрдө каршы чыгуу; агрессорлордун мизин майтаруу; **встретить** ~ каршылыкка учуроо.

Отпоро́ть I сов. сөгүү, сөгүп салуу, сөгүп алуу; ~ **рука́в** жеңдерди сөгүп алуу; ~ **воротник** жаканы сөгүү.

Отпоро́ть II сов. *прост.* таяктоо, токмоктоо, сабоо, уруу; **оте́ц меня́ си́льно** ~ л атам мени аябай сабады.

Отпоро́/ться сов. сөгүлүү, сөгүлүп кетүү, тигишинен ыдыроо; **карма́н** ~ лся чөнтөк сөгүлүп кетти; **воротник** ~ лся жака тигишинен ыдырап кетти.

Отпотевать несов. см. отпотеть.

Отпотёл/ый, -ая, -ое разг. тердеген, бууланып тер баскан.

Отпотеть сов. разг. тердөө, тер (буу) басуу.

Отпóтчевать сов. разг. уст. сыйлоо, сый көрсөтүү, ичирип-жедирип сыйлоо; ~ **дорогих гостей** ардактуу меймандарды сыйлоо.

Отпочковаться сов. 1. *биол.* бүчүрлөнүү, бүчүрлөнүп көгөрүү, бүчүрлөнүп өөрчүү; 2. *перен.* бөлүнүү, бөлүнүп чыгуу.

Отпочковываться несов. см. отпочковаться.

Отправитель м жөнөтүүчү, жиберүүчү; ~ **телеграммы** телеграмма жөнөтүүчү; ~ **груза** жүк жөнөтүүчү.

Отправительница женск. к отправитель.

Отпра́ви/ть I сов. 1. *что* жөнөтүү, жиберүү; ~ **ть письмо́** кат жөнөтүү; ~ **ть посылку** посылка жиберүү; ~ **ть книги почтой** китептерди почта аркылуу жиберүү; 2. *кого-что* жолго аттандыруу, жөнөтүү, жиберүү; ~ **ть дете́й в пионерла́герь** балдарды пионер лагерине жөнөтүү; 3. жөнөтүү, жөнөшкө буйрук берүү; ~ **ть по́езд поездди** жөнөтүү; ~ **ть пароход** кемени жөнөтүү; 4. жөнөтүү, жиберүү (кандайдыр бир максат, тапшырма менен); **он** ~ **л меня́ за газéтами** ал мени газета алып келгин деп жөнөттү; **о́тпра́вить в рот** оозуна салуу, жеп алуу; **отпра́вить на тот свет (к праотца́м)** тиги дүйнөгө жөнөтүү, өлтүрүү.

Отпра́вить II сов. уст. аткаруу, орундатуу, ишке ашыруу, бүтүрүү, аяктоо; ~ **свой долг** өз милдетин аткаруу.

Отпра́виться сов. 1. жөнөө, жолго аттануу, жолго чыгуу; ~ **в го́род** шаарга жөнөө; ~ **в**

путешéствие саякатка аттануу; ~ **в путь** жолго чыгуу, сапарга чыгуу; сапарга аттануу; 3. жөнөп кетүү, жолго чыгуу; **авто́бус сейча́с** ~ автобус азыр жөнөйт; **по́езд уже отпра́вился** поезд жөнөп кетти; **о́тпра́виться на тот свет (праотца́)** тиги дүйнөгө жол тартуу, жарык дүйнө менен коштошуу, өлүү.

Отпра́вка ж по знач. гл. отпра́вить I – отпра́влять I и отпра́виться – отпра́вляться I; ~ **гру́за** жүк жөнөтүү; ~ **по́езда** поездди жөнөтүү.

Отпра́влени/е I ср 1. *по знач. гл отпра́вить I – отпра́виться;* ~ **е гру́зов** жүктөрдү жөнөтүү; **пода́ть сигнал к ~ ю** поезда поездди жөнөтүүгө сигнал берүү; 2. жиберилген нерселер (мис., почта аркылуу); **заказные** ~ **я** заказной кылып жиберилген нерселер; **почто́вые** ~ **я** почта аркылуу жиберилген нерселер (мис., кат, бандероль жана д.у.с.); **о́тточка отпра́вления книжн.** ой жүгүртүүнүн, ойдун ж.б. түпкү, алгачкы башаты.

Отпра́влени/е II ср 1. *уст. по знач. гл. отпра́вить II – отпра́влять II;* ~ **е обяза́нностей** милдеттерин аткаруу; ~ **е правосúдия** сот адилеттигин ишке ашыруу; 2. *мн.* отпра́вления иш-аракет, иш, жумуш; ~ **я организа́ма** организмдин иш-аракети.

Отпра́влять I несов. см. отпра́вить I.

Отпра́влять II несов. см. отпра́вить II.

Отпра́вляться несов.. 1. *см. отпра́виться;* 2. *перен. от чего* негизденүү, таянуу; ~ **от понятия о** жөнүндөгү түшүнүккө негизденүү (таянуу); 3. *страд. к отпра́влять I.*

Отпра́вляться II несов. страд. к отпра́влять II.

Отправн/ой, -ая, -ое 1. баштала турган, башталган, жөнөп кете турган, жөнөш..., жөнөтүү...; ~ **ой пункт гру́за** жүктү жөнөтүү пункту; 2. негиз, таяныч, негиз (таяныч) кылынып алынган; ~ **ые и́деи** негиз кылынып алынган идеялар; ~ **ая мысль** таяныч (негиз) кылынып алынган ой (пикир).

Отпра́вочн/ый, -ая, -ое жөнөтө турган, жибере турган, жөнөтүүчү, жиберүүчү; жөнөтүү...; жиберүү...; ~ **ая конто́ра** жөнөтүүчү контора; ~ **ый пункт** жөнөтүүчү пункт.

Отпра́здновать сов. 1. *что* майрамдоо, майрамды белгилөө, салтанаттоо, салтанат менен белгилөө; ~ **Но́вый год** Жаңы жылды майрамдоо; ~ **день рождéния** туулган күндү белгилөө; ~ **оконча́ние институ́та** институтту бүткөндүгүн салтанат менен белгилөө; 2. *разг.* майрамдап (салтанаттап) бүтүү.

Отпра́шиваться несов. см. отпра́ситься.

Отпрепа́рировать сов. препарат даярдоо.

Отпрессова́ть сов. тех. 1. пресстөө; 2. пресстеп жасоо; ~ **деталь** тетикти пресстеп жасоо.

Отпрéчь *см. отпря́чь.*

Отпрéчься *см. отпря́чя.*

Отпроси́/ть *сов. разг. уст.* сурап кетүү; он ~ л сы́на ал баласын сурап алып кетти.

Отпроси́/ться *сов.* суранып кетүү; уруксат алуу; **рабо́тник** ~ лся кызматкер суранып кетти.

Отпры́гивать *несов. см. отпры́гнуть.*

Отпры́гну/ть *сов. 1.* секирип кетүү, секирип качуу, жалт берүү; ~ **ть в сто́рону** четке секирип кетүү; **2. разг.** урулуп кайра секирүү, урулуп ыргып кетүү; **мяч** ~ л **от стeны́** топ дубалга тийип кайра ыргылды.

Отпрыск *м 1. бот.* майда жан чырпык, ноода; **корнево́й** ~ тамырдан чыккан жан чырпык; **2. перен. уст. ирон.** перзент, тукум, урук; ~ **знáтной фами́лии** ак сөөктүн тукуму.

Отпряга́ть *несов. см. отпря́чь*

Отпряга́ться *несов. 1. см. отпря́чя;* **2. страд. к отпряга́ть.**

Отпря́дывать *несов. уст. см. отпря́нуть.*

Отпря́жка *ж по знач. гл. отпря́чь — отпряга́ть.*

Отпря́нуть *сов.* секирип кетүү, жалт берүү; ~ **в у́жасе** коркуп артка секирип кетүү.

Отпря́чь *сов. кого* чыгаруу, догоруу (арабадан, чанадан, коштон ж.б.); ~ **лоша́дь** атты арабадан чыгаруу.

Отпря́чяся *сов.* чыгарылуу, догорулуу (арабадан, чанадан, коштон ж.б.); **лоша́дь отпря́глась** ат арабадан (коштон) чыгарылды.

Отпуга́ть *сов. разг.* чочутуп кууп жиберүү, үркүтүп айдап жиберүү; ~ **волков вы́стрелом** мылтык атып (чочутуп) карышкырларды кууп жиберүү; ~ **птиц** канаттууларды чочутуп учуруп жиберүү.

Отпуги́вание *ср по знач. гл. отпуги́вать.*

Отпуги́вать *несов. см. отпугну́ть, отпуга́ть.*

Отпуги́ваться *несов. страд. к отпуги́вать.*

Отпугну́/ть *сов. 1.* чочутуп качыруу, чочутуп оолактатуу, үркүтүп качыруу; ~ **ть воро́ну** карганы чочутуп учуруп жиберүү; **2. перен.** чочутуу, чочутуп (коркутуп) өзүнөн качыруу (жүрүш-турушу, мүнөзү ж.б. менен); ~ **ть своeй несде́ржанностью** **о́кружающих** өзүнүн жеңилдиги менен айланадагыларды чочутуп коюу; **трудности не ~ ли его** кыйынчылыктар аны коркута (чочута) албады.

Отпуск *м 1. по знач. гл. отпустить 1, 3, 5, 10;* ~ **на во́лю эркиндикке** чыгаруу; ~ **материáлов со склáда** складдан материалдар жөнөтүү; ~ **по кáрточкам** карточка боюнча товар берүү (сатуу); ~ **средства на строительство** курулушка каражат бөлүп берүү; **2.** отпуск, отпуская; **быть в ~ е** отпуская болуу; **очередно́й** ~ кезектеги отпуск; **опла́чиваемый** ~ акы төлөнүүчү отпуская; ~

без сохранéния содержáния каражат төлөнбөй турган өргүү; **декрéтный** ~ декреттик өргүү; **3. тех.** жашытуу (металл куймаларынын морттугун азайтуу максатында аларды термикалык жол менен иштетүүнүн түрү); ~ **стáли** болотту жашытуу (жумшартуу).

Отпускание *ср по знач. гл. отпустить 1 — 3, 5.*

Отпуска́ть *несов. см. отпустить.*

Отпуска́ться *несов. страд. к отпуска́ть.*

Отпускн/áя *ж* азаттык күбөлүгү, азаттыкка чыккандык жөнүндөгү күбөлүк (крепостной укуктун тушунда); он **ещё при жи́зни гра́фа** **получи́л** ~ **ую** ал граф тирүү кезде эле азаттыкка чыккандыгы жөнүндө күбөлүк алган.

Отпускни́к *м* отпуск алган, отпускаяда жүргөн, отпускаядагы адам.

Отпускни́ца *женск. к отпускни́к.*

Отпускн/ой, -áя, -оe 1. отпуская...; ~ **оe вре́мя** өргүү маалы; **2. в знач. сущ. отпускаяны** *мн. разг.* өргүү үчүн алынуучу (төлөнүүчү) акча; **когда́ я смогу́ получи́ть ~ ые?** өргүүнүн акчасын качан алсам болот?; **3. уст.** өргүүдө жүргөн, өргүүдөгү адам; **в де́вять часoв стáли о́дин за друго́м** **явля́ться отпускаяны** **юнкeра́** (Куприн) өргүүдө жүргөн юнкерлер кечки тогузда биринин артынан бири келе башташты; **4. эк.** өткөрүү баасы (продукцияны чыгарууда белгиленүүчү баа); ~ **ые це́ны на това́ры** товардын ишканадан базарларга өткөрүлө турган баасы.

Отпусти́/ть *сов. 1. кого* коё берүү, уруксат кылуу, жиберүү; ~ **ть с заня́тий** сабактан уруксат берүү; ~ **ть дете́й в теа́тр** балдарды театрга жиберүү; балдарга театрга барууга уруксат берүү; ~ **ть ученико́в на час** **ра́ньше** окуучуларга бир саат мурда уруксат берүү; окуучуларды бир саат мурда коё берүү; **2. кого разг.** ишин, кабыл алууну ж.б. бүтүрүп жөнөтүү, уруксат берүү; ~ **ть клиента** клиентти жөнөтүү; **3. кого** бошотуу, коё берүү, чыгарып жиберүү; ~ **ть птичку** из **клетки** чымчыкты капастан чыгарып жиберүү; ~ **ть заключённого** из **тюрьмы́** камактагы адамды түрмөдөн бошотуу (чыгаруу); **4. уст. кого** кызматынан бошотуу, кетируу; ~ **ть прислугу́** үй кызматчысын бошотуу; **5. что** колун коё берүү, колун чыгаруу; **я ~ л его́ ру́ку** мен анын колун коё бердим; ~ **те ру́ку!** колумду коё бериңизчи!; **6.** бошотуу, бошотуп коюу; ~ **ть ремень** курду бошотуп коюу; ~ **ть подпру́гу** басмайылды бошотуу; **7. тж. без доп. разг.** басылуу, кайтуу, азаюу; **боль ~ ла** оору басылды; **8. без доп.** басаңчалоо, төмөндөө, азаюу кайтуу; **мороз ~ л** суук кайтты; **9. что** коё берүү,

өстүрүү; ~ **ть усы** мурут коюу; ~ **ть нóгти** тырмактарын өстүрүү; **10. что** берүү, сатуу; ~ **ть покупáтельно конфеты** сатып алуучу конфета берүү (сатуу); **11. что** берүү, бөлүү; ~ **ть средства на строительства** курулуштарга каражаттар бөлүп берүү; **12. что** жөнөтүү, берүү (сатылып алынган, акчасы төлөнгөн нерселерди); ~ **ть товар** товар жөнөтүү; **13. разг.** оозунан чыгып кетүү, айтып жиберүү (укумчул, күтүлбөгөн же анчалык орунсуз сөздөрдү); ~ **ть комплимент** комплимент айтып жиберүү; **14. что уст.** кечирүү, кечирим берүү; ~ **ть грехи** күнөөсүн кечирүү; **15. спец.** курчутуу, кайроо, таптоо, чыноо; чарыкка тартуу; ~ **ть нож** бычакты чарыкка тартуу; **16. тех. что** жашытуу; ~ **ть сталь** болотту жашытуу.

Отпусти́/ться сов. разг. бошоо, бошондоп калуу, бошоп кетүү; **подпру́га** ~ **лась** басмайыл бошоп кетти.

Отпúтáть сов. разг. түйүндү чечүү, түйүндү бошотуу, чырмакты жандандыруу; ~ **верёв-ку** аркандын түйүнүн чечүү.

Отпутешествовать сов. саякаттап бүтүү, саякатты аяктоо.

Отпúтывáть несов. см. отпúтáть.

Отпúтывáться несов. страд. к отпúтывáть.

Отпущéние ср уст. кечирүү, кечирим берүү; ~ **грехóв** күнөөсүн кечирүү.

Отпúщенник м уст. то же, что вольноотпúщенник.

Отрабáтывáть несов. см. отработáть 1, 2, 5.

Отрабáтывáться несов. страд. к отработáтывáть.

Отработáнн/ый, -ая, -ое 1. прич. от отработáть; 2. прил. пайдаланылган, иштетилген, иштетилип болгон, иштетилип бүткөн; ~ **ый пар** иштетилген буу; ~ **ое мáсло** иштетилген май.

Отработá/ть сов. 1. что и без доп. тогоштуруп иштеп берүү; ~ **ть долг** тогоштуруп иштеп берип карыздан кутулуу; карызды тогоштуруп иштеп берүү; **2.** белгилүү бир убакытка чейин иштөө, иштеп берүү; ~ **ть три гóда** үч жыл иштеп берүү; **3. разг.** иштеп бүтүү, иштеп болуу, иштен кутулуу; **мы ужé ~ ли и отдыхáем** биз иштеп бүтүрүп эс алып жатабыз; **4.** ишти таштоо, иштелбей калуу (карылыгы жеткендиктен, узак жыл иштегендиктен); **мой отéц** ~ л менин атам ишти таштап койду (иштен чыгып калды); **5. разг.** жеткире иштеп чыгуу, жеткире иштөө, иштеп жетилтүү, бышыра иштөө, колдон чыгара иштөө, ийине жеткире иштөө; ~ **ть пьéсу** пьесаны биротоло иштеп бүтүрүү; ~ **ть проéкт** долбоорду колдон чыгара иштөө; **6. что** көнүгүү, машыгуу, жатыгуу, ыгын алуу,

жакшылап үйрөнүп алуу; иштеп чыгаруу; ~ **ть тéхнику движéния** кыймылдын техникасын жакшылап үйрөнүп алуу; ~ **ть роль** ролду иштеп чыгуу; ролду жакшылап үйрөнүү.

Отработáться сов. разг. ишти бүтүрүү, ишти аяктоо, ишти токтотуу.

Отработáтка ж 1. по знач. гл. отработáть 1, 6; ~ **долга** тогоштуруп иштеп берип карыздан кутулуу; карызды тогоштуруп иштеп берүү; ~ **правильных движéний** туура кыймылды иштеп чыгуу, туура кыймылды жакшылап үйрөнүү, туура кыймылдын ыгын алуу; **2. мн. отработáтки уст.** тогоштуруп иштеп берүү (Россияда 19-кылымдын экинчи жарымында – 20-кылымдын башында ссуда алгандыгы, жерден пайдаланылгандыгы ж.б. үчүн дыйкандар өзүлөрүнүн унаалары жана шаймандары менен помещиктерге иштеп бериши).

Отработóчн/ый, -ая, -ое тогоштуруп иштеп берүү...; ~ **ая рéнта** тогоштуруп иштеп берүү рентасы.

Отрава ж 1. уулуу зат, уу; ~ **для мышéй** чычкандарды өлтүрө турган дары, чычкандарды кырып жок кыла турган дары; **2. перен.** зардап, уу; ~ **мечтаний** кыялдануунун зардабы.

Отравитель м уу берүүчү, уу ичирүүчү, ууландыруучу.

Отравительница женск. к отравитель.

Отравí/ть сов. 1. ууландыруу, ууктуруу, уу берип өлтүрүү; **он ~ л себя ядом** ал өзү уу ичип өлдү; **2. кого-что перен.** ууландыруу, ууктуруу, зардап көрсөтүү; ~ **ть чьё-л. сознáние** аң-сезимин ууландыруу; **3.** уу кошуу, уу кошуп коюу, уу салуу, уу салып коюу; ~ **ть вóду** сууга уу салып коюу; **4. перен. что** бузуу; ~ **ть чем-л. прáздник** майрамды бузуу; ~ **ть чем-л. хорóшее настроéние** шат маанайды бузуу; ~ **ть жизнь кому-л.** бирөөнүн турмушун бузуу.

Отравí/ться сов. 1. ууланып (уугуп) өлүү, уу ичип өлүү; **она ~ лась** ал уу ичип өлдү; **2.** уулануу, уугуу, ууланып (уугуп) калуу; ~ **ться консервáми** консерва жеп ууланып калуу; ~ **ться угáрным гáзом** ис уруп уулануу.

Отравлéние ср по знач. гл. отравíть – отравíться 1, 2.

Отравлjáть несов. см. отравíть.

Отравлjáться несов. 1. см. отравíться; 2. страд. к отравлjáть.

Отравлjáющий, -ая, -ее прич. от отравлjáть; отравлjáющие вещества уулуу заттар (согуштук аракеттердин мезгилинде душмандын жандуу күчтөрүн кырып жок кылууга арналган химиялык уулуу заттар).

Отра́вный, -ая, -ое уулуу, ууландыруучу.

Отра́да ж кубаныч, жыргал; **де́ти** — **на́ша** ~ балдар — биздин кубанычыбыз.

Отра́дно нареч. кубаныч менен, кубаныш; ~ **отме́тить** кубаныч менен белгилөө.

Отра́дн/ый, -ая, -ое (отра́ден, -на, -но) кубанычтуу, сүйүнүчтүү; кубанта турган, сүйүнтө турган; ~ **ая весть** кубанычтуу кабар; ~ **ое чу́ство** кубанычтуу сезим.

Отража́тель м чагылдыргыч (жарыктын же жылуулуктун нурларын, электромагниттүү толкундарды ж.б. чагылдыруучу аспап); **ла́зерный** ~ лазердуу чагылдыргыч; **зерка́льный** ~ күзгүлүү чагылдыргыч.

Отража́тельн/ый, -ая, -ое 1. *спец.* чагылдыруу...; ~ **ая спосо́бность** чагылдыруу жөндөмдүүлүгү; 2. чагылдыруучу, чагылдыргыч; ~ **ая при́зма** чагылдыруучу призма ~ **ый инструме́нт** чагылдыргыч аспап.

Отража́ть *несов. см. отрази́ть.*

Отража́ться *несов.* 1. *см. отрази́ться;* 2. *страд. к отража́ть.*

Отраже́ние *ср* 1. *по знач. гл. отрази́ть* — **отрази́ться**; ~ **зв́ука** үндүн чагылышы; ~ **све́та** жарыктын чагылышы; ~ **жизни** турмушту чагылдыруу; ~ **действительности** чындыкты чагылдырып көрсөтүү; 2. чагылып көрүнгөн элес, сөлөкөт, караан; ~ **в зёркале** күзгүдөгү сөлөкөт; ~ **звёзд в воде** жылдыздардын суудагы сөлөкөтү; 3. таасир, из; ~ **эпо́хи** доордун таасири; 4. сырткы көрүнүш, из; **По лицу́ больно́й пробежа́ло отраже́ние о́строга страда́ния** (Короленко) Оорулууну жүзүнөн катуу жабыгуунун изи чагылыша түштө; 5. *филос.* чагылышып көрүнүү.

Отраже́нны/й, -ая, -ое *прич., прил.* чагылдырылган, чагылган; ~ **й свет** чагылдырылган жарык; ~ **е радиово́лны** чагылдырылган радио толкундар.

Отрази́ть *сов.* 1. *кого-что* кайтаруу, кайра кайтаруу, сокку уруу; ~ **уда́р** соккуну кайтаруу; ~ **ата́ку** атаканы кайтаруу; чегиндирүү; 2. *перен. что* жокко чыгаруу, натууралыгын көрсөтүү, четке кагуу (айыптоолорду, ыксыз асылууларды ж.б.); ~ **напа́дки** ыгы жок асылууларды жокко чыгаруу; ~ **крити́ку оппоне́нта** оппоненттин айткан сынынын натууралыгын көрсөтүү; 3. *что* чагылдыруу, чагылтуу, чагылыштыруу (жарыкты, үндү ж.б.); ~ **свет** жарыкты чагылдыруу; 4. *кого-что* чагылдыруу, чагылдырып көрсөтүү (нерсенин тегиз, жалтырак бети жөнүндө); **река́ отрази́ла кра́ски зака́та** дарыя батып бара жаткан күндүн боёкторун чагылдырып көрсөттү; 5. *что* көрсөтүү, чагылдырып көрсөтүү, элестетүү, берүү, чагылдыруу; **писа́тель я́рко**

отрази́л в по́-вести жизнь заво́да жазуучу повестинде заводдун турмушун ачык чагылдырган (даана көрсөткөн).

Отрази́/ться *сов.* 1. чагылуу, чагылышуу (чагылышып кайтуу, жаңырыктоо, (жарыктын нурлары, үндүн жаңырыгы ж.б.); **в воде́** ~ **лся лу́нный свет** суудан айдын жарыгы чагылышып турду; 2. көрүнүү, чагылышып көрүнүү; **в зёркале** ~ **лось знако́мое лицо́** күзгүдөн тааныш өң көрүндү; 3. байкалуу, сезилүү, көрүнүү (сезим, ички абал ж.б. тууралуу); **на его́ лице́** ~ **лась трево́га** анын өңүнөн кооптонуу сезилип турду; 4. *на ком-чем* таасир кылуу, из калтыруу; **переме́на клима́та благотво́рно** ~ **лась на его́ здоро́вье** климатты алмаштыруу (жер которуштуруу) ага жагымдуу таасир көрсөтүү; **переутомле́ние** ~ **лось на нём** өтө чарчагандык ага таасир кылды.

Отрапортова́ть *сов.* 1. рапорт берүү, рапорт берип баяндоо; ~ **о досрочном выполне́нии пла́на** пландын мөөнөтүнөн мурда орундатылгандыгы жөнүндө рапорт берүү; **Я вы́тянулся и отпрапортова́л**; — **Това́рищ-генера́л майо́р! Батальо́н занима́ет-ся укрепле́нием оборо́нительного рубежа́** (Бек) Мен какайып тура калып рапорт бердим; — **Жолдош генерал майор! Батальон коргонуу** чегин чындап жатат. 2. *перен. разг.* кекечтенбей шар сүйлөө, такылдап сүйлөө.

Отраслев/ой, -ая, -ое тармактык; ~ **ое совещание** тармактык кеңешме; ~ **ой профе́ссиональный сою́з** тармактык кесипчилик союз; ~ **ой институ́т** тармактык институт; ~ **ые ву́зы** тармактык жогорку окуу жайлары.

Отрасл/ь ж 1. *уст.* жаш бутак, ноода; 2. *уст.* урук, тукум; 3. *уст.* тармак, тармактуу (тоо кыркалары); 4. тармак (илимдин, билимдин, өндүрүштүн ж.б. айрым тармагы; иш-аракеттин ж.б. белгилүү бир тармагы); **но́вая** ~ **ь знáний** билимдин жаңы тармагы; **разви́тие всех** ~ **ей се́льского хозя́йства** айыл чарбасынын бардык тармактарын өнүктүрүү.

Отрастание *ср по знач. гл. отраста́ть.*

Отраста́ть *несов. см. отрасти́.*

Отрасти́ *сов.* өсүү, өсүп кетүү (чач, тырмак, өсүмдүктүн жаш бутагы ж.б. жөнүндө); **но́гти отросли́** тырмактар өсүп кетти.

Отрастить *сов.* өстүрүү; ~ **но́гти** тырмактарды өстүрүү; ~ **во́лос** чачты өстүрүп коё берүү.

Отра́щивание *ср по знач. гл. отращива́ть.*

Отра́щивать *несов. см. отрасти́ть.*

Отращивание *ср по знач. гл. отращива́ть.*

Отра́щивать *несов. см. отрасти́ть.*

Отра́щива́ться *несов. страд. к отращива́ть.* **Отре́бие** *ср собир.* 1. *уст.* таштанды,

жараксыз калдыктар; **2. перен.** таштандылар (коомдун моралдык жактан бузулган, адам сыягынан кеткен элементтери); **фашистское** ~ фашисттик таштандылар.

Отреветь *сов. прост.* озондоп бүтүү, озондоп басылуу, бакырбай, өкүрбөй, дуулдабай калуу.

Отреветься *сов. прост.* озондоп, бакырып, өкүрүп, дуулдап басылуу.

Отрегулировать *сов. см. регулиро-вать* **2.**

Отрегулирова/ться *сов.* жөнгө салынуу, жөндөлүү, тууралануу; **станок хорошо** ~ лся станок жакшылап жөнгө салынды.

Отредактировать *сов. см. редактировать* **1;** ~ **статью** макаланы редакторлоп чыгуу.

Отрез *м 1. спец. по знач. гл. отрезать* **1–4;** **2.** бир кийимдик кездеме; ~ **на пальто** бир пальтолук кездеме; **3.** кесилген (кыйылган) жер, кесинди; ~ **надо отшлифовать** кесиндини жылмалоо керек, кесилген жерди жылмалап коюу керек.

Отрезание *ср по знач. гл. отрезать* **1–4.**

Отрезанность байланыштын жоктугу, байланыштын үзүлүп калгандыгы, бөлүнүп калгандык; ~ **от хлебных районов** дан эгүүчү райондордон бөлүнүп калгандык; ~ **от окружающих** айланадагылар менен байланыштын жоктугу.

Отрезать *сов. 1.* кесүү, кыюу, кыркуу, кесип (кыркып, кыйып) алуу, кесип (кыркып, кыйып) таштоо; ~ **кусок хлеба** бир кесим нан кесип алуу; **2. спец.** араалоо, араалап кесүү, араалап кесип таштоо; ~ **доску** тактайды араалап кесип салуу; ~ **бревно** устунду араалап кесип таштоо; **3. разг.** кесүү, кесип таштоо; ампутациялоо; ~ **ногу** бутту кесип салуу; бутту ампутациялоо; **4. что** бөлүү, бөлүп берүү; ~ **участок под сад** бак тигүү үчүн участок бөлүп берүү; **5. кого-что** бөлүп таштоо, байланышты үзүп таштоо; ~ **наступающие части противника от его основных сил** душмандын чабуул коюучу бөлүктөрүн анын негизги күчтөрүнөн бөлүп таштоо; **6. что** кесип таштоо, жолуп тосуп (бөгөп) таштоо; **все пути отрезаны** бардык жолдор кесилип ташталган; **7. тж. без доп. разг.** кесе айтуу, кескин жооп кайтаруу, орой жооп берүү, кыска (чорт) жооп кайтаруу; **на мой вопрос он сердито отрезал: нет!** ал менин суроомо ачуулуу түрдө: жок! - деп чорт жооп кайтарды; **◇ как ножом отрезать** чорт кесе айтуу, таптакыр баш тартуу; **как (ножом) отрезало** күтүлбөгөн жерден токтолуп калуу; **◇ отрезанный ломоть кто** үй-бүлөсүнөн бөлүнүп, өз алдынча кеткен жана өз күнүн өзү көрүп өз алдынча жан сактаган адам.

Отрезать *несов. см. отрезать.*

Отреза/ться *сов.* кесилүү, кыйылуу, кыркылуу, кесилип (кыйылып, кыркылып) түшүү; **ветка** ~ **ласть** бутак кесилди.

Отрезаться *несов. 1. см. отрезаться; 2. страд. к отрезать* **1–5.**

Отрезветь *сов. см. трезветь.*

Отрезвительн/ый, -ая, -ое эсине келтире турган, көзүн ача турган, соолуктура турган, мастыгын тарката турган; ~ **ый напиток** эсине келтире турган суусундук; ~ **ое средство** соолуктура турган (мастыкты тарата турган) каражат.

Отрезвить *сов. 1.* эсине келтирүү, мастыгын таркатуу, соолуктуруу; **холодный душ** ~ **л его** муздак душ аны эсине келтирди; муздак душтан кийин ал соолуга түштү; **2. перен.** эсине келтирүү, акылына киргизүү, көзүн ачып коюу; **неудача** ~ **ла его** онунан чыкпай калган аракети аны акылына киргизип койду; аракети онунан чыкпай калгандан кийин ал эсине келип калды.

Отрезви/ться *сов. 1.* келүү, соолугуу, мастыгын тароо; **он уже** ~ **лся** ал соолугуп калды; анын мастыгы тарап кетти; **2. перен.** эсине келүү, акылына кирүү, көзү ачылуу, кандайдыр бир иллюзиялардан арылуу (кутулуу).

Отрезвление *ср по знач. гл. отрезвить* — **отрезвлять; отрезвиться** — **отрезвляться.**

Отрезвлять *несов. см. отрезвить.*

Отрезвляться *несов. 1. см. отрезвиться; 2. страд. к отрезвлять.*

Отрезка *ж разг. по знач. гл. отрезать* — **отрезать** **1, 2.**

Отрезной, -ая, -ое **1.** кесиле турган, кыркыла турган, кесип (кыркып) ала турган, кыркылма, кесилме; ~ **талон** кыркылып алына турган талон; **2.** бөлөк бычыла турган, тигилип улана турган, улама (көйнөктүн, кандайдыр бир кийимдин бөлүгү тууралуу); **платье с** ~ **талией** бели улама көйнөк; **3. тех.** кесе турган, кесүүчү, кесип түшүрө турган; ~ **резец** кесип түшүрө турган кескич; ~ **станок** кесүүчү станок; **отрезные земли** *ист.* кесилип берилген жерлер.

Отрез/ок *м 1.* кесинди; ~ **ки ткани** кездеменин кесиндиси (кыйыгы); ~ **ки бумаги** кагаздын кесиндилери; **2.** бөлүк; ~ **ок линии** сызыктын бир бөлүгү; ~ **ок времени** убакыттын бир бөлүгү; **последний** ~ **ок пути** жолдун акыркы бөлүгү; **3. мн. отрезки** *ист.* кесинди жерлер (Россияда 1861-жылы дыйкандар реформасы жүргүзүлгөн кезде помещиктердин пайдасына дыйкандардын үлүш жерлеринен кесилип берилген жерлер).

Отрека/ться *несов. см. отречься.*

Отрекомендовать *сов. 1. кого* таанышты-

руу, атын атап тааныштыруу; ~ **нового сотрудника** жаңы кызматкерди тааныштыруу; **2.** мүнөздөмө берүү, жакшы жактарын белгилөө; айтып мүнөздөө (мактоо); **3. уст.** сунуш кылуу; ~ **новый кинофильм** жаңы кинофильмди сунуш кылуу.

Отрекомендова́ться сов. өзүн тааныштыруу, ким экендигин айтуу; ~ **ться присутствующим** ошол жерде отургандарга өзүн тааныштыруу; **он** ~ **лся преподавателем** ал өзүн окутуучумун де тааныштырды; ал өзүнүн окутуучу экендигин айтып таанышты.

Отрекомендóвывать несов. см. **отрекомендова́ть**.

Отрекомендóваться несов. **1. см.** **отрекомендова́ть**; **2. страд. к** **отрекомендóвывать**.

Отремонти́ровать сов. что ремонттоо, ремонт кылуу, ремонттон чыгаруу, ондоо; ~ **машину** машинаны ремонттоо; ~ **обувь** бут кийимди ондоо; ~ **технику к весне** техниканы жазга карата ремонттон чыгаруу.

Отрепа́ть сов. разг. то же, что **обтрепать**.

Отрепа́ться сов. разг. то же, что **обтрепаться**.

Отрепети́ровать сов. что жакшылап репетиция кылуу, репетиция кылып ийине жеткирүү; ~ **роль** ролду жакшылап репетиция кылуу.

Отрепетóвать сов. что мор. берилген сигналды кайталоо, берилген сигналды кайталап, түшүнгөндүгүн билдирүү.

Отрёпки мн. **1.** иштетилген зыгырдын, кендирдин калдыгы; **2. прост** то же, что **отрёпье**.

Отрёпывать несов. см. **отрепа́ть**.

Отрёпыш м **прост** самтырак кийимчен, эски-уску жыртык кийимчен, самтырак.

Отрёпье ср **собир.**, **отрёпь/я** мн. разг. эски-уску жыртылган кийим, самтыраган кийим; **ходить в е (в ях)** эски-уску жыртылган кийим кийип жүрүү; самтыраган кийим менен жүрүү.

Отреставри́ровать сов. реставрациялоо, кайра калыбына келтирүү (негизинен искусство чыгармаларын).

Отретироваться сов. **1.** чегинүү, артка кетүү, жылып жөнөө; **2. разг.** кетүү, алыстоо.

Отретуши́ровать сов. ретуштоо, тушь менен ондоо; ~ **фотографический снимок** фотографиялык сүрөттү ретуштоо.

Отрече́ние ср **1. по знач. гл.** **отрече́сь** — **отрека́ться**; **2.** баш тартуу, кечүү, кечип жиберүү (өз укуктарынан баш тарткандык жөнүндөгү, негизинен тактан баш тарткандык жөнүндөгү официалдуу документ); **подписа́ть** ~ өз укуктарынан баш тарткан-

дык жөнүндөгү официалдуу документке кол коюу.

Отрече́нный, отрече́нный, -ая, -ое уст. четке кагылган, жокко чыгарылган, жаратпай салынган; **♦ отрече́нные кни́ги, отрече́нная литерату́ра** лит. диндин негизги эрежелеринин официалдуу жыйындысынан четтеп кетүүлөргө жол берилгендиги үчүн чиркөө тарабынан жокко чыгарылган диний мазмундагы байыркы чыгармалар.

Отрече́сь сов. **1. от чего** кайтуу, баш тартуу; ~ **от своего произведения** өз чыгармасынан баш тартуу; ~ **от своих слов** өз сөзүнөн кайтуу; өз сөзүнөн баш тартуу; ~ **от своих убеждений** өз ишениминен кайтуу; **2. от чего** кечүү, баш тартуу; ~ **от своих прав** өз укуктарынан кечүү (баш тартуу); ~ **от близких** жакындарынан кечип коюу (жүз буруу); **♦ отрече́сь от престо́ла** тактан баш тартуу; тактан кечүү.

Отреша́ть несов. см. **отрешить**.

Отреша́ться несов. **1. см.** **отрешиться**; **2. страд. к** **отреша́ть**.

Отрешё́ние ср **по знач. гл.** **отрешить** — **отрешится**; ~ **от должности** кызматынан бошотуу.

Отрешённость ж аша кечүүчүлүк, кол үзүүчүлүк, түнүлгөндүк.

Отрешённый, -ая, -ое **1. прич. от** **отрешить**; **2. прил. книжн.** айланадагыларга жат, айланадагылардан аша кечкен, айланадагылардан кол үзгөн, өзү менен өзү болгон, тунжураган; ~ **взгляд** тунжураган көз караш; **3.** айланага карата көңүл коштук.

Отрешить сов. **1. уст.** бошотуу; ~ **домашних дел** үй жумуштарынан бошотуу; **2. уст.** ажыратуу бөлүп таштоо; **3. уст.** иштен бошотуу, иштен чыгаруу, иштен четтетүү; ~ **от службы** кызматтан бошотуп коюу.

Отрешиться сов. **книжн.** кутулуу, арылуу, бошонуу, кайтуу, баш тартуу; ~ **от мысли о чём-л.** кандайдыр бир оюнан кайтуу; ~ **от всего искусственного** бардык жасалма нерселерден баш тартуу (кол үзүү).

Отринуть сов. кабыл албоо, четке кагуу, жокко чыгаруу, баш тартуу; ~ **все просьбы** бардык өтүнүчтөрдү кабыл албоо.

Отрица́ние ср **1. по знач. гл.** **отрица́ть**; ~ **своей вины** күнөөсүн тануу (мойнуна албоо); **2. филос.** тануу, жокко чыгаруу; ~ **старого новым** эскинин жаңы менен жокко чыгарылышы; **3.** жокко чыгаруу, тануу; ~ **необходимости чего-л.** бир нерсенин зарылдыгын тануу (жокко чыгаруу); **4. грам.** тангыч (башка сөздүн же башка фразанын маанисин тануучу сөз же сөз мүчөсү); **♦ отрица́ние отрица́ния** филос. танууну тануу (өнүгүү процессинин багытын, жаңынын

өнүгүшүндө, пайда болушунда илгерилөөнүн жана шайкештиктин биримдигин жана эскинин салыштырмалуу кайталанылуучулугунун айрым учурларын мүнөздөөчү диалектиканын негизги мыйзамдардын бири).

Отрицатель *м* тануучу, моюнга албоочу, четке кагуучу, жокко чыгаруучу, каршы чыгуучу.

Отрицательно *нареч.* тескери, тескерисинче; **ответить** ~ тескери жооп кайтаруу; «жок» («болбойт») деп жооп берүү; **относиться** ~ к кому-чему-л. кимдир бирөөгө, бир нерсеге тескери мамиледе болуу (жактырбоо, макул болбоо); ~ **покачать головой** жок деген мааниде башын чайкоо.

Отрицательный/ый, -ая, -ое (отрицателен, -льна, -льно) **1.** жактырбаган, макул болбогон, тескери; ~ **ый жест** жактырбаган жандоо; ~ **ый ответ** тескери жооп; жок деген жооп; **2.** тескери, каршы, жактырбаган; ~ **ое отношение к проекту** долбоорго каршы чыгуу; **3.** тескери, терс, каршы, кайчы; ~ **ый результат** тескери (терс) натыйжа; ~ **ая реакция** тескери реакция; **4.** тескери принципке негизделген, тануудан жокко чыгаруудан келип чыккан, терс; ~ **ое определение** терс аныктама; ~ **ый метод** тескери метод; **5.** тескери, терс, тетири, жаман, жарабай турган, жарабаган; ~ **ые черты характера** мүнөздүн тескери (жаман) жактары; ~ **ый герой** тескери (терс) каарман; ~ **ое влияние** тескери таасир; **6.** терс, нөлдөн төмөн; ~ **ые числа** терс сандар; **7.** *физ.* терс; ~ **ый заряд** терс заряд.

Отрицать *несов.* **1.** *тж. с союзом «что» и без доп.* тануу, жокко чыгаруу, төгүндөө; ~ **обвинение** айыпты тануу; ~ **доводы** далилдерди төгүндөө (жокко чыгаруу); **2.** каршы чыгуу, тааныбоо, моюнга албоо, тануу; ~ **целесообразность чего-л.** максатка ылайыктуулугуна каршы чыгуу.

Отрицаться *несов. страд. к отрицать.*

Отрог *м геогр.* тоо тармактары (негизги тоо кыркаларынын тармактанышы); ~ **Тянь-Шаня** Тянь-Шань тоо тармактары.

Отроді/ться *сов.* кайрадан жандануу, жаш бутактарды чыгаруу; **яблоня** ~ **лась** алма кайра жанданды.

Отроду *нареч. разг.* туулгандан бери, өмүрүндө, бала болуп башына жүн чыкканы; эч качан, таптакыр, асили; **я** ~ **не видел ничего подобного** асили мындайды көргөн эмесмин; **я** ~ **не обманывал** мен өмүрүмдө калп айтып көргөн эмесмин.

Отродье *ср 1. разг. пренебр.* тукум, насил; **воровское** ~ уурулар тукуму; тукуму уурулар; **2. с.-х.** тукум; **местное** ~ **ярославского скота** Ярослав тукумундагы жергиликтүү мал.

Отродясь *нареч. прост то же, что отроду.*

Отроек *м пчел.* жаңыдан пайда болгон, эскиден бөлүнүп чыккан аарынын уюгу.

Отроить *сов. пчел.* жаңы уюк түзүү үчүн аарылардын бир бөлүгүн бөлүп коюу.

Отроиться *сов. пчел.* бөлүнүп чыгып жаңы уюк түзүү.

Отрок *м 1. уст.* өспүрүм бала, эресек боз улан; **2. ист.** улан (байыркы Руста княздын кошуунунун кенже мүчөсү).

Отросток *м 1.* жан бутак, ноода; **2.** урчук, өсүндү; ~ **слепой кишки** мөөндүн туюк учунун урчугу.

Отроческ/ий, -ая, -ое өспүрүм...; ~ **ие годы** өспүрүм курак.

Отрочество *ср* өспүрүм бала чак, боз улан курак.

Отруб *м* кесинди жерлер (1906–1916-жылдарда коомдук жерден дыйкандарга жеке менчик үчүн бөлүнүп берилген жер аянттары).

Отруб *м спец.* жыгачтын туурасынан кесилген жери; **толщина дерева измеряется по ~ у** жыгачтын жоондугу туурасынан кесилген жеринен ченелет.

Отрубать *несов. см. отрубить.*

Отрубаться *несов. страд. к отрубать.*

Отруби *мн.* улпак, урпак, кебек; **пшеничные** ~ буудайдын улпагы; **кукурузные** ~ жүгөрүнүн улпагы.

Отруби/ть *сов. 1.* кесе чабуу, кертте чабуу, бөлө чабуу; ~ **ть ветку** бутакты кесе чабуу; ~ **ть мясо** этти бөлө чабуу; **2. тж. без доп. разг.** орой жооп берүү, кесе жооп берүү, чарт сүйлөө; **он по прежнему** ~ **л** ал мурдакысындай эле так кесе жооп берди.

Отрубн/ой I, -ая, -ое кесинди, кесилип берилген жер...; ~ **ые участки** кесинди жер аянттар, кесилип берилген жер аянттары; ~ **ое хозяйство** бөлүнүп берилген чарба.

Отрубной II, -ая, -ое спец. туурасынан кесилген.

Отрубный, -ая, -ое с.-х. улпак..., кебек...

Отругаться *сов. кого-что* сөгүү, тилдөө, сөгүп (тилдеп) коё берүү, катуу айтуу.

Отругиваться *несов. разг.* кошо сөгүшүү, кошо тилдешүү, тилдегенге кайра тилдешип жооп кайтаруу.

Отруливать *несов. см. отрудить.*

Отрули/ть *сов. ав. 1.* самолётту жерде белгилүү бир жерге чейин айдап баруу (учкуч жөнүндө); **лётчик** ~ **л самолёт на взлётную полосу** учкуч самолётту буруп, учуп чыгуучу тилкеге айдап барды; **2.** жер менен бир жакка жылып жөнөө (самолёт жөнүндө); **воздушный лайнер** ~ **л в сторону** аба лайнери ары четти карай жылып жөнөдү.

Отрухляветь *сов. см. трухляветь.*

Отрѳв *м по знач. гл.* оторвѳть 1, 3, 4 и оторвѳаться 1, 3, 4 и оторвѳаться 1–3; ~ **основы текст.** эриш жиптин үзүлүшү; **линия** ~ а айрыш (кесип) алуу сызыгы (квитанция ж.б.); ~ **от противника воен.** душмандан алыстоо; ~ **от лидера спорт.** лидерден бөлүнүп алдыга озуп чыгуу; ~ **от земли ав.** жерден көтөрүлүп чыгуу ылдымдыгы: **жить в ~ е от соседей** кошуналардан окчун (аралашпай) жашоо; **в ~ е от масс** массадан бөлүнүп калуу \diamond **без отрыва от производства** өндүрүштөн ажырабай туруп; иштеп жүрүп; **учиться без отрыва от производства** өндүрүштөн ажырабай туруп (иштеп жүрүп) окуй берүү.

Отрѳвѳть I *несов. см.* оторвѳть.

Отрѳвѳть II *несов. см.* отрыѳть.

Отрѳвѳться I *несов. 1. см.* оторвѳаться; **2. страд. к отрѳвѳть I**; \diamond **не отрѳвѳаясь** көзүн албастан, көз айырбастан, тигилип, баш көтөрбөй; **не отрѳвѳаясь от книги** китептен көзүн албай; китептен башын көтөрбөй.

Отрѳвѳться II *несов. 1. см.* отрыѳться; **2. страд. к отрѳвѳть II.**

Отрѳвисто *нареч.* үзүп-үзүп, үзүлүп-кесилип; үзүл-кесил; **говорить** ~ үзүп-үзүп сүйлөө; **где-то** ~ **лаяла собака** кайдандыр иттин үзүл-кесил үргөнү угула калып жатты.

Отрѳвист/ый, -ая, -ое (отрыѳвист, -а, -о) үзүлүп-үзүлүп, үзүл-кесил, үзүлүңкү; ~ **ые звуки** үзүлүп-үзүлүп чыккан үндөр.

Отрѳвнѳй, -ая, -ое айрылма, айрылып алынуучу; ~ **талон** айрылма талон; ~ **блокнот** айрылма блокнот; ~ **календарь** айрылма календарь.

Отрѳвок *м* үзүндү; ~ **повести** повесттин үзүндүсү; ~ **из оперы** операдан үзүндү.

Отрѳвочность *ж* үзүк-үзүктүк, туташ эместик, толук эместик; ~ **сведений** маалыматтардын толук эместиги.

Отрѳвочн/ый, -ая, -ое (отрыѳвочен, -на, -но) **1.** үзүк-үзүк, туташ эмес, толук эмес, чала-чарпы, бири-бирине байланышпаган, ала чокул; ~ **ые сведения** ала чокул маалыматтар; толук эмес маалыматтар; ~ **ые мысли** бири-бирине байланышпаган ойлор; ~ **ые знания** чала-чарпы билим; **2.** үзүлүп-үзүлүп айтылган; ~ **ые слова** үзүлүп-үзүлүп айтылган сөздөр.

Отрѳвчатый, -ая, -ое (отрыѳвчат, -а, -о) *разг. уст. 1. то же, что отрѳвочный 1; 2. то же, что отрѳвистый.*

Отрыѳгивать *несов. см.* отрыѳгнуть.

Отрыѳгиваться *несов. 1. см.* отрыѳгнуться; **2. страд. к отрыѳгивать.**

Отрыгну/ть *сов. что, чего* кекирүү, кекирүү менен кошо кулгуу, кулгуп кайра чыгаруу; **ребёнок** ~ **л молоко** бала кекирип сүт кулгуду.

Отрыгну/ться *сов. 1.* кекирүү; ~ **лось луком** пияз кекирди; кекиргенде пияздын жыты жыттанып кетти; **2. перен. прост.** кесепетин тийгизүү, өз башына кайра тийүү, эсесин чыгаруу, эсеси чыгуу; **халатность** ~ **лась ему выговором** кенебестиктин кесепетинен ал сөгүш алды.

Отрыѳжка *ж* **1.** кекирик; кулгуу, окшуу, кекирип (окшуп, кулгуп) кайра чыгаруу; ~ **луком** пияз кекирүү; пияз жыттанган кекирик; **2. перен. разг.** саркынды, калдык; ~ **суевѳрий** ырым-жырымга ишенүүнүн калдыктары; **борьба с ~ ми старого быта** эски турмуштун саркындыларына каршы күрөшүү.

Отрыѳть *сов. 1. кого-что* казып алуу, казып чыгаруу, казып чыгарып алуу; ~ **зарытые вещи** көмүлгөн буюмдарды казып алуу; ~ **засыпанных лавиной** көчкүнүн алдында калгандарды казып чыгарып алуу; **2. перен. разг.** казгылап жүрүп таап алуу, казгылап, чукулап таап чыгарып алуу; **где ты отрыѳл эту дикѳвину?** бул ажайып нерсени кайдан таап казып алдыңыз? **3. что воен.** казып тереңдетүү, казуу; ~ **окопы** окоп казуу, окоп казып алуу.

Отрыѳться *сов. разг.* казып чыгуу, казып чыгып кетүү; көлөкөлөп чыгуу, көөлөп чыгып кетүү.

Отряд *м* **1.** отряд; **десантный** ~ десанттык отряд; **партизанский** ~ партизандык отряд; партизан отряды; ~ **крейсеров** крейсерлер отряды; **2.** отряд (биргелешип иштөө же кандайдыр бир тапшырманы аткаруу максатында уюмдашкан адамдардын тобу, кандайдыр бир жамаат); **геологоразведочный** ~ геологиялык чалгындоо отряды; **студенческий строительный** ~ студенттик курулуш отряды; **3. зоол.** отряд, түркүм; ~ **грызунов** кемирүүчүлөр отряды; ~ **хищных** жырткычтар отряды; ~ **бабочек** көпөлөктөр отряды.

Отряди/ть *сов. кого-что* тапшырма берип жөнөтүү, тапшырма менен жиберүү; ~ **ть дозор** дозор жиберүү; ~ **ть бойцов в разведку** жоокерлерди чалгынга жөнөтүү; **он** ~ **л сына за хлебом** ал баласын нанга жиберди.

Отрядный, -ая, -ое отряддык, отряд...; ~ **командир** отряд командири; ~ **сбор** отрядбору.

Отряжать *несов. см.* отрядить.

Отряжаться *несов. страд. к отряжать.*

Отрясать *несов. см.* отрясти.

Отрясаться *несов. страд. к отрясать.*

Отрясти *сов. уст. то же, что отряхнуть.*

Отряхать *несов. уст. и прост. то же, что отряхивать.*

Отряхаться *несов. уст. и прост. 1. то же,*

что **отря́хиваться**; 2. *страд. к отря́хать.*

Отря́хивать *несов. см. отряхну́ть.*

Отря́хиваться *несов. 1. см. отряхну́ться; 2. страд. к отря́хивать.*

Отряхну́ть *сов. что* кагуу, силкүү, күбүү, кагып салуу, күбүп таштоо; ~ **пыль с пальто** пальтонун чаңын күбүп таштоо; ~ **снег с шубы** тондун карын кагып түшүрүү; ~ **кресло** креслону кагып (чаңын) тазалоо.

Отряхну́/ться *сов. күбүнүү, кагынуу, силкинүү, күбүнүп тазалануу, күбүп тазалоо; ~ тья от сне́га* кагынып үстү-башын кардан тазалоо.

Отсади́ть *сов. 1. кого* башка жерге отургузуу; ~ **шалунá за отдельный стол** тентек баланы бөлүп башка столго отургузуу; 2. *кого с. -х.* башкалардан бөлүү, бөлүп коюу, бөлүп багуу, бөлөк багуу; ~ **молодняк** жаш малдарды бөлүп коюу; ~ **крольча́т** бөжөктөрдү бөлөк кармоо; 3. *что с.-х.* көчүрүп отургузуу; ~ **молодые дубки́** жаш эмендерди көчүрүп отургузуу; 4. *что* кесе чаап салуу, кесип таштоо; ~ **палец топором** бармагын балта менен кесе чаап алуу; 5. *тех.* тундуруп (чөктүрүп) ажыратып алуу (мис. руданы).

Отса́дка ж 1. по знач. гл. отсади́ть 2, 3; ~ щеня́т күчүктөрдү бөлүү; ~ **расте́ний** өсүмдүктөрдү көчүрүп отургузуу; 2. *тех.* тундуруп, чөктүрүп, ж.б. жолдор менен рудаларды ажыратып алуу.

Отса́дочн/ый, -ая, -ое *тех.* тундуруп, чөктүрүп ж.б. ажыратуучу; ~ **ые машины** тундуруп (чөктүрүп) ажыратуучу машиналар.

Отса́живание *ср по знач. гл. отса́жи-вать I—3.*

Отса́живать *несов. см. отсади́ть I—3, 5.*

Отса́живаться I *несов. см. отсе́сть.*

Отса́живаться II *несов. страд. к отса́живать.*

Отсалютова́ть *сов. 1.* салют берүү; ~ **десятью́ залпа́ми из двадца́ти ору́дий** жыйырма замбиректен он ирет жапырт атып салют берүү; 2. *чем шу́тл.* жаңсап, белги берип саламдашуу.

Отса́сывание *ср по знач. гл. отса́сывать.*

Отса́сывать *несов. см. отсоса́ть I, 2.*

Отса́сываться *несов. страд. к отса́сывать.*

Отсверка́ть *сов.* жаркыраганы бүтүү, жаркырабай калуу.

Отсвет *м 1.* чагылышкан жарык, шооланын чагылышуусу; ~ **зака́та** батып бара жаткан күндүн чагылышкан жарыгы; 2. *перен. чего* чагылышкан белги, сезимдин сырткы чагылышуусу; ~ **радо́сти в глаза́х** көздөрүнөн чагылышкан кубанычтын белгиси көрүнөт.

Отсвети́ть *сов.* шоола чачып бүтүү, өчүү.

Отсве́чива/ть *несов. 1.* нур чагылтып жаркыроо, чагылышып жарык чачуу, чагылышып кубулуу; **вода́ ~ ла розова́тым блеском** чагылышкан нурдан суу кызгылт тартып турду; 2. чагылышуу, чагылышып көрүнүү; **в воде́ ~ ли звёзды** жылдыздар сууда чагылышып көрүнүп турду.

Отсве́чива/ться *несов. то же, что отсве́чивать; огонё́к сно́ва ~ лся в ре́чке* от сууга чагылышып кайрадан көрүндү.

Отсебя́тин/а ж разг. неодобр. өзүнөн кошуп коюу (башка бирөөнүн текстине өз сөзүн кошуп коюу); өз алдынча иштелген иш, өз бетинче жасалган аракет; өзүм билемдикке салуучулук, берилген көрсөтмөгө карабастык; **вноси́ть ~ у в рабо́ту** ишке өзүм билем деп мамиле жасоо.

Отсе́в *м 1. по знач. гл. отсе́ять I, 2 — отсе́яться I, 2; ~ зерна́* данды элөө; данды электен өткөрүү; данды калбырлоо; 2. чар, топон, кебек; ~ **зерна́** дандын чары; 3. *перен.* иргелүүдө, тандалууда чыгып калгандар; **на экзаменах ~ абитуриентов был невели́к** экзамендерде абитуриенттердин өтө албай кетип калуулары анча көп болбоду.

Отсева́ть *несов. см. отсе́ять 1.*

Отсева́ться *несов. 1. см. отсе́яться 1; 2. страд. к отсева́ть.*

Отсе́вки *мн.* чар, топон, кебек (элегенден, калбырлагандан кийин калгандары).

Отсевн/ой, -ая, -ое эленген, электен өткөрүлгөн; ~ **ая мука́** эленген ун.

Отсе́ивание *ср по знач. гл. отсе́ивать — отсе́иваться.*

Отсе́ивать *несов. см. отсе́ять I, 2.*

Отсе́иваться *несов. 1. см. отсе́яться I, 2; 2. страд. к отсе́ивать.*

Отсе́к *м 1.* отсек (кемеде, самолётто ж.б. атайын тосмо менен тосулган жай); **бомбовый** ~ **самолёта** самолёттун бомбалык бөлмөсү; 2. башкалардан бөлүнүп коюлган бөлмө, жай.

Отсека́ть *несов. см. отсе́чь.*

Отсека́ться *несов. страд. к отсека́ть.*

Отсе́ле *нареч. уст.* мындан, бул жерден, ушул жерден; ~ **я ви́жу гро́зных обва́лов** ушул жерден мен коркунучтуу көчкүнү көрүп турам; **прочь отсе́ль!** жогол мындан! бул жерден жогол!

Отсели́ть *сов.* башка жерге көчүрүү, көчүрүп башка жерге жайгаштыруу; ~ **молодожёнов в но́вую кварта́ру** жаңы үйлөнгөндөрдү жаңы квартирага көчүрүп киргизүү.

Отсели́ться *сов.* бөлүнүп башка жерге жайгашуу, бөлүнүп башка жерге көчүп баруу; ~ **от родите́лей** ата-эnelеринен бөлүнүп башка үйгө көчүп кирүү; ата-эnelеринен бөлүнүп чыгуу.

Отсэль нареч. уст. то же, что **отсэле**; **прочь отсэль!** жогол мындан! жогол бул жерден!

Отселять несов. см. **отселить**.

Отселяться несов. 1. см. **отселиться**; 2. *страд.* к **отселять**.

Отсэсть сов. башка жерге барып отуруу, нарыраак отуруу, алыстап отуруу; ~ **от окна** терезеден нарыраак (алыстап) отуруу.

Отсечение ср по знач. гл. **отсечь** — **отсекать**; **дать голову (руку) на отсечение** колумду туура кесип берейин (айтканы ишенимдүү экендигин билдирүүдө колдонулат).

Отсечка ж по знач. гл. **отсечь** — **отсекать** 1.

Отсечный, -ая, -ое спец. кесүүчү, кесип салуучу, бөлүп салуучу, кесип кетүүчү, бөлүп кетүүчү; ~ **артиллерийский огонь** артиллериянын кесип (бөлүп) кетүүчү огу.

Отсечь сов. 1. *что* кесе чабуу, чаап (кесип) таштоо; ~ **топором сук** бутакты балта менен кесе чабуу; 2. *кого-что* бөлүп таштоо, кесип таштоо, байланышты үзүп таштоо, байланыштан ажыратып таштоо; ~ **коммуникации** байланыш жолдорун үзүп таштоо; ~ **отряд от основных сил** отрядды негизги күчтөрдөн бөлүп салуу.

Отсэять сов. 1. элеп, калбырлап бөлүп таштоо; чарды калбырлап салуу; калбырга салып чарды ажыратуу; 2. *перен.* *кого-что* электен өткөрүү, тандап ылгап алып калуу (өтпөгөндөрүн чыгарып таштоо); ~ **неуспевающих** сабагынан жетишпегендерди ылгап чыгарып жиберүү; 3. *тж. без доп. разг.* себүүнү аяктоо; себүүнү бүтүрүү.

Отсэя/ться сов. 1. эленип бөлүнүп чыгуу, калбырланып бөлүнүү; **отруби** ~ **лись** эленип улпагы бөлүндү; 2. *перен.* ылганып, иргелип чыгып калуу; **часть учащихся** ~ **лись** ылганып отуруп окуучулардын бир бөлүгү окуудан чыгып калышты; 3. *разг.* себүүнү аяктоо, себүүнү бүтүрүү; **хутор** ~ **лся** хутордогулар себүүнү аякташты.

Отсигна́лить сов. сигнал менен билдирүү; **флажком** ~ **приказ** **стать к обочине** жолдун четине барып токто деген буйрукту желекче менен билдирүү.

Отсиде/ть сов. 1. *что* ынгайсыз же далайга дейре кыймылдабай отура берип бир жерин талытып (уютуп алуу, уктатып алуу; ~ **ть ногу** бутун талытып алуу; буту уктап калуу; 2. *разг.* белгилүү бир убакытты бир жерде отуруп өткөрүү; ~ **ть за уроками три часа** сабак даярдап үч саат отуруу; 3. отуруп өткөрүү, камалып чыгаруу, камакта өткөрүү, жаза мөөнөтүн өтөп чыгуу; ~ **ть срок** жаза мөөнөтүн өтөп чыгуу; ~ **год в**

тюрьме камакта бир жыл отуруп чыгуу.

Отсидеться сов. *разг.* жашынып отуруу, качып отуруу, далдаада отуруу; бекинип отуруу; ~ **в палатке во время дождя** жамгыр жаап жаткан убакта палатканын ичинде отуруу; жамгырдан корголоп палатканын ичинде отуруу; жамгырдан корголоп палатканын ичинде отуруу; ~ **в окопе от обстрела** атышуулар маалында окопко корголоп отуруу; 2. коркунучтан алыс болуу, кыйынчылыктардан алыс болуу, коркунучтан алыс жүрүү; ~ **в тылу** тылда отуруу; тылда жүрүп убакыт өткөрүү; ~ **от всего в стороне** бардыгынан качып чет-те жүрүү; алыста жүрүп бардыгынан кутулуп калуу.

Отсидка ж *прост.* жазаны түрмөдө өтөө, отуруп чыгуу, камалып чыгуу.

Отсидивать несов. см. **отсидеть**.

Отсидиваться несов. см. **отсидеться**.

Отскабливать несов. см. **отскоблить**.

Отскабливаться несов. 1. см. **отскоблиться**; 2. *страд.* к **отскобливать**.

Отскака/ть сов. 1. атчан чаап өтүү, алыстоо, белгилүү бир жерге жетип калуу; **всадники** ~ **ли десят километров** атчандар он километр чаап өтүштү; 2. *разг. (кончить скакать)* ат үстүндө чапкылаганын аяктоо.

Отскакивать несов. см. **отскокить**.

Отскоблить сов. *что* кыруу, кырып түшүрүү, кырып тазалоо; ~ **краску** сырды кырып таштоо.

Отскобли/ться сов. *разг.* кырылып түшүү, кырылып кетүү, кырылып тазалануу; **копоть на кастрюле** ~ **лась** кастрюлдун көөсү кырылып тазаланды.

Отскок м *разг. по знач. гл. отскокить* 1, 2.

Отскочи/ть сов. 1. секирип качуу, секирип кетүү, ыргып кетүү; ~ **ть от змей** жыландан секирип качуу; ~ **ть назад** артка секирип кетүү; 2. тийип кайра ыргуу; **мяч** ~ **л от стены** топ дубалга тийип кайра ыргыды; 3. *разг.* үзүлүп кетүү, үзүлүп түшүү, түшүп калуу; **пуговица** ~ **ла** топчу үзүлүп кетти.

Отскреба́ть несов. см. **отскреести**.

Отскреба́ться несов. *страд.* к **отскреба́ть**.

Отскреести сов. *разг. то же, что отскоблить*; ~ **краску** сырды кырып таштоо.

Отслаивание ср. по знач. гл. **отслаивать** — **отслаиваться**.

Отслаивать несов. см. **отслоить**.

Отслоение ср. 1. по знач. гл. **отслоить** — **отслоиться**; 2. катмар, катмарлануу; **песчаное** ~ кумдун катмарлануусу, кум катмарлары.

Отслоить сов. *что* кат-кат кылып түшүрүү, катмар-катмары менен сыйрып түшүрүү, кат-кат кылып чөктүрүү; ~ **кору** кабыкты кат-каты менен сыйруу.

Отсло́иться *сов.* кат-кат болуп бөлүнүү, кат-кат болуп сыйрылуу; кат-кат болуп чөгүү, катмарланып чөгүү, катмарлануу; **штукату́рка** ~ лась шыбак кат-каты менен сыйрылып түштү.

Отсло́йка *ж* **1.** *разг. спец. по знач. гл.* **отсло́ить** — **отсло́иться**; **2.** *спец.* чөккөн катмар, отурган катмар, пайда болгон катмар.

Отсло́ни/ть *сов. разг.* ары түртүп коюу, ары жылдырып коюу; **я слегка́** ~ **л его́ руко́ю** мен аны колум менен акырын ары түртүп койдум.

Отсло́ниться *сов. разг.* жылдырылган, козголткон бойдон туруп калуу.

Отсло́нять *несов. см. отсло́нить.*

Отсло́няться *несов. 1. см. отсло́ниться; 2. страд. к отсло́нять.*

Отслу́живать *несов. см. отслу́жить 3, 4.*

Отслу́жи/ть *сов. 1.* белгилүү бир убакытка чейин иштөө, кызматын өтөп болуу, кызматты өтөп бүтүрүү; ~ **ть два го́да на Се́вере** эки жыл Түндүктө кызмат кылуу; ~ **ть два го́да в а́рмии** эки жыл армияда кызмат өтөө; **2.** пайдаланыла берип керектен чыгып калуу, жараксыз болуп калуу, колдонуудан (иштен) чыгуу; **станки́** ~ **ли свой век** станоктор керектен чыккыча иштеп берди; **3. что разг.** иштеп кайтаруу, кызмат кылып берип кайтаруу; акыбетин кайтаруу; **4. что** ийбадат кылып болуу, ийбадатты аяктоо, ийбадатты бүтүрүү.

Отслу́шать *сов.* аягына чейин угуп бүтүү, акырына чейин угуп отуруу.

Отсме́иваться *несов. разг.* жооп ордуна күлүп коюу, жооп ордуна күлүп тим болуу, күлкү менен кутулуу, күлкүгө чалуу, күлкү менен жубатуу; **Ми́ша ворча́л на неё, внуша́л ей что́-то насче́т эконо́мии, но она отсме́ивалась** (Гладков) Миша үнөмдөө керек деп бирдемелерди айтып, күңкүлдөй берди, ал жооп ордуна күлүп тим болду.

Отсмея́ться *сов. разг.* күлүп бүтүү, күлүп басылуу, күлүп токтоо.

Отснять *сов. спец.* тартып бүтүү, плёнкага түшүрүп бүтүү; ~ **но́вый филь́м** жаңы фильмди тартып бүтүү.

Отсовета́/ть *сов. с неопр.* акыл айтып койдуруу, акыл айтып таштатуу, кеңеш берип айнытуу; **ему́** ~ **ли уежа́ть** ага кетпөөгө кеңеш беришти.

Отсоедини́ть *сов.* ажыратуу, бөлүү, ажыратып коюу.

Отсоединя́ть *несов. см. отсоедини́ть.*

Отсоединя́ться *несов. страд. к отсоединя́ть.*

Отсортиро́вать *сов. что* сорттоо, сорттоп ылгап (бөлүп) алуу; ~ **пшени́цу** буудайды

сорттоо; ~ **семена́** үрөндү сорттоп ылгап алуу.

Отсортиро́вывать *несов. см. отсортиро́вать.*

Отсортиро́вываться *несов. страд. к отсортиро́вывать.*

Отсо́с *м тех. по знач. гл. отсо́сать* — **отсо́сывать 2.**

Отсо́са/ть *сов. 1. что, чего* ооруу, соруп алуу, соруп ичүү, эмүү, эмип алуу; **пия́вка** ~ **ла мно́го кро́ви** сүлүк канды көп соруп алды; **2. что тех.** сордуруп алуу, сордуруп таштоо, сордуруп чыгаруу; тарттырып алуу, тарттырып чыгарып таштоо; ~ **ть во́ду из котло́вана** котловандан сууну сордуруп чыгарып таштоо; **3. разг.** соруп бүтүү, ээмп болуу.

Отсо́сный, -ая, -ое *тех.* сордуруучу, соруп чыгаруучу; ~ **насос** соруп чыгаруучу насос.

Отсох/нуть *сов. 1.* куурап калуу, куурап түшүү; **вётка** ~ **ла бутак** куурап калды; **2. перен. разг.** сенек болуп калуу, жансыз болуп калуу, куурап калуу, шал болуп калуу; **рука́** ~ **ла** колу жансыз болуп калды; **♦ отсо́хни у меня́ язы́к (рука́); чтоб у меня́ ру́ки и но́ги отсо́хли прост.** тилим кесилсин (колум сынсын); колу-бутума шал тийсин (сенек болуп калсын).

Отсро́чивать *несов. см. отсро́чить.*

Отсро́чиваться *несов. страд. к отсро́чивать.*

Отсро́чить *сов. что 1.* кийинкиге калтыруу, кийин жылдыруу, артка жылдыруу, кечиктирүү, мөөнөт берүү; ~ **сда́чу экза́менов** экзамендерди тапшырууну кийинкиге калтыруу; ~ **отъезд** жолго аттанууну кийинкиге калтыруу; **2. разг.** узартуу, созуу, узартып берүү; мөөнөтүн узартуу; ~ **паспорт** паспорттун мөөнөтүн узартуу.

Отсро́чка *ж 1. по знач. гл. отсро́чить* — **отсро́чивать**; ~ **исполне́ния пригово́ра** өкүмдүн аткарылышын кийинкиге калтыруу; **2.** узартуу, узартып берүү; ~ **паспорта** паспорттун мөөнөтүн узартуу.

Отстава́ние *ср 1. по знач. гл. отстава́ть 1* — **5**; ~ **в рабо́те** иште артта калуу; ~ **в выполне́нии пла́на** планды аткарууда артта калуу; ~ **кору́** кабыктын сыйрылышы; **2.** артта калуучулук, артта калгандык, темптин начардыгы; **ликвиди́ровать** ~ **како́й-л. о́трасли произво́дства** өндүрүштүн кандайдыр бир тармагындагы артта калуучулукту жоюу.

Отстава́ть *несов. см. отста́ть.*

Отста́ви/ть *сов. 1. что* ары жылдыруу, жылдырып коюу, түртүп коюу; ~ **ть стул** отургучту жылдыруу; ~ **ть стол** к стене́ столду дубал жакка жылдырып коюу; **он** ~ **л но́гу вперёд** ал бутун бир аз алга сунду; **2. кого** *уст.* оолактатуу, алыстатуу, боюн ала качуу;

он совсём ~ л меня от себя ал менден такыр эле оолактай баштады; ал мени такыр эле алыстата баштады; **3.** *кого уст.* бошотуу, иштен чыгаруу, иштен четтетүү, кызматтан алуу; отставкага чыгаруу; ~ **ть от должности** кыз-матынан бошотуу; **4.** *что и без доп. неопр.* **отста́вить!** жарабайт! кайра баштан! (мурда берилген команданы жокко чыгаруу үчүн, кандайдыр бир аракетти токтотуу үчүн бериле турган команда).

Отста́вк/а ж отставка, отставкага чыгуу, отставкага кетүү; аскер кызматынан биротоло кетүү; **выйти в ~ у** отставкага чыгуу; **пода́ть в ~ у** отставкага чыгууга сурануу; **дать ~ у** отставка берүү; **быть в ~ е** отставкада болуу; **офице́р в ~ е** отставкадагы офицер **♦ отста́вка правитель-ства (кабинета)** парламентте ишенбөө воту-муна же мамлекет башчысынын алмашты-рылышына байланыштуу бийликтен кетүү.

Отста́влять несов. см. отста́вить 1, 2.

Отста́вляться несов. страд. отста́влять.

Отста́вник м разг. отставкадагы офицер.

Отста́вн/ой, -ая, -бе 1. отставкадагы, отставкага чыккан; ~ **ой земле́р** отставкадагы жер ченегич; ~ **ой матро́с** отставкадагы матрос; **2.** алынып коюлуучу, жылдырылып коюлуучу; ~ **ая ле́стница** алынып коюлуучу тепкич.

Отста́ивание I ср по знач. гл. отста́ивать I; ~ **дела́ ми́ра** тынчтыктын ишин коргоо; ~ **свои́х прав** өз укуктарын коргоо; ~ **свои́х взгля́дов** өзүнүн көз караштарын коргоо (жактоо).

Отста́ивание II ср по знач. гл. отста́ивать II; ~ **раствора́** эритмени тундуруу.

Отста́ивать I несов. см отста́ять I.

Отста́ивать II несов. см. отста́ять II.

Отста́иваться I несов. см. отста́яться I.

Отста́иваться II несов. см. отста́яться II.

Отста́иваться III несов. страд.к отста́ивать I.

Отста́лость ж артта калгандык, артта калуучулук; **тэхнико-экономическая** ~ технико-экономикалык жактан артта калгандык.

Отста́л/ый, -ая, -ое 1. артта калган, кийин калган, калып калган; ~ **ый жура́вль** артта калып калган турна; **2.** артта калган, жакшы өспөгөн, начар өнүккөн; ~ **ая тэхника** артта калган техника; ~ **ая страна́** начар өнүккөн өлкө; **3.** артта калган (адам жөнүндө); ~ **ые взгля́ды** артта калган көз караштар; **умственно ~ ый акыл** жагынан артта калган; акыл-эси жакшы өспөгөн; **4.** *в знач. сущ.* **отста́лый м, отста́лая ж** артта калган, артта калып калган; **торопи́ть ~ ых** артта калгандарды шаштыруу; **он нахо́дится**

в гру́ппе ~ ых ал артта калгандардын то-бунда.

Отста́/ть сов. 1. *от кого-чего* артта калуу, артта калып калуу; ~ **ть от свои́х спутников** өзүнүн сапарлаштарынан артта калып калуу; **де́ти ~ ли на не́сколько шаго́в** балдар бир нече кадам артта калышты; **2.** *от чего* калып калуу, кечигип калуу, жетпей калуу, үлгүрбөй калуу; ~ **ть от по́езда** поездден кечигип калуу; поездден калып калуу; **3.** артта калуу, артта калып калуу; ~ **ть от това́рищей в уче́бе** окууда жолдошторунан артта калуу; ~ **ть в выполне́нии пла́на** планы аткарууда артта калуу; **чтобы не ~ ть от други́х** башкалардан кем (артта) кал-боо үчүн; **4.** артта калуу, начар өнүгүү; ~ **ть от жи́зни** турмуштан артта калуу; ~ **ть в разви́тии** өнүгүүдө артта калуу; начар өнүгүү; **5.** артта калуу, артта калып калуу: **часы́ ~ ли на пять мину́т** саат беш мүнөт артта калыптыр; **6.** ажыроо, конторулуп түшүү, сыйрылып түшүү; **обо́и ~ ли** гүлкагаздар сыйрылып түштү; **7.** *прост.* кетүү, жок болуу; **пятно́ ~ ла** так кетип калды; **грязь ~ ла** ылай жуулуп тазаланды; **8.** *от кого-чего разг.* байланышты үзүү, алыстоо, ажыроо, бөлүнүү; ~ **ть от пре́жних друзе́й** мурдагы достордон ажырап калуу; **он ~ л от на́шей компа́нии** ал биздин компаниядан бөлүнүп кетти; **9.** таштоо, таштап коюу, таштап салуу; ~ **ть от ста́рых приви́чек** эски адаттарын таштап коюу; **10.** *от кого разг.* тынч коюу, жайына коюу. тынчын кетирбөө, мазасын албоо; ~ **нь от меня́!** тынч койчу! мага тийишпегин!

Отстегáть сов. см. стегáть I.

Отстёгивать несов. см. отстегну́ть.

Отстёгиваться несов. 1. см. отстегну́ться; 2. страд. к отстёгивать.

Отстегну́ть сов. 1. *что* чечүү, чечип коюу; ~ **воротни́к** жаканы чечип коюу; **2.** чыгаруу, чыгарып коюу; ~ **крючок** илмекти чыгарып коюу.

Отстегну́/ться сов. 1. чечилүү, чечилип кетүү; **воротни́к ~ лся** жакасы чечилип кетти; **2.** чыгуу, чыгып кетүү; **пу́говица ~ лась** топчу чыгып кетти.

Отстира́ть сов. 1. *что* жууп тазалоо, жууп кетирүү; ~ **пятно́** такты жууп кетирүү; ~ **грязь с пла́тья** көйнөктүн кирин жууп тазалоо; **2.** *разг.* кир жууш; ~ **рубáшку** көйнөктү жууп коюу; ~ **бельё** кирлерди жууш; **3.** *тж. без доп. разг.* кир жууп бүтүү, кир жууп болуу.

Отстира́/ться сов. 1. жуулуп кетүү, тазаруу, тазалануу **пятно́ ~ лось** так жуулуп кетти; **2.** тазалануу, таза болуу; **пла́тье ~ лось** көйнөк таза болуп жуулду; **3.** *прост. то же, что отстира́ть 2.*

Отсти́рывать *несов. см. отстира́ть 1.*

Отсти́рываться *несов. 1. см. отстира́ться 1; 2. страд. к отсти́рывать.*

Отсто́й *м* тунма, тундурма; ~ сирóпа сироптун тунмасы.

Отсто́йник *м тех.* тундургуч; **очи́стка воды́** в ~ ах сууну тундургучта тундуруу.

Отсто́йн/ый, -ая, -ое *тех.* тундуруучу, тундуруу...; тундургуч...; ~ **ый бак** тундургуч бак; ~ **ая камера** тундуруучу камера.

Отстоя́ть I *сов. кого-что 1.* коргоо, коргоп калуу, сактоо, сактап калуу; ~ **Ро́дину** Мекенди коргоп калуу; ~ **де́ло ми́ра** тынчтыктын ишин коргоп калуу; ~ **свою́ не-зави́симость** өзүнүн көз каранды эместигин сактап калуу; **2.** коргоо, коргоп калуу, сактоо, сактап калуу, жактоо; ~ **свою́ то́чку зрénия** өзүнүн көз карашын жактап калуу; ~ **сво́й пра́в** өз укуктарын коргоп калуу.

Отстоя́ть II *сов. 1. тж. без доп.* аягына чейин туруп туруу, бүткөнчө туруп туруу, тикесинен тик туруп өткөрүү; ~ **вахту** вахтаны туруп туруп өткөрүү; ~ **весь кон́церт на но́гах** концерт аяктаганча тик туруп туруу; **2.** тикесинен тура берип талытуу, ооруп кетүү.

Отсто/я́ть III *несов.* белгилүү бир аралыкта туруу, белгилүү бир аралыкта болуу, жайгашуу; **дерёвня** ~ **ит от ста́нции на киломе́тр** айыл станциядан бир километр аралыкта турат; **гости́ница** ~ **ит в пяти́ мину́тах ходьбы́ от вокза́ла** мейманкана вокзалдан беш минуталык аралыкта жайгашкан.

Отсто́я/ться I *сов. 1.* тунуу, чөгүү, чө-гүп калуу; **вода** ~ **лась** суу тунуп калды; **2.** *перен.* жетилүү, бекемделүү; **моё́ мнénие** ~ **лось оконча́тельно** менин пикирим биротоло бекемделди; мен катуу бир пикирге келдим.

Отстоя́ться II *сов. разг.* далдааланып, корголоп туруу, жашырынып (далдааланып, корголоп) тура туруу. — **Что што́рмы? Э́сли о́чень разыгра́ется, так зайдёшь в порт... и отсто́ишься** (Паустовский) — Шторм болсо эмне экен? Эгерде аябай катуулап бара жатса портко киресиң да корголоп тура турасың.

Отстра́гивать *несов. см. отстрога́ть 1.*

Отстра́гиваться *несов. страд. к отстра́гивать.*

Отстрада́ть *сов.* азап чегип болуу, азап чеккени (кыйналганы) бүтүү; азаптан кутулуу.

Отстра́ивать *несов. см. отстро́ить 1.*

Отстра́иваться *несов. 1. см. отстро́иться; 2. страд. к отстра́ивать.*

Отстранéние *ср по знач. гл. отстранить* —

отстраня́ться 2; ~ **от до́лжности** кызматынан бошотуп коюу; ~ **от де́ла** иштен четтетүү.

Отстранить *сов. 1.* *что* өзүнөн ары жылдыруу, түртүү, түртүп коюу; ~ **чью-л. ру́ку** колун ары түртүп коюу; **2.** *кого* бошотуп коюу, четтетип коюу; ~ **от до́лжности** кызматынан бошотуп коюу; ~ **от исполнénия обяза́нностей** милдетин аткаруудан четтетип коюу.

Отстраниться *сов. 1.* четке чыга берүү, мындай болуу, жылып кетүү, боюн ала качуу, боюн алыстатуу; ~ **от уда́ра** урганы келатканда мындай болуп кача берүү; **2.** *от чего* аралашпай коюу, четтөө, четке чыга берүү; ~ **от дел** ишке аралашпай коюу; ~ **от воспита́ния дете́й** балдарды тарбиялоодон четтөө.

Отстраня́ть *несов. см. отстранить.*

Отстраня́ться *несов. 1. см. отстраниться; 2. страд. к отстраня́ть.*

Отстра́чивать *несов. см. отстрочи́ть.*

Отстра́чиваться *несов. страд. к отстра́чивать.*

Отстре́л *м охот. по знач. гл. отстреля́ть 1; ~ **кабанóв** жапайы чочколорду атуу (атып алуу).*

Отстре́ливать *несов. см. отстрели́ть — отстреля́ть 1.*

Отстре́ливаться *несов. 1. см. отстреля́ться 1; 2. страд. к отстре́ливать.*

Отстрели́ть *сов. разг.* ок жулуп кетүү, алып кетүү (бармакты, колду бутту ж.б.); ~ **па́лец** бармакты ок жулуп кетти.

Отстре́льщик *м охот.* мергенчи (аңчы мергенчи).

Отстреля́ть *сов. 1.* *кого охот.* атуу, атып алуу; ~ **сайга́ков** бөкөндөрдү атып алуу; **2.** *что разг.* атып түгөтүү, атып бүтүрүү (окторду, патрондорду ж.б.) ~ **ленту** лентадагы окту атып түгөтүү; **3.** *без доп. разг.* атышууну токтотуу, атышып бүтүү, атышып болуу.

Отстреля́ться *сов. 1.* аткылап кутулуп кетүү, аткылап коргонуу; ~ **от непри́ятели** душмандан аткылап кутулуп кетүү; **2.** *разг. то же, что отстреля́ть 3.*

Отстрига́ть *несов. см. отстри́чь.*

Отстрига́ться *несов. страд. к отстрига́ть.*

Отстри́чь *сов.* кесүү, кыркуу, кесип (кыркып) таштоо (кайчы менен); ~ **во́лосы** чачты кесүү.

Отстрога́ть *сов. 1.* *что* сүрүп тегиздөө, сүрүп жылмалоо, сүрүү; ~ **до́ску** тактайды сүрүп тегиздөө; **2.** *что* сүрүп алып таштоо, сүрүп жоготуу, сүрүп жок кылуу; **3.** *без доп. разг.* сүрүп бүтүү, сүрүп болуу.

Отстро́/ить *сов. 1.* *что* куруу, куруп бүтүү, куруп болуу; ~ **ить шко́лу** мектепти куруп

бүтүрүү; **этот большой дом ~ ен в начале осени** бул чоң үй күзгө жакын курулуп бүткөн; **2. что** кайрадан куруу, калыбына келтирүү; **дом после пожара был ~ ен үй өрттөн кийин кайрадан курулган**; **3. разг.** куруп бүтүү, куруп болуу.

Отстрои/ться сов. **1.** куруп алуу, курулушту бүтүрүү, курулушту аяктоо, куруп бүтүрүү; **я ещё в прошлом году ~ лся** мен өткөн жылы эле куруп бүтүрүп алгам; **2.** кайра курулуу, кайра калыбына келтирилүү (өрттөн, кыйроодон ж.б. кийин); **город полностью ~ лся после войны** согуштан кийин шаар толук бойдон кайрадан курулду.

Отстрочить сов. разг. каюу, кайып тигүү, тепчүү, тепчил тигүү; ~ **воротник** жаканы кайып тигүү.

Отстругать сов. разг. то же, что отстрогать.

Отстрүгивать несов. см. отстругать.

Отстрүгиваться несов. страд. к отстрүгивать.

Отстряпать сов. разг. тамак бышырып бүтүү, тамак бышырып болуу.

Отстряпаться сов. разг. то же, что отстряпать.

Отстүкать сов. 1. разг. тыкылдатып кайталоо, тыкылдатып ритмди кайра берүү, тыкылдатып белги берүү, тыкылдатуу; ~ **мелодию** тыкылдатып күү чалуу (күүнү кайталоо); **2.** тыкылдатып басуу (машинкада), тыкылдатып телеграф боюнча берүү; ~ **на машинке справку** машинкада тыкылдатып справка басып бере коюу; **3. прост.** басып жүрө берип бутун оорутуп алуу, өйкөтүп алуу.

Отстүкивать несов. см. отстүкать.

Отстүкиваться несов. страд. к отстүкивать.

Отступ м сап башындагы ачык жер; **набрать текст с ~ ом** текстти ачык жер калтырып терүү.

Отступательный, -ая, -ое чегинме, чегинүү...; ~ **бой** чегинүү согушу; ~ **манёвр** чегинүү манёври.

Отступать несов. см. отступить.

Отступаться несов. см. отступиться.

Отступи/ть сов. 1. чегинүү, артка жылуу, кетенчиктөө; ~ **ть на два шага** эки кадам артка жылуу; ~ **ть назад** кетенчиктөө; **2. перен.** чегинүү, арылоо, алыстоо, артта калуу, кайтуу; **волны ~ ли** толкундар артка тартылды; **лесá ~ ли от города** токойлор шаардан алыстай баштады; **3.** чегинүү, артка кайтуу; **неприятель ~ л** душман чегинди; ~ **ть без боя** согушсуз чегинүү; согушпай эле артка кайтуу; **4. перен. перед.** чегинүү, баш тартуу, жүрөгү даабай качуу, туруштук бере

албоо; ~ **ть перед опасностью** коркунучка туруштук бере албай качуу; **5. от чего** баш тартуу, кайтуу, айнуу, тутпай коюу, бузуу; ~ **ть от своих взглядов** өзүнүн көз караштарынан баш тартуу; ~ **ть от веры** динден кайтуу; динди тутпай коюу; ~ **ть от клятвы** антты бузуу; **6.** сап башында орун калтырып баштоо.

Отступиться сов. 1. чегинүү, баш тартуу, кайтуу; ~ **от своего права** өз укугунан баш тартуу; ~ **от своих требований** өз талаптарынан кайтуу; **2.** өз сөзүнөн кайтуу, өз сөзүнөн айнуу, убадасынан кайтуу, убадасын бузуу; ~ **от обещания** убадасын бузуу; убадасынан кайтуу; **дал слово – не отступлюсь** сөз бердимби – аткарам, берген убадамдан кайтпайм; **3.** таштап коюу, көңүл бурбай коюу, жүз буруу, кол шилтеп таштап коюу; **товарищи отступились от него** жолдоштору андан жүз буруп кетишти; жолдоштору аны таштап коюшту.

Отступление ср 1. по знач. гл. отступить 2, 5; ~ **от старых обычаев** эски үрп-адаттардан кайтуу (баш тартуу); **2. воен.** чегинүү, артка кайтуу; ~ **по всему фронту** бүткүл фронт боюнча чегинүү; **тактическое** ~ тактикалык чегинүү; **3.** чегинүү, четке чыгып кетүү, четтеп кетүү, алыстап кетүү (мазмундан); **здесь надо сделать не большое** ~ бул жерде бир аз чегинүү жасоо керек.

Отступник м мурдагы көз карашынан, ишениминен, ынануусунан, сөзүнөн кайткан адам.

Отступница женск. к отступник.

Отступнический, -ая, -ое чегинген, мурдагы көз карашынан ж.б. айныган.

Отступничество ср чегинүүчүлүк, айнуучулук, кайтуучулук, тануучулук (өзүнүн мурдагы көз карашынан, ишениминен, ынануусунан, сөзүнөн).

Отступн/ой, -ая, -ое уст. 1. баш тартуу, баш тарткандыгы үчүн талап кылына турган; ~ **ые деньги** баш тартуу акысы; баш тарткандыгы үчүн талап кылынган акы; **дать сто рублей ~ ого** баш тарткандыгы үчүн жүз сом берүү.

Отступя́ 1. деепр. чегинип, баш тартып, кайтып; **2. нареч.** бир аз чегинип, бир аз жер калтырып, бир аз орун калтырып, бир аз арылатып; ~ **два шага** эки кадам чегинип; эки кадам бош жер калтырып; **начать ~ от края страницы** барактын четинен бир аз орун калтырып баштоо.

Отстучать сов. 1. разг. то же, что отстүкать 1, 2; ~ **мелодию** тыкылдатып күү чалуу; **2.** тыкылдатып бүтүү, тыкылдатып басылуу.

Отсудить сов. разг. соттошуп алуу, сотто-

шуп колго тийгизүү, соттошуп алып коюу; ~ **наследство** мурасын соттошуп алуу.

Отсудиться *сов. прост.* соттошуп бүтүрүү.

Отсуживать *несов. см.* **отсудить**.

Отсуживаться *несов. страд. к* **отсуживать**.

Отсутствие *ср* 1. жок болуу, жоктук, болбоо, болбогондук; ~ **нужных книг** керектүү китептердин жок болушу; **в наше** ~ биз жок кезде, биз жокто; **в ~ кого-л.** жок кезинде; кимдир бирөө жокто; 2. жоктук, болбогондук; ~ **специалиста** адистин жоктугу; ~ **денег** акчанын жоктугу; ~ **времени** убакыттын болбогондугу (жоктугу); ∅ **отсутствие всякого присутствия у кого шутил.** зээни жоктугу, таптакыр эле акыл-эсинин жоктугу.

Отсутств/овать *несов.* 1. жок болуу, катышпоо; ~ **овать на лекции по болезни** ооруп калып лекцияга катышпай калуу; ооруп калгандыгына байланыштуу лекцияда жок болуу; ~ **овать в списке** тизмеде жоктук; 2. жок болуу, жоктук; ~ **ует аппетит** тамакка табити жок (тартпайт).

Отсутствующи/й, -ая, -ее 1. *прич. от отсутствовать*; 2. *в знач. сущ. отсутствующие мн.* жоктор, келбегендер, келбей калгандар, катышпагандар, катышпай калгандар; **список ~ х на уроке** сабакка келбей калгандардын тизмеси; сабакта жоктордун тизмеси; 3. *прил.* маани билдирбеген, маанисиз, кайдыгер; ~ **й взгляд** маанисиз көз караш; ~ **й вид** кайдыгер кебете.

Отсчёт *м по знач. гл. отсчитать* — **отсчитывать**; ~ **времени** мезгил эсеби; **точка ~ а** санак (сан) башы; **начала ~ а** санактын башталышы; **ошибка в ~ е** санаган кезде кетирилген ката.

Отсчита/ть *сов. кого-что* санап бөлүү, санап бөлүп коюу, өлчөп-ченеп бөлүп коюу, санап (ченеп, өлчөп) берүү; ~ **ть десять рублей** он сомду санап бөлүп коюу; **он ~ л десять шагов от барьера** ал тосмодон он кадам өлчөп басты.

Отсчитывание *ср по знач. гл. отсчитывать*.

Отсчитывать *несов.* 1. *см.* **отсчитать**; 2. санап көрсөтүү, санын, эсебин көрсөтүү (өткөн мезгилдин, басылып өтүлгөн жолдун ж.б.; приборлор жөнүндө).

Отсчитываться *несов. страд. к* **отсчитывать**.

Отсылать *несов. см.* **отослать**.

Отсылаться *несов. страд. к* **отсылать**.

Отсыл/ка *ж* 1. *по знач. гл. отослать* — **отсылать**; ~ **ка письма** кат жөнөтүү; ~ **ка детей в лагерь** балдарды лагерге жиберүү; 2. шилтеме, шилтеме берүү; **система ~ ок** в словаре сөздүктө шилтеме берүү системасы.

Отсылочный, -ая, -ое шилтемелүү, шилтеме берүүчү, шилтеме жасоочу.

Отсыпание *ср по знач. гл. отсыпать* 1.

Отсыпать *сов.* 1. *что, чего* бөлүп салуу, бөлүп башка идишке салып коюу, бөлүп берүү; ~ **муку** унду бөлүп салуу; 2. *что прост.* салып берүү; ~ **ведро овса** бир чака сулу салып берүү.

Отсыпать *несов. см.* **отсыпать**.

Отсыпаться *сов. разг.* бир бөлүгү төгүлүп калуу, чачылып калуу, төгүлүп кетүү.

Отсыпаться I *несов.* 1. *см.* **отсыпаться**; 2. *страд. к* **отсыпать**.

Отсыпаться II *несов.. см.* **отоспаться**.

Отсыпка *ж разг. по знач. гл. отсыпать* 1.

Отсыпн/ой, -ая, -ое *уст.* үлүш, бирөөгө тиешелүү болгон, бирөөгө бериле турган (дан, ун ж.б. жөнүндө); ~ **ая мука** үлүш ун; ~ **ой хлеб** үлүш дан.

Отсыревать *несов. см.* **отсыреть**.

Отсырелы/й, -ая, -ое нымыккан, ным тарткан, нымдалышкан, суу болуп калган; ~ **й табак** нымыккан тамеки; ~ **е дрова** суу болуп калган отун.

Отсыре/ть *сов.* нымыгуу, нымдалышуу, ным тартуу, ным болуп калуу; суулануу, суу болуп калуу; **спички ~ ли** ширенке ным болуп калыптыр; **подвал ~ л** подвал ным тартып кетиптир.

Отсыхать *несов. см.* **отсохнуть**.

Отсюда *нареч.* 1. бул жерден, ушул жерден, бул жактан, ушул жактан, мындан; ~ **уже недалекó до города** бул жерден шаарга чейин аз калды; ~ **до реки один километр** мындан дарыяга чейин бир километр; ~ **ничего не увидите** бул жерден эч нерсе көрө албайсыз; 2. ушундан, ушул себептүү, ушундан улам, ушунун натыйжасында, ошондуктан, ошол себептүү; ~ **следует, что...** мындан келип чыга турган...; ушундан улам...; ~ **заключаем следующее...** ушундан улам мындайча корутундуга келүүгө болот...

Оттаивание *ср по знач. гл. оттаивать*; ~ **снега** кардын эрип кетиши; ~ **мяса** эттин музун эритүү.

Оттаивать *несов. см.* **оттаять**.

Оттаиваться *несов. страд. к* **оттаивать**.

Отталкивани/е *ср по знач. гл. отталкивать* — **отталкиваться**; **сила ~ я** түртүлүү күчү.

Отталкивать *несов. см.* **оттолкнуть**.

Отталкиваться *несов.* 1. *см.* **оттолкнуться**; 2. *физ.* бирин бири түртүү, биринен бири качуу (электр заряддары жөнүндө); 3. *страд. к* **отталкивать**.

Отталкивающий, -ая, -ее 1. *прич. от отталкивать*; 2. *прил.* жагымсыз, суук, жийиркеничтүү; ~ **вид** суук кебете.

Оттанцевать *сов. разг.* 1. бийлөө, бийлеп берүү; ~ **вальс** вальсты бийлеп берүү; 2. *тж.* *без доп.* бийлеп бүтүү, бийлеп болуу.

Оттанцовывать *несов. см. оттанцевать* 1.

Оттаптывать *несов. см. оттоптать*.

Оттаптываться *несов. страд. к оттаптывать*.

Оттаскать *сов. 1. прост.* сүйрөп барып таштоо, ташып жеткирүү; ~ **бревно к забору** устунду дубалдын түбүнө сүйрөп барып таштоо; **2. без доп. разг.** ташып бүтүү, ташып болуу; **3. разг.** тартуу, чоюу, сүйрөө, тартып сүйрөө (чачынан, кулагынан ж.б.); ~ **за волосы** чачынан тартып сүйрөө; ~ **за уши** кулагынан чоюу.

Оттаскивание *ср по знач. гл. оттаскивать*.

Оттаскивать *несов. см. оттащить и оттаскать* 1, 3.

Оттаскиваться *несов. 1. см. оттащиться; 2. страд. к оттаскивать*.

Оттачивание *ср по знач. гл. оттачивать; ~ лезвия* устараны курчутуу; ~ **нож** бычакты курчутуу.

Оттачивать *несов. см. отточить* 1–3.

Оттачиваться *несов. страд. к оттачивать*.

Оттащить *сов. 1.* сүйрөп барып таштоо, алып барып коюу, жеткирүү, ~ **мешки в сарай** каптарды сарайга алып барып киргизип коюу; каптарды сарайга ташып жеткирүү; **2. кого разг.** тартып (сүйрөп, ажыратып) зорго алып кетүү; **мальчика с трудом удалось ~ от больной матери** баланы оорулуу энесинен зорго ажыратып алып кетишти; **3. перен. кого разг.** зорго ажыратуу, зорго токтотуу (иштен, окуудан ж.б.); ~ **от книги** китептен зорго баш көтөртүү; китебин аран таштатуу.

Оттащиться *сов. разг.* сүйрөлүп зорго басып кетүү, илкип зорго жылып кетүү.

Оттая/ть *сов. 1.* эрүү, эрип кетүү; **окна ~ ли терезелердин** музу эриди; **2. перен.** жумшаруу, жибүү, эрүү, түнттүгүн таштоо, каардуулугун таштоо; **за столом она немножко ~ ла** ал досторкон жайылганда бир аз жумшарды; **3.** эритүү, эритип алуу; ~ **ть замороженное мясо** тондурулган эттин музун эритүү; **4. перен.** эритүү, жибитүү, жумшартуу, кабагын ачтыруу, жаалын таштатуу, ачуусун таратуу; **его доброта ~ ла мое сердце** анын адамгерчилиги жүрөгүмдү жибитти.

Оттекать *несов. см. оттечь*.

Оттенить *сов. что 1.* көлөкө түшүрүп (каралжын тарттырып) дааналоо; ~ **контуры на рисунке** сүрөттүн контурларын карартуу; **2.** кескин ажыратып көрсөтүү; **загар, отненный белой рубашкой** күнгө тотуккан денеси ак көйнөгүнөн улам кескин бөлүнүп көрүнүп турду; **3. перен.** болуп көрсөтүү, баса белгилөө; ~ **основную мысль доклада** докладдын негизги оюн баса көрсөтүү.

Оттениться *сов.* даана көрүнүп туруу, даана билинип туруу, көзгө даана чалдыгуу.

Оттено/к м 1. түстүн түрү, негизги түстөн ар кыл айырмаланган кошумча түстөр; **синий с розоватым ~ ком** кызгылт көк түс; **2. перен.** ар кылдуулук, бир аз айырма; ~ **ок значения слова** сөздүн маанисинин ар кылдуулугу; **3. перен. чего** сезимдеги из, маанайдагы из; ~ **ок печали** кайгынын изи; **говорить с ~ ком пренебрежения** менменсинген түр менен сүйлөө.

Оттенять *несов. см. оттенить*.

Оттеняться *несов. 1. см. оттениться; 2. страд. к оттенять*.

Оттепель *ж* жылуу аба ырайы, күн жылымдаган мезгил; **весенняя ~** жазгы ала шалбырт.

Оттерebить *сов. и без доп.* жулуп бүтүү, жулуп болуу; **лён зыгырды** жулуп бүтүү.

Оттереть *сов. 1. что* кырып кетирүү, жышып кетирүү, кырып тазалоо, жышып тазалоо; ~ **пятно** такты жышып кетирүү; **2. кого** жакшылап эсине келтирүү, ушалап жан киргизүү; ~ **замёршие руки снегом** үшүп калган колду кар менен сүрүү; **обмороженного с трудом оттерли** тоңуп калган адамды жышкылап жатып зорго эсине келтиришти; **3. кого разг.** сүрүп алып кетүү, сүрүп чыгарып таштоо; **в толпе их оттерли друг от друга** тыгылышкан эл аларды бири-биринен сүрүп ажыратып кетти; **оттерли его от билетной кассы** аны сүрүп отурушуп билет кассасынан чыгарып жибершти.

Оттереться *сов.* жуулуп кетирилүү, жышып жуулуп тазалануу; **пятно оттерлось** так жыша жуулуп кетип калды.

Оттесать *сов. 1. что* конуу, копшоо, жонуп тегиздөө; ~ **край доски** тактайдын четтерин жонуп тегиздөө; **2. тж. без доп.** жонуп бүтүү, копшоп бүтүү, жонуп тегиздеп болуу.

Оттеснить *сов. кого 1.* кыса берип четке сүрүп чыгаруу, түртүп отуруп сыртка чыгарып салуу; ~ **от калитки** сүрө берип дарбазадан чыгарып жиберүү; **2.** артка сүрүү, артты карай кысуу, чегинтүү; ~ **неприятеля** душманды артка сүрүү; душманды артка чегинүүгө аргасыз кылуу; **3. перен.** кысып чыгаруу, сүрүп чыгаруу, иштен кетүүгө мажбурлоо орунду бошотуп берүүгө аргасыз кылуу; ~ **от участия в турнире** турнирден кысып чыгаруу; ~ **чемпиона** чемпионду сүрүп чыгаруу.

Оттеснять *несов. см. оттеснить*.

Оттесняться *несов. страд. к оттеснять*.

Оттёсывать *несов. см. оттесать* 1.

Оттёсываться *несов. страд. к оттёсывать*.

Оттёчь *сов.* агуу, кайра агып кетүү, башка жакка агуу.

Оттирать *несов. см. оттереть.*

Оттираться *несов. 1. см. оттереться; 2. страд. к оттирать.*

Оттиск *м 1.* басып түшүрүлгөн (же түшүп калган) из, басылган нерсенин изи, тагы; ~ **и лап лисы на снегу** карга түшкөн түлкүнүн (буттарынын) издери; ~ **и пальцев бармактын** издери; **снять ~ и пальцев бармактарын** бастырып тагып түшүрүп алуу; **2. полигр.** оттиск (тексттин, сүрөттүн ж.б. басмаканалык жолу менен алынган тагы); **коррeктурный** ~ корректуралык оттиск; **3.** оттиск (журналда же жыйныкта басылып, өзүнчө брошюраланган макала); ~ **статьи** макаланын оттискасы.

Оттискать *сов. прост.* кысып оорутуу, кысып оорутуп коюу, кысып жанчып коюу.

Оттискивать *несов. см. оттиснуть и оттискать.*

Оттискиваться *несов. 1. см. оттиснуться; 2. страд. к оттискивать.*

Оттиснуть/ь *сов. 1. кого разг.* кысып чыгаруу, кысып (сүрүп) четке чыгаруу; ~ **ь в сторону** сүрүп четке чыгарып таштоо; **2. что полигр.** басуу, басып оттиск алуу; ~ **ть отдельным изданием** айрым оттиск кылып басуу.

Оттиснуть/ться *сов.* изи түшүү, изи түшүп калуу; **на стекле чётко** ~ **лись чьи-то пальцы** терезеге кимдир бирөөнүн бармактарынын издери даана түшүп калыптыр.

Оттого *нареч.* ошондуктан, ошол себептүү, -гандыктан, -ып; **он не знал о собрании**, ~ **и не пришёл** ал чогулуш болорун билбей калды, ошондуктан келген жок; **поезд опоздал**, ~, **что были запысы** жолду күрткү ширеп калгандыктан, поезд кечигип келди; **посёвы высохли** ~, **что не было дождей** жамгыр жабаган себептүү эгин куурап калды.

Отток *м 1. по знач. гл. оттечь – оттекать;* ~ **воды** суунун агып кетиши; ~ **крови** кандын качышы; **2. спец.** аккыч, агып чыгуучу (суу же кандайдыр бир суюктук агып чыга турган арык, ноо, түтүк).

Оттоле *нареч. уст.* ошол жактан, ошол тараптан, тияктан, тигил жактан, ал жактан.

Оттолкать *сов. прост.* түртүп жылдыруу, түртүп жылдырып коюу, кысып чыгарып таштоо, сүрүп чыгаруу; түртүп жиберүү, түртүп чыгаруу.

Оттолкнуть/ть *сов. 1. кого-что* түртүп жылдырып, түртүп жылдырып коюу, түртүп жиберүү, итерип жиберүү; ~ **ть табуретку ногой** отургучту буту менен жылдырып коюу; **его** ~ **ли в сторону** аны четке түртүп чыгарып жибершти; ~ **ть лодку от берега**

кайыкты жээктен ары түртүп жиберүү; **2. перен. что** качыруу, алыстатуу, кубалап жиберүү, оюнан чыгарып коюу, четке кагуу; ~ **ть мысль об уходе** кетүүнү эсинен чыгарып таштоо; ~ **ть предложение** сунушту четке кагуу; **3. кого** өзүнөн алыстатуу, өзүнөн качыруу, көңүлүн калтыруу, көңүлүн суутуу, четтетүү; ~ **ть от себя товарищей** жолдошторун өзүнөн алыстатуу; **нас** ~ **ла его холодность** анын салкын мамилеси биздин көңүлүбүздү суутуп таштады.

Оттолкнуться *сов. 1.* түртүлүү, итерилүү, түртүнүү, итеринүү; ~ **веслом от берега** калак менен жээктен түртүнүп жылып кетүү; ~ **от трамплина** трамплинден күүлөнүп секирип түшүү; **2. перен.** негиз кылып алуу, таяныч катары кабыл алып баштоо; ~ **от основнoго тезиса** негизги тезисти негизги таяныч катары кабыл алып баштоо.

Оттоль *нареч. уст. то же, что оттоле;* ~ **сорвался раз обвал** ал жактан бир жолу көчкү жүрдү.

Оттоманка *ж* оттоманка; **у стола стояла низенькая** ~ столдун жанында жапыз оттоманка турду.

Оттопать *сов. прост.* басып жүрө берип оорутуп алуу; ~ **за день ноги** күнү бою басып жүрө берип бутун оорутуп алуу.

Оттопить *сов. и без. доп. разг.* жагып бүтүү, жагып болуу, жакканды токтотуу.

Оттопиться *сов. разг.* жагылып бүтүү, жагылып болуу, күйүп бүтүү, күйүп болуу.

Оттопта/ть *сов. 1. кого-что разг.* басып алуу, эзе басып таштоо, басып кебетесинен кетирип коюу; **в очереди мне** ~ **ли туфли** кезекте тургандар туфлимди басып кебетесинен кетирип ташташты; **2. прост.** баса берип бутун оорутуп алуу, басып жүрө берип бутун талытуу; ~ **ть ноги** баса берип бутун оорутуп алуу.

Оттопыренны/й, -ая, -ое 1. прич. от оттопырить; 2. прил. тартайган, калдайган, дөлдөйгөн, уркуйган, оркойгон, томпойгон; ~ **е карманы** томпойгон чөнтөктөр; ~ **е уши** делдейген кулактар.

Оттопыривать *несов. см. оттопырить.*

Оттопыриваться *несов. 1. см. оттопыриться; 2. страд. к оттопыривать.*

Оттопыр/ить *сов. разг.* тартайтуу, калдайттуу, делдейтүү, томпойтуу, жайып жиберүү; **карманы** ~ **ены** чөнтөктөрүн томпойтушту; **2.** оркойтуу, уркуйтуу, чормойтуу; ~ **ить локти** чыканагын оркойтуу.

Оттопыри/ться *сов. 1. разг.* тартаюу, калдаюу, делдейүү, томпоюу, кампаюу, дүмпүйүү, жайылуу; **карманы** ~ **лись** чөнтөктөрү томпоюп чыкты; **2.** оркоюу, уркуюу, чормоюу; **губы** ~ **лись** эриндери чормоюп кетти.

Отторгáть *несов. см. отторгнуть.*

Отторгáться *несов. 1. см. отторгнуться; 2. страд. к отторгáть.*

Отторгнуть *сов. 1.* кабыл албоо, жерүү, өгөйлөө; **организм отторг чужерóдную ткань** организм бөтөн тканды кабыл албады; **2. перен.** бөлүп таштоо, зордоп ажыратып коюу, күч менен бөлүп таштоо; ~ **от общества** коомдон бөлүп таштоо; **3.** зордоп басып алуу, күч менен ээлеп алуу (жерди, мүлктү ж.б.); ~ **чужие земли** бөтөн жерлерди басып алуу.

Отторгнуться *сов. 1.* кабыл алынбоо, бирикпей коюу, жабышпоо, бүтпөй коюу; **2.** бөлүнүү, бөлүнүп чыгуу, өзүнчө болуу, обочолонуу.

Отторговáть *сов. разг. соода-сатыкты бүтүрүү, сооданы аяктоо; на сегодня магазин ~ л магазин бүгүн соода-сатыгын аяктады.*

Отторжение *ср по знач. гл. отторгнуть* — **отторгáть**; ~ **пограничной полосы** чек ара тилкесин басып алуу; чек ара тилкесинин басып алынышы.

Оттóченный, -ая, -ое 1. *прич. от отточить;* **2. прил.** абдан такшалган, абдан кынапталган, абдан жатыккан, абдан төшөлгөн; ~ **стиль** абдан такшалган стиль.

Оттóчение *ср полигр.* катар чекиттер, көп чекит (сөз же сөз тизмеги калтырылып кеткендигин билдирет).

Отточить *сов. 1.* курчутуу, чарыкка тартуу, учтоо; ~ **сáблю** кылычты курчутуу; карандаш карандашты учтоо; **2. перен.** абдан такшалтуу, абдан каныктыруу, абдан машыктыруу, жерине жеткирүү (жөн-дөмдүүлүк, бир нерсенин сапаты ж.б. жөнүндө); **3.** абдан кынаптоо, кынабына жеткирүү, так, курч, элестүү кылуу (сөздү, айтылуучу ойду ж.б.); **4. тж. без доп.** курчутуп болуу, чарыкка тартып бүтүү.

Оттóчка *ж разг. по знач. гл. отточить 1;* ~ **топора** балтаны курчутуу; ~ **ножéй** бычактарды курчутуу.

Оттрепáть *сов. 1.* тытуу, тытып тазалоо (зыгырдын, кендирдин буласын); **2. разг.** чоюу, тартуу, чоюн (тартып) жазалоо (кулактан, чачтан).

Оттрéпывать *несов. см. оттрепáть 1.*

Оттрубíть *сов. 1.* керней тартып бүтүү, сурнай чалып бүтүү; **2. прост.** белгилүү бир убакытты оор, анча кызыгы жок, тажатма ж.б. жумуштарды иштөө менен өткөрүү; ~ **л два гóда в подсобниках** эки жыл жардамчы жумушчу болуп жүрдүм.

Оттрясáть *несов. см. оттрясти.*

Оттрясти *сов. 1. прост.* катуу күбүп тазалоо, катуу силкип чаңын ж.б. кетирүү; **2. разг.** күбүп, силкип зыяндатып алуу, керектен чыгарып алуу.

Оттряхивать *несов. см. оттряхнуть.*

Оттряхнуть *сов.* күбүп-силкип тазалоо, күбүп-силкип чаңын ж.б. кетирүү.

Оттúда *нареч.* тигил жактан, тияктан, ал жактан, аяктан, ошол жактан; ~ **хорошо видно** тигил жактан жакшы көрүнөт; ~ **езды двое сúток** ал жактан бери эки суткалык жол.

Оттúзить *сов. см. тúзить.*

Оттушевáть *сов.* туштоо, тушь менен карартуу; ~ **рисúнок** сүрөттү тушь менен карартып чыгуу.

Оттушёвка *ж спец. по знач. гл. оттушевáть* — **отушёвывать.**

Оттушёвывать *несов. см. оттушевáть.*

Оттушевáть *сов.* туштоо, тушь менен карартуу; ~ **рисúнок** сүрөттү тушь менен карартып чыгуу.

Оттушёвка *ж спец. по знач. гл. оттушевáть* — **отушёвывать.**

Оттушёвывать *несов. см. оттушевáть.*

Оттушёвываться *несов. страд. к оттушёвывать.*

Оттыкáть *несов. см. ототкнúть.*

Оттыкáться *несов. страд. к оттыкáть.*

Оттягáть *сов. прост.* соттошуп алып коюу, сот аркылуу өзүнө ыйгарып алуу; ~ **наследство** мурасты сот аркылуу алып коюу; мурасты соттошуп тартып алуу.

Оттягивание *ср по знач. гл. оттягивать.*

Оттягивать *несов. см. оттянúть.*

Оттягиваться *несов. 1. см. оттянúться; 2. страд. к оттягивать.*

Оттяжк/а *ж 1. по знач. гл. оттянúть 1, 7; 2. спец.* артка тартуу, кериле артка тартып алуу (кылычты, камчыны ж.б.); **ударить кнутóм с ой** камчы менен кериле тартылып туруп чабуу; **3. разг.** артка тартуу, кийинкиге калтыруу, сүйрөө, созуу; ~ **а отвéта** жоопту (жообун) созуу; ~ **а исполнénия срóчной работы** шашылыш ишти артка тартуу; **4.** керме аркан; ~ **а палáтки** палатканын керме арканы.

Оттяжн/óй, -áя, -óе керме, тартып турма; ~ **ая пружина** тартып турма пружина.

Оттянúть *сов. 1.* артка тартуу, артка жылдыруу, четке тартуу; ~ **ть ветки** бутактарды тартып коюу; **2. разг.** тартып кетүү, тартып алып кетүү, сүйрөп алып кетүү; ~ **ть собаку за ошейник** итти каргысынан тартып алып кетүү; **3.** салмагы басып оорутуу, салмагы басып талытуу; **вёдра ~ ли рúки** чакалардын салмагы колдорду оорутуп жиберди; **4.** алаксытуу, чаргытып (алаксытып) башка жолго салып жиберүү; ~ **ть неприятельские танки на себя** душмандын танкаларын алаксытып өз жагына тартуу; **5.** салмактантуу, салмактантып саландоо; **6. что разг.** созуу, кечендетүү;

~ **ть время** убактыны созуу; ~ **ть время отъезда** жөнөп кетүүнү кечендетүү; ~ **ть время** убактыны созуу; ~ **ть время отъезда** жөнөп кетүүнү кечендетүү; **7. тех.** созуу, согуп узартуу; ~ **ть подковку** таканы согуп узартуу; ~ **ть болт** болтту согуп узартуу; ♦ **оттянуть время** убакытты созуу, убакыттан утуу.

Оттяну́/ться *сов.* **1.** *воен.* артка чегинүү, бир тарапты карай тартылуу; **взвод** ~ **лея** к **лесу** взвод токойду карай чегинди; **2.** тартылуу, асылуу, салаңдоо, ылдый түшүү, ылдый карай тартылуу; **карманы** ~ **лись** чөнтөктөр ылдый карай чоюлуп кетти.

Оттяпа/ть *сов. прост.* кесип таштоо, жулуп таштоо, чаап таштоо; **полпальца** ~ **л** бармагынын жарымын кесип кетти.

Оттяпнуть *сов. однокр.* к **оттяпывать**.

Оттяпывать *несов. см.* **оттяпать**.

Оттяпываться *несов. страд.* к **оттяпывать**.

Отүжина/ть *сов.* **1.** кечки тамакты ичип бүтүү; **мы уже** ~ **ли** биз кечки тамакты ичип алганбыз; **2. уст.** кечти тамакты ичүүгө катышуу, кечки тамакты ичүү, кечки тамакты ичип алуу; ~ **ть в ресторане** кечки тамакты ресторандан ичип алуу.

Отуманивать *несов. см.* **отуманить**.

Отуманиваться *несов.* **1. см.** **отуманиться**; **2. страд.** к **отуманивать**.

Отуман/ить *сов.* **1.** *что* тумандатуу, туман каптоо; **луга** ~ **ены** шалбаны туман каптап турду, шалбаа туманданып турду; **2.** тумандатуу, тунартуу, тунартып жакшы көрсөтпөө; **жаш** каптоо (көздү); **слёзы** ~ **или глаза** көздү жаш чайып тунартып жиберди; **3. перен.** тумандатуу, карангылатуу, баш айлантуу; ~ **ть сознание** аң-сезимди тумандатуу; **вино** ~ **ило его** вино анын башын айлантып салды.

Отумани/ться *сов.* **1.** тумандануу, туман басуу, туманга басылуу; **горизонт** ~ **лея** горизонт туман менен капталды; горизонттуу туман басты; **2.** тумандануу, карангылоо, көздү жаш каптоо, тунаруу, тунарып жакшы көрүнбөө; **глаза** ~ **лись слезами** көзү жашка чайылып тунарып кетти; **3. перен.** кайгыга батуу, кайгыга басылуу, кайгыга чөгүү; **его лицо** ~ **лось** анын жүзүн кайгы каптады.

Отупевать *несов. см.* **отупеть**.

Отупелый, -ая, -ое *разг.* маң болгон, элейген, делдейген; маңоо тарткан, маанисиз; ~ **взгляд** маңоо тартып делдейген (маанисиз) көз караш.

Отупени/е *ср по знач. гл.* **отупеть**; **быть в состоянии** ~ **я** маң болуп делдейген абалда болуу.

Отупеть *сов.* маң болуу, элейүү, делдейүү,

кеңгирөө, маңоолонуу, маңыроо болуп калуу.

Отупить *сов.* маң кылуу, мээсин айлантуу, элейтүү, делдейтүү, маңыроолонтуп коюу.

Отупление *ср 1. по знач. гл.* **отупить** — **отуплять**; **2. уст.** *то же, что отупение.*

Отуплять *несов. см.* **отупить**.

Отутюживать *несов. см.* **отутюжить 1.**

Отутюживаться *несов. страд.* к **отутюживать**.

Отутюжить *сов.* **1.** жакшылап үтүктөө, жакшылап үтүктөп коюу; ~ **костюм** костюмду жакшылап үтүктөп коюу; ~ **брюки** шымды жакшылап үтүктөө; **2. перен.** таптап таштоо, жанчып салуу.

Отучать *несов. см.* **отучить I.**

Отучаться *несов.* **1. см.** **отучиться I**; **2. страд.** к **отучать**.

Отучиваться *несов.* **1. см.** **отучиться I**; **2. страд.** к **отучивать**.

Отучить I *сов.* таштатуу, койдуруу, баш тарттыруу; ~ **от курения** тамеки тартууну таштатуу.

Отучить II *сов. разг.* **1. без доп.** үйрөтүп бүтүү, машыктырып (көнүктүрүп) бүтүү; **2.** окуп бүтүү, окуп болуу (сабакты).

Отучиться I *сов.* таштоо, таштап коюу, кутулуу; өзүн мажбурлап койдуруу, баш тартуу; ~ **от дурных привычек** жаман адаттарын таштап коюу.

Отучиться II *сов. разг.* окуусун бүтүрүү, окууну бүтүрүү.

Отучнеть *сов. см.* **тучнеть**.

Отфильтровать *сов.* **1.** филтрлөө, филтрлеп тазалоо, филтрден өткөрүү, филтрден өткөрүп тазалоо; ~ **воду** сууну филтрлеп тазалоо; **2.** филтрлеп ажыратуу, филтрден бөлүп алуу; ~ **примеси** аралашмаларды филтрлеп ажыратып алуу.

Отфильтровываться *несов. см.* **отфильтровать**.

Отфильтровываться *несов. страд.* к **отфильтровать**.

Отформовать *сов. спец.* калыпка салуу, белгилүү бир калыпка формага келтирүү; ~ **кирпич** кирпич куюу; калыпка кыш куюу.

Отформовывать *несов. см.* **отформовать**.

Отформовываться *несов. страд.* к **отформовывать**.

Отфрезеровать *сов. тех.* фрезерлөө, фрезерлеп бүтүү, фрезерлеп жасоо; фрезерден чыгаруу; ~ **деталь** деталды фрезерлеп жасоо.

Отфрезеровывать *несов.* **отфрезеровать**.

Отфрезеровываться *несов. страд.* к **отфрезеровать**.

Отфутболивать *несов. см.* **отфутболить**.

Отфутболить *сов. груб. прост.* башка

бирөөгө түртө салуу, башка бир жерге жөнөтүп жиберүү; ~ предложение сунушту аткарбай башка бирөөгө түртө салуу; сунушту өзү чечпей башка бир жерге жөнөтүп жиберүү.

Отфы́ркаться сов. см. **отфы́ркивать**.

Отфы́ркива/ться сов. разг. бышкыруу, бышкырынуу, бышкырып жиберүү; бышылдоо; лошадь шумно ~ лась ат катуу бышкырды; **умыва́ться**, ~ аясь бышылдап жуунуу.

Отфы́ркнуться сов. однокр. к **отфы́ркиваться**.

Отха́живать I несов. см. **отходи́ть II**.

Отха́живать II несов. см. **отходи́ть III, 3, 4**.

Отха́ркать сов. какырынуу, какырыгын чыгарып таштоо.

Отха́ркаться сов. 1. какырынып, какырыгын чыгарып таштоо; 2. какырынган кезде бөлүнүп чыгып кетүү.

Отха́ркивание ср. по знач. гл, **отха́рживать** — **отха́ркиваться**.

Отха́рживать несов. см. **отхарка́ть** — **отхаркнۇ́ть**.

Отха́рживаться несов. 1. см. **отха́ркаться** — **отха́ркнуться**; 2. страд. к **отха́рживать**.

Отха́рживающи/й, -ая, -ее 1. прич. от **отха́рживать**; 2. прил. какырык чыгаруучу, какырыктын чыгып кетишине жардам берүүчү; ~ е средства какырык чыгаруучу дары-дармектер.

Отха́ркнуть сов. какырынып, какырыгын чыгарып таштоо, какырып таштоо.

Отхаркнۇ́ться сов. 1. какырынуу, какырып чыгарып таштоо; 2. какырык менен чыгып кетүү, какырынган кезде бөлүнүп чыгып кетүү.

Отхвата́ть сов. прост. то же, что **отхватить** 5.

Отхватить сов. 1. уст. тартып ала коюу, жулуп ала коюу; ~ **ть руку** колуп тартып ала коюу; 2. разг. чорт кесип алуу, чорт кесип таштоо, кесе чаап алуу, кесүү, кесип алуу; ~ **ть палец топором** балта менен бармагын кесе чаап алуу; 3. прост. тартып алуу, ээлеп алуу, олжолоп алуу, басып алуу; **каждый старался ~ ть по больше земли** ар ким жерди көбүрөөк ээлеп алууга аракеттенди; 4. колго түшүрүү, табуу, сатып алуу; где ты ~ л такой костюм? мындай костюмду кайдан таап алдың? 5. прост. шайдоот, шамдагай, кылдат аткаруу; устаттык менен бүткөрүү.

Отхва́тывать несов. см. **отхватить** и **отхвата́ть**.

Отхва́тываться несов. страд. к **отхва́тывать**.

Отхлебну́ть сов. разг. что, чего без доп. ооз тийүү, бир ууртам жутуу, ууртап-ууртап ичип алуу, ууртап көрүү; ~ **чаю** чайдан бир ууртоо; ~ **из кру́жки** кружкадан бир ууртоо.

Отхлёбывать несов. см. **отхлебну́ть**.

Отхлестать сов. кого разг. 1. чапкылоо, камчылоо; ~ **кнутом** камчы менен сабоо; камчы менен чыпылдатуу; 2. перен. катуу тилдөө, ашата сөгүү; аябай сыңдоо; келиштире сыңдоо; ~ **наповал** өлтүрө сыңдоо; экинчи баш көтөргүс кылып сыңдоо.

Отхлестывать несов. см. **отхлестать**.

Отхло́пать сов. разг. 1. оорута чапкылоо, колу ооруганча кол чабуу; ~ **себе ладо́ни** алакандары ооруганча кол чабуу; 2. чабуу, чаап жиберүү; ~ **по щека́м** жаака чаап жиберүү.

Отхлопотать сов. что разг. аракеттенүү, аракет аркылуу жетишүү; ~ **себе дополни́тельный о́тпуск** аракет кылып кошумча отпуск алуу.

Отхло́пывать несов. см. **отхло́пать**.

Отхлы́ну/ть сов. жайпай берип кайра тартуу, шарп этип кайра тартылуу, толуп кайра тартылуу; **волны ~ ли от бе́рега** толкундар шарп этип кайра тартылды; **кровь ~ ла от лица́** бетинен каны качты; 2. перен. дүр этип чегинүү; **толпа́ ~ ла эл дүр** этип чегине түштү.

Отхо́д I м 1. по знач. гл. **отойти 1–5, 9, 11, 12**; ~ **в сто́рону** бир четке чыгуу; ~ **с бое́м** согушуп артка чегинүү; ~ **на за́рание** подготовленные позиции мурдатан даярдалган позицияга карай чегинүү; ~ **от темы** темадан четке чыгып кетүү; ~ **от полити́ческой де́ятельности** саясий иштен баш тартуу; ~ **от действительности** чындыктан четке чыгып кетүү; ~ **к друго́му ве́домству** башка ведомствонун карамагына өтүп кетүү; ~ **ко сну́** уйкуга кетүү; уктап кетүү; 2. жөнөө, жөнөп кетүү, жолго чыгуу; ~ **поезда в три часа́** поезд саат үчтө жөнөйт; **до ~ а авто́буса оста́лось де́сять мину́т** автобустун жөнөрүнө он минута калды; автобус он минутадан кийин жолго чыгат; 3. уст. четте иштөө (акча иштеп табуу үчүн дыйкандардын кыштактардан сезондуу жумуштарга убактылуу кетүүлөрү).

Отхо́д II м см. **отхо́ды**.

Отходи́ть I несов. см. **отойти́**.

Отходи́ть II сов. разг. багуунун күчү менен айыктыруу, жакшылап багып айыктырып алуу; ~ **тяжёлого больно́го** катуу оорулуну жакшылап карап (багып) айыктырып алуу.

Отходи́ть III сов. 1. разг. көп басып жүрө берип баса албай калуу, басып жүрө берип баса албай калуу; ~ **ли мой но́ги** менин буттарым баспай калды; 2. разг. барып

жүрүү; он ~ л в шко́лу всего́ четы́ре го́да ал мектепке бар болгону төрт жыл барып жүрдү; **3. кем прост.** белгилүү бир убакытка чейин бир кызматта иштеп жүрүү; **4. кого прост.** сабоо, таяктоо, уруу; ~ **ть плётью** камчы менен сабоо.

Отходная ж церк. жаназа (ыйман айтып жаназа окуу).

Отходник м ист. четте иштеген дыйкан (акча иштеп табуу үчүн кыштактардан сезондуу жумуштарга кетишкен дыйкандар).

Отходничество ср. ист. четте иштөөчүлүк.

Отходный, -ая, -ое жөнөп кетүүнү, жолго чыгууну билдирүүчү; ~ **гудок** жолго чыгуу гудогу.

Отходчивость ж ачуусу тез таркоочулук.

Отходчивый, -ая, -ое (отходчив, -а, -о) ачуусу тез таркоочу, кекчилдиги жок; ~ **человек** ачуусу тез таркаган адам; кек сактабаган киши.

Отходы мн. (ед. отход м) калдыктар; ~ **нефтяной промышленности** нефть өнөр жайынын калдыктары; **химические** ~ химиялык калдыктар; **радиоактивные** ~ радиоактивдүү калдыктар.

Отхожий: отхожий промысел ист. четте иштөө; **отхожее место прост.** ажаткана, даараткана.

Отхотеть сов. разг. каалабай калуу, эңсебей калуу; айнып калуу.

Отхотеться сов. разг. каалабай калуу, эңсебей калуу; айнып калуу; ~ **лось идти в театр** айнып театрга барбай калуу; театрга баргысы келбей калуу.

Отхромировать сов. хромдоо, хром жабуу.

Отцарствовать сов. разг. падышалыгы бүтүү, падышалык кылуусу бүтүү.

Отцве/сти сов. 1. гүлдөп бүтүү, гүлү күбүлүп түшүү; **яблоня уже ~ ла** алма гүлдөп бүттү; **2. перен.** жашы өтүү, жашы өтө баштоо, карый (улгая) баштоо; солкулдап турган убагы өтүп кетүү; **3. разг. уст.** онуп кетүү, көөнөрүп кетүү, мурдагы өңүнөн ажыроо, өңү өчүү; ~ **тшая фотография** өңү өчкөн фотография.

Отцветать несов. см. отцвести.

Отцвести сов. сүзүү, сүзүп тазартуу, чыпкалоо; ~ **молоко** сүттү чыпкалоо.

Отцезивать несов. см. отцедить.

Отцезиваться несов. страд. к отцезивать.

Отцентрировать сов. что тех. борборго дал келтирүү, борборго туура келтирип орноштуруу (жайгаштыруу).

Отцентривать сов. что тех. 1. см. центровать; 2. то же, что отцентрировать.

Отцеп м ж.- д. 1. по знач.гл. отцепить 1; ~ вагонов вагондорду бири-биринен же паровоздон ажыратуу; **2. составдан** ажыратылган бир же бир нече вагон.

Отцепить сов. 1. ажыратып бүлүү, ажыратуу; ~ **вагон** вагонду ажыратып бөлүп таштоо; ~ **прицеп** прицепти ажыратып коюу; **2. разг.** алып таштоо, жулуп таштоо; ~ **репейник** уйгакты алып таштоо.

Отцепи/ться сов. 1. ажыроо, ажырап кетүү, ажырап калуу; **вагон ~ лся** вагон ажырап калды (кетти); **2. перен. прост.** жабышпоо, жабышканын таштоо, жайына коюу, тынч коюу; **отцепитесь от меня!** мага жабышканыңызды коюңузчу!

Отцепка ж по знач.гл. отцепиться – отцепиться 1; ~ тепловоза от состава тепловозду составдан ажыратып бөлүү.

Отцепление ср по знач. гл. отцепить-отцепиться 1.

Отцеплять несов. см. отцепить.

Отцепляться несов. 1. см. отцепиться; 2. страд. к отцеплять.

Отцепной, -ая, -ое ажыратылуучу, ажыратыла турган, ажыратууга мүмкүн боло турган.

Отцепщик м ажыратуучу, ажыратып туруучу жумушчу.

Отцепщица женск. к. отцепщик.

Отцеубийство ср атасын өлтүрүүчүлүк, өз атасын өлтүрүүчүлүк.

Отцеубийца м, ж өз атасын өлтүрүүчү, өз атасын өлтүргөн киши.

Отцов разг. атанын; **у меня в памяти остались ~ ы слова** атамдын айткан сөздөрү эсимде калыптыр.

Отцовск/ий, -ая, ое аталык, атанын, атаныкы, атага тиешелүү; ата...; **испытывать ~ ие чувства** аталык сезимди баштан өткөрүү; ~ **ий дом** атанын үйү; ~ **ое наследие** ата мурасы; **у него ~ ий характер** анын мүнөзү атасыныкына окшош.

Отцовств/о ср 1. аталык, ата экендик; **установить ~ о** аталыкты аныктоо; **2. аталык (сезим, кубаныч ж.б.); радость ~ а** аталык кубаныч.

Отчаиваться несов. см. отчаяться.

Отчал м мор. по знач. гл. отчалить – отчаливать

Отчаливание ср по знач. гл. отчаливать I.

Отчаливать несов. 1. см. отчалить; 2. повел. отчаливай прост. жогол, кет, нары кет; **а ну, ~ кана, жогол нары.**

Отчаливаться несов. страд. к отчаливать 1.

Отчалить сов. 1. что мор. чечүү, чечип бошотуп коюу (тросту, арканды); **2. от чего** жөнөө, жөнөп кетүү, жолго чыгуу.

Отчасти нареч. бир жагынан, бир эсептен, белгилүү бир даражада, бир аз; **вы ~ правы** бир эсептен сиздики туура; **это только ~**

успокоило его бул аны белгилүү даражада гана тынчтандырды; его успеху ~ содействовали ваши советы анын ийгиликке жетишине кеңештериниз белгилүү бир даражада көмөктөш болду.

Отчаяние *ср* үмүт үзүү, айласы түгөнүү, айласы кетүү, ылаажысыздык, аргасы түгөнүү; **впасть в** ~ айласы кетип үмүтү үзүлүү; **прийти в** ~ ылаажысыз абалга туш болуу; **он говорил с ~ м в голосе** анын үнүнөн таптакыр айласы кеткиндиги байкалып турду.

Отчаянность *ж* 1. *разг.* аргасы түгөнүп, айласы кеткендиги, үмүтү үзүлүп кыжалат болуу; ~ **положения** абалдын аргасыздыгы; 2. *разг.* ыгы жок кайрат, аша чапкан тайманбастык, тобокелдик, тобокелдикке салуу; **он всегда отличался ~ ю** ал ар дайым өзүнүн ашынган тайманбастыгы менен айырмаланып келген; 3. *прост.* то же, что отчаяние.

Отчаянн/ый, -ая, -ое (отличаян, -на, -но) 1. үмүтү үзүлгөн, ындыны өчкөн, айласы кеткен, аргасы куруп үмүтү үзүлгөн, аргасы түгөнгөн; ылаажысы куруган; ~ **ый человек** аргасы куруган, үмүтү үзүлгөн адам; ~ **ый взгляд** айланы кетип, ыйманы өчкөн көз караш; ~ **ый шаг** аргасыз кадам, амалы кеткенде жасалган кадам; 2. *разг.* абдан оор, эң жаман, өтө кыйын, аргасыз, ылаажысыз, чарасыз, мүшкүл; ~ **ое положение** абдан оор абал; 3. *разг.* коркконду билбеген, өтө кайраттуу, эч нерседен тартынбаган, тайманбаган; ~ **ый парень** эч нерседен тартынбаган жигит; 4. ыгы жок кайраттуу, тобокелчи, тобокелге салган; ~ **ый поступок** тобокелге салынган иш; 5. *разг.* барып турган, аябай берилген, ашкан; ~ **ый болельщик** ашкан күйөрман; 6. *прост.* чегине жеткен, таптакыр оңолбой турган, абдан оор (кыйын); 7. *разг.* абдан күчтүү, эң катуу, аянбаган, айыгышкан; ~ **ое сопротивление** абдан күчтүү каршылык.

Отчаяться *сов.* 1. үмүтсүздөнүү, үмүтсүздүккө түшүү, үмүт үзүү; ~ **в успехе предприятия** ишкананын ийгиликке жетишүүсүнөн биротоло үмүт үзүү; 2. үмүтү үзүлүү, аргасы түгөнүү, айласы кетүү, ындыны өчүү, кыжалат болуу; ~ **при первой же неудаче** а деп эле иши (максаты) оңунан чыкпай калганына ындыны өчүп кыжырлануу.

Отчего *нареч.* 1. *вопр.* эмнеликтен, эмне үчүн, эмне себептен; ~ **он не пришёл?** ал эмне үчүн келген жок?; *относ.* эмнеликтен, эмне үчүн, эмне себептүү, эмненин натыйжасында, эмненин аркасында; -дан; **я не знаю, ~ он не пришёл** анын эмне себептүү келбей калганын билбейм.

Отчего-либо *нареч.* кандайдыр бир себептен, кандайдыр бир себептүү, бирдемеден улам.

Отчего-нибудь *нареч.* то же, что отчего-либо.

Отчего-то *нареч.* негедир, эмнеликтендир, эмне үчүндүр, эмнегедир; ~ **не пришёл** ал эмнегедир келген жок.

Отчеканивать *несов. см. отчеканить.*

Отчеканиваться *несов.* 1. *см. отчеканиться;* 2. *страд. к отчеканивать.*

Отчекани/ть *сов.* 1. что согуп жасоо, басып чыгаруу (медаль, монета ж.б. жөнүндө); ~ **ть монету** монетаны согуп жасоо, монета чыгаруу; 2. *перен.* тактап сүйлөө, тактап дааналап айтуу, таптап-баптап айтуу; **он ~ л каждое слово** ал ар бир сөзүн тактап, дааналап айтып жатты.

Отчекани/ться *сов.* 1. согулуп, басылып чыгуу, сүрөтү түшүрүлүү (металлга); 2. *перен.* даана көрүнүп туруу, даана бөлүнүп туруу, так байкалып туруу; **на небе ~ лись** асманда жылдыздар даана көрүнүп туруу.

Отчереновать *сов. что. сад.* өсүмдүктүн калемчесин которуп (бөлүп) отургузуу.

Отчёркивать *несов. см. отчеркнуть.*

Отчёркиваться *несов. страд. к отчёркивать.*

Отчёркнуть *сов. что* сызып белгилөө, сызып көрсөтүү, сызык менен ажыратуу, сызык менен айлантуу; ~ **нужное место в книге** китептин керектүү жерин сызып белгилөө.

Отчерпать *сов. что разг.* сузуп алуу, сузуп куюп алуу; ~ **воду из бочки** бочкадан суу сузуп алуу.

Отчерпнуть *сов. что разг.* сузуп төгүү, сузуп бөксөртүү.

Отчерпывать *несов. см. отчерпать и отчерпнуть.*

Отчерпываться *несов. страд. к отчерпывать.*

Отчертить *сов. разг.* 1. чийип бөлүү, сызык менен бөлүп коюу; 2. *тж. без доп.* сызып (чийип) болуу, сызып (чийип) бүтүү.

Отчёрчивать *несов. см. отчертить* 1.

Отчёрчиваться *несов. страд. к отчёрчивать.*

Отчесать *сов.* 1 *разг.* тарап болуу, тарап бүтүү; 2. тарап бөлүү, тарап ажыратуу; 3. *груб. прост.* шапалактоо, чыпылдата чабуу, сабоо.

Отчество *ср* атасынын аты; **называть по ~ у** атасынын аты боюнча чакыруу, атасынын атынан атоо.

Отчёсывать *несов. см. отчесать* 2, 3.

Отчёсываться *несов. страд. к отчёсывать.*

Отчёт *м* 1. отчёт; ~ **о научной работе**

илимий иш жөнүндө отчёт; ~ депутата депутаттын отчёту; **2.** *бухгал.* отчёт, эсеп-кысап; **финансовый** ~ финансалык отчёт; **авансовый** ~ авансалык отчёт; **взять (получить) под отчёт** шарты менен алуу; **3.** отчёт (иштин абалы, болгон окуя ж.б. жөнүндө толук билдирүү, баяндоо); ~ **о футбольном матче** футболдук матч жөнүндө отчёт; **дать (отдать) себе отчёт в чём** түшүнүп, сезип, алды-артын байкап иш кылуу, байкап сүйлөө; **не отдавая себе отчёта** маанижайына көңүл бөлбөй, ойлонбостон, алды-артын байкабай, маани бербей.

Отчётливо нареч. ачык-айкын, так-даана; **писать** ~ ачык (даана) жазуу; **докладчик** ~ изложил свои соображения докладчы өзүнүн оюн так-даана баяндады; ~ **представить будущее** келечекти көз алдыга даана элестетүү.

Отчётливость ж тактык, дааналык, ачык-айкындык; ~ **рисунка** сүрөттүн ачык-дааналыгы.

Отчётлив/ый, -ая, -ое (отчётлив, -а, -о) **1.** ачык-айкын, даана, так; ~ **ое произношение** ачык-айкын так сүйлөө; **2.** даана, так угулуу; ~ **ый звук гудка** гудоктун даана угулган үнү; **3.** ачык, даана, ачык-даана тартылган (чыккан), жакшы көрүнгөн; ~ **ое изображение** даана чыккан сүрөт.

Отчётно-выборн/ый, -ая, -ое отчёттук-шайлоо...; ~ **ое собрание** отчёттук-шайлоо чогулушу.

Отчётност/ь ж 1. отчёттуулук, отчёт иши, эсеп-кысап берүү; **порядок** ~ и отчёттуулуктун тартиби; ~ **в перед вышестоящими организациями** жогору турган уюмдардын алдында отчёт берүү; **2.** отчёттуулук, отчёт, эсеп-кысап документтер; **финансовая** ~ **ь** финансылык отчеттор.

Отчётн/ый, -ая, -ое отчёттук; ~ **ый доклад** отчёттук доклад; ~ **ое собрание** отчёттук чогулуш; ~ **ый период** отчёттук мезгил.

Отчизн/а ж ата мекен; **любовь к ~ е** ата мекенди сүйүү.

Отчий, -ая, -ое *трад.-поэт и высок.* атаныкы, атага тиешелүү, атанын..; ата...; ~ дом атанын үйү; туулуп өскөн үй.

Отчим м өгөй ата.

Отчислени/е ср 1. *по знач. гл.* **отчислить** — **отчислять; произвести** ~ **е** от заработной платы эмгек акыдан чыгарып таштоо (кармап калуу); ~ **е** **неуспевающий студент** сабагынан жетишпеген студенттерди окуудан чыгаруу; **2.** *обычно мн.* **отчисления** (отчисленная сумма) чегерүүлөр, чегерилген сумма, бөлүнгөн каражат (сумма); ~ **я** на **строительство** курулушка чегерүүлөр; курулуш үчүн бөлүнгөн каражат;

амортизационные ~ **я** амортизациялык чегерүүлөр.

Отчислить сов. 1. *что* кармап, кармап калуу; бөлүп чыгаруу; ~ **десять рублей из заработной платы** эмгек акыдан он сом кармап калуу; **2.** бошотуу, чыгаруу, чыгарып жиберүү; ~ **из армии** армиядан бошотуу; ~ **студента** студетти чыгарып жиберүү.

Отчисляться сов. бошотулуу, бошонуп кетүү; чыгарылуу, чыгуу, ~ **из института** институттан чыгарылуу.

Отчислять несов. см. отчислить.

Отчисляться несов. 1. *см. отчислиться; 2. страд. к отчислять.*

Отчислить сов. что тазалоо, тазартуу, кирин кетирүү; ~ **пятно** такты кетирүү; ~ **ржавчину** датты тазалоо (кетирүү).

Отчисти/ться сов. разг. тазалануу, таза болуу, тазаруу, кетүү; **пятно** ~ **лось** так кетти; **кастрюля** ~ **лась** кастрюль таза болуп калды.

Отчита/ть сов. разг. 1. *кого* катуу жемелөө, катуу урушуу, жемелеп адебин колуна берүү; **папа однажды жестоко меня** ~ **л** күндөрдүн биринде атам мени аябай жемеледи; **2.** *тк. без доп.* окуп бүтүү, окуп болуу, окуп чыгуу; ~ **ть роман** романды окуп болуу.

Отчитаться сов. отчёт берүү; ~ **перед избирателями** шайлоочулардын алдында отчёт берүү.

Отчитывать несов. см. отчитать 1.

Отчитываться несов. см. отчитаться.

Отчихаться сов. разг. чүчкүрүнүү, чүчкүрүп женилдей түшүү.

Отчихвостить сов. кого прост. катуу тилдөө, келиштирүү сөгүү, ашата сөгүү.

Отчищать несов. см. отчистить.

Отчищаться несов. 1. *см. отчиститься; 2. страд. к отчищать.*

Отчленить сов. что мүчөлөргө бөлүү, мүчөлөө, бөлүктөргө бөлүү, бөлүп ажыратуу.

Отчленять несов. см. отчленить.

Отчленяться несов. страд. к отчленять.

Отчубучить сов. прост укмуштуудай, ойго келбеген, чектен чыккан иш жасоо.

Отчудить I сов. см. отчуждать.

Отчудить II сов. прост. ойго келбеген, күтүлбөгөн, таң каларлык иш жасоо, өнөр көрсөтүү.

Отчужда/ть несов. 1. *кого-что* алыстатуу, четтетүү, ажыратып коюу, бөлүп салуу; **эгоизм** ~ **л** от него **близких** керт башынан гана камын ойлоочулук андан жакындарын алыстатып койду; **2.** *что юр.* ээликтен ажыратуу, менчиктүү мүлктү алып коюу (мамлекеттин же коомдук уюмдардын пайдасына алып коюу).

Отчуждаться несов. 1. алыстоо, четтөө, жат болуп калуу; ~ **от семьи** үй-бүлөсүнөн

алыстоо; **2. страд. к отчуждать 2.**

Отчуждение ср 1. алыстоо, четтөө, жатыркап калуу, жат болуп калуу, алыстатуу, жат кылуу; **взаимное** ~ өз ара жат болуп кетүү, бири-бирине жат болуп калуу; **2. юр. по знач. гл. отчудить I-отчуждать 2;** ~ **дома в пользу государства** үйдү мамлекеттин карамагына өткөрүү; **♦ полоса отчуждения уст. то же, что полоса отвода (см отвод).**

Отчужденность ж алыстап кеткендик, жатыркоо, жат болуп калгандык; **в отношении** появилась ~ алардын өз ара мамилелеринде алыстоо (жатыркоо) пайда болду.

Отчужденный, -ая, -ое 1. прич. от отчудить I; **2. прил.** алыстап кеткен, жатыркаган, жат болуп кеткен; **3. салкын, кош көңүл;** ~ **ый взгляд** салкын көз караш; **3. юр.** ээликтен ажыратылган, алынып коюлган; ~ **ое имущество** ээсинен алынып коюлган мүлк.

Отчураться сов. прост. баш тартуу, качуу; ~ **от работы** иштен баш тартуу (качуу).

Отшага/ть сов. разг. жөө жол басуу; **мы ~ ли сегодня** десять километров биз жөө он километр жол бастык.

Отшагивать несов. см. отшагать.

Отшагнуть сов. разг. бир кадам таштоо (артка же бир тарабына); ~ **влево** сол жакка бир кадам таштоо.

Отшатнуть сов. разг. 1. теңселтүү, жалт бердирүү; **2. перен. от кого-чего** өзүнөн качыруу, алыстатуу, оолактатуу.

Отшатнуться сов. от кого-чего 1. кийин боло берүү, чалкалай түшүү, жалт берүү, кетенчиктей түшүү, четке чыга берүү; ~ **назад** артка кетенчиктей түшүү; **2. перен.** качуу, четтөө, катышпай калуу, мамилени үзүү; ~ **от прежнего друга** мурдакы до-сунан кол үзүп кетүү (качуу).

Отшатывать несов. см. отшатнуть.

Отшатываться несов. см. отшатнуться.

Отшвартовать сов. что мор. кемени чечип жолго чыгаруу.

Отшвартоваться сов. мор. жолго чыгуу, жөнөп кетүү (кеме жөнүндө); «Садко» **немедленно** ~ лся «Садко» дароо жолго чыгып кетти.

Отшвартовывать несов. см. отшвартовать.

Отшвартовываться несов. 1. см. отшвартоваться; **2. страд. к отшвартовывать.**

Отшвыривать несов. отшвырнуть — отшвырять.

Отшвыриваться несов. страд. к отшвыривать.

Отшвырнуть сов. кого-что разг. ыргытуу, ыргытып жиберүү, ыргытып таштоо; ~ **камень с дороги** ташты жолдон алып ыргытып таштоо (жиберүү).

Отшвырять сов. прост. ыргытып-ыргытып жиберүү, ыргытып-ыргытып таштоо.

Отшелушиться сов. 1. түлөө, түлөп түшүү, сыйрылуу; **2.** түлөп бүтүү, түлөп (сыйрылып) болуу.

Отшельник м 1. дербиш, календер (диний фонатизмдик көз карашта болгондуктан, элден безип, жалгыз тиричилик кылган адам); **2.** элге кошулбаган, элден безип жалгыз жашаган адам.

Отшельница женск. к отшельник.

Отшельнический/ий, -ая, -ое дербиштик; ~ **ая жизнь** дербиштик турмуш, элдеп безип жалгыз жашаган турмуш.

Отшельничество ср дербиштик, календерлик, элден безген жалгыздык турмуш.

Отшиб: разг. на отшибе 1. четте, оолакта, окчун жерде; **изба стояла на отшибе** үй окчун жерде эле; **2. перен.** бөлүнүп, обочолонуп жашоо; **жить на отшибе** башкалардан обочолонуп жашоо.

Отшибать несов. см. отшибить.

Отшиб/ить сов. что 1. прост. уруп сындыруу, уруп түшүрүү; ~ **ить ручку чайни-ка** чайнектин сабын уруп сындырып алуу; **2. разг.** уруп оорутуу, уруп оорутуп коюу, уруп оорутуп алуу; **он ~ себе ногу** ал бутун уруп оорутуп алды; **3. разг.** жоготуу, жок кылуу; **страх ~ у него память** коркунуч анын эсин жоготту; коркконунан ал эсинен тана түштү.

Отшивать несов. см. отшить 1, 2.

Отшиваться несов. к отшивать.

Отшить сов. 1. что спец. ажыратуу, ажыратып алуу, чыгарып алуу (мык менен кадалган нерсени); **2. груб. прост.** кутулуу, айдап жиберүү, келтирбей коюу, келгис кылуу; **3. тж. без доп. разг.** тигип бүтүү, тигип болуу.

Отшлёпа/ть сов. 1. кого разг. сабоо, уруу, шапалактоо; ~ **ть шалуна** тентекти шапалактоо; **2. что прост.** шалп-шалп басуу; ~ **ли три километра под дождём** жамгырда шалпылдап үч километр жол жүрдүк (жүрүштү).

Отшлёпывать несов. см. отшлёпать 1.

Отшлифовать сов. что 1. жылмалоо, сүрүп жылмалоо, сүрүп тегиздөө; ~ **алмаз** сүрүп жылмалоо; **2. перен.** оңдоо, түзөтүү, жакшыртуу, жатык кылуу, сулуулоо, көркөмдөө; ~ **очерк** очеркти жакшыртуу; ~ **стиль** жатык кылуу.

Отшлифовывать несов. см. отшлифовать.

Отшлифовываться несов. страд. к отшлифовывать.

Отшлипливать несов. см. отшлипить.

Отшлипываться несов. 1. см. отшлипить-ся; **2. страд. к отшлипливать.**

Отшлипить сов. разг. төөнөгүчүн чыгаруу,

төөнөсүн бошотуп (чыгарып) коюу; ~ бант бантты төөнөгүчтөн бошотуу; бантты чечип алуу.

Отшпíлиться *сов. разг.* төөнөлгөнү чечилип кетүү, чыгып кетүү бошоп кетүү.

Отштампováть *сов. что* штамптоо, штамптап жасоо, штамптан чыгаруу; ~ детали тетиктерди штамптоо; тетиктерди штамптан жасоо.

Отштампóвывать *несов. см. отштампováть.*

Отштампóвываться *несов. страд. к отштампóвывать.*

Отштукатúривать *несов. см. отштукатúрить* 1.

Отштукатúриваться *несов. страд. к отштукатúривать.*

Отштукатúрить *сов. разг.* 1. что шыбоо, шыбап коюу, шыбап салуу, шыбактан өткөрүү; ~ здание имаратты шыбап коюу; 2. *тж. без доп.* шыбап бүтүү, шыбактап болуу.

Отшумé/ть *сов.* 1. дуулдап басылуу, шуулдап токтоо; **вѣтер** ~ л шамал шуулдап басылды; шуулдаган шамал басылды; 2. *перен.* чуусу, басылуу, дуу-дуусу токтоо, бүтүү; **война** ~ ла согуштун чуусу басылды; **его сла́ва давно́** ~ ла анын атак-данкы жөнүндөгү дуу-дуу алда качан токтогон.

Отшутíться *сов. разг.* тамашага чалып жооп кайтаруу, тамашалап жооп берүү, тамашага чалып кутулуп кетүү, тамаша менен жооткотуу.

Отшúчиваться *несов. см. отшутíться.*

Отщѣлка/ть *сов.* 1. *прост.* чертүү, чертип жиберүү (жазалоо иретинде); ~ **ть за шáлости** шоктук кылгандык үчүн чертип жиберүү; 2. *перен.* катуу тилдөө, катуу урушуу, аябай жемелөө; ~ **ть за прогúл** прогул жасагандыгы үчүн катуу урушуу; 3. *без доп разг.* таңшып сайроо, такшып сайрап бүтүү, токтоо; **соловѣй** ~ л булбул таңшып сайрап токтоду.

Отщѣлкать *сов. прост. то же, что отщѣлкать* 1.

Отщѣлкивать *несов.* 1. *см. отщѣлкнуть;* 2. чыкылдоо, чыкылдап сан эсебин көрсөтүү (счетчик, саат ж.б. жөнүндө).

Отщѣлкиваться *несов. страд. к отщѣлкивать.*

Отщѣлкнуть *сов. разг.* шылдырт эткизип ачуу, шылдырттатып ачып берүү; ~ замо́к кулпуну шылдырт эткизип ачуу.

Отщемíть *сов. прост.* кыпчытып алуу, кыпчытып оорутуп алуу; ~ пале́ц бармагын кыпчытып алуу.

Отщемля́ть *несов. см. отщемíть.*

Отщемля́ться *несов. страд. к отщемля́ть.*

Отщепáть *сов. что, чего* белгилүү бир өлчөмдө майдалап жаруу, жарып даярдоо;

~ **лучи́ны для растóпки** бир аз от тамызгы жаруу.

Отщепéнец *м* элден чыгып калган, коомдон чыгып калган, элден куулган, коомдон куулган, азгын, бозгун.

Отщепéнка *женск. к отщепéнец.*

Отщепéнство *ср* азгындык, бозгундук, коомдук топтон, чөйрөдөн чыгып калгандык.

Отщепíть *сов.* жаруу, майдалоо, майдалап жаруу; ~ **лучи́ну от тамызгы** (ичеги) жаруу.

Отщепíться *сов.* жарылуу, майдалануу (чымынды, от тамызгы жөнүндө).

Отщепля́ть *несов. см. отщепíть.*

Отщепля́ться *несов.* 1. *см. отщепíться;* 2. *страд. к отщепля́ть.*

Отщипáть *сов. разг.* чымчып үзүп алуу.

Отщипнúть *сов. что* чымчылап үзүү, чымчылап үзүп таштоо, чымчылап үзүп алуу; ~ **кусóчек хлѣба** нандан кичине чымчып үзүп алуу.

Отщипывáть *несов. см. отщипáть* – **отщипнúть.**

Отщипывáться *несов. страд. к отщипывáть.*

Отъ... приставка см от... йоттошкон үндүү «ө», «ю», «я» тамгаларынын алдында «от...» приставкасынын ордуна колдонулат, мис., **отъѣздить, отъѣсть, отъюлить, отъявленный.**

Отъедáть *несов. см. отъѣсть* 1, 2.

Отъедáться *несов.* 1. *см. отъѣсться;* 2. *страд. к отъедáть.*

Отъединíть *сов.* бөлүү, ажыратуу, бөлүп (ажыратып) салуу, бөлүп (ажыратып) таштоо; ~ **провóд** зымды ажыратып коюу; зымды-биринен бөлүп таштоо.

Отъединíться *сов.* бөлүнүү, ажыроо, бөлүнүп (ажырап) кетүү; ~ **от коллектива** жамаатын бөлүнүп кетүү.

Отъединя́ть *несов. см. отединíть.*

Отъединя́ться *несов.* 1. *см. отъединíться;* 2. *страд. к отъединя́ть.*

Отъѣзд *м по знач. гл. отъѣзжать* 1; ~ делегáции делегациянын жөнөп кетиши; **неожиданный** ~ капысынан жолго чыгуу; **ó быть (находíться) в отъѣзде** сапарда болуу, бир жакка кетип убактылуу жок болуу.

Отъѣзди/ть *сов. разг.* 1. белгилүү бир убакытты сапарда өткөрүү; 2. жол жүрүп бүтүү, сапарды аяктоо; **я своё** ~ л мен жүрөр жолумду жүрүп бүттүм; 3. жүрө берип керектен чыгуу; ~ **л мой «Запоро́жец»** менин «Запорожец» автомашинам жүрө берип керектен чыкты (кызматын өтөп бүтүү).

Отъѣздиться *сов. разг. то же, что отъѣздить* 2.

Отъѣзжа́ть *несов. см. отъѣхать.*

Отъѣзжа́ющи/й, -ая, -ее 1. *прич. от отъѣзжа́ть;* 2. *в знач. сущ. отъѣзжа́ющий м.*

отъезжа́ющая ж жөнөп кетүүчү, жолго чыгуучу, жол жүрүүчү; **прово́ды** ~ **х** жөнөп кетүүчүлөрдү узатуу.

Отъём *м* спец. эмчектен чыгаруу, энесинен ажыратуу (бөлүү); ~ **теля́т от ма́тки** музоолорду энесинен ажыратуу.

Отъёмка ж спец. *по знач. гл. отнять* — **отнима́ть**.

Отъёмн/ый, -ая, -ое ажырап чыгуучу, чыгырылып алынуучу, алынып коюла турган; ~ **ая кры́шка** чыгарылып алынуучу капкак.

Отъе́сть сов. 1. кемирүү, кемирип жеп коюу; **мы́ши отъели горбу́шка хлеба** чыккандар нандын кыртышын кемирип жеп кетишиптир; **2. обычно безл. разг.** жеп кетүү, жеп жок кылуу, жеп кетирүү; **пятно́ отъело нашаты́рным спи́ртом** такты нашатыр спирти жеп кетиштир; **3. тж. без доп. разг.** жеп бүтүү, жеп бүтүү, жеп түгөтүү.

Отъе́сться сов. ичип-жеп семирүү, оңолуу; **щено́к отъелся** күчүк тоюшунча ичип-жеп жүрүп семирп кетти.

Отъе́хать сов. 1. жөнөп кетүү, жолго чыгып кетүү, алыстап кетүү; ~ **от го́рода** шаардан алыстап кетүү; ~ **от ста́нции** станциядан жөнөп кетүү; ~ **в сто́рону от шоссе́** шосседен чыгып узап кетүү; **2.** белгилүү бир аралыкка узап кетүү; **мы не успе́ли ~ и десяти́ верст...** биз он чакырым да узап элегибизде...; **3. уст.** жөнөп кетүү; (**Ловчий**) **Князь приказа́л домо́й Отъе́хать нам** (Пушкин) (Ловчий) Князь буюрду бизге үйүңөргө жөнөгүлө; **4. прост.** жабышпай (асылбай) келүү, жайына коюу, мазасын кетиргенди таштоо; **5. прост.** ажырап түшүү, сыйрылып түшүү; **обои отъе́хали** гүлкагаз сыйрылып түштү.

Отъя́вленный, -ая, -ое разг. барып турган, ашынган, жеткен, чийинден чыккан; ~ **плут** ашынган митаам; ~ **негодя́й** жеткен шүмшүк; ~ **спле́тник** барып турган ушакчы.

Отъя́ть сов. то же, что отнять.

Отъя́ться сов. то же, что отняться.

Отыгра́ть сов. 1. *кого-что* кайра утуп алуу, уттурганын кайтарып алуу, уткузгандарынын ордун толтуруу; ~ **свои́ де́ньги** өз акчасын кайтарып утуп алуу; **2. спорт.** алып коюу, кайра тартып алуу; ~ **мяч** топту кайра алып коюу; **3. тк. без доп. разг.** ойноп бүтүү, ойноп болуу.

Отыгра́ться сов. 1. кайра утуп алуу, уттурганын кайтарып алуу, уткузгандарынын ордун алуу; ~ **в ка́рты** картадан уттургандарын кайра кайтарып алуу; **2.** бир уттуруп кайра утуп алуу, жандырып алуу, оюнду теңештирүү; **на́шей кома́нде удало́сь** ~ биздин команда уттурганын кайра

алышты; биздин команда адегенде уттуруп жиберип, анан кайра утуп алды; **3.** ордунан чыкпай калган иштин кайра кемелтесин толтуруп алуу; **он отыгра́лся за все́ неуда́чи** ал оңунан чыкпай калган иштеринин бардыгынан кемелтесин толтуруп алды; **4. перен. разг.** кыйын абалдан айла таап кетүү; шуткой тамашага чалып кутулуп кетүү.

Оты́грывание ср по знач. гл. оты́грывать.

Оты́грывать несом. см. отыгра́ть 1.

Оты́грываться несом. 1. см. отыгра́ться; 2. страд. к оты́грывать.

Оты́грыш м 1. разг. по знач. гл. отыгра́ть — **оты́грывать; 2. разг.** кайра утуп алынган (уттуруп жиберип кайра кайтарып алынган) акчалар, буюмдар ж.б.; **3. муз.** кайруу.

Отыма́ть книжн. уст. см. отъя́ть.

Отыма́ться несом. уст. и прост. 1. см. отъя́ться; 2. страд. к отыма́ть.

Отыме́нн/ый, -ая, -ое грам. зат атоочтон же сын атоочтон жасалган; ~ **ое наре́чие** зат атоочтон жасалган тактооч.

Отыска́ние ср по знач. гл. отыска́ть; ~ кварти́ры квартира издеп табуу.

Отыска́ть сов. кого-что издеп табуу, издеп жүрүп таап алуу; ~ **кни́гу** китепти издеп таап алуу; ~ **ну́жный дом** керектүү үйдү издеп жүрүп таап алуу.

Отыска́/ться сов. изделип табылуу, табылуу; **тетра́дь ~ лась** дептер табылды; **пропа́жа ~ лась** жоголгон буюм табылды.

Оты́скивание ср по знач. гл. оты́скивать.

Оты́скивать несом. см. отсы́кать.

Оты́скиваться несом. 1. см. отыска́ть; 2. страд. оты́скивать.

Отэкзаменова́ть сов. и без доп разг. экзамен алып бүтүү, экзамен алып болуу.

Отэкзаменова́ться сов. разг. экзамен берип бүтүү.

Отяготе́ть сов. над кем уст. 1. салмагын салуу, оордук келтирүү; **2.** өз эркине багындыруу, өз ыктыярына баш ийдирүү, өзүнүн таасир чөйрөсүнө тартуу.

Отяготи́тельный, -ая, -ое (отяготи́телен, -льна, -льно) уст. оордук келтирүүчү, кыйын абалга туш кылуучу, кыйноочу; ~ **обро́к** оордук келтирген (жанга баткан) салык, оор салык.

Отяготи́ть сов. книжн. 1. кого-что оордотуу, салмактантуу; ~ **вё́тви, отягоще́нные сне́гом** кар басып салмактанган бутактар; **2.** оордук келтирүү, убара кылуу, кыйнап салуу, оор абалга кириптер кылуу; ~ **поруче́нием кого-л.** тапшырма берип кыйнап коюу.

Отяготи́т/ься сов. уст. убара тартуу, кыйналуу, оор абалга туш болуу; **Ежели Вы не отяготи́тесь, то приезжа́йте с 9-ча-**

совым поездом (Салтыков-Шедрин) Эгерде кыйналасаңыз, саат тогуздагы поезд менен келиңиз; эгерде Сизге оор болбосо, саат тогуздагы поезд менен келиңиз.

Отягощать *несов. см. отяготить.*

Отягощаться *несов. 1. см. отяготиться; 2. страд. к отягощать.*

Отягощение *ср по знач. гл. отяготить — отягощать; ~ дополнительными заданиями кошумча тапшырмалар берип убара кылуу (кыйноо).*

Отягчать *несов. см. отягчить.*

Отягчение *ср по знач. гл. отягчить — отягчать.*

Отягчить *сов. что книжн. 1. то же, что отяготить; 2. перен. оордоштуруу, оордотуп жиберүү, оор жагына оодаруу; ~ вину күнөөнү оордотуп жиберүү.*

Отяжеление *ср по знач. гл. отяжелеть.*

Отяжелеть *сов. 1. см. тяжелеть 1, 2; 2. оордоо, оор тартуу, толуу, семирүү; ~ телом оор тартуу, семирп (толуп) кетүү.*

Отяжели/ть *сов. 1. кого-что оордотуу, оор кылып коюу, оордоштуруу; ~ ть конструкцию конструкцияны оордоштуруп жиберүү; 2. перен. оордоштуруу, татаалдаштыруу (стилди, романды, повести ж.б.); подробности ~ ли рассказ майда-чүйдөлөр аңгемени татаалдаштырып жиберген.*

Отяжелеть *несов. см. отяжелить.*

Офенски/ий, -ая, -ое кыдырма... кыдырмачы...; ~ **ая торговля** кыдырма соода.

Офеня *м* кыдырма соодагер, кыдырмачы (революцияга чейин Россияда кыштактарды кыдырып жүрүп галантерея, кездеме, китеп ж.б. менен соода кылган соодагер).

Оферта *ж спец.* оферта (келишим, бүтүм жасоо жөнүндөгү сунуш).

Офицер *м* офицер; ~ **связи** байланыш офицери; ~ **флота** флот офицери; ~ **запаса** запастагы офицер.

Офицерск/ий, -ая, -ое офицердик, офицерлер..., офицер...; ~ **ие кадры** офицердик кадрлар; ~ **ий состав** офицердик курам; ~ **ий клуб** офицерлер клубу.

Офицерство *ср 1. собир. офицерлер; 2. разг. офицердик наам.*

Офицерье *ср. собир. прост. пренебр. офицерлер.*

Официально *нареч.* официалдуу, официалдуу түрдө; ~ **заявить** официалдуу билдирүү; официалдуу түрдө айтуу.

Официальность/ь *ж 1. официалдуулук; ~ ь сообщения* билдирүүлөрдүн официалдуулугу; ~ **ь переговоры** сүйлөшүүлөрдүн официалдуулугу; **2. официалдуулук, официалдуу кайрылуу; отбросив ~ и** официалдуулукту жыйыштырып коюп.

Официальн/ый, -ая, -ое (официален, -льна, -льно) **1. официалдуу; ~ ое сообщение** официалдуу билдирүү; ~ **ый документ** официалдуу документ; ~ **ый орган** официалдуу орган; ~ **ая беседа** официалдуу аңгемелешүү; **под ~ ым данным** официалдуу маалыматтар боюнча; официалдуу маалыматтарга караганда; **2. официалдуу** (өкмөттүн, администрациянын ж.б. өкүлү жөнүндө); ~ **о е лицо** официалдуу адам; **3. официалдуу; ~ ая терминология** официалдуу терминология; ~ **ый язык** официалдуу тил; **4. официалдуу; ~ о е приглашение** официалдуу чакыруу; **5. перен. официалдуу** (салкын-сыпайы, токтоо мамилега карата).

Официант *м 1. официант; 2. уст. тамак алып келип, дасторконду тейлөөчү кызматкер.*

Официантка *женск. к официант.*

Официантск/ий, -ая, -ое 1. официанттык, официанттардын; ~ ая куртка официанттык куртка, официанттардын курткасы; **2. в знач. сущ. официантская ж** официанттар бөлмөсү.

Официоз *м* официоз (официоздук басма сөз органы).

Официозность *ж* официоздуулук.

Официозн/ый, -ая, -ое (официозен, -на, -но) официоздуу, официоздук (формалдык жактан өкмөт менен байланышпаган, бирок иш жүзүндө анын көз карашын жактаган); ~ **ый журнал** официоздук журнал; ~ **ая газета** официоздук газета.

Оформитель *м* жасалгалоочу, жасалга ишин аткаруучу; **художественный** ~ көркөм жасалгалоочу; ~ **витрины** витриналарды жасалгалоочу.

Оформительница *женск. к оформитель.*

Оформительск/ий, -ая, -ое жасалгалоочулук, жасалгалоо...; ~ **ий талант** жасалгалоочулук талант; ~ **о е искусство** жасалгалоо искусствосу.

Оформить *сов. 1. что* жасалгалоо, кооздоп жасалгалоо; ~ **книгу** китепти жасалгалоо; ~ **стенгазету** дубал газетаны жасалгалап чыгаруу” **2. что** тийиштүү талаптарга ылайык келтирүү, түзүү, оформить этүү; ~ **соглашение** макулдашууну оформить этүү; **3. кого** оформить этүү, алуу; ~ **на работу** ишке оформить этүү.

Оформиться *сов. 1. оформить* этилүү, түзүлүү, калыптануу, белгилүү формага ээ болуу; **его взгляды** ~ **лись** анын көз караштары түзүлүп калыптанып калды; **2. белгилүү формага ээ болуу, жетилүү, жетилип калуу; ребёнок ещё не ~ лся** бала али жетиле элек; **3. оформить** этилүү, орношуу, документтерди бүтүрүү; ~ **ть на работу** ишке орношуу.

Оформлѣние *ср* 1. по *знач. гл.* **оформить** – **оформиться**; ~ **документов** документтерди оформить этүү; ~ **на работу** ишке кабыл алуу; 2. жасалгалоо, кооздоп жасоо, кооздук; **нарядное** ~ **детских книг** балдарга арналган китептердин кооздоп жасалышы.

Оформлять *несов. см.* **оформить**.

Оформляться *несов.* 1. *см.* **оформиться**; 2. *страд. к* **оформлять**.

Офорт *м* офорт (кислота менен оюп жасалган сүрөт жана андан түшүрүлгөн гравюранын бир түрү).

Офортист *м* офортчу (сүрөтчү-гравер, офорт боюнча адис).

Офортн/ый, -ая, -ое офорттук, офорт...

Офсайд *м спорт.* офсайд (футбол, хоккей ж.б. оюндарда оюнчунун оюндан тышкары деп табылышы).

Офсет *м полигр.* офсет (басуунун бир түрү, мындай боёк басма формасынан резинага, андан кагазга берилет).

Офсетн/ый, -ая, -ое *полигр.* офсеттик, офсет...; ~ **ая печать** офсеттик жол менен басуу; ~ **ая машина**.

Офтальмолог *м* офтальмолог (көз оорулары боюнча адис).

Офтальмологический, -ая, -ое офтальмологиялык, офтальмология...; ~ **институт** офтальмология институту.

Офтальмология *ж* офтальмология (көздүн түзүлүшү, көз оорулары жана аларды дарылоо боюнча илим).

Ох *межд.* 1. корккондукту, ооругандыкты, жеңилдей түшкөндүктү ж.б. билдирүүдө колдонулат; **ох, как болит рука!** ох, колум ушунчалык ооруп турат! **ох, и испугал ты меня!** ой, аябай коркуттуң го мени!, ой, аябай коркуп кетпедимби! 2. өкүнгөндүктү, нааразылыкты, кайгыргандыкты ж.б. билдирүүдө колдонулат; **ох, не рисовать уже мне так!** ой, эми сүрөттү мындай тарта албай калдым го! 3. суктанууну, таңданууну ж.б. билдирүүдө колдонулат; **ох, какая прелесть!** бах, кандай керемет!

Охаживать *несов. кого прост.* 1. айлана басуу, тегерене басуу; ~ **избу кругом** кепени айланып чыгуу; 2. *то же, что* **обхаживать** 2; ~ **друзей** достордун көңүлүн алуу; 3. уруу, таяктоо, сабоо; ~ **палкой** таяк менен сабоо, таяктоо.

Охаивание *ср по знач. гл.* **охаивать**; **чье-л. работы** кимдир бирөөнүн ишин аябай жамандоо.

Охаивать *несов. см.* **охаивать**.

Охаиваться *несов. страд. к* **охаивать**.

Охальник *м прост.* бети жок, уятсыз, арсыз.

Охальница *прост. женск. к* **охальник**.

Охальничать *несов. прост.* бети жоктук кылуу, уятсыздык кылуу, арсыздык кылуу.

Охальный *прост.* бети жок, уят-сыйытсыз, арсыз, адепсиз, ээн баш; ~ **парень** уят-сыйытсыз жигит.

Охаметь *сов. см.* **хаметь**.

Оханье *ср по знач. гл.* **охать**; **отовсюду** шли **стоны** и ~ **я** ар тараптан онтогон жана өхүлөгөн (охулаган) үндүр угулуп жатты.

Охапка *ж* бир кучак; ~ **дров** бир кучак отун; **♦ в охапку**; **в охапке** кучактап, кучагына алып.

Охарактеризова/ть *сов.* мүнөздөө, мүнөздөмө берүү, мүнөздөп берүү, сыпаттап берүү; баяндоо, баяндап берүү; **его** ~ **ли как отличного работника** аны эң мыкты кызматкер катары мүнөздөштү; ~ **ть создавшееся положение** түзүлгөн абалды мүнөздөп берүү.

Охать *несов. см.* **охнуть**.

Охаять *сов. кого-что прост.* жамандоо, тилдөө; ~ **чью-л. работу** бирөөнүн ишин жамандоо; **напрасно** ~ **кого-л.** бирөөнү бекер жеринен жамандоо.

Охват *м* 1. по *знач. гл.* **охватить** 2, 4, 6, 7; ~ **противника** душманды курчап алуу; **полный** ~ **проблемы** проблемаларды толук камтуу; 2. *то же, что* **обхват** 2; **дуб толщиной в два** ~ **а** эмендин жоондугу эки кучак бар.

Охвати/ть *сов.* 1. *кого-что* кучактоо, кучагына алуу; **сидеть**, ~ **в руках** колөни тизелерин кучактап отуруу; 2. курчоо, курчап алуу; ~ **ть противника с флангов** душмандын флангаларынан курчап алуу; ~ **ть город валом** шаарды топурак жал менен курчап коюу; ~ **ть бочку обручами** бочкага алкактар салуу; 3. чыпыйып туруу (кийим, бут кийим жөнүндө); 4. *кого-что* каптоо, чулгап алуу, каптап (басып) калуу, кучагына алуу; **дом охвачен пламенем** үйдү жалын каптады (кучагына алды); **туман** ~ **л** лес токойду туман каптады; 5. басуу, каптоо, кучагына алуу (сезим, ой ж.б. жөнүндө); **всех** ~ **ла радость** бардыгы кубанычтын кучагына бөлөндү; 6. *кого-что* кучагына алуу, жайылуу, таркалуу; **страну** ~ **ла волна забастовок** иш таштоо толкуну өлкөнү өз кучагына алды; **эпидемия** ~ **ла юг** эпидемия түштүккө таркады; 7. *кого* кучагына алуу, камтуу, тартуу; ~ **ть подпиской на газеты** газетага жазылууга тартуу; ~ **ть молодёж общественной работой** жаштарды коомдук ишке тартуу; **невозможно всё сразу** ~ **ть бардык** нерсени бир эле убакта камтууга мүмкүн эмес; **♦ охватить взглядом** весь класс мугалим бүт класска көз чаптырып чыкты.

Охватывание *ср по знач. гл.* **охватывать**.

Охватыва/ть *несов.* 1. *см.* **охватить**; 2.

кучагына алуу, камтуу; **обе книги** ~ **ют слóжный период** китептин экөө тең татаал мезгилди кучагына алат.

Охв́атываться *несов. страд. охв́атывать.*

Охвóстье *ср собир. 1. с.-х. учкун, чар; ~ пшеницы* буудайдын чары; **2. перен. пренебр.** талкаланган, кыйраган топтордун же уюмдардын калган куйруктары, калдыктары, малайлар; **фаши́стское** ~ фашисттик малайлар.

Охи *мн. разг. то же, что óханье.*

Охладе́вать *несов. см. охладéть.*

Охладе́л/ый, -ая, -ое *уст. 1. сууган, муздаган, сууп (муздап) калган; 2. перен. кош көңүл, кайдыгер, сууган, муздаган; сезүү, баамдоо кудуретин жоготкон.*

Охладе́ть *сов. 1. уст. муздоо, муздап калуу, сууп калуу, салкын тартуу, салкын тарта баштоо; воздух ~ **л** аба сууп калды; **2. перен. к кому-чему** муздоо, сууш, көңүлү калуу, ыкыласы кайтуу, кош көңүл тартуу, суз тартуу; **желание** ~ **ло** ыкласы кайтты; ~ **ть к работе** ишке кош көңүл мамиле кыла баштоо; иштен көңүл калуу.*

Охлади́тель *м тех* муздаткыч, сууткуч (муздатып суута турган аспап).

Охлади́тельный/ый, -ая, -ое 1. муздатуучу, муздата турган, суутуу, муздатуу үчүн кызмат кылуучу; ~ **ая смесь** муздата турган аралашма; **2. перен. уст. көңүл суута турган, көңүл калтыруучу, ыкласын кайтаруучу.**

Охлади́ть *сов. 1. что* суутуу, муздатуу; ~ **ть воду** сууну муздатуу; **2. перен что** суутуу; ~ **ть любовь** махабатын суутуу; **3. перен. кого** суутуу, көңүлүн калтыруу, ыкыласын майтаруу; **его слова** ~ **ли меня** анын сөздөрү менин көңүлүмдү калтырды.

Охлади́ться *сов. муздоо, сууп (муздап) калуу; земля ~ **лась** жер сууду; **2. салкындоо, серүүндөө, шамалдоо; Илька ча́сто выскáкивал на у́лицу и тряс подо́л руба́хи, что́бы охладíться** (Астафьев) Илька сыртка тез-тез чуркап чыгат да, салкындамак болуп көйнөгүнүн этегин желпилдетет.*

Охлажда́ть *несов. см. охладíть.*

Охлажда́ться *несов. 1. см. охладíться; 2. страд. к охлаждáть.*

Охлажде́ние *ср 1. по знач. гл. охладíть* — **охладíться**; ~ **двигателя** кыймылдаткычты суутуу (муздатуу); **2. тех. муздатуу жолу, муздатуу системасы; водяно́е** ~ суу менен муздатуу; **возду́шное** ~ аба менен муздатуу; **двигатель с возду́шным** ~ м аба менен муздай турган кыймылдаткыч; **3. перен. көңүлү калуу, ыкласы кайтуу, кош көңүл болуп калуу; в их отноше́ниях за́мётно** ~ алардын мамилелеринде көңүл суугандык байкалат.

Охламо́н *м прост. бран.* келесоо, бекерпоз.

Охло́пок *м спец.* таранды, тарагандан кийинки бир үзүм, бир тутам; ~ **ше́рсти** бир үзүм таранды жүн; **льняно́й** ~ зыгырдын бир тутам тарандысы.

Охло́пье *ср собир. спец.* таранды, тарагандан кийинкиси.

Охмелéни/е *ср по знач. гл. охмелéть; в состeя́нии* ~ **я** мас болуп калуу; мас абалда болуу.

Охмелéть *сов. см. хмелéть.*

Охмелí/ть *сов. 1. мас кылуу, аябай ичирип коюу; 2. перен. мас кылуу, кумардантуу, магдыратуу; му́зыка ~ **ла его́** музыка аны мас кылды.*

Охмеля́ть *несов. см. охмелíть.*

Охму́рить *сов. прост.* алдоо, азгыруу.

Охму́рять *несов. см. охму́рить.*

О́хнуть *сов. и однокр. ох (ой) деп жиберүү; ~ от бо́ли* ооруганына чыдабай ох (ой) деп жиберүү.

Охола́шивать *несов. охолости́ть.*

Охолоде́ть *сов. уст. и прост. то же, что охладéть.*

Охолоди́ть *сов. уст. то же, что охладить.*

Охолости́ть *сов. разг. кого* биттөө, бычуу.

Охора́шивать *несов. разг. кого-что* сылап-сыйпап түзөтүү, жакшылоо, көрк берүү, көркүнө келтирүү, көркүн ачуу, жасантуу, сулуулоо, жасантып кийгизүү; ~ **неве́сту** колуктуну жасантуу.

Охора́шиваться *несов. разг. жасануу, сулуулануу, сыланып-сыйпануу; ~ перед зéркалом күзгүгө каранып сыланып-сыйпануу, күзгүнүн маңдайына туруп алып жасануу.*

Охо́та I *ж* аң уулоо, аңчылык, мергенчилик; ~ **на медве́дя** аюуга аңга чыгуу; **псо́вая** ~ тайган менен аңга чыгуу; ит агытып аң уулоо.

Охо́та II *ж 1.* каалоо, умтулуу, тилөө, эңсөө, ынтаа; ~ **к му́зыке** музыкага ынтаа коюу; ~ **учи́ться** окууну эңсөө; **2. безл. в знач. сказ. кому неопр. разг.** каалагандык, эңсегендик, ниеттенгендик; ~ **поспа́ть** уктагым (уктагысы) келип турат; **♦ охо́та тебе (вам, ему); что за охо́та?** эмне кереги бар; **охо́та тебе с ним спо́рить** аны менен жаакташып отуруунун сага эмне кереги бар; **в охо́ту прост.** жан-дилим менен, жан жыргалы үчүн, жан жыргатып; **отдыха́й в охо́ту** жан жыргатып уктай бер.

Охо́титься I *несов. 1. на кого-что или за кем-чем* аң уулоо, аңчылык кылуу, мергенчилик кылуу; ~ **на кабанóв** каманга аңчылык кылуу; **в э́тих места́х за́прешено́** ~ бул жерде аңчылык кылууга тыюу салынган; **2. за кем-чем** артынан андып жүрүү,

изине түшүү; ~ за преступником кылмышкерди аңдып жүрүү; 3. *перен. за кем-чем разг.* издөө, артынан түшүү, колго түшүрүүгө, табууга аракеттенүү; ~ за книжными новинками жаңы чыккан китептерди издеп артынан түшүү.

Охотиться II *несов. обычно с неопр. прост.* умтулуу, каалоо, ниеттенүү, -гысы келүү; ~ **купить** сатып алууга ниеттенүү; сатып алгысы келүү.

Охотка: в охотку *прост.* 1. көңүлдөнүп, жан деп; 2. ыракаттанып, жан дили менен; **работать** в охотку ыракаттанып (жан дили менен) иштөө.

Охотливый, -ая, -ое (охотлив, -а, -о) *прост.* ышкылуу, кумарлуу, бардык дити менен берилген.

Охотник I м аңчы, уучу, мергенчи; ~ и **вернулись с богатой добычей** аңчылар көп олжо менен кайтышты.

Охотник II м 1. каалоочу, каалаган адам, талапкер, **нашлось много ~ ов идти в разведку** чалгынга барууну каалагандар көп болду; 2. *уст.* аскер кызматына өз ыктыяры менен өтүүнү каалагандар (көп учурларда акча үчүн башка бирөөнүн ордуна аскерге өз ыктыяры менен кеткендер); 3. *до чего или с неопр.* ышкыбоз, ынтызар, кумаркеч, жакшы көргөн; ~ **до чтения окуганды** жакшы көргөн киши; он не ~ **до путешествий** ал саякатка чыгууга анчалык ынтызар эмес.

Охотница I *женск. к охотник* I.

Охотница II. *женск. к охотник* II. 3.

Охотничий, -ая, -ое *прост.* аңчылык...; мергенчилик...; **Ни один человек не сравняется со мной по охотничьей части** (Чехов) Мергенчилик жагынан мага бир да адам тең келе албайт.

Охотничать *несов. прост.* аңчылык кылуу, мергенчилик кылуу.

Охотничий, -ья, -ье уулоого, мергенчилик кылууга жарай турган, аңчылык..., мергенчилик..., аңчы... мергенчи...

Охотно *нареч.* жан-дили менен, чын көңүлү менен; ~ **согласиться** чын көңүлү менен макул болуу.

Охра ж охра (саргыч кызгылт түстөгү минерал боёк, сыр).

Охрана ж 1. *по знач. гл. охранять;* ~ лесов токойлорду коргоо; порядка тартипти сактоо; ~ **трудо** эмгекти коргоо; 2. сакчы, кароолчу; **пограничная** ~ чек ара сакчысы; **вооружённая** ~ куралдуу күзөт (сакчы).

Охранение ср 1. *по знач. гл. охранить* — охранять; ~ общественного порядка коомдук тартипти сактоо; 2. *воен.* коргоо, сактоо; **сторожевое** ~ күзөтчү сакчылар.

Охранитель м 1. коргоочу, сактоочу; ~ нравственности нарк-адепти сактоочу; 2. *уст.* эскиликти жактоочу, реакциялык тартипти коргоочу.

Охранительница *женск. к охранитель* 1.

Охранительн/ый, -ая, -ое 1. коргоочу, коргой турган, сактоочу, сактай турган, коргоо...; сактоо...; чектөө...; ~ **ый тариф** чектөөчү тариф; ~ **ые средства животных** жаныбарларды сактай турган каражаттар; 2. *уст.* мурдагы тартипти, реакциячыл тартипти коргоочу.

Охранить *сов. см. охранять.*

Охранка ж *разг.* охранка (революцияга чейинки Россияда полициялык жашырын андуу, көзөмөлдөө органы); **царская** ~ падышалык охранка.

Охранник м кароолчу, күзөтчү.

Охранница *женск. к охранник.*

Охранн/ый, -ая, -ое күзөтүү..., сакчылык...; ~ **ая рота** күзөтүү ротасы; ~ **ая зона** күзөтүү зонасы; ♠ **охранная грамота, охранный лист** коргоо грамотасы; коргоо баракчасы (дүнүйө-мүлктү мамлекеттик бийликтин коргоосунда экендигин күбөлөөчү документ); **охранное отделение** революцияга чейинки Россияда полициялык жашыруун көзөмөлдөө органы.

Охранять *несов.* күзөтүү, коргоо, сактоо; ~ **здание** имаратты күзөтүү ~ **интересы народа** элдин кызыкчылыгын коргоо.

Охраняться *несов. страд. к охранять.*

Охренный, -ая, -ое *разг.* охра түстүү; ~ **отенок** охра түстүү эн, охра түстүү.

Охрипло *разг. нареч.* кырылдап, кирилдеп.

Охрипый, -ая, -ое *разг.* кыркыраган, кырылдаган, кирилдеген, киркирек; ~ **голос** кырылдаган үн.

Охрипнуть *сов.* кыркырап калуу, кырылдап калуу, кирилдеп калуу; үнү бүтүп калуу; ~ **от простуды** суук тийип кырылдап калуу; ~ **после гриппа** грипптен кийин үнү бүтүп калуу

Охрист/ый, -ая, -ое 1. охралуу, охрасы бар; ~ **ая глина** охралуу чопо; 2. саргыч кызыл, охра түстүү.

Охрить *несов.* охра менен боёо, охра менен сырдоо.

Охровый, -ая, -ое саргыч кызыл, охра...; ~ **цвет** охра түстүү; саргыч кызгылтым (саргыч кызыл) түс.

Охрометь *сов. разг.* аксоо, аксап калуу, аксаландоо, сылтуу; **лошадь** ~ ла ат аксап калды.

Охряный, -ая, -ое саргыч кызыл, охра түстүү.

Охти *межд. прост.* аттиң, аттигиниң, кап,

э; — **Охти, брат, не жизнь, а горе** (Д.Бедный) — Э, тууган, бу турмуш эмес эле азап турбайбы; **♦ охти мне прост.** аттин!

Охулка: охулки на руку не класть *прост.* кишиге жемин жедирбейт.

Оцарапа/ть *сов.* *кого-что* тырмап алуу, чийип кетүү; **кошка ~ ла ребёнка** мышык баланы тырмап алды; **пуля ~ ла колена** ок тизени чийип кетиштир.

Оцарапаться *сов.* тырматып алуу, тыттырып алуу, чийдирип алуу; ~ **о колючую проволоку** тикенек зымга тыттырып алуу.

Оцарапнуть *сов.* *однокр.* к **отцарапывать.**

Оцарапнуться *сов.* *однокр.* к **отцарапываться.**

Оцарапывать *несов. см.* **отцарапывать.**

Оцарапываться *несов. см.* **отцарапываться.**

Оцветить *сов.* *что книжн.* боёо, башка түскө келтирүү.

Оцветиться *сов.* *книжн.* боёлуу, башка түскө келүү.

Оцелот *м* оцелот (Түштүк Америкада жашоочу, териси сары же боз темгил баскан жапайы чоң мышык).

Оценивать *несов. см.* **оценить.**

Оцениваться *несов. страд.* к **оценивать.**

Оценивающе *нареч.* сынай, сынап; он **смотрел на меня** ~ ал мени сынай карады.

Оценивающий, -ая, -ое **1.** *прич.* *от* **оценивать**; **2.** *прил.* баалоочу, баа берүүчү, нарк коюучу, наркын (баасын) бычуучу, наркын (баасын) аныктоочу, наркын (баасын) белгилөөчү.

Оценить *сов.* **1.** баалоо, баа коюу, баасын белгилөө, баасын бычуу; ~ **картину** картинаны баалоо; картинага баа коюу; **ковёр оценён в шестьсот рублей** килем алты жүз сомго бааланды; **2.** баалоо, баа берүү; ~ **чей-л. поступок** кылык-жоругуна баа берүү; **правильно** ~ **создавшееся положение** түзүлгөн абалга туура баа берүү; **правильно** ~ **знания ученика** окуучунун билимине туура баа берүү; **3.** баалоо, кадырлоо; ~ **дружбу** достукту кадырлоо.

Оценк/а ж **1.** *по знач. гл.* **оценить**; ~ **а имущества** мүлктү баалоо; ~ **а знаний учащихся** окуучулардын билимин баалоо; **2.** баа, пикир; **положительная** ~ **а** оң баа, оң пикир; **книга получила высокую** ~ **у** китеп жогору бааланды; **его труды получили заслуженную** ~ **у** анын эмгектери татыктуу баага ээ болду; **3.** баа; **хорошая** ~ **а по математике** математикадан баасы жакшы.

Оценочн/ый, -ая, -ое баа коюучу, баалоочу, баа бычуучу; баалоо...; ~ **ая комиссия** баа коюучу комиссия; ~ **ая стоимость** белгиленген баа (нарк); ~ **ые нормы** баа (нарк) коюу нормалары.

Оценщик *м* баалоочу, баа коюучу, баа

бычуучу, баа кесүүчү, баасын белгилөөчү; ~ **комиссионного магазина** комиссиондук магазиндин баа (нарк) коюучусу.

Оценщица *женск. к* **оценщик.**

Оцепенелость *ж* селдее түшүү, сенейип туруп калуу.

Оцепенел/ый, -ая, -ое селдейген, селейген, сенейген, элейген, селдейип катып калган; **впасть в ~ ое состояние** сенейип катып калуу; эмне кыларын билбей туруп калуу.

Оцепенени/е *ср* **1.** селдейип калуу, селейип, эмне кыларын билбей калуу, сенейүү, элейүү, сенейип катып калуу; **он от страха** **впал в ~ е** ал коркконунан сенейип катып калды; **выйти из состояния** ~ **я** эсин жыюу, селейип эмне кыларын билбей калган, абалдан бошонуу. **2. биол.** селейүү, жансерек болуп, кыймылдабай калуу, сенейип калуу (каны муздак бир катар жаныбарлар кышында температура төмөндөгөн кезде жана жайында ным жетишпеген кезде ушундай абалга кириптер болушат).

Оцепенеть *сов.* селдейип калуу, сенейип катып калуу.

Оцепенить *сов.* селдейтүү, селейтүү, элейтүү, сенейтип катырып коюу.

Оцепенять *несов. см.* **оцепенить.**

Оцепить *сов.* *кого-что* курчап алуу, тегеректеп алуу; ~ **площадь** аянтты курчап алуу; **город оцеплён войсками** шаарды аскерлер курчап калышкан.

Оцепление *ср* **1.** *по знач. гл.* **оцепить**; ~ **полигона** полигонду курчап алуу; полигонду айланта курчап алуу; **2.** курчоо (курчоого алган аскерлер, сакчылар ж.б.); **выставить** ~ айланта сакчылар коюу.

Оцеплять *несов. см.* **оцепить.**

Оцепляться *несов. страд.* к **оцеплять.**

Оцинкованн/ый, -ая, -ое цинктелген, цинк жалатылган; ~ **ое железо** цинктелген темир.

Оцинковать *сов.* *что* цинктөө, цинк жалатуу; ~ **кровельное железо** үйдүн чатырына жабылуучу тунукени цинктөө.

Оцинковка ж **1.** *по знач. гл.* **оцинковать** — **оцинковывать**; **2. спец.** цинк катмары (металлдын, металл буюмдарынын бетине жабылуучу цинк катмары).

Оцинковочный, -ая, -ое цинктөөчү, цинк жалатуучу, цинктөө...; ~ **цех** цинктөө цехи.

Оцинковывание *ср см.* **оцинковка.**

Оцинковывать *несов. см.* **оцинковать.**

Оцинковываться *несов. страд.* к **оцинковывать.**

Очаг *м* **1.** очок, коломто, кемеге; **развести огонь** в ~ **е** очокко от жагуу; **выгрести золу** из ~ **а** кемегеден күл чыгаруу, кемегенин күлүн тазалоо; **2.** уя, өз үй, үй-бүлө; **семейный** ~ өз үйү, өз үй-бүлөсү; **3. чего**

очок, борбор, чыккан жер; ~ и дрэ́вних культу́р байыркы маданияттын очогу (борбору); ~ землетрясе́ния жер титирөөнүн борбору; ~ заболева́ния оорунун чыккан (башталган) жери.

Очаго́в/ый, -ая, -ое спец. белгилүү бир жерден чыккан (тараган); ~ ая зо́на (при землетрясе́нии) жер титирөө болгон зона, очоктуу зона; ~ ое заболева́ние очогу белгилүү бир жерде болгон (чыккан, таралган) оору.

Очажо́к м кичине очок (коломто, кемеге).

Очарова́ни/е ср 1. суктандыруу, өзүнө тартуу, шүйшүндүрүү; кумардантуу, кызыктыруу; **подда́ться ~ ю му́зыки** музыканын суктандыруучу күчүнө берилүү; 2. сыйкырлуу күч, сыйкырлоочу күч; **быть в ~ и от кого-чего-л.** бирөөнүн же бир нерсенин сыйкырлуу күчүнүн кучагында болуу (сыйкырлуу күчүнө берилүү).

Очарова́нный, -ая, -ое 1. *прич. от очарова́ть*; 2. *прил. уст.* сыйкырланган, арбалган; 3. *прил.* суктанган, кумарланган, кумарлуу.

Очарова́тельница ж суктандыруучу, өзүнө тартуучу, кумардантуучу, сыйкырлоочу, арбоочу; эң сулуу, өтө татынакай, дилбар.

Очарова́тельно нареч. укмуштай сонун, ажайып, таң калтырып.

Очарова́тельны/й, -ая, -ое (очарова́телен, -льна, -льно) сыйкырдоочу, арбоочу, эң укмуштуу, эң сонун, эң сулуу, ажайып, сүйкүмдүү, өтө көркөм; ~ го́лос эң сонун үн; ~ **ребёнок** эң сонун (татынакай) бала.

Очарова́ть сов. 1. *уст.* сыйкырлоо, сыйкырлап коюу; 2. сыйкырлап алуу, арбап алуу, өзүнө тартуу, суктандыруу, кумарлантуу, ашык кылуу, куштар кылуу, куштарлантуу; **певе́ц ~ л слушате́лей** ырчы угуучуларды сыйкырлап алды.

Очарова́ться сов. разг. суктануу, куштар болуу; ~ **исполне́нием сонаты** сонатанын аткарылышына куштарлануу, аткарылган сонатаны суктанып угуу.

Очарова́ывать несов. см. очарова́ть.

Очарова́ваться несов. 1. **очарова́ться**; 2. *страд. к очарова́ывать.*

Очевид/ец м өз көзү менен көргөн киши, өзү катышкан киши, күбө; **статья ~ цем преступле́ния** жасалган кылмышты өз көзү менен көрүү, жасалган кылмыштын күбөсү болуу; ~ **ец революцио́нных собы́тий** революциялык окуялардын күбөсү.

Очевидца женск. к очевидец.

Очевидно 1. *нареч.* анык; 2. *безл. в знач. сказ.* кадиксиз эле, анык эле, көрүнүп турган; **бы́ло ~, что он соверше́нно невинове́н** анын таптакыр күнөөлү эместиги көрүнүп

турду; 3. *в знач. вводн. сл.* калыбы, чамасы, балким, мүмкүн, ыктымал, ...болсо керек, ...окшойт; **вы ~, оши́блись сиз**, калыбы, адашып калсаңыз керек; ~, **он сего́дня не приде́т** ал бүгүн келбейт ойшойт.

Очевидность ж кадиксиздик, аныктык; ~ **фа́ктов** фактылардын кадиксиздиги.

Очевидн/ый, -ая, -ое (очевиден, -на, -но) 1. анык, даана, көрүнүп турган; ~ ое **удовольствие** көрүнүп турган курсанттык; 2. кадиксиз, талашсыз, шексиз; ~ **ый факт** талашсыз факт; ~ ая **и́стина** кадиксиз чындык.

Очелове́чение ср по знач. гл. очелове́чить — **очелове́читься.**

Очелове́чивание ср по знач. гл. очелове́чивать — **очелове́чиваться.**

Очелове́чивать несов. см. очелове́чить.

Очелове́чиваться несов. 1. *см. очелове́читься*; 2. *страд. к очелове́чивать.*

Очелове́чи/ть сов. 1. адамга айландыруу, адамга таандык касиеттерге ээ кылуу, адам сыпатына кошуу; **грехи ~ ли своих богов** гректер өз кудайларын адам катарында эсептешкен; 2. адам кылуу, адамгерчиликтүү кылуу, адам катарына кошуу, оноо; ~ **ть па́дшего челове́ка** бузулуп кеткен адамды адам катарына кошуу.

Очелове́читься сов. 1. адамга айлануу, адамга таандык касиеттерге ээ болуу, адам кебетесинде болуу, адам сыпатына кошулуу; 2. адам болуу, адамгерчиликке үйрөнүү, адамгерчиликтүү болуу, адамгерчилик сапаттарына ээ болуу.

Очень нареч. эң, өтө, абдан, аябагандай; ~ **интересная кни́га** абдан кызык китеп; ~ **мно́го жела́ющих** каалагандар аябагандай көп; **ему́ это не ~ понра́вилось** бул ага анча жаккан жок; **не ~ горя́чий чай** чай анча ысык эмес; ~ **вам благода́рен** сизге өтө ыраазымын; **это ~ просто** бул өтө оңой.

Очерви́ве/ть сов. курт басуу, курт түшүү; **я́блоки ~ ют** алманы курт басып бара жатат.

Очередник м разг. кезекте турган, кезеги бар киши; ~ **на получе́ние кварта́ры** квартира алуу үчүн кезекте турган киши.

Очередн/ой, -ая, -ое 1. кезектеги, кезекте турган; ~ **ой вопро́с** кезекте турган маселе; ~ ая **зада́ча** кезектеги милдет; ~ **ые дела́** кезектеги иштер; 2. кезектеги, кийинки, алдыдагы, болочоктогу; ~ **ой о́тпуск** кезектеги отпуск; ~ **ой но́мер стенно́й газе́ты** кереге газетанын кезектүү саны; ~ **ые игры́ на пе́рвенство страны́ по футбо́лу** футбол боюнча өлкөнүн биринчилигине кезектеги оюндар; 3. кезек-кезекчи, кезмети келген, кезеги жеткен; ~ **ой дежу́рный** кезекчи дежу́рный; 4. кайталанган, кайра

кайталанган, кайра кармаган, мезгил-мезгили болуп туруучу, баягы эле; кайталанган акмактык; ~ **ой скандал** баягы эле чыр-чатак; ~ **ой приступ аппендицита** аппендициттин кайра кармашы; **5. бот.** кезектүү (кезектешип) жайгашуу; ~ **ые листья** жалбырактардын кезектүү, кезектешип жайгашуусу, өсүмдүктүн сабагынын ар бир муунунда бирден жалбырактын болушу.

Очерёдность ж кезектүүлүк кезмет; ~ **ь выполнения работ** жумуштардын аткарылышынын кезектүүлүгү; жумуштардын кезек боюнча иштелиши; **соблюдать** ~ **ь** кезекти сактоо; **в порядке** ~ **и** кезек боюнча, кезек менен.

Очередь ж **1.** кезек, нөөмөт, кезмет, кезектүүлүк; **соблюдать** ~ кезекти сактоо; **до нас** ~ **не дошла** бизге кезек жете элек; биздин кезегибиз келе элек; **2.** кезек, кезеги; **первая** ~ **оросительных сооружений** сугат курулуштарынын биринчи кезектегиси; **3.** кезек, нөөмөт, **сейчас моя** ~ **выступать** азыркы кезек меники; азыр мен чыгамын; **4.** кезек, кезек күтүүчүлөр, нөөмөт; ~ **за билётами** билет алуучулардын кезеги, билет алуу үчүн кезекте тургандар; **большая** ~ кезек күткөндөр көп экен; **5.** кезек; **занять** ~ кезек алып коюу; кезекке туруп коюу; **потерять свою** ~ өз кезегин жоготуп коюу; өз кезегинен адашып калуу; **6. воен.** очередь (пулемёт, миномёт жана д.у.с. атылган патрондордун же снаряддардын белгилүү саны); **пулемётная** ~ пулемёттук очередь; **♦ по очереди** **1)** кезек менен, кезек боюнча; **преподаватель выкликал студентов по очереди** окутуучу студенттерди кезек менен чакырып жатты; **2)** кезек менен, кезектешип, бирин бири алмаштырып; **мы спали по очереди** биз кезектешип уктадык; **в первую очередь** биринчи кезекте, эң мурда, алды менен, баарынан мурда; **в свою очередь** өз кезегинде, жооп катары, жооп иретинде; **быть (стоять) на очереди** кезекте болуу, кезекте туруу; **поставить на очередь** кезекке киргизүү, кезекке коюу; **стать на очередь** кезекке кирүү, кезекке катталуу.

Очерёт м камыш жекен (камыш түркү-мүндөгү сазда өсүүчү өсүмдүк).

Очерётный, -ая, -ое то же, что очеретовый.

Очерётов/ый, -ая, -ое **1.** камыштуу, жекендүү; **2.** камыштан жасалган, камыш...; ~ **ая крыша** камыш менен жабылган үйдүн чатыры.

Очеретяный, -ая, -ое то же, что очеретовый.

Очерк м **1. уст.** контур, түзүлүш, көрүнүш;

~ **и предметов** нерселердин көрүнүшү; **нежный** ~ **лица** беттин назик түзүлүшү; **2. уст.** очерк, баян, сүрөттөлүш; ~ **чьего-л. характера** бирөөнүн мүнөзүнүн сүрөттөлүшү; **3.** очерк (чыныгы фактылар баяндалган чакан адабий чыгарма; жалпылап жыйынтыктоо берилген илимий баяндоо); **биографический** ~ биографиялык очерк, **краткий** ~ **русской литературы** орус адабиятынын кыскача очерки.

Очеркивать *несов. см. очеркнуть.*

Очеркиваться *несов. страд. к очеркивать.*

Очеркист м очеркчи, очерк жазуучу.

Очеркистка *женск. к очеркист.*

Очеркнут/ь *сов. что* **1.** айланта (тегерете) сызык жүргүзүү; айланта (тегерете) сызуу; **2. уст.** баяндоо, сүрөттөө, баяндап (сүрөттөп) көрсөтүү; **жизнь коллектива** ~ **ы у писателя** **очень** **бегло** коллективдин турмушун жазуучу өтө эле үстүрт сүрөттөп көрсөткөн.

Очерков/ый, -ая, -ое очерктик, очерк...; ~ **ый жанр** очерк жанры; ~ **ая литература** очерк адабияты.

Очернить *сов.* каралоо, жамандоо, жаманатты кылуу, көө жабуу, жалаа жабуу; ~ **чьё-л. доброе имя** бирөөнүн атын булгоо, кимдир бирөөнү жаманатты кылуу.

Очернять *несов. см. очернить.*

Очерствелость ж таш боордук, катаалдык.

Очерствелый, -ая, -ое таш боор, мээримсиз, ырайымсыз, кайрымсыз, катаал.

Очерстветь *сов.* таш боор болуу, ырайымсыз болуу, катаалдануу, кайрымсыз болуп калуу.

Очерстви/ть *сов.* таш боор кылуу, ырайымсыз кылуу, катаалдантуу, мээримсиз кылуу; **неудачи** ~ **ли его** иштеринин ордунан чыкпай калышы аны таш боор кылып салды.

Очерствлять *несов. см. очерствить.*

Очертания *мн. (ед. очертание ср)* **1.** караан, сөлөкөт; контур; **на горизонте показались** ~ **леса** горизонттон токойдун карааны көрүндү; **2. перен** элес, жалпы көрүнүш; ~ **будущего** келечектин элеси.

Очертенé/ть *сов. прост.* **1.** кутуруу, ээлигүү, желигүү, ээленүү, оолугуу; ~ **ть от водки** арак ичип алып ээлигүү; **2.** жанга батуу, көңүлгө тийүү, тажатуу; **мне** ~ **ло безделье** бекерчилик жаныма батты.

Очертеть *сов. прост.* жанга батуу, көңүлгө тийүү, тажатуу.

Очертить *сов.* **1. что** айланта сызык сызуу, тегерете сызык жүргүзүү; ~ **рисунк** сүрөттү айланта сызып сызуу; **2.** сөлөкөтүн, болжолун белгилеп көрсөтүү, элестетип көрсөтүү; **3.** баяндоо, элестетүү, мүнөздөө; ~ **события** окуяны баяндап берүү; ~ **чьё-л.**

жизнь бирөөнүн өмүр жолун мүнөздөп берүү; **◇ очертя́ голову** ойлонбой туруп, баш-аягын карабай, алды-артын ойлобой, тобокелге салып.

Очерчивать *несов. см. очертить.*

Очерчивать/ся *несов.* 1. көрүнүп чыгуу, сөлөкөтү, болжолу байкалып туруу, билинип (сезилип) туруу; **сквозь туман едва ~ лись контуры гор** тоолордун сөлөкөтү туман арасынан элес-булас көрүнүп турду; 2. *страд.* к **очерчивать.**

Очёс *м собир. то же, что очёски.*

Очесать *сов.* 1. тароо, тарап тазалоо; ~ **лён** зыгырдын буласын тарап тазалоо; ~ **хлопок** пахта буласын тарап тазалоо; ~ **шерсть** жүндү тароо; 2. тарап тегиздөө; ~ **стог** үймөктү тарап тегиздеп коюу.

Очёска *ж разг. по знач. гл. очесать.*

Очёски *мн. (ед. очёсок м)* таранды, тараганда чыккан калдык; тараганда чыккан кыл-кыбыр; ~ **шерсти** жүндүн тарандысы; **льняные** ~ зыгыр буласынын тарандысы.

Очёсывание *ср по знач. гл. очёсывать.*

Очёсывать *несов. см. очесать.*

Очёсываться *несов. страд. к очёсывать.*

Очечник *м* көз айнектин кутусу.

Очечн/ый, -ая, -ое *разг.* көз айнектик, көз айнек...; ~ **ое стекло** көз айнектин айнеги.

Очинивать *несов. см. очинить.*

Очиниваться *несов. страд. очинивать.*

Очинить *сов.* учун учтоо, учтуу кылып учтоо; ~ **карандаш** карандашты учтуу кылып учтоо.

Очинка *ж по знач. гл. очинить;* ~ **карандашей** карандаштардын учун учтоо (учтуу кылып учтоо).

Очинять *несов. см очинить.*

Очиняться *несов. страд. к очинять.*

Очиститель *м* тазалагыч (тазалай турган аспап, зат жана д.у.с); **химический** ~ химиялык тазалагыч, тазалай турган химиялык зат.

Очистительн/ый, -ая, -ое 1. тазалай турган, тазарта турган, тазалоо...; ~ **ая машина** тазалай турган машина; 2. күнөөдөн арылтуучу, күнөөдөн кутулуу үчүн иштеле турган; ~ **ая жертва** күнөөдөн кутулуу үчүн чалына (бериле) турган курмандык; күнөөдөн арылуу үчүн курмандык чалуу (берүү).

Очисти/ть *сов.* 1. тазалоо, тазартуу; ~ **ть сапоги от грязи** өтүктүн ылайын тазалоо; 2. аралашмалардан тазалоо, аралашмаларын жоготуу; ~ **ть спирт** спиртни тазалоо; ~ **ть газ** газды тазартуу; 3. тазалоо, арылтуу; ~ **ть пруд** көлмөнү тазалоо; ~ **ть дно реки** дарыянын түбүн тазалоо; 4. *перен* тазалоо, жок кылуу, чыгарып таштоо; ~ **ть язык от излишних иностранных слов** тилди чет

элдик ашыкча сөздөрдөн тазалоо, тилден чет элдик ашыкча сөздөрдү чыгарып таштоо; 5. *перен* ниетин, ыйманын тазартуу; **Горькие слёзы мой очистили во мне сердца** (Достоевский) Ачуу жаш жүрөгүмдү тазартты; 6. аарчуу, тазалоо, сыйруу, аарчып (сыйрып) салуу (кабакты жана д.у.с.); ~ **ть картофель** картөшкөнү аарчуу; ~ **ть яйцо** жумуртканын кабыгын аарчуу; ~ **ть рыбу** балыкты тазалоо; 7. *что* тазалоо, жыйыштыруу; ~ **ть стол** столду тазалоо; столдун үстүндөгүлөрдү жыйыштыруу; 8. *что* душмандан тазалоо; **к утру ~ ли переправу от неприятеля** танга жуук кечмеликти душмандан тазаладык; 9. бошотуу; **пассажиры ~ ли салон** жүргүнчүлөр салонду бошотушту; 10. *кого-что прост* бошотуу, бошотуп коюу, жеп (ичин) бошотуп коюу, тазалап коюу, жалап-жуктап коюу; 11. *прост.* уурдап кетүү, уурдап тазалап кетүү; **воры квартиру ~ ли** уурулар квартираны тазалап кетишиптир; 12. *что юр. уст.* карыздардан куткаруу, карыздарды төлөө, карыздардан куткарып алуу; ~ **ть усадьбу** чарбактын карыздарын төлөп берүү.

Очисти/ться *сов.* 1. тазалануу, тазаруу, таза болуу; **спирт ~ лся** спирт тазаланды; 2. тазалануу, тазаруу, жаңыруу, жаңылануу; **воздух ~ лся** аба тазарды; 3. *перен* ыйманы тазалануу; күнөөсүнөн тазалануу, күнөөсү жуулуу; 4. тазалануу, арылуу; **река ещё не ~ лась от льда** дарыя муздан али арыла элек.

Очистк/а *ж по знач. гл. очистить;* ~ **семян** үрөндү тазалоо; ~ **воды** сууну тазалоо; **◇ для очистки совести** уят болуп калбас үчүн, көңүл жай болсун үчүн.

Очистки *мн.* аарчыгандан калган калдык; тазалагандан кийин калган (кабык, чар жана д.у.с.); **картофельные** ~ картөшкөнүн кабыгы.

Очистны/й, -ая, -ое тазалоочу, тазалай турган; турган; тазалоо...; ~ **е работы** тазалоо жумуштары; ~ **е сооружения** тазалоо курулуштары.

Очищать *несов. см. очистить.*

Очищаться *несов.* 1. *см. очиститься;* 2. *страд. к очищать.*

Очищение *ср по знач. гл. очистить* — **очиститься;** ~ **полёй от сорняков** талааларды отоо чөптөрдөн тазалоо; ~ **ствола от сучьев** бакты бутактардан тазалоо; бактын бутагын бутуу; **◇ для очищения совести то же, что для очистки совести (см. очистка).**

Очищенн/ый, -ая, -ое 1. *прич. от очистить;* 2. *прил.* тазаланган, тазарган, таза болгон, арылган; ~ **ый спирт** тазаланган спирт; 3. *в знач. сущ. очищенная ж разг. уст.* арак; **он уже не употребляет ~ ой** ал азыр арак ичпей калды.

Очка́рик *м разг. шутл.* көз айнек тагынган киши («төрт көз»).

Очка́стый, -ая, -ое *прост.* көз айнек тагынган, көз айнекчен.

Очки́ *мн.* 1. көз айнек; ~ для близору́ких алыс жакшы көрбөй турган адамдар үчүн көз айнек; **защítные** ~ көздү сактай турган көз айнек; **но́сить** ~ көз айнек тагынып жүрүү; көз айнектен пайдалануу; **пове́рх очков смотре́ть** көз айнектин төбөсүнөн кароо; 2. *спец.* төрт көз (жаныбарлардын көздөрүнүн тегерегиндеги ачык же күнүрт түстөр).

Очк/о́ *ср* 1. очко (картанын, доминонун, бетиндеги белгилер); 2. очко (упай) (спорттук оюндарда); **получи́ть наиболее́ количество** ~ ов көбүрөөк очкого (упайга) ээ болуу; **набира́ть** ~ и очко топтоо; 3. *прост* жыйырма бир оюну (картада); 4. *спец.* кичинекей тешик, көзөнөк, көз; **шлако выпуска́ют** ~ о шлак чыгарыла турган көзөнөк; ~ о се́ти тордун көзү; 5. *полигр.* көз (басмакана тамгасынын же белгисинин тескери караган томпок бети); **да́ть де́сять (двадцать и т.д.) очко́в впе́ред** он (жыйырма д.у.с.) оскону мурда берип коюу, үстөм экендигин көрсөтүү; алда канча жогору (мыкты) экендигин көрсөтүү.

Очковтира́тель *м разг.* көз боёмочу, будай-майлоочу, будамайга салуучу.

Очковтира́тельство *ср разг.* көз боёмочулук, будамайлоочулук.

Очков/ый, I, -ая, -ое 1. көз айнектин, көз айнек...; ~ ая **оправа** көз айнектин алкагы; ~ **ые стёкла** көз айнектин айнектери; 2. *зоол.* төрт көз, көз айнектүү (көздөрүнүн тегерегинде, башында же мойнунда көз айнекке окшогон алкагы бар жаныбарлар, канаттуулар жөнүндө); ~ ая **саламандра** көз айнектүү (төрт көз) саламандра; ~ ая **змея́** төрт көз жылан.

Очко́в/ый II, -ая, -ое очко, упай...; **подведе́ние ито́гов состязáний по ~ ой систе́ме** мелдештин жыйынтыгын очко (упай) системасы боюнча чыгаруу.

О́чник *м разг.* катышып окуучу студент.

Очну́ться *сов.* 1. ойгонуу; ~ от сна́ уйкудан ойгонуу; 2. эсине келүү, эс-акылын жыюу, эс-акылы ордуна келүү; ~ **после́ обморока** эси ооп кайра эс-учун жыюу.

О́чный: **о́чная ста́вка** көзмө-көз беттештирүү (бир эле иш боюнча жоопко тартылып жаткан адамдарды беттештирип суракка алуу); **о́чное обуча́ние** такай катышып окуу (сырттан окуудан айырмаланып такай катышып окуу).

Очу́ствоваться *сов. уст. прост.* өзүнө келүү, эс учун жыюу, эсине келүү, эсин жыюу.

Очуме́лый, -ая, -ое *прост* эс-учун жогот-

кон немедей, жинди болгон немедей, келесоодой; жоо куугандай; **бежа́ть как ~ жинди болгон немече чуркоо (качуу); что ты но́сишься, как ~?** жоо кууп келе жаткансып эмне чуркайсың?

Очуме́/ть *сов. разг.* эс-учун жоготуу, жинди болуу, келесоо болуу, кенкелес болуп калуу; **ты что, ~ л?** сен эмне, келесоо болуп калгансыңбы? ~ **ть от неожиданности** күтүлбөгөн окуядан улам эс-учун жоготуп коюу.

Очути́/ться *сов.* туш келүү, кыйын абалда болуп калуу, келип калуу; **как вы здесь ~ лись?** бул жерге кандайча келип калдыңыз? ~ **ться в неловком положéнии** ыңгайсыз абалга туш болуу.

Очу́ха/ться *сов. прост.* эсине келүү, эс-учун жыюу; **он эле ~ лся** ал зорго эс-учун жыйды.

Очу́живаться *несов. см. очухаться.*

Ошалевáть *несов. см. ошалеть.*

Ошалéло *прост. нареч.* эсенгиреп, келесолонуп, эс-учун жоготконсуп; **он ~ попя́тился к двери́** ал эсенгиреп эшикти карай кетенчиктеди.

Ошалéлый, -ая, -ое *прост.* эсенгирей түшкөн, эси чыгып кеткен, эс-акылынан ажырай түшкөн, эмне кыларын билбей калган; **как ~ эси чыгып кеткен** немедей.

Ошалé/ть *сов. прост.* эсенгирөө, эсенгирей түшүү, эмне кыларын билбей калуу, эси чыгып кетүү, эс-акылынан ажырай түшүү; ~ **от ра́дости** кубанганынан эмне кыларын билбей калуу.

Ошара́шивать *несов. см. ошара́шить.*

Ошара́ши/ть *сов. прост.* 1. күтүлбөгөн жерден чаап жиберүү, тартып жиберүү, берип калуу; ~ **ть по голове́** ойдо жок жерден башка катуу чаап жиберүү; күтүлбөгөн жерден баштан ары тартып жиберүү; 2. аябай тандандыруу, аң-таң калтыруу, абдыратып коюу, кыйын абалда калтыруу (айласын кетирүү); ~ **ть неожиданным вопро́сом** ойдо жок суроо берип кыйын абалда калтыруу (айласын кетирүү); ойдо жок суроо берип эсин эки кылуу; **но́вость ~ ла всех** бул жаңылык бардыгын аң-таң калтырды.

О́шва ж мор. ошва (жыгачтан жасалган дарыя кемелеринин бортунун тышкы каптамасы).

Ошвартова́ть *сов. что мор.* токтотуп байлап коюу; ~ **ка́тер** катерди байлап (токтотуп) коюу.

Ошвартова́ться *сов. мор.* боо (аркан) таштоо, аркан таштап токтоо.

Оше́ек *м* моюн эт.

Оше́йник *м* каргы; **соба́чий** ~ иттин каргысы.

Ошеломите́льн/ый, -ая, -ое (ошело-

мителен, -льна, -льно) аң-таң калтыра турган, укмуштуу, эсенгирете турган, абдырата турган; ~ **о е известие** аң-таң калтыра турган кабар; **события разворачивались с ~ ой быстротой** окуялар укмуштуудай тездик менен өнүктү.

Ошеломить/ть сов. аң-таң калтыруу, эсенгиретүү, абдыратуу, айласын кетирүү; **его выступление ~ ло нас** анын чыгып сүйлөгөн сөзү бизди аң-таң калтырды; ~ **ть врага внезапной атакой** күтүлбөгөн жерден чабуул коюп душмандын айласын кетирүү.

Ошеломлённый, -ая, -ое 1. прич. от ошеломить; **2. прил.** айран-таң калган, аң-таң болгон, эсенгиреген, абдыраган, айласы кеткен; ~ **вид абдыраган кебете.**

Ошеломлять несов. см. ошеломить.

Ошеломляющ/ий, -ая, -ее 1. прич. от ошеломлять; **2. прил.** таң калтырган, аң-таң калган, эсенгиреткен, абдыраткан, айласын кетирген; ~ **ая новость** аң-таң калтырган жаңылык.

Ошельмовать сов. кого-что разг. куру жалаа жабуу, абийирин кетирүү, шерменде кылуу.

Ошибаться несов. см. ошибиться.

Ошибиться сов. 1. жаңылуу, жаңылышуу, адашуу, жаңылыштык жиберүү, каталык кетирүү; ~ **при подсчёта** эсептөөдө жаңылышып калуу; **не ошибётся, если скажёт, что...** эгерде ...деп айтсам жаңылышпасмын; **2. в ком жаңылыш пикирде болуу, адашуу, жаңылышуу;** ~ **в товарище** жолдошу жөнүндө жаңылыш пикирде болуу; **я в нём ошибся** мен ал жөнүндө жаңылышкан экенин; мен аны жакшы билбептирмин.

Ошибк/а ж 1. ката, каталык, жаңылыш, жаңылыштык; **грамматическая ~ а** грамматикалык ката; ~ **а в вычислении** эсептөөдөн кеткен жаңылыштык; **исправить свою ~ у** өз катасын ондоо; **грубая ~ а** одоно ката; **2.** натуура аракет, жаңылыш аракет, каталык, жаңылыштык; **жизненная ~ а** турмуштагы жаңылыштык.

Ошибочно нареч. жаңылышып, адашып, жаңылыштан, жаңылыштык менен, каталык кетирип; ~ **думать жаңылыш (натуура)** ойлоо; **действовать ~ жаңылыш иш кылуу, жаңылыш жолго түшүп кетүү.**

Ошибочность ж каталык, жаңылыштык, туура эместик, натууралык; ~ **суждения ой жүгүртүүнүн натууралыгы.**

Ошибочн/ый, -ая, -ое ката, жаңылыш, туура эмес, натуура; ~ **о е мнение** жаңылыш пикир.

Ошкать сов. кого-что разг. жактырбай кыйкыруу, кыйкырып нааразылык билдирүү; ~ **артиста** артистти жактырбай кыйкырыкка алуу.

Ошкивать несов. см. ошкать.

Ошиновать сов. спец. шина каптоо, шиналоо; ~ **колесó** дөңгөлөккө шина каптоо, дөңгөлөктү шиналоо.

Ошкуривать несов. см. ошкурить.

Ошкурить сов. спец. кабыгын сыйруу, кабыгын аарчуу; ~ **дерева** бактардын кабыгы сыйрып таштоо.

Ошлаковать сов. тех. шлакка айландыруу, шлак кылып чыгаруу.

Ошмётки мн. (ед. ошмётка м) прост. 1. кесек, кесек-кесек нерселер (топурактын, көндүн ж.б.); **2.** эски-ускулар, курак-сурак, кыйык-кыйынды.

Ошпаривать несов. см. ошпарить.

Ошпариваться несов. 1. см. ошпариться; **2. страд. к ошпаривать.**

Ошпарить сов. разг. 1. что ысык сууну жаба куюу, үстүнөн кайнак сууну жаба куюп жиберүү, кайнак суу куюп жыдытуу; ~ **колбасу** колбасанын үстүнө кайнак сууну жаба куюп жиберүү; **2. кого-что** күйгүзүп алуу (ысык суюктук, буу менен); ~ **руку** колун ысык сууга күйгүзүп алуу.

Ошпариться сов. разг. күйүп калуу (ысык суюктукка, бууга).

Оштрафовать сов. кого штраф салуу, штраф тарттыруу, штраф алуу; ~ **на рубль** бир сом штраф салуу, бир сом штраф алуу.

Оштукатуривать несов. см. оштукатурить.

Оштукатурить сов. что шыбак шыбоо, шыбактоо, шыбап чыгуу, шыбап коюу; ~ **стены** керегени шыбактоо.

Ощени/ть сов. прост. күчүктөө, күчүк тууш, тууш (ит, карышкыр жөнүндө); **собака ~ ла** ит тууду.

Ощениться сов. см. щениться.

Ощеривать несов. см. ощерить.

Ощериваться несов. 1. см. ощериться; **2. страд. к ощеривать.**

Ощери/ть сов. что разг. ырсайтуу, ыржайтуу, ырсайтып (ыржайтып) тиштерин көрсөтүү; ырылдап тиштерин ырсайтуу; **волк ~ л зубы** карышкыр тиштерин ырсайтты, карышкыр тиштерин ырсайтып ырылдады.

Ощери/ться сов. разг. ырсаюу, ыржаюу, ырсайып (ыржайып) тиштерин көрсөтүү; ырылдоо, ыркыроо; **бульдог ~ лся на незнакомца** бульдог бейтааныш адамга ырылдап тиштерин ырсайтты.

Ощерять несов. см. ощерить.

Ощеряться несов. 1. см. ощериться; **2. страд. к ощерять.**

Ощетинивать несов. см. ошетинить.

Ощетиниваться несов. 1. см. ошетиниться; **2. страд. к ошетинивать.**

Ощетини/ть сов. что үрпөйтүү; **собака ~ ла шерсть** ит жүнүн үрпөйтүү.

Ощети́ни/ться сов. 1. үрпөйүү; ко́шка ~ лась мышык жүнүн үрпөйттү; 2. *перен* үрпөйүү, тик туруу; кол салууга даяр туруу; шерсть у соба́ки ~ лась иттин жүнү тик турду; 3. *перен. на кого прост.* ачуулануу, ачуусу келүү, жаалы кайноо, жини келүү; үрпөндөө; что ты на меня́ ~ лся мага эмне үчүн ачууланып жатасың?

Ощипа́ть сов. жулуу, чымчый жулуу, жулуп салуу, чымчый үзүү; ~ ку́рицу тооктун жүнүн жулуу; ~ лепестки́ цветка́ гүлдүн желекчелерин жулуу.

Ощипыва́ть несов. см. ощипа́ть.

Ощипыва́ться несов. страд. к ощипыва́ть.

Ощупа́ть сов. 1. кого-что сыйпалап көрүү, кармалап көрүү; ~ ткань кездемени кармалап көрүү; 2. *уст.* сыйпалап таап алуу, кармалап табуу.

Ощупа́/ться сов. разг. өзүн сыйпалап көрүү; он ~ лся ал өзүн сыйпалап көрдү.

Ощупыва́ть несов. см. ощупа́ть.

Ощупыва́ться несов. 1. см. **ощупа́ться**; 2. *страд. к ощупыва́ть.*

Ощупь: на о́щупь сыйпалап көрүп, карма- лап көрүп; сыйпалап (кармалап) көргөндө; **определи́ть на о́щупь** сыйпалап көрүп аныктоо.

Ощупью нареч. 1. сыйпалап, кармалап; **идти́ ~ в темноте́** караңгыда кармалап (сый- палап) басуу; **найти́ что-л.** ~ бир нерсени сыйпалап тарап алуу; 2. *перен* болжоп, божомолдоп, болжолдоп, аныктыгын билбей туруп; **действовать** ~ божомолдоп аракет кылуу.

Ощутимо нареч. сезилерлик даражада; **ситуа́ция ~ измени́лась к лу́чшему** жагдай жакшы жагына сезилерлик өзгөрдү.

Ощутим/ый, -ая, -ое (ощутим, -а, -о) то же, что оощутительный; ~ пробел в знаниях билимдеги сезилерлик жетишпегендиктер; билимдин сезилерлик кемчилиги; ~ **ые результаты** көзгө көрүнөрлүк натыйжалар; ~ **ое влияние** сезилерлик таасир.

Оощутительн/ый, -ая, -ое (ощутителен, -льна, -льно) 1. сезилерлик, билинерлик, көрүнөрлүк; бир кыйла; ~ **ый холо́д** сези- лерлик (бир кыйла) суук; ~ **ый уда́р** сези- лерлик даражадагы сокку; 2. *перен.* сезилер- лик, билинерлик, бир кыйла, олуттуу; ~ **ый недоста́ток** бир кыйла кемчилик; ~ **ая ра́зница** бир кыйла айырма; ~ **ое влияние** олуттуу таасир.

Оощути́ть сов. 1. сезүү; ~ го́лод ачкалыкты сезүү; ~ холо́д суукту сезүү; ~ **удовлетворе́ние** канааттандыкты сезүү; 2. сезүү, баштан өткөрүү, баштан кечирүү, тартуу, татуу; ~ го́ре кайгыны баштан кечирүү; ~ го́лод ачкалыкты баштан өткөрүү; ~ **ра́дость** кубанычын татуу, кубанычын баштан өткөрүү.

Оощуца́ть несов. см. оощути́ть.

Оощуца́/ться несов. 1. сезилүү, билинүү, сезилип (билинип) туруу; **в во́здухе ~ лась прохлады́** абанын салкын тартканы сезилип турду; **недоста́тки в рабо́те не ~ ются** иштин кемчилиги билинбейт; 2. *страд. к оощуца́ть.*

Оощуце́ние ср. 1. *по знач. гл.* оощути́ть; ~ **жажды** суусагандыкты сезүү, суусоо; 2. сезүү, туюм, сезим; **неприятное** ~ жаман сезим; **ра́достное** ~ кубанычтуу сезим (абал); **у меня́ ~, что здесь кто-то есть** мага бул жерде бирөө бардай туюлуп турат.

Оягни́/ться сов. козулоо, козу тууш; **овца́ ~ лась кой козулады, кой тууду.**

СОДЕРЖАНИЕ

К	3
Л	140
М	186
Н	274
О	402

ОРУСЧА-КЫРГЫЗЧА СӨЗДҮК

РУССКО-КЫРГЫЗСКИЙ СЛОВАРЬ

Ответственный за выпуск - чыгарууга жооптуу: *Ж. Семёнова*

Корректоры - корректорлор: *Б. Омуров, Г. Абдыразакова,*

М. Касымгелдиева, З. Исмаилова, Г. Жунушалиева,

Ж. Тургунбаева, С. Егимбаева

Набор текста- тергендер: *Калыкова Н., Айтбаева Н., Мамбетакунова Н.*

Компьютерная верстка - компьютердик калыпка салган:

А. Абдыкалыкова

Терүүгө берилген 20.10.2015 ж. Басууга кол коюлган 15.11.2015 ж.

Формат 60x84¹/₁₆. Офсеттик кагаз.

Көлөмү 50 басма табак. Нускасы 500.

«Аврасия Пресс» басмаканасында басылды

Шабдан Баатыр көч. 1а., Тел: 299 300

www.avrasyapress.com